قاموس تركي

مؤلفي : ش. سامي

السلطان ابن السلطان السلطان

الغازی

عبد الحمید خان ثانی

افندمز حضرتلرینک

یکرمی بشنجی سنهٔ دوریهٔ جلوس سنیه‌سی مناسبتیله مجلس سلیه

حمایه‌گاه علوم و معارف اولان

سدهٔ سنیهٔ جناب خلافتپناهیلرینه تقدمهٔ ناچیز

عبودیتکارانه در.

شوکتلو پادشاهمز افندمز حضرتلرینك تخت عالی بخت عثمانی‌یه جلوس همایونلرینك یکرمی بشنجی سنهٔ دوریهٔ مسعوده‌سی بیوك بر سوبنج ایله یاد ایدیلرك هر طرفده او متیمن کونی تبجیلاً نیجه مآثر مبروره وجوده کتیرلمکده اولدیغی کبی اقدام مطبعه‌سی دخی لسان امتك بر خاطرهٔ شکرانی اولمق اوزره شو :

قاموس ترکی

یی نشر وعتبهٔ جناب ظل اللهی‌یه عرض و تقدیم ایله کسب بختیاری ایلمشدر .

فی ۱۹ اغستوس سنه ۱۳۱۶

قاموس ترکی

کافهٔ لغات ترکیه ایله لسان ترکیده مستعمل کلمات واصطلاحات عربیه وفارسیه واجنبیه‌یی جامع اوله‌رق لسانمزك مکمل لغت کتابیدر .

مؤلفی : ش. سامی

صاحب و ناشری

« اقدام » صاحب امتیازی و باش محرری

احمد جودت

معارف نظارت جلیله‌سنك ۲۹ رجب ۱۳۱۷ و ۲۰ تشرین ثانی ۱۳۱۵ تاریخلی و ۵٤۷ نومرولی رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر .

کافهٔ حقوقی صاحب وناشرینه عائددر .

درسعادت

« اقدام » مطبعه‌سی — باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه‌سنده .

۱۳۱۷

افادهٔ مرام

لغت کتابی بر لسانك خزانه‌سی حکمنده‌در. لسان کلمه‌لردن مرکبدر. که بوکلمه‌لر دخی، هر لسانك کندینه مخصوص بر طاقم قواعده توفیقاً، تصریف وترکیب ایدیلمرك، انسانك افادهٔ مرام ایتمسنه یارارلر. ایمدی لسانك سرمایه‌سی کلمه‌لرله قواعد صرفیه ونحویه‌سندن عبارتدر.

دنیاده هیچ بر آدم تصور اولنه‌ماز، که لسانك کافهٔ لغاتی بیلسین، ویا جمله‌سنی حفظنده طوته‌بیلسین؛ وپك آز آدملر واردر، که لسانلرینی تمامیله قاعده‌یه توفیقاً سوییله‌بیلسینلر. بو حال ایسه هر لسانك جامع اولدیغی کماندن مرور زمانله برطاقمی بادیهٔ نسیانده براقوب غائب ایتمسی، وقواعد مخصوصه‌سنه مغایر صدورتده سویلنه‌رك، فصاحتدن محروم قالمسی، والحاصل کلیش وفصیح ایکن، طار و غلط بر لسان اولمسنی منتج اولور.

لسانلری بو انحطاطدن وقایه ایده‌جك آنجق ادبیاتدر؛ ادبیاتك یعنی ادبانك بو بابده ایده‌جکاری خدمتك ایلك خطوه‌سی ایسه لسانك مکملیتی تشکیل ایدن کلمه‌لرینی وفصاحتنی موجب اولان قواعدینی حسن محافظه ایتمکدن عبارتدر. بو ایکی شقك برنجیسی لسانك کافهٔ لغاتنی حاوی مکمل بر قاموس، وایکنجیسی قواعد صرفیه ونحویه‌سنی جامع منتظم برصرف ونحو کتابی وجوده کتیرمکله حاصل وممکن اولهبیلیر.

بونك ایچوندرکه تحریری وادبی حالنه کچیرلمسی مرام اولنان هربر لسانك اك اول کلمه‌لری جمع ایله بر لغت، وقواعدی ضبط ایله بر صرف ونحو کتابلری تدوین ایدلمك اسکیدن بری بر قانون عمومی حکمنه کچوب، حتی بو کون کرهٔ ارضك اك معمور طرفلرنده ساکن اك وحشی اقوامك بیله سویلدکاری لسانلری اوکرنمك ایستین آوروپالیلر اولسانلرك لغت وصرف ونحو کتابلرینی ضبط وتحریر ایتمکدن ایشه کیریشیرلر.

لغاتی وقواعدی مضبوط اولیان لسانك هیچ بر وقت السنهٔ ادبیه‌دن عد اولنمق ادعاسنه صلاحیتی اولهماز؛ زیرا بو ایکی کتاب ادبیاتك اساسیدر. بنای ادبیات آنجق بونلرك اوزرینه تأسیس اولنه‌بیلیر. لسانك تدنیسنه قارشی برسد یرینی طوته‌جق دخی آنجق بو ایکی کتابدر. مکمل بر قاموسی اولیان لسان ثروت طبیعیه‌سی دیمك اولان لغتلرینی کوندن کونه غائب ایده‌رك، کندی سرمایه‌سیله بر شیٔ افاده ایده‌میه‌جك درجه‌ده طار اولور؛ ومنتظم بر صرف ونحو کتابی اولیان لسان طوغری سویلنمکی تأمین ایده‌میوب، کیتدکجه دها یا کلیش سویلنیر، ونهایت بسبتون غلط برلسان حالنی آلیر.

بناءً علیه، لسانی فصیح وکلیش برلسان ادبی حالنده محافظه، ویا بو حاله تحویل وارجاع ایتمك ایستین بر قوم لسانك مکمل بر قاموسنی ومنتظم بر قواعد صرفیه ونحویه کتابنی ایدینمکه سعی وغیرت ایتمك اقتضا ایدر.

بو حقیقت جمله‌جه مسلم، وکافهٔ اقوام متمدنه‌نك بو نقطه‌دن باشلادقلری معلوم اولدیغی حالده، بزکه، بیك سنه‌دن بری تحریری وادبی بر لسانه مالکز، بو قدر مدت ظرفنده لسانمزك نه کلماتی جمع ایدوب مکمل بر قاموس، نه‌ده قواعدینی بحق ضبط ایدوب منتظم بر صرف ونحو کتابی وجوده کتیرمشزدر. بو اهمال وقصورمزك نتیجه‌سی اولدرق، حد ذاتنده خیلی کدکیش وزنکین اولان ترکجه‌مز اکثر کلمه‌لرینی غائب ایدوب، عربی وفارسیيه عرض افتقار ایتمکجه، برشیء افاده ایده‌میه‌جك درجه‌ده طار، وکلمه‌لرینك اصل واشتقاقی بللی اولمیه‌جق صورتده عوامك تلفظنه تابع غلط بر لسان حالنی آلمشدر.

معلومدرکه : ترکجه آسیانك بتون قسم شمالیسنده تکلم اولنان السنهٔ تورانیه زمره‌سندن اولوب، الآن اورالرده پك واسع یرلرده سویلنمکده اولدیغی حالده، بر شعبه‌سی ده غربه طوغری ایلریلیه‌رك، آوروپا ایله آسیانك بربرینه قارشی اوزاندقلری ایکی بیوك وکوزل شبه جزیره‌ده یعنی آناطولی ایله روم ایلنده تکلم اولنمقده‌در .

ایشته، چغتایجه اسم سقینه مقابل، عثمانلیجه نامیله شهرت بولان، وغرب ترکجه‌سی نامیله شرق ترکجه. سندن تفریق دها مناسب اولان لسانمز ترکجه‌نك بو شعبه‌سیدر، که سویلندیکی یرلرك، آسیای وسطی وشمالیه نسبةً، ترقی وتمدنه اولان استعداد موقعی وطبیعیسی سائقه‌سیله، شیوهٔ تلفظ وافاده جهتجه پك چوق ظرافت ولطافت پیدا ایتمش ایسه‌ده، عربی وفارسیدن وروجه وایتالیانجه کبی السنهٔ اجنبیه‌دن اخذ واستعاره ایتدیکی کلمات وتعبیراته قارشی، کندی کلماتندن بر چوغنی ترك وفوت ایتمش، وبو لسانلرك شیوه‌سنه تبعیتله، شیوهٔ اصلیهٔ ترکیه‌سندن بر درجه‌یه قدر آیرلمشدر. مع هذا، شرق ترکجه‌سیله غرب ترکجه‌می آره‌سنده‌کی فرق، ظن اولندیغی کبی، ایتالیانجه ایله لاتینجه ویا اسپانیولجه ایله فرانسزجه آره‌سنده‌کی فرق‌قدر، یعنی بو ایکی ترکجه‌دن هر برینی دیکرندن بسبتون آیری وکندی باشنه برلسان عد ایتدیره‌جك درجه‌ده اولمیوب، بو فرق آنجق شمالی ایله جنوبی آلمانجه ویا طوسقانه ایتالیانجه‌سیله ناپولیتان ایتالیانجه‌سی یاخود مصر عربجه‌سیله مغرب عربجه‌سی آره‌سنده‌کی فرق درجه‌سنده‌در؛ وشرق ترکجه‌سیله غرب ترکجه‌سی برتك لساندر، ایکیسی‌ده ترکجه‌در .

حقیقت حال بو مرکزده ایکن، مبدأ افتراق اولان زماندن یعنی یدی سکز قرندن بری ترکجه‌نك بو ایکی شعبه‌سنی سویلینلر بیننده هربر ارتباط واختلاط کسیلوب، طرفین ادباسنك دخی، تقرب واتحاده بدل، تباعد وتباینه چالیشمه‌لری، واملا وصورت تحریر وافاده‌ده هر ایکی طرفك بسبتون آیری برر طریق واصول اتخاذ ایدوب، بربرندن بسبتون بیخبر بولنملری، والحاصل، سکز یوز سنه‌لك اهمال وتسامح وجهالت لسانمزك بوایکی شعبه‌سنی وهلةً بربرندن آیری ایکی لسان صورتنده کوسترمکه سبب اولمشدر. آنجق بوشعبه‌لرك ایکیسی‌ده بحق تدقیق وتعمیق اولنوب، اعتباری وغیر طبیعی اولان املا فرقی دخی برطرف ایدیلنجه، ایکیسنك برلسان اولدیغی تظاهر ایدر.

بو ایکی شعبه‌نك، مبدأ افتراقلرندن بری، خانغیسی زیاده تبدل وتغیر ایتمش، وخانغیسی حال اصلیسنده قالمشدر؟ بوراسی تدقیق اولنسه‌ده، عیان کوریلور، که شرق ترکجه‌سی همان اسکی حالنده ثبات ودوام ایتمش؛ وبزم غرب ترکجه‌مز ایسه قرندن قرنه کلی تبدلاته اوغرایوب، نهایت شمدیکی حالی کسب ایتمشدر.

ایمدی، صرف بزم طرفه عائد اولان بو تبدله ترقی می یوقسه تدنی می دیه‌جکز؟ ایشته اصل مسئله بوندهدر. بو سؤاله ویریله‌جك جواب ایسه نه صرف مثبت ونه‌ده صرف منفیدر. بو تبدله لسانمز من جهة ترقی ومن جهة تدنی ایتمشدر، کرك تلفظده وکرك صورت افاده‌ده کسب ایتدیکی ظرافت وعربی وفارسی ایله السنهٔ سائره‌دن آلدیغی حسابسز کلمه‌لرله قزاندیغی وسعت شبهه‌سز بر ترقیدر؛ لکن السنهٔ تورانیه‌نك قاعدهٔ عمومیهٔ اساسیه‌سی اولان آهنکه تبعیتی بر درجه‌یه قدر غائب ایدوب، بوآهنکه اصلا

اویماز کلمه‌لر وتعبیرلر پیدا ایتمی، و خالص ترکجه اولان بیکلرجه کلمه‌لری کوشهٔ نسیانده براقوب السنهٔ سائره‌یه عرض افتقاره، عادتا بر السنه درلوسی حالنه کچمسی ده البته بر تدنیدر.

خلاصهً دیه‌بیلیرز که: شرق ترکجه‌سی تلفظجه وصورت افاده‌جه بر آز دها قبا، وبزم غرب ترکجه‌مز ایسه چوق دها ظریفدر؛ لکن قاعدهً واساساً شرق ترکجه‌سی طوغری، وبزمکی ایسه غلطدر. عربی وفارسی ایله السنهٔ اجنبیه‌دن آلدیغی کلمات واصطلاحات سایه‌سنده بزم غرب ترکجه‌مز دها واسع ایسه‌ده، صرف ترکجه کلمات وتعبیراته کلنجه، چغتایجه بزمکندن چوق دها زنکیندر.

ترکجه‌نك بو ایکی بیوك شعبه‌سنی ایچه تدقیق ومقایسه ایتدیکمزده، شو حقیقتلره واقف اولورز:

اولا، ایکیسنك‌ده قواعد صرفیه ونحویه‌لری اساساً بر ومشترك اولوب، بینلرنده‌کی فرق بونلرك آیری آیری ایکی لسان عد اولنمسنی موجب اوله‌جق درجه‌ده دکلدر؛ بالعکس بر لسان اولدقلرینی اثبات ایچون الك بیوك دلیل اشبو قواعد صرفیه ونحویه اتحادیدر.

ثانیاً، املا وتلفظجه اولان فرق برطرف ایدلدکده، هر ایکیسنك حاوی اولدقلری کلمه‌لرك ثلثاندن زیاده‌سی ایکیسی بیننده مشترکدر، که بوده بر لسان اولدقلرینی کوسترر.

ثالثاً، چغتایجه‌ده خالص ترکجه اوله‌رق بر چوق کلمه‌لر بولیورز، که بو کون استانبولده مستعمل دکل ایسه‌ده، جمله‌سی مجهول دخی اولیوب، برطاقمی دونه کلنجه‌یه قدر قوللانیلیوردی؛ واسکی شعرا وادبامزك آثارنده بولنمغله، لسان ادبیمزه داخلدر؛ برطاقمی‌ده آناطولیده الیوم مستعمل اولوب، یالکز برمقدارلری عثمانلیلر طرفندن هیچ قوللانلیه‌رق، چغتایجه‌یه مخصوص قالمشدر. بونلردن ده بعضلرینك بزم ترکجه‌ده مترادفلری اولدیغی حالده، بعضلرینك مقابللری اولیوب، بز اونلرك یرینه عربیدن، فارسیدن ویا السنهٔ اجنبیه‌دن مستعار کلمه‌لر قوللانیورز. بونلرك ایسه بیانجیلغی وچغتایجه‌ده‌کیلرك ترکجه‌لکی مسلم اولدیغندن، بونلره چغتایجه نامنی ویرمك خطادر؛ بونلر خالص وصافی ترکجه کلمه‌لردر، که بزجه اهالی اولنوب، اونودلدیغی حالده، شرقده‌کی همجنسلرمز طرفندن، یعنی ترکجه‌نك بشیکی ومحل اصلیسی اولان ترکستانده، حفظ اولنمشدر. بونلرك بزجه دخی موقع استعماله قونیله‌رق، احیاسیله، لسانمزك برقات دها کسب وسعت واستغنا ایتمسی هر صاحب حمیتك آرزو ایده‌جکی بر ایشدر.

رابعاً، بزم غرب ترکجه‌مزده شرقده‌کی همجنسلرمزك آکلامدقلری بر چوق کلمه‌لر موجوددر، که بونلرك اکثری السنهٔ اجنبیه‌دن مستعاردر، وبعضلری تکلمده مستعمل لغات مولده‌دندر.

لسانمزك بو وجهله تشتت وتفرقه سبب اولان حال ایسه، یوقاریده دیدیکمز کبی، مکمل وکافهٔ لغاتی جامع برقاموسی ومضبوط بر صرف ونحوی اولمامسیدر.

الك غریبی شوراسی که: حاوی اولدقلری کلمه‌لرك یوزده سکسانی اصلا لسانمزده قوللانیلمیان وقوللانلمسنه‌ده احتیاج اولمیان لغت کتابلرینه «لغات عثمانیه» نامی ویرلمشدر، ده صرف ترکجه کلمه‌لرك ضبط وتفسیری «معلومی اعلام» قبیلندن عد ایدیله‌رك، لزومسز وفائده‌سز عد اولنمشدر. بو فکرده بولنانلره قارشی دینله‌بیلیرکه: هر قوم کندی لسانك لغتلرینی ضبط وتفسیره محتاج اولمه ایدی، صرف عربیدن عربی‌یه مفسر قاموسلر، صحاحلر، لعابلر، لسان العربلر، محیط المحیطلر؛ فارسیدن فارسی‌یه برهانلر، فرهنکلر؛ فرانسزجه‌دن فرانسزجه‌یه بشللر، لاروسلر، لیتره‌لر وجوده کلمزدی. هر لسانك الك مکمل واك مفصل لغت کتابی ینه او لسانده واو لسانله متکلم اولانلر طرفندن ضبط وتدوین اولندیغی حالده، بز نه‌دن، بتون عالمدن مستغنی اوله‌رق، لسانمزك برلغت کتابی احتیاجندن مستغنی اولهلم؟

لکن، مملکتمزده علوم ومعارف ترقی وتعمم ایتدیکه، عاقبت بو حقیقت دخی آکلاشیلوب، لسانمزك مکمل بر قاموسنه اولان احتیاجز معارفدن بحق بهره‌دار اولان اولاد وطن طرفندن آرزو اولنمغه

باشلادی. بر لسانك قاموسی اولسانده مستعمل کافهٔ لغاتی جامع واو اسانده قوللانیلیان کلمه‌لردن عاری اولمق شرطدر. بو حالده، لسانمزده مستعمل وغیر مستعمل اولان کلمات عربیه وفارسیه‌یی جامع اولوب‌ده اصل ترکجه کلمه‌لردن عاری اولان لغت کتابلری لسانمزك مالی اولمدیغی کبی، صرف ترکجه کلمه‌لری حاوی اولوب‌ده نرجه مستعمل کلمات عربیه وفارسیه‌یی واصطلاحات متنوعه‌یی جامع اولیان کتابلره‌ده لسانمزك مکمل قاموسی نظریله باقیله‌ماز. « افرادی جامع، اغیاری مانع » تعریفی، هر خصوصده اولدیغی کبی، بو بابده دخی دستور العمل اولمق اقتضا ایدر. لسانمز ایچون ترتیب اولنه‌جق قاموس بو لسانده مستعمل کرك ترکی الاصل وکرك السنهٔ سائره‌دن مأخوذ کلمات واصطلاحاتك جلهسنی جامع، ولسانمزده مستعمل اولیان کلمه‌لردن عاری اوللیدر.

بویله مکمل بر قاموسه اولان احتیاجز بوکونکی کونده جلهجه مسلم، وشمدیه قدر لسانمزك بویله برکتابدن محرومیتی نه‌درجه‌لرده بادیء تأسف اولدیغی معلومدر. آنجق بونك لزومی نه‌قدر بیوك ایسه، جمع وترتیبی ده اوقدر مشکل ویك زحمتلی بر سعی واقدامه محتاجدر.

عمرمك اون ایکی سنه‌لك برقسمنی ضبط واستهلاك ایدن « قاموس الاعلام »ك ختامنده، لسانمزك مکمل بر قاموسنی ترتیبه سعی ایتمکلکمی خواهشکران معارفدن برچوق ذوات کرام شفاهاً وتحریراً اخطار ایتمشلردر. هرنه‌قدر « قاموس الاعلام »ه پیرو اولمق اوزره، کتاب مذکورك ختامندن اول « قاموس عربی » یه بدأ ومباشرت ایتمش ایدیسه‌مده، مکمل بر « قاموس ترکی » یه اولان احتیاجز « قاموس عربی » یه اولان احتیاجزدن اقدم ودها عمومی اولدیغندن، « قاموس عربی » یه دوام ایتمکله برابر، بونك دخی ترتیبی حقنده‌کی ابرامات واقعه‌یه اجابت ایتمکی وظائف حمیتدن عد ایتدم.

ذاتاً بویله بر « قاموس ترکی » نك تحریری اسکیدن بری منویء ضمیم اولدیغی حالده، ترتیبنده تصور ایتدیکم مشکلات جرأتمه بر سد ممانعت چکمشیدی. فکر عاجزانه‌مه کوره، بر قاموس ترکی، مکمل اوله‌بیلمك ایچون، ترکی الاصل اولان کلمه‌لرك کافه‌سنی جامع اولمق اقتضا ایدر: حالبوکه لسانمزك کلمه‌لرینی جمع وضبط خصوصنده شمدیه قدر پك آز همت اولنمش؛ وهر قوم وامتده لغویون اسامی وتراجمی مجلدات تشکیل ایتدیکی حالده، بزده بوعمله توغل ایتمکی کیمسه دوشونمیوب، لسانمزك کلماتی هان غیر مضبوط بر حالده قالمش اولدیغندن، بویله بر اثرك مکمایتی ممکن اوله‌بیلمك ایچون، ترکجه ده محرر کافهٔ آثارك تتبعیله اکتفا اولنمیوب، بو لسانك سویلندیکی ممالکك جلهسنه طول مدت سیاحت، ولسانلرینی ایی بیان صنوف مختلفهٔ اهالی ایله صحبت ایدیله‌رك، الك نادرلرینه وارنجه‌یه قدر کافهٔ لغات ضبط وقید اولنمق اقتضا ایدر. بو ایسه برآدمك بتون عمرینی بوکا حصر ایتمسنه متوقف اولدیغی حالده، ینه وهلهٔ اولاده یك اوقدر مکمل اوله‌میوب، بربرینی تعقیب ایده‌جك لغویونك تتابع مساعی وهمماتیله ومرور زمانله تکمل ایده‌بیلیر.

بو ملاحظه بر قاموس ترکینك ترتیبنه تشبث خصوصنده نیتمه اوتده‌دن بری بر سد ممانعت اولمقده ایکن، بو دفعه ابرامات واقعه‌یه قارشی طوره‌میوب، « مالایدرك کله لایترك کله » کلام حکمت آمیزینه تبعیتله، « کم ترك الاول للآخر » فحواسنجه، بوندن صوکره لسانمزده علم لغته اشتغال ایده‌جك ادبای استقبال طرفندن قصور ونقایصی اکمال اولنمق امیدیله، ممکن مرتبه‌ده والدن کلدیکی قدر مکمل اولمق اوزره، مستعیناً بعونه تعالی، اشبو « قاموس ترکی » نك ترتیبنه مباشرت ایتدم.

بزجه اهالی وفراموش ایدیلوب، شرق ترجکمنده مستعمل بولنان خالص ترکجه کلمه‌لرك وعلی الخصوص بونلردن لزوملی ودکرلی اولانلرینك درجی، وبو وجهله بونلرك بزم ترکجه‌یه دخی قبولیله احیا وتعمیلری خصوصنه خدمت ایتمك اخص آمالم ایکن، مجرد قومیت وجنسیت محبتی تقدیر والتزامله بونلری عربی

وفارسی تعبیرات طمطراقکارانه‌یه ترجیح ایده‌جك ذواتك هنوز ندرتی واکثریتك بو فکره مخالف بولنمسی قسما بوخدمتدن کندیمی محروم براقمغه بنی مجبور ایتمشدر .

مع هذا ، بو قاموسك ترکی الاصل کلماتك مأنوس وادبای حاضره وسالفه طرفندن مستعمل اولانلریله، کندیلری متروك اولدقلری حالده، مشتقلری مستعمل بولنان کلمات اساسیه‌یی واحیاسی الزم اولان بعض متروکاتی ولسانمزده مستعمل لغات واصطلاحات عربیه وفارسیه واجنبیه‌نك کافه‌سنی جامع اولسنه الدن گلدیکی قدر سعی وغیرت اولنه‌رق، اکثر لغاتك نه‌کبی تعبیراتده قوللانلدیغی، واستعمالرینك لزوم ویا عدم لزومی دخی شرح ایدلش؛ وهر لغتك معانیٔ مختلفه‌سی اشارات مخصوصه ایله آیریلوب، ایجابنده مثاللرله دخی ایضاح اولنمشدر .

لسانمزك جملهٔ مشکلاتندن بری دخی عربیدن مأخوذ کلماتك دائما لغت عربده‌کی معانی‌یی حفظ ایتمیوب، اکثریا فرقلی بولنملریدر. عربیده دومیه، چوله وچادیره متعلق مختلف معانیسندن صرف نظر اولنوب ده، معانیٔ اصلیهٔ عربیه سندن یالکز بزجه لازم اولان بر ویا ایکیسنی محافظه ایدنلره دیه‌جك بوغیسه‌ده، کلمات عربیه‌نك برطاقمی لسانمزده عربیده اصلا جائز اولمدقلری برمعنا ایله قوللانیلیور، وباخود عربیده هیچ مسموع اولمیان بر بابدن تصریف اولنیور. مثلا « احساس، احتساس، استمزاج، مدرر » کبی کلمات بو قبیلدندر. ایمدی لفظاً ویا معناً عربی اولمیان وهیچ بر قاموس عربیده بولنمیان بوکلمات « کلمات عربیه » نامنی ویره‌بیله‌جکمیز؟ بعض ذوات بویله‌لرینه « لغات مولده » نامنی ویرمك ایستیورلر؛ لکن معلومدرکه لغت مولده منسوب بولندیغی لسانله متکلم اولان خلق بیننده تولد وتحصل ایدنه دینیر؛ بوقسه اولسانك بیانجیلری طرفندن ایجاد اولنانلرینه « غلط » دن بشقه هیچ برصفت یاقیشه‌ماز. بز ترکجه لغات مولده تشکیل ایده‌بیلیرز: لکن لغات عربیه تولیدینه هیچ بر حق وصلاحیتمز یوقدر . بناءً علیه، فکر عاجزانه‌مه قالیرسه، بوکبی لغتلرك بین العوام مستعمل اولانلرینه غلط طریقیله عربیدن مأخوذ لغات ترکیه نظریله باقلیز؛ مجرد لسان فنی وادبی‌یه منحصر بولنانلرینی ایسه تصحیح ویا تبدیل ایدوب، غلط قوللانمامالیز. بونك ایچون، بو قاموسده بوکبیلرك ذکروتفسیری صره‌سنده اووجهله ایضاحات ویریلوب، تصحیح وتبدیللری صورتی دخی اخطار اولنمشدر .

اربابنك معلومیدرکه بو قبیلدن کتابلرده مندرجاتك کثرت ووسعتی کافی اولمیوب، حسن ترتیب واصول متخذه‌نك دخی اهمیتی پك بیوکدر. مثلا عربیده فیروزآبادینك قاموسی و بونك شرحی اولان « تاج العروس » ایله « لسان العرب » و صرف ترکجه کلمه‌لر ایچون وفیق پاشا مرحومك « لهجهٔ عثمانی »سی علم لغتده اهمیتدن ساقط کتابلر دکلدر؛ لکن بونلرکافهٔ اصحاب مراجعتك دکل، بلکه یالکز لغت ترتیب ایتمك ایستین لغویونك ایشنه یارایه‌بیله‌جك بر اصول وترتیبده‌در. لغتلر قولای بولنه‌بیله‌جك بر ترتیبده صره‌لنمش اولمدقدن بشقه، معنالری دخی بربرلرندن آیرلمیوب، ولایق وجهله تفسیر ومثاللرله ایضاح اولنمیوب، قارمه قاریشیق وهپسی بردن آتلمشدر. بوندن ایسه آنجق ارباب اختصاص کمال زحمتله ونیجه مشکلاتله استفاده ایده‌بیلیر. بوندن ماعدا، لسانمزك ترکی الاصل اولان کلماتی جامع اولوب‌ده عربی وفارسیدن مأخوذ لغات واصطلاحات مستعمله ومأنوسه‌یی حاوی اولمیان بر لغت کتابی مثلا انکلیزجه‌نك فرانسزجه‌دن مستعار کلماتی یعنی بولسانك همان نصف لغاتی حاوی اولمیان بر لغت کتابنه بکزر، که بویله بر کتاب ترتیبنی هیچ بر انکلیز تصور بیله ایتمه‌مشدر. « قاموس ترکی » نه لسانمزك متمماتندن اولان بو کبی کلمات واصطلاحاتدن محروم اولملی، نه‌ده « لغات عثمانیه » نامیله نشر اولنان نیجه جسیم کتابلرمزکبی، ترجمه‌ده دکل، عربی وفارسیده بیله استعمالاتی اندر اولان غرائب لغات عربیه وفارسیه ایله مملو بولنملیدر.

بزجه مستعمل لغات عربیه وفارسیه‌یی جامع اولدیغی حالده، بو کتابك « قاموس ترکی » نامیله تسمیه‌سنه بلکه اعتراض ایدنلر بولنور؛ لکن لسانمز لسان ترکیدر، بو لسانه مخصوص لغت کتابنه دخی بشقه

اسم دوشونمك عبثدر. لسانمزده مستعمل كلمه‌لرك جمله‌سی‌ده، هر خانغی لساندن ماخوذ اولورسه اولسون، حقیقةً مستعمل ومعلوم اولمق شرطیله، ترجمه‌دن معدوددر.

لسانمزه مخصوص اولهرق السنهٔ مختلفه‌یه مترجم نه‌قدر لغت کتابلری وار ایسه، جمله‌سنه مراجعت اولندیغی حالده، ایچلرنده لسانمزك حال حاضرینه واحتیاج حقیقیسنه اك زیاده موافق وبحق ترجمه‌نك لغت کتابی دیمکه شایان بوندن اون یدی‌سنه اول ترجمه‌دن فرانسزجه‌یه اولهرق عاجزانه ترتیب ایتدیکم لغت کتابنی بولدیغمی‌ده، مقام تفخرده اولیه‌رق، اعترافه مجبورم.

ینه تکرار ایدرم که: لسانمزك کلمات اصلیه‌سی هنوز تمامیله ضبط اولنمدیغی کبی، بزجه مستعمل لغات عربیه وفارسیه دخی لایقیله تعین ایتمدیکندن، وسائر بویله مشکلاتدن طولایی، شمدیلك هر جهتجه مکمل بر قاموس ترکی ترتیبی پك متعسر اولمغله، میدانه قویدیغم بو اثرك دخی اودرجه‌ده مکملیتنی ادعا ایدمیم؛ لکن هر حالده لسانمز ایچون دیکر لغت کتابنه احتیاج براقمیه‌جق بر حال وصورتده اولسنه فوق العاده سعی وغیرت اولندیغندن، اخلاف طرفندن اکمالی ممکن اولهبیله‌جك براساس یرینی طوتهبیله‌جکی، ولسانمزك تحدید وتعیینته وتصحیح غلطاتنه دخی خدمت ایده‌جکی مأمول قویمدر. هله‌بوکبی مراجعت کتابلرنده آراء نیله‌جق کلمه‌نك قولایلقله بولنوب، معناسینك سهولتله تعیینی ایچون الزم ولابد اولان قاعده واصوله رعایت خصوصنده، یکرمی سنه‌دن بری لغت کتابلری ترتیبیله توغلم وبووجهله فن لغته اختصاصم یاردیمیله، بو اثرك قصورسز اولدیغنی ادعا ایده‌بیلیرم. بزده متداول لغت کتابلرینك چوغنده حروف هجا ترتیبنه لایقیله وتمامیله رعایت اولنمدقدن بشقه، اکثریا کلمه‌لر ایلك حرفلرینك حرکه‌سنه کوره صره‌لنوب، مثلا همزهٔ مفتوحه ایله باشلایانلر آیری وهمزهٔ مکسوره ایله بدأ ایدنلر آیری دیزلمش، وکذلك کاف فارسی کاف عربیدن آیرلمشدر؛ حالبوکه حرکه‌لر خطمزده یازلمدیغی کبی، کافك مختلف تلفظلری دخی هر وقت اشارتله تفریق اولنمدیغندن، وانسان معناسنی بیلدیکی کلمه‌نك بالطبع حرکاتی دخی بیله‌میه‌جکندن، نره‌ده آرایه‌جغنی شاشیروب، استفاده ایده‌مه‌مسی طبیعیدر. معنالری دخی کذلك بربرندن هیچ بر اشارتله آیرلمسزین فارمه قاریشیق قونیلوب، خانغیلری مترادف وخانغیلری مختلف معنایدن اولدیغی فرق اولنه‌ماز.

اشبو « قاموس ترکی » ده لغاتك ایلك حرفلرندن صوك حرفلرینه وارنجه‌یه قدر حروف هجا ترتیبنه رعایت اولندیغی حالده، حرکه‌لره وموهوم اشاراته رعایت اولنامشدر؛ ومع هذا لغتلرك حرکات واشارات لازمه ایله تلفظلری تعیین اولنوب، صورت قرائتلرنده شبهه وتردده محل براغلامشدر. عربی وفارسیدن مأخوذ اولان کلمه‌لر تفریق اولندیغی کبی، هر لغتك اقسام کلمه‌نك خانغیسندن اولدیغی دخی مقطعات مخصوصه ایله کوسترلمش: وکرك اصل ترجمه کرك عربی وفارسی کلمه‌لرك صورت اشتقاق ویا ترکیبی شرح اولنمشدر. معانیٔ مختلفه کثرت استعمالارینه کوره رقملره صره‌لنوب، عین معنای ترجمه وافاده ایدن کلمه‌لر فاصله (،) ایله، مثالار دخی (:) نقطتین ایله آیرلمشدر. اصطلاحات علمیه وفنیه ایله لغتك معناسنی دکیشدیرن تعبیرات مخصوصه || اشارتیله آیرلدیغی کبی، لغتك جنسی دکیشدیکنده یعنی اقسام کلمه‌نك برندن دیکرینه انتقالی، مثلا اسم ایکن صفت اولمسی، حالنده دخی =. وکلمه ویاخود تعبیر ایله معناسی آره‌سنه‌ده (=) اشارتی وضع اولنمشدر.

اسماء ومصادر عربیه‌دن الف ممدوده ایله ختام بولانلردن لسانمزده آخرلرنده‌کی (ء) اسقاط اولنوب، مثلا (شعراء) یرینه (شعرا) قوللانیلیرسه‌ده، محضا اساساً همزه‌نك موجود اولدیغی بیلنمك، ومثلا اضافت حالنده (شعرای عرب) دینه‌جك یرده، همزه‌نك اظهاریله (شعراء عرب) دیمك دها فصیح اولهجغندن، اوکا کوره قوللانلق ایچون، بوهمزه‌لر یازلمشدر.

تاء تأنیثله ختام بولان اسماء عربیه عربیده دائما یووارلاق (ة) ایله یازیلیرسه‌ده، ترجمه‌ده بعضلری

(ه) وبعضلری اوزون (ت) ایله قوللانلدیغندن، اشبو قاموسده بو الفته رعایت اولنمشدر. بنالری تعدی ایچون اولان مصادر عربیه « اولق، اولتمق، ایدلمك » کبی افعال اعانهٔ ترکیه ایله ترکیلرنده لازم ومطاوعت بناسنه انتقال ایتدکلرندن، بعض یکی لغت نویسلرمز بونلری مثلا « افهام = آکلاتمق، آکلادلمق » کبی هر ایکی معنا ایله ترجمه ایتمکی عادت ایتشلرسه‌ده، بو فرق صرف ترکجه فعل اعانه‌دن کلوب، مصدر عربینك حد ذاتنده معناسی نه ایسه ینه او، یعنی مثلا « کسر = قیرمه » و « انکسار = قیرلمه » اولدیغندن، بز بو قاعدهٔ اساسیه‌یه رعایت ایدوب، نافله یره تطویل مقال وتشویش اذهاندن توق ایلدك .

اسماء عربیه‌نك ترکجه‌ده مستعمل اولان جمع مکسرلرینی صره‌لرنده درج ایتدکسه ده، معانی وتفصیلاتنی مفردلری ماده‌لرنسه تعلیق ایدوب، بالکز آیریجه معانیٔ مخصوصه‌یه کلنلری ومفردسز قوللانیلانلری کندی صره‌لرنده بیان ایدیورز، لسانمزده مستعمل اولان فارسی وعربی تثنیه‌لری وصفتلرك مؤنثلرینی دخی مفرد ومذکرلری صره‌سنده ذکر ایدیورز .

اصطلاحات فنیه‌یه کلنجه : معلومدرکه هرفنك اصطلاحات مخصوصه‌سنی جامع آیریجه جسیم وبعضاً مجلداتدن مرکب قاموس خصوصیسی واردر. بو حالده کافهٔ فنونك اصطلاحاتنی بوکتابه جمع ایتمك محالدر. آنجق هر بر فنك اصطلاحاتندن برطاقمی عمومجه معلوم ومستعمل، وبر طاقلری‌ده یالکز اوفنك منتسبین ومتخصصینینه مخصوص ومنحصردر. برنجی شقدن اولان اصطلاحات بوکتابه درج اولنوب، ایکنجی شقدن اولانلرندن بالطبع صرف نظر اولنمشدر .

الحاصل، لسانمزك شمدیکی حالنه کوره، وبوکونکی کونده ممکن اوله‌بیله‌جك درجه‌ده، مکمل بر لغت کتابی اولمسنه سعی وغیرت اولنمشدر .

نشری خصوصسنه کلنجه : بونی دخی « قاموس عربی » کبی کندی حسابنه چیقارمغه قرار ویره‌رك ، او صورتله اعلان ایتدکدن، وبر ایکی جزئنی طبع ایتدیردکدن صکره، زمانمزده نشریات نافعه ایله ترقی وتعمم معارفه جدی خدمتلر ایفاسنه موفقیتی جلبنك معلومی اولان « اقدام » غزته‌سی صاحبی جودت بك افندی بوکتابك دخی نشرینی درعهده ایتمکه طالب اولمغله، ذاتاً محرراتکله ناشرلکی جمع ایتمك بری معنوی ودیکری مادی ایکی آغر یوکك آلتنه کیرمك اولدیغی بیلدیکم حالده، بوکلفته تاجار قاتلانمش اولدیغندن، ومشارالیهك بونی دخی سرعت وانتظام ومکملیت مطلوبه ایله نشره موفق اولمه‌جغنی خدمات سابقه‌سی دلالتیله بیلدیکمدن، علی الخصوص مملکتمزده طاقت فرسا اولان نشری غائله‌سندن قورتلمق، وهمده دوام نشریله اکمالنی تحت تأمینده بولندیرمق ملاحظه‌سیله، تکالیف واقعنی همان قبول ایله ، نشری وظیفه‌سنی کندیلرینه ترك ایلدم .

ارن کوی ۲۰ رمضان ۱۳۱۷ ش . سامی

افادهٔ طابع

محصول سعی وتتبع اولان آثار جدیه ونافعه‌سیله کتبخانهٔ ملیمزی تزیین ومحتاج اولدیغمز آثار مهمه‌نك بعضیلرینی وجوده کتیره‌رك خدمات وفیره ابذال ایلین شمس الدین سامی بك‌افندی حضرتلری لسانمزجه اك زیاده محتاج اولدیغمز دیکر بر اثر قیمتداری، (قاموس ترکی) یی‌ده تألیفه خامه‌ران همت اولمشلردر. (قاموس ترکی) نامیله نشر اولنان بو اثرك تعیین ماهیتی حقنده سوز سویلمك زائددر. یالکز مؤلفنك نام محترمنی یاد ایتمك اثرك درجهٔ مکملیت واهمیتنی توضیحه کفایت ایدر. مشار الیه لسانمزك بویله بر اثردن، بر رهبردن محرومیتی نه‌درجه بادیء مشکلات ومحاذیر اولمقده بولندیغنی اثبات ایتمشلردر. فی الحقیقه برلسانك انتظامی او لسانده موجود اولان لغاتك ممکن مرتبه جمع وتلفیقنه وابسته‌در. لسانك انتظامی او لسانك ترقی وتکملنه، لسانك ترقی وتکملی‌ده ادبیاتك ایلریلسنه خادمدر. ادبیات ایسه معلوم اولدیغی اوزره کامل ترقیاتدر. دیمك که لسان ملینك امتنسامه‌سنی نشر ایتمك مملکتك ترقی وتعالیسنه خدمتدر که بوده آنجق بر همت عالیسه ایله امکان پذیر اولور. شمس الدین سامی بك افندی حضرتلرنده ایسه بوهمت مشکل براندازانه بالغاً مابلغ موجوددر. زادهٔ استقصا اولان مآثر مهمهٔ عرفانلری بو مدعایه برر برهان بلیغ البیاندر.

مع مافیه همت نه‌قدر عالی، غیرت نه‌قدر متوالی اولورسه اولسون، بوکبی آثار مهمه وجسیمه‌نك ساحهٔ وجوده کلمسی کذلك سعی وغیرتی کندینه رهبر اتخاذ ایتمش برطابعك وجودینه وابسته‌در. اوروپاده بیله اك بیوك مؤلفلر طابعلرك معاونتندن مستغنی اولهمازلر. بر مؤلف — باخصوص بویله جسیم مؤلفات ومدوناتده — هم خدمت تحریری هم‌ده خدمت نشری درعهده ایدرسه مشکلات تضاعف ایدر. تقسیم اعمال قانون حیرتفونی بوخصوصده‌ده طبیعت والجای احواله اولان مطابقتنی کوستریور. مؤلف تحریر ایله، طابع تمثیل ایله مشغول اوللیدر. او وقت امر تحریر نقصاندن بری اوله‌جغی کبی کسوهٔ طبع دخی نفیس اولور.

ایشته بو حقیقته تمسك ایدرك، علی الخصوص مملکتمزه جدی بر خدمت ابراز ایتمك ایستیه‌رك (قاموس ترکی) نك طبع ونشرنده مؤلف غیور سامی بك افندی حضرتلرینه عرض دست معاونت ایتمکی مطبعهٔ عاجزانه‌م ایچون بر وسیلهٔ مباهات بیلدم. بناءً علیه (قاموس ترکی) نك ناشرلکنی درعهده ایدرك بعون اه تعالی ایشته کتابك نشرینه ابتدار ایتدك.

اقدام غزته‌سی
صاحب امتیاز و سر محرری

احمد جودت

نسخ یازی ایله مقطعات

آ.	تثنیه
تا.	تاتارجه
تث.	تثنیهٔ مؤنث
تذ.	تثنیهٔ مذکر
ترـ.	ترکجه
تق.	ترکیٔ قدیم
تک.	ترکمانجه
ث.	مؤنث
ج.	جمع
جث.	جمع مؤنث
جذ.	جمع مذکر
جه.	مجهول
چ.	چغتایجه
ح.	حال
حج.	حرف جر
حد.	حرف ندا
حر.	حرف ربط
حن.	حرف نفی
حه.	حرف تنبیه
د.	ادات
ذ.	مذکر
ر.	روسجه
س.	اسم
سآ.	اسم آلت.
ستف.	اسم تفضیل
ستص.	اسم تصغیر
ست.	اسم مؤنث
سج.	اسم جنس
سخ.	اسم خاص
سذ.	اسم مذکر
سز.	اسم زمان.
سف.	اسم فاعل
سم.	اسم مکان
سمب.	اسم مبالغه

سمص.	اسم مصدر
سمف.	اسم مفعول
سمن.	اسم منسوب
ش.	اسم اشارت
ص.	صفت
صتر.	وصف ترکیبی
صث.	صفت مؤنث
صذ.	صفت مذکر
صش.	صفت مشبهه
ض.	ضمیر
ظز.	ظرف زمان
ظم.	ظرف مکان
عد.	اسم عدد
عب.	عدد رتبی
عر.	عربی
غا.	غلط
ف.	فعل
فا.	فارسی
فت.	فعل متعدی
فج.	فعل مجهول
فد.	مفرد
فر.	فرانسزجه
فش.	فعل مشارکت
فط.	فعل مطاوعت
فل.	فعل لازم
ک.	کنایه
لا.	لاتینجه
م.	معلوم، معروف
مص.	مصدر
مض.	مضارع
مه.	مهملات
نکا.	انکلیزجه
یتا.	ایتالیانجه
یو.	یونانی

رقعه یازی ایله مقطعات

اد.	ادارهٔ ملکیه
ار.	علم الارض
از.	إنشا
ز.	باغچوا ناق
با.	باقیله، مراجعت ونظر اولنه
بح.	بحریه
بیط.	فن بیطری
تا.	تاریخ طبیعی
تج.	تجارت
تش.	تشریح
ج.	جغرافیا
جر.	جراثقال
جرا.	فن جراحی
ح.	حکمت طبیعیه
حق.	حقوق
د.	ادبیات
ر.	ریاضیه
زرا.	زراعت
تحکم.	استحکام
ص.	فن صیدلانی
ص.	صرافیه
صن.	صنایع
صو.	تصوف (اصطلاح صوفیون)
ط.	طب
طب.	طباعت
ع.	عسکری
عا.	عائله لسانی
عر.	شعر
عو.	عوام لسانی
ف.	فقه
فل.	فلسفه
کیم.	کیمیا
لس.	لزومسز
ما.	مالیه
مج.	مجازا
من.	منطق
مر.	متروك
مع.	معدنیات
معم.	فن معماری
مو.	موسیقی
ن.	نادر الاستعمال
نبا.	نباتات
ه.	هیئت

اشارات مخصوصه

، مترادفلری آیریر .
؛ او معنایه متعلق تعبیراتی آیریر .
: مثاللرك باشنه قونور .
= عباره آره‌سنه کلن لغت ویا تعبیرله معناسی آره‌سنه کیرر.
« » لفظی مقصود اولان کلمات وحروفی آیریر.
رقم معانیٔ مختلفه‌یی تعداد وتصنیف ایدر.
|| معنایی دکیشدیرن تعبیراتی واصطلاحات علمیه وفنیه‌یی آیریر.
= لغتك جنسی دکیشدیکنه، مثلا اسم ایکن صفت ویا فعل متعدی ایکن فعل لازم اولدیغنه علامت اولوب، آلتنده جنس جدیدینك علامتی وضع اولنور.
— بعض تفصیلات ومطالعاتی آیریر.
( ) لغتك تضمن ایتمدیکی وآنجق معناسی آکلاشلمق ایچون ذکری اقتضا ایدن عباراتی احاطه ایدر.
[ ] بعض ایضاحات وملاحظاتی ایچنه آلیر.

و واو مقبوضهٔ ثقیله : بو، شو .
ۆ واو مبسوطهٔ ثقیله : یۆل، زۆر.
ۇ واو مقبوضهٔ خفیفه : دۇز، سۇر.
ۆ واو مبسوطهٔ خفیفه : کۆز، سۆز.
ک کاف عربی : کیم، کار .
گ کاف فارسی : گل، گز.
گ ی ویا وکبی اوقونان : اگر، گوگرجین.
ڭ صاغر کاف : دڭز، اڭ.

[ٰ] ه فتحهٔ ثقیله : آره، دخی.
[ٖ] ی کسرهٔ ثقیله : صره، قاتی.

اخطار. — هر صحیفه‌نك برنجی ستونی باشنده صحیفه‌نك برنجی ماده‌سنك ایلك اوچ حرفی، واوچنجی ستونك باشنده دخی صحیفه‌نك صوك ماده‌سنك ایلك اوچ حرفی کوسترلمشدر، که بونلرك ایکیسنه بر کوز آتلمغله او صحیفه‌ده نه حرفلرندن نه حرفلرینه‌دك لغتلر مندرج بولندیغی آکلاشیلیر.

قاموس ترکی

ا

ا { س. ترکجه ده دخی مستعمل الفباء عربینك برنجی حرفیدر. عربیده فتحه‌یی تقویه ایچون قوللانلدیغنده «الف» وکندی باشنه متحرك ویاساکن اوقوندیغنده «همزه» دینلیرسه‌ده، ترکجه‌ده (ا) شکلنده اولانه الف، و (ء) شکلنده یازیلانه همزه دینلیر. برنجی شکلی ا شکل سریانیسندن، وایکنجیسی א شکل عبرانیسندن مأخوذدر. اك اسکی شکلی براوکوزباشی رسمندن عبارت اولمغله، عموم السنهٔ سامیه‌ده مشترك اولان اسمی‌ده بوکا دلالت ایدر. ترکی الاصل کلمه‌لرده یالکز باشده همزه کبی اوقونوب، آلتنده (و) ویاخود (ی) بولنمازسه، همان دائما مفتوح اوقونور. بناءً علیه ترکی الاصل واجنبی کلمه‌لرده الف مفتوحه‌نك (ئه) صورتنده تحریری عبثدر. همزه‌دن صوکره الف کلیرسه، ایکیسی برابر (آ) شکلنده یازیلیر. رقم کبی استعمالنده یعنی ابجد حسابنده (۱) عددینه اشارتدر.

آ { حد. ۱. تحبیبله برابر ندا بیان ایدر، یعنی سوه‌رك واوخشایه‌رق چاغرمغه یارار: آ بابانك یاوروسی! آ کوزمك ببکی! ۲. تکدیر وعتابله برابر ندایه دلالت ایدر: آجانم! بونصل ایش! آ حریف! نه‌درسنك ایتدیکك! ۳. اخطار وتنبیه ایله برابر برنوع تأسف وتوکل معناسنی تضمن ایدر: آبرادر! کیمدن ایپلك مأمول ایدرسك؟ آقرداش! بن بوایشك اوله‌میه‌جغنی سویلدی ایدم. — همزه ایله باشلایان اسملردن اول چوق دفعه بر(ی) دخی آلوب، (آی) صورتنده قوللانیلیر: آی اوغل!

آ { حد. [مادهٔ آنفه‌ده کندن دها ممدود اولوب، کندی باشنه قوللانیلیر. بناءً علیه تفریق الزمدر.] ۱. تعجب بیان ایدر: آ! بونه‌در! آ! بو نه کوزل آت! ۲. صبرسزلق معناسنی تضمنله برابر حدت وانفعاله دلالت ایدر: آ! بو چوق اولدی؛ آ! بن بویله شی ایستمم.

آ { د. فعله التحاق ایدوب، ۱. تصدیق وتأکید بیان ایدر، ومدلولك بدیهی ویا طبیعی اولدیغنی کوستریر: اولورآ؛ صاتارآ، کندی مالیدر. ۲. (صیغهٔ شرطیه مخاطبنه ملحق اوله‌رق) تعجیل بیان ایدر: کلسه‌ك آ؛ یازسه‌کز آ. [غائبده «یا» قوللانیلیر: کلسه‌یا؛ یازسه‌لریا.]

آب { س. فا. صو. لس. || آب آتشرنك، آب آتشپاره، آب انکور، آب طرب کبی تعبیرلر شعرا عندنده شرابدن کنایه در. || آب حیات (و عو. آب وحیات) آب حیوان، آب زندکی = خضر (عم) ك ایچدیکی صوکه ایچنلری حیات سرمدی‌یه نائل ایتدیکی مرویدر؛ مج. لطیف و خفیف صو. || آب روان = آقار صو. || آب زر = آلتون صویی. || عالم آب = بزم عشرت. عو. || آب وتاب = رونق، طراوت، تازه‌لك. || آب ودانه = مقدر اولان رزق، قسمت، قدر.

|| آب وهوا = بر مملکتك احوال صحیه‌سی .

آباء { سند. ج. عر. فد : اب. با: اب .

آباد { ص. فا. شن ، معمور . || ترکیباتده محل ومکان وبر شیئك کثرتده بولندیغنی کوستریر: شمس آباد = چوق کونش کورن؛ غم آباد = کدرله مملو.

آباد { سند. ج. عر. فد : ابد. با: ابد .

آبادان { ص. فا. شن، معمور . { آباد کبی. }

آبادانلق { سـ. شنلك، معموریت. { فارسی یاء مصدریله ترکجه‌ده آبادانی استعمالی چر - کیندر. }

آبادی { سـ. فا. هندك دولت آباد شهرنده اعمال اولنان بر نوع اعلا یازی کاغدی. { دولت آبادی دن مخففدر. }

آباقه { سـ. عم، عمجه. مر. { احیاسی آرزو اولنور لزوملی کلا. تمدندر. }

آبامَق { فـ. دریغ ومنع ایتمك، یاپامامق، مخالفت ایتمك، فر: Refuser. مر. { یری بوش قالمش اولدیغندن، احیاسی آرزو اولنور. }

آباندیرمَق { فـ. (دوه‌یی) چو- کرتمك، ایخلامق.

آبانلامَق { فل. ۱. بیوك آدیم آتمق. ۲. آدیملری زیاده آچه‌رق اوچمك .

آبانمَق { فل. { عر. « عبط » دن } ۱. بر شیئك اوزرینه قپانمق، اوستنه چوکمك، چوللانمق: فلانك اوزرینه آباندی. ۲. صارقمق، اکلمك: پنجره‌دن آبانوب باقدم. ۳. آدیملری آچمق .

آبانوز { سـ. { فا. « آبنوس » دن } اصل هنددن جیقان بك سرت وسیاه بر آغاج. || سیاهلق وسرتلکدن دخی کنایه اولور: آبانوز کیمك. = صـ. آبانوزدن معمول : آبانوز اوق .

آبانی { سـ. ایکدن صاریمتراق دالارله ایشلنمش بر نوع قماش که صاریق وسائره‌ده قوللا- نیلیر : بروسه آبانیسی. = صـ. بو قماشدن معمول : آبانی صاریق.

آب حَیات { آب حیوان و سائره. با : آب .

آبدار { صـ. فا. { آب - داشتن. } ۱. صولی، تروتازه. ۲. رونقلی، پارلاق. ۳. معنیدار.

آبدارلق { سـ. ۱. صولیاق ، تازه‌لك. ۲. رونق، طراوت .

آبدال { سـ. صـ. { عر. « بدیل » جمعی اولان « ابدال » دن } ۱. احمق وصافدرون. ۲. برشیئه عقل یورماز قلندرمشرب ودرویش آدم .

آبدالیمی { صـ. آبداله بکزر ، احمقجه.

آبدالق { سـ. ۱. بدلالق، حما- قت. ۲. قلندرلك ، صافدرونلق .

آبدان { سـ. فا. { آب - دان } باغچه قوغه‌سی، صولامغه مخصوص سوز کلی قوغه. ۲. سیدیك قاوغی، مثانه . لـ.

آبدَست { سـ. فا. { آب - دست = ال صوبی } نماز قیلق ایچون بروجه شرع یوز ودیرسکله برابر ال وایاقلری یقامق وباشه مسح ایتمکدن عبارت افعال طهارت، وضوء: آبدست آلمق. || مج. تکدیر وتعزیر: آبدست ویرمك. || آبدست اقتضا ایتمك = دوش آزمق، احتلام. || آبدست بوزمق = دفع حاجت ایتمك. || آبدستمده شبهم یوقدر = اطمئنانم واردر. { بین العوام غسله دخی یعضاً آبدست دینلر. یکیچون ، لاجل التفریق، برینه کوچك ودیکرینه بیوك آبدست دیرلر. }

آبدَستان { سـ. فا. آبدست آلمغه مخصوص ابریق .

آبدَستخانه { سـ. فا. { آبدست - خانه = آبدست اوی } ۱. آبدست آلمغه‌وال ویوزیقامغه مخصوص موصلقلی وقورنه‌لی محل. ۲. آبدست بوزه‌جق یر، آیاق یولی.

آبدَستسِز { صـ. آبدست آلمامش، آبدستی بوزولمش . || مج. پرهیزسز، محرماتدن احتراز ایتمز.

آبدَستلِك { سـ. اصل آبدست آلیرکن کیلن برنوع قیصه جبه.

آبراش { صـ. ۱. { عر. « ابرش » دن } آلاجه بکلکلی (آت). ۲. { عر. « ابرص » دن غلـ. } توکسز یرلرنده اویوز کبی برعلتی اولان (آت) = سـ. علت مذ- کوره، برص.

آبرو { سـ. فا. { آب - رو } ۱. یوز صوبی، یوز آقلغی، عرض ، ناموس . ۲. شرف ، حیثیت : آبرو دوکمك = حیثیت ذاتیه‌یی پایمال ایتمك. ۳. امثال واقرانه بادی فخر وشرف اولان

اك كزيده‌لرى : آبروى سلاجقه اولان جلال الدين محمد شاه .

آبگون { ص. فا. [آب. كون] صو رنكنده ، كوك ، مائى . لـ.

آبگينه { سـ. فا. شيشه ، صراحى ، قدح . لـ.

آبلا { سـ. ١. بيوك همشيره . [« آغابك » ك مؤنثى حكمنده‌در . آناطوليده « حى » وشرق تركجه‌سنده « آبا » ديرلر .] ٢. دائره اسكيسى ، قلعه .

آبلاق { ص. [عر. « ابلق » دن] آقى آق قره‌سى قره دكرمى چهره‌لى كنج ايريسى .

آبلوقه { سـ. [يتا. Blocco دن] بحراً محاصره : آبلوقه ايتمك ، آبلوقه‌يه آلمق ؛ آبلوقه‌يى بوزمق = خط محاصره‌يى دلوب كچمك ؛ آبلوقه‌يى قالديرمق = محاصره‌يى فسخ ايتمك .

آبلى { سـ. [يتا. توسطيله عر. « حبل » دن] مج. الده طوتيلوب اونكله يلكن قوللانيلان ايپ . || مج. آبلى‌يى براقمق = شاشيرمق .

آبنوس { سـ. فا. آبانوز . [فارسى تركيباتده « س » ايله يازلمليدر .]

آبنوسيّه { ص. عر. نبا. فصيلهٔ آبانوسيه = نباتاتك بر صنف مخصوصى . فر : Ébénacées.

آبو { حد. عو. « آبونه ! » تعبيرندن مخفف اوله‌رق ادات تعجبدر .

آبورجبور { سـ. ص. لذتسز وصحته مضر اوله‌رق دقتسز پيشمش عادى يمكاره اطلاق اولنور : آبورجبور يمكار ؛ آبور جبور يميوب ايى بسلنلى . || مج. آغزدن كلن ، دقتسز ، عادى سوز ، صاچمه صپان ، هذيان : آبور جبور سويلمك .

آبوق صابوق { ص. سـ. دوشونمكسزين وصايقلارجه‌سنه سويلنيلان ، مناسبتسز ، هذيان قبيلندن (سوز) : آبوق صابوق سويلمكه باشلادى ؛ آبوق صابوق سوزلر . [صابوق « صابمق » دن مشتق اولوب ، « آبوق » ايسه اتباع ايچون لسانمزده چوق قوللانيلان مهملاتدندر .]

آبونه { سـ. ص. [فر. Abonné] غزته ورسائل موقوته كبى نشرياته پشيندن آقچه‌ويره‌رك برمدت معينه ايچون مشترى اولان ، مشترك : فلان غزته‌نك آبونه‌لرى چوقدر ؛ بر رسالهٔ موقوته‌يه آبونه اولمق .

آبونه‌لك { سـ. ١. بر غزته وسائره‌يه آبونه اولمه ، آبونه اولانك حال وصفتى ، اشتراك . ٢. برغزته ورسالهٔ موقوته وسائره‌نك برمدت معينه ايچون پشين ويرلمك شرطيله تخصيص ايدلمش بدلى ، بدل اشتراك : فلان غزته‌نك برسنه ايچون آبونه‌لكى شودر . [بونك يرينه فر. « آبونمان » استعمالى عبثدر .]

آبه { حد. [« آ » حرف نداسيله روم ايلى لسانلرنده « به ، بره ، وره ، موره » صورتلرنده مستعمل براداتدن مركب اوله‌رق روم ايلنده زبانزددر .] ايا ، هى ، به‌هى : آبه قرداش . عو.

آبيارى { سـ. فا. [اصل معناسى صولامه واسقا ايسه‌ده ، لسانمزده يالكز معناى مجازيسيله بعض اسكى منشيان طرفندن قوللانلمشدر .] ياردیم ، امداد : آبيارىٔ همتكزله = همتكز ياردیميله ، همتكز سايه‌سنده .

آپ { د. « آ » ايله باشلار بعض صفتلره كيروب ، مبالغه بيان ايدر : آپ آچيق = پك وبسبتون آچيق ؛ آپ آكسز = اصلا خاطرده يوغيكن ، بغتةً ؛ آپ آشكار ، آپ آق . [« اپ » و « اوپ » و « ايپ » صورتلرنده قوللانيلانك عينيدر : اپ ايى ، اوپ اوزون ، ايپ اينجه كبى .]

آپارتمان { سـ. [فر. Appartement] ١. برقاچ اوطه‌دن مركب وبرعائله اقامتنه الويريشلى دائره . ٢. كرايه‌ويرلمك اوزره بويله دائره‌لره منقسم عقار .

آپارمق { مض : آپاريز . فت. [تركمان لغتنده] ١. آلوب كوتورمك : كچمه نامرد كوپريسندن قو آپارسون صوسنى . ٢. آشيرمق ، چالوب چارپمق .

آپاز { سـ. [غلطى : هاپاز] ١. قپالى آوج ، مشت . ٢. قپالى آوجه صيغان مقدار : بر آپاز بغداى .

آپازلامق { فل. (كمى) يلكنك زياده شيشمسيله

روزکاری آوجلامشجه‌سنه یا-
واش کیتمك.

آپازلامه { س. کمینك یلکنی زیاده شیشره‌رك یواش کیتمسیله حاصل اولان خفیف یالیه.

آپاکسز { و آپاکسزین. با: آکسز، آکسزین.

آپالاق { ص. ایری و تومبول (کوچك چوجق).

آپش { س. [آپیش و آپوش دخی یازیله بیلیر.] اویلغك ایچ طرفی، بودك ایچ یوزی. || آپش آیرلمق، یره کلمك = (حیوان) چاتلامق، باجاقلرینی آچه‌رق دیکیلوب طورمق.

آپشاق { ص. ۱. آپشلری آچیق (حیوان). ۲. قوتدن دوشمش، یورویه‌مز، تنبل.

آپشدیرمق { فت. ۱. (حیوانی) چوق یورمق، آرتق یوریمکه مجالی اولمیه‌جق درجه‌یه کتیرمك. ۲. ییلدیرمق، حرونلاتمق. ۳. (کمی‌یی) ایکی اوجندن دمیرلیوب ویا باغلایوب محکم قاصمق.

آپشمق { فل. [آپیشمق و آپوشمق دخی یازیله بیلیر.] ۱. (حیوان) آپشلرینی آچوب چاتلایه قالمق. ۲. بر یره دیکیلوب طورمق، ایلری‌یه کیده‌مه‌مك. ۳. بر ایشك عهده‌سندن کله‌مه‌مك، عاجز قالمق.

آپشیق { ص. ۱. قویروغی بجاغك آره‌سنه آلوب یورغون و ییلغین بر حالده کیدن (قورت وسائره). ۲. یوریلوب عاجز قالمش، شاشیرمش (آدم).

آپول { ح. سمیز قازکبی ایکی یانه صاللانه‌رق یوریمکی تصویر ایچون مکرر قوللانیلیر: آپول آپول یوریمك.

آپیقو { س. [یتا.] مج. ۱. کمینك زنجیری طوپلایوب دمیر قالدیرمق اوزره حاضر بولنمسی. = ص. مج. حاضر، تتیك، جست وچالاك.

آت { س. [اسم دیمك اولان «آد» دن تفریق ایچون (ت) سی متحرك اولدقده (د)ه تحول ایتمز.] ۱. بینك وقوشی ویوك ایچون قوللانیلان معروف چارپا حیوان مونس، بیکیر، فرس، اسب: بینك آتی، قوشی آتی، یاریش آتی، عرب آتی. ۲. بو حیوانك انتمه‌مش ارککی، ایگدیش و قیصراق مقابلی، حصان. || آت اوغلانی، اوشاغی = آرابه‌جی وسایس یماغی، اسپیر. || مج. آت اویناتمق = هنر ابراز ایتمك. || آت بازاری = آت وسائر حیوانات آلنوب صاتیلان محل. || آت بالیغی = آفریقانك بیوك نهرلرنده یوزن جسیم برچارپا که لسان یونانیده (هیپوپوتام) یعنی ایرماق آتی دینلیر. بالیقله مناسبتی یوقدر. || آت سولوکی = سولوکك ایشه یاراماز جنسی. || آت سیکسکی = حیوانلره یاپیشان معروف معجز سیکك. || آت قفاسی = حماقت، بینسزلك؛ آت قفالی، احمق، بینسز. || آت قولاغی = مارولە بکزر بر نبات. || آت قویروغی = برجنس نبات که عربیده امسوخ دیرلر. || آت کستانه‌سی = ایری وینمز بر جنس کستانه، که آغاجی سوس ایچون باغچه‌لرده ویوللرده دیکیلوب، بیاض وپنبه چیچکلیسی اولور. — چنتایجه «آد» یرینه‌ده «آت» قوللانیلیر.

آتا { س. ۱. بابا، والد، پدر. ۲. یاشلی ومحترم آدم. || آتابك = بك بابا. || قاین آتا = قاین پدر، زوجیندن بهرینه نسبتله دیکرینك باباسی. = جم. آتالر = آبا واجداد، اسلاف. || آتالر سوزی = ضرب مثل.

آتاشه { یاخود آتشه س. [فر. Attaché] سفارت معیتنده کاتب ملازمی: آتاشه میلیتر = سفارت عسکری ملازمی؛ آتاشه ناوال = سفارت بحری ملازمی. لـ.

آتاق { ص. [«آتمق» دن] دوشونمکسزین هرایشه آتیلوب صوقیلان، ملاحظه‌سز، جری، متهور، صاوروق.

آتاقلق { س. دوشونمکسزین هر ایشه آتیلوب قاریشان آدمك حال وصفتی، ملاحظه‌سزلق، صاوروقلق، جرأت، تهور.

آتالق { س. آتاحال وصفتی = بابالق، پدرلك، ابوت.

آتالق { ص. ۱. پدر یرینی طوتان، پدرلك ایدن، بابالق. ۲. لالا، مربی. ۳. ترکستانده وزرایه ویریلان عنواندر.

آتدیرمق { فت. آتمغه سوق ویا اجبار ایتمك: قورشون، آدیم آتدیرمق. ۲.

فیشقیرتمق، صیچراتمق. || یاموق آتدیرمق وسائره. با: آتمق.

آتَرینه { س. [ر: Ἀθερίνη] کومش بالیغنك ایریسی.

آتَش { س. فا. [اصلی سریانیجه اولوب، فارسیسی «آذر» وترکجه‌سی «اوت» در.] ١. اوطون وسائره یانمه‌سندن حاصل اولان حال وماده، اوت، نار. ٢. حرارت، قیزغینلق: آتش باصدی؛ صیتمه‌نك آتشی ایتمدی. ٣. غضب، حدت، شدت. ٤. حیوانك سریع الحرکه وپك جانلی واویناق اولمسی. ٥. اسلحهٔ ناریه‌نك بردن بوشانمسی: نوبت آتشی؛ آتش تعلیمی. ٦. یانغین، حریق. || آتش آلمق = طوتیشمق: ومج. بردن بره حدتلنمك. || آتش ایتمك = تشهیر سلاح ایتمك، تفنك ویا طبانجه بوشاتمق. || آتش بهاسنه = پك بهالی. || آتش پوسکورمك = زیاده اوفکه لنمك. || آتش قایغی = یانغین ایچون طلومبه‌یی طاشیمغه مخصوص بیوك قایق؛ و(بالتعمیم) او شکل و بیوکلکده قایق. || آتش ویرمك = یاقمق، طوتیشدیرمق. || آتشه ویرمك = یاقمق، احراق ایتمك؛ مج. فساد قاریشدیرمق. = ص. مج. پك قیزغین، پك حرارتلی وشدتلی.

آتَش اَفشان { ص. فا. با: آتش فشان.

آتَش اَنگیز { ص. فا. [آتش انگیختن] آتش القا ایدن، پك شدتلی.

آتَشبار { ص. فا. [آتش باریدن] آتش یاغدیران، پك شدتلی ویا حرارتلی: آه آتشبار.

آتَشباز { س. فا. [آتش باختن] آتشله اوینایان حقه باز.

آتَش بالیغی { س. صاردلیه یا پیلان بر جنس کوچك بالیق.

آتَش بوجَکی { س. آرقه‌سنده فوسفوری اولوب وقت وقت پارلیان معروف بوجك.

آتَشپاره { س. فا. [آتش پاره] آتش پارچه‌سی، قیغلجیم، شراره. || مج. پك شدتلی وبهادر آدم.

آتَشپَرَست { س. ص. فا. [آتش پرستن] آتشه طاپان، زردشتی، گبر.

آتَشپَرَستلِك { س. آتشه طاپمه، آتشه طاپانلرك حال وصفتی ومذهبی، اسکی ایرانیلرك زردشت طرفندن وضع اولنمش دینی.

آتَشجی { س. واپورده قزانك آتشنی یاقوب اداره ایتمکه مأمور آدم.

آتَشجیلِك { س. واپور آتشجیسنك صفت ومأموریتی.

آتَشخانه { س. فا. آتش یانان یر، اوجاق.

آتَشدِرمق { آتشدیرمه. با: آتیشدیرمق.

آتَشزَبان { ص. فا. [آتش زبان] دیلندن آتشلر پوسکورور کبی فوق العاده مؤثر وشدتلی سوز ویا شعر سویلین.

آتَش فَشان { یاخود آتش افشان. ص. فا. [آتش فشاندن] آتش صاچان، آتش پوسکورن: کوه آتش فشان = یانار طاغ، برکان.

آتَشگَده { س. فا. [آتش گد] زردشتیلرك آتش یاقدقلری معبد، آذرگده.

آتَشلِك { س. ١. آتش یانان یر، کلخان. ٢. آتش طاشیمغه مخصوص قاب. = ص. ١. آتشه یارار: آتشلك اودون. ٢. نار جهنمه مستحق: آتشلك آدم.

آتَشلَندیرمَك { فت. آتش ویرمك، طوتیشدیرمق. || مج. ١. زیاده قیزدیرمق. ٢. (فساد وشقاق) تشدید ایتمك.

آتَشلَنمَك { فل. آتش آلمق، طوتیشمق. || مج. ١. زیاده قیزمق، پرحدت اولمق. ٢. کسب شدت ایتمك، آزمق.

آتَشلی { ص. ١. حرارتلی، قیزغین. ٢. جست وچالاك، زیاده سرعتلی وجانلی (آت وسائره).

آتَشناك { ص. فا. آتشلی، حرارتلی، قیزغین.

آتَشی { ص. فا. آتش رنکنده، آچیق قزیل. = س. جهنم زبانیسی. ج: آتشیان.

آتَشین { ص. فا. آتشدن معمول ایتمش کبی پك قیزغین وحرارتلی، شدید، حدید.

آتقی { س. [«آتمق» دن] ١. نسجده آریشك اوستنه کان ومکیکله آتیلان آرغاج تلی. ٢. اکین دمتلرینی یوکسکه آتمغه مخصوص بیوك یایه. ٣. اوموزه

ویا آرقه‌یه آتیلان شال وسائره.

آتقیلامَق { فت. مکیکله آتقی‌یی آته‌رق نسج ایتمك.

آتلاتمَق { فت. ١. برینی آتلامغه وصیچرامغه سوق واجبار ایتمك. ٢. کچیرمك، آشیرمق، صاومق: بر خسته‌لغی، بر بلایی آتلاتمق.

آتلامباج { س. چوجقلرك آتلامه اویونی.

آتلامَق { فل. [«آت» دن] ١. آت کبی قالقوب فیرلامق، صیچرامق. ٢. فیشقیرمق. = فت. ١. کچمك، اوستندن کچوب براقمق: اوقورکن ایکی سطر آتلادی. ٢. آشمق، اوته‌یه کچمك: شو طاغی آتلاسه‌ق. || آدیم آتلامق = قوت یتدیکی قدر آدیم آچه‌رق صیچرامق.

آتلامه { س. آتلامق فعلی، آتلایش. با: آتلامق. || آتلامه طاشی = چامورلی یولك بر طرفندن دیکر طرفنه کچمك ایچون قونمش طاش.

آتلاندیرمَق { فت. [«آت» دن] برینه آت قزاندیرمق، آتلی ایتمك، آته بیندیرمك.

آتلانغیچ { س. دره‌نك اوته‌سنه کچمك ایچون صویك ایچنه موضوع آتلامه طاشی.

آتلانمَق { فل. ١. آت کبی قالقمق، شاخلانمق. ٢. آت ایدنمك، آتلی اولمق، آته بینمك. ٣. کچیرلمك، اونودلمق: بو یازیدن بر سطر آتلانمشدر. || آتلانان آتلانانه = قاچان قاچانه.

آتلایش { س. آتلامق فعلی، آتلامه. با: آتلامق.

آتلمَق { فل. ١. طرح و رمی اولنمق: بو کاغد نیچون بورایه آتلمش؟ ٢. اعتباردن دوشمك، نظر اعتباره آلنمامق: آتیله‌جق آدم دکلدر. ٣. ایلری‌یه وارمق، تهورله مداخله ایتمك. ٤. تخته کبی چارپیلوب بوکلمك.

آتلمه { س. آتلمق فعلی، آتلیش. با: آتلمق.

آتلی { یاخود آتلو. س. ص. آته بینمش، سوار، فارس. || آتلی قارینجه = قارینجه‌نك بر بیوك جنسی. || آتلی قره‌جه = چوجقلرك بینمسنه مخصوص تخته‌دن تکرلکلی آت.

آتلیش { س. آتلمق فعلی، آتلمه. با: آتلمق.

آتماجه { س. [«آتمق» دن] تأنیس اولنه‌رق قوشلره صالدیریلان بر جنس ییرتیجی قوش. فا. باشه وعر. بوندن معرب باشق دینور.

آتمَق { فت. ١. بر شیئی الدن براقوب آز چوق فیرلاتمق، رمی: النده‌کی طاشی آتدی. ٢. ایچریدن طیشاری‌یه چیقاروب دفع وطرد ایتمك: اودن آتدیلر؛ سوقاغه آتدیلر؛ اوستندن آتدی. ٣. براقمق، ترك ایتمك: باباسنی بر کوشه‌یه آتمش. ٤. آچمق، سرمك، اوسته آلمق، اورتمك: اوموزمه بر شال آتدم؛ بوکیجه بر یورغان دها آتملی. ٥. دوشورمك، ازاله ایتمك، غائب ایتمك: رنکنی، توینی انوا بنی آتدی. ٦. صاچمق، سرپمك، طاغیتمق: تخم آتمق. ٧. دوکمك، قومق، وضع والقا ایتمك: انباره ذخیره آتمق؛ قیشلق کموری آتمق. ٨. اورمق، یاپیشدیرمق: طوقات آتمق؛ چفته آتمق. ٩. اوزاتمق، صونمق: ال آتمق. ١٠. بوشاتمق، تشهیر ایتمك: تفنك، طوپ، طبانجه آتمق. ١١. تأخیر، تعویق، امهال ایتمك: صکره‌یه، یارینه آتدی. ١٢. عطف واسناد ایتمك، یوکلتمك: قباحتی فلانه آتدیلر. ١٣. دوشورمك، یاتیرمق: یره آتدیلر. || آدیم آتمق = یوریمك. || بکز آتمق = صارارمق، صولمق. || پانبوق آتمق = حلاج یایله پانبوغی قبارتمق. || پرنده‌دن آتمق = اغفال ایتمك. || پوستکی آتمق = یوها باغرمق، ترذیل ایتمك. || تمل آتمق = وضع اساس ایتمك. || جان آتمق = چوق آرزو ایتمك، تهالکله ایسته‌مك. || چکه آتمق = جان چکشمك، حالت نزعده بولنمق. || حرف، سوز آتمق = ١. طولایسیله تعریض ایتمك. ٢. طاقلمق، معاشقه ایتمك. || طاش آتمق = اعتراض ایتمك، علیهنده بولنمق. || طوپی آتمق = افلاس ایتمك. || طیپه‌یی آتمق = چوق حدتلنوب تهور ایتمك. || قاش آتمق = اشارت وغمزه ایتمك. || قاشیق آتمق = حرصله وچوق یمك. || قپاغی آتمق = صاوشوب قورتلمق. || کوز آتمق = طمع وغبطه ایتمك. || گوگده‌یه آتمق = یمك. || لاف آتمق = کوزه‌لك ایتمك، لزومسز

یره چوق سویلمك . || نعره آتمق = باغرمق. || یابانه آتمق = اعتبار ایتمه‌مك، صایمامق. = فل. ۱. اساسسز سوز سویلمك ، یالان سویلمك. ۲. تفاخر ایتمك، اصلسز شیلرله افتخار ایتمك. ۳. اورمق، اوینامق: نبضی آتیور. ٤. آچلمق، سوکمك : شفق، طاك آتمق. ٥. بوشانمق، آتش آلمق : بو تفنك آتمیور. ٦. بر شیئك کناری قیریلوب چنتلمك. ۷. صولمق ، اوچمق : بکزی آتدی. || آتوب طوتمق = بیپروا اصلسز شیلر سویلمکله تفاخر ایتمك .

آتمه { س. آتمق فعلی، آتیش. با : آتمق.

آتی { ص. عر. ژ: آتیه. [«اتیان» دن سف.] ۱. کله‌جك اولان، اوکده بولنان، مستقبل، ماضی وحال مقابلی : زمان آتیده = کله‌جك زمانده : ایام آتیه = کله‌جك کونلر. ۲. اوکده، زیرده مسطور و محرر بولنان : بروجه آتی ؛ وجه آتی اوزره. || آتی الذکر، آتی البیان = آلت طرفده ذکر وبیان اولنان. = سذ. کله‌جك زمان، استقبال: آتیده ظهور ایده‌جك وقوعات؛ آتیدن بحث ایتمك؛ آتیسی قرا کلق.

آتیاً { ح. عر. اوکده ، ایلریده، زیرده : آتیاً بیان اولنه‌جغی اوزره .

آتیجی { ص. ایی سلاح آتان ، نشان آلوب اورمه‌ده ماهر، نشانجی .

آتیش { س. ۱. آتمق فعلی وطرزی، آتمه. با : آتمق. ۲. نشانجیلق. ۳. تفاخر مقصدیله سویلنمش فاحش یالان.

آتیشدیرمق { یاخود آتشدرمق . فت. ۱. سوکوب صایمق، برینك قباحتلرینی صایه‌رق عتاب وسرزنش ایتمك. ۲. عجله ایله یمك .

آتیشمق { فش. ۱. اورشمق ، طاش و سلاحله بربرینه اورمق. ۲. بربرینی سوکه‌رك غاوغا ایتمك .

آتیق { س. سوت ویغورت چالقامغه مخصوص کوچك یاییق .

آتیم { س. ۱. اسلحهٔ ناریه نك بوشادلمسی ، آتلمسی، انداخت. ۲. قورشون منزلی، قورشونك یتیشدیکی مسافه. ۳. سلاحك بردفعه آتلمسیچون اقتضا ایدن باروت وشائره : برآتیم باروت .

آثار { سذ. جم. عر. فد : اثر. با: اثر.

آثام { سذ. جم. عر. فد : اثم. با : اثم .

آثِم { ص. عر. ژ: آثمه . [«اثم» دن سف.] گنهکار، صوجلی.

آج { ص. ۱. طوق اولمیان، یمکه اشتهاسی اولان ، کرسنه ، جایع. آدم ویاحیوان وقارنه صفت اولور : آجم : قارنم آجدر: آج قالمق . ۲. طویماز ، طمعکار، حریص : نه آج آدم ! ۳. فقیر، محتاج : آج طویورمق. ٤. قوراقدن زیاده قاورلمش : آج طوپراق. || آج آجنه = آج اوله‌رق، بر شیئ یمکسزین. || آج طویورمق = ۱. فقرایی اطعام ایتمك. || آج قارننه = آج ایکن، دها برشیئ یمه‌دن. = س. آجلق، جوع: آجندن اولمك .

آجال { سذ. جم. عر. فد : اجل با : اجل.

آجِر { ص. عر. ژ: آجره. [«اجر» دن سف.] حق. بر شیئی اجاره‌یه ویرن .

آج گوزلی { ص. طمعکار، طویماز، حریص.

آج گوزلیلك { س. طویمازلق، طمعکارلق ، حرص .

آجِل { ص. عر. ژ : آجله. [«اجل» دن سف.] حق. وعده‌یه مربوط، وعده‌سی حلولنده وقوع بوله‌جق اولان: [ضدی : عاجل.]

آجِلاً { ح. حق. وعده‌یه مربوط اوله‌رق، وعده‌سی حلولنده اجرا اولنمق اوزره.

آجلق { س. ۱. طوق اولمیانك حالی، یمکه اشتهایی موجب حال، جوع : آجلق چکمك. ۲. قیتلق، قحط .

آجَنته { س. [یتا. Agent] ۱. بر واپور شرکتنك هر اسکله‌ده‌کی مأموری . ۲. بر شرکت ویا اداره‌نك آخر مملکتده‌کی وکیلی. ۳. بومأمور ویا وکیلك مأموریتی واداره‌خانه‌سی .

آجنمق { با : آجینمق.

آجور { س. برجنس خیار.

آجی { ص. ۱. طاتلیك ضدی، مر، تلخ . آجی علاج. ۲. ایچلمکه صالح اولمیان، طوزلی : آجی صو.

۳. طبعه خوش کلمین، سرت، درشت، ناهموار: آجی سوز. ٤. قولاغه بدکلن: آجی سس. || آجی آغاج = قواسیا. || آجی الما = یمز بر الما. || آجی بادم = آجیمتراق وسرت قوقولی بر جنس بادم. || آجی چاچا = برجنس بالیق. || آجی خیار = ابوجهل قاربوزی. || آجی مارول = هند با نوعی. || آجی یونجه = یونجه‌نك برجنسی. = ح. بد وناخوش صورتله: آجی آجی باغیرمق. = س. آجیلق، مرارت: آجیسی ایچنده در.

آجی { س. [اصلی: آجیق] ۱. درد، کدر، الم. ۲. آغری، صیزی، وجع. ۳. مصیبت، ماتم، یاس. ٤. انتقام، اوج. || جان، یورك آجیسی = پك آجینه جق حال. || قویروق آجیسی = کین. || آجی چیقارمق = تلافیٔ مافات ایتمك.

آجیتمق { فت. ۱. آجیمغی موجب اولمق، آغریتمق، آغری و صیزی ویرمك: المی آجیتدم. ۲. جفاواذیت ویرمك.

آجیراق { ص. آزآجی، آجی‌یه چالار، آجیمسی، آجیمتراق.

آجیرغنمق { فت. ۱. آجیوب مرحمت ایتمك، ترحم ایتمك. ۲. حمایه و تصاحب ایتمك. مر. [اخیاسی الزمدر.]

آجیرغه { س. یبان تورپی دینلن بر جنس نبات.

آجیق { س. ۱. کدر، الم. ۲. ماتم، یاس. با: آجی.

آجیقدیرمق { فت. ۱. آج قومق، آجلغه مبتلا ایتمك. ۲. آجلق ویرمك، اشتها آچمق.

آجیقلانمق { فل. ماتمده بولنمق، یاسلی اولمق.

آجیقلمق { فج. آجلق حس اولنمق: شمدیدن آجیقلماز.

آجیقلی { ص. ۱. مؤلم، مؤثر، فجیع: آجیقلی حکایه. ۲. ماتملی، یاسلی: قادینجغز آجیقلیدر.

آجیقمق { فل. آجلق طویمق، آج اولمق: چوق آجیقدم: قارنم آجیقدی. || مج. چوق آرزو ایتمك.

آجیلانمق { فل. آجی اولمق، مرارت کسب ایتمك: بو صلاته‌لق آجیلانمش. [چ: آجینمق.] || مج. شدت و حدته کلوب بدخو اولمق.

آجیلق { س. آجی اولان شیئك حالی، مرارت، تلخی. || مج. سرتلك، شدت، عنف.

آجیمتراق { ص. آجی‌یه مائل، آجیجه، آجیمیسی.

آجیمق { فل. [اصلی: آجیقمق] ۱. آغریمق، وجعی موجب اولمق: الم آجیور. ۲. کدر وتأسف ایتمك، مرحمته کلمك: شو آدمك حالنه آجیرم. ۳. اسیرکه‌مك، قییه‌مامق: امکمه آجیرم.

« آغریمق » ایله « آجیمق » و « صیزمق » آره‌سنده کی فرق شودرکه: آغری دها ساسلی و درین، آجی سطحی لکن دها مؤثر ویاقیجی اولور؛ صیزی ایسه باشلیجه سیکیره، نوبت نوبت کلوب کچنیدر.

آجیندیرمق { فت. مرحمته کتیرمك، آجیمغه سوق ایتمك. رقتی موجب اولمق.

آجینمق { فج. کدر وتأسف اولنمق: حالنه آجینیر.

آجینه‌جق { ص. شایان مرحمت، جالب تأسف: آجینه‌جق بر حالده‌در.

آجیو { س. [یتا. Aggio] آقچه فرقنك معاملات صرافیه‌سی.

آچار { س. ۱. آناختار، مفتاح. [آناختار رومجه اولوب، اصل ترکجه‌سی آچاردر.] ۲. اشتها آچمغه مخصوص ترشی وسائره.

آچدیرمق { فت. ۱. بشقه‌سی واسطه‌سیله آچمق، آچمغه سوق واجبار ایتمك: قپویی آچدیردم. با: آچق. ۲. بر دها ایشلنمه‌مش خام اراضی‌یی سورمك. || آغز آچدیرمق = سویلمکه مجبور ایتمك. || کوز آچدیرمامق = پك صیقی طوتوب بر شیئه مساعده ایتمه‌مك.

آچقی { س. جلا، پرداخت، لوستره.

آچقیجی { س. جلا و پرداخت ویرن صنعتکار.

آچلمق { فل. ۱. فتح و کشاد اولنمق: قپو آچلدی. ۲. طاغلمق، چکلمك، مندفع اولمق: بلوطلر، غلبه‌لك آچلدی. ۳. تمیزلنمك: بوبز آچلمیور. ٤. براق وآچیق اولمق: هوا آچلدی. ٥. یاپراقلانمق: کل، چیچك آچلدی. ٦. نشئه‌لنمك، انشراح درون پیدا ایتمك: انسان کزمکله آچیلیر. ۷. محجوبیت وطونقونلقدن قورتیلوب سربستلنمك. ۸. وسعت پیدا ایتمك: اوطه آچلدی. ۹. اوزاغه، انکینه صالمق: واپور

مفتوح، کشاده : آچیق قپو، او، صندیق. ۲. مسدود اولمیان، مانعسز : آچیق یول. ۳. کشکیش، واسع : آچیق میدان، دکیز. ٤. اورتیسز، چپلاق، مکشوف، عریان : باشی، قوللری آچیق. ٥. سیرك، آره‌لغی : آچیق آدیملر: آچیق قاش. ٦. بلوطسز، براق: آچیق هوا. ۷. آشکار، عیان، واضح : آچیق سوز، عباره. ۸. مفرح، دلکشا : آچیق بریر. ۹. قپو یو اولمیان، بیاضه چالان: آچیق ماوی، پنبه. ۱۰. پرده‌سز، عفت خصوصنده لا ابالی: فلان قادین آچیقدر، آچیق مشربلی. ۱۱. صاحبسز، بوش، مخل : آچیق مأموریت. ۱۲. مغبوط اولمیان، استحکامسز : آچیق لیمان، قصبه. ۱۳. بوزوق، اختلافلی: فلانلره آره‌سز آچیقدر. ۱٤. اسم تصریح اولنمیان: آچیق بونو، بولیمیه. || آچیق آغز = حماقت، شاشقینلق. || آچیق ال = جومردلك، سخاوت: الی آچیق = جومرد، سخی. || باشی آچیق = سربست، پروانسز. || آچیق صاچیق = پریشان قیافتده. || آچیق قپو = مهمانپوازلق، مسافر پرورلك. || آچیق کوز = اویانیق، بحریکلی. || کوزی آچیق = آرزو. سنه نائل اولهمیوب حسرتده قالان. = حـ. ۱. آشکاره، صراحةً : آچیق سویلمك. ۲. سسله، جهراً : آچیق اوقومق.

آچیق {سـ. ۱. بر شیئك کشکیش طرفی : دکیز آچیغی = انکین: آچیقلرده = انکینده. ۲. ایتمك : عباره‌یی، سوزی آچمق. ۱٥. درمیان ایتمك : سوز، بحث آچمق. ۱٦. امنیت ایدوب سویلمك، کشف راز ایتمك : بکا بر شی آچمدی. ۱۷. چوزمك، حل ایتمك : دوکم آچمق. || آدیم آچمق = عجله ایله یورمك. || آغز آچمق = سویلمك: اطالهٔ لسان ایتمك. || آغز آچامق = اختیار سکوت ایتمك. || ال آچمق = دیلنمك. || باش آچمق = بد دعا ایتمك. || بیراق آچمق = قیام ایتمك. || جیغیر آچمق = یکی بر طرز واصول ایجاد ایتمك. || دفتر آچمق = اعانه طوپلامق. || فال آچمق = تفأل ایتمك. || قپو، یول آچمق = بر ایشده بشقه‌لرینه نمونه اولمق. || قلم آچمق = یونمق = || کوز آچمق = تیقظ وبصیرت اوزره بولنمق، غفلت ایتمه‌مك. = فل. ۱. یاپراقلانمق: چیچك، آغاج آچمق. ۲. براق و بلوطسز اولمق: هوا آچمق ایستمیور. ۳. جلالنمق. ٤. آچیلمه وارمق، انکینه آچلمق : کمی آچدی.

آچمه {سـ. ۱. خام طوپراقدن یکی تارله یه تحویل اولنمش یر. ۲. آصیلوب بوزلمك ایچون قویونك بجاغنه آچیلان دلیك.

آچمه‌لق {کیر چیقارمغه مخصوص صابون وسائره.

آچیجی {صـ. ۱. آچان، کشاینده، فاتح. ۲. کشف وحل ایدن، کشاف، حلال. ۳. جلا وپرداخت ایدن، جلاجی. ٤. فرح وانشراح ویرن، مفرح.

آچیق {صـ. (« آچمق » دن) ۱. قپالینمش ضدی،

بر شیئك طیش طرفی، خارج: آچیقدن آدم آلنماز. ٣. مأموریتسزلك، معزولیت: آچیغه چیقمق. ٤. وظیفه ومأموریتی اولمیوب موقتاً ایشسز بولنان ضابط: آچیقلر قومیسیونی. ٥. آچیق رنك: آچیغه بویامق. ٦. حساب موازنه‌سنده نقصان: بودجه آچیغی: آچیغی چیقدی. || آچیقدن، آچیقدن آچیغه = ظاهراً، علناً، آشکاره. || آچیغه اورمق، میدانه چیقارمق، کشف وافشا ایتمك

آچیق آغز { س. بر جنس چیچك.

آچیقلامق { فت. ١. میدانه چیقارمق، اظهار واعلان ایتمك. ٢. آچیقدن و آشکاره سویلمك ویاپاپمق. = فل. میدانه چیقمق، ظاهر اولمق.

آچیقلق { س. ١. آره‌لق، مسافه: ایکی آغاج آره‌سنده‌کی آچیقلق. ٢. فراحلق، نظارت: کوکل آچیقلقدن خوشلانیر. ٣. میدان، ابنیه وسائره‌دن خالی عرصه: اوك اوکنده بر آچیقلق واردر. ٤. هوانك بلوطسز وبراق اولمسی: بوکونکی هوانك آچیقلغی. ٥. عفت خصوصنده لا ابالیلك: بو قادینك آچیقلغی معلومدر.

آحاد { سذ. جم. عر. فد. احد. با: احد.

آخار { س. [« آق » دن مشتق اولوب، « اهار » املاسیله فارسی‌یه دخی کچمشدر] ١. آقلق، دوزکون. ٢. پرداخت قوله‌سی.

آخارلامق { فت. پرداخت قوله‌سی سورمك، جلا ایتمك.

آختاپود { س. [ر: Ὀκταπόδι = سکز آیاقلی] ١. معروف بر جنس دکیز حیوانیدر، که کمیکسز اولوب، اوزون آیاقلرنده ناصیرکبی قوهٔ ماصه‌یی حائز اولان دوکوملریله قیالره یاپیشیر. ٢. سرطانه مشابه بر نوع چبان: رحم آختاپودی.

آخَر { ص. عر. ث: اخری. [« اخر » دن سفـ.] باشقه، غیری، دیکر: وقت آخر = باشقه وقت: او بحث آخر = او باشقه بحث؛ تعبیر آخرله = باشقه افاده ایله.

آخِر { ص. عر. ث: آخره. [« اخر » دن سفـ.] ١. صوك، صکره‌کی: آخر نفس = صوك نفس: آخر زمان = صوك زمان؛ آخر زمان پیغمبری = فخر کائنات صلعم افندمز. ٢. بیتن، ختام بولان: آخر اولدی، بیتدی. = سذ. جم: اواخر = صوك زمان، نهایت: اواخر عمرنده، اواخر محرمده. || بر آدمك اول وآخری = ابتدا وصکره‌کی حالی، بدایت ونهایتی. || من اوله الی آخره = ابتداسندن نهایتنه‌دك. = ح. صکره، اك صکره، عاقبت: ایلدك زلفك کبی آخر پریشان حالمی (روحی). || اول وآخر = ابتدا وصکره، هروقت. || آخر الامر = اك نهایت، عاقبت. = جمذ. آخرین = صکره کیلر، متأخرین: اولین و آخرین. [« آخرین » تعبیری « اولین » و « متأخرین » تعبیری « متقدمین » تعبیرینه مقابل قوللانیلوب، اولین وآخرین ومتقدمین ومتأخرین دینلیر.]

آخِرَت { سث. عر. [« اخر » دن سفـ. ث. نسبتی: اخروی] او بر دنیا، عقبی، دار بقا. || آخرت آدمی = اهل تقوی. || آخرت اولادی، قرداشی = بر رسم مخصوصله اولادلغه ویا قرداشلغه قبول اولنمش آدم. || آخرته کیتمك = اولمك، وفات ایتمك.

آخِرَتلِك { ص. ١. آخرته منسوب ومتعلق: آخرتلك ایش. ٢. زهد وتقوی واعمال صالحه‌سیله آخرتی قزانمش: آخرتلك آدم. = س، ص. اولادلغه قبول اولنمش اوکسز.

آخِرین { صذ. جم. عر. فد: آخر. با: آخر.

آخشام { س. با: آقشام.

آخلاط { س. ١. بیانی آرمودکه دانه‌سی کوچك اولوب ایی اولمدقجه یمز. ٢. بو میوه‌یی ویرن آغاج.

آخو { ص. [« آق » دن اصاچ وصقالی آق اولوب شایان حرمت و تعظیم اولان: آخو بابا. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

آخور { س. [اصل ترکجه اولوب، فارسی‌یه دخی کچمشدر.] حیوانات یاتیریلان طام، اصطبل. || میرآخور = حکمدار حیوانلرینك اداره‌سنه مأمور آدم، اصطبل عامره

مدیری. || خاص آخور = حکمدارك حیواناتنه مخصوص آخور وبو آخور مأمورلرینك اقامتنه مخصوص اداره، اصطبل عامره.

آخورلامَق { فل. (حیوان) آخور ده چوق یاتوب خاملامق.

آد { س. [عن اصل «آت» اولوب، تاسی حرکه لندیکی وقت داله تحول ایدردی. الیوم شرق ترکجه سنده بویله قوللانیلیر.] ۱. اسم، نام: آدك نه‌در؟ ۲. شهرت، صیت، شان: آدی چیقمق = کسب شهرت، اشتهار ایتمك. ۳. اعتبار، حیثیت. || آدینی آکمق = ذکر ایتمك. || آدینی آکمامق = قاله آلمامق. || آدی باتمق = اونودلمق، قاله آلنماز اولمق. || آدی بلورسز = مجهول الاسم، مجهول الاحوال. || آدی بوزلمق = شهرت واعتبارینه خلل کلمك. || آدی چیقمق = اشتهار ایتمك؛ بدنام اولمق. || آد، صان = شهرت واعتبار. || آد طاقمق = لقب قومق، تلقیب ایتمك. || آد قومق = اسم وضع ایتمك، تسمیه ایتمك. || آد ویرمك = برینك اسمنی سویلیوب خبر ویرمك. || آدی وار = اسمی وار جسمی یوق؛ شهرت کاذبه صاحبیدر.

آدا { س. با: آطه.

آداب { سذ. جم. فد: ادب. با: ادب.

آداتمَق { فت. برینی نذر ایتمکه سوق واجبار ایتمك.

آداش { س. ص. [اصلی «آد. داش»] آدی بر، مشترك الاسم، همنام، سمی.

آداشلق { س. بر آدده بولنان ایکی کشینك حال وصفتی وبینلرنده‌کی مناسبت، همنامی.

آداق { س. [«آدامق» دن] مقدس برشخص ویامقامه عهد اولنان شیء، نذر.

آدامَق { فت. مقدس برشخص ویا مقامه بر شیء عهدونذر ایتمك: تکیه یه قربان آدامق.

آدسز { ص. ۱. اسمی اولمیان. ۲. شهرت واعتباری اولمیان، مجهول الاحوال. || آدسز پارمق = انسان النك باش پارمقدن اعتباراً دردنجی پارمغی، بنصر.

آدلامَق { فت. ۱. آد قومق، تسمیه ایتمك. ۲. آد طاقمق، تلقیب ایتمك.

آدلانمَق { فل. ۱. نام وشهرت قزانمق. ۲. فنالقده شهرت بولمق، بدنام اولمق.

آدلی { ص. ۱. برآد واسمی اولان، مسمی: احمد آدلی = احمد نام، احمد اسمیله مسمی. ۲. مشهور، مشتهر، صیت وشهرته نائل. ۳. فنالقده آدی چیقمش. || ایی آدلی، حسن صیت واعتباره مالك. || آدلی صانلی = شهرت وشان واعتبار صاحبی.

آدم { [«آدمی» ویا «بنی آدم» دن مخفف، ویاخود ابوالبشرك اسمی بوندن مأخوذ اولمق محتملدر.] ۱. حیوان ناطق، انسان، بشر، مردم: بر آدم کلدی. ۲. انسانیتلی ومروتلی کیشی: آدم اولمیه‌جق. ۳. مأمور، اوشاق، خدمتجی، تبعه: آدملرم بوراده یوق. ٤. برینك یتیشدیردیکی والتزام ایتدیکی، طرفدار، غیرتکش: او فلانك آدمیدر. || آدم اوغلی = مروتلی انسان، مرد. || آدم اولادی = اصیل وتربیه‌لی انسان. || آدم اولمق = تربیه آلمق تفیض وترقی ایتمك. || آدم عقللی = معقول، مقبول، ایشه یارار. [سوء استعمال ایله اشیا حقنده دخی مستعملدر.] || آدم! آدم سن ده! بر ایشی استخفاف معناسیله مستعمل تعبیردر.

آدمجغز { س. [«آدمجکز» یا کلیشدر.] کوچك وفقیر وحقیر یاخود شایان مرحمت انسان.

آدمجق { س. [«آدمجك» خطادر.] کوچك وحقیر آدم.

آدمجه‌سنه { ح. انسانیته یاقیشیر صورتده، انسانیتله.

آدمجیل { ص. ۱. آدم بین، مردمخوار. ۲. آدمه صالار ویا آدمدن اورکر، غیر مأنوس (حیوان). ۳. افراط انسیتدن انسانك اوزرینه کلن (حیوان).

آدمجیلاین { ح. آدمجه سنه، انسانیته یاقیشیر صورتده.

آدمسز { ص. کیمسه‌سز، یالکز، معین ویاردمجیسی اولمیان.

آدمسزلق { س. کیمسه سزلك، یالکزلق، یاردیم ایده‌جك آدملر فقدانی.

آدَمی { ص. عر. ث: آدمیه. جم. فا. آدمیان. انسانه منسوب

ومتعلق، بشری. = سذ. انسان، آدم.

آدَمِیَّت { س. ١. آدملق، بشریت. ٢. انسانه یاقیشیر حال، انسانیت.

آدیم { س. [«آتمق» دن] ١. یوریمه ده بهر آیاغك قالدیریلوب آتلمسندن عبارت حرکت، خطوه. ٢. بر آدیم مقداری مسافه واولچی. || آدیم آتمق = یوریمك، کیتمك: آیاق تعلیمی ایتمك. || آدیم آتلامق = صیچرامق، پرتاو ایتمك. || آدیم آدیم = آغر آغر، یاواش یاواش. || آدیم آلمق، آدیمنی تك آلمق = ملاحظه وبصیرتله حرکت ایتمك. || آدیمنی کری آلمق = ندامت و ترددله حرکت ایتمك.

آدیملامَق { فت. آدیمله اولچمك، آدیم صایمق.

آذان { سذ. جم. عر. فد: اذن. با: اذن.

آذَر { س. فا. آتش، اوت، نار. لس.

آذَرپَرَست { س. فا. [آذر-پرستن] آتشه طاپان، آتش پرست، مجوس، زردشتی.

آذَرگَده { س. فا. [آذر-کد] آتشکده، مجوس معبدی.

آذَری { ص. فا. آتشه وآتش پرستلکه یعنی دین مجوسه منسوب ومتعلق.

آرا { ص. فا. [اصل فعل اولوب وصف ترکیبیده صفت معناسنی افاده ایدر.] طونادان، تزیین ایدن، شنلندیرن: سخن آرا = مزین سوز سویلین. || دل آرا = دلبر، محبوب. || مجلس آرا = صحبت و ظرافتیله مجلسی شنلندیرن.

آراء { سذ. جم. عر. فد: رأی. با: رأی.

آرا { یاخود آره. س. ١. بین، میان: آرامزده = بینمزده. ٢. فاصله، بعد، مسافه: اون میل آراسی واردر. ٣. ایکی وقعه بیننده کچن زمان، اثنا، خلال: اوآراده = او اثناده؛ آرادن بش کون کچدی. ٤. مهلت، فرصت: آرا ویرمدی؛ آرا بولمق. ٥. فاصله، انقطاع: آره ویرمکسزین = بلا فاصله، لاینقطع. ٦. مناسبت، علاقه: آرامز بوزوقدر. ٧. ایکی شیء بیننده بولنان محل وسائره، مابین: قپو آراسی، آرا دیواری. || آرا آچلمق = بوزشمق. || آرد آرا = تتابع، دوام: آردی آراسی کسلمدی. || آرد آرادن، طولاییسیله، بالمناسبه. || آرا آرا، وقت وقت، گاه گاه، احیانا. || آرایه آلمق، قوشاتمق، هر طرفدن مهاجمه ایتمك. || آرا آیی = ذی القعده شهر عربیسی عو. || آرالرینی بولمق = اصلاح بین ایتمك. || آرا باغی = برون زاری، وتره؛ قونداق طاقمنده چوجغك بجاقلری آراسنه قونیلان بز. || برآراده = برلکده، مجتمعاً؛ مشغولیتدن قورتله بیله جك بروقت فرصتده. || آرادن چیقارمق = طی وطرح واخراج ایتمك. || آراده چیقارمق = سائر ایشلر میاننده یاپوب کچمك. || آرا صره، آرا ده صره ده = وقت وقت، بعضاً، احیانا. || آرا صوئومق = آرقه سی آرانمیوب اونودلمق. || آراده قالمق = مسئول اولمق. || آرا قپو = ایکی قومشی آراسنده خصوصی قپو. || آرایه قومق = توسیط ایتمك. || برآرایه کلمك = طوپلانمق، اجتماع ایتمك. || آرادن کچمك = مرور و جریان ایتمك. || آرایه کیرمك = توسط ایتمك. || آرایه کیتمك = نظر دقته آلنمامق، قاریشیقلغه کیتمك. || آرا نغمه سی. با: نغمه. || آرا ویرمك = فاصله ویرمك، کسمك؛ فاصله بولمق، منقطع اولمق.

آرابه { س. [«عربه» صورتنده تحریری غلط فاحشدر.] درت ویا ایکی تکرلك اوزرینه یووارلنان معروف نقل آلتی، کردونه: بینك، یوك، اوکوز، طوپ آرابه سی. || ال آرابه سی = ال ایله ایتیلان کوچك جنسی، چکچك.

آرابه جی { س. آرابه یاپان صنعتکر. ٢. آرابه سورن آدم.

آرابه جیلق { س. آرابه یاپمق صنعتی. ٢. آرابه سورنك حال وصفتی.

آراتدیرمَق { فت. ١. طلب ویا تفتیش وتجسس ایتدیرمك. ٢. سلفندن بتر اولوب اونی آرزو ایتدیرمك.

آراتمَق { فت. ١. طلب ایتدیرمك. ٢. بالواسطه آرامق، تفتیش و تجسس ایتدیرمك.

آراروت { س. [نکا. Arrow-root] اوفق چوجقلره یدیریلن مغدی برجنس نشاسته که آمریقاده حاصل اولان بر کوکدن چیقار.

آراسته { ص. فا. طونانمش، بزنمش، مزین، سوسلی.

آراسته { س. [آنف الذکر لفظ فارسیدن مأخوذدر.] ١. چارشینك بر اصنافه مخصوص قسمی: کورکجی آراسته‌سی. ٢. وقتیله اردو چارشیسی، اردوکاهده قوریلان سیار چارشی.

آراشدیرمق { فت. تفتیش وتحری ایتمك. || آغز آراشدیرمق = طولاییسیله صوروب سویلتمك.

آرال { س. بربرینه قریب آطه‌لر هیئت مجتمعه‌سی که فرانسزجه‌ده یونانیدن مأخوذ اوله‌رق آرشیپل (Archipel) دینلیر. مر. [احیا واستعمالی الزم کوزل برکلمه‌در. بحر خوارزمه بومناسبتله علم اولمشدر.]

آرالاتمق { فت. آره‌سنی آچمق، آرالق ایتمك، سیرکلشدیرمك، طاغیتمق.

آرالاشمق { فل. سیرکلشمك، طاغلمق.

آرالانمق { فل. ١. تك وتنها اولمق. ٢. سیرکلشمك.

آرالق { س. ١. ایکی شیء بیننده‌کی بوشلق، فاصله، مسافه: تخته آرالغی. ٢. برقاچ اوطه وسائره آراسنده‌کی اوفاق آچیقلق: قپو آرالغی. ٣. وقت، هنکام، فرصت: آرالق بوله‌مدم: بر آرالقده. ٤. فاصله، کسمه، انقطاع: آرالق ویرمك. || آرالق آرالق، وقت وقت. || آرالقده، دیکر ایشلر آراسنده. || آرالغه کیتمك، نافله یره محو اولمق.

آرالق { ص. ١. سیرك، آچیق، فاصله‌لی: آرالق دیش. ٢. یاری قپالی: قپویی آرالق ایتمك.

آرام { س. فا. ١. دیکلنمه، سکون، قرار. ٢. راحت، حضور، استراحت. ٣. اقامت، مکث. || آرام ایتمك = دیکلنمك. || آرام جان، آرام دل، دل آرام = کوکلی راحتلاندیران دلبر.

آرامساز { ص. فا. [آرام ـ ساختن] مکث واقامت ایدن، مقیم، ساکن: آرامساز عز واقبال = عزت واقبال ایله مقیم.

آرامسز { ص. راحتسز، تلاشلی.

آرامسزلق { س. راحتسزلق، تلاش.

آرامش { س. فا. حضور، راحت.

آرامق { فت. ١. بولمغه چالیشمق، تحری، جستجو ایتمك: قاچان آتنی آرایور. ٢. ایستمك، طلب ایتمك: حقمی آرایورم. ٣. یوقلامق، معاینه وتفتیش ایتمك: برینك جیبلرینی، اوستنی آرامق. ٤. مأمول ایتمك، وار ظننده بولنمق: بزده اویله شیء آراما. ٥. آرزو ایتمك، بر شیئك تحصیلنه چالیشمق: سز غاوغا آرایورسکز. ٦. باقمق، قید ایتمك، نظر اعتباره آلمق: بن اویله شیء آرامام. || آرایوب بولمق = ایستیه‌رك بربلایه دوچار اولمق. || چاره آرامق = تدبیر دوشونمك. || کوکده آرایوب یرده بولمق = مأمولك خارجنده اوله‌رق قولایلقله مقصده نائل اولمق.

آرامگاه { س. فا. [آرام ـ گاه] ١. استراحت یری. ٢. اقامت اولنان یر. ٣. اوتوریلان یر، مسکن، مأوی، منزل.

آرامه { س. آرامق فعلی. با: آرامق.

آرانلمق { فج. ١. تحری وجستجو اولنمق. ٢. آرزو اولنمق. ٣. رواج واعتبار بولمق. ٤. باقلمق، نظر اعتباره آلنمق: احباب آراسنده اویله شیء آرانلماز.

آرانمق { فط. ١. تحری اولنمق. ٢. صکره دن قیمتی آکلاشلمق. ٣. کندی کندینه وذهناً آرامق. ٤. کندی اوست و باشنی یوقلایوب آرامق.

آرایش { س. فا. سوس، زینت.

آراییجی { س. ١. دکیزه دوشن شیئلری آرایوب چیقارمقله مشغول آدم. ٢. کمرکده یولجیلرك اشیاسنی معاینه‌یه مأمور آدم. = ص. بر شیئی آرارکبی دونوب طولاشان: آراییجی فشنك = بوصورتله طولاشان طونمنا فشنکی: آراییجی کوکب = شهاب ثاقب.

آرپاغ (س. [مخفف «آرپا»] ۱. اسکی پتپرست ترك رؤساء روحانیه‌سنك خسته‌لره اوقودقلری افسون، رقیه، سحر. ۲. بیلانی قوغوغندن چیقارمق ایچون و یا زهرینك تأثیرینی ازاله ایچون اوقودقلری نیزنك. [شرق ترکچه‌ده افسون ایتمك معناسیله «آرپامق» فعلی دخی مستعملدر.]

آرپاغان (س. یولانه مشابه بر نبات، یبان آرپه‌سی.

آرپاغجی (س. ۱. افسونگر، ساحر، اوفوروکجی.

آرپه (س. حبوبات زرعیه‌دن باشلیجه حیوانلره یم ایدیلن معروف حبه، شعیر، جو: آرپه صمان = حیوان یمی؛ آرپه اکمك = آرپه اونندن یاپیلان اکمك. || چوربه، فرنك، نمچه آرپه‌سی = چوربه‌لق قیزلمش آرپه. || بیغمبر آرپه‌سی = برجنس عادی بغدای.

آرپه‌جق (س. ۱. کوز قپاغنك اوجنده چیقان قبار جق. ۲. تفنك تاملیسی اوزرنده نشان آلمغه مخصوص قبارمه. || آرپه‌جق صوغانی = صوغانك کوچك دانه‌لی جنسی.

آرپه‌جی (س. آرپه وعلی الاطلاق حیوان یمی صاتان آدم. || مج. آرپه‌جی قریسی = ظهورانه تابع آدم.

آرپه‌صوپی (س. آرپه و سائر بعض حبوب باتدن چیقاریلان معروف مغذی ایچکی، بیرا.

آرپه‌لامق (فل. (حیوان) یمدن خسته لانمق.

آرپه‌لق (س. ۱. حیوان دیشلر. ندہ یاشله سیلنن و بناء علیه سنی کوسترن نشان: آرپه‌لغی سیلنمش آت، پك یاشلی. ۲. طریق علمی رجالنه عیناً ویا نقداً ویریلن مخصصات. = ص. طوپراغی قوتلی (تارله).

آرت (س. [«ت» یی حرکه لنجه «د» ه تحویل او. لنور. دائما «د» ایله «آرد» یازانلر دخی واردر.] ۱. اوزکلك ضدی، آرقه، گری، عقب، خلف، پس: آردندن کیتمك. ۲. آرقه، صیرت، ظهر، پشت، وراء. ۳. آلت طرف، مابعد: آردی کسلمك. ٤. صوك، انجام: تیشك آردی. || آرت آرادن = اوزاقدن، طولاییسیله. || آرتسز آراسز، آردی آرایی کسلمکسزین = علی الدوام، علی التوالی. || اوکنه آردینه باقمامق = ملاحظه‌سزلق ایتمك. || آرده آتمق = تأخیر وامهال ایتمك. || آردینی آلمق، کتیرمك = اتمام واکمال ایتمك. || ایکنه آردی = بر نوع دیکیش. || آردنجه، آردی صره = عقبنده، پشنده. || آردینه دوشمك، آردنده کزمك = تعقیب ایتمك، جستجوسنده بو لنمق ویامبتلاسی اولمق. || آردینه قومق = اهمال ایتمك. || آردینه قومامق = انتقامنی آلمق.

آرت (ص. آرقه طرفده، کریده بولنان: آرت قپو، سوقاق؛ حیوانك آرت آیاغی. || ع. آرت قول = دمدار.

آرتامق (فل. ۱. آرده قالمق، اکسیکدن باقی وزائد اولمق. ۳. اولاد فوتندن صکره یاشامق.

آرتدیرلمق (فجه. ۱. تزیید ایدلمك، مزایده‌ده یوکسلدلمك. ۲. تصرفله بریکدیرلمك.

آرتدیرمق (فت. [«آرتیرمق» املاسی غلطدر.] ۱. چوغالتمق، تزیید وتکثیر ایتمك: یوروك حیوان یمی آرتدیرر. ۲. مزایده‌ده فیاتی یوکسلتمك، زیاده ویرمك. ۳. حددن زیاده ایتمك، حدی آشیرمق. ٤. تصرفله بریکدیرمك: پاره آرتدیریور. ۵. تعظیم واکرام ایتمك.

آرتق (با: آرتیق.

آرتمق (فل. ۱. چوغالمق، زیاده لشمك، تکثر وتزاید ایتمك: بوسنه واردات آرتدی. ۲. اشتداد و ترقی ایتمك: کیتدکجه صوغوق آرتیور. ۳. فضله کلوب باقی قالمق: یمکمز یتیشدی آرتدی بیله.

آرتمه (س. ۱. آرتمق فعلی. با: آرتمق. ۲ آرتان شیء، فضله.

آرتیق (ص. ۱. فضله، زیاده، اکسیك ضدی. ۲. آرتان، کری قالان، بقیه: آرتیق یمك = یندکدن صکره قابده قالان، نیمخورده. = س. فضله کلوب آرتان شیء: یمك آرتیغی.

آرتیق (د. ۱. دها، غیری، بوندن زیاده: آرتیق ایستمم. ۲. ایدی، اویله ایسه: آرتیق کیدهلم. ۳. الویرر، کافی: آرتیق انصاف. ٤. اماده: آرتیق چوق اولدی.

آرتیقلق { س. ۱. زیاده لك، مزید. ۲. تفوق، فضل ورجحان.

آرد { س. با: آرت.

آرد { دکرمنك بغدایی آزر آزر دوکن خونیسی.

آردا { س. ۱. وقتیله بعض چاوشلرك الده طوتدقلری اوزون دکنك: آردالی چاوش. ۲. نشان ایچون دیکیلان دکنك.

آرداله { س. [«آرت» دن] ۱. قطارك اك کریسنده‌کی دوه‌یه طاقیلان بیوك چاك. ۲. حیوانك صاغریسنه قونیلان شیلته.

آرده { س. چیقریقجی قلمی.

آردیج { س. طاغ سرویسی، عرعر. انواعی چوقدر: چالی آردیجی، دیکنلی، قره، قزیل آردیج، هند آردیجی. || آردیج تخمی = بو آغاجك ویردیکی سرت قوقولی یووارلاق بر اوفق تخم. || آردیج صویی، قطرانی. || آردیج قوشی، صاریلی قره طاؤق.

آردین { ح. مکرر قوللانیلیر: آردین آردین = آرقه آرقه، کریسین کری.

آرزو { س. فا. [فارسیده «ر» سی مکسور ایسه‌ده ترکجه‌ده ساکن اوقونور.] ۱. ایستك، خواهش: بوایشی آرزو ایتم. ۲. امل، هوس، میل: فلان شیئه آرزوسی واردر. || آرزو چکمك = مشتاق اولمق، اوزله‌مك.

آرزوکش { ص. فا. مشتاق، جان ودلدن طالب: بن اونك آرزوکشی دکلم.

آرزولامق { فت. [«آرزولمك» صورتنده تحریری عبثدر.] ۱. جان ویورکدن ایستمك، تمنی ایتمك. ۲. کوره‌جکی کلمك، اوزله‌مك، مشتاق اولمق.

آرزولی { ص. ایستکلی، طالب، هوسکار.

آرزومند { ص. فا. طالب، مشتاق.

آرسلان { س. قوت و صولتیله مشهور اولان معروف حیوان، اسد، شیر. || مج. جسور آدم، بهادر. || آرسلان آغزی = ۱. حوضه صو آقتمغه مخصوص بوشکلده دلیکلی طاش. ۲. برنوع چیچك که آناسنه باباسنه پای ویرن دخی دیرلر. || آرسلان پنجه‌سی = قویروغی = نبات انواعی.

آرسلانجی { س. آرسلانی محافظه ایدوب باقان ویا سیر ایتدیرن آدم.

آرسلانخانه { س. بر ویا بر قاچ آرسلانك وسائر سباعك دخی حفظ اولندیغی محل.

آرسلانلانمق { فل. ۱. صکره‌دن غیرته کلوب بردن بره آتلمق. ۲. بیویوب یکیت اولمق.

آرسنیك { س. ایونانیدن مستعار فر. Arcenic ا کیمیا صیچان اوتی.

آرش { حد. ا فر. Marche ا عسکر تعلیمنده یوری! قوماندەسی.

آرش { یاخود آریش س. منسوجاتده بوی ایپلیکی، آرغاج مقابلی، تار.

آرش { آریش س. ۱. قولك دیرسکدن آشاغی قسمی، ساعد. ۲. اوکوز آرابه‌سنك اوقی.

آرشیدوق { س. [فر. Archiduc] باش دوقه معناسیله آوستریا وسائر بعض خاندان حکمداری افرادینه ویریلن عنواندر. ث: آرشیدوشس (Archiduchesse). [شیوهٔ لسانمزله ناقابل توفیق کلماتدندر.]

آرشین { یاآرشون. س. ۱. پارمقلر اوجندن اوموزه قدر اولان قول بویندن مأخوذ معروف اولچی، ذراع. ۲. بجاق آره‌سی، آدیم: آرشینی بیوك = آچیق آدیملر آتان اوزون بجاقلی؛ آرشینلری آچمق = آچیق آدیملرله چابق یوریمك. || مج. حساب، اولچی، خلیا، قورونتی.

آرشینلامق { فت. ۱. آرشینله اولچمك. ۲. مساحه ایتمك. ۳. آچیق آدیملر آته‌رق چابق کچمك.

آرشینلق { ص. ۱. آرشینله اولچیلان ویا صاتیلان. ۲. برآرشین بوینده اولان.

آرغاج { س. منسوجاتده اکنه آتیلان ایپلیك، آتقی، آریش مقابلی، پود. || طاغ آرغاجی = طاغك یاصی تپه‌سی.

آرغاجلامق { فت. ۱. آرغاج آتمق، آتقیلامق. ۲. صارمق. مر.

آرغالی { س. یبان قویونی، طاغ قویونی، وعل.

آرغامق { فت. صارمق. مر.

آرغید { س. طاغ بلی، کچید، بوغاز. مر. [آرغیدال و آرغادال دخی دینلیر.]

آرغیمق { با: آریغمق.

آرغین { ص. [«آرغیمق»دن. اسکی املاسی: آرغون] ضعیف، زبون، دوشکون، درمانسز: آرغین میدر طارغین میدر.

آرق { س. تارله وبوستانه صو آقیتمق ایچون آچیلان یول، خرق، جدول.

آرقداش { س. [«آرقه»دن. اصلی: آرقه‌داش.] ۱. رفیق، شریك. ۲. معاون، تماق.

آرقداشلق { س. رفاقت، رفیقلك، شریکلك. || آرقداشلق ایتمك = رفاقت ایتمك، برابر بولنمق.

آرقوری { ص. [غا: آیقری] اکری، بر یاندن اوبر یانه کچن، حمایلی. || آرقوری آدم = ترس آدم. || آرقوریدن کلمك = کج معامله ایتمك.

آرقه { س. ۱. صرت، ظهر، پشت: آرقه‌یه آلمق؛ آرقه اوستی یاتمق. ۲. کری طرف، خلف، ورا، پس: طاغك آرقه‌سنده. ۳. یوز مقابلی، ترس، ظهر: کاغدك آرقه‌سنه یازمق. ٤. آلت طرف، صکره، مابعد: آرقه‌دن کیتمك، آرقه‌یه قالمق. ٥. حامی، التماسجی، ظهیر، شفیع: او آدمك آرقه‌سی یوقدر. ٦. حمایه، مظاهرت، التماس: آرقه‌سز بر شیء اولماز. ۷. بطن، نسل: آرقه‌دن آرقه‌یه = بطناً بعد بطن. || آرقه آرقه‌یه ویرمك = تعاون ایتمك، ال برلکیله چالیشمق. || آرقه آرقه = کریسین کری. || آرقه‌دن آرقه‌یه = کیزلیدن، بللی ایتمکسزین. || آرقه‌سی پك، قوی = اوشومیه‌جك صورتده کیینمش. || بر شیئك آرقه‌سنه دوشمك = تعقیب ایتمك. || آرقه‌سنده طولاشمق = تحری ایدوب اله کچیرمکه چالیشمق: بر خدمت آرقه‌سنده طولاشیور. || آرقه ویرمك = طیانمق، استناد ایتمك. = ص. آرقه‌ده وکریده بولنان: آرقه قپو؛ آرقه سوقاق.

آرقه‌لق { س. بلدن یوقاریسنی اورتن بر نوع لباس که یلکك اوستنه کییلیر.

آرقه‌لی { س. ۱. صرتی قوی. ۲. حامیسی اولان، التماسلی.

آرقه‌لیج { س. حمال سمری.

آرمادور { س. [یتا. Armatore] بح. ۱. کمینك دیرك وسرن ویلکن کبی تجهیزاتنی یاپان آدم. ۲. کمیده خلاط ایلیشدیرمکه مخصوص آغاج ویا دمیر قول: آرمادور چلیکی.

آرمغان { س. هدیه، پیشکش، تحفه، برکذار.

آرمود { س. [فا. «امرود»دن] معروف میوه، عربیده کمثری دینور. انواعی چوقدر: آقچه، بك، بوزطوغان، قاوصره، قیش، مصطفی بك آرمودی. || آرمود آغاجی، بو میوه‌یی ویرن آغاج.

آرمودی { ص. آرمود شکلنده اولان. || آرمودی آلتون (وغلطی آرمودیه) = نظرلق مقامنده چوجقلره طاقیلان یاصی ویوفقه یازیلی آلتون.

آرموز { س. [رومجه‌دن؟] کمی قاپلامه‌لری آره‌سنده‌کی چاتلاق.

آرمه { س. [یتا. Arma] ۱. کمینك دیرك وسرن ویلکن کبی تجهیزاتی. ۲. حکمداران ودره بکلری خاندانلرینه مخصوص بر طاقم اشارات ورسملری حاوی لوحه. || آرمه‌یی آلمق = کمینك تجهیزاتنی سلب ایدوب تکنه حالنده براقمق.

آرناؤد { س. [ر. ἀρβανήτης بوده آرناؤدجه‌دن: آربان، آربر. آرنبود صورتنده تحریری عبثدر.] روم ایلینك غرب جهتنده بیلکن معروف قوم. || آرناؤد الماسی = قالقاندلن جهتنده چیقان اعلا جنسی. || آرناؤد بوبری = قرمزی بوبر. || آرناؤد پینیری = آرناؤدلغك قونیجه جهتنده چیقان اوفق کله شکلنده یاغلی برجنس پینیر. || آرناؤد داریسی = دارینك برجنسی. || آرناؤد ریختمی = دکزك دیبنی براز طارایوب بیوك طاشلری بربری اوزرینه اوتورتمق صورتیله یاپیلان خفیف ریختم.

آرناؤدجه { س. آرناود لسانی. = ح. ۱. آرناؤد لساننده: آرناؤدجه سویلمك. ۲. آرناؤدلره مخصوص طرزده: آرناؤدجه قوزی پیشیرمك.

آرناؤدلق { س. ۱. آرناؤد جنسیتی و بو جنسیته منسو

بیت: آرناؤدلغنی انکار ایتمیور. ۲. آرناؤدلرله مسکون مملکت، روم ایلینك غرب جهتی؛ قوصوه، اشقودره، مناستر، یانیه ولایتلری.

آرنیقا { س. [یو. Πταρμινός فر. Arnica] قانی طوردیرمق خاصه‌سنی حائز بر کوك، اوکوز کوزی.

آروانه { س. بوز دیشی دوه.

آره { آره‌لق وسائره. با: آرا وسائره.

آری { س. [«آریمق» دن] ۱. بال یاپان معروف سیکك، نحل، زنبور. ۲. قوغان. || اشك آریسی = بو سیکگك بال یاپماز جنسی. || اوغل آریسی = تازه یتیشنی که بیاض بال یاپار. || آری اوتی = یوکسوك اوتنك پنبه ویا صاری نوعی. || بال آریسی = بال یاپان آری، نحل. || بك آری، آری بکی = هر قوغانده قومانده ایدن دیشی آری. || آری چیچکی = بر نوع چیچك. || آری قوشی = یشیللی صاریلی چاغرتغان برجنس قوش. || آری قوغانی = آریلرك بال یاپدقلری اوفق کنبد شکلنده یووه. || یبان آریسی = ایکنه‌سز وبال یاپماز آری نوعی. || آری یووه‌سی = پك غلبه‌لکدن کنایه.

آریا { س. [یتا] ۱. خلاطلری صالیویروب یلکنلری ایندیرمك حرکتی: آریا ایتمك.

آریتمق { فت. ۱. ییقامق، یومق، تطهیر وتنظیف ایتمك. ۲. زائدی تنقیح ایله تمیزله‌مك، تصفیه ایتمك، ساده‌لتمك. مر.

آریغ { آریغمق. با: آریق، آریقمق.

آریق { ص. [«آریمق» دن. اسکیمش ایسه‌ده یرینه قائم اولان «ضعیف» کلمه‌سنك معناسی بسبتون بشقه اولوب، یری بوش اولدیغندن استعمالی الزمدر.] ۱. اتی یاغی سوزلمش، ضعیف، لاغر. ۲. ساده، صاف، پاك، تمیز، بری.

آریقلاتمق { فت. اتسز ولاغر ایتمك، ضعیفلاتمق. مر.

آریقلامق { فل. و:

آریقلانمق { فل. اتسز ولاغر اولمق، ضعیفلامق. مر. [احیاسی الزم.]

آریقلق { س. ۱. اتسزلك، لاغرلق، ضعیفلك. ۲. ساده‌لك، صافلق، تمیزلك. مر.

آریقمق { فل. [«آریغمق» و «آرغیمق» دخی دینلیر.] ۱. اتی یاغی سوزیلوب ضعیف ولاغر اولمق. ۲. یوریلوب زبون دوشمك، دوشکون اولمق. مر.

آریلمق { فل. ایلشمك، خسته‌لقدن قالقمق، شفایاب اولمق، کسب افاقت ایتمك. مر.

آریمق { فل. ۱. تمیزلنمك، پاك و طاهر اولمق. ۲. ضعیفلامق، اتسز ولاغر اولمق. ۳. خسته‌لقدن قالقمق، شفایاب اولمق، کسب برء وافاقت ایتمك. مر.

آرینمق { فط. ۱. ییقانمق، تمیزلنمك. ۲. ساده وبری اولمق. ۳. اصلاح نفس ایتمك. مر.

آز { ص. ۱. چوق مقابلی، قلیل، اندك، جزئی: بوقیمت شو ماله کوره آزدر. ۲. سیرك، نادر: او یرك یاغموری آزدر. = س. ۱. آزلق، قلت: آزچوغه تابعدر؛ چوغه آزه باقلماز؛ چوغی کیتدی آزی قالدی. ۲. آز اولان شیء: آزله قناعت ایتمك. = ح. ۱. آزمقدارده: آز سویلمك؛ آزیمك. ۲. سیرك اوله‌رق، نادراً: بویله ایش آز دوشر. || بر آز = ۱. آز مقدار، جزئیجه: بر آز صو ویرك. ۲. جزئی وقت: بر آز بکله‌یك. || بر آزدن = صگره‌جه: بر آزدن کلك. || اك آزدن = اقلی، لااقل. || آز بچق = جزئیجه، اهمیتسز مقدارده؛ وکنایه طریقیله اولدقجه: اوندن ده آز بچق معلوماتمز واردر. عو. || آزچوق = هر نه مقدارده اولورسه، چوق دگل ایسه آز اولسون: آدمجغز آزچوق اوقومش. || آزقالدی = همان: آزقالدی دوشیوردم. || آز کره، آز دفعه = نادراً.

آز { س. فا. حرص، طمع، طمعکارلق. لس.

آزاجق { ص. ح. [یاخود آزیجق وطوغریسی آزجق] ۱. پك آز مقدارده: بکا آزاجق اکمك ویرك. ۲. پك آز زمان: آزاجق بکله‌یك.

آزاد { ص. فا. کوله‌لکدن ویا اسارتدن قورتلمش، معتوق: آزاد اولمق. ۲. قیدسز، سربست، لاابالی. ۳. مکتبدن صالیویرلمش: خواجه شاکردانی آزاد ایتدی. = س. ۱. اسارتدن قورتارمه، اعتاق: آزاد قبول ایتمز بنده. ۲. اطفالك

مکتبدن صالیویرلمسی: آزادوقتی. || آزادات = قیونك صاغ طرفی.

آزادگی { س. فا. [«آزاده» دن] هر قید دن مبرا اولیش، سربستی، قیدسز ولا ابالیانه یاشایش. لس.

آزادلامق { فت. ۱. اسیر ویا کوله وجاریه‌یی آزاد، اعتاق ایتمك. ۲. (اطفالی) مکتبدن صالیویرمك.

آزادلق { س. ۱. اسیر ویا کوله و جاریه‌نك قویویرلمسی، عتق: آزادلق کاغدی. ۲. سربستلك. = ص. اعتاقه مستحق، اعتاق وقتی کلمش: آزادلق کوله.

آزادلی { ص. س. آزاد و اعتاق ایدلمش کوله وسائره.

آزاده { ص. فا. ۱. هرقیددن مبرا، سربست، حر. ۲. مبرا، عاری، سالم: بن اویله شیلردن آزاده‌یم. || آزاده‌دل = کوکلی برشیئه مربوط اولمیان. || آزاده سر، باشنده غائله اولمیان. [ج. فا. آزادکان.]

آزادی { س. فا. آزادلق، سربستلك. لس.

آزار { س. فا. اینجیتمه، تعذیب، عقوبت. || دل آزار = کوکل اینجیدن. || مردم آزار = آدم اینجیدن. || آزار دیده = ظلم کورمش.

آزار { س. [آنف البیان لفظ فارسیدن] چیقشمه، عتاب، تکدیر، سرزنش: آزار ایشیتمك.

آزارلاتمق { فت. تکدیر و عتاب ایتدیرمك: بن بهاولادمی کیمسه‌یه آزارلاتمام.

آزارلامق { فت. چیقشمق، عتاب وسرزنش ایتمك: پدرم بنی چوق آزارلادی.

آزارلانمق { فط. تکدیر و سرزنشه دوچار اولمق: بن آزارلانمق ایستمم.

آزارلایش { س. چیقشمه، عتاب، تکدیر.

آزالتمق { فت. مقدارینی ایندیرمك، اکسیلتمك، تقلیل، تنقیص ایتمك: بن توتونی آزالتدم.

آزالمق { فل. مقداری تنزل ایتمك، اکسیلمك، تناقص ایتمك: ایشمز آزالدی.

آزدیرلمق { فج. ۱. بشقه‌سی طرفندن تخریش وتهییج ایدلمك. ۲. یوز ویریلوب شیمارلمق: یوز بوله بوله آزدیرلدی. ۳. یولدن چیقاریلوب افساد واغوا اولنمق. ٤. جزئی بر فنالق اصلاح اولنمیه‌جق حاله کلمك.

آزدیرمق { فت. ۱. حرکته کتیرمك، تخریش وتهییج ایتمك. ۲. یوز ویروب شیمارتمق. ۳. یولدن چیقاروب اضلال واغوا ایتمك، آیارتمق، صاپیتمق. ٤. جزئی بر فنالغی اصلاح اولنمیه‌جق حاله کتیرمك: چماشیرجی چماشیری آزدیردی = فنا ییقایه‌رق تمیزلنمیه‌جك بر حاله کتیردی.

آزر { یاخود آزار. ح. مکرراً آز مقداردن، تدریجاً، یواش یواش: صویی آزر ایچملی. [اکثریا مکرر قوللانیلیر:] آزر آزر بو ایشی بیتیره‌جکز.

آزرده { ص. فا. اینجینمش، آزار کورمش. || دل آزرده، آزرده دل = کوکلی اینجینمش، محزون، مکدر.

آزرغنمق { فت. آزویرمك، اسیرکه‌مك، دریغ ایتمك. مر.

آزغاشمق { فش. بوزیشمق، مخاصمه ایتمك. مر.

آزغین { ص. [«آزمق» دن] آزمش، متهور، حشاری: آزغین آت.

آزغینلق { س. آزمش آدمك حالی، حشاریلق، تهور.

آزما { ص. فا. [«آزمودن» فعلندن امر اولوب، ترکیباتده بولنور.] دنه‌مش، تجربه ایتمش: کارآزما = ایش کورمش، تجربه دیده.

آزماق { س. ۱. طاشمش دره، سیل. ۲. صو سدینك صویك فضله‌سنه یول ویرن یری.

آزمان { ص. ۱. جنس ونوعنك ایجابندن زیاده بیومش، پك ایری: آزمان قوچ. ۲. مختلف الجنس ایکی حیواندن طوغمه، ملز: وان آزمانی بر کدی.

آزمایش { س. فا. [«آزمودن» فعلندن سمص.] دنه‌مه، تجربه.

آزمسامق { یاخود آزیمسامق ویاآزمسیمق. فت. آز کوروب بکنمه‌مك، استخفاف ایتمك.

آزمَق { فل. ۱. جوشمق، تهور وهیجانه کلمك، شیمارمق = بو آدم آزدی. ۲. طاشمق، فیضانه کلمك: درهلر آزمش. ۳. طوغری یولدن چیقمق، طغیان ایتمك. ٤. کسب شدت ایتمك: روزکار آزدی. ٥. شهوتی غلبه ایتمك. ٦. فنالاشمق، التهاب پیدا ایتمك: یارهسی آزدی. ۷. قودورمق: کوپك آزدی. ۸. صاراروب تمیزلنهمیهجك بر حاله کلمك: بوچماشیر آزمش. ۹. مختلف الجنس ایکی حیواندن تولد وتحصل ایتمك: بو قیون مرینوسله قیویرجقدن آزمشدر؛ بو کوپك چقالدن آزمشدر. || دوش آزمق = احتلام اولمق.

آزموده { ص. فا. [«آزمودن» فعلندن سمف.] ۱. تجربه اولنمش، دکنمش، مجرب. ۲. تجربه کورمش. || کار آزموده = ایش کورمش، تجربهلی.

آزمه { س. آزمق فعلی. با: آزمق. = ص. مختلف الجنس ایکی حیواندن متولد: آزمه کدی؛ وان آزمهسی؛ چقال آزمهسی بر کوپك.

آزو { س. با: آزی.

آزوای { س. بیان مرسیننك بر جنسی.

آزوت { س. [یونانیدن مستعار فر. Azote] کیم. اجسام بسیطهنك بریدر.

آزوق { آزوقلانمق وسائره. با: آزیق وسائره.

آزی { بینتی یی چیکنمکه مخصوص دوز و یاصی دیش که آغزك ایکی طرفنده آلتلی اوستلی اولور: آزی دیشی. || کمی آزی یه آلمق = سرکشلك ایتمك. [مجازاً انسان حقنده دخی مستعملدر.]

آزیتمَق { فل. ۱. چوق اوزامق، حددن زیاده بوی پیدا ایتمك. ۲. یولدن صاپمق. طغیان ایتمك.

آزیشدیرمَق { فت. تدریجاً شدتلندیرمك: غاوغایی آزیشدیردیلر.

آزیشمَق { فل. ۱. تدریجا آزمق، کسب شدت ایتمك: غاوغا آزیشدی. ۲. طوتیشمق، غاوغا ایتمك.

آزیق { یاخود آزوق، س. ۱. ییهجك، یینتی، طعام، قوت، غدا. ۲. ذخیره، رزق، مأکولات.

آزیقلانمَق { فل. ۱. یمك، تغدی ایتمك. ۲. ذخیره تدارك ایتمك، قوت ایدنمك.

آزیقلی { ص. محتاجینه ییهجك ویرن. آج طویوران، مطعم، منعم.

آس { س. قاقم.

آس { سذ. عر. نبا. مرسین آغاجی.

آسا { د. فا. [ترکیباتده تشبیه بیان ایدر.] کبی، مماثل: کل آسا = کل کبی.

آسادون { سذ. عر. نبا. چوبان دودوکی.

آسان { ص. فا. قولای، سهل، یسیر.

آسانسور { س. [فر. Ascenseur] بیوك و مرتفع ابنیهده خلقی یوقاری چیقاروب آشاغی ایندیرمك ایچون ماکینه ایله چیقوب اینر حجره. مصعاد.

آسایش { س. فا. [«آسودن» فعلندن سمص.] ۱. راحت، حضور. ۲. امنیت عمومیه، صلح و رفاه عمومی: حفظ آسایش. || آسایش پرور = امنیت وصلح عمومییه خدمت ایدن. || آسایش پرورانه = امنیت عمومیهیه خدمت ایدهجك صورتده.

آستار { س. [اسکی و شرقی ترکجهده آلت، تحت، زیر دیمك اولان «آست» دن.] ۱. انوابده یوزی تشکیل ایدن قماشك آلتنه یعنی ایچنه قاپلانان بز وسائره: آستاری یوزندن بهالی. ۲. صیوه و بویا وسائره آلتنه کچیریلن قباقات. || سم. داخلی، خارجی آستار = خندقك ایکی یوزندن بهری.

آستارلامَق { فت. آستار کچیرمك.

آستارلق { ص. آستاره یارار (بز، صیوه، بویا وسائره).

آستارلی { ص. آستاری اولان، آستار کچیرلمش.

آستان { س. فا. ۱. اشیك، عتبه. ۲. درکاه، دربار، بارکاه.

آستانه { س. فا. اشیك، عتبه. ۲. پایتخت، مرکز سلطنت. [بو معنا ایله استانبوله

علم اولمشدر. ا ٣. بیوك تكیه. مركز.

آستانه‌لی { س. ص. استانبوللی. شهری.

آستین { س. فا. اثواب قولی. یك. كم.

آسمان { س. فا. گوك. سما. سپهر. فلك.

آسمانی { ص. فا. ١. گوكه منسوب ومتعلق، سماوی: بلای آسمانی ٢. كوك رنكنده، آچیق ماوی: آسمانی چنبر.

آسود { س. فا. راحت. حضور. راحتلانمه. استراحت. لس.

آسودگی { س. فا. راحت. حضور. استراحت. آسایش. لس.

آسوده { ص. فا. [«آسودن» فعلندن سمف.] راحتلانمش، مستریح. || آسوده خاطر = جمعیت خاطره مالك. || آسوده دل = گوكلی راحت. || آسوده نشین = راحت اوتوران.

آسیا { سخ. [یو. Ἀσία] ارضك قطعات خمسه‌سنك اك بیوكی. [آسیای وسطی، آسیای غربی، آسیای شمالی كبی تعبیرات غلط دكلدر، زیرا علملر هر لسانك مالیدر.]

آسیا { س. فا. دكرمن. لس.

آسیاب { س. فا. صو دكرمنی. لس.

آسیب { س. فا. بلا. مصیبت. آفت. لس.

آسیده { س. [عر: عصیده‌دن.] اورته سنه اتلی بامیه دوكلمش پرنج ویا آرپه اونی خمورندن عبارت عرب یمكی.

آسیّه { صت. عر. نبا. فصیلهٔ آسیه = مرسین آغاجی قبیلندن اشجار طاقمی.

آش { س. یمك. طعام: پیشمش آشه صوئوق صو قاتمق. || آش اوی = مطبخ. || آق آش. اكشی آش. بغدای آشی. سوتلی آش (غا: سوتلاج)، صاری آش. نازلی آش = یمك انواعی. || آش بیرمك (وغا: آش ارمك) = كبه قادین یمكدن تیتسینمك.

آشاغی { ص. ١. یوقاری مقابلی. سافل. تحتانی. زیرین: اوك آشاغی قاتی. ٢. اكسیك. نقصان، دون: بونك قیمتی آشاغیدر. ٣. آلچق. دون، بیاغی. دكرسز: آشاغی آدم. آشاغی مال. = س. آشاغی طرف. آلت. مادون: بو نازله‌نك آشاغیسی صولاقدر. = ظم. آلت. تحت. زیر: بر آشاغی بر یوقاری قوشمق؛ آشاغی ایتمك. || آشاغیه. آشاغیدن. آشاغی یه. || آشاغی آتمق = یبانه آتمق. اعتبار ایتمه‌مك. || آشاغی آلمق = دوشورمك، ییقمق. || آشاغی اورمق = طرح وتنزیل ایتمك. || باش آشاغی = ترسنه دونمش. || آشاغی دوشمك = سقوط ایتمك: طرح اولنمق. || آشاغی یوقاری = تقریباً، اكسیك زیاده.

آشاغیلامق { فل. ١. ایتمك، دوشمك، تنزل ایتمك. ٢. قیمت واعتباردن دوشمك. بیاغیلاشمق: بوغزته پك آشاغیلادی. = فت. قدر واعتباردن دوشورمك.

آشاغیلی { ص. آشاغیسی اولان: آشاغیلی یوقاریلی یر. او.

آشام { ص. فا. [ایچمك دیمك اولان «آشامیدن» فعلندن سمص. اولوب تركیباتده مستعملدر.] ایچن، ایچیجی، شارب: می آشام = شراب ایچن.

آشتی { س. فا. باریشیقلق، صلح، مسالمت. لس.

آشجی { س. ١. بر خانه ویا قوناقده یمك پیشیرمكله مكلف آدم. طباخ: اركك. قادین آشجی. فرنك آشجیسی، آشجی باشی. آشجی یماغی. ٢. مخصوص بردكانده یمك پیشیروب بدل مقابلنده خلقه یدیرن وصاتان، عادی لوقنطه‌جی: آشجی دكانی.

آشجیلق { س. ١. آشجی صنعتی وحال وصفتی: آشجیلق ظن اولندیغی قدر قولای بر صنعت دكلدر. ٢. یمك پیشن یر. آشخانه، مطبخ، آش اوی.

آشخانه { س. آش اوی، مطبخ.

آشرمق { آشیرتمق وسائره. با: آشیرمق وسائره.

آشفته { ص. فا. مفتون. شیدا، چیلدیررجه‌سنه عاشق، مفتون. = ص. تر. آچیق مشربلی، اویناق. ناموسی مشكوك (قاری).

آشقین { ص. [«آشمق» دن] ١. گچكین، متجاوز آشمش اولان: آلتمش یاشنی آشقندر.

٢. حـ ینی تجاوز ایدن متهور: آشقین طاشقین.

آشکار | ص. فا. آچیق، میدانده، بللی، عیان، ظاهر. || آشکار ایتمك = میدانه چیقارمق، آچیقدن یاپمق. || آشکار اولمق، میدانه چیقمق، ظاهر وعیان اولمق. = حـ. آچیقدن ظاهر وعیان اولەرق: آشکار سویلدی.

آشکارا | ص. فا. عر. آشکار، ظاهر.

آشکاره | ص. فا. آشکار لـ. — حـ. آشکار، آچیقدن. | حال اولەرق استعمالی زیاده در: | بن آشکاره سویلدم.

آشلاتمق | فت. و:

آشلامق | فت. | «آش» دن | ت. یمك یدیرمك، اطعام ایتمك. — با: آشیلاتمق، آشیلامق.

آشلق | س. | «آش» دن | تق. یینتی، مأکولات، ارزاق، ذخیره. | چ: آشلیغ. |

آشلقجی | س. تق. ارزاق متعهدی. | چ: آشلیغجی. |

آشمق | مض: آشار. فت. ١. یوکسك برشیئك اوستنه چیقوب اوتەسنه ایتمك: طاغی آشمق. ٢. برحد فاصلی کچمك، آتلامق، عبور ایتمك: خندق، ایرماغی، دکیزی آشمق. || مج. حد معروفی کچمك، تجاوز ایتمك، چوق اولمق. || باشدن آشمق = پك زیاده کلمك، موجب عجز وبهت اولەجق درجەده چوغالمق: ایشلرمز باشدن آشدی. = قل. (ارکك حیوان) دیشیسنه ایتمك چقتلشمك: آیغیر قیصراغه، بوغا اینکه آشدی.

آشمه | س. آشمق فعلی، عبور، تجاوز. ص. آشان، تجاوز ایدن: باشدن آشمه ایشلرمز واردر.

آشنا | ص. فا. بیلدك، طانیدق، کندیسیله کوریشیلن، یبانجی ضدی. || مج. واقف، معلومالی خبیر: ادبیات شرقیه یه آشنا بر آدم. — بو معنا ایله وصف ترکیبی یه کیرر: کار آشنا = ایش بیلیر؛ لسان آشنا = برلسان اجنبی یه واقف. = س. تر. عو. معهود، اسمی ذکر اولنمامق ایستنیلن شیئدن کنایه: آشنادن کتیردیلرمی؟ | بو حالده اشخاصه مخصوص اولمیوب اشیایەده اطلاق اولنور. — اصل فارسیده شینی ساکن ایکن، لسانمزده غلط مشهور اولەرق مکسور اوقونوب، یالکز بو صوك معناده ساکن اولەرق زبانزددر. |

آشنالق | س. | فا. «آشنا» دن | ١. معارفەیه دلالت ایدن سلام وتمنا کبی علامت. | التفاتدن خفیفدر. | || آشنالق ایتمك = سلام ویرمك. تمنا ایتمك. مرحبا دیمك: بکا آشنالق ایتمدی.

آشنایی | س. فا. | «آشنا» دن | ١. بیلدکلك. معارفه. التفات. لـ.

آشنمق | آشندیرمق وسائره. | با: آشینمق وسائره.

آشوب | س. فا. | «آشفتن» دن | قارغاشالق. — قاریشدیریجی وصف ترکیبی یه کیرر: جهان آشوب = عالمی قاریشدیران. || بر آشوب = فسادله مملو.

آشوبگاه | وآشوبگه. س. فا. اغتشاش یری، قارغاشالق محلی.

آشوری | با: آشیری.

آشی | س. | «آشمق» دن | ١. بر شیئدن آلنوب دیکر بر شیئه نقل اولنان ماده. ٢. چیچك علتنك ویا دیکر برعلتك اوکی آلنمق ایچون تلقیح اولنان ماده: اینك، چیچك آشیسی. ٣. یبانی ویا جنسی عادی آغاجه جنسنه قریب برایی آغاجدن اوریلان قلم ویا یاپراق آشیسی. || آشی قلمی = آغاجه آشیلانمغه مخصوص قلم.

آشیان | س. فا. قوش یووەسی. || مج. مسکن، اقامتکاه. — بو معنا ایله ترکیباتەده کیرر: فردوس آشیان = جنت مکان.

آشیانه | س. فا. آشیان مرادفیدر.

آشی بویاسی | س. دیوار بویامقده مستعمل قیرمزی ویا صاری طوپراق.

آشیجی | س. ١. چیچك آشیسی اوران. تلقیح جدری اوران طبیب ویاجراح. ٢. آغاج آشیلامق صنعتنی اجرا ایدن آدم.

آشیجیلق | س. ١. چیچك آشیسی اوران طبیب ویا

جراحك حال وصفتی. ۲. آغاج آشیلایان آدمك صنعتی.

آشیرتمق (فت. [«آتمق» دن] ۱. بر شیئی برارتفاعك اوستندن کچیرمك، اوتهیه آتلا- تمق. ۲. کچمك. صاومق، تهلکه‌یی آتلامق. ۳. دفع ایتدیرمك، بشقه‌سی واسطه‌سیله اورتهدن قالدیروب نابدید ایتمك. ٤. چالدیرمق، سرقت ایتدیرمك.

آشیرتمه (سـ. ۱. آشیرتمق فعلی. (با: آشیرتمق. ۲. اکر بندی، قولان. ۳. باشمغك اوستی قانی. = ص. ۱. چالینمش، مسروق. ۲. اوستندن آتیلان: آشیرتمه یاشمق.

آشیرلمق (فجـ. ۱. یوکسك بریرك اوستندن کچیر- مك: طاش دیوارك اوستندن آشیرلمق. ۲. آتلامق، صاولمق. ۳. دفع وتبعید ایدلمك. ٤. چالنمق، سرقت ایدلمك.

آشیرمق (فت. [«آشمق» دن] ۱. یوکسك بر یرك اوستندن کچیرمك. ۲. آتلامق، کچیرمك، صاومق: بو قضایی ده آشیردق. ۳. دفع وتبعید ایتمك. ٤. قاپوب کوتوزمك. ٥. چالمق، سرقت ایتمك. ٦. حدی تجاوز ایتمك، چوق ایلری کیتمك.

آشیرمه (سـ. ۱. آشیرمق فعلی. (با: آشیرمق. ۲. دیکر بر شیئك اوستندن آتیلان ویا باغلانان شیء. = ص. چا- لینمش، مسروق.

آشیری (صـ. [«آشمق» دن. — آشری وآشوری ده یازیلیر.] ۱. حددن متجاوز، پك زیاده ایلان: آشیری در- جه‌ده جسور. ۲. بر شیئك اوتهسنده بولنان، ماوراده ایلان: دکیز آشیری بر. ۳. برینی آتلایوب دیکرینی قوللانمغله واقع اولان، برر فاصله ایله وقوع بولان: کون آشیری = بر کون اولوب، برکون اولیان؛ اوآشیری = بر اوه عائد اولوب برینه اولیان. = ح. ۱. پك، چوق، زیاده. حددن افزون: آشیری حدتلندی. ۲. فاصله ایله، فاصله‌لی اولهرق: کون آشیری کلیور. = ظم. بر شیئك اوتهسنده: دکیز آشیری اوتوریور. [چ: آشاری.]

آشیسز (صـ. ۱. چیچك علتنه قارشی آشیلانمامش، تلقیح جدریسی اجرا اولنمامش: نه‌قدر آشیسز چوجقلر وار ایسه آشیلانملی. ۲. آشی اورلمامش (یبانی آغاج).

آشی طاشی (سـ. آشی بویاسنك معدنی. ازله‌مشی.

آشیق (صـ. [«آشمق» دن] بر شیئك اوزرینه آشوب جیقمش. = سـ. طوپوق کیکی که اویونده قوللانیلوب بربری اوستنه قونور. — آشیق کیکی دخی دیرلر. [اسکی املاسی: آشوق.] || آشیق آتمق = طو- پوق کیکیله اویون اویناتمق: ومج. رقابته کیریشمك. || آشیقی بك: چفت اوتورمق = ایشی راست کلمك. || هب بر قویون آشیقی یز = جمله‌سی مساوی یز.

آشیقمق (فل. تف. عجله وشتاب ایتمك. — آشیقدیر- مق = تعجیل ایتمك. [چ. آشو- قماق. آشوقتورماق مستعملدر.]

آشیلاتمق (فت. ۱. چیچك علتنه قارشی تلقیح جدری اوردیرمق، بالواسطه آشیلامق: چوجقلری آشیلاتدم. ۲. آغاجه آشی اوردیرمق: بادم آغاجنه قایصی آشیلاتدم.

آشیلامق (فت. [«آشی» دن] ۱. چیچك علتنه قارشی آشی اورمق: بنم چو- جقلری فلان طبیب آشیلادی. ۲. یبانی آغاجه آشی اورمق: آرمود قلمی آخلاطه آشیلاملی. ۳. (صو وسائر مشروباتی قیو ویا قارده) صوئوتمق: شربتی آشیلادیکزمی؟

آشیلامه (سـ. ۱. آشیلامق فعلی. (با: آشیلامق. ۲. یکی آشیلانمش آغاج: باغده- کی آشیلامه‌لری صولاملی. = ص. ۱. آشیلانمش (آغاج): بو کراز آغاجی آشیلامه‌میدر؟ ۲. بر قاب درونده قویویه ویا قاره قونوب صوئودلمش: آشیلامه صو.

آشیلانمق (فجـ. ۱. چیچك علتنه قارشی آشی اورلمق، تلقیح جدریسی اجرا اولنمق: چوجقلرك جمله‌سی آشیلاندی. ۲. آغاجه آشی اورلمق: بومو- سمده آغاج آشیلانماز. ۳. آشی ایله تلقیح اولنمش کبی تماسله ودیکر صورتله کچوب سرایت ایتمك: بو علت بزده آشیلانه‌جقدر.

آشیلی { ص. ۱. آشی اورلمش، تلقیح جدری عملیاتی اجرا اولنمش (آدم). ۲. ایی بر جنسدن قلم اورلمغله جنسی اصلاح اولنمش (آغاج).

آشیندیرمق { فت. سورته‌رك اویوب چقورلاتمق ویا اوستنده‌کی یازی و چیچك وسائره‌یی سیلوب حك و حذف ایتمك: کثرت تداول مسکوکاتی آشیندیرر. || برینك قپوسنی آشیندیرمق = چوق کیدوب کلمك، اوصاندیرمق.

آشینمق { فل. [«آش»دن] چوق سورتمکدن اویلوب چقورلانمق ویا اوستنده‌کی چیقنتیلر سیلنمك، ینمك: قیونك طاش بیلزیکی ایپدن آشینیر؛ آشینمش آقچه.

آشینمه { س. سورتمکدن ینوب قازلمق وسیلنمك حالی. = ص. سورتمکدن اویلمش ویا سیلنمش (شیء).

آصپور { س. یبان زعفرانی که قرمزی اولور. || مج. پك قرمزی بویا.

آصدیرمق { فت. ۱. یوکسك بر یره ایلیشدیرنوب صارقیتمق، تعلیق ایتدیرمك: بن اثوابمی چیوی‌یه آصدیرمام. ۲. آصمغله اعدام ایتدیرمك، صلب ایتدیرمك.

آصف { س. عر. [حضرت سلیمانك وزیرینك اسم خاصندن مستعاردر.] وزیر: آصف بی‌مدانی. — تشبیه صورتیله بعض ترکیباته‌ده کیرر: وزیر آصف تدبیر، که بوتقدیرده اسم خاص معناسنی محافظه ایدر.

آصفانه { ص. فا. وزیره منسوب. ومتعلق ویاشایسته اولان: حضور عالیٔ آصفانه‌لرینه.

آصفی { ص. عر. ۱: آصفیه. وزیره متعلق: امر آصفی.

آصقی { س. [«آصمق»دن] ۱. باشلیجه کلین اوطه‌سنده سوس ایچون آصیلان شیئلر، پرده، زار، چیچك وسائره، طونانمه: آصقی آصمق. ۲. هدیه وپیشکش مقامنده یکی بنایه یا آرابه آتلرینه یاخود آدملره آصیلان قماش وسائره. ۳. آصلمغه مخصوص شیء، تعلیق اولنان ماده، آویزه. ٤. قورومق ویا محافظه اولنمق ایچون آصلمش میوه وسائره هونکی. ٥. پانتالونی اوموزدن آصیلی طوتمغه مخصوص باغ. ٦. باشه صاللاندیریلیر زنجیرلی مجوهرات. || مج. تعویق، تأخیر. امهال: ایشی آصقی‌یه قومق؛ مسئله آصقیده قالمق. || معم. بنانك آلتی ییقلوب دیرکلرله طوتدیرلمسی، بوشه واکرتی‌یه آلنمسی: اوی آصقی‌یه آلمق. || ار. مزایده ویا مناقصه پوصله سنك عائد اولدیغی دائره‌ده ویا بر محل عمومیده بر مدت معینه ایله آصیلی طورمسی: شو قدر غروشه آصقیده‌در.

آصقیجی { س. ۱. کلین اوطه‌لرینی آصقیلرله طوناتان آدم. ۲. پانتالون آصقیسی یاپان ویا صاتان آدم.

آصلمق { فج. ۱. بریره ایلیشدیریلوب صارقیدلمق، تعلیق ایدلمك: فس چیوی‌یه آصلماز. ۲. صلب ایله اعدام اولنمق: حیدود آصیلیر. = فل. صارقمق، اوزانمق، اکلمك: پنجره‌دن آصلدی. || مج. اصرارله طلب ویا تکلیف ایتمك، صاریلوب براقمامق، یاپیشوب کیتمه‌مك.

آصلمه { س. آصلمق فعلی. || مج. اصرار وتعندله طلب وتکلیف، مسلط اولیش.

آصلیق { ص. آلت تناسلی ناقص اولوب تزوج وتناسله یارامیان (قاری)، رتقاء. = س. بونقصان طبیعی: آصلیق علتی.

آصمق { مض: آصار. فت. ۱. یوکسك بر یره ایلیشدیروب صارقیتمق، تعلیق ایتمك: اثوابی چیوی‌یه آصملی. ۲. صاللاندیرمق. ۳. آصه‌رق اعدام ایتمك: آصوب کسمك. || مج. تعلیق وتعویق وتأخیر ایتمك. || قولاق آصمق = دیکله‌مك، سویلنیلن سوزی حسن تلقی ایدوب اونکله عمل ایتمك.

آصمه { س. آصمق فعلی. با: آصمق. = ص. آصلمش، آصیلی، آویخته: آصمه کوپری؛ آصمه کلید.

آصمه { س. ۱. چارطاقه آصلمش اوزوم آغاجی. ۲. علی‌الاطلاق اوزوم آغاجی. || مج. آصمه بودامق = مناسبتسز سوز سویلمك. || آصمه یاپراغی، طولمه یاپمغه یارایان اوزوم آغاجی یاپراغی.

آصمه قباغی { قباغك چارطاقه آلنان اوزون بر جنسی.

آصنتی | س. بر ایشك صكره‌یه ترکی، تعلیق، تعویق، تأخیر: ایش آصنتیده قالدی.

آصی | س. تق. فائده. کار، تمتع، نفع. [چ. آسیغ.]

آصیجی | س. آصان. صلب ایدن آدم.

آصیلانمق | فل. تق. کار وتمتع ایتمك. فائده‌لنمك. مستفید اولمق. [چ. آسیغلانماق.]

آصیله‌جق | ص. صلب اولنمغه مستحق، پك کوتی (آدم).

آصیلی | ص. [«آصمق» دن] ۱. آصلمش طوران. معلق. آویخته. ۲. صلب اولنمش، مصلوب.

آصیلی | ص. [«آصی» دن] تق. کارلی، مفید، تمتعلی. نافع. [چ. آسیغلیغ.]

آصیلیش | س. آصلمق فعلی و طرز و صورتی. || مج. مصرانه طلب ویا تکلیف. مسلط اولیش.

آطلاس | یاخود اطلس. س. [یو. Ἄτλας] جغرافیه خریطه‌لری ویا بر فنه مخصوص اشکال ورسملر مجموعه‌سی. — با: اطلس.

آطه | س. [اصلی: آداق. آداغ] هر طرفی صو ایله محاط قره پارچه‌سی، جزیره. || آطه چایی = ایچلمکده قوللانیلیر و قوروسی دفع تعفن ایچون یاقیلیر بر نبات. || آطه طاوشانی = مأنوس بر جنس کوچك طاوشان. || یاریم آطه = یالکز بر طرفی قره‌یه بیتشیك آطه، شبه جزیره. || آطه‌لر دکیزی = آطه‌لری چوق دکیز که اصل ترکجه‌ده «آرال» دینلیر وبالتخصیص آناطولی ایله روم ایلی ویونان آره‌سنده‌کی جزایر بحر سفید دکیزی [Mer Égée].

آطه‌لی | س. ص. آطه اهالیسندن اولان.

آطه‌مسی | ص. آطه‌یه بکزر. شبه جزیره حالنده: آطه‌مسی بریر.

آغ | س. قفس شکننده سیرك اورکو. شبیکه. || اورومجك آغی = بو حیوانجغك سیکك آولامق ایچون قوردیغی زار. || بالیق آغی = صید ماهی‌یه مخصوص آغلرك انواعی. || آغ آتمق. براقمق = بالیق صیدیچون آغی دکیزه القا ایتمك. قوللانمق.

آغا | س. [بیومك و یاشلانمق دیمك اولان «آغمق» دن] ۱. بیوك، افندی. ۲. آمر، رئیس، بك: اولوسك آغاسی. ۳. اوقویوب یازمق بیلینلره افندی یرینه شرف عنوانیدر. ٤. اوشاغك حرمتلیجه‌سی، کبار اوشاغی. || آق آغا = زنجی اولمیان حرم آغاسی، بیاض خادم. || آغا بك = بیوك برادر. || احتساب آغاسی = وقتیله شهر امینی. || ایچ آغاسی = اسکی وزرانك ممتاز اوشاغی. || بلوك آغاسی = ژاندارمه یوز باشیسی. || حرم آغاسی = حرمه کیروب چیقان طواشی. || دابور آغاسی = ژاندارمه بیکباشیسی. || طمرق آغاسی = وقتیله حبسخانه مدیری. || قپو آغاسی = دائره صدارت خدمه‌سندن بهری. || آغا قپوسی = یکیچری آغاسنك دائره‌سی. || قول آغاسی = یوز باشی ایله بیکباشی آره‌سنده بر رتبهٔ مخصوصه‌یی حائز ضابط، که صاغ و صول قول آغاسی اسملریله ایکی‌یه منقسم ایدی، اخیراً بری لغو اولندی. || دارالسعادة. اشریفه آغاسی. || یکیچری آغاسی = ملغا یکیچری اوجاغنك باشی. [آغایان، آغاوات جمعلری غلط در، قوللانلماملی. شرق ترکلری «آغایه» صورتنده مؤنثنی‌ده قوللانیرلر.]

آغاج | س. [«آغمق» دن] ۱. بیوك وصاپ ودالری سرت نبات، شجر. درخت: سروی آغاجی. چنار آغاجی. — میوه‌لرك اسملرینه مضاف اولوب او میوه‌لری ویرن آغاجلره دلالت ایدر: الما، آرمود، کستانه آغاجی. ۲. کراسته، تخته، اودون خشب: آغاجدن اسکمله. ۳. دیرك، صیریق. || قره آغاج. قزیل آغاج. قان آغاجی و سائره ترکیبلرینك جزء اوللری صره‌سنه با. = ص. آغاجدن یعنی تخته واودوندن معمول، خشبی: آغاج تکننه.

آغاج چیلکی | س. چیلکه و دها زیاده بو کورتلن میوه‌سنه مشابه لکن اوندن بیوك کوزل رایحه‌لی بر میوه‌در.

آغاج سوتلکنی | س. ن. سوتلکن.

آغاج شقایقی | س. بر شقایقنه مقابل اوله‌رق

کوچك بر آغاجده حاصل اولان شقایق چیچکی .

آغاجق { س . کوچك آغا . با . آغا .

آغاج قاقان { س . اکثریا آغاجك قبوغنی غاغالار اوزون غاغالی و قارغادن کوچورك بر قوش .

آغاج قاؤنی { س . لیمونه مشابه فقط دها بیوك وقبوغی پك قالین بر میوه که رچلی اولور .

آغاج قوردی { س . آغاجلری دله‌رك ایچلرنده یاشایان برجنس قورد .

آغاج لاله‌سی { س . لاله‌نك آغاجده یتیشن جنسی .

آغاجلق { ص . آغاجی چوق ، اورمانمسی (یر) : آغاجلق برمحل . = س . آغاجلری حاوی کوچك یر ، کوچك قوری : اوراده بر آغاجلق وار ایدی .

آغارتمق { فت . [« آق » دن] ١ . بیاضلاتمق . ٢ . تمیز لەمك ، تطهیر و تصفیه ایتمك . ٣ . صولدیرمق ، رنکنی آتدیرمق . || مج . صاچ ، صقالی آغارتمق = ١ . اختیار لامق ، چوق یاشامق . ٢ . غائله وزحمتله عمر کچیرمك . || صقالی دکرمنده آغارتمق = تجربه ومعلومات کسب ایتمکزین اختیارلامق . || یوز آغارتمق = آرقداشلرك وعمومك دخی حصه‌دار مباهات اوله‌جقلری بر یارارلق ایتمك .

آغارتمه { س . قیومجیلرك قرارمش کومشی اجزا ایله بیاضلاتمه‌لری معامله‌ٔ صناعیه‌سی .

آغارمق { مض : آغاریر . فل . [« آق » دن] ١ . آق اولمق ، بیاضلانمق . ٢ . ییقانوب تمیزلنمك . ٣ . صولمق ، رنکنی آتمق . ٤ . صاچ و صقاله قیر دوشمك ، اختیارلامق . ٥ . شفق سوکمك ، طاڭ آتمق ، صباح آچلمغه باشلامق : اورته‌لق آغاردی . ٦ . اوزاقدن بللی اولمغه باشلامق ، افقده آقمسی کوز یکیویرمك . ٧ . صارارمق ، بکز آتمق . || طوداق آغارمق = خسته وناتوان اولمقدن صارارروب صولمق . || کوز آغارمق = چوق آغلامقدن و یا تجاوز سندن کوزده فر قالمیوب علیل اولمق . || مج . یوز آغارمق = بر ایشك ایچندن یوز آق آلن آچیق چیقمق .

آغارمه { س . شفق ، فجر ، طاڭ .

آغاز { س . فا . باشلامه ، بدأ ، مباشرت : آغاز ایتمك = باشلامق .

آغالانمق { فل . آغالق طورینی طاقنوب آورت صاتمق .

آغالق { س . ١ . آغا عنوان وحال وصفتی . ٢ . مج . کرم ، فضل ، علو جناب . ٣ . کبر ، غرور ، عظمت .

آغده { س . [عقیده صورتنده تلفظی غلطدر .] تنجره‌ده قاریشدیریلوب تبخیر ایتدیریله‌رك قویولاشمش و لزوجت کسب ایتمش هرنوع شکر و پکمز و سائره ، معجون . || آغده یاپیشدیرمق = تندن ، تویلری ویا باشدن کلی سوکمك ایچون معجون استعمال ایتمك .

آغده‌جی { س . شکر و پکمز وسائره‌دن معمول لزوجتلی شکرلمه ومعجون یاپان وصاتان آدم .

آغده‌لاشمق { فل . قویولاشوب لزوجت پیدا ایتمك ، آغده حالنه کچمك .

آغدیرمق { فت . آتشده قاریشدیروب تبخیر ایده‌رك قویولاشدیرمق ، لزوجتلندیرمك .

آغر { ص . [« آغمق » دن] یکنی مقابلی وزنده چوق کان ویرندن زور قالقوب اوینادیلان ، ثقیل ، کران : آغر یوك ، آغر طاش . || مج . ١ . کوچ ، زور ، زحمتلی : آغر ایش . ٢ . پك اهمیتلی و یا مسئولیتلی : آغر مسئله . ٣ . بهالی ، قیمتلی : آغر مال . ٤ . یواش ، متأنی ، حرکتی بطیء : آغر یورویش ، آغر آدم . ٥ . وقور ، حیثیتنی زیاده محافظه ایدر ، شایان حرمت : آغر آدم . ٦ . وخیم ، مخاطره‌لی : آغر خسته‌لق ، آغر هوا . ٧ . تحمل اولنماز ، کریه : آغر قوقو . ٨ . صیقندیلی ، ثقیل الروح : آغر آدم . ٩ . طوقناقلی ، کوجه کیدن : آغر سوز . ١٠ . شیشمان ، ملحم : آغر وجود . ١١ . قولای حرکت ایتمز ، زور قیلدانیر : آغر دیل . ١٢ . آز ایشیدیر ، صاغرجه : قولاغی آغردر . || آغر باشلی = پك جدی ، اهمیت ووقار صاحبی . || النه آغر = الندن چابق ایش

چیقماز، ایشی بطیء. || آغر کلمك = زور کورینمك. = ح. ١. یواش، بطائتله: آغر یوریمك. — تکرارله آغر آغر دخی دینلور، یواش یواش دیمکدر. ٢. تحمل اولنمیه‌جق صورتده کوتی: آغر آغر بر شیء قوقو-یور. = س. ١. ثقلت، آغرلق: آغرنجه = ثقلتنجه، وزننجه. ٢. وقار، تمکین: آغرینی طاقنمق. ٣. کوج، کوجنمه، انفعال: آغرمه کیتدی.

آغرشاق { س. ١. ایپلیك اکرمکه مخصوص ایکینك آلت طرفنده منطار کبی تخته و یا کمیکدن معمول تکرلك. ٢. یووارلاق وتو-مسکمسی شیء: کیجه قندیلی آغرشاغی، چادیر آغرشاغی (تپه‌سنده‌کی)، دیز آغرشاغی (دیز قپاغنك کمیکی). || طوموز آغرشاغی = برنوع بخور مریم کوکی.

آغرشاقلانمق { فل. ١. آغر-شاق کبی منطارمسی بر تومسك حاصل ایتمك: چیبان آغرشاقلاندی. ٢. شیشوب یووارلانمق: ممه آغرشاقلاندی.

آغرلاتمق { فت. ١. ثقلتنی آر-تدیرمق، دها کران ایتمك: یوکمی آغرلاتمیك. ٢. اکرام واعزاز ایتدیرمك، حسن قبول ایتدیرمك.

آغرلاشدیرمق { فت. ١. دها آغر ایتمك. ثقلتنی آرتدیرمق. ٢. اهمیت و وخامتنی آرتدیرمق. ٣. کوجلشد-یرمك، دها زور ایتمك.

آغرلاشمق { فل. ١. دها ثقیل وکران اولمق، ثقلتی آرتمق. ٢. کسب وخامت ایتمك، وخیم اولمق: خسته، خسته‌لق آغرلاشدی. ٣. وقار وتمکین پیدا ایتمك، دها کامل اولمق. ٤. فنا قو-قمغه باشلامق، بوزلمق: یمك آغرلاشدی.

آغرلامق { فت. اکرام و اعزاز ایتمك، حر-مت ایتمك. = فل. ١. یواشلامق، بطائت وتأنی پیدا ایتمك. ٢. تعفن ایدوب آغر قوقو آلمق.

آغرلانمق { فل. ثقیل و یا تمکینلی اولمق. = فج. اکرام اولنمق: آغرلا-نه‌جق مسافر یوزندن بللیدر.

آغرلق { س. ١. ثقلت، وزنده آغر شیئك حالی. ٢. یواشلق، بطائت. ٣. وقار، تمکین. ٤. آغر شیئلرك مجموعی، اشیا، غلبه‌لك، احمال واثقال. ٥. کلینه ویریلن مهر معجل آقچه‌سی، کابین. ٦. کیجه او-یقوده باصان کابوس: آغرلق باصمق.

آغرمق { آغرتمق وسائره. با: آغارمق وسائره.

آغری { س. [اصلی: آغریق، آغریغ.] بدنك بر یرنده طوییلان اضطراب، وجع، الم، درد. [آجی و صیزی دن فرق واردر. با: آجی.] باش آغریسی، قارن، کوز آغریسی. || آغری طوتمق، قادین طوغو-ره‌جغی وقت کی آغریلره دوچار اولمق. || مج. ایلك کوز آغریسی = ١. انسانك عمرنده برنجی دفعه اوله‌رق باشنه کلن وقعه ویا عشق وعلاقه، ایلك ابتلا. ٢. ایلك دنیایه کلن اولاد. || باش آغریسی = بیهوده غائله، صداع. || آغریسز باش = غائله-سز آدم.

آغریتمق { فت. آغری‌یی موجب اولمق، وجع والم ویرمك. || مج. باش آغریتمق = تصدیع وازعاج ایتمك.

آغریلی { ص. [اصلی: آغریقلی، آغریغلی.] آغریان، وجعلی.

آغریمق { فل. (بدنك برعضوی) بر وجع والمه دوچار ومضطرب اولمق: باشم آغریور. [فاعلی دائما بدنك بر عضوی اولوب، شخص اولماز. وبناءً علیه متکلم ومخاطبدن تصریف اولنماز.]

آغریمه { س. قویونلرك خسته‌لق موسمی.

آغز { یاخود آغیز. س. [«آغمق» دن] ١. انسان وحیوا-ناتك یوزلرینك آلت قسمنده اولوب یمکه وسس چیقارمغه یارایان دلیك، فم، دهان. ٢. ایچی بوش قابلرك و سائر شیئلرك مدخلی، آییق طرفی: تنجره، دستی، فرون، مغاره آغزی. ٣. آلات جارحه‌نك کسکین طرفی: قلیج، بیچاق آغزی. ٤. بعض آلتلرك اوجی، ایش کورن طرفی: آناختار، قلم آغزی. ٥. کیریله‌جك ویا کچیله‌جك بریرك مبدئی، مدخل، باش: یول آغزی. ٦. نهرك

دکیزه دوکلدیکی یر، منصب: چای آغزی. ۷. کنار، اوج: اوچورومك آغزی. ۸. طار کچه جك یر، کچید، بوغاز. ۹. اسکله، یناشه جق یر. ۱۰. حدود، سینور، ثغور. || مج. سوز، سویلیش، لقردی: آغزی طاتلی. || آغز آتمق = تفاخر ایتمك. || آغز آچدیرمق = سویلتمکه مجبور ایتمك، صیزلدیرمق سببیت ویرمك. || آغز آچدیر. مامق = سویلمکه فرصت ویرمه. مك. || آغز آچامق = التزام سکوت ایتمك. || آغزی آچیق = شاشقین، آواناق. || آغز آرا. مق = طوغریدن طوغری یه صور. مقسزین بر تقریبله سویلدوب فکرینی آکلامق. || آغز آغزه. ۱. مطابق، اویغون، تام تامنه. ۲. طولو، لبالب. || آغزه آلق = ذکر ویا ذم وفصل ایتمك. || آغزه آلنماز = تقوه اولنه میه جق قدر غلیظ وآغر (سوز). || الدن آغزه = ثمره سعییله کچینیر، سرمایه سز. || آغز اوتی = فالیه بارودی. || آغزه باقمق = ۱. برینك سوزینه مفتون اولمق. ۲. سوزندن اصلا آیرلمیوب اتباع ایتمك. || بر آغزدن = هب بردن، متفقاً. || آغزی بوزمق = شتم ایتمك، ناسزا سویلمك. || آغزی بو. زوق = غلیظ کفر بازلقلر ایتمکی اعتیاد ایدن. || آغزی بوش = سر صاقلایه ماز، بوش بوغاز. || آغزینی بیچاق آچماز = پك مکدر. || آغزی بیوك = ادعاسی جوق. || پار مغی آغزنده = متحیر. || آغز پرستکی = ورد زبان. || آغزی پك = کتوم. || آغزینی پوپرا زه آچمق = امیدی بوش جیقسوب حائب اولمق. || جان آغزه کلمك = هول ودهشته دوچار اولمق ویا صبر توکنمك. || خلق آغزی = متواتر سوز، شایعه. || درت یول آغزی = ایکی طریقك تقاطع ایتدیکی محل. || دشمن آغزی. ۱. افترا. ۲. قره خبر. ۳. دشمن حدودی. || آغزدن = یازی ایله اولمیه رق، سوزله، شفاهاً. || آغزه دوشمك = تواترات وشایعاته مبنی علیه اولمق. || آغزدن دوکلمك = سوزك یالان اولدیغی بللی اولمق. || آغزنده دیلی یوق، آغزی وار دیلی یوق = سکوتی وحلیم، مظلوم. || آغزینز = حلیم وسکوتی. || آغز صاتمق = آتوب طوتمق، تفاخر ایتمك. || آغز صوبی = صالیه. || آغزك صوبنی آ قیتمق = ایتمندیرمك. || طاوشان آغزی = بر رنك مخصوص. || آغز طوتمق = سکوتله مجبور ایتمك، سویلتمه مك. || آغز طولوسی = آچیقدن، پیروا. || آغز غلبه لکی = بوش کورلدی. || آغز قپامق = اختیار سکوت ایتمك. || آغزی قره = منافق، || قورد آغزی = صندیق کوشه لرندهکی کبی برینه کچن طوغرایه. || آغزله قوش طوتمق = فوق مایتصور جهد ایتمك. || آغز قوللانمق = ادارهٔ لسان ایتمك. || آغزی گوشك = بوش بوغاز. || یاوری آغزی = یارلاق پنبه رنك. || آغزی یوق = بیکناه، ساکن || یومشاق آغزلی = قولای کم آیر (حیوان).

آغز (یاخود آغیز. س. ۱. یکی طوغران حیوانك ایلك سودی، سوت باشی، لبا. ۲. بال ویاغمك قاتماغی زیده سی. [بو ایکی مادهنك ج. املاسی آغوز در.]

آغزلق (س. ۱. سیغاره طا. قیلوب ایچیلن زیوا. نه لی آلت. ۲. تفسله چالینان آلات موسیقیه نك آغزه کلن پارچه سی که اکثریا ویده لیدر. ۳. یمش کوفه لرینك اوزرینه قونیلان دال ویاپراقلر.

آغستوس (س. [رومالك برنجی امپراطوری اسمندن مأخوذدر: Augustus.] تقویم رومی شهور شمسیه سنك اساساً آلتنجیسی و آوروپا ایلرك شمدیکی حساب شمسینه کوره طقوزنجی آیدر. آسیاده سریانجیه دن مأخوذ اولهرق (آب) دیرلر. || آغستوس بوجکی = بوآیده جوق اوتی جرلاق بوجکی؛ مج. جوق سویلین کوه زه آدم.

آغشته (ص. فا. عر. بولاشمش: آغشتهٔ خون وخاك = قانه وطوپراغه بولاشمش.

آغل (آغللامق و سائره. با: آغیل وسائره.

آغلاتمق (فت. برینی جانلی آدیمه. رق آغلامغه مجبور ایتمك. آغلامسنه سبب اولمق:

چوجغی آغلاتمایك. || مج. چوق تأثیر ایتمك. || آنالر آغلاتمق = چوق ستم ایتمك.

آغلاشمق | فش. برلکده آغلامق، بربرینی آغلاتمق: بر قاچ قادین آغلاشمغه باشلادیلر. = فل. تشکی وتظلم ایتمك، برینك ستمندن ویا کندی حالندن شکایت ایتمك.

آغلامسامق | فل. آغلار کبی اولمق، یالاندن آغلامق، تباکی ایتمك.

آغلامسیق | ص. دائما آغلار کبی طوران ویا سویلین.

آغلامش | ص. دائما شکایت ایدوب آغلار کبی لقردی ایدن.

آغلامق | فل. ۱. کولمه نك ضدی اولان فعل معلومی اجرا ایتمك، کوز یاشی دوکه‌رك سسله ویا سسز بکا وگریه ایتمك. ۲. یاس و ماتم ایتمك، اولویه آغلامق. ۳. تظلم وشکایت ایتمك. ٤. یالواره‌رق ایستمك، تضرع ونیاز ایتمك. || آنا آغلامق = چوق زحمت واذیت چکمك، پك مضطرب اولمق.

آغلامه | س. آغلامق فعلی، بکاء، گریه.

آغلاییش | س. اغلامق فعلی و طرز وصورتی: بر آغلاییش آغلادی که.

آغلاییق | ص. دائما اغلار کبی طوران و حالندن متشکی اولان، آغلامش (آدم).

آغمق | مض: آغار. فل. ۱. یوقاری قالقمق، یوکسلمك، یوقاری‌یه میل ایتمك: قیلدن آغار ترازوی محبت. ۱. تبخر وتصعد ایتمك، بخار اولوب یوقاری قالقمق.

آغمه | س. [«آغمق» دن] ۱. کوکب. ۲. شهاب.

آغنمق | وآغلمق. با: آغیلمق، آغینمق.

آغو | س. زهر، سم. مر. || آغو آغاجی = زقوم آغاجی، که ایکی نوع اولوب، برینه آق، ودیکرینه قره آغودینور. || آغو اوتی = بالدیران.

آغو | حد. اوفاق چوجقلری اویالاندیرمغه مخصوص برخطاب تلطیف اولوب، آغوجق دخی دیرلر.

آغوش | س. فا. قوجاق: بر والده‌نك آغوش شفقتی. || دراغوش ایتمك = قوجاقلامق. || هم آغوش = قوجاق قوجاغه صارلمش.

آغیر | آغیرلانمق، آغیرلق و سائره. با: آغر وسائره.

آغیز | آغیزلق. با: آغز و سائره.

آغیل | یاخود آغل. س. قویون وسائر حیواناته مخصوص اوستی آچیق واطرافی جیت وچالی چربی ایله محاط دائره ماندره. [حولی وآولی ایله مناسبتی یوقدر.] || آی آغیلی، آیك هاله‌سی. خرمن ماه.

آغیللانمق | فل. ۱. (سوری) آغیله کیرمك. ۲. (سوری) طوپلانوب طوب طورمق، ویا (خرکله) او حالده مدافعه ایتمك. ۳. (آی) هاله پیدا ایتمك.

آغیلمق | آغینمق. فل. یره یاتوب حیوان کبی تپه‌لنمك. مر. [چ: آغنامق.]

آغیم | آخیم. س. آیاغك طوپوق جهتنده‌کی بوینی.

آغیملی | آخیملی. ص. بوینی یوکسك (آیاق).

آفات | سث. جم. عر. [فد: «آفت»] مصائب، بلالر؛ آفات سمائیه. فلکه اسنادی معتاد اولان بیوك داهیه‌لر.

آفاتلاتمق | فت. [عر. «آفت» دن] صبرینی توکتمك، بیقرار ایتمك. عو.

آفاتلامق | فل. ۱. گورلدی پاتیردی ایتمك، قیامتی قوپارمق. ۲. ایستمیه‌رك مهم برسر افشا ایتمك. آغزدن قاچیرمق. ۳. آغزینی بوزمق، سوگوب صایمق. عو.

آفاجان | ص. [«آفت جان» دن غل.] پك یاراماز وتك طورماز (چوجق).

آفاق | سذ. جم. عر. فد: افق. با: افق.

آفاقگیر | ص. [عر. آفاق. فا. گرفتن.] افقلری طوتمش. عالمه یایلمش. شایع.

آفاقی | ص. [عر. آفاق اسم جمعنه یای نسبت الحا. قیله تشکیل اولنمش غلط تعبیر. در.] هوایی، لزومسز واهمیتسز (سوز).

آفت | اسم عر. ج: آفات. بلا، داهیه. مصیبت. || مج. عشقه ابتلا بر مصیبت عد اولنسان کوزل. دلبر: آفت جان آفت دوران آفت جهان. ابو ایکنجی معنایه جمی کلز.

آفتاب | ا. فا. کونش. شمس. || مج. پك کوزل شخص، پك پارلاق چهره.

آفتزده | ص. فا. ج: آفتزدگان. اعر. آفة. فا. زدن | بر مصیبته وعلی الخصوص حریق وزلزله کبی بر داهیه یه اوغرامش. مصاب: حریق آفتزدکانه اعانه طوپلامق.

آفریده | ص. فا. | «آفریدن» فعلندن سمع. | یارادلمش، مخلوق: فرد آفریده = هیچ کیسه.

آفرین | حد. تحسین وتقدیر مقامنده مستعملدر: آفرین سکا! آفرین همتنه! — بعضاً ده استهزا طریقیله تکدیر مقامنده قوللانیلیر. || آفرین آلمق = مظهر تحسین اولمق.

آفرین | ص. فا. (اصل «آفریدن» فعلندن صیغهٔ امر او. لوب صنع. تشکیلنه کیرر) یارادان. خالق: جهان آفرین = دنیایی یارادن. || آفرین خوان = آفرین اوقویان، تقدیر وتحسین ایدن؛ آفرین خوان اولمق = تقدیر وتحسین ایتمك.

آفرینش | ا. فا. یاراتمه، خلقت. لس.

آفریننده | ص. فا. یارادان. خالق. لس.

آفوروز | ا. ار. (Αφορόζω) | برخرستیانك کیدیایه عدم قبولیله دیندن خارج عد اولنمسی. — آفوروز ایتمك. آفوروز اوقومق = آفوروز ایتمك.

آفوروزلامق | فع. آفوروز ایتمك. کیسا. یه قبول ایتدیرمك.

آفیون | ا. لا. (Opium) | خشخاش سودینك تصلب ایتمسندن عبارت برمادهٔ منومه؛ آفیون تریاکیسی = آفیون یوتمق تریاکیلك ایتمش آدم. || آفیون رومی = لاودانوم تعبیر اولنان آفیونلی اجزا.

آق | ص. بیاض، ابیض، سفید: آق آچقه قره کون ایچوندر. || مج. تمیز. پاك. لکمسز. || آق آش = طاتلی کوکسی. || آق آغا = زنجی اولیان خادم. || آق آچقه = کومش سکه. || آق پاك، تمیز. || آق جکر = تنفسه یارایان جکر، رئه. کبد دیمك اولان قره جکر مقابلی. || آق صقال = اختیار، کویك ویا قبیلهنك باشی. || آق صو = کوزه عارض بر خستهلق. || آق یوز = ناموس، عفت: یوزم آقی آلنم آچیقدر. || = س. ۱. آتلق، بیاضلق: آق آق قره‌سی قره. ۲. بیاض لکه: کوزه آق دوشمك. || صقال آق = اختیارلق. || آق ایله قره‌یی سچمك = جوق زحمت چکمك. || کوز آق = کوزك بیاض قسمی. || یمورطهنك آق = یمورطهنك بیاض قسمی. || یوز آق = ناموس. آبرو، موفقیت.

آقا | ایران ترکلری یاشنده «آغا» یرینه مستعمل اولوب. آنجق اورادهٔ علمایه دخی اطلاق اولنور.

آق آصمه | س. چارطاقه صنا. ریایر برجنس بیاض کل.

آق آغاج | س. قاین آغاجی | انواعندن کراسته. لك برآغاجدر.

آقادمیا | س. یو. (Akadémie) | علوم و فنون انجمنی.

آقار | ص. دائما آقان، جاری، روان: آقار صو = ماء جاری: آقار یاره = دائما جراحت آقان جریحه.

آقاسیا | س. دیکنلی ودیکانسز، چیچکلی وچیچکسز انواع کثیره‌سی اولان برجنس آغاج.

آق البلغین | س. میوه‌سی دوه‌لر قوللانیلیر برآغاج که اکثریا قوملق یرلرده اولور.

آق بابا | س. تپه‌ی تویسز و بیاض وبویانمه قباجه تولیدن کردانلغی اولان بر جنس یبرنجی قوش، نسر، کرکنز.

آق بالیق | س. کفاله مشابه بر جنس کول بالیغی.

آق بکك | س. کوز یکنسه عا. رض اولان برعلت. (Albugo).

آق پلین | س. فصیلهٔ مرکبه‌دن آجی بر نبات.

آقتارمق | مص: آقتاریر. فع. ۱. پر یردن و یا

بر قابدن دیکرینه نقل ایتمك. طاشیمق. دورایتمك. ۲. آرابه‌رق آلت اوست ایتمك. ۳. آلتنی اوستنه کتیرمك: طامك کره. میتلرینی آقتارمق. || زر. (نارله‌یی) آلتی اوستنه کله‌جك صورتده بللهمك.

آقتارمه (س. ۱. حمولهنك بر یردن بر یره و یا قره‌ایندیرلمکسزین برکیدن دیکرینه نقلی. ۲. طامکره. میتلرینك آلت اوست ایدیلهرك یکیدن تنظیمی.

آقتریس (س. [فر. Actrice] تیاترو اویونجی قیزی. [«آقتور»ك مؤنثیدر.]

آقتمق (یاخود آقیتمق. فت. آقسنه سبب اولمق، جریان ایتدیرمك، اساله ایتمك. || کوز یاشی آقتمق = آغلامق.

آقتمه (س. آتك آلتندن برونده طوغری اوزانان بیاض ویا یانیه لکه، صباح‌الخیر. || ادرنه طرفلرنده کوزله‌مه‌یه آقتمه دیرلر.

آقتور (س. [فر. Acteur] تیاتروارکك اویونجیسی.

آقتی (س. کوتوری ایش ایچون ویریلن اجرت، ال امکی.

آق جگر (س. تنفسه و تصفیهٔ دم ایله حیاته مدار اولان عضو مهم، رئه. [قره جگر دینلن کبده قارشی یرلیه تسمیه اولنور.]

آقچه (ص. بیاضمی، بیاضجه، آقراق، آقسی.

آقچه (س. ۱. وقتیله متداول بولنمش برکوچك کومش سکه، پول. ۲. نقد، پاره، زنگینلك. || آق آقچه = کومش مسکوکات. || اوفق آقچه = بوزوق پاره. || آقچه ایتمز، بر آقچه = پك دگرسز. || آقچه تخته‌سی = صرافلرك پاره صایدقلری کناری وبر طرفی طار وآجیق تخته. || برکیسه آقچه = بشیوز غروش مبلغ. || آقچه کیسه‌سی = پاره کیسه‌سی.

آقچه آغاج (س. بر جنس اورمان آغاجی.

آقچه سزلك (س. پاره‌سزلق، زوکورتمك.

آقچیل (ص. بیاضه مائل، بیاض. ضمتراق.

آق خردال (س. خرداله مشابه بیاض دانه‌لی بر حبه که معالجه‌ده مستعملدر.

آق خشخاش (س. شروبی یا. پیلیر بر نوع خشخاش [فر. Diacode].

آق دیکن (س. اثماری مسهل دیکنلی بر نبات.

آقساتمق (فت. طوپال ایتمك. || مج. نقصان براقمق، بیتیرمه‌مك.

آقساق (ص. طوپال. اعرج. لنك. [بوتعبیر «طوپال»دن دها عمومی، دها اسکی ودها اساسلیدر.]

آقساقلق (س. طوپاللق، عرج.

آقسامق (فل. [اصلی اغسامق اولوب «آغمق»دن.] برآیاغك قیصه ویا معلول اولمسندن سکرك یورتمك، طوپاللامق. || مج. ناقص ونا تمام قالمق، ایلریله‌مه‌مك، ایی کیتمه‌مك.

آق سگود (س. سگود آغاجی. جنك بر نوعی.

آق سلمن (س. کیمیوی ایله قلوردن مرکب خاصهٔ سمیه‌سی زیاده بر طوز.

آقسیون (س. [فر. Action] شرکت و تجارت حصه‌سی، سهم. [مقابلی اولد. یغیچون لزومسزدر. هله حصه‌دار معناسیله «آقسیونر» استعمالی پك عیبدر.]

آقشام (س. [تر. آق: فا. شام. آخشام یازمالی.] ۱. غروب شمس وقتی، مسا، شام: اقشام اولیور. ۲. غروب شمس ایله یاتیلهجق وقت آره. سنده‌کی زمان: آقشام کچ وقته قدر اوتوردق || اقشام اولمق = کوندوز کچوب کیجه تقرب ایتمك. || آقشام اوزری، آقشام اوستی = آقشام وقتنه قریب. || آقشام ایتمك = کونی پکیرمك. || آقشاملر خیر اوله. اقشام شریفلرکز خیر اولسون = تحیه وانتفات تعبیری. || آقشام کونی = کونك اوکله‌دن صکره‌کی قسمی. || اقشام نمازی = صلوة عشا. || اقشام یمکی = اقشام ویا اوندن صکره یینمك عشا. = ظر. ۱. غروب شمس وقتنده یاخود اوندن صکره: هر اقشام کلیور. ۲. اوکزده‌کی اقشام وقتی: اقشام بزه کلیر میسکز؟ ۳. دونکی اقشام وقتی: اقشام نره‌ده ایدیکز؟ || صباح اقشام = هر صباح هر اقشام، علی‌الدوام.

آقشامجی (ص. ۱. اقشام ارکن یاتان. ۲. هر اقشام مقتن صورتده عشرته دوام ایدن.

آقشاملاتمق { فت. آقشامه ایر. دیرمك آقشامه قدر اویالامق.

آقشاملامق { فل. ١. بتون کونی بر ایشده ویا بر محلده کچیروب آقشامه ایرمك. ٢. آقشام وقتی بر یرده قالمق، آقشامی اوراده کچیرمك.

آقشاملاین { ظز. آقشام وقتی.

آقشاملق { ص. آقشامه مخصوص: بو آقشاملق یمکمز واردر؛ دها بر آقشاملق کمور قالدی.

آقشاملی { ص. هر آقشام بر ایشه دوام ایدن. || آقشاملی صباحلی = علی الدوام.

آق صقال { س. کوی اختیاری، قوجه باشی.

آق صو { س. کوزلره عارض اولور بر مرض.

آقصرمق { آقصریق اصلی: آکصرمق، آکصریق. بونلره با.

آقطار { س. [عر. «عطار» دن غلط ایسه ده محل استعمالی ده بسبتون بشقه اولدیغندن، بو معنی ایچون بو املانك محافظه سی اقتضا ایدر.] محله آره لرنده ایکنه ایپلیك کبی اوفق تفك شیلر صاتان دکانجی: آقطار دکانی.

آق طاوشان { س. بر جنس چول صیچانی، یربوع.

آق عنبر { س. عنبرك بیاض جنسی.

آق کفال { س. کفال بالیغنه مشابه بر جنس بالیق.

آق گونلك { س. آردنج آغاجندن طوپلانان بر ضمغ.

آقلامق { فت. ١. آغارتمق، بیاضلاتمق تبییض ایتمك. ٢. بر بیاض نشان قومق، بیاضله نشانلامق. ٣. پاك ایتمك، تمیزه چیقارمق، یوزینی آغارتمق.

آقلق { س. ١. بیاضلق، بیاض رنك. ٢. دوز کون. || یوز آقلغی = لکه سزلك، ناموس، عفت.

آقلی { ص. بیاضی اولان، بیاض لکه لی ویا چیزکیلی: آقلی قره لی = بیاض وسیاه اوله رق آلاجه.

آقمق { مض: آقار. فل. ١. مایع شیء بولندیغی یردن آشاغی یه طوغری حرکت ایتمك، جریان، سیلان ایتمك: صو آقیور. ٢. صیزمق، ترشح ایتمك: بو دستیدن صو آقیور. ٣. (قاب) ایچنده کی مایعی ترشح ایتدیرمك، طاملاتمق: بو دستی آقیور؛ برونم آقیور. ٤. صویك اوستنده یوزر کبی قایوب کیتمك: قایق اوکمزدن آقوب کچدی. ٥. قیننندن، ظرفندن صییریلوب چیقمق: قیلیج قیننندن، ییلان قوووغندن آقمق. ٦. قماش دیکیش یرندن چوزیلوب آیرلمق، ییپرامق: بو قماش آقیور. || آغزك صویی آقمق = ایمرنمك. || کوز آقمق = کور اولمق. || نور آقمق = پك پارلاق اولمق. || یاش آقمق = آغلانمق.

آقمه { س. ١. آقمق فعلی: جریان، سیلان. ٢. شهاب.

آقندی { یاخود آقینتی. س. ١. بر جسم مایعك متمادیاً حرکتی، سیلان ٢. نهر ویا دکیز صوینك بر طرفه طوغری جریانی: بوغاز ایچی آقندیسی. [عکسنه آنافور دیرلر.] ٣. بعض امراضده بر منفذدن جراحت جریانی، سیلان مخاطی. || آقندی بورنی = آقندی یه معروض بورن. || آقندی یه کورك چکمك = اولمیه جق بر ایشه چالیشمق، نافله یورلمق.

آقورده { س. [یتا. Accordo] پیانو وسائر آلات موسیقیه دوزنی. لس. [دوزن دیملی.]

آقورده جی { س. پیانو وسائر آلات موسیقیه یه دوزن ویرن اوسته. دوزنجی.

آقونیت { س. [فر. Aconite] با. قورد بوغان دینلن نبات که عصاره سندن آقونیتین دینلن بر مادهٔ سمیه چیقار.

آقونیتین { س. [فر. Aconitine] ص. قورد بوغان دینلن نباتدن چیقان بر مادهٔ سمیه.

آقیا { س. لوفر آزمانی دینلن ایری بر نوع بالیق.

آقیجی { ص. آقان، جاری، روان.

آقین { س. [«آقمق» دن] ١. آقارجه سنه شدتلی و کثرتلی حرکت ویا هجوم. ٢. چاپول وتالان ایچون دشمن

ملکنه تجاوز وهجوم: آقین ایتمك. || آقین آقین = کروه، کروه. بربرینی متعاقب وغلبه‌لکله، فوجا فوج.

آقینجی | س. دشمن ملکنه چاپول ایچون هجوم ایدن سواری عسکری.

آقینجیلق | س. دشمن ملکنه چاپول ایچون هجوم ایدن عسکر وباشیبوزوقلرك حال وصفنی وبو طرزده‌کی اصول حرب وتخریب: آقینجیلق ایتمك.

آڭ | س. ١. بین. دماغ. ٢. فکر، ذهن. ٣. ذکا، فطنت. ٤. خاطر، حافظه. اهر نه قدر بوگون بزجه متروك ایسه‌ده، ذاتاً مشتقاتی ده مستعمل اولمغله. احیا واستعمالی الزم کوزل بر لغت اساسیه‌در.]

آڭا | و دها طوغریسی اوڭا. ض. «اوّ» ضمیر غائب واسم اشارتك مفعول الیهیدر: آڭا (اوڭا) سویلدم. [ضرورت وزن ایچون «آڭه» صورتنده ده یازارلر.]

آڭاری | ح. اوته‌یان. || آڭاری بکری = اوته بری. مر.

آگاه | وآگه ص. فا. ١. معلوماتلی، خبیر، واقف: بو سره آگاه‌میسك: بن بوایشدن آگاه دکلدم. ٢. اویانیق، متیقظ، بصیرتلی. — بو ایکنجی معنا ایله وصف ترکیبی دخی تشکیل ایدر: دل آگاه = قلبی متیقظ: آگه ضمیر = کذا.

آگاهی | وآگی. س. فا. ١. معلومات. وقوف، خبردارلق. ٢. اویانیقلق، تیقظ، بصیرت.

آڭدیرمق | فت. [«آڭ» دن] ١. برینك خاطرینه کتیرمك، درخاطر ایتدیرمك. ٢. بر شیئی خاطره کتیرتمك، اونوتدیرمامق، اکار ایتمك: کندیکی خیرله آڭدیر. ٣. مشبه بهی خاطره کتیره‌جك صورتده چوق بکزه‌مك: محشری آڭدیرر بر ازدحام. [لسان تکلمده مفعول‌به یرینه مفعول الیه ایله قوللانیلوب، مثلا: بوقماش اوڭا آڭدیریور، دینیر.]

آڭرمق | وآڭرتمق. ن: آڭیرمق، آڭیرتمق.

آڭسالامق | وآڭسیلامق. مض: آڭسالار. فت. تقلید ایتمك، برینك تقلیدینی یاپه‌رق کندیسیله اکلنمك. = فل. صویتاریلق ومسخره‌لق ایتمك. مر.

آڭسز | وآڭسزین. ح. [«آڭ» دن. بناءً علیه آنسز یازماملی] خاطرده یوغیکن، علی الغفله، بغتةً، ارتجالاً، بالبداهه. || آپ آڭسز، آپ آڭسزین = بسبتون غفلت اوزره ایکن، اصلا خاطرده یوغیکن.

آڭصیرتمق | فق. آڭصیرمغی موجب اولمق، عطسه‌یی جلب ایتمك، آقصیرتمق: بو انفیه آڭصیرتمیور.

آڭصیردیجی | ص. آڭصیرمغی موجب اولان، عطسه ویرن.

آڭصیرمق | مض: آڭصیریر، فت. [«آڭ» دن. غا: آقصیرمق.] بیندن کلیرکبی گورینن اوکسوروکه بکزر بر شیئی بروندن چیقارمق، عطسه اورمق.

آڭصیریق | س. [غا: آقصیریق.] بروندن گلن اوکسوروگه مشابه برحال، عطسه.

آکل | ص. عر. ث: آکله. ج: اکله. [«اکل» دن سفا] یین، ییجی. [جمعی دها مستعملدر.] || تا. حیواناتی یدکاری شیئه کوره صنوفه تقسیمه یارار: آکل البشر = انسان اتی یین (آدم)؛ آکل الجراد = چکرگه ایله بسلنن؛ آکل السمك = بالیقله بسلنن؛ آکل اللحم = اتله بسلنن؛ آکل النبات = اوتله بسلنن؛ آکل الهوام = حشراتله بسلنن (حیوان). — حیوان آکل اللحم، حیوانات آکلة اللحم دینلیر.

آڭلاتدیرمق | فت. بالواسطه افهام ایتمك، برینه بر بشقه‌سنك توسطیله بر بر شیئی معلوم ایتدیرمك.

آڭلاتمق | مض: آڭلادیر. فت. ١. افهام، تفهیم ایتمك، آڭلایه‌جق صورتده افاده ایتمك: بو آدمه مقصدمی آڭلاتمغه چالیشیورم. ٢. اوکرتمك، تعلیم، تدریس ایتمك: درس آڭلادیور. ٣. صراحةً سویلیه‌رك رمز وایما ایله اسراب ایتمك: بن یارین کلیه‌جکمی آڭلادیرکبی اولدم.

آڭلادلمق | فعل. افهام ايلمك، بيلديرمك، ذهنه القا اولنمق: بو ايش بكا بويله آڭلادلمدى.

آڭلادىش | اسم. افهام، تفهيم، ديشه گوره فتوى ويرىلير.

آڭلاشلمق | فعل. مفهوم و معلوم اولمق، عقل ايردىرمك: ايشك حقيقتى آڭلاشيلهمدى. | «آڭلاشمق» يرينه گچمشدر. |

آڭلاشمق | فعل. ١. بريرينك مقصدينى آڭلامق: طورك برآز آڭلاشيلسه. ٢. موافقت حاصل ايتمك، اوزلاشمق: بو ايشده آڭلاشيله‌مه‌جق ميز؟

آڭلامق | مصدر: آڭلار. فعل | «آڭ» دن | ١. عقل ايردىرمك، درك ايتمك، ذهن آلمق: بو سوزك معناسنى آڭلايه‌مدم. ٢. تحقيق ايتمك، اوگرنمك: واپورائه نه وقت گله‌جكنى آڭلادم گل. ٣. طويمق، سزمك، حس ايتمك، فرتمه وارمق: خصمك ستمن آڭلا. مامق خصمه ستمدر. ٤. بيلمك، واقف وآگاه اولمق: ايشى آڭلار آدم. || سوز آڭلامق = فراستلى ومنصف اولمق؛ سوز آڭلايان برى كاسين = سوز آڭلايان يوق مى؟ مقصدى آڭلاده‌ميورم.

آڭلامقى | فعل. آڭلاشلمق. مفهوم ومعلوم اولمق. | بوگون متروك حكمنده ... آڭلامقده ... » فعلى يرينى طوتمشدر. |

آڭلايش | اسم. ١. فهم ادراك، عقل ايرمه: بنم آڭلايشمه گوره. ٢. ذكاوت، فراست، انتقال: بوآدمك آڭلايشى يوقدر.

آڭلايشلى | صفت. فراستلى، ذكى، فطين. هر شيئه عقل ايردىرر، سريع الانتقال.

آڭلمق | فعل. ١. خاطره گتيرمك، تخطر ايدلمك. ٢. ذكر اولنمق، قاله آلنمق.

آگله | اسم. عر. | «اكل» دن | ط. طوتديغى عضوى يتيرن گوتى بر پاره، پنجه.

آگمق | فعل. مضارع: آگار. | «آگ» دن | ١. خاطره گتيرمك، تخطر، ياد ايتمك: اوگونلرى آگيور ميسك؟ ٢. آغزه آلمق، قاله گتيرمك. ذكر ايتمك: اونك آدينى آگمه.

آگه | و آگهى. با: آگاه، آگاهى.

آگيرتمق | فعل (اشكى) باغرتمق. آگيرمه‌مك تشويق ايتمك. || مج. (غليظ وگريه الصوت بر آدمى) باغرتمق.

آگيرمق | فعل. | «آگ» دن | (اشك واوگ مشابه حيوان) گريه صوت ايله گگزندن باغرمق. || مج. صوت گريه‌يله مركب گبى باغرمق.

آگيز | اسم. اكين بچلدگدن صكره يرده گوگه بيتشيك قلان صمان اوجلرى.

آل | صفت. ١. قويو و پارلاق پنبه: آل چوخه آل يناق. ٢. قيزيله مائل طورى: آل آت. || آل يناق = يشاغى قرميزى. | پاله بيتى وغاغا بورن گبى تركجه قاعده‌سنه مخالف بر وصف تركيبيدر. | = سف. ١. پارلاق قرميزى رنك: اوتلا آل ياقيشماز؛ آللى پوللى. ٢. اكثر خصوصه لره عارض اولان بر نوع بيلانجق: آل باصدى. ٣. قادينلرك يوزه سوردكلرى پنبه دوزگون.

آل | اسم. عر. | «ل» اينجه‌اوقونور. | اسم جمع اولمغله جمعى يوقدر. | ١. عائله، اولاد، چوليق چوجق: آل نبى، آل رسول، آل عبا = فخر كائنات (صلعم) افندمزك عائله‌لرى كه حضرت نبى ذيشانه جناب مرتضى و حضرت فاطمه ايله امام حسن وحسين افندىلرمزدن مركب اولانلردر. ٢. سلاله. ج. آل عثمان = سلاطين عثمانيه؛ آل بويه = ملوك بويه

آل | اسم. عر. حيله، خدعه. مكر. لف.

آلا | صفت. قاريشيق رنكلى، بكمكلى. آلاجه، منقوش: آلا بولا = پك آلاجه‌لى؛ آلا گوز: آلا گوروب اى فرق ايتمه‌مك. | بو مقامده مديز همزه ايله وايتجه لامله تلفظى غلط وآهنك لسانه مغايردر. |

آلا | در. اينا. Allı | ايتالياينجه‌دن | ١. أخوذ بعض تعبيرلرك باشنده بولنوب، « اصولنجه، طرزنده » معناسنى افاده ايدر: آلافرانگه = فرنك اصولنجه؛

آلاتورقه = ترك طرزنده.

آلا { حد. هایدی. هیا : آلا قوزوم؛ آلاآلاهی !

آلاء { سذ. جم. عر. [مفردی غیر مستعملدر.] نعمتلر، احسانلر، عطیه‌لر. لـ.

آلابالیق { ـ. آتندیسی سرت صوئوق طاتلی صولرده بولنور برجنس لذیذ بالیق.

آلابانده { ـ. [یتا. Ala banda] بج. کمینك بر طرفنده بولنان طوپلرك بردن بوشانمسی، یایلیم آتشی : آلابانده ایتمك؛ ارسا آلابانده = کمی‌یی بردن چویرمك قوماندەسی. || مج. شدتلی تعزیر وتکدیر : برآلابانده یدی که.

آلات { سذ. جم. عر. [فد : آلت.] با : آلت. = ـ. تر. فد. عر. آلت تناسل ذکور.

آلاجه { صـ. قاریشیق رنکلی، رنکارنك : آلاجه قماش. || آلاجه بولاجه. دلی آلاجه‌سی = طبع سلیمك خوشلانمیه‌جغی صورتده بربرینی طوتماز پارلاق رنکلرله ملون. || آلاجه قراکلق = اقشام و شفقدن اول کی یاری قراکلق. فر. Crépuscule. = ـ. ١. قاریشیق الوان : دلی آلاجه‌یی سور؛ انسانك آلاجه‌سی ایچنده حیوانك طیشنده در. ٢. بر قاچ رنکده ایپلیکدن معمول بر طوقومه که آناطولینك اکثر طرفلرنده یاپیلیر : ایپلیك آلاجه‌سی.

آلاجه‌لانمق { فط. مختلف رنکلرده لکه وپول پیدا ایتمك، رنکارنك اولمق. || کوز آلاجه‌لانمق = بولانمق، ایی کورەمەمك.

آلاجه‌لق { ـ. مختلف اللون شیئك حالی. || مج. ثباتسزلق، تلون.

آلاجه‌لی { صـ. مختلف اللون، رنکارنك. آلاجه‌لی بولاجه‌لی = نامطبوع صورتده رنکارنك.

آلاچوق { ـ. ترك عشایرینك چالی چرپیدن و چیتدن مسکنلری. اوبه.

آلار { ضم. جم. چ. آنلر واونلر یرینه ضمیر غائبك جمعنده مستعملدر.

آلارغه { ـ. [یتا. Alargo] بج. آچیق دکیز، انکین : آلارغه‌یه چکلمك. || آلارغه ایتمك = آچیغه چکلمك. = حد. آچیق کل، یاقلاشمه، اوزاق !

آلازلامق { فت. ١. آلوده قیزارتمق ویا اوتوله‌مك. ٢. قیزغین دمیرله یاقمق، کی ایتمك.

آلازلامه { ـ. ییلانجق دینلن شیئك برنوعی.

آلازلانمق { فط. ١. آلوده قیزارمق. ٢. قان حرارتندن قیزیللق پیدا ایتمك.

آلاف { سذ. جم. عر. فد : الف. با : الف.

آلاقارغه { ـ. سیاه وکول رنکنده قارغه. غراب البین.

آلام { سذ. جم. عر. فد : الم با : الم.

آلامانه { ـ. ١. کوچك اودون کمیسی. ٢. بیوك بالیقجی قایغی. ٣. بویله قایقلره مخصوص بیوك آغ. ایغریب.

آلان { ـ. اورمان ایچنده آچیقلق، فر. Clairière.

آلان { صـ. حـ. قاریشیق، کورلدیلی، پاتیردیلی : آلان تالان اولدیلر.

آلاو { ـ. [غا : آلو] آتشدن چیقان یالین، لهب، شعله.

آلاولانمق { فل. [غا : آلولنمك] یالین پیدا ایتمك. التهاب ایتمك. شعله‌لنمك.

آلاویره { ـ. ١. قاریشیقلق، قارغشالق، هرج و مرج. ٢. بر شیئك الدن اله ویریله‌رك ویا آتیله‌رق آقتارلمسی: قارپوزلری آلاویره ایله سرکی‌یه، کره‌میتلری چاتینك اوزرینه آتدیلر. ٣. واپورلره کمور ویرمك ایچون بورده‌یه قوریلان قدمه‌لی اسکله. ٤. طلومبه‌نك جذب ودفع ایله ایشلمه‌سی : آلاویره‌لی طلومبه.

آلای { ـ. ١. جماعت، کروه، غلبه‌لك، فوج، جم غفیر. ٢. کثرتلی مقدار، مختلف و متعدد اشخاص ویا شیئلر : بر آلای جهلا؛ برآلای خردوات. ٣. دبدبه و داراتله اجرا اولنان رسم، موکب : بیرام آلایی، صره آلایی. || ع. درت طابور پیاده ویابش بلوك سواری عسکرندن مرکب قوت : پیاده، نظامیه، ردیف، سواری آلایی. || آلای امامی = بر آلای

عسكره امامت وظيفه‌سنى ايفا ايدن صارقلى ضابط. || آلاى امينى = بر آلاى عسكرك امور حسابيه‌سنه باقان ضابط كه بيكباشى مادوننده‌در. || آلاى بكى = وقتيله بر ايالت سپاهيسنك باشى؛ اليوم ژاندارمه الاينك قوماندانى. || آلاى كاتبى = بر آلاى عسكرك امور تحريريه‌سنى ايفا ايدن ضابط. || مير الاى = بر آلاى عسكره قومانده ايدن ذات كه قائممقامك مافوقنده ومير لوانك مادوننده بولنور و بك عنوانى حائزدر. || آلاى آلاى = كروه كروه، فوجا فوج. || آلاى اثوابى = اونيفورمه، البسهٔ رسميه. || آلاى ايتمك = اكلنمك، استهزا ايتمك، ماهتابه آلمق. || آلاى سنجاغى = ايام مخصوصه‌ده سفائنى طوتاتمق ايچون آچيلان رنكارنك بايراقلر. || آلاى طوپى = ايام رسميه‌ده وتشريفات ايچون آتيلان طوپ. || آلاى قورمق = وهميانله اوغراشمق. || آلاى گچيرمك = برينك سوزينى ديكلر كبى اولوب‌ده بشقه شئ دوشونمكله مشغول اولمق. || آلاى مالاى = هب بردن، طاقيله، پالاس پاندراس. [آلاى والا، آلاى مذكور كبى تركيبات فارسيه غلطاتدندر.]

آلايجى { ص. هركسله اكلنمكى سون، مستهزى.

آلايش { س. فا. ١. بولاشيقلق، بولاشمه. ز. ٢. واهى زينت ودبدبه: دنيانك آلايشنه آلدانمق.

آلايلى { ص. ١. دبدبه‌لى، مطنطن، آلايله اجرا اولنان. ٢. ضمناً اكلنجه‌لى، استهزالى: آماده آلايلى يازمش! || ع. مكتبه‌دن چيقميوب. آلايدن يعنى نفردن يتيشمش (ضابط). مكتبلى مقابلى.

آلب { ص. يكيت. بهادر، قهرمان، پهلوان. مر.

آلبورا { س. [ايتاليانجه دن مأخوذ] مج. ١. سرنلرك ديركلرك اوزرينه قالديريلوب ربط ايدلمسى. ٢. فلوقه كوركلرينك سلاملامق ايچون يوقارى قالديرلمسى. ٣. طاليانلرده آغك يوقارى آلنمسيله باليغك طوپلانمسى.

آلبوم { س. [لا. Albume] فوطوغراف رسملرينى ويا سائر تصاوير واشكال وخاطراتى حاوى جزءدان.

آلپاقه { س. ١. آمريقاى جنوبيده يا شاركچى ايله دوه آره‌سنده بر چارپا. ٢. بو حيوانك قيلندن معمول برجنس اينجه يوكلى قماش.

آلت { س. ١. اوست مقابلى، زير، تحت: يرك اوستى‌ده بر آلتى‌ده بر. ٢. آرقه، كرى، صوك: بو ايشك آلتى ايى چيقميه‌جق. ٣. كريده‌كى قسم، مابعد، مؤخر جهت: حكايه‌نك آلتى دها غريبدر. = ص. ١. آشاغيده، بر ديكر شيئك مادوننده بولنان، اسفل، تحتانى، زيرين: آلت قات، آلت چكه. ٢. بر شيئه معروض بولنان: طوپ آلتى، روزكار آلتى. || آلت آلته = بربرينك آلتنده. || آلت آشاغى اورمق = غلبه چالمق، يره اورمق. || آلته آلمق = مغلوب ايتمك، يكمك. || آلت اوست = يوقاريسى آشاغى وآشاغيسى يوقارى كله‌جك صورتده، زير وزبر: آلت اوست ايتمك = چوق قاريشديروب زيروزبر ايتمك. || آلت اولمق = مغلوب اولمق، يكلمك، بحثده الزام اولنمق. || آلت ايتمك = مغلوب ايتمك، يكمك، بحثده الزام ايتمك. || آلت باشنده = بلا فاصله آلتنده، يانده. || آلت طرف، آلت يان = متصل اولان جهت سفلى، مابعد. || آلتده قالمق = ١. مغلوب اولمق، يكلمك. ٢. منتدار اولمق، بر ايلك كوروب‌ده قارشيلقه بولنه‌مامق. || آلتلى اوستلى = فوقانى وتحتانى، آشاغيسى ويوقاريسى برابر: بو او آلتلى اوستلى كرايه ويريلير. || آياق آلتى = ممر، يول اوستنده واقع. || آياق آلتنه آلمق = چوق دوكمك. || مج. حقير كورمك || ال آلتندن = كيزليجه، خفيا. || ال آلتى = معيت، توابع، زير دست. || بييق آلتى = استهزا: بييق آلتندن كولمك. || چكه آلتى = چكه آلتنده كردانك صارقان يرى، غبغب. || حصير آلتى، مندر آلتى = اهمال، عدم اجرا. || صمان آلتندن صو يوروتمك = اصلا بللى اولميه‌جق صورتده حيل ودسايس قورمق. || طام آلتى = اوستى اورتيلى بر، بنا. || قبه آلتى = دورسابقده مجلس

محلی. || قهوه آلتی = صباح قهوه‌سیله برابر یدی یمك، ماحضردن عبارت اولهرق مجالة یدن شیء: قهوه آلتی ایتمك = بو یمکی یمك. || پر آلتی = بودروم، محزن. — آلته. آلتده. آلتدن تعبیرلری ظرف مکان وحرف جر معناسنی افاده ایدرلر.

آلَت (عث. عر. ج: آلات. ۱. پرایش ایشلیکده و یا بر صنعت اجراسنده قوللانیلان ادوات. آوادانلی: آلات حرب، آلات جراحیه، آلات و ادوات. ۲. عضو: آلات معهوده = عضو رجلیات: آلات تناسلیه = ارکك ودیشی اعضاء تناسلی. || مج. سبب واسطه. بر شیئك اجراسنه توسط ایدن: خیره، شره آلت اولمق. || صو. کندیکی ت تاء تأنیث ایسه‌ده، ترکجه‌ده هیچ بر وقت آلة وآله صورتنده قوللانلماز.)

آلتلق (س. خطاطلرك یازی یازار. کن کاغدی استنادایتدیر. مك ایچون قوللاندقلری قالیچه کاغد، ال سپری.

آلتمش (عد. آلتی کره اون، ستین. شصت. ۶۰.

آلتمشر (عد. بهرینه ویا بهر دفعه سنده آلتمش: هپسنه آلتمشر غروش دوشدی.

آلتمشلامَق (فل. آلتمش یاشنه وارمق. آلتمشلق اولمق، حد ستینه واصل اولمق.

آلتمشلق (ص. ۱. آلتمش جزء دن مرکب. آلتمش مجموعی. ۲. آلتمش یاشنده (آدم). ۳. آلتمش پارهلق (سکه). ۴. آلتمش (پاره ویا غروش وسائره) دکرنده.

آلتمشنجی (ص. الی طقوزدن صکره اولان: آلتمشنجی سنه: یوز آلتمشنجی.

آلتنجی (ص. بشدن صکره کلن. سادس. ششم: آلتنجی صنف. آلتنجی سنه: اون آلتنجی. یوز یکرمی آلتنجی.

آلتون (یاخود آلتین. س. ۱. معروف قیمتلی معدن، زر، ذهب. ۲. آلتون سکه، لیرا، دینار، فلوری. ۳. زنکینلك. ثروت. = ص. آلتوندن معمول، زرین: آلتون ساعت، آلتون ظرف. || مج. پك کوزل، پك یولنده: اونك ایشی آلتون. || آلتون بابامی = پك زنکین آدم. || آلتون توزی = تبر. || آلتون طوپی = پك کوزل جوجق، نور پاره‌سی. || آلتون قاقه = آلتون تل وپولر قاقمغله تزیین اولنمش، زرنشان. || آلتون یاپراغی = ورق.

آلتون اوتی (س. اکرلتی اوتی نوعندن طبده مستعمل بر نبات، اسقولو. پندریون.

آلتونجی (س. آلتوندن معمول شیئلر یاپان صنعتکر = آلتونی ورق حانه کتیرن صنعتکر.

آلتون طوب (س. عنبر چیچکی، غازیه.

آلتون قویروق (س. قیل دوکن دینلن قوشك برنوعی.

آلتون کوکی (س. یکوانه دینلن برجنس کوك.

آلتونلامَق (یاخود آلتینلامق. فع: آلتونله قاپلامق یاخود یالدیزلامق، تذهیب ایتمك.

آلتی (عد. یش ایله یدی آره‌سنده‌کی صایی، سته، شش. ۶: اون آلتی = ست‌عشر، ۱۶: آلتیده بر = سدس. || آلتی اوقه = یورغان ایچنده برینی آرقه‌اوستی یاتیروب اللرندن وباجاقلرندن طوتمه‌رق یوقاری قالدیردقدن صوکره یره براقه‌رق اجرا اولنان اویون که چوجوقلر آراسنده میزیقجیلق ایدنلره مجازاً موقع تطبیقه قونیر. || آلتی کوشه = مسدس شکلی.

آلتی پاتلار (س. رووولور دینلن مکرر آتشلی طپانچه.

آلتی پارمَق (ص. الندن فضله بر پارمغی اولان (آدم). = س. ۱. پلاموط یا. ایغنك بیوکی، طوریك نوعی. ۲. یول یول برجنس قماش.

آلتیشر (عد. بهرینه یاخود بهر دفعه‌سنده آلتی: قوبونلری تقسیم ایتدك جمله‌سنده آلتیشر دوشدی: آلتیشر آلتیشر آلوب کوتوردیلر.

آلتیلق (ص. ۱. قیمتی آلتی (غروش وسائره) اولان: بو قماشك آلتیلغی ده وار یدیلکده. ۲. بویی آلتی آرشین وثقلی آلتی اوقه وسائره اولان: آلتیلق دیرك: آلتیلق قوزی. = س. آلتی غروش وسائره‌دن

عبارت، آلتی به منقسم سکه.

آلجه (ص. ۱. یارلاق قرمیزی به مائل رنگده. ۲. آله چالار طوری (آت).

آلچاجقه (ص. آلچاجقه. پك یو. کسك اولیان. (اکثریا مقام تحبیبده مستعملدر.)

آلچارق (ص. دها آلچاق. آز آلچاق. آلچاجقه.

آلچاق (یا آلچی. (ترکیء قدیمده یر وطوپراق دیمك او. لان «آل» دن یاخود «آلت» دن.) ۱. یوکسك مقابلی، دون. پست. ۲. یوی قیصه. قصیر، کوتاه. || مج. ۱. طبعی ونسلی آشاغی. فرومایه. دنی. ذلیل. دون. پست. ۲. خسیس. پتی، جری. ۳. قورقاق، نامرد. || آلچاق کوکللی = متواضع، کبر. سز. || آلچاقدن کوریلمك = کبر ایتمه‌مك. تواضع کوسترمك. || یالنیمی آلچاق = کبری قیریق.

آلچاقجه (ص. آز آلچاق. پك یو. کسك اولیان. = ح. دنائتله، ذلت وتنزلله: آلچاقجه یالوارمق.

آلچاقلاتمق (فه. ایندیرمك، آزالتمق، تدنی ایندیرمك.

آلچاقلامق (مص: آلچاقلار. فه. تحقیر ایتمك، خوار وذلیل نظریله باقمق. = فل. تدنی وتنزل ایتمك، آلچاقجه تیصبس وتملق ایتمك.

آلچاقلق (س. ۱. یوکسکلك مقابلی، پستی. ۲. یوی قیصه‌لغی. || مج. ۱. دنائت، فرومایه‌لك، ذلت. ۲ مبالغه‌لی خست، جربلك. ۳. قورقاقلق، نامردی.

آلچالمق (مص: آلچالیر. فل. آگیلك. ایتمك. || مج. تنزل ایتمك ارتکاب مذلت. تذلل ایتمك.

آلچی (س. صاغلام یر خرج یاتمه ده قوللانیلان معروف بیاض توز، جنس: آلچی طاشی = یونك ازلمه‌سی، طاش حالنده اولانی.

آلچیلامق (فه. آلچی ایله یاپیشدیرمق و یا صیوامق. آلچی سورمك.

آلداتمق (مص: آلدادیر. فه. ۱. حیله وخدعه ایله قاندیرمق، اغفال ایتمك. ۲. اویون ایتمك، طولاندیرمق. ۳ یالان سویلمك، اصلی اولمیان شیئی واقع وطوغری کبی کچیرمك. ٤. سوزنده طورمامق، وعد وتعهدینی طوتامق. (ترکیء قدیمده وچغتایجه‌ده «آلدامق» فعلی واردر. بزجه متروك اولوب یرینی بو لغت طوتمشدر.)

آلدادان (ص. ۱. اغفال ایدن، مغفل، فریبنده. ۲. یالان سویلین، کاذب. || احمق الدادان = ابلجه ابلجه یاغبور چوق ایصلادان یاغموره اطلاق اولنور. || چوبان آلدادان = آلاجه طاؤق دخی دینلن بر جنس توش.

آلدادیجی (ص. اغفال ایدن، مغفل. حیله کار. ۲. یالان سویلین. کاذب. ۳. صورت ظاهره‌سی امنیت بخش اولوب انسانك اعتمادینی جلب ایدن.

آلدانج (ص. چابوق آلدانیر، هر شیئه قولای اینانیر، مغفل.

آلدانغیج (س. اغفال، حیله، اویون، فریب.

آلدانمق (فط. ۱. حیله وخدعه‌یه قابلمق، اغفال اولنمق. ۲. یاکلیش بر فکره ذاهب اولمق، غافل بولنمق، طوغری حکم ایده‌مه‌مك. ۳. بالانه اینانمق. ٤. اعتماده شایسته اولمیان، برینه اعتمادایدوب اوکا گوگنمك، مغرور اولمق.

آلدانمه (س. و: آلدانمق فعلی.

آلدانیش (با: آلدانمق.

آلدایمجی (ص. آلداتان، کاذب. با: آلدادیجی.

آلدیرمق (فه. ۱. آلمغه سوق واجبار ایتمك، قبول ایتدیرمك. ۲. بالواسطه آلمق، آلمغه آدم کوندرمك. ۳. اشترا ایتدیرمك، صاتین آلمغه سوق واجبار ویا بوکا مساعده ایتمك: بکا شو آنی آلدیرمدیلر. ٤. صیغدیرمق. استیعاب ایتدیرمك: بو قدر ذخیره‌یی شو انباره نصل آلدیره جقسکز؟ = فل. ۱. اهمیت ویرمك: حریف هیچ آلدیرمیور. ۲. تحمین ایتمك، چیلدیرمق. || برونشدن قیسل آلدیرمامق = متکبرانه مخالفت ایتمك.

آلسته (ص. [ایتا: Allesta] حاضر، مهیا. عر.

آلش } آلشمق و سائره با: آليش و سائره.

آلغنجار } س. برنوع يبانى آجى ويشنه.

آلفته } ص. فا. ج: آلفتگان. عشق و سودادن شيدا ومجنون اولان. آشفته. — س. تر. ناموسسز قارى. فاحشه.

آلقيش } س. ال چيرپه‌رق وبلند آواز ايله ياشا ديه باغره‌رق ايديلن تقدير وتحسين: مكرر آلقيشلرله استقبال اولندى.

آلقيشلامق } فت. ال چيرپه‌رق بلند آوازله تقدير وتحسين ايتمك.

آلقيشلامه } وآلقيشلايش. س. ال چيرپه‌رق وبلند آوازله ياشا ديه باغره‌رق تقدير وتحسين ايتمه.

آلقيشلانمق } فج. ال چيرپمه‌لرله تقدير وتحسين اولنمق، بويله بر نمايشه نائل ومظهر اولمق.

آلگون } وآلگونه. ص. فا. آل رنكنده، قويو وپارلاق پنبه رنكنده.

آللاق } ص. ١. حيله‌كار، مزور، دوباره‌جى. ٢. سوزنده طورماز، دونك. || آللاق بوللاق، اللاق ماللاق = قارمه قاريشيق. عو.

آللق } س. ١. قويو وپارلاق پنبه رنك. آل رنكى. ٢. قادينلرك يوزه سوردكلرى آل دوزكون.

آلما } س. آهنكه مغاير اوله‌رق مدسز «ألما» ديديكمز ميوه‌نك اسم اصلى وصحيحيدر. با: آلما.

آلمان } س. آلمانيه‌لى. جرمانيه‌لى. جرمان.

آلمانلق } س. آلمان جنسيتى وحال وطورى.

آلمق } مض: آلير. فت. ١. ال ايله طوتوب كوتورمك، اخذ وقبض ايتمك: يردن بر طاش آلدى. ٢. قبول ايتمك، ويريلن شيئى تسلم ايتمك: چفتلكك بو سنه‌لك وارداتنى آلدى. ٣. برابر كوتورمك: چولق چوجغنى آلوب كيتمش؛ سيل كوپرى يى آلمش. ٤. تحصيل ايتمك، ايدنمك، مالك وحائز اولمق: مأموريت، رتبه، نشان آلمق. ٥. اله كچيرمك، ضبط، فتح ايتمك. ٦. صاتين آلمق، اشترا، مبايعه ايتمك: بر آت آلمق ايسترم. ٧. كنديسنه طوغرى چكمك: قايقجى كوركى آلدى. ٨. استيعاب ايتمك: بو شيشه يوزدرهم صو آلير. ٩. چويرمك، احاطه ايتمك: اطرافنى آلمق، اورته‌يه آلمق. ١٠. آكلامق، فهم وادراك ايتمك: ذهنم آلميور، معلمى درسى كوزل تقرير ايديور اما كنديسى غباوتندن آله‌ميور. ١١. تلقى ايتمك: امركزى آلدم. ١٢. كسمك، قيصمق: بويندن بر آز آلملى. ١٣. قابل ومساعد اولمق: بويا، جلا آلمق. ١٤. پيدا وحاصل ايتمك = نم آلمق. ١٥. قزانمق، تحصيل ايتمك: پاره آلمق، نام آلمق. ١٦. بر منفذدن ايچنه كيرمك: كمى صو، فوچى هوا آليور. ١٧. قاپمق، ياقه‌لانمق، مبتلا اولمق: خسته‌لق آلمق. || آتش آلمق = طوتيشمق، بردن پارلامق: ومج. زياده حدتلنمك. || اذن آلمق = استيذان ايتمك؛ مأذوناً كيتمك. || اطرافنى آلمق، اورته‌يه آلمق = صارمق، احاطه ايتمك. || اله آلمق = الده ايتمك، قزانمق. || اودونج آلمق = استقراض ايتمك. || اورنك آلمق = امتثال ايتمك. || اوستنه آلمق = ١. درعهده، تعهد ايتمك. ٢. برقباحتك فاعلى كندى اولديغنى سويلمك. || اوزرينه آلمق = اورته‌يه سويلنيلن بر لقرديدن مقصد كندى اولديغنى ظن ايتمك. || اوكنى آلمق = وقوعندن اول رفعى چاره‌سنى بولمق. || اولچى آلمق = ١. اولچمك، مقياسنى قيد ايتمك. ٢. قياس ايتمك. || بورج آلمق = استقراض ايتمك. || بوينك اولچيسنى آلمق = كندى مقدار واعتبارينى آكلامق. || بويننه آلمق = درعهده، تعهد ايتمك. || پرتاو آلمق = ميدان آلوب قوشمق. || جواب آلمق = سؤالنك جوابنه نائل اولمق؛ جواب رد آلمق. || خبر آلمق = استخبار ايتمك، طويمق. || خيزينى آلمق = كسب سكونت ايتمك، تسكين اولنمق، ياواشلامق. || سوز آلمق = وعد وتعهد ايتديرمك. || صاتين آلمق = مبايعه، اشترا ايتمك. || صوئوق آلمق = صوئوقدن خسته‌لانمق، كندينى اوشوتمك. || صورت آلمق = استنساخ ايتمك، عيننى چيقارمق. || صو.

لوق، نفس آلمق = تنفس ایتمك؛ برآز استراحت ایتمك. || عبرت آلمق = متنبه اولمق. || قان آلمق = حجامت ایتمك، بر مقدار قان آقیتمق. || قیز آلمق = تزوج ایتمك؛ صهریت پیدا ایتمك؛ قیز آلوب ویرمك = مصاهرتده بولنمق. || کوز آلمق = کوزی قاشدیرمق. || گوگل آلمق = تطییب خاطر ایتمك. || مسخره یه آلمق = اکلنمك، استهزا ایتمك. || مشق آلمق = یازی وسائره ده برندن اورنك آلوب تقلیده چالیشمق. || میدان آلمق = فرجه وفرصت بولمق. || یول آلمق = قطع طریق ایتمك، ایلریلمك. || آلوب ویرمك = تنقید ومؤاخذه ایتمك. || آلوب ویره مه مك = اوغراشمق.

آلن { س. باشك اوك طرفنك اوسته قسمی، کوز وقاشلرك اوسته کلن جهتی، ناصیه، جبین، پیشانی. || مج. ۱. هر شیئك اوك جهتی، جبهه: بنانك آلنی. ۲. یوز، وجه، چهره. ۳. کوستریش، صورت ظاهره، ناصیهٔ حال. ٤. جرأت، حیا. سزلق، کستاخلق. || آلنی آچیق = اوتانه جق ایشی اولمیان، عفیف، ناموسلی. || آلنی آق = قباحتسز، معصوم. || آلن تری = مشقتلی وناموسکارانه سعی وعمل. || آلن دریسی، طماری = حیا: آلنك طماری پاتلامش = حیاسز. || آلن قاریشلامق = تحسین ایتمك، (مقام انکاردہ) صلا اوقومق: بو ایشی یاپه بیله.

نك آلنی قاریشلارم. || آلن یازیسی = قدر، مقدرات.

آلنلق { س. ۱. قادینلرك آلنه طاقه دقلری آلتونلی و ماسلی سوس. ۲. ابنیه نك جبهه سنه طاقیلان لوحه وکتابه.

آلنلی { ص. ۱. آلنی اکلی، واسع ناصیه لی. ۲. جیاسز، جری، کستاخ.

آلنمق { فعل. اخذ اولنمق. = فل. سویلنیلین بر سوزی کندی اوستنه آلوب منفعل اولمق، ظنه دوشوب چابق متأثر اولمق: بوآدم چوق آلنیر.

آلو { س. (اصلی: آلاو، غلط فاحشی: علو) ۱. آتشدن جیقان پارلاق ومشتعل هوا. یالین، لهیب. ۲. مزراق اوجنه طاقیلان کوچك بیراق، فلامه. || آلو کسلمك = پك زیاده غضب وتهور ایتمك.

آلو { س. فا. اریك. (استانبوزده بوندن غلط اولهرق «هولو» بعض اریك انواعنه اطلاق اولنور. شفتالو وزردالو دخی بوندن مرکبدر.)

آلود { ص. فا. («آلودن» فعلندن سمعه. اولوب وصف ترکیبیه کیرر.) بولاشیق، بولاشمش، ملوث: خون آلود = قانه بولاشیق: خواب آلود = اویقویه بولاشمش، اویومش: مرحمت آلود = مرحمتلی.

آلودگی { س. فا. بولاشیقلق.

آلوده { ص. فا. («آلودن» فعلندن سمعه.) بولاشمش، بولاشیق: آلوده خون = قانه بولاشیق: آلوده دامن = اتکی بولاشیق، عفتسز، ناپاك دامن.

آلوانديرمك { فت. آلو جیقاریر حاله کتیرمك، طوتیشدیرمق، اشتعال ایتدیرمك.

آلولنمك { فل. آلو جیقاریلمق، یالینلانمق، اشتعال ایتمك، طوتیشمق. || مج. ۱. کسب اشتداد ایتمك. ۲. غضبه کلمك، حدت ایتمك.

آلهجق { س. مدیون ذمتنده اولان مطلوب: دفترك آلهجق قسمی. مقابلی: ویرهجك.

آلهجقلی { س. برینك ذمتنده آلاجغی اولان آدم، داین.

آلههه { سند. ج. عر. فد: اله.

آلیه { با: اله.

آلیچ { س. یبانی اریك انواعندن بری.

آلیچی { ص. ۱. آلان، آخذ. ۲. صاتین آلان، مشتری، طالب: بومالك آلیجیسی یوقدر.

آلیش { س. ۱. آلمق فعلی وطرز و صورتی. با: آلمق. ۲. صاتین آله، مبایعه. اشترا: آلیش ویریش = آلیم صاتیم، اخذواعطا، دادوستاد. ۳. بر موقعك بر نقطه دن کوریلیشی، نظارتی.

آلیشدیرمق { فت. ۱. الفت مألوف قیلمق، عادت ایتدیرمك، طوغری آدمی یالانه آلیشدیره.

مازسك. ٢. اوكرتمك، تعليم ايتمك: هركسى بينيجيلكه آليشديرملى. ٣. وحشتى ازاله ايدوب مأنوس ايتمك، انسيت پيدا ايتديرمك: طاغده طوتيلان يبانى حيوانى ده آليشديرمق ممكندر. ٤. امتزاج ايتديرمك، قولاى ايشليه جك حاله كتيرمك: آناختارى كليده آليشديرمق. ٥. (صيجاق صويى) ملايم وايليق ايتمك. [بوبشنجى معناده اصلى: «ايليشديرمق» اولسه كركدر.]

آليشقان { ص. آليشمش، مألوف، مأنوس.

آليشلمَق { فج. الفت و انسيت پيدا ايدلمك: دنياده هر شيئه آليشيلير.

آليشمَق { فل. ١. الفت ايتمك، مألوف اولمق، عادت ايتمك: اركن قالقمغه آليشه مدم. ٢. اوكرنمك، تعلم ايتمك: بينيجيلكه آليشملى. ٣. وحشتدن قورتلوب مونس اولمق: تيلكى انسانه آليشماز.

آليشيق { ص. ١. الفت ايتمش، مألوف: بن صوئوغه آليشيغم. ٢. وحشيتدن قورتاريلوب تأنيس ايدلمش، مأنوس: آليشيق حيوان. ٣. عادت ايتمش، دواملى: آليشيق مشترى.

آليق { ص. [«آلمق» دن] چاليق، مجذوب، بدلا.

آليقلق { س. چاليقلق، مجذوبيت، بدلالق.

آليقومَق { فت. ١. كرى طوتمق، تعويق وتأخير ايتمك: بنى يولدن آليقودى. ٢. صاقلامق، حفظ ايتمك: بونى سزك ايچون آليقودم.

آليم { س. [«آلمق» دن] ١. آلمق فعلى، اخذ، ستاد. ٢. مبايعه، اشترا: آليم صاتيم = آليش ويريش. ٣. مرميات يتيشديكى مسافه، آتيم، منزل، حوزه. ٤. كوزك يتيشه بيلديكى، كورديكى مسافه: آليملى زاغار = اوزاق كورن.

آلين { آلينلق، آلينلى با: آلن وسائره

آلينغان { ص. هر شيئدن آلنان هر سوزى كندى عليهنه تفسير ايدوب منفعل اولان.

آليويرمَك { فت. ١. عجالة آلمق، همان آلوب كچمك. ٢. على الفور صاتين آلمق، همان مبايعه ايتمك.

آمّا { د. [اصلى عربى اولوب، مدسز الفله در] با: اما.

آماج { س. فا. مرميات نشانى، هدف. لس.

آماجگاه { س. فا. نشانك قوندیغى يرى، هدف محلى، نشانكاه. لس.

آماده { ص. فا. حاضر، مهيا. لس.

آمال { سذ. جم. عر. فد: امل با: امل.

آمان { د. [اصلى عربى اولوب، مدسز الفله در.] ١. استغاثه و فرياد مقامنده قوللانيلير: آمان افندم! آمان اللهم. ٢. طلب عفو ايچون مستعملدر: آمان! بر دها ياپمام. ٣. رجا ونيازه دلالت ايدر: آمان! كيتمه يك بوكون: آمان! اويله سويله. ٤. صبرسزلقله حدت وانفعال بيان ايدر: اوف آمان! براق بنى. ٥. تنبيه وتحذير علامتيدر: آمان! چوجغه باق. — جمعه خطاب اولندقده «آمانك» صورتنده دخى قوللانيلير. = س. با: آمان.

آمَد { س. فا. [فارسيده فعل ماضى اولوب، سمص. كبى قوللانيلير.] ١. كليش، كلمه، وصول: آمدشد = كيدوب كلمه، اياب وذهاب. ٢. وقتيله دفترلرده قيد اشارتى اولوب، قيدى ترقين اولنانلرده «رفت» كلمه سيله اشارت اولنوردى. [بوندن «آمديه» تعبير سقيمى ده تشكيل ايدوب كمرك اصطلاحنده قوللانيورلرسه ده، شايان قبول دكلدر.]

آمَدجى { باب عاليده مابين همايونله اولان مخابره قلمنك رئيسى ومجلس خاص وكلا باش كاتبى: آمدجى بك. اصل اسم رسميسى: آمدىء ديوان همايوندر.

آمَدجيلِك { س. آمدجى عنوان و منصبى.

آمَدى { س. فا. آمدىء ديوان همايون. با: آمدجى.

آمَدى { س. فا. كليش، وصول. يالكز «رسم خوش آمدى» تعبيرنده مستعمل اولوب، صفا كلديكز ديمك مقامنده ايديلن عيادته اطلاق اولنور، قدوم تبريكى.

آمِر { ص. عر. ث: آمره. جم: امرا. [«امر» دن سف.]

بیوریجی، امر ایدیجی. = سذ. مأمورك مافوقی، بیوك مأمور.

آمِرانه { ص. فا. آمره یاقیشیر بر صورتده واقع اولان: آمرانه بر طرزله. = ح. آمره یاقیشیر برصورتده، امر ایده‌رك: بو آدم دائما آمرانه لقردی-ویلر.

آمِرزِش { سـ. فا. عفو، مغفرت. لـ.

آمریقان { سـ. اسا. آمریقادن کلن معروف قبابز.

آمِناً { ح. عر. [«امن» دن سف.] امین وصاغلام اوله‌رق، کمال امنیتله: آمناً وسالماً مواصلت ایتدیلر.

آمَنّا { ح. عر. [«ایمان» دن فعل ماضی نفس متکلم مع الغیردر.] ایناندق، تصدیق ایدرز، اوکا دیه‌جك یوق.

آموره { سـ. [یتا.] مج. مایستره ایله ترینکت یلکنلرینك آچلمسی.

آموز { ص. فا. [«آموختن فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلیه کیرر] ١. اوکرنمش، بیان: حکم آموز. ٢. اوکردن، تعلیم ایدن: ادب آموز.

آمونیاق { سـ. [فر. Amoniaque] کیم. نشادر روحی.

آمیرال { سـ. [فر. Amirale عر: امیر البحردن] بحریه قوماندانی، قپودان.

آمیراللق { سـ. بحریه قوماندانلغی، قپودانلق.

آمیز { ص. فا. [«آمیختن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] قاریشیق، ممزوج، حاوی، شامل: حکمت آمیز = حکمتی حاوی، حکمتله ممزوج: شکر آمیز = شکرله قاریشیق.

آمیزِش { سـ. فا. امتزاج، ائتلاف، معاشرت: حسن آمیزش.

آمین { حد. عر. [عبرانیدن] اویله اولسون! ربم قبول ایت!

آمین خوان { ص. فا. آمین اوقویان، بر شیئی تمامیله تصدیق ایدن: جمله‌سی آمین خوان اولدیلر.

آن { ض. ضمیر غائبك مجرد و ومفعول الیهدن بشقه احوالنده وحروفه التصاقنده «او» یرینه مستعمل صورتی اولوب، اصلی «او» در. و«ن» یالکز حسن صوت ایچون کیرر. بناءً علیه: آنلر، آنك، آنی، آندن، آنسز، آنجیلین یرینه: اونلر، اونك، اونی، اوندن، اونجیلین یازمق دهاطوغریدر.

آن { سذ. عر. جزئی برزمان، لحظه، دم: اوآنده. برآنده، آن واحدده، آن غیرمنقسمده، هرآن، هرآن وزمان. ||آن بآن، آناً فاناً = کیتدکجه، تدریجاً، مرور زمانله. || الآن = ١. شمدی، شمدیکی حالده. ٢. حالا، هنوز.

آن { سـ. فا. کوزللك، جاذبه، صباحت، ملاحت: حسن وآن. = ک. بعید ایچون ش. اولوب، «شو بو» یرینه نادراً آن واین ویا این وآن قوللانلمشدر.

آنا { سـ. [واستانبول شیوه‌سنجه غلط: آنه] طوغوردیغی امثالی افرادینه نسبتله دیشی انسان ویا حیوان، والده، مادر، ام. نینه. || مج. ١. عزیز و محترم قادین: خدیجه آنامز، مریم آنا. ٢. بر شیئك اك باشلی قسمی، کوتوك، اساس، مرکز: آنا دفتر، آنا دیرك. || اوکی آنا = رابه، والده اولمیان پدر زوجه‌سی. ||آنا بابا = والدین، ابوین. || آنا بابا اولادی = قیمتلی، عزیز، سوکیلی. || آنا باباکونی = محشر کبی غلبه‌لکلی واولاد آناسنی باباسنی دوشونه‌میه‌جك درجه‌ده مخاطره‌لی کون. || آنادن طوغمه = چیریل چبلاق. || بیوك آنا = پدر ویا والده‌نك والده‌سی، جده. || حمام آناسی = حمامده یناشمه اختیار قادین. || دمیر آناسی = کمی دمیرینك بیوك قولی. || سوت آنا = سوت نینه، مرضعه. || قاین آنا = زوجیندن بهرینه نسبتله دیکرینك والده‌سی، قاین والده

آناج { ص. دفعاتله یاوری یتیشدیروب قارتلاشمش وآلیشیق (قاز، هندی وسائره). || مج. ایشلرده قوجالایوب تجربه حاصل ایتمش، قورناز، اوسته.

آناجلامَق { فل. ایشلرده قوجالیوب تجربه حاصل ایتمك، قورناز واوسته اولمق.

آناجلق { سـ. دفعاتله یاوری یتیشدیروب آلیشمش اولان حیوانك ویا ایشلرده قوجالایوب تجربه قزانمش آدمك حالی، اوسته‌لق، قورنازلق.

آناختار { یاخود آنختار. سـ. [ر. Ανοικτήριον آچیجی] ١. آچار، مفتاح، کلید.

٢. آچمغه و یا قورمغه یارایان مختلف الجنس آلت : پیانو، قانون، ساعت، ویده آناختاری. ٣. شفره حلنه یارایان جدول، مفتاح. || مج. واسطه، آلت حصول : سعی ثروتك آناختاریدر. || آناختار اویدیرمق = حیله ودسیسه قورمق: جیبنده یوز آناختار = کثرت دسایسدن کنایه.

آناصون { یاخود آنیسون. س. [ر. Ἄνισον] رازیانهٔ رومی دینلن بر نبات که حبه‌لری کوزل رایحه‌لی اولوب اکمکه وبعض مسکراته قونور. || مصر، چین آناصونی = بونك انواعی. || آناصون یاغی، روحی = حبه‌سندن چیقاریلان مایعلر.

آناطولی { سخ. [ر. Ἀνατολή = شرق، مشرق] آسیانك قره دکیزله آق دکیز ومرمره ایله آطه‌لر دکیزی آره‌سنده اوله‌رق شرقاً فرات وادیسنه‌دك ممتد اولان شبه جزیره‌سی، که (آسیای صغری) اسمیله معروف اولوب. الیوم ممالك عثمانیه‌نك اڭ مهم قسمنی تشکیل ایتمکده‌در.

آناطولیلی { ص. س. آناطولی اهالیسندن اولان.

آنافور { س. [ر. Ἀναφορά = یوقاری‌یه رجوع] دکیزده آقندینك یاننده ویا آلتنده اونك عکسنه اوله‌رق آقان صو، آقندی مقابلی.

آنالق { س. ١. آنا حال وصفتی، والده‌لك. ٢. آنا یرینی طوتان قادین، آخرت آناسی.

آناناس { س. اقالیم حاره‌ده یتیشن بر آغاج وویردیکی میوه که صنوبری الشکل لذیذ وکوزل رایحه‌لیدر : آناناس شربی.

آنبار { س. [اصلی عربی اولوب، آنجق عربیده همزه‌سی مدسزدر.] ١. ذخیره وسائره وضعنه مخصوص بیوك صندیق. ٢. امتعه وسائره وضع وحفظنه مخصوص یر، مخزن، مغازه، دپو. ٣. کمینك حموله وضعنه مخصوص یری. ٤. سفن حربیه‌ده طوپلرك صره‌لاندیغی قات : ایکی آنبارلی، اوچ آنبارلی کمی. || آنبار امینی = آنبارجی، کمرك و سائره‌ده آنبارك محافظه واداره‌سنه مأمور آدم. || در آنبار ایتمك = آنباره قومق. || قرق آنبار = مختلف شیئلری حاوی دکان و سائره. مج. معلومات مختلفه‌یی جامع آدم.

آنبارجی { س. کمرکده ویا دیکر بر دائره‌ده آنبارك محافظه واداره‌سنه مأمور آدم. آنبار امینی.

آنبارجیلق { س. آنبارجی صفت ومأموریتی.

آنبَرباریس { س. ایو. Βέρβερι [تا. لسان عوامده قادین طوزلغی دینلن نبات، بربریس، زرشك.

آنتراسیت { س. ایو. Ἄνθραξ دن مأخوذ فر. Anthracite دن] کیم. معدن کمورینه مشابه برمعدن که ایی یانمیوب قورشون قلمی اعمالنه پارار.

آنتیپیرین { [یو : Ἀντιπυρί-νιον = آتشه قارشی] ص. صیتمه‌یی کسمکه واوجاع عصبیه‌یی تسکینه یارار یکی بر دوا، بیاض بر توز، مضاد حمی.

آنتیقه { س. [لا. Antiqua] اسکی زماندن قالمه آثار عتیقه‌دن هیکل، سکه وسائره. = ص. آثار عتیقه‌دن معدود اولان : آنتیقه بر کاسه. || مج. پك نادیده، پك مقبول: واستهزا طریقیله، غریب، عجیب، تحف : آنتیقه بر آدم.

آنتیمون { س. [فر. Anti-moine] کیم. اجسام بسیطه‌دن بر معدن که قورشونله قاریشیق اوله‌رق طباعت حروفنك اذابه‌سنده مستعملدر.

آنجَق { د. [آنجه وآنجیلاین کبی «آن صورتنی آلان «او» اسم اشارتیله «جق» اداتندن.] ١. تك، یالکز، ساده، مجرد : عبادته مستحق آنجق جناب حقدر. ٢. محضا، صرف، خاصةً : آنجق تحصیل علم وتربیه ایچون مکتبه کیدیلیر. ٣. تمامی تمامنه، طاره‌طار، کوچ حال ایله : بو ایش آنجق اقشامه قدر بیتر: بو چوال آنجق برکیله آلیر. ٤. لکن، فقط، آما : آوه کیده‌جکدم، آنجق هوا مساعده ایتمدی. ٥. او قدر، اونك کبی، آنجیلاین : قلندرلك ایسه آنجق اولور.

آنجَلیقه { س. [ر. Ἀγγελικόν] ملك اوتی.

آنجه ک. (« آن» صورتی آلان «او» اسم اشارتیله «جه» اداتندن مرکب اولوب، بعیده اشارت ایچوندر، وقریبه مخصوص اولان « بونجه » نك مقابلیدر.) اونك کبی، اونك قدر، اوقدر، اویله‌جه. مر.

آنجیلین (یاخود اونجیلاین. ک. (اصلی : آنجه‌این) اویله‌جه. اول صورتله، او مر. تبه‌ده، او قدر. (بعیده اشارت ایچون اولوب، قریبه مخصوص اولان «بونجیلین» ه مقابلدر.) مر.

آنختار س. با : آناختار.

آند س. (چ : آنت.) ۱. یمین، قسم، حلف، سوکند : آند ایچمك = یمین ایتمك: آند بوزمق = نقض قسم ایتمك : آند ویرمك = یمین ایتدیرمك، تحلیف ایتمك. ۲. آداق، نذر، عهد.

آند لاشمق فش. برینه یمین ویروب آلمق، عهد لشمك.

آندلی ص. یمینلی، یمین وقسم ایتمش، تحلیف اولنمش.

آنده (آندن یاخود اونده، اوندن. با : او.

آندیز س. ۱. آردیج نوعندن چالی. ۲. شهر خارجنده واقع چالیلق یر. ۳. فاحشه‌لر مجمعی اولان ناپاك محل. || آندیز اوتی = عربیده قنس وزنجبیل الشام وفارسیده راسن دینان بر نبات طبی.

آندیق یاخود آندوق. س. صر. تیلانك بر نوعی.

آنسز آنسزین، آپ آنسزین. با: آکسز وساژه.

آنغاریه یاخود آنقریه. س. ایو. Ἀγγαρία که بوده فا. « کار » دن محرفدر.) اهالیه بلا اجرت کوردیریلن ایش، عمله وحیوانات وآرابه وساژه نك مجانا حکومت ایشنه قوللانلمسی، سخره. || مج. کوکسز، ایستیه‌رك، واهیت ویرمکسزین : آنغاریه ایشلمك، دیکلمك.

آنغیت س. قازدن بیوجك طوغله رنکنده بر جنس قوش.

آنغیتی یاخود آنغیدی. ص. آنغیت قوشی و طوغله رنکنده اولان.

آنغیچ س. چیتدن دوشمه‌سز آرابه

آنف ص. عر. ؤ: آنفه. (« انف» دن سف.) ماضیده بك قریب، برونك اوجنده اوله‌جق صورتده یقینده کچن. — اکثریا آنف الذکر. آنف البیان کبی تعبیراتده بولنور که دمینجك ویا آز یوقاریده ذکر وبیان او. لنان دیمکدر. — مادهٔ آنفه. افادات آنفه کبی تعبیراتده دخی بولنور.

آنفاً ح. عر. آز یوقاریده. دمینجك : آنفاً ذکر و بیان اولندیغی اوزره.

آنك آنلر، آنی وساژه. با : او.

آنونیم ص. ایو. Ἀνώνυμος) اسمسز. اسمی بللی و مذکور اولمیان: آنونیم شرکت = کیمه‌نك نامنه ارلیه‌رق حصه. دارانك جمله‌سنه عائد بولنان شرکت.

آنه یاخود آننه س. (چوجق لسا. ننده و استانبول شیوه‌سنده) آنا، والده. ینه : آنه‌جکم = آناجغم: || بیوك آنه = جده.

آنیده ظز. اوآنده. درحال، همان.

آنیسون س. با : آناصون.

آو س. ۱. قره‌ده وحشی حیوان یاخود قوش ودکیزده یاشیق اورمق ویا طوتمق ایچی، صید، قنص، شکار، تخجیر : آوه کیتمك. ۲. آوده اوریلان ویا طوتیلان وحشی حیوان یاقوش یاخود یاشیق: آواورمق، بوطاغلرده چوق آو واردر. ۳. اله کچن شیء طعمه. غنیمت : الینه کوزل بر آو کچدی. || آوآرامق = کلپیر شیء طلبنده بولنمق. || آو آتی = آوده اوریلان بیان حیوانی و قوش اتی. (یاشیقه اطلاق او. لنماز.) || آو قوشی = آوآولامغه آلیشیق آتماجه وشاهین کبی بیرتیجی قوش. || آوکوپکی = زاغار وتازی کبی آو آولامغه آلیشیق کوپك. || آو هوایی = یوصلق وقارلق هوا. || یاشیق آوی = صید ماهی. || سورکون آوی = آولانه‌جق بیان حیوانك اطرافنی صاروب اورتمه‌یه آمق اوزره آتله و غلبه‌لکله ایدیلن شکار. || هوآوی = آتله وقوشله ایدیلن صید.

آوادانلق { س. صنعتکر آلات و ادواتی، مرانغوز وسائره طاقمی.

آواره { ص. فا. ١. سرسری، مکانسز، سرکشته، سرکردان: آواره کزمك. ٢. بوش کزن، ایشسز، کوجسز، معطل: ایشندن آواره اولمق.

آواره { س. [یتا. Avara] بح: ساحلدن آچلمه. = حد. آچیل.

آواره لك { س. ١. سرسریلك. ٢. ایشسزلك. [بونك یرینه «آوارکی» استعمالی عبثدر.]

آواز { و آوازه. س. فا. ١. سس، صدا، صوت. ٢. ندا، نعره. || مج. شهرت، صیت.

آواناق { ص. [«آومق» دن] چابق. آلدانیر، آلیق، صاف درون، شاشقین.

آواناقلق { س. چابق آلدانیر آدمك حالی. آلیقلق، شاشقینلق.

آوتدیرمق { یاخود آووتدیرمق. فت. ١. بالواسطه اکلندیروب اویناتمق، اغفال ایتدیرمك. ٢. (چوجغی) دادیسنه هوپلاتدیروب اویناتمق.

آوتمق { یاخود آووتمق. فت. ١. اکلندیروب اویالامق، تأخیر وتعویقله آلداتمق. اغفال ایتمك. ٢. (چوجغی) صیچرادەرق صوصدیرمق، تسکین ایتمك.

آوجی { ص. س. ١. آو آولیان، صیاد. ٢. آوه پك حریص (حیوان): آوجی کدی. || آوجی اوتی = دم زهره دیتان نبات. || آوجی باشی = یکیچری اوجاغنده اوتوز اوچ سکبانك ضابطی. || ع. آوجی بلوکی = عساکر خفیفه. [فر: Chasseurs]

آوجیلق { س. آو آولامغله مشغول آدمك حال وصفتی، صیادلق.

آوچ { یاخود آووج. س. ١. ال آیاسیله پارمقلرك ایچی مجموعی، کف، مشت. ٢. آوجك استیعاب ایتدیکی مقدار: بر آوج بغدای. || آوج آوج = آوج طولوسیله، بول بول. || آوج آچمق = دیلنمك، تسأل ایتمك. || آوج ایچی = ال آیاسی، راحه. || آوجك ایچنه آلمق = الهکچیرمك، ضبط وحکمی آلتنده بولندیرمق. || آوج کیدشمك = بریردن پاره کله جکنی تفأل ایتمك. || آوجنی یالامق = محروم قالمق. || الده آوجده یوق = فقر، صفرالید. || اله آوجه صیغمامق = ضبط اولنمیه جق درجه ده حشاری و یاراماز اولمق. || بر آوج = آز مقدار.

آوچلامق { یاخود آووچلامق. فت. ١. آوجك ایچنه آلمق، آوجله قاورامق. ٢. بول بول آلمق. ٣. احاطه ایتمك، ایچنه آلمق: یلکن روزکاری آوچلامق = روزکاردن شیشمك.

آودلمق { یاخود آوودلمق. فج. ١. تعویق وتأخیرله اغفال ایدلمك، اکلندیریله رك اویالانمق. ٢. (چوجق) صیچرادیله رق صوصدیرلمق، تسکین ایدلمك.

آور { ص. فا. [«آوردن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه داخل اولور.] کتیریجی، حامل، صاحب، موجب، باعث: رشك آور = غبطه یی موجب؛ تاب آور = قدرته مالك، قادر؛ زور آور = قوت صاحبی، قوتلی؛ پیام آور = خبر کتیرن.

آورت { یاخود آوورت. س. [حرکه علاوه سنده آخرنده کی «ت» «د»ه تحول ایدر.] یناغك ایچ طرفی، بوش یری. || مج. تفاخر، تکبر؛ آورت ایتمك، صاتمق = تفاخر و تکبر ایتمك.

آورتلی { یاخود آوورتلی ص. تفاخر وتکبر ایدن، متکبر، آغزی غلبه لق.

آوروپا { سخ. م. کرهٔ ارضك قطعات خمسه سندن بری، که اك معموریدر.

آوروپالی { س. ص. آوروپا اهالیسندن اولان.

آوریق { ص. [«آوریمق» دن] قیوریق، مقوس، چارپیق. مر.

آوریلامق { فت. (یایی) قورمق، چارپمق. مر.

آوریلمق { نط. قیورلمق، چارپلمق. مر.

آوریمق { مض: آوریر. فل. اگلمك، قیورلمق، چارپلمق. مر.

آوسترالیه { یاخود آوسترالیا. سخ. م. قطعات خمسه نك اك کوچکی، فلمنك جدید.

آوستراليه‌لى { س. ص. آوستراليه اهاليسندن اولان، يكى فلمنكلى.

آوستريه { ياخود آوستريا. سخ. م. [آلمانجه : Oster-reiche.] نمچه، آوستريا ومجارستان دولتى، آوستريا ايمپراطورلغيله مجارستان قراللغى هيئت مجموعه‌سى.

آوستريه‌لى { س. ص. آوستريا دولتى اهاليسندن اولان، نمچه‌لى، آوستريا تبعه‌سندن بولنان.

آوغان { ص. گبه (اينك). مر.

آوغين { س. ديوار ديبنده صو چكمكه مخصوص دليك.

آوقامق { ياخود آوقيمق. مض: آوقار، آوقير. فت. صيقوب اوفالتمق، اوغمق، ازمك. = فل. اوفالانمق، طاغلمق. مر.

آوقيمق { با: آوقامق.

آولاق { س. [يو. Αὐλαξ] دره، وادى، صو جدولى.

آولاق { س. [«آو» دن] آو محلى، تخجيركاه.

آولامق { فت. آو، صيد، شكار ايتمك، اصطياد ايتمك: طاوشان، ككليك، باليق آولامق. || مج. كوزتمك، قووالامق، ترصد ايتمك. || روزكار آولامق = سرعتله حركت ايتمك، باد پيما اولمق. || سيكك آولامق = بوش شيلرله اوغراشمق.

آولانمق { فط. آو ايدلمك، صيد اولنمق. || غافل آولانمق = غافل طاورانمق، اغفال اولنمق.

آولانيش { س. اغفال اولنمه.

آولى { س. [يو. Αὐλή] اوك ويا بر دائره‌نك اطرافنده ديوار ويا چيتله محاط ير، حولى. [عربى «حول» وتركجه «آغيل» ايله مشابهتى تصادفى اولمق اقتضا ايدرسه‌ده، اوميروس لساننده آغيل وآخوره دخى αὐλή دينلمسى غريبدر.]

آونك { س. فا. ايپه كچيرلمش آصقى: انجير، اووز آونكى. [لسانمزده مستعمل اولان «هونك» بوندن غا.]

آونمق { ياخود آوونمق. فط. ١. اويالانمق، اغفال ايدلمك. ٢. (اينك وسائره) كبه قالمق.

آووقات { س. [فر. Avocat] حضور محكمه‌ده اجرت مقابلنده برينك نامنه دعوى، ويا حقوقنى مدافعه ايدن آدم، دعوى وكيلى. = ص. مج. ١. مدافعه‌يه مقتدر. چكه‌لى. جربذه‌لى.

آووقاتلق { س. دعوى وكيلنك حال وصفت وصنعتى. || مج. جربذه.

آويخته { ص. [«آويختن» فعلندن سمف.] آصلمش، آصيلى. لس.

آويز { ص. [«آويختن» فعلندن سمص. اولوب، صتر. لره كيرر.] آصيلان، آصيلى بولنان: دل آويز = گوكلك آصيلى بولنديغى. گوكلى جذب ايدن.

آويزه { س. فا. لامبه وفنار وغاز ويا متعدد موملرى حاوى اوله‌رق طاوانه آصيلان بلور ويا معدندن زينت اوانيسى، آصقى. || آويزهٔ كوش = كوپه. ن.

آه { حد. ١. مادى ويا معنوى برآجى حس اولندقده قوللانيلير: آه! باشم! آه! آناجغم! ٢. ندامت وتأسف بيان ايدر: آه! اولدن بيله ايدم. ٣. برينه آجنديغنه، كدر واسف ايدلديكنه دلالت ايدر: آه! اولادم! = س. فا. ايچ چكمه، تأوه. فغان: آه ايتمك، آه چكمك: آه سحركاهم. || آه ايتمك = بد دعا ايتمك. || آه طوتمق، آهه اوغرامق = بد دعايه مصاب اولمق.

آها { حد. ١. ها! صحيح! كرچك! ٢. ايشته! آل! عو.

آهار { س. فا. [تر: آخار دن] آق دوز كون

آهسته { ص. فا. ياواش، آغر، متأنى، بطئ. || مو. ياواش وبطائتله سويلنيلان (شرقى) ويا چالينان (چالغى). = ح. ياواش. تأنى ايله: آهسته آهسته.

آهن { س. فا. دمير، تيمور، حديد. لس.

آهنربا { س. ص. فا. [«آهن» دمير، «ربودن» قاپمق] دميرى قاپان، مقناطيس.

آهنگ { س. فا. ١. قصد. نيت: آهنگ سفر. ن. ٢. دوزن. اصوات آره‌سنده توافق. مقام. ٣. چالغى طاقمنك اجرا ايتديكى تقسيم، پيشرو. ٤. چالغى ايله اكلنجه، طرب. ٥. اصوات، الوان وسائره آره‌سنده موافقت. توافق. اويغونلق. ٦. السنهٔ تورانيه كلمه‌لرينى

ری : ال آیامی = کف: آیاق آیامی = طیان. || کدی آیامی، کوپك آیامی = نبات جنسلری.

آیا { حد. فا. تعجب واستفهام ایله برابر تمنی وامیده دلالت ایدر، عجبا : آیا! سن بونی اوکرنه بیله. جکمیسك ؟ ...

آیات { سـ. ج. عر. فد : آیت. { با : آیت.

آیارتمق { فد. (عمله وخدمتجی وسائره‌نی) قاندیروب یرندن آیره‌رق کندی ایش و خدمتنه آلمق.

آیاردلمق { فعـ. قاندیریلوب یرندن جیقاریلهرق دیکر بر ایشه ویا بشقه‌سنك خدمتنه آلنمق.

آیارمق { فل. یولدن شاشمق، آزمق.

آیاز { سـ. (« آی » دن) قیشین آچیق هوالی واکثریا مهتابلی کیجه‌لرده حکم سورن قورو صوئوق.

آیازلاتمق { فد. کیجه‌نك آیازینه براقوب اوشوتمك، آیازده بکلتمك.

آیازلامق { فل. ۱. کیجه آیازنده اوشومك، کیورمك. ۲. آیازده بکلهمك. ۳. اوشومك، صوئوق آلمق. ٤. نافله بکلهمك.

آیازلاتمق { فط. کیجه آیازندن متأثر اولوب صوئوق آلمق، آیاز ایشلهمك.

آیازمه { سـ. (ر : Ayazma) رومللر عندنده مبارك نظریله باقیلوب زیارت ایدیلن چشمه ویا پیکار.

ترکیب ایدن هجالر آره‌سنده توافق. | فر. Harmonie. | | آهنك ایتمك = اکتمك. || چالغی یه آهنك ویرمك = دوزن ویرمك.

آهنگسز { صـ. ۱. دوزنسز، مقامسز. ۲. اصوات و یا الوانی آره‌سنده توافق بولنمیان.

آهنگلی { صـ. ۱. دوزنلی. مقامی. ۲. اصوات ویا الوانی آره‌سنده توافق بولنان. اویغون.

آهنین { صـ. فا. (« آهن » دن) دمیردن معمول، حدیدی. || مج. پك متین وصاغلام.

آهو { سـ. فا. جیلان (جیران). غزال. طبی. || مج. ۱. دلبر. محبوب. ۲. ایری وکوزل کوز، چشم غزال : بنی بر کوز. لری آهویه اسیر ایتدی فلك. || آهوبچه = غزال یاورییسی: ومج. الفت وانسیتدن مجتنب دلبر.

آهوطودی { قرمیزی آغاج چیلکی.

آی { سـ. ۱. کره‌ٔ ارضك بیکی. { قمر. ماه. ۲. اساسا قمرلی کره‌ٔ ارض اطرافنده بر دور اجرا ایتمسیله قیاس اولنان زمان، سنه‌ٔ قمریه‌نك وبالتعمیم سنه‌ٔ شمسیه‌نك ده اون ایکی قسمندن بیری، شهر. ماه: رمضان آیی. نیسان آیی. ۳. آی والـ زیاده هلال رسم وشکلی : آی یلدیز. || مج. پك کوزل وپارلاق شخص ویاچهره. آی آغیلی = بعضاً کره‌ٔ قمرلك اطرافنده کورینن نور دائره‌سی، هاله. | آی آیدینلغی. آی ایشیغی = قمرلك ویردیکی ضیا. مهتاب. آیلك اون دردی = طولو آی. بدر. || آی باشی = ۱. شهرلك برنجی کونی. ۲. قادینلرلك عادت کورمسی. حیض. || آی بالطه = تبرزین. | آی پارچه‌سی = پك کوزل شخص. || آی تیوره = دوغرامه‌جی کسری. || آی چیچکی = کونشبه طوغری دون بیوك واوزون صاپلی چیچك، عبد الشمس. | کون چیچکی دخی دینلیر. | || آی دده = اوفق چوجقلرك قمره ویردکلری اسم. || آی دده یه مسافر اولمق = آجیقده یاتمق. || آی طوتمق = خسوف اولمق. || آی طوغدی = یکی آی. هلال. || آیه طوغ یا طوغمیم دینك = پك کوزل و پارلاق اولمق. || اوج آیلر = اشهر ثلثه که رجب و شعبان ایله رمضاندر. طولون آی = غروبه قریب آی، هلال. || سم. آی طابیه = هلال شکلنده طابیه.

آی { حد. ۱. آکسیرین حس اولنمیان حیرت و تعجب و تحاشی یه دلالت ایدر: آی! شو. رادہ بری وار؛ آی! سز کلیسورمیسکیز؟ آی! نه دیور. ۲. کدر وتأسفه وعلی الخصوص بر آغری حس اولندیغنه دلالت ایدر: آی! یارمغم! — مکرر دخی قوللانیلیر : آی! آی! [بو صورتده استخفاف واستهزایی ده تضمن ایدر.] ۳. « آ » یرینه ندا ایچوندر : آی اوغل!

آیا { سـ. یارمقلر داخل اولمقسزین { ال و آیاغك ایچی. دوز

آیاق { س. [« آتمق » دن آخری حرکه‌لندیکی وقت «ق»ی «غ»ه تحول ایدر.] ١. انسان وحیوانك یوریمسنه یارایان عضو، رجل، قدم، پای: انسانك ایکی، آتك درت آیاغی واردر. ٢. بعض اثاث بیتیه و سائره‌نك آیاغه مشابه قسملری که اونلرك اوزرنده طورورلر: اسکمله، ماصه آیاغی. ٣. قائماً طوران بعض شیئلرك یره طوقونان قسم اسفلی، قاعده‌لری: ستون، دیوار آیاغی. ٤. آیاق باصه‌جق یر، باصامق، قدمه: مردیون آیاغی: قرق آیاق مردیون. ٥. چای آغزی، منصب. ٦. بر کولدن آیریلوب فضلهٔ میاهنی دکیزه کوتورن نهر: درین او- خری کولنك آیاغیدر. ٧. آدیم، قدم: بن بورادن آیاق آتمام. ٨. اون ایکی پارمقدن یعنی یاریم آرشیندن عبارت مسافه اولچیسی، قدم. ٩. آت یورو- یشنك نوعی. || آیاق آلتی = ممر، یول اوستنده. || آیاق اوستی = آیاقده، قائماً. || آیاق اولطه‌سی = وقتیله دشمنك آیاقلرینه باتوب یوریمسنه. مانع اولمق اوزره یولك اوزرینه براقیلان دمیر دیکنلر. || آیاق باصمق. ١. بر مملکته کیرمك، قدوم. ٢. اصرار وتعنت ایتمك. || آیاق باغی = انکل، مانع، پایندر. || آیاق تری = طبیب اجرتی. || آیاقده = قائم، قائماً، اوتور- مقسزین. || آیاق دیوانی = یکیچری ضابطاننك افراده ویردکاری تنبیه: زمان قدیمده مجلس وکلانك آیاقده اوله‌رق عاجلاً بر قرار اتخاذ ایتملری. || آیاق سوریمك = تعلل ایتمك. || آیاق طاقمی = عوام، اسافل کروهی. || آیاق طولا- شمق = یورورکن آیاقلر بربرینه طولانمق، سرخوش کبی یوریمك. || آیاق قابی = آیاغه کییله‌جك شی، پاپوچ، قوندره، چاریق، پوتین، ترلك وسائره. || آیاق ماکینه- سی = آیاقله چویریلیر طباعت و دیکیش وسائره ماکینه‌سی. || آیاق یولی = آبدستخانه، ممشا. || آیاغه طولاشمق = آرانمقسزین بولنمق، تصادف ایدلمك. || آیا- غه قپانمق = چوق یالوارمق، تملق ایتمك، عفو ایستمك. || آرت آیاق = چارپا حیواناتده کریده‌کی آیاقلر. || اوك آیاق = چارپا حیوا- ناتده ال مقامنده اولان ایلریکی آیاقلر. || اوك آیاق اولمق = بر ایشده مشوق اولوب دیکرلر- ینی‌ده قاندیره‌رق حصولنه چا- لیشمق. || آیاق دیره‌مك = اصرار ایتمك. || باشدن آیاغه = تپه‌دن طیرناغه، سراپا. || خروس آیاغی = طپه چیقاره‌جق بورغو. || درت آیاق = اللری دخی آیاق کبی قو- للانه‌رق اویله‌جه یوریمه. || ساج آیاغی = ساج وتنجره آلتنه قونمغه مخصوص دمیردن اوچ آیاقلی مطبخ آلتی. || آیاق خفافی = چوق کزوب طولاشان، کزکینجی || سوز آیاغه دوشمك = هر قفادن بر سس چیقمق. || صاغ آیاق قابی دکل = کوونیله‌میه‌جك (آدم)، شایان اعتماد اولمیان. || طوموز آیاغی = تفنکدن اوستوپی چیقار- مغه مخصوص اینجه بورغو. || قرق آیاق = حشراتدن آیاغی چوق معروف برجنس، هزارپا.

آیاقداش { س. ١. یول آرقداشی، یولداش، همپا. ٢. آرقداش، رفیق، هممسلك.

آیاقلامق { فل. آدیم آتمق، یو- ریمك. = فت آیاقله باصمق، چیکنه‌مك.

آیاقلاندیرمق { فت. تحریك ایتمك.

آیاقلانمق { فل. ١. طاورانوب آیاغه قالقمق، یو- ریمك. ٢. قیام، دعوی، ادعا ایتمك، قالقیشمق.

آیاقلق { س. ١. جانباز نعلینی. ٢. ستون قاعده‌سی، کر- سی طاشی. [فر. Piédestal.]

آیاقلی { یاخود آیاقلو. ص. ١ آیاغی اولان، یوروین. ٢. یوکسك (حیوان). ٣. متحرك، سیار. || آیاقلی کتبخانه = مستحضراتی چوق عالم، علامه. || درت آیاقلی = چارپا.

آیت { سث. عر. جم: آیات. ١. علامت، نشان، اثر. ٢. قرآن کریمده بهر سوره‌نك مرکب بولندیغی جمل شریفه‌نك بهری که متصل المعنی اولوب، ماقبل ومابعدندن تفریقی ممکندر: آیت کریمه، آیات قرآنیه.

آیتمق { فت. سویلمك، دیمك. مر.

آیدین { ص. [«آی» قمر، «تون» کیجه] ١. آیلی (کیجه)، مقمر. ٢. روشن، ضیادار، منور. ٣. واضح، آشکار، باهر.

٤. مبارك، مسعود. || كوزيكز آيدين = بر سوديكنه ويا آرزوسنه نائل اولانه ايراد اولنور تبريك تعبيريدر.

آيدينلامق | فل. آيدينلق اولمق، روشن وضيادار اولمق.

آيدينلق | س. ١. آى نورى، مهتاب، آى آيدينلغى. ٢. ضيا، نور، ايشيق، روشنايى. ٣. ضيادار ير. ٤. طام باجه‌سى، چاتيده‌كى پنجره.

آيران | س. دوگيلوب ياغى آلنمش وصو قاريشديرلمش يغورت. || آيران دليسى = احمق، بوك. || آيرانى شيشمك = كبرلنمك. [استهزا مقامنده.]

آيرانلق | س. طالاق. || آيرانلق شيشمك = حدت ايتمك. عو.

آيرت | س. تفريق. تمييز: آيرت ايتمك = تفريق وتمييز ايتمك.

آيرتلاتمق | فت. [غا: آييقلاتمق] تفريق و تمييز و انتخاب ايتديرمك.

آيرتلامق | فت. [غا: آييقلامق] ١. تفريق و تمييز ايتمك، آيرمق. ٢. بر شيئك ايى قسمنى سچمك، انتخاب ايتمك، كزيده‌سنى آيرمق. || پرنجى طاشندن آيرتلامق = پك مشوش و مشكل بر ايشك ايچندن چيقمق.

آيرتلانمق | فط. [غا: آييقلانمق] ١. تفريق و تمييز اولنمق، آيرلمق. ٢. سچيلوب انتخاب اولنمق، كزيده قسمى آلنمق.

آيرلمق | فط. ١. تفريق اولنمق، جدا دوشمك: اوندن، چولق چوجغندن آيرلدى. ٢. بولنمك، تقسيم اولنمق: ايكى‌يه آيرلدى. ٣. تفريق وتمييز اولنمق، فرقلى وممتاز اولمق: كنديسنى آرقداشلرندن آيريليور. ٤. سچلمك، انتخاب اولنمق: او مخصوص آيرلمشدر. ٥. يارلمق، چاتلامق: طوداق آيرلمق. ٦. زوجين بينلرنده‌كى رابطهٔ نكاحى فسخ ايتمك: قاريسندن، قوجه‌سندن آيرلدى. ٧. چكلمك، انفكاك ايتمك: ايشندن هيچ آيرلماز.

آيرمق | فت. ١. تفريق ايتمك. ٢. بولمك، تقسيم ايتمك: ايكى‌يه آيردى. ٣. تفريق وتمييز ايتمك: ايى آدملرى آيرملى. ٤. سچمك، انتخاب ايتمك: ايچلرندن بر ايكى دانه آيره‌لم. ٥. يارمق، شق ايتمك: غلاصى درده آيردى. ٦. تطليق ايتديرمك: اونى قوجه‌سندن آيرديلر. ٧. چكمك، انفكاك ايتديرمك: درسندن آيرديلر. || كوز آيرمامق = چوق دقت ايتمك، ديده دوز اولمق.

آيرى | ياخود آيرو. ص. ١. فا. صله‌لى، منقطع، آره‌لقلى، منفرد: محله‌دن آيرى بر او. ٢. كندى باشنه، مستقل: او آيرى اوده اوتوريور. ٣. بشقه، غير. آخر: او آيرى ايشدر. || آيرى آيرى = هر برى آيرى. هر برى كندى باشنه. منفرداً. آيريجه = آيرى اوله‌رق. || آيرى غيرى = تكليف وتكلف.

آيريق | س. برجنس چاير اوتى كه كوكى پك درين وسرت اولوب باغ وباغچه‌لره مسلط اولور، وآييقلانمسى پك زوردر: آيريق اوتى، آيريق كوكى. || آيريق چيچكى = فقاح. || طوموز آيريغى = باتاقلقلرده حاصل اولان بر نوع ساز.

آيريلاشمق | فط. آيرلمق. منفرد اولمق.

آيريلانمق | فط. ١. آيرلمق. منفرد اولمق. ٢. كيمسه‌يه اويتمامق، مباين اولمق.

آيريلق | س. فرقت، مفارقت، جدايى. هجران. ٢. مباينت، مخالفت.

آيغير | يا آيغر. س. انمه‌مش طامازلق آت. حصان. || مج. آزغين آدم. || دكيز آيغيرى = باشى آته‌بكزر بر حيوان بحرى كه قره‌يه ده چيقار. || صو آيغيرى = آفريقانك بيوك نهرلرنده بولنور جسيم بر چارپا، جاموس بحرى، ايپوپوتام.

آيغيرلق | يا آيغرلق. س. آيغيرك حال وصفتى و وظيفه‌سى: بو آت آيغيرلق ايده‌مز. || مج آزغينلق.

آيق | آيقلق. آيقلامق وسائره. با: آييق وسائره.

آيلاق | ص. ايشده اولميان. بوش كزن.

آيلاقجى | س. معين بر ايشى اولميوب. كونده لكله ايشلين رنجبر.

آیلامق (فل. ١. طولاشمق، دورانمك. ٢. یوقاریدن آشاغی یه قاتمق، دوشمك. مر.

آیلانمق (فط. دونمك، دور ایتمك. مر.

آیلتمق (فة. (بایلمش ویا سرخوش آدمی) کندینه کتیرمك. افاقت بولدیرمق.

آیلق (ص. ١. آیده بر وهر آی وقوع بولان، آیه تابع اولان، شهری: آیلق رساله، موقوته = آیده بر نشر اولنانی. ٢. بر آیده اجرا اولنان، بر آیده قطع اولنان: بر آیلق یول، ایکی آیلق ایش. ٣. یاشی شوقدر آیدن عبارت اولان، ظهور و وقوعندن شو قدر آی گچمش اولان: آلتی آیلق بر چوجق؛ اوچ آیلق ایش: پش آیلق مسئله. = سـ. بر آیلق خدمته مقابل ویریلن اجرت، معاش. || آیلق باغلامق = معاش تخصیص ایتمك. || آیلق چیقمق = معاش ویرلمك. || آیلق کسلمك = معاش قطع اولنمق، عزل ایدلمك.

آیلقی (ص. آیدن آیه ویریلن معاش مقابلنده خدمت ایدن (مأمور ویا خدمتجی)، موظف، معاشلی.

آیلمق (فل. ١. طولاشوب یرینه، گلمك، بر دور تام اجرا ایتمك. مر. ٢. بایلمه دن ویا سکردن افاقت بولمق، کندینه گلمك.

آیمق (مض: آیار. فل. تق. ١. اوسته چیقوب آشمق، صعود ایتمك. ٢. طولاشوب دور ایتمك. ٣. چکیلوب آیرلمق.

آینده (ص. فا. ا «آمدن» فعلندن سفا کلیجی، کلن. || خوش آینده = کلفتسز، کایشی کوزل. لسـ.

آینه (سـ. افا: آینه دن انعکاس ضیا طریقیله انسانك کندی کورمسیجون بایلمش مصقلا لوحه ویا جام، گوزگو، مرعات.

آینه جی (سـ. آینه یاپان ویا صاتان آدم.

آینه لی (ص. آینه ویا آینه لرله مزین: آینه لی چارشی، قازینو.

آیو (سـ. بلا: آی.

آیوا (یاخود آیوه. سـ. معروف سرت میوه، سفرجل: اکمك، شکر، گورك، لیمون، جین آیواسی = بو میوه نك انواعی. || آیوا آغاجی = بو میوه یی ویرن شجر مثمر. || آیوا چکردکی = طوکوق پنبه رنك. || آیوا کبی = پك صاراریمش، خسته. || آیوا یی یوتمق = سر خوش اولمق.

آیوالق (سـ. آیوا آغاجلرینی حاو وی محل، آیوا باغچه سی.

آیی (یاخود آیو. سـ. معروف وحشی حیوان، دب، خرس. بوز، قره وآق جنسلری واردر. || آیی بالیغی = بر جنس حیوان بحری. [فر. Phoque] || آیی پنجه سی = کف الدب، شوکة الیهود. || آیی قولاغی = شقایق.

آییق (ص. («آیمق» دن) کندینه اکلمش، سر خوشلقدن ویا بایلقدن قورتلمش، عقلی باشنده.

آییقلامق (آیقلامق، آیقلانمق، آیرتلامق، آیرتلانمق وآیرتلانمق دن غا. بلا: آیرتلا.

آییقلاق (سـ. سرخوشلقدن ویا بایلقدن قورتلمش آدمك حالی، عقلی باشنده اولمسی.

آیین (سـ. فا. ١. رسم، عادت. قا. نون، دأب. اصول: آیین قدما اوزره ٢. مراسم مذهبیه، عبادت: آیین مجوس اوزره؛ اجرای آیین ایدرکن. || شهر آیین = شنلك، دونما.

آیینه (سـ. فا. آینه. کوزگو، مرآت. || آیینهٔ اسکندر = رومینك کویا اونکله دنیایی کوردیکی خارق عاده بر آیینه. بو خرافاته سببیت ویرن شیء مشارالیهك یانده بولنمش اولمسی محتمل اولان بر خریطه وآطلس اولسه کرکدر.

آیینه دار (سـ. بر پیوك آدمك کیینیرکن آینه سنی طوتمغله مکلف خدمتجی.

آب (سند. عر. ج: آباء. آتا، بابا، پدر، والد: اب مشفق = شفقتلی پدر. || لاءب = پدردن، پدری بر، یعنی والده سی آیری: لاءب برادر. || ابا عن جد = بابادن اوغله، نسلاً بعد نسل. = ج. آبا و اجداد = آتالر، اسلاف. — کتبه. لرك ترکیبنده وسائر تعبیرات عربیه. ده «ابو، ابا، ابی» صورتلرینی ده آلیور، که عربیده هر برینك محل استعمالی آیری ایسه ده، لسانزده بلا فرق قوللانیلیر: ابا بکر. ابو حنیفه، ابی دلامه.

اَبا (سند. عر. بلا: اب.

اِباء { سذ. عر. [ابی، یأبی فعلندن مصـ.] عدم رضا، امتناع، استنکاف، اجتناب : ابا ایتمك = راضی اولمامق، قبول ایتمه‌مك. [تیکسینمك معناسنی دخی ویز. یورلرسه‌ده، او معنایه کلن الف مقصوره ایله ابادر. وترکجه‌ده غیر مستعملدر.]

اَبابیل { سذ. عر. طاغ قیرلانغیجی، کچی صاغان، خطاف.

اِباحه { اباحت. سذ. عر. [«بوح» دن مصـ. افعال.] مباح ایتمه. بر شیئك محرمیتنك رفعیله استعمالنك محیر براغلمسی : اباحه ایتمك.

اَباطیل { سذ. جـ. عر. فد: باطل. با : باطل. [«اباطل» دخی یازیورلرسه‌ده، غلطدر.]

اَبالِسه { ابالیس. سذ. جـ. عر. فد : ابلیس. با : ابلیس.

اِبتِداء { سذ. عر. [«بدأ» دن مصـ. افتعال.] ۱. باشلامه، بدأ، آغاز : ابتدا ایتمك = باشلامق. ۲. باشلانغیج، باش، اول : آیك ابتداسی. = ظز. باشده، اك اول : ابتدا بوکا بر چاره بوله‌لم.

اِبتِدائی { صـ. عر. ث : ابتدائیه. [سمنـ] ۱. باشلانغیجه متعلق، اك اول اوله‌جق : مکتب ابتدائی = یکی تحصیله باشلایان چوجقلره مخصوص اولان ایلك واك آشاغی مکتب؛ مکاتب ابتدائیه. ۲. کرهٔ ارضك اوائل خلقتنه عائد : ازمنهٔ ابتدائیه.

اِبتِدار { سذ. عر. [«بدور» دن مصـ. افتعال] سرعتله تشبث، مبادرت، مسارعت، مباشرت : برایشه ابتدار ایتمك.

اِبتِذال { سذ. عر. [«بذل» دن مصـ. افتعال] ۱. بر شیئك خوار قوللانلمسی. ۲. پك بول وقیمتسز، مبتذل اولمسی : پورتقالك بوسنه‌کی ابتذالی.

اَبتَر { صـ. عر. [«بتر» دن صشـ.] ۱. قویروقسز، قویروغی کسیك. ۲. ناقص، ناتمام. ۳. ذریتی قالمیان. ٤. ذکر جمیله نائل اولمیان. لسـ.

اِبتِسام { سذ. عر. [«بسم» دن مصـ. افتعال] ظرافت و لطافتله کولومسه‌مه. ز. [عربیده «تبسم» له مرادف ایکن، ترکجه‌ده تبسم بعضاً استهزا ایله کولومسه‌مك معناسنی تضمن ایدر، حالبوکه ابتسامدن مطلق لطافت مقصوددر.]

اِبتِصار { سذ. عر. [«بصر» دن مصـ. افتعال] قلب وذهن کوزیله کورمه، بصیرت. ز.

اِبتِغاء { سذ. عر. [«بغیه» دن مصـ. افتعال] طلب، آرزو: اللهك رضاسنی ابتغاءً ز.

اِبتِلاء { سذ. عر. [«بلاء» دن مصـ. افتعال] کرفتار و دوچار اولمه، دوشکونلك. مبتلا اولیش. [عربیده معناسی دنه‌مه و امتحاندر.]

اِبتِناء { سذ. عر. [«بناء» دن مصـ. افتعال] بر شیئك اوزرینه بنا ایتمه. بر شیئه استناد ایتمه. بحث ودعواده بر شیئه طیانوب احتجاج ایتمه : دعواکزی نه‌یه ابتنا ایدیورسکز؟ — ابتناءً استناداً. [لسانمزده بومعنای مجازی‌یی آلوب، عربیده ایسه یاپی یاپمق دیمکدر.]

اِبتِهاج { سذ. عر. [«بهج» دن مصـ. افتعال] سوینمه، فرح، سرور.

اِبتِهال { سذ. عر. [«بهل» دن مصـ. افتعال] تضرع و نیاز. لسـ.

اِبجال { سذ. عر. [«بجل» دن مصـ. افعال] تعظیم و تکریم معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، یا کلشدر عربیده اصلا بو معنایه کلمز. طوغریسی «تبجیل» در.

اَبجَد { سذ. عر. اسکی الفبالرده هجالمه‌لرك آلت طرفنده بولنان بر عباره‌نك ایلك کلمه‌سی. وبتوننك اسمیدر. عباره شودر: «ابجد هوز خطی کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغلا» بو الفاظ مهملاتدن اولوب، حروف هجانك صورت التصاقنی واصل صره‌لرینی کوسترمك ایچون الفباده یازیلیر؛ چونکه کرك عبرانی وسریانی لسانلریله سائر السنهٔ سامیه‌ده وکرك یونان و قبط ولاتین لسانلرنده حروف هجانك صره‌سی تمامیله ابجد عباره‌سنه مطابقدر. عربلر ایسه مجرد شکلاً مشابه اولان حروفی برآرایه کتیرمك ایچون، او صره‌یی بوزمشلرسه‌ده، حروفك رقم کبی استعمالنده ینه او صره‌یه رعایت ایتمکه دوام ایتمش؛ و بونك ایچون ابجد عباره‌سنی ایجاده مجبور اولمشلردر. برده «ثخذ ضظغلا» ده‌کی یدی حرف سریانیده وسائر السنهٔ سامیه‌ده بولنمیوب، عربلر طرفندن ایجاد

وعلاوه اولنمشدر. || ابجد حسابی = حروفك رقم كبی اعتباریله بر كلمه ویا عباره‌دن تاریخ ویا دیكر بر عدد استخراجی. || ابجد خوان = هنوز ابجد اوقویان، تحصیلك ابتداسنده بولنان.

اَبحاث { سذ. جم. عر. فد: بحث. با: بحث.

اَبحار { سذ. جم. عر. فد: بحر. با: بحر.

اَبخِره { سذ. جم. عر. فد: بخار. با: بخار.

اَبَد { سذ. عر. جم: آباد. صوكی اولمیان زمان مستقبل، مقابلی ازل (ابتداسی اولمیان زمان ماضی). || الی الابد = الی غیر النهایه، دائما. || ابدالآباد = هیچ بر وقت. اصلا. || من الازل الی الابد = ابتداسز ونهایتسز بر زمانده. || ابد مدت (طرز سقیم اوزره صتر.) = ابدی المده، صوكسز، توكنمز.

اَبَداً { ح. عر. [جمله منفیه‌ده] هیچ بر وقت، الی الابد، الی غیر النهایه.

اِبداء { سذ. عر. [«بدء» دن مص. افعال] یوقدن وجوده كتیرمه، ایجاد: ابداء ایتمك. ن. [ابراز واظهار معناسیله استعمالی یاكلیشدر.]

اِبداع { سذ. عر. [«بدع» دن مص. افعال] ۱. ایجاد، اختراع، خلق. ۲ مثلی نامسبوق بر شعر بدیع سویله: ابداع ایتمك.

اَبدال { سذ. جم. فد: بدیل. با: آبدال.

اَبدان { سذ. جم. فد: بدن. با: بدن.

اَبَدی { ص. عر. ث. ابدیه. [«ابد» دن سمن.] صوكی اولمیان زمان مستقبله منسوب ومتعلق، صوكسز زوالسز، توكنمز. جاوید: ابدی الدوام = الی الابد دائم اوله‌جق. مقابلی: ازلی (ابتداسی اولمیان). = ح. تر. هیچ بر وقت، اصلا.

اَبَدِیّاً { ح. عر. ابدی اوله‌رق، الابد، الی الابد.

اَبَدِیَّت { سث. عر. ۱. ابدی اولان شیئك حال و صفتی، دائمیلك، جاودانی. مؤبدلك، زوالسزلك. ۲. صوكسز زمان مستقبلك حالی: ابدیتی دوشوندكجه ذهن بشره وله و حیرت كلیر.

اِبذال { اسیركمیوب بول صرف واستعمال ایتمه معناسیله قوللانیلورسه‌ده. «بذل» ماده‌سی افعال بابندن كلمدیكیچون، وذاتاً بذل متعدی اولوب، لزومی اولمدیغیچون، یاكلیش واستعمالی غیر جائزدر.

اَبر { س. فا. بلوت، سحاب. لس.

اِبراء { سذ. عر. [«برء» دن مص. افعال] حق. بورجدن تخلیص، تبریه، آله‌جق ویره‌جك قالمدیغنی بیان، برائت قزاندیرمه؛ ابرا كاغدی، ابرا سندی = آله‌جق ویره‌جك قالمدیغنه دائر ویریلن سند. || ابراء اسقاط = مطلوبك بر قسمنی ویا بتونی هبه وتنزیل صورتیله ویریلن ابرا. || ابراء استیفا = مطلوبك اخذ واستیفا اولنمسیله ویریلن ابرا. || ابراء خاص = دعوانك یالكز بر جهتنه عائد اولان ابراء. || ابراء عام = بسیتون ایلشیك كسلدیكنه دائر ویریلن ابراء سندی.

اَبرار { سذ. جم. عر. [فد: «برّ» لسانزده غیر مستعملدر.] صالح وتقی وصاحب خیر وحسنات آدملر، صلحا، اتقیا. اصحاب خیر.

اِبراز { سذ. عر. [«بروز» دن مص. افعال] میدانه قومه، اظهار: ابراز شجاعت، ابراز صداقت: ابراز ایتمك = درمیان ایتمك: اوراق مثبته ابراز ایده‌مدی.

اِبرام { سذ. عر. جم. ابرامات. [«برم» دن مص. افعال] رجا وتكلیفده اوصاندیروب مجبور ایدنجه‌یه قدر اصرار ایتمه: ابرام ایتمك = مصرانه طلب ویا تكلیف ایتمك.

اَبرَش { ص. عر. [«برش» دن صش.] بنكلی (آت)، آبراش.

اَبرَص { ص. عر. [«برص» دن صش.] برص یعنی مسكین علتنه مبتلا. آبراش.

اَبرو { س. فا. جم: ابروان. قاش، حاجب عر.

اَبرو { [اصلی: فا. ابری = بلوت رنكنده، ودها طوغریسی چ. ابره = روبه یوزی. كورك قابی.] خاره كبی طالعه‌لی ویا طمارلی (قماش، كاغد وسائره). = س. جزء ودفتر قابی یاپمق ایچون قوللانیلان رنكلی كاغد.

اَبرولامَق (فر. Mystifier) مرمرکبی خلط رملی و یا طمارلی اولهرق بویامق.

اِبره (سف. عر. ایکنه، سوزن. || تا. چیچکارده غبار طلعی میضه ایصال آیدن میل (فر. Style). || ص. ابره مقناطیسیه = پوسله. قبله نما ایکنه سی. || ابره هوام = آری وعقرب کبی حشرات ایکنه سی، دیکنی.

اِبری (ص. عر. ج: ابریه. «ابره» دن تحف. اینا ابره سی اولان (نبات): فصیلهٔ ابریه (فر. Stylidées). || تش. ایکنه شکلنده اولان. (فر. Stylide).

اِبریز (سف. عر. خالص آلتون.

اِبریشیم (سف. فا. بوکلمش ایپك، ایپك ایپلکی. = ص. ابریشیمدن معمول: ابریشیم پوسکول. صحاق.

اِبریق (سف. عر. | زبانزدی: ابریك. | صو دوکمکه مخصوص قولپلی واغزیکلی قاب. آبدست ابریق؛ چای، شربت، قهوه ابریق = هر بری بر شکل مخصوصده قابلر.

اِبریقجی (ابریقجی باشی. سف. و:

اِبریقدار (سف. فا. بیوك بر دائره ده وعلی الخصوص سرای همایونده لکن ابریقه و آبدست لوازمنه مأمور آدم.

اِبریقدارلق (سف. ابریقدار وظیفه سی و صفت ومأموریتی.

اَبزار (سف. ج. عر. فد: بزر. با: بزر.

اَبصار (سف. ج. عر. فد: بصر. با: بصر.

اِبطال (سف. عر. | «بطلان» دن مص. افعال | ۱. بطال وحکمسز براقمه، رفع و لغو، قالدیرمه، فسخ: بر قانونی ابطال ایتمك. ۲. باطل اولدیغنی کوسترروب اثبات ایتمه، چورومه = او دعوانی ابطال ایتدی.

اَبعاد (سف. ج. عر. فد: بعد. با: بعد.

اِبعاد (سف. عر. | «بعد» دن مص. افعال | اوزاقلاشدیرمه. طرد. | «تبعید» دهامستعمل اولوب. آنجق نفی و اجلا معناسنی ده متضمندر.

اِبقاء (سف. عر. | «بقاء» دن مص. افعال | ۱. دائم و باقی ایتمه، براقمه: ابقای نام ایتمك = نامنی براقمق. نامنك دائما یاد اولنمسنه سبب اولمق. ۲. برنده بر فعل خیرده بولنمق. ۳. برنده براقمه. کندی حالنده ترك. طوقونمامه: بر عزلك اوچ یتنی چیزوب ایکیسنی ابقا ایتمشلر. ۴. برمأموری عزل ایتمیوب مأموریتنی تصدیق ویاعزلی عقیبنده مأموریتنه اعاده ایتمه: مأموریتنده ابقا اولندی. || ابقاءً تعیین ایتمك = مأموریت سابقه سنی تصدیق ایتمك.

اَبکار (سف. ج. عر. فد: بکر. با: بکر.

اَبکم (ص. عر. | «بکامت» دن مص. | دیلسز، ایسم، اخرس.

اِبلاغ (سف. عر. | «بلوغ» دن مص. افعال | ۱. یتیشدیرمه، ایصال. | بو معناده «تبلیغ» دها مستعملدر. | ۲. طولدیرمه، واردیرمه، جیقارمه، بر مبلغی بر حده ایصال: معاشنی بش بیکه ابلاغ ایتدیلر.

اَبلَق (ص. عر. | «بلق» دن مص. | آلاجه. با: آبلاق. = سف. آلا بجاق آت: ابلق سوار.

اَبله (ص. عر. | «بلاهت» دن مص. | احمق، عقلسز، بدلا. || ابله پسندانه = بدلازك بکنه جکی. || ابله فریب = آنجق حمقلری آلدانه بیلیر (قباحیله). | «ابلهانه» و«ابلهی» تعبیرلری قوللانیلمز. حق شیئلر دکلدر. |

اِبلیس (سف. عر. ج: اَبالیس و ابالسه. شیطان. || مج. حیث و دسیاس آدم. || ابلیس طبیعاتی = شیطان طبیعاتی.

اِبلیسانه (ص. ح. فا. شیطانه لایق. شریعتکارانه. | «ابلیسکارانه» دیمك دهاایدر. |

اِبلیسکارانه (ص. ح. فا. شیطانك ایشنه بکزر. شیطانجه.

اِبلیق (وزبانزدی املیق. با: ایبلیق.

اِبن (وبن. سف. عر. ژ: بنات. ج: ابناء. بنی (بنو). اوغل: حسن بن علی: فاطمه بنت احمد: ابناء سبیل = یولجیلر: بنی آدم = آدمه اوغللری. انسانلر. || ابناء جنسمز = همجنسلرمز اولان افراد بشر. || ابن وقت = زمانه آدمی.

اَبناء (سف. ج. عر. فد: ابن. با: ابن.

اَبنِیّه | سذ. جم. عر. فد: بناء. | با: بناء.

اَبو | سذ. عر. | «اب» اسمنك حالت رفعی اولوب، کنیه‌لرده بولنور | با: اب.

اَبواب | سذ. جم. عر. فد: باب. با: باب.

اُبُوّت | سث. عر. | «اب» دن | آتالق. پدرلك. پدرحالی.

اَبو جَهل قارپوزی | سـ. عر. بیده حنظل وفر. Coloquinte دینلن آجی بر میوه.

اَبو طیلون | سـ. خطمی انواعندن بر چیچك.

اَبَوَین | سذ. ت. عر. | «اب» دن | آنا بابا. والدین.

اَبه | سـ. طوغورتمه صنعتنی اجرا ایدن قادین ویا طبیب. قابل. قابله: ابه قادین؛ ابه طبیب. || ابه اسکمله‌سی. ابه اوریکه‌سی = اسکی جاهل ابه‌لرك وضع حمل ایده‌جك قادینلری اوتورتمغی عادت ایدندکلری بر اسکمله. || ابه پسیکی = پسی اوتی. || سوز ابه‌سی = چوق سویلین.

اِبهام | سذ. عر. جم: ابهامات. | مص. افعال | قپالی و مشکوك بر صورتده افاده: بو سوزده ابهام واردر.

اِبهام | سذ. عر. | عربیده مؤنثدر. | جم: اباهیم. ال و آیاغك باش پارمغی.

اُبهت | سث. عر. بیوکلك. عظمت. مهابت. | یالکز صدر عالی معزوللرینه ویریلن ابهتلو دولتلو عنواننده مستعملدر. |

اَبهر | سذ. عر. تش. تمیز قانی یورکدن بدنه طاغیدان بیوك بر شریان که آرقه بوینجه اوزانیر: شریان ابهر.

اَبه گومجی | سـ. | وغل. ابه‌م گومجی | چیچکی و کوکی طبده مستعمل ویاپراغی سبزه کبی قوللانیلان معروف نبات. خبازی. پنیرك.

اَبه‌لِك | سـ. ابه صنعتی و فنی. قباله.

اَبی | سذ. عر. | «اب» اسمنك حالت جرده آلدیغی صورت اولوب، کنیه‌لرده بولنور. | با: اب.

اَبیات | سذ. جم. عر. فد: بیت. | با: بیت.

اَبیَض | صـ. عر. ث. بیضاء. | «بیاض» دن صش. | آق، سفید، بیاض: بحر ابیض = آق دکیز؛ ید بیضاء = حضرت موسی علیه السلامك معجزه‌سی اولان آق ال.

اَپ | د. همزهٔ مفتوحه ایله باشلایان بعض صفتلرك باشنه کیروب. تأکید ومبالغه بیان ایدر: اپ ایی = چوق ایی؛ اپ ایجه. اپیجه = خیلی. اولدقجه.

اِپرامَق | و یاپرامق. با: پیره‌مك.

اَپریمَك | مض: اپریر. فل. غنه ایله سویلمك. بورندن لقردی ایتمك. مر.

اَپسَم | صـ. ۱. دیلسز. ابکم. ۲. سکوت ایدن. ساکت. سسسز: اپسم اولمق = سکوت ایتمك. سس چیقارمامق: اپسم ایتمك = صوصدیرمق.

اَپسَملِك | سـ. ۱. دیلسزلك. ابکملك. ۲. سکوت. سسسزلك.

اِپسید | سـ. تکرلك چنبرینك پارچه‌لری.

اِپمیق | سـ. صپان دمیرینك اوجی.

اَپولَت | یا آپولت. سـ. | فر. Epaulette | عسکریلرك رتبه وصنفلرینه کوره صیرمه وایپك ویا یوکدن اوموزلرینه طاقدقلری صچاق. || اپولت کوپریسی = اپولتی طوتمق ایچون سترەنك اوموزیله یاقه‌سی آره‌سنده چوخه ویا شریتدن کوپریجك.

اَت | سـ. ۱. ذی روحلرك بدننده کمیك ایله دری آره‌سنده‌کی ماده، لحم. کوشت: اتی سنك کمیکی بنم. ۲. مأکولاتدن اولان قویون. صیغیر وسائره‌نك اتی که کمیکله برابر اعتبار اولنور. ۳. میوه‌نك دریسیله چکردکی آره‌سنده اولوب ینن لذیذ ماده: شفتالینك اتی: اتلی اریك. ٤. تن. بدن. وجود. || ات بکی = کوچك ممه صورتنده طبیعی قبارجق. ثؤلوله. || ات شفتالیسی = یارمه اولمیان واتی چکردکنه بیتشیك بولنان شفتالی. || ات صویی = اتی قاینادەرق استحصال ایتدکلری یاغلی وقوتلی صو. || ات قنات = یراسه جنسندن حیوانلرك اوچمه آلتلری اولان زار. || ات قفالی = ذکاوتدن محروم. قالین قفالی. || ات کسیمی. ات قیریمی = خرستیانلرك بیوك پرهیزه کیره‌جکلری کونلرده‌کی یورملی و شنلکلری. آپوقریا. قرناوال. || ات لقمه‌سی = ات یمکی. || ات

میدانی = وقتیله یکیچری عسکرینه لحم تعییناتی توزیع وتقسیم اولندیغی میدان وقیشله اوکی. || اتنه طولغون = ملحمجه. شیشمان اولمقزین سمیز، طیقناز. || آو اتی = آوده اوریلان حیوان و قوش لحمی. || بالیق اتی = یاغسز وسرت عضلاتدن عبارت ات. || بالیق اتلی = بدنی نارین اولدیغی حالده اعضاسی اتله مستور واتلری سرت و دوزکون اولان، ضعیف ولاغر اولمامغله برابر ملحم وصارقیق اتلی اولمیان. || دیش اتی = دیشلرك دیبلرنده بولنان و دیشلر دوکلدکدن صکره بر سد تشکیل ایدن اتلر، لثه. || قبا ات = الیتین و بالدیر اتلری کبی قالین ویاغسز بوتلر. || گییك اتی = قیزلرك بلوغه ایردکلرنده‌کی خفیف و متناسب طولغونلق: گییك اتنه کیرمك = (قیز) بو طولغونلغی کسب ایتمك.

اَتباع { سذ. جم. عر. [فد: تبع. غیر مستعملدر. — تابع صفتنك جمعی زعم ایدنلر یاکلمشلردر، زیرا «تابع»ك جمعی. تبعه وتوابع کلیر.] برینه تابع اولوب هرخصوصده کندیسندن آیرلمیانلر، پیرولر، طرفکیرلر: اتباع امام اعظم. = تر. اوشاقلر وخدمتجیلر طاقمی: آدمی شرفلندیرن اتباعیدر.

اِتباع { سذ. عر. [«تباع» دن مص. افعال. آنجق بوراده مصدریت معناسی مقصود دکلدر] د. بر کلمه‌نك آرقه‌سندن لفظا اوکا مشابه اوله‌رق ایراد اولنان لفظ مهمل: آت مات. قلج ملیج کبی: اتباع ایچون ایراد اولنمش بر لفظ مهملدر دینلیر.

اِتّباع { سذ. عر. [«تباع» دن مص. افتعال] اویمه. تابع اولمه. برینك قول ویا مذهب ومسلکنه امتثال، اقتدا، اقتفا: امام اعظمه اتباع ایدنلر.

اِتّباعاً { ح. عر. اویه‌رق، امتثالاً: اونك سوزینه اتباعاً.

اِتّحاد { سذ. عر. [«وحدت» دن مص. افتعال] ۱. برلشمه. بر اولمه: بو ایکی شیء اتحاد ایده‌مز. ۲. همفکر و همرأی اولمه، موافقت، اتفاق، اشتراك: اتحاد آرا، اتحاد اسلام. || اتحاد ایتمك = متحد اولمق، برلشمك، برلکده حرکت ایتمك اوزره قوتلری برلشدیرمك و سوزی بر ایتمك. || اتحاد منافع = منفعتلرك بر ومشترك اولمسی.

اِتّحادسزلق { س. برلك وموافقت فقدانی.

اِتّحادی { ص. عر. ۲: اتحادیه. برلك واتفاقه متعلق.

اِتحاف { سذ. عر. [«تحفه» دن مص. افعال] ارمغان وتنسوخ ویرمه، هدیه تقدیم وارسالی، اهدا: برچوق کوزل شیئلر اتحاف ایتدی. [«اهدا» دها مستعملدر.]

اِتّخاذ { سذ. عر. [«اخذ» دن مص. افتعال] ۱. ایدنمه، قبول ایتمه: بوقانونی اتخاذ ایتمشدر؛ اونی دوست اتخاذ ایتدی = دوستلغه قبول ایتدی. ۲. عد واعتبار. نظریله باقمه: بونی بر قاعدهٔ عمومیه اتخاذ ایتمشدر. ۳. قوللانمه، استعمال ایتمه: شو ایکی اوطه‌یی سلاملق اتخاذ ایدیورم. ٤. دوشونمه. قورمه، توسل: بونك اوکنی آلمق ایچون بر تدبیر اتخاذ ایتملی.

اَتَر { س. [فر. Éther. یو. Αἰθήρ] کیم. تبخر ایدوب اوچمغه مائل بعض کوؤل وسائر مایعلره ویریلن اسمدر، روح: اتر معطر؛ اتر کبریتی = لقمان روحی. با: اثیر.

اَتراك { سذ. جم. عر. فد: ترك. با: ترك.

اَتربه { سذ. جم. عر. فد: تراب. با. تراب.

اِتّساع { سذ. عر. [«وسع» دن مص افتعال] گکیشلنمه، بوللانمه، اکتساب وسعت: دائرهٔ نفوذی اتساع ایتدی. ۱.

اِتّسام { سذ. عر. [«وسم» دن مص افتعال] قیزغین دمیرله دری‌یه اوریلان تمغا ایله تمغالانمه، متصف اولمه. یالکز سجع بلاسیچون قوللانیلیر: نام مکارم اتسامی = مکارمله تمغالانمش یعنی مکارمله متصف اسمی.

اَتسِز { ص. اتی اولمیان، اتی آز، آریق، لاغر.

اِتّصاف { سذ. عر. [«وصف» دن مص. افتعال] وصفلنمه، بر صفتله موصوف اولمه: اخلاق حمیده ایله اتصاف ایتمك. [«متصف اولمق» تعبیری دها مستعملدر.]

اِتّصال { سذ. عر. جم: اتصالات. [« وصل » دن مص. افتعال] ١. اولاشمه، بیتشمه. ٢. آرالق فقدانی، تماس، بربرینه طوقونمه: اتصالی کسمك. ٣. قربیت، یاقینلق. || اتصالنده = تا یاننده، بیتشیك اوله‌رق. || کسب اتصال ایتمك = یان یانه کلمك، تماس ایتمك. بیتشمك. == جم. بر بنا یا عرصه واراضینك جهات اربعه سنده‌کی حدودی. || ع. بر اردویی ترکیب ایدن فرقه‌لر بیننده‌کی طرق مخابره واختلاط.

اِتعاب { سذ. عر. [« تعب » دن مص. افعال] یورمه. یورغونلق ویرمه: سزی بیهوده اتعاب ایتدم. || اتعاب ذهن = آکلاشلماز بر شیئی آکلامغه چالیشمه، ذهن یورمه. قفا پا تلاتمه: نافله اتعاب ذهن ایتمشم

اِتّفاق { سذ. عر. جم. اتفاقات. [« وفاق » دن مص. افتعال] ١. اویوشمه. سوز بر ایتمه. وفاق. موافقت: بو ایشده آرقداشلرله اتفاق ایده‌مدك = آرامزده موافقت حاصل اوله‌مدی. ٢. برلکده حرکت ایتمك اوزره سوزلشمه. اتحاد. عهدلشمه: ایکی دولت بیننده اتفاق واردر: اتفاق تدافعی. اتفاق تعرضی = برنجیسی یالکز خارجدن وقوع بوله‌جق تعرض وتجاوزه قارشی طورمق. و ایکنجیسی خارجه تعرض وتجاوز دخی ایتمك اوزره ایکی دولت بیننده عقد اولنان مشارکت معاهده‌سی. ٣. راست کلیش، تصادف. [لسانمزده بو معنا ایله استعمالی نادردر.] || اتفاق آرا = بر مجلس اعضاسی ویا بر هیئت افرادی رأی و فکرلرینك بر نقطه‌یه اجتماعی، جمله‌سنك بر رأیده بولنمسی، سوز برلکی: بو ایشه اتفاق آرا ایله قرار ویرلدی. [اتحاد آرا دخی دینلیر.]

اِتّفاقا { ح. عر. تصادفی اوله‌رق. تصادفاً. راست کله، علی التصادف، قضارا.

اِتّفاقسزلق { س. اویوشه‌مامه، عدم موافقت.

اِتّفاقی { ص. عر. ث: اتفاقیه. [سمنا] ١. اتفاق واتحاده متعلق: معاهدهٔ اتفاقیه. ٢. تصادفی: غرائب اتفاقیه.

اِتّقا { سذ. عر. [« وقایه » دن مص. افتعال] ١. صاقینمه، اجتناب: مناهی ومحرماتدن اتقا ایتملی. [توقی دها مستعملدر.] ٢. تقوی، پرهیزکارلق. اللهدن قورقمه.

اِتّقان { سذ. عر. [« یقن » دن مص. افتعال] کوزله کورمش کبی ایی وصاغلام بیلمه، تیقن. اطمئنان. [تیقن دها مستعملدر.]

اَتقیا { سذ. جم. عر. فد: تقی. با: تقی.

اَتك { س. ١. بلدن آشاغی اینن اثوابك آشاغی صارقان قسمی وعلی الخصوص کوشه‌لری. ذیل. دامن. ٢. روبه اتکنه بکزر مختلف مواده دخی اطلاق اولنور: چادیر اتکی. || اتك اتك = اتك طولوسیله. بول بول. || اتك اوپمك = مقام تحیه‌ده بر بیوك آدمك اتکنی اوپمك: و مج. تبصبص وتملق ایتمك: ال اتك اوپمکه آلیشمدم. || اتك باغی = قادینلرك فستانلرینی فراجه وچارشفك آلتندن کورنمه‌مك ایچون قالدیروب بله باغلادقلری شریت ویا غیطان. || اتك بزی = چوجق قونداغنك بلدن آشاغی کلنی. || اتك بلده = حاضر، مهیا. || اتك سرپن = قیافتی طوپلی اولمیان، پاساقلی. || اتك سیلکمك = چکلمك، آرتق قاریشمامق، قطع مناسبت ایتمك. || اتکه دوشمك، صارلمق = التجا ایتمك. || اتکنه یاپیشمق = طلب حمایه ایتمك. || طاغ اتکی = طاغك اتك شکلنده کیتدکجه آلچاله‌رق اووه ویا دره‌یه طوغری اوزانان قسمی.

اِتّکاء { سذ. عر. [« وکاء » دن مص. افتعال] طیانمه. سویکنمه. یاصلانمه: یاصدیغه اتکا ایتمشیدی.

اَتکلك { س. ١. بلدن آشاغی صارقمق اوزره کییلن روبه. فیستان، تنوره. ٢. قادینلرك صیجاق طوتمق ویا فیستانی قبارتمق ایچون آلتدن کییدکلری فوسته. || امامه اتکلکی = چبوق طاقمنك آلت طرفی.

اَتکله‌مك { فت. ١. برینك اتکنه وارمق. اتکنی اوپه‌رك رسم خوش آمدی ویا تبریك ایتمك. رسم دامن پوسی ایفا ایتمك. ٢. اتکله یلله‌مك، اتکی یلپازه کبی

قوللانه‌رق هوالندیرمق. ٣. بول بول اتکه طولدیرمق. اتك اتك آلوب کوتورمك.

اَتَکلی | ص. اتکی اولان: اوزون اتکلی = اتکلری قالدیروب بله باغلانان اسکی بر نوع اوزون اثواب.

اِتلاف | سذ. عر. جم: اتلافات. | « تلف » دن مص. افعال | ١. اولدیرمه. قتل و هلاك ایتمه. ٢. بوش یره صرف. اسراف: پدرندن بولدیغی او قدر مالی آز وقتده اتلاف ایتدی. ٣. بوزمه. محو و خراب ایتمه. || ط. اتلاف جنین = رحمك ایچنده دولی اولدیرمك جنایتی.

اَتلی | ص. ١. اتی چوق اولان. طیقناز. طولغون. ٢. چکردك ایله دری آره سنده‌کی ینه جك قسمی چوق اولان (میوه). || بالیق اتلی = اتی آز لکن صیق وطولغون اولان.

اَتَم | ص. عر. | « تام » دن سنف. | دها ویا پك تام ومکمل. نقصانسز. اکمل.

اِتمام | سذ. عر. | « تمام » دن مص. افعال | بیتیرمه. اکمال. پایانه ایردیرمه: شو بنایی اتمام ایده‌مدك. | « اکمال » دن فرقی شوکه اکمالده بیتیرمکه برابر مکملیت دخی مقصوددر |

اَتمك | س. | آتشه کوستروب پیشیرمك دیمك اولان « اوتمك » دن. زبانزدی: اکمك. | ١. حبوبات مختلفه اوتندن معمول خمورك آتشده یا فرونده ویا تپسیده پیشمشی که انسان غداسنك اساسیدر، خبز، نان: بغدای، مصر، آرپه، چاودار اتمکی. ٢. ییه‌جك، یمك، طعام. ٣. کچینه‌جك، معیشت، وجه معاش: اتمکنی چیقارمق. ٤. ایش، مأموریت، خدمت، وظیفه: بنی اتمکمدن ایده‌جکسکز = مأموریتمی غائب ایتمکلکمه سبب اوله‌جقسکز. || اتمك اوفاغی = اتمك ریزه‌لری، توکندی. || اتمك ایچی = یومشاق اولان لبی، ترمه. || اتمك قابوغی = اوست وآلتنده‌کی قیتیری، قشاره. || اتمك کبی = پك عزیز وقیمتلی: پك لازم، لابد. || اتمکی دیزنده = تملسز، موقت نعمت ویا خدمت. || اتمکنه یاغ سورلمك = آرزوسنه مع زیادة نائل اولمق. || بینیر اتمك = یاوان یمك. || تعیین اتمکی = عسکریلره ویریلن بکلك اتمکی. || طوز اتمك حقی = شکران نعمت || قوری اتمك = قاتیقسز ساده اتمك.

اَتمکجی | س. اتمك یاپان و کزدیروب صاتان آدم. خباز.

اَتمکجیلك | س. اتمك یاپان و صاتان آدمك صنعتی.

اِتهام | سذ. عر. | « تهمت » دن مص. افعال | برینه تهمت و قباحت اسنادی: بوندن طولایی بنی اتهام ایده‌مزسکز. | عق. وقوع بولان بر قباحت و یا جنایتك قبل المحاکمه وظن اوزرینه برینه اسنادی.

اِتّهام | سذ. عر. | « تهمت » دن مص. افتعال | بر قباحتك اسنادی آلتنده بولنمه، اتهام اولنمه. ز.

اِتهامنامه | س. فا. عق. بر جنایتدن طولایی مظنوناً توقیف اولنان آدمه او جنایتك اسنادی حقنده هیئت اتهامیه طرفندن ویریلن ورقه، که او نکله محکمه‌یه تسلیم اولنوب، محاکمه‌سنه بدأ اولنور.

اِتهامی | ص. عر. ت: اتهامیه. | اسمنه | عق. قبل المحاکمه مظنوناً موقوف اولانلره اسناد جرم وجنایتله اوغراشان ویا بو ایشه متعلق اولان: هیئت اتهامیه: اوراق اتهامیه.

اِتیان | سذ. عر. کتیرمه، ایراد: دلائل اتیان ایتدی. | عربیده اصل معناسی کلمه، ورود، وصول ایسه‌ده، ترکجه‌ده او معنا ایله قوللانلماز. |

اَثاث | سذ. عر. | سج. اولدیغیچون جمع کبی اعتبار اولنوب صفتی مؤنث ایراد اولنور. | او اشیاسی. مفروشات. دوشمه: اثاث بیتیه، اثاث بیت.

اِثبات | سذ. عر. | « ثبوت » دن مص. افعال | ١. پایدار ومحکم ایتمه، صاغلاملاشدیرمه. ز. ٢. دلیل وبرهان ایرادیله و سند وشاهدله صحتنی میدانه چیقارمه: دعواسنی اثبات ایده‌مدی: سویلدیککز شیئی اثبات ایده‌بیلیرمیسکز؟ ٣. وار ایتمه، موجود براقمه، محو ایتمه‌یش: فلان کتابی محو و اثبات طریقیله کندی نامنه

نشر ایتدی. یعنی بعض یرلرینی قالدیروب مصریی براقه‌رق. ٤. میدانه چیقارمه. اظهار، ابراز: اثبات هنر. ٥. بر دعوی ویا مسئله‌نك صحتنی کوسترمك ایچون درمیان اولنان بدیهی وبا هر دلیل و برهان: بو دعوایه اثباتم یوقدر، اثبات ابراز ایده‌مم. || د. نفی ضدی. منفی اولمیان فعل وسائره‌نك حالی، ایجاب، تصدیق: ادات اثبات = ادات نفیك ضدی. || اثبات وجود = حاضر و موجود اولدیغنی کوسترمك ایچون بر کره کورینش. [فر. Acte de présence].

اَثَر { سذ. عر. ج: آثار. ١. علامت، نشان، بر شیئك وجودینه دلالت ایدن حال: بر اثر حمیت کوستردی. ٢. وجودی قالقمش بر شیئك قالان قسمی، بقیه: بوراده بنا اثری یوقدر؛ اوراده بر اسکی شهرك آثاری موجوددر. ٣. بر آدمك وجوده کتیردیکی شیء، تألیف، اختراع، تصنیع واعمال: شاهنامه فر. دوسینك، طباعت غوتانبرغك، سلیمانیه جامع شریفی معمار سنانك اثریدر. ٤. تألیف، کتاب: نوایینك «مجالس النفایس»ی کوزل بر اثردر؛ آثار اسلاف ایچنده حرزجان اوله‌جق کتابلر واردر. ٥. فعل، عمل، تأثیر: طاشده مضمر اولان آتشه آب ایتمز اثر. ٦. اسکی زمانلردن قالمه مصنوعات بشریه: اسکی مصریلرك آثاری جالب حیرتدر. ٧. حدیث شریف، علم حدیث، خبر. ٨. تاریخ، وقایع. || آثار عتیقه = ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه مصنوعات مهمه. || آثار قلمیه = تألیفات، محررات. || کلیات آثار = بر مؤلفك مجموع تألیفاتی.

اِثر { سذ. عر. ایز، آیاق یری. || مج. مسلك، کیدیش: صلحا وابرارك اثرینه تبعیت ایتملی.

اَثقال { سذ. ج. عر. [فد: ثقل غیر مستعمل] آغیر شیلر، اشیا، غبله‌لك، آغراق. ن. || جر اثقال = ماکینه فنی، فن میخانیکی. [فر. Mécha-nique].

اَثقَل { ص. عر. [«ثقیل»دن ستف] دها ثقیل، دها چرکین وکران جان.

اِثم { سذ. عر. کناه، جرم، صوج.

اَثمار { سذ. ج. عر. فد: ثمر. با: ثمر.

اَثمان { سذ. ج. عر. فد: ثمن. با: ثمن.

اِثمِد { سذ. عر. کیم. آنتیمون، سورمه طاشی.

اَثناء { سذ. ج. عر. [فد: ثنی غیر مستعمل] آرا، آرالق، هنکام، صره: او اثناده اوآرالقده: ایش اثناسنده = ایش آراسنده: اثنای حربده = حرب اولوزکن: اثنای راهده = یولده کیدرکن.

اِثنا عَشَر { عد. عر. اون ایکی: ائمهٔ اثنا عشر = اون ایکی امام.

اِثنَین { سذ. عر. بازار ایرتسی: اثنین کیجه‌سی. لـ. [ایکی معناسیله عدد اوله‌رق ترکجه‌ده هیچ مستعمل دکلدر.]

اَثنِیه { سذ. ج. عر. فد: ثناء. با: ثناء.

اَثواب { سذ. ج. عر. [زبانزدی: اسباب] فد: ثوب. با: ثوب.

اَثوابجی { سـ. [زبانزدی: اسبابجی.] ١. حاضر البسه صاتان تاجر. ٢. بر بیوك ذاتك البسه‌سنه والبسه‌یه متعلق مبایعات و سپارشلرینه باقان مأمور، اثوابی.

اَثوابجیلق { سـ. ١. حاضر البسه صاتانك وظیفه و صنعت وتجارتی. ٢. بر بیوك دائره‌ده البسه‌یه متعلق ایشلره باقمق وظیفه ومأموریتی.

اَثوابلق { ص. [زبانزدی: اسبابلق.] البسه اعمالنه یارایان، البسه‌لك (قماش).

اَثیر { سذ. عر. [یو. Αἰθήρ] ص. هوادن خفیف اولمق اوزره اجرام سماویه آره‌لرنده و ساحهٔ سماده موجودیتی مفروض بر جسم، که ضیا و حرارتی ناقلدر.

اَثیم { ص. عر. [«اثم»دن صش.] کنهکار. لـ.

اِجابَت { سذ. عر. [«جوب»دن مص. افعال] قبول، اسعاف، بر رجا ویا دعوتك قبولی، موافقت: دعوته اجابت سنن سنیه‌دندر. || امت اجابت = دعوت جناب نبوی‌یه اجابتله قبول اسلام ایدنلر. [مقابلی: امت دعوت، که دعوت بیوریلوب قبول ایتمدیلر.]

اِجارَتَین (سف. ت. عر. ایکی کرا دیمك اولان بو تعبیر اجاره‌ٔ معجله واجاره‌ٔ مؤجله دیمکدر. بویله ایکی اجاره ایله ایجار اولنان مستقفات ومستغلات موقوفه‌یه اجارتینلی اوقاف دینلور. [مقابلی: اجاره‌ٔ واحده.]

اِجاره (سف. عر. ج: اجارات. [« اجر » دن مصدر. افعال] ۱. کرا. ۲. وقفه ویا میری یه عائد کرا. || اجاره‌ٔ زمین = اوزرینه ابنیه وباغ وسائر ثمره پایلان اراضینك عشرینه مقابل میری یه ویریلن ویرکی. || اجاره‌ٔ معجله = پشین کرا: اجاره‌ٔ مؤجله = ایلریده ویریله‌جك کرا. || اجاره‌ٔ واحده = متولی‌ٔ وقف طرفندن آی وسنه کبی بر مدت قصیره تعیینیله مستقفات ومستغلات موقوفه‌نك ایجاری.

اِجازَت (سف. عر. [« جواز » دن مصدر. افعال] ۱. اذن، رخصت، مساعده. ۲. علوم آلیه ده ومشقده اکمال تحصیل ایدنلره لدی الامتحان ویریلن مأذونیت وشهادتنامه: اجازت ویرمك، اجازت آلمق.

اِجازَتنامه (سف. فا. علوم آلیه ومشقده مأذون اولانلره معلملری طرفندن ویریلن اذنامه، شهادتنامه.

اِجاله (سف. عر. [« جولان » دن مصدر. افعال] جولان ایتدیرمه، طولاشدیرمه. ز.

اَجانِب (سف. ج. عر. [« اجنب » ترکجه‌ده غیر مستعمل.] اجنبیلر، یابانجیلر.

اِجبار (سف. [« جبر » دن مصدر. افعال] زورلامه، جبر ایتمه، قهراً رضاسی خلافنه بر ایشه سوق: کندیسنی بوایشه اجبار ایتدیلر: ضرورت انسانی هر شیئه اجبار ایدر.

اِجتِباء (سف. عر. [« جبایت » دن مصدر. افتعال] ۱. بیجوب طوپلامه. ۲. جابی و تحصیلدارلك تحصیل ایتمی. ز.

اِجتِراء (سف. عر. [« جرأت » دن مصدر. افتعال] جرأتلنمه، تجاسر: اجترا ایتمك.

اِجتِرار (سف. عر. [« جر » دن مصدر. افتعال] تا. حیوانك کویش کتیرمسی. [کویش کتیرن حیوانلره: حیوانات مجتره دیرلر.]

اِجتِسار (سف. عر. [« جسارت » دن مصدر. افتعال] جرأتلنمه. قورقیوب آتلمه. [بو کلمه‌نك عربیده اصلا بویله معنا سی اولمایغندن، بو مقامده استعمالی یاکلیشدر. بونك یرینه تجاسر قوللانلیدر.]

اِجتِماع (سف. عر. ج: اجتماعات. [« جمع » دن مصدر. افتعال] ۱. طوپلانمه، بر یره کلمه، بر یکمه، یغلمه: بر چوق خلق اجتماع ایتمشیدی. ۲. بر مجلس ویا هیئتك طوپلانمسی، انعقاد: بو کون مجلسك، قومیسیونك اجتماعی کونیدر. ۳. ایکی ویا زیاده شیئك برلکده بولنمسی: اجتماع ضدین. || د. اجتماع ساکنین = ایکی حرف ساکنك یان یانه بولنمسی. || هـ. ایکی سیاره‌نك یان یانه کلمسی.

اِجتِناء (سف. عر. [« جنی » دن مصدر. افتعال] میوه طوپلامه. ز.

اِجتِناب (سف. عر. [« جنوب » دن مصدر. افتعال] صاقینوب چکینمه، توقی، احتراز: شبهه‌یی مؤدی ایشلردن اجتناب ایتملی.

اِجتِهاد (سف. عر. [« جهد » دن مصدر. افتعال] ۱. چالیشوب چپالامه، بذل مقدرت، سعی وغیرت. [بو معنا ایله جهد استعمالی مرجحدر.] ۲. ائمهٔ دینك آیت وحدیث وقیاسه توفیقاً مسائل شرعیه‌یی تعیینه اولان جهد وسعیلری: باب اجتهاد سدیلرجه مسدوددر.

اَجداد (سف. ج. عر. فد: جد. با: جد.

اَجر (سف. عر. ج: اُجور، آجار. ۱. بر ایش مقابلنده ویریلن شیء، قارشیلق، [بو معنا ایله « اجرت » استعمالی دها مأنوسدر.] ۲. بر عمل صالحه یاخود صبر وتوکل ایله تلقی اولنان بر مصیبته قارشی ویریلن مکافاة اخرویه. ثواب: الله اجر وصبر ویرسین. || عمله اجر مثل = بر ایش ایچون اهل وقوف طرفندن تعیین اولنان اجرت، اجرت حقیقیه: اجر مسمی = مقاوله وبزارلقله تعیین اولنمش اجرت.

اِجرا (سف. عر. ج: اجراآت. [« جریان » دن مصدر. افعال.] ۱. آقیتمه. اسله: صوبی جدوللره اجرا ایتمدی. ز. ۲. قوه ده اولان بر ایشك فعله

اخراجی، بر قرار ویا حکم نظامنك تطبیقی، موقع فعله قونمسی، انفاذ: حقنده‌کی قرار دها اجرا اولنمدی. ٣. معاملهٔ رسمیه‌سی کوریلوب بیتمه، ایفا: فلان یره مأموریتی اجرا اولندی: اجرای ایجابی = اقتضا ایدن معامله‌سنك ایفاسی. || حق. اجرا مأموری، اجرا هیئتی = محکمه‌نك قرارلرینی موقع فعله وضع ایله مدیوندن آقچه‌یی تحصیل ودائنه تسلیم وظائفیله موظف عدلیه مأموری ومعیتی. = جم. اجراآت = عملیات، تطبیقات، ایش: فلانك اجراآتی پك ایدر.

اَجرام { سذ. جم. عر. فد: جرم. با: جرم || اجرام سماویه، اجرام علویه = سماوات و افلاکی طولدیران اجسام، ثوابت وسیارات واحجار جویه وسائره. [فر. Corps célestes.]

اُجرت { سث. عر. جم: اجور، اجورات. ١. امکه قارشی ویریلن آقچه وسائره، حق، کونده‌لك، معاش: اجرتله ایشلر. ٢. برشاکردك مکتبه ویا مسافرك مسافرخانه‌یه ویردیکی وبوکا مماثل یرلرده ویریلن آقچه: اجرتله مسافر قبول ایدر خانه: اجرت سنویه‌سی شودر. ٣. پوسته، تلغراف، دمیر یول و سائره‌یه ویریلن آقچه: اجرتی ویرلمه‌مش بر مکتوب..

اُجرَتسِز { ص. ١. بر یره ویرلمسی اقتضا ایدن آقچه‌یی ویرمه‌مش یاخود بو ویرکیدن استثنا اولنمش، مجاناً قبول اولنمش: اجرتسز شاکرد؛ اجرتسز مکتوب. ٢. آقچه آلمیان، مجاناً ایفای وظیفه ایدن: اجرتسز مکتب. = ح. آقچه ویرمکسزین، مجاناً: بن واپوره اجرتسز کیررم.

اُجرَتلی { ص. ١. بر ایش مقابلنده آقچه آلان: اجرتلی عمله، یازیجی، مکتب. ٢. بر یره آقچه ویره‌رك قبول اولنمش: مکتبك اجرتلی شاکردانی.

اَجزاء { سذ. جم. عر. فد: جزء. با: جزء. = تر. [مفرد کبی] ١. ادویه‌ده قوللانیلان مواد مختلفه، عقاقیر. ٢. جلدلنمه‌مش کتاب، پراکنده. ٣. برترکیب کیمیوی ایله وجوده کلوب اشتعال ایتمك خاصه‌سنی ویا دیکر بویله بر قوت وتأثیری حائز بولنان شیء: اجزالی کبریت، قاپسول وسائره.

اَجزاجی { س. عقاقیر طبیه صاتان وادویه‌یی استحضار ایدن آدم، صیدلانی، اسپنجار؛ اجزاجی باشی بر بیوك دائره‌نك ویا بر فرقه ویا آلایك سر اجزاجیسی: اجزاجی چراغی، یماغی، شاکردی. [اجزاء طبیه وکیمیویه‌نك وحاضر علاجلرك یالکز فروختیله مشغول اولوب، اعمالنه قاریشمیانلره یعنی فر. Droguiste دینلنلره دخی اجزاجی دینله‌بیلیرسه‌ده، بونلرك عطار اسمیله تفریق دها ایدر.]

اَجزاجیلق { س. اجزاء طبیه وادویه‌نك اعمال وفروختی صنعتی، صیدله، فن صیدلانی، فن اسپنجاری.

اَجزاخانه { س. اجزاجی دکانی، اجزاء طبیه‌نك اعمال و فروخت اولندیغی محل، اسپنجاریا.

اَجساد { سذ. جم. عر. فد: جسد. با: جسد.

اَجسام { سذ. جم. عر. فد: جسم. با: جسم.

اَجفان { سذ. جم. عر. فد: جفن. با: جفن.

اَجل { سذ. عر. سبب. ترکجه «دن» و«ایچون» یاخود عربی «ل» حرفلریله قوللانیلیر: او اجلدن = او سببدن: ادغام اجلیچون = ادغام سببیله، ادغام ایچون: لاجل التفتیش = تفتیش سبب ومقصدیله، تفتیش ایچون.

اَجَل { سذ. عر. هرذی روحك وعلی الخصوص انسانك مقدر اولان وقت وفاتی: اجل کلنجه باش آغریسی بهانه اولور: اجل قضا بر قضایه اوغرایه‌رق وفات: اجل مسمی، اجل موعود = من طرف الله معین ومقدر اولان اجل: اجل موعودیله ارتحال ایتدی.

اِجل { سذ. عر. ط. بوین طوتوقلغی. [فر. Torticolis.]

اَجَلّ { صذ. عر. [«جلیل» دن ستف] دها ویا پك بیوك، جلیل وعالی، اشرف: اجل مخلوقات = مخلوقاتك اشرفی اولان انسان.

اِجلاء { سذ. عر. [«جلاء» دن مص. افعال.] طرد، تغریب، تبعید.

اِجلاس { سند. عر. اوتورتمه. اقعاد.

اَجلاف { سند. ج. عر. | فد: جلف غير مستعمل. | اسافل. ارازل. بالديرى چبلاق كروهى. | عربيده قبا واحمق آدملر دينمكدر.|

اِجلال { سند. عر. | «جلال»دن مصد. افعال | ١. بيوتمه، آغيرلامه. تعظيم، اكرام. ٢. بيوكلك، جلال، عظمت. | بو ايكنجى معنى عربيده يوقدر.|

اَجلّه { سند. ج. عر. | فد: جليل. | با: جليل || اجلهٔ رجال دولت عليه = اولى صنف اولى رتبه سنى حائز ذواته اطلاق اولنور.

اِجماع { سند. عر. | «جمع» دن مصد. افعال | ١. طوپلامه. ز. || اجماع امت = زمان اجتهاددە ائمه وفقهاء عظام ايله كبار تابعينك امور شرعيه نك تعيينى حقنده كى اتفاقلرى.

اِجمال { سند. عر. | «جمل» دن مصد. افعال | ١. بر سوزك تفصيلات وتفرعاتنه كيرشمكسزين صورت عموميه ده وطوپدن بيانى، خلاصه، تلخيص: سوزى اجمال ايتمك. ٢. حسابده اعمال اربعه دن جمع. ٣. بر اوزون حسابدن چيقاريلان خلاصه: آى، سنه اجمالى. ٤. غزته لرك امور سياسيهٔ عموميه نك حال حاضرينى خلاصه ايدەرك ياشده يازدقلرى مقاله، جلهٔ سياسيه.

اِجمالاً { ح. عر. خلاصه طريقيله، اِجمالاً. مختصراً.

اَجمعين { سند. ج. عر. جلهسى، كافهسى، باجمعهم: رضى الله عنهم اجمعين. | يالكز بويله دعا تعبيراتنده مستعملدر.|

اَجمل { ص. عر. | «جميل» دن | ستف. | دها كوزل، احسن: اجمل ناس ايدى.

اَجناد { سند. ج. عر. فد: جند | با: جند.

اَجناس { سند. ج. عر. فد: جنس | با: جنس.

اَجنبى { ص. عر. ز: اجنبيه. يبانجى، بيكانه: ممالك اجنبيه، دول اجنبيه، لسان اجنبى. = سند. ديكر بر مملكت ويا جنسيت وملتيته منسوب اولان، ديكر بر دولت تبعه. سندن بولنان آدم: اجنبيلره مخصوص بر. | «اجانب» بزجه غير مستعمل اولان «اجنب» كه جمعى ايسه ده، بر معناسى مشترك اولديغندن، بونك جمعى مقامنده قوللا. نيليور.|

اَجنَبِيَّت { سث. عر. و:

اَجنَبِيلِك { سـ. يبانجيلق، بردولت اجنبيه تبعيتى.

اَجنحه { سند. ج. عر. فد: جناح | با: جناح.

اَجنّه { سند. ج. عر. فد: جنين | با: جنين.

اَجِنّى { سـ. | عر: جنى دن | جن، جن طائفه سندن بر فرد.

اَجوبه { سند. ج. عر. فد: جواب | با: جواب.

اُجور { سند. ج. عر. و بونك | ج: اجورات. فد: اجر | با: اجر.

اَجوَف { ص. عر. ز: جوفاء. | «جوف» دن صث.| ايچى بوش، قوف. || مج. جاهل واحمق، بوش. || ر. عين الفعلى يعنى ايكنجى حرف اصليسى «و» ياخود «ى» اولان (فعل عربى).

اَجه { سـ. | «حاجى» دن مخفف | اختيار، قوجه آدم، آق صقال.

اِجهار { سند. عر. | «جهر» دن مصد. افعال | ١. آشكار ايتمه، آشكار سويلمه. ٢. سسله اوقومه، جهراً قرائت.

اَجهَل { ص. عر. | «جاهل»دن | ستف. | دها ويا پك جاهل ونادان: اجهل ناس = خلقك اك جاهلى.

اَجيال { سند. ج. فد: جيل. | با: جيل.

اَجير { سند. عر. | «اجر» دن | صث | اجرتله ايشلين، كونده لكجى. ز.

اَحاديث { سند. ج. عر. | فد: حديث. | با: حديث.

اِحاطه { سث. عر. | «حوط» دن مصد. افعال | ١. قوشاتمه، اطرافنى چويرمه: كوزك احاطه ايتديكى يرلر. ٢. معلو. مات شامله، وقوف تام: سياسيه سياتده احاطه سى وار ايدى.

اِحاله { سث. عر. ج: احالات. | «حول» دن مصد. افعال | ١. بر ايشى برينه ترك، برينك عهده سنه حمل ايتمه: بو ايشى فلانه احاله ايدەلم. | حواله كبى.| ٢. مناقصه ويا مزايده يه چيقا. ريلان بر ميرى ايشنك ويا بر التزامك طالبنه ترك معامله سى:

اعشاری، عسکرك اتنی فلانه احاله ایتدیلر: اغنام ویرکیسی احاله صورتیله اداره اولنور. | مقابلی امانت. |

اِحالةً { ح. عر. احاله صورتیله، مزایده ویا مناقصه‌یه قویه‌رق طالبنه ترك ایتمك طریقیله، التزام یولنده: اعشار احالةً اداره اولنیور. | مقابلی: امانةً. |

اَحِبّا { سذ. جم. عر. فد: حبیب. با: حبیب.

اَحباب { سذ. جم. عر. فد: حبیب. با: حبیب. — تر. فد. دوست، محب: اوآدم احبابمدر؛ احبابجه قونیشورز.

اَحبابلق { س. دوستلق، محبت، مناسبات دوستانه.

اَحبار { سذ. جم. عر. فد: حبر. با: حبر.

اِحتِباس { سذ. | «حبس» دن مص. افتعال | ط. طوتلمه، طوتوقلق: احتباس بول = ادرار طوتلمه؛ احتباس صفراء وسائره.

اِحتِجاب { سذ. عر. | «حجاب» دن مص. افتعال | اورتنمه، صاقلانمه، کورینمه‌مه، کیزلنمه، نقاب وپرده وسائره آرقه‌سنه کیرمه.

اِحتِجاج { سذ. عر. | «حجت» دن مص. افتعال | دلیل وحجت ایراد ایتمه، بر دعوانك اثباتیچون بر شیئی دلیل وحجت عد ایتمه: سعدینك بر شعریله احتجاج ایدیور؛ احتجاجه صالح بر شیء بوله‌مدی.

اِحتِجام { سذ. عر. | «حجامت» دن مص. افتعال | حجامت اولمه، بوینوز یاپیشدیره‌رق قان آلدیرمه: احتجام ایتمك.

اِحتِراز { سذ. عر. | «حرز» دن مص. افتعال | صاقینمه، چکنمه، تحفظ، اجتناب: منافقدن دائما احتراز ایتملی؛ کمال احترازله = پك زیاده صاقینه‌رق.

اِحتِراق { سذ. عر. | «حرق» دن مص. افتعال | یانمه، طوتیشمه، یانوب کول اولمه: احتراق ایتدی = محترق اولدی. || ه. بر سیاره‌نك شمسه تقربی، شمسله بر برجده بولنمسی: احتراق زحل. || کیم. بر جسمك مولد الحموضه ایله ترکبندن حصوله کلن تبدل: احتراق ذاتی، بطیء، تنفسی. || م. احتراق نقطه‌سی = اشعهٔ شمسك اجتماع ایتدکلری نقطه.

اِحتِرام { سذ. عر. جم: احترامات. | «حرمت» دن مص. افتعال | حرمت، رعایت، صایغی، توقیر، اعزاز، تکریم: احترامده قصور ایتمدی؛ واجب الاحترام = شایان حرمت. | احترامات فائقه، انشاده تعبیر تحیه‌در.

اِحتِساب { سذ. عر. | «حساب» دن مص. افتعال | ١. حساب صورمه، حسابه چکمه، مسئولیت. ٢. زجر، مجازات. ٣. وقتیله پولیس و بلدیه وظیفه‌سنی ایفا ایدن واك باشلی ایشی اصنافك اوزان و اکیالنه نظارتدن عبارت اولان محتسب ویا احتساب آغاسی مأموریتی ودائره‌سی. ٤. بو دائره‌یه عائد رسوم. || احتساب آغاسی، ناظری = محتسب، داروغه، شهر امینی.

اِحتِسابیه { سذ. عر. | رسوم احتسابیه‌دن مخفف | احتسابه یعنی بلدیه‌یه عائد رسوم.

اِحتِساس { س. جم: احتساسات. | فن منافع الاعضاده فر. Sensation دینلن حالی افاده ایچون ایجاد اولنوب لسان ادبی‌یه دخی فرجه‌یاب دخول اولمش بر کلمه ایسه‌ده، عربیده «حس» ماده‌سی افتعال بابندن اصلا تصریف اولنمدیغندن، «جس» تعبیری بونی افاده‌یه کافی دکل ایسه، «احساس» کلمه‌سنی قوللانمق اقتضا ایدر. |

اِحتِشام { سذ. عر. جم: احتشامات. | «حشمت» دن مص. افتعال | خدم وحشم کثرتی، دارات، دبدبه، طنطنه، شکوه: کمال احتشامله؛ احتشامات فوق العاده‌سیله عوامك کوزلرینی قماشدیردی.

اِحتِضار { سذ. عر. | «حضور» دن مص. افتعال | اولومه حاضر اولمه، حالت نزع، جان چکیشمه: بیمار احتضارده اجرت دیلر طبیب.

اَحتِطاب { سذ. عر. | «حطب» دن مص. افتعال | اورمان ویا بالطه‌لقدن اودون کسمه: اهالینك حق احتطابی.

اِحتِفال { سذ. عر. جم: احتفالات. | «حفل» دن مص. افتعال | بیوك برآلای ایله حرمت وتعظیم. | باشلیجه جمعی جنازه‌آلایلری حقنده

مستعملدر | : نعشی احتفالات لازمه ایله قالدیرلدی .

اِحتِقار | سند. عر. | « حقارت » | دن مصد. افتعال | ١. حقارته قائلانمه، تذلل، تواضع. ٢. خوار وحقیر نظریله باقمه، کوز طوتمامه : استقار ایتمك.

اِحتِقان | سند. عر. | « حقن » | دن مصد. افتعال | ط. ١. حقنه وشیرینغه استعمالی. ٢. بر عضوه قان بریکمه سیله اورانك شیشوب قیزارمه سی، تراکم دم. | فر. Congestion.)

اِحتِکار | سند. عر. | « حکر » | دن مصد. افتعال | ذخیره وسائر محصولاتك طو. بدن مبایعه وحبسیله فیاتنك ترقیسندن صکره آخر بهایه ایله فروختی معاملهسی، مطره بازلق.

اِحتِلام | سند. عر. | « حلم » دن | مصد. افتعال | ١. دوش آزمه، اویقوده صو اقتضا ایتمه. ٢. بالغ اولمه، سن بلوغه ایرمه.

اِحتِماء | سند. عر. | « حمیه » دن | مصد. افتعال | ط. مضر یمکاردن اجتناب، پرهیز.

اِحتِمال | سند. عر. ج : احتمالات. | « حمل » دن مصد. افعال | ١. یرکلمه، قالدیرمغه اقتدار، تحمل : ناتوانلر آنده بو تکلیفه یوقدر احتمال. (فضولی). ٢. ممکن اولمه، امکان، عقله قریب اولمه، بر شیئك اوله بیلمسی : بو ایشك بو کون بیتمسی احتمالی ضعیفدر؛ بوکا احتمال ویرمم؛ هر احتماله قارشی : اغلب احتماله (وطوغر. یسی)اغلب احتمالاته کوره. احتمالی یوقدر = ممکن دکلدر: احتمالدر، (و طوغریسی محتملدر، یاخود) احتمالی واردر = ممکندر؛ احتمال بعید = ضعیف احتمال: احتمال غالب = قوتلی احتمال. = ح. اوله بیلیر، باکه : احتمال بو اقشام کلیرلر.

اِحتِواء | سند. عر. | « حوایت » | دن مصد. افتعال | ایچنه آلمه، جامع وشامل اوله، احاطه : بوتعبیر بر چوق معانی یی احتوا ایدر = حاوی وشاملدر. | بعض اسمارك لاحق اولهرق فارسی قاعده سنجه بر طاقم سقیم وصنع ترکیبلر تشکیل ایدر، که مجرد کتابت رسمیه یه صیغفعله پایدار اولیورلر : | مکارم احتواء مکارمی حاوی (!)

اِحتِیاج | سند. عر. ج : احتیاجات. | « حوج » دن مصد. افتعال | ١. لزوم ضروری، بر شیئه اونسز یاپه میه جق در. جه ده باغلی اولمه. ٢. لزوم، اقتضا : بو مکتب ایچون بر معلم دها احتیاج واردر: فلان شهرك صویه احتیاجی انکار اولنه ماز. ٣. یوقلق، یوقسوللق، فقدان، ضرورت : احتیاج انسانی چابق اختیارلادیر. ٤. افتقار، عرض حاجته احسانه انتظار : بنم کیمسه یه احتیاجم یوقدر. || دفع احتیاج = لزوم ضروریسی حس اولنان شیئی تدارکله احتیاجدن قورتمه = ج. نوع بشره تعیش ایچون اقتضا ایدن شیلر : احتیاجات اهالی؛ احتیاجات ضروریه: احتیاجات عمومیه : احتیاجات مادیه ومعنویه .

اِحتِیاط | سند. عر. | « حوط » | دن مصد. افتعال | ١. ایلریده لزومی کوریلور احتمال وملاحظه سیله تدبیرلی طاورانمه: احتیاط اوزره بولنمق، احتیاطلی طاورانمق. ٢. بصیرت، تدبیر، غفلتك عکسی. ٣. حال حاضرده زائد کبی کورینوب آنجق ایلریده لزومی احتمالنه بناءً صاقلانان شیء : احتیاط آغچه سی، احتیاط عسکری. || ع. عساکر نظامیه نك بعدالتعلیم سلاح آلتنده طوتلیوب، حین حاجتده آلتمق اوزره ترخیص ایدیلن صنفی.

اِحتِیاطاً | ح. احتیاط طریقیله، | ایلریده لازم اولور ملاحظه سیله .

اِحتِیاطسز | ص. احتیاطه رعایت ایتمین ،ایلریده ظهور ایده بیله جك احواله قارشی وقتیله تدبیر دوشونمین، غافل. اسباب احتیاطیه دن محروم : احتیاطسز آدمدر: احتیاطسز طاورانمدی .

اِحتِیاطسزلق | س. احتیاطه | عدم رعایت.

اِحتِیاطلی | ص. احتیاطه رعایت ایدن، اسباب احتیاطیه سی مکمل اولان، ایلریده ظهور ایده بیله جك احواله قارشی تدابیر لازمه یی اکمال ایتمش، بصیرتلی : چوق احتیاطلی آدمدر؛ بن دائما احتیاطلی طاورانیرم .

اِحتِیاطی | ص. ع. ة : احتیاطیه. | احتیاطه مبنی ویا منسوب ومتعلق اولان : تدبیر

احتیاطی، عساکر احتیاطیه، فرقهٔ احتیاطیه.

اَحتِیال { سذ. عر. جم: احتیالات. [« حیله » دن مص. افتعال] حیله استعمالی، حیله‌یه مراجعت.

اَحجار { سذ. جم. عر. فد: حجر. با: حجر.

اَحَد { عد. عر. جم: آحاد. ث: احدی. بر، یك، واحد. ف. || یوم الاحد = بازار کونی. = جم. م. بردن طقوزه قدر اولان رقملرکه حسابده الك صاغده‌کی خانه‌ده یازیلیر.

اِحداث { سذ. عر. [« حدث » دن مص. افعال] میدانه کتیرمه، ایجاد واختراع، یکی طرزده بر شیء وجوده کتیرمه، پیدا ایتمه: طوب نه‌وقت احداث اولندی.

اِحدی { عد. ث. عر. با: احد.

اَحَدِیَّت { سذ. عر. برلك، جناب حقك برلکی، وحدانیت: بارکاه احدیته عرض مناجاة ایتدی.

اَحرار { سذ. ص. جم. عر. فد: حر. با: حر.

اِحراز { سذ. عر. [« حرز » دن مص. افعال] قزانمه، نائل اولمه، معنویاتدن برنعمته مالك اولمه: رتبه، مسند احراز ایتمك.

اِحراق { سذ. عر. [« حرق » دن مص. افعال] یاقمه، آتشه آتمه. آتش ویرمه: بر او، بر اورمان، بر آدم احراق ایتمك. || احراق بالنار = انسانی دیری دیری آتشه آتوب یاقمه جزای مدهشی.

اِحرام { سذ. عر. [« حرم » دن] ١. حرم شریفه کیررکن حجاجك بورندکاری دیکیشسز ثوب که یوك و یا پاموق وکتندن اولور: احرامه کیرمك. ٢. عربانك بورندکاری بیوك یوك چارشف. ٣. یره و یا مندرك اوزرینه یاییلان و چارشف ویورغان کبی قوللانیلان خولی و یا خاوسز یوك یایغی.

اَحری { ص. عر. [لسانمزده غیر مستعمل اولان « حری » دن ستف.] دها مناسب، دها لایق، دها شایسته وشایان. انسب: بو آدم تلطیفه جمله‌دن احرادر.

اَحزاب { سذ. جم. عر. فد: حزب. با: حزب.

اَحزان { سذ. جم. عر. فد: حزن. با: حزن.

اِحساس { سذ. عر. جم: احساسات. [« حس » دن مص. افعال] ١. طویمه، خواص خمسه‌دن بری واسطه‌سیله متأثر اولمه. ٢. حس واسطه‌سیله درك وفهم. [« حس » دن همان فرق اولنوب، « حس ایتدیرمه » معناسنی ایسه عربیده اصلا افاده ایتمدیکندن، او معنا ایله قوللانلمامالی، واصلسز اولان « احتساس » یرینه استعمال اولنملیدر.]

اِحسان { سذ. عر. جم: احسانات. [« حسن » دن مص. افعال] ١. ایلك ایتمه، کوزل معامله. ف. ٢. باغشلامه، بخش، اعطا: کندیسنه کوزل بر آت احسان ایتدی. ٣. ویریلن، باغشلانان شیء، عطیه، بخشش: احسان شاهانه توزیع اولندی. ٤. لطف، عنایت، کرم: احسان بیورك ایکی سوز سویلیه‌یم. [بو معنا ایله استعمالی نابمحلدر.] || احسان علی الاحسان = احسان اوستنه احسان. || الاحسان بالتمام = برشیء ویریلنجه تمامیله، تماتیله ویرلملیدر.

اِحساندیده { ص. فا. جم: احساندیدگان. [عر. احسان = ایلك. فا. دیده = کورمش] برینك لطف واحسانی کورمش، نعمتنه نائل اولمش اولان، منتدار.

اَحسَن { صذ. عر. ث: حسنی. [« حسن » دن ستف.] دها کوزل، دها یاقیشیقلی، پك کوزل.

اَحشاء { سذ. جم. عر. [فد: « حشا » لسانمزده غیر مستعملدر] ١. انسان ویا حیوانك کوکسی وقارنی ایچنده‌کی شیلر، باغرصاقلرله جکرلر، یورك، طلاق وسائره، باغر. ٢. باغرصاق.

اِحصاء { سذ. عر. [« حصی » دن مص. افعال] صایمه، تعداد، شمار: فضائلی ناقابل احصادر.

اِحضار { سذ. عر. [« حضور » دن مص. افعال. حضوره کتیرمه، حاضر وموجود ایتمه: او آدمی او کتابلری احضار ایتدم = کتیرتدم. [حا-

ضرلامه وتهیئه معناسیله قوللا-
نلمامليدر. | || حق. محکمه‌یه جلب
ودعوت: احضار پوصله‌سی = برینك
محکمهٔ حقوقه جلب ودعوتیچون
کوندریلن تذکره. || احضار مذ-
کره‌سی = برینك محاکم جزائیه‌یه
جبراً جلبی ایچون کوندریلان
مذکره.

اِحضاریّه { سث. عر. حق. بر-
ینك محکمه‌یه جلب
ودعوتیچون آلنان خرج.

اَحفاد { سذ. جم. عر. فد:
حفید. با: حفید.

اَحَقّ { صذ. عر. | «حقیق» دن
ستف | دها ویا پك حقلی،
دها مستحق، الیق: او آدم
جمله‌دن احقدر.

اِحقاق { سذ. عر. | «حق»
دن مص. افعال | (حق)
یرینه کتیرمه، اجرا ایتمه: احقاق
حق ایتمك. | دائما «حق»
اسمیله برابر قوللانیلیر. اصل
معناسی حق نظریله باقمقدر. |

اَحقَر { صذ. عر. | «حقیر» دن
ستف | دها ویا پك خوار
وحقیر: عبداحقرلری. | اکثریا
محویت وتواضع مقامنده
مستعملدر. |

اَحکام { سذ. جم. عر. فد:
حکم. با: حکم.

اِحکام { سذ. عر. | «حکم» دن
مص. افعال | قوتلندیرمه،
صاغلاملاشدیرمه، محکم ایتمه. ذ.
با: تحکیم.

اِحلاء { سذ. عر. | «حلو» دن
مص. افعال | کیم. طا-
تلیلاتمه. | فر. Lubrification. |

اَحلام { سذ. جم. عر. | فد:
لسانمزده غیر مستعمل
«حلم» | رؤیالر، اضغاث.

اَحلی { صذ. عر. | «حلو» دن
ستف. | دها ویا پك طاتلی. ذ.

اِحلیل { سذ. عر. تش. آلت تنا-
سل ذکورك دلیکی،
مجرای بول.

اَحمال { سذ. جم. عر. | فد: لسانمز-
ده غیر مستعمل «حمل» |
١. یوکلر، اثقال. ٢. آغر شیئلر،
اشیا، آغرلق.

اَحمَر { صذ. عر. ذ: حمراء. قیرمزی،
قزیل، سرخ. ذ. || موت
احمر = قان دوکه‌رك مقتولاً
ویاشهیداً وفات.

اِحمِرار { سذ. عر. | «حمر» دن
مص. افعلال | قیزارمه،
قیزیللق. || ط. قرمیزی لکه‌لر
پیدا اولمسنی موجب خفیف برجلد
خسته‌لغی. | فر: Erythème. |

اَحمَق { صذ. عر. | «حمق» دن
صث. | عقلسز، بدلا،
قالین قفالی، بون. | «حمقاء»
اولان مؤنث عربیسی لسانمزده
مستعمل اولمیوب، ینه احمق
قیز دینلیر. |

اَحمَقجه { صذ. آز احمق، آحمقمسی،
احمقه بکزر. = ح.
احمقلر طرزنده، احمق کبی.

اَحمَقلق { سذ. بدلالق، حمق،
حماقت.

اَحوال { سذ. جم. عر. فد:
حال. با. حال.

اَحوَل { صذ. عر. | «حول» دن
صث. | شاشی. لس.

اِحیاء { سذ. عر. | «حیوة» دن
مص. افعال | ١. دیر-
لتمه، جانلاندیرمه، اعادهٔ حیات:
قیامت کونی جناب خالق اولو-
لری احیا بیوره‌جقدر. ٢. تازه
حیات ویررجه‌سنه شنلندیروب
اعمار ایتمه: تمدید اولنان دمیر
یول خطلری آناطولی‌یی احیا
ایتدی. ٣. قوت وطراوت
ویرمه: بو یاغمور باغلری احیا
ایتدی. ٤. سویندیرمه، کوزل
بر خبرله ویا لطف واحسانله
تسریر: بنی احیا بیوردیکز.
٥. یکیدن قوت وشان وشرف
قزاندیرمه: احیای اسلام. ٦.
اویاندیرمه، وجوده کتیرمه،
تأسیس ویا تعمیر: بر چشمه، بر
تکیه، بر مکتب احیا ایتدی.
٧. (کیجه‌یی) عبادتله واویقوسز
کچیرمه: احیای لیالی ایدیور.
|| احیای موات = خالی یرلری
آچوب زراعته صالح ایتمه.

اِحیا کرده { ص. ١. احیا
ایدلمش، تأسیس
واعمار اولنمش، وجوده کتیرلمش:
سلیمیه قشله‌سی سلطان سلیم خان
ثالث حضرتلرینك احیا کرده-
سیدر. ٢. لطف دیده، نائل
نعمت.

اَحیان { سذ. جم. عر. فد:
حین. با: حین.

اَحیاناً { ظز. عر. وقت وقت،
آره صره، گاه گاه:
احیانا کلیرلر.

اَخ { سذ. عر. جم: اخوان،
اخوة. | ترکیبات عربیه‌ده
اخو، اخا، اخی صورینی آلیر. |
قارداش. برادر. ذ.

اِخافه { سث. عر. | «خوف» دن
مص. افعال | قورقوتمه،
قورقو ویرمه، تخویف، تهدید:
اخافه ایتمك.

اَخبار { سذ. جم. عر. فد:
خبر. با: خبر.

اِخبار { سذ. عر. جم: اخبارات. | «خبر» دن مص. افعال | خبر ویرمه، بیلدیرمه، آکلاتمه، معلومات ویرمه، یتیشدیرمه: وقوع حالی فلانه اخبار ایلدی.

اِخبارنامه { سـ. فا. صف. ١. برقصد ویا وقوعانه دائر معلوماتی حاوی اوله‌رق مرجعنه ویریلن ورقه. ٢. بر مبلغك اعطاسی ویا دیکر بر معامله‌نك اجراسی لزومنه دائر بر دائرهٔ رسمیه‌دن کوندریلن اخطارنامه.

اِخباری { ص. عر. ت: اخباریه. | د. وقوع بولمش ویا بوله‌جق بر حالدن خبر ویرمکی متضمن اولوب، امر ونهی ودعا وآرزو کبی معانی‌یه دلالت ایتمین (فعل، جمله وسائره): «بن کلدم، اوکله‌جکدر» جمله‌لری جمل اخباریه و«سن کل، او کلمیدر» جمله‌لری جمل انشائیه‌در.

اِخباریّه { سذ. عر. قاچاق اشیایی دائرهٔ عائده‌سنه خبر ویرنه اعطا اولنان آقچه، مخبر اجرتی.

أخت { سذ. عر. جم: اخوات. | قیز قارنداش، همشیره، خواهر. ن.

اِختبار { سذ. عر. | «خبر» دن مص. افتعال | صوروب یوقلایه‌رق ودنه‌یه‌رك اوکرنمه. ن.

اِختتام { سذ. عر. | «ختم» دن مص. افتعال | ختام بولمه، بیتمه. ن.

اِختداع { سذ. عر. | «خدع» دن مص. افتعال | خدعه وحیله استعمالی، حیله‌کاراق. ن.

اَختَر { سـ. فا. جم: اختران. ستاره، نجم، کوکب. لـ. || مج. بخت. طالع: بداختر = بدبخت، طالعسز: نیك اختر = بختیار، فرخنده طالع.

اِختراع { سذ. عر. جم: اختراعات. | «خرع» دن مص. افتعال | مثلی سبق ایتمه‌مش بر آلت و ماکنه وسائره ایجادی: تلغرافك، واپورك، طباعتك اختراعی. || مج. اصلی اولمیان بر شیئك قوریلوب واقع وصحیح کبی کوسترلمسی: بو حوادثی کندیسی اختراع ایتدی. || د. کیمسه طرفندن قوللانلمامش تعبیرلر ومضمونلر صرفی: بو شاعرك طبع اختراع کارانه‌سی واردر.

اختراع، خلق، ایجاد، کشف، احداث، ابداع آرالرنده فرق واردر: اختراع وسائط معلومه بله واعمال فکر سایه‌سنده بولنمش بر ترتیبله اعجاز کارانه بر شیئ میدانه قویمق: خلق پسیتون یوقدن وار ایتمك: ایجاد معدوم ویا معدوم عد اولنه‌جق صورتده مجهول بر شیئه وجود ویروب پیدا ایتمك: کشف موجود ایکن انظاردن مستور وجهول بولنان بر شیئی ظاهره اخراج ایده‌رك معلوم ایتمك: احداث ایکی بر شیئ چیقارمق ویکی طرزده بر شیئ میدانه قویمق: ابداع ایسه یکیلکیله برابر غرابت ولطافتیله دخی جالب انظار دقت اوله‌جق بر شیئ بولوب اورته‌یه آلنمقدر. تلغراف، واپور اختراع اولندی: عالم، انسان خلق بیورلدی: کسیجیلك، زراعت، تجارت ایجاد اولندی: امریکا، تپتون سیاره‌سی، پلاتین معدنی کشف اولندی: عساکر نظامیه احداث اولندی: فونوغراف، تلفون ابداع ایدلدی. ایجاد دها مطلق واعم اولوب دیکرلری بربنه دخی قوللانیله‌بیلیر.

اِختراعکارانه { ص. فا. ایجاد واختراعه متعلق ویا مقتدر: بو آدمك افکار، طبیعت اختراعکارانه‌سی واردر. = ح. اختراع اصحابنه یاقیشیر صورتده: اختراعکارانه بر طرزله.

اِختراعی { ص. عر. ت: اختراعیه. ایجاد واختراعه متعلق ویا اختراع اولنمش: افکار اختراعیه، تعبیرات اختراعیه.

اَختَر شِناس { سـ. فا. نجومدن احکام چیقارمق ادعای باطلنده بولنان منجم.

اِختِصار { سذ. عر. جم: اختصارات. | «خصر» دن مص. افتعال | سوزك قیصه کسلمسی، مرامك آز سوزله افاده‌سی، بر عباره‌دن لزومسز ویا ایکنجی درجه‌ده لزومی اولان تفصیلاتك طی: ابن خلدونك تاریخی اختصار ایدلمه‌مشدر: اختصار صورتیله، علی طریق الاختصار.

ایجاز واجمالدن فرقی واردر: اختصار فضله تفصیلاتی چیقاروب صورت افاده‌یی حال طبیعیده براقمق: ایجاز عباره‌یی لزومندن زیاده وحال طبیعیسنك پك مادوننده قیصالدوب زور اکلاشیله‌جق بر حالده براقمق: اجمال ایسه یالکز خلاصه ونتیجه‌سی آلمقدر. مروج المذهب اختصار، کافیه ایجاز، عوامل اجمال طریقیله یازلمشدر.

اِختِصاراً { ح. عر. تفصیلاتسز مختصر اوله‌رق، اختصار طریقیله.

اِختِصاص { سذ. عر. | «خصوص» دن مص. افتعال | ١. بر آدمك بر ایشه ویا بر فن وعلم وصنعته حصر مساعی واشتغال ایدوب یالکز اونکله اشتغال ایتمسی: بو طبیبك امراض جلدیه‌یه اختصاصی واردر. افر:

Spécialité] : ارباب اختصاص = منسوب بولندقلری فن وصنعتك یالکز بر شعبه‌سیله توغل ایدنلر. [فر : Spécialistes]. ٢. بر آدمه منسوبیتده مبالغه. خصوصیت، انقطاع، انتساب : فلان ذاته اوتهدن بری اختصاصم واردر.

اِختِصاصی (ص. عر. ؤ : اختصاصیه. بر فنك یهر شعبه‌سی یا تفریق آیریجه تحصیلی اصول جدیده‌سنه واو شعبه‌لردن بهرینه منسوب و متعلق : بو طبیبك امراض داخلیه حقنده معلومات اختصاصیه‌سی واردر.

اِختِصاصیّون (سذ. جـ. عر.) بر یولك یالکز بر شعبه‌سیله توغل واوننده کسب رسوخ ایدنلر، ارباب اختصاص. [فر. Spécialistes].

اِختِصام (سذ. عر. | « خصو. مت » دن مص. افتعال) دشمنلك، مخاصمه. ن.

اِختِضاب (سذ. عر. | « خضب » دن مص. افتعال) (طیرناق وصاچ وصقال وسا. ئره‌نی) بویامه : صقالنی حنا ایله اختضاب ایدردی. لـ.

اِختِضاع (سذ. عر. | « خضوع » دن مص. افتعال) تواضع، خضوع، سرفرو. ن. لـ.

اَختِطاب (سذ. عر. | « خطبه » دن مص. افتعال) نکاحله ایستمه، بر قیز و یا قادینی تزوجه طالب اولمه. لـ.

اِختِطاف (سذ. عر. | « خطف » دن مص. افتعال) قاپمه، قاپوب کوتورمه. لـ. || اختطاف بصر = کوز آلمه، قاشدیرمه.

اِختِفاء (سذ. عر. | « خفی » دن مص. افتعال | کیزلنمه، صاقلانه : اختفا ایتمك.

اِختِلاج (سذ. عر. جـ : اختلاجات. | « خلج » دن مص. افتعال | چارپمه، چارپندی، سکرمه : اختلاج قلب = یورك چارپنتیسی؛ اختلاج عین = کوز سکرمه.

اِختِلاس (سذ. عر. جـ : اختلاسات. | « خلس » دن مص. افتعال | چاله، سرقت. | اصل معناسی اصوللله وال چاپقلغیله آشیرمه ایکن، بزده اك زیاده افعال سرقتده قوللانیلیر. || اختلاس وقت = مشاغل آراسنده بر آز وقت بوله، آرالق بوله.

اِختِلاط (سذ. عر. | « خلط » دن مص. افتعال | قاریشوب کوریشمه، آمیزش : اخلاقسز آدملرله اختلاط ایتمه‌ملی. | اصل عربیده بو مقامده مخالطه قوللانیلیر. | اختلاطدن ممنوع = کیمسه ایله کوریشمه‌سنه مساعده اولنمیان محبوس.

اِختِلاف (سذ. عر. جـ : اختلافات. | « خلف » دن مص. افتعال | اویمامش، اویوشمامه، عدم توافق : آرامزده اختلاف واردر، اختلاف ظهور ایتدی: اختلاف آرا = رأیلرك بریره کلمه‌سی: اختلاف صور والسنه = نوع بشر صورتلریله لسانلرینك بربرینه اویمامسی: اختلاف لیل ونهار = کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق. || مختلاف دار = ایکی کیمسه‌دن بری بر دولت دیکری بشقه بر دولت تبعه‌سندن اولمق.

اِختِمار (سذ. عر. | « خمر » دن مص. افتعال | مایه‌لنوب قاینامه، اکشیوب مایه‌لنمه : خمور، شراب اختمار ایتدی.

اِختِناق (سذ. عر. | « خنق » دن مص. افتعال | بوغازك صیقیلوب طیقانمسیله نفس آلهامامه، بوغلمه. ن. || ط. اختناق رحم = وقتیله رحمك طیقانمسندن منبعث ظن اولنان وعلی الاکثر قادینلرده ظهور ایدن اعصابی بر حال ومرض. [فر : Hystérie].

اِختِیار (سذ. عر. جـ : اختیارات. | « خیر » دن مص. افتعال | ١. سچمه، ترجیح، انتخاب : ایکیلرندن بونی اختیار ایتدم. ٢. قبول ایتمه، قائلانمه، راضی اولمه : انزوایی اختیار ایتدی: اهون شری اختیار ایتملی. ٣. ارادت، ارادهٔ جزئیه، کندینه مالك اولوب کندی رأی وآرزوسیله حرکت ایتمه : اختیار الدن کیتدی: کندی اختیاریله بو ایشه قرار ویردی. || بی اختیار، بلااختیار = ایستمیه‌رك، کندینده اولمیه‌رق، اراذنی منضم اولمقسزین. = جـ. اختیارات = تقویملرده فلان کون فلان شیئی یاپملی کبی احکام باطله.

اِختِیار (سذ. ص. | عربی مختار و صاحب الاختیار تعبیرندن مأخوذ اولمه کرکدر. | یاشلی آدم، قوجه، پیر، شیخ :

اختیار آدم، اختیار قادین، اختیارلر مجلسی. | اساسی غلط اولدیغیچون وقتیله لسان ادبیده قوللانلمیوب، قوجه وقوجامق کبی خالص ترکجه تعبیرات ترجیح اولنوردی. مؤنثنده «اختیاره» دیمك عبثدر. |

اِختِیارلاتمَق { فت. قوجاتمق، ضعف پیری یه دوچار ایتمك: کثرت مشغولیت کندیسنی وقتسز اختیارلاتمشدر.

اِختِیارلامَق { فل. قوجامق، اختیار و پیر ناتوان اولمق: کوریشمیه‌لی چوق اختیارلامشسکز.

اِختِیارلق { س. قوجه‌لق، شیخوخت، پیری.

اِختِیاری { ص. عر. ث: اختیاریه. انسانك کندی ارادت ورضاسیله واقع اولان، مجبوری اولمیان: مکتبمزده آلمانجه تحصیلی اختیاریدر.

اِخدار { سذ. عر. | «خدر» دن مص. افعال | ط. (بر عضوك) حسنی ابطال ایتمه، اویوشدیرمه.

اَخذ { سذ. عر. آلمه، ستاد، قبول، تسلم: مکتوبکزی اخذ ایتدم: مطلوبنی تمامیله اخذ ایتدی. | «آلمق» دیمك البته افصحدر. | || اخذ ثار = انتقام آلمه. || اخذ معلومات = صوروب اوکرنمه. || اخذ واعطاء = آلیش ویریش، آلیم صاتیم، دادوستاد. || اخذ وکرفت = یاقه‌لامه، توقیف ودردست ایتمه.

اِخراج { سذ. عر. جم: اخراجات. | «خروج» دن مص. افعال | ١. چیقارمه، طیشاری یه آتمه: کندیسنی مملکتندن اخراج ایتدیلر: آغریان دیشك علاجی آنجق اخراجیدر. ٢. استحصال ایتمه: چیچکاردن کوزل عطریات اخراج ایدرلر. ٣. فضله محصولات ارضیه وصناعیه‌یی ممالك اجنبیه‌یه کوندرمه: بو ولایت خیلی ذخیره و یپاغی اخراج ایدر. | بو معنالرك هپسنی «چیقارمق» فعلی پك اعلا افاده ایتمکله لسـ. در. | — جم. بر مملکتك محصولات زرعیه و سائره‌سندن احتیاجات محلیه‌دن فضله کلوب ممالك سائره‌یه کوندریلان قسمی، بر مملکتدن چیقوب اقچه دخولنه سبب اولان محصولات ومعمولات، ادخالات قابلی: بر مملکتك اخراجاتی ادخالاتنه تقابل ایتمزسه، بالطبع ثروت عمومیه‌سی کیتدکجه تناقص ایدر.

اُخرَوی { ص. عر. ث: اخرویه. | آخرت دیمك اولان «اخری» دن سمن. | آخرته منسوب و متعلق: مثوبات اخرویه.

اُخرَوِیّات { سث. جم. عر. آخرته متعلق ایشلر: اخرویاتله چوق توغل ایدر.

اُخری { صث. عر. ذ: آخر. بشقه، دیکر: جهت اخری، مسئلهٔ اخری. || مرةً بعد اخری = دفعاتله، بربرینی متعاقب بر قاچ دفعه. || نشئهٔ اخری = حیات اخرویه، او بر کلیش.

اَخشاب { سذ. جم. عر. فد: خشب. با: خشب. — تر. ص. فد. کراسته‌دن، تخته‌دن معمول: اخشاب خانه، بنا.

اَخَصّ { صذ. عر. | «خاص» دن ستف. | الث خاص، الث باشلی: اخص آمالم، اخص احبام. | مضافك عددی معتبر اولدیغندن، «اخص آمالمدن» و «اخص احبامدن» دیمه‌ملی. |

اَخضَر { ص. عر. ث: خضراء. | «خضر» دن صش. | یشیل، سبز. ن.

اَخطار { سذ. جم. عر. فد: خطر. با: خطر.

اِخطار { سذ. عر. جم: اخطارات. | «خطور» دن مص. افعال | ١. بر شیئی برینك خاطرینه کتیرمه، تذکیر: یارین درسه باشلایه‌جغمزی کندیسنه اخطار ایتدم. ٢. بر آدمك بیلمدیکی وغفلتله کورمدیکی بر شیئی کوستروب نظر دقتنی جلب ایتمه: کیفیتی اخطار ایدن اولمدی: اخطارات خالصانه‌سی نظر اعتباره آلندی.

«اخطار» ك «تنبیه» دن فرقی بودرکه: تنبیه مافوقدن مادوننه، اخطار ایسه مادوننده مافوقنه ویا اقراندن قرانه اولور.

اَخَفّ { صذ. عر. | «خفیف» دن ستف | دها ویا الث خفیف، اهون: اخف مجازات.

اِخفاء { سذ. عر. | «خفی» دن مص. افعال | کیزلمه، صاقلامه: فراری‌یی اخفا ایدنلر مسئول اولور.

اَخکَر { س. فا. آتشلی کول. کول ایله قاریشیق اینجه قور. لسـ.

اَخِلّاء | سذ. ج. عر. فد: خليل. با: خليل.

اِخلاص | سذ. عر. ج: اخلا. صفات. ا «خلوص» دن مصد. افعال ا ۱. طوغری وغرضسز محبت، صدق، خلوص قلب، صميميت: عرض اخلاص ايتمك. ۲. ريا سز وصميمی عبادت، غل وغشدن عاری اعتقاد. ا سوره‌ٔ اخلاص = «قل هو الله احد...» سوره‌ٔ شريفه‌سی که اعتقاد خالصك زبده‌سنی حاويدر. ا اخلاصمند. اخلاصپرور، اخلا. صكارانه‌كی فارسی ادالر وكلمه. لرله تركيبی قاعده‌ٔ فصاحته منافيدر. ا

اَخلاط | سذ. ج. عر. فد: خلط. با: خلط.

اَخلاف | سذ. ج. عر. فد: خلف. با: خلف.

اَخلاق | سذ. ج. عر. فد. خلق. با: خلق. = فد. كی. ۱. انسانك يارادیلشده جائز اولديغی ويا تربيه ايله استحصال ايتديكی احوال روحيه وقلبيه، خصال. شمائل: اخلاق حميده = فضائل اخلاق، حسن اخلاق: ا. اخلاق ذميمه = سوء اخلاق. ۲. حسن اخلاق، اخلاق حميده: انسان ايچون برنجی آرا نه‌جق شیٔ اخلاق قدر. ۳. اخلاق وتربيه‌دن بحث ايدن علم كه فلسفه شعباتندندر: علم اخلاق؛ اخلاق ايله توغل ايدن حكما. ‖ اخلاق بوزوقلغی، فساد اخلاق = اخلاق عموميه‌يه عارض اولان كوتيلك.

اَخلاقسِز | ص. اخلاق بوزوق، سوء اخلاقه مقارن: پك اخلاقسز برآدمدر.

اَخلاقسِزلِق | سـ. سوء اخلاق صاحبی اولان آدمك حالی.

اَخلاقی | ص. عر. ؤ اخلاقيه. اخلاق وشمائله ويا علم اخلاقه متعلق. ا هر نه قدر «اخلاق» كلمه‌سی مفرد كبی قوللانيلیور. سه‌ده، عربيده اساساً يته جمع اولديغندن، ياء نسبی ايله اخلاق واخلاقيه ديمك جائز اوليوب، بو تعبير غلط ومع هذا مستعملدر. ا

اَخلاقِيّات | سذ. ج. عر. علم اخلاقه متعلق مبا. حث و مطالعات: اخلاقياتله اوغراشان حكماءدندر. ا بو دخی غلط مشهوردر. ا

اَخلاقِيّون | سذ. ج. عر. علم اخلاقه دائر كتاب يازان وبو علم ايله اوغراشان حكما و مؤلفين: شيخ سعدی اخلاقيوندندر. ا بو دخی قاعده‌ٔ فصاحته مغاير بر تعبيردر. ا

اِخلال | سذ. عر. ا «خلل»دن مصد. افعال ا خلل كتيرمه، بوزمه، سقطلامه، افساد، رخنه‌دار ايتمه: اخلال اسايش = اسايشك بوزلمسی.

اِخلامور | سـ. كراسته‌سی كوزل جلا آلمغله مرانفوز لقبده استعمال اولنان وچيچكی خاشلانوب ترلك ايچون ايچيلن معروف بر آغاج كه چيچكی كوزل قوقار، شجر زيزفون. = ص. اخلامور آغاجندن معمول: اخلامور بر ماصه.

اَخوات | سذ. ج. عر. فد: اخت. با: اخت.

اِخوان | سذ. ج. عر. فد: اخ. با: اخ. ‖ مج. ۱. صادق دوستلر، صميمی احبا: اخوان بينده اويله شیٔ آرامامق. ۲. بر مذهب ويا طريقه منسوب بولنانلر: اخوان دين: او بزم اخوانمدندر.

أُخُوّت | سذ. عر. قارنداشلق، برادرلك. ‖ مج. محبت، مودت. مخالصت، صدق وخلوص.

اَخيار | سذ. ج. عر. افد: خير. ا اهل آدملر، اصحاب فضل وكمال، صلحا. ا ضدی: اشرار. ا

اَخير | ص. عر. ؤ: اخيره. صكره. اكی، الك صكره واقع او. لان، صوك: مجلسك قرار اخيری = صوك قراری: اشعار اخيره دكين = صكره واقع او. له‌جق اشعار زمانشه قدر: مقررات اخيره: قرون اخيره = تاريخك منقسم اولديغی اوچ دورك اوچنجيسی.

اَخيراً | ظر. عر. الك صكره، وقت حاضردن آز اول: اخيراً آلمان اسره كوره.

«اخيراً» ايله «مؤخراً» آره‌سنده فرق واردر. برنجيسی وقت حاضره نسبتله قوللانيلوب اوكا قريبتی بيان ايدر؛ ايكنجيسی ايسه ديكر بر حال ووقعه‌نك زمانشه نسبتله قوللانيلوب، اولدن بعدتی كوستريز.

اَداء | سذ. عر. ۱. اوده‌مه، ويرمه، تأديه: ادای دين ايتمدی: بورجی ادا ايتمدی. ۲. ياپمه، فيلسه، اجرا، ايفا: نمازينی ادا ايتمدی؛ ادای شكر.

ادا، اجرا، ايفا، انفاذ آره‌سنده فرق واردر: ادا بورج و يا بورج كبی اولان بر شيئك ايفاسنده قوللانيلير: دين، نماز، شكران ادا سی كبی؛ اجرا بر قرارك ويا فقره‌ٔ نظاميه‌نك

والحاصل مقرر بر شیئك موقع فعل و تطبیقه وضعنده استعمال اولنور: محکمه‌نك، مجلسك قرارینی، قانون و نظامی اجرا ایتمك، اجرای عدالت ایتمك کبی: ایفا وظیفه‌دن معدود اولان بر ایشی ایتمك مقامنده مستعملدر: ایفای وظیفه‌ده قصور ایتمك: انفاذ ایله آلتان بر امرك برینی بولمسنه چالیشمق دیمکدر: امر عالیکزی انفاذ ایتدم.

اَدا | س. | آنف البیان لغت عربیه‌دن مأخوذ اولسه کرکدر. | ۱. طرز، اسلوب: افاده‌سنده‌کی ادا دیکر هیچ بر شاعرك سوزنده یوقدر. ۲. شیوه، ناز: دلبرك اداسی عاشقی اوصاندیرر. ۳. طور، قوروم: بونك اداسی چکلمز.

اَدات | سث. عر. جم: ادوات. آلت، آوادانلق: آلات وادوات. || د. کندی کندینه معنا افاده ایتمیوب اسماء وافعاله ادخال و یا الحاق اولنان کوچك کلمه، حرف: ادات مصدریت. ادات ندا.

اِداره | سث. عر. | «دور» دن مص. افعال | ۱. چویرمه، دوندیرمه، طولاشدیرمه: ادارهٔ اقداح: ماکینه‌یی اداره ایتمك. ۲. قوللانمه، استعمال، بجرمه، چویرمه، ضبط وربط: بو قوناغی اداره ایدن اودر: ایشنی، معیتنی چوق ایی اداره ایدیور. ۳. بر مملکت امور ملکیه‌سنك ایفاسی، اجرای حکومت: ولایتك اداره ایشلری والی‌یه عائد در: علم اداره [فر. Administration]. ٤. کچنمه، تعیش: بو معاش اداره‌مه کافیدر. ٥. تصرف، عدم اسراف: معاشنی اداره ایله قوالانیور: اداره‌یه چوق باقیور: اداره ایله کچینیور. ٦. یتمه، کفایت: بو آقچه، بو قماش اداره ایتمز. ۷. رسمی بر ایشك ویا بر شرکت وسائره ایشنك رؤیتیله موظف واکثریا بر مدیرك تحت امرنده بولنان هیئت و دائره: پوسته وتلغراف، رژی، بانقه، سیغوریطه اداره‌سی. ۸. بویله بر هیئتك دوام واجتماع ایدوب ایش کوردکلری محل وقوناق، دائره: اداره‌یه مراجعت ایتملی. || ط. ادارهٔ بدنیه = انسان وحیوان جسمنده تغذی وصرفیاتك صورت جریانی | فر. Economie animale. | اداره بزی = ایکی پانیوق وبر ایپك اوله‌رق طیانقلی و اوجوز بر نوع کوملکلك خلالی. | اداره فتیلی = یتاق اوطه‌سنده کیجه‌ینان قندیل. | اداره مأموری = امور ملکیه‌ده مستخدم مأمور. || مجلس اداره = ولایت و سنجاق و قضالرده و شرکت و بانقه کبی دائره‌لرده اهالی ویا حصه‌داراندن منتخب اعضادن مرکب مجلس.

اِداره‌جی | ص. اداره وتصرفه چوق رعایت ایدن، ممسك، پنتی.

اِداره‌خانه | س. بر ایشه باقان هیئتك اجتماع ایله ایش کوردکلری یر و دائره: بو غزته‌نك اداره‌خانه‌سی بشقه ومطبعه‌سی بشقه یرده‌در.

اِداره‌لی | ص. ۱. اداره و تصرفه رعایت ایدن: اداره‌لی آدمدر. ۲. اداره و تصرفه الویریشلی: صیغیر اتی چوق اداره‌لیدر.

اَدامَ الله | الله دائم وباقی ایتسین معناسیله مستعمل عربی دعادر: ادام الله دولته.

اِدامه | سث. عر. | «دوام» دن مص. افعال | دائم وباقی ایتمه، دوام ایتدیرمه: حال حاضرینی ادامه‌دن بشقه بر شیء دوشونمز.

اِدانه | سث. عر. | «دین» دن مص. افعال | بورج، اودونج ویرمه، اقراض: کندیسنه آقچه ادانه ایدن یوقدر. | ادانه صندیغی = بعض دوائرده مأمورینه معاشلرندن اودنمك اوزره اقچه اقراض ایتمکه مخصوص صندیق.

اِدانةً | ح. عر. اودونج اوله‌رق، ادانه طریقیله.

اَدانی | سذ. جم. عر. فد: ادنی. | با: ادنی.

اَدَب | سذ. عر. جم: آداب. ۱. تربیه، حسن اخلاق و اطوار مناسبه. ۲. ظرافت، نازکلك. ۳. حجاب، حیا. ٤. ستری ادب وتربیه اقتضاسندن اولان یرلر، عورت: ادب یرلری. ٥. ادبیات علمی که حکایات وامثال واخلاق ایله اشعار ولسان تحصیلنه آلت اولان صرف، نحو، معانی، لغت و سائر علومی جامعدر. || ادب البحث = علم مناظره، علم آداب. || ادب القاضی، ادب الکاتب وسائره = قاضی وکاتب وسائر آدملرك کندی مسلکلرنده

بیلملری ورعایت ایتملری اقتضا ایدن اصول وقواعد .

أدَباء { سذ. جم. عر. فد : ادیب. با : ادیب .

اِدبار { سذ. عر. | « دبور » دن مص. افعال | بخت وطالعك انساندن یوز چویرمسی، بختسزلق، طالعسزلك، اقبال ضدی، پریشانلق .

اَدَبخانه { س. آبدستخانه، آیاق یولی .

اَدَبسِز { ص. ادب وتربیه‌سی اولمیان، تربیه‌سز، اوتانماز، عارسز، حیاسز. || عو. چوق باغروب چاغران، سرت طبیعتلی، ترس : ادبسز بر قاری .

اَدَبسِزجه { ح. ادبسزلکله، بی ادبانه : ادبسزجه حرکت ایدیور .

اَدبسِزلِك { س. ادب وتربیه نقصانی، تربیه‌سزلك، عارسزلق، حیاسزلق .

اَدَبلَنمك { فل. ادب وتربیه قزانمق، تربیه‌اولنمق.

اَدَبلی { ص. تربیه‌لی، ظریف، نازك .

اَدَبی { ص. عر. ث : ادبیه . | « ادب » دن سمن. | ادبیاته وعلوم ادبیه‌یه منسوب و متعلق : اونك اقتدار ادبیسی مسلمدر؛ آثار ادبیه .

اَدَبیّات { سث. جم. عر. علوم ادبیه، شعر وانشا و قواعد لسان ولغت واشتقاقه متعلق علملرکه فنك غیریدر : ادبیات عربیه، ادبیات شرقیه، ادبیات غربیه؛ کتب ادبیات .

اَدَبیّون { سذ. جم. عر. فد : ادبی. ادبیاتله توغل ایدنلر، ادبیات منتسبینی، ادبا، ادیبلر .

اِدِّخار { سذ. عر. | « ذخر » دن مص. افتعال | ١. ذخیره طوپلایوب وقت غلاده یوکسك فیئاتله صاتمق اوزره بریکدیرمه. ٢. علی الاطلاق بر شیء طوپلایوب بریکدیرمه، جمع وحفظ: وقت حاجت ایچون بر مقدار آقچه ادخاری فائده‌سز دکلدر.

اِدخال { سذ. عر. جم : ادخالات. | « دخول » دن مص. افعال | ١. کیردیرمه، صوقمه، ایچری قومه : اونی اوه ادخال ایتمیورلر. ٢. بر مملکته ممالك سائره محصولات ومعمولات وامتعه‌سنی کتیرمه : انکلتره‌یه چوق ذخیره ادخال اولنور. || حسابه ادخال ایتمك، محسوب، داخل حساب ایتمك، صایمق. == جم. بر مملکته ممالك سائره‌دن کتیریلن محصولات ومعمولات وامتعه، اخراجات مقابلی : ادخالات واخراجات موازنه‌سی .

اِدراج { سذ. عر. | « درج » دن مص. افعال | بو کلمه‌یی درج معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، اساساً عربیده بو معنایه کلمدیکی کبی، درج لغتی دخی مقصدی افاده ایتدیکندن. استعمالی عبثدر .

اِدرار { س. بول، سیدیك. | بو لغت اصل « در » دن افعال بابندن مص. اوله‌رق عربی ایسه‌ده، عربیده سوت ویا غموری آقیتمه معناسنه کلیر. وقتیله دائمی صورتده آقوب ویریلن معاش ووظیفه معناسیله دخی قوللانیلیردی. الیوم مستعمل معناسنه کوره، عربیدن مأخوذ. ذیتی شبهه‌سز اولمغله برابر، ترکجه عد اولنمق اقتضا ایدر. |

اِدراك { سذ. عر. جم : ادراکات. | « درك » دن مص. افعال | ١. آکلایش، واریش، عقل ایردیرمه، درك، فهم، فراست : ادراك معالی بو کوچك عقله کرکمز. ٢. ایریشمه، یتیشمه، قاوشمه، واصل اولمه : وقت سعادته ادراك ایدنلر. ٣. چاغنی بولمه، موسمنه یتیشمه، کماله ایرمه: محصولاتك ادراکی .

اِدِّعاء { سذ. عر. | « دعوی » دن مص. افتعال | ١. حقلی ویا حقسز بر دعوایه قیام، دعوایه قالقیشمه : ادعا ایدنه اثبات وانکار ایدنه یمین دوشر. ٢. حقسز واساسسز بر دعواده بولنمه، حائز اولمدیغی صفتی حائز اولدیغنی درمیان ایتمه و کندیسنه عائد اولمیان بر حقی طلبه قالقیشمه : کندیسی شاعرلك ادعاسنده‌در. ٣. کندینی بیوك ومقتدر زعم ایدنك کندی حقنده‌کی فکری : او آدمك ادعاسی پك بیوکدر. ٤. عناد، اصرار، معندلك : ادعا ایتمم. اما بویله ظن ایدرم .

اِدِّعاجی { ص. ١. ادعاسی چوق اولان، حائز اولمدیغی اوصافله تفخر ایدن، خود بین. ٢. معند، مصر، عنادجی .

اِدِّعالی { ص. اقتدار ولیاقت دعواسنده بولنان، کندینه چوق کوکنن .

اَدعِیه { سذ. جم. فد : دعاء. با : دعا. [تشدیدله قرائتی غلط.]

اِدغام { سذ. عر. د. صرف عربیده بر جنسدن یان یانه ایکی حرفك شده‌لی بر حرف صورتنه قونمسنه دینور: مدد ـ مدکبی. بو ایکی حرفدن برنجیسنه «مدغم» وایکنجیسنه «مدغم فیه» دیرلر.

اَدِلّه { سذ. جم. عر. فد : دلیل. با : دلیل.

اِدماج { سذ. عر. [«دموج» دن مص. افعال] درج، ادخال. لـ.

اِدمان { سذ. عر. [«دمن» دن مص. افعال] کسب ملکه وممارسه ایچون بر شیئك تکرار علی التکرار اجراسی، دوام، مداومت. || د. تحصیلی مرام اولنان لسانده بر طاقم جمل وترکیباتك صور مختلفه‌ده تکراری. [فر. Exercice.] || ط. ادمان بدن = اعضای بدن قوتلنمك ایچون ایدیلان حرکات. [فر. Gymnastique.]

اَدمه { سث. عر. تث. درینك ایکنجی یعنی بشره‌نك آلتنده‌کی طبقه‌سی. [فر. Derme.]

اَدنیٰ { یاخود ادنا. ص. عر. جم : ادانی. [«دنی» دن ستف.] ١. دها یاخود پك آشاغی و آلچق، اعلی مقابلی. ٢. دها یاخود پك دون وخوار وحقیر: ادنی بر آدم. ٣. دها ویا پك بیاغی : قماشلرك ادناسی. ٤. پك آز، جزئی، قلیل : ادنی ملاحظه ایله آکلاشیلیر. = سذ. جم. اسافل کروهی، آیاق طاقمی، اراذل.

اَدَوات { سث. جم. عر. فد : ادات. با : ادات.

اَدوار { سذ. جم. عر. فد : دور. با : دور.

اَدوِیه { سذ. جم. عر. فد : دواء. با : دواء. [تشدیدله قرائتی غلطدر.]

اَدهان { سذ. جم. عر. فد : دهن. سوریله‌جك یاغلر. ز.

اَدهَم { سذ. عر. قره آت، یاغز.

اَدیان { سذ. جم. عر. فد : دین. با : دین.

اَدیب { ص. عر. ژ : ادیبه. جم : ادباء. [«ادب» دن صث.] ١. ادبلی، تربیه‌لی : بر طفل ادیب. ٢. نازك، ظریف : ادیب بر آدم. ٣. ادبیاتله اوغراشان، علوم ادبیه‌یه منتسب بولنان : شاعر وادیب بر ذات. = سـ. ادبیاته منسوب آدم، ادبیاتده یدطولی صاحبی عالم : ادیب کامل؛ ادباء عصر.

اَدیبانه { ص. فا. ١. ادبلی و تربیه‌لی بر آدمه یاقیشیر، تربیه‌لی : ادیبانه بر طوری واردر. ٢. ادبایه و علوم ادبیه اصحابنه لایق : ادیبانه مباحثاته کیریشدی. = ح. ادب وتربیه ایله ویا ادبایه یاقیشیر صورتده : ادیبانه حرکت ایدیور.

اَدیم { سذ. عر. ١. سختیان، دباغت اولنمش دری. ٢. سطح، یوز. ز.

اَذاء { سذ. عر. اینجیتمه، اذیت، رنجش، جفا، جور، آزار : کیمسه‌یه جور واذا ایتمه‌ملی.

اِذابه { سث. عر. [«ذوبان» دن مص. افعال] اریتمه : اذابه ایتمك = اریتمك.

اِذاقه { سث. عر. [«ذوق» دن مص. افعال] طاتدیرمه.

اَذان { سذ. عر. جماعت مسلمینی نمازه دعوت ووقت صلاتی اعلان ایچون مؤذن طرفندن مناره‌ده وسائر بعض احوالده اوقونان تکبیر وکلمتین شهادت ایله دیکر کلمات معروفه : اذان اوقومق، اذان ویرمك، اذان اوقوندی، اذان محمدی. || اقشام اذانی، یاخود ساده اذان وقتی، اذانده = کج وقت، آقشام.

اِذعان { سذ. عر. [مص. افعال] ١. اطاعت، انقیاد : فرمان واجب الاذعان. ٢. عزم قلب، اعتقاد. [بو ایکنجی معنی عربیده مولداتدن اوله‌رق مستعملدر. بزده ذکا وفراست معناسیله استعمالی ایسه بوندن غلطدر.]

اَذکار { سذ. جم. عر. فد : ذکر. با : ذکر.

اِذکار { سذ. عر. [«ذکر» دن مص. افعال] آکدیرمه، خاطره کتیرمه : اذکار ایتمك = آکدیرمق. ز.

اَذکِیاء { ص. جم. عر. فد : ذکی. با : ذکی.

اَذَلّ { ص. عر. [«ذلیل» دن ستف.] دها ویا پك ذلیل ودون وآلچق : اذل ناس.

اِذلال { سذ. عر. [«ذل» دن مص. افعال] آلچالتمه، تحقیر، تذلیل ز.

اِذن | سذ. عر. بر ایشده ممنوعیت و یساغك رفعی، رخصت، دستور، اجازت: اذن ویرمك = مأذون ایتمك: اذن آلمق = مأذون اولمق: باذن الله = اللهك اذنیله. || مج. قوغمه، طرد، خدمتدن اخراج: اوشاغنه اذن ویردی. || حق. حجزی ملك و حق منعی اسقاط. || تج. اون سکز یاشنی اکمال ایدنلره تجارت ایتمك ایچون ولی ویا وصیلری طرفندن ویریلن مساعده. || اذن سفینه = بر سفینه‌نك سیر وسفر ایتمسی ایچون ویریلن مساعده‌نامه.

أذن | سذ. عر. جم: آذان. قولاق، گوش ا.

اَذناب | سذ. جم. عر. فد: ذنب. با. ذنب.

اِذنسِز | ص. ١. اذنی اولمیان، رخصتسز. ٢. مکتبدن هفته باشی چیقمغه واوینه کیتمکه مأذون اولمیان، مجازاة مقامنده بو رخصتدن محروم اولان (شاکرد): اوچ هفته اذنسز قالدی.

اِذنلی | ص. ١. اذن ورخصت آلمش اولان، مأذون. ٢. مأ. مأذوناً مملکتنه ویا خانه‌سنه کیتمش اولان (مأمور، نفر، شاکرد وسائره).

اِذننامه | سذ. فا. رخصت ومأذونیت آلان بر آدمه ویریلن ورقه، مأذونیت کاغدی، اجازتنامه، رخصتنامه.

اَذواق | سذ. جم. عر. فد: ذوق. با: ذوق.

اَذهان | سذ. جم. عر. فد: ذهن. با: ذهن.

اَذیال | سذ. جم. عر. فد: ذیل. با: ذیل.

اَذِیَّت | سذ. عر. ١. اینجیتمه، رنجش، آزار، جفا: اذیت ایتمك، ویرمك. ٢. زحمت، مشقت: اذیت چکمك.

اَذِیَّتلی | ص. زحمتلی، مشقتلی، چوق آغر ویوریجی: اذیتلی بر ایشدر.

اَر | سذ. اصلی: ایر، «ایرمك» دن ١. ارکك، بلوغه ایرمش انسان، رجل، مرد. [قادین وچوجق مقابلی.] ٢. قوجه، زوج. || مج. دکرلی آدم، بحق رجل دینمکه شایسته آدم، مرد، بهادر، اهل: ار اوغلی ار. || ار باشی = اوك آیاق. || ایش اری = بجریکلی، الندن ایش کلیر. || ارسز = قوجه‌سز، طول. || اره وارمق = قوجه‌یه وارمق، اولنمك. || اره ویرمك = (قیزی) قوجه‌یه ویرمك، اولندیرمك. || سوز اری = سوز سویلمکه مقتدر. || سوزك اری = سوزنده طورور، وعدینی اجرا ایدر. = ص. ارکك، ذکر: ارکشی: ارکچی = تکه. || مج. جسور، اهل.

اَر | ظز. اصلی: ایر. «ایرمك» دن. الیوم بزجه اکثریا مرکبی: ارکن یعنی ار ایکن قوللانیلیر. [کج مقابلی، تیز، ارکن: ارکج بر کون اوله‌جقدر.

اَراجیف | سذ. جم. عر. فد: ارجوفه. با: ارجوفه.

اِراحه | سذ. عر. [«راحت» دن مص. افعال] راحتلاندیرمه، راحت ایتدیرمه، یورغونلق آلدیرمه: جسم و ذهننی اراحه ایتمك ایچون. ا.

اِرادت | سذ. عر. [اراده ایله بر اولدیغی حالده، لسانمزده محل استعمالی آیریدر.] قلبده حس اولنان ایستك، اختیار، رضا، آرزو: انسان ارادتنده مختاردر: کندی ارادتیله = حسن رضاسیله.

اِراده | سذ. عر. جم: ارادات. [«رود» دن مص. افعال] ١. ایستمه. دیلمه، خواهش، مرام ایتمه. ٢. بر بیوك ذاتك امری، حکم، فرمان: نصل اراده بیورورسه کز اویله یاپه‌لم. || ارادهٔ الهیه = امر الهی. || ارادهٔ جزئیه = من طرف الله انسانك النده براغلمش اولان ایستك واختیار. مقابلی: ارادهٔ کلیه، که قدرت الهیه‌نك النده در. || ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی = طرف اشرف جناب ملوکانه‌دن شرفصادر اولان امر و فرمان. || ارادهٔ علیه = مقام صدارتدن ویریلن امر عالی.

اِرادی | ص. عر. ث: ارادیه. [«اراده» دن سمنه.] ارادته متعلق، ارادتله واقع اولان. اختیاری.

اَراذِل | ص. سذ. جم. عر. فد: ارذل. با: ارذل.

اَراضی | سذ. جم. عر. فد: ارض. با: ارض.

اِراقه | سف. عر. | «روق» دن مصدر. افعال | دوکمه، آقیتمه.

اَراَمِل | سف. ج. عر. | فد: «ارمله» ترکجه ده غیر مستعملدر | طول قادینلر، قوجه‌سز ومحتاج وبیوایه نسا: ایتام و ارامل معاشاتی.

اَرائِك | سف. ج. عر. فد: اریکه. با: اریکه.

اِرائه | سف. عر. | «رؤیت» دن مصدر. افعال | ۱. کوسترمه، ابراز: شها دتنامه سنی ارائه ایتدی. ۲. کوستروب اوکرتمه، بیلدیرمه: نه یاپه جغنی کندیسنه ارائه ایتدی. || ارائهٔ طریق ایتمك = یول کوسترمك. رهبرلك ودلالت ایتمك.

اِرباء | سف. عر. | «ربا» دن مصدر. افعال | نما وفائضله آرتیرمه: اموال ایتامی ارباء ایچون.

اَرباب | سف. ج. عر. فد: رب. با: رب. — صه. تر. فد. اهل، لایق ومقتدر: او آدم بو ایشك ارباینی دکلدر؛ ارباب آدمدر.

اَربَعه | عد. عر. درت، چهار: جهات اربعه، اناجیل اربعه، قضاهای اربعه. | یالکز بویله ترکیباتده بولنور.

اَربَعین | عد. عر. قرق، چهل: اربعین سنه = قرق یل. = س. ۱. کانون اول رو. مینك ۹ ندن یعنی کون دونمندن اعتباراً قرق کون که قره قیشدر: اربعین فرطونه‌سی. ۲. ارباب طریقتك قرق کون خلوته قپاتوب، عبادت وریاضتله اشتغالی. لری، چله: اربعین چیقارمق.

اِرتِباط | سف. عر. | «ربط» دن مصدر. افتعال | ۱. بر شیئه باغلی ومربوط اولیش، باغلانمه، تعلق: ارتباط قلب. ۲. مناسبت، بربرینی طوتمه: بو ایکی جمله آره‌سنده ارتباط یوقدر.

اِرتِجاء | سف. عر. | «رجاء» دن مصدر. افتعال | امید ایتمه، اومه. ز.

اِرتِجال | سف. عر. | «رجل» دن مصدر. افتعال | دوشونمه‌دن وبداهةً سوز ویا شعر سویله: ارتجاله مقتدر بر شاعر.

اِرتِجالاً | ق. عر. دوشونمکسزین، بداهةً، بر بدیهه: ارتجالاً بر قصیده سویلدی.

اِرتِحال | سف. عر. | «رحلت» دن مصدر. افتعال | دنیادن آخرته کوچمه، رحلت، وفات، اولمه: ارتحال دارنعیم ایلدی: یوم ارتحالی مضبوط دکلدر. | کوچ ونقل معناسیله لسانمزده قوللانیلماز.

اِرتِداد | سف. عر. | «ردّ» دن مصدر. افتعال | دین اسلامی ترکله دیکر بر دینه انتقال: ارتداد عارینی ارتکاب ایتدی.

اِرتِسام | سف. عر. | «رسم» دن مصدر. افتعال | رسملی وتمغالی اولمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده غلط اولوب، عربیده «آلنان امره امتثال» و«جناب حق تکبیر» معنالرندن بشقه معناسی اولمدیغندن، وبو معنالرله لسانمزده استعمالی مأنوس اولمدیغندن. بستون ترکی اقتضا ایدر. هندسه‌ده‌کی ارتسام سطحی، ارتسام افقی، ارتسام عمودی تعبیرلری‌ده بالطبع یاکلیشدر. لکه «ترسیم» جائز اولمه.

اِرتِشاء | سف. عر. | «رشوت» دن مصدر. افتعال | رشوت آلمه، رشوت قبول وارتکابی: ارباب ارتشا = مرتشی آدملر.

اِرتِضاء | سف. عر. | «رضو» دن مصدر. افتعال | راضی اولمه، موافقت: رضای محاسن ارتضاکی مجمع تعبیراتده قوللانیلیر.

اِرتِضاع | سف. عر. | «رضاع» دن مصدر. افتعال | مه‌دن سوت امه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، غلط اولوب اصل معناسی «چینك صاتلیوب صاحبی طرفندن ویریلن کندی سودینی ایچمسی» در.

اِرتِعاب | سف. عر. | «رعب» دن مصدر. افتعال | اورکمه. ز.

اِرتِعاش | سف. عر. | «رعش» دن مصدر. افتعال | دیترمه، صارصلمه.

اِرتِفاع | سف. عر. | «رفع» دن مصدر. افتعال | ۱. یوکسلمه، یوقاری قالقمه: کوکه قدر ارتفاع ایتدی. ۲. اکتساب علو، مرتبهٔ عالیه یه وصول، ترق: ارتفاع قدر و منزلت. ۳. یوکسکلك، سطح

ارضدن ویا حذای بحردن اعتباراً یوجه‌لك درجه‌سی: بو طاغك ارتفاعی نه‌در؟ || ه. شمسك وسائر اجرام سماویه‌نك اسطرلاب وسائر آلاتله افقدن نه درجه‌ده یوکسك بولند. قلرینك تعیینی: ارتفاع آلمق؛ ارتفاع تخته‌سی = ارتفاع تعیینه مخصوص تخته، ربع دائره. || م. ارتفاع مثلث = بر مثلث ضلع عمودیسنك یوکسکلکی؛ ارتفاع تفاضلی، تفاضل ارتفاع.

اِرتِفاعاً | ح. عر. یوکسکلکجه، ارتفاع جهتنجه: ارتفاعاً آرالرنده فرق واردر.

اِرتِقاء | سذ. عر. | «رقی»دن مص. افتعال | یوقاری چیقمه، دها یوکسك مرتبه‌لره نائلیت، اعتلا: بولندیغی صنفك اك بیوك رتبه‌سنه قدر ارتقا ایتدی. | اساساً «ترقی» ایله مترادف ایسه‌ده، استعمالده فرق واردر. با: ترقی. |

ارتِکاب | سذ. عر. | «رکوب»دن مص. افتعال | ۱. کوتی ومذموم یا ممنوع بر ایش، بر گناه ایشلمه: یالانی ارتکاب ایدیور: ارتکاب سرقت. ۲. رشوت آلمه: او آدم ارتکاب ایتمز. | لسانمزه خاص اولان بو ایکنجی معناده مفعولدن مستغنیدر. |

اِرتِیاب | سذ. عر. | «ریب»دن مص. افتعال | شبهه‌لنمه، شك، تردد: ارتیابه محل یوقدر: بلا ارتیاب.

اِرث | سذ. عر. اولن ابویندن وسائر اقربادن قالان اموال واملاك واشیایه قونمه، وارث اولمه، میراث یمه. | بو معنا ایله «وراثت» دها مستعملدر. | ۲. میراث، میراث اوله‌رق دوشن مال وحصه. | بو معنا ایله «میراث» دها مستعملدر. | ۳. ابویندن اولاده انتقال ایدن حال جسمانی ویا روحانی.

اِرثاً | ح. عر. میراث طریقیله، ابویندن کچه‌رك، بابادن بوله‌رق: بو اراضی‌یه ارثاً مالك اولدی؛ ارثاً واستحقاقاً بو مقامه کچدی؛ بو خصلت ویا علت کندیسنه ارثاً کچمشدر.

اِرثی | ص. عر. ث: ارثیه. ۱. میراثه منسوب ومتعلق، میراث اوله‌رق قالان: زنکینلکی ارثیدر. ۲. میراث کبی ابویندن انتقال وسرایت ایتمش: اونده ارثی بر جلد خسته‌لغی واردر.

اِرجاع | سذ. عر. | «رجوع»دن مص. افعال | کری چویرمه، کری دوندیرمه: ایشی اصلنه ارجاع ایتملی: آرقه‌یه ارجاع نظر ایتدی = دونوب باقدی. | ارجاع عنان = آنك دیزکینی چویرمه = دیکر بر طرفه طوغری حرکت. | ارجاع کلام = سوزك ینه صدده کتیرلمسی.

«ارجاع» ایله «اعاده» آره‌سنده فرق واردر. اصل «ارجاع» بر شیئك کری‌یه طوغری چویرلسی. «اعاده» ایسه تکرار ویر دها یاپلمسیدر. لسانمزده‌کی استعماله کلنجه: اکثریا «ارجاع» کری‌یه و حال اوله طوغری چویرمه‌ده. «اعاده» ایسه کوندرلمش ویا جاب ایدلمش بر شیئی رد ایله تکرار کوندرمه‌ده. فوت ایدلمش بر حالی تکرار اکتسابده وزیارت کبی ایشلرده مقابله ایتمه‌ده قوللانیلیر. بنا علیه: ارجاع کلام، ارجاع عنان، دین عیسویه‌نك ابتداکی ساده‌لکنه ارجاعی؛ واعادهٔ صحت، اعادهٔ زیارت، اعادهٔ ثروت، هدیه‌نك کوندرنه اعاده‌سی دینلیر.

اَرجَح | ص. عر. | «راجح»دن ستف. | دها ویا پك راجح، دها مرجح، ترجیحه شایان: اوده ایدر، لکن بو اوندن ارجحدر. ث.

اَرجَمَند | ص. فا. محترم، معزز، شرفلی.

اَرجُوان | وارجوانی. با: ارغوان، ارغوانی.

اَرجه | یاخود ایرجه. ظز. ارکنجه، بر آز ارکن.

اَرحام | سذ. جم. عر. فد: رحم. با: رحم.

اَرحَم | ص. عر. | «رحیم»دن ستف. | دها ویا پك مرحمتلی: ارحم الراحمین = مرحمتی چوق اولان حق تعالی حضرتلری.

اِرخاء | سذ. عر. | «رخوة»دن مص. افعال | قویویرمه، کوشتمه، براقمه، صالیویرمه: ارخای عنان ایتمك = حیوانك دیزکینی صالیویرمك، آله بیلدیکنه قوشمغه براقمق.

اِرخاص | سذ. عر. | «رخوصة»دن مص. افعال | اوجوزلاتمه، تنزیل فیأت: ارخاص ذخایر ایچون بر چاره بولمق. ث.

اَرخَص | ص. عر. | «رخیص»دن ستف. | دها ویا پك اوجوز. لس.

اَردَب | سذ. بیك قیه‌لك بر وزن که بلاد عربك بعض یرلرنده مستعمل اولوب، مقداری دخی یرینه کوره تخلف ایدر.

اردو | وطوغریسی اوردو. س. ١. عسکر، جند، جیش، لشکر، سپاه: اردوی همایون = عثمانلی اردوسی. ٢. بر دولتك عساکر بریه سنك ممالکنه کوره منقسم بولندیغی قسملرك بهری: برنجی، ایکنجی الخ اردو؛ خاصه اردوسی = مرکزی پایتختده بولنانی. || قول اردو = اردودن کوچك تقسیمات عسکریه که بهری اوچ فرقه‌دن مرکبدر. || اردو قاضیسی = وقتیله قاضیعسکره ویریلان عنواندر. || اردو قورمق = تحشید عسکر ایتمك. || اردو لسانی = هند ده الیوم سویلنیلان السنه‌نك اك منتشری اولان «هندوستانی» که حکام کورکانیه زماننده اردوکاه و بارکاه لسانی یعنی لسان رسمی اتخاذ اولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشدر. || اردو مشیری = بر اردویه قومانده و اونی اداره ایدن مشیر. دیکر رتبه‌ده اولورسه اردو قوماندانی دینلیر. || اردو مرکزی = اردو مشیریله ارکانك محل اقامتی.

اردوکاه | یا اوردوکاه. س. اردونك قورلدیغی یر. لشکرکاه، معسکر.

اَرذَل | ص. عر. ج: اراذل. | «رذیل» دن ستف. | دها ویا پك آلچق ورسوای: ارذل ناس = انسانلرك اك رذیل و بدنامی. || ارذل عمر = پك کوتوروم و فرتوت.

اَرز | و دها طوغریسی آرز یاخود ارز. سذ. عر. پرنج. | یالکز تعیینات بوصله‌لرنده ورسمی دفترلرده مستعملدر. |

اَرزاق | سذ. ج. عر. فد: رزق. با: رزق.

اَرزان | ص. فا. ١. اوجوز. رخیص. ٢. لایق، شایان. مناسب. | اك زیاده انشاده قوللانیلیر: | الطاف وهمم علیه‌لرینك ارزان بیورلمسی. | اصل فارسیسی «ارزانی» در. |

اَرزانی | س. فا. ١. اوجوزلق. ٢. شایان و مستحق کورمه: ارزانی همم علیه‌لرینی تمنی ایدرم. | اصل فارسیده صفتك کندیسی «ارزانی» اولدیغندن بونك یاء مصدریتله اسم عد اولنه‌رق بو معنی ایله استعمالی غلط مشهوردر. |

اَرزَن | س. فا. طاری. لس.

اِرساء | سذ. عر. | «رسو» دن مص. افعال | ١. دمیر آتمه: فلان لیمانه ارسای لنکر ایتدی. ٢. صاغلاملا. شدیرمه، تقویه وتحکیم. لس.

اِرسال | سذ. عر. ج: ارسالات. | «رسل» دن مص. افعال | کوندرمه. یوللامه: بر آدم، عسکر. ارزاق. مهمات. بر مکتوب ارسال ایلدی. | عربیده‌کی قویویرمه. صالیویرمه وایلچی یوللامه معنالرینی لسانمزده محافظه ایتمه‌مشدر. || | ارسال مثل = سوز آره‌سنده تصدیق وتأکید ایچون مشهور بر مثل وحکایه ایرادی. مر. = ج. بر دائره ویا مغازه و سائره‌دن خارجه کوندریلان مواد واشیا وامتعه وسائره. | پوسته حقنده «مرسولات» قوللانیلیر. |

اَرسِز | ص. قوجه‌سز (قاری). طول، ارمله. بیکس.

اَرسِزلِك | س. قوجه‌سی اولمیان قارینك حالی، طوللق، بیکسلك.

اَرش | سذ. عر. ف. ١. سقطلنان بر عضو ایچون جارحدن آلنان دیت شرعیه. ٢. صاتلدقدن صکره عیبی ظاهر اولان مالك قیمتندن بونك ایچون تنزیل اولنان مقدار.

اِرشاد | سذ. عر. ج: ارشادات. | «رشد» دن مص. افعال | ١. طوغری یولی کوسترمه، طوغری یوله سوق. غفلتدن ایقاظ: بو سوزله بنی ارشاد ایتدیکز. ٢. بر عارف باللهك برینه طریقتی وقرب مولی یولنی ارائه ایتمسی: خانقاهنده ارشادله مشغولدر.

اَرِشته | س. | فا. ایپلیك دیمك اولان رشته‌دن | خمور دن کسمه تازه او شهریه‌سی: ارشته چوربه‌سی.

اَرشَد | ص. عر. | «رشید» دن ستف. | طوغری یوله دیکرلرندن دها قریب وهر حال وحرکتی دها طوغری و دها مقبول اولان: اکبر وارشد اولادی.

اَرصاد | سذ. ج. عر. فد: رصد. با: رصد.

اَرض | سذ. عر. ج: اراضی و نادراً ارضین. | لسانمزده عربینك بویله تأنیث سماعیلرینه پك ده رعایت او

لنميوب مذكر كبي اعتبار اولنور. ا ١. ير. زمين، سماء مقابلي: كرهٔ ارض. سطح ارض. ٢. طوپراق، خاك، ير: بو ارضك قوهٔ انباتيه سي ضعيفدر. ٣. مملكت، ير، بقعه، خطه. ديار: ارض فلسطين: آمريقاى جنوبيده آتش ارضى. || ارض مقدس = فلسطين، قدس. || ارض اوزرنده = كاغد اوزرنده اولميه رق. موقعنده (اولچمك وسائره). = جم. اراضى = زرع اولنان ويا اولنه بيلن يرلر. انسانلرك تصرفنده بولنان طوپراق: اراضئ خراجيه، اراضئ عشريه، اراضئ متروكه، اراضئ مملوكه. اراضئ موات، اراضئ موقوفه = طوپراغك قوانين عثمانيه يه كوره اقسام وانواعى. [تركيبلرينك ايكنجى جزئنه با.] || اراضئ خاليه = صاحبسز طوپراق. || اراضئ مباركه = حجاز. || اراضى قانوننامه سى، نظامنامه سى = اراضى حقنده كى قوانين ونظامات مجموعه سى.

اِرضاء | سذ. عر. ا «رضو» دن مص. افعال | راضى وخشنود ايتمه، كوكلنى ايتمه، قانديرمه: كنديسنى ارضا ايتدم.

اِرضاع | سذ. عر. ا «رضاع» دن مص. افعال | سوت امديرمه. امزيرمه: چوجغى كيم ارضاع ايتدى.

اَرضى | ص. عر. ث: ارضيه. ارضه، يره ويا طوپراغه منسوب ومتعلق.

اَرضِيّه | سث. عر. كمرك انبارنده ويا ديكر بويله رسمى بر محلده نظاماً مساعده اولنان مدت معينه دن زياده قالان مال وامتعه ايچون صاحبندن آلنان اجرت.

اِرغات | ياخود ايرغاد. س. ا ر. Ἐργάτης | رنجبر، ايشجى، يابى عمله سى؛ ارغات باشى = بو عمله نك رئيسى. ٢. كميلرده دمير زنجيرينى طوپلامق ويا پيلرده بعض آغر شيئلر قالديرمق ايچون زنجيرلرله چويردكلرى افقى بوجرغات: كوممه. منقول ايرغات.

اِرغالامَق | ياخود ايرغالامق. فل. و:

اِرغالانمَق | ياخود ايرغالانمق. فط. يرنده اوينامق. قيملدامق، صاللانمق.

اِرغاندى | ياخود ايرغاندى. س. يرنده اوينامه. قيملدامه، صاللانمه.

اِرغانمَق | ياخود ايرغانمق. فط. يرنده اوينايوب طورمق، قيملدانمق، صاللانمق. | بو درت كلمه اسكيوب استانبولجه متروك حالنه كچمشدر. |

اَرغَنون | س. ا يو. Ὀργανον | معروف بر نوع بيوك موسيقى آلتى كه حاوى اولديغى مختلف دودوكلره كوروكله سس ويريله رك چالينير.

اَرغُوان | س. فا. كوزل بر قيزيل رنكى اولان معروف بر چيچك كه عربيده دخى بوندن معرب اوله رق ارجوان ديلير.

اَرغُوانى | ص. فا. ارغوان چيچكى رنكنده. كوزل وپارلاق قيزيل. ارجوانى: شراب ارغوانى.

اَرفَع | ص. عر. ا «رفيع» دن ستف. | دها ويا اك يوكسك: ارفع جبال. ذ.

اِرق | ياخود ايرق. س. ا اصلى: اوروق وغلطى ايلق. | نسل، صوى، عرق: ايل ارقلرى = اويماقلر، قبائل وعشاير، انساب. [عربى مترادفى كبى اولان «عرق» ايله التباس ايتديريليور.]

اَرق | سذ. عر. ط. اويقو. سزلق.

«سهر» دن فرق شودركه: «سهر» سببسز اولوب، كنديسى تداوى يه محتاج بر علت اولديغى حالده، «ارق» ديكر برمرض ووجعدن ايلرى كلوب. سببنك رفعيله مندفع اولور.

اَرقام | سذ. جم. عر. فد: رقم. با: رقم.

اَرَك | س. ايچ قلعه. بالاحصار. مر.

اِركاب | سذ. عر. ا «ركوب» دن مص. افعال | بينديرمه، بينه جك حيوان ويرمه. كمى وآرابه كبى بر شيئه بينديرمه. [عربئ فصيحده بو بابدن بو معنا ايله كليوب لغت عاميه در.]

اَركان | سذ. جم. عر. فد: ركن. با: ركن.

اَرگَج | س. ا «ايرمك» دن اصلى: ايرگج = ايره جك آلت | اوزون صاپلى فرونجى كوركى.

اَرگَچ | س. ا اصلى: ايرگچ. چ. ايرگاج | اركك كچى، تكه، كچى آيغيرى.

اَركَك | ص. ا «ايرمك» دن اصلى: ايركك. چ. ايركاك | ١. انسان وحيوانك ايكى جنسندن برنجيسنه منسوب

اولانی. طوغورتمق وپدر اولمق خاصه و قوتنی حائز اولانی، دیشی مقابلی، ذکر، نر: ارکك آدم، ارکك چوجق، ارکك کدی. ٢. کوجلی، قوتلی، توانا: ارکك بر آدم. ٣. سرت، قولای اکیلوب بوکلمز، درشت: ارکك دمیر؛ ارکك افاده. ٤. قوجه، زوج: بو قادینك ارککی یاننده دکلمیدر؟ ٥. برجفت تشکیل ایدن ایکی شیئدن اشنه کچه‌جك بر جیقندیسی اولانی ویادیکری ایچنه کیره‌جك صورتده بولنانی: ارکك قوپچه، آناختار. = س. ارکك انسان، رجل، مرد، قادین مقابلی: بکلمه صالونلرینك بری ارککاره ودیکری قادینلره مخصوصدر؛ ارکك قادین هب برلکده.

اَرککجه { ح. ارکك طور و حالنده، ارکك کبی.

اَرککسز { ص. قوجه‌سی و یا دیکر حامیسی اوله‌جق بر ارککی اولمیان (قادین)، بیوایه.

اَرککسی { ص. طور وحالندن ارککه بکزر (قادین).

اَرککلك { س. ١. ارکك انسان و یا حیوانك حال وصفتی، ذکوریت. ٢. انسان ارککلکی، رجولیت، مردی. ٣. بلوغ، سن بلوغه وصول، اولاد یتشدیره‌بیله‌جك بر سن وحالده بولنمه: دها ارکك اولمه‌دن کندیسنی اولندیرمکه قالقیشدیلر. || مج. یکیتلك، بهادرلك، شجاعت، جسارت.

اَرککلی { ص. قوجه‌سی ویا دیکر حامیلك ایده‌جك بر ارککی بولنان (قادین). || ارککلی دیشیلی = ١. ارکك دیشی برلکده: ارککلی دیشیلی هب هندیلری کسملی. ٢. ارکك دیشی اوله‌رق جفت تشکیل ایدن: بو طاوسلر ارککلی دیشیلیدر؛ ارککلی دیشیلی قوپچه.

اَرکَن { ظز. [اصلی: ایر-کن، ایر-ایکن] کچ مقابلی. وقت کچمه‌دن: صباح ارکن قالقارم؛ ارکندن. ارکن وقت؛ دها ارکندر.

اَرکَن { ص. [اصلی: «ایرمك» دن ایرگن] سن بلوغه ایروب ده هنوز اولنمه‌مش. عزب. بکار.

اَرکَنجه { ظز. آز ارکن، چوق کچ اولمیه‌رق: یارین ارکنجه طاورانه‌لم.

اَرکَنجی { ص. صباح ارکن قالقمق ویا اقشام ارکن یاتمق ویا اوه ارکن کیرمك یاخود اودن ویایوله ارکن چیقمق عادتی اولان.

اَرکَنلك { س. ١. بلوغه ایروب‌ده اولنمه‌مش دلیقانلینك حال وصفتی، عزبه. بکارلق. ٢. اکثریا اون سکز ایله یکرمی یاشلری آره‌سنده قانك حرارتندن دلیقانلیلرك یوزنده چیقان سیویلجه. ٣. طول قادین بکاره واردیغنده بکارلق حقی اوله‌رق ویردیکی هدیه.

اَرکین { یاخود ایرکن. ص. [«ایرمك» دن] اولمش، یتیشمش. کماله ایرمش. یانع: ارکین یمش.

اِرَم { سذ. عر. باغ ارم ارم ذات العماد = جنتدن کنایه‌در. [اصل قدیم ومشهور بر باغچه‌نك اسمیدر. که شامده ویا یمنده بولنمش اولدیغی مرویدر.]

اَرمَغان { س. فا. [تر. «آرمغان» دن] آرمغان. هدیه. پیشکش.

اَرمَك { اردیرمك وسائره. با: ایرمك وسائره.

اَرَن { س. [اصلی: «ایرمك» دن ایرن] یتیشن. واصل. ر. = ج: ارنلر = قرب حقه و درجهٔ ولایته نائل اولانلر. واصلین. کملین: ارنلرك همتیله. = فد. کبی: ارنلر! یاهو! پیرم!

اَرنَب { سذ. عر. ج: ارانب. طاوشان. لس.

اِرواء { سذ. عر. [«روی» دن مص. افعال] صولامه، صوارمه، قاندیرمه، سیراب ایتمه، سقی، اسقا. [اراضی وحیوانات حقنده مستعملدر.]

اَرواح { سذ. ج. عر. فد: روح. با: روح.

اَروه‌له‌مَك { فت. خمور یاپیشمامق ایچون تپسی‌یه اون سرپمك.

اَرّه { س. فا. تخته کسه‌جك دیشلی آلت، بیچقی. ز. [کوچوکنه ویریلن دستره اسمی بوندن مأخوذدر: دست-اره = ال بیچقیسی.]

اَرّه‌خانه { س. فا. بیچقی یری، بیچقیخانه، خزار.

اریال { و اریاله. با: ریال و ریاله.

آریب | ص. عر. ج: اریبه. | «ارب» دن صف. | عقللی، ذکی. زیرك. هوشیار. ||

آریتمك | مص. اریدیر. فع. صلب و یا طوگمش حالنده بولنمان بر جسمی مایع حالنده قومق، اذابه ایتمك: قورشونی مومی قاری اریتمك || مج. چوق ضعیفلاتمق. وجودنده ات ویاغ براقامامق: غائله بیحاره‌یی اریتدی.

آریدلمك | مجع. صلب ویاطوگمش حالنده مایع حالنه گیرمك، اذابه اولنمق: قورشون، یاغ، قار اریدلدی.

آریك | س. اصلی: اوزوك = دیش قاشدیران. یاخود ایروك = ارکین. ایرمش. امعروف میوه‌که اجناسی اولوب اکثری اکشیدر، اجاص. آلو: آماسیه، باردناق، تربه، جان. چقال، سرفیجه، عربانی. مردم اریکی. | اریك آغاجی = یومیوه‌یی ویرن شجر.

آریگن | ص. | «اریمك» دن | آغزده اریر کبی لذیذ ولطیف (میوه).

آریکه | سف. عر. ج: ارائك. تخت. سریر: اریکه آرا. اریکه پیرا = تختنه زینت ویرن: اریکه نشین = جالس تخت. حکم فرما. | عربیده اصل کلین ایچون حامل ضرلیان سده‌ده واولمك اوسانلده. کی قبه‌یه دیرلر. |

آریتمك | فل. ۱. صلب وطوگمش حالنده مایع حالنه گیرمك. ذوبان ایتمك: قورشون. ایچ یاغی. قار. شکر اریدی. ۲. مج. یاغی سوزیوب ضعیفلاتمق: بیچاره آدم غائله دن بر هفته ایچنده اریدی. ۳. (شیش، اور وساژه) طاغلمق. ٤. (بز و ساژه) اوزیلوب آقه‌رق بیتمك. | اریوب طوگمق = شاشیرمق، حیرتده قالمق. || یاغی اریتمك، یورکده یاغی اریتمك = عذاب و تلاش ایچنده اولمق، و یا پك زیاده حدت ایتمك.

آریتمه | س. اریتمك فعلی، صلب حالندن مایع حالنه گچمه، ذوبان.

آرینجك | ص. ۱. اوشخن. تابل، اکسلان. ۲. اوتانفاج، محبوب. مر.

آریتمك | فل. وجودی اریتمش اکی کوشه‌یوب تابل اولمق، تبللکدن اسیوب کرتمك.

آز | حم. فا. ترکچه ده‌کی «دن» و عربیده‌کی «من» یاخود «عن» کبی ابتدائیت معناسیله بعض تعبیراب فارسیده بولنور: ازآن جمله = او جمله دن اولهرق؛ ازدل وجان = جان و یورکدن؛ از سرنو = یکی باشدن: ازقضا = قصارا، شاید: ازهر جهت = هر وجهله. له.

ازار | سف. عر. بله یاغلا توب بدنك آشاغی طرفنی ستر ایدن شی. فوطه. یشمال.

ازاله | سف. عر. | «زوال»دن | مص. افعال | گیدرمه. دفع ایتمه. یوق ایتمه: گدریق ازاله ایتمك. || ازاله کر = قیز یوزمه. | طوغرلمسی: ازالهٔ بکارت. | ط. ازالهٔ عقوبت = اجرا وترتیبات مخصوصه ایله عقوبتی یوق ایدوب میقروبلری اولدیرمك ایشی.

ازبار | سف. عر. تحریر واشعار | معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده، عربیده اصلا بویله بر معنای اولیوب، آنجق «تزیین» استنساخ معناسنه کلیر.

ازباندیت | س. ایتا. Sbandito | خیدود، قطاع طر. یقدن شقی آدم. = ص. پك ایری بدذلی وقورقونج.

ازبر | س. فا. | «از. بر» کوکدن یاخود اوستدن اکتابه باقه‌دن اوقومه ویوکا آلیشمه، حفظ: درسنی ازبر ایتمه‌دی؛ ازبرینی اوکرندی: ازبره چا. لیشیور. = ح. کتابه باقیه‌رق: قصیده‌ده پرده‌یی ازبر اوقورمه، ازبر یاپیرمه. || ازبردن = کتابه باقیه‌رق: ازبردن اوقومه. || ازبره = دوشونه‌دن، دیانه کافی سویلیه‌رك: او ازبره سوز سویلیور.

ازبرجی | ص. دوسی آکلار آ. اکلاماز ازبر ایتمکی عادت ایتمش. (شاکرد).

ازبر لتمك | فع. ازبر اوکرتمك، حفظ ایتدیرمك: یوکتابی سزه ازبرلته جکم.

ازبر لنمك | مجع. ازبر اوکرتلمك، حفظ اولنمق: کونده اون صحیفه ازبرلنیرمی؟

ازبر له مك | فد. ازبراوکرتمك، حفظ ایتمك: بر کونده قصیده‌ده پرده‌یی ازبرله‌دم.

ازدحام | سف. عر. | «زحم» | دن مص. افتعال | غلبه‌لق، بر یره چوق خلق برکمسی: قپوسنده بیوك بر

ازدحام کوردم: ازدحامدن گیرومده.

اِزدِواج | سذ. عر. | «زوج» دن مصـ. افتعال | ۱. جفتلشمه. جفت اولمه: ازدواج طیور. ۲. اولنمه، تأهل: از. دواج ایتمك = اولنمك. | بوایکنجی معنا ایله «تزوج» قوللانمق دها ایی‌در، زیرا «ازدواج» عربیده او معنایه گلمز. |

اِزدیاد | سذ. عر. | «زیادة» دن. مصـ. افتعال | جوغالمه، آرتمه، تزاید: ازدیاد عمر واقبال دولتلری دعاسی.

اَزدیرمَك | فذ. ۱. دیکری واسطه سیله از. مك، سحق ایتدیرمك: بویایی ازدیروب اویله قوللا تملی. ۲. باصیلوب مغلوب و پریشان اولمسنه مانع اولمامق: بن آدملری سزه ازدیرمم.

اَزرَق | صـ. عر. ة: زرقه. گوزك رنگنده، مائی.

اِزعاج | سذ. عر. ج: ازعاجات. | «زعج» دن مصـ. افعال | جان صیقمه وتعجیز معناسیله قوللانیلیورسه ده، عربیده «برندن قوپاروب آیرمق» ذن بشقه معناسی اولمدیغندن، استعمالنر محتاج تصحیح غلطات فاحشه‌دندر.

اَزِقّه | سذ. ج. عر. فذ: زقاق. با: زقاق.

اَزگی | سـ. کویلیلره مخصوص اوغلدیلی لحن.

اَزگیل | سـ. بر جنس کوچك دانه‌لی مثمره. | دها کوچکنه دونکل دیرلر. |

آزَل | سذ. عر. ابتدائی اولیان زمان ماضی. ابد مقابلی. ازلدن. من الازل = ابتدادن، اسکیدن.

اَزلَمك | فعـ. ۱. تموزه تحویل اولنمق، دوگلمك. سحق. اولنمق: بو بویا ازلمزدن قوللا. تلاز. ۲. باصلمق. آغیر برشیئك آلتنده قالەرق ویا صیقیشەرق خردوخاش اولمق: آرابه نك آلتنده قولی ازلمش: بو پور. تقاللر، قوزلر ازلمشدر. ۳. مغلوب و مقهور اولمق. تحملی مشکل بر صیقنتدی آلتنده پریشان اولمق: بو آرادە او بیچاره ازلدی: غائله وکدردن ازیلوب گیتدی. | ازیلوب بو. زلمك = مقصدینی آچیق سویلیه. میوب‌ده صیقیله‌رق سویلیه‌جك سوز بوله‌مامق.

اَزَلی | صـ. عر. ة: ازلیه. ازله منسوب ومتعلق. ابتدا. سی اولیه‌جق صورتده قدیم. ابتداسز: جناب حقك علم ازلیسی، قدرت ازلیه‌سی.

اَزَلیَّت | سث. عر. ازلیملك. ما. ضیده ابتدا سزلق: جناب حقك ازلیتی.

اِزمارید | سـ. ار. ‹ پرپرید › = زمرد رنگنده | بو رنگده بر جنس کوچك بالیق.

اِزماوله | سـ. بر جنس آغاج چیلکی. صاری آهو. طودی.

اَزمَك | مصـ: ازر. فذ. ۱. دو. گوب تموزه تحویل ایتمك. قیرمق، اوفالتمق. سحق ایتمك: پرنجی ازمك. ۲. باصوب ویا صیقوب یاصیلاتمق، شکنی بوزمق: قاونی پورتقالی ازمك. ۳. صویك ایچنده دانه‌لرینی قیره. رق فاریشدیرمق: یغورت، بویا ازمك. ٤. مج. تهر و تدمیر ایتمك. چوق زحمت واذیت ویرمك: | ازوب صوینی ایچمك = ایشه یارامماز بر شیئله اوغراشمقدن کنایه‌در. | قردی‌نی ازوب بوزمك = نه سویلیه‌جکنی بیله. میوب قردی‌نی آغزده طولا. شدیرمق. | معدەنی ازمك = بایلتمق، بایغینلق ویرمك.

اَزمِنه | سذ. ج. عر. فذ: زمان. با: زمان.

اَزمه | سـ. ازملش شی: بادم ازمه‌سی، طومماتس ازمه‌سی.

اَزمَه | سذ. ج. عر. فذ: زمام. با: زمام.

اَزمَندی | سـ. معده ازیلیرکی حس اولنان بایغینلق.

اَزمَنمك | فل. (معده) بایلتق، بایغینلق حس ایتمك: معدەم ازمیور.

اَزواج | سذ. ث. ج. عر. فذ: زوج. با: زوج.

اَزهار | سث. ج. عر. | فذ: «زهره» لسانمزده غیرمستعمل | چیچکلر، شکوفه‌لر.

اَزهَر | صـ. عر. ة: زهراء. پك بیاض وپارلاق: ازهر اللون ایدی.

اَزیك | صـ. ازملش. باصیلش، بوزوق: بر طاقم ازیك پورتقالر.

آزدَر | ازدرها وازدها. سـ. ایلانه مشابه آجی درت

آیاقلی وتنادلی اولان و آغزندن آلولر پوسکوردیکنه اعتقاد اولنان بر حیوان موهوم .

اَژدرها { یا ژدها. مادهٔ آنفه‌یه با.

اَس { س. تق. ١. عقل، ذکا، اوص. ٢. حس، طویغو. ٣. صاغلاملق، صحت، صفوت. ٤. قوقو، رایحه. مر.

اُسّ { یاخود اَس. سذ. عر. جم: اساس، آساس. ١. تمل، بنیاد. ٢. اصل، مبنا. || ر. بر کمك قاچنجی قوته رفع اولنه‌جغنی مبین رقم که دیکر رقمك صولنده وبر آز یوقاریسنده یازیلیر: ٧٣ کبی. || ع. اس الحرکات = حرکات وترتیبات عسکریه‌نك مبدأ و مصدری اولمق اوزره اتخاذ اولنان موقع .

اَساتِذه { سذ. جم. عر. فد: استاذ: با: استاذ.

اَسارَت { سث. عر. | طوغریسی همزه‌نك کسریله‌در. | ١. طوتساقلق، حربده طوتیلانك حالی. ٢. کوله‌لك، قوللق، بر افندینك مالی اولمه، مملوکیت: اسارتك لغوی.

اَساری { واساری. سذ. جم. عر. فد: اسیر. با: اسیر.

اَسارِیر { سذ. جم. عر. [«اسرار» دن جمع اولوب «سرك» جمع الجمعیدر.] آوج و النده‌کی چیزکیلرکه بعض طولاندیریجیلرك غائبدن خبر ویرمك ادعالرینه استنادکاه اولور .

اَساس { سذ. عر. جم: اسس. ١. تمل، بنیاد: مکتبك اساسی وضع اولندی. ٢. اصل، حال اصلی: بو ایشك اساسی بویله دکلدر. ٣. حقیقت. صحت: حوادثك اساسی یوقدر. || کیم. بر حامضله بالامتزاج بر حمض تشکیل ایدن ملح .

اَساساً { ح. عر. اساسندن، تملندن، اصلندن: مسئله اساساً بویله دکلدر: دعوی اساساً چوروکدر: بونی اساساً قبول ایتمم = یعنی تفرعاتنه کیریشمکه حاجت کورمکسزین .

اَساسسز { ص. ١. تملسز، سقط، چوروك، نا پایدار: اساسسز بر تشبث. ٢. اصل و حقیقتی اولمیان: اساسسز حوادث.

اَساسلاندیرمَق { فت. ١. تملنی آتمق، بر تمل اوزرینه بنا ایتمك. ٢. صاغلاتمق، صاغلام ومحکم باغلامق. ٣. تصحیح وتحقیق ایتمك. ٤. تفرعاتنه بعده کیریشمك اوزره اصل اساسلی جهتنی قرارلاشدیرمق .

اَساسلانمَق { فل. ١. تمللشمك. تأسس ایتمك. ٢. صاغلاملاشمق. ٣. تحقق ایتمك.

اَساسلی { ص. ١. تفرعاتدن معدود ویا موقت اولمیوب ایشك اصل واساسنه تعلق ایدن: بوکا اساسلی بر چاره دوشونملی. ٢. صاغلام، محکم، طیانیقلی: اساسلی بر بنادر. ٣. صحیح، طوغری. محقق: اساسلی حوادث .

اَساسی { ص. عر. ژ: اساسیه. اصل و تمله متعلق، ذات مسئله‌یه و حقیقت حاله دائر: قواعد اساسیه: تدبیر اساسی .

اَساطیر { سث. جم. عر. | فد: یو. Ἱστορία دن مأخوذ «اسطوره» لسانمزده غیر مستعملدر. | خرافات. اسکی اقوام مشرکه‌نك کاذب معبودلری حقنده اولان حکایات و نقلیات غریبه‌لری: اساطیر الاولین، اساطیر یونانیه، اساطیر ایرانیه.

اَساطین { سذ. جم. عر. فد: اسطوانه. با: اسطوانه. || مج. ستون ودیرك یرینی طوته‌جق صورتده بر هیئتك ایلری کلنلری، ارکان: اساطین علما .

اَسافِل { سذ. جم. عر. فد: اسفل. با: اسفل .

اِساله { سث. عر. | «سیلان» دن مص. افعال | آقیتمه. سیلان ایتدیرمه: کوز یاشلرینی اساله ایتدی = آقیتدی .

اَسالیب { سذ. جم. عر. فد: اسلوب. با: اسلوب .

اَسامه { س. | عر. «اسامی» دن غلط | عسکر و علی الخصوص یکیچری نفراتنك قیدی. || اسامه‌سی اوقونماز = اهمیتی یوقدر. کندیسنه اهمیت ویرن اولماز .

اَسامه‌لی { ص. اسمی دفترده قید اولنمش. مقید.

اَسامی { سذ. جم. عر. فد: اسم. با: اسم .

اَسانید { سذ. جم. عر. فد: اسناد. با: اسناد .

اِسائت { یا اسائه. سث. عر. | «سوء» دن مص. افعال | کوتیلك ایتمه، کوتی ایش ایشلمه .

اَسَب | اسـ. فا. آت، بیکیر، فرس: اسب صبا رفتار = باد صبا یوروییشلی آت. عر.

اَسباب | اسـ. ج. عر. فد: سبب. با: سبب.

اَسباط | اسـ. ج. عر. فد: سبط. با: سبط.

اِسبال | اسـ. عر. | «سبل» دن مصـ افعال | یوللامه وکوندرمه معناسیله قوللانیلور سه ده، عربیده «آقیتمق وصارقیتمق» دن اشتقه معناسی اولدیغندن غلطدر. استعمال اولنمامالیدر.

اَسبران | صـ. فا. | اسب ـ ران | آت سورن. آت قوشدیران: اسبران میدان بلاغت.

اَسب سوار | صـ. فا. آته بینمش: | اسب سوار او. له رق کیدیوردی.

اَسبَق | صـ. عر. | «سابق» دن اسکی اولان. بر منصبده سابقدن اول بولنمش اولانلرك بهری: والیٔ اسبق: اسبق قره سی متصرف.

أسبوع | اسـ. عر. ایدی دیمك اولان «سبع» دن | هفته. لـ.

أسبوعی | صـ. عر. ة. اسبوعیه. وبهر هفته واقع اولان: رسالهٔ اسبوعیه.

اِسبیر | اسـ. ایتا. Sbiro | صلح یاننده طوران مخصوص قیافتلی آدم.

اِسپاتی | اسـ. ار. ـــ = قلیج | اسفامیل کاغدی.

اِسپانجیك | اسـ. با: پانجیك.

اِسپانجیار | اسـ. ایتا. Spezzare | اجزاجی، صیدلانی؛ اسپانجیار دکانی = اجزاخانه.

اِسپانجیاری | اسـ. فن اسپانجیاری = اجزاجیلق، فن صیدلانی.

اِسپَندیك | یاخود اسفندیك. | اسـ. لورك یا ایغنك کوچکی.

اِسپیرتو | اسـ. ایتا. Spirito | کثولی حاوی مایع، روح. ۲. مواد مختلفه دن چیقاریلوب یاقه ده وصنایعده قوللانیلان کثول.

اِسپیره | اسـ. قیونی یوزرکن درپده قالان یاغ چیزیکی: اسپیره لی دری.

اِسپیونز | اسـ. ار. ـــ | کوچك بر جنس اوتك قوش.

اِستاتِستیق | اسـ. ایو. ـــ | بر مملکتك نفوس وواردات وادخالات واخراجات کبی مواديك بهر سنه منتظم صورتده قید ومقایسه سی علمی.

أستاد | اسـ. صـ. فا. اوکرهدیجی، معلم، مربی: بم استاد دمدر. ۲. بر فن وهنر ویا صنعتده یدطولی صاحبی: استاد اعظم. ۳. ماهر، صنعتنده مهارت کامله سی اولان. اوسته: استاد ایتی.

أستادانه | صـ. فا. استاده یا. | قیشیر، استاد النه چیقمش، کمال مهارتله یاپلمش. ـــ صـ. استاده یاقیشیر صورتده، کمال مهارتله.

لرینك یونجه یاپراغی شکلنده بنکاری حاوی اولانی، سیکلکلی.

اِسپارچَنه | اسـ. ایتا. | ج. | ۱. خلاطك او. زرینه صارلمش ایپ وکندیر. ۲. خلاطلی مرکب اولدیغی اوچ بوی بوکمهنك بهری.

اِسپارماچه | اسـ. ایتا. | ج. | دکیرك ایچنده بر قاچ زنجیرك برینه قارشمسی.

اِسپازموز | اسـ. ار. ـــ | سیکیرله عارض او. لان کرکینلك واختلاج.

اِسپاناق | اسـ. ار. ـــ | معروف سبزه.

اِسپانیول | اسـ. اسپانیه لی اسپانیه اهالیسندن اولان.

اِسپانیوجه | صـ. ة. اسپانیول طرز واصول ویا لسانده. ـــ اسـ. اسپانیول لسانی.

اِسپاولی | اسـ. ایتا. | ج. کمیلر. ده مستعمل بر نوع قاین سچیم.

اِسپیتالیه | اسـ. الا. Hospitalis | غربا خسته خانه سی. | باشلیجه جماعات غیر مسلمیه مخصوص اولانلرینه اطلاق اولنور. |

اِسپیرك | اسـ. بر جنس جهری.

اِسپَرماچِت | اسـ. لا. Sperma-ceti = بالنه نطفه سی | ۱. بالنه نك باشندن چیقان بیاض بر یاغ. ۲. تصفیه ایدلمش یاغدن معمول موم.

اَسپَری | اسـ. طوغانك تربه قیول ایتمز خولی جنسی.

اِسپلاته | اسـ. بر جنس کوچك کمی بارقه سی.

اِستاده (ص. فا. | «استادن» دن سمف. | طورمش، قائم : استادهٔ موقع تعظیم = تعظیم محلنده طورمش (عسکر).

اُستاذ (سذ. عر. جم : اساتذه، اساتیذ. | فا. «استاد» دن معرب | با : استاد.

اَستار (سذ. جم. عر. | فد : «ستر» کسره ایله لسانمزده غیر مستعمل | اورتی، پرده : استار کعبه = کعبه اورتیسی. | آستار بوندن مأخوذ دکلدر، خالص ترکجه‌در. |

اِستاسیون (س. | فر. Station | دمیر یول موقفی. | موقف کلمه‌سی وار ایکن استعماله نه حاجت؟ |

اِستاقوس (س. | ر. Ἀστακός | معروف بیوك دکیز بوجکی که قیصاجلی واتی بیاض ولذیذ اولور.

اِستالیه (س. | یتا. Stalia | کمیلرك لیمانده حموله آلمق ایچون نوبت بکلمه‌لری مدت نظامیه‌سی.

اِستامپه (س. | یتا. Stampa | مرکبله ویا قوری اوله‌رق برشیئك اوزرینه باصیلان بیوك تمغا، قالب : استامپه اورمق، باصمق.

اِستانبول (سخ. | ر. Εἰς τὴν πόλιν = شهره | در. سعادت. قسطنطینیه. پایتخت دولت عثمانیه. || استانبول پایه‌سی = استانبول قاضیلغی رتبهٔ علمیه‌سی.

اِستاوروز (س. | ر. Σταυρός | خاچ، صلیب، چلیپا، چارمیخ : استاوروز چیقارمق = خاچ اشارتی یاپمق.

اِستاوریت (س. | ر. Σταυρίδι | اوموزنده بر خاچ شکلی بولنان بر جنس دکیز بالیغی.

اِستباحه (سذ. عر. | «بوح» دن مص. استفعال | ۱. حلال ومباح عد ایتمه. ۲. بر جماعتك قانی هدر ایدوب عموماً قتللرینه مساغ ویرمه.

اِستبداد (سذ. عر. | «بدّ» دن مص. استفعال | کندی باشنه وهیچ بر نظام و قانونه تابع اولمقسزین حکم ایتمه.

اِستبدادکارانه (ص. فا. استبداد له اولنان، مستبده یاقیشیر : بر معاملهٔ استبدادکارانه ایله. = ح. استبدادله، مستبدانه.

اِستبدال (سذ. عر. | «بدل» دن مص. استفعال | دکیشدیرمه، بر شیئی ویروب یرینه دیکر برشیء ایستمه. || ع. مدتی ختام بولان نفراتك یرینه یکی قرعه نفراتی کتیروب اونلره اذن ویرمه. || استبدال نفراتی = بو وجهله اذن آلوب کیدن افراد عسکریه.

اِستبراء (سذ. عر. | «برء» دن مص. استفعال | ادراردن صکره آلت تناسلك تطهیری. || ف. نکاحله آلنان بر ثیبه‌نك حامل اولمدیغنه مطمئن اولمق ایچون بر حیض کورنجه‌یه قدر نقربدن اجتناب.

اِستبرق (سذ. عر. صیرمه تللرله مزین قالین بر جنس ایپك قماش.

اِستبشار (سذ. عر. | «بشور» دن مص. استفعال | مژده آلمه. بر خبر آلوب سوینمه، برخبری مژده کبی تلقی ایتمه : سالماً وصولکزی استبشار ایتدم.

اِستبعاد (سذ. عر. | «بعد» دن مص. استفعال | بعید عد ایتمه، احتمال ویرمیش، یاقیشدیرمامه : اوآدمدن بویله بر حرکت استبعاد اولنماز.

اِستبقاء (سذ. عر. | «بقاء» دن مص. استفعال | بقا و دوامنی طلب و آرزو ایتمه : استبقای توجهلری.

اِستتار (سذ. عر. | «ستر» دن مص. افتعال | اورتنمه، صاقلانمه. ف.

اِستتمام (سذ. عر. | «تمام» دن مص. استفعال | بر شیئك بیتیرلمسنی طلب ایتمه : مکتبك نواقصنی استتمام ایچون. | «استکمال» دها مستعملدر. |

اِستثقال (سذ. عر. | «ثقلة» دن مص. استفعال | ثقیل کوروب حضورندن خوشلانمامه، صوئوق معامله ایله خوشلانلمدیغنی آکلاتمه : انسان استثقال اولندیغی یره بر دها کیتمه‌ملیدر.

اِستثناء (سذ. عر. | «ثنی» دن مص. استفعال | آیرمه، قاعده‌دن طیشاری براقمه : قانون کیمسه‌یی استثنا ایتمز؛ استثنا طریقیله = قاعدهٔ عمومیه‌دن شاذ اوله‌رق. || بلا استثنا = استثناسز، عمومیت اوزره.

اِستثنائی (ص. عر. ث : استثنائیه. استثنا وشاذه متعلق: قاعدهٔ استثنائیه.

اِستِجابه { سث. عر. [« جواب » دن مص. استفعال] دعانك نزد الهیده قبول اولنمسی.

اِستِجاره { سث. عر. [« جور » دن مص. استفعال] حمایه ومحلّ طلب ایتمه، صیغنمه. [« اجر » دن اولان « استیجار » ایله التباس ایتدیرلمه‌ملیدر.]

اِستِجازه { سث. عر. [« جواز » دن مص. استفعال] ١. اجازت طلب ایتمه، اذن ایستمه. ٢. جائزه ایستمه، برشعر ایچون احسان ومکافاة طلبی. ن.

اِستِجلاب { سذ. عر. [« جلب » دن مص. استفعال] چکمه، جلب وجذب ایتمکه سبب اولمه: ولی نعمته استجلاب دعوات خیریه ایتمك ایچون؛ شفقت ومرحمتنی استجلاب ایتدی.

اِستِجواب { سذ. عر. [« جواب » دن مص. استفعال. — بونك کرك لفظاً وکرك معناً صحیحی یوقاریذه ذکر اولنان « استجابه » اولوب، استجواب لفظاً ومعناً غلطدر. استنطاق بوندن مقصود اولان معنایی افاده‌یه کافی اولدیغندن، قوللانلمامليدر.] صوروب جواب آلمه، سویلتمه، استنطاق.

اِستِحاثه { سث. عر. [« حوث » دن مص. استفعال] ا ر. پك اسکی زمانلردن قالمه مواد عضویه‌نك شکللرینی محافظه ایله برابر طاش حالنه کچمسی، تحجر. [لغت مولده‌در.]

اِستِحاله { سث. عر. [« حول » دن مص. استفعال] محال اولمه، امکانسزلق: بو ایش مرتبهٔ استحاله‌یه وارمشدر. || ط. وتا. برحالدن دیکر برحاله انقلاب، تحول؛ استحالهٔ ردیه.

اِستِحسان { سذ. عر. [« حسن » دن مص. استفعال] کوزل بولمه. کوزل نظریله باقمه، بکنمه: بو ایشکزی هرکس استحسان ایتدی.

اِستِحصال { سذ. عر. حاصل ایتمه واله کچیرمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، « حصول » ماده‌سی اصلا استفعال بابندن کلمدیکندن، غلطدر. یرینه تحصیل قوللانیله‌بیلیر.

اِستِحضار { سذ. عر. [« حضور » دن مص. استفعال] ١. حضوره کتیرمه، جلب. ٢. خاطره کتیرمه، خاطر لامه. [تهیئه معناسیله قوللانلمامليدر.] = جم: استحضارات = خاطرده طوران معلومات واشعار وسائره، مستحضرات.

اِستِحقار { سذ. عر. [« حقارة » دن مص. استفعال] خوار وحقیر نظریله باقمه: نظر استحقارله باقدی. [« استخفاف » دن قوتلیدر.]

اِستِحقاق { سذ. عر. [« حق » دن مص. استفعال] ١. حقلی وشایسته اولمه، لیاقت، حق ایتمه: تقاعد معاشنه استحقاق واردر: ترفیعه کسب استحقاق ایتمدی؛ ارباب استحقاق = مستحق اولانلر، حق قزانمش اولانلر: بالارث والاستحقاق = هم میراث صورتیله هم ده حق ایتدیکی حالده؛ من غیر استحقاق = حق ایتمدیکی حالده، مجرد بر لطف واحسان اوله‌رق. ٢. حق ایدیلن مبلغ، ایشلمش معاش: سزك استحقاقکز نه‌قدردر؟

اِستِحقان { حقنه قوللانمه معناسیله جمعیت طبیهٔ عثمانیه استعمال ایتمش ایسه‌ده، طوغریسی « احتقان » اولوب، استحقان کلمه‌سی عربیده یوقدر.

اِستِحکام { سذ. عر. جم: استحکامات. [« حکم » دن مص. استفعال] متین ومحکم اولمه: استحکام ویرمك: استحکام بولمق. || ع. دشمنه قارشی مدافعه ایچون طاش ویا طوپراقدن وسائر مواددن یاپیلان قلعه، دیوار، سد، خندق و سائر اسباب تدافعیه. اکثریا جمعی قوللانیلیر: استحکامات جسیمه = بیوك ودائمی استحکاملر؛ استحکامات خفیفه = اوفق وموقت استحکاملر: استحکام آلایی = استحکامات انشاسیله مشغول اولان عسکر.

اِستِحلال { سذ. عر. [« حلال » دن مص. استفعال] ١. حلال نظریله باقمه، حلال عد ایتمه. ٢. حلال ایتمسنی طلب ایتمه، حلاللاشمه. ن.

اِستِحمام { سذ. عر. [« حمّ » دن مص. استفعال] حمامه کیرمه، بانیو ایتمه. || ط. استحمام الرمل = قوم بانیوسی.

اِستِحیاء { سذ. عر. [« حیاء » دن مص. استفعال] اوتانمه. حیا ایتمه: بو ایشی ایشلمکه استحیا ایتمدك می؟ || ط. [« حیوة » دن] دیریلتمه، یاشاتمه.

اِستخاره | سذ. عر. | «خیر» دن مص. استفعال | ایدیلهجك بر تشبثك خیرلی چیقوب چیقمیه جغنی تفأل ضمننده آبدست آلوب دعا اوقویه رق رؤیایه یاتمه: استخاره ایتدی؛ استخارهیه یاتدی؛ استخارهسی چیقمدی.

اِستخبار | سذ. عر. ج: استخبارات. | «خبر» دن مص. استفعال | اصل معناسی: صوروب تحقیق ایدهرك خبر ومعلومات آلمه ایکن لسانزده: طوتمه، خبر آلمه معناسیله قوللانیلیور: مواصلتکزی دون استخبار ایتدم. = ج: استخبارات = مسموعات.

اِستخدام | سذ. عر. | «خدمت» دن مص. استفعال | قوللانمه، خدمته قبول. مأموریته تعیین.

اِستخراج | سذ. عر. ج: استخراجات. | «خروج» دن مص. استفعال | ۱. بر شیئك ایچندن دیکر بر شیئ چیقارمه: عربی عبارهدن معنی استخراج ایتمك مقتدر: کل یاپراغندن کل صویی دینلن بر ماء معطر استخراج اولنور. ۲. نتیجه چیقارمه، استدلال ایتمه: بو سوزدن نه استخراج ایدیور. سکز؟ ۳. بر لسانده اوقودیغی آکلامه، مآل چیقارمه: عربیده استخراجی واردر. ٤. تفأل. نجومدن احکام چیقارمه: استخراج حالنه اوغراشیور.

اِستخفاف | سذ. عر. | «خفة» دن مص. استفعال | خفیف واهمیتسز نظریله باقمه. اهمیت ویرمه یش. خوار کورمه: بو ایشی اوقدر استخفاف ایتمك.

اِستخلاص | سذ. عر. | «خلوص» دن مص. استفعال | بر شیئی کاملاً ایدنمك. کندینه مخصوص ایتمك. چالیشمه: استخلاص وقت ایتمك = مشغولیت آره سنده وقت بولمق. بر ایشه وقت تخصیص ایده. بیلمك. | قورتارمه وتخلیص معناسیله استعمالی غلطدر. استفعال بابندن او معنایه کلز.

اِستخلاف | سذ. عر. | «خلف» دن مص. استفعال | برینی خلف براقمه، کندی یرینه کچیرمه: وفاتندن اول مریدلرینه برینی استخلاف ایتمشدی.

اِستخوان | سذ. فا. کیمیك. | عظم. لس.

اِستدارة | سذ. عر. | «دور» دن مص. استفعال | ۱. دونمه، طولاشمه. دور ایتمه. ۲. یووارلاق ومدور یاخود دائروی اولمه، بو شکلی آلمه: استدارهٔ قمر.

اِستداری | ص. عر. ث. استداریه. ث. دونهرك و دائره تشکیل ایدهرك واقع اولان: حرکت استداریه = باغر. صاقلرك بو یولده اولان حرکتی.

اِستدامه | سذ. عر. | «دوام» دن مص. استفعال | بر شیئ ویا حالك دوام واستمراری طلب وآرزو ایتمه: استدامهٔ صحت و عافیتلری دعاسیله ختم مقال ایلرم.

اِستدانه | سذ. عر. | «دین» دن مص. استفعال | اودونج آلمه. بورج ایتمه: ادانه صندیغندن استدانهیه حق اولانلر.

اِستدراج | سذ. عر. | «درجه» دن. مص. استفعال | ۱. درجه درجه آرتیرمه. ث. ۲. جناب حقك ارباب کفرك تمردینی آرتیرمق ایچون دنیاده برپری اوستنه نعمتلر احسانی وبو قبیلدن اولان طالع وبخت وقدر: استدراجی اویغون.

اِستدراك | سذ. عر. | «درك» دن مص. استفعال | یتیشمه. نائل اولمه، نائلیت. | آکلامه واستفهام معناسیله استعمالی غلطدر. |

اِستدعاء | سذ. عر. | «دعا» دن مص. استفعال | ۱. یالوارهرق ایستمه. دیلهمه. رجا ایله طلب: جناب حقدن استدعای مرحمت ایلدی. ۲. حکومتدن رسماً وتحریراً بر حق ویا مساعده و یا بر معاملهٔ رسمیهنك اجراسنی طلب ایتمه: فلان ایشی نظارتدن، محکمهدن استدعا ایتدی. ۳. بویله بر ایش ویا طلب واسترحام ایچون بر مقام رسمیه تقدیم اولنان ورقه که تمغا ویا پولی حاوی اولور، استدعانامه. عرضحال: استدعا تقدیم ایتدی: صاحب استدعا استدعانی ویرن؛ بااستدعا طلب، مراجعت ایتمك. — جمعی مقامنده «مستدعیات» قوللانیلیر. | ا: مستدعا.

اِستدعانامه | سذ. فا. بر طلب واسترحام ایچون

بر مقام رسمی یه تقدیم اولنان تمغالی وپوللی ورقه، عرضحال.

اِستِدلال | سذ. عر. ج: استدلالات. | «دلالت» دن مص. استفعال | بر دلیل وبرهانه استناد ایده رك بر شیئدن بر نتیجه چیقارمه، دلیل ایله آکلامه: قوللاندیغی لساندن بو ایشك عهده سندن کله میه جکنی استدلال ایتدم.

اِستِدلالاً | ح. عر. استدلال طریقیله، دلیل اتخاذ اولنان بر اماره دن آکلایه رق: طورندن استدلالاً جهالتنه حکم ایتدم.

اَستَر | سـ. فا. قیصراق ایله ارکك مرکبدن طوغمه حیوان، قاطیر، بغل.

اِستِراحَت | سذ. عر. | «راحت» دن مص. استفعال | راحتلانمه، دیکلنمه: برآز استراحت ایتملی؛ استراحته محتاجدر.

اِستِراق | سذ. عر. | «سرقت» دن مص. افتعال | چالمه، سرقت. ن.

اِستِرالیه | سـ. [یتا.] بح. یلکن سرنلرینك اوجلرینه باغلی اولوب بونلری کروب قاصمغه وبریاندن بریانه چویرمکه یارایان اورغانلر.

اِستِرجاء | رجا واسترحام معناسیله قوللانانلر وار ایسه ده، «رجاء» ماده سی استفعال بابندن کلمدیکی کبی، بو معنایی افاده ایدر کلمه لرده لزومندن زیاده اولدیغندن، استعمالنه حاجت یوقدر.

اِستِرحام | سـ. عر. ج: استرحامات. | «رحم» دن مص. استفعال | مرحمت طلب ایتمه. یالوارمه. رجا و نیاز ایتمه: مساعده کزی استرحام ایلرم.

اِستِرحامنامه | سـ. فا. بر رجا و نیاز ضمننده یازیلان مکتوب ویا تقدیم قلنان عرضحال.

اِستِرخاء | سذ. عر. | «رخوة» دن مص. استفعال | گوشه مه، گوشکلك وسولپوکلك پیدا ایتمه. — مختلف اعضاء بدن اسملرینه اضافتله طبده بر چوق امراضك اصطلاحاتنی تشکیل ایدیور: استرخاء قلب، استرخاء رئه کبی.

اِستِرداد | سذ. عر. | «رد» دن مص. استفعال | کری ایستمه. ویرلمش ویا کوندرلمش بر شیئك کری چویرلمنی طلب ایتمه: ویریلن هدیه استرداد اولنماز.

اِستِرزاق | سذ. عر. | «رزق» دن مص. استفعال | رزق ونفقه تحصیلنه چالیشمه.

اِستِرفاه | سذ. عر. | «رفه» دن مص. استفعال | رفاهله وراحت وبوللقله یاشامه. ن.

اِستِرقاب | چکه مه مه و برینه قارشی رقابتده بولنمه معناسیله قوللانلمش ایسه ده، «رقابت» ماده سی استفعال بابندن کلمدیکیچون غلطدر.

اِستِرقاق | سذ. عر. | «رق» دن مص. استفعال | برینی اسیر طوتمه و کوله ایتمه: حیاً اله کچن دشمنلری استرقاق ایدرلردی.

اِستَرك | سـ. فا. | یو. Στύραξ | مرسین یاغی وضمغی. میعه، اصطرك.

اِستروماچه | سـ. | یتا. | بح. بر برینه طاقلمش قات قات خلاط ویا زنجیر.

اِستروَنگیلو | سـ. | یو. Στρόγγυλος = یووارلاق | ۱. ازمارید دن بیوك سیوری برونلی ویووارلاقجه بر جنس بالیق. ۲. خط سریانینك بر نوعی که نستوریلرجه مستعمل ایدی.

اِستریدیه | سـ. | ر. Στρίδιον | ایکی قبوق آره سنده بولنور حیوانات ناعمه دن کوچك بر دکیز بوجکی که چیك ویا آزیجق آتشه کوستریله رك لیمونله ینیر. استریدیه چتالی = بونی آچمغه مخصوص قوی چتال.

اِستریغه | سـ. | آرناؤدجه دن: شترونغه | چیتدن ماندره قپوسی.

اِستَرَئوتیپ | سـ. | یو. Στερεοτύπια = طبع مجسم | طب. دیزلمش صحیفه لرك مخصوص دوکلمش بر مقوایه قالبنی آلوب اونك اوزرینه قورشون دوکمکله وجوده کلن یکپاره صحیفه یی ماکنه یه قویه رق طبع ایتمك اصولی: استرئوتیپ اصولی، ماکینه سی، لسانمزده قالب باصمه سی دیه بیلیرز. زیرا اسم یونانیسی پك اوزون وتلفظی زوردر.

اِستَرئوسقوپ | سـ. | یو: Στερεό

σκόπιον = مجسم بین] ایچنه قو-
نان چفته فوطوغراف رسملرینه
باقمغه مخصوص چکمجه لی و
اوستی آچیق دوربین .

اِستِسعاد { سذ. عر. [«سعد» دن مص. استفعال]
اوغورلی عد ایتمه، مسعود و
میمنتلی نظریله باقمه : قدومکزی
استسعاد ایتدم .

اِستِسقاء { سذ. عر. [«سقی» دن مص. استفعال]
۱. صو ایستمه. ۲. یاغمور دعا-
سنه چیقمه ، استمطار. || ط.
بدنك مواضع مختلفه سنه صو
طوپلانمه علتی : استسقاء بطن،
استسقاء صدر، استسقاء کلیه،
استسقاء مفصل وسائره. [فر.
Hydropisie .]

اِستِشاره { سذ. عر. ج : استشا-
رات. [«شورا» دن مص. استفعال] طانیشمه،
برینك رأی ومطالعه سنه مرا-
جعت. متروك ترکجه سی : کنکاش.
|| استشاره اوطه سی = خارجیه
نظارتنده حقوق دول قوانیننه
آشنا مشاورلردن مرکب هیئت.

اِستِشعار { استعلام معناسیله
قوللانانلر وارایسه ده،
عربیده «اورکمك» و«قیللانمق»
دن بشقه معناسی اولمدیغندن،
غلط اولوب، استعمالی جائز دکلدر.

اِستِشفاء { سذ. عر. [«شفاء» دن مص. استفعال]
شفا طلب ایتمه ، خسته لغه علاج
وچاره آرامه : فلان معدن صو-
یندن جوارلری اهالیسی استشفا
ایدرلر .

اِستِشفاع { سذ. عر. [«شفا-
عت» دن مص.
استفعال] شفاعت ایستمه، برینك
آره یه کیرمسنی طلب ایتمه .

اِستِشمام { سذ. عر. [«شم» دن مص. استفعال]
۱. قوقلامه، قوقو آلمه، قوقو-
سندن طویمه. ۲. مج. قرینه
ایله آکلامه. اوزاقدن وطولا-
ییسیله خبر آلمه.

اِستِشهاد { سذ عر. ج : استشها-
دات. [«شهادت» دن مص. استفعال] ۱. شاهد
کتیرمه، شهادتنه مراجعت :
استشهاد ایچون بنی ده جلب
ایتدیلر. ۲. دلیل وبرهان عد
ایتمه، اثبات دعوی ایچون ایراد:
صرف ونحوده اعاظم شعرانك
سوزلریله استشهاد اولنور. ۳.
شهید اولمه، احراز شهادت :
امام حسین (رضه) افندمزك
کربلاده استشهادی. [بو او-
چنجی معناده شهادت دها
فصیحدر.]

اِستِصحاب { سذ. عر. [«صحبت» دن مص. استفعال]
یاننه آلمه، برابر کوتورمه : برا-
درینی، کتابنی استصحاب ایده رك
کیتدی. بالاستصحاب = برابر
آله رق، . . . له برلکده .

اِستِصغار { سذ. عر. [«صغر» دن. مص. استفعال]
کوچك عد ایدوب اهمیت ویر-
مه مه، تحقیر، استخفاف : ارباب
صنعتی استصغار ایتمه ملی .

اِستِصواب { سذ. عر. [«صواب» دن مص. استفعال]
— قاعدةً استصابه اولمق لازم
کلیرسه ده، عربیده دخی بویله
اعلالسزی ده قوللانیلیر.] طو-
غری بولمه، طوغریلغنه حکم
ایتمه، تصویب : رأیمی استصواب
ایتدیلر. || استصواب کرده =
تصویب ایدلمش : بو رأی
استصواب کردهٔ ارباب شعوردر.

اِستِطاعَت { سذ. عر. [«طوع» دن مص. استفعال]
کوج یتمه، قدرت، اقتدار. ||
علی قدر الاستطاعه = کوج یتدیکی،
الدن کلدیکی قدر .

اِستِطاله { سذ. عر. [«طول» دن مص. استفعال]
اوزامه. ن. || ط. بعض اعضانك
اوزامسی : استطالهٔ بظر، استطا-
لهٔ مرضیه .

اِستِطباب { سذ. عر. [«طب» دن مص. استفعال]
طبیبه مراجعت. کندینی طبیبه
باقدیرمه. تداوی ایتدیرمه .

اِستِطراد { سذ. عر. ج : استطرادات. د.
اصل موضوع بحثدن اولمیوب
بالمناسبه سوز آره سنده بیان
اولنان فقره وبویله بر فقره
ایرادی : استطراد طریقیله ایراد
اولنمشدر .

اِستِطرادی { ص. عر. ث : استطرادیه .
استطراده متعلق و یا استطراد
طریقیله ایراد اولنان : فقرهٔ
استطرادیه .

اِستِطلاع { سذ. عر. ج : استطلاعات .
[«طلوع» دن مص. استفعال]
مطلع وخبردار اولمغه چالیشمه،
تفتیش وتحقیق : استطلاع حقایق
ایچون؛ استطلاعاتنی یازدی .

اِستِظلال { سذ. عر. [«ظل» دن مص. استفعال]

کولکه‌لنمه. کولکه آلتنه کیرمه: لاجل الاستظلال اورمانه کیردیلر. ز.

اِستِعاذه { سث. عر. [«عیاذ» دن مص. استفعال] اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ویا نعوذ بالله والعیاذ بالله‌دیه‌رك حق تعالانك صون وامدادینه صیغنمه.

اِستِعاره { سث. عر. ج: استعارات. [«عور» دن مص. استفعال] اودونج آلمه، عاریت اوله‌رق قوللانمه: لسانمز عربیدن بر چوق کلمه‌لر استعاره ایتمشدر. || د. تشبیه طریقیله ومشبه‌بهی مشبه یرینه قوللانه‌رق ایراد اولنان طرز بدیع که اسلاف شعرا ومنشیانمز طرفندن چوق مبالغه وسؤ استعمال اولنه‌رق چیغرندن چیقارلمشدر: زلف یرینه سنبل. خال یرینه مسك، دلبر یرینه ماه استعمالی کبی.

اِستِعانه { سث. عر. ج: استعانات. [«عون» دن مص. استفعال] یاردیم ایستمه: لطف ربانیدن استعانه ایدرم.

اِستِعجاب { سذ. عر. [«عجب» دن مص. استفعال] تعجب ایتمه، حیرتده قالمه، استغراب.

اِستِعجال { سذ. عر. [«عجل» دن مص. استفعال] عجله ایتدیرمه، بر شیئك چابق اولوب بیتمسنی ایستمه، تعجیل: مکتبك کشادینی استعجال ایدیورلر.

اِستِعداد { سذ. عر. [«عد» دن مص. استفعال] ۱. بر شیئك قبول واحرازینه اولان میل طبیعی. قابلیت: بعض اقوامك عسکرلکه و بعضلرینك چفتجیلکه استعدادلری واردر؛ بو آدمك فلان خسته‌لغه چوق استعدادی واردر. ۲. ذکاوت، فطانت، علم وتربیه‌یه قابلیت: بو چوجغك چوق استعدادی واردر.

اِستِعطاف { سذ. عر. [«عطف» دن مص. استفعال] ترحم وشفقت طلب ایتمه: فلان حقنده معاونتکزی استعطاف ایدرم. [اصل معنای عربیسی بو صورتله بشقه‌سی حقنده استرحامدر.]

اِستِعظام { سذ. عر. [«عظمت» دن مص. استفعال] بیوتمه، بیوك کورمه، کوچك بر شیئه اهمیت ویروب بیوك کوسترمه: بو آدم خسته‌لغنی دائما استعظام ایدر. [عربیده تعظیم و تعظم معنالریله دخی قوللانیلیورسه‌ده، ترکجه‌ده بوندن بشقه معنی ایله قوللانلمسی جائز دکلدر.]

اِستِعفاء { سذ. عر. [«عفو» دن مص. استفعال] ۱. عفو ایستمه: استعفای قصور. ۲. بر منصب وخدمتدن عفو اولنمغی ایستمه. کندی اختیاریله انفصال: مأموریتندن استعفا ایتدی؛ استعفاسنی ویردی؛ استعفاسی قبول اولندی، اولنمدی؛ استعفاسنی کری آلدی = استعفادن واز کچدی.

اِستِعفاف { سذ. عر. [«عفت» دن مص. استفعال] محرماتدن وارتکابدن اجتناب، عفت وناموسله اتصاف. [«عفت» بو معنایی افاده ایتدیکندن لزومسزدر.]

اِستِعفانامه { سـ. فا. بر مأمورك مأموریتندن عفو اولنمسنی استدعا ضمننده ویردیکی ورقهٔ رسمیه: استعفانامه‌سنی تقدیم ایتدی.

اِستِعلاء { سذ. عر. [«علو» دن مص. استفعال] یوکسلمه، علو مرتبه حاصل ایتمه. [«اعتلا» دها مستعمل اولوب، بو لزومسزدر.]

اِستِعلام { سذ. عر. ج: استعلامات. [«علم» دن مص. استفعال] معلومات طلبیچون مافوقدن مادونه اولنان رسمی مراجعت: ولایت کیفیتی سنجاقدن استعلام ایتدی؛ استعلامه دها جواب کلمدی.

اِستِعمال { سذ. عر. ج: استعمالات. [«عمل» دن مص. استفعال] قوللانمه: سلاح استعمال ایتمك؛ شدت استعمال ایتمك: بو کلمه‌یی خانغی محلده استعمال ایدرلر. || حسن استعمال = کوزل قوللانمه، یرینه صرف ایتمه: نفوذ واقتدارینی حسن استعمال ایدیور. || سؤ استعمال = نا بمحل قوللانمه، حدینی تجاوزله یولسز حرکتده بولنمه: وظیفه‌سنی، نفوذ حکومتی، امنیتی سوء استعمال ایتدی.

اِستِغاثه { سث. عر. [«غوث» دن مص. استفعال] یاردیم وامداد ایستمه، آمان و الغیاث دیه باغره‌رق استمداد. || د.

ادات استغاثه = آمان و آه! کبی مدد طلبیجون موضوع حرفلر.

اِستِغراب (سذ. عر.) «غرابة» (دن مص. استفعال) تعجب ایتمه، تحیر، استعجاب: کمال استغرابله ایشیتدم.

* استغراب » بر شیئك غریب وعام باشقه اولمسنه. و « استعجاب » ایسه بك کوزل وفوق العاده بکنیلمیجك بر حالده بولنمسنه شامل حقنده مستعملدر.

اِستِغراق (سذ. عر.) «غرق» (دن مص. استفعال) ۱. طالمه، بر شیئك ایچنه کومیلمه، بر شیئله قاپلانمه. ۲. طالغینلق، ارباب تصوفك وجد وحاله طالوب ماسوادن بیخبر اولمالری: حالت استغراقیه ده نه یاپدیغنی بیلیوردی. || د. عربیده حرف تعریفك کیردیکی اسمك مدلولنك کافهٔ افرادینی قاپلایه جق بر تعمیم بیان ایتمی.

اِستِغفار (سذ. عر.) «غفران» (دن مص. استفعال) جناب حقدن ذنوبك عفو و مغفرتنی استرحام ایتمه، استغفرالله دیه رك اظهار ندامت و توبه ایتمه: توبه واستغفار ایدیلم.

أَستَغفِرُ اللّٰه «الهدن عفو و مغفرت طلب ایدرم» معناسیله دعا اولوب، اکرام وتعظیمه قارشی دخی تواضع ومحویت ایچون وصانکه او سوزله کندیسنه کیرلمش ده استغفار اولنیورمش کبی ایراد اولنور.

اِستِغلال (سذ. عر.) «غله» (دن مص. استفعال) کرامی و یا محصولی بورجه قارشی ویرلمك اوزره اموال غیر منقوله‌نك ترهینی.

اِستِغناء (سذ. عر.) «غنا» (دن مص. استفعال) ۱. موجودله قناعت واونی باعث غنا اتخاذ ایدیرك بشقه بر شیئه عرض احتیاج ایتمیه. قناعت. ۲. عدم تنزل. یوز چویروب باقامه، ناز، کبر ونخوت.

اِستِفاده (سذ. عر. ج: استفادات.) «فائده» دن مص. استفعال) ۱. فائده‌لنمه، قزانمه. کار ایتمه: بو چالیشمه دن بر استفاده کز وار میدر؟ ۲. معناً فائده‌لنمه. بر شیء اوکرنمه. توسیع معلومات ایتمه: بو آدمك صحبتندن استفاده اولنور؛ باعث استفاده بر کتابدر. || بوندن نه استفاده اولنور = نه قزانیلیر، نه چیقار، نه حاصل؟

اِستِفاده لی (ص. ۱. کارلی، قزانجلی: استفاده لی بر ایشدر. ۲. توسیع معلوماتی موجب، مطالعه‌سی نافع: استفاده‌لی بر کتابدر.

اِستِفاضه (سذ. عر.) «فیض» (دن مص. استفعال) فیضلنمه، فیض و برکت حاصل ایتمه. || بو معنی مجازی اولوب، اصل عربیده صو طاشمق و وادی صو ایله طولمق معناسنی بیان ایدر.

اِستِفان (س. ار. Στέφανος) اصل معناسی تاج اولوب، خرستیانلرده زوجینه اثنای نکاحده چیمك ومجو هراتدن اکلیل کیدیرمك عادت اولدیغندن، خرستیان نکاحی معناسیله قوللانیلیر.

اِستِفتاء (سذ. عر.) «فتوی» (دن مص. استفعال) محکمهٔ شرعیه‌ده محاکمیندن برینك مفتی به مراجعتی.

اِستِفتاح (سذ. عر.) «فتح» (دن مص. استفعال) ۱. بدأ، مباشرت. ابتداء. ۲. اصنافك اوغور صایدقلری ایلك آلیش ویریش اغلب. سفتاح: دها استفتاح (سفتاح) ایتمه. || تکبیر استفتاح = نمازه باشلار. کن اوقوناں تکبیر.

اِستِفراش (« فراش » دن مشتق) اولمق اوزره بر جاریه‌یی اوطه‌لق ایتمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیه فصیحده اولمدیغی کبی. لغت عامیهٔ عربیه‌ده دخی «افراش» و « افتراش » قوللانیلوب. استفراش مصدری دکلدر.

اِستِفراغ (سذ. عر.) «فراغ» (دن مص. استفعال) قوصمه‌ق. غشیان: استفراغ ایتمك.

اِستِفسار (سذ. عر.) « فسر » (دن. مص. استفعال) صوروب آکلامه، بر شیئ حقنده تفصیلات و معلومات استمه: استفسار خاطر.

اِستِفهام (سذ. عر. ج: استفهامات.) «فهم» دن مص. استفعال) صوروب آکلامه. آکلامق ایچون اولنان سؤال. || د. ادات استفهام = سؤاله مخصوص ادات. ترکجه‌ده «می» وعربیده «ا» و «هل» کبی.

اِستِفهامی (ص. عر. ؤ: استفهامیه. د. سؤاله

منسوب ومتعلق : خطاب استفهامی، جملهٔ استفهامیه .

اِستَفیل { سـ. حسابلاشمه. اویوشمه: استفیل اولدیلر. [ترکجه‌یه بکزه‌میور. اصلی آکلاشیله‌شیله‌مدی. ر. Εἰς τὸ φιλικόν (ایس توفیلیقون) یعنی دوستانه ومحبتله تعبیرندن غلط اولمق احتمالی واردر.]

اِستِقامَت { سـ. عر. [« قیام » دن مص. استفعال]

۱. طوغریلق، درستی، اکریلك ضدی : طریقك. خطك استقامتی. ۲. طوغری وناموسکارانه حرکت، طوغریلق، راستی، صدق : استقامتدن آیرلماملی؛ استقامت انسانی سلامته چیقاریر. ۳. بر شیئك بر طرفه طوغری اوزانمسی، جهت، توجه : فلان سلسلهٔ جبالك استقامتی شرقدن غربه‌در؛ حرکت ارضك استقامتی جنوبدن شماله ایدی.

اِستِقبال { سـذ. عر. [« قبل » دن مص. استفعال]

۱. کله‌جك زمان. ماضی مقابلی وحالك غیری، آتی : استقبالده نه اوله‌جغنی آنجق الله بیلیر؛ استقبالدن خبر ویرمك ادعاسی. ۲. قارشیلامه، کلمکده اولان بر ذاتك اکرام ویا اظهار محبت ایچون اوکنه چیقمه : پك پارلاق بر استقباله مظهر اولدی؛ کمال طنطنه ایله استقبال ایتدیلر: استقبالنه چیقدیلر. || ه. شمس وقمرك یکدیکرینه مقابل بولنمسی : استقبال قمر. || د: فعلك حدثك کله‌جك زمانده وقوع بوله‌جغنی افاده ایدن صیغه‌سی که لسانمزده « جك » و« جق » اداتیله ختام بولور : کله‌جك، یازه‌جق کبی؛ استقبال ماضی = کچمش زمانك ایچنده بر آتی بیان ایدن صیغه : کلمش اوله‌جق کبی؛ حکایهٔ استقبال = نقل وروایت اولنان بر زمان ماضی‌یه کوره آتی بیان ایدن صیغه : کله‌جك ایدی کبی: روایت ماضی = کذلك بونك مسموعات اوزره نقلنی افاده ایدن صیغه : کله‌جك ایمش کبی. || استقبال قبله = قبله‌یه توجه .

اِستِقبالاً { ظز. عر. ایلریده، کله‌جك زمانده. آتیاً : حالاً واستقبالاً .

اِستِقبالی { صـ. عر. ۲: استقبالیه. کله‌جك زمانه ویا قارشیلامغه منسوب ومتعلق : تأمینات استقبالیه: تشریفات استقبالیه .

اِستِقرار { سـذ. عر. [« قرار » دن مص. استفعال]

۱. یرلشمه. قرار بولمه. بریرده ثابت وساکن اولمه : بر چوق وقت سیاحتدن صکره فلان یرده استقرار ایتدی. ۲. قرارلاشمه. تمامیله تقرر وتعین ایتمه : بونك نظامی هنوز استقرار ایتمدی. [بو معنی ایله تقرر دها مستعملدر]

اِستِقراض { سـذ. عر. ج : استقراضات . [« قرض » دن مص. استفعال] فائضله آقچه آلمه. بورج ایتمه : استقراضسز اداره ممکن دکلدر. [اصل عربیده بو معنایه « اقتراض » موضوع اولوب « استقراض » ایسه بورج ایستمك دیمکدر.]

اِستِقصاء { سـذ. عر. [« قصو » دن مص. استفعال] بر شیئك کنهنه وارمغه چالیشمه، درین تفتیش وتحقیق. ۲. || ط. داخلی بر مرضك حقیقتنی آکلامق اوزره آلات ووسائط مختلفه استعمالی .

اِستِقطاب { سـذ. عر. [« قطب » دن مص. استفعال. لغت مولده] ه. استقطاب ضیا = اشعهٔ شمسك انکسار طریقیله قوس قزحده‌کی الوان سبعه‌یه بعدالانقسام بر نقطه‌یه جمعی .

اِستِقطار { سـذ. عر. [« قطر » دن مص. استفعال] ه. بر مایعی انبیقدن چکمه. [« تقطیر » دن دها طوغری ودها فنیدر.]

اِستِقلال { سـذ. عر. [« قلة » دن مص. استفعال]

۱. کندی باشنه اولمه، کیمسه‌یه تابع اولمیوب کندی کندینه اولمه : استقلال قزانمق، کسب استقلال ایتمك : [« استقلالیت » دیمك خطادر.] ۲. آز کورمه. آزیمسامه : کندیسنه تعیین اولنان معاشی استقلال ایتدی. ۲.

اِستِقلالی { صـ. عر. ۲: استقلالیه. استقلاله یعنی کندی باشنه اولمغه منسوب ومتعلق .

اِستَك { استمك وسائره. ۱: ایستك. ایستمك وسائره.

اِستِکبار { سـذ. عر. [« کبر » دن مص. استفعال]

۱. بیوك بولمه. بیوك کورمه،

بيوتمه. چوق اهميت ويرمه. | «استعظام» دها مستعملدر. | ٢. كبر. عظمت. | «تكبر» دها مستعملدر.

اِستِكثار | سذ. عر. | «كثرت» دن مصـ. استفعال | چوق كورمه، چوغمسميه: آلديغى معاش استكثاراولنه‌ماز.

اِستِكراء | اكرا ايله طوتمه و اكرالامه معناسيله مستعمل ايسه‌ده عربيده «اكتراء» قوللانيلوب. بو ماده استفعال | بايدن اصلا كلميكندن، غلطدر.

اِستِكراه | سذ. عر. | «كره» دن مصـ. استفعال | كريه كوروب نفرت ايتمه، تيكسينمه، ايكرنمه: قيافتندن انسان استكراه ايدر. | اصل عربيده معناسى بر شيئى كرهاً يعنى زورله والسنه‌يه‌رك ياپتمقدن عبارتدر. |

اِستِكساب | «اكتساب» دن غلطدر.

اِستِكشاف | سذ. عر. ج: استكشافات. | «كشف» دن مصـ. استفعال | كشف وتحقيق ايتمك چاليشمه. اطراف وتفرعاتى ظاهره چيقار. مه. || ع. دشمن اردوسنك ويا مواقعنك احوالنى آكلامغه چاليشمه: استكشافات عسكريه: استكشاف تعرضى: استكشاف عادى: استكشاف خريطه‌سى: استكشاف قولى.

اِستِكمال | سذ. عر. | «كمال» دن مصـ. استفعال | ١. يتيرمه، اتمام. نقصانى اكمال. تمامله‌مه: استكمال اسباب مدافعه. ٢. بر ايشك نقصانسز ومكمل اولمسى، كماله ايردير لمسى: طرق و معابرك استكمالى لزمدر.

اِستِكناه | «اكتناه» دن غلـ. | «كنه» ماده‌سى بشقه بايدن كلز.

اِستِلاغميت | سـ. | يونانيدن مأخوذ فر. Stalagmite | اسـ. يرآلتنده بعض مغاره‌لرده مواد كلسيه‌يى حاوى صولر طاملامسندن آشاغيدن يوقاريه ديكنه اوزانمش صوارتنده تشكل ايدن طاشلر، مقطره تحتانيه.

اِستِلاقتيت | سـ. | يونانيدن مأخوذ فر. Stalactite | اسـ. يرآلتنده بعض مغاره‌لرده مواد كلسيه‌يى حاوى صولر طاملامه‌سندن يوقاريدن آشاغيه صارقش صورتنده تشكل ايدن آويزه كبى طاشلر، مقطره فوقانيه.

اِستِلام | سذ. عر. | «سلم» دن مصـ. افتعال | الى طو. قديروب اوپه‌رك (حجراسودى) زيارت ايتمه.

اِستِلزام | سذ. عر. | «لزوم» دن مصـ. استفعال | بر نتيجهٔ طبيعيه وضروريه صورتيله اينجاب ايتمه: كيجه چوق چاليشمه‌كز صباح كچ قالمه‌كزى استلزام ايدر.

اِستِماع | سذ. عر. | «سمع» دن مصـ. افتعال | ١. دينلامه، قولاق ويرمه: درس، وعظ، حديث، دعوى استماع ايتمك. ٢. دينليوب قبول ايتمك، احاله، سمع اعتبار ايتمك: فريادمى، نصيحتمى استماع ايتمدك. ٣. ايشيتمه، مسموعى اولمه: بو بيتى كنديسندن استماع ايتمشيدم: استماع حوادث. | بو معنى ايله استعمالى پك طوغرى دكلدر. | ٤. طبيبك داخلى بر مرضى آكلامق ايچون قولاق ويروب ديكلهمسى. استقصاء: كوكسمى استماع ايتدى.

اِستِمالَت | ياخود استمالة. سذ. عر. ج: استمالات. | «ميل» دن مصـ. استفعال | ميل ايتديرمه، جذب ايتمه، كوكل آلمه، مواعدله آووتمه: استمالة التله يوزه كولديكنه باقمه.

اِستِمداد | سذ. عر. | «مدد» دن مصـ. استفعال | ١. ياردم ايستمه، يرينك عون ومرحمتنه مراجعت: كمال تضرعله لطف سجانيدن استمداد ايتدى. ٢. دشمنه قارشى ياردم ايچون بر قوماندادن ويا خود متفق بر دولتدن عسكر طلبى: قارشيسنده‌كى قوتك كثرتى كورنجه استمداده مجبور اولدى.

اِستِمرار | سذ. عر. | «مرور» دن مصـ. استفعال | سورمه. سوروب بر دوزيه كيتمه. دوام. | متين ومستحكم اولمه معناسيله قوللانلماليدر. |

اِستِمراری | صـ. عر. ؟: استمراريه. د. بر دو. زيه سوروب كيتمك معناسنى افاده ايدن: صيغهٔ استراريه = لسانمزده (مرك) و (مرق) اداتلريله ختام بولان صيغهٔ فعل: (كيدمرك) و (يازمرق) كبى.

اِستِمزاج | مزاج کلمه سنك لسانمزده‌کی معنای عامیانه‌سیله استفعال بابندن کتیرلمسندن متولد اولان بو لفظ بر خصوصك آچیقدن تکلیفندن اول نه تأثیر ایده‌جکنی ونه‌صورتله قبول اولنه‌جغنی طولاییسیله آکلامق معناسیله مستعمل ایسه‌ده. عربی دکلدر. لزومیله برابر غلطدر.

اِستَمَك | استنمك وسائره. با: ایستمك وسائره.

اِستِملاك | بر ملکك منفعت عمومیه ایچون جانب میریدن طوعاً وکرهاً اشتراسی معناسیله مستعمل کوزل بر لغت ایسه‌ده عربی دکلدر. «ملك» ماده‌سی اصلا استفعال بابندن کلیوب، «تملك» کلمه‌سنك ده تمامیله بومعنایه کلدیکی «تاج العروس»ك مستدرکاتنده مبین اولدیغندن، بونك یرینه «تملك» قوللانلمق اقتضا ایدر.

اِستِمناء | سذ. عر. [«منی» دن مص. استفعال] بر واسطهٔ غیر طبیعیه ایله منی‌یی دوکمك فعل مکروهی؛ استمناء بالید.

اِستِمهال | سذ. عر. [«مهل» دن مص. استفعال] مهلت ایستمه. ز.

اِستِناد | سذ. عر. جم: استنادات. [«سنود» دن مص. افتعال] ١. طیانمه، اتکا: دکنکنه استناد ایدوب طورمشیدی. ٢. گوگنمه. اعتماد: هر خصوصده لطف الهی‌یه استناد ایدرم. ٣. بر شیئه دلیل وسند نظریله باقوب بر دعوایی اونك اوزرینه بنا ایتمه: علی الغفله سویلنمش بر سوزه استناد ایده‌رك بر طاقم مطالبه قالقیشدی. || ع. استناد خطی = عسکرك حین حاجتده چکیلوب مدافعه ایده‌جکی خط.

اِستِناداً | ح. عر. ١. طیانه‌رق، گوگنه‌رك، اعتماداً: فلانك حمایه‌سنه استناداً بوکا جرأت ایدیور؛ عفوکزه استناداً. ٢. سند ودلیل اتخاذ ایده‌رك: نابینك بر بیتنه استناداً بو سوزك جوازینی ادعا ایدیور.

اِستِنادگاه | س. فا. طیانه‌جق. گوگنه‌جك یر، آرقه. ظهیر: بنم استنادگاهم آنجق جناب حقدر.

اِستِناره | سذ. عر. [«نور» دن مص. استفعال] نورلاندیرمه، ضیالاندیرمه، پارلاتمه. لس.

اِستِنباط | سذ. عر. [«نبوط» دن مص. استفعال] بر سوز ویا ایشدن کیزلی بر معنی چیقارمه، ضمناً آکلامه: سوزندن بونی استنباط ایدیورم.

اِستِنتاج | سذ. عر. [«نتاج» دن مص. استفعال] نتیجه چیقارمه: سوزلرکزدن شو استنتاج اولنیور.

اِستِنساخ | سذ. عر. [«نسخ» دن مص. استفعال] بر نسخه‌سنی، صورتنی چیقارمه، یازمه: کتاب استنساخ ایده‌رك اجرتیله تعیش ایدردی.

اِستِنشاد | سذ. عر. [«نشد» دن مص. استفعال] برینه شعر سویلتمه، شعر انشادینی امر یا تکلیف ایتمه: خلیفه استنشاد ایتمه‌دن کندیسی بر قصیده انشاد ایتدی.

اِستِنشاق | سذ. عر. [«نشق» دن مص. استفعال] ف. آبدستده بورنه صو چکمه.

اِستِنصار | سذ. عر. [«نصر» دن مص. استفعال] یاردیم ایستمه، استعانه، استمداد. ز. و لس.

اِستِنطاق | سذ. عر. جم: استنطاقات. [«نطق» دن مص. استفعال] سویلتمه، سوز سویلمه‌سنی تکلیف. || حق. بر وقعهٔ عدلیه‌یه مدخلی اولان بر شخصه مرتب سؤاللر ایرادیله ویردیکی جوابلرك قیدی: استنطاق ایتمك: استنطاقه آلمق، چکمك: تحت استنطاقه آلمق: استنطاق مأموری = مستنطق: استنطاق دائره‌سی، قلمی.

اِستِنطاقنامه | س. فا. حق. مظنونه ایراد اولنان سؤاللرله ویردیکی جوابلری حاوی ورقه: استنطاقنامه‌یی تمهیر ایتدی.

اِستِنطاقی | ص. عر. ث: استنطاقیه. حق. استنطاقه منسوب ومتعلق: اوراق استنطاقیه.

اِستِنغه | س. ایتا. [بح. یلکنلرك یوقاری قالدیریلوب طوپلانمسی وبو حرکتك اجراسیچون ویریلان قوماندە: استنغه یلکن = یلکنی طوپلا.

اِستِنکاف | سذ. عر. [«نکف» دن مص. استفعال]

قبول ایتمه‌مه، رد، امتناع، اعراض، عدم موافقت : ابتدا رضاویرمش ایکن بعده استنکاف ایتدی.

اِستَنوغرافیا { س. ا یو. Στενογραφία ا پك آز وپك قیصه اشارات و خطوطله پك چابق یازیلیر بر خط. که مجلسلرده ایراد اولنان نطقلری و سائر بویله افاداتی قید ایتمکده مستعملدر، خط مختصر. — بو خطی یازانلره‌ده (استنوغراف) دینلیر.

اِستِواء { سذ. عر. ا «سوی» دن مص. افتعال ا مساوی اولمه. ایکی شیئك بر اولمسی : استواء خطین. ا بو معنی ایله تساوی دها مستعملدر. ا ٢. دوز اولمه. دوزلك. ٣. اورته‌ده و تام بر درجه‌ده بولنمه. اعتدال. ا م. خط استواء = کرهٔ ارضك ایکی قطبندن مساوی بعد ومسافه‌ده فرض اولنان خط که اعتدال ربیع و خریف کونلری شمس تام اونك اوستندن کچر ولیل ونهار بتون کرهٔ ارضده مساوی اولور. ا همزه‌نك ضمیله اوقونمسی غلطدر. ا

أستوار { ص. فا. صاغلام. متین، محکم. قوی. لـ.

أستوانه { واستوانی. با: اسطوانه واسطوانی.

اِستوبَج { س. قورشون بویاسی دینلن بیاض معدنی بر ماده که بویاجیلقده مستعملدر. عر: اسفیداج. ا قبا استوبج = بویا آستاریچون استوبج یرینه قوللانیلان بیاض بر طوپراق.

اِستوپو { یااستوپی یاخود اصطوپو. س. ا یتا : Stupa ا با : استوریه. ا عربیده دخی اصطبه ویا اسطبه دینلدیکی فیروز آبادینك قاموسنده مذکور ایسه‌ده بونك‌ده معرب اولدیغی ظاهردر. ا

اِستوج { س. ا یتا ا جراح و مهندس آلاتی طاقمی وبونلری حاوی قوطی.

اِستورپه { س. ا نکا : Storp ا ١. سفائنده سیلوب سوپورمکده قوللانیلان قبا کتن وکنویر یاخود بوزوق خلاط پارچه‌سی. ٢. بر اینجه خلاطك بر اوجنه اوزری اوریلی برقورشون پارچه‌سی ربط ایتمك ودیکراوجی قبضه اتخاذ ایدلمك صورتیله یاپیلان آلت ضرب که اکثر یاطلومبه‌جیلر یکدیکرلرینی ضرب ایچون استعمال ایدرلر.

أستوره { یاخود اوسطوره. با: اوستره.

اِستوفاتو { یاخود اسطوفاتو. س. ا یتا . Stoffato ا صالچه‌لی بر نوع ات یمکی.

اِستوفه { یاخود استیفه. س. ا یتا : Stoffa ا بر جنس ایپك قماش که اکثریا صیرمه‌لی ویا قلاپدانلی اولوب مفروشاتده قوللانیلیر.

اِستِهداء { سذ. عر. ا «هدی» دن مص. استفعال ا هدایت ایتمه، طوغری یوله، طریق مستقیمه سوق اولنمغی طلب وآرزو ایتمه : استهدا ایچون بر مرشد کامله مراجعت اقتضا ایدر.

اِستِهزاء { سذ. عر. ا «هزء» دن مص. استفعال ا اکلنمه، اکلنجه‌یه آلمه، ذوقلنمه : برینی، بریله استهزا ایتمك: برینی استهزایه آلمق.

اِستِهلاك { سذ. عر. ا «هلاك» دن مص. استفعال ا ١. اسراف صورتیله محو ایتمه : بونجه میراثی آز وقتده استهلاك ایتدی. ٢. قوللانه‌رق صرف ایتمه، بیتیرمه، توکتمه : قیشین استهلاك اولنان اودون.

اِستِهلال { سذ. عر. ا «هلال» دن مص. استفعال ا یکی آی کورینمه، هلال تماشاسی. ا د. براعت استهلال = بر کتاب ویا نطق ومقاله‌نك مقدمه‌سنده ایچنده بحث اولنه‌جق موادی آکدیرر فقره‌لر ایرادی.

اِستیجار { سذ. عر. ا «اجر» دن مص. استفعال ا کرا ایله طوتمه. کرالامه.

اِستیذان { سذ. عر. ا «اذن» دن مص. استفعال ا اذن ایستمه، رخصت ومأذونیت طلب ایتمه، طانیشمه : بالاستیذان، لدی. الاستیذان، عند الاستیذان = مأذونیت ایستنلدکده : بلا استیذان = رخصت ایستمکسزین، طانیشمقسزین.

اِستیصال { سذ. عر. ا «اصل» دن مص. استفعال ا کوکندن قوباروب چیقارمه، اساساً وجودینی امحا : بومملکتدن اشقیایی استیصاله موفق اولدی.

اِستیضاح { سذ. عر. ج : استیضاحات.

[«وضوح» دن مص. استفعال] بر ایشك آچیق بیان اولنمسنی طلب ایتمه، بر ماده حقنده ایضاحات طلب ایتمه: استیضاح کیفیت ضمننده ولایته امرنامه یازلدی: استیضاحات ایله اضاعهٔ وقت اولنیور.

اِستیضاحاً [ح. عر. ایضاحات طلبیچون استیضاح مسئله ضمننده.

اِستیعاب [سذ. عر. [«وعب» دن مص. استفعال] ۱. ایچنه آلمه، ایچنه صیغمه: تنجره ایکی اوقه صو استیعاب ایدر. ۲. طوتمه قپلامه. ضبط ایتمه: بو آغاجلر بتون باغچه‌یی استیعاب ایده‌جکدر.

اِستیف [ـ ایتا. ۱. صره، نظام. دیزی: استیفه قومق = صره‌لامق. دیزمك. ترتیب و تنظیم ایتمك. ۲. صره‌لنمش شیء، دیزی. منتظم یغین: اودون. بالیق استیفی. [بح. کمی حموله سنك حرکتنه مانع اولمیه‌جق صورتده ترتیب و تنظیمی. [برینك استیفنی بوزمق = تحقیر و ترذیل ایتمك. [استیفنی بوزمامق = طورنی و طوریشنی اصلا دکیشدیرمه‌مك.

اِستیفاء [سذ. عر. [«وفا» دن مص. استفعال] تامیله وکاملاً اخذ: مطلوبنی استیفا ایتدی؛ استیفای تکالیف امیریه.

اِستیفلَمَك [یاخود استیفله‌مك. فت. صره لامق، دیزمك. استیف ایتمك: اودونلری استیفلدیلر.

اِستیلاء [سذ. عر. [«ولی» دن مص. استفعال] ۱. اله کچیرمه، تحت تصرفه آلمه: بر مملکتی استیلا ایتمك. ۲. یاپلمق، قاپلامق: و با بتون او طرفلری استیلا ایتدی. [فرانسزجه ده Occupation دیتلن حربسز و موقت ضبط واداره «اشغال» ویا «احراز» کبی مناسبتسز لغتلردن ایسه «استیلا» ویا «استیلای موقت» ایله ترجمه اولنسه دها مناسب اولور. [

اِستیلائی [ص. عر. ث: استیلائیه. ضبط واستیلایه متعلق: بعض مقاصد استیلائیه‌سی آکلاشیلیور. ط. بر مملکته داخل اولنجه هر طرفه سرایت وبتون مملکتی استیلا ایتمك خاصه‌سنی حائز اولان: امراض استیلائیه.

اِستیم [وغا: اسلیم. سـ. [نکا: Steam] واپور ماکینه‌سنك وسائر ماکینه‌لرك قزاننده بریکوب ماکنه‌یی تحریك ایدن بوغو، بخار: واپورك استیمی کلمدی، استیمی آزدر.

اِستیماتور [سـ. [ایتا. Estimatore] کمرکده امتعه ومواد تجاریه‌یه بها بیچن مأمور، مخمن = استیماره‌جی.

اِستیماره [سـ. [ایتا. Estimare] تقدیر قیمت، تخمین قیمت، کمرکده امتعه ومواد تجاریه‌یه بها بیچمك وظیفه‌سی: استیماره مأموری = مخمن.

اِستیماره‌جی [سـ. کمرکده امتعه ومواد تجاریه‌یه بها بیچن مأمور. مخمن، استیماتور.

اِستیمان [سذ. عر. [«امان» دن مص. استفعال] امان دیله‌مه، امان دیله‌یه‌رك تسلیم اولمه: استیمان ایدن ارباب شقاوت.

اِستیمبوط [سـ. [نکا. Steam-bot] کوچك واپور. چتنه.

اِستیناس [سذ. عر. [«انس» دن مص. استفعال] انسیت پیدا ایتمه. آلیشمه. وحشت زائل اولوب مونس اولمه.

اِستیناف [سذ. عر. [«انف» دن مص. استفعال] ۱. یکیدن باشلامه. ث. [حق. محکمهٔ ابتدائیه‌دن ویریلن حکمه راضی اولمیوب. دعوایی اونك مافوقنده‌کی محکمه‌یه نقل ایتمه: استیناف دعوی ایتدی. [د. نحو عربیده بر سؤال مقدره جواب حکمنده سوز ایرادی: واو استیناف = بوکادلالت ایدن «و». [حق. محکمهٔ استیناف = محکمهٔ ابتدائیه‌نك مافوقنده ومحکمهٔ تمییزك مادوننده اولدرق ایکنجی درجه‌ده اولان محکمه، که دعاوی‌یی استینافاً کورور. ولایات مراکزنده بولنور.

اِستینافاً [ح. عر. حق. استیناف صورتیله، ایکنجی درجه‌ده محاکمه اولنمق اوزره: استینافاً رؤیت دعوی اولندی.

اِستینافی [ص. عر. ث: استینافیه. حق. استینافه منسوب و متعلق: محکمهٔ استینافیه. [د. نحو عربیده بر سؤال مقدره جواب حکمنده بولنان: جملهٔ استینافیه.

اِستینغه { س. با: استنغه.

اِستیهال { سذ. عر. | «اهل» دن مص. استفعال | بر شیئه مستحق و اهل اولمه، استحقاق، لیاقت: عهدهٔ استیهالنه قلان مأموریت تودیع اولندی.

اَسحار { سذ. جم. عر. فد: سحر. با: سحر.

اِسحَق قوشی { س. حق قوشی. مرغ شب آویز.

اَسخِیاء { سذ. جم. عر. فد: سخی. با: سخی.

اَسَد { سذ. عر. آرسلان، شیر. | اسد الله = حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه ویریلن عنواندر. | ه. برج اسد = بروج اثنا عشرك بشنجیسی. که کونش بو برجه تموز رومینك ١١ نده داخل اولور: قلب الاسد = برج اسد ده برنجی درجه‌ده بر نجم ثابت. | فر. Regulus |: ذنب الاسد = ینه او برجده ایکنجی درجه‌ده بر نجم ثابت | فر. Denebola |: ظهر الاسد = ینه او برجده ایکنجی درجه ده بر نجم ثابت | فر. Geba |. || اسد اصغر = برج اسد ایله دب اکبر آره‌سنده بر جملهٔ کوکبیه. | فر: Petit Lion |.

اَسدیرمَك { فت. اسمسنی موجب اولمق، هبوب ایتدیرمك: پویرازی بو قدر شدتله اسدیرن شمال طرفلرنده یاغان قارلردر.

اَسْر { سذ. عر. طوتسا قلق، اسیر دوشمه، اسارت. ن.

اِسْر { سذ. عر. ر. بر خطك ایکی منتهاسندن بر سطح اوزرینه ایندیریلن عمودلری آره‌سنده‌کی مسافه: اسر افقی: اسر عمودی.

اُسْر { سذ. عر. ط. ادرار طوتمه.

اِسراء { سذ. عر. | «سرایت» دن مص. افعال | یو. روتمه، تمشیه. | اصل معناسی کیجه‌لین یو روتمه اولوب، هله غیر ذی روح حقنده عادتا ارسال معناسیله استعمالمز غلط فاحش اولدیغندن، استعمالندن بسبتون صرف نظر اولنسه دها ایدر: زیرا بو معنایی افاده ایده جك متعدد لغتلرمز واردر. |

اُسَراء { سذ. جم. عر. فد: اسیر. با: اسیر.

اَسرار { سذ. جم. عر. فد: سرّ. با: سرّ.

اَسرار { س. | آنف البیان لغت عربیه‌دن مأخوذ اولسه کرکدر | قنب هندی دینلن بر نباتك یاپراغی، که توتون کبی ایچلدکده کیف ویروب انسانی غریب برطاقم خیالاته طالدیرر: اسرار چکمك: اسرار تریاکیسی.

اِسرار { سذ. عر. | «سر» دن مص. افعال | کیزله‌مه. سر طوتمه، کتم. ن.

اَسرارکش { ص. فا. اسرار چکن، اسرار تریاکیسی، اسراره مبتلا.

اِسراع { سذ. عر. | «سرعة» دن مص. افعال | سرعت ایتدیرمه، چابوقلاندیرمه، تعجیل ایتمه. | «تسریع» دها مستعمل ایسه‌ده، «سرعت» ماده‌سی عربیده تفعیل بابندن اصلا کلمه‌مکله، یاکلیش واصلسز اولدیغندن، لزومی وار ایسه، «اسراع» قوللانلملیدر. |

اِسراف { سذ. عر. جم: اسرافات. | «سرف» دن مص. افعال | لزومسز یره وفضله اوله‌رق مال وسائره‌یی صرف و اتلاف ایتمه: مالنی اسراف ایتدی: اسراف کلامه حاجت یوقدر: اسراف حرامدر.

اِسرافیل { سخ. | عبرانیجه‌دن | درت ملك مقربدن بری‌که قیامت کونی صوری اوفلمکله مکلفدر.

اِسرائیل { سخ. | عبرانیجه ده عبدالله دیمکدر | حضرت یعقوب (عم) ك لقبی اولوب، نبی مشار الیهك اون ایکی اولادندن منشعب اولان عبرانیلره دخی بو مناسبتله (بنی اسرائیل) دیرلر.

اِسرائیلیّات { سث. جم. عر. بنی اسرائیل کتابلرنده خرافات قبیلندن اوله‌رق منقول بولنان حکایات و تفصیلات.

اُسْرُب { سذ. عر. کیم. قورشون. | «رصاص» دخی دیرلرسه‌ده، اصل رصاص قلای دیمك اولدیغندن، تفریق اقتضا ایدر. |

اَسرَع { ص. عر. | «سریع» دن ستف | دها و یا پك سرعتلی وچابق. لـ.

اَسره { س. خطمزك حرکات ثلثهٔ اصلیه سندن بری، که آلتده (ِ) یازیلیر. کسره‌نك ترکجه‌ده اینجه (کسرهٔ خفیفه)

وقالین (کسرهٔ ثقیله) اوله‌رق ایکی تلفظی واردر. ایکنجیسنك (ِ) صورتنده یازیله‌رق تفریق اقتضا ایدر. ترکی الاصل کلمه‌لرده اکثریا (ی) ایله اظهار اولنور. تسهیل قرائت ایچون بو (ی) یی یازمه‌ده امساك اولنمامایدر. یالکز (بِر)، (سِز)، (بِز) کبی کثرت استعمالله تردده محل براقمیه‌جق قدر بللنمش بعض کلمه‌لر مستثنادر. عربیده «ایکی اسره» تنوینك مکسورینه دینور. | اوستون اسره = حرکات. حرکه اشارتلری.

اَسره‌لَمَك | یا اسره‌له‌مك. فت. اسره حرکه‌سنی قومق. اسره ایله اوقومق. کسره ایله تحریك، تکسیر ایتمك.

اَسره‌لَنمَك | فط. اسره حرکه‌سیله حرکه‌لنمك، اسره ایله اوقونمق. کسره ایله تحریك، تکسیر اولنمق.

اَسره‌لی | ص. اسره حرکه‌سیله حرکه‌لنمش. اسره ایله اوقونان، مکسور.

اَسریك | ص. | «اسریمك» دن. اصلی: اوسروك | ١. سرخوش، مست، سکران. ٢. آزغین. قیزغین: اسریك دوه.

اَسریمَك | مض: اسریر. فل. | اصلی: اوسرومك | ١. سرخوش اولمق. ٢. قیزمق، آزمق.

اَسطار | سذ. جم. عر. فد. سطر. | با: سطر. | «سطور» دها مستعملدر. |

اِسطار | سذ. عر. | «سطر» دن مص. افعال | یازمه و تحریر معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، معنای حقیقیسی «سطر آتلامق» و «یا کلیش ارقومق» دن عبارت اولدیغندن بزجه اولان استعمالی غلطدر. (تسطیر) تجویز اولنه‌بیلیر.

اِسطَبل | یاخود اصطبل. سذ. عر. | یو. Σταυλός | آخور: اسطبل عامره | غلا. | = خاص آخور: اسطبل عامره مدیری = میرآخور: اسطبل عامره پایه‌سی = قپوجی باشیلقدن یوقاری ومیرالامرالقدن آشاغی ملکیه رتبه‌سی.

اُسطُرلاب | یاخود اصطرلاب. سذ. عر. | یو. Ἀστερολάβιον | اوقتیله اجرام سماویه‌نك ارتفاعنی آلمقده مستعمل بر نوع رصد آلتی.

اِسطَقِس | سذ. عر. | یو. Στοιχεῖον | عنصر. عناصر اربعه‌نك بهری. اصل. جوهر. | حکمت عتیقه‌ده مستعمل ایدی. |

اُسطُوانه | سث. عر. | فا. «ستون» دن واوده یو. Στύλος دن | ١. دیرك، عمود. ٢. ایچی بوش عمود. زیوانه. || ر. زیوانه شکلی، دائره‌نك خط مستقیم اوزره حرکتیله کسب ارتفاع ایتمسندن حاصل اولان شکل مجسم: اسطوانهٔ قائمه: استوانهٔ مائله.

اُسطُوانی | ص. عر. ث: اسطوانیه. اسطوانه شکلنده اولان.

اِسعاد | سذ. عر. | «سعد» دن مص. افعال | مسعود ایتمه. سعد ومیمنت قزاندیرمه. ن.

اَسعار | سذ. عر. جم. فد: سعر. | با: سعر.

اِسعاف | سذ. عر. | «سعف» دن مص. افعال | برینك طلب ورجاسنی قبول ایله ایستدیکنی اجرا ایتمه: اسعاف مطلوبی. اسعاف مستدعاسی. | اصل عربیده ایش بیتیرمه وبرینك دعوتنی قبول معنالرینی افاده ایتمکله. بزم صورت استعمالمزده تعمیم واردر. |

اَسعَد | ص. عر. | «سعید» دن ستف. | دها سعید. پك مسعود. دها بختیار ویا میمنتلی.

اَسَف | سذ. عر. آخیمه. کدر. فوت اولان بر شیئدن محزون اولمه: بوکا چوق اسف ایتدم؛ اسف ایتمیك چاره‌سی بولنور.

اَسَفا | حد. وا اسفا! ایواه! یازیق! وا اسفا که تعمیر و تلافیسی ممکن دکلدر.

اَسفار | سذ. جم. عر. فد: سَفَر. وسِفر. با: سفر.

اَسفَل | ص. عر. ث: سفلی. جم: اسافل. | «سافل» دن ستف. | دها ویا پك دون وآلچق اولان: اسفل ناس. || اسفل السافلین = جهنم.

اِسفَناخیّه | صث. عر. نبا. فصیلهٔ اسفناخیه = اسپناق قبیلندن اولان نباتات.

اِسفَنجی | ص. عر. ث: اسفنجیه. نث. سونکره مشابه اولان: اجسام اسفنجیه.

اِسفیداج | سذ. عر. | فا. بیاض دیمك اولان «سپیده»

دن معرب] کیم. استونج .

اِسفینقس] ـ. ایو. Σφίγξ] اسکی یونانیلرده موهوم بر جانورکه کویا مارین وعابرینه معما کبی بر طاقم سؤاللر ایراد ایده‌رك جواب ویره‌مینلری یو. تارمش. اسکی مصریلر عندنده قدین باشلی آرسلان شکلنده بر صنم که الیوم موجود اولان بر جسمینه عربلر (ابو الهول) دیرلر .

اِسقاء] سذ. عر.] «سق» دن مص. افعال] انسان و حیواناته یاخود اراضی‌یه صو ویرمه. صووارمه. صولامه. اروا : حیواناتی، باغچه‌یی اسقا ایتدی: مندرس آیدین اووه‌سنی اسقا ایدر .

اسقاپارمه] ـ. ایتا.] بج. کمی‌یی طوپدن کرالامه .

اسقاچه] ایتا.] بج. کمی دیرکنك آیاغی، آیاقلی .

اِسقارپین] ـ.] فر. Escarpin] قونجز ویا یاریم قونجلی ظریف آیاق قابی. آلا. فرانغه خفیف قوندوره .

اسقارچه] ـ. ایتا.] بج. کمی حموله‌سنك پك صیق استیف اولمسی .

اسقارصو] ـ. ایتا.] بج. ۱. بلکنلری طولدیرر دیك روزکار. ۲. کمینك آله بلدکنه طولدیرلمق اوزره کوتوری کرلاتمسی .

اسقارموز] ـ. ایتا.] ۱. بج. کورك طاقمق اوزره قیق و صندالك یان کنارینه دیکنه صوقلمش تخته چیوی. ۲. بر جنس کوچك بالیق .

اِسقاره] یاخود اسقره ـ. ار. Σκάρα] مختلف ایشلره مخصوص اوله‌رق آغاج ویا دمیر وسائره‌دن قفس ویا پارمقلق، شبکه: مطبخ اسقاره‌سی = کولباصدی و بالیق پیشیرمکه مخصوص قولبلی دمیر قفس: کمی اسقاره‌سی = اوستنده کمی‌یی انشا ایدوب برابر دکیزه ایندیرمکه مخصوص بیوك قیزاق: تمل اسقاره‌سی = چوروك و باناقلق طوپراقلرده اوستنده تمل طوردیرمغه مخصوص قونیلان آغاجلر: کزندی اسقاره‌سی = آلت قاته آیدینلق ویرمك ویاطاشلرك اوزرینه باصلمامق اوزره قفس شکلنده دوشمه: اسقاره بالیغی. وغلط اوله‌رق بالیق اسقاره‌سی = اسقاره‌ده پیشمش بالیق .

اِسقاط] سذ. عر.] «سقوط» دن مص. افعال] ۱. دوشورمه. آشاغی آتمه. ۲. حذف. امحا. رفع: فارسیده اکثریا اسکندرك همزه‌سی اسقاط اولنور. ۳. حکمسز براقمه. ابطال. باشه کلمسی مقدر اولان بر قضانك اوفق برحدنه ایله اولمش حکمنه کچمسی: آیاغکری اینجیتدیکزسه‌ده بونکله بلکه بر بیوك قضا اسقاط اولندی. ۴. محروم ایتمه. غائب وفوت ایتمه: حقوق مدنیه‌دن اسقاط اولندی. ۵. مونانك روحیچون یعنی عذابلرینك عفو وامحاسیچون بر رسم مخصوصله ویریلان صدقه: اسقاط آقچه‌سی. اسقاط جنین = رحمدن قصداً چوجق دوشورمك ویا دوشورتمك جنایتی .

اسقالره] ـ. ایتا] بج. ۱. کمی آرمه‌سی نردبانی. ۲. سفائن حربیه‌نك صول طرفنده‌کی تشریفات نردبانی .

اسقاله] ـ. ایتا. Scala] آلات موسیقیه پرده‌لرینه پارمق آلیشدیرمق تعلیمی .

اَسقام] سذ. جم. عر. فد: سقم.] با: سقم .

اِسقانبیل] و اسقاندیل. ؟: اسقنبیل. اسقندیل .

اِسقَرلات] ـ. ایتا. Scarlato] خاص بویالی پك قرمزی و پك پارلاق بر جنس اسکی وندیك چوخه‌سی .

اسقَره] با: اسقاره .

اَسقریم] ـ.] فر. Escrime] قلیج ومچ تعلیمی، سلاحبازلق. لـ .

اِسقَنبیل] ـ. ار.] ۱. بر نوع کاغد اویونی: اسقنبیل اوینامق. ۲. علی الاطلاق اویون کاغدی .

اِسقَندیل] ـ. ایتا.] بج. ۱. دکیزك عمقی درجه‌سنی آکلامق ایچون کمیلرده قوللاندقلری آلت. ۲. دکیزك عمقنی اولچمه: اسقندیل ایتمك. مج. بر شیئك کنه و حقیقتنی ویا بر ایشده‌کی نیت ومقصد خفی‌یی آکلامغه چالیشمه. استکناه، یوقلامه: بن بر کره اسقندیل ایده‌یم .

اسقوربوت | س. | فر. Scorbut | اوزون دكيز سفرى ايدنلرده طوزلى بالبق كى قورو شيلر يمه‌دن حاصل اولان مهلك بر مرض كه دبش اتلرينك دوكلمسيله ظهور ايدر، داء حضر. || اسقوربوت اوتى = رقيق البزور دخى دينان بر نبات.

اسقوريت | س. | ر. Скорбут | ديكنلى اولديغجون عقربه بكزر ديلوب اوكا دلالت ايدن بو اسمله تسميه اولنمش اسيد بر باليق.

اسقورچونه | س. | ايتا. | بر جنس قره كولك كه رچلى اولور.

اسقوطه | س. | ايتا. | بيولك پلكنلرى قرالامه مخصوص ايپ.

اسقوفه | س. | ايتا. Scuffa | اورمه كلاه و يا تافيه كه اكثريا ثيمسى دوريك وبو. سكوللى اولور.

اسقومرى | س. | ر. | معروف بر جنس كوچك ومبدول باليق، كه چيروز و تون. تون باليغى اسمليه قورودبلالر. دخى انواعندندر.

اسقونجه | س. | ايتا. | طوب طو. ماريناك پوسكيرى. ويا سوسكيرى.

اسقونطه | ايتا. Scuola | س. سند ويا پولچه وصورتك وعدد. سى حلوللدن اول آچيلمسى آلتون. ايچون براغيلان صراغيه. قير. ديرمه پانى. اسقونطه ايتمك = قيرديرمق.

اسقوپه | س. | انكا. | بر بريقك پلكنليسى، ايكى ديركلى خفيف بر جنس كمى.

اسكات | سند. عر. | «سكوت» | دن مصد. افعال | ۱. صوصديرمه. سكوت ايتديرمه: شو چوجغى اسكات ايدك. ۲. معارضه ده الزام ايدوب سكوته مجبور ايتمه: بو دليل ايله كنديسنى اسكات ايتمشدى. ۳. قانديرمه، راضى ايتمه: اونى بش اون غروشله اسكات ايده. بيليرسكز.

اسكان | سند. عر. | «سكون» | دن مصد. افعال | ۱. يرلشديرمه. مسكن ووطن قرارديرمه: اسكان مهاجرين: فلان قريه‌يه فقفاس مهاجرى. لرينى اسكان ايتديلر: بدولرك اسكانى. ۲. اهالى قرارديرمه. اهالى يرلشديرمكله اعمار: آنا طوليك جلى يرلرينى اسكان ايتمك: جزيره‌نك اسكانى بيوك بر معموريتى منج اولور. لازم اولدوغى يرلشمك واقامت اتمك مناسبيله استعمالى غلطدر. بر جرفى ساكن يعنى جرفلى اولمق مه مناسبتى ده «تسكين» ايله اداره اتمك.

اسكته | س. | ار. | ايسه‌سى آصيلى اويت مهره‌لرله بايلى مد. برى قماشدن وچوقه اوزنى. جنس كوچك قوش. عر. بلبل.

اسكلت | س. | ايتا. Scheletro | اللرى وه‌كلش اولديغى حالده هيئت اصليه‌لرينى محافظه ايدوب طاغيلمامش انسان وحيوان كيكرى. قديد. | مج. پك ضعيف وآزيق آدم.

اسكله | س. | ايتا. Scala | ۱. پله پله يوكسك يرلك انشاسيچون موقت كراسته ايله قورىلان صال: اسكله قورمق. ۲. دكيز قيسنده كمى وقايقلرك يناشدقلرى محل كه اكثريا دكيزه اوزانمش كارگير رختم ويا قازيقلر اوزرينه آتلمش اخشاب صالدن عبارتدر: وابور اسكله‌يه يناشه‌مدى. ۳. ساحل بحرده واقع وسفائنك يناشمه‌سنه مساعد تجارتگاه شهر وقصبه: سلانيك كوزل بر اسكله‌در. ٤. بر مملكتك اخراجات وادخالاتنه وتجارت بحريه‌سنه واسطه اولان ليمان ويا قصبه، مخرج: آناطولينك بتون قيم غريبسنك اسكله‌سى ازميردر. | مج. كينك صدول يانى: اسكله‌يه كل. | مقابلى: سحاق.

اسكمله | س. | فر. Escabelle | ۱. درت آياقلى واوستى حصيرلى اوتوريله‌جق كوچك وآز قيمتلى كرسى. ۲. ثيمى، صابى، شمعدان، سيغاره لوازمى قويه‌جق مختلف اشكالده كوچك ماصه ويا سه‌پايه. ايله اسكمله‌سى = اوركه.

اسكى | س. | ۱. حدوث ويا وجوديدن برى حوقى زمان. جنس اولان. قديم. عتيق. دونى. گچن: اسكى زمان. اسكى معدن. اسكى آدملر. اسكى شراب. ۲. ثمديكيدن اول اولان. مقدم. سابق. سالف. پيشين:

يكيسى اسكيسنى آراتيور: اسكى باغچوان. ٣. اسكيوب يرلشمش، مزمن: اسكى بر اوكسوروكم واردر. ٤. قدم قزانمش، قدملى: هيئت سفرايه دائما اك اسكيلرى رياست ايدر: وزرانك اك اسكيسى. ٥. حكمى كچمش، معطل: اسكى تقويم، اسكى موده. ٦. ياشلى، مسن، اختيار: اسكى آدمدر. ٧. مرور زمانله بوزلمش، فرسوده، كهنه: اسكى اثواب، اسكى قوندره. ٨. بوزوق، خراب، ويران: اسكى او، اسكى قلعه. = جـ: اسكيلر = ١. اسكى آدملر، قدما، متقدمين. ٢. اسكى اثواب و سائره. || اسكيدن = اسكى زماندن برى، من القديم. || باش اسكى = بر دائره امكدارلرينك اك قدملىسى. || اسكى پاپوج = دكرسز شئ: اسكى پاپوجمى آلهسك = بر شئ قزانه‌مازسك. || اسكى پوسكى = كهنه شئ، پيرتيق پيرتيق. || اسكى طاس اسكى حمام = حال سابقدن اصلا فرق يوقدر. || اسكى قورت = كارآزموده قورناز آدم، بولنديغى صنف ومسلكك كافهٔ شعباتنى بيلير.

اَسكيتمَك { فت. ١. قوللانه‌رق اسكى حالنه قومق، كهنه‌لتمك: او اثوابى، او پوتينى اسكيتدم؛ بو چوجق كتابلرينى چابق اسكيتيور. ٢. قوللانميه‌رق اسكيمكه براقمق: بوزيتون ياغنى اسكيتملى. ٣. مزمن حالنه قومق: خسته‌لغى اسكيتمك ايى شئ دكلدر.

اَسكيجه { ص. آز اسكى، اسكيمسى. با: اسكى.

اَسكيجى { سـ. ١. اسكى اثواب و سائره آلوب صاتان آدم. ٢. اسكى قوندره ويا اثواب يامه‌ليوب تعمير ايدن آدم، يامه‌جى.

اَسكيدِلمَك { فج. ١. قوللانيله‌رق اسكى وكهنه حالنه قونمق: كتابلر بو قدر چابق اسكيديليرمى؟ ٢. قوللانلميه‌رق اسكيمكه براقلمق: توتون اسكيدلدكجه دها ايى اولور.

اَسكيلتمَك { واسكيلنمك، اسكيتمك و اسكيمك يرينه قوللانيليرسه‌ده، بو ايكنجى صورت دها فصيحدر. با: اسكيتمك، اسكيمك.

اَسكيلِك { سـ. اسكى اولان شئ و يا شخصك حالى. با: اسكى.

اَسكيمسى { ص. آز اسكى، اسكى‌يه بكزر، اسكيجه.

اَسكيمَك { مض: اسكير. فل. ١. حدوثندن برى چوق زمان كچمك، قديم وكهن اولمق: شريعت موسى (عم) چوق اسكيدى: زيتون ياغى اسكيدكجه ايلشير. ٢. مزمن اولمق: بو اوكسوروك اسكيدى. ٣. قدم قزانمق، قدملى اولمق: بر مأموريتده اسكيمك بو آدمه ميسر اوله ميور. ٤. حكمى كچمك، معطل اولمق: او موده اسكيدى: فن كتابلرى بر قاچ سنه‌ده اسكير. ٥. اختيار لامق، قوجامق: او آدمده چوق اسكيدى. ٦. بوزلمق، فرسوده وكهنه اولمق: اثوابم اسكيدى يكيلتمكه مجبورم. ٧. خراب و ويران اولمق: اخشاب اولر يكرمى سنه‌ده اسكير.

اَسلاف { سذ. جـ. فد: سلف. با: سلف.

اِسلام { سذ. عر. | «سلام»دن مص. افعال | ١. جناب حقك وحدانيتنه وسائر اركان ايمانه معتقد ومقر اولمه: كافهٔ انبيا اسلام اوزره ايديلر: ايمان ايله اسلام بردر: اسلامه كلمك. ٢. خاتم الانبياء (صلعم) افندمز طرفندن وحى ربانى ايله اظهار واعلان وتأسيس بيوريلان دين مبين، دين محمدى، مسلمانلق: دين اسلام. ٣. دين اسلامى قبول ايتمه، مسلمان اولمه: اظهار اسلام ايتدى؛ شرف اسلامله مشرف اولدى. ٤. ملت اسلاميه، هيئت مسلمين، اهل اسلام: علماى اسلام، خليفهٔ اسلام، عالم اسلام. ٥. عو. مسلمان، مسلم: اسلامدر: اسلام اولدى. || حجة الاسلام = اعاظم علماء اسلامدن امام غزالى حضرتلرينك لقبيدر. || سيف الاسلام = جانب اقدس نبويدن خالد بن وليد (رضه) حضرتلرينه ويريلان لقبدر. || شيخ الاسلام = دولت عليهٔ عثمانيه‌ده امور شرعيه وعلميه‌يه رياست وبو خصوصده ذات حضرت پادشاهى‌يه وكالت ايدن علمادن بيوك بر ذاته ويريلن عنواندر، كه تشريفات دولتده صدر اعظمدن صكره ايكنجيدر. [آسياى وسطيده علمانك بيوكلرينه ويريلير برعنوان تعظيمدر.]

اِسلامی (ص. عر.): اسلامیه. دین اسلامه و ملت معظمهٔ اسلامیه‌یه منسوب و متعلق: ملت اسلامیه، شریعت اسلامیه، ممالك اسلامیه، حمیت اسلامیه. = جـ. فا. اسلامیان = مسلمانلر، اهل اسلام: مفخر اسلامیان.

اِسلامیّت (مسلمانلق ودین اسلام معناسیله مستعمل ایسه ده، اسلام کلمه‌سی ذاتاً مصدر ومصدریت معناسنی متضمن اولوب، بر دها ادات مصدریت علاوه‌سی فضله اولمغله، عربیده مسموع اولمدیغندن. لسان ادبیده اولسون استعمال لدن توقی اولنمق اقتضا ایدر. هر نه‌قدر اصلاح لسانده اور. کنلر بو تحویزه جهتلر آرایور. لسه‌ده، فرانسزلر بیله بزم بو تعبیر غلطمزدن یا گیله رق، لسانلرنده مصدریت اداتیله Islamisme کلمه سنی تشکیل اتمش ایکن. اخیراً عربی‌یه کسب وقوفله بونك مناسبتسزلکنی درك ایدنجه‌ه، بو تعبیری ترك ایده‌رك یرینه Islam قبول ائمه باشلا دقلری حالده. بزم بیله‌رك بویله یاکلیش تعبیرلر قبول ائمقده اصرارمز عبث اولمازمی ؟

اَسلحه (سذ. جـ. فد: سلاح. با: سلاح.

اَسلَم (ص. عر.) « سالم » دن استف.) دها یاخود پك صاغلام وامین. اك صاغلام، اك طوغری: اسلم طریق بودر.

اُسلوب (سذ. عر. جـ: اسالیب. طرز، اصول، نسق: اسلوب جدید: یر اسلوب حکیمانه ایله. || د. طرز افاده، افاده و انشاده هرمنشی وادیبك کندینه مخصوص طرزی که فرانسزجه‌ده Style دیرلر، سلیقه: اسلوب ساده.

اِسلیم (سـ. استیورن غل. با: استیم.

اِسم (سذ. عر. جـ: اسماء، اسامی. (اصلی « سمو » اولوب، مشتقات عربیه‌سی اوزدن تشکل ایدر: تسمیه کی.) آد، نام: اسمکز نه‌در؟ || اسم سویلمك = برینك اسمی یعنی کیم اولدیغی خبر ویرمك. || اسم قومق = آد طاقمق، تسمیه ایتمك. || اسم ویرمك = برینك نامی سویلیوب کیم اولدیغنی خبر ویرمك. || اسمیله = آدیی بیان ایده‌رك. || د. صرفده کلمه‌نك منقسم اولدیغی اقسامدن بری که زمانه مقارن اولمیه‌رق ذاتیله قائم بر شخص ویا شیئه دلالت ایدر: آدم، آرسلان، آغاج، طاش، یل، عقل، صبر کی. صرف عربیده اسم اولوب، صفت وکنایانی دخی جامعدر: کاتب، مکتوب، هو، الذی کی. اسم خاص، اسم عام، اسم جنس، اسم ذات، اسم فاعل، اسم مفعول، اسم زمان، اسم مکان، اسم آلت، اسم تفضیل، اسم مبالغه، اسم منسوب، اسم تصغیر، اسم اشارت، اسم موصول = اسمك صرفده مبین انواعی. ترکیبلرینك ایکنجی جزئنه با. || اسم اعظم = لفظهٔ جلال، الله اسمی. || اسماء حسنی = جناب حقك صفاتی مبین اسملرکه اهل طریقتك وردلرینی تشکیل ایدر. || اسمانی اوزرینه صحیحاتمق = طارلتمق، کوجنمك. یرمك، بر قول و یا فعل ایله طارغینلغه سبیت ویرمك. || بسم الله (اصلی باسم الله) = اللهك آدیله؛ بسم الله الرحمن الرحیم، بسمله سبحانه = کذا.

اِسماً (جـ. عر. یالکز آدله، صحیحدن اولیه رق، بر عنوانی حائز اولوب اقتضا ایدن وظیفه‌یی ایفا ایده‌مین وحقوقندن محروم اولان حقنده دینلیر: اسماً مدرسدر، لکن درس ویردیکی یوقدر: اسماً مدیر در. (عکسی حالنده: اسماً ورسماً دینلیر.)

اَسماء (سذ. جـ. فد: اسم. با: اسم.

اِسماع (سذ. عر. (« سمع » دن مصد. افعال) ایشیتدیرمه: سمعی اسماع ایدنجه یه قدر باغرمجغم.

اَسماك (سذ. جـ. عر. فد: سمك. با: سمك.

اَسمَر (ص. عر. ث: سمراء. ۱. قره‌یه مائل، بغدای رنکنده (اصل ترکجه‌سی « قوکور » اولوب، قوصرال دیدیکمزك دخی طوغریسی « قوکورآل » در) : اسمر بکزلی، اسمر اتمك. ۲. اسمر بکزلی (آدم) : اسمرمی کورمیمنه.

اَسمَرجه (ص. آز اسمر، بغدای رنکلیه مائل.

اَسمَرلك (سـ. قره‌یه مائل رنك، بغدای رنکی: بك

لطیف بر استعراکی واردر .

اَسمَرمسی | ص. اسمره چالار، بغدای رنگنه مائل .

اِسمِسِز | ص. آدسز. آدی اولمیان: اسمسز شرکت = آنونیم دینلن شرکت نوعی که بتون حصه‌دارلرك واصحاب سندلرك مالی صاییلوب، کیمسه نك فضله حق تصرف واستفاده‌سی اولماز.

اَسمَك | مف: اسر. فل. ۱. (هوا) اوینامق، (یل) حرکت ایتمك. هبوب ایتمك، وزان اولمق: یل، روز. کار اسر. فاعل معلوم اولمغله، حذف دخی اولنور: بو کون چوق اسیور. ۲. آکسترین خاطره کلمك. خطور، سنوح ایتمك: اویله اسدی: عقلنه اسر. سه. ۳. بردن ظهور ایتمك. چیقیویرمك: دها اسمدی. ٤. نصیب، قسمت اولمق. اصابت ایتمك: بو سزه نره‌دن اسدی؟ || اسوب صاورمق = حدت وکورلدی ایتمك. || باشده خیال اسمك = قورندی غلبه ایتمك. || ایرنده یلار اسمك = نابود اولمق، نام ونشانی قالمامق .

اَسمه | س. اسمك فعلی. هبوب. | با: اسمك .

اِسمی | ص. عر. ة: اسمیه. | «اسم» دن منسوب: | ۱. آده منسوب ومتعلق. || ر. اقسام کلمدن اسمه متعلق؛ جلهٔ اسمیه = ایکی اسمدن یعنی مسند ایله مسند الیهدن مرکب جله. | ترجمه ده جلهٔ اسمیه یوقدر، زیرا فعل اسنادی مذکور اولدیغندن، مثلا «انسان مخلو-

قدر = جله‌سی جلهٔ فعلیه، و ادات اسناد زعم ایتدکاری لفظ، حدث وزمان بیان ایتمکله، تمامیله فعلدر .

اَسَن | ص. | اصلی: «ایس» دن ایسن | ۱. صاغ. صحتده. صحیح. سالم. ۲. صاغلام. ۳. صاف. خالص. ٤. ذکی. عاقل. مر. = س. قاکلو (قاغنی) دینلن ایکی تکرلکلی آرایه‌نك یکپاره‌دینکلی .

اَسَن | ص. عر. | «سنین» دن ستة | دها یاشلی. دها مسن. ز.

اِسناد | سد. عر. ج: اسنادات. | اسائید. | «سند» دن مص. افعال | ۱. بر شیئی بر آدمه نسبت وعزو وعطف ایتمه: بو بیتی امرأ القیسه اسناد ایدیورلر. ۲. افترا. تاحق و اصلسز یره عزو: حقمده بر طاقم اسنادده بولندی. | بو معنی عربیده اولیوب. مناسبتی جهتیله برنجیسندن مأخوذدر. | ۳. احادیث شریفه‌نك صره سیله وعنعنه‌سیله راویلرینی بیان ایتمه. | یالکز بو معنی ایله جمعی اسانید کلیر. | ٤. ر. نحو عربیده مسند ایله مسند الیه یعنی مبتدا ایله خبر یاخود حروف مشبهه بالفعل و سائره اسم وخبرلری آره‌سنده‌کی رابطه. که اسناد دیه یم. سبك، در، ایدم، ایدك الخ یعنی اولمق فعلیله افاده اولنور. عربیده و اوندن مشتق السنهٔ سامیه ده بو فعل مفقوددر اولوب. ربط کلامدن آکلاشیلیر .

اِسنادی | ص. عر. ة: اسناديه. | ر. مسند ایله مسند الیه آره‌سنده‌کی رابطه‌یه متعلق، بو رابطه ومناسبتی بیان ایدن: فعل اسنادی. جلهٔ اسناديه .

اَسنان | سد. ج. عر. فد: سن. | با: سن .

اَسنَتمَك | فد. ۱. چکوب اوزاتمق. ۲. او صاندیرمق. تعجیز وتصدیع ایتمك .

اَسنَك | ص. اسنه‌جی، اکریلوب اینه طوغریلان ویا او. زانوب ینه قیصالان. الاستیقلی.

= س. ۱. اسنه مه، خیازه. ثأب: اسنك کتیرمك. ۲. حیوانك بورون وآغز باغی، مشین خرزمه.

اَسنَلمَشمَك | فد. وداعلاشمق. | عافیتده قالك دیه. رك آیرلمق. مر.

اَسنَلمك | یاخود ایسنلمك. س. ۱. صاغلق. صحت، تندرستلك. ۲. ایلاشمه. شفا. برء. ۳. صاغلاملق. سالمك. ٤. خلاصلك. صفوت .

اَسنَلمَمَك | یا اسنلمك. فد. | «اس» دن مشتق اولان «اسن» دن | وداع ایتمك، عافیتده قالك دیوب براقمق .

اَسنَمَك | یا اسنه‌مك. مض: اسنر. فل. ۱. اکریلوب طوغریلتی ویا اوزایوب قیصالمق، الاستیقلی اولمق: دوشمه تخته‌لری اسنیوردی. ۲. اویقو ویا جان صیقندیسندن غیر اختیاری آغز آچمق، خیازه اورمق، تثأوب ایتمك. ۳. جان صیقنده یسندن اویو قلایوب طورمق، کوشه‌مك .

اَسنَمه { یاخود اسنه‌مه و :

اَسنَیش | یاخود اسنه‌یش. س. ۱. اکریلوب طوغرلمه ویا اوزانوب طوپلانمه. الاستیقلق. ۲. اویقو و جان صیقندیسندن کلن معروف غیر اختیاری آغز آچمه. خمیازه. ثأب.

اَسوار | سذ. جم. عر. فد: سور. با: سور.

اَسواق | سذ. جم. عر. فد: سوق. با: سوق.

اَسوَد | ص. عر. ث: سوداء. | «سواد» دن صش. | قره، سیاه. ز.

اِسوِداد | یاخود اسویداد. سذ. عر. | «سواد» دن مص. افعلال | قرارمه. سیاهلانمه || ط. اسوداد الجلد. اسوداد الرئه. اسوداد الشعر. اسوداد کاذب رئتین = مختلف امراض اسملری.

اِسهال | سذ. عر. | «سهل» دن مص. افعال | یورك سورمه، لینت: اسهاله اوغرامق. اسهالی اولمق: اسهال ویرمك: اسهال خفیف. اسهال شدید.

اَسهام | سذ. جم. عر. فد: سهم. با: سهم.

اَسهَل | ص. عر. | «سهل» دن ستف. | دها ویا پك قولای، اك قولای: اسهل طریق بودر.

اَسی | س. | بلکه صاحب دیمك اولان «اصی» دن | بیوك برادر. آغا بك. مقابلی یعنی کوچك برادر: انی. مر.

اَسیر | سذ. عر. جم: اسراء. | «اسر» دن صش. | ۱. طوتساق. حربده دشمنك الینه دوشن: اسیر دوشمك. ۲. قول کوله، بنده: اسیر بازاری. ۳. مج. دوشکون. مبتلا، دوچار: اسیر عشق. اسیر درد ومحن. || اسیر حرب = حرب اصول و قواعدینه کوره موقتاً دشمن غالبك اسیری عد اولنان دولت مخاصمه عسکر وتبعه‌سی.

اَسیرانه | ص. ح. ف. طوتساغه و یا کوله‌یه یاقیشیر صورتده: اسیرانه بر معامله ایله.

اَسیرجی | س. کوله وخلایق آلوب صاتان تاجر.

اَسیرجیلك | س. کوله و خلایق فروختی، تجارتی.

اَسیرکَتمَك | مض. : اسیرکدیر. فت. حفظ ایتمك.

اَسیرکَمَك | یاخود اسیرگه‌مك. مض: اسیرگر. فت. | اصلی: «اسره‌مك» وچغتای املاسنجه «اسرامق»، «اسراغاماك». | ۱. قورومق، صاقلامق. حفظ ایتمك. ۲. رحم ایدوب. وقایه. محافظه. حمایه. صیانت ایتمك: الله اسیرگسین. ۳. دریغ ایتمك. آجیوب ویرمه‌مك. قیه‌مامق. امساك ایتمك: بن سزدن پاره‌یی اسیرگمم: مالنی چوق اسیرکر. || سوزی اسیرگمك = بول صرف ایتمه‌مك. آز ودوشونه‌رك سویلمك.

اَسیرگَنمَك | فل. ۱. قورولمق. صاقلانمق. ۲. حفظ ووقایه اولنمق. ۳. دریغ ایدلمك، قییلمامق: اسیرکنه‌جك شیء دکلدر.

اَسیرکَییجی | یاخود اسیرگه‌ییجی. ص. ۱. قورویان. صاقلایان. حافظ. ۲. مرحمت ایدوب. وقایه وصیانت ایدن: جناب حق اسیرگییجیدر. ۳. دریغ ایدن. قییه‌میان. ممسك.

اَسیرلِك | س. ۱. طوتساقلق. اسر. اسارت. ۲. کوله‌لك، رقیت. مملوکیت. ۳. دوشکونلك. ابتلا.

اَش | س. ص. | اسکی وچ. املاسی. «ایش» | ۱. بر چفت تشکیل ایدن ایکی شیئك بهری. چفتك بهر تکی: بو آتك اشی کبردی. ۲. بر شیئه تمامیله بکزر و هر جهتجه معادل اولان. مثل. مانند، عدیل، همتا: بونك دنیاده اشی بولنماز. ۳. مساوی. اقران، کفو: جناب حقك اشی یوقدر. ٤. آرقداش. رفیق. زوجیندن بهری: اشندن آیرلمشدر. ٥. دوست. محب، یار: کندیمه وفادار بر اش بوله‌مدم. || اش ایتمك = بر تکك بکزرینی بولوب چفت ایتمك: حیوانلرمی اش ایده‌مدم. || دول اشی = جنینی احاطه ایدن زار، که برلکده چیقار. مشیمه.

اِشارَت | سذ. عر. جم: اشارات. | «شور» دن مص. افعال | ۱. پارمقله وکوز وقاش وسائره ایله کوسترمه. ایما: بکا اشارت ایتدی: بر اشارتله آکلاتدی. ۲ علامت. نشان. علامت فارقه: قله‌دن یانغین ایچون اشارت چکیلیر: کمی اشارت قالدیردی: اشارت

چکمك: اشارت قومق. ٣. اخطار قبیلندن وطوغریدن اولمیه‌رق ویریلن امر: بو ایش کندیسنه عالم منامده اشارت بیورلدی. || اشارت علیه = امر مشیخت‌پناهی. || د. اسم اشارت = صرفده «او، بو، شو» کبی کوسترمکه مخصوص کنایه. || ر. اشارات جبریه = جبر علامتلری.

اِشاعه { سذ. ج: اشاعات. [«شیوع» دن مص. افعال] شیوع ایتدیرمه. (بر خبری) یایمه، نشر: اصلسز حوادث اشاعه ایدنلر.

اِشباع { سذ. عر. [«شبع» دن مص. افعال] طویورمه: اشباع محتاجین. || کیم. صویك بعض املاحی اریده. بیلدیکی مقدارکه اوزن زیاده قونورسه اریمیوب دیبده طورور: اشباع حالنده، اشباع درجه‌سنده. || د. اشعار عربیه ده وزن وقافیه ایچون بر کلمه‌یه (ا) کبی برحرف علاوه‌سی.

اَشباه { سذ. ج. عر. فد: شبه. با: شبه.

اِشبو { ش. [اصلی: «اوشبو». «اوش» ادات اشارتدر] اشته بو، بو، شو. حال وحاضر معناسیله‌ده قوللانیلیر: اشبو ماه محرمك اونجی کونی. [متروك اولوب، یالکز کتابت رسمیه‌ده حفظ اولنمقده‌در.]

اَشبَه { ص. عر. [«شبیه» دن ستف.] دها بکزر، دها مشابه ومماثل. ز.

اَشبه { ص. [آنف البیان لغت عربیه‌دن مأخوذدر.] لوندانه ادالی، سربست طورلی، قباطایی.

اِشپورطه { س. [آرناؤدجه‌دن] یایوان یمش سپتی.

اَشتاه { اشتاهلانمق. اشتاهلی. اشتاهسز، اشتاهسزلق. با: اشتها وسائره.

اِشتِباه { سذ. عر. [«شبه» دن مص. افتعال] شبهه ایتمه. شك، ارتیاب: اشتباهه محل یوقدر. || بی اشتباه. بلا اشتباه = شبهه‌سز. شکسز.

اِشتِداد { سذ. عر. [«شدة» دن مص. افتعال] کسب شدت ایتمه، دها قوتلی ویا دها آغر اولمه، سرتلشمه، آغرلاشمه، بیومه، آرتمه: حرب، حرارت. خسته‌لق اشتداد ایتدی.

اُشتُر { س. فا. دوه، جمل. لس.

اِشتِراء { سذ. عر. [«شرا» دن مص. افتعال] صاتین آلمه، مبایعه، خرید: بر چوق شیئلر اشترا ایتدیلر.

اِشتِراك { سذ. عر. [«شرکت» دن مص. افتعال] ١. اورتاق اولمه، اورتاقلق ایتمه، بر ایشه قاریشمه، برلکده بولنمه: بن بو ایشده سزه اشتراك ایده‌مم. ٢. همحال اولمه، برلك، اتحاد: بینلرنده اشتراك مذهب، اشتراك جنسیت واردر. || بالاشتراك = مشترك اوله‌رق، برلکده.

اُشتُربان { س. فا. دوه‌جی. لس.

اِشتِعال { سذ. عر. ج: اشتعالات. [«شعل» دن مص. افتعال] طوتیشمه، پارلامه، آلولنمه، یالیکلانمه: آتش روزکاردن اشتعال ایتدی. || قابل اشتعال = بردن طوتیشوب پارلایه‌بیلن (باروت وکبریت کبی شیئلر).

اِشتِغال { سذ. عر. ج: اشتغالات. [«شغل» دن مص. افتعال] مشغول اولمه، بر ایش ایشلمه، اوغراشمه: درسله اشتغال ایدیور.

اِشتِقاق { سذ. عر. ج: اشتقاقات. [«شق» دن مص. افتعال] د. بر اصلدن آیریلان کلمه‌لرك بربرلریله و اصللریله اولان مناسبتلری و صورت تشکللری: علم اشتقاق = بوندن بحث ایدن علم که علم صرف و علم لغتله مناسبتی واردر.

اِشتِقاقی { ص. عر. ت: اشتقاقیه. اشتقاق قاعده‌سنه وعلم اشتقاقه منسوب ومتعلق ویا موافق اولان: قواعد اشتقاقیه، تدقیقات اشتقاقیه.

اِشتِکاء { سذ. عر. [«شکوی» دن مص. افتعال] شکایت ایتمه، برینك حقسز معامله‌سندن ویا بردرددن یانوب یاقلمه، تظلم: اهالی قوراقلقدن اشتکا ایدیورلر: کندیسی مزمن بر وجع مفاصلدن اشتکا ایدیوردی. [شکایت دخی بو معنایی افاده ایدر.] || ص. اشتکاء علی الحکام = محکمه رئیس واعضاسنك حکم و قرارینه اعتراض ایتمه.

اِشتِمال { سند. عر. ج: اشتمالات. { « شمول » دن مصـ. افتعال } قاپلامه، احاطه. شامل وحاوی اولمه: ادبیات صرف و نحو ولغت عللرینی دخی اشتمال ایدیور. — کتابتمز اصول سقیمنجه واکثریا سجع وقافیه بلا سبیله دیکرکلمه‌لرله قاعدهٔ فصاحته منافی فارسی وصف ترکیبلر تشکیلنده قولانیلیر: حال سعادت اشتمال کبی.

اِشتِمام { سند. عر. { « شم » دن مصـ. افتعال } قوقلامه، قوقوسنی آله: اشتمام ازهار. لـ.

اِشته { یاخود ایشته. حه. { اصلی: اوش ده } کوستر مکه، کوز اوکنده و حاضر یاخود آنفاً ویا زیرده مذکور اولان بر شیئه اشارت ایتمکه یارار، هوذا. اینك: اشته قلم، اشته کاغد، یاز: اشته قلیچ، اشته میدان: ایشته، بنم دوشوندیکم بودر؛ اشته، انسانیت بوکا دیر. لر. { آلت طرفنده اشارت اولنان شیئك اسمی اولیوب‌ده، بر جمله بولندیغی وقت، فاصله (،) اشارتیله آیرلمسی شرطدر. }

اِشتِهاء { سند. عر. { « شهوت » دن مصـ. افتعال } ۱. ایستك، آرزو. { اصل عربیده معناسی بوندن عبارتدر. } ۲. { ترکجه ده « اشتاه » تلفظیله } یمکه ایستکلی اولمه، بوغاز ومعده آجیقلغی: چوق اشتهام واردر: اشتهام قپاندی: صلاته اشتهایی آچار، اشتها ویرر: بیوك بر اشتها ایله یمکه باشلادی. ۳. مج. خواهش، حظ، آرزو: اشتها ایله ایش کورپور؛ آدمه کتاب اوقومغه اشتها کلیپور.

اِشتِهار { سند. عر. { « شهرت » دن مصـ. افتعال } شهرت بولمه، مشهور اولمه، نام قزانمه: اشعاری هر جهتده اشتهار ایتمشدر: شجاعتله اشتهار ایدنلردندر.

اِشتِهاسِز { صـ. { زبانزدی: اشتاهسز } ۱. یمکه ایستکی اولیان. ۲. خواهش و آرزوسی اولمیان. = حـ. ۱. یمکه ایستکی اولمقسزین، اولدیغی حالده. ۲. آرزوسز، خواهشسز اولهرق: اشتهاسز ایش کورپور.

اِشتِهاسِزلِق { سـ. { زبانزدی: اشتاهسزلق } اشتها فقدانی، یمکه ایستکسزلك.

اِشتِهالی { صـ. { زبانزدی: اشتاهلی } ۱. یمکه ایستکی اولان، بوغازی، معده‌سی آچیق: بو هوا ایله آدم دائما اشتهالی اولور. ۲. خواهشلی، آرزوکش: لقردی سویلمکه اشتهالیدر.

اِشتِیاق { سند. عر. { « شوق » دن مصـ. افتعال } کوره‌جکی کلمه، اوزلمه. زیاده آرزو ایتمه، تحسر.

اِشتِیر { یاخود کسرهٔ ثقیله‌ایله. سـ. اسپناق جفسندن معروف خدایی نابت برسبزه، فا. سرمه، عر. سرمق.

اَشجار { سند. جـ. عر. فد: شجر. با: شجر.

اَشجَع { صـ. عر. { « شجیع » دن ستهٔ. } دها یکیت، پك جسور.

اَشخاص { سند. جـ. عر. فد: شخص. با: شخص.

اَشَدّ { صـ. عر. { « شدید » دن ستهٔ. } دها ویا پك شدتلی، پك آغر، پك قوتلی، پك سرت ویاکوج: اشد احتیاج = پك قوتلی احتیاج؛ اشد مجازات = مجازاتك اك آغری.

اَشدیرمَك { فـ. ۱. خفیف صورتده قاز. دیرمق، طوپراغی قاریشدیرتمق. ۲. قوشدیرمق، تسریع ایتمك.

اَشَر { صـ. عر. { « شریر » دن ستهٔ. } دها ویا پك شریر، پك شرجی، شری چوق: اشر ناس.

اَشِرّاء { سند. جـ. عر. فد: شریر. با: شریر.

اِشراب { سند. عر. { « شرب » دن مصـ. افعال } ۱. ایچیرمه: کندیسنه چوق سوت اشراب ایتمشلر. ۲. ضمناً آکلاتمه، طولاییسیله مقصدینی کوسترمه، ایما: بو ایشه موافقت ایتمه‌جکنی اشراب ایتدی.

اَشرار { سند. جـ. عر. فد: شریر. با: شریر.

اَشراف { سند. جـ. عر. فد: شریف. با: شریف.

اِشراق { سند. عر. { « شرق » دن مصـ. افعال } ۱. پارلاتمه، ضیالاندیرمه، تنویر. ۲. (کونش) طوغمه، طلوع.

اِشراك { سند. عر. { « شرك » دن مصـ. افعال } جناب حقه شریك قوشمه، تعدد آلهه‌یه اعتقاد، مشرکلك، شرك: حق تعالی اشراکی عفو ایتز.

اَشرِبه { سند. جـ. عر. فد: شراب. { رائك ضمیله تلفظی غلطدر. }

اَشرَف | ص. عر. | « شریف » دن ستف. | دها ویا پك شرفلی وعزیز، پك محترم: انسان اشرف مخلوقاتدر. || اشرف ساعت، ودها طوغریسی اشرف ساعات = مبارك ومسعود ساعت، منجمینك زعمنجه نحسدن عاری اولان وقت.

اَشسِز | ص. ۱. اشی اولمیان. بر چفتك یالکز قالمش یعنی اشنی غائب ایتمش تکی، تك. ۲. مثلی اولمیان. بی مانند. بی نظیر.

اَشعار | سذ. جم. عر. فد: شعر. | با: شعر.

اِشعار | سذ. عر. جم: اشعارات. | « شعر » دن مص. افعال | تحریراً بیلدیرمه. خبر ویرمه: کیفیتك اشعارینه همت بیورلمسی: اشعار اخیره دکین: اشعارات واقعه‌سی نظر اعتباره آلنمدی. | معناسنده «تحریراً» قیدی لسانمزه مخصوص اولوب. عربیده علی الاطلاق اخبار و انباء دیمکدر. اك زیاده کتابت رسمیه‌ده مستعملدر. |

اِشعال | سذ. عر. | « شعل » دن مص. افعال | شعله‌لندیرمه. یاقمه. طوتیشدیرمه. یارلاتمه: اشعال قنادیل: آتش اشعال ایتدی. | مج. شدتلندیرمه، تشدید.

اَشِعّه | سذ. عر. فد: شعاع. | با: شعاع.

اَشغال | سذ. جم. عر. فد: شغل. | با: شغل.

اِشغال | سذ. عر. جم: اشغالات. | « شغل » دن مص. افعال | ۱. ایش ویرمه، ایشده بولندیرمه. اوغراشدیرمه، مشغول ایتمه: بو کتابك تحریری کندیسنی چوق اشغال ایدیور. ۲. ایشدن آلیقومه، دیکر بر شیئله مشغول ایده‌رك کندی ایشنه مانع اولمه: سزك ایشکز واردر اشغال ایتمیه‌لم. — فر. Occupation militaire تعبیرینك « اشغال عسکری » دیه ترجمه‌سی عادت اولمش ایسه‌ده. اصلا او معنایه کله‌میه‌جکندن. یرینه « استیلا » لغتنك لزوم استعمالی. حقنده « قاموس فرانسوی » ده واقع اخطار عاجزانه‌م اوندن صکره لغت یازان بعض ذوات طرفندن دخی تصدیق وتأکید اولنمشدر.

اَشفاق | سذ. جم. عر. فد: شفقت یاخود اونك مترادفی شفق ودیکر شفق. | با: شفقت وشفق.

اَشفَق | ص. عر. | « شفیق » دن ستف. | دها ویا پك شفقتلی، محبتلی ومرحمتلی: اب ارحم و اشفقمز.

اَشقَر | ص. عر. | « شقر » دن صش. | قوله و یا قزیل صاچلی (آدم) وبو طوکده (آت). آل.

اِشقِرمَق | اشقریق. | با: ایشقیرمق. ایشقیریق.

اَشقِیاء | سذ. جم. عر. فد: شقی. | با: شقی.

اَشقِیالِق | س. خیدودلق، فساد. جیلق.

اِشقِین | یاخود اوشقون. س. باغچه راوندی دینلن نبات. رواصل.

اَشَك | س. [« اشمك » دن] یوکه و بینمکه یارار معروف چارپا. حمار، خر، مرکب: دیشی اشك. اشك یاوریسی، مصر، بغداد اشکی. || مج. احمق، عقلسز، ادراکسز، قبا و مناسبتسز آدم. || اشك آریسی = بال ویرمز یبان آریسی. || اشك ایکولی = افراط درجه‌سنده عناد. || اشك اویونی = ایتیشه‌رك واوریشه‌رق اولنان قبا شاقه. || اشك بالیغی = قوری مورینه. || اشك خیاری = بر نبات. || اشك دیکنی = یبان انکیناری. || اشك سیکگی = آت سیکگی. || اشك شاقه‌سی = ایتیشه‌رك اولنان قبا شاقه. || اشك طورپی = بر جنس نبات. || اشك قوردی. یراشکی = گیوه. || اشك قولاغی = اذن الحمار (نبات).

اَشك | س. فا. کوز یاشی، دمع: اشك تحسر = حسرتدن آقان کوز یاشی: اشك شادی = مسرورینه‌دن آقان کوز یاشی.

اَشك اَفشان | یاخود اشك فشان. ص. فا. کوزیاشی صاچان، دوکن، آغلایان.

اَشکال | سذ. جم. عر. فد: شکل. | با: شکل.

اِشکال | سذ. عر. | « شکل » دن مص. افعال | شبهه‌لی ومغلق اولمه. مشکللك. کوجلك: بو خصوصده اشکاله اوغرادم. ف. | « مشکل » کله‌سندن دخی آکلاشلدیغی اوزره. تعدیه معناسنی افاده ایتمدیکندن، کوجلشدیرمه و مشکللندیرمه

معناسیله استعمالی خطادر.]

اَشکبار ص. فا. [اشك ـ باریدن] کوز یاشی یاغدیران، چوق آغلیان: اشکبار اولمق.

اَشکجك وتخفیفاً اشجك. ـ. کوچك مرکب.

اَشکجه واشکجه‌سنه. ص. ح. مرکبه یاقیشیر بر صورتده، قبالق وحماقتله: اشکجه اوینایور: اشکجه‌سنه حرکت ایدیور.

اَشکجی ـ. مرکب سوریجیسی. بر ویا بر قاچ مرکبله طاش طوپراق وسائره طاشیان.

اَشکجیلك ـ. مرکبله طاش طوپراق وسائره طاشیمق صنعتی، مرکب سوریجیلکی.

اَشکریز ص. فا. [اشك ـ ریختن] کوز یاشی دوکن. چوق آغلیان.

اِشکل یاخود اشکیل. ـ. [عر. «شکل» یاخود اشکال» دن غا] ١. شبهه، ظن. واهمه، کمان، وسوسه: اونك حقنده اشکلم واردر. ٢. مشکل، حلی زور مسئله، کوجلك: بونده بر اشکل کوریورم.

اَشکلك ـ. قبالق، بدلالق، حماقت، مناسبتسز حال وحرکت: اشکلك ایتدی: اشکلك لازم دکل.

اِشکللنمك یا اشکیللنمك. فل. شبهه ووهمه دوشمك، شبهه‌لنمك، وسوسه ایتمك: اونك حقنده اشکللندم.

اِشکللی یا اشکیللی. ص. وهم و شبهه‌یه تابع، وسوسه‌لی، موسوس: اشکللی بر آدمدر.

اَشکلنمك فل. ١. مرکب تدارك ایدوب بینمك، مرکبلی اولمق. ٢. اشکجه فعل و حرکتده بولنمق، اشکلك ایتمك: آرتق اشکلنمه.

اِشکمبه یا اشکنبه ـ. [فا. شکمبه‌دن] اوت یین حیواناتك ایکنجی معده‌سی. || مج. قارن، بوغاز، یمك غائله‌سی: ساده اشکمبه‌سنی دوشونیور. || اشکمبه چوربه‌سی = تطهیر اولنمش اشکمبه‌دن یاپیلان چوربه. || اشکمبه‌یی طولدیرمق = حیوان کبی چوق یمك. || اشکمبه‌دن سویلك = بر ایشدن معلوماتی اولمقسزین کندیلکندن اویدیروب سویلمك. = ص. اشکمبه شکل وبیچمنده: اشکمبه فنار؛ اشکمبه صورتلی.

اِشکمبه‌جی ـ. ١. اشکمبه صاتان آدم. ٢. اشکمبه چورباسی یاپوب دکاننده صاتان آدم؛ اشکمبه‌جی دکانی.

اِشکنبه اشکنبه‌جی. با: اشکمبه، اشکمبه‌جی.

اِشکنجه ـ. فا. ١. اوائلده مجرمین و مظلومینه ویریلان عذاب وعقوبت که انواعی اولوب مخصوص آلات ابلیسانه‌لری‌ده وار ایدی: اشکنجه ایتمك: اشکنجه‌ده اولمق؛ اشکنجه بوکون قانوناً ممنوعدر. ٢. مرانغوز قیصاجی.

اَشکین ص. ١. اشن. قوشان. چابق یورویشلی، یوروك (آت) ٢. یورویشك یورغه دخی دینلن بر نوع مخصوصیله یوروین (آت). = ـ. ١. یورویش: اشکینی آچیق آت. ٢. آتك بر نوع یورویشی که فاصله‌سز ومنتظم بر آدیمله سرعتلی یوریمکدن عبارتدر، یورغه.

اَشکینجی ـ. سپاهیلرك بالفعل سفره قوشان صنفی.

اَشکینسز ص. منتظم یورویشی اولمیان (آت).

اَشکینلی ص. چابق ومنتظم یوروین (آت). یوروك.

اَشلشمك فل. ١. اش وآرقداش پیدا ایتمك. ٢. (قوشلر وسائره) چفت اولمق. ٣. معادل ومشابه اولمق.

اَشلمك فل. (یر) قازیلوب چقورلاشمق.

اِشمار ـ. کوز قیرپمه، رمز، اشارت.

اِشمام سذ. عر. [«شم» دن مص. افعال] ١. قوقلاتمه. ٢. خفیف صورتده وضمناً حس ایتدیرمه. ٣. د. (ضمه ویا کسره‌یی) آنجق حس اولنه‌جق وتام بر هجا تشکیل ایده‌میه‌جك صورتده خفیف تلفظ ایتمه.

اَشمك فن. قازمق، قازیمق. طیرمیقلامق، حفر ایتمك: چقور اشمك. = فل. ١. کزمك. سورتمك، قوشمق. ٢. برخدمتك ایفاسنه وعلی الخصوص سفر وغزایه مسارعت ایتمك: اشن سپاهیلرك چوغی شدت شتادن قیرلدیلر. ٣. (آت) اشکین ویورغه یوریمك.

اَشمه ـ. اشمك فعلی. با: اشمك.

اَشمه ـ. قومسال یرده نبعان ایدن صو پیکاری.

اَشنَع { ص. عر. [« شنیع » دن ستف] دها ویا پك چركین ومنفور ومكروه .

اَشِنمَك { فل. (حیوان) آیاغیله یری قازیمق، دفع حاجت ویا قاشینمق ویایم آرامق ایچون توزی طوپراغی قاریشدیرمق : كدی، طاؤق اشنمك .

اُشنه { سث. عر. تا. یوصون .

اُشنِیّه { صث. عر. تا. فصیلهٔ اشنیه = یوصون قبیلندن اولان نباتات. [فر. Algues.]

اَشواق { سذ. جم. عر. فد : شوق. با : شوق .

اِشهاد { سذ. عر. [« شهود » دن مص. افعال] شاهد كتیرمه، شاهد چیقارمه، شهادت ایتدیرمه : كندیسنی اشهاد ایچون محكمه‌یه كتیرمشیدی .

اَشهَب { ص. عر. ث : شهباء . [« شهب » دن صث.] قیر (آت). || حلب الشهباء = خانه‌لری بیاض طاشدن اولمق حسبیله حلب شهرینه اطلاق اولنور .

اَشهَر { ص. عر. [« شهیر » دن ستف.] دها ویا پك مشهور ونامدار : اشهر شعرای زمان .

اَشهَل { ص. عر. ث : شهلاء. [« شهل » دن صث.] الا. قویو ماوی. [مؤنثی دها مستعملدر :] شهلا كوزلی .

اَشه لَمَك { فت. ۱. (طوپراق، كول. آتش وسائره‌یی) قاریشدیرمق، خفیفجه اشمك. ۲. آرامق، آراشدیرمق، تحری ایتمك. ۳. قیشقیرتمق، تحریك ایتمك .

اَشه لَمه { س. اشه‌لمك فعلی. با : اشه‌لمك .

اَشهی { ص. عر. [« شهی » دن ستف.] دها ویا پك آرزو اولنور، پك لذتلی .

اَشیاء { سذ. جم. عر. فد : شیء. با : شیء. = تر. فد. كبی ۱. مفروشات وسائر اولوازمی : اشیالری (اشیایی) بوكون طاشیه‌جغز. ۲. البسه وچماشیر ویتاق وسائر مالزم : اشیالرمی (اشیامی) واپوره كوندردم : یكی طوتدیغمز خدمتجی اشیاسنی آلمغه كیتدی. ۳. یوك. حموله : اشیا واغونی. ٤. غیر ذی روح مواد : اشخاص واشیا حقنده مستعملدر .

اَشیاخ { سذ. جم. عر. فد : شیخ. با : شیخ .

اَشیك { س. [« اشمك » دن] ۱. قپو سوگه‌لرینك طیاندیغی آغاج ویا طاش باصامق، عتبه، سده، آستان. ۲. سرای وقوناق قپوسنك اوكی، درگاه، بارگاه، دربار، آستانه. || اشیك آغاسی = تركستانده حاجب. قپو آغاسی. || اوده اشیكده = اوك داخل و خارجنده. || اشیكه چیقمق = طشره كیتمك. || ساز اشیكی = آلات موسیقیه تللرینك بیندیرلدیكی كوپریجك .

اِص { یاخود ایص س. ۱. صاحب، مالك. افندی : لطف اصی = لطف صاحبی؛ اصنی آغرلیان ایتنه كمیك آتار. ۲. شنلك. معموریت. [بو ایكنجی معنانك « اصسز آطه » كبی تعبیراتدن آلنمش اولمسی ملحوظدر، حالبوكه او تعبیراتك « صاحبسز، خالی » معناسیله استعمالی ملحوظدر.]

اِصابَت { سث. عر. [« صواب » دن مص. افعال] ۱. راست كلمه، طوغری وارمه، یرینی بولمه : اوق هدفه، قورشون آوه اصابت ایتدی. ۲. طوغری بر رأی ومطالعه‌ده بولنمه : سویلدیكنده نادراً اصابت ایدر : اصابت بیوردیكز. ۳. دوشمه، طوتمه، طوقنمه : فلانه قرعه، نزول، صاعقه اصابت ایتدی. ٤. مناسب وتام وقتنده اولان ایش وفعل وحركت : اصابت اولدی : اصابتكه سزده بولندیكز. || اصابت عین، اصابت نظر = كوز دكمه. || اصابت قرین، اصابت معتاد = دائما اصابت ایدن، صائب، طوغری. = ح. پك مناسب، پك ایی، ایی اولدی .

اَصابِع { سذ. جم. عر. فد : اصبع. با : اصبع .

اَصاغِر { صذ. جم. عر. فد : اصغر. با : اصغر .

اِصاغه { قالبه دوكمه وافراغ معناسیله چوق قوللانیلیور سه‌ده، عربیده « برشیئه بر شكل وهیئت مخصوصه ویرمه وقیومجیلق ایتمه » معناسنه كلن « صوغ » ماده‌سی اصلا افعال بابندن كلمدیكندن، غلطدر. آنجق « صیاغت » كلمه سنك بو معنایه كلدیكی « تاج العروس »ك مستدركاتنده مبین اولمغله. اصاغه یرینه بو قائم ایدیله‌بیلیر.

اَصالَت { سذ. عر. ا كوك ديمك اولان « اصل » دن ا ١. كوكلى و اساسلى اولمه، رسوخ، متانت. ا. ٢. زادكانلق، نجابت، صوى ونسب صاحبى اولمه : اصالت آنجق مدار تربيه وظرافت اولديغيچون مقبولدر. ٣. بالذات كندى ايشيچون و كندى نامنه حركت، وكالتك ضدى : اصالت طريقيله.

اَصالةً { ح. عر. بالذات كندى ايشيچون، وكالت طريقيله اولميه‌رق : هم كندى طرفمدن اصالةً هم فلان طرفندن وكالةً تبريكه كلدم؛ شمدى‌يه قدر وكالت ايتمكده ايكن بو دفعه اصالةً مأمور اولدى.

اَصالَتلو { اصالتلى. ص. صوى ونسب صاحبى، نجيب، اصيل. — انشاده وكتابت رسميه‌ده سفرايه وسائر اجانب كبارينه ويريلن عنواندر.

اِصبِع { سذ. عر. جم : اصابع. ا عربيده همزه و بانك حركات ثلثه‌سيله قرائتى جائز ايسه ده لسانمزده كسره ايله دها مستعمل اولوب، حتى اولچيده « اصبى » تلفظ اولنور. ا ١. پارمق، انكشت. ٢. اولچى پارمغى، آرشينك يكرمى درتده برى.

اَصَحّ { ص. عر. ا « صحيح » دن ستف. ادها ويا پك طوغرى، اك صاغلام : اصح روايانه كوره.

اَصحاب { سذ. جم. عر. فد: صاحب. با : صاحب. — اصحاب رسول الله (صلعم) وساده‌جه اصحاب = فخر كائنات افندمزك صحبت نبويلرينه و رؤيتلرى شرفنه نائل اولان ذوات، صحابه : اصحاب كرام.

اِصدار { سذ. عر. ا « صدور » دن مص. افعال ا بر امر وفرمان ويا برات صدور ايتديرمه، چيقارمه : بر برات عالى اصدار بيورلدى.

اَصداف { سذ. عر. فد: صدف. با : صدف.

اَصدِقاء { سذ. جم. عر. فد : صديق. با : صديق.

اِصرار { سذ. عر. ا « صر » دن مص. افعال ا آياق باصوب طورمه، بر فكر و دعواده ثبات ايدوب دونمه‌مه.

اِصرتمق { اصرمق، اصرغان و سائره با. ايصيرتمق وسائره.

اِصسز { ص. ١. صاحبسز، اهاليسز، خالى : اصسز آطه. ٢. معموريتدن محروم، شنلكدن عارى.

اِصطِبار { سذ. عر. ا « صبر » دن مص. افتعال ا صبر و تحمل ايتمه، قاتلانمه. ديشنى صيقوب طيانمه. ا.

اِصطَبل { سذ. عر. با : اسطبل.

اُصطُرلاب { سذ. عر. با: اسطرلاب.

اِصطِفاء { سذ. عر. ا « صفو » دن مص. افتعال ا سچمه، انتخاب.

اِصطِلاح { سذ. عر. جم : اصطلاحات. ا « صلح » دن مص. افتعال ا ١. بر علم وصنعته مخصوص كلمه و تعبير، عمومجه معلوم اولان معناى لغويسندن بشقه علمى وفنى بر معناى متفق عليه ايله مستعمل لغت : اصطلاح طبى، اصطلاحات رياضيه. ٢. كنايه واستعاره صورتيله قوللانيلوب موضوع لهنك غيرنده استعمال ايله مثل حكمنه كچمش تعبير : آذربيجا اصطلاحنده شو معنا ايله قوللانيلير. ٣. هر كسك آكلامديغى وتكلمده غير مستعمل غريب و مغلق لغت: اصطلاح پاره‌لامق = بويله لغتلر قوللانمق.

اِصطِلاحپَرداز { ص. فا. ا « اصطلاح - پرداختن ا غريب و مغلق لغتلر قوللانان، اصطلاح پاره‌لايان.

اِصطِلاحى { ص. عر. ا : اصطلاحيه. علوم وفنون وصنايعه مخصوص كلمات وتعبيراته منسوب و متعلق : بر كلمه‌نك معناى اصطلاحيسى؛ تعبيرات اصطلاحيه.

اِصطِياد { سذ. عر. ا « صيد » دن مص. افتعال ا آولامه، آوه كيتمه : اصطياده چيقمشيدى.

اِصعاد { سذ. عر. ا « صعود » دن مص. افعال ا يوقارى چيقارمه، يوكسلتمه.

اَصعَب { ص. عر. ا « صعب » دن ستف. ا دها ويا پك كوج ويا صرب : اصعب امور: اصعب طرق.

اِصغاء { سذ. عر. ا « صغو » دن مص. افعال ا ١. ديكله‌مه، قولاق ويرمه، استماع، برينك مطلوبنى نظر اعتباره آلوب قبول ايتمه، اسعاف : رجاسى

اصغا اولندی. ۲. ط. جکر و قلب وسائر اعضاء داخلیه‌نك خرلدیسنی وضرباتنی دیکله‌مه.

اَصغَر | ص. عر. ث: صغری. جم: اصاغر. | «صغیر» دن ستف. | دها ویا بك کوچك، اکبرك مقابلی: اصغر اولادی: اصاغر و اکابر = کوچکلر و بیوکلر. | اصغار وکبار دها مستعملدر. | با: صغری.

اَصفار | سذ. جم. عر. فد: صفر. | با: صفر.

اَصفَر | ص. عر. ث: صفراء. | «صفرت» دن صش. | صاری، زرد: بحر اصفر = صاری دکیز. || بنی اصفر = وقتیله آوروپالیلردن مجهول بر قومه ویریلن لقبدر. با: صفراء.

اِصفِرار | سذ. عر. | «صفرت» دن مص. افعلال | صارارمه: اصفرار اوراق. ث.

اَصفِیاء | سذ. جم. عر. فد: صفی. با: صفی.

اَصل | سذ. عر. جم: اصول. ۱. کوك. بیخ: آغاجك اصول و فروعی. ۲. دیب، کوتوك، بن. ۳. تمل، اساس. قاعده: اصلی چوروك. ٤. مبدأ، حال ابتدائی. مصدر. باش، بر شیئك چیقدیغی و باشلادیغی یر. منبع: بونك اصلی نره‌ده‌در؟ خسته لغك اصلی آکلاشیله‌مدی. ٥. صورت ویا ترجمه اولمیوب ایلك حالنده بولنان: صورتی اصلنه مطابقدر؛ ترجمه‌سنی بولدمسه‌ده اصلنی آرا یورم. ٦. حقیقت، صحت، کرچك وواقع اولمه: بوحوادثك اصلی یوقدر: ادعا ایتدیکی ضرر وزیانك اصلی وارمیدر؟ ۷. صوی. نسب: اصلی بللیسز: اصل ونسلی مجهول: بد اصل. ۸. بر شیئك اساسلی وباشلی قسمی، فرعك مقابلی: درایت اصل وسن وتجربه ایسه فرعدر: برفنك اصول وفروعی. ۹. بر شیئك ذاتی وقدیمی جهتی: بونك اصلی بویله دکلدی. = ص. تر. ۱. اصلی، قدیمی، اك اول واك اسکی: اصل وطنی اوراسیدر: اصل اوم ییقلدی. ۲. باشلی، اساسلی، اك مهم: اونك اصل ایشی طالقاؤقلقدر. ۳. حقیقی. صحیح. ذاتی. طوغری: بنم اصل وظیفه‌م بودر: اصل شریکی اودر. ٤. خالص، صافی: اصل تره یاغی آرارسه‌کز اونده بولورسکز. = ح. تر. ۱. اساساً. ذاتاً: کندیسی اصل قونیه‌لیدر. ۲. باشلیجه. اك زیاده. علی الخصوص. محضاً: بن اصل اوکا باقیورم: اصل سزی دوشونیورم. ۳. کرچکدن. صحیحاً. حقیقةً: بوراده اصل ایش کورن بودر: اصل آکلامق ایسترسه‌کز. || بداصل = صویسز، فرومایه. || بی اصل = اساسز. یالان. || عن اصل = اصلندن. اساساً. اباً عن جد: عن اصل مصرلی بر تاجر. || فی الاصل = ابتدای امرده: فی الاصل ایش اورادن باشلادی. || اصلندن، اصلنده = ابتدا، ابتدای حالنده. حال اصلیسنده: او اصلندن تاجر دکلدی. اصلنده زراعتله مشغول ایدی. || اصل و فصل، اصل واساس = صحت، حقیقت: بونك اصل وفصلی، اصل واساسی یوقدر، بسبتون اساسسزدر. || اصل ونسل = نسب، صوی: اصل ونسلی معروف. || نه اصل، برلشه‌رك «نصل» ودها طوغریسی «ناصل» اولمشدر. با: ناصل. = جم. «اصول»ك معانیء مخصوصه‌سیچون با: اصول.

اَصلاً | ح. عر. ۱. اساساً. عن اصل. ذاتاً. ث. ۲. صویجه. نسب جهتنجه: اصلاً ونسلاً شرافتی انکار اولنه‌ماز. ۳. | جمله‌ء منفیه‌ده تنوینسز | هیچ، قطعاً. هیچ بر وقت. ابداً: اصلا خبرم یوقدر: کندیسنی اصلا کورمدم: اصلا کیتمیه‌جکم.

اصلاتمق | اصلاق و سائره با: ایصلاتمق وسائره.

اِصلاح | سذ. عر. جم: اصلاحات. | «صلح» دن مص. افعال | ۱. ایی برحاله قومه، ایلشدیرمه. دوزلتمه: دائره‌سنی اصلاحه موفق اولدی. ۲. قصور ونقایصنی اکمال ومساویسنی رفع ایله حال مکملیته قویمه: محاکمك اصلاحنه مأمور اولدی. | بو معنا ایله اك زیاده جمعی اصلاحات قوللانیلیر: | یمن اصلاحاتی: اصلاحات ملکیه، عدلیه: اجرای اصلاحات. = روم ایلینك مناستر جهتنده «ایی، خوش» معناسیله صفت کبی قوللانیلیر. || اصلاح حال = کندی حالنی ایلشدیرمه. صلاح حال حاصل ایتمه: اصلاح حال

ایدرسه بر ماموریته نصبی مقرردر. || اصلاح ذات البین = بارشدیرمه، آره‌لرینی بولمه. || الله اصلاح ایلیه = محتاج اصلاح اولانلر حقنده استهزا طریقیله ایراد اولنور دعادر.

اِصلاحپَذیر { ص. فا. | اصلاح پذیرفتن ادوزلنمه وتعمیر قبول ایدن. قابل اصلاح: بو حال اصلاحپذیر دکلدر. | بویله ایکی لسانه منسوب آلاجه تعبیرات طبع سلیمه خوش کلمدیکندن. قابل اصلاح دیمك اولادر. |

اَصلَح { ص. عر. | صالح » دن ستف. | دها ایی. مرجع: اصلح موجود بودر.

اَصلَحَهُ الله { اصلحك الله. | اصلحهم الله. اصلحنا الله. اصلحکم الله! صورتلرنده « الله اصلاح ایلیه » معناسیله واکثریا محتاج اصلاح اولانلر حقنده استهزا طریقیله ایراد اولنور دعا تعبیرلریدر.

اَصلزاده { و دها طوغریسی | اصیلزاده. ص. فا. ج: اصلزادکان. صویلی. اصیل. نسیب. نجیب. | «زادکان» تعبیر ناقصی. بونك جمعندن غلط اولسه کرکدر. |

اَصلسز { ص. اصل واساسی و صحت وحقیقتی اولمیان. یالان. کاذب: اصلسز حوادث نشر ایدنلر.

اَصلَع { ص. عر. | « صلع » دن صش. | باشنك اوك طرفی قیلسز. باشنك اوك طرفنده صاچی دوکلمش. طاسلاق.

اَصلی { ص. عر. ا: اصلیه. | «اصل» دن سمنه. | ۱. ابتدا کی. اك اول کی. قدیمی: شکل اصلیسی؛ هیئت اصلیه‌سی. ۲. بر شیئك فروعنه ویا صورت وترجمه‌سنه عائد ویا عارض اولمیوب کندیسنه منسوب و متعلق اولان. ذاتی: متن اصلیسی؛ قواعد اصلیه‌سی. ۳. اك باشلی. اساسی: مأموریت اصلیه‌سی: خط اصلی = دمیر یول خطوطندن آنا خط.

اصلیق { با: ایصلیق.

اَصَم { ص. عر. | «صم» دن صش. | ۱. صاغیر. ایشیتمز. ۲. سسسز. صداسز. صاغیر. ۳. ایچی طولی اولمغله اورلدقده طینلامیان. || د. صرف عربیده مضاعف دخی دینلان وعین الفعل ایله لام الفعلی بر جنسدن اولان فعله دینور. || ر. واحد قیاسی ایله نسبت مشترکه‌سی اولمیان (عدد ویا مقدار). || ط. ایچی معلول اولمغله اورلدقده طونوق بر سس چیقاران (کوکس وسائره).

اصمارلامَق { اصمارلامه و سائره. با: ایصمارلامق وسائره.

اَصناف { سذ. ج. عر. فد: صنف. با: صنف. = س. تر. | اسناف تلفظیله مفرد وجمع کبی قوللانیلیر. | وقتیله منتظم صنفلره منقسم اولان صنعتکران ودکانجیلر طاقملری: یورغانجی، بقال، باقیرجی اصنافی. || اصناف کتخداسی = هر اصنافك حکومتجه ایشلرینی کورن وکندیلرینك کفالت وسائر ایشلرینه باقان وویرکیلرینی طوپلایان آدم. که ایچلرندن انتخاب اولنوب حکومت طرفندن تصدیق اولنور. || اصناف لونجه‌سی | و طوغریسی لوجه‌سی | = هر اصنافك اجتماع ومذاکراتنه مخصوص محلی و عقد ایتدکاری مجلس. = ص. تر. | مفرد کبی | صنعتله ویا دکانجیلقله مشغول. کار وکسبله کچینن: اصناف آدم.

اَصنافجه { ص. ح. ۱. اصنافه یاقیشیر بر صورتده: اصنافجه بر عمر سوریور: اصنافجه سویلیه‌لم. ۲. اصناف صره و ترتیبیله. اصناف هیئتیله. اصناف بیننده: اصنافجه کیتدك: اصنافجه دفتر آچوب اعانه طوپلادیلر. || مج. تصرف واقتصاده رعایت ایلیه‌رك.

اَصنافلق { س. دکانده ویا کونده. | لکه اولرده ایشلین ویا دکانده اوفق تفك شیئلر صاتان صنعتکران واهل کسبك حال و صفت وایشی: اصنافلق وقتیله محقر دکلدی: شمدی اصنافلغه تنزل ایدن یوقدر.

اَصنام { سذ. ج. عر. فد: صنم. با: صنم.

اَصوات { سذ. ج. عر. فد: صوت. با: صوت.

اَصوَب { ص. عر. | « صائب » دن ستف. | دها ویا پك طوغری، دها اصابتلی. اك مصیب: اصوب افکاره تابع اولمق.

أُصول { سذ. جـ. عر. فد: اصل. با: اصل. — ١. بر علم وفنك قواعد اصليه‌سندن و تطبيقاتنه كيريشمزدن اول بيلنمسى اقتضا ايدن مبانيسندن بحث ايدن علم: اصول فقه، اصول حديث. ٢. مبانى، مبادى: اصول هندسه. ٣. ترتيب. نظام، قاعده: اصول موسيقى: طريقتك اصول واركانى. ٤. تر. فد. اسلوب، طرز، يول: اونك اصولى بودر: بو اصول ايله. ٥. يواشلق، ملايمت. نازكانه طور: اصول ايله يرندن قالديردى. [بو معناده «اصولت» بوندن ويا «سهولت» دن غلطدر.] دها زياده يواشلق بيان ايچون اصولله (يعنى اصول ايله) تعبيرينه ادات تصغير دخى علاوه اولنه‌رق «يواشجه‌جك» معناسيله: اصولله‌جق دينلير. [«اصولاجق» يازماملى.]

أُصولسز { ص. ترتيب و نظامه مغاير، نظامسز: اصولسز حركت. = ح. نظامسز اوله‌رق: اصولسز سويليور.

أُصولى { ص. عر. أ: اصوليه. بر علم وفنك اصولنه مطابق ويا منسوب ومتعلق.

أُصولِيّون { سذ. جـ. عر. ١. اصول فقه واصول حديثله توغل ايدن علما. بو ايكى علمك منتسبينى. ٢. طبك بر اصول مخصوصه سنه تابع اطبا. [فر. Methodistes.]

اِصى { اصيتمق وسائره. با: ايصى وسائره.

اصيرمق { اصيرغان وسائره. با: ايصيرمق وسائره.

اَصيل { ص. عر. [«اصل» دن صش.] صويلى، اصل و نسب صاحبى، نجيب: اصيل آدم. ٢. وكالت طريقيله حركت ايتميوب اصالةً وكندى نامنه حركت ايدن: وكيلك اصيلدن فرقى يوقدر.

اَصيلانه { ص. اصل ونسب صاحبنه لايق: اصيلانه بر طورله حركت ايديور.

اَصيلزاده { س. فا. [و غلطى: اصلزاده] صويلى، نجيب، اصل ونسب صاحبى.

اِضائه { سث. عر. [«ضوء» دن مص. افعال] ايشيق ويرمه، آيدينلق ايتمه. ضيالاندير. مه: بر موم اوطه‌يى اضائه ايديوردى.

اِضاعه { سث. عر. [«ضياع» دن مص. افعال] غائب ايتمه، محو وتلف ايتمه، فوت ايتديرمه. افاته: اضاعهٔ وقت = وقتى بوشنه كچيرمه.

اِضافَت { سث. عر. جـ: اضافات. [«ضيف» دن مص. افعال] د. مضاف ايله مضاف اليه دينلن بربرينه مربوط ايكى اسم آره‌سنده‌كى نسبت وارتباط: اضافتله اوقومق: اضافت قاعده‌لرى. — لسانمزده اوچ نوع اضافت واردر: اضافت تركيه «اللهك قولى» و «مكتب خواجه‌سى» كبى. اضافت عربيه «عبدالله» كبى. اضافت فارسيه «مرد خدا» كبى. عربيده: اضافت لاميه: فرس زيد (فرس لزيد). اضافت منيه: خاتم فضة (خاتم من فضة) كبى. تركجه‌ده اضافت معينه: مكتبك خواجه‌سى، اضافت مبهمه: مكتب خواجه‌سى كبى. || تتابع اضافات، اضافات متتابعه = سوزده بر قاچ مضاف ومضاف اليهك بربرى آرقه سنه ايرادى، كه فصاحته منافيدر: براى تجديد كالاى عبوديت، ومكتبك قپوسنك ايشيكنك خارجنده كبى.

اِضافه { سث. عر. [لغت آنفه‌نك عينى اولوب، لسانمزده «ة» نك اظهار واضماريله ايكى‌يه آيريله‌رق، هر برى بر معناده قوللانيليور.] قاتمه، ربط، علاوه، ضم، الحاق: چفتلكنه بر قاچ تارله دها اضافه ايتدى. — عربى تعبيراتده اضافت يرينه: لدى الاضافه، عندالاضافه = اضافت حالنده.

اِضافى { ص. عر. أ: اضافيه. ضم وعلاوه والحاقه متعلق. || د. مضاف ايله مضاف اليه آره‌سنده‌كى نسبته منسوب، اضافته متعلق: قاعدهٔ اضافيه. || ص. ثقلت اضافيه = اجسام مختلفه‌نك حجملرينه نسبتله اولان آغرلقلرى كه صويك واحد قياسى اتخاذ اولنمسيله ارقام مخصوصه ايله تعيين اولنور؛ آلتونك ثقلت اضافيه‌سى شودر.

أُضحوكه { سث. عر. [«ضحك» دن] كوله‌جك شئ، لطيفه. قومديه‌يى ترجمه ايچون مضحكه يرينه اضحوكه‌نك قبولى دها موافق ايدى.

اَضحى { سذ. جـ. عر. [فد: اضحاة غير مستعملدر.] قربانلر: عيداضحى = قربان بيرامى.

(یالکز بو تعبیرده قولانیلیر.)

اَضداد (سند. عر. ج. عر. فد: ضد. با: ضد.

اِضرار (سند. عر. ا «ضرر» دن مص. افعال ا ضرر ایتدیرمه، زیانه اوغراتمه: همجنسلرینی اضرار ایتمك ایستین انسان دکلدر.

اِضطِراب (سند. عر. ا «ضرب» دن مص. افتعال ا صیقنتی، عذاب، بیوك زحمت واذیت: اضطراب ایچنده در: باش آغریسی کندیسنه چوق اضطراب ویرییور.

اِضطِرار (سند. عر. ا «ضرو. رت» دن مص. افتعال ا مجبور وناچار اولمه، مجبوریت، چاره سزلك.

اِضطِراری (ص. عر. ۃ: اضطرار. ریه. مجبوریت تحتنده اولان. اختیاری اولمیان. مجبوری.

اَضعاف (سند. ج. عر. فد: ضعف. با: ضعف.

اِضعاف (سند. عر. ا «ضعف» دن مص. افعال ا ۱. ضعیفلاتمه. قوتنی ازاله ایتمه. ۲. ایکی قات ومضاعف ایتمه.

اَضعَف (ص. عر. ا «ضعیف» دن ستف. ادها ضعیف. الله قوتسز، پك عاجز: اضعف عباد.

اَضغاث (سند. ج. عر. فد: «ضغث» غیر مستعملدر. قاریشیق شیلر. اضغاث و احلام = قاریشیق رؤیالر. ا یالکز بو تعبیرده قولانیلیر.

اَضلاع (سند. ج. عر. فد: ضلع. با: ضلع.

اِضلال (سند. عر. ا «ضلال» دن مص. افعال ا ضلا. لته دوشورمه، طوغری یولی شاشیرتمه، کمراه ایتمه. آزدیرمه.

اِضمار (سند. عر. ا «ضمور» دن مص. افعال ا کیزله. مه، صاقلامه، اخفا. اظهار مقابلی: اظهاری کوچ اضماری ده کوچ بر درد.

اِضمِحلال (سند. عر. ا مص. افعلال ا محو و مضمحل و نابود اولمه.

اَضیاف (سند. ج. عر. فد: ضیف. با: ضیف.

اِطاره (سند. عر. ا «طیران» دن مص. افعال ا ۱. اوچورمه. طیران ایتدیرمه. ۲. سریعاً کوندرمه، یولامه. ارسال: طرفنه بر نامه اطاره اولندی.

اِطاعَت (سند. عر. ا «طوع» دن مص. افعال ا دیکله مه. آلنان امره کوره حرکت. انقیاد. مطیع وتابع اولمه: ایونمه. اوامر حکومتمه اطاعت ایتمك. || عدم اطاعت = اطاعتسزلق، سرکشلك، مخالفت. || عرض اطاعت = سر. کشلکدن دونوب مطیع اولمه: اشقیا عرض اطاعت ایتدیلر.

اِطاعَتسز (ص. اطاعت و انقیاد ایتمز. مطیع اولماز. سرکش.

اِطاعَتسزلق (س. اطاعت و انقیاد ایتمه مه. مطیع اولمیانلك حالی. سرکشلك.

اِطاعَتلی (ص. بیوکلرینی دیکلر. ایدوب مخالفت ایتمز، مطیع. منقاد: پك اطاعتلی چوجقدر.

اِطاله (سند. عر. ا «طول» دن مص. افعال ا اوزاتمه، تمدید. || اطاله لسان = دیل اوزاتمه، نا سزا سویلمه، حدی تجاوز ایتمه || اطاله ید = ال اوزاتمه، غصب. ظلم.

اِطام (سند. عر. ط. بول وفضلا. تك طوتمسی. ا قوالا. نلمامش ایسه ده. عسرت بول کبی مرکباتك مرجع وشایان قبول کوزل برلغت مخصوصه در. ا

اَطِبّاء (سند. ج. عر. فد: طبیب. با: طبیب.

اَطباق (سند. ج. عر. فد: طبق. با: طبق.

اِطراء (سند. عر. ا «طراوت» دن مص. افعال ا مدح وستایه مبالغه، حقندن زیاده مدح ایتمه.

اِطّراد (سند. عر. ا «طرد» دن مص. افتعال ا بربری آرقه سندن و منتظم بر اصول وترتیبده جریان: اطراد اوزره کیتمیور: هواده اطراد یوقدر: اطراداً للباب = بابنك قاعده سنه مطابق کلمك ایچون.

اِطّرادسز (ص. بر نسق و اسلوبده کیتمین، هیچ بر قاعده یه تابع اولمیه رق ترتیبسز کیدن: هوالر بوقیش پك اطرادسز کیدییور.

اِطّرادسزلق (س. بر اصول وترتیبه تابع اولمقسزین جریان. جریانده ترتیبسزلك. قاعده سزلك: هوانك بو یازکی اطرادسزلغی.

اَطراف (سند. ج. عر. فد: طرف. با: طرف.

اَطرافلی | ص. ۱. آرقه‌لی. آرقه‌سی قوتلی. ۲. تفصیلاتلی. مفصل: اطرافلی معلومات ویردی.

اَطرافلیجه | ص. اولدقجه تفصیلاتلی. خیلی مفصل. — ح. تفصیلاتله. مفصل اوله‌رق، هر طرفنی تحقیق ایده‌رك: اطرافلیجه یازك.

اِطعام | سذ. عر. | «طعام»دن مص. افعال | یمك یدیرمه: اطعام محتاجین.

اِطعامیه | سث. عر. بعض خانقاهلرك وسائر مؤسسات وقفیه‌نك فقرایه یمك یدیرمكه مخصوص مخصصات موقوفه‌لری.

اَطعِمه | سذ. ج. عر. فد: طعام. با: طعام.

اِطفاء | سذ. عر. | «طفؤ»دن مص. افعال | سوگندیرمه: آتشی باصدیرمه: یانغین اطفا اولندی. || مج. تسکین. باصدیرمه: اطفای نائرهٔ فساد. || ما. اطفاء دیون = بورجك فائضیله برابر رأس المالندن دخی سنه‌دن سنه‌یه برر مقدار تأدیه‌سی. | فر. Amortissement. |

اِطفائیه | سث. عر. یانغین سوگندیرمكه مخصوص الای وهیئت: اطفائیه آلایی: اطفائیه آرابه‌لری.

اَطفال | سذ. ج. عر. فد: طفل. با: طفل.

اَطلاس | س. با: اطلس.

اِطّلاع | سذ. عر. ج: اطلاعات. | «طلوع»دن مص. افتعال | مطلع وخبردار اوله. کسب وقوف. آگاه اوله: کسب اطلاع ایتمك = معلومات آلمق. واقف اولمق: بو بابده‌کی اطلاعاتی ناقصدر. | «ایتمك» فعل اعانه‌سیله قوللانلیوب، «کسب» ایله ویا دیکر صورتله استعمال اولنور. |

اِطلاق | سذ. عر. | «طلق»دن مص. افعال | ۱. صالیویرمه، قویویرمه. تخلیص. تخلیهٔ سبیل: اسیرلری، محبوسینی اطلاق ایتدیلر. ۲. عفو. صفح، حبس وسائر جزادن قورتارمه: اطلاق اولندی: اطلاقه نائل اولدی. ۳. بوشامه: زوجه‌سنی اطلاق ایتدی. | بو معناده «تطلیق» دها مستعملدر. | ۴. قید وحصردن قورتاروب عمومیت اوزره قوللانمه. شموللندیرمه: بتون سیاه آدملره زنجی اطلاق اولنیور. ۵. اسم ویرلمه، تسمیه: کوچك کتابلره رساله اطلاق اولنیور. | تعمیم صورتیله دردنجی معنادن مأخوذدر. | || اطلاق عنان = توجه. عزیمت. || اطلاق لسان = آغزه کلنی سویلمه. || اطلاق ید = خیر ایشلمه. || علی الاطلاق = قیدسز وحصر وتخصیص ایتمکسزین. عمومیت اوزره: علی الاطلاق آوروپالیلره فرنك دینور.

اَطلَس | سذ. عر. | تویسز وپارلاق دیمك اولان «طلس»دن | یوزی ایپك وترسی پاموق معروف برجنس قماش. آطلاس، دیبا. || ه. فلك اطلس = هیئت قدیمه‌ده ثوابتی حاوی اولان فلکك اوستنده وکافهٔ افلاکی محیط اولان ونجومدن بسبتون خالی زعم اولنان فلك موهوم. || ج. خریطه مجموعه‌سی، بتون کرهٔ ارضك خریطه‌لرینی صره‌سیله جامع کتاب ویا علم نباتات وحیوانات وهندسه کبی بر فنك اشکالی مجموعه‌سی. با: آطلاس.

اِطماع | سذ. عر. | «طمع»دن مص. افعال | طمعه دوشورمه، حرصلاندیرمه.

اِطمِئنان | سذ. عر. | «طمئنان»دن مص. افعلان | ۱. امین اولمه، امنیت، صاغلاملق. ۲. برینه امنیت ایتمه، وثوق، اعتماد: اوآدمه اطمئنانم واردر. ۳. شبهه وتردد ایتمه‌مه، محقق بیلمه. قلباً امنیت حاصل ایتمه: بو ایشك بویله اولدیغنه اطمئنانم واردر. || اطمئنان قلب = قلباً بر شیئك صحت وحقیقتنه ایناتوب اصلا شبهه وتردد ایتمه‌مه.

اَطناب | سذ. ج. عر. | فد: «طنب» غیر مستعملدر | چادیر ایپلری. باغلری. ن.

اِطناب | سذ. عر. | «طنب»دن مص. افعال | سوزی ایپ کبی چکوب اوزاتمه، لزومسز تفصیلاتله وفضله سوزلرله بحثی تطویل. | ضدی: ایجاز. |

اَطوار | سذ. ج. عر. فد: طور. با: طور.

اَطواق | سذ. عر. فد: طوق. با: طوق.

اَطوَل | ص. عر. ث: طولی. | «طویل»دن ستف. | دها ویا بك اوزون: جناب حق اطول عمرله معمر ایلسین.

|| يد طولى = (پك اوزون ال يعنى) معلومات ومهارت تامه. اقتدار تام : فقه وحديثده يد طولى صاحبى برآدم.

اَظفار | سذ. جم. عر. | فد : ظفر غير مستعملدر | طيرناقلر. ..

اَظلاف | سذ. جم عر. | فد. ظلف | تا. بعض حيوانلرده‌كى چتال طيرناقلر.

اَظلال | سذ. جم. عر. فد : ظل. | با : ظل.

اَظلَم | ص. عر. | « ظالم » دن ستف. | دها ويا پك ظالم وحقسز.

اِظهار | سذ. عر. | « ظهور » دن مص. افعال | ١. كوسترمه. ميدانه چيقارمه. آشكار ايتمه : آنجق ميدان حربده هركس جسارتنى اظهار ايده‌بيلير. ٢. يلاندن كوستريش، صاتيش : اظهار معلومات.

اَظهَر | ص. عر. | « ظاهر » دن ستف. | دها ويا پك ظاهر وآشكار، پك واضح : اظهر من الشمس = كونشدن دها آشكار.

اَعاجِم | سذ. جم. عر. فد : اعجمى. | با : اعجمى.

اَعاجيب | سث. جم. عر. فد : اعجوبه. | با : اعجوبه.

اِعاده | سث. عر. | « عود » دن مص. افعال | ١. كرى چويرمه. كرى دوندرمه : هديه‌سنى اعاده ايتدى : كوندرديكم آدمى اعاده ايديكز. ٢. تكرار ايتمه. بر دها ياپمه : اعادهٔ محاكمه : بو سوزى اعاده ايتميكز. ٣. اسكى حالنه كتيرمه، فوت اولان بر شيئى يرينه كتيرمه : اعادهٔ عافيت، اعادهٔ ثروت. ٤. مقابله ايتمه، قارشيلق ياپمه : اعادهٔ زيارت ايتمك. | بينلرنده‌كى فرق ايچون با : ارجاع. |

اَعادى | سذ. جم. عر. فد : عدو. | با : عدو.

اِعاره | سث. عر. | « عور » دن مص. افعال | عاريةً ويرمه. عاريتله ويرمه : كتاب اعاره ايتمك. | مقابلى استعاره. |

اِعاشه | سث. عر. | « عيش » دن مص. افعال | ياشاتمه. كچنديرمه : اولاد وعيالنى اعاشه ايتمك.

اَعاظِم | صذ. جم. عر. فد : اعظم. | با : اعظم.

اَعالى | صذ. جم. عر. فد : اعلا. | با : اعلا.

اِعانه | سث. عر. جم : اعانات. | « عون » دن مص. افعال | ١. يارديم، امداد، آقچه ايله معاونت. ٢. بر فعل خير ايچون يا عمومى بر ايش ايچون وياخود مصاب ومحتاج برآدم ويا بر جماعت ايچون ويريلن وطوپلانيلان آقچه : اعانه آقچه‌سى. اعانه دفترى. اعانهٔ عسكريه.

اِعانةً | ح. عر. اعانه طريقيله، بر يارديم ومعاونت اولمق اوزره : مهاجرينه اعانةً خانه‌سنى ترك ايلدى.

اِعتاق | سذ. عر. | « عتق » دن مص. افعال | (كوله و خلايق) آزاد ايتمه. آزاد : كوله‌سنى اعتاق ايتدى.

اِعتِبار | سذ. عر. جم : اعتبارات. | « عبور » دن مص. افتعال | ١. نظر اهميته آلمه، اهميت ويرمه : اسكى شعرا قافيه‌يه اوقدر اعتبار ايتمزلردى. ٢. حرمت. رعايت : كنديسنه چوق اعتبار ايدرلر. ٣. تجارتده برينك سوزينه وامضاسنه اولنان امنيت واعتماد : ازميرجه اعتبارى واردر : تجار ذوى الاعتباردن. ٤. شرف، حيثيت : اصحاب ناموس واعتباردن. ٥. برزماندن بدأ ايده‌رك صايمه : مارت ابتداسندن اعتبار ايده‌جكز. ٦. حقيقى اولميه‌رق بر شيئه ويريلن قيمت، متفق عليه وفرضى قيمت : فرانسز ليراسنك اعتبارى يكرمى فرانق ايسه‌ده قيمت حقيقيه‌سى اوندن دوندر. ٧. فرض، تقدير : هر طاؤق سنه‌ده يوز يمورطه يمورطلامق اعتباريله يكرمى طاؤقدن ايكى بيك يمورطه آلنير. ٨. عبرت آلمه، بر كوتى حركتك سوء نتيجه‌سنى كوره‌رك متنبه اولمه. | عربيده برنجى معناسى اولان بومعنا ايله لسانمزده نادر قوللانيلير. || حوالهٔ سمع اعتبار ايتمك = نظر اهميته آلمق، قولاق آصمق. || اعتباردن دوشمك = اعتبارينى غائب ايتمك، آرتق معتبر ومقبول اولمامق. || صاحب اعتبار = اعتباره مالك، معتبر. || نظر اعتباره آلمق = اهميت ويرمك، مقبول طوتمق. || اعتباريله = فرض ايده‌رك. جم : اعتبارات = فرضيات : اعتباراتله اوغراشمق.

اِعتِباراً | ح. ظز. عر. باشلايه‌رق، بدأ ايده‌رك :

حزیران ابتداسندن اعتباراً بش آیده؛ بوکوندن اعتباراً درسلرك پروغرامی دکیشه‌جکدر.

اِعتِبارسز { ص. ۱. اعتباری اولمیان، سوزی کچمین. ۲. شرف وحیثیتی اولمیان. ۳. غیر مقبول، اعتباردن دوشمش.

اِعتِبارسزلق { س. ۱. اعتبار وحرمت وشرف و حیثیت فقدانی. ۲. مقبول اولمایش، رواجدن دوشمه.

اِعتِبارلی { ص. حرمت ورعایت و شرف و حیثیته نائل. معتبر: اعتبارلی آدم، تجار.

اِعتِباری { ص. عر. ۱: اعتباریه. حقیقی وفعلی اولمیان. متفق علیه ویا فرضی اولان: مسکوکاتك قیمت حقیقیه‌سیله قیمت اعتباریه‌سی آره‌سنده‌کی فرق؛ بو بر امر اعتباریدر.

اِعتِدال { سذ. عر. [«عدل» دن مص. افتعال] ۱. ایکی طرفی مساوی اولمه، تساوی: اعتدال لیل ونهار. ۲. افراط ایله تفریط آره‌سنده حد وسطیده اولمه، تام لزومی درجه‌سنده بولنمه، اورته حالده اولمه: هوانك. حرارتك اعتدالی. ۳. شدت وافراط وهیجاندن سالم اولمه، یواشلق، ملایمت: اعتدال افکار، اعتدال مسلك. ۴. تناسب، اویغونلق، توافق: اعتدال قامت. اکثریا کسب، اکتساب ایتمك یاخود بولمق فعلیله قوللانیلیر: هوالر کسب اعتدال ایتدی: خسته‌لق بر آز اعتدال بولدی. || ه. کره‌ٔ ارضك دور سنویسنده شمسه تام اورته‌سنی کوستره‌جك نقطه‌یه کلمسیله هر طرفنده لیل ونهاری مساوی اولمسی، که بوده هر هر دورده ایکی دفعه اولور: اعتدال ربیعی = ماردك ۹ نده واقع اولانی: اعتدال خریفی = ایلولك ۹ نده. وقوع بولانی: اعتدال نقطه‌سی = محرکك اعتدال محلی. || حد، درجهٔ اعتدال = هر شیئك افراط و تفریطدن مبرا عد اولنمسی اقتضا ایدن درجه. || عدم اعتدال = اعتدالسزلق. — فرانسزلرك «صوئوق قان» تعبیر مألوفلرینی، براصطلاح فنی ایمش‌ده لسانمزه نقلنه مجبور ایمشز کبی، ترجمه‌سیچون بعض ذوات طرفندن توصیه اولنان «اعتدال دم» تعبیری مناسبتسزدر، اولسه اولسه «اعتدال مزاج» دینله‌بیلیر.

اِعتِدالسزلق { س. اعتدال فقدانی، عدم اعتدال، افراط ویا تفریط: هوانك اعتدالسزلغی.

اِعتِذار { سذ. عر. [«عذر» دن مص. افتعال] بر عذر وبر سبب ووسیله درمیان ایده‌رك وبر مانع کوستره‌رك عفو دیله‌مه، بیان معذرت ایتمه: دعوته اجابت ایتمدیکندن طولایی اعتذار ایدیور. || اعتذار شهادتنامه‌سی = معذرتی تصدیق ایدن طبیب راپورطی ویا دیکر علم وخبر.

اِعتِراض { سذ. عر. جم: اعتراضات. [«عرض» دن مص. افتعال] بر فکر ویا قراری قبول ایتمیوب چوروتمکه قالقیشمه. اسباب ودلائل ایستمه ویا اوکا قارشی اسباب ودلائل ایراد ایتمه: بو فکرکزه اعتراض ایتمکه مجبورم: بیله‌رك بیلمیه‌رك هر سوزه اعتراض ایتمك عادتیدر. [عربیده بو معنایه کلیورسه‌ده، معانیٔ کثیره‌سی بیننده «برینك یولنه چالی چریی آتوب انکل چیقارمه» معناسی دخی بولنوب، لسانمزده‌کی استعمالی بوندن مأخوذ اولسه کرکدر. «تعرض» قوللاندیغمز معنایه دها قریبدر.] || حق. بر محکمه‌نك رأی و قرارینه ویاخود ویرکی و سائره حقنده بر دائرهٔ رسمیه‌نك قرار وتبلیغنه قارشی بیان مطالعه ایله تبدیل وتعدیلنی دعوی ایتمه. || اعتراض علی الحکم = بر محکمه‌نك غیاباً ویردیکی حکمه قارشی محکوم علیهك دعوایه قیامی. || اعتراض الغیر = محاکمه اولنان طرفیندن بشقه بر شخص ثالثك حقوقنه طوقنلمش اولمق ادعاسیله محکمه‌نك رأی وحکمنه قارشی دعوایه قالقیشمسی.

اِعتِراف { سذ. عر. جم: اعترافات. [«عرفان» دن مص. افتعال] کندی قصور و نقصاننی وآز چوق علیهنده بولنان بر حالی کتم وانکار ایتمیوب قبول وتسلیم واقرار ایتمه: قباحتنی اعتراف ایدیور؛ بن قصورمی، بیلدیکمی اعتراف ایدیورم: اعترافات واقعه‌سی اثباته حاجت براقمدی.

اِعتِزال { سذ. عر. [« عزل » دن مص. افتعال] ١. بر طرفه چكلمه، اختيار عزلت. ٢. ايشدن چكلمه، استعفا. ٣. معروف معتزله مذهب و اعتقادى : اهل اعتزال .

اِعتِساف { سذ. عر. جـ : اعتسافات. [« عسف » دن مص. افتعال] طوغرى يولدن صاپمه، يولسزلق، حقانيتسزلك: ادعا اولنان اعتسافاتك اصلى يوقدر .

اِعتِصام { سذ. عر. [« عصمة » دن مص. افعال] ١. بر شيئه ياپيشوب صيقى طوتمه : عروهٔ وثقاى اسلامه اعتصام ايتمك. ٢. معاصى ومعايبدن صاقينمه. ز.

اِعتِقاد { سذ. عر. جـ : اعتقادات. [« عقد » دن مص. افتعال] ١. اينانمه، قلباً تصديق، ايمان : وحدانيته اعتقادم واردر. ٢. بر دين ومذهبك اينانمه جهتى يعنى معاملاتدن صرف نظرله اساسنى تشكيل ايدن عقيده : اعتقاد اهل سنت. || اعتقادات باطله = خرافات قبيلندن اصلسز شيئلره اينانمه .

اِعتِقادسز { ص. امور مذهبيه يه اعتقادى اولميان، اينانميان، ملحد .

اِعتِقادسزلق { سـ. امور مذهبيه يه اينانمامه. الحاد .

اِعتِقادلى { ص. امور مذهبيه يه اينانان، اعتقادى بركمال اولان .

اِعتِكاف { سذ. عر. [« عكف » دن مص. افتعال] بر معبد ويا مكان مقدسده وعلى الخصوص حرم شريفده قپانوب عبادتله مشغول اولمه: بر سنه مكهٔ مكرمه‌ده اعتكاف ايتمشيدى .

اِعتِلاء { سذ. عر. [« علو » دن مص. افتعال] ١. يوكسلمه. يوقارى چيقمه، ارتفاع: بش بيك متره‌يه قدر اعتلا ايدن جبال. ٢. يوكسك مرتبه‌لره يتيشمه، نائل درجات عاليه اولمه : اعتلاى شان و شرفيچون دعا ايدرم .

اِعتِماد { سذ. عر. [« عمد » دن مص. افتعال] ١. طيانمه، استناد. ز. ٢. گوگنمه، امنيت: سزه اعتمادم واردر؛ اوآدمك سوزينه اعتماد اولنماز. || ع. اعتماد خطى = مقاومته و حين حاجتده چكيلوب طيانمغه الويريشلى مواقع متسلسله .

اِعتِماداً { حـ. عر. گوگنه رك، استناد وامنيت ايده‌رك، اينانه‌رق : سزك سوزكزه اعتماداً بو ايشه تشبث ايتدم .

اِعتِمادنامه { سـ. بر دولت نزدينه تعيين اولنان سفيره دولت متبوعه‌سى طرفندن ويريلن نامه‌كه اونى تقديم ايتمكله سفير طانيلير : فرانسه سفير جديدى اعتمادنامه‌سنى تقديم ايتدى .

اِعتِناء { سذ. عر. [« عنى » دن مص. افتعال] زياده دقت ايتمه، اهميتله چاليشمه، اهتمام، اقدام، اوزنمه : بو ايشه اعتنا ايتملى، كمال اعتنا ايله چاليشملى .

اِعتِياد { سذ. عر. [« عود » دن مص. افتعال] عادت ايدنمه، آليشمه، الفت : هر صباح بر ساعت آتله كزمكى اعتياد ايتمشيدى. — فارسى قاعده‌سى اوزره صتر. تشكيلنه استعمال اولنيورسه‌ده، بوكبى تشكيلات فصاحت لسانه رعايت ايدنلرك قبول ايده‌بيله‌جكلرى شيلردن دكلدر : بر استاد حذاقت اعتياد كبى .

اِعجاب { سذ. عر. [« عجب » دن مص. افعال] تعجبه دوشورمه، تعجبى موجب اولمه. ز. [اصل عربيده ايپلكيله و كوزللكيله تعجبه دوشوروب حيران ايتمه ديمكدر.]

اِعجاز { سذ. عر. جـ : اعجازات. [« عجز » دن مص. افعال] ١. عاجز براقمه، قارشى چيقمغه ويا مسابقته كيريشمكه جسارت ايده‌ميه‌جك بر حالده بولنديرمه : آيات كريمه‌نك نزولى فصحاى عربى اعجاز ايتدى. ٢. كيمسه‌نك ياپه‌ميه‌جغى وهركسى امتثالندن عاجز براقان خارق العاده شئ، كرامت، معجزه : اعجاز قرآن: حد اعجازه وارمق .

اِعجازكارانه { ص. فا. هر كسى امتثال و مسابقتدن عاجز براقان، معجزه قبيلندن اولان : بر فصاحت اعجازكارانه ايله. = حـ. معجزه قبيلندن اوله‌رق : اعجازكارانه يازار .

اِعجال { سذ. عر. [« عجله » دن مص. افعال] عجله ايتديرمه، چابق ياپديرمه. [تعجيل دها مستعملدر.]

اَعجام { سف. ج. عر. فد: عجم. با: عجم.

اِعجام { سف. عر. ا «عجم» دن مصد. افعال ا (برحرفی) معجم ایتمه، نقطه‌لامه. ز. ا حروف الاعجام = حروف هجا.

اَعجَب { ص. عر. ا «عجیب» دن ستف. ا دها عجیب، دها و یا پك غریب وتحف: اعجب العجایب.

اَعجَم { سف. عر. ج: اعاجم ۱. عرب اولمیان. عربی غیری. ز ۲. عربی یی ایی سویلین، عجمی. ۳. ایرانلی، عجم.

اَعجَمی { سف. عر. عرب اولمیان وعربی یی ایی سویلین. ا اصل اسم جنس اولان لغت آنفه‌لك مفرددیر. با: عجمی

اُعجوبه { سف. عر. ج: اعاجیب. ا «عجب» دن ا پك عجیب وغریب شیء: اعجوبهٔ زمان. ا همزه‌لك قبولیله غلطدر. ا

اَعداء { سف. ج. عر. فد: عدو. با: عدو.

اَعداد { سف. ج. عر. فد: عدد. با: عدد.

اِعداد { سف. ا «عد» دن مصد. افعال ا حاضرلامه، تهیئه، برشی بر ایشه مستعد و مقتدر اولهجق حاله کتیرمه.

اِعدادی { ص. عر. ز: اعدادیه. ا حاضرلامه ومستعد ومهیا اولهجق بر حاله کتیرمکه مخصوص: مکتب اعدادی، مکاتب اعدادیه = شاگردانی مکاتب عالیه‌یه ودارالفنونه کیرمه‌یه‌جك حاله کتیرمکه مخصوص مکتب صنفی که اوچنجی صنف عد اولنور، مکاتب ابتدائیه و رشدیه‌دن صکره کلیر.

اِعدادیّه { سف. عر. مکتب اعدادی، رشدیه‌دن صکره کیریلوب علوم و فنونك مبادیسنی تحصیله ومکاتب عالیه ودارالفنونه قبول اولنمه‌یله‌جك اقتداری قزاندیغی مخصوص مکتب: اعدادیهٔ ملکیه، اعدادیهٔ عسکریه، اعدادیهٔ طبیه..

اِعدام { سف. عر. ا «عدم»دن مصد. افعال ا یوق ایتمه، وجودینی قالدیرمه، شرعاً وقانوناً اولدیرمه، قصاص: طوتیلان خیدودلری بالمحاکمه اعدام ایتدیرلر: اعدام جزاسی: اعدامنه حکم اولندی.

اَعدَل { ص. عر. ا «عادل»دن ستف. ا دها ویاخود پك عادل: ملوك اسلامیه‌نك اعظم واعدلی اولان حضرت پادشاه.

اَعذار { سف. ج. عر. فد: عذر. با: عذر.

اَعذَب { ص. عر. ا «عذب»دن ستف. ا دها و یا پك طاتلی. ز.

اَعراب { سف. ج. عر. فد: عرب. با: عرب بر = سحر. بادیه نشین عرب قبائلی. فد: اعرابی.

اِعراب { سف. عر. ا «عرب» دن مصد. افعال ا ۱. عربیده اجماء ایله فعل مضارع آخرینك کلامده‌کی موقعلریته و عامله کوره اوغرادقلری تبدلات وبونك علمی که علم نحوك اك مهم قسمیدر. ۲. مبنی و غیر منصرف اولمیوب قواعد اعرابیه یه تابع اولان اسملرك حالی: بو اسم اعراب قبول ایدرمی؟ ۳. بر عبارهٔ عربیه‌یی قواعد نحویه‌یه کوره حل ایده‌رك تطبیقاتنی اجرا ایتمه: اعراب ایتمك.

اَعرابی { سف. عر. ج: اعراب. بادیه نشین عرب.

اَعراض { سف. ج. عر. فد: عرض. با: عرض.

اِعراض { سف. عر. ا «عرض» دن مصد. افعال ا یوز چویرمه، اجتناب: اوایشدن اعراض ایتدی.

اَعراف { سف. عر. ا اصل «عرف»ك جمعدر ا جنت ایله جهنم آره‌سنده بر سد ومحل.

اَعرَج { ص. عر. ا «عرج» دن صف. ا طوپال، اقساق، ایلك. لم.

اَعَز { ص. عر. ا «عزیز» دن ستف. ا دها و یا پك عزیز وقیمتلی: اعز احبابم = احبابنك اك قیمتلیسی.

اَعَزّ { عزیز ایتمکین معناسیله دعاده قوللانیلیر افعال بابندن عربی فعل ماضیدر: اعزك الله = الله سنی عزیز ایتسین.

اِعزاز { سف. عر. ا «عز» دن مصد. افعال ا آغرلامه، اکرام و حرمت ایتمه: کمال اکرام واعزاز ایله.

اِعزازاً { ز. عر. آغرلایه‌رق، حرمت و اکرامله: مدعوینی اعزازاً بر چالغی طاقمی کتیرمشیدی.

اِعزام { عزیمتدن متعدی او. له‌رق یوللامه معناسیله

چوق مستعمل ایسه‌ده، عربیده (عزم) ماده‌سی اصلا افعال بابندن کلمدیکندن، بسبتون یاکلیش واصلسزدر.

اَعِزّه { سذ. جم. عر. فد: عزیز. با: عزیز.

اَعشار { سذ. جم. عر. فد: عشر. با: عشر. — ما. محصولاتك اونده برندن حاصل اولان واردات: اعشار واغنام: اعشار بدلاتی = اعشار ملتزملرینك تقاسیطله ویردکاری بدللر: اعشار احاله‌سی = اعشارك ملتزملره ویرلمسی: اعشار نظارتی، اعشار مأموری، ملتزمی.

اَعشاری { ص. عر. ت: اعشاریه. م. رقملرك اون جزئه وینه هر جزئك اونه تقسیمی قاعده‌سنه مبنی اولان: حساب اعشاری: کسر اعشاری. | اصول اعشاریه = بو قاعده اوزرینه مؤسس اولان فرانسز اوزان ومقاییس ومکاییلی، متره اصولی. | اصول اعشاری غلطدر. |

اَعصاب { سذ. جم. عر. فد: عصب. با: عصب.

اَعصابی { دها طوغریسی: عصبی. با: عصبی.

اَعصار { سذ. جم. عر. فد: عصر. با: عصر.

اَعضاء { سذ. جم. عر. فد: عضو. با: عضو. = تر. بر رئیسك تحت ریاستنده اوله‌رق بر مجلس ویا هیئتی ترکیب ایدن افرادك هیئت مجموعه‌سی وبهری. | بو معنی ایله مفرد عربیسی اولان عضو اصلا استعمال اولنمدیغندن، هم جمع وهم ده غلط اوله‌رق مفرد کبی قوللانیلیر: | شورای دولت اعضاسندن: بلدیه مجلسنه اعضا انتخاب اولندی: اعضالر رئیسدن اول کلیر.

اَعضالق { س. بر مجلس ویا هیئت اعضاسنك مأموریت وحال وصفتی: انجمن تفتیش اعضالغنه تعیین اولندی.

اِعطاء { سذ. عر. | «عطا» دن مص. افعال | ویرمه: معاشنی اعطا ایتدی: اعطای معلومات. || اخذ واعطا = آلیش ویریش، آلیم صاتیم، دادوستاد.

اَعطاف { سذ. جم. عر. فد: عطف. با: عطف.

اِعظام { سذ. عر. | «عظم» دن مص. افعال | بیوتمه، بیوك نظریله باقوب لزومندن زیاده اهمیت ویرمه. مبالغه: ایشی اعظام ایتمه‌ملی: جزئی بر ایشی اعظام ایتدیلر. | «تعظیم» دن فرقی ظاهردر. |

اَعظَم { ص. عر. ت: عظمی. جم. اعاظم. | «عظیم» دن ستف. | دها ویا پك واك بیوك. اکبر: شعرای عثمانیه‌نك اعظمی. || امام اعظم = مذهب حنفینك منسوب الیهی اولان مجتهد اعظم ابو حنیفه نعمان بن ثابت (رضه). || صدر اعظم = دولت علیهٔ عثمانیه وکلاسنك رئیسی، وکیل مطلق، وزیر اعظم، صدر عالی.

اَعظَمیّت { سذ. عر. م. جبرده بر رقمك دیکرندن بیوك اولمسی. که اشارتی شو > در.

اَعقاب { سذ. جم. عر. فد: عقب. با: عقب.

اَعقَل { ص. عر. | «عاقل» دن ستف. | دها ویا پك واك عقللی: اعقل عقلا.

اَعلا { یاخود اعلی. ص. عر. ت: علیا. جم: اعالی. | «عالی» دن ستف. | ١. دها ویا پك یوکسك اك رفیع، بالا، بلند: بر مقام اعلایه، مرتبهٔ علیایه چیقمق. ٢. معناً پك عالی و مکرم ومعزز: قدر واعتباری اعلا اولدی. ٣. پك کوزل، پك ایی، نفیس، انفس: اعلا بر سوت بولدق: اعلا بر سجاده آلدم: اعلادن اعلا = ایی‌دن ایی. || جبر اعلا = جبرك اك دقیق مسائلدن بحث ایدن قسمی. || جنت اعلا = جنتك اك یوکسك قاتی. | علی الاعلا (عا.) = اك عالی درجه‌ده (شهادتنامه). || نه اعلا = نه ایی. فبها: کلیرسه نه اعلا، کلمزسه ایجابنه باقارز.

اِعلاء { سذ. عر. | «علو» دن مص. افعال | ١. یوکسلتمه، یوقاری‌یه قالدیرمه: اعلای لوا، اعلای صوت. ٢. شان وشهرتنی آرتیرمه، اجلال: اعلای شان وشوکت، اعلای کلمة الله.

اِعلال { سذ. عر. | «علت» دن مص. افعال | د. صرف عربیده افعال معتله دینلن و حروف اصلیه‌سنده «ا، و، ی» بولنان بر فعلك شکل اصلیسیله شکل حاضرینه صورت انتقالنی قواعد مخصوصه‌سنه تطبیق ایتمه: «قال» یی اعلال ایتمك.

اِعلالی { ص. عر. ت: اعلالیه. د. صرف عربیده

اعلاله عائد و متعلق : قواعد اعلاليه .

اَعلام (سند. ج. عر. فد : علم.) با : علم .

اِعلام (سند. عر. ج : اعلامات.) (« علم » دن مص. افعال) بيلديرمه، آكلاتمه، افهام. || ا. رسمى بر تحريراتك آلتنه يازيلان بر مجلس و يا هيئتك قرارى : اعلام يازمق؛ اعلام ايتمك . || مج. محكمه نك حكم وقرارنى حاوى مهور ورقه : اعلام آلمق: اعلامك حكمنى اجرا ايتمك: اعلام خرجى؛ اعلامات شرعيه.

اِعلان (سند. عر. ج : اعلانات.) (« علن » دن مص. افعال) ۱. ميدانه چيقارمه، آشكار ايتمه، اظهار : اعلان مسرت ايتمك. ۲. اوراق حوادثله بيلديرمه : اوينك صاتيلق اولدغى يعنى اعلان ايتدى. ۳. بويله بر مقصدله اوراق حوادثه درج ايتديريلن ويا آيريجه نشر اولنمق اوزره يازيلان وطبع ايتديريلن ورقه، اعلانامه: پراعلان كوردم: بوغزته اعلانلاتدن چوق قزانير. || اعلان افلاس = بر تاجرك افلاسه قرار ويروب بونى اظهار ايتمسى. || اعلان حرب = ايكى دولت آره سنده محاربه يه قرار ويرلديكنى بربرينه رسماً تبليغ ايتمكى : قطع مناسباتدن صكره اعلان حرب اولندى .

اَعلَم (ص. عر. (« علم » دن ستة.) دها عالم، دها ايى بيلن : اعلم علمادر. (اعلم علمادندر ديه ملى.) || الله اعلم = حق تعالى دها ايى بيلير : الله اعلم بوكون يانمور ياغمه جقدر. (يا كليور. سه م، ظنمه كوره مقامنده مستعملدر.) الله اعلم بالصواب = طوغريسنى الله دها ايى بيلير.

اَعلىٰ (ص. عر. با : اعلا.

اَعَمّ (ص. عر. (« عميم » دن ستة.) دها عميم، دها عمومى، پك شامل ومحيط : علم فندن اعمدر: لطف الهى اعمدر .

اَعما (ياخود اعمى. ص. عر. ؤ : عمياء. ج : اعماء، عميان. (« عمى » دن صة.) كور، ناپينا، كوزى كورمز، ضرير. || مج. جاهل، نادان، اوقومامش .

اَعماء (صة. ج. عر. فد : اعما .

اِعمار (سند. عر. ج : اعمارات.) (« عمران » دن مص. افعال) شنلندىرمه، معمور و آبادان ايتمه : اعمار بلاد: مدت حكومتنى اعمارانه كچيردى .

اَعماق (سند. ج. عر. فد : عمق:) با : عمق .

اَعمال (سند. ج. عر. فد : عمل.) با : عمل .

اِعمال (سند. عر. ج : اعمالات.) (« عمل » دن مص. افعال) ۱. ياپمه، ايشله، وجوده كتيرمه : مرينوس يوكندن چوخه واينجه قاشلر اعمال ايدرلر: باقردن كوزل اوانى اعمال اولنور. ۲. قوللانمه، موقع فعله قومه : اعمال فكر. اعمال دسائس. = ج. اعمالات = برفابريقه و يا مملكتك صنايعه متعلق ايشلرى، معمولات : فبغانه اعمالاتى، بروسه اعمالاتى .

اَعمام (سند. ج. عر. فد : عم.) با : عم .

اَعمده (سند. ج. عر. فد : عمود. با : عمود .

اَعمىٰ (ص. عر. با : اعما .

اَعناق (سند. ج. عر. فد : عنق.) با : عنق .

اَعنّه (سند. ج. عر. فد : عنان.) با : عنان .

اَعنى (مرام ايديورم معناسيله و بونك غائى اولان « يعنى » يرينه قوللانيلير مضارع نفس متكلم وحده صيغه سيدر. (متكلم كندينى بحث ايتديكى وقت « يعنى » دن دها طوغرى ايسه ده، اونك قدر مألوف و مستعمل دكلدر.)

اَعواض (سند. ج. عر. فد : عوض. با : عوض .

اَعوام (سند. ج. عر. فد : عام (سنه). با : عام.

اَعوان (سند. ج. عر. (فد : عون لسانمز ده غير مستعملدر.) يار ديمجيلر، عونه، اتباع، ياردافلر : رفقا واعوانيله برابر اله كچدى .

اَعوَج (ص. عر. (« عوج » دن صة.) اكرى بوكرى. كج. ؤ.

اِعوِجاج (سند. عر. (« عوج » دن مص. افعلال) اكرى بوكرى اولمه، اكريلمه. || مج. طوغرى حركت ايتمه مه، اكريلك. عدم استقامت.

اَعوَر (ص. عر. ؤ : عوراء.) (« عور » دن صة.) تك كوزلى، بر كوزندن كور، يكچشم، صوقور. ؤ.

اَعیاد { سند. ج. عر. فد : عید. با : عید .

اَعیان { سند. ج. عر. فد : عین (کوز) با : عین. [او معنا ایله عیون دها مستعملدر.] = تر. ۱. بر مملکتك ایلری کلنلری، اشراف، معتبران : اعیان مملکت. ۲. پارلمنتونك مقررات تعدیل ایچون اعضاسی هر دولتك نظامنه کوره قسماً جانب دولتدن منصوب وقسماً اشراف مملکتدن منتخب بر مجلسی ترکیب ایدنلرك هیئت مجموعه‌سی وبهری : اعیاندن فلان ذات. [بوده اعضا کبی جمع و مفرد کبی قوللانیلیر.] هیئت اعیان، مجلس اعیان = ذکر اولنان مجلس. ۳. [مفرد کبی] وقتیله قائممقاملق وظیفه‌سنی ایفا ایدن اداره مأموری: کوریجه اعیانی؛ فلان یره اعیان تعیین اولندی .

اِغاره { سث. عر. [« غور » دن مصد. افعال] جابول ایچون دشمن ملکنه عسکر صوقه، الغار. ف. — [« غیرت » دن قیصقاندیرمه معناسیله لسا. نمزده قوللانیلماز .]

اَغانی { سث. ج. عر. فد : اغنیه. با : اغنیه .

اِغبرار { سند. عر. [« غبار » دن مصد. افعلال] ۱. توزلانمه، اوزرینه توز قونمه. ف. ۲. [اغبرار خاطردن مخفف] خاطر قالمه، کوچمه : او سوز اغبراریني موجب اولمش، باعث اغبراری اولمش؛ اغبرار خاطر.

اَغبیاء { سند. ج. عر. فد : غبی. با : غبی .

اِغتذاء { سند. عر. [« غذاء » دن مصد. افتعال] بسلنمه، غدالانمه. [تغذی دها مستعملدر. « د » ایله اغتذاء و تغذی غلطدر.]

اِغتراب { سند. عر. [« غربة » دن مصد. افتعال] غربته کیتمه، اختیار غربت : تحصیل معیشت ایچون اغتراب ایتدی .

اِغتِرار { سند. عر. [« غرور » دن مصد. افتعال] ۱. آلدانمه، مغرور اولمه، گوگللیه‌جك شیئه گوگنمه : کنند. یسیله اولان حقوق قدیمه‌یه اغتراراً. ۲. غافل بولنمه، غفلت اوزره اوله .

اِغتِسال { سند. عر. [« غسل »دن مصد. افتعال] یقانمه، یونمه، غسل آله .

اِغتِشاش { سند. عر. ج : اغتشاشات . [« غش » دن مصد. افتعال] قارغاشالق معناسیله کثیر الاستعمال ایسه‌ده ، عربیده بویله بر معنا سی اولیوب، معنای صحیحی : بر حیله کارك حیله‌لی واغفال مقصد. ینه مبنی اولان نصیحتنه قابله‌در. ذاتاً « غش » ماده‌سی بر شیئه حیله مزجی وخالص وصافی اولمایش معناسنه مبنی اولوب، بعض مسکوکاته مغشوش دینلمسی وغل وغش تعبیری دخی بو معنایی تأکید ایدیور .

اِغتِصاب { سند. عر. ج : اغتصابات . [« غصب » دن مصد. افتعال] جبراً ضبط ایتمه. غضبلتمه معناسیله قوللانیلمامالی. غصب ماده‌سی افتعال بابندن کلز .

اِغتِضاب { سند. عر. [« غم » دن مصد. افتعال] کدرلنمه، مغموم ومکدر اولمه. لس.

اِغتِنام { سند. عر. [« غنم » دن مصد. افتعال] ۱. یغما وچاپول ایتمه، غنیمت ایلمه، حربده دشمنك اشیا واموالنی ضبط ایتمه : محاربه‌ده اغتنام اولنان حیوانات. ۲. غنیمت یعنی زحمتسز بر قزانج نظریله باقمه : اغتنام فرصت ایتمك = فرصتدن استفاده ایتمك. فرصتی قاچیرمامق.

اَغذِیه { دها طوغریسی اغذیه. با : اغذیه .

اَغذِیه { سند. ج. عر. فد : غذاء. با : غذاء .

اَغَر { ص. عر. ؟ : غراء. [« غره » دن صفت.] ۱. آلنده بیاض نشانی اولان (آت). ف. ۲. بیاض، پارلاق، شانلی و شرفلی. [مؤنثی دها مستعملدر:] شریعت غراء .

اِغراء { سند. عر. [« غراء » دن مصد. افعال] ۱. برینی دیکری علیهنه تحریك ایتمه، آز. دیرمه، قیشقیرتمه. ۲. حرصلا. ندیرمه. تشویق، ترغیب .

اَغراس { سند. ج. عر. [فد : غرس بومعنایه کلز] تازه‌فدانلر، یکی دیکلمش آغاجلر.

اَغراض { سند. ج. عر. فد : غرض. با : غرض .

اِغراق { سند. عر. ج : اغراقات. [« غرق » دن

مص. افعال | ١. بوغمه، غرق ایتمه : دشمنك سفائنی اغراق ایتدی. ٢. د. مبالغه. کرك مدح وکرك ذمده عقلاً ممکن اولوب عادةً ممکن اولمیان بر شیء اسنادی : بو سوزده اغراق واردر. | جمعی لسانمزده بو ایکنجی معنایه مخصوصدر. |

اِغراقیّات | سث. جم. عر. مبالغه‌لی سوزلر.

اَغرَب | ص. عر. | «غریب» دن ستف. | دها ویا پك واك غرابتلی و عجیب. پك تحف : اغرب حوادث : بونك اغربی شوکه. | اك غریبی دیمك البته دها ایدر |

اَغشیه | سذ. جم. عر. فد : غشاء. با : غشاء.

اَغصان | سذ. جم. عر. فد : غصن. با : غصن.

اِغضاب | سذ. عر. | «غضب» دن مص. افعال | غضبه کتیرمه. حدتلندیرمه. قیزدیرمه. لـ.

اِغفال | سذ. عر. جم : اغفالات. | «غفلة» دن مص. افعال | غفلتده براقمه. غفلته دوشورمه. آلداتمه : طولاندیریجیلرك اغفالاتنه قاپیله‌جق قدر ساده‌دل دکلدر.

اِغلاء | سذ. عر. | «غلاء» دن مص. افعال | فیأت ونرخی چیقارمه. بهالاندیرمه. لـ.

اِغلاق | سذ. عر. جم : اغلاقات. | «غلق» دن مص. افعال | ١. قپامه. سد : اغلاق ابواب. ن. ٢. د. سوزی قاریشیق و آکلاشلماز صورتده سویلمه. سوزك بو حالده یعنی مغلق اولمسی : اغلاق مقبول دکلدر. | جمعی لسانمزده بو معنایه مخصوصدر |.

اَغلال | سذ. جم. عر. | فد : غل | بوین لاله‌لری : سلاسل واغلال.

اَغلَب | ص. عر. | «غالب» دن ستف | ١. اك قوتلی، اك قوی : اغلب احتمالاته کوره. ٢. اك چوق. اکثر : اغلب اشعاری غزلیاتدر.

اَغلَظ | ص. عر. | «غلیظ» دن ستف. | دها ویا پك قبا وغلیظ : اغلظ شتومله، اغلظ تعبیراتله.

اِغماء | سذ. عر. | «غمو» دن مص. افعال | ط. بایلمه. بایغینلق.

اِغماض | سذ. عر. | «غمض» دن مص. افعال | کوز یومه. کوز قپامه. کورمزلکه کلمه : یوزینه اورمقدن ایسه اغماض ایتمك دها ایدر. || اغماض عین = ینه بو معنا ایله قوللانیلیر.

اِغناء | سذ. عر. | «غناء» دن مص. افعال | ١. زنکین ایتمه، زنکینلك ویرمه احتیاجدن قورتارمه : جناب حق فقیری اغنا ایده بیلیر. ٢. محتاج براقامه، قناعت ایتدیروب بشقه بر شیئه احتیاج براقامه، استغنایی موجب اولمه : طمعکار بر شیئله اغنا اولنماز : بو کتاب شاکردانی امثالندن اغنا ایدر.

اَغنام | سذ. جم. عر. فد : غنم. با : غنم. — ار. قیون و کچی و سائر حیواناتدن آلنان ویرکی و بوندن حاصل اولان واردات : بو سنه اغنام نه طوتدی؟ اعشار واغنام اداره‌سی. اغنام مأموری.

اَغنیاء | سذ. جم. عر. فد : غنی. با : غنی.

اَغنیه | سث. عر. جم : اغانی. شرقی، ترکی. ن.

اِغواء | سذ. عر. | «غوایه» دن مص. افعال | یولی شاشیرتمه، آزدیرمه، آیارتمه.

اَغور | اغورسز، اغورلی. با : اوغور و سائره.

اَغیار | سذ. جم. عر. فد : غیر. ١. یبانجیلر، تکلیفلی آدملر، اجانب : یار و اغیار نظرنده چرکین بر شیئدر. ٢. عر. رقیبلر، عاشقك نظرنده دلداده‌سیله کوریشنلر. | دیوانلری طولدیران کلمات معدوده‌دندر. |

اِفاته | سث. عر. | «فوت» دن مص. افعال | فوت ایتمه، غائب ایتمه. الدن چیقارمه. قاچیرمه : فرصتی افاته ایتمك.

اَفاخِم | صذ. جم. عر. فد : افخم. با : افخم.

اِفاده | سث. عر. جم : افادات. | «فید» دن مص. افعال | ١. آکلاتمه، سویلمه، بیان، تقریر : حالمی افاده ایتدم : افادهٔ شفاهیه = آغزدن آکلادیش؛ افادهٔ تحریریه = یازی ایله آکلادیش. ٢. آکلاتمق یولی، آکلادیش، صورت تقریر : افاده‌سی نقصان؛ کوزل افاده‌سی واردر. ٣. درس ویرمه، تدریس، درس تقریری، طلبه‌یی درسندن مستفید ایتمه : تألیف

وافاده ایله مشغول اولوردی. || حق. افاده آلمق، ضبط ایتمك = دعوایه تعلق اولان بر ماده حقنده برینی سویلتوب سویلدیکنی یازمق. || ر. افادهٔ جبریه = علامات واشارات جبریه ایله افهام مرام. || افادهٔ مرام = کتابك باشنه یازیلان وسبب تألیفی مبین بولنان سوزلر، مقدمه، دیباجه.

اَفاضِل { صذ. جم. عر. فد: افضل. با: افضل.

اِفاضه { سذ. عر. | «فیض» دن مص. افعال | ۱. طاشیه‌جق درجه‌ده طولدیرمه، بول ویرمه | یالکز مجازاً قوللانیلیر | : افاضهٔ نور ایتمك. ۲. فیضلندیرمه، فیض وبرکته نائل ایتمه: تدریساتیله اذهان طلابی افاضه ایتدی.

اَفاعی { سذ. جم. عر. فد: افعی با: افعی.

اِفاقَت { سذ. عر. | «فوق» دن مص. افعال | ۱. اوسته کلمه، خسته‌لقدن قالقمه، ایلشمه، خسته‌لقدن قورتلوب بسبتون ایی اولنجه‌یه قدر آره‌ده کچن مدت: افاقت بولمق؛ افاقتده بولنانلره یارایه‌جق اطعمه. ۲. سرخوشلقدن ویا بایلمه‌دن قورتلمه، آیلمه.

اِفتاء { سذ. عر. | «فتوی» دن مص. افعال | فتوی ویرمه، فتوی ایله بر مسئلهٔ شرعیه‌یی حل ایتمه.

اُفتاده { ص. فا. جم: افتادگان. | «افتادن» فعلندن سمف. | دوشمش، دوشکون، بیچاره. | دوشکونلك معناسیله لسانمزده «افتادگی» استعمالی پك چرکیندر. |

اُفتان { ص. فا. دوشن، دوشه‌رك. یالکز افتان و خیزان = دوشه قالقه تعبیرنده نادراً مستعملدر.

اِفتِتاح { سذ. عر. | «فتح» دن مص. افتعال | ۱. آچمه، فتح، کشاد. ۲. باشلامه، شروع، بدأ: افتتاح کلام = سوزه باشلامه، سوز آچمه. || ف. تکبیر افتتاح = نمازه طورورکن کتیریلن تکبیر.

اِفتِخار { سذ. عر. | «فخر» دن مص. افتعال | ۱. اوکنمه، مدار شان وشرف عد واتخاذ ایتمه، قولتوق قبارتمه، فخر، مباهات: عثمانلیلر اجدادلرینك علو جنابیله افتخار ایدرلر. ۲. باعث افتخار اوله‌جق ذات، مدار افتخار. مابه الافتخار: افتخار العلماء؛ افتخار الاماثل و الاقران. || مابه الافتخار = کندیسیله افتخار اولنان، باعث افتخار، مدار افتخار. || مع الافتخار = مع الممنونیه و افتخار ایده‌رك. || نشان افتخار = سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك احداث بیوردقلری نشان عالی. || افتخار مدالیه‌سی = پادشاه عالیجاه دیشان غازی سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلری طرف اشرفلرندن احداث بیورلمش مدالیه که صنایع مدالیه‌سی نامیله‌ده معروفدر.

افتخار = ایله «تفخر» اره‌سنده استعمالده فرق واردر؛ افتخار صورت مشروعه ومقبوله‌ده ویحق اولنان مباهات حقنده، «تفخر» ایسه ناحق یره ویر نوع کیرو غرورله کوستریشلی بر اوکنمه حقنده قوللانیلیر. برنجیسی ممدوح وایکنجیسی مذمومدر.

اِفتِراء { سذ. عر. جم: افتراآت. | «فری» دن مص. افتعال | برینه یالاندن واصلی اولمیان بر قباحت عزو واسناد ایتمه، بهتان. افك: کیمسه‌یه افترا ایتمه‌ملی؛ افترایه اوغرامق.

اِفتِراجی { سذ. اوته‌کنه بریکنه یالاندن واصلسز قبائح عزو واسناد ایدن، بهتانجی، مفتری.

اِفتِراس { سذ. عر. | «فرس» دن مص. افتعال | (یرتیجی حیوان) یرتمه، پاره‌لامه. ف.

اِفتِراق { سذ. عر. | «فرق» دن مص. افتعال | ۱. آیرلمه، فراق، هجران: افتراق احباب. ۲. طاغلمه، پراکنده اولمه: افتراق عظام.

اِفتِقار { سذ. عر. | «فقر» دن مص. افتعال | ۱. اظهار فقر وضرورت. ۲. بیوك احتیاج، زیاده‌سیله محتاج اولمه: لسانمزك عربی‌یه افتقاری واردر.

اِفحام { سذ. عر. | «فحوم» دن مص. افعال | آغز قپاتمه، آغز آچدیرمامه. ف. || ر. مباحثه‌ده کلیاً الزام واسکات ایتمه.

اَفخَم { ص. عر. جم: افاخم. | «فخیم» دن سمف. | ف. دها ویا پك بیوك وعالی، دها فخامتلی: آصف افخم، افاخم وزرادن.

اَفراخته { ص. فا. | «افراختن» فعلندن سمف. | بو

کسلتمش، یوکسلدلمش، قالدیرمش، قالدیرلمش.

اَفراد { سذ. جم. عر. فد: فرد. با: فرد.

اِفراد { سذ. عر. [«فرد» دن مص. افعال] تك و یالکز براقمه، آیرمه. ن. || ر. مفرد قوللانمه، مفرد ایراد ایتمه.

اَفراز { ص. فا. [«افراختن» فعلندن سمص. صتر. تشکیلنده قوللانیلیر.] یوکسلدن، قالدیران، رفع ایدن: سرافراز = باش یوکسلدن، ممتاز. [همزه‌سز (ف) نك کسریله دخی قوللانیلوب، سرفراز دینلیر.]

اِفراز { سذ. عر. جم: افرازات. [«فرز» دن مص. افعال] طوپدن بر مقدار آیرمه، تفریق: حصه‌سنی افراز ایتدیلر: اردودن بر قاچ آلای (بر مفرزه) افراز وسوق ایتدی. || ط. بدنك بریرندن بر منفذ و یا یاره‌دن بر شیء آقمه و آقان شیء. [جمعی بومعنا ایله قوللانیلیر.]

اَفراس { سذ. جم. عر. فد: فرس. با: فرس.

اِفراط { سذ. عر. [«فرط» دن مص. افعال] پك ایلری وارمه، حداعتدالی کچمه، مبالغه: پرهیزده افراط ایدیور: پرهیزی افراطه واردیریور؛ افراطله کوزل: افراطله طمعکار؛ افراط درجه‌سنده محبتی واردر. [ضدی تفریط.] || افراط و تفریط = بر اوجدن بر اوجه، اعتدالدن خارج اوله‌رق ایکی مباین حالك برندن دیکرینه. || ط. اصطلاحات یونانیه ده (hyper, ὑπερ) ویا (poly, πολυ) لفظیله افاده اولنان معنایی ترجمه ایتمك اوزره ترکیباته کیرر: افراط حس (Hyperesthésie)، افراط تغذی (polytrophie) کبی.

اِفراغ { سذ. عر. [«فراغ» دن مص. افعال] ١. قالبه دوکمه، معدن وسائره‌یی اریدوب قالبه آقیتمه: طوب افراغی. [یاکلیش واصلسز اولان «اصاغه» یرینه بوکلمه‌نك استعمالی اقتضا ایدر.] ٢. بر شکل وهیئته قومه: بشقه بر صورته افراغ ایتمش.

اَفرَنج { سذ. عر. [فر. Franc دن. — بوکلمه قرون وسطاده تشکل ایتمکله، او وقتلرده فرانقلرك وعلی الخصوص شارلمانك حکمی آلتنده بولنانلره و بالتعمیم بتون آوروپالیلره اطلاق اولندی] فرنك. آوروپالی: طائفهٔ افرنج. || ط. داء الافرنج = فرنکی علتی.

اَفرَنجی { ص. عر. ث: افرنجیه. فرنکلره یعنی آوروپالیلره منسوب ومتعلق: تاریخ افرنجی؛ السنهٔ افرنجیه. || ط. فرنکی علتنه متعلق: علت افرنجیه.

اَفروخته { ص. فا. [«افروختن» فعلندن سمف. — اکثریا ترکیباتده بولنور.] شعله‌لنمش، پارلامش، طوتیشمش: دل افروخته = کوکلی یانیق: شمع افروخته = مومنی یاقمش.

اَفروز { ص. فا. [«افروختن» فعلندن سمص. صتر. تشکیلنه کیرر.] ١. شعله‌لندیرن، پارلادان، تنویر ایدن: حسن جهان افروز. ٢. طوتیشدیران، یاقان: دل افروز.

اَفریجیون { سذ. عر. [یو. Περίγειον, Périgée] ه. حضیض. با: حضیض.

اَفزا { یاخود فزا. ص. فا. [«افزا بیدن» فعلندن سمص. صتر. تشکیلنه کیرر.] آرتیران، چوغالتان: فرح افزا، فرح فزا = سرور آرتیران، فرح بخش.

اَفزایش { س. فا. آرتمه، چوغالمه، تکثر، تزاید: افزایش بولمق = آرتمق.

اَفزود { ص. فا. چوغالان، آرتان، تکثر وتزاید ایدن. [نادراً بعض ترکیباتده بولنور.]

اَفزون { یاخود فزون ص. فا. چوق، کثیر، وافر: افزون اولمق = چوغالمق، آرتمق؛ افزون ایتمك، چوغالتمق، آرتدیرمق.

اَفزونی { یاخود فزونی. س. فا. چوقلق. کثرت: افزونیء عمر واقبالی دعاسی.

اِفساد { سذ. عر. جم: افسادات. [«فساد» دن مص. افعال] ١. بوزمه، خلل ویرمه، برباد ایتمه: یدیکم خام میوه معده‌می افساد ایتدی: قانی افساد اولنمش. ٢. فساده اوغراتمه، فتنه وقارغا شالق ایقاع ایتمه.

اَفسار { س. فا. یولار. لس.

اَفسانه { یاخود فسانه. س. فا. ١. ماصال، اصلسز حکایه، خرافات. ٢. شهرت بو-

لوب دیاره دوشمن وقعه و حال، داستان. || افسانه پردازی ماصال اویدیران، ماصالجی. || افسانه جو = ماصال آرایان، ماصالره اعتبار ایدن. || افسانه کو = ماصال سویلین.

اَفسَر { سد. فا. تاج، اکلیل، دیهیم.

اَفسُرده { ص. فا. با: فسرده.

اَفسوس { حد. فا. یازیق، حیف، دریغ. ژ.

اَفسون { سد. فا. رقیه، عزیمت، بوگو، سحر، آرپاغ. [بین العوام آهنك لسانه توفیقاً باشده‌کی همزه مدلی اوقونور.]

اَفسونجی { سد. اوفورو کچی، رقیه خوان، بوگوجی، سحرباز، آرپاغجی.

اَفسونجیلق { سد. اوفورو کچیلك، رقیه خوانلق، بوگوجیلك، آرپاغجیلق.

اَفسونگَر { سد. فا. افسونجی. اوفورو کچی. بوگوجی.

اَفسونلامَق { فد. رقیه اوقومق. یه‌رق و یا دیکر صورتله بوگو ایتمك، اوقومق.

اَفسونلانمَق { فل. بر رقیه‌خوان ویا بوگوجی یه کندینی اوقودوب بوگولنمك، اوقونمق.

اَفسونلی { ص. کندینی اوقومق. دوب بوگو ایتمش ویا بشقه‌سنك بوگوسی کندیسنه تأثیر ایلش اولان، مسحور.

اِفشاء { سند. عر. ج: افشاآت. [« فشو » دن مص. افعال] ۱. میدانه چیقارمه، فاش ایتمه، کتم ضدی: افشای سر. ۲. یایمه، نشر و اعلان ایتمه: افشای حوادث: بعض افشاآتله اتهام اولدی.

اَفشان { یاخود فشان. ص. [« افشاندن » فعلندن سمص. صتر. تشکیلنه کیرر.] سرپن، صاچان. طاغیتان، سیلکن: زرافشان = آلتین سرپن: دامن افشان = اتك سیلکن.

اَفصَح { ص. عر. [« فصیح » دن ستف.] دها و یا پك فصاحتلی، الك فصیح: افصح ادباء عرب: افصح کلام.

اَفضال { سند. جم. عر. فد: فضل. با: فضل.

اَفضَل { صند. عر. ج: افاضل. ضل. [« فاضل » دن ستف.] دها و یا پك فضیلتلی، ترجیح اولنمور، مرجح: افضل صحابهٔ کرام.

اَفضَلِیَّت { سند. عر. دها فضیلتلی اولمه، رجحان: اهل سنت حضرت ابا بکر (رضه)ك افضلیتنه قرار ویرمشلردر.

اِفطار { سند. عر. [« فطر » دن مصد. افعال] ۱. اوروج بوزمه، اوروج آچمه: یکرمی درت ساعتده بر افطار ایدر. دی. ۲. رمضانده غروب شمسده اوروجی بوزمق اوزره یین طعام: افطاره دعوت ایتمك؛ افطار حاضرلامق. ۳. اوروج بوزمه وقتی، رمضانده اقشام: افطارده کلدی: افطار وقتی.

اِفطارلق { ص افطاره مخصوص، افطاره یاقیشیر: افطارلق رجل. = سد. افطاره مخصوص چرز.

اِفطاریّه { سند. عر. ۱. افطاره مخصوص یمك، چرز وسائره ۲. مدعوینه دیش کراسی نامیله افطارده ویریلن احسان.

اَفعال { سند. جم. عر. فد: فعل. با: فعل.

اَفعی { سند. عر. ج: افاعی. انکرك ییلانی.

اَفغان { سد. فا. با: فغان.

اَفغان { سخ. آسیای وسطیده ایران و ترکستان ایله هند آره‌لرنده یاشایوب بر قوم مسلمدر که مملکتلرینه افغانستان وسویلدکلری لسانه (پختی) دینور. اقوام آریه‌دندر. [عر. ج: افاغنه.]

اُفق { سند. عر. ج: آفاق. [تر. دفعیجون « ف »دخی مضموم اولنور.] فلك مرئینك ارضه یتیشیك کبی کورینن کنارلری. || ه. افق حقیقی: افق حسی، مرئی: افق صنعی = هیئت کتابلرنده تفصیلاتی مبین افقلك انواعی. = ج. اطراف ارض، عالم، دنیا: آفاقه یایلدی، آفاقی طوتدی: اشفاق شاملةالآفاق.

اُفقاً { حد. عر. افقه موازی او. لهرق، عمودینك ضدی.

اَفقَر { ص. عر. [« فقیر » دن ستف.] دها ویا پك فقیر ویوقسول: افقر فقرا.

اُفقی { ص. عر. ژ: افقیه. افقله موازی اولان، یوقاریدن آشاغی اولمیان، عمودی ضدی: خط افقی، استقامت افقیه: افق بر وضعیتده.

اِفك { سذ. عر. افترا، بهتان، اولمامش بر شیئی برینه عزو واسناد ایتمه. لـ.

اَفكار { سذ. جـ. عر. فد: فكر. با: فكر. = تر. [فد. كبی] ۱. دوشونمه. اندیشه، وسوسه: چوق افكار ایتدی؛ افكارمه طوقندی. ۲. نیت، مقصد: شوایشی یاپمغه افكارك وارمیدر؟

اَفگار { ص. فا. با: فگار.

اَفكارسز { ص. فكر و رأیی اولمیان. عقلسز. عو.

اَفكارسزلق { سـ. فكر و رأیدن محرومیت، عقلسزلق. عو.

اَفكارلانمق { فل. مغموم و مكدر اولمق، مراقه طوقنمق. عو.

اَفكارلی { ص. ۱. فكری اویانیق ورأی ومطالعه بیاننه مقتدر: عقللی: افكارلی آدمدر. ۲. محزون. مكدر، مغموم: كندیسنی پك افكارلی كوردیكم ایچون بر شیء سویلیه‌مدم.

اَفكَن { یاخود فكن. ص. فا. [« افكندن » فعلندن سمف. صتر. تشكیلنه كیرر.] دوشورن، یره آتان، ییغان. صالان: شیرافكن = آرسلانی یره آتمغه مقتدر: سایه افكن = كولكه صالان، سایه انداز.

اَفكَنده { ص. فا. [« افكندن » فعلندن سمف.] ۱. ییقلمش، دوشورلمش، یره آتلمش. ن. ۲. دوشكون، بیچاره: بنده افكنده. عر.

اِفلاح { سذ. عر. [« فلاح » دن مص. افعال] اصلاح حال ایدوب سلامته چیقمه: او آدمك افلاحی ممكن دكلدر: افلاح اولمیه‌جق، افلاح بولمیه‌جقدر. [اصل عربیده معناسی مسعود وموفق اولمقدر.]

اِفلاس { سذ. عر. [« فلس » دن مص. افعال] تجـ. بر تاجر ویا صرافك تأدیاتنی وقت وزمانیله ادا ایده‌میوب. حسابنی شاشیرمسیله اموال موجوده‌ء تجاریه‌سنك فروخت وآله‌جقلیلره تقسیم اولنمسنه راضی اولمسی. مفلس اولمه، طوب آتمه: افلاس، اعلان افلاس ایتمك؛ افلاسنه قرار ویرلمك.

اَفلاطون { یاخود فلاطون. سخ. [یو: Πλάτων] اعاظم حكماء یونانیه‌دن سقراطك شاكردی وآرسطونك استادیدر. || مجـ. حكیم. فیلسوف: افلاطون جهان.

اَفلاطونی { ص. عر. ؟: افلاطونیه. حكیم افلاطونه واونك مذهب فلسفیسنه منسوب ومتعلق: مسلك افلاطونی، افكار افلاطونیه. = سذ. جـ: افلاطونیون = افلاطونك مذهب فلسفیسنه تابع حكما.

اَفلاطونی { ص. ایلاق ایله ارغوانی آره‌سنده آچیق موره چالار بر رنك: افلاطونی بر كوشك، بر چیچك. = سـ. بو رنك: افلاطونی‌یه بویامق: افلاطونی‌یی سومم. [سبب تسمیه آكلاشیله‌میوب، هر حالده. افلاطون حكیمه قدر چیقماسه، وبو اسمده دیكر بر شخصه منسوب اولسه كركدر.]

اَفلاق { سخ. [Valak, Vala-chie] رومانیه‌یی تركیب ایدن مملكتینك بری كه مركزی بكرشدر.

اَفلاقلی { سـ. ص. افلاق مملكتی اهالیسندن اولان.

اَفلاك { سذ. جـ. عر. فد: فلك. با: فلك. [افلاكیان كبی تعبیرات شایان قبول دكلدر.]

اِفناء { سذ. عر. [« فناء » دن مص. افعال] یوق ایتمه، توكتمه، امحا. اتلاف: مالنی افنا ایتدی: افنای عمر. افنای وجود.

اَفَندی { سـ. [ر. Αὐθέντης] ۱. صاحب. مالك. مولا: اوك افندیسی، اوشاغك، باغچوانك افندیسی. ۲. سید. چلبی، خواجه. [تعظیم عنوانی اولوب، باشلیجه اوقومشلره وعلما ایله ارباب قلمه مخصوصدر. آغا مقابلی:] احمد افندی. خواجه افندی، كاتب افندی. ۳. حاكم شرع، قاضی. مثلا: استانبول افندیسی. [پاشا وبك كبی عنوانلره دخی علاوه اولنور:] پاشا افندی، بك افندی. || خانم افندی = تعظیم ایچون هر قادینه اطلاق اولنورسه‌ده. صورت مخصوصه‌ده اكابر رجال دولت حرملرینه دینلیر. || دیوان افندیسی = سابقاً وزرا وسائر كبارك كاتب خصوصیسی ودها طوغریسی بتون امور تحریریه‌لرینی اداره ایدن رسمی مأمور. || رئیس افندی = سابقاً خارجیه ناظری. = ص. تربیه‌لی، ادیب. صاحب تمكین ووقار.

چلبی: افندی آدم. [غریب بر ترکیب اوله‌رق: افندیدن آدم دخی دیرلر.] — افندم، افندمز ترکیبلرنده «ی»نك حذفی عادت اولمشدر. || افندمز = پیغمبر ذیشان صلی الله علیه وسلم. || ذات شوکتسمات حضرت شهریاری خلیفهٔ جناب پیغمبری وسلطنت سنیه‌نك پادشاه علویت مظهرلری صفات مقدسه‌سنی حائز اولدقلرندن نام معالی اتسام همایونلری تحریراً وشفاهاً زیب آور لسان وقلم اولدقجه «افندمز» تعبیریله تبجیل وتعظیم اولنور.

اَفَندیسِز { ص. ۱. صاحبسز. قپوسز (اوشاق و سائره). ۲. حامیسز.

اَفَندیلِك { س. ۱. صاحبلك. مالکیت: بو اوك افندیلکی کیمه عائددر؟ ۲. افندی صفت وعنوانی: اوقویوب یازمغه آلیشوب افندیلکی قزاندی؛ افندیلك بکلکدن دون دکلدر. ۳. تربیه، وقار وتمکین، چلبیلك: افندیلك بویله می اولور؟ ۴. لطف، احسان، ایلك: بکا بر افندیلك ایتمش اوله جقسکز.

اَفواج { سذ. جم. عر. فد: فوج. با: فوج.

اَفواه { سذ. جم. عر. [«فد: فم یاخود فوه پك استعمال اولنماز] ۱. آغزلر، دهانلر: افواه ناسه دوشدی. ۲. آغزه مشابه دایکلر، منفذلر: افواه ناریه = طوبلر.

اُفول { سذ. عر. باتمه، غروب: شمس، زهره افول ایتدی. لـ.

اَفه { س. [«افندی» دن مخفف.] خداوندکار وآیدین جهتلری زیبکارنجه آغا مقامنده مستعمل اولمغله زیبکاره اطلاق اولنور: بر افه کلدی.

اِفهام { سذ. عر. [«فهم» دن مص. افعال] آکلاتمه، بیلدیرمه: مسئله‌یی کندیسنه افهام ایتدم. [دها مستعمل اولان «تفهیم» دن فرقی اولمامغله لزومسزدر.]

اَفئِده { سذ. جم. عر. فد: فوأد. با: فوأد.

اَفیون { افیونکش، افیونی. با: آفیون وسائره.

اَقارِب { سذ. جم. عر. [فد: اقرب لسانمزده غیر مستعملدر.] یقین اقربا. لـ.

اَقاصی { صذ. جم. عر. فد: اقصی. با: اقصی.

اَقالیم { سذ. جم. عر. فد: اقلیم. با: اقلیم.

اِقامَت { سذ. عر. [«قیام» دن مص. افعال] اوتورمه، ساکن ومقیم اولمه: بغدادده اقامت ایدن: قیشین شهرده و یازین یالی وکوشکده اقامت خوش اولور. || ف. جماعتله نمازه بدأ اولنه‌جغی وقت مؤذنك «قد قامت الصلاة» دیه ندا ایتمسی: اقامت کتیرمك. برینك تحت محافظه‌ده ومحصور اولمقسزین بر یرده طورمسی کندیسنه امر وحواله اولنمه: فلان یرده اقامته مأمور. — [مقیم یرینه «اقامت ساز» و «اقامت کزین» کبی آلاجه تعبیرلر استعمالی عبثدر.]

اِقامَتگاه { یاخود اقامتگه. س. فا. [«اقامت گاه] اوتوریلان یر، مسکن، مأوی: یازلق اقامتگاهی کوزل بر یالیدر: سوریه والیسنك اقامتگاهی شامده‌در.

اِقامه { سذ. عر. [«قیام» دن مص. افعال. — اقامت ایله بر لغت اولدیغی حالده، لسانمزده معنی ومحل استعمالی بسبتون آیریدر.] ۱. اوتورتمه، ساکن ومقیم ایتمه، اسکان: او موقعده بر بلوك عسکر اقامه ایتمك الزمدر. ۲. قالدیرمه، قیام ایتدیرمه، آیاقده طوردیرمه. ۳. میدانه قومه، ایراد، ابراز: دلائل وبینات اقامه ایتمکه حاجت یوقدر. || اقامهٔ حجت = بروتستو. || اقامهٔ دعوی = دعوی آچمه، دعوایه قالقیشمه. || اقامهٔ صلات = نماز قیلمه، نمازه اوتورمه.

اَقانیم { سذ. جم. عر. [فد: اقنوم غیر مستعملدر.] اصللر، رکنلر: اقانیم ثلثه = خرستیانلرك اب وابن وروح القدسدن مرکب زعم ایتدکلری الوهیت مثلثه. [یالکز بو تعبیرده مستعمل اولوب، [illegible] عرب رومی [illegible] ایدیورلر. [illegible] بکزیورسه‌ده [illegible].]

اَقاویل { سذ. جم. عر. [«قول»ك جمع الجمعی یعنی «قول»ك جمعیدر. [با: قول.

اِقبال { سذ. عر. [«قبول» دن مص. افعال] ۱. طالع و بختك توجهی، مساعده‌سی: بو

آدمك اقبالی واردر، اقبالی آچیقدر. ۲. بر آدمك ایشی طوغری کیتمه، حالی ایی اولمه، نظر وتوجهده اولمه، رفاه، جاه، ادبارك ضدی: فلان اقبالده‌در: تزاید عمر و اقبال دولتلری دعاسیله مشغولم. ۳. برینه طوغری دونمه، یوز چویروب باقمه، توجه: او سعادت بکا اقبال ایدرسه. ز. ٤. ایستك، یوز چویروب باقمه، آرزو: اقبال وارمی؟ اقبال بیوریلورمی؟ ابو صوك ایکی معناده مصدریت معناسی محفوظ اولوب، دردنجیسی اکثریا مأکولات و مشروبات حقنده مستعملدر.

اِقبالپَرَست { ص. فا. [اقبال- پرستن] جاه و اقباله طاپارچه‌سنه آرزوکش اولان وتفیض اوغورینه هرشیئی فدا ایدن، حریص جاه.

اِقبالپَرَستلك { س. جاه واقبال حرصی.

اِقبالسِز { ص. طالعسز، بدبخت، ایشی طوغری کیتمین.

اِقبالسِزلك { س. طالعسزلك، بدبختلق.

اِقبالی { ص. طالعی یاور، بختی مساعد.

اِقبالمَند { ص. فا. ۱. طالعی مساعد، بختیار. ۲. جاه ورفاهه نائل، مقبل.

اَقبَح { ص. عر. [« قبیح » دن ستة.] دها ویا پك واڭ چرکین. ز. ولـ.

اِقتِباس { سند. عر. ج: اقتباسات. [« قبس » دن مصد. افتعال] ۱. عاریت آلمه، استعاره، استفاده: اقتباس انوار معارف. ۲. بر فقره و یا کلامی عیناً و یا مآلاً نقل وایراد: احادیث شریفهٔ نبویه‌دن اقتباس ایتمشدر: بوکتابك آیات کریمه‌دن اقتباساتی چوقدر. [اصل معنای لغویسی آتش یاقمق اوزره برندن آتش آلمق اولوب، بزجه مستعمل اولان معنای مجازیسیدر.]

اِقتِباساً { ح. عر. ۱. استفاده طریقیله اخذ واستعاره ایده‌رك: مواعظ حکیمانه‌سندن اقتباساً اصلاح اخلاقه موفق اولدی. ۲. نقل وایراد ایده‌رك: سعدینك کلستانندن اقتباساً بعض حکایات درج ایتمشدر.

اِقتِحام { سند. عر. ج: اقتحامات. [« قحوم » دن مصد. افتعال] بلا ملاحظه وشدتله هجوم، صالدیرمه. ز. ولـ.

اِقتِداء { سند. عر. [« قدو » دن مصد. افتعال] اویمه، تابع اولمه، برینی نمونه اتخاذ ایدوب کندیسنه تطبیق حرکت ایتمه. امتثال: نمازده امامه اقتدا اولنور.

اِقتِداءً { ح. عر. اویه‌رق، امتثال وتبعیت ایده‌رك: شیخنه اقتداءً تصفیهٔ درونه چالیشدی.

اِقتِدار { سند. عر. [« قدرة » دن مصد. افتعال] کوچ یتمه، پایه بیلمه، مقتدر اولمه، مقدرت، طاقت: او ایشی یاپمغه اقتدارم یوقدر: او اقتداره مالك دکلدر: بو ایش اونك ید اقتدارنده‌در، درجهٔ اقتداری مافوقنده‌در؛ صاحب اقتدار = مقتدر: عدم اقتدار = اقتدارسزلق. [ایتمك واولمق کبی افعال اعانه ایله فعل مرکب تشکیل ایتمیوب، اسم کبی قوللانیلیر.]

هر نه قدر بو دخی اسم کبی قوللانیلیرسه‌ده، بر نوع تکلف معناسی تضمن ایتدیکندن، « قدرت » دن فرق اولنوب، مثلا قدرت الهیه یرینه اقتدار الهی دینلز.

اِقتِدارسِز { ص. قدر وطاقتی اولمیان، اللدن ایش کله‌مین، غیر مقتدر، عاجز: پك اقتدارسز بر آدمدر.

اِقتِدارسِزلق { س. قدرت و طاقت فقدانی، قدرتسزلك، عدم اقتدار: اقتدارسزلغی تبین ایتدی.

اِقتِداری { ص. عر. ۃ: اقتدار ریه. کوچ واقتداره منسوب و متعلق. || ز. فعل اقتداری = صرف ترکیبده یاپه- بیلمك و یاپه‌مامق کبی مثبته اقتدار ومنفیده عدم اقتدار بیان ایدن فعل.

اِقتِراح { سند. عر. ج: اقتراحات. [« قرح » دن مصد. افتعال] قریحه‌دن وبداهةً (شعر ویا نطق) سویلمه. ز. = ج. اقتراح طریقیله یعنی بداهةً سویلنمش اشعار وسائره، مقترحات: بو شاعرك اقتراحاتی حیرت افزادر.

اِقتِران { سند. عر. [« قرن » دن مصد. افتعال] یاقلاشمه، تقرب: بو روایت حقیقته اقتران ایدیور. || ڪ. سیارات ایله قمرك کرهٔ ارضه نسبةً شمس ایله عین طولده بولنمری. [فر. Conjonction]. مقابلی:

« تقابل »، وایکی سیاره‌نك بر طولده بولنملری « قران » در. || صتر. تشکیلنه دخی کیرر: خاقان معدلت اقتران = عدالت قرین.

اِقتِسام { سذ. عر. جم: اقتسامات. [« قسم » دن مص. افتعال] پایلاشمه، بولشمه: غرما مالنی بینلرنده اقتسام ایتدیلر.

اِقتِصاد { سذ. عر. جم: اقتصادات. [« قصد » دن مص. افتعال] ١. اعتدال اوزره حرکت، حد وسطی یه رعایت. ٢. تصرف، اداره. || علم اقتصاد = علم اداره، علم ثروت. [فر. Économie].

اِقتِصار { سذ. عر. [« قصر » دن مص. افتعال] قیصه کسمه، اختصار، اکتفا: بو قدرله اقتصار ایلرم. ن.

اِقتِضاء { سذ. عر. [« قضاء » دن مص. افتعال] ١. لزوم، لازم کلمه: سزك کیتمه‌کز اقتضا ایدیور؛ چیچکلرك شمدی آچلمسی اقتضا ایدردی. ٢. احتیاج، حاجت، محتاجلق، افتقار: بر یاغموره چوق اقتضا واردر: بو باغچه‌نك بر حوضه اقتضاسی درکاردر. ٣. لزوم ایتدیرمه، ایجاب، لازم کتیرمه: بو ایش سزك حاضر بولنمکزی اقتضا ایدیور. [بو مقامده « ایجاب » استعمالی ویا « اقتضا ایتدیریور » دینمسی دها فصیح کورینور.] ٤. ایشه یارامه: اونك بکا اقتضاسی یوقدر؛ او بکا اقتضا ایتمز. || اقتضاسنه کوره = ایجابنه کوره. || اقتضای حال = ایجاب حال.

اِقتِضاسز { ص. لزومسز، مقتضی اولمیان، فضله.

اِقتِضالی { ص. لزوملی، لازم، مقتضی.

اِقتِطاف { سذ. عر. [« قطف » دن مص. افتعال] اوزوم وسائر میوه‌لر دوشیرمه: دیکدیکی آغاجك میوه‌سنی اقتطاف ایتمکه یتیشه‌مدی. || مج. بر سعی و عملك نتیجه‌سندن مستفید اولمه: مساعیسنك ثمراتنی اقتطافه موفق اولدی.

اِقتِفاء { سذ. عر. [« قفاء » دن مص. افتعال] آرقه‌سندن کیتمه، آردینه دوشمه، تعقیب، پیرولك: مرید هر حرکتنده مرشدینه اقتفا ایتملیدر.

اُقحُوان { سذ. عر. پاپادیه. لس.

اَقداح { سذ. جم. عر. فد: قدح. با: قدح.

اِقدار { سذ. عر. [« قدرة » دن مص. افعال] ١. قدرت ویرمه، مقتدر ایتمه، اقتدار قزاندیرمه. ٢. معیشتنی توسیع ایله ضرورتدن قورتارمه: معاشمه بر مقدار ضمیله اقدار بیورلمقلغم. [بو معنی عربیده اولمیوب، لسانمزده بالمناسبه، برنجی معناسندن اخذ اولنمشدر.]

اَقدام { سذ. جم. عر. فد: قدم. با: قدم.

اِقدام { سذ. عر. جم: اقدامات. [« قدم » دن مص. افعال] ثبات ودوام ایله سعی ایتمه: اقدامات متوالیه سیله موفق اولدی. [عربیده تمامیله بو معنایه کلمیوب، معانیٔ عربیه‌سندن بوکا اك یاقینی: ایلریلمك وایلریلمکه چالیشمق معناسیدر.]

اَقدَس { ص. عر. [« قدوس » دن ستف.] دها ویا پك واك مبارك و مقدس، قدسیته اك قریب: ذات اقدس جناب رسالتپناهی.

اَقدَم { ص. عر. [« قدیم » دن ستف.] ١. دها قدیم، دها ویا پك اسکی، مقدم: او تاریخ بریکندن اقدمدر. ٢. دها اوکده، دها ایلری، دها اهمیتلی، ترجیحه شایان، مقدم: بو ایش اوندن اقدمدر. = تر. ظز. اول: بوندن اقدم = بوندن اول، مقدما.

اَقدَمجه { ظز. اولجه، آز مقدم، یاقینده: اقدمجه یازمش اولدیغم اوزره.

اِقرار { سذ. عر. [« قرار » دن مص. افعال] ١. قرارلاشدیرمه، پایدار ومکین ایتمه. ن. ٢. دیل ایله سویلمه، افاده، بیان: قلب ایله ایمان دیل ایله اقرار. ٣. تصدیق، قبول، تسلیم، انکارك ضدی: جناب خلاقك وحدانیتنی اقرار ایدنلر. ٤. صاقلامیوب آچیقدن سویلمه، اعتراف: قباحتنی اقرار ایلدی. || حق. برکیمسه‌نك دیکر شخصك کندیسنده اولان حقنی خبر ویرمسی.

اِقراض { سذ. عر. جم: اقراضات. [« قرض » دن مص. افعال] بورج ویا اودونج ویرمه: صندیقده موجود مبلغی طالبنه اقراض ایتملی. با: ادانه.

اَقران { سذ. جم. عر. [فد: «قرن» لسانمزده غير مستعملدر. ظن اولنديغى كبى «قرين» جمعى دكلدر، اونك جمعى «قرناء» در.] اشلر، ياش ويا رتبه وصنف وحالجه مساوى ومماثل اولانلر، امثال: اقران وامثالندن كرى قالمق؛ بين. لاقران = امثالى آراسنده. = تر. فد. اش، مماثل. مشابه: او سنك اقرانك مى؛ قرانلرينى دعوت ايتدى.

اَقرَب { ص. عر. [«قريب» دن ستف.] دها قريب. پك ياخود الڭ ياقين. لـ.

اَقرِباء { سذ. جم. عر. [فد: «قريب» لسانمزده بو معنايه كلمز.] خصملر، بينلرنده قرابت ونسباً مناسبت بولنانلر: اقربا بيننده اويله شيئه باقلماز. = تر. فد. خصم: او بنم اقربامدر: اقربالرمى كوره جكم. [غلط مشهورى رانك فتحيله در.]

اَقرَبالِق { سـ. خصملق، قرابت: بينمزده اقربالق واردر.

اَقرَع { ص. عر. [«قرع» دن صشـ.] ط. بر غلتدن طولانى باشنك صاحى دوكلش اولان.

اَقسام { سذ. جم. عر. فد: قسم. با: قسم.

اِقشِعرار { سذ. عر. [مصـ. افعلال] (درى ويا قيلنلر) اوريرمه. ن. ولـ.

اَقصا { ياخود اقصى. ص. عر. ا. قصوى. جم: اقاصى. [«قصو» دن صشـ.] اوزاقده بولنان، بعيد، ايراق: مسجد اقصى. = ستف. دها اوزاقده بولنان. الڭ اوزاق، الڭ كنار. صوڭ: مغرب اقصى، اقصاى مشرق: اقصى المراتب = اعلى المراتب: درجهٔ قصوى = صوڭ درجه.

اَقصَر { ص. عر. [«قصير» دن ستف.] دها ويا پك قيصه: اقصر ايام. ن. ولـ.

اَقصى { ص. عر. با: اقصا. [عر. بيده دائما بويله يازيلير.]

اَقضا { ص. عر. [«قاضى» دن ستف.] دها فقيه، فقهده دها عالم ودها مقتدر: اقضا القضاة. ن.

اَقطاب { سذ. جم. عر. فد: قطب. با: قطب.

اَقطار { سذ. جم. عر. فد: قطر. با: قطر.

اِقعاد { سذ. عر. [«قعود» دن مصـ. افعال] ١. اوتورتمه، بر يره اوتورمغه سوق و اجبار ايتمه: خسته يى صنداليه يه اقعاد ايتديلر. ٢. بر مسند عالى رسمى يه قعود ايتديرمه: قاردينالردن برينى پاپالق صنداليسنه اقعاد ايدرلر.

اَقفال { سذ. جم. عر. فد: قفل. با: قفل.

اَقَل { ص. عر. [«قليل» دن ستف.] دها ياخود پك والڭ آز، الڭ كوچك، ادنى: اقل مجازات. اقل عباد. اقل قليل = آزك الڭ آزى، پك آز، الڭ آشاغى. [اقلى = الڭ آز، الڭ آشاغى: اقلى بش كون بكله ملى. لااقل = هيچ اولمازسه، اوندن آشاغى اولمامق شرطيله: لااقل هفته ده بر كره نشر اولنه جقدر.

اِقلال { سذ. عر. [«قلة» دن مصـ. افعال] ١. آزالتمه، مقدارينى ايندرمه. [«تقليل» دها مستعملدر.] ٢. آز بولمه. آز كورمه، آزيمسامه. ن.

اَقلام { سذ. جم. عر. فد: قلم. با: قلم.

اِقليم { سذ. عر. جم: اَقاليم. [يو. Κλίμα] ١. م. اسكى اصول اوزره ربع مسكونك عرضاً خط استوادن قطب شمالى يه قدر منقسم اولديغى يدى منطقه دن بهرى؛ اقليم اول = خط استوايه ملاصق اولانى: اقليم ثانى الخ: اقاليم سبعه. ٢. عرض. بر مملكتك عرضاً موقعى وهواجه يعنى درجهٔ حرارتجه حالى: بو مملكتك اقليمى نه در؟ اقاليم حاره، اقاليم معتدله، اقاليم بارده. ٣. مملكت، خطه، قطعه، بقعه، ديار: اقليم روم، اقليم فارس. ٤. استيناس اقليم = بر حيوان ويا نباتك اساساً ياشاديغى ويا يتيشديكى اقليمك غيرى بر اقليمه آليشديريلوب اوراده دخى ياشادلمسى ويا يتيشديرلمسى. [فر. Acclimatation.]

اَقمِشه { سذ. جم. عر. فد: قماش. با: قماش.

اِقناع { سذ. عر. [«قناعة» دن مصـ. افعال] ١. قناعت ايتديرمه، قناعت بخش اولمه. ن. ٢. قانديرمه، راضى ايتمه. ارضا: بزمله كلمكه كوچ حال ايله اقناع ايتدم. [عربيده بو معنايه كليوب، برنجى معناسندن مأخوذدر.]

أقنوم (سف. عر. ج: اقانيم. اصل، ذات، عنصر، با: اقانيم.

أقوا (ص. عر. با: اقوى.

أقوات (سف. ج. عر. فد: قوت. با: قوت.

أقواس (سف. ج. عر. فد: قوس. با: قوس.

أقوال (سف. ج. عر. فد: قول. با: قول.

أقوام (سف. ج. عر. فد: قوم. با: قوم.

أقوم (ص. عر. | «قويم» يا «قيم»دن سنة. | دها ويا پك طوغرى ومستقيم.

أقوى (ص. عر. | «قوى»دن سنة. | دها زياده قوى: اقواى احتمالاته كوره.

أقويا (سف. ج. عر. فد: قوى. با: قوى.

أقيانوس (اقيانوسى وسائره. با: اوقيانوس وسائره.

اك (س. ١. نقصانى اكمال ايچون پارچه علاوه‌سى. اضافه: بو تخته‌ده، بوقاشده اك واردر. ٢. علاوه اولنان پارچه. يامه: فلان تخته پارچه‌لرى دوشمه تخته‌لريله اك اولور. ٣. پارەدن قلان نشانك كمانرى‌كه اك يرنى آكديرر: پاغاشده بر اك كورينور. || اك اورمق = اكله‌مك، پارچه علاوه ايتمك. || اكنى يللى ايتمك = مهارتسز لكله و يللى اولمق جق صورتده اكله‌مك: و مج. بجره. ميوب قويمق ميدانه جيقارمق. || اكى يارمق = يرى يللى اولمق. جق صورتده مهارتله اكلنمش: اكنى يللى ايتمه‌مك = مهارتله اكله‌مك: و مج. كيرلى برشى پاپوب كيمسه‌يه سزديرمه‌مك. || اكيرى = ١. اكنن پارچه‌نك پاپيشديرلديغى ويا ديكديكى ير. وصل، فصل: اك يرى كورينور. ٢. اويناق يرنى. مفصل، بوغوم.

اك (س. | اصلى: ايك] ١. گكيشمك. عرض: پهن، بوى مقابلى: بو تارلەنك بوينى بشيوز واكى ايكيوز آرشيندر: اكنى بوينى اولجلى. ٢. قماش ومنسوجات عرضى: بر اكنن بر متر اورتيسى چيقار. || اكنجه = عرضى اولديغى قدر: باغك اكنجه ديوار چكدى. || اكنه = عرضى اعتباريله، عرضاً: چوخه‌يى اكنه بچدى. || اكنه بوينه = طولاً وعرضاً، عريض وعميق. || اكى قونى = بياغى خيلى. اولدقجه: بو كون اكى قونى يش. اولدى. || كيمى اكنه چكر كيمى بوينه = هر يرى مخالف بر صورتده چاليشيور. بر يولده چاليشيور.

اك (د. | مبالغه‌لى تفضيل علامتى باشنه كچر. وكچردكى صفت مفضل منه مضاف اولور: اك بيوك. اك يوكسك. اك كوزل: بو محله‌ده اك بيوك او بودر: بو او بو محله‌ده اك بيوك اك پيوكدر: بورك = ميوب يا ايلدر: اورك يليمه‌يه اك مقبو ايدر: بو صباح اك ارركن قالقان، اك اول ايشه باشلايان بن ايدم: اك ايلرى كيدن، اك كرى كلن، اك صكره قالان اودر.

«دها» اداتيسله ويا اسكى شيوه اوزره «رك» و «راق» اداتى الحاقيله تشكيل اولنان عادى اسم تفضيلدن فرق شو درجه: او يالكز ذكر اولنان بر ويا بر قاچ شيئدن، بو ايسه عموم جنسى افرادندن ترجيح و تفضيل بيان ايدر: فيل دوه‌دن دها بيوكدر، وفيل حيوانلرك اك بيوكيدر. دينلير. بو سبدن «اك» اداتيسله اولان اسم تفضيلك مفضل منهى معلوم اولوب، حذفى اولنمه. دينلير. اونكچون ايسه حذف اولنه‌ماز: دنيا‌ده اك بيوك آدم اودر، دينلير! «لكن دها بيوك» دينلجه كچدن بيوك اولديغى بيان اولنق شرطدر.

آك (سف. يوزك رنكى، بت. بكز: | بغداى اكلى. مر.

آكابر (صف. ج. عر. فد: اكبر. با: اكبر.

آكاذيب (سف. ج. عر. | فد: «اكذوبه» اسانجه زده قولاقلانمياز. | يالانلر، خلاف واقع سوزلر.

آكارم (صف. ج. عر. فد: اكرم. با: اكرم.

آكاسره (سف. ج. عر. فد: كسرى. با: كسرى.

آكال (ص. عر. | «اكل»دن اسم. | چوق يين، اوبور. | «اكول» دها مستعملدر. | ط. اطرافنده‌كى اتلرى چوريدوب محو ايدن (ياره).

أكبر (ص. عر. ا: كبرى. ج: اكابر. | «كبير»دن سنة. | دها ياخود پك بيوك، اك بيوك، اعظم: اكبر اولادى = اك بيوك اوغلى. || الله اكبر = حق تعالى حضرتلرى هر شيئدن بيوكدر. | شيخ اكبر = محى الدين عربى. || خديجة الكبرى = ام المؤمنين حضرت خديجه (رضى). = سف. ج. بيوك آدملر، مقا.

مات عالیه‌ده بولنانلر، رؤساء، اشراف : اکابر امت. = سث. مذ. با : کبری.

اِکتراء { سذ. عر. [«کراء» دن مص. افتعال] کرالامه، کرا ایله طوتمه. [اصلسز وغلط اولان «استکرا» یرینه قوللانلیدر.]

اِکتِساء { سذ. عر. [«کسوة» دن مص. افتعال] کیینمه، کییمه : رسمی البسه‌سنی اکتسا ایتدی.

اِکتِساب { سذ. عر. جم اکتسابات. [«کسب» دن مص. افتعال] قزانمه، ایدنمه، تحصیل : اکتساب معارف، اکتساب فضائل: تجارتله اموال کثیره اکتساب ایتدی.

«کسب» دن فرق آنجق بر نوع تکلف و (کندی ایچون) معناسنی تضمن ایتمسیدر.

اِکتِفاء { سذ. عر. [«کفایة» دن مص. افتعال] موجوده کافی نظریله باقوب زیاده ایستمه‌مه، قناعت : بن بوقدرله اکتفا ایدرم.

اِکتِناه { سذ. عر. [«کنه» دن مص. افتعال] بر شیئك کنهنه وارمه، حقیقتنی آکلامه. — حقایق اکتناه کبی سقیم وصف ترکیبیلر تشکیلنده قوللانیلیر.

اِکتِواء { سذ. عر. [«کی» دن مص. افتعال] ط. داغلانمه.

اَگتی { یاخود ایگتی. ص. ١. گگره، آجیمتراق: اکتی یمش. ٢. اکشی یوزلی، ترشرو، خشین : اکتی آدم. ٣. ترس، آجی : اگتی سوز. مر.

اَگتیلِك { یا ایگتیلك. سـ. ١. گگره‌لك، آجیمتراق لذت. ٢. اکشی یوزلیلك، خشونت. ٣. سرتلك، ترسلك، آجیلق. مر.

اِکثار { سذ. عر. [«کثرة» دن مص. افعال] چوغالتمه، آرتدیرمه. [«تکثیر» دها مستعملدر.] || اکثار کلام = چوق سویلمه، سوزی اوزاتمه، کوزه‌لك.

اَکثَر { ص. عر. [«کثیر» دن ستف.] اك چوق، اك زیاده : اکثر خلق: شعرانك اکثری.

اَکثَری { حـ. [«اکثریا» دن مخفف یاخود صوکنده‌کی «ی» ترکجه‌ده ضمیر غائبدر.] اك زیاده، اکثریت اوزره، اکثریا، عمومیت اوزره : انسانلر اکثری قیاس نفس ایله حکم ایدرلر.

اَکثَرِیّا { حـ. عر. اڭ چوق وقتده، اك زیاده، اکثریت اوزره، علی الاکثر: شاعرلر اکثریا اوهامه تابع اولورلر.

اَکثَرِیَّت { سث. عر. ١. اڭ بیوك قسم، چوقلق. ٢. بر جماعت وهیئتك نصفندن زیاده‌سی : بو طابورده اکثریت زیبکلرده‌در. ٣. بر مجلسده اعضانك ویردکلری رأیلرك قسم اعظمی وبونلرك غلبه‌سی : محکمه‌ده اکثریت بنم لهمده ایدی : بو کیفیت مجلسده اکثریتی قزاندی. || اکثریت آرا = بر مجلسده ویریلان رأیلرك چوغی وبونلرك غلبه‌سی : بو مجلسده اکثریت آرا ایله قرار ویریلیر. || اکثریت محضه، مطلقه = مجرد و مطلق بر اکثریت. || اکثریت ثلثان = اکثریت قزانه‌جق طرفك اقلی دیکر طرفك ثلثانی مقدارنده بولنمسی شرطیله مشروط اولان اکثریت.

اَکدار { سذ. جم. عر. فد : کدر. با : کدر.

اَکدی { یاخود ایکدی. ص. ١. دعوتسز ضیافته کیدن، طالقاؤق، کاسه‌لیس، طفیل. مر. ٢. آلیشیق، مأبوس: اکدی بیکیر.

اَگدیج { یاخود اگدیش. با : ایگدیش.

اَکدیرمَك { فت. تخم سرپدیرمك، زرع ایتدیرمك: بوتارله‌یه آرپه اکدیره‌جکم.

اَگدیرمك { فت. [اصلی : ایکدیرمك] بر طرفه میل ایتدیرمك. || فسی، کلاهی اگدیرمك = کیف چاتمق.

اَکدیلِك { سـ. طالقاؤقلق، کاسه‌لیسلك. مر.

اَگَر { سـ. [اکمك فعلندن. چ. ایکار] بینمك ایچون آتك اوزرینه قونیلان شیء، سرج، زین : آته اگر اورمق: تاتار، عثمانلی، یاریم عثمانلی، فرنك، قریم اکری = اکرك انواعی. || اکر بوشالتمق = آتك اوزرنده بر یانه اکیله‌رك اولنان سواری تعلیمی. || اکری بوش قالمق = هلاك اولمق، قتل اولنمق.

[سواری تعبیری.] || اکر قاشی = اکرك اوڭو آرقه سنده کی چیقنتیلرکه تختهدن اولوب مشینله قاپلانمشدر. || اکر قالتاغی = اکرك اخشابدن اولان قاپلانمامش قسمی.

اَگَر { حر. فا. ١. شرط اداتی اولوب، صیغهٔ شرطیه‌یی حاوی جمله‌ٔ شرطیه‌یه کیرر، که صیغهٔ مذکوره شرطیتی بیانه کافی اولدیغندن، بوادات زائددر، و بونك ایچون لسانمزده بویله بر ادات بوقدر: اگر ثوابه نائل اولمق ایسترسه‌کز بو ایشی یاپك: حیات دنیا خوش اولور دی اکر اولوم اولمسه ایدی. ٢. کرك، خواه، ایستر: [مکرر اوله‌رق] اگر عاشق اگر صادق زیارت ایلسه برکز. [الیوم بو معنا ایله استعمالی متروکدر.] — نادراً همزه‌سی حذف اولنوب « گر » قالیر: گردیلر سه‌ك بوله‌سك اوتدن نجات. — شعرده بعضاً جمله‌ٔ شرطیه‌نك آخرینه الحاق اولنور: اولمسه ایدی قلك چاك کریبانی اگر.

اَکراد { سند. ج. عر. فد: کرد. با: کرد.

اِکرام { سند. عر. ج: اکرام. مات. [« کرم » دن مصد. افعال] ١. آغرلامه، حرمت، اعزاز، تعظیم: کمال اکرام ایله، اکرامات لازمه ایله قبول ایتدی: مسافرلرینه اکرام ایدر. ٢. مقام تعظیم و التفاته برشیٔ ویرمه: سزه نه اکرام ایتدیلر؟ بر شربت، بر سیغاره، بر توتون طبقه‌سی اکرام ایتدی. ٣. احسان، کرم: ذو الجلال والاکرام اولان جناب الله. ٤. بازارلغك خارجنده اوله‌رق بایع طرفندن مقام ممنونیتده مشتری یه ترك اولنان آنچه: بکا بر اکرام ایتمه جکمیسکز؟ اوج لیرا اکرام ایده بیلیرم.

اِکراماً { حد. عر. آغرلامه صورتیله، حرمت و تعظیم ایچون: سزه اکراماً بو ایشی یاپدم.

اِکرامیّه { سند. عر. ١. نشانهٔ (حرمت و تعظیم او. له‌رق ویرلن اعانه ویا هدیه: حرمین اکرامیه‌سی = حرمین شریفینه کوندرلمك اوزره طولغون معاشلی مأمورینك معاشلرندن سنه‌ده برکسیلن آنچه. ٢. امور نافعه وسائره شرکتلرینك اصحاب سندانه ازمنهٔ معینه‌ده قرعه چکمك مختلف مقدارلرده ویردکاری مکافات: بو دفعه چکیلن ذمیر یول قرعه‌سنك اك بیوك اکرامیه‌سی فلانه دوشدی. ٣. بایع طرفندن بازارلغك خارجنده اوله‌رق مشتری‌یه یاخود آره‌ده واسطه اولانه ویرلن آنچه: اللی لیرا اکرامیه آلدی.

اِکراه { سند. عر. [« کره » دن مصد. افعال] ١. جبراً ورضاسی خلافنده برایش یاپدیرمه: اکراه ایله اوروج بوزمه. ز. [عربیده معناسی بوندن عبارتدر.] ٢. ایکنمه، تیکسینمه، نفرت، تنفر: بوایشدن بکا اکراه کلدی. [بونك طو. غریسی « استکراه » در.]

اِکراهاً { حد. عر. کندیسی ایستمدیکی حالده، رضاسی خلافنده، جبراً: اکراهاً اوروج بوزانه کناه یوقدر.

اَگَرتمك { یاخود اگیرتمك. فت. ایکمك ایله ایپلیك بوکیرمك، ایکدن یوڭ ویاموق وسائره چکدیرمك: فقرا قیز لرینی طوپلایوب پاموق اگرتمکله مشغول اولیور.

اَگَرتی { ص. [« اگمك » فعلندن. — عر. « عاریتی » دن اولماملی] ١. اودونج آلنمش، قوللانمك کندی مالی اولمیان، مستعار، عاریت: اگرتی ثواب کیمش: اگرتی آلمق = استعاره: اگرتی ویرمك = اعاره. ٢. یرلی وثابت اولمیان، معلق کبی طوران: اگرتی بر دیوار. ٣. ایستملدیکی وقت قونیلوب چیقه‌بیلن، مربوط اولمیان: بو شمعدانك طبله‌سی اگرتیدر. ٤. طبیعی اولمیان، صنعی، ساخته: اگرتی کوز، دیش، صاچ. = س. معلق طورمه: بنایی اگرتی‌یه آلمق = تعمیر ایچون آلتی هدم ایدوب دستکار اوزرینه طوردیرمق. = حد. یرلی اولمیه‌رق، معلق کبی: اگرتی اوتوریور.

اَگَرتیلك { س. برشیئك مستعار یاخود معلق و یا صنعی اولمسی: دیشلرینك اگر. تیلکی هیچ بللی اولماز.

اَگَرجی { س. ١. اگر پاپان و صاتان صنعتجی، سراج. ٢. بر بیوك دائره‌ده

آت طاقلرینه مأمور آدم، سراج باشی.

اَگَرچه (یاخود گرچه. حر. فا. هر نه قدر، ... اولسه‌ده، واقعا ... ایسه ده: اگرچه اویله ایسه‌ده...؟ گرچه اویله در اما... — بعضا بونی «که، کیم» حرف ربطی تعقیب ایدر: گرچه کیم شعر دکلدر او کلام، نظم شاعرده نه ممکن او نظام. — شعرده مؤخر کلسی‌ده جائزدر.

اَگَرَك (س. صولاق تارلهنك صونی آقیمق اینجون آچیلان خندق.

اَگَرتی (س. بوداقلری قیوریق سورن وبعضاً آغاج کبی بیوین بر جنس اوت: اگرتی اوتی. | سرخسیه فصیله‌سندن. |

اَگَرلَمَك (یا اگرلهمك. فت. (آته) اکر وطا. قیم اورمق: آتی اگرلدیکزمی؟

اَگِرلَمَك (یا اگیرلمك. فع. ایگك ایله بوکلمك، ایکدن چکیلوب ایپلیك یاپلق: مرینوس یوکی پك اینجه اگریله‌بیلیر.

اَگَرلَنمَك (فع. (آتك) اگری وطاقمی اورلمق: دهاحیوانلر اگرلندی.

اَگَرلی (ص. اگر یعنی سرج اورلمش، اگرله قوللانیلان (بینك بیکیری): ایکی اگرلی برده پالانلی آت.

اَگرَم (ص. عر. ج: اَکارم. دها ویا پك کریم، پك جومرد وعالیجناب، لطف وکرمی زیاده اولان. || سردار اکرم = بعض احوالده عموم اردوی همایونك ویا بر جهته سوق اولنانلرك عمومی قوماندانی، که سرعسکردن صکره مشیرلرك الی بیوکی عد اولنوب، « رأفتلو » عنوانی حائزدر. || یاور اکرم = مشیراندن یاوران حضرت پادشاهی سلك جایلنده بولنان ذوات کرام: یاور اکرم حضرت شهریاری. (جمنده غلط اولهرق « یاوران کرام » دیرلر، حالبوکه کرام کریمك جمیدر. |

اَگِرمَك (یا اگیرمك. فت. ایگك ایله ایپلیك بوکمك. (یوك و پامرق وسائر ثروتی) ایگدن چکوب ایپلیك یاپمق.

اَگِرمه (یا اکیرمه. س. ایگك ایله بوکمه، ایگدن ایپلیك چکمه.

اَگَرمی (ص. عر. پك کریم و لطف وکرم وسخاوت صاحبی اولان بر ذاته منسوب ومتعلق. | انشاده مستعمل بیتمز توکنمز تعبیرات تعظیمکارانه دندر:) لطفنامهٔ اکرمیلری واصل اولدی: سوی اکرمیلرینه تسیار قلندی.

اَگره (یا ایگره. س. کهدن بر نوع تکلتی.

اَگری (ص. | اصلی: ایگریك، ایگمك دن. | ۱. بر جهته میل ایدن، چارپیق. طوغری اولیان، معوج، منحنی، کج: اگری اودون، اگری یول. ۲. کمرلی، بوکلش، مقوس: اگری قلیچ. ۳. مج. قول و فعلنده صدق واستقامتی اولیان، کاذب: اگری آدم. ٤. طوغری اولیان، یالان. کاذب: اگری سوز. = ح. طوغری اولیه‌رق، بر یاندن، چارپق: اگری کیتمك: اگری اوتور. مق. = س. اکریلك، اعوجاج: اگریسنی طوغریلتمق. اکریدن خوشلانمق. || اگری باقمق = ۱. کین وحدت نظریله باقمق. ۲. شاشی اولمق. || اگری بوگری = هر طرفی چارپق و غیر منتظم: اگری بوگری آغاج. || یونی اگری = ۱. شایان مرحمت. ۲. برنوع چیچك، ایری ترکس. || اکری چهره = اکشی یوز، عبوسلق. || چهره اکریسی = غضب. حدت.

اَگری (س. بال پشکی قوپارمغه مخصوص کوچك چنکل.

اَگریتمَك (مض: اکریدیر. فت. اگری ایتمك، اگمك: چهره اکریتمك = عبوسلق ایتمك.

اَگریجه (ص. آز اگری، پك طوغری اولیان.

اَگریچه (س. ۱. بالدیرسیکیری، عرقوب. ۲. اکلیل الملك دینلن بر جنس نبات: اگریچه اوتی. ۳. بر جنس سیوری سیکلك.

اَگِریجی (یا اگیرجی. س. ایپلیك بوکمك صنعتی اجرا ایدن آدم.

اَگریلتمَك (فت. اگوب بوکمك، اکری ایتمك، چارپتمق، مقوس ومنحنی ایتمك:

تازه فدانی ایستدیگك کبی اگریلته بیلیرسك.

اَگریلِك { س. ١. اگری اولان شیئك حالی، چارپقلق، اعوجاج، انحنا: دکنکك، یولك اکریلکی. ٢. عدم استقامت، حیله: اگریلك هیچ بروقت آدمی سلامته چیقارماز.

اَگریلمَك { فل. اکری اولمق، چارپلمق: بو دکنك اگریلدی: قوری آغاج اکریلمز.

اَگریم { یا ایگریم. س. ١. اگرك آلتنده کچه قاپلی آغاج. ٢. صولرك چورندیسی، کوچك کرداب. | چغتایجه‌ده بوکا «ایگریك» دخی دیرلر، و «ایکریم» برج وبارو معناسنه‌ده کلیر. |

اَگِز { با: اگیز.

اِکساء { سذ. عر. | «کسوة» دن مص. افعال | کییدیرمه، اثواب ویرمه: کندیسنه بر اثواب فاخره اکسا ایتدی.

اَکسَر { س. دمیر چیوی، مسمار، میخ: طبله‌لی اکسر، لوفجه اکسری. || مج. اکسری اوینامش = عقلی یرنده اولمیان.

اَکسَرجی { س. دمیر چیوی یاپان ویاصاتان آدم.

اَکسَرلَتمَك { فت. دمیر چیوی قاقدیرمق اکسرله میخلاتمق.

اَکسَرلَمَك { یا اکسرله‌مك. فت. دمیر چیوی قاقمق، اکسرله میخلامق.

اَکسِز { ص. اکی یعنی علاوه اولنمش پارچه‌سی اولمیان، یکپاره، بتون: دوشمه تخته‌لری اکسز اولملی.

اَکسِز { ص. چوق اکی وعرضی اولمیان، طار: اکسز قماش.

اَکسِزجه { ص. آزطار، چوق ککیش اولمیان: اکسزجه بر تولبند.

اَکسِزلِك { س. اك وعرض اکسیکلکی، طارلق: بوقماشك اکسزلکی زیاده.

اَکسِلتمَك { و اکسلمك. با: اکسیتمك، اکسیلمك.

اَکسو { س. | ودها طوغریسی اوکسو | بر طرفی یانمش اودون وعلی الخصوص آتش طوتیشدیرمقده قوللانیلانی، کوسکی.

اَکسولَمَك { یا اوکسوله‌مك. فت. برطرفی یانمش اودون قویه‌رق (آتشی) طوتیشدیرمق، پارلاتمق. || مج. قیزدیرمق، آزیتمق: فسادی اکسولمك.

اَکسه { س. باشك آرقه طرفنك آلت قسمی بوینك اوستی. قفا: اکسه کمیکی، اکسه چقوری. || مج. کری طرف، آرقه، آرت: اکسه‌سندن کیتمك. | «آرقه» و «آرد» قوللانمق دها ایدر. | || اکسه‌یه بینمك = داله بینمك، غالب ومسلط اولمق. || اکسه‌سی قالین = معند. || اکسه میخی = باشی عمود فقارینك اوزرنده طوردیران یوکسوك کبی کمیك.

اَکسیتمَك { یا اکسیلتمك. فت. ناقص واکسیك ایتمك، آزالتمق، قاصمق، تنقیص ایتمك: بن توتونی اکسیتدم، اکسیلتدم: آتك یمنی اکسیتمیك.

اِکسیر { سذ. عر. | یونانجه سچوب خلاصه وزبده‌سنی چیقارمق دیمك اولان Ἐξαιρέω فعلندن مأخوذ اولسه کرکدر. | وقتیله کیمیاء کاذبله اوغراشانلرك خارق العاده بر قوت وتأثیری حائز زعم ایتدکلری بر جسم موهوم. || ط. بعض ادویه ایله شکر و عطریاتدن مرکب مختلف حاضر شروبلرکه هم مؤثر ونافع همده لذیذ اولمق ملابسه‌سیله آوروپالیلرجه عربلرك معهود اکسیرینه تشبیهاً حرف تعریفله برابر عربیدن استعارةً «الاکسیر Elixir» اسمیله معروفدرلر. || مج. بر شیئك استحصالنه سبب مجرد ومؤثر اولان ماده: اکسیر سعادت؛ اکسیر اعظم.

اَکسیك { ص. | «اکسیمك» دن | ١. بتون اولمیان، ناقص، ناتمام: بو کتاب اکسیکدر. ٢. قصورلی، عیبلی، معیوب، تام ومکمل اولمیان: بو آدمك عقلی اکسیکدر؛ اکسیك طوغمش بر چوجق. ٣. موجود اولمیان، مفقود، معدوم: اونك یاردیمی اکسیك اولسون: اکسك اولدی، قورتلدق. ٤. دیکرندن آز وناقص اولان: بو اوندن اکسیکدر. ٥. وزنی تام اولمیان، ناقص العیار: اکسیك بر لیرا. = ح. نقصان وناتمام اوله‌رق: اکسیك سویلمك: اکسیك طارتمق. = س. ١. ناقص اولان شیئك نقصا.

نی، تام اولمق ایچون علاوه‌سی اقتضا ایدن مقدار: اکسیکی چوقدر؛ اکسیك طولدیرمق؛ بو کتابك باشدن بش صحیفه اکسکی واردر. ٢. قصور، عیب: اکسیکی کدیکی یوقدر. || اکسیك ایتمك = کسمك. فاصله ویرمك. دوام ایتمه‌مك: مکتوبلرکزی اکسیك ایتمیك. || اکسیك اولمق = اورته‌دن قالقمق، محو و نابدید اولمق، یوق اولمق: اکسیك اولك: اونك ایده‌جکی ایلك اکسك اولسون. || اکسیك اولمامق = صاغ و بردوام اولمق: اکسیك اولما = صاغ ودائم اول، یاشا.

اَکسیکسِز { ص. ١. نقصانی اولمیان، تام، بتون: اکسیکسز کتاب. ٢. عیب و قصوری اولمیان، مکمل: اکسیکسز ایش. ٣. دواملی، غیر منقطع، آردی آرقه‌سی کسلمین: اونك شرقیلری اکسیکسزدر.

اَکسیکلِك { س. ١. ناقص و ناتمام اولمه. ٢. ناقص برشیئك تام اولمق ایچون اقتضا ایدن مقدار: چوق اکسیکلکی واردر. [اکسیك‌ده دینلیر.] ٣. عیب، قصور، نقصان: بونك هیچ بر اکسیکلکی یوقدر. ٤. فقدان، معدومیت، غیبوبت: اونك اکسیکلکی شمدی حس اولندی.

اَکسیکلَمَك { یا اکسیکله‌مك. فت. نقصان براقمق.

اَکسیلتمَك { فت. با: اکسیتمك.

اَکسیلمَك { فل. ١. ناقص اولمق. آزالمق. تناقص ایتمك، مقداری تنزل ایتمك: انبارك ایچنده بغدای کیتدکجه اکسیلیور؛ پاره‌سی اکسیلدی. ٢. یوق اولمق: باری برآدم اکسیلمش اولور.

اَکسیمَك { مض: اکسیر. فل. ١. نقصانلق حاصل ایتمك، ناقص و ناتمام قالمق. ٢. آزالمق، مقداری تنزل ایتمك. ٣. مفقود و معدوم اولمق. [الیوم اصل اولان بوفعل یرینه فروعدن اکسیلمك دها زیاده قوللانیلیور.]

اَکشی { ص. ١. ذائقه‌نك بر حس مخصوصیله دیل و آغزی بروشدیره‌رق یاقان و معتدلی خوشه کیدن، حامض، ترش: اکشی لیمون، پورتقال، آیران، بوزه. ٢. تخمر ایدوب بوزیله‌رق اکشیمش: اکشی خمور، شراب. ٣. مج. خوشه کیتمز، ناخوش، ترش، کولمز، عبوس: اکشی یوز، چهره. = س. ١. اکشی شیء، اکشیلك، حمض: بو لیموناطه‌نك اکشیسی آز؛ بو یمکك اکشیسی یوق. ٢. خمور مایه‌سی. || اکشی آش = اریکله اتدن یمك. || اکشی صو = حموضتی اولان معدن صویی.

اَکشیتمَك { فت. ١. اکشی ایتمك، ترش حالنه قومق، تحمیض: آیرانی اکشیتدك. ٢. تخمره براقوب بوزمق، بایاتلاتمق: بو یمکی اکشیتدیکز. || یوز، چهره اکشیتمك = عبوسلق ایتمك.

اَکشیجه { ص. آزاکشی، اکشیمسی، اکشیمترك.

اَکشیلِك { س. ١. اکشی اولان شیئك حالی، اکشی لذت، حمض، حموضت. ٢. مج. ترسلك، سرتلك، بدخویلق.

اَکشیلَمَك { یا اکشیله‌مك. فت. اکشیتمك، اکشی قاتمق، اکشی یایمق.

اَکشیلی { ص. اکشیسی اولان، اکشی تربیه و یا صالچه‌سی اولان: اکشیلی کوفته، یخنی.

اَکشیمتِرَك { ص. اکشی یه چالار، اکشیجه، آز اکشی.

اَکشیمسی { ص. اکشی‌یه بکزر، اکشیجه.

اَکشیمَك { فل. ١. اکشی اولمق، اکشیلك پیدا ایتمك: شیره، آیران، شراب اکشیدی. ٢. تخمر ایتمك: خمور اکشیدی. ٣. بایاتلانمق، بوزلمق: بو یمکلر اکشیدی. ٤. اکشیلك حاصل ایدوب فساده اوغرامق: معده‌م اکشیدی. ٥. عبوس اولمق: چهره‌سی اکشیمش ایدی. ٦. چوق سورینمك، بیترلمه‌مك: بو ایش المزده اکشیدی. || باشه اکشیمك = بار و مسلط اولوب دفع اولمامق.

اَکشیمه { س. اکشیمك فعلی. با: اکشیمك.

اَکَك { یا اکه. س. [اصلی: ایکاك] یناغك آلت

یانی، چکه‌یی اورتن یر. || اکك آغاجی = ضبط اولنماز حیوانلرك اوراسنه قیصدیردقلری یاواشه. || صپان اکگی = صپان آغاجنه کچیریلان افقی آغاج.

اَکگین { ص. [«اك»دن] اکلی، واسع، گکیش. ن. = س. آچیق دکیز، دکیزك ساحلدن اوزاق گکیش یری: اکگینه آچلمق. [غلط اوله‌رق «انکین» دخی یازیلیر.]

اَکگینلك { س. آچیقلق، وسعت: دکیز اکگینلکی.

اَکگینلمك { یا اکگینله‌مك. فل. اکگینه آچلمق، آچیق دکیزه چیقمق.

اَکل { سذ. عر. یمه: انسان ات وسبزه وحبوبات اکل ایدر.

اَکلتمك { فت. [«اك» دن] اك اوردیرمق، پارچه الحاق ایتدیرمك: بوکا بر پارچه اکلتملی.

اَکلتمك { فت. [«اك» دن] اکنی آرتیرمق، گکیشلتمك، توسیع ایتمك: بو قماشی برآز دها اکلتملی.

اَکلشمك { فل. اکلی اولمق، عرض قزانمق، توسع ایتمك.

اَکلشمك { فل. اوتورمق، مکث وآرام ایتمك.

اَکلمك { فج. تخم سرپلمك، زرع ایدلمك: بر تارله هر سنه اکلمه‌ملیدر؛ بو تارله‌یه آرپه اکیلیر.

اَکلمك { فل. فج. [اصلی: ایگلمك] ١. مائل اولمق، میلان ایتمك، چارپلمق: صاغه طوغری اگلمشدر. ٢. بوکلمك، چویرلمك، انحنا ایتمك: فدان تازه ایکن اگیلیر.

اَکلمك { یا اکله‌مك. فت. پارچه علاوه ایتمك، پارچه علاوه‌سیله اوزاتمق، اك اورمق: اثوابك اتکنی، دوشمه تخته‌لرینی، باغچه دیوارینی اکلدی.

اَکلمه { س. اکلمك فعلی، تخم سرپلمه، زرع: بغدایك اکله‌سی.

اَکلمه { س. ١. اگلمك فعلی، میل، انحنا: آتلینك یره اگلمه‌سی. ٢. چویرلمه: تازه فدانك اگلمه‌سی.

اَکلمه { یا اکله‌مه. س. اکله‌مك فعلی، پارچه علاوه‌سیله تمدید: اونك اکله‌سی هیچ بللی اولماز. = ص. اکله‌مکله یاپلمش، اك اورلمش: اکلمه دوشمه، اثواب.

اَکلمه‌لی { ص. اکله‌سی اولان، اك اورلمش، علاوه‌لی: اکله‌لی طاوان.

اَگلنجه { س. ١. کوکل اکلندیره‌جك، صیقلمقسزین وقت کچیره‌جك شیء: بو مملکتده اکلنجه یوقدر. ٢. فائده‌سز و اهمیتسز شیء، ثمره‌سز ایش، اویونجق، ملعبه: چوجق اکلنجه‌سی. ٣. پك قولای ایش: اونك ایچون او ایش اکلنجه‌در. ٤. استهزایه آلنان کندیسیله اکلنیلان آدم، مسخره: هر کس سنك اکلنجه‌ك می؟ || کوکل اگلنجه‌سی = محبوب، دل آرام.

اَگلنجه‌لی { ص. ١. اکلنوب وقت کچیره‌جك یرلری چوق: اکلنجه‌لی شهر. ٢. کوکل اکلندیره‌جك صورتده اولان، جان صیقماز، اکلندیرر: اکلنجه‌لی بر اویوندر. ٣. شن، لطیفه بیلیر، جان صیقماز: اکلنجه‌لی آدم.

اَگلندیرمك { فت. ١. آلیقومق، کری براقمق، توقیف وتعویق ایتمك: بوش یره بنی اوراده برآی اگلندیردی. ٢. آوتمق، اکلنجه بولمق، جان صیقندیسنی دفع ایدوب صفا و فراحلق ویرمك: شو چوجغی برآز اکلندیر؛ بزی بر طاقم اویونلرله اکلندیردی: بو ایش بو مطالعه بنی اکلندیریور.

اَگلنلمك { فج. ١. قالنمق، وقت کچیرلمك، مکث واقامت ایدلمك: بر قاچ کون اورده اگلنیلیر. ٢. جنبش و صفا ایدلمك، اکلنجه ایله وقت کچیرلمك، تنزه اولنمق: بو مملکتده نه ایله اگلنیلیر.

اَکلنمك { فج. پارچه علاوه‌سیله تمدید ایدلمك: بوبز، بو تخته اکلنه‌بیلیر، اکلنمز.

اَگلنمك { فل. ١. طورمق، مکث وآرام، توقف ایتمك: اوراده اوچ کون اکلندك: چوق اکلنمه. ٢. ذوق، صفا، جنبش، تنزه ایتمك، جان صیقندیسنی دفع ایدوب ایی وقت کچیرمك: اگلنمکه کیدیور؛ اقشام ایی اگلندك: اگلنه‌جك یرآرایور. ٣. استهزا ایتمك، ماهتابه آلمق، لطیفه ایتمك:

اكلنيورميسكز؟ سز بنمله اكلنه‌مزسكز.

اَكْلَنمَك { فل. اكلى وگكيش اولمق، توسع ايتمك: بو قماش چكلمكله اكلنير.

اَكَله { صذ. جم. عر. فد: آكل. چوق يينلر، اوبورلر، پيس بوغاز و طمعكار اولانلر. [بو وجهله مقام ذمده قوللانلديغنه باقيليرسه، «اكول» جمعى اولان — همزه‌نك ضميله — «اكله» دن غلط اولمق اقتضا ايدر.]

اَكله‌مَك { اكله‌مه. با: اكلمك، اكلمه.

اَگله‌مَك { فت. طورديرمق، آليقومق، توقيف وتعويق ايتمك. مر. [بونك يرينه اگلنديرمك قوللانيليور.]

اَكلى { ص. علاوه‌لى، پارچه علاوه اولنمش: اكلى روبه، تخته.

اَكِلى { ياخود اكيلى. ص. تخم سرپلمش، اكلمش. مزروع: بغداى اكلى بر تارله.

اَكْلى { ص. كنيش، عريض، وسعتلى: اكلى قماش، عرصه. تخته.

اَكْلى { ص. بكزلى. رنكلى، چهره‌لى: بغداى اكلى.

اَكْليجه { ص. اولدقجه گكيش، پك طار اولميان: اكليجه بر شياق.

اِكليل { سذ. عر. تاج، فسر. ديهيم. لـ. [علم نباتات وتشريحده تاجه بكزر بعض شيئلره اطلاق اولنور.

اَكْليلَشمَك { فل. و:

اَكْليلِك { سـ. گكيشلك، عرض: بو شياغك اكليلكى مقبول.

اَكْليلَنمَك { فل. اكلى و گكيش اولمق: بو چايك يتاغى قيشين چوق اكليلشير، اكليلنير.

اِكمال { سذ. عر. جم. اكمالات. [«كمال» دن مصـ. افعال] كماله ايرديرمه. مكمل ايتمه، تماملامه، بيتيرمه: ياريم قالمش بنايى اكمال ايتدى: تداركات سفريه‌يى اكماله چاليشيور. || اكمال تحصيل = تحصيلنه بدأ ايديلن علم وفنك دها ايلريسنى اوكرنمك اوزره دها عالى بر مكتبه ويا عملياتخانه‌يه دوام: اكمال تحصيل ايچون آوروپايه كوندريلن طلبه.

«اكمال» ك «اتمام» دن فرق شو دركه: اتمامده بالكز بيتيرمه مقصود اولديغى حالده، كمالده مكمليت مفهومى دخى مندرجدر.

اَكمام { سذ. جم. عر. ١. [فد: كِمّ] نبا. آغاج چيچكلرينك قابچقلرى. ٢. [فد: كُمّ] اثواب قوللرى، يكلر. ز.

اَكمَك { فت. تخم سرپمك، تخم آتمق، زرع ايتمك: بغداى، پرنج اكمك. || مج. ١. صاچمق، طاغيتمق، سرپمك. ٢. دوشوروب غائب ايتمك. || ديبنه طارى اكمك = چوق تدقيق ايتمك.

اَكمَك { سـ. اصلى: اتمك. با: اتمك.

اَگمَك { فت. [اصلى ايگمك] ١. بريانه ميل ايتديرمك، چارپتمق: باشنى اگمك: سنجاغى اگمك. ٢. بوكمك. چويرمك، قيويرمق، منحنى ويا مقوس ايتمك: فدانى، تلى اگمك. ٣. مج. ارضا واقناع ايتمك، قانديرمق، مطيع ايتمك: كنديسنى اكمكه موفق اولدى. || آغز اگمك = استهزا ايتمك. || باش اگمك = ١. سرفرو ايتمك، مطيع اولمق. ٢. محجوب اولمق. || بل اگمك = فتور كتيرمك. || بوين اگمك = اطاعت ايتمك، خواه ناخواه راضى اولمق. || يوز، چهره اگمك = صومورمق، عبوس اولمق.

اَكمَكجى { اكمكجيلك. با: اتمكجى وسائره.

اَكمَل { ص. عر. [«كامل» دن ستف.] دها ويا پك كاللى، دها مكمل: ابن سينا حكماء اسلامك اكمليدر.

اَكمَلِيَّت { ستـ. عر. پك مكمل و قصورسز اولانك حال و صفتى، قصورسزلق، مكمليت: متنبينك شعرده اكمليتى مسلمدر.

اَكمه { سـ. تخم سرپمه، تخم آتمه، زرع: چفتجينك بو موسمده بغداى اكمه‌سى. = ص. اكلمش، اكمكله وجوده كلمش: بو چاير خدايى ثابت‌ميدر يوقسه اكمه‌ميدر.

اَگمه { سـ. ١. بريانه ميل ايتديرمه. چارپتمه، ايندير مه: سزك اودالى اگمه‌كز. ٢. چويرمه، قيويرمه. تقويس: او دمير چبوغى اگمه‌سى قوتنه دايلدر. || باش اگمه وسائره. با: اگمك.

اَكناف (كنف. با: كنف.) ـسـ. ج. عر. فد: اطراف، جوانب.

اَكِندى (ايچه تلاش: باقير اگندى: آچه جن اگندى. يسيدر.) ـسـ. اگه‌دن چيقان

اَگو (با: اگى.) ـسـ. ج. عر. فد: اوقيانوس، بحر.

اَكوان (كون. با: كون.) ـسـ. ج. عر. فد: كائنات، موجودات.

اَكول (اوبور. پس بوغاز. ا «اكولانه» وياء مصدريله «اكولى» كبى عجم قيافتنده عرب تعبيراتى قوللانمقدن اجتناب ايتملى.) ص. عر. ا «اكل» دن سمر. ا چوق يين، اوبور، پس بوغاز.

اَكه (اكاك) ـسـ. اصلى: اگاك. چ: معدن وساڑه يونمه مخصوص ايچه دينشلى آلت، تورپى، سوهان.

اَكه (ياخود اكاك.) ـسـ. ياناغك آلت طرفى، چكيى اور. تن قسمى. || اكه كيكى = اوست چكه.

اَكه‌جى (اكه ايله ايشلين، معادن وساڑه‌يى اگه‌لين ايشچى.) ـسـ. اگه ايله

اَكه لَتمَك (جلا ويرديرمك وياخود يونتديرمق ويا اگه‌لتملى.) فـ. اگه ايله

اَكه لَمَك (يا اگه‌لمك.) فـ. اگه ايله يونمق ويا جلا ويرمك: معدنى جلالتديرمق ايچون اگه‌لرلر.

اَكى (ياخود اگو ويايكى.) ـسـ. ا «اكمك» دن ا قبور. غه‌لك اوكورغه‌يه مربوط اولميانلرى، اثر آلتده‌كيلرى، ضلع، پهلو.

اَكى (زبانزدى «ايگ») ـسـ. ا (با: ايگى.)

اَكياس (كيس. با: كيس.) ـسـ. ج. عر. فد: كيسه‌لر.

اَكيال (كيل. با: كيل.) ـسـ. ج. عر. فد: مكيالات، كيل‌لر.

اَكيچ (ايچون آغاج دالنى و سائر شيئلرى طوتوب اگمكه مخصوص اوجى اكرى دكنك، آغاجدن قانجه.) ـسـ. پنس قوپارمق

اَكيد (ا «وكد» دن صفت.) صـ. عر. ا: اكيده.

۱. صاغلام، محكم، متين: قوتلى.

۲. صريح وقطعى: امر اكيد، اوامر اكيده. ا برنجى معنادن استعاره اولنمشدر.

اَكيداً (محكم اوله رق. صـا. غلام صورتده. ۲. صراحةً و قطعياً: كيفيتك سرعت انهاسنى كندينسنه اكيداً يازديلر.) ـعر. ۱. متين و

اَكير (اصلى: ايكير) بر جنس يبان مرسينى.

اَكيز (اكين بيچلدكدن صكره يرده قالان صمان ديبلرى: اكيزينك اوزره حيوانلرى تارلايه صالييورمك.) ـسـ. اصلى: ايكيز

اَگيليج (ماشيغى.) ـسـ. باغ صاري.

اَكين (اكلش حيوانك سورمشى. تارلاده بيتمش حيوانات، مزروعات: يكى بيتمش، تخمه كلش، صارارمش اكين: اكين بيچمك.) ـسـ. ا «اكمك» دن ا

اَگين (آرقه گيكنك اگيليرى: برينك اگينه بيتمك. اوروپا لسانلرده بنه بو معنايه مستعمل فر. Échine، نكا. Chine، يتا. Schiena كلمه‌لريله مشابهت لفظيه‌سى غريبدر.) ـسـ. ا «اگمك» دن ا

اَگينج (بكلى، سگيل.) ـسـ. اور. تومسك، ات

اَكينجى (بيچمكله مشغول آدم، چفتجى، فلاح. حراث: اكينجى طائفه‌سى = زراع.) ـسـ. اكين اكوب

اَكينجيلك (علم و صنعت، زراعت، فلاحت، حراثت.) ـسـ. اكين اكوب بيچمك واوكا متفرع

اَگيندريك (تن شئ، فراجه ياقه‌سى، كورك وساڑه‌نك دوريك بيوك ياقه‌لرى، زاغاره (ظهاره). — [فر. «پلرين» دينلن شيئه ده بو اسم پك مناسب اولديغندن، بو يبانجى تعبيرك قبول و استعمالنه لزوم حقيق يوقدر.]) ـسـ. آرقه‌نك اگين

اَكينلِك (تارله، اراضى.) صـ. اكينه مخصوص ويالويريشلى: اكينلك

اَل (اصلى وچ: ايل) ـسـ. ا ۱. انسانك طوتمق، اشتاك، آسلمق كبى ايشلرده قوللانديغى ايكى عضولك بيرى يد، دست: صاغ ال، صول ال. ا عموميت اوزره اوموزدن طيرناق اوجلرينه دك و بالخاصه قول وبيلكك غيرى اولان آشاغى قسمى يعنى بيلك مفصلندن اعتباراً آوجله پارمقلرى شامل

اولان جهته دینلیر. ا ٢. آتك وسائر چارپالرك اوك آیاقلرندن بهری. ٣. میمون و نسناس انواعنك ال شکلنده وال کبی مستعمل اولان درت عضولرینك بهری. ٤. آلات و اوانیٔ مختلفه صاپی، قول، قولپ: دکرمن الی. ٥. بعض آلتلرك اوره‌جق و دوگه‌جك قسمی، دسته: هاون الی. ٦. اله و آوجه صیغان مقدار، آوج، طوتام: بر ال بغدای. ٧. ال ایله ایدیلن بر ایشك بر دفعه‌لغی، بر نوبت: بر ال طبانجه، بر ال کاغد. ٨. مج. اورمه، ضربه: الی آغر. ٩. مداخله، دخل: بو ایشده اونك ده الی واردر. ١٠. اقتدار، ارادت، اختیار: او ایش بنم المده‌در. ١١. تصرف، مالکیت: مال بو کون کیمك النده‌در؟ ١٢. ایش، عمل: فلان جراحك الی خفیفدر؛ فلان خطاطك الی بللیدر. ١٣. نوبت، صره: ال کیمده‌در؟ || ال آتمق = کیریشمك، تصدی ایتمك. || ال آچمق = دیلنمك، سؤل. || الی آچیق = جومرد، سخی، سماحتلی: مسرف. || ال آلتنده = حاضر، مهیا. || ال آلتندن = کیزلیجه، کندینی کوسترمکسزین. خفیاً. || اله آلمق = آلمق، قزانمق، کندی طرفنه چویرمك. || اله آوجه صیغماز = ضبط اولنماز، پك حشاری. || ال آیاسی = آوج ایچنك دوز یری، راحه. || ال اله ویرمك = بربرینه یاردیم ایتمك، برلکده چالیشمق. || ال اورمق = کیریشمك، بدأ ومباشرت ایتمك. ٢. چالمق، چیرپمق، آلقیشلامق. ٣. ال قومق، طوقندیرمق، باصمق. || ال اوزاتمق = آلمغه تصدی ایتمك، ایستمك. || الی اوزون = اقتدار ونفوذی اولان. || ال اوستنده ال وار = مافوقك مافوقی واردر. || ال اوغشدیرمق = مأیوس اولوب شاشیرمق. || ال ایتمك = اشارت ایتمك. || الده ایتمك = قزانمق. کندی طرفنه چویرمك. || ال ایرمك، ایرشمك = نائل اولمق. || ال ایشی = ماکینه معمولاتندن اولیوب ال ایله یاپلمش. || ال باغلامق = دیوان طورمق. || اله باقمق = محتاج وعطیه‌یه منتظر اولمق. || الی بایراقلی = شریر، فنالقده مشهور. || ال برلکی = اتفاق، ایشده مشارکت. || الی بلده = خدمته مهیا. || الی بوش = ١. ایشسز معطل. ٢. بر شیئه مالك اولمیان، تهی دست. || الی پك = خسیس. || ال پنجه = دیوان طوران، خدمته مهیا. || ال چابوقلغی = حقه‌بازلق. || ال چرپمق = ال اورمق، آلقیشلامق. || ال چکمك = واز کچمك، صرف نظر ایتمك، فارغ اولمق، کف ید ایتمك. || ال دکمك = وقت و فرصت بولمق. || الدن = ١. نوبته و معامله صره‌سنه قونمیه‌رق، عاجلاً. ٢. بازار و چارشیدن اولمیه‌رق بالمناسبه طوغریدن صاحبندن آله‌رق: بو آرابه‌یی الدن آلدم: الدن دوشمه ا فر. D'occasion ا. || الدن چیقارمق = صاتمق، دفع ایتمك، تصرفندن قورتلمق. || الدن چیقمق = فوت اولمق. || الدن کلمك = یاییله بیلمك، دائرهٔ اقتداری داخلنده اولمق: بو ایش المدن کلمز؛ الدن کلن. || الده = ١. تحت تصرفده ٢. دائرهٔ اقتدار داخلنده. ٣. قزانلمش، تابع، مطیع. ٤. حاضر، مهیا. ٥. حسابده جمعده اوستده‌کی صره‌یه کچیرلمك اوزره آلتده‌کی صره‌دن آرتان عدد. || الده بر = اك اول حسابه داخل اولمق اقتضا ایدن: او الده بر. || ال سورمك = بر ایشه بدأ ایتمك. || ال صویی = آبدست. || ال طوقندیرمق = ال سورمك، قاریشمق. || ال قالدیرمق = ١. اوره‌جق اولمق، اورمغه تصدی ایتمك. ٢. دعا ایتمك. || اله گچمك، کیرمك = ١. طوتلمق، اخذ وکرفت اولنمق: اله کچمسی پك مشکل بر خیدود ایدی. ٢. تصرفنه موفقیت حاصل اولمق: قولای اله کچر بر کتاب دکلدر. || الی کسلمك = مألوف برایشدن واز کچمك. || ال وارمق = ١. وقت وفرصت بولمق: الم واره‌مادی. ٢. جسارت ایتمك، قییمق: نصل الکز واره‌بیلدی؟ || ال ویرمك، با: الویرمك. || اله ویرمك = تسلیم ایتمك، غمازلق ایدوب خبر ویرمك. || ال یازیسی = ال ایله یازلمش یازی، مطبوعك غیری. || ایکی الم یاقه‌سنده = آخرتده دعوا‌جیسی یم. || ایکی الی بوکرنده = مأیوس و حیران. || درت ال

= ایکی کشی طرفندن چالینیر پیانو اصولی. || درت ال ایله = کمال تهالکله، زیاده چالیشه‌رق: درت ال ایله بر ایشه صارلمق. || خانم الی = اوفق بر آغاجك ویردیکی معروف کوزل قوقولی چیچك، زهر العسل. — بر چوق آلات وسائره‌نك اسملری «ال» اسمنه مضاف اولمغله مدلوللرینك کوچکنی و ال ایله یا الده قوللانیلانی کوستریرلر: ال بیچقیسی، ال دکرمنی، ال آطلاسی.

اَل { با: ایل.

اَل { حرف تعریف. عر. بر اسمك مدلولنی تعیین و تحدید ایتمکه یارایوب، لسانمزده یالکز الحاج، الفقیر، الداعی، الشیخ کبی بعض اسملرله بعض ترکیبات عربیه‌ده واسماء خاصه‌ده واکثریا مضاف ایله مضاف الیه آره‌سنده قوللانیلیر: المفلس فی امان الله، الحکم لله، العیاذ بالله، الامان، الغیاث، محی الدین، عبدالسلام کبی. — بو لفظك همزه‌سی یالکز باشده اوقونوب، ترکیباتده اوقونمدیغی کبی، «حروف شمسیه» دینلان: ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن حرفلرندن اول لامی دخی اوقونمیوب، آلت طرفنده‌کی حرف شده‌لی اوقونور: باب التوبة، نور الدین، عبد الصمد، عبد اللطیف کبی؛ «حروف قمریه» تعبیر اولنان دیکر حرفلردن اول لامی اوقونور: من الباب الی المحراب کبی.

اَلا { ص. [اصلی: آلا] آچیق کوك، آچیق مائی: الا کوز. || چاقر الا = کول رنکنه مائل مائی. [یالکز کوز حقنده مستعملدر.]

اَلا { حه. عر. عر. آکاه اول، باق، دیکله. [لسانمزده دائما بر حرف ندادن اول بولنور:] الا ای بر وبحرك پادشاهی!

اِلّا { د. عر. ١. استثنا بیان ایدر، دن بشقه، دن ماعدا، مکر: بر قالماز اصلا دشمنه الا بیابان عدم. ن. ٢. [اِن - لا] اولمدیغی حالده، عکسی حالده: مکتبه کیتملیسك والاسنی اولادلقدن چیقاریرم. [بو معناده اکثریا واو ایله قوللانیلیر.] ٣. تر. هله، علی الخصوص: آوی چوق سورم الا طاوشان آوینی: (بو حالده مدسز «ایلله» صورتنده تلفظ اولنور): الا اونك طوری. ٤. تر. مطلقا، بهمه حال: الا کله‌جکسکز دیه اصرار ایتدی.

اَلآن { ظز. عر. [ال، حرف تعریف - آن = زمن] ١. شمدی، شمدیکی حالده. ن. ٢. حالا، هنوز، دها، شمدی‌یه قدر: الآن اوراده‌در: الآن کلمدی.

اَلاستیق { ص. [فر. Élastique] طوپلانوب چکیلیر، اسنر. لس. [هله «الاستیقی»، «الاستیقیت» کبی کولونج تعبیرلر استعمالی عبثدر.]

اَلاَمان { حد. عر. [ال، حرف تعریف - امان = م] آ. مان، مدد: الامان! بیچارکانه ایله لطفك رایکان.

اَلِبّا { صذ. جم. عر. فد: لبیب. با: لبیب.

اَلباب { صذ. جم. عر. [فد: لب = ایچ، مغز] عقللر، عقول: اولو الالباب = اصحاب عقول، عقل سلیم صاحبلری. [لسانمزده مفردی بو معنا ایله وجمع مفردینك معناسیله قوللانلماز.]

اِلباس { سذ. عر. [«لبس» دن مص. افعال] کییدیرمه: بیرامده فقرا چوجقلرینی الباس ایتمك عادتیدر.

اَلبَت { ح. [عر. «البتة» دن غلط] ١. مطلقا، بهمه حال: البت کله‌جکدر. ٢. عاقبت، نهایت: باشلا بلان ایش البت بیتر: البت بزم المزه‌ده فرصت کچه‌جکدر.

اَلبَتّه { ح. عر. [اصلی: البتةً] مطلقا، بهمه حال: البته کیدر کلن جهانه.

اَلبِسه { سذ. جم. عر. فد: لباس. با: لباس.

اِلتِباس { سذ. عر. جم: التباسات. [«لبس» دن مص. افتعال] زیاده بکزه‌ین شیئلرك تفریقی خصوصنده حاصل اولان شبهه وتردد: التباس واقع اولدی: دفع التباس ایچون.

اِلتِجاء { سذ. عر. [«لجأ» دن مص. افتعال] صیغینمه، برینه قاچوب کندیسندن حمایه وتصاحب ایستمه: مرحمت الهیه‌یه التجا ایتمکدن بشقه چاره یوقدر. — «التجا کاه» یرینه ملجأ دیمك البته دها فصیحدر.

اِلتِحاق { سذ. عر. [«لحق» دن مص. افتعال] قاتلمه،

منضم اولمه، انضمام: کریده قالمش اولان بلوك طابورینه التحاق ایتدی.

اِلتِحام { سذ. عر. [« لحم » دن مص. افتعال] جرا. یاره‌نك یکی ات پیدا ایدوب قپانمه‌سی.

اِلتِزام { سذ. عر. جم: التزامات. [« لزوم » دن مص. افتعال] ١. کندی اوزرینه لازم عد ایتمه، اختیار: التزام سکوت: ایشه مداخله ایتمه‌مکی التزام ایتدم. ٢. برینك طرفنی طوتمه، طرفکیرلك ایتمه: بری متنبی‌یی ودیکری ابوتمامی التزام ایده‌رك مکابره‌یه کیریشدیلر. ٣. ایجاب ایتدیرمه، موجب اولمه، انتاج: ثروتی ایی یاشامسنی التزام ایتمز، یاشامسنی بیلمز نه زنکینلر واردر. ٤. ار. واردات دولتدن اعشار واغنام کبی بر شعبه‌یی ویا میری یاخود خصوصی بر چفتلك و سائره وارداتنی بدلنی مقسطاً ویره‌جکنه کفیل کوستره‌رك مقطوعاً درعهده ایتمه: بر قضانك اعشارینی التزام ایتدی؛ التزام آلمق؛ التزامه ویرمك؛ التزامانه قاریشمق. || بالالتزام = ایش ایدینه‌رك، صورت مخصوصه‌ده. راست کله دکل: بالالتزام صاریغنی پریشان بر حالده کییردی.

اِلتِزاماً { ح. عر. التزام طریقیله: اعشار التزاماً اداره اولنیور.

اِلتِزامجی { س. واردات دولتی ویا بر چفتلك وسائره‌یی التزامه آلان، التزامانه قاریشوب بو ایشله کچینن آدم، ملتزم.

اِلتِزامجیلق { س. واردات دولتی وبا خصوص چفتلك وسائره وارداتنی مقطوعاً اوزرینه آلانك حال وصفتی وایشی، ملتزملك.

اِلتِزامی { ص. عر. ث: التزامیه. ر. معنای التزامی، دلالت التزامیه = بری دیکرینی ایجاب ایتدیرر ایکی شیئدن برینك ذکریله دیکرینك قصد اولنمسی. || صیغهٔ التزامیه = صرف ترکیده یازملی وسوملی کبی لزوم بیان ایدن صیغه: التزامیهٔ حال: یازملیدر؛ التزامیهٔ ماضی: یازملی ایدی.

اِلتِصاق { سذ. عر. [« لصوق » دن مص. افتعال] یاپیشمه. برلشمه، قاوشمه. بیتشمه: ایکی دمیر یول خطنك التصاقی. || ط. التصاق اجفان = کوز قپاقلرینك یاپیشمه‌سی؛ التصاق مفصل = اویناق یرنده کمیکلرك بربرینه یاپیشمسندن عبارت علت.

اِلتِفات { سذ. عر. [« لفت » دن مص. افتعال] ١. یوز چویروب باقمه: بزم طرفه هیچ التفات ایتمدی. ٢. دقت. اعتنا، احالهٔ سمع اعتبار: التفات ایلمه چوق هندسه‌یه (وهبی). ٣. اظهار توجه، تلطیف، خاطر صورمه، تطییب خاطر، کولر یوزله و لطفکارانه آشنالق: التفاتکزه نائل اوله‌مدق: التفات یوقمی؟ ٤. ر. سوزی مثلا غائبدن مخاطبه، مخاطبدن متکلمه چویرمکدن عبارت اسلوب بلاغت، سورهٔ فاتحه‌ده « ایاك نعبد » آیت کریمه‌سنده اولدیغی کبی.

اِلتِفاتجی { ص. چوق التفات ایدن، هر کسك خاطرینی تطییب ایده‌رك لطفله معامله ایدن، ملتفت. التفاتکار: چوق التفاتجی بر ذاتدر.

اِلتِفاتسزلق { س. التفات ایتمه‌یش، عدم التفات.

اِلتِفاتکار { ص. فا. [التفات‌کار] التفاتجی، ملتفت.

اِلتِفاتکارانه { ص. فا. التفاتجی آدملره مخصوص بر طور نازکانه‌ده واقع اولان: بر نظر التفاتکارانه ایله باقدی. = ح. فا. کمال لتفاتله، التفاتجیلره مخصوص بر طورله: بنی التفاتکارانه قبول ایتدی.

اِلتِفاتلی { ص. التفاتله اولنان: التفاتلی معامله.

اِلتِقاء { سذ. عر. [« لقاء » دن مص. افتعال] برلشمه، قاوشمه: التقاء نهرین: التقاء بحرین: دجله ایله فراتك التقا ایتدکلری یرده.

اِلتِقاط { سذ. عر. جم: التقاطات. [« لقط » دن مص. افتعال] دوشیروب طوپلامه، و علی الخصوص کتب مختلفه‌یه مراجعتله معلومات جمع ایتمه، تتبع: کتب تواریخدن التقاط ایتدیکی معلومات.

اِلتِقام { سذ. عر. [« لقمه » دن مص. افتعال] یوتمه. ذ.

اِلتِماس { سذ. عر. جم: التماسات. [« لمس » دن مص. افتعال] مساوی مرتبه‌ده بولنان ایکی کمسه‌دن برینك دیکرینه بشقه.

سی ایچون ایتدیکی طلب ورجا : خاطره التماسه باقماز حقانیتلی بر آدمدر .

اَلتَمَك { فت. (اون وسائره‌یی) الکدن کچیرتمك، بالواسطه الهمك : بو اونی التمه دن خمور یاپماملی .

اِلتِواء { سذ. عر. [« لوی » دن مص. افتعال] صارلمه، بوکلمه. [لواء نصرت التوا کبی غریب وصف ترکیبلر تشکیلنه‌ده کیرر.] || تث. وجرا. بعض مواد بدنیه‌نك بوکلمسی : التواء شرایین .

اِلتِهاب { سذ. عر. جم : التهابات. [« لهب » دن مص. افتعال] آلولنمه، طوتیشمه، پارلامه : اسن روزکار آتشك بردن بره التهابنه سبب اولدی. || ط. بر عضو مریضه قانك هجومیله حاصل اولان وجعلی حرارت وشیش و قیزارمه : التهاب قلب. التهاب رأس، التهاب شریان، التهاب مفصل، التهاب جفن، التهاب امعاء، التهاب معده، التهاب رحم وسائره .

اِلتِهابی { ص. عر. ژ : التهابیه. ط. آنفاً بیان اولنان التهابه منسوب ومتعلق : آثار التهابیه .

اِلتِیام { سذ. عر. [« لأم » دن مص. افتعال] (یاره) قپانوب اوکلمه : یاره‌سی التیام بولدی .

اِلتِیام پذیر { ص. فا. قپانه بیلیر، اوکسی ممکن (یاره). [ذاتاً ترکیب سقیم اولدیغی حالده، بر یاره حقنده قپاندی معناسیله « التیام پذیر اولدی » دیمك بسبتون مناسبتسزدر .]

اِلجاء { سذ. عر. جم : الجاآت. [« لجأ » دن مص. افعال] اجبار، مضطر براقمه : الجای ضرورتله؛ الجاآت زمانیه‌دن. [عربیده برینی ملجأ آرامغه مجبور ایتمك، وبرینك التجاسنی قبول ایله کندیسنی حمایه ایتمك، وحق تعالایه توکل ایلمك معنالرینه کلوب، بزجه مستعمل اولان معناده استعمال اولنماز. ایلك معناسیله برآز مشابهتی وار ایسه‌ده، ینه مناسبتسزدر.]

اَلجك { س. الدیون .

اَلچی { س. با : ایلچی .

اَلحاج { سذ. عر. [ال = حرف تعریف . حاج = حاجی] با : حاجی .

اِلحاح { سذ. عر. [« لح » دن مص. افعال] تکلیفده اصرار، ابرام : قالمقلغم ایچون چوق الحاح ایتدیلر .

اِلحاد { سذ. عر. جم : الحادات. [« لحد » دن مص. افعال] ١. اعتقاد صحیحدن نکول، حق تعالانك وارلغنه و وحدانیته اینانمایش. ٢. [مصدریت معناسنی تضمن ایتمکسزین] دینسزلك، اعتقادسزلق، عقیده فسادی : اصحاب الحاد = ملحدین.

اَلحاصِل { ح. عر. [ال = حرف تعریف. حاصل = حصول بولان] حاصلی، خلاصهٔ کلام، نتیجهٔ کلام، فی الجمله .

اِلحاق { سذ. عر. جم : الحاقات. [« لحق » دن مص. افعال] قاتمه، ضم وعلاوه ایتمه : او وظیفه‌یی‌ده فلان مأموره الحاق ایتدیلر. || د. کلمه‌نك آخرینه بر حرف ویا ادات علاوه‌سی : یاء نسبت اسملره الحاق اولنور. = جم. الحاق وعلاوه اولنان شیئلر : او اوك بعض لحاقاتی واردر .

اَلحال { با : فی الحال.

اَلحالةُ هٰذِهِ { ظز. عر. شمدیکی حالده، بوکونکی کونده، الیوم، حالا، هنوز: نجدك بدوی عربلری الحالة هذه عربینك فصیحنی سویلیورلر.

اَلحان { سذ. جم. عر. فد : لحن. با : لحن .

اَلحَذَر { ح. عر. [ال = حرف تعریف . حذر = صاقینمه] صاقین، صاقینه‌لم، صاقینملی .

اَلحَقّ { ح. عر. [ال = حرف تعریف . حق = م] طوغریسی، حقیقةً . بحق .

اَلحُکمُ لِلّٰه { ح. عر. [ال = حرف تعریف . حکم = م، لله = اللهکدر.] حکم اللهکدر. [توکل وتسلی تعبیریدر.]

اَلحَمدُ لِلّٰه { ح. عر. [ال = حرف تعریف . حمد = شکر . لله = اللهکدر] شکر اللهه، جناب حقه شکرلر اولسون : الحمد لله علی. التمام = بیتدیکنه اللهه شکرلر اولسون: الحمد لله علی کل حال = هر حالده اللهه شکرلر اولسون.

اِلخ { « الی آخره » تعبیرندن مقطوعدر، که سائرلری ویا آلت طرفی‌ده بویله‌در دیمکدر؛ وقس علیه البواقی کبی .

اَلدّاعی { با : داعی .

اَلدوان { یاخود الدوون ویا:

اَلدیوَن { س. ا «ال» دن ا اله کچیریلن دری وغات یاخود یوك وقماشدن ال محفظه‌سی، اللك، الجك. ا «الدیونلك» تعبیری غلطدر. ا

اَلدیوَنجی { س. الدیون یاپان و صاتان آدم.

اَلَذّ { ص. عر. ا «لذیذ» دن ستف. ا دها ویا پك لذتلی: قایصی الذ بر میوه‌در؛ میوه‌لرك الذی خرمادر.

اِلزام { سذ. عر. جم: الزامات. ا «لزوم» دن مص. افعال ا ١. دولتك بر وارداتنی ویا بر چفتلك و سائره‌یی التزامه ویرمه، التزام ایتدیرمه. ا. ٢. مباحثه‌ده دلائل و براهین قویه ایرادیله خصمی اسکات ایتمه، مناظره ده غلبه: اونی الزام ایتدم: او مباحثه ده هیچ الزام اولنماز.

اَلزَم { ص. عر. ا «لازم» دن ستف. ا دها ویا پك لازم، اك لزوملی، پك مقتضی: بو کون اورایه کیدلمك الزمدر.

اَلزَمیَّت { سث. عر. پك لزوملی ومقتضی اولان شیئك حالی، صوك درجه ده لزوم و اقتضا؟ بوایش الزمیت تحتنده‌در. ا عربیده مستعمل اولمیوب قیاسله اویدورلمش بر لغتدر. ا

اَلَست { س. جناب خلاقك بشری یارادوب «الست بربکم» بیوردیغی زمان، ابتدای خلقت بشر: روز الست.

اَلسَّلام { ح. عر. ا ال = حرف تعریف. سلام = م. ا سلام. تحیات اولسون: السلام ای سرور اولاد آدم! السلام ای آل یاسین! ا والسلام = آرتق سلامدن بشقه دیه‌جك قالمدی، ایشته اوقدر: ایستم والسلام: بویله ایسترم والسلام.

اَلسِنه { سذ. عر. فد: لسان. با: لسان.

اِلصاق { سذ. عر. ا «لصوق» دن مص. افعال ا بیتشدیرمه، قاوشدیرمه: دمیر یول، تلغراف خطلرینی الصاق ایتمك.

اَلصَّلا { ح. عر. ا اذانده‌کی «حی علی الصلا» دن مأخوذ ا میدان اوقومه تعبیری، کندینه کوکنن میدانه چیقسین! ایشته میدان: نار عشقه تحمل ایدن وار ایسه الصلا!

اَلطاف { سذ. جم. عر. فد: لطف. با: لطف.

اَلطَف { ص. عر. ا «لطیف» دن ستف. ا دها و یا پك لطیف وخوش. ا.

اَلعِیاذُ بِاللّه { ح. اللهه صیغندق، الله اسیرگسین، معاذ الله، نعوذ بالله!

اِلغاء { سذ. عر. ا «لغو» دن مص. افعال ا قالدیرمه، بوزمه، حکمسز براقمه، لغو و فسخ وابطال ایتمه: مأموریتی الغا اولندی: قانونك او ماده‌سنی الغا (فسخ) ایتدیلر: الغای قوائم نقدیه. ا عربیده‌کی معا. نیستك بری بوکا قریب ایسه‌ده، تمامیله اویمیور. ا

الغار { س. با: ایلغار. ا بعض لغویونمز افعال بابنك مصدرینه اولان مشابهتنه آلدا. نه‌رق بو لغتی عربی دیه قید ایتمشلردر! ا

اَلغاز { سذ. جم. عر. فد: لغز. با: لغز.

اَلغَرض { ح. عر. ا ال = حرف تعریف. غرض = مقصد ا مقصدم شوکه، دیه جکم شوکه، کله‌لم مقصده.

اَلف { عد. عر. جم: آلاف، ألوف. ١. بیك، هزار: الف کاملده = تام ١٠٠٠ تا. تاریخنده. ٢. بیك سنه‌دن یعنی اون قرندن عبارت زمان: هجرت نبویه‌نك الف اولی اواخرنده، الف ثانیسی اوائلنده.

اَلِف { سث. عر. ا عبرانیجه‌دن مأخوذدر. ا الفبامزك ایلك حرفنك اسمی: الف ممدوده = اوزون الف؛ الف مقصوره = قیصه الف. عربیده یالکز فتحه‌یی تقویه ایدنه الف، ومتحرك یاخود ساکن اوقونانه همزه دینلیرسه‌ده، لسانمزده (ا) شکلنده یازیلانه علی الاطلاق الف دینلوب، همزه اسمی (ء) شکلنه حصر اولنمشدر. ا مج. طوغری وموزون قد، قامت سهی. عر.

اَلفاظ { سذ. جم. عر. فد: لفظ. با: لفظ.

اَلِفباء { سذ. عر. ١. حروف هجا ترتیبی، طاقمی: الفباء ترکی، الفباء عربی. ٢. حروف هجایی و تهجی اصولنی حاوی رساله.

اُلفَت { سث. عر. ١. آلیشمه، انسیت، امتزاج: یازی

ایله الفت ایتمشدر؛ بو هوا ایله الفت ایده‌مدم. ۲. کوریشمه، قونیشمه، اختلاط: کیمسه ایله الفت ایتمز: الفتدن قاچار. ۳. دوستلق، محبت، وداد: شرط الفت ترك کلفتدر. ٤. خوی ایتمه، اعتیاد: توتون مضر بر شیئدر اما الفت ایدنلر واز کچه مزلر. || گرم الفت = صیقی صیقی کورشن، ایچلی دیشلی. — الفتگر والفتگری کبی تعبیرلر استعمالندن احتراز ایتملی.

اَلفِراق { حـ. عر. | ال = حرف تعریف. فراق = آیریلق } الوداع!

اَلفیّه { سف. عر. بیك بیتدن مرکب قصیده. | بر چوق قصائد عربیه یه اسمله شهرت بولمشدر. }

اِلقاء { سذ. عر. ج: القاآت. | « لقاء » دن مصد. افعال } قومه، براقمه، آتمه: قایغی دکیزه الما ایتمك: نفسنی تهلکه یه القا ایتمك: آتش، نفاق القا ایتمك. = ج: مضر سوزلرله ذهن چویرمه، اغفال، افساد: بر طاقم القاآته قاپلدیلر: القاآت بدخواهانه.

اَلقاب { سذ. جـ. عر. فد: لقب. | با = لقب. = تر. فد: اصحاب رتبه یه ویریلن عنوان، رفعتلو، عزتلو وسائره.

اِلقاح { سذ. عر. | « لقح » دن مصد. افعال | (آینیر) دیشیسنی کبه براقمه، دول آلدیرمه. || بـا. انجیر وخرما کبی آغاجلرك چیچکنه ارکلرینك تخمی کیدوب مثمر اولمسنی انتاج ایتمه. || ظاهر الالقاح، خفی الالقاح = نباتاتك فعل القاحك صورت وقوعنه کوره تقسیملری.

اَلقِصّه { حـ. عر. | ال = حرف تعریف. قصه = حکایه } حکایه مزه، مانحن فیه مزه کلام، خلاصه، الحاصل.

اَلَك { سذ. الهجك آلت که اینجه تختهدن بر دائره ایله بر یوزینی قاپلایان آز چوق سیرك کتن یا ایکدن ویاقیلدن برتولدن عبارتدر. || الکدن کچیرمك = الهمك: مجـ. اینجه دن اینجه یه آرایوب تفتیش و تحقیق و یا انتخاب ایتمك.

اُلکا { با: اولکه.

اَلکتریق { سـ. (فر. Électricité) | م. بعض اجسامده هر شیئی کندینه چکمك خاصه‌سی، کهربائی: الکتریق مثبت، منفی = بو خاصه‌نك ایکی جهتی. || آلت الکتریق = الکتریق ماکینه‌سی. || الکتریق حیوانی، کیمیوی. || قطب الکتریق = الکتریقك مرکزی. || مقیاس الکتریق، الکتریق پیما = الکتریق تقدیره و اولچمکه مخصوص آلت.

اَلکتریقی { صـ. م. الکتریقه منسوب و متعلق و الکتریق خاصه‌سنی حائز، کهربایی. || ط. تداوی الکتریقی = الکتریق واسطه‌سیله تداوی اصولی.

اَلکتریقیّت { سف. عر. م. الکتریقلشمه، الکتریقلشدیرمه، الکتریق حصولی، کهربائیت. | لغات مولده دندر. } || قابل الکتریقیت = الکتریقلشه بیلن (جسم).

اَلکجی { سـ. ۱. الك یاپان و صاتان آدم و یا قاری. ۲. چنکانه قاریسی. = صـ. مجـ. آچیق صاچیق ونامویسی شبهه لی (قادین).

اَلکامَك { یا الکه‌مك. فد. الکدن کچیرمك، الهمك.

اَلکم صاغمه { سـ. هوادهایچه بلوط وبخار بولندیغی وقت ضیای شمسك بونك ذراتندن کچرکن انکسار ایله بو ضیایی ترکیب ایدن الوانك آیرلمه‌سندن حاصل اولان رنکارنك حلقهٔ عظیمه که کاه تك وکاه چفت اولور، قوس قزح. | عربجه ظنیله « علائم سما » صورتنده تحریری عبثدر. }

اَلکمَك { فـ. ۱. ال ایله ایتیشه‌رك شقاسی لاشمق، ال شقاسی ایتمك. ۲. دوکشمك، مشاجره ایتمك. ۳. کوچی دکه‌مك.

اَللهمَك { یا اللهمك. فد. ۱. ال طوقنه‌یرمق، ال ایله طوتمق، الده قاریشدیرمق. ۲. ال ایله یوقلامق. ۳. اورسه‌لمك. ٤. ال قاریشدیرمق، مداخله ایتمك. ٥. ایتوب طرد و دفع ایتمك.

اَللّه { سـ. الملك فعلی. بـا: الملك. = صـ. ال ایله سچلمش، برر برر آیرلمش، سچمه، منتخب: الله کومور.

اَللنجی { عـ. قرق طقوزدن صکره کلن، اللی نصابنه

واصل اولان : اللنجی دفعه. سنه‌نك اللنجی هفته‌سی .

اَللَنَمَك (فج. ١. ال ایله طو- قنلق. قور جا لانمق. ٢. اوزسه لمك. ٣. ایتیلوب طرد ودفع اولمق، قوغلمق.

اَللّٰه (سند. عر. ال = حرف تعریف. اله = معبود ، خالق کائنات اولان وجود مطلق. تکری، رب، مولی، خدا، ایزد. الله اعلم = الله دها ایی بیلیر. غالبا. ظن ایدرم. || الله اکبر = الله بیوکدر، مقام تحیرده. || الله الله! مقام تعجب وانفعالده. || الله اصلاح ایتسین! محتاج اصلاح بر شئ حقنده دیلنیر. || الله انجامی خیر ایلیه! نتیجه‌سی تهلکه‌لی کورینن بر ایش حقنده. || الله انجسون! الله حقیچون، قسم طوغریسی. حقا. || الله ایتسین! معدنه ... ایتسین. یرسون = حذر. || الله ایتسون ویرسین = ... || الله بدد ایتیسه ترجمه دعا. الله بره قسم مقدمه. الله بر سوز بر سوزدن دونلیه‌جکنی تامین مقدمه. || الله بلا ویره‌سی بد دعا. || الله بیلیر = الله عالم خدا عالم. || اللهدن بولی یوقسون! بد دعا. || اللهدن قورق = یاپمه. کناهدر. اللهدن قورقماز = ظالم، انصافسز. || الله سلامت ویرسین! عزیمت ایدنلره دعا. الله صبر ویرسین! الله صبر أجر احسان ایلیه! بر آجی وآفت حالنده سویلنیر تسلی دعاسی. || الله عشقنه ! الله حقیچون! اللهی سورسه‌ك! قسم. الله عقلنی ویرسین! یولسز بر حرکتده بولونانلر حقنده. الله عمرلر ویرسین = دعا و تشکر مقامنده. || الله قاوشدیرسون! بر سودیکندن آیریلانه اولنان دعا. الله کریم! بر محرومیت و تباح حالنده سویلنیر تسلی و امید دعاسیدر. || اللهم! ربی، الهی! || الله ویرسین! بر نعمته نائل اولانلر حقنده بیان محظوظیت واولیانلر حقنده دعادر. || اللهی سورسه‌ك! الله عشقنه! قسم آمان الله، آمان اللهم ! آمان یارب! || الحکم لله ! امر اللهکدر، رضا وتوکل تعبیری. || الحمد لله = شکر اللهه، انعام دعاسیدر. || العیاذ بالله! اللهه صیغندق . || ان شاء الله = الله ایسترسه. || بالله! تالله! والله! الله حقیچون، قسم. || بسم الله = اللهك امریله. || تجاوز الله عنه. عن سیئاته = الله قصورینی عفو ایتسین. || تعالی الله! مقام حیرنده دیلنیر. || حسبنا الله = الله بزه کافیدر. || رحمه‌الله (ذ) رحمها الله (أ)، رحمهما الله (ت)، رحمهم الله (ج) و رحمة الله علیه. علیها، علیهما، علیهم = الله رحمت ایلیه! اولولر حقنده دعا. || رضی الله عنه، عنها، عنهما، عنهم = الله راضی اولسون! صحابه وتابعین وسائر اعاظم ملت حقنده دعا. || سبحان الله! مقام تقدیس وتعجبده مستعملدر. || شهدالله = الله شاهدمدر. || عفا الله عنه. عنها، عنهما، عنهم = الله عفو ایتسین. || علم الله = الله بیلیر، قسم. علم الله له، لها، لهما، لهم = الله معلو ایتسین. || قدس سره = الله سرینی تقدیس ایتسین. اولیا وصوفیون حقنده دعا. || کفی بالله شهیداً = اللهك شهادتی کافیدر. || ماشاء الله! مقام تحسین وتقدیرده ونظردن وقایهٔ دعا. || مدد الله ! یارب مدد ! || معاذ الله، نعوذ بالله = اللهه صیغنسدق. — ا « اللهی » و« اللهیان » دیه ملی : « الهی » و« الهیون » دیمیر . — لسان عوامده مستعمل اولان « اللالم » کله‌سی الله اعلم ترکیبندن غلطدر.)

اَللهمَك (اللهمه. با : اللمك و سائره .

اَللی (عد. ا اصلی وج : الیك) ایش دفعه اون، یوزك یاریسی، خمسین، بنجاه : اللی کون، اللی قیون .

للی (ص. ١. الی اولان. ذوالید، دستدار : انسان ایکی اللی ایکی آیاقلی ومیمون درت اللی بر حیواندر. ٢. صاب وقوایی اولان : اللی شمعدان .

اَللیشَر (عد. بهرینه و یا بهره دفعه‌سنده الی : جمله‌سنه اللیشر غروش ویردیلر: آرابه‌لره اللیشر تخته قورلر .

اَللیلك (ص. ١. اللی غروش و سائره قیمتنده اولان: اللیلك توتون. ٢. اللی عدد ویا پارچه‌دن مرکب یاخود اللی شیئی حاوی اولان : اللیلك دفتر (اللی یاپراقلی). ٣. اللی یاشنده اولان : اللیلك بر آدم. = س. ١. اللی عددی. ٢.

اللی غروش ویا پاره وسائره قیمتنده سکه : بر الیلك دکر.

اَلَم { سذ. عر. جم : آلام. ١. آغری، آجی، صانجی، وجع. ٢. کدر، درد، غم : الم چکمك = کدر ایتمك، غم یمك. || ط. اعضاء بدن اسملرینه اضافتله وجعلی بر طاقم امراضك اسامیسنی تشکیل ایدر : الم اذن، الم معده.

اَلما { س. [اصلی : آلما] معروف میوه‌که کثریا یشیل ایله صاری وبیاض آره‌سنده اولوب بعضاً بر طرفی ویا هر طرفی آز چوق قرمزی‌یه مائل اولور، تفاح، سیب : آرناؤد، آماسیه، فریق الماسی. || مج. یووارلاق شیء، طوب، کره‌جك : کوز، چکه الماسی. || آجی الما، دوه، دیکن الماسی = نباتك انواعی. || یر الماسی = شکلی پتاته‌یه ولذتی المایه بکزر معروف بر کوك که سبزه قبیلندن اولوب اتلی وزیتون یاغلی یمکی اولور. || الما باش = بر جنس اوردك. || الما کورك = تیلکی پوستنك بر جنسی که کنارینه الما دیبی دینور. || بر المانك یاریسی = پك مشابه، زیاده بکزر. || قیزیل الما = وقتیله روما شهرینه اطلاق اولنوردی.

اَلماجق { س. ١. اویلق کمیکنك باشی، رضعه، تفاحه. ٢. چیقندیلی کمیك : یناق، چکه الماجغی.

اَلماجی { س. الما صاتان آدم.

اَلماس { س. [یو. Ἀδάμας] معروف ذی قیمت پارلاق طاش که اك مقبول جنسنه پرلانته دیرلر، جوهر، کوهر. = ص. جوهردن معمول ویا جواهرله مزین : الماس یوزوك، کوپه. || مج. پك عزیز وقیمتدار، پك پارلاق ودلبر : الماسم، الماس یارم. || الماس پارچه‌سی = پك پارلاق وکوزل شخص.

اَلماسپاره { س. فا. [الماس = م. پاره = پارچه] الماس پارچه‌سی، پك کوزل و پارلاق شخص.

اَلماستِراش { س. فا. [الماس = م. تراشیدن یونتمق.] جامك اك مقبولی که الماسله ویا الماس کبی یونتلمش ظن اولنور، بللور، قریستال. = ص. بو حالده اولان بللوردن معمول : الماستراش بارداق.

اَلماسجی { س. الماس وسائر مجوهرات یاپان و صاتان آدم، جواهرجی.

اَلماسِیه { س. طوکمش ات صوییله شکر وسائره‌دن معمول بللور کبی پارلاق و شفاف بر طاتلی : الماسیه طباغی = بو طاتلی‌یه مخصوص طباق.

اَلمالق { س. الما آغاجلرینی حاوی باغچه، الما آغاجی اورمانلغی.

اَلمالی { ص. ١. الما ایله یاپلمش. ٢. الما آغاجی چوق (یر).

اَلمَزده { ص. فا. [الم = کدر. زدن = اورمق] درد وکدره مصاب، آجی کورمش، مکدر، غم دیده.

اَلَمَك { یاخود الهمك. مض : الر. فت. الکدن کچیرمك، الکله چالقامق، الکله‌مك : اونی الرلرده صکره خمور یایارلر. || مج. ١. اینجه‌دن اینجه‌یه آرایوب طرایه‌رق تحری و تفتیش ایتمك. ٢. سچمك. انتخاب ایتمك. || اینجه المك = دیبنه طاری اکمك.

اَلَمَك { یاخود الهمك. مض : الر. فت. (ایپلیکی) المگه‌دن کچیره‌رك صارمق : ایپلیك المك.

اَلمگه { س. ایپلیك صارمغه مخصوص برقاچ دکنکدن وآغرجه بر قاعده‌یه صاپلانمش بر میلك اوزرنده دونر اوفق طولاب : ایپلیکی المگه‌یه آلمق.

اَلمه { یاخود الهمه. ص. ١. الکدن کچیرلمش، النمش : المه اون. ٢. سچلمش، انتخاب اولنمش : المه کومور.

اَلَنمك { فج. ١. الکدن کچیرلمك : پرنج اونی بو الکله النمز. ٢. مج. تحری و تفتیش اولنمق. ٣. سچلمك، انتخاب اولنمق.

اَلواح { سذ. جم. عر. فد : لوح. با : لوح.

اَلوان { سذ. جم. عر. فد : لون. با : لون. = ص. تر. فد. بر قاچ رنکلی، رنکارنك. آلاجه‌لی : الوان کاغد، الوان باصمه.

اَلوداع { ترکیب عر. [ال = حرف تعریف. وداع = آیرلمه] اللهه ایصمارلادق، اللهه امانت اولك : الوداع ای خاك حسرت، الفراق ای سنك غم!

أَلوف (عد. ج. عر. فد: الف. با: الف.

أُلوهِيَّت (سث. عر. [«اله» دن سمص.] تكريلق، معبوديت: الوهيته معتقد، الوهيتى منكر.

أَلويرمَك (فل. [ال. ويرمك] ١. يتمك، كفايت ايتمك، كافى اولمق: بو قدرى بكا الويرر. ٢. مناسب وموافق اولمق، اويمق، اويغون كلمك: او بنم ايشمه الويرمز. ٣. فائده لى ونافع اولمق، حسابه كلمك: اونك تكليفى بكا الويرمز. ٤. وقوع بولمق، واقع اولمق، چوكمك، حكمنى اجرا ايتمك: ندامت الويردى. || الويرر = كافى، يتر، آرتق ايستمز.

أَلويريش (سـ. ١. كفايت، كافى ووافى اولمه. ٢. مناسبت، موافقت، اويغونلق. ٣. فائده، نفع، حسابه كلمه، منافعه مطابقت.

أَلويريشلى (صـ. ١. كافى، وافى. ٢. مناسب، موافق، اويغون: او بكا چوق الويريشليدر. ٣. نافع، مفيد، حسابه مطابق، منافعه اويغون: بو آيش ويريش بكا الويريشلى چيقمدى.

أَلويه (سذ. ج. عر. فد: لواء. با: لواء. [تشديدله تلفظى غلطدر.]

إِله (سذ. عر. ؤ: الهه. ج: آلهه. معبود، تكرى: اله الخلق. اله كائنات: مرجع صائبه عندنده حرب الهى وزهره حسن و عشق الهه‌سى زعم اولنوردى؛ جاهليتده عربلر آلهۀ متعددەيه عبادت ايدرلردى؛ حضرت داود جناب خلاقه مجازاً الهالآلهه نامنى ويريور.

إِلهاب (سذ. عر. [«لهب» دن مصد. افعال] ١. آلولديرمه، طوتيشديرمه. ٢. التهابه اوغراتمه، شيشيروب عفونتلنديرمه. ؤ.

إِلهام (سذ. عر. ج: الهامات. [«لهم» دن مصد. افعال] ١. حق تعالى عبادينك قلبنه بر شيء القا ايتمه: كنديسنه بو حقيقت الهام اولندى: آتيدق الهام طريقيله هدايته نائل اولدى. ٢. من طرف الله برينك قلبنه القا اولنان شيء: بو بر الهام ربانيدر: سوزلرى الهامات قبيلندندر.

إِلٰهه (سث. عر. جاهليتده ديشى زعم واعتبار اولنان بت وصنم ياخود معبودۀ موهومه.

إِلٰهى (صـ. عر. ؤ: الهيه. [«اله» دن سمذ.] الوهيته وحق تعالى حضرتلرينه منسوب و متعلق، من طرف الله اولان: امر الهى، اوامر الهيه، صنع الهى، الطاف الهيه. — الوهيته قائل اولديغجون حكيم شهير افلاطونه لقب اولوب، افلاطون الهى دينلير.

إِلٰهى (ندا. عر. [«اله» ايله ياء تكلمدن مركب] ربم! اى بنم اللهم: الهى. پادشاهلر پادشاهى! الهى، سن بيليرسك. = تر. حيرت وتعجب مقامنده ايراد اولنه‌رق آلتنده منادى صورتيله بر اسم بولنور: الهى چوجق! الهى احمد بك! نه تحفه‌لك! ديمك.

إِلٰهى (سـ. تر. حق تعالى حضرتلرينه مناجات ونعتى حاوى قصيده‌كه اكثريا «الهى» تعبيريله باشلايوب تكيه‌لرده اوقونور: كوزل سسله بر طاقم الهيلر اوقوديلر.

إِلٰهيّات (سث. جـ. عر. فلسفه‌ده بحث الوهيتدن و الوهيته متعلق مسائلدن بحث ايدن قسمى.

إِلٰهيّون (سذ. جـ. عر. ١. الوهيته وحق تعالانك وارلغنه اينانان فلاسفه وسائره. ٢. فلسفه‌ده الهيات قسميله اشتغال ايدنلر.

إِلى (حج. عر. انتها بيان ايدر، يه، به قدر، يه‌دك، به‌دكين، تا. [بعض تركيبات عربيه‌ده تصادف اولنور:] الى آخره = صوكنه‌دك: الى ماشاء الله = اللهك ايستديكى وقته دك: الى غير النهايه = صوكسز اولميان وقته‌دك، ابدياً: الى الابد = كذا: من اوله الى آخره = ابتداسندن نهايتنه‌دك: من الباب الى المحراب = قپودن محرابه‌دك، جملة: الى الآن شمدى‌يه قدر.

أَليَاف (سذ. جـ. عر. فد: ليف. با: ليف.

أَليف (صـ. عر. [«الفت» دن صمث.] الفت ايدن، آشنا، محب. ؤ.

أَليق (سـ. عر. [«لايق» دن ستف.] دها وياپك واك لايق ومناسب اولان: او آدم بوايشه اليقدر.

اَلیم { ص. عر. ژ: الیمه. [« الم » دن صش.] ١. آغریتان، وجعی موجب: ضرب الیم، ضربهٔ الیمه. ٢. شدتلی، چوق درد والمی موجب: عذاب الیم.

اَلیَوم { ظز. عر. [ال = حرف تعریف - یوم = کون] ١. بو کون، بو کونکی کونده، الحالة هذه: الیوم موجود بولنان ذخیره؛ الیوم استعمال اولنان لسان. ٢. حالا، هنوز، شمدی‌یه قدر: حافظك تربه‌سی الیوم شیرازده قائمدر.

اَلیَوی { ص. عر. ژ: الیویه. [« الیه » دن سمنـ.] تـ. صاغری بوتلرینه منسوب ومتعلق: عروق الیویه.

اِلیسه { سث. عر. ژ: الیتین. تـ. صاغری بوتی.

اِلَیْه { ترکیب عر. ژ: الیها، ژ: الیهما، جـ: الیهم. [الی حرف جریله ضمیر متصل غائبمدن مرکب. بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور.] اوکا، اونلره کندیسنه، کندیلرینه: مومی الیه، مومی الیها، مومی الیهما، مومی الیهم = کندیسنه، کندیلرینه ایما اولنان؛ مشار الیه، مشار الیهما، مشار الیهم = کندیسنه کندیلرینه اشارت اولنان: مفعول الیه = اسمك « آدمه، دوه‌یه » کبی حالتی: مضاف الیه = ینه اسمك « آدمك. دوه‌نك » کبی حالتی.

اِلَیها { و:

اِلَیهِم { والیهما. با: الیه.

اَم { سـ. [اصلی مدله اولوب. ایهام قبیحدن طولایی مدی اسقاط. ونهایت ترك اولنمشدر.] علاج، دوا. مداوات.

اِم { ام ویم، یم. فل. [« ایمك » مصدر غیر مستعملندن مضارعك نفس متکلم وحده صیغه‌سیدر. دائما خبر یرینی طوتان بر اسم یا صفت و یا ظرفدن صکره بولنوب، اونك آخری ساکن ایسه، همزه حذف اولنه‌رق حرکه‌سی ماقبلنه ویریلیر: ومتحرك ایسه « یم »، « یز » صورتنده توللانیلیر.] وارم، موجودم، بولنورم: بنم، بورادهیم، بن ایی‌یم، بن ترکم. تصریفی بو وجهله‌در:

(مضارع)

ام	از
سك	سکز
در	درلر

(ماضیٔ شهودی)

ایدم	ایدك
ایدك	ایدکز
ایدی	ایدیلر

(ماضیٔ نقلی)

ایمشم	ایمشز
ایمشك	ایمشکز
ایمش (در)	ایمشلر (در)

(شرطیه)

ایسه‌م	ایسه‌ك
ایسه‌ك	ایسه‌کز
ایسه	ایسه‌لر

(صیغهٔ حالیه)

ایکن.

دیکر صیغه‌لری متروك اولوب، « اولمق » فعلندن استعاره اولنور. عربیده فعل اسنادی بولنمدیغنه قیاساً، حدث وزمانی وفعلك کافهٔ احوال وشرائطنی حائز اولان بو کلمه‌لره « ادات اسناد » نامنی ویرمك علم صرفجه بیوك بر خطادر.

اُمّ { سث. عر. جـ: امهات. آنا، نینه، والده، مادر: ام المؤمنین = ازواج مطهرهٔ جناب نبوی‌یه ویریلان عنواندر. || ام الخبائث = شراب، مسکرات. || ام دنیا = مصر، قاهره. || ام الرأس = دماغ. || ام قرآن = سورهٔ فاتحه. || ام القری = مکهٔ مکرمه. || ام الولد = چوجق آناسی اولان اوطه‌لق جاریه. || لأُمٍّ = والده طرفندن (قارداش)، باباسی آیری: لام برادری، همشیره‌سیدر.

اَمّا { حر. عر. [ترکجه ده همزه مدله اوقونور] ١. لکن، آنجق، شو قدر وارکه: بیلیر اما سویلمز. ٢. قالدی‌که، کله‌لم، کلنجه: اما او راضی اولمیه‌جقمش، کندی بیله‌جکی ایشدر. [« که » علاوه‌سیله پك عجمانه بر شیوه آلیر.] ٣. ادات تعجب واعظام: اما یاپدڭ! اما یازی! اما نه یازی! اما سس ها! اماده سس! || اما بعد = کتاب و نطقده دعادن صکره مقصده کیریشیله‌جکی وقت ایرادی معتاد بر تعبیردر.

اِماته { سث. عر. [« موت » دن مصـ. افعال] اولومی موجب اولمه، اولو حالنه قومه. ز.

اَماثِل { صـذ. جـ. عر. [فـد: « امثل » غیر مستعمل ستـ.] اشلر، امثال، اقران: افتخار الاماثل والاقران.

اَماجِد { صـذ. جـ. عر. فـد: امجد. با: امجد.

اَمارَت { سف. عر. (« امر » دن) ١. امیرلك، بكلك، بر امیر و یا بكك حال و صفتی: امارت مكهٔ مكرمه. ٢. برامیر یابك ویا پرنسك تحت اداره سنده بولنان مملكت، بكلك، پرنسلك: بلغارستان امارتی .

اَماره { سف. عر. ج: امارات. علامت، نشان، اثر: بورادن یكمش اولدیغنه دلالت ایده جك هیچ برامارهیه دسترس اولهمدی؛ حد. قرینه .

اَمّاره { صف. عر. (« امر » دن سمب. مذكری قوللا. نماز.) زیاده سیله امر ایدیجی، مجبر: نفس اماره = انسانه سیآتی امر ایدن نفس وشهوتی .

اَماكِن { سف. ج. عر. فد: مكان. با: مكان .

اِماله { سف. عر. (« میل » دن مصد. افعال) بر طرفه اگمه، یاتیرمه، میل ایتدیرمه. || د. مقصور اوقونمق لازم كلن حركهنك وزنه اویسون دیه غیر طبیعی اولهرق مدی كه معیبات نظیمه دندر .

اِمام { سف. عر. ج: أئمه. ١. نمازده كندیسنه اقتدا اولنان ذات، جماعته نماز قیلدیران ذات: فلان جامع شریفك امامی؛ محله امامی، كه جامعده نماز قیلدیرمغله برابر محله سی خلقنك بلدیه یه متعلق امورینی و جنازه و نكاح ایشلرینی ده كورور؛ طابور، آلای امامی = عسكره نماز قیلدیرمق اوزره بهر طابور والای معینده بولنان امام كه طریق علمیه منسوب اولمغله برابر صفت عسكریه یی دخی حائز اولوب صاریق صارار و جبه سنده شریتلری اولور. ٢. امور مذهبیه ده مقتدا به و پیشوا اولان ذات. بو معنی ایله امام عنوانی الك اول حضرت علی (رضه) افندمزله سبطین مكرمینه وامام حسین (رضه)ك نسللرندن بربرینی متعاقب طقوز ذاته ویریلوب، جمله سنه ائمهٔ اثنا عشر دیرلر. ٣. شرع شریفده اجتهاد ایدوب رأی صاحبی اولان ذواتك بهری: امام مالك، امام شافعی. ٤. بر علم وفنده سوزی سند اتخاذ اولنه جق درجه ده رسوخ وید طولی قزانان ذات: امام غزالی، امام سیبویه، ائمهٔ نحاة. ٥. خلیفهٔ مسلمین، امیر المؤمنین. بو معنی ایله بو كونكی كونده یالكز قوللانلیور. آنجق امام المسلمین دینلیر. || امام اعظم = ابوحنیفه نعمان بن بشر حضرتلری. || امام اوی = مقدما قادین توقیفخانه. سی. || امام بایلدی = زیتون یاغلی بر نوع پاطلیجان یمكی .

اِمامَت { سف. عر. ١. اماملق، نماز ده كندیسنه اقتدا اولنان ذاتك حال و صفتی، اماملق: بو جامعده كیم امامت ایدیور؟ ٢. امور مذهبیه و علومده امام عنوانی. ٣. خلافت جلیلهٔ اسلامیه .

اِمام زاده { سف. فا. امام اوغلی، بابانك امام و یا امام عنوانی حائز آدم .

اِماملق { سف. امام صفت و وظیفه. سی: بو جامعده كیم امامله ایدیور؟

اِمامه { سف. ١. چبوق وسیغاره. لفك باشنه طاقیلان كهربا وسائره دن آغزلق. ٢. تسبیحك باشنده كی اوزون دانه كه ایپلیكك ایكی اوجی بونك ایچندن كچوب قامچیه ربط اولنور .

اِمامه جی { سف. كهربا وسائره دن چبوق امامه سی و سائر شیئلر یاپان صنعتكر .

اَمان { سند. عر. ١. قورقو. سزلق، امن، امنیت: امن وامان بركالدر. ٢. عفو، مساعده: امان ویرمك. ٣. استیمان، رعی: امان ایستمك. || الامان = عفو، مرحمت، مدد! || امان ویرمه مك = مساعده ایتمه مك، اصلا مرحمت اتیمیوب جزاسنی ویرمك. || فی امان الله = الله سلامت ویرسین. = حد. با: آمان .

اَمانَت { سف. عر. ج: امانات. (« امن » دن) ١. برینه امنیت ایدوب بر شیئ ترك و تودیع ایتمه: بونی سزه امانت ایده جكم، امانت براقه جغم. ٢. برینه امنیت ایدیلوب براقیلان شیئ: امانتی اعاده ایدیكز. ٣. دوائر حكومتدن بعضیسنه ویریلن اسم: رسومات امانتی، شهر امانتی. || اللهه امانت اولمك، سزی ربمه امانت ایدرم = اللهه ایصمارلادق. || امانة الله = من طرف الله امانت حكمنده اولان رعایا وزیردستان وعلی الخصوص حمایه یه محتاج

اولان طاقلری. || صندیق اماتی = صندیق امینلکی، صند. یقارلق. || امانات شریفه = خرقهٔ شریف کبی وقت سعادتدن قاله آثار مقدسه که مقام خلافت عظمایه امانت حکمنده در: سلطان سلیم خان اول حضرتلری امانات تسلم ایلدی. || ح. امین اتخاذ اولنان کمسه نك نزدینه براغیلان شیئدر.

اَمانةً { ح. عر. ۱. امانت طریقیله، امانت اولهرق: بونی سزه امانةً ویریورم. ۲. بر ادارهٔ رسمیه معرفتیله وبونك تحت نظارتنده، احالهٔ تعبیر اولنان التزام صورتیله اولمیهرق: ولایتك اعشاری ایکی سنه امانةً ایکی سنه ده احالهٔ اداره اولندی.

اَمانجی { س. بر یردن بر یره ارسال اولنان اشیانی امانت صورتیله آلوب محلارینه تسلیم ایدن آدم که بعضاً کندیسی مقفل صورتده کیدوب کلیر و بعضاً اورتاغنه کوندریر: بروسه، ازمیر، سلانیك امانجیسی.

اَمانجیلك { س. بر یردن بر یره امانت صورتیله ارسال اولنان اشیانی آلوب تسلیم ایتمك وظیفه سی: استانبول ایله بروسه آره سنده امانجیلك ایدیور.

اَمانتدار { س. امانجی.

اَمانی { سذ. ج. عر. فد: امنیه. با: امنیه.

اِمپراطور { امپراطوریچه، امپرا. طورلق. با: ایمپرا. طور وسائره.

اُمّت { سذ. عر. ج: امم. ۱. بر لسانله متکلم انسانلرك مجموعی: امم قدیمه، امم متأخره: امم اسلامیه. ۲. بر پیغمبرك دین حقه دعوت ایتمکله من طرف الله مأمور اولدیغی جماعت؛ امت دعوت = دعوت اولنوب ده انکار ده اصرارله ایمان کتیرمینلر؛ امت اجابت = دعوت اولنوب ایمانه کانلر. || امت محمد (صلعم) = فخر کائنات افندمزك دعوت بیوردقلری قوم نجیب عرب وبعده بونلره تابع اولان عجم وبربر وترك وسائره، ملت اسلامیه.

لسانمزده غلط فاحش اولهرق بو کلمه «ملت» معناسیله و «ملت» لفظی یرینه قوللانیلیور، مثلا: «امت اسلامیه» و«امت عثمانیه» دینلیور؛ حالبوکه عکسنه دیملك اقتضا ایدر. یونیه خطالرك لسان ادیبدن اولسون دور طوتلسی الزمدر.

اِمتِثال { سذ. عر. («مثل» دن مص. افتعال) ۱. بر شیئی نمونه ومثال اتخاذ ایدوب اوکا تطبیق حرکت ایتمه، اویمه. ۲. آلتنان امره تمامیله انقیاد و اطاعت ایدوب اوکا کوره حرکت ایتمه: مرجع رسمیسندن آلدیغی اوامره امتثال ایتمین مأمور مسئول اولور.

اِمتِثالاً { ح. عر. انقیاد و اطاعت وتطبیق حرکت طریقیله، اویهرق، تابع اولهرق: امرکزه امتثالاً بو ایشی یاپدم.

اِمتِحان { سذ. عر. («محن» دن مص. افتعال) ۱. دکمه، صنامه، تجربه: جناب حق سودیکی قوللرینی امتحان ایچون کندیلرینی انواع مشاق ومصائبه دوچار ایدر. ۲. مکتب شاکردانك صنف آتلامغه ویا بر مأموریت طالبنك اوکا استحقاق اولوب اولمدیغی آکلاشلمق ایچون کندیلرینه ایراد اولنان سوللر: امتحان اولفق، امتحان ویرمك؛ امتحان ایتمك، امتحانه چکمك؛ سنه امتحانی، خروج امتحانی، خصوصی امتحان؛ او مأموریته طالب اولانلر فلان وفلان علمدن امتحان اولنه جقدر؛ بالامتحان، لدی الامتحان، عند الامتحان تبین ایده جك درجهٔ اقتدارینه کوره.

اِمتِداد { سذ. عر. («مد» دن مص. افتعال) اوزامه، اوزون سورمه، اوزایوب کیتمه: مذاکراتك بودرجه ده امتدادی؛ بوسنه قیش چوق امتدادایتدی.

اِمتِزاج { سذ. عر. («مزج» دن مص. افتعال) ۱. قاریشه بیله، بردن زیاده جسمك قاریشوب برجسم تشکیل ایتمسی: امتزاج کیمیوی. ۲. بربرینی طوتمه، اویغونلق، موافقت: امتزاج الوان. ۳. کچینمه، حسن معاشرت، اویوشمه: اوآدملرله امتزاج اولنماز؛ قاری قوجه آره سنده امتزاج اولمازسه برلکده یاشامق پك مشکل اولور. ٤. آلیشمه، صحته موافق بوله: اورانك هواسیله امتزاج ایده مدم.

اِمتِصاص { سذ. عر. («مص» دن مص. افتعال) ۱. امه، امه رك چکمه: صوبی امتصاص ابتدی. ۲. ط. هضم

اولنان مواد مأكوله‌نك طعم مادراه يانلمسى .

اَمتِعه { سذ. جـ. عر. فد: متاع. || با: متاع .

اِمتِلاء { سذ. عر. ا «ملأ»دن مصـ. افتعال] ١. طولمه: صهريجك يانمورصويله امتلاسى ٢. طولغونلق: امتلاء معده = معـده طولغونلغى. ٣. ط. قان طورمه، قان طوپلانمه: امتلاء اوعيه، امتلاء دم، امتلاء كليه .

اِمتِناع { سذ. عر. [«منع» دن مصـ. افتعال] ١. ايستمه. مه، يانمه‌مه، چكنمه: امضادن امتناع ايديور. ٢. امكانسزلق، ممكن اولمايش .

اِمتِنان { سذ. عر. ا «من» دن مصـ. افتعال] باشه قالقه، منت: احسان بى‌امتنان .

اِمتِياز { سذ. عر. ج: امتيازات. [«ميز» دن مصـ. افتعال] ١. ديكرلرندن آيرلمه، فرقلى اولمه، فرق، تفوق: بين‌الاقران امتيازى واردر. ٢. تمتعلى، مصرفلى ويا مسئوليتلى برايشك بشقه‌لرى يانه مامق اوزره برآدم ويا شركت وهيئته تخصيصى، مساعدهٔ مخصوصه، رخصت: دمير يول، واپور، معدن، فابريقه، غزته امتيازى: امتياز رخصتنامه‌سى، براتى. ٣. استثنا، معافيت، حقوق استثنائيه: او خاندانك بعض امتيازاتى واردر. ٤. بر مملكتك كنديته مخصوص نظاماتله وبم مستقل صورتده اداره اولنمق صلاحيتى، مختاريت اداره، ادارهٔ مختاره: بلغارستانك امتيازى. || امتياز نشانى = دولت عثمانيه‌ده پادشاه زمان شوكتلو سلطان عبدالحميد خان ثانى افندمز حضرتلرى جانب اشرفندن ايجاد بيوريلان برنشان عالى . || امتياز مداليه‌سى = بو نشانه مربوط عد اولنان مداليه‌كه آلتون وكموش جنسى واردر. || صاحب امتياز = امور نافعه‌دن بر ايشك ويا بر فابريقه وغزته وسائرەنك امتيازنى حائز اولان آدم: فلان غزته‌نك صاحب امتيازى .

اِمتِيازلى { صـ. ١. امتيازى اولان، بشقه لرندن فرق اولنان، ممتاز. ٢. حقوق استثنائيه‌يه نائل، بعض مكلفاتدن مستثنا: بو عشيرت امتيازليدر. ٣. صورت مخصوصه‌ده وبشقه‌لرى يانمامق شرطيله رخصت و مساعده‌يه مظهر: كبريت فابريقه‌سى امتيازليدر. ٤. مختاريت اداره‌يه نائل .

اِمتِيازى { صـ. عر. ة: امتيازيه. امتياز واستثنا ويا مساعدهٔ مخصوصه‌يه منسوب و متعلق: حقوق امتيازيه: شرائط امتيازيه .

اَمثال { سذ. جـ. عر. فد: مثل. با: مثل. = تر. فد. ١. مانند، شبيه، نظير: بونك امثالى يوقدر، امثالسزدر. ٢. نمونه، بر مساعده ويا ديكر معامله‌يه رسميه‌ده صراحت قانونيه‌يه بدل نمونهٔ تطبيق واستنادكاه اولمه. بيله‌جك وقعهٔ سابقه: امثال اولمامق شرطيله بوكا مساعده اولنمشدر. || صـ. امثال رقمى = بركمك قابع مثلى اخذ واعتبار اولنه‌جقنى كوسترن رقم. || ضروب امثال. با: ضرب مثل .

اَمثالسِز { صـ. مانندسز، اشى يوق، بى نظير.

اَمثِله { سذ. جـ. عر. فد: مثال. با: مثال. || د. صرف عربينك افعالى تصريفاتنه نمونه اولمق اوزره يالكز ثلاثى مجردك برنجى بابندن «نصر» فعلنك تصريفى جدولرى: امثله مختلفه = ماضى، مضارع، مصدر كبى صيغ مختلفه‌دن تصريف اولنانلرى؛ امثله مطرده = يالكز بر صيغه‌نك غائب، مخاطب، متكلم، مذكر، مؤنث ومفرد، تثنيه، جمع اولەرق تصريفى .

اَمجاد { سذ. جـ. عر. فد: مجد. با: مجد .

اَمجَد { صـ. عر. جـ: اماجد. [«مجيد» دن ستة.] دها ياخود پك مجد وشرف و علو صاحبى: جد امجد حضرت پادشاهى: افتخار الاماجد والاكارم .

اَمجَه { سـ. صـ. [اصلى: امكجه ياخود همجه] عمومك ياردىيله وال برلكيله كورپلن ايشه اطلاق اولنور: امجه كونى، امجه ايش. [«مجى» صورتنده دخى يازانلر واردر.]

اَمجيك { سـ. [«امك» دن] مه، ندى، پستان .

اِمحاء { «محو» مادەسنى افعال بابندن كتيرەرك ترجمه‌ده بولغنى قوللانيورلرسه‌ده، عربيده مادهٔ مذكوره افعال بابندن

اصلا كلمز: وذاتاً محو متعدی اولدیغیچون، او بابدن كتیرلمسنه حاجتده یوقدر. یالكز میم مشدده‌نك كسریله «انمحاء» دن مبدل انفعال بابندن «امحاء» واردر، كه محو ونابود اولمه معناسنه كلیر، بوده لسانمزده مستعمل دكلدر.

اِمداد { سذ. عر. [«مدد» دن مص. افعال] ١. یاردیم، معاونت، ناچار قالمش بر آدمك یاردیمنه یتیشمه: بكا امداد ایتدی، امدادمه یتیشدی: سز امدادمه یتیشمیه ایدیكز بو ایشك ایچندن چیقه‌میه جقدم. ٢. كندیندن قوتلی بر دشمن قارشیسنده بولنان بر قوماندان یاخود فرقه‌یه معاونت ایتمك اوزره كوندریلن عسكر: امداد بكلیوردی: امداد كلدی.

اِمدادجی { ص. ١. یاردیم ایدن، یاردیمجی: الله امدادجیكز اولسون! ٢. یاردیمه كوندریلن عسكر: امدادجی بلوك، امدادجی عسكر.

اِمدادی { ص. عر. ؛: امدادیه. امداد و معاونته منسوب ومتعلق: فرقهٔ امدادیه.

اِمدی { با: ایمدی.

اَمدیرمَك { فت. امكه سوق و اجبار ایتمك، مص ایتدیرمك، امزیرمك: چوجغه ممه، سوت امدیرمك: یاره‌یی برینه امدیرمك.

اَمر { سذ. عر. ج: اَوامر. ١. بیورمه، بیوروق، فرمان: فلان امر ایتدی؛ كیتمكه امر آلدم: امر عالی، امر نظارتپناهی: امر سزكدر؛ امر وفرمان حضرت من له الامر كدر = محررات رسمیه‌نك نهایتنده یازلمسی معتاد ظرافت تعبیری. ٢. بر مقام عالیدن بر ایش حقنده امری حاوی یازیلان ورقه. امرنامه: نظارتدن بر امر كلدی؛ مأموریتكز حقنده امری آلدیكزمی؟ [مقابلی «نهی» ایسه‌ده. لسانمزده امر نهی مقامنده دخی قوللانیلیر:] بكا كیتمه دیه امر ایتدیلر، یعنی بنی كیتمه‌دن نهی ایتدیلر. ٣. ط. طبیبك ترتیب و تنبیهی، رچته. ٤. د. فعلك یاپ و یا یاپسون كبی امر معناسنی افاده ایدن صیغه‌سی، كه مخاطب وغائبی اولور. عرب صرفیونی مخاطبنه «امر حاضر» ویا ساده‌جه «امر» وغائبنه «امر غائب». و منفیلرینه ده «نهی حاضر» و «نهی غائب» دیرلر. || امر الهی، اللهك امری = قدر الهی. || امر حق واقع اولمق = وفات. || امر بالمعروف نهی عن المنكر = شرعاً یاپلمسی اقتضا ایدن ایشلری ترویج ومنهیاتی منعه چالیشمه. || امر حق = وفات: امر محق وقوعنده. || اولو الامر = شرعاً خلقه امر ایتمكله وخلق امرلرینه اطاعتله مكلف بولنان ذوات كه خلیفهٔ مسلمین ایله وكیللریدر. || امر قولی = آلدیغی امری اجرایه مجبور بولنان واو خصوصده رأی ومطالعه بیان ایده‌مین آدم. || ح. امره محرر سند = بونو.

اَمر { سذ. عر. ج: امور. ایش، شیء، ماده، مصلحت. خصوص، كیفیت: بو بر امر عظیمدر: اسكان مهاجرین امرنده چوق غیرتی سبق ایتمشدر؛ امور خارجیه، داخلیه، نافعه؛ امور سیاسیه، ملكیه، عسكریه تجاریه، بریه، بحریه. || آخر الامر = الڭ نهایت، عاقبت. || ابتدای امرده، اول امرده = الڭ اول. || نفس الامر = ذات ماده، اساس مصلحت: نفس الامره موافق بر ایش. || امور بیتیه، خصوصیه، ذاتیه = بر مأمورك غیر رسمی وكندینه عائد ایشلری. || امور مأموره = هر مأمورك اجرا ورؤیتیله مكلف اولدیغی ایشلر.

اَمَرا { سذ. ج. عر. فد: امیر. با: امیر. || ع. پاشا عنوانی حائز اولمیان فرمانلی بیوك ضابطلر، میرالای، قائممقام و بیكباشی رتبه‌لرنده بولنانلر: امراء عسكریه؛ اركان و امرا و ضابطان. || امیر الامرا = ١. خلفاء عباسیه زماننده آل بویه وسلجوقیلردن امور عسكریه یه وضبط وربطه باقمق صورتیله بغداد ده مقیم اولانلره ویریلن عنواندر. ٢. الیوم رتب ملكیه‌دن اصطبل عامره ایله میر میرانلق آره‌سنده بر رتبه‌یی حائز اولان كیمسه‌كه عنوانی عزتلو پاشادر.

اِمرار { سذ. عر. [«مرور» دن مص. افعال] كچیرمه: آغر طوپلری بوكوپریدن امرار ایتمك تهلكه‌لیدر: امرار وقت ایتمك = وقت كچیرمك.

اَمراض { سذ. جم. عر. فد: مرض. با: مرض.

اَمرَد { ص. عر. [« مرد » دن صث.] هنوز بییق و صقالی چیقمامش، توگسز: شاب امرد = دها بییغی صقالی کلمه‌مش دلیقانلی.

اَمرنامه { سـ. فا. [امر ـ نامه] بر امری حاوی تحریرات رسمیه‌که مافوقدن مادونه یازیلیر: امرنامهٔ نظارتپناهی؛ امرنامهٔ سامی = مقام صدارت عظمادن یازیلان محررات. — ظرافت طریقیله خصوصی مکتوبلره دخی امرنامه دینلوب تعبیر سؤ استعمال اولنور: امرنامهٔ عالیلرینی آلدم.

اِمرَنمَك { با: ایمرنمك.

اَمرود { سـ. فا. آرمود. لسـ.

اَمزِجه { سذ. جم. عر. فد: مزاج. با: مزاج.

اَمزیرمَك { یا امزرمك، فتـ. (چوجغه) ممه ویا صنعی امزیك امدیرمك، ارضاع.

اَمزیك { سـ. [« اممك » دن] ١. چوجغك آغزینه آلوب امدیکی ممه‌نك تپه‌سی، دوکمه‌سی، حلمه. ٢. ممه‌یه بدل چوجقلره سوت ویرمك ایچون مستعمل آغزی ممه اوجی شکلنده لاستیقلی شیشه: سوت نینه قهرینی چکمکدن ایسه چوجغی امزیکله بسلمك دها ایدر. ٣. چوجقلرك صو ایچمه‌سنه مخصوص کوچك ابریق لوله‌سی. ٤. یکی طوغان چوجقلره تولبند ایچنه صاریلی اوله‌رق امدیریلان شکرلی بادم ازمه‌سی.

اَمزیکلی { ص. ١. ممه‌ده چوجغی بولنان، چوجغه ممه ویرن (قادین): امزیکلی قادینلرك ایی بسلنمسی شرطدر. ٢. لوله‌لی (ابریق و یا دیکر قاب).

اِمساك { سذ. عر. [« مسك » دن مص. افعال] ١. بر شیئدن ال چکوب ضبط نفس ایتمه، اجتناب، پرهیز: طعامدن، غیبتدن امساك ایتملی. ٢. وقت معیننده اوروجه بدأ ایتمه وبونك موسمه کوره وقت شرعیسی: امساکدن صکره یاتمدم؛ شمدی امساك قاچده‌در؟ ٣. یمز ایچمز آدمك حالی، بخل، خست، جمریلك: بو درجه‌ده امساکله آرتدیریله‌جق آقچه اکسیك اولسون.

اِمساکیّه { سث. عر. رمضانده امساك وقتلرینی مبین جدوللی ورقه.

اَمِشمَك { فل. (قوزیلر) دینه دینه سوت اممك.

اَمصار { سث. جم. عر. [فد: مصر] بیوك شهرلر: امصار وبلاد. [مفردی اصل اسم خاص اولوب، بعده عربلر طرفندن هر بیوك شهره اطلاق اولنمش، وبوصورتله ده جمعلند. یرلمشدر. تثنیه‌سی اولان « المصران » دخی کوفه ایله بصره‌یه اطلاق اولنوردی.]

اِمصاص { سذ. عر. [« مص » دن مص. افعال] امدیرمه، چکه‌رك یوتدیرمه ویا ایچری‌یه آلدیرمه: صوده حل اولنمش علاجی شرینغه‌یه امصاص ایتمك.

اِمضاء { سذ. عر. [« مضو » یا « مضی » دن مص. افعال] ١. یازلمش بر مکتوب وسند وسائره‌نك آلتنه کندی اسمنی یازمه: امضا ایتمك، آتمق، قومق = امضالامق؛ سندی امضا ایتدی؛ بر توصیه نامه یازوب کندیسنه امضا ایتدیرملی. ٢. مکتوب وسند وسائره‌نك آلتنده یازلمش صاحبنك اسمی: بو سندك امضاسنی طانیرمیسکز؟ مکتوبك امضاسنی اوقویه مدم؛ وضع امضا ایتمك = امضا قومق، امضالامق؛ واضع امضا، صاحب امضا = بر سند وسائر ورقه‌یی امضا ایتمش اولان. [اصل معناسی کچیرمه واجرا و انفاذ اولوب، علی الخصوص بیع وشرا کبی معاملاتك اجراسنده قوللانیلیر؛ سندات و سائر معاملاتك اجراسی ایسه اکثریا امضایه متوقف اولدیغندن، بو مناسبتله لغت مولده اولمق اوزره، لسانمزده مستعمل معنایه‌ده کلمشدر.]

اِمضالاتمَق { فتـ. امضا ایتدیرمك. آلتنه اسمنی یازدیرمق: مجلس کاتبی مضبطه مسوده‌لرینی رئیس واعضایه امضالاتمغله مکلفدر.

اِمضالاشمَق { فشـ. امضا ویروب آلمق، بر مقاوله‌نامه‌نك بر صورتنی امضا ایدوب ویرمکله برابر دیکر صورتنی امضا ایتدیروب آلمق: ایشه

قرار ویردکسه‌ده دها امضا. لاشه‌مدق.

اِمضالامَق { یا امضالمق. فع. آلتنه کندی اسمنی یازمق، اسمنی یازه‌رق قبول وتصدیق ایتمك: یازدیغك سندی امضا. لادم؛ مضبطه‌یی امضا لامق ایستمدی.

اِمضالانمَق { یا امضالنمق. فع. آلتنه اسم یازیله. رق قبول وتصدیق اولنمق: مضبطه امضالاندی.

اَمطار { سذ. ج. عر. فد: مطر. با: مطر.

اَمعاء { سذ. ج. عر. [فد: معی غیر مستعمل] ث. باغر. صاقلر: امعاء دقیقه = اینجه باغرصاقلر؛ امعاء غلیظه = قالین باغرصاقلر. || ط. اختناق، استر. خاء، التصاق، التهاب امعاء = باغرصاقلره عائد مختلف امراض.

اِمعان { سذ. عر. [« معن » دن مصد. افعال] ۱. مبالغه ایتمه، پرایشده پك ایلری وارمه: امعان نظر = چوق و دقتله باقمه. ۲. دقت، جهد، اهتمام: نظر امعانله باقمق.

اَمَك { س. ۱ چالیشمه، سعی، جهد: بو ایشه امکم یکمشدر: امك ویرمك = چالیشمق، جهد ایتمك. ۲. زحمت، یورغونلق، رنج، تعب: امك چکمك: چوق امکله وجوده کلمش بر ایشدر. ۳. سعی حق، چالیشمه قارشیلغی، اجرت: امکسی ویرمکز.

اِمکان { سذ. عر. [« مکانة » دن مصد. افعال] ممکن اوله، اوله بیله‌جك حالده بولنمه، دائرهٔ اقتدار داخلنده اولیش: بو ایشك امکانی واردر = ممکندر، اوله بیلیر؛ امکانی یوقدر = ممکن دکلدر، اوله ماز؛ درجهٔ امکانك خارجنده‌در؛ عدم امکان = ممکن اولمایش، امکانسزلق؛ عدیم الامکان = امکانسز، محال. [ترکجه «امکانسز»دن ترجمه‌در.]

اِمکانسز { ص. امکانی اولمیان، ممکن اولمیان، محال. [« ممکنسز » دیمك خطادر.]

اِمکانسزلق { س. ممکن اولمایش، عدم امکان، محال اوله: بو ایشك امکانسزلغی معلوم ایدی.

اَمکدار { س. ج: امکداران. [تر. امك ـ فا. داشتن — ترکیب سقیم]. امکی سبق ایتمش، قدم ومکافاته استحقاق قزانمش مأمور، خدمتجی و سائره: امکدار بر خدمتجیسی واردر؛ امکداران بندکان میانده.

اَمکدارلق { س. امکی سبق ایتمش قدملی مأمور ویا خدمتجینك حال و صفتی: امکدارلقده اوندن ایلری کیمسه یوقدر: اونك امکدارلغی نظر اعتباره آلنملیدر.

اَمکداش { س. امك وسعی و عمل آر قداشی، امکدارلقده رفیق، قپوبولداشی.

اَمکسِز { ص. ۱. چالیشمقسزین وزحمتسزجه وجوده کلن: امکسز بر ایشدر. ۲. اوکی (اولاد): امکسز بر اوغلی، قیزی واردر.

اَمَکلَمك { یا امکله‌مك. فل. ۱. چالیشمق، جبالامق. ز. ۲. (اوفاق چوجق) یورمکه جبالامق، دپه‌لنمك.

اَمَکلی { ص. سعی وجهدله وجوده کلن ویا حصولی سعی وجهده متوقف اولان: چوق امکلی ایشدر.

اَمکَن { [افعال بابندن امکان فعل ماضیسی اولوب شو تعبیر عربیده مستعملدر:] مهما امکن = ممکن اولدیغی قدر، درجهٔ امکان داخلنده.

اَمکِنه { سذ. ج. عر. فد: مکان. با: مکان.

اَمَل { سذ. عر. ج: آمال. ۱. اومو، اومه، امید: امل ایتمك. ۲. شدتلی آرزو، حرص، طمع: امله دوشمك: بر طاقم آمالده بولنمق. || طول امل = ناظلیتی بعید شیئلر امید وآرزوسی، بیتمز توکنمز حرص جاه.

اِملاء { سذ. عر. [« ملأ » دن مصد. افعال] طولدیرمه معناسیله کثیر الاستعمال ایسه ده، عربیده ذاتاً ثلاثی مجردی طولدیرمق معناسیله متعدی اولدیغندن. افعال بابندن اصلا بو معنایه کلمز.

اِملاء { سذ. عر. ج: امالی. [« ملو » دن مصد. افعال، ودها طوغریسی « املال » دن مبدل] ۱. سویلیوب یرینه یازدیرمه: تألیفاتی تدریس ایدرکن طلبه‌سنه املا ایدردی [ایتدیرردی دیمه‌ملی]؛ بو

کتاب املا طریقیله یازلمشدر. [بو معنا ایله لسانمزده پك مستعمل دکل ایسه‌ده. مکتب وتدریس لساننده الزم اولدیغندن، استعمالی ضروریدر.] ٢. بر لسانك عباره‌سنی درست یازمق علمی: بو آدم املا بیلمز؛ چوجقلره املا اوکرتملی: املاسز مکتوب: املایه کلمك = یازیله. بیلمك: املایه کلمه‌مك = یازیله. مامق. [بو ایکنجی معنا عربیده یوقدر، لکن هرکس املا طریقیله یعنی بشقه‌سنك آغزدن سویلدیکنی درست یازه بیلمك ایچون، بو علمه محتاج اولدیغندن، برنجی معناسندن تولد وتحصل ایتمشدر. ذاتاً فصیح عربی سویلین عربلر بو معنایه دلالت ایده‌جك بر لغته پك او قدر محتاج دکللردر، زیرا تلفظلری حروفی آیرمغه کافیدر: (س)ی (ص) یاخود (ث)، و(ح) یی (خ) یاخود (ه) یازمق اونلر ایچون متصور دکلدر. بناءً علیه، بز املایی فارسیده دخی مرعی اولان بو ایکنجی معنا ایله قوللانمقدن احتراز ایتمه‌ملی، وچین خطنه یاقیشان «رسم خط» تعبیرینی قبول ایتمه‌ملییز.] || مج. املایه کلمه‌مك = اصلاحی ممکن اولمامق.

اَملاح { سذ. جم. عر. فد: ملح. با: ملح.

اِملاسز { ص. املاسی یولنده اولمیان، درست یازلمامش، حروفی نابمحل یازلمش: املاسز بر مکتوب. = ح. درست اولمیه‌رق، یاکلیش: املاسز یازیور.

اِملاسزلق { س. املا یاکلیشلغی، بر عباره حروفنك نابمحل یازلمسی: املاسزلق صاحبنه یازی بیلمکدن استفاده ایتدیرمز.

اَملاك { سذ. جم. عر. فد: ملك. با: ملك. = تر. فد. [«املاك امیریه» دن مخفف] میری‌یه عائد اراضی: بوتارله، بو چفتلك املاکدر.

اَملَك { فج. چکیلوب مص اولنمق: یره دوکیلن سوت املمز: کچینك ممه‌سی املمك ممکن میدر؟

املیق { یاخود ابلیق. با: ایتلیق.

اُمَم { سث. جم. عر. فد: امت. با: امت.

اَمْمَك { فت. نفسله چکوب جذب ایتمك، مص ایتمك: سودی بردن امه‌رك ایچدی: ممه، طوداغنی، پارماغنی اممك. || پارماق اممك = حیرتده قالمق، پارماق ایصیرمق. || سوت اممك = ممه‌ده اولمق: حالا سوت امیور. || قانی اممك = نه‌سی وارسه آلمق.

اَممه { س. اممك فعلی، مص. جذب: چوجغك سوت اممه‌سی. — ص. اممکله حاصل اولان: اممه طلومبه = صویی جذب ایده‌رك ویرن طلومبه.

اَمْن { سذ. عر. ١. قورقوسزلق، امینلك، امنیت: امن وامان. ٢. راحتلق. استراحت، آسودگی. آسایش: مملکتده امن واسایش برکمالدر.

اُمَناء { ص. سذ. جم. عر. فد: امین. با: امین.

اَمِنیَّت { سث. [ذاتاً مصدر اولان «امن»ه ادات مصدریت الحاقیله حاصل اولمش یاکلیش بر لغت اولوب، عربی دکلدر] ١. امینلك قورقوسزلق: تنها سوقاقلرده کیجه امنیتی محافظه ایچون متصل قول کزدیریلیر. ٢. گوگنمه، اعتماد. وثوق: او آدمه امنیت جائز دکلدر: بو آدم شایان امنیتدر: بن کندیسنه امنیت ایتدم. || امنیتی سوء استعمال ایتمك = بشقه‌سنك امنیت ایتمه‌سندن بالاستفاده طولاندیرمغه قالقیشمق. || امنیت صندیغی = اوفق تفك معاملاته کیریشن برنوع بانقه. || امنیت عمومیه = برمملکتك ضبط وربطنده وامور ضابطه‌جه اولان امینلك واسایش.

اَمِنیَّتسِز { ص. ١. امنیت و اسایشدن عاری. ٢. امنیت واعتماده شایان اولمیان: امنیتسز آدمدر. ٣. کیمسه‌یه امنیت واعتماد ایتمین.

اَمِنیَّتسِزلِك { س. ١. امنیت واسایش فقدانی. ٢. اعتماد و وثوقه شایان اولمایش.

اَمِنیَّتلی { ص. ١. امنیت و اسایشی برکمال اولان: امنیتلی یردر. ٢. وثوق و اعتماده شایان. امین: امنیتلی آدمدر.

اُمنیه { سث. عر. جم: امانی. [«منی» دن] ١. اومو، امید، امل. ٢. آرزو. ایستك. ٣. مقصد، نیت، قورندی: تجارتجه بر بیوك ثروته نائل اولمق امنیه‌سیله دیار غربته کیتدی.

اَموات (ص. سند. ج. عر. فد: ميت. با: ميت. || ارا. ضيء اموات = هيچ ايشلمه‌مش خالی يرلر.

اَموال (سند. ج. عر. فد: مال. با: مال.

اَمواه (سند. ج. عر. فد: ماء. با: ماء ومياه.

اُمور (سند. ج. عر. فد: امر. با: امر. تر. فد. اهميت ويريلن ايش. وظيفه: بن اويله شيشلری امور ايتم = وظيفه ايتم. اهميت ويرمم: نه امورك؟ = نه وظيفه‌ك؟ نه كه لازم؟

اُمورآشنا (ص. فا. ج: امور. آشنايان. | امور. آشنا | ايش بيلير، كارآشنا.

اُمور ديده (ص. فا. ج: امور. ديدكان. | امور. ديدن | ايش كورمش. تجربه‌لی، كارآزموده.

اُمورسانمق (فد. وظيفه ايدنمك. اهميت ويرمك. نظر اهميته آلمق: ايشی آكلاندم سه‌ده هيچ اومورسانمدی.

اُمومَت (سند. عر. | « ام » دن | والده‌لك، آنالق.

اُمّهات (سند. ج. عر: فد: ام. با: ام. || بر علم و فنده يازلمش اك باشلی كتابلر كه مندرجاتلری اساس و سند حكمنده‌در، نحوده سيبويهك كتابی كبی.

اِمهال (سند. عر. | « مهل » دن مصد. افعال | مهلت ويرمه. بر مدت دها مساعده ايتمه. تأخير وتعويق: حق تعالی طريق مشروعه‌دن صاپانلرك جزاسنی ويرمه‌ده امهال ايتمز، امهال ايدر.

اُمّی (ص. عر. | « ام » دن سمنه. | يعنی والده سندن نصل طوغمش ايسه اويله قالوب اوقومق يازمق بيلمين. اوقومامش. | او. قومق بيلمكسزين كافهٔ علوم وحقايق لدنيه‌يه مظهر ووافق اولملرندن طولايی فخر عالم (صلی الله تعالی عليه وسلم) افندمز حضرتلرينه وصف اولور. |

« امی » ايله « جاهل » آره‌سنده چوق فرق واردر: امی يالكز اوقومق يازمق بيلمينلردر: جاهل ايسه ولو برآز اوقويوب يازمه بيلسه‌ده برشيء بيلمين نادانلردر. هرامی جاهل دكلدر: آنادن كور طوغمش ايسه ذوات كچمشدر، كه بالطبع اوقويوب يازمقدن محروم اولدقلری حالده، اكثر علوم وفنونده ائمه صرصنه كچمشلردر.

اَميال (سند. ج. عر. فد: ميل. با: ميل.

اُميد (س. فا. | شعر ده بعضاً | ميمك تشديديله اوقونور. | اومو، اومه. اميل، مأمول: اميد ايتمك. اميدی اولمق = اومق: اميد ايديورم. اميدم واردر، اومارم: اميدی كسمك، قطع اميد ايتمك = مأيوس و نوميد اولمق: اميد ويرمك = اومديرمق، مأمول ايتمك. يرمك: اميدله ياشامق = دائما اميد ايدوب ده املنه نائل اولهمامق. || م. اميد برونی = آفريقانك منتهای جنوبنده‌كی برون واو جوارلرين عبارت مملكت.

اُميد بَخش (ص. فا. | اميد بخشيدن | اميد ويرن، اميد ايتديرن، امل اويانديران: بكا اميد بخش بر طاقم سوزلر سويلدی.

اُميدسِز (ص. ۱. اميدينی كسمش، مأيوس. نوميد: بن بو خصوصده اميد سزم. ۲. اميد ايديلهمين، غير مأمول: عجمی عسكرله غلبه اميدسزدر. ۳. حياتندن وخلاصندن اميد كسلمش. قورتلمسی مأمول اولميان. آغرخسته: اميدسز بر خسته‌دير واردر: اميدسز بر حالده يواتيور.

اُميدسِزلِك (س. ۱. مأمول ايتمه‌يش، مأيوسيت، نوميدلك: قومانداننك اميدسزلكی عسكرلكده غيرتی كسر ايتمدی. ۲. اومولهمايش، مأمول اولمايش، مأمول اولامه: مظفريتك اميدسزلكی فكری مغلوبيتی تسريع ايتمدی. ۳. قورتلمسندن اميدلرك كسلمش اولمسی: خسته دون اميدسز ايدی. بوكون حالنده او اميدسزلكی تخفيف ايده‌جك برتبدلكورندی.

اُميدگاه (س. فا. | اميد. گاه = ير | اميد يری، اورادن بر شيء اوميلان محل ومقام: يكتا اميدگاهم سزسكز. | سزده‌در دينه‌ملی. |

اُميدوار (ص. فا. اومان، مأمول ايدن: اميد وار اولمق = اومق.

اَمير (سند. ص. عر. ج: امراء. | « امر » دن صفة. | ۱. بر قوم ويا مملكتك باشی، پك، رئيس: مسقط، رياض اميری. ۲. بيوك بر خاندانه منسوب، نجيب، اصيل ذات. ۳. تر. شريف

معنا یه کلمز.] || امیر آخور یاخود میر آخور. با : آخور. || امیرالامراء. با : امراء. || امیر الجیش = اسکی عرب حکومتلرنده سر عسکر، باش قوماندان. || امیر الحج = حجاجك ایشلرینه نظارت ایتمك اوزره جانب جلیل خلافت عظمادن منصوب ذات. || امیر مکهٔ مکرمه = مکهٔ مکرمه وجوارلری شرفا وساداتیله عربانك ایشلرینه باقمق ووالی ایله برلکده آسایشی محافظه ایتمك اوزره جانب جلیل المناقب خلافت عظمادن نصب وتعیین بیوریلان و « شریف » عنوانیله دخی معروف اولان شرفادن برذات. || امیر المؤمنین = خلیفهٔ اقدس اسلام. [اك اول بوعنوانی حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه افندمز آلمشدر.] — فارسیده همزه‌نك اسقاطیله (میر) دینلوب، بو دخی لسانمزه کچمشدر. با: میر.

امیز غَنَمق { با : ایمیزغنمق.

اَمیك { س. [« اممك » دن] اممکدن چو رومش یر، اممه اثری، بره‌سی.

اَمین { ص. عر. ث : امینه. جم: امناء. [« امن » دن صش.] ۱. قورقوسز، قورقماز، امنیت صاحبی : بوراده کندی اومده کی امینم. ۲. شبهه ایتمین، موثوقاً بیلن : ایشك بویله اولدیغندن امین میسکز؟ ۳. برینه امنیت و وثوق واعتماد ایدن : بن اوآدمدن امین ایدم. ٤. قورقلمیه‌جق، امنیتلی : بوراسی امین یردر. ٥. کندیسنه امنیت اولنه‌بیلن، موثوق، معتمد : کندیسی امین آدمدر؛ امین بر آدمله کوندرکز. || آلای امینی = بر آلایك امور حسابیه‌سنه باقان ضابط که بیکباشینك مادوننده‌در. || بلوك امینی = بر بلوکك امور حسابیه‌سنه باقان کیمسه که چاوشك مادوننده در. || صندیق امینی = وزنه دار، صندقکار. || فتوی امینی = باب مشیختده علمادن بیوك مأمور.

آمینلِك { س. امین اولان آدم و یا محلك حال وصفتی، امنیت. با : امین. || رسومات، شهر امینلکی.

اِن { حج. عر. [حرف شرط اولوب، بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور :] ان شاء الله = الله ایسترسه.

اِناء { سذ. عر. جم : اوانی. قاب. قچاق، صحن وتنجره و دستی کبی ظروف. [جمعی دها مستعملدر :] اوانیٔ زر وسیم.

اِنابَت { وانابه. سث. عر. [« نوب » دن مص. افعال] ۱. معاصیدن توبه ایله حقه رجوع ایتمه. ۲. بر مرشده مراجعتله طریقته داخل اولمه : فلان ذاتدن انابه آلمشدر، اخذ انابت ایتمشدر.

اِناث { سث. جم. فد : انثی. دیشیلر، قادینلر، قیزلر : اناث مکتب رشدیسی؛ [همزه‌نك ضمیله تلفظی غلطدر.]

اَناجیل { سذ. جم. عر. فد : انجیل. با : انجیل.

اَنارَ { اناره فعلندن وافعال بابندن ماضی اولوب، دعا مقامنده اولان ترکیب آتیده قوللانیلیر : انار الله قبره = حق تعالی مزارینی تنویر ایتسین.

اِناره { سث. عر. [« نور » دن مص. افعال] نورلاندیرمه، تنویر. [تنویر دها مستعملدر.]

اَنام { سذ. عر. خلق، مخلوقات، ناس : بین الانام = خلق آره‌سنده؛ سید الانام = فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمز حضرتلری.

اَنامِل { سث. جم. عر. فد : انمله. با : انمله.

اَنانِیَّت { سث. عر. [« انا » دن] بنلك، غرور، خود بینلك.

اَنائی { ص. [عربی « انا » دن یاپلمش ایسه ده عربیده مستعمل دکلدر.] کندینی بر شیٔ ظن ایدر مغرور وجاهل وبیاغی (آدم) : انائینك بریدر.

اَنائِیَّت { طوغریسی انانیتدر. با : انانیت.

اَنائیلك { س. بنلك ومغروریتله قاریشیق جهالت و بیاغیلق.

اِنباء { سذ. عر. [« نبأ » دن مص. افعال] خبر ویرمه، اخبار : کیفیتك انباء بیورلمسی متمنادر.

اِنبات { سذ. عر. [« نبات » دن مص. افعال] بیتیرمه، بیتمسنی موجب اولمه : فدانلری انبات ایدن قوت.

اَنبار { سذ. عر. [فارسیدن معرب اولوب جمع دکلدر. جمعی انابیر وانبارات کلیرسه‌ده،

سید : امیر صوبی. [جمعی بو بزجه مستعمل دکلدر. ترکجه «آنبار» ولسان عوامده «هانبار» تلفظ اولنور.] ۱. ذخیره وسائره وضع و حفظنه مخصوص محل : ذخیره انباری. با : آنبار.

اَنباز { سـ. فا. اورتاق، شریك : حق تعالانك انبازی یوقدر.

اَنبان { سـ. فا. طغارجق. ز.

اَنبَرباریس { سذ. عر. با : آنبرباریس.

اِنبِساط { سذ. عر. [«بسط» دن مص. انفعال] ۱. یایلمه، آچلمه : قورشون دوگلمکله انبساط ایدر. ۲. ایچ آچلمه، فراحلانمه، انشراح : انبساط خاطر، انبساط درون؛ انسانه بر انبساط کلیر. || ط. انبساط قلب = یورکك یایلمسنی موجب مرض.

اَنبوبه { سذ. عر. نبا. تث. جرا. اینجه بوری، بوریجق.

اَنبوبی { ص. عر. ث : انبوبیه. تث. نبا. جرا. اینجه بوری شکل وصورتنده اولان.

اَنبور { سـ. [فا. «انبر» دن] آتشی قاریشدیروب طوتیشدیرمغه مخصوص دمیر اوکسو، اولچر.

اَنبوه { سـ. فا. کروه، جماعت، غلبه‌لك، ازدحام. ز. ولـ.

اَنبِیاء { سذ. جم. عر. فد : نبی. با : نبی.

اَنبیق { سذ. عر. [یو. Ἄμβιξ] کئول وعطریات وسائره تقطیرینه مخصوص آلت : انبیقدن چکمك = تقطیر ایتمك.

اِنتاج { سذ. عر. [«نتاج» دن مص. افعال] نتیجه ویرمه، موجب اولمه، تولید ایتمه : معارفك انتشاری صنایع وتجارتك ده ترقیسنی انتاج ایدر.

اِنتاج کَرده { ص. فا. نتیجه اوله‌رق حاصل اولان، دیکر بر شیئك نتیجه‌سی حکمنده اولان.

اَنتاری { سـ. [عربیده «عنتری» دینلیرسه‌ده ترکجه‌دن مأخوذدر.] ۱. باصمه وپاتیسقه و قماش کبی اینجه بر شیئدن معمول اوزون لباس. ۲. قادینلرك دوز وسوسز لباسی : وقتیله انتاری کییلیردی. || کیجه‌لك انتاریسی = ارکك وقادینلرك کیجه یاتارکن واو ایچنده کییدکلری اوزون کوملك.

اَنتاریلِك { ص. انتاری دینلن لباسه اویغون : انتاریلك باصمه.

اَنتاریلی { ص. انتاری کیین : انتاریلی بر آدم کلدی.

اِنتِباه { سذ. عر. [«نبه» دن مص. افتعال] ۱. اویانمه، اویانیقلق. ۲. غفلتك ضدی، کوز آچیقلغی، تیقظ. ۳. ط. جولان دم وحرارت غریزیه ایله اعصابده وحسیاتده وقوعه کلن سرعت وشدت وتزاید.

اِنتِشار { سذ. عر. [«نثر» دن مص. افتعال] ۱. صاچلمه، طاغلمه، سرپلمه. ۲. بروندن صو چکوب پوسکورتمه. ز.

اِنتِحار { سذ. عر. [«نحر» دن مص. افتعال] قتل نفس، اتلاف نفس، کندی کندینی اولدیرمه : مأیوسیت عشقدن انتحار ایتمك درجه‌سنه کلمش.

اِنتِحال { سذ. عر. جم : انتحالات. [«نحول» دن مص. افتعال] دیکرینك شعرینی ویا بر سوزینی بنمسه‌مه : انتحال ادبیات عالمنده سرقتدر؛ انتحال ایتدیکی آثارله تفاخر ایدیور.

اِنتِخاب { سذ. عر. جم : انتخابات. [«نخب» دن مص. افتعال] ۱. سچمه، اوروندەلمه، بر شیئك اك کزیده‌سنی آیروب آلمه : فلان دیواندن بر قاچ قطعه انتخاب ایتدم؛ انتخاب اولنمش کتابلر. ۲. بر مجلس اداره ویابلدیه ایچون اعضا تعیینی وبونك ایچون قانوناً ایفا اولنان معاملات : بلدیه هیئتی هنوز انتخاب اولنمدی. ۳. طالبلرك ایچنده اك مقتدر ومستحقلرینك تفریق وتعیینی : انتخاب مأمورین. || د. بیت انتخاب = بر قطعه ویا قصیده‌نك اك کزیده بیتی.

اِنتِخابی { ص. عر. ث : انتخابیه. انتخاب وانتخاباته متعلق : معاملات انتخابیه؛ او مجلسك تشکیلی انتخابیدر.

اَنتَرَسو { سـ. [یتا. Interesse] منفعت، استفاده. لـ.

اَنتَرَسوجی { ص. ساده کندی منفعت واستفاده‌سنی دوشونن، منفعت‌پرست. لـ.

انتریغه { یاخود انتریقه سـ. [فر. Intrigue] دسیسه،

حیله، خدعه، دسیسه کارانه قو-
رونمش طولاب: انتریقه سز
بر و کتابی اولماز.

اَنتریغه جی { یا انتریقه جی. ص.
حیل و دسایسله
طولاب قوران، دساس،
حیله کار.

اِنتِزاع { سذ. عر. [« نزع » دن
مص. افتعال] چکوب
قوپارمه، قوپاروب آلمه. || فل.
تجرید. [فر. Abstraction]

اِنتِساب { سذ. عر. جم: انتسا-
بات. [« نسبة » دن
مص. افتعال] بر بیوك آدمه ویا
بر دائره و هیئت وخاندانه مر-
بوط ومتعلق اولمه، ارتباط،
تعلق. منسوبیت: بو خاندانه
سکیدن انتسابی واردر: طریقت
نقشبندی یه انتساب ایتدی.

اِنتِساج { سذ. عر. [« نسج »
دن مص. افتعال]
منسوجات کبی ایکی طرفدن
چیزکیلی وسطرنجلی اولمه. ز.

اِنتِساق { سذ. عر. [« نسق »
دن مص. افتعال]
نظام اوزره دیزلمش اولمه.

اِنتِشار { سذ. عر. جم. انتشا-
رات. [« نشر » دن
مص. افتعال] ١. یایلمه، طاغلمه،
اورەمه: بر رایحهٔ طیبه انتشار
ایتدی. ٢. فاش اولوب شیوع
بولمه. آغزلره دوشمه: او وقو-
عات شهرك هر طرفنه انتشار
ایتدی. ٣. تعمم ایتمه. هرکس
حصه دار اوله جق صورتده
چوغالوب یایلمه: انتشار معارف؛
علوم وفنون انتشار ایتدی.

اِنتِظار { سذ. عر. [« نظر » دن
مص. افتعال] بکلمه،
کوزلمه، ترقب: بهاره انتظار
ایدیورم: بهارك انتظارنده یم:
[بکلنیلن شیء اکثریا مفعول الیه
صورتنده افاده اولنوب، مفعول به
ویا نائب فاعل کبی ایرادی ومثلا:
« بهاری انتظار ایدیورم، بهار
انتظار اولنیور » دینلمسی
یاکلیشدر.]

اِنتِظام { سذ. عر. جم: انتظا-
مات. [« نظام » دن
مص. افتعال] یولنده دیزلمش
اولمه، دوزکونلك، ترتیب: بو
ایشلرده هیچ انتظام یوقدر؛
انتظام آلتنه کیرمك: انتظام
بولمق: امور بیتیه جه بعض
انتظاماتله مشغولدر.

اِنتِظامسز { ص. یولیله دیزلمه مش
ویولنه قونمیوب
قارمه قاریشیق اولان، نظام
وترتیبی اولمیان: انتظامسز براو.

اِنتِظامسزلق { سذ. یولیله
دیزلمه مش او-
لان شیئك حالی، نظامسزلق،
ترتیبسزلك، قارمه قاریشیق حال.

اِنتِفاخ { سذ. عر. [« نفخ » دن
مص. افتعال] شیشمه،
قبارمه، شیشکینلك. || ط. انتفاخ
امعاء، انتفاخ بطن، انتفاخ
رأس، انتفاخ رحم و سائره = بو
عضولرك شیشمه سی.

اِنتِفاع { سذ. عر. [« نفع » دن
مص. افتعال] فائده لنمه،
استفاده، تمتع.

اِنتِقاد { سذ. عر. جم: انتقادات.
[« نقد » دن مص. افتعال]
آثار ادبیه وفنیه نك بیطرفانه
نظر تدقیق ومعاینه دن کچیر-
لمسیله بالمحاکمه بیان مطالعه
ایدلمسی: انتقاد ادبیاتك الکیدر.
[بونك یرینه « تنقید » دخی
قوللانیلیورسه ده، نقد ماده سی
تفعیل بابندن کلمدیکندن، و
انتقاد طورورکن، دیکر لغته
احتیاج اولمدیغندن، بو عندی
کلمه نك ایجادینی تجویزه حاجت
یوقدر. اولسه اولسه ثلاثی
مجرددن مصدری اولان و
انتقادله ذاتاً مترادف بولنان
« نقاد » قوللانیله بیلیر. « مناقده »
تعبیری ده قارشیلقلی اولان
معارضات ادبیه ایچون یعنی
فر. Polémique دینلن شیء
ایچون پك مناسب بر لغتدر. —
انتقاد عربیده کی معنای اصلیء
لغویسیله ترکجه ده قوللانلماز.]

اِنتِقال { سذ. عر. جم: انتقالات.
[« نقل » دن مص. افتعال]
١. بر یردن بر یره کچمه، تبدیل
مکان، کوچمه: آناطولیدن روم
ایلی یه انتقال ایدنلر. [بو معنا
ایله « نقل » استعمالی دها مأ-
نوسدر.] ٢. کچمه، سرایت،
بولاشمه: امراض ساریه اکثریا
تماسله انتقال ایدر. ٣. میراث
اوله رق ویامیراث کبی قالمه. ارثاً
کچمه: پدرندن کندیسنه برچوق
اراضی وعقارات انتقال ایتدی؛
بعض علتلر ارثاً ابویندن اولاده
انتقال ایدر. ٤. اموال غیر
منقوله نك متوفی ابویندن اولا-
دك نامنه کچیرلمسیله بونلرك
نامنه طاپو وسند اعطاسی:
انتقال معامله سی، خرجی؛ هنوز

انتقالی اجرا اولنمامش. ٥. داربقایه کیتمه، رحلت، ارتحال، وفات. [« ارتحال » دها مستعمل اولوب، انتقال اکثریا «داربقا» یه مضاف اوله‌رق قوللانیلیر.] ٦. سامعك متکلمك سوزندن مقصدینی آکلامسی، صراحةً سویلنلمین شیئی‌ده درك وفهم ایتمسی: بو آدمك انتقالی یوقدر: بردن بره انتقال ایده‌مدم. ٧. سوزك، بحثك بر شیئه کچمسی: سوز میقروبلرك تأثیرینه انتقال ایتدی. ٨. ط. بر مرض ویا عضوك بر دکیشدیرمسی: انتقال مواقع امراض؛ انتقال بول، مثانه، مرض وسائره. || سرعت انتقال = ضمناً وکنایةً افاده اولنان سوزدن بیله چابق و درحال مقصدی آکلامه، حدت ذکا، ذهن آچیقلغی: سریع الانتقال = چابق آکلار، ذهنی آچیق. || ار. توسیع انتقال = اراضیٔ امیریه وموقوفه‌نك اولاد ذکور واناث بولنمدیغی حالده محلول اولمامسیچون سکزنجی درجه‌یه قدر معین اولان اقربایه انتقال ایتمسی حقنده قانوناً وضع اولنان اصول.

اِنتِقام { سذ. عر. ج: انتقامات. [« نقم » دن مص. افتعال] اوج، آجی چیقارمه، ثار: انتقام آلمق، اخذ انتقام ایتمك = اوج آلمق، اخذ ثار ایتمك، آجیسنی چیقارمق.

اِنتِقامجی { س. ص. انتقام آلمغه میال، انتقام براقماز، ذو الانتقام.

اِنتِکاس { سذ. عر. [« نکس » دن مص. افتعال] باش آشاغی دونمه و یا دوشمه. ز. || ط. انتکاس خارجی = بعض اعضاء داخلیه‌نك فتق صورتنده طیشاری‌یه فیرلامه‌سی.

اِنتِماء { سذ. عر. [« نمی » دن مص. افتعال] بر نسل و نسبه منسوب اولمه، انتساب: امرای حماست انتما. [یالکز سجع بلاسی اولان بویله مناسبتسز ترکیباتده قوللانیلیر.]

اَنتَمَك { مض: اندیر. فت. (بر ارکك حیوانی) ایکدیش ایتدیرمك، خصیه‌لرینی چیقارته‌رق ارککلکنی کیدرمك، بری واسطه‌سیله انه‌مك: پلیجلری ایی سمیرتمك ایچون انتملی.

اِنتِهاء { سذ. عر. [« نهایة » دن مص. افتعال] ١. نهایت بولمه، صوکه وارمه، غایته ایرمه: بو یول نره‌ده انتها بولور؟ ٢. ختام بولمه، توکنمه، بیتمه: علم وفنك انتهاسی یوقدر. ٣. صوك، پایان، نهایت، غایت، انجام: عالمك ابتداسی اولدیغی کبی انتهاسی‌ده اوله‌جقدر، یالکز قدرت الهیه‌نك ابتدا و انتهاسی یوقدر. [نهی اولنمه معناسیله ترکجه‌ده قوللانلمامیلیدر.]

اِنتِهاز { سذ. عر. [« نهز » دن مص. افتعال] غنیمت بیلوب قاچیرمامه: انتهاز فرصت ایتمك = فرصتی قاچیرمامق. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

اِنتِهائی { ص. عر. ا: انتهائیه. صوکه وختام بولمغه منسوب ومتعلق: ادات انتهائیه. صیغهٔ انتهائیه.

اُنثی { سث. عر. ج: اناث. دیشی، قادین، قیز. [جمعی دها مستعملدر.]

اِنجاء { سذ. عر. [« نجاة » دن مص. افعال] قورتارمه، سلامته ایردیرمه. ز.

اِنجاز { سذ. عر. [« نجز » دن مص. افعال] اجرا. ادا، یرینه کتیرمه: انجاز وعد = ویریلن سوزك یرینه کتیرلمسی. [یالکز وعد ایله قوللانیلیر.]

اَنجام { س. فا. صوك، نهایت، عاقبت: ایش انجامه ایردی: انجام کار = ایشك صوکی، آخر الامر؛ الله انجامنی خیرایلیه.

اِنجِذاب { سذ. عر. ج: انجذابات. [« جذب » دن مص. انفعال] چکلمه، جذب و جلب اولنمه: غیر اختیاری بر انجذاب قلبله. || ه. اجرام سماویه‌نك بربرلرینی جذب ایتملری‌که اندفاع ایله برابر اساس موازنهٔ کائناتدر. [فر. Gravitation]

اَنجُر { سذ. عر. نبا. ایصیرغان اوتی.

اَنجُرِیّه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ انجریه = ایصیرغان قبیلندن نباتات. سث. ط. ایصیرغان اوتنك تماسندن حاصل اولان قبارجقلره مشابه جلد خسته‌لغی.

اِنجِك { س. با: اینجیك.

اِنجِلاء { سذ. عر. [« جلاء » دن مص. انفعال] ١. جلی وعیان اولمه. تظاهر. ٢. پارلامه، جلالانمه. ز.

اَنجُم { سند. ج. عر. فد: نجم. با: نجم.

اِنجِماد { طوڭمه معناسيله لسان نمزده استعمالی شيوع بولمش ايسه ده، «جمد» ماده‌سی انفعال بابندن اصلا كلديكندن، اساسز وياكليش اولوب، ذاتاً ثلاثی مجردينك ده بنا‌سی لازم اولديغندن، خماسيدن كثير مك كافتی اختيار ايتمكدن ايسه، «انجماد» يرينه «جمود»، و «منجمد» يرينه «جامد» ديمك دها طوغری وعربيه موافق اولور. شوقدركه بوكلمه‌لر علم لسان وفنده برر معنايه وضع وتخصيص ايدلمشدر.

اَنجُمَن { سـ. فا. مجلس، جمعيت، شورا: انجمن دانش = آقادميا؛ انجمن تفتيش ومعاينه. = تر. { عو. اوجمند } بر يره طوپلانمه، اوبك اوله.

اِنجو { وانجی. با: اينجی.

اَنجير { سـ. فا. اينجير. با: اينجير.

اِنجيل { سند. عر. ج: اناجيل. { يو. Εὐαγγέλιον } حضرت عيسی (عم) ه نازل اولان كتاب سماوی: انجيل شريف؛ اناجيل اربعه = انجيلك حواريوندن درت كشينك ضبطنه كوره محفوظ اولان درت نسخهٔ مختلفه‌سی.

اِنجيلی { ص. عر. ا: انجيليه. انجيل شريفه منسوب ومتعلق: نصايح انجيليه. = سند. انجيله تابع آدم. ج: انجيليون.

اِنجيلی { با: اينجيلی.

اَنحاء { سند. ج. عر. { فد: «نحو» لسانمزده معنای لغويسيله مستعمل دكلدر } طرفلر، جانبلر.

اِنحِراف { سند. عر. ج: انحرا. فا. { «حرف» دن مص. انفعال } ۱. دونمه، صاپمه، طوغری بولدن جيقمه، برطرفه ميل: طريق مستقيمدن انحراف ايتمه‌مك. ۲. دكيشمه، بوزلمه، فساد. ۳. قيريقلق. || ص. انحراف ابره = پوصله ايكنه‌سنك ميلی. || ط. انحراف رحم = رحمك چارپلمسی، بر طرفه ميلی. || سم. انحراف مرمی = اصابهٔ ناريه مرميانك هدف خطدن ميلی. || ط. انحراف مزاج = كيفسزلك، نشئه‌سزلك، قيريقلق. || انحراف مفصل = اوبناق يرينك چارپلمسی.

اِنحِصار { سند. عر. ج: انحصارات. { «حصر» دن مص. انفعال } ۱. يالكز برشيء ويا شخصه حصر اولنمه، بر شيئه مخصوص اولوب بشقه‌يه شمولی اولمامه: ازمنهٔ قديمه‌ده علومك رؤساء روحانيه‌يه انحصاری عمومك جهالتده قالمسنی موجب اولوردی. ۲. بر محصول ويا مادهٔ تجاريه‌نك بر ملتزم و يا شركتك يدينه تسليمی، يد واحده حصری، رژی: توتون، تباكی، مسكرات انحصاری؛ آمريقا ممالك مجتمعه‌سنك وارداتی مجرد كمرك ايله انحصارات خاصلاتندن عبارتدر. — برنجی معنا ايله‌ده انحصار ايتمك ديملرسه‌ده، منحصر اولمق، منحصر قالمق تعبيرلری دها مأنوسدر.

اِنحِطاط { سند. عر. { «حط» دن مص. انفعال } ۱. دوشمه، آشاغيلامه، آچالمه: اراضينك انحطاطی. ۲. تدنی. ۳. سن كالدن صكره سن شيخو. خته بوزطوتمه: سن انحطاط. ٤. ط. قوتدن دوشمه. ٥. برشيش وسائره‌نك اينمه‌سی.

اِنحِلال { سند. عر. { «حل» دن مص. انفعال } ۱. جوز. يلوب آچله: عقدهٔ مشكلاتك انحلالی؛ قابل انحلال برمسئله. ۲. ط. طاشغله، بوزله: انحلال دم، انحلال عظم، انحلال ورم.

اِنحِناء { سند. عر. { «حنو» دن مص. انفعال } ۱. اكلمه، بوكلمه، اكرلمه. منحنی ومقوس اوله: خطك انحنا‌سی. ۲. ط. بر كميك وسائره‌نك بر علتدن طو. لايی مقوس اولمسی: انحناء اظفار، انحناء عظم.

اِنخِساف { سند. عر. { «خسوف» دن مص. انفعال } ۱. (آی) طوتله، خسوفه اوغرامه، منخسف اوله. ۲. مج. دها كوزل ودها پارلاق وشانلی بر شيء ويا شخصك غلبه‌سيله سونركی اولوب حكمی اولامه: اوعصرده ابن سينانك بولنديغی بر پرده ديكر علمانك انخسافی طبيعی ايدی.

اِنخِناق { سند. عر. { «خنق» دن مص. انفعال } بو. غلبه، بونامه، نفس طوتمه. { اختناق كبی. } لر.

اِنداب { سند. عر. { «ندب» دن مص. افعال } ط. (يارە) اوكلوب اثری قالمه، يری بللی اولهجق صورتده قپانمه. { فر. Cicatrisation }.

اَنداخت (ص. فا. ۱. آتمه، رمی. ۲. سلاح یو. شاتمه: یکرمی پاره طوب انداخت ایدیلر. ۳. ع. قورشون وکله آتمق ونشان آلمق فنی: انداخت مکتبی.

اَنداخته (ص. فا. [«انداختن» فعلندن سمف.] آتلمش، براغلمش: انداختهٔ کوشهٔ نسیان.

اَنداد (سند. جم. عر. [فد: «ند» لسانمزده غیرمستعملدر] امثال، نظیرلر، شبیهلر: بی انداد = امثالسز، بی مانند.

اَنداز (ص. فا. [«انداختن» فعلندن سمف.] آتیجی، آتان، آتمش: لنگرانداز = دمیر آتان، دمیر آتمش: تیر انداز = اوق آتان. || سلاح انداز = کیلرده تفنگله مسلح وکمی خدماتنده غیر مستخدم بحریه نفراتی. [بویله وصف ترکیبلر. ده بولنور.]

اَندازه (سـ. فا. [«هندسه» دن غلط ظن ایتمشلر. سه ده، هندسه بوندن معربدر] ۱. اولچو، مقیاس. ۲. تر. آرشینك بر و باصمه و سائره اولچمکه مخصوص کوچك چتلی که ۶۰ سانتیمتره در. ۳. مج. حساب: اندازه یه کلیر = حسابه کلیر، معقول.

اَندازه بِز (ص. ۱. اولچوسز، اولچلهمهمش. ۲. حسابسز، چوق، غیر محدود.

اَندازه لَمَك (یا اندازه له مك. فع. ۱. اندازه ایله اولچمك. ۲. تخمین و حساب ایتمك، تصار لامق.

اَندام (سـ. فا. ۱. تن، بدن، وجود: سیم اندام = کومش تنلی: کل اندام = کل تنلی. ۲. بوی، قد، قامت: اندامی غایتله موزون. ۳. قا. متك موزونلغی، بیچیم: پك انداملی. || اندام آینه سی = انسانك بتون وجودینی کوسترهجك صورتده یبوك دیوار آینه سی.

اَندامسِز (ص. ۱. بویسز، قیصه بویلی. ۲. بیچیمسز، لطافتدن عاری.

اَندامسِزلِق (۱. بویسزلق. ۲. بیچیمسزلك.

اَنداملی (ص. ۱. بویلی. ۲. قامتی موزون، بیچیملی.

اَندبَند (ص. [فا. اندوند = تارومار] ۱. پارچه پارچه: اندبند اولمق = پاره لنمق. ۲. محجوب، اوتانمش، قباحتی یوزینه اورلمقدن بکزی یوزلمش: اندبند اولدی. [عر. الکبند]

اَندَر (ص. عر. [«نادر» دن ستة.] دها ویا پك نادر و سیرك: یا قوتك خاصی اندر بر طاشدر. = حـ. پك سیرك: اندر قوللانیلیر بر لغتدر.

اَندَر (حم. فا. ده، ایچنده: مشکل اندر مشکل = مشکلات ایچنده مشکلات؛ محال اندر محال = بتون امکانسز. [ترکی الاصل اسملرله ترکیبی جائز اولهمیه جغندن، «قات اندر قات» کبی تعبیرلر غلطدر.]

اِندِراج (سند. عر. [«درج» دن مص. انفعال] درج اولنمه ومندرج اوله معناسیله بو مصدر وعلی الخصوص (مندرج) لسانمزده کثیر الاستعمال ایسه ده، عربیده اندراج بالکسر انقراض معناسیله مستعملدر.

اِندِراس (سند. عر. [«درس» دن مص. انفعال] اصلا اثری قالمیه جق صورتده محو اولمه: مدارس عتیقه نك اندراسی. [اك زیاده سهٔ مندرس مستعملدر.]

اَندَرون (سـ. فا. ۱. ایچ، دا. خل. ۲. قلب، ضمیر. [بو ایکی معنا ایله درون دها مستعملدر.] ۳. وقتیله حرم همایون پادشاهی دائره سی: اندرون همایون. ٤. الیوم سرای عتیقك خزینهٔ همایون و خرقهٔ سعادت دائره لری: اندرون همایون آغا. لری: اندرون همایوندن مخرج. [مقدما بو دائره یه آلنان کنجلرك مکمل صورتده معلملری اولوب، ادبیات شرقیه یی ودیکر بعض علومی اوکرندکلرندن، اوراسی برمکاتب ومخرج حکمنده ایدی.]

اِندِفاع (سند. عر. [«دفع» دن مص. انفعال] دفع و زائل اولمه، اورتهدن قالقمه، مندفع اوله. [سف. مندفع دها مستعملدر.]

اَندَك (ص. فا. آز، قلیل. ز. || اندك سالهٔ = کوچك یاشلی.

اَندَلُس (سخ. [آندالوسیا -An dalousie دن] هـ. اصل اسپانیانك قرطبه وغرناطه جهتلرندن عبارت اولان قسم جنوبیسنك اسمی اولوب، اورادن مملکته داخل اولان عربلر طرفندن بتون اسپانیاوپورتکیزه اطلاق اولنمشدر.

اَندَلسی { ص. عر. ت: اندلسیه. اندلسه منسوب و متعلق. اندلسلی.

اِندِماج { سذ. عر. [«دموج» دن مص. انفعال] بربرینه کچمه، کلیدلنمه. ز. || ط. اندماج عظام، اندماج جنین.

اَندوخته { ص. فا. قازانلمش. مکتسب. ز. ولـ.

اَندود { ص. فا. [«اندودن» فعلندن سمص. وصف ترکیبیلرده بولنور.] سورلمش. طلا ایدلمش یا خود ایشلنمش: زر اندود = آلتونله مطلا. آلتونله ایشلنمش.

اَندوز { ص. فا. [«اندوختن» فعلندن سمص. وصف ترکیبیلرده بولنور.] قزانان، اکتساب ایدن، کاسب: زر اندوز = آلتون قزانان.

اَندوه { س. فا. تاسه، قایغو، کدر، غصه. ز. ولـ.

اَندوهگین { ص. فا. و:

اَندوهناك { ص. فا. تاسه‌لی، قایغولی. مکدر، مغموم. لـ.

اَندیش { ص. فا. [«اندیشیدن» فعلندن سمص. صتر. تشکیلنده مستعملدر.] دوشونن. ملاحظه ایدن: دور اندیش = اوزاق دوشونن، هر شیئی چوق اولدن ملاحظه ایدن، مدبر: عاقبت اندیش = هرایشك صوکنی دوشونن: بد اندیش = سوء فکر صاحبی.

اَندیشلِك { س. با: اندیشی.

اَندیشناك { ص. فا. ١. دوشونن. دوشونجه‌سی اولان. ٢. تاسه‌لی، مغموم، مکدر. ٣. شبهه ووسوسه ایدن. وسوسه‌لی.

اندیشه { س. فا. ١. دوشونجه، تفکر. ٢. غم. کدر. غائله. ٣. شبهه. وسوسه، مراق: او آدمك حالی کندیسنجه موجب اندیشه اولیوردی.

اَندیشه‌سِز { ص. ١. بر کونه دوشونمه‌سی اولمیان، بر شیء دوشونمین. ٢. کدرسز، غائله‌سز، راحت. ٣. وسوسه ومراق ایتمین.

اَندیشه‌سِزلِك { س. ١. دوشونمیش. ٢. غائله‌سزلك. ٣. وسوسه سزلك.

اَندیشه‌لی { ص. ١. غائله‌لی. ٢. وسوسه‌لی، مراقلی. ٣. وسوسه ومراق موجب.

اَندیشی { س. فا. [صتر. دن مبدل مصدریت معنا. سنی متضمن اسماء مرکبه ده بولنور] دوشونمه، دوشونش: دور اندیشی = اوزاق دوشونش، دور اندیشلك: بد اندیشی = کوتی دوشونش، بد اندیشلك.

اِنذار { سذ. عر. [«نذر» دن مص. افعال] نتایجنك وخامتیله قورقوده‌رق برشیئدن منع ونهی ایتمه، تبشیرك ضدی: هر پیغمبر قومنی انذار وتبشیر ایله مکلف بولنمشدر.

اِنزال { سذ. عر. [«نزول» دن مص. افعال] ١. ایندیرمه. [بو معنا ایله تنزیل دها مستعملدر.] ٢. منی خروجی: انزال وقوعی.

اَنزَروت { س. [غا. عنزروت] دیکنلی بر آغاجدن چیقان قرمیزی ویا بیاض بر نوع ضمغ.

اِنزِواء { سذ. عر. [«زوی» دن مص. انفعال] بر کوشه‌یه چکلمه، چکیلوب قاریشمامه، دنیادن منقطع اولمه: انزوایه چکلدی: اصحاب انزوا = زاویه نشین اولانلر.

اِنس { سذ. عر. انسان، بشر، مردم، نوع بشر. [جن وملکه مقابل:] انس وجن، انس وملك.

اُنس { سذ. عر. آلیشیقلق، آلیشمه، الفت. انسیت: انس طوتمق = الفت و انسیت ایتمك. [«انسا انس» تعبیری قوللانیله‌جق شیء دکلدر.]

اَنساب { سذ. جـ. عر. فد: نسب. با: نسب. || علم الانساب و(فد. کبی) سا. ده‌جه انساب = باشلیجه عربلرده قبائلك نسللرینی وصورت تشعب وذریتلرینی قید وحفظ ایتمك علمی. || ر. [یاکلیش اوله‌رق «نسبة» ك جمعی اولمق اوزره] لوغاریتمه جدوللرینك عددلری.

اَنسال { سذ. جـ. عر. فد: نسل. با: نسل.

اِنسان { سذ. عر. جـ: ناس. ١. آدم، بشر، مردم: انسان عقل وذکا ایله سائر حیواناتدن ممتازدر. ٢. انسانیتلی ووجدانلی آدم. مرد کامل: بن اونی انسان ظن ایتدم. = ص. تربیه‌لی، انسانیتلی،

بحق انسان دینمکه مستحق : او انسان آدمدر: چوق انسان چوجقدر. || انسان العین = کوز بکی.

اِنسانجه (ص. انسانه یاقیشیر، انسانیتلی، انسانیته موافق : انسانجه معامله ایدیور. = ح. انسان کبی، انسانه یاقیشیر صورتده : انسانجه اوتو. روب فالقمسی یاپیور.

اِنسانلق (سـ. ۱. آدملق، انسانیت، آدمیت. بشریت. ۲. انسان حالی : انسانلقدر بو.

اِنسانی (ص. عر. ؛ : انسانیه. آدمه منسوب و متعلق، بشری : احوال انسانیه.

اِنسانیّت (سـ. عر. ۱. آدمه یاقیشیر اوصاف و فضائل، ایلك، خیر خواهلق: سزده هیچ انسانیت یوقمیدر؟ بونی یاپمق انسانیت اقتضاسیدر: انسانیت نامنه بونی یاپیورم. ۲. عموم انسانلر، نوع بشر: انسانیته خدمت ایتمك؛ انسانیت ایچون دوشونور بر آدمدر.

« انسانیت » ایله « بشریت » آره‌سنده فرق واردر : انسانیت آدمك اوصاف روحانیه وقلبیه سنه، بشریت ایسه احوال جسمانیه وبدنیه‌سنه عائددر. اخلاقه متعلق حالار انسانیتدن ومنافع اعضا ایله تاریخ طبیعی یه متعلق شیلر بشریتدن معدوددر.

اِنسانیّتسیز (ص. انسانه یاقیشیر اوصاف وفضائلدن محروم، یالکز منافعی دوشونوب انسانیت حسیله برشیء یاپمیان، مروتسز، ایلکی طوقماز: چوق انسانیتسز آدمدر.

اِنسانیّتسیزلك (سـ. انسانیت فقدانی، حسیات انسانیه ووجدانه مغایر ویالکز منافع مادیه‌یه تابع حال وحرکت : اوآدمك انسانیتسز لکی معلومدر.

اِنسانیّتلی (ص. انسانیتی اولان، انسانه یاقیشیر اوصاف و فضائلی اولان. وجدانلی، مروتلی.

اَنسَب (ص. عر. ا « نسیب »دن (ستة. ا دها مناسب، دها ویاپك لایق وشایان : او آدم بو ایشه انسبدر: جمله‌نك انسبی اودر.

اَنسِجه (« نسج » ك جمعی اولمق اوزره تشریحده طوقوقه به مشابه اولان تشکلات عضویه‌یه اطلاق اولنمش ایسه‌ده، لغات عربیه‌ده بویله بر شیئه تصادف اولنه‌مدی. بو معنا ده « نسیجه » وجمعی « نسایج » قوللانلسه دها طوغری اولور.

اِنسِداد (سـ. عر. ا « سد » دن مصـ. انفعال) طیقانمه، قپانمه. || ط. اعضاء مختلفه‌نك اسامیسنه مضاف او. له‌رق طیقا نمقدن ایلری کلیر بر طاقم امراضه اطلاق اولنور.

اِنسِلاب (سـ. عر. ا « سلب » دن مصـ. انفعال) سلب اولنمه، منسلب اولمه، محو ورفع ایدلمه : انسلاب امنیت.

اُنسِیّت (ذاتاً مصدریت معناسنی متضمن اولان « انس » اسمنه « یت » ادات مصدریتی علاوه‌سیله تشکل ایتمش اساسسز ویا کلیش بر لغتدر. عربیده اصلا قوللانلماز. « انس » و« الفت » لغتلری بونك معناسنی افاده‌یه کافیدر.

اِنشاء (سـ. عر. ج : انشاآت. (« نشأ » دن مصـ. افعال) ۱. یاپمه، وجوده کتیرمه، اعمال : بر او، بر کمی انشا ایتمك. ۲. قلم آله، ادبیات قاعده سنه تطبیقاً ونثراً ایدیلن افادهٔ تحریریه: شعر وانشا ده ید طولی صاحبی ۳. ر. امر ونهی ودعا یعنی باب یاپسون، یاپملی، یاپسه کبی وقوع بولمامش حدث، مقابلی : اخبار. ٤. تر. علم مراسله ده کسب ممارسه ایچون مختلف مکتوب، تذکره، عرضحال، تبریك وتعزیه نامه، سند، مقاوله‌نامه وسائره اور. فکارینی حاوی کتاب : انشاء جدید. = ج : انشا آت = یازی یه ویا سفائی اعمالنه متعلق ایشلر: انشا آتله اوغراشمق: انشا آت دائره‌سی.

« انشاء » ایله « اعمال » آره‌سنده شو فرق واردر، که انشا کراسته ایله یاپیسلان معمارلغه وکیمیاکله متعلق ایشلره مخصوص اولدیغی حالده، اعمال هرصورتله یاپمغه ومثلا معدندن اوانی یاپمغه دخی اطلاق اولنور.

اِنشاءالله (وانشاءالله تعالی. الله ایسترسه، اللهك امری اولورسه، مقتضاسیله کثیرالاستعمال دعا تعبیریدر، که استقبالدن بحث اولنورکن قوللانیلیر : یارین انشاءالله ارکندن چیقوب گیدرز: یارین کله جکمیسکز؟ — انشاءالله. — بعضاً انشاء. المولی دخی دینلیر. (طوغریسی « ان شاءالله » صورتنده آیری یازلمقدر.)

اِنشاد (سـ. عر. (« نشد » دن مصـ. افعال) برشك

حضورنده کندی زادهٔ طبعی ویا بشقه‌سنك اثری اولان بر قصیده اوقومه، ایراد ایتمه: شعراء عرب اکابره انشاد ایتد. کلری قصاید ایچون پك بیوك جائزه‌لر آلیرلردی.

اِنشائی { ص. عر. ا: انشائیه. ۱. یاپی‌یه ویا سفائن اعمالنه متعلق، اعمالانه عائد: مصارف انشائیه. ۲. تحریراً ونثراً ادیبانه افادهٔ مرام ایتمك وکوزل قلمه آلمق علمنه منسوب: قواعد انشائیه، اقتدار انشائی. ۳. د. حدتك وقوعی وقطعی بر وقعه بیان ایتمیوب امر ونهی وتمنی ودعا کبی بر معنی افاده ایدن کلامه منسوب ومتعلق: جمله انشائیه.

اِنشائیّه { سف. عر. انشاآتله یعنی یاپی ایله اوغراشان هیئت: انشائیه بلوکی، انشائیه ضابطی.

اَنشته { با: اینشته.

اِنشراح { سف. عر. («شرح» دن مص. انفعال) آچیلمه، آچیقلق، فراحلق: انشراح درون، انشراح قلب: دکیزمنظره‌سی انسانه بر انشراح ویرر.

اِنشِعاب { سف. عر. («شعب» دن مص. انفعال) شعبه‌لره آیرلمه، دال بوداق پیدا ایتمه، داللانمه. («تشعب» دها مستعملدر.)

اِنشِقاق { سف. عر. («شق» دن مص. انفعال) یارلمه، چاتلامه، ایکیه آیرلمه: انشقاق قمر. || ط. اعضاء مختلفه اسامیسنه اضافتله بر طاقم علائك اسملرینی تشکیل ایدر.

اَنصار { سف. ج. عر. (فد: ناصر بو معنا ایله مستعمل دکلدر. فد: انصاری.) فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینه یاردیم ایدوب دین اسلامك تأسس وانتشارینه بیوك خدمتلری کورینن ذوات که مدینهٔ منوره اهالیسندن وخزرج ایله اوس قبیله‌لرندندر. صحابه مهاجرین وانصاره منقسمدر.

اِنصاف { سف. عر. («نصف» دن مص. افعال) عدل وحقانیتله معامله، بریسنك علیهنده اولان معامله‌ده مبالغه وافراط ایتمیوب وجدانه توفیق حرکت ایتمه، اعتدال اوزره حرکت. || انصافه کلمك: حقسزلق ایتمکدن وازکچمك، مرحمت ایتمك. (ثلاثیسی اولان «نصفت» دخی بومعنا ایله مستعملدر.)

اِنصافسز { ص. حقسزلق ایتمکده طریق اعتدالدن آیریلان، وجدانسز، طمعکار و مرحمتسز: نه انصافسز آدمدر!

اِنصافسزجه { ح. حقسزلقده اعتدالدن لکه، وجدانسزجه، مرحمتسزجه.

اِنصافسزلق { س. حقسزلق ایتمه‌ده اعتدالدن آیریلمق، وجدانسزلق، طمعکارلق، مرحمتسزلك.

اِنصافکار { ص. فا. حقسزلقده اعتدال طریقندن آیرلیان، پك ایلری وارمیوب مرحمت ایدن، انصافلی: اولدقجه انصافکاردر.

اِنصافکارانه { ص. فا. حقسزلقده اعتدال ایله ووجدان ومرحمتله واقع اولان، منصفانه: انصافکارانه حرکت. = ح. انصافله، عدالت ومرحمتله: انصافکارانه حرکت ایتمك.

اِنصافلی { ص. حقسزلقده معتدل، وجدانلی، مرحمتلی: انصافلی آدم، انصافلی معامله.

اِنصافلیجه { ص. حقسزلقده آز معتدل، چوق اعتدالسز اولمیان، بر آز وجدانلی ومرحمتلی: ایچلرنده یالکز او انصافلیجه‌در. = ح. اعتدال و وجدان ومرحمتله: انصافلیجه حرکت ایدیور.

اِنصباب { سف. عر. («صبابة» دن مص. انفعال) ۱. دوکلمه، منصب اوله: قیزیل ایرماق قره دکیزه انصباب ایدر. («منصب اولمق» تعبیری دها مستعملدر.) ۲. ط. اخلاط بدنك بریرینه دوکیلوب طوپلانمه‌سی. (فر. Épanchement)

اِنصراف { سف. عر. («صرف» دن مص. انفعال) ۱. چکلمه، چکیلوب کیتمه. ۲. د. صرف عربیده اسملرك تام اعراب قبول ایتمسی، تنوین وجر آلمیان غیر منصرفدن اولاملری. ۳. ط. اخلاطك عضو مریضدن بشقه بر عضوه سوق واجراسی. (فر. Revulsion)

اِنضِباط { سف. عر. («ضبط» دن مص. انفعال) ۱.

انتظام، بولنده اولمه: دائره‌نك ایشلرینی تحت انضباطه آلمغه چالیشیور. ۲. ضبط وربطك بولنده اولمسی، اسایش عمومیه‌نك تأمینیله امور ضابطه‌نك انتظامی. (اصل معنای عربیسی صاغلام ملاشمه و محکم و ثابت اولمه مفهومندن عبارتدر.)

اِنضِمام (سند. عر. (« ضم » دن مصد. انفعال) قاتمه، ضم والحاق وعلاوه اولنمه، منضم اولمه: موجود اولان راحتسزلغه بر باش آغری یی‌ده انضمام ایتدی. || فلانك انضمام رأییله = اونك دخی رأی بو مرکزده اولدیغی حالده، اونك‌ده رضاسیله.

اِنطاق (سند. عر. (« نطق » دن مصد. افعال) سوبلمه، نطقه کتیرمه: جناب حق عبادینی انطاق ایدر. ز.

اِنطِباع (سند. عر. (« طبع » دن مصد. انفعال) باصمه، طبع اولنمه: رسملرك انطباعی. ز. فد. بر شیئك ذهنده حواس واسطه‌سیله صورتیاب اولمسی. (فر. Impression)

اِنطِباق (سند. عر. (« طبق » دن مصد. انفعال) اویمه، اویغون ومطابق کلمه. ز.

اِنطِفاء (سند. عر. (« طفؤ » دن مصد. انفعال) سوکمه، منطفی اولمه. ز.

اِنطِواء (سند. عر. (« طی » دن مصد. انفعال) صاریلوب دوشیرلمه. ز.

اَنظار (سند. ج. عر. فد: نظر. با: نظر.

اَنعام (سند. ج. عر. (حیوانات اهلیه دیمك اولان « نعم » ك جمیدر.) ۱. اموال، نعمتلر. ۲. سورهٔ انعام ایله برابر بعض سور قرآنیه یی حاوی مجموعه: انعام شریف.

اِنعام (سند. عر. ج: انعامات. (« نعمة » دن مصد. افعال) نعمت ویرمه، احسان ایتمه، ایبلك ایتمه: انعام واحسانك متشکریم.

اِنعِزال (سند. عر. (« عزل » دن مصد. انفعال) بر طرفه چکلمه، اختیار انفراد وعزلت ایتمه. ز.

اِنعِطاف (سند. عر. (« عطف » دن مصد. انفعال) بر طرفه دونمه، میل ایتمه، تمایل، توجه: نظر التفاتلری بکا انعطاف ایتدی.

اِنعِقاد (سند. عر. (« عقد » دن مصد. انفعال) ۱. باغلانمه، عند ایدلمه. ز. ۲. تشکیل اولنمه، قورلمه: مجلسك انعقادی. (« منعقد اولمق » تعبیری دها مستعملدر.)

اِنعِکاس (سند. عر. (« عکس » دن مصد. انفعال) بر یره اوروب کری دونمه، صوك جامه یا صویه ویا دیکر پارلاق بر شیئه اوروب اورادن کوریلمسی ویا سسك بر طاغه ویا دیکر برحائله چارپوب اورا دن جیتمش کبی کری دونمه‌سی، یانقولانمه: صورتك آینه‌ده انعکاسی: انعکاس صدا: انعکاس ایتمك = یانقولانمق، منعکس اولمق.

اَنف (سند. عر. ج: انوف. ۱. بورون (برون). ۲. مج. کبر، غرور. || کسر انف = بورون قیرمه، کبر قیرمه.

اِنفاذ (سند. عر. (« نفوذ » دن مصد. افعال) (آلتسان امری) یرینه کتیرمه، اجرا: امرکری انفاذ ایتمك وظیفه‌مدر.

اَنفاس (سند. ج. عر. فد: نفس. با: نفس.

اِنفاق (سند. عر. (« نفقه » دن مصد. افعال) نفقه‌ویروب کچیندیرمه، یدیمه: او یتیملری کیم انفاق ایدیور؟

اِنفِتاح (سند. عر. (« فتح » دن مصد. انفعال) ۱. آچلمه، کشاده‌اولمه. ز. ۲. ط. طیقانمش برشیئك آچلمسی، انسدادك ضدی.

اِنفِجار (سند. عر. (« فجر » دن مصد. انفعال) ۱. شفق سوکمه، صباح آچلمه، طلوع آتمه. ۲. تش. و با. بعض محفظه‌لرك وقتی حلولنده کندیلکندن آچلمه‌سی: انفجار انکساری، حاجزی، مصراعی = یونك انواعی.

اِنفِراد (سند. عر. (« فرد » دن مصد. انفعال) آیریلوب تك وتنها قالمه. || علی الانفراد = کندی باشنه، آیری اولهرق: تك تك، هر بری آیریجه: علی الانفراد کلدیلر.

اِنفِراق (سند. عر. (« فرق » دن مصد. انفعال) آیرلمه. ز.

اَنفَس (ص. عر. (« نفیس » دن سند.) دها ویا پك قیمتلی ومقبول، پك لطیف ویا لذیذ: آنا طولینك انفس معمولاتی

خالیلردر: آیدینده انفس اوزوم وانجیر چیقار.

اَنفُس { سذ. عر. ج. عر. فد: نفس. با: نفس، نفوس.

اِنفِساح { سذ. عر. { «فسح» دن مصـ. انفعال } گکیشلنمه، بوللانمه. || ط. انفساح عضوی = بر عضوك ایفای وظیفه ایده‌میه‌جك صورتده گکیشلیوب بطال اولمسی.

اِنفِساخ { سذ. عر. { «فسخ» دن مصـ. انفعال } بوزلمه، حکمسز قالمه، مفسوخ ومنفسخ اولمه: قوانین عتیقه‌نك انفساخ احکامی.

اِنفِساد { سذ. عر. { «فساد» دن مصـ. انفعال } بوزلمه. ز.

اِنفِصال { سذ. عر. { «فصل» دن مصـ. انفعال } ۱. آیرلمه، برینی ترك ایدوب کیتمه: اونك بورادن انفصالی جائز دکلدر. ۲. عزل اولمه، مأمور. ریئتدن قالقمه: صوك مأمور. ریئتدن انفصالی نه سبیه مبنیدر؟ || تش. اتصال انفصال = کیکلرك اویناق برلرندهکی ارتباطی.

اَنفَع { صـ. عر. { «نافع» دن ستف. } دها ویاپك فائدهلی، پك مفید: انفع بر غدادر. ز.

اِنفِعال { سذ. عر. ج: انفعالات. { «فعل» دن مصـ. انفعال } ۱. کوجمه، کوچه کیتمه، خاطر قالمه: او آدمك بویله جزئی بر شیئدن انفعالی = منفعل اولمسی. ۲. فلـ. تأثر. فعل مقابلی که روحك قبول ومطاوعت ایتدیکی هرنوع تحو-لات وتأثراتی شاملدر. { فر. Passion }

اِنفِكاك { سذ. عر. { «فك» دن مصـ. انفعال } ۱. آیرلمه، قوپاریلوب آیری دوشمه: پارمغك الدن انفکاکی. ۲. یرندن آیرلمه، برینی ترك ایدوب اورادہ بولنما-مه: والینك مرکز ولایتدن انفکاکی: دکاندن انفکاك ایتمز بر تاجر.

اَنفلونزه { سذ. { فر. Influenza } ظنه کوره عر. «انف العنز» دن } نوبتلی وشدتلی نزله صورتنده نوظهور بر صالغین خسته‌لق، نزلهٔ مستولیه.

اِنفِهام { سذ. عر. { «فهم» دن مصـ. انفعال } آکلاشیله، منفهم اولمه. ز.

اَنفی { صـ. عر. ؤ: انفیه. تش. { بورنه منسوب ومتعلق.

اَنفِیه { سذ. عر. { اصلنده یاسی شده‌لی اولوب، زبانزدی شده‌سز در. } بورنه چکیلن چورودلمش تونون‌توزی، بورن اوتی: انفیه چکمك: انفیه قوطیسی.

اَنفِیه‌جی { سـ. انفیه یاپان ویا صاتان آدم.

اَنقاض { سذ. ج. عر. { فد: «نقض» لسانمزده غیر مستعملدر } یقیلش بر بنانك کراسته‌سی، یقندی.

اِنقِباض { سذ. عر. { «قبض» دن مصـ. انفعال } ۱. چکیلوب طوپلانمه، بوزلمه: صوۇقدن کافهٔ اجسامده آز چوق انقباض حاصل اولور. ۲. صیقندی. قسوت: انقباض درون، انقباض خاطر. ۳. طوتوقلق، پکلك، قبضلق، لینت واسهالك ضدی: انقباضه اوغرامق.

اِنقِباضی { صـ. عر. ؤ: انقباضیه. { ط. پکلکه منسوب و ومتعلق.

اِنقِسام { سذ. عر. ج: انقسامات. { «قسم» دن مصـ. انفعال } اقسامه آیرلمه، بولنمه، تقسیم اولنمه: آلپ سلسلهٔ جبالی بر چوق شعبه‌لره انقسام ایدیور.

اِنقِضاء { سذ. عر. { «قضاء» دن مصـ. انفعال } بیتمه، توکنمه، وعده ومهلتی کلمه: مدتی انقضاسنده تأدیه اولنه‌جغی مصرحدر.

اِنقِطاع { سذ. عر. { «قطع» دن مصـ. انفعال } ۱. کسلمه، آرامی کسلمه، بر دوزیه دوامنه خلل کلمه. ۲. کسلمه، بیتمه، توکنمه، ختام بولمه: اسکی اصوللرك انقطاعی طبیعی ایدی. ۳. هرکسدن کسیلوب بر جهته انتساب واختصاص ایتمه: عبد الله بن زبیره انقطاع ایدنلردن ایدی. { عربیده کثیر الاستعمال اولان بو معنا ایله لسانمزده اندر قوللانیلیر. — منقطع اولمق تعبیری انقطاع ایتمکدن دها مأنوسدر. } || ط. انقطاع اشتها، انقطاع بول، انقطاع عرق { تعرق دکل }، انقطاع نفس { تنفس دکل } و سائره = بونلرك کلمسی موجب علل مختلفه.

اِنقِلاع { سذ. عر. { «قلع» دن مصـ. انفعال } کو-

کندن قوپارلمه، سوکلمه. ز.

اِنقِهال { سذ. عر. [« قهول » دن مص. انفعال] ط. بسبتون ضعیف ومجالسز دوشمه.

اِنقِیاد { سذ. عر. [« قود، قیادت » دن مص. انفعال] اطاعت، رام اولمه، سرفرو ایتمه، بوین اوزاتمه: اهالی انقیاد کوستردکجه کندیلرینی اداره ایدنلرك رفق و رأفتی آرتار؛ عسکرك ضابطنه انقیادی شرطدر.

اَنَك { ص. [« انمك » دن] اننمش، ایکدیش اولمش، بورلمش (ارکك حیوان).

اِنکار { س. عر. [« نکر » دن مص. افعال] ۱. طانیمامه، قبول وتصدیق ایتمه‌مه، آبامه: تکرینك وارلغنی کیم انکار ایده‌بیلیر؟ ۲. (انسان) یاپدیغنی ویا سویلدیکنی کتم و اخفا ایله یاپمدم ویا سویلمدم دیمه‌ده اصرار ایتمه، اقرار و اعترافك ضدی: سویلدیکنی، بورجنی انکار ایدیور. ۳. رد ایتمه، طانیمامه. ٤. حق. مدعی طرفندن دعوی واسناد ایدیلن بر شیئی قبول ایتمیوب رد ایتمه.

اِنکاری { ص. عر. ۱: انکاریه. انکاره متعلق، انکاری متضمن؛ استفهام انکاری= اولماز مقصدیله اولورمی یوللی سؤال.

اَنگَبه { س. اووه‌لق یرك اینیش وچیقیشی، چقور وتپه‌لری، غیر مستوی وکوتی یر.

نَگَبه‌لِك { ص. سطحی غیر مستوی یامری یومری (یر).

اَنگَبین { س. فا. [بزجه کافك ضمیله شهرت بولمشدر.] بال، عسل. لس.

اَنکَر { ص. عر. [« نکر » دن ستف.] دها ویا پك منفور ومستکره: انکر اصوات. ز.

اَنگَر { س. کنگر دینلن یبانی انکینارك سودندن چیقان ساقز. غا: چنکل ساقزی.

اَنگَرَك { س. پك زهرلی بر کوچك ییلان که انواعی چوقدر، افعی: انگرك ییلانی.

اَنگَروس { سخ. [Hongrois ویا ر. Οὔγγρος دن مأخوذ] اسکی عثمانلیلرك مجارلره ویردکلری اسمدر.

اِنکِسار { سذ. عر. [« کسر » دن مص. انفعال] ۱. قیرلمه، شکسته اولمه: دوکمه دمیردن معمول شیئلرك انکساره قابلیتلری زیاده‌در. ۲. قلب قیرلمه، کوجنمه، خاطر مانده اولمه: اوآدمك بکا انکساره هیچ حقی یوقدر: انکسار قلب؛ انکسار خاطر. ۳. بددعا: بروالده اوغلنه هیچ بر وقت یورکدن انکسار ایتمز. [بو اوچنجی معنا عربیده یوقدر.] ٤. ه. ضیاشعاعلرینك اثیردن هوایه وهوادن صویه کچرکن تبدیل استقامت ایتملری قاعده‌سی: انکسار ضیا. [فر. Réfraction]

اِنکساف { سذ. عر. [« کسوف » دن مص. انفعال] کونشك طوتلمسی، کسوفه اوغرامه، منکسف اولمه.

اِنکِشاف { سذ. عر. ج: انکشافات. [« کشف » دن مص. انفعال] ۱. آچلمه، ظاهر وآشکار اولمه، میدانه چیقمه. ۲. بر حال و یا سر معنوینك کورینمه‌سی، تجلی.

اَنگُشت { س. فا. پارماق، اصبع. || انکشت بدندان، انکشت بردهان = پارمغنی ایصیرمش، متحیر، متعجب. || انکشت نما = پارمقله کوستریلیر، مشهور.

اَنگُشتَر { س. فا. یوزوك، یوزوك حلقه‌سی.

اَنگَل { س. مانع، حائل، منع و یا تأخیره سبب اولان شیء، مشکلات: انکل اولمق = مانع اولمق، سبب منعی اولمق، مشکلات چیقارمق.

اِنگِلتَره { سخ. [یتا. Inghilterra] ه. اوروپانك منتهای غرب شمالیسنده واقع بیوك جزیره‌نك قسم جنوبیسی وجزیرهٔ مذکوره‌نك بتونیله ایرلانده‌یی دخی حاوی اولان بیوك بریتانیه دولتی.

اِنگِلیز { س. ص. ۱. انکلتره اهالیسندن اولان آدم، انکلتره‌لی: انکلیزلرك اخلاقی، انکلیز قاریسی، انکلیز چوجغی. ۲. انکلتره‌یه وانکلیز قومنه منسوب ومتعلق: انکلیز دولتی، انکلیز لسانی.

اِنگِلیزجه { ص. انکلیزلره مخصوص، انکلیز طور واصولنه تابع: انکلیزجه رقص: انکلیزجه قبول و استقبال. = س. انکلیز لسانی: انکلیزجه‌یی اوکرندی. = ح.

انكليز طورنده و يا لسانيله : انكليزجه اوينار؛ انكليزجه سويلر .

اِنگِليزلِك { سـ. انكليزلره مخصوص طور وحال .

اَنگِنار { سـ. [اصلى : كنگر] معروف سبزه، عر. ارض شوك. [فرانسزلرك - Arti chaut سى (ارض شوك) دن غلط اولسه كركدر.]

اَنگور { سـ. فا. اوزوم ز. و لـ. || عر. آب انكور = شراب، خمر، باده، مى .

اَنگول { صـ. تنبل، آغر، مسكين، عاجز .

اَنگيز { صـ. فا. [« انگيختن » فعلندن سمصـ. صتر. تشكيلنده مستعملدر.] قوپاريجى، ايراث ايديجى، قاريشديريجى: فتنه انگيز = فتنه و فساد قاريشديران .

اَنگين { با : اكگين .

اَنلى { با : اكلى .

اَنَمك { ياخود انه‌مك. فتـ. (اركك حيوانك) خصيه‌لرينى چيقاروب اركككنى كيدرمك، اخصا ايتمك، بورمق : آتى انيوب ايكديش ياپارلر .

اَنمِله { سث. عر. جـ : انامل. پارمق اوجى : انمله پيراى تكريم و تعظيم اولدى = يدمه واصل اولدى. [يالكز بويله تعبيرلرده مستعملدر.]

اَنموذَج { سذ. عر. [فا. نموده دن معرب] نمونه، اورنك .

اَنَمه { يا انه‌مه. سـ. انمك فعلى، اخصا .

اَنَنمش { صـ. خصيه‌لرى چيقاريلوب ايكديش ايدلمش، اخصا اولنمش (حيوان) .

اَنَنمَك { فجـ. خصيه‌لرى چيقاريلوب ايكديش ايدلمك، اخصا اولنمق .

اَنوار { سذ. جـ. عر. فد : نور. با : نور .

اَنواع { سذ. جـ. عر. فد : نوع، با : نوع .

اَنوَر { صـ. عر. [« نير » دن ستف.] دها وياپك نورلى، چوق پارلاق : شرع انور .

اِنهاء { سذ. عر. [« نهى » دن مصـ. افعال] ۱. يتيشديرمه، ابلاغ. ز. ۲. رسمى بر ايشك بر دائرهٔ رسميه دن مافوقه يازلمسى : ايجابى ولايتدن باب عالى‌يه انها اولندى؛ مأمورينك ترفيع ونصبى منصوب اولدقلرى دائره‌دن نظارت عائده‌سنه انها اولنور .

اَنهار { سذ. جـ. عر. فد : نهر. با : نهر .

اِنهِدام { سذ. عر. [« هدم » دن مصـ. انفعال] ييقلمه، هدم اولنمه، خراب وويران اولمه : جسيم بر بنانك انهدامى سوقاغى سد ايتمشيدى .

اِنهِزام { سذ. عر. [« هزيمت » دن مصـ. انفعال] بوزلمه، مغلوب اولمه، يكلمه : انهزامه اوغرايان عسكر؛ دشمنك انهزامى. [اصل عربيده معناسى : بوزيلوب قاچمق وبرينه صيغينوب ملجأ ايستمكدر.]

اِنهِماك { سذ. عر. [« همك » دن مصـ. انفعال] بر شيئك اوزرينه زياده دوشمه، بيوك بر آرزو ومسارعتله تشبث ايتمه : درسه انهماكله چاليشيور؛ خلقك موده‌يه انهماكى اوروپاده پك جاريدر .

اَنه‌مَك { با : انمك .

اَنياب { سث. جـ. عر. فد : ناب. با : ناب .

اَنيس { صـ. عر. [« انس » دن صشـ.] كوريشيلن آدم، آرقداش، همدم .

اَنيشته { سـ. همشيره و يا خاله زوجى .

اَنى قونى { صـ. حـ. [و دها طوغريسى اكى قونى] عريض وعميق، كركى كبى، لايقيله، عادتا، خاطرى صاييلير: بوكون انى قونى صوئوقدر؛ انى قونى كتابت اوكرنمش .

اَنيك { ياخود اينيك. سـ. ييرتيجى حيوان ياوريسى : آرسلان، آيى انيكى .

اَنيكلَمَك { يا انيكله‌مك. فل. (ييرتيجى ديشى حيوان) طوغورمق، ياوريلامق .

اَنين { سذ. ايكلمه، ايكلدى، زارى : آه وانين ايتمك .

اَو { سـ. [اصلى : اوى، ايو، ييو. جـ : اوى] ۱. نوع بشردن بهر عائله‌نك آيرى اوله‌رق اقامتنه مخصوص محل كه طاش وكراسته‌دن و يا تخته‌دن اولور، خانه، بيت، دار، مسكن : كاركير او، اخشاب او؛ بر قاتلى، ايكى قاتلى او. ۲. كوچك پارچه‌لره منقسم

بر شیئك بهر قسمی، خانه: سطر نجده فیل اوی، آث اوی. ۳. بر اوده اقامت ایدنلرك هیئت مجموعه‌سی، عائله، فامیلیا، اهل بیت، خانمان: ناموسلی او؛ معتبر او. ٤. صوی، نسل، سلاله، خاندان: روم ایلنده قوانوز اوغلی اوی مشهور ایدی. || اوآدمی = پك تكلیفسز ومحرم آدم. || او اشیاسی = اثاث بیتیه، دوشمه وسائره طاقلری. || او ایشی = دكان و فابریقه‌ده یاپیلوب اوده قادینلر طرفندن یاپیلان: بو رجل او ایشیدر. || اوبارق = چولق چوجق، اهل وعیال، خانمان. || اوجه = بتون خانه خلقی برلكده: اوجه كزمكه گیتمشیدك. || اوحیوانی = آلیشیق، مأنوس حیوان، بیانی حیوان مقابلی. || او خلقی = عائله افرادیله خدمتجیلر، بر اوده اقامت ایدن آدملر. || اودن، اوده = قادینلر، حرم: اوده دیكدیلر، اودن ایستیورلر. || او صاحبی، صاحبه‌سی = اوك بیوكی، اوی اداره ایدن، كتخدا، كدبانو. || او غائله‌سی = چولق چوجقك اداره‌سی ایشلری. || او قادینی = اوه باقان وباقمه‌سنی بیلن قادین. || او هكیمی = بر او خلقنه دائما باقان واحوال ومزاجلرینه واقف اولان طبیب. || او یمكی = اوده پیشن وقادینلرطرفندن پیشیریلن یمك. || آخرت اوی = دار آخرت، اوبر دنیا. || آش اوی = مطبخ. || آق او = كوجبه عشیرت: قره او = یرلی ومتمكن عشیرت. || جام اوی = چرچیوه‌نك منقسم اولدیغی كوزلرك بهری. || جان اوی = معده‌نك اوستی كه سوینج وقورقو وسائر تأثراتده اورادە بر خفقان حس اولنور. || دوگون اوی = سور اجرا اولنان خانه؛ سوینج و شنلك خانه‌سی. || كوز اوی = كوزلك بولندیغی چقور، خانهٔ چشم.

او { ض. مفرد غائبه مخصوصدر. (بن، سن، او) ج: اونلر، آنلر. عر: هو، فا: او، وی: اوكلدی؛ اونك اوغلیدر؛ اونلرله برابر ایدی. [بوضمیر مجردك غیری احوالده یه واو ایله اونك، اوگا، اونی اولق هم قاعده هم تلفظ عمومی اقتضاسندن ایكن، مدلی الفله آنك، آگا، آنی استعمالی فارسی (آن) اسم اشارتنه تقلیداً می یوقسه بشقه بر سببه می مبنیدر آكلاشیلهمیور.]

او { یاخود اوّل. ش. مفرد غائبه مخصوص اولوب، بعیده اشارت ایچوندر؛ قریب ایچون « بو » ومتوسط ایچون «شو» قوللانیلیر. عر: ذلك، تلك. فا. آن. — بعضاً عینی معناسنه كلیر: اوكون اعاده ایتدم؛ یه اوآدم كلدی؛ حالا او اوده میسكز؟ — بعضاًده مجرد تعظیم ایچون اولور: اول خدای لم یزل حقیچون! او نبی ذیشانك مبارك آغزندن؛ او كریم ابن كریم ابن كریم. — || زمانه دلالت ایدر اسملرله ظروف زمانیه تشكیل ایدر: اوآنده، او ساعت، اوكون، او كیجه، او وقت، او سفر، او دفعه. بونلرك قریب ایچون مقابلاری « بو » ایله تشكیل اولنور: بوآنده، بو ساعت وسائره. || كذلك مكان بیان ایدن بعض اسملرله ظروف مكانیه تشكیل ایدر: او یر، او یان، او طرف، او جهت. || او بو، شو بو = اوتهكی بریكی، خلق. || او قدر = او مقداردە. || اوكبی = اویله، او مثللی: اوكبی ایشلرده عجله ایتمك اولماز. || او یولده = اویله، او طور ومسلكده، اوكیدیش وترتیبله. [احوال سائره‌ده تصریفجه ضمیر اولان « او »دن فرق اولیوب، جمی دخی اونلر ویاآنلر اولور. — اسم اشارت اولان « او »نك ضمیر« او »دن تفریق اقتضا ایدر. ضمیر اولانی «بن»و«سن» مقابلی، اسم‌اشارت اولانی‌ده « بو » و«شو» مقابلیدر. اوآدم واوآنلركبی صفت مقامنده بر اسمله قوللانیلانی اسم اشارتدر. لام ایله «اول» استعمالی بزجه اسكیوب متروك حكمنه گچمش؛ ویالكز كتابت رسمیه‌نك « اول بابده » كبی بعض تعبیراتنه منحصر قالمشدر.]

او! { حد. صبرسزلق حسیله قالقیشق افعال وانكسار و تحذیر بیان ایدر: اوّ! بو ایی اولمدی: اوّ! بویله‌می اولهجقدی یا؟ — بعضاً ده مكرر قوللانیلیر: اوّ اوّ! نه‌یاپیورسكز؟ عا.

اَواخِر { صف. ج. عر. فد: آخر. با: آخر. = سف. ج. صوك كونلر، صوك زمانلر: ربيع الاولك اواخرنده، مائة سادسه‌نك اواخرنده. اواخر عمرنده.

اَواسِط { صف. ج. عر. فد: اوسط. با: اوسط. = سف. ج. اورته كونلر، اورته زمانلر، اورتهلر: محرمك اواسطنده، اون اوچنجى قرن هجرى اواسطنده. اواسط عمرنده.

اَوامِر { سف. ج. عر. فد: امر. با: امر. [بيورولق و فرمان معناسنه اولان امرك جمعيدر. ايش معناسنه كلن امرك كى ايسه «امور» كلير.]

اَوان { سف. عر. وقت، زمان، هنگام: اوان شبابنده. لـ. [مدايله آوان تلفظى غلطدر.]

اَوانى { سف. ج. عر. [فد: «اناء»] لسانمز ده يك مستعمل دكلدر] قابلر، مطبخ وچاى و قهوه وتنوير وسائره طاقملرى: اوانى سيم وزر.

اَوائِل { صف. ج. عر. فد: اول. با: اول. = سف. ج. ايلك وقتلر، برنجى كونلر. ابتدالر: اوائل رمضانده. ايكنجى قرن هجرى اوائلنده. اوائل عمرنده. [ياللكزجه (اوائلده) قوللانيلور ايسه ازمنهٔ قديمه‌ده معناسنى افاده ايدر.]

اَوباش { سف. ج. عر. [فد: «ويش» لسانمزده غير مستعملدر.] آشاغى خلق، آياق طاقمى، چاپقين كروهى، كلخان بكلرى: اوباش محله.

اوبروق { ص. [«اوبرومق»دن. — ج: اوبروك.] چقورلى، چقورلرى اولان، انكيه‌لك. مجوف، مقعر: اوبروق بر تاره. مر.

اوبروقلق { ص. چقورلرى چوق، انكيه‌لك: اوبروقلقلر. مر.

اوبرولامَق { يا اوبرولمق. فل. [ج: اوبرولماك] چقورلانمق. اويلمق، چقور چقور اولمق. مر.

اوبرومَق { فل. (قويو) چوكمك، بر چقور حالنده قالمق. مر.

اوبَك { سف. يغين، طوپ، بلوك، طاقم: خلقى اوبك اوبك اولمور مشلردى.

اوبور { ص. طوپماز، چوق پر، يمك خصوصنده طمعكار، پيس يوغازلق. = سف. طوپمازلق، اوبورلق، يمك خصوصنده طمعكارلق. [آبور چوبورك ده اصلى اوبور چوبور اولسه كركدر. با: آبورچوبور.]

اوبورلق { سف. طوپمازلق، يمك خصوصنده طمعكارلق، پيس يوغازلق.

اوبوز { ياخود:

اوبوس { سف. [فر. Obus] كوچك خمپره، دانه. || اوبوس طوپى = بر نوع هاوان.

اوبه { سف. ١. برقاج بلوكه منقسم بيوك و اوزون كوجه چادرى، خركاه. ٢. چادر خلقى. كوجبه عائله‌سى.

اوپ { د. «او» اله باشلا بعض صفتلرك باشنه قونور ادات مبالغه‌در: اوپ اوزون = پك اوزون.

اوپ { سف. تق. كوكس، صدر، سينه. مر.

اوپدِرمَك { ياخود اوپديرمك. فت. اوپمكه سوق واجبار و يا مساعده ايتمك: هر كسه اتكنى اوپديرر؛ كيمسه‌يه الني اوپديرمز.

اوپرا { يا اوپره. سف. [ايتا. Opera] منظوم ومكمل صورتده موسيقى يه اوپديريلوب چالغى اله اوينانيلير تياترو اويونى: كوزل بر اوپرا يازدى، نظم ايتدى. ٢. بويله اوپونلرك اجرا سنه مخصوص تياترو: پارس اوپراسى، ايتاليان اوپراسى.

اوپُش { ياخود اوپوش. سف. اوپمك فعلى، اوپمه، بوسه، قبله: گوگر جينلر بر طاتلى اوپشله اوپشيورلردى.

اوپُشدِرمَك { يا اوپوشديرمك. فت. ١. اوپشمكه يعنى بربرينى اوپمكه سوق واجبار ايتمك: قوشلرى طاتلى طاتلى اوپشديرن شئ حس ايتدكلرى عشق وشوقدر. ٢. باريشديرمق، مصالحه ايتديرمك: عاقبت كنديلرينى اوپشدرمكه موفق اولدق.

اوپُشمَك { فش. ١. بربرينى اوپمك، بوسه وبروب آلمق: طوداق طوداغنه اوپشديلر. ٢. باريشمق، مصالحه ايتمك: عاقبت فلانك توسطيله اوپشوب آرەلرنده برشئ قالمدى.

اوپکه { یا اوفکه. با: اوگکه.

اوپلمك { فج. تقبیل اولنمق: طاش اوپلیرمی؟ الی اوپلیر آدمدر = شایان حرمت.

اوپمك { فت. بوسه آلمق تقبیل ایتمك: کوچك چوجوقلری چوق اوپمك صحت وتربیه‌لرینه مضردر. || ال. آیاق، اتك اوپمك = بو صورتله ایفا اولنور بعض مراسمی یرینه کتیرمك. || ال اوپمك = حرمت وتعظیم ایتمك. || ال اتك اوپمك = رجا ونیاز ایتمك. || یر اوپمك = کمال تعظیم ایله دخول وتلقیء امر راسمه‌سنی ایفا ایتمك. || اوپوب باشه قومق = چوق معزز ومحترم طوتمق.

اَوَت { [اصلی: اوگات، اووات] ادات تصدیقدر، نعم، بلی، های های، اویله‌در: بو ایش بویله‌میدر؟ — اوت. [افندم تعبیریله تعقیب اولنمق ظرافت اقتضاسندندر:] اوت افندم.

اوت { س. [« ت » حرکه‌لندیکی وقت دخی « د » ه قلب اولنماز] ۱. خشبی اولمیان وقیشین یاپراق وساق دوشن نبات. حشیش. کیاه. تازه، یاش، یشیل اوت: قوری اوت. ۲. علاج، دوا: هکیم براوت ویردی: بر اوت ایچدم. [طب قدیمده علاجلرك منحصراً نباتی اولمسندندر، فقط استانبول لهجه‌سنده مستعمل دکلدر.] ۳. حیوان یمی، علف: حیوانه اوت ویر. [بو مقامده کیاه استعمالی عبثدر.] || سمیز اوت = عر. بقلة الحمقاء دینلن بر سبزه که یاپراقلری قالینجه وطعمی اکشیجه اولور. || بالق اوتی = بالقلری سرسم ایدوب آولامغه مخصوص حب.

اوت { یاخود اوّد. س. [« ت » حرکه‌لندکده « د » اولور.] ۱. آتش، نار: کناهکار جهنم اودینه مستحق اولور. ۲. یاقیجی علاج وعلی الخصوص قیللری دوشورمك ایچون قوللانیلان زرنیخ: اوت طوتمق. || آغز اوتی = فالیه دلیکنه قونیلان باروت. || اوت یالینی = آلو. لهیب. || اوت یری، اوت طاشی = حمامده زرنیخ قوللانمغه مخصوص محل. || طوب اوتی = اسیر کنمین، عمومه عائد اولان مالی بول کیسه‌دن صرف.

اَوتاد { سذ. جم. عر. فد: وتد. با: وتد.

اَوتار { سذ. جم. عر. فد: وتر. با: وتر.

اوتارمق { فت. [« اوت » دن] اوتلاتمق، رعی ایتمك، (چوجق) قوزی کزدیروب اوتلاتمق، بسلمك.

اوتاغ { س. و:

اوتاق { س. [ایچنده آتش یاندیغیچون « اوت » دن، ویا « اوتورمق » دن مشتق اولسه کرکدر. — « ق » حرکه‌لنجه « غ » اولور. — « غ » ایله فارسی‌یه دخی کچمش اولدیغندن، اوطریقله « اوتاغ همایون » تعبیری غلط دکلدر.] حکمداران وسائر بیوکلره مخصوص واسع یوکسك اتکلی وسوسلی چادیر، بیوك خیمه، خرکاه، طارم: اوتاق قوردیلر. [« اوطه » بوندن مأخوذ اولسه کرکدر.]

اوتاقجی { س. ۱. اوتاق دینلن بیوك چادیرلری یاپان وصاتان، چادیرجی: اوتاقجیلر چارشیسی. ۲. اردوده اوتاق قورمغله مکلف افرادك بهری.

اوتان { س. حیا، محجوبیت، حجالت، شرم. مر.

اوتاندیرمق { فت. ۱. بشقه‌سنك اوتانمسنی موجب اولمق. حیا ومحجوبیت ویرمك: چوجغی اوتاندیرمیکز. ۲. کندی طرفدارینك محجوبیت وخجالتنی موجب اوله‌جق بر سوز سویلمك ویا ایش یاپمق: او خدمته تعیینکزه توسط ایده‌یم آماصکره بنی اوتاندیرمیه‌سك. ۳. لطف دیده‌سنی مقابله‌دن عاجز براقه‌جق درجه‌ده ایلیك ایتمك، اکرام واحسانیله محجوب ایتمك: بو لطف وکرمله بزی اوتاندیردیکز. [بو مقامده محجوب ایتمك تعبیری دها مستعمل ومناسبدر.]

اوتانغاج { ص. چوق اوتانان، بیوکلرك حضورینه وجمعیتکاهلره چیقدیغنده کندینده بر تلاش وتأثر طویوب قیزاران وسربست لقردی سویلیه‌مین. اوتانه‌جق بر حرکتده بولنمقسزین بلا سبب اوتانان، محجوب، شرمنده: پك اوتانغاج بر چوجق.

اوتانغاجلق { س. بلا سبب اوتانان آدمك حالی، محجوبیت.

اوتانغان { ص. اوتانان، اوتانغاج، محجوب.

اوتانماز { ص. اوتانمسی اولمیان آدم، عارسز، بی‌حیا، کستاخ.

اوتانمق { فل. [هر نه قدر واو مقبوضه ایله تلفظ اولنورسه‌ده، واو مبسوطه ایله آتش دیمك اولان «اوت»دن مشتقدر.] برکوتی ایش ویا سوزدن ویاخود بلا سبب قیزارمق، محجوب وشرمنده اولمق، خجالت چکمك: یاننه چیقمغه اوتاندم؛ او سوزی سویلمکه اوتانمازمیسك؟ انسان حقنی ایستمکدن اوتانیرمی؟ اوتانه‌جق بر شیء سویلمدم؛ چوجقدر اوتانیور.

اوتانمه { س. اوتانمق فعلی، محجوبیت، شرم، خجالت.

اوتانه‌جق { ص. ١. اوتانه‌بیلیر، قابل محجوبیت: هیچ اوته‌نه‌جق آدمه بکزیورمی؟ او اوتانه‌جق آدم دکلدر. ٢. اوتانمغی موجب، باعث محجوبیت و خجالت، معیوب: اوتانه‌جق بر ایش یاپمدم. ٣. کندیسندن اوتانیلیر، تکلیفلی، تکلفلی معامله‌یه محتاج، یبانجی: اوقدر تکلفاته نه حاجت؟ ایچمزده اوتانه‌جق کیمسه یوقدر؛ اوتانه‌جق بر مسافر کلسه نره‌ده یاتیره‌جغز؟

اوتانیش { س. اوتانمق فعلی و طرزی، محجوبیت، خجالت، شرم: بو نه اوتانیشدر؟

اوتانیق { ص. اوتانغاج، محجوب، شرمنده.

اوتانیقلق { س. اوتانغاجلق، محجوب...

اوتدیرمك { فت. ١. اوتمکه یعنی لحن ایله باغرمغه وتغنی ایتمکه سوق واجبار ایتمك: خروسی، قناریه‌یی اوتدیرمك. ٢. نفسله چالینان بر چالغی‌یه اوفله‌یوب چالمق: دودوکی، بوری‌یی اوتدیرمك. ٣. چوق باغره‌رق ویا چالوب تغنی ایده‌رك چینلاتمق، طنین انداز ایتمك: بتون کیجه طاغلری اوتدیردی.

اوترمق { اوتری وسائره. با: اوتورمق وسائره.

اوتری { یا اوترو. س. خط عربینك اوزرنده یازیلان حرکاتك اوچنجیسی (ُ) که عربیده u یاخود ou وترکجه ده درت درلو اوقونور واکثریا واو ایله تقویه ایدلمش اولور، ضمه. لسانمزده تلفظنه کوره انواعی بروجه آتیدر: قپالی اوترینك قالینی (ضمهٔ ثقیلهٔ مقبوضه): و = ou، اینجه‌سی (ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه): ؤ = u: آچیق اوترینك قالینی (ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه): ۆ = o، اینجه‌سی (ضمهٔ خفیفهٔ مبسوطه): ۆ = œu. لاتین حروفیله ساده اوله‌رق وآلمانجه‌یه تطبیقاً شویله یازیله بیلیر: ö, o, ü, u || ایکی اوتری = عربیده ضمه تنوینی (ٌ).

اوتش { یا اوتوش. س. اوتمك فعلی و طرزی، لحن، تغنی: بو نه کوزل اوتش! بو خروسك اوتشی نه تحف.

اوتشمك { فت. بربرینه قارشی ویاهب بردن اوتمك: قوشلر اوتشمکه باشلادیلر.

اوتلاتدیرمق { فت. (حیواناتی) رعی ایتدیروب اوت یدیرتمك: قویونلری کیمه اوتلاتدیریورسکز؟

اوتلاتمق { فت. (حیواناتی) کزدیروب اوت یدیرمك، رعی ایتمك: قویونلری اوتلاتمق ایچون مرعی لازم.

اوتلاق { س. [«اوتلامق» دن] ١. حیواناتی اوتلاته‌جق یر، مرعی. ٢. اوتی چوق یر، چایر.

اوتلاقیه { س. [غلط فاحش] میری یه عائد مرعالرك اجرتی، کراسی، بونلردن آلنان واردات.

اوتلامق { فل. [نبات دیمك اولان «اوت» دن] (حیوان) کزوب یردن تازه اوت و یاپراق و سائره یمك، ارتعا ایتمك: اووه‌نك کنارلرنده بیکلرجه قویونلر اوتلایوردی. || مج. حیوان کبی یاشامق، بر شیئدن خبری اولمامق.

اوتلامق { فت. [آتش دیمك اولان «اوت» دن] آتش اورمق، یاقمق، احراق ایتمك. مر.

اوتلانمق { فل. [نبات دیمك اولان «اوت» دن] (حیوان) کزه‌رك یردن اوت یمك، ارتعا ایتمك، اوتلامق. = فج. (مرعی) حیوانلر طرفندن ینوب استهلاك اولنمق، اوتی ینمك: مرعالرك جمله‌سی اوتلاندی.

اوتلانمق { فج. [آتش دیمك اولان «اوت» دن]

یاقلق، آتش ویرلمك، احراق اولنمق. مص.

اوتلق { س. [نبات دیمك اولان «اوت» دن] اوتله مستور یر، چایر، مرعی. ۲. قورو اوتك بیغلدیغی محل، اوت یغینی.

اوتلق { س. [آتش دیمك اولان «اوت» دن] فالیه دلیکنه مخصوص اینجه باروت، = ص. کی ده قوللانیلیر: اوتلق باروت، آغز اوتی.

اوتلکن { یا اوتله گن. س. صیغیرجق توغمدن جوق اوتر برجنس سیاه کوچك قوش.

اوتلکو { س. هواده جوق دور ایدر بر نوع کرکس قوشی، اوشاق قاپان.

اوتلمك { یاخو اوتلك. فعل. ۱. اوبوندہ یکلمك، مغلوب اولمق، غالب ایتمك. ۲. تق. عفو اولنمق، (قصوره) باقلامق.

اوتلمك { فعل. تعفی ایدلمك: بویله اوتلیرمی؟

اوتلمك { یاخود اوتله مك. فل. سویلنیلن شیئه قو- لاق آصمقسزین متصل اوت دیوب تصدیق ایتمك.

اوتلی باغه { قره قورباغه.

اوتمق { فد. و:

اوتمك { یاخود اوتمك. فد. اوبوندہ مغلوب ایتمك، یکمك، قزانمق.

اوتمك { مض: اوتر. فل. ۱. لقردیسز و یالکز الحاله تغنی وترنم ایتمك: قوشلر، بلبل، خروس اوتمك؛ بو قناریه نه کوزل اوتیور. ۲. (نفس ویا هوا ایله چالینان بر چالغی) چالیمق، سس چیقار- مق: بوری اوتدی؛ بو قلارنته اوتیور. ۳. (ایچی بوش ومجوف شیء) سس چیقارمق: بو شیشه اوتیور. ٤. عکس صدا ایله چینلامق، طنین انداز اولمق: حمامك قبه‌سی اوتیوردی؛ شر- قیلرندن طاغلر اوتیوردی. ٥. مج. معناسز جوق لقردیلر سو- یلك، چان چان ایتمك: بتون کون اوتوب طورردی. || بو- ریسی اوتمك = نافذ الکلم اولمق. || قولاق اوتمك = چینلامق.

اوتمه { س. اوتمك فعلی. یا: اوتمك.

اوتو { یاخود اوتی. س. ۱. ایصیتمش دمیرله اتواب وقاشلره ویرلن پرداخت و بونك اجراسی: بو چاشیرك اوتو- سی هیچ ایی دکلدر. ۲. قیزغین دمیرله دریسك وپاچه‌نك تو- کارینی یاقق فعلی. ۳. قاشلری پرداخت ایتمکه ویا توکاری یاقمه مخصوص دمیر.

اوتوجی { س. ۱. چاشیر وقاش و سائره یه صیجاق دمیرله پرداخت ویرن آدم: بو اوده مخصوص بر اوتوجی لازم. ۲. پاچه‌لرك توکلرینی قیزغین دمیرله یاقوب حاضرلایان آدم. ۳. چیقیق کیکلری یرینه قویان چیقیقجی. (بو اوچنجی معنا ایله استعمالی بزجه متروکدر.)

اوتوجیلك { س. اوتوجی صنعت ووظیفه‌سی.

اوتوراق { س. [«اوتورمق» دن — «ق» حرکه لندکده «غ» ه تحول ایدر.] ۱. اوتورمه، مکث، آرام، درنك: او قیش ارضرومده اوتوراق طوتدیلر. ۲. اوتوریله‌جق یر، اوتوریلان یر، مرکز، مقام. ۳. اوتوریله جق یر، صره، صفه. ٤. اثنای سیر وسفرده یول اوزرنده بر برده اولنان مکث واستراحت: بش کون عسکره اوتوراق ویردی. ٥. بر شیئك یره دکه‌جك جهتی، قاعده. ٦. قایقده کورك چکیلور ایکن اوتور یلان یر. ۷. اوطه ایچنده دفع حاجت ایچون قوللا- نیلان قاب، هاوروز، لازملی. = ص. ۱. استراحت ایدن، اثنای سیروسفر ده موقتاً استراحتده بولنان: بش کون اوتوراق قالدق. ۲. ایشدن کسلش، عملماندہ، متقاعد.

اوتوراقلق { س. تقاعد معاشی.

اوتوراقلی { ص. ۱. یره کلن طرفی کسکیش او- لمغله یرنده صاغلام طوران: اوتوراقلی شیشه. ۲. عرض و طولی ارتفاعندن زیاده اولمغله متاتی زیاده کورینن بنا و سائره: اوتوراقلی او.

اوتورتمق { فد. ۱. اوتور مغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك. ۲. قوندیر- مق، یرلشدیرمك، وضع ایتمك: سوکه طاشلرینی ستونلرك او- زرینه اوتورتمق اقتضا ایدر. ۳. (کمی‌یی) صیغه اوغراتمق،

دیبنی یره دکدیرمك : قپودان کمی‌یی اوتورتدی .

اوتورتمه { ص. اوتوردلمش، یرلشدیرلمش، موضوع. || پاطلیجان اوتورتمه‌سی = تکرلك تکرلك کسیلوب صحنده اوتوردلمش پاطلیجان ایله قیمه‌دن یاپیلوریمك .

اوتوردلمق { فج. ١. اوتورمغه سوق واجبار ایدلمك، اقعاد اولنمق : بر صندالیه‌یه اوتوردلدی. ٢. یرلشدیرلمك، وضع اولنمق : بو طاش دیوارك اوزرینه اوتوردیله‌جقدر .

اوتورش { س. اوتورمق فعلی و طرزی : بو نصل اوتورش .

اوتورشمق { فل. یاتیشمق، کسب سکونت ایتمك : قارغاشه‌لق، فرطونه اوتورشدی .

اوتورلمق { فج. قعود ویا مکث واقامت ایدلمك : بوراده اوتورلماز؛ اوراده قاچ کون اوتوریله‌جقدر؟ بتون کون ایشسز اوتوریلورمی ؟

اوتورمق { مض : اوتورور. فل. [اصلی وچ : اولتورمق] ١. آیاقلری طوپلایوب مقعدك اوزرینه یرلشمك، بدنك یالکز یوقاری قسمی قائم اوله‌جق صورتده وضعیت آلمق، قعود ایتمك : یره اوتورمق، صندالیه اوزرینه اوتورمق. ٢. حرکت ایتمیوب طورمق، قالمق، مکث ایتمك، اکلنمك : بوراده قاچ کون اوتوره‌جغز ؟ ٣. ساکن اولمق، اقامت ایتمك : بو اوده اوتوریورم؛ یازین بوغاز ایچنده اوتورور. ٤. هیچ بر ایشله مشغول اولمیوب استراحت ایتمك، ایشسز وقت کچیرمك : بتون کون اوتوره‌جغکزه برشی اوقوسه‌کز آ. ٥. چوکمك، آشاغی اینمك : بو او اوتورمش؛ یاپیلان ریختم بر آرشین اوتوردی. ٦. (کمینك) دیبی صیغده طوپراغه طوقنمق، قره‌یه کلمك : آز قالدی واپور اوتوریوردی. ٧. (بر مایعك تورتیسی) دیبه چوکمك، سوزلمك، ترسب ایتمك : اشباع درجه‌سندن زیاده کلن املاحك فضله‌سی شیشه‌نك دیبنه اوتورور. || آشاغی اوتورمق = راحت ایتمك. || اکری اوتورمق = بی ادبانه وضعیت آلمق. || قان اوتورمق = قان طوپلانوب بره و قیرمزی بر حالده کورنمك : کوزمه قان اوتوردی. || قولوچقه‌یه اوتورمق = طاؤق وسائره پلیچ چیقارمق اوزره یمورطه‌لرك اوزرینه یاتمق؛ ومج. دائما بر یرده قالوب حرکت ایتمه‌مك .

اوتورمه { س. ١. اوتورمق فعلی. با : اوتورمق ٢. آلتوندن بر شیئك اوزرینه قاقلمش بیوك الماس ویا دیکر طاش. ٣. سبزه اوزرینه قوندیرلمش قوش باشی کباب .

اوتوری { یاخود اوتری. حج. [اصلی : امرار واجرا ایتمك دیمك اولان «اوتکارمك» دن «اوتکاری»] سبب وعلت بیان ایدر، طولایی، اجلدن، بناءً علی : بوندن اوتوری = بوندن طولایی، بو اجلدن بو سببدن، بناءً علیه : نه‌دن اوتوری = نه‌سببه‌مبنی ؟

اوتوز { عد. اوچ کره اون، ثلثین .

اوتوزر { عد. بهرینه ویا بهر دفعه سنده اوتوز : جمله‌سنه اوتوزر غروش ویرلدی.

اوتوزلامق { فل. اوتوز یاشنه بالغ اولمق : اوراده ارککلر اوتوزلا مینجه اولنمزلر .

اوتوزلق { ص. ١. اوتوز قسمدن مرکب. ٢. اوتوز آرشین یاخود قاریش ویا دیکر براولچی ایله اوتوز بوینده ویا اکنده بولنان : اوتوزلق دیرك، تخته. ٣. اوتوز غروش یا پاره وسائره دکرنده اولان : اوتوزلق چوخه. ٤. اوتوز یاشنده بولنان : اوتوزلق بر آدم. = س. اوتوز قسمه منقسم مثلا اوتوز غروش ویا پاره قیمتنده سکهٔ صحیحه ویا موهومه واعتباریه : بوکا بر اوتوزلق ویره‌یم می؟

اوتوزنجی { ص. یکرمی طقوزدن صکره کلن، اوتوز درجه ومرتبه‌سنده بولنان : آیك اوتوزنجی کونی؛ هجرت نبویه‌نك اوتوزنجی سنه‌سی؛ یوز اوتوزنجی الخ .

اوتوسز { یا اوتیسز. ص. صیجاق دمیرله پرداخت ایدلمه‌مش، اوتولنمه‌مش (چماشیر و سائره) .

اوتوش { با : اوتش .

اوتولتمك { فد. ۱. صيجاق دميرله پرداخت ايتديرمك : بو چاشيرى كيمه اوتولتملى؟ ۲. درى وياحيوانك توكلرينى ياقديرمق .

اوتولمك { با اوتولهمك. فد. ۱. صيجاق دميرله پرداخت ايتمك، اوتودن چيقرمك: چاشيرى اوتولدى. ۲. قيزغين دميرله توكلرينى ياقوب تميزلمك: پاچه‌لرى اوتوليوب حاضر صا. تارلر. ۳. (چيقيق كيكى) يرينه قومق، تجيير ايتمك. [بو اوچنجى معنا ايله استعمالى بزجه متروكدر .]

اوتولمه { س. اوتولمك فعلى. با: اوتولمك .

اوتولنمك { فل. فجر. ۱. صيجاق دميرله پرداخت ايدلمك، اوتودن چيقرلمق : چاشيرك هپسى اوتولندى. ۲. قيزغين دميرله توكلرى ياقيلوب تميزلنمك : پاچه‌لر دها اوتولنمدى. ۳. آتشده وياآلوده آلازلانمق. ٤. (حيوان) قضاءً توكلرينى ياقمق : بو كدى نره‌ده اوتولندى ؟ .

اوتومه { س. آتشده آلازلنمش تازه بغداى كه بدويلرك پك سودكارى شيئدر، فريك .

اوتون { س. عفو، صفح، مغفرت. [بزجه متروك ايسه‌ده، احياسى الزم كوزل بر لغتدر.]

اوته { ظم. [« او » اسم اشارتيله مكان بيان ايدن « ته » ياخود « تا » اداتندن مركب. چ : اوتا.] ۱. اوزاقده، او. زاقجه، محلك بعيدينه اشارت ايچوندر، قرينه اشارت ايچون اولان « برى » مقابلى : اوته‌ده اوتور؛ اوته يه كيت. ۲. دها اوزاق، دها ايلرى اولان يرـ: اورايه قدر بيليرم اوته سنه قاريشمام؛ ۷۵ عرض جنوبيسنك اوته سى مجهولدر. ۳. بر شيئك آرقه سنده بولنان، ماوراء : دكيزك اوته سنه كمك؛ چايك اوته سندن كلمك. = ظز. زمان بعيده اشارت ايچوندر، اسكى واوزاق زمان : اوته‌دن، اوته‌دن برى = اسكيدن، اسكيدن برى، من القديم. = صه. ۱. ديكر، اوزاقجه بولنان : اوته كون = اوزاقجه بولنان، پك يقين اولميان بر كون، بر قاچ كون اول. ۲. اوبر طرفده‌كى : نهرك اوته ياقه‌سى؛ اوته طرف . || اوته برى = شو بو، مختلف شيئلر: اوته برى آلمغه كيديوردم. || اوته‌ده بريده = شوراده بوراده، مختلف يرلرده؛ اوته سنده بر. يسنده = مختلف محللرنده. || او. ته سنه وارمق = پك ايلرى كيتمك، حدى تجاوز ايتمك. || اوته سنى برى ايتمك = تسويه ايتمك، يوله ياتيرمق، اصلاح ايتمك .

اوته‌كى { صه. ۱. اوزارق، دها اوزاقجه بولنان، ديكر برينه نسبتله اوزاق اولان، بعيده اشارت ايچون اولوب قريبه مخصوص اولان « بريكى » مقابليدر : بريكنى بيليرم لكن اوته‌كى كيم ؟ ۲. ديكر، بشقه، اوبر : اوته‌كى ايش نصل اولدى؟ اوته‌كى اوه نقل ايده‌جكز. || اوته‌كى بريكى = مبهم اشخاص. خلق : اوته‌كى بريكى كلير .

اوتى { اوتيلك وسائره. با : اوتو وسائره .

اوثان { سند. ج. عر. [فد : « وثن » بزجه غير مستعمل] بتلر، اصنام : عبادت اوثان، كسر اوثان .

اوج { سند. عر. [فا. « اوك » دن معرب] ۱. سيارات محركلرينك مركزدن اك اوزاق نقطه‌لرى. مقابلى : حضيض. || مج. بر شيئك نهايت درجه‌سى، اك عالى مرتبه‌سى : اوج اقبالنه واصل اولمشيدى. اوج بالادخى دينلير .

اوج { س. ۱. بر شيئك سيورى تپه‌سى : ايكنه، مزراق، قازيق اوجى. ۲. كنار، طرف، يان : دنيانك بر اوجنده، كوزك اوجى. ۳. صوك، غايت، منتها: اوجى اورته‌سى بللى دكل. ٤. كوشه، بورن : قره‌نك دكيزه كيرمش بر اوجى. ٥. باش، تپه : مه اوجى، جبان اوجى. ٦. مج. سبب، وجه، يوز : طمع اوجندن بلايه دوشمك. || اوج اوجه = طولاً متصل : ديركلرى اوج اوجه ديزمك. || اوجدن اوجه = افراطدن تفريطه. || بر اوجدن بر اوجه = بر ياندن بر ياته، بوينه. || اوجنى اورته‌سنى بولمق = كسديرمك، قرار ويرمك. || ايپ اوجى = سرشته، اماره، وسيله . || ايپ اوجى

ویرمك = سببیت ویرمك، بهانه اتخاذ اولنه‌جق بر حرکتده بولنمق. || باش اوجی = باتان آدمك یاصدیق طرفی: وجه. قرب، یان: باش اوجنه دیکلمك، باش اوجندن آیرلمامق. || اوجنی بولمق = حل وفصل ایتمك؛ اوجی بولنماز = حل و فصلی مشکل؛ پایانسز. || بورن اوجی = قوپ: بورنك اوجنده در = پك یقیندر. || دیلك اوجنده = در خاطر ایدیلوب تام سویلنه‌جك وقتده قاچیریلان بر شیء حقنده ایراد اولنور: اونك اسمی دیلك اوجنده در. || اوجنی قاچیرمق، اوجنی آلتنده قاچیرمق = حسابی شاشیرمق، ضرر، افلاس ایتمك. || قلم اوجی = صاپه طاقیلان دمیر قلم. || اوج ویرمك = ۱. ظهور ایتمك، کوزکمك. ۲. بیتمك، سورمك، ثابت اولمق.

اوج { س. ۱. انتقام، ثار: اوج آلمق = انتقام آلمق، اخذ ثار ایتمك. ۲. بحث، اوکدول، یادس: اوج طوتمق.

اوجا { یاخود اوجه س. قویروق صوقوی، مقمدك اوستنده. کی کیمك، ثعلبه.

اَوجاع { س. جـ. عر. فد: وجع. با: وجع.

اوجاق { س. ایلکه «اوت» دن ۱. آتش یانان یر، کانون: اوطه، مطبخ اوجاغی؛ اوجاق باشندن آیرلماز. ۲. طوتمانك چیقمسیجون دیوار ده آجلش دلیك وطامدن یوقاری چیقان باجه: اوجاقلری تمیزلمك؛ اوجاق سوپورکه‌سی. ۳. معدنجیلرك معدن اریتدکلری یر، قالخانه. ٤. کیرج یاقدقلری یر، کیرج فرونی: کیرج اوجاغی. ٥. طاش و معدن چیقارمق ایچون آچیلان چقور ویا قیو: طاش اوجاغی، معدن اوجاغی. ٦. تحت الارض اولان صو یولی ولغم وسائرەنك مختلف محلرنده یاپیلان باجه‌لرکه آچیلوب قپانیر: صو یولی، لغم اوجاغی. ۷. باغچه‌نك بر جنس سبزه زرعنه آیرلمش واطرافی یوکسلدیلوب چقور قالمش تارله‌سی: باطلیجان، خیار اوجاغی. ۸. مج. آتشی سوکنمز خاندان، بیوك عائله: روم ایلینك اك معروف اوجاقلری. ۹. مرتب صنف عسکری: یکیچری اوجاغی. || اوجاق چکرکه‌سی = اوراق قوشی. || اوجاق خلق = سابقده پیاده عسکری. (سواری یه بلوك خلق دیرلردی.) || اوجاغه دوشمك = التجا ایدوب حمایه وصحابت ایستمك: اوجاغکزه دوشدم. || اوجاق سوکندیرمك، اوجاغه انجیر دیکمك = بر عائلەنك محوینه سبب اولمق.

اوجاقجی { س. اوجاقلری سوپوروب تمیز لمکله کچینن آدم، اوجاق سوپوریجی.

اوجاقجیلق { س. اوجاقلری سوپوروب تمیز لینمك حال وصفتی، اوجاقجی صنعتی.

اوجاقلق { س. ۱. مطبخك آتش یانان یری، مطبخ اوجاغی. ۲. دومان چیقمق ایچون چاتیده آچلش بیوك باجه. ۳. ایری کراسته، تمل دیرکی. ٤. سابقده ارثاً انتقال ایتمك اوزره برینه ویریلن وظیفه و مالکانه. = ص. اوجاغه مخصوص ویا منسوب ومتعلق. || اوجاقلی دمیر = جان قورتاران دمیری، بیوك لنکر.

اوجالامَق { فل. اوجه کیتمك، یوکسکه چیقمق.

اوجرا { یاخود:

اوجراق { ص. پك اوجده وکنارده بولنان: اوجرا بر یردر. (عربی ظنیله هجراء یازلمسی خطادر.)

اوجرمَك { فل. بحث ایتمك، یادس طوتمق.

اوجشمَك { فش. بریله بحث ایتمك، یادس طوتیشمق.

اَوجك { و:

اَوجکز { س. کوچك خانه، فقیرانه او.

اَوجکیر { ص. فا. اعر. اوج = م. فا. کرفتن = طوتمق } اك یوکسك درجه‌یه واصل اولان، اك بالایه چیقمش.

اوجلی { ص. اوجی اولان، تپه‌سی سیوری بولنان.

اَوجمَد { س. { فا. «انجمن» دن غلط } طوپ، یغین، کومه، طوپلانه: کلك براوجمد اولدی. = ص. طوپلی، اداره‌لی، اوینی منتظم طوتان: اوجمد بر قادین. (بو ایکنجی معنا هم «طوپ وطوپلی» معناسندن هم ده «او» دن مشتق ظن اولنمسندن تولد ایتمشدر.)

اوجوز (ص. بدل وثمنی آز او- لان، پهالی ضدی، رخیص، اهون : ذخیره یوسنه پك اوجوزدر = ح. ۱. آز بدل مقابلنده، اهون اولهرق : بو آتی پك اوجوز آلمشسکز ؛ بو آدم اوجوز صاتار. ۲. مج. آز زحمتله، پك قولای : اوجوز قورتلدق .

وجوزجی (ص. ۱. اوجوز مال صاتان (صا- تیجی) ۲. اوجوز شیلر آرایوب صاتین آلان آدم .

اوجوزلاتمق (یا اوجوز- لتمق . فع. فیاتنی ایندیرمك، اوجوز صاتمق.

اوجوزلامق (یا اوجوزلتمق . فل. اولمق، فیاتی تنزل ایتمك، اهون صاتلمه باشلامق: چیلك خیلی اوجوزلامش .

اوجوزلق (س. آشاغی فیاتله صاتلمه ، رخص، اهونیت : محصولاتك اوجوزلغی فیض و برکتدندر. = ص. هر شیئك و علی الخصوص احتیاجات ضروریه‌نك آشاغی فیاتله صاتلدیغی (یر): آناطولینك ایچ طرفلری اوجوزلقدر .

اوچ (عد. ایکیدن صکره اولان صایی، ۳، ثلثه، سه : اوچ کشی، اوچ کون؛ اون اوچ ۱۳، یکرمی اوچ ۲۳، یوز اوچ؛ اوچ یوز. با : اوچیوز؛ اوچ بیك = اوچ کره بیك ۳۰۰۰ || اوچ آیلر = رجب ایله شعبان ورمضان . || اوچ آیلق = اوچ آیده برایدیلن واوچ آیه مخصوص : اوچ آیلق حساب، اوچ آیلق آبونه؛ اوچ آیلق چوجق. || مج. اوچ انبارلی = اوچ انباری اولان، ویا اوچ صره طوپ محلی اولان حرب کیسی. || اوچده بر = برشیئك منقسم اولدیغی اوچ قسم ویا حصه‌سندن بری، ۱/۳. || اوچ قات = برشیئك اوچ مثلی، اوچ اوقدر اولان : بو تارله اوتهکندن اوچ قات بیوکدر؛ اونك اوچ قاتیدر. || اوچ قاتلی = اوچ درجه‌لی، اوچ طبقه‌لی : اوچ قاتلی براو. || اوچ کوشه‌لی = اوچ کوشه‌سی اولان شکل ویا جسم، مثلث .

اوچار (ص. اوچان، طیران ایدن، غازه تحول ایدوب هوایه قاریشان : اوچار روحلر، مایلر.

اوچاری (اولوب. آخرنده کی «ی» تخصیص ایچون شاذ بر اداتدر.) پك حشاری، نهایت درجه‌ده چابقین : اوچاری چابقینلردندر.

اوچاق (ص. صاریلان، صارماشان (نبات) .

اوچر (عد. هر برینه ویا هر دفعه‌سنده اوچ : تارله- نك محصولندن جمله‌سنه اوچر کیله دوشدی: اوچر اوچر آرایه- لره بیندیردیلر .

اوچرتمق (یاخود اوچورتمق. فع. ۱. اوچمه‌سوق واجبار ایتمك ویا اوچمه‌سربست براقمق، اطاره ایتمك : قوشی اوچورتدی. ۲. تبخر ایتدیرمك، غازه تحویل ایتمك : شیشه‌نك آغزینی آچیق براقه‌رق لقمان روحنی اوچرتمشلر . ۳. قلیجله اوره‌رق برشیئك تپه‌سنی آلوب کوتورمك . ٤. پیقوب تخریب ایتمك، نابدید ایتمك. ٥. برشیئی کال سرعتله آلوب میداندن یوق ایتمك .

اوچورتمه (یا اوچورتمه . س. چوجقلرك اوچنه ایپ باغلایه‌رق روزکار یاردیمیله هوایه اوچوردقلری معروف اویونجاق .

اوچرمق (فع. ۱. اوچمه‌سوق واجبار ایتمك ویا سربست براقمق. ۲. چوق مدح وثنا ایتمك، عیوبه چیقارمق. ۳. سرعتله کوندرمك، چابق یتیشدیرمك : خبر اوچورمق . ٤. چالمق، چاریمق : کتابلرمزی برر برر اوچریورلر .

اوچروم (س. پك صاربوودیك محل، یار، یارلی یر : اوچرومدن دوشمك، یووار- لانمق .

اوچرومالق (ص. اوچورووم و یارلری چوق : اوچرومالق یر. = س. اوچرو- مالری چوق یر .

اوچرومالی (ص. اوچورووم ویار- لری چوق (محل) : اوچرومالی یر.

اوچشمق (فع. ۱. برلکده‌وبر برلرینه قاریشه‌رق اوچمق : قوشلر اوچشیورلردی. ۲. قادلری اوره‌رق تلاشله اوچمق : اوردك اوچشیور .

اوچقونمق (یا اوچقونمق . فل. اورکمك ، توحش ایتمك .

اوچقور (س. « قور » تقـ. قوشاق دیمك اولمغله

اصلی : ایچ قورء داخلی قوشاق، یاخود اوچ قورء اوچی الشلمه‌لی قوشاق اولسه کرکدر.] اسکی طرزده شلوار وایچ طونسه کچیریلوب بلده باغلانان اینجه قوشاق. شلوار بند.

اوچقورلق] س. ۱. اسکی طرزده شلوار وطونك یوقاری اوجنده اوچقور کچیرمکه مخصوص اولوق. ۲. کیسه وطور. به‌نك آغزینی باغلایه‌جق غایطه‌ن وباغك کچمسنه مخصوص اولوق. ۳. اوچقور کچیرمکه مخصوص اوجنده غایطه‌ندن حلقه‌سی بولنان دکنکجك.

اوچقورلی] ص. اوچقورله باغلانیر (طون وشلوار).

اوچقون] س. آتشدن اوچان آتش پارچه‌جکی. قیملجیم. مر.

اوچلَتمك] و :

اوچلَشدیرمَك] فع. اوچه ابلاغ ایتمك : سز باغچه‌وانلری اوچلتمشسکز.

اوچلَشمَك] فل. اوچ عددینه بالغ اولمق : اونك چوجقلری اوچلشدی.

اوچلِك] ص. ۱. اوچ غروش وسائره قیمتنده اولان : اوچلك باصمه. ۲. اوچ آرشین یاقاریش وسائره بوینده‌ویا اکنده اولان : اوچلك دیرك. ۳. اوچ شیئدن مرکب. اوچ قسمه منقسم. == س. اوچ غروش وسائره قیمتنده صحیح ویا اعتباری سکه : بر اوچلك ویره‌یمی ؟

اوچلَمَق] فل. اوچق فعلی اجرا اولنمق : هوا اولیسان پرده اوچلمق ممکن دکلدر: قناد سز اوچلیرمی.

اوچلَمك] یاخود اوچله‌مك. فع. ۱. اوچه ابلاغ ایتمك : آتلری اوچلدم. ۲. اوچه بولمك، اوچ قسمه تقسیم ایتمك. ۳. اوچه بوکمك. اوچ قات ایتمك : خلاطی اوچلمك. ٤. (اراضی‌یی) محصولاتك ثالثی آلمق شرطیله چفتچی‌یه کرا ایله ویرمك : چفتلکنی اوچلدی.

اوچلَمه] ص. اوچه بوکلش، اوچ قات : اوچله خلاط.

== س. ۱. برجنس اوفق یونجه. ۲. طقوزر طاشله اوینانیلیر معروف اویون، طقوزجین.

اوچلی] ص. اوچ قسمدن مرکب، اوچ بلوکه منقسم ویا اوچ نشان وعلامت وسائره‌یی حاوی، ثلاثی == س. اسقامبیل کاغدلرینك اوچ یکیسی : قره ماچه‌نك اوچلیسی. اسپاتینك اوچلیسی.

اوچماق] س. جنت. بهشت. فر. دوس.] احیاسی الزم متروکاندندر.]

اوچمَق] مضـ : اوچار. فل. ۱. هوایه قالقوب کیتمك. طیران ایتمك : قوش اوچدی. ۲. غاز ویا بخار حالنه کچوب هوایه قالقمق، تبخر. تصاعد ایتمك : بوسوت قاینایه قاینایه اوچدی. ۳. زائل اولمق. صیریلوب کیتمك. محو اولمق : رنکی بکزی اوچمش. ٤. چالیمق، آشیرلمق. نابدید اولمق : ایکی کون کتبخانه‌می آچیق براقمله کتابلرمك یاریسی اوچدی. ٥. یاردن. او. چورومدن یووارلانوب دوشمك: کوپرینك اوستندن اوچوب نهره دوشدی. ٦. زیاده قوشمق، پك سرعتله کیتمك : هجوم قوماندەسی ویرینجه سواریلر اوچوب کوز. مزدن نهان اولدیلر. ۷. چابقینلقده پك ایلری وارمق، اوچاری چابقین اولمق.

اوچمه] س. اوچق فعلی. طیران.

اوچنجی] عد. ایکنجیدن صکره، ۳ درجه‌ده بولنان، ثالث : اوچنجی کون، سوقاغك اوچنجی اوی. اوچنجی رتبه‌دن نشان مجیدی: اون اوچنجی ! اللی اوچنجی : یوزاوچنجی.

اوچنجیلِك] س. اوچنجی درجه، اوچنجی اولمه : صنفنده اوچنجیلکی قزاندی.

اوچمَق] یاا اوچقمق. فل. اورکمك

اوچورمَق] اوچورم وسائره یا: اوچرمق وسائره.

اوچوق] س. حمادن طودا قده چیقان قبارجقلر : اوچوق اولمق.

اوچوقلامَق] فل. (طوداق) حمادن قبارجقلر پیدا ایتمك : طوداقلری اوچوقلامش.

اوچیجی] ص. اوچان. طیران ایدن : قوش اوچیجی برحیواندر.

اوخ] د. ۱. سوینجه وبر زحمت وصیقنتیدن خلاص اولندیغنه دلالت ایدر : اوخ ! حمد اولسون ! بوکون ایچه‌یم : اوخ نه کوزل روزکار اسیور! اوخ! نه لطیف هوا! ۲. تلطیف ونوا-

زش وتشویق مقامنده قوللا ـ نیلیر : اوخ ! بنم اوغلم ! ٤. بشقه‌سنك وعلی الخصوص نصیحت دیکلمینك باشنه کلنه رغماً ممنونیتی بیان ایدر : اوخ اولسون !

اوخشاتمق { فت. بکزتمك، مثلنی یاپمق، تقلید ایتمك. = فل. بکزمك، مشابه اولمق، آکدیرمق.

اوخشاش { س. بکزه‌یش، مثل، مانند. مر.

اوخشامق { فت. ۱. سومك، تلطیف ونوازش ایتمك : چوجقلری چوق اوخشامق تربیه‌لرینی بوزار. ۲. برشیئه جزئیجه بکزه‌مك، آکدیرمق : موسك لذتی قاوونك لذتنی اوخشار.

اوخشامه { س. تلطیف، نوازش : اونك اوخشامه‌سی اویله‌در.

اوخشانمق { فج. سولمك، تلطیف ونوازش اولنمق : بوچوجق اوخشانمغه کلمز.

اوخشایش { س. اوخشامق فعل وطرزی، تلطیف، نوازش : اونك اوخشایشی تحفدر.

اود { با : اوت.

اود { س. قره‌جکرك یاننده بولنوب معده‌یه دوکدیکی صفراء دینلن آجی بر ماده‌یی حاوی محفظه‌جق، صفراء، زهره، مراره قاوغی. || مج جسارت، شجاعت. || اودی قوپمق، پاتلامق = پك زیاده قورقمق.

اود { س. [اصلی هندجه‌ده اید] یانارکن کوزل بررایحه نشر ایدن معروف بر آغاج که هنددن کلیر، اود آغاجی. عر. عود.

اَوِدّاء { سذ. جم. عر. [فد : «ودید» لسانمزده مستعمل دکلدر.] احبا، اخلاء، دوستلر، احباب، محبان.

اودَتمك { فت. تأدیه ایتدیرمك، تضمین ایتدیرمك، بدلنی ویردیرمك : قیردیغکز جامك آقچه‌سنی سزه اودته‌جکلردر.

اودَشمك { فش. بربرینه تأدیه ایتدیرمك، هرکس بورجنی ویرمکله آله‌جق ویره‌جك قالمامق، حسابلاشمق، اونکله اوده‌شیرز بز.

اودَك { س. برزیانك بدلنی تأدیه ایتمه، تضمین.

اودْلك { ص. قورقاق، جبین، یورکسز، زهره‌چاك.

اودَمك { یاخود اوده‌مك. فت. ۱. ویرمك، تأدیه، ایفا ایتمك : بن بورجمی اوده‌دم. ۲. بدلنی ویرمك، تضمین ایتمك : بن قیرارسه‌م اودرم.

اودَمه { یا اوده‌مه. س. ۱. ویرمه. تأدیه، ایفا : اونك اوده‌مه‌سنه قالیرسه. ۲. تضمین : بوزیانی کیمك اودمه‌سی لازم کلیر ؟

اودَنمك { فج. ۱. ویرلمك، تأدیه و ایفا اولنمق : بوقولای اودنیر بربورج دکلدر. ۲. بدلی ویرلمك، تضمین اولنمق : بوزیان اودنمك اقتضا ایدر.

اودَنمه { س. و :

اودَنیش { س. بر بورج ویازیانك تأدیه وایفا و یاخود تضمین ایدلمسی، بونك اودنمه‌سی اودنیشی نه صورتله اوله‌جقدر ؟

اودون { س. [آتش دیمك اولان «اوت» دن] ۱. یانوب آتش حاصل ایتمك اوزره کسلمش آغاج، خطب، هیزم : اودون کسمك، اودون یارمق ؛ اودون کمور. ۲. دیرك، طیاق، دستك : قپواودونی. ۳. طیاق، ضرب : یارامازه اودون کرك. || مج. اودون، میشه اودونی = اودون کبی آدم، تربیه‌سز قبا وقالین قفالی.

اودونج { س. عینی ویامثلی اعاده اولنمق اوزره ویریلن ویا آلنان آقچه وسائره، عاریت، قرض، دین : اودونج آلمق = استقراض، استدانه ایتمك ؛ اودونج ویرمك = اقراض، ادانه ایتمك.

اودونجی { س. اورماندن اودون کسوب نقل وفروخت ایدن ویا بشقه‌لرینك قطع ونقل ایتدکلری اودونلری ییغوب صاتان آدم، حطاب.

اودونجیلق { س. اودونجی صنعتی.

اودونلق { س. اودون بریکدیریلوب ییغیلان یر، اودون انباری ویا اسکله‌سی : بو اوك اودونلغی کمورلکی یوقیدر ؟

اوده { س. با : اوطه.

اوده‌لك { ص. آجی مزاجلی (آدم).

اوده‌مك { اوده‌مه، اوده‌یش. با : اودمك وسائره.

اَودِیه { سذ. جـ. عر. فد : وادی. با : وادی.

اور { سـ. بدن انسانك مختلف یرلرنده چبانسز والتهابسز اوله‌رق حاصل اولان شیش، تومسك : ات اوزی = طامار اوری، یاغ اوری. || آغاج اوری = اشجارده حاصل اولان تومسك.

اوّر { سـ. تق. خندق، اوكی خندقلی طوپراق طابیه؛ اوربكی = استحكام محافظی؛ اور قازمق = استحكامه كیرمك. — اورخان‌ده بوندندر.

اوّر { سـ. تق. یاپمه سد، صنعی حائل وحد فاصل، حواله، پرده.

اورا { حـ. اوره‌جق كبی حاضر اولمه، شاهینك شكاره هجوم ایتمك اوزره قبارمه‌سی : اورا طورمق. [نداكبی دخی قوللانیلوب، آوروپالیلرك هورا Hourra صداسی دخی بوندن مأخوذدر.]

اورا { یاخود اوّرا سـ. تق. حدود نشانی، حدوده علامت اولمق اوزره یوكسلدیلن تپه.

اوّرا { ظم. محلك بعیدینه اشارت ایچوندر، اویر، اومحل، اوجهت، بورا مقابلی : اورا آدملری هپ اوزون بویلی اولور؛ اورانك میوه‌لری مشهوردر. — اكثریا حروف الصاقله برابر قوللانیلیر : اوراده، اورادن اوراجه، اورایه، اورایه قدر. — مالكیت بیان ایدن ضمائر شخصیه‌یه اضافتی حالنده اسم اولوب، ینه محل وجهت معناسنی محافظه ایدر : اورام آغریور؛ اوراكزده براوفق شیش واردر؛ اوراسی مملكتك اك كوزل یریدر؛ اصل ایشك مشكلی اوراسیدر = اوجهتدر؛ اوراسنی دوشونملی؛ اورالری = اوجهتلر، اویرلر. || اوراجقده = تا اوراده. [بوتصغیر محلنی تحدید ایچوندر.]

اوّراتمق { یاخود اوراتمق. فت. تكمیل سیلوب سوپورمك، یبوب بیتیرمك، اوراق كچمش كبی تمیزلیوب اثر براقامق. مر.

اَوراد { سذ. جـ. عر. فد : ورد. با : ورد.

اوّراده { اورادن وسائره. با : اوّرا.

اوّراق { سـ. [« اورامق » فعلندن] ١. طرپانك كوچكی، محصاد : بواوراق هیچ كسمیور. ٢. اكین بیچمه، حصاد : كویلیلر شمدی اوراقله مشغولدرلر. ٣. حصاد وقتی، موسمی : اوراقده اوده‌مك اوزره پاره استقراض ایدرلر. || اوراق بوجكی = اغستوس بوجكی، جراد. || اوراق قوشی = اوراق بوجكنك بیوجكی. چرتلاق، اوجاق چكركه‌سی، چرچر، چرلاق دخی انواعیدر. || اوّراق سیكیرلی = آرقه‌سی چوكوك اولمغله یوكه كلن (بیكیر).

اَوراق { سذ. جـ. عر. فد : ورق. با : ورق.

اوّراقجی { سـ. اكین بیچن، اوراقله اكین بیچه‌رك بونك اجرتیله كچینن رنجبر.

اوّراقلامَق { فت. اوراقله اكین بیچمك، محصولی اوراقله كسوب طوپلامق، حصاد ایتمك.

اوّرالی { صـ. اومملكت، اومحل اهالیسندن اولان : بو ذات اورالی‌میدر؟

اَورام { سذ. جـ. عر. فد : ورم. با : ورم.

اوّرامَق { فت. تق. ١. طوپراقدن خندق وطابیه یاپمق. ٢. اولچوب بیچمك. ٣. اوراقله بیچمك، حصاد ایتمك. مر.

اوّران { سـ. تق. ١. بیچمه، بیچیم. ٢. اولچی، مقیاس. ٣. بیچیم، اندام، تناسب، یاقیشیق. ٤. تخمین، كشف. [تركی باعث تأسف عظیم اوله‌جق متروكاتدندر.]

اوّرانسز { صـ. بیچیمسز، تناسبسز، یاقیشیقسز، خنطل. مر.

اوّرانسزلق { سـ. بیچیمسزلك، یاقیشیقسزلق، عدم تناسب.

اوّرانغ اوتانغ { سـ. Orang-Ou-tang ملایی لساننده یبان آدمی دیمكدر] نسناس دینلن بیوك میمونك انواع اربعه‌سندن بری‌كه هندچینی ایله اوجوارلرده‌كی جزایرك طاغلرنده واورمانلرنده بولنور.

اوّرانلامَق { فت. ١. اولچمك. ٢. كشف و تخمین ایتمك، بها بیچمك، تقدیر ایتمك. ٣. تصور و تصمیم ایتمك. مر.

اورانلی { ص. بیچیملی، متناسب، انداملی، یاقیشیقلی. مر.

اورپَرمَك { فل. اورکه‌دن تویلر قالقوب دیکلمك ودری ایکنه ایکنه قبارمق، اقشمرار، ازبژار ایتمك: وجودم، تویلرم اورپردی.

اورپَرمه { س. اورکه‌دن تویلرك دیکن دیکن قالقمسی و درینك ایکنه ایکنه قبارمه‌سی، اقشمرار، ازبژار.

اورت { س. اورتمه، کیزله، ستر، کتم، اخفا. یالکز شو تعبیرده مستعملدر: اورت باس ایتمك = بر قباحتی انظار عمومیه‌یه دوشورمیه‌رك وطویورمیه‌رق ستر واخفا ایتمك.

اورتاق { س. ص. «اورته» دن] ۱. شریك، مشترك، تجا. رنده ویا دیکر بر ایشده حصه‌مند وشریك اولان آدم؛ اورتاق اولمق = عقد شرکت ایتمك، بر شرکتده داخل اولمق. ۲. بر قوجه‌لرندن متعدد زوجه‌لردن هر برینه دیکرینه نسبتله اورتاق دینیلیر.

اورتاقلاشمَق { فل. اورتاق اولمق، عقد شرکت ومشارکت ایتمك: همپز اورتاقلا شیرسه‌ق بیوك بر دکان آچه‌بیلیرز.

اورتاقلاشه { یا اورتاقلاشی. ح. اورتاقلقله، مشترکاً، بالاشتراك: اورتاقلاشه بر دکان آچه‌لم ویا بر چفتلك آلهلم.

اورتاقلق { س. شرکت، مشارکت: رکت: اورتاقلق تجارتك روحیه‌در؛ اك بیوك ایشلر اورتاقلقله اولور؛ بنم بو ایشده اورتاقلغم یوقدر. || اور. تاقلق ایتمك = عقد شرکت، مشارکت ایتمك.

اورتانجه { ص. [«اورته» دن] اورتاده بولنان، اوسط، وسطی، اوچ شیئك وسطده واقع اولانی، ایکنجیسی.

اورتانچه { یاخود اورتا نسبه. س. جاپونیادن کلمه بر چیچك، جاپون کلی.

اورتدیرمَك { فث. ۱. اوستنه بر شیء آتدیرمق، ستر واخفا ایتدیرمك، صلاتمق، کیزلتمك. ۲. آچیق بر شیئك اوستنی قپاتمق، مثلا بنایه طام قودیرمق: دها یاپی‌یی اورتدیره‌مدم. ۳. جقور طولدورمق، قپاتمق: بوچقورلری اورتدیرملی.

اورتلمَك { فجر. ۱. اوستنه بر شیء چکیلوب ستر اولمق: دوشمه خالی ایله اورتیلور. ۲. کیزلنمك، کتم واخفا اولمق، میدانه چیقارلمامق.

اورتمَك { فث. ۱. اوستنه بر شیء چکوب کورتمز ایتمك، ستر ایتمك: حیوانه چول، خسته‌یه یورغان اورتمك؛ یاغمور. لق بتون وجودینی اورتیوردی. ۲. صاقلامق، کیزلمك، کتم واخفا ایتمك. ۳. قپامق: قپویی، پرده‌یی اورتدی.

اورَتمَك { فث. (حیوانات و محصولاتی) بتیشدیروب چوغالتمق، جنسلرینی آرتدیرمق، انتشارینه سبب اولمق: ممالك عثمانیه‌ده مرینوس قویونلرینی والیوم مجهول برطاقم حبوبات صناعیه‌یی اورتمکه غیرت اولنمليدر.

اورتَمَك { فط. ۱. اوستنه بر شیء آلوب ستر اولتمق: بر چارشفله، بر یاغمورلقله اورتمندی. ۲. یوزینه نقاب ویا یاشمق طوتمق. ۳. (قیز) قاچمغه باشلامق، فراجه یاشمق ویا چارشف پچه طوتمق: یکی اورتمش بر قیز. = فجر. کتم و اخفا اولتمق، اورت باس ایدلمك.

اورتو { اورتولی وسائره. بلا: اورتی و سائره.

اورته { س. ۱. ایکی اوجدن مساوی مسافه‌ده اولان محل ویازمان، وسط، میان: یولك اورته‌سی، سنه‌نك اورته‌سی، کونك اورته‌سی. ۲. بر شیئك بتون کنارلرندن مساوی مسافه‌ده یاخود اوکا قریب محل، وسط، مرکز: میدانك، اوطه‌نك اورته‌سی. ۳. یاری، نصف، منتصف: قیشك اورته‌سنی بولدق؛ ذخیره‌یی اورته‌دن آیرملی. ٤. میدان، صحن، آره: ایشی اورته‌یه دوکلی. ٥. یکیجری او جاغنده طابور. ٦. دکیز آچیغی، آکین: اولو اورته. || اورته اویونی = اسکی طرزده ومیداندہ اونیانیلان بر نوع قبا تیاترو اویونی. || اولو اورته = آچیقدن آچیغه، طوغریدن طوغری‌یه بر شیء سویلمك ویا یاپمق. || اورته‌یه آلمق = هر طرفدن احاطه

و حصر یاخود محاصره ایتمك. || اورته‌سنی بولمق = تعدیل و تسویه ایتمك. || اورته‌یه دوکمك = هر شیئی میدانه چیقاروب حقانیت اوزره فصل دعوی ایتمك ایستمك. || اورته‌دن قالدیرمق = مفقود حالته کتیرمك. || اورته مالی = مشترك مال. || اورته یازیجیسی = یکیچریلرده بلوك امینی. == ص. ۱. آرده، وسطده بولنان، وسطی: اورته پارمق، اورته قات، اورته دیرك. ۲. متوسط، معتدل، افراط و تفریط آره‌سنده اولان: اورته بوی. || اورته ایلچی = سفیر کبیرك مادونده اولان سفیر. || اورته حاللی = نه زنگین نه فقیر.

اورته‌لامق { فع. ۱. اورته‌یه، میدانه قومق. ۲. بر شیئك اورته‌سنه، وسطنه وارمق، نصفنی بولمق: قیشی اورته‌لادق. ۳. نصفندن، یاری یاری یه بولمك، اورته سندن آیرمق: کاری ایکی اورتاق آره‌سنده اورته‌لاملی.

اورته‌لانمق { فع. اورته‌سنه وارلمق، نصفی بیتمك: بو ایش اورته‌لاندی.

اورته‌لق { س. ۱. ساحهٔ زمین، بر یو زینك کورینن قسمی، آفاق: اورته‌لق آغاردی؛ اورته‌لق قراردی: اورته‌لقده کیمسه یوق. ۲. خلق عالم، ناس: اورته لقده بر بیوك مسرت حکم سوریور. ۳. اوطه ویا اوك ایچی، اثاث بیتیسه‌نك هیئت مجموعه‌سی: اورته لغی بر آز طوپلایك.

اورتی { یاخود اورتو. س. ۱. اورتمكه یارایان هر شیء، پوشیده، ستر: قاریوله، مندر، ماصه اورتیسی: کعبهٔ شریفه اورتیسی = استار کعبه. ۲. خانه‌نك اوستنی اورتن چاتی واوکا مماثل شیئلر، یاغمور و کونشدن محافظه ایدن سپر، چارداق، سایه بان: بو بنانك دها اورتیسی یوق: اورتی آلتنده ایشلمك. || اگر اورتیسی = غاشیه، خاشه. || باش اورتیسی = قادینلرك یاری مستوره و بردرجه‌یه قدر قراچی اولان آدملره چیقدقلری وقت باشلرینه آلوب چکه‌نك آلتنده باغلادقلری بز، نماز بزی. || یوز اورتیسی = پچه، نقاب.

اورتیجی { یا اوزرتوجی. ص. س. اورتن، ساتر، ستار، حامی.

اورتیسز { یا اوزرتوسز. ص. اورتیلی اولیان، اوستی آچیق، چیلاق، مکشوف: اورتیسز قاریوله، مندر، ماصه، او، آخور.

اورتیلی { یا اوزرتولی. ص. ۱. اورتلمش، مستور، پوشیده: اورتیلی بر صندیق؛ اطرافی آچیق و اوستی اورتیلی بر محل. ۲. کیزلی، مکتوم: کیزلی اورتیلی بر شیء دکلدر. ۳. قپالی، مغلق: اوراسی پك اورتیلی چکدی. || باشی اورتیلی ۱. باشنی اورتمش: باشی اورتیلی بر قادین کلدی. ۲. مسکوت عنه: او ایش باشی اورتیلی قالدی.

اورجین { س. ایپ نردبان.

اورچوق { س. ۱. اوریلان، قوریلان شیء. ۲. ابه اوریکسی.

اوردك { س. ۱. معروف صو قوشی، مرغاب، وز. انواع کثیره‌سی واردر: بیبان، او، دکیز، کول اوردکی: سکلا. بی، مجار، کرزه، بوغرتلاق، اورچین، چیقیر یقچین، چین، دسترہ بورن، قادین، قاشیقچین، قیل قویروق، قره‌جه، کروان اوردکی: یشیل باش، الما باش، یاقتهاوردك؛ آلغیت اوردکی = آیاقلری پك کریده اوفاجق نوعی. ۲. خسته‌لرك یتاقدن قالقمسزین صو دوکملرینه مخصوص اوردك شکلنده یعنی بوینی براوجنده ویو. قاری یه مماثل قاب. || اوردك ادالی = پایتاق. || اوردك باشی = لاجورده چالار زمردی یشیل. || اوردك بالیغی = یاصیجه بربالق. || ایلیجه اوردکی = راحته آلیشیق تنپرور آدم. || اوردك محبتی = احبابك مصاحبتنه ساده واه واه دیمکله اکتفا. || قازیرینه اوردك آلمق = آلدانمق.

اوردِه { سند. ج. عر. فد: ورید. با: ورید.

اوردیرمق { فع. ۱. اورمغه سوق واجبار و یا مساعده ایتمك. ۲. تخریب وغارت ایتدیرمك. ۳. اهلاك ایتدیرمك.

اوردیرمَك { فت. اورمكه سوق واجبار ایتمك، بر دیكری واسطه‌سیله اورمك: چوراب، آغ اوردیرمك؛ دیواری اوردیرمك. با: اوّرمك.

اوردینو { س. [یتا. Ordino] تج. ۱. داینك بعده امر ایده‌جكی یره تأدیه اولنمق اوزره یازیلان تحویل، امر وحواله. ۲. بر حموله قونشمنتوسنك قومپانیا طرفندن دكیشدیرلمسیله كمركدن اشیایی چیقارمق ایچون ویریلن حواله.

اوّرس { س. اوزرنده‌دمیر وسائر معدنلری دوكدكاری دمیردن قالین وبر طرفی سیوری آلت كه یره كومیلی بر كوتوكك وكوچكی بر دستكاهك اوزرینه قوندیرلمش اولور؛ سندان: دمیرجی، قیومجی اورسی.

اوّرسا { یا اوّرسه. س. [یتا.] ۱. كمینك صول طرفی، اسكله. ۲. كمینك روز كارك كلدیكی طرفه یاقین بر جهته دوندیرلمسی: كمی‌یی اورسا ایتمك. || اورسا آلابانده = بردن بره صوله دونمك. || اورسا بوجه = كاه صوله وكاه صاغه دونه‌رك یوریمك.

اوّرسالامَق { فل. بج. (كمی) صول طرفه، اسكله‌یه دونمك.

اوّرسه‌لَمَك { یا اورسه‌له‌مك. فت. ۱. اسكیتمك، بوزمق، پژمرده ایتمك: یولجیلق اثوابی اورسه‌لر. ۲. زده‌لمك، اورمق، بره‌لیوب بوزمق: حیوان آرقه‌سنده كتیرلمسی میوه‌لری اورسه‌لر. ۳. طاقت براقمامق، قیریقلق ویرمك، ضعف ودرمانسزلغه اوغرتمق: بو صیتمه بنی چوق اورسه‌لدی.

اوّرسه‌لَنمَك { فط. ۱. اسكیمك، بوزلمق، پژمرده اولمق: بو اثواب اورسه‌لندی. ۲. زده‌لنمك، اورلمق، بره‌لنوب بوزلمق: میوه كوفه‌نك ایچنده اورسه‌لنمش. ۳. طاقتی توكنمك قیریقلغه وضعف ودرمانسزلغه دوچار اولمق: بر صیتمه‌دن بو قدر اورسه‌لنمك.

اورُش { یا اوروش. س. ۱. اورمق فعل وطرزی، ضربه: اونك اورشی آدمی سقط ایدر. ۲. حرب، ضرب، مضاربه: آره‌لرنده بر اورش اولمش.

اورُشدیرمَق { یا اوروشدیرمق. فت. ۱. محاربه ومضاربه ایتدیرمك. ۲. دوگیشدیرمك، كورشدیرمك: قوج، خروس اورشدیریورلر.

اورُشمَق { فش. ۱. دوگیشمك، مضاربه ایتمك: مباحثه نهایتنده اورشمغه باشلادیلر. ۲. غوغا، محاربه، جنك ایتمك: مذاكرات صلحیه نتیجه‌پذیر اوله‌میوب طرفین ینه اورشمغه باشلادیلر. ۳. كورشمك: ایكی پهلوان، قوج، خروس اورشیور.

اورُشمه { س. ۱. دوگشمه، مضاربه. ۲. غوغا، محاربه. ۳. كورش.

اورغان { س. قالین ایپ، اینجه خلاط.

اورغانجی { س. اورغان دینلن اینجه خلاطلری یعنی قالین ایپلری یاپوب صاتان ایشجی.

اورغون { ص. ۱. اورلمش، مجروح: اورغون بر آدم. ۲. مصاب، دوچار: عشق اورغونی. || سوت اورغونی = سوت طوقنمقدن خسته‌لنمش (چوجق). = س. ۱. یاره، جریحه: اكر اورغونی. ۲. سوری ایله تصادف اولنوب اطرافی صاریله‌رق ایدیلن آو، سوركون آوی: اورغون آوی. ۳. (كاغد اویوننده) طالعك مساعده‌سیله ویاعجمی آرقداشلره راست كلمكله اورغون آوی كبی جمله‌نك آقچه‌سنی طوپلامه: اورغونه راست كلمش.

اورغونلق { س. ابتلا، دوچار اولمه.

اوْرف { س. [عر. «عرف» دن غلط] قورقو، دهشت، تهدید.

اوّرفلَمَك { یا اورفله‌مك. فت. قورقوتمق، تهدید ایتمك.

اوّرَك { س. یاپی، بنا، معمارلغه متعلق ایش وسوس. || اورك ایپی = چرپی، حذا ایپی، دیوارجی پرسه‌سی.

اوركُتمَك { یا اوركوتمك. فت. آكسزین قورقودوب صیچراتمق: اوكلرینه چیقان آت قیونلری اوركتدی. || آغاجی اوركتمك = اوجلرینی قیرپوب بودایه‌رق چوق اوزامه‌سنه مانع اولمق.

اورکك { ص. چابق وهرشیئدن قورقوب بردن بره صیچرایان، متوحش، رمیده : اورکك آدم، آت، حیوان .

اورککلك { س. چابق وهرشیئدن قورقوب بردن بره صیچرایان انسان وحیوانك حالی، توحش .

اورکمك { فل. ۱. آکسزین برشیئدن قورقوب بردن بره صیچرامق : بو آت چوق اورکر؛ وحوشك جمله‌سی انساندن اورکر . ۲. چکنمك، اوزاقلاشمق، اجتناب وتباعد ایتمك : اویوندن چوق اورکرم . ۳. (نباتات) محصولی شاشمق، دوکمك : بوشفتالی آغاجی بوسنه اورکدی .

اورکندی { س. بردن بره چوکن قورقوورعشه .

اورکنوز { س. [یتا. Orca] استاوریت آزمانی دینلن بیوك بر جنس بالیق .

اورگو { یا اورو . س. ۱. اورلمش صاچ، صفیره : صاچنی بر، ایکی اورکو اورمش . ۲. اورلمش شیء، شریت وسائره . || سیکیراورکوسی = سیکیرالیافی .

اورگوج { س. ۱. دوه‌نك آرقه‌سنده‌کی تومسك، سنام : بر، ایکی اورکوجلی دوه . ۲. بوکا بکزرهرنوع تومسك : آیاق، بورن اورکوجی . ۳. تپه، چیقندی = طاغ اورکوجی .

اورگوجلك { س. دوه‌نك اورکوجی اوزرینه قونیلان کوچك سمر .

اورگوجلنمك { فل. اورکوج کبی برتومسك پیدا ایتمك، قنبورلاشمق. تومسکلشمك، تحدب ایتمك .

اورگوجلی { ص. اورکوجی اولان، تومسکلی، محدب .

اورگولمك { یا اورکوله‌مك . فت. اورکو یاپمق، اورمك : صاچلرینی اورکولمك .

اورکون { س. طغیان میاهده بریکوب طوران صولردن متحصل کوچك کول .

اورکه { یاخود اوریکه . س. [« اورمك » دن می یوقسه ر. Ρόκα دن می ؟] قادینلرك بوکدکلری یوك وکتن وسائره‌یی طاقدقلری تپه‌سی چتال دکنك‌که بللرینه صوقه‌رق صول اللریله اویوکدن برر پارچه‌چکر وصاغ اللریله ایکی‌یی چویره‌رك بوکرلر، مفتله . || ابه اورکه‌سی = جاهل ابه‌لرك طوغورتدقلری قادینلری اوتورتدقلری برجنس اسکمله . || اورکه طاشی = دکیزده یاصی قیا .

اورلانمق { فط. شیشوب اور اولمق، تومسك حالنه کچمك، اور پیدا ایتمك .

اورلمق { مض : اوریلور . فج. ۱. دوگلمك، ضرب اولنمق : اوکا قولای اورلماز . ۲. اولدیرلمك : محاربه‌ده اورلدی . ۳. یاره لانمق، قورشون اصابت ایتمك، مجروح اولمق : آیاغندن اورلدی . ٤. برخسته‌لغه طوتلمق، مصاب اولمق : قولرایه اورلمش . ٥. عشق وعلاقه‌یه کرفتار اولمق : بر قیزه اورلمش . ٦. ازلمك، زده‌لنمك، بره‌لنمك : بومیوه‌لر هب اورلمش . ۷. چالینمق، ضرب اولنمق، دوگلمك : طاول، تونبلك، چاك اورلدی . ۸. بوشانمق، آتلمق، انداخت ایدلمك : طوب، طبانجه، تفنك اورلدی .

اورلمك { فج. اورکو یاپلمق : بوقیزك صاچی قولای اورلمز .

اورلمه { س. اورلمق فعلی، اورلیش . با : اورلمق .

اورلمه { س. اورلمك فعلی، اورلیش . با : اورلمك .

اورلی { یا اوریلی . ص. اورلمش، اورکو ایدلمش : اورلی صاچ .

اورلی { ص. بدننك بر طرفنده بر اوری یعنی شیش وتومسکی اولان .

اورلیش { س. با : اورمه .

اورمان { س. آغاجلری چوق، آغاجلق یر، بیوك قوری، غابه، بیشه : معادن و اورمان مأموری؛ اورمان قولجیسی . || بالطه کورمه‌مش اورمان = من القدیم حال طبیعیسنده قالوب آغاجلری بربرینه قاریشمش وهیچ کسلمه‌مش اورمان . || اورمان کبابی = برنوع ات یمکی .

اورمانجی { س. اورمان مأموری، قوریجیلرك باشی، مدیری .

اورمانلق { س. ص. اورمان کبی چوقجه آغاجلری اولان یر، صیق چالیلق : اورا-

ده بر اورمانلق واردر؛ اوراسی اورمانلق بریردر.

اورُمجَك { ـ. با: اورومجك

اورمَق { مض: اورور. فت. ١. چالمق، ضرب ایتمك: باشنه اوردی: آرقه‌سنه اوردی؛ طوقات، سله اوردی: بیکیره، اوکوزه اورمق. ٢. اولدیرمك، قتل ایتمك: اوآدمی خیدودلر اورمشلر. ٣. یاره‌لامق، جرح ایتمك: آیاغندن اورمشلر. ٤. اصابت ایتدیرمك: شو قوشه اوچ کره آتدم‌ده اوره‌مدم؛ نشانی اوردم. ٥. مرمیات آتمق، طوبه‌ویا قورشونه طوتمق: قلعه‌دن دشمن کمیلرینه اوریورلر؛ نشانه اورمق. ٦. آتمق، دوشورمك، یاتیرمق: اونی یره‌اوردی. ٧. قاقمق، صوقمق، دق ایتمك: بورایه بر چیوی اورملی. ٨. سورمك، کچیرمك: دیواره صیوه، تخته‌لره بویا اورمق. ٩. طیامق، قومق، یاپیشدیرمق: بنایه دستك اورمق؛ چماشیره یامه اورمق. ١٠. حرب ایتمك، قورشون وکله آتمق: دشمن اوکون قارشیمزده طوروب اورمدی؛ اشقیایی اوروب پریشان ایتدك. ١١. حرباً هجوم وتخریب ایتمك، بوزمق. ١٢. طاقمق، قومق: حیوانه اکر، دیزکین اورمق. ١٣. یوکلتمك، تحمیل ایتمك: بیکیره یوك اورمق. ١٤. حسابدن اخراج وطرح ایتمك: شو اوچ رقمی اور. [بربرینه اورمق دینلور ایسه اووقت اعمال اربعه‌دن ضرب معناسنی مفید اولور.] ١٥. چالمق: چاڭ اورمق، طاول اورمق. ١٦. طوقنمق، تأثیر ایتمك: کونش باشمه، کوزمه اوردی؛ بو قوقو باشه اوریور. ١٧. تپمك، تکمه آتمق: بو آت. ١٨. دق ایتمك: قپویی اورمق اورور؛ آت اورمش. = فل. ١. صاپمق، صالدیرمق، متوجه اولمق، طوغریلمق: کمی قره‌یه اوردی. ٢. کوسترمك، کوستریش یاپمق، یالان بر حرکتده بولنمق: دلیلکه، خسته‌لغه، بیلمه‌مزلکه اورمق. ٣. آتلمق، کندینی آتمق. ٤. چارپمق، طوقنمق: یاغمور یوزیمه اوریوردی. ٥. صوقلمق، کیرمك، طالمق: اورمانه، سوری‌یه اوردی. ٦. طویلمق، حس اولنمق، کچمك: قارنمه بر صانجی اوریور. || آچیغه اورمق = میدانه چیغارمق، آشکار ایتمك، اظهار ایلمك. || آشاغی اورمق = تنزیل ایتمك، آشاغی وارمق. || اوسته اورمق = ضم وعلاوه ایتمك. || اولته اورمق = بریاندن بریانه کیدوب کله‌رك طورمامق. || ایچری اورمق = خارجده اولان برمرض کچوب داخلده ظهور ایتمك. || باش اورمق = مراجعت، تصدی ایتمك. || باشه اورمق = باش آغریسی ویرمك. || بر آتوب ایکی اورمق = برسوز ویا فعل ایله ایکی ایش کورمك. || بوین اورمق = قطع رأس ایله اعدام ایتمك. || پرانقه‌یه، دمیره، زنجیره اورمق = جزاء بونلره باغلامق، بند ایتمك. || پوسته‌یی اورمق = صویمق. || دم اورمق = ادعا ایتمك، دعواسنده بولنمق. || صویه اورمق = صویه کیرمك، صویك ایچندن کچمك. || طیشاری اورمق = خسته‌لق خارج بدنده ظاهر اولمق. || قولاق اورمق = قولاق آصمق، استماع. || کروان اورمق = کروانی صویمق. || کومور، کون اورمق = کومور ویا کونش طوقنمق. || لاف اورمق = ساده لافزنلك ایدوب ایش کورمه‌مك. || نعره اورمق = نعره آتمق، باغرمق. || یول اورمق = قطع طریق، راهزنلك ایتمك. || یوله اورمق = یول جهتنه طوغرلمق. || یوزه اورمق = برینك عیب وقباحتنی یوزینه قارشی سویلیوب محجوب ایتمك.

اوّرمَك { فت. ١. دستکاهده وآریش و آرغاجله یاپیلان طوقومه قبیلندن اولمیه‌رق ال ایله وبوکا مخصوص ایکنه‌لرله یاپیلان و اکثریا کوز کوز اولان بر شیء ایشلمك: آغ، چوراب، فانله، حصیر اورمك. ٢. الیافی بر قاچ بلوکه تقسیمله بو بلوکلری بربرینه کچیره‌رك اورکو یاپمق: صاچی اورمك. ٣. قماش و سائره‌نك دلیك وییرتیق یرینی ایپلیکلری بربرینه قاریشدیره‌رق ویامه‌سز اوله‌رق تعمیر ایتمك: پالتوسنی برقاچ یرندن اورمش. ٤. یکیدن دیوار یاپمق ویا دیوارك ییقیق یرینی تعمیر ایتمك: دیوار اورمك.

اوْرَمَك { فت. با: اوْره‌مك.

اَورَمَك { فد. اولندیرمك، تزویج ایتمك.

اورمه { س. اورمق فعلی. با: اورمق.

اوْرمه { س. اورمك فعلی. با: اوْرمك. = ص. ۱. اورلمش، اورمك صورتیله وجوده گلمش: اورمه گیسه؛ اورمه فانله. ۲. ابریشمی ترپیی صورتده آتیلهرق ایشلنمش (نقش): اورمه نقش، (وَرَو) نقشك ضدی. ۳. خرجله یاپلمش: اورمه دیوار = قوری دیوار ومولوز دیوارینك عکسی.

اوْرَن { س. ۱. اسکی دیوار. ۲. شهر وقلعه انقاضی، خرابه، ویرانه. [احیاسی الزم مترو. کاتدندر.] || اورن گلی = بیانی نسترن.

اوْرَنجك { س. اسکی خرابه، آثار عتیقه.

اوْرنَك { س. ۱. بر شیء یاپمق ایچون اوگه قونیلوب امتثال اولنان شیء، نمونه، مشق، مثال: فلان شیئی اورنك طوتدم: بو ایش، بو آدم سزه اورنك اولسون. ۲. بر شیئه امتثالاً یاپیلان ایش، مانند، مثل: طبق اورنکی یاپمش. ۳. بر بیوك مقداره مثال اولمق اوزره کوستریلن کوچك مقدار، نمونه: ذخیره اورنکی، قماش اورنکاری. ٤. جنس، نوع، چشید: بونه اورنك مالدر؟ اونك بزده برقاچ اورنکی واردر.

اَورَنگ { س. فا. تخت، سریر. || اورنك زیب = تختـه زینت ویرن، سریر آرا. || اورنك نشین = جالس سریر، تخت نشین.

اوْرَنكلك { ص. ۱. نمونه واور. نك اولمغه لویقلی، نمونه اولهجق مقداردە اولان: اورنکلك ذخیره، قماش وسائره. ۲. نمونه اولمق اوزره حفظ ومشتریلره ارائه اولنهرق صاتیلمیان، موستره: او اثواب اورنکلکدر.

اورنمق { فط. کندی کندینـه اورمق، جـوق کدر وتأسف وندامت ایتمك.

اوْرو { یا اوْری. س. ۱. یاپی، بنا: قوری اورو، بالچیقلی اورو؛ اورو بالچینی = صمانلی چامورخرجی. ۲. اورمه، اورکو. ۳. دیوار، سـد، بوله، احاطه ایدن وحدودی آیران شیء. ٤. اطرافی دیوار وچیت یاخـود ایپله جویریلهرك آیرلمش یر: چایر، طوزله اوروسی. = ص. دیك، قائم: قـویرونمی اورو = عقرب؛ اورو دیوار. مر.

اوروب { و اوروبه. با: ربع وربعیه.

اوروبه { با. روبه.

اَوروپا { اوروپالی. با: آوروپا، آوروپالی.

اوروج { س. [فا. «روزه»دن. ترکلرك «ر» و«ل» ایله باشلار کلهلری اولدیغندن، بویلهلرینك باشـنه دائما کلهنك حرکهسیله متحرك برهمزه علاوه ایتملریله «اوروزه» وبعده «او. روج» اولمشدر.] اکثر ادیانده مرعی اولان کوندوزین یـوب ایچمکدن اجتناب، آچیق، صوم، صـیام؛ اوروج آچمق، اوروج بوزمق = افطـار ایتمك؛ اوروج طوتمق = صـائم اولمق؛ اوروج یمك = صائم اولمامق.

اوروجسز { ص. اوروج طوتمیان، صائم اولمیان.

اوروجلی { ص. اوروج طوتان. صائم، روزه دار.

اوروجی { یا اوْریجی. س. قماش وشال و سـائره یه تیقلرینی اوره‌رك تعمیر ایدن آدم.

اوروش { با: اورش.

اوروق { س. [غا. ارق، ایلق] مفرزه، قسم، بلوك، شعبه، قبیله شعبه‌سی: براولوسك اوروقلری.

اوروم { اوروس. [باشده کی «او» کلهنك «ر» ایله باشلامه. سنه مبنیدر] با: روم، روس.

اوروجك { س. [اصلی، «اورکمك» دن «اورکوجك»] ۱. حشراتدن معروف حیوانجق، عنکبوت، عنکبود. ۲. اوروجك آغی: شو اوروجکلری آلمالی. || اوروجك آغی = بو حیـوانك سینك دوزاغی اولمق اوزره یاپدیغی اینجـه زار. || شیطان اوروجکی = تارلهلرده وباغچهلرده بر آغاجدن بر آغاجه ممتد اوزون واینجه اوروجك آغی ایپی، لعاب الشمس، مخاط الشیطان. || او. روجك قوشی = بر جنس کوچك قوش. || دکیز اوروجکی = بر جنس دکیز حیوانجغی.

اوروجکلنمك { فط. اوروجك آغلریله وتوز

طوپراقله طولمق، سوپورلمه‌مش اولمق.

اورومَك { فل. (کوپك) طوردیغی یرده باغرمق، اولومق، خاولامق: ایت اورور کروان کوچر.

اورومه { س. کوپکك طوردیغی یرده باغرمه‌سی، اولومه، خاولامه، عوعو.

اورون { س. تق. یر، منصب، موقع. مر.

اورونده‌لَمَك { فت. تق. ١. نصب وتعیین ایتمك. ٢. تخصیص وتحدید ایتمك. ٣. سچمك، انتخاب واختیار ایتمك. مر.

اوره‌لَمَك { فت. [اصلی: اورکلمك] ١. دوزلتمك، تنظیم وتزیین ایتمك. ٢. قبا و موقت تعمیر ایتمك. مر.

اوره‌لَنمَك { فط. دوزلمك، ترتیب وتنظیم اولنه‌رق میدانه کلمك. مر.

اوره‌مَك { فل. چابق یتیشوب یایلمق، کثرتله حاصل ومنتشر اولمق، توره‌مك.

اوری { اوریکه. با: اورو، اورکه.

اوز { س. ١. ایچ، لب، مغز: آغاجك اوزی. ٢. ایچ، قلب، نفس. ٣. بر شیئك خالصی، اصل مایه‌سی، جوهر. ٤. زبده، قایمق، بر شیئك اك یاغلی و لزوجتلی قسمی: طوپراغك اوزی؛ اوزلی طوپراق. ٥. چبانك اك دریننده بولنان قاتی جراحت. ٦. تك. کندی، نفس، ذات: اوزم = کندیم؛ اوزکز = کندیکز، ذاتکز؛ اوز کوزیله = کندی کوزیله، رأی‌العین؛ اوز اوزینه = کندی کندینه، بنفسه، بذاته. || اوزی سوزی = قولی فعلنه مطابق، صادق. || اوزقوشی = صوچوللغنك برنوعی. = ص. ١. خالص، صاف: اوز دمیر. ٢. طوغریدن طوغری‌یه، حقیقی، خاص: اوز قرداشی، اوز اوغلی.

اوز { ص. ١. ایی، یارار، جید، صالح. ٢. اویغون، موافق. ٣. حلیم، ملایم، یاوز ضدی: آز اولسون اوز اولسون چوق اولوب یاوز اولمسون. = س. ١. ایلك. ٢. مناسبت، موافقت. ٣. صلح، صلاح.

اوزاتدیرمَق { فت. بر بشقه‌سی واسطه‌سیله اوزون یاپمق، بوینه علاوه ایتمك: بو اثوابی ترزی‌یه اوزاتدیرملی.

اوزاتمَق { فت. ١. دها اوزون یاپمق، بوینی آرتدیرمق، تطویل ایتمك: اثوابی، باغچه‌یی، سوقاغی اوزاتمق. ٢. سورمك، ایلری‌یه طوغری تحریك، تمدید ایتمك: النی، آیاغنی، دکنکی اوزاتمق. ٣. قویویرمك، صالیویرمك، اوزامغه سربست براقمق، کسمه‌مك: صاچ، صقال، طیرناق اوزاتمق؛ آغاجلری اوزاتمق. ٤. سوردیرمك، دها چوق وقت دوام ایتدیرمك، تمدید: ایشی اوزاتمق، مأذونیت مدتنی اوزاتمق. ٥. لزومسز یره تفصیلاتله تطویل ایتمك: سوزی اوزاتمق. ٦. اوزاغه سورمك، ابعاد، تبعید ایتمك. ٧. صکره‌یه براقمق، تأخیر ایتمك: بورجنك تأدیه‌سنی چوق اوزاتدی. || ال اوزاتمق = غصب وضبط ایتمك، اطالهٔ ید ایتمك. || ایی اوزاتمق = سربست براقمق، مانع اولمامق. || چهره اوزاتمق = کوجنوب منفعل و مکدر طورمق. || دیل اوزاتمق = بری علیهنده حدندن زیاده سویلمك، اطالهٔ لسان ایتمك. || قامتی اوزاتمق = سرکشلك ایتمك. = فل. ١. چوق سویلمك: اوزاتمه؛ اوزاتمیه‌لم. ٢. بیهوده یره مسئله چیقارمق، مشکلات تولید ایتمك: آرتق اوزاتمق ایستمز. ٣. مدعیاتی پك ایلری‌یه سوروب چوق مطلوباتده بولنمق: آرتق سن اوزاتدك.

اوزادان { ص. تمدید ایدن: صاچ اوزادان = اوکورغه وتری‌که رشه‌سی تل تل چیقار.

اوزادلمَق { فج. اوزون سوردیرلمك، تمدید و تطویل اولنمق: سوز، ایش چوق اوزادلدی: بو قدر اوزادیله‌جق ایش دکل ایدی.

اوزادی { س. اوزاتمه، تمدید، تطویل: اوزون اوزادی‌یه = پك اوزون سوره‌جك صورتده، پك مفصل. [همان یالکز بوتعبیرده مستعملدر.]

اوزاق { ص. ١. زمان ویا مکانجه یاقین اولمیان، اوزون سورن، ایراق، بعید، دور: عربستان بورادن اوزاقدر؛ او وقتلر خیلی اوزاقدر. ٢. مأمول ومحتمل اولمیان، غیر

مأمول، بعید الاحتمال: او ایشی چوق اوزاق کوریورم. ٣. مخالف، مباین، اویماز، توافق ایتمز: او مال بوندن چوق اوزاقدر. = ح. اوزاق یرده، ایراق اوله‌رق: اوزاق اوتوریور: بندن اوزاق! یعنی اوزاق اولسون، ایستمم؛ اوزاق دوشمك = بربرندن اوزاق بولنمق. = س. بعید وایراق محل: اوزاغه کیتمك، اوزاقدن کلمك. || اوزاقدن اقربا = آره‌سی آچلمش و اسکیمش یعنی برقاچ بطن اولدن آیرلمش خصم. || اوزاقدن باقمق = سیرجی قالمق، مداخله ایتمه‌مك.

اوزاقجه { ص. ح. آز ایراق وبعید.

اوزاقلاشدیرمق { فت. ١. بربرندن آیری وبعید دوشورمك: بو آغاجلری برآز اوزاقلاشدیرملی. ٢. اوزاغه سورمك، تبعید ایتمك.

اوزاقلاشمق { فش. ١. بربرندن آیری و بعید دوشمك، تباعد ایتمك: اوزاقلاشدقده کوریشه‌میورز. ٢. اوزاغه کیتمك، بعید اولمق: یول طولاشدیرلدیغیچون اوراسی بزدن اوزاقلاشدی؛ اوکونلر اوزاقلاشدی.

اوزاقلاشمه { س. اوزاقلاشمق فعلی. با: اوزاقلاشمق.

اوزاقلق { س. ١. مسافه ویا زمانجه یاقین اولمایش، ایراقلق، بعد: چارشینك اوزاقلغی سببیله بو او بزه کلمز. ٢. فرق، تفاوت، اویمازلق: بو ایکی مال آره‌سنده چوق اوزاقلق واردر.

اوزامق { فل. ١. اوزون اولمق، بویجه قزانمق، تطاول ایتمك: آغاجلر، صاچ، صقال اوزامق؛ چوجقلر اکثریا اون سکز یاشلرینه دك اوزارلر: ٢. زمانجه دها اوزون اولمق، دها چوق سورمك، امتداد ایتمك: کونلر خیلی اوزادی؛ کانون اول ابتدالرنده کیجه‌لر چوق اوزار. ٣. سورمك، سورنجمه‌ده قالمق: بو ایش چوق اوزادی؛ دعوامز برقاچ سنه اوزایه‌جقدر. ٤. صکره‌یه قالمق، تأخر ایتمك: بو سنه اوزومك طاتلیلاشمسی چوق اوزادی. ٥. اوزاق اولمق، اوزاغه کیتمك.

اوزامه { س. اوزامق فعلی. با: اوزامق.

اَوزان { سذ. جم. عر. فد: وزن. با: وزن.

اوزان { ص. لافزن، هرزه‌وکیل.

اوزانمق { فل. ١. اوزون سورمك، بوینه کیتمك، امتداد ایتمك: بودره اووه بوینجه اوزانیور. ٢. یاتوب اعضای بدنی اوزاتمق، کوشیوب اوپ اوزون یاتمق: مندرك اوزرینه اوزانمشیدی. ٣. ال اوزاتمق، غصب نیتیله تجاوز ایتمك: او بزم چفتلکده اوزاندی.

اوزانمه { و اوزانیش. س. اوزانمق فعلی. با: اوزانمق.

اوزایش { واوزامه. س. اوزامق فعلی. با: اوزامق.

اوزبك { س. مستقل امیر دیمك اولوب، وقتیله چنکیزیلرك تحت حمایه‌سنده اولان بویله بر بکك حکومتی آلتنده بولنمش بر مغول طائفه‌سنه ویریلن اسمدر، که بونلرك احفادی مرور زمانله ترکلشوب الیوم ماوراء النهرده قوم حاکم صورتنده بولنیورلر.

اوزدك { س. ١. آغاج کوتوکی، کوکلرینه ویره یاقین اولان قالین یری. ٢. اکین صاپی، اکیز. ٣. بعض نباتاتك بالدیری. مر.

اوزدکلمك { یا اوزدکله‌مك. فت. تارله‌ده دوکلمش قلمش باشاقلری طوپلامق. || مج. اوزدکلیوب بوزدکلمك = اقتدارینك خارجنده اولان برایشی یاپمغه چالشمق. ٢. ترددله طاورانمق.

اوزدن { یا اوزدنك. س. کوپه، دانه، آصقی.

اوزر { س. ١. اوست، فوق، هر شیئك یوقاریسی، زبر: اوزری بوزوق، اوزره چیقمق، اوزرندن دوکلمك، اوزرمزه آتلدی. ٢. آرقه، صرت، ظهر، پشت: یوکی کندی اوزرینه آلدی، اوزرندن آتدی. ٣. طیش طرف، یوز، خارج، بیرون: اوزری پك کیرلی ایدی؛ ایچنه باقدمسه‌ده اوزرندن اویله آکلاشیلیوردی؛ مکتوبك اوزری. ٤. اوست باش، قیافت: اوزری تمیز. ٥. یان، برابر، معیت: اوزرنده آقچه بولنمدی؛

سلاحلرینی اوزرندن آتدی. ٦. عهده، ذمت: اوزرمزه ترتب ایدن؛ اوزرینه لازم اولان؛ بو ایش فلانك اوزرنده‌در. = حج. ١. اوست: اوك اوزرنده طورمق، اوزرینه جیقمق، اوزرندن دوشمك. ٢. دائر، متعلق: سوق الجیش اوزرینه بحث آچلدی. ٣. کوره، تبعیة، امتثالاً: آلدیغم امر اوزرینه حرکت ایتدم. ٤. شرطیله: وعده‌سنده ادا ایتمك اوزره اقراض ایتمش ایدم. قارشی، علیهنده: دشمن اوزرینه عسکر سوق ایتمك. ٥. ایچون، لاجل، نیتیله، مقصدیله: آوه کیتمك اوزره حاضرلانمقده‌در؛ بر مکتب آچمق اوزره اعانه طوپلایورلر. ٦. عزم و تصمیم و قرب بیان ایدر: کیتمك اوزره‌در = کیتمکی مصممدر: کلمك اوزره‌در = کلمکی پك قریبدر، بکلنیلیور؛ بیتمك اوزره‌در. ٧. کبی، مثلو، طرزده، یولده، اولوجهله: بالاده بیان اولندیغی اوزره؛ زیرده عرض وافاده اولنه‌جغی اوزره. (بو صوك درت معناده دائما مفعول الیه صورتنده اولهرق «اوزره» قوللانیلیر. ـ بو «ه» ی نفس کلمه‌دن عد ایدوب، اوزری واو زرنده کبی تعبیر اتده محذوف فرض ایتمك ذهابی‌ده واردر.) || اوزرینه آتمق = عزو واسناد ایتمك. || اوزرینه آلمق = ١. درعهده، تعهد ایتمك. ٢. کندینه اسناد ایتمك آلتنده، منفعل اولمق. || اوزرینه دوشمك = ابرام ایتمك. || اوزرینه وارمق = اصرار ایتمك. || بونك اوزرینه = بناء علیه، بنابرین.

اوزَرلِك { سـ. اولرده اکثر یا توتمی ایچون قوللانیلان یبانی سدف تخمی.

اوزقَندی { بر جنس بوجك.

اوزَك { سـ. اوکوز آرابه‌سنك اوق. || طوغریلقدن‌ده کنایه اولور: اوزك کبی بر آدم = پك طوغری ومستقیم.

اوزَك { سـ. ١. چکردك، کوبك. ٢. جبان اوزی، سوء نکری، آغرشاغی.

اوزگَج { سـ. چکیلوب آلنیر ایپ نردبان.

اوزگون { صـ. اوزلمش، زبون، خسته. = سـ. غیر مقبول برجنس بالیق که اسمندن طولابی خسته‌لره یدیرلمسی نافع زعم اولنور.

اوزگونلِك { سـ. ١. زبونلق، ضعف، رنجورلك. ٢. اذیت، عذاب، محنت.

اوزگه { صـ. ١. بشقه، غیری، دیکر، آخر: اوزگه حالتدر. ٢. بام باشقه، دیکر کون، بیلن و معروف اولان کبی دکل: اهل عرفانك بزم الفتی اوزگه عالمدر. ٣. بیانجی، اغیار. مر.

اوزلاشدیرمَق { فـ. (اوز) دن) اوبشدیرمق، موافقت ایتدیرمك، ایکی و یا زیاده شخص بینلرنده وفاق حاصل ایتمك، باریشدیرمق.

اوزلاشلمَق { فعـ. اتحاد وموافقت ممکن و یا حاصل اولمق: او آدملرله اوزلاشلماز؛ اوزلا شیله‌جقسه شرائطی بیلنملی.

اوزلاشمَق { فـ. اویشمق، موافقت ومصالحه ایتمك.

اوزلاشمه { سـ. اویشمه، موافقت، مصالحه.

اوزلَشمَك { فـ. ١. اوز ولّ پیدا ایتمك. ٢. (چبان) سونکر وقاتی جراحت باغلامق. ٣. قویولاشمق، پختیلامق، آغده‌لانمق.

اوزلِك { سـ. ١. بنلك، انانیت، غرور. (بو معناده شمدی استعمال اولنماز) ٢. جوهر، ماده، لب. ٣. زوجت، اوزلی و یاپیشقان اوله.

اوزلِك { سـ. توتمی، کونلك، بخور.

اوزلَمَك { یا اوزله‌مك. فـ. («اوز» دن) آرزو ایتمك، شوق ایله ایستمك، مشتاق اولمق، کوره‌جکی کلمك: مملکتمی اوزلدم؛ اولادینی اوزلمش والده.

اوزلَمَك { فل. ١. اسکیوب بوزلمق، فرسوده اولمق. ٢. خسته‌ویتاب دوشوب ضعیفلامق، درمانسز قالمق. ٣. صیقلق، بر شیئی آرزو ومرام ایدوب‌ده موفق اوله‌مامقدن مضطرب اولمق: سز اوزلمیك. ٤. اثنای نقاهتده خسته‌لق نکس ایتمکله بیتاب دوشمك. || اوزوم اوزوم

اوزلمك = پك زياده صيقيلوب مضطرب اولمق.

اوزلمه { يا اوزلەمه. س. كورمك آرزوسى، اشتياق: وطننى بو درجەده اوزلەسى.

اوزلمه { س. ايستديكنى يابەمامقدن مضطرب اولمه، اوزلمك فعلى. با: اوزلمك.

اوزلنمك { فط. ١. اوز ولب پيدا ايتمك. ٢. (چبان) آغرشاق وقاتى جراحت حاصل ايتمك. ٣. آغدەلانمق، بختيلانمق.

اوزلنمه { س. اوزلنمك فعلى. با: اوزلنمك.

اوزلەمك { فت. با: اوزلمك.

اوزلى { ص. ١. اوز ولبى اولان. ٢. زبده و قايماغى چوق. ٣. لزوجتلى و يابيشقان (چمور).

اوزمك { فت. ١. كروب كوشتمك. سولپوك ايتمك. ٢. يوروب صيقمق، جن صيقمق، اضطراب ويرمك: مناسبتسز سوزلرله خستەيى اوزمەيك. ٣. جفا واذيت ايتمك، معذب ايلمك: بو ايش بنى چوق اوزدى.

اوزمه { س. اوزمك فعلى. با: اوزمك.

اوزمەك { س. ١. ساقز اوتى، عوسج. ٢. هر درلو قوقولى اوت تخمى.

اوزن { ياخود اوزن. س. ١. اهتمام، دقت، تكلف || اوزن بزن = چوق دقت و اهتمامله اولنان تزيينات، اوزنەرك ياپيلان سوس.

اوزندى { س. ١. اوزنمه، جان صيقلمه، يورلمه، اضطراب. ٢. مراق، انديشه. ٣. اذيت، اذا، جفا، عذاب: چوق اوزندى يى موجب اولدى.

اوزنديرمك { فت. [صحيحى واو مبسوطه ايلەدر] ١. تكلف واهتمامله بر ايش ياپديرمق. ٢. تشويق و الحاح ايتمك.

اوزنديلى { ص. ١. چوق كلفت واهتمامله ياپلمش. ٢. چوق زحمت و صيقندى يى موجب: اوزنديلى ايشدر. ٣. مراقلى، انديشەلى: اوزنديلى آدم.

اوزنگى { س. [اصل اوزانوب قيصالمق ديمك اولان «اوزنمك» دن] حيوانه بينلدكده آياقلرى قومغه مخصوص دمير باصماقلر كه قايشله اگره مربوطدر، ركاب. || اوزنكى يه آياق باصمق = آته بينمك. || اوزنكى آغاسى = آته بينيليركن اوبر اوزنكى يى طوتوب ياردیم ايدن خدمتجى، ركابدار.

اوزنگيلمك { ياخود اوزنگيلەمك. فت. آته اوزنكى يعنى مهميزله اوروب سورمك.

اوزنمك { فل. [اصلى واو مبسوطه ايلەدر.] ١. تكليف واهتمامله چاليشمق، اختيار كلفت ايتمك: اوزنمش ديمسينلر. ٢. چبالامق، اوغراشمق، حاضرلانمق: قوش ياوريسى اوچمغه اوزنيور.

اوزنمه { اوزنيش. س. اوزنمك فعلى. با: اوزنمك.

اوزوك { س. يوزوك يرينه لغتدر.

اوزوم { س. سركه، پكمز، شراب وسائره اعمالنه يارايان وتازه وقوريسى ينن معروف ميوه كه اوفاق دانەلى وصالقيم صورتنده اولور، عنب، انگور. هر مملكته كوره انواع واجناسى پك چوقدر: چاوش، ياپنجاق، پارمق، تومبالاق، روى نكار، مسكت اوزومى؛ چكردكسز، رزاقى وسائره. || اوزوم آغاجى = آصمه؛ اوزوم كوتوكى، چبوغى. || اوزوم صويى = شيره. || قورى اوزوم = زبيب. || قوش اوزومى = پك كوچك دانەلى سياه اوزوم كه قوريسى فستيقله برابر بعض يمكلره قونور. || فرنك اوزومى = اوزومك غيرى برميوه كه شروبى اولور. || ايت اوزومى، تيلكى اوزومى = نبات انواعى.

اوزون { ص. [«اوز» دن] ١. بويى چوق اولان، طويل، دراز: اوزون آدم، اوزون آغاج، اوزون ديوار، اوزون تارله. ٢. چوق سورن، چوق دوام ايدن، مديد ممتد: اوزون مدت، اوزون كون، اوزون عمر، اوزون يول. ٣. چابق بيتمز تفصيلاتلى، مفصل: اوزون ايش، اوزون سوز. = ح. چوق، چوق وقت: اوزون سورر؛ اوزون سويله.

|| اوزون اوزادی، اوزون او- زادی‌یه = دور ودراز ، پك تفصیلاتلی ، عریض وعمیق . || الی اوزون = ۱. مقتدر ، نفوذلی . ۲. خرسز، سارق . || اوزون ایتمك = ۱. نافله یره اوزاتمق، لزومسز اوله‌رق چوق سویلمك. ۲. پك ایلری‌یه وارمق، چوق مدعیات ومطلو باندە بولنمق. || اوزون‌بویلی = طویل- القامه. || اوزون‌حیوان = یبلان. || اوزون طوتمق = چوق سوره- جك ویا پك مفصل وبیوك اوله- جق صورتده باشلامق .

اوزونجه { ص. برآز ویا خیلی اوزون، اولدقجه طویل، دراز.

اوزونلق { س. ۱. اوزون‌اولان شیئك حالی، طول، درازی. ۲. برجسمك بویی، اك مقابلی، طول. || اوزونلغنه = بویجه، بوینه، طولاً .

اوساط { س. ج. عر. فد : وسط. با : وسط .

اوست { س. ۱. یوقاری، فوق، برشیئك یوقاری قسمی، بالا، آلت مقابلی : اوستندن آلمق؛ اوستنی طوپلامق؛ اولك، یولك اوستی. ۲. طیش، برشیئك طیشاریسی، خارجی، سطح : یرك اوستی؛ یورتقالك اوستی . ۳. قماق وکوپوك کبی بر شیئك اوزرنده بولنان قسمی : پکمزك، یوغورتك اوستی . ٤. اثواب، قیا- فت : اوستی پك پدس؛ اوستنه پاقلماز. ٥. مافوق، آمر : مأمور اوستندن آلدیغی امره اطاعت ایتمك. = ص. ۱. یوقاری اولان، یوقاریده بولنان، اعلا، بالا، فو- قانی : اوست محله، اوست طوداق، اوست قات . ۲. دیکرندن یوقا- ری اولان، مافوق، بالاتر : اوست چیقمق؛ او او بو اودن او- ستدر = اوستوندر. = ح. یوقاری، فوق : اوست چیقمق؛ اوست کلمك. = حج. اوسته، اوستنه، اوستنده = اوزره، اوزرینه، اوزرنده، اوستنه چیقمق؛ اوستنده اوتوردی. || آلت اوست : قار- مه قاریشیق، زیر وزبر. || آلت اوست بورکی = یالکز قالین و ایکی پارچه خوردن یاپیلان بر نوع قبا بورك . || آیاق اوستی = آیاقده ، اوتور- مقسزین، عجالةً . || اوستنه آلمق = ۱. درعهده، تعهد ایتمك. ۲. بن یاپدم دیه اعتراف ویا ادعا ایتمك. || اوسته اورمق ضم وعلاوه ایتمك. || اوست‌اوسته، بر بری اوستنه = بربری‌اوزرینه، جمله‌سی برصاییله‌رق. || اوست باش = اثواب، قیافت. || اوستمز- دن ایراق = الله اسیرکه‌یه . || اوسته ویرمك = ایکی شیٔ مبادله سنده برینه دیکر برشیٔ دهاعلاوه ایتمك. مج. برفائده تعقیب ایدر ایکن متضرر اولمق. || اوست چیقمق، اوست کلمك = غلبه چالمق، مسابقت ایتمك. || اوسته کلمك = سیرمك. || اوستنه مال ایتمك = تقید ایتمك، اهمیت ویرمك . || اوستنه وارمق = برشیئی بایمق ایستمینه قارشو اصرار وتهدیدده بولنمق || اوستنه یاتمق = غصب ایدوب یاننده کار قالمق. || اوست یان = یوقاری یه طوغری بیتشیك ومتصل طرف؛ اوست یانده = یوقاری یه طوغری یانی باشنده. || اوستنه یورتمك = اوزرینه هجوم ایتمك. || ال اوستی = مافوق. آمر . ||باش اوستنه = علی الرأس والعین. || باش اوستنده یری وار = اطا- عت وحرمتم برکالدر. || تپه اوستی = باش آشاغی . || قلبور اوستی = برشیئك ممتاز قسمی. || مکتوب‌اوستی = ظرفك‌اوزرینه یازیلان اسم و عنوان. || یول اوستی = ممراولان محل وطریقده بولنان، اورادە تصادف ایدیلن

اوستره { س. افا. « استره »

اوستوره { دن) تراش ایتمکه مخصوص بربر آلتی، کسکین آلت قاطعه : اوستوره اورمق، چکمك = اوستوره ایله تراش ایتمك.

اوستون { ص. (« اوست » دن) ۱. اوست کلن، ما- فوق، فائق : یازیده او بندن اوستوندر؛ یارامازلقده بو هپسندن اوستون چیقدی؛ ال الدن اوستوندر. ۲. غلبه چالان، غالب. || اوستون کلمك = غلبه چالمق. || اوستون کوری = سطحی . یالاندن : اوستون کوری سوپوردی. = س. خطك اوستنده یازیلان حرکه‌لرك برنجیسی، اسره‌دن بو موقعیله فرق اولنان فتحه؛ ایکی اوستون = تنوینلی فتحه؛ قالین اوستون = فتحهٔ ثقیله: فتحهٔ مفخمه.

اوستونلك { س. تفوق، غلبه.

اوستونله‌مَك { فت. فتحه ایله اوقومق.

اوستونلی { ص. اوزرنده اوستون حرکه‌سی بولنان، مفتوح.

اوسته { س. [فا. «استاد»دن] ١. بر صنعتده مأذون وماهر آدم، چراغلقدن چیقوب کندی باشنه چالیشان صنعتکار: دولکر، مارانغوز، دیوارجی، یورغانجی اوسته‌سی. ٢. خدمتجی قادینلرك وجاریه‌لرك باشی، اسکیسی. ٣. بر یرك کدیکلی خدمتکاری، پیشه‌کار: بورکجی اوسته‌سی. ٤. صنعت معلمی، مربی، کوستریجی: اوسته‌م بکا بویله اوکرتدی؛ نقش، پیانو اوسته‌سی. ٥. یکیچریلرده یوزباشی مقامنده اورته ضابطی. || کوشه اوسته‌سی = اصنافك کتخدا یماغی. || حمام اوسته‌سی = حمامده قادینلری اجرتله ییقایان خدمتجی. = ص. ١. صنعتنده ماهر، صنعتنی مکمل صورتده بیلیر: اوسته اولدی، اوسته چیقدی. ٢. چوق بیلیر، مهارت وتجربه‌سی زیاده، آلدانماز: آرتق بوایشلرده اوسته اولدق.

اوسته‌لق { س. ١. صنعتکرلك، اصنافلق. ٢. صنعتده مأذونیت، کندی باشنه ایشلیه بیلن صنعتکارك حالی. ٣. خدمتجی وجاریه و سائره باشلرینك حالی. ٤. مهارت، حذاقت، تجربه: اوآدمك اوسته‌لغی انکار اولنه‌ماز. ٥. مهارت وحذاقت اثری، اینجه صنعت، مکملیت: بوایشده بیوك براوسته‌لق واردر.

اوسته‌لقلی { ص. ١. اوسته‌لقله یعنی مهارت وحذاقتله یاپلمش، معرفتلی، مصنع: اوسته‌لقلی ایشدر. ٢. حیله و شیطنتله دوشونلمش: اوسته‌لقلی بر طولاب قورمشلر.

اوسته‌لَمَك { یا اوسته‌له‌مك. فل. [«اوست» دن] ١. بر شیئك اوزینه ضم وعلاوه اولنمق، آرتمق، ازدیاد ایتمك. ٢. باصدیرمق، غلبه چالمق، اوسته چیقمق. ٣. تکرار دونمك، عودت و رجعت ایتمك، نکس ایلمك: صیتمه اوسته‌لدی.

اَوسَط { ص. عر. ث: وسطی. ج: اواسط [«وسط» دن صش.] ١. اورته‌ده بولنان، اورته‌ده‌کی، وسطی: مغرب اوسط = مغرب اقصایه مقابل وقتیله جزایر جهتنه دینلیردی؛ قرون وسطی = قرون قدیمه و متأخره‌یه مقابل تاریخك اورته زمانلری که میلاد عیسی علیه السلامدن استانبولك فتحنه‌دك اولان زمانلردر. ٢. اورته حالده بولنان، معتدل، ایکیسی اورته‌سی: اوسط امور؛ اوسط بر حالده‌در. = س. جمذ. اورته‌ده‌کی زمان، آی یا سنه ویا قرنك اورته‌لری: اواسط ذی الحجه؛ ١٣١٧ سنه‌سی اواسطنده؛ اواسط قرن ثالثده.

اوسطونج { س. جرا. آلات جراحیه طاقمی و بونلرك محفظه‌سی.

اَوسَع { ص. عر. [«واسع» دن ستف.] دها ککیش. ن.

اوسقور { س. [نکا.] پروانه‌سی قیچنده بولنان واپور، قیچندن چرخلی بخار کمیسی.

اوسکره { س. طولانی قواطه.

اوسکوف { س. [ر. Σκούφια] تپه‌سی دوریك و اوجی پوسکوللی تا قیه‌که اکثریا آق دکیز اطه‌لیلری کییرلر. قیرمزی یوکدن اورمه اولوب، فسك اساسیدر.

اوش { س. شو، اشبو. مر. [چ. اوشال، اوشول قوللانیلیر.]

اوش { اوشت. حد. کوپکی زجر و دفع ایچون قوللانیلیر. || اوش کوپك دیمه‌مك = کنایه طریقیله التفات ایتمه‌مك، یوزه باقمامق، کوپك یرینه بیله قومامق. = س. اوش اوش، اوش اوشلر (چوجق لساننده) = کوپك.

اوشاق { س. [عر. «عشاق»دن ظن اولنمش ایسه‌ده اصل ترکجه‌ده اوشاغ اوفاق و کوچك دیمك اولوب، اوشاتمق، اوشالمق کبی فعللریله برابر الیوم چ. مستعملدر.] ١. چوجق، طفل. [بو معنا ایله استانبولجه مر.] ٢. دلیقانلی، شاب، کنج: روم ایلی، آناطولی اوشاغی. ٣. خدمتجی، خادم، اتباع: اوشاق بولمق، قوللانمق؛ اوشاق اوطه‌سی. || اوشاق قپان = اوفاق چوجقلری قالدیران آق بابا.

اوشاقلق { س. خدمتجیلك، اتباعلق.

اوشت { با: اوش.

اوشِرمَك { فت. ١. ییغمق، طوپلامق، غلبه‌لك بریکدیرمك: عمله اوشرمك.

۲. صالدیرمق، تسلیط ایتمك: دشمنه قلیج اوشرمك.

اوشُشمَك { فش. هر طرفدن هجوم ایدوب ییغلمق، قوششوب طوپلانمق: قارینجه‌لر شکره اوششدیلر.

اوشقون { یا آشقین. س. کچی قولاغی دخی دینلن بر نبات.

اوشَك { س. کوچك وشاق، قره قولاق نوعی.

اوشمَك { فل. ییغلمق، طوپلانمق، تجمع، تحشد ایتمك.

اوشَن { س. اوشنمه، تنبللك، تکاسل = اوشن کتیرمك. [استانبولجه متروك حکمنده اولوب، اوشنیکلك دینور.]

اوشَنج { ص. اوشنن، تنبل، متکاسل.

اوشُندی { س. ۱. قوشندی، مهاجمه، مزاحمه. ۲. غلبه‌لك، ازدحام. || اوشندی ایتمك = بر ایشی ال برلکیله بیتیرمك اوزره هر طرفدن شتاب ایتمك.

اوشَندیرمَك { فت. کسل ویرمك، تنبل ایتمك.

اوشَنگَن { ص. اوشنن، تنبل، کاسل. مر.

اوشَنمَك { فل. ایشلمکی آرزو ایتمه‌مك، تنبللك ایتمك، رخاوت وتکاسل ایلمك: قالقمه‌مه، کیتمکه، ایشلمکه اوشندم.

اوشَنیك { ص. تنبل، کاسل.

اوشَنیکلِك { س. تنبللك، تکاسل، کسل.

اوشوتمَك { یا اوشیتمك. فت. ۱. صوئوق حس ایتدیرمك، صوئوقدن متأثر ایتمك: بوروزکار بنی اوشوتدی. ۲. صوئوق آلدیرمق، صوئوقدن خسته ایتمك: چوجوغی اوشوتمیك؛ کندیکزی اوشوتمشسکز.

اوشومَك { یا اوشیمك. فل. صوئوق حس ایتمك، صوئوقدن متأثر اولمق: چوق اوشویورم؛ اوشومه‌مك ایچون زیاده کیینملی.

اوشومَه { یا اوشیمه. س. صوئوق حس ایتمه، صوئوقدن متأثر اولمه: بو قدر اوشومه‌نك معناسی یوق.

اوص { س. [چ. اوس] ۱. عقل، ذکا، فراست، ادراك، فطنت، هوش، خرد. ۲. ادب، تربیه، حسن حرکت. ۳. یاواشلق، حلم. || اوص بهاسی = عقلسزلقله ایلمیلن بر حرکتك نتیجه‌سی اوله‌رق چکیلن زیان که ایلریسیچون عقل اوکرنمکه سبب اولور.

اَوصاف { سذ. جم. عر. فد: وصف. با: وصف.

اوصان { س. بیقندی، بزکینلك، ملال، فتور: بکا بو ایشدن اوصان کلدی. [بو مقامده «اوصانج» استعمالی غلط ایسه‌ده اویله شایعدر.]

اوصانج { ص. ۱. بیقان، بزکین، ملول، فتور کتیرن. ۲. اوصان ویرن، بیقدیران، ملال ایراث ایدن.

اوصاندیرمَق { فت. بیقدیرمق، بزدیرمك، ملال وفتور ویرمك: بو ایشلر بنی جانمدن اوصاندیردی.

اوصاندیریجی { ص. بیقدیران، بزدیرن، ملال وفتور ویرن.

اوصانلمَق { فج. اوصان کلمك، بیقلمق، ملال وفتور کتیرلمك: اوقومقدن اوصانلماز؛ بویله ایشلردن چابق اوصانیلیر.

اوصانمَق { فل. بیقمق، بزمك، ملال وفتور کتیرمك، بیزار اولمق: یازمقدن هیچ اوصانمام آما خوشلانمدیغم شیئلر اوقومقدن اوصانیرم.

اوصلاتمَق { فت. ۱. عقل اوکرتمك، عقللاندیرمق. ۲. تأدیب وتربیه ایتمك. ۳. یومشاتق، حلیم و ملایم ایتمك: او آدمی اوصلاته بیلیرسه‌کز سز اوصلاته‌جقسکز.

اوصلاندیرمَق { فت. عقلنی باشنه کتیرتمك، حسن حرکته مجبور ایتمك: حسن معامله اك آزغین آدملری اوصلاندیرر.

اوصلانمَق { فل. ۱. عقل اوکرنمك، عقللانمق. ۲. ادب وتربیه اوکرنمك، تربیه اولمق. ۳. یاواشلق وحلم پیدا ایتمك، یومشامق: او چوجغك بوقدر اوصلانه‌جغی مأمول دکلدی.

اوصلی { یا اوصلو. ۱. عقللی، ذکی، هوشیار، خردمند، فطین. ۲. تربیه‌لی، ادبلی. ۳. یاواش، حلیم، ملایم، یاراماز مقابلی: اوصلی چوجق. || اوصلی

طورمق = راحت اوتورمق، یا. رامازلق ایتمك.

اوصلیجه { ص. اولدقجه عقللی و تربیه‌لی وحلیم.

اوصلیلق { س. تربیه، حسن حرکت، حلم، یاواشلق.

اوصول { او صولاجق. با: اصول.

اَوضاع { سند. ج. عر. فد: وضع. با: وضع.

اَوضَح { ص. عر. «واضح» دن ستة. دها ویا پك آچیق وایضاحلی. ز.

اوط { اوت س. تق. اوكوز، مانده، صیغیر. اوط یبلی = اسكی ترك تقویمنده بر دورك ایكنجی سنه‌سی.

اوطورمَق { فل. با: اوتورمق.

اوطون { س. با: اودون.

اوطه { اوده. س. ۱. اولكم منقسم اولدیغی بوله‌لرك بهری، حجره: بو اوك قاچ اوطه‌سی واردر؟ یتاق اوطه‌سی، مسافر اوطه‌سی، خدمتچی اوطه‌سی، یمك اوطه‌سی، صندیق اوطه‌سی. ۲. قلم، یازیخانه، داثره: آمدی اوطه‌سی، مهمه اوطه‌سی، ترجمه اوطه‌سی، تجارت اوطه‌سی. ۳. صراف، دعوی وكیلی، طبیب وسائر اصحاب معاملاتك خانلرده وسائر عمومی محللرده طوتدقلری اوطه ویا داثره: فلان یرده اوطه طوتیور، او. طه‌سی واردر. ٤. كویلرده مسافر قبول ایتمكه مخصوص وبتون كوی طرفندن اداره اولنور اوطه ویا او: بوكویك اوطه‌سی وارمیدر؟ || بكار اوطه‌لری = بكارلره كرا لانمق اوزره یابلمش صره اوطه‌لر. || بر اوطه‌سی = یرله برابر اولان تحتانی اوطه.

اوطه‌باشی { س. خان اوطه‌جیسی، بر خانده اوطه‌لرك كرایه وبرلمسنه ومحافظه واداره‌لرینه قاریشان وآناختارلرینی حفظ ایدن آدم.

اوطه‌جق { س. كوچك اوطه.

اوطه‌جی { س. دوائر رسمیه‌ده هر قلم و داثره‌نك خدمتنی كورن وكیجه بكجیلك ایدن آدم: باب عالی اوطه‌جیلری.

اوطه‌جیلق { س. اوطه‌جی وظیفه‌سی وحال وصفتی.

اوطه‌شیق { س. دیكریله بر اوطه‌ده اقامت ایدن آدم، همحجره: او بنم اوطه‌شیغمدر.

اوطه‌لق { س. نكاحسز اوله‌رق استفراش اولنان جاریه.

اَوعیه { سنه. ج. عر. فد: وعاء. با: وعاء.

اوغالامَق { (اوّوالامق) فث. ال ایله اوغوب اوفالتمق: تارخانه‌یی، نشسته‌یی اوغالامق؛ باغی اوغالامق = كوتوكلری اوغوب قابوقلرینی دوشورمك.

اوغان { س. اسكی ترك مشركلرینك اك بیوك معبودی اولوب فضا وكائناتدن كنایه ایدی. الیوم چفتایجه‌ده رب و الله معناسیله مستعملدر. — بولغتك اسكی یونانیلرك اك قدیم واك بیوك معبودی اولان و محیط كل ویا بحر محیط معناسنه‌ده كان (اوغین Ὠκεανός) ایله اولان مشابهت لفظیه و معنویه‌سی پك غریبدر. «اوقیانوس» ده بوندن مشتقدر.

اوغدیرمَق { (اوودیرمق) فث. ال كزدیرتوب صیقدیرمق، دلك ایتدیرمك: صیزلایان یرله یاغ سوروب كوزلجه اوغدیرملی.

اوغر { اوغرلامق، اوغرسز و سائره. با: اوغور و سائره.

اوغراتمَق { فث. ۱. واردیرمق، كچرمكن بریره ایلیشدیرمك: اوطرفه آدم یوللارسه كز بژده اوغراتك؛ ازمیره كیدن واپوری كلیبولی‌یه اوغراتمقلر. میدر؟ ۲. دوچار وكرفتار ایتمك: بنی دردده، بلایه اوغراتدی. یكز؛ باشمی بلایه اوغراتدم.

اوغراش { س. غوغا، صواش.

اوغراشدیرمَق { فث. ۱. مشغول ایتمك، اشتغال ایتدیرمك: بنی بویله نافله‌ایشلرله اوغراشدیریورلر. ۲. غوائلی موجب اولمق، غائله‌ده بولندیرمق: او آدم بزی چوق اوغراشدیردی.

اوغراشمَق { فل. ۱. مخاصمه، معارضه ایتمك: ایكی طرف عسكرلری اوكون اقشامه قدر اوغراشدیلر. ۲. مشغول اولمق، اشتغال ایتمك: باغجه ایله اوغراشیورم. ۳. چكشمك، كشاكشده بولنمق:

آرتق بن سزکله اوغراشه‌مام؛ سز اوآدمله اوغراشه‌مازسکز.

اوغرامق (فل. (اصلی: «اوق» دن) ۱. چکرکن بریره ایلیشمك، موقتاً طورمق: چکرکن بزه اوغرایك! ازمیر واپوری مدللی‌یه اوغرار. ۲. دوچار وگرفتار اولمق: بر باش آغریسنه اوغرادم: بلایه او. غرادم: افترایه اوغرادی. ۳. چکمك: قونیه طریق کوتاهیه‌یه اوغرایورمی؟ ٤. فیرلامق، جیغمق: کوزلری طیشاری‌یه اوغرامش.

اوغری (س. ۱. اوغرایلان یر، یول، چیزکی، خط، اثر: کون اوغریسی = کونشك کوکده تعقیب ایتدیکی یول، بروج صره‌سی: صمان اوغریسی = محره، کهکشان. ۲. اوغرایوب یوران، خرسز، حرامی، سارق، دزد.

اوغریلامق (فل. خرسزلق ایتمك. مر.

اوغریلایین (ح. خرسزجه سنه، دزدانه.

اوغریلق (س. خرسزلق، حرامیلك، سرقت. مر.

اوغریین (ح. خرسزجه سنه، یاواشجه، طویلامق تقیداتیله، یاب یاب: اوغریین اوغریین یوریمك. مر.

اوغشدیرلمق (فعج. بربرینه سوریله‌رك او غلمق، دلك ایدلمك.

اوغشدیرمق (اوویشدیرمق) فعت. بربرینه سوره‌رك اوغمق، دلك ایتمك: الرینی اوغشدیرمق. || مج. ال اوغشدیرمق = حیرتده قالوب نه یاپه‌جغنی شاشیرمق.

اوغشدیرمه (س. اوغشدیرمق فعلی.

اوغل (س. ارکك اولاد، ابن، فرزند، پسر، زاده: او بنم اوغلمدر: بن فلانك اوغلی‌یم: زال اوغلی رستم: آی اوغل، اوغلم = اولادم. || اوغل آریسی = یکی یتیشن آری. || اوغل اوتی = بادرنج دینلن نبات. || اوغلدن اوغله = بابادن اوغله، بطناً بعد بطن. || اوغل اوغلی = تورون، حفید، نبیره. || اوغل ایدنمك = اولادلغه قبول ایتمك، تبنی ایتمك. || اوغل بالی = تازه آرینك یاپدیغی بیاض بال. || آخرت اوغلی = اولادلغه قبول ایدلمش آدم، اوغلق. || ار اوغلی ار = شجیع ومرد آدم. || اوکی اوغل = زوجیندن برینه نسبةً دیکریسنك بشقه آرقداشدن دنیایه کلمش اوغلی، ربیب، امکسز. || ایل اوغلی = خلق، اغیاردن آدم، بیانجی. || قحبه اوغلی = دسیسه‌کار، بی‌مروت. || قول اوغلی = عسکر اولادی، اوجاق زاده. (طرابلس غربده مرکز قضاسنده وجوارنده بر صنف اهالی که اساساً یکیچری اولادندن اولمغله بعض امتیازات و حقوق ووظائفه نائلدرلر.) || کوپك اوغلی = شیطان وحیله کار آدم. || هین اوغلی = پك دسیاس آدم.

اوغلاق (س. کچی یاوریسی، جیجیق، جدی.

اوغلامق (فل. اوغلدی ایتمك، کورلدیلی وقاریشیق بر سس ایشیتمك، اوغلدامق: قولاغم اوغلایور: قولاغمه بر شیئلر اوغلایور.

اوغلامه (س. اوغلدی، قولاغه کلن قاریشیق و کورلدیلی سس.

اوغلان (س. ۱. ارکك چوجق، اوشاق، غلام، پسر: اولادکزدن قاچی اوغلان قاچی قیزدر؟ ۲. هنوز توپی کلهمش کنج ارکك، دلیقانلی، شاب. || آت اوغلانی = سایس یماغی. || ایچ اوغلانی = وقتیله حرمه کیرر چیقار بالغ اولمامش کوچك خدمتجی. || قپو اوغلانی = قپوچوقداری یماغی: سفارتلرده ترجمان معاونی. || قیز اوغلان = باکر قیز.

اوغلانجق (س. کوچك ارکك چوجق.

اوغلدامق (فل. کورلدیلی و قاریشیق قالین بر سس ایشیتمك، بویله برسسله کولدی ایتمك: قولاغم اوغلدایور: قولاغمه بر شیئلر اوغلدایور.

اوغلدروق (س. دول یتاغی، یورطه‌لق، مهبل.

اوغلدی (س. قولاغه کلن کورلدیلی وبوغوق سس: قولاغمدن براوغلدی اکسیك اولیور: آریلرك اوغلدیسی.

اوغللق (س. اوغل صفت وحق ووظیفه‌سی، اولادلق، بنوت. || کوپك اوغللغی = حیله، کارلق، قورنازلق. عو.

اوغُلِق { س. ص. اولادلغه قبول اولنمش، آخرت اوغلی : کندی اولادی اولمیوب بر اوغللغی واردر.

اوغُلمَق { فج. ١. صیق صیق ال کزدیریلوب باصلمق و صیقلمق، دلك ایدلمك : هرصباح یاریم ساعت اوغلمدقجه یتاقدن قالقه‌ماز. ٢. آوجله صقیلوب اوفالدلمق : ترخانه اویله اوغلماز. ٣. برشیء سوریله‌رك صیق صیق دلك ایدلمکله تمیزلنمك : بومنغال اوغلملیدر؛ آرتق بوتپسی اوغلماز برحاله کلمشدر.

اوغماج { و :

اوغماق { س. تازه ترخانه.

اوغمَق { (اوومق) فت. ١. الني کزدیروب آوجله صیقمق، دلك ایتمك : صیزلایان عضوی اوغمقله ایی ایدر. ٢. آوج آره‌سنده صیقه‌رق اوفالتمق : ترخانه اوغمق. ٣. صیق صیق برشیء سوره‌رك تمیزلمك وپارلاتمق : بومنغالی، تپسی‌یی کول ایله، لیمون قابوغیله اوغملی؛ تخته اوغمق. || مج. ال اوغمق = شاشیرمق.

اوغمه { (اوومه) س. اوغمق فعلی، دلك.

اوغُنمَق { فل. [«آغنمق»دن غا.] بایلمق، صیقیلوب ایچ ازلمك.

اوغور { س. [لا. Augur — اغور یازماملی.] ١. یمن، سعادت، برکت، خیر : اوغور اوله، اوغور کله = خیر اوله، خیرلی اولسون؛ اوغورلر اولسون = سلامتله. ٢. یول : بو اوغورده بونجه فداکارلقلر ایتدم = بو یولده؛ اوغورکزده جانمی فدا ایدرم = سزك یولکزده. || اوغوری آچیق = طالعلی. [لغت ترکجه اولدیغیچون «اغور میامن موفور. . .» کبی ترکیبات فارسیه غلطدر.]

اوغورسز { ص. میمنتسز، برکتسز، خیرسز، مشئوم، منحوس.

اوغورسزلق { س. میمنتسزلك، برکتسزلك، خیرسزلق، شآمت، نحوست.

اوغورلی { ص. میمنتلی، متیمن، مسعود، خیرلی، برکتلی.

اوغوز { س. تق. [اوکوز بونك مرققیدر.] ١. طوسون. ٢. صافدرون وبوك آدم. ٣. کویلی، صحرایی، قبا آدم. مر. ٤. ایی، حسن حال صاحبی. [شمدی بعضاً بو معناده قوللانیلور.] || اوغوز خان ترکلرك اك اسکی حکمداری ویا اسکی حکمدارلرینك اك بیوك و مشهوری اولمق اوزره طانمشدر.

اوف { حد. کدر وتأسف بیان ایدر، و اکثریا بر وجع ویا یورغونلق ومأیوسیت حس اولندقده قوللانیلیر : اوف ربم! اوف! نه کوج حال ایمش.

اوف { حد. بیقندی، بزکینلك و اوصانمه حالنده قوللانیلیر : اوف! بو نصل ایش؟ اوف آمان! اوف! براق الله عشقنه!

اوف { حد. استکراه و نفرته دلالت ایدر : اوف! نه آغر قوقو! اوف! نه ملوث اوطه‌لر.

اوف { حد. پوف کبی برشیء سوگندیرمك ایچون اوفلمکی تقلید ایدر : اوف! دیوب مومی سوگندیردی.

اوفاتمَق { فت. ١. دها اوفاق یاپمق، کوچولتمك : قپاق قابه بیوك کلیور برآز اوفاتملی. ٢. اوفاق اوفاق قیرمق، اوغالامق، خرد وخاش ایتمك : اکمکی اوفاتدی.

اوفاجق { ص. پك اوفاق، پك کوچك، کوچوجك. تصغیری بعضاً تحبیب ایچون اولور : اوفاجق بر چوجق.

اوفاراق { ص. ١. دها کوچك، اصغر، کهتر. ٢. کوچوجك. ٣. آز کوچك، کوچکجه.

اوفاق { ص. ١. بیوك مقابلی، کوچك، خرد، صغیر : اوفاق طاغ، کوی، آدم. ٢. اینجه، ریزه : اوفاق اوفاق دوگمه‌لی؛ اون اوفاق = پك دقیق واینجه. || اوفاق تفك = کوچك جثه‌لی، چلیمسز : اوفاق تفك برآدم. = س. کوچك و اهمیتسز شیئلر : اوفاق تفك آلدم.

اوفاقلامَق { اوفاقلاتمق. دا : اوفالمق، اوفالتمق.

اوفاقلق { س. ١. کوچکلك، صغر : اوفاقلغك ضرری یوقدر. ٢. اوفاق آقچه، بوزوق آقچه کسورات : اوستمده اوفاقلق

بوقدر؛ اوفاقلق ایچون زحمت چکیلیور.

اوفاقلی {ص. ایچنده اوفاق بولنان: ایرلی اوفاقلی = ایری اوفاق قاریشیق ویا بربری اوستنه.

اوفالاتمق {فت. بلا: اوفالتمق.

اوفالامق {یا اوفاقلامق. فت. اوفاق اوفاق طوغرامق، پاره‌لامق، ریزه ریزه ایتمك: پینیری اوفالادی.

اوفالتمق {فت. دها کوچك یاپمق، حجمنی آزالتمق، تصغیر ایتمك: اوطه‌لری اوفالتمشکز.

اوفالمق {فل. دها اوفاق اولمق، کوچلمك: انسان اختیارلادقجه اوفالیر.

اوفاندی {س. قیرندی، اوفاق پارچه‌لر: اکمك اوفاندیسی.

اوفانمق {فل. کوچك پارچه‌لره انقسام ایتمك، طاغلمق: بو اکمك طوردیغی یرده اوفانیر.

اوفتری {س. (یو.) اکرلتی اوتی، قوزغون اتمکی نوعی.

اوفر {ص. عر. («وافر»دن ستف.) دها ویا پك چوق وبول اولان. ز.

اوفق {اوفقلق و سائره. بلا: اوفاق وسائره.

اوفق {ص. عر. («وفیق»دن ستف.) دها ویا پك موافق واویغون. ز.

اوفقرمق {فل. (حیوان) درین نفس آلمق، ایچنی چکرجه‌سنه صولومق.

اوفکه {س. (اصلی: اوکه) حدت، غضب.

اوفکه‌جی {ص. حدتلی، حدید المزاج، متهور.

اوفکه‌لندیرمك {فت. حدت و غضبه کتیرمك، حدتی موجب اولمق، حدتلندیرمك.

اوفکه‌لنمك {فل. حدت وغضبه کلمك، حدتلنمك، غضبناك اولمق.

اوفکه‌لی {ص. حدتلی، غضبلی، حدید، غضبناك.

اوفلامق {فل. اوصانمه وبیقیندی مقامنده اوف دیمك.

اوفلامق {فل. کدر وتأسف مقامنده آه واوف دیمك.

اوفلتمك {فت. ۱. بالواسطه اوفله‌مك، آغزله نفس ویردیرمك. ۲. نفسله سوگندیرتمك. ۳. شیشیرتمك. ٤. نفسله چالدیرمق. ٥. نفس ایتدیرمك؛ اوتودوب اوفلتمك.

اوفلمك {یا اوفله‌مك. فت. ۱. آغزله نفس ویرمك، اوفورمك: آتشه اوفلمك. ۲. نفسله سوگندیرمك، اطفا ایتمك: مومی اوفله. ۳. نفسله ویا هوا ایله شیشیرمك: قیونی، طلومی اوفلمك. ٤. نفسله چالینسان بر چالغی چالمق: دودوك، نی اوفلمك. ٥. نفس ایتمك، اوتوبوب اوفورمك. = فل. زحمتسله نفس آلمق، سسله صولومق: اوفلیوب طوریوردی.

اوفله‌مه {یا اوفله‌مه واوفله‌یش. س. اوفلمك فعلی. بلا: اوفلمك.

اوفلنمك {فل. ۱. آغزله نفس ویرلمك: اویله اوفلنمز. ۲. نفسله سوگندیرلمك. ۳. شیشیرلمك. ٤. نفسله چالینمق.

اوفورلمك {فل. هوا ایله طولوب شیشمك، قبارمق.

اوفورمك {فل. اسمك، هبوب ایتمك: یل او. فوردی. = فت. اوفله‌مك، رقیه اوقوبوب برخسته‌نك یوزینه اوفله‌مك.

اوفورولك {س. رقیه جیلرك او. قودقدن صکره خسته‌نك اوزرینه اوفوردکلری نفس.

اوفورولکجی {س. رقیه‌جی، خسته‌لره اوقوب اوفلین آدم.

اوفورولکجیلك {س. خسته. لره اوقوبوب اوفلین رقیه‌جینك ایشی.

اوفوروم {س. بردفعه اوفو. رلین نفس ویاهوا: بر اوفوروم توتون = بر چکمه، بردفعه‌لق.

اوق {س. ۱. یایله آتیلان مرمی که اوجی سیوری دمیردن وآرقه‌سی توی شکلنده اینجه وقیصه بردکنکدر، تیر، سهم: اوق آتمق. ۲. اوق کبی دوز واوزون آغاجکه آلات مختلفه اجزاسندن اولور: آرابه اوق، صپان اوق، کیریشلمه اوق.

|| تاتار اوق = اساساً تاتارلره مخصوص زنبرکلی اوق. || تعلیم اوقی، نشان اوقی = تعلیم ایتمکه ونشان اورمغه مخصوص اوق. || اوق آتیمی = اوقك قطع ایده‌بیله‌جکی مسافه، منزل. || اوق میدانی = اوقله نشان اورمغه مخصوص تعلیم میدانی؛ ومج. روزکاره معروض محل. || اوق یایدن چیقمق = ایش ایشدن کچمك. || اوق ییلانی = اوق کبی آتیلان بر جنس انکرك ییلانی. || اوق ییمك = اوقله مجروح اولمق.

اَوقات { سذ. جم. عر. فد: وقت. با: وقت.

اوقار { س. باشنده اوق شکلنده سرغوجی بولنان چول بالیقجیلی، بوتیمار، جنکجی طورنه.

اوقارمَق { با: اوقلامق.

اَوقاف { سذ. جم. عر. فد: وقف. با: وقف. || اوقاف همایون = سلاطین عظام حضراتنك وقفلری. || اوقاف همایون نظارتی وساده‌جه اوقاف نظارتی = سلاطین عظام حضراتنك اوقاف شریفه‌سنه واصحاب خیرك اوقاف مضبوطه سنه وجوامع شریفه ومدارس وسائر مؤسسات وقفیه ایشلرینه باقان نظارت: اوقاف همایون ناظری، مجلسی، مفتشی، محاسبه‌جیسی، خزینه‌سی وسائره. || اوقاف مضبوطه = اداره‌سی اوقاف نظارتنه عائد وقفلر. || اوقاف مندرسه = ما وضع لهلری مندرس اولمش وقفلر.

اوقتانت { یاخود اوقطانت. س. [لا. Octant] مج. و ه. ١. تثمن دینلن ارتفاع تخته‌سی. ٢. قمرك سکزده بری کورینه‌جك موقعده بولنمسی یعنی درت کونلك اولمسی، تثمین.

اوقجی { س. اوق یاپان وصاتان صنعتجی؛ اوقجیلر = بو اصنافك چارشیسی. ٢. اوق آتان، یایله مسلح عسکر، تیر انداز، تیر زن، قواس: اوقجی باشی = بونلرك رئیسی. سابقده برمنصب مخصوص ایدی.

اوقرامَق { فل. (آت) صو ایچون کیشنه‌مك.

اوقشامَق { با: اوخشامق.

اوقلاغو { یاخود اوقلاوه. س. خمور آچمغه مخصوص چکمه چبوق، که بر نوعی دکنك کبی اینجه واوزون وبرنوعی‌ده طوقماق کبی قالین وقیصه اولوب، یالکز ال ایله طوتیله‌جق اوجلری اینجه‌در.

اوقلامَق { فت. اوق آتمق. اوق یاغدیرمق. = فل. اوق کبی فیرلامق.

اوقلق { س. اوق قوبوری، اوق محفظه‌سی، جعبه، تیرکش. اصل ترکجه‌سی: صاداق.

اوقلی { ص. اوق ویا اوقلری بولنان: اوقلی کیرپی = قلم کبی بیوك دیکنلری اولوب تهلکه کوردیکنده اونلردن برینی اوق کبی فیرلاتان کیرپی.

اوقوتمَق { فت. ١. اوقومغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك: باشم آغر. دیغیچون کیمسه‌یه سسله برشیء اوقوتمام؛ مکتوبی کیمه اوقوتمش؟ ٢. درس ویرمك، اوکرتمك، تدریس ایتمك: صباحلری عربی واوکله‌دن صکره فارسی اوقودیور. ٣. تحصیل ایتدیرمك، تحصیله قومق: اوغللرینی اوقوتمدی. ٤. اوقویوب اوقله‌مك ایچون بررقیه خوانه کوسترمك: چوجغی حواله‌یه اوغرامش اوقوتمغه کوتوریوردی؛ سن کندیکی اوقوت = عقلکی باشنه دوشیر. ٥. تلقین ایتمك، حیل ودسایس اوکرتمك: کندیسنی اوقوتمشلر. || برینه رحمت اوقوتمق = اوندن بتر اولمق.

اوقوتمه { س. اوقوتمق فعلی. با: اوقوتمق.

اوقور { ص. ١. اوقومق بیلیر: اوقور یازار آدملره افندی دینور. ٢. اوتن، ترنم ایدن: اوقور قوش.

اوقومش { ص. ١. علم اوکرنمش، عالم، کامل. ٢. رئیس روحانی، راهب، پاپاس. [استانبول لهجه‌سنده بومعناده قوللانلماز.]

اوقومَق { فت. ١. یازلمش بر شیئی کوزدن کچیروب سسله ویا سسسز قرائت ایتمك، مطالعه، تلاوت ایلمك: کتاب، مکتوب، غزته اوقومق. ٢. اوکرنمك، تحصیل ایتمك: علم اوقومق؛ عربی اوقویور: کنجلکنده برشیء اوقومامش. ٣. شرقی و ترکی سویلمك، ترنم وتغنی ایتمك: فلان کوزل اوقویور. ٤. دعوت

ایتمك، چیغرمق : قادینلر دوکونه اوقومغه کیتدیلر. [استانبول شیوه‌سنده یالکز فاعل صیغه‌سی اولان « اوقوییجی » کلمه‌سی مستعملدر.] ٥. دعا اوقویوب اوفلمك، اوفورکجیلك ایتمك. || اذان اوقومق = اذان ویرمك. || دعا اوقومق = دعا ایتمك. || رحمت اوقومق = رحمت ویرمك. || میدان اوقومق = مسابقه‌یه دعوت ایتمك.

اوقومه { س. اوقومق فعلی : اوقومه‌سی یازمه‌سی یوقدر. با : اوقومق.

اوقوناقلی { ص. اوقونمسی قولای یازی ویا کتاب.

اوقونمق { فج. ١. قرائت اولنمق : بو مکتوب اوقونماز. ٢. تلفظ اولنمق : بو کلمه نصل اوقونور؟ ٣. کندینی بر اوفوروکجی‌یه اوقوتمق : اوقونمغه کیدیوردی.

اوقونمه { س. اوقونمق فعلی. با : اوقونمق.

اوقویش { س. اوقومق فعلی و طرزی : کوزل بر اوقویشی واردر.

اوقوییجی { ص. ١. قاعده ایله اوقویان، تلاوت ایدن، قراءدن اولان. ٢. شرقی وترکی سویلین، خواننده، مغنی. ٣. دعوت ایچون کیدن، دعوتجی : اوقوییجی کزمك = دوکونه دعوت ایچون دور ابواب ایتمك.

اوقه { س. [اصلی عر. همزه‌نك ضمی وقافك تشدیدیله « اقه » در. « قیه » غلطدر] درتیوز درهمدن عبارت ثقلت وزنی : بر اوقه اتمك، شکر. [مایعاتده‌ده مستعملدر :] بر اوقه زیتون یاغی. || یکی اوقه = بیك یکی درهمدن عبارت اوزان جدیده اوقه‌سی، کیلوغرام. || اوقه هر یرده درتیوز درهم = عقل ایچون طریق بردر.

اوقه‌لق { ص. ١. بر اوقه آغرلغنده اولان : اوقه‌لق اتمك. ٢. بر اوقه استیعاب ایدن : اوقه‌لق شیشه، قاب.

اوقه‌لی { ص. ١. آغر، ثقیل، بیوك. ٢. اهمیتلی، وقارلی، آغر.

اوقیانوس { س. [یو. -Ὠκεα-νός] بحر محیط.

اوقیانوسیا { سخ. ص. کرهٔ ارضك قطعات خمسه‌سندن بری اولوب، آسیانك جنوب شرقیسنده واقع آوسترالیا ونام دیکرله فلمنك جدید قطعه‌سیله بحر محیط معتدلده طاغنیق پك چوق کوچك آطه‌لردن مرکبدر. آوسترالیا اسمیله دخی یاد اولنور.

اوك { س. ١. یوزه کلن جهت، ایلری، قبل، پیش : اوك اوکی، قپونك اوکی. ٢. کله‌جك زمان، استقبال : اوکمز قیشدر. ٣. جبهه، ناصیه، آلن : بر بنایی کوزللشدیرن اوکیدر. ٤. بر شیئك وعلی الخصوص بر بنانك آلنی قارشیسنده بولنان آچیقلق و میدان : قیشله‌نك اوکی ککیش اولملیدر. ٥. ایلری طرف، کچن جهت، ماقبل، مابعد دیمك اولان آرقه مقابلی : اوکی آرقه‌سی. ٦. باش طرف، اك ایلری ویا اك یوقاری جهت، صدر، رأس : عسکرك اوکی. ٧. حضور، پیشکاه، نزد : اوکنه کوتوردیلر : نه یوزله اوکنه چیقه‌جقسك؟ = ص. یوز طرفنه وایلری یه کلن. اوکده بولنان، ایلری : اوك طرف؛ اوك دیشلر : اوك باغچه؛ اوك قپو. = ظم. اوکه، اوکده، اوکجه، اوکدن = ایلری یه، ایلریده، ایلریدن : اوکه دوشدی؛ اوکده طوردی : اوکجه کیدیوردی : اوکدن کچدی. = ظز. ایلری، استقبال، آتی : اوکمزده بر کوچك یازدها واردر. || اوکنی آردینی بیلیر = حزم واحتیاط صاحبی، صایغیلی. || اوکنی آلمق = وقوعندن اول منع ایتمك، وقوع بولمامسی چاره‌سنی بولمق. || اوك آیاق = مشوق. || اوکنه باقمق = محجوب اولوب جواب ویرمه‌مك. || اوکه چیقمق = آرانمقسزین بولنمق، راست کلمك. || اوکه دوشمك = رهبرلك ایتمك، سوق ایتمك. || اوکه قاتمق = ١. کوتورمك، سوق ایتمك. ٢. قوغالامق، تعقیب ایتمك. || اوکنی کسمك = مانع اولمق، سد چکمك. || اوکه کلمك = ١. تصادف ایتمك، راست کلمك : اوکنه کلنه صاتاشیور = هر کسه. ٢. تقدم ایتمك، باشده بولنمق. || اوکده‌کی = ١. باشده، ایلریده بولنان : اوکده‌کی کیمدر. ٢. کله‌جك، ایلریده‌کی، آتی، مستقبل : اوکمزده‌کی آی اوتوز بر کوندر.

اوك { س. تق. کوکس، سینه، صدر. [بوکون غیر مستعمل

ایسه‌ده، اوکسوروك، اوکسز، اوککه کبی بر چوق مشتقاتی قوللانیلیور.]

اوڭ { یاخود اوڭ یا اوڭ. س. ١. ذی‌روح سسی، آواز، صیحه، یایغره. ٢. یوکسك سسله شرق سویلمه، لحن. ٣. شهرت، صیت، نام. || اوڭنه کیتمك = شهرت آرقه‌سنه دوشمك، اشتهار هوسنه‌دوشمك. || قوری اوڭ = شهرت کاذبه.

اوڭا { یا آڭا. ض. ش. اوڭ لفظنك مفعول الیهیدر. با: اوڭ.

اوڭات { ص. تق. ایی، صالح، مناسب، ممدوح ومرغوب. [«اوت» بوندن غلطدر.]

اوڭارتمق { یاخود اوڭورتمق. فت. کچیرمك، ایی ایتمك، شفا ویرمك، اصلاح و تصحیح ایتمك.

اوڭارمق { فت. ایی‌یه‌دوندیرمك، ایپلتمك، اصلاح ایتمك.

اوڭالتمق { فت. ایی ایتمك، برء و شفا ویرمك.

اوڭالمق { فل. ایی اولمق، شفا بولمق، التیام‌پذیر اولمق، کچمك: یاره‌سی اوڭالدی.

اوڭجه { ظز. اولجه، مقدما، اولدن، پشین: بن اوکجه سویلدی ایدم: اوکجه اوکلدی.

اوڭجه‌لمك { فل. مسابقت ایتمك. [سقیم بر صورتله تشکل ایتمش بر لغت مولده‌در.]

اوڭچه { س. ١. طوپوغك آرقه‌سی. ٢. قوندره‌نك طوپوغك آلتنه کلن یری که یوکسکجه اولور: یوکسك، آلچق اوکچه‌لی پوتین. || اوکچه آغاجی = پوتین قالبنك اوکچه‌یه کلن قسمی. || اوکچه کمیکی = کعب. || اوکچه‌لری چکمك = عجله ومسارعت ایتمك. || اوکچه‌سنه باصمق = برینك ارقه‌سندن پك یاقین کیتمك.

اوڭدوج { س. خبر کوتورمك ایچون اوکدن کیدن، مژده‌جی، ساوه‌جی.

اوڭدول { س. ١. رهن، گرو: اوکدول قومق. ٢. یاریش مکافاتی. ٣. بحثه، یاد ه قونیلان شیء: اوکدول آلمق = بحثی، یادسی قزانمق.

اوڭدیرمق { فت. با: اوڭارمق.

اوڭرتمك { فت. ١. بیلدیکی شیئی بیلدیرمك، تعلیم ایتمك: سکا بونی کیم اوڭرتدی. ٢. درس ویره‌رك ویا عملیاتنی اجرا ایتدیره‌رك برعلم وصنعت وسائره‌یی قزاندیرمق، تدریس، تعلیم ایتمك: اوغللرمدن برینه علم برینه‌ده صنعت اوکرده‌جکم؛ لسان، بینیجیلك اوکرتمك. ٣. تأدیب ایتمك: یاپ یاپده بن سکا اوکردیرم. ٤. یول کوسترمك. || عقل اوکرتمك = یول کوسترمك.

اوڭردلمك { یا اوڭره‌دلمك. فج. ١. بیلدیرلمك، تعلیم وتدریس ایدلمك: علم بش کونده اوکره‌دلمز؛ ذاتاً جنکاور اولان اهالی‌یه عسکرلك پك قولای اوکردیلیر.

اوڭرده‌مك { یا اوڭورده‌مك فل. [کوکس دیمك اولان «اوڭ» دن. — غلطی: هونکورده‌مك] کوکسدن سس چیقاره‌رق آغلامق، هونکور هونکور [که اصلی اوڭور اوڭور] آغلامق.

اوڭردیجی { ص. س. تعلیم وتدریس ایدن، بیلدیکنی اوکردن، معلم: اوکردیجی اوسته‌اولورسه شاکردان زحمت چکمز.

اوڭرمك { یا اوڭورمك. فل. [کوکس دیمك اولان «اوڭ» دن] ١. کوکسدن برصدا چیقاره‌جق صورتده قیء ایدر کبی اولوب‌ده یالکز سسنی چیقاره‌رق ایده‌مه‌مك: کیجه برینك اوکردیکنی ایشیتدم. ٢. (صیغیر مقوله‌سی حیوانلر) کوکسدن باغرمق، بوکرمك: اینکلر اوکریورلردی.

اوڭرمه { یا اوڭورمه. ١. غثیان ایتمك اوزره کوکسدن برسس چیقارمه. ٢. صیغیرك بوکورمه‌سی.

اوڭرنلمك { یا خود اوکره‌نلمك. فج. تعلیم وتدریسله تحصیل اولنمق، تعلم ایدلمك: برلسان قولای اوکرنلمز؛ برصنعت اوکرنلمك ایچون عملیات کورلمك اقتضا ایدر.

اوڭرنلمه { یا اوڭره‌نلمه. و:

اوڭرنلیش { یا اوڭره‌نلیش. س. اوکرنلمك فعلی وطرزی: علوم وفنونك اصول جدیده‌اوزره‌قولای اوکرنلمه‌سی،

اوكرنليشى بونلرك انتشار وتعممنه خدمت ايديور.

اوگرنمك { فت. [كوكس ديمك اولان «اوگ»دن] ١. كسب وقوف ايتمك، آكلامق، خبر آلمق، معلومى اولمق: بوكون برشىء اوگرندم. ٢. تعليم وتدريسله آليشه‌رق كسب معلومات وتجربه ايتمك، تعلم، تدرس ايتمك: علم، صنعت اوكرنيور؛ علوم رياضيه‌يى اوكرندى، شمدى فرانسزجه اوكرنيور. ٣. استفاده، اقتباس ايتمك: سزدن چوق شيئلر اوكرندم. ٤. توسيع معلومات وتجربه وممارسه ايتمك: انسان ياشادقجه اوكرنير. ٥. تحصيل ايتمك: بو چوجق اوكرنميه‌جكدر، نافله امك صرف اولنيور. ٦. تحقيق واستفسار ايتمك، صوروب آكلامق. ٧. آليشمق، الفت ايتمك: آت آخورينى، طاوق كومسنى اوكرندى. [اوكرنمك واوكرتمك قوللانلديغى حالده، ايكيسينك اساسى اولمق لازم كان «اوكرمك» فعلى مسموع دكلدر.]

اوگرنمه { س. اوكرنمك فعلى. با: اوكرنمك.

اوگز { اوْوَز. س. موشموله‌يه مشابه معروف برميوه‌كه زياده اولمدقجه ينمز. || قوش اوكزى = ساقز آغاجى نوعندن ايريجه يمشلى بر آغاج.

اوگزه { س. آوجينك آولاقده بكلديكى كچيد.

اوگسرمك { اوكسروك وسائره. با: اوكسورمك وسائره.

اوكسز { ص. [كوكس ديمك اولان «اوك» دن يعنى كنديسنى در آغوش ايده‌جك ويامه ويره‌جك كيمسه‌سى اولميان] يتيم، بيكس. || اوكسز اورغانى = آق صارمشيق دينلن بر نبات. || اوكسزلر باباسى، آتاسى = يتيم وبيكسلره باقان مرحمتلى ذات. || اوكسز باليغى = رنكسز بر نوع قيرلانغيج باليغى. || اوكسز پارمق = انسان النك باش پارمقدن اعتباراً دردنجى پارمغى، آدسز پارمق، بنصر. || اوكسز سويندرن = جيجيلى بيجيلى شىء، آز قيمتلى وشتافاتلى شىء. || اوكسز اوغلان صوغانى = چيكدم، خانق كلاب (نبات). || اوكسز آتاسى = فقرا چوجقلرينى كوروب كوزه‌دن قادين.

اوكسزلك { س. يتيملك، بيكسلك.

اوكسو { س. يارى يانمش اودون، اولچر.

اوكسورتمك { فت. اوكسوروك ويرمك، اوكسورمكى موجب اولمق: اكشى شيئلر آدمى اوكسورتير.

اوكسورمك { فل. [كوكس ديمك اولان «اوك» دن] ١. جكرده حاصل اولان بالغم ويا غيجيقدن طولايى غير اختيارى وسسلى بر نفس ويرمكله اونى چيقارمغه چاليشمق: خسته چوق اوكسوردى. ٢. اوكسوروكه طوتلمق، اوكسوروكى اولمق، سعاله كرفتار اولمق: چوجقلر اوكسوريور طيشارى‌يه چيقارماملى. ٣. جعلى بر اوكسوروكله اشارت ويا استهزا ايتمك، تنحنح ايتمك.

اوكسورمه { س. اوكسورمك فعلى، سعال.

اوكسوروك { س. ١. جكرده حاصل اولان بالغم ويا غيجيق اوزرينه انسانك غير اختيارى وسسلى بر نفسله اونى طرده چاليشمسى، سعال، تنحنح: اوكسوروك كلمك، طوتمق. ٢. اكثريا صوئوقدن كلن وبعضاً سرايت ايدن كوكس راحتسزلغى كه اوكسورمكى موجب اولور: بر اوكسوروكه طوتلدم؛ اوكسوروكى واردر. || اوكسوروك اوتى = دوه طبانى، فارفاره اوتى (نبات). || بوغماجه اوكسوروك = چوجقلره عارض اولان شدتلى بر اوكسوروك كه اوكسورمسى اوزايوب چوجق بوغيله‌جق كبى اولور، سعال ديكى.

اوكسولمك { يا اوكسوله‌مك. فت. اوكسو يعنى يارى يانمش اودون قويوب (آتشى) طوتيشديرمق. || مج. قيزيشديرمق، تحريك ايتمك.

اوكسه { س. [ر. Ἰξός] مجار اوزومى دينلن برميوه‌نك بالندن ياپيلان برنوع معجون كه قوشلرك آياقلرى ياپيشوب طوتلمق ايچون دكنكلره سوريلور، دبق. || اوكسه چبوغى = قوش طوتمق ايچون اوكسه سورلمش دكنك.

اوكسيمك { فل. [كوكس ديمك اولان «اوك» دن

ویا « اوكسز » دن] ١. كوكل آرزو ایتمك، آرزو چكمك. ٢. تاسه‌لانمق، كدر ایتمك. ٣. كندینی اوكسز وغریب كوروب محزون اولمق، غریبسمك.

اوگگن { اوگگن. س. آق جكر، رئه. || اوگگن باشی = غرتلاق، حنجره. مر.

اوگگور { اوگگورده‌مك. با: هونكور، هونكورده‌مك.

اوگكه { اوگكه‌لنمك وسائره. با: اوفكه وسائره.

اوگلتمك { فت. [سس دیمك اولان «اوك» دن] ١. باغرتمق، سس چیقارتمق. ٢. شرق سویلتمك، تغنی ایتدیرمك، اوتدیرمك. مر.

اوگلمق { فل. [غا: اوگلمق] ایی اولمق، ایلشمك، التیام بولمق: اوگلماز یاره.

اوگلمك { یا اوگله‌مك. فل. ١. باغرمق، چاغرمق، سس چیقارمق، نعره آتمق. ٢. شرق سویلمك، تغنی ایتمك. ٣. اوتمك، ترنم ایتمك. مر.

اوگلنمك { فل. ١. سسلنمك، یایغره ایتمك. ٢. چینلامق، طنین انداز اولمق. مر.

اوگله { س. [كوكس دیمك اولان « اوك » دن] ١. كونك اورته‌سی، نصف نهار، ظهر، نیمروز: اوگله اویقوسی: اوگله صیجاغی: اوگله نمازی = صلات ظهر: اوگله‌یمكی. ٢. اوگله وقتی قیلنان نماز، صلات ظهر. اوگله قیلنمدی: دها اوگله‌یی قیلمدم. ٣. وقت ظهرده اوقونان اذان: اویله اوقوندی می؟ || اوگله اوستی = اوگله‌دن صكره، بعدالظهر. [«اوگلن» و « اویله» یازمامللی.]

اوگله‌ین { ظز. اوكله وقتی، وقت ظهرده: اوگه‌ین كلك.

اوگلی { ص. مشهور، صیت وشهرت صاحبی، آدلی صانلی. مر.

اوگمادق { ص. ١. ایی اولماز، كچمسی امكانسز، شفا ویا التیام قبول ایتمز: اوگمادق یاره، خسته‌لق. ٢. صلاح وفلاح بولماز خیرسز.

اوگمادقلق { س. ١. ایی اولماز یاره ویا خسته‌لغك حالی. ٢. خیرسزلق، اوغورسزلق.

اوگماز { ص. ١. ایی اولماز، التیام ویاشفاقبول ایتمز: اوگماز یاره، مرض. ٢. اصلاح اولنماز، فلاح بولماز، خیرسز.

اوگمق { فل. [وغا: واومقبوضه ایله اوگمق] ١. ایی اولمق. كچمك، شفا ویا التیام بولمق. ٢. اصلاح اولنمق، فلاح بولمق.

اوگمك { فت. مدح. ثنا. ستایش ایتمك. ایپلكنی درمیان ایده‌رك تعریف وتوصیف ایتمك.

اوگمه { س. مدح. ثنا. ستایش.

اوگندرك { س. و:

اوگندره { س. صپان سوررکن اوكوزلری دورتمك ایچون قوللانیلان اوزون واوجی ایكنه‌لی دكنك. [كوچوكنه بیزلنكیچ ودها اوزوننه مسستره وآردا دیرلر.]

اوگنمك { فط. ١. كندی كندینی مدح، تمدح ایتمك. ٢. تفاخر ایتمك، مفتخر اولمق. ٣. كندینه گوگنمك.

اوگو { ص. ایی، خوش، طیب، تمیز، صالح. مر.

اوگو { س. صو آلمق ایچون بوزی دلدكلری یر.

اوگو { یا ویگو. بوهوقوشنك كدی باشلی بیوك نوعی ویا اركی.

اوگو { یا اوگون. س. اوتورانك اوكنه قونیلان پای، حصه. [فر. Portion .]

اوگو { یا اونكی. س. عناد، عنادجیلق.

اوگوت { س. نصح. نصیحت، پند، وعظ: اوكودینی آلمش = تعلیم اولنمش.

اوگوتجی { ص. نصیحت ویرن، ناصح.

اوگوتدیرمك { فت. (حبوباتی) دكرمنده ازدیروب اونه تحویل ایتدیرمك. طحن ایتدیرمك: بو بغدایی دكرمنه كوندروب اوكوتدیرملی.

اوگوتلمك { یا اوكوتله‌مك. فت. نصیحت ویرمك، پند ایتمك.

اوگوتمك { فت. (حبوباتی) دكرمنده ازوب اون یاپمق، طحن ایتمك: بغدای اوكوتمك. || مج. چوق یمك، برچوق یمكی هضم ایتمك.

اوگوتمه { س. ١. اوكوتمك فعلی، طحن. ٢. قیر. دیرلمش آشلق بغدای وسائره.

اوگوج { ص. اوكده، ایلریده بولنان، سابق، مترقی.

اوگوجی { ص. مدح وثنا ایدن، مادح، ثناكار، ستایشكر.

اوگودلمك { فج. دكرمنده ازیلوب اون ایدلمك، طحن اولنمق: بغدای اتمك اولمق ایچون ابتدا اوكودلمك اقتضا ایدر.

اوگودیجی { ص. ازوب اون یاپان، طاحن: اوكودیجی دیشلر = آزی دیشلری.

اوگور { ص. اوكرنمش، تربیه اولمش، آلیشیق (حیوان).

اوگور { ص. اوكده، ایلریده بولنان، سابق، مترقی.

اوگورتلمك { فت. ١. سچمك، انتخاب ایتمك، اك كزیده سنی آیرمق ویاآلمق. ٢. انتخابله نصب وتعیین ایتمك. [اوروندەلمك كبی.] مر.

اوگورتمق { فت. ایی ایتمك، كچیرمك، شفا ویا التیام قزاندیرمق. [اوگارتمق واوكدیرمق كبی.]

وگورتمك { فت. (حیوانی) آلیشدیرمق، تربیه ایتمك.

وگوردشمك { فش. (قوشو حیوانی) یارشمق، یارش ایتمك. = فل. آلیشمق، اعتیاد ایتمك.

اوگوردی { ظز. دها اول، مقدم: آهمدن اوگوردی یتیشور قپوكه اشكم.

اوگورغه { س. [وغا: اوّمورغه] بل كمیكی، عمود فقاری. || كمی اوكورغه سی = كمی قبورغه سنی تشكیل ایدن پوسته لرك اشاغی طرفدن مربوط اولدقلری افقی اوزون پارچه.

اوگوز { س. [اصلی: اوغوز] انتمش صیغیر اركك كه چفت سورمكده وآرابه چكمكده قوللانیلیر. ثور، كاو. || مج. صافدرون. عقلسز وقالین قفالی آدم || اوكوز آرابه سی = اوكوز قوشلمش یوك وكوج آرابه سی: وقتیله قادینلرك بینوب سیره كیتدكلری سوسلیلری ده وار ایدی. || اوكوز بویندروغه باقار كبی = نفرت وتوحشله. || اوكوزی بویندروغه قویروغندن اورور = ایش بیلمز، بجریكسز. || بویندروق آلتنده اوكوز = مطیع، رام. || اوكوز دیلی، لسان الثور دینلن نبات. || اوكوز صوئوغی = ستهٔ ثور. || اوكوز طامی = اوكوز آخوری، زریبه. || اوكوز قولاغی = قویویابراقلی وسیكیرلی برنبات. || اوكوز كوزی = آرنیقه نك برنوعی (نبات).

اوگوزلك { ص. حماقت، صاف درونلق، قالین قفالیلق.

اوگوش { س. مدح، ثنا، ستایش.

اوگولده مك { فل. (حیوان) خویلانمق.

اوگون { ح. اوكدن، ایلریدن، اوكده، ایلریده: اوكون اوكون كیتمك. — با: اوكو. || دفعه، كره: براوكون یمك.

اوگونمك { فل. ١. یوز طوتمق، طوغریلمق، توجه ایتمك. ٢. اقتدا وتقلید ایتمك.

اوگی { ص. [غا: اووی] اوز مقابلیدر: اوگی بابا = اوز بابا اولمیان آنا قوجه سی: اوگی آنا = اوز والده اولمیان پدر زوجه سی: اوگی اوغل، قیز = زوجیندن بهرینه كوره دیكرینك بشقه زوج وزوجه دن دنیایه كلمش اولادی: اوگی قارداش = اوگی بابا ویا اوگی آنا اولادی.

اوگیك { ص. كوگرجینه بكزر فقط دها بیوك برقوش.

اوگیمك { فل. (كوگرجین وقمری كبی قوشلر) اوتمك، ایكلمك، كوكسدن سس چیقارمق.

اول { ش. [«اوّ» اسم اشارتنه «ل» علاوه سیله حاصل اولمشدر: شول كبی. — چوق قوللانلمامغه باشلایوب، یالكز مدح مقامنده وكتابت رسمیه نك بعض تعبیراتنده استعمال اولنیور: اول خدای لم یزل حقیچون: اول نبی ذیشانك حرمتنه: اولبابده. || اولقدر = اوقدر چوق، اودرجه ده.

اول { س. تق. ایصلاق یر، چامور، باتاقلق. مر.

اوّل { ص. عر. ث: اولی جم: اولین، اوائل. [«وأل» دن ستف.] ١. برنجی، ایلك: باب

اول = برنجی باب؛ درجهٔ اولی = برنجی درجه؛ انسانلرك اولی حضرت آدمدر. ۲. اسکی، کچمش، قدیم: اول زمانده؛ زمان اولده؛ اولین وآخرین = اسکیلر ویکیلر. ۳. تقدم ایدن، مقدم: او بندن اولدر. = س. باشلانغیچ، ابتدا. باش: ایشك اولی، کلمه‌نك اولنده، کتابك اولی، بشنجی قرن هجر. ینك اوائلی، اوائل رمضانده؛ اونك اول وآخرینی بیلیرم. || من اوله الی آخره = ابتدا. سندن نهایتنه دك. = ظز. ۱. کچمش زمانده، مقدما، ابتدالری: اول کوزل یازی یازار. دم صکره بوردم. ۲. دها مقدم، دهاایلری، دها اسکی: اوبندن اول بوایشه باشلادی: بن سزدن اول کلدم؛ برکون، ایکی ساعت، اوچ سنه اول = مقدم. || اول امرده = ابتدا، باشده. || اك اول = اك ابتدا، اك باشده. || اول بأول = اك ابتدا، هر شیئدن اول. ||اول وآخر=مقدما وصکره، مکرراً. || اوللری = اولجه، مقدما؛ زمان قدیم.

اَوَّلا { ـه. عر. ۱. برنجی درجه. ده، برنجی اولهرق: اسلامك شرطلری بشدر، اولا کلمهٔ شهادت، ثانیاً صوم، ثالثاً الخ. ۲. اك اول، ابتدا. اول امرده: اولابن اونی طانیمیورم؛ اولا اوبنم دیدکی آکلاماز.

اَوَلا { ـه. عر. با: اولی.

اولاتَمَق { فـ. [«اولو» دن] ۱. بیوتمك، تکبیر وتعظیم وتقدیس ایتمك، حمد وسپاس ایتمك: تکری یی اولاتمق. ۲. آغرلامق، عزت واکرام وحرمت ایتمك: مسافری اولاتمق.

اولاتمَق { فـ. [«اولامق» دن] (چوزیلن بزی) طراغه کچیرمك: بزی اولاتمق.

اولاخ { ـس. افلاق اهالیسندن اولان ویا روم ایلینك رومانلرله همجنس اولان بر صنف اهالیسندن بولنان آدم.

اولاخجه { ـس. مادهٔ آنفه‌ده ذکر اولنان اولاخ.

خلرك سویلدکلری لسان: اولاخجه بوزوق لاتینجه‌دن متولد السنه‌دندر. = صـ. اولاخلر لسانینده ویا بونلره مخصوص طرزوحالده: اولاخجه سویلمك؛ اولاخجه خوره‌ثمك.

اولاخلق { ـس. ۱. اولاخ جنسیتی ۲. اولاخلرله مسکون محل.

اَولاد { ـسد. جـ. عر. فد: ولد. با: ولد. = تر. فد. جـ. ۱. چولق چوجق: اولاد وعیال. ۲. ذریت، نسل، سلاله: اولاد رسول (عم)، اولاد فاتحان. ۳. اوغل، قیز، چوجق: قاچ اولادی واردر؟ بش اولادی، برارکك اولادی، برقیز اولادی واردر: کل اولادم؛ کلك اولادلرم؛ اولاد ذکور = ارکك چوجقلر؛ اولاد اناث = قیز چوجقلر. || اولاد مملکت = اهالی.

اَولادسز { صـ. چوجقلری اولیان، عقیم.

اَولادسزلق { ـس. چوجقلری اولمامه، چوجقسزلق.

اَولادلق { ـس. اوغللق، بنوت: فلانی اولادلغه قبول ایتدی.

اَولادِیَّت { ـس. [عربیه تقلیداً اولاد اسم جمعنه خلاف قاعده ادات مصدریت الحاق اولنمقله تشکل ایتمش غلط بر لغتدر] اولادلق، بنوت: اولادیته مشروط = بابادن اوغله قالمق شرطیله.

اَوْلار { ضـ. چـ. اونلر، آنلر. مر.

اولاش { ـس. بیتشمه، بیتشیکلك، اتصال.

اولاشدیرمَق { فـ. ۱. بیتشدیرمك، اتصال ایتدیرمك، الصاق ایتمك. ۲. کوریشدیرمك، قاوشدیرمق: الله سودکلرکزه اولاشدیرسین.

اولاشدیری { ـه. بیتشیك او. له‌رق، متصلاً، پیوسته.

اولاشمَق { فل. ۱. بیتشمك، کسب اتصال ایتمك، متصل وپیوسته اولمق: طاغ طاغه اولاشمماز آدم آدمه اولاشیر. ۲. یتیشمك، واصل اولمق: مکتوب محلنه اولاشدی. ۳. کوریشمك، قاوشمق، ملاقات ایتمك، ملاق اولمق: اولادینه اولاشدی.

اولاشیق { صـ. ۱. بیتشیك، متصل، ملاصق، پیوسته. ۲. یتیشمش، وصول بولمش، واصل.

اولاغان { صـ. اولان، اولهبیلن، واقع، ممکن الوقوع: اولاغان ایشلردر.

اولاق { ص. متصل، قریب، یتیشیله بیلن : ال اولاغی = الك یتیشدیکی، ال آلتنده بولنان، ماحضر.

اولاق { س. ساعی، تاتار، برید، پوسته. || ال اولاغی = یاردیمجی.

اولالمَق { فل. اولواولمق، بیومك. مر.

اولام { س. طاقیم، بلوك : اولام اولام = طاقیم طاقیم.

اولامَق { فت. ۱. بیتشدیرمك، قاوشدیرمق، الصاق ایتمك، اکله‌مك. ۲. طولایه‌رق باغلامق، صارمق.

اوّلامَق { فت. [اصلی : اوّغالامق] باغ فلیزلرینك پیچلرینی قیرمق.

اولامه { ص. ۱. بربرینه باغلی، مسلسل، زنجیرلمه. ۲. اکلنوب اوزادیله‌جق، اکلمه. || اولامه یونجه = یرده سورینه‌رك آچیلان یونجه‌نوعی، ذنب‌الخیل.

اوّلان { ص. [« اولمق » فعلندن سف.] کائن، واقع. با : اولمق.

اولانمَق { فل. بیتشمك، متصل اولمق، تسلسل ایتمك، زنجیرلمه بربرینه صاریلوب اوزانمق.

اولانمه { س. اتصال، تسلسل، زنجیرلمه اوزانمه.

اولاییجی { س. ایپکی چکوب چله یاپان ایشجی.

اوّلت { س. [« اوّلمك »دن] صالغین انسان وحیوان خسته‌لغی : اولت ییلی.

اوّلته { یاخود اوّلطه. س. [یتا. Volta] ۱. مج. کمینك روزکاره قارشی کیده بیلمك ایچون برصاغه برصوله صاپوب طولاشمه‌سی : اولته اورمق. ۲. مج. برآشاغی بر یوقاری کزینمه.

اوّلته { یاخود اولطه. س. اوجنه چنکل ایکنه طاقیلی آت قویروغی قیلندن معمول ایپ‌که بالیق آولامقده قوللانیلیر. انواعی چوقدر.

اَوَّلجه { ظز. ۱. برآز اول، اوّکجه، مقدما. ۲. دها اول، اوندن اقدم.

اوّلچَر { س. آتشی قاریشدیره‌جق دمیر قول، گلبری.

اوّلچَرمَك { فت. (آتشی) اولچر ایله قاریشدیروب پارلاتمق. || مج. اغوا، افساد ایتمك.

اوّلچُرمَك { فت. بالواسطه اولچمك، قماش اولچروب صاتین آلمق، قماش قالدیرمق.

اوّلچُشمَك { فش. بوی اولچشمك = ایکی کشی بربرینك درجه‌سنی آکلامق ایچون میدان مسابقه‌یه چیقمق.

اوّلچَك { س. ۱. حبوبات اولچمکه مخصوص اولچی، مکیال. ۲. شینیك، کیله‌نك ربعی که ایکی قوطی‌یه منقسم اولوب درت اوقه‌دن عبارتدر.

اوّلچِلمَك { فج. ۱. اولچیدن کچیرلمك، طول و عرضی ویا حجمی تعیین اولنمق [ثقلت حقنده طارتلمق، وزن دینلیر]، مساحه، مقایسه اولنمق : ذخیره اولچك ایله، منسوجات آرشین ایله، مایعات رطل ایله اولچیلیر؛ اثواب اولچلمزدن بیچلمز. ۲. مج. ایی دوشونلمك، تاصارلانمق، موازنه ومقایسه اولنمق، تقدیر و تخمین ایدلمك : قراردن اول ایش اییجه اولچلمك اقتضا ایدر.

اوّلچمَك { فت. ۱. برشیئك طول وعرض وعمق یاخود حجمنی تعیین ایتمك، مساحه، مقایسه، کیل ایتمك : تارله‌یی، عرصه‌یی، صویك درینلکنی، ذخیره‌یی، زیتون یاغنی اولچمك. [آغرلق حقنده طارتمق دینلیر.] ۲. بیچیله‌جك برشیئك اولچیسنی آلمق : ابتدا اولچوب ده اویله بیچملی. ۳. مج. اییجه دوشونمك، تاصارلامق، تقدیر و تخمین، مقایسه وموازنه ایتمك : سز بر کره ایشی ذهنکزده اولچك. || مج. اولچوب بیچمك، ملاحظه ایتمك. || جانی جانه اولچمك = قیاس نفس ایده‌رك انصاف ایتمك. || کوزله اولچمك = برکوز کزدیروب تخمین ایتمك. || یری اولچمك = دوشونوب یاتمق.

اوّلچمه { س. اولچمك فعلی، مساحه، مقایسه، کیل. با : اولچمك.

اوّلچو { س. با : اولچی.

اوّلچوم { س. ۱. مساحه، مقایسه، موازنه. ۲. ملاحظه، تخمین، تقدیر. ۳. طور، ادا، روش، رفتار. || اولچوم ایتمك = طور وادا ایتمك، بوی کوسترمك، بیلیجیلك صاتمق. || اولچومنی بوزمق = طور ورفتارینی دکیشدیرمك.

اوّلچوملَمَك { یا اولچومله‌مك. فت. تقدیر و

تخمین ومقایسه ایتمك، ایجه وچوب بیچه‌رك ملاحظه ایتمك.

اوچی { س. ۱. اوچمك فعلی، اوچمه، مقایسه، مساحه. کیل: اوچی‌یه اورلمدقجه بر شیئك مقداری بیلنه‌مز. ۲. وجه‌جك آلت آرشین، شیریت، کیله، شینیك، رطل وسائره: بیکرده اوچی وارمیدر؟ ۳. تقدیر، تخمین، قیاس. ٤. مناسب مقدار، اعتدال. ٥. دکر، قدر، اعتبار. || اوچی آلمق = ۱. ایچیله‌جك ویا یاپیله‌جق بر شیئك طول وعرضنی وتفرعاتنی تعیین وقید ایتمك: قالفه یاپینك، ترزی اثوابك اوچیسنی آلدی. ۲. عبرت آلمق، قیاس نفس ایده‌رك متنبه اولمق: بوندن اوچی آلملی. || اوچیسنی آلمق = چاموره دوشمك، صانکه چامورده اوچی وقالبی قالمق. || اوچی‌یه آلمق، اورمق = اوچمك، اوچیسنی آلمق. || آغز اوچیسی = هرکسك حال وحدینه کوره سویلمسی لازم کلن سوز. || بوی اوچیسی = درایت درجه‌سی، قدر واعتبار ذاتی. || بوینك اوچیسی آلنمق = دکری ودرجهٔ درایتی تجربه اولنمق. || بوینك اوچیسنی آلمق = درجهٔ کفایتنی آکلامق. || اوچیسنی بیلدیرمك = مقدارینی آکلاتمق، حدینی بیلدیرمك. || کوز اوچیسی = تخمین.

اوچیسز { ص. ۱. اوچلمه‌مش، مساحه ایدلمه‌مش. کوتوری: اوچیسز پازارلق اولماز. ۲. اعتدالسز، بیحد، بیقیاس.

اوّلدقجه { ح. خیلی، اپی، ضرر سز حال ومقدارده: اولدقجه اوقومش؛ اولدقجه علمی واردر: بوآت اولدقجه یوریور: اولدقجه بر چفتلکدر. — فعل معناسیچون با: اولمق.

اوّلدیرمق { فت. ۱. وقوعه کتیرمك، وقوع بولدیرمق. ۲. یتیشدیرمك، حاصل ایتمك، وجوده کتیرمك. ۳. اولغون حالنه کتیرمك، کماله ایردیرمك: خرمالری اولدیرمق ایچون ایلولده پك صیجاق قبله روزکارلرینك اسمسی اقتضا ایدر.

اوّلدیرمك { فت. ۱. اولومنی موجب اولمق، امانه ایتمك: انسانی دیرلتن اولدیرن جناب حقدر. ۲. قتل، اهلاك ایتمك: آدم اولدیرمك اك بیوك جنایتدر. ۳. اعدام، قصاص ایتمك: شریعت قاتلی اولدیرر. ٤. مج. سرتلك وقاتیلغنی کیدیروب یومشاتمق، قیرمق: صلاته‌یی، سبزه‌یی اولدیرمك. ٥. مج. چوق اذا وجفا ایتمك، زیاده‌سیله جان صیقمق؛ تاب وتوانی کسمك: بویله سوزلرله بنی اولدیرمك می ایستیورسك؟ سیجاق بزی اولدیردی.

اوّلدیرمه { س. اولدیرمك فعلی، قتل، اهلاك، اعدام. با: اولدیرمك.

اوّلدیریجی { ص. ۱. اولدیرن، قاتل. ۲. مهلك.

اوّلسون { ح. یکی، دیدیککز کبی اولمسنه موافقت ایدرم: اویله اولسون. — فعلیت معناسیچون با: اولمق.

اَوَّلِسی { یاخود اولیسی. ص. [عر. «اول» ایله خلاف قاعده. تر. «سی» ضمیرندن مرکب] صوکدن اول اولان، قبل الاخیر: اولسی کون = دوندن اولکی کون: اولسی سنه = کچن سنه‌دن اول اولان ییل، بیلدیردن مقدم.

اوّلش { یا اولیش. س. اولمك فعلی وطرزی.

اوّلش { س. بولمه، پای، قسمت، حصه.

اوّلشدیرمك { فت. پای ایتمك، تقسیم وتوزیع ایتمك.

اوّلشدیری { ح. یریر، شوراده بوراده، سرپندی وسکرك اوله‌رق: اولشدیری یاغمور یاغدی.

اوّلشمك { فش. بولشمك، پای ایتمك، پایلاشمق، اقتسام ایتمك: غنیمت مالنی آرالرنده اولشدیلر.

اوّلشیجی { ص. بشقه‌لریله برشیء پایلاشان، اقتسامه داخل اولان، حصه‌دار.

اوّلطه س. با: اوّلته

اوّلغون { ص. [«اوّلمق» دن] اولمش، یتیشمش، کماله ایرمش: اولغون آرمود، شفتالی.

اوّلغونلق { س. اولمش وکماله ایرمش میوه‌نك حالی: شفتالینك بوقدر اولغونلغی ده مقبول دکلدر.

اوّلقدر { ک. اوقدر، اومقدارده، کثرتله: اولقدر یاغمور یاغدی که اولوقلر آلمدی؛ اولقدر یالواردیغم حالده دیکلمدی.

اَولِك { ص. خانه‌یه مخصوص ویا لایق، خانه‌ده یاشار، بیتی : اولك حیوان.

اَولَك { ۱. باغچه وبوستانك منقسم بولندیغی بلوکلرك بهری، تارله. ۲. بهردونی درده تقسیم ایتمك اوزره تارله‌ده درین سوریلن صپان یولی : چفتجی اگلمینجه اولك طوغری کیتمز. ۳. قرق آرشین طول وعرضدن عبارت اولان دونمك ربعی : بر دونم درت اولکدر. ٤. صو مجراسی. آولاق، حرق.

اولگُج { س. [اصلی : یولکج «یولمك» دن] تراش آلتی، اوستره. مر.

اولکَر { س. [اصلی : دیزی معناسیله اورگاو، اورگو] بر شکل مخصوص تشکیل ایدن معروف یدی نجمك هیئت مجموعه‌سی. ثریا، پروین. || اولکر دونمی. فرطونه‌سی = تشرین ثانی اواسطنده واقع اولان فرطونه.

اوّلکَر { س. خاو، قطیفه وشفتالی کبی شیئلرك اینجه‌توگی. || اوّلکرسز شفتالی = دراق جنسی.

اوّلگون { ص. سبزوات ونباتاتك سیجاقدن ویا صوسزلقدن طراوتی کچوب پورصومسی.

اوّلکه { س. [«الکا» یازمق عبثدر] ۱. مملکت. خطه. دیار : بو اولکه واسعدر. ۲. بردولتك حکمی آلتنده بولنان یر، قلمرو، ممالك : دولت عثمانیه‌نك اولکه‌سی پك واسعدر.

اَوَّلکی { ص. [عر. «اول» ایله تر. «کی» اداتندن مرکب] ۱. برنجی : اولکی باب. ۲. ابتداکی، باشده بولنان : اولکی صحیفه‌لر. ۳. اسکی، قدیم : اولکی آدملر. ٤. صوکدن مقدم اولان، قبل الاخیر : اولکی کون = دوندن اول اولان کون. ایکی کون مقدم: اولکی سنه = بیلدیردن اول اولان سنه. ایکی ییل مقدم.

اوّلماز { یاخود اوّلمز. ص. محال، امکانسز، ممتنع : او اولماز ایشدر. || اولور اولماز = راست کله. تصادفی، هرکیم ویا هرنه اولورسه : اولور اولماز آدمك ایشی دکلدر.

اوّلمامش { ص. ۱. وقوع بولمامش، غیر واقع. ۲. یتیشمه‌مش، کماله ایرمه‌مش، خام : اولمامش اوزوم.

اوّلمدق { ص. اولمامش، وقوع بولمامش، امثالسز : اولمدق ایش دکلدر.

اوّلمز { ص. ۱. وفات ایتمز، حیات ابدیه‌یه نائل، جاوید : اولمز بر جناب حق واردر. ۲. مج. چوق طیانیر. طیانیقلی. متین، صاغلام : بوقماشدن اولمز اثواب یاپیلیر. || اولمز اوغلی = متین، صاغلام. عو.

اوّلمش { ص. ۱. وقوع بولمش، کچمش : اولمش بیتمش = ختام بولوب کچن، آرتق یکیدن قاریشدیرلمسی اقتضا ایتمز. ۲. یتیشمش. کماله ایرمش: اولمش شفتالی.

اوّلمِش { ص. وفات ایتمش. متوفی. میت : اولمشلرکزك جانیچون.

اوّلمَق { فل. ۱. برحالدن برحاله کچمك، ایکی بر حال پیدا ایتمك، صیرورت : شراب سرکه اولدی؛ آتش کول اولدی. ۲. برعنوان ومنصب ویا حال وصفت قزانمق : مفتش اولمق، قاضی اولمق. یوز باشی اولمق، طبیب اولمق، آدم اولمق. ۳. خبریله برابر فعل معناسنی ویروب صیرورت وتحول بیان ایدر : ایی اولمق = ایلیشمك: صاع اولمق = یاشامق: خسته اولمق = خسته‌لنمق: سقط اولمق = سقطلنمق؛ اویوز اولمق. ٤. عربی صفتلر ونادراً مصدرلرله افعال مرکبه تشکیل ایدر : نادم اولمق = ندامت کتیرمك: مأیوس اولمق = یأس کتیرمك: دفع اولمق = مندفع اولمق: فوت اولمق = ضایع اولمق: وفات ایتمك. ٥. فعل اعانه‌کی قوللانیلوب، ترکجه فعللرك بعض صیغ مرکبه‌سنی تشکیل ایدر : کیتمش اوله‌جغم. کیتمش اولورسه‌م. کیده‌جك اولدی، کله‌جك اولورسه. [بو بش معناده اولمق فعل ناقص اولوب، خبر آلیر. معانی آتیه‌ده ایسه فعل تام لازم اولوب، خبر آلماز.] ۱. وار وموجود اولمق. کون. وجود : بوشرطك اولمسیله اولمامسی بردر = وجودیله عدمی: پاره‌مز اولور. سه بونی آلیرز: یمکده طاتلی اولسه‌ده اولمسه‌ده اولور. ۷. وقوع بولمق. واقع اولمق. جریان ایتمك : نه اولدی؟ طیشاریده غوغا اولدی. ۸. جائز ومناسب اولمق. یاقیشمق، الویرمك : بونی ایکی‌یه بولسه‌ك

اولورمی؟ بو صیجاقده شمسیه‌سز کزمك اولماز: بو اثواب بکا اولماز. ٩. یاپلمق، اعمال ویا اجرا اولنمق: ترشی بویله اولور؛ اویله اثواب اولورمی؟ ١٠. ممکن وقابل اولمق: هیچ اولورمی؟ دنیاده اولمیه‌جق شیء یوقدر؛ هر شیء اولور: اولور ایش دکلدر. ١١. ایرمك، یتیشمك، کمال بولمق: اوزوم اولدی؛ آرمود ایی اولمدقجه یمز. ١٢. کلمك، واقع اولمق، ظهور ایتمك: برکون اولور میدانه چیقار. ١٣. کلمك، چاتمق: صباح اولدی؛ اقشام اولیور. || اولان اولدی = ایش ایشدن کچدی؛ مضی مامضی. || اولدم اوله‌سی، اولدم اوله‌لی = بن کندیمی بیله‌لی، عمرمده. || اولدی بیتدی = آرتق کچدی. || اولسه اولسه = نهایت، صوك احتمال اوله‌رق، بوندن زیاده اوله‌ماز. || اولسون = پکی، اویله اولسون، ضرری یوق. || اولورسه اوقدر = صوك درجه‌ده، بوندن زیاده اولماز. || نه اولدم بدلاسی = کسب ایتدیکی حال وثروته مغرور اولوب تفخر ایدن. || نه اوله‌جق؟ دها نه ایسترسك، بوندن زیاده نه اوله بیلیر؟ || نوله = نه‌اوله، نه‌اوله‌جق. || نه اولورسه اولسون = هرچه بادا باد. || هیچ اولمازسه = اقلی، لااقل. — دیکر ترکیبات ایچون مرکباتك قسم آخرینه. با.

اوّلمك { مض: اوّلور. فل. ١. یاشاماز اولمق، جان وپرمك، ترك حیات ایتمك، وفات، ارتحال ایتمك، فوت اولمق. ٢. صولمق یومشامق، پژمرده اولمق: بوچیچکلر اولمش. ٣. قوامی غائب ایدوب دوشمك. ٤. پك زیاده صیقلمق، پك شدتلی قورقو ویا دهشت واضطراب وزحمت چکمك: قورقودن، آجلقدن، صوسزلقدن، مراقدن اولیور. ٥. حکمی قالمامق. || اجلسز اولمك = قضایه اوغرایوب وفات ایتمك. || اوّلوب اوّلوب اوّله‌مه‌مك = چوق چکمك. || اولورم دیین = مأیوس. || اوّلورمیسك اولدیررمیسك؟ = تحمل اولنمیه‌جق برمعامله حقنده قوللانیلیر. || سنك ایچون، سنك یولکه اوله‌یم = سکا فدا اوله‌یم.

اوّلمه { س. اولمق فعلی. با: اولمق.

اوّلمه { س. اوّلمك فعلی. با: اولمك.

اَولَندیرمَك { فت. او بارق صاحبی ایتمك، تأهل ایتدیرمك، تزویج ایتمك: قیزمی اولندیردم: اوغلمی اولندیره‌جکم.

اوّلنمق { فط. عربی مصدرلرله برلشه‌رك مطاوعت فعللری ترکیب وتشکیلنه یارار: قید اولنمق، ذکر اولنمق.

اَولَنمك { فل. [« او » دن] او بارق صاحبی اولمق، تأهل، تزوج، ازدواج ایتمك: ارکك یکرمی بش وقیزاون سکز یاشنی کچمدکجه اولنمه‌ملیدر: اولنمك هرکس ایچون بروظیفه‌در.

اوّلنمه { س. اولنمق فعلی. با: اولنمق.

اَولَنمه { س. اولنمك فعلی، تأهل، تزوج، ازدواج.

اولو { ص. [اصلی: اولوغ] بیوك، ایری، عظیم، کبیر، بزرك: اولو طاغ؛ اولو آغاج؛ اولو آدم. [بزجه یالکز بومثاللر کبی بعض تعبیراتده قوللانیلوب، سائر محللرده « بیوك » لغتی استعمال اولنیور.] || اولو اورته = آچیقدن، آچیغه ظاهراً، آشکاره.

اوّلو { ص. [اصلی: اوّلوك] ١. اولمش، میت، مرده: اولو آدم. ٢. جانسز، قوتسز، پك ضعیف. ٣. روحسز، گوشك، تنبل، مسکین. ٤. سولپوك، صولق، پژمرده. = س. اولمش آدم، جنازه، نعش: اولویی قالدیردیلرمی؟

اولو { یاخود اولی. صذ. جم. عر. [فد. یوقدر.] صاحبلر، اصحاب: اولو الالباب = عقل صاحبلری: اولوالامر = امر صاحبلری، خلفای کرام حضراتیله اونلرك نامنه حکم ایدن امرا وقضاة وسائره.

اوّلوَجهله { ح. [« اول » اسم اشارتیله « وجه » اسم عربیسندن و« له » حرف الصاقندن مرکب] او صورتله، او یولده.

اوّلور { ص. [« اولمق » دن] اوله‌بیلیر، اولمق احتمالی اولان، ممکن، محتمل، قابل اجرا: اولور ایش دکلدر. || اولور اولماز = دکمه، راست کله، کیم اولورسه، نه اولورسه. || اولورینه باقمق = اوله بیلدیکی قدر یاپوب زیاده‌سنی ایستمه‌مك.

اولوس { سـ. قوم، امت، عشیرتك بیوكی : اولوس ایللره، ایل اویماقلره، اویماق اوروقلره تقسیم اولنور .

اولوشمق { فش. (كوپكلر) بردن اورومك، ناله ایدرجه‌سنه اوزون وموحش صورتده باغرشمق .

اولوغ { ص. با : اولو.

اوّلوفر { سـ. نیلوفر چیچكی‌كه صوده حاصل اولور بر نباتدر. [فر. Ménuphar]

اوّلوق { سـ. ۱. اوستی آچیق بوری، ۲. طامدن اینن یاغمور صولرینی طوپلامق ایچون طامك كنارلرینه طولاشدیریلان اوستی آچیق چنقو بوری، ناودان، میزاب. ۳. ییو، برشیئك اوستنده اویلمش یول .

اوّلوقلی { ص. اویلمش یوللری اولان، ییولی .

اوّلوك { ص. با : اوّلو.

اولولامق { فت. [« اولو » دن] توقیر وتعظیم ایتمك، اكرام واعزاز ایتمك. مر.

اولولانمق { فل. بیوكلك صاتمق، تكبر و تعظم ایتمك. مر.

اولولق { سـ. بیوكلك، عظمت.

اوّلوم { سـ. [« اوّلمك » دن] وفات، موت، ممات، اجل : اوّلوم اللهك امری؛ اولوم دیریم = حیات و ممات. || اوّلومنه صوصامق = ایستیه‌رك مخاطره‌یه كیرمك .

اوّلومجیل { ص. اولومی موجب، باعث موت، مهلك : اولو مجیل خسته‌لق .

اولومق { فل. (كوپك) اوزون و موحش بر سسله آغلارجه‌سنه اورومك .

اَولَوِیَّت { سث. عر. [« اولی » اسم تفضیلنه ادات مصدریت علاوه‌سیله متشكل لغت مولده‌در.] دها لایق و سزاوار ومناسب اولمه، رجحان، تقدم : بو جهتده اولویت واردر؛ فلان اولویتله مستحقدر .

اوّله‌جق { ص. ۱. ممكن، قابل، محتمل : اوله‌جق ایش دكلدر. ۲. مقدر : اوله‌جق ایمش؛ انسان نه یاپسه ایش اوله‌جغه واریر. || اوله‌جغی = فیأتك شایان قبول مقداری، اویشیله بیله‌جك فیآت : اوله‌جغنی سویلیك‌ده آله‌لم .

اَولی { ص. [« او » دن] اوبارق صاحبی، متأهل، ذوالزوج، قاریلی، قوجه‌لی : اولی آدم، اولی قادین .

اَولی { یاخود اولا. ص. عر. [« ولی » دن ستف.] ۱. مقدم، مرجح : اویله یاپمقدن ایسه بویله یاپمق اولادر. ۲. دها لایق، دها سزاوار وشایان، انسب، احرا : اومنصبه او بندن اولادر .

اولی { صث. عر. [« اول » ك مؤنثیدر] برنجی : رتبهٔ اولی. با : اول .

اولی { صذ. جم. عر. با : اولو.

اَوَّلی { ص. عر. ث : اولیه. [« اول » دن سمنـ.] برنجی درجه‌یه ویا ایلك زمانلره منسوب ومتعلق. اك اول وقوع بولان : تحقیقات اولیه = بر وقعهٔ جزائیه حقنده اك ابتدا اجرا اولنان تحقیقات .

اَوَّلی { ظز. [« اول » صفت عربیه‌سیله تر. ضمیر غائبدن مركب] ابتدا، ابتدالری : اولی بویله اولوردی .

اَولِیاء { سذ. جم. عر. فد : ولی. با : ولی. = تر. فد. ولی، ولایت وكرامت صاحبی، قرب الهی‌یه نائل آدم : بوتربه‌ده بر بیوك اولیا یاتیور . || مج. ولی كبی حلیم وسلیم وحسن اخلاقه مالك : بو آدم عادتا اولیادر.

اَوَّلِیّات { سث. جم. عر. [« اول » دن سمنـ. جم.] بر ایش ویاوقوعاتك ابتدالری، ایلك قسمی، اصل ماده ویا وقوعاتدن اول ظهور ایدن علائم ووقایع، مبادی، مقدمات : بو ایشك اولیاتی واردر؛ اولیاتنی بیلمدكجه ایشی آكلایه‌مازسكز .

اوّلیجی { ص. اولمسی مقرر، قابل موت .

اَولیلِك { سـ. اولی آدم ویاقادینك حالی، متأهللك .

اَوَّلین { صذ. جم. عر. فد : اول. با : اول .

اوّم { واوّما سـ. تق. كمیك وسائره‌نك یووارلاق باشی. [اوّموز وسائره بوندن مشتقدر.]

اوما { یاخود اومما. سـ. كوچك چوجقلری قورقوتمق

ایچون جاهلانه ایجاد اولنمش قورقونج برشخص موهوم، دیو وغل یبانی کبی اسمی وار جسمی یوق شیء.

اوماج { س. [اصلی: «اوغمق»دن اوغماج] تازه تر خانه.

اوماجه { س. کسیلان آغاجك یرده قالان کوتوك دیبی.

اوماجی { یاخود اومماجی. س. کوچك چوجقلری قورقوتمق ایچون ایجاد اولنمش مخوف برشخص موهوم. [اوما کبی.]

اومبره { س. [یتا. Ombra = کولکه] جوز تقلیدی تلویناتده قویو قهوه رنکنده بویامغه مخصوص طوپراق بویا.

اومدیرمق { فت. امید ایتدیرمك، امیده دوشورمك، اطماع ایتمك: یاغمورلر محصولاتجه برکت اومدیریور.

اومسانمق { فل. امید ایتمك، امیده دوشمك، امیدده بولنمق.

اومك { فل. با: ایومك.

اوملمق { فع. ١. امید اولنمق، مأمول ایدلمك: او آدمدن بویله برایش اوملمازدی. ٢. بکلنلمك، انتظار اولنمق: اوملمیان بریردن کلدی.

اوممق { فت. ١. امید ایتمك، املنده بولنمق. مأمول ایتمك: کیمدن یاردیم اومیورسك؟ ٢. بکلمك، انتظارنده بولنمق: بوکونلرده بر مکتوب اومیورم. ٣. اینانمق، ظن ایتمك: اوممامکه بوکون کلسین.

اوممه { س. ١. اومو، امید، امل. ٢. بکلمه، انتظار، ترقب. ٣. اینانمه، ظن.

اومنمق { فل. امیده دوشمك، امید وانتظارده بولنمق، اومسانمق.

اومنیبوس { س. [لا. Omnibus] تراموای کبی بیلتله چوق یولجی آلیر بیوك آرابه‌که تراموایدن فرق دمیر یولی اولمیوب عادی قالدیرملرك اوزرنده یوریدلمسیدر.

اومو { س. ١. اوممه، امید، امل. ٢. بکلمه، انتظار، ترقب.

اومورغه { س. صحیحی: اوکورغه] با: اوکورغه.

اوموز { س. [کمیك باشی دیمك اولان «اوم» و«اوما»دن مشتق اولمسی لازم کلیرسه‌ده، ترکیده «چکین» دینلدیکنه نظراً، یو. ὦμος (اوموس)دن مأخوذ اولمسی‌ده محتملدر.] آرقه‌نك اك یوقاریسی، بوینك ایکی طرفنده قوللرك اوجلرینه دك ممتد اولان یر، کتف، عاتق، دوش، تق: چکین: اوموزی اکلی: اوموزینه آلمق. || اوموز اوپشمك = مساوی وهمپایه اولمق. || اوموز اوچرجاغی = کوپریجك، ترقوه. || اوموز اورمق = یاردیم ایتمك. || اوموزه اورمق = ١. قالدیرمق، اوموزینه آلوب کوتورمك. ٢. آرقه‌سنی اوخشامق، تقدیر وتحسین ایتمك. || اوموز اوموزه = ازدحام. || اوموز باشی = اوموزك اوجی، قولك اوستی، منکب. || اوموز چکمك، قالدیرمق = بیلمه‌مزلکه کلمك، تجاهل ایتمك. || اوموزه چیقمق = یوز بولمق، طاشیرمق. || اوموز سیلکمك = مسامحه ایتمك. || اوموزده طاشیمق = چوق حرمت واعزاز ایتمك. || اوموز کورکی = اوجلری اوموزه متصل اولوب، آرقه‌دن آشاغی‌یه طوغری اوزانان کورك شکلنده ایکی یاصی کمیك‌که بونلره باقه‌رق تفأل ایدنلرده واردر. || اوموز ویرمك = یاردیم ایتمك. || اوی اوموزنده = خانه بردوش، سرسری. || ع. سلاح اوموزه = تفنکی اوموزه آلمق قوماندەسی.

اوموزلامق { فت. ١. اوموزه اورمق، قالدیروب اوموزده طاشیمق. ٢. اوموز ویروب طیانمق، یاردیم ایتمك.

اوموزلق { س. ١. اوموزه مخصوص اونیفورمه سوسی، آپولت. ٢. اوموز چاپرازی. || کمی اوموزلغی = کمینك باش وقیچ طرفلرنده هر ایکی یاندەکی قیریلدیکه جمعاً درت اوتور.

اون { س. اوکودلمش توز حالنده [illegible] وسائره، دقیق: بغدی [illegible] پرنج، پتاته اونی؛ اون اکمك یاپارلر. || مج. پك اینجه دوکلمش شیء: اون اوفاق. || اون قپانی = اون چکیلن وصاتیلان محل.

اون ع. طوزدن صکره کلن عشر: ذخیره، زیتون، اوزوم اوندهلغی.

اونده لقجی س. ۱. محصولات ارضیه‌نك عشرینی طوپلایان حکومت مأموری ویا ملتزم، اعشارجی، اعشار تحصیلداری. ۲. حاصلاتك اونده بری مقابلنده چالیشان ایشجی، صاتیجی.

اونر عد. بهربنه ویا بهر دفعه. سنده اون: پارهیی تقسیم ایتدکارنده جلهسنه اونر غروش دوشمدی: تخته‌لری اونر اونر یوکلتدیلر.

اونکو یا اوکگو، اونکی. س. عناد، معندلك.

اونکور اونکورده‌مك. دا: هونکور، هونکوز. ده‌مك.

اونکول صد. عنادجی، معند، مصر. مر.

اونکوللك س. عنادجیلق، معندلك، اصرار.

اونکیشمك فل. عناده‌یتمك، معندلك ایتمك، تعند واصرار کوسترمك.

اونلامق فت. اونه بولامق، اوستنه اون سرپمك ویا اونه باترمق.

اونلق س. اون قونیلان یر، دقیق انباری. || اونلق صیحانی = ملوث آدم.

اونلق صد. ۱. اون قسمدن مرکب. ۲. اون غروش وسائره قیمتنده اولان: اونلق فائله؛ اونلغدن چیقارمك. ۳. اون یاشنده بولنان: اونلق برچوجق.

= س. ۱. اون غروش وساره قیمتنده سکهٔ حقیقیه ویا اعتباریه: بوکا براونلق وار؛ بر اونلغه ویرمیسکز. ۲. اون پاره‌لق کوچك سکه: دیلنجی‌یه براونلق ویرمز.

اونلی ص. اوندن یاپلمش ویااونه بولانمش.

اونلی ص. اون قسمدن مرکب. = س. اوپون کاغدلر. ینك اون بنکلیسی: قوپه‌نك اونلیسی سزده‌میدر؟

اونجی عد. اون درجه ومرتبه‌سنده بولنان، طقوزنجیدن صکره کلن، عاشر، اونجی کون، اونجی باب؛ یوز اونجی.

اونبجیلق س. اونجی اولمه، اونجینك درجه ومرتبه‌سی: صنغنده اونجیلغی قزانه بیلیرسه ینه ایی.

اونوتدیرمق فت. اونوتمسنی موجب اولمق، سبب نسیانی اولمق: اویونه اولان مراق کندیسنه وظیفه‌سنی اونوتدیریور. ۲. دهابیوك براجی کلوب اوندن اول کینك اونودلمسنی موجب اولمق: اوغلنك وفاتی باباسنی اونوتدیره‌دی. ۳. عفو ایتدیرمك، باعث عفو وصفحی اولمق: بکا صکره‌دن ایتمش اولدیغی ایشلکار اولکی معامله‌سنی اونوتدیردی.

اونوتغان ص. چوق اونودان، اونودیجی: اونوتقان آدمدر؛ اونوتقان طبیعتی واردر.

اونوتمق مض. اونودور. فت. ۱. خاطردن چیقمق،

بلا اختیار خاطردن چیقارمق، نسیان، فراموش ایتمك : بوكون اورایه كیده‌جكمی اونوتدم؛ او قدر امكله اوكرندیكم علوم ریاضیه‌یی كاملاً اونوتدم. ٢. كچمك، عفو وصفح ایتمك، آكما. مق : كندیسندن كوردیكم حقسزلقلری كاملاً اونوتدم. ٣. اهمال و مسامحه ایتمك : وظیفه‌سنی اونودور آدم دكلدر.

اونوتمه { ـ. اونوتمق فعلی، نسیان، فراموش.

اونودلمق { فج. خاطردن چیقمق، چیقارلمق، فراموش ایدلمك : ایی اوكرنیلن درس قولای اونودلماز؛ سزك ایلككز اونودیلیرمی ؟

اونودیجی { ص. چوق اونودان، اونوتغان.

اونیفورمه { ـ. [فر. Uniforme] البسهٔ رسمیه، آلای البسه‌سی : ضابط اونیفورمه‌سی؛ رتبهٔ اولی اونیفورمه‌سی: بیوك اونیفورمه.

اوَوَز { ـ. با : اوگز.

اوولامق { فل. [غا : هوولا. مق] فیرلامق، (آو قوشی) فیرلایوب هجوم ایتمك : شاهین گوگرجینك اوزرینه اوولادی.

اوومق { اوّوشدیرمق و سائره. با : اوغمق وسائره.

اوّوه { ـ. دوز یر، صحرا، دشت : زمرد كبی كوزل و منبت اووه‌لر؛ صوسز واسع اووه‌لر. [« اوه » صورتنده تحریری ناقصدر.]

اوّوه‌لامق { فت. با : اوّغالامق.

اوّوه‌لق { ص. اكثریت اوزره اووه‌لردن عبارت (یر): جزیره وعراق اووه‌لق یرلردر.

اَوهام { سذ. جمع. فد : وهم. با : وهم.

اوّوه‌لك { ـ. با : اوّگه‌لك.

اوّهو { حد. اوكوروك سسنی تقلیددن عبارت استهزا تعبیریدر.

اوّیا { یاخود اوّیه. ـ. [«اویمق» دن] قادین چماشیر واثوا. بنك وسائر بعض شیئلرك كنارینه ایكنه ایله یاپیلان ویا حاضر آلنوب دیكیلن ایپك ویاكتن و ایپلیكدن اویمه‌لی سوس، دانتله : یاقه‌سی اویالی؛ اویالی یمنی. [اوروپا كاری اولانلرینه اكثریا دانتله دینلوب، اویا اسم تركیسی یرلیسنه یعنی قادینلرمزك ال ایله یاپدقلری طرز قدیمنه مخصوص قالمشدر؛ حالبوكه هپسی اویا اولدیغندن، اجنبی مالیله برابر براجنبی لغتنك‌ده ادخالنه حاجت یوغیدی.]

اوّیاجی { ـ. اویا ودانتله یاپان وصاتان آدم ویاقادین.

اویار { ص. [« اویمق » دن] ١. اویمسی واویدیرلمسی ممكن، قابل تسویه : اویار ایش دكلدر. ٢. بكزر، مثل، مانند : بونك اویاری، بوكا اویار یوقدر = بی‌مانند، بی‌نظیردر.

اوّیالامق { فت. ١. اویا ودانتله ایله تزیین ایتمك، اویا طاقمق. ٢. مج. ١. مشغول ایدوب بر شیئی اونوتدیرمق : شو چوجغی آل ده بر آز اویالا. ٢. آلداتمق : ایكی آیدر بنی اویالایور.

اوّیالاندیرمق { فت. مواعد كاذبه ایله آلدا. دوب وقت كچیرمك، بوكون یارین دیه رك آلداتمق : آله. جقلیلری برر صورتله اویالا. ندیریور.

اوّیالانمق { فج. اشغال واغفال اولنمق، آلدانمق. = فل. عبثله اشتغال ایدوب وقتنی غائب ایتمك.

اوّیالی { ص. اویا ودانتله طاقلمش، اویا ایله مزین : اویالی یمنی.

اوّیان { ـ. آتك باشنه طاقیلان سوسلر، رخت پوسكول وپوللری.

اویاندیرمق { فت. ١. اویقویی قاچیرمق، ایقاظ وبیدار ایتمك : بنی یارین اركندن اویاندیرك. ٢. مج. غفلتدن قور. تارمق، ارشاد و متنبه ایتمك : مواعظ حكمت آمیزیله بر چوق آدملری اویاندیردی. ٣. علم وعرفانله تنویر اذهان ایتمك، ظلمت جهالتدن قورتارمق : مكتبلری تكثیر وتعمیم ایله ارباب صناعت وتجارتی اویاندیرمغه غیرت ایتملی. ٤. پارلاتمق، طوتیشدیرمق، اشعال وتنویر ایتمك، یاقمق : شو آتشی، شو موملری اویاندیرك. ٥. اعمار ایتمك، بنا وكشاد ایتمك، معمور بر حاله كتیرمك، شنلندیرمك : بغداد ده مدرسهٔ

نظامیه‌یی اویاندیران؛ شو مکتبی اویاندیرسه‌ق؛ اوراده بر درکاه اویاندیرمشلر.

اویاندیریجی { ص. اویقویی قاچیران، ایقاظ ایدن، منبه: اویاندیریجی (علاج، ساعت).

اویانق { اویانقلق. با: اویانیق، اویانیقلق.

اوّیانلامَق { فت. (آته) کم و دیزکین، باش رختی طاقمق.

اویانمَق { فل. ۱. اویقودن قالقمق، اویقو قاچمق، متیقظ وبیدار اولمق: بو صباح پك ایرکن اویاندم. ۲. مج. خواب غفلتدن قورتلوب متنبه اولمق، کوز آچمق، رشد وهدایته نائل اولمق: فلانك وعظ ونصیحتیله بر چوق آدملر اویاندی. ۳. علم وهنر اوکرنوب ظلمت جهالتدن قورتلمق، تمدن ایتمك: مکتبلر سایه‌سنده خلق اویاندی. ٤. (نباتات) جانلانوب سورمکه باشلامق: او یاغموردن صکره چایرلر اویاندی. ٥. (فنالق) ظهور ایتمك. ٦. شنلنمك، معمور اولمق، کشاد ایدلمك: اوراده بو صوك زمانده بر درکاه اویاندی.

اویانمه { اویانیش. س. اویانمق فعلی، تیقظ.

اویانیق { ص. ۱. اویومیان، یقظان، بیدار: کیجه یاریسی بن اویانیق ایدم. ۲. کوزی آچیق، ذکی، مستعد: پك اویانیق بر چوجغه بکزیور. ۳. علم وعرفانله تنویر ذهن ایدوب غفلت وجهالتدن قورتلمش اولان: اورانك اهالیسی اویانیقدر.

اویانیقلق { س. ۱. اویومیان آدمك حالی، تیقظ، بیدارلق. ۲. ذکاوت، استعداد. ۳. غفلتك ضدی، تنبه، بصیرت.

اویخو { س. با: اویقو.

اویدیرلمَق { فج. ۱. توفیق و تطبیق ایدلمك: قانونك بر بندینه اویدیرلمق اقتضا ایدر. ۲. تسویه ایدلمك، دوزه‌دلمك: باغچه‌نك هر طرفی اویدیریلوب‌ده صکره دیکیله‌جك شیئلر دیکلملیدر. ۳. ایجاد و تصنیع ایدلمك: بوخبر اویدیرلمش بر شیئه بکزیور.

اویدیرمَق { فت. ۱. توفیق و تطبیق ایتمك، اویغون کتیرمك: اثوابی وجوده اویدیرملی. ۲. دوزلتمك، تسویه ایتمك، یولنه قومق: ایشلری اویدیروب صکره راحت ایتملی. ۳. ایجاد وتصنیع ایتمك: کندیلکندن برطاقم حوادث اویدیرمش. ٤. موجب انتفاع اوله‌جق صورتده الده ایتمك: بوکتابی نره‌دن اویدیردیکز. || آیاق اویدیرمق = آیاق تعلیمی ایتمك. || اناختار اویدیرمق = اصل اناختاردن بشقه براناختار ایله کلیدی آچمق.

اوّیدیرمَق { فت. بشقه‌سی واسطه‌سیله اوّیمق، چقورلاتمق، قازیتمق، حك ایتدیرمك.

اویدیرمه { س. اویدیرمق فعلی. با: اویدیرمق. = ص. اویدیرلمش، ایجاد وتصنیع اولنمش، اصلسز، یالان: اویدیرمه برحکایه.

اَویرمَك { فت. ۱. اولندیرمك، تزویج ایتمك. مر. [تلفظی اورمك. طشره‌ده الیوم بومعنا ایله قوللانیلیور.] ۲. اتباع ایچون چویرمك فعلیله برابر قوللانیلیر مهملاتدندر: اویروب چویرمك. ۳. برشیء یاپمقدن عاجز اوله‌رق ترددله اوته‌سنه بریسنه باقمق: النده اویردی چویردی طوردی. ٤. عهده‌سندن کلمك: اویردی چویردی یاپدی. ٥. مج. طوغریجه سویله‌میوب طولاییسیله آکلاتمق: اویروب چویرمه، طوغریسنی سویله والسلام.

اویُشدیرمَق { فت. ۱. اوزلاشدیرمق، آره‌لرنده موافقت حاصل ایتمك: طرفینی اویشدیرمغه چالیشیور. ۲. دوزلتمك، تسویه ایتمك: بو ایشی‌ده اویشدیریویرملی.

اویُشمَق { فش. اوزلاشمق، موافقت ایتمك: محاکمه‌یه احتیاج براقمقسزین آرامزده اویشدق.

اویصال { ص. [«اویمق»دن] هرکسه اویان، هر کسك فکر ورأینه تابع اولوب مخالفت ایتمین وکندینه مخصوص فکر ورأیی اولمیان.

اویغور { س. بیوك برترك قبیله‌سی که ماوراءالنهرك شمال وشرق جهتلرنده منتشر اولوب اك اول تمدن ایدن وخط استعمال ایده‌رك ترکجه‌یی یازان بونلر

اولغله، اسکی ترکجه اویغور لسانی ویازیسی اویغورخطی نامیله شهرت بولمشدر. جنکیز خاندن صکره اسلامه کلن مغوللرله قاریشوب (چغتای) نامنی آلمشدر .

اویغون (ص. (اویمق » دن) ۱. اویار، موافق، مطابق، تابع : افندیسته اویغون اوشاق؛ طبیعتته اویغون کلمك = توافق ایتمك. ۲. مناسب، لایق، شایسته : یك اویغون برایشدر. ۳. اوجوز، اهون : اویغون برفیأله آلمق .

اویغونسز (ص. ۱. اویماز، نا موافق، غیر مطابق، بکا اویغونسز کلیور. ۲. لایق اولمیان نامناسب : اویغونسز برایشدر. ۳. سوء حرکتده بولنان، تربیه سز : اویغونسز برآدم .

اویغونسزلق (س. ۱. اویمازلق، عدم توافق. ۲. مناسبتسزلك، ناروا فعل وحرکت. ۳. سوء حرکت، سوء معامله، یارامازلق : بو آدمك اویغونسزلغی معلوم .

اویغونلق (س. مناسبت، لیاقت.

اوّیغه‌لامَق (اوّیولغمق. با : اوّیولغه‌لامق .

اویقو (س. (« اویومق » دن) ۱. انسان واکثرحیواناته مرکون وعلی الخصوص کیجه‌لری عارض اولمسی طبیعی اولان معروف اویوشقلق حالی. نوم، خواب : اویقو اویومق. ۲. مج. غفلت بصیرتسزلك. ۳. جهالت، ظلمت جهل و نادانی : چینلیلر اویقوده‌درلر. || اویقو آچلمق = اویقو سرسملکی کیتمك. || اویقو باصمق = اویقو غلبه ایتمك، بلا اختیار اویومق. || اویقو طاغلمق، قاچمق = اویقو آرزوسی مندفع اولوب آرتق اویویه‌مامق. || اویقو کسدیرمك = برآز اویومغله اویقویی دفع ایتمك. || اویقویه طالمق = درین اویومق؛ و مج. خواب غفلته وارمق. || اویقویه وارمق = اویومق. || اویقودن قالقمق = اویانمق .

اویقوجی (ص. اویقویی چوق سون، چوق اویویان.

اویقوسز (ص. اویومیان، اویو یه‌مامش : اویقوسزم؛ بوکیجه اویقوسز قالدم .

اویقوسزلق (س. اویومامه، اویویه‌مامه، سهر، ارق : اویقوسزلق آدمی سرسم ایدر .

اویقولق (س. ۱. قوندقده‌کی صیبنك آوجنده بریکن پروز. ۲. قوزینك غیرتلا غنده بولنان ایریجه یزلر .

اوّیکونمَك (فل. متأثر اولمق، درددرون اولمق.

اویلق (یاخود اویلوق. س. بجاغك قالجه‌دن دیزه قدر اولان قسم اعلاسی، فخذ؛ اویلق کمیکی = بوقسمك کمیکی .

اوّیلمَق (فع. فل. چقور واو. یوق اولمق : آغاجك قابوغی اویلمش : یرلر سیلدن اویلمش : قویونك بیلکی یدن اویلور.

اوّیله (س. اویلق فعلی، چقور. لانمه .

اوّیلوم (ص. اویلمش، اویمه‌لی، دایك دشیك .

اوّیله (ک. (« او » اسم اشا. رتیله « یله » ادانمدن مرکب) تشبیه وتمثیل ایچون بعیده اشارته مخصوصدر. (قریب ایچون « بویله » ومتوسطا ایچون « شویله » دینلیر.) او یولده، اوصورتده، اوطرزده، اونك کبی اومثللی، هکذا، چنان : اوّیله آدم؛ اوّیله سویلیك؛ اویله یازمق. || اوّیله ایسه = اوحالده، او تقدیرده. || اویله‌جه = طبق او طرزده. || اوّیله‌یی = اودرلوسی .

اوّیله (یاخود اوّیلن با : اوّگله .

اوّیله‌لِك (س. اوطرز، اوصورت، او یول : او یله‌لکله اولماز؛ او یله‌لکله چوجق تربیه اولنماز .

اوّیماق (س. بر اولوسك منقسم اولدیغی قسملرك بهری، قبیله .

اوّیمَق (مض. اویار. فل. ۱. آرقه‌سندن کیتمك، تابع اولمق، اتباع وامتثال ایتمك، اقتفا، اقتدا ایلمك : نمازده امامه اویمق. ۲. موافقت و مطابقت ایتمك، موافق کلمك، مخالفت ایتمه‌مك : کیمسه‌یه اویماز عجائب بر آدمدر. ۳. مناسبتلی و اویغون اولمق، بکزه‌مك، بربرینی طوتمق : بو خرج بو قماشه اویماز؛ آستاربوزه اویمایدر. ٤. یاقیشمق، کلمك : بو ثواب

بکا اویماز. ٥. قرارلاشمق، متفق علیه اولمق، نتیجه پذیر اولمق: او ایش اویمدی؛ بازارلق اویدی‌می؟ ٦. تام کلمك، موافق اولمق: آناختار کلیده، قپاق تنجره‌یه اویملیدر.

اوّیمَق { مض: اوّیار. فت. ١. قازمق، چقورلاتمق، حفر ایتمك: کوستبك یری اویوب ایچنه کیرر. ٢. قازیتمق، حك ایتمك: مرمری اویوب بر طاقم چیچکلر ویازیلر نقش ایتمش. ٣. بر شیئی مقعر کسوب پارچه چیقارمق: کو ملکك یاقه‌سنی، قولتوغنی اویمق. || کوز اویمق = چیقارمق.

اوّیمه { س. ١. اویمق فعلی. با: اویمق. ٢. تخته وطاش وقماش وسائره اوزرینه حك ویا دلیك دشیك کسمکله اولنان زینت: مرمر اویمه‌سی؛ صچاق اویمه‌لری: اورتینك اطرافنده‌کی اویمه‌لر.

اوّیمه‌جی { س. طوغرامه زینتلرینی یاپان طوغرامه‌جی.

اوّیناتمق { مض: اوینادیر. فت. ١. یرینی دکیشدیرمك، قیملدامق، تحریك ایتمك: دامه بیلن خانغی طاشی اوینادەجغنی بیلیر؛ فدانی یرندن اویناتمازسه‌ك دها چابق بویور. ٢. اویون ایتدیرمك، اویون اوینامغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك: اوکنده شطرنج اوینادەرق سیر ایتمکله تلذذ ایدر. ٣. صیچراتمق، اویونلر ایتدیرمك: آت اویناتمق: آیی، میمون اویناتمق. ٤. خوره تپدیرمك، رقص ایتدیرمك. ٥. تیاتروده بر اویون اجرا ایتدیرمك: بو اقشام فلان تیاترو ده مولیرك فلان اثرینی اوینادەجقلردر. ٦. آلداتمق، اغفال ایتمك، آلدادەرق یورمق: ایکی آیدر بنی اوینادیور. || ایچنه اویناتمق = محو ایتمك: بو پاره‌یی ایچنه اویناتدی.

اوّیناتمه { س. اویناتمق فعلی. با: اویناتمق.

اوّینادلمَق { فج. ١. یری دکیشدلمك، تحریك ایدلمك: دامه‌نك شو طاشی اوینادیله‌جقدر. ٢. صیچرادلمق، اویون ایتمکه سوق اولنمق: بو آت چوق اوینادیلوب یورلمشدر. ٣. (تیاترو اویونی) اجرا ایتدیرلمك: بو کیجه تیاتروده یکی بر اویون اوینادیله‌جقدر. ٤. اغفال ایدلمك، اویالاندیرلمق.

اوّینادلمه { اوّینادلیش. س. اوینادلمق فعلی وطرزی. با: اوینادلمق.

اوّیناش { س. معشوق، دلبر، سوکیلی.

اوّیناشمَق { فش. برلکده اوینامق، برینه طاقیله‌رق اوینامق، ملاعبه ایتمك.

اوّیناشمه { س. برلکده اوینامه، ملاعبه.

اوّیناق { ص. ١. اوینار، متحرك. ٢. ثباتسز، متانتسز، متلون. ٣. شوخ، شیوه‌کار، ناموسی شبهه‌لی. = س. بوغوم، مفصل: اویناق یری = بوغوم یری، مفصل.

اوّیناقلق { س. ١. متحرکلك، اوینار شیئك حالی. ٢. ثباتسزلق، متانتسزلك، تلون. ٣. شوخلق، شیوه‌کارلك، آچیق مشرب.

اوّینامَق { فل. ١. قیملدانمق، حرکت ایتمك: بو طاش یرندن اویناماز، زور اوینار. ٢. صیچرامق، هوپلامق، صاغه صوله آتیله‌رق اویونلر یاپمق: بوطای چوق اوینار. ٣. بوکلمك، قیرلمق، متحرك اولمق: بر آیاغی اویناماز؛ بو ببکك قوللری بجاقلری اوینار. ٤. اکلنجه ایچون اولان اویونلرك بریله مشغول اولمق: بوچوجق بتون کون اوینار. ٥. اویون قبیلندن بوش وفائده‌سز سوسله اوغراشوب وقت غائب ایتمك: نقاش، مارانغوز چوق اوینایور. ٦. خلجانه اوغرامق: یورکم اوینادی. ٧. صارصیلوب یرینی برآز دکیشدیرمك: بو بنا اوینامش: تملینك برطرفی اوینادی. || عقل اوینامق = تجنن ایتمك. || کولوب اوینامق = اظهار سرور ایتمك. = فت. ١. بر اویون اجرا ایتمك، براویونله اوغراشمق: کاغد، طاوله، دامه، شطرنج، بیلاردو، قمار اوینار. ٢. قماره قومق، قمارده غائب ایتمك: پدرندن بولدیغی میراثی کاملاً اوینادی. ٣. تیاتروده اجرا ایتمك: بو اقشام تیاتروده قارمنی اوینایه‌جقلردر.

اوّینامه { اوینامق فعلی. با: اوینامق.

اوّینانلمَق { فج. اویون اجرا اولنمق: بوراده اوینا.

نلماز؛ بواویون بویله‌می اوینا. نیلیر؟

اوینانمق { فج. (اوپون ویا تیاترو اویونی) اجرا اولنمق: طاوله یالکز ایکی کشی آراسنده اوینانیر؛ بواقشام تیاتروده نه اوینانه‌جقدر؟

اوینایش { س. صیچرایوب اوینامق فعل وطرزی: بویله اوینایش بن کورمدم.

اویوتمق { مض: اویودور. فت. ۱. اویقویه یاتیرمق، اویقو کتیرمك، تنویم ایتمك: چوجغی اویوتدك‌می؟ آفیونلی علاجلر آدمی اویودور. ۲. اوصاندیرمق، جان صیقمق: بر طاقم اوزون حکایه‌لرله بنی اویوتدی. ۳. آلداتمق، اغفال ایتمك. ٤. (بر ایشی) طول مدت تأخیر وتعویق ایتمك، سورنجمه‌ده براقمق: بزم ایشی بسبتون اویوتدیلر. ٥. مانیاتیسمه ویا قلوروفورم ایله بر مریضك حسنی ابطال ایدوب بایلتمق: کندیسنی اویوتمقسزین عملیات اجرا ایتدیلر.

اویوتمه { س. اویوتمق فعلی. با: اویوتمق.

اویودیجی { ص. اویقو کتیرن، اویقوویرن، منوم: اویودیجی علاج.

اویور { ص. ۱. اویویان، نائم. ۲. ساکن، راکد، طورغون: اویور صو، اویور ایرماق.

اویوز { س. حیواناته عارض اولان برعلت ساریه‌که پك صیق اوفق چبانلردن عبارت اولوب زیاده قاشینمغی موجب اولور، جرب، کچیك: اویوز اولمق = بوعلته طوتلمق؛ و مج. صبر ایده‌مه‌مك، پك صبرسز اولمق. || اویوز اوتی = کچیك اوتی، برجنس نبات. || آغاج اویوزی = اشجاره عارض اولان برعلت، قراع. = ص. اویوز علتنه طوتلمش، اجرب: اویوز کچی.

اویوشدیرلمق { فج. حسی ابطال ایدیله‌رك طویماز برحاله کتیرلمك، اخدار ایدلمك: آغریان یر برطاقم علاجلر سورمکله اویوشدیریله‌بیلیر.

اویوشدیرمق { فت. حسی ابطال ایده‌رك طویماز برحاله کتیرمك، اخدار ایتمك: آغریان یری بعض روحلر سورمکله برآز اویوشدیردم.

اویوشدیریجی { ص. حسی ابطال ایده‌رك طویماز برحاله کتیرن، مخدر: آفیون اویوشدیریجی علاجلرك بریدر.

اویوشق { یاخود اویوشیق. ص. حسی ابطال ایدلمکله طویماز برحاله کلمش، مخدور: آیاغم اویوشقدر؛ فلجدن بریانی اویوشق حالنده قالمشدر. || مج. تنبل، بطیء.

اویوشقلق { یا اویوشیقلق. س. حسك ابطال اولنمسیله طویماز برحالده بولنمه، حسزلك حالی، خدر، اخدار: آیاغنده اویوشقلق واردر. || مج. تنبللك، بطائت، رخاوت.

اویوشمق { فل. [«اویومق» دن اولوب «اویمق» دن اولان «اویشمق» فعلندن تفریقی اقتضا ایدر.] حسی ابطال اولنمق، طویماز اولمق، قارینجه‌لنمك: آیاغم اویوشدی. || مج. تنبللك ورخاوته دوچار اولمق: اویوشوب قالدم.

اویوشمه { س. اویوشمق فعلی، خدر، اخدار. [«انحذار» اولماز، «تحذر»ك ده معناسی بشقه‌در.]

اویوشوق { اویوشوقلق. یاخود:

اویوشیق { اویوشیقلق با: اویوشق، اویوشقلق.

اویوغمق { فل. تق. ۱. (صو) طورمق، راکد اولمق. ۲. (سوت) طوروب قویولاشمق، یوغورت اولمق.

اویوق { ص. [«اویمق» دن] ایچی اویلمش، قوف: اویوق یر، آغاج. = س. ۱. اویلمش محل، قوف یر، این، مغاره. ۲. دیش ومیوه‌وسائره قوغوغی.

اویوق { یاخود اویوك س. [اصلی: واومقبوضه ایله «اویمق» دن «اویوق» اولسه کرکدر.] ۱. بوستان قورقولغی. ۲. یاپمه تپه، تومسك.

اویوقلاتمق { فت. ایچنی اویوب قوف ایتمك، اویوق حالنه کتیرمك.

اویوقلامق { فل. [اصلی: اویقولامق اولسه

کرکدر.] ایمیزغانمق، پینکله‌مك: آیاقده اویوقلایوب طوریور.

اوّیوقلانمق { فط. ایچی اویلمق، اویوق وقوف اولمق: آغاج اویوقلاندی.

اوّیوك { س. با: اوّیوق.

اوّیولغامَق { فت. ۱. دیکیشله لباده کبی یول یول ایتمك. ۲. موقت وسگرك دیکمك، ایلیشدیرمك.

اوّیولغه { س. پارچه‌لری طوتدیرمق ایچون موقت وسگرك دیکیش.

اوّیولغه‌لامَق { فت. موقت و سگرك دیکیشله پارچه‌لری طوتدیرمق. = فل. ییلان کبی طالغه‌لانه‌رق حرکت ایتمك.

اوّیوم { س. ۱. اویمق فعلی وطرزی، اویمه. ۲. اویلمش، حفر وحك اولنمش یر. || کوز اویومی = کوزك خانه‌سی، چشمخانه. = د. مکرر اوله‌رق مبالغه بیان ایدر: اویوم اویوم اویمق = چوق وهر طرفنی اویمق.

اویومَق { مض: اویور. فل. اویقویه وارمق، اویقوده اولمق: چوجق اویودی: سز کلدیککزده بن اویویوردم. || مج. ۱. غافل اولمق، خواب غفلتده بولنمق: هرکس ایلریلیور بز اویویورز. ۲. (ایش) کری قالمق، تأخیر اولنمق، عوق وتأخیره دوشمك.

اوّیوملامَق { فل. (آغاج) یرلشمك، کوك صالمق، طوتمق.

اویومه { س. اویومق فعلی. با: اویومق.

اوّیون { س. [«اویمق» دن] ۱. اکلنمك ووقت کچیرمك ایچون بتون وجودله ویا خود ال ایله متعدد آرقداشلر بیننده اجرا اولنان شیٔ‌که چوجقلره وبیوکلره مخصوص اوله‌رق انواعی حسابسزدر، لعب، بازی، لهو، لابه: اویون اوینامق. ۲. یکن قزانمق اوزره آقچه قونیله‌رق اوینانیلان اویون، قمار: ماملکنی اویونده یدی، اویونه ویردی. ۳. رقاص وجانباز کبی آدملرك خلقی اکلندیرمك ویا اجرای هنر ایتمك اوزره برمحل مخصوصده ایتدکلری اجرا آت: بو کیجه اویون وار: اویونه کیتدیلر. ٤. حیله، خدعه، اوسته‌لقلی آلداتمه، دولاب. ٥. تیاتروده اجرا اولنمغه مخصوص آجیقلی ویا کولنج حکایه وبونی حاوی کتاب. [بوکا اویون اطلاق آنجق اورته اویوننه قیاس ایدلمسنه مبنیدر.] || اویون آلمق = قمارده قزانمق. || اویون ابه‌سی = پیشقدم، اویونك باشی. || اویون ایتمك، یاپمق = حیله وخدعه یاپمق، طولاب چویرمك. || اویون چیقارمق = براویون دوشونوب میدانه قومق. || اورته اویونی = اسکیدن قالمه قبا وناقص مضحکه اویونی‌که میدانده واورته‌ده اوینانیلوب سیرجیلر اطرافنده اوتورورلر. || قلیج اویونی = قلیج تعلیمی. || کاغد اویونی اسقامبیل کاغدیله اوینانیلان اویون وقمارلرك انواعی.

اوّیونباز { ص. [تر. «اویون» ایله فا. «بازیدن» فعلندن مرکب غلط تعبیردر.] صچرایوب اوینایان ویالتاقلانان (یاوری حیوان): اویونباز کدی. || مج. حیله وخدعه یاپان، دوباره‌جی.

اوّیونجاق { یا اوّیونجق. س. ۱. چوجقلرك اکلنوب اوینامسیچون یاپلمش تحف شیٔ: چوجق اویونجاغی. ۲. اهمیتسز ولزومسز شیٔ، مالا یعنی: بویله اویونجاقلرله اوغراشماملی. ۳. پك قولای واصلا دوشونمکسزین ویورلمقسزین یاپیلان ایش: او بنم ایچون اویونجاقدر. ٤. هر کسك اکلنجه‌سنه مبنی علیه اولان آدم، کولنج، مسخره، ملعبه: بن سنك اویونجاغك می‌یم؟

اوّیونجاقجی { س. چوجقلر ایچون اویونجاقلر یاپان وصاتان آدم.

اوّیونجی { س. ص. ۱. اویون اوینایان آدم. ۲. قمارباز. ۳. تیاترو آقتور وآقتریسی. ٤. جانباز، رقاص، مغنی وسائر بوکبی خلقی اکلندیرمکه مخصوص لعبیاتی اجرا ایدن ارکك ویا قیز. ٥. دولاب چویریجی؛ حیله‌باز، محتال.

اویوندی { ص. اویور کبی طوران، مسکین، تنبل.

اویونمَق { فج. اویقویه وارلمق: بوراده اویونماز؛ بو وقته دك اویونورمی؟

اه { حد. [«آی» دن مخفف اولوب تکلمده قوللانیلیر.] با: آی.

اه { الله لفظ جلالنه بدل یازیلوب، « الله » اوقونور.

اَهالی { سذ. جم. عر. (فد : « اهل » لسانندن بشقه محلده قوللانیلیر.) ۱. برمملکتك یرلیری، برمملکتده اوتورانلر، سکنه : آناطولی، روم ایلی، استانبول اهالیسی. ۲. خلق، عموم، ناس : اهالینك سهولتی ایچون ؛ اهالینك راحتی دوشو. نملی. « اهل » ماده‌سنه‌ده با.

اِهانَت { سث. عر. (« هون »دن مصد. افعال)۱. بغیرحق تحقیر واستخفاف ایتمه، حقسزلق، ۲ خیانت.

اِهتِداء { سذ. عر. (« هدایت »دن مصد. افتعال) ۱. طوغری یوله کیرمه، رشدوهدا. یته نائل اوله. ۲. دین اسلامی قبول ایتمه، مسلمان اوله : آفریقای وسطیده اقوام زنجیه کل یوم طوبدن اهتدا ایدیورلر.

اِهتِزاز { سذ. عر. جم : اهتزازات. (« هز » دن مصد. افتعال)۱. خفیف صورتده دیترمه، اویناديلان برتلك بر وقت دیترمه‌سی کبی حرکت، لرزه، رعشه. ۲. ص. هوانك سسدن طالغه‌لنوب نقل صدایه واسطه اولمسی. (فر. Vibration).

اِهتِزازی { صف. عر. ث : اهتزازیه. ص. اهتزاز دینلن خفیف دیترمکه وطالغه لانمه منسوب ومتعلق : حرکت اهتزازیه.

اِهتِمام { سذ. عر. جم : اهتمامات. (« هم »دن مصد افتعال) زیاده دقتله چالیشمه، اهمیتلی سعی وغیرت : بوایشه کمال اهتمامله تشبث ایدەلم؛ بذل اهتمام ایتمك.

اِهداء { سذ. عر. (« هدیه » دن مصد. افعال) هدیه ویرمه، هدیه کوندرمه : بزه مدینهٔ منوره‌دن خرما اهدا ایتدی.

اَهرام { سذ. جم. عر: فد. هرم. با : هرم.

اَهرِیمَن { یاخود اهرمن. سر. فا. زردشت دینده تابع اولان اسکی ایرانیلر اعتقادنده ثنائیتی تشکیل ایدن ایکی قوتك بری، که شر وظلمت منبعی ایدی. دیکری که خیر ونور منبعی ایدی. ایزد دینلیردی. بعدالاسلام ایزد اسمی جناب حقه واهریمن شیطانه ویرلدی.

اَهل { صف. عر. (فد. وجم. کبی قوللانیلیر.) ۱. صاحب، مالك، متصرف : اهل ثروت. اهل هنر، اهل ناموس، اهل وقوف. ۲. ساکن، متمکن : اهل قریه، اهل جنت. ۳. مقتدر، بحرکلی، ارباب : بوایشك اهلیدر، بو مأموریت ایچون اهل برآدم آرامالی. = س. زوجیندن بحری، قاری، قوجه : اهلیله خوش کچنمك؛ اهل وعیال = عائله، فامیلیا، چولق چوجق. || اهل الله = ولی، اولیاء || اهل بیت = خانه خلق، عائله؛ خاندان، سلاله؛ اهل بیت نبی وساده‌جه اهل بیت = فاطمة الزهرا (رضی الله عنها) افندمز حضرتلریله زوجلری واولاد کرامی، اولاد رسول الله (صلعم) : محب اهل بیت. || اهل حال = وجد وحال صاحبی. || اهل خبره = بر ایش حقنده معلومات ووقوف صاحبی اولان، بعض خصوصاتك تحقیق وحلیچون ارباب وقوفدن متشکل هیئت مخصوصه. || اهل دل = صاحب دل، عارف بالله. || اهل دنیا = دنیا آدمی، دنیا ایشلریله مشغول آدم. || اهل سنت = حضرت فخر کائنات افندمزله اصحاب کرامنه عمل و اعتقاده اقتدا ایدنلر. || اهل طریق = برطریقته منسوب، سالك. || اهل قبله = مسلمان. || اهل کتاب = کتب منزله‌دن بریسنه اینانانلر، مسلمانلر، خرستیانلرله یهودیلر. || اهل وقوف = ایشدن خبرومعلوماتی اولان، کارآشنا.

اِهلاك { سذ. عر. (« هلاك »دن مصد. افعال) محو ونابود وصرف ایتمه : مامللکتی، بیکارجه حیواناتی اهلاك ایتدی.

اَهلی { صف. عر. ث : اهلیه. (سمن. آلیشیق، مونس، یباینمك غیری : اهلی حیوان، حیوانات اهلیه.

اَهلِیَّت { سث. عر. (« اهل » ایله ادات مصدریتدن مرکب) اقتدار، لیاقت، استحقاق : اهلیتی مسلمدر: اصحاب اهلیتدندر.

اَهَمّ { صف. عر. (« مهم » دن ستف.) دها اهمیتلی، دها مهم، زیاده اعتنایه شایان : اهم امور؛ تقدیم الاهم علی المهم = اك اهمیتلی اولان ایشك عادتا مهملره ترجیحی.

اِهمال { سذ. عر. (« هل » دن مصد افعال) اهمیت ویرمه.

مه. وظیفه یی اجرا ایتمه‌مه، مسا. محه: وظیفه سنی اهمال ایدن مسئول اولور.

اِهمالجی { ص. ایشنه دقت ایتمین، مساهله‌جی. دقتسز.

اَهَمّیّت { سث. عر. (« اهم » اسم تفضیله ادات مصدریت الحاقیله متشکل لغت مولده‌در. تکلمده ها ساکن وميم شده‌سز تلفظ اولنور.) مهملك. آغرلق. دکرلیلك. شایان دقت اولمه. دقت واهتمام: ایشه اهمیت ویرمك. نظر اهمیته آلمق. مسئله‌نك اهمیته بناءً.

اَهَمّیّتسِز { ص. غیر مهم. دکری اولمیان. نظر اعتباره آلنمه شایان اولمیان. خفیف. عادی: اهمیتسز ایش. اهمیتسز خسته‌لق.

اَهَمّیّتلی { ص. مهم. دکرلی. آغر، نظر اعتباره آلنمه شایان: اهمیتلی مسئله. اهمیتلی خسته‌لق.

اَهواء { سذ. جـ. عر. فد: هواء. با: هواء.

اَهوال { سذ. جـ. عر. فـد: هول. با: هول.

اَهوَن { ص. عر. ۱. دها خفیف، دها ضررسز: اهون شر ویا اهون شرین = ایکی فنالغك الك خفیفی. ۲. دها وپك اوجوز: اهون فیأته صاتیلیور: بونی اهون آلشسکز.

اَهوَنلِك { سـ. و:

اَهوَنِیّت { سث. عر. اوجوز. لق.

اَی { حد. ۱. ندایه یعنی چاغر. مغه یارار: ای دوستم؛ ای بنم یار عزیزم: ای اللهم! (فارسی ایله مشترك ایسه‌ده، فارسیده همزه‌سی مکسوردر.) ۲. ایجاب اداتیدر، اوت، پکی، اولور. (بومعنا ایله آه تلفظ اولنور.) ۳. ندایه جواب ایچون قوللانیلیر. افندم. نه وار: چاغردم، ای، دیدی. ٤. سؤال واستجواب ایچون قوللانیلیر: ای، صکره؟ ای، سویله باقهلم. ٥. تصدیق اداتیدر: ای، اورایسی اویله. ٦. صبرسزلقله اکتفایی آمردر: ای، جانم، الویرر: ای، آرتق چوق اولدی. ۷. هی، یاهو: ای! کیمدر او؟

اِی { با: ایگ.

اَیا { حد. فا. عر. ای، هی: ایا شاه خوبان.

اِیاب { سذ. عر. کری دونمه. کلمه: ایاب وذهاب = کیدوب کلمه.

اَیادی { وایدی. سذ. جـ. عر. فد: ید. با: ید.

اَیاغ { سـ. فا. (تر. « آیاق » دن) آیاقلی قدح. پیاله. عر.

اَیالَت { سث. عر. جـ: ایالات. بر والینك تحت اداره سنده بولنان مملکت، بردولت اولمك. سنك برنجی درجه منقسم اولدیغی اقسامك بری: (ممالك عثمانیه‌ده ولایت اصولنك قبولندن بری بواسم متروك حکمنه کچوب. الیوم ممالك اجنبیه وولایات ممتازه حقنده مستعملدر.) فرانسه برطاقم کوچك ایالاته منقسمدر.

اَیّام { سذ. جـ. عر. فد: یوم. با: یوم. = فد. کچی. ۱. زمان. هنکام. دور: او ایامده. اونك ایامنده. ۲. نفوذ، اقتدار: ایام بولدی: ثمدی اونك ایامیدر. ۳. کچیه مساعد روز. کار: کمی ایام بولدی: ایام اوله! (زبانزدی: هیامولة) کیجیلرك دمیری آلیرکن سویلدکاری پر سنکدر.

ایبلیق { سـ. (زبانزدی ایتلیق) ارکك پلیجك اخته‌سی.

ایلیك { سـ. خروسك باشنده‌کی قیرمزی لحم زائد، خروس طاراغی. || خروس ایلیکی = بر نوع قیرمزی چیچك.

ایلیك { سـ. چاوش قوشی، هدهد.

اَیپ { سـ. (یای مجهوله ایله آپ اوقونور.) ۱. خاطر، فکر، ذهن، یاد. ۲. صایغی، اعتبار، ملاحظه. مر.

ایپ { سـ. باشلیجه باغلامغه یارایان اوزون و قالینجه بوکمه شیء که اکثریا قینابدن اولور، حبل، رسن، ریسمان: چامشیر ایپی، قوغه‌نك ایپی، دها قالینه اورغان وبیتون قالینه خلاط، ایپدن اینجه‌سنه ده سیجیم دینیر. || ایپ اوجی = وسیله، سبب، سر رشته: ایپ اوجی ویرمك = سببیت ویرمك. || ایپه اون سرمك = بهانه. || ایپنه باصیلان = سرسم. || ایپ پاره‌سی ویرمك = دفع بلا ایتمك. || ایپه چکمك = صلب ایتمك. || ایپدن قوشاق = صوك درجه ده فقر وضرورت. ||

ایپه دیزمك = تنظیم ایتمك. || ایپی ستوریمك = جزاسنی آرامق، مستحق جزا اولمق. || ایپ قاچقینی = واجب الصلب، آصیله. جق آدم. || ایپدن قازیقدن قورتلمش = جنایات مکرره صاحبی. || ایپله قویه ایتلز = اعتماده غیر شایان، سوزینه کوکنلز. || ایپنی قیرمش = آزغین.

ایپسز { ص. ۱. ایپی اولمیان: ایپسز قوغه. ۲. هر رابطه‌دن بری، هیچ بر قیده مقید اولمیان، چاپقین، کلخان بکی: ایپسز صاپسز = سرسری، مجهول الاحوال، اپاق طاقمی. (بونك اصلی یاء مجهوله ایله یعنی صایغی وملاحظه دیمك اولان « ایپ » دندر.)

ایپسید { با: ایسید.

ایپك { س. طود یاپراغیله بسلنن معروف بر بوجك یاپدیغی پك اینجه و یومشاق تللر که ذی قیمت اقمشه وابریشیم اعمالنه یارار، حریر، قز. || ایپك بوجکی = ایپکی یاپان بوجك که ابتدا قورت وبعده کلبك حالنده اولور. || ایپك بوجکی تخمی = بو بوجکك یمورطه‌سی. || ایپك چیچکی = هر رنکده چیچك آچار سمیز اوت نوعندن بر نبات. || ایپك قوزه‌سی = دها چکلمه‌مش و بوجکك یاپدیغی کی قوزه‌سنه صاریلی بولنان ایپك. || خام ایپك = قاینامامش وبیاضلا دلامامش ایپك. = ص. ۱. ایپکدن معمول: ایپك قماش، ایپك منديل. ۲. ایپك کبی یومشاق وپارلاق: ایپك صاچلر.

ایپکجی { س. ایپك یتیشدیرن و یا صاتان آدم.

ایپکخانه { س. (تر. ایپك ـ فا. خانه. ـ خانه لفظنك ترجمه اسملرله بالترکب تشکیل ایتدیکی اسماء مرکبه پك چوق اولدیغندن، بازنخانه وایپکخانه کبی اسملره غلط نظریله باقمامليز.) ایپك یتیشدیریلوب تصفیه واستحضار اولندیغی محل، ایپك فابریقه‌سی.

ایپکلی { ص. ایپکله یاپلمش، ایپکدن معمول، ایپکله قاریشیق: ایپکلی قماش.

ایپلمك { یا. ایپله‌مك. فد. ایپ صارمق. ایپله باغلامق.

ایپلمك { یا ایپله‌مك. فد. (یاء مجهوله اولوب همزه مفتوح اوقونمق اقتضا ایدر کن، رسن دیمك اولان «ایپ» دن مشتق ظنیله همزهٔ مکسوره ایله زبانزد در.) ۱. تخطر و تذکر ایتمك، یاده کتیرمك. خاطرلامق. ۲. صایمق، اعتبار ایتمك. اهمیت ویرمه‌مك.

ایپلیك { یاخود ایپلك. س. دیکمکه و منسوجات نسجنه یارایان پاموق، کتان، یوك، ایپك وساژه تلی، حیط. رشته: کتان ایپلیکی، پنبوق ایپلیکی، یوك ایپلیکی (و غلطی یوك ایپکی). ـ اکثریا ایپك مقابلی اولهرق پنبوق ایپلیکنه اطلاق اولنور: ایپلیك آلاجه‌سی. || ایپلیك ایپلیك = تل تل، الیاف حالنده. || ایپلیکی بازاره چیقمق = رسوای ومبتذل اولمق. || ایپلیك پینیری = تل تل پر جنس پنیر. || ایکنه ایپلیك = پك ضعیف وقوری. || ایکنه دن ایپلیکه = کافهٔ تفرعات وتماتیله. || پنبوق ایپلیکیله باغلامق = موقتاً بر چاره بولمق.

ایپلیکجك { س. رشته علتی، دودیمانی.

ایپلیکخانه { س. ایپلیك بوکیان محل، ایپلیك فابریقه‌سی. (قدیمده کورکه محکوم اولانلرك قولندقلری حبس که اورادهخلاط یاپارلر ایدی.)

ایپلیکلنمك { فل. (قماش) تل تل طاغلمق، ایپلیکاری میدانه چیقمق، بوزلمق، دیدملك.

ایت { س. کوپك، کلب، سك. || مج. دکرسز واخلاقسز آدم: اینك بری. || ایت الی = آتك ایچری باصان حافری. || ایت اوزومی = فصیله‌ٔ بادنجان نبه‌دن بر نبات، عنب الذئب. || ایت بورنی = نسرین تخمی، پیانی کل تخمی. || ایت خیاری = ابوجهل قاریوزی. || ایت درنکی = خارلدیسی کورلدیسی چوق او. لان مجمع حشرات. || ایت دیر. سکی = آرپه‌جق. || ایت سوریسی = خنذله جمعیتی. || ایت بوغان = آجی چیکدم. || ایت نشانی = آتك آیاغنده نامقبول بر نشان. || ایت یاتاغی = ناپکارلر مجمعی. || ایت یلی = اسکی ترك تقویمنده بر دائره تشکیل ایدن سنه‌لرك اون برنجیسی. || یابانك ایتی = ادبسز آدم.

ایتام { سند. ج. عر. فد: یتیم. با: یتیم.

ایتدیرمك { فد. بالواسطه ایتمك، ایتمكه سوق و اجبار ویا مساعده ایتمك: غاوغا ایتدیرمك، حفر ایتدیرمك.

ایتدیرمك { فد. بالواسطه ایتمك، قاقمق، ایلری یه سوردیرمك: بو تخته پرده یی بر آز ایلری یه ایتدیرملی.

ایتشمك { فشد. ۱. بربرینی ایتمك، قاقمق، بربرینی قاقه رق اوینا شمق وکورشمك: ایتشمکدن ایش کورمکه وقتلری یوقدر. ۲. بوغشمق، غاوغا ایتمك: ایتشوب خرلاشیورلر.

ایتشمه { سد. ایتشمك فعلی. با: ایتشمك.

ایتکال { سند. عر. [«اکل»دن مصد. افتعال] ط. خه. آشیمه، اویله.

ایتلاف { سند. عر. [«الفت»دن مصد. افتعال] ۱. کوریشمه، الفت. انسیت. ۲. موافقت. [لسان سیاسیده Entente لفظ فرانسویسی مقامنده استعمال ایدلمکه باشلامشدر: فلان مسئله حقنده بین الدول حصوله کلن ائتلاف.]

ایتلك { سد. کوپکلك، نابکارلق، سوء اخلاق.

ایتلك { فحش. ۱. قاقلق، ایلری یه سورملك: غلبه لکدن ایتله ایتله آز قالدی نردباندن دوشیوردی. ۲. زورلانمق، اجبار ایدلمك، زورله سوق اولنمق: آنجق ایتلکله ایش کورور.

ایتمك { مضـ: ایدر. فد. ۱. ایلمك، یاپمق، قیلمق، فعله کتیرمك: بالواسطه ایتمك، فنالق ایتمك. ۲. ایشلمك، یاپمق، اعمال ایتمك: تیلکی پوستندن کورك ایدرلر: بنسانك اوستنی قبه ایتملی. [بومعنا ایله استانبولجه مر.] ۳. بر فعل و حرکتده بولنمق، عمل ایتمك: ادبسز ایتدیکنی بولور: ایتمه دیدم سکا دیکله مدك: بو آدمله نصل ایده جکز؟ او ایشی نصل ایتدیکز؟ ٤. حاصل ایتمك، طوتمق، وارمق: ایکی دفعه ایکی درت ایدر: اوچ دفعه بش نه ایدر؟ چفتلکك بش سنه لك واردانی چوق پاره ایدر. ٥. دکمك، قیمتنده اولمق: بو طای نه ایدر؟ اللی لیرا ایدر. — مصادر عربیه یه الحاق ایده رك، مصدرك بناسنه کوره، متعدی یا لازم ویا مطاوعت بنالی افعال مرکبه تشکیل ایدر: جلب ایتمك، دخول ایتمك، انعکاس ایتمك کبی. — مکرر متعدیسی «ایتدیرمك» و مجهولی «ایدلمك»، «ایتدیرلمك» دخی بویله قوللانیلیر. «اولمق»، «اولنمق» محل استعمالی آیریدر. با: اولمق، اولنمق. || آتش ایتمك = سلاح بوشاتمق. || آلت اوست ایتمك = چوق قاریشدیرمق. || اش ایتمك = چفت یاپمق. || امور ایتمك = اهمیت ویرمك، وظیفه ایدنمك. || بایرام ایتمك = بایراملاشمق، بایرام تبریکی مقامنده اوپشمك ویا مصافحه ایتمك. || بر ایتمك = برلشدیرمك، توحید ایتمك. || بازارلق ایتمك = صاتیلوب آلنمه جق بر شیئك بهاسنی قرارلاشدیرمق ایچون مذاکره ایتمك. || چهره ایتمك = یوز ویرمه مك، عبوس طورمق. || خیر ایتمك = خیری کورملك، ایشه یارامق. || سوز ایتمك = قوللشمك، بالمذاکره قرار لاشدیرمق. || سوز بر ایتمك = موافقت، اتفاق ایتمك. || یوق ایتمك = محو ایتمك.

ایتمك { مضـ: ایتر. فد. ۱. ایلریه سورمك، دورتمك، قاقمق، دفع ایتمك: ایتوب آز قالدی نردباندن دوشوریوردی. ۲. زورلامق، سوق واجبار ایتمك، متصل امر ایتمك: ایتمکله ایش کورور.

ایتمك { فد. [صحیحی «آیتمق»] دیمك، سویلمك. مر.

ایتمه { سـ. ایتمك فعلی. با: ایتمك.

ایتمه { سـ. ایتمك فعلی. با: ایتمك.

ایتی { ص. [ودها طوغریسی: «ایتیك» یاخود «ایگتی»] کسکین، پران، قاطع، صارم: ایتی قلیچ، بیچاق. || مج. سرت، آجی: ایتی آدم، ایتی سوز. مر.

ایتیش { سـ. ایتمك ودورتمك فعلی و طرزی: بر ایتیش ایتدیکه آز قالدی دو. شیوردم.

ایتیك { ص. با: ایتی.

ایتیلمك { یا ایتیله مك. فل. [کسکینلشمك، سرتلشمك.

ایتیمك { فل. ۱. کسکین اولمق. ۲. سرت اولمق، دیك کلمك.

ایثار { سذ. عر. [«اثر» دن مص. افعال] ۱. اکرام، اعزاز. ۲. اختیار، انتخاب. [متداول لغت کتابلرمزده بذل سخاوتکارانه معناسی ویریلیورسه‌ده، عربیده بویله بر معناسی اولدیغنه دسترس اوله‌مدق.]

ایجاب { سذ. عر. ج: ایجابات. [«وجوب» دن مص. افعال] ۱. اقتضا ایتدیرمه، موجب وسبب اوله: یاغمورلرك کثرتی اکینلرك کثرتنی ایجاب ایدیور. ۲. اقتضا ایتمه، لازم کلمه: بزم اوراده بولنمقلغمز ایجاب ایدیور. [بو ایکنجی معنا یعنی لازم کبی استعمالی عربیده اولمیوب، غلط اوله‌رق لسانمزه مخصوصدر. بو مقامده اقتضا استعمالی دها مناسبدر.] ایجابات زمانه دندر = زمانك اقتضا ایتدیردیکی شیئلردندر. ح. انشای تصرف ایچون ابتدا سویلنن سوز.

ایجاد { سذ. عر. [«وجود» دن مص. افعال] وجوده کتیرمه، یوقدن وار ایتمه، بولمه، کشف، اختراع: طباعتك ایجادی: یکی ایجاد = یکی چیقمش شیء، اختراع جدید. || مج. ایجاد ایتمك = اولمامش شیئی اولمش کبی کوسترمك، یالان قورمق. || ایجاد کرده = ایجاد اولنمش: واپور استفنسونك ایجاد کرده‌سیدر.

ایجار { سذ. عر. [«اجر» دن مص. افعال] کرایه‌ویرمه: اوی ایجار ایتمك.

ایجاز { سذ. عر. ر. سوزی قیصه کسمه، اختصار، اطناب ضدی: ایجاز طریقیله افادهٔ مرام ایتمك: ایجاز مخل = افادهٔ مرامه نقصان کتیره‌جك درجه وصورتده اختصار. مقابلی: اطناب ممل.

ایجاع { سذ. عر. [«وجع» دن مص. افعال] آغریتمه. ژ.

ایچ { س. ۱. هرشیئك ایچریسی، داخل، جوف، درون: اوك، مغاره‌نك، صندیغك ایچی. ۲. برشیئك اورته‌سنده‌کی قسمی، مغز، لب، کوبك: جوز، بادم ایچی، اتمك ایچی. ۳. قارن، معده، باغر، بطن: ایچم بایلیور؛ ایچم صانجیور: ایچ آغریسی. ٤. قلب، ضمیر، وجدان: ایچم قبول ایتمیور: ایچمه طوغدی: ایچی صیقیلیور. ٥. حرم دائره‌سی: ایچ آغاسی. مر. ٦. برشیئك داخلی وکیزلی یعنی کورینمز جهتی، باطن، ظاهر مقابلی: انسانك ایچی طیشی بر اولملی. || ایچ بایلق = آجلقدن بایغینلق کلمك. || ایچ بولانمق = یورك بولانمق. || ایچ آلمامق = ییه‌مه‌مك، معده قبول ایتمامك. || ایچه صیغدیره‌مامق = حوصله‌سی آلمامق، قبول ایده‌مه‌مك. || ایچی ایچنه صیغمامق = سکون بوله‌مامق. || ایچ باغلامق = میوه‌نك داخلده‌کی ینه‌جك یری حصوله کلمك: بو بادم هنوز ایچ باغلامامش. || ایچ سورمك = اسهال اولمق. || ایچ چکمك = آه ایتمك، تأوه ایتمك. || ایچ صیقلمق = جان صیقلمق. || ایچه طوغمق = الهام اولنمش کبی خاطره کلمك. || قاؤن ایچی = ترنجی‌یه مائل قویوصاری. || ایچ یاغی = باغرصاقلری قابلایان یاغ چنبری. — ایچه، ایچده، ایچدن، ایچنه، ایچنده، ایچندن کبی حروف الصاقله برابر ظرفیت معناسنی بیان ایدر. || ایچده = ۱. اورته‌ده: اون سنه امریقالیلرك ایچنده یاشادم. ۲. میاننده: ایچمزده کوتی آدم یوقدر. ۳. ظرفنده: یکرمی کون ایچنده صرف اوکرندی. || ایچندن = اورته‌سندن: چایرك ایچندن کچدی. || ایچ ایچه = ایچریدن دها ایچری، بری دیکری ایچنده: ایچ ایچه اوطه‌لری واردی.

ایچ { ص. ایچریده‌کی، داخلی، درونی: ایچ قپو، ایچ قپوق. || ایچ کوکی = قاین پدرینك اوینه آلنان داماد. || ایچ قلعه = بر قلعه‌نك ایچنده بولنان دها کوچکی، نارین، بالاحصار. || ایچ یوز = بر شیئك حقیقتی. || ایچ کوملکی = تنه کیلن کوملك. || ایچ طونی = پانتالون آلتنه کیلن طون.

ایچرمك { یا ایچورمك. با: ایچیرمك.

ایچرو { با: ایچری.

ایچره { س. ایچ طرف، داخل، درون، طشره مقابلی: ایچره‌سی طشره‌سی بردر. = ظ. ایچنده، داخلنده، ظرفنده: مملکت ایچره، زمانه ایچره.

ایچری { باخود ایچروز. ظم. داخلده، داخله، درونده. درونه : ایچری کل: ایچری اوعور: قبودن ایچری کیردی. = ص. ایچریده‌کی، داخلی، درونی : ایچری داثره = ایچ داثره. = س. ۱. ایچ طرف، داخل، درون : بواوك ایچریسی طیشنا ـ ریسندن کوزلدر. ۲. ایچ. یو. رك، معده : ایچریم آلمیور. — حروف الصاقله ظرفیت معناسنی آلیر : ایچریده، ایچری یه، ایچریدن.

ایچقی { س. مارانغوز آلاتندن پرآلت.

ایچقیرمق { با : هیچقیرمق.

ایچکی { س. (« ایچمك » دن) مسکرات نوعندن اولهرق ایچیلن شی. عشرت : ایچکی یه دوشکون = عشرته مبتلا؛ ایچکی کوکنی خراب ایتمش.

ایچکیل { و :

ایچکین { ص. ایچری یه متعلق، داخلی، درونی.

ایچلك { ص. ایچه وایچری یه مخصوص وعائد، داخلی.

ایچلمك { فع. ۱. (مایع برشی) یوتمق، آغزدن معده‌یه ادخال اولنمق، شرب ایدلمك : صو ایچیلیر. ۲. عشرت اولنمق، مسکرات شرب ایدلمك : کوندو. زین ایچیلیرمی؟

ایچلی { ص. ۱. ایچی طولو : ایچلی فندق. ۲. چابق متأثر اولور، یورکی یوقه. ۳. کین صاقلار، کیندار. || ایچلی طبشلی = تکلیفسز، لاابالی.

ایچمك { مص : ایچر. فد. « ایچ ». دن) ۱. (مایع بر شیئی) آغزدن ایچری یه چکمك، شرب، نوش ایتمك : صو ایچمك. ۲. (مفعولی محذوف اولهرق) مسکرات ایچمك، عشرت ایتمك : چوق ایچر: ایچمکدن جکرلری خراب اولمش. ۳. توتون وتنباکو یاقوب دو. ماتی چکمك : توتون. سیغاره، چبوق، ناركله ایچر. ٤. جذب وبلع ایتمك، چکوب یوتمق : طوپراق اودرجه‌ده قورتمشیدی که اوقدر یاغمورك صونی چابو. جاذق ایچدی. || آند ایچمك = یمین. قسم ایتمك. (اسکی تعبیر.) || قانی ایچمك = اجرای کین ایدوب انتقام آلمق. || یبوب ایچمك = عیش ونوش ایتمك.

ایچمه { س. ایچمك فعلی، شرب، نوش.

ایچون مك { با : ایچیرمك.

ایچون { باخود ایچین. حج. ۱. علت وغایه بیان ایدر، لاجل، برای : سزی کورمك ایچون کلدم = کورمکه: هرکس چکمك ایچون چالیشیر. ۲. سببیت بیان ایدر : خسته اولدیغیچون (اولدیغی ایچون) کله‌مدی = اولدیغندن، اولدیغی سببدن: اونك ایچون اغلایور = اوندن طولایی، اوسببدن. ۳. لهنده، اوغورنده، یولنده : هرکس اولادیچون یوریلیورم : اونك ایچون جیاتی تهلکه‌یه قودی. ٤. قسم بیان ایدر : الله‌ایچون؛ اولادکزك باشی ایچون. || نیچون (نه ایچون) = نه‌مقصدله: نیچون کلدیکز؟ نه‌سببدن، نه‌دن؛ نیچون اوتورمیورسکز؟ || بو. تك ایچون = بناءً علیه؛ بو سببدن طولایی. [اکثر حروف الصاق کبی، بودخی ضمائرك مضاف الیهی واسملرك مجردیله امتزاج ایدر : احمد ایچون، فاردانم ایچون، بم ایچون، سنك ایچون، اونك ایچون. سزك ایچون. یالکز ضمیر غائبك جمعی مستثنا اولوب : اونلر ایچون دینلیر.]

ایچیرمك { فد. ۱. ایچمکه سوق واجبار ویامساعده ایتمك، اشراب ایتمك : حیوانه صو ایچیرمك؛ خسته‌یه علاج ایچیرمك. ۲. مسکراتدن برشیء ویروب شرخوش ایتمك : چوق ایچیروب بیچاره‌یی خسته‌ایتمشلر. ۳. جذب وبلع ایتدیرمك. سیندیرمك : بویاغدن آغریان یره سوروب اوغلایه‌رق ایچیرملی. || توقات ایچیرمك = توقات اورمق.

ایچیش { س. ایچمك فعلی وطرزی : بونصل ایچیش؟

ایچیم { س. ۱. ایچمه، ایچیش. ۲. ایچیلن شیئك لذتی : بوشرابك ایچیمی آغر. ۳. بر دفعه‌ده ایچیلن مقدار، جرعه : برایچیم صو.

ایچیملی { ص. ۱. شویله ویا بویله طعملی : کوزل ایچیملی، آغر ایچیملی. ۲. لذتلی. لذیذ: ایچیملی شروب، توتون.

ایچین { با : ایچون.

ایخ { حد. ۱. دوه‌یی چوکرتمك ایچون قوللانیلیر صوتدر. ۲. خیزلی نفس ویرمکی تصویر ایدر.

ایخلاتمق { فت. و :

ایخلامق { فت. ایخ دیه‌رك دوه‌یی چوکرتمك. = فل. [یالکز ایخلامق] ایخ دیه‌رك خیزلی نفس ویرمك.

اید { سـ. تق. ۱. قوقو، رایحه، بوی. ۲. ایس، سیس، دومان، دخان : اید آغاجی = توتسی ایچون وکوزل رایحه ویرمك ایچون یاقیلان معروف آغاج، عود آغاجی.

ایداع { سذ. عر. [«ودیعه»دن مص. افعال] صف. کندی مالنك محافظه‌سنی دیکره احاله ایتمك.

اَیَّدَ { فت. عر. [تأیید مصدرندن ماضینك مفرد مذکر غائبی اولوب، دعا مقامنده مستعمل بعض ترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر] ایده الله = الله مؤید ایتسین! ایدالله ملکه = الله ملکنی مؤید ومحکم ایتسین!

ایدِشمك { فت. بربرینه ایتمك : وداع ایدشمك = وداعلاشمق؛ یاردیم ایدشمك = بربرینه یاردیم، تعاون ایتمك.

ایدِلمك { فج. اولنمق، قیلنمق، یاپلمق : ایدیله‌جك برشیء قالمدی: کندیسنه چوق اکرام ایدلدی. با : ایتمك.

ایدِم { فل. «ایمك» فعل غیر مستعملنك ماضیسیدر : ایدم، ایدك، ایدی، ایدك، ایدکز، ایدیلر. یالکز و صیغ مرکبه تشکیلنده قوللانیلیر : کلیر ایدم، کلیور ایدم، کلدی ایدم، کلمش ایدم، کله‌جك ایدم، کلملی ایدم، کله ایدم، کلسه ایدم. همزه‌نك وبعضاً یانك‌ده حذفیله دخی قوللانیلیر : کلیریدم، کلیردم؛ کلمشیدم، کلمشدم؛ کله‌جکیدم، کله‌جکدم کبی.

ایدِنمك { فط. ۱. کندی کندینه ایتمك : عادت ایدنمك. ۲. اتخاذ ایتمك : اواصولی قانون ایدندیلر. ۳. استحصال و اکتساب ایتمك، مال ایتمك، بر شیئك مالك و صاحبی اولمق، قزانمق : بر چفتلك ایدندی؛ بر خیلی کتابلر ایدندم.

ایدِنمه { سـ. ایدنمك فعلی.

اَیدی { سث. جم. عر. فد : ید. با : ید.

ایدیج { وایدیش. با : ایکدیش.

ایدیش { سـ. ایتمك فعل وطرزی : اونك یاردیم ایدیشی.

ایذاء { سذ. عر. [«اذاء»دن مص. افعال] اذیت ویرمه : ایذا ایتمك.

ایر { سـ. تق. لحن، نغمه.

ایر { ایرن، ایرکن وسائره. با : ار وسائره.

اَیَر { سـ. با : اگر.

ایراث { سذ. عر. [«ارث»دن مص. افعال] کتیرمه، ایجاب ایتمه، ویرمه : اغری، خلل ایراث ایتمك.

ایراد { سذ. عر. [«ورود»دن مص. افعال] ۱. کتیرمه، نقل ایتمه : مثال، دلیل ایراد ایتمك، ایراد ادله. ۲. بر ملکك ویردیکی تمتع، محصولات وکرا وسائره‌دن آلنان آقچه، کلیر : چفتلکك، املاك وعقارك ایراد سنویسی نه‌قدردر؟ ۳. کرا ویا محصول ویرن املاك وعقار : ایرادی واردر، ایراد صاحبیدر، ایرادیله کچینیور.

ایراق { صـ. [بو کلمه‌نك برنجی هجاسی خفیف وایکنجیسی ثقیل اولوب، آهنکه مغایر اولمسی غرائبدندر. بلکه اساساً همزه‌نك اسره‌سی ثقیل ایدی. — اسکی وچ. املاسی ایراغدر.] اوزاقده بولنان، اوزاق، بعید، دور : بغداد بورادن ایراقدر؛ ایراق مملکتلرده. = ظم. اوزاق، اوزاقده، دور : بزدن ایراق اوتوریور. || اوستمزدن ایراق = بزدن اوزاق اولسون، الله اسیرکه‌سین.

ایراقلاشدیرمق { فت. اوزاقلاشدیرمق، تبعید ایتمك.

ایراقلاشمق { فل. اوزاقلاشمق، تباعد ایتمك.

ایراقلانمق { فل. اوزاغه کیتمك، اوزاق اولمق، تباعد ایتمك.

ایراقلق { سـ. اوزاقلق، بعد، مسافه.

ایران { سخ. آسیانك بیوك بر یری که اهالیسی لسان فارسی ایله متکلمدر. الیوم فارس، خراسان، کرمان، آذربیجان و سائر ممالکدن مرکبدر. لسان عوامده عجمستان دینیر. ایران زمین دخی دیرلر.

ایرانلی | س. ص. ایران اهالیسندن اولان، عو. عجم.

ایرانی | س. ص. ؟: ایرانیه. ج. فا: ایرانیان. ایرانه منسوب ومتعلق و ایران اهالیسندن اولان: دولت ایرانیه.

ایرته | س. برکون صکره‌کی کون: بایرام ایرته‌سی = بایرامدن برکون صکره؛ واردیغم کونك ایرته‌سی پنایر کونی ایدی؛ ایرته‌سی کون؛ ایرته‌یه قالدی. || جمع ایرتسی = یوم سبت: بازار ایرتسی = یوم اثنین. [بو ایکی ترکیبده «ایرته»دن «ه» اسقاط اولنور.] — بعضاً سنه حقنده دخی قوللانیلوب ایرته‌سی سنه دینلیر یعنی برسنه صکره.

ایرته‌لمك | فل. ایرته‌یه قالمق، بر کون کری قالمق: اورادہ ایرته‌لمکه مجبور اولدی: یمك ایرته‌لرسه بایاتلاشیر.

ایرتی | با: اکرتی.

ایردیرمك | فة. ایرمسنه سبب اولمق، ایرمسنی ایجاب ایتمك، وصول ایتدیرمك، ایصال، تبلیغ ایتمك: وقتیله محلنه ایردیردیکزمی؟ || عقل ایردیرمك = آکلامق، فهم وادراك ایتمك: بوایشه عقل ایردیرەمدم کیتدی.

ایردیرمه | ایردیریش. س. ایردیرمك فعلی وطرزی، ایصال، تبلیغ.

ایرشدیرمك | یاخود ایریشدیرمك. فة. ۱. یتیشدیرمك، ایصال ایتمك: مولا چوق پیللره ایریشدیرسین. ۲. خبرویرمك، اخبار، انبا ایتمك. برخبری یتیشدیرمك: بورادہ سویلدکلرمزی کندیسنه ایریشدیرمشلر.

ایرشمك | یاخود ایریشمك. فل. ۱. یتیشمك، واصل اولمق: ایریشیر منزل مقصودینه آهسته کیدن. ۲. اوزانوب طوتمق، ال ویا یوی یتیشمك: شو رافه ایریشه بیلیرمیسکز؟ آیاغه قالقسه باشی طاوانه ایریشیر. ۳. (بر خبر) واصل اولمق: او کون وقوع حال کندیسنه ایرشمش. ٤. اولمق، کمال بولمق: اوزوملر دها ایرشمدی. ٥. تأهله الویریشلی سنه واصل اولمق، یتیشمك: ایرشمش قیزی واردر.

ایرشمه | یا ایرشمه. س. ایرشمك فعلی. با: ایرشمك.

ایرغالامق | با: ارغالامق.

ایرکلمك | فل. ۱. (صو) بریکوب طورمق، طوروب تعفن ایتمك. ۲. (انسان) توحش ایدوب طورمق.

ایرکمك | فل. (صو) بریکوب طورمق، بیغلق.

ایرکن | ایرکن. با: ارکن، ارکن.

ایرکندی | س. صو وچرکاب وسائره بریکمه‌سی، بیغیی، طورغون صو وچرکاب وسائره.

ایرگین | ص. یتیشمش، کمال بولمش، اولمش: ایرکین یمش.

ایرلامق | فل. شرق وترکی سویلمك، تعنی ایتمك، نغمه ایله اوقومق. مر.

ایرلامه | س. نغمه ایله اوقومه، تغنی. مر.

ایرلایش | س. ایرلامق فعلی وطرزی، تعنی اصولی. مر.

ایرلایيجی | س. نغمه‌ایله اوقویان آدم، مغنی، خواننده. مر.

ایرماق | یاخود ایرمق، س. آغار صویك بیوکی، طوغریدن طوغری یه دکزه دوکیلن نهر: قیزیل ایرماق کبی. [دها کوچکنه وبر ایرماغه دوکیلنه «چای»، دها کوچکنه «صو» و «اوزن» وهر وقت آقیانه‌دره دینور. — اوزن استانبولجه مجهولدر. دره بعضاً آقان کوچك صویه‌ده دینیر. بعضاً نابجا اولەرق چایه ایرماق نامی وبریلیر: یشیل ایرماق کبی‌که بیوك ایسه‌ده قیزیل ایرماغه دوکیلور.]

ایرمق | فة. تة. آیروب طاغیتمق، آقیدوب طاغیتمق، پرا. کنده و پریشان ایتمك: ای خدا سن طوغری یولدن ایرما غل. مر.

ایرمك | فل. ۱. یتیشمك، واصل اولمق: ال رافه، باش طاوانه ایرمك. ۲. نائل ومظهر ودسترس اولمق: مرامنه ایردم. ۳. اولمق، کمال بولمق: شفتالیلر دها ایرمدی. سن رشده واصل اولمق، یتیشمك: ایرمەمش برجوجقدر. ٤. ولایت مرتبه‌سنه واصل اولمق: ایرمش برذاتدر. || آیاق صویه ایرمك

= انتباه ایتمك، منتبه اولمق. || ال ایرمك = ال دكمك، فرصت بولمق. || باش كوكه ایرمك = افتخار ایتمك. || عقل ایرمك = آكلامق، فهم و درك ایتمك: بو ایشه عقلم ایرمدی: عقلی ایرمز = ادراك كنز، قصير العقل.

ایرمیك { س. (اصلی: «یارمق» دن «یرمیق») چوربه و حلوا یاپمغه مخصوص دانه‌لی اون: ایرمیك حلواسی، چور - به‌سی.

ایرَن { س. آلت طوداق.

ایری { ص. («ایرمك» دن ایرمش، كامل بولمش.) بیوك، جثه‌لی، حجملی، قوجامان، جسيم، ضخم: ایری آدم، ایری بوی، ایری دانه‌لی. || مج. سرت، درشت: ایری سوز.

ایریجه { ص. آز وبا اولدقجه بیوك وجثه‌لی: ایریجه بركویك.

ایریش { س. («آریش» دن) ۱. منسوجاتك بویجه اوزانان ایپلیكلری، آرغاج مقابلی، تار. ۲. یوك آرابه‌سنك اوق.

ایریشمَك { ایریشدیرمك و سائره. با. ایرشمك وسائره.

ایریك { یاخود ایروك. ص. ایرمش، ازكن یتیشن (میوه) مر. (« اریك » بو ندندر.)

ایریكْ { یاخود ایرین. س. اولغون یاردن آقان یشیل و صاری یه مائل ماده، قیح، جراحت.

ایریكلَنمَك { فل. (یاره) جراحت طوتمق، تقیح ایتمك.

ایریكلَنمه { س. یاره‌نك جراحت باغلامه‌سی، تقیح.

ایریكلی { ص. جراحی اولان (یاره).

ایریلَشمَك { فل. بیومك، جثه‌لی وقوجامان اولمق.

ایریلك { س. بیوكلك، جثه بیوكلكی، جسامت، ضخامت.

ایریلی { ص. ایچنده ایریسی بولنان؛ ایریلی اوفاقلی = بیوك كوچك قاریشیق.

ایریم { س. («ایرمك» دن) ۱. ایرمه، وصول. ۲. ایره‌جك مسافه. ۳. فال آچمه، تفأل، استخاره. || كوز ایریمی = كوزك كوره‌بیله‌جكی مسافه، مد بصر: كوزله آنجق كوریله‌بیله‌جك بیوكلكده.

ایرین س. با: ایریك.

ایز { س. ۱. انسان وحیوان آیاغنك یرده قالان رسمی، اثر، پی: تارله‌نك ایچنده برآدم ایزی، برچوق حیوان ایزلری وار ایدی. ۲. یووارلانان و سوریلن جانسز شیئلرك یرده قالان اثری: آرابه ایزی. ۳. علی الاطلاق علامت، نشان، اثر: اوراده اصلا اینیه ایزی یوقدر. || ایزینه اویمق، باصمق = تابع اولمق. || ایزی بلورسز = وجودندن اثر اولیان، نابود. || ایزینی بولمق = اماره‌یه دسترس اولمق. || ایزینه دونمك = كلمك یردن عودت، رجوع ایتمك. || ایزینی غائب ایتمك = بر درجه‌یه قدر تعقیب ایدوب بعده غائب ایتمك.

ایزبه { ص. (اسلاوجه‌دن مأخوذ اولوب اصل معناسی چالی چرپیدن كلمه‌در.) قوپتو، خراب، پیس (بر): ایزبه بر.

ایزجی { س. ایزدن آكلایوب ایزینی تعقیب ایده‌رك خرسزی بوله‌ده ماهر آدم.

ایزد { س. فا. اصل زردشتیلرك ثنائیتی تشكیل ایدن ایكی عنصردن خیر ونور مربیسنك. اسمی اولوب، ایرانیلر بعدالاسلام حق تعالی حضرتلرینه تخصیص ایتمشلردر.

ایزلَمَك { یاخود ایزله‌مك. فة. ۱. ایزینی آرامق، پیسه دوشمك. تعقیب ایتمك. ۲. تحری وجست وجو ایتمك. ۳. سزمك، كشف ایتمك.

ایس { س. ۱. دومانك طوقمه‌سندن حاصل اولان سیاه ماده: موم، چیرا ایسی: ایس مركبی. ۲. یاتقدن حاصل اولان قوقو: ایس قوقی.

ایس { س. با: اص.

ایستاده { ص. با: استاده.

ایستَمَك { فة. ۱. بشقه‌سی وا سطه‌سیله ایستمك، طلب ایتدیرمك. ۲. چاغرتمق، جلب ودعوت ایتدیرمك.

ایستر { فة. ایستمك فعلی مضارعنك مفرد غائبیدر. با: ایستمك. = حر. كرك، خواه: ایستر

او. ایستر بشقه‌سی: ایستر کندی کلسین، ایستر برینی کوندرسین. || ایستر ایستمز = خواه ناخواه، طوعاً وکرهاً.

ایستَك { س. ۱. ارادت. اختیار: کندی ایستکیله. ۲. آرزو، رغبت، میل، اشتها: ایستك وارمیدر؟ || ایستك ایتمك = آرزو ایتمك.

ایستَكلی { ص. طالب، آرزو. کش، خواهشلی: ایستکلیسی دکلم.

ایستَمك { یاخود استه‌مك. فد. ۱. دیله‌مك، طلب ایتمك: بری کلش یاره ایستیور. ۲. آرزو ایتمك، خواهشلیسی اولمق: هرکس زنکین اولمی ایستر. ۳. آرامق، جست وجو ایتمك: کیمی ایستیورسکز؟ ٤. چاغرمق، جلب و دعوت ایتمك: سزی ایستیورلر؛ کندیسنی محکمه‌دن ایستدیلر. ٥. قصد ونیت ایتمك: آوه کیتمك ایسترم. ٦. محتاج اولمق، لزوم و احتیاجی حس ایتمك: محله‌مز منتظم بر مکتب ایستر. = فل. لزوم واحتیاجی اولمق، لازم اولمق: بو اوطه‌یه بر آویزه ایستر. || ایستمز = لزومی یوقدر، حاجت یوق.

ایستَمه { س. ایستمك فعلی. بك: ایستمك.

ایستَملَمك { بف. و:

ایستَمَمك { بف. ۱. طلب اولنمق. ۲. آرزو اولنمق. ۳. آرانمق، جست وجو ایدلمك. ٤. چاغرلمق، جلب و دعوت اولنمق.

ایستِیش { س. ایستمك فعلی و طرزی، طلب، آرزو، خواهش.

ایسلَمك { یا ایسله‌مك. فد. ۱. ایسه طوتوب قرارتمق. ۲. (محلبی وسائره‌یی) ایس قوقوتمق.

ایسلَنمَك { فل. ۱. ایسله‌قرارمق. ۲. ایس قوقمق. ایس قوقوسنی آلمق.

ایسه { فل. ۱. ایتمك مصدر غیر مستعملندن صیغهٔ شرطیه. نك مفرد غائبی اولوب، کون و موجودیت بیان ایدر: بویله ایسه: بنم بیلدیکم آدم ایسه. ۲. فعلك مختلف صیغه‌لرینه الحاق اولنه‌رق صیغهٔ شرطیه‌نك مختلف زمانلرینی تشکیل ایدر، وبو تقدیرده اکثریا اختصار ایچون همزه ویاسی حذف او. لنه‌رق (سه) صورتنده قوللا. نیلیر: کلیرسه، کلدیسه، کله. جکسه، کلش ایسه. = حر. ۱. حالبوکه: بن اونی بکیوردم او ایسه صاوشوب کیتمش. ۲. پرده، بدل: قورقسولی رؤیا کورمکدن ایسه اویقوسز طور. مق اولادر = کوره‌جك پرده.

ایسی { و ایسیلك. بك: اصی، اصیلق.

ایسیك { ص. چوقورلی، چوقور. لق، انکیه‌لك، اوبروق.

ایش { س. ۱. انسانك چالیشه‌رق یاپدیغی شیء، عمل، کار: ایش یاپمق، ایش ایشله‌مك. ۲. چالیشمه، اوغراشمه، شغل، مشغولیت: ایشم واردر؛ یازی یازمغی ایش ایدنمشدر. ۳. امر، ماده، مصلحت: بو مشکل برایشدر؛ بونده برایش واردر. ٤. وظیفه، برآدمك یاپه‌جغی: اونم ایشمدر: او سنك ایشك دکلدر. ٥. اهمیتلی ماده، مسئله: بونی ده ایش یاپدیکز. ٦. خدمت، مأموریت، کسب وکار: برایش آرایور: کندیسی برایشده میدر؟ ۷. حاجت: ایشمی کورمدی؛ ایشنی بیلیر. || ایش آدمی، اری = اللدن ایش کلیر؛ ایش کورمکه مقتدر. || ایش اوله = ارباب سعی وحرفته مقام تحیه‌ده سویلنیان دعا. مج. مناسبتسز بر حرکتده بولنانه‌ده تکدیر ایچون توجیه اولنور: « ایش اوله » = صانکه ایش کورمش دیمکدر. || ایشی اولمق = کیزلی مقاصد ودسایس بولنمق. || ایش ایشدن کچمك = آرتق اولوب بیتمك، تعمیر و اصلاحه وقت قالمامق. || ایش باشی = ۱. حل وعقد صاحبی. ۲. برایش کورمکه مأمور آدملرك رئیسی، عمله باشی. || ایشك باشی = کنه، منبع، اصل. || ایش باشنده = ایشله مشغول: قرانمق ایستین صباح ارکندن ایش باشنده بولنملیدر. || ایشه باقمق = ایشله مشغول اولمق، ایش کورمك. || ایش بیتیرمك = ایشی حسن ختامه ایردیرمك، حل وفصل ایتمك. || ایش بیلیر = کارآشنا. || ایش بیلز = اللدن ایش کلمز، غافل. || ایش جیقار، مق = اهمیتسز شیئه اهمیت ویروب مسئله جیقارمق، اصلسز

یره اوغراشمق واوغراشدیرمق. || ایش کوتی = ایشمله اوغرا. شلدیمی وقت کیبان آنواب، ایش روبه‌سی ویا اوست کوملکی. || ایش کوچ = مشغولیت. || ایش کوچ ایتمك = مدار اشتغال اتخاذ ایتمك. || ایش کورمك = ترویج حاجت ایتمك. || ایش کوتی = تعطیلك غیری. || ایش کوسترمك = یاپه‌جق ایش ویرمك. || ایشلی کوچلی = مشغول، دغدغه‌لی. || ایش یاپمق = ایش کورمك، وکنایة ایش یوزمق: اما ایش یاپدیکز. || ایشه یارامق = برکونه قدر و ذکری اولمق. || ال ایشی = نقش کبی نسوانه مخصوص بعض صنایع. || اوسته ایشی = مهارتله یاپلش، استادانه، مصنع شی. || ایکنه ایشی = قصناق. || بر ایشدر اولدی = مضی مامضی.

ایشتمك { فـ. جیش ایتدیرمك: آنی ایشتمك. || مج. جوق قورقوتق.

ایشته { یاخود اشته. د. { اصلی اوش ده } اشارت ادا. تیدر، باق، نا. هوذا، ایلك: ایشته قلم ایشته کاغد.

ایشجی { ـس. ص. ۱. ایش ایشلین، ایشله مشغول آدم، رنجبر، عمله. ۲. دیکیش ونقش کبی ال ایشیله مشغول قادین ویا قیز: ایشجی قیز.

ایشجیلك { ـس. ۱. ایش ایشلین آدمك حالی، رنجبرلك عمله‌لك. ۲. دیکیشجیلك. نقشجیلك.

ایشسز { ص. ایشی اولمیان. برایشله اشتغال ایتمین، بوش، معطل؛ ایشسز کوجسز = بوش وقت کیرن، خیلاز.

ایشسزلك { ـس. ایشله اشتغال ایتمیش، عطالت.

ایشطین { ـس. طوپراق قندیل.

ایشقرمق { فل. اصلیق چالمق، قوش کبی اوتمك.

ایشقریق { ـس. طوپراقدن صو دودوکی.

ایشقنه { ـس. (ر.) قره مرجان بالیغی.

ایشلتمك { فت. ۱. ایش کور. دیرمك، ایشله مشغول ایتمك، چالیشدیرمق: یاپجه‌سنده دائما اوج درت عمله ایشلدیر. ۲. چکیرمك. نفوذ ایتدیرمك: بوروزکار صوئونی آدمك ایلکنه قدر ایشلدیر. ۳. جراحتلاندیرمق، جراحتلی بر حالده طوتمق: یاقی‌یی برقاچ کون ایشلتدم. ٤. برشیئی اصلاح ایچون اوزرینه دوشمك: بو یازی‌یی دها ایشلتملی.

ایشلتمه { ـس. ایشلتمك فعلی. با: ایشلتمك.

ایشلدیجی { ص. ایشلدن. چا. ایشلدیران: دمیر یول خطنك ایشلدیجی شرکتی.

ایشلك { ص. ۱. جوق ایشلین. دائما ایشلر، ممر: ایشلك یول. سوقاق. ۲. تجربه‌لی. ادما. لی. آلیشیق، سهل: ایشلك یازی. ایشلك قلم. ۳. ایی ایشلر. طبقاتش ویا بوزوق اولیان: ایشلك جیوق، ساعت.

ایشلمك { یاخود ایشله‌مك. فل. ۱. ایش کورمك. ایشله اوغراشمق، مشغول اولق: کونده سکز ساعت ایشلر. ۲. کیرمك، نفوذ ایتمك: صو طوپراغك ایچنه ایشلمش. ۳. تأثیر ایتمك: ایچمه ایشلدی؛ صوئوق ایلکمه قدر ایشلدی. ٤. (ماکینه وساثره) متحرك اولمق، یوزوق ومعطل اولامق: ساعت، بارومتره، ماکنه، دکرمن ایشلیور. ٥. چوق کیدیلوب کلمك، بطال اولامق: یو یول چوق ایشلیور؛ یکی آچیلان دکان. غازینو ایی ایشلیور. ٦. جراحت یاغلامق، جراحتلانمق. تقیح ایتمك: یاره، جیان چوق ایشلیور. = فت. ۱. یاپمق، اعمال ایتمك: نه ایشلیورسك؟ ۲. اوتمق. حك ایتمك، اوبه‌رق تزیین ایتمك: یو طاوانی کوزل ایشلمشلر. ۳. ایکنه‌ایله نقش ایتمك: آطلاس اوزرینه ایکله کوزل چیچکلر ایشلیور.

ایشلمه { ـس. ایشلمك فعلی. با: ایشلمك. = ص. نقش وياحك ایشی، اوبه.

ایشلمه‌لی { ص. صیرمه ویا ایکله نقش وتزیین اولنمش.

ایشلنمك { فـ. ۱. اعمال اولنمق، یاپلق: بوصیجاقده ایش ایشلنمز. ۲. حفر ویا حك یاخود نقش ایدلمك: طوپراق یومشاقدر قولای ایشلنیر؛ مبته آغاجی زور ایشلنیر؛ لاجورد آطلاس اوزرینه صیرمه ایشلنیرسه کوزل کوستریر. ۳. چالیشلمق، ایش کورلمك:

کونده سکز ساعت ایشلنیر.

ایشلَنمه { ـ. و :

ایشلَنیش { ـ. ایشلنمك فعلی و طرزی. با: ایشلنمك.

ایشلَیش { ـ. ایشلمك فعل وطرزی. با: ایشلمك.

ایشَنمَك { فج. چیش ایدلمك، صو دوکلمك: هریره ایشنمز.

ایشه مك { فل. [اصلی: « اشه لمك » دن اشیمك] صو دوکمك، چیش ایتمك. تبول ایتمك. = فت ادرارله ویا ادارار یرینه چیقارمق: قان ایشه دی.

ایشیتدیرمَك { فت. طویورمق. اسماع ایتمك: بوروزکارده سسکی نصل ایشیتدیره جکسك؟

ایشیتمَزلِك { ـ. ایشیتمه مه. ایشیتمه یش: ایشیتمز. لکه کلمك = ایشیتمز کبی اولمق. صاغرلغه اورمق. [الیوم استانبولده ایشیتمه مزلکه کلمك دینیر.]

ایشیتمَزلَنمَك { فل. ایشیتمز کبی اولمق، ایشیتمزلکه کلمك، صاغرلغه اورمق.

ایشیتمَك { فت. ۱. طویمق، قولاقله حس ایتمك. سمع، استماع ایلمك: سکزی ایشیتدم؛ کیجه آتیلان طوپی ایشیتدم. ۲. خبر آلمق، استخبار ایتمك: کلدیککزی دون ایشیتدم؛ برشیء ایشیتدم عجبا صحیح میدر؟ ۳. دیکلمك، قولاق آصمق: نافله آغزکزی یوریورسکز او آدم ایشیتمز: نصیحت ایشیتمز. || ایشیتمزدن کلمك = ایشیتمز کبی اولمق. صاغرلغه اورمق. || لقردی ایشیتمك = معاتب اولمق. عتابه دوچار اولمق.

ایشیتمه { ـ. ایشیتمك فعلی. سمع. استماع.

ایشیدِلمَك { فج. ۱. طویلمق. مسموع اولمق: بر سس ایشیدلدی: بورادن طوپ سسی ایشیدیلیر. ۲. خبر آلنمق، استخبار اولنمق، مسموع اولمق: برسرکی کشادینه قرار ویرلدیکی ایشیدلمشدر. ۳. دیکلنمك. مسموع ومقبول اولمق: بنم سوزم ایشیدلمدی.

ایشیدیجی { ص. ایشیدن. سامع، مستمع.

ایشیق { ـ. ۱. آیدینلق، نور. ضیا: مومك ایشیغی، پنجره دن کلن ایشیق. ۲. کیجه تنویر ایدن شیء. موم. قندیل. لامبه: بورایه بر ایشیق کتیرك. || ایشیق ایتمك. ایشیق ویرمك = آیدینلق ویرمك، تنویر ایتمك. = ص. آیدینلق، منور، ضیادار.

ایشیل { ح. مکرر قوللانیله رق پارلامغی وکوزلری پارلاده رق باقمغی تصویر وتأکید ایدر: ایشیل ایشیل ایشیمق باقمق.

ایشیلاتمَق { فت. پارلاتمق، پارلداتمق: حدتندن کوزلرینی ایشیلاتدی.

ایشیلامَق { فل. قراکلق ایچندن ضیا ظاهر اولمق، آرالق آرالق پارلامق، یالابیمق: شیمشك ایشیلایوردی. || کوزلر ایشیلامق = اثر حدت کوسترمك.

ایشیمَق { فل. پارلامق، پارلدامق، یالابیمق، لامع وضیاپاش اولمق. تلألؤ ایتمك: قندیل، الماس، آتش بوجکی ایشیدی.

ایشین { ـ. ۱. کونشك پارلدیسی. ۲. اوزاقده لمعان ایدن ضیا.

ایص { ـ. با: اص.

ایصال { سذ. عر. [«وصول» دن مص. افعال] وصول بولدیرمه. ایریشدیرمه، یتیشدیرمه. اولاشدیرمه: مکتوبی محلنه. ارزاق اردوکاهه ایصال ایلدی.

ایصلاتمَق { یاخود اصلاتمق. فت. صویه باتیرمق ویا اوزرینه صو سرپمك، نمناك ایتمك، تبلیل وترطیب ایلمك: بزی، اللری ایصلاتمق. || مج. دوکمك، طیاق آتمق.

ایصلادیش { ـ. ایصلاتمق فعلی وطرزی. ترطیب، تبلیل. || مج. ضرب، کوتك، طیاق.

ایصلاق { یاخود اصلاق. ص. صویه باتیرلمش ویاصو طوقنمش، نمناك، رطیب، تر. || ایصلاق قارغه = مسکین.

ایصلاقلق { ـ. صویه بولاشمش اولان شیئك حالی، نملیلك، تبلل، ترطب: بوانوابده برایصلاقلق واردر.

ایصلامَق { فت. ایصلاتمق. مص.

ایصلانمق { فط. صویه بولاشمق، نملی اولمق، تبلل و ترطب ایتمك : اثوابم، الم ایصلاندی .

ایصلیق { یاخود اصلیق. س. ایشقرلدیغی وقت آغزدن چیقان اینجه سس، صفیر؛ ایصلیق چالمق = بوسی چیقارمق، ایشقیرمق .

ایصمارلامق { ایصمارلامه و سائره با : اصمارلامق وسائره .

ایصی { ایصیتمق. ایصیتمه وسائره. با : اصی وسائره .

ایصیرتمق { یاخود ایصرتمق. فت. ایصیرمغه سوق ایتمك : کوپکلره ایصیرتمق = کوپکلری تسلیط ایتمك. || پارمق ایصیرتمق = حیرتده براقمق .

ایصیرغان { یاخود اصرغان ص. ایصیران، دیشله صیقوب قوپاران. = س. ایصیرغان، ایصیرغان اوتی = تماسی جلدی یاقار معروف بر نباتکه ککیشجه واینجه برخاوله مستور یاپراقلری واردر، انجره، قریص.

ایصیرغین { س. ایسیلك، حرارت قبارجغی .

ایصیرمق { یاخود اصرمق. فت. دیشله قوپارمق، دیشله طوتوب صیقمق، عض ایتمك : المایی ایصیردم: کوپك المی ایصیردی. || مج. ذم و قدح ایتمك. || آوج ایصیرمق = زیاده حدت ایتمك. || پارمق ایصیرمق = چوق تعجب ایتمك، حیرتده قالمق. || کوز ایصیرمق = طانیر کبی اولمق. || یاقه ایصیرمق = یاردم ومدد ایستمك .

ایصیریجی { ص. ایصیران، عض ایدن .

ایصیریق { س. ایصیرمه اثری، دیش یاره‌سی. || مج. زیان، ضرر. مه.

ایضاً { ح. عر. ینه اویله، کذا، کذلك، بودخی، دفعه .

ایضاح { سذ. عر. جم. ایضاحات. [« وضوح » دن مص. افعال] آچیق ومفصلاً بیان ایتمه. شبهه براقمیه‌جق صورتده آچیق افاده : ماده‌یی ایضاح ایتمك؛ بوبابده ایضاحات ویرمك.

ایضاحاً { ح. عر. آچیقدن بیان وافاده ایدرك. شبهه براقمیه‌جق صورتده آچیق و مفصل اوله‌رق : ایضاحاً یازمق.

ایغریب { س. [ر. Γρίπος] بیوك بالیق آغی که انواعی واردر. || ایغریب چویرمك = اوسته‌لقله بردن وبیوکجه تمتع واستفاده ایتمك. || ایغریب قایغی = بش چفته بالیق قایغی .

ایغل { مه. مکرر قوللانیله‌رق بر مایعك بول بول وسسله آقدیغنی تصویر ایدر : ایغل ایغل آقیور .

ایفاء { سذ. عر. [« وفاء » دن مص. افعال] ١. بورج ویا وعدینی ادا ایتمه : ایفاء دین. ایفاء عهد . ٢. برایشی موقع فعله قومه. اجرا. ٣. ایش کورمه، یاپمه. ایتمه. قیلمه : وظیفه‌سنی، خدمتنی ایفا ایتدی . [اجرا وادادن فرقیچون با : اجرا .]

ایق { مه. انسانك بوغلیرکن ویا بوغازی طارالمش اولدیغی حالده ضیقندی ایله چیقاردیغی سسی تصویر ایدر : ایق ویق یاپمق .

ایقاد { سذ. عر. [« وقود » دن مص. افعال] یاقمه، طوتیشدیرمه، اشعال : ایقاد قنادیل ایتمك .

ایقاظ { سذ. عر. [« یقظ » دن مص. افعال] اویاندیرمه، اویقودن قالدیرمه . || مج. غفلتدن قورتارمه، عقلنی باشنه طوپلاتمه.

ایقاع { سذ. عر. [« وقوع » دن مص. افعال] وقوع بولدیرمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده دوشورمه وسائر معانی‌یه کلوب بومعنایه کلمز.

ایقان { سذ. عر. [« یقین » دن مص. افعال] یقین بیلمه، تیقن، صاغلام بیلیش .

ایقل { مه. انسان ویا حیوانك بوغلورجه‌سنه وصیقندی ایله نفس آلمسنی تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر : ایقل ایقل نفس آلیوردی .

ایقلاتمق { فت. زورلا بوب صیقه‌رق ایق دیمکه مجبور ایتمك، اخافه وتضییق ایتمك .

ایقلامق { فل. ١. صیقندی آلتنده زحمتله نفس آلمق . ٢. نفس بوکالیر کبی اغلامق. ٣. چوق زحمت ومشقت آلتنده بولنمق، یوك آلتنده ازلمك .

ایقندی { س. زیاده انقباضی اولان آدمك ویا وضع حمل

ایده‌جك قادینك زورلامه‌سی .

ایقنمق { فل . ١. ثقلتله صیقنوب زورله نفس آلمق. ٢. شدتلی انقباض حالنده ویاوضع حملده زورلامق .

ایگ { س. تق. قوقو، ایس، رایحه، بوی .

ایگ { س. با : ایگی .

ایگده { س. اکشی پستنك آغاجی و بیوه وچیچکی، غبیرا، سنجد .

ایگدیج { س. و :

ایگدیش { س. انمش آت، بینك بیکری .

ایگدین { ص. [قوقودیمك اولان « ایگك » دن] قوقمش، بوزوق، جلق (یمورطه).

ایگرچین { ص. قرار ویرمین، متردد، موسوس، مر.

ایگرچینلك { س. تردد، وسوسه، وهم، مر.

ایگرنج { س. اکراه، ایگرنمه. = ص. ١. ایگرنه‌جك، مکروه : پك ایگرنج بر شیئدر. ٢. ایگرنن، استکراه ایدن : ایگرنج طبیعتی واردر. [بونك صحیحی : « ایگرنگج » در.]

ایگرنجلك { س. ایگرنمه، استکراه، اکراه، مکروهیت، تیکسینمه .

ایگرندی { س. ایگرنمه، اکراه، استکراه، مکروهیت، تیکسینمه.

ایگرندیرمك { فت. ایگرنمسنی موجب اولمق، تیکسیندیرمك، اکراه واستکراه ایتدیرمك .

ایگرنگج { ص. [غا : ایگرنج] هرشیئدن ایگرنن، تیکسینن، استکراه ایدن : ایگرنگج طبیعتی واردر.

ایگرنلمك { فج. ایگرنمه کلمك، استکراه ایدلمك : تمیز آدمدن ایگرنلمز.

ایگرنمك { فل. تیکسینمك، اکراه، استکراه، نفرت ایتمك .

ایگرنمه { س. تیکسینمه، اکراه، استکراه، نفرت .

ایگرنه‌جك { ص. تیکسینمکی موجب، اکراه اولنه‌جق، مستکره .

ایگره‌مك { فل. (بوغاوامثالی) باغرمق، بوکورمك .

ایگریك { ص. چوق باغران وبوکورن (حیوان)

ایگریم { س. با : اگریم.

ایگلتمك { فت. ١. ایکلمه‌سنی موجب اولمق، زار ونالان ایتمك : پهلوانلر یکدیکرینی ایکلتدیلر. ٢. محزون ومکدر ایتمك . ٣. عکس صدا ایله چینلاتمق : بیوك طوب آتلدقجه طاغلری ایکلتیوردی .

ایگلده‌مك { فل. چینلامق، طنین انداز اولمق.

ایگلدی { س. ١. ایکلیش، ناله، زاری. ٢. عکس صدا، طنین .

ایگلدیلی { ص. صدا ویرن، عکس صدا ایله اوتن، چینلایان، طنین انداز .

ایکن { فل. ایمك مصدر غیر مستعملندن حال صیغه‌سیدر : ١. اولدیغی حالده : بن اوندن دها کنج ایکن دها یاشلی کورینیورم . ٢. اولدیغی زمان : بن اوراده ایکن اویله برنیت یوغیدی. — مضارع وماضیء نقلی واستقبال صیغه‌لرینه‌ده الحاق ایده‌رك ینه حال ویا زمان بیان ایدر صیغ مرکبه تشکیل ایدر، وبو حالده اکثریا همزه ویاسی حذف اولنور : کیدرایکن (کیدرکن)، کیتمش ایکن (کیتمشیکن، کیتمشکن)، کیده‌جك ایکن (کیده‌جکیکن، کیده‌جککن).

ایکنجی { عب. برنجیدن صکره کلن، ثانی : ایکنجی قپو، آیك ایکنجی کونی؛ اون ایکنجی = ثانی عشر: یکرمی ایکنجی؛ یوز ایکنجی. = س. معاون .

ایکندی { س. اوگله ایله آقشام آره‌سنده‌کی نماز وقتی، عصر ثانی: ایکندی نمازی، اذانی. || ایکندی اوستی = ایکندی وقتی. || مج. ایکندیدن صکره = وقتسز. پك کچ.

ایکندیین { ظز. ایکندی وقتی، ایکندی اوستی.

ایگنه { س. ١. دیکیشه مخصوص دمیر و چلیکدن سیوری وآرقه‌سی دلیکلی آلت، ابره، سوزن. ٢. دیکن، باتان سیوری شیء. ٣. آری وعقرب کبی بوجکارك صوقدقلری سیوری شیء. ٤. بعض ماکینه و

آلتلرك سیوری واینجه جزئی: تفنك، دومن ایکنه‌سی. ٥. باشه ویا کوکسه صوقلمق اوزره ایکنه‌یه طاقیلی مجوهر: الماس اکنه، باش ایکنه‌سی. || ایکنه آردی = بر نوع دیکیش. || مج. ایکنه ایپلیك = پك ضعیف و نحیف. || ایکنه دن ایپلیکه = کافهٔ تفرعات وتماتیله. || ایکنه دایکی. || اولته ایکنه‌سی = زوقه. || دیکیش ایکنه‌سی = دیکیشه مخصوص ایکنه. || شیش ایکنه = چوراب اورمکه مخصوص شیشجك. || طوپلی ایکنه = آرقه‌سی طوپلی ویووارلاق ایکنه که بر شیٔ که ایلیشدیرمکه یارار. || یورغان ایکنه‌سی = یورغان قاپلامغه مخصوص بیوجك ایکنه. || ایکنه یوتمش = غایتله ناتوان.

ایگنه‌جِك { س. مج. دومنی ربط ایدن سیوری دمیرلر.

ایگنه‌جی { س. ایکنه یاپان ویا صاتان آدم.

ایگنه‌دان { س. [: تر. ایکنه = م. فا. دان = ادات ظرف. غل. تعبیر. دها غلطی: ایکنه. دانلق. طوغریسی: ایکنه‌لك] ایکنه محفظه‌سی، تنکه ویا کمیکدن اوفاق استوانی محفظه.

ایگنه‌لِك { س. ایکنه محفظه‌سی، ایکنه‌دان.

ایگنه‌لَمَك { یاخود ایکنه‌له‌مك. فت. ١. ایکنه ایله دلمك. ٢. قالبنی آلمق اوزره کنارلرینی ایکنه ایله دله‌رك اشارت ایتمك. ٣. طوپلی ایکنه ایله ایلیشدیرمك.

ایگنه‌لی { ص. ایکنه‌سی ویا ایکنه کبی اینجه و سیوری بر آلتی اولان: ایکنه‌لی تفنك: ایکنه‌لی قارینجه.

ایگه { وایکا. س. تق. صاحب، مالك. مر.

ایگه‌لَمَك { فت. تق. ١. تحت تصرفنه آلمق، مالك و متصرفی اولمق. ٢. تملك (استملاك) ایتمك.

ایکی { عد. بردن صکره کلن صایی، اثنین، دو، ٢: ایکی کشی، ایکی ساعت؛ اون ایکی، یکرمی ایکی، یوز ایکی. || ایکی یوز. با: ایکیوز. || ایکی بیك = الفین. || ایکی آغزلی = ایکی طرفی کسر (بیچاق و سائره). || ایکی چفته = درت کورکلی قایق. || ایکیده بر = نصف. || ایکیده بر، ایکیده برده = پك صیق، هر وقت. || ایکی قات = مضاعف. || ایکی کونده بر = کون آشیری، غباً. || ایکی یوزلی = ١. ایکی طرفی یوز (قماش). مج. مرائی.

ایگی { یاخود ایگك. یوك ویا پنبوق وسائره چویروب قویرمغه مخصوص چلیك. || آرابه ایگیسی = آرابه اوقنك قلمی. || صبان ایگیسی = آغاج میخی. — ص. ایگی طاش = دکرمنك آلت طاشی.

ایگی { س. با: اگو.

ایکیز { س. ص. بر حملدن طوغمش ایکی قارداش، توأم. || ایکیز طوغورمق = بر وضع حملده ایکی چوجق دنیایه کتیرمك؛ مج. چوق عذاب چکمك.

ایکیزلَمه { ص. ایکیزلی، چفته.

ایکیزلی { ص. چفته: ایکیزلی شمعدان.

ایکیشَر { عد. هر برینه ویا هر دفعه‌سنده ایکی: پاره‌یی تقسیم ایتدیلر ایکیشر لیرا دوشدی؛ بو فدانلری ایکیشر غروشه آلدم.

ایکیلِك { ص. ١. ایکی غروش. ٢. ایکی غروش قیمتنده اولان: ایکیلك باصمه. ٢. اوقه وسائره ثقلتنده اولان. ٣. ایکی قسمدن مرکب.

ایکیله‌مَك { فت. ایکی یاپمق، اشنی تدارك ایتمك.

ایکیلی { ص. ایکی شیئی حاوی و یا ایکی شیئدن مرکب. = س. اسقامبیل کاغدلرینك ایکی بنکلیسی: سینکك ایکیلیسی.

ایکین { د. تق. عجبا، آیا: کلیرمی ایکین؟

ایکیوز { عد. ایکی دفعه یوز، مأتین، ٢٠٠؛ بیك ایکی یوز = ١٢٠٠؛ ایکیوز یکرمی = ٢٢٠.

ایل { (آل) س. ١. خلق، ناس، آدملر: ایل عالم. ٢. قوم، قبیله. عشیرت: یکی ایل، اسکی ایل. ٣. بر قوم وقبیله‌نك مسکن ومأواسی: تکه ایلی، ترکمان ایلی. ٤. مملکت، دیار، ایالت، ولایت: روم ایلی، قوجه ایلی. = س. ص. یبانجی، بیکانه، اغیار: او بنم ایچون ایلدر:

ایل اوی = ییلانجی یر. || ایل بکی، خانی = عشیرت رئیسی. — هلاکویه ایلخانی، وسلاله‌سنه (ایلخانیه) نامی ویرلمیش بوندندر. || ایله کونه (ایل عالمه) قارشی = یار واغیاره قارشی. || غلط اوله. رق (ایلات) صورتنده‌ده جمعی یاپوب، ایلات وعشایر دیرلرکه کوچیه طاقلری و یوروکار دیمکدر. .

ایل { سـ. تق. ییل یرینه سنه معناسنه مستعملدر. با: ییل. — ییلان، ییلدیرم، ییلدیرامق کبی لغتلرك ده اسکی املاسی ایلان، ایلدیرم وسائره‌در.

ایلاد { سـذ. عر. [«ولادت» دن مص. افعال] ۱. طوغورمه. ۲. طوغورتمه.

ایلاف { سـذ. عر. [«الفت» دن مص. افعال] الفت وانسیت ایتدیرمه، آلیشدیرمه. ف.

ایلتمك { مص: ایلدیر. فت. ۱. بر ایله یعنی یره کوتورمك، نقل و ایصال ایتمك: بونی فلان یره ایلت: شو ماصه‌یی بو طرفه ایلدیویر. ۲. قاپوب چالمق، سرقت ایتمك. آلوب کوتورمك.

ایلتی { (آلتی) سـ. [«ایل» دن] ایکی قارداش زوجه‌لرینك هربرینه نسبتله دیکری، بر قادینك قاینانك زوجه‌سی.

ایلچی { (آلچی) سـ. [«ایل» دن. اصلی: ایلجی] برمملکت ویا دولت طرفندن دیکری نزدینه کوندریلن وکیل، رسول. سفیر: بیوك ایلچی = سفیر کبیر: اورته ایلچی = بیوك ایلچینك مادونده‌کی ایلچی؛ ایلچی وکیلی = مصلحتکذار.

ایلچیلك { (آلچیلك) سـ. ایلچی صفت و مأموریتی، سفارت، رسالت.

ایلدلمك { فـ. کوتورلمك، سوق ونقل ایدلمك: اوته ایدلمك.

ایلدم { صـ. نادم، پشیمان. مر.

ایلدملك { سـ. ندامت. پشیمانلق. مر.

ایلری { (یاخود ایلرو. ظم. [اصلی: «ایلك» دن «ایلکاری»] اوکده. کری مقابلی، قدام، پیش: ایلری اولمق، بولنمق. اوتورمق، کچمك: ایلری کل. = صـ. ۱. ایلریده. اوکده بولنان، اوکدن کیدن: ایلری خط، ایلری قره. غول. ۲. دها اوکده بولنان، متقدم، سابق: اوبزدن ایلریدر. ۳. ترقی ایتمش. مترقی، کچمش. اقدم اولان: صنایعده انکلتره فرانسه‌دن ایلریدر: علوم ریاضیه‌ده اوبزدن چوق ایلریدر. ٤. وقت صحیحدن زیاده کوسترن (ساعت): بو ساعت چوق ایلریدر. عکسی: کری. = سـ. ۱. اوکه طرف. پرشینك اوکی: کاروانك ایلریسی کوزمردن غائب اولمشیدی. ۲. کیدیلهجك اولان یر. اوکده بولنان مسافه: یولك ایلریسی دوزدر: ایلریمز اووه‌در. ۳. کلهجك زمان، آتی. مستقبل: ایلریمز یازدر. || ایلریده = ۱. (ظم.) اوکده. باشده. ۲. (ظر) آتیده. استقبالده. || ایلریدن = اوکدن. || ایلری آلمق = تقدیم ایتمك. || ایلریده اولمق = یوکسکجه بر مأموریتده بولنمق. || ایلری چیقمق = قارشیلامق، استقبال ایتمك. || ایلری سور. مك = ۱. سوق ایتمك. کوتور. مك. ۲. درمیان ویا تکلیف ایتمك. || ایلری چکمك = ترقی ایتدیرمك. || ایلری کچمك = تقدم ومسابقت ایتمك. || ایلری کلمك = نشأت ایتمك. منبعث اولمق. || ایلری کلن = اعیاندن اولان، نفوذ واقتدار اصحابندن بولنان. || ایلری کیتمك = ترقی ایتمك. || ایلری وارمق = حدی تجاوز ایتمك. چوق اولمق.

ایلریلتمك { فت. ۱. ایلری کو. تورمك، ایلری سورمك. تقدیم ایتمك. ۲. ترقی وتفیض ایتدیرمك: آسری آز زمان ظرفنده کندیسنی ایلریلتدی.

ایلریلمك { یا ایلریله‌مك. فل. ۱. ایلری کچمك، اوکده کچمك. تفوق. تصدر ایتمك. ۲. اوکده طوغری یوریمك، اوکه جیقمق. ۳. چوق ایلری کیتمك. ایلریده بولنمق: بز یوله چیقدیغمز وقت او خیلی ایلریلمشیدی. ٤. ترقی وتفیض ایتمك: ایلریلیه‌جك برچوقدر: آمریقا. ایلر بو صوك زمانلرده چوق ایلریلدیلر. ٥. ساعت ایلری اولمق، وقت صحیحدن زیاده کوسترمك. چوق یوریمك: بو ساعت ایلریور.

ایلشمك { ایلشدیرمك. با: ایلیشمك وسائره.

ایلغار { س. ۱. باشی بوش آتك درتلمه قوشمه‌سی. ۲. آکسزین هجوم، آقین، دشمن طوپراغنه چاپول ایچون وقوع بولان سواری هجومی. || ایلغار ایتمك = هجوم وآقین ایتمك.

ایلغارجی { س. چاپول ایچون دشمن طوپراغنه هجوم ایدن باشیبوزوق سواری عسکری، آقینجی.

ایلغارلامَق { فل. چاپول ایچون دشمن طوپراغنه آقین ایتمك، آقینجیلق ایتمك.

ایلغامَق { فل. ۱. (آت) باشی بوش اولهرق درتلمه کیدرکبی قوشمق. ۲. (آتلر) قوشوب هرطرفه یالمق. ۳. چاپول ایچون آتله هجوم ایتمك، آت قوشدیره‌رق هر طرفه اوروب کچمك. مر.

ایلغیم صالغیم { س. صیجاق موسمده بخارك چقورجه اووه‌لره یاصلانوب اوزاقدن صوکبی کورینمه‌سی، سراب. (لازم برلغت اولدیغی حالده استانبولجه متروکدر.)

ایلغین { س. (اصلی: «ییلق» دن ییلغین) انواع عدیده‌سی اولان بر نوع اورمان آغاجی: آق ایلغین = باشلیجه صولاق یرلرده حاصل اولان وآچیق پنبه چیچك آچان نوعی‌که قدرت حلواسنك ایسی پونك یاپراغنده اولور، گزمازی؛ آجی ایلغین = آجی کونلك دینلن ضمغی ویرن جنسی، اثل.

ایلغینجار { س. پیانی کراز، آجی کراز.

ایلغینلق { س. آق ایلغین اورمانی، قوریلغی.

ایلق { س. (صحیحی «ارق» ویا «اورق») با: ارق.

ایلقی { س. باشی بوش گزن آلیشدیرلمامش آت، خرکله. (تاتارلر بویله‌لرینی اتلرینی یمك ایچون یتیشدیرلر.)

ایلك { ص. اولکی، برنجی، مقدم، ابتدائی، ایلریده‌کی، صوك مقابلی: ایلك ایشمز او اولدی؛ ایلك اوغلی؛ ایلك حرف: ایلك بهار. = ح. الك اول، الك باشده، برنجی اولهرق: ایلك یارادیلان انسان: ایلك سویلدیکی سوز. — بعضاً مجرد تأکید ایچون اولور: ایلك ابتدا = الك اول: ایلك اوکیجه = الك اوکنده.

ایلکلك { س. اولکیلك، برنجیلك.

ایلکین { ح. ابتدا، الك اول، ابتدادن، ایلك دفعه اولهرق: بن ایلکین اویله آکلادم.

اَیلَمَك { فت. ایتمك. قیلمق، یاپمق، ایشلمك. — تکلمه‌ده آز قوللانیلوب، اسکی کتابتده ایتمك یرینه فعل اعانه اولهرق چوق استعمال اولنور، ومصادر عربیه ایله افعال مرکبه تشکیل ایدر: امر ایلك، بیان ایلك، امداد ایلك. || نیله‌یم = نه ایلیه‌یم، نه یاپه‌یم؟ نیلسون = نه ایلسون، نه یاپسین؟

ایلمَك { فت. ۱. طوپلاپوب طوتدیرمق، چاتمق: ایلر طوتار؛ لباسنی کندی ایلر دیکر. ۲. راست کلمك، تصادف ایتمك، دوش کلمك. مر.

ایلَمَك { س. چوزلمیی قولای دوکوم، اکرتی دوکوم، حلی قولای عقده.

ایلمَکلمَك { یا ایلکله‌مك. فت. اکرتیدن باغلامق، قولای چوزیلور بر دوکوم یاپمق.

ایلَکلی { ص. اکرتیدن باغلانمش، قولای چوزیله‌جك صورتده دوکولمش.

اَیلَه { س. ایلك فعلی، ایتمه، قیلمه، یاپمه.

ایلن { لن. حج. با: ایله.

ایلَنج { س. بددعا، انکسار، لعنت. مر.

ایلِندی { س. طوتدیرمه، ایلیشدیرمه، دیکیشدن اول ایکی پارچه‌یی بربرینه طوتدیرمق.

ایلَنمَك { فت. بددعا ایتمك، انکسار ایتمك، قارغیمق، لعنت ایتمك.

اَیلول { س. تشویم رومینك اصل یدنجی و آوروپالیلرك شمدیکی ترتیب سقیمنجه طقوزنجی آینك اسم سریانیسیدر. اسم رومیسی (سپتمبر) در، که یدنجی آی دیمکدر.

ایله { پاخود ایلن، واختصارله: له، لن. حج. ۱. الصاق ایچون واسطه وآلت بیانیچون اولور، عر. (بِ) فا. (بَ) کبی: ال ایله آلمق، دکنکله اورمق، کوزله اشارت ایتمك، قورشون قله یازمق، واپورله کیتمك،

آتله کزمك. ۲. معیت وصحبت وبرابرلك بیان ایدر. عر. (مع) فا. (با) کبی: یارین سنکله بازاره کیده جکز؛ بش کشی ایله کلدی؛ اکمکی پنیرله یدی. ۳. طرز واسلوب وکیفیت بیان ایدر: زحمتله یورینمك؛ قولایلقله ایش کورمك: کرا ایله او طوتمق؛ معاونتله یکنمك. = حر. ۱. عطف ایچون قوللانیلیر: و، ده، دخی: بن ایله سز یارین فلان یره کیده جکز = بن وسز؛ کیتمك ایله کلمك = کیتمك وکلمك، کیدوب کلمك. ۲. مصدر عربی وفارسی یه الحاق اولنه رق ینه عطف معنا سیله ربط کلام ایدر: تحقیقات جلیه وخفیه اجراسیله استحصال اولنه جق نتیجه نك اشعاری، که بو افاده ایله تحقیقات اجراسی وکیفیتك اشعاری مطلوبدر؛ عربی اوله رق «بالاجرا» دخی دینلیر؛ خیردوداری اخذ وتوقیفله حقلرنده ایجاب قانونینك اجراسی. ۳. مصادر ترکیه یه الحاق اولنه رق سببیت بیان ایدر: کیفسز اولمغله کاه میه جکنی یازمش = کیفسز اولدیغندن، اولدیغی اجلدن: قیش تقرب ایتسیله لوازم شتائیه نك تدارکی اقتضا ایدر. ٤. ینه مصادر ترکیه یه الحاق اولنه رق مجرد ربط کلامه ویا «اولسی اوزرینه» «اولسنه بناء»، «اولنجه» کبی بر معنا افاده ایدر: طلب بیورلان اوراق کوندرلمش اولمغله وصولنك اشعاری. ٥. ضمیره مضاف اسم مصدره الحاق اولنه رق زمان واولنجه، اولدیغی آنده کبی زمانجه زیاده تقرب بیان ایدر: بکنیلن اوراقك کلسیله کیفیت موقع تذکره قو. نه جقدر = کلدیکی آنده؛ سزك عزیمت ایتمکزله ایش دکیشدی = عزیمت ایتدیککز آنده. تأکید ایچون (برابر) کلمه سی ده علاوه اولنور: بنم سویلمله برابر ایشه اهمیت ویرمکه باشلادیلر. مصادر عربیه ایله ده اولور: اونك وصولیله برابر ایشه کیریشدیلر. || ایله برابر = ضدیت بیان ایدر، اولدیغی حالده، ایکن، مع: بونکله برابر = بویله اولدیغی حالده، مع هذا: کندیسی وظیفه سنی ایفا ایتمش اولمغله برابر قباحتی اوستنه آلدی = ایفا ایتمش اولدیغی حالده — اسملرك مجردینه وضمیر واسم اشارتك مضاف. الیهنه الحاق اولنوب: یالکز بونلردن جمع غائب مستثنا اوله رق مجرد حالنده قوللانیلیر: برآدم ایله (برآدمله)، احمدله، انسانلرله، بنله، بزمله، سنکله، اونکله، بونکله، اونلرله، بونلرله.

ایلی { ص. ایلیق، صیجاقجه، صوغوق قیرلش.

ایلیتمق { فا. ایلندیرمق، آز ایصتمق، ویا آز صیجاق قالهجق صورتده صوغوتمق.

ایلیجق { یا ایلیجاق. ص. پك آز صیجاق، ایلیقجه.

ایلیجه { س. طبیعی صیجاق صو، صیجاق معدن صوسی، قدرت حمامی. یردن قاینایانه قاینارجه، واوزرنده قبه وابنیه اولورسه قاینجه دینیر.

ایلیشدیرلمك { فجه. ربط و تعلیق ایدلمك، چنکل ودوکه کبی برشیئه طوتدرلمق: برلمق: بر یره ایلیشدیرلمزسه طورماز.

ایلیشدیرمك { فا. ربط و تعلیق ایتمك، چنکل و دوکه کبی بر شیئه طوتدیرمق، طاقتی: نشانی سیتره یه ایلیشدیررلر: آتوابی چیوی یه ایلیشدیر.

ایلیشمك { فل. ۱. ربط و تعلیق اولنمق، طاقلمق، طاقیلوب قالمق: قوغه قویونك ایچنده طاشه ایلیشدی. ۲. طورمق قالمق، ایلشمش کبی آیریله مامق: بوآدم کیتدیکی یرده ایلیشوب قالیر. ۳. آز طورمق، موقتاً اوتورمق: سن برآز شورایه ایلیش بن شیمدی کلیرم. ٤. شبهه وتردد ایتمك، تعریض ایلمك: مسوده یی اوقو. یوب بر ایکی یرینه ایلیشدی. ٥. طوقنمق، صه تاشمق، تعرض ایتمك: سز اوکا ایلیشمیك. || || کوز ایلیشمك، کوزه ایلیشمك = غیر اختیاری اوله رق آرامقسزین خفیفجه کورمك: کوزم بر شیئه ایلیشدی، کوزمه بر شیء ایلیشدی. || کوکل ایلیشمك = تعشق وعلاقه ایتمك.

ایلیشیك { س. ۱. تعلق، مربوطیت، ارتباط، مناسبت، علاقه: اونکله برایلیشیکم یوقدر. ۲. انکل، مانع: ایشك هیچ بر ایلیشیکی قالمدی؛ بعض

ایلیشیکاره تصادف ایتدك. ۳. حساب، آله‌جق ویره‌جك: ایلیشکی کسمك = حسابی قطع ایتمك: ایلیشیك براقامق.

ایلیشیکسز { ص. ۱. برکونه مربوطیت و تعلق اولمیان، برشیئه متوقف اولمیان: ایلیشیکسز ایش. ۲. کسلمش، حل و فصل اولنمش، برکونه پوسوری اولمیان: ایلیشیکسز حساب. ۳. قیدسز، آزاده و لاابالی، برشیئه مربوط اولمیان: ایلیشیکسز آدم.

ایلیق { ص. [چ: ایلیغ] آز صیجاق، صوئوغی قیرلمش، نیم کرم: ایلیق صو. [ایصیدلمش مایع وعلی الخصوص صو حقنده مستعمل اولوب، مثلا ایلیق هوا دینلمز.]

ایلیقلاتمق { ایلیقلانمق. ا: ایلیتمق. ایلینمق.

ایلیك { س. [«ایلمك» دن] کمیکك ایچنده یاغه مشابه ماده. مغز. مخ. || ایلیکه ایشلمك. کچمك = چوق ودرین تأثیر ایتمك: صوئوق ایلیکمه ایشلدی. کچدی. || ایلیك صیزلامق = درین آغری طویمق. || ایلیك کبی = یومشاق ولذیذ شیء. || مردار ایلیك = اوکورغه کمیکی ایچنده‌کی مغز. || ایلیك یاغی = چرویشك ایچه‌سی.

ایلیك { س. [«ایلمك» دن] لباسك دوکمه کچمکه مخصوص دلیکی. عروه: کوملکه ایلیك آچمق: سترەنك ایلیکنه چیچك طاقمق.

ایلیکلمك { یا ایلیکله‌مك. فت. دوکمه‌یی ایلیکه کچیره‌رك اثوابی طوتدیرمق. قاوشدیرمق: ستره‌سنی ایلیکلدی.

ایلیکلنمك { فط. اثوبنی قاوشدیروب دوکمه‌لرینی ایلیکلرینه کچیرمك: ایلیکلنمزدن بیوکلرك حضورینه چیقلماز. = (اثواب) دوکمه‌لری ایلیکلره کچیرلمکله قاوشدیرلمق: اثواب طار اولنجه ایلیکلنمز. زور ایلیکلنیر.

ایلیکلی { ص. دوکمه‌لری ایلیکلره کچیرلمش، قاوشدیرلمش: ستره‌سی ایلیکلی ایدی.

ایلیمق { فل. ایلیق اولمق، صوئوغی قیرلمق، آز صیجاق قاله‌جق صورتده صوئومق: صو ایلیدی.

ایلیندیرمق { فت. ایلیقلاتمق. ایلیق یاپمق، صوئوغی قیروب ویا برآز صوئودوب آز صیجاق براقمق.

ایلینمق { فل. ایلیق اولمق، صوئوغی قیرلمق، آز صیجاق قاله‌جق صورتده صوئومق ویا آز ایصینمق.

ایم { س. تق. علاج، دوا: قوجه قاری ایمی. [ام کبی.] مر.

ایماء { سذ. عر. [«ومأ» دن مص. افعال] ۱. اشارتله آکلاتمه. آچیقدن سویلمکسزین افهام: کلمیه‌جکنی بکا ایما ایتدی: بوحرکتی اونی ایما ایدیور. ۲. اشارت.

ایمان { سذ. جم. عر. فد: یمین. لا: یمین. — [فد: ترکجه‌ده غیر مستعمل «ایمن»] صاغ اللر. ن.

ایمان { سذ. عر. [«امن» دن مص. افعال] ۱. ایناتمه: قدره ایمانم واردر. ۲. دین حقی قبول ایتمه، وحدانیت ونبوتی تصدیق ایلمه، قلب ایله تصدیق ودیل ایله اقرار ایتمه: ایمان ایتمك ن. ایمانه کلمك، ایمان کتیرمك = مؤمن اولمق: رسول الله (صلعم) افندمزه اك اول ایمان کتیرن. || مج. ایمانه کلمك = عاقبت حق تسلیم وقبول ایتمك، نهایت طوغری یوله کلمك: هاه! شویله ایمانه کل.

ایمانسز { ص. ۱. الله ورسول اللهه اینانمیان، دینسز، ملحد. ۲. مرحمتسز، انصافسز، غدار. ۳. یاغسز، یاوان، قوری: ایمانسز پینیر.

ایمانسزجه { ح. انصافسزلقله، مرحمتسزجه، غدارانه.

ایمانسزلق { س. ۱. دینسزلك، الحاد. ۲. مرحمتسزلك، انصافسزلق، غدارلق.

ایمانمق { فت. [علاج وتدبیروچاره دیمك اولان «ام» یا «ایم» دن اولمق احتمالی واردر.] قایرمق، کوزتمك، تأمین ایتمك، چاره‌سنی بولمق. = فل. کندینی قوریمق، قایرلمق.

ایمبات { س. [یاریم روزکار معناسیله فا. «نیم باد» ویا دکز روزکاری معناسیله عر. فا. «یم بادی» تعبیرلرندن غلط عد اولنمسی پك بعید وفا.

حش برخیالدر. غروب دیمك اولان « باتی » دن اولمسی احتمالی دها قویدر.] اکثریا غرب ویا غرب شمالیدن اسن سرین دکز روزکاری : ایمبات اسیور.

ایمپراطور { یاخود امپراطور. س. [لا. Imperator] قرالدن دها بیوك ودها مستقل عد اولنان حکمدار، نیم مستقل حاکملره دخی حکمی جاری اولان حکمران : آلمانیه، آوستریا، روسیه ایمپراطورلری .

ایمپراطورلق { س. ۱. ایمپراطور عنوان وصفتی : پروسیه قراللرندن برنجی ویلهلم آلمانیا ایمپراطورلغنی اعلان ایتمشدر. ۲. بر ایمپراطورك تحت حکمنده بولنان دولت، حکمداری ایمپراطور عنوانی حائز اولان دولت : آلمانیه، روسیه ایمپراطورلغی .

ایمپراطوری { ص. [فا. یاء نسبت علاوه سیله] ایمپراطوره منسوب ومتعلق : با امر ایمپراطوری، ذات ایمپراطوری .

ایمپراطوریچه { س. ۱. ایمپراطور زوجه سی : آلمانیه ایمپراطوریچه سی . ۲. ایمپراطورلق مقامنده بولنان قادین : انکلتره قرالیچه سی هندستان ایمپراطوریچه سی عنوانی دخی آلمشدر .

ایمدی { یاخود امدی. حر. ۱. بناءً علیه، بنابرین، بوحالده، بویله اولدیغی حالده، فا. پس، عر. ف، خلاصه واجماله دلالت ایدر: ایمدی سز نه یاپه جقسکز؟ ۲. آرتق، غیری : کل ایمدی: ای سویلیك ایمدی. [بو ایکنجی معنا ایله جمله نك آخرینه کلیر و «ایندی» یاخود « ندی » تلفظ اولنور : کلندی .]

ایمرندیرمك { فت. آرزو ایتدیرمك، کوزل ولذیذ برشیء کوستروب برینك اشتهاسنی اویاندیرمق، رغبت ایتدیرمك : موسمسز وقتده اوکوزل جیلکاری کوستروب ده هرکسی ایمرندیرمکده معنا وارمیدر ؟

ایمرنمك { فل. کوزل ولذیذ برشیء کوروب اشتهایه کلمك، زیاده آرزو ورغبت ایتمك: مناو دکاننك اوکندن کچرکن میوه لره ایمرندم .

ایمز { فل. کون وصیرورت بیان ایدن « ایمك » مصدر غیر مستعملندن مضارع منفی اولوب، بزجه مستعمل دکل ایسه ده، چغتایجه ده «ایماس» املاسیله قوللانیلوب، دکلدر واولماز دیمکدر.

ایمزغنمق { یاخود ایمزکنمك. با : ایمیزغنمق .

ایمش { فل. کون وصیرورت بیان ایدن « ایمك » مصدر غیر مستعملندن ماضیء نقلیدر : او ایش اویله ایمش: آرادیغکز آدم اوراده ایمش . — فعل اعانه اوله رق افعال سائره نك مختلف صیغه لرینه الحاق ایده رك روایت ماضی، روایت مضارع، روایت استقبال کبی صیغ مرکبه تشکیل ایدر؛ وبوتقدیرده اکثریا همزه سی وبعضا یاسی ده حذف اولنور : کلمش ایمش، کلیر ایمش (کلیریمش، کلیرمش)، کله جك ایمش (کله جکیمش، کله جکمش)، کلملی ایمش وسائره .

ایمك { فل. کون وصیرورت بیان ایدر، اولمق، اولنمق. — بوفعلك مصدری ودیکر برقاچ صیغه سی متروك وغیر مستعمل اولوب. « اولمق » فعلندن تضمین اولنور. صیغ مستعمله سی بروجه آتیدر. مضارع : ایم (ام، م) سك، در، ایز (یز، ز) سکز، درلر؛ ماضیء شهودی : ایدم، ایدك، ایدی، ایدك، ایدیکز، ایدیلر (شمدی حکایهٔ حال مقامنده قوللانیلوب، ماضیء شهودیسی یرینه « اولدم » مستعملدر.): ماضیء نقلی : ایشم، ایمشك، ایمش، ایمشز، ایمشسکز، ایمشلر؛ صیغهٔ شرطیه: ایسه م، ایسه ك، ایسه، ایسه ك، ایسه کز، ایسه لر: صیغهٔ حالیه : ایکن: صیغهٔ وصفیه : ایدیکی (ایدوکی) .

ایمن { ص. عر. [« یمن » دن صش. یمنلی، میمنتلی. ن.

ایمنمق { فت. فل. با : ایمانمق .

ائمه { سذ. جم. عر. فد : امام. با : امام .

ایمیزغنمق { فل. یاخود :

ایمیزکنمك { فل. ۱. اویوقلامق، اویقویه غلبه ایدوب دفع ایده مه مکله یاتمقسزین صاللانوب طورمق. ۲. (آتش) قراروب سوکنمش کبی طورمق.

ایمیك { س. باشك تپه‌سنده‌کی یومشاق یر، بنغلداق، یافوخ.

این { س. بیانی حیوانلرك یرآلتنده اولان مسکنی، غار، مغاره، کهف : آنی اینی .

این { ش. فا. قریبه‌اشارت ایچوندر، بو، شو، مقابلی : آن، او. این و آن = شو بو. ف. || بعد ازین = بوندن صکره. || بنابرین = بناء علیه. (همزه‌سنك حذفیله.)

ایناق { ص. تق. ۱. سوزینه اینانیلیر، معتمد، مؤتمن. ۲. مشاور، مستشار. = س. رأی، استشاره .

اینان { س. ۱. اینانمه، امنیت، وثوق، اعتماد، قناعت، یقین : اینان کلمك = قناعت حاصل اولمق، قانع اولمق : اینان اولسون = اینانکز. ۲. ایمان، اعتقاد.

اینانج { ص. شایان اعتماد، موثوق، امین، معتمد.

ایناندیرمَق { فن. ۱. اینانمغه سوق و اجبار ایتمك، قاندیرمق، اقناع، تأمین ایتمك : بن سزی ایناندیرمدم، الله ایناندیرسین. ۲. (یالانی) قبول ایتدیرمك، آلداتمق .

ایناندیرمَق { فع. صحیح نظریله باقلمق، طوغری دیه قبول اولنمق : اینانیلیه‌جق شیء دکلدر.

ایناتمَق { فن [خالص ترکجه برلغت اولدیغی حالده، برنجی هجاسنك خفیف یعنی اینجه او. قونمسیله آهنك قاعده‌سنه مخالفتی غریبدر. اساساً کسرهٔ ثقیله ایله اوله‌جغنده شبهه یوقدر.]

۱. طوغری نظریله باقمق، صحیح دیه قبول ایتمك، قبول وتصدیق ایتمك : انسان هر ایشیتدیکینه ایناتماملی. ۲. ایمان کتیرمك. اعتقاد ایتمك، قلب ایله تصدیق و دیل ایله اقرار ایتمك : الاهك برلکنه وحضرت محمد (صلعم) افندمزك نبوتنه اینانمق.

اینانمه { س. ۱. اینانمق فعلی، تصدیق، قبول. ۲. ایمان. اعتقاد. دیانت.

اینانیش { س. اینانمق فعلی و طرزی : بو نصل اینانیش.

اینتی یوف { س. عو. بوش شیء، مالایعنی، صاچمه صاپان. اهمیتسز وکولنج : اینتی یوفدن شیئلر: اینتی یوفدن خانه.

اینجالیز { س. ترشیسی یاپیلیر برنوع یپان صارمساغی ویا صوغانی.

اینجقرمَق { فل. ۱. معده‌ده چیقمق ایستر هوا وار ایمش کبی غیر اختیاری بر حرکت اختلاجیه کلمك، ایقلامق. ۲. بوغلیرجه سنه فیقلایه‌رق آغلامق. [هیجقرمق دخی دینیر.]

اینجقریق { س. ۱. معده‌دن کلن غیر اختیاری حرکت اختلاجیه‌که ایقلامق صورتنده ظاهر اولوب انسانی راحتسز ایدر، فواق. ۲. فیقلایه‌رق آغلامه. || اینجقریق طوتمق = ۱. اینجقریغه طوتلمق. ۲. جکه آتمق، فواق الموته اوغرامق.

اینجلتمَك { فت. اینجه یاپمق، دها اینجه بر صورته قومق، ترقیق ایتمك : قلمی، سسی اینجلتمك.

اینجلمَك { فل. ۱. اینجه ویا دها اینجه اولمق. اینجه‌لتمك : بو ایپ پك اینجلدی. ۲. یالاندن ظرافت کوسترمك، ظرافته اوزنمك .

اینجو { س. با : اینجی.

اینجه { ص. ۱. قالین مقابلی، رقیق. باریك : اینجه بر دکنك. ۲. اوفاق. دقیق، خرده : اینجه اون. اینجه توز. ۳. سیوری : اینجه بورن. ٤. مج. ظریف، نازك. نازین : اینجه ایش. اینجه نقش، اینجه صنعت. ٥. ذکاوتلی. ادراکلی. فراستلی : اینجه ذهن. ٦. خفیف، مختصر : اینجه دوشنمك. اینجه قره قول. ۷. مؤثر. کسکین : اینجه آغری. ۸. قولاغه خفیف کلن : اینجه سس، اینجه وزلدی. || اینجه خسته‌لق = سل الرئه. ورم. || اینجه‌ساز = الاتورقه‌چالمی. طاول وسرنانك غیری اولهرق کمان و دف و ساژه‌دن مرکب چالغی طاقمی. || اینجه کسیم = چلیمسز، نحیف. = ح. ۱. اوفاق وخرده اون. له‌رق : اینجه دوکمك. ۲. مدققانه : جوق اینجه صوروبور. || اینجه‌دن اینجه‌یه = پك مدققانه. || اینجه الهیوب صیق طوقومق = تعمیق وتحقیق ایتمك؛ برایشك پك ایلروسنه وارمق.

اینجه‌جِك { ص. پك اینجه، پك دقیق وخفیف : اینجه‌جك قلم، سس، ایش. = ح.

پك اینجه اوله‌رق : اینجه‌جك دوگمك .

اینجه‌رَك { یا اینجرك. ص. نازك، باریك، نارین، فدان کبی : اینجه‌رك بوی .

اینجه‌لَتمَك { با : اینجلتمك.

اینجه‌لِك { س. ۱. اینجه اولان شیئك حالی، قالینلق مقابلی، رقت. ۲. اوفاقلق، خرده‌لك، دقت. ۳. نازکلك، نارینلك، ظرافت. ٤. خفیفلك، کسکینلك.

اینجه‌لَنمَك { فل. با : اینجلمك.

اینجی { یا اینجو. س. قابوغی صدف دینلن استریدیه جنسندن برحیوان بحرینك ایچندن چیقان معروف ذی قیمت دانه‌لرکه قا- دینلرجه اسباب زینتدندر، لؤلؤ، درّ : اینجی طاقمق، دیزمك. — پك بیاض وکوچك کوزل دیشلردن‌ده کنایه اولور. || اینجی چیچکی = بیاض ویووارلاق بر جنس اغاج چیچکی || اینجی دانه‌سی = دردانه، پك کوزل چوجق ویا قیز. || آغزندن اینجی صاچمق = بیوك برفصاحتله کوزل سوزلر سویلمك. || اینجی صوغانی = برجنس کوك .

اینجیتمك { فت. ۱. طوقنمق، ایلیشمك. ۲. جان آجیتمق، الم ویرمك. اذا وجفا ایتمك : اوصلی چوجقلر حیوانلری اینجیتمزلر. ۳. خاطر قیرمق، دلکیر ایتمك : آبدال آدمدر اینجیتمه‌یك. ٤. آغریلی ویا یاره‌لی بر عضوه طوقنوب آغریتمق : قولمی، چبانمی اینجیتدیکز. ٥. اورمق آغریه- جق برحاله کتیرمك. یاره وبره اولمدیغی حالده آغریتمق : آتدن دوشوب قولنی، باجاغنی اینجیتمش. || اینجیتمه‌بنی = سرطان علتی. عو.

اینجیتمه { س. اینجیتمك فعلی. با : اینجیتمك .

اینجیدیجی { ص. ۱. اینجیدن آغریدان. ۲. اذا وجفا ایدن .

اینجیدیش { س. اینجیتمك فعلی وطرزی . با : اینجیتمك .

اینجیر { یاخود انجیر. س. [فا. انجیردن] معروف میوه، تین که بادنجان، قواق، لوب انجیری کبی انواعی واردر : تازه، قوری اینجیر. || اینجیر آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج که ایری یاپراقلی وچوق ایلیکلی اولور. || اینجیر چکردکی = کو- چکلکدن کنایه‌در : بر اینجیر چکردکنی طولدیرماز = پك آز. || اینجیر قوشی = صاری صندال نوعندن برقوش . || فرنك، عرب اینجیری = قاقتوس جنسندن قبوغی دیکنلی وایریجه چکردکلی برنوع میوه .

اینجیك { ص. خفیف صورتده اورلمش ویا قیرلمش (عضو) : قولی اینجیکدر. = س. اینجینمش، اورلمش‌یر : قولنده اینجیکی واردر .

اینجیك { س. ساقك اینجه‌کمیکی، دیزك آلتنده‌کی کمیك . || اینجیك یخنیسی = قویونك دیزدن ساقك اورته‌سنه قدر اولان پارچه‌لرندن یاپلمش یخودلی یخنی .

ایندیرتمَك { فت. آشاغی آلدیر- مق، تنزیل ایتد- یرمك .

ایندیرلمَك { (آندیرلمك) . فج. ۱. آشاغی کوتورلمك، تنزیل ایدلمك : بو کراسته طاغدن ایندیرلمشدر. ۲. آزالدلمق، تنزیل وتنقیص ایدلمك : ذخیره‌نك فیأتی ایند- یرلدی. ۳. آشاغی قویویرلمك : پرده ایندیرلدی .

ایندیرمَك { فت. ۱. آشاغی کوتورمك، تنزیل ایتمك : طاغدن کراسته، رافدن اشیا ایندیرمك ۲. حیواندن، آرابه‌دن آشاغی آلمق : یولجیلری آرابه‌دن ایندیردیلر. ۳. آزالتمق، آشاغیلاتمق، تنزیل ایتمك : اتك فیأتنی ایندیردیلر : پوسته اجر- تلرینی ایندیردی. ٤. طرح وتنزیل ایتمك، حسابدن آشاغی اورمق : مصرفی ایندیردکدن صکره ایرادی حساب ایتملی . || باشندن ایندیرمك = قهرلا- ندیروب نزول اصابتنه سبب اولمق . || ختم ایندیرمك = ختم ایتمك . || کمی ایندیرمك = یکی یاپلمش کمی‌یی صویه، دکیزه القا ایتمك .

ایندیریجی { ص. آشاغی ایندیرن، تنزیل ایدن .

اینَك { س. صیغیرك دیشیسی، بقره.

اینکجی { ـ. ١. اینك چوبانی، صیغیرتماج. ٢. اینك بسلیوب سودینی صاتان آدم.

اینکجیلك { ـ. اینك بسلیوب سودینی صاتان آدمك حال وصفتی وتجارتی.

اینکلك { ـ. اینکلره مخصوص محل، اینك آخوری.

اینلمك { (آنلمك) فج. آشاغی کیدلمك، نزول اولنمق: بو رادن اینلیر.

اینمك { (آنمك) فل. ١. آشاغی کلمك، نزول، هبوط ایتمك: کوکدن ایندی؛ حیوانات طاغدن اینیور. ٢. دوشمك، سقوط ایتمك: طامدن اینن صو. ٣. آزالمق، تناقص، تنزل ایتمك، چیقمق مقابلی، فیآتی دوشمك: اکمك فیآتی ایندی، قهوه ایندی. ٤. دوز اولمق، دوشمك، قبارمق مقابلی: شیش ایندی. ٥. کسب سکون ایتمك، تسکین اولنمق، مندفع اولمق: صیتمه، آتش ایندی؛ حدتی ایندی. ٦. حیوان ویا آرابه‌دن یره آیاق باصمق: اثنای راهده صباحدن اقشامه قدر هیچ اینمدك. ٧. قونمق، مسافر اولمق، منزل طوتمق: بو اقشام نره‌یه اینه‌جکز؟ کلن مسافرلر کیمك اوینه ایندیلر؟ ٨. تدنی وتنزل ایتمك. ٩. دوشمك، ییقلمق: دیوار ایندی. ١٠. نزول اصابت ایتمك: یورکنه ایندی.

اینمه { (آنمه). ـ. ١. اینمك فعلی، نزول، تنزل. ٢. طامله، نزول، فلج، سکته: کندیسنه اینمه ایندی.

اینهان { ص. اوبور، اکول.

اینی { (انی). ـ. کوچك قارداش. مر.

اینیش { (انیش). ـ. ١. اینمك فعلی وطرزی: براینیش ایندی‌که. ٢. یوقاریدن آشاغی‌یه مائل یر، یوقیش مقابلی، مائل، شیو، نشیب: حیوانه اینیش‌ده زور کلیر. قیش‌ده: اینیش اینمك. ٣. مج. انحطاط. || اینیش آشاغی = اینیشده، اینیش اینرکن. || اینیش یوقیش = انکبه، دنوز اولمیان محل.

اینیشته { ـ. با: انیشته.

اینیك { اینیکلمك. با: انیك و سائره.

ایو { ایولك، ایولشمك وسائره. با: ایی وسائره.

ایواء { سذ. عر. [«اواء»دن مص. افعال] قوندیرمه، یرلشدیرمه، منزل و مأوی قزاندیرمه، اسکان. ن.

ایوالله { حد. عر. [ای = حرف تصدیق ـ والله = قسم] ١. اوت، نعم، بلی، اویله‌اولسون. ٢. تشکر ایدرم، الله راضی اولسون! ٣. اللهه اصمارلادق. || ایوالله دیمك = هرشیئه راضی اولمق، درویشانه توکل ایتمك.

ایوان { ـ. فا. ١. کوشك، قصر. ٢. بیوك صاله، صالون، دیوان: ایوان کسری = عراقده طیسفون خرابه‌لرنده اسکی ایران حکمدارلرینك جسیم برسرایلرینك ویرانه‌سی.

ایواه! { حد. فا. یازیق، هیهات! ایواه! = ـ. ایواهلر = یازیقلر، تلهف: ایواهلر اولسون.

ایود { یاخود ایبود. ـ. با: یود.

ایودیرمك { فت. قوشدیرمق، عجله ایتدیرمك. مر.

ایورمك { فت. با: ایویرمك، اویرمك.

ایوز { ـ. حیواناتی صوقوب قانادان مربع الشکل بر جنس سیکك.

ایوگن { ص. قوشان، عجله ایدن، عجول، شتابان. مر.

ایوگنلك { ـ. قوشمه، عجله، عجوللك، شتابانلق. مر.

ایوگی { ـ. آغاج اویان صنعتکرلرك قوللاندقلری برنوع اوفاق بالطه، ال بالطه‌سی.

ایومك { فل. قوشمق، سرعت وعجله ایتمك، شتاب ایتمك، شتابان اولمق. مر.

ایوی { ـ. قوشمه، عجله، شتاب، سرعت. مر.

ایویدی { ص. عجول، صاووروق.

ایویدیلك { ـ. عجوللك، صاووروللق.

ایویرمك { فت. ١. قوشدیرمق، عجله وشتاب ایتدیرمك. ٢. دوندیرمك، چویرمك. [«اویروب چویرمك» تعبیرنده قوللاندیغمز «اویرمك» فعلی بوندن غلطدر].

ایویك { س. قاره باتمیوب اوستنده ایومك ایچون آیاقلره طاقیلان اوزون تخته قایدیراق.

ایهام { سذ. عر. ج: ایهامات. [«وهم» دن مص. افعال] ۱. وهم ایتدیرمه، وهم وشبهه و تردده دوشورمه. ۲. ر. ایکی معناسی اولان بر کلمه‌نك اك آز قوللانیلان معناسنی قصد ایدرك استعمالی. || ایهام قبیح = ادب وتربیه‌یه مغایر بر معنای مجازی مرام ایتمه.

ایی { یاخود ایز. ص. ۱. بکنیله‌جك. مقبوله کچه‌جك صورتده اولان، طیب، جید، خوش، نیك: ایی ایش، ایی خوی، ایی آدم. ۲. فائده‌لی، نافع، کارلی: ایی ایش، ایی تجارت. ۳. کافی، وافی، الویزر، یتیشیر: بر اثوابه اوچ متره قماش ایبدر: اون بیك غروش ایی پاره‌در. ۴. اویغون، موافق، مناسب: بو اثواب سزه ایی کلدی: بوتین آیاغمه ایی کلمدی. ۵. صحتده، صحت وعافیتی یرنده: ایییمسکز؟ بز ایی یز لکن پدر بر آز کیفسزدر. اب ایی (ایی) = اولدقجه ایی: کافی، خیلی مقدارده. || پك ایی = چوق ایی. اعلا. = ح. خوش حال وصورتده: ایی یاپمشکز ایی سویلدی. = س. ایی شیء، بر شیئك ایی جهتی. ایلك: ایی‌یی کوتیدن فرق ایتملی: ایی‌سنی آلوب کوتیسنی براقمق. || ایی اولمق = ایلشمك، خسته‌لقدن قالقمق، قورتلمق. || ایی اولدی که = اصابت اولدی که... || ایی ایتمك = فائده ایتمك، ایی کلمك، نافع اولمق: او علاج بنی ایی ایتدی. || ایی ایش = (استهزا طریقیله) بویله ایش اولورمی؟ بو نصل ایش؟ || ایی‌دن ایی = تمامیله، بسبتون: ایی‌دن ایی صباح ارلمشیدی. || ایی ساعتده اولسونلر = جنلرك وکنایةً کوتی آدملرك اسملری آکلدیغنده ایراد اولنور دعادر. || ایی‌سی = مرجحی، اك مرجح طریقی: ایی‌سی هیچ قاریشمامقدر. || ایی‌سی کوتیسی = نیك و بدی. || ایی کلمك = اویغون اولمق. || ایی کون = اقبال، سعادت: ایی کون احبابی = بر صیقندیسی اولان احبابنك یانه یاناشمیان. || ایی کون کورمش = اولجه غنا وثروت ایچنده بولنمش. || ایی کیتمك = ایشی یولنده اولمق وحسن حرکتده بولنمق. || ایی کوتی = هر نه اولورسه. ماحضر: ایی کوتی برینه‌جق براوی واردریا. || ایی‌لر = صلحا، ابرار، صلاح حال اصحابی. || ایی وارمق = رغماً بر ایش یاپمق: ایی واردم‌ده سزه خبر ویرمدم.

ایی‌جه { ص. ح. بر آز ویا اولدقجه ایی: ایی‌جه‌در.

ایی‌لتمك { فت. ایی یاپمق. ایلشدیرمك.

ایی‌لشدیرمك { فت. ۱. ایی یاپمق: ایی‌یه چویرمك: کچن کونکی یاغمور هوایی ایلشدیردی. ۲. صحت وعافیت ویرمك، اعادهٔ صحتی موجب اولمق: بر آز چیقوب هوا آلمسی کندیسنی خیلی ایلشدیردی.

ایی‌لشمك { فل. ۱. ایی اولمق، دها ایی اولمق: چایرلر چوق ایلشدی. ۲. اعادهٔ صحت ایتمك. خسته‌لقدن قالقمق: خسته ایلشدی. ۳. بریله آره‌سی ایی اولمق، اصلاح بین ایتمك: فلانله ایلشدك.

ایی‌لك { س. ۱. ایی اولان شیئك حالی، جیادت، خوشلق. ۲. خیر، منفعت، فائده: بونده بر ایی‌لك وارکه... ۳. لطف، کرم، احسان، معاونت: بکا بر ایی‌لك ایتمك ایسترمیسك؟ کندیسنه بیوك بر ایی‌لك ایتدی: چوق ایی‌لکی طوقندی. ۴. صحت، عافیت. بره: خسته ایی‌لکه یوز طوتدی: الله ایی‌لك ویرسین. ۵. حسن معامله، یاواشلق. ملایمت: ایی‌لکله قاندیرملی: ایی‌لکله سویلرسه‌کز قبول ایدر. || ایی‌لك بیلیر = شاکر نعمت، متشکر، منتدار.

ایی‌لنمك { فل. ۱. ایی‌لشمك. ایی اولمق. ۲. اعادهٔ صحت ایتمك. خسته‌لقدن قورتلمق. ۳. اولمق کمال بولمق.

ب

ب { (به. عر. باء) س. ترکجه الفبانك ایکنجی حرفیدر. عبرانیجه ده ב وسریانیجه ده ܒ صورتنده یازیلوب، شکل اصلیٔ قدیمی خانه و یا خیمه یی آکدیر. دیقیجون، السنهٔ سامیه ده بو معنایه دلالت ایدن (بت) یعنی «بیت» اسمیله مسمادر. ترکجه ده کلمه‌لرك آخرنده (پ) کبی اوقونور: کلوب، سبب، رجب. تاریخ محلنده رجب شهر قمریسنه علامتدر. ابجد حسابنده یعنی رقم کبی استعمال لنده ۲ عددینه دلالت ایدر. — عربیده مؤنث اولوب، برنقطه‌لی اولق مناسبتیله (باء موحده)، و نقطه‌سی آلتندن اولدیغیجون (باء تحتانیه) دخی دینلیر.

بِ { حج. عر. ه، به، ایله، ایچون معنالریله بعض ترکیبات عربیه ده بولنور: نعوذ بالله = اللهه صیغندق؛ بسم الله (اصلی: باسم الله) = اللهك آدیله؛ بالله = الله ایچون؛ مفعول به. [همعنا سی اولان آتیده‌کی ادات قار. سیه‌دن تفریقی اقتضا ایدر. عربی ترکیبات ایچنده اولنجه، عربی اولدیغی آکلا شیلوب، مکسور اوقونمق اقتضا ایدر.]

بَ { حج. فا. ه، به، ایله، ایچون: دست بدست، ید بید = الدن اله؛ ساعت بساعت = ساعتدن ساعته؛ ماه بماه = آیدن آیه؛ تا بصباح = صباحه‌دك؛ بحق خدا = الله حقیچون؛ بقول فلان = فلانك سوزنجه. [کون بکون کبی ترکجه کلمه‌لره ادخالی غلط فاحشدر: کوندن کونه دیملی.]

با { حج. فا ایله، مع: با امر عالی؛ باکمال حرمت وتعظیم؛ بالتقراف. [استعمالنده هیچ بر احتیاج اولیوب، یرینه، «ایله» قوللانلسی البته دها کوزل وقاعدهٔ فصاحته دها اویغوندر.]

باء { سة. عر. ب حرفنك اسم عربیسیدر. باشده‌کی «ب» ماده‌سنه بك.

باب { سند. عر. ج: ابواب. ۱. قپو، مدخل: باب مرحمت آچیقدر. من الباب الی المحراب = قپودن محرابه قدر، جمله‌سی. ۲. درکاه، دربار، مرجع عمومی اولان بیوك قپو: باب دولت؛ جمله‌نك باشی بوبابه باغلیدر. ۳. بیوك دائره، قپو: باب عالی = صدارت عظمی و دیوان همایون ایله داخلیه و خارجیه نظارتلرینی وشورای دولتی حاوی دائرهٔ عالیه، پاشا قپوسی؛ باب مشیخت، باب فتوی = مشیخت اسلامیه دائره‌سی، شیخ الاسلام قپوسی: باب سرعسکری = دائرهٔ عسکریه، سر عسکر قپوسی. ٤. برکتابك منقسم بولندیغی اقسامك بهری، که تقسیمات اك بیوکی اولوب، اکثریا هر باب بر فاصل فصله منقسمدر: باب اول، باب ثانی. ٥. افعال عربیه‌نك صور تصریفیه سندن بهری: برنجی، دردنجی باب؛ افعال، تفعل، استفعال بابی. ٦. خصوص، ماده، کیفیت: اول بابده = او خصوصده؛ بو بابده معلومات یوقدر؛ او باب آخر = او بحثه ایش. ٧. کچید، بوغاز، دربند. [بو معنا ایله ترکجه‌ده چوق مستعمل اولیوب، یالکز بعض اسماء خاصه‌ده بولنور:] باب الابواب = شروانده‌کی دربند؛ باب المندب = بحر احمرك جنوب بنده‌کی بوغاز: باب الذقاق = جبل طارق بوغازی. || باب السعادة الشریفه = حرم همایون.

باب السعادة الشریفه آغاسی = قیزلر آغاسی، باش آغا. باب همایون = سرای همایونك بیوك و رسمی قپوسی.

کرك باب وكرك قپو اصلری بومعنا ایله قبول ایدلمشدر. بكیسنده بومعنا ایله بالاستعمال مثلا: باب سرعسكری قپوسی دیمك خطادر. بو معنا ایله وقرو ایسه معنای خصوصیه استعمال اولنارق، « باب سرعسكری دیوانی دائره‌سنك قپوسی » معناسنه « باب سرعسكری قپوسی » دیه‌یازمق طوغری اولدیغی حالده « دیوانیرسه »، بوتعبیرده خطا کورولمك خطادر.

باب | س. اوغوز. یمن سعادت: باب طوتمق = مشئمن عد ایتمك.

بابا | س. ۱. آتا، پدر. آب، والد. اسلاما چوجق دیلنه مخصوص اولدیغی اکثر السنه بینده مشترکدر. آوروپا لسانلرنده بابا تلفظ اولنور. ۲. یاشلی و محترم آدم ویرنوع صفت روحانیه‌سی اولان: حاجی بابا؛ درویش بابا. ۳. بكتاشی شیخی. ٤. باش. طوب: عصا بابا‌سی، طبلا. یزان بابا‌سی. ٥. زنجیلره عارض اولان صرعه‌یه ممائل بر حال. عصبی: بابا‌سی وار: بابا‌سی طوتمق. = ص. ۱. خیرخواه و محترم: بابا آدم. ۲. ارکك. آناج مقابلی: بابا هندی، بابا انجیر. || آخو بابا، آغا بابا = آق صقالی یاشلی وشایان حرمت آدم. || آق بابا. با: آق. آنا بابا پر = لابوین (قارداش). آنا بابا کونی = کیسه‌نك آنا‌سی بابا‌سی آرامنه وقتی اولدیغی وطانیدیغی کون، محشر، پیوك مصیبت. || بابا اوجاغی = اجدادندن منقول خانه. اوکسزلر بابا‌سی = یتیم و بیکسلره یاقر خیرخواه ومنعم آدم. بابادن بابایه = آبا عن جد. بیوقوری یه‌طوغری متسلسلاً: بابادن اوغله. اولاده = آشاغی یه طوغری متسلسلاً. بیوك بابا = بیوك آتا، بیوك پدر، جد. بابا یوردی = اجدادندن منتقل بیوت واملاك. طقسوز بابالی = ولدزنا: جن فکرلی آدم.

بابا فینغو | س. با: بابا فینغو.

بابا قوری | س. طمارلری یان کسلش عقیق جنسی. عین بقر.

بابا کوش | س. زهرسز وایصلق چالار برجنس یلان.

بابالق | س. ۱. پدرلك. ابوت. ۲. آخرت بابا‌سی. ۳. اوکی پدر. ٤. قاش پدر. = ص. طوغری وصاف، حیله بیلمز، معتدل فکرلی وصافدرون: بابالق آدم.

بابالی | ص. صرعه‌سی ویرنوع جنتی اولان (زنجی).

بابا یانه | ص. یاشلی ووقارلی آدمه یاقیشیر صورتده اولان: بابانه طور. قیافت. = ح. یاشلی ووقارلی آدمه یاقشیر پر صورتده: بابایانه کیینیور.

بابا یکیت | س. یتیمشمش دلیقانلی، تام قوت بدنیه‌سنی آلمش کنج. = ص. جسور، شجیع، دلیر.

بابا یکیتلك | س. ۱. تام قوة بدنیه. ۲. کنجلك، دلیقانلیق. ۳. جسارت، شجاعت. || بابا یکیتلك صاتمق = یالاندن جسارت کوسترمك.

بابالخانه | س. ا زبازدی: بابو. للانه | بابل شهر قدیمی کبی فحشیات یری اولان آلفتهلر محلی. فحشخانه.

بابونج | سد. عر. ا فا. « بابونه » دن معرب | بابا. بابادیه. انعموان. || بابونج کلبی = ایت بابادیه‌سی.

بات | اسکی منشیلرمز «بیت پازا‌ری» تعبیری قوللانمقدن ایکرندکلریچون قاموسی آرایه‌رق عربیده بوکلمه‌یی بولمشلرسه‌ده، بونك معنا‌سی « ضعیف، احمق، سرخوش » اولوب، مناسبت آلمدیغی کبی، برآز مناسبت آلان «بیات» کلمه‌سی‌ده اوقدر نادر در، که بزم بیت بازارینه قدر دوشمه‌سی مأمول اوله‌ماز. بونك ایچون بواویدیرمه کلمه‌یی لغت کتابلرمزدن اخراجله، سویله‌یکمز کبی « بیت بازاری» یازمقدن چکنمه‌ملیز.

باتاریه | (یاخود بطاریه س. [فر. Batterie] ع. آلتی طوب ایله عسکر ولوا. زمندن مرکب طاقم: برباتاریه طوب. || مج. سرت معامله، شدتلی تکدیر، آلابانده: باتاریه‌یی یمك. | الکتریق منظومه‌سنه، فرانسزجه‌ده باتاریه دینلیر. سه‌ده، ترکجه‌ده دینلمز.)

باتاق | ص. [« باتمق » دن. بطاق یازمامالی] ۱. باتمق. جق، محو وناپدید اولهجق. قور. تارلمی ممکن اولمیان، امدسز:

باتاق مال؛ باتاق برشرکت. ۲. باتیجی، صویه باتان: قره باتاق. = س. ۱. باتیلان یر، چامورلق محل، وحل. ۲. حمام حوضی. ۳. حیوانلری صوقمغه مخصوص کوچك کول. || قره باتاق = اوردکه مشابه صویه باتوب چیقار برجنس صو قوشی.

باتاقجی { ص. ویرمه‌مك نیتیله بورج آلان، ایشی باتاق اولان، طولاندیریجی.

باتاقجیلق { س. طولاندیریجیلق، ایشی باتاق اولمغله هرکسك‌ده مالنی باتیران آدمك حالی.

باتاقخانه { س. دوام ایدن ساده‌دلانی صویمغه وبعضا بسبتون محو ایتمکه مخصوص قمارخانه وفحشیات محلی: اوراسی عادتا برباتاقخانه‌در.

باتاقلق { س. باتاق محلی، باتیلان یر، چامورلق وپك صولاق محل، وحل: اوراده بر بیوك باتاقلق واردر؛ صیتمه‌نك اوکنی آلوب هوایی اصلاح ایچون باتاقلقلرك قوریدلمسی اقتضا ایدر.

باتاقلی { ص. باتاقلری وصولاق یرلری چوق (محل): باتاقلی اووه‌لرك تطهیری.

باترمق { فت. با: باتیرمق.

باتسته { س. با: پاتیسته.

باتقین { ص. ۱. باتمش، چوکمش، چوکوك. ۲. چقور، درین. ۳. ایشی خراب. ٤. مفلس.

باتقینلق { س. ۱. باتوب چوکمش شیئك حالی، چوکوکلك. ۲. چقورلق، درینلك. ۳. مفلسلك، افلاس. ٤. ایشی خراب اولمقلق.

باتمان { یاخود بطمان. س. مایعات وحبوبات ایچون براولچی که محله کوره ایکی اوقه‌دن سکز اوقه‌یه قدر تخلف ایدر، من.

باتمق { مض: باتار. فل. ۱. بر شیئك ایچنه صوقلمق، آشاغی‌یه کیتمك، طالمق: صویه، یره، چاموره باتمق. ۲. کیرمك، حلول ونفوذ ایتمك: آیاغمه ایکنه دیکن باتدی. ۳. کیرر کبی حس اولنمق، آجیتمق: کوزمه برشی باتیور. ٤. افقدن آشاغی کیتمك، غروب، افول ایتمك: کونش باتدی؛ آی باته‌جق. ٥. غرق اولمق، دکیزك دیبنه چوکمك: کمی باتدی. ٦. محو ونابود اولمق، غائب اولمق: بتون مالی، ثروتی باتدی: فلان بانقه‌ده برقاچ بیك لیراسی باتدی. ۷. افلاس ایتمك، مفلس اولمق، برشیئسی قالمامق: اوآدم باتدی؛ فلان شرکت، بانقه باتمق اوزره‌در. ۸. انهزامه اوغرایوب محو ومضمحل اولمق: بتون بر فرقه باتدی. ۹. کورلمز وایشیدلمز اولمق، اثری قالمامق: اونك آدی باتدی. ۱۰. طالمق، مستغرق اولمق: بورجه، تره، آل قانلره باتمق. ۱۱. فنا تأثیر ایتمك، طوقنمق: اونك لقردیسی بکا باتماز. || قندیل باتوب چیقمق = سوکنمك درجه‌سنده اولمق. || چفتایجه‌ده افعال معاونه‌دن اولوب دوام واستمرار بیان ایدر: باغروب باتمق = باغروب یاتمق، طورمق.

باتمه { س. باتمق فعلی. با: باتمق.

باتور { باخود باطور. س. ص. بهادر، قهرمان، جسور، بطل. [«بهادر» دن غلط کبی کورینیورسه‌ده، اصلی «بخادور» اولوب، فارسی «بهادر» کده بوندن مأخوذ اولدیغی مرویدر.]

باتی { س. [«باتمق» دن] ۱. کونشك باتدیغی طرف، غرب، مغرب. ۲. غربدن اسن روزکار. || باتی قره‌یل = غرب شمالی جهتندن اسن روزکار. || باتی لدوس = غرب جنوبی جهتندن اسن روزکار.

باتیرلمق { فج. ۱. صوقلمق، ادخال ایدلمك: صویه، چاموره باتیرلدی. ۲. کیردیرلمك، حلول ونفوذ ایتدیرلمك: شیرینغه‌نك ایکنه‌سی درینك آلتنه باتیرلملیدر. ۳. غرق ایدلمك: دشمنك اوچ کمیسی باتیرلدی. ٤. محو وغائب ایدلمك: اوقدر ثروت جزئی زمانده نصل باتیرلدی. ٥. افلاسه سوق واجبار ایدلمك: او بانقه بویله معاملاتله باتیرلدی. ٦. انهزامه اوغرادیلوب محو ومضمحل ایدلمك: قوماندانك درایتسزلکیله منتخب بر الای باتیرلدی. ۷. کلی ضرر وزیانه اوغرادلمق: اوآدم اورتاقلری طرفندن باتیرلدی.

باتیرمق { فت. ۱. صوقمق، بر شیئك ایچنه ایندیرمك، طالدیرمق: صویه، چاموره،

یره باتیرمق. ۲. کیردیرمك، حلول ونفوذ ایتدیرمك: ایکنه، شیش باتیرمق. ۳. غرق ایتمك. مستغرق ایتمك: قپودان کمیی باتیردی. ٤. محو ونابود ایتمك، غائب ایتمك: مالنی، ثروتنی باتیردی. ٥. افلاسنه سبب اولمق، افلاس ایتدیرمك: بو معاملات بالقصه بی باتیره جقدر. ٦. انهزامه اوغرادوب محو و مضمحل ایتمك: تدبیرسزلکیله بر آلایی باتیردی. ۷. محو ایتمك، کلی ضرر و زیانه اوغراتمق: اوآدمی اوغللری باتیره جقلردر.

باتیش { س. باتمق فعلی وطرزی. | با: باتمق.

باتیق { ص. باتمش، چوکوك: باتیق کوزلی.

باج { س. فا. وقتیله پریدن پره نقل اولنان اشیا وامتعه دن السنان رسم. (معنای اصلیسی ویرکی وخراجدر.)

باجاق { یاخود بجاق. س. ۱. عمومیت اوزره قاچه دن طبانه قدر اولان عضوه و بخصوص قاچه دن دیزه قدر اولان قسمنه دینیر. حیواناتده اولك، آرت، قیچ باجاق. ۲. اویون کاغدلرینك اوغلان رسمی حاوی اولانی، فانی. ۳. برنوع آوکوبکی. || آلاباجاق = سکیلی (آت). || اکری باجاق، تلیچ باجاق = چارپق باجاقلی، احنف. || شیطانك قیچ باجاغی = چفته لی یارامازچوجق. || باجاق قلمی = اینجیك کمیکندن دودوك.

باجاقسز { ص. باجاقلری وپوپی قیمه، پویسز، قصیر. القامه.

باجاقسزلق { س. قیصه پویلیلق، قیصه پوی.

باجاقلی { ص. پویلی، پوکسك او. زون. طویل القامه.

باجاناق { یاخود باجاناق ویاجناق. س. | «باجی» دن مشتق اولهرق اصلی: «باجیناق» در. عربی وفارسیدن مرکب «باجناح» اولدیغی قبول واویله تحریر ایتمك بیهوده کلفتدر. | بری برینه نسبتله ایکی همشیره نك زوجلری، عدیل: حضرت عثمان ذی النورین حضرت علی المرتضی ایله باجناق ایدیلر.

باجاناقلق { س. ایکی همشیره تزوج ایتمش ایکی آدم آره سنده کی مناسبت وقرابت.

باجه { س. ۱. اوجاغك توتونی یوقاریدن ایشیق ویرمکه مخصوص دلیك؛ قپودن آتسه لر باجه دن دوشر = آیرلساز وقوغلدیغی حالده بنه کلیر معجزلر حقنده سویلنیر: قپو باجه = هرطرف؛ باش باجه دن آتمق = چوق بویلاتمق. ۳. صویولی ولغم کی تحت الارض شبکلرك یوقاریدن آچیلیر قپاغیر دلیکی.

باجی { س. ۱. بیوك همشیره، آبله. ۲. قدملی وباشلی قادین، آبله. قالفه. ۳. شیخ زوجه سی: باجی خانم. ٤. زوجه، رفیقه. | زوجلرك رفیقه لرینه تواضعکار رابه ویردکاری اسمدر.)

باجیث { ص. عر. (« بحث » دن مف.) بحث ایدن، بربحثی حاوی، برشیئه دائر معلومات وافاده یی جامع: زراعتدن باحث کتاب.

باحور { سند. عر. (« بحر » دن) تموزده سنه نك اك صیجاق کونلری اولان معروف یدی کون وبوکونلرك صیجاغی: ایام باحور.

باختر { س. فا. غرب، مغرب، خا. ور مقابلی. (بعضاً ده باختر مشرق وخاور مغرب معنا سیله قوللانلمشدر.)

باخصوص { ح. فا. (فا. با = ایله. عر. خصوص = تعیین) خصوصیله، خصوصاً، علی الخصوص، هله، الخ زیاده.

باد { س. فا. یل، روزکار، ریح: باد صبا. || باد بدست = الی بوش، صفرالید. || باد پیماء یك چابق یورین. (روزکاری اولچن.) || باد رفتار = چابق یورین، سریع الحرکه. (روزکار یوریشلی.) || باد هوا = با: باد هوا.

باد { یاخود بادا. فل. فا. (« بو. دن » فعلندن امر غائب صیغه سی) اولسون، اوله. (بعض ترکیبات فارسیه ده قو. للانیلیر:) هرجه باد اباد = نه اولورسه اولسون.

بادات { س. ۱. شکرلی یرالمامی. ۲. دوز طبان.

باداش { باداشمق. با: باغداش، باغداشمق.

بادام { س. فا. بادم.

بادامی (ص. فا. بادم شکلنده: بادامی کوز.

بادانه (س. [یتا.] دیوارلره اوریلان کیرج ویا آشی بویا شربتی: بادانه ایتمك. چکمك = دیوارلری بو شربتله بیاضلاتمق ویا بویامق. مج. ١. افراط درجه‌ده سوریلان دوز کون. ٢. سطحی تعمیر. برشیئك تصور ونقایصی ظاهرده کورنمیه جك صورتده یالاندن تزیینی.

بادانه‌جی (س. دیوارلری بادانه ایدن صنعتکار، بو صنعتله کچینن آدم.

بادانه‌جیلق (س. دیوارلری بادانه ایتمك صنعتی.

بادانه‌لاتمق (فت. بادانه ایتدیرمك: اوی قنغی بادانه‌جی‌یه بادانه‌لاتدیکز؟

بادانه‌لامق (فت. دیوارلره کیرج ویا آشی بویا شربتی چکمك، بادانه اورمق: بادانه‌جی اولری بادانه‌لار.

بادانه‌لی (ص. بادانه سورلمش. کیرج ویا آشی بویا شربتیله تلوین اولنمش: بادانه‌لی دیوارلر صحته الویریشلیدر.

بادبان (س. فا. [«باد»دن] یلکن، شراع: بادبان کشای عزیمت اولمق = عزیمت ایتمك.

بادَرنه (س. [یتا] مج. خلاطك آشینه‌جق یرینه صاریلان بز، خلاط صارغیسی.

بادِره (سث. عر. ج: بوادر. [«بدور»دن سف.] ١. بداهةً سویلیلوب خطادن غیر سالم سوز. ٢. آکسزین ظهور ایدن وقعه.

بادَم (س. فا. «بادام»دن. — اصل ترکستان اهالیمنده بادم یتیشمدیکندن. و آهنکه ده اویمدیغندن، ترکی الاصل عد اولنه‌ماز. ایچی وپك تازه ایکن قبوغی دخی ینن ویاغی چیقاریلان معروف میوه که باشلیجه اوچ نوعی اولوب قولای قیریلاننه دیش یاخود ساقز، سرتنه طاش بادمی وآجیجه اولوب قرابیه‌سی و صابونی یاپیلان جنسنه‌ده آجی بادم دینیر. || بادم آغاجی = بو میوه‌یی ویرن آغاج که اقالیم معتدله اشجارندندر. || بادم ازمه‌سی = ازلمش بادمله شکر مخلوطی. || بادم ایچی = بو میوه‌نك لبی، مغزی. || بادم پارمق = ابهام. || بادم حلواسی = بادمله یاپلمش حلوا. || بادم سوبیه‌سی = صوییلوب ازلمش بادمك صویی که سوت کبی اولوب شربت یرینه ایچلیر. || بادم کورك = تیلکی پاچه‌سی. || بادم یاغی = بادمدن چیقاریلان یاغ. = ص. بادم شکلنده، طولانی: بادم کوز، طیرناق.

بادَمجك (س. بوغازده‌کی بزلر، لوزتان، تر. سوکسو. || بادمجك علتی = التهاب لوزتین.

بادَملك (س. بادم آغاجلرینی حاوی محل، بادم آغاجی قوریلغی.

بادِنجان (س. فا. تحریفله پاطلیجان دیدیکمز معروف سبزه.

بادنُما (س. فا. [باد = یل. نما = کوستریجی] روزکارك جهتنی کوسترن آلت که اولرك وسائر مرتفع محللرك اوستنه قونیر.

باده (س. فا. شراب، خمر، می، صهبا. || باده‌پرست = شرابه طاپار. عشرته پك دوشکون. || باده‌نوش = شراب ایچن. || باده نوش اولمق = شراب ایچمك: فلانك نامنه، صحتنه باده‌نوش اولدیلر. ادارهٔ اقداح ایتدیلر. عر.

بادِهَوا (س. ح. فا. [زبانزدی: بداوا] پاره‌سز، مجاناً، باش (بلاشیء): بادهوا سرکه بالدن طاتلیدر. || مج. پك اوجوز: بونی بادهوا آلمشسکز.

بادی (ص. س. عر. [«بدأ» یاخرد «بدو»دن سف.] ١. سبب اولان، ایجاب ایدن، اقتضا ایتدیرن، موجب، علت، سبب: اخلاقنك ییلکی بادیء ترقیسی اولدی. ٢. ابتدا، اول. باش: بادیء امرده = اول امرده. ٣. ظاهر، علنی. آشکار: بادیء نظرده.

بادی (س. [فا. «بط»دن غا.] اوردك. = ح. اوردك کبی: بادی بادی یوریمك.

بادیا (س. آغزی یایوان طوپراقدن بیوك قاب که کردل یرینه قوللانیلیر.

بادیه (سث. عر. ج: بوادی. چول، قیر، بیابان، صحرا، دشت. || بادیه‌پیما = چولده جولان ایدن، بدوی. || بادیه نشین = چولده ساکن اولان.

بِاِذنِ الله (عر. ترکیب. اللهك اذنیله.

بار { س. فا. ١. یوك، آغرلق، ثقلت : بار اولمق = یوك اولمق، ثقلت ویرمك؛ بارکران = آغر یوك، آغر وظیفه. ٢. دفعه، کره: هزاربار = بیك کره. ٣. یمش، میوه: برك و بار = یاپراقله یمش؛ بارآور = میوه‌دار، مثمر.

بار { ص. فا. [« باریدن » فعلندن سمص. — صتر. تشکیلنه کیرر.] یاغدیران، سرپن، صاچان، دوکن : اشك بار = کوز یاشی دوکن؛ کهر بار = جواهر سرپن، کوزل سوزلر سویلین.

بار { فل. چ. وار.

بار { مه. باغرمغی تصویر ایدر: بار بار باغرمق = چوق باغرمق.

باراته { س. [یتا. Berretta] ١. یوقاریسی ککیش کچه باشلق، کمیجی باشلغی، یکیجر یلرده کیردی : بوستانجی، خاصکی باراته‌سی. ٢. بر جنس خروس ایبکی.

باراق { ص. اوزون توکلی، اوزون قیللی (چوقه، کبه یاخود آت، آو کوپکی).

باراقه { یاخود براقه. س. [فر. Baraque] تخته‌دن موقت مسکن وسائره، کلبه، صالاش، صوندیرمه: باراقه قورمق.

باران { س. فا. یاغمور، مطر.

بارانی { س. فا. [وغا: بارانیه] یاغمورلق.

بارباته { [یتا. Parapetto] سم. قلعه قورقولغی.

باربود { س. یالکز زار ایله اوینانیلیر بر نوع قمار.

باربونیه { س. [یتا.] قیرمزی‌یه مائل بر جنس لذیذ بالیق که بیاضجه آلاجه جنسنه تکیر دیرلر. نبا. برنوع فصولیه.

بارچاق { یاخود بالچاق. س. قلیج قبضه‌سنك لی محافظه ایتمکه مخصوص سپری.

بارچه { ص. چ. بتون، جمله، هب.

بارچه { س. [یتا.] بیوك صندال. سابقده جنك صندالی.

بارِد { ص. عر. [« برد » دن سف.] ١. صوئوق، سرد: ماءبارد. ٢. مج. لطافتدن عاری، ناخوش، صوئوق : بارد طور، معامله.

بارد { س. قاتی صمان.

بارداق { س. صو وشربت وسائره ایچمکه مخصوص جام وبلور ویا معدندن قولپلی ویا قولپسز قاب، مشربه. قوپه. [اصل قواب دیمك اولان « بار » دن مشتق اولمغله اساساً قولبلیسنه دینلیردی.]

بارداقجی { س. بارداق یاپان و صاتان آدم.

بارده { س. [یتا.] فوچیجی کسری وکوشتره‌سی که فوچینك ایچنه کوره مقوس اولور.

بارِز { ص. عر. [« بروز » دن سف.] ظاهر، عیان، آشکار.

بارس { س. با: پارس.

بارسام { یاخود وارسان. س. طراخونیه جنسندن واوندن کوچك برجنس بالیق که شدتله چارپوب آجیسنه طیانلماز.

بارسامه { یاخود مارسمه س. [ر.] کوزل رایحه‌لی ولیمون یاپراغی کبی ککیش یاپراقلی برنبات که یرله برابر اولوب، دیکلدیکی یرده توسع ایدر، و نانه کبی بعض یمکاره قونور.

بارِش { بارشمق وسائره. با، باریش وسائره.

بارِع { ص. عر. ث: بارعه [« براعت » دن سف.] ١. تام، مکمل. ٢. ممتاز، فائق.

بارغام { س. لورکه بکزر برجنس بالیق.

بارق { س. عائله. خانمان : اوبارق صاحبی = متأهل، اهل وعیال صاحبی. [همان دائما « او » له برابر قوللانیلیر.]

بارقلانمق { فل. اوبارق صاحبی اولمق، اولنوب اهل وعیال ایدنمك.

بارِقه { سث. عر. شیمشك، یلدیرم پارلدیسی.

بارقه { س. [یتا. Barca] بیوك صندال. فلوقه (فلك).

بارقه‌جی { س. بارقه دینلن بیوك صندالی قوللانان آدم، صندالجی، قایقجی.

بارَكَ الله { عر. ترکیب. الله مبارك ایتسین. مقام تحسین وتعجبده ماشاءالله ولوحش الله کبی ایراد اولنور دعادر. اکثریا آلتنه « زهی » کلمه‌سی بولنور : بارك الله! زهی کوکبهٔ عال العال!

بارگاه { یاخود بارگه. س. فا. [بار = رخصت. گاه،

گه = محل] رخصتله کیریله جك محل، کیرمك ایچون اذن ایستنیلن یر، عتبه، سده، درکاه: بارکاه پادشاهی. || مج. بارکاه کبریا = حضور رب العالمین.

بارکَش { ص. فا. [بار = یوك. کشیدن = چکمك] یوك چکیجی، یوك قالدیران، آغر شیئلر طاشیان.

بارگیر { ص. فا. [بار = یوك. کرفتن طوتمق، قالدیرمق] یوك طوتیجی، یوك قالدیران، یوك طاشیان [حیواناته و حماللره و آرابه وکمی کبی شیئلره اطلاق اولنور.] = س. تر. [تلفظی: بیگیر] اننمش آت، اسب، فرس. [کرك یوك کرك بینك وقوشی ایچون اولسون.] با: بیکیر.

بارگیرجی { س. با: بیگیرجی.

بارلام { س. اسقارموس آزمانی بالیق.

بارمَق { فت. محافظه ایتمك، امین بریره صوقمق، بارینديرمق مر. = فل. چ. وارمق.

بارنمق { بارندیرمق. با: یارینمق، بارینديرمق.

بارو { س. فا. ١. قلعه دیواری، حصار برجی، سور. ٢. صیغینه جق یر، ملجأ، سپر.

باروت { س. [یو. Πυρίτις] کهرچله ایله کوکورت وکوموردن مرکب بر مادهٔ مشتعله که توز حالنده اولوب عمومیتله اسلحهٔ ناریه ده وطاش قیرمق کبی ایشلرده قوللانیلیر. || مج. چابق آتش آلیر، حدت وشدته مستعد. || پنبوق بارودی = باروت کبی پارلار اجزالی پنبوق. || باروت قپاغی = مهمات آرابه سی. || باروت قپاغی، کرته سی = باروت اولچیسی.

باروتجی { س. باروت باپان، باروت فابریقه جیسی: باروتجی باشی = سابقده باروت اعمالی متعهدی.

باروتخانه { س. ١. باروت اعمال اولنان یر، باروت فابریقه سی. ٢. باروتك وضع و حفظ اولندیغی یر.

باروتلق { س. باروت قودقلری قوطی وسائره. باروت محفظه سی.

بارودی { ص. باروت رنکنده، قویو زیتونی.

بارور { ص. فا. ١. یمش ویرن، میوه دار، مثمر. ٢. مج. فائده یی موجب، حسن نتیجه یه منجر، نافع.

بارومَتره { یا بارومترو. س. [یو. Βαρόμετρον دن مأخوذ فر. Baromètre دن] هوانك ثقلتنی مقایسه وتبدلات هوائیه یی اولدن تعیین ومحلك ارتفاعنی کشف ایتمکه مخصوص آلت، مقیاس الهوا، میزان الهوا.

باری { صذ. عر. [«برء»دن سف.] یارادیجی، خالق، آفریننده. = سذ. حق جل وعلا حضرتلری: باری تعالی.

باری { د. فا. هیچ اولمازسه: ایش کورمزسه‌ك باری کورلدی ایتمه. [عو. باریم.]

باریش { س. اوزلاشمه، باریشمه، ترك مخاصمه، مصالحه: باریش ایتدیلر = باریشدیلر، مصالحه ایتدیلر.

باریشدیرمَق { فت. مصالحه ایتدیرمك، اصلاح بین ایتمك، اوزلاشدیرمق. || مج. رنك و سائره یی موافقت ایتدیرمك، اویدیرمق، امتزاج ایتدیرمك.

باریشدیرمه { س. مصالحه ایتدیرمه، اصلاح بین.

باریشدیریجی { ص. باریشدیران، ایکی مخاصم بیننده صلح ایتدیرن.

باریشمَق { فش. ترك مخاصمه ایتمك، مصالحه ایتمك.

باریشمه { س. باریشمق فعلی، مصالحه، ترك مخاصمه.

باریشیق { ص. باریشمش، مصالحه ایتمش، صلح ومسالمتده بولنان: شمدی باریشیقدرلر. || مج. اویغون، موافق، بربرینی طوتار (رنك وسائره). = س. باریشمه، صلح، مصالحه، مسالمت، آشتی.

باریشیقلق { س. باریش، باریشیق، صلح، مصالحه.

باریك { ص. فا. اینجه، دقیق، رقیق: باریك میان = اینجه بللی.

باریلك { د. باری، هیچ دکلسه، هیچ اولمازسه. [باری استعمالی افصحدر. عو. باریلکم.]

باریمَق { فت. تق. قورومق، محافظه وحمایه ایتمك [الیوم باریندیرمق مستعملدر.] = فل. سپر آلتنه کیرمك، محافظه اولنمق. [الیوم بارینمق مستعملدر.]

بارپند پرمق { فا. سپر آلتنه آلمق، محافظه وحمایه ایتمك. قورومق.

بارینمق { فعل. سپر آلتنه کیرمك، صوقیلوب التجا ایتمك، صیغنمق. تحفظ ایتمك.

باریوم { کم. [لا. Barium] اجسام بسیطه‌دن برجسم.

باز { صف. فا. ۱. آچیق، مفتوح کشاده: سرباز = باشی آچیق. ز. ۲. (« باختن » فعلندن مصدر. اونوب صقر. تشکیلنه کیرر: اوینایان: قارباز = قمار اوینایان.

باز { اس. فا. طوغان دیللی پیر. تیمی قوش که آو طوتمقه آلیشدیریلیر.

بازار { اس. فا. (باز = کری. آوردن = کتیرمك. — غا: بازار. ۱. آلیش ویریش، اخذ واعطا. دادوستاد: بازار اوله = آلیش ویریش اصحابنه تحیه مقامنده ایراد اولنور دعادر. ۲. آلیش ویریش یری اوسته آچیق محل که هرکون ویا ایام مخصوصه‌ده هرکس صاتمه‌جغی اورایه جیقاروب بازارلقله ویا مزایده ایله صاتار. سوق: آت بازاری، طاوق بازاری، بالیق بازاری، چیمك بازاری، صالی، پنجشنبه بازاری. ۳. قیمت قرارلاشدیروب اخذ واعطاده اویوشمق ایچون اولنان معارضه ویاچکشمه. بازارلق: بازار ایتمك، بازار یوزمق. ‖ بازار باشی = بازارده کیالق کبی بروظیفه‌سی اولان آدم. ‖ بازار یوزمق = نفاق قومق، اضرار ایتمك. ‖ بازارده قالدیرمق = صاتمق، صاتمقه چیقارمق. ‖ بازار قایمی = اجرتله هرکسك اشیاسنی آلوب نقل ایدن یوك قایق. ‖ بازار کمك = قیمت قرارلاشدیرمق. ‖ بازار یاپمق = ایش دوزلتمك، اصلاح ایتمك. ‖ شکار بازاری = کوتری ومقطوع بازارلق.

بازار { اس. هفته‌نك برکونی که وقتیله بازار قورولمغه مخصوص بولنمش اولدیغیچون بواسمله شهرت بولمشدر، بازار کونی. یوم الاحد. یکشنبه.

بازار ایرتسی { اس. هفته‌نك ایکنجی کونی، بازار کوندن صکره کلن یوم الاثنین، دوشنبه.

بازارجی { اس. معین کونلرده قورولان بازارلره دوام ایدوب آلیش ویریش ایدن، بازاره قورولان اصناف، اهل سوق.

بازارلاشمق { فعل. قیمت کسمه. ده چکیشه‌رك اویوشمق، بازارلق ایتمك.

بازارلق { اس. آلیش ویریشده قیمت کسمك ایچون چکیشمه: بازارلق ایتمك = چکیشه‌رك قیمت قرارلاشدیرمق، قیمت خصوصنده چکیشمك؛ بازارلق کسمك = قیمتی قرارلاشدیرمق؛ بازارلق اویتمق = موافقت حاصل اولمق: بازارلق اویه‌مامق = قرار ویرمیه‌مه‌مك.

بازرگان { اس. فا. اصلی: بازار. گان (تاجر، تجار، آلیش ویریش ایدن اصناف. — افندی وآغا یرینه یهودیلره اطلاق اولنور عثمانلیده. ‖ بازرگان باشی = سابقده شهبندر، تجار وکیلی. ‖ آیاق بازرگانی = اشیا کزدیروب صاتان، صاتیجی، بوچه‌جی. ‖ قورقاق بازرگان = متردد آدم.

بازرگانلق { اس. تجارت، آلیش ویریش ایدن اصنافك حال وشانی.

بازکون { بازکونه. ا: واز-کو، واز کونه.

بازلاماج { یاخود بازلاماج. اس. طاتلیسی بول قالین ساج کوزله‌سی.

بازله { اس. عر. (« بزل » دن سف. ز.) جرا. کوکس وقارنك ایچنده حاصل اولان غاز ویاصو شیشلرینك محفظه‌سنی دلمکه مخصوص بوری ایچنده محفوظ برنوع میل.

بازن { یاخود بازن. اس. (فر. Basin) شالی طوقومه‌سی طرزنده طوقمش تویلی ویا تویسز یومشاتیجه بز ویا باصمه: تویلی، تویسز بازن: بازن باصمه‌سی.

بازو { اس. فا. قولك اوموز ایله دیرسك آره سنده کی یوقاری قسمی، قراجه، عضد.

بازوبند { اس. فا. (بازو = قول - بند = باغلامق) زینت ویاقوت ایچون قوله باغلانان کومشدن ویا صیرمه ایله ایشلمش مشیندن محفظه‌که اکثریا ایچنده برنسخه ویا بر سورهٔ شریفه و سائره بولنور.

بازی { اس. فا. اویون. ز.

بازیچه { سـ. فا. اویونجاق، چوجق اویونجاغی.

بَأس { سذ. عر. ضرر، محذور: بونده بأس یوقدر، بر بأس کورمیورم. [قوت وشدت وعذاب معنالریله لسانمزده پك مستعمل دکلدر.]

باستارده { سـ. [ایتا. Bastarda] ی. بر جنس کوچك کمی، قادرغه‌نك کوچکی. || ی. کمینك باشنده‌کی افق دیرك.

باستون { سـ. [ایتا. Bastone] دکنك. عصا. ال دکنکی، آلافرانغه ظریف دکنك.

باسِط { صذ. عر. [«بسط» دن سف.] تـ. بر عضوی اوزادوب آچان (عضله).

باسور { سذ. عر. مایه‌سیل، قالین باغرصاغك التهابی سببیله جراحت وقان کلمسی: قانلی. بالغملی باسور.

باسوری { ص. عر. ث: باسوریه. ط. مایه‌سیله متعلق.

باش { سـ. ١. انسان وحیوانات جسمنك اك یوقاری قسمی که بینی وکوز، قولاق، آغز، بورن کبی حواس آلتلرینی حاوی اولمغله بدنك اك مهم قسمدر. رأس، سر، کله، قفا: انسان باشی، آت باشی. ٢. بر شیئك اك یوقاریسی، تپه، ذروه، رأس: طاغ باشی. ٣. اوج، دوکمه شکلنده تپه: ممه. چبان باشی. ٤. کنار، اوج: کوپری باشی، چارشی باشی. ٥. برشیئك باشلادیغی یر، مبدأ، منبع: صو باشی. ٦. طوپ وکله صورتنده شیء: برباش شکر، بر باش پنیر، برباش صوغان. ٧. هر شیئك اوکدن اولان کناری، قیچ مقابلی: کمی باشی: بو شیشك باشی نه طرفده‌در؟ ٨. یوقاری‌یه، صدره کلن جهت: یتاغك، اوطه‌نك، سفره‌نك باشی. ٩. مبدأ، اول، ابتدا، باشلانغیج: آی باشی، سنه باشی، کتابك باشی. ١٠. جانلی حیوان عددی. رأس: بش باش صیغیر، ایکیوز باش قویون. [رأس دها مستعملدر.] ١١. رئیس، آمر، برنجی: بلوك باشی، آشجی باشی. ١٢. عقل، فکر، ذکا. ١٣. زبده، قیماق: سوت، یاغ، بال باشی. || باش آچمق = بددعا ایتمك. || باش آشاغی = ١. ترسنه دونمش، معکوس. ٢. نهرك منصبنه طوغری، مقابلی: باش یوقاری. || باشدن آشمق = پك زیاده اولمق، پك چوغالمق. || باش آغریسی = باشه عارض اولان آغری، صداع: و مج. تعجیزی موجب فائده‌سز ونافله ایش، غائله. || باشنی آلمق = ١. قورتلمق، تنفسه وقت بولمق. ٢. قاچمق، اوکنه کلن طرفه قاچوب کیتمك. || باش اوجی = پك یاقین محل: باشی اوجنده = یانی باشنده: باش اوجندن آیرلمدی. || باش اورتیسی = قادینلرك باش وبوین و کردانلریله صاچلرینی اورتدکلری بز. || باش اورمق = مراجعت ایتمك. || باشه اورمق = سرسملك ویرمك. || باش اوستنه = پکی، علی الرأس والعین. || (آته) باش اوکرتمك = تعلیم ایتمك. || باش اولمق = بجرلمك، باشه چیقمق. || باش ایتمك = ١. غلبه چالمق. ٢. (حسابی) طوپلامق. || باشدن ایتمك = نزول اصابت ایتمك. || باش باشه ویرمك = محرمانه مذاکره ایتمك، کیزلیجه قونیشمق. || باشه باش = تمامی تمامنه: حساب باشه باش کلدی. || باشدن باشه = بر اوجدن بر اوجه، سراپا. || باش باغلامق = ١. انتساب ایتمك. ٢. (نبات) حبه ویرمك: باشاقلانمق. || باشنی باغلامق = اولندیرمك. || باش بلاسی = باشه بلا اولان آنغاریه ومشکلاتلی ایش. || باشی بوزوق = غیرمنتظم عسکر. || باشی بوش = ١. بوش کزن، سرسری. ٢. باغلانمامش. || باشه چیقمق = میسر اولمق، موفق اولمق، بجرمك. || باشدن چیقمق = آزمق. || باشدن چیقارمق = آزدیرمق. || باشی خوش اولمامق = خوشلانمامق، راحت اولمامق. || باشدن، یکی باشدن = ابتدادن، یکیدن، ازسرنو. || باشدن قره ایتمك = کمی تهلکه حالنده باشنی قره‌یه اوروب ساحله اوتورمق. || باشدن صاومق = دفع ایتمك. || باشدن آیاغه، طیرناغه = بتون، تکمیل، سراپا. || باش طاشه کلمك = فلاکته اوغرایوب ندامت ایتمك. || باش قالدیرمق = سرکشلك ایتمك. || باش قالدیرمامق = پك مشغول اولمق، آره‌لق بوله‌مامق. || باشه قاقمق = یاپیلان ایلیکی یوزه اورمق. || باش قومق = فدا اولمق، وقف وجود ایتمك. || باشه کچمك =

تصدر ایتمك. || باشه چكیرمك = اوكه آلمق، یوقاری یه چیقارمق. || باشه كلمك = دوچار اولمق. اوغرامق: باشه كلن چكیلیر. || باش كوسترمك = ظهور ایتمك. || باش كوز یارمق = بحره مه مك، یوزه كوزه بولاشدیرمق. || باش ویرمك = چیقمق، ظاهر اولمق. || باش یتمك. باشك اتجی یتمك = برشیء طلبنده اصرارله تعجیز ایتمك. || باشنه = بهر: آدم باشنه = بهر آدمه: او باشنه = بهر اوه. || باش برینه كلمك = راحت ایتمك. || آچیق باش = باشنك تپه سندن قیلاری دوكلمش، اصلع. || آغر باشلی = تمكینلی، وقور. || آچه باشی = آچه فرق. اسقوفطو. || آلت باشنده، اوست باشنده. یا: آلت. اوست. || اوست باش = قیافت. || ایش باشی = ایشجیلرك رئیسی، فالفه. || ایش باشنده = ایشنه نظارت ایده جك حالده. || بالطه باش = اوكی بالطه كبی دوز یعنی سیوری اولیان واپور. || بر باشدن = بر اوغوردن. بردن. || بر باشنه. یالكز باشنه = كندی كندینه. یالكز. آرقداشسز. || بك. دیك باشلی = معند. || تیوریاش. دمیر باش = كرا ایله ویا التزامه ویریلن بر ملك ویا فابریقه و سائره ده ینه تسلیم ایتمك شرطیله كراجی ویا ملتزمه براتیلان آلات وادوات واشیا وسائره. || عقلی باشنده = عاقل ومتبصر. سرسم اولیان. || قوش باشی = ۱. ایری پارچه لی قار. ۲. اوفق پارچه لی كیاب. || قیز باشی = اوزون سله سویلنیر كویلی ثرثیسی || كندی باشنه = خودبخود، مستقلاً. || یانی باشنده = تا یانده. اتصالنده.

باش | ص. ۱. رئیس، برنجی، اول: باش قوماندان. باش كاتب. باش محرر. باش امام. باش وكیل. باش چاوش. باش قادین. | كتابنده فارسی «سر» تحویل ایتمكی ترجیح ایدنلر واردر: سركاتب، سرمحرر كبی. ۲. باشلیجه. الك مهم: باش ایشمز بودر. || باش یارمق = ابهام.

باشارلمق | فـ. باشه چیقارلمق، بحرلمك. تسویه اولنمق.

باشارمق | فـ. ۱ « باش » دن | باشه چیقارمق. بحر. ملك. تسویه ایتمك. اتمام واكمال ایتمك.

باشاق | س. ۱ « باش » دن اكین | باشی. سلیله. خوشه: باشاق باغلامق. طوتمق = (اكین) باشاق حاصل ایتمك. باشاقلانمق.

باشاقجی | س. اوراق زمانشده دوكیلوب تارلاده قالان باشاقلری طوپلایان فقیر، كسمك طوپلایان، خوشه چین.

باشاقلانمق | فل. (اكین) باشاق حاصل ایتمك، باشاق طوتمق، باغلامق.

باشاقلی | ص. ۱. باشاغی اولان (اكین). باشاق طوتمش. ۲. باشاق رسمنده (اوق).

باشبوغ | س. عساكر غیر منتظمه قوماندانی. مر.

باشتبرده | س. اسكیدن برنوع حرب كیمی. یا: باستاردە.

باشتنه | س. اراضیء امیریه دن یا طابو ارناً انتقال ایدن تارله.

باشجغز | س. كوچك چیان اوجی.

باشجی | س. قسمون باشلرینی پیشیرن ویا صاتان آدم. = ص. ایشك باشنده بولنان، آمر: بیك ایشجی برباشجی.

باشسز | ص. ۱. باشی اولمیان، بیسر. ۲. آمری اولمیان، آمر طانیمیان، رئیسسز.

باشسزلق | س. باشی ورئیسی اولمیان هیئتك حالی.

باشقه | یاخود ایشقه. ص. ك. | « باش » دن، كندی باشنه، باشلی باشنه | ۱. دیكر، غیری، آخر. سائر. اوزكه: باشقه آدم. باشقه ایش. باشقه یرده. باشقه دفعه. ۲. باشقه درلو. دیكر كون. فرقلی: او ایش باشقه در. || باشقه سی = دیكری، غیری، دیكر بری: باشقه لری = دیكرلری، دیكر آدملر. || ... دن باشقه = استثنا بیان ایدر غیراز، سوی: بندن باشقه یوقی هركس ایشیتدی: بوندن بشقه یوقدر. || باشقه باشقه = آیری آیری، منفرداً.

باشقه جه | یا بشقه جه. ح. ۱. آیریجه. آیری اولرق، منفرداً. مستقلاً: او باشقه جه كلدی. ۲. مخصوصاً. رأساً.

صورت مخصوصه ده : سزك ايچون باشقه جه كتيرده جكم .

باشقه لاشمق { يا بشقه لشمق . فل. باشقه درلو اولمق، دكيشمك، تغير ايتمك، ديكر كون اولمق : بن كورمه لى بو آدم باشقه لاشمش .

باشقه لق { س. مغايرت، اختلاف، مخالف .

باشلاتمق { فه. ١. بدأ ايتديرمك: اوراغى بيتيردبلر بو كون خرمنه باشلاته جغم: جفرا . فيادرسنه باشلاتدم . ٢. (چوجغى) مكتبه ويرمك، تحصيله بدأ ايتديرمك : چوجغى مكتبه باشلاتدى .

باشلامق { فه. (« باش » دن) بدأ ومباشرت ايتمك، شروع ومباشرت وآغاز ايتمك : ايشه، درسه، يمكه باشلادى : دها باشلامدى .

باشلامه { س. بدأ، مباشرت، آغاز، شروع .

باشلانغيچ { س. ١. بدأ ومبا. شرت ايتمه، افتتاح، مبدأ . ٢. مقدمه، ديباجه .

باشلانلمق { فج. بدأ ايدلمك : بورادن باشلانيلير .

باشلانمق { فج. بدأ ايدلمك، مبا. شرت اولنمق، بو ايشه باشلاندى: يارين درسه باشلانه جقدر. = فل. باش بيدا ايتمك، باش باغلامق، بو. وارلانمق، مدور اولمق : لا. خنه باشلانمه باشلادى .

باشلانمه { س. ١. بدأ و مباشرت اولنمه . ٢. باش باغلامه، مدور اوله .

باشلايش { س. باشلامق فعلى وطرزى، بدأ، مبا. شرت .

باشلايىجى { ص. باشلايان، بدأ ومباشرت ايدن .

باشلق { س. ١. رياست، سركرده. لك، آمريت . ٢. نق. (ج : باشليغ) رئيس، آمر .

باشلق { س. ١. باشى ياغمورلردن محافظه يه مخصوص ياغمور. لغه مربوط ويا آيرى اورتى، قوقولته : قاپوت، مشمع باشلغى. ٢. حربده باشى اوق وقليجدن محافظه يه مخصوص سپر، طوغلغه، مغفر، خود . ٣. ديرك باشى، تپه لك . ٤. آتك باشنى واكسه سنى محافظه يه مخصوص قليف .

باشلى { يا باشلو. ص. ١. باشى، تپه سى اولان. ٢. يووار. لاق، طوپ، مدور : باشلى لاخنه . ٣. اساسلى، اهميتلى : اك باشلى الشمز . ٤. ايلرى كلن، باشه كچن، متميز : بللى باشلى . ٥. سيله اولميان، طورو قلامه : باشلى اولچك . || باشلى باشنه = كندى باشنه، مستقلاً . || بيوك باشلى = عقللى، ذكى .

باشليجه { ياخود باشلوجه. ص. اك اهميتلى، اك اساسلى، اك معتنا : سعدينك باشليجه تأليفاتى كلستانيله بوستانيدر. = ح. اك زياده، اك اول : او باشليجه بو ايشله مشغول اوله جق. ر.

باشماق { ياخود باشمق. س. آياق قابى، خف، كفش، پاپوش .

باشماقجى { س. آياق قابى ياپان آدم، خفاف .

باشماقلق { س. وقتيله سلطانلرك تخصيصاتى، خاص آرپه لق .

باشنمق { فل. (« باش » دن) فارشى طورمق، ديك كلمك، معندلك ايتمك .

باشه { ياخود بشه. س. ايلرى كلن، متميز .

باصاريق { س. ١. جولها دستكا. هنك ياقلغى. ٢. پيانو ياقلغى كبى چفته آياقلق .

باصامق { ياخود بصامق. س. مردبون پله سى، قدمه: قرق باصامق مردبون؛ باصامق طاشى .

باصان { س. قره باصان = آغر. لق، كابوس .

باصدى { س. ١. ات صوبى ويا قيميه يله پشمش سبزه : بامیه، قباق باصدیسى: كول باصدى = اسقره ده پيشن ات، برزوله. ٢. بر شيئك اوزرينه باصان : قاش باصدى = قاشك اوزرندن كچه جك صورتده باشه ماثلاً باغلانان عصابه: دال باصدى = آغرليغيله آغاجك دالنى باصديره. جق صورتده ايرى كراز و ساره .

باصديرلمق { فج. ١. باصمق آلتنه قونمق، ازديرلمك : آصمه پاپراقلرى فوچى ايچنه باصديرليور. ٢. طبع ايتديرلمك : بو كتاب ايلك دفعه اولهرق باصديرليور. ٣. سوگنديرلمك: يانغين باصديرلدى.

باصديرمق { فه. ١. بالواسطه باصمق، ازديرمك: بو طوپراغى آياقله باصديرملى.

٢. بالواسطه باصمق، طبع ایتدیرمك: بر اوفاق کتاب باصدیردم. ٣. سوگندیرمك، اطفا ایتمك: یانغینی باصدیردیلر. ٤. غلبه چالمق، کچمك، تفوق ایتمك: حیله‌کارلقده آرقداشلرینی باصدیردی. ٥. اورت باص ایتمك، صاقلامق، مسکوت عنه کچیرمك: اونك قباحتلرینی باصدیردیلر.

باصدیرمه { س. ١. باصدیرمق فعلی. با: باصدیرمق. ٢. طوز وچمنله باصدیریلوب ایسده ویا کونشده قوریدلمش ات: قیصریه باصدیرمه‌سی. || مج. باصدیرمه‌سنی چیقارمق = چوق دوگمك.

باصِر { ص. عر. ث: باصره [«بصر»دن سف.] کورن، کوریجی: قوهٔ باصره = کورمك خاصه‌سی.

باصِرغنمق { فل. آغرلق باصمقله مضطرب اولمق، کابوسه طوتلمق.

باصِره { سث. عر. ١. کورمك قوتی، رؤیت خاصه‌سی، قوهٔ باصره. ٢. کوز، عین، چشم.

باصِریق { س. اتکاری طاشله باصدیرلمش آلچاق چادیر.

باصقی { س. ١. باصوب صیقه‌جق، تضییق ایده‌جك شیء، منکنه، جندره، معصره. ٢. صیقی، تضییق: باصقی آلتنده اولمق. ٣. باصان، آغرلق ویرن شیء: صبان باصقیسی ٤. قالب، تمغا.

باصقیح { س. نردبان (مردیون)، باصامق، سلم.

باصقیجی { س. تولبند اوزرینه قالب باصان.

باصقین { ص. ١. آغر، ثقیل. ٢. باصوب کچن، غالب. فائق، اوستون: بو هپسی اوزرینه باصقین چیقدی. = س. آکسز هجوم، بردن باصوب غافل طوتمه، شبیخون. || باصقین ویرمك = هجوم ناکهانی‌یه اوغرامق. قباحتی ایشلرکن طوتلمق.

باصلمق { فج. فل. ١. آیاقله چیکنمك، پامال اولمق: باصلمش طوپراق. ٢. ازلمك، صیقلمق، تضییق اولنمق: اوزوم، زیتون، انجیر باصلدی. ٣. هجوم ناکهانی‌یه اوغرامق، طوتلمق: دشمنی کیجه باصمشلر. ٤. طبع اولنمق، دستکاهه وضع وتمثیل اولنمق: فلان کتاب یکیدن باصیلیور. ٥. سوگندیرلمك، اطفا اولنمق: یانغین، آتش باصلدی. ٦. تسکین اولنمق، کسب سکون ایتمك، طورمق: روزکار باصلدی. ٧. تمغا و قالب اورلمق: بو تولبند ایی باصیلیر.

باصلمه { س. باصلمق فعلی. با: باصلمق.

باصلی { ص. باصلمش، تمغا و قالب اورلمش و یا طبع اولنمش، مطبوع: باصلی تولبند، کتاب.

باصلیش { س. باصلمق فعلی و طرزی: بو نصل باصلیش؟

باصمق { مض: باصار. فت. ١. آیاقله چیکنمك، پایمال ایتمك: بورایه باصمایك. ٢. آغرلق ویرمك، تضییق ایتمك: صندیغك ایچنده اشیایی باصه‌رق یرلشدیرملی. ٣. قالب اورمق: تولبندی باصمق؛ مهر باصمق. ٤. طبع وتمثیل ایتمك، دیزلمش ویا لیطوغرافیا طاشنه کچیرلمش یازی‌یی ماکینه ودستکاهده کاغده کچیرمك: کتاب، غزته باصمق. ٥. بردن بره هجوم ایتمك، آکسزین اوستنه وارمق: کچ وقتده مسافرلر باصدیلر. ٦. قباحت ایشلرکن اوستنه واروب طوتمق: بر قلبزنك اوینی باصمشلر. ٧. قولوچقه اوتورتمق: برطاؤق باصدم. ٨. اورمق، قومق: ال باصمق. ٩. اورمق، ضرب ایتمك: طیاق باصمق. ١٠. یاتیروب بوغازلامق، ذبح ایتمك: صیغیر باصمق. = فل. ١. آیاقده طورمق: ایکی یاشنده چوجق ده دها باصمیور. یکی باصمغه باشلایور. ٢. چوکمك، اوتورمق: بو بنانك بر طرفی باصمش. ٣. کلمك، طوتمق، مسلط اولمق، غلبه ایتمك: آتش باصدی، حرارت باصدی، اویقو باصدی، آغرلق باصدی. || آیاق باصمق. ١. کیتمك، اوغرامق: بر دها اونك اوینه آیاق باصمیه‌جغم. ٢. اصرار ایتمك: کیتمه‌مکه آیاق باصیور. || آغر باصمق = ١. یاواش یوریمك. ٢. اهمیتنی کوسترمك. || آغرلق باصمق = کابوسه طوتلمق. || آل باصمق = لخوسه‌لره

مسلط اولان بر نوع ییلانجغه طوتلمق. || آی باصمق = آی باشی طوتمق، تجنن ایتمك. || آیاقلر یره باصمامق = چوق سویمك. || ال باصمق = یمین ایتمك. || ایز باصمق = ایز تعقیب ایتمك. || باغره باصمق = قوجا قلامق. || بام تلنه باصمق = حدتلندیرمك. || چوروك تخته‌یه باصمق = شبهه‌لی و مخاطره‌لی ایشه کیریشمك.

باصمه { ـ. ١. باصمق فعلی. ٢. بیاض طوقونوب بعده رنك وچیچکلری باصلمش اینبوق اینجه منسوجات: انکلیز باصمه‌سی. ٣. طباعت، طبع: حروفات باصمه‌سی = تیپوغرافیه؛ طاش باصمه‌سی = لیطوغرافیا؛ قالب باصمه‌سی = استره‌ئوتیپ. = ص. باصلمش، طبع اولنمش، مطبوع: باصمه کتاب. یازمه مقابلی. || باصمه قالب = عیناً صورتی چیقارلمش، طبق طبقنه تقلید: فاعل ویا عاملنك اثر ذکاسی منضم اولمیان ایش.

باصمه‌جی { ـ. ١. تولبند او. زرینه قالب باصان آدم. ٢. مطبعه‌جی. ٣. باصمه یاپان وصاتان آدم.

باصمه‌جیلق { ـ. باصمه‌جی صنعتی. با: باصمه‌جی.

باصمه‌خانه { ـ. طبعخانه، مطبعه، دار الطبع.

باصیش { ـ. باصمق فعلی و طرزی. با: باصمق.

باصیق { ص. ١. آلچاق وصیقندیلی: باصیق او: بو اوك آشاغی قاتی پك باصیقدر؛ طاوانی باصیق. ٢. طار: باصیق آلن. ٣. پلتك: باصیق دیل. = ح. پلتك: باصیق سویلك.

باصیقلق { ـ. ١. آلچاقلق، ارتفاع اکسیکلکی. ٢. پلتکلك: دیل باصیقلغی.

باطل { ص. عر. أ: باطله [«بطلان» دن سف.] ١. صحت و حقیقته مغایر، غیر صحیح، حق مقابلی: دین باطل، اعتقادات باطله. ٢. بوش، بیهوده، نافله: فکر باطل.

باطن { ص. عر. أ: باطنه. [«بطن» دن سف.] ایچ، داخلی، کیزلی، ظاهر مقابلی: حواس باطنه. = سف. عر. ١. ایچ یوز، داخل: باطنی ظاهرینه بکزه‌مز. ٢. سر، راز: باطنه واقف = اهل عرفان؛ اهل باطن = اسرار الهیه‌یه واقف عارفلر.

باطناً { ح. عر. ایچ یوزدن، داخلا، سراً.

باطنی { ص. عر. أ: باطنیه. ١. ایچ، داخلی: حواس باطنیه. ٢. سر و حقیقته منسوب ومتعلق، ظاهری مقابلی: آیت کریمه‌نك معنای باطنیسی؛ حقایق باطنیه‌یه واقف. || باطنیه = مذاهب باطله وضاله‌دن بریدر. صفات الهیه‌یی تشکیك ایدرلر. کویا آیات کریمه‌نك معانیٔ باطنه‌سنی کندی زعملرنجه اخذ ایدوب معانیٔ ظاهره‌سنی ترك ایتدکلری ایچون بو نام ایله یاد اولنورلر.

باطی { ـ. با: باتی.

باعث { ص. عر. أ: باعثه. [«بعث» دن سف.] سبب، موجب: عشرت باعث موتی ولدی، موتنه باعث اولدی.

باغ { ـ. [اصلی: باغو] ١. باغلایه‌جق شیٔ، بند، قید، ربط، رابطه: دیز باغی، اکین باغی، صاچ باغی. ٢. صاران شیٔ، صارغی، لفافه، وثاق: کوز باغی، بوین باغی، یاره باغی. ٣. بوغچه، اوجلری باغلانمق شرطیله بر شیئی قاپلایوب صاران شیٔ: یاتاق باغی. ٤. باغلانمش شیٔ، دمت، دسته: اوت، اکین باغی. ٥. مناسبت، علاقه، رابطه. || او. کوز باغی = قاینامش اخلامور. || دیز باغی چوزلمك، کوشه‌مك = چوق قورقمق. || کوز باغی = غفلت.

باغ { ـ. فا. باغچه، روضه، بوستان، فردوس: باغ بهشت = جنت، روضهٔ رضوان.

باغ { ـ. [آنف البیان لغت فارسیه‌دن. و یا بو اصل اولوب فارسیسی بوندن مأخوذدر.] ١. اوزوم آغاجلرینی حاوی محل: باغه کیرمك، باغ بکجیسی. ٢. اوزوم آغاجی، کروم: باغ دیکمك. باغه عارض اولان علت. || باغ بوزومی = باغ اوزوملرینك طوپلانمسی و بونك موسمی.

باغان { ـ. ١. حده ایرمه‌دن دوشن یاوری، دوشوك، جنین ساقط. مر. ٢. اولو طوغان قوزینك دریسی.

[بوندن منقول اوله‌رق فا. باغانه .]

باغبان { ـ. فا. باغچوان، باغچه بکجیسی .

باغجی { ـ. بر باغه باقان وباغ اداره ایدوب اوزوم یتیشدیرمکله مشغول اولان آدم، باغه باقمق صنعتنی بیلن آدم : باغجی معاشی: فلان ایی باغجیدر .

باغجیلق { ـ. باغه باقانك ایشی و صنعتی: باغجیلق ایدیور: باغجیلق نازك بر صنعتدر .

باغچوان { ـ. باغچه‌یه باقان، بر باغچه اداره ایدن، باغچه‌یه باقمق صنعتنی بیلن آدم : قوناغك باغچوانی: فلان آدم ایی باغچواندر .

باغچوانلق { ـ. باغچوان ایشی و صنعتی، باغچه‌یه باقمق و چیچك، آغاج وسبزه یتیشدیرمك علمی: بزده باغچوانلق ایدیور: باغچوانلقده مهارتی واردر.

باغچه { ـ. فا. [«باغچه» یازماملی] کوچك باغ ، کوچك روضه وبوستان. [بو معنا ایله ترکجه‌ده قوللانلمیوب فارسی باغ یرینه مستعملدر.] = تر. چیچك واشجار مثمره وغیر مثمره‌یی و سبزه وسائره‌یی حاوی واکثریا اوه متصل محل، روضه، باغ، فردوس، بوستان : چیچك باغچه‌سی، سبزه باغچه‌سی. || حیوانات باغچه‌سی = موزه قبیلندن اوله‌رق حیوانات مختلفه دن برر ایکیشر نمونه‌یی حاوی محفوظ محل. || نباتات باغچه‌سی = نمونه اولمق اوزره نباتات مختلفه‌یی حاوی باغچه . || مملکت باغچه‌سی = اهالینك تفرجنه مخصوص بلدیه‌یه عائد مزین ومفرح عمومی باغچه .

باغچه‌لك { ص. باغچه‌لری چوق (یر)

باغچه‌لی { ص. باغچه‌سی اولان: باغچه‌لی ار. کوشك .

باغداش { ـ. دیزلری بوکوب بالدیرلری خاچواری طوپلایه‌رق اوتورمغله آلنان وضعیت : باغداش قورمق = بو وضعیتده اوتورمق .

باغداشمق { فل. ۱. دیزلری بوکوب بالدیرلری خاچواری طوپلایه‌رق اوتورمق، باغداش قورمق. ۲. اویمق، مطابق کلمك. ۳. اویشمق، اوزلاشمق .

باغدالامق { فل. کوریشده خصمك باجاغنی کندی باجاغیله ماروب ییقمق.

باغدامق { فت. بربرینه کچیره‌رك باغلامق، تعقید و تلفیف ایتمك .

باغر { ـ. ۱. قره‌جکر. ۲. هر شیئك ایچی ویا اوکی : طاغك، یایك باغری. || باغری آچیق = پریشان حال. || باغره باصمق = قوجاقلامق. || باغری قره، باغری یانیق = کدردیده، محزون ومکدر.

باغر { مه. [وزبانزدی : بار] باغرمغی تصویر وتأکید ایچون مکرر قوللانیلیر : باغر باغر باغرمق.

باغرتلاق { ـ. بر نوع یابان اوردکی، قطا، صو چوللغی.

باغرتمق { فت. باغرمغه مجبور ایتمك، تضییق واغضاب ایده‌رك باغرمسنی موجب اولمق .

باغرچق { ـ. یوك آرابه‌سنك چنال یری.

باغرداق { ـ. [اصلی : باغلداق] ۱. بشیکده‌کی چوجغك باغری اوزرینه قونداغنی باغلایان قماشدن اکلی باغ. ۲. عادت کورمش قادینلرك طوتندقلری بز.

باغردان { ص. باغرتمسنی موجب اولان: دوه باغردان = پك دیك وچامورلی یوقیش. [طاشلق اولورسه نعل دوکن دینلیر.]

باغرساق { ـ. [یاخود باغرصاق] قارنك ایچنده‌کی طار و اوزون و طولاشیقلی ایچی بوش عضو، معاء، روده. || باغرصاق قازندیسی : اختیار چوجغی ، تکنه قازندیسی || دیب باغرساغی = اك آشاغیده‌کی قالین باغرساق .

باغرش { باغرشمق. با : باغریش، باغریشمق.

باغرمق { فل. باغردن، ایچریدن سس چیقارمق، هایقرمق، صیحه، نعره اورمق، (حیوان) اوکرمك، بوکرمك. || باغروب چاغرمق = یاپغره و کورلدی ایتمك. || یوزه باغرمق = باغره‌رق سرد معامله ایله اورکوتمك.

باغرمه { ـ. باغرمق فعلی، صیحه، نعره، بوکرمه، اوکرمه : سرخوشلرك، اوکوزك باغرمه‌سی.

باغریش { ـ. باغرمق فعلی و طرزی، نعره، صیحه : بو باغریش نه‌در.

باغریشمق { فث. برلکده وبر آغزدن باغرمق، یایغره و شیون قوپارمق: قادینلر باغریشمغه باشلادیلر.

باغستان { س. فا. باغچه‌لك وباغلق یر.

باغشش { س. باغشلانان شیء، بخشش، هبه، عطیه. [فا. بخشش ایله مناسبتی درکار اولوب، لکن خانغیسی خانغیسندن مأخوذ اولدیغنی کسدیره‌مدك.]

باغشلاتمق { فت. ۱. بخشش و عطیه ویردیرمك. ۲. عفو وصفح ایتدیرمك.

باغشلامق { فت. ۱. قارشیلقسز ویرمك، عطیه و احسان ایلمك، بخش ایتمك: کندیسنه بر چفتلك باغشلادی. ۲. آله‌جغندن واز کچمك، صرف نظر وترك ایتمك: بر چوق آله‌جغم واردی لکن باغشلادم. ۳. مجازاة وانتقام ایستمکدن کچوب عفو وصفح ایتمك: قباحتمی باغشلادی. ٤. (جناب حق) آلمامق، یاشاتمق: نه کوزل چوجق الله باغشلاسین، آناسنه باباسنه باغشلاسین.

باغشلامه س. و:

باغشلایش { س. ۱. باغشلامق فعلی، بخش، انعام، احسان. ۲. عفو، صفح، مغفرت.

باغشلاییجی { ص. ۱. باغشلایان، احسان و انعام ایدن. ۲. عفو ایدن، مغفرت صاحبی، غفور، رحیم.

باغلاتمق { فت. ربط وبند ایتدیرمك: دنکلری باغلاتدیکزمی؟

باغلامق { فت. [اصلی: باغمق] ۱. ایپ واوکا مشابه شیئلری طولاشدیروب ربط ایتمك، دوکوم یاپمق: ایپی باغلامق: ایپی چیوی‌یه باغلامق. ۲. ایپ واوکا مشابه بر شیئله بر شیئی دیکرینه ویا بر قاچ شیئی برلکده ربط وبند ایتمك: دمت باغلامق؛ آغاجی هرکه باغلامق؛ حیوانی قازیغه باغلامق؛ برینك اللرینی، آیاقلرینی باغلامق. ۳. صارمق، صارغی کچیرمك: باشنی، کوزینی، یاره‌یی باغلامق: باشنه مندیل باغلامق. ٤. طاقمق، آصمق، قوشانمق، قوشاتمق: بله قلیج باغلامق. ٥. قپامق، سد وبند ایتمك: قپویی، صویك مجراسنی باغلامق. ٦. حاصل وپیدا ایتمك، ایدنمك: اکین دانه، تخم باغلادی؛ سوت قایماق باغلادی؛ صولر بوز باغلامش؛ یاره جراحت باغلادی. ۷. قاوشدیرمق: اللرینی باغلایوب دیوان طورمق. ۸. تخصیص وتعیین ایتمك: برینه معاش، آیلق تعیینات باغلامق. ۹. یاپمق، تشکیل ایتمك: صف باغلامق. ۱۰. طوپلایوب بوغچه ودنك ایتمك: اشیایی باغلامش: یناقلری باغلامشلردی. ۱۱. پرانغه وزنجیره اورمق: مجرمینی باغلامق اصولی ابطال اولندی. || باش باغلامق = بریره منسوب و مربوط اولمق، انتساب ایتمك. || باشنی باغلامق = ۱. بر ایشله مقید ایتمك، آواره‌لکدن قورتارمق. ۲. اولندیرمك. || بل باغلامق = عزم و حصر همت ایتمك: خدمتکزه بل باغلادم. || پنبوق ایپلیکیله باغلامق = موقت برتدبیر وچاره بولمق. || صاغلام قازیغه باغلامق = صاغلاملاشدیرمق. || طاتلی یرنده باغلامق = حسن نتیجه ویرمك. || کوز باغلامق = سحر وبوکو ایتمك. || کوکل باغلامق = علاقه وتعشق ایتمك. || یلکن باغلامق = (کمی) عزیمته حاضرلانمق.

باغلامه { س. ۱. باغلامق فعلی. با: باغلامق. ۲. بوزوق و طنبوره نوعندن تللی چالغی.

باغلان { یاخود بقلاك. س. آنغیت کبی قنادلری قیرمزی برنوع قاز.

باغلانمق { فج. ربط وبند وقید اولنمق. با: باغلامق. = فل. ۱. طوتلمق، آیریله‌مامق: بو ایشه باغلاندق. ۲. مجبور ومربوط اولمق، تعهد آلتنه کیرمك. || بصیرتی باغلاندی = غافل طاوراندی.

باغلداق { س. با: باغرداق.

باغلی { یا باغلو. ص. ۱. ربط و قید وبند اولنمش، مربوط، مقید: هرکه باغلی آغاج: قازیغه باغلی آت. ۲. سد وبند اولنمش، مسدود: باغلی قپو، کچید. ۳. منوط، معلق، متوقف: بونك آکلاشلمسی لغتلرینك بیلنمسنه باغلیدر. ٤. معامله زوجیه‌یه غیرمقتدر || الی آیاغی باغلی =

ایستدیکنی یاپه‌میان. || باشی باغلی = نشانلی، نکاحلی. || بصیرتی باغلی = غافل. || دیلی باغلی = دیلسز، ابکم. || کوزی باغلی = امی، بیخبر.

باغمق { فت. ۱. تق. باغلامق. ۲. [باتمق کبی] بوگو وسحر ایتمك، افسونلەمك: کوز باغمق.

باغه { س. ۱. قورباغه وقاپلومباغه انواعندن حیوانات مختلفه‌نك اسم عمومیسیدر: قاپلوباغه (قاپلومباغه)، قورباغه. طاش باغه (طوسباغه)، اوتلوباغه، یشیل باغه وسائره. ۲. قاپلومباغه جنسندن بعض دکیز حیوانلرینك قبوغی که صدف کبی، لکن سیاهمسی ودها یومشاق اولور. = ص. بوباغه‌دن معمول: باغه طراق. محفظه وسائره.

باغی { س. آرپاغ، بوگو، افسون.

باغی { ص. عر. ث: باغیه. [«بغی»دن سف] عاصی، سرکش. طریق حقدن عدول ایدن: فئهٔ باغیه.

باغیانه { ص. بغی وسرکشلکله ایدیلن: حرکت باغیانه. = ح. بغی وسرکشلکله: باغیانه حرکت ایدیور.

باغیلق { س. بغی، حقدن عدول، سرکشلك.

باقا { س. با: باغه.

باقاناق { یا بقاناق. س. قیون و کچی وصیغیر کبی حیوانات چتال طیرناغی.

باقدیرمق { فت. ۱. باقمغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك: حرم طرفنه آچلدیغیچون اوپنجره‌دن باقدیرمازلر. ۲. خدمت ایتدیرمك، ایی اداره ایتدیرمك: بوآته ایی باقدیرملی. ۳. طبیبه کوسترمك: سز کندیکزه باقدیرك.

باقر { یاخو باقیر س. ۱. قیرمزی یه مائل معروف معدن که اوانیٔ مختلفه اعمالنه وقلای وسائره ایله بالترکب پرنج وطونج کبی معادن مرکبه تشکیله کیرر. نحاس، مس. ۲. باقردن اوانی، مطبخ طاقملری: باقرلری قلایجی یه ویرمك. باقر طاقمی. ۳. باقر پاسی، ژنکار: بوصحنلر باقر اولمش؛ بویمك باقر چالمش. = ص. باقردن معمول: باقر لکن: باقر آقچه = سکهٔ نحاسیه. فلس احمر: باقر قاپلامه. || باقر پاسی = باقره اکشی برشیٔ طوقندقده حاصل اولان یشیل پاس که اصطلاح کیمیاده کبریتیت نحاس و بین‌العوام کوز طاشی دینلوب، سم قاتلدر. || باقر چالمق = ژنکار حاصل ایدوب سم اورمق. || باقرطاشی = مالاکیت. || باقر طوزی = زاج قبریس.

باقراج { س. باقردن قولبلی قاب: قویو، کوب، سوت باقراجی.

باقرجی { س. باقردن قابلر یاپان صنعتکر. صفار.

باقش { باقشمق. با: باقیش، باقیشمق.

باقلا { س. [ینه بومعناده اولان عر. «باقلاء» دن. سبزه دیمك اولان «بقله» دن ظن اولنمسی خطادر.] معروف سبزه که ارکن یتیشوب فاصولیه‌یه مشابه ایری دانه‌لری اولور، وتازه ایکن قبوغیله برابر، قوروسنك‌ده دانه‌لری ینیر وحیوانات ایچون پك مغدیدر، فول: ساقز باقلاسی = اك ایی جنسی؛ انکلیز باقلاسی = پك اوزونی. || آجی باقلا، یهودی باقلاسی = قبط فولی. || هند باقلاسی = انفیه‌یه قودقلری کوزل قوقولی برتخم که هنددن کلیر. || باقلایی ایصلاتمق = سکوت ایتمك، کتوم اولمق: آغزنده باقلا ایصلانماز = بوش بوغازدر. || باقلایی چیقارمق = هر شیئ سویلمك. || باقلا چیچکی = آچیق یشیل. || باقلا دوکمك = فاله باقمق. || باقلاقیری = آتك باقلارنکنی آکدیرر قیر طوکی.

باقلاوه { س. با: باقلوا.

باقلداق { س. خرمنده قبوقدن چیقان چوروك دانه: بورچاق باغلداغی.

باقلمق { فج. ۱. نظر ومشاهده اولنمق: بورادن دکیزه باقیلیر. ۲. نظر اعتباره آلنمق، دقت اولنمق: احباب بیننده اویله مراسمه باقلماز؛ برباقیمله باقیلیرسه و (ساده‌جه) باقیلیرسه بودها ایدر. ۳. خدمت اولنمق، اداسنه سعی واهتمام اولنمق: بو حیوانه ایی باقیلمیور؛ بو جوجقلره باقلمق اقتضا ایدر. || یوزینه باقلماز، یوزینه باقیلیرشیٔ دکلدر = پك چرکیندر.

باقلوا { ـ. ۱. خموردن جوز. بادم ویا قایمقله یاپیلان معروف طاتلی : یانیه، شام باقلواسی. ۲. باقلوا دیلیملری شکلی، معین شکلی. = ص. باقلوا شکلنده، معین شکلنده پارچه‌لره منقسم.

باقمق { مض : باقار. فت. ۱. کورمك اوزره کوزلرینی عطف وتوجیه ایتمك. نظر، نکاه ایتمك: نره‌یه باقیورسك ؟ شوکا باق: باقمدم که کوره‌یم. ۲. اعتبار ایتمك، نظر اعتباره آلمق : سز بزم قصورمزه باقمایك. ۳. تابع اولمق، تتبع ایتمك، اویمق : اوردك قازه باقه‌رق چاتلار : ایراد صاحبلرینه باقه‌رق مصارف قپوسنی اوقدر آچمایك. ٤ دقت واعتنا ایتمك، کوزلری آچمق : بافك بولده برشیء چیقماسون. ٥. مطالعه وتدقیق ایتمك : درسه باقیور. ٦. خدمتنی کورمك : بوحیوانه کیم باقیور: ابی باقسه‌لر کوزل برآت اولور. ۷. اعاشه وانفاق ایتمك، بسلمك، کچیندیرمك : چوالق چوجغنه ایی باقیور؛ قاریسنه باقمقدن عاجزدر. ۸. تداوی ایتمك : بو خسته‌یه کیم باقیور؟ هروقت باقان طبیب کیمدر؟ ۹. دته‌مك، معاینه ایتمك : باقمه‌دن آلنماز؛ برایکی کون بنده طورسون باقه‌یم‌ده ایشمه کلیرسه آلیرم: یمکه باقمق. ۱۰ آرامق، طوتمق ویا آلمق اوزره تحری ومعاینه ایتمك : اوه باقمغه کیتدیلر: قیزه باقیورلر. ۱۱. (خسته‌یی) زیارت ایتمك : خسته‌یه باقمق شرطدر: خسته یاتیورده کیدوب باقمغه وقت بوله‌مدم. ۱۲. منوط ومتوقف ومعلق اولمق : بویله ایشلر طبیعته باقار: آرتق او. راسی درایته باقار. || آغزه باقمق = برینك سوزینه اهمیت ویروب تابع اولمق. || اکری باقمق = کین وغرضنی اظهار ایتمك. || ایشنه باقمق = کندی ایشیله مشغول اولوب بشقه شیئه قاریشمامق. || ایی باقمق = دقت ایتمك. || درت یانه باقمق = کمال احتیاطله حرکت ایتمك. || فاله باقمق = فال آچمق. || باقه‌قالمق = شاشقین شاشقین باقمق، تحیر. || یان باقمق، یان یان باقمق = کینله، نظر خصومتله باقمق. || یوزه باقمق = التفات ایتمك : یوزمه باقمدی = التفات ایتمدی. || یوز یوزه باقمق = اوتانه‌جق بر ماجرا اولمامق.

باقمق { فط. ۱. کندی اوستنه ویا اطرافنه باقمق : باقنوب طوریوردی. ۲. شاشیرمق، شاشه قالمق : باقنوب طورما.

باقی { ص. عر. ژ: باقیه. [« بقاء » دن سف.] ۱. دائمی، سرمدی، فنا بولماز : دنیا فانی آخرت باقیدر. ۲. قالان، آرتان. [هرنه قدر قالمق مفهومنی متضمن ایسه‌ده، ینه قالمق فعلیله قوللانیلیر :] حسابدن باقی قالان مقدار: ازمنهٔ قدیمه‌نك آثار باقیه‌سی. = ـ. قالان مقدار ویا مبلغ، آلت طرف، مابعد : باقی‌سی معلوم اوله‌مدی. = ح. آرتق، بوندن بشقه. آخر : باقی دعا.

باقیجی { ص. باقان، خدمت ایدن، برایشه تقید ایدن. = ـ. فاله باقان آدم، فالجی، رمال.

باقیجیلق { ـ. فالجیلق، رمالاق.

باقیش { ـ. باقمق فعلی وطرزی: بونصل باقیش.

باقیشلی { ص. بردرلو باقیشی اولان : آهو باقیشلی.

باقیشمق { فش. بربرینه باقمق.

باقیم { ـ. ۱. باقمه، باقیش، نظر. ۲. مطالعه، تأمل. ۳. پرورش، تیمار. ٤. وجه، جهت، صورت : برباقیمه = من جهة.

باقیملی { ص. ایی باقلمش، سمیز (حیوان).

باك { ـ. فا. قورقو، خوف، بیم، احتراز. لـ. || بی باك = قورقمیان، احتراز ایتمین، امین، سالم.

باکره { یاباکر. سـ. عر. قیز اولان قیز. [لغت مولده اولوب، فصیحی بانك کسریله « بکر » در.]

باکوره { سـ. عر. موسمندن اول یتیشن میوه، ترفنده.

باکی { ص. عر. [« بکاء » دن سف.] آغلایان، کریان. ز.

بال { ـ. ۱. آرینك یاپدیغی معروف طاتلی ماده، عسل، انکبین، شهد : آری بالی سوزلمش بال:

کومج بالی = سوزلمه‌مشی . ۲. آ. غاجلرك قندی ویمشلرك قویولمش عصاره‌سی. = ص. طاتلی، لذیذ. || بال‌پتکی = قرصه، عساله. || بال قباغی = قیشین پنیر برجنس ایری وقویو صاری قباق. || بال قوشی = برجنس قوش. || بال مومی = بال اریدلدکده آیریلان ماده که موم یاپمقده وسائر ایشلرده قوللانیلیر، شمع. || بال مومی قوشی = برجنس قوش. || پنبوق بالی = بیاض بال. || دلی بال = یبان آریسنك یاپدیغی بال. || سیاه بال = قامش صویی. || ککیك بالی، کهربا بالی = بلوری وبراق جنسی. || میان بالی = بویان. || اوجنی بولده یاغه باله ویر = ایشك ایچندن چیقه‌بیلیر. سه‌ك چیق.

بال { سذ. عر. کوکل، قلب، خاطر: خلوص بال = خلوص قلب؛ حضور بال = راحت، جمعیت خاطر؛ فارغ البال، اندیشه‌سز. || مافی البال = قلبده مضمر اولان نیت، مافی الضمیر.

بال { س. فا. ۱. قناد، جناح: پروبال = کذا؛ شکسته بال = قنادی قیریق؛ بال‌کشا = قنادینی آچمش، اوچان. ۲. قول، بازو. || بال وپال = قول وکردن، قد وقامت.

بالا { س. یاوری، بچه، چوجق. مر.

بالا { ص. فا. یوکسك یوقاری، زیر وپست مقابلی، عالی، رفیع: قد بالا = یوکسك بوی. || بالابرواز = کندینی اولدیغندن یوقاری طوتوب تفاخر ایدن || رتبهٔ بالا = رتبهٔ اولی صنف اولی ایله وزارت بیننده بررتبهٔ رفیعه: رتبهٔ بالا رجالندن. = س. قد. قامت بوی. || دو. بالا = ایکی قات.

بالآخره { ح. عر. صوکره، بعده، نهایت، عاقبت: بالآخره نادم اوله‌جق.

بالابان { یاخود بلبان. س. [بلغارجه‌دن مأخوذ اولوب لسان مذکورده آیی‌یه دیرلر] ۱. کزدیریلوب اوینا. دیلان آیی: نه طوپلاندیکز، بالابان‌می اوینایور؟ ۲. ایری جثه‌لی انسان ویا حیوان: بالابان آدم، طوغان. ۳. بیوك طاول طوقاغی.

بالابانلاشمق { فل. و:

بالابانلانمق { فل. ۱. ایریلشمك شیشمك. ایری وشیشمان اولمق. ۲. لقردی‌یی آغزه چیکنیوب سرخوش کبی سویلمك.

بالاتر { ص. فا. دها ویاپك یوکسك ورفیع، اعلا.

بالاتفاق { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. اتفاق = اویشمق] اویشه‌رق، اتفاق واتحاد برله، متفقاً، متحداً: بینلرنده بالاتفاق بوایشه قرار ویرمشلر.

بالار { س. اینجه تخته، پداوره.

بالاشتراك { ح. عر. [ب = حرف جر. ال حرف تعریف. اشتراك = اورتاقلق] اورتاقلقله، اورتاقلاشه، اورتاقلق ایده‌رك، برلشه‌رك: اصناف بینلرنده بالاشتراك بر فابریقه آچدیلر.

بالالتزام { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. التزام = ایش ایدنمه] ایش ایدینه‌رك، صورت مخصوصه‌ده، قصد ونیتله: بالتزام بو ایشی بوقدر اوزاتدی.

بالبداهه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. بداهت = دوشونمه‌دن وبردن بره یاپمق] دوشونمکسزین، درحال، آنیده، بداهةً، ارتجالاً: بالبداهه شو قطعه‌یی سویلدی.

بالتمام { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. تمام = بتون] تمامیله، تکمیل، بتون: مطلوبنی بالتمام آلدی.

بالجمله { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. جمله = هب] هب، بتون: بالجمله اسباب سفریه‌یی تدارك ایتدیلر.

بالچاق { یاخود بارچاق. س. قلیج قبضه‌سنك سپری.

بالچیق { یا بالچق. س. ۱. یاپیشقان وآیاغی طوتار چامور، اوزلی طوپراق، چوملکجی و لوله‌جی چاموری، صلصال. ۲. علی الاطلاق چامور. || بالچیق خرما [ص. کبی] = زنبیل ایچنده باصلمش طوپ خرما.

بالخیر { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. خیر = ایبلك] ایبلکله، ایبلکه، خیرلیسیله: الله موفق بالخیر ایلیه.

بالداق { ـ. قلیج قولاننك حلقه‌سی.

بالدران { یاخود بالدیران. ـ. آغو اوتی، شوکران، طمما. || صو بالدرانی = رزنه. || کوچك بالدران = تفت [نبات].

بالدرغان { ـ. حلتیت، انکدان [فر. Assa fœtida].

بالدفعات { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. دفعات = کره‌لر] دفعاتله، مکرراً.

بالدیر { ـ. ١. ساقك بوتی، قبا اتی. ٢. ساق، دیز ایله آیاغك بیلکی حکمنده اولان اویناق یری آره‌سنده‌کی عضو: بالدیر سیکیری = وتر عرقوب: بالدیر کمیکلری = عضو مذکوری ترکیب ایدن ایکی کمیك، عظمین ساق، دودوك قلمی ایله اینجیك. || بالدیری چیلاق = اسافلدن آدم، آیاق طاقمی، اوباش. || قایش بالدیرلی = چیویك. || بالدیری قره = شعر الغول، کربزه، پرسیا وشان [نبات].

بالدیراق { ـ. طون و شلوار پاچه‌سی، بالدیره کلن یری.

بالدیران { بالدیرغان. با: بالدران، بالدرغان.

بالدیز { ـ. زوجه‌لك همشیره‌سی.

بالذات { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. ذات = اوز] کندیسی، وکیل تعیین وارسال ایتمیه‌رك: بالذات قالقوب زیارتمه کلدی: محکمه‌یه بالذات کیتدی.

بالش { ـ. فا. یوز یاصدیغی. ن. و لـ.

بالصره { ـ. یاپراقلرك اوزرنده حاصل اولان برنوع قدرت حلواسی که اشجارك بر مرض مخصوصندن تولد ایدر.

بالضروره { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. ضرورة = مجبوریت] ایستر ایستمز، بالمجبوریه، ناچار.

بالطبع { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. طبع = طبیعت] طبیعتیله، ذات مصلحت اقتضاسنجه: چوجق ایی بسلنمزسه بالطبع ضعیف قالیر.

بالطه { ـ. ١. اودون و سائره کسمکه مخصوص صاپلی آلت قطع، فاس، تبر. [بیوکنه ناچاق دیرلر.] ٢. بالطه‌یه مشابه سلاح، تبر. || آشجی بالطه‌سی = ات کسمکه مخصوص اکلی و قیصه صاپلی بالطه. || اگر بالطه‌سی = اگره طاقیلان قیصه صاپلی سلاح، تبرزین. || بالطه باش. با: باش. || بالطه آصمق = مسلط اولمق. || بالطه صاپی = معاون، یارداق: بربالطه‌یه صاپ اولمق = برایشه یارامق. || بالطه‌یی طاشه اورمق = بیلمیه‌رك بر آدمك یوزینه قارشی کندیسنه طوقنه‌جق سوز سویلمك. || بالطه کورمه‌مش، بالطه کیرمه‌مش = هیچ کسلمه‌مش، بودانمامش، حال طبیعیسنده (اورمان): وجـ. ال طوقنلمامش (ایش). || بالطه ایله یونلمش = قبا، ناتراشیده (آدم). || حجامت بالطه‌سی = حجامت ایتمکه مخصوص کوچك آلت جارحه. || مرانغوز بالطه‌سی = تخته کسمکه مخصوص کوچك بالطه شکلنده آلت.

بالطه‌جی { ـ. ١. سرای خدمه‌سنك برصنف مخصوصی. ٢. بالطه ایله کیدن حریق مأمورلری.

بالطه لامق { فت. ١. بالطه ایله (اورمان وسائره) کسمك: بو اورمانی هیچ بالطه‌لامامشلر؛ بو آغاجی بالطه‌لاملی. ٢. ییقمق، دویرمك، خراب ایتمك: اسکی اوی بالطه لادیلر. ٣. قیروب کچیرمك، برباد ایتمك. ٤. حجامت ایتمك.

بالطه‌لق { ـ. اهالینك محروقات احتیاجاتیچون اودون کسمه‌لرینه تخصیص اولنمش و رسمدن مستثنا کوچك اورمان وقوریلق.

بالطه‌لی { ص. یولدن موانعی کسوب دفع ایتمك ایچون بالطه‌یی حامل (عسکر).

بالغ { ص. عر. ث: بالغه. [«بلوغ» دن سف.] ١. ایریشمش، واصل: سنی یتمشه بالغ اولدی. ٢. سن رشد وبلوغه واصل اولان: ایکی اوغلندن بری بالغ ودیکری صبیدر؛ جاریهٔ بالغه. ٣. واران، بر مقداری بولان (مبلغ): معاشی اوچ بیك غروشه بالغ اولدی. ٤. نهایت مرتبه‌یی بولان، فائق، کامل: حکمت بالغه، قدرت بالغه. ٥. ص. یکون، مجموع. || بالغاً مابلغ = مع زیادة، فراخ فراخ.

بالغم { ـ. با: بلغم.

بِالفعِل { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. فعل = ايش] فعلاً، حقيقةً، قوه‌ده و يا اعتبارى اولميه‌رق : بالفعل خدمت عسكريه‌ده بولنانلر .

بالق { بالقجيل وسائره. بلا : باليق وسائره .

بالقان { س. صارب ومسلسل ويا اورمانله مستور طاغ. سلسلهٔ جبال. = سخ. روم ايلى قطعه‌سنى غربدن شرقه شق ايدن سلسلهٔ جبال كه بوكا اضافتله قطعهٔ مذكوره‌يه بالقان شبه جزيره‌سى دينور .

بالقانلق { ص. بالقانلرى حاوى، طاغلق : بالقانلق بر يردر .

بالقون { س. [فر. Balcon] اوستى آچيق وككيشجه شهنشين .

بِالكُلِّيّه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. كليت = عموميت. بتونلك] بتون بتونه، كلياً .

باللاندير مَق { فت. ١. بال كبى طاتلى ايتمك. ٢. قويولاشديروب لزوجت پيدا ايتديرمك. ٣. مج. چوق مدح وكوزل توصيف ايدوب ايمرندير مك : تعريف ايدركن او قدر باللاندير دى كه آغزمزك صوينى آقيتدى .

باللانمق { فط. ١. بال كبى طاتلى اولمق، طاتليلاشمق. ٢. (ميوه‌نك) عصاره‌سى چيقوب طوكمق، لزوجت پيدا ايتمك، جيويقلاشمق .

بِاللّه { ح. عر. [ب = ادات قسم. الله = لفظهٔ جلال] حق تعالى حقيچون: بالله العظيم، بالله الكريم .

باللى { ص. بال ايله يايلمش، بال سورلمش، معسل .

بِالماء { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. ماء = صو] كيم. صويى ويا مولد المائى حاوى تركيبات كيميويه اصطلاحاتنه كيره‌رك يونانى Hydro تعبيرينى ترجمه ايدر : بالماء حامض حديد كيانوس [Acide ferrocyanhydrique] .

بِالمُشاهَده { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. مشاهده = كورمه] كوره‌رك، معاينه ايده‌رك، رأى العين كورمكله .

بِالمُناسَبه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. مناسبت = م] بر مناسبتله، بر تقريبله .

بِالمُواجَهه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. مواجهه = يوزلشمه، يوزلشديرمه] يوزلشه‌رك، يوزلشديره‌رك، روبرو .

بالَنه { س. [فر. Baleine] ١. قاديرغه باليغى كه باليق دينمكله برابر ممه‌لى حيواناتدندر، قيطاس. ٢. بو حيوانك ساز كبى اوزون كميكلرى كه فيل ديشى كبى مواد مختلفه اعمالنه يارار. ٣. بونك اينجه و ياصى پروازلرى كه قادين اثوابنك كوكسنى دوز طوتديرمق ايچون ايچنه ديكيلير وقورسه‌يه قونور.

بالو { س. [يتا. Balo] ١. آلا. فرانغه رقص : بالو اوينامق. ٢. رقص ايتمك اوزره اولنان عمومى ويا خصوصى اجتماع، وبونك ايچون اولنان دعوت وجمعيت : بو اقشام فلان يرده بالو واردر؛ بالويه كيتمك؛ بالو ويرمك = بالو جمعيتى تشكيل ايدوب دعوت ايتمك: ماسكه‌لى بالو = مدعوينك يوزلرى نقابلى كيتمكه مجبور اولدقلرى قپالى رقص؛ آچيق بالو = نقابسز كيديلنى .

بِالواسِطه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعريف. واسطه = آرايه كيرن] برينى آرايه قويه‌رق، برينك توسطيله، طوغريدن طوغرى‌يه اولميه‌رق : بالواسطه كنديسنه مراجعت ايتدم .

بالون { س. [فر. Ballon] ١. هوادن خفيف بر غاز قونيله هواده يوقارى‌يه قالقان مخترعه كه مذكور غازى حاوى بيوك وخفيف بر محفظه ايله اوكا مربوط آدملرك اوتورمسنه مخصوص صندال كبى بر سپتدن مركبدر، سفينة الهواء. ٢. چوجق اويونجاغى قبيلندن غازله مملو هواده طورور لاستيقدن طوب .

بالونجى { س. بالون قوللانان، بالونله هوايه قالقان آدم .

بالونجيلق { س. بالون اعمال و استعمال ايدنك

صنعتی: بالونله هوایه قالقمق فنی.

بالیق | یاخود بالق. ـ. دکیز و کول ونهرلرده هوا یرینه صو ایله تعیش ایدر حیوانات مختلفه‌نك اسم عمومیسیدر، سمك. ماهی: دکیز بالیغی. طاتلی صو بالیغی. بالیق جنسندن اولمیوب ممه‌لی اولدقلری حالده صویك ایچنده یاشایان بعض حیواناته دخی اطلاق اولنور، قادرغه بالیغی کبی. || آت بالیغی = صو آیغیری. || آطه بالیغی = قادیرغه بالیغی. || آیی بالیغی = فرانسزجه‌ده Pouque دینلن برجنس حیوان بحری. || آق، آلا بالیق = برنوع بالیق. || بالیق آوی = صید ماهی. || بالیق آوجیسی = بالیقجی. || بالیق آتی = نارین اولدیغی حالده اعضاسی اتله مستور واتی صیق (شخص). || بالیق اوتی = باهیزهره دینلن برجنس نبات: بالیقلری صید ایتمکه مخصوص برترکیب. || بالیق صیرتی = اورته‌سی یوکسکجه محدب یول. || بالیق نفسی = اسپرمجت. || بالیق یاغی = مورینه بالیغندن چیقان وسمیرمك ایچون ایچیلن یاغ.

بالیقجی | ـ. بالیق طوتان و صاتان آدم، بالیق آوجیسی. صیاد.

بالیقجیل | ـ. طورنه انواعندن بالیقله بسلنیر برنوع قوش. بوتیمار. ابو الحزین، سبیطر.

بالیقجیلق | ـ. بالیقجی صنعتی، صید ماهی.

بالیقجین | ـ. بالیق بر برجنس کوچك دکیز قوشی.

بالیقخانه | ـ. ١. بالیق حفظنه مخصوص بیوك لیوار. ٢. صید ماهی امینلك اداره‌خانه‌سی.

بالیقلامق | فل. (سیکیر) بالیق کبی کرینوب صیچرامق.

بالیقلاوه | یا بالیقلاغه. ـ. دکیز ویا کولك بالیق یاتاغی اولان جهتی، ساحلی.

بالیقمق | فل. بالیق بولی کبی پارلدامق.

بالین | ـ. فا. یاصدیق. تر. اسکمله یرینه قوللانیلیر یوارلاق یاصدیق.

بالیوز | ـ. غایت ایری چکیچ.

بالیوز | ـ. یاخود:

بالیوس | ـ. افر. Bailli وقتیله آوروپا دولتك سفرا وبیوك قونسلوسلریله جنرال و امیرال کبی کبراسنه ویریلن اسمدر.

بالیه | ـ. ایتا. Balla بزه صاریلی صیق باغلانمش امتعهٔ تجاریه دنکی.

بالیه‌مزی | ـ. اموجدی اولان بر ایتالیانك اسمیله مسمادر. غلط فاحش اوله‌رق «بالیمز» یازیلوب. هرشیئی فارسی وعربی بر اسمله تسمیه‌یی مدار ظرافت عد ایدن کهنه کتابك بری طرفندن «غسل نمیخورده» دیه ترجمه اولندیغی مشهوردر. اسکی برجنس طوپ.

بام | د. «با» ایله باشلایان بعض صفتلرك باشنه کلوب مبالغه بیان ایدر: بام باشقه = برشیئه بکزه‌مز.

بام | ـ. فا. طام. چاتی. ن. ولـ.

بام تلی | ـ. افا. «بامه»دن مأخوذدرکه صقال دیمکدر. ١. آلت طوداغك آلتنده‌کی فیللر. ٢. سازك اك قالین سس ویرن تلی. بام تلنه یاصمق = حد تلندیرمك.

بامیه | ـ. عن اصل سوداندن کلمه معروف سبزه: آماسیه بامیه‌سی = قوریسی ینن برجنس کوچك دانه‌لیسی. هند بامیه‌سی = لیف قباغی نوعندن برنبات.

بان | ـ. عر. صورقون سوکودی، صفصاف: بان آغاجی. || بان اوتی یاخود بانك اوتی = فرسیده «بنك». عربیده اوندن مأخوذ اوله‌رق بنج وفرانسزجه‌ده دخی Bénie دینلن بر نبات طبی که تخمی سرسملك ویرر.

بان | ـ. وقتیله اسقلاوونیه ومجارستان جهتلرنده سنجاق بکلرینه وکوچك پرنسلرینه ویریلن عنواندر. الیوم او جهتلرده بعض یرلره (بانات) یعنی بانلق نامی ویریلیور.

بان | د. فا. «جی» معناسیله بعض اسماء فارسیه‌یه التحاق ایدوب اسماء مشتقه تشکیل ایدر: باغبان = باغجی. پاسبان = نکجی کبی.

بانبل | ـ. قره یازیلی قرمزی برکوچك بوجك. اوچ اوچ بوجکی. نازوح. بانبل اوتی = سیکیل اوتی.

باندرول { س. [فر. Bandérole] تحت انحصارده بولنان توتون و سائره یاکتلرینه یاپیشدیریلان تامغالی کاغد.

باندره { یاخود باندیره. س. ایتا. [Bandiera] اجنبی بایراغی، سنجاغی: فرانسز باندره‌لی بر کمی. || بر اجنبی دولتنك باندیره‌سی آلتنه کیرمك = او دولتك تابعیتنی قبول وتحت حمایه‌سنه دخول ایتمك.

بانده { یاخود باندو. س. ایتا. [Banda] اینجه‌ساز ویا عسکری موسیقه طاقمی: بر بانده موسیقه.

باندیرمق { فت. صولی شیئك ایچنده براقوب ایصلاده‌رق یومشاتمق.

باندیرمه { س. یکمز ایچنده باندیرلمش جوز صوجوغی.

بانقر { مه. هونکور هونکور آغلامغی وسس وکورلدی ایله اولان سائر افعالی تصویر ایچون مکرر قوللانیلیر: بانقر بانقر آغلادی.

بانقنوط { س. [انکا. Bank-note] بانقه قائمه‌سی. هر مملکتده ملی بانقه‌نك آقچه مقامنده تداول ایتمك اوزره چیقاردیغی مختلف مقدار وقیمتلی قائمهٔ نقدیه.

بانقه { س. [فر. Banque. ایتالیانجه‌دن عد ایتمك خطادر. زیرا ایتالیانجه‌سی بانقو Banco در.] بیوك شرکت ویا ادارهٔ صرافیه: عثمانلی بانقه‌سی: بانقه معاملاتی.

بانك { س. فا. سس، صدا. آواز. ز. | بانك نماز = اذان.

بانکر { س. [فر. Banquier] بانقه صاحبی، بر بانقه اداره ایدن بیوك صراف.

بانمق { فت. صولی شیئه باصدیروب یومشاتمق: اتمکی ات صوینه بانمق.

بانو { س. فا. بیوك قادین، خاتون. خانم. ز.

بانه { با: بانیو.

بانی { ص. عر. [«بناء» دن سف.] بناوتأسیس ایدن، مؤسس: چلبی سلطان محمد خان حضرتلری بحق بانیٔ ثانیٔ دولتدر.

بانیو { یا بانیه ویا بانه س. ایتا. [Bagno] ۱. حمام، صویه کیرمکه مخصوص طبیعی ویاصنعی محل، صیجاق، صوئوق، کوکوردلی، چلیکلی بانیو: بانیویه کیرمك. ۲. حمامه کیرمه. استحمام: اطبا هرصباح بانیو ایتمکی توصیه ایدیورلر: کوکورد. کیك بانیوسی ایی کلیور. — تعمیم صورتیله صویك غیری حقنده‌ده مستعملدر: قوم بانیوسی، کونش بانیوسی. ۳. استحمامه مخصوص قاب: چنقودن بانیو، چوجق بانیوسی.

باؤباب { س. [سودان السنه‌سندن] آفریقای وسطیده یتیشیر برجنس آغاج. که کرهٔ ارض اشجار موجوده‌سنك اك بیوکیدر.

باؤبابیه { صف. عر. نبا. فصیلهٔ باؤبابیه «آنفا» ذکر اولنان آغاج جنسندن اولان اشجار.

باولی { یا باولو. س. ۱. آرجیلرك کوپکلرینی آلیشدیرمق ایچون قوللاندقلری توکدن ساخته قوش. ۲. آلیشیق طوغان یاوریسی.

باولیمق { فت. (زاغاری) باولی ایله تربیه ایتمك.

باه { سف. عر. شهوت.

باهر { ص. عر. ث: باهره. [«بهر» دن سف.] ۱. ظاهر، عیان: آثار باهره: علامات باهره. ۲. پارلاق، کوزل.

باهنامه { س. فا. شهوت انکیز تعریف ورسملری حاوی مستهجن مجموعه.

باهی { ص. عر. ث: باهیه. شهوته منسوب ومتعلق: قوهٔ باهیه.

بای { س. فا. [تر. «بك» دن مأخوذ اولمسی محتملدر] زنکین. غنی، متمول، توانکر: بای وکدا = زنکین فقیر جمله‌سی.

بایات { یاخود بیات. ص. ۱. اسکیوب طراوتنی غائب ایتمش، تازه‌نك ضدی، بایات اکمك. ۲. اسکی، موده‌سی کچمش، آرتق قوللانلماز: بایات مال، اشیا. ۳. طاتسز، لذتسز، صوئوق. || دکان بایادی = اسکیدن دکانده قالوب صاتلمیان قوراده اشیا.

بایاتلاتمق { فت. براقوب اسکیتمك: صونی بایاتلاتماملی.

بایاتلامق { فل. بایات اولمق، اسکیوب تازه‌لکی

وطراوت ولطافتی کچمك، بایا. غیلاشمق : بواتمك بایاتلامش .

بایاغی { ص با : بیاغی .

بِأَیِّ حال { ح. عر. [ب = حرف جر . أی = هر خانغی . حال = م] هر حالده، بهمه حال، هر نصل اولسه.

بایر { س. آز اینیشلی یر، سطح مائل، طاغلرك اتکلرنده‌کی بایرلرك جمله‌سنی باغه تحویل ایتمشلردر. || بایرقوشی = بایرجین دخی دینلان بر جنس قوش. || قرق بایر = حیوانات مجتره‌نك اوچنجی معده‌سی . || بایرطوربی = بهارلی وایری بر نوع طورب. و مج. قبا وتربیه‌سز آدم .

بایراق { یاخود بیراق. س. او. زون برصاپك اوجنه مربوط ودولتك علامت مخصوصه‌سنی حاوی رنك مخصوصده مربع ویا مستطیل الشکل بز، علم، رایت، باندیره : عثمانلی بایراغی، فرانسز بایراغی. [الده طوتیلان ویاطوتیله بیلنه مخصوص اولوب، بریره صانجلان بیوکنه سانجاق ولواء دیرلر.]۲.[اسکی تعبیرات عسکریه‌ده] طابور : بربایراق عسکر. || بایراق آچمق = عسکر طوپلامق. || بایراق آلتی = خیمه کاه، اوردوکاه . || بایراق طونانمه‌سی وآلای بایراقلری = کمیلرك شنلك کونلرنده آچدقلری مختلف اللون پارچه‌لر. || بایراق عسکری = نفیر عام .

بایراقدار { یا بیراقدار. س. [تر. بایراق . فا. داشتن = طوتمق. ترکیب سقیم. طوغریسی علمدار] ۱. عسکرده بایراغی حامل اولان نفر یا چاوش ویا ضابط. ۲. جنکاور وحربه کیدر برقبیله‌نك رئیسی: اشقودره مالیسورلرینك بایراقدارلری .

بایراقلی { ص. بایراغی حامل اولان : اجنبی بایراقلی برکمی . || الی بایراقلی = علنی ومشهور ادبسز .

بایرام { یاخود بیرام . س. بر دینده مبارك عداولنان کون، عید : شکر بایرامی = عید فطر؛ قربان بایرامی، حاجیلر بایرامی = عید اضحی؛ موسویلرك قامش، خمورسز بایرامی. || مج. مسرت، شنلك، شهر آیین: بایرام ایتمك = اجرای شهر آیین واظهار مسرت ایتمك . || قره بایرام = یأس وماتم کونی .

بایراملاشمق { فش. ۱. بربرینه بایرام تبریکی ایتمك، معایده ایلمك . ۲. تبریك عید مقامنده اویشمك .

بایراملق { ص. بایرامه مخصوص: بایراملق اثواب . = س. بایرام هدیه‌سی، بخششی .

بایرجق { س. کوندرك اوجنده‌کی باغ .

بایرجین { س. بایر قوشی .

بایرمسی { ص. بایره بکزر، آز مائل : بایرمسی بریر .

بایرمق { فل. [« بای » دن] زنکین اولمق، وسعت وقدرت حاصل ایتمك : یوقسول بایرسه چناغی بایرماز .

بایصونغور { س. برجنس ییرتیجی قوش .

بایع { ص. عر. [« بیع دن سف.] صاتان، صاتیجی، بیع وفروخت ایدن .

بایغین { ص. ۱. بایلمش، کندیندن کچمش، مغشی، بیخود. ۲. کوشك، مجالسز، جانسز. ۳. صولوق، فرسز، سولپوك. ٤. مخمور، مستانه (کوز) .

بایغیندی { س. ایپك بوجکارینك چالی‌یه چیقه‌میوب قوزه یاپه‌ماملری .

بایغینلق { س. ۱. بایلمش وکندیندن کچمش آدمك حالی، غشی. ۲. کوشکلك، مجالسزلق . ۳. اکثریا آچلقدن کلن برکونه معده کوشکلکی . ٤. صوسزلق .

بایقال { س. تاتارستانده بولنان یبان قیصراغی .

بایقره { یا بیقرا . س. کرکس نوعندن ییرتیجی برقوش.

بایقوش { س. قوقوماو قوشی، بوم .

بایلتمق { فت. ۱. بایلمسنی موجب اولمق، کندیندن کچیرمك: آیاغنی کسمك ایچون کندیسنی قلوروفورمله بایلتدیلر : بزی کولمه‌دن بایلتدی. ۲. صولدیرمق : بو چیچکاری کونشده براقوب بایلتمشسکز

بایلدی { امام بایلدی. با : امام.

بایلق { س. ۱. زنکینلك، وسعت وقدرت. ۲. دول یتاغی، رحم.

بایلمق { فل. ۱. کندینی غائب ایتمك، کندیندن کچمك، غشی اولمق : کوموردن بایلمشیدی.

۲. صولمق = بوچیچکلر بایلشدر. ۳. چوق سومك، خوشه کیتمك: بو آتك یورویشنه بایلیرم. ٤. چوق کولمك، یورلمق، وسائره‌دن کنایه اولور: کولمه‌دن بایلدق؛ یوریمه‌دن بایلدم؛ صوسزلقدن بایله‌جغم. [بریله استهزا ایچون «آمان بایله‌یم» ترکیبی‌ده قوللانیلیر.]

بایلمه { ـ. بایلمق فعلی. با: بایلمق.

بایمق { فت. ۱. درمان براقمامق، درمانسز براقمق. ۲. افسانه وافسونله آلداتمق، بوگو ایتمك. مر.

ببر { ـ. فا. قپلانه مشابه واوندن بیوك وپك بیرتیجی برجانورکه هندستانده وآفریقاده بولنور. پوستی پول پول اولوب. کوزل پوستکی اولور.

ببرلنمك { فل. ببر کبی قوریلوب قابارمق. [«ببورلنمك» دیه تلفظ اولنور.]

ببك { ـ. ۱. کوچك چوجق. ومج. چوجق مشربنده اولان. ۲. چوجق اویونجاغی قبیلندن یاپمه چوجق ویا کلین وسائره ومج. چوق سوسلی: صانکه بر ببك. || بزدن ببك = بر ایشه یاراماز خیرسز آدم. || صقاللی ببك = سنجه بیوك وعقل وتدبیرجه طفل حالنده اولان آدم. || کوز ببکی = کوزك اورته‌سی‌که ایچنده باقان آدمك رسمی کورینور، قرة العین، مردمك چشم؛ ومج. پك عزیز وسوکیلی شخص: آ کوزمك ببکی. [تحبیب تعبیریدر.]

بت { ـ. چهره رنکی، بکز: کندیسنده بت بکز قالما. مشیدی. = ص. با: بد.

بت { ـ. با: بیت.

بت { ـ. فا. [زبانزدی: پوت] مشرکلرك عبادت ایتدکلری رسم ویا هیکل، صنم، وثن. || مج. ۱. دلبر، پك کوزل شخص. ۲. لقردی بیلمز وطور وادادن محروم اوله‌رق جانسز بت کبی طوران آدم.

بتاریه { ـ. با: باتاریه.

بتاق { بتاقلق. با: باناق وسائره.

بتپرست { ـ. ص. فا. [بت = صنم، پرستن = طاپق. — زبانزدی: پوت‌پرست.] صنمه طاپان مشرك، عبدهٔ اوثاندن آدم، وثنی.

بتپرستلك { ـ. بت وصنمه طاپان آدمك حالی و دین واعتقادی، شرك، کفر.

بتتراش { ـ. فا. بت وصنم اویوب یاپان آدم.

بتخانه { ـ. فا. [بت = صنم. خانه = او] بتپرستلرك عبادت ایتدکلری اوثانه مخصوص بنا، بتپرست معبدی.

بتخصیص { ح. عر. [ب = حرف جر. تخصیص = خصوصیلك] باخصوص، علی الخصوص، هله.

بتر { ص. فا. [«بدتر» دن مخفف] دها کوتی، دها فنا: او ایی دکلدی، بو اوندن بتردر. = ـ. دها کوتی حال: بترینه اوغرامق؛ الله بترندن صاقلاسین.

بتر { سذ. عر. کسمه، قطع. ن. || جرا. بتر العضو = اعضاء بدندن برینك کسلمسی عملیاتی.

بترمك { بتشدیرمك، بتشمك و سائره. با: بیتیرمك و سائره.

بتکده { ـ. فا. [«بت = صنم. کد = خانه] بتپرستلرك عبادتخانه‌سی، بتخانه.

بتمامه { ح. عر. [مذکر ایچون] و:

بتمامها { ح. عر. [ب = حرف جر. تمام = بتون. ها = اونك. — مؤنث وجمع ایچون.] تمامیله، بتون، تکمیل، هپ.

بتمك { فل. با: بیتمك.

بتول { صث. عر. ارککلردن منقطع (قادین). — بو صفتی حائز اولدیغیچون حضرت مریم (عم) ونساء ملت اسلامیه بیننده ممتازیتی حسبیله حضرت فاطمة الزهراء رضی الله عنها‌یه اطلاق اولنور.

بتون { یاخود بزتون. ص. ۱. هپ، جمیع، جمله، کافه، تکمیل: بتون عالم، بتون خلق، بتون انسانلر، بتون کون. ۲. یاریم ویا پارچه اولمیان، تام: بتون بر قیون، بتون الما، بتون صایی = عدد تام. ۳. یکپاره، صوم: مرمردن بتون بر ستون. ٤. اگلمز، یکپاره کبی چویرلمز، دیك وسرت: بتون اندام، بتون خوی. = ـ. مجموع، تکمیل: قویونك بتونی آلمق. = ح. مجموعاً. کافةً تمامیله، هپ. [اکثریا مکرر:] او بتون بتون باتدی: ایشمز بتون بتون خراب اولدی. || بسبتون (بوس بوتون) = کاملاً،

تمامیله، کلیاً. || بتون بتونه = کاملاً، اساساً، کلیاً.

بُتونلَمَك { یا بتونله مك. فت. اکسیك و نقصاننی یرینه کتیروب تماملامق، تکمیل ایتمك.

بِتَوی { با: بیتوی.

بِتی { بتیك، بتیکجی. با: بیتی و سائره.

بَثّ { سذ. عر. ۱. طاغیتمه، صاچمه، نشر. ۲. اظهار، فاش ایتمه. [بث شکوی تعبیری بو ایکنجی معنا ایله اوله بیلیر، که او حالده بث وشکوی دینلمسی غلطدر. یاخود «انما اشکو بثی وحزنی الی الله» آیت کریمه سندن حزن وکدر معناسیله مأخوذ اوله رق «بثی شکوی» یعنی حزن وکدردن شکایت تعبیرندن غلطدر. هر حالده تحریفه اوغرامش بر تعبیردر.]

بَثر { سذ. عر. و:

بَثره { سذ. عر. جم: بثور. ط. بر نوع کوچك سیویلجه. بثرهٔ ردیه، بثرهٔ خبیثه = چیقدیغی یری قانعرن ایدر مهلك بر سیویلجه.

بَج { سخ [مجارجه دن] وقتیله ویانه شهرینه ویریلن اسمدر. || بج اوردکی = مرجان کوزلی سیاه بر نوع اوردك. || بج طاوغی = هندی ایله سوکلون آره سنده بر جنس طیر مأنوس که اصل یری سودان اولوب. استانبوله ویانه دن کتیرلمکله بو اسمله شهرت بولمشدر، غرغره. [فر. Pinta le] || بج لاوله سی = اوردکك صیوانلی نوعی.

بَجا { ص. فا. [ب = حرف الصاق. جا = یر] یرنده اولان. مناسب، لایق، شایسته. || نابجا = مناسبتسز، نابمحل، ناسزا.

بُجاق { س. با: باجاق.

بَجایش { س. فا. [اصلی یانك فتحیله بجایش یعنی اونك یرینه معناسیله بزجه مستعمل وکنیه دفترنده کی قیددن مستعار بر تعبیر اولوب فارسیده قوللانلماز] ایکی مأمورك مبادلهٔ مأموریت ایتمسی. کندی طلبلریله هر بری دیکرینك یرینه نصب اولنمسی: بجایش اولدی. بجایشی اجرا ایدلدی.

بَجَد { س. عصافیردن کوچك بر قوش که اوتمسی بو کلمه یه بکزر: بجد قوشی.

بَجَرتَمك { فت. ۱. اجرا وتسویه ایتدیرمك. برینك ایشنی بیتیرتمك. ۲. قتل ایتدیرمك: طوتیلان خیدودلری بجرتمش.

بَجَرلَمك { فج. ۱. حسن تسویه اولنمق، موفقیتله اجرا اولنمق: او ایش بجریله مدی. ۲. مج. قتل واعدام اولنمق.

بَجَرمَك { فت. ۱. کوزللکله اجرا وتسویه ایتمك، حسن تسویه یه موفق اولمق: بو ایشی بجره بیله جکمیسکز؟ او آدم بر ایش بجره میور. ۲. مج. قتل واعدام ایتمك.

بَجَریك { س. حسن تسویه، موفقیت، کارکذارلق.

بَجَریکسِز { ص. الندن ایش کلمز، برایشه موفق اوله ماز، عاجز.

بَجَریکسِزلِك { س. الندن ایش کلمه مه مه، بر ایشه موفق اوله مامه، عجز.

بَجَریکلی { ص. الندن ایش کلیر، طوتدیغی ایشده موفق اولور. کارکذار.

بِجیل { س. ۱. آشیق کمیکنك آلتنده بولنور بر کوچك کمیك. مر. ۲. بو کمیکله اوینانیلان بر زار اویونی.

بِجیلغان { س. آتك آیاغنده چیقان اوکلماز بر چاتلاق و یاره. = ص. ۱. بویله بر یاره سی اولان (آت). ۲. اوکلماز، مهلك (یاره).

بِجین { س. خیار ارمنی. قناء بری، سولوکلی پنجار (نبات).

بچاق { س. با: بیچاق.

بچمَك { بچق، بچیم. با: بیچمك وسائره.

بچوق { یاخود بچق ویا بوچوق. س. [«بیچمك» دن] یاریم، نصف، نیم: بر بچوق، بش بچوق. [دائما بر عدد تامله برابر قوللانیلوب، یالکز قوللانلمق ایجاب ایتدیکنده یاریم دینلیر.] آز بچق، یاری بچوق = جزئیجه، بر مقدار. عو.

بِحار { سذ. جم. عر. فد: بحر. با: بحر. [بحور، ابحار و ابحر کبی.]

بَحث | سذ. عر. جم: ابحاث. ۱. بر شیء حقنده اطرافیله سوز سویلیوب حقیقتی آراشدیرمه: مدنیت اسلامیه دن بحث ایدیوردك: فنونك ترقیات اخیره سندن بحث آچلدی. ۲. سوز منازعه‌سی، معارضه، مباحثه: بو آدم بحثی چوق سویور؛ بعض اعتقادات حقنده بحثه کیریشدیلر. ۳. بر ماده حقنده‌کی تفصیلات، مسئله: حکمت طبیعیه ده صدا بحثی؛ عقایدده قدر بحثی. ٤. بر ادعا اوزرینه سوزی طوغری چیقان طرفندن قزانلق اوزره بر مکافات تعیینی، اوکدول: بویله اولدیغنه بحث ایدرم؛ بحثی قزاندی؛ بحثه کیرشمم. | بو دردنجی معنا لسانمزه مخصوصدر. |

بَحر | سذ. عر. جم: بحور، ابحار، بحار، ابحر. ۱. دکیز، دریا، یم: بحر سفید = آق دکیز: بحر سیاه = قره دکیز: بحر احمر = قزیل دکیز، شاب دکیزی. ۲. بیوك نهر ویا کول: بحر نیل، بحر جیحون، بحر آرال. ۳. ر. شعر وزنی: بحر رجز، بحر رمل. ٤. مج. مکتسبات علمیه وفنیه‌سنك پایان وکناری اولمیان، متبحر آدم: ابن سینا بر بحردر. | بحر محیط = بیوك دکیز، طیش دکیز، اوقیانوس.

بحراً | ح. عر. دکیزدن، دکیز طریقیله، برّاً مقابلی: سلانیکه برّاده کیدیلیر بحراً ده.

بُحران | سذ. عر. ۱. ط. خسته لغك اك آغر وتهلکه‌لی وقتی ویا مخاطره‌لی صدمه‌سی. ۲. مج. بر ایشك تهلکه‌لی و قاریشیق بر حال پیدا ایتمسی: فرانسه ده بحران وکلا دوام ایتمکده‌در؛ تجارت ایشلری بر بحران ایچنده‌در.

بَحری | ص. عر. ت: بحریه. ۱. دکیزه منسوب ومتعلق: نباتات بحریه؛ بحری حیوانلر. ۲. کمیجیلکه وفن ملاحته یاخود سفائن حربیه‌دن مرکب دونمایه منسوب ومتعلق: فنون بحریه، عساکر بحریه.

بَحری | س. دکیز اوردکنك بر نوعی.

بَحرَین | سذ. ت. عر. ایکی دکیز | عربلرجه مستعمل اولان بو تعبیردن مقصد بحر متوسط یعنی آق دکیزله بحر عمان یعنی بحر محیط هندی مقصود اولدیغی مظنوندر. | سلطان البرین وخاقان البحرین. | ج. جزیرة العربك شمال شرقیسنده وبحر فارسده بر ساحل وجزیره‌در.

بَحرِیّه | سذ. عر. | «امور بحریه» دن مخفف | دولتك دونما وعساکر بحریه‌سی وبونلره متعلق ایشلر: بحریه نظارتی، بحریه ناظری، انکلتره‌نك بحریه‌سی قوتلیدر.

بِحَسَب | د. عر. | ب = حرف جر. حسب = اعتبار. نظر | اعتباریله، نظریله، جه، جهتنجه: بحسب الرتبه = رتبه‌جه: بحسب الاعراب = اعرابجه. | بویله ترکیبات عربیه‌ده بولنور. |

بِحَقّ | ح. عر. | ب = حرف جر. حق = م | حقیله. لایق وجهله، تمامیله، کرکی کبی: وظیفه‌یی بحق ایفا ایتملیدر.

بَحَقّ | ح. فا. | ب = د. قسم. حق = م | حقیچون: بحق خدا = الله حقیچون.

بَحکَم | ح. فا. | ب = حرف الصاق. حکم = م | حکمنجه، حکمیله: بحکم قدر = قدر حکمنجه.

بِحَمدِ الله | ح. عر. | ب = حرف جر. حمد = شکر. الله = م | اللهه شکر اولسون، اللهك عون وعنایتیله: بحمد الله بوکونه یتیشدك.

بُحور | سذ. جم. عر. فد: بحر. با: بحر.

بُخار | سذ. عر. بوغو: بخار ماکینه‌سی = بوغو ایله ایشلر ماکینه: بخار کمیسی = بوغو ایله ایشلر ماکینه ایله یورور کمی، واپور.

بَخت | س. فا. طالع، قسمت، اقبال: بختی وار ایش؛ بختی یوقدر: بخت سیاه = قره طالع: بدبخت = طالعسز: نیك بخت = طالعی یاور؛ بخت بیدار = اویانیق یعنی یاور طالع: بخت خواب آلود = اویومش یعنی نامساعد طالع.

بَختسز | ص. طالعسز. طالعی یاور ومساعد اولمیان.

بَختسزلق | س. طالعسزلك، طالعك عدم مساعده‌سی.

بَختلی | ص. طالعی مساعد ویاور، مسعود.

بَختیار | ص. فا. بختلی، طالعی یاور، مسعود.

بَختِیارلِق { س. طالع مساعدلکی، مسعودیت.

بَخش { س. فا. ۱. باغشلامه، هبه، احسان: بونی بکا فلان بخش ایلدی. ۲. عفو: بو قباحتی بکا بخش ایدیکز.

بَخش { وبخشاً. ص. فا. [سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] ۱. باغشلایان، هبه واحسان ایدن، ویرن، موجب اولان: صفابخش = صفا ویرن: تسلی بخش = تسلی ویرن. ۲. عفو ایدیجی: خطابخش.

بَخشا { ص. فا. مادهٔ آنفه یه با.

بَخشایِش { س. ۱. باغشلایش، احسان، عطیه. ۲. عفو، صفح.

بَخشِش { س. [تر. «باغشش»دن مأخوذ اولمسی ملحوظدر.] باغشش، احسان، عطیه، خدمه یه وایش آدملرینه اجرت مقرره دن فضله اوله رق ویریلن آقچه: خدمتجی یه بخشش ویرمك.

بَخشَنده { ص. فا. باغشلایان، احسان ایدن.

بُخل { سذ. عر. خسیسلك، ناکسلك.

بَخود { خودبخود. با: خود.

بَخور { سذ. عر. [زبانزدی غلط اوله رق بانك ضمیله در.] توتسی، کونلك: بخور یاقمق. || بخور مریم = کوکنه طوز آغرشاغی دینلن برنبات.

بَخوردان { س. فا. توتسی یاقمغه مخصوص قاب. [«دان» فارسیده ادات ظرفیت اولدیغندن. ینه بومعناده اولان «لق» اداتنك علاوه سیله بخوردانلق دیمك غلطدر.]

بُخورلامَق { فت. توتسیلمك.

بُخورلِق { توتسی یاقمغه مخصوص قاب، بخوردان.

بَخیل { ص. عر. [«بخل» دن صش.] خسیس، ناکس، جمری.

بَد { ص. فا. ۱. کوتی، فنا، ردیء. ۲. چرکین، ناخوش، صوئوق: بدقوقو. = س. کوتیلك، فنالق، شر: نیك وبدی فرق ایتمك. [برجوق وصف ترکیبیلر تشکیلنه ده کیرر، که باشلیجه لری صره لرنده ذکر اولنه جقدر.] || بد رنك = آچیقله قویو آراسنده کیرلیمسی رنك.

بُدّ { سذ. عر. آیرلمه. تباعد، صرف نظر: لابد = ترکی محال، الزم، لازم غیر مفارق.

بَدأ { سذ. عر. باشلامه. شروع، آغاز: ایشه. یازی یه بدأ ایتمك.

بَدآیین { ص. فا. [بد = کوتی. آیین = رسم وعادت] رسم وعادتی وآیین ومذهبی کوتی.

بَداَختَر { ص. فا. [بد = کوتی. اختر = نجم، طالع] طالعی کوتی، بدبخت.

بَداَصل { ص. فا. [بد = کوتی. اصل = صوی] کوتی صویلی، فرومایه.

بَداَندیش { ص. فا. [بد = کوتی. اندیشیدن = دوشونمك] کوتیلك دوشونن، هرکسك کوتیلکنی دوشونن وآرزو ایدن، بدخواه.

بَداوَت { سذ. عر. حضارت مقابلی، بدویلك، بادیه نشینلك. کوجبه لك.

بَداهَت { یا بداهه. سذ. عر. ۱. بدیهی یعنی ظاهر وعیان ودلیل واثباتدن مستغنی اولمه: بداهته قارشی سوز سویلنمز. ۲. بردن بره وآکسزین سوز سویلمه: بربداهه، بالبداهه = آکسزین ارتجالاً.

بداهَةً { ح. عر. بردن بره، آکسزین، دوشونمکسزین: بداهةً بربیت سویلدی.

بِدایَت { سذ. عر. ۱. باشلامه، بدأ، مباشرت: برایشه بدایت ایتمك. ۲. اول، ابتدا: بوایشك بدایت ونهایتی. || محکمهٔ بدایت = دعاوینك ایلك دفعه ورأساً کورلدیکی محکمه که قضالرده وقضا حکمنده اولان محللرده اولور. [بونك اوستنده محکمهٔ استیناف واونك فوقنده محکمهٔ تمییز واردر.]

بِدایَةً { ح. عر. محکمهٔ بدایت معرفتیله وایلك دفعه اوله رق: بودعوی بدایةً رؤیت اولنوب حکم اولندقدن صکره استیناف اولنمشدر.

بَدایِع { سذ. جم. عر. فد: بدیعه. با: بدیعه.

بَدبَخت { ص. فا. [بد = کوتی. بخت = طالع] طالعی کوتی، طالعسز.

بَدبَختلِق { س. بختسزلق، طالعك مساعده سزلکی.

بَدبو (ص. فا. [بد = کوتی . بو = قوقو] کوتی قوقولی، فنا قوقان .

بَدبین (ص. فا. [بد = کوتی . دیدن = کورمك] هر کسك کوتیلکنی کورن و آرایان. [لسان سیاسیده فر. Pessimiste کلمه‌سنك ترجمه‌سی اولمله. رق قوللانیلورکه هر حالی فنا کورمکه مائل دیمکدر.]

بَدچهره (ص. فا. [بد = کوتی. چهره = یوز] کوتی چهره‌لی، چهره‌سز .

بَدحال (ص. فا. [بد = کوتی. حال = م] حالی کوتی، کوتی حاللی، فنا برحاله بولنان، دوشکون .

بَدخو (یا بد خوی. ص. فا. [بد = کوتی. خوی = طبیعت، اخلاق] کوتی خویلی، فنا طبیعتلی، کوتی آلیشمش، خویسز .

بَدخواه (ص. فا. [بد = کوتی. خواستن = ایستمك] هرکسك کوتیلکنی ایستین، کیمه‌نك ایلکنی آرزو ایتمین، غرضکار .

بَدخواهلق (س. هرکسك کوتیلکنی آرزو ایدن آدمك حالی، غرضکارلق.

بَددُعا (س. فا. [بد = کوتی. دعا = م] برینك علیهنده اولنان دعا، معکوساً دعا: برینك بد دعاسنی آلمق، بد دعاسنه اوغرامق .

بَدر (سند. عر. طولون آی، اون درت کیجه‌لك آی. || ج. مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده برمحل که مشهور بر غزا، بیوینك محل وقوعیدر: اصحاب بدر = یوغزاده بولنان صحابه .

بَدرَقه (س. فا. [اصلی: «بدرهٔ» یعنی یولك بیوکی اولوب تعریب اولنمشدر.] رهبر، قولاغوز، یول کوستریجی، دلیل. [رانك کسریله قراءتی غلطدر.]

بَدزَبان (ص. فا. [بد = کوتی. زبان = دیل] کوتی سوز سویلین، هجو ایدن، ادبسز .

بَدَستان (س. [اصلی: بزستان، زبانزدی: بدستن] قیمتلی اقمشه واسلحه ومجوهرات وسائره آلیش ویریشنه مخصوص اورتیلی ومحفوظ چارشی .

بَدسیرَت (ص. فا. [بد = کوتی. سیرت = اخلاق] کوتی احلاقلی، اخلاقسز .

بِدعَت (سف. عر. ۱. حادث اولان شیء. ۲. دینه متعلق اولوب زمان سعادتدن صکره حادث اولان شیء: بدعت حسنه، بدعت سیئه .

بَدفَرجام (ص. فا. [بد = کوتی. فرجام = انجام] انجامی کوتی، صوکی فنا .

بَدفِعال (ص. فا. [بد = کوتی. فعال = ایشلر] ایشی کوتی، فنا ایشلر .

بَدکار (ص. فا. [بد = کوتی. کار = ایش] ایشی کوتی، فنا. لقده بولنان .

بَدگِردار (ص. فا. [بد = کوتی. گردار = طبیعت] کوتی طبیعتلی .

بَدگُمان (ص. فا. [بد = کوتی. گمان = ظن] ۱. فنا لتی دوشونن، هرکسك فنالغنده بولنان، بد خواه. ۲. هرایشده برفنالغی کورن، موسوس .

بَدگو (ص. فا. [بد = کوتی. گفتن = سویلك] هر کس حقنده کوتی سوز سویلین، فصال، ذمام .

بَدگوهَر (ص. فا. [بد = کوتی. گوهر = اصل، مایه] اصل واساسی ومایه‌سی کوتی .

بَدَل (سند. عر. ج: بدلاء. ۱. برشیئك یرینی طوتان ویا طوته بیلن، یرینه کچن: بردوه ایکی بیکیره بدلدر. ۲. قارشیلق، عوض، برشیئك یرینه ویریلن: مالی غائب ایتدیکزسه بدلنی ویرمکه مجبورسکز. = ح. بدل اولهرق، یرینه: خون دل نوش ایدرم بادهٔ گلگونه بدل. || بدل عسکری = تبعهٔ غیرمسلمه‌نك عسکرلك خدمتنه بدل ویردکلری ویرکی . || بدل شخصی = بالذات عسکرلك ایتمك ایستمینلرك علی الخصوص ردیفلك وظیفه‌سنی ایفا ایچون معاشله کندی یرلرینه کوندردکلری آدم . || بدل نقدی = خدمت عسکریه‌دن قورتلمق ایچون ویرلن معین مبلغ . || تعیین بدلی = عسکر یازمه تعیینات یرینه ویریلن آقچه.

بدلاً (ح. عر. بدل اولهرق، بدل صورتیله، عیناً و شخصاً تعبیرینك مقابلی: تعیناتی عیناً می یوقسه بدلاً می آلیورلر؟ خدمت عسکریه‌سنی بدلاً ویا شخصاً ایفا ایتمك .

بَدَلجی { س. عسکریلرك تعیینات پوصله‌لرینی آلوب صاتەرق بوندن استفاده وتجارت ایدن آدم.

بَدَلجیلك { س. عسکریلرك تعیینات پوصله‌لرینی آلوب صاتمق ایشی وبوندن اولنان تجارت.

بَدلِقا { ص. فا. [فا. بد = کوتی. عر. لقا = صورت] صورتی کوتی وچرکین.

بَدلِك { س. ١. کوتیلك، چرکینلك. ٢. سرتلك، تند معامله.

بَدَن { سذ. عر. ج: ابدان ١. گوگده، جسم، تن: انسانك، حیوانك بدنی. ٢. جسمك قول وبچاق وباش کبی آیریجه فرعلرندن بشقه‌قسم مرکزیسی، آغاجك دال وبوداقدن بشقه اولان قسمی، کوتوك، کوکده. ٣. قلعه بدنی، بارو. ٤. کندیلك، نفس، ذات، شخص: کوپرینك مصارفنی بدنندن ویردی. ابدن دیواری = بنانك درت طرفنه یاپیلان قالین دیوار.

بَدَناً { ح. عر. بدنیله، جسمیله، شخصاً، ذاتاً، نقداً وبدلاً مقابلی: بدناً خدمت ایتدی.

بَدنام { ص. فا. [بد = کوتی. نام = آد] کوتی آد قزانان، کوتیلکده شهرت بولان، کوتیلکله اسمی یاد اولنان: بو حرکاتیله بدنام اولدی.

بَدنِژاد { ص. فا. [بد = کوتی. نژاد = نسل] صویی کوتی، بداصل، فرومایه، صویسز.

بَدنوس { س. [ر. Πετινος = خروس] اورمان خروزی، یبان طاوغی.

بَدنِهاد { ص. فا. [بد = کوتی. نهاد = طبیعت، خوی]. کوتی طبیعتلی، فنا خویلی.

بَدَنی { ص. عر. ا: بدنیه. جسمه منسوب ومتعلق، جسمانی.

بَدوح { سذ. عر. مکتوب ظرفلری اوزرینه یازلمسی وظرفه باصیلان مهره قازدیرلمسی معتاد مجهول‌الاصل بر لفظدر. اساساً مکاتبات و مراسلاته موکل بر معبود موهوم ویا ملك اسمی اولدیغی مروی، وهند وچین شارعی مشهور (بودا) اسمندن غلط اولمسی مظنوندر.

بُدوق { یاخود بدیق. س. آرت آیاقلری قیصه واوزون بویلی بر جنس صیرتلان. = ص. بودور، کوچك.

بَدَوی { ص. عر. ا: بدویه. بادیه‌ده یعنی چولده خیمه ایله قونوب کوچه‌رك یاشایان، مدنی و حضری مقابلی: اقوام بدویه. = سذ. بوحالده یاشایان آدم.

بَدَوِیَّت { سذ. عر. بادیه وچولده چادیر آلتنده یاشایان و قونوب کوچن خلقك حالی، خیمه‌نشینلك، حضریت و مدنیت ضدی.

بَدید { ص. فا. و:

بَدیدار { ص. فا. کورینور، مشهود، ظاهر، عیان.

بَدیع { ص. عر. ا: بدیعه. ١. نمونه وامثالی اولمیان برشیء خلق وایجاد ایدن: بدیع السموات والارض. ٢. نمونه وامثالی اولمیان نوایجاد، یکی. کورلمه‌مش، نادیده: نظم بدیع، صنع بدیع. = سذ. د. کلامك لفظی ومعنوی صنایع وتزییناتندن بحث ایدن علم.

بَدیعه { سذ. عر. ج: بدایع. نادیده ونظر تحسینی جالب نوایجاد شیء: مدنیت حاضره‌نك بدایعی.

بَدیهه { سذ. عر. آکسزین ودوشونمه‌دن سویلنیلن کوزل سوز حاضرجوابلق: بر بدیهه = بداهةً، ارتجالاً.

بَدیهی { ص. عر. ا: بدیهیه. دلیل واثباته محتاج اولمیه‌جق درجه‌ده ظاهر وعیان اولان: کائنات بر صانعك ید قدرتندن چیقدیغی بدیهیدر. ض. مقدمات یقینیه‌دن مرکب اولان قیاس.

بَدیهیّات { سذ. عر. ض. دلیل واثباته محتاج اولمیه‌جق صورتده ظاهر وعیان اولان شیلر، امور بدیهیه: بدیهیاته قارشی سوز سویلمك عبثدر.

بَذر { سذ. عر. ج: بذور. ١. تخم، اکیله‌جك دانه. ٢. کتن تخمی: بذر یاغی. ٣. کتن تخمی یاغی: بذر ایسی مرکب.

بَذل { سذ. عر. حسن رضا ایله ویرمه، اسیرکه‌مکسزین و بول بول صرف ایتمه، دریغ ایتمه‌مه: مالنی بذل ایتدی: بذل جان، بذل وجود ایتدی: بذل همت ایتمه [ابذال دیمه‌ملی. غلطدر.]

بَر { د. فا. استعلا بیان ایدر، اوزره، علی. [بعض ترکیبات فارسیه‌ده مستعملدر.] بر وجه بالا = یوقاریده مسطور اصول اوزره: بر معتاد = معتادی اوزره: بر طرز نوین = یکی اسلوب اوزره: بر موجب... = موجبنجه. || بر طرف = آیری، مستثنا، مندفع، شویله طورسون.

بَر { س. فا. ۱. کوکس، سینه: سیمین بر = کومش کوکسلی. (کومش کبی) — ازبر و برابر دخی بوندندر. ۲. یمش، میوه: درخت بی بر = میوه‌سز آغاج؛ بر آور = میوه ویرن مثمر.

بَر { ص. فا. [«بردن» فعلندن امر اولوب، صتر. تشکیلنه کیرر] ایلدن، کوتورن. آلان: دلبر = کوکل آلان: کبوتر نامه بر = مکتوب کوتورن کوکرجین.

بِر { عد. صایینك اك کوچکی و ایلکی. احد، واحد. یك: بر آدم. بر او، بر طاش. = د. ۱. تنکیر بیان ایدر. عربیده‌کی تنوین ویا بعض کلمه‌سی وفارسیده اسمایه الحاق ایدن (ی) کبی: بر آدم که نصیحت قبول ایتمز؛ بر ایش که الده دکلدر. ۲. افعالك اوللرنده «بر کره» دن مخفف اوله‌رق، لزوم افاده ایدر: بر کیده‌لم. = ص. ۱. نك. وحید: الله بردر. ۲. مساوی، مماثل، فرقسز: ایکیسی بردر: هب بر. ۳. [جمله منفیه‌ده] هیچ بر اصلا: بر درلو قانمیور: بر وجهله راضی اولمدی. ٤. مبالغه بیان ایدر: بر کیدش کیتدی که. = ظز. بر وقت، بر زمان، حیناً: بر وار ایتمش بر یوغیمش. || بر آز = آزیجق، آزوقت: بر آز اتمك، بر آز صو: بر آز بکله‌یك. || بر اوغوردن = هب بردن، دفعةً. || بر ایکی = بر قاچ، آز وغیر معین مقدارده: بر ایکی قوش اوردیلر؛ بر ایکی طاش آتمش. || ایکیده برده = پك صیق، چوق دفعه، هر دائم. || بر بر = مفردات وتفصیلاتیله، برر برر صایه‌رق: قباحتلرینی کندیسنه بر بر سویلدم. || بر برینه، بر بربنی، بر برینك = مبادلةً. مشارکتله: بر برینی کوردیلر؛ بر برینه خبر دیردیلر؛ بر برینك ایشنی کورورلر. || بر بری اوستنه = جمله‌سی بر و مساوی عد اولنه‌رق، علی. السویه: بو آتلری بر بری اوستنه یکرمیشر لیرایه آلدق. || بره بر = اصلا یا کلماز. پك مؤثر: بو علاج فلان خسته‌لغه بره بر کلیر. || بر چوق = خیلی، خیلی مقدار، کثیر، متعدد: بر چوق کتاب طوپلامش. || بر درلو = ۱. بر نوع: بو بر درلو اوتدر. ۲. [جمله منفیه‌ده] هیچ بر وجهله: بر درلو راضی اولمیور. || بردن = بر دفعه‌ده، برلکده، برابر: بر یارداق صویی بردن ایچدی؛ جمله‌سی بردن کلدیلر. || بردن بره = آکسزین، وهلةً: بردن بره قالقوب کیتدی. || برده = همده، شوراسی ده وارکه، و لوکه: برده اوسزه خبر ویرمکه مجبور دکلدر: برده خبر ویرمه‌مش نه اولور. || بر دها = بر کره دها، تکرار: بر دها سویلیك؛ بونی بر دها یاپمایك. || بر زمان = بر وقت، وقتیله. || بر قاچ = غیر معین مقدارده، بر مقدار، بعض: بر قاچ آدم کلدی؛ بوکا بر قاچ غروش ویرك. || بر کره، بر دفعه = ۱. مرةً، تارةً: بن لقردی‌یی بر کره سویلرم؛ سن بر دفعه کیت. ۲. وقتیله، کونك برنده: بر کره کیتمشیدم؛ بر دفعه کوریشدم. ۳. هله: سن بر دفعه وظیفه‌کی ایفا ایت ...؛ بن بر کره سویلیه‌یم ده ایسترسه‌ك دیکله‌مه. || برله = ۱. آنیده، درحال: بنی کوردیکی برله قالقوب کیتدی. ۲. واسطه‌سیله: علم هندسه برله اثبات ایتدی. [بو ایکی تعبیر اسکیمشدر.] || بر نیجه = مقداری ابهام ایدر: بر نیجه آدملر. || نیجه بر = نه وقته‌دك، دها نه قدر؟ [اسکیمشدر.] || بر وقت = وقتیله، اسکی زمانده: بر وقت انسانلر مغاره‌لرده بارینیرلردی. || بری، بریسی = تنکیر بیان ایدر، کیم اولورسه: قپویه بری کلمش سزی ایستیور؛ بو کون بریسنی کوردم.

بَرّ { سذ. عر. ۱. قره، بحر مقابلی: بر وبحرده، برالشام. [هر نه قدر لسانمزده شام ساحلنه بریة الشام نامی ویریلیورسه‌ده بو استعمالمز شایان تصحیح بر خطادر. بریه چول معناسنه‌در. بریة الشام خطهٔ شامك جزیرة العربه ملاصق اولان محللرینه اطلاق اولنور. || هم بر جدید = آمریقا وآوستراليا قطعه‌لری؛ بر عتیق = قطعات سائرهٔ ارضیه.

بِرّ { سذ. عر. تقوی، عمل صالح، اطاعت.

بَرء { سذ. عر. خسته لقدن قالقمه، ایپلشمه، شفا، افاقت : کسب برء وعافیت ایتمك .

بَرّاً { ح. عر. قره‌دن ، قره طریقیله، بحراً مقابلی : استانبولدن حلبه براً کیتدی .

بَرابَر { ص. فا. ١. برلکده بولنان: اونکله برابر ایك . ٢. مساوی : سن اونکله برابر دکلسك؛ سن کندیکی اونکله برابرمی طوتیورسك؟ ٣. بر حذاده اولان : قایق صوایله برابر ایدی . = ح. برلکده : برابر کلدك؛ برابر اوتوریورز. = س. رفاقت، برلك، معیت : اونك برابرنده‌در؛ برابرنجه کلدی .

بَرابَرلَشمَك { فش. برابر کلمك، بر حذاده ویا مساوی اولمق .

بَرابَرلِك { س. ١. مساوی اولمه، تساوی، مساوات. ٢. برحذاده اولمه. ٣. موازنه، معادله .

بَرابَرلَمَك { فت. تسویه ایدوب بر حذایه کتیرمك ویا مساوی ایتمك .

بَرات { سث. عر. جم : بروات. رتبه ونشان ویا برامتیاز ویرلدیکنی مصدق اولان فرمان؛ کمی براتی = کمینك نابعیتنی مبین اولان کاغد . || لیلهٔ برات = فخر کائنات (صلعم) افندمزه نبوتك حضرت جبرائیل واسطه‌سیله تبلیغ بیورلدیغی کیجه‌که شعبانك اون بشنه مصادفدر.

بِرادَر { س. فا. ارکك قارنداش، اخ. || مج. دوست، محب.

بِرادَرانه { ص. فا. قارداشلغه منسوب ومتعلق : برادرانه معامله. = ح. قارداشجه : برادرانه کوریشورز .

برادوه { س. بر نوع واریلجی کسری .

بَرّاده { سث. عر. [« برد » دن سمب.] صو وشربت و سائره‌یی صوئوتمغه مخصوص قاب، قارلق . ر.

براسیه { س. [یتا.] مج. یلکن سرنلرینی چویرمك ایچون ایکی اوجلرینه مربوط ایپ؛ براسیه ایتمك = بوایپلری چکه‌رك یلکن سرننی چویرمك .

بَراعَت { سث. عر. حسن وجمال وعلم وشجاعت وسائر اوصاف ممدوحه‌ده اقران وامثاله تفوق. || براعت استهلال. با : استهلال .

بِراغلَمَق { فج. ترك اولنمق .

بِراغندی { س. ١. ترك اولنان شیء، برطرفه آتیلوب ایشه یارامیان شیئلر. ٢. دکیزك ساحله آتدیغی قوم وطاش و سائره. ٣. لیمان محافظه‌سیچون اوکنه آتیلان قیالر وطاشلر ییغینی .

براغه { س. [یتا.] مج. طوپی ضبط ایچون قویروغنه طاقیلوب کمینك بورده‌سنه باغلانان خلاط .

بُراق { سذ. عر. معراج حضرت نبویده من طرف‌الله رکوب جناب نبوی‌یه تخصیص بیوریلان دابهٔ فوق‌العادهٔ سمائیه.

بَرّاق { ص. عر. [« برق » دن سمب.] ١. پك پارلاق، لمعه‌دار. ٢. بولانیق اولمیان، طورلمش، صاف : براق صو؛ بلوطسز، آچیق : براق هوا. [بوایکنجی معنی ترکجه‌یه مخصوصدر.]

بِراقدیرمَق { فت. ١. ترك ایتدیرمك، ترك ایتمکه سوق واجبار ایتمك : او اوی براقمق ایستمدم امابراقدیردیلر. ٢. آتدیرمق، القا ایتدیرمك: بومکتوبی پوسته‌یه براقدیرکز. ٣. تطلیق ایتدیرمك : کندیسی قاریسندن ممنون ایدی اما والده‌سی براقدیردی .

بَرّاقلق { س. بولانیق اولمیوب صاف وآچیق اولان صو ویا هوانك حالی : بوصویك، بوکونکی هوانك براقلغی نه کوزل .

بِراقلَمَق { فج. با : براغلمق.

بِراقمَق { مض. براقار یاخود براغیر. فت. ١. الدن آتمق، آرتق طوتمامق، الدن چیقارمق : الکده‌کی طاشی براق؛ آتك دیزکیننی براقدی؛ دکنکی اوده براقدم. ٢. ترك ایتمك، واز کچمك، فراغت ایتمك : آووقاتلغی براقدی؛ بن او اوی براقدم؛ اونیتی چوقدن براقدم. ٣. قومق، وضع والقا ایتمك : شولیمانك اوکنه برقاچ طاش براقملی؛ بوکوله برآز بالیق تخمی براقمق اقتضا ایدر. ٤. حفظ اولنمق اوزره بریره ویا برینه تسلیم وامانت ایتمك : چولق چوجغکزی کیمه براقه‌جقسکز؟ پاره‌کزی بانقه‌یه

براقك. ٥. بوشامق، تطليق ايتمك: فلان آدم قاريسنى براقمش. ٦. مساعده ايتمك، ممانعت ايتمه‌مك: چوجقلرى كندى باشلرينه كزمكه براقاملى؛ براقك يازى يازه‌يم؛ بنى براقك كيده‌يم. ٧. ابقا وادامه ايتمك: انسان بودنياده ايى نام براقلى: معمار سنان برچوق مصنع آثار براقمشدر. ٨. اهمال ومسامحه ايتمك، باقامق: بوباغچه‌يى، بوچوجقلرى نيچون بويله براقمشسكز؟ ٩. صاليويرمك، قويويرمك: اوزوملرى دوشيردكدن صكره باغلره قويونلرى براقمق ضرر ايتمز. ١٠. كار ويرمك، استفاده ايتديرمك: بوايش برشىء براقماز: اعشار التزامى سزه برشىء براقدى‌مى؟ || آج براقمق = ١. يمك ويرمه‌مك، آچلق جزاسنه دوچار ايتمك. ٢. ايى بسلمه‌مك، طويورمامق. || آرا براقمق = آرالق ويرمك، وقت براقمق. || آرقه‌يه براقمق = كچمك، مسابقت قزانمق. || اوسته براقمق = كرى ويرمك، رد واعاده ايتمك. || صقال براقمق = صقال قويويرمك، ارسال لحيه ايتمك. || كار براقمق = مفيد اولمق، استفاده‌لى اولمق.

بَرّان { ص. فا. كسن، كسيجى، كسكين: تيغ بران = كسكين قليج.

بَرانداز { ص. فا. [« برانداختن » فعلندن سمص اولوب صتر. تشكيلنه كيرر.] يوقارى‌يه آتان، دفع وبرطرف ايدن: موانع برانداز = انكللرى بر طرف ايدن، دافع الموانع.

برانده { س. [يتا.] بى. سفن حربيه‌ده عسكرك آصمه يتاغى، صالينجق.

برانغار { س. [اصلى مغولچه‌در.] اردونك صاغ قولى، ميمنه. [مقابلى اولان صول قوله يعنى ميسره‌يه جوانغار ديرلر.]

بَرّانى { ص. عر. [« بر » دن سمن.] ١. صحرا وقيره منسوب ومتعلق، يبانى. ٢. خارجى، ظاهرى. ٣. احكام شرعيه‌يه واوامر ومناهى‌يه رعايت ايتمين، قيود مذهبيه ايله مقيد اولميان. [بواوچنجى معناتركجه‌يه مخصوصدر.]

براوو { حد. [يتا. Bravo] آفرين! لـ.

بَراهِمه { سذ. جم. عر. فد: برهمن. با: برهمن.

بَراهين { سذ. جم. عر. فد: برهان. با: برهان.

بَراى { د. فا. غايت بيان ايدر، ايچون، لاجل، مقصديله: براى تنزه = تنزه ايچون، لاجل التنزه.

بَرايا { سذ. جم. عر. فد: بريه. با: بريه.

بَرائَت { سث. عر. ١. برى و وارسته اولمه، بر ايشه ذى مدخل اولمامه: برائتنى اثبات ايتمك. ٢. معاف ومستثنا اولمه، معافيت، استثنا. ٣. هق. بر دعوانك نتيجه سنده پاك و ايليشيكسز چيقمه: برائت قزاندى. || برائت ذمت = ذمتنده برشىء تبين ايتميش، برى الذمه اولمه.

بَرباد { ص. فا. [بر = ادات استعلا. باد = هوا] ١. هوايه اوچمش كبى پريشان. ٢. خراب، ويران، تلف اولمش. = تر. ١. پيس، ملوث: برباد آدم: اوستنى باشنى برباد ايتدى. ٢. كوتى، فنا.

بَربادلق { س. ١. پريشانلق، خرابلق. ٢. پيسلك، ملوثلك، تلويث.

بَربارِس { سذ. با: امبربارس.

بَرباق { س. قناريه يمى دينلن بر جنس تخم.

بَربَر { س. تراش ايتمك وصاچ كسمك صنعتنى اجرا ايدن آدم. [طرز قديم اوزره اجراى صنعت ايدنلره بواسمى تخصيصله يكى اصولده اجرا ايدنلرينه « پروكار » ديمك عبثدر.] || كوه‌زه بربر = چوق سويلين.

بَربَر { س. آفريقانك مصردن ماعدا اولان سواحل و اقطار شماليه‌سنده ساكن بولنان بيوك برقوم كه اليوم عربلرله مخلوط بولنور: بربر قومى، بربر لسانى.

بَربَرجه { ص. بربر قومنك طرز واصول ويا لساننده اولان. = ح. بربر لساننده ويا بربرلره مخصوص طرزده: بربرجه سويلمك. = س. بربر لسانى: بربرجه‌نك خانغى السنه زمره‌سندن اولديغى هنوز تحقق ايتمدى.

بَربَرستان { سخ. ص. بربر قوميله مسكون ير، بربر ممالكى.

بَربَری { ص. عر. ۱: بربریه. بربر قومنه منسوب ومتعلق: ممالك بربریه.

بَربَط { س. عر. قیوز ولاغوته دینلن چالغی.

بَرپا { یاخود برپای. ص. فا. آیاقده، قائم.

بَرت { س. صاچ وصقالی دوشورن کل نوعندن برعلت.

بَرتَر { ص. فا. دها یوکسك. دها رفیع، اعلا. لـ.

بَرتمك { با: برتمك.

بُرج { سذ. عر. ج: بروج. ۱. قلعه چیقندیسی وقله‌سی، طابیه. ۲. منفرد قلعه، حصار، قله. || ك. سماده مدار شمسك منقسم اولدیغی اون ایکی قسمك بهری. که حاوی اولدیغی نوبتك وضعیتیله برسم وشکل مخصوص کوستروب اواسمله تسمیه اولنمشدر: برج حمل. برج ثور. برج میزان، برج عقرب کبی. [آوروپا لسانلرنده‌کی Burg و Bourg تعبیرلری بو لفظ عربیدن مأخوذدر.]

بَرجا { ص. فا. برنده، مناسب؛ نابرجا = مناسب دکل، مناسبتسز، محلسز. || پابرجا = ثابت قدم.

بَرجَسته { ص. فا. مصرع برجسته = متین و لطیف اولان مصرع: اکر مقصود اثرسه مصرع برجسته کافیدر.

بِرجِك { یا بریجك. عد. یالکز بر، بر دانه‌جك.

بَرجیس { س. فا. مشتری سیاره‌سی.

بَرخانه { س. فا. [زبانزدی: بارخانه] بیوك وغیر منتظم قوناق ودائره.

بَرخای { ص. یاراماز، خایلاز، هایطه.

بَرخوردار { ص. فا. سعی وهمتنك ثمره‌سنی اقتطاف ایدن، برعمل خیرك مکافاتنه نائل اولان: برخوردار اولسون؛ برخوردار اول اوغلم.

بَرخورداراق { س. سعی وهمت وعمل خیرك ثمره ومکافاتنه نائلیت.

بَرد { سذ. عر. صوئوق. سرما. || بردالعجوز = قوجه قاری صوئوغی که ایلك بهارك ایام معدوده‌سنده وقوع بولور.

بَرَد { سذ. عر. یاغان طولو. ن.

بَردار { ص. فا. [بر = ادات استعلا. دار = صلب آغاجی] دار آغاجنه تکلمش، مصلوب. || بر دار ایتمك = صلب ایلمك.

بَردار { ص. فا. [بر = میوه. دار = ادات تملیك] یمشلی، میوه‌دار، مثمر.

بُرداق { س. با: بارداق.

بَردَوام { ص. فا. [فا. بر = ادات استعلا. عر. دوام = دائم اولمه] دوام اوزره بولنان، سورن، دائم، باقی: صحت و عافیتده بردوام اولمق.

بَردوش { ص. فا. [بر = ادات استعلا. دوش = اوموز] اوموزلرك اوزرنده اولان: خانه بردوش = اوی اوموزنده، اوموزنده‌کی سجاده ویاپوستکیدن عبارت، سرسری.

بِرده { بر دها. با: بر.

بُرده { سذ. عر. عربلرك اوستدن کییدکلری بر نوع لباس، خرقه. || قصیدهٔ برده = اعاظم شعرا، عربدن کعب بن زهیرك حضور نبویده اوقودیغی «بانت سعاد» قصیدهٔ مشهوره‌سی که نزد جناب نبویده فوق العاده مقبوله کچمکله، کندی بردهٔ سعادتلرینی دوش مقدسلرندن چیقاره‌رق شاعرك صیرتنه آتملریله، قصیدهٔ مذکوره بو اسمله شهرت بولمشدر. بعده اوکا تقلیداً نظم اولنان دیکر بر خیلی قصایده دخی بو اسم ویرلمشدر.

بِرَر { عد. بهرینه بر یاخود بهر دفعه‌سنده بر: پاره‌یی تقسیم ایتدیلر برر لیرا دوشدی؛ برر مجیدیه‌یه چالیشیورلر؛ شاکردانی برر برر امتحان ایدرلر؛ برر ایکیشر کوتوردیلر.

بَرزَخ { سذ. عر. ۱. ایکی شیء آره‌سنده‌کی فاصله و خط واصل. ۲. ارواح امواتك قیامته قدر طوره‌جقلری محل که دنیا ایله آخرت آره‌سنده فرض اولنور. ۳. م. ایکی قره‌یی بربرینه ربط و ایکی دکیزی بربرندن تفریق ایدن طاردیل: پانامه برزخی. ٤. مج. عذابلی محل، جهنم: — بو معنا ایله مجازاً صفت کبی‌ده قوللانیلیر: برزخ یر.

بَرش { س. کتن یاپراغیله یاپلمش آفیونلی شروب.

بَرَص { سذ. عر. آبراشلق علتی. — بو علته مبتلا اولانه ابرص دیرلر.

بَرطَرَف { ص. فا. [فا. بر = ادات استعلا . عر. طرف = ه] اورته‌دن چیقمش، مندفع، زائل : بر طرف ایتمك = اورته‌دن قالدیرمق. دفع ایتمك. = ح. شویله طورسون : لطیفه بر طرف.

بَرعَکس { ح. فا. [فا. بر = ادات استعلا . عر. عکس = ترس] ترسنه، عکسنه، خلافنه، بالعکس : کندیسی نه قدر جاهل ایسه اوغلی بر عکس اوقدر عالمدر.

بَرف { س. فا. قار. ثلج. لـ.

بَرق { سذ. عر. شمشك. [الکتریق معناسنه دخی کتیریلوب، ایران وهندده تلغرافه‌ده « تار برق » دیرلر.]

بُرقَت { یاخود بورقات. س. تق. ١. هیکل، بت، صنم. ٢. بتخانه. نکارخانه.

بَرقَرار { ص. فا. [فا. بر = ادات استعلا . عر. قرار = ه] قرارلی. مقرر، یرلشمش. دواملی، دائم : حال حاضرنده بر قرار اولمق.

بَرك { س. فا. یاپراق، ورق : برك کل = کل یاپراغی : کل صد برك = بر نوع کل؛ برك وبار = یاپراق ومیوه. || بی برك ونوا = الده آوجده یوق.

بَرك { ص. تق. ١. پك، قاتی، سرت. ٢. صاغلام، متین، محکم. = ح. پك، صاغلام اوله‌رق. [« پك » لفظی بونك مخففی اولسه کرکدر.]

بُرکان { سذ. عر. [لا. Volcan دن] یانار طاغ. کوه آتش‌فشان.

بُرکانی { ص. عر. ة : برکانیه. ینار طاغه منسوب ومتعلق : علائم برکانیه.

بَرَکَت { سذ. عر. جم : برکات. ١. نعمت، احسان الهی، موهبهٔ سبحانیه. ٢. بوللق، فیض : بو سنه ذخایرده چوق برکت واردر. ٣. مبارکلك، میمنت، سعادت : فلان ذاتك صحبتی برکتیله. دعاکزك برکتیله. ٤. آزی چوق یرینه کچه‌جك صورتده تقدیس الهی‌یه مظهریت : حلال قزانلمیان مالده برکت یوقدر. || برکت ویرسین = ١. حمد اولسون، اللهه شکرلر اولسون، هله، باری : برکت ویرسین هوا بلوطلی ایدی یوقسه صیجاقدن باییلیردق. ٢. آلنان برشیء ایچون دعا مقامنده ایراد اولنور، جوابنده « برکتنی کور » دیرلر.

بَرَکَتسِز { ص. برکت و میمنتی اولمیان، مقدار کافیده اولدیغی حالده کفایت ایتمیوب خیری کورلمین : آلنك تریله قزانلمدیغیچون برکتسز بر پاره‌در.

بَرَکَتسِزلِك { س. میمنتسزلك، خیرسزلق، مقداری کافی اولدیغی حالده خیری کورنمین : بو پاره‌ده بر برکتسزلك واردر.

بَرَکَتلی { ص. ١. فیض وبرکتی اولان، بول، مبذول : بو سنه ذخیره پك برکتلیدر، برکتلی سنه. ٢. میمنت وسعادته مظهر، میمنتلی. ٣. آزی چوق یرینه کچه‌جك صورتده خیری کوریلن : حلال قزانیلان مال دائما برکتلیدر.

بَرکِتمَك { فت. تق. پکتمك، قاتیلاشدیرمق، تقویه وتحکیم ایتمك.

بَرگذار { س. فا. [عوامجه زبانزدی : بلگذار] یادکار اولمق اوزره ویریلن هدیه : بوقوملی بکا فلانك برکذاریدر : بوده بندن سزه برکذار اولسون.

بَرگزیده { ص. فا. سچلمش، منتخب، مختار.

بَرگَشته { ص. فا. ترسنه دونمش، معکوس، ترس : بخت برگشته = طالع معکوس ومنحوس.

بَرکِشمَك { فل. تق. پکشمك، قاتیلاشمق.

بَرکلِك { س. تق. پکلك، قاتیلق، سرتلك.

بِرکِمَك { برکدیرمك. [illegible]مك، بریکدیرمك.

بُرکه { سذ. عر. صو برکنتیسی، حوض، کولجك.

بِرلَشدیرِلمَك { فج. بر یره کتیریلوب بر حالنه قونلمق، توحید ایدلمك : ایکی او، ایکی تارله برلشدیرلدی.

برلَشدیرمَك { فت. ١. بر یره کتیروب بر ایتمك، توحید ایلمك : ایکی دکانی برلشدیروب بیوك بر دکان حالنه قودی. ٢. اویشدیرمق، موافقت ایتدیرمك : ایکی کوی

اهالیسی برلشدیروب یولی یاپدیردی.

برلشمك { فل. ۱. بر اولمق، اشتراك واتحاد ایتمك: ایکی شرکت برلشوب بر فابریقه یاپدیلر. ۲. بریره کلمك، طوپلانمق: بو کون بلدیه دائره سنده برلشوب برقرار ویره جکلردر. ۳. اویشمق، اتحاد ایتمك: متهدلر برلشوب مزایده ده آرتیرمیورلر.

برلشمه { سـ. برلشمك فعلی. با: برلشمك.

برلك { سـ. ۱. بر وتك اولمه، احدیت، وحدانیت: اللهك برلکی حقیچون. ۲. اجتماع، اتحاد. || آغز، دیل، سوز برلکی = سوز بر ایتمه. متفق الکلم اولمه. || ال برلکی = مشترکاً چالیشمه، سعی مشترك: ال برلکیله شو ایشی بیتیرملی. = ص. ۱. اویشمش، متفق، متحد: اونلر برلك اولمشلر. ۲. بر غروش وسائره قیمتنده اولان. ۳. بر اوقه وسائره آغرلغنده ویا بر آرشین وسائره بوینده اولان.

برلمك { یا برله مك. فد. ۱. بر یاپمق، توحید ایتمك. ۲. بردر دیه ادعا ایتمك.

برله { د. [بر. ایله] با: بر.

برلی { سـ. اسقامبیل کاغدلرینك ودومینه وزار وسائره نك بر پوللیسی: قومپه نك برلیسی بنده در.

برنا { سـ. فا. کنج، دلیقانلی.

برنجی { عـ. بر درجه سنده او. لان ایلك، اول، اولکی: آیك برنجی کونی: سوقاغك برنجی اوی: اون برنجی: یوز برنجی وسائره. || مج. ۱. بر خصوصده اك باشده بولنان، اك ایلری اولان: بو آدم نشانجیلقده. خطاطلقده، موسیقیده برنجیدر. ۲. اك باشلی، اك مهم: شمدی برنجی ایشمز شودر.

برنجیلك { سـ. برنجی اولمق حق، اك باشده بولنمه: صنفده برنجیلکی کیم قزاندی؟

برنس { سد. عر. یاخود:

برنوس { سد. عر. ۱. عربلرك اوستدن کیدکاری بر لباس که پك گکیش ومربع الشکل اولوب، یوقاریدن ایکی اوجنده قول یرینی طوتار ایکی دلیکی وباشلغی واردر. ۲. فابریقه لرده وتفرج یرلرنده اوسته کیدکاری برنوع یلدیرمه.

برو { یاخود بری با: بری.

بروات { سد. جـ. عر. فـد: برات. با: برات.

بروج { سد. جـ. عر. فـد: برج. با: برج.

برودت { سد. عر. صوغوقلق، صوغوق، برد، سرما: هوانك شدت برودتی. || مج. مناسباتده کی صوغوقلق، مخاصمه، منافرت: آره لرنده برودت واردر.

بروز { سد. عر. میدانه جیقمه، ظهور.

بروش { سـ. [فر. Broche] قادینلرك کوکسه وباباشه طاقدقلری مجوهراتلی بیوك ایکنه.

بروشمق { با: بوروشدیرمق وسائره. بوروشمق وسائره.

برؤم { سـ. [یو. Βρώμος یعنی پیس قوقمق ماخوذ فر. Brome دن] کیم. اجسام بسیطه دن بری.

برون { سـ. با: بورن.

بره { سـ. اورمه واینجیتمه اثری اولهرق بدنك بر طرفنده حاصل اولان چوروك.

بره { حد. عر. ای، هی، یاهو! [روم ایلی السنه سنده مختلف صورده قوللانیلیر بر لفظ در.]

برهان { سد. عر. جـ: براهین، دلیل، اثبات، حجت. || ف. مقدمات یقینیه دن مرکب اولان قیاس.

بره لمك { فد. ۱. اوروب چوریتمك، بره حاصل اولهجق صورتده اورمق: یو. زینی بره لمشلر. ۲. (میوه وسائره یی) اورمق، زده لمك، چوریتمك: اریکلری سپتك ایچنده چوق صالالایوب بره لمش.

بره لنمك { فط. ۱. اورلمقدن وبره پیدا ایتمك: بتون یوزی بره لنمش. ۲. (میوه) برشیئه طوقنمقدن اورلوب بر طرفی زده لنمك: شفتالی بره لنمش.

برهمن { سـ. جـ. عر: براهمه. [هندجه دن] ۱. هندولرك اك قدیم دینی اولان (براهما)

مذهبنه تابع آدم. ۲. هندو ومجوسی رئیس روحانیسی.

بُرَهنه { ص. فا. چپلاق، آچیق، یالین: برهنه سر = باشی آچیق: برهنه پا = یالین آیاق.

بَرهَوا { ص. هوایه کیتمش، اوچورلمش، نابود.

بَری { یا خود برو ظم. بوطرفده یاقینده، دها یاقین، اوته مقابلی: بری کل؛ بریده طور؛ بری‌یه کل؛ بریدن کچ. || اوته‌ده بریده، اوته‌یه بری‌یه، اوته‌دن بریدن = اوزاق ویاقین مختلف محللر. = ص. یاقینده بولنان، بوجهتده اولان، قریب، اوته مقابلی: بری طرف. = س. یاقینده وبوجهتده اولان یر: بریسی اوته‌سندن گکیشدر. = ظز. ... دن بری = بروقتدن باشلایه‌رق استمرار بیان ایدر، دن اعتباراً: اوچ سنه‌دن بری کوریشمدك؛ اوکوندن بری خسته‌یم: کوریشه‌لیدن بری = کوریشدیکمز وقتدن اعتباراً. || اوته‌دن بری = اسکیدن بری، من القدیم.

بَری { ص. عر. [« برائت »دن صش.] ۱. قورتلمش، سالم، عاری، آزاده: هرخسته‌لقدن بریدر. ۲. پاك، منزه: جناب حق کوزله کورمکدن وقولاقله ایشیتمکدن بریدر. ۳. هیچ بر تعلق ومدخلی اولمیان، برائت قزانان. || بری الذمه = ذمتنده برشیء اولمیان، تبریهٔ ذمت ایدن.

بَرّی { ص. عر. ث: بریه. قره‌یه منسوب ومتعلق، بحری مقابلی: بری و بحری تدابیره تشبث ایتدی: عساکر بریه.

بِریان { س. فا. کباب.

بَرید { س. فا. تاتار، پوسته، اولاق.

بریزوله { س. [ایتا.] کولباصدی.

بریق { یاخود ابریق. س. [نکا.] ایکی (پرووا وغراندی) دیرکلی وایکیسی‌ده قابا سورتا یعنی دونانمش اولان کمی.

بِریکدیرلمَك { فج. جمع وادخار ایدلمك، طوپلانمق: معاشله پاره بریکدیرلمك زوردر؛ قرق سنه‌ده بریکدیریلان کتابلر.

بِریکدیرمَك { فت. جمع وادخار ایتمك، طوپلامق، تحشید ایتمك: اداره ایله خیلی آقچه بریکدیرمشیدی؛ اوینه برطاقم تنبللر بریکدیرمش: حدوده عسکر بریکدیریورلر.

بِریکمَك { فل. [واحد دیمك اولان « بر » دن] ۱. طوپلانمق، بریره کلمك، اجتماع، تراکم ایتمك، ییغلمق: اعانه‌دن برخیلی آقچه بریکدی؛ اورایه برچوق آدملر بریکمش. ۲. تحشد ایتمك: حدودده عسکر بریکیور. ۳. شیشمك.

بِریکمه { س. ۱. طوپلانمه، تجمع، تراکم. ۲. تحشد. ۳. شیشمه.

بِریکِندی { س. بریکمکدن حاصل اولان شیء، ییغیلان مقدار.

بَریکی { یاخود بروکی. ص. بو طرفده‌کی، یاقینده‌کی، اوته‌کی مقابلی: بریکی اوته‌کندن بیوکدر. || اوته‌کی بریکی = هر کیم اولورسه، هرکس.

بَرین { ص. فا. یوکسك، رفیع: قصر برین.

بَرِیّه { سث. عر. چول، صحرا، بیابان: بریة الشام = شام چولی.

بَرِیّه { سث. عر. ج: برایا. خلق، ناس، انسانلر، انام: خیر البریه = انسانلرك اك ایسی اولان خاتم الانبیاء (صلعم) افندمز.

بَرِّیّه { سث. عر. قره عسکری، قوهٔ بریه، بحریه مقابلی: انکلتره‌نك بریه‌سی بحریه‌سندن چوق دوندر.

بَز { س. [اصلی عربی اولوب شده‌لیدر.] پنبوق و یا کتندن معمول بیاض طوقومه‌که انواعی اولوب باشلیجه چماشیر وچارشف وکیسه وسائره اعمالنه یارار، کرپاس: یرلی بز، آمریقان، طربزون بزی. || آیاق بزی = آیاق سیله‌جك بز. || الی بزی = چوجقلرك اللرینی سیلمکه مخصوص بز. || تخته بزی = تخته اوغدقلری وییقانمش تخته‌لرك اوزرینه یایدقلری بز. || چوجق بزی = قونداق بزلرینك بهری. || سفره بزی = تراپزه‌نك اوستنه آچیلان اورتی، ووقتیله سفره‌نك آلتنه یاییلان یایغی. || نماز بزی = قادینلرك نماز قیلدقلری وقت باشلرینه اورتدکلری بز. || بز چوزمك = بزی دستکاهدن چیقارمق؛ ومج. کیدوب کلمك.

بَز { س. [اصلی: بیض یعنی یمورطه اولسه کرکدر] بوینده و

قولتوق آلتی وقاصیق کبی یرلرده بولنان متحرك دانالر. غده.

بِز { ض. [ضمیر متکلم مع الغیر یعنی «بن» ضمیرینك جمعیدر] سویلین ایله رفیقلرندن کنایه‌در. نحن. ما: بز کلدك، بزم ایشمز. بزه سویلدیلر. بزی کوردیلر. بزدن قاچدیلر. بزمله کلدی: بزجه = بزه کوره؛ بزمز = بز اولمقزین. || بز بزه = بز کندیمز، بز کندی آرامزده. بشقه‌سنی قاریشدیرمیه‌رق. — بعض دفعه (لر) علاوه‌سیله مکرراً جمعلنوب بزم کبی آدملر (ابنای جنسمز) مناسبنی افاده ایدر: بزلره دوشمز. || بزده = بزم مملکتده. || بزمکیسی = حال و کارمز.

بَزادی { ـ. [اصلی: بیجاده] کوکچیل یاقوت، باریل (ذی قیمت طاش).

بَزّاز { سذ. عر. [«بز»دن سمیه] بز وسائر منسوجات صاتان تاجر.

بَزّازِستان { یاخود بزستان. با: بدستان.

بَزدیرمَك { فت. بیقدیرمق، اوصاندیرمق، تصدیع وتنفیر ایتمك.

بَزر { سذ. عر. جم: بزور. سبزه وچیچك تخمی. [حبوباته مخصوص اولان «بذر»دن تفریق اولنمیدر.]

بُزُرك { ص. ف. جم: بزرگان. بیوك، اولو، عظیم کبیر. ـ. بیوك آدم.

بُزُرکوار { ص. ف. بیوك مرتبه‌لی، عالی، جلیل القدر، فاضل: شیخ بزرکوار سعدی شیرازی.

بَزِستان { یا بزازستان. با: بدستان.

بَزَك { ـ. [«بزدمك»دن] سوس، زینت، آرایش، زیب.

بَزَکجی { ـ. کلینلری تزیین ایدوب کییدیرن قادین. مشاطه.

بَزگین { ص. [«بزمك»دن] بزمش، بیقمش، اوصانمش. فتور کتیرمش. مأیوس.

بِزلامَق { یا ببزلامق. فل. [اصلی: بوزاغیلامق] (اینك و امثالی) طوغورمق، یاوریلامق.

بِزلَنگِج { ـ. [اصلی: بیزلانغج] با: بیزلانغج.

بِزلیه { یا بیزلیا. ـ دانه‌سی وتازه ایکن قوغی دخی ینن نخوده مشابه معروف سبزه.

بَزم { ـ. ف. صحبت ومحبت مجلسی، عیش وعشرت مجمعی: بزم الفت، بزم عشرت، بزم وفا.

بِزِم { ض. بز ضمیرینك مضاف الیهیدر: بزم ایشمز، بزم کلمه‌مز، بزمله برابر.

بَزمَك { فل. بیقمق، اوصانمق، فتور کتیرمك، بیزار ومتنفر اولمق: جانمدن، دنیادن بزدم.

بَزمَك { یا بزه‌مك. فت. طوناتمق، سوسلندیرمك تزیین ایتمك.

بَزمگاه { وبزمگه. ـ. ف. [بزم = مجلس. گاه = محل] صحبت وعیش وعشرت ایچون طوپلانیلان محل، مجلس عشرت یری.

بِزِمکی { ص. بزه متعلق اولان، بزم تحت تصرفمزده بولنان: سزك اینککز بزمکندن زیاده سوت ویریور.

بَزَن { ـ. ۱. سوس، زینت، زیب. ۲. صنیعه، کلفت، غیر طبیعی حال: اوزن بزن = اوزنه‌رك کلفتله ایدیلن ساخته زینت.

بَزَنمَك { فط. سوسلنمك، تزین ایتمك.

بِزیقجی { ص. [غلطی: مزیقجی] اویونده حیله یاپان، حیله باز.

بِزیقمَق { فل. ۱. صیقلق، طارلقده بولنمق. ۲. تزویراتده بولنمق. مر.

بَزیك { فر. Besique] بر نوع کاغد اویونی.

بَس { د. باء مفتوحه ایله باشلار بعض ترکجه صفتلرك باشنه کیروب تأکید ومبالغه بیان ایدر: بس بللی.

بَس { ح. ف. الویرر، کافی.

بُس { یاخود بوس. د. باء مضمومه ایله باشلار بعض ترکجه صفتلرك باشنه کیروب تأکید ومبالغه بیان ایدر: بس بتون (بسبتون).

بَسا { ـ. [آرناؤدجه‌دن] ۱. آرناؤد عهد وپیمانی: بسا ویرمك = تعهد ایتمك. ۲. قان کودن خصملر آره‌سنده عهد وپیمانله عقد اولنان متارکه: بینلرنده ایکی آیلق بسا واردر.

بَساتین { سذ. جم. عر. فد: بستان. با: بستان.

بَساریه { س. طالیانلرده بیوك خلاطلرك باغلاندیغی قازیق.

بِساط { سذ. عر. دوشمه، کلیم، خالی، سجاده.

بَسالَت { سث. عر. شجاعت، جسارت، یکیتلك، بهادرلك: ابراز بسالت ایتدی.

بَسائِط { سذ. جم. عر. فد: بسیط. با: بسیط.

بُسْبُتون { ص. ح. با: بتون.

بُستان { سذ. عر. [فا. «بوستان» دن معرب] با: بوستان.

بَسته { ص. ف. [«بستن» فعلندن سمف] باغلانمش. باغلی. مربوط: دل بسته = مربوط القلب. = س. بر شرقی ویا منظوم تیاترو اویوننك مقام وآهنکی. مقابلی: گفته.

بَسته کار { س. فا. شرقی وتیاترو منظومه‌لرینه مقام وآهنك ویدیران موسیقی شناس.

بِسریك { یاخو بیسریك. س. خفیف وسریع یورویشلی بر جنس هجین دوه‌سی.

بِسریك { یاخود بصریق. ص. جیلیز، جانسز واوتانغاج.

بَسط { س. عر. یایمه، سرمه، دوشمه. آچمه: بسط مقال ایتمك = سوز آچمق: بسط مقدمات ایتمك = مقدمات سرد ایتمك: کربزکاه آچمق.

بَسلَتمَك { فت. اعاشه وانفاق ایتدیرمك: اختیارك کندینی اولادینه بسلتمسی طبیعیدر.

بَسلَمَك { فت. ۱. ییوب ایچه‌جکنی تدارك ایتمك، اعاشه وانفاق ایتمك: چولق چوجغنی بسلمك ایچون چالیشیور. ۲. سمیرتمك، تاولاندیرمق، تسمین ایتمك: قزلری کسمزدن اول بسلملی. ۳. یتیشدیرمك، اداره ایتمك: چفتلکنده حیوانات بسلیور. ٤. قالینلاشدیرمق، قبارتمق. آلتنی طولدیرمق: آلتنی پنبوقله بسلمك.

بَسلَمَه { س. ۱. بسلمك فعلی. با: بسلمك. ۲. بوغازی طوقلغنه طوتیلان وآخرتلك کبی اتخاذ اولنان خدمتجی قیز. ۳. آلتی طولدیرلمش شیء.

بَسلَنمَك { فط. ۱. ییوب ایچمك. تعیش وتغذی ایتمك: بو آدم ایی بسلنیور: اتله بسلنمك. ۲. سمیرمك. تاولانمق: هندیلر جوزله بسلنیر. ۳. قبارمق، شیشمك. قالینلاشمق.

بَسله‌یِش { س. انفاق، تغذیه.

بَسله‌ییجی { ص. انفاق وتغذیه ایدن، مغذی: فاصولیه بسلییجی برسبزه‌در.

بِسم { عر. ترکیب. [اصلی: باسم = آدیله] بسم الله = اللهك آدیله: بسمه سبحانه = حق تعالانك آدیله.

بَسمَله { سث. عر. «بسم الله الرحمن الرحیم» جمله شریفه‌سی: بسمله ایله ایشه کیریشدم: بسمله خوان = بو جمله شریفه‌یی اوقویان، بدأ ومباشرت ایدن: بسمله خوان اوله‌رق = بسمله اوقویه‌رق. || بسمله دیمك = باشلامق. || بسمله چکمك = بسم الله جمله شریفه‌سنی اوقومق.

بَسی { س. حیوان سمیرده‌جك یر: بسی‌یه قومق = سمیرتمك.

بَسیط { ص. عر. ا: بسیطه. جم: بسائط. [«بسط» دن صف.] ۱. دوز، عارضه‌سز. ۲. آچیق، واسع، گکیش. ۳. مرکب اولمیان، ساده: اجسام بسیطه.

بَسیطه { سث. عر. ارتفاع تخته‌سی: بسیطهٔ شمسیه. بسیطهٔ قطبیه، بسیطهٔ افقیه، بسیطهٔ لیلیه = بو آلتك انواعی.

بَسیلی { یا بسیلو. ص. مخصوصاً سمیردلمش، تاولادلمش، پرورده: بسیلی قاز، بوزاغی.

بَسیم { ص. عر. [«بسم» دن صث.] کولر یوزلی.

بَش { عد. درتدن صکره کلن عدد، خمسه، پنج، ٥: بش دانه، بش کشی: اون بش، یکرمی بش، یوز بش. || بش ییق = موشموله‌نك برجنسی. دونکل. || بش یارمق = چاقر دیکنی، عر. فج، بکمون (نبات). || بش پنجه = حیوانات بحریه‌دن بر دکیز بوجکی. || بش چفته: اون کورکله چکیلور فلکه. || بشده بر = بش قسمده برقسم، خمس، پنجیك. || بش قارداش = سله، توقات. || بشی بر یرده = بش لیرالق یعنی بشیوز غروشلق آلتون سکه.

بِشارَت { سث. عر. مژده، برایی خبر تبلیغی. [بانك فتحیله مستعمل ایسه‌ده، غلط اولوب، مفتوح الباء بشارت حسن وجمال دیمکدر.]

بَشارَت { س. (آنف الذكر لغت عربيه‌دن غلطدر) يكى چيقمه غريب شئ. بدعت قبيحه، اعجوبه.

بَشاشَت { سش. عر. كولرپوزليك: اظهار بشاشت ايتمك.

بُشاق { س. با: باشاق.

بَشَر { عد. هر برينه و يا هر دفعه‌سنده بش: موجود آلچه‌يى تقسيم ايتدكارنده بشر ليرا دوشدى: بشر بشر صايملى.

بَشَر { سند. عر. حيوان ناطق، آدم، انسان، مردم: نوع بشر = انسان جنسى؛ ابو البشر = حضرت آدم (عم): سيد البشر = فخر عالم (صلعم) افندمز. || علم البشر = انسانك احوال طبيعيه‌سنى بحث ايدن علم كه علم اللسانله برابر كشفيات جديده‌دندر.

بَشَره { سش. عر. ث. درينك طبقهٔ خارجيه‌سى. || بشرهٔ داخليه، بشرهٔ مخاطيه = بدنى داخلاً اورتن غشاء مخاطينك طبقهٔ خارجيه‌سى.

بُشرا { سش. عر. مژده.

بَشَرى { ص. عر. ث: بشريه. انسانه منسوب ومتعلق: احوال بشريه:

بَشَرِيَّت { سش. عر. انسانلق، انسانك حال طبيعيسى: بشريت ايجاباتندندر.

« بشريت » ايله « انسانيت » آره‌سنده چوق فرق واردر: بشريت انسانك هر درلو احوال طبيعيه‌سنه، انسانيت ايسه يالكز فضائل وكمالات روحانيه‌سنه عائددر: مثلا نسيان، خوف، اشتها، شهوت كبى حالار بشريت: كرم، سخاوت، وفاى عهد، قناعت كبى حالار ايسه انسانيت مقتضياتندندر. الحاصل بشريت تارغ طبيعيه، انسانيت ايسه اخلاقه متعلقدر.

بُشقه { بشقه‌لاشمق وساثره. با: باشقه وساثره.

بَشلِك { ص. ١. بش (غروش وساثره) قيمتنده اولان: بشلك باصمه. ٢. بش (آرشين وساثره) بوينده اولان: بشلك ديرك. ٣. بش جزء دن مركب ويا بشه منقسم، خماسى. = س. بش غروشلق ويا پارەلق سكه: بر بشلك ويردى.

بَشلَمه { س. بش قات ايتمه، تخميس.

بَشلى { ص. بش پول وساثره‌سى اولان، خماسى، مخمس. = س. اوبون كاغد لرينك بش بنكليسى: قوپه‌نك بشليسى.

بُشمَق { با: باشمق.

بَشمه { س. چيقريقجى دسكاهنك (كونوكى: دايكلى بشمه.

بَشنجى { عد. دردنجيدن صكره كلان، بش درجه‌سنده اولان، خامس، پنجم: بشنجى او، بشنجى فصل، بشنجى كون: اون بشنجى، يوز بشنجى الخ.

بَشوش { ص. كولرپوزلى معناسيله « بشاشت » دن اسم مبالغه اولمق اوزره قوللانيلير. سه‌ده، عربلرجه مسموع اولمد. يغندن، لغت مولده دكل، عادتا غلطدر.

بَشير { ص. عر. (« بشارت » دن صشه.) ايى بر خبر كتيرن، مژده يتيشديرن، مژده‌جى؛ بشير نذير = تبشير وتهديده مأمور بيوريلان خاتم الانبياء (صلعم) افندمز. (كوزل و كولر پوزلى معنالريله لسانزده قوللانلماز.)

بَشيك { س. (اسكى تركجه‌ده صاللامق دعمك اولان « يشمك » دن) كوچك چوجقلرى ياتيروب صاللايه‌رق اويوتد قلرى معروف كروت، مهد، كهواره. || اجل بشيكى = مخاطره‌لى ومعلق اسكله وساثره.

بَشيكجى { س. بشيك ياپان طوطو. غرامه‌جى.

بَشيوز { عد. بش كره يوز، خمسمأه، پانصد: بشيوز كشى، بشيوز غروش.

بَصاريق { با: باصاريق.

بَصبيرمَق { بصبيرمه. با: باصبيرمق وساثره.

بَصَر { سند. عر. ج: ابصار. ١. (كورمه، رؤيت. ٢. كوز، عين، چشم، ديده. ٣. چشم حقيقتله كورمه. قلب كوزى. || اولوالابصار = بصيرت صاحبلرى، كوروب آكلايانلر. || علم البصر = رؤيتك احوال و حقايقندن بحث ايدن علم، (فر Optique).

بَصره { سخ. عراق عربده وشط العرب اوزرنده واقع ولايت مركزى مشهور شهردر كه علماسى وقتيله ادبيات عربيه‌ده كوفيونه قارشى برمسلك مخصوص اتخاذ ايتمشلردى. || بصره ضمنى = برجنس ضمغ.

بَصرى { سند. ص. عر. ج: بصريون. بصره اهاليسندن

ویا ادبیات عربیه‌ده کوفیونه قارشی بر مسلك مخصوص اتخاذ ایدن بصره علماسندن آدم.

بَصَری { ص. عر. ث: بصریه. رؤیته ویا علم البصره متعلق.

بَصَل { سذ. عر. صوغان. ن.

بَصیر { ص. عر. [« بصر » دن صش.] ۱. کورن، کوریجی، بینا. ۲. کوروب آکلایان، قلب کوزیله کورن، بصیرت صاحبی.

بَصیرَت { سث. عر. قلب کوزیله کورمه، کوروب کنه وحقیقتنه وارمه: بصیرتله باقمق؛ بصیرتی باغلانمق = غافل طاورانمق.

بَصیرَتسِز { ص. قلب کوزی قپالی، چشم حقیقتله کورمز، غافل.

بَصیرَتسِزلِك { س. قلب کوزیله کورمیش، غفلت.

بَصیرَتلی { ص. قلب کوزیله کورن، هرشیئك اصل و حقیقتنی آکلایوب تدبیرلی طورانان.

بِضاعَت { وبضاعه. سث. عر. جم: بضایع. ۱. سرمایه: قلیل البضاعه = سرمایه‌سی آز؛ بی بضاعت = سرمایه‌سز. ۲. تحصیل اولنمش علم، معلومات.

بَضایِع { سث. جم. عر. فد: بضاعت. با: بضاعت.

بَطّ { س. فا. قاز. لـ.

بَطارَس { س. بر نوع اکرلتی اوتی.

بُطاریه { س. با: باتاریه.

بُطاق { بطاقلق، بطاقجی. با: باتاق وسائره.

بُطّال { ص. عر. [« بطالت » دن سمب.] ۱. حکمسز، حکمدن ساقط، بوش: بطال اوراق. ۲. ایشلمز، معطل: بطال بر دکرمن. ۳. قولای قوللانیله‌میه‌جق قدر بیوك، خنطال: بطال کوپ. [بومعنا ترکجه‌یه مخصوصدر. — قهرمان وبهادر معناسیله لسانمزده قوللانلماز.] = س. برایشه متعلق حکمسز اوراق: بطالنی لف ایتمك؛ بطالده حفظ ایتمك. || بطال ایتمك، بطال چکمك (یعنی اوستنه « بطال » کلمه‌سنی یازمق) = حکمسز براقمق، حکمسز اوراقه قاتمق. || بطال کاغد = طولی ۸۲ وعرضی ۵۷ سانتمتره اولان طبع کاغدی.

بَطالَت { سث. عر. ایشسزلك، ایشلمزلك، عطالت.

بَطائَت { سث. عر. بطیء اولمه، آغرلق، یاواشلق، آغر طاورانمه، سرعت ضدی.

بَطریق { سذ. عر. با: بطریق.

بَطش { سذ. عر. ۱. عنف و شدتله طوتوب قاپمه و یاقه‌لامه. ۲. قوت، شدت، غلبه.

بُطلان { سذ. عر. ۱. حقسزلق، حق ضدی، باطل و بوش اولمه: تثلیثك بطلانی. ۲. معطل وحکمسز اولمه. || ط. بطلان حس = بر عملیات اجراسیچون حسك ابطالی، بر عضوك موقتاً حسدن محروم ایدلمسی.

بَطمان { س. با: باتمان.

بَطن { سذ. عر. جم: بطون. ۱. قارن، شکم. ۲. صوی، سلاله، نسل.

بَطنی { ص. عر. ث: بطنیه. تث. قارنه منسوب ومتعلق.

بُطون { سذ. جم. عر. فد: بطن. با: بطن.

بَطیء { ص. عر. [« بطائت » دن صش.] آغر حرکتلی، یاواش، سریع ضدی، کج. || بطیء الهضم = کج هضم اولنان.

بِعِبارَتِها { ح. عر. کندی عبارهسیله، صورت افاده‌سنی تغییر ایتمکسزین، عیناً: فلان کتابدن بعبارتها بر قاچ فقره نقل ایتمشدر.

بَعث { سذ. عر. ۱. کوندرمه، یوللامه، ارسال. ۲. حق تعالانك بر نبی‌یی خلقی دین حقه دعوته مأمور بیورمسی. ۳. دیریلتمه، احیا، یوم قیامتده موتانك احیاسی: بعث بعدالموت؛ یوم البعث = قیامت کونی.

بِعثَت { سث. عر. طرف الهیدن بر پیغمبرك وبا خصوص پیغمبرمز افندمز حضرتلرینك خلقی دین حقه دعوته مأمور بیولمسی: بعثت نبویه.

بَعدَ { ظز. صکره. بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور: بعدالظهر = اوکله‌دن صکره؛ بعد الطعام = یمکدن صکره. || بعد ذا، بعد ازین = بوندن صکره. || بعدما، من بعد، فیما بعد = اوندن صکره، بر دها. || بعده = اوندن صکره، مؤخراً. || بعد بُعدٍ = بر چوق

وقت صكره، نه‌دن صكره. || مابعد = صكره‌سی، آلت طرف. [بوصوك تعبیرده وامثالنده « د » ساكن اوقونور.]

بُعد { سذ. عر. جم: ابعاد. او. زاقلق، بعید اولمه، قرب ضدی: اون فرسخ بعدنده؛ بعد مسافه = مسافه وآرالق اوزاقلغی. [بعد ومسافه دیمه‌ملی.]

بعض { ك. عر. بر طاقم، برقاچ، بر مقدار: بعض آدملر بو فكرده بولنورلر: بعض اشیا آله‌جغم: بعضمز كیده‌لم بعضمزده بوراده قاله‌لم. [غلط اولارق بعضی كبی قوللانیلوب: بعضیسی، بعضیلری دینلیر. اكثریا جمعه مضاف اولوب. زعم اولندیغی كبی، « بعض شیء » و« بعض حكیم » دینلمز. مع هذا بعض كره، بعض دفعه، بعض كیجه، بعض سنه كبی زمانه دلالت ایدن تعبیراتده مفرده اضافتی جائزدر.]

بو لغتك عربیده معناسی وصورت استعمالی فرقلیدر: لسان مذكورده اسم كبی قوللانلدیغنده « كل » مقابلی اولەرق جزء وقسم دیمكدر: كنایه كبی قوللانلدیغنده ایسه « بری » معناسنی افاده ایدر: مثلا: عربلر (بعض الشعراء) دیدكلری وقت « شاعرك بری » معناسنی مقصود ایدرلر: بز ایسه (بعض شعرا) تعبیرندن « برطاقم شاعرلر » معناسنی چیقاریرز.

بَعضاً { ظ. بعض كره. كیمی وقت: بعضاً اوقور بعضاً یازار.

بِعَونِ { یاردیمیله معناسنه تركیب عربیدر: بعون الله تعالی = حق تعالانك یاردیمیله، عون وعنایتیله.

بَعید { ص. عر. ث: بعیده. [« بعد » دن صث.] اوزاق، ایراق، دور: بغداد شامدن بعیددر؛ اقطار بعیده‌یه سیاحت ایتمك. || مج. احتماله قریب اولمیان، غیر مأمول، غیر منتظر: او آدمدن بویله بر معامله بعید دكلدر. || بعید الاحتمال = احتمالی قوی اولمیان، غیر محتمل.

بِعَینِهِ { بعینها ح. عر. [ب = حرف جر. عین = كندی. ه. ها = ضمیر غائب] عینیله، اولدیغی كبی: او فقره‌یی بعینها درج ایتمش.

بُغا { س. با: باغه.

بُغات { سذ. جم. عر. فد: باغی. با: باغی.

بِغال { سذ. جم. عر. فد: بغل. با: بغل.

بَغایَت { ح. فا. [فا. ب = ادات الصاق ـ عر. غایت = صوك] صوك درجه‌ده، پك، زیاده: بغایت ذكی برچوجق.

بَغتَةً { ح. عر. آكزین، بردن بره، بكلنمدیكی حالده: بغتةً ظهور ایدیویردی.

بَغدادی { سذ. ص. عر. بغداد شهرینه منسوب و متعلق ویا بغداد اهالیسندن. بغدادلی. ـــ تر. طار تخته پروازلرندن یاپلمش و اوستی صیوانمش بولمه وطاوان.

بَغداش { س. با: باغداش.

بُغدان { سخ. م. رومانیه‌یی تركیب ایدن و مملكتین اسمیله دخی شهرت بولان ایكی خطه‌نك بری كه اصل اسمی مولداویادر. دیكری افلاقدر.

بُغدای { س. با: بوغدای.

بَغر { بغرصق. بغرمق وسائره. با: باغر وسائره.

بُغشلَمق { با: باغشلامق.

بُغض { سذ. عر. سومه‌مه. بری حقنده كیزلی وقلبی عداوت حس ایتمه. كین. نفرت، خصومت: بغض ایتمك. بغض وكین باغلامق.

بَغل { سذ. عر. جم: بغال. قاطیر، استر. لـ.

بَغَل { س. فا. قولتوق. لـ.

بَغی { سذ. عر. ١. آزغینلق، سركشلك. حدی تجاوز. ٢. حقدن عدول.

بِغَیرِ { ح. عر. [ب = حرف جر. غیر = دیكر] سلب وانكار معناسیله بعض تركیبات عربیه‌ده بولنور: بغیر حق = حقسز، حقسزلقله.

بَقاء { سذ. عر. بولندیغی حالده قالمه، دوام، ثبات. زوال بولمامه، فنا مقابلی: بقا بولمق = دائم و ثابت اولمق: بقاء توجهاتلری = توجهلرینك دوامی. || داربقا = آخرت، دارفناضدی.

بقا بونغه { س. یاوشان نوعندن بر دیكن.

بِقاع { سث. جم. عر. فد: بقعه. با: بقعه.

بَقّال { سذ. عر. [« بقل » دن سمپ] ذخیره ومأكولاته متعلق شیئلر صاتان اصناف. [اصل عربیده معناسی سبزه‌جی

اولوب. عربستانده اكثريا سبزه و ذخيره بر دكانده صاتلديغى مناسبتله. بالآخره يالكز ذخيره صاتانلره دخى اطلاق اولنمش. وبزجه بو معنايه حصر ايدلمشدر.] بقال دكانى = بقالخانه.

بقّالخانه { ـ. بقال دكانى.

بقالرا { ـ ايتا. ا بج. قبج آلتنده اولان طوپ دليكلرى.

بقّاللق { ـ. بقال صنعت وتجارتى: بقاللق ايديور.

بقام { ياخود بقم. ـ. ١. قرمزى بويا آغاجى كه برازيليه دن كلير. ٢. خاص اولميان هردرلو بويا.

بقايا { ـ. ج. عر. فد: بقيه. با: بقيه. || ا. تحصيل اولنه‌ميوب ايرتسى سنه‌يه قالان ويركى وواردات. || ع. قرعه بقاياسى = قرعه اصابت ايدوب ده سلاح آلتنه آلنملرى تأخير اولنان افراد.

بقر { ـ. عر. صيغير، اوكوز، اينك. مانده جنسلرى.

بقراج { ـ. با: باقراج.

بقراطى { ص. عر. ا: بقراطيه. ابوالاطبا عد اولنان حكيم يونانى بقراط يعنى هيپوقرانك اصول طبنه موافق و متعلق اولان.

بقراطيون { ـ. ج. عر. ابو الاطبا بقراط حكيمك اصول طبابتنه تابع اولان اطبا.

بقعه { ـ. عر. ج: بقاع. ارض قطعه‌سى، مملكت. خطه. || ط. بقعهٔ قرنيه = كوزه عارض اولان بياض لكه. مسافر.

بقلاك { ـ. با: باغلان.

بقله { ـ. عر. سبزه، سبزوات. [لسانمزده فول معناسيله مستعمل اولان لغت معلومه بوندن اولميوب، عربيده دخى فول ديمك اولان « باقلا » كلمه‌سندندر، وبناءً عليه اويله يازلمسى اقتضا ايدر.]

بقليه { ص. عر. نبا. فصيلهٔ بقليه = سبزه قبيلندن اولان نباتات.

بقم { ـ. عر. [معربدر] با: بقام.

بقيه { ـ. عر. ج: بقايا. ١. آرتوب قالان شئ: ذخيره بقيه‌سى. ٢. آلت طرف. كرى طرف. مابعد: بقيهٔ احوالى معلوم دكلدر. ٣. محو ونابود اولان برشيئك باقى وموجود قسمى: براسكى معبدك بقيه‌سى. || بقية السيوف = برمحاربه‌ده مغلوب طرفدن قورتلوب صاغ قالانلر. = ج. با: بقايا.

بك { ـ. ١. بيوك، رنكين، باى، ايلرى كلن آدم. ٢. باش، رئيس: عشيرت بكى. ٣. حاكم. امير. والى. پرنس: سيسام، قره‌طاغ بكى. ٤. آمر، ضابط، قوماندان: الاى بكى. سنجاق بكى. ٥. بعض اسكى خاندانلره منسوب افرادله پاشا زاده‌لره وصنف عسكريده قائممقام وميرالاى رتبه‌لرينى حائز اولانلره واجنبى كبراسنه ويريلان عنوان اولوب، اسمه لاحق اولور: على بك، حسن بك، قائممقام بك، قونسلوس بك. ٦. آشيق كميكك درت يوزندن برى. ٧. اسقامبيل اويوننده كاغدك برليسى: قوپه بكى. آرى بكى = آريلرك قولاغوزى. آغ بك = بيوك برادر. || آلاى بكى = ژاندارمه آلاينك قوماندانى كه ميرالاى رتبه‌سنه معادل رتبه‌يى حائزدر. || بك بالغى = مرسين نوعى. || بك بوركى = پيغمبر چيچكنك برنوعى. || بوى بكى = كوچك عشيرت آغاسى. چيچك بكى = چيچكك قباجه‌سى. || روم ايلى بكلر بكى = مير ميرانلقله وزارت آره‌سنده بررتبهٔ ملكيه‌يى حائز آدم. || قوپه، ماچه بكى = كلخان بكى. || كلخان بكى = سوقاق چاپقينى. خيلاز ودر ندر چوجق.

بك { ـ. تنده وعلى الخصوص يوزده‌كى طبيعى بك خال، شامه. || ات بكى = قيارمه صورتنده بك. كوچك اور. بك دوشمك = لكه پيدا اولمق: كوزينه بك دوشدى: اوزومه بك دوشمك = لكه صورتنده اولان برخسته‌لغه اوغرامق.

بكا { ض. ضمير شخصينك مفرد متكلمى اولان « بن » لفظنك مفعول اليهيدر: بكا ويردى: بكا سويلدى. [ضرورت وزن ايچون « باكه » صورتنده‌ده يازيلير.]

بكاء { ـ. عر. آغلامه، ناله، گريه.

بكار { ـ. ص. [عر. « بكر » دن غلط. فارسى ظنيله « بيكار »

یازلمسی خطادر.] ۱. اولنمه‌مش، زوجه‌سی اولمیان آدم: بکار آدم، بکار کبی یاشامق. [نادراً اولنمه‌مش قیز حقنده مستعملدر.] ۲. طشره‌لی اولوب بر بیوك شهرده برایشله مشغول اوله‌رق عائله‌سز یاشایان آدم: بکار او-طه‌لری؛ بکارلرك چماشیرینی ییقامق.

بُکار { س. با: بیکار.

بَکارَت { سث. عر. قیزلق. ارکك تقرب ایتمه‌مش قیزك حالی. [بو معنا ایله «بکر» استعمالی غلطدر.]

بَکارلِق { س. اولی اولمیان آدمك حالی، اولنمه‌مش ارکك ویا قیزك حالی: بکارلق اولیلکدن ایی دکلدر.

بَکام { ص. فا. [ب = ادات الصاق. کام = مرام] نائل مرام، آرزو ایتدیکنه دسترس اولان، مسعود، بختیار.

بَکتاش { ص. تق. اقران، کفو، معادل. || حاجی بکتاش طوزی = حاجی بکتاش ولی (قدس سره) تربه‌سی جوارلرنده چیقان براق وبلوری بر جنس قیا طوزی.

بَکتاشی { س. ص. حاجی بکتاش ولی‌یه منسوب طریقتده بولنان آدم، بکتاشی درویشی، باباسی = بو طریقك درویشی، شیخی: بکتاشی اوزومی = اوزومك بر نوعی. || مج. قیدسز، رند.

بَکتاشیلِك { س. بکتاشی طریقی و بو طریقته منسوبیت.

بَکجِك { س و:

بَکجِکز { س. کوچك بك؛ بکجکم. [تحبیب و تحقیر مقامنده قوللانیلیر.]

بَکجی { س. بر شیئی بکلیوب محافظه ایدن آدم، محافظه‌جی، حارس، دیدبان، قوروجی: محله بکجیسی = کیجه سوقاقلرده طولاشوب امنیت عمومیه‌یه باقان وجنازه ودوکون کبی وقوعاتده اهالینك خدمتنده بولنان آدم: کوشك، یالی. قوناق بکجیسی = بوش بولنان بویله بر دائره‌یی بکلیوب محافظه ایدن آدم: قوری بکجیسی = قوریجی: کوشك بکجیسی = یانغنی خبر ویرمك ایچون قله‌ده بکلینلر.

بَکجیلِك { س. بکجی صفت و خدمتی.

بِکر { بکارت یرینه مصدریت یعنی قیزلق معناسیله قوللانیورسه‌ق‌ده. بو لغت عربیده صفت اولوب، اصلا مصدریت معناسنه کلمدیکندن، غلطدر. ازلهٔ بکر تعبیری دخی بالطبع غلط اولوب، بکارت وازالهٔ بکارت دینمك اقتضا ایدر.

بِکر { ص. عر. بوزلمامش، ارکك کورمه‌مش (قیز)، قیز اوغلان. || فکر بکر = دها اول کیمسه طرفندن افاده اولنمامش فکر. || بکر مضمون = باخصوص شعرده بشقه بری طرفندن سویلنمامش مضمون.

بَکره { سث. عر. مقره: اوچ بکره‌لی = اوچ مصوره‌یی بردن بوکن (چیقریق).

بَکری { ص. [صباح دیمك اولان «بکره» دن یعنی صباحدن عشرته دوام ایدن.] عشرته مبتلا، ایچکی‌یه دوشکون، سرخوش.

بَکریلِك { س. عشرته ابتلا، ایچکی‌یه دوشکونلك، سرخوشلق.

بَکز { س. ۱. چهره، یوز، روی، وجه: دکیزك بکزی = روی دریا. ۲. یوز رنکی: بکز آتمق، اوچمق، بوزلمق = یوزك رنکی اوچمق، صارارمق.

بَکزاده { س. ص. ۱. بك اوغلی، پدری رئیس ویا آمر اولان. ۲. صویلی، اصیل، نجیب، کشی زاده.

بَکزاده‌لِك { س. صویلیلق، اصالت، نجابت، کشی زاده‌لك. || مج. مسرفلك، تأملسزجه حرکت، هوپه‌لق.

بَکزَتمَك { فت. ۱. بر شیئی دیکر بر شیئه مشابه و ومماثل ایتمك، تشبیه وتمثیل ایتمك: یاپیله‌جق شیئی او رنکنه بکزتملی. ۲. تقلید وتنظیر ایتمك، عینی یاپمق: فلانك رسمنی یاپوب چوق بکزتدی؛ یازیسنی بنمکه بکزتدی. ۳. یا کیلوب بر شیئی دیکر بر شیء ظن ایتمك، یا کیله‌رق ظن ایتمك: سزی فلانه بکزتدم. || بر شیئه بکزتمك = نه صورتله اولورسه تسویه ایتمك، بروجه تسویه دوشونمك.

بَکزَتمه { س. بکزتمك فعلی، تشبیه، تمثیل. =

ص. تمثیل وتنظیر صورتیله یاپلمش، تقلید.

بَكْزَدِلمَك { فج. ۱. اویدیرلمق، تشبیه وتمثیل ایدلمك: بویازی اصلنه بكزدیله‌مه‌مشدر. ۲. تقلید ایدلمك. ۳. یاكلیشلقله بشقه ظن اولنمق: آرانیلان برآدمه بكزدلدی. || برشیئه بكزدلمك = نه صورتله اولورسه تسویه اولنمق.

بَكْزَدیش { س. بكزتمك فعلی، تشبیه، تمثیل.

بَكْزَمَك { فل. برشیئه مشابه ومماثل اولمق: قورت كوپكه بكزر برحیواندر؛ بویازی مشقه هیچ بكزمیور. || برشیئه بكزمك = اولدقجه شایان قبول اولمق: بویازی بر شیئه بكزمیور؛ شمدی برشیئه بكزدی.

بَكْزَمه { س. و:

بَكْزه‌یش { س. مشابهت، شبیه ونظیر اولمه.

بَكَك { یاخود بنك. س. بك كبی لكه، پول: بكك بكك = بك كبی لكه وپوللری اولان: بكك بكك باصمه، آت.

بَكَكلَنمَك { فط. بكلكلر پیدا ایتمك، لكه‌لنمك، پول پول اولمق: كتابلر رطوبتدن بكلكلنیر.

بَكَكلی { ص. لكه‌لی، پوللی: بكلكلی باصمه، یوز.

بَكَلتدیرمَك { فت. كجیكمكله بشقه‌لرینی بكلمكه مجبور ایتمك. انتظارده قومق: عفو ایدرسكز بكلتدیردم.

بَكَلتمَك { فت. ۱. بكلمكه سوق واجبار ایتمك، انتظار ایتدیرمك: بنی چوق بكلتمیك. ۲. بكجی قومق، ترصد ایتدیرمك: چایری بكلتمك؛ قیشین كوشكی كیمه بكلتیورسكز؟

بَكَلَشمَك { فش. مشتركاً وبرلكده بكلمك: بر چوق خلق بكلشیورلردی.

بَكلِك { س. ۱. بك صفتی وعنوانی. ۲. زادكانلق، اصالت، نجابت. ۳. بربكك تحت اداره‌سنده بولنان حكومت، ایالت ممتازه، امارت، پرنسلك: بلغارستان، سیسام بكلكی.

بَكلِك { ص. حكومته ودولته عائد، میری: بكلك اراضی = اراضیٔ امیریه؛ بكلك كمی = حرب سفینه‌سی. || بكلك = بیوك وكنیش كبه.

بَكلِكجی { س. [رئیس دیوان دیمك اولان « بیتیكجی » دن غلط اولسه كركدر] دیوان همایون قلمنك رئیسی. غلط برتركیبله: بكلكجیٔ دیوان همایون دینیر.

بَكلَمَك { یا بكله‌مك. فت. فل. [اصلی « بك » اولان « پك » یعنی قوی وصاغلام لغتندن] ۱. قورومق، محافظه وصیانت ایتمك، یاننده طوروب نظارت ایلمك: چایری، اورمانی بكلمك؛ طاغلری قورقو بكلر. ۲. انتظار ایتمك، منتظر ومترصد اولمق: برینی بكلیورم؛ مسافر بكلمك. ۳. اوممق، مأمول ایتمك: بن سزدن بونی بكلمزدم.

بَكلَمه { س. ۱. قورومه. محافظه، صیانت. ۲. انتظار، ترصد. ۳. نوبت وترصد محلی.

بَكلَنلِمَك { فج. ۱. انتظار اولنمق: كونش آلتنده بكلنلمز. ۲. اوملمق، مأمول ایدلمك: او آدمدن هراییلك بكلنیلیر.

بَكلَنمَك { فج. انتظار اولنمق: بوكونكی پوسته ایله جواب بكلنیور.

بَكله‌یش { س. ۱. بكلمه، انتظار، ترصد. ۲. قورومه، محافظه، صیانت.

بَكله‌ییجی { ص. ۱. انتظار ایدن، منتظر. ۲. محافظه وصیانت ایدن، محافظه‌جی، محافظ.

بَكلی { یاخود بكلو. ص. ۱. تننده وعلی الخصوص یوزنده طبیعی بركوچك لكه‌سی اولان، خالدار. ۲. لكه‌لی (اوزوم و سائره).

بَكَندی { س. بكنمه. || خنكار بكندی = ۱. بر نوع صاری چیچك، كه ماویسنه بك بكندی دینیر. ۲. قیزارتمه ویا تنجره كبابی ایله یاپیلور برنوع باطلیجان یمكی.

بَكَندیرمَك { فت. ۱. برینه بكنه‌جكی بر شیٔ كوسترمك ویا بر چوق شیئلرك ایچنده برینی انتخاب ایتدیرمك: او آدمه اثواب بكندیرمك نه‌قدر زور؛ سورینك ایچنده قویون بكندیرمك. ۲. قبول وتقدیر واستحسان ایتدیرمك، مقبوله كچه‌جك بر

ایش یاپمق : یازیمی بکندیره‌مدم: خدمتجی افندیسنه ایشنی بکندیرمکه چالیشملیدر.

بَگَنِلمَك { فج. ۱. قبول و استحسان اولنمق، مقبوله کچمك : یازیسی بگنلدی: سسی بکنلدی. ۲. سچلمك، انتخاب اولنمق، ترجیح ایدلمك: بر سورینك ایچنده آنجق اوچ درت قویون بکنلدی: ایکیسندن خانغیسی بکنلدی؟

بَگَنمَزلِك { س. [وغلا: بگنمه‌مزلك] ۱. تقدیر واستحسان ایتمه‌مه، خوشلانمامه: بن یمك حقنده بکنمزلك ایتم. ۲. عدم تنزل، صایمامه، کیمسه‌یی بکنمه‌یش.

بَگَنمَك { فت. ۱. ایی بولمق، قبول و تقدیر و استحسان ایتمك. پسند ایلمك: بو چیچکك قوقوسنی بکنمدم: یازیسنی چوق بکندیلر. ۲. سچمك، انتخاب ایتمك، خوشه کیدنی آیروب آلمق : سوری‌یه کیرك‌ده ایستدیککز قدر قویون بگنك: بر مغازه‌ده چوراب بکنیوردی. ۳. تنزل ایتمك. صایمق : آدم بکنمیور: کیمسه‌یی بکنمز. کندینی بگنمش = خود پسند، مغرور.

بَگَنمه { س. و:

بَگَنیش { س. ۱. تقدیر، قبول. استحسان، پسند. ۲. سچمه، انتخاب، اختیار، ترجیح.

بُکم { ص. ج. عر. فد : ابکم. با : ابکم.

بَل { س. نق. ظاهرلك، آشکارلق، بداهت. [بزجه بو کون متروك ایسه ده، بللی، بلیرمك، بللهمك کبی مشتقاتی مستعمل بر کلمهٔ اساسیه‌در.]

بَل { س. [اصلی : بیل] ۱. بدنك اورته‌سی، قوشاق باغلانان یری، کوکس ایله قارنك آره‌سی، خصر، میان : بله باغلامق؛ اینجه بل؛ بلم آغریور. ۲. انسان و حیوانده قارنك آرقه‌سی. صاغری ایله اوموزلر آره‌سنده‌کی محلی، صلب : بلی بوکلمش: بو آتك بلی دوشوکجه. ۳. یوکسك طاغك ایکی ذروه‌سی آره‌سنده‌کی مقوس قسمی ویا آلچاقجه اولان کچید وبوغازی. طاغ بلی وبیلان دخی دینلیر. || بل آغریسی = وجع قطنی. || بل باغلامق = عزم قوی وحصر مساعی ایتمك : خدمتکزه بل باغلادم. || بل بوکلمك = اختیار لقدن قنبورلاشمق. || بل بوکمك = چوق یورمق. یا فتوره دوشورمك : بوغائله بلنی بوکدی. || بل صوئوقلغی = سیلان مخاطی. || بل کمیکی = عمود فقاری. || بل ویرمك = اکلمك. مقوس اولمق.

بَل { س. [اصلی : بیل] آیاقله باصه‌رق یره باتیرمغله طویراغی قازمقده مستعمل باغچوان و باغچی آلتی. انواعی واردر: آرناؤد، ساقز، بوستان بلی، کورك بل.

بَلاء { سذ. عر. [جمعی قوللانلمیوب، « بلایا » ایسه « بلیه » نك جمعیدر.] ۱. غم، کدر، اندوه، تاسه. ۲. آفت. ۳. آدمك نه‌یاپه‌جغنی بیلمدیکی آغر وصیقند. بلی ایش ویا شخص. ٤. آغرلق، ثقلت، صیقندی، مشکلات. ٥. جزا، مجازات، استحقاق اولنان عقوبت : بلاسنی بولدی. || بلایه اوغرامق = ایستمیه‌رك بریله منازعه‌یه کیریشوب باشنه صیقندی جلب ایتمك: بلایه اوغراتمق = مخاطره‌لی و غائله‌لی بر ایشه صوقمق. || باش بلاسی = دفعی مشکل غائله، مزعج آدم.

بِلا { د. عر. [ب = حرف جر. لا = حرف نفی] ادات سلب، سز، سزین، بی، بغیر : بلاسبب = سببسز؛ بلا تأخیر = کری‌یه براقمقسزین. درحال: بلا فاصله = آرالقسز، آرالق ویرمکسزین؛ بلا مدت = مدتی معین اولمیه‌رق [بونك صحیحی بلا مدة ایسه‌ده، بلا مدت صورتنده استعمال اولنیور. امثالی ده بویله‌در.]

بُلابان { س. با : بالابان.

بِلاد { سذ. ج. عر. فد : بلد. با : بلد.

بَلادَت { سث. عر. حماقت، قالین قفالیلق.

بَلازَده { ص. فا. [عر. بلا = مصیبت. فا. زده = اورلمش] مصیبته دوچار، آفت زده.

بِلازیك { س. با : بیلزیك.

بِلاغ { سذ. عر. یتیشدیرمه، ایصال. ن.

بَلاغَت | سث. عر. د. مرامك حسن صورتله ودوز. كون ومصنع سوزلرله افادەسی. فصاحت دخی بلاغتك شرائطندن اولمغله، هر كلام فصیح بلیغ دكلەدە، هر كلام بلیغك فصیح اولمسی شرطدر.

بَلاكَش | ص. فا. [عر. بلا = محنت. فا. كشیدن = چكمك] محنت و مشقت چكن، محنتكش.

بَلالی | ص. ۱. مشكلات واذیت و صیقندی یی موجب. مشكل: بلالی بر ایشدر. ۲. بر آشفتەیه جبراً وتهدیدله كندینی دوست طوتدیران حشاری آدم: بر بلالیسی واردر.

بَلاهَت | سث. عر. ابلهلك، حماقت، بونلك.

بَلایاء | سث. جم. عر. فد: بلیه. با: بلیه.

بَل بَل | ح. حیرتله. شاشقین شاشقین: بل بل باقمق.

بُلبُل | س. [تركجه و فارسیده مشتركدر] نیسان ومایسده اركك كوزل بر سسله اوتن معروف قوش، عندلیب، هزار: بلبل اوتیور؛ بلبل كبی خوش الحان ایله ترنم ایدیور. [كویا كله تعشقیله و دیكندن جفا كورمسیله اسكی شعرامزه سرمایه اولمش ایسەدە، بلبل كلدن دكل اصل دیكندن ودیكنلی چالیلقلردن خوشلانیر.] || بو. قلیجه بلبل = بلبله بكزر كوچك بر قوش. || چشم بلبل = رنكلی وتحریرلی شیشه.

بُلبُلیه | مركب بالیغنه وآختاپوده بكزر برحیوان بحری.

بَلجیقه | سخ. [فر. Belgique. بلجیقا یازماملی] م. آوروپای غربیده الیوم مستقل كوچك بردولت تشكیل ایدن معمور ومدنی برمملكت.

بَلجیقەلی | س. ص. بلجیقه اهالیسندن اولان.

بَلَد | سذ. عر. جم: بلدان، بلاد. ۱. یر، مملكت. خطه. ۲. قصبه. شهر: بلدامین (البلدالامین) = مكهٔ مكرمه. || شیخ البلد = طرابلس غربده سابقا بلدیه رئیسی.

بُلدان | سذ. جم. عر. فد: بلد. با: بلد.

بَلده | سث. عر. قصبه. شهر. مدینه: بلدهٔ طیبه = مدینهٔ منوره.

بَلَدی | ص. عر. ث: بلدیه. [«بلد» دن سمنه] ۱. شهر وقصبەیه منسوب ومتعلق. ۲. شهر وقصبه اهالیسندن اولان، شهری. بدوی ویا كویلی اولمیان. ۳. یرلی، محلی: مرض بلدی. ٤. بلدیه ادارەسنه منسوب ومتعلق: مجلس بلدی، نظامات بلدیه.

بَلَدی | س. [لغت آنفهٔ عربیەدن مأخوذ] یرلی قماش، چیت بزی.

بِلدیر | بلدیرجین. با: بیلدیر وسائره.

بَلدیّه | سث. عر. برشهر ویا قصبەنك سوقاقلریله سائر امور عمومیەسنه وتنظیفات وسائر احتیاجاتنه باقان اداره: بلدیه نظاماتی، بلدیه رئیسی، مجلس بلدیه، بلدیه دائرەسی.

بِلرتمَك | فت. ۱. ظاهر وعیان ایتمك، آچوب كوسترمك. ۲. (كوزلری) چوق آچوب حیرت ویا حدتله باقمق: كوز بلرتمك.

بِلرمَك | فل. [ظاهر وآچیق دیمك اولان «بل»دن] ۱. ظاهر وآشكار اولمق، میدانه چیقمق. ۲. (كوزلر) حدت ویا حیرتله چوق آچیلوب باقمق.

بَلسان | سذ. عر. پلسنك آغاجی.

بَلسَم | سذ. عر. كیم. پلسنك یاغی.

بَلسمی | ص. عر. ث: بلسمیه. كیم. پلسنك یاغنه منسوب ومتعلق ویا اونكله مركب. || نبا. فصیلهٔ بلسمیه = پلسنك آغاجی نوعندن اشجار.

بَلَش | ص. ح. [عر. «بلاشی» دن غلط] اجرتسز، مجاناً، بادهوا. جابا: بونی بلش آلدم: بلش آت قصورلی اولور.

بِلُطفِه | ح. [ب = حرف جر. لطف = كرم. ه = اونك] حق تعالانك لطف وكرمیله: بلطفه تعالی بر چوجغم دنیایه كلدی.

بَلع | سذ. عر. ۱. یوتمه: بع ایتدی = یوتدی. ۲. ممك، جذب ومص ایتمك: طوپراق صویی بلع ایتدی.

بَلعوم | سذ. عر. نث. غیرتلاق.

بُلغا | سذ. جم. عر. فد: بلیغ. با: بلیغ.

بُلغار { یاخود بولغار ـ. اساساً اورال طاغلری جهتنده ساکن اقوام تاتاریه‌دن ایکن بعده روم ایلی جهتنه کلوب اسلاولاشمش برقوم معروف: بلغارلر، بلغار قومی، بلغار لسانی.

بُلغارجه { یاخود بولغارجه. ص. بلغارلساننده‌واونلرك طرزواصولنده اولان: بلغارجه کتاب، خوره. = ح. بلغار لساننده ویا بلغارلره مخصوص طرزواصولده: بلغارجه‌سویلمك؛ بلغارجه خوره تپمك. = ـ. بلغارلرك سویلدکلری لسان: بلغارجه جنوبی اسلاولسانلرندن معدود در.

بُلغارستان { سخ. ج. اکثریت اوزره بلغارلرله مسکون اولان یر، که روم ایلینك شرق جهتنده طونه مجراسیله بالقان سلسلهٔ جبالی آره‌سنده اولوب، دولت عثمانیه‌یه تابع بر امارتدر.

بلغم { سذ. عر. [یو. Φλέγμα] اخلاط اربعه‌نك بری، بالغام.

بلغمی { ص. عر. ث: بلغمیه. ۱. ط. اخلاط اربعه‌دن بلغمه منسوب ومتعلق: مزاج بلغمی. ۲. بالغام رنکنده، کهربا کبی طالغه‌لی طاش.

بُلغور { ـ. با: بولغور.

بَلَك { ـ. اوزرندن یول کچن تپه.

بِلَك { بلکی، بلکج. با: بیلك وسائره.

بَلکه { و:

بَلکیم { ح. [عر. بل. فا. که و تر. کیم] احتمال، محتمل، اوله بیلیر، اوملیر: بلکه بواقشام کلیر؛ یارینه قدر بلکیم یاغمور یاغار. = حر. اولی بالطریق، حتی: اونی یالکز سائر احبا-سنه دکل بلکه اقرباسنه‌ده ترجیح ایدر؛ قوت ایله دکل بلکه علم ایله غلبه‌چالنور. [لسان عوامده غلط اوله‌رق « بلکه‌لکم » ده دیرلر.]

بَللَتمَك { فت. ۱. بیلدیرمك، او-کرتمك، ذهننه قومق: چوجغه الفبایی بللتمك. ۲. آشکار وبللی ایتمك، میدانه چیقارمق: قلبنده‌کینی بللتمیور.

بَللَتمَك { فت. بل ایله قازدیرمق: باغی بللتدیکزمی؟

بَللَمَك { یاخود بللەمك. فت. [ظاهر دیمك اولان « بل » دن] ۱. اوکرنمك، ذهنه قومق، ضبط وحفظ ایتمك: درسی بللدیکزمی؟ ۲. ظن ایتمك، برذهابده بولنمق: بن اویله بللشدم.

بَللَمَك { یاخود بللەمك. فت. [معروف باغچوان آلتنك اسمی اولان « بل » دن] بل ایله ایشلمك، قازمق: باغی بللمك اقتضا ایدر.

بَللَمه { ـ. آتك بلنی اورتمك اوزره اکرك آلتنه قونیلان فانیله.

بَللَمه { ـ. اوکرنمه، ضبط وحفظ.

بَللَنمَك { فج. اوکرنلمك، ضبط و حفظ اولنمق: بودرس قولای بللنمیور.

بَللَنمَك { فج. بل ایله ایشلنمك، قازلمق: قوراقلقدن باغلر بللنه‌میور.

بَللو { بللوسز. با: بللی، بللیسز.

بِللور { ـ. [عر. « بلور » دن اوده یو. Βέρυλλος دن] نجف طاشی کبی شفاف وپارلاق طاش وبوکا تقلیداً یاپیلان خاص جام، الماستراش.

بَللەمَك { بللەمه با: بللمك، بللمه.

بَللەیش { ـ. اوکرنمه، ذهنه قومه، ضبط وحفظ ایتمه.

بَللی { ص. ظاهر، آشکار، عیان، میدانده اولان، بدیهی: بویله اوله‌جغی بللی ایدی؛ ذکا-وتی آلتنك وسعتندن بللیدر. || بللی ایتمك = اظهار ایلمك، کوسترمك: خصومتنی بللی ایتمیور. || بللی باشلی = معروف، معتبر. || بسبللی = پك آشکار.

بَللی { ص. شویله ویا بویله بل ومیا-نی اولان: اینجه بللی.

بَللیسز { ص. ۱. معلوم اولمیان، مجهول، غیر معین: کیدوب کیتمیه‌جکی بللیسزدر. ۲. فرق اولنه‌ماز، غیر مشهود، نابدید: بابلك خرابه‌لری بللیسز اولمشدر.

بِلمك { با: بیلمك.

بُلَند { ص. فا. یوکسك، رفیع، عالی: بلند آواز ایله = یوکسك سسله؛ بلند پایه =

مرتبه‌سی عالی: بلند همت = عالی همت.

بُلوت { یاخود بلوط. با: بولوت.

بِلّور { سذ. عر. ج: بلورات. بللور. با: بللور.

بَلورسِز { ص. ۱. بللی اولمیان، فرق اولنماز، بللیسز. ۲. ایی فرق اولنماز = ظاهر وعیان اولمیان، شبهه‌لی، مشکوك.

بِلّوری { ص. عر. ث: بلوریه. بللوردن ویا بللوره متعلق: اجسام بلوریه.

بَلوط { سذ. عر. ۱. میشه آغاجی. ۲. پلاموط.

بَلوطِیّه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ بلوطیه = میشه آغاجنه مشابه نباتات.

بُلوغ { سذ. عر. ارکك چوجغك ارکك ا لمسی، ارککلك سننه ایرمسی: بلوغه، سن بلوغه ایرمك.

بُلوك { س. با: بولوك.

بَلی { د. اوت، های های. [فارسیدن مأخوذ اولوب شرق جهتلرنده قوللانیلیر.]

بَلید { ص. عر. [«بلادت» دن صش.] عقلسز، احمق، بوك.

بَلیغ { ص. عر. [«بلاغت» دن صش.] ۱. حد کفایه‌ده اولان، چوق. وافر: حسن ظن بلیغ. ۲. بلاغتله یعنی دوزکون ومصنع عباره ایله افادهٔ مرام ایدن: شاعر بلیغ. ۳. بلاغتله افاده اولنان، دوزکون ومصنع: کلام بلیغ، مکتوب بلیغ.

بَلیك { یاخود بلین ص. [آچیق دیمك اولان «بل» دن] کوزلرینی آچوب باقه قالمش، شاشقین، متحیر.

بَلیکلَمَك { یاخود بلینلمك فل. ۱. کوزلری آچوب شاشقین شاشقین باقمق، شاشه قالمق. ۲. اویقودن صیچرایه‌رق قالقوب اطرافه شاشقین شاشقین باقمق.

بَلِیّه { سث. عر. ج: بلیات. بلا، مصیبت، مشکلات.

بَم { د. باء مفتوحه ایله باشلار بعض صفتلره ادخال اولنه‌رق مبالغه بیان ایدر: بم بیاض.

بِمَعناه { ینه اومعنایه مآلیله مستعمل ترکیب عربیدر.

بَن { ض. [ضمیر شخصینك مفرد متکلمیدر] انا. من. مضاف الیهی: بنم، مفعول الیهی: بکا. مفعول بهی: بنی؛ بندن. بنسز، بنجه. ظرافت ایچون بو ضمیرك یرینه: بنده‌کز، قولکز، ثناکارکز، مخلصکز، داعیکز تعبیرلری‌ده قوللانیلیر. || سنلی بنلی = تکلیفسز، لاابالیانه: سنلی بنلی کورشمك = بریله اثنای مصاحبه‌ده سن، بن دینله‌جك قدر تکلیفسز بولنمق.

بِن { سذ. عر. [«ابن» دن مخفف] اوغل. ولد، زاده: حسین بن علی.

بُن { س. فا. ۱. دیپ، تمل. ۲. آلت طرف، آشاغی، قیچ: بی‌سروبن = باشسز، قیچسز. ۳. کوك، کوتوك. ٤. آغاج: کلبن = کل آغاجی. || بی‌سروبن = باشی صوکی بللیسز: بی‌سروبن لافلر سویلمك = مناسبتسز سوز سویلمك.

بِناء { سذ. عر. ج: ابنیه ۱. یاپی یاپمه. تأسیس: بر بیوك مکتب ا ایتدی. ۲. طیامه، اسناد، بردعوی ویا مسئله‌یی بر شیئك اوزرینه قوندیرمه: بودعوایی نه‌یه بنا ایدیورسکز؟ [بوایکی معناده مصدریتی محافظه ایدر.] ۳. یاپی. معمارلق اثری اوله‌رق دیوارجی ودولکر معرفتیله وجوده کلمش مسکن وسائره، هرنوع اثر معماری: کوزل بر بنادر: کارکیر، اخشاب بنا: ابنیهٔ عالیه: ابنیهٔ امیریه. ٤. ر. فعلك معنا جهتنجه تنوعی، متعدی یا لازم یاخود مطاوعت وسائره اولمسی. ٥. مج. سفائنك اخشاب قسمی. تکنه‌سی؛ بنا امینی = سفائن تکنه‌لرینك انشاآتنه نظارت ایدن مأمور. || بنابرین = بونك اوزرینه، بناء علیه.

بَنّاء { سذ. عر. [«بناء» دن سمب.] یاپی یاپمق صنعتیله کچینن آدم، معمار، قلفه. ز.

بِناءً { ح. عر. طیانه‌رق، استناد ایده‌رك، مبنی ومستند اوله‌رق: بوسببه بناءً = بوسببه مبنی اوله‌رق، بوسببدن طولایی؛ بناءً علیه، بناءً علی ذلك = بونك اوزرینه، بوندن طولایی.

بَنات { سث. ج. عر. فد: بنت. با: بنت.

بَنادِر { سذ. ج. عر. فد: بندر. با: بندر.

بِناگوش { س. فا. قولاغك آشاغی صارقان یومشاق قسمی که کوپه آصیلان یردر، قولاق توزی. عر.

بَنام (ص. فا. [ب = ادات الصاق. نام = آد] ١. آدلی، مسمی. رستم نامیله بنام برآدم. ٢. مشهور، شهیر، نامدار: شاعر بنام.

بَنان (سذ. عر. پارمق، پارمق اوجی: مشار بالبنان = پارمقله کوستریلیر. مشهور. ممتاز.

بِنت (سذ. عر. جم: بنات. قیز. کریمه، دختر: زینب بنت علی. بنت عنب، بنت العنب = شراب. خمر. ه. بنات نعش = دب اکبر جمله‌ء کوکبیه‌سنده بولنان یدی نجم ثابت.

بَنج (سذ. عر. [فا. « بنگ » دن معرب] باك اوتی و تخمی دینلن برنبات طبی که منوم وکوز ببکنی آچمق خاصه‌سنی حائزدر.

بَند (س. فا. ١. باغلامه، ربط. قید: بند ایتمك = باغلامق. ٢. کندی حکمی آلتنه آلمه، آیریله‌میه‌جق وهرخصوصده تابع اوله‌جق صورتده جلب ایتمه: کندینه بند ایتمك. [بوایکی معناده مصدریت افاده‌ایدر.] ٣. باغ، رابطه، قید: بند آهنین. ٤. بوغوم. مفصل. بوغماق: قامشك بندلری. ٥. قانون وقواعد کتابلرنده رقم تحتنده ویا رقمسز فقره. ماده: ایکنجی فصلك بشنجی بندی. ٦. یوکسکدن صویی آقیتمق ایچون پاپیلان کمرلی ویا دوز صو یولی یاخود صویی بریکدیرمك ایچون پاپیلان سد. ٧. غزته وامثالی اوراقه درج اولنان مقاله، بحث: بند مخصوص: بند یازمق. ٨. د. مختلف القوافی بر قاچ قسمدن مرکب بر منظومه‌نك هرقسمی نهایتنده عیناً تکرار ویا همقافیه اوله‌رق ایراد اولنان بیت که برنجی تقدیرده منظومه‌یه « ترجیع بند » وایکنجی تقدیرده « ترکیب بند » دیرلر. = ص. ١. باغلایان، ربط وقید ایدن [بومعنا ایله صتر. تشکیلنه کیرر:] دیوبند = دیولری باغلایان؛ پایبند = آیاق باغلایان، بوقاغی. ٢. باغلانمش، باغلی مربوط، مقید. [کذا صتر. تشکیلنه کیرر:] زنجیر بند = زنجیرله باغلی.

بَندَر (س. فا. عر. جم: بنادر. تجارتکاه اسکله: ازمیر بیوك بر بندردر.

بَندَرَك (س. فا. [لغت آنفه‌نك مصغریدر.] ١. کوچك اسکله. ٢. بوغاز ولیمان آغزلرنده یاپیلان کوچك قلعه [« مندرك » لغتی بونك غلطیدر. با: مندرك.]

بَندَرگاه (وبندرگه. س. تجارتکاه اسکله. [« کاه » و « که » علاوه‌سی زائددر.]

بَندَگان (س. فا. جم. فد: بنده. با: بنده. [بنده‌کان یازمق خطادر.]

بَندَگی (س. فا. بنده‌لك، قوللق، عبودیت. [بنده‌کی یازماملی.]

بَنده (س. فا. جم: بندگان. [« بستن » فعلندن سم.] ١. باغلی. طوتساق. اسیر. ٢. کوله، قول، عبد: بندهٔ درم خریده = آقچه ایله صاتین آلنمش کوله؛ بندهٔ دیرینه = اسکی قول. ٣. منتسب. منسوب، مخلص. تابع: او فلانك بنده‌سیدر. [بنده خانه‌م = قولکزك اوی. اوم.] بنده‌زاده‌م = قولکزك اوغلی، اوغلم. [بنده‌کز. بنده‌لری = قولکز. چاکرلری. بن: برادر بنده‌کز. جم. بندگان = طوغریدن طوغری‌یه خدمت شاهانه‌ده بولنانلر.

بَنده‌پَرور (ص. فا. [بنده = قول. پروریدن = بسلمك] منسوبینی قایروب تفیض ورفاهلرینه چالیشان، منعم.

بَنده‌پَرورانه (ص. فا. منسوبینی قایران افندی‌یه منسوب ویا شایسته اولان: الطاف بنده پرورانه‌لری.

بَنده‌پَروری (س. فا. بنده پرورلك، کندی منسوبینی قایرمه.

بَنده‌لِك (س. قوللق، کوله‌لك. عبودیت.

بَنده‌نواز (ص. فا. [بنده = قول. نواختن = اوخشامق] کندی منسوبینی اوخشایوب تلطیف وتسریر ایدن.

بِنصِر (سذ. عر. اورته پارمقله سرچه پارمغی آره‌سنده‌کی پارمق، آدسز پارمق. یوزوك پارمغی.

بِنغلداق (س. یکی طوغمش چوجغك قفاسنك یومشاق اولان اوست طرفی که تپه‌سیله آلنی آره‌سنده‌در. یافوخ.

بِنغلدامَق (فل. خفیف صورتده اوینایوب دیتره‌مك.

بَنَفسَج { سذ. عر. | « بنفشه » دن معرب | منكشه. بنفشه.

بَنَفشه { سـ. فا. منكشه دينلن كوزل رايحه‌لى كوچك چيچك.

بَنگ { سـ. فا. عر. بنج وتر. بان دينلن نبات وتخمى كه آفيون كبى اويوشديران مكيفاتدندر.

بَنَك { بنكلى، بنكلنمك. با: بكك وسائره.

بَنگى { ص. بنك تريا كيسى.

بَنگيلِك { سـ. تريا كيلرك يوتدقلرى بنك معجونى.

بَنلِك { سـ. كندى نفسنه چوق اهميت ويرنك حالى، انانيت، غرور، كبر.

بَنِم { ض. | ضمير شخصينك مفرد متكلمى اولان « بن » لفظنك مضاف اليهيدر | تمليك ومنسوبيت بيان ايدر: بنم اوم، بنم ايشم، بنم اوغلم، بنم كيتمم.

بَنِمسه مَك { فت. تصرف وتملك ايتمك، برشىء حقنده فضولاً بنمدر ادعاسنده بولنمق: بندن آلديغى كتابى بنمسه‌دى: هركسك اشعارينى بنمسه‌يور.

بِنمَك { بنديرمك وسائره. با: بينمك وسائره.

بَنِمكى { ض. تمليك بيان ايدر ضميرك مفرد متكلميدر: بنمكى، بنمكينك، بنمكينه، بنمكينى، بنمكيلر الخ: سزك آتكز اييدر اما بنمكى ضعيفدر.

بُنُوَّت { سث. عر. [« ابن » دن] اوغللق، اولادلق.

بَنى { ض. ضمير شخصينك مفرد متكلمى اولان « بن » ضميرينك مفعول بهيدر: بنى كوردى: بنى بيليرميسكز؟

بَنى { سذ. جم. عر. | « ابن » لغتنك جمع مذكر سالمى اولان « بنون » لفظنك حالت جرى اولوب. لسانمزده دائما مضاف قوللانلمغله، تثنيه نونى ساقط اولور. بعض قبائل و خاندانلر اساميسنده بولنور: | بنى اسرائيل = اسرائيل اوغللرى: بنى اميه = امويلر.

بُنياد { سـ. فا. تمل. اساس.

بُنيان { سذ. عر. يابى، بنا.

بُنيه { سث. عر. وجود بناسى، ذى روح بدننك حال طبيعيسى و صورت تشكلى: بنيه‌سى صاغلامدر: قوى البنيه = بنيه‌سى قوتلى: ضعيف البنيه = بنيه‌سى ضعيف.

بو { ش. قريبه اشارت ايچوندر، بعيد ايچون اولان « او » مقابلى، هذا، اين: بو آدم، بو طاغ، بو ايش، بو كتابلر. بو، بونك، بوكا، بونى: بونلر، بونلرك، بونلره، بونلرى؛ بونده، بوندن، بونكله، بونكچون. || شوبو = اوته برى، اوته‌كى بريكى: شوندن بوندن = اوته‌دن بريدن، هر شيئدن. || بونه = بونصل ايش؟

بو { سذ. عر. [« ابو » دن مخفف اولوب بعض كنيه‌لرده بولنور.] پدر، آتا، بابا: بو على سينا = ابو على بن سينا: بو العجب = عجيب، غريب: بو الهوس = هوسه تابع؛ بو الفضول = فضولى، بوش.

بو { ياخود بوى. سـ. فا. قوقو، رايحه: عنبربو = عنبر كبى قوقان: خوشبو = كوزل رايحه‌لى. || مج. اميد: بوى وفا = وفادارلق اميدى.

بَوا { سذ. عر. جوزبوا = كوچك هندستان جوزى.

بَوّاب { سذ. عر. قپوده بكلين آدم، قپوجى. | باشليجه مكتب قپوجيلرينه دينير. — فارسى قاعده‌سنجه جمعى « بوابان » دخى قوللانيلير. |

بَوّابلق { سـ. قپوجيلق: فلان مكتبك بوابلغى منحلدر.

بَوادى { سث. جم. عر. فد: باديه. با: باديه.

بَوار { سذ. عر. هلاك. محو اولمه. || دار البوار = جهنم.

بَواقى { سذ. جم. عر. فد: باقى. يالكز شو تعبيرده مستعملدر: وقس عليه البواقى = قالانلرى‌ده بوكا قياس ايت.

بَوّال { ص. عر. [« بول » دن سمب.] چوق ايشه‌ين.

بوبَر { سـ. [هندجه‌دن مأخوذ] هنددن واو جهتده‌كى آطه‌لردن كلن ياقيجى برحبه‌كه توزى يمكه قونور، فلفل. قره‌بوبر دخى دينلير. اصل تركجه‌سى اصى اوت. || قرمزى بوبر = آرناؤد بوبرى؛ يشيل بوبر = بونك تازه‌سى. || طوز بوبر = بهارات؛ ومج. لذت.

بوبُردَك { ياخود بوگوردك. سـ. برجنس بلبل.

بوبَرَك { سـ. [صحيحى بوگرك.] با: بوگرك.

بوبرلمك { فت. بوبر صاچمق. || مج. یاقمق.

بوبرلی { ص. بوبر صاچلمش: بو کولباصدی چوق بوبرلی. || مج. چوق بهالی.

بوبریه { س. اکلیل جبل دینلان برجنس نبات.

بوت { س. ١. باجاغك یوقاریسی، قالین طرفی، فخذ، ران: برقویون بودی: کدی نه بودی نه؟ بوت کبابی. ٢. یاغسز لوپ ات: بوت کبابی. || قادین بودی = قیمه ویمورطه ایله یاپیلان بر نوع یمك. کوکرجین بودی دخی دینیر.

بوتلق { س. زرهك بوده واویلغه کلن قسمی.

بوته { س. فا. قویومجی قالیبی.

بوتین { س. با: بوتین.

بوجا { یاخود بوجی. س. دویرمه. دوندیرمه. آقتارمه. نقل: بوجا ایتمك = بردن چویروب آقتارمق.

بوجاق { س. کوشه. زاویه، گنج: بربوجاغه طیقلمق. || اوجی بوجاغی یوق = پك واسع. || بوجاق بوجاق = هرطرف. || کوشه بوجاق = هرطرف.

بوجرغاد { س. ارغادلرك آغر شیئلری قالدیرمق ایچون مانیوله ایله دوندیردکلری برآلت. || کمی بوجرغادی = طائفه‌لرك دمیر آلدقلری بویله برآلت.

بوجك { س. کوچك حیوان. حشرات انواعی، هامه: [فر. Insecte] || آتش بوجکی = قیچنده‌کی فوسفوری آرالق آرالق پارلادان معروف سینکك که مایسده ظهور ایدر، شبتاب. || آغستوس بوجکی = اوراق قوشی. جرجر. || اکین بوجکی = اکینه مسلط اولان بر جنس بیت. || اوزون بوجك = ییلان. || ایپك بوجکی = ایپك یاپان معروف بوجك. دود القز. || بوق بوجکی = خنفسا. تسبیح بوجکی = قنفشه. || حمام بوجکی = حماملرده بولنان بر جنس ایریجه بوجك، قاکر. || خانم بوجکی = قره‌لی قرمزیلی اوچار کوزل بر کوچك بوجك. || خرسزلرك بوجکی = خرسزلری تحری ایدن. || سوموکلی بوجك = سالیا نغوزك قبوقسزی. || قودوز بوجکی = ذروح [غا: قوندوز.] || مایس بوجکی = کللری بوزان کوچك بر یشیل ومجلا بوجك. || بوجك قبوغی = یشیل ایله ماوی آره‌سنده کوزل وپارلاق بر رنك.

بوجکلنمك { فل. (اکین، ذخیره وسائره) بوجك پیدا ایتمك. بوجکلردن استیلا اولنه‌رق بوزلمق. بیتلنمك.

بوجکلی { ص. بوجکی اولان. بوجکلر پیدا ایده‌رك بوزلمش اولان (ذخیره وسائره).

بوجور { ص. بودور. اوفق نفك.

بوجوق { س. [بلغارجه‌دن] ولادت عیسی (عم) بورطیسی: بوجوق قیریمی = اوزمانکی ات کسیمی.

بوجه { س. و:

بوجی { س. با: بوجا.

بوچوق { یاخود بوچق. با: بچوق.

بوخو { س. با: بوهو.

بود { س. فا. واراق. وجود. ن.

بوداتمق { فت. ١. آغاجلرك ویا آصمه وباغك بوداقلریی کسدیرمك. ٢. کسدیرمك، قیصالتمق.

بوداجق { س. [اصلی: بوداقجق] کوچك بوداق.

بوداق { س. [اصلی: بوغداق] ١. اینجه وکوچك دال، غصن، شاخ. ٢. آغاجده و تخته‌ده بوداق اثری. کوزی، عقده. || بوداق اوزی = تازه سورکون. || دیش بوداق = بر جنس اورمان آغاجی، لسان العصافیر. || کوزینی بوداقدن اسیرکه‌مه‌مك = هرشیئه قارشی قوشمق.

بوداقسز { ص. ١. بوداقلری اولمیان (آغاج). ٢. بوداق یرلری وعقده‌لری اولمیان دوز (تخته وکراسته).

بوداقلانمق { فط. ١. بوداقلر سورمك، فروع واغصان پیدا ایتمك، داللانمق: آغاج بوداقلاندی. ٢. چتاللاشوب مشکل اولمق، پوروزلنمك: ایش بوداقلاندی.

بوداقلی { ص. ١. دال وبوداغی اولان (آغاج). ٢. بوداق یرلری وعقده‌لری او-

لان (تخته وکراسته). ۳. تفرعات ومشکلاتی چوق اولان: داللی بوداقلی بر ایش.

بودالا { بودالالق وسائره. با: بودلا وسائره.

بودامَق { فد. (اصلی: بوغدا- مق) (آغاج وباغك) فضله بوداقلرنی کسمك ویا بودا- قلرنی قیصالتمق: آغاج. باغ بودامق. || مج. آصمه بودامق= بوش لقردی سویلمك.

بودانتی { سـ. بودایجینك کسدیکی آغاج وباغ بوداقلری، کسلش بوداقلر مجموعی.

بودانمَق { فـ. بوداقلری کسلمك: بو باغ دها بودانمامش. = فل. بر ایشه اعتنا ایله صارلمق، اهمیتله کیرشمك.

بودایجی { سـ. آغاج وباغلرك بوداقلرنی کسمك صنعتیله کچینن آدم.

بودجه { سـ. (فر. Budget) بر سنه‌لك واردات ومصا- رفك موازنه‌سی: فرانسه‌نك ۱۹۰۰ سنه‌سی بودجه‌سی: بودجه آچیغی= واردانك مصارفه تقابل ایده مه‌مسئله قارشیلقسز قالان مصارف مقداری؛ بودجه آچیغنی قپامق= بو آچیغه قار- شیلق بولمق.

بودروم { سـ. (یو. Budrum) بر آلتنده کمرلی بوك مخزن، که کیلار ویا زندان کبی قوللانیلیر.

بودُلا { صـ. (عر. « بدیل » ك جمعی اولان « بدلاء » دن که « ابدال » ك مرادفیدر) عقلسز، احمق، بوك، ابله. پاره بدلاسی= پاره‌دن بشقه برشی دوشونمین.

بودُلاجه { صـ. ۱. احمقجه، ابلهانه: بدلاجه بر حرکتده بولندی. ۲. آز احمق، آحمقه بکزر، پك عقللی اولمیان: بدلاجه بر آدمدر. = حـ. احمق واری، احمقلغله، ابلهانه: بدلاجه حرکت ایدیور.

بودُلاق { سـ. احمقلق، حماقت، بلاهت: اونك بودلا- لغی آشکاردر. بر بودلاق ایتمه‌ی.

بودور { صـ. پك قیصه بویلی، بویسز، آلچق وقالینجه بویلی: بودور آدم. بودور آغاج.

بودورلق { سـ. قیصه بویلیلق. بو- یسزلق. آلچاقلق.

بودوصلامه { سـ. مج. کمینك ایکی باشنده کی اوموزلق دیرکلر که اوکورغه بونلره ربط اولنور: باش بودوصلامه‌سی، قیچ بودوصلا- مه‌سی. || بودوصلامه دمیری= قایغك آلتنده باشدن قیچه قدر اوزانان دمیر لامه.

بور { سـ. (اصلی ضمهٔ مقیوضه ایله عربیدر) ۱. ایشلمکه غیر صالح و غیر مستوی یر، شوره‌زار، چوراق یر. ۲. بو- لانیق صویك قابده براقدیغی باس: بور (وغلطی بورا) باغلا- مق، بورجه قوقمق.

بور { سـ. (فر. Bore) کیم. اجسام بسیطه‌دن بر جسم معدنی.

بورا { سـ. (یو. Βορέας = شمال روزکاری، پوراز) بردن برہ ظهور ایدن فرطونه. پك شدتلی روزکار: بورا چیقمق، قوپمق، پاتلامق= ظهور ایتمك: بورایه طوتلمق. || مج. پك شدتلی تکدیر وتعذیر.

بورا { سـ. بو محل، بو یر: بورا آدملری چالیشقان اولور: بورانك میوه‌سی مبذولدر: بو- رایی براقه‌جقمیسکز؟ بورالری ده کورمش اولدق. — اکثریا ضمیره مضاف اولهرق قوللا- نیلیر: بورام آغریور: بوراکز قرارمش: بورایی چبوق او- جوزلقدر. || بورایی، بورالری= بو حال، بو صورت. بو کیفیت: اصل بورایی مطلوبدر: بورا- لرنی ایچمه آکلاتملی. = ظم. (حروف الصاقله ویا مفعول الیه صورتنده) محل قریبه اشارت ایچوندر، ها هنا، اینجا: بورایه کل؛ بورادہ قال؛ بورا- دن کچدی: بوراجه بیلمیور. (محل بعیده اشارت ایچون « اورا » و متوسط ایچون « شورا » قوللانیلیر.)

بوراغان { سـ. بورام بورام دو- نه‌رك قار ویا یاغمورله قاریشیق اسن شدتلی روزکار، فرطونه: بر بوراغانه طوتلدق.

بوراق { سـ. (عر. « بورق » دن بوده. فا. « بوره » دن. Borax صورتنده اوروپا لسانلرینه‌ده کچمشدر.) کیم. آلچی طاشی. تنکار معدنی.

بوراق { صـ. زراعته غیر صالح، شوره‌زار (بر).

بورام { حـ. دونوب طولاشه‌رق شدتله وهواده قاصرغه

کبی بر نوع کردابلر تشکیل ایدرك یاخمی تصویر ایدرك مکرر قوللانیلیر: بورام بورام. قار یاغیوردی: بورام بورام دومان چیقیوردی. | بورام بورام ترلمك = افراطه ترلمك.

بوران | ـ. بوراغان. با: بو- راغان.

بورانجه | ـ. صغیر دیلی انوا- عندن بر نبات.

بورانچینه | ـ. | یتا. | مقره دیلنك برنجدن او- لان زیوانه-سی.

بورانی | ـ. برنجله قاریا- سیق یمکی. | مأمون خلیفه‌نك تزوج ایتدیکی بوران دختك جهازندن اولان مشهور ایکیلی یشیل خالی یه رکمجه بکزدیکجون بو اسمله تسمیه اولنمشدر. |

بورانیجه | ـ. | یمارجه‌دن | روم ایلی چالیرنده قوللانیلان یکپاره کوتوکدن معمول تکنه‌کی بالیقجی قایغی.

بورتمق | با: بورتارمق. با: بورتمق.

بورتلاق | ـ. طومورز یاوریسی.

بورتلاق | ص. طاشلق. چا- قیلق (یر).

بورتلمق | فل. (یوز) بورشمق. بورتوق اولمق.

بورتمق | فا. بورشدیرمق. صو- مورتمق.

بورتون | ـ. سایقده طوب طاشیر بیوك حرب ماثونه-سی.

بورج | ـ. اعاده اولنمق اوزره آلچه. ویرمه‌جك. دین. قرض: بورج آلمق. ایتمك = استقراض استدانه ایتمك: بورج ویرمك = اقراض، ادانه ایتمك. و یا بور- جی اودمك: بورجه کیرمك. باتمق = چوق بورج ایتمك. مستغرق دیون اولمق. | مج. وظیفه. وجیبه: بونی بورجی = وظیفهٔ ذمت.

بورج | ـ. دیکر آغاجلرك او- زرنده یتن بر نبات که تخمنه مجار اوزومی دینلوب اوکسه معجونی یاپلمشده قوللا- نیلیر. دالی.

بورج | اوده یو. پەپەپەپەپەپەدن | با: برج.

بورجلاتمق | فط. بورجه کیر- مك. بورجه باتمق. بورجلی اولمق.

بورجلی | یا بورجلو. ص. ۱. بورجی اولان، مد- یون. غریم، ویره جکلی. ۲. مجبور. مکلف: بو ایشی یاپمغه بورجلی یم. ۳. منت آلتنده قالمش. متدار: اوآدمه قارشی بورجلی قالدی.

بورچاق | ـ. صیغیرلره یدیریلن بات نوعی، جلبان: آق بورچاق. قره‌بورچق = یونك جانلری.

بورچاق | ص. و:

بورچوك | اکلش = لوله لوله: بورچاق. بورچوك صاچ = جعد.

بورچین | ـ. کیك دیشی.

بوردا | یاخود بوزرده. ـ. اپتا.

بوردا | Bordo | کینك یاش یاغی. بوردا ایتمك = یاغ یاغه یتا- شمق. رامیه ایتمك.

بوردغان | ـ. قوموچقه.

بوردپرمق | فا. (ارکك حیوا- نی) اخمك. ایکدیشی ایتدیرمك.

بورسه | افر. Bourse | صرافلرله اوراق نقدیه وتحویلات آلیش ویریشی ایدنلرك طوپلا- نوب معامله ایتمکلری محل مخصوصکه امور شرائیه وهر نوع اوراق نقدیه‌نك مرکزی ور بحلرینك محل تعیینیدر: پارس بورسه-سی: بورسه جد- ولی، بوصله-سی = تحویلات و مسکوکات وسائره‌نك هر کو- نکی رایحی کوستریر جدول: بورسه قومیسری = طرف حکو- متدن بورسه‌ده بولنان مأمور.

بورشدیرمق | یاخود بروشد- یرمق. فا. ۱. بر شیئك دوز کوتلکنی بوزوب غیر منتظم صورتده قات قات وقیرمه‌لی ایتمك، اوتیسنی بوز- مق: کاغدی، قماشی بورشدیر- مق. ۲. خوشلاتمامه علامتی اولدرق (یوزی) طوپلایوب قات قات ایتمك. عبوسلق کو- سترمك: یوزینی بورشدیردی. ۳. (دیلك) طوپلانوب چکمسنی موجب اولمق: بو شروب دیلی بورشدیریور.

بورشقو ا یاخود بروشقو. ـ. **بورشقو** ا ـ. اثر. «بورشمق» دن مأخوذ روجحه‌دن ا دیل بورشدیران شراب.

بورشمق ا یا بروشمق فل. ۱. تقبض ایتمك: اختیارلقدن یوزی بورشمش. ۲. اوتیسی ودوزلکی بوزیلوب فت فات وقیرمه قیرمه اولمق. سوایومك: کاغد. ثوب بورشدی. ۳. قسورویوب طو. لانمق. صولمق: چچیك بورشدی. ٤. (دیل) اکثی برشیدن فال. شوب طسولانه‌رق جکمك: اریکدن دیلم بورشدی.

بورشمه ا یاخود بروشمه. ـ. **بورشمق** فعلی. ا: بورشمق.

بورشوق ا ـ. یاخود:

بورشیق ا ـ. ۱. چکیلوب طو. لانمش. تقبض ایتمش: بورشیق یوز. ۲. اوتیسی و دوزگونلکی بوزلمش: بورشیق کاغد. قماش.

بورصوق ا ـ. یشیل آغاج انوا. عندن بر آغاج. طراق سرمه‌ی.

بورصوق ا بورصومق. نا: بور. صوق، بورصومق.

بورغانه ا ـ. ایتا. ا ـ. خلاطك اولینلغی اوجمکه مخصوص دایکلی تخته.

بورغاج ا ـ. و:

بورغاجق ا یاخود بورغشیق. ا ـ. قوریشیق وطو لانمش شی.

بورغاجلانمق ا نط بورشیوب

بورغو ا ـ. ۱. دونه‌رك تخته و سائره دلمکه مخصوص آلت. بیوکنه ومقوس اگرتی برصیاله دوندیریلن نوعنه منقب (منقاب) دیرلر. ۲. طبیبلر و سائره چیقارمغه مخصوص وینه دوندیریله‌رك قوللانیلان آلت.

ویده بورغوسی = ویده چویره. جك آلت که اوجی یاصیجه بر دمیر قیدن عبارتدر. طورنه ویده.

بورغول ا ـ. ا غط. بوانسور ا قیناديلوب قسورو. دلدقدن صکره قیدیریلوب پرنج پرینسه پلاو پیشیرمکه یارایان بوغدای: بورغول پلاوی.

بورغولامق ا دلمك.

بورقمق ا یا بورغولتمق فل. و:

بورقمق ا فل. ۱. (عضوك بری) بورولوب ایتجینمك: قول، آیاق بورقمق. ۲. (بغدای) دکرمنسده قیریلوب بورغول اولمق.

بورقلق ا ـ. بورلمش. اکشمش، ایکدیش اولمش (آت).

بورك ا ـ. «بورمق»دن ا خمور. ایچه‌قیچه یاپیلیر ویاسیزه وسائره قوفته تیسیده ویاطوه‌ده پیشن بلك انواعی: پیشیرلی. قیچه‌لی بورك، صو بورکی، یوف بورکی، صیغاره بورکی. تاتار بورکی.

بورك ا ـ. تق. بووارلاق وکورکسز باش قبی. قلپاق. ا بك بورکی = قدمرلی خروس ایکی (جیجك).

بورکجی ا ـ. بورك پیشیروب دکانده ویا سوقاقده صاتان آدم.

بورکجیلك ا ـ. بورك پیشیروب صاتان آدمك صنعتی.

بورلمق ا فل. فع. ۱. بوکلك، چویرلمك. النوا ایتمك. ۲. دونمك. طولانمق: ایپ آیاغنه بورلدی. ۳. چویریلوب ایتجینمك: قول، آیاق بورلمق.

بورله ا ـ. بورلمق فعلی. با: بورلمق.

بورمق ا فت. ۱. دوندیروب بوکمك. قیویرمق: بیق بورمق. ۲. بارمق آره. سنده قیویروب قوپارمق، صیقمق جیدیکلمك: انی بوردی. ۳. قیویروب ایتجینمك: قولی، آیاغی بوردی. ۱. انه‌مك. ایکدیش ایتمك. اخماتمك: آنی بورمق. ۵. دلمك، تقب ایتمك. ٦. صانجیمق: قارنم بوریور. || بورن بورمق = بکنه‌مك. استخفاف ایتمك. || بیق بورمق = قورلمق. || دیل بورمق = (ککره‌مك) دیلی بورشدیرمق. | طوداق بور. مق = آغلایه‌جق اولمق. || قول بورمق = غلبه چالمق. || قولاق بورمق = اخطار وایقاظ ایتمك. | بوره بوره اویناممق = پار. مقلری چالپاره کبی اویناده‌رق رقص ایتمك.

بورمه { ـ. ١. بورمق فعلی، چویرمه، دوندیرمه، قیویرمه. ٢. انه‌مه. ایکدیش ایتمه. ٣. بورلمش شیء شکلی، شکل حلزونی. ٤. ویده‌لی اکسر، ویده. ٥. معده ویا باغرصاقلر بوریلیورمش کبی قارنده حس اولنان شدتلی وجع. ٦. موصلق، لوله. ٧. آچلمش خموری قیویره‌رق یاپدقلری بر نوع خمور طاتلیسی که صاریغی بورمه دخی دینیر. = ص. ١. بورلمش، قیویرلمش، قیوریق: بورمه صاریق. ٢. بورلمش کبی حلزون شکلنده، حلزونی، بورمه‌لی: بورمه‌مناره، دیرك. ٣. انتمش، ایکدیش: بورمه آت.

بورمه‌لی { ص. بورلمش وقیویرلمش کبی حلزون شکلنده: بورمه‌لی دیرك، مناره، صاریق.

بورن { ـ. ا نونك تحریکی حالنده ظاهر اولدیغی کبی اصل «ر» ساکن اولوب مجرد اجتماع ساکنین دفعیچون ماقبلنه تبعاً مضموم اوقوندیغندن، «بورون» وهله «برون» یازلمسی غلط فاحشدر.] ١. یوزك اورته‌سنده ایکی قاشك آره‌سندن آغزك اوستنه دك وایکی یناق وکوزك بیننده اوزانان وتنفسه وقوقلامغه یارار ایکی دلیکی اولان چیقندیلی عضو معلوم. انف. بینی. ٢. اوج: قلمك بورنی، مومك بورننی کسمك. ٣. دکیزك ایچنه کیرمش وطاغلق طاشلق قره اوجی، رأس: بوز بورن. ا آلچغنه دیل دیرلر.] ٤. مج. کبر. غرور، نخوت: بورنی بیوك = متکبر. || ایت بورنی = یبانی کل. || بورن اوتی = انفیه. || بورنی اوجنده = پك یاقین. تاقارشیسنده، یانی باشنده. || بورن بورنه = باش باشه، یاقیندن قارشی قارشی‌یه. || بورن پرده‌سی = بورنك ایکی دلیکی آره‌سنده‌کی زار. || بورندن دوشمك = چوق بکزه‌مك: قیخ دیمش بورنندن دوشمش = ابوینه چوق بکزین حننده مستعملدر. || بورن سورتمك = آلچقجه‌سنه صوقلمق، کاسه‌لیسلك ایتمك. || بورن شیشیرمك = تکبر ایتمك. کبرلنمك. || بورن قانامق = بورندن قان کلمك؛ مج. قان دوکلمك. || بورن قبارمق = تکبر ایتمك. || بورن قنادی = بورن دلیکلرینك قپاقلری. || بورندن کلمك = بر حضور وانبساط عقیبنده بر عکس حال کوروب زحمت چکمك: آنامدن امدیکم سوت بورنمدن کلدی. || چیچکی بورننده = پك نازه (میوه). || طانه بورنی = بر آلتنده نباتاتك کوکلرینی کسر مضر بر بوجك. || قارغه بورنی = منقاری بر نوع چنکللی قیصاج.

بورناز { ص. بیوك ومنقاری الشکل بورنی اولان (آدم).

بورندروق { ـ. و:

بورندوق { ـ. سرت آتلری تیمار ایدرکن ضبط ایتمك ایچون بورنلرینی صیقمغه مخصوص تخته قیصاج.

بورندی { ـ. [«بورمق» دن] باغرصاقلری بورار کبی قارنده حس اولنان شدتلی وجع، بورمه.

بورنس { ـ. با: برنوس.

بورنسالق { ـ. صیغیر و دوه‌لری ضبط ایچون بورنلرینه اوردقلری تخته قیصاج.

بورنسز { ص. بورنی دوشوك ویا پك کوچك وباصیق اولان.

بورنسزلق { ـ. بورنی دوشوك ویا پك کوچك و باصیق اولان آدمك حالی.

بورنلی { ص. ١. بورنی اولان: بیوك، کوچك، باصیق بورنلی. ٢. سیوری اوجی اولان، اوجلی. ٣. مج. کبرلی، متکبر، عظمتلی.

بورنمق { فل. (قارن) باغرصاقلر قیویرلیورمش کبی شدتله صانجیمق.

بورنمك { فط. با: بورونمك.

بورنوز { ـ. با: برنوس.

بورو { بوروزن. با: بوری، بوری‌زن.

بورو { ـ. [«بورمق» دن] باغرصاقلری قیویروب قوپاریر کبی شدتلی قارن آغریسی، بورندی، بورمه.

بوروش { یا بورش. ـ. [«بورمق» دن] قارنك شدتله

وباغرصاقلر قیویریلوب قوپاریلیر کبی صانجمسی، بورندی.

بوروق { ص. [«بورمق»دن] ١. بوریلوب اینجینمش: بوروق قول. ٢. آغز بورو-شدیراق.

بوروم { س. [«بورمق»دن] بورمه، قیویروب قو-پارمه. = ح. قیویروب قو-پارمغی تصویر ایدر: بوروم بوروم قوپارمق.

بورۆم { س. ١. بورۆمه قاتلامه، قاتلایش. ٢. بورلمش، قاتلانمش شیء: بر بوروم قایماق.

بورۆمجك { س. قوزه کبی یو-ماقلانمش شیء.

بورۆمك { فت [اصلی: بورگو-مك] ١. صارمق، لف ایتمك: باشنی بر تول ایله بورودی. ٢. اطرافنی آلمق، احاطه ایتمك، قاپلامق: اورته‌لغی سیس بورۆدی: دومان کوز-لری بورۆدی.

بورۆمه { س. ١. عجله، باشدن صاوه، اهمیت ویر-مکسزین چابق بیتریویرمه. ٢. باشی اورتیلی، قپالی، ایضاحات وتفصیلات ویرمکسزین طوپدن افاده.

بورون { بورونسز، بورونسالق وسائره. با: بورن و سائره.

بورونجك { س. ١. ایپك بوجکی قوزه‌سنك تلی، خام ایپك. ٢. بویله ایپکدن معمول اینجه بز.

بورۆنمك { فط. ١. اورتنمك، صارلمق: احرامه بوروندی. ٢. یاشمق طوتمق: خانملر بوروندیلرمی؟

بوره { وبوره. با: بورا وبورا.

بوری { یاخود بورو. س. ١. ایچی بوش استوانه، انبوبه: قورشون، دمیر، صاج بوری؛ صوبه بوریسی. ٢. دیلسز و پرده‌سز اوله‌رق نفسله چالینان برچالغی آلتی که حلزونی الشکل بر معدن بوریدن عبارتدر: بوری چالمق: یوف بوریسی. مج. بوش، صاچمه، معناسز شیء. بوری کبی اوتمك = کور سسلی اولمق ویا معناسز ومناسبتسز سویلمك. آغاج بوریسی = استرامونیه. بوری چیچکی = ترنجی بوری کبی بر چیچك که چارطاقه چیقار ودیواره طیرمانیر.

بوریا { س. ف. حصیر، نطع. ن.

بوری‌زن { یا بوروزن. س. اتر. بوری. ف. زدن = اورمق، چالمق. غا. تعبیر. زبانزدی: بورازان [عسکره قوماندانك تعلیمات وتنبیهاتنی تبلیغ، ومثلا یمك. اویقو و سائره وقتلرینی اعلان ایچون بوری چالمغله مکلف اولان و میدان حربده قوماندانك یانندن آیرلمیان چاوش ویا نفر.

بورینانه { س. [ایتا.] مج. بابا فیتغونك یاقه ایپی.

بورینه { س. [ایتا] مج. مایستره و غابیه یلکنلرینی چکن ایپ. بورینه پاته‌سی = یلکنلرك ایکی اوجنه باغلانوب اورته‌سندن بورینه‌یه طوتدیریلان خلاط.

بوز { س. صوئوقدن طوکمش صو. جمد، یخ: قار بوز. || مج. پك صوئوق شیء. || بوز باغلامق. طوتمق = اوستی طوکمق. بوز بوجکی = برجنس بوجك. بوز چوزلمك = بوز اریمك. بوز چیچکی = برنوع قلیه اوتی. || بوز کبی ات = پك یاغلی. || بوز کسلمك = پك زیاده صوئومق.

بوز { ص. طوپراق ودوه توبی رنکنده اولان، اغبر: بوز عبا. بوز بقال = آردیج قوشنه بکزر بر جنس بهار قوشی. || بوز طوغان = ١. طوغانك بر جنسی. ٢. طوغان باشلی چوماق، طوپوز. ٣. برنوع آرمود.

بوزا { س. با: بوزه.

بوزارمق { فل. بوز رنکنی آلمق، بوز رنکنده کو-رینمك: قیزاروب بوزارمق = اوتانمه‌دن ویا دیکر بر سببدن بکز متلون ومتغیر اولمق.

بوزاغی { یاخود بوزاغو ویا بزاق. س. اینکك کوچك یاوریسی، هنوز سوتدن کسلمه‌مشی [کسلمشنه طانه دیرلر]، عجل. — فیل، کرکدان زرافه کبی حیوا-نانك یاوریلرینه‌ده اطلاق او-لنور. بوزاغی بورنی = آرسلان آغزی دینلن چیچکك بیانیسی.

بوزاغیلامق { فل. [زبانزدی: بیزلامق] (اینك وامثالی حیوانات) یاوریلامق،

طوغورمق: اینمك، مانده بو. زاغیلادی.

بوزاغیلق | س. ۱. اوتلاق و چایرك دردنجی و صوك دفعه بیچلمسی. ۲. اوج سنه ایشلمیوب حیوان یایلان تارله: بوزاغیلق بوزمق = بو صورتله ترك اولنمش تارله‌یی آچمق.

بوزان | ص. اخلال وفسخ ایدن. با: بوزمق. || او یون بوزان = خویسز، آرقداشلرینه اویماز (آدم). || خاطر بوزان = خاطر صایماز، خاطر شکن. || دوزن بوزان = هادم اللذات.

بوزجه | ص. ۱. بوز رنکنه چالار، بوزمسی. ۲. ایشلنه‌مش، خم وچاپلق حالنده (طوپراق). || بوزجه آطه = جزایر بحر سفیددن (تندوس) جزیره‌سی.

بوزخانه | س. اتر. بوز. ه. خانه | یاز ایچون قیشدن بوز صاقلادقلری ویا ماکنه ایله یاپدقلری یر، بوزلق.

بوزدکه‌مك | فل. بوزیلوب اوتورمق.

بوزدیرمق | فث. ۱. بالواسطه بوزمق، بوزمقه سوق واجبار ویا مساعده‌ایتمك، اخلال ویا تخریب ایتدیرمك: بن یاپدیغم ایشی کیمسه‌یه بوزدیرمام. ۲. آچمه تبدیل، اوفاقلمه تحویل ایتدیرمك: برلیرا بوز. دیره‌جغم.

بوزراق | ص. بوز رنکنه چالار، بوزجه.

بوزشدیرمق | فث. آرالرینی آچمق، اخلال بین ایتمك: محبتزی چکمیوب بزی بوزشدیرمق ایستیورلر.

بوزشمق | فث. آرا آچلمق، محبت مبدل منافسه اولمق. آرایه برودت کیرمك: اول چوق احساب ایدك اما صکره بوزشدی.

بوزشمه | س. آرا آچله. محبتك برودته مبدل اولمسی.

بوزشوق | یاخود بوزشیق. ص. آره‌سی آچلمش، حسن مناسباتده اولیان. برایه آره‌سنه برودت وخلاف کیرمش اولان: فلانله برسیدن طولایی بوزشوق ایدك.

بوزشوقاق | یا بوزشیقلیق. س. آرا آچیقلمی. برودت، منافرت، قطع مناسبات: آرالرنده بربوزشوقلق واردر.

بوزغون | ص. ۱. بوزلمش، پریشان، خراب. ۲. مغلوب. منهزم: بوزغون عسکر. == س. ۱. بوزله. پریشانلق، خرابیت، خرابی. ۲. مغلوبیت. انهزام. || بوزغون ویرمك = صیقمق. مغلوب وپریشان اولمق.

بوزغونلق | س. ۱. پریشانلق. خرابی ۲. مغلو. بیت. انهزام.

بوزلاتمق | فل. ۱. یوزنده بوز طوتمق، اوستی طو. کمق: حوض بوزلادی. ۲. (آینه وشیشه) طومالاتمق، رطوبت حسیله شفافلغی غائب ایدوب بوزلی کبی کورتمك: صراحی بوزلاتمش.

بوزلق | س. بوز حفظ ویا اعمال اولنان محل. بوز محلی. بوزخانه.

بوزلمق | فل. بف. ۱. دوزکونلکی غائب ایتمك، متغیراولمق: بوکتاب بوزلدی: یاغمه یاقمامه. دن بوزلمش. ۲. خراب وویران اولمق، پیقلمق: دیوارلر بوزلمش. ۳. معطل وبطال اولمق. ایشلر وقوللانماز اولمق: ساعت بو. زلدی. ٤. فنا بولمق. محو ونابود اولمق، فسخ ولغو اولنمق: او اصول شمدی بوزلدی. ٥. کوتیلشمك، فنالشمق: بو چوجغك تربیه‌سی بوزلدی؛ یاغموردن یوللر بوزلشمدی. ٦. چوریمك. تعفن ایتمك ویا اکشیمك: یوات. یومك بوزلمش. ۷. مغلوب ومنهزم اولمق. بوزغون ویرمك: دشمنك فلان فرقه‌سی بوزلدی. ۸. غیرمأمول. ترس برجواب آلمغله محجوب وشرمنده‌اولمق: زوالمی چوجق اوجوابدن بوزلدی. ۹. ضعیفلامق، یکنزصولمق: خسته. لقدن چوق بوزلمش.

بوزلمك | فل. ۱. چکیلوب طو. یلانمق، اکشیرازایتمك: سیکیرلری بوزلدی. ۲. بورشمق: دریسی بوزلمش. ۳. طوپلانوب دوشیرلمش اوتورمق: برکوشه‌یه بوزلدی. ٤. چکیلوب کوچلمك: کوزلری بوزلمش.

بوزله | س. بوزلق فعلی. با: بوزلق

بوزله | س. بوزلمك فعلی. با: بوزلمك.

بوزلی | یاخود بوزلو. ص. ۱. اوستی طوکمش. بوز یاغلامش: بوزلی کول. دره. ۲. صوئومق ایچون ایچه بوز قوتمش: بوزلی صو، شربت.

۳. اوزری بوز کبی اولوب شدائدلی غالب ایتمش: بوزلی جام. بارداق. ٤. اوزرنده تی اولمیه. سی اولان: بوزلی الماس. زمرد.

بوزمق ا فد. ۱. دوزکونلکی ارله ایتمك. متعدیر ایتمك: اوطه یی دوزلتمشدم کیم بوزدی؟ ۲. خراب‌وویران ایتمك: باغچه‌مك دیوارینی بوزمشلر. ۳. معطل وبطال ایتمك. ایشلری برحاله کتیرمك: ساعتنی بوزدی. ٤. ازاله‌وفسخ‌ولغو ایتمك: او اصولی بوزدیلر. ٥. افساد. اخلال ایتمك: تربیه‌سز آدملرله کو. ریشمه‌سی اخلاقی بوزدی: یامیور. ولاری بوزمش. ٦. طوقمق. ضرر ایتمك: خامیوه. لر انسانی بوزار: شکر معدنی بوزار. ۷. کری آلمق. نقض ایتمك: پیمانی، بازارامی بوزدی. ۸. مغلوب ومنهزم ایتمك: دشمنك بر فرقه‌سی بوزدی. ۹. غیر مألوف برشی جوابله محجوب ایتمك: هرکسك اوکنده آدمی بوزمق ایچون دکلدر. || آبدست بوزمق = دفع حاجت ایتمك. آمر بوزمق سوکمك. شتم ایتمك. استیفی بوزمق = اموراتمك. اوروج بوزمق = افطار ایتمك. || باغ بوزمق = اوزومارینی طوپلامق. || تارله بوزمق = آچمق، ایشلمك. || لطیفه‌یه شدیده بوزمق = جدی صورتده باشلانمش برسوزی لطیفه‌یه چویرمك. = فل. ۱. چیلدیرمق. ۲. چیلدیرمجق صورتده برشیئك اوزریه دوشمك: بوآدم آیله بوزه جقدر.

بوزمك ا فد. طوپلایوب صاچمق، طاراتمق، فس ایتمك: طوپرمك آمری بوزمك. مج آمر بوزمك = کتمك حظ ایتمك.

بوزمه ا س. ۱. بوزمق فعلی. افساد (اخلال)، نوع. ۲. بوز. یلوب برحالدن دیکر برحاله چکمه ا بوزمه دوشمك = غیر مألوف ترس برجواب آلهرق محجوب وشرمنده اولمق.

بوزمه ا س. بوزمك فعلی. ا: بوزمك.

بوزمه‌جی ا س. تعمیرجی. اسکیجی. مرمتجی.

بوزمه‌لی ا ص. طوپلانوب چکیلیر بوزیله‌رك یاپیلمش: بوزمه‌لی کیسه. اتواب.

بوزن ا ص. عر. وزنده معنا. سیله باشلیجه امت کتابه بلونده مستعمل ترکیب عربیدر: کاتب بوزن فاعل.

بوزنش ا س. بوزلمش برشیئك حالی. افساد. دو. کندی. انقاض. خرابه: براسکی معبدك بوزنشی.

بوزوق ا ص. ۱. بوزلمش. فا. ده اوغرامش، مختل: بوزوق یول. بوزوق اخلاق. ۲. ایشلر. معطل. بطال: بوزوق ساعت. بوزوق پیانو. ۳. یقلمش. خراب. ویران: بوزوق دیوار. ٤. ترتیبسز. نظامسز: بوزوق دوزن. ٥. اکشیمش. قوقمش. بتز حاله کلمش، بوزوق چیلك. ات. پیتیر. ٦. اوفاق مسکه‌نك ما. ابده (آ ٤ یه): بوزوق یره. بوزوق آده = اسلاقیر. بوزوق ۱. عد. منتظم عسکر. ۲. عسکر اولیان عسکریرك غیری: چیفك بوزوقی چیفك علتلندن بوزی دلیك دشیك اولان. چوپور. عقیده‌سی بوزوق = اعتقادسز.

بوزوق ا س. پرده‌سز پرنوع طنبوره: بوزوق چالمق.

بوزوفاق ا س. ۱. بوزوق شیئك حالی، خلل. ۲. اوفق آچمه. اوفقلی: بوزوفلی یوق.

بوزوك ا س. ۱. چکیلوب بوزلمش شیئ.

بوزوم ا س. بوزمه. افساد، تخریب. باغ بوزومی = اوزومك دوشیرلمسی.

بوزوجه ا س. بر جنس کرکه.

بوزه ا س. تخمر اتمش داری خورندن معمول اکشیمی بر مشروب.

بوزه‌جی ا س. آنفاً بیان اولنان بوزوقی یاپان وسو. قفلرده کردیروب صاتان آدم.

بوس ا س. عادی آغاجلردن آقان صمغ.

بوس ا س. ف. اوپمه. بوسه: بوس ایتمك = اوپمك. ص. اوپن. اصغر. تشکیلنه کیرر: دست بوس = ال اوپن: پی بوس = آیاق اوپن.

بوستاغان ا س. قاربوز یچیلمنده قب.

بوستان { س. فا. (معربی: بستان) باغچه، چیچك باغچه‌سی. = تر. ١. سبزه باغچه‌سی. ٢. قاون قاربوز: بوستان اکمك، بوستان تارله‌سی. || بوستان قورقولغی = اویوك: قوشلری قورقوتمق ایچون بوستانلره وتارله‌لره قونیلان قوقله؛ مج. قالبی قیافتی یرنده ایشه یاراماز آدم.

بوستانجی { س. ١. بر سبزه باغچه‌سنی اداره ایدن آدم، سبزه باغچوانی. ٢. سابقده اساساً خاص باغچه‌لر محافظلری ایکن بعده سرای همایون محافظه‌سنه مأمور اولمش بر صنف عسکره منسوب آدم؛ بوستانجی باشی = بو صنف عسکرك رئیسی که شهرك ضابطه امورینه‌ده باقاردی.

بوستانجیلق { س. سبزه باغچوانلغی.

بوسکی { با: بوسکی.

بوسنوی { س. ص. عر. با: بوسنیاق.

بوسنه { سخ. روم ایلینك منتهای غرب شمالنده آوستریا ممالکیله وصربیه وقره طاغله محاط برایالت عثمانیه که هرسکی‌ده حاوی اولوب، مرکزی (بوسنه سرایی) در.

بوسنیاق { یاخود، بوشناق. س. ص. بوسنه‌لی، بوسنه اهالیسندن اولان.

بوسنیاقجه { یاخود بوشناقجه. ص. ح. بوشناقلرك لساننده و اونلره مخصوص طرز واسلوبده: بوسنیاقجه سویلمك، خوره‌تمك. = س. بوشناق لسانی.

بوسه { س. فا. اوپمه، قبله.

بوسه‌گاه { س. فا. اوپیله‌جك یر.

بوسی { س. فا. اوپمه، اوپمکلك: دست بوسی = ال اوپمه؛ دامن بوسی = انك اوپمه: ایفای رسم دست بوسی ایتمك.

بوش { ص. ١. ایچنده کیمسه ویا بر شیء اولمیان، خالی، تهی: بوش او، بوش قاب. ٢. ایچی بوش، قوف، اجوف: بوش جوز، مغاره ٣. معناسز، بیهوده، نافله، واهی: بوش لقردی، بوش ایش. ٤. ایشسز، مشغولیتسز: بوش کزمك، بوش وقت. ٥. مشتریسز، کراجیسز، طوتلمامش: بوش او، بوش آرابه. ٦. تطلیق اولنمش. بوشانمش: قوجه‌سندن بوش دوشدی. ٧. دقتسز، غافل: بوش بولندم. الی بوش = ١. مشغولیتسز. ٢. زوکورت، تهی دست. || باشی بوش = ١. باشی بر یره باغلانمامش. بوش کزن. ٢. بینسز، عقلسز. || بوشه آلمق = اگرتی‌یه آلمق، معلق طوتمق. || بوش بوغاز = سر صاقلایه‌ماز، کوه‌زه. || بوش بوگور = اك آشاغیکی بوگور. || بوشنه، بوش بوشنه = بیهوده، نافله. || بوم بوش = بیستون خالی. || بوشه چیقمق = دسترس و ظفریاب اوله‌مامق، بیهوده پورلمق. || بوشده = ایشسز، معزول، آچیقده. || بوش طورمق = مشغول اولمامق، راحت طورمق. || بوش قالمق = خالی اولمق. || بوش کزنك باش قالفه‌سی = سرسری آدم. = ح. بوشنه، نافله، بیهوده.

بوشاتمق { فت. تطلیق ایتدیرمك، (قاریسنی) براقدیرمق: نهایت قاریسنی بوشاتدیلر.

بوشادلمق { فج. تطلیق ایتدیرلمك: قاین والده‌سی طرفندن بوشادلدی.

بوشالتمق { فت. ١. بر شیئك ایچنده‌کینی چیقاروب بوش براقمق، تخلیه ایتمك: اوی بوشالتدیلر: شو کاسه‌یی بوشالت. ٢. آقتارمق، برقابدن دیکرینه دوکمك: شو سودی یشقه بر قابه بوشالتملی. ٣. (تفنك و طبانجه) آتمق: بر تفنك بوشالتدی. ٤. (حیوان اکر ویا سمرینی) آتمق، دویرمك: بو آت اکرینی بوشالتمش.

بوشالمق { فل. ١. بوش وخالی اولمق، بوش قالمق: حمام بوشالدی. ٢. آقمق. دوکلمك، منصب اولمق: قریل ایرماق قره‌دکیزه بوشالیور. ٣. یانلمق، منتشر اولمق: بتون بندلرك صویی اووه‌یه بوشالدی.

بوشامق { فت. (قاری‌یی) براقمق. تطلیق ایتمك: قاریسنی بوشادی.

بوشانمق { فل. ١. قورتلمق، رهابولمق: محبسدن بوشاندی. ٢. کثرت وشدتله دوکلمك، آقمق، یاغمق: بر یاغمور بوشاندی: بورنندن

قان بوشاندی. ٣. (سلاح) پاتلامق، قضاءً آتش آلمق: بلنده طبانجه‌سی بوشاندی. ٤. تطلیق اولنمق: او قادین قوجه‌سندن بوشانمش. ٥. (طولمش آدم) جوشمق. ایچنده نه وار ایسه سویلیوب تشفیٔ صدر ایتمك: صبر ایتدی ایتدی نهایت بر بوشاندی‌که.

بوشلامق { ف. براقمق، ال چکمك، واز کچمك، فراغت ایتمك، ترك واهمال ایلمك.

بوشناق { بوشناقجه. ا: بوسنیاق: بوسنیاقجه.

بوص { ـ مرادفی اولمق اوزره بوی اسمنه اتباع اولنور: بویی بوصی یرنده.

بوصلانمق { فل. بویلانمق: بویلانوب بوصلاندی.

بوصلی { ص. بویلی [بو کلمه‌یه اتباع اولنور:] بویلی بوصلی بر دلیقانلی.

بوصه { ـ. [یتا.] مج. ١. غومنه زنجیرینی ربط ایدن خلاط یا زنجیر: لنکر بوصه‌سی. ٢. سرنلری دیرکلره ربط ایدن آصق زنجیری. || کمی‌یی بوصه ایتمك = باشدن وقیچدن قره‌یه باغلامق.

بوغ { ـ. [اسلاوجه‌دن] رئیس، آمر، باش، سالار. || باش بوغ = سرکرده.

بوغا { ـ. صیغیر آیغری، طوسونك بیوکی. — کییك، صیغین وبونلره مماثل حیوانلرك آیغرلرینه‌ده اطلاق اولنور. || بوغا طاغی = آناطولینك قسم جنوبی وشرقیسنی طولاشان (طاوروس) سلسلهٔ جبالی که غلط اوله‌رق (بلغار طاغی) دیرلر. || قره بوغا = مانده آیغری. || بوغا یاپراغی = قارنی یاریق، بذر قطونا (نبات).

بوغاچه { ـ. [غا. بوچه] برجنس بورك: قوری بوغاچه.

بوغاچه‌جی { ـ. بوغاچه دینلن بورکدن پیشیروب صاتان آدم.

بوغاز { ـ. [«بوغمق» دن] ١. آغزك منتهاسنده‌کی طار یرکه ینیلن شیٔ یوتیلیرکن اورادن کچوب معده‌یه کیدر، غرتلاغك یوقاریسی حلقوم، کلو. ٢. بونك طیش طرفی، بوینك اوکی، کردان: تلکی پوستنك بوغازی. ٣. هر شیئك طار وبوغوق یری: شیشه‌نك بوغازی. ٤. ایکی طاغ آره‌سنده‌کی طار کچید، مضیق، دربند، عقبه: کولك بوغازی. ٥. ایکی قره آره‌سنده‌کی طار دکیز: استانبول بوغازی، جبل طارق بوغازی. ٦. چای آغزی، منصب: مندرس بوغازی. ٧. مج. ییه‌جك، آزیق، قوت، یم: آتك بوغازی: او یالکز بوغازینی دوشونیور؛ بوغازینی چیقارمق = ییه‌جکنی قزانمق. ٨. بوغاز خسته‌لغی، بوغازك شیشمه‌سی، خناق: بوغاز اولمق. || بوغاز آلمق = ککره اولوب بوغازی یاقمق وانجیتمك. || بوغاز ایچی = خلیجك وعلی‌الخصوص استانبول بوغازینك ایکی ساحلی. || بوش بوغاز = سر صاقلاماز. || پیس بوغاز = اوبور، اکول، یمکه طیانه‌میان. || بوغاز بوغازه کلمك = غوغا ایدوب دوکشمك، مشاجره ومضاربه‌یه کیریشمك. || بوغازدن کچمه‌مك = غائب اولان بر سودیکنی دوشونه‌رك یالکز یمکه قییه‌مامق. || بوغازینه صارلمق = اوستنه هجوم ایتمك، قارشی طورمق. || صیق بوغاز ایتمك = قیصدیروب اجبار ایتمك. || بوغازه طورمق = یوته‌مامق، یارامامق. || بوغاز طقوز بوغوم = سویلیه‌جکنی دوشونمکدن کنایه. || بوغاز طوقلغنه = یالکز قارنی طویورمق ایچون، اجرتسز ایشلمك. || بوغازکسن = صو ایله برابر حصار.

بوغازلامق { فت. (حیوان) کسمك، ذبح ایتمك.

بوغازلایان { ـ. باتاقجی یری، باتاقخانه.

بوغازلق { ـ. کورکدن بوغاز صارغیسی.

بوغاصی { ـ. ١. آستار. ٢. آستارلق بز، اینجه آمریقان بزی.

بوغاق { ـ. تق. بوغاز خسته‌لغی.

بوغان { ص. تخنیق ویا غرق ایدن. با: بوغمق. || ایت بوغان = آجی چیکدم. || قورت بوغان = برجنس نبات.

بوغچه { ـ. [«بوغمق» دن. — اصلی «بوغ» اولوب، اونك مصغریدر.] ١. درت کوشه‌سی بریره کلوب باغلانمق اوزره اشیا صارمغه مخصوص درت کوشه‌لی قماش. ٢. بویله برقماشه صارلمش هدیه‌لك قماش

و سائره. ۳. درت کوشه لی شال. ٤. سجمه واوفق دنك صورتنده توتون.

بوغچه‌جی ا - بوغچه ایله اشیا کزدیروب صاتان قاری.

بوغچه‌لامق ا فد. بوغچه یه صار. بوغچه ایچنده استیف ایتمك، باکت یاپمق.

بوغدای ا یاغسود بغدای. - ابوغومل‌ی وباشی اونسی مناسبتیله «بوغمق» دن ا ۱. اتمك یاپمغه ونوع بشرك غذاسنه یارایان حبسوبلك اك باشلیسی. حنطه، قمح. کندمه. انواعی چوقدر. ۲. متقالك ۷۲ ده بر جزئی. ثمنه (وزن). بوغدای باشی = باشاق. سنبله. ۳ مصر بوغدای = قلیك، قومفوروز.

بوغدیرمق افد. بوغازینی صیقدیرمق. اختناق ایتدیرمك.

بوغرتلاق ا - غرتلاق آغزی. حنجره. بوغرتلاق قوشی = جیل اواغتدن برقوش که بوغسی صو چوالغنه بکزر.

بوغشمق ا فد. ۱. بربرینك بوغازینه صاریلمق. بر کی کورشمك واویشمق. ۲. بکشمك، مناقشه ده بولنمق.

بوغلاق ا فل. ۱. بوغاز طیقانمغه یارایان آلت. ۲. بوغاز طیقانمق: قوش یاقالدن بوغلدی. ۲. صوده غرق اولمق: دکیزه دوشوب بوغلدی. ۳. مج. زورلغس آلمق. نفس آلمه ده زورلق چکمك: بوطاغ اوطه ده بوغیجه جقر = مج. چوق صیقلمق. ایچ صیقلمق: بو پرده انسان یالکز اقسدن بوغیلیر.

بوغماجه ا - بوغازی طیقارکی اولان بر نوع شدلی اوکسوروك: بوغماجه اوکسوروکی

بوغماق ا - بوغوم یرمی مفصل. عقده: بوغماق کیکلری = مفاصل.

بوغماقلی ا - بوغوم ومفصلری اولان، ذو انفاصل: بوغماقلی کیك. قمش.

طویغاره بکزر کورکوتر قوش.

بوغمق ا فد. ۱. ال ایله ویا اپ و سائره ایله صیقمق. تضییق ایتمك. ۲. بوغازینی صیقوب نفس آلدیرمامق. اختناق ایلك: ایله بوغدیلر. ۳. صویه طالدیروب تلاف ایتمك. غرق ایلك: کدی‌ی دکیزه آتوب بوغدی. ٤. مج. طاره کتیروب ایچی صیقمق. تضییق ایتمك. بوکالتمق. ۵. طالدیرمق. مستغرق ایتمك: بوراجه بوغدیلر. ٦. قاریشدیرمق، بلی اولمیه جق صورتده بشقه برشیله مزج ایتمك: لاقردی یه بوغدی. ۷. (سسی) بوغوق چیقارمق: سسی بوغیوردی. بر قاشیق صوده بوغمق = پك زیاده کین وخصومت کوسترمك: اوکی یولسه برقاشیق صوده بوغمغه.

بوغموق ا - کردانلق، قلاده.

بوغمه ا - بوغمق فعلی. اختناق. **بوغمه** ا تضییق. غرق. بوغمه = بوغوق بوغوق. مخادی اولیسوب کسیلیر یمه باشلار (یاغمور وسائره).

بوغناق ا - بوغوق. محتبس. **بوغناق** ا کسیك. آرانلی. صاغناق ضدی. (یاغمور وسائره).

بوغندی ا - ۱. بوغمه. اختناق. ۲. صیقمه، اضطراب.

بوغنمق ا فد. بوغلمق. اضطراب. **بوغنمق** ا وجهاندہ اولمق.

بوغو ا - قیشایین صوسودن و **بوغو** ا ایصینوب قوروپان یاپراق شاپلدرین قالقان صولی هوا، بخار: بوغویه اوتورمق = بخار حمامی استعمال ایتمك.

بوغوخانه ا - قوزه بوجکارینی بوغمه مخصوص فرون.

بوغور ا یاغسود بوغور ویا بوغور. - ۱. دوه آیغری. ۲. قیزغین دوه.

بوغورسمق ا فل. ۱. (دیشی دوه) قیزمق. بوغوره طالب اولمق. ۲. (ارکك دوه) قیزمق. کوپورمك.

بوغوق ا - ۱. بوغلمش مخنوق. ۲. بوغلمقده اولان بر آدمك بوغرلدن چیقار ویر آللندن کوپرکی صاف وآپیق اولیسان (سسی): بوغوق بر سس کیوردی: بوغوق بوغوق باغیوردی.

بوغولامق ا فل. بخارلاندیرمق. بوغولامق ا بخارلاندرمق. پرده طوتمق: حمامه بوغولامش.

بوغوم ا - ۱. بوغلمش. صیقلمش بری. مفصل: پارمقلرك بوغومری. ۲. قمش وسائر نباتلرك دوکومی، عقده: بوغومی. ٤. ایکی مفصل ویا داها زیاده آغاج.

سنده‌کی کمیك ویا قامش قسمی، قصبه: بربوغوم قلم: قامشلری بوغوم بوغوم کسمك.

بوغوملی | ص. ١. مفصل ویا عقده‌لری اولان: بوغوملی قامش. ٢. بوینده حلقه صورتنده لکه‌سی اولان: بوغوملی قومری.

بوغون | ـ. ١. اعضای بدن بوغماغی. فصیله. بند: آری بوغون بوغون ایتمك = بوغماق یرلرندن کسمك. ٢. قبه وطاوانلرك یوقاریسنده بوغو ودومان چکمکه مخصوص دایك.

بوق | ـ. ١. انسان وحیوان ترسی قذورات، غایط. نجس. ٢. پیسلك، مردارلق. ٣. مج. کوتی برحرکتك نتیجه‌سی. ضرر. || بوق بوجکی = خنفسا دینلن برجنس بوجك. | دمیر بوق = جروف. || شیطان بوق = حلتیت. بالدیرغان. || قاز بوق = ترشه رنکنك آچیغی.

بوقاغی | یابوقاغو ـ. ١. کوستك. زنجیر، پرانغه، بند. قید: بوقاغی اورمق = زنجیرلمك. پرانغه اورمق. ٢. آنك آیاغنه اوریلان بند، پایواند.

بوقاغیلامق | فت. بوقاغی اورمق. پایواندله باغلامق.

بوقاغیلق | ـ. آنك آرت آیاقلرینك بیلکی که بوقاغی اوریلان یردر.

بوقاغیلی | ص. بیلکلری بیاض اولان (آت).

بوقال | ـ. | فر. Bocal | آغزی ککیش وبوینی قیصه شراب وسائره شیشه‌سی.

بوقلمون | سذ. عر. ١. دریسی انواع رنکلر ایراز ایدر برجنس کلر. قیاکلری. ٢. جانفس کبی چورلدکجه بشقه بر رنك کوسترن قماش. ٣. مج. ثباتسز ومتلون الطبع آدم.

بوقلیجه بلبل | ـ. کسکین او. تشلی بر جنس کوچوجك قوش.

بوك | ص. | اصلی: بوك که بوکامق. بوکاق بوندندر | احمق. شاشقین. آبدال، آواناق. غبی.

بوکا | ش. | قریبه اشارت ایچون اولان «بو» کنایه‌سنك مفعول الیهیدر. | با: بو.

بوکار | ـ. با: بیکار.

بوکاق | ص. بوکامش، عته کتیرمش، معتوه. فرتوت: بوکاق براختیار.

بوکاقلق | بوکامش آدمك حالی، عته، فرتوتلق.

بوکالتمق | فت. ١. شاشیرتمق، عقلنی آلمق. آلیقلاتمق. ٢. طومان وسائره ایله نفسنی کسمك، بوغمق: طومان بزی بوکالتدی.

بوکالمق | فل. ١. شاشیرمق، آلیقلاتمق. سرسم اولمق. ٢. طومان وسائره‌دن نفس طوتلمق، تنفس ایده‌مه‌مك. بوغلمق: طوماندن بوکالدق.

بوکامق | فل. ١. عته کتیرمك. اختیارلقدن چوجق کبی اولمق. ٢. آلیقلاشمق. سویلدیکنی بیلمز اولمق.

بوکدیرمك | فت. ١. قیویرتمق. چویردوب دوشیرتمك: کاغدی. بزی بوکدیرمك. ٢. اکدیرمك. مقوس ایتمك: فدانی. تلی بوکدیرمك. ٣. اکرتمك. تفتیل ایتدیرمك: کتنی بوکدیروب ایبلیك یاپدیرمق.

بوکری | یاخود بوکوری. ص. اکری. معوج. | یالکز «اکری» صفتنه اتباعاً قوللانیلیر: | اکری بوکری برآغاج.

بوکریلتمك | فت. اکریلتمك. اکری بوکری یاپمق.

بوکریلك | ـ. اکریلك. اعوجاج: اکریلك بوکریلك.

بوکریلی | ص. اکری، اعوجاجلی: اکریلی بوکریلی.

بوکسیمك | یاخود بوکسنمك. فل. احمق اولمق. آلیقلاشمق.

بوکلك | ـ. آلیقلق، شاشقینلق، حماقت، بلاهت.

بوکلمك | فل. فج. ١. اکریلمك، بورلمق. تفتیل اولنمق: ایپ ال ایله بوکیلیر. ٢. اکلمك. انحنا واعوجاج پیدا ایتمك: تخته بوکیلیر؛ بلی بوکلدی. ٣. صانجیدن قیویرلمق. التوا، تقلص ایتمك. ایکی بوکلمك = بوکیلوب ایکی قات اولمق.

بوکلوم | ـ. ١. بوکلمش وقیویرلمش شیئك تشکیل ایتدیکی حلقه. قیوریم: ییلان بوکلوم بوکلوم قیویرلمش. ٢. قات: ایکی بوکلوم = ایکی قات.

بوكلى { يا بوكلو. ص. بوكلش، قيويرلمش. = س. پك ايرى وآناختارلى برنوع قلارنته.

بوكمك { فت. ١. قيويرمق، اكرتمك، تفتيل ايتمك: يوك بوكمك. ٢. چويروب ديوشيرمك: بزى، كاغدى بوكمك. ٣. قاتلامق، قيرمق: كاغدك بركوشه‌سنى بوكمك. ٤. اكمك، اكريلتمك، مقوص ومنحنى ايتمك: فدانى، تلى بوكمك. || بل بوكمك = چوق يورمق، فتور ويرمك. || بوين بوكمك = تظلم وافتقار ايتمك، مظلوم طورمق. || طوداق بوكمك = آغلامق. || قول بوكمك = غلبه چالمق، مغلوب ايتمك.

بوكمه { س. بوكمك فعلى. با: بوكمك. = ص. بوكلش (شئ). || قيجرى بوكمه = ديرمه چاتمه. مستعجل وباشدن صاومه.

بوكن { قارغه بوكن. س. هند باقلاسى ديلن برحبه كه هند ياغى اوندن چيقار. || قارغه بوكن طوزى = استريقنين دينلن اجزا.

بوكندى { س. ١. بوكمك اثرى، دوكوم، عقده. ٢. بوكه‌رك ياپيلان ديكيش. ٣. بوكمه قرنديسى.

بوكنمك { فل. ١. قيوريلوب ياتمق، زيبارمق. ٢. صانجيدن قيورانمق. ٣. (صو) ايركلوب بر يره طوپلانمق.

بوكو { س. ١. بوكمه، باغلامه، عقده، جعد. ٢. سحر، افسون: بوكو ياپمق = سحر ياپمق، باغمق: بوكويى بوزمق = سحرى ابطال ايتمك.

بوكوجى { س. سحار، سحرباز، آرپاغجى.

بوكوجيلك { س. سحاراق، سحربازلق. آرپاغجيلق.

بوكور { ياخود بوگر س. جنب، پهلو. || الى بوكرنده قالمق = عاجز و محروم قالمق. || طاغك بوكورى = يانى. || بوش بوكور = ككرك آلتى، شاكله، صقله.

بوكورتلن { س. ١. طود كبى اوفاق بر ميوه ويرير ديكنلى بر چالى: بوكورتلن آغاجى. ٢. بونك ميوه‌سى، طودى.

بوكورتمك { فت. ١. اتى محافظه ايچون ياريم پيشيرمك. ٢. سبزه‌يى آتش اوزرنده برآز اولديرمك.

بوكوردك { ياخود بوبردك. س. برجنس بلبل.

بوكوردلن { س. سمم. ياندن اوران خارجى طابيه واستحكام.

بوكورك { س. (غا: بوبرك) بوكورك ايكى طرفنده ادرارى طوپلايوب مثانه‌يه ويرن ايكى غده، كليه.

بوكورلجه { ياخود بوگرولجه. س. كوچك ويووارلاقجه‌دانه‌لى برجنس فاصوليه.

بوكورلى { ص. اوزون، طويل (آت. صيغير و سائره).

بوكورمك { فل. (صيغير و مانده ودوه كبى حيوان) باغرمق.

بوكورى { ياخود بوگرى. با: بوگرى.

بوكوم { س. ١. بوكمك فعلى، غزل، تفتيل. ٢. بر دفعه‌ده بوكيلن يوك وسائره مقدارى: بر بوكوم يوك.

بوكونله‌مك { فت. [تق. بوكون، بوكات = سد] صويك اوكنه سد چكوب صويى ايركديرمك، طورديرمق.

بوگه { وبوگه‌لك. س. ١. صيغير وسائر حيواناتى صوقوب قودورمشه دونديرن بر جنس سيكك، ماوى سينك، نعره؛ بوگه‌لك صوقمشه دونمك = آزمق، قودورمق. ٢. بر جنس زهرلى اورومجك، رتيلا.

بوگه‌جك { س. پوم پوم اورومجكى.

بوگه‌لك { س. با: بوگه.

بوكيش { س. بوكمك فعلى وطرزى، غزل، تفتيل.

بوكيلى { ص. بوكلش، بوكلكله ياپلمش.

بول { ص. ١. گكيش، واسع: بول قوندره: بول ميدان. ٢. چوق، مبذول، وافر: آنا طوليده يمش بولدر: بول صوغانله پيشمش يمك. = ج. اسيركه‌ميه‌رك، بذل واسرافله: بول طوتمق. || بول بول = فراخ فراخ، مع زيادة. || بول پاچه = شاپشال، بيچيمسز. || بول طوغرامق = ١. بذل واسراف ايتمك. ٢. مج. بر چوق شئ وعد ايتمك: اما بول طوغرايورسك. || بول كيسه‌دن = بشقه‌سنك مالندن سماحت كوستره.

رك. || سوزی بول = كوه‌زه.

بَول | سـ. عر. ۱. ایشه‌مه، چیش: بول ایتمك = ایشه‌مك. ۲. سیدیك، ادرار، چیش. | ط. بول اسود، بول سكری، بول لبن، بول معسل = ادرارك تغیرینی موجب امراض مختلفه.

بولا | سـ. عجمه قاریسی، یكه. | مر.

بولاشدیرمَق | فت. ۱. سورمك، یاپیشدیرمق، آلوده ایتمك: یوزینه چامور بولاشدیرمق. ۲. كیرلمك، تلویث ایتمك: اوستنی باشنی چاموره بولاشدیرمش. ۳. بر علت ساریه‌یه مبتلا اولانلرله اختلاط ایتدیرمك: خسته‌یی آیرمیه‌رق بتون یولجیلری بولاشدیرمشلر. || ایكی ال ایله قره بولاشدیرمق = افترا ایتمك، لكه‌دار ایتمكه چالیشمق. || یوزینه كوزینه بولاشدیرمق = بجره‌میوب تلویث ایتمك.

بولاشمَق | فل. ۱. سورلمك، یاپیشمق: خمورالارینه بولاشمش. ۲. كیرلنمك، لكه‌لنمك، آلوده و ملوث اولمق: یوزی كوزی چاموره بولاشمش. ۳. بر علت ساریه‌یه دوچار اولانلرله اختلاط ایتمك: شبهه‌لی یردن كانلرله كوریشه‌رك بولاشدی. ۴. (علت ساریه) كچمك، سرایت ایتمك: خسته‌لق بزده بولاشدی. ۵. كیریشمك، تشبث وتصدی ایتمك، صارلمق، ال سورمك: بر ایشه بولاشدی. ۶. قاریشمق، صاناشمق، طاقلمق: اونلر تربیه‌سز آدملردر سن اونلره بولاشما.

بولاشمه | سـ. بولاشمق فعلی. | با: بولاشمق.

بولاشیق | صـ. ۱. برشیء سورلمش، یاپیشمش، آلوده. ۲. لكه‌لی، كیرلی، ملوث. ۳. بر علت ساریه‌یه طوتلمش آدملرله اختلاط ایتمش: فلان یردن كانلر صحیه‌جه بولاشیق عد اولنور: بولاشیق مملكت. ۴. پاك وبری اولمیان: بولاشیق بر آدمدر. | سـ. ۱. یاپیشان وسوریلان شیء، لكه، لوث. ۲. علت ساریه. ۳. كیرلی وییقانمش مطبخ اوانیسی: بولاشیق ییقامق: بولاشیق صویی = بو قابلرك ییقانمه‌سندن جیقان پیس صو، چركف: بولاشیق بزی = ییقانان قابلری سیله‌جك بز.

بولاشیقلق | سـ. ۱. بولاشمش شیئك حالی، آلوده‌لك، لوث، كیر، مردارلق. ۲. بر علت ساریه‌یه مبتلا اولانلرله اختلاط.

بولاق | سـ. یردن بولانه بولانه جیقان صو، عین، قایناق، پیكار. || آلاق بولاق یاخود آللاق بوللاق. با: آللاق. || بولاق اوتی = تره.

بولالمَق | فط. بوللانمق، ككیشلنمك، توسع ایتمك.

بولاماج | سـ. اون، شكر و یاغ ایله پیشیریلیر بر نوع یمك.

بولامَق | فت. ۱. سورمك، یاپیشدیرمق، صیوامق: اتمكه یاغ بولامق. ۲. لكه‌لتمك، كیرلتمك، تلویث ایتمك: قانه، چاموره بولامق. ۳. با. تیرمق: بالیغی اونه بولامق: برینی توزه، طوپراغه بولامق.

بولامه | سـ. بر جنس طوپراقله بولاندیره‌رق یاپدقلری قویو پكمز.

بولاندی | سـ. معده‌نك قاریشوب غثیان ایده‌جك اولمسی: بولاندی كلیور.

بولاندیرمَق | فت. ۱. مظلم و تیره ایتمك، فرق اولنه‌میه‌جق صورتده قاریشدیرمق: فرطونه هوایی بولاندیردی. ۲. (صو وسائره‌یی) قاریشدیروب دیبنده‌كی چوكندی وچاموری قالدیرمغله براقلغنی كیدیرمك، اكدار ایتمك: قویونلر دره‌یی بولاندیردیلر. ۳. (معده‌یی) قاریشدیروب غثیان ایتدیره‌جك اولمق، بولاندی كتیرمك: ایچدیكم شربت معده‌می، ایچمی بولاندیردی. || مج. معده بولاندیرمق = وسوسه وسؤ ظنه دوشورمك: بو ایش بنم معده‌می بولاندیریور.

بولاندیریجی | صـ. ۱. قاریشدیریجی، صو و سائره‌نك براقلغنی كیدیرن. ۲. معده‌یی قاریشدیروب غثیانه استعداد ویرن، معده بولاندیسی كتیرن: بولاندیریجی بر شربت.

بولانمَق | فل. ۱. قاریشوب مظلم وتیره اولمق، قرارمق، براقلغی وصافلغی غائب ایتمك: هوا بولاندی: ذهنم بولاندی. ۲. صو و سائره آلت اوست اولوب دیبنده‌كی چوكندی و چامور ایچنه قاریشمغله صافلق وبراقلغی غائب ایتمك، تكدر

ایلك : حیوانلرك كچمسندن نهرك صویی بولاندی. ۳. (معده) قاریشوب غثیان ایده‌جك اولمق، ایچ دونمك : بوشروبدن آدمك معده‌سی بولانیر. ٤. (ذهن، كوز) ایی فرق ایتمز اولمق : ذهنم، كوزم بولاندی. ٥. (كوزه) قان اوتورمق : صاغ كوزم بولاندی. || مج. معده بولانمق = وسوسه وسؤظن حاصل اولمق.

بولانمه { ـ. بولانمق فعلی. با : بولانمق.

بولانی { ح. صالنی بولانی = اوردك كبی ایكی یانه صاللانه‌رق وتبختر ایده‌رك (یوریمك).

بولانیق { ص. ۱. قاریشیق، صاف وبراق اولمیان، متكدر، تیره : بولانیق صو = چامورلی : بولانیق هوا = بلوتلی وسیسلی. ۲. ایی سچه‌مین، مشوش : بولانیق ذهن، كوز. ۳. رونقسز، فرسز، صولوق = بولانیق بكز. ٤. قانلی، قان اوتورمش : بولانیق كوز. || بولانیق صوده بالیق آولامق = فرصتدن استفاده ایتمك.

بولانیقلق { ـ. ۱. قاریشیقلق. براقلغك ضدی، كدورت. تیركی. ۲. ایی سچه‌مه‌یش، مشوشلك : ذهن، كوز بولانیقلغی. ۳. فرسزلك. رونقسزلق : بكز بولانیقلغی. ٤. قان وتورمه : كوزنده بر بولانیقلق واردر.

بولدوغ { ـ. [نكل. Bulldog] آلت چكه‌سی ایلری‌یه اوزانمش و چارپیق دیشلی، آچیق قیصه باجاقلی بر جنس كوپك.

بولدیرمق { فت. ۱. بولمغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك. بالواسطه بولمق، آراتدیروب اله كچیرمك : غائب اولان حیوانی خدمتجیلره بولدیرملی : آراتدیر. دمسه‌ده بولدیره‌مدم. ۲. تدارك ایتدیرمك : خسته‌نك ایستدیكنی بولدیرمغه غیرت ایتدی.

بولدیرمك { فت. ۱. آیرتوب بولوك بولوك ایتدیرمك. اقسامه تقسیم ایتدیرمك : محصولاتی اون حصه‌یه بولدیروب شركایه قرعه ایله توزیع ایتدی. ۲. فاصله چكدیروب آیرتمق : صالونی اورته‌سندن بولدیروب ایكی اوطه یاپدی. ۳. كسدیرمك، قطع ایتدیرمك : قلیجله بولدیردی.

بولدیق { ص. ۱. بولنور، موجود، حاضر. ۲. بولنمش. جاری، معمول به.

بولشدیرمق { فت. ۱. ملاقات ایتدیرمك، بر آرایه كتیرمك ویا كلمه‌لرینه سبب اولمق : مادامكه كچینمیورلر كندیلرینی بولشدیرمامق اقتضا ایدر. ۲. آرایوب اله كچیرمك، تدارك ایتمك : بولوب بولشدیرملی.

بولشدیرمك { فت. مقاسمه ایتدیرمك، یایلاشدیرمق : تمتعی حصه‌داران بیننده بولشدیرملی.

بولشمق { فت. ۱. بربرینی بولمق، بر آره‌یه كلمك، كورشمك، ملاقات ایتمك : كندیسیله بولشمق میسر اوله‌مدی. ۲. بربرینه راست كلمك، تصادف ایتمك، راستلاشمق : نره‌ده بولشسه‌لر غاوغا ایدرلر.

بولشمك { فت. یایلاشمق، مقاسمه ایتمك، مشترك بر شیئی حصه‌لره تقسیمله توزیع ایتمك : برلكده چالیشوب محصولی بولشیرلر.

بولغاری { ـ. كوچك بر جنس طنبوره، ساز.

بولغو { ـ. [« بولمق » دن] ۱. عقل ایله بر شیئی بولمق استعداد و اقتداری، ادراك : بو آدمده اولدقجه بولغو واردر. ۲. آكلایش، عرفان، وجدان. ۳. كشف، اختراع، ایجاد.

بولغور { ـ. [غا. طوغریسی : بورغول] با : بورغول.

بولك { یاخود بلوك. با : بولوك.

بوللاتمق { فت. ۱. گكیشلتمك، اگلتمك، توسیع ایتمك : بوجبه‌نك قوللرینی بوللاتملی. ۲. مبذول ایتمك. چوغالتمق، توفیر ایتمك : عسكرك مأكولاتنی بوللاتدیلر.

بوللاشمق { فل. ۱. گكیشلنمك، اگلنمك، توسع، اتساع ایتمك : ضعیفلادیغم ایچون بتون اثوابلرم بوللاشمش كبی كلیور. ۲. بول ومبذول اولمق، چوغالمق، توافر ایتمك : بو سنه میوه‌لر پك بوللاشدی. || معده‌نك، یوركك، كوزك بوللاشمه‌سی = توسع معده، توسع قلب وتوسع عین دینلان علتلر.

بوللاق (ص. قاريشيق، ممزوج، مشوش. يالكز «آللاق بوللاق» تعبيرنده مستعملدر. با : آللاق.

بوللانمق (فط. ۱. گكيشلنمك، اكلنمك، توسع ايتمك: سوقاقلر بوللاندى. ۲. مبذول وفيض وبركتلى اولمق : ذخيره بوللاندى.

بوللق (س. ۱. گكيشلك، اكليك، وسعت : سوقاقلرك، اثوا- بك بوللغى. ۲. جوقلق، كثرت، فيض وبركت: بوسنه محصولاتنده بوللق واردر. || بوللقده بيومك = اسراف وسفاهته آليشمق.

بوللق (مض : بولور. فتـ. [چ. اسنادى كبى قوللانيلير.] ۱. آرايه‌رق ويا تصادفى برشيئه نائل ودسترس اولمق : باغچه‌ده كوزل برچيچك بولدم ؛ فلان‌يرده دفينه بولدى. ۲. غائب اولمش برشيئى تكرار اله گچيرمك : غائب اولان آتى بولديلر؛ دوشوردىككز پاره‌يى بولديگز مى؟ ۳. وارمق، واصل اولمق، ادراك ايتمك : يتمش بولدى؛ صاغلغله بهارى بولدم. ٤. نائل ودسترس اولمق، ظفرياب اولمق، حاصل ايتمك : شفا، افاقت بولمق. ٥. اوغرامق، دوچار وگرفتار اولمق : بلاسنى بولمق؛ تدنى بولمق؛ انسان ايتديكنى بولور. ٦. تدارك ايتمك : بزه برآز يمك بولمق. ۷. راستلامق، تصادف ايتمك، راست گلمك، گورشمك : دون فلانى بولدم. ۸. كشف، ايجاد، اختراع ايتمك : قريستوف قولومب آمريقايى، كوتمبرغ طباعتى بولدى؛ فلان يكى بر ماده كينه، بر اصول بولدى. || آرا- لرينى بولمق = تأليف بين ايتمك. || آرالق بولمق = فرصت دوشورمك. || آرايوب بولمق، آرادينى بولمق = مستحق اولديغى جزايه اوغرامق. || اللهدن بولمق = غضب الهيه دوچار اولمق. || وجود بولمق = وجوده گلمك، موجود اولمق. || وقوع بولمق = واقع اولمق، گچمك. || يرينى بولمق = يرينه گلمك، اجرا اولنمق. || يوز بولمق = يوز ويرلمك، حسن معامله‌دن آزمق.

بولمك (مض : بولر. فتـ. ۱. پار- چه‌لره وحصه‌لره آيرمق، تقسيم ايتمك، بولوك بولوك ايتمك : محصولى بشه بولديلر. ۲. گسمك، آيرمق، فاصله لاندير مق : اوطه‌يى ايكى يه بولدى: تارله‌يى ورته سندن بولدى. ۳. آيرمق، تفريق ايتمك : صاجنى، صقالنى بوليور. ٤. گسمك، بيچمك، ايكى پارچه ايتمك : برقليجله ايكى يه بولدى.

بوليه (بولمق فعلى. با : بولمق.

بولمه (س. ۱. بولمك فعلى، آيرمه تقسيم، تفريق. ۲. گسمه، قطع، فصل. ۳. بريوك پردن بولنوب آيرلمش پر، مقصوره. ٤. پنالك ايچنى اوطه‌لره ويا ديكر بر يرى اقسامه آيران فاصله‌لرك بهرى، آرا ديوارى. ٥. اوطه، تقسيمات : بواوك قاچ بوله‌سى واردر ؟

بولندى (س. ۱. بولنمش شيء، بوله، تقسيمات. ۲. بولن، تقسيم ايدن شيء. آرالق ديوار وسائره، حاجز. ۳. بوله وآرالق ديوارى انقاضى.

بولنديرلمق (مج. موجود وحا- ضر اولمسنه دقت ايدلمك، احضار وتهيئه ايدلمك : اوكى شيئلر دائما اوده بولنده برلمق اقتضا ايدر.

بولنديرمق (فتـ. موجود وحاضر اولمسنه دقت ايتمك، احضار وتهيئه ايتمك : شركت موقفلرده بولجيلر ايچون دائما آرابه بولنديرر.

بولنلمق (فا. ۱. موجود اولمق، تدارك اولنمق. ۲. امداده يتيشلمك.

بولنماز (ص. ۱. اله گچمسى محال، ناياب، مفقود : بولنماز برمال دكلدر. ۲. نادر، كياب، نادیده: بولنماز بركتابدر. ۳. اعلا، انفس، ممتاز : بولنماز آدمدر.

بولنمز (ص. تقسيم اولنماز، نا قابل تقسيم، لايتجزا : بولنمز پارچه = جزء لايتجزا.

بولنمق (مج. ۱. آرايه‌رق ويا تصادفاً اله گچيرلمك : باغچه‌ده برچيچك، يولده بر چاق بولندى. ۲. غائب اولان شيء بالنحرى اله گچيرلمك : دوشور- ديكم چانطه بولندى؛ چالينان اشيالرى بوله‌مدى؛ قاچان آت بوله‌جقدر. ۳. ميدانه جيقا- رلمق، كشف اولنمق : بردفينه بولندى؛ آمريقا قريستوف قولومب طرفندن بولنمشدر. ٤. ايجاد واختراع اولنمق، وجو- ده گتيرلمك : وابور ودميريولك بولنمسى، كرهٔ ارض اوزرنده

اختلاطی نه‌قدر تسهیل ایتدی؛ ورمه برچاره بولنه‌مدی. ٥. تدارك ایدلمك: برآز یمك بولندی‌می؟ برآرابه بولنسه قولای کیدیلیر. = فل. ١. حاضر وموجود اولمق، واراولمق: صباحلری اوده بولنور؛ بواوده ییه‌جك برشیء بولنماز؛ مذاکره‌ده سزده بولنمایسکز. ٢. امداده یتیشمك، یاردم ومعاونت ایتمك: اوآدم بکا دائما بولنمشدر؛ برصیقندیلی کوننده دوستنه بولنمیان آدمه دوست دینلمز.

بولنمك { فج. فل. ١. آیرلمق، تقسیم اولنمق، پاره‌لانمق، انقسام، تجزء ایتمك: تمتع حصه‌داران بیننده بولنور. ٢. آیرلمق، تفریق اولنمق: بو اوایکی‌یه بولنه بیلیرسه‌ده اوچه بولنه‌مز.

بولیمه { س. ١. وار اولمه، وجود، موجودیت: صندیقده دائما برآز پاره بولنمه‌سی شرطدر. ٢. حاضر اولمه، حضور: ولیمه جمعیتنده بولنمه‌کزی آرزو ایدرم. ٣. اله کچیرلمه، تدارك: امراض مستولیه‌یه برچاره بولنمه‌سی انسانیته بیوك برخدمتدر. ٤. کشف، اختراع، ایجاد: آمریقانك، تلغرافك بولنمه‌سی.

بولنمه { س. آیرلمه، انقسام، تجزی.

بولنیش { یا بولنش. س. ١. بولنمه، موجودیت، وجود، حضور. ٢. حاضر اولمه. ٣. اله کچمه، اله کچیرلمه. ٤. کشف، اختراع، ایجاد.

بولوت { یاخود بلوط. س. [ت حرکه‌لننجه د اولور.] دکیزلردن هوایه قالقوب روزکارله تبدیل مکان ایدن ویاغمور ویا قار حالنده یره اینن بوغوکه بعضاً افقلری قاپلایوب اشعهٔ شمسك مرورینه بردرجه‌یه قدر حائل اولور، سحاب، ابر، میغ: بولوتلره قدر، بولوتلر ایچنده = پك یوکسك. || بولوتدن نم قاپمق = هرشیئدن آلنمق. || بولوت کبی = زیاده‌سیله سرخوش.

بولوتلانمق { فط. ١. بولوت پیدا ایتمك، بولوتله قاپلانمق، بولانمق: هوا، اورته‌لق بولوتلاندی. ٢. لکه‌لنمك: قماش بولوتلاندی. ٣. اوزرینه دومان وبوغو طورمغله شفافلغی غائب ایتمك: آینه، جام بولوتلاندی. ٤. (کوز) ایی کوره‌مه‌مك، دومانلی کورمك: صاغ کوزم بولوتلانیور.

بولوتلی { ص. ١. بولوتله قاپلانمش، بولانیق: بولوتلی هوا. ٢. لکه‌لی (قماش). ٣. دومانلی، غیرشفاف: بولوتلی آینه، جام. ٤. ایی کورمز، دومانلی کورور، بولانیق (کوز).

بولوك { س. [«بولمك» دن. غا: بلوك] ١. پاره‌لانمش برشیئك هربر پارچه‌سی، قطعه، قسم، جزء. ٢. پای، حصه، سهم: بش بولوکه آیرمق. ٣. دیوار، چیت، پرده کبی بر حاجزله آیرلمش بنا وسائره قسمی، اوطه، دائره: بواو درت بولوکه آیرلمشدر. ٤. بر بیوك جماعتدن آیرلمش جماعت، فرقه، طاقم، طائفه، فئه، حزب، زمره: طوپلانان آدملر بش بولوك اولمشیدی؛ بولوك بولوك کلدیلر. ٥. علی الاطلاق جماعت، سوری، کروه، فوج: بر بولوك خلق کلدی. ٦. مملکتك بر قسمی، جهت، طرف. ٧. اورته‌دن بولنمش صاچك برطرفه طرانمش قسمی: صاچنی ایکی بولوك ایتمش. ٨. ع. بر طابور پیاده ویا برآلای سواری عسکرینك منقسم بولندیغی اقسامك بهری که علی العاده یوز نفردن مرکب وبریوزباشینك قوماندەسنده‌در: فلان طابورك برنجی، ایکنجی بولوکی؛ بولوك ضابطانی. || بولوك آغاسی = ژاندارمه وضبطیه یوز باشیسی. || بولوك امینی = بولوکك حسابانه باقان ضابط. || بولوك باشی = یکیچری اوجاغنده یوز باشی‌یه معادل ضابط؛ حماللرك ایلروکلنلرندن بری.

بوله { سث. عر. [لغت مولده] کیم. سیدیکدن چیقاریلان بر مادهٔ مخصوصه.

بولیچه { س. عو. یهودی قادینلرینه ویریلن عنواندر، قوقونه ومادامه کبی.

بولیش { س. ١. بولمق فعلی و طرزی. ٢. عقل ایردیرمه، فهم، ادراك: اوآدمك بولیشنه شاشیورم. ٣. کشف، اختراع، ایجاد.

بولیشلی { ص. عقل ایردیرمکه مقتدر، مدرك، فراستلی.

بولیشمق { بولیشدیرمق، بولیشلمق وسائره. با: بولشمق وسائره.

بوم د. «بو» ایله باشلار بعض صفتلره داخل اولوب مبالغه وتأکید بیان ایدر: بوم بوش، بوم بوز.

بوم سند. عر. بایقوش.

بوم سر. فا. پر، مملکت، زمین. ز.

بومبار سر. [فا. «مبار» دن] ۱. قویون وسائره‌نك قالین باغرصاغی که طولدیریلوب صوجوق یاپیلیر. ۲. بو باغرصاغك جکر قیمه‌سی ویرنجله طولدیریلوب طاوه ویا تپسیده پیشمشی.

بومباردە سر. [یتا. Bombarda] بح. ایکی دیرکلی بر نوع سفینه.

بومبارلق ص. بومبار طولدیرمغه مخصوص (قیمه وسائره).

بومبه سر. [یتا.] بح. کمینك قیمچنده یاتان بیوك سرن.

بونامَق بونلق وسائره. با: بوکامق وسائره.

بونجوق یاخود بونجق. سر. [تق. بوجاك قابوغی] جیوانلرك یولارینه و نظره قارشی چوجقلرك تاقیه‌لرینه طاقیلان جامدن مختلف اللون و اکثریا ماوی دایکلی دانه، خرز، خصمه، خرمهره؛ قاطیر بونجوغی؛ نظر بونجوغی. — قادین اثوابنه طاقیلیر سیاه و کوچکاری ده وار در، حبه. || بونجوق علتی = چوجق حواله‌سی.

بونجه ک. [«بو» اسم اشارتیله «جه» اداتندن مرکبدر.] بو قدر، بو درجه‌ده، چوق، کثیر: بونجه زماندن بری؛ هر کون بونجه کشفیات نافعه وجوده کلیور.

بونجیلاین ک. [اصلی: بونجه. لین] ۱. بو قدر، بو مقداردە: بونجیلاین ایشك اهمیتی یوقدر. ۲. بویله، بو طرزده، بو حالده: بونجیلاین آدم. [قریب ایکیون اولوب مقابلی اونجیلاین در. اسکیشهدر.]

بونِکْ ش. بو اسم اشارتنك مضاف الیهیدر. با: بو.

بونو سر. [یتا.] آچیق حواله، پولیچه.

بونور یاخود بونُور. سر. دیشی حیوانك طوغورمسی.

بونی ش. «بو» اسم اشارتنك مفعول بهیدر. با: بو.

بُوه یاخود بوره. سر. با: بوغه.

بوهو سر. بایقوشك بیوکی، طاووق وسائر طیوره مسلط پیرتیجی بر قوش که کیجه وقتی «بوهو» کبی بر سسله اوتر، فا. کوف.

بوی سر. ۱. اوزونلق، طول: بونی اکنی اولچمك؛ بو عرصه اکنز ایسه‌ده بویی چوقدر. ۲. یوکسکلك، ارتفاع: آغاجك بویی. ۳. بدنك اوزونلمی ویوکسکلکی، قد، قامت: بویی اوزون، بویی قیصه آدم؛ آدم بویی. ٤. تام ومناسب قامت، قدموزون: بر قادینده بوی اولمزسه کوزللکی ده کورینمز. ٥. حجم، بیوکلك درجه‌سی: صاندیغی صندیقلر برقاچ بویدر. ٦. بر عشیرتك منقسم بولندیغی اویماقلرك بهری: بوی بکی. || بوی آتمق = (چوجق) اوزامق، بوی حاصل ایتمك. || بوی آلمق = ۱. تام بویی بولمق، لزومی درجه‌ده اوزامق. ۲. قامتك اولچیسنی آلمق، بویی اولچمك. || بویی اوزون = ۱. اوزون، طویل، مدید: بویی اوزون کونلر. ۲. اوزاق، بعید: بویی اوزون یر. || بوینك او. لچیسنی آلمق = حد و دکرینی آکلامق. || بویه برابر = آدم بویی اوزونلغنده. || بوی بوص = قد وقامت، موزون اندام، یال وبال: بویی بوصی یرنده. || بوی بوی = مختلف اوزونلقده: بوی بوی آغاجلر. || برقاریش بوی = بك قیصه قامت. || بویجه = ۱. اوزونلق جهتندن طولاً: تارله‌یی بویجه اولچمك. ۲. قامتله برابر، اندام اوزونلغنده: بویجه برکورك کیمش. || بویجه اولاد = یتیشمش بویی آلمش. || بویجه قالبی باصمق = قویاً تعهد وتکفل ایتمك. || بوی چکمك = (چوجق) اوزامق، بویلانمق، بوی پیدا ایتمك. || بوی سورمك = اوزامق، بویلانمق. || بوی کوسترمك = ابراز لیاقت ایتمك. || بویه = بویجه، طولاً: عرصه‌یی بویه اولچمك؛ لك بویه آغاج دیکمك. || بوی ویرمك = (نهر) آدم بویی درینلکنده اولمق. || آدم بویی = متوسط القامه بر انسانك قامتی اولچیسی: بر، ایکی

آدم بویندہ بر آغاج؛ بر بجق آدم بویندہ صو واردر. || آشاغی، آلچاق بوی = قصیر القامه؛ اورته بوی = متوسط القامه: اوزون بوی = طویل القامه.

بوی { س. اوزون آیاقلی بر جنس زهرلی اوروجك. رتیلا. [بوكا بوگه‌لك دینمی یاكلشدر.]

بوی { س. فا. با: بو.

بویا { س. (اصلی: بویاغ) ۱. رنك ویرمك اوزره اجسام واشیایه سوریلن ویا اشیا اونك ایچنه باتیریلان نباتی ویا معدنی مایع ویا مخلوط، لون، صبغ، فام: یاغلی، طوتقاللی، صولی بویا، خاص بویا. ۲. اجسامك اشعهٔ ثمسك بر طاقمی بلع ایله بر طاقمی عكس ایتدیرمكدن كورینشده آلدقلری صور مختلفه‌نك بهری، رنك، لون، كونه. || بویا آتمق = صولمق. || آشی بویا = بویامه‌ده مستعمل بر جنس صاری وقیرمزی طوپراق. || بویا آغاجی = قبوغی دباغلرجه مستعمل بر نوع قاین آغاجی. || بویا آلمق = بویانمق، قابل تلوین اولمق. || بویا اورمق = بویامق، بویا سورمك. || صاری بویا = جهری. || قره بویا = یالكز سیاهله تلوین او. لنمش، قره قلم. || كوك بویا = چیویت.

بویاتمق { فت. بویا سوردیرمك، بالواسطه تلوین ایتمك: اوی كیمه بویاندیكز؟ چارشافی قرمزیه بویاتدی.

بویاجی { س. بویالرك انواعنی تهیئه وفروخت ایدن واشیا ومواد مختلفه‌یی بویامق صنعتیله ونقاشلقله اشتغال وتمیش ایلین آدم: بویاجیدن بویا آلدم؛ اوی بویاتمق ایچون بر بویاجی آرایورم. || بویاجی كوپی = بویا. جینك بویانی وضع ایتدیكی كوب؛ مج. پك چابق وقولای یاپیلان یاصمه قالب وباشدن صاومه ایشدن كنایه‌در: بویاجی كوپی. می بو!

بویاجیلق { س. بویا صاتان ویا بویایان ونقاشلق یدن آدمك صنعتی: بویاجیلق ایدیور؛ بویاجیلق پك زوملی بر صنعتدر.

بویاخانه { س. بویاجی دكانی ویا فابریقه‌سی.

بویادلمق { مج. تلوین ایتدیرلمك.

بویار { س. (اسلاوجه‌دن) قبل. الفتح روم ایلی اقوامندن اصلا وزادكانه اطلاق او. لنوردی: افلاق بویارلری.

بویاسز { ص. بویا سورلمه‌مش، بویا اورلمامش، غیر ملون: بویاسز قماش، او.

بویالامق { فت. بویا ایله اورتمك، لكه‌لمك.

بویالی { ص. بویا سورلمش، تلوین اولنمش، ملون، مصبوغ: صاری، یشیل بویالی بر او؛ بو. یالی اثواب؛ بویالی صاچ.

بویامق { فت. بویا سوره‌رك ویا بویایه باتیره‌رق بررنك ویرمك، تلوین ایتمك: اوی، اثوابی، صاچی بویامق. || كوز بویامق = آلداتمق اغفال ایتمك، سحر كبی برطور حیله‌كارانه ایله كوزی شیشی ایی كوستروب اغفال ایتمك.

بویامه { = س. ص. ۱. بویانمش، فورچه ایله قلمكاری تلوین اولنمش. ۲. غیرطبیعی، ساخته، حیله‌لی.

بویان { س. میان آغاجی، شجر. السوس. || بویان بالی، بویان كوكی = میان. || آجی بویان = آبدست بوزان. || طاتلی بویان = عرق السوس.

بویاتمق { فت. بویا اورلمق، تلوین ایدلمك: آرایه بویاندی؛ اخشاب بنالر خارجاً یاغلی بویا ایله بویانیر. = فعل. بویا سورلمك، لكه‌لنمك، تلویث اولنمق، آلوده اولمق: فوطوغرافیا ایله اوغراشانلرك اللری بویانمامق ممكن دكلدر؛ قانه بویانمق = مقتول اولمق.

بوی اوتی { س. عریضه حلیه دیننان بر نباتكه تخمنه‌ده بوی تخمی دیرلر.

بویداش { ص. بوی شریكی، بر بویده اولان.

بویسز { ص. قیصه بویلی، قصیر القامه.

بویسزلق { س. قامت نقصانی، قیصه‌لق: بویسزلق نه فنا شیء!

بویلاتمق { فت. اوزاتمق، بوی قزاندیرمق.

بویلاشدیرمق { فت. ۱. اوزاتمق، بویلاندیرمق. ۲. بوی بوی تفریق وترتیب ایتمك.

بویلاشمق { فل. بوی پیدا ایتمك، بویلانمق، اوزامق.

بویلامق فع. ۱. بوی قزاندیرمق، اوزاتمق. ۲. بوینه اولچمك، طولاً مساحه ایتمك. = فل. بوینه کیتمك، اوزانمق.

بویلانمق فل. بوی پیدا ایتمك، اوزانمق.

بویله ح. (« بو اسم اشارتندن — قریب یجون اولوب، بعیده اویله ومتوسطه شویله دینیر.) بودرلو، بونك کبی، بو طرز واسلوبده، هاکذا، چنین: بویله‌یاپ؛ بویله سویله. = ص. بوحال وصفتده اولان، بونك کبی: بویله آدم؛ بویله هوا. || بوندن بویله = بوندن صکره، فیما بعد. || شویله بویله = ۱. ایکیسی اورتهسی، اولدقجه. ۲. هر نه صورتله اولورسه.

بویله‌جه ح. عینیله بو طرزده، طبق بو صورتله: بویله‌جه سویلیه‌جکم.

بویله‌لك س. بو طرز، بو اسلوب، بوکیدیش: بویله‌لکله ایش کورلمز.

بویلی ص. ۱. بوی اولان، قد وقامت صاحبی: اوزون بویلی؛ اوزنه بویلی؛ قیصه بویلی. ۲. اوزون، قد بالا صاحبی: بویلی آدم.

بویون س. (« بوی » دن اولمغله « بیون » یازلمسی خطادر) ۱. بوی تماثندن اولان عضوکه باشی بدنه ربط ایدر، اوکنه بوغاز وآرقه طرفنه اکسه دیرلر، عنق، رقبه، کردن: انسان، دوه، قاز بویني؛ بویون کیکلری. ۲. بعض قابلرك طار و اوزون اولان بوقاری قسمی: شیشه، صراحی، دستی بویني. ۳. مج. ذمت، تعهد، ضمان، مسئولیت، راجع اولمه: کناهی بوینمه. || بویني آتقیسی = صارغی، شال. || بوینه آلمق = درعهده ایتمك، ضامن اولمق. || بوین اکمك، بوکمك = تظلم ایتمك. || بویني اکری = محتاج. || بوین اورمق = اعدام، سیاست ایتمك، ضرب عنق ایتمك. || بوین او. زاتمق = تسلیم اولمق. || بویني اینجه، بویني قیلدن اینجه = مطیع، هر امره تابع. || بوین باغی = ۱. طسمه، کردنبند. ۲. بوینه ویا کوملکك یاقه‌سنه باغلانان قاشدن معروف قلاده. || بوین بوران = صاری آصمه‌یه بکزر بکسکلی برقوش، شقراق، کوچکن. || بوین بورجی = وظیفهٔ ذمت، وجیبه، فریضه. || بوینه بیکمك = داله بیکمك، زبون یا لوب مسلط اولمق. || بوین چنبری = کوپریجك کیکلرینك اوستنده‌کی چوقور. || بوین قاشیغی = اوتاغی، خجل اولمق. || بوین کسمك = انقیاد و اطاعت ایتمك، تابع اولمق، سرفرو ایتمك. || بوین ویرمك = مطیع ورام اولمق.

بویندروق س. چفت سورن و آرابه چکن اوکوزلرك بوینه کچیریلن آغاچ چوبکه بویلی بوینه اوستنه موضوع اولان اغاجنه صاپانك وآرابه‌نك اوق سرپوطدر. || مج. تحکم، قهر، تسلط: بویندروق آلتنده اولمق = تحکم چکمك، قهر کورمك.

بویونلق س. بوینه صاریلان شی، صارغی.

بویونوز س. ۱. بعض حیواناتك باشنده طیرناق کبی بر ماده‌دن آز چوق اوزون و قیوریق چفت عضوکه تدافع وتعرض ایچون سلاحلریدر، قرن، شاخ: اوکوز، قوچ، کیك بوینوزی. — بوجکارده دخی اولوب منحرکدر. ۲. بوینوزدن معمول بوری که اکثریا جلب ودعوت علامتی اولق اوزره چالینیر، نفیر، صور. ۳. حجامت ایدنلرك قانی چکمك ایچون قوللاندقلری بوینوز حقه. = ص. بوینوزدن معمول: بوینوز کاسه، قاشیق. || بوینوز آغاجی = ارغوان. || بوینوز اوتی = چوبله. || بوینوز چکمك = حجامت ایتمك. || قوچ بوینوزی = یونجه انواعندن، اکلیل الملك. || قوری بوینوز = حجامتسز یاپیشدیریلان بوینوز ویاشیشه‌دن حقه: صیرزی یه قوری بوینوز چکمك. || کچی بوینوزی = خروب. || کیك بوینوزی = بر نبات طبی.

بویونوزسز ص. بوینوزی اولمیان: بوینوزسز کچی، اینك. || مج. بوینوزسز قویون = حلیم ومسکین آدم.

بویونوزلی ص. بوینوزی اولان: اوزون بوینوزلی، قیوریق بوینوزلی. || مج. زوجه‌سی ناموسسز، اولان.

بَوْیُنَه ۱۰ } یاخود بَوْیُونه. س. قایقلرده دومن یرینه قوللانیلان یاریم کورك: بوینه پاله‌سی. || بوینه اورمق = قایغی بوینه ایله چویرمك.

به } حد. (به، بره، وره، موره، موری صورتلرنده روم‌ایلی اسانلری پیننده مشترك بر لغت عامیانه‌در) هی! هی! یاهو! به قارداش! به جانم! به آدم! — «آ» حرف نداسیله مرکب «آبه» صورتنده‌ده قوللانیلیر: آبه جانم!

به } حج. فا. با: ب.

بِه } ترکیب عر. ۲: بهما، ۳: بهم، ج: بهم. (ب = حرف جر. ه = ضمیر متصلك مفرد مذکر غائبی) اوکا، اونکله، اوندن: محکوم به = اوکا حکم اولنمش: معمول به = اونکله عمل اولنان، مرعی، مستعمل.

بَها } س. فا. قیمت، ذکر، ثمن، فیء: بونك بهاسی نه‌در؟ بو سنه ذخیره‌نك بهاسی چوقدر، یوکسکدر: دون بها ایله صاتمق. || بهایه چیقمق = قیمتی آرتمق. || بهادن دوشمك = اوجوزلامق. || آتش بهاسنه = پك یوکسك فیئاتله. || اوص بهاسی = برخطاء واقعدن درس آلمه. || قان بهاسی = دیت. || یوق بهایه = پك اوجوز، همان مجاناً. || بی بها = بها تقدیر اولنه‌میه‌جق درجه‌ده قیمتدار.

بَهاء } سند. عر. حسن وجمال و طرافت: حسن وبهاده بی مانند.

بَها } ترکیب عر. با: به. || فیها.

بَها } با: فیها.

بَهادِر } س. ص. فا. ج: بهادران. (ترکیده دخی بخادور و باتور قوللانیلوب ایکیسی پیننده‌کی مناسبت ظاهر ایسه‌ده، خانغیسی خانغیسندن مأخوذ اولدیغنی کسدیره‌مدك) یکیت، جسور، دلاور، قهرمان، بطل.

بَهادِرانه } ص. فا. یکیتجه، دلاورانه، قهرمانانه: بر طور بهادرانه ایله؛ بهادرانه بر یورویشی واردر. = ح. جسور آدملره یاقیشیر صورتده، یکیتجه: بهادرانه یورمك.

بَهادِرلِك } س. یکیتلك، دلاورلك، قهرمانلق.

بَهار } س. فا. ایلك یاز، فصل ربیع، ایلك بهار: موسم بهار. || بهار آچمق = آغاجلر و چیچکلر آچیلوب بهار اولمق. || صوك بهار، کهنه بهار = کوز، خزان، فصل حریف. || هردم بهار = هردم تازه (چیچك).

بَهار } سند. عر. ج. بهارات. (عربیده صاری پایادیه معناسنه اولوب لسانمزده معنای آتی ایله کثیر الاستعمالدر:) دارچین وقرانفیل کبی کوزل قوقولی وخار جبه‌لرکه بعض مأکولات ومشروباته قاریشدر. یرلیسیر: عربلر یمکاره چوق بهارات قورلر.

بَهارلی } ص. بهارات قونمش (یمك وسائره): طوزلی بهارلی کوفته.

بَهارِیّه } س. (فا. بهاردن عربی) قاعده‌سنجه متشکل غلط برتعبیردر) فصل ربیعك توصیفنی وبالمناسبه برذاتك مدحنی متضمن قصیده.

بَهالاشمَق } فل. و:

بَهالانمَق } فل. قیمت و قیمتی چیقمق، ترقی ایتمك: ذخیره بهالاندی.

بَهالی } ص. قیمتی یوکسك، آغر قیمتلی: بو سنه میوه‌لر بهالیدر.

بَهانه } س. فا. ۱. وسیله، سبب: فلان خصوصی عرض اخلاصه بهانه اتخاذ ایتدم. ۲. اصلسز عذر، ساخته اعتذار: ایشنه دوام ایتمه‌مك ایچون بهانه آرا. یور؛ اجل کلدی باش آغریسی بهانه. || بی بهانه = قصورسز، نقصانسز، عذرسز.

بَهایِم } سند. ج. عر. فد: بهیمه.

بَهایِم } با: بهیمه.

بِهبود } س. فا. (به = ایی. بودن = اولمق) ایلمك، صاغلمق.

بَهت } سند. عر. خاشمه، شاشه قاله، شاشقینلق، حیرت. (بانك ضمیله غلطدر.)

بُهتان } سند. عر. برینه یالاندن برشیء اسناد ایتمه، اوك، افترا: بکا بهتان ایتمشلر.

بُهتانجی } ص. اصلسز یره برینه برشیء اسناد ایدن، افتراجی، مفتری.

بِهتَر } ص. فا. و:

بِهتَرین } ص. فا. اك ایی. اعلا، انفس. ↓.

بَهجَت } سند. عر. کوزللك، حسن وبها. (بعض یکی لغتلر مزده بوکلمه‌یه مسروریت معناسی دخی

ویریلیور، وواقعا «بهج» ماده‌سی او معنایه‌ده کلیورسه‌ده، «بهجت» لغتی اصلا مسروریت معناسنه کلیر.)

بَهَر { ک. فا. (ب = ادات الصاق ـ هر = م. اصل فارسیده هر بریشه دیمك اولوب، لسانمزده غلط اوله‌رق قوللانیلیر.) هر، هربر: بهر کتابك تجلیدیچون اون غروش ایستیور. (بهرینه، بهریچون کبی تعبیرانده «ه» ساکن اوقونور.)

بَهره { س. فا. پای، حصه. قسمت، نصیب: عملدن بهره سی یوقدر. || بهره آلمق = نصیبی اولمق، حصه‌یاب اولمق. || بی بهره = نصیبسز، محروم.

بَهره دار { ص. فا. حصه ونصیبی اولان، حصه‌دار: علم وتربیه‌دن بهره‌دار آدم.

بَهره‌سِز { ص. نصیبسز، محروم: عملدن بهره‌سزدر.

بَهره‌مَند { ص. فا. نصیبی‌اولان، حصه‌دار، بهره‌دار.

بَهِشت { س. فا. اوچماق، جنت، فردوس: بهشت آشیان = جنت‌مکان، فردوس‌مقر.

بَهِشتی { ص. فا. جنته منسوب و متعلق، جنتلك.

بَهله { س. فا. طوغانجی الدیونی.

بَهی { ص. عر. ا: بهیه. [«بهاء» دن صنش.] کوزل، حسن، جمیل: هدیهٔ بهیه = کوزل هدیه؛ تلغراف وپوسته نظارت بهیه‌سی. (ناظری رتبهٔ بالادن دون رتبه‌ده بولنان نظارت وادارەلره ویریلیر عنوانلدر.)

بَهی { حد. هی! ای! به! (اکثریا قولانیلیر:) بهی آدم!

بَهیمه { سف. عر. ج: بهایم. درت آیاقلی حیوان، چاروا.

بَهیمیّت { سف. عر. حیوانلق، حیوانیت.

بِهین { ص. فا. ابی، اعلا، مستحسن: آیین بهین.

بی { د. فا. نفی وسلب معناسیله اسملرك باشنه کیرر: بی‌ادب = ادبسز؛ بی‌اصل واساس = اصل واساسی اولمیان: بی‌امان = امانسز: بی‌بهره = نصیبسز؛ بی‌پروا = پروا سز: بی‌تاب = طاقتسز: بی‌حضور = راحتسز؛ بی‌خبر = خبرسز، معلومات‌سز؛ بی‌شك، بی‌کمان = شبهه‌سز؛ بی‌نوا = نصیبسز؛ بی‌وایه = مجلّاسز. (بیداد وبیوایه کبی برلکده‌ده یازیلوب مرکب لغتلر عد اولنور.)

بیابان { س. فا. چول، صحرا، بریه. || بیابان نشین = چولده ساکن. || بیابان نورد = چوللرده طولاشان.

بیات { بیاتلامق. با: بایات و سائره.

بیاتی { ص. مو. موسقیده برمقام اسمیدر.

بی اِختیار { بلا اختیار. ح. فا. (کندی ایستمکسزین، ارادتی منضم اولمقسزین.

بی اَدَب { ص. فا. ادبسز، تربیه‌سز.

بی اَدَبانه { ص. فا. ادبسزجه، ادبسزلکله ایدیلن: برطور بی ادبانه ایله. = ح. ادبسزجه‌سنه: بی‌ادبانه اوتورمق.

بَیاض { سف. عر. ۱. آقلق، سفیدلك، بیاضلق: کوزك، یموطه‌نك بیاضی. ۲. مسوده‌نك تمیزه چکلمسی: بیاض ایتمك، بیاضه چکمك = تبییض ایتمك. = ص. تر. آق، ابیض، سفید: بیاض کاغد، چیچك. (عربیسی آقلق معناسیله اسم اولدیغندن، بویله صفت کبی قوللا. نلسی غلط مشهوردر. آق لغت ترکیه سنك استعمالی البته مرجحدر.)

بَیاضلاتمَق { فت. آغارتمق، بیاض یاپمق: شو مرمر. لری اوغه‌رق بیاضلامش.

بَیاضلانمَق { فط. آغارمق: بیاض اولمق: آمریقان بزی قوللانلدقجه بیاضلانیر.

بَیاضلِق { س. آقلق، بیاض: قارك بیاضلغی.

بَیاضمتراق { ص. و:

بیاضمسی { ص. آز آق، آقه‌چا.

بیاضمسی { لار، بیاض کبی کوزینور.

بُیاغی { یاخود بیاغی. ص. ۱. عادی، خاص اولمیان، عوام کاری: بیاغی کاغد. ۲. آشاغی، دون: بیاغی آدم؛ پك بیاغی مال. = ح. عادتا، دوزجه: بنم بیاغی صیتمم واردر. — مبالغه وتأکید ایچون «باس» اداتنی آلیر: باس بیاغی بر آدم.

بُیاغیلِق { س. ۱. عادیلك، عدم تمیز: بوکاغدك بویازینك بیاغیلغی میداندەدر. ۲. آشاغیلق، دونلق: بوآدمك بیاغیلغی ایلك سوزندن آکلاشیلیر.

بی اَمان { ص. امانسز، امان ویرمز، مرحمتسز.

بَیان { سف. عر. ۱. آکلاتمه، آچیق سویله، افاده، افهام:

مراعنی بیان ایلدی؛ شفاهاً، تحریراً بیان ایتمك. ۲. ادله ایراديله اثبات ایتمه. ز. ۳. د. بلاغتك تشبیه واستعاره ومجاز وکنایه کبی اقسامندن بحث ایدن قسمی: علم بیان. ٤. (صرف عربیده) ادغامك عکسی، اظهار، ادغامی لازم کان کلمه‌ك ادغامسز استعمالی. ‖ عطف بیان = معطوف علیهی ایضاح ویا تأکیده یارا. یان معطوف: اخذ وکرفت کبی.

بی آنباز { ص. فا. شریکسز.

بی باك { ص فا. قورقوسز، قورقماز.

بی بَهره { ص. فا. نصیبسز، محروم.

بی پایان { ص. فا. صوکسز، تو. کنمز.

بی پَروا { ص. فا. پرشیدن چکنمز، صاقنماز، لاابالی.

بَیت { سذ. عر. ج: بیوت. او، خانه، دار، منزل، قوناق، مسکن. ‖ بیت الله، بیت الحرام = کعبهٔ معظمه. ‖ بیت المال = وقتیله خزینهٔ مالیه: الیوم ورثه‌سی معلوم وحاضر اولمیان متوفا. لرك اموالی و بوکا مماثل اموال عمومیه‌یی حفظ ایدن صندیق واداره. ‖ اهل بیت. با: اهل.

بَیت { سذ. عر. ج: ابیات. ایکی مصراعدن عبارت شعر قسمی: بربیت سویلك، اوقومق: بعض ابیات ایراد ایتمك.

بیت { سـ. تمیزلکه رعایت ایتمین آدملرك اوستنده وباشنده وطاوقلرله سائر حیواناتده حاصل اولان وایصیردیغی یری قاشیند. یران کوچك برجنس بوجك، قمله، کمله: بیت طوتمق: باش بیتی، طاوق بیتی. ‖ بغدای بیتی = بغدایده حاصل اولان برکوچك بوجك، سوس. ‖ تخته بیتی = تخته‌لرك آرالقلرنده بارینیر متعفن ومعجز بوجك، بق، تخته قوروسی. ‖ چیچك بیتی = چیچکارده حاصل اولان کوچك بر بوجك، فرعه، قراد. ‖ قاصیق بیتی = کنه، قمقام. ‖ قولاق بیتی = قولاغه قاچان چتال قوبروقلی بر بوجك، عقربان. ‖ کاغد بیتی = کاغدی وکتابلری دلوب خراب ایدن کوکه، عنه. ‖ بیت اوتی = بیته قارشی قوللانیلان نبات، حشیشة القمله. ‖ بیت پازاری = چارشینك اسکی ملبوسات صاتیلان یری. [بات پازاری یازمقده معنا یوقدر.] ‖ بیت یینکی = کیزلی عیب.

بیتاب { ص. فا. قوتسز، قدرتسز، یورغون، یتکین: ایکی ساعت قوشدقدن صکره بیتاب دوشدی.

بیتراق { ص. [غا: بیتراق وبو. تراق] پك ضیق بیتمش، یکی بیتوب یوزینی بسبتون اور. ته‌جك صورتده ضیق اولان. ‖ بیتراق اوتی = دمیر دیکن. ‖ دمیر بیتراق = اسکی جنك آلاتندن اوله‌رق دشمنك آیاغنه باتمق اوزره یولك اوزرینه براغیلان اوچ کوشه‌لی دمیردیکن. ‖ قوزی بیتراغی = برنوع نبات، غانز. ‖ بیتراق کبی قاینامق = پك ضیق وازدحاملی اولق. ‖ بیتراق کبی = دالدر اوزرنده پك چوق میوه اولمسی.

بیتراقلی { ص دالللی بوداقلی.

بیترلمك { فع. ۱. صوکه ایر. دیرلمك، اتمام واکمال ایدلمك: باشلانیلان مکتب دها بیترلمه‌مدی. ۲. محو وهلاك ایدلمك: اوممالکت قحط وغلادن بیترلدی.

بیترمك { فت. (اصلی. بیتدیرمك) ۱. صوکه ایردیرمك، تماملامق، اتمام واکمال ایتمك: بن ایشمی بیتردم. ۲. محو وهلاك ایتمك، زبون وافنا ایلمك، قوت براقمامق: بوصیغه نی بیتریور.

بیترمك { فت. [اصلی: بوتدیر. مق] تخمك فلیزلنوب طوپراقدن طیشاری چیقمسنه سبب اولمق، اثبات ایتمك: بو یاغمور اکیلن تخملری چابق بیترهجکدر.

بیترمه { سـ. اتمام، کمال = ص. ح. کوتوری، کسمه، مقطوع.

بیترم { سـ. ۱. بیترمه، اتمام، اکمال. ۲. صوك، آخر، انجام، پایان.

بیتشدیرلمك { فع. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشدیرلمق: شو ایکی ماصه بیتشدیرلیرسه براوزون سفره اولور.

بیتشدیرمك { فت. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشدیرمق، بتاشدیرمق، اتصال ایتدیرمك: شو ایکی ماصه‌یی بیتشدیرملی.

بیتشمك { فل. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشمق، متصل وملاقی اولمق،

قاوشمق: واپور ریختمه بیتشدی؛ یاره‌نك آغزی دها بیتشمدی.

بیتشیك { ص. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشمش، قاوشق، متصل، ملاصق، پیوسته: واپور اسکله‌یه بیتشیك ایدی.

بیتکین { ص. بیتمش، محو وخراب اولمش، حال وطاقتی قالمامش: او بیتکیندر.

بیتلمك { یاخود بیتله‌مك. فت. بر آدم ویا حیوانك بیتلرینی آییقلایوب قیرمق.

بیتلنمك { فط. کندی بیتنی آییقلایوب قیرمق: کونشده اوتوروب بیتلنیوردی.

بیتلی { ص. اوستنده بیت بولنان، کهله‌سی اولان، بیس.

بیتمك { فل. ۱. صوکه ایرمك، تمام اولمق، پایانه وارمق، ختام بولمق: یاپمغه باشلادقلری جامع شریف بیتدی؛ یازدیغکز مکتوب بیتدی‌می؟ ۲. توکنمك، قالمامق: مرکبم بیتدی؛ قندیلك یاغی بیتدی. ۳. محو وخراب ومضمحل اولمق، پریشان اولمق، فنا بولمق، بوزلمق: محاربه‌ده دشمن فرقه‌سی بیتدی. ٤. قاله قالمق. ٥. یوریلوب قالمق، فتور کتیرمك: صباحدن بری اوغراشه اوغراشه بیتدم. ٦. استهزا ایله حیرت ایتمك، شاشمق: سویلدیکی شعره بیتدم. ۷. نهایت درجه‌ده سومك: شوکوزل آته بیتدم.

بیتمك { فل. تخم فلیزلنوب طوپراقدن طیشاری‌یه چیقمق، نابت اولمق: اوت بیتر؛ اکینلر بیتدی.

بیتمك { فت. نق. یازمق، کتب و تحریر ایتمك. [الیوم جغتایجه‌ده مستعملدر. اصل کتب وتحریر معناسنه بو لغت موضوع اولوب، یازمق ایسه اصلی یایمق و بسط و تبسیط ایتمك معناسنه موضوع، واستعارةً تحریر معناسیله مستعملدر.]

بیتمه { س. بیتمك فعلی. با: بیتمك.

بیتوتت { سث. عر. [«بیت»دن] بر یرده کیجه‌یی کچیرمه، کیجه یاتمه، کیجه قونوب مسافر اولمه: او کیجه فلانك اونده بیتوتت ایتدك.

بیتوی { ص. بتون، یکپاره، تکمیل. = ح. بر دوزی‌یه، بوینه.

بیتی { س. تق. یازی، تحریر، کتابت.

بیتیك { ص. بیتمش، محو وخراب اولمش، فنا بولمش، امیدسز.

بیتیك { س. تق. مکتوب، یازلمش شیء، محررات، نامه.

بیتیکجی { س. نق. یازیجی، کاتب، محرر، منشی، مکتوبجی. [بکلکجی بوندن غلط اولسه کرکدر.]

بیجیرغان { س. دمیر دلیکاری جلا وپرداخت ایتمکه مخصوص دمیرجی آلتی.

بیچاره { ص. فا. چاره‌سز، چاره‌سی قالمامش، زواللی، دردمند، مسکین: نه یاپسون بیچاره؛ بیچاره بر آدمدر؛ بیچاره قالدم.

بیچاق { س. [«بیچمك»دن] کسه‌جك آلت که خنجرك کوچکی و چاقینك بیوکیدر، سکین. انواعی واردر: آشجی بیچاغی، باغچوان بچاغی، جراح بیچاغی، قصاب بیچاغی. || بیچاق بیچاغه = بیچاقلری چیقاره‌رق بربرینه هجوم ایتمه؛ بیچاق بیچاغه کلدیلر. || آغزینی بیچاق آچماز = پك مأیوس و مکدر. || بورن بیچاغی = اویمه‌جی آلتی. || یان بیچاغی = قیننده اولدیغی حالده سلاح مقامنده بله آصیلان بیچاق، جنبیه، جامکیه. [ایکی طرفی کسر جنسنه قامه دیرلر.] || بیچاق یاره‌سی = سختیانده و آیاق قابنده چاتلاق.

بیچاقجی { س. بیچاق یاپان و صاتان آدم.

بیچدیرمك { فت. ۱. بالواسطه بیچمك، کسدیرمك، یاردیرمق، شق ایتدیرمك: تخته بیچدیرمك. ۲. (ترزی‌یه اثواب) یاپدیرمق، اولچی آلدیروب کسدیرمك، قطع ایتدیرمك: بر قات اثواب بیچدیره‌جکم.

بیچقی { س. دستره‌نك بیوکی، تخته یاران معروف دیشلی آلت، منشار؛ اوك بیچقیسی = اوکدن قوللا نیلان اینجه‌سی؛ آرت بیچقیسی = صکره‌دن قوللا نیلان قالینی. || شام بیچقیسی = طراقجی آلتی. [بلکه صحیحی: «شانه بیچقیسی» در؛ زیرا فا. «شانه» طراق دیمکدر.]

بیچقیجی { س. بیچقی ایله تخته یاران آدم.

بیچلمك { فج. ۱. یارلمق، بیچقی ایله شق ایدلمك: چام تخته‌سی قولای بیچلیر. ۲. کسلمك قطع اولنمق: پانتالون بویله بیچلمز: اثوابی بیچلدی. ۳. اوراقله کسلمك، حصاد ایدلمك: اکینلر دها بیچلمدی: چایرك اوتی بیچلدی. || بیچلمش قفان = تمامیله حالنه مناسب. انسب، الیق.

بیچمك { فت. ۱. کسمك، قطع ایتمك: کسرم بیچرم دیه هرکسی قورقودیور. ۲. یارمق، بولمك، شق ایتمك: تخته بیچمك. ۳. (اثواب و سائره) اولچوب کسمك: اثواب بیچمك. ٤. (اکین وسائره) اوراقلامق، حصاد ایتمك: اکین اوت بیچمك. || اولچوب بیچمك = ملاحظه وتدبیر ایتمك. || بول بیچمك = بذر واسراف ایتمك. || بها بیچمك = قیمت تخمین ایتمك. || پای بیچمك = قیاس ایتمك. عبرت آلمق. || کسوب بیچمك = حل وفصل ایتمك.

بیچمه { س. بیچمك فعلی. با: بیچمك. = ص. بیچلمش، بیچمکله وجوده کلمش: سرن بیچمه‌سی = سرنی بیچمکله حاصل اولان اوزون دوشمه‌لك تخته.

بیچون { ص. فا. امثالسز، شریکسز، بینظیر. [صفات اللهدندر.]

بیچیجی { س. ۱. اثواب بیچن آدم، مقاصدار. ۲. اکین بیچن آدم، اوراقجی.

بیچیم { س. ۱. بیچمك طرز و صورتی. ۲. اثواب شکل و صورتی: بو بیچیمده ستره: پانتالونك بو بیچیمی؛ اسکی، یکی بیچیم. ۳. طرز، صورت، اسلوب. ٤. مطلوبه موافق صورت، اندام، تناسب اعضا: بو آدمك، بو آتك بیچیمی کوزل. ٥. اوراق وقتی، حصاد موسمی. || بیچیمنه کتیرمك = اویدیرمق، حسن صورت ویرمك.

بیچیمسز { ص. شکل و اندامی چرکین، یاقیشیقسز، غیر متناسب: بیچیمسز آدم، آت، اثواب.

بیچیملی { ص. شکل واندامی کوزل، یاقیشیقلی، متناسب: بیچیملی آدم، آت، اثواب.

بیحاصل { ص. فا. بر شیء حاصل ایتمین، ثمره‌سز، نتیجه‌سز، فائده‌سز.

بیحد { ص. فا. حدسز، غیر محدود، چوق.

بیحساب { ص. فا. حسابسز، چوق.

بیحضور { ص. فا. راحتسز.

بیخ { س. فا. کوك، اصل. ن.

بیخرد { ص. فا. عقلسز.

بیخواب { ص. فا. اویقوسز، اویوماز، اویانیق.

بیخود { ص. فا. کندینه مالك اولمیان، کندیندن کچمش، مدهوش.

بیدار { ص. فا. اویانیق، یقظان. || بخت بیدار = یاور و مساعد طالع.

بیدرنك { ص. فا. اکلنمین، سرعتلی، سریع.

بیدریغ { ص. فا. دریغ ایدلمین، اسیرکنمین، مبذول، مصروف: همم علیه‌لرینك بیدریغ بیورلمسی.

بیدق { سذ. عر. [فا. «پیاده» دن معرب] شطرنج اویوننده پیاده طاشی.

بیدین { ص. فا. دینسز، ایمانسز، کافر.

بیر { بیرنجی وسائره. با: بر، برنجی وسائره

بئر { سذ. عر. قویو، چاه.

بیرا { یاخود بیره. س. [یتا. Bira] آرپه صویی دینلن مسکر. || بیرا اتمکی = بیرا مایه‌سیله یاپیلان کوچك وخاص اتمك.

بیراخانه { س. بیرا ایچمکه مخصوص یر.

بیراق { بیراقدار وسائره با: بایراق وسائره.

بیرام { بیراملق، بیراملاشمق. با: بایرام وسائره.

بیرون { یاخود برون. س. فا. طیشاری، خارج: درون و بیرونی = داخل وخارجی.

بیز { س. قوندره‌جی وسراجلرك ایکنه‌یی کچیره‌جکاری یری دلمکه مخصوص تخته صاپلی سیوری دمیردن آلت. || پك سیوری وباتار شیئدن ده کنایه اولور: بیز کبی، بیز کچمز.

بیزار { ص. فا. بیقمش، اوصانمش، فتور کتیرمش.

بیزبان { ص. فا. دیلسز، لسانسز، ابکم.

بیزلامق { فل. با: بوزاغیلامق.

بیزلانغیج { بیزلنکیج. با: بیزلنکیج.

بیزموت { س. [فر. Bismut] ص. قابض بیاضتمتراق برتوز.

بیزَوال { ص. فا. زوالسز، دائم، باقی.

بیسامان { ص. فا. ثروتسز، سرمایه‌سز،

بیسان { ص. فا. امثالسز، بینظیر، بیمانند.

بیسَروپا { ص. فا. باشسز آیاقسز، پریشان حال.

بیشَك { ص. فا. شبهه‌سز، ریبسز.

بیشِکیب { ص. فا. صبرسز، صبری توکنمش.

بیشُمار { ص. فا. صاییسز، حسابسز، چوق.

بَیضاء { صت. عر. با: ابیض.

بَیضه { سث. عر. یمورطه.

بَیضی { ص. عر. ث: بیضیه. یمورطه شکلنده، طولانی مدور: بیضی الشکل.

بَیطار { سذ. عر. و:

بَیطَر { سذ. عر. آت وسائر حیوانلرك امراض وتداویسنه وتیمارلری اصولنه واقف آدم.

بیطرف { ص. فا. هیچ بر طرفی التزام ایتمین. || حق. بیطرفلق = معاملات دولده دولتین ویا دول مختلفه آراسنده آچیلان محاربه‌یه عدم اشتراك.

بَیطَرلق { یاخود بیطارلق. س. آت وسائر حیوانلرك امر تداوی و تیمارلری علم و اصولی: بیطرلق بیلیر؛ بیطرلق ایدیور.

بَیطَره { یاخود بیطرت. سث. عر. بیطارلق علم وفنی: فن بیطره.

بَیطَری { یاخود بیطاری. ص. عر. ث: بیطریه. بیطاریه. بیطارلغه منسوب ومتعلق: فن بیطاری؛ علوم بیطریه.

بَیع { سذ. عر. صاتمه، فروخت. حتم. مالی ماله دکشمکدر. بیع فاسد، بیع صحیح، بیع لازم وسائره = بیعك فقهده‌کی انواعی.

بَیعَت { سث. عر. برینك حاکمیتنی تصدیق وعرض تابعیت وصداقت ایتمه. که اصل قاعدهٔ اسلامجه مصافحه صورتیله اجرا اولنور.

بیغایه { ص. فا. صوکسز، پایانسز، چوق.

بیغَرَض { ص. فا. غرضسز، خالص.

بیفائده { ص. فا. فائده‌سز، غیر نافع.

بیق { س. با: بییق.

بیقدیرمَق { فت. اوصاندیرمق. بزدیرمك، تنفیر ایتمك: معلمك اصولسزلکی شاکردانی درسدن بیقدیرر.

بیقَرار { ص. فا. ۱. قرارسز، ثباتسز، ناپایدار، فانی. ۲. راحتسز. آرامسز، مضطرب.

بیقلمَق { فج. بیقندی کلمك، اوصانلمق: هر کون بر درلو یمك یمکدن بیقلیر.

بیقمَق { فل. اوصانمق، اوصانج کتیرمك، بزمك، متنفر اولمق، کلال کلمك: ایشدن بیقدم؛ بویاشایشله انسان عمرندن، جاننده بیقار.

بیقندی { س. اوصانج، بزمه، بیقمه، نفرت، کلال: آدمه بیقندی کلیر.

بیك { س. شرق جهتلرنده بك یرینه قوللانیلیر. با: بك.

بیك { عد. اون کره یوز، دردنجی خانه‌ده یازیلان رقم، الف، هزار، ۱۰۰۰: بیك کشی، بیك سنه؛ بیك بر، بیك ایکیوزاللی؛ ایکی بیك ۲۰۰۰، اوچ بیك ۳۰۰۰ الخ. || مج. پك چوق: بك کره سویلدم؛ بیك یاشا. || بیکلر، بیکلرله، بیکلرجه = پك چوق. || بیك دره‌دن صو کتیرمك = واهی عذرلر درمیان ایتمك. || بیك جان ایله = کمال آرزو ایله، ازجان ودل. || بیك کوز اوتی = محموده، سقمونیا (نبات).

بیکار { ص. فا. ایشسز، مشغولیتسز. — عزب دیمك اولان وعر. «بکر» دن مأخوذ بولنان «بکار» لغت ترکیه‌سنك بیکار یازلمسی عبثدر. با: بکار.

بیکار { یاخود بوکار. س. یردن نبعان ایدن صو، برصو. یك چیقدیغی یر، منبع: بیکار باشی.

بیکام { ص. فا. مرامنه نائل اولمامش، خائب، خاسر.

بیگانگی { س. فا. یبانجیلق، بیکانه‌لك.

بیگانه { ص. فا. بیلدك اولمیان، یبانجی، یاد.

بیگاه { ص. فا. وقتسز، نامناسب وقتده اولان.

بیكباشی { س. اساساً بیك كشیدن مركب اولان برطابور عسكره قوماندە ایدن ضابط.

بیكباشیلق { س. برطابور عسكره قوماندە ایدن ضابطك رتبه وصفتی: فلانه بیكباشیلق ویرلدی، بیكباشیلغه ترفیع اولندی.

بیكر { عد. هربرینه ویا هردفعه. سنده بیك: موجود آلچه یی تقسیم ایتدكلرنده بیكر غروش دوشدی؛ طوپلانان عسكری بیكر بیكر سوق ایتدیلر.

بیگران { ص. فا. كنارسز، پایانسز، غیر محدود، حسابسز.

بیگس { ص. فا. كیمه سز، حامیسز، طول ویتیم.

بیگسلك { س. كیمه سزلك، حامیسزلك، طوللق و یتیملك.

بیگلك { ص. ۱. بیك غروش وسائره قیمتنده اولان: بیكلك بربیكیر. ۲. بیك آرشین وسائره بوینده ویا بیك قیمه وسائره آغرلغنده اولان. = س. بیك درهم یعنی ایكی بچق اوقه استیعاب ایدر شیشه: بر بیكلك زیتون یاغی.

بیگمان { ص. فا. شبهه سز، شكسز، مسلم.

بیگناه { ص. فا. كناهسز، صوچسز، قباحتسز، مظلوم، معصوم.

بیگیجی { عد. بیك درجه سنده اولان: هجرت نبویه‌نك بیكنجی سنه‌سی.

بیگیر { س. اكمش آت، ایكدیش، فرس، اسب: بینك، یوك آوابه، بوستان، دكرمن، سقا بیكیزی. || آغانك بیكیری = منجاسر، كتاخ. || بیكیر سو. ریجیسی = كرا بیكیرنی سوروب آرقه سندن كیدن آدم. (« بار. كیر » لغت فارسیه سندن مأخوذ اولدیغی قبول اولنسه بیله، او املا ایله یازمق كفتنه حاجت یوقدر.)

بیگیرجی { س. بیكیر سوریجیسی، بینك ویا یوك بیكیری بسلیوب كرایه ویرن آدم، كرا ایله بیكیر ایشلدن آدم.

بیل { س. با: بل.

بیلاردو { س. [یونا. Billardo] اوستی كنارلی وچوخه دوشه‌لی مستطیل بر ماصه كه اوزرینه موضوع فیل دیشی طوپلرینه مخصوص قامش دكنكارله اوریله‌رق مختلف اویونلر اویناتیلیر. بو اویونلرده بیلاردو نامی ویریلیر: بربیلاردو كتیردەجكم؛ بیلاردو اویناریز. میسكز؟ بیلاردو بیلیرمیسكز؟

بیلازیك { س. با: بیلزیك.

بیلان { س. ۱. بوكسك بوغاز، طاغ صیرتنك آلچقجه لكن یه مرتفع بر بلندن كچن یول. ۲. آتك بوغازینه اوریلان كوللیسر.

بیلت { س. [فر. Billet] تیاترو وواپور ودمیر یول واغو. نی كبی برپره كیره بیلك ایچون ابرازی اقتضا ایدن مطبوع كاغد كه اجرت مقابلنده آلنوب اجرتك ویرلمش اولدیغنه علامتدر: بیلت آلمق؛ بیلتی كوسترمك.

بیلتجی { س. تیاترو وواپور و دمیر یول وسائره مدخلنده بیلت صاتان یاخود بیلتلری طوپلایان ویا یوقلامه ایدن مأمور: واپور بیلتجیسی.

بیلتمك { فع. برآلت قاطعه یی بیلكی طاشنه سورمك. دیروب كسكین ایتدیرمك، تشحیذ ایتدیرمك: بیچاقلری بیلتملی.

بیلدیر { یاخود بولدیر. ظن. كچن سنه، برسنه اول: بیلدیر بوقدر صیجاق اولدی؛ بیلدیر كیتدی ایدم.

بیلدیرجین { س. صوك بهاره یاقین صید ایدیلن آنی بك لذیذ برقوش، كه چوللق ویلومیه مشابهدر، سلوا. || بیلدیرجین اوتی = هندەدن كلیر بر زهرلی نبات. || بیلدیرجین قولاغوزی = ارككی.

بیلدیرلمك { فع. ۱. آكلادلمق، اعلام وافهام ایدلمك. ۲. اشعار وانبا اولنمق: بروسه جهتنده كوزل یاغمورلر یاغدیغی محلدن بیلدیریلیور.

بیلدیرمك { فع. ۱. آكلاتمق، خبر ویرمك، اعلام و افهام ایتمك. ۲. اشعار وانبا ایلمك: ایشك صورت جریانی بكا بیلدیردیلر؛ كیت آكلاده بزه بر مكتوبله بیلدیر. || حدیثی بیلدیرمك = دكرینی آكلاتمق، غالب كلمك.

بیلدیرمه { س. و:

بیلدیریش { س. ۱. آكلاتمه، خبر ویرمه، اعلام، افهام. ۲. اشعار، انباء.

بیلدیك { ص. ۱. بیلنن، معروف، یبانجی اولمیان، معارفه‌لی، آشنا: بیلدیکدر؛ بیلدیك چیقمق. ۲. بیلنن شیء، معلوم: بیلدیکنی یاپسون؛ بیلدیکندن شاشمیور. || بیلدیکنی یاپمق، کری براقامق = اجرای عداوت ایچون صرف مقدور ایتمك.

بیلَزیك { س. [اصلی: بیلك یوزوکی] ۱. قادینلرك سوس ایچون بیلکلرینه طاقدقلری حلقه‌که آلتون، کومش، الماسلی ویا سرچه‌دن اولور، سوار، معصم. ۲. قویونك آغزینه قونیلان یکپاره دلیکلی طاش، طاش حلقه. ۳. طوپك قالین چنبری. || آیاق بیلزیکی = عرب قاریلرینك آیاقلرینه طاقدقلری حلقه، خلخال.

بیلِشمَك { فش. بربرینی بیلمك ویا اوکرنمك، طانیشمق، معارفه‌لی چیقمق ویا معارفه پیدا ایتمك: کیم اولدیغمزی بربرمزه صوره‌رق بیلشدك.

بیلَك { س. قول ایله ال آره‌سنده یعنی دیرسکدن آشاغی اولان اویناق‌یری، رسغ، معصم. || آت بیلکی = بوقاغیلق. || آیاق بیلکی = رسغ القدم. || بیلك طماری = نبض. || (چشمه صویی) بیلك کبی آقمق = بول آقمق.

بیلَکجه { س. بیلکه طاقیلان بند، کولیجه، مقطره.

بیلگی { یا بیلگو. س. معلومات، وقوف، علم، معرفت.

بیلَگی { یا بیله‌گی، بیلگو. س. آلات قاطعه‌یی بیله‌یه‌جك آلت، مشحذ؛ بیلگی چرخی = بیلکه مخصوص چرخ؛ بیلگی دمیری = قصاب مصادی؛ بیلگی طاشی = بیلکه مخصوص معروف طاش؛ بیلگی قایشی = بربرلرك اوستره‌لری بیلدکلری قایش.

بیلگیج { ص. بیلکی طاسلایان، عالملك صاتان، عالم اولمق. ادعاسنده بولنان.

بیلگیجلِك { س. بیلکی طاسلامه، عالملك ادعاسی، معلومات فروشلق، جهل مرکب.

بیلگیلِك { س. علامت، نشان، اماره.

بیلگیلی { ص. معلوماتلی، وقوفلی، عالم.

بیلمَجه { س. بشقه‌لرینه حل ایتدیرلمك اوزره سویلنیلن مغلق شیء، معما، لغز، یا کلتماج.

بیلمَدیك { ص. ۱. بیلمین: بونی بیلمدیك کیمسه قالمدی. ۲. بیلنمین: بیلمدیکمی اوکرنمك ایسترم. ۳. بیلمه‌یش، جهل: بیلمدیکنی بیلمز.

بیلمَز { ص. بیلمین، جاهل، نادان: حدینی بیلمز = حد ناشناس؛ ایبلك بیلمز = شکر ناشناس، نانکور.

بیلمَزلِك { س. بیلمه‌یش، جهل؛ حد بیلمزلك = حد ناشناسی؛ ایبلك بیلمزلك = شکر ناشناسی. || بیلمزلکه کلمك [بیلمه‌مزلکه دیمه‌ملی] = تجاهل ایتمك.

بیلمَك { فت. ۱. بر شیء حقنده وقوف ومعلوماتی اولمق، واقف اولمق: بو ایشك بویله اولدیغنی بیلیرم؛ او آدم مهندسلکی ایی بیلیر. ۲. اوکرنمك، کسب وقوف و معلومات ایتمك: سزك کلدیککزی بیله‌مدم، صکره‌دن بیلدم. ۳. طانیمق، آشناسی اولمق، آشنا چیقمق: سزی بیله‌مدم؛ بو آدمی بیله‌جکم کلیور. ٤. خاطره کتیرمك، یاد وتخطر ایتمك: شمدی بیلدم. ٥. ظن واعتقاد ایتمك، برفکر وذهابده بولنمق: بن سزی کیتمش بیلیوردم؛ بن اونی دوست بیلیوردم؛ هرکس سنی عالم بیلیور. ٦. [صیغهٔ التزامیه دن اول فعل اعانه صفتیله] مقتدر اولمق: یازه بیلمك = یازمغه مقتدر اولمق؛ کیده بیلمك = کیتمکه مقتدر اولمق. — منفیسی یازه‌مامق، بیله‌مه‌مك کبی اولور. ۷. طانیمق، مسئول طوتمق: بن سزی بیلیرم. ۸. شبهه‌لنمك، عزو و اسناد ایتمك: بن اوندن بیلیرم. ۹. متشکر و منتدار اولمق: ایبلك بیلیر آدمدر؛ او آدم ایبلك بیلمز. || ایی بیلمك = مطمئن اولمق. || بیلن بیلیر = اربابنه معلومدر. || چوق بیلمش = حیله‌کار، الدانمز. || کندینی بیلمك = ادیب وتربیه‌لی اولمق: کندینی بیلیر آدمدر؛ کندینی بیلمز آدم = تربیه‌سز، نادان. || کندینی بیله‌مك = بایغین یاتمق. || کندی بیلیر، سز بیلیرسکز = نصل ایسترسه یاپسون، نصل ایسترسه‌کز یاپك. || بیله‌رك = عمداً، قصداً؛ بیلیه‌رك = قصدی اولمیه‌رق، ایستمیه‌رك. || بیلمش اول = معلومك اولسون.

بیلمك (باخود بیله‌مك. فت. آلات قاطعه‌یی بیلکی طاشنه ویا چرخه طوتوب کسکین ایتمك، تشحیذ ایلك: بیچاق، قلیچ بیلمك: دیش بیلمك = یمکه حاضرلانمق.

بیلمه (س. بیلمك فعلی، علم، وقوف، معلومات.

بیلمه (یا بیله‌مه. س. بیلکی طاشنه سوروب کسکین ایتمه، تشحیذ.

بیلنمدك (ص. بیلنمین. نا معلوم، طالنیان، مجهول.

بیلنمك (فع. ۱. معلوم اولمق: بو ایشك فصل اولدیغی بیلنیور. ۲. طالنمق، معروف اولمق: بوآدم بوراجه بیلنیور. ۳. مقبوله گچمك، شکرانله قبول اولنمق: بنم خدمتم بیلنمدی؛ دنیاده ایلك بیلنیور.

بیلنمك (فع. فط. بیلکی طاشنه ویا چرخنه گچیریلوب کسکین اولمق، تشحیذ ایدلمك: بیچاق، قلم بیلندی: اوسترهٔ‌ایله بیلنمز.

بیله (ح. ۱. برابر، معاً: اونکله بیله گیدیلر. ص. ۲. حتی، ولو: برچوجق بیله بونی آکلار: شمدی کاسه بیله فائده‌سی یوقدر.

بیله‌ن (ح. برابرنده، معیتنده، بر لکده: بیله‌ن سنجه گیتدی.

بیله‌ی (بیله‌مك وسائره. بالبیلکی، بیلمك وسائره.

بیله‌یجی (س. آلات قاطعه‌یی بیلکی طاش ویا چرخنده بیلکه گچیرن ایشچی.

بیلیش (س. بیلمه. واقف اولمه، وقوف. آکاهلق.

بیم (س. فا. قورقو، خوف.

بیمار (ص. فا. خسته، مریض، معلول.

بیمارخانه (س. فا. ۱. خسته‌خانه، دارالشفا، بیمارستان. ۲. دکر. دارالشفا، بیمارخانه.

بیمارستان (س. فا. خسته خانه، دارالشفا. (عربیده دخی قوللانیلوب عباسیلر زمانده خسته‌خانه‌لر بو نامله یاد اولنوردی.)

بیمجال (ص. فا. مجالسز، قدرتسز، درمانسز.

بیمحابا (ح. فا. چکینکسزین، بی پروا، بلا تقید.

بیمعنا (ص. فا. معنالسز، مناسبتسز.

بیمغز (ص. فا. بیلسز، عقلسز، بوش قفالی.

بیمکان (ص. فا. ۱. مکانسز، لا. مکان. ۲. سرسری.

بیمنت (ص. فا. ایتدیکی ایلکی باشه قالماز.

بین (سد. عر. آرا. آرالق. میان: بینلری آچلدی. = ظم. آرا ده، آرایه: بیتمز ده تکالیف بوقدر = آرامزده: بیلکزه کیرمك ایستمم. — بو معنا ایله عربی ترکیبانده دخی بولنور: بیننا = آرامزده: بین الناس = خلق آراسنده؛ بین العلما = علما بینلنده: بین النوم والیقظه = اویقو ایله اویانیقلق آراسنده. || بین بین = ایکیسی اورته سی. مابین = آرادہ اولان شیء. — با: مابین.

بَین (س. ۱. انسان وحیوانات بدنی ایچنده‌کی بیاض ماده‌که سیکیرلك مرکزی ومحله حس وشعور محیدر، مغز: انسان بینی. قویون بینی. یمی طاغلمق. ۲. مج. عقل، شعور، فهم، ذکا. || بین پراقماق = ذهن یورمق، شاشیرتمق. || بین دلنمك، صارصلمق = کورلدیدن مضطرب وسرسم اولمق. || بینه کیرمه‌مك = آکلایه‌مامق. || بین طاغلمق = عقل پریشان اولمق.

بَیّن (ص. عر. ج: بینه. آچیق، آشکار، واضح، بدیهی. با: بینه.

بین (ص. فا. (« دیدن » فعلندن کیرر) دوربین = اوزاقدن کورن (آلت): خرده‌بین = کوچك شیلری کورن (آلت).

بینا (ص. فا. کورن، کوربجی بصیر: چشم بینا = کورن کوز.

بینام (ص. فا. اسمسز، نامی بلایسز، مجهول.

بیندیریش (س. بیندیرمك فعلی وطرزی.

بیندیرمك (فع. ۱. بیتمکه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك، ارکاب ایتمك: آتنه بیندیرمك: اوکندی آتنه گیمه‌یی بیندیرمز. ۲. کمی و آرابه کبی بر واسطهٔ نقلیه‌یه قویمق، ادخال ایتمك: عسکری کمی‌یه، آرابه‌لره بیندیردیلر. ۳. (ساعتی) ایلری سورمك.

بیندیرمه (س. و: بیندیریش وطرزی.

بینسز (ص. عقلسز، بیمغز، سیکمغز.

بینسزلك (س. عقلسزلق، حماقت.

بینصیب (ص. فا. نصیبسز، بهره‌سز.

بینظیر { ص. فا. امثالسز، بیمانند.

بینك { ص. بینمکه مخصوص، اکر ویا پالان اوریلوب رکوبه تخصیص اولنمش: بینك آت، استر. || بینك طاشی = اوستنه چیقیله‌رق حیوانه بینمکه مخصوص سد، پایکاه، معرج.

بینگشمك { فل. (دیشلر) بربرینه بینمك، ارتجام ایتمك.

بینلمك { فج. رکوب ایدلمك: آته اویله بینلمز: کمی‌یه نه وقت بینله‌جکدر.

بینماز { ص. فا. [زبانزدی بانك فتحیله‌در] نماز قیلمیان، نمازی ترك ایدن. || بینماز عذری = غیر مقبول عذر، بهانه. || ایکی جامع آراسنده قالمش بینماز = نه یاپه‌جغنی شاشیرمش آدم.

بینمك { فل. ۱. حیوانك اوستنه چیقمق، رکوب ایتمك، سوار اولمق: آته، استره، دوه‌یه بینمك. ۲. کمی و آرابه کبی بر واسطهٔ نقلیه‌یه کیرمك، راکب اولمق: آرابه‌یه، کمی‌یه، دمیر یوله بیندی. ۳. بر شیئك اوستنه چیقمق: دیوارك اوستنه بیندی. ٤. بر حال وصورت آلمق: ایش عناده بیندی. || دالنه بینمك = تضییق ایتمك، مسلط اولمق. || کوپلره بینمك = بر حدت اولمق.

بینمك { ص. فا. طوزسز، لذتسز.

بینمه { س. بینمك فعلی، رکوب. = ص. دیکر بر شیئك اوستنه بینن، بینه‌جك صورتده یاپلمش.

بینوا { ص. فا. نصیبسز، بیبهره، محروم، فقیر.

بینونت { سث. عر. ۱. آرلق، فاصله. ۲. فرق، اختلاف، مخالفت، ضدیت.

بینه { سث. عر. ج: بینات. برهان، حجت، سندقوی.

بینهایه { ص. فا. صوکسز، پایانسز، بیغایه، توکنمز.

بینهما { ح. عر. ایکیسی آراسنده: بینهماده اویشدیلر.

بینیاز { ص. فا. احتیاجی ولمیان، محتاج اولمیان، مستغنی.

بینیجی { س. ص. آته بینمه‌ده ماهر آدم، فارس، سوار.

بینیجیلك { س. آته بینمك مهارتی، فروسیت.

بینیش { س. ۱. آته بینمك فعلی وطرزی. ۲. وقتیله آته بینلدیکی وقت، کییلان رسمی قیافت. ۳. علمانك بعض مراسمده کییدکاری ککیش جبه.

بیوایه { ص. فا. ملجأسز، پناهسز، حامیسز.

بیوت { سذ. جم. عر. فد: بیت. با: بیت.

بیوتمك { فت. ۱. بیومسنه خدمت ایتمك، یتیشدیرمك، تربیه ایتمك، بسلمك: بو چوجغی بن بیوتدم. ۲. اولدیغندن زیاده بیوك کوسترمك. اعظام، مبالغه ایتمك: ایشی بیوتدیلر. ۳. اهمیتی اولمدیغی حالده بیوتمك: غاوغایی بیوتدیلر.

بیوجك { ص. ۱. آز بیوك، پك بیوك اولمیان. ۲. اولدقجه بیوك: بیوجك بر اودر.

بیودلمك { فج. ۱. بیومسنه خدمت اولنمق، تربیه اولنمق: بو چوجق کیمك طرفندن بیودلدی؟ ۲. اعظام ومبالغه ایدلمك: بو ایش چوق بیودلدی.

بیورتمق { فت. بر استدعا ویا دیکر بر رسمی کاغدی عائد اولدیغی مقامه تقدیمله اوزرینه حواله اشارتنی چکدیرمك، حواله ایتدیرمك: غرضحالکی بیورتده بورایه کتیر.

بیوردی { س. و:

بیورلدی { س. ۱. مقام صدارتدن یازیلان بر نوع امرنامه‌که دیوان یازیسیله یازیلوب باشنده او مقامك بیوك مهرینی حاویدر. ۲. بر والی ویا دیکر بر مقامدن یازیلوب صاحب مصلحتك النه ویریلن آچیق امرنامه. ۳. قول اغاسی رتبه‌سنه قدر ترفیع رتبه ایدن ضابطانه مرجعلرندن ویریلن توجیهنامه.

بیورلمق { فج. ۱. امر ایدلمك، فرمان اولنمق. ۲. ایدلمك، اولنمق، یاپلمق [مقام تعظیمده بو فعللر یرینه مستعملدر]: ارسال بیورلمق، تنبیه بیورلمق.

بیورلمه { س. و:

بیورلیش { س. بیورلمق فعلی وطرزی.

بیورمق { فت. ۱. امر ایتمك، حکم ایلمك: بوراده کیم بیوریور؟ ۲. آمر وحاکم اولمق، تحت امر وحکمنده طوتمق، اداره ایتمك: وقتیله بصره وموصله‌ده بغداد والیسی بیوروردی. ۳. سویلمك، دیمك

(تعظیم و ظرافت تعبیری): نه بیوردیکز؟ ٤. کیتمك، کلمك، تشریف ایتمك (کذا تعظیم و ظرافت تعبیری): بیورك کیدملم: نه وقت بیوردیکز؟ ٥. یمك، تناول ایتمك: بیورك؛ بیور. میورسکز. ٦. آلمق، اخذ و قبول ایتمك: (بر شیء تقدیم ایدهرك) بیورك. ٧. ایتمك، یاپمق، ایلمك. (مقام تعظیمده بو افعال معاونه یرینه قوللانیلیر): تحریر بیورمق؛ ارسال بیورمق؛ تنبیه بیورمق؛ زحمت بیورمیك.

بُیورمه { س. بیورمق فعلی، امر، حکم، تشریف.

بُیورُوق { س. امر، فرمان، حکم. || بیوروق طوتمق = امره تابع اولمق. || بیوروق قولی = امر قولی.

بُیورُیجی { ص. ١. امر ایدن، آمر، حاکم. ٢. ایشی باشقه‌لرینه امر وحواله ایدن.

بیوَفا { ص. فا. وفاسز، صداقتسز، دونك، سوزنده طورماز.

بیوَقت { ص. فا. وقتسز، مناسبتسز وقتنده اولان، نابهنگام، نابموسم.

بیوُقوف { ص. فا. وقوفسز، معلوماتسز، بیخبر.

بُیوك { ص. ١. حجمی چوق یر طوتان، طول وعرض وارتفاعی چوق اولان، کوچك ضدی، ایری، اولو، کبیر، عظیم، جسیم، ضخم، بزرك، مه: بیوك طاغ، بیوك او، بیوك حیوان، بیوك ایرماق. ٢. قدری یوکسك، قوت واقتداری چوق، جلیل، عالی، فخیم، رفیع: الله بیوکدر: بیوك آدم، بیوك خانم، بیوك اسکندر: بیوك بر خاندانه منسوبدر. ٣. یاشلی، قوجه، کبیر، مسن: او بندن بش یاش بیوکدر؛ سوك عمجه، بیوك اوغلی. ٤. گکیش، واسع، بول: بیوك باغچه، تارله، دکیز؛ بیوك دلیك. ٥. چوق، کثیر، وافر، بول: بیوك ثروته قوندی؛ بیوك نفوذی واردر. ٦. قوتلی، شدتلی، قوی، شدید: بو اونك ایچون بیوك سعادتدر؛ بیوك مسرتی واردر. ٧. غلبه لکلی، جمیتلی، کثرتلی، طنطنه‌لی، دبدبه‌لی: بیوك بر اردو، بیوك آلای، بیوك برکروه، بیوك دوکون. || بیوك آتا، بیوك بابا، بیوك پدر = پدر ویا والده‌نك پدری، ده، جد. || بیوك آنا، بیوك والده = پدر ویا والده‌نك والده‌سی، جده. || بیوك قفالی = عقللی، ذکی. || بیوکدن بیوکه = ورثه یه‌ننده سن اعتبار یله انتقال. || بیوك سوز = انانیتلی ومفتخرانه سوز. || بیوك سویلمك = تفاخر ایتمك، انانیتله سویلمك. || کوچك کویك بیوك آغاسی = عنوانلی، آورتلی آدم. = س. ج. ١. اعاظم، اکابر، افاخم، اجله، رجال: بیوکلرك دوشونه‌جکی ایشدر: بیوکلرك یانه وارمق. ٢. یاشلیلر، سن کاله واصل اولانلر: چوجقلر بیوکلرك مجلسنده اوتورمازلر، بیوکلرك سوزینی دیکلرلر.

بیوُکلتمك { فا. بیوك ایتمك، بیوتمك. (فصیح لغت اولیوب، یرینه بیوتمك قوللانیلی.)

بُیوُکلِك { س. ١. حجماً بیوك اولان شیئك حالی، ایریلك، اولولق، جسامت، ضخامت: بو طاغك، بو آغاجك بیوکلکی. ٢. قدر واعتبار کثرتی علو، کبر، عظمت، فخامت: حق تعالانك بیوکلکی؛ غزالینك بیوکلکی. ٣. یاشلیلق، سن کمال، شیخوخت: چوجقلر دائما بیوکلکی آرزو ایدرلر. ٤. کگیشلك، وسعت: باغچه‌نك، دکیزك، دلیکك بیوکلکی. ٥. چوقلق، کثرت: ثروتك بیوکلکی. ٦. شدت، قوت: بو آجینك بیوکلکی. ٧. غلبه‌لك، کثرت، دبدبه: بو آلایك، بو دوکونك بیوکلکی. ٨. کبر، عظمت، غرور: بیوکلك صاتیور.

بُیوُکلنمك { فط. کندینی بیوك کوسترمك، عظمت صاتمق.

بُیوُمك { فل. ١. بیوك اولمق، حجم وجرمی آرتمق: اوستنه بر قات دها چیقانجه او خیلی بیودی. ٢. نشو ونما بولمق: بو آغاج بیودی. ٣. یاشلانمق، سنی ترقی ایتمك، قوجامق: اونك چوجغی بیودی. ٤. بوی آتمق، اوزانمق: انسانلر اکثریا اون سکز یاشنه قدر بیویوب صکره بر قراره قالیرلر. ٥. جاه ورتبه وقدر واعتبارجه ترقی ایتمك: سز

بیودیکز آرتق بزمله کوریشمک تنزل ایتمز سکز. ٦. گکیشلمك، بوللاشمق، توسع ایتمك : اوطه، باغچه، حوض، بیودی. ۷. شدت وقوت واهمیت کسب ایتمك، شدتی آرتمق : غاوغا، بیودی. ۸. چوغالمق، تکثر ایتمك : ثروتی چوق بیودی. ۹. تربیه اولنمق : انسان نره ده بیورسه اورانك اخلاقیله متخلق اولور. || طاغده بیومك = تربیه سز وقبا اولمق. || کوزه بیومك = اعظام اولنمق، چوق اهمیت ویرلمك : نصلسه بو ایش سزك کوزکزه چوق بیودی.

بُیُومه { س. بیومك فعلی. || : بیومك. = ص. بیومش، تربیه اولنمش.

بُیُون { بیوندروق وسائره. || : بوین وسائره.

بیوه { ص. فا. طول، ارمله.

بیوه‌زَن { س. فا. طول قادین.

بیهُمال { ص. فا. اشی ومثل ونظیری اولمیان، بیمانند.

بیهَمتا { ص. فا. اورتاغی وشریکی اولمیان.

بیهُنَر { ص. فا. هیچ برهنر ومعرفتی اولمیان.

بیهَنگام { ص. وقتسز، نابهنگام، مناسبتسز وقتده واقع.

بیهوده { ص. فا. نافله، بوش، فائده سز : بیهوده ایش، سوز. = ح. فا. نافله یره، بوش یره : بیهوده یورلدق.

بیهوش { ص. فا. عقلی غائب ایتمش، شاشقین، سرسم.

بیِیق { س. ارکك انسانك اوست طوداغی اوزرنده بیتن قیللر، شارب، سبله : بیق چیقمق، بیمی کلمك : قره بیق، صاری بیق، آق بیق. — بعض حیوانلرده اولور : کدی، آرسلان بیمی. || آق بیق = بیمی آغرمش (اختیار). || بیق آلتی = استهزا : بیق آلتندن کولمك = استهزا ایتمك. || بالیق بیمی = بالینه‌نك آغزندن چیقان ساز کبی شی. || بش بیق = موشمولهنك ایری نوعی. || پاله بیق = بیمی پاله کبی اوزون وسرت. || تر بیق = بیمی یکی چیقمش. || طاوشان بیمی = بر جنس ارت.

بِیِیقسِز { ص. بیمی اولمیان، هنوز بیمی چیقمامش.

بِیِیقلانمَق { فل. بیمی کلمك، بیقلی اولمق : ارککلر علی العاده یکرمی یاشلرنده بیقلانیرلر.

بِیِیقلی { ص. بیمی اولان : آق، صا. ری، قره بیقلی = بیمی بو رکلرك برنده اولان؛ تر بیقلی = بیمی یکی کلمش : قرانته بیقلی = بیمنه قیر سرپمش اولان.

پ

پ { په. س. الفبای ترکینك او. چنجی حرفی اولوب، السنهٔ سامیه‌ده بوصدا موجود اولمدیغندن، اصل عربی حروفی میاننده موجود اولمدیغی حالده. ابتدا ایرانیلر کندی لسانلریچون ایجاد ایتمکله، « پای فارسی » تسمیه اولنمش؛ وبعده ترکلر طرفندن دخی قبول ایدلمشدر. اوچ نقطه‌لی اولدیغنه نظراً « پای مثلثه » دخی دینلیر. ابجد حسابنده بالطبع یری اولمیوب، «ب» اعتبار، و ۳ عد اولنور.

پا { یاخود پای. س. فا. آیاق، رجل، قدم. || پابرجای = آیاغی یرنده، ثابت. || پابرهنه = یالین آیاق. || پابسته = آیاغی باغلی. || برپا = آیاق اوستنده. || پا نهاده = آیاق باصمش.

پابَند { س. فا. با: پایبند.

پابوج { پابوش. با: پاپوج.

پاپا { [یتا. Papa] قتولیك خرستیانلرك اك بیوك رئیس روحانیسی‌که زعملرنجه حضرت عیسانك وکیلی اولوب، روماده قائمدر. ریم پاپا = روما پاپاسی تعبیرندن غلطدر.

پاپا { س. [« پاپاس » دن مخفف] روم پاپاسلرینك اسملری باشنه قونور عنواندر: پاپا نیقوله، پاپا یانی.

پاپادیه[1] { س. قویون کوزی دینلن اورته‌سی صاری وکنارلرنده‌کی یاپراقلری بیاض بر چیچك‌که خاشلانه‌رق صویی کوکسی یومشاتمق ایچون ایچیلیر، پابونه، بابونج، اقحوان. || صاری پاپادیه = اطرافنده‌کی یاپراقلری‌ده صاری نوعی، صینیر کوزی. || ایت پاپادیه‌سی = دیکر برنوعی، بابونج کلبی.

پاپاره[1] { س. ساده صوایله خاشلانمش پینیرلی تریت. || مج. یاوان ولذتسز شیء. || پاپاره‌سنی یمك = تکدیر ایشیتمك.

پاپاز { س. ودهاطوغریسی: پاپاس. با: پاپاس.

پاپازی { س. برنوع کوملکك بز، فابریقه بورومجکی.

پاپاس { س. [ر. Παππας] روم رئیس روحانیسی، راهب، قسیس. || پاپاس اوتی = بیت اوتنه مشابه برنبات. || پاپاس بالیغی = برجنس کوچك قیابالیغی. || پاپاس یخنیسی = زیتون یاغلی وصوغانلی بالیق یخنیسی.

پاپاس { س. [فر. پاپاس Pailla se دن غلط] آیاقلری سیلمك ایچون قپو اوکنه قونیلان توکلی حصیر.

پاپاسلق[1] { س. پاپاس صفت ووظیفه‌سی، خرستیان ریاست روحانیه‌سی، راهبلك، رهبانیت.

پاپاغان { س. [یتا. Pappagallo] طوطی قوشی، ببغاء، دره. || مج. سویلدیکنی بیلمز، آکلامقسزین ازبراین.

پاپافِنغو { س. [یتا.] مج. کمی دیرکنك اوچنجی یلکنی.

پاپوچ { پاپوچجی. با: پاپوش، پاپوشجی.

پاپوره[1] { س. ایکی چفت اوکوزله چکیلان آغر صپان.

پاپوش { س. فا. ا پا = آیاق. پوشیدن = کیمك. — زبانزدی: پاپوچ] ۱. اوکچه‌سز باشماق، ترلك، پانتوفل. ۲. علی الاطلاق آیاق قابی. || اسکی پاپوش = دکرسز شیء. || تخته پاپوشی = اوك ایچنده کییلن آیاق قابی، ترلك، شیپ شیپ. || ایکی آیاغنی برپاپوشه صوقمق = زیاده صیقمق، مضطرب ایتمك. || پاپوشی طامه آتلمق = اعتباردن دوشمك. || پاپوشدن آشاغی = محقر. || پا-

پوش ازماریدی = ازمارید بالیغنك یاصی و بیوك نوعی. || قلیج پاپوشی = قلیج قیننك آشاغیسی. || پاپوشستر قاچمق = طار قورتلمق.

پاپوشجی { یا پاپوچجی. س. ۱. آیاق قابی یاپان صنعتجی. ۲. بعض عمومی محللرده خلقك پاپوشلرینی بکلین آدم.

پاپوشجیلق { یا پاپوچجیلق. س. ۱. پاپوش یاپمق صنعتی. ۲. عمومی بر محلده خلقك آیاق قابلرینی بکلین آدمك وظیفه‌سی.

پات { د. ۱. یاصی بر شیئله اورلدقده چیقان سسی تقلید ایدر: پات کوت = اورمه، ضرب. ۲. آکسزین. ناکهان: پات دیه بریسی کلیویررسه.

پات { ص. یاصی، باصیق: پات بورن.

پات { س. ۱. آستر انواعندن یاصی چایر چیچکی. ۲. بوچیچك رسمنده الماس ایکنه. || سرای پاتی = بوستانی انواعندن. || فرنك پاتی = صاریسی، عین صفا. || مور پات = قاسم چیچکی.

پاتاته { یاخود پاتاتس. س. آمریقادن چیقمش معروف یر الماسی نوعی که مواد مغذیه‌دن اولمغله، بغدای اولمیان شمال جهتلرنده اتمك یرینی طوتار.

پاتاقلامق { فت. ۱. پات کوت دیه دوکمك. ضرب ایتمك. ۲. عجله ایله واوستندن سوپورمك: شو اوطه‌یی پاتاقلایك.

پاتر { پاتردامق. با: پاتیر وسائره.

پاترونه { یاخود پطرونه. س. [پتا.] مج. بحریه ارکاننك ایکنجیسنه، بحریه فریقنه وویس آمیراله وقتیله ویریلن عنواندر.

پاتره { مه. چاتره پاتره = برلسانی ایی سویلیه‌میوب یالان یاکلیش سویلمه: ترکجه چاتره پاتره سویلیور.

پاتریسه { س. مج. غابیه وپاپافنغو چبوقلرینك چارمیخ خلاطی.

پاتسقه { س. [فر. باتسته Batiste دن غل.] آوروپاکاری اینجه ودوزکون بیاض بز.

پاتقه { ص. بورنی یاصی وباصیق اولان، پات بورن. = س. غاغاسی قاشیق شکننده ودوکه‌سی کورك یاپیلان برجنس دکیز اوردکی.

پاتلاتمق { فت. ۱. سسله چاتلاتمق، تضییقله یاردیرمق: طاومی باصوب پاتلاتدی: چبانی، شیشی پاتلاتدی. ۲. آتش آلدیروب سسله طوتیشدیرمق، تضییقله هوایه آتمق: تفنك، طوپ، فشنك پاتلاتمق. ۳. یارمق، چاتلاتمق: پوتینی پاتلاتدی. ٤. چیقارمق، فیرلاتمق: کوزینی پاتلاتدی. ٥. مج. چوق معذب ایتمك، پك زیاده انچ صیقمق: آدمی پاتلاتیور. || کوزینی پاتلاتمق = شدیداً مجازات ایتمك.

پاتلاق { ص. ۱. پاتلامش، چاتلامش، یارلمش، چاتلاق. یاریق: پاتلاق پوتین. پاتلاق طاؤل. ۲. طشره اورمش، فیرلامش. چیقندیلی: پاتلاق کوز. = س. ۱. پاتلامه، چاتلامه، یاریق، چاتلاق: پوتینك، طاولك بر پاتلاغی واردر. ۲. بردن بره ظهور: پاتلاق ویرمك = آکسزین ظهور ایتمك، چیقیویرمك.

پاتلامق { فل. ۱. سسله چاتلامق، تضییقله یارلمق: طلوم، شیش، چبان پاتلامق. ۲. آتش آلوب سسله طوتیشمق، تضییقله هوایه آتلمق: طوپ، تفنك، فشنك پاتلامق. ۳. یارلمق، چاتلامق، شق اولمق: طاول، پوتین پاتلادی؛ تخم، طمورجق پاتلادی. ٤. بیوك بر صیقندیدن هلاك اولمق: پاتلا، پاتلاسون. ٥. چیقمق، فیرلامق، طیشاری اوغرامق: کوزی پاتلادی: شیشه‌نك طیپه‌سی پاتلادی. ٦. مج. چوق صیقلمق، چوق حدت ایتمك: اوف پاتلایه‌جغم! ۷. چوق ییوب ایچمك. ۸. بردن بره وآکسزین ظهور ایتمك. توپمق: بر بوره پاتلادی. || اود پاتلامق = چوق قورقمق: اودم پاتلادی. || قباق باشنه پاتلامق: مضر نتیجه کورمك، آجیسنی چکمك. || پاتلامدك یا! صبرایت، بکله معناسیله تعزیر تعبیریدر.

پاتلامه { س. پاتلامق فعلی. با: پاتلامق.

پاتلانغیچ { س. قامشدن ویا بوکلمش کاغددن تفنك کبی پاتلار چوجق اویونجاغی. || آغز پاتلانغیجی = غیجرلی ساقز.

پاتلایش { س. پاتلامق فعلی و طرزی: بر پاتلایش پاتلادی که. با: پاتلامق.

پاتَنتَه { س. [ایتا. Patenta] ۱. اصنافه اجرای صنعت ایچون وبو بابده معین اولان رسم و ویرکی‌یی ویرملری ایچون اعطا اولنان تذکره، اصناف تذکره‌سی، پاتنته اصولی. ۲. ایجاد واختراع اولنان ویا انحصار صورتیله اعمالی مرام اولنان بر ایش ایچون ویریلن برات، امتیاز. ۳. تابعیت وحمایه تذکره‌سی: فرانسز پاتنته‌سنی آلمش. ٤. سفاینه حرکت ایتدکلری یرك احوال صحیه‌سی حقنده ویریلن تذکره: تمیز پاتنته = خسته‌لق اولمدیغنی مبین صحیه تذکره‌سی: بولاشیق پاتنته = خسته‌لق اولدیغنی کوستریر صحیه تذکره‌سی.

پاتَنتَه‌لی { ص. بر دولت اجنبیه‌نك تابعیت وحمایه‌سی آلتنده بولندیغنی مبین تذکره‌سی اولان.

پاته‌دَق { ح. و:

پاته‌دَن { ح. بردن بره، آکسزین، ناکهان: پاته‌دق، پاته‌دن برمسافر کلیر.

پاتیر { مه. کورلدیلی آیاق سسنی تقلید و تصویر ایدوب اکثریا مکرر وتأکید ایچون‌ده «کوتور» تعبیریله برابر قوللانیلیر: پاتیر پاتیر مردیوندن ایندی؛ پاتیر کوتور اینوب چیقیورلردی.

پاتیرداتمَق { فت. سسلندیرمك، کورلدی وپاتیردی ایتدیرمك: آیاقلرینی پاتیرداده‌رق یوریوردی.

پاتیردامَق { فل. یورویشده کورلدی و پاتیردی ایتمك، آیاقله کورلدی ایتمك: برقاچ چوجق باشمزك اوستنده پاتیردایوب طوریورلردی.

پاتیردی { س. ۱. خیزلی یوریمکدن حاصل اولان کورلدی، آیاق سسی: مردیوندن بر پاتیردی ایشیتدم؛ بر پاتیردی ایله ایچری کیردیلر. ۲. شماته، کورلدی: پاتیردی کوتوردی اکسیك دکلدر. ۳. قارغاشه‌لق، عربده، آشوب. || آیاق پاتیردیسی = خصمی قورقوتمق ایچون یالاندن کوستریلن صولت؛ آیاق پاتیردیسنه پاپوش براقمق = بویله ساخته بر نمایشدن قورقوب قاچمق.

پاتیردیلی { ص. کورلدیلی، شماته‌لی: پاتیردیلی برایشدر.

پاچارز { یا پچارز. ص. [«چاپارز» دن مقلوب اوده فا. «چپ وراست» دن مأخوذدر.] آر قوری. با: چاپارز، چاپراز.

پاچاوره { یا پچاوره. س. برشیء سیلمکه ویا ال یاقمامق ایچون صیجاق شیئلری طوتمغه یارایان اسکی بز وکلیم و سائره پارچه‌سی: آشجی پاچاوره‌سی. || مج. ۱. اسکی کیرلی وبورشوق اثواب وسائره. ۲. قیمتسز و اعتبارسز شیء: پاچاوره‌یه دوندیرمك = کپازه ایتمك. ۳. پك متبذل فاحشه. || یاغلی پاچاوره = یانغین ایقاعیچون طوتیشدیریلوب دشمنه آتیلانی. || پاچاوره بینلی = عادی فکرلی.

پاچاوره‌جی { یا پچاوره‌جی. س. سوقاقلرده ومزبله‌لرده پاچاوره و بز وسائره پارچه‌لری طوپلایوب کاغد فابریقه‌لرینه یتیشدیرلمك اوزره صاتان آدم.

پاچوز { س. کفال انواعندن ایریجه بر نوع بالیق.

پاچه { س. ۱. [اصلی فارسی اولوب آیاق دیمك اولان «پا» نك مصغریدر:] باجاغك آلت طرفی، دیزدن آشاغیسی. ۲. شلوار و پانتارن کبی اثوابك باجاغك اوراسنه کان یری، آیاق کچه‌جك دلیکلریله اوست طرفی: پاچه‌سی بول، یرتیق شلوار. ۳. قویون، کچی وصیغیرك آیریجه صانیلان دیزدن آشاغی آیاق و بالدیرلری. ٤. بو آیاقلردن یاپیلان یمك. ٥. حیوانك پاچه‌لری پوستندن یاپیلان کورك: الما، زردوا، سمور، و انشاق پاچه‌سی. || پاچه کونی = دوکونك صوك کونی یعنی کردکه کیرلدیکی کونك ایرتسی که پاچه یمکی یدیرلمسی عادتدر. || پاچه‌لری صیغامق = حاضرلانمق؛ چایه وارمازدن پاچه‌لری صیغامق = پك ایلریدن حاضرلانمق. || بول پاچه = قیافتسز، شاپشال. || طاوشان پاچه‌سی = بر جنس یونجه. || یاقه پاچه اولمق = بوغشمق، دوگشمك.

پاچه‌جی { س. ۱. کچی و قویون و صیغیر پاچه‌لرینی اوتولیوب کز دیره‌رك صاتان آدم. ۲. پاچه یمکی پیشیروب مخصوص دکاننده صاتان آشجی؛ پاچه‌جی دکانی.

پاخسا { س. ۱. صندیق کیرپیجی. ۲. کیرپیج دیوار.

پاد { س. یاپرا قلری صالقیم آغاجنك کینه مشابه وچیچکی صاری بر جنس آغاج، یبانی سنامکی.

پاداش { س. فا. مکافات، اجر. = ص. تر. آیاقداش، یولداش.

پادزَهر { س. فا. زهره قارشی ایچیلن علاج، آغونك تأثیرینی امحا ایدن شیء، دافع السم.

پادِشاه { س. فا. حکمدارلر حکمداری، بیوك حکمدار: پادشاه آل عثمان.

پادِشاهانه { ص. فا. پادشاهه لایق وسزا اولان: پادشاهانه بر سرای. = ح. پادشاهه لایق بر صورتله: پادشاهانه معامله ایتدی.

پادِشاهلق { س. پادشاه عنوان و صفتی: قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری قرق سکز سنه پادشاهلق ایتدی.

پادشاهی { ص. فا. پادشاهه منسوب ومتعلق: فرمان پادشاهی. = س. فا. پادشاهلق، حکمدارلق: قانونی سلطان سلیمان خان قرق سکز سنه اجرای پادشاهی ایتدی. ز.

پادِشَه { س. فا. با: پادشاه.

پار { مه. پارلامغی تصویر ایدر: پارپار پارلا یوردی. پاریل پاریل دخی دینلیر.

پاراپَت { س. [یتا.] بج. کمی سپرلکی، کوپشته‌سی.

پاراتونَر { س. [فر. Paraton-nerre] سپر صاعقه.

پاراغراف { س. [یو. Παράγραφος دن ماخوذ فر. Paragraphe دن] بند باشنه قونیلان ﴿ اشارتی، «بند» دیمك اولادر.

پاراکَت { س. [یتا.] کمینك حرکتی درجه‌سنی تعیینه مخصوص آلت که مقره‌یه مربوط بر ایپك اوجنه باغلانمش بر تخته پارچه‌سندن عبارت اولوب، کمی یورورکن تخته‌یی دکیزه براقیرلر، وبر وقت معینده مقره‌دن چوزیلن ایپك طولیله کمینك سرعت حرکتی درجه‌سنی تعیین ایدرلر. || پاراکت اولته‌سی = متعدد ایکنه‌لی اوزون بر اولته.

پاراوان { س. [فر. Paravent] قپونك خارجنه ویا داخلنه وضع اولنان قاتلانیر منقول تخته پرده که رنکلی کاغد یاخود قماش قاپلی چرچیوه‌لردن مرکبدر.

پارپول { س. قودوز حیوان. [آ. ناطولیده قوللانیلیور.]

پارپولامَق { فت. اوقونمش صو ایله قودوزه افسون یاپمق.

پارپه { س. قالقان یاوریسی (بالیق).

پارچه { س. [فا. «پاره» دن] پاره، قطعه، شقه، بولوك: اتمك پارچه‌سی؛ بز، کاغد پارچه‌سی. || مج. اهمیتسز وعادی شخص: کاتب پارچه‌سی؛ اصناف پارچه‌سی. || بر پارچه = ١. بر قطعه، بر بولوك؛ بر پارچه کاغد. ٢. آز مقدار، آز شیء، برآز، جزئی: بر پارچه صو، بر پارچه یمك. ٣. آز وقت، برآز: بر پارچه بکله‌یك؛ بر پارچه کزه‌جکم. ٤. آزیجق، جزئیجه: بر پارچه کیفسزم؛ بر پارچه صیقلدم. [غیر جسمانی و قطعه‌لره نا قابل تقسیم شیئلرده استعمالی نا بمحل وعامیانه‌در.] || پارچه پارچه، بیك پارچه = بر چوق قطعه‌لره منقسم اوله‌جق صورتده قیریق، ریزه ریزه: بارداق المدن دوشوب پارچه‌پارچه، بیك پارچه اولدی. || الماس پارچه‌سی = پك کوزل وپارلاق شخص: الماس پارچه‌سی بر چوجق. || ایی برپارچه = ایی جنس قماش پاره.

پارچه‌سز { ص. اکلی اولمیان، بتون، یکپاره، اکسز.

پارچه‌لاتمَق { فت. قیر دیروب پاره پاره ایتدیرمك: بر اتمکی پارچه‌لاتدی ده کوپکلره آتدیردی.

پارچه‌لامَق { فت. قیروب پاره‌لامق، طوغرامق، پارچه پارچه ایتمك، اوفاق اوفاق کسمك: قربان اتنی پارچه‌لایوب طاغیتدی.

پارچه‌لانمَق { فل. پارچه پارچه اولمق، طوغرانمق، اوفاق اوفاق قیرلمق ویا کسلمك: قماش اویله پارچه‌لاندقدن صکره نه ایشه یارار؟ || مج. چوق چالیشوب چابالامق، اوته‌یه بری‌یه قوشوب چوق اوغراشمق: زواللی آدم بزه اکرام ایتمك ایچون پارچه‌لاندی.

پارچه‌لی { ص. پارچه‌سی اولان ویا پارچه‌لردن مرکب بولنان، یکپاره اولمیان، اکلی. || مج. طوقنه‌جق برشیء: بوسوزیکز پارچه‌لی دوشدی.

پاردَسو { س. [فر. Pardessus] یازلق اینجه پالتوکه

باشلیجه ستره‌یی توزدن محافظه ایچون سوقاقده کیلیر.

پاردی { س. اوکسو. || پاردی اودی = برنوع سازلق.

پارس { و پارسی. با: فارس و فارسی.

پارس { س. فا. قاپلان نوعندن ییرتیجی برحیوان.

پارسا { س. ص. فا. زاهد، عابد، متقی، اهل تقوی. لس.

پارسال { ص. اسکی پوسکی وییرتیق (اثواب وسائره): پارسال بر جبه.

پارسه { س. [ایتا.] ١. اعانه و بخشش جمعیچون کزدیریلوب حاضرونه تقدیم اولنان طبق ویا تپسی: پارسه‌یی کزدیرمك، طولاشدیرمق. ٢. بو صورتله جمع اولنان آقچه: پارسه طوپلامق.

پارکه { س. [فر. Parquet] اوفاق ومختلف صورده موضوع تخته پارچه‌لرندن مرکب مزین دوشمه.

پارل { یاخود پاریل. مه. چوق پارلامغی تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر: پارل پارل پارلامق = لمعان ایتمك.

پارلاتمق { فت. ١. پارلاق ایتمك، پارلاقلق ویرمك، لمعان ایتدیرمك، پارلایه‌جق درجه‌ده اوغوب سیلمك ویاییقامق، جلا ویرمك: پوتینی، تخته‌لری، قلیجی پارلاتمق. ٢. ضیا ویرمك، ایشلداتمق، تنویر ایتمك: بش موم اوطه‌یی کوزل پارلاتیوردی. ٣. برشیئك پارلاقلق ویا بیاضلغنی کوسترمك، پارلاق ویا بیاض برشیء ابراز وارائه ایتمك: دیشلرینی پارلاتدی؛ کدی قراکلقده کوزلرینی پارلاتدی. ٤. طوتیشدیرمق، آلولندیرمك: شو آتشی پارلاتملی. || اوزنکی پارلاتمق = میدانه آتلمق، آت سورمك. || کوز پارلاتمق = حدت ویا تهور ایتمك.

پارلاتوریو { س. [ایتا. Parlatorio] مکالمه محلی، تحفظخانه‌لرده بولاشیق آدملری سویلتمکه مخصوص دائره.

پارلاق { ص. ١. پارلایان، مجلا، مصیقل، لامع: پارلاق پوتین، تخته، قلیچ. ٢. ایشیقلی، ضیادار، منور: پارلاق اوطه، هوا. ٣. شفاف، براق، صاف: پارلاق صو، جام. ٤. کوزه چاربه‌جق صورتده کوزل و شانلی: پارلاق بر غالبیت. ٥. نفوذلی، شانلی، معتبر، متحیز. سوزی کچر: شمدیکی حالده اك پارلاق اودر.

پارلاقلق { س. ١. پارلامه، جلا، لمعان: پوتینك، تخته‌نك، قلیجك پارلاقلغی. ٢. ایشیق، ضیا، نور: صالونك پارلاقلغی درجهٔ کفایه‌ده ایدی. ٣. شفافلق، براقلق، صافیلك: صویك، جاملرك پارلاقلغی. ٤. کوزه چاربه‌جق صورتده حسن وجمال: بوقادینك پارلاقلغی. ٥. نفوذ، شان، اقتدار، اعتبار، تحیز: اونك پارلاقلغی چوق سورمدی.

پارلامق { فل. ١. مجلا اولوب ضیایی چوق عکس ایتدیرمك، لمعان ایتمك: پوتینلر، تخته‌لر، تفنك پارلایوردی. ٢. ضیا ویرمك، ایشلدامق، نور صاچمق: موم، لامبه، کونش پارلایوردی. ٣. ضیادار ومنور اولمق: آویزه‌لرك کثرتندن صالون پارلایور. ٤. طوتیشمق، یانمق، مشتعل اولمق: آتش بردن بره پارلادی. ٥. نفوذ و حیثیت و اعتبار قزانمق، تمیز و تحیز ایتمك: میدانی بوش بولوب پك چابق پارلادی. ٦. بردن بره حدت ایتمك، غضب ملتهب اولمق: پك قولای پارلامق عادتیدر. ٧. (قوش) فیرلایوب اوچمق. = فت. آو اوزرینه (طوغان) آتمق.

پارلامنتو { س. [ایتا. Parlamento] مذاکره و مکالمه محلی.

پارلامه { س. پارلامق فعلی. با: پارلامق.

پارلایش { س. پارلامق فعلی و طرزی: بر پارلایش پارلادی که. با: پارلامق.

پارلدامق { فل. نوبت نوبت پارلامق، تشعشع و تلألؤ ایتمك، شعشعه‌پاش اولمق، یالاپیمق: شیمشك پارلدادی.

پارلدی { س. ١. پارلدامه، شعشعه، تلألؤ، لمعان، لمعه: کونشك، پرلانته‌نك پارلدیسی؛ شیمشك پارلدیسی. ٢. جلا، پارلاقلق: پوتینلرینك پارلدیسندن بللیدر.

پارله { س. [ایتا.] بح. ١. بوك پالامار مقره‌سی. ٢. چوق دیللی مقره.

پارمق { س. ١. انسانده وبعض حیواناتده ال وآیاغك

منتهاسنده انقسام ایتدیکی شعبه‌لرك بهری که انسانده بش عدد در، اصبع، بنان، انگشت: ال. آیاق پارمقلری؛ باش پارمق. شهادت پارمغی، اورته پارمق. آدسز پارمق و یوزوك پارمغی. سرچه پارمق = انسان النك بش پارمغنك اسملریدر. ٢. برتکرلکك مرکزندن چنبرینه قدر اوزانان چبوقلرك بهری: تکرلکك ایکی پارمغی قیرلدی. ٣. پارمقلق دینلن و ایکی یا اوچ یرلرندن قوشاقله باغلانمش تخته یاخود دمیر چبوقلردن مرکب اولان بولمه‌نك بهر چبوغی: بو پارمقلغك بر قاچ پارمغی دکیشدیرلمیدر. ٤. طاغ تپه‌سنك سیوریسی. ٥. مساحه وطول اولچیسنده قدمك ١٢ و آرشینك ٢٤ جزئنده برجزئی که ١٢ خطدن عبارت عد اولنور: برقدمله یدی پارمق: بر آرشینله اون سکز پارمق. ٦. قویو بر مایعه باتیرلدقده بر پارمغك آلدیغی مقدار: بر پارمق بال. یاغ. ٧. مج. مداخله، دخل، مشارکت: بو ایشده اونك پارمغی واردر. || آدسز پارمق = یوزوك پارمغی، بنصر. || آغزه بر پارمق بال چالمق = طاتلی ویا نافع بر شیء کوستروب آلداتمق، اطماع ایتمك. امیده دوشورمك. آلتی پارمق = ١. النده فضله بر پارمغی اولان یعنی پارمقلرندن بری چفت بولنان آدم. ٢. چبوقلی بر جنس قماش. ٣. پالاموت بالیغنك ایری جنسی. || اورته پارمغی = انسان النك اورته‌ده‌کی اك اوزون پارمغی، وسطی. || اون پارمغی یاقه‌سنده = دعوا وشکایت وبرینی شدیداً مسئول طوتمقدن کنایه‌در. || باش پارمق = الك آیریجه بولنان قالین وقیصه پارمغی، ابهام. || بش پارمق = ١. آختاپود نوعندن دکیز بوجکی. ٢. چاقر دیکنی دینلن برجنس نبات. || پارمغی آغزنده = متحیر، شاشه قالمش. || پارمق اصولی = شعرك مفاعیله تطبیق اولنمیه‌رق آنجق هجالرك عددینه اعتبار اولنور بروزنی که اصل ترکجه‌یه یاقیشیر وزندر. || پارمق اوجی = انمله، سرانکشت. || پارمق اوزومی = اوزون دانه‌لی برجنس اوزوم. || پارمق ایصیرمق = تعجب ایتمك، متحیر اولمق، شاشه قالمق. || پارمق حسابی = حسابی پارمقله یاپمه. || پارمق قاریشدیرمق = مداخله ایتمك. || پارمقله کوسترلمك = مشهور ومتعارف وممتاز اولمق، مشار بالبنان اولمق. || سرچه پارمق = انسان النك اك کوچك وکنارده بولنان پارمغی، خنصر. || شهادت پارمغی = باش پارمغك قارشیسنده بولنان پارمق، سبابه.

پارمقجی { س. چیقریقجی اصنافندن پارمقلق وطرابزان پارمغی چویرن صنعتجی.

پارمقلامق { فت. ١. پارمق طوقوندیرمق. پارمق سورمك. ٢. دورتمك. تحریك واغوا ایتمك.

پارمقلق { س. تخته ویا دمیردن صره چبوقلردن عبارت بولمه وحائل: بالقون، پنجره، باغچه پارمقلغی.

پاروله { س. [ایتا. Parola = سوز] عسکر نوبتجیلرینك و سائرلرینك بر برلرینی طانیمق ایچون بینلرنده متفق علیه اولان سوز. اصل ترکجه‌سی: اوران یسا.

پاره { س. فا. ١. پارچه، قطعه. ٢. عدد، قطعه: بش پاره طوپ: یکرمی پاره کمی. || پاره پاره = پارچه پارچه، قیریق، منکسر، ییرتیق پیرتیق. || هزار پاره = بیك پارچه. || یك پاره = بر پارچه‌دن عبارت، اکسز، بتون.

پاره { س. [آنف البیان لغت فارسیه‌دن] ١. غروشك قرقده برجزئی که وقتیله اوچ آقچه‌یه منقسم ایدی. ٢. آقچه، نقد، مسکوکات. || اوفاق، بوزوق پاره = کوچك مسکوکات، اوفاقلق، بوزوقلق. || پاره ایتمك = رواجی اولمق، معتبر اولمق، قیمتی اولمق. || پاره ایله دکل = باد هوا کبی، پك اوجوز. || پاره بوزمق = بیوك سکه‌یی کوچکاره تحویل ایتمك. || پاره قیرمق = چوق پاره قزانمق. || پاره کسمك = ضرب سکه ایتمك. || پاره میدان کورمك = پشین پاره صایمق. || چیل پاره = یکی تداوله چیقمش پارلاق سکه.

پاره‌سز { ص. آقچه‌سی ومال و ثروتی اولمیان، زوکورت، مفلس.

پاره سزلق { ـس. آنچه وثروت فقدانی. زوکورتلك، پاره قیتلغی، مفلسلك.

پاره لاتمق { فع. [پاره لتمك یازمق عبندر] پارچه پارچه ایتدیرمك: وقتیله مجرملری بیرنجی حیوانلره پاره لاتمق عادت ایدی.

پاره لامق { فع. [پاره لمك یاز. مق مناسبتزدر] ۱. پارچه پارچه ایتمك، یارمق، افتراس ایتمك: آرسلان طاوشانی درحال پاره لادی. ۲. بیرتمق: انوابنی برآیك ایچنده پاره لادی. || مجـ. برلسانی پاره لامق = باشنی کوزینی پاره رق چاتره پاتره سویلمك.

پاره لانمق { فعط. ۱. پارچه پارچه اولمق، بیرتمق ویاقیرلمق، طاغلمق: چالیلر. دن انوابمز پاره لاندی: بوطاش طوکندن پاره لانیر. ۲. آچمه و نقد پیدا ایتمك. ثروت قزانمق. || مجـ. جوق چالیشوب جبالامق، فدای نفس ایتمك: مسافره اکرام ایچون پاره لانیرلر.

پاره لق { صـ. ۱. شوقدر پاره ایدر. شو قدر پاره قیمتنده اولان: بر پاره لق = بر پاره دکرنده، بك اوجوز: ایکی پاره لق = ایکی پاره ایدر بك دکرسز و عادی: ایکی پاره لق برآدم. ۲. شوقدر پاره قیمتنده سکه: بش پاره لق، اون پاره لق، یکرمی پاره لق.

پاره لی { صـ. آچه ونقدی اولان، زنکین، ثروت صاحبی: پاره لی آدمدر.

پازار { ـس. [طوغریسی: بازار] با: بازار.

پازند { ـس. فا. زردشتك اثری وبجوسیلرك کتاب مقدسی اولان « زند آوستا » نك پهلوی لسانیده تفسیری.

پازوال { دیکیجیلرك دیزه کر. دکاری قایش.

پازواند { ـس. [فا. « پاسبان » دن غا.] چارشی بکجیسی.

پازوند { ـس. [فا. « بازوبند » دن غا.] قولچاق، بازوبند.

پازی { ـس. یلانی بنجار، سلق (سیزه). || قره بازی = سرمق.

پاس { ـس. ۱. معدنلرك طوبتدن طوتدقلری کیر، صدا. ژنك: دمیر پاسی. باقیر پاسی. ۲. معدنك غیری اجسام اوزرینه قونان نوحاصل اولان کیر، وسخ: دیل پاسی. دیش پاسی. || پاس آچمق = پاسی کیدیروب تمیزلمك وجلا. لاندیرمق. || پاس طوتمق = پاس پیدا ایتمك. پاسلانمق. || پاسکلی پاس = معدنی بیوب دلیك دشیك ایدن پاس، قارنجه لتمه. معدن قارنجه سی.

پاس { ـس. حفظ، محافظه. ز.

پاساپورت { ـس. [ایتا. Passaporto] مرورتذکره سی. ممالك اجنبیه یه کیدنلره ویرلن پول تذکره سی.

پاساق { ـس. کیرلی وبیچمسز اثواب.

پاساقلی { صـ. کیرلی وبیچمسز قیافتلی، چاپول، صاقیم صاچاق.

پاسبان { ـس. فا. کیجه بکجیسی، بکجبان [زبانزدی: بازواند.]

پاستاو { یاخود پاستال. ـس. [مجارجه دن] اوجی یالدیزلی چوخه طوبی: پاستاوله بازارلق = طوبدن.

پاسته { ـس. [ایتا. Pasta] خمیردن مختلف شکل وترکیبده طاتلی قرابیه: بادملی، چوقولا. تهلی پاسته.

پاسته { ـس. چرکسلره مخصوص برنوع داری ایرمیکی.

پاسته جی { ـس. خمیردن طاتلی قرابیه لر یاپوب صاتان آدم: پاسته جی دکانی = بویله قرابیه لر وطوندیرمه وساتره بمکه مخصوص دکان.

پاسقالیه { ـس. ار. [[ ] دن اوده عبرانیجه « فصح » دن] خرستیانلرك بایرامی که حضرت عیسی (عم) ك صعودی کونه مصادفدر: کو. چك پاسقالیه = مولد عیسی (عم) کونه مصادف بایرام. || پاسقالیه چیچکی = برجنس بودورلیلاق. || پاسقالیه یمورطه سی = خرستیانلرك یوك پاسقالیه ده قرمزی یه بویادقلری یمورطه.

پاسقالیه لق { صـ. پاسقالیه کونه مخصوص: پاسقالیه لق اثواب.

پاش { صـ. فا. [« پاشیدن » فعلندن کیبر] صاچان، سرپن، طاغیدیجی: زرپاش = آلتون سرپن: کهر پاش = جواهر سرپن.

پاشا { ـس. [اصلی: باش اغا. فا. « پای شاه » دن مأخوذ

اولمسی بعیددر] دولت عثمانیه‌ده وزرایه واساساً مناصب عالیهٔ سیفیه وملکیه اصحابنه ویریلن عنواندر. وقتیله بر وایکی واوچ طوغلی اوله‌رق اوچ صنفه منقسم ایدی. الیوم ملکیه‌ده: وزیر، روم ایلی بکلر بکی، میرمیران ومیرالامرا اسملریله درت؛ و عسکریه‌ده مشیرلك، فریقلك ومنیرلوالق اسملریله اوچ رتبه اصحابنه ویریلیور: احمد پاشا، محمد پاشا، ناظر پاشا، والی پاشا، متصرف پاشا؛ مشیر پاشا، فریق پاشا، لوا پاشا؛ قپودان پاشا، قوماندان پاشا. || پاشا قپوسی = باب عالی.

پاشالق { س. ١. پاشا عنوانی، حائزینه پاشا عنوانی ویریلن رتبه: فلانه پاشالق ویرلدی. ٢. بر پاشانك تحت اداره‌سنده بولنان مملکت.

پاشالی { ص. وقتیله پاشا خدمتنده بولنانلره اطلاق اولنور. دی: پاشالی قیافتی.

پاشمق { پاشمقجی. با: باشمق وسائره.

پاصدیرمه { س. با: باصدیرمه.

پاطلیجان { س. [فا. « باتنکان » دن معرب « بادنجان » دن] خیار وقباغه مشابه مور رنکده معروف بر سبزه‌که یمك انواعی احضاره یارار: بوستان پاطلیجانی = قالین ویووارلاق جنسی؛ کمر پاطلیجانی = اوزون ومقوس جنسی: فرنك، طوماته، یمورطه پاطلیجانی = دیکر انواعی: پاطلیجان اوتورتمه‌سی، قیزارتمه‌سی، طولمه‌سی وسائره = بوسبزه‌دن یاپیلان یمك انواعی. || پاطلیجان انجیری = انجیرك ایری ومور برجنسی. || پاطلیجان چیچکی = طاطوله، دیکن الماسی.

پاغوریه { س. [ر. Παγουρι] ینکج انواعندن بر جنس چغانوز.

پافته { س. ١. سوس ایچون آنك راختلرینه وسائر شیئلره دیکیلن ویا میخلانان مختلف الشکل معدن لوحه جکی ویا باشلی چیوی، شمسه، قباره. ٢. زمین رنکنك غیری بر رنکده بیوك بنك؛ پافته پافته = بویله بنکلرله طونانمش. ٣. بر بیوك خریطه‌یی ترکیب ایدن قطعه‌لرك بهری: یکرمی پافته‌دن مرکب بر آناطولی خریطه‌سی نشر اولندی. ٤. دمیرجیلرك ویده بیولرینی آچمق ایچون قوللاندقلری بر جنس حده.

پاك { ص. فا. [تر. زبانزدی: پاق] ١. تمیز، طاهر، مطهر: انسانك اوستی باشی پاك اولملی؛ آق پاك (پاق) = بم بیاض و تمیز. ٢. لکه‌سز، عیب ونقصاندن بری، صافی، خالص، حیله‌سز، غل وغشدن مبرا: بنم قلبم پاکدر: نظر پاك، خاطر پاك. ٣. مبارك، مقدس، عزیز: حجازك خاك پاکی. || پاك ایتمك = ١. تمیزلمك، تطهیر ایتمك. ٢. بوشالتمق، تخلیه ایتمك، سیلوب سوپورمك.

پاکت { س. [فر. Paquet] برلکده باغلانمش ویا کاغده صارلمش اشیا دمتی، دسته، بوغچه: بر پاکت چوراب، سیغاره، توتون. || پاکت ایتمك = باغلایوب صارمق.

پاکدامن { ص. فا. [اتکی تمیز] ناموسلی، عفیف، اهل عفت وعصمت، معاصی و عیوبدن بری.

پاکدامنلك { س. عرض، ناموس، عفت، عصمت.

پاکلاتمق { فت. تطهیر ایتدیرمك، تمیزلتمك.

پاکلامق { فت. [« پاکله‌مك » استانبول شیوه‌سیدر. اناطولیده اصل زبانزدی: « پاقلامق » در.] ١. تمیزلمك، تطهیر ایتمك: اوك هر طرفنی پاکلادی. ٢. تمیزه چیقارمق، تبرئه ایتمك: کندیسنه تعلق اولدیغندن اونی پاکلامق ایستیور. ٣. بوشالتمق، سیلوب سوپورمك، تکمیلنی آلوب کوتورمك ویایمك: بزم بر هفته‌لق ذخیره‌مزی بر کونده پاکلادیلر. ٤. ایشنی بیتیرمك، بجرمك، اعدام ایتمك: اویله مشهور بر جانی‌یی اله کچنجه پاکلاملی.

پاکلانمق { فط. ١. تمیزلنمك، تطهیر اولنمق: ییقامغله پاکلانیر شی دکلدر. ٢. تبرئهٔ ذمت ایتمك، بری الذمه چیقمق. ٣. خسته‌لقدن قورتلمق، ایلشمك.

پاکلق { س. استانبول شیوه‌سنده [پاکلك دینیر.] تمیزلك، طهارت، نظافت: پاکلق حفظ صحت ایچون اك لازم شیئلردندر. ٢. لکه‌سزلك، عیب ونقصاندن برائت، صفوت: اونك قلبنك پاکلغنه (پاکلکنه) اعمالی شاهددر.

پاكيزه { ص. فا. ١. تميز، طاهر، نظيف. ٢. لكه‌سز، بری، خالص، صافی: پاكيزه صفات.

پال { س. بر جنس كوكرجين.

پالا { ياخود پاله. س. [رومجه ظن اولنيورسه‌ده، روملر تركجه كبی قوللانيورلر. بو جهت السنه سنده مستعمل الفاظ مشتركه‌دن اولوب اساساً آرناؤدجه اولمسی ملحوظدر.] ١. ياصی قليج انواعی: پالا چكمك = پالايی چيقارمق، اورمق، قوللانمق: پالا چالمق = بوشنه يورلمق. ٢. كوركك ياصی يری واو شكلده ياصی بعض آلتلر: پالا صاللامق = تك كورك اوينادەرق قايق يوروتمك. ٣. قليجلامه قونان ياصی كيريش وسائر كراسته. = ص. پالا دينلن قليج شكلنده ياصی ومقوسجه: پالا بييق.

پالاز { س. [تق. وچ. ياوری و چوجق ديمك اولان «بالا» دن مشتق اولمق محتملدر.] صو قوشلريله كوكرجين كبی ديكر بعض طيورك پيليجی: قاز، اوردك، كوكرجين هندی پالازی. = ص. سميز، ياغلی، پومبول. || قوش پالازی = اكثريا چوجقلره مسلط اولوب نفس يولنی طيقامغله كليتله هلاكلرينه سبب اولان مستولی بر بوغاز شيشی مرضی، كه اخيراً فرانسه‌ده دوقتور (رو) طرفندن آشی ايله چاره‌سی بولنه‌رق هر سنه مليونلرجه اطفالك حياتی قورتارلمشدر. [فر. Diphthérie].

پالازلامق { فط. (طيور ياوريسی) سميرمك، سمن پيدا ايتمك.

پالاستورپه { س. [يتا.] ١. طولی طرپی سوكوب تميزلمكده قوللانيلان پچاوره‌لی ويا بورغيلی صيريق. ٢. طوپك يوارلاغنه قونيلان صيقی، كله صيقيسی.

پالاسقه { يا پلاسقه. س. [مجارجه‌دن] ١. فشنكلك، فشنك وضعنه مخصوص كومش وتونجدن ياخود كاوساله‌دن محفظه كه قايشله آرقوری آصيلير ويا بله باغلانير. ٢. سواری چانطه‌سی. ٣. طوب خرتوجی قونيلان چانطه.

پالاسقه‌لی { ص. س. آنفاً بيان اولنان فشنكلك ويا چانطه‌يی حامل سواری ويا پياده نفر ويا چاوشی.

پالالق { س. ياصيلغنه و قليجلامه وضعيت: كيريشلری پالالغنه قومق.

پالامار { س. [يتا.] كميلری قره‌يه باغلامقده ويا زنجير يرينه لنكره ربط ايتمكده مستعمل قالين خلاط. || پالامار كوزی = كمينك باشنده وقبچنده پالامار كچمكه مخصوص دمير بيلريكلی دليك. || مج. پالاماری قوپارمق = صاوشمق.

پالاموت { ياخود پالاموط. س. [بلكه عر. «بلوط» دن. — آخرنده‌كی «ت» حركه‌لنجه «د» ه تبديل اولنور.] ١. بر جنس ميشه ايله سائر بعض آغاجلرك ويردكاری يمش كه كستانه قبيلندن وآجيجه اولوب كاوساله اعمالنده قوللانيلير. ٢. بو ميوه‌نك دباغتده مستعمل قبوغی. ٣. بو ميوه‌يی ويرن ميشه جنسی: پالاموت آغاجی.

پالامود { ياخود پالاموط. س. [ر. Παλαμύδι] ايريجه معروف بر نوع باليق كه مبذول اولوب اتی قباجه وغير مقبولدر. بر جنسی: چنكانه پلامودی؛ بيوجكی: طوريق؛ دها بيوكی: آلتی پارمق؛ بطالی: زندان دلن، پچوطه. آلتی پارمغك طوزليسنه‌ده لاكرده ديرلر.

پالان { س. [فارسيده سمر ديمكدر.] اكثريا بيتك مركب واستره وبعضاً آته اوريلان قاشسز ويومشاق اكلی بر نوع اگر: مركبه پالان اورمق.

پالاندوز { س. فا. پالان ديكن وياپان. [اصل فارسيده سمرجی ديمكدر.]

پالانديز { س. زانق طاشی، چشمه‌نك موصلق طاشی.

پالانقو { س. [يتا.] مج. كميلرده آغر يوك قالديرمق ايچون خلاطی بربرينك ايچندن كچيرلمش چوق ديللی چفته مقره.

پالانقه { س. [مجارجه‌دن] ١. آغاج وطوپراقله ياپلمش وخندق چويرلمش حصارجق. ٢. بويله بر حصارله محاط واروش.

پالاوره { س. [يتا.] مج. حرب كميسنك طوپ انبارينك اوستنده وكوكرته‌نك آلتنده‌كی ايكنجی قات. || پالاوره‌جی = اويديرمه شيلر سويلين، آتوب طوتان.

پالتو { یاخود پالطو. س. [فر. Paletot] اوستدن کییلن قیش لباسی.

پالدم { س. [فا. پاردم = قویروق آلتی] اگر قوزغونی که آتك قویروغی آلتندن کچیریلوب اکری آرقه‌دن ربط ایدر.

پالطو { س. با: پالتو.

پالوده { س. فا. [تر. زبانزدی: پالوذه] نشسته وشکرله یاپیلوب صوئوق ینن پلته.

پالوزه { س. با: پالوده.

پالهنك { س. فا. [اصلی: پالاهنك] آتله قوللانیلان وآته چکدیریلن برجنس بیوك کمند.

پالی { س. هندستانك دکن قطعه‌سنده وسرندیب جزیره‌سنده تکلم اولنور بر لساندر، که هندك السنهٔ جدیده‌سی میاننده (سانسکری) لسان قدیم ادبیسنه اك زیاده مناسبت و مشابهتی اولوب، (بودا) مذهبنك کتابلری‌ده بولسانده محرر بولنمغله، بو مذهبه تابع اولانلرك لسان مقدسی عد اولنور.

پالیوش { س. [بلکه اصلی: پالاشیش] قیصه وایکی طرفی کسکین طوغری قلیج ویا شیش، قصاطوره.

پامال { س. ص. فا. با: پایمال.

پامبوق { وپاموق. [اصلی: فا. «پنبه» دن «پنبق» ویا «پنبوق».] با: پنبوق.

پانایر { یاخود پنایر. س. [یو. Πανηγίριον] سنه‌ده بر ویا ایکی اوچ دفعه بر محل مخصوصده قوریلوب برقاچ کون دوام ایدن بیوك بازار: اوزونجه اووه، سلیوری، بالیکسری پانایری. — لسان یونانیده معنای لغویسی مجمع واجتماع اولوب، اساساً بت وبتخانه زیارتندن عبارت اولدیغی حالده، زواره تجارت دخی مساغ اولدیغندن، کیده‌رك صرف تجارت اجتماعلرینه یعنی بازارلره تخصیص ایدلمشدر. اسکی یونانیلرك پانایر اصولی عینیله قبل الاسلام عربلرده دخی جاری ایدی.

پانبوق { س. با: پنبوق.

پانتالون { یاخود پانطالون. س. [فر. Pantalon] آلافرانغه قیافتده طار وایکی باجاغنك بهری یوقاری‌یه قدر آیری دوز کسوه. [فرنکلر ایچ طوننه‌ده وعلی الاطلاق بلدن آشاغیسنی اورتن لباسه بونامی ویررلر.]

پانجار { یاخود پنجار. س. ترشیسی یاپیلان وعصاره‌سی شکر اعمالنه یارایان ایچی پك قرمزی معروف سبزه، سلق. — اصل ترکجه‌سی «چوغندر» یاخود «چوکوندور» اولوب، بو لغت ایرانیلر طرفندن دخی قبول ایله، فارسیده «چغندر» و «چکندر» دینیر. || قزیللقدن‌ده کنایه اولور: پانجار کسلمك = پك زیاده قیزارمق؛ ومج. پك زیاده محجوب اولمق.

پانجور { یاخود پنجور. س. [فر. Abat-jour دن غل.] طرز جدید اوزره پنجره قفسی که آچیلیر قپانیر افقی طار تخته‌لردن مرکب اولوب، قفس خدمتنی کوردکدن بشقه، اوطه‌نك ضیاسنی‌ده ایجابنه کوره تنقیص ایدر ویا بسبتون قراکلق یاپار.

پانجورلی { ص. پانجوری یعنی طرز جدید اوزره قفسی اولان (پنجره، او).

پاندومیمه { یاخود پانطومیمه. س. [یو. Παντομίμα]. — فرانسزجه‌یه تقلیداً «پاندومیم» دیمك کولنج برمقلدلکدر. زیرا فرانسزلر دخی بولغتك وامثالنك آخرنده‌کی صاغر e یی بسبتون مسکوت براقیوب. اوستنده‌کی حرفله برهجا تشکیل ایده‌جك صورتده تلفظ ایدرلر.] لاقردیسز ویالکز اشارتلرله اوینانیلان مضحکه ویااضحوکه: پاندومیمه‌یه کیتمك؛ پاندومیمه سیر ایتمك. || مج. پاندومیمه اوینامق = لسان بیلمه‌مکدن هپ اشارتلرله افادهٔ مرام ایتمك.

پانزهر { س. [فا. «پادزهر» دن غل.] با: پادزهر.

پانطالون { س. و:

پانطولون { س. با: پانتالون.

پانطومیمه { س. با: پاندومیمه.

پانهاده { ص. فا. [پا = آیاق. نهاده = قومش] آیاق قومش، آیاق باصمش، داخل، وارد، واصل: پانهادهٔ میدان امتحان اولدی. لس.

پانیه { س. [ینا.] مج. قایق باغلایه‌جق قیچ ایپی.

پای { س. ۱. حصه، نصیب، بهره، قسمت. ۲. قسم، بولوك، پارچه. سهم: بونی بش پای یاپك. ۳. مج. تکدیر، تعزیر. || پای ایتمك = بولشمك، مقاسمه ایتمك. || پای بیچمك = قیاس، مقایسه ایتمك: کندیندن پای بیچمك = قیاس نفس ایتمك. || دیکیش پایی = بیچیلن اثوابدن دیکیشه کیرمك؛ اوزره فضله براغیلان قماش. || پای ویرمك = چوجق ابوینه قارشو غیرمناسب سوزسویلمك.

پای { یاخود پا. س. فا. با: پا.

پایان { س. فا. ۱. صوك، آخر، نهایت، انجام، غایه: بوایش پایانه ایردی. ۲. اوج، کنار: ساحهٔ سمانك پایانی یوقدر. || بی پایان = صوکسز.

پای انداز { ص. فا. [پای = آیاق. انداختن = آتمق] آیاق آتان، آیاق آتمش، آیاق باصمش: میدان حربه پای انداز شجاعت اولدی. = س. بربیوك ذاتك ممری اوزرینه دوشنن چوخه وقطیفه وسائره.

پایانسز { ص. ۱. صوکسز، نهایتسز، بیپایان، توکنمز. ۲. اوجسز، کنارسز، نامتناهی.

پایبند { ص. فا. [پای = آیاق. بستن = باغلامق. — تر. زبانزدی: پایواند] آت وسائر حیوانلرك یورومه‌لرینی منع ایچون ایکی ویا چفت اوله‌رق درت آیاغنه آتیلان باغ.

پایتاق { ص. اکری باجاقلی، احنف. = س. [فا. پیاده‌دن معرب « بیداق » دن] سطرنجك پیاده طاشی. || پایتاق یولی = کچی یولی، پاتیقه.

پایتخت { س. فا. بر دولتك حکمدارینك اقامت ایتدیکی شهر، کرسیٔ حکومت، مقر حکمدار، مرکز سلطنت، دار الخلافه: دولت عثمانیه‌نك پایتختی استانبولدر.

پایدار { ص. فا. [پای = آیاق. داشتن = طوتمق] ثابت، قائم، ایچه یرلشمش، سورکلی.

پایدارلق { س. ثبات، قیام، یرلشمه، سورکلیلك.

پایدوس { س. [یو. Παύω = تعطیل ایتمك] ۱. موقت تعطیل، استراحت: پایدوس ایتمك = موقت تعطیل ایتمك؛ پایدوس وقتی = ایشك تعطیل ایدلدیکی زمان، استراحت ساعتی. ۲. بعض عوارضدن طولایی یاپی و سائره ایشلرینك تعطیل اولنمسی: پاره‌سی توکندیکیچون یاپی‌یی پایدوس ایتمکه مجبور اولدی. = حد. رنجبرلره تعطیل واستراحت وقتنی اعلان ایچون رنجبر باشی طرفندن یوکسك سسله ایدیلن اخطار: پایدوس!

پایدوسجی { س. پایپلرده و سائر چوق عمله چالیشدیریلان یرلرده بونلرك استراحت وقتلرینی یوکسك سسله اعلان ایدن رنجبر.

پایزن { س. [فا. پای = آیاق. زدن = اورمق] آیاغنه پرانغه اورلمش جانی. || پایزن قیفتلی = پژمرده وقورقونج قیافتلی.

پایلاتمق { فت. تکدیر و تعزیر ایتدیرمك: بن چوجقلرمی کیمسه‌یه پایلاتمام.

پایلاشدیرمق { فت. بولدیرمك، مقاسمه ایتدیرمك: باشلری آلدقلری چاپولی پایلاشدیرمق ایستمیوردی.

پایلاشمق { فش. بولشمك، مقاسمه ایتمك: چالدقلری اموالی بینلرنده پایلاشمغه وقت بوله مامشلردی.

پایلامق { فت. ۱. پای وحصه ویرمك. ۲. پاینی و مستحق اولدیغی جوابی ویرمك. ۳. تکدیر وتعزیر ایتمك، آزارلامق.

پایمال { یاخود پامال. س. فا. [پای = آیاق. مالیدن = سورمك] آیاق آلتنه آلمه، چیکنمه: پایمال ایتمك = آیاق آلتنه آلوب چیکنمك؛ مج. رعایت ایتمه‌مك، خوار قوللانمق. = ص. آیاق آلتنه آلنوب چیکنمش؛ مج. محقر، خوار وذلیل.

پاینده { ص. فا. ثابت، برقرار، دواملی: دولت واقبالی پاینده اولسون. = س. تر. دستك، طیاق، یرندن اوینامش بر شیئك دوشمه‌سی ایچون قونیلان طیاق: پاینده اورمق.

پایواند { س. [فا. پایبند دن غا.] آتك آیاغنه اوریلان باغ، کوستك.

پایه { س. فا. ۱. رتبه، مرتبه، جاه و منصب درجه‌سی. ۲. طریق علمی اصحابنه ویریلان رتبه: آناطولی، روم ایلی پایه‌سی: حرمین پایه‌سی؛ ازمیر پایهٔ مجردی.

پایه‌لی { ص. بر رتبهٔ علمیه‌سی اولان: حرمین پایه‌لی = حرمین پایه‌سنی حائز.

پپغان { س. با: پاپاغان.

پَپَگی { ص. با: پپه.

پَپَگیلَمَك { فل. ککه‌لمك، تلاشله لاقردی‌یی ککه‌لیوب سویلیه‌مه‌مك.

پَپه { ص. دلی طوتوق، کلمه‌لری سویلیه‌میوب ایلك حرفلرینی تکرر ایتدیرن، لکنت لسانی اولان. [اصل «پ» حرفنی تکرر ایتدیرنلر حقنده موضوع اولوب، بعده تعمیم اولنمشدر. «ککه» لغتی‌ده اساساً «ك» حرفنی تکرر ایتدیرنلر ایچون موضوعدر. بعد التعمیم ککمه پپه‌دن دها قوتلیدر.]

پَپه‌لِك { وپپگیلك. س. دیل طوتقلغی، لکنت لسان، ککمه‌لك.

پَپه‌لَمَك { فل. پپه‌لکله سویلمك، لکنت لسانله تکلم ایتمك.

پِت { یاخود پیت. مه. خفیف و یاواش سسی تصویر وتقلید ایدر، ومکرر یاخود چیت ا.ا. تیله برابر قوللانیلیر: پت پت یورویه‌رك کلدی؛ چیت پیت یوق = هیچ سس صدا وکورلدی یوقدر.

پَتالوشقه { س. [مجارجه ویا اسلاوجه اولسه کرکدر] طالغیج فشنك.

پَتالیه { س. ١. قوشبازلرك قوشلری جلب ایچون ایپله باغلایوب اوتدیردکاری چیغرتغان. ٢. چرنیق دینلن طالیان قایغنك آنجق بر آدم بینه‌جك قدر کوچکی.

پَتاوی { س. باتاویه جزیره‌سندن کلن برجنس آغاج قاونی.

پِتر { یاخود پیتیر. مه. خفیف و سرعتلی حرکتی تصویر و تقلید ایده‌رك، مکرر اوله‌رق قوللانیلیر: پتر پتر یوریوردی. || پتر پتر یوریمك = نازك اندام برقادینك سبکروانه یورویشی.

پِتراق { یاخود پوتراق. با: بوتراق.

پِترداتمَق { فت. پتردی ایتدیرمك: شو کاغدلری پترداتمه‌یك.

پِتردامَق { فل. پتردی ایتمك، خفیف سسله اینجه کورلدی ایتمك: یاپراقلر روزکاردن پتردایوب طوریوردی.

پِتردی { س. خفیف کورلدی، اینجه پاتردی: یاپراقلرك پتردیسی.

پَتَك { س. ١. آریلرك یووه‌سی حکمنده اولان آلتی کوشه‌لی موم تکرلکی، بالی آلنمش کومج. ٢. بوشکلده مختلف شیئلر قطعه‌سی، تکرلك: بر پتك آفیون.

پَتَل { س. هند جهتلرنده دیش و طوداقلرینی قرارتمق ایچون چیکندکاری بر نبات، تنبول. [فر. Betel]

پِتیر { س. [فا. پتکیردن] قیلدن الك.

پَچَته { س. [یتا.] یمك خاولیسی، مقرمه، کوچك پیشکیر.

پَچوطه { س. پالامود بالیغنك ایری جنسی.

پَچه { س. قادینلرك سوقاقده یوزه اورتدکاری قفس کبی سیرك اورتی، طوتوق، نقاب، لثام، برقع.

پَچه { س. فا. جم: پچگان. ١. یاوری، انسان وحیوان یاوریسی، کوچکی. ٢. چوجق، اوغلان، غلام. || مغ پچه = مجوسی چوجغی، میخانه‌جی چراغی، دلبر. عر.

پُخته { ص. فا. ١. پیشمش، پیشکین. ٢. مج. تجربه‌لی، کارآزموده. || ناپخته = خام، تجربه‌سز.

پُختی { س. [فا. «پخته»دن] قویولاشمش مایع: قان پختیسی. || دکیز، پختیسی = نجم بحری دینلن شفاف بر حیوان بحری.

پُختیلاتمَق { فت. و:

پُختیلاشدیرمَق { فت. (قان و سوت کبی بر مایعی) قویولاشدیرمق، پختی حالنه قویمق.

پُختیلاشمَق { فط. و:

پُختیلانمَق { فط. (مایع) قویولاشمق، طوکمق. پختی حالنه کچمك: قان پك چابق پختیلانیر.

پُختیلانمه { س. قویولاشمه، طوکمه: قانك پختیلانمه‌سی.

پَداوره { س. [ر. Πέταυρον] ١. کره‌میت آلتنه چاتی اورتیسی یاپیلان اینجه تخته. ٢. قوطیجیلرك قوللاندقلری اینجه چام تخته‌سی که قولای بوکیلیر.

پَدَر { س. فا. آتا، بابا، اب، والد: پدر بك، افندی، پاشا (= پدرکز): پدر مرحوم؛ پدر بزرکوار، پدر عالیقدر. || بیوك پدر = بیوك بابا، جد. || قائن پدر = قاین آتا، زوجیندن بهرینه نسبةً دیکرینك پدری.

پَدَرانه { ص. فا. بابایه یانیشیر، بابایه لایق و مناسب:

بر طور پدرانه ایله: شفقت پدرانه‌سنی کوستردی. — ح. بابایه یاقیشیر صورتده. باباکبی: کندیسنه پدرانه نصیحت ویردی: طلبه‌سنه پدرانه معامله ایدیور.

پَدَرلِك { س. آتالق، بابالق. ابوت: اوآدم بکا پدرلك ایتمشدر.

پَدرود { س. فا. وداعلاشمه: پدرود ایتمك = وداعلاشمق. ن.

پَذیر { ص. فا. [«پذیرفتن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] ۱. قبول ایدن، آلان. بولان: ختام‌پذیر = ختام قبول ایدن، ختام بولان. ۲. قبول ایده‌بیلیر. مستعد: اصلاح‌پذیر = اصلاحی ممکن: تربیه‌پذیر = تربیه‌یه مستعد، قابل تربیه.

پَذیرا { ص. فا. قبول ایدن. قابل: پذیرای ختام اولمق = ختام بولمق.

پِر { مه. اوچمغی یاخود سرعتله دونمکی ویا یاتمغی تصویر و تقلید ایده‌رك اکثریا مکرر قوللانیلیر: پر پر اوچمق: پر پر یاتمق: پر پر ایدوب اوچه‌ماز.

پَر { س. فا. قناد، جناح. اکثریا مرادفی اولان «بال» ایله برلکده قوللانیلیر: پروبالی دوکلمش برقوش. = ص. فا. اوچان، اوچیجی، طایر: شب پر = کیجه اوچان. ن.

پُر { ص. فا. طولی، مملو. ن. — مرکب صفتلر یعنی وصف ترکیبیلر تشکیل ایدوب طولیلق وکثرت بیان ایدر: پرخون = قان ایله طولی: پرغضب = غضبی زیاده؛ پرعناد = عنادی چوق.

پراتیقه { س. سفائنه قرانتنه‌دن ویریلان تذکره‌که کیتدیکی یره اونی ابراز ایتمدکجه یولجی و حموله چیقاروب آله‌ماز.

پراچول { س. [یتا.] ۱. دینکل اوستنده اولمیان آصمه آرابه. ۲. کمی اکریسی دینلن برنوع سفینه.

پرازوانه { س. قلیج وبیچاق و سائره‌نك قبضه ایچنه کیرن قسمی.

پراصه { س. [ر.] معروف سبزه. کراث. کندنه. || یبان پراصه‌سی = پنبوق اوتی دخی دینلن برجنس نبات. || یر پراصه‌سی = حشیشة الکلب دینلن برجنس نبات.

پَراکَنده { ص. مجموع و منتظم اولمیان وبریرده بولنمیان. طاغنیق. طارمه طاغین. متفرق، پریشان.

پَرامه { یاپره‌مه س. [ر.] ایکی کور کلی یعنی برچفته‌لی آغر قایق.

پَرّان { ص. فا. اوچیجی. طایر.

پرانقه { س. [یتا.] ۱. وقتیله زندانده مجرمك آیاغنه اوریلان کوتوك تومروق. ۲. مجرملرك آیاغنه اوریلان زنجیرلی حلقه: پرانقه‌یه اورمق. ۳. پرانقه‌یه اورلمق جزاسی، کورك جزاسی: پرانقه‌یه محکوم.

پرانقه‌بَند { ص. فا. پرانقه‌یه اورلمش، پرانقه‌لی.

پرانقه‌لی { ص. پرانقه‌یه اورلمش، آیاغنده پرانقه اولان.

پِرپی { س. ییلان صوقمه‌سنه علاج ظن اولنان برجنس معدن کوموری، ییلان طاشی. قورت بوغان وامثالنه‌ده دیرلر.

پِرپیت { ص. اسکی پوسکی، قوراده. = س. آنقره‌نك بیاغی شایاغی.

پِرت { س. بره‌لنمه. || پرت مرت = بره‌لنمش.

پَرتاب { س. فا. و:

پَرتاو { س. فا. ۱. آتلمه، صیچرامه. ۲. آتلمق ایچون آلنان خیز وبرقاچ آدیم کریدن قوشه‌رق ایدیلان قصد: پرتاو آلمق.

پِرتَمك { فت. بره‌لمك، کمیکه طوقنمقسزین اتی اینجیتمك، بورقمق.

پِرتِنمك { فط. بره‌لنمك، بورقلمق.

پَرتَو { س. فا. ضیا، نور، شعاع، پارلاقلق.

پَرتَوافشان { ص. فا. [پرتو = ضیا. افشاندن = صاچمق] و:

پَرتَوانداز { ص. فا. [پرتو = ضیا. انداختن = آتمق] ضیا ونور نشر ایدن، ضیادار، منیر.

پَرتَوسوز { س. فا. [پرتو = ضیا. سوختن = یاقمق. — تر. زبانزدی: پرتاوسز] کونشه طوتلدقده شعاعلری برنقطه‌یه جمع ایتمکله آلتنه کلن شیئی یاقان جام‌که اشیایی نظرده بیوتمکله کوچك یازیلره ومطبوع خریطه وکتابلره باقمغه یارار. [فر. Loupe]

پِرتی { س. اسکی اشیا، ملبوسات ویتاق و سائر مالزمه اسکیسی: پرتی‌یی قالدیرمق =

اشیایی طوپلایوب طاشینمق، کوچ ایتمك، قاچمق. || پری پرتی [وغا: پلی پرتی] = اسکی پوسکی اشیا. || خرتی پرتی = ایشه یارا. ماز اسکی پوسکی شیئلر.

پرتیق { ص. اسکی ویرتیق، فرسوده. پارچه پارچه: یرتیق پرتیق.

پَرچَم { س. ۱. وقتیله باشلرینی تراش ایدنلرك تپه ده براقدقلری صاچ. ۲. حیواناتك اکسه‌لری صیرتنده بیتوب اوزانان و قالین قیللردن عبارت اولان صاچلری، یله: آت، آرسلان پرچمی. || جوان پرچم = قندیل چیچکی انواعندن برچیچك، حشیشة الرئه. || دکیز پرچمی = نك قبوقلی برنوع دکیز بوجکی.

پَرچین { س. ۱. چیوینك اوبر طرفه چیقان اوجنك یاصیلاندیرلمسیله ویا ویده‌لی چیوینك آرقه‌سنه صمون کچیرلمکله صاغلاملاشدیرلمسی: پرچین ایتمك. ۲. مج. علی الاطلاق تحکیم وتقویه، صاغلاملاشدیرمه. || سرچین پرچین = محکم صورتده میخلانمش ویا باغلانمش.

پَرچینلَمَك { فت. ۱. (چیوی‌یی) اوجنی کوت ایدوب یاصیلاندیرمقله صاغلاملاشدیرمق، پرچین ایتمك. ۲. (علی الاطلاق) صاغلاملاشدیرمق، تقویه وتحکیم ایتمك.

پَرچینلی { ص. پرچین اولمش، صاغلام. = س. آت نعلنك قولاقلی اکسری.

پرخاش { س. فا. جنك، غاوغا، نزاع، جدال.

پَرخاشجو { ص. فا. غاوغا آرایان، نزاعجی.

پَرداخ { س. [فا. «پرداخت»دن غا.] ۱. جلا. پارلاقلق، پارلامه: پرداخ ایتمك = پارلاتمق، جلا ویرمك. ۲. تراشدن صکره اوسترەنك آشاغیدن یوقاری‌یه سورلمسیله قیللرك اك قیصه دیبلرینك دخی آلنمسی. || پرداخ ویرمك = ۱. جلا ویرمك، پارلاتمق. ۲. مج. تکدیر وتعزیر ایتمك، پایلامق.

پَرداخته { ص. فا. ۱. تنظیم وترتیب اولنمش، دوزلدلمش. ۲. مجلا. پارلاق، پرداخلی. ن.

پَرداخجی { س. تخته ومعدن ویاسختیاندن معمول شیئلره جلا ویرن ایشجی.

پَرداخسز { ص. [صحیحی: پرداختسز] جلاسز. جلا اولمامش، پارلادلمامش.

پَرداخلامَق { فت. جلا ویرمك، پرداخ ایتمك، پارلاتمق.

پَرداخلی { ص. پارلاق، جلالی، مجلا، پرداخ اولمش.

پَرداز { ص. فا. [«پرداختن» فعلندن سمص.] دوزلدیجی، ترتیب وتنظیم ایدن، مصلحت پرداز = ایش کورن. || اصطلاح پرداز = اصطلاح پارالایان. || کار پرداز = ایران دولتی طرفندن منصوب شهبندر.

پَرده { س. فا. ۱. قپو وپنجره‌یه آصیلان اورتی: پنجره، قپو پرده‌سی. ۲. بریری آیرمق وکورینمسنه مانع اولمق ایچون آصیلان چارشاف واحرام وسائره: پرده چکمك. ۳. یوزه آصیلان اورتی. نقاب. پچه: یوزندن پرده‌یی قالدیردی. ٤. ایکی یری بربرندن آیران شیء. بولمه، حائل، حاجز، آرا زاری: بورن پرده‌سی. ٥. موسیقی آلتلرینك قولنده‌کی حلقه‌لرکه هر برینه پارمق طوقونجه بشقه برسس چیقار: ساز پرده‌سی؛ اوست پرده = اك یوکسك سس چیقارانی. ٦. مقام، آهنك، موسیقی سسنك حال طبیعیسی: چیقار نغمه‌م سمایه پرده‌پرده. ۷. مج. عرض. ناموس، عفت: اهل پرده = ناموسلی، اهل عرض. || تخته پرده = تخته‌دن اکرتی بولمه. || کوز پرده‌سی = غفلت. || پرده ییرتلمق = عرض وناموس لکه‌دار اولمق، ناموسسزلق میدانه چیقمق. || اوست پرده‌دن باشلامق: آغز بوزمق.

پَرده‌جی { س. و:

پَرده‌دار { س. فا. [پرده = م. داشتن = طوتمق] بربیوك ذاتك قپوسنده بکلین وکیرمکه مأذون اولانلره پرده‌یی قالدیران قپوجی، حاجب، پرده‌جی.

پَرده‌دارلق { س. پرده‌جی وقپوجی صفت وخدمتی.

پَرده‌سِز { ص. ۱. پرده‌سی واورتیسی اولمیان: پرده‌سز قپو، پنجره. ۲. مج. ناموسسز، عرضسز، عفتسز، حیاسز.

پَرده‌سِزلِك { س. ناموسسزلق، حیاسزلق، عدم عفت.

پَرده‌لَنمَك { فط. اوستنه پرده چکلمك. پرده‌لی اولمق.

پَرده‌لی { ص. ۱. پرده‌سی اولان: پرده‌لی پنجره. ۲. زار

کله احاطه اولنمش. ۳. عرضلی، ناموسلی عفیف، پرده‌لی قادین.

پَرس | مه. تأکید ایچون ترس (لغتنه اتباعاً قولانیلیر): ترس پرس.

پَرَست | ص. فا. | «پرستن» فعلندن سمعی. اولوب صنعتی. تشکیلنه گیرر | طاپان، طاپینان، عبادت ایدن: خدا پرست = الهه طاپان: آتش‌پرست = آتشه طاپان؛ بت پرست = صنمه طاپان. || مج. چوق سون، مفتون و مبتلاسی اولان. پرستش درجه‌سنده محبتی اولان: می پرست = شرابه وعشرته دوشکون؛ اقبال پرست = نائل جاه اولمق انهماکی.

پَرَستار | س. ۱. خدمتجی، قول، بنده. ۲. اهله، خلایق.

پَرَستش | س. ۱. طاپینمه، طاعه، عبادت: آنچق جناب خلاقه پرستش اولنور: کندیسنی پرستش درجه‌سنده سویور. ۲. فوق الحد محبت، دوشکونلك، مفتونیت: اوآنم کتابلره پرستش ایدیور.

پَرَستِشکار | ص. فا. ۱. طاپان، طاپینار، عبادت ایدن. ۲. پرستش درجه‌سنده سون، دوشکون، مفتون.

پَرَستِشکارانه | ص. فا. عبادت ایدنه ویاپرستش درجه‌سنده سونه لایق وشایسته: براطاعت پرستشکارانه ایله. = ح. عبادتله ویاعبادت درجه‌سنده محبتله: کتابلرینه پرستشکارانه باقیور.

پَرَستِشکارلِق | س. و: **پَرَستِشکاری** | س. فا. عبادت ایتمه ویاپرستش درجه‌سنده محبت، مفتونیت، دوشکونلك.

پُرسِش | س. فا. | «پرسیدن» فعلندن اصورش، صور. مه. سؤال: پرسش خاطر ایتمك = خاطر صورمق.

پَرسَنك | س. | فا. «پارسنك». دن که تراز ینك اکیکنی اکمال ایچون برکوزینه قونیلان طشدر. | مدار کلام اولمق اوزره سوز آره‌سنده مناسبتلی مناسبتسز ایرادو تکرار اولنان «افندم، افندمه سویلیه‌یم. اوزاتمیه‌لم» کبی تعبیر: لافردینك پرسنکی. || دیلك پرسنکی = ورد زبان.

پَرکار | س. فا. | تر. زبانزدی: پرگل | اولچمکه ودائره چیزمکه مخصوص آچیلیر قپانیر ایکی باجاقدن عبارت مهندس آلتی: پرکار اورمق: پرکاره اولچمك، چیزمك. || مج. باجاق: پرکاری آچیق = باجاقلری اوزون و آدملری بیوك: پرکاری آچق = باجاقلرینی آچوب بیوك آدیملر آته‌رق چابق یورتمك.

پَرکارلامَق | فع. پرکاره اولچمك ویا چیزمك. || مج. تناسب‌لاری، ترتیب وتحسین ایتمك.

پَرگال | باخود پرگل. بك: پرکار.

پَرگاله | س. فا. پارچه، پاره: پرگاله پرگاله = پارچه پارچه.

پَرکاله‌باش | س. یورلاق تخته کیمکه مخصوص دسته.

پَرگَل | وپرکلیك. بك: پرکار، پرگال.

پَرگَنده | س. کوچك بریق نوعی (کمی).

پَرگی | س. (بتا.) پیرتیجی بر جنس کول بالیغی. || دکیز پرگیسی = بونك دکیزده یاشار بیوك جنسی.

پَرلاق | س. طوغان وسائر پیر. تیجی قوشلری جلب ایدوب طوتمق ایچون قفسله طیشاری براقدقلری قوش، موصطره. کو چوکنه چیفرتمان ودکنکه باغلیسنه بتالیه دیرلر.

پَرلامَق | فل. (کوچك قوش) اورکوب اوچمق.

پَرلانتَه | س. یاخود: **پَرلانتی** | س. (بتا. Brillante) جوق صفحه‌لی وپك پارلاق اعلا الماس، کوهر درخشان. = ص. پرلانتی طاشندن معمول یعنی پرلانتی طاشیله مزین: پرلانتی یوزوك، کوپه.

پَرلانغیچ | س. قامچیلاندقده اوته رك دونر فیرلداق، دلیکلی طوباج.

پَرلانمَق | فل. (قوش یاوریسی) اوچمنه چبالامق، امکه‌مك.

پَرماق | پرماقلق وسائره. بك: پارمق وسائره.

پَرمَچه | س. (بتا.) مج. اینجه رك (خلاط، یدك خلاطی).

پَرنار | س. (ر. Περιάρι, Περι- ← ورز — زبانزدی: پرنال.)

میشه آغاجی انواعندن چالی؛ پرنار کوموری = بو چالیدن یاپیلان کومورکه اك مقبولیدر.

پرنارلق | س. پرنار چالیلریله مستور یر، پرنار چالیلغی که اك مقبول کچی مرعاسیدر.

پرنال | و پرناللق. بلا: پرنار و پرنارلق.

پرنج | س. | فارسی ایله املاسی مشترك ایسه‌ده فارسیده (پ) و (ر) مفتوح اوقونور. | حبوباتدن معروف بیاض حبه که صولاق یرلرده حاصل اولوب اك زیاده انسانك بسلنمسنه مدار اولان ذخائردندر. عر. ارز، اصل ترکجه‌سی: دوگو و قبوقلیسی چلتیك‌در: پرنج دانه‌سی، پرنج چوربه‌سی. پرنج اونی.

پرنج | س. باقیر و قالایدن مرکب صاری معدن که اوانی و ادوات اعمالنده چوق قوللانیلیر، تونج. ص. بو معدندن معمول: پرنج منغال.

پرنججی | س. ۱. پرنج صاتان تاجر. ۲. باقیرله قالایدن مرکب مخلوط معدنی ایشلیوب بوندن اوانیٔ مختلفه یاپان ودوکن صنعتگر.

پرنده | ص. فا. اوچیجی. اوچان، طائر، طیار. ز.

پرنده | ص. چرخ کبی دونه‌رك قیلنان طاقله: پرنده آتمق = بو صورتله طاقله قیلمق. || اونك یاننده پرنده آته‌ماز = اوکا قارشی برشیٔ یاپه‌ماز.

پرنده باز | س. فا. چرخ کبی دونه‌رك طاقله قیلان اویونجی.

پرنیان | س. فا. بر نوع قیمتلی ایپك قماش.

پرو | س. | ایتا. | ایکپاره آرمودی الماسه اطلاق اولنور: برو کوپه.

پروا | س. فا. ۱. قورقو، خوف: کیمسه‌دن پرواسی یوقدر. ۲. چکنمه، اجتناب، احتراز: پرواسز سویلرم. ۳. قید، تکلف، تقید، غائله: هیچ پرواسی یوقدر. | بی‌پروا = پرواسز. قیدسز، لاابالی.

پرواز | س. فا. اوچمه، طیران، اوچش: هوالرده پرواز ایتمك. | بلندپرواز، بالاپرواز = یوکسکلرده اوچان. ومج. آتوب طوتان، پك یوکسکدن دم اوران.

پرواز | س. ۱. برشیئك اطرافنه میخلانان تخته‌که اکثریا یوللی واویمه‌لی اولور. ۲. آینه ولوحه کبی شیئلرك کناری، چرچیوه‌یی تشکیل ایدن قورنیش. ۳. اثواب وسجاده و سائره کنارلرینه دیکر رنکده ویا دیکر قماشدن اوله‌رق چکیلن یول.

پرواسز | ص. ۱. کیمسه‌دن قورقمیان واحتراز واجتناب ایتمین. جری. جسور. ۲. قیدسز. لاابالی. بی‌پروا. = ح. قورقمقسزین وچکنمکسزین، قیدسز و مبالاتسز، لاابالیانه: پرواسز کیروب چیقیور.

پرواسزلق | س. ۱. قورقوسزلق، احترازسزلق. ۲. قیدسزلق. مبالاتسزلق.

پروانه | س. فا. ۱. کیجه کلبکی که ایشیغك اطرافنه دونمکی سور. کپنك. ۲. چرخ یاپراغی: واپور چرخنك برپروانه‌سی قیریق. ۳. یاپراقلی ویا یلکنلی چرخ: واپور، دکرمن پروانه‌سی.

پروتستان | س. [فر. Protestant] پاپانك ریاست روحانیه‌سنی وعزیزلری وصنملری و ورهبانیتی طانیماز وبونلره قارشی پروتستو یعنی اقامهٔ حجت ایتمکله ظهور ایتمش برخرستیان مذهبنه تابع آدم: پروتستانلر سائر خرستیانلرك ایناندقلری شیئلرك چوغنه ایناتمازلر لکن ایناندقلری شیئلرده خیلی متعصبدرلر.

پروتستانلق | س. مادهٔ آتنه‌ده تعریف اولنان خرستیان مذهبی که آوروپانك شمال غربی جهتلرنده وآمریقای شمالیده منتشردر.

پروتستو | س. [ایتا. Protesto] ۱. هقه. برینك منافعی علیهنده ویریلن قراری طانیمدیغنی رسماً بیان ایتمسی، حقوقه بغیر حق مداخله اولندیغنی ویا خلاف مقاوله برحرکت وقوعنی ادعا ایلمسی، اقامهٔ حجت: پروتستو ایتمك. ۲. بویله بر قراره قارشی ویریلن رسمی بیاننامه: پروتستوسنی ویردی. | بولیکنجی معنا ایله پروتستونامه دخی دینیر. || پولیچه‌یی پروتستو ایتمك = قبول ایتمیوب رد ایلمك.

پرور | ص. فا. | «پروردن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر | ۱. بسلیجی، بسلین، اعاشه ایدن. نفقه ویرن: فقرا پرور بر آدم. ۲. تربیه ایدن. یتیشدیرن

تفیض وترقی ایتدیرن : بنده پرور: معارف پرور. ٣. حائز، متصف : مراحم پرور = مرحمتی حائز، مرحمتله متصف.

پَرَوَردِگار { س. کافهٔ مخلوقاتی بسلین ویتیشدیرن جناب حق حضرتلری.

پَرَوَرده { ص. [«پروردن» فعلندن سمف.] ١. بسلنمش، اعاشه وتغذیه اولنان : نان و نعمتیله پرورده اولمش. ٢. تربیه اولمش، یتیشدیرلمش : او فلانك پرورده سیدر.

پَرَوَرِش { س. فا. ١. بسلیش، بسلمه، تغذیه، بسلنمه، غذا : آرسلان آولادیغی حیوانلرك اتیله پرورش بولور. ٢. تربیه، یتیشدیرمه، ترقی و تفیض : والده سنك آغوش شفقتنده پرورش بولمشدر.

پَرَوَرِشیاب { ص. فا. [پرورش = تربیه. یافتن = بولمق] تربیه کورن، تربیه اولنان : پدرینك مکتب عرفاننده پرورشیاب اولمشدر.

پُرُوز { س. با : پوروز.

پروسیه { سخ. ص. آلمانیه ممالکنك اك شمال شرقی قسمی که الیوم برقراللق تشکیل ایتدیکی حالده، آلمانیه ایمپراطورلغنك ده مرکزی اولوب، قرالی آلمانیا ایمپراطوری عنوانی دخی حائزدر.

پروسیه‌لی { س. ص. پروسیه اهالیسندن اولان، پروسیان.

پَروقه { س. [فر. Perruque] اکرتی صاچ که آوروپاده الیوم طاس قفا اولانلر ووقتیله هرکس قورایدی : پروقه قوللانمق.

پَروقه‌لی { ص. ١. باشنده اکرتی صاچ بولنان. اکرتی صاچ قوللانان. ٢. تپه‌لی (قوش).

پَروکار { س. [فر. Perruquier] اصل معناسی پروقه یعنی اکرتی صاچ یاپان وصاتان اولوب، هرایکی صنعتك برآدم طرفندن اجراسی مناسبتیله الیوم آلافرانغه بربره اطلاق اولنور، که ایشی تراش ایتمك وصاچ کسمکدن یعنی عادتا بربرلکدن عبارتدر. بناءً علیه بربر دیمك دها فصیحدر. || پروکار دکانی = آلافرانغه بربرخانه، بربردکانی.

پروکارلق { س. آلافرانغه بربرلك.

پرووه ١ { س. [ایتا. Prova] دنه‌مه. تجربه : اثوابی پرووه ایتمك = اکرتی دیکلمش اثوابی کییوب نصل کله‌جکنی دنه‌مك : تفنکی پرووه ایتمك = دنه‌مك ایچون بوشاتمق.

پرووه ١ { س. [ایتا. Prua] مج. کمینك باش طرفی : پرووه دیرکی، یلکنی.

پَروین { س. فا. اولکردینلن یدی نجمك هیئت مجموعه‌سی، ثریا.

پره‌بولی { س. ١. بالدن چیقاریلان کوزل قوقولی سیاه برماده، بال مومی یاغی. ٢. آریلرك قوغانی صیوادقلری ماده، دوال.

پَره‌سه { یاخود پرسه. س. حذا ایچی، افقی اولچی وتسویه آلتی : پره‌سه‌یه آلمق = حذاسنی تعیین ایتمك، افقی تسویه ایتمك. || مج. ١. حال، درجه، صره، کرته : ایش بو پره‌سه‌یه کلدکدن صکره. ٢. ملاحظه، تخمین : پره‌سه‌یه آلمق = تخمین وملاحظه ایتمك.

پِرِنْس { یاخود پرنس. س. [فر. Prince] خاندان حکمداری اعضاسندن اولانلره اوروپاده ویریلان عنواندر. نسواندن اولور ایسه (پرنسس) دنیلیر.

پَرهیز { س. فا. ١. خسته‌لقده یمکلرك آغرلرندن اجتنابله طبیبك تعیین ایتدیکی یمکلرله قناعت ایتمه : پرهیز ایتمك؛ پرهیزی بوزمق. ٢. خرستیانلرك ایام مخصوصه‌ده ات ویاغ کبی شیئلر یمکدن اجتنابلری : پرهیزه کیرمك؛ بیوك پرهیز = پاسقالیه‌دن اول کی قرق کونلك پرهیز. ٣. مج. محرماتدن اجتناب، تقوی : او آدمك پرهیزی یوقدر؛ دیلده پرهیز = راست کلنی سویلمیش، هرشیئی سویلمکدن توقی : پرهیزی بوزمق = آغزینه کلنی سویلمك.

پَرهیزجی { ص. چوق پرهیز ایدن یاخود دائما پرهیزی توصیه ایدن آدم.

پَرهیزکار { ص. فا. محرماتدن اتقا واجتناب ایدن، متقی، اهل تقوی.

پَرهیزکارلق { س. محرماتدن توقی واجتناب، تقوی.

پَری { س. فا. جنك پك کوزل فرض اولنان بر طائفه‌سی وعلی الخصوص اناثی؛ پری کبی = پك کوزل؛ پری پیکر = پری صورتلی : پری رخسار، پری رو = یناغی، یوزی کوزل؛ پری زاد = پری زاده، کوچك پری، کوزل طفل. || پری علتی = پریجك دخی دینلن بر اعصاب علتی، بر نوع صرعه.

پری { ص. پك اسكی، پژمرده و یرتیق: پری پرتی = اسكی پوسكی شیئلر.

پریجك { س. ۱. كلید دیلی. ۲. پری علتی دخی دینلن بر نوع صرعه.

پریشان { ص. فا. ۱. طاغینق، طاغلمش، مجموع اولمیان. پراكنده: اوراق پریشان، زلف پریشان. ۲. منتظم و مرتب اولمیان، قاریشیق، قارمه قاریش: اوطه‌سی، كتابلری پریشان بر حالده ایدی. ۳. مكدر، مغموم، الم زده: پك پریشان.

پریشان حال { ص. فا. حالی غیر منتظم و المناك، آجینه‌جق حالده اولان.

پریشانلق { س. و:

پریشانی { س. فا. ۱. طاغینقلق، طاغلمه. ۲. عدم انتظام، ترتیبسزلك، قاریشیقلق. ۳. مغمومیت، محزونیت، الم و اضطراب.

پریمادونا { س. ایتا. اوپراده برنجی آقتریس.

پژمرده { ص. فا. ۱. بوروشمش، بوروشوق: پژمرده كاغد. ۲. صولمش، آب و تاب ورونقی كیتمش: پژمرده چیچك. ۳. اسكی پوسكی، پیس و یرتیق: قیافتی پك پژمرده.

پس { حر. فا. ایمدی، بو حالده، بناء علیه. ترکمان شیوه‌سنده چوق مستعمل اولوب، الیوم لسان ادبیدن مهجوردر.

پس { ص. فا. «پست» دن غا. ۱. آلچق، آشاغی. ۲. یاواش، یاواش سسله اولان. صحیحی اولان پست قوللانلیدر.

پس { س. فا. كری، آرقه، ماوراء: پس پرده‌دن = پرده آرقه‌سندن: پیش و پسی صایمق = اوكنی آرقه‌سنی دوشونمك.

پست { ص. فا. ۱. آلچق، دون، آشاغی. ۲. یاواش، یاواش سسله سویلنیلان. ن.

پستان { س. فا. مه. ثدی. ن.

پستر { س. فا. دوشك، یتاق. ن.

پستنگرانی { مه. صاچمه، صاچمه صاپان: پستنگرانی بر طاقم سوزلر.

پستیل { س. یاخود:

پسدیل { س. یمش ازمه‌سنك یوفقه حالنده قورودلمشی: قایسی، اریك پسدیلی. مج. پسدیلنی چیقارمق = چوق دوگمك، شدیداً ضرب ایتمك.

پسر { س. فا. ۱. اوغل، اركك اولاد. ۲. اوغلان، غلام، اركك چوجق. ن. و لس.

پسقوپوس { یاخود پسقپوس. س. ر. Ἐπίσκοπος. بر ایالت اهالی عیسویه‌سنك امور مذهبیه‌سنه ریاست ایدن باش پاپاس، متره پولید؛ باش پسقپوس = پسقپوسك بیوكی.

پسقپوپوسخانه { س. پسقوپوس دائره‌سی، قوناغی.

پسقوپوسلق { س. ۱. پسقوپوس پایه‌سی و صفت و مأموریت روحانیه‌سی. ۲. بر پسقوپوسك ادارهٔ روحانیه‌سی آلتنده بولنان مملكت.

پسك { س. دیش كیری، دیش پاسی.

پسمانده { ص. فا. ۱. كری قالمش، كریده بولنان. ۲. آرتمش، آرتق، بقیه.

پسند { س. فا. بكنمه، تقدیر، تحسین: بو ایشكزی هر كس پسند ایتدی. = ص. فا. [صتر. تشكیلنه كیرر] ۱. بكنن، تقدیر و تحسین ایدن: خود پسند = كندینی بكنمش؛ مشكل پسند = زور بكنن، بر شی بكنمین. ۲. بكنیلن، بكندیك: عوام پسند = عوام طرفندن بكنیلن، عوامك بكندیكی.

پسندانه { ص. ح. فا. [صتر. لرده بولنور] عوام پسندانه = عوامك بكنه‌جكی یولده اولان: خود پسندانه = كندینی بكنمش كبی.

پسنده { ص. فا. و:

پسندیده { ص. فا. بكنلمش، مقبول.

پسوس { س. طوپراق قندیل كه ایچنده طوك یاغیله یزدن فتیل یاقیلیر. || طوب پسوسی = كله قیزدیردقلری كفچه.

پسی { س. اصلی: پسیك اكدی، هره، كربه. || پسی پسی = اچوجق لساننده اكدی ویا كدی یاوریسی. || پسی اوتی، ایه پسیكی = كدی اوتی، چاتیق اوتی، ناردین بری. || پسی بالیغی = دیل بالیغنه وقالقان یاوریسنه بكزر یاصی واتی لذیذ بر جنس بالیق.

پسین { ص. فا. صكره‌كی، كریده‌كی، مؤخر. لس.

پش { س. [فا. «پیش» دن غا.] بعض البسه‌نك یانلرینه

علاوه اولنان مثلث الشکل پار-
چه‌لره دیرلر: انناری پشی.

پَش { س. [فا. « پس » دن غا.] آرقه، آرت، عقب: پشنه دوشمك؛ پشنده طولاشمق، کزمك = آرقه‌سنده طولاشمق، تعقیب ایتمك.

پُشت { س. فا. آرقه، ظهر؛ پشت بر دیوار حیرت = حیرتله آرقه‌سنی دیواره طیامش، متحیر.

پَشتَخته { س. [فا. پیشتخته دن غا. که اوك تختـه سی دیمکدر.] ایش یرنده اوکه قو-نیلوب اوستی ماصه کبی قوللا-نیلان چکمجه: صرافلرك اوکلرینه آلوب پاره صایدقلری آچه تخته سی.

پَشتمال { س. [فا. « پشتمال » دن غا. که آرقه سیله‌جك دیمکدر.] ۱. بیوك خاولی، حمام خاولیسی، بیوك سیله‌جك. ۲. حامده ویا ایش ایشلرکن بله باغلانان فوطه. || پشتمال قو-شامق = اوسته چیقمق. || پشتمالق = اعتبارلی بر دکانك مشتریسنه مقابل بر مستأجرك دیکرندن آلدیغی اکرامیه.

پَشتمالجی { س. بیوك خاولی ویا فوطه پایان ویا صا-تان آدم.

پَشرو { س. [اصلی : فا. پیشرو = اوکدن کیدن] ۱. مو-بسته‌لردن اول وتقسیمدن صکره چالینـان نغمه : پشرو چالمق: سورناده پشرو اولماز = ناقص آلتله اثر تکمل کوستریلهمز. ۲. پهلوانلرك طوتشمدن اول کسو-تلرینه اوره‌رق یاپدقلری نمایش. || ع. بر قوغان ایچنده آتیلان متعدد مرمی، شرینل نوعی.

پِشطو { یاخود پشطوو. س. [یونا. pistola] طپانچه. || مج. پشطوی طقوز پاتلار = پك حدیدالمزاجدر.

پَشکَش { س. [اصلی : فا. پیش کش = اوکه چکیلن] هدیه. تحفه. آرمغان. || پشکش چکمك = اولمیه‌جق بر شیئی تکلیف ایتمك: کویا مکافات ویر-مك.

پَشکیر { س. [اصلی : فا. پیش کیر = اوکه طوتیلان] ۱. اصل یمك یرکن وقتیله یچنه یرینه دیزلرك اوزرینه آلنان مشترك اوزون بز. ۲. خاولی. یچنه، مقرمه.

پَشم { س. فا. یون، یاغی. ز.

پِشمان { پشمانلق. با : پشیمان وسائره.

پِشمَك { پشکین وسائره. با : پیشمك وسائره.

پِشمه { س. چیقریجی دستکاهنك اوکنده اولان دمیرلی تریز.

پَشمینه { ص. فا. یوکدن معمول، یون. — س. یوکدن خرقه، صوف صوفیلره مخصوص قبا وسوسمز اثواب: پشمینه پوش = یونله اثواب کیین.

پَشنَك { س. [فا. « پیشاونك » دن غا.] ۱. قافله‌وکاروانك اوکنه‌دوشن، اوکدن کیدن آدم. ۲. کاروانك باشنه دوشوب یول آچمه آلیشیق حیوان.

پَشّه { س. فا. سیوری سیکك. ز.

پَشه‌کار { س. [اصلی : فا. پیشه-کار] اورنه اویونلرنده قاوقلی ایله محاوره‌ایدرك اویونی آچان اویونجی؛ حقه‌بازپشه‌کاری = حقه‌بازله محاوره‌ایدن اویونجی.

پَشیز { س. فا. آچه، پول. ز.

پَشیمان { ص. فا. ندامت کتیرن، مش، نادم، تر. ایلدم: پشیمان اولمق = ندامت کتیرمك.

پَشیمانلق { س. پشیمانلق فائده ایتمز: صوك پشیمانلق = تعمیری ناقابل برایش ایچـون چکیلن فائده‌سز ندامت.

پَشین { ص. [اصلی : فا. پیشین] ۱. ویره‌سی‌یه ومؤجـل اولمیان. معجل : پشین پاره ایله صاتمق. ۲. اوکدن واقع اولان: پشین‌جواب. ۳. ایشلدیکجه‌ویریلن (اجرت وسائره): اجرتی پشیندر. ٤. ایشلمزدن وحق اولمازدن اول تأدیه اولنان : او کراسنك اوج آیلغی پشین ویریله‌جکدر. = ظز. ح. ۱. اوکدن، اولدن، ایش اولمازدن اول : بن سزه پشین‌سویلدم. ۲. ایشلدیکجه : او اجرتی پشین آلیور. ۳. ایشلز-دن، اوکدن : اوك اوج آیلق کراسنی پشین ایستیور. — [« پ » نك اوج نقطه‌سی میدا-نده طورورکن، بو لغتی عربی ظنیله «بشیناً» وجمعنده «پشینات» دیمك خطای فاحشدر.]

پَشینجی { ص. پشین پاره ایله وقدا آلیش ویریش ایدن، ویره‌سی‌یه آلیش ویریش ایتمین.

پِصپِرِیق { ص. طوتوق. مسکین، بچریکسز.

پِطاقه { س. [عر. بطاقه دن غا.] قیمت وفیاتی مبین اوله‌رق اشیا واقمشه‌یه ربط‌ایدیلن پوصله،

یافته . [فر. Étiquette]

پطریق { س. [یو. Πατριάρχης] روم وارمنی کلیسالرینك بیوك رئیس روحانیسی، که روملرك : استانبولده، قدسده، اسکندریه و آنطاکیه‌ده اوله‌رق درت اولوب، اك بیوکلری استانبول پطریقیدر: ارمنیلرك ده: استانبولده، اچمیازینده وسیسده اوله‌رق اوچ اولوب اك بیوکلری (قتوکیقوس) دینلن اچمیازینك کیدر. ارمنی قتولیکلرینك باش پسقپوسلرینه وپروتستانلرینك رئیسنه‌ده پطریق نامی ویریلیور. — تواریخ عربیه‌ده بوعنوان روم رؤسای عسکریه‌سنه ویریلیور، که لا. Patricius دن مأخوذدر.

پَطریقخانه { س. بر پطریقك اداره خانه‌سی ومقری : روم، ارمنی. ارمنی قتولیك پطریقخانه‌سی .

پَطریقلِك { س. پطریق صفت ومسندی. با: پطریق.

پَك { ص. ۱. سرت، قاتی، صلب. درشت : یر پك ایدی. ۲. قوی، محکم، متین، صاغلام : قارنی طوق صرتی پك = ایی کیینمش. ۳. مرحمتسز، آجیماز : پك یورکلی = سختدل، سنکدل. ٤. طیانیر، جفاکش : پك جانلی. ٥. دوتمز، معند، عنود : پك باشلی. = ح. ۱. چوق، زیاده، غایت، صفتلرك باشنه کیروب مبالغه بیان ایدر : پك ایی، پك کوزل، پك یورلدم. ۲. سرعتله، خیزله، خیزلی اوله‌رق : پك یوریمك، پك قوشمق. ۳. یوکسك سسله، بلند آوازله، باغره‌رق : پك سویلمك. ٤. شدت وقوتله : پك اورمق. ٥. صاغلام صیق، متانتله : پك دیکمك. || الی پك = خسیس. || پك پك = چوق چوق، نهایة النهایه : پك پك اولسه بش اون غروش ویره بیلیر.

پَکِتمَك { فت. ۱. سرتلشدیرمك. قاتیلاشدیرمق. ۲. صیقیلامق، پرچین ایتمك. تحکیم وترصین ایتمك .

پَکجه { ص. ح. ۱. زیاده‌جه، چوقجه. ۲. خیزلیجه، یوکسکجه سسله : پکجه سویلمك .

پَکسِماد { س. قاتی اکمك، سفرده طیانمق وخفیف اولمق ایچون مخصوصاً چوق پیشیریلن اکمك، غالته .

پَکِشدیرمَك { فت. ۱. سرتلشدیرمك، قاتیلاشدیرمق. ۲. صاغلاملاتمق، تحکیم وتقویه ایتمك .

پَکِشمَك { فل. ۱. سرتلشمك، قاتیلاشمق. ۲. صیقشمق، طیقانمق .

پَکلِك { س. ۱. سرتلك، قاتیلق، صلابت. ۲. شدت، قوت. ۳. صاغلاملق، متانت. ٤. قبض [غل. قبضلق]. انقباض. ٥. خسیسلك، خست .

پَکمَز { س. قایناد یلوب قویولاشمش ویا زیاده طات پیدا ایتمش شیره، که طشره‌لرده شکر وبال یرینه طاتلی یمکلر اعمالنده قوللانیلیر .

پلاتَرینه { س. کفال بالیغنك بیوجك برجنسی .

پلاتِنه { س. [اسپانیولجه‌دن] آق آلتین، که یکی کشف اولنمش قیمتلی برمعدندر .

پلاچقه { س. [آرناؤدجه‌دن، اشیا دیمکدر.] چاپول، غنیمت، یغما .

پلاچقه جی { س. چاپولجی، یغماکر .

پلاس { یاخود پالاس. مه. پلاس پاندراس = پالدیرکولدیر.

پَلاس { س. فا. عبا وچول کبی قبا واسکی اشیا.

پَلاسپاره { س. فا. عبا وچول کبی اسکی وقبا شیء پارچه‌سی : بودنیاده بر پلاسپاره ایله قناعت ایتمشیدی.

پلاقه { س. [ایتا.] دکیز اورته‌سنده یاصی بیوك قیا. || پلاقه عیار = عیار تخته‌سی، دمیرجیلرك ساج یاپراقلرینی دوزلتمك ایچون قوللاندقلری مسطح چلیك.

پلاکی { س. [ر.] زیتین یاغیله و صوغانله پیشمش بالیق، که صوئوغی یعنی طوکمش صالچه‌لیسی‌ده اولور: کفال پلاکیسی.

پلامار { وپلاموت، پلامود. با : پالامار وسائره.

پلان { س. [فر. Plan] ۱. یاپیله‌جق بربنا وسائره‌نك شکلی، رسمی. ۲. ترتیب، قورندی : محاربه پلانی. || مج. تدبیر.

پلانچته { س. [فر. Planchette] مساحه تخته‌سی.

پلانغه { س. با : پالانغه.

پلانقه { س. [ایتا.] بح. بیوك مقره.

پلانکَته { س. [ایتا.] زنجیرله باغلانمش چفته کله.

پلانیه { س. یاصی و اوزون مارانغوز رنده‌سی، دمیر رنده.

پِلاو { س. فا. [هندجه‌دن] پرنج ویاغله پیشن معروف یمك. پرنج یرینه بورغول وقسقس

کی شیلرك پشمشنه واتلیسنه ده اطلاق اولنور: بورغول پلاوی، اتلی پلاو: عجم پلاوی = اتله پیشیریلن.

پلاوره { س. [ینا] با: پالاورا.

پلاپر { س. کولاردہ بالیق یاپق ایچون آتیلان آغاج دالاری.

پلتك { ص. دیلی ایصیره رق سویلر کبی و «ر» یی «ل» و «س»ی «ث» کبی تلفظ ایده رك سویلین، بوصوتله لکنت لسانی اولان: اوآدم پلتکدر: دیلی پلتکدر. = ح. بودرلو تلفظ ولکنته: پلتك سویلیور.

پلتکلك { س. دیلی ایصیره رق سویلر کبی و «ر» و «س»ی «ل» و «ث» کبی تلفظ ایتمه، بوصورتله سویلینك لکنتی: دیلنده بر آز پلتکلکی واردر.

پلتکامك { فل. و: پلتکانمك { فل. پلتك سویلمك، پلتك کبی تلفظ ایتمك. || مج. زیاده تلاشدن دیل طو. لاشمق، طوغری سویلیه مه مك.

پلته { س. اقا. «پالوده»دن محرف] صو وشکر و نشسته ایله پیسلان معروف طوکدیرمه طاتلی. || صو پلته‌سی = طاتسز شی. = ص. مج. بك کوشك، متانتسز.

پلسنك { س. بلاد حاره ده بتیشن سیاه بر بیوك آغاج که کراسته‌سی ویاغی قوللانیلیر، پلسان: پلسنك یاغی.

پلنك { س. فا. قبلان.

پلیچ { س. طاتوق وسائر طیورك یاوریسی: پلیچ چیقارمق = قلوچقسه یاتمق. — یك تازه ولطیف شیدن دخی کنایه اولور: پلیچ کبی.

پلید { ص. فا. پیس. مردار. ملوث، ناپاك.

پلین { س. صوبی دافع حما ومقوی عد اولنان آجی وکوزل رایحه‌لی برنباتکه عربیده یونا. نیدن استعارةً افسنطین دینلیر: آق. قره پلین: صوغجان. کرید پلنی = یونباتك انواعی.

پناه { س. فا. ۱. صیغه. التجا. تکیه. ۲. صیغه‌جق یر. ملجأ، تکیه‌گاه: الهدن بشقه ملجأ وپناهم یوقدر. = ص. فا. اصتر. تشکیلنه کیرر] برشیئك ملجأ و متکاسی، رکنی، عمادی. حامیسی: رسالتپناه = رسول اکرم علیه الصلوة والسلام افندمز: خلافتپناه = خلیفهٔ اعظم حضرتلری: نظارتپناه = ناظر؛ عدالتپناه = عادل.

پناهگاه { یاخود پناهگه. س. فا. صیغه‌جق یر. ملجأ. متکا.

پناهی { ص. فا. اصتر. ده یونور] برشیئك رکن وعماد و حامیسی اولان ذاته منسوب و متعلق: زمان سعادت‌نشان جناب رسالت پناهیدہ: جانب عالی‌ء نظارتپناهیلرینه.

پناپر { س. [ا: پاناپر. — پنیری یوصورتده یازمق عبثدر.

پنبوق { یاخود پامبوق ویا پا. موق. س. اقا. «پنبه»دن یز ویاصمه وسائر انواع منسوجات و ایپلیك وفتیل و سائره اعمالنه وشاله و یاصدیق کبی شیئلر طولدیرمغه یارار نباتی یومشاق وخفیف بر ماده. قطن. پنبه: پنبوق بزی. ایپلیکی. || پنبوق آغاجی. اوتی = پنبوغی ویرن نبات. || پنبوق آتمق = حلاجلامق. || پنبوغنی آتمق = دیدیکمك. صاوورمق. || پنبوق ایپلیکیله باغلامق = موقت برجاره بولمق. || پنبوق بالی = بیاض بال. || پنبوق بالیغی = آتی پنیر بر جنس جامکوز. = ص. پنبوقدن معمول: پنبوق بز؛ پنبوق ایپلیك.

پنبوقجی { س. پنبوق صاتان تاجر. پنبوق تاجری.

پنبوقلی { ص. یوزیله آستاری آره. سنده پنبوق طولدیرلمش (البسه وسائره): پنبوقلی خرقه. = س. بو صورتله پنبوق طولدیرلمش چوچق بزی: چوچغك آیقلرینی پنبوقلی یه صارمق.

پنبه { س. فا. پنبوق. ز. ولس.

پنبه { ص. [آتف البیان لفظ فار. سیدن] اکل رتکنده، آچیق آل: پنبه یتاق. || توز پنبه‌سی = دها آچیغی.

پنبه‌زار { س. آلتی پنبوقله بو. روجك واوستی صرف بوروجك برنوع اینجه کوملکلك بز.

پنبه‌مسی { ص. آچیق آل رتکنه چالار.

پنتافیل { س. [ا. ر. ز. ر. ز. ر. ز

پِنتی { ص. خسیسلکدن پژمرده حال کزن.

پِنتیلك { س. خسیسلکدن پژمرده طوران آدمك حالی. زیاده خست.

پِنتیله‌مَك { فل. خسیسلکدن پژمرده و مسکین اولمق.

پَنج { عد. فا. بش. خمسه. ن.

پَنجاه { عد. فا. اللی. خمسین. ن.

پَنجَره { س. اوطه و صفه و سائره‌نك ضیا و هوا آلمسیچون دیواره آچلمش اکثریا مستطیل الشکل دلیك که چرچیوه وجام وپارمقلق وقفس یاپانجورله محفوظدر. روزن. طاقه: پنجره‌یی آچمق، قپامق: پنجره‌دن باقمق.

پَنجشَنبه { س. فا. [تر. زبانزدی: پرشنبه] هفته‌نك بشنجی کونی، جمعه‌دن اول کی کون. یوم الخمیس: پنجشنبه کونی؛ پنجشنبه‌دن پنجشنبه‌یه.

پَنجِك { س. اسرانك حال وشاننی وصاحبلرینك مالکیت حقنی مبین تمسك که عتقنامه ایله ابطال اولنور.

پَنجِکلی { ص. پنجك دینلان رقیت تمسکیله صاتلمش (کوله، خلایق): پنجکلی کوله = بندهٔ حلقه بکوش.

پَنجُم { وپنجمین. ص. فا. بشنجی خامس. ن.

پَنجه { س. فا. [پنجه غلطدر] ۱. ال آیاسیله بش پارمغی هیئت مجموعه‌سی: پنجه آتمق. ۲. حیوانات مفترسه‌نك اوك آیاقلرینك پارمقلریله طیرناقلری، مخلب، چنکال: آرسلانك پنجه‌سندن قورتلمق مشکلدر. ۳. مج. قوت، سطوت، صولت، تسلط: شیرلر پنجهٔ قهرمدن اولورکن لرزان. ٤. پنجه ایله اورلمش کبی بیوك لکه، پافته: یناقلری پنجه پنجه اولمش. ٥. اسکی شرق حکمدارلرینك امضا یرینه اللرینی قرمزی بویایه بولایوب کاغد اوزرینه باصمه‌لرندن حاصل اولان شکل، طغرا. || آرسلان، آیی، قورت پنجه‌سی = نبات انواعی. || ال پنجه طورمق = دیوان طوتمق. || پنجه آتمق، پنجه‌یه کچیرمك = قاپمق، غصب ایتمك. || پنجهٔ آل عبا = اهل بیت جناب نبوی‌یی ترکیب ایدن بش ذات محترمه اشارت اولمق اوزره تصویر اولنان آچیق پنجه شکلی. || چا. قیر پنجه = غاصب، زوربا، الندن بر شیء قورتله‌ماز، قوتلی مرتکب.

پَنجه لَشمَك { فش. پنجه پنجه‌یه کلوب طوتیشمق، مبارزه ایتمك.

پَنجه‌لَمَك { فت. ۱. ال اوزادوب آلمق، یاقه‌لامق، غصب ایتمك، قاپمق. ۲. صح چکمك.

پَنجه‌لی { ص. ۱. قوتلی، زورلی. ۲. غاصب، مسلط.

پَند { س. فا. اوکوت، نصح، نصیحت: پند ایتمك: پند ویرمك: پند پدرانه‌سنی دیکلمك.

پِندار { س. فا. صانمه، ظن. ن.

پَندنامه { س. فا. نصایحی حاوی کتاب ورساله ویاخود ورقه: پندنامهٔ عطار.

پِنکان { س. قان فنجانی، حجامت هاونی.

پِنهان { ص. فا. [«پ» نك ضمیله غلطدر] کیزلی، خفی، مخفی.

پِنیال { س. [یتا.] شیش، مچ، آرناؤد شیشی.

پَنیر { س. فا. پینیر. ن.

پو { حد. توکورمکی تصویر ایدر تحقیر اداتیدر، تؤ! تؤف!

پوپله { س. بعض اوردکلرك اینجه توکی که شلته ویاصدیق طولدیرمقده قوللانیلیر. = ص. بو توك ایله طولدیرلمش ویا هر نه صورتله اولورسه قبا ویومشاق (یتاق وسائره): پوپله (پوفله) یتاق.

پوپه { س. [یتا. Poppa] ۱. مج. کمینك آرقه‌سی، قیچی. ۲. کمی‌یه آرقه‌دن کلن روز کار. || پوپه سرنی = قیچ طرفنده‌کی سرنلرك بری. = ص. آرقه‌دن کلن. موافق (یل): پوپه روز. کار. = ح. موافق روز کارله، روز کاری آرقه‌دن آله‌رق: کمی پوپه کیدیور.

پوت { س. ۱. قیرمه، بروشوق. ۲. دیکیشده ایکی طرفدن بری زیاده کریلوب دیکری کوشك براغلمغله حاصل اولان شیش: پوت یاپمق. || پوت قیرمق = سوزی نامحل سویلمك، مناسبتسز سوز سویلمك، ایستمیه‌رك حاضروندن برینه طوقنه‌جق برسوز سویلمك. || ایش پوت کلمك = ترس کیتمك. = ص. قیرمه‌لی، پوتلی.

پوت { س. ۱. نهر معبرلرنده قوللانیلان کوچك صال.

۲. صیغیر طامنك نخته دوشمه‌سی.

پوت | س. اوچ درت تل اپیکدن یوکلش ایپلیك.

پوت | س. | اصلی: فا. بت | اپا: بت.

پوتالونبه | س. اوغا: پتالامبه | هند چیلیده پتیشن پرآغاجك ضمغی اولان برنوع صاری بویا، کوتالونغه. | پوتا. لونبه یاپراغی = طبده مستعمل یاپراق.

پوتراق | ص. زیاده پوتلی، قیرمه‌لی. — بلا: پتراق.

پوتره | س. | اسلاوجه‌دن | ۱. روم ایلنده طاغدن طاغه تفنکله ویریلن اشارت وخبر. طاغ خبری. ۲. تغیر عام.

پوتلامق | فل. | اصلی: پوتلا. | مق: زیرا اسکی ترکجه‌ده بوته وبوداغ یاوری دیمکمدر. | (دیشی دوه) طوغورمق، یاورپلامق.

پوتور | ص. بوروشمش. قیرمه‌لی وپوتلی. — س. ۱. قیرمه‌لی وبوروشق شی: طامامات پوتوری. ۲. قیچنده قیرمه‌لری چوق بجاقلری صیق کسیوه: پوتور کیمك.

پوتورلی | ص. پوتور کیمش.

پوتوق | ص. پوتلی، قیرمه‌لی وکلکیش.

پوتوقلامق | فط. بوروشمق، پوت اولمق.

پوته | س. فا. ۱. قال ایچون یعنی ممدن دوکمك ایچون طوز. پراقدن معمول ظرف. ۲. نشان طبله‌سی پرینه دیکیلن دانه و ساره. نشان پوته‌سی.

پوج | س. ۱. قوپرو‌ق صوقومی: بوش شی. ۲. ایشه یارامز. خیری کورلمه‌مك بوش چیقمق.

پوجا | س. مج. کیمك صاغ یانی. | سنجاق طرفی. | اورصه پوجا = صاغه صوله، براوته‌یه بر بریه. صاللانه‌رق: اورصه پوجه کیتمك.

پوجالامق | فل. مج. کی‌یی صاللانه‌رق کیتمك: غه‌دونده بروب روز کاری قیجه یاقین آیلق. مج. سرخوش کبی سنده‌مك، اورصه پوجه کیتمك.

پوجمك | س. قره‌مان قوپونسك ایری قوپرو‌غندن صار. قل یرمق کبی انجه‌سی.

پود | س. فه. منسوجاتك اکنه آتیلان ایپلیك، آرغاج. آرش دیمك اولان تار مقابلی: تار وپود.

پودوق | س. یکی طوغمش دوه یاوریسی.

پور | ص. و:

پورت | ص. غیرمستوی: پورتوك. | طاشلق (یر).

پورتقال | س. | منشأ اصلیسی اولان پورتکیز اسمیله مسماد. | معروف میوه. تارلیسی: چین پورتقالی = مندارینا: قبن پورتقالی = بخچه قیرمزی نوعی. پورتقال آغاجی = بومیوه‌نی ویرن آغاج.

پورتقالاته | اسم. پورتقال شربتی.

پورتقالی | س. پورتقال ر تکنده. | ترنجی دیمك دها طوغریدر.

پورتکیز | اسخ. ص. پورتقال و پورتوغالیسا دخی دیلن مملکت که اسپانیانك غربنده وبحر محیط آطلاسی یاحلنده در.

پورتکیزجه | ص. پورتکیز. | ایلرك صولنده ویا پورتکیز لسانده: پورتکیز جه سویلمك. — س. پورتکیز لسانی: پورتکیزجه‌یی اوکرندی.

پورتکیزلی | س. ص. پورتکیز مملکتندن اولان.

پورتوك | ص. غیر مستوی و طاشلق (یر). — س. بر شیئك اوزرنده حاصل اولان قبرجقلر: دیشك پورتوکی.

پورچوك | ص. قیوریق. قیومش. صاچ. — س. صاچ قیوریغی: لوله، توده، جمد. | کچی پورچوکی = کچیلك یك کوچاك ویوقاری قیورمش قیوروغی.

پورسلان | س. | فر. Porce-laine | ۱. چینی. فغفوری. ۲. تلغراف تلی دیرکله اختلاط ایدیرمه‌مك ایچون دیرکه مجللاتان فنجان شکلنده چینی.

پورصوق | س. تیلکی جنسندن متولده وحشی بر حیوان که تنها یرلرده طوپراغك ایچنه قازدیغی دلیکارده یاشار ومعتاد مزارلری قازیشدیریر. زرب، اشغار.

پورصوق | ص. بوروشق. صار. | قیق، سولپوك. کوشك: پورصوق یمش. | پورصوق = صوق آردیچ = یای یاپدقلری بر آغاج.

پورصومق { فل. کوشیوب صارقمق و بوروشمق.

پوروز { س. ١. ییرتیلان و قیرلان شیئك ییرتلدیغی ویا قیرلدیغی یرده قالان تفتیکلنمه، غیر مستوی کنار: پورورینی قالدیرمق، دوزلتمك. ٢. یازی یازار ویابرشیء بویارکن اطرافه صیچرایان طاملهلر. ٣. قدحده قالان شراب وسائره بقیه‌سی. ٤. مج. انکل. مانع. مشکلات، عوایق. ٥. نقصان، قصور.

پوروزسز { ص. ١. قیریق و ییرتیق اثری اولمیان، دوز، مستوی: پوروزسز کسلمش. ٢. مج. نقصانسز. قصورسز، سالم.

پوروزلنمك { فل. ١. پوروز پیدا ایتمك، تفتیکلنمك. ٢. مج. مشکلات پیدا ایتمك، مشکللنمك.

پوروزلی { ص. ١. پوروز و تفتیکی اولان. دوز ومستوی اولمیان: پوروزلی تخته. قماش. ٢. مرکب ویا بویاسی اطرافه صیچرایوب لکه‌لنمش: پوروزلی یازی. ٣. مج. نقایص ومشکلاتی اولان، دوز و سهل اولمیان: پوروزلی ایش.

پوزش { س. فا. معذرت. عذر، اعتذار؛ پوزش پذیر = معذرتی قبول ایدن.

پوزینه { س. فا. میمون. شبك. ز.

پوس { یاخود پوص. س. ١. هواده یره طوقنه‌جق صورتده آلچاقدن پیدا اولان دومان، سیسك خفیفی: هواده پوس واردر: پوس یاغمق. ٢. میوه‌لرك اوزرنده حاصل اولان ضمغ. ٣. آغاجلرك کوتوك و داللرنده حاصل اولان یوصون وقبوق. ٤. یاپراقلرك اوزرینه قونان اورومجك آغی و قورت و بوجك یووه‌سی. ٥. ممه‌نك امزیکی اوزرنده حاصل اولان قبوق.

پوس { س. فا. اوپمه. تقبیل، بوس: پوس ایتمك = اوتمك.

پوسات { س. ١. اسلحه. زره وسلاح وسائر حرب آلاتی. ٢. آت طاقمی. راخت. ٣. آلات و دوات طاقمی. | پوسات چالقامق = باشیبوزوق طائفه‌سی قاپیسز کزمك.

پوساتجی { س. اورته اویوننده شقشق وتخته قلیچ کبی آلاتله مسخره‌لق ایدن صویتاری.

پوساتلی { ص. زره کیمش زرهلی. جبه‌جی.

پوساریق { یاخود بوصاریق. س. چولده اوزاقدن صو کبی کورینن دومان. سراب. ایلغیم صالغیم.

پوست { س. | دری دیمك اولان فا. «پوست» دن | ١. دری، جلد: آرسلان پوستی، کییك پوستی. ٢. اوزرینه اوتورمق ایچون توکیله برابر قورودلمش ویا دباغت اولنمش دری. ٣. مقام، منصب، مسند: پوسته کچمك. ٤. شیخلك مقامی، مشیخت: مرکز افندی پوستی. ٥. عادی کورك. قویون و سائره دریسندن غوجوق. | پوستنی چیقارمق، پوستنه ضمان طولدیرمق = اولدیرمك. پوستی سرمك = بریرده چوق اوتورمق. — ص. | ازیانزدی: پوس | ١. قیللی دریدن معمول: پوست قالپاق. ٢. پوستکی کبی قبا: پوست بیلیق.

پوستال { س. قوتجز کنیش مست. مج. سورتوك قاری.

پوستکی { س. قیللری اوستنده بولنان حیوان دریسی. پوستکی آتمق = یوها چاغرمق. پوستکی‌یی سرمك = چوق اوتورمق. | پوستکی صایدیرمق = برینی دلی یرینه قویوب عبثله اشغال ایتمك. | پوستکیسنی صودن چیقارمق = تحیز ایتمك. | پوستکیسنی چیقارمق = شدتله دوکمك — ص. کوشك، سولپوك: بوات دکل پوستکی.

پوست نشین { ص. بر مشیخت مقامنده قائم، بر درکاهك مقام مشیختنی احراز ایتمش: فلان تکیه‌نك پوست نشینی.

پوسته { س. | ایتا، Posta | تانار یاخود واپور و دمیریول قطاریله مقنن کونلرده ایصال اولنان اوراق ومکاتیب وسائره: ادرنه پوسته‌سی بوکون کلیر؛ آوروپا پوسته‌سی دها کلدی. مج. مخابره. موارده. مناسبت. کیدوب کلمه: پوسته‌یی کسمك = قطع مناسبت ایتمك. کیدوب کلمکدن واز کچمك. | پوسته یولی = پوسته‌یه ویریلن مکتوب وسائره‌یه یاپیشدیریلان وویرندن اجرتی آلنان پول.

|| پوسته چانطه‌سی = پوسته ایله نقل اولنان اوراق چانطه‌سی

پوسته واپوری = مقن صوریده ایشلیوب پوسته‌یی نقل ایدن واپور. || پوسته وتلغراف نظارتی = بو ایکی واسطهٔ مخابره‌یه نظارت ایدن دائره. || شهر پوسته‌سی = شهرك ایچنده ایشلین پوسته. || ع. سلامه ویا قره‌غوله چیقان اوفق بولوك عسکر.

پوسته‌جی { س. پوسته‌یی نقل ویا ایچندن چیقان اوراق توزیع ایدن.

پوسته‌خانه { س. پوسته مکتوبلر. پاك ویرلدیکی و کلنلرینك تقسیم وتوزیع اولندیغی محل، پوسته اداره‌خانه‌سی.

پوستین { ز. فا. کورك، فروه.

پوسکورمك { فع. ۱. آغزله پوفلیه رك بر شیئك اوزرینه صو یاغدیرمق: صو پوسکورمك. ۲. شدتله هوایه صیچرادوب طاغیتمق: وزوو طاغی کوللر آتشلر پوسکوربوردی. = فل. ۱. کری دفع اوله: دشمن پوسکوردی. ۲. صو پوفلرکی شدتله کوملك. ۳. (چای) فیشیرمق، کوپورمك. || آتش پوسکورمك = پر حدت اولمق.

پوسکورمه { ص. ۱. صو یك قطراتی کی طاغیتق: پوسکورمه بك: پوسکورمه دالغی قاش. ۲. بول یاغلش، قیرمه‌لی و دوشوك: پوسکورمه شلوار = قیرمه‌لی پاچه‌لری آیاغك اوزرینه دوشن. ۳. هواده بالایوب طاغیلان: پوسکورمه فشنك. = س. پوسکوریان شیء. فوران: پنارطاغ پوسکورمه‌سی.

پوسکول { ص. ایپلیك یا ایپك یاخود صیرمه وتلدن یوقاریسی طوب وآشاغیسی طاغنیق آصق، شسکوله: فس پوسکولی: صچاق پوسکولی. || مج. مشکلات، موانع.

پوسکوللندیرمك { فع. ۱. پوسکول طاقق. ۲. مج. مشکللندیرمك، شعبه‌للندیروب کوچلشدیرمك.

پوسکوللی { ص. ۱. پوسکولی اولان، پوسکول ایله مزین. ۲. مج. موانع و مشکلاتی چوق، دالغلی بوداقلی. || پوسکوللی بلا = بلای مبرم.

پوسکی { ص. معناسنی تأکید ایچون اسکی صفتنه اتباعاً قوللانیلیر: اسکی پوسکی = کهنه.

پوسقور { مه. پسلکه دلالت ایدر کلمه‌لر صره‌سنده اتباعاً قوللانیلیر.

پوسه { س. [فا. «بوسه»دن غ.] اوپش، اوپمه، تقبیل: پوسه آلمق = اوپمك؛ پوسه ویرمك = اوپدیرمك.

پوش { ص. فا. [صستر. تشکیلنه کیرر] ۱. کیین، لابس، کیینمش: خرقه‌پوش = خرقه کیین: سیه‌پوش = قره‌لر کیینمش. ۲. کیبان. ملبوس: سرپوش = باشه کیبان شیء. پاپوش = آیاغه کیبان شیء. ۳. اورتن. ستر ایدن: عیب‌پوش = عیب اورتن.

پوشش { س. فا. اورتی، اور. تهجك شیء.

پوشو { یاخود پوشی. س. وقتیله عسکرلرك کیدکاری خفیف صاریق.

پوشیده { س. فا. اورتی، پرده: کعبهٔ شریفه‌نك پوشیده‌سی.

پوص { پوصات، پوصاریق. یا: پوس وسائره.

پوصله { س. ۱. خاطره قالمسی ویا برینه اخطاری مرام اولنان برشیء یازلمش کوچك کاغد، کوچك تذکره، ورقپاره: پوصله یازمق، کوندرمك، براقمق، لف ایتمك: بر پوصله یه قید ایتمك = اونودلمامق ایچون بر کاغد پارچه‌سنه قید ایتمك. ۲. بر حساب وآلیش ویریش خلاصه‌سنی حاوی کاغد: پوصله سنی کوندرك پاره‌سنی ویره‌یم.

پوصله‌لق { ص. پوصله وکوچك تذکره یازمغه مخصوص: پوصله‌لق کاغد.

پوصمق { فل. ۱. چوکك، سیفك. ۲. پوس چوکمك، اور. ته‌لغی خفیف سیس قابلامق. ۳. پوصویه یاتمق، کمین قورمق.

پوصو { یاخود پوصی. س. دشمنه بغتة اورمق اوزره صاقلانیلوب بکلنیلن کیزلی یر، کمین، کمینگاه: پوصو طوتمق، پوصویه یاتمق.

پوصوال { یاخود پوزوال. س. یمنیجیلرك اوچلیسی.

پوصولان { س. [یتا.] ابتالیاده جیقارر جنس پختو.

پوصوله { س. [زبانزدی: پوصله یتا. Bussola] کرهٔ ارضك قطب مقنا طیسینك جذبیله دائما شماله طوغری دونن

بر ابره واسطه‌سیله جهاتی تعیینه ودکیزلر ده کیملرك یولی کوستره مکه یارایان آلت. | مج. یوصولهیی شاشیرمق = نه یاپه‌جغنی بیله‌میوب حیرتده قالمق.

پوصه | س. ۱. صوبی ویا یاغی آلتنان شیشلرلك قالان مواد صلبه‌سی: اوزوم. زیتون پوصه‌سی. ۲. مایعاتك دیبنه چوکن تورتی، چوکلك: شراب. زیتون یاغی پوصه‌سی.

پوصه لانمق | فل. خوروب تو- رتی حاصل اتمك. طورلق ترسب اتمك.

پوصی | س. با: پوصو.

پوغاچه | س. با: بوغاچه.

پوغامه | س. طوبی یوقاری قدیرمغه مخصوص آلت.

پوغور | بوغورسیقی. با: بوغور وسائره.

پوف | مه. بردن اسن ویا بردن چیقان هوانی تصویر و تقلید ایدر: پوف پوف اسیور. دی. || پوف بورکی = طاوه‌ده قیزارمش ایچی بوش و شیش فوری بورك.

پوف | مه. دوشن یومشاق بر شیئك و یا پاتلایان بر شیئك چیقاردیغی صدایی تصویر وتقلید ایدر: پوف دیه یره دوشدی؛ پوف ایدوب پتلادی.

پوف | مه. خفیف صورتده اسن روزکاری ویا ایچه او- فیکی تصویر وتقلید ایدر: پوف پوف روزکار اسیوردی: پوف دیه‌رك مومی سوندردی.

پوقف | مه. نفرت واستکراهمه دلالت ایدر: پوف! نه کوتی قوقو.

پوفتری | س. آوجی ایصلیغی.

پوفکرمك | فع. پوفلمك. سسله | صو اوقلمك. او- قلیه‌رك بوسکورمك.

پوفلامق | فل. قوف ویا یو- مشاق بر شیئك چیقاردیغی سسله دوشمك ویا پاتلامق.

پوفلمك | یاخود پوفله‌مك. فع. | سسله اوقلیه‌رك سو- گیدیرمك ویاصوقومق: دونی، بنکی یوفلمك.

پول | س. اعر. «فلس» دن مأ- خذی اولان یو. «اوبو- لوس» دن اولمسی بعیددر؛ ۱. معدندن یوارلاق پارلاق لوحه‌جق که صیرمه وتل ایله قا- ریشیق اولدرق اتواب وسائره ایشلمك دارار. ۲. اك کوچك سکه: جیبنده پاره‌سی یوقدر: پاره ایله پول ایله دکلدر. ۳. دفعه یکیریلن و اوکا مشابه یاصی ودائرهوی معدنلر لوحه- ی. ۴. ویره وجیوانله صیقیشدیره- جق صوصون: پرچین پولی. ۵. طاوله‌لرك کیرك یا یونوز وآ- یوس کی شیئلدن داشی: طاشله پولی. ۶. بایلمك مستور اولدیغی سرنجه ودائروی لوحه‌جکلر. حرشف: بالیق پولی. ۷. رسم مقامنده پوسته‌یه ویریلن اوراقه. غزته‌لره. اعلانلره. سندلره و مثلا یرپردن یکن شیئلره یاخود ابی صو ایله طولدیریلان فو- جیلره واحاصل برر سمه تابع مواده پاپشدیریلان مطبوع کو- چك کاغد پارچه‌سی: پوسته پولی غزته پولی. سند، عرضحال پولی. ۸. وقتیله مکتوب ظرفنی یا- پشدیرمغه مخصوص ضمغلی کاغد خمورندن یووارلاق شیئ. ۹. یوارلاق یکیك: لکه: قماشك زمینی لاجورد اولوب بیاض پوللری واردر. | پول پول = بکك بکك.

پول | ص. اوقلیه‌رك شیشیریلن عادی شیشه‌یه وصف اولور: پول شیشه.

پولاد | س. فا. چلیك.

پولاد خانه | س. چلیك فابریقه. اسی. چلیك پایلان یر.

پوللجی | س. ۱. پوسته وسندات وسائره پولی صاتان آدم. ۲. پوسته خانه‌ده مکتوبلره پول پاپشدیران ویا پوللرك صرفنه نظارت ایدن مأمور.

پوللاق | یاخود پوللاوق س. | هندجه « پوغ » دن مأخوذ اولوب آز عمیقله اکثر السنه یانده مشترکدر. | برقاچ جفت اوکوز ویا مائده ایله سوریلور آغر ومتعدد دمیر صاپان.

پوللی | ص. ۱. کوچك معدن پوللریله تزیین اولنمش: تللی پوللی. ۲. حرشف دیللن کوچك صفحه‌جکلرله مستور: پوللی بالیق. ۳. پکلکلی: بیاض پوللی مایو یاصمه.

پولوسکون | س. جوبان‌سورگی دیللن نبات.

پولیتیقه | س. ایو. امور سیاسیه. منا-

سبات سیاسیه. سیاسیات. [اصل یونانیده: علم مدنی وادارهٔ مملکت دیمکدر.] || عو. مدارا، یوزه کولمه، تملق: چوق پولیتیقه بیلیر آدمدر. || پولیتیقه مأموری = بعض ولایاتده قونسلوسلرله اولان مناسبات ومخابراته مأمور آدم.

پولیتیقه‌جی { ص. تبصبص ایتمکی ویوزه کولمکی ایی بیلیر (آدم).

پولیتیقی { ص. أ: پولیتیقیه، سیاسی وسیاسیه یرینه قوللانیلیر غا. تعبیردر.

پولیچه { س. ایتا. ابریرده برصرافه وتاجره ویریلن آقچه‌نك دیکر بریرده اونك اورتاغی ویا مخابری طرفندن تأدیه اولنمسیچون ویریلن سند، چك: پولیچه چکمك = بویله برسندله آقچه کوندرمك: پولیچه‌یی قبول ایتمك = کندی نامنه کلن پولیچه‌نك ناطق اولدیغی آقچه‌نك تأدیه‌سنی درعهده ایتمك: پولیچه‌یی رد ایتمك: قبول ایتمه‌مك.

پولیچه‌جی { س. ایکی مملکت آره‌سنده پولیچه آلوب ویرن واهالی‌یه فاحش فائضله آقچه اقراض ایدن غدار مرابحه‌جی.

پولیس { س. ا یو. دن مأخوذ فر. Police دن اشهرك ایچنده ضبط وربط وجرم وجنایت ایشلرینه‌بافن مأمورین وافراد هیئتی. ضابطه: پولیس نظارتی: پولیس قومیسری: پولیس نفری.

پوماطه { س. ا فر. Pomade] یاره‌لره وصاچه سوریلن یاغلی مرهم ومعجون: پوماطه سورمك.

پوماق { س. روم ایلنده بلغار لسانیله متکلم اولان بر جماعت مسلمه.

پومبول { ص. سمیز وطومبالاق (چوجق).

پونتال { س. ا یتا.] واپورده اینجه دمیر ستون.

پونج { س. ا نکا. Punch] روم ویا قونیاق ایله لیمون و صیجاق صودن مرکب مسکر وایصیدیجی مشروب.

پونچجی { س. مادهٔ آنفه‌ده بیان اولنان مشروبی یاپوب صاتان آدم: پونچجی دکانی = پونچ یاپیلوب صاتیلان وایچیلن محل مخصوص.

پونزه { س. ایتا.] مرمر اوغمغه، دمیر وتخته تمیزلمکه مخصوص سونکر طاشی.

پونطو { س. ا یتا. Punto = نقطه] طباعت حروفنك حجمنی یعنی یوقاریدن آشاغی‌یه سطرك کنشلکنی تشکیل ایدن بوینی اولچمکه مخصوص مقیاس. نقطه: سکز پونطولق، اون پونطولق حروفات.

پوه‌پوه { حد. تقدیر وتحسین وآلقیش اداتیدر: پوه‌پوه نه‌قدر یکیت = س. آلقیش. قولتوق: بن اویله پوه پوهه کلم.

پوهو { س. پا: بوهو.

پویان { وپویا. ص. فا. قوشان، سرعتله یوروین. مج. طالمش: وادیٔ شقاوتده پویان.

پویرا { س. تکرلکك اورته‌سنده پارمقلرك صوقلدیغی اطرافی دلیکلی آغرشاق.

پویراز { س. ا یو. Βορέας (ووریاس) دن] شمال روزکاری. || آغزی پویرازه آچمق = نافله بکلیوب بر شیٔ قزانه‌مامق.

پویرازلامق { فل. (روزکار، هوا) پویراز اولمق. پویرازه دونمك. شمالدن اسمکه باشلامق: هوا پویرازلادی.

پویرالق { ص. س. تکرلك پویرالرینی وابنیه‌ده کیریشلری یاپمغه مخصوص کوکنار کراسته‌سی.

پَه‌پَه { حد. تحسین وآلقیش اداتی اولوب. اکثریا استهزا طریقیله قوللانیلیر: به‌به ماشاالله!

پَهلو { س. ف. یان. ایکی.

پَهلوان { س. ف. ۱. کورشجی، کشتیکیر: یوسف پهلوان، حسن پهلوان. ۲. جسور، یکیت قهرمان. دلاور. پهلوان تکیه‌سی = کورش تعلیمخانه‌سی. | پهلوان صلاطه‌سی = زینون یاغیله سرکه‌دن عبارت صلاطه. | پهلوان یاقیسی = قودوزلی کسکین یاقی.

پهلوانانه { ص. فا. قهرمانه شایسته. یکیتجه: برطور پهلوانانه ایله. ح. قهرمانلره یاقیشیر بر صورتله. قهرمانانه: پهلوانانه حرکت ایدیور.

پَهلوانلق { س. ۱. کورشجیلك. ۲. یکیتلك. قهرمانلق.

پَهله { س. ۱. یان، ایکی. ۲. تیلکینك یانلرندن چیقان کورك. ۳. مزار صندوقه‌سنك یان طاشی.

پهن (و پهنا) ص. ف. کنایش، کنایشلك، واسع. ـــ س. الف. کنایش، وسعت.

پهنگیر (و پلنگیر) س. ف. [غا: مهنکیر] آلهٔ مخصوص طوغرامه جی آلتی.

پی س. صائیلق یر شیشه طالب اولان آدمك بعده مبایعه‌دن جایمه جقنه رهن مقامنده اولق اوزره صاتانه پشین ویردیکی آقچه: پی ویرمك. || پی سور. مك. اورمق = مزایده ایله صاتیلان یرشیئه مقابل پی ویرمك.

پی س. ف. [= پای] دن مخفف ایز. آرت، عقب: پی‌درپی = بربری آرقه‌سندن. بربرینی متعاقب. آزر آزر. تدریجاً.

پیاپی ح. ف. بربرینی متعاقب. تدریجاً.

پیاده س. ف. ۱. پایان یوروین آدم. راجل. ۲. ع. پایان کیدن عسکر: پیاده آلایی: پیاده نفری: پیاده تعلیمنامه‌سی. ۳. خفیف برچفته قایق. ٤. شطرنجده اولك صره‌دکی طاشلرك بیرهری، بیدق. ٥. مج. بیهوده سز. معلوماتسز: بوعلمده پیاده‌در.

پیاز س. ف. صوغان: پیازلی کباب. = تر. زیتون یاغلی وسرکه‌لی فصولیه حاشلامه‌سی: فصولیه پیازی.

پیاسه س. ایتا. Piazza ۱. میدان، آچیق کزیلهجك یر، تفرجگاه: پیاسه‌ده کزینیور. دی. ۲. کزمه، کزینه، تفرج: پیاسه ایتمك. ۳. مج. چارشی میدانشده کچن فیاتات، رایج، نرخ: بوکون پیاغینك پیاسه‌سی ۲. هرشیئك اوفاغی. باقام وقصان قسمی، اصل ونسلنه بکزه‌مه‌یی. ۳. آت جنك کوکیدن بیتك سورکون.

پیچ ص. ف. طولاشیق، بوکلومی. پیچ اندر پیچ = پك طولا. شیق، قارمه قاریشیق، قیسو. ریملی. پیچ وتاب = اضطراب.

پیچاپیچ ص. پك طولاشیق، قارمه قاریشیق، قیوریم. قیوریم.

پیچش س. ف. طولاشیق. بوکلوم. قیوریم.

پیچیده ص. ف. قاریشمش. بوکلش، قیورلمش: پیچیده‌موی = صاچی قیورلمش.

پیچین س. مایتون یاورپی. || پیچین پیلی = اسکی تراله تقویه‌نده‌دورلهطقوزنجی سنه‌سی.

پیدا ص. ف. ظاهر. آشکار، موجود ومیدانده اولان: پیدا اولق = ظاهر اولمق، ظهور ایتمك. || پیدا ایتمك = حاصل ایتمك: باشقه برطورپیدا ایتدی.

پیدَرپی ح. ف. [پی‌درپی] با: پی.

پیده س. ار. ﻳﺪﻩ معروف یاصی آکمك. یوقه حالنده آکمك.

پیده‌جی س. پیده دیکن یوقه آکمکی‌یی وصاتان ذات.

پیر س. ف. ۱. قوجه، یاشلی آدم. اختیار: پیرقی = پك یاشلی وضعیف و یا منسوب الیه‌ی: محمد بهاءالدین حضرتلری طریقت نقشبند پیریدر. ۳. اصنافدن بر طائفه‌نك منسوب یدی غروشدر. ٤. مسکوکات واسهم وتحویلات وسائره قیمتی. بورسه رایجی: پیاسه چوق یوکسکدر.

پیاطه س. ایتا. Piatta ایتك طباغی.

پیاله س. ف. قدح. شراب باردا. غی: پیاله نوش = قدح چویرن. عشرت ایدن. میخوار.

پیام س. ف. [پیغام کی] خبر. آخر طرفدن کلن معلومات: پیام آور = خبر کتیرن: پیام بر = خبر کتیرن، پیغمبر.

پیانقو س. ایتا؟ بلکه «پیانی» یعنی «بوش» دیمك اولان Bianco دن. ۱. قرعه چکوب اصابت ایده‌جك شیئه راضی اولق شرطیله معین‌مقدار آقچه ویرمکدن عبارت معامله: پیانقو چکمك: پیانقویه قومق. ۲. دمیر یول وسائر امور نافعه شرکتلرینك اسهام اخراجی مقتضته چکه‌کاری قرعه: بوکون دمیر یول پیانقوسی چکیله‌جکدر.

پیانقوجی س. پرشیئی قرعه‌یه قویان، پاره طویلا. یوب ویرنلره قرعه چکه‌یره‌رك اصابت ایدنه تسلیم ایتمك اوزره کزدیرن آدم.

پیانو س. ایتا. Pianoforte دن مختصر فر. Piano دن اکثر برماصه شکننده اولوب اچنده‌کی تلره اورلق اوزره خارجده‌کی دیشلرینه بارمقله طوقونه‌رق اوینانیلان معروف موسیقی آلتی که الیوم آلات موسیقیه‌نك اك مقبولیدر.

پیچ س. ۱. مناسبت غیرمشروعه دن متولد چوجق، ولد زنا.

الیهی عد اولنان ذات : حضرت نوح (عم) کوبجیلرك، حلاج منصور حلاجلرك پیریدر. || پیر اول! آفرین سکا! معناسیله اکثریا مقام استهزاده مستعملدر. || عر. پیرمغان = میخانه‌جی ومج. مرشد.

پیرا { ص. فا. «پیراستن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر ا طونادیجی، تزیین ایدن : بلاغت پیرا = بلاغته زینت ویرن، بلیغ.

پیراسته { ص. فا. طونادلمش، مزین.

پیرامَن { س. فا. و :

پیرامون { س. فا. چوره. اطراف. ز.

پیرانه { ص. فا. اختیارلره یاقیشیر صورتده اولان، اختیارلره لایق : بر طور پیرانه ایله. = ح. فا. اختیارلره لایق بر صورتده : پیرانه حرکت ایدیور.

پیراهَن { س. فا. کوملك، قمیص. لـ.

پیرایِش { س. فا. طوناتمه، زینت ویرمه، تزیین.

پیرایَنده { ص. فا. طونادیجی، زینت ویریجی. لـ.

پیرایه { س. فا. طوناتمه، زینت؛ پیرایه‌بخش، پیرایه‌ساز = زینت ویرن.

پیرپیری { ص. اصنافدن وارباب حرف وصنعتدن اولان. || مج. ارباب علم وظرافتدن اولمیان، عادی وقبا (آدم). || پیرپیری قیافتی = وقتیله اصنافه مخصوص بولنمش طار اثواب.

پیرَو { ص. فا. اپی = آرقه. رفتن = کیتمك ا برینك آرقه‌سی صره کیدن. تابع. منسوب : متأخرین علما سعدالدین تفتازانی‌یه پیرو اولمشلردر.

پیروکی { س. ا وغلا : پیروهی ا خموردن ایچنه آز بینیر قونمش بر نوع یمك، تاتار بورکنك قیمه‌سز ویغورتسزی.

پیرَولك { س. برینك آرقه‌سی صره کیتمه، تابعیت. اقتدا.

پیروهی { س. با : پیروکی.

پیره { س. ا تقر. بورکه ا چوق صیچرار وانسان وحیوانلری صوقوب معذب ایدر حشراتدن معروف کوچك حیوان. برغوث. || پیره اوتی = قارنی یاریق نوعی (نبات).

پیره‌زَن { س. ف. قوجه‌قاری. لـ.

پیره‌لَمَك { فل. ١. پیره طولمق. ٢. پیره‌لرینی آیقلامق. ٣. مج. وسوسه‌یه دوشمك، خویلانمق.

پیره‌لی { ص. پیره‌سی اولان. اوستی باشی پیره طولمش.

پیرَهَن { س. فا. کوملك، قمیص. ا پیراهن کبی ا.

پیس { ص. ١. تمیز اولمیان، کیرلی، کریه، وسخ، ناپاك، مردار : پیس آدم. پیس اثواب، پیس یر. ٢. مقبول ومرغوب اولمیان، بکسلمیه‌جك صورتده اولان، چرکین، کوتی : پیس بر اعتیاد. ٣. عیبلی، معیوب، مستهجن : پیس لقردی. پیس آغز = غلیظ شتم، کفربازلق. || پیس بوغاز = اوبور، اکول.

پیست { حد. کدی‌یی زجر و طرد ایتمه‌ده قوللانیلیر.

پیسلَتمَك { فت. پیس ایتمك، تلویث ایتمك : بوراسنی کیم پیسلندی ؟

پیسلِك { س. ١. تمیز اولمیان شخص ویا شیئك حالی، ناپاکلك، مردارلق، لوث : بو آدمك، بو اثوابك پیسلکی. ٢. پیس شیء، نجاست : تمیزلنمدیکندن هر درلو پیسلك موجود ایدی.

پیسلَمَك { یا پیسله‌مك. فت. کیرلنمك، پیس و برباد ایتمك. — فل. دفع حاجت ایتمك : سوقاق کوشه‌لرینه پیسلمك شدیداً یاساغدر.

پیسلَنمَك { فط. ١. پیس اولمق، کیرلنمك. اوستنی باشنی پیس ایتمك : دمیرجیلك ایدن آدم البته پیسلنیر. ٢. اوستنه ایتمك : چوجق پیسلندی.

پیش { س. فا. اوك. ایلری، حضور : پیش وپسنی فرق ایتمز آدم = اوکنی آرقه‌سنی تمییز ایده‌مین. = ظم. فا. اوکده، اوکه، ایلریده، قبل : پیش نظر = کوز اوکنده.

پیشانی { س. فا. آلن، جبین، جبهه. لـ.

پیشتَخته { س. فا. با : پشتخته.

پیشدار { س. فا. ا پیش = اوك داشتن = طوتمق ا عسکرك اوکدن کیدن بولوکی، دمدار مقابلی.

پیشدی { س. طوبله اوینانیلان بر نوع اویون.

پیشِرمَك { پیشرتمك. با : پیشیرمك وسائره.

پیشرو (ص. فا. (پیش = اوکی- رفتن = کیتمك) اوکدن کیدن. با : پشرو .

پیشقدم (س. فا. (پیش = اوکی- عر. قدم = آیاق) تکیه مقابلرنده اوك آیاق اولان آدم.

پیشکار (س. فا. (پیش = اوکی- کار = ایش) با : پشه کار.

پیشگاه (س. فا. (پیش = اوکی- گاه = محل) ا. حضور: پشکاه عالیلرینه (اکثریا ظرف اوسته یازیلیر.)

پیشگش (س. فا. با : پشکش .

پیشگیر (س. فا. با : پشکیر.

پیشکین (ص. (« پیشمك » دن) ۱. ایی پیشمش، پیشمه. -ی تام و قصورسز : پیشکین اتمك، پیشکین طوغله. ۲. اولمش کاله ایرمش، خام اولیان : پیشکین قاوون، اوزوم. ۳. مج. تجربه کورمش، خام و عجمی اولیان، مجرب، کار دیده، کار آزموده : پیشکین آدم .

پیشمك (فل. ۱. آتشده یاخود فرونده و یا قاینایان صویك ایچنده طوتیلوب خاملغی کیتمك. ینه جك حاله کلمك. طبخ اولنمق : اتمك، ات، چوربه پیشدی. ۲. مخصوص فرونده قیزدیریلوب لازم اولان قوام ومتانتی کسب ایتمك : طوغله، کرمیت، دسمتی پیشدی. ۳. (میوه) اولمق. کاله ایرمك، خاملغی کیدوب ینه جك حاله کلمك : اوزوم، خرما. آرمود پیشدی. ٤. حرارتدن ویا تر وادرار کبی یاقیجی بر صو وسا- ئره دن قیزاروب سیویلجه لر چیقارمق : جوجوغك باجاقلری پیشمش. ٥. مج. تجربه حاصل ایتمك. کار آزموده اولمق، ایشلر- ده آلیشوب مجمیلکدن قورتلمق: انسان ایش کورمکله پیشر. ٦. تذکر اولنوب تقرر ایتمك، قرار بولمق. || پیشمش آش = اولمش بیتمش. مقرر ایش. || پیشمش آشه صو قاتمق = ایش بوزمق. || سیکه سیکه پیشمك = آهسته آهسته پیشوب طبخ ایچنه ایشلمك .

پیشمه (س. پیشمك فعلی. طبخ .

پیشوا (س. فا. بر طائفه نك (رئیسی، مقتدا سی، آمری .

پیشورمك (پیشورتمك. با : پیشیرمك .

پیشه (س. فا. ۱. صنعت، حر- فت. ۲. ایش، عمل، کار. ۳. عادت، خوی، طبیعت. (صتر. تشکیلنه کیرر:) شقاوت پیشه = ایشی شقاوت اولان، شقاوتی عادت و طبیعت ایدنمش اولان .

پیشه کار (ص. فا. ۱. صنعتکار، حرف وصنعت صاحبی. ۲. حقه باز واورته اویونده اوسته مقلدی. با : پشه کار .

پیشیرتمك (فت. طبخ ایتدیرمك: پشیرتمك ؛ آشجی یه پشیرتدم .

پیشیرمك (فت. ۱. آتشده یا فرونده ویا قاینایان صو ایچنده طوتوب ینه جك قوامه کتیرمك : اتمك، کولباد صدی، چوربه. قهوه پیشیرمك. ۲. آتشده ومخصوص فرونده قیزدیروب یاقمق : طوغله. کر- میت پیشیرمك. ۳. (میوه یی) کاله ایردیرمك : بو صیجاق روز- کار خرمانی پیشیره جکدر. ٤. یاقمق، یاره ایتمك. سیویلجه لر چیقارمق : ترچوچغك قاصیقلرینی پیشیرمش. ٥. مج. قرارلاشدیر- مق، بجرمك، تسویه ایتمك : خرسزلر آرالرنده ایشی پیشیرمشلر.

پیشیرمه (س. پیشیرمك فعلی، طبخ .

پیشیریم (س. بر دفعه پیشه جك مقدار : بر پیشیریم ماقارونه مز قالمش : بر پیشیریم قهوه بولك .

پیشیش (س. پیشمك فعلی وطرز واصولی : اتك دستی ایچنده کوزل بر پیشیشی اولور.

پیشیك (س. تر وحرارتدن بدنك قاصیق و قولتوق آلتی کبی بعض یرلرنده و خصوصاً چوچقلرده حاصل اولان یاره وقیزارینلق.

پیشیم (س. ۱. پیشمك فعلی و طرزی، پیشیش، طبخ. ۲. بر دفعه ده پیشن مقدار، پیشیریم .

پیشین (ص. فا. اولکی، اسکی، قدیم. — با : پیشن .

پیغام (س. فا. خبر. (پیام کبی.)

پیغامبر (یاخود پیامبر. س. فا. و :

پیغمبر (س. فا. ج. فا : پیغمبران. (طرف الهیدن خبر

کتیروب اوامر ونواهی* الهیه‌نی تبلیغ ایدن ذات. نبی. رسول.

پیغمبری | اِ. ه. پرنبی ورسو. | ه و علی الخصوص پیغمبرمز (صلعم) افندمزه منسوب و متعلق: امر پیغمبری. | پیغمبرلك معناسیله یعنی یه مصدریله اسم ترده استعمالی فصاحته مخالفدر. |

پیغوله | اِ. ه. کوشه. زاویه. | یولجق: پیغوله نشین. پیغوله کزین. هرکوشه‌یه چکیوب اختیار عزلت ایدن.

پیك | اِ. ا. خبر ومکتوب کوتورووب کتیرن: پیك اجلی عزرائیل. ۲. ف. بر سیاره‌دن اطرافنده دونن سیاره: قمر ارضك پیکیدر: مشتری وزحل سیاره‌لرینك متعدد پیکلری واردر. | مج. هرحرکتنده‌بریله تابع اولان.

پیکار | اِ. ه. جنك. جدال. حرب. ف.

پیکار | اِ. اصلی: «پیکامق»دن «پیکره» زبانیردی ده‌یوبله اولدیغیچون «پیکار»ه یازلمسی غلط محضدر. | ا. یردن قاپلایدرق چیقان صوء یابوغ عین. قاپلارجه. ۲. یرصویك چقدیغی یر. صو باشی. منبع. پیکار باشی = سرچشمه. صو باشی. || کوزك پیکاری = کوزك یورنه یاقین اولان اوجی که یاشك بریکوب آقدیغی یردر.

پیکان | اِ. ف. اوك اوجلرندکی سیوری دمیر.

پیکر | اِ. ه. یوز. چهره. | صورت. بکر: بری پیکر = بری چهره‌لی. بری کوزل.

پیکه | اِ. قهوه‌لرده و سائر ملاعب تخته‌دن قورى قسمیه. دکه. معطیه: قهوه پیکه‌لرنده پاتوب قالماردی.

پیکه | اِ. [فر. pique] قمار. ۲. انکلیزی وفرانچه بزه. اسلامبول کاغدلرندن بر نوعی.

پیل | اِ. ه. فیل. ف. پیل تن = فیل وجودلی. آیری و غولی آدم.

پیلبان | اِ. ه. فیلجی. فیل چو. بانی وسورجیسی.

پیلشمك | فش. بازارلنمه اویغ. شوب ویه‌ایله مشتری یتشمه. نهایت حاصل اولنق یچون طرفیندن بی ویرلوب آلنمق.

پیلمك | اِ. یا پیله‌مك. فش. پرشینی بازارلق ایدوب یاپمق. تامین یچون قیمتك برمقداری پیشین ویرمك: آتی کیریشه یوکون پیله‌چکده برفرق کون صکره آله‌جقدر.

پیلنمك | اِ. فش. بازارلمق کیبی یوب یچی ویرمك: یو مال پیلندی آرتق صاتیلماز.

پیما | اِ. ه. اصتر. آشکیله کیرا | اوچن. | اوچمی: بدپیما = روزکاری اوچن. پك چابق کیدن.

پیمان | اِ. ه. عهد. معاهده: پیمان شکن = عهدینی بوزان. سوزنده طورمیان.

پیمانه | اِ. ف. عمر. قدح. شراب یارداغی. | اصل معناسی اوچی اوپوب اکثریا چاتلامش شراب اوچی یرینی طوتان قابله اینسان. کیچون قدح معناسنی آلمشدر. |

پینس | اِ. ا. ر. [pince] جمع: پینسلر | امیدیه قیپلدن پیوتر یرکیز یوچکی.

پینك | اِ. ویرلنکی. ه. اوپوقلامه. | اتیرغه. تماس.

پینکلامك | اِ. یا پینکله‌مك. فل. اوپوقلامق. اتیرمق. غنق. یا قسترین اوتوولدیغی یرده راحتسز اولدرق مسکین مسکین اوپوقلامق.

پینیر | اِ. ا. ف. «پنیر»دن. پنیر

پینیر | اِ. صورتنده یازلمسی عبثدر | سوتدن چیقاریلان ویرمایه ایله قاریلاشدیریلان مادهکه هریرده بر ویا بر قاچ درلوسی یاپیلوب انواع کثیره‌سی واردر: آرناوود. چیز. دل. صالامورە. طولوم. قاشر. قاشتوال. کاه. کیرلی خانه. فلسك. لور. پنیری. | پنیر شکری = آغده شکرینك یاپادی که پنیر کبی یومشاق اولور.

پیوست | اِ. ه. اصتر. آشکیله | کیرا | اولاشمه. اتصال: دست کرم پیوست = کرمه متصل یعنی کرمله متصف اولان ال.

پیوسته | اِ. ص. ه. ا. اولاشمش. | متصل. ۲. دائمی. متصل. ف. دائما. متصل. ف.

پیوند | اِ. ه. اولاشمه. اتصال. | تعلق.

ت

ت { ته، تاء. س. [عر. سش.] الفبای ترکینك دردنجی حرفی. اصل شکلی بر خاچ شکلندن عبارت اولوب، اسم اصلیسی اولان «تاو» دخی خاچ دیمکدر. که عربیسی «تواء» در. السنهٔ اجنبیه الفبالرنده کی شکل حاضری ایله دخی شکل اصلیسنی آکدیرر. یور. بعده عربلر سرعتله یازار. کن خاچك ایکی باجاغنی برلشدیرمك یازمشلر؛ ومؤخراً یو شکلی آلمش اولان (ه) دن تفریق ایچون اوسته ایکی نقطه علاوه ایتمشلر؛ ونهایت (ت) شکلی آلوب (ب) دن وعربی یه مخصوص اولان (ث) دن آنجق نقطه ایله فرق اولنمشدر. مع هذا حالت وقفده (ه) اوقونان تاء تأنیث یینه اسکی شکلنده یازلمقده قالمشدر. فارسی وترکی الاصل کلهلرده ایسه یالکز (ت) شکلی مستعملدر. عربیده ایکی نقطهلی اولمسنه بناءً «تاء مثناة». و نقطهلری اوستدن اولمسی اعتباریله «تاء فوقانیه» دخی دینلیر. اسکی ترتیب اصلیده یعنی ایجد ترتیبنده صوك حرف اولوب، عربی یه مخصوص اولان «ضظغ» حرفلری علاوه اولندقده، یکرمی ایکنجی حرف قالمش: وابجد حسابنده ٤٠٠ رقمنه علامت اولمشدر. ترکی الاصل کلهلرك ضوکنده کی «ت»، حرکهلنمیه، اکثریا «د» اولور: آرت، آرده آردی: قورت، قوردك، قورده کی. یزم غرب ترکجه‌سنك املاء سقیمنده قالین حرکهلی (ت) لر اکثریا (ط) ایله یازیلیور، حالبوکه (ط) نك تلفظی عربی یه مخصوص اولوب، ترکجه‌ده (ط) بولنمدیغندن، بوامللر یاکلیشدر: مثلا طاش، طوز، اوطورمق، طاتلی کبی کلهلرك، جغتایجه‌ده اولدیغی کبی: تاش، توز، اوتور. رمق، تاتلی یازلمسی اقتضا ایدر.

تَ { د. عر. حرف قسم اولوب، ترکجه‌ده یالکز لفظهٔ جلال ایله برابر واکثریا تأکید ایچون «والله» و «بالله» ایله برابر قولانیلیر: بالله تالله.

تا { د. فا. [تر. زبانزدی: ته] ١. انتها بیان ایدوب «بَ» ادات فارسیه‌سیله یاخود ترکجه مفعول الیهله وبعضاً فضله اولهرق «قدر» یاخود «دك» کلمه‌سنك ده علاوه‌سیله قولانیلیر: تا بصباح = صباحه‌دك؛ تابقیامت = قیامته قدر: تا بغداده، بغداده قدر؛ تاحشره‌دك: تاکوکلی اولنجه یه‌قدر بکلدم. ٢. غایه وعلت بیان ایدوب، اکثریا «که» اداتیله برابر قولانیلیر، و «تاکه» یاخود «تك» تلفظ اولنور: آچیق یاز. دم تاکه هرکس قولای آکلا. سین: تك (تاکه) هرکس آکلا. سون دیه آچیق یازدم.

تا { س. فا. قات. [یالکز ترکیبا. تده بولنور:] دو تا = ایکی قات: یکتا = برقات، تك، فرید.

تاء { مش. عر. «ت» حرفنك اسم عربیسی. ته: تاء فوقانیه وتاء مثناة دخی دنیلیر. بو صفتلر یو. قاریدن ایکی نقطهلی اولدیغنه مبنیدر.

تاب { س. فا. ١. طاقت، قوت، مجال: تاب وتوانم قالمدی؛ بی‌تاب = مجالسز: تاب آور = قدر. نی یتن. مقتدر: تاب آور مقاو. مت اولمق = مقاومته مقتدر او. لمق. ٢. رونق، نور، ضیا: تاب رخی. ٣. طراوت، تازمالك: آب وتاب. = ص. فا. [صتر. تشکیلنه کیرر] پارلایان و یا پارلادان،

نور افشان: شب تاب = کیجه پار-
لایان، آتش بوجکی؛ عالم تاب =
عالمی تنویر ایدن.

تابان { ص. فا. پارلاق، ضیادار،
منور: ماه تابان = پارلاق
آی؛ روی تابان = پارلاق یوز.

تابان { سـ. با: طابان.

تابدار { ص. فا. پارلاق، ضیا
دار، منور.

تابستان { سـ. فا. یاز، صیف. ـلـ.

تابش { سـ. فا پارلامه.

تابع { ص. عر. ث. تابعه. ج:
تبعه، توابع، تابعین.
{ « تبع » دن سف. } ۱. برینك
آرقه‌سی صره کیدن، تبعیت و
اقتفا ایدن: فقهاء عظام ائمهٔ
مذاهبه تابع اولمشلردر. ۲.
اطاعت وانقیاد ایدن، مطیع،
منقاد: باویره‌قرالنی آلمانیه ایپر-
طورلغنه تابعدر. ۳. ص. نحو عر.
یده ماقبلنك اعرابنی آلان
(کلمه). = ج. با: تبعه، توابع
وتابعین.

تابعین { سف. ج. عر. (فد. لفظاً
« تابع » ایسه‌ده، سمن.
صیغه‌سنده « تابعی » قوللانیلیر.)
فخر کائنات (صلعم) افندمزك
صحبتنه نائل اولهمیوب، صحابهٔ
کرامدن بر ویا بر قاچ ذاتله کو-
یشن وبر واسطه ایله نقل احادیث
شریفه ایده بیلن ذات: تابعین
کرامدندر. || تبع تابعین = تا-
بعیندن ذواتله کوریشوب ایکنجی
درجه‌ده واسطه ایله نقل احادیث
شریفه ایدن ذات.

تابناك { ص. فا. پارلاق، ضیادار،
منور.

تابنده { ص. فا. پارلایان، ضیا
ونور نشر ایدن.

تابوت { سف. عر. ۱. میت نقلنه
مخصوص صندوق. (میت
ایچنده اولورسه، هیئت مجموعه-
سنه نعش دیرلر.) ۲. بنی اسرا-
ئیلك حضرت موسایه نازل او-
لان وصایای عشره‌یی وضع ایتد-
کلری صندوق، تابوت سکینه.

تابولغه { یاخود طاووالغه. سـ.
قرمزی اوزلی سرت بر
آغاجدر، که صاب ودکنك یاپنقله
وکوکی طبیده قوللانیلیر، قزیل
عناب.

تأبید { سف. عر. (« ابد » دن
مصـ. تفعیل) ابدلندیرمه،
ابدی حالته قومه، الی غیر النهایه
دوام ایتدیرمه، باقی براقمه:
بو فعل خیریله نامنی تأبید ایلدی.

تاپه { سـ. با: طپه.

تات { سـ. اسکی ترکلرك کندی
حکملری آلتنده بولنان یرلرده
اسکی ایرانی وکردلره ویردکلری
اسم اولوب، مقام تحقیرده قوللا-
نیلیردی.

تاتار { سـ. عن اصل ترك اقوامندن
بر کوچك قومك اسمی او-
لوب، بونلر چنکیز عسکرینك
پیشدارلری بولندیغندن، عموم
مغوللره تاتار نامی ویرلمش، و
بعده مغوللر ترکلره قاریشمغله،
شرق وشمال جهتلری وعمو-
مصوص دشت قبچاق وقریم
وقزان ترکارینه تاتار دینلمشدر.
|| تاتار اوق = با: اوق. || تاتار
بورکی = قیمه‌لی ویغورتلی اوفق
خمور پارچه‌لرندن عبارت یمك.
|| تاتار قالپاغی = کناری کورکلی
قالپاق، شوبارہ. || تاتار قالتاغی =
اکرك بر نوعی.

تاتار { سـ. مکتوب تقسل ایدن
سریع الحرکه ساعی، پو-
سته، قاصد، برید. (وقتیله بو
خدمتی سرعت مشی ایله مشهور
اولان تاتار افرادی ایفا ایتد-
کلرندن، بو معنایه تخصیص او-
لنمشدر.)

تاتارجق { سـ. سیوری سیکمه
یکزر لکن اوندن
کوچك وسسز موذی بر
سیکمجك.

تاتاری { ص. ۱. پیشمه‌ش ویا
پك آز پیشمش (ات).
۲. مکتوب نقل ایتمك آلیشد-
برامش، پوسته خدمتنی ایفاایدن
(کوکرجین). (تاتاری کوکر-
جین دیمك « کبوترنامه بر »
دیمکدن البته ایدر.)

تأثر { سف. عر. ج: تأثرات.
{ « اثر » دن مصـ. تفعل }
۱. برشیئك تأثیری آلتنده
بولنمه، تأثیرینی حس ایتمه. طویمه:
خسته لقدن، صوتوقدن تأثر
ایتمك = متأثر اولمق. ۲. حزن
وکدر طویمه، محزون ومکدر
اولمه، آجیقلی برشیئك تأثیرینی
حس ایتمه: تأثرات قلبیه‌یی تصویر
ایتمك. (عربیده بوایکی معنادن
هیچ برینی افاده ایتمیوب، برینك
ایزینی تعقیب ایتمك معناسنه
کلدیکندن، بولغت دخی نایجمل
قوللاندیغمز الفاظ عربیه جمله-
سندندر. تأثر ایتمکدن زیاده
متأثر اولمق قوللانیلیور.)

تأثير { سذ. عر. جـ: تأثيرات. [«اثر» دن مص. تفعيل] ١. علامت ونشان براقمه، اثر ايتمه، ايچنه ايشلمه: ايچديكم علاج تأثير ايتمدى. ٢. حزن وكدر ويرمه، محزون ومكدر ايتمه، يوركه ايشلمه: بوسس بكا تأثير ايديور: برطاقم تأثيرات اليمه ايله متأثر اولدى.

تاج { ـ فا. [تعريب دخى اولنه‌رق جـ. عر. تيجان كلير] ١. حكمدارلرك باشنه كييدكارى مرصع شىء كه تخت ايله برابر حكمدارلق علامتيدر، اكليل، افسر، ديهيم. ٢. بعض مشايخ ودرويشانك كييدكارى سرپوش. ٣. كلينلرك باشه قودقلرى مرصع زينت. ٤. بعض قوشلرك طراق رسمنده كى سرغوجى. || تاج سر = باش تاجى، پك معتبر ومحترم شىء. || تاج كييمك = تتوج ايتمك، تاج كييمه رسمنى اجرا ايتمك.

تاجانمق { فط. تاج كييمك، رسم تتوجى اجرا ايتمك.

تاجدار { ص. ـ. فا. [تاج = م. داشتن = طوتمق، مالك اولمق] تاج كيين، صاحب تاج، حكمدار.

تاجدارانه { ص. فا. حكمداره لايق وشايسته اولان. = ح. فا. حكمداره ياقيشير صورتده.

تاجدارى { ص. فا. حكمداره منسوب ومتعلق: ارادهٔ سنيهٔ جناب تاجدارى. = ـ. فا. حكمدارلق.

تاجِر { سذ. عر. جـ: تجار. [«تجارت» دن سف.] تجارتله مشغول آدم، بازركان. [لسان تكلمده اكثريا جمعى مفرد يرينه قوللانيلوب، مفردى ايسه باشليجه سختيان تجارينه تخصيص اولنمشدر.]

تاجلامق { فت. تاج كييديرمك، تتويج ايتمك.

تاجلانمق { فط. تاج كييمك، تتوج ايتمك.

تاجلى { ص. ١. باشنده تاج اولان تاج كيين، تاجدار. ٢. باشنده سرغوجى اولان (قوش).

تاجيك { ـ. ترك ممالكنده ساكن اولان ايرانيلره ويريلن اسمدر.

تأجيل { سذ. عر. [«اجل» دن مص. تفعيل] مهلت ويرمه، بروقت معينه قدر تأخير، تعجيل مقابلى.

تأخُّر { سذ. عر. جـ: تأخرات. [«اخر» دن مص. تفعيل] كرى قالمه، صكره‌يه قالمه، تقدم مقابلى: عزيمتم تأخر ايتدى.

تأخير { سذ. عر. جـ: تأخيرات. [«اخر» دن مص. تفعيل] كرى‌يه، صكره‌يه براقمه، كجيكديرمه: امتحانى بر هفته دها تأخير ايتديلر؛ بر خبر آلنجه‌يه قدر عزيمتكزى تأخير ايدك. || بلا تأخير = صكره‌يه براقمقزين، سريعاً وعاجلاً.

تأدُّب { سذ. عر. [«ادب» دن مص. تفعل] ١. ادب وتربيه كسب ايتمه: انسان چوجقلغنده تأدب ايتمليدر. ٢. اذب وتربيه قاعده‌سنه رعايةً اوتانمه، حيا ايتمه: استادمك حضورنده بحثه كيريشمكدن تأدب ايتدم. [بو ايكنجى معنى عربيده اولميوب، لسانمزده برنجى معنادن استعارةً قوللانيلير. عربيده برده ادبيات علمنى تحصيل معناسنه كلير.]

تأدُّباً { ح. عر. ادب وتربيه قاعده‌سنه رعايت ايده‌رك: تأدباً حضورکزده جواب ويرمدم.

تأديب { سذ. عر. [«ادب» دن مص. تفعيل] ١. ادب وتربيه اوكرتمه، تربيه ويرمه: اولادينى تأديب ايتدى. [بو معنى ايله تربيه دها مستعملدر.] ٢. مخالف قانون حركت ايدنلر حقنده احكام لازمه‌نك تطبيقى. ٣. توبيخ وتكدير: تأديب شرعى = شرعاً اقتضا ايدن تكدير، خفيف مجازات.

تأديباً { ح. عر. ١. ادب وتربيه اوكرده‌رك ويا اوكرتمك مقصديله. ن. ٢. توبيخ وتكدير ايده‌رك.

تأديبى { ص. عر. ت: تأديبيه. [«تأديب» دن سمنـ.] توبيخ وتكديره منسوب ومتعلق: مجازات تاديبيه.

تأدِيه { سث. عر. جـ: تأديات. [«اداء» دن مص. تفعيل] اوده‌مه، بورج ويرمه، ادا ايتمه: بتون بورجلرمى تأديه ايتدم.

تار { ـ. فا. ١. تل، ايپليك: تار زلف = صاچ تلى: تارتار = تل تل. ٢. طوقومه‌ده مستعمل آرش، پود مقابلى: تار وپود. || تار عنكبوت = اورومجك آغى. = ص. فا. قراكلق، مظلم: شب تار. [«تاريك» دها مستعملدر.]

تاراج { ـ. فا. يغما، غارت، چاپول.

تارامَق { فت. با : طرامق.

تارتَمق { فت. با : طارتمق.

تارچین { س. با : دارچین.

تارِك { ص. عر. [« ترك » دن سف.] براقان، ترك ایدن، واز کچن؛ تارك دنیا = دنیادن ال چکوب منزوی اولان.

تارله { یاخود ترلا. س. [« تارامق » دن] ١. حبوبات وسائره اکیلن محدود ومعین طوپراق، مزرعه : بوغدای، آرپه، پرنج تارله سی؛ تارله یی، تارله ده ایشلمك. ٢. باغچه نك بر نوع سبزه ویا چیچك اکمك اوزره آیرلمش پارچه سی، که اکثریا اوفاق بر سد ویاخندقله یاخود لوانطه وسائره ایله محاط اولور : چیچك، سبزه، باغچه تارله سی. || تارله آچمق = خام و یا چالیلق وطاشلق یری کیریزمه ایدوب تارله یه چویرمك. || تارله صیچانی = قیرصیچانی، فاره نك بیوکی، حرذون. || تارله قوشی = عر. قنبراء دینلن بر کوچك قوش. || سرغوجلی تارله قوشی = آلا طورغای، عر. قبعه.

تارِم { س. فا. یوکسك طام وقبه. || مج. کوك، سما.

تارمار { یاخود تارومار. ص. فا. قارمه قاریشیق، طاغنیق، پراکنده، پریشان : زلف تارمار.

تاره { سث. عر. کره، مره، دفعه. ز.

تارَةً { ح. عر. برکره ویا بعض کره، احیاناً. || تارةً بعد اخری = دفعاتله، بربرینی متعاقب دفعه لر، مکرراً، مرةً بعد اخری. [الیوم استعمالدن ساقطدر.]

تاریخ { سذ. عر. ج : تواریخ. [اصل عر. « تأریخ ». « ارخ » دن مص. تفعیل] ١. بر وقعه نك وقوع بولدیغی ویا بر مکتوب و سائره نك یازلدیغی وقت، کون وآی وسنه سی : بو مکتوبك تاریخی نه در؟ نه تاریخده یازلمشدر؟ تواریخ مختلفه ایله ورود ایتمشدر. ٢. بووقتی تعیین ایدن رقم و یازی که مکتوب و سائره نك نهایتنده ویا ابتداسنده یازیلیر : تاریخ آتمق. ٣. حروفنك جمله سی ویا برطاقمی ابجد حسابیله جمع اولندقده مجموعی بروقعه نك سنه سنی کوسترن بیت یا مصراع ویا جمله وترکیب وبویله بر بیت ویا مصراعی حاوی قطعه : تاریخ سویلمك. ٤. وقایع ماضیه نك ضبط ونقل وروایتی فنی وبوفنه متعلق کتاب : تاریخ یازمق، تاریخ اوقومق، تاریخ درسی ویرمك؛ تاریخ عمومی، تاریخ خصوصی؛ تاریخ قدیم = قرون قدیمه وقایعنی نقل ایدن؛ تاریخ متوسط = قرون وسطی تاریخی؛ تاریخ اخیر = قرون اخیره تاریخی؛ تاریخ معاصر = عصر (قرن) حاضر تاریخی؛ ابن اثیرك، طبرینك تاریخی؛ کتب تواریخ. || تاریخ طبیعی = نباتات، حیوانات، معادن وعلم الارضدن بحث ایدن علم عمومی.

تاریخسِز { ص. تاریخی آتلمامش، یازلدیغی وقت یعنی کون وآی وسنه سی قید اولنمامش : تاریخسز برمکتوب آلدم.

تاریخلی { ص. تاریخی یازلمش، وقت تحریری قید اولنمش : ٨ محرم سنه ١٣١٨ تاریخلی تحریراتی آلدم.

تاریخی { ص. عر. ث : تاریخیه. علم تاریخه متعلق : جغرافیای تاریخی سطح ارضك احوال ماضیه سندن بحث ایدن علم که تاریخه عائد برجغرافیادر؛ وقایع تاریخیه = تاریخه متعلق وقعه لر.

تاریك { ص. فا. قراکلق، مظلم، تیره.

تاز { س. فا. قوشمه، سرعت. [مرادفی اولان « تك » ایله برلکده وعطف تفسیر صورتنده قوللانیلیر : تك وتاز.

تازَگی { س. تازه لك، طراوت. ز

تازنه { یاخود تارزنه ویا تازیانه. س. طنبور ولاوطه مضرابی، زخمه.

تازه { ص. فا. ١. یکی کسلمش، بایاتلانمامش، بروشمامش، طری، طراوتلی : تازه شفتالی، تازه صلاته. ٢. قوری اولمیان، یشیل : تازه بامیه، تازه اوزوم. ٣. یکی، مجدد، نوحدوث : تازه خبر. ٤. کنج، کوربه : تازه قیز.

تازه لَشمَك { فل. ١. تازه اولمق، تازه لك پیدا ایتمك، کسب طراوت ایتمك. ٢. کنجلشمك. کنجلك پیدا ایتمك ویا کنج کبی کورینمك : سمیروب تازه لشمش.

تازه لِك { س. ١. تازه اولان شیئك یعنی قوری و بیات اولمیانك حالی. ٢. کنجلك، کوربه لك.

تازه‌لَمَك { یاخود تازه‌له‌مك. فت. ۱. تازه یاپمق، تازه‌لك ویرمك، کسب طراوت ایتدیر. مك. ۲. یکیلمك، تجدید ایتمك، برشیئی تکرار ویکیدن یاپمق: شو نارکه‌یی تازه‌للی.

تازه‌لَنمَك { فط. ۱. تازه اولمق، کسب طراوت ایتمك: بو یاغمور‌دن چایرلر تازه‌لندی. ۲. یکیلشمك، تجدد ایتمك، تکرر ایتمك: نارکه‌لر تازه‌لندی. ۳. کنجلشمك: کندیسی سمیروب عادتا تازه‌لنمش.

تازی { ـ. بك اینجه ونحیف بر جنس زاغار که باشلیجه طاوشان آوینه یارار. (اصلی فا. اولوب عرب زاغاری دیمکدر.)

تازی { ـ. ص. فا. عرب، عربی، عرب قوم و جنسیتنه منسوب: اسب تازی = عرب آتی؛ زبان تازی = لسان عربی.

تازیانه { ـ. فا. ۱. قامچی، قیر. چالغیلرك تللرینه طوقونمغه مخصوص کیك ویا بویونوز پار. چه‌می. (غا: تازنه.) ۳. مج. واسطه، آلت. سبب: تازیانهٔ تشویق.

تازیلامَق { فل. تازی کبی قوری وضعیف اولمق.

تاس { د. «ت» ایله باشلار بعض صفتلرل باشنه قونوب تأکید ومبالغه بیان ایدر: تاس تمام = بسبتون تمام، تام تامنه.

تاس { ـ. با: طاس.

تاسارلامَق {فت.با: تصارلامق.

تأسّس { تملشمه ویرلشمه وتشکل معناسیله لسانمزده قوللا. نیلیور. عربیده ایسه «اس» ماده‌سی تفعل بابندن کلیر.

تاسِع { عر. ذ: تاسعه. طقوزنجی، نهم: باب تاسع، درجهٔ تاسعه. || تاسع عشر = اون طقوز. زنجی.

تاسِعاً { ح. طقوزنجی اولهرق، طقوزنجی درجه‌ده.

تأسُّف { سند. عر. («اسف» دن مص. تفعل) کدر ایتمه، آجیمه: بوکا چوق تأسف ایتدم؛ بیان تأسف ایتمك = تأسف ایتدیکنی کوسترمك.

تاسلاق { با: طاسلاق.

تاسمه { یاخود تاصمه. با: تصمه.

تاسه { ـ. کدر، غم، قایغو، درد، اسف: تاسه چکمك = غمنی چکمك، قیدنده اولمق؛ تاسه‌سی! اونك وظیفه‌سی می؟

تاسه‌سِز { ص. غمسز، قایغوسز، لاقید، برشیئی وظیفه ایتمز.

تاسه‌سِزلِق { ـ. غمسزلق، قایغوسزلق، قیدسزلق.

تاسه‌لانمَق { فل. قایغولانمق، کدرلنمك، مغموم ومکدر اولمق.

تاسه‌لی { ص. قایغولی، مکدر، مغموم.

تأسیس { سند. عر. جـ. تأسیسات («اس»دن مص. تفعیل) تملشدیرمه، تمل آتمه، یاپمه، قورمه: بر مکتب تأسیس ایتمك؛ بنای دولتی تأسیس ایدن. = جـ. قورلمش، یاپلمش ابنیه وداثره‌لر، مؤسسات: تأسیسات نافعه؛ تأسیسات وقفیه، خیریه.

تاقَم { تاقلمق. با: طاقمق و سائره.

تاقیه { با: طاقیه.

تاك { تاکیق، تاکلامق. با: طاك وسائره.

تَأكّد { صاغلاملاشمه وتقویه وتحکیم اولنمه معناسیله لسانمزده قوللانیلیور سه‌ده، عربیده «اکد» ماده‌سی اصلا تفعل ماده‌سندن کلیر.

تأکید { سند. عر. («اکد»دن مص. تفعیل) ۱. صاغلاملاشدیرمه، تقویه وتحکیم ایتمه. ۲. از. اولجه یازیلوب اجرا اولنمیان ویا جوابی کلین محررات رسمیه‌یی تکرار یازمه، تکرار ایتمه: تأکید ایتدیلر. ۳. د. نحو عربیده برکلمه‌یی صاغلاملاشدیرمغه یارا. یان کلمه‌که اعرابجه برنجیسنه تابع اولور: تأکید لفظی = عین لفظك تکرر ندن عبارت اولان؛ تأکید معنوی = لفظی باشقه معناسی مشترك برکلمه‌دن عبارت بولنان.

تأکیداً { ح. عر. ۱. صاغلاملاشدیره‌رق، تقویه وتحکیمله. ۲. از. اولجه یازیلوب ثمره‌سی کورلمیان محررات رسمیه‌یی تکرار ایده‌رك، مکرراً: تأکیداً یازدیلر.

تالاز { یاخود طلاس. ـ. [یو. دکیزدیمك اولان. Θάλασσα دن مأخوذ ظن اولنمش

ایسه ده، بعیددر.] ١. طالغه موج. ٢. ایپك کبی بیاض ویومشاق شیئلرك قاریشوب قبارمه سی، قباریق.

تالازلانمق { یا طلاسلانمق. فل. ١. (دکیز وسائره) طالغه لانمق، تموج ایتمك. ٢. (قویونلر) سوری ایله یورورکن متموج برصورت کوستر- مك. ٣. (ایپك وسائره) قبارمق.

تالاش { سـ. با: تلاش، طلاش.

تالامق { فـ. یغما وغارت ایتمك. مر.

تالان { سـ. فا. یغما، غارت، چاپول.

تالان { صـ. «آلان» صفتنه اتباعاً قوللانیلیر: آلان تالان = قارمه قاریشیق.

تألم { سند. عر. [«الم» دن مصـ. تفعل] کدرلنمه، اسفلنمه، تأسف: بوکا چوق تألم ایتدی.

تالی { صـ. عر. ة: تالیه. [«تلو»دن سف.] ١. صکره دن کلن، برشیئك آرقه سی صره کیدن، تابع، اخیر، مقدم ضدی: صنف تالی. ٢. قرآن کریمی تلاوت وقرائت ایدن، قاری. ٣. مـ. قضیه نك ایکنجی قسمی، مقدم مقابلی. ٤. عـ. ردیف عسکرینك ایکنجی صنفی، صنف اخیری: ردیف تالی طابوری، مقدم طابوری.

تألیف { سند. عر. ج: تألیفات. [«الفت» دن مصـ. تفعیل] ١. اوزلاشدیرمه، باریشدیرمه: آرالرینی تألیف ایتدی. ٢. جمع وترتیب وتدوین وتحریر ایتمه: برصرف، برلغت کتابی تألیف ایتدی. ٣. جمع وترتیب اولنمش کتاب، اثر: قاموس فیروز آبادینك تألیفیدر. || تألیف بین = آرالرینی بوله، باریشدیرمه. = ج. مؤلفات، آثار: اونك تألیفات عدیده سی واردر.

«تألیف» ایله «تحریر» آره سنده فرق شودرکه: تألیف قریحه دن یازلیوب جمع وتلفیق وترتیب اولنمش کتاب حقنده ایسه قریحه دن یازیلان کتاب حقنده مستعملدر؛ مثلا بر صرف ویا لغت کتابی حقنده تألیف، وصرف مطالعاتی حاوی بر کتاب حقنده تحریر دینلمك اقتضا ایدر. «نظم» ایسه منظوم آثاره مخصوصدر.

تألیفکرده { صـ. فا. تألیف اولنمش، جمع و ترتیب وتحریر اولنمش، مؤلف، اثر: کافیه ابن حاجبك تألیفکرده سیدر.

تام { د. «تا» یاخود «ط» ایله باشلار بعض صفتلره کیروب تأکید ومبالغه بیان ایدر: تام طاقیر.

تامّ { صـ. عر. ة: تامه. [«تمام» دن سف.] ١. بتون، نقصاسز، اکسیکسز: جزء تام؛ معلومات تامه. ٢. مکمل. کامل: تام انسان. = ج. تمامیله، بلا نقصان: تام بر سنه در.

تأمّل { سند. عر. [«امل» دن مصـ. تفعل] اطرافلیجه دوشونمه، ملاحظه، دوشونوب طاشینمه، تدقیق ومطالعه: ایشی ایجه تأمل ایدوب ده اویله قرار ویرملی؛ بلا تأمل = دوشونمکسزین.

تأمّلسز { صـ. ایشی اولدن دوشونمین، ملاحظه وتفکر ایتمین.

تأمّلسز لك { سـ. دوشونمه یش، عدم ملاحظه و تفکر.

تأمین { سند. عر. ج: تأمینات. [«امن» دن مصـ. تفعیل] ١. امنیت ویرمه، قورقوسنی رفع ایتمه. ٢. صاغلاملاشدیرمه، شك وشبهه یراقامه: اولادینك معیشتنی، کندی حالنی تأمین ایتدی. = ج. امنیتی موجب اولمق اوزره کوستریان کفیل، ویریلن سوز ویا امانت یراغیلان آچقه وسائره: تأمینات ویردی، کوسترمدی؛ تأمینات آچقه سی.

تأنّی { سـ. عر. [«انی» دن مصـ. تفعل] یاواش کیتمه، یاواش حرکت ایتمه، یاواشلق، کجیکمه: بو قدر تأنی ایله ایش کورملز.

تأنیث { سند. عر. [«انث» دن مصـ. تفعیل] (برلفظی) مؤنث قوللانمه، مؤنث صیغه. سندن کتیرمه: عربی اسماء مؤنثه نك عربی صفتلرینی تأنیث ایتمك شرطدر؛ تذکیر وتأنیث قاعده لری.

تأنیس { سند. عر. [«انس» دن مصـ. تفعیل] آلیشدیرمه، انسیت ایتدیرمه: بعض حیوانلرك تأنیسی قولایدر.

تاو { سـ. [بلکه فا. «تاب» دن] ١. ایشلنه جك بر ماده یه ویریلن حرارت، رطوبت، صلابت وسائره درجه سی، چاغ، نصاب، قوام: دمیر تاونده ایشلنیر. ٢. طبع اولنه جق کاغده، اوتو لنه جك چماشیره، توتونه وسائر شیئلره پوسکور- دیان صو: تاو ویرمك. ٣.

محـ. سمیزلك، طـولغونلق : تاو لانمق = سمیرمك، طولمق، توکی دوزلوب پارلامق. || تاوینی قاچیرمق = وقت مناسبنی فوت ایتمك. || تاوه کتیرمك = لزومی درجه‌ده ایصیتمق. || تاو ویرمك = ایصلاتمق، نملندیرمك.

تاوان { یاخود طاوان سـ. اوسقفنك ایچ طرفنه میخلانان تختهلرکه منتظم وسوسلی بویالی بر سطح تشکیل ایدوب چاتینك چرکینلکنی اورتر و صوثوقدن محافظه ایدر. || آغز تاوانی = طاماق. || تاوان باشه کچمك، باشه بیقلمق = بك اوتانه‌جق ومناسبتسز برسوز ایشیتمکدن محجوب ومتأثر اولمق.

تاوانلامَق { فـ. بر او ویا اوطه‌یه تاوان کچیرمك.

تاوخانه { سـ. [فا. «تاوخانه» دن] ۱. فقرانك تیمار محلی، مجاری اولان صیجاق یر. ۲. آتشله تسخین ایدیلن چیچکلك، صوبه‌لی چیچکلك. || تاو خانه کبی = قارمه قاریشیق، آلت اوست، غیر منتظم.

تاوسامَق { فل. [اصلی : تاو صـاومق] تاوی کچمك، رواج ورغبتنه ویاکرمی وانهماکنه خلل کلمك. صوثومق : بازار تاوسادی.

تاولامَق { فـ. تاو ویردیرمك، صـو سرپدیرمك، ایصلاتدیرمق : توتونی، کاغدی تاولاتدیکزمی ؟

تاولامَق { فـ. تاو ویرمك، لزومی درجه‌ده ایصیتمـق ویا نملندیرمك : دمیری، کاغدی توتونی تاولامق.

تاولاندیرمَق { فـ. تاوه کتیرمك، سمیرتمك، (حیوانی) طـولغون وتوکی دوزکون برحاله کتیرمك : چایر حیوانی تاولاندیرر.

تاولانمَق { فط. ۱. تاوه کتیرمك، لزومی درجه‌ده تسخین ایدلمك، قوامه کتیرلمك: دمیر ایشلمـك ایچون تاولانمق اقتضا ایدر. ۲. ایصلانمق، نملنمك اوستنه صو سرپلمك : کاغد طاولانمدیجه باصلماز. ۳. مجـ. سمیرمك، طولمق، توکی دوزلوب پارلامق : اك ضعیف حیوان دخی چایردن تاولانیر.

تاوله { سـ. با : طاوله.

تاولی { ویاتاولو. صـ. ۱. تاوینی بولمش، قوامنـه کلمش، لزومی درجـه‌ده ایصیمش ویا ایصلانمش : تاولی دمیر، توتون، کاغد. ۲. مجـ. سمیز، طولغون. تاولی برآت.

تاوه { سـ. ۱. یاغ اریدوب بالیق وکوفته کبی شیلر قیزارتمقه مخصوص یاصی واوزون قولپلی مطبخ آلتی. ۲. تاوه‌ده پیشمش یمك : جکرتاوه‌سی، بالیق تاوه‌سی. ۳. بعض معدنیاتی اریتدکاری اوزون صـاپلی آلت : قورشون تاوه‌سی. ٤. کیرچ قاریشدیردقلری بیوك تکنه : کیرچ تاوه‌سی. ٥. طوزله‌ده دکیز صوینی چکوب تبخر ایتـدیردکاری اولکارك بهری : طوزتاوه‌سی. || قویروغنی تاوه صـاپنه چویرمك = تأدیب ایتمك.

تأویل { سند. عر. جـ : تأویلات. [« مآل » دن مصـ. تفعیل] معنای ظاهریسندن بشقه بر معنی ایله تفسـیر ایتمه : مجرد موجب اتهام اولهجق سوزلرینی شمدی تأویله قالقیشیور.

تأهُّل { سند. عر. جـ : تأهلات. [« اهـل » دن مصـ. تفعـل] اولمه، تزوج، اولنوب او بارق صـاحبی اوله : اوهیچ تأهل ایتمدی.

تائِب { صـ. عر. : تائبه. [« توبه » دن سـند.] توبه ایدن، توبه کار : تائب اولمق.

تأیُّد { سند. عر. [« اید » دن مصـ. تفعل] قوتلنمه، صاغلاملاشمه : النـان معلومات تأید ایتمدی.

تأیید { سـند. عر. جـ : تأییدات. [« اید » دن مصـ. تفعیل] قوتلندیرمه، صاغلاملاشدیرمه، تأکید ایتمه : بوخبراولکی مسمو. عاتی تأیید ایدیور. = جـ. معا. ونت، یاردیم : تأییدات الهیه.

تَب { سـ. فا. صیتمه، حما. ذ. || تب زده = صیتمـه یه طـوتلمش. || تب لرزه = صیتمه دیتره‌مسی.

تَبایعه { سند. جـ. عر. [« تبع » اسم خاصـندن جمیدر.] اسکی یمن ملوکی.

تَبادُر { بردن بره ذهـنه کلمك معناسـیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، « بدور » ماده‌سی اصلا تفاعل بابندن کلدیکندن یاکابشدر.

تَبادُل { بودخی دکیشمه وترامیه معناسیله قوللانلمش ایسه‌ده، « بدل » ماده‌سی تفـاعل بابندن اصلا تصریف اولنمدیغندن، مبادله دیملی.

تَبار { سذ. عر. هلاك محواوله.

تَبار { س. فا. صوی، نسل، نسب: عالی تبار = ایی صویلی.

تَبارَكَ { ف. عر. مبارك ایتسین معناسیله دعا تعبیری اولوب، لفظهٔ جلال ایله برلکده قوللانیلیر: تبارك الله! = الله مبارك ایتسین، ماشاءالله!

تَباشیر { سذ. عر. ١. مژده، بشارت. ٢. هرشیئك قدومنی خبر ویرر کبی اولان اوائلی: تباشیر صبح = صباحك یکی آچلمغه باشلادیغی وقت، اوائلی.

تَباشیر { س. فا. [تر. زبانزدی: تبشیر] ١. کیرچ و آلچیدن دها یومشاق وخاص معروف بر بیاض ماده‌که سیاه تخته لوحه‌سی اوزرینه یازی یازمقده دخی قوللانیلیر. ٢. مذکور تخته اوزرینه ویا عادی تخته ودیواره یازی و رقم یازمغه مخصوص و قورشون قلمی کبی مستعمل تباشیر پارچه‌سی. || اتمکجی تباشیری = چنکانه بورجی. || تباشیره پینیر باقیشلی = اوفاق برشیدن منفعت بکلین، حریس: دقتسز. و مج. شاشی. || تباشیر تخته‌سی = تباشیرله یازمغه مخصوص سیاه تخته.

تَباعُد { سذ. عر. [«بعد»دن مص. تفاعل] اوزاقلاشمه. بر برندن اوزاق دوشمه.

تَباه { ص. فا. محو وخراب اولمش، مضمحل: اوآدم عشرتدن تباه اولدی. = س. فا. محو، خرابیت، اضمحلال: قمار تباهنه سبب اولدی.

تَبایُن { سذ. عر. ج: تباینات. [«بین» دن مص. تفاعل] ١. ایکی شیء آره‌سنده‌کی تضاد و بربرینی جرح ایتمه: بوکتابك مندرجاتی آره‌سنده تباین واردر. [مباینت دها مستعملدر.] ٢. ص. مشترك بر رقمله تقسیمی ممکن اولمیان ایکی رقم آره‌سنده‌کی مناسبت ٧ ایله ٩ کبی.

تَبجیل { س. عر. [«بجل» دن مص. تفعیل] بیوتمه، آغرلامه، تعظیم، تکریم. [بو معنی ایله «ابجال» قوللانماملی، یاکلیشدر.]

تَبَحُّر { سذ. عر. [«بحر»دن مص. تفعل] بر شیئك ایچنه طالمه، پك دریك وارمه، کنهنه یتیشمه: علوم و فنونده تبحر ایدنلردندر.

تَبَخُّر { سذ. عر. ج: تبخرات. [«بخار» دن مص. تفعل] ١. بوغولانمه، بوغویه تحول ایتمه، (صو) قاینایوب بوغو اولمه، آغمه: دکیز صولری صیجاقدن تبخر ایدوب بلوطلری تشکیل ایدرلر. ٢. توتسیلنمه. [هرنه قدر اساساً بخار وبوغو معناسنی متضمن ایسه‌ده، بوبابدن عربیده یالکز بو ایکنجی معنایه کلیر، که بزجه استعمالی نادر ولزومسزدر.]

تَبخیر { سذ. عر. [«بخار»دن مص. تفعیل] ١. بوغو چیقارتمه، قاینادوب بوغویه تحویل ایتمه: صویی تبخیر ایتدی. ٢. توتسیلمه. ٣. بعض بر لاشیق اشیایی عالی ساریه‌نك اوکنی آلمق اوزره (ئه‌توو) ماکنه‌سندن کچیرمه.

تَبخیل { سذ. عر. [«بخل» دن مص. تفعیل] برینه خست وناکسلك عزو واسنادی. ز.

تَبَدُّل { سذ. عر. ج: تبدلات. [«بدل» دن مص. تفعل] دکیشمه، بشقه حال وصورته کیرمه، تغیر، تحول: بو سوقاق بسبتون تبدل ایتمش: بواسکله‌نك بتون مأمورلری تبدل ایتدی.

تَبدیل { سذ. عر. ج: تبدیلات. [«بدل» دن مص. تفعیل] دکیشدیرمه، بشقه بر شکل و صورته قویمه، تغییر، تحویل: تبدیل مسلك، تبدیل قیافت، تبدیل مکان، تبدیل لسان ایتمك. || تبدیل هوا = صحتجه کوریلن لزوم اوزرینه هواسی دها ایی برمحله نقل مکان ایتمه: تبدیل هوایه کیتدی: تبدیل آب وهوا ایچون اذن آلدی.

تَبدیل { ص. [آنف البیان لفظ عربیدن مأخوذ] منکر بر قیافتله وکیم اولدیغنی بللی ایتمکسزین کزن: تبدیل چیقمشیدی: تبدیل کزیوردی. = س. متنکراً کزوب ضبط و ربطه باقان مأمور، پولیس خفیه‌سی. || تبدیل حصکیسی = اصطبل عامره سایسلرینك باشی.

تَبدیلاً { ح. عر. دکیشدیره‌رك، دکیشدیرمه صورتیله: فلانه تبدیلاً اوچنجی رتبه‌دن مجیدی نشانی ویرلدی = یعنی حائز اولدیغی دردنجی رتبه‌سی یرینه.

تَبذیر { سذ. عر. ج: تبذیرات. [«بذر» دن مص. تفعیل] طاغیتمه، سرپمه، اسراف: مالنی تبذیر ایتدی.

تَبَر { س. فا. ١. بالطه. فأس. ٢. بعض درویشلرك طا.

شیدقلری هلال رسمنده وبر صایه کچیرلمش آلت جارحه وسلاح.

تِبر { سذ. عر. توز حالنده آلتین ویا علی الاطلاق آلتین کولچه‌سی.

تَبَرّا { سذ. عر. با: تبری.

تَبَرُّد { سذ. عر. [«برد» دن مص. تفعل] صوئومه: تبرد ایتمك صوئومق. [اصل عربیده معناسی صوئوق صویه کیرمکدر.]

تَبَردار { سـ. فا. ١. بالطه ایله مسلح عسکر ویا خدمه، بالطه‌لی نفر: تبرداران طائفه‌سی. ٢. تبر دینلن ودرویشلر طرفندن قوللانیلان اوجی هلال رسمنده بالطه‌یی حامل آدم.

تَبَرُّع { سذ. عر. جـ: تبرعات. [«بروع» دن مص. تفعل] بلا مجبوریت وکندی رضاسیله ویرمه، وقف وخیراته اموال ترکی: فلان مالی وقفه، جامعه تبرع ایتدی.

تَبَرُّعاً { حـ. عر. بلا مجبوریت و کندی آرزوسیله ویره‌رك: فلان مالی تبرعاً مکتبه براقدی؛ تبرعاً للوقف ترك ایلدی.

تَبَرُّك { سذ. عر. [«برکت» دن مص. تفعل] یمن وبرکت عد ایتمه، اوغور صایمه: معاویه زماننده قسطنطینیه‌یه سوق اولنان سریهٔ مسلمین حضرت خالد بن ایوبی مجرد وجودیله تبرك ایتمك ایچون کتیرمشلردی.

تَبَرُّكاً { حـ. عر. یمن وبرکت عد ایده‌رك، اوغور صایه‌رق: تبرکاً ایشه جمعه کونی باشلانلدی.

تَبَرّی { سذ. عر. [«براء» دن مص. تفعل] اوزاقلاشمه، اوزاق طورمه، چکلمه، تولی مقابلی. [بعض طرق ومذاهب اصحابی اهل بیت نبوی‌یه غدر ایدنلره لعن و نفرین ایتمك خصوصنه بونامی ویررلر.]

تَبرید { سذ. عر. [«برودت» دن مص. تفعیل] ١. صوئوتمه، صوئوقلغنی آرتیرمه: صویی قارله تبرید ایتملی. ٢. مج. مناسباتی کوشتمه، محبتی آزالتمه، صوئوتمه: بو معامله‌سی بنی کندیسندن تبرید ایتدی.

تَبریك { سذ. عر. جـ: تبریکات. [«برکت» دن مص. تفعیل] یکی برشیء ایچون مبارك اوله دیه دعا ایتمه ویا شایان تقدیر بر ایش ایچون صاحبنی تحسین ایتمه: دنیایه کلن اوغلکزی، کریمه‌کزك نکاحنی، عید سعیدکزی تبریك ایدرم؛ بو ایشدن طولایی حقیقةً شایان تبریکسکز؛ بو ایشکز تبریکه شایاندر؛ عرض تبریکات ایدرم.

تَبرِیه { سذ. عر. [اصلی: تبرئه «برائت» دن مص. تفعیل] ١. برینی بر شبهه وقباحتدن بری ایتمه، مدخلی اولمدیغنی اثبات ایتمه: محکمه کندیسنی تبریه ایتدی. ٢. بورجدن قورتارمه. || تبریهٔ ذمت ایتمك = ایلیشیکی اولمدیغنی اثبات ایلمك. بری الذمه چیقمق.

تَبس { سـ. دفع، تسکین: نزاعی تبس ایتمك.

تَبَسُّم { سذ. عر. [«بسم» دن مص. تفعل] کولمسمه: تبسم ایتمك = کولمسمك.

تَبسی { سـ. کوچك سینی، بر ایکی کشیلك یمك، عشرت و مزه طاقملری، قهوه فنجانلری، چای وشربت طاقملری وسائر بوکبی شیئلر وضعنه مخصوص یاصی وآزکنارلی مختلف الشکل قاب: یمك تبسیسی، قهوه تبسیسی وسائره. || تبسی قورمق = بزم عشرت ترتیب ایتمك.

تَبسیرمَك { فل. [فا. صیتمه دیمك اولان «تب» دن] صیجاقدن وصیتمه‌دن طوداقلر قبارمق.

تَبسیمَك { فت. [«تبس» دن] تبس ایتمك، دفع و تسکین ایتمك.

تَبسینمَك { فط. دفع وتسکین اولنمق: یاتغین تبسیندی.

تَبشیر { سذ. عر. جـ: تبشیرات. [«بشر» دن مص. تفعیل] مژده ویرمه، باعث ممنونیت بر خبر تبلیغی: سزی تبشیر ایدرم؛ بو خبری کندیسنه تبشیر ایتدم.

تَبَصبُص { سذ. عر. جـ: تبصبصات. [«بصبصه» دن مص. تفعلل] آلچاقچه یالوارمه، تملق: تبصبص ایتمك.

تَبَصُّر { سذ. عر. [«بصر» دن مص. تفعل] دقتله باقوب کنهنه وارمه.

تَبصِره { سذ. عر. [«بصر» دن] انسانك فراستنی آرتیروب ماهیت اشیایی آکلامغه آلت اولان قوت.

تَبَعاً { حـ. عر. تابع اوله‌رق، اویه‌رق، تبعیت ایده‌رك.

تَبَعه { سذ. جـ. عر. [فد: تابع] بر دولتك تحت حکمنده

بولنان اهالی : فرانسه تبعه‌سی، تبعه‌دن = عثمانلی تابعیتنده بولنان. [لسانمزده بعضاً مفرد کبی دخی قوللانیلیورسه‌ده اکثریامفردی « دن » ادا تیله افاده اولنور: فرانسه تبعه‌سندن برآدم .]

تَبَعِيَّت { سذ. عر. [اصل لغت عربیه اولیوب، تبع صفتنه یاء مصدریت علاوه‌سیله تشکیل اولنمشدر.] تابع اولمه، اویمه، پیرولك : او فلانه تبعیت ایدیور .

تَبَعِيَّه { ج. عر. غا. اویه‌رق. تابع اولمه‌رق، پیرولك ایده‌رك : او قاعده‌یه تبعیةً .

تَبعِيد { سذ. عر. [« بعد » دن مص. تفعیل] اوزاقلاشدیرمه، اوزاغه سورمه، دفع ایتمه .

تَبَل { س. قیوریم، قات، بورشق.

تَبَلُّر { سذ. عر. [« بلور » دن مص. تفعل. لغت مولده] بللورلشمه، بللور کبی منتظم صورتده طوکمه : تبلر ایتمك .

تَبَلّش { س. [و غا : تبرلش] بربرینه کچمش، قاریشمش، قارمه‌قاریش. || تبلش اولمق = بربرینه عارض اولوب متمادیاً تصدیع ایتمك.

تَبلِيغ { سذ. عر. ج : تبلیغات. [« بلوغ » دن مص. تفعیل] یتیشدیرمه، ایریشدیرمه، کورمه، نقل وایصال : بو خبری، سلامی تبلیغ ایله؛ دولت متبوعه‌سی طرفندن ایده‌جك بعض تبلیغاتی واردر. || حقه. برمذکره‌یی ویا اعلامی علاقه‌دارانه ایصال ایتمه .

تَبَنّ { سذ. عر. [« بنو » دن تبنی مص. تفعل] اوغللغه قبول ایتمه، آخرت اوغلی اتخاذ ایتمه : فلانی تبنی ایتمشیدی .

تَبَوُّل { سذ. عر. [« بول » دن مص. تفعل] ایشه‌مه، صو دوکمه. || ط. تبول حماضت، تبول دم، تبول سکر، تبول قیح، تبول معسل = ادراره تغیر کتیرر امراض مختلفه .

تَبوب { سذ. عر. [« باب » دن مص. تفعیل] بابلره تقسیم ایتمه. ز.

تَبَهْ { ص. فا. با : تباه .

تِبيان { سذ. عر. آچیق افاده و بیان ایتمه. ز.

تَبَيُّن { سذ. عر. [« بیان » دن مص. تفعل] میدانه چیقمه، کورینوب آکلاشلمه، ثبوت بوله، دیکر دلیل واثباته محتاج قالمامه : اونك برائتی ویا ذی مدخل اولدیغی تبین ایتدی. [اکثریا محکمه تدقیقاتی اوزرینه قوللانیلیر.]

تَبيِيض { سذ. عر. [« بیاض » دن مص. تفعیل] ۱. بیاضلاتمه، آغارتمه. ز. ۲. (بر مسوده‌یی) بیاضه چکمه، تمیز اوله‌رق صورتنی آلمه، استنساخ ایتمه. [بو ایکنجی معنی عربیده اولمیوب، بزم کتابتمك بیضهٔ ایجادندن چیقمشدر. تمیزه چکمك دینسه دها اییدر.]

تَبيين { سذ. عر. [« بیان » دن مص. تفعیل] آچیق افاده وبیان ایتمه. ز.

تَپدِيرمَك { فذ. ۱. شدتله یرندن اوینا دوب آتمق، فیرلاتمق : آتیلان طوپك شدتی رافده‌کی شیشلری تپدیردی. ۲. کری‌یه پوسکورتمك، شدتله کری‌یه چکمسنی موجب اولمق : بو باروت تفنکی تپدیرر .

تَپَرتَمَك { تپرنمك . با : دپرتمك وسائره .

تَپِشمَك { فشه. ۱. (حیوانلر) بربر لرینه چفته آتمق، اورشمق. ۲. نزاع، طاوغا ایتمك، خرلاشمق، بربرینی چکمه‌مك .

تَپَلمَك { با : تپه‌لمك .

تَپمَك { فذ. (حیوان) ۱. چفته آتمق، چفته اورمق، آرت آیاقله اورمق : سایسی آت تپمش. ۲. مج. قیمتی بیله‌مك، اله کچن نعمتك قدرینی آکلامامق : سعادتی، نعمتی تپدی. = فل. ۱. (اسلحهٔ ناریه) بوشانیرکن کری‌یه چکمك : بو تفنك چوق تپر. ۲. کری دونمك، تکس ایتمك، یکیدن ظهور و اشتداد ایتمك : صیتمه، پاره‌تپدی. || حورا تپمك = اوینامق رقس ایتمك.

تَپه { س. [غا : تکمه] حیوانك آرت آیاغیله اورمسی، چفته، لکد، رفاس : تپه اورمق، آتمق؛ تپه آلتنه آلمق = آیاق آلتنه آلوب تپه اورمق. || تپه چکه = طوقوقسزین یالکزدوکمکله یاپدقلری قبا چکه، قار چکه‌سی، دیبك .

تَپِيدِيرمَك { فذ. زیاده قپیروب حدتدن تپمه‌سنی موجب اولمق .

تَپَنگو { با تپنکی. س. ۱. قالین قالناق بللمه‌سی. ۲. اسکلی

اگر قولانی. [اسکی ترکجه‌ده قالتاغه تپنگو آغاجی دیرلر.]

تَپِنمَك { فل. ال وآیاقلرینی اوره‌رق ویره چارپه‌رق صیچرامق، حدتدن کندینی یردن یره آته‌رق چیرپنمق.

تَپِنمه { س. ال وآیاقلرینی اوره‌رق صیچرامه، حدتدن کندینی یردن یره اوروب چیرپنمه.

ه { یا دپه. س. ١. تومسك یر، کوچك طاغ، تل: اووه‌نك اورته‌سنده بر تپه وار ایدی؛ بر صره تپه‌لر اوزانیوردی. ٢. اوج، ذروه، بر شیئك اك یوقاریسی، بالا: طاغك تپه‌سی؛ مناره‌نك تپه‌سنه چیقمق. ٣. انسان وحیوان باشنك اوجی، اك اوستی: تپه‌سنه اوردی. ٤. بعض طیورك باشلری اوستنده‌کی قبا وطوب توك، خوتوز کبی سوس: بو قوشك کوزل تپه‌سی واردر. || تپه آتمق = اوفکه‌لنمك. || آجی تپه‌دن چیقمق = چوق آجی چکمك. || تپه اوستی = باش آشاغی، سرنکون. || تپه‌سی اوستی دونمك = رجعت قهقریه ایله رجوع ایتمك. || تپه جامی = تاوان وقبه‌دن آیدینلق ویرن باجه. || تپه‌دن طیرناغه = باشدن آیاغه، سرتاپا. || قان تپه‌یه صیچرامق = زیاده حدت ایتمك. || تپه کوز = یوقاری باقان.

تَپه جِك { س. کوچك تپه.

تَپه لَتمَك { یا دپه‌لنمك. فت. ١. اهلاك ایتدیرمك. ٢. دوکدیرمك.

تَپه لِك { یا دپه‌لك. س. قاغوق وفس کبی باشه کییلن شیئك تا تپه‌سنه دیکیلن دوکمه ویا پافته که اکثریا صیرمه واینجی ایله طونانمش اولور.

تَپه لَمَك { یا دپه‌لمك. فت. ١. اهلاك ایلمك. [اصلی تپه‌سنه اوره‌رق اولدیرمکدر.] ٢. اینجه دوکمك.

تَپه لَمه { س. ١. اولدیرمه. ٢. اینجه دوکمه.

تَپه لَمه { ص. ١. تپه تشکیل ایده‌جك صورتده طولدیرلمش، طوروقلو، طوروقلامه، مالامال. ٢. تومسك، اوبك، طاشقین، ییغین.

تَپه لَنمَك { یا دپه‌لنمك. فج. ١. اولدیرلمك. ٢. دوکلمك. = فل. آرقه اوستی یاتوب ایکی یانه چیالامق، چیرپنوب طورمق.

تَپه لی { یا دپه‌لی. ص. باشنده قباوطوپ توك، خوطوز، سرغوج کبی بر سوسی بولنان (قوش): تپه‌لی طاؤق.

تپی { یاخود تپی. س. یاغارکن سیس کبی اورته‌لغی قپایان پك صیق قار: تپی یاغیوردی؛ تپیدن کوزکوزی کورمیوردی.

تَپیر { س. [فا. « پتکیر » دن غل.] قیل الك.

تَپیر لَمَك { فت. اینجه الهمك. [اصل معناسی: قیل الکله الهمك اوله‌جقدی.]

تَتابُع { سذ. عر. [« تبع » دن مص. تفاعل] بلا فاصله بر بری آردندن کلمه، تعاقب؛ تتابع اضافات = بر قاچ اضافتك بلا فاصله تعاقبی، که منافیء فصاحتدر.

تَتَبُّع { سذ. عر. جم: تتبعات. [« تبع » دن مص. تفعل] بر شیئك آرقه‌سنه دوشوب هر طرفنی آراشدیرمه، آرقه‌سنی براقمیه‌رق اطرافلیجه تدقیق و تحقیق ایتمه: ادبیات عربیه‌ده چوق تتبعی واردر؛ تتبعاتله اشتغال ایدر. [باشلیجه علوم وتألیفات حقنده مستعملدر.]

تِتره { یاخود کتره. س. بز طوقورکن پنبوغنی چریشلدکلری بیاض ساقز، کیتره، یبانی اژدر دیکنی.

تِتره مَك { با: دیتره‌مك.

تِتسینمك { با: تیکسینمك.

تَتِمَّه { سث. عر. جم: تتمات [« تمام » دن مص. تفعیل. ایکنجی « ت » نك ضمیله غلطدر.] بر شیئك نقصاننی اکمال ایدن ویا اکمال ایچون علاوه اولنان شیء، بر شیئك مکمل اولمسیچون وجودی شرط اولان شیء: بوچالغی‌ده طاقمك تتمه‌سیدر؛ یاپیله‌جق ایش تتماتیله یاپلملیدر.

تَتمیم { سذ. عر. [« تمام » دن مص. تفعیل] تماملامه، بیتیرمه، اکمال. [« اتمام » دها مستعملدر.]

تَتَوُّج { سذ. عر. [« تاج » دن مص. تفعل] تاج کییمه، کندی باشنه تاج قویمه، آوروپا حکمدارلرینك قعودلرینی متعاقب علناً ورسماً تاج کییمه آیین وآلایلری: روسیه ایمپراطورلری تتوج رسمنی موسقوه‌ده اجرا ایتمکی عادت ایدنمشلردر.

تَتویج { سذ. عر. [« تاج » دن مص. تفعیل.] تاج کییدیرمه، برینك باشنه تاج قویمه.

تتیز ص. تیز مزاجلی، خویسز، یاناز، تنکدل، خدمتی زور ایدیلیر، زور ممنون اولور، مشکل پسند: خسته لغنده چوق تتیز اولور.

تتیزلك س. تیز مزاج، خویسز. لق، تنکدللك، مشکل پسندلك: اونك تتیزلکی چکلمز؛ خسته لغنده برتتیزلك چیقاریر.

تتیز ایتمك فل. تیز مزاج وخویسز اولمق، مشکل پسندلك ایتمك، برشیٔ بکنمز وبرشیئدن ممنون اولماز برحاله کلمك: بوآدم نه قدر حلیم ایسه خسته لغنده اوقدر تتیزلنیر.

تتیك ص. ۱. چابق طاورانیر، تیز حرکتلی، جست و چالاك: پك تتیك آدمدر؛ تتیك طاورانمق. ۲. نازك، ظریف: تتیك ایش.

تتیك س. تفنك وطبانجه‌یی بو. شاتمق ایچون چکیلن و قالدیریلان زنبورك: تفنکك تتیکی؛ طبانجه‌نك تتیکنی چکمك. || اوست تتیك = تفنك وطبانجه زنبورکنك چکمك اوزره یوقاری پرده‌یه قالدیرلمسی: تفنکی اوست تتیکده طوریوردی؛ مج. افراط حالنده، آتش آلمغه مهیا برحالده. || تتیکنی بوزمامق = هیچ قلدانمامق، تلاش ایتمه‌مك.

تتیکلك س. سرعت حرکت، چابق طاورانمه، جستلك، چالاکلك: بویله ایشلرده برآز تتیکلك لازم.

تتیگی ص. سویلرکن «ت» حرفنی دیلنده تکرار ایدن‌یه، بوصورتله لکنتی اولان.

تثبیت سند. عر. { «ثبات» دن مص. تفعل } ثبات کوستره، طیانمه. ز.

تثقیب سند. عر. { «ثقب» دن مص. تفعیل } دله، دلیك آچه. ز.

تثقیل سند. عر. { «ثقل» دن مص. تفعیل } آغرلاتمه، آغرلغنی آرتیرمه. ز.

تثلیث سند. عر. { «ثلث» دن مص. تفعیل } ۱. اوچه ابلاغ ویا تقسیم. ۲. شرابی بر ثلثی تبخیر ایده‌جك قدر قاینامه. ۳. اقانیم ثلثه‌یه یعنی الوهیتك حاشا اوچ عنصردن مرکب اولدیغنه اینانمه: اهل تثلیث، اصحاب تثلیث = اقانیم ثلثه‌یه اینانان خرستیانلر.

تثمینیه سث. عر. د. صرف عر. بیده مفرد ایله جمع آره. سنده اولهرق ایکی شخصه دلالت ایدن صیغه که (ان) و (ین) حرفلریله ختام بولور.

تجّار سند. جم. عر. فد: تاجر. با: تاجر.

تجارب یاخود تجاریب. سث. جم. عر. فد: تجربه. با: تجربه.

تجارت سث. عر. ۱. محصولات ارضیه ومعمولات صناعیه وسائر امول مختلفه‌یی بر یردن دیکر بر یره نقل ویاعین یرده حفظ ایده‌رك ایکی مملکت ویا ایکی موسم وزمان آره‌سنده‌کی فیآت فرقندن استفاده ایتمه، بازرکانلق: تجارت ایدیور؛ تجارتله مشغولدر. ۲. معاملات تجاریه‌دن ایدیلن استفاده، تمتع: بوسنه ذخیره‌دن خیلی تجارت ایتدك. — ترکیبات عربیه‌ده «تجاره» صورتنده‌ده قوللانیلیر: لاجل التجاره ازمیره کیتدی. || تجارت ونافعه ایله امور تجاریه‌نك طرقنی تسهیله سعی ایدن دائرهٔ دولت. || تجارت مکتبی = تجارتك متوقف علیهی اولان علومك تحصیلنه مخصوص مکتب. || تجارت محکمه‌سی = تجار دعاویسنك رؤیتنه مخصوص محکمه.

تجارتگاه س. ص. فا. {عر. تجارت = م. فا. گاه = محل} تجارت محلی، تجارت اجراسنه الویریشلی یر: ازمیر کوزل بر تجارتگاهدر، تجارتگاه بر اسکله‌در.

تجارتلی ص. ۱. تجارتی اولان، تجارت اجراسنه الویریشلی یر: بو ساحلده‌کی قصبه‌لرك جمله‌سی تجارتلی یرلردر. ۲. تجارت براقیر، تجارته الویریشلی، تمتعلی، استفاده‌لی: ممالك عثمانیه‌نك اکثر محصولاتی چوق تجارتلیدر.

تجّارمی ص. عر. ؛: تجاریه. تجارت وتجاره وبازرکانلره منسوب ومتعلق: امور تجاریه، معاملات تجاریه.

تجاسر سند. عر. {«جسارت» دن مص. تفاعل} جسارتلنمه، جرأتلنمه: بو ایشه تجاسر ایتدم. {«اجتسار» کبی.}

تجانس مجانست معناسیله قوللانیلیورسه ده، عربی اولیوب، مجانست دخی مقصدی

افاده‌یه کافی اولدیغندن، ایجادنده مجبوریت یوقدر.

تجاوز { سند. عر. ج: تجاوزات. (« جواز »دن مصد. تفاعل) ۱. اوته‌سنه یکمه، آشمه، آتلامه: آلتمش یاشنی تجاوز ایتمشدر؛ حدودی تجاوز ایتدی. ۲. حدی یکمه، تعرض، بشقه‌سنك حقنه طوقنمه: سز تجاوزده بولندیکز؛ تجاوز ایدن حقسزدر. ۳. یکمه، مسابقت قزانمه، دها ایلری وارمه: یاریشده او جمله‌سنی تجاوز ایتدی. ٤. دیکر بر دولتك حدودینی مرورله اولکه‌سنه کیروب حرب ایتمه، تعرض، تدافع ضدی: طرفیندن خائفیسی تجاوز ایتدی؟ اعر بیده عفو و مسامحه معناسنی دخی بیان ایدوب: «تجاوز الله عن سیئاته» دعاسنده بو معنی ایله مستعملدر.)

تجاوزکارانه { ص. فا. تجاوز و تعرضله واقع اولان: تجاوزکارانه حرکاتده بولندی.

تجاوزی { ص. عر. ج: تجاوزیه. تجاوز و تعرضه منسوب ومتعلق: حرکات تجاوزیه‌ده بولندی؛ تدافعی وتجاوزی اتفاق عقد ایتدیلر.

تجاهل { سند. عر. (« جهل »دن مصد. تفاعل) بیلمز کبی کوسترمه، یالاندن بیلمزلکه کلمك. ر. تجاهل العارف = معلوم اولان شیئی بر نکتهٔ ادبیه‌یه مبنی غیر معلوم کوسترمکدر.

تجبّر { سند. عر. (« کبر » دن مصد. تفعل) کبر وجبروت پیدا ایتمه.

تجبیر { سند. عر. (« جبر » دن مصد. تفعیل) جرا. قیریق وياچیقیق کیکی تعمیر ایتمه: تجبیر عظام.

تجدّد { سند. عر. (« جد » دن مصد. تفعل) یکیلمه، یکی اوله، تازه‌لنمه: موسم بهاردہ طبیعت تجدد ایدر.

تجدید { سند. عر. (« جد »دن مصد. تفعیل) یکیلتمه، یکی ایتمه، تازه‌لتمه: اثوابنی تجدید ایتدی. || تجدید هوا = اوطه‌نك هواسنی دکیشدیروب تازه‌لتمه.

تجذیر { سند. عر. (« جذر » دن مصد. تفعیل) ر. برعددك جذرینی چیقارمه، جذرینی بولوب آلمه.

تجربه { سند. عر. ج: تجارب. («جرب » دن مصد. تفعیل) دنه‌مه، صنامه، آزمایش: تجربهٔ قلم = قلمی دنه‌مه، آزمایش خامه.

تجرّد { سند. عر. (« جرد »دن مصد. تفعل) ۱. صویمه، جلاق وعاری اوله. ۲. هرشیئدن بوش وتهی اوله. ۳. کافهٔ علائق وماسوادن کچوب جناب حقه انتساب: ارباب تجرد. ٤. او. لفیوب مجردیاشامه. || بیا. تجرد اوراق = پاپراقلرك دوکلمسی.

تجرّع { سند. عر. (« جرع »دن مصد. تفعل) جرعه یکمه، برنفسده تکلفله صویی ایچمه.

تجرید { سند. عر. (« جرد »دن مصد. تفعیل) ۱. صویمه، تعریه ایتمه. ۲. برطرفده طوتمق، آییرمق. ۳. ماسوایی قلب وذهندن اخراج وتبعیدله جناب حقه ربط قلب ایتمه: اهل تجرید.

تجریم { سند. عر. (« جرم» دن مصد. تفعیل) برندن جریمه آلمه، جزای نقدیه وزیانه اوغرامتمه: کندیسنی تجریم ایتدیلر. (لغت مولده صفتیله بومعنایه کلوب، معانیٔ اصلیهٔ عربیه‌سی بشقه‌در.)

تجزّؤ { سند. عر. (« جزء »دن مصد. تفعل. — تجزی دیمه‌ملی.) اقسامه انقسام ایتمه، اجزایه بولنمه، طوغرانمه، اوفالمه.

تجزئه { سند. عر. (« جزء » دن مصد. تفعیل) اقسامه تقسیم ایتمه، اجزایه بوله، طوغرامه، اوفالتمه: برجسمی تجزئه ایتمك.

تجسّد { سند. عر. (« جسد »دن مصد. تفعل) جسدوجسم ووجود پیدا ایتمه، کوکده‌لنمه: رحمده جنینك تجسدی.

تجسّس { سند.عر. ج: تجسسات. (« جس » دن مصد. تفعل) ۱. یوقلامه، آراشدیرمه، تحقیق وتدقیق ایتمه. ۲. برشیئك ایچ یوزینی آراشدیروب سراڑینه واقف اولمغه چالیشمه: دشمنك احوالنی تجسس ایچون تبدیل آدملر کوندردلدی. || ع. تجسس قولی = دشمن اردوسنك احوالنی تحقیقه مأمور عسکر قولی.

تجسّم { سند. عر. (« جسم » دن مصد. تفعل) ۱. جسم ووجود پیدا ایتمه، روحانی برشیٔ موقتا وصورتاً جسم حاصل ایتمه: بریری تجسم ایدوب اوکنه چیقدی؛ صانکه حیت دینیه تجسم ایتمش‌ده اوآدمك صورتنی آلمشدر. ۲. کورینمه، کوزك اوکنه کلمه: خیال.

ا. كوزمك اوكنده تجسم ايديور.

تَجسيم { سذ. عر. [«جسم» دن مص. تفعيل] وجودويرمه، وجودلى كوسترمه: خيالمده تجسيم ايديورم.

تَجَفُّف { سذ. عر. [«جف» دن مص. تفعل] قورومه. ن.

تَجفيف { سذ. عر. [«جف» دن مص. تفعيل] قوروتمه. ن.

تَجَلّا { سذ. عر. با: تجلى.

تَجَلُّد { سذ. عر. ١. يالاندن و تكلفله جسارت كوسترمه. ٢. عناد وسركشلك ايتمه.

تَجَلّى { سذ. عر. جم: تجليات. [«جلاء» دن مص. تفعل] ١. كورينمه، عيان وظاهر اولمه، ظهور، بروز. ٢. قدرت واسرار الهيه‌نك اشخاص واشياده آثارى كورينمسى: ناصيه‌سنده نور سبحانى تجلى ايديوردى. ٣. لطف الهى‌يه مظهريت، طالع، قدر: بنم تجليم بويله ايمش.

تَجليد { سذ. عر. [«جلد» دن مص. تفعيل] (كتابى) ديكوب قاب كچيرمه، جلدلمه: بوكتابلرى تجليد ايتديره‌جكم.

تَجَمُّع { سذ. عر. [«جمع» دن مص. تفعل] طوپلانمه، ييغلمه، بريكمه.

تَجَمُّل { سذ. عر. جم: تجملات. [«جمال» دن مص. تفعل] سوس، زينت، زيب وزيور. = جم. زينت ودارات ايچون اختيار اولنان آغر قيمتلى اشيا.

تَجَن { س. طاغ كچيسى. || مج. آزغين حيوان.

تَجَنُّن { سذ. عر. [«جن» دن مص. تفعل] دليرمه، چيلديرمه، مجنون اولمه: تجنن ايتدى.

تَجنيس { سذ. عر. [«جناس» دن مص. تفعيل] جناس قوللانمه، ايكى معنالى سوز سويلمه.

تَجويد { سذ. عر. [«جودت» دن مص. تفعيل] قرآن كريمى مد وقصر وسائر قواعد قرائته رعايتله اوقومق علمى: تجويد اوكرنمك، بيلمك؛ قرآن كريمى تجويدله اوقومق.

تَجويز { سذ. عر. [«جواز» دن مص. تفعيل] جائز كورمه، جواز ويرمه، منع ايتمه‌مه، مساعده ايلمه.

تَجويف { سذ. عر. [«جوف» دن مص. تفعيل] اويمه، اويوق حالنه قويمه. ن.

تَجَهُّز { سذ. عر. [«جهاز» دن مص. تفعل] حاضرلانمه، مالزمه‌يى تدارك ايتمه.

تَجهيز { سذ. عر. جم: تجهيزات. [«جهاز» دن مص. تفعيل] لوازمى تدارك ايتمه، ارزاق واسلحه وسائر مهماتى استكمال ايدوب حاضرلامه، تهيئه: عسكرك، دونمانك، كلينك تجهيزى. || كيم. آلات وادوات ومواد معمول بهانك تهيئه‌سى، استحضار. || تجهيز ميت = جنازه‌نك مالزمه‌سنى تدارك وتهيئه ايتمه، جنازه‌يى مالزمه‌سيله حاضرلايوب قالديرمه.

تَجهيل { سذ. عر. [«جهل» دن مص. تفعيل] برينه جهل اسناد ايتمه، جهالتنه حكم ايلمه، جهالتنى يوزينه اورمه: عالم آدم كندى جهلنى علمنه غالب كورديكيچون باشقه‌لرينى تجهيله وقت بوله‌ماز.

تَحاشى { سذ. عر. [«حشى» دن مص. تفاعل] قورقوب چكنمه، احتراز، اجتناب: بوايشدن تحاشى ايديور.

تَحالُف { سذ. عر. [«حلف» دن مص. تفاعل] صق. خصمينك ايكيسنه‌ده يمين ويرلمه، ايكيسنك يمين ايتمسى.

تَحايا { سذ. عر. فد: تحيه. با: تحيه.

تَحت { سذ. عر. آلت، آشاغى، زير، فوق مقابلى: يرك فوقى وتحتى. = ظم. تحتنه، تحتنده، تحتندن = آلتنه، آلتنده، آلتندن. — اضافت فارسيه ايله اكثريا مجازاً قوللانيلير: بو مملكت فلان دولتك تحت حكمنده‌در = حكمى آلتنده؛ بوايش تحت تذكرده‌در = تذكر آلتنده، دردست تذكر: الآن تحت محاكمه‌ده‌در، تحت محاكمه‌يه آلندى. — آخرى مفتوح اوله‌رق اضافت عربيه ايله‌ده قوللانيلير: تحت الارض = ير آلتنده؛ تحت البحر = دكيز آلتندن؛ تحت الجلد = درى آلتندن. || تحت الحفظ = محافظه آلتنده اوله‌رق، محفوظاً: موقوف سارقلرى تحت الحفظ كوندرديلر.

تَحتانى { ص. عر. ث: تحتانيه. ١. تحته يعنى آشاغى‌يه منسوب ومتعلق، آشاغيده بولنان، فوقانى مقابلى: تحتانى بنا، تحتانى قات. ٢. د. نقطه‌سى آلتدن اولان (حرف): ياء تحتانيه. ٣. ه. اصول قديمه‌ده فلك شمسك دروننده بولنان وحقيقتده كرهٔ ارض ايله شمسك آره‌سنده بولنان

(سیاره)، زهره وعطارد .

تَحَتُّم { سند. عر. [« حتم » دن مصد. تفعل] الزم وواجب اولمه . ن.

تَحَجُّر { سند. عر. [« حجر » دن مصد. تفعل] طاش کبی قاتیلاشمه : موادعضویه بیکلرجه عصرلر یرآلتنده قالوب هوا آلمازسه هیئتلریله تحجرایدر.

تَحَدُّث { سند.عر. [« حدوث »دن مصد. تفعل] حدوث و ظهور ایتمه ووقوع بولمه معناسیله قوللانیلیورسه ده، معنای عربیسی بوندن پك اوزاقدر. یرینه « حدوث» قوللانلق اقتضاایدر .

تَحَدُّر { سند. عر. [« حدر »دن مصد. تفعل]برسطح مائلده آقه رق ویا یووارلانه رق ایتمه، انحدار . ن.

تَحدیث { سند. عر. [« حدوث» . دن مصد.تفعیل]۱. نقل وروایت ایتمه. ن. ۲. احادیث شریفه نقل وروایت ایتمه. ۳. تشکر نی ایفا ایتمه : تحدیث نعمت ایتمك. (اصل معناسی : انسان کوردیکی ایبلکی هرکسه سویلمکدر.)

تَحدید { سند. عر. [« حد » دن مصد. تفعیل] ۱. سینور قومه، حدود تعیین ایتمه : تحدید حدود ایتمك. ۲. تعریف وتعیین ایتمه، ابهام وتعمیمدن قورتارمه، تخصیص : لطفنی یالکز برطاقم آدملره تحدید ایدیور.

تَحَذُّر { سند. عر. [« حذر » دن مصد. تفعل] صاقینمه، حذر ایتمه، احتراز. ن.

تَحذیر { سند. عر. [«حذر» دن مصد. تفعیل] صاقیندیرمه، حذر ایتدیرمه. ن.

تَحَرُّز { سند. عر. [« حرز » دن مصد. تفعل] و :

تَحَرُّس { سند. عر. [«حرس» دن مصد. تفعل] صاقینمه، قورونمه. ن.

تَحَرُّك { سند. عر. [«حرکت» دن مصد. تفعل] ۱. قیملدانمه، حرکت ایتمه، اوینامه. ۲. (حرف) حرکه لنمه، بر حرکه ایله اوقونمه. || ط. تحرك اعصاب = سیکیرلرك اوینامسی موجب برعلت. [فر. Nervomotilité].

تَحَرِّی { سند. عر. ج : تحریات. [«حری»دن مصد. تفعل] آراشدیرمه، برشیئك ایسنی ویا لازمنی بولق ایچون آرایوب تحقیق وتدقیق ویا انتخاب ایتمه : آثار عتیقه، معادن، کتب قدیمه تحریسیله مشغولدر؛ معادنچه اجرای تحریات ایچون مأذونیت آلدی. (جمنك «ی»سی شدهلی اوقوماملی.)

تَحریر { سند. عر. ج : تحریرات. [«حر» دن مصد. تفعیل] ۱. یازمه، کتابت : بونسخه مؤلفنك ایله تحریر اولنمشدر. [ال ایله یازلمش کتابلرك نهایتنده « حرره الفقیر . . . » دیه رك مستنسخ کندی اسمنی یازمق عادتدر.] ۲. (کتاب) تألیف وترتیب ایتمه، قلمه آلمه : ایلك قواعد عثمانیه یی مرحوم فؤاد و جودت پاشالر مشترکاً تحریر ایتمشلردر. ۳. قید، دفتره کچیرمه : تحریر املاك = هرکسك تصرفنده‌کی املاکك دولتجه قیدی؛ تحریر نفوس = کذا اشخاصك قیدی. = ج. [تر. فدکی] پوسته ایله کوندریان رسمی مکتوب : تلغرافله افاده اولنه‌ماز تحریرات یازملی. [شهرك ایچنده کوندریلنه تذکره دینلیر. بر فرقه ده تحریراتك تختیم، و تذکره‌نك ایسه امضا اولنمیدر.] || تحریرات قلمی = الویه وقضا. لرده مخابراته مخصوص قلم که ولایت ونظارتك مکتوبی قلمنه معادلدر. || تحریرات مدیری، کاتبی = بوقلمی اداره ایدن مأمور، متصرف ویا قائمقامك رسمی باش کاتبی. [سنجاقده مدیر، و قضاده کاتب دینلیر.]

تَحریراً { ج. عر. یازی ایله، آغزدن دیمك اولان شفاهاً مقابلی : تحریراً افادهٔ مرام ایتدی؛ تاریخ امتحانی تحریراً ویردیلر.

تَحریص { سند. عر. [« حرص » دن مصد. تفعیل] برینك طمعنی اویاندیرمه، حرصلاندیرمه : بیوك برتمتع کوسترهرك کندیسنی تحریص ایتدی.

تَحریض { سند.عر.ج : تحریضات. [« حرض » دن مصد. تفعیل] قیشقیرتمه، تشویق، تحریك، ترغیب : برطاقم اشعار قهرمانانه ایله بهادرانی حربه تحریض ایدیوردی.

تَحریف { سند. عر. ج: تحریفات. [« حرف » دن مصد. تفعیل] ۱. بر اسم ویاعبارهنك حروفنی تغییر وتقدیم وتأخیرله سقطلامه، بوزمه : اسم قدیمه

بربرلرینك لسانی بیلدکارندن اسماء خاصه‌یی چوق تحریف ایتمشلردر. ٢. برکتابك عباره‌سنی تغییر وتغلیط ایتمه: اسکی کتب عمائیه‌نك برچوق تحریفاته اوغرادیغی مظنوندر.

تَحریك { سند. عر. ج: تحریکات. (« حرکت » دن مصدر تفعیل) ١. اویناتمه، قیلدیرتمه، حرکته کتیرمه: واپورك چرخنی تحریك ایدن بخاردر. ٢. ساکن و عاطل اولان شیئی فعل و حرکته کتیرمه. تأثیر: غضبنی، حمیتنی، غیرتنی تحریك ایلدی. ٣. قیشقیرتمه. ٤. ر. (بر حرفی) حرکه‌لندیرمه، حرکه قومه ویا حرکه ایله اوقومه: « صبر » و « عقل » کبی عربی مصدرلرك عین الفعلنی تکلمده خفیف وصاغرجه برکسره ایله تحریك ایتمك لسانمزك شیوه‌سی اقتضاسندندر.

تَحریل { سـ. (عر. « تحریر » دن غلط) چیزیك، چیزکی، نقش: تحریلی قالین = قالین چیزکیلی، نقشلی.

تَحریللی { ص. (« تحریرلی » دن غلط) چیزیکلی، چیزکیلی، منقش: تحریللی کوز؛ اینجه تحریللی.

تَحریم { سند. عر. ج: تحریمات. (« حرمان » دن مصدر تفعیل) ١. دیانةً مبارك ومقدس عد ایدوب تقربنی منع ایتمه. ز. ٢. ف. حرام ایتمه، دیانةً ممنوعیتی قرارلاشدیروب اعلان ایتمه: شریعت اسلامیه مسکراتی تحریم ایتمشدر؛ خمرك وجه تحریمی سکریدر؛ تحریماتدن اجتناب ایتملی (= محرماتدن).

تَحریمه { سند. عر. نمازده افتتاح تکبیری.

تَحریمی { ص. عر. ز: تحریمیه. (« تحریم » دن سمنـ) ف. برشیئی حرام ایتمك فعلنه منسوب و متعلق: کراهت تحریمیه = صراحةً تحریم اولنامش ایسه‌ده مکروهیتی حرام درجه‌سنده اولان شیء.

تَحَزُّن { سند. عر. (« حزن » دن مصدر تفعیل) محزون ومکدر اولمه. ز.

تَحزین { سند. عر. (« حزن » دن مصدر تفعیل) محزون و مکدر ایتمه، تاسه‌لاندیرمه. ز.

تَحَسُّر { سند. عر. ج: تحسرات. (« حسرت » دن مصدر تفعل) حسرت چکمه، چوق آرزو ایدیلوب اله کچیریلمه‌مین شیئه یانوب یاقیلمه، عدم حصولنه ویا فوتنه تأسف وتلهف ایتمه.

تَحَسُّس { سند. عر. (« حس » دن مصدر تفعل) قلباً حس ایتمه و طویمه معناسیله قوللانیلورسه‌ده، اصل معنای عربیسی بر خبر طویوب مطمئن اولمه‌در. احتساس ایسه هیچ یوقدر.

تَحسین { سند. عر. (« حسن » دن مصدر تفعیل) کوزل بولوب تقدیر ایتمه، آلقیشلامه، مدح وثنا ایتمه: یازیسنی کورنلر تحسین ایتدیلر. || تحسین‌خوان = تحسین وآفرین اوقویان، تقدیر ایدن: شعرینه عالم تحسین خوان اولدی. || تحسین کرده = تقدیر اولنمش، بکنلمش: شعری تحسین کردهٔ ارباب ادرا کدر.

تَحَشُّد { سند. عر. ج: تحشدات. (« حشد » دن مصدر تفعل) برلکده حرکت ویا برلرینه معاونت ایتمك اوزره عجالةً طوپلانمه، برلکمه، بیغلمه: حدود قریبنده عسکر تحشد ایدیور؛ بو تحشداتك اسبابی آکلاشیلمدی. (باشلیجه عسکر حقنده مستعملدر.)

تَحشید { سند. عر. ج: تحشیدات. (« حشد » دن مصدر تفعیل) (عسکر وسائره) طوپلامه، برلکدیرمه، بیغمه، جمع ایتمه: فلان دولت حدودینه عسکر تحشید ایدیور، تحشیداتله اوغراشیور.

تَحشیه { سند. عر. (« حشی » دن مصدر تفعیل. — « ی » سی شدلی اوقوملی.) اساساً کتابك کنارینه یازیلان وبرکلمه یا فقره وبحث حقنده تفصیلاتی حاوی اولان حاشیه‌لر تحریری، کتابك بو صورتله بعض برلرینی شرح ایتمه، هامش و درکنار ضمی: بعض کتابلر تحشیه‌یه محتاجدر.

تَحَصُّل { سند. عر. ج: تحصلات. (« حصول » دن مصدر تفعل) حصول بولمه، حاصل اولمه، وقوعه کلمه، نتیجه صورتیله پیدا اولمه: بو قدر مساعیدن نه تحصل ایتدی.

تَحَصُّن { سند. عر. (« حصن » دن مصدر تفعل) ١.

قلعه وحصاره قپانمه، استحکام ایچنه چکلمه، اطرافنده موقت استحکامات انشا ایله مدافعه‌سنی تأمین ایتمه: عساکر شجیعهٔ عثمانیه پلونه کبی هر استحکامدن عاری بر یرده مکمل صورتده تحصن ایتمشلر ایدی.

تَحصیل { سذ. عر. جم: تحصیلات. [«حصول» دن مص. تفعیل] ۱. حاصل ایتمه، حصوله کتیرمه، اله کچیرمه، قزانمه: بوندن نه تحصیل ایتدیکز؟ [بو معناده «حاصل ایتمك» تعبیری دها مستعملدر.] بر مأموریت تحصیلنه چالیشیور. ۲. ویرکی ویا ایرادی طوپلامه، صاحبی نامنه ارباب ذمتدن آلمه: اعشارك، اغنامك تحصیلی؛ چفتلکك وارداتنی تحصیل ایلدی. ۳. علم ومعلومات کسب ایتمه، اوقویوب اوکرنمه، توسیع معلومات ایتمه: اوغللرم الآن مکتبده تحصیل ایدیورلر: تحصیل ایله، تحصیل علم ایله مشغولدرلر؛ اکمال تحصیل ایچون آوروپایه کیتمشدر؛ او آدمك تحصیلی یوقدر، تحصیلی نقصاندر. = جم. واردات دولتك جمع وجبایتی: تحصیلاته کرمیٔ تام ایله چالیشیور: تحصیلات قومیسیونی.

تَحصیلدار { سـ. فا. دولتك ویرکیلرینی ویابر صاحب ایرادك وارداتنی طوپلامغه مأمور آدم: بو ایشه بر تحصیلدار تعیین ایتملی؛ تحصیلدارلره تنبیهات اکیده ویرلمشدر. ||سر تحصیلدار = تحصیلدارلرك باشی، باش تحصیلدار.

تَحصیلدارلق { سـ. تحصیلدار مأموریت و وظیفه‌سی: اعشارده تحصیلدارلق ایدیور؛ تحصیلدارلغه تعیین اولندی.

تَحصیلی { صـ. عر. ۲: تحصیلیه. ویرکی ویا ایراد وسائره جمع وجبایتنه منسوب ومتعلق: وظائف تحصیلیه.

تَحصیلیّه { سث. عر. موظف اولمیان تحصیلدارلره تحصیل ایتدکلری آقچه‌دن ویریلن حصه، تحصیلدارلق حقی، پایی: یوزده ایکی تحصیلیه ویریورلر.

تُحَف { سث. جم. عر. فد: تحفه. با: تحفه.

تُحَف { صـ. [آنف البیان لفظ عربیدن] ۱. غریب، عجیب، کورلمه‌مش، نادر وامثالسز: تحف ایش؛ تحف بر حیوان. ۲. کولنج، اکلنجه‌لی، مضحك: تحف آدم، تحف حکایه. ۳. مناسبتسز، عجل عجایب: تحف ایش. ٤. تعجب، غرابت: تحفمه کیتدی = استغرابمی موجب اولدی. = حـ. غریب وکولنج بر صورتده: تحف سویلیور؛ تحف اولدی؛ تحف! = غریب! عجائب!

تُحَفجی { سـ. هدیه‌لك اوفاق تفك سوسلی شیئلر صاتان آدم، چوراب، مندیل، طباقه کبی شیئلرك صاتلدیغی سوسلی بر دکانك صاحبی: اوراده بر تحفجی دکانی واردر.

تَحَفُّظ { سذ. عر. [«حفظ» دن مص. تفعل] صاقنمه، قورنمه، کندینی محافظه ایتمه. تعرض مقابلی اوله‌رق قوللانیلیر، که بشقه‌سنه تجاوز وتعرض نیتنده اولمقسزین مجرد کندینی تعرضات محتمله‌یه قارشی محافظه ومدافعه ایچون تدبیرلی طاورانمقدن عبارتدر.

تَحَفُّظخانه { سـ. فا. بولاشیق بر یردن کلنلرك قرانتنه بکلدکلری محل، که اختلاطدن ممنوع اولوب، محافظه آلتنده بولنور.

تَحَفُّظکارانه { صـ. فا. کندینی محافظه ومدافعه ایتمك مقصدینه مبنی اولان: بر طاقم تدابیر تحفظکارانه‌یه تشبث ایتدی. = حـ. کندینی محافظه ومدافعه مقصدیله: تحفظکارانه حرکت ایدیور.

تُحَفلق { سـ. ۱. غرابت، عجیبلك: ایشك تحفلغی نره‌ده... ۲. لطیفه، شاقه، کوله‌جك شیٔ: بر طاقم تحفلقلر یاپیوردی؛ تحفلق اولسون دیه سویلیورم.

تُحفه { سث. عر. جم: تحف. ۱. هدیه، آرمغان، پیشکش. ۲. هدیه‌لك غریب ومقبول شیٔ، نادیده مال. [جمعنك لسانمزده آلدیغی معنای مخصوص بو ایکنجی معناسندن مأخوذدر. با: تحف.]

تَحَقُّق { سذ. عر. [«حق» دن مص. تفعل] صحیح وحقیقی اولدیغی ظاهر اولمه، میدانه چیقمه: مثنوینك یدنجی سفری نامیله ایادیٔ تداولده بولنان منظومه‌نك حضرت مولانك اقوالندن اولدیغی تحقق ایتمه‌مشدر.

تَحقیر { سذ. عر. جم: تحقیرات. [«حقارت» دن مص.

تفعیل] حقارت ایتمه، خوار و حقیر نظریله باقمه، اهمیت ویرمه. مبسوب ذلیل کورمه : فقرایی تحقیر ایتمك ارباب کرمك شانندن دکلدر: دیناده کیمسه یه نظر تحقیرله باقاملی.

تَحقیر آمیز (ص. فا. [عر. تحقیر + م. فا. آمیختن = قار. یشدیرمق] حقارت قاریشدیریجی، خوارلقله قاریشمش : تحقیر آمیز بر نظرله باقمدی: تحقیر آمیز معامله ده بولندی.

تَحقیق (سند. عر. ج : تحقیقات. (« حق » دن مصد. تفعیل] ۱. بر شیئك حقیقتنی آرامه، صحیح اولوب اولمدیغنی میدانه چیقارمه : سز بو مسئله یی تحقیق ایدیکز: تحقیق کیفیت ضمننده بر هیئت کوندرلدی. ۲. بر شیئك صحیح وحقیقی اولدیغنی میدانه چیقارمه، ادلهٔ مقنعه ایله اثبات ایتمه : بو تحقیق اولنمش بر مسئله در. = جر. بر شیئك صحت وحقیقتنی میدانه چیقارمق ایچون اولنان تحریات وتدقیقات، آراشدیروب صورمه لر : اجرای تحقیقات ایچون برمأمور مخصوص کوندرلدی: تحقیقات لازمه نك اجراسی. || حقه. تحقیقات ابتدائیه = مواد جزائیه ده مظنون علیهك اتهامی ویا محاکمه سی ایچون خفیاً ومنفرداً اجرا اولنان معاملات.

تَحقیقاً (حـ. عر. حقیقةً، صحیحاً، کرچکدن : حق تعالی حضرتلری تحقیقا زمان ومکاندن منزهدر.

تَحکُّم (سند. عر. [« حکم » دن مصد. تفعل] حکم سورمه، حاکم کسله تحکم ایتمك؛ برینك تحکمنی چکمك.

تَحکیم (سند. عر. [« حکم » دن تفعیل] صاغلاملاتمه. متین ومحکم ایتمه معناسیله قوللانیلیور. سه ده، غلط اولوب، عربیده اصلا بومعنایه کلمز. بومقامده « احکام » قوللانملی. || حقه. حکم نصب ایتمه : بودعوانك فصلیچون رضاء طرفینله فلانی تحکیم ایتدیلر. || تحکیم حال = برشیئك بولندیغی حالده بقاسنی التزام.

تَحلُّل (سند. عر. ج : تحللات. [« حل » دن مصد. تفعل] کیم. حل اولمه، اجزاسی آیرلمه.

تَحلّی (سند. عر. [« حلی » دن مصد. تفعل] طوناتمه، زینتلنمه: مجوهراتله تحلی قادینلره یاقیشیر.

تَحلیف (سند. عر. [« حلف » دن مصد. تفعیل] حقه. یمین ویرمه، یمین ایتدیرمه: شاهدلری تحلیف ایتدیلر.

تَحلیل (سند. عر. ج : تحلیلات. [« حل » دن مصد. تفعیل] کیم. برجسم مرکبك اجزاسنی آیرمه : تحلیل کیمیوی، تحلیلات کیمیویه. || تحلیل خورده بینی = بر جسمده کی میکروبلری تحقیق ایتمه. [فر. Microchimie]

تَحلیه (سند. عر. [« حلی » دن مصد. تفعیل] طوناتمه، بزمه، تزیین. ن.

تَحمُّض (سند. عر. [« حمض » دن مصد. تفعل] اکشیمه، اکشیلك پیدا ایتمه.

تَحمُّل (سند. عر. [« حمل » دن مصد. تفعل] ۱. برینی اوستنه آلمه، یوکلنمه. ۲. آغر برشیئه قاتلانمه، سس چیقارمیه. رق چکمه : آلام ومحن دنیویه یه قارشی صبر وتحمل ایتمك اقتضا ایدر.

تَحمُّلسِز (ص. صبر وتحملی اولمیان، تحمل ایده مین، طیانه میان.

تَحمُّلسِزلك (سند. صبر سزلق، تحمل ایده میش، طیانه مامه.

تَحمُّلگُداز (ص. فا. [عر. تحمل + م. فا. گداختن] ارتمك صبر وتحملی محو ایدن، صبر وتحمله مجال براقمیان.

تَحمّی (سند. عر. [« حمی » دن مصد. تفعل] صاقینمه، پرهیز ایتمه. ن.

تَحمید (سند. عر. ج : تحمیدات. [« حمد » دن مصد. تفعیل] حمد وثنا ایتمه، شکر ایتمه.

تَحمیس (سند. عر. [« حمس » دن مصد. تفعیل] و :

تَحمیص (سند. عر. [« حمص » دن مصد. تفعیل] (قهوه وساره) قاوزرمه. ن. = تر. قهوه نك قاوریلوب دوگلدیکی و صاتلدیغی محل، حاضر دوکلش قهوه صاتیلان دکان.

تَحمیق (سند. عر. [« حمق » دن مصد. تفعیل] حماقته نسبت ایتمه، حماقت عزو واسناد ایتمه. ن.

تَحمیل (سند. عر. [« حمل » دن مصد. تفعیل] ۱. یوکلتمه، حمل ایتمه : اشیاسنی براستره تحمیل ایتدی. ۲. احاله ایتمه : بوایشی ده اوکا تحمیل ایتدیلر.

تَخبیط (سند. عر. [« خبط » دن مصد. تفعیل] ۱. (میق)

بخورله تونسیله. ۲. حیوانات جثه‌لرینی قوروتمه.

تَحَوُّل { سذ. عر. جم: تحولات. [«حال» دن مص. تفعل] بر حالدن بر حاله کچمه، دکیشمه: موسم تحول ایتدی.

تَحویل { سذ. عر. جم: تحویلات. [«حال» دن مص. تفعیل] بر حالدن بر حاله قومه، دکیشدیرمه، تبدیل: نثری نظمه تحویل ایتدی. = تر. بورج سندی. تمسك، وعلی الخصوص خزینهٔ مالیه‌نك بورجنه مقابل ویریلان سندات. [آنونیم شرکتلرك چیقاردقلری بر نوع سنداته‌ده «تحویلات» دینلیر.]

تَحِیّات { سث. جم. عر. فد: تحیه. با: تحیه.

تَحَیُّر { سذ. عر. جم: تحیرات. [«حیرت» دن مص. تفعل] حیران اولمه، حیرتده قالمه، شاشه قالمه.

تَحَیُّز { سذ. عر. [«حوز» دن مص. تفعل. — تحوز اولمق اقتضا ایدرکن، بعض امثالی کبی واوینك یایه تبدیلیله تحیز اولمشدر.] بر طوتمه، بر مقام مخصوصی اولمه. حرمت و اعتباره نائلیت: او آدم ایتدیکی ایلکارله مملکتنده تحیز ایتمشدر.

تَحِیّه { سث. عر. جم: تحیات. [«حی» دن مص. تفعیل] برینه حیاك الله یعنی الله عمر ویرسین دیمه، سلام، آشنالق، دعا.

تخالف { سذ. عر. [«خلف» دن مص. تفاعل] بر برینه اویمامه، بر برینه ضد اولمه.

تَخت { سـ. فا. ۱. حکمدارلرك رسماً اوتوردقلری بیوك صندالیه یاخود قولتوق، مقام، سریر: تخت سلطنت، تخت عالی عثمانی. ۲. مج. حکمدارلق: تخته نائل اولمق.

تَختَروان { سـ. فا. [تخت = م. روان = متحرك] کبار رجالك وقادینلرك وعلی الخصوص خسته‌لرك نقلنه مخصوص سدیه کبی بر محفه که ایکی استر ویا درت حمال طرفندن قالدیریلوب کوتوریلور.

تَختگاه { سـ. فا. ۱. تخت محلی، تختك قورلدیغی یر. ۲. پایتخت، بر حکمدارك مقری اولان شهر.

تَختنِشین { ص. فا. [تخت = م. نشستن = اوتورمق] تخته اوتوران، جالس سریر حکومت، مسند حکمداریده بولنان.

تَختَه { سـ. [فارسیدن] ۱. صفحه حالنده بیچلمش آغاج، دوشمه وقابلامه وسائره‌یه مخصوص یوفقه کراسته. ۲. آغاج، کراسته، خشب. ۳. لوحه، صفحه: رسم تخته‌سی، یازی تخته‌سی، دمیر تخته، باقیر تخته. ٤. کورك طولومنك یاریسی: بر تخته کورك. = ص. آغاجدن، خشبدن، کراسته دن معمول: تخته قاشیق، تخته قلیچ، تخته بنا. || آقچه تخته‌سی = صرافلرك پاره صایمغه مخصوص لوحه‌سی که بر طرفی آچیق واطراف سائره‌سی پروازله محاط اولوب کوشه‌سی کسیك ومستطیل بر شکل مخصوصده‌در. || اوتوراق تخته‌سی = قایقده اوستنه اوتوریلور پیکه کبی تخته. || ارتفاع تخته‌سی = کونشه معروض اولدیغی حالده کولکه‌نك وضعیتیله وموسمه کوره بعض حسابلرله ساعتی کوسترمکه مخصوص آلت، بسیطه. || بر تخته‌ده = پشین ودفعةً: پاره‌سنی بر تخته‌ده صایدم، ویردم. || تخته بیتی، تخته قوروسی = معروف متعفن موذی بوجك، بق. || تخته پاپوشی = اوك ایچنده کییلن ترلك، پانتوفل. || تخته پرده = ۱. قپونك طیشنده ویا ایچنده قوللانیلان قماش قاپلامه‌لی آچیلیر قپانیر چرچیوه‌لردن مرکب پرده. ۲. تخته‌دن اکرتی وموقت بولمه: قغوشی بر تخته پرده ایله ایکی‌یه بولمك. ۳. بر عرصه اطرافنه ویا دیوار اوزرینه چکیلن حائط، تخته حواله. || جدول تخته‌سی = طوغری چیزکیلر چیزمکه مخصوص کناری مستقیم تخته. || چوروك تخته‌یه باصمق = شبهه‌لی ومخاطره‌لی ایشه کیرمك. || حساب تخته‌سی = آقچه تخته‌سی. || دامه، سطرنج تخته‌سی = بو اویونلری اوینامغه مخصوص سطرنجلی ترسیم اولنمش تخته. || سبزه، فیده تخته‌سی = بوستانده سبزه فیده‌سی یتیشدیرمکه مخصوص یاصدیق. || منغل تخته‌سی = منغلك آلتنه قونیلان صاری تنکه قاپلی تخته‌سینی. || یازی تخته‌سی = مکتبده شاکردانه تباشیرله یازی ورقم یازدیریلان سیاه تخته‌دن لوحه.

تَختَه‌پوش { سـ. [فا. تخته = م. پوشیدن = اورتمه] طام اوزرنده دوشمه‌لی یرکه باشلیجه چماشیر سرمکه مخصوص اولور: چماشیری تخته‌پوشده قوروتمق.

تَختیم { سذ. عر. [«ختم»دن مص. تفعیل] مهر باصمه، مهرلمه: مکتوبی تختیم ایتدی. [«مهر» فارسی اولدیغیچون بونك یرینه «تمهیر» دیمه‌ملی.]

تَخجیل { سذ. عر. [«خجل» دن مص. تفعیل] اوتاندیرمه، محجوب ایتمه. ز.

تَخَدُّر { سذ. عر. [«خدر» دن مص. تفعل] (قادین) اورتمه، تستر ایتمه. ز. [عضو اویوشمسی معناسیله «خدر» ماده‌سی بوبابدن کلمز.]

تَخدیر { سذ. عر. [«خدر» دن مص. تفعیل] (قادینی) اورتوب قاچیرمه، ستر.

تَخدیش { سذ. عر. [«خدش» دن مص. تفعیل] طیرمالامه، طیرناقله اینجیتمه. || مج. تحریك، تهییج: تخدیش اذهان ایتمك = ذهنلری تحریك وتهییج ایتمك.

تَخریب { سذ. عر. [«خراب» دن مص. تفعیل] خراب و ویران ایتمه، ییقوب بوزمه، معموریتی امحا ایتمه: جنکیزنیجه معموره‌لری تخریب ایتمشیدی.

تَخَشُّع { سذ. عر. [«خشوع» دن مص. تفعل] تواضع ایتمه، کندینی آشاغی طوتوب کبر وغروردن اجتناب ایتمه. ز.

تَخَشُّن { سذ. عر. [«خشونت» دن مص. تفعل] خشونت کوسترمه، سرتلشمه، قاتیلاشمه. ز.

تَخَصُّص { سذ. عر. [«خصوص» دن مص. تفعل] خصوصی و مخصوص اولمه. [«اختصاص» دها مستعملدر.]

تَخصیص { سذ. عر. ج: تخصیصات. [«خصوص» دن مص. تفعیل] برشیئی برینه ویا برجهته مخصوص و معین ایتمه، حصر وتعیین ایتمه: کندیسنه بر اوطه تخصیص ایتدیلر؛ چایرك بر پارچه‌سنی آتلرینه تخصیص ایتدی. || بالتخصیص = مخصوصاً، آیریجه، آیره‌رق. = ج. برشخص ویا دائره و هیئته تعیین ایدلمش معاشات ومعینات ومصارف سائره، مخصصات: معارف نظارتنك تخصیصات سنویه‌سی. [«مخصصات» دها طوغریدر.]

تَخضیب { سذ. عر. [«خضب» دن مص. تفعیل] بویامه. [باشلیجه صاچ وصقال حقنده مستعملدر.]

تَخَطُّر { وتخاطر. سذ. عر. خاطره کتیرمه وخاطره کلمه معنالریله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده معنالری بسبتون بشقه اولدیغندن، یاکلیشدر.

تَخطیط { سذ. عر. [«خط» دن مص. تفعیل] چیزمه، چیزکیلرله تعیین وتحدید. || تخطیط اراضی = اراضینك احوال واشکال خارجیه‌سندن بحث ایدن علم، طوپوغرافیا.

تَخطِئه { سذ. عر. [«خطاء» دن مص. تفعیل] خطایه نسبت ایتمه، خطا وغلط عزو واسنادی، یاکلیشنی چیقارمه: بنی، بنم سوزمی تخطئه ایتمك ایستیور.

تَخفیف { سذ. عر. [«خفت» دن مص. تفعیل] ۱. خفیفلتمه، آغرلغنی آزالتمه: یوکنی تخفیف ایتدی. ۲. قولایلاشدیرمه، تسهیل، تهوین: یازین درسلری تخفیف ایتملی؛ تخفیف مجازات.

تَخَلُّص { سذ. عر. [«خلوص» دن مص. تفعل] ۱. خلاص اولمه، قورتلمه. ز. ۲. شعرده برمخلص قوللانمه: قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری «محبی» تخلص بیوررلردی.

تَخَلُّف { سذ. عر. [«خلاف» دن مص. تفعل] کریده قالمه، آرقه‌ده براغلمه. [بو معنا ایله لسانمزده پك مستعمل اولمیوب، سهواً عدم اصابت، دکیشمه، تخالف و اختلاف یرینه قوللانیلیر.]

تَخَلُّق { سذ. عر. [«خلق» دن مص. تفعل] برخوی و طبیعتله متصف اولمه: اخلاق حمیده ایله تخلق ایتمك.

تَخَلّی { سذ. عر. [«خلا» دن مص. تفعل] تنهایه چکلمه، یالکز قالمه. ز.

تَخلیص { سذ. عر. [«خلاص» دن مص. تفعیل] قورتارمه، خلاص بولدیرمه: کندیسنی عذابدن، بورجدن، محبسدن تخلیص ایتدی. || تخلیص کریبان = یاقه‌یی قورتارمه، قورتلمه. || تخلیصیه اداره‌سی = دکز قضا زدکاننی تخلیص ایچون تشکیل اولنان اداره، جان قورتارانلر. || تخلیصیه مدالیه‌سی = تخلیص جان ایدنلره ویرلمك اوزره مأثر عالیهٔ حضرت پادشاهیدن اوله‌رق ۳۱۰ سنه‌سنده احداث بیورلمشدر.

تَخلیط { سذ. عر. [«خلط» دن مص. تفعیل] ۱. قاریشدیرمه، برشیئك خالصلکنی بوزه‌جق صورتده ایچنه بشقه شیئلر مزج ایتمه. ۲. تشویش ایتمه، بوزمه.

تَخلیف { سذ. عر. [«خلف» دن مص. تفعیل] برینی خلف براقمه، کندی یرینه ترك ایتمه.

تَخلیل { سذ. عر. [«خل» دن مص. تفعیل] کیم. اکشیتمه،

اکشیلك پیدا ایتدیرمه.

تَخلِیه { سث. عر. [« خلاء » دن مص. تفعیل] ۱. بوشالتمه، بوش براقمه، بر بناء وسائره‌نك ایچنده آدملری واشیایی آلوب بوش براقمه : اوی تخلیه ایتدی. ۲. بر شهر ویا قلعه ومملکتك ایچنده‌کی عسکر واسلحه ومهمات حربیه‌یی آلوب دشمن غالبك دخولنه مهیا براقمه : فلان قلعه‌یی تخلیه ایتدیلر. || تخلیهٔ سبیل = بر محبوسی قویویرمه، سربست براقمه : تخلیهٔ سبیلنی استدعا ایتمشدر.

تُخم { سـ. فا. [تر. زبانزدی تو. خوم] ۱. نباتاتك چیچکدن صکره ویردکلری دانه‌که : طوپراغه کوملنجه، کندی جنسندن برنباتك بیتمسنه سبب اولور، بذر، چکردك. برطاقملرینك کندیلری وبرطاقملرینك قشرلری انسان وحیواناته مأکل اولور؛ بغدای، مصر، نخود، فندق، بادم، وشفتالی، الما، قاؤن ایکنجی نوعدندر. ۲. انسان وحیوانك تخمی حکمنده اولان نطفه، دول : او آدمك تخمی یوقدر؛ بوآتك تخمنی آلملی. ۳. بعض بوجکلرك تخم شکلنده کوچك یمورطه‌لری : بیت تخمی = سرکه: چکرکه تخمی. || تخم آتمق = تخم اکمك.

تَخَمُّر { سذ. عر. [« خمر » دن مص. تفعل] مایه‌لنمه، اکشیمه : شراب، خمور تخمر ایتدی.

تُخَمه { سث. عر. [« وخم » دن] ط. معده طولغونلغی، معده فسادی، هضمسزلق.

تَخمیر { سذ. عر. [« خمر » دن مص. تفعیل] مایه‌لندیرمه : شرابی، خموری تخمیر ایتمك.

تَخمیس { سذ. عر. [« خمس » دن مص. تفعیل] ۱. برشیئی بش قات ویا بش کوشه‌لی ایتمه. ۲. د. برشاعرك برغزلنی آلوب هربیتندن اول دها اوچ مصراع ایرادیله بشر مصراعلی قطعه‌لردن مرکب برغزل مخمس ترتیب ایتمه: شاعر باقی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك غزل مشهورینی تخمیس ایتمشدر.

تَخمین { سذ عر. جـ : تخمینات. [« خمن » دن مص. تفعیل] ظن وقیاسله حکم ایتمه، کسمکسزین آشاغی یوقاری بر مقدار وتقریبی برحال بیان ایتمه: بوتارله‌نك بوینی بشیوز آرشین تخمین ایدیورم؛ اوزاقدن کوردکلری قراردی‌یی برکوی تخمین ایتدیلر؛ بواوطه‌نك مفروشاتنه نه‌قدر قماش کیده‌جکنی تخمین ایدك. || تخمین کرده = تخمین ایدلمش.

تَخمیناً { حـ. عر. ظن وقیاس طریقیله، تقریباً، آشاغی یوقاری : بوتارله تخمیناً قرق دونمدر؛ بوابنیه‌یه تخمیناً بش بیك کرمیت کیدر.

تَخمینی { صـ. عر. ث : تخمینیه. تخمینه منسوب ومتعلق، تخمینه مبنی، تخمین ایله واقع اولان : حساب تخمینی، مقدار تخمینی، قیمت تخمینیه.

تَخویف { سذ. عر. جـ: تخویفات. قورقوتمه، اورکوتمه، تهدید.

تَخَیُّل { سذ. عر. جـ : تخیلات. [« خیال » دن مص. تفعل] وهم وخیال ایله تصور ایتمه، اصلسز برشیئه ذهنده وجود ویرمه وهم وخیاله طالمه، خیالاته اویمه، قورندی : انسان تخیلاته طالنجه حقیقتی کوره‌مز.

تَخییر { سذ. عر. [« خیر » دن مص. تفعیل] ایکی شیء آراسنده برینی سچمکه مختار براقمه، ایستدیکنی سچمکی تکلیف ایتمه : بن مالی ایکی بلوك ایدوب ایستدیکنی آلمه‌ده کندیسنی تخییر ایتدم.

تَدابیر { سذ. جـ. عر. فد : تدبیر. با : تدبیر.

تَداخُل { سذ. عر. جـ : تداخلات. [« دخول » دن مص. تفاعل] ۱. بربری ایچنه کیرمه. ۲. برمعین پاره ویا بورج تقسیطی وبرلمه‌دن دیکرینك ایشلمه‌سی، تأدیاتك تأخری، منتظم صورتده جریان ایتمه‌مسی : تداخلده قالمق، تداخله بینمك = وقت وزمانیله ویریله‌میوب بریکمك.

تَدارُك { سذ. عر. جـ : تدارکات. [« درك » دن مص. تفاعل. — غلط مشهور اوله‌رق رانك کسریله زبانزددر.] آراشدیروب بولمه، الده ایدوب حاضر بولندیرمه، تهیئه، استحضار: قیشلق ذخیره‌سنی تدارك ایتدی؛ مهمات حربیه‌نك تدارکیله اشتغال اولنیور؛ برطاقم تدارکاتله مشغول ایدی؛ تدارکات سفریه، حربیه.

تَدارُکلی { صـ. اقتضا ایدن شیئلری وقت وزمانیله تهیئه واستحضار ایتمش اولان:

انسان سفر ایچون دائما تدارکلی طوراتملیدر .

تدافع (سذ. عر. [« دفع » دن مص. تفاعل] ۱. برینی دفع ایتمه، ایتشمه، قاقیشمه. ز. ۲. کندینی محافظه ایدوب خصمك تعرضنه مقابله ایتمه، تعرض وتجاوز ایتمکسزین کندی برینی محافظةً قارشی طورمه. [بو معنا لسانمزده تعرض و تجاوزه مقابل و تحفظله مرادف اولهرق اصطلاح اولمشدر.]

تدافعی (ص. عر. ا: تدافعیه. تدافع وتحفظه منسوب ومتعلق، تعرض ونجاوز صورتنده اولیوب مجرد خصمك واقع اولان تجاوزاتنه مقابله اساسنه مستند اولان: تدافعی حرکتده بولنمه قراریر مشلردر: پنسلرنده تدافعی و تعرضی بر اتفاق عقد ایتمشلردر .

تداوُل (سذ. عر. ج: تداولات. [« دول » دن مص. تفاعل] الدن اله کرمه، طولاشمه، قوللانمه، موقع استعماله بولنمه : بو مملکتده خالفی آلچه تداول ایدیور؟ کچن سنه تداوله چیقاریلان قوائم نقدیه، بانق نوتلر؛ اوزان ومقیاس جدیده دها موقع تداوله قونمامشدر. [عربیده متعدی اولدیغی حالده، لسانمزده لازم اولهرق استعمال شایع اولمشدر.]

تداوی (سذ. عر. [« دوی » دن مص. تفاعل] بر علاج ویا تدبیر طبی استعمالیله کندی کندینه باقمه، کندی کندینه معالجه ایتمه، کندینه باقمه : لاجل التداوی آورو پایه کیتدی؛ وجع مفاصله قارشی دکیزده استحمام ایله تداوی ایدنلر وارمدر. || ط. تداوی بالضد، تداوی بالمثل، تداوی بالماء، تداوی بالنار و سائره = مداواة اصول مختلفه سی.

« تداوی » یو وجهله کندی کندینه باقمه معناسنه مخصوص اولوب، لسانمزده متعدی اولهرق « مداواة » یرینه قوللانلمسی (کلیشدر؛ « مداوی ایچون کوندریلن طبیب » دینك طوغری اولهماز؛ « تداوی ایچون کوندریلن حکیم »، وه « مداواة ایچون کوندریلن طبیب » دینك اقتضا ایدر .

تدبیر (سذ. عر. ج: تدابیر. [« دبر » دن مص. تفعیل] ۱. بر ایشك عاقبتی دوشونهرك اسباب حصول و موفقیتنه تشبث : تدبیر امور ایتمك: تدبیرده قصور ایتمه ملی. ۲. بر ایشك موفقیت بذیر اولمسیچون دوشونلش طریق: کوزل بر تدبیر قورمش؛ بر طاقم تدابیر حکیمانه ایله موفق اولدی. || حسن تدبیر = ایی دوشونهرك ایدیلن یا کلیش تشبث. || تدبیر منزل = وقتیله ادارهٔ بیتیه معنا سیله قوللانیلهرق ادارهٔ بیتیه قواعدندن بحث ایدن علمه علم اولمش ایسه ده، ادارهٔ بیتیه ویا اقتصاد بیتی دینك بالکه دها مناسبدر .

تدبیرسز (ص. ایشك صوکنی دوشونمین و ایشنك صوکی ایی چیقمق ایچون اقتضا ایدن اسبابه توسل ایتمین، غافل: بو ایشده تدبیرسز طاورانمدی. = ح. ایشك صوکنی دوشونمکسزین، بلا تدبیر : انسان تدبیرسز هیچ بر وقت ایشنده موفق اولهماز .

تدبیرسزلك (س. ایشك صوکنی دوشونمیش، اقتضا ایدن اسبابه توسل ایتمیش، غفلت : تدبیرسزلك دائما ندامتی منتج اولور .

تدبیرلی (ص. ایشك صوکنی دوشونش و موفقیتیچون اقتضا ایدن اسبابه توسل ایدن: تدبیرلی آدم دائما موفق اولور؛ انسان ایشنده تدبیرلی طاورانمایدر .

تدرُّس (سذ. عر. [« درس » دن مص. تفعل] درس آلمه، درس اوقومه، اوکرنمه، تعلم : تدرس سنی تدریس سنی تعقیب ایدر .

تدریج (سذ. عر. ج: تدریجات. [« درج » دن مص. تفعیل] درجه درجه یعنی باصامق باصامق ایلریلمه یاخود ایلریلتمه، آزر آزر حرکت : انسان هر ایشنه تدریج ایله آلیشیر: تدریج ایله قزانیلان مالك قیمتی بیلنیر. || بالتدریج = تدریج ایله: تدریجاً، درجه درجه، یواش یواش، آزر آزر .

تدریجاً (ح. عر. درجه درجه، بالتدریج، آزر آزر، یواش یواش : اك کوچك مأمور بندن باشلایهرق تدریجاً اعلا المناصبه واصل اولدی؛ تدریجاً دلاج دها ایی تأثیر ایدر .

تدریجی (ص. عر. ا: تدریجیه. تدریجله واقع اولان، یواش یواش اجرا اولنان: استیناس

تدریجی، الف تدریجیه = یواش یواش آلیشمه.

تَدریس { سذ. عر. ج: تدریسات. « درس » دن مص. تفعیل } درس ویرمه، درس اوکرتمه: اکمال تحصیلدن صکره تدریسله اشتغاله باشلادی: تدریسات نافعه سیله مملکتنه بیوك خدمتلر ایتدی: نحوی بر اصول مخصوصه‌ده تدریس ایدیور.

تَدفین { دفن معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، « دفن » ذاتاً متعدی اولوب، تفعیل بابندن اصلا کلمدیکندن، غلطدر. قوللانلماملیدر.

تَدقیق { سذ. عر. ج: تدقیقات. « دقت » دن مص. تفعیل } ۱. اینجلتمه، اوفالتمه، اوفاق اوفاق قیروب ازمه. ز. ۲. مج. اینجه دن اینجه یه آراشدروب صوره‌رق حقیقتی میدانه چیقارمه، اینجه دن اینجه یه تحقیق ایتمه: کیفیتی بالاطراف تدقیق ایتمك؛ اجرای تدقیقات ایتمك.

تَدمیر { سذ. عر. « دمار » دن مص. تفعیل } محو وهلاك ایتمه: اشقیایی قهر وتدمیر ایتدی.

تَدَنّی { سذ. عر. ج: تدنیات. « دنائت » دن مص. تفعل } آشاغی ایتمه، تنزل، آشاغیلامه، ترقی مقابلی: ذخیره‌نك فیاتی تدنی ایتدی؛ یونانستانده تجارت نقطه‌سندن ترقی کوریلیورایسه‌ده ادبیاتده تدنی واقع اولدیغی بلا. هردر؛ امریقالیلرك ترقیاتنه مقابل اسپانیالیلر تدنی ایتمکده‌در. (عربیده اصل یومعنایه کلیوب، متعدی اولەرق برینه دنائت عطف واسناد ایتمك مناسبتله مخصوصدر.)

تَدویر { سذ. عر. « دور » دن مص. تفعیل } ۱. چویرمه، دوندیرمه: تدویر چرخ ایتمك. ۲. یووارلاق ومدور یاخود دائروی ایتمه: تدویر شکل مربع.

تَدوین { سذ. عر. « دیوان » دن مص. تفعیل } ۱. متفرق اشعار وسائره‌یی جمع ایدوب بر دیوان ترتیب ایتمه: یزیدك اشعارینی تدوین ایتمشلردر. ۲. مرتب ومنتظم بیوك کتابلر جمع وترتیب ایتمه: نجه مجلدات تدوین ایتمشدی.

تَدهیش { سذ. عر. « دهش » دن مص. تفعیل } دهشته دوچار ایتمه، شاشیرتمه، اورکوتمه.

تَدهین { سذ. عر. « دهن » دن مص. تفعیل } یاغ ویا پوماده کبی کوزل قوقولی بر شیء سورمه: صاچلرینی تدهین ایتمشیدی.

تَدَیُّن { سذ. عر. « دین » دن مص. تفعل } ۱. بر دینه تابع اولمه: دین اسلامه تدین ایتدی. ۲. دیننده ثابت ومتین اولمه، احکام دینیه‌سنه تمامیله رعایت ایتمه: تدین بشقه وتعصب بشقه‌در.

تَذاکِر { سذ. ج. عر. فد: تذکره لر. } تذکره یا: تذکره.

تَذَبْذُب { سذ. عر. « ذبذبه » دن مص. تفعلل } قرار. سزلق، تردد، انتظامسزلق، قاریشیقلق: بر حال تذبذبده بولنیور.

تَذکار { سذ. عر. آکسکمه، خاطره کتیرمه، یاد ایتمه: تذکار ماضی. (تانك کسریله تلفظی غلطدر.)

تَذکِرَة { سذ. عر. ج: تذاکر. « ذکر » دن مص. تفعل } ۱. خاطره کتیرمه، در خاطر ایتمه: کیمسی تذکر ایتدی. ۲. بر فاج کشی مجلس قوروب بر ایش ایچون انفرادی ایتمه، مذاکره: بو ایشی تذکر ایتدیلر؛ ایش موقع تذکره قوندی. (بو ایکنجی معنی عربیده او. لیوب، شوری دیمکدر.)

تَذکِرَه { سذ. عر. ج: تذاکر. « ذکر » دن. — کافك فتحیله قرائتی غلطدر.) ۱. یاد ایتمکه وسیله اولان کاغد، پوصله، ورقه. ۲. پرشهرك ایچنده بولنان دوائر رسمیه ویا افراد بینده تعاطی اولنان محررات: تذکره یازمق؛ تذکرهٔ سامیه = مقام صدارت عظمادن یازیلان تذکره؛ تذکرهٔ جوابیه = جواباً یازیلان ورقه. ۳. نفوسه و اصناف وسائره‌یه ویریلن رسمی کاغد: تذکرهٔ عثمانیه = تابعیت تذکره‌سی؛ اصناف تذکره‌سی = پاتنت؛ مرور تذکره‌سی = پاسپورت؛ کمرك تذکره‌سی = کمرك رسمی ویرلدیکنی مبین اولان پوصله. ٤. بر علم وفنه دائر ماحضردن معلومات مختصره‌یی حاوی رساله، آجنده. ٥. بر صنف مشاهیرك مختصراً تراجم

احوالنی وبعض اقوال ومناقبنی حاوی کتاب: تذکرة الشعراء، تذکرة الاولیاء وسائره.

تَذکِره‌جی { س. قدیمده دعاوی خلاصه‌سنی ضبط وتحریر ایدن مأمور.

تَذکِره‌لِك { ص. تذکره یازمغه مخصوص (کاغد) که تقریرلکدن کوچك وبوصله‌لقدن بیوك اولور.

تَذکیر { سذ. عر. [«ذکر»دن مص. تفعیل] ۱. خاطره کتیرمه، درخاطر ایتدیرمه. ۲. برکلمه‌یی مذکر قوللانمه: تذکیر وتأنیث قاعده‌لری.

تَذَلُّل { سذ. عر. جم: تذللات. [«ذلت»دن مص. تفعل] کندینی خوار وحقیر کوسترمه، ذلته قاتلانمه، تنزل.

تَذلیل { سذ. عر. [«ذلت»دن مص. تفعیل] تحقیر ایتمه، خوار وذلیل ایتمه: خست صاحبنی تذلیل ایدر.

تَذهیب { سذ. عر. [«ذهب»دن مص. تفعیل] آلتین ورق سورمه، یالدیزلامه: بر کتابی تذهیب ایتمك = طرز قدیم اوزره یالدیزله تزیین ایلمك.

تَذهیبجی { س. کتابلری یالدیزلامغله مشغول اولان آدم، مذهب.

تَذییل { سذ. عر. [«ذیل»دن مص. تفعیل] ذیل علاه ایتمه، اکلمه، برکتابه ذیل یازمه: شقایق نعمانیه‌یی برقاچ ذات بربرینی متعاقب تذییل ایتمشلردر.

تَر { س. حرارتدن انسانك بدنی مساماتندن ترشح ایدن صو، عرق: تر دوکمك. || آلن تری = سعی، امك. || آیاق تری = طبیبه ویریلن ویزیته اجرتی. || تر آلیشدیرمق = ترینی قوروتمق. || تردوشکی = لخوسه‌نك یاتیرلدیغی دوشك. || تردوکمك = ۱. ترلمك. ۲ محجوب ومضطرب اولمق. || قان تر ایچنده قالمق = پك زیاده ترلیوب یورلمق. || صوئوق تر دوکمك = مناسبتسز برقول ویا فعلدن محجوب اولمق. || تره یاتمق = مخصوص ترلمك اوزره صیجاق شیئلر ایچوب وآیاقلری صیجاق صویه قویوب زیاده اورتنمك.

تَر { ص. یکی ترلمش، یکی چیقمش: تر بییق = هنوز چیقمش بییق: تر بییقلی.

تَر { ص. فا. ۱. یاش، رطوبتلی، ایصلاق: چشم تر = یاش، ایصلاق کوز. ۲. تازه، طراوتلی: کل تر، میوهٔ تر، رخسار تر.

تَر { د. فا. تفضیل ادائی اوله‌رق فارسی صفتلره الحاق اولنور: خوشتر = دها ایی؛ بالاتر = دها یوکسك؛ کمتر = دها دون. — مبالغه ایچون «ین» دخی علاوه اولنوب، بوصورتله تشکل ایدن اسم تفضیل مفضل منهه مضاف اوله‌رق قوللانیلیر: کمترین عباد.

تَر { د. تاء مفتوحه ایله یاشلار بعض ترکجه صفتلرك باشنه کیروب مبالغه بیان ایدر: ترتمیز.

تِر { یاخود تیر وتیریل. مه. دیتره‌مکی تصویر ایدر. واکثریا مکرر قوللانیلیر: ترتر، تیرتیر، تیریل تیریل تیتریوردی.

تُراب { سذ. عر. جم: اتربه. طو. پراق، توز: آیاغنك ترابی‌یم.

تُرابی { ص. عر. ا: ترابیه. طو. پراغه منسوب ومتعلق: عملیات ترابیه.

تَراجِم { سذ. جم. عر. فد: ترجمه. با: ترجمه. [جیمك ضمیله قرائتی غلطدر.]

تَراخی { سذ. عر. [«رخوة»دن مص. تفاعل] کوشه‌مه، کوشك وسست اولمه، ایشده غیرتسزلك واهمال وتأنی کوسترمه. [مصدر کبی یعنی ایتمك و ایلمك ایله پك قوللانلمیوب، اسم کبی قوللانیلیر.]

تَرادُف { سذ. عر. [«ردف»دن مص. تفاعل] ۱. بربری آرقه‌سندن کیتمه، بربرینی تعقیب ایتمه: رحمت ایله برکتك ترادفی. ۲. د. ایکی ویا زیاده لفظك برمعنایه کلمسی: بو ایکی کلمه آره‌سنده ترادف واردر.

تَرازو { س. فا. [تر. زبانزدی: ترازی] ۱. معروف طارتی آلتی که اورته‌سندن بر عموده مربوط ویا معلق موازی بر چبوغك ایکی اوجنه تعلیق اولنمش ایکی معدن صفحه‌دن عبارت اولوب بونلرك برینه طارتیله‌جق شیء و دیکرینه درهم واوقه علامتلری وضع اولنور، میزان. ۲. مج. موازنه، اعتدال. || ترازویه اورمق = تأمل ایتمك. || ترازو دیلی = ترازونك اورته‌سنده اولوب بر طرفه میلی کوسترن دیلجك؛ ومج. ایستدیکی طرفه دونن شیء. || ترازو کوزی = کفه. || حذا ترازوسی = بر سطح حذاسنك طوغری اولوب اولمدیغنی تعیینه

مخصوص آلت که ایچی صو ایله طولی وبرآز هوایی حاوی بر شیشه بوریدن عبارتدر. || صو ترازوسی = آقار صویك میلانی قوتنی غائب ایتمه‌سیچون صو یولنك مختلف محللرنده بوریلر یوقاری‌یه قالقمق اوزره یاپیلان قله.

تِراش { ـ. [فارسیدن] ۱. اوستره دینلن آلت مخصوصه ایله قیللرك دیبدن قازلمسی، حلق: تراش ایتمك، تراش اولمق. ۲. تراش ایدیله‌جك قیللر، ایکی تراش آره‌سنده بیتن توك: تراشی کلمش: تراشی آغارمش. ۳. یوزك تراش اولنان یری. || دیکنه تراش = خام تکلیف. = ص. تراش اولمش، صقالنی تراش ایتمش: تراش بر آدم. [عربی کبی قوللانه‌رق مطروش دیمك عبثدر.]

تراش { ـ. فا. [« تراشیدن » فعلندن سمص.] اوستدن وسطحی صورتده یونتمه. = ص. فا. ۱. اوستدن وسطحی صورتده یونتان، یونته‌رق دوزلتن. [صتر. تشکیلنه کیرر:] قلمتراش = قلم یونتمغه مخصوص چاقی: سمتراش [زبانزدی: صونتراش] حیوان طیرناغنی یونته‌جق آلت. ۲. یونتلمش: الماستراش = الماسله یونتلمش بللور.

تِراشیده { ص. فا. ۱. تراش اولمش، محلوق: تراشیده برون = تراش اولمش بییق. ۲. یونلمش، سطحی یونیله‌رق دوزلمش. || ناتراشیده = یونلمامش، تربیه‌سز، قبا.

تَراضی { سذ. عر. [« رضا » دن مص. تفاعل] بربرینی راضی ایتمه، طرفین آره‌سنده رضا. لاشمه: بالتراضی = رضاء طرفینله.

تُراطوز { ـ. فندیق ویا جوز ایچی ازمه‌سیله اتمك ایچی وسرکه و صارمساقدن یاپیلان صالچه‌که بعض یمکلره و صلاته‌لره علاوه اولنور.

تَرافُع { سذ. عر. [« رفع » دن مص. تفاعل] بربری علیهنه دعوی ایده‌رك محکمه‌یه مراجعت. [« مرافعه » دها مستعملدر.]

تَراکُم { سذ. عر. [« رکم » دن مص. تفاعل] بریکمه، طویلانمه، ییغلمه: تراکم ایدن صولر: عمله‌نك کونده‌لکلری تراکم ایتمشیدی. || ط. تراکم دم = برعضوه قان هجوم ایتمه.

تَراکیب { سذ. جم. عر. فد: ترکیب. با: ترکیب.

ترامپَته { ـ. [فر. Trompette] چفته چوماقله چالینان کوچك طاول که عسکره قوماندە ایچون قوللانیلیر. [فرانسزجه‌سی بوری دیمك اولدیغی حالده، سهواً (تامبور) یرینه آلنمشدر.]

ترامپَته‌جی { ـ. ترامپته دینلن کوچك طاؤلی چالان نفر.

ترامپه { ـ. [ایتا. Tramuta?] مبادله، برمالك دیکر بر مال ایله مبادله اولنمسی: فایتونی برقوپه ایله ترامپه ایتدم.

ترامپه‌جی { ـ. مالنی بشقه مال ایله ترامپه ایده‌رك تجارت ایدن آدم، اسکی اثواب ویا دمیره قارشی اوفاق تفك شیئلر صاتان سیار صاتیجی.

تراموای { ـ. [نکا. Tram-way] اویوق دمیر یول اوزرنده حیوانله تحریك اولنور عمومی آرابه: تراموای آرابه‌سی، تراموای یولی.

ترانسپورط { ـ. [فر. Transport] لیطوغرافیاده یازی ویارسمك اجزالی کاغد واسطه‌سیله برطاشدن دیکرینه نقلی، نقل.

ترانسیت { ـ. [فر. Transit] تجار مالنك براجنبی مملکتندن کلوب دیکر براجنبی مملکتنه کیتمك اوزره براوچنجی مملکتدن کچمسی: ترانسیت مالی، ترانسیت تجارتی.

تَرانه { ـ. فا. نغمه. آهنك، مقام: ترانهٔ سحر = صباح نغمه‌سی. || ترانه پرداز = نغمه‌زن.

تراوَرس { ـ. [فر. Traverse] دمیر یولك (رای) دینلن طولانی دمیرلری آلتنه عرضاً قونیلان آغاج ویا دمیر طبان.

تَراویح { سذ. جم. عر. [فد: ترویحه غیر مستعملدر] رمضان کیجه‌لری یاتسی نمازینی متعاقب جماعتله قیلنان یکرمی رکعتلك نمازکه حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده عادت اولمشدر: تراویح قیلمق، تراویحه کیتمك، تراویح نمازی.

تَربوش { ـ. [فا. « سرپوش » دن معرب « طربوش » دن] اوفاق فس، مزین طاقیه.

تُربه { سذ. عر. [شعرده بعضاً فارسی عادتی اوزره « تربت » صورتنده قوللانیلیر.] ۱. بر

آدمك مدفون بولندیغی طو-
پراق، مزار، مرقد. ۲. کبار
ومظنهٔ کرامك مرقدلری اوزر-
ینه تأسیس اولنان بنا که اکثریا
زیارتگاه اولور: جنتمکان سلطان
سلیم‌خان حضرتلرینك تربه‌سی.

تُربه دار (سف. فا. کبار ویا مظنه-
دن بر ذاتك تربه‌سی
خدمتنی کورمکله موظف آدم.

تُربه دارلق (سف. تربه دار خد-
مت ووظیفه‌سی، بر
تربه‌یه باقمغه مأمور آدمك حالی.

تَربیع (سف. عر. («ربع» دن
مصد. تفعیل) ۱. درده
ابلاغ، درت‌قات ایتمه. ۲. درده
تقسیم، درت پای ایتمه. ۳. ر.
درت کوشه‌لی یاپمه، طول وعر-
ضنی بر حساب ایتمه: دائره‌نك
تربیعی. ٤. بر عددی کندینه
ضرب ایتمه که اوستنه کوچك بر
۲ رقمی یازلمغله افاده اولنور:
8^2 کبی که ٦٤ دیمکدر. ٥. ه.
قرك درتده بری یعنی نصف
دائره کورینه‌جك منزله‌یه بولنمسی که
برویا اوچ هفته‌لق اولمسیدر؛
برنجیسنه تربیع اول وایکنجیسنه
تربیع اخیر دیرلر. ٦. ر. برقطعه‌نك
هر مصراعنه اوچ ویا هر بیتنه
ایکی مصراع علاوه‌سی: فلان
شاعرك بر غزلی تربیع ایتدی.

تَربیعاً (ح. عر. ر. مربع اوله-
رق، طول وعرضنی
حساب ایده‌رك: تارله‌یی تربیعاً
اولچمك: بو اراضی تربیعاً یکرمی
کیلومتره‌در.

تَربیه (سف. عر. (« ربو » دن
مصد. تفعیل. — شعرده
نادراً فارسی عادتی اوزره « تر-
بیت» قوللانیلیر.) ۱. بسلیوب
یتیشدیرمه، بیوتمه: حیوانات،
ایپك بوجکی، طیور بیتیه، فدان،
چیچك تربیه ایدیور. ۲. علم و
ادب اوکرتمه، تأدیب، تعلیم،
تهذیب اخلاق: چوجقلرینی ابی
تربیه ایتدی: قیزینه اصل تربیه
ویرمه‌مك والده‌سیدر: چوجق
ایلك تربیه‌یی عائله‌سنده کورور.
۳. آلیشدیرمه الفت ایتدیرمه،
تأنیس، تعلیم: آبی‌یی، مایمونی
تربیه ایدرلر؛ تربیه اولمش آت.
٤. ادب اوکرتمه‌سنه مدار او-
لمق اوزره خفیف صورتده جزا
ویرمه، تأدیب: بو چوجق پك
چیغرندن چیقدی، تربیه ایستر.
٥. بعض تکلره یمورطه ولیمون
یاخود سرکه وصالچه وسائره
علاوه‌سیله لذت ویرلمسی: چور-
به‌یی، پلیجی، یخنی‌یی تربیه ایتمك.

تَربیه (سف. (تربیه‌دن مأخوذ) آرابه
بیکیرینك دیزکینی.

تَربیه‌جی (صف. تربیه‌ایدن، مربی: سن
بنم تربیه‌جیم دکلسك.

تَربیه‌سِز (صف. ۱. تعلیم وتربیه
وادبی یرنده اولمیان:
تربیه‌سز آدم. ۲. تربیه‌اولمامش:
تربیه‌سز چوربه.

تَربیه‌سِزلك (سف. تعلیم وتربیه
وادب فقدانی.

تَربیه کَرده (صف. فا. تربیه او-
لمش: بو چوجق
فلان استادك تربیه کرده‌سیدر.

تَربیه‌لی (صف. ۱. تعلیم وتربیه و
ادبی یرنده اولان:
تربیه‌لی آدم: چوق تربیه‌لی چو-
جقدر. ۲. تربیه دینان یمورطه
ولیمون صالچه‌سی علاوه اولنمش:
تربیه‌لی چوربه.

تَرتیب (سف. عر. («رتوب» دن
مصد. تفعیل) ۱. صره‌لامه،
صره‌سنده اولمه، صره‌سی کلمه.
ا. ۲. تعلق ایتمه، عائد اولمه،
ایجاب واقتضا ایتمه: عهده‌مه تر-
تب ایدن وظیفه: بوندن بکا بر
کونه مسئولیت ترتب ایتمز.

تَرتیب (سف. عر. ج: ترتیبات.
(« رتوب » دن مصد.
تفعیل) ۱. صره‌لامه، صره‌سنه
قونمه، دیزمه، تنظیم: صفلری،
اشیایی، درسلری ترتیب ایتمك.
۲. حاضرلامه، تهیئه: برضیافت
ترتیب ایتدی. ۳. متفرق اجزایی
بر یره کتیروب ترکیب وتشکیل
ایتمه: هر بری بر ساز بیلیر بر
قاچ آدم طوپلایوب بر بادو مو-
سیقه ترتیب ایتمش. ٤. اصول،
نظام، طرز: بو ترتیب اوزره.
٥. نیت، قورتی، تصور: بنم
بوبابده بر ترتیم واردر. ٦.
طاقم، صنف، فصل: اسهامك
برنجی، ایکنجی ترتیبی. ۷. ط.
بر طبیبك بر خسته‌یی مداوات
صره‌سنده قوللاندیغی معالجات
وتنبیهاتك مجموعی: فلان طبیبك
ترتیبی بکا پك ایی کلدی. (فر.
Traitement) ۸. بر علاجك
اجزاء مختلفه مقادیرندن صورت
استحضار وتشکیلی: بوعلاج فلان
طبیبك، بو شروب فلان اجزا-
جینك ترتیبیدر. (فر. Formule)
۹. ط. قورشوندن دوکه حرو-
فاتك طبع ایچون بریره کتیرلدیرك
صره‌لانمسی. مرتب ایشی، مرتبلك:
ترتیب مهارتمه متوقف بر صنعتدر.
۱۰. بردن دستکاهه قونیلان
دیزلمش صحیفه‌لر مقداری: سکز،

اون آلتی، اوتوز ایکی صحیفه‌لك ترتیب؛ بوکتاب قاچ ترتیب اولور؟ || ـ. خط ترتیب = بر قوسدن محوره چکیلن خط مستقیم. (فر. Ordonnée)

ترتیبجی { ص. ۱. هرشیئی صره‌لمه‌سنه قویوب کوزل تنظیم وترتیب ایتمکی بیلن. ۲. دائما ترتیبلر وتصورات وقوردندیلرله اوغراشان.

ترتیب ساز { ص. فا. اعر. ترتیب = م. فا. ساختن = یاپمق } ترتیب یاپیجی، ترتیبله اوغراشان، ترتیبجی.

ترتیبسز { ص. ترتیب واصول و نظامی اولمایان، نظامسز، اصولسز، غیر منتظم: پك ترتیبسز بر اودر.

ترتیبسزلك { سـ. نظامسزلق، اصولسزلك، عدم انتظام: بو اوك ترتیبسزلکی یوزندن یله کیدیور.

ترتیبکرده { ص. فا. اعر. ترتیب = م. فا. کرده = ایدلمش } ترتیب وتنظیم ایدلمش، قورلمش: بو اصول فلانك ترتیبکرده‌سیدر.

ترتیبلی { ص. ۱. نظام وترتیبی یرنده، منتظم: پك ترتیبلی بر اودر. ۲. اولدن قورلمش، صورت مخصوصه‌ده دوشونلمش: بو سرقتك ترتیبلی بر ایش اولدیغی ظاهردر.

ترتیبیه { سـ. عر. حروفاتك دیزیلمسی حق ومرتب اجرتی اولەرق مطبعه‌یه ویریلن آقچه: بهر فورمه‌نك ترتیبیه‌سی یوز اللی غروشدر.

ترتیل { سـ. عر. (« رتل » دن مصـ. تفعیل) (قرآن کریمی) حسن صوتله واصول وقاعده ایله قرائت وتلاوت ایتمه.

ترتیل { سـ. با: طرطیل.

ترجمان { سـ. عر. (« ترجمه » دن) بر لسانه چویروب مقصدی آکلادان آدم، دیلماج: بربرمزك لسانی بیلمدیکمز ایچون ترجمانله آکلاشمغه مجبور اولدق || مج. بریك مقصد و مرامنی آکلاتمغه ویا بر شیئی تصویر وافاده‌یه آلت و واسطه اولان: فلان غزته فلان ذاتك ترجمان افکاریدر؛ ترجمان حقیقت. (جیمك ضمیله دخی لغت اولوب، بزجه بو صورت دها مأنوسدر.) || ترجمان دیوان هایون = حضور معالی نشور حضرت پادشاهی‌یه چیقان سفرا کبی بعض ذواته نزد هایون شاهانه‌ده ترجمانلق ایدن و باب عالیده ترجمه‌یه متعلق اوراق رسمیه‌یه باقان ذات. || سفارت ترجمانی = دول اجنبیه سفارتلری معیتنده‌کی ترجمان. || ولایت ترجمانی = والی‌یه ترجمانلق وولایتك قونسولرله اولان مخابراتنی اداره ایدن مأمور.

« ترجمان » ایله « مترجم » آره‌سنده شو فرق واردرکه : « ترجمان » آغزدن، و « مترجم » ایسه قلمله ترجمه ایدنه دیرلر.

ترجمانلق { سـ. ترجمان وظیفه و مأموریتی: سزه کیم ترجمانلق ایتدی؟ ولایت ترجمانلغی.

ترجمه { سشـ. عر. جـ: تراجم. (جیمك کسریله ده لغت اولوب، ضمیله غلطدر.) ۱. بر لساندن دیکر بر لسانه چویرمه، نقل: سعدینك کلستانی عربی‌یه ترجمه ایتمشلردر؛ حرفیاً ترجمه = هیچ برکلمه‌سنی براقمقسزین: مآلاً ترجمه = یالکز مآلنی آلوب دیکر تعبیرلرله افاده. ۲. برآدمك سرکذشتی، احوال مخصوصه‌سنك تاریخی، سیرت. (لسانمزده بو مقامده یالکز ترجمه نادر قوللانیلوب اکثریا ترجمهٔ حال دینیر.) || ترجمه قلمی، اوطه‌سی = باب عالیده خارجیه نظارتنه ملحق قلم که سفارتلرله واقع اولان مخابراتك فرانسز جه‌دن ترکجه‌یه ترجمه‌سیله موظف اولوب، ترجمان دیوان هایونك تحت اداره‌سنده بولنور. = جـ. سرکذشتلر، سیر، تراجم احوال: تراجم مشاهیر: تراجم شعرا.

ترجمهٔ حال { سـ. فا. جـ: تراجم احوال. مشاهیردن ویا عموماً مأموریندن بر ذاتك احوال مخصوصه‌سی. تاریخی، سیرتی، واثنای مأموریتده‌کی احوالی: فلان شاعرك ترجمهٔ حالنه دسترس اولهمدم: مأموریندن ترجمهٔ حال ورقه‌سی ایستنیر.

ترجی { سـ. عر. (« رجاء » دن مصـ. تفعل) ۱. اومه، امید ایتمه، امل. ۲. یالوارمه، رجا، نیاز.

ترجیح { سـ. عر. (« رجحان » دن مصـ. تفعیل) بر شیئی دیکرندن اوستون طوتمه، دها زیاده بکنمه: علی ماله ترجیح ایتمك. || ترجیح بلامرجح = سببسز و وجهسز ترجیح.

ترجیع { سـ. عر. (« رجوع » دن مصـ. تفعیل) کری

چویرمه، دوندیرمه. تکرار ایتمه. ف. || د. ترجیع بند. بلا: بند.

تَرَحُّم (سند. عر. | «رحم» دن مصد. تفعل | آجیمه، مرحمت ایتمه، مرحمتله کله: حالمه ترحم ایتدی.

تَرَحُّماً (حد. عر. آجیمه رق، آجیمه دن طولایی، مرحمة: حالنه ترحماً مساعده ایتملی.

تَرحیب (سند. عر. ج: ترحیبات. || «رحب» دن مصد. تفعیل | برینه مرحبا دیوب آغنسالق ایتمه ویا راحتلاندیرمه.

تَرحیم (سند. عر. | «رحم» دن مصد. تفعیل | رحمت ویرمه، رحمة الله علیه دیمه: موتای مسلمینی ترحیمله یاد ایتمك شرطدر.

تَرخانه (س. اکثیمش سوت ویا یوغورت ایله اوندن وبعضاً ات صوبی علاوه سیله دخی پاپیلوب بعد التخمر قورودیله رق توزه تحویل اولنمش برماده که قیشین پشیریلوب چوربه سی پاپیلیر: ترخانه چوربه سی.

تَرخیص (سند. عر. | «رخصت» دن مصد. تفعیل | رخصت ویرمه، مساعده ایتمه، مأذوناً اوینه کیتمکنه مساعده ایتمه: فلان سنه افرادینی ترخیص ایتدیلر.

تَرخیم (سند. عر. | «رخم» دن مصد. تفعیل | براسمك بر ایکی حرفنی حذفله تلفظنی قولایلاشدیروب تهوین ایتمه: «عبدالله» دن «عبدل» یاپمق کبی.

تَردامَن (ص. فا. | ترکیاش. دامن = اتك | ناموسسز، عفت وعصمتدن بری، بولاشیق، ملوث.

تَرَدُّد (سند. عر. | «رد» دن مصد. تفعل | ۱. کیدوب کلمه، برینك یانینه دوام ومواظبت: فلان ذاته تردد ایدردی. | بو معنا ایله بوکون آز تولانیلیر. | ۲. قرار ویرمه میش. قرارسزلق: بو ایشده تردد کوستریور. ۳. ط. صیتمه ویا دیکر برخسته لغك نوبتله کلمسی، تکرری. || بی تردد، بلاتردد = تردد ایتمکسزین، دو. شونمکسزین، همان قرار ویره رك.

تَردیف (سند. عر. | «ردف» دن مصد. تفعیل | آردی صره یوریتمه، تعقیب: بو مصراعی دیکر بر مصراعه تردیف ایتمش.

تَردیفاً (حد. عر. آردی صره یو. ریده رك: دیکر بر مصراعه تردیفاً بو مصراعی ایراد ایتمشدر.

تَرذیل (رذیل و رسوای ایتمه معناسیله لسانمزده کثیر الاستعمال ایسه ده، بو معنا عربیده نادر. مجردله ویا «ارذال» ایله افاده اولنوب، بو ماده اصلا تفعیل بابندن کلز.

تَرزَبان (ص. فا. | ترکیاش. زبان = دیل | حاضرجواب. [قیله دخی وصف اولور.]

تَرزی (س. | فارسیدن معرب «درزی» دن | اثواب بیچوب دیکن آدم، خیاط: ترزی چرانغی: ترزی دکانی. || ترزی قادین = دیکیشجی. || زنه ترزیسی = قادینلره مخصوص اثواب دیکن. || ترزی کندی سوکوکنی دیکمز = انسان کندی ایشنی کندی کوره مز.

تَرزیخانه (س. ترزی دکانی، بکلك اثوابك دیکلدیکی محل.

تَرزیلیك (س. ترزی صنعتی: ترزیلك ایتمك: ترزیلك پك نازك بر صنعتدر.

تَرس (س. ۱. یوزك ضدی، ظهر، آرقه: باصمه نك، کاغدك ترسی. ۲. بر آلتك کسمز وایشلز طرفی، کریسی: قلیچك، بالطه نك ترسی. ۳. بر شیئك آشاغیدن یوقاریه ویا کریدن اوکه استقامتی، عکس، خلاف. ٤. بعض حیواناتك وعلی الخصوص قوشلرك وکوجك حشراتك پسلکی: پیره ترسی؛ سیکلك ترسی. || ترسی دونمك = بوزلمق، منفعل اولمق: ایشی راست کیتمامك. || ترسنه دونمك = کریسن کری کیتمك، عودت ایتمك. || ترسندن اوقومق = طولایسیله آکلامق.

تَرس (ص. ۱. یوزی آرقه وآرقه سی یوز اولهجق صورتده دونمش، معکوس: ترس کورك، ترس پانتالون. ۲. آشاغیسی یوقاری ویوقاریسی آشاغی دونمش، آلت اوست: فوطوغراف آینه سنده اشیانك ترس صورتی کورینور. ۳. طوغری اولیان، طوغری کیتمین، معکوس: ترس یول، ترس یازی. ٤. ضد، مخالف، مباین: ترس ایش. ٥. شاتملی، ناساز، مشئوم: تجارته باشلادی، فقط ایشی ترس کیتدی. ٦. بد خوی، معند، کیسه یه اویماز: ترس بر آدمدر: ترس طبیعتی واردر. ۷. سرت، تند، ناموافق، رد ایله: ترس جواب، ترس سوز.

|| ترس طرفندن قالقمق = ایشی راست کلمه‌مك. = ح. ۱. یو. زندن اولیه‌رق، آرقه‌سی یوز ویا آتی اوست کلك اوزره: کورکنی، چورابنی ترس کییدی. ۲. عکسنه، خلافنه، طوغری اولیه‌رق: حیوانه ترس بیمك. ۳. آشاغیدن یوقاری یه، معکوساً: ترس یازمق، کتابی ترس طوتمق. ٤. شامتله، ناساز کارانه: تجارتی ترس کیدیور. ٥. سرتلکله: ترس سویلك، ترس باقمق.

ترس { س. فا. قورقو، خوف، بیم. لـ.

ترسا { س. فا. خرستیان، نصرانی، عیسوی: ترسایچه = خرستیان چوجغی.

ترسان { ص. فا. قورقان، خائف: ترسان ترسان = قورقه قورقه، قورقه‌رق.

ترسانه { س. { وغلطی: ترسخانه. عر. «دارالصناعه» دن محرف لا. «دارسنا» دن } سفائن حربیه‌نك اعمال اولندیغی بحریه فابریقه‌لری و امور بحریه‌نك محل اداره‌سی: ترسانهٔ عامره.

ترسانه‌لی { ص. بحریه‌لی، ترسانه یه‌مأمور وعلی الاطلاق عساکر بحریه صنفنه منسوب: ترسانه‌لی برضابط.

ترسب { صویك دیبنه چوکه‌رك وطورلمه مناسبیله قوللانیلیورسه‌ده، بوماده تفعل یابندن کلیوب، ثلاثیٔ مجردی‌ده بو معنایی افاده ایتدیکندن، «رسوب» دیمك دها طوغریدر.

ترسیل { س. ۱. ترسنه دونمش اولان شیئك حالی، معکوسیت. ۲. طوغری اولما‌یش، اکریلك: بویولك، بو یازینك ترساکی. ۳. ضدیت، مخالفت، مباینت: بوایشك ترساکی. ٤. شامت، اوغورسزلق: تجارته باشلادی، فقط ایشنده برترسلك وار. ٥. کوتی طبیعت، خویسزلق: بوآدمك ترسلکی. ٦. سرتلك، درشتلك: جوابك ترسلکی.

ترسلمك { یا ترسله‌مك. فت. ۱. سرت جوابله ردایتمك، درشت سوزله بد معامله ایتمك: کندیسنی سببسز ترسلدی. ۲. (حیوانات) سرداریلمق.

ترسلنمك { فل. بدخویلق و خشونت کوسترمك، سوء معامله‌ده بولنمق: بوآدم دائما ترسلنیر.

ترسناك { ص. قورقان، قورقاق، خائف.

ترسی { س. لوفر قدر بر جنس بالیق، تیرخوس آزمانی.

ترسیم { سند. عر. { «رسم» دن مص. تفعل } چیزمه، رسمی یاپمه، رسم و شکلنی چیقارمه: بر بنانك شکلنی، خریطه‌سنی ترسیم ایتمك.

ترش { ص. فا. اکشی: ترش رو = اکشی یوزلی. {«ترشی» تعبیری دخی بولندندر.}

ترشح { سند. عر. { «رشح» دن مص. تفعل } چیزمه، صیزمه، مساماتدن اوفاق اوفاق طاملهلر حالنده چیقمه، ترله: دستیدن صو ترشح ایدیور: بدنندن تر ترشح ایدیوردی.

ترشه { ص. آچیق یشیل رنکنده: توشه بر او، ترشه بویلی او. = س. آچیق یشیل رنکی: ترشه‌یه بویامق.

ترشی { س. { فا. «ترش» دن. «ترشی» یازماملی. } بعض سبزه ومیوه‌لرك طوزلی صو ویا سرکه ایچنده قورامشی، که یمك آره‌سنده اشتها آچق اوزره یینیر: لاخنه ترشیسی، خیار ترشیسی؛ ترشی قورمق. || مج. ترشیسنی قورمق = چوق صاقلایوب قوللانامامق. = ص. مج. پك کوشك وسست، یکمش: ترشی اولدی.

ترشیجی { س. ترشی قوروب صاتان آدم: ترشیجی دکانی.

ترشیجیلق { س. ترشیجی صنعتی: ترشیجیلق ایدیور.

ترشیلق { ص. ترشی یاپمغه مخصوص ویا الویریشلی: ترشیلق خیار، باطلیجان.

ترشیمق { فل. ترشی اولمق، توزلی صو ویا سرکه ایچنده اکشیمك.

ترصد { سند. عر. ج: ترصدات. { «رصد» دن مص. تفعل } کوزتمه، بکلمه، دقتله انتظار: ترصد فرصت ایتمك.

ترصیص { سند. عر. { «رصاص» دن مص. تفعیل } کیمه. قورشونلامه، قورشونه تحویل. || ط. ترصیص الاسنان = چورك دیشلرك قورشونله طولدیرلمسی.

ترصیع { سند. عر. ج: ترصیعات. { «رصع» دن مص. تفعیل } ۱. مجوهرات فاقه‌رق تزیین ایتمه: برقلیجی، قوطی‌یی، نشانی ترصیع ایتمك. ۲. د. ایکی فقره‌یی

ترکیب ایدن الفاظك قارشیلقلی وزن وقافیه‌جه توافقندن عبارت صنعت لفظیه : منحصردرسوزلرم اوصافکه « منتظردر کوزلرم الطافکه » کبی .

تَرصین { سذ. عر. [«رصانت» دن مص. تفعیل] صاغلاملاشدیرمه، متین ومحکم ایتمه .

تَرضِیه { سث. عر. [«رضا» دن مص. تفعیل] ۱. راضی وخشنود ایتمه. ۲. بر تجاوز وتحقیره دوچار اولان آدمك عفوینی رجا ونیاز ضمننده ایدیلن معاملهٔ ندامت کارانه : فلانی ایستمیه‌رك تحقیر ایتمش اولدیغکزدن کندیسنه ترضیه ویرمه‌کز اقتضا ایدر؛ ترضیه طلبنده اصرار ایدیور . ۳. صحابهٔ کرام وائمه وسائر اعاظم ملتك اسملرینی یاد ایتدکجه « رضی الله تعالی عنه » دعاسنی اوقومه .

تَرطیب { سذ. عر. [«رطب» دن مص. تفعیل] ایصلاتمه، رطوبتلندیرمه : اوراقی ترطیب ایلدی. || ترطیب لسان = کوزل برشیء سویلمکله صانکه دیلی طراوتلندیرمه : ثنا و محمدتکزله ترطیب لسان مصادقت ایتدم .

تَرغیب { سذ. عر. [«رغبت» دن مص. تفعیل] رغبت ویرمه، آرزو ایتدیرمه : تألیفات فصیحه‌سیله خلقی مطالعه‌یه ترغیب ایتمشدر .

تَرفَنده { ص. فا. [تر. زبانزدی : تورفانده] موسمندن اول یتیشن میوه وسبزه‌یه اطلاق اولنور : ترفنده انکینار، آرمود. || صوك ترفنده = موسمندن صکره یتیشنی .

تَرفیع { سذ. عر. [« رفع » دن مص. تفعیل] ۱. یوقاری قالدیرمه، یوکسلتمه : بنایی یکرمی بش متره‌یه قدر ترفیع ایتدی. ۲. رتبه ویرمه، رتبه‌سنی بر درجه یوقاری چیقرمه. ۳. رتبه آلمه، رتبه‌سنی دکیشدیروب بر درجه یوقاری چیقمه : بر رتبه‌ده اقلی ایکی سنه‌لك قدم قزانمدقجه ترفیع ایده‌مه‌مك نظامی اقتضاسندندر . [بو اوچنجی مقامده استعمالی لازم کبی کورینیورسه‌ده، حقیقتده ینه متعدی اولوب، مفعولی « رتبه » اسمندن عبارت، ومعلوم اولمغله، محذوف اولور : ترفیع ایتمك = ترفیع رتبه، رتبه‌سنی ترفیع ایتمك دیمکدر.]

تَرفیعاً { ح. عر. رتبه‌سی ترفیع ایدیله‌رك، ترفیع رتبه ایتمك صورتیله : فلان ضابط ترفیعاً فلان یره نصب اولندی. مقابلی : رتبهٔ حالیه‌سیله .

تَرفیق { آرقداش ایتمه و معیتنه قاتمه معناسیله لسانمزده کثیر الاستعمال ایسه‌ده، عربیده « رفق » ماده‌سی تفعیل بابندن اصلا کلمز، وآرقداشلق معناسنی ده مفاعله وتفاعل بابلرنده آلیر: بناءً علیه صورت استعمالمز، اصل نظر اعتباره آلنیرسه، خطادن سالم دکلدر .

تَرفیه { سذ. عر. [« رفه » دن مص. تفعیل] بوللقده یاشاتمه، رفاهیتله یاشامسنی تأمین ایتمه : معاشنه بر مقدار ضمیله ترفیهنی استدعا ایتمش .

تَرَقُّب { سذ. عر. [« رقوب » دن. مص. تفعل] بکلمه، کوزتمه، انتظار : ترقب فرصت = فرصت کوزتمه .

تَرقُوه { سث. عر. تث. کوپریجك کمیکی .

تَرَقّی { سذ. عر. جم : ترقیات. [« رقی » دن مص. تفعل] ۱. یوقاری قالقمه، یوکسلمه: بلوطلره قدر ترقی ایتدی. ۲. آرتمه، چوغالمه، یوقاری چیقمه: ذخیره‌نك فیأتی ترقی ایتمکده‌در. ۳. ایلریلمه، ایلری کیتمه، جاه و منصب و رفاهیتی آرتمه : استعداد طبیعیسی جهتیله آز وقتده چوق ترقی ایتدی. ٤. علوم وفنون وحضریت ومدنیتده ایلری کیتمه: اورانك اهالیسی صنایعده چوق ترقی ایتدیلر؛ عربلر وقتیله علوم ریاضیه‌ده خیلی ترقی ایتمشلردی: آوروپالیلرك فنون وصنایعده‌کی ترقیاتی محیر عقولدر.

تَرَقّی پَرَوَر { ص. فا. ترقی‌یه خدمت ویا یاردیم ایدن، ترقی طرفداری .

تَرَقّی شِکَن { ص. فا. ترقی‌یی قیران، ترقینك علیهنده بولنان، مانع ترقی .

تَرقیق { سذ. عر. [« رقة » دن مص. تفعیل] ۱. اینجلتمه ویا اینجه دوکمه. ۲. یومشاتمه، رقته کتیرمه . ۳. نازکانه افاده ایتمه .

تَرقیم { سذ. عر. [« رقم » دن مص. تفعیل] ۱. رقم آتمه،

رقمله اشارت ایتمه. ۲. یازمه، تحریر: ترقیم جوابنامه‌یه ابتدار قلندی.

ترقین { سند. عر. ا «رقن» دن مص. تفعیل. — اصل معناسی: بویامق، یازمق، چیزمك‌در.) یازلمش بر اسم ویا رقمی بوزمه، چیزمه ویا حکمی اولمدیغنه دلالت ایدر بر اشارت وضع ایتمه: قیدینی ترقین ایتمك= مقید بولندیغی دفتردن اسمنی چیزمك.

ترك { سند. عر. ۱. براقمه، قویویرمه، صالیویرمه: آتنی اوراده ترك ایتدی. ۲. واز گچمه، صرف نظر ایتمه: اوعادتی ترك ایتدی؛ بن توتونی ترك ایتدم. ۳. بوشامه، تطلیق: قاریسنی ترك ایتدی. ٤. باقامه، اهمال: اونی، ابوینی ترك ایتمش. || ترك ادب = ادبه مغایر حرکت. || ترك جان = فدای جان. || ترك حیات = اولوم، وفات. || ترك دنیا = دنیادن واز گچوب اختیار عزلت وانزوا ایتمه. || ترك دیار = اغتراب، اختیار غربت. || ترك وترك = هرشیئی ترك ایدوب آنحق حق تعالی ایله مشغول اولمه. || موقعنی ترك ایتمك = اثنای محاربه‌ده بر قوماندان بولندیغی محلدن انفکاك ایتمك.

ترك { سد. جم. عر. اتراك. اساساً آسیا قطعه‌سنك شمال غربی جهتنده منتشر بربیوك امت که اورادن تواریخ مختلفه‌ده جهانگیر لکله وکشور گشالقله جنوب و غربه‌طوغری یایلهرق آوروپانك دخی شرق جنوبی جهتلرینه صوقلمشلردر. شعبات مختلفه‌یه منقسم اولوب، قبل الاسلام (اویغور) والیوم (چغتای) و (عثمانلی) شعبه‌لری لسان ادبی‌یه نائل اولمشلردر.

ترکب { سند. عر. ج: ترکبات. مرکب اوله، برقاچ جزئك بر- لشمه‌سندن حصوله گله: وقتیله عناصر بسیطه‌دن زعم اولنان صو وهوا دخی برقاچر عنصر- دن ترکب ایدیورل.

ترکتاز { س. فا. قوشوب هجوم ایده‌رك چاپول وغارت ایتمه. ا.

ترکجه { ص. ترك امته منسوب ومتعلق وبونلرك طرز و اصولنه موافق: ترکجه طور و حرکت، ترکجه لسان. = ح. ترك لسانده: ترکجه سویلمك. = س. ترك لسانی، لسان ترکی: ترکجه کوزل بر لساندر؛ ترکجه‌یی اونوتدی. || ترکجه‌یی غائب ایتمك = شاشیرمق.

ترکجه‌لشدیرمك { فت. ۱. ترکجه. یه چویر- مك، ترکجه‌یه ترجمه ایتمك: اك مشهور تواریخ عربیه‌یی ترکجه. لشدیرمکه همت ایتمیدر. ۲. یاکلیش ویا مغلق بر ترکجه ایله یازلمش بر شیئی طوغری و ساده ترکجه‌یه چویرمك: تملق ترجمه‌سنی ترکجه لشدیرمك اقتضا ایدر.

ترکجه‌لشمك { فل. ۱. ترکجه‌یه چویرلمك، ترجمه اولنمق. ۲. ایی ترکجه‌یه تحویل اولنمق، تصحیح ایدلمك: بوکتاب ترکجه‌لشمکه محتاجدر.

ترکستان { سخ. ه. ترکلرك وطن اصلیسی اولان مملکت واسعه‌که الیوم بخارا، خیوه، خوقند خانلقلرینی و تاشکند و قیرغیز جهتلرینی حاوی اولوب قسم اعظمی روسیه‌یه تابعدر.

ترکش { س. (فا. «تیرکش» دن. — اصل ترکجه‌سی: صاداق، صاغداق.) اوق قوبو- ری، کنانه.

ترکلشدیرمك { فت. ترك ایتمك، ترك جنسیتنه ادخال ایتمك.

ترکلشمك { فل. ترك اولمق، ترك جنسیتنه دخول ایتمك.

ترکلك { س. ۱. ترك جنسیتی. ۲. ترك مملکتی: آنا. طولی ترکلکدر.

ترکمان { یاخود ترکمن. س. ترك امتی شعباتندن بر بیوك قوم‌که اساساً کوچه حالنده یاشایوب، آذربیجان وعراق جهتلرنده ساکن اولانلر دخی بوقومك افرادندر، وفضولینك اشعاریله شهرت بولان شیوهٔ لسان ترکانلرك لهجه‌سیدر.

ترکه { سند. عر. (رانك فتحیله غلطدر.) اولن آدمك براقدیغی شیئلر، متروکات، مخلفات.

ترکی { س. اگرك آرقه‌سنده باغلانان شیء، فترك؛ ترکی باغی = ترکی‌یی یاغلامغه مخصوص طوقه‌لی قایشلر: ترکی چانطه‌سی اولهرق اکره

مربوط چانطه؛ ترکی‌یه آصمق، آلمق = ترکی قایشلریله باغلامق.

تُرکی { ص. عر. ت: ترکیه. ترك امتنه ویا لسانه منسوب ومتعلق: لسان ترکی، صرف ترکی، قواعد ترکیه.

تُرکی { س. عن اصل ترکاره مخصوص لحنده شرقی، علی الاطلاق شرقی: ترکی چاغرمق سویلمك = تغنی ایتمك. || برینك ترکیسنی چاغرمق = غیرتنده اولمق.

تَرکیب { سذ. عر. ج: ترکیبات. [« رکوب » دن مص. تفعیل] ۱. برقاچ شیئی برلشدیروب ممزوج برشیء وجوده کتیرمه: بو معجونی بش اون اجزادن ترکیب ایدرلر؛ ایکی اسمدن براسم ترکیب ایتمك. ۲. برقاچ جزء ویا عنصرك قاریشمسندن وجوده کلن جسم مرکب: ترکیب کیمیوی؛ بر ترکیب مخصوص قوللانیور. ۳. برقاچ کلمه‌دن مرکب فقره: ترکیب سقیم = قاعده‌یه مغایر ترکیب. || ترکیب‌بند. با: بند. || ترکیب کلام = ربط کلام.

تَرکیبی { ص. عر. ترکیبه متعلق ویا ترکیبله حاصل اولان. || وصف ترکیبی = لسان فارسیده ایکی کلمه‌دن مرکب کلمه: ماهرو (ماه. رو)، دلخراش (دل. خراش)، نیکمرد (مرد. نیك) کبی.

تَرکیشمَك { فل. و:

تَرکیمَك { فل. [« ترکی » دن] بر برینك آردندن کلمك، تعاقب ایتمك.

تِرِل { یاخود تیریل. با: طریل.

تَرلا { س. با: تارله.

تَرلَتمك { فت. تر دوکمه‌سنی موجب اولمق، تر دوکدیرمك، تعریق ایتمك: چای صیجاق هواده آدمی ترلتیر. || مج. چوق یورمق، معذب ایتمك.

تَرلَدیجی { ص. تر دوکدیرن، تر دوکمکی موجب اولان، معرق: ترلدیجی علاج.

تَرلِك { س. ۱. اساساً قوندره‌نك ایچندن وچورابسز کییلن خفیف آیاق قابی. ۲. علی الاطلاق تخته پاپوجی، پانتوفل.

تَرلَمك { یاخود ترله‌مك. فل. ۱. تر دوکمك، بدنك مسامانندن نم ترشح ایتمك، عرق ریز اولمق. ۲. اوستنه صو و نم قونمق، نملنمك: جاملر، دستی ترلدی. ۳. (بییق) یکی چیقمق، تازه بیتمك: هنوز بییغی ترلمش. ٤. مج. چوق یورلمق، قان تر ایچنده قالمق: بو ایشی کورنجه‌یه قدر ترلدم. ٥. اوتانمق، محجوب وشرمنده اولمق، صیقلمق: ترلیوب طوریوردی. || قان ترله‌مك = چوق یورلمق، غرق عرق اولمق.

تَرلی { ص. ترلمش، اوستنده تر بولنان: ترلی ایکن صو ایچمه‌ملی؛ ترلی ترلی صو ایچمش = پك ترلی ایکن، تری اصلا قوریمقسزین.

تَرمَنتی { س. ۱. یبانی فستیق آغاجی. ۲. بو آغاجله ساقز آغاجندن وچام آغاجی انواعندن چیقان برنوع یاغ ویا نفت، که طبده وصنایعده وعلی الخصوص بویاجیلقده مستعملدر.

تَرمو مَتره { س. [یو. Θερμόμετρον دن] هوا ویا صویك درجهٔ حرارتنی تعیینه مخصوص ایچی جیوه ایله مملو جامدن آلت، میزان الحراره. لـ.

تَرمه { س. برجنس یبان توربی.

تَرمیم { سذ. عر. [« ترمة » دن مص. تفعیل] ۱. مرمت وتعمیر ایتمه. ۲. جرا. (قیریق کمیکی) ایی ایتمه.

تَرَن { س. [فر. Train] دمیریول آرابه‌لری قطاری. [قطار کلمه‌سی طورورکن شیوهٔ لسانمزه اصلا اویمایان برلغت اجنبیه‌نك استعمالنه نه حاجت؟]

تُرُنج { س. [عر. فا. « ترنج » دن] معروف آجیجه بر جنس پورتقال که مایسده یتیشیر، و باشلیجه شربتی ایچیلیر؛ ترنج شربتی. [عربیده بوکا نارنج دینلوب، ترنج ایسه آغاج قاوونه دیرلر.]

تُرُنجی { ص. ترنج و پورتقال رنکنده. = س. پورتقال رنکی.

تَرَنُّم { سذ. عر. ج: ترنمات. [« رنم » دن مص. تفعل] کوزل ویواش برسسله تغنی ایتمه: قوشلر ترنم ایدیوردی.

تَرویج { سذ. عر. [« رواج » دن مص. تفعیل] ۱. رواج ویرمه، قیمت واعتبارینی آرتدیرمه: مالنی ترویج ایچون بر طاقم شعشعه‌لی اعلانلر نشر ایدیور.

٢. كچيرمه، انفاذ ايتمه: سوزينى ترويج ايچون.

تَرويق { سذ. عر. [«روق» دن مص. تفعيل] طورلتوب براق وصاف ايتمه. ن.

تَرويه { سذ. عر. [«روى» دن مص. تفعيل] صولامه، بول صو ويرمه، ارواء. || يوم الترويه: قربان بايرامى عارفه‌سندن اول كى كون يعنى ذى الحجه‌نك سكزنجى كونى.

تَره { س. [اصل ترو تازه ديمكدر] صلانه يرينه ينن آزياتيجى طار واوزون برپاپراق، جرجير، قره. || تره اوتى = صلانه‌يه وكبابه قونان پك اينجه براوت كه دره اوتى دينير. || صو تره‌سى = تره‌نك برنوعى. || فرنك تره‌سى = لاتين چيچكى. || تره ياغى = تازه، طوزلى وطوزسز ساده ياغ.

تُرّهات { سذ. جم. عر. [فد: «ترهه» لسانمزده مستعمل دكلدر. — زبانزدى رانك ضميله‌در.] صاچمه صاپان سوزلر، هذيان، هرزه، عبث سوز، مالا يعنى: ترهات ديكلمكه وقتم يوقدر.

تَرهيب { س. [«رهب» دن مص. تفعيل] قورقوتمه وتخويف وتهديد معناسيله قوللانيلورسه‌ده، عربيده «ارهاب» او معنايه كلوب، تفعيل بابندن «ترهيب» اصلا كلمز.

تَرهيبى { ص. ا: ترهيبيه. [اساساً غلط اولان لغت آنفه‌دن سمنـ.] حق. مجازات ترهيبيه = افعال جنائيه‌نك استلزام ايتديكى جزاى قانونى.

تِرياق { سذ. عر. [فا. «ترياك» دن معرب] ١. مقدما زهره وبعض امراضه قارشى استعمال ايتدكارى برجنس معجون: ترياق فاروق = بونك مشهور بر تركيبى. ٢. على الاطلاق پاد زهر. ٣. آفيون.

تِرياقى { ص. با: ترياكى.

تِرياك { س. فا. با: ترياق.

تِرياكى { ص. فا. ١. آفيون استعمالنه مأنوس، آفيونكش. ٢. مكيفات استعمالنه آليشيق: قهوه ترياكيسى. ٣. مج. خويسز، ترس، تتيز.

تِرياكيلك { س. ١. آفيونكشلك، آفيونه ابتلا. ٢. مكيفاته آليشيقلق ودوشكونلك. ٣. خويسزلق، ترسلك، تتيزلك.

تِريد { س. [عر. «ثريد» دن اولوب، فا. دخى تانك فتحيله «تريد» دينلير.] ات صوينه طوغرانمش اكمك. || صوينه تريد = ياغسز ياوان ولذتسز تريد؛ ومج. مقابلنده برشى آلمدن: صوينه تريد كچيندك. = ص. مج. پك اختيار وضعيف، پك لاغر ومجالسز اختيار، پير فانى: بيچاره آرتق تريد اولمش.

تِريز { س. ١. اثوابك پشنه واتكنه اكلنن اكسز پارچه. ٢. اكسز تخته.

تِريل { ياخود تيريل. مه. ديترمكى تصوير ايدر واكثريا مكرر قوللانيلير: صو ئوقدن تريل تريل ديتريوردى.

تِريلده‌مك { يا تيريلده‌مك. فل. ديتره‌مك، اوشومك: صو ئوقده تريلده‌يوب طوريوردى.

تِرينكَت { س. [ايتا.] مج. پرووه ديركنك برنجى سرنى وبو سرنه باغلانان يلكن.

تَز { ص. ح. [فا. «تيز» دن] ١. سريع، مستعجل، چابق، سريعاً، عجالةً: تزكل. ٢. صبرسز: تز جانلى. || تز الدن = عجله وسهولتله. || الينه تز = حمارات، الى چابق. || تز جانلى = صبرسز.

تَزاحُم { سذ. عر. [«زحم» دن مص. تفاعل] كثرت وغلبه لكله طوپلانمه، مغلمه، غلبه لكله برينك اطرافنى آلمه، ازدحام.

تَزايُد { سذ. عر. جم: تزايدات. [«زيادة» دن مص. تفاعل] آرتمه، چوغالمه، زياده لشمه: ثروتى تزايد ايتدى.

«ازدياد» دن برآز فرقى واردر: «تزايد» اكثريا بريكمك ويغلمغله و«ازدياد» ايسه نشوونما ويا ترقى ايله آرتان حقنده قوللانيلوب، برنجيسى تكثر، ويكنجيسى ايسه ترقى واشتداد معناسنه تقرب ايدر. بناءً عليه «ازدياد عمر» و«تزايد ايام» ديتلمك اقتضا ايدر.

تَزبير { سذ. عر. [«زبر» دن مص. تفعيل. دها طوغريسى «تزبره» در.] يازمه، تحرير. [اصل عربيده معناسى: صورت چيقارمه واستنساخدر. لسانمزده سؤ استعمال اولنيور.]

تَزَك { س. ١. اينك ترسى، مايس: تزكله صوانمش ديوار: تزك توتسيسى. ٢. اودونى قيت يرلرده محروقات يرينه قوللانلمق ايچون قورودلمش فشق قالبى: تزك ياقمق. ٣. بيوك پارچه صورتنده صپان ويا بلدن چيمش طوپراق: تارله‌نك تزكلرينى قيرمق.

تَزگاه { سـ. [فا. «دستگاه» دن] تزكاهدار، تزكاهلامق وسائره با: دستگاه وسائره.

تَزَكلی { ص. ١. اينك ترسيله صيوانمش، تزكه بولانمش: تزكلی ديور. ٢. مج. سرت: تزكلی هوا.

تَزكِيه { سـ. عر. [«ذكاء» دن مص. تفعيل] ١. پاك وتميز ايتمه، معايبدن تطهير وتبريه: تزكيهٔ نفس. ٢. برينك احوالنی كنديسنی طانيانلردن تحقيق ايله حسن حال اصحابندن اولديغنی ميدانه چيقارمه: تزكيه ايتمك: ميتی تزكيه ايتمك = بعد التكفين جنازه‌ده حاضر بولنان جماعت مسلميندن ميتك احوالی صورمق. ٣. مالك زكاتنی ويرمه. || صف. تزكيهٔ شهود = بردعواده شاهدلرك عادل اولوب اولمدقلرينی محكمه‌نك تحقيق ايتمسی. || تزكيه‌سی بوزوق = حسن احوالنه كيمسه شهادت ايتميه‌جك صورتده سؤ حال صاحبی. || تزكيه‌سنی دوزلتمك = احوالنی اصلاح وتصحيح ايتمك.

تَزَلزُل { سـ. عر. [«زلزله» دن مص. تفعلل] صاللانمه، صارصلمه: يريوزی تزلزل ايتدی. || ط. تزلزل اسنان = ديشلرك صاللانمسی.

تَزَوُّج { سـ. عر. [«زوج» دن مص. تفعل] اولنمه. نكاحله قاری آلمه، زوجه ايدنمه: فلان تزوج ايتدی: فلان قيزی ويا فلان قيزله تزوج ايتدی. [اناث حقنده قوللانلماميدر.]

تَزويج { سـ. عر. [«زوج» دن مص. تفعيل] (بر اركك ويا قيزی) اولنديرمه: فلانی تزويج ايديورلر. [چفتلنديرمه وچفت واش ايتمه معناسيله لسانمزده قوللانلماز.]

تَزوير { سـ. عر. جـ: تزويرات. [«زور» دن مص. تفعيل] ١. ساخته‌لنديرمه، يالان قاريشديرمه. ٢. طولانديرمه، حيل ودسايس قوللانمه: بر طاقم تزويراتله كنديسنی قانديرمش، صويمش.

تَزَهُّد { سـ. عر. [«زهد» دن مص. تفعل] زهد وتقوايه طالمه، زاهد اولمه.

تَزَهُّر { زهره‌دن «چيچكلنمه» معناسيله جمعيت طبيهٔ عثمانيه طرفندن طب ونباتات فنلرنده اصطلاح اتخاذ اولنمش ايسه ده، بو ماده اصلا تفعل بابندن كلمديكندن، ياكليشدر؛ «ازهار» ويا «استزهار» دينلمك اقتضا ايدردی.

تَزَيُّن { سـ. عر. جـ: تزينات. [«زين» دن مص. تفعل] سوسلنمه، زينتلنمه: اورته‌لق چيچكلرله تزين ايتمشيدی: تزيناته اهميت ويرمز.

تَزييد { سـ. عر. جـ: تزييدات. [«زياده» دن مص. تفعيل] آرتديرمه، چوغالتمه، زياده‌لشديرمه: مالنی تزييد ايتدی.

تَزييف { سـ. عر. جـ: تزييفات. [«زيف» دن مص. تفعيل] ١. ساخته وقلب نظريله باقمه. چوروتمه: بر تأليفی، برينك فكر ومطالعه‌سنی تزييف ايتمك. ٢. اكلنمه، مسخره‌يه آلمه.

تَزيين { سـ. عر. جـ: تزيينات. [«زينت» دن مص. تفعيل] سوسلمه، سوسلنديرمه، زينتلنديرمه: اوينی كوزل مفروشاتله تزيين ايتمش: علم وادبله تزيين ذات ايتمك: تزييناتی چوق سور.

تَسَأُّل { سـ. عر. [«سؤال» دن مص. تفعل] ديلنمه، ديلنجيلك ايتمه: تسأل ايده‌جك درجه‌ده ضرورته دوچار اولمشدر.

تَسامُح { سـ. عر. [«سماحت» دن مص. تفاعل] مسامحه معناسيله قوللانيليور سه ده، اصل معناسی بربرينه قارشی ومقابلةً مسامحه ايتمه وبربرينك قصورينه باقامه‌در. || د. برلفظی موقع اصليسنك غيريده برعلاقه ويا قرينه بولنمدن استعمال ايتمه.

تَساوی { سـ. عر. [«سوی» دن مص. تفاعل] بر ومساوی اولمه، برابر وبر درجه‌ده بولنمه: تساوئ ليل ونهار.

تَسبيح { سـ. عر. جـ: تسبيحات. [«سبحان» دن مص. تفعيل] ١. سبحان الله ديه‌رك حق تعالی حضرتلرينی تنزيه وتقديس ايتمه. ٢. اذكار واورادی صايمق ايچون حاضرلانمش دانه‌لر ديزيسی: تسبيح چكمك. [بونك اصل اسم عربيسی «سبحه» اولوب، آلت تسبيح اولمق مناسبتيله لسانمزده تسبيح دينلمشدر.] || تسبيح آغاجی = تسبيح دانه‌لرينه مشابه واپليكه كچيريلوب تسبيح كبی قوللانيلير دانه‌لر ويرر بيوك بر آغاج، آزاد درخت. || تسبيح بوجكی = تسبيح دانه‌سنه بكزر بر بوجك، قنفشه.

تَسبيع { سـ. عر. [«سبع» دن مص. تفعيل] يدی‌يه ابلاغ، يديلشديرمه. ن.

تَسَتُّر { سذ. عر. [« ستر » دن مص. تفعل] اورتنمه، صاقلانمه، كيزلنمه، قپانمه. [باشليجه قادينلرك اركككلردن قاچمه لری حقنده قوللانيلير :] نسوان مسلمين تستر ايدرلر .

تَستی { س. با : دستی .

تَسَجُّد { سذ. عر. جم : تسجدات. [« سجده » دن مص. تفعل] مقام تعظيمده يوزی يره سورمه، يره قپانمه : حضور رب العالمينده تسجد ايتدی. ن.

تَسجيع { سذ. عر. جم : تسجيعات. [« سجع » دن مص. تفعيل] كلامی آخرلری لفظاً بر يرينه اويغون فقره لره تقسيم، سجع قوللانمه : يازديغنی تسجيع ايديور؛ تسجيع ايله اضاعهٔ وقت ايديور .

تَسجيل { سذ. عر. [« سجل » دن مص. تفعيل] ١. بر دعوانك محكمه دفترينه قيدی: دعوانی تسجيل ايتدی. ٢. رسميت ويرلمك ايستنيلن بر شيئك دفتر مخصوصنه قيدی : امتيازينی تسجيل ايتديردی. || تسجيل وقف = بر وقفك قابل فسخ اولميان وقف اولديغنه حكم ايتمك .

تَسجين { سذ. عر. [« سجن » دن مص. تفعيل] زندانه قومه وحبس ايتمه معناسيله قوللانيليورسه ده، ثلاثیٔ مجردی بو معنايه كلن « سجن » ماده سی تفعيل بابندن كلنجه، معناسی بسبتون دكيشديكندن، بو استعمالمز محتاج تصحيح غلطاتدندر.

تَسحير { سذ. عر. [« سحر » دن مص. تفعيل] سحر ياپمه ويا سحره مشابه بر قوتله مفتون ايتمه : تسحير قلوب ايتمشيدی .

تَسخير { سذ. عر. [« سخر » دن مص. تفعيل] ضبط و استيلا ايتمه : اورالرينی ضبط و تسخير ايتدی .

تَسخين { سذ. عر. [« سخن » دن مص. تفعيل] ايصيتمه، قيزديرمه : آتشه كوستروب بر آز تسخين ايتملی .

تَسديد { سذ. عر. [« سد » دن مص. تفعيل] خير وصلاحه طوغری توجيه ايتمه : نياتنی تسديد ايتمك .

تَسديس { سذ. عر. [« سدس » دن مص. تفعيل] ١. آلتی يه ابلاغ ويا تقسيم ايتمه. ٢. بر شكلی آلتی كوشه لی ياپمه. ٣. ر. بر قطعه نك هر بيتنه ايكی بيت الحاقيله آلتيشر مصراعلی فقره لر ياپمه. ٤. بو وجهله تسديس اولنمش شعر، مسدس. ٥. ه. ايكی نجمك آره سنده ٦٠ درجه مسافه بولنمسی .

تَسَرّی { سذ. عر. [« سری » دن مص. تفعيل] اوطه لق ايدنمه، اوطه لق كبی قوللانمه. [غلط اولان « استفراش » ه بدل قوللانلميدر .]

تَسريب { سذ. عر. [« سروب » دن مص. تفعيل] يوللامه، سوق ايتمه. [اكثريا عسكر حقنده مستعملدر :] برمفرزه تسريب ايتدی .

تَسرير { سذ. عر. [« سرور » دن مص. تفعيل] سويندير مه، مسرور ايتمه : بو خبرله بنی تسرير ايتديكز .

تَسريع { سرعت وعجله ايتديرمه معناسيله قوللانيليورسه ده. « سرعة » ماده سی عربيده اصلا تفعيل بابندن كلمديكندن غلطدر.

تَسطيح { سذ. عر. [« سطح » دن مص. تفعيل] ١. برشيئی سطح صورتنه قويمه، ياصی ودوز ايتمه، دوزلتمه. ٢. ر. ديكر بر شكلی سطح صورتنه قويمه، سطحه تحويل : كره يی تسطيح ايتمك .

تَسطير { سذ. عر. [« سطر » دن مص. تفعيل] سطرلر تشكيل ايده جك صورتده يازمه، علی الاطلاق يازمه، تحرير : بر مكتوب تسطير ايتدی .

تُسع { عد. عر. طقوزده بر، طقوز جزئنده برجزء .

تِسعه { عد. عر. طقوز . ن.

تِسعين { عد. عر. طقسان . ن.

تَسقيه { سذ. عر. [« سقی » دن مص. تفعيل] ١. صو ويرمه، صو وارمه، اسقا. ٢. صولامه، اروا. [« اسقا » كبی .]

تَسكره { س. ١. خسته بر آدم ويا قيريلير آغر برشیٔ نقلنه مخصوص ايكی آدم طرفندن قالديريلير قوللی تخته. ٢. طاش وطوپراق وسائره نقلنه مخصوص وآرقه سنده كی ايكی قول ايله بر آدم طرفندن سوريلور بر تكرلكلی كوچك آرابه .

تَسكيت { سذ. عر. [« سكوت » دن مص. تفعيل] صوصديرمه. [« اسكات » كبی .]

تَسكين { سذ. عر. [« سكون » دن مص. تفعيل] ١. ياتيشديرمه، طورديرمه، سكون پيدا

ایتدیرمه : اورتهلغی تسکین ایتدی؛ هیجانی تسکین ایتمك. ۲. د. (برحرفی) ساکن یعنی جزمله اوقومه .

تَسَلسُل { سند. عر. | «سلسله» دن مصد. تفعلل } زنجیرله، زنجیر کبی بربرینه اولا شوب کیتمه، بلا انقطاع اباً عن جد ویا بابادن اولاده انتقال ایله سوروب کیتمه : اخلاق علیه بطندن بطنه تسلسل ایدر. || ا. د. قاعدهٔ تسلسل = مأمورینك صره ایله نائل ترق اولمری . || مج. دور وتسلسل = دعوی ایله دلیلك بربرینه مربوط ومعلق اولمسیله دعوانك حل وفصل اولنمقسزین سوروب کیتمه سی .

تَسَلُّط { سند. عر. | «سلاطة» دن مصد. تفعل } ۱. مسلط اولمه، فضولاً برینك باشنه حاکم کسیلوب راحت براقامه : قانون سایه سنده کیمسه یه تسلط ایدهمز . ۲. برینی صوك درجه ده را حتسز ایتمه: پیشنی براقامه : باشمه مسلط اولدی .

تَسَلُّم { سند. عر. | « سلم » دن مصد. تفعل } اولمان شیئی اخذ وقبول ایتمه : فابریقه دن اسلحه یی تسلم ایچون برضابط کوندرلدی .

تَسَلّی { سند. عر. جـ : تسلیات. | « سلو » دن مصد. تفعل } برآجیی قسماً اونوتدیره جق ایسلك ویا نصیحت، آووله : دل غم دیده سی برآز تسلی بولدی: نافله تسلی ویرمه، برشیئله تسلی بوله میورم: انسانی مصیبتنده تسلی ایتمك: متسلی اولمغه محتاجدر. [نادراً « تسلا » صورتنده قوللانیلیر.]

تَسَلّی آمیز { ص. فا. | عر. تسلی = م . فا. آمیختن = قاریشدیرمق } و :

تَسَلّی بَخش { ص. فا. | عر. تسلی = م . فا. بخشیدن = باغشلامق } و :

تَسَلّی پذیر { ص. فا. | عر. تسلی = م. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك } تسلی قبول ایدن. قابل تسلی .

تَسلِیَت { سند. عر. | « سلو » دن مصد. تفعیل } تسلی ویرمك: محتاج تسلیتدر: تسلیت ایتدم.

تَسلیح { سند. عر. جـ : تسلیحات. | « سلاح » دن مصد. تفعیل } سلاحلاندیرمه، سلاح ویرمه : عسکرینی کوزل تسلیح ایتمشدر .

تَسلیط { سند. عر. | «سلاطه» دن مصد. تفعیل } مسلط ایتمه، صاتاشدیرمه : کلبی خنزیره تسلیط ایتمك .

تَسلیم { سند. عر. جـ : تسلیمات. | «سلم» دن مصد. تفعیل } ۱. الدن اله ویرمه، ایلیشیك براقمه حق صورتده اعطا ایتمه : پاره یی کندیسنه تسلیم ایتدم ؟ مالی کیمه تسلیم ایتدیکز؟ ایشته امانت سزه تسلیم. ۲. مقاومتدن امیدی کسوب کندینی ویا رقعه وموقعی دشمنه ترك ایتمه، رعی ویرمه، عرض مطاوعت ایتمه : اوچنجی ناپولیون کابیتلی برعسکرله پرو. سیه لیلره تسلیم اولدی: بازن مجی تسلیم ایتدی. ۳. کندینی اللهك ارادتنه ترك ایتمه، رضا، توکل : تسلیم وتوکلدن بشقه چاره یوقدر. ٤. قبول واعتراف ایتمه، مخالفت ایتمیوب تصدیق ایتمه : وحدانیتی تسلیم ایتمه جك هیچ برعقل سلیم صاحبی یوقدر؛ بن بونی تسلیم ایدهمم. (سلام ویرمه وسلامته چیقارمه معنالریله لسانمزده قوللانلمز.) || تسلیم روح، تسلیم جان = وفات، ارتحال. == ج : وبریله جك برمبلغ کلی یه محسوباً جسته جسته ویریلن مبالغ ومفردات : یکرمی بیك غروشدن اون یدی بیك غروش تسلیماتمز واردر. || تسلیم طاشی = بکتاشی درویشلرینك تسلیم وتوکل علامتی اولهرق حامل اولدقلری بالغمی طاش.

تَسلیمِیَت { تسلیمك اوچنجی معنا. سیله قوللانیلیور. واقعا مصدره ادات مصدریت علاوه سیله ینه اومعنایی چیقارمق عبث اولهجغی کبی، بویله بر تعبیر عربیده دخی اصلا مسموع اولمد. یقندن غلط ایسه ده، لسانمزك تصرفاتی صره سنه کیرمشدر: عرض تسلیمیت ایلمك .

تَسَلّی یاب { ص. فا. | عر. تسلی = م . فا. یافتن = بولمق } تسلی بولان، قابل تسلی .

تَسَمُّم { زهرلنمه . و :

تَسمیم { زهرله ممنالریله قوللانیلیورسه ده، ایکیسی ده عربی دکلدر. « سم » ماده سی عربیده تفعیل وتفعل بابندن کلر. ثلاثی مجردینك معلوم ومجهولی بومعنالری افاده یه کلمیدر.

تَسمین { سند. عر. | «سمن» دن مصد. تفعیل } سمیرتمه، یاغلاتمه : قازلری تسمین ایدوب اویله کسمك .

تَسمِيه { سف. عر. [« سمو » دن مصـ. تفعيل] آد قومه، اسم ويرمه : يكى طوغان جوجغى نصل تسميه ايتديكز ؟ مملكتكز ده بونصل تسميه اولنور ؟

تَسويد { سف. عر. [« سواد » دن مصـ. تفعيل] ١. قرارتمه، سياهلاتمه. ٢. مسوده يازمه، بعده تميزه چكمك اوزره قره لامه : برعرضحال تسويد ايتدى. ٣. قره لامه، مسوده : بونك تسويدى طوريورمى ؟

تَسويل { سف. عر. ج : تسويلات. [« سؤال » دن مصـ. تفعيل] چركين برشيئى كوزل كوسترمك ايغفال ايتمه. (الك زياده جمى مستعملدر.)

تَسوِيه { سف. عر. [« سوى » دن مصـ. تفعيل] ١. برو مساوى ايتمه، برابر ايله. ٢. دوز ومستوى ايتمه : سطحى تسويه ايتمك. ٣. حل وفصل ورؤيت ايتمه : بو ايشى تسويه ايدكز؛ تسويهٔ امور. ٤. ويرمه، اعطا، اوده مه : آله جغنك تسويه سنى استدعا ايتمشدر. تسويهٔ دين ايتمك. || تسويهٔ ترابيه = دميريول كندركاهنك وبوكا مماثل ايشلرك طوپراغنى دوزلتمه، فر. Terassement. || صورت تسويه = بر مسئله نك حلى ايچون اوزلاشمه، فر. Arrangement. (اصطلاحات سياسيه دن اولوب، امور سائره ده دخى قوللانيلير :) ايكى شريك آره سنده برصورت تسويه بولندى.

تَسهيل { سف. عر. ج : تسهيلات. [« سهولت » دن مصـ. تفعيل] قولايلاشديرمه، قولاى وآسان ايتمه : تحصيلى تسهيل ايتمك؛ تسهيلات كوسترمك.

تَسيار { سف. عر. [سار، يسير فعل اجوفندن مصدر اولوب، مربيده اكثريا لازم يعنى گيتمه ويورمه معناسنه و نادراً متعدى اولديغى حالده، لسانمزده دائما متعدى يعنى تسيير مقامنده قوللانيلير. — تانك كسريله غلطدر] كوندرمه، ارسال، بعث : بركتاب تسيار ايتدى.

تَسيِيب { مسيبلك يعنى اهمال و تسامح معناسيله قوللانيلير. بومادده تفعل بابندن اصلا كلميكندن، ياكليشدر. مسيلك ديملى.

تَسيير { سف. عر. [« سير » دن مصـ. تفعيل.] كوندرمه، يوللامه، ارسال. لـ.

تَشابُه { سف. عر. [« شبه » دن مصـ. تفاعل.] بكزمه، برېرينه بكزمه، مشابهت. («مشابهت» دها مستعملدر.)

تَشاجُر { سف. عر. [« شجر » دن مصـ. تفاعل.] اودونله اوزشمه، مشاجره، مضاربه. («مشاجره» دها مستعملدر.)

تَشارُك { سف. عر. [« شرك » دن مصـ. تفاعل.] اورتاق اولمه، اورتاقلق، مشاركت. («مشاركت» دها مستعملدر.)

تَشاعُر { سف. عر. [« شعر » دن مصـ. تفاعل.] شاعرلك ادعاسنده اولمه، زورله شاعر اولمه، شاعرلك ادعاسى : شعرا آزالدقجه ارباب تشاعر چو غالمقده در.

تَشاكُل { سف. عر. [« شكل » دن مصـ. تفاعل.] شكل و صورتجه بر اولوب بكزشمه.

تَشاكى { سف. عر. [« شكوى » دن مصـ. تفاعل.] برېرينه شكايت ايتمه، حاللاشمه. ف.

تَشاؤُم { سف. عر. [« شأم » دن مصـ. تفعل] اوغورسز ونظريله باقمه، اوغورسز ومشئوم عد ايتمه، تفأل وتيمن مقابلى : قادينلر طاوغك اوتمه سندن تشأم ايدرلر.

تَشبُّث { سف. عر. ج : تشبثات. [« شبث » دن مصـ. تفعل] (ايشه) يابيشمه، صارلمه، كال اعتنا ايله بدأ ومباشرت ايتمه : بركتاب تأليفنه تشبث ايتدى؛ برطاقم تشبثات نافعه ده بولنيور؛ بن دها ايشه تشبث ايتمدم. || صفة. بر فعل جزائينك اجراسنه باشلا. يوب ده اسباب مانعه حيلولتيله موقع فعله قويه مامه.

تَشبُّه { سف. عر. [« شبه » دن مصـ. تفعل] كندينى بكزتمكه اوزنمه، زورله بكزمكه چاليشمه : بر قومه تشبه ايدن او قومدن معدوددر.

تَشبيب { سف. عر. [« شباب » دن مصـ. تفعيل] د. شعر ايله بر قادينك حسن وملاحتنى مدح ايتمه، ويا هرنه يه دائر او لورسه بر قصيده يه بركوزلك اوصافيله وكنجلك عشق وعلاقه لرينك ذكريله كيريشمه.

تَشبيه { سف. عر. ج : تشبيهات. [« شبه » دن مصـ. تفعيل]

بکزتمه، قیاس ایتمه : جسور آدمی آرسلانه تشبیه ایتمك؛ اسکی ادبامز افاده‌لرینی تشبیهاته بوغمشلردر.

تَشَتُّت { سند. عر. [« شتات » دن مصد. تفعل] اقسام و شعبات کثیره‌یه آیرلمه، چتاللاشمه، متفرق ومشکل اولمه : بو ایش چوق تشتت ایتدی.

تَشتیت { سند. عر. [« شتات » دن مصد. تفعیل] اقسام وشعباته آیرمه، طاغتمه، تفریق، چتاللامه : ایشی بو درجه ده تشتیت ایتمك مشکلاتی موجبدر.

تَشجیع { سند عر. [« شجاعت » دن مصد. تفعیل] جسارت وشجاعت ویرمه، غیرته کتیرمه : بر نطق بلیغ ایله عسکری تشجیع ایلدی.

تَشحیذ { سند. عر. [« شحذ » دن مصد. تفعیل] ۱. سیوریلمکه، کسکینلدیرمه : قلیجی تشحیذ ایتمك. ۲. مج. اویاندیرمه، قوت وتأثیرینی آرتدیرمه : تشحیذ اذهان ایتمك.

تَشَخُّص { سند. عر. [« شخص » دن. مصد. تفعل] ۱. شخص صورتنه کیرمه، مجسم صورتده کورینمه، تجسم : فضیات کوزمك اوکنده تشخص ایتدی. ۲. تفریق و تعیین و تشخیص اولنمه، تعین ایتمه : خسته لق هنوز تشخص ایدمدی. ۳. برینك شخصی خاطره کتیرمه : تشخص ممکن اولهمدی. || مج. بر شیئك دیکرندن مشارکت قبول ایتمیه‌جك صورتده ممتاز اولمسی.

تَشخیص { سند. عر. [« شخص » دن مصد. تفعیل] ۱. جسم وصورت پیدا ایتدیرمه: فضیاتی تشخیص ایتمك. ۲. آیرمه، سچمه، فرق وتعیین ایتمه، طانیمه: سزی چوقدن کورمدیکم ایچون بر دن بره تشخیص ایده مدم. || ط. تشخیص امراض = خسته‌لغك جنس ونوعی فرق وتعیین ایتمه: فلان طبیب تشخیص امراضده بك حاذقدر؛ طبابتك اساسی تشخیص امراض مسئله سیدر، برکره مرض تشخیص اولندی می، مداواتی قولایدر. [فر. Diagnostique].

تَشَدُّد { سند. عر. [« شدت » دن مصد. تفعل] شدت کسب ایتمه، دها قوتلی وسرت اولمه: حرب، نفاق، مرض تشدد ایتدی. [« اشتداد » کبی.]

تَشدید { سند. عر. [« شدت » دن مصد. تفعیل] ۱. شدتلندیرمه، شدت وقوت ویرمه: بر آز صوئوق آلمغله خسته‌لغی تشدید ایتدی. ۲. صاغلاملاشدیرمه، محکم ومتین ایتمه : روابط محبتی تشدید ایچون. ۳. د. عربیده بر حرفی جفت اوقومه واوسطنه بونك علامت مخصوصه‌سی اولان (ّ) شدهنی یازمه : « تقویه » لفظنك یاسنی تشدید ایتمك اقتضا ایتر. ٤. مذکور شده علامتی (ّ) : شده‌لی کلمه‌لرك تشدیدینی یازمق قرائنده سهولتی مؤدیدر.

تَشَرُّع { شرع شریفه توفیق حرکت معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده، عربیده « شرع » ماده‌سنك تفعل بابندن تصریفی اصلا مسموع دکلدر.

تَشَرُّف { سند. عر. [« شرف » دن مصد. تفعل] برحرمت وشرفه نائل اولمه، شرفلنمه: قدوم عالیکزله تشرف ایتدك؛ یارین تشرف ایدر سه‌ك (یعنی قدومکزله بزی مشرف ایدرسه‌کز.)

تَشریح { سند. عر. [« شرح » دن مصد. تفعیل] ۱. تن بر اولو بدنی ویا بر عضوینی اصول وقاعده‌سنه توفیقاً کسوب پارچه‌لره آیرمه : تشریح بشر، تشریح حیوان، تشریح رئه، تشریح عین، تشریح قلب، تشریح کبد، تشریح مفاصل. ۲. ابدان واعضانك کسیلوب اقسام طبیعیه‌سنه آیرلمسندن وصورت ترکیب وتشکلرینك میدانه قونمه‌سندن بحث ایدن فن که علم طبك اساسیدر : تشریح اوقومق؛ تشریح کتابلری؛ علم تشریح. ۳. مج. برماده‌یی مدققانه ومفصلاً حل وفصل ایتمه : هرجهتی کوزلجه کوستروب آکلاتمه : مسئله‌یی تشریح ایتدی. || نبا. تشریح نباتی = نباتك اقسامه تفریقیله هر طرفلرینك تدقیقی.

تشریحخانه { پ. فا. تشریح عملیاتنك اجراسنه مخصوص صاله که مکاتب طبیه‌ده وبیوك خسته‌خانه‌لرده بولنمسی شرطدر.

تَشریع { طرف اشرف حضرت پیغمبریدن مذهبه متعلق اولان اوامر ونواهی بیان بیورملق. [نظریات حقوق اداریه‌جه بوکلمه وضع قانون معناسیله قوللانیلق ایستنلمش ایسه‌ده، عربیده بویله برمعناسی یوقدر.]

تَشریف { سند. عر. ج : تشریفات. [« شرف » دن

مص. تفعیل] ١. شرفلندیرمه، شرف ویرمه. ز. ٢. کندی قدوم وزیارتیله برینی ویابرمحلی مشرف ایتمه: تاریخ هجری فخر کائنات (صلعم) افندمزك مکهٔ مکرمه‌یی ترکله مدینهٔ منوره‌یی تشریف بیوردقلری سنه‌دن بدأ ایدیور. [بومعنا ایله دائما مفعول بهله ربطی، وشرف وقدسیت ذاتیه‌سی دها بیوك اولان بر محل حقنده قوللانلمامسی اقتضا ایدر.] ٣. کیتمه، کلمه، قدوم، ورود، عزیمت: نره‌یه تشریف ایدیورسکز؟ تشریفکز نره‌یه؟ [لسانمزه مخصوص ومعنای اصلیسندن بسبتون آیرلمش اولان بو معناده مفعول الیه ایله ربطی آرتق ضروری حکمنه کچوب مثلا « نره‌یی تشریف ایدیورسکز؟ » دیمك عبث اولور.] ||تشریف همایون مدیریتی = سرای همایون جناب ملوکانه مأموریت عالیه‌لرندن بریدر. = ج. تشریفات = کبرا ورجال دولتك رسمی کونلرده وآلای و معایده‌لرده وحضوره چیقه‌جقلری وقت صره وصنفلرینه وسفرانك صورت قبولنه ورتبه ونشانلرك توجیهاتنه نظارت ایدن دائره: تشریفات داخلیه، تشریفات خارجیه؛ تشریفات بحریه = دول مختلفه‌یه منسوب بکلك سفینه‌لر آراسنده اجرا اولنان تشریفات، وسائره. || مج. مراسم، تکلیفات: آرتق تشریفاتله‌می کوریشه‌جکز؟

تَشریفاتجی { سـ. و:

تَشریفاتی { سـ. کبرا ورجال دولتك رتبه ومقاملرینه کوره صره‌لرینه ورتبه ونشانلرك توجیهاتنه نظارت وتشریفات دائره‌سنه ریاست ایدن ذات: تشریفاتیٔ دیوان همایون = تشریفات عمومیه ناظری؛ تشریفاتیٔ صدارت عظمی = صدارت تشریفاتجیسی؛ تشریفاتیٔ خارجیه = خارجیه تشریفاتجیسی.

تَشریق { سذ. عر. [« شرق »دن مص. تفعیل] باصدیرمه‌نك کونشده قورودلمسی. ز. || ایام التشریق = عربان قربان اتلرینی قوروتدقلری مناسبتله ذی الحجه‌نك اون برنجی، اون ایکنجی واون اوچنجی کونلرینه اطلاق اولنور.

تَشریك { سذ. عر. [« شرك »دن مص. تفعیل] اورتاق ایتمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده بومعنایه اصلا تقرب ایتمدیکندن، یرینه «اشراك» قوللانلسه دها طوغری اولور.

تَشرین { سـ. [سریانیجه‌دن مأخوذ اولوب اصلی تانك کسریله‌در.] تقویم شمسیٔ رومینك مارتدن اعتباراً سکزنجی وطقوزنجی آیلرینك اسمی اولوب برنجیسنه تشرین اول [Octobre] وایکنجیسنه تشرین ثانی [No. vembre] دینیر.

تَشَعُّب { سذ. عر. ج: تشعبات. [« شعب » دن مص. تفعل] شعبه‌لره آیرلمه، دال وبوداق پیدا ایتمه، داللانمه، چتاللاشمه: سلجوقیلر خاندانی تشعب ایتمشیدی؛ آناطولی دمیر یولی اسکیشهرده آنقره‌وقونیه خطلرینه تشعب ایدیور؛ بوایش چوق تشعب ایتدی.

تَشَعُّل { سذ. عر. [« شعل »دن مص. تفعل] پارلامه، طوتیشمه، آلولنمه. ز.

تَشعیب { سذ. عر. [« شعب »دن مص. تفعیل] شعبه‌لره آیرمه، داللاندیرمه، چتاللاشدیرمه: ایشی بوقدر تشعیب ایتمه‌ملی.

تَشعیل { سذ. عر. [« شعل »دن مص. تفعیل] پارلاتمه، طوتیشدیرمه، آلولندیرمه. ز.

تَشَفّی { سذ. عر. [« شفا »دن مص. تفعل] ١. شفا بولمه، ایی اولمه، افاقت. ٢. راحتلانمه، سکونت بولمه، انتقام آلمغله حرصنی آلمه. || تشفیٔ صدر = انتقام آله‌رق یورك صوئومه.

تَشفیه { آنف البیان مصدرك متعدیسی اولمق اوزره قوللانیلیورسه‌ده، اساسسز اولوب « شفا » ماده‌سی اصلا تفعیل بابندن کلمز.

تَشَکُّر { سذ. عر. ج: تشکرات. [« شکر » دن مص. تفعل] شکر ایتمه، برایلکه قارشی شکر وسپاس ایدوب منتداراق کوسترمه: کوردیکم نعمتلره مقابل تشکر ایتمك بورجمدر؛ تشکر ایدرم؛ عرض تشکرات ایتدی.

تَشَکُّل { سذ. عر. ج: تشکلات. [« شکل » دن مص. تفعل] ١. برشکل مخصوص آلمه، برشکل وهیئته کیرمه، برشکل مخصوصده تجسم ایتمه، تحصل: کرهٔ ارض تدریجا تشکل ایتمشدر؛ بر وبحرك تشکلات متوالیه‌سنی

علم الارض اربابی آثار موجوده ایله تعیین ایدیورلر؛ بریکن صو. لردن اوراده برکول تشکل ایتمشدر. ۲. ترکیب وتشکیل وعقد اولنمه: برجمعیت علمیه تشکل ایتدی؛ بومجلس یدی اعضادن تشکل ایده‌جکدر.

تَشَکّی { سذ. عر. جـ: تشکیات. [«شکوی» دن مص. تفعل] شکایت ایتمه، اشتکا: فلاندن تشکی ایدیورلر.

تَشکیل { سذ. عر. جـ: تشکیلات. [«شکل» دن مص. تفعیل] ۱. بر شیئه بر شکل وصورت ویرمه، بر شکل وهیئته قومه، برشکل مخصوصده اوله‌رق وجوده کتیرمه: دکیزك اوزرنده یوزن بوز قیالری بر یره کلنجه بللوردن بیوك بر قلعه تشکیل ایدرلر. ۲. ترکیب ایتمه، حصوله کتیرمه، وجود ویرمه: طوپلانوب بر مجلس تشکیل ایتدیلر. = جـ. ترتیبات، تنظیمات، اجراآت، اصلاحاته متعلق اجراآت: ولایت اصولی تشکیلاتنده.

تَشمیر { سذ. عر. [«شمر» دن مص. تفعیل] صیغامه: تشمیر ساق = پاچه‌لری صیغامه؛ تشمیر ساعد = یکلری صیغامه. || مجـ. حاضرلانمه، کمال غیرتله تشبث ایتمه: بو ایشه تشمیر ساعد ایتدی.

تَشَنُّج { سذ. عر. [«شنج» دن مص. تفعل] ط. سیکیرك چکیلوب بوزلمسی، اسپازموس.

تَشَنُّجی { ص. عر. أ: تشنجیه. ط. سیکیرك چکیلوب بوزلمسنه واسپازموسه منسوب ومتعلق.

تَشَنگی { س. فا. صوصامه، عطش. لس.

تَشنه { ص. فا. جـ: تشنگان. ۱. صوصامش، صوسز، عطشان. ۲. مجـ. پك هوسکار وآرزوکش: تشنگان معارف؛ ذاتاً کندیسی تشنه. || تشنه‌دل = جان ویورکدن آرزوکش. || تشنه لب = طوطاغی قورومش، پك صوصامش.

تَشنیع { سذ. عر. [«شناعت» دن مص. تفعیل] پك معیوب و چرکین نظریله باقمه، تعییب وتقبیح ایتمه: طعن وتشنیع ایتمك.

تَشَوُّش { سذ. عر. [«شواش» دن مص. تفعل] قاریشمه، قارمه قاریش اولمه: ذهنمده بر تشوش واردر.

تَشَوُّق { سذ. عر. [«شوق» دن مص. تفعل] شوق و آرزو کوسترمه: کمال تشوقله بزه اشتراك ایتدی.

تَشویش { سذ. عر. جـ: تشویشات. [«شواش» دن مص. تفعیل] قاریشدیرمه، قارمه قاریشیق ایتمه: تشویش ذهن ایتمك: ایشلری تشویش ایتمك.

تَشویق { سذ. عر. جـ: تشویقات. [«شوق» دن مص. تفعل] شوق وغیرته کتیرمه، شوق وآرزوسنی آرتدیرمه، ترغیب: هرکسی بوخیرلی ودولته نافع ایشه تشویق ایچون کندیسی اوك آیاق اولدی: اجرای تشویقاتده قصور ایتمدی.

تَشَهُّد { سذ. عر. [«شهادت» دن مص. تفعل] نمازده قعده‌ده شهادتینی حاوی اولان «التحیات» دعاسنی اوقومه.

تَشهیر { سذ. عر. [«شهرت» دن مص. تفعیل] ۱. شهرتلندیرمه، مشهور ایتمه، شهرت قزاندیرمه: غزته‌لر کندیسنی تشهیر ایتدیلر. ۲. بر جرم و جنایت صاحبنی عبرةً للسائرین مجمع ناس اولان بریره چیقاروب کوسترمه: قبل الاعدام کندیسنی تشهیر ایتدیلر. ۳. سرکی‌یه وضع ایدوب عمومه کوسترمه، انظار عامه‌یه وضع واعلان ایتمه: معمولات محلیه‌یی تشهیر ایتملی. ٤. قیننده سلاح چکمه، صیرمه، سلاح قوللانمه، سلاحه طاورانمه: تشهیر سلاح ایتدی.

تَشَیطُن { سذ. عر. [«شیطان» دن مص. تفعیل] شیطنت ایتمه، ابلیسکارانه حرکاتده بولنمه.

تَشَیُّع { سذ. عر. [«شیعه» دن مص. تفعل] شیعی المذهب اولمه. شیعیلره التحاق ایتمه.

تَشیید { سذ. عر. (بر بنا و سائره‌یی) یوکسلتوب متین ومحکم ایتمه: تشیید قلاع وابنیه ایتمك، روابط دوستانه‌یی تشیید ایتدی.

تَشییع { سذ. عر. [«شیاع» دن مص. تفعیل] بریردن آیریلوب کیدن بر آدمی ویا جنازه والای وکروانی کچیرمه، حرمةً برآز یر برلکده کیتمه، استقبالك مقابلی: مسافرلری تشییع ایتدك؛ حجاجك تشییعنه کیتمشیدك.

تَصاحُب { سذ. عر. [«صحبت» دن مص. تفاعل] صاحب چیقمه، حمایه ومحافظه

ایتمه، طرفدارلق ایدوب مدافعه‌ده بولنمه. [بو معنا لسانمزه مخصوص اولوب، عربیده آرقداشلق ایتمکدن بشقه معناسی یوقدر.]

تَصادُف { راست کلمه و آرامقسزین بولمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده بو ماده تفاعل بابندن کلیوب، «صدفه» و «مصادفه» قوللانیلیور. || بالتصادف وعلی التصادف تعبیرلری ده عربی نقطهٔ نظرندن بالطبع غلطدر.

تَصادُفاً { ح. عر. غا. راست کله، صدفةً.

تَصادُفی { ص. عر. غا. راست کله واقع اولان، صدفه‌یه مبنی ومتعلق اولان.

تَصادُم { سذ. عر. ج: تصادمات. [«صدم» دن مص. تفاعل] چاریشمه، طوقشمه. [«مصادمه» کبی.]

تُصارلامَق { یاخود تاصرلامق. فت. قورمق، تصور ایتمك، ذهنده حاضرلامق، ترتیبنی ایتمك: براو تصارلامشیدم؛ بن اونی بشقه یولده تصارلامشیدم.

تُصارلامه { یا تاصرلامه، سـ. قورمه، تصور، ترتیب.

تَصاریف { سذ. ج. عر. فد: تصریف. با: تصریف.

تَصانیف { سذ. ج. عر. فد: تصنیف با: تصنیف. [تصنیفات کبی.]

تَصاویر { سذ. ج. عر. فد: تصویر. با: تصویر.

تَصحیح { سذ. عر. ج: تصحیحات. [«صحت» دن مص. تفعیل] ۱. صحتنی اعاده ایتمه، ایلتمه، افاقت کتیرمه: تصحیح مزاج ایتمك. ۲. یاکلیشی طوغریلتمه، دوزلتمه، خطایی صوابه تبدیل ایتمه: مسوده‌یی، مکتوبی تصحیح ایتمك: افکارینی تصحیح ایتدی.

تَصحیف { سذ. عر. [«صحف» دن مص. تفعیل] یاکلیش یازمه، عباره‌سنی یاکلتمه، تغلیط، تحریف: او کتابی مستنسخلر چوق تصحیف ایتمشلردر.

تصحیف ایله تحریف آره‌سنده فرق واردر. تصحیف هم معنایی هم ده لفظی تغییر ایتمکدر. تحریف ایسه لفظی تغییر ایدوب معنایه طوقونمامقدر.

تَصَدُّر { سذ. عر. [«صدر» دن مص. تفعل] باشه کچمه، اك باشده اوتورمه، اوکدن وایلریدن کچمه: بو آدم تصدری چوق سور، دائما تصدر ایتمك ایستر.

تَصَدُّق { سذ. عر. ج: تصدقات. [«صدق» دن مص. تفعل] صدقه ویرمه. صدقه اوله‌رق ویرمه: مالنی تصدق ایتدی.

تَصَدّی { سذ. عر. [«صدق» دن مص. تفعل] تشبث، ابتدار، عزم قوی ایله مباشرت ایتمه: مداواته تصدی ایتمك.

تَصدیر { سذ. عر. [«صدر» دن مص. تفعیل] ۱. باشه قومه، باشه کچیرمه. برشیئله بدأ ایتمه: حافظ شیرازی دیوانی یزیدك بربیت مشهوریله تصدیر ایتمشدر. ۲. صدور ایتدیرمك، صادر اولمسنی موجب اولمق: فرمان عالی تصدیری.

تَصدیع { سذ. عر. ج: تصدیعات. [«صداع» دن مص. تفعیل] ۱. باش آغریتمه، باش آغریسی ویرمه: تصدیع ایتمك؛ تصدیع سر ایتمك. ۲. مج. تعجیز ایتمه. راحتسز ایتمه: تصدیعدن احتراز ایدرم.

تَصدیق { سذ. عر. ج: تصدیقات. [«صدق» دن مص. تفعیل] کرچکلندیرمه. کرچك اولدیغنی سویلمه، برینك سوزینی صحیح چیقارمه، تأکید ایتمه: اوده‌ینی، بنم سوزمی تصدیق ایتدی؛ هر سوزی تصدیق ایده‌مم. || اد. دولتجه نظر اعتباره آلنه‌جق بیاناتك بر صورت رسمیه‌ده تأییدی. || ادات تصدیق = اوت کبی، تصدیقه دلالت ایدن ادات. = ج. سذ. با: تصور.

تَصَرُّف { سذ. عر. ج: تصرفات. [«صرف» دن مص. تفعل] ۱. مالك وصاحب اولمه، تملك ایتمه: بواوی کیم تصرف ایدیور؟ کیمك تصرفی تحتنده‌در؟ ۲. اداره ایله قوللانمه، اداره ایتمه، عدم اسراف، اقتصاد: تصرفه رعایت ایتمك. ۳. برقادینه معاملهٔ زوجیه‌ده بولنمه.

تُصَرلامَق { با: تصارلامق.

تَصریح { سذ. عر. ج: تصریحات. [«صرح» دن مص. تفعیل] آچیق صورتده افاده ایتمه، صراحت ویرمه، شبهه و تردده محل براقمیه‌جق صورتده آچیق افاده ایله وتفصیلات لازمه ایله افاده ایتمه: مسئله‌یی تصریح ایتملی؛ تصریحات لازمه ویرمك.

تَصریف { سذ. عر. ج: تصاریف، تصریفات. [«صرف» دن مص. تفعیل] ۱. کیف مایشاء تحویل واداره:

تصريف امور . [جناب خلاقك افعال ازليه‌سى حقنده مستعمل اولوب، برنجى جمى دخى بومعنايه مخصوصدر .] ٢ . د. صرف قاعده‌سنجه افعال وسائر اقسام كلمه‌نك صيغه‌لانمه‌سى، صيغه‌لامه، چكمه : قال فعلنى تصريف ايدك؛ ليس فعلى هر صيغه‌دن تصريف اولنماز؛ سيبويه اسمى تصريف قبول ايتمز . [صرف عربيده باشليجه افعال حقنده مستعمل اولوب، اسماء حقنده اعراب استعمال اولنور . مع هذا اعرابلرى ناقص اولان اسملره «غير منصرف» دينلسى صرف وتصريفك اعم اولديغنه دليلدر . ايكنجى جمى بومعنايه مخصوصدر .]

تَصَعُّب { سذ . عر . ج : تصعبات . | « صعوبت » دن مص . تفعل] كوجلشمه، كوجلك پيدا ايتمه . ز .

تَصَعُّد { سذ . عر . ج : تصعدات . | « صعود » دن مص . تفعل] يوكسلمه، قالقمه . [بردن قالقوب هوايه قاريشان بخار وعفونت حقنده مستعملدر .]

تَصْعِيب { سذ . عر . ج : تصعيبات . | « صعوبت » دن مص . تفعيل | كوجلشديرمه . مشكل ايتمه : ايشمزى تصعيب ايتدى؛ تسهيلات كوسترمه‌جكنه ايشمزى برچوق تصعيباته اوغراتدى .

تَصْعِيد { سذ . عر . | « صعود » . دن مص . تفعيل | كم . بعض اجسامك اتيق ويا ديكر برآلتله قيزديريلوب تبخير ايدلمسى . [فر . Sublimation]

تَصْغِير { سذ . عر . | « صغر » دن مص . تفعيل | ١ . كوچو . لتمه، اوفالتمه . ٢ . د . براسم ويا صفتى مصغر صورتنده قوللانمه، كه ترجمه‌ده « جك، جق » فار . سيده « ك » اداتنك الحاقيله وعربيده عين الفعل ايله لام الفعل آراسنه ساكن بر « ى » ضم ايتمكله اولور : الجك، آدمجق، مردمك، طفيلكى؛ تصغير قاعده‌سى؛ تصغير بحثى . || اسم تصغير = بووجهله تشكيل اولنمش اسم مصغر .

تَصَفِّى { صافيلمك وصافى اولمق معناسيله عربى دكلدر . صفاء ماده‌سى اصلا تفعل بابندن كلمز .

تَصْفِيح { سذ . عر . | « صفح » دن مص . تفعيل] ١ . ياصيلاتمه، صفحه ويوزقه حاله قويمه : معدنى تصفيح ايتمك . ٢ . ال چيرپمه، ال اورمه .

تَصْفِير { سذ . عر . | « صفر » دن مص . تفعيل] ١ . صارارتمه، صاريه بويامه . ٢ . ايصليق جالمه . ز .

تَصْفِيف { سذ . عر . | « صف » . دن مص . تفعيل] صره . لامه، ديزمه، صف صف ترتيب ايتمه : عسكرى تصفيف ايتدى .

تَصْفِيه { سذ . عر . | « صفو » دن مص . تفعيل] صاف و خالص ايتمه، تميزله : مشروبانى، شكرى، طوزى تصفيه ايتمك؛ تصفيهٔ قلب = يوركى غل وغشدن پاك ايتمه . || ما . تصفيهٔ ديون = بورجلرك حسابانى تميزليوب فائضلرينى ويرمه .

تَصَلُّب { سذ . عر . | « صلب » دن مص . تفعل] ١ . قاتيلاشمه، صلب وقاتى اولمه : حيوه‌نك تصلبى . ٢ . مج . صلات ومتانت پيدا ايتمه . ٣ . ط . بعض اعضاء بدنك اسباب مرضيه‌دن طولايى قاتيلاشمه‌سى : تصلب شهر، تصلب جلد، تصلب دماغ، تصلب رئه، تصلب عظم، تصلب غدد . تصلب قلب وسائره .

تَصْلِيب { سذ . عر . | « صلب » دن مص . تفعيل] ١ . خاچه كرمه، چارميخه كره‌رك اعدام ايتمه . ٢ . خاچ چيه ارمه . ٣ . قاتيلاشديرمه .

تَصْلِيه { سذ . عر . | « صلوة » دن مص . تفعيل | عليه الصلوة والسلام ويا صلى الله عليه وسلم دعاسنى وقومه : نام جناب رسالتپناهى ذكر اولنديقده تصليه اقتضا ايدر .

تَصَمُّه { سـ . با : طمه .

تَصْمِيم { سذ . عر . ج : تصميمات . | « صم » دن مص . تفعيل] قرار قطعى ويرمه، قطعياً قرار لاشديرمه، عزم قوى : يارين حركتى تصميم ايتدم .

تَصَنُّع { سذ . عر . | « صنع » دن مص . تفعل] تكلفله كنديه چكى دوزن ويرمه . ز .

تَصْنِيع { سذ . عر . ج : تصنيعات . | « صنع » دن مص . تفعيل | ١ . اويديرمه، ياپمه، ياقيشديرمه . ٢ . بالاندن اويديرمه، ايجاد، ساخته اولمرق ياپمه : بو حوادثى كنديسى تصنيع ايتمشدر . ٣ . جرا . اكيك اولان برعضوك تخمه وقاوچوق وسائره‌دن ساخته سنى اويديروب طاقمه : تصنيع الاذن، تصنيع الانف وسائره .

تصنيف { سذ. عر. جـ: تصانيف، تصنيفات. [«صنف» دن مص. تفعيل] ١. صنف صنف ايتمه، صنفلره وطاقلره آيرمه، صره‌لامه: حيواناتى تصنيف ايدن مشاهير طبيعيوندن (لينه) در. ٢. كتاب جمع وترتيب ايتمه، تأليف: بر لغت كتابى تصنيف ايتمشدر؛ چوق تصنيفاتى واردر؛ تصانيف عديده‌سيله مشهوردر.

«تحرير» صرف قريحه‌دن يازيلان «تصنيف» فن كتابلرى كبى جمع وترتيب اولنان و «تأليف» ايسه ايكيسى آره‌سنده اولان كتابلر حقنده مستعملدر.

تصوّر { سذ. عر. جـ: تصورات. [«صورة» دن مص. تفعل] ١. ذهنده صورت ويرمه، فكراً قورمه، بر فكر پيدا ايتمه: تصورم طوغرى چيقمدى؛ بن بو ايشى باشقه صورتده تصور ايتمشيدم. ٢. ذهن وخياله كتيرمه، تخيل: اطرافى آغاجلرله محاط بر بيوك ميدان تصور ايديكز. ٣. نيت، ترتيب، مقصد: اويله بر تصورم وار ايدى آما صكره واز كچدم؛ انسان هر تصورينى اجرا ايده. مز. = جـ. مذ. علم منطقك قضايانك ذهنده حصولندن و نظرياتدن بحث ايدن قسمى: تصورات اوقويور. مقابلى: تصديقات = قضايانك ذهنده تصوريله برابر ايجاب ويا سلب صورتيله حكم واسنادندن بحث ايدن قسم.

تصوّرى { صـ. عر. ثـ: تصوريه. [«تصور» دن سمنـ.] ذهنده قورمغه وفكر وخياله منسوب ومتعلق، نظرى، فعلى وعملينك غيرى: امر تصورى؛ امور تصوريه.

تصوّف { سذ. عر. جـ: تصوفات. [يوك ديمك اولان «صوف» دن ودها طوغريسى. يو. حكمت ديمك اولان «صوفيا Σοφία» دن] حال ووحدت وفنا كبى احوال معنويه‌يه حصر همت ايدنلرك مسلك وطريقى: تصوف كتابلرى؛ تصوف يازمق؛ اهل تصوف؛ ارباب تصوف؛ جمله طرق عليه‌نك اساسى تصوفدر.

تصويب { سذ. عر. جـ: تصويبات. [«صواب» دن مص. تفعيل] طوغرى بولمه، بر فكر وفعلك طوغرى ومصيب اولديغنى بيان ايتمه: برينك فكرينى، سوزينى، ايشنى تصويب ايتمك. || قرينى تصويب، تصويب كرده = تصويب اولنمش.

تصوير { سذ. عر. جـ: تصاوير، تصويرات. [«صورة» دن مص. تفعيل] ١. بر شيئك صورتنى چيقارمه، رسمنى ياپمه، ترسيم: بر موقعى، بر بنايى تصوير ايتمك. ٢. ترسيم ايدرجه سنه كوزل تعريف ايتمه: فردوسى شاهنامه‌ده ايرانيلرله تورانيلرك محاربا تنى كوزل تصوير ايديور. ٣. صورت، رسم: تصويركزى كوردم. [برنجى جمعى اصل بو معنا ايله قوللانيلير.]

تصويرجى { سـ. رسم وتصوير ياپان آدم، رسام.

تصه { سـ. با: تاسه.

تصيملامق { فتـ. [عر. «تصميم» دن غلط] نيتلنمك، اولچوب بيچمك.

تضادّ { سذ. عر. [«ضد» دن مص. تفاعل] ١. بربرينه ضد اولمه، بربرينك عكسنه اولمه، اختلاف: آره‌لرنده تضاد واردر. ٢. د. عبارده بربرينه ضد ايكى معنايى جمع ايتمه.

تضاعف { سذ. عر. [«ضعف» دن مص. تفاعل] ايكى قات اولمه، بش اون سنه ظرفنده سرمايه‌سى تضاعف ايتدى؛ اكدار وآلامم تضاعف ايتدى.

تضرّر { سذ. عر. [«ضر» دن مص. تفعل] ضرر كورمه، ضرر ديده اولمه. [«متضرر اولمق» تعبيرى يعنى اسم فاعلى دها مستعملدر.]

تضرّع { سذ. عر. جـ: تضرعات. [«ضروع» دن مص. تفعل] كندينى آلچالده‌رق كمال تذلل وخشوع ايله يالوارمه: حق تعالانك عفو ومرحمتنى تضرع ايدرم؛ كمال تضرع ايله استرحام ايدرم؛ سنان پاشانك تضرعاتى.

تضرير { سذ. عر. [«ضر» دن مص. تفعيل] ضرره اوغراتمه [«اضرار» دها مستعملدر.]

تضعيف { سذ. عر. جـ: تضعيفات. [«ضعف» دن مص. تفعيل] ايكى قات ايتمه، بر اوقدر دها آرتديرمه: بر مبلغى تضعيف ايتمك؛ مشغوليتمى تضعيف ايتديلر.

تضليل { سذ. عر. [«ضل» دن مص. تفعيل] طوغرى يولدن چيقارمه، آزديرمه،

آیارتمه [« ضلال » دها مستعملدر.]

تَضَمُّن { سذ. عر. [« ضمن » دن مص. تفعل] ١. حاوی وشامل اولمه، سائر شیئلر میاننده بر شیئی دخی احاطه ایتمه: چفتلك باغی دخی تضمن ایدیور: بو کلامك تضمن ایتدیکی معانی. [سذ. « متضمن » دها مستعملدر.] ٢. [« ضمان » دن] کفیل اولمه: تکفل، تعهد: بکا فلان تضمن ایتدی. ذ. [« ضامن اولمق » تعبیری دها مستعملدر.]

تَضمین { سذ. عر. ج: تضمینات. [« ضمن، ضمان » دن مص. تفعیل] ١. مسببی اولدیغی ضرر وزیانی اودەمه: آرابه‌نك جامنی قیران یولجی تضمین ایتمکه مجبوردر: ایتدیککز خساراتی سزه تضمین ایتدیره‌جکاردر. ٢. د. باشقه‌سنك منتخب و مشهور بر سوزینی یاخود بر مصراع وبیتنی ویا بر ضرب مثلی کندی سوز ویا شعرینه درج ایتمه. || حق. احکام حقوقیه‌ده: بر مقاوله اجرا ایدلمدیکندن طولایی ادعا اولنان ضرری وابرات اولنان نقصانی وبر کیمسه‌نك محروم ایدلدیکی تجارتی اودەمه. — ج. بر دولت مغلوبه‌نك دولت غالبه‌یه حرب مصارفنه قارشیلق اوله‌رق ویردیکی مبالغ: تسالیه محاربه‌سی نتیجه‌سنده یونان دولت عثمانیه‌یه تضمینات ویردی. || تضمینات حربیه = کذا.

تَضیق { سذ. عر. [« ضیق » دن مص. تفعل] طار لاشمه، صیقیشمه. — مختلف اعضاء بدنك اسملرینه اضافتله اصطلاحات طبیه‌دن بر چوق امراض اسملرینی تشکیل ایدر. که جمله‌سی صیقیشمق وطار لاشمقدن منبعثدر، تضیق امعاء، تضیق اوعیه، تضیق فوهات قلب، تضیق قصبات، تضیق مراره، تضیق مجرای بول، تضیق معده، تضیق مناخر وسائره.

تَضییع { سذ. عر. ج: تضییعات. [« ضیاع » دن مص. تفعیل] براقوب غائب ایتمه، باقامغله ضایع اولمسنه سبب اولمه، تلف وزیان: مالنی، وقتنی تضییع ایتدی.

تَضییق { سذ. عر. ج: تضییقات. [« ضیق » دن مص. تفعیل] ١. طارلاشدیرمه، صیقیشدیرمه: یایا قالدیرملرینی توسیع ایتمکه شوسه‌یی تضییق ایتدیلر. ٢. صیقیشدیرمه، اجبار ایتمه: بر سند یازوب کندیسنی مهرلمکه تضییق ایتمش. ٣. صیقندی واضطراب ویرمه: آله‌جقلیلر کندیسنی چوق تضییق ایدیورلر: اسکی زمانده مجرملری چوق تضییق ایدرلردی: اوقدر تضییقاته انسان طیانه‌میوب، خلاف واقع اقرارده بولنمغله کندی کندیلرینه افترا ایدنلرده اولوردی.

تَطابُق { سذ. عر. [« طبق » دن مص. تفاعل] بربرینه اویغون کلمه، اویمه، مطابق اولمه: رأیلرمزك تطابقی.

تَطاوُل { سذ. عر. [« طول » دن مص. تفاعل] ١. اوزانمه، اوزامه، اوزون اولمه: تطاول لیل = کیجه‌نك اوزامه‌سی. ٢. [« تطاول ید » دن مختصر] ظلم، تعدی، غصب.

تَطایُر { سذ. عر. [« طیران » دن مص. تفاعل] ١. اوچشمه، اوچشوب طاغلمه. ٢. کیم. بعض اجسام مایعه وصلبه‌نك حرارتله ویادیکر صورتله غاز حالنه کچیرلمسی. [فر. Volatilisation]

تَطَبُّب { سذ. عر. [« طب » دن مص. تفعل] اجرای طبابت ایتمه، هکیملك ایتمه، طبابتله مشغول اولمه.

تَطبیق { سذ. عر. ج: تطبیقات. [« طبق » دن مص. تفعیل] ١. اویدیرمه، مطابق وموافق ایتمه، یاقیشدیرمه: ظرفی مظروفه تطبیق ایتمك. ٢. اویدیرمه، بکزتمه، تمثیل: آلدیغی امره تطبیق حرکت ایدیور: هر بر فعل وقولنی سنن سنیه‌یه تطبیق ایتمکه چالیشیور. ٣. قارشیلاشدیرمه، مقابله، مقایسه: چیقاردیغی صورتی اصلنه تطبیق ایتدی. ٤. برقاعده وقانونی اجرا ایتمه، موقع فعله قومه: نظامی تطبیق ایتمك: قواعد صرفیه ونحویه‌یی فصاحت وبلاغتله یازلمش برکتابه تطبیق ایتمك اقتضا ایدر. ٥. تا. معادنك طبقه طبقه وضعیتی. || تطبیق حرکت = امتثال. || تطبیق مهری = معاملات رسمیه‌ده معتبر طوتلمق اوزره رسماً تصدیق اولنمش وایجابنده تطبیق اولنمق اوزره دفتره باصلمش مهر رسمی شخصی. = ج. اجراآت، عملیات. قوانین وقواعدك موقع فعله وضعی: صرف تطبیقاتسز اوکرنلمز: قوا-

بين موضوعه‌نك تطبيقاتنه اعتنا اولنيور.

تطبيقاً { حـ. عر. ١. اويديره‌رق، تطبيق وتوفيق ايده‌رك: احكام شرعيه‌يه تطبيقاً حركت ايديور. ٢. توفيق حركت ايده‌رك، امتثالاً: آلديغم امره تطبيقاً فلان يره گيده‌جكم. ٣. اويغون ومطابق اوله‌رق: صرف ونحو وبلاغت قواعدينه تطبيقاً يازمالى.

تطبيقى { صـ. عر. اـ: تطبيقيه. تطبيقه منسوب ومتعلق: كتب تطبيقيه.

تَطَحْلُب { علاغك شيشمه‌سى مرضنه علم اولمق اوزره جمعيت طبية عثمانيه طرفندن ايجاد اولنمش ايسه‌ده، بونك ذاتاً عربيده اسمى اولوب طاماق ضميمه «طحال» دينلديكندن، بوايجاده حاجت يوقدر.

تَطْحِين { سـذ. عر. | « طحن » دن مصـ. تفعيل | اوكومه‌سى، اون ياپمه: بغدايك تطحينى. || ط. تطحين الحصاة = مثانه‌ده حاصل اولان طاشلرك برآلته تطحين ايديلوب بلا عمليات دوشورلمسى.

تَطَرُّق { سـذ. عر. | « طرق » دن مصـ. تفعل | يول بوله، حلول ايتمه: تطرق خلل. | عربيده طرق ماده‌سى تفعل باپندن كلديكندن غلطدر. |

تَطَفُّل { سـذ. عر. | « طفل » دن مصـ. تفعل | طالقاوقلق وكاسه‌ليسك ايتمه، بلا دعوت ضيافته گيتمه.

تَطْلِيق { سـذ. عر. | « طلاق » دن مصـ. تفعيل | ١. بوشامه، براقه، آيرمه: قاريسنى تطليق ايتدى. ٢. ديشى خرما وانجير وسائره آغاجلرينه ارككلرينك جيچكنى آصمقله مثمر ايتمه.

تَطْمِين { مطمئن ايتمه وتأمين معنا. سيله قولاليليورسه‌ده، طاوغرى دكلدر. اطمئنان ربا. عيدر، تفعيل باپندن كلز.

تَطْوِيل { سـذ. عر. جـ: تطويلات. | « طـول » دن مصـ. تفعيل | اوزاتمه: تطويل مقال، تطويل كلام = سوزى اوزاتمه؛ لزومسز تطويلاتله املاى صحايف ايتمك.

تَطْهِير { سـذ. عر. جـ: تطهيرات. | « طهر » دن مصـ. تفعيل | تميزله، تميز وپاك ايتمه، پاكلامه: اوى، اتواى، پوركى تطهير ايتمك؛ تطهيراتله اوغراشمق.

تَطَيُّر { سـذ. عر. جـ: تطيرات. | « طيران » دن مصـ. تفعل | فال شر عد ايتمه، تشأم ايتمه: زمان جاهليتده عربلرهرشيئدن تطير ايدرلردى: تطيراته چوق اهميت ويررلردى.

تَطْيِيب { سـذ. عر. جـ: تطييبات. | « طيب » دن مصـ. تفعيل | خوشلاندير مه، خوش ايتمه، لطفله معامله ايتمه: تطييب خاطر ايتمك = كوكلنى آلمق، كوكلنى خوش ايتمك، تلطيف ايلمك.

تَظَاهُر { سـذ. عر. | « ظهور » دن مصـ. تفاعل | ١. بربرينه قارشى كورينمه، ظهور ايتمه: ايكى دولتك دونمالرى تظاهر ايتدى. ٢. بربرينه آرقه ويرمه، ياردم ايدشمه: انسانلر دائما تعاون وتظاهره محتاجدرلر.

تَظَلُّل { سـذ. عر. | « ظل » دن مصـ. تفعل | كولكه‌لنمه، كولكه آلتنه گيرمه.

تَظَلُّم { سـذ. عر. | « ظلم » دن مصـ. تفعل | تعديدن شكايت ايتمه، اظهار مظلوميت ايتمه: تظلم حال ايتمك = حالندن شكايت ايتمك.

تَظْلِيل { سـذ. عر. | « ظل » دن مصـ. تفعيل | كولكه‌لنده برمه. كولكه آلتنه آلمه: كاوب گنلرى تظليل ايچون بولك ايكى طرفنه آغاج ديكمشلردى.

تَعَادِى { سـذ. عر. | « عدو » دن مصـ. تفاعل | آرا آچمه، خصومت، دشمنلك.

تَعَارُض { سـذ. عر. « عرض » دن مصـ. تفاعل | بربرينه مخالف ومباين وضد اولمه، تباين، تخالف.

تَعَارُف { سـذ. عر. | « عرف » دن مصـ. تفاعل | بربرينى طانيمه، طانيشمه.

تَعَاضُد { سـذ. عر. | « عضد » دن مصـ. تفاعل | بربرينه آرقه واوموز ويروب ياردىم ايدشمه، تعاون.

تَعَاطِى { سـذ. عر. | « عطا » دن مصـ. تفاعل | بربرينه ويرمه، ويرشمه، مبادله: مقاوله صورتلرينى تعاطى ايتدىلر: تعاطى افكار: تعاطى اقداح.

تَعَاقُب { سـذ. عر. | « عقب » دن مصـ. تفاعل | بربرى آرقه سندن گيتمه، بربرينى تعقيب ايتمه: ليل ونهار تعاقب ايتدكجه؛ مشكلات تعاقب ايديور.

تَعَالِى { سـذ. عر. | « علو » دن مصـ. تفاعل | يوكسلمه، علو شان ومنزلت پيدا ايتمه.

تَعالیٰ { اسماء اللهله برابر مقام دعاده ذکر اولنور عربی فعل ماضی اولوب، یوکسك اولسون دیمکدر: الله تعالی، حق تعالی وتقدس. || تعالی الله = سبحان الله!

تَعامُل { سذ. عر. جم: تعاملات. [« عمل » دن مص. تفاعل] معامله، بر ایشك علی العاده صورت اجراسی. || حق. بر قومك جمله‌سی ویا اکثری نزدنده مدت مدیده جریان ایدن معامله. || تعامل قدیم = اسکیدن بری معتاد اولان معامله وصورت اجرا که قانون کبی معتبردر.

تَعامی { سذ. عر. [« عمی » دن مص. تفاعل] کورمزلکه (کورمه‌مزلکه) کلمه، یالاندن کورلك صاتمه.

تَعاوُن { ذ. عر. [« عون » دن مص. تفاعل] بربرینه یاردیم ایتمه، یاردیم ایدشمه: جمعیت بشریه تعاون اساسی اوزرینه مستند در.

تَعاهُد { سذ. عر. [« عهد » دن مص. تفاعل] تعهد و معاهده معنالریله نادراً مستعملدر.

تَعَب { سذ. عر. ١. یورغونلق. ٢. زحمت، مشقت، اذیت: تعب چکمك.

تَعَبُّد { سذ. عر. [« عبد » دن مص. تفعل] تکلفله عبادت وقوللق ایتمه، عبادتله توغل.

تَعَبُّس { سذ. عر. [« عبس » دن مص. تفعل] یوزا کشیتمه، عبوس الوجه اولمه.

تَعبیر { سذ. عر. جم: تعبیرات. [« عبور » دن مص. تفعیل] ١. افاده، بیان: بونی نصل تعبیر ایدرلر؟ قاقم تعبیر ایتدکلری حیوان. ٢. برمعنا افاده ایدن سوز، جمله، ترکیب، فقره: کوزل بر تعبیر قوللاندی؛ باشقه بر تعبیرله افاده ایتدی. ٣. اصطلاح: تعبیرات فنیه. ٤. دوش یورمه، رؤیا تفسیری: تعبیر رؤیا؛ رؤیایی تعبیر ایتدیرمك. || حسن تعبیر = تربیه وادبه موافق ومناسب سوزله افاده ایتمه. || سوء تعبیر = ادب وتربیه‌یه مخالف ومناسبتسز سوزله افاده.

تَعبیرجی { سـ. رؤیا تعبیر ایدن آدم، معبر.

تَعبیرنامه { سـ. فا. رؤیا تعبیرینه دائر کتاب.

تَعبِیه { سذ. عر. [« عبو » دن مص. تفعیل] (عسکری) یرلی یرینه قویوب حاضرلامه، ترتیب ایتمه. || تعبیة الجیش = عسکرك فن حرب اقتضاسنجه ترتیباتندن بحث ایدن علم. [« طابه » تعبیری دخی اشبو تعبیه‌دن غلطدر.]

تَعَجُّب { سذ. عر. [« عجب » دن مص. تفعل] شاشه قالمه، تحیر، استغراب: تعجب ایتمك: تعجبده قالمق؛ شایان تعجب = استغرابه شایان؛ باعث تعجب = موجب حیرت واستغراب.

تَعجیز { سذ. عر. جم: تعجیزات. [« عجز » دن مص. تفعیل] ١. عاجز براقمه، برینك عجز واقتدارسزلغنی موجب اولمه. ٢. راحتسز ایتمه، راحتسزلق ویرمه، مناسبتلی مناسبتسز کیدوب کلمکله ویا مطالب وابرامات مصره ایله راحتسز ایتمه: هرکسی تعجیز ایتمه‌ده معنا یوقدر. [بو ایکنجی معنا عربیده اولمیوب، لسانمزده همان غیر مستعمل اولان برنجی معنادن مستعاردر.]

تَعجیل { سذ. عر. [« عجله » دن مص. تفعیل] عجله ایتدیرمه، صیقیشدیرمه، چابق اولمسنی ایستمه: یمکی تعجیل ایدیورلر.

تَعجین { سذ. عر. [« عجن » دن مص. تفعیل] یوغورمه، خمور یاپمه. [هرنه قدر « عجن » ماده‌سی عربیده تفعیل بابندن کلیورسه‌ده، خمور ایشلری معناسیله سمف. صیغه‌سنده « معجنات » تعبیری مستعمل اولدیغندن، پك ده غلط عد اولنه‌ماز.]

تَعداد { سذ. عر. [تعدید کبی تفعیل بابندن مص.] ١. صایمه، صایی، شمار: تعداد ایتمك = صایمق؛ تعداده کلمز = صایی‌یه کلمز، صایله‌ماز: تعداد اغنام = رسملری آلنه‌جق قویونلرك صایلمسی. ٢. بربرر ذکر وبیان ایتمه: فضائلی نا قابل تعداددر. || « صرف » ترکیب تعدادی = اسماء اعداددن تشکل ایدن کلمات.

تَعَدُّد { سذ. عر. [« عد » دن مص. تفعل] بردن زیاده، برقاچ اولمه: تعدد عوالم = عالملرك متعدد اولمسی: تعدد ازواج = بردن زیاده یعنی برقاچ قاری آلمه.

تَعَدّی { سذ. عر. جم: تعدیات. [« عدو » دن مص. تفعل] ١. اوته‌یه کچمه، تجاوز. ٢. حق وعدل وانصاف حدینی تجاوز، ظلم، غدر: چنکیز وتیمورك تعدیاتی نوع بشر ایچون برلکه‌در. ٣. ف. عرف وعادت وقانون حدودینی تجاوز، بوحدودك خارجنده حرکت: تعدیء اخلاق، تعدیات اخلاق = اخلاقه مغایر

حركات. ٤. د. فعلك بيان ايتديكى حدثك بر ويا ايكى مفعوله تجاوزى: تعدى الى مفعول واحد = حدثك بر مفعوله تجاوزى اتمكى يدم كبى: تعدى الى مفعولين = حدثك ايكى مفعوله تجاوزى: اتمكى احمده ويردم كبى. لسانزده بونلرك برنجيسى مفعول به وايكنجيسى مفعول اليه اولمغله آيرلدقلرندن، عربيده اولديغى كبى، تعدينك بر ويا ايكى مفعول آله رق ايكى قسمه آيرلمسنه احتياج يوقدر.

تَعديل { سذ. عر. ج: تعديلات. { « عدل » دن مصـ. تفعيل } ١. عدل وحقانيته موافق وطوغرى ايتمه، طوغريلتمه: ميزانى. بحكمه حكمنى تعديل ايتمك. ز. ٢. افراطدن وتفريطدن قورتارلوب اوسى درجه سنده بولنمه. يرمه، اعتدال قزانديرمه، حد اعتداله ارجاع مقصديله دكيشديرمه.

تَعديه { سذ. عر. { « عده » دن مصـ. تفعيل } ١. كچيرمه، تجاوز ايتديرمه. ز. ٢. د. بر فعلى متعدى ايتمه: ترجمه ده انعال لازمه يى تعديه ايچون اصل فعله اكثريا « دير » اداتى علاوه اولنور: اتمك، ايتديرمك كبى. || ادات تعديه = بر فعل لازمك متعدى اولمسيچون علاوه اولنان ادات مخصوصه.

تَعَدُّد { سذ. عر. { « عدر » دن مصـ. تفعل } ١. عذر درميان ايتمه، اعتذار. ٢. ممكن اولمامه، زور اولمه.

تَعذيب { سذ. عر. ج: تعذيبات. { « عذاب » دن مصـ. تفعيل } عذاب واذيت ياخود مجازاة ويرمه: تعذيب ايتمك.

تَعذير { سذ. عر. { « عذر » دن مصـ. تفعيل } اسا سيز عذرلر درميان ايتمه، وسيله و بهانه آرامه.

تَعرُّض { سذ. عر. ج: تعرضات. { « عرض » دن مصـ. تفعل } ١. صاتاشمه، طاقله، حقه، تجاوز. ٢. دشمنك طوبراغنه كيروب برنجى اولهرق حربه كيرشمه و حربه سبيبت ويرمه، تدافع مقابلى: طرفين مخاصمينك تعرض ايدن خانيسيدر؟

تَعَرُّضى { صـ. عر. ة: تعرضيه. { تعرض وتجاوزه منسوب ومتعلق، تدافعى وتحفظى مقابلى: تعرضى حركت، حركت تعرضيه.

تَعرِفه { غلط اولوب، طوغريسى تعريفه در.

تَعَرِّى { سذ. عر. { « عرى » دن مصـ. تفعل } ١. صويمه، عريان اولمه. ٢. بر شيدن برى وتهى اولمه: فضائلدن تعرى ايتمشدر.

تَعريب { سذ. عر. { « عرب » دن مصـ. تفعيل } عربلشديرمه، عربيه ترجمه ويا بر (كلمه يى) عربيه ادخال وقبول ايتمه: « فرسخ » ى فارسى « فرسنك » دن تعريب ايتمشلردر؛ حنين بن اسحق بر چوق كتب حكميهٔ يونانيه يى تعريب ايتمشدر.

تَعريض { سذ. عر. ج: تعريضات. { « عرض » دن مصـ. تفعيل } طولايسيله طوقنه جق سوز سويلمه، آچيقدن اوليه رق طوقنمه: بر سوزله بكا تعريض ايتمك ايستيور؛ بوبكا تعريضدر.

تَعريضاً { حـ. عر. { طوقنه جق صورتده: بو سوزى بكا تعريضاً سويلدى.

تَعريف { سذ. عر. ج: تعريفات. { « عرفان » دن مصـ. تفعيل } ١. اطرافيله بيان ايده رك آكلاتمه، علائم واشارات مخصوصه سنى تفصيل ايده رك بيلديرمه: اوينى بكا تعريف ايتدى؛ بر يمك تعريف ايده يم؛ تعريفله انسان هر برى بوله بيلير. ٢. بر علم وفنه متعلق بر ماده يى افرادى جامع واغيارى مانع اوله جق بر عباره ايله آكلاتمه: صرفده ماضيى تعريف ايدك؛ جغرافيه ده نهرى نصل تعريف ايدرسكز؟ ٣. بو صورتله بر مادهٔ عليه ويا فنيه يى توصيف ايدن عباره: منطقك تعريفى نه در؟ ٤. د. عربيده بر اسمى حرف تعريف ادخاليله ويا ديكر بر اسم معرفه مضاف ايتمكله تحديد وتعيين ايتمه، تنكير مقابلى: تعريف و تنكير قاعده لرى. || حرف تعريف = عربيده اسملرك مدلولنى تعيين ايتمكه مخصوص « ال » حرفى.

تَعريك { سذ. عر. { « عرق » دن مصـ. تفعيل } ط. ترلتمه، تره ياتيرمه.

تَعريه { سذ. عر. { « عرى » دن مصـ. تفعيل } صويمه، چيلاق ايتمه.

تَعزير { سذ. عر. { « عزر » دن مصـ. تفعيل } تويخ و تكدير ايتمه. || ف. حد شرعى دونده تأديب.

تَعزِیه { سث. عر. [« عزاء » دن مص. تفعیل] بر خصمی وفات ایدنه تسلی ویرمه، باشك صاغ اولسون دیمه، بو رسمك ایفاسی: فلانی تعزیه ایتمك، تعزیه‌یه کیتمك. [فارسی اصولی اوزره « تعزیت » دخی قوللانیلیر.]

تَعزِیه‌نامه { سـ. فا. تسلی ایچون یازیلان مکتوب، تسلی مکتوبی: بر تعزیه‌نامه یازدی، کوندردی.

تَعَسُّر { سـذ. عر. [« عسر » دن مص. تفعل] کوجلشمه، کوج اوله: ایش تعسر ایتدی. ز.

تَعسیر { سذ. عر. [« عسر » دن مص. تفعیل] کوجلشدیرمه، مشکل ایتمه. [« تصعیب » دها مستعملدر.]

تَعَشُّق { سـذ. عر. [« عشق » دن مص. تفعل] عاشق اوله، عشق وعلاقه ایتمه: تعشق ایتمك.

تَعشیر { سذ. عر. [« عشر » دن مص. تفعیل] ۱. اونه ابلاغ ویا تقسیم ایتمه. ۲. محصولاتك عشرینی، اونده‌لغنی آلمه: زیتون محصولاتنی دها تعشیر ایتمدیلر.

تَعَصُّب { سـذ. عر. [« عصب » دن مص. تفعل] ۱. برینه طرفدارلق وغیرتکشلك ایتمه. ز. ۲. کندی دین وملیتنی صوك درجه‌ده التزامله دیکر بر دین وملیتده بولنانلره بغض وکین وخصومت کوسترمه: تعصب تمدن وترقی‌یه مانعدر؛ دیانت نه‌قدر ممدوح ایسه تعصب او قدر مذمومدر. [بو کلمه عربیده باشلیجه برنجی معنا ایله وعصبیت ملیه معناسیله مستعمل اولدیغندن، ممدوح؛ ولسانمزده ایسه اك زیاده ایکنجی معنا ایله یعنی آوروپالیلرك Fanatisme تعبیر ایتدکاری مآل ایله قوللانلدیغندن مذمومدر.]

تَعَصُّبکار { صـ. فا. تعصبله متصف، متعصب.

تَعَصُّبکارانه { صـ. حـ. فا. تعصبله، متعصبانه، اهل تعصب طور واصولنده.

تَعصیر { سـذ. عر. [« عصر » دن مص. تفعیل] اوزوم وزیتون کبی میوه‌لری صیقوب صوینی آلمه.

تَعَطُّر { سذ. عر. [« عطر » دن مص. تفعل] کوزل قوقولر سورمه. ز.

تَعَطُّف { سذ. عر. جـ: تعطفات. [« عطف » دن مص. تفعل] آجیمه، شفقت ومرحمت ایتمه.

تَعطیر { سذ. عر. [« عطر » دن مص. تفعیل] کوزل قوقو ایله رایحه‌دار ایتمه: تعطیر مشام ایتمك.

تَعطیل { سذ. عر. [« عطل » دن مص. تفعیل] ۱. ایشسز براقمه، معطل ایتمه، ایشلمز حاله قومه: بر فابریقه‌یی، بر غزته‌یی تعطیل ایتمك. ۲. ایشسزلك، موقتاً ایشی براقمه: بوکون تعطیلدر؛ بایرامده قاچ کون تعطیل ایده‌جکز؟ کونده ایکی ساعت تعطیل واردر؛ تعطیل وقتی. ۳. طور دیرمه، کسمه: تعطیل تأدیات؛ حرکاتنی تعطیل ایتمك. || مکتب تعطیلی = مکتب درسلرینك تعطیل اولندیغی مدت که سنه‌نك اك صیجاق آیلری اولان تموز وآغستوسده اولور.

تَعطیلنامه { سـ. فا. بر غزته‌نك موقتاً تعطیل اولندیغنی مبین اوله‌رق دائرهٔ عائده‌سندن کوندریلن امر رسمی.

تَعَظُّم { سذ. عر. [« عظم » دن مص. تفعل] بیوکلك صاتمه، عظمت، کبر.

تَعظیم { سذ. عر. جـ: تعظیمات. [« عظم » دن مص. تفعیل] بیوتمه، آغرلامه، حرمت واکرام ایتمه: کندیسنه چوق تعظیم ایتدیلر؛ عرض تعظیمات ایتمك.

تَعظیماً { حـ. عر. حرمت واکرام ایده‌رك، احترام مقصدیله: تعظیماً آیاغه قالقدی.

تَعَفُّن { سـذ. عر. جـ: تعفنات. [« عفونة » دن مص. تفعل] چوریوب قوقمه، لش قوقمه، کوتی قوقو نشر ایتمه: تعفن ایتمك = فنا قوقمق؛ سوقاقلرده بر طاقم تعفنات حاصل اولیوردی.

تَعقیب { سذ. عر. جـ: تعقیبات. [« عقب » دن مص. تفعیل] ۱. آرقه‌سی صره کیتمه ویا کلمه، آردی صره ورود: قیشی بهار تعقیب ایدر؛ یونس بالیغی اکثریا کمیلری تعقیب ایدر. ۲. قوغالامه، آرقه‌سنه دوشمه: فراریلری تعقیب ایتمك؛ تعقیب اشقیا ایلمك، تعقیباتده دوام ایتمك. ۳. آرقه‌سنی براقمیه‌رق دوام ایتمك: تحقیقاتی تحریاتی تعقیب ایتملی.

تَعقید { سذ. عر. جـ: تعقیدات. [« عقد » دن مص. تفعیل]

١. دوكوملمه، دوكوم باغلامه. ٢. ر. عباره‌يى مغلق وكرفت ياپمه: تعقيد لفظى، تعقيد معنوى.

تَعقيم { سذ. عر. [« عقم » دن مص. تفعيل] ١. عقيم وغير مثمر ايتمه، ثمره‌سز ونتيجه‌سز براقمه: سعينى تعقيم ايتمكه چاليشدى. ٢. ط. ميقروب دينلان حيوانجقلردن تجريد ايتمه. فر. Stèrilisation.

تَعَلُّق { سذ. عر. جـ: تعلقات. [« علق » دن مص. تفعل] ١. آصلى اولمه، آصلمه. ز. ٢. مج. ايليشيك، مناسبت، ارتباط، منسوبيت: بوايشك بكا تعلقى يوقدر: او آدمك سزه تعلقى وارميدر؟ = جـ. [متعلقات يرينه] اقربا، خصملر، منسوبين: او آدم بزم تعلقاتدندر.

تَعَلُّل { سذ. عر. جـ: تعللات. [« علة » دن مص. تفعل] وسيله وبهانه آرامه، يالاندن بهانه‌لرله برايشدن قاچنمه: بورجنى وبرمه‌مك ايچون هركون بردرلو تعلل ايديور.

تَعَلُّم { سذ. عر. [« علم » دن مص. تفعل] اوكرنمه، بللمه، اوقويه‌رق ودرس آله‌رق تحصيل ايتمه: علوم رياضيه‌يى دارالفنونده تعلم ايتدى: علوم طبيه‌يى معلمسز تعلم ايتدى.

تَعليق { سذ. عر. جـ: تعليقات. [« علق » دن مص. تفعيل] ١. آصمه: آويزه‌يى تاوانه تعليق ايتدى: كوكسنه مداليه تعليق ايتمشيدى. ٢. مربوط ومعلق ومشروط ايتمه، برايشى ديكر برايشك وجود وحصولنه باغلى كوسترمه: بكا بورجى اولان آقچه‌نك اعطاسنى حاصلاتك ادراكنه تعليق ايديور. ٣. تأخير، تعويق: او ايشى كله‌جك سنه‌يه تعليق ايتديلر. ٤. [مصدريت معناسندن عارى اوله‌رق] باشليجه ايران وهند جهتلرنده وبزجه طريق علمى محرراننده مستعمل خط معروف كه پك دلكش برطرزده يازيلوب برقاچ نوعى واردر: خط تعليق = جـ. بر كتابك بعض محللرينى ايضاح وتفصيل مقصديله كنارينه ويا آيريجه بررساله‌ده يازيلان ملاحظات ومطالعات: كتب تدريسيه‌يه بر چوق تعليقاتى واردر.

تَعليل { سذ. عر. جـ: تعليلات. [« علة » دن مص. تفعيل] علت وسبب وبهانه كوسترمه. || ر. حسن تعليل = صحيح ونفس الامره مطابق اولميوب فقط مناسبتلى ولطيف دوشن علت وسبب، كه شعرده وتشبيهات واستعاراتده چوق واقع اولور.

تَعليم { سذ. عر. جـ: تعليمات. [« علم » دن مص. تفعيل] ١. اوكرتمه، بللتمه: جناب حق حضرت آدمه اشيانك اسملرينى تعليم ايتدى. ٢. اوقوتمه، درس ويرمه، تدريس: چوجقلره علوم وفنونى قولايجه تعليم ايتمك ايچون اصول لازم. ٣. مشق ويا ادمان ايله آليشديرمه: برينه يازى، قانون، شرقى تعليم ايتمك. — بو معنا ايله اوكرنمه مقامنده دخى قوللانيلوب: يازى، قانون تعليم ايديورم دينلير. ٤. [مصدريت معناسندن تجرد ايده‌رك] منتظم عسكرك اوكرنديكى يورويش وسلاح استعمالى وسائر حركات عسكريه: تعليم اوكرنمك؛ آياق، سلاح، آتش تعليمى؛ پياده، سوارى، طوپجى تعليمى. = جـ. برينه شفاهاً ويا تحريراً ويريلن تنبيهات، خط حركتنى مبين اوامر: آلديغى تعليماته كوره حركت ايده‌جكدر؛ سفرا دول متبوعه‌لرندن تعليمات بكليورلر.

تَعليمجى { س. عسكره تعليم اوكره‌دن ضابط، معلم.

تَعليمخانه { س. فا. عسكرك تعليم اوكرنمسنه مخصوص محل وميدان.

تَعليملى { ص. ١. تعليم اوكرنمش، معلم (عسكر). ٢. تعليمات وتنبيهات آلمش، خط حركتى باشقه‌لرى طرفندن اوكردلمش (آدم): اوكندیلكندن سويليور، تعليمليدر.

تَعليمنامه { س. فا. ١. بر مأموره ويريلن تنبيهاتى حاوى ورقه: كنديسنه تعليمنامه ويرلمشدر. ٢. عسكر تعليمى رساله‌سى: پياده تعليمنامه‌سى.

تَعَمُّد { سذ. عر. [« عمد » دن مص. تفعل] قصد ونيت ايتمه، بيله‌رك وايستيه‌رك بر ايش ياپمه: بوقتل ايشنده تعمد يوقدر؛ تعمد جنايتك جزاسنى تشديده سبب اولور.

تَعَمُّداً { ح. عر. قصداً، ايستيه‌رك وبيله‌رك، اولجه ترتيب ايده‌رك، آكسزين تحدث ايدن بر حدت وغضب اوزرينه اولميه‌رق: تعمداً قتل ايتديكى تبين ايتدى.

تَعَمُّدى { ص. عر. ث: تعمديه. قصد ونيتله وايستيه‌رك

وبیله‌رك وحتی اولجه دوشونوب ترتیب ایتمکله واقع اولان (جرم و جنایت) : بو قتلك تعمدی اولدیغی دها تبین ایتمدی .

تَعَمُّم { سذ. عر. [« عموم » دن مص. تفعل] عمومه وجمله‌یه عائد اولمه، خصوصیتدن چیقوب جمله‌یه یاپلمه، عمومی اولمه : بو عادت بو مملکتده تعمم ایتدی. [عربیده باشلیجه « عمامه » دن صاریق صارمه، و « عم » دن عمجه اولمه معنالرینه کلیر .]

تَعمید { سذ. عر. [« عمد » دن مص. تفعیل] وافتیز ایتمه.

تَعمیر { سذ. عر. جم : تعمیرات. [« عماره » دن مص. تفعیل] بوزوق بر شیئی دوزلتمه، ویران بر شیئی معمور ایتمه : اوی تعمیر ایتمك؛ اوجه بعض تعمیراتله اوغراشیورم. [اصل ابنیه و املاك کبی ویرانلق و معموریت قبول ایدن شیئلر حقنده استعمال اولنمق لازم کلیرکن، مجازاً مرمت معناسیله هر شیء حقنده قوللانیلیر. حتی تعمیر قلب دخی دینلیر، که قیرلمش قلبه تسلی ویرمك دیمکدر. — « اعمار » دن فرقی ظاهردر.]

تَعمیق { سذ. عر. جم : تعمیقات. [« عمق » دن مص. تفعیل] ۱. درینلشدیرمه، درین قازمه: تمللری برایکی آرشین دها تعمیق ایتمك اقتضا ایدر. ۲. پك درین وکهنه واره‌جق صورتده آراشدیروب اطرافیله تحقیق وتدقیق ایتمه : علم کلامه متعلق مسائلی اسلاف علما چوق تعمیق ایتمشلردر؛ بو خصوصده بر چوق تعمیقاتده بولنمشدر.

تَعمیم { سذ. عر. [« عموم » دن مص. تفعیل] بر ایشی خصوصیلکدن چیقاروب عمومه عائد وشامل ایتمه. عمومی ایتمه، شموللندیرمه : معارفی تعمیم ایتمك = عموم مستفید اوله‌جق صورتده نشر ایتمك .

تَعمیماً { ح. عر. عمومه عائد اوله‌جق صورتده [بر نظارت ودائرهٔ رسمیه‌دن عموم ملحقاته یازیلان اوامر حقنده مستعملدر :] داخلیه نظارتندن تعمیماً بر امر نامه یازلدی .

تَعمیه { سذ. عر. [« عمی » دن مص. تفعیل] ۱. کورلتمه. ن. ۲. قپالی برصورتله وایما طریقیله افاده. ن. ۳. ر. ابجد حسابیله افاده اولنان برتاریخك اکسیکنی طولدیرمق ویا فضله‌سنی طی ایتمك ایچون ایراد اولنان رمز ویما .

تَعَنُّد { عناد واصرار ایتمه معناسیله لسانمزده قوللانیلیورسه‌ده، عربیده « عناد » ماده‌سی اصلا تفعل بابندن کلمدیکندن، یاکلیشدر. « عناد » دیملی .

تَعَوُّذ { سذ. عر. [عیاذ » دن مص. تفعل] اعوذ بالله دیمه، اللهه صیغنمه .

تَعویذ { سذ. عر. [« عیاذ » دن مص. تفعیل] نظره وسائر آفاته قارشی محافظه ظن واعتقادیله آصیلان نسخه وحمائل کبی شیئلر، حرز .

تَعویض { سذ. عر. جم : تعویضات. [« عوض » دن مص. تفعیل] ۱. برشیئك دیکر برشی یرینه اقامه‌سی، بدل ویرمه. ن. ۲. ما. بر وارداتك ایلریده یرینه قونمق اوزره ما وضع لهنك غیری‌یه صرفی : مطبعهٔ ولایتك وارداتی هنوز تحصیل اولنه‌مدیغندن مصارف ضروریه‌سی تعویض طریقیله ولایت صندیغندن تسویه اولنیور.

تَعویضاً { ح. عر. ما. تعویض طریقیله، ایلریده وارداتندن توقیف اولنمق شرطیله.

تَعویق { سذ. عر. [« عوق » دن مص. تفعیل] کری براقمه، آلیقومه، کچیکدیرمه، تأخیر : قرارك اجراسنی تعویق ایلدی.

تَعَهُّد { سذ. عر. جم : تعهدات. [« عهد » دن مص. تفعل] ۱. درعهده ایتمه، اوزرینه آلمه، اجراسنه سوز ویرمه : بوایشی فلان تعهد ایتدی. ۲. ار. برمفرزهٔ عسکریه ویادائرهٔ رسمیه‌نك ارزاق ولوازمنی تدارك واعطا ایتمکی درعهده ایتمه. ۳. پوسته‌یه ویریلان مکاتیب وسائره‌نك محلنه ایصالی تأمین اولنمه‌که ایکی قات اجرت مقابلنده اولور .

تَعَهُّدلی { ص. پوسته خانه‌ن ایکی قات اجرت آلنه‌رق وصولی تأمین و تعهد اولنان (مکتوب وسائره) : تعهدلی مکتوب .

تَعَیُّش { سذ. عر. [« عیش » دن مص. تفعل] یاشامه، کچنمه، معیشت : ضرورتله تعیش ایتمك؛ دنیاده تعیش پك مشکلدر .

تَعَیُّن { سذ. عر. [« عین » دن مص. تفعل] ۱. عیان وظاهر اولمه، میدانه چیقمه : قدرت

الهیه طبیعتك هر ذره‌سنده تعین ایدر. ۲. خاص و معین اولمه، تخصیص وتحدید اولنمه: خسته‌لغی هنوز تمامیله تعین ایتمدی. ۳. اعیان صره‌سنه کچمه، کسب اعتبار وحیثیت ایتمه: بولمسون یارب تعین ناسزالردن بری. [بواوچنجی معنا عربیده اولمیوب لسانمزك مخترعاتندندر.]

تعییب { سذ. عر. [«عیب» دن مص. تفعیل] عیبلامه، تقبیح ایتمه، عیب وعار عد ایتمه، تقدیر ایتمه‌مه: بوحرکتکزی تعییب ایتدیلر؛ کیمسه‌یی تعییب ایتمه‌ملی.

تعیین { سذ. عر. جم: تعیینات. [«عین» دن مص. تفعیل] ۱. معین ومخصص ایتمه، آیرمه، تخصیص ایتمه: ملاقات ایچون کون تعیین ایتملی. ۲. بر منصب ومأموریته یرلشدیرمه، نصب: برقائممقاملغه تعیین اولندی؛ بو مکتبه برمعلم ثانی تعیین ایده‌جکلردر. ۳. تر. [مصدریت معناسنی غائب ایده‌رك] عسکریلره وسائر بعض مأمورینه معاشدن بشقه مأکولات وسائره‌یه متعلق ویریلن شیئلر، ارزاق: معاش وتعیینی شوقدر طوتار: تعییننی هرآی آلیور: ات، اتمك تعیینی؛ [جم. باشلیجه بومعنا ایله مستعملدر]: تعییناتی واردر.

تعیینجی { سـ. ص. تعیین ویرن، تعیینات توزیعنه مأمور آدم.

تغافل { سذ. عر. [«غفلة» دن مص. تفاعل] بیلمزلکه کلمه، قصداً ویالاندن غفلت کوسترمه.

تغدّی { وتغدیه. سهواً تغذی وتغذیه یرینه قوللانیلیور؛ حالبوکه تغدی عربیده قوشلق یمکی یمك وتغدیه قوشلق یدیرمك دیمکدرکه لسانمزده غیر مستعملدر.

تغذّی { سذ. عر. [«غذاء» دن مص. تفعل. تغدی غلطدر] بسلنمه. غذالنمه: چوجق اك زیاده والده‌سنك سودیله تغذی ایدر.

تغذیه { سذ. عر. [«غذاء» دن مص. تفعیل تغدیه غلطدر.] بسلمه، غذالامه: چوجقلری سوت ویومورطه کبی شیئلرله تغذیه ایتملی.

تغریب { سذ. عر. [«غربت» دن مص. تفعیل] برینی مملکتندن چیقارمه، غربته یوللامه ویاکوتورمه، طرد، تبعید.

تغریر { سذ. عر. [«غرور» دن مص. تفعیل] مق. مشتری‌یی آلداتمه.

تغریم { سذ. عر. «غرام» دن مص. تفعیل] اودنمسی لازم اولان شیئی اودتمه.

تغزّل { سذ. عر. [«غزل» دن مص. تفعل] ۱. غزل سویلمه. ۲. حسن وجمالنی شعر ویا نثرله مدح ایده‌رك برقادینه طاقلمه.

تغشّی { سذ. عر. [«غشائه» دن مص. تفعل] اورتینمه، بورونمه. ز.

تغشیه { سذ. عر. [«غشاء» دن مص. تفعیل] اورتمه، بورومه. ز.

تغضّب { سذ. عر. [«غضب» دن مص. تفعل] غضبلنمه، غضبه کلمه. ز.

تغفّل { سذ. عر. [«غفلة» دن مص. تفعل] غافل طاورانمه، غفلتده اولمه. [ظن اولندیغی کبی «تغافل» ایله مترادف دکلدر؛ زیرا تغافل یالاندن غفلت کوسترمك دیمکدر.]

تغلّب { سذ. عر. [«غلبه» دن مص. تفعل] غالب کلوب زورله غصب وتحکیم ایتمه: اراضیسنه باشقه‌لری تغلب ایتمشلردر.

تغلّف { سذ. عر. [«غلاف» دن مص. تفعل] ط. تغلف امعاء = باغرصاقلرك بربرینه کچمسی علتی.

تغلیب { سذ. عر. [«غلبه» دن مص. تفعل] د. بر مناسبت وتعلقدن طولایی برلفظی دیکر لفظ ومعنایه دخی شاملاً استعمال ایتمه: پدر ایله والده‌یه «ابوین» دینلمسی کبی.

تغلیط { سذ. عر. [«غلط» دن مص. تفعل] ۱. یاکلیش چیقارمه یاکلیشلق عطف واسناد ایتمه: کتابمی تغلیط ایتمك ایستمش. ۲. یاکلتمه، تشویش ایتمه: ذهنمی تغلیط ایتدیکز.

تغلیظ { سذ. عر. [«غلظة» دن مص. تفعیل] قبالاشدیرمه.

تغلیق { سذ. عر. [«غلق» دن مص. تفعیل] قپامه، کلیدلمه: تغلیق ابواب. ز.

تغنّج { سذ. عر. [«غنج» دن مص. تفعل] نازلانمه. ز.

تغنّی { سذ. عر. [«غناء» دن مص. تفعل] ۱. زنکین اولمه، مال وثروته نائل اولمه. ز. ۲. غنا کتیرمه، محتاج اولمامه، قناعت واکتفا. ز. ۳. الحان ایله اوقومه، ایرلامه، نغمه ایتمه: کوزل تغنی ایدیور.

تغیّر { سذ. عر. جم: تغیرات. [«غیر» دن مص. تفعل] ۱. دکیشمه، باشقه درلو ودیکر

کون اوله، باشقه‌لاشمه، تبدل ایتمه : رنگی تغیر ایتدی: اوآدم بیوینجه بسبتون تغیر ایتمش؛ بو ابنیه‌ده برطاقم تغیرات کوریورم. ۲. رنك دکیشمه، دیکر کون اوله : بکزی تغیر ایتدی. ۳. بوزله، فساده اوغرامه : بوات تغیر ایتدی.

تَغییر { سذ. عر. ج: تغییرات. [« غیر » دن مص. تفعیل] ۱. باشقه‌لاشدیرمه، دکیشدیرمه، دیکر کون ایتمه : تغییر رنك، تغییر مسلك ایتمك: تغییراته او- غرامق. ۲. بوزمه، افساد : حرارت آنی تغییر ایدر.

تَف { وتفه. با : دف ودفه.

تُفّاح { سذ. عر. الما، سیب.

تَفاخُر { سذ. عر. ج : تفاخرات. [« فخر » دن مص. تفاعل] برینه فارشی تفخر ایتمه، اوگونمه: شعرا اوتەدن بری تفاخر ایتمکی سومشلردر.

تفاریق { سذ. ج. عر. فد : تفریق. [ظن ایتدکاری کبی « تفرقه » نك جمعی دکلدر.] با : تفریق. — [تر. زبانزدی: تفاریك] اوفاق تفك شیلر، آز قیمتلی هدیه‌لر.

تَفاسیر { سذ. ج. عر. فد : تفسیر. با : تفسیر.

تَفاضُل { سذ. عر. [« فضل » دن مص. تفاعل] ۱. فضل وکرم و فضیلتده مسابقه ایتمه : بربرلرینه فارشی تفاضل نیتیله. ۲. مقدار فضله‌سی، فرق.

تَفاضُلی { ص. عر. ؤ : تفاضلیه. ـر. ایکی رقمك آراسنده مقدارجه اولان فرقدن متولد نسبت : حساب تفاضلی.

تَفاعیل { سذ. ج. عر. [فد: تفعیل بو معنایه کلز] ر. عرو. ضده مصراعك مفاعیل ایله تعیین اولنور اقسامه تقسیمی.

تَفأُّل { سذ. عر. [« فال » دن مص. تفعل] ۱. فال خیر عد ایتمه، اوغور صایمه : عربلر آتك بعض علامتلریله تفأل ایدرلر. ۲. فال آچمه، فال آتمه : بعض دیوانلردن تفأل ایدرلر.

تَفاوُت { سذ. عر. [« فوت » دن مص. تفاعل] ایکی شیء آراسنده‌کی فرق، برینك دیکرندن فرقلی اولمسی : عرب آتیله انکلیز آنی آراسنده چوق تفاوت واردر. ه. تفاوت عرضین = ایکی محلك عرضی پیننده درجه جهتندن فرق. ه. تفاوت طولین = ایکی محلك طولی پیننده ساعت جهتندن فرق.

تَفتیح { سذ. عر. [« فتح » دن مص. تفعیل] ۱. آچمه، کشاد. ؤ. ۲. تر. [زبانزدی : تفتیك] معده انشراحی، معده‌یی آچان ککیرمه: بوعلاج تفتیح ویرر.

تَفتیش { سذ. عر. ج : تفتیشات. [« فتش » دن مص. تفعیل] آراشدیرمه، برشیئك طوغریسنی بولمق ایچون هر طرفنی آرایوب تحقیق وتدقیق ایتمه : عسکرك احوالنی تفتیش ایتمك: طبع او- لنه‌جق کتابلری معایمه وتفتیش ایتمك: ولایاتجه اجرای تفتیشاته مأمور اولدی. || انجمن معایمه وتفتیش = معارف نظارتنده تدقیق مؤلفاته مأمور هیئت. || تفتیش عسکری قومیسیونی = امور واحوال عسکریه‌نك محورلا یقنده جریان ایدوب ایتمیکنی تحقیقه مأمور هیئت عسکریه. || محکمهٔ تفتیش = اوقاف همایون نظارتنده باب مشیخته مربوط محکمهٔ شرعیه. = تر. [« تفتیش » أموری» تعبیرندن مختصر] عو. مفتش، تفتیش وتحقیق أموری: برتفتیش کوندردیلر. [پولیس تشکیلاتندن اول ضابطه‌ده « تفتیش » مأ- مورلری وار ایدی که آنلره یالکزجه « تفتیش » دینلیردی.

تَفتیشی { ص. عر. ؤ : تفتیشیه. تفتیش وتحقیقه منسوب ومتعلق : معاملات تفتیشیه، اوراق تفتیشیه.

تَفتیك { سذ. عر. [« فتك » دن مص. تفعیل] (بندوق) آتمه، (بوك) طرامه، آچمه. ؤ.

تِفتیك { سـ. [الفت آتمه‌دن مأخوذ] ۱. اینجه ویومشاق کچی قیلی : آنقره جهتندن وآناطو- لیدن سائر بعض محللردن خیلی مقدار تفتیك چیقار. ۲. قویونك بهارده قیریلان اینجه ویومشاق یوکی. ۳. پارە اینجون اسکی کتن یزندن پاپیلان نسانه : مجروحلر اینجون تفتیك حاضرلامق. ٤. تفتیك قیلارینی ویرن کچی جنسی: آنقره ولایتنده شو قدر بیك کچی وشو قدر بیك تفتیك موجود. در. = ص. ۱. تفتیك قیلارینی ویرن جنسه منسوب، بوجنسدن اولان : تفتیك کچی. ۲. تفتیك قیلارندن معمول : تفتیك شال، تفتیك چوراب.

تِفتیکلیمك { فل. اینجه [ویرمی پروزلنیوب سوکلمك، ایلیکاری آیرلمق : بوقاش چابق تفتیکلنیر.

تَفتیل { سذ. عر. [« فتل » دن مص. تفعیل] بوکمه، اکیرمه. ؤ.

تَفتین { سذ. عر. [« فتنه » دن مصـ. تفعیل] فتنه‌دوشور. مه، فساد القا ایتمه : تفتین قلوب واذهان.

تَفَحُّص { سذ. عر. ج : تفحصات. [« فحص » دن مصـ. تفعل] اطرافیله آراشدیروب تفتیش وتحقیق ایتمه : او آدمك احوالنی ایجابه تفحص ایتدی: اجرای تفحصات ایتمك.

تَفَحُّم { سذ. عر. [کومور دیمك اولان « فحم » دن] کیم. کومور لشمه، کومور کسمه. [لغت مولده.]

تَفَخُّر { سذ. عر. ج : تفخرات. [« فخر » دن مصـ. تفعل] اوگونمه، قورمه، برفضل وهنر ویا تمیزی مدار کبرو غرور اتخاذ ایتمه : دنیاده هیچ برشیئله تفخر ایتمه ملی.

تَفَرُّج { سذ. عر. [« فرج » دن مصـ. تفعل] ۱. آچمه. فرحلاتمه. انشراح : تفرج ایچون کزمکه جیقمشیدی. ۲. اکلنمك ایچون واقع اولان کزنمه، سیر : دکیز قیلرنده تفرج ایتمکده اولان اهالی.

تَفَرُّجگاه { یاخود تفرجگه. سذ. فا. [عر. تفرج + م. فا. گه، گه = محل] اکلنمك ایچون کزنمکه مخصوص یر. اکلنجه یری. سیر یری : بوشهرك تفرجگاهلری چوقدر.

تَفَرُّد { سذ. عر. [« فرد » دن مصـ. تفعل] ۱. تك وتنها اولمه، هرکسدن آیریلوب یالکز قالمه. ابو معناده زمانمزده قوللا. نماز کیمدر.] ۲. امثالسز وبی نظیر اولمه : ابن سینا عصرنده حکمیاتده تفرد ایتمشیدی. ۳. کندی باشنه اولمه، کسب استقلال ایتمه : روم سلجوقیلری ابتدا ایران سلجوقیلرینك عاملری ایکن بعده تفرد ایتمشلردی.

تَفَرُّس { سذ. عر. [« فراسة » دن مصـ. تفعل] چهره وسیما علایمندن کمال فطانت وذکا ایله آکلامه، سزمه : او آدمك تفرسی چوقدر.

تَفَرُّع { سذ. عر. ج : تفرعات. [« فرع » دن مصـ. تفعل] ۱. دالاغه، دال وبوداق پیدا ایتمه. ۲. بر چوق فروع واقسام ایله آیرلمه، دالاغه‌لمه، تشعب : سلجوقیلر خاندانی بر قاچ دولته تفرع ایتمشیدی. ۳. بر فرع حالنده اولمرق بر اصلدن آیرلمه : قونیه دمیر یول خطی آناطولی خط کیبرندن تفرع ایدیور. = ج. بر اصلدن آیریلان کوچك شعبه وفرعلر. اصل واساسه آز مد. خلی اولان تفصیلات. ایکنجی درجه‌ده اهمیتی اولان احوال: اصل مسئله‌یه باقیلمه‌ده تفرعاتله اوغراشمیه‌لم.

تَفَرُّغ { سذ. عر. [« فراغ » دن مصـ. تفعل] ۱. فارغ اولمه. بر ایشی بیتیروب قورتله. ۲. صاحبین آلنان بر ملکك فراغ معامله‌سنی اجرا ایتدیرمه یعنی اسکی صاحبنه فراغ ایتدیروب کندی نامنه چویرمه.

تَفَرُّق { سذ. عر. [« فرق » دن مصـ. تفعل] آیرلمه، طاغیلمه. ۱.

تَفرِقه { سذ.عر. ۱. آیرلمه، آیریلق، اتفاقسزلق : آره لرینده تفرقه دوشمه‌سی، کیرمه‌سی. ۲. [مصدریت معناسندن مجرد او. له‌رق] غرته صحیفه‌لرندن بوینه بر چیزکی ایله آیریلوب بر حکایه‌یه ویا علمی بر بحثه تخصیص اولنان قسم : غزته تفرقه‌لرینی اوقومغله مشغولدر.

تَفریح { سذ. عر. [« فرح » دن مصـ. تفعیل] فرحلاندیرمه : قلبمی تفریح ایتدی.

تَفرید { سذ. عر. [« فرد » دن مصـ. تفعیل] ۱. صو. دنیادن آیریلوب یالکز الله ایله مشغول اولمه : اهل تفرید. ۲. ص. الکتریقلاندیرلمسی مرام اولنان شیئی ناقل الکتریق اجسامدن آیرمه. تجرید : تغراف تللرینی تفرید ایتملی.

تَفریش { سذ. عر. ج : تفریشات. [« فرش » دن مصـ. تفعیل] ۱. دوشمه، دوشتمه، یایمه : سجاده‌سنی چنك اوزرینه تفریش ایدوب اوتوردی. ۲. بر محلك زمینی دوشمه، برشیئله اورتمه : مردیون اوکنی مرمرله وینك اوطه‌سنی چینی ایله تفریش ایتدی: یتکخانه‌یه چینی تفریش ایتملی؛ مسافره اکراماً یولی اوزره چوخه تفریش ایتدیلر. ۳. بر خانه ویا قوناق ودائره‌نك مفروشاتنی تدارك ایدوب یرلی یرینه قومه، دوشمه : یکی بیتن قوناغی دها تفریش ایتمدیلر؛ تفریشاتی دها بیتمدی.

تَفریط { سذ. عر. [« فرط » دن مصـ. تفعیل] حد اعتدالك مادونشده قالمه، افراط ضدی: هر ایشده افراط وتفریط مذموم اولوب اعتدالدن ایی شیء یوقدر: افراطدن تفریطه دوشمکدن احتراز لازم.

تَفْرِيق { سذ. عر. جم: تفاريق. [« فرق » دن مص. تفعيل] ١. آيرمه، آيرى قومه: سوريدن بش قويون تفريق ايتدى. ٢. آيرى طوتمه، سچمه، تمييز: اولادمدن هيچ برينى ديكرلرندن تفريق ايتمم؛ دين ومذهب تفريق ايتمكزين جمله تبعه‌يه بر نظرله باقمق. = جم. با: تفاريق. || مجلس تفريق = مجلس اداره اعضاى منتخبه‌سنك انتخابى ايچون عقد اولنان مجلس.

تَفَسُّخ { سذ. عر. [« فسخ » دن مص. تفعل] ط. چوريوب دوكلمه.

تَفْسِيره { سذ. عر. [« فسر » دن مص. تفعيل] ط. ١. طبيبك خسته‌نك ادرارينه باقمسى، ادرارى معاينه ايتمسى. ٢. خسته‌نك طبيب طرفندن معاينه اولنان ادرارى. [اصطلاحات جديدهٔ طبيه‌دن اولميوب، اسكيدن اطباى عرب بيننده مستعملدر.]

تَفْسِير { سذ. عر. جم: تفسيرات، تفاسير. [« فسر » دن مص. تفعيل] ١. شرح وبيان، ايضاح وتفصيل: بر سوزى تفسير ايتمك. ٢. قرآن كريمك عباره‌سنى شرح وايضاحله ايجاب ايدن تفصيلات ومطالعاتى بيان ايتمه وبوكا دائر كتاب يازمه: قرآن كريمى تفسير ايتمكه مقتدر؛ آيت كرسى‌يى تفسير ايتمشدر. ٣. [مصدريت معناسندن مجرد اوله‌رق] قرآن كريمك شرحى، بتون مصحف شريفك ويا بر ياخود بر قاچ سورهٔ شريفه‌نك شرحنى حاوى كتاب: تفسير يازمغله مشغولدر؛ تفسير كبير؛ زمخشرينك تفسيرى. [بو معنا ايله جمعى تفاسير كلير.] ٤. قرآن كريمك معانئ شريفه‌سى واعرابى واسباب تنزيل وسائر متفرعاتى علم مخصوصى: تفسير اوقويور؛ تفسير تدريسيله مشغولدر؛ علم تفسير. || د. عطف تفسير = نحوده بر كلمه‌نك مجرد معطوف اليهك معناسنى تفسير وايضاح ايچون مترادفنه عطف اولنمسى وبو صورتله عطف اولنان كلمه يعنى معطوف: قتل واعدام، اخذ وكرفت كبى.

تَفْصِيل { سذ. عر. جم: تفصيلات. [« فصل » دن مص. تفعيل] اطرافيله وهر جهتنى آيرى اوله‌رق بيان ايتمه، اوزون اوزادى‌يه ايضاح ايتمه: مسئله‌يى تفصيل ايتدى؛ تفصيلات لازمه‌سيله بيان ايتمك؛ بو بابده تفصيلات ويرمك.

تَفْصِيلاً { ح. عر. تفصيلات و ايضاحاتله، مفصلاً: مسئله‌يى تفصيلاً يازمشدر.

تَفْضِيل { سذ. عر. [« فضل » دن مص. تفعيل] برينى ديكرلردن افضل ومرجح طوتمه، ترجيح. || د. اسم تفضيل = مقايسه وترجيح بيان ايدن صفت كه عربيده « افعل » وزننده اولوب، لسانمزده « دها » و« اك »، اسكى تركجه‌ده « رك » و« راق »، فارسيده دخى « تر » و« ترين » اداتلريله افاده اولنور: اكبر، دها بيوك، اك بيوك، بيوكرك، بزركتر، بزركترين كبى.

تَفَقُّد { سذ. عر. جم: تفقدات. [« فقد » دن مص. تفعل] حاضر اولميان برينى آرايوب صورمه: بزى تفقد ايتمديكز؛ حالنى تفقد ايتدى؛ حقنده اجراى تفقدات ايتدم.

تَفَقُّه { سذ. عر. [« فقه » دن مص. تفعل] علم فقه اوكرنمه، فقهده يد طولى صاحبى اولمه، فقيه اولمه: كندى مطالعه واقدامى سايه‌سنده اوكوچك مملكتده مكمل صورتده تفقه ايتمكه موفق اولدى.

تَفَك { مه. اوفاق صفتنه اتباعاً قوللانيلوب اونك معناسنى تأكيد ايدر: اوفاق تفك = ١. كوچك ياپيلى. ٢. كوچك واهميتسز ايشلر، اوته‌برى، شوندن بوندن، خردوات. [مصغرى: تفه‌جك: اوفاجق تفه‌جك.]

تَفَكُّر { سذ. عر. جم: تفكرات. [« فكر » دن مص. تفعل] دوشونمه، فكر ايتمه، ذهن يورمه، اعمال فكر ايتمه: انسان تفكر ايدرسه حيات دنيانك اهميتى اولمديغنى آكلار؛ درين درين تفكره، بر طاقم تفكراته طالمشيدى.

تُفَنْك { ياخود توفنك. س. باروتله پاتلايوب ايچنده‌كى قورشونى فوق‌العاده برسرعت و شدتله وقيزغين اوله‌رق اوزاغه آتمغله اتلاف ايدر اسلحهٔ ناريه‌دن الده واوموزده طاشينير معروف برسلاح كه يكى ايجاد اولوب انواعى واردر: فتيللى، چاقمقلى، قاپسوللى، ايكنه‌لى، آرقه‌دن طولار، مكرر آتشلى تفنك: تفنك آتمق، بوشاتمق،

انداخت ایتمك. || تفنك پاتلامق = حربه باشلامق، محاربه ظهور ایتمك. || تفنك پاتلامقسزین = بلا حرب.

تُفَنگجی { سـ. ۱. تفنك اعمال ایدن صنعتجی. ۲. برطابور ویا آلایده تفرائك تفنكارینی اصلاح وتعمیره مأمور وبو صنعته آشنا ضابط. ۳. تفنكله مسلح محافظه مأموری وبانفر. ٤. سرای همایونده بكجیلك وظیفه. سنی ایفا ایدن مأمور، سلاحشور؛ (« تفنكی » دخی دنیلیر. جمی (تفنكیان) در : تفنكی بلوكی) تفنكجی باشی؛ تفنكجیلردن بری. ٥. وقتیله برایالتك امور ضا. بطه سنه مأمور آدملركه تفنكجی باشی دینلن رئیسلری آلای بكی وظیفه سنی ایفا ایدردی. (غلط فاحش اولهرق جمعی « تفنكجیان » صورتنده قوللانیلر.)

تُفَنگخانه { سـ. تفنك وضع و حفظنه مخصوص محل. (سلاحخانه دهامناسبدر.)

تُفَنگلِك { سـ. سلاح چانتسی.

تَفَنُّن { سـد. عر. (« فن » دن مصـ. تفعل) ۱. بر شیئك انواع واقسامنده كسب مهارت ایتمه، وانواعی بیلمه، هزار فن اوله : علوم ومعارفده تفنن ایتمشدر. ۲. فنونده ید طولی صاحبی اوله، فنونی اوكرنمه : دارالفنونه كیروب تفنن ایلدی. (« فن » عربیده نوع ودرلو دیمك اولوب، لسانمزده كی معنایی متضمن اولمدیغندن، تفنن لغتنك ده ایكنجی معناسی لسانمزه مخصوصدر. مع هذا برنجیسیله مناسبتی واردر.)

تَفَوُّق { سـد. عر. (« فوق » دن مصـ. تفعل) اوستـه چیقمه، باشقه لرندن اوستون اولمه : علم وهنرده جمله یه تفوق ایتدی.

تَفَوُّه { سـد. عر. ج : تفوهات. (« فوه » دن مصـ. تفعل) آغزه آلمه، سویلمه، تلفظ ایتمه : برطاقم سوزلر تفوه ایتمشدر؛ بویله سوزلر تفوهندن اجتناب ایتملی. = ج. مناسبتلی منا. سبتسز سوزلر، دیدی قودی، داعیٔ مسئولیت سوزلر : بعض تفوهاتده بولنمقدن ناشی تحت مسئولیته آلنمشدر.

تَفویض { سـد. عر. (« فوض » دن مصـ. تفعیل) احاله ایتمه، برینك عهده سنه ویرمه : بوایش فلانه تفویض اولنمشدر؛ انسان هرایشنی جناب حقه تفویض ایتملیدر.

تَفَه جِك { صـ. تفك صفتنك مصغری اولوب « اوفاجق » صفتنه اتباعاً قوللانیلیر : اوفاجق تفه جك = پك كوچك یاپیلی وظریف ونازك : اوفاجق تفه جك بر قیز.

تَفَهُّم { سـد. عر. (« فهم » دن مصـ. تفعل) تكلفله وآزر آزر آكلامه، فرقنه وارمه : مسئله یی تفهم ایتدی.

تَفهیم { سـد. عر. ج : تفهیمات. (« فهم » دن مصـ. تفعیل) آكلاتمه، افهام : كیفیتی كندیسنه ایجابه تفهیم ایتدم.

تَفیض { سـد. عر. ج : تفیضات. (« فیض » دن مصـ. تفعل) فیض بوله، ایلریله، ترقی ایتمه : علم وهنر اوكرنوب ایشنه دوام ایدن البته تفیض ایدر. (عر. بیده فیضان ایدوب طاشمه و یایلمه معناسنه كلوب، بزجه مستعمل اولان بو معناسی ایسه مجازی عد اولنه بیلیر.)

تَقابُل { سـد. عر. (« قبل » دن مصـ. تفاعل) ۱. قارشی قارشی یه كلمه، راست كلمه، یوز یوزه كلمه : ایكی اردو تقابل ایدوب حربه كیریشدیلر. ۲. قارشیلق اوله. بر شیئه قارشیلق وبدل یرینی طوتمه : ایتدیكم خدمت وقتیله كندیسندن كور. دیكم ایلیكه تقابل ایتمیور.

تَقارُب { سـد. عر. (« قرب » دن مصـ. تفاعل) بر. برینه یاقلاشمه، بربرینه یاقین كلمه.

تَقاریر { سـد. ج. عر. فد : تقریر. با : تقریر.

تَقاسیط { سـد. ج. عر. فد : تقسیط. با : تقسیط.

تَقاص { سـد. عر. (« قص » دن مصـ. تفاعل) اودیشمه، حسابلاشمه، آلهجق ویره جك قالمامه، صایشمه : تقاص اولدق. || عر. تقاص تقوص ایتمك = آلهجغنی ویره جكنه حساب ایتمه.

تَقاصُر { سـد. عر. (« قصر » دن مصـ. تفاعل) قصور ایتمه. بر ایش كورمكه اقتدار وار ایكن كورمه مه. ن.

تَقاضا { سـد. عر. (« قضا » دن مصـ. تفاعل) تأدیهٔ دین ایچون مدیونی صیقیشدیرمه، تضییق. || عموم سر زنش : بنمله تقاضا ایتدی.

تَقاطُر { سـد. عر. (« قطر » دن مصـ. تفاعل) طامله طامله آقمه، طاملامه.

تَقاطُع { سذ. عر. [« قطع » دن مص. تفاعل] بربرینی کسمه، بربرینك اوستندن کچمه: ایکی دمیر یول خطی تقاطع ایتمك. [عربیده بربرندن کسیلوب قطع مناسبت معناسنه کلمکله، بزم صورت استعمالمز عندیدر.]

تَقاعُد { سذ. عر. [« قعود » دن مص. تفاعل] اختیارلق ویا بر سقطلق سببیله خدمت و وظیفه‌سنی ترکله مخصصاتنك بر قسمیله استراحته چکلمه: بر ضابطك تقاعدی: تقاعد معاشی: تقاعد صندیغی: تقاعد اولمق. [لسان عوامده « متقاعد » یرینه صفت کبی‌ده قوللانیلیر: تقاعد بر ضابط.]

تَقاعُدلِك { س. [تقاعد لغتی متقاعد یرینه قوللانلمغله اصل تقاعد معناسی غلط فاحش قبیلندن اولان بو تعبیر سقیمله افاده اولنور] بر مأمور ویا ضابطك تقاعد اولمسی: تقاعدلکنی استدعا ایتمش؛ تقاعدلکی اجرا اولندی.

تَقاعُدِیّه { سث. عر. تقاعد معاشی.

تَقاویم { سذ. جم. عر. فد. تقویم. با: تقویم.

تَقَبُّض { سذ. عر. [« قبض » دن مص. تفعل] ۱. طوپلانوب چکلمه، بوزلمه. ۲. ط. قبض اولمه. [ایکنجی معنا ایله « انقباض » دها مستعملدر.]

تَقَبُّل { سذ. عر. [« قبول » دن مص. تفعل] قبول ایتمه، آلمه، اوستنه آلمه. ؛

تَقبیح { سذ. عر. جم: تقبیحات. [« قبح » دن مص. تفعیل] چرکین کورمه، بکنمه‌مه: بوحرکتنی هرکس تقبیح ایتدی.

تَقبیل { سذ. عر. [« قبل » دن مص. تفعیل] اوپمه، بوس ایتمه، بوسه: حجر اسودی تقبیل ایتمك.

تَقَدُّس { سذ. عر [« قدس » دن مص. تفعل] پاك ومبارك اولمه، دیانةً معزز ومحترم اولمه: کعبه‌نك تقدسی.

تَقَدَّس { ف. عر. ث: تقدست. [آنف البیان مصدردن فعل ماضی مفرد غائب] پاك ومبارك اولسون، معزز اولسون. [دعا مقامنده ترکیبات عربیه‌ده مستعملدر:] جناب حق تقدس اسمه، تقدست ذاته.

تَقَدُّم { سذ. عر. [« قدم » دن مص. تفعل] ۱. ایلری کچمه، ایلریده بولنمه. ۲. زمانجه ویا درجه ورتبه‌جه ایلری بولنمه، اوکده بولنمه: باقینك نابیدن برقرن تقدمی واردر؛ فضولینك عصری شعراسنه تقدمی مثبتدر. ۳. تشریفاتجه اوکدن کچمه ویا دها یوقاری اوتورمه حقی: قاضیعسکرلر اوائلده وزرایه تقدم ایدرکن بعده وزرانك تقدمنه قرار ویرلمشدر. ٤. حق. برمضرتك ازاله‌سنی اخطار ایتمه. || حق تقدم = بر شیئه هرکسدن اول تشبث ایدلدیکی ایچون احراز اولنان حق وشرف.

تَقدِمه { سث. عر. [تقدیم کبی تفعیل بابندن مص.] مافوقه تقدیم اولنان شیء، ویریلان هدیه ویا برکذار: فلان ذاته برتقدمهٔ ناچیزانه اولمق اوزره.

تَقدیر { سذ. عر. جم: تقدیرات. [« قدر » دن مص. تفعیل] ۱. قدر، حکم ازلی، جناب حقك هرشیء حقنده‌کی قرار ازلیسی: تقدیر خدا قوهٔ بازو ایله دونمز؛ تدبیر دائما تقدیره موافق کلمز. ۲. قیمت بیچمه، بها تعیین ایتمه: کتابی، کتابك قیمتنی صحافلر تقدیر ایده‌بیلیر. ۳. بر آدمك قدر وهنرینی آکلایوب اعتراف ایتمه، قدرشناسلق: محویت ایچنده یاشایان ارباب کمالی تقدیر بیوك برمزیتدر. ٤. بکنمه، تحسین ایتمه: برآدمك خدمتی تقدیر اولنمازسه غیرتنه خلل کلیر. ٥. فرض، احتمال، اعتبار، صورت حال: اولتقدیرده: بالفرض والتقدیر: بونی یاپدیغی تقدیرده بن ده مقابله ایدرم؛ علی‌کلی التقدیرین = هر ایکی احتماله کوره. ٦. د. ۱. عباره‌ده برلفظ ویاحالك ذهناً تصوری: بو بر سؤال مقدرك جوابیدر. ۲. ظاهرده اولمیان براعراب وسائره‌نك محلا فرض اولنمسی: بر لفظی، ویا اعرابنی تقدیر ایتمك.

تقدیراً { ح. عر. ۱. قدر وبها بیچه‌رك، قدر ودکرینی آکلایه‌رق واعتراف ایده‌رك: خدمتنی تقدیراً ترفیعنه قرار ویردیلر. ۲. د. تقدیر صورتیله، لفظاً اولمیه‌رق، محلاً: بواسم تقدیراً منصوبدر.

تَقدیری { ص. عر. ث: تقدیریه. ۱. قدرالهی‌یه منسوب ومتعلق، قدر اقتضاسندن اولان: احکام تقدیریه. ۲. د. لفظی وظاهر اولمیوب محلی و اعتباری اولان: بو اسمك اعرابی تقدیریدر.

تَقدیس { سذ. عر. جم: تقدیسات. [«قدس» دن مص. تفعیل] ١. پاك و مبارك عد ایتمه، معزز و مقدس طوتمه، قدسیت ویرمه: بتون اهل اسلام کعبهٔ شریفه یی تقدیس ایدر. ٢. حمد وشکر وثنا ایتمه: جناب حقی تقدیس ایتمك. ٣. مج. پك زیاده حرمت واکرام ایتمه. تعظیم ایلمه: بعض اقوال حکیمانه سندن طولایی حضرت مولانایی تقدیس ایدردی.

تَقدیم { سذ. عر. جم: تقدیمات. [«قدم» دن مص. تفعیل] ١. اوکه کچیرمه، ایلری یه سورمه، بر شیئی دیکرندن اول بولندیرمه: بسمله یی حمدله یه تقدیم ایتمك اقتضا ایدر؛ تقدیم الاهم علی المهم = پك مهم اولان ایشی عادتا مهمندن اول یاپمق. ٢. برینك وعلی الخصوص بر بیوك ذاتك حضورینه بر شیٔ کوتورمه، ویرمه: رئیس افندی یه بر مکتوب، بر هدیه تقدیم ایتدم. ٣. بر آدمی دیکر برینك حضورینه چیقاره رق کوریشدیرمه، توصیه ایتمه: یارین کلکز سزی خوشلانه جغکز بر ذاته تقدیم ایده یم؛ سزه برادرمی تقدیم ایدرم. || تقدیم وتأخیر = بر عباره نك بعض یرلرینی یوقاری یه آلوب دیکرلرینی آشاغی یه آته رق تغییر وتصحیح ایتمه.

تَقَرُّب { سذ. عر. [«قرب» دن مص. تفعل] ١. یاقلاشمه، یاقین کلمه، یاناشمه: بکا تقرب ایتدی. ٢. وقتی یاقین اولمه، قریب الوقوع اولمه: رمضان شریف تقرب ایدیور.

تَقَرُّح { سذ. عر. [«قرح» دن مص. تفعل] ط. یاره اولمه، یاره ایچنده قالمه: تقرح جلد، تقرح معده وسائره.

تَقَرُّر { سذ. عر. [«قرار» دن مص. تفعل] ١. یرلشمه، بر یرده قرار وثبات بولمه: بر چوق زمان طولاشدقدن صکره فلان یرده تقرر ایتدی. ٢. قرار لاشمه، قراری ویرلمه، هنوز تحت مذاکره وترددده اولمامه: نه کونی حرکت ایده جکمز دها تقرر ایتمدی: اعشارك احاله سی الآن تقرر ایتمدی. ٣. ط. مرضك بدنك بر یرینه حصر اولنمسی، فر. Localisation.

تَقریب { سذ. عر. جم: تقریبات. [«قرب» دن مص. تفعیل] ١. یاناشدیرمه، یاقلاشدیرمه: شوماصه یی دیواره تقریب ایتملی. ٢. برمقداری تمامیله تعیین ایده میوب آشاغی یوقاری اوله رق تخمین ایتمه: اوآتك قرق لیرایه آلندیغنی تقریب صورتیله سویلدی. ٣. [مصدریت معناسندن مجرد اوله رق] مناسبت، وسیله، بهانه: تقریبنی بولوب سویلدی؛ بالتقریب ایشی آچدی: بر تقریب ایله صاوشدی: [بو مقامده «ایله» سز استعمالی «بر» لفظنك مفتوح اوله رق فا. حرف الصاق اعتبار اولنمسندن ایلری کلمش غلط بر تعبیردر، ویاخود «بالتقریب» تعبیر عربیسندن غلطدر؛ حالبوکه عربیده بو صوك معنا ایله قوللانلماز.]

تَقریباً { ح. عر. آشاغی یوقاری، تمامیله اولمیه رق، تخمیناً: بوبنانك تعمیراتی تقریباً اون بیك غروشه محتاجدر: تقریباً اللی یاشنده در.

تَقریبی { ص. عر. ث: تقریبیه. آشاغی یوقاری اوله رق بیان اولنان، تمامیله معین ومخصص اولمیان، تخمینی.

تَقریر { سذ. عر. جم: تقریرات، تقاریر. [«قرار» دن مص. تفعیل] ١. یرلشدیرمه، یرینی تعیین وتخصیص ایتمه. ز. ٢. ثابت ومحکم ایتمه، صاغلاملاتمه. ز. ٣. آغزدن افاده و بیان ایتمه، آکلاتمه، اوزون اوزادی یه تعریف ایتمه: مدرس طلبه یه درسنی تقریر ایتمکله مشغول ایدی: فلان معلمك تقریری پك کوزلدر: فلان ایسه عالمدر آما هیچ تقریری یوقدر. ٤. بر ایشی رسماً وتحریراً بیان ایتمه. [فر. «راپور» کلمه سنك ترجمه سیدر]: قپودانك تقریری. ٥. سیاسی نوطه: سفرا اوایشی باب عالی یه تقریر ایتمشلر. ٦. برایشی رسماً وتفصیلاً بیان ایتمك اوزره یازیلان انها: روم پطریقخانه سنك بر تقریرینه جواب یازلدی. || تقریر شفاهی = بر خصوصه دائر سفرانك امضاسز اوله رق ویردکلری محرر نوطه. تقریر ممضی = امضالی اولمق اوزره ویریلن بویله بر تقریر. [اك زیاده پطریقخانه وسفارتخانه انهالرینه اطلاق اولنور. — تقاریر جمعی بو معنایه مخصوصدر] ٧. فراغ املاکده مال صاحبنك مأمور رسمی حضورنده کی افاده سی: تقریرینی ویرمك ایچون پاره سنی آلدی. ٨. دوائر مرکزیه دن یالکز مهر ایله مختوم اوله رق صدارته کوندریلن محررات.

تَقريرلِك { سـ. اوزرينه تقرير يازيلان بر يا پراقلى بيوجك كاغد.

تَقريض { سذ. عر. جـ: تقريضات، تقاريض. [« قرض » دن مص. تفعيل] ١. برتأليفى منثور ويا منظوم بر مقالهٔ مخصوصه ايله مدح وثنا ايتمه: يازديغى كتابلرى مشاهير ادبايه تقريض ايتديرمك عادتيدر. ٢. برتأليفك مدحى حقنده يازيلان منثور ويا منظوم مقاله كه اوكتابك باشنه ويا آخرينه درجى عادت اولمشدر.

تَقريظ { تقريض ايله مترادفدر.

تَقَزُّح { سذ. عر. [« قزح » دن مص. تفعل. — لغت مولده.] هـ. الكم صاغمه شكلنى كوسترمه، ضياى شمسى حل ايدوب رنكلرى آيرى آيرى والكم صاغمه صره سنده ابراز ايتمه: تقزح خاصه سنى حائز اجسام.

تَقسيط { سذ. عر. جـ: تقاسيط. [« قسط » دن مص. تفعيل] قسم قسم وهر قسمى بر مدت معينه مرورنده مؤجلاً تأديه اولنه جق مبلغك بهر قسمى: اعشار بدلاتنى ملتزملر آلتى تقسيطده ويررلر؛ تقاسيط مقرره ايله تأديه اولنه جق دين.

تَقسيم { سذ. عر. جـ: تقسيمات. [« قسم » دن مص. تفعيل] ١. بولمه، پارچه لره آيرمه: بيك غروشى اوچ كشى يه تقسيم ايتمك؛ حاصلاتك حصه داران بيننده تقسيمى؛ بنايى بش دائره يه تقسيم ايتدى. ٢. آقار صويك مصوره لره آيرلديغى محل، صواق. ٣. ر. حسابده اعمال اربعه نك دردنجيسى كه مثلا بر مبلغك بر قاچ حصه يه بولنمه سندن عبارتدر، اولشديرمه: ٧٤ ى ٩ ه تقسيم ايتمك. ٤. مو. چالغيجيلرك يالكز برى طرفندن اجرا اولنان فصل: بر تقسيم ياپمق. || تقسيم اراضى = اراضينك تقسيم وتعيينى وخريطه سنك اخذى علمى كه باشليجه مثلثاته مستنددر. [فر. Géodésie]. || تقسيم غرما = بر مديونك مالنك داينلر بيننده تقسيمى. || تقسيم مياه = آقار صولرك آيرلديغى صرت وارتفاع كه برطرفنك صولرى برجهته وبرطرفنك كيلر اوبرجهته آقوب كيدر: تقسيم مياه خطى. = جـ. بربنانك بولمه لرى، دائره لره صورت انقسامى: بواوك تقسيماتى چوق ايدر.

تَقَشُّع { سذ. عر. [« قشع » دن مص. تفعل] ط. توكورمه. بلغم چيقارمه.

تَقشير { سذ. عر. [« قشر » دن مص. تفعيل] صويمه، قبوغنى چيقارمه.

تَقصير { سذ. عر. جـ: تقصيرات. [« قصر » دن مص. تفعيل] ١. قيصالتمه. ن. ٢. بر ايشى نقصان ياپمه، اقتدار وارايكن ويا اقتدارسزلقدن قصور ايتمه: ايفاى وظيفه ده تقصير ايتدى. ٣. مق. مسامحه ايله قانون جزا خلافنده حركت ايتمه. = جـ. قباحت، صوج، وعلى الخصوص من طرف الله بر بلايه اوغرامغى منتج صوج وكناه: بنم تقصيراتم نه در؟ هب بزم تقصيراتمزدر.

تَقطير { سذ. عر. جـ: تقطيرات. [« قطر » دن مص. تفعيل] ١. طامله طامله آقيتمه، طاملاتمه. ٢. انبيقدن چكمه: دكيز صوينى تقطير ايتمك.

تَقطيع { سذ. عر. جـ: تقطيعات. [« قطع » دن مص. تفعيل] ١. كسمه، پارچه پارچه ايتمه، پارچه لره تقسيم. ٢. ر. شعرى تابع اولديغى بحره كوره تفاعيله آيرمه، هر بر پارچه سنى فاصله ايله اوقومه.

تَقفيه { سذ. عر. [« قفاء » دن مص. تفعيل] (كلامى ويا شعرى) قافيه لى ايراد ايتمه، قافيه اويديرمه.

تَقَلُّب { سذ. عر. جـ: تقلبات. [« قلب » دن مص. تفعل] ١. دونمه، بريانـدن بريانه چويرلمه، آلت اوست اولمه. ٢. دكيشمه، باشقه قالبه كيرمه، تبدل، تحول، ديكر كون اولمه: تقلب احوال، تقلب زمان. = جـ. تبدلات، تحولات، انقلابات: بنم غيبوبتمده شهر اوقدر تقلباته اوغرامش كه سوقاقلرى بولمه ده زحمت چكدم.

تَقَلُّد { سذ. عر. [« قلد » دن مص. تفعل] ١. حمائل ويا كردانلق كبى بوينه صارمه، آصمه، طاقنمه، قوشانمه: تقلد سيف = قليج قوشانمه، طاقنمه. ٢. اوستنه آلمه، درعهده ايتمه: امور حكومتى تقلد ايلدى.

تَقَلُّص { سذ. عر. جـ: تقلصات. [« قلوص » دن مص. تفعل] ط. برعضوك چكيلوب طوپلانمه سى: تقلص حدقه وسائره.

تَقليب { سذ. عر. جـ: تقليبات. [« قلب » دن مص. تفعيل] ١. دونديرمه، چويرمه، آلت اوست ايتمه. ٢. برشيئك شكل و قالبنى دكيشديرمه.

تقليد { سند. عر. ج: تقليدات. ۱. طاقه، آصمه، قوشاغه: تقليد حمائل، تقليد سيف. ۲. برينك فعل وحركتنك وياشكل و صورتنك عينى ياپمه، بكزمكه ويا بكزتمكه چاليشمه: فلان شاعر نفعى يه (ياخود نفعى يى) تقليده چاليشيور: فلان محرر كيمسه يه تقليد ايتمكسزين كندينه مخصوص بر طرز افاده اختيار ايتمشدر. (مفعول اليه ومفعول بهله ارتباط ايدوب، آنجق معناجه بر آز فرق واردر: مفعول اليه اله اقتدا، ومفعول بهله برشيئك ساخته سنى ويا استهزا طريقيله طبقنى ياپمق معناسنه تقرب ايدر.) ۳. بر شيئك ساخته سنى ياپمه: اك مشهور فابريقه لرك معمولاتنى تقليد ايتمشلردر؛ برينك امضاسنى تقليد ايتمك. ٤. برينك افعال وحركاتنك عينى ياپه رق كندى يسيله اكلنمه، تمسخر ايتمه: هر كسى تقليد ايدر، هركسك تقليدينى يا پار: بر كوريشده تقليدينى آلمش. ٥. (مصدريت معناسندن مجرد اوله رق) مصنع بر شيئك، بر هنر ومعرفت اثرينك ساخته سى: انكليز چاقيلرينك تقليدى چيقمشدر؛ تقليدى اوجوزدر. = ص. تر. تقليد صورتيله يابلمش، ساخته: تقليد كومش.

تقليدى { ص. عر. ژ: تقليديه. تقليده ياپيلان. ژ. حجت وسند ايستمكسزين قبول ايدلن: ايمان تقليدى = مقلد ايمانى.

تقليل { سند. عر. (« قلة » دن مص. تفعيل) آزالتمه، اينديرمه، تنقيص: مقداريني تقليل ايتمك.

تقوا { سند. عر. با: تقوى.

تقوس { سند. عر. (« قوس » دن مص. تفعل) يايى كبى اكرى وكمرلى اولمه: كيكك تقوسى.

تقوى { سند. عر. (« وقايه » دن) اللهدن قورقوب منهياتدن چكنمه، توق، پرهيزكارلق، زهد. || اهل تقوى = پرهيزكار ومتقى آدم ياخود آدملر. (« اهل » اسمى مفرد وجمع كبى قوللانيلير.)

تقوّى { سند. عر. (« قوت » دن مص. تفعل) قوتلنمه، قوت پيدا ايتمه، امدادله قوتى آرتمه. ژ.

تقويت { سند. عر. با: تقويه.

تقويس { سند. عر. (« قوس » دن مص. تفعيل) يايى كبى اكرى وكمرلى ايتمه.

تقويم { سند. عر. ج: تقاويم. (« قوم، قيام » دن مص. تفعيل) ۱. طوغريلتمه، دوزلتمه، يولمه قومه، ترتيب، تنظيم: تقويم وقايع. ۲. ممالك وبلدانك طول وعرضى ويا سيارات و ثوابتك حركات ومواقعنى كوسترمه و بونلرى كوسترن رساله و كتاب ياخود جدول: تقويم البلدان، تقويم الافلاك. ۳. بهر سنه يه مخصوص اوله رق هر كونك شمس وقمر وسيارات طلوع و غروبنى وسائر احوال هيئتى و ليل ونهارك واوقات خمسه نك ساعت ودقيقه لرينى كوسترير رساله كه امم اسلاميه بينده اسكيدن برى ارباب هيئت طرفندن ترتيب ونشرى معتاد اولوب، اخيراً بو اصول دخى اوروپاده كسب مكمليت ايتمشدر: تقويم سال. || حسن تقويم = اك كوزل نظام وترتيب وشكل و صورت، كه آيت كريمه دن مأخوذ اولوب، صورت وخلقت بشر حقنده مستعملدر. || مج. اسكى تقويم، كهنه تقويم، كهنه تقويم = ايشه ياراماز شى.

تقويمجه { سـ. فا. كوچك تقويم رساله سى.

تقويه { سند. عر. (« قوت » دن مص. تفعيل) ۱. قوتلنمه. پرمه، قوت ويرمه، قوتنى آرتديرمه: ايكى طابور دها كوندره رك فلان موقعده كى عسكرى تقويه ايتملى؛ چوجقلره بسليجى شيئلر يديره رك بدنلرينى تقويه ايتمك اقتضا ايدر. ۲. تأكيد وتصديق ايتمه: سوزكرى تقويه ايچون بر مثال كتيره جك. (فا. اصولى اوزره « تقويت صورتنده دخى قوللانيلير.)

تقى { ص. عر. ژ: تقيه. ج: انقياء. (« وقايه » دن صفت. — اصل ياسى مشدد ايسه ده مخفف قوللانيلير.) اللهدن قورقوب منهيدن اجتناب ايدن، پرهيزكار، اهل تقوى.

تقيّح { سند. عر. (« قيح » دن مص. تفعل. — لغت مولده در.) ط. ايريكلنمه، ايريك پيدا ايتمه: ياره سى تقيح ايتدى؛ تقيح دم، تقيح عين، تقيح كليه وسائره.

تَقَيُّد / **تقييد** { سذ. عر. ج: تقيدات. | « قيد » دن مص. تفعل }
١. باغلانمه، مربوط و معلق اولمه. ٢. چاليشمه، چپا لامه، ايش ايدينوب اوغراشمه، اوستنه دوشمه: وظيفه‌سنه تقيد ايتميور: تقيدات متماديه‌ده بولنمق.

تقييد { سذ. عر. ج: تقييدات. | « قيد » دن مص. تفعل }
قيد و شرطله باغلامه. مشروط ومقيد ايتمه. شرط قومه: سيغور. طه شركتلرى حريقزده ابنيه‌لك تضمينى بر چوق قيودله تقييد ايتمشلردر: نظامنامه‌لرينه برچوق تقييدات درج ايتمشلردر.

تك { ص. ١. جفت مقابلى: تك دينركين: تك طبانجه: تك مى جفت مى؟ ايكى، درت، آلتى عددلرى جفت و بر، اوچ، بش عددلرى تكدر. ٢. بر جفت تشكيل ايدن ايكى شيئك بيرى: آرابه آتلرينك بر تكى خسته‌در: بونك تكى نرده‌ده؟ تكنى بوله‌مدم جفت ايده‌يم. ٣. بر، واحد: بر تك كتابم واردر. ٤. يالكز، تنها: بيوك بر اوده تك وتنها اوتورمقدن انسانه وحشت كلير. ٥. اشيز. وحيد. يكتا: او آدم بو مملكتده تكدر، تكردندر. ٦. راحت. ساكن: او آدم تك طورماز. || تك باشنه = كندى باشنه. يالكز، كندى كندينه، كيمسه ياردمى ايتمكسزين. || تك توك = سيرك، نادر: تك توك بولنور: تك توك مسافرلر كلير.

تك { حر. افا. « تاكه » تعبيرندن غلط اولق احتمالى واردر. | تاكه. مقصديله، مجردشو مقصدله، محضاً، اولسونده: تك كلسين ديه كندينسنه يازى يازديره جغمى سويلدم: تك چابق يازلسون ديه يازينك كوزللكنه اهميت ويرمدم؛ تك كلسين ده كچ كلسين.

تَك { س. فا. قوشمه، سكيرتمه، سرعت. اكثريا مترادفلرى اولان « تاز » و« پو » ايله بر ابر قوللانيلير: تك وتاز، تك وپو ايتمك = طورمبوب قوشمق.

تَكاپو { س. فا. ١. اوتديه بريديه قوشه‌رق تحرى وجستجو ايتمه، سعى وتعب. ٢. طالقاوقلق ومداهنه طريقيله برينك هر فعل و قولنى تصديق ايدوب قاوق صاللامه.

تَكاثُر { سذ. عر. | « كثرت » دن مص. تفاعل | ١. چوغالمه. تعدد. | تكثر كى |. ٢. چوقلقله تفاخر ايتمه، بنده سندن زياده واردر ديه برشيء حقنده برينه قارشى ادعا ايتمه.

تَكاثُف { سذ. عر. | « كثافة » دن مص. تفاعل | صيقلاشمه، قويولاشمه، كثافت پيدا ايتمه.

تَكاسُر { سذ. عر. | « كسر » دن مص. تفاعل. — لغت مولده | ص. تكاسر ضيا = مختلف نقطه‌لردن كلوب بر نقطه‌يه انعكاس ايدن ايكى شعاعك بربرينك تأثيرينى كسر ايتمسى.

تَكاسُل { سذ. عر. | « كسل » دن مص. تفاعل | تنبللك ايتمه، اوشمه، قيدسزلق. اهمال: ايفاى وظيفه‌ده تكاسل ايتمك.

تَكاليف { سذ. ج. عر. فد: تكليف. با: تكليف.

تَكَبُّد { سذ. عر. | « كبد » دن مص. تفعل. — لغت مولده. | ط. تكبد رئه = آق جكرك قره جكر صورتنه كير. مسنى مؤدى بر مرض. [فر. Hépatisation].

تَكَبُّر { سذ. عر. | « كبر » دن مص. تفعل | كبرلنمه، تعظم، بيوكلك ادعاسى: تكبر ايتمك.

تكبير { سذ. عر. ج: تكبيرات | « كبر » دن مص. تفعيل | جناب حقك عظمتنى ياد وذكر ايله « الله اكبر » ديمه: تكبير كتيرمك، آلمق = الله اكبر ديمك؛ تكبير افتتاح = نمازه شروعده كتيريلن تكبير.

تكبير خوان { ص. فا. | عر. تكبير = م. فا. | خواندن = اوقومق | تكبير او. قويان، تكبير كتيرن: جله‌سى بر آغزدن تكبير خوان اولديلر.

تَكَثُّر { سذ. عر. | « كثرت » دن مص. تفعل | چوغالمه، تعدد: حيوانات تكثرى.

تكثير { سذ. عر. | « كثرت » دن مص. تفعيل | چوغالتمه، چوغه بالغ اولمه: حيوانات تكثير ايتمك. || تكثير سواد ايتمك = نافله يره چوق يازى قره‌لامق.

تكثيف { سذ. عر. | « كثافت » دن مص. تفعيل |. ١. قويو وصيق ياپمه، برمايى قويو لاشديرمه، منسوجات وسائره‌يى صيقلاشديرمه. ٢. شفاف بر جسمى غير شفاف ايتمه، شفافلغنى كيديرمه. || تكثيف خزينه‌سى = ماكنه‌ده فعلى اجرا ايدن استيمى صوحالنه كتيرمكه مخصوص آلت كه چرخچيلر پيننده انكليزجه‌سى اولان قوندنسر لفظى تعميم ايتمشدر.

تَكَدُّر { سذ. عر. | « كدر ». دن مص. تفعل | بولانمه،

صافلغی غائب ایتمه. || تکدر خاطر = مکدر اولمه.

تکدیر { سذ. عر. جم: تکدیرات. [«کدر» دن مص. تفعیل] ١. بولاندیرمه: تکدیر ماء ایتمك. ٢. کدرلندیرمه، کدر ویرمه: تکدیر خاطر ایتمه. ٣. آزارلامه، تعزیر: برقباحتی ایلك دفعه ارتکابنده تکدیر ایله اکتفا ایتملی: تکدیر ایتمك: تکدیر ایشیتمك؛ تکدیر یمك.

تکدیری { ص. عر. ث: تکدیریه. مق. مجازات تکدیریه = قباحت نوعندن اولان جرملرك استلزام ایتدیکی خفیف جزا.

تکذیب { سذ. عر. [«کذب» دن مص. تفعیل] یالان عزو واسناد ایتمه، یالان چیقارمه: بنی، بنم سوزمی تکذیب ایتمك ایستیور؛ غزته‌لرك نشر ایتدکلری حوادثی رسماً تکذیب ایتدیلر: او غزته بوکون یازدیغنی یارین تکذیب ایدر.

تکر { مه. [چ. تکرومك = دویرمك، چویرمك، یووارلامق؛ وتکروك = یووارلاق، مدور دیمکدر] یووارلانمغی تصویر ایدوب «مکر» مهملیله اتباع اولنور: تکر مکر یووارلاندی؛ تکرمکر اوچورومدن آشاغی‌یه دوشدی.

تکر { س. با: تکیر، تکفور.

تکرار { سذ. عر. [«کر» دن مص. تفعیل] بر ایشی بردها یاپمه، اعاده ایتمه: بر سوزی، بر رجایی تکرار ایتمك: بر تعبیرك برمقاله‌ده برقاچ دفعه تکراری فصاحته منافیدر. || تکرار علی التکرار = دفعاتله تکرار ایده‌رك. || بتکرار = بر دها، تکرارله. = ح. تر. ینه، بر دها دفعه: تکرار کلدی.

تکرارلاتمق { فت. بردها یاپدیرمق، تکرار ایتدیرمك: درسنی تکرارلاتمق.

تکرارلامق { فت. بردها یاپمق، تکرار ایتمك: بو سوزی تکرارلامایك: بو تعبیری چوق تکرارلامشسکز.

تکرارلانمق { فج. بر دها یاپلمق، تکرار ایدلمك: بر سوزك بوقدر صیق تکرارلانمسی ایی برشیء دکلدر.

تکرر { سذ. عر. جم: تکررات. [«کر» دن مص. تفعل] بردها اولمه، بردها وقوع بولمه، تکرارلانمه: بو کلمه عباره‌ده چوق تکرر ایدیور؛ برقباحتك تکرری مجازاتك اشتدادینی داعیدر. || مق. مجرمك محکومیتدن صوکره بر جرم دها ایشلمسی.

تکرلك { س. [تق. یووارلانمق دیمك اولان «تکورمك» دن] ١. یرده یوارلانه‌رق یوروین دائروی شیء که اکثریا محورلرندن مربوط برجفت اولور: آرابه تکرلکی. ٢. تکرلکه بکزر دائروی شیء: پینیر تکرلکی: بر تکرلك بال مومی. || مج. درت کوشه‌لی تکرلك = یوریمز ایش.

تکرلمك { یا تکرله‌لمك. فت. یووارلامق، یووارلاق شیئی تحریك ایدوب یوریتمك: آرابه‌یی تکرلمك. || مج. دقتسزلکله صالیویرمك، قاچیرمق: لقردی تکرلمك.

تکرلمه { س. صاچمه صپان مقدمه، مصال تکرلمه‌سی.

تکرلنمك { فط. یووارلانمق، یوارلانه‌رق یوریمك یاخود دوشمك: اینیش آشاغی تکرلندی: اوچورومدن تکرلنوب کیتدی.

تکرمان { س. دکرمنك اسم صحیحیدر.

تکری { یاخود تاکری ویا طاکری وغلط. طغری. س. [سما وشفق دیمك اولان «تاك» دن] اله، مولی، خدا، تق. اورغان، چالاب: تکرینك قولی. || تکرینك کونی = بتون کون.

تکریر { سذ. عر. [«کر» دن مص. تفعیل] تکرارلامه، تکرار ایتمه، بردها یاپمه ویا سویلمه: بر سوزی تکریر ایتمك. [«تکرار» دن فرقی یوق کبیدر. فقط بعض کتب ادبیه‌ده «تکریر» حسن تکرار معناسنده قوللانلمشدرکه بوحالده تکرار، غیر مقبول، تکریر ایسه مقبول اولمش اولور.]

تکریلق { س. الوهیت. = ص. الوهیته منسوب و متعلق، الهی: تکریلق سوز = طوغری وانصافلی سوز.

تکریم { سذ. عر. جم: تکریمات. [«کرم» دن مص. تفعیل] تعظیم وحرمت ایتمه، بیوتمه، اولولامه: جناب حق بنی آدمی تکریم ایتمشدر.

تکریماً { ح. عر. حرمت وتعظیم ایده‌رك، حرمت وتعظیم مقصدیله.

تکسر { سذ. عر. [«کسر» دن مص. تفعل] قیرلمه، شکست اولمه. ن.

تَكسيب { سذ. عر. [« كسب » دن مص. تفعيل] قزاندیرمه، کسب ایتدیرمه. ن.

تَكسير { سذ. عر. [« كسر » دن مص. تفعيل] قیرمه، شکست. [عربیده بناسی تکثیر ایچون اولوب، لسانمزده ایسه تکثیر قصد اولنمدیغندن، و « کسر » افادهٔ مرامه کافی اولدیغندن لزومسزدر.] || ط. تکسیرالحصات = مثانه طاشلرینك مثانه داخلنده آلت مخصوصه ایله قیرلمسی.

تَكَفُّل { سذ. عر. [« كفل » دن مص. تفعل] کفیل وضامن اولمه، کفالت ویرمه، تعهد ایتمه: او آدمك بو آقچه‌یی ویره‌جکنه بن تکفل ایدرم.

تَكفور { یاخود تکیر.. س. حاکم، آمر: تکفور طاغی، تکفور سرایی، ازنکمید تکفوری. [اثنای فتحده آناطولی وروم ایلینك بعض طرفلرنده حکم سورمکده بولنمش والیلره اطلاق اولنوردی، و او وقتلردن قالمه بعض اسماء خاصه‌ده بولنیور.]

تَكفير { سذ. عر. [« كفر » دن مص. تفعيل] کفره نسبت ایتمه، کفر عزو واسناد ایتمه، برینك بر سوز ویا فعلنه اسناداً کفرینه حکم ایتمه.

تَكفيل { سذ. عر. [« كفل » دن مص. تفعيل] حق. کفیل کوسترمه، کفالت ایتدیرمه.

تَكفين { سذ. عر. [« كفن » دن مص. تفعيل] (اولویی) کفنه صارمه، کفنلمه: میتی تکفین وتجهیز ایتدیلر.

تَكَل { س. دیکلمش شیئی یاتیشدیرمق ویا ایچنه طولدیریلان پنبوغی طوردیرمق ایچون کچیریلان قبا دیکیش: خرقه‌نك تکلی.

تَكَلَتی { س. اگرك آلتنده حیوانك صیرتنه اورتیلان کچه‌که پنبوقلی کبی تکللنمش اولور، فا. نمدزین، عر. بردعه. [تکلسزینه « اکریم » دیرلر.]

تَكَلُّس { سذ. عر. [« كلس » دن مص. تفعل. — لغت مولده] کیم. کیرجه تحول ایتمه، کیرج حالنه کچمه: اجسام عضویه‌نك مرور زمانله تکلسی.

تَكَلُّف { سذ. عر. ج: تکلفات. [« كلفة » دن مص. تفعل] ۱. بر زحمته، زحمتلی بر ایشه قاتلانمه: بو قدر تکلفه نه حاجت؟ ۲. اوزنمه، ایشی مجرای طبیعیسند براقمیه‌رق کوستریشلی بر حاله قومق ایچون یوریلوب چبالامه: بو شعرده تکلف واردر؛ تکلف ایله یاپلمش بر ایش اولدیغی ظاهردر. ۳. کوستریش، ساخته طور وحرکت، اوزنیش: طور وحالنده‌کی تکلف پك صوؤقدر. || بی تکلف، بلا تکلف = اوزنمکسزین، طبیعی اوله‌رق.

تَكَلَّلَمَك { فت. تکل اوردیرمق، ایلیشدیرتمك، قبا وسیرك اوله‌رق دیکدیرمك: شو خرقه‌یی تکللتملی.

تَكَلَّلَمَك { یا تکله‌مك. فت. تکل اورمق، طوندیرمق، ایلیشدیرمك، قبا وسیرك دیکمك: ماکینه ایله دیکمزدن اول تکللمك اقتضا ایدر.

تَكَلَّلَنمَك { فج. تکل اورلمق، طوتدیرلمق، ایلیشدیرلمك، قبا وسیرك دیکلمك: خرقه تکللنمك اقتضا ایدر.

تَكَلُّم { سذ. عر. [« كلام » دن مص. تفعل] سویلمه، لقردی ایتمه: فصیح عربی تکلم ایتمك پك زوردر: فرانسزجه‌یی بیلیورسه‌ده تکلم ایچون ملکه‌سی یوقدر؛ بش لسانده تکلم ایدیور.

تَكليس { سذ. عر. [« كلس » دن مص. تفعيل] کیم. کیرجه چویزمه، کیرج حالنه قویمه.

تَكليف { سذ. عر. ج: تکلیفات، تکالیف. [« كلفة » دن مص. تفعيل] ۱. برندن زحمتلی ودیکری حقنده نافع بر ایش ایستمه، بویله برایش ویاشرطك قبولنی یوکلتمه: بکا یاپه‌میه‌جغم برایش تکلیف ایدیور: بو آغر بر تکلیفدر؛ بکا بو تکلیفی ایتمیك، بونی تکلیف ایتمیك. ۲. یبانجی‌یه اولنان معامله، یاقین ولاابالی اولمیانلره یاقیشیر رسمی و تعظیملی یاخود احترازلی معامله: تکلیفله قبول ایتمك، آرامزده تکلیف یوقدر. ۳. شریعت ویا نظام دولتك هرکسه مترتب قیلدیغی وظیفه ویا تأدیه‌سنی امر ایتدیکی مبلغ، ویرکی. [بو معنا ایله اکثریا جمعی تکالیف قوللانیلیر.] تکالیف امیریه، تکالیف شرعیه. || تکلیف مالایطاق = طاقت کتیرلمیه‌جك بر شیئك تکلیفی، آغر وناقابل اجرا تکلیف. || خام تکلیف = مناسبتسز وآغر تکلیف.

تَكليفسِز { ص. آره‌ده تكليف اولميان، رسمى و تعظيملى معامله ايدلمسى اقتضا ايتمين، ايچلى طيشلى، لا ابالى: كلنلر هب تكليفسز آدملر ايدى؛ تكليفسز احبابمدن برى؛ پك آز وقتده كنديسيله تكليفسز اولدق. = ح. تعظيملى معامله واحتراز واجتنابه محل اولمقسزين، لا اباليانه: بن اونلرله تكليفسز كوريشورم.

تَكليفسِزجه { ح. آره‌ده تكليف وتعظيملى واحترازلى معامله‌يه حاجت كورلمكسزين: كنديسيله تكليفسزجه كوريشورز.

تَكليفسِزلِك { س. تكليفسز معامله، لا اباليلك: بوقدر تكليفسزلك نه‌دن نشأت ايديور؟ احباب بيننده تكليفسزلك اولمازسه احبابلق يوق ديمكدر.

تَكليفلى { ص. ١. تكليفله و تعظيملى واحترازلى معامله ايله كوريشمه‌سى وياقبول اولنمسى اقتضا ايدن، ياقين اقربا واحبادن ولا اباليانه كوريشنلردن اولميان، يبانجى: تكليفلى بر مسافر كليرسه اوتانه‌جغز. ٢. تكليف وتعظيمله اجرا اولنان: بكا بويله تكليفلى معامله ايتمك ياقيشيرمى؟

تَكليل { سذ. عر. [« اكليل » دن مص. تفعيل] برينك باشنه تاج ويا ياپراق و چيچكدن بردائره قومه، تتويج.

تَكمُّل { سذ. عر. جم: تكملات. [« كمال » دن مص. تفعل] كماله ايرمه، كمال بولمه. مكمل اولمه: انسان تحصيل علم ومعارفله تكمل ايدر.

تَكَمُّن { سذ. عر. [« كمون » دن مص. تفعل] پوصى يه ياتمه، پوصى طوتمه.

تَكمه { س. [« تپمه » دن غلط] ١. حيوانك آرت آياغيله اورمه‌سى، چفته آتمسى: تكمه اورمق، تكمه آتمق. ٢. انسانك آياقله اورمسى: بر تكمه آتوب يره آتدى؛ قارننه بر تكمه اوروب بايغين دوشوردى.

تَكمه‌لَمَك { ياخود تكمه‌له‌مك. فت. تكمه آتمق، تكمه ايله اورمق: خروسى آت تكمه‌لمش؛ كنديسنى آياق آلتنه آلوب تكمه‌لدى.

تَكميل { سذ. عر. جم: تكميلات. [« كمال » دن مص. تفعيل] ١. كماله ايرديرمه، كمال بولديرمه: ن. ٢. بيترمه، پايانه ايرديرمه. اكمال واتمام ايتمه: تحصيلنى تكميل ايتدى: بوكون صرفى تكميل ايدوب نحوه باشلايه‌جغم. || تكميل ثلثين = اوتوزى طولديره‌رق، تام اوتوز حساب ايده‌رك. [هلال كوريله‌مديكى وقت شهر عربى يى تام اوتوز كون حساب ايتمك حقنده قوللانيلير:] هلال كوريله‌مديكى تقديرده تكميل ثلثين ايله فلان كون بايرام اوله‌جقدر. = ص. تر. بتون، هب، جميع: تكميل عالم بيلير؛ تكميل ايشلرمز بويله‌در.

تَكنه { س. ١. يكپاره آغاجدن و يا تخته‌دن مختلف الشكل قاب: خمور، چماشير، چامور تكنه‌سى. ٢. چشمه‌صوينك دوكلديكى واكثريا حيوانلرك صوايچدكلرى طاشدن بيوك قاب: چشمه تكنه‌سى؛ طاش تكنه. ٣. كمى وقايغك ديرك ويلكن وسائر تجهيزاتدن صرف نظرله يالكز ظرف وجسمى: بوكمينك تكنه‌سى پك اسكيدر؛ او وا-پورك تكنه‌سى صاغلامدر اما ماكينه‌سى ايشه ياراماز. ٤. طنبور وبوزوق كبى موسيقى آلتلرينك سسنى چينلاتمغه يارايان نصف كره شكلنده مجوف قسملرى. || تكنه‌ده خمور = حاضر ايش. || تكنه قازنديسى = اختيارلق اوا ننده تولد ايدن ضعيف و چيليز اولاد.

تَكنيه { سذ. عر. [« كنيه » دن مص. تفعيل] عرب اصولى اوزره برينه كنيه قومه، ابو فلان ياخود ابن فلان كنيه‌سنى تخصيص ايتمه: اكثر صحابهٔ كرامى فخر كائنات (صلعم) افندمز تكنيه بيورمشلردر.

تَكور { ياخود تكير. س. با: تكفور.

تَكَوُّن { سذ. عر. جم: تكونات. [« كون » دن مص. تفعل] وار اولمه، وجود بولمه، حصول، تشكل، وجوده كلمه. || ط. بدن انسانده حاصل اولان مواد مختلفه اساميسنه اضافتله بونلرك وجود بولملرينه علم اولور: تكون اسنان، تكون حصات، تكون دم، تكون قيح وسائره. || تا. تكون جبال، تكون نبات وسائره.

تَكوين { سذ. عر. جم: تكوينات. [« كون » دن مص. تفعيل] ١. وارايتمه، وجوده كتيرمه، وجود ويرمه، حاصل ايتمه. ٢. خلق، خلقت، يارا. ديش، آفرينش: توراتك تكوين بحثى = عالمك صورت خلقتندن بحث ايدن برنجى سفرى.

تَكه { سذ. كچينك ارككى، تيس: يبانى تكه = طاغ كچيسنك ارككى. || تكه بورنى = كمرلى و بيوك بورن. || تكه صقالى = بر جنس نبات، لحية التيس. || دكيز تكه‌سى ياخود ساده‌جه تكه = استاقوز جنسندن چكركه بيوكلكنده واوكا شبيه بر حيوان بحرى كه صاغ ايكن همان شفاف اولوب، پيشديكنده قرمزى‌يه مائل بياض اولور، قاريدس.

تَكه‌لَمَك { ياخود تكه‌له‌مك. فل. (كچى) آزمق.

تَكه‌لَنمَك { فل. ١. (اركك كچى) هجوم ايتمك، آزغينلق ايتمك. ٢. مج. دنى آدم زنكين اولوب بورنى بيومك، نه اولدم بدلاسى اولمق.

تَكير { ص. سياه بكك ياخود چيزكيلرله قاريشيق كول رنكنده: تكير كدى، قپلان. || تكير اوردكى = بورنكده بر جنس اوردك. || تكير باليغى = باربونيه‌نك كوچكى.

تَكين { ص. [« تك » دن] ١. بردانه، يكتا، يكانه. بى مثل، بى مانند. ٢. بوش، اجنبيدن خالى: بواو، بو آدم تكين دكلدر = بوش دكلدر. جن طائفه‌سندن خالى دكلدر، جنلر مسلط اولمشدر.

تَكيه { سث. عر. جم: تكايا. [« وكاء » دن] ١. طيانمه، استناد، اتكا: ملك دنيا اوزرينه تكيه (اتكاء) جائز دكلدر. ٢. [بلكه « تكيه‌كاه » دن مختصر] بر شيخك تحت رياست واداره‌سنده درويشان طائفه‌سنك استناد ايتدكارى وذكر ومقابله وچله ايله اوغراشدقلرى دائرهٔ مخصوصه. خانقاه، دركاه. زاويه. [لسانمزده اكثريا وجمعى دائما بوايكنجى معنا ايله قوللانيلير.]

تَكيه‌گاه { ياخود تكيه‌گه. س. فا. طيانه‌جق يرى، استنادكاه.

تَكيه‌نِشين { ص. فا [عر. تكيه = م. فا. نشستن = اوتورمق] تكيه‌ده اوتوران. تكيه‌ده مقيم وساكن: تكيه‌نشين درويشلر.

تَل { س. ١. اوزون واينجه شىء، صاب. تار: صاچ تلى. ٢. آلتون ياكومش وياخود باقير وسائره‌دن ايپليك كبى اينجه دوكلمش شىء كه كلين سوسى اولور ونقش ايشلمه‌ده قوللانيلير: كلين تلى: صيرمه. قلابدان تلى: تل ايله ايشلنمش. ٣. چليك تللردن مختلف قالينلقده بوكلمش اوزون خلاط: تل ايله باغلامق. ٤. طنبور وقانون كبى آلات موسيقيه‌نك هر برى بشقه بر سس چيقاران تارى. = ص. ١. تلدن معمول، تلدن اورلمش: تل قفس، تل چيت. ٢. تل كبى اينجه واوزون: تل قطايف، تل مارنه. || تل تل = هر بر تلى آيرى اولان: بييغى تل تل طوريوردى. || تللر طاقنمق = سوينمك اظهار سرور وشادى ايتمك: سبب اولانلر تللر طاقنسون [مقام تعريض واغبرارده قوللانيلير.] || تل قيرمق = پوت قيرمق، خطا ايتمك. || تل كارى = تل حالنده كومشى تخته‌دن مواد مختلفه اوزرينه قاقه‌رق ياپيلان مصنع تزيينات: تل كارى باستون، سيغاره‌لق، طبانجه. || شماته تلى = طوقنلدقده چوق سس چيقاران پك اينجه بر جنس صارى تنكه‌كه وقتيله طاوانلرك اويمه‌لرى ايچنه قونوردى. || هر تلدن چالمق = هر ايش حقنده معلوماتى اولمق، هزارفن اولمق.

تَل { س. [« تلغراف » دن مخفف. — عوام تلغرف اسمنده « تل » لفظنى و واسطهٔ نقلك تلدن عبارت اولديغنى كوره‌رك، بو اسمى « تل » لفظندن مركب ظن ايله سهواً بو صورتله قوللانمشلردر] ١. تلغراف: تل اورمق، تل چكمك = تلغراف كشيده ايتمك. ٢. تلغرافنامه، تلغرام: فلاندن بر تل كلدى: بر تل آلدم.

تَلّ { سذ. عر. جم: تلال. تپه.

تَلاتين { س. اسكيدن برى روسيه‌ده ياپيلان بر نوع صاغلام ويومشاق سختيان كه رايحهٔ مخصوصه‌سى واردر. = ص. بو سختياندن معمول: تلاتين چيزمه.

تَلاحُق { سذ. عر. [« لحوق » دن مص. تفاعل] بر برى آرقه‌سندن كلوب برلشمه، بر برينه قاتلمه: علوم وفنونك

ترقیاتی آنجق تلاحق افکار سایه‌سنده حاصل اوله بیلمشدر.

تَلاش { سـ. [عر. « تلاشی » دن] ١. اضطرابله قاریشیق عجله: چوق تلاش ایتدی: تلاش ایتمیك. ٢. کورلدی، پاتیردی: اوك ایچنده بر تلاش وار.

تَلاشی { سذ. عر. [« لاشیء » دن] اصل معناسی قدر و اهمیتدن دوشمه اولوب، لسانمزده بعضاً تلاش معناسیله قوللانیلیر. با: تلاش.

تَلاصُق { سذ. عر. [« لصوق » دن مص. تفاعل] یاپیشمه، اولاشمه، بربرینه بیتشیك اوله.

تَلاطُم { سذ. عر. [« لطم » دن مص. تفاعل] (طالغه‌لر) بربرینه چارپمه: تلاطم امواج.

تَلافی { سذ. عر. [« لفا » دن مص. تفاعل] تعمیر. فوت اولان شیئك یرینه کتیرلمسی: تلافیء مافات = واقع اولان بر زیانه قارشی بر آز استفاده ایتمه.

تَلاقی { سذ. عر. [« لقاء » دن مص. تفاعل] بر برینه اولاشمه، ملاقی اولمه، برلشمه، ملاقات: تلاقیء احباب.

تِلال { سذ. جم. عر. فد: تل. با: تل.

تَلّال { سـ. با: دلال.

تَلَأْلُؤ { سذ. عر. [« لؤلؤ » دن مص. تفعلل] پارلدامه.

تَلامِذه { سذ. جم. عر. و:

تَلامیذ { سذ. جم. عر. فد: تلمیذ. با: تلمیذ. [تانك کسریله غلطدر.]

تِلاوَت { سث. عر. کوزل سسله وقاعده ایله اوقومه: تلاوت قرآن. [باشلیجه قرآن کریم حقنده مستعملدر.]

تَلَبُّس { سذ. عر. [« لباس » دن مص. تفعل] کیینمه: یکی اثواب تلبس ایتمشیدی. لسـ.

تَلبه { سـ. قرمزی مشیندن قوش رسمنده طوپکه قوشبازلر اونکله طوغانی کری چاغررلر.

تَلبیس { سذ. عر. جم: تلبیسات. [« لبس » دن مص. تفعیل] بر شیئك عیبنی ستر واخفا ایده‌رك ساخته‌لندیرمه، حیله، ساخته کارلق: بر طاقم تلبیسات ابلیسانه ایله.

تَلبیه { سذ. عر. [« لبیك » دن مص. تفعیل] مراسم حج شریفدن اولدیغی اوزره « لبیك » دیه ندا، وعلی الاطلاق مناسك حجی مسارعتله ایفا ایتمه.

تَلتیك { سـ. اکسیك، نقصان، قصور: تلتیك طولدیرمق.

تَلتیکسِز { صـ. اکسیکسز، نقصانسز، قصورسز، تام: تلتیکسز ایش.

تَلتیکلی { صـ. اکسیك ونقصانی اولان، ناقص، تام اولمیان: تلتیکلی حساب.

تَلثیم { سذ. عر. [« لثم » دن مص. تفعیل] اوپمه، تقبیل، بوس: بردهٔ جناب پیغمبری تلثیم ایله مشرف اولدق.

تَلَحُّم { سذ. عر. [« لحم » دن مص. تفعل] جرا. ات پیدا ایتمه، ات حاصل ایلمه، اتله اورتلمه: تلحم عظم.

تَلخ { صـ. فا. آجی، مر: میوهٔ تلخ = آجی یمش.

تَلخگام { صـ. فا. [تلخ = آجی. گام = طاماق] طاماغی آجی، هرشیء کندیسنه آجی کلن، مأیوس، مضطرب: تلخگام ایلدی فراقك بنی.

تَلخناك { صـ. فا. لذتی آجی ونا خوش اولان.

تَلخی { سـ. فا. آجیلق. لسـ.

تَلخیص { سذ. عر. جم. تلخیصات. [« لخص » دن مص. تفعیل] ١. خلاصه ایتمه، مفصل یازلمش بر شیئك اك اهمیتلی یرلرینی آلوب خلاصةً افاده ایتمه. ٢. مقام صدارتدن حضور همایونه عرض اولنه‌جق مصالحك خلاصه ایدلمسی وبووجهله خلاصه ایدلمش تقریر.

تَلخیصجی { سـ. ودها فصیحی:

تَلخیصی { سـ. فا. باب عالیدن حضور همایونه عرض اولنه‌جق مصالحی خلاصه ایتمکه مأمور ذات وبو ایشله مشغول قلمك رئیسی: تلخیصیء دیوان همایون؛ تلخیصجی افندی.

تَلَذُّذ { سذ. عر. جم: تلذذات. [« لذة » دن مص. تفعل] لذت طویمه، حظ ایتمه، ذوقه کیتمه: قبا شقالردن آنجق تربیه‌سز آدملر تلذذ ایدر؛ مطالعه‌یه آلیشان آدم باشقه بر شیئدن، بر شیئله تلذذ ایتمز؛ تلذذات نفسانیه، تلذذات روحانیه.

تَلَزُّج { سذ. عر. [« لزوجة » دن مص. تفعل] لزوجتلی و یاپیشقان اولمه.

تَلَس { ص. اسکیوب تللری میدانه چیقمش (قماش وسائره).

تَلَسقوپ { س. (یو. Τηλεσκόπος) دور بین، رصد. لس.

تَلَسیَمك { یاخود تله‌سیمك. فل. (قماش) اسکیوب تللری میدانه چیقمق، تفتیکلمك.

تَلَطُّف { سذ. عر. ج: تلطفات. (« لطف » دن مصد. تفعل) لطف وظرافتله معامله ایتمه: دوستلره تلطف ودشمنلره مدارا ایتمك.

تَلطیف { سذ. عر. ج: تلطیفات. (« لطف » دن مصد. تفعیل) ۱. لطف واحسان ایتمه، بر ایشلك ایتمکله کوکلنی آلمه: فلانك رتبه ویا نشانله تلطیف انها اولنمشدر. ۲. ط. یومشاتمه، یومشاده‌جق بر علاج قوللانمه.

تَلَعُّب { سذ. عر. (« لعب » دن مصد. تفعل) اویناممه. لس.

تَلعین { سذ. عر. (« لعن » دن مصد. تفعیل) لعنت اوقومه، لعنتله: ابلیسك تلعینی آدمه سجده ایتدیکندن طولایدر.

تَلغراف { س. (یو. Τηλέγραφος) ۱. تفرید اولنمش بر تلك الکتریقلندیرلمسیله بر طاقم اشارات مخصوصه ویا حروف مقطعه تحریك وطبع ایدیلهرك بعد ومسافه‌نك اصلا تأثیری اولمقسزین، آن واحد ده بر خبرك بر مملکتدن بر مملکته نقلنه آلت اولان اختراع معروف که بدایع اخیره‌نك اك مهملرندندر، دور نویس، تار برق: شمدی کرهٔ ارضك هر طرفنده تلغراف واردر؛ تلغراف خطی، تلغراف تلی، تلغراف دیرکلری، تلغراف مأموری، مدیری؛ تلغراف و پوسته نظارتی؛ حجازه برتلغراف خطی تمدید اولنیور. ۲. تلغرافله نقل اولنان خبر وبونك یازلدیغی کاغد، تلغرافنامه: بر تلغراف چکدی، کشیده ایتدی؛ تلغراف کلدی. (« تلغرام » لغت فرانسویه‌سی لسانمزده مأنوس اولدیغندن، بو ایکنجی معناده اونك استعمالی معلومات فروشانه بر مقلد لکدر. — « تلغراف » ده کی « تل » لسان یونانیده اوزاق وبعید دیمك اولوب، ترکجه « تل » ایله مناسبتی اولمیغندن، تلغراف وتلغرافنامه یرینه « تل » استعمالی عبثدر.) || تلغراف چیچکی = تل ایله آصیلی بر صاقسیده بیتوب دالاری آشاغی صارقان صارمه شیق قبیلندن بر نبات.

تَلغرافجی { س. تلغراف مأموری. عو.

تَلغرافچیلق { س. تلغراف چکمك علم وصنعتی.

تَلغرافخانه { س. فا. تلغراف دائره‌سی، تلغراف ماکینه‌لری موضوع اولوب مأمورلری معرفتیله مخابره اولنمه مخصوص دائره.

تَلغرافنامه { س. تلغرافله کلن خبری حاوی اولوب تلغرافخانه‌دن ویریلن ورقهٔ مخصوصه: بر تلغرافنامه آلدم. (عامیانه: تلغراف و تل، ومعلومات فروشانه: تلغرام دخی دیرلر.)

تَلغرافی { ص. تلغرافه منسوب ومتعلق، تلغرافله نقل اولنان: امر تلغرافی، عرضحال تلغرافی. (سقیم بر تعبیر اولوب، هیچ اولمازسه مؤنث اولهرق « تلغرافیه » دیمکدن احتراز اولنلیدر.)

تَلَف { سذ. عر. ج: تلفات. ۱. محو، هلاك، یوق ایتمه، اولدیرمه: متنبی‌نی قطاع طریق تلف ایتدیلر؛ مالنی، عمرینی بو یولده تلف ایتدی. ۲. بوزمه، خراب ایتمه: بو اثواب هرکون کییلیرسه چابق تلف اولور. = ج. قتل اولنان اشخاص، کبرن حیوانات ویا ضایع اولان اشیا ومواد: جین محاربه‌سنده طرفیندن تلفات نه‌یه بالغ اولدی؟ بوزلزله‌دن نفوسجه تلفات یوقدر؛ وباء بقری او جهتده چوق تلفاتی موجب اولمش؛ باتان واپوردهٔ اموال تجاریه‌جه خیلی تلفات واردر. || تلفات ویرمك = عسکرجه ضایعاته اوغرامق: انکلیزلر ترانسوال محاربانتده خیلی تلفات ویردیلر.

تَلَفُّظ { سذ. عر. (« لفظ » دن مصد. تفعل) بر حرف و یاکلمه‌یی مخارج مخصوصه‌سندن ویا برصورت مخصوصه‌ده سویلمه: بز « ث » و « ذ » ی عربلرکبی تلفظ ایده‌میز؛ بو حرفلرك عربیده بشقه بر تلفظلری واردر؛ انکلیزجه‌نك قواعدی پك قولای ایسه‌ده، تلفظی پك زور اولوب، بر اجنبی هیچ بر وقت بو لسانی انکلیزکبی تلفظ ایده‌مز.

تَلَفون { س. (یو. Τηλέφωνον) الکتریق واسطه‌سیله سسی اوزاغه ایشیتدیرن بر آلت که بدایع اخیره دندر، دور شنو، ناقل صدا: تلفونله مخابره ایتمك.

تَلفيق { سذ. عر. [« لفق » دن مص. تفعيل] برلشديرمه. بر يره كتيروب اولاشديرمه: مشاهير شعرانك اشعار منتخبه سنى جمع وتلفيق ايله بر مجموعه نشر ايتمشدر.

تَلَقُّب { سذ. عر. [« لقب » دن مص. تفعل] لقبلانمه، لقب اتخاذ ايتمه. ن.

تَلَقّى { سذ. عر. جم: تلقيات. [« لقاء »] دن مص. تفعل] ١. آلمه. قبول ايتمه: بعض اوامر وتنبيهاتى تلقى ايتمكه كيتدى. ٢. بر صورتله قبول ايتمه ويا بر كونه نظرله باقمه: ويرديككز خبرى نصل تلقى ايتدى؟ بز بونى كنديلرينه برسهولت اولمق اوزره دوشوندكسه ده كنديلرى ايى تلقى ايتمديلر.

تَلقيب { سذ. عر. جم: تلقيبات. [« لقب » دن مص. تفعيل] لقب قومه، لقبلاندير مه: فخر كائنات (صلعم) افندمز عم زاده لرى جعفر بن ابى طالبى طيار تلقيب بيورمشلردر.

تَلقيح { سذ. عر. جم: تلقيحات. [« لقح » دن مص. تفعيل] ١. ديشى خرما ويا اينجير وسائره يه اركككنك چيچكنى آصمه: خرمالر تلقيح اولنمازسه ميوه ويرمز. ٢. نبا. آسلامه، آشى اورمه: ادريس آغاجنه ويشنه تلقيح ايتملى. ٣. ط. چيچك علتنه قارشى بو علته طوتلمش بر آدمك ويا اينكك ممه سنده چيقان چيبانك جراحتنى بو علتدن محافظه سى قصد اولنان آدمك قاننه قاريشديرمق عملياتى، كه برنجيسنه تلقيح جدرى، و ايكنجيسنه تلقيح بقرى دينلير. — ميقروبلرك كشفندن برى اكثر علله قارشى تلقيح اصولى تعمم، وانواعى تكثر ايتمكده در.

تَلقين { سذ. عر. جم: تلقينات. [« لقن » دن مص. تفعيل] ١. برينه برشىء آكلادوب ذهننه قومه، تعليم ايدوب قبول ايتديرمه: بو فكرى سزه كيم تلقين ايتدى: سودان جنوبى مشركلرينه دين مبين اسلامى تلقين ايدنلر واردر. ٢. ميت دفن اولندقدن صكره امام طرفندن مزارك باشنده كلمات معلومه نك تكرارى: امام تلقين ايديوردى: تلقين ميت.

تِلكى { ياخود تلكو ويا تيلكى. س. طاؤقلره وسائر حيواناته مسلط اولان و پوستندن كورك انواعى ياپيلان كوپكدن كوچك وكديدن بيوك معروف بر يرتيجى حيوان، كه حيله كارلقله شهرتى اولوب حقنده بر چوق مصاللر منقولدر، ثعلب، روباه. || مج. حيله كار و دساس آدم. [بو معنا ايله صفت كبى ده قوللانيلير:] تلكى حريف. || تيلكى قويروغى = ١. خاطره كتيرلمسى مضر شىء. [مبنى على الحكايه در.] . اوزون صالقملى بر نوع اوزوم. || طاش تلكيسى = قزيل تويلى بر جنسى. || كومورجى تلكى = قوللرى سياه جنسى. || تلكى طرناغى = سالب.

تِلكيشديرمَك { فت. ايليشديرمك. تلكى پنجه سى كبى برقانجه ايله طوتديرمق.

تِلكيشمَك { فل. (حيوانلر) طيرمالاشوب بوغشمق.

تِلكيلِك { س. ١. حيله كارلق، خدعه، دسيسه. ٢. تلكى مجمعى اولان اوفاق قوريلق، چاليلق.

تَلَلمَك { ياخود تلله مك. فت. ١. تل ايله تزيين ايتمك، تللر طاقمق: تلليوب پوللامق. ٢. مطلقا تزيين ايتمك، سوسلنديرمك: شو عباره يى بر آز تللملى. || مج. تلليوب پوللامق = بر طاقم زينتلر وعلاوه لر ايله برشيئك اصلنى كيزليوب ساخته بر شكل ويرمك.

تَللَنديرمَك { فت. ١. تل طاقمق، تل ايله تزيين ايتمك. ٢. تل ايله ايچنى تميزلمك. ٣. (چبوغى) پارلاتمق، توتديرمك.

تَللَنمَك { فج. تل ايله تزيين اولنمق، سوسلنمك: تللنوب پوللاندى.

تَللى { ياخود تللو. ص. ١. تللر طاقنمش. تل ايله تزيين اولنمش: تللى كلين. ٢. قبا برصورتده سوسلنديرلمش، جيجيلى بيجيلى: تللى پوللى. || تللى بيك = دليشمن هوبپا.

تَلَمُّذ { شاكردلك ايتمك معناسيله قوللانيليورسه ده، عربيده بوماده رباعى اولوب، دحرجه و وتدحرج بابلرندن « تلمذه » و « تتلمذ » وزنلرنده كلير، تفعل بابندن كله مز.

تَلميح { سذ. عر. [« ملح » دن مص. تفعيل] د. متكلم برضرب مثلدن ويا برشعر وحكايهٔ مشهوره دن اخذ كلمات و معانى ايدرك ايما وكنايه طريقيله كلامنده تضمين ايدوب، تصريح ايتمه مه: بوسوزده تلميح واردر.

تِلميذ { سذ. عر. جم: تلاميذ، تلامذه. ١. شاكرد.

طالب : سقراطك تلامذه‌سی؛ قونفوچیونك تلمیذلری. ٢. چراغ، قلفه. ٣. تابع، پیرو، اصحاب : حضرت عیسانك تلامیذی.

تَلمیع { سذ. عر. جم : تلمیعات. [« لمعان » دن مص. تفعیل] د. برمصراعی برلسانده‌ودیکری دیکر برلسانده بیتلردن مرکب شعر سویله : سعدینك کوزل تلمیعاتی واردر.

تَلَوُّن { سذ. عر. جم : تلونات. [« لون » دن مص. تفعل] ١. رنکدن رنکه کچمه. رنك دکیشدیرمه. ٢. دونکلك، ثباتسزلق، سوزنده و برحالده طورمایش. قرارسزلق : او آدمده بوتلون وار ایکن کندیسیله ایش کورلمك ممکن دکلدر؛ تلون مزاج.

تَلوه { س. قهوه‌طورطیسی، فنجان وجزوه‌نك دیبنده اوتوران تورتی.

تَلویث { سذ. عر. جم : تلویثات. [« لوث » دن مص. تفعیل] ١. بولاشدیرمه، کیرلتمه، مردار وملوث ایتمه : اوستنی باشنی تلویث ایتدی. ٢. مج. بوزمه، تسویه‌سی مشکل اوله‌جق برحاله کتیرمه : او آدم ایشمزی تلویث ایتدی.

تَلوین { سذ عر. جم : تلوینات. [« لون » دن مص. تفعیل] رنك ویرمه، بویامه : اوینی قرمزی یه تلوین ایتدی.

تَلَهُّب { سذ. عر. [« لهب » دن مص. تفعل] آلولنمه، طوتیشمه، پارلامه، التهاب.

تَلَهُّف { سذ. عر. [« لهف » دن مص. تفعل] فوت اولان. بر شیئه ندامتله تأسف ایده‌رك آه وانین ایتمه : اوینه واشیاسنه آجیمیورده یانان کتابلرینه تلهف ایدیور.

تَلهیب { سذ. عر. [« لهب » دن مص. تفعیل] آلولندیرمه، طوتیشدیرمه.

تَلیین { سذ. عر. [« لین » دن مص. تفعیل] ١. یومشاتمه. ز. ٢. لینت وملایمت ویرمه، دفع طبیعی یی تسهیل ایتمه.

تَمَّ { بیتدی وتمام اولدی معناسیله « تمام » دن عربی فعل ماضی اولوب کتابك آخرنده یازلمق اسکی بر عادتدر. تم الکتاب و تم الکتاب بعون الملك الوهاب دخی دیرلر.

تَماثُل { سذ. عر. [« مثل » دن مص. تفاعل] بکزمه، بکزیش، مشابهت. ز.

تَماثیل { سذ. جم. عر. فد : تمثال. با : تمثال.

تَمادی { سذ. عر. [« مدی » دن مص. تفاعل] اوزامه، سورمه، دوام ایدوب چوق وقت بقا بولمه : تمادیٔ عمر و اقبال دولتلری دعاسیله مشغولم.

تَمارُض { سذ. عر. [« مرض » دن مص. تفاعل] یالاندن خسته اولمه، ساخته خسته‌لق کوسترمه : ایشنه کیتمه‌مك ایچون تمارض ایدیور.

تَماسّ { سذ. عر. [« مس » دن مص. تفاعل] بربرینه دکمه، طوقنمه : اوقدر یاقین اوتورمشلردی که دیزلری تماس ایدیوردی.

تَماشا { س. فا. ١. باقوب سیر ایتمه، نظر، مشاهده : جانبازلرك اویونلرینی، نباتات باغچه‌سنی، موزه‌یی تماشا ایتمك. ٢. کزمه، تفرج : بتون شهر اهالیسی تماشا ایچون شهرك خارجنه چیقمشلردی. || شایان تماشا = سیره لایق ومستحق.

تَماشاگاه { س. فا. سیر وتفرج یری، اکلنجه محلی. [« تیاترو » یه ده دینله بیلیر، زیرا تیاترو لفظ یونانیسنك معنای لغویسی دخی بودر.]

تَماشالق { س. سیر یری.

تَمام { سذ. عر. ١. بیتمه، ختام، بیترمه، اکمال : کتاب تمام اولدی؛ بنایی تمام ایتدم. ٢. کماله ایرمه، تکمل، کماله ایردیرمه، اکمال. نقصانك ضمی : شمدی تحصیلنی تمام ایتدی؛ برقنطار تمام اولمق ایچون بش اوقه اکسیکدر. = ص. تر. ١. بیتمش، اکمال اولنمش : بو اوتمام دکلدر؛ بو کتاب تمامدر. ٢. نقصانسز، مکمل تام، بتون : بدر تمام = تام اون بش کونلك آی. ٣. حاضر، مهیا، هربرتدارکی بیتمش : قطار تمامدر. ٤. اویغون، موافق، نه ناقص نه زائد : بواثواب سزه تمام کلدی. = ح. پك اعلا، مناسب : تمام اویله یاپارز. || تمامیله، بتمامه، بتمامها = بسبتون، کاملاً. || ناتمام = بیتمه‌مش، ناقص. || ر. تمام جیب، تمام مماس، تمام قاطع، تمام عددی.

تَماماً { ح. عر. بتون اوله‌رق، بتون بتون، کلیاً، بالتمام،

تام ونقصانسز اوله‌رق : فلاندن مطلوباتمی تماماً اخذ ایلدم .

تماملاتمق { فت. ١. تمام ایتدیرمك، نقصاننی اكمال ایتدیرمك، اكسیكنی طولدیرتمق : اكسیك ویردیكی شو یاغی بقاله كوتور تماملات. ٢. بیتیرتمك، اكمال واتمام ایتدیرمك : یاریم براقدیغی شو دیواری قلفه‌یه تماملاتملی .

تماملامق { فت. ١. تمام ایتمك، نقصاننی اكمال ایلمك، اكسیكنی طولدیرمق : بنم مطلوبمی تماملامایسكز. ٢. بیتیرمك، اكمال واتمام ایتمك : آرتق بو كون شو كتابی تماملایه‌لم .

تماملانمق { فل. فج. ١. تام و نقصانسز اولمق. اكمال ایدلمك، اكسیكی طولدیرلمق : بنم مطلوبم تماملاندی. ٢. بیتیرلمك، اتمام واكمال ایدلمك : قازدیرمقده ولدیغم قویو تماملانمدی كیتدی .

تمامی { ص. عر. ت : تمامیه. نقصان اكمالنه مخصوص ومتعلق .

تمامیت { س. ا مصدره ادات مصدریت علاوه‌سیله تشكیل ایدلمش اولان بو لغت غریبه عربی دكلدر. واقعا « تمام » كلمه‌سی لسانمزده صفت كبی دخی قوللانلدیغندن، بو اعتبارله مصدریت اداتی آله بیلیرسه‌ده، بو تقدیرده تركجه بر كلمه عد اولنمق اقتضا ایتدیكندن، ادات مصدریتی‌ده تركجه اولمق لازم كلیردی. یعنی « تماملق » دینله بیلیردی.] تماملق، بتونلك، برشیئك هیئت مجموعه‌سنك محافظه‌سی : تمامیت ملكیه = ملكجه بتونلك [فر. Intégrité territoriale] : مجارستان حكومتنك تمامیت ملكیه‌سی.

تمایل { سذ. عر. جم : تمایلات. [« میل » دن مص. تفاعل] ١. بر طرفه اگلمه، چارپلمه. ٢. بر طرفه ویا بر آدمه دیكرندن زیاده میل ومحبت كوسترمه، طرفكیرلك ایتمه : افكار عتیقه‌یه تمایلی واردر؛ تمایلاته تابع اولان آدم منصف برحاكم اوله‌ماز. || ط. تمایل رحم = رحمك چارپلمسی علتی .

تمتع { سذ. عر. جم : تمتعات. [« متع » دن مص. تفعل] كار ایتمه، فائده كورمه : زیتون تجارتندن بوسنه خیلی تمتع ایتدم؛ بوندن خیلی تمتعاتمز واردر. [معنویاتده قوللانلماز.] || تمتع ویركیسی = هركسك قزانجیله متناسب اوله‌رق دولته ویردیكی ویركی، اصناف ویركیسی. || حصهٔ تمتع = بر شركت حصه‌سنه اصابت ایدن كار. [فر. Dividende]

تمثال { سذ. عر. جم : تماثیل. [« مثل » دن] صورت، رسم، تصویر : دیوارده تمثال كبی قالدی. || تمثال مجسم = هیكل .

تمثل { سذ. عر. [« مثل » دن مص. تفعل] بر شكل وصورته كیرمه، بر شكل وصورتده تجسم ایتمه : شیطان بر ییلان صورتنه تمثل ایتدی. [عربیده‌كی معانیٔ سائره‌سیله لسانمزده قوللانلماز.]

تمثیل { سذ. عر. جم : تمثیلات. [« مثل » دن مص. تفعیل] ١. بكزتمه، تشبیه : بو ایشی فلان شیئه تمثیل ایدیورم. ٢. بر شیئك مثلنی، صورتنی یاپمه، عیننی چیقارمه، بر كتاب ویا رسم وشكلك طباعت وفطوغرافیا وسائر وسائطله نسخه‌لرینی تكثیر ایتمه : بو كتاب ایلك دفعه طبع وتمثیل اولندی؛ بو فلان كتابك ایلك تمثیلیدر. [هر نه قدر « طبع » ایله مترادف وعطف تفسیر مقامنده قوللانیلیورسه‌ده، حسب الاحتیاج فرانسزلرك Tirage تعبیریله افاده ایتدكلری معنایه حصر اولنه‌بیلیر؛ چونكه معلومدركه علی الخصوص « استروتیپ » اصولنده بر طبعك برقاچ تمثیلی اولوب، مثلا طبع اول تمثیل رابع دینله بیلیر.] ٣. [مصدریت معناسندن مجرد اوله‌رق] مثال، مثال مقامنده ایراد اولنان سوز : طورك سزه بر تمثیل كتیره‌یم، بر تمثیل ایله آكلاده‌یم؛ بو بر تمثیلدر .

تمجید { سذ. عر. [« مجد » دن مص. تفعیل] ١. اولولامه، آغزلامه، مجد وعظمتنی اعتراف واعلا ایتمه، تعظیم وتكریم : نام اقدس جناب نبوی‌یی تمجید ایتمك. ٢. [مصدریت معناسندن عاری اوله‌رق] تعظیم یولنده صباح اذانندن صكره مناره‌لرده اوقونان دعا : تمجید اوقومق. || تمجید پلاوی = هر وقت تكرار ایدیلوب اوصانج ویرن شیٔ. [امامك برینه هر سحورده ایصیدوب ویردكلری عینی بورغول پلاوندن كنایه‌در.]

تَمَدُّح { سذ. عر. [« مدح » دن مص. تفعل] كندی كندینی مدح ایتمه، اوگنمه.

تَمَدُّن { سذ. عر. [« مدنية » دن مص. تفعل] ١. شهری و مدنی اولمه، بادیه ده چادیر آلتنده یاشامقدن یعنی بدویت حالندن واز كچوب بر شهر و قصبه‌ده ساكن اولمه، حضریت حالنه كچمه، حضری اولمه. ٢. معارف و صنایع وسائر شعبات مدنیتده ایلریلمه، ترقی ایتمه: آوروپالیلر بو صوك یش آلتی قرنده تمدن ایتمشلر در: جاپونیه‌لیلرك بردن بره تمدنلری باعث حیرتدر.

تَمدید { سذ. عر. [« مد » دن مص. تفعیل] ١. چكوب اوزاتمه، اوزون ایتمه، تطویل: ایپی تمدید ایتمك: باغچه دیوارینی ساحله قدر تمدید ایتدی: دمیر یولی تمدید ایتدیلر. ٢. سوردیرمه، سورمسنی موجب اولمه، بر مدت معینه‌یی دها اوزون ایتمه ویا بر مهلی دها ایلری‌یه سوروب تأخیر وتعویق ایتمه: مدت مأذونیتنی، رخصتنی بر آی دها تمدید ایتدی: او دینك ایفاسنی مارده قدر تمدید ایتدیرمكه چالیشیور. ٣. بر حرف املایی اوزون اوقومه، چكمه، مدله اوقویش: « آمین »ك الف ویاسنی تمدید ایتملی.

تَمر { سذ. عر. خرما. ف. [خرما آغاجنه اطلاق جائز اولمیوب، نخل دینلیر.] || تمر هندی [زبانزدی: دمیر هندی] = عن اصل هنددن چیقمه اولوب یمنده وسائر بلاد حاره‌ده دخی یتیشن بر آغاج كه حشبی حقیقةً دمیر كبی سرت وآغر ومیوه‌سی میخوش و مسهل اولور: تمر هندی (دمیر هندی) شربتی. = ص. تمر هندی آغاجندن معمول: تمر هندی صاپلی قلمتراش [بو میوه وآغاجه آوروپالسانلرنده دخی عربیدن مأخوذ اوله‌رق Tamarin دیرلر.]

تَمَرُّد { سذ. عر. [« مرود » دن مص. تفعل] قارشی طورمه. دیك كلمه، عناد، معندلك، سركشلك: شرع و عقلك تنسیب و تجویز ایتدیكی شیئلره قارشی تمرد بیوك بر جهالتدر.

تَمَرمُر { سذ. عر. [« مرمره » دن مص. تفعلل] طوداقلرك بلا اختیار دیترمه‌سندن عبارت مرض كه اكثریا هذیانله مرافق اولور.

تَمرین { سذ. عر. ج: تمرینات. [« مرانة » دن مص. تفعیل] ١. تكرار ایتدیره ایتدیره آلیشدیرمه، شاكردانی اوقودقلری علم وفنك قواعدینی تطبیقه آلیشدیرمق ایچون كندیلرینه برچوق مثاللر تكلیف ایتمه، ادمان: صرف و نحو عربیده طلبه‌نك تمرینی شرطدر. ٢. بو وجهله آلیشدیرمق ایچون طلبه‌یه تكلیف اولنان مثاللر و بو مثاللری حاوی كتاب: تمرینات صرفیه، تمرینات ریاضیه.

تَمَزُّق { سذ. عر. [« مزق » دن مص. تفعل] ط. ییرتلمه، آچلمه، پاره‌لانمه: تمزق رحم، تمزق رئه، تمزق طحال، تمزق قلب.

تَمزیق { سذ. عر. [مزق » دن مص. تفعیل] ییرتمه. ر.

تِمساح { سذ. عر. ج: تماسیح. نیلده وسائر بیوك نهرلرده وبلاد حاره‌ده یاشار كرتنكله جنسندن جسیم بر ییرتیجی حیوان كه دریسنك زره كبی قاتی اولمسیله وكافهٔ حیواناتدن مستثنا اوله‌رق چیكنركن اوست چكه‌سنی اویناتمسیله مشهور در، فارسیده « نهنك » دیرلر. تركجه‌سنه دسترس اولنه‌مادی.

تَمسخُر { سذ. عر. [« مسخره » دن مص. تفعلل] مسخره‌لق ایتمه، برینی مسخره‌یه چویروب استهزایه آلمه.

تَمَسُّك { سذ. عر. [« مسك » دن مص. تفعل] ١. طوتنمه، یاپیشمه، صارلمه: فنده كیمسه‌نك سوزینه باقلیوب مجرد دلیل و اثباته تمسك اولنور. ٢. بر دین ایچون داینك النده مدار استناد اولمق اوزره مدیون طرفندن ویریلن سند: بر تمسك یاز مهرله‌یم.

تَمَسكُن { سذ. عر. [« مسكنة » دن مص. تفعلل] مسكین اولمه، مسكینلشمه.

تَمَشُّق { سذ. عر. [« مشق » دن مص. تفعل] مشق آلمه و یازمه معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، عربیده اصلا بویله بر معنایه كلدیكندن، تركجه مشق آلمق ومشق یازمق دیمك بویله یاكلیش اصطلاحپردازلقدن البته ایدر.

تَمشیَت { سذ. عر. و:

تَمشِیه { سـ. عر. [« مشی » دن مص. تفعیل] یوریتمه، یوریتمکه سوق ویا یوریمسنی تسهیل ایتمه، ایلریلتمه، ایلری یه کوتورمه : قپوجه اولان ایشلرمی تمشیه ایده‌جك برآدمه محتاجم؛ نظامی دائره سنده ایشمك تمشیه سندن باشقه بر شیء ایستمیورم.

تَمَعدُن { سذ. عر. [« معدن » دن مص. تفعلل. — لغت مولده] مص. معدن اولمه، معدن حالنه کچمه : بعض اجسام مرور زمانله تمعدن ایدر.

تمغا { یاخود طامغه. سـ. [اصل ترکجه اولوب فارسی یه ده کچمشدر. لسانمزده زبانزدی : دامغه.] ١. بر جسمك اوزرینه برنشان وعلامت باصمق اوزره قوری یاخود مرکب و بویا ایله وصوئوق یاخود قیزغین اوله‌رق قوللانیلان مهرکبی دمیر یاخود پرنج ویا تخته وسائره‌دن آلت : تمغا اورمق، تمغا باصمق؛ حیوانه قیزغین تمغا ایله نومرو باصمق. ٢. بویله بر آلتله اوریلان نشان و علامت : آلتون تمغا، قزیل تمغا، قبارمه تمغا، قورشون تمغا؛ او حیوانك صاغریسنده برتمغا واردر؛ رسمی محررات کاغدینك باشنده تمغا اولور. || آلتنده تمغاسی یوق = باطنی مجهول. || تپه تمغاسی = چوجغك باشی تپه سنده‌کی یومشاق یر، بنغلداق.

تمغاجی { سـ. کومروکده قورشون تمغا اورمغه مأمور آدم.

تمغاسِز { صـ. تمغاسی اولمیان، تمغالانمامش.

تمغالامَق { فت. تمغا اورمق، تمغا ایله نشان ایتمك : ترا. موای حیوانلرینی آلدقلری وقت تمغالارلر.

تمغالی { صـ. تمغاسی اولان، تمغالانمش.

تَمَکُّن { سـذ. عر. [« مکانة » دن مص. تفعل] یرلشمه، یر طوتمه، قطعیاً ساکن اولمه : فلان یرده بولنیورسه‌ده دها اوراده تمکن ایتمدی. [عربیده باشلیجه مقتدر ومتصرف اولمق وتأکید وتقویه بولمق معنالرینه کلدیکی حالده، لسانمزده‌کی استعمالی « مکان »دن اشتقاق ظننه مستنددر.]

تَمکین { سـذ. عر. [« مکانة » دن مص. تفعیل] ١. آغرلق، وقار، ثبات، متانت، خفت مزاج مقابلی : بو آدمك تمکینی چوق خوشمه کیدیور؛ وقار وتمکین صاحبی برآدمدر. ٢. ط. علتك بر یرده یرلشمه‌سی. [فر. Localisation]

تَمکینلی { صـ. آغر، وقارلی، ثباتلی، متانت صاحبی : تمکینلی آدمدر.

تَمَل { سـ. [ر. Θεμέλιον] ١. کارکیر بنا ودیوارك صاغلام طوپراق بولنجه‌یه‌قدر طوپراغك ایچنه صوقیلان قسمی وبونك ایچون یرده قازیلان چقور، اس، اساس، بنیاد. [اصل ترکجه‌سی: قویوق.] ٢. مج. برایشك اولی، اصلی، اساسی : بو ایش تملندن چوروکدر. ٣. ثبات، بقا، دوام، متانت : تمللی، تملسز ایش. || تمل آتمق = تملنی یاپمق، وضع اساس ایتمك. || تمل دیرکی = اخشاب ابنیه‌ده تمله طیانان آنا دیرکلرك بهری، اوجاقلق. || تمل طاشی قومق = بر بنایه بدأ ومباشرت ایتمك. || تمل طوتمق = یرلشمك، تمللشمك، پایدار اولمق؛ تمل طوته‌مامق = یرلشه‌مه‌مك، پایدار و باقی اوله‌مامق. || تملندن = اصلندن، اساساً.

تَملسِز { صـ. ١. تملی اولمیان : تملسز بنا اوله‌ماز. ٢. اصلسز، اساسسز. غیر صحیح، یالان، کاذب : تملسز خبرلر. ٣. ثباتسز، بقاسز، فانی : دنیانك جاه وثروتی تملسزدر.

تَمَلُّق { سذ. عر. [« ملق » دن مص. تفعل] یالتاقلانمه، تبصبص، مداهنه، طالقاوقلق : تملق انسانه یاقیشماز بر خصلت ذمیمه‌در.

تَمَلُّك { سذ. عر. [« ملك » دن مص. تفعل] صاحب ومالك اولمه، برملکی تحت تصرفنه آلمه : فلان چفتلکی تملك ایتدی. [یاکلیش اولان « استملاك » یرینه دخی قوللانیله‌بیلیر.]

تَمَلَّشدیرمَك { فت. یرلشدیرمك، ثابت وباقی ایتمك، تأسیس وتأمین ایتمك : او مملکتده امنیت وحسن اداره‌یی تمللشدیرمکه چالیشیور.

تَمَلَّشمَك { فط. یرلشمك، تمل طوتمق، باقی ودائم اولمق : او آدم فلان مکتب معلملکنده تمللشدی طوردی.

تَمَلَّنمَك { فل. تمل طوتمق، تقرر ایتمك : یاپیلان ریختم دها تمامیله تمللنمدی.

تَمَلّی (ص. ۱. تملی وبنیادی او. لان، اساسلی : درین تملی بر بنا. ۲. ثباتلی، ثابت، باقی : دنیانك جاه ومالی تملی دکلدر. ۳. دائمی، دواملی، سورکلی، موقت وتصادفی اولمیان : تملی بر ایش طوتملی؛ تملی بر باغچوانمز وار ایسه ده یتشدیره مدیکندن کونده لکجی دخی طوتارز. ٤. اسکی، قدیم، من القدیم مؤسس : اورانك تملی برمکتبی واردر.

تَمْلیح (سند. عر. | « ملح » دن مص. تفعیل | ۱. طوزلا. مه، طوز قومه ویا طوزه وصا. لاموریه یاتیرمه. ز. ۲. د. سوز آره سنده کوزل برمضمون ودلنشین برتعبیر ایرادندن عبارت صنعت ادبیه.

تَمْلیك (سند. عر. | « ملك » دن مص. تفعیل | برشی برملك وماله مالك ومتصرف ایتمه. برینه بر ملك قزاندیرمه : او باغچه یی بکا جزئی بر بدل مقابلنده تملیك ایتدی.

ثَمَن (یاخود ثومن. سر. فا. لا : ثومان) تومان.

تَمَنّا (سند. عر. | « منیه » دن مص. تفعل — اصلی « تمنی » اولوب، بوجه ایسه « تمنی » نك محل استعمالی بسبتون آیرلمشدر. | سلام وتحیه وآشنالق یاخود تشکر مقامنده مختلف وضعیتلرله صاغ الی آزچوق آشاغی یه ایندیردکدن صکره آغزه طوقندیروب باشك اوزرینه قومق حرکتی. که تککلری ویاخاکپاکلری اوپوب باشمك اوزرینه قورم دیمکدن کنایه در : کندیسنه تمنا ایتدم : تمنای آلدی = مقابله ایتدی. || قندیللی تمنا = پك یردن پایلانی.

تَمَنّی (سند. عر. ج : تمنیات. | « منیه » دن مص. تفعل. — لغت آنفه‌نك عینی ایکن محل استعمالی آیرلمشدر. | ۱. ایستك، آرزو، طلب : تمنی ملاقات، تمنی محال. ۲. آرزو اولنان شی، مطلب، مطلوب : تمنیسی حاصل اولدی. ۳. دعا، رجا، نیاز : موفقیتکزی تمنی ایدرم.

تَمَوُّت (سند. عر. | « موت » دن مص. تفعل. لغت مولده، آنجق ثلاثی مجردی لازم اولدیغندن پك طوغری دکلدر. | جرا. برعضوك ویا بدنك برپارچه‌سنك چوریوب اولو حالنه کلمسی. | فر. Mortification |

تَمَوُّج (سند. عر. | « موج » دن مص. تفعل | طالعالائه، چالقانمه. قاریشوب طالغه‌لر قالقمه : دکیز تموج ایتدی، تموجه کلدی.

تَمُوز (س. | سریانیجه‌دن مأخوذ اولوب عربی وفارسیده دخی قوللانیلیر. | سنهٔ شمسیه. تك مارتدن اعتباراً بشنجی آی ویاز اولان اوچ آیك اورتانجه سیدر : تموز آیشده؛ تموز صیجاغی. | اصل اساطیرده یونانیلرك (آدونیس) تسمیه ایتدکلری وقرك معشوقی زعم ایلدکلری دایقانلی برچوبانك اسمیدر. اسم یونانیسیله اولان مشابهت لفظیه‌سی‌ده ظاهر اولوب. یونانیلرك بومصالی سوریه‌لیلردن استعاره ایتمش اولمه‌جقلری آکلاشیلیر. |

تَمَوُّل (سند. عر. | « مال » دن مص. تفعل | مالدار و زنکین اولمه. مال ایدنمه : تجارتله آز مدت ظرفنده تموّل ایتدی.

تَمْویه (سند. عر. ج : تمویهات. | « موه » دن مص. تفعیل | ۱. ط. و کیم. صولاندیرمه، صو غلاوه ایتمه. ۲. یالدیزلاتمه. ۳. مج. اساساً حقسز بر ماده‌یی فصاحت وبلاغتله افاده وتصویر ایدوب حقلی کبی کوسترمه.

تَمْهید (سند. عر. ج : تمهیدات. | « مهد » دن مص. تفعیل | ۱. یاتمه، دوشتمه، بسط ایتمه. ۲. دوزلتمه، تسویه ایتمه. اصلاح وتنظیم ایلمه.

تَمْهیر (مهرلمه وتختیم معناسیله قوللانیلمغله بو لغت غریبه فارسی « مهر » ی عربی ظنیله تفعیل بابندن کتیرمك کبی جاهلانه برحرکتدن متولد اولوب، شایان استعمال دکلدر.

تَمْهیل (سند. عر. | « مهل » دن مص. تفعیل | مهلت ویرمه. | « امهال » دها مستعملدر. |

تَمْییز (ص. | عر. « تمیز » دن غالط | ۱. پاك، نظیف، طاهر : تمیز آدم؛ تمیز ثواب. ۲. یقاتمش، کیرلی ویاغلی مقابلی : تمیز چامشیر، تمیز طبق. — مج. پاك اولمه‌رق، نظافت وطهارتله : تمیز یپوب ایچیور : تمیز سوپرور : تمیز یقار. | بومعانی ایله عر. کی « تمییز یازمق » اصلا جائز دکلدر. |

تَمْییز (سند. عر. | « میز » دن مص. تفعیل | اقران وامثالندن آیریلوب بالاتر برحال وموقعده بولنمه، فرقلی اولمه. سجایه :

بین الاقران تمیز ایتدی؛ علم وهنری باعث تمیزی اولمشدر.

تَمیزجه { ص. اولدقجه پاك و نظیف.

تَمیز لَتمَك { فت. پاکلاتمق، تطهیر وتنظیف ایتدیرمك: بو اوطه‌یی تمیزلتملی.

تَمیز لِك { س. پاکلق، (پاکلك) نظافت، طهارت: خسته‌لر ایچون تمیزلك هر علاجدن مؤثردر؛ تمیزلکه رعایت ایتمك شرطدر.

تَمیز لَمَك { یا تمیزله‌مك. فت. ۱. پاکلامق، تنظیف و تطهیر ایتمك: بو اوی یوقاریدن آشاغی‌یه قدر کوزلجه تمیزلمك اقتضا ایدر. ۲. برشیئك بتوننی آلوب کوتورمك ویا ییوب بیتیرمك، سوپوریویرمك: برطبله یمکی ایکی کشی تمیزلدیلر.

تَمیز لَمه { س. پاکلامه، تنظیف، تطهیر.

تَمیز لَنمَك { فط. فج. پاکلانمق، تنظیف وتطهیر اولنمق: برایکی صابونه تمیزلنه‌جك شیء دکلدر؛ بوشمعدان آرتق تمیزلنمز برحاله کلمشدر.

تَمیز لَییجی { ص. پاکلایان، تنظیف وتطهیر ایدن.

تَمَیُّع { سذ. عر. [«میع» دن مص. تفعل] برجسمك مایع حالنه کچمسی. || ط. تمیع دم = قانك اینجلمسی.

تَمَیُّه { سذ. عر. [«ماء» دن مص. تفعل] ط. صولانمه: تمیه دم = قانك صولانمسی.

تَمییز { سذ. عر. [«میز» دن مص. تفعیل] ۱. آیرمه، سچمه، فرق ایتمه، تفریق: خیر وشری، خطا وصوابی تمییزه مقتدر. ۲. ایی‌یی کوتیدن فرق ایتمك خاصه وقوتی، قوهٔ ممیزه: بو آدمده تمییز یوقدر: ارباب تمییز. ۳. حق. بردعوانك اوچنجی وصوك درجه‌ده رؤیتی، اك عالی محکمه‌دن کچمسی: دعوایی تمییز ایتدی؛ ایشی تمییزه کیتدی. ٤. ر. نحو عربیده اسماء اعدادك ومبهم برمعنا افاده ایدن اسملرك مدلولنی حصر وتعیین ایچون منصوب ومنکر اوله‌رق ایراد اولنان اسم: عشرون درهماً = یکرمی درهم، ورطل زیتاً = بررطل زیتون یاغی تعبیرلرنده درهماً وزیتاً اسملری کبی. || حق. محکمهٔ تمییز، (وسابقاً) دیوان تمییز = اوچنجی واك عالی درجه‌ده‌کی محکمه‌که دعوالر بدایت واستیناف محکمه‌لرندن صکره اورایه نقل اولنور.

تَمییزاً { ح. عر. حق. محکمهٔ تمییز معرفتیله، تمییز صورتیله: تمییزاً رؤیت دعوی ایتمك: دعواسی تمییزاً استانبولده رؤیت اولنمقده‌در.

تَن { س. فا. وجود، گوگده، بدن، جسم: تنده جان طورور ایکن. = . تر. جسم انسانینك سطح خارجیسی. ات. دری: فانله‌یی تنك اوزرینه کیمیلی؛ تن رنکی.

تَنادّ { سذ. عر. [«نداد» دن مص. تفاعل] طاغلمه، پراکنده وپریشان اولمه. [یالکز شو تعبیرده مستعملدر:] یوم التناد = قیامت کونی، روز محشر.

تَنازُع { سذ. عر. [«نزع» دن مص. تفاعل] طوتیشمه، چکیشمه. [«منازعه» و «نزاع» دها مستعملدر.]

تَناسُب { سذ. عر. [«نسبة» دن مص. تفاعل] بربرینه قارشی مناسب اولمه، بینلرنده اویغونلق وتوافق بولنمه، بربرینی طوتمه، یاقیشمه: تناسب اعضا = بدن وچهره‌یی ترکیب ایدن عضولرك بربرینه اویغون اولمسی: تناسب الفاظ = برعباره‌یی ترکیب ایدن لفظلرك بربرینه اویغون اولمسی. || ر. تناسب عددی؛ تناسب هندسی.

تَناسُبی { ص. عر. أ: تناسبیه. ر. حسابده اعداد بیننده‌کی تناسبه منسوب ومتعلق.

تَناسُخ { سذ. عر. [«نسخ» دن مص. تفاعل] ۱. روحك برجسمدن دیکرینه وبعضاً انساندن حیوانه وبرعکس حیواندن انسانه کچمسی (اعتقاد باطل): تناسخ ارواح: او فرقه تناسخه قائلدرلر. ۲. تا. بعض حیوانلرك قورتدن کلبك حالنه کچمك کبی تبدیل صورت ایلملری.

تَناسُخی { ص. عر. أ: تناسخیه. ج: تناسخیون. ۱. تناسخ ارواحه منسوب ومتعلق ویا معتقد اولان: فلان آدم تناسخی تناسخیوندن ایدی. ۲. تا. ایپك بوجکی کبی حیوانلرك تبدیل صورتنه متعلق: قواعد تناسخیه.

تَناسُل { سذ. عر. [«نسل» دن مص. تفاعل] نسل یتیشدیرکله اوره‌مه، تولداتله تکثر: نوع بشر آنجق تناسل ایله قائمدر؛ حیوانات اهلیه‌نك تناسلنه چوق اهمیت ویرلمك اقتضا ایدر. || آلات تناسل = آلات معهودهٔ ذکور واناث. || تناسل غیر

متجانس = جنسلری آیری ایکی حیوانك چفتلشدیرلمسیله بلز بر جنس یتیشدیرلمسی.

تَناسُلی { ص. عر. ؤ: تناسلیه.

تَناسُل { نسل یتشدیرمکه منسوب ومتعلق: آلات تناسلیه = ذکور واناث آلات معهوده‌سی.

تَناظُر { سند. عر. ا « نظر » دن { مص. تفاعل } ۱. بربرینه قارشی بولنمه، بربرینه باقمه. ۲. ر. ایکی زاویه وسائره‌نك قارشی قارشی یه بولنمسی.

تَنافُر { سند. عر. ا « نفرة » دن { مص. تفاعل } ۱. بربرندن اورکوب قاچمه، بربرندن نفرت ایتمه. ۲. ر. برکلمه‌یی ترکیب ایدن حروفك ویا برعباره‌یی تشکیل ایدن کلماتك بربرندن اورکرجه سنه اویغونسز وغیر متناسب اولسی وبو وجهله اوکلمه ویا عباره‌نك زور تلفظ اولنوب قرلاغه چیرکین کلمسی: تنافرحروف، تنافر کلمات.

تَناقُص { سند. عر. ا « نقص » دن مص. تفاعل } آزالمه. اکسیلمه: ذخیره کیندیکجه تناقص ایدیور. || ط. تناقص حمی = صیتمه‌نك دوشمه‌سی؛ تناقص دم = قانك آزالمسی: تناقص قوت = قوتدن دوشمه.

تَناقُض { سند. عر. ج: تناقضات.

تَناقُض { ا « نقض » دن مص. تفاعل } انسانك برسوزی دیکر برسوزینی چوریتمه‌سی، برسوزی دیکرینه اویمامسی، مباینت، تباین: سوزلرنده تناقض واردر؛ بو کتاب تناقضاتله مملودر.

تَناوَر { ص. فا. { تن = بدن. آور. دن = کتیرمك، مالك او. لمق } وجودلی، ایری. { انسان حقنده مستعملدر. }

تَناوُل { سند. عر. { « نول » دن مص. تفاعل } آلوب یمه ویا ایچمه: برآز قهوه آلتی تناول ایتدی؛ برشربت تناول ایتدی.

تَناهی { سند. عر. ا « نهایت » دن { مص. تفاعل } بیتمه، توکنمه، ختام بولمه، نهایته وارمه.

تَنباکو { س. { زبانزدی: توتمکی. یتا. توتون دینك اولان Tabaco دن } نارکیله ایله ایچیلن توتون نوعی که ایران وسائرمحللدن کلیر: تنباکو ایچمك.

تَنباکوجی { س. تنباکو صاتان آدم.

تَنبِیه { سند. عر. ج: تنبیهات. { « نبه » دن مص. تفعیل } ۱. اویاندیرمه، ایقاظ، بیدار ایتمه، اویقودن قالدیرمه. ۲. غفلتدن قور تارمه، عقلی باشنه کتیرتمه. ۳. شدیداً امر ویا نهی ایتمه، بر ایشك اجرا ویا ترکنی توصیه وامر ایتمه: بر یره کیتمه‌مسنی تنبیه ایتدم: بن کلنجه یه قدر ایشه باشلامامارنی کنه. یلرینه تنبیه ایتدم: باکچه یه کیمسه‌یی صوقامق اوزره باکچه‌وانه تنبیهات ویرملیسکز. { « تنبیه » مافوقدن مادونه اولور. } ٤. ط. سیکیرلری تهیج ایدوب حساسیتی اویاندیرمه: قهوه تنبیه خاصه‌سنی حائزدر.

تَنپَرَوَر { ص. فا. { تن = بدن. پر. وردن = بسلمك } بدنی ایی بسلمك قید وغائله سنده بولنان، پیوب ایچمکله وکندی کیف وراحتیله مشغول، کندی راحتنی هر شیئه ترجیح ایدن.

تَنپَرَوَرلِك { س. کندی بدنه وپیوب ایچمسیله راحتنه دوشکون آدمك حالی. لك دعواسنه قالقیشمه.

تَنبور { و تنبوره. با: طنبور، طنبوره.

تَنبول { س. فا. هندلیلرك دیش و طودافلرینی قرارتمق ایچون چیکندکاری بر جنس پاپراق.

تَنبِیه { سند. عر. { « نبه » دن مص. تفعیل } ۱. اویاندیرمه، ایقاظ. ۲. غفلتدن قورتارمه.

تَنبِیه { ا « نبه » دن مص. تفعیل } ۱. اویاندیرمه، ایقاظ، بیدار ایتمه، اویقودن قالدیرمه. ۲. غفلتدن قور تارمه، عقلی باشنه کتیرتمه. ۳. شدیداً امر ویا نهی ایتمه، بر ایشك اجرا ویا ترکنی توصیه وامر ایتمه: بر یره کیتمه‌مسنی تنبیه ایتدم: بن کلنجه یه قدر ایشه باشلامامارنی کنه. یلرینه تنبیه ایتدم: باکچه یه کیمسه‌یی صوقامق اوزره باکچه‌وانه تنبیهات ویرملیسکز. { « تنبیه » مافوقدن مادونه اولور. } ٤. ط. سیکیرلری تهیج ایدوب حساسیتی اویاندیرمه: قهوه تنبیه خاصه‌سنی حائزدر.

تَنبِیه { سند. عر. ج: تنبیهات. {

[بونك يرينه فا. « تنپروری » استعمالی عبثدر.]

تَنَتَنَه { س. [فر. Dentelle] دانتله. منديل، اثواب و سائره اطرافنه ديكيلان تزيينات خياطيه. [غلط لغت عاميانه‌در. — با: دانتله.]

تَنته { س. [يتا. Tenda = چادير، پرده. — فا. اورومجك آغی ديمك اولان « تننده » دن مأخوذ عد ايتمك بعيددر.] كونش و ياغموردن محافظه ايچون قپو وپنجره اوكنده، قايقده، واپور كوكرته‌سنده ويا باغچه وسائره‌ده آچيلان سايه‌بان كه يلكن بزندن ويا قناويچه‌دن اولور : تنته آچمق.

تَنتيف { سذ. عر. [« نتف » دن مص. تفعيل] ط. علاج واسطه‌سيله قيللری دوشورمه.

تَنجَرَه { س. آتشده يمك پيشيرمكه مخصوص باقيردن قاب؛ دوكمه تنجره = دميردن معمولی؛ طوپراق تنجره = كووج. || تنجره حوايجی = ات، سبزه، بهارات و سائره. || تنجره كبابی = بر نوع ات يمكی، برنوع قيزارتمه. || تنجره يووارلانمش قباغنی بولمش = بری برينه اويغون ايكی آرقداش ويا قاری قوجه حقنده استهزا طريقيله قوللانيلير.

تَنَحنُح { سذ. عر. [« نحنحه » دن مص. تفعلل] بوغازده بر شیء قالمش كبی يالاندن وخفيف صورتده اوكسورمه : جماعتك تنحنحی واعظك وعظنی ديكلمكه مانع اوليوردی.

تُند { ص. فا. سرت. شدتلی، شديد، قاتی؛ تند باد = سرت روزكار، قاصرغه؛ تند خو = سرت طبيعتلی؛ تند رو = يوزی قاتی، سرت چهره‌لی.

تَندُرُست { ص. فا. [تن = بدن، درست = طوغری، صحيح، سالم.] وجودی صاغلام، صاغ و سالم، صحت وعافيتده بولنان، بدنی هر نوع علل و اسقامدن سالم اولان : تندرست آدم.

تَندُرُستی { س. فا. صحت بدن، صاغلاملق، وجودك هر نوع علت وسقطقدن سالم اولمسی : كمال صحت و تندرستی ايله معمر اولك.

تُندور { ودها طوغريسی : تانديرـ س. ١. اوفاق فرون. ٢. ال وآياق ايصيتمغه مخصوص اوستی قپالی كوچك منغال. ٣. قيشين تنبل واری ايصيتمق اوزره اوطه‌نك اورته‌سنه موضوع بر منغال ايله اونك اوزرينه قونمش بر قفس. وبونك اوزرينه آچلمش پك ككيش بر يورغان ويا كبه‌دن عبارت واسطهٔ تسخين كه منغالك اطرافنه طوپلانوب آياقلرينی منغاله طوغری اوزادان آدملر يورغان ويا كبه‌يی اوستلرينه چكمكله ايصينيرلر: تندور يورغانی، كبه‌سی = ذكر اولنان يورغان ويا كبه. || تندور كبابی = اوستی اورتيله‌رك بوغو ايله پيشن برنوع كباب. ال تندوری = ال ايصيتمغه مخصوص، ايچی سيجاق صو ايله مملو يوارلاق.

تُندورنامه { س. آنفاً تعريف اولنان تندورك آلتنده پينكلين تنبللردن برينك اوقويوب ويا سويليوب ديكرلرينك ديكلدكلری مصال؛ ومج. اصلسز فصلسز شیء، ترهات.

تَنَزُّل { سذ. عر. [« نزول » دن مص. تفعل] ١. اينمه، آشاغيلامه، ترقی مقابلی، تدنی: ذخيره فيأتنك تنزلی؛ فلان مالك رواجی تنزل ايتدی. ٢. كوكل آلچاقلغی، كبرسزلك، كندينی رتبه وحيثيتی درجه‌سندن آشاغی طوتمه : اوبزمله قونيشمغه تنزل ايتميور؛ فقير خانه‌يی تشريفه تنزل بيورورسه‌كز.

تَنَزُّلاً { ح. عر. كوكل آلچاقلغيله، كبرسزلكله، درجه‌سی بالاتر ايكن مجرد بر معاملهٔ لطفيه اوله‌رق : تنزلاً بزه تشريف ايدرسه‌كز.

تَنزو { وتنزويی با : تنسخ.

تَنَزُّه { سذ. عر. [« نزهة » دن مص. تفعل] اكلنمك ايچون كزوب طولاشمه، تفرج : تنزه ايچون سياحت ايديور؛ بر تنزه واپوری واردر.

تَنَزَّه { وث : تنزهت. بری واوزاقدر ياخود بری ومنزه اولسون معناسيله حق تعالی حضرتلری حقنده مستعمل عربی تعبيراتده بولنور فعل ماضيدر : تنزهت ذاته عن العجز والنقصان.

تَنزيل { سذ. عر. جم : تنزيلات. [« نزول » دن مص. تفعيل] ١. ايندير مه، آشاغيلامه : بر مالك فيآتنی تنزيل ايتمك؛ تنزيل فيآتله صاتمق؛ فيآنجه تنزيلات ايتمك. ٢. سمادن اينمكله افهام اولنان وحی، قرآن كريم. ٣. ص. اعمال اربعه‌دن طرح. آشاغی وارمه : يديدن اوچ تنزيل ايدنجه درت قالير.

تنزیه { سذ. عر. جم: تنزیهات. [«نزهة» دن مص. تفعیل] ١. قبایح ونقایصدن بری ایتمه، تبریه: نفسنی تنزیه ایتمك. ٢. حق تعالی حضرتلرینك كافهٔ نقائصدن واوصاف بشریه‌دن منزه اولدیغنه اینانوب بونی اقرار واعتراف ایتمه: جناب حقی تنزیه ایلمك.

تنسخ { سذ. فا. [فا. تن = بدن. سخ = خوش -- یوقسه تر. غریب وعجیب دیمك اولان «تاك»دن مشتق «تاكشوغ»دن می مأخوذ؟] ١. نادر وكمیاب ونفیس شیء، تحفه، تفاریق. ٢. اشكال مختلفه اوزره معمول كوزل قوقولی خمور قرصی. [بو معنا ایله تر. زبانزدی «تنزو» اولوب، بو قرصك لوننه نسبتله قویو نفتی‌یه‌ده «تنزویی» دیرلر.]

تنسم { سذ. عر. [«نسیم» دن مص. تفعل] هوا تنفس ایتمه. ز.

تنسوخ { وتنسوخی [زبانزدی: تنزو، تنزویی] با: تنسخ.

تنسیب { مناسب كورمه وتصویب معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده، عربیده «نسبة» ماده‌سی تفعیل بابندن اصلا كلمدیكندن، یا كلیشدر.

تنسیق { سذ. عر. جم: تنسیقات. [«نسق» دن مص. تفعیل] ١. نظامنه قومه، تنظیم ایتمه، صره‌لامه، دوزلتمه، حسن نظامه قومه، اصلاح: امور عدلیه‌یی، امور عسكریه‌یی تنسیق ایلدی؛ تنسیقات عسكریه ایله مشغول اولیور. ٢. د. بر موصوفه برچوق صفتلر صره‌لانمسی، تنسیق الصفات.

تنشیر { سذ. [فا. «تنشوی» دن] اولویی ییقادقلری درت آیاقلی تخته كروت، صالاجق. مغل: تنشیره كلمك = اولمك.

تنشیط { سذ. عر. [«نشاط» دن مص. تفعیل] شنلندیرمه، كیفلندیرمه: تنشیط خاطر ایچون.

تنصر { سذ. عر. [«نصران» دن مص. تفعل] خرستیان اولمه، دین عیسوی‌یی قبول ایتمه: هندستانده تنصر ایدن برهمنیلر یوق حكمنده‌در.

تنصیر { سذ. عر. [«نصران» دن مص. تفعیل] خرستیان ایتمه، دین عیسوی‌یی قبول ایتدیرمه: میسیونرلر عبدهٔ اوثانی تنصیره چالیشیرلر.

تنصیف { سذ. عر. «نصف» دن مص. تفعیل] یاری یاری‌یه بولمه، مساوی ایكی قسمه تقسیم: واردات صافیه‌یی تنصیف ایتمك شرطیله.

تنظیر { سذ. عر. [«نظر» دن مص. تفعیل] ١. بكزتمه. ٢. د. بر شعرك نظیره‌سنی و تقلیدینی یاپمه. [عربیده بسبتون باشقه معنالره كلدیكندن، بزجه صورت استعمالی عندیدر.]

تنظیف { سذ. عر. جم: تنظیفات. [«نظافة» دن مص. تفعیل] تمیزلمه، پاكلامه، بر محلك بیسلكنی رفع ایدوب تطهیر و تصفیه ایتمه: باغچه‌یی تنظیف ایتمكله مشغولم. = جم. شهرك سوقاقلرینی و هر طرفنی تمیز طوتمق و سوپروندیلری قالدیرتمق وظیفه‌سی‌كه بلدیه‌نك جمله وظائفندندر: تنظیفات مدیری: تنظیفات آرابه‌لری.

تنظیم { سذ. عر. جم: تنظیمات. [«نظم» دن مص. تفعیل] ١. صره‌لامه، صره‌یه قومه، دیزمه: اینجیلری تنظیم ایتمك. ٢. نظام ویرمه، نظامنه قومه، دوزلتمه: باغچه‌یی، سالونی تنظیم ایدیور. ٣. ترتیب ایتمه، قلمه آلمه، نثراً ویا نظماً یازمه: بر لایحه، بر قصیده، بر مضبطه تنظیم ایتدی. ٤. تنسیق، اصلاح: امور عسكریه‌یی، ادارهٔ مالیه‌یی تنظیم ایتدیلر. = جم. امور اداره‌نك منتظم بر حاله وضعی و بونك ایچون اتخاذ اولنان تدابیر واجراآت، واصلاحات. تنسیقات: تنظیمات عسكریه: تنظیمات ملكیه. || تنظیمات خیریه = والد ماجد حضرت پادشاهی جنتمكان سلطان عبدالمجید خان حضرتلری زماننده مرحوم رشید پاشانك عرضیله اجرا اولنان اصلاحات اساسیه‌كه كلخانه فرمان همایونیله اعلان اولنوب، تبعه‌نك تأمین جان و مال وناموسی وقانون حضورنده جمله‌نك مساواتی اساسی اوزرینه مؤسسدر.

تنعم { سذ. عر. جم: تنعمات. [«نعمت» دن مص. تفعل] ناز ونعمتله یاشامه، نعمت ایچنده بولنمه: اربیب تنعم. [اكثریا مصدریت معناسندن مجرد اولەرق قوللانیلیر.]

تنف { سذ. [عر. «طنب» دن] چادیر ایپی، چادیرك اتكلرینی

قازیقلره باغلادقلری ایپلرك بهری.

تَنَفُّر { سذ. عر. [« نفرة » دن مص. تفعل] ۱. ایگرنمه، تیکسینمه، اکراه ایتمه: او آدم زیتون یاغلی یمکاردن تنفر ایدر. ۲. نفرت ایتمه، چکنمه. قاچمه: بو ایشدن تنفر ایتدم.

تَنَفُّس { سذ. عر. [« نفس » دن مص. تفعل] ۱. نفس آلمه، صولوق، صولوق آلمه: بورنی طیقانمش اولدیغندن آغزندن تنفس ایدیوردی. ۲. موقتاً ایشنی براقوب استراحت ایتمه، یورغونلق آلمه: شاکردانك اوکله وقتی برساعت تنفسه مأذونیتلری واردر. || تنفس اوطه‌سی = دوائر رسمیه وشرکت وسائره دائره‌لرنده استراحته و بریله کوریشمکه ومکتبلرده طلبه ایچون درس خارجنده استراحته مخصوص اوطه، تنفسخانه.

تَنَفُّسخانه { سـ. [عر. تنفس = م. فا. خانه = او] دوائر رسمیه‌ده وشرکت وسائره دوائرنده مأمورینك استراحتنه و امور خصوصیه ایچون بریله کوریشمکه مخصوص اوطه، تنفس اوطه‌سی.

تَنفیر { سذ. عر. [« نفرة » دن مص. تفعیل] ایکرندیرمك، استکراه ونفرت ایتدیرمه.

تَنقیح { سذ. عر. جـ: تنقیحات. [« نقح » دن مص. تفعیل] ۱. بر شیئك فضله ولزومسز قسملرینی چیقاروب اختصارله برابر اصلاح وتمییز ایتمه. ۲. بر دائره مأمورین وخدمه‌سنك عددینی ویامعاشلرینی آزالده‌رق، ایراد ومصرفی آراسنده موازنه حاصل ایتمه: اجرای تنقیحات ایتمك: تنقیحات اخیره‌ده معاشنك بر ربعی کسلدی.

تَنقید { ادبیات جدیده‌ده فرانسزلرك Critique دیدکلری موآخذهٔ ادبیه معناسیله قوللانلمغه باشلامش ایسه‌ده، عربیده « نقد » ماده‌سی تفعیل بابندن کلدیکندن، بونك یرینه « انتقاد » و« تنقاد » قوللانلسه دها طوغری اولور.

تَنقیص { سذ. عر. [« نقصان » دن مص. تفعیل] آزالتمه، ایندیرمه.

تَنقیط { سذ. عر. [« نقط » دن مص. تفعیل] ۱. حروفه نقطه وضع ایتمه، نقطه لامه. ۲. عباره‌نك جمله وکلاملرینی ایجاب ومحلنه کوره اشارات مخصوصه ایله آیرمه، بزم خطمزده نوایجاد اولان بو اشاراتی قوللانمه: اصول تنقیط. [فر. Ponctuation].

تَنقیه { سذ. عر. [« نقایة » دن مص. تفعیل] عربیده معناسی آییقلایوب تمیزلمه ایکن، لسانمزده سهواً « حقنه » و« احتقان » یرینه استعمال اولنور. با: حقنه، احتقان.

تَنگ { ص. فا. طار، ضیق.

تَنکار { سـ. فا. کیم. بورق دینلن معدن، قویومجی لهیمی.

تَنگدَست { ص. فا. [تنك = طار. دست = ال] زوکورت.

تَنگدَستی { سـ. فا. زوکورتلك.

تَنگدِل { ص. فا. [تنك = طار. دل = یورك] یورکی طار، مضطرب.

تَنَکُّر { سذ. عر. [« نکر » دن مص. تفعل] کندینی بیلدیرمه‌مه. تبدیل اولمه. تبدیل کزمه.

تَنگنای { سـ. فا. ۱. طارلق، صیقندی. اضطراب. ۲. طاریر، صیقندیلی یر، محل ضیق.

تَنَکه { سـ. ۱. اوستی قلایلانمش اینجه دمیر صفحه. ۲. تنکه دن معمول قاب، قوغه، ابریق وسائره: صو تنکه‌سی، زیتون یاغی تنکه‌سی. غاز تنکه‌سی. = ص. تنکه‌دن معمول: تنکه ابریق. تنکه جزوه. صاری تنکه = اینجه پرنج صفحه‌سی ویا یالدیزلانمش تنکه. [آغزی تنکه قابلی = پك صیجاق یمکه متحمل.

تَنَکه‌جی { سـ. تنکه‌دن مختلف قابلر وقوطی وسائره اعمال ویا لهیملیوب تعمیر ایدن صنعتکر.

تَنَکه‌لی { ص. تنکه قابلی، بر طرفنده تنکه‌سی اولان: تنکه‌لی صندیق.

تَنگی { سـ. فا. ۱. طارلق. ۲. زوکورتلك.

تَنکیح { نکاح قیمه واولندیرمه معناسیله لسانمزده قوللانیلیورسه‌ده. عربیده مستعمل دکلدر.

تَنکیر { سذ. عر. [« نکر » دن مص. تفعیل] ۱. مجهول وطانیلمیان حاله کتیرمه، تبدیل ایتمه. ز. ۲. ر. عربیده براسمی نکره یعنی حرف تعریفسز قوللانمه، تعریف مقابلی.

تَنكيل { سذ. عر. ١. اوزاقلاشديرمه، تبعيد : اشقيايى دفع وتنكيل ايتدى. ٢. امثالنه عبرت اوله‌جق بر مجازات ويرمه.

تَنميق { سذ. عر. [« نمق » دن مص. تفعيل] كوزل يازمه، حسن خطله تحرير. [لسانمزده على الاطلاق يازمه معناسيله قوللانيلير.]

تَنّور { سذ. عر. [فارسيدن معرب. تندور دخى بوندندر.] ١. فرون. ٢. علل مستوليه ميقروبلرينى اتلاف ايچون قوللانيلان نو ايجاد آلت، اتوو (Étuve).

تَنَوُّر { سذ. عر. [« نور » دن مص. تفعل] پارلامه، منور وضيادار اولمه. ز.

تَنّوره { سذ. عر. مولوى درويشلرينك سماع اثناسنده كييدكارى گگيش اتكلى بر نوع لباس، اتكلك.

تَنَوُّع { سذ. عر. [« نوع » دن مص. تفعل] بر قاچ چشيد اولمه، چشيد چشيد اولمه : حروفك تنوعى السنه‌نك تحصيلنه مانع اولمقده‌در.

تَنومند { ص. فا. وجودلى، جثه‌لى، ايرى.

تَنوير { سذ. عر. جم : تنويرات. [« نور » دن مص. تفعيل] آيدينلانديرمه، ضيالانديرمه : اوطه‌يى مومله تنوير ايتمك؛ سوقاقلرك غازله تنويرى؛ تنوير مصارفى.

تَنويرى { ص. عر. ت : تنويريه. اوى ويا سوقاقلرى ضيالانديرمق ايشنه متعلق، مصارف تنويريه.

تَنويم { سذ. عر. [« نوم » دن مص. تفعيل] اويوتمه، اويقويه وارديرمه.

تَنوين { سذ. عر. [« نون » دن مص. تفعيل] د. عربى اسملرك آخرنده بر حركه ايله بر نون ساكن صورتنده وقونان ايكى حركه : (ٌ). اً، (ٍ) : ربٌّ، رباً، ربٍّ كبى.

تَنها { ص. فا. ١. يالكز، تك، وحيد : كنديسنى تنها بولدم؛ تنها قالدق. ٢. بوش، خالى : تنها يرده، تنها بر او. = س. فا. بوش ير، خالى محل : تنهاده اوتورمق. = ح. يالكز اوله‌رق: تنها اوتوريور، تنها كيديور.

تَنهالاشمَق { فل. ١. يالكز قالمق، منفرد اولمق. ٢. خالى قالمق، بوشالمق، غلبه‌لك چكيلوب بوش قالمق : اورته‌لق تنهالاشدى.

تَنهالق { س. ١. يالكزلق، انفراد: تنهالق انسانه وحشت كتيرر. ٢. خالى و بوش ير، عزلتكاه : تنهالقده اوتورمغى سور. = ص. خالى، بوش، كيمسه‌نك بولنمديغى، ايصسز : تنهالق بر يردر.

تِنّين { سذ. عر. ١. بيوك ييلان، اژدها. ٢. ه. سماده يدى برج بوينجه اوزانان خفيف بر بياضلق. [كهكشان ديه ترجمه ايدنلر يا كلمشلردر: تنين كهكشانك غيرى اولوب، اوندن كوچك و خفيفدر.]

تو { حد. توكورمكدن كنايه اولوب تحقير وترذيل ايله برابر تكديره دلالت ايدر : تو سكا! تو سنك يوزينه !

تَوآلت { س. [فر. Toilette] يوز ييقايوب طرانمه وكيينمه ايشلرى : توآلت ياپمق؛ دها توآلتمى ياپمدم. || توآلت طاقمى = آينه، طراق، فورچه وسائر بو ايشه يارار ادواتدن مركب طاقم.

تَوّاب { ص. عر. [« توبه » دن سمب.] عبادينك توبه‌سنى قبول ومبالغه ايله عفو ايدن (جناب حق).

تَوابع { سذ. جم. عر. [فد : تابع. — « تبعه » دخى « تابع »ك جمعى ايسه‌ده، استعمالده بو ايكى جمع آره‌سنده فرق واردر. با : تبعه] ١. برآدمه تابع اولوب آرقه‌سى صره كيدنلر. ٢. برآدمك فكر وذهابنه تابع اولانلر. ٣. خدمه، عونه، يارداقلر. ٤. ملحقات، لواحق، بر مركزه مربوط وتابع اولان يرلر. ٥. د. نحو عربيده ماقبلنده‌كى اسمك اعرابيله معرب اولان معموللر.

تَواتُر { سذ. عر. جم : تواترات. [« وتر » دن مص. تفاعل] ١. برخبرك آغزدن آغزه ياييلوب شيوع بولمسى، انتشار ايتمسى: بويله بر شئ وقوعنه دائر بر تواتر واردر؛ شويله بر وقعه تواتر اولنيور. || ٢. ز. كذب وزره اتفاقلرى عقلاً جائز اولميان جماعتك خبرى.

تَواتُراً { ح. آغزدن آغزه ياييله‌رق، آغزدن آغزه نقل اولنوب انتشار ايده‌رك : بو خبر تواتراً شايع اولدى.

تَوارُث { سند. عر. [« وراثة »] دن مصـ. تفاعل] ١. میراثه قونمه، ارثاً متصرف اولمه: اخلاف اسلافدن بر چوق معلومات توارث ایدرلر. [عربیده اصل اولان بو صورتله لسانمزده آز قوللانیلیر.] ٢. میراث قالمه، ارثاً گچمه، میراث گبی انتقال: اسلافك علوم وفنوندهکی کشفیات و تحقیقاتی اخلافه توارث ایدر.

تَوارُد { سند. عر. جـ: تواردات. [« ورود » دن مصـ. تفاعل] ١. بربری آرقه سندن گله، هر طرفدن گلوب بریگمه: توارد ایدن خبرلره گوره. ٢. ایکی شاعرك تصادفاً وبربرندن خبرلری اولمقسزین عین مآلده ویا عین الفاظله بر بیت ویامصراع سویلمری: بو مصراعده فلان و فلان شاعر بیننده توارد واقع اولمشدر: اشعار عربیه ده توارددات چوقدر.

تَواری { سند. عر. [« وراء »] دن مصـ. تفاعل] بر شیئك آرقه سنه صاقلانوب گوزدن نهان اولمه: آی بلوطلرك آرقه سنه تواری ایتدی.

تَواریخ { سند. جـ. عر. فـد: تاریخ. بـا: تاریخ.

تَوازُن { سند. عر. [« وزن »دن مصـ. تفاعل] طارتیده بر اولمه، وزنده بر گلمه، دنك اولمه: واردات ومصارف آره سنده توازن حاصل ایتمك. [« موازنه » دها مستعملدر.]

تَوازی { سند. عر. [« وزی »] دن مصـ. تفاعل] ـ. ایکی خطك الی غیر النهایه بربرینه تماس ایتمهمك شرطیله یان یانه اوزانمسی: توازیء خطین.

تَواضُع { سند. عر. [« وضع »] دن مصـ. تفاعل] آلچاق گوکلیلیك، گبرسزلك، محویت: چوق تواضع ایدیور، گوستریور.

تَواضُعکارانه { صـ. جـ. فا. گبر. سزلکله، آلچاق گوکلیلکله: بر معاملهء تواضعکارانه ایله قبول ایتدی: تواضعکارانه معامله ایتدی.

تَوافُر { سند. عر. [« وفور »دن مصـ. تفاعل] جوغالمه، بریکوب آرتمه، تکثر، تزاید: توافر مال وثروت.

تَوافُق { سند. عر. [« وفق » دن مصـ. تفاعل] بربرینه اویمه، اویغون گلمه، موافق اولمه: افعالی اقوالنه توافق ایتمیور؛ بو تکلیفکز بنم آرزومه توافق ایدیور.

تَوالی { سند. عر. [« ولی » دن مصـ. تفاعل] بربری آرقه سندن گلمه. آراسی کسیلمکسزین دوام ایتمه، بربرینی ولی ایتمه: بو گونلرده توالی ایدن یاغمورلر؛ توالی ایدن الطاف وعنایاتکز. ||علی التوالی = آراسی کسیلمکسزین، بربرینی متعاقب: علی التوالی ورود ایدن تنبیهات.

تَوأَم { سند. عر. آ: توأمان. ١. ایکیز: بو ایکی برادر توأمدر. ٢. مجـ. اش، مماثل. — «هم مکارم توأم» گبی عربی گلمه. لرك فارسی قاعده سنجه ترکیبندن متولد وصف ترکیبلر طبع سلیم اصحابنك قبول ایده جکلری شیء دگلدر.

تُوان { سـ. فا. گوچ، قوت، طاقت. — اگثریا مترادفی اولان «تاب» ایله برابر قوللانیلیر: بنده تاب وتوان قالمدی.

تُوانا { صـ. فا. گوجلی، قوتلی: توانا بر دلیقانلی.

تُوانگر { صـ. فا. زنگین، مالدار، غنی، ثروت صاحبی.

تَوبه { سـ. عر. گناه وقباحتدن رجوعله جناب حقه توجه ایتمه، ایشلمش بر گناه وقباحتدن نادم اولوب بر دها یاپمامغه عهد ایتمه: گنجلکده چوق خوارده لق ایتمش ایسه ده بعده توبه ایتمش ایدی: توبه ایتدم عاریت ویرمم گتاب؛ توبه لر اولسون! بر دها یاپمام؛ توبه لر توبه سی! توبهٔ نصوح = توبهٔ صادقه.

تَوبه شِکَن { صـ. فا. [عر. توبه = م. فا. شکستن = قیرمق] ١. ایتدیکی توبه یی بعده یوزان: رند توبه شکن. ٢. هرگسك توبه سنی یوزان، توبه یوزدیران: بهار توبه شکن.

تَوبه کار { صـ. فا. توبه ایتمش، بر گناه وقباحتدن رجوع ایتمش، توبه لی: فاسق توبه کار: توبه کار قاری.

تَوبه لی { صـ. توبه ایتمش، برایشی بر دها یاپمامغه عهد و یمین ایتمش: توبه لی یم حیوانمی گیمسه یه ویرمم.

تَوبیخ { سند. عر. جـ: توبیخات. [«وبخه» دن مصـ. تفعیل] آزار لامه، تکدیر، تعزیر: گنده یسنی شدیداً توبیخ ایلدی؛ توبیخات شدیده اجرا ایتدی.

توت { سـ. فا. عر. طوت دیدیکمز میوهٔ معروفه. [عر. «توت»

وفا. « تود » دخی دینلیر.] .

توتديرمك { فد. ١. توتمه‌سنی موجب اولمق، دو- مان چیقارتمق: لودوس روز- کاری بو اوجاغی دائما توتديرر. ٢. دودوکدن سس چیقارمق. || یا قوب توتديرمك = زیاده یاقمق، یاقوب کول ایتمك .

تَوَتُّر { سند. عر. [« وتر » دن مصد. تفعل] ه. کرله .

توتسی { س. رایحهٔ طبیه نشر یچون یاخود معالجه ویا افسون نتیجه‌سیله دومان چیقارمه‌جق صورتده یاقیلان شی، بخور : توتسی ویرمك: توتسی یاپمق .

توتسيلَتمك { فد. بخور یاقدیرمق، توتسی ویرمك: بو اوطه‌لری توتسیلتملی.

توتسيلَمك { فد. بخور یاقمق، توتسی ویرمك، تبخیر ایتمك : بو اوطه‌یی توتسیلمك اقتضا ایدر: نظره قارشی چوجقلری توتسیلرلر .

توتسيلَنمك { فط. کندی کندینه توتسی ویرمك، کندینی تبخیر ایتمك : نزله یه قارشی کونلکله توتسیلنمك فائده‌لیدر.

توتمك { فل. ١. دومان چیقارمق، دومان ویا بخار نشر ایتمك : یکی سوکندیرمش اولدقلری اودونلر حالا توتیور- دی: آتشدن یکی ایندیرلمش اولان تخته توتیوردی. ٢. (اوجاق وسائره) دومانی چکمیوب اوطه‌نك ایچنده نشر ایتمك: بو اوجاق، بو صوبه توتیور. || اکوزده توتمك = زیاده آرزو اولنمق، کمال تحسرله آرزو اولنمق: پاچه بورکی کوزمده توتیور: بلغراد اورمانی مسیره‌سی کوزنده توتیوردی. || یاوب توتمك = کمال سوز وکدازله تشکی ایتمك .

توتَن { یاخود دوزدن. س. اوجرو- مه آتیلوب صوبی دومان وبخاره تحول ایدن شلاله. (نوروج سواحل غربیه‌سنده‌کی خلجلره دوکیلن انهار کبی.)

توتون { س. ١. یاپان بر شیئدن چیقوب هوایه قاریشه‌رق یوقاری‌یه قالقان سیاهمسی غاز، دومان، دخان : توتونی طوغری چیقمق = ایشی یولنده اولمق. ٢. یاقیلوب دومانی تنفس ایدیلن معروف یاپراق که آمریقادن کلەدر، دخان : یکیجه، هاوانه، بوغچه توتونی؛ سرت، یاواش، طوقوناقلی توتون . || توتون ایچمك = توتونی یاقوب دومانی تنفس ایتمك، توتون قوللانمق. || توتون بالیغی = دومانده قورو- دلمش بالیق باصدیرمه‌سی. || تو- تون طبقه‌سی = جیبده طاشینق اوزره توتون تودقلری قوطی.

توتونجی { س. ١. توتون صا- تان تاجر ودکانجی. ٢. بر بیوك قوناق ویا دائره‌ده توتون ایشلرینه وجیغاره و چیوق طاقلره مأمور آغا.

توتونجيلك { س. توتون صاتان (آدمك ایش وصنعتی، توتون تجارتی .

توتونلَمك { یا توتونله مك. فد. دومانه آصمق، دو- مانده قوروتمق، توتسیلمك .

توتيا { سند. عر. کیم. چنقو- معدنی .

تَوثيق { سند. عر. [« وثوق » دن مصد. تفعیل] محکم ایتمه، صاغلاملاشدیرمه : توثیق عهد .

توج { س. با : تونج.

تَوَجُّه { سند. عر. ج : توجهات. [« وجه » دن مصد. تفعل] ١. یوز چویرمه، طوغریله، بر یره طوغری حرکت ایتمه : شرقه طوغری توجه ایتدی. ٢. کله، یناشمه، تقرب ایتمه، نصیب ومیسر اوله : طالع کتدیسنه توجه ایتدی. ٣. [مصدریت معناسندن مجرد أو- له‌رق] میل، محبت، حسن نظر: بکا توجهلری واردر: توجهکزی، توجهاتکزك بقاسنی رجا ایدرم.

تَوجيه { سند. عر. ج : توجیهات. [« وجه » دن مصد. تفعیل] ١. یوزی بر جهته چویرمه، دوندیرمه : یوزینی سمایه توجیه ایتدی. ٢. طوغریلتمه، برآدمه سوز ونظر وساژره آتمه : توجیه خطاب، توجیه کلام، توجیه عتاب. ٣. معنا ویرمه، تفسیر، تأویل: شو سوزی، فلان معامله‌یی شویله توجیه ایدیوردی. ٤. رتبه ویا منصب ویرمه : فلانه رتبهٔ خامسه، فلانه ناحیه مدیریتی توجیه بیورلدی؛ توجیهات ملکیه، توجیهات عسکریه، توجیهات علیه. ٥. د. ایکی جهتلی وبری بریته میاین ایکی معنالی برسوز استعمالی.

تَوَحُّش { سند. عر. [« وحشة دن مصد. تفعل] ١. وحشت حس ایتمه، یالکز لقدن قورقمه. ٢. وحشی حیوانلر کبی اورکمه، بر شیئه آلیشه‌میوب امنیتسزلکله

باقه. [عربیده‌کی معانیسی فرقلیجه‌در.]

توخوم { توخوملق. با: تخم، تخملك.

تَوحید { سذ. عر. ج: توحیدات. [«وحدة» دن مص. تفعیل] ۱. بر قاچ شیئی بر ایتمه، برلشدیرمه: توحید دیون، توحید افکار. ۲. بر عد ایتمه، برنظریله باقه، برلکنه اینانمه: توحید باری تعالی، توحیده قائل اولمه، ۳. لا اله الاالله ترکیب شریفنك تلفظ وتکراری: ذکر وتوحیدله مشغولدر. || اهل توحید = باری تعالانك برلکنه اینانانلر، موحدین.

تَوحیش { سذ. عر. [«وحشة» دن مص. تفعیل] اورکوتمه، اورکوب قاچمسنی موجب اولمه: حیوانه دکنك کوسترمه توحیش ایدرسك.

تَودیع { سذ. عر. ج: تودیعات. [«ودع» دن مص. تفعیل] ۱. براقه، امانت ایتمه، تسلیم: بو چکمجه‌یی سزه تودیع ایدیورم: اوغللرمی مکتبه تودیع ایتدم. ۲. وداعلاشمه، اللهه اصمارلادم دیمه. [بو ایکنجی معنا ایله لسانمزده استعمالی نادردر.]

تَودیعاً { ح. عر. براقه رق، امانت و تسلیم ایده‌رك: اوغللرینی مکتبه تودیعاً کندیسی عزیمت ایتمش: کتابلرمی فلانه تودیعاً سزه کوندریورم.

تَورات { سذ. عر. [عبرانیجه: توره = قانون، شرع] حضرت موسی (عم) ه نازل اولان کتاب سمائی که لسان عبرانیده محرر واسفار خمسه‌دن مرکبدر: تورات شریف.

توران { سخ. ص. اسکی ایرانیلر طرفندن ترکستان وتاتارستان جهتلرینه ویریلن اسمدر.

تورانی { ص. عر. ۱: تورانیه. توران قطعه‌سنه یعنی ترکستان وتاتارستان جهتلرینه منسوب و متعلق وبو یرلرك اهالیسندن اولان. [علم اللسان وعلم البشر منتسبینی طرفندن او جهتلردن چیقمش اولان اقوام والسنه زمره‌سنه اطلاق اولنمشدر، که ترکلرله ترکجه دخی بو زمره‌دندر.] اقوام تورانیه، السنهٔ تورانیه.

تورِبه { س. با: طوربه.

تورپ { س. با: طورپ.

تورپو { یاخود تورپی. س. معدنی رنده‌لمکه وپرداخلامغه مخصوص چلیك آلت که اگه کبی چیزیکلی اولمیوب قیصه وسیوری ایکنه‌لی اولور. مبرد. || آغز تورپیسی = قبا جلایه مخصوص نوعی. || بالیق صرتی، صیچان قویروغی تورپو = بو شکللرده اولان نوعلری.

تورپیل { س. [فر. Torpille] بح. حرب سفائنی پاره‌لامق اوزره الکتریق واسطه‌سیله تحت البحر آتیلان بیوك مرمی. || تورپیل سفینه‌سی یاخود تورپیلوز = بو مرمی‌یی آتمغه مخصوص سریع الحرکه وکوچك بر نوع ماکینه‌لی سفینه.

تورپیلَمك { یا تورپوله‌مك. فن. تورپی دینلن چلیك آلتله دوزلتمك ویا پرداخلامق.

تورشی { تورشیجی. با: ترشی، ترشیجی.

تَوَرُّع { سذ. عر. [«ورع» دن مص. تفعل] منهیاتدن پرهیز وتوقی ایتمه، ورع وتقوی صاحبی وپرهیزکار اولمه.

تَوَرُّم { سل الرئه علت مهلکه‌سنه دوچار اولمه معناسیله لسان عوامده قوللانیلیورسه‌ده، اولا عربیده ولسان فنده «ورم» بو خسته‌لغك اسمی اولمیوب، شیش دیمکدر، ثانیاً «ورم» ماده‌سی عربیده اصلا تفعل بابندن کلمز. بو حالده لفظاً و معناً غلطدر.

تورفزاوتی { س. طیرمانیر کوزل قوقولی بر نبات.

توره { س. [عبرانیجه‌دن مأخوذ.] قانون، نظام، یاساغ. مر. با: طوره.

توره‌دی { ص. [«توره‌مك» دن] ۱. توره‌مش، دیرمه چاتمه، اوته‌دن بریدن طوپلانمش: توره‌دی بر خلق، توره‌دی آدملر. ۲. اصلی نسلی اولدیغی بللیسز، چاپقین مقوله‌سی، توره‌دینك بریدر. ۳. عاصی: توره‌دی اولمق ایستیور. [استانبول لهجه‌سنده «تورودی» دینلیور.]

توره‌لامَق { فت. نظام وقانونه تطبیق ایتمك. مر. — با: طوره‌لامق.

توره‌مَك { فل. ۱. اوته‌دن بریدن طوپلانوب وجوده کلمك، درمه چاتمه صو-

رتیله تشکل وظهور ایتمك : فلان محلده بر اشقیا چته‌سی توره‌دی: بر طاقم سرسریلر توره‌مش.

تَوریث { سذ. عر. [« وراثة » دن مص. تفعیل] وارثنی تعیین ایتمه، وارث اولمق اوزره نصب ایتمه : اولمزدن اولی فلانی توریث ایتدی.

تَوریخ { سذ. عر. [« ارخ » دن مص. تفعیل. — عربیده تأریخ صورتنده دها مستعملدر.] تاریخ آتمه، یازیلان بر شیئك آلتنه سنه وآی وکوننی قید و اشارت ایتمه : مکتوبنی یاکلیش توریخ ایتمش، توریخ ایتمه‌مشدر.

توریس قوشی { س. قارغه جنسندن بر نوع قوش.

تَوریه { سذ. عر. [« وری » دن مص. تفعیل] ١. کیزله‌مه، مرامنی ستر و اخفا. ن. ٢. د. بر قاچ معناسی اولان بر کلمه‌نك استعمالیله اك بعید معناسنك قصد ایدلمسی.

توز { س. ١. اینجه اون حالنده طوپراق که روزکارله هوایه ده قالقار، غبار، ریك: توز طوپراق، توز دومان؛ توز اولمق: توز قالقمق. ٢. هر شیئك اینجه‌سی، اون حالنده بولنانی : صمان توزی، شکر توزی، قیومجی توزی. ٣. ص. اینجه غبار حالنده علاج که کاغد پارچه‌لرینه صاریلی اولوب اکثریا صو ایله یوتیلیر، سفوف : هر یاریم ساعتده بر توز آلملی. = ص. اون حالنده، اینجه دوکلمش : توز شکر: توز علاج. || آیاق توزی = یکی ورود، وصول : آیاغنك توزیله بنی کورمکه کلدی = وصولیله برابر. || توز آغاجی = قاواق. || توز آلمق = سوپوردکدن صکره اثاث بیتیه اوزرینه قونان توزی سیلکوب تمیزلمك. || توز ایتمك = پوروركن توز قالدیرمق. || توز دومان = قراردی. || توزی دومانه قاریشدیرمق. توزی طوپراغه قاتمق = چوق عجله وشتاب ایتمك. || توز قوباران = چوق روزکارلی (محل). || اوزرینه توز قوندیرمامق = هیچ بر عیب وقباحت قبول ایتمه‌مك.

توز { س. [غلطی : توز.] شقاق کوشه‌سی، شقاق طرفندن قولاغه بیتشیك محل : قولاق توزی.

توز { س. با : طوز.

توزارمَق { فل. توز حالنه کیرمك، توز اولمق.

توزاق { س. ١. توز حالنده شیء. ٢. قوش یلکنك اینجه‌سی، پوپلا.

توزامَق { فل. توز قالدیرمق، توز ایتمك.

توزان { س. توزلی محل، هوایه قالقار توزی چوق یر.

توزانمَق { وتوزونمق. فل. توز قالدیرمق، توز ایتمك. [توزامق کبی.]

توزلاشمَق { فل. توز کبی یاغمق، جیسه‌مك.

توزلامَق { فت. توز قوندیرمق، اوزرینه توز اکمك: شو کاغدی توز لایك: بوراسنی کیم توزلادی ؟

توزلانمَق { فط. توز اولمق، اوزرینه توز قونمق، اغبرار ایتمك.

توزلق { ص. توزله قاریشیق ویا توزدن محافظه‌یه مخصوص. = س. بالدیری توزدن محافظه ایدن چوخه پاچه‌لق که اکرتی ویا بوتوره بیتشیك اولور : توزلق کیمك ؛ بوتور توزلغی. || خرمان توزلغی = خرمانك دیبنده قالان توزلی طوپراقلی بغدای وآرپه وسائره.

توزلی { ص. توزی اولان، توزه بولاشمش، اوزرینه توز قونمش.

توزندی { س. ١. توز کبی اینجه شیء. ٢. اینجه یاغمور، چیسندی.

تَوزیع { سذ. عر. ج : توزیعات. [« وزع » دن مص. تفعیل] طاغیتمه، هر کسه حصه‌سنی ویرمه، تقسیم، آیری آیری تسلیم : توزیع مکاتیب = پوسته ایله کلن مکتوبلرك اصحابنه تسلیمی: توزیع مکافات = بعد الامتحان مکتب شاکردانه مستحق اولدقلری مکافاتی یداً بید وصورت علنیه ورسمیه ده اعطا ایتمك رسمی: غزته‌نك توزیعی = آبونه‌لره ایصالی وایستینلره فروختی، طاغلمسی؛ معاش و تعییناتك توزیعی = اصحابنه اعطاسی. اعداد توزیعیه = برر ایکیشر کبی عددلر.

توس { س. اینجه توك، اولکر: یوزنده توسی توکی یوق. [اکثریا بو صورتله توك کلمه‌سیله برلکده قوللانیلیر.]

توس | حد. حیوانی کری توسکورمه‌ده قوللانیلیر.

توسط | سذ. عر. ج: توسطات. | «وسط» دن مص. تفعل | آرایه کیرمه، وساطت ایتمه، میانجیلق: کندیلرینی باریشدیرمغه توسط ایتدی.

توسع | سذ. عر. | «وسعت» دن مص. تفعل | گکیشلتمه، گکیش وواسع اولمه. | عربیده‌کی معانیسی خیلی فرقلی اولوب، بو معنایه «اتساع» استعمالی دها موافقدر. | ط. توسع قلب، توسع معده وسائره = اتساع قلب واتساع معده‌کی بو عضولرك گکیشلتمسی امراضیدر.

توسکرتمك | فت. دشمنك هجومنی رد ودفع ایتمك، کری پوسکورتمك.

توسکرمك | فت. (آتی) کری باصدیرمق. کری‌یه چکلمکه مجبور ایتمك.

توسکری | ح. کری‌یه، کریسین کری.

توسل | سذ. عر. | «وسیله» دن مص. تفعل | بر شیئی وسیله اتخاذ ایتمه. صارلمه، اعتماد ایتمه: روحانیت نبویه‌یه توسل.

توسلاً | ح. عر. وسیله اتخاذ ایده‌رك. صاریله‌رق، اعتماد ایده‌رك: بو حدیث شریفه توسلاً شو حرکتده بولندم.

توسن | ـ. فا. عر. ایی وسرت آت: بر توسن بادپیما.

توسیط | سذ. عر. | «وسط» دن مص. تفعیل | آرایه قومه، واسطه اتخاذ ایتمه، وساطت وتوسط ایتدیرمه: اونی بو ایشه ارضا ایتمك ایچون کندیسنه سوزی کچن برینی توسیط ایتملی.

توسیع | سذ. عر. | «وسعة» دن مص. تفعیل | گکیشلتمه، گکیش وواسع ایتمه، بوللاشدیرمه: بو اوطه‌یی دها بر ایکی آرشین توسیع ایتملی؛ مرخصك دائرهٔ مأذونیتنی توسیع ایتدیلر. توسیع انتقال. با: انتقال. | توسیع حدود = سینورلری گکیشلدوب الکه‌یی بیوتمه.

توسیم | سذ. عر. | «وسم» دن مص. تفعیل | تنك اوزرینه باروت وسائره ایله نشان وعلامت ایتمه. ف. | اسم قومه معناسیله دخی قوللانانلر وار ایسه‌ده «اسم»ك اصلی «وسم» اولمیوب، «سمو» اولمغله، او معناده «تسمیه» یرینه بو لغتك استعمالی غلط فاحشدر. — بر موسمه یتیشمه معناسی ایسه عربی‌یه مخصوص اولوب لسانمزده اصلا مأنوس دکلدر. |

توشه | ـ. فا. آزیق. کفاف نفس، رزق.

توشیح | سذ. عر. ج: توشیحات. | «وشاح» دن مص. تفعیل | ۱. سوسلندیرمه. تزیین. | اصلی مجوهراتلی قوشاق قوشاتمه. | ۲. ر. | مصدریت معناسندن عاری اوله‌رق | چفته قافیه.

توصیف | سذ. عر. ج توصیفات. | «وصف» دن مص. تفعیل | اوصاف وصفاتنی ذکر وتعداد ایتمه، تعریف: پارس شهرینی اوزون اوزادی‌یه توصیف ایدیوردی. || لسان فنده عربی قاعده‌سی اوزره دیکر بر اسمه مضاف اوله‌رق لسان یونانیده «Γραφία. Graphie» لفظیله افاده اولنان اصطلاحاتی تشکیل ایدر: توصیف الامراض = Nosographie. توصیف الاعصاب = Nevrographie وسائره.

توصیه | سذ. عر. | «وصاء» دن مص. تفعیل | ۱. وصیت براقمه. اولمزدن اول بعد الموت اجرا اولنه‌جق ایشلری تعیین. | عربیده اصل اولان بو معنا ایله بزجه بك استعمال اولنماز. | ۲. انصمارلامه، سپارش: فلان ایشی شویله یاپمه‌سنی کندیسنه توصیه ایلدم. ۳. بر آدمی ینه توصیه ویا توصیه نامه دینلن بر مکتوبله ویا شفاهاً برینه تقدیم ایدوب حقنده معاونتنی طلب و التماس ایتمه: کندیسی خاطری صاییلیر بر ذات طرفندن توصیه اولندیغندن، فلانك توصیه سیله کلدیکندن بر مأموریته تعیینی مأمولدر. ٤. برینی تقدیم و التماس ایچون یازیلان مکتوب، توصیه نامه: کندیسی بر توصیه کتیرمشیدی. | شعرده نادراً «توصیت» صورتنده قوللانیلیر. |

توصیه‌نامه | ـ. فا. برینك تقدیمنی وحقنده التماسی حاوی مکتوب، التماس تذکره‌سی.

توضیح | سذ. عر. ج: توضیحات. | «وضوح» دن مص. تفعیل | آیق بیان ایتمه، آچمه: مسئله‌یی توضیح ایتملی. | «ایضاح» دها مستعملدر. |

توطن | سذ. عر. | «وطن» دن مص. تفعل | یرلشمه، بر

یری وطن اتخاذ ایتمه : موقتاً فلان یرده بولنان مهاجرلرك نره ده توطن ایده جکاری دها تقرر ایتمدی .

توظیف { سند. عر. | «وظف» دن مص. تفعیل } برینه وظیفه ومخصصات تعیین ایتمه .

توعید { سند عر. ایلریده اوله جق بر مجازاتله قورقوتمه، تهدید .

توغ { سـ. فا. اوائلده پاشالره رتبه لرینه کوره بر واکی واوچ عددنده اوله رق ویریلن آت قویروغی قیلندن سرغوچ : بر، ایکی، اوچ توغلی پاشا .

توغل { سند. عر. | «وغول» دن مص. تفعیل | برایشله زیاده مشغول اوله، پك ایلریسنه وار. مه : ادبیاتله توغل ایدیور: فقه ایله توغلم یوقدر .

توغله { سـ. | زبانزدی : تووله. لا. Toculia } فرونده پیشمش کیریچ : توغله دن دیوار؛ توغله فابریقه سی. = ص. توغله. دن معمول، طوغله ایله یاپلمش: توغله دیوار .

توف { حد. توکورمکی تصویر ایدوب زجر و تحقیر علامتیدر : توف سکا ! | «تو» و «تفو» دخی دینلیر. |

توفنك { با : تفنك .

توفیر { سند. عر. | «وفرة» دن مص. تفعیل } چوغالتمه، تکثیر وتزیید ایتمه. ز.

توفیق { سند. عر. ج : توفیقات. | «وفق» دن مص. تفعیل |
١. اویدیرمه، موافق ومطابق کتیرمه : حرکتنی نظامه توفیق ایتمك: قانونه توفیق حرکت ایتمك.
٢. [مصدریت معناسندن مجرد اوله رق] هدایت ربانیه، عون الهی : توفیق رفیق اولمدقچه انسان منزل مقصوده وارهماز: ومن الله التوفیق.

توفیقاً { حـ. عر. اویدیره رق، تطبیق ایده رك : قانونه توفیقاً حرکت ایدیور .

توق { صـ. با : طوق .

توقات { سـ. | «ت» تحریك اولندقده «د» اولور. |
١. ال ایچی. ٢. ال ایچیله اویلان سله : توقات اورمق، آتمق، ویرمك. ٣. ال ایچی کبی آجیق ومرعاتلی دره .

توقاتلامق { فـ. توقات آتمق، توقات ورمق .

توقع { سند. عر. | «وقوع» دن مص. تفعیل | بکمه. امید وانتظار ایله. امل وآرزو ایتمه.

توقف { سـند. عر. | «وقوف» دن مص. تفعیل | ١. طور. مه. مکث ایتمه، اکلمه : اورادہ بر قاچ کون توقف ایتدی. ٢. مربوط ومعلق اوله. تعلق ایتمه: بو ایشه قرار ویرلمسی سزك حاضر بولنکزه توقف ایدر .

توقماق { با : طوقماق .

توقی { سند. عر. | «وقایة» دن مص. تفعیل | صاقنمه، چکنمه. احتراز .

توقیت { سند. عر. | «وقت» دن مص. تفعیل | بر شیئك وقت وساعتنی تعیین ایتمه .

توقیر { سند. عر. | «وقار» دن مص. تفعیل | اعزاز و تعظیم ایتمه: مسافرلرینی توقیر ایدر.

توقیع { سـند. عر. | «وقوع» دن مص. تفعیل. — لسان. نمزده مصدریت معنـسنی محافظه ایتمیور. | ١. برات و فرمانلره کشیده قیلنان نشانهٔ پادشاهی. ٢. اشبو نشانه‌یی حاوی فرمان وبرات عالی: توقیع رفیع همایون.

توقیعجی { سـ. و:

توقیعی { سـ. فا. فرامین و بروات عالیه یه توقیع دینلن نشانهٔ پادشاهی یی چکن مأمور: توقیعی دیوان همایون .

توقیف { سند. عر. ج : توقیفات. | «وقوف» دن مص. تفعیل | ١. طور دیرمه، مکث ایتدیرمه : کندیسنی اورادہ بر قاچ کون توقیف ایتدیلر. ٢. آلیقومه. تأخیر، تعویق : سزك کاغدلری ناظر پاشا توقیف ایتدی. ٣. مص. حکم صدورینه قدر مظنون عالیهی توقیفخانه ده آلیقونمه .

توگ { سـ. ١. انسان و حیوانك تنی او زرنده بیتن شیء، قیل، صاچ، یلك، اولکر، توس: یوزنده توك بیتمه مش = قیل، صقال، بیق: باشنده توك یوق = صاچ: آتك توکی = طونی: قوش توکی = یلکی: یاقلرنده توك وار = اولکر. ٢. بعض منسوجات ومیوه وسائره اوزرنده کی خاو: سجاده، خاولی، شفتالی توکی. || توکلر اوتمك = اوشومك. || توکلر اورمك = اورکمك، ارتعاش ایتمك. || دیلده توك بیتمك = برسوزی چوق سویلیوب تکرار ایتمك ده دیکلنمه مك. || دوه

توكى = آچيق قهوه رنكى. || صيچان توكى = قويو قيررنكى. || توكى دوزمك = حيوانك طونى ايلشمك: و مجـ كسب وسعت ايتمك، اوستى باشى دوزلتمك. || توك قلم = نقاش فورچه‌سى.

توكتمك { فت. بيتيرمك، تكميلنى صرف واستهلاك ايتمك: اونلر قيشلق ذخيره‌يى شمديدن توكتديلر. || صفرى توكتمك = افلاس ايتمك. || نفس توكتمك = بيهوده يره چوق سويلمك.

توكجكز { سـ. اينجه و قيصه توكك.

توكرمك { توكروك. با: توكورمك وسائره.

توكسز { صـ. توكى اولميان، قيلسز: باشى توكسز = اصلع؛ يوزى توكسز = امرد.

توكسه‌مك { فل. بر شيئه چارپوب سورجمك، قايوب آقسامق.

توكل { سذ. عر. [«وكل» دن مصـ. تفعل] امورينى ارادهٔ الهيه‌يه ترك وحواله ايله حكم قدره راضى اولمه: اللهه توكل ايتدم: ارباب توكل.

توكلنمك { فط. توكى چيقمق. بييق صقالى كلمك: اركلر اكثريا يكرمى ياشلرنده توكلنيرلر.

توكلى { صـ. توكى اولان، بدنى توك ايله مستور: مايمونلرك بدنى توكلى ويوزلرى توكسز اولور.

توكلى { صـ. با: دوكلى.

توكلى { صـ. حـ. [«توكل» دن اولوب، اصلى كافك ضميله ايسه‌ده، زبانزدى فتح ايله در.] بيهوده، نافله، مقصدسز، راست كلمه: او توكلى بو قدر زحمته قاتلانمدى: بن توكلى سويلدم: توكلى دكل = مقصدسز دكلدر، بر مقصد واردر.

توكمه { سـ. با: دوكمه.

توكنمز { صـ. بيتمز، چوق، كثير، بينهايه. بيغايه: الله توكنمز عمرلر احسان ايلسين.

توكنمك { فل. بيتمك، قالمامق. تماميله صرف واستهلاك اولنمق: حيوانلرك صمانى توكنمش.

توكورمك { فت. ١. آغزدن توكروك ويا بالغمى آتمق، بالغم چيقارمق: چوق توكوريور ميسكز؟ ٢. آغزدن برشيئى چيقاروب آتمق: خرمايى ييوب چكردكنى توكوردى. || قان توكورمك = توكورورکن قان چيقارمق، توكوروكله قان كلمك: ومجـ. چوق زحمت والم چكمك. || توكورديكنى يالامق = ايتديكى وعددن نكول ايتمك. ويرديكى سوزى كرى آلمق. || يوزه توكورمك = شديداً تكدير وتحقير وترذيل ايتمك. || آشاغى توكورسه‌م صقالم، يوقارى توكورسه‌م بييغم = تعييب ايديله‌جك آدملرك يبانجى اولمديغنى ايما ايدر.

توكوروك { سـ. ١. آغزدن توكوريلن شيء، بالغم ويا عادى آغز صويى: توكوروك حقه‌سى. ٢. آغزده حاصل اولان صو. آغز صويى: آغزمده توكوروك قالمدى: آغزمك توكوروكى قورودى. || آغزده توكوروك قورومق = چوق سويلمك وينه ديكلته‌مه‌مك. || توكوروكى يوتمق = ايتمرنمك. || توكوروك اوتى = برجنس نبات.

توكيل { سذ. عر. [«وكالة» دن مصـ. تفعيل] وكيل تعيين ايتمه، برينى وكيل ايتمه، وكيل طانيمه: ايشلرمى كورمك ايچون فلانى توكيل ايتدم.

تول { سـ. [فر. Tulle] پك اينجه وسكرك بز. تولبند.

تولبند { ياخود دولبند. سـ. پك اينجه وسكرك بز، تول، غاز.

تولد { سذ. عر. جـ: تولدات. [«ولادت» دن مصـ. تفعل] طوغمه، دنيايه كلمه، ولادت: ١٢٥٠ تاريخنده تولد ايتمشدر؛ تولدينك تاريخى معلوم دكلدر. || تـ. هـ. ط. حصول. ظهور: تولد حرارت، تولد اسنان وسائره. = جـ. طوغمه‌دن وجوده كلن انسان ويا حيوانات مقدار و كثرتى: قويونلرمزك بو سنه‌كى تولداتى ايى چيقمدى؛ آمريقا اهاليسى يالكز مهاجرتله دكل تولداتدن دخى آرتيور..

تولغه { سذ. با: طولغه.

تولك { سـ. ١. طاوق وسائر طيورك تونه دكلرى صيريقلر، كومس تونكى. ٢. مجـ. ملجأ مأوى، صيغينه جق محل. ٣. دوكلمش ايرى توكلر. توك دوكومى.

توله‌مك { فل. (قوش) بهار موسمنده توك دوكمك، توكلرى دوكيلوب جاولاق قالمق.

تولى { ياخود تولا. سذ. عر. [«ولى» دن مصـ. تفعل]

١. برینه بنا شمه، تقرب. ٢. برینی دوست طوتمه، اظهار محبت وقربیت ایتمه. [بو معنا ایله «تبرا» یه مقابل قوللانیلوب اهل بیت نبوی یه محب ومعین اولانلره، وتبرا ایسه مخالفلریه تطبیق اولنور.]

تَولِیَت { یاخود تولیه. سـ. عر. [«ولی» دن مص. تفعیل] ١. برینی متولی ایتمه. بر وقفه متولی نصب ایتمه. ٢. متولیلك. متولی صفت ووظیفه‌سی: تولیت براتی.

تَولید { سـ. عر. [«ولادت» دن مص. تفعیل] ١. طوغورمه. دنیایه کتیرمه: هرکسی بر آنا تولید ایتمشدر. ٢. طوغورتمه. طوغورمقده اولان برقادینه ویا بر دیشی حیوانه یاردیم ایتمه. ایه‌لك ایتمه: فلان قادینی خانمی ایه تولید ایتدی؟. ٣. مج. وجوده کتیرمه، حاصل ایتمه، سبب اولمه. سببیت ویرمه: بو مسئله‌یی تولید ایدن اودر.

تَوم { سـ. [تق. تیم = قبه‌لی شیء] یومری، طوب شی، طومالاق.

تومار { سـ. فا. دوریلوب بوکیله‌رك استوانی شکلنی آلان اسکی زمان دفتری.

تومان { سـ. [زبانزدی: تومن] ١. بیوك کومه. ٢. اون بیك آحاددن عبارت مقدار: بر تومان عسکر = (سابقده) فرقه. ٣. ایرانده اون بیك آقچه یعنی اللی غروش قیمتنده آلتون سکه. || میر تومان = ایرانده فریق. || تومان تومان = بیکلرجه.

تومباز { سـ. دوبه.

تومباق { سـ. با: طومباق.

تومبَك { یاخود دمبك. سـ. ١. اوفق یومری: طوپراق تومبك. ٢. بر طرفی آچیق وبر طرفی کرکین دری ایله قپالی باقیردن معروف تومبلك. دربوقه (دربکه). ٣. تومبلك شکلنده صاقسی: بشیك تومبکی.

تومبلتی { سـ. [بالتحریف «تنبلیت» صورتنده فارسی‌یه ده کچمش وغرایبدن اوله‌رق اورادن بو صورتده لسانمزه عودت ایتمشدر.] ١. یوك ییغینی، بوغچه‌لانمش اشیا که آت یوکینك ایکی دنکی آراسنه آتیلیر. ٢. اوزرینه سایسك بیندیکی خفیف یوك.

تومبَلَك { سـ. [زبانزدی: دونبلك] آغزی کرکین دری ایله قپالی کاسه شکلنده بر آلت که ایکی دکنکله اوریله‌رق چالینیر: تومبلك چالمق. || مج. عقلا تومبلکی = عقلالق ادعاسنده بولنور کولنج جاهل. عر.

تومروق { با: طومروق.

تومسَك { سـ. یومری شیء. محدب یر، اوفاق کومه: بل کمیکنك تومسکاری. = ص. بو شکلده اولان: تومسك یر.

تومسَلَك { فل. یامری یومری اولمق، قنبورلاشمق، سطحی تحدب ایتمك: تومسلدی.

تومَلَك { فل. یومری اولمق، قنبورلانمق، طومالمق.

تومَمَك { فل. شیشمك. اورلانمق، تومسکلنمك.

تونج { سـ. باقیر ایله قلایدن مرکب مخلوط معدن، پرنج. = ص. تونجدن معمول: تونج طوب.

تونس { سخ. ص. آفریقانك ساحل شمالیسنده جزایر ایله طرابلس غرب آره‌سنده بر مملکت که وقتیله (قارتاج) و بعده (افریقیه) اسمیله معروف ایدی. اصل مرکزی اولان شهرك اسمیدر: تونس امارتی؛ تونس فسی = بیوك وقالین جنسی.

تونسلی { سـ. ص. تونس اهالیسندن آدم.

تونَك { یاخود دونك. سـ. طاؤق وسائر طیور بیتیه‌نك اوزرینه چیقوب تونه دکلری صیریق: تونکده خروس کبی.

تونکله‌مَك { فل. (طاوق و سائره) بونك دینلان کومس صیریغی اوزرنده طورمق.

تونَل { سـ. [نکا. — تونل صورتنده تلفظی غلط اولمغله برابر شیوهٔ لسانمزه مغایر در.] ١. دمیر یولك یر آلتندن کچن قسمی: بو دمیر یول خطنك تونللری چوقدر. ٢. ماکینه ایله تحریك ویا قایشله جر اولنور آرابه‌لر ایشلتدیرلمك اوزره یر آلتندن آچیلان یول: غلطه‌دن بك اوغلنه تونل ایله اوچ دقیقه‌ده چیقیلیر. ٣. یر آلتندن افقی اوله‌رق آچیلان هرنوع اویوق.

تَوَهُّم { سـ. عر. جم: توهمات. [«وهم» دن مص. تفعل] ظن وکمان ایتمه، وهمه تابع اولمه، بی اساس ونابمحل شبهه‌یه تابع اولمه: بنم کندیسنك علیهنده

بولندیغمی توهم ایتمشیدی.

توی (سند. فا. [« تاج »ك بشیل اولان خارجی قسمندن ماعدا سی که داثراً مادار ملون پارچه لری اولوب برکوچك تاجی آکه یرر. توج جرسی، توج مغفری، توج شفوی کبی انواعی واردر.

تَه (سـ. فا. دیب، قعر: ته چاه = قویونك دیبی. ز.

تَهاجُم (سند. عر. ج: تهاجمات. [« هجوم »دن مصـ. تفاعل] برلکده و یردن هجوم ایتمه، هر طرفدن قوشوب طوپلانمه، اوشتمه: ابی کوندهلك ویرلدیکنی خبر آلنجه رنجبرلر اورایه تهاجم ایتدیلر؛ قانك یینه تهاجمی.

تَهافُت (سند. عر. [« هفت »دن مصـ. تفاعل] بربری اوستنه آتلمه، تهاجم: تهافت حکمدار.

تَهالُك (سند. عر. [« هلاك »دن مصـ. تفاعل] کمال آرزو وهوسله آتلمه، تهلکه یی دوشونمکسزین بر شیئه طالمه، بربرینی اینوب چیکنیه جك صورتده قوشتمه: خلق کمال تهالکله بو ایشه صارلدیلر.

تَهاوُن (سند. عر. [« هون »دن مصـ. تفاعل] اهمیت ویرمه، مهمسه مه یش. ز.

تَهَجُّد (سند. عر. [« هجد »دن مصـ. تفعل] ۱. کیجه او. یومیوب نماز قیلمه. ۲. کیجه وقتی قیلنان نافله نمازی.

تَهَجّی (سند. عر. [« هجاء »دن مصـ. تفعل] هجا له، حروف هجایی بربرینه اوره رق اوقومه.

تَهدید (سند. عر. ج: تهدیدات. [« هـدود »دن مصـ. تفعیل] ایلریده اجرا اولنه جق بر مجازات ایله قورقوتمه: حبس ایله، سلاحله تهدید ایتدی؛ تهدید ایده رك حاضر لا دیمی سندی کندیسنه امضا ایتدیرمش: ایقاع تهدیده مقتدر.

تَهدید آمیز (ص. فا. [تهدید = م.. فا. آمیختن = قاریشدیرمق] تهدید قاریشدیران، تهدیدله قاریشیق، قورقودیجی: تهدید آمیز برطاقم سوزلرله اجبار ایتدی.

تَهدیه (سند. عر. [« هدیه »دن مصـ. تفعیل] هدیه ویرمه، بخش ایتمه، باغشلامه. [« اهدا» دها مأنوسدر.]

تَهذیب (سند. عر. [« هذب »دن مصـ. تفعیل] دوزلتمه، تسویه، تمیزله، اصلاح و تطهیر: تهذیب اخلاق = اخلاق تمیزلیوب اصلاح ایتمه. [همان یاکلکر بو تعبیرده مستعملدر.]

تَهزُّل (سند. عر. [« هزیز »دن مصـ. تفعل] ایتمه صورتده دیترمه، لرزان اولمه، لرزه. [« اهتزاز »دها مأنوسدر.]

تَهزیز (سند. عر. [« هزیز »دن مصـ. تفعیل] ایتمه و دوامی صورتده دیترتمه، لرزان ایتمه، اهتزازه کتیرمه: سازك تللرینی تهزیز ایتمك؛ سیکیرلرمی تهزیز ایتدی.

تَهَکُّم (سند. عر. [« هکم »دن مصـ. تفعل] ظاهراً جدی حقیقةً هزلدن عبارت برصورتله استهزا ایتمه: تهکم ایچون بو فقره یی درج ایتدی.

تَهلُکه (سند. عر. [« هلاك »دن] هلاکی موجب اولمه. بیله جك حال، خطر، مخاطره: تهلکه یه کیرمك: کندینی، جانی تهلکه یه قومق.

تَهلُکه لی (ص. تهلکه سی اولان، هلاکی موجب او. له یلن، مخاطره لی، خطرناك: تهلکه لی ایش: تهلکه لی یول.

تَهلیل (سند. عر. ج: تهلیلات. لا اله الا الله جمله شریفه سنی تلفظ ایتمه: تسبیح و تهلیل ایله مشغول ایدی. || تهلیل خوان = تعبیر شریف مذکوری اوقو. یان: طرق علیه دروبشانی تعنك اوکنده تهلیل خوان اوله رق کیدیورلردی.

تِهم (سند. ج. عر. فد: تهمت. با: تهمت.

تُهمَت (سند. عر. ج: تهم. [« وهم »دن] برینه اسناد اولنان سوج، ایشلدیکی ظن ووهم آلتنده اولوب هنوز تبین و تحقق ایتمه مش جرم، قباحت، سوج: بنم تهمتم نه در؟ اونك بر کونه تهمتی وارمیدر؟ بر تهمتله توقیف اولنمش. || حق. اسناد تهمت = اتهام. || تهمت ظاهره = اثباتدن مستغنی اوله جق صورتده آشکار و میداندہ اولان تهمت.

تُهمَتسیز (ص. بر کونه تهمتی و سوج وقباحتی اولمیان، بیکناه، بری الذمه.

تهمتلی (صه. ۱. اتهام اولنمش، بر جرم وقباحت ایشلمش اولمسی ظن آلتنده بولنان. ۲. سوجلی، قباحتلی، متهم.

تهمتن (سه. صه. فا. مشهور قهرمان ایرانی رستم زالك لقبی اولوب، دلیر وقهرمان معناسیله دخی قوللانیلیور، اما قوللانلماملیدر.

تهنیت (یا تهنیه. سث. عر. (« هنء » دن مصه. تفعیل) تبریك، تسعید : تبریك وتهنیتی متضمن بر نامه یازدی.

تهود (سذ. عر. (« هود » دن مصه. تفعل) یهودی اولمه، دین یهودی قبول ایتمه.

تهور (سذ. عر. (« هور » دن مصه. تفعل) صوکنی دوشونمه‌دن بر ایشه صالدیرمه، غضب وشدتله هجوم وجرأت: تهورله سوزه قاریشدی: تهورلندن کوزلری قراردی.

تهوین (سذ. عر. ج: تهوینات. (« هون » دن مصه. تفعیل) ۱. قولایلاشدیرمه، خفیفلتمه : انسان ایشنی ممکن مرتبه‌ده تهوین ایتمکه چالیشملیدر. ۲. فیاتنی تنزیل ایتمه، اوجوز. لاتمه، اهون ایتمه : آناطولی دمیر یولی استانبولجه ذخیره‌یی تهوین ایتدی. (بو ایکنجی معنا ایله عربیده مستعمل اولمیوب، بوکا بدل : آچالتمه واهمیتدن دوشورمه معناسیله قوللانیلیر.)

تهی (صه. فا. ۱. بوش، خالی : تهی بر خانه‌ده. ۲. مج. علم وهنردن عاری، بوش، بیهره: او آدم تهی دکلدر. ۳. تهی دکل = سبیسز، حکمتسز : بویله کیجه‌لین کلمسی تهی دکلدر. || تهی‌دست = الی بوش، زوکورت.

تهیج (سذ. عر. (« هیجان » دن مصه. تفعل) هیجانه کله، جوشه کله : بر طاقم مؤثر شرقیلردن تهیج ایتدی: او شرقیلر تهیجی موجب اولدی.

تهییج (سذ. عر. (« هیجان » دن مصه. تفعیل) هیجانه کتیرمه، جوشه کتیرمه : بویله شرقیلر انسانی تهییج ایدر.

تهیئه (سث. عر. (« هیئة » دن مصه. تفعیل) حاضرلامه، حاضر ایتمه، تدارك ایتمه : لوازم سفریه‌یی تهیئه ایتملی.

تیاترو (سه. (یو. Θέατρον) = تماشاکاه) ۱. صورت مخصوصه‌ده ترتیب ایدلمش منثور ویا منظوم وجمیع یاخود مضحك عبرت انگیز واکثریا تاریخه مستند حکایاتك موقع تماشایه وضعنه و مجسم صورتده اجرا وارائه‌سنه مخصوص بناکه صحنه دینلن بر قسمی اجرا آته واونك قارشیسنده‌کی میدان ایله صره‌لر وحجره‌لر سیرجیلرك اوتورمسنه مخصوصدر : اوروپا شهرلرینی تزیین ایدن ابنیهٔ عمومیه‌نك بر جنسی‌ده تیاترولردر. ۲. بو ابنیه‌ده موقع تماشایه قونیلان حکایه ویا وقعه، اویون : برتیاترو یازدی: ادبیاتك اك مهم اقسامندن بری‌ده تیاترودر.

تیبت (سخ. ف. چینك منتهای غرب جنوبینده واقع بك مرتفع بر مملکت واسعه در. = سه. بو مملکته مخصوص کیلرك یومشاق ونفیس قیلندن معمول شال‌لریه تقلیداً پاپیلان پنبوقدن پارلاق آستارلق بر نوع بویالی بز. (بو معنایا له زبانزدی : دیبت.)

تیپس (سذ. عر. (« یبس » دن مصه. تفعیل) قورومه، قورولامه.

تیپی (سه. با : تپی.

تیت (حد. یاواش وتنبلجه بر حرکتك سسنی تقلید ایدر : تیت پیت = پیتیر پیتیر.

تیجان (سذ. ج. عر. فد : تاج. با : تاج.

تیر (سه. فا. اوق، سهم. || تیراندار، تیرکش، تیرزن = اوق آتان، اوق چکن، اوقله اوران. || تیر قضا = سهم قضا، اوق کبی اصابت ایدن قضا و قدر. || شعرده محبوبه‌نك کیریپکندن ونظرندن دخی کنایه اولور.

تیر (وتیریل. مه. دیتره‌مکی تصویر ایدوب مکرر قوللانیلیر : تیر تیر دیتره‌مك، تیریل تیریل دیتره یوردی.

تیرامولا (سه. (یتا.) ج. خلاط چکمه : تیرامولا ایتمك.

تیرپدین (سه. و :

تیرپید (سه. کوجك باغچوان قازمه‌سی.

تیرخوس (سه. (ر.) آتش بالیمی، سارداله.

تیردان (سه. فا. (تیر = اوق - دان = ادات ظرفیت) اوق.

تیرکش (سه. فا. (تیر = اوق - کشیدن = چکمك) اوق

قوبوری، اوق محفظه‌سی.

تیره { س. پنبوق ایپلیك: تیره‌ایله دیکمك؛ یورغان تیره‌سی = یورغان قاپلادقلری قالین جنسی. = ص. پنبوق ایپلیکندن معمول: تیره چوراب.

تیره { ص. فا. قراکلق، بولانیق، قره، مظلم: تیره روان، تیره دل = فنا یورکلی؛ تیره‌بخت = طالعسز.

تیریل { ص. زوکورت، قوقوز، پاره‌سز.

تیریز { س. با: تریز.

تیز { ص. فا. ۱. کسکین، قاطع، حدید: تیغ تیز = کسکین قلیج؛ تیز چشم = کوزی کسکین، حدید البصر. ۲. چابق، سریع، مستعجل: تیزپا = آیاغی چابق؛ تیز رفتار = چابق یورویشلی. ۳. صبرسز: تیز جانلی.

تیز { ح. ظز. فا. [تر. زبانزدی: تز] ۱. چابق، سرعتله، سریعاً، عجالة: تیز کل. ۲. صیق: تیز تیز نفس آلمق. || تیز الدن = علی طریق الاستعجال.

تیزآب { س. فا. [تیز = کسکین. آب = صو. — تر. زبانزدی: کذاب] کیم. حامض کبریت، مرمری ولیطوغرافیا طاشلرینی حك ایدن معروف یاقیجی صاریمتراق صو.

تیزگین { س. با: دیزگین.

تیزلك { س. [فا. « تیزی » یه مرجحدر.] ۱. کسکینلك. ۲. چابقلق، سرعت. ۳. صبرسزلق.

تیزلنمك { فل. عجله ایتمك، صبرسزلق واستعجال ایله حرکت ایتمك.

تیزه { س. [زبانزدی: تزه] والده‌نك همشیره‌سی: تیزه‌سنه کیتدی؛ تیزه‌سنك اوغلی، قیزی.

تیس { سذ. عر. ارکك کچی، تکه. ا.

تیسر { سذ. عر. [« یسر » دن مص. تفعل] ۱. قولایلاشمه، قولای اولمه، کسب سهولت ایتمه. ۲. نصیب و میسر اولمه، موفقیت پذیر اولمه.

تیشه { س. فا. کسر، معروف دولکر آلتی. [« تیشهٔ فرهاد » تعبیر معروفنده تیشه‌نك کسردن زیاده قازمه وکولنك معناسیله مناسبتی واردر.]

تیغ { س. فا. قلیج، سیف.

تیغ { س. [آنف الذکر لغت فارسیه‌دن] ۱. دیکیجی وسراج آلاتندن یاصی واکری ایکنه ویا بیز. ۲. بعض چیچکلرده اولان آلت تأنیث. || تیغ ایکنه = نقش آلتی.

تیغاله { س. شجر العشر دینلن آغاجدن چیقان برنوع ضمغ، اشخر.

تیغبند { ص. فا. [تیغ = قلیج. بندن = باغلامق] قلیج باغلایان، قلیج قوشانان.

تیغدار { ص. فا. [تیغ = قلیج. داشتن = طوتمق، طاشیمق] قلیج طاشیان، قلیجله مسلح.

تیغزن { ص. فا. [تیغ = قلیج. زدن = اورمق] قلیج اوران، چکن.

تیغلامق { فل. (یاره) کسکین کسکین برآغری ایله آغریمق.

تیفتیك { س. با: تفتیك.

تیفوس { س. [یو. Τύφος فر. Typhus] ط. قره‌حما.

تیقظ { سذ. عر. جم.: تیقظات. [« یقظ » دن مص. تفعل] ۱. اویانمه، بیدار اولمه، اویقودن قالقمه. ۲. مج. عبرت کوزینی آچمه، انتباه: تیقظ ایتمك.

تیقن { سذ. عر. [« یقین » دن مص. تفعل] تمامیله واساساً بیلمه، اصلا شبهه ایتمیه‌جك صورتده اوکرنمه، کسب وثوق واطمئنان ایتمه: جناب خلاقك وحدانیتنی تیقن ایتدم.

تیکسینمك { یاخود دیکسینمك. فل. [غلطی: تیتسینمك] معده یادیرغامق، ایکرنمك، ییه‌جکدن اکراه و استکراه ایتمك: قادینلرك اکثری هرشیئدن تیکسینیرلر.

تیکه { س. پارچه، یامه، لیمه: تیکه تیکه = پارچه پارچه. [صفت کبی ده قوللانیلیر.]

تیمار { س. ۱. بر خسته‌یه یاخود پاره‌سنه ویا حیوانه ایدیلن خدمت، بونلره باقمه: خسته‌یی تیمار ایتمك = باقمق: آتی تیمار ایتمك = تمیزلیوب خدمتنی کورمك؛ مجروحك یاره‌سنی تیمار ایتمك = دکیشدیروب باغلامق. ۲. ایشلمك، باقمق، خدمتنی کورمك: سز بو باغی تیمار ایتمه‌مشسکز. ۳. خلایقلرك تبدیل هوا ایچون موقتاً بر یره چیقمه‌لری، تبدیل هوا: فلان قالفه تیماره چیقدی. ٤. وقتیله سپاهیلره مالکانه ویریلن اراضیٔ امیریه که حربه سوقنه مجبور اولدقلری معین المقدار عسکره مقابل او اراضینك

عشرینی اخذ واستیفا ایدرلردی: تیمار وزعامت اصحابندن: تیمار صاحبی: تیمار اصولی.

تیمارجی { س. ١. تیماره یعنی عشرینی آلدیغی اراضیٔ امیریه یه مالك سپاهی. ٢. بر خسته خانه‌ده مجروحین وخسته‌لرك یاره‌لرینی باغلایوب دکیشدیرن جراح یماغی، جراحلغك عادی ایشلرینی کورن خدمتجی.

تیمارخانه { س. [«تیمار» دن مرکب ویا «بیمارخانه» دن غلط] مختل الشعور اولانلره مخصوص خسته‌خانه، دارالشفاء. || تیمارخانه قاچقینی = دلی، دلیجه حرکت ایدن.

تیمارخانه‌جی { س. دارالشفاء مدیر یاخود مأمور ویا خدمتجیسی، مجانینی ضبط واداره ایتمکله مکلف آدم، کلابی.

تیماری { ص. عر. أ: تیماریه. [تعبیر سقیمدر] سپاهیلرك تیمار اصولنه منسوب و متعلق: اراضیٔ تیماریه.

تَیَمُّم { سذ. عر. [قصد ونیت دیمك اولان «یمام» دن] ف. صویك قیطلغی حالنده تمیز طوپراق و سائره‌یه اللرینی سوره‌ك آبدست وغسل آلمه: تیمم ایتمك.

تَیَمُّن { سذ. عر. [یمن» دن مص. تفعل] یمن وسعادت عد ایتمه، تبرك ایلمه: تیمن ایچون اوستنده برانعام شریف طاشیور.

تَیَمُّناً { ح. عر. یمن وسعادت عد ایده‌رك، یمن نیت ومقصدیله: تیمناً هر صباح قصیدهٔ برده‌یی قرائت ایدردی.

تیمور { یاخود دمور وتیمورجی و سائره. با: دمیر وسائره.

تیمی { یاخود تمی. س. ١. زنجیلرك بابالق کبی بر اویونی. ٢. بر نوع بوجك ایصرمه‌سندن حاصل یومری.

تین { سذ. عر. اینجیر. || شجر التین = اینجیر آغاجی.

تینقه { س. طورنه بالیغی حجمنده لذیذ بر بالیق.

تینیقولوز { ص. مسکین، سومسوك، چلیمسز، قلیقسز. عو.

تَیَّون { س. پوستی یازلق اینجه کورك اعمالنه یارار کوچك بر حیوان؛ قویو تیون = سنجاب: قزیل تیون = خرما صیجانی.

تیه { سذ. عر. چول، صوتسز قوری صحرا. = سخ. ج. مصر ایله شام آره‌سنده طور سینایی حاوی شبه جزیره‌ده واقع چول که بنی اسرائیل اوراده حضرت موسی (عم) ایله یوللرینی شاشیروب قرق سنه طولاشمشلردر.

ث

ث { ثه ـ ا ـ عر. ثاء. سث. ا الفبای عثمانینك بشنجی حرفی اولوب، عربیدن مأخوذ کلمانه مخصوصدر. لسانمزده عربیده‌کی بلنك مخرجیله تلفظ اولنه‌میوب، (س) کبی اوقونور. بو حرف، عربینك غیری اولان السنهٔ سامیهٔ قدیمه‌ده دخی مفقود اولمغله، حروف اصلیهٔ سامیه‌ده بولنمیوب، خ، ذ، ض، ظ، غ حروفیله برابر یعنی «خذ ضظغ» حروفی میاننده عربلر طرفندن ضم و علاوه اولنمشدر. اصل ابجد صره‌سنده یکرمی اوچنجی حرف اولوب، رقم کبی استعمالنده ۵۰۰ عددینه اشارتدر. اوچ نقطه‌لی اولمق مناسبتیله «ثاء مثلثه» دخی دینلیر.

ثاء { سث. عر. ث حرفنك اسم عربیسیدر: ثاء مثلثه = اوچ نقطه‌لی ثاء. ا تادن تفریق ایچون. ا

ثابِت { ص. عر. ث: ثابته. جم: ثوابت. ا «ثبات. ثبوت» دن سف. ا ۱. یرنده طوران، بر یرده قائم، برقرار، پایدار، غیر متحرك، یرلی: دکرمنك آلت طاشی ثابتدر: بن عزممده، فکرمده ثابتم. ۲. ثبوت بولمش، تحقق ایتمش، مثبت، محقق، ظن ووهم اوزرینه مبنی اولمیان: بو حقیقت فنا ثابت اولدی. ۳. سماده دائما بر یرده کورینوب یردکیشدیرمین نجم. سیارهنك غیری: نجوم ثابته. || ثابت قدم = پایدار، ثباتلی، دواملی، اصلا آیرلمیان: ویردیکی سوزده ثابت قدم قالدی. = جم. ثوابت = نجوم ثابته، سیارات دینلن نجوم معدوده‌نك غیری اولان نجوم غیر محدوده که هر بری کندی باشنه بر شمسدر.

ثار { سذ. عر. ا اصلی: ثأر ا اوج انتقام: اخذ ثار ایتمك = اوجنی آلمق، انتقام آلمق.

ثاقِب { ص. عر. ث: ثاقبه. جم: ثواقب. ا «ثقب» دن سف. ا ۱. بر یاندن بر یانه‌دلن، دلیك آچان، دلوب کچن. ۲. پك پارلاق. مضیء: نجم ثاقب: شهاب ثاقب.

ثالِث { ص. عر. ث: ثالثه. ا «ثلث» دن سف. ا اوچنجی. ایکنجیدن صکره کلن: باب ثالث = اوچنجی باب: رتبهٔ ثالثه = اوچنجی رتبه. || ثالث عشر = اون اوچنجی. || شخص ثالث = طرفینك غیری اولوب بر مناسبتله ایشه قاریشان ویا آرایه کیرن آدم.

ثالِثاً { ح. عر. اوچنجی اوله‌رق، اوچنجی درجه‌ده: اولاشو، ثانیاً شو، ثالثا شو اوله‌جقدر.

ثالثه { سث. ۱. رتب ملکیه‌نك اوچنجیسی. خامسه ورابعه‌دن صکره ویریلن، رتبهٔ ثالثه: فلان تاریخده ثالثه آلدی. ۲. دقیقه‌نك آلتمشده بر جزئی اولان ثانیه‌نك منقسم بولندیغی آلتمش جزئك بهری: بش دقیقه ایکی ثانیه ویدی ثالثه.

ثامِن { ص. عر. ث: ثامنه. ا «ثمن» دن سف. ا سکزنجی یدنجیدن صکره کلن: باب ثامن = سکزنجی باب.

ثامِناً { ح. عر. سکزنجی اوله‌رق، سکزنجی درجه‌ده.

ثانی { ص. عر. ث: ثانیه. ا «ثنی» دن سف. ا ایکنجی، برنجیدن صکره کلن: جلد ثانی = ایکنجی جلد: رتبهٔ ثانیه = ایکنجی رتبه. || ثانی عشر = اون ایکنجی.

ثانِیاً { ح. عر. ایکنجی اوله‌رق، ایکنجی درجه‌ده: اولا شونی یاپملی، ثانیاً شونی.

ثانِیه { سث. عر. جم: ثوانی. ۱. رتب ملکیه‌دن ایکنجی

عد اولنور بر رتبه‌که ثالثه ایله اولی ثانیسی آره‌سنده اولوب، ثانیه صنف ثانیسی ومتمایز اسملریله ایکی صنفه منقسمدر. ٢. ساعت دقیقه‌سنك منقسم اولدیغی آلتمش جزئك بهری: اون دقیقه یدی ثانیه‌سوردی.

ثَبات { سذ. عر. یرنده طورمه. ثابت و برقرار اولمه. پایدارلق، یرندن و یا سوز و عهدندن اوینامامه: دشمنك مهاجماتنه قارشی ثبات کوستردی؛ سوزنده ثبات ایتدی: اوآدمك ایشده ثباتی یوقدر: بی ثبات = ثباتسز.

ثَباتسز { ص. ایشنده دوام ایتمین. سوزنده طورمیان، متلون: ثباتسز آدمدر.

ثَباتلی { ص. ثابت، پایدار، مداوم: ایشنده، سوزنده ثباتلی آدمدر.

ثَبت { سذ. عر. قید. تحریر. یازوب ضبط ایتمه: ثبت دفتر ایتمك = دفتره قید ایتمك.

ثُبوت { سذ. عر. تحقق، محقق ومثبت اولمه، میدانه چیقمه، شبهه وتردده محل براقمیه‌جق صورتده ظاهر اولمه. تقرر ایتمه: بو ایش ثبوت بولدی: دعواسی ثبوت بولمه‌دی. اعین فعلك مصدرلری اولدقلری حالده، «ثبت» و «ثبات» دن فرقی ظاهردر. ا

ثَخن { سذ. عر. ا ثانك فتحیله‌ده جائزدر. ا قالینلق. ایچی بوش ظرف واستوانه کبی بر شیئك قالینلغی: طوپك ثخنی = استوانه‌سنك قالینلغی.

ثَخانَت { سذ. عر. ١. قالینلق. ٢. صیقلق. ز.

ثَدْی { سذ. عر. ج: ثدایا. ممه. بستان. ز.

ثَدیی { ص. عر. ا: ثدییه. ١. تث. ممه‌یه منسوب ومتعلق. ٢. ممه شکلنده: ثدیی الشکل.

ثَراء { یاخود ثری. سذ. عر. ١. طوپراق، تراب، خاك: تحت الثراء = یر آلتنده؛ طاب ثراه = طوپراغی تمیز اولسون. الله رحمت ایلیه. ٢. یر، ارض، زمین: این الثرا والثریا.

ثَرب { سذ. عر. تث. باغرصاقلری احاطه ایدن ایچ یاغی.

ثَروَت { سذ. عر. ١. زنکینلك، مالدارلق، سامان: ثروت صاحبی = مالدار. ٢. مال، ملك، زنکینلکی تشکیل ایدن حیوانات واراضی وسائره. ماملك. || اصحاب ثروت. اهل ثروت = اغنیا، زنکینلر. || ثروت عمومیه. ثروت مملکت = بر مملکتك محصولات زرعیه ومعمولات صناعیه وسائره‌سندن عبارت عمومی زنکینلك. علم ثروت = مؤخراً «اقتصاد» تسمیه اولنان علم که بر مملکتك ثروت عمومیه‌سندن و صورت استحصال واداره‌سندن بحث ایدر. — ثروت ملل تعبیری شایان قبول دکلدر.

ثَری { سذ. عر. ا عربیده مؤنثدر. ا با: ثرا.

ثُرَیّا { سذ. عر. سماده منازل قمردن اولان معروف کواکب هیئت مجموعه‌سی. اولکر، پروین.

ثُعبان { سذ. عر. پك بیوك ییلان، اژدر. اژدها.

ثَعلَب { سذ. عر. ج: ثعالب. تیلکی، روباه. لس. || ط. داء الثعلب = توکلرك دوکلمه‌سندن عبارت مرض، صاچ قیران.

ثُغور { سذ. ج. عر. [فد. «ثغر» لسانمزده غیر مستعملدر] سینورلر، حدود. [باشلیجه ممالك اسلامیه ایله ممالك غیر اسلامیه آره‌سنده‌کی حدوده وبو حدود جوارلرنده‌کی ممالکه اطلاق اولنور.]

ثُفل { سذ. عر. ١. طورتی. ز. ٢. ط. نجس، قذورات.

ثُفلی { ص. عر. ا: ثفلیه. ط. طورتی‌یه ویا قذورانه متعلق: مواد ثفلیه.

ثَفَن { سذ. عر. ط. ناصور.

ثِقات { صذ. ج. عر. فد: ثقه. با: ثقه.

ثَقب { سذ. عر. جرا. دلمه، مثقبله کمیك دلمه.

ثَقبه { سذ. عر. تث. دلیك.

ثَقَلاء { صذ. ج. عر. فد: ثقیل. با: ثقیل.

ثِقلَت { سذ. عر. ١. آغرلق، کرانلق: بو طاشك اون اوقه ثقلتی واردر؛ قورشونك ثقلتی زیاده‌در. ٢. صیقندی، اضطراب: هواده بر ثقلت واردر: اوآدمك قونیشمه‌سی انسانه ثقلت کتیرر. || ه. ثقلت اضافیه = اجسام بسیطه‌نك بربرلرینه نسبتله وصویك کی واحد قیاسی اعتبار اولنه‌رق آغرلقلرینك درجه‌سی: آلتونك، کومشك، باقیرك ثقلت اضافیه‌سی. || ط. ثقلت رأس. ثقلت صدر، ثقلت لسان = بو عضولره

بر آغراق عارض اولمسنی موجب امراض .

ثَقَلَین { سذ. آ. عر. [فد : «ثقل» لسانمزده قوللانلماز] انس وجن، دنیا ایله آخرت، انسان ایله حیوان، عرب ایله عجم یاخود آغر شیئلرله خفیف شیئلر : سید الثقلین = فخر کائنات (صلعم) افندمز. [شمدی باشلیجه بو تعبیر ده مستعملدر.] شیخ الاسلام ابو السعود افندی یه دخی «مفتی الثقلین» عنوانی ویرلمش ایدی.

ثِقه { سذ. عر. جم : ثقات. [«وثوق» دن] اعتماد، اطمئنان، امنیت، وثوق : ارباب ثقه = اعتماد و وثوقه شایان اولانلر. [بو تعبیرك غلط فاحش اولدیغنی ادعا ایدنلر لغتك بو معناسندن غفلت ایتمشلردر : حتی عربلر «اخو ثقة» ده دیرلر.] = سذ. عر. وثوق واعتماده شایان آ. م. معتمد، امین : حدیثده ثقه‌در، ثقاتدندر.

ثَقیل { ص. عر. آ : ثقیله. جم : ثقلاء. [«ثقلة» دن صش.] ١. آغر، کران، وزنی چوق : قورشون اکثر معادندن ثقیلدر. ٢. صیقندیلی، جان صیقان. کران جان : پك ثقیل آدمدر؛ اثقل الثقلادر = کران جانلرك اك کران جانی. ٣. چرکین : بو سوز پك ثقیل دوشر : ثقیل چهره‌لی. ٤. تلفظی آغر وقالین اولان. خفیف مقابلی : حرکهٔ ثقیله.

ثَلاثون { یاخود ثلاثین. عد. عر. اوتوز. ز.

ثلاثه { یاخود ثلثه. عد. عر. اوچ. ٣ : مذاهب ثلاثه = اوچ مذهب.

ثُلاثی { ص. عر. آ : ثلاثیه. [«ثلثه» دن سمنه.] ١. اوچلی، اوچ شیئدن مرکب : ثلاثی الاوراق = اوچ یاپراقلی. ٢. ر. (صرف عربیده) حروف اصلیه‌سی اوچ اولان (فعل) : فعل ثلاثی : افعال ثلاثیه : ثلاثیٔ مجرد = اصلی اوزرینه اوچ حرفلی قالمش (افعال) : ثلاثیٔ مجرد بابلری آلتیدر : ثلاثیٔ مزید فیه = اوچ اولان حروف اصلیه‌سی اوزرینه بر یا ایکی ویا اوچ حرف علاوه‌سیله متشکل (افعال) : ثلاثیٔ مزید فیه بابلری رباعی وخماسی وسداسی اوله‌رق ١٢ در.

ثُلث { عد. عر. اوچده بر، بر جسم ویا مقدارك اوچ قسمدن بری : کونك ثلثی مطالعه‌یه حصر ایتمشدر. = سذ. عر. نسخ خطنه بکزر معروف بر جنس قالین یازی.

ثُلثان { عد. عر. آ. ایکی ثلث، اوچده ایکی : کونك ثلثانی اویقو واستراحتله کچر : ثلثان اکثریتله = اکثریتی تشکیل ایدنلرك اقلیتده قالانلرك هیچ اولمازسه ایکی مثلی اولمسی شرطیله اولان اکثریت.

ثَلج { سذ. عر. قار، برف. ز.

ثُمَّ { ظز. عر. صکره، بعد. [بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور :] ثم التدارك = تدارکدن صکره یعنی ایشك وقوعندن صکره دوشونلمش : بو ثم التدارك بر وسیله‌در.

ثِمار { سذ. جم. عر. فد : ثمر. با : ثمر.

ثَمان { وثمانیه. عد. عر. سکز؛ صحن ثمان = رتب علمیه‌دن بر رتبه.

ثَمانون { وثمانین. عد. عر. سکسان. ز.

ثَمَر { سذ. عر. جم : اثمار. و

ثَمَره { سذ. عر. جم : ثمرات. ١. یمش، میوه، نباتات واشجارك تخملرینی حاوی اوله‌رق ویردکلری مأکول ویا غیر مأکول دانه. ٢. فائده، نفع، کار : بو ایشدن بر ثمره کورمدم. ٣. حاصل، نتیجه : بو سعیك ثمره‌سنی البته کورورسکز.

ثُمن { عد. عر. سکزده بر، سکز جزءده بر جزء : تجارتك ثمننی بکا ویرمك شرطیله مقاوله ایتدك.

ثَمَن { سذ. عر. جم : اثمان. بها، قیمت، بدل. [اکثر یا جمعی مفرد یرینه قوللانیلیر :] اثماننی اعاده ایدوب مالی کری آلدی.

«قیمت» و «بها» بر شیئك حقیقی مکری. «ثمن» ایسه صاتان ایله آلان آراسنده تقرر ایدن بدلدر.

ثَمین { ص. عر. آ : ثمینه. [«ثمن» دن صش.] قیمتدار، بهالی، ذی قیمت : درثمین.

ثَناء { سذ. عر. جم : اثنیه. [«ثنایا» ایسه «ثنیه» نك جمعیدر.] مدح وتعظیم ایله وصف وتعریف : سزی چوق ثنا ایتدی؛ ثنا کزده بولندی.

ثَناخوان { ص. فا. [عر. ثنا = مدح. فا. خواندن = اوقومق] برینك مدحنی اوقویان یعنی مدحنده بولنان، مادح : وصاف چنکیز سلاله‌سنك ثناخوانیدر.

ثَناكار { ص. فا. [عر. ثنا = مدح
فا. كار = ادات فاعليت]
مدح وتعظيمله وصف وتعريف
ايدن، دائما مدح وثناسنده بو-
لنان: ثنا كاركز = مخلصكز. [ما-
فوقدن مادونه ايراد اولنور
ظرافت تعبيريدر.]

ثَناكارانه { ص. فا. و:

ثَناكاری { ص. فا. دائما برينك
مدح وثناسنده بو-
لنان آدمه منسوب. وعائد. مخلصا-
نه، مخلصی: عريضهٔ ثنا كارانه‌م:
طرف ثنا كاری يه. [متكلمدن
كنايه‌در.]

ثَناوَر { ص. فا. [عر. ثنا = مدح.
فا. ور = ادات فاعليت]
مدح وثنا ايدن، برينك ثناسنده
بولنان، ثنا كار. [بودخی ثنا كار
كبی ما فوقدن مادونه خطاباً
متكلمدن كنايه‌در:] ثناورلری =
مخلصلری.

ثَناورانه { ص. فا. و:

ثَناوَری { ص. فا. برينك مدح
وثناسنده بولنانه
متعلق وعائد، ثنا كارانه، مخلصی.
[متكلمدن كنايه‌در:] اشعارات
ثناورانه‌مه جواباً: طرف ثنا-
وری‌يه ارسالی.

ثَنايا { سـ. جـ. عر. فـد: ثنيه.
با: ثنيه.

ثُنائی { ص. عر. ا: ثنائيه. ١.
ايكی قسمدن مركب ويا
ايكی جهتلی، ايكيلی. ايكيلك.
[علم نباتات اصطلاحاتنده چوق
قوللانيلير.] ٢. د. حروف
اصليه‌سی ايكی اولان (كلمه).

ثَنَوی { ص. عر. بر خالق خير
ايله بر خالق شر تصور
ايدن (طائفه).

ثَنِيّه { سـ. عر. جـ: ثنايا. اوك
دوت ديشلر.

ثَواب { سـ. عر. ١. بر عمل
خيره قارشی من طرف
الله احسان اولنان مكافاة:
ثوابه نائل اولمق، ثواب قزانمق.
٢. حق تعالانك رضاسنی داعی
ومكافات اخرويه‌يه شايان عمل
خير: ثواب ايشلمك؛ شو يتيمه
اعانه ايتمك ثوابدر.

ثَوابِت { سـ. جـ. عر. فد: ثابته.
با: ثابت.

ثَوابلی { ص. مكافاة اخرويه‌سی او-
لان. حق تعالانك رضا-
سنی داعی. خيرلی: ثوابلی بر
ايش ياپمق ايسترميسكز؟

ثَواقِب { سـ. جـ. عر. فد: ثاقبه.
پك پارلاق نجوم. با:
ثاقب.

ثَوب { سـ. عر. جـ: اثواب.
ثياب. كيه‌جك شیء روبه-
جامه. [جمعی دها مستعمل او-
لوب مفرد كبی‌ده قوللانيلير.]

ثَور { سـ. عر. جـ: اثوار،
ثيران. ١. اوكوز، بوغا. كاو.
٢. ك. اوكوز شكلی ابراز ايدر
بر برج كه شمسك منازلندن او-
لان بروج اثنا عشرك بری
اولوب كونش نيسان آينده بو
برجه كيرر. ‖ ستهٔ ثور = اوائل
نيسانده آلتی كون كه فرطونه‌لريله
معروفدر. ‖ عين الثور = جبار
برجنك پارلاق بركوكبی. ‖ لسان
ثور = كككيش ياپراقلی بر نبات.

ثِياب { سـ. جـ. عر. فد: ثوب.
با: ثوب.

ثَيِّب { صـ. عر. جـ: ثيبات. بكر
اولميان، بكارتی ازاله او-
لنمش (قادين). كرك اولندكدن
صكره طول قالمش وكرك
اولنمكسزين بكارتنی فوت ايتمش
اناثه اطلاق اولنور. [«ثيبه»
ديمك خطادر.]

ثُئول { سـ. عر. جـ. ثآليل. ات
بكی، سيكل.

ج

ج { جیم. س. [عربیده سث.] الفبای عثمانینك آلتنجی حرفی اولوب، جیم فارسی (چ)یه مقابل جیم عربی دخی دینلیر. حروف سامیهٔ قدیمه الفباسنده اوچنجی حرف اولوب، ابجد حسابنده ۳ رقمنه علامتدر. تاریخده جمادی الاخره‌یه و(جا) صورتنده جمادی الاولایه علامتدر. لسان عبرانیده اسمی (جمل) و سریانیده (جمل) اولوب، ایکیسی جمل یعنی دوه دیمکدر، که بوده شکلنك دوه بوینه مشابهتنه مبنیدر. شکل عبرانیسی ⅃ و سریانیسی ⅃ در. || جیم قارننده بر نقطه = جاهل.

جا { جمادی الاولی شهر عربیسنه علامتدر.

جا { وجای. س. فا. یر، محل، مکان، موقع : جابجا = یر یر، موقع موقع، بعض مواقعده : جابجا آتش یاقشلردی: جای ملاحظه = ملاحظه یری، دوشونیله‌جك شیء. بعض وصف ترکیبیلرده‌ده بولنور : بوسه جای = اوبه‌جك یر؛ جانشین = برینك یرینه اوتوران، وکیل، قائممقام.

جابَجا { ظم. مادهٔ آتفه‌یه با.

جابِر { سذ. عر. قیریق وچیقیق کمیك باغلایوب یرینه قویان جراح، قیریقجی، چیقیقجی. ازورلاییجی معناسیله قوللانلماز. |

جابه { یاخود جبا. س. مجاناً و بدلسز ویریلن شیء. = ح مجاناً. بدلسز : جابه ویرمك = مجاناً ویرمك: بندن جابه !

جابی { سذ. عر. | « جبایة » دن سف. | اوقاف اجاره‌لرینی و وقتیله زکاتی تحصیل ایدن تحصیلدار.

جابیلِك { س. اوقاف اجاره‌لرینی طوپلایان تحصیلدارك وظیفه ومأمورینی.

جاثَلیق { س. | یو. Καθολικος | باش پسقپوس. پطریق.

جاجیق { س. یوغورتله خیار ویا خود دیکر برسبزه‌دن یاپلمش صلاته.

جادالوس { ص. | « جادی » دن | آغز غلبه‌لکیله هر کسی الزام ایدوب ناحق یره حق قزانان، شارلاتان : پك جادالوس آدم؛ جادالوس قاری.

جادالوسلق { س. آغز غلبه‌لکیله ناحق یره حق قزانمه و سوزینی کچیروب نفوذینی یوریتمه، شارلاتانلق : اوآنجق جادالوسلقله ایش کورمك ایستیور.

جادو { س. ص. فا. بوکوجی، ساحر. سحر باز. — با : جادی.

جادوانه { ص. ح. فا. سحر بازه لایق اولان ویا لایق صورتده. سحربازانه. ز.

جاده { سث. عر. اولو یول، شاهراه، طریق سلطانی: بغداد جاده‌سی.

جادی { س. | فا. « جادو » دن | ۱. عوامك اعتقاد جاهلانه‌سنجه کویا مزاردن چیقوب کیجه‌لری بر صورت مخوفه‌ده و جن کبی کزن خیال، وامپیر، قره‌قونجلوس. ۲. مج. بدخوی وبدلقا قوجه قاری. عجوزه.

جاذِب { ص. عر. ث. جاذبه. | « جذب » دن سف. | ۱. کندینه طوغری چکن، جذب و جلب ایدن. جالب : اجرام سماویه‌نك جمله‌سی جاذب و دافعدر. ۲. جاذبه‌سی اولان، آدمك کوکلنی چکن، جلب محبت ایدن : پك جاذب کوزلری واردر.

جاذِبه { سث. عر. | « قوهٔ جاذبه » ویا « خاصهٔ جاذبه » دن

مختصر] ١. انسانك كوكانى جذب ايدن خاصه، دلربالق: او قدر كوزل دكل ايسه‌ده فوق العاده بر جاذبه‌سى واردر. ٢. ديكر برجسمى كندينه طوغرى چكمك قوت و خاصهٔ طبيعيه‌سى: كو. نشك جاذبه‌سى؛ مقنا طيسه‌ك جاذبه.

جاذبه‌لى (ص. خاصهٔ جاذبه‌يى اولان، هر كسك كوكانى چكن، جلب ايدن، دلربا، دلكش، سويملى: پك جاذبه‌لى بر قيزدر.

جار (مه. فائده سز باغروب چاغرمق و كوزه‌لكى تصوير ايدر، و اكثر يا مكرر قيلا. نيلير: پتون كون جارجار ايدوب آغزى طورميور. = س. صدا، آواز، ندا: جار چكديرمك = دلال چاغرتمق. منادى واسطه. سيله اعلان ايتمك.

جار (س. اوجوروم، يار. مر.

جار (س. [« ازار » دن] قادينلرك بورندكارى دكرمى چارشف: بر اپيكلى جاره بورنمش.

جارّ (صـ. سذ. عر. ث: جاره. ج: جيران. [« جوار » دن بر خلاف قاعده متشكل سف.] قوكشو، همسايه. ف. || جار الله = مجازاً بيت الله دينلن كعبهٔ شريفه جوارنده معتكف اولان. [مشا. هير علمادن زمخشريك لقبيدر.]

جارّ (صـ. عر. ث: جاره. [« جرّ » دن سف.] ١. چكن، سوروكلين. ف. ٢. د. (نحوعر بيده) حرف جر: جار مع المجرور = حرف جر ايله آلتنده‌كى اسم مجرور كه عرب نحويونى بونى بر اسم حكمنده تأويل ايده‌رك خبر وسائره اعتبار ايدرلر.

جارجار (صـ. لزومسز يره چوق سويلين. گوزه، آغزى طورماز.

جارجى (س. دلال، منادى.

جارح (صـ. عر. ث: جارحه. [« جرح » دن سف.] ١. جرح ايدن، ياره لايان، ياره آچان: جارح ايله مجروح ضابطه مركزينه سوق اولندى؛ آلت جارحه. اسلحهٔ جارحه.

جارس (صـ. يابغره‌جى، گوزه، تربيه‌سز كورلديجى.

جارسلك (س. يابغره، گوزه‌لك، تربيه‌سزلك.

جارسلمك (فل. يابغره وگوزه‌لك ايتمك. ادبسزلك وشماته ايتمك.

جارطه (س. [عر. « ضرطه » دن] يللغه. عو.

جارلامق (فل. ١. جارجار ايتمك، چوق سويلمك، گوزه‌لك و لافزنلك ايتمك. ٢. دلالق ايتمك. ٣. دلال واسطه سيله اعلان ايتمك. دلال چاغرتمق.

جارلق (س. ١. دلال واسطه سيله اولنان اعلان. ٢. يرليغ، منشور. مر.

جارى (صـ. عر. ث: جاريه. [« جريان » دن سف.] ١. آقان، آقيجى، روان: ماء جار = آقار صو، آب روان. ٢. گچمكده اولان، حاضر، حال: ماه جارى، سنهٔ جاريه. ٣. تداول، معتبر: اصول جاريه، نظام جارى؛ حكمى جارى اولمق. || حساب جارى = ايكى مؤسسهٔ ماليه و يا ايكى كيمسه آراسنده فائض ورأس الماللرى حساب ايدلمك اوزره جريان ايدن قارشيلقلى حساب.

جاريه (سذ. عر. ج: جوارى. [« جريان » دن سف. ث.] ١. خلايق، آچقه ايله. صاتيلوب آلنان خدمتجى قيز: بر جاريه آلدى. ٢. اساساً حريده اسارتله گرفتار اولمش ويا صاحب اولى طرفندن صاتيلهرق معامله‌ء زوجيه ايچون آلنمش قيز: جاريه‌سندن براوغلى واردر. [عربيده برنجى معناسى على الاطلاق قيزدر. يالنك تشديديله قرائتى غلطدر.]

جازم (صـ. عر. ث: جازمه. ج: جوازم. [« جزم » دن سف.] ١. جزم ايدن، كسن، قطعياً قرار ويرن. ف. ٢. د. [نحو عربيده] فعل مضارعى مجزوم ايدن: حرف جازم؛ حروف جازمه. || اعتقاد جازم = هيچ شبهه وتردد بولنميان اعتقاد قطعى.

جاس (د. «ج» ايله باشلار بعض تركيبه صفتلرك باشنه گيروب مبالغه بيان ايدر: جاس جاولاق.

جاسوس (صـ. سذ. عر. ج: جواسيس. [« جس » دن سمع.] ١. شره دائر اخبار واسرارى كيزليجه اوگرنوب خبر ويرن كيمسه. ٢. دشمن طرفندن بر دولتك احوال عسكريه‌سنى وقوتنى اوگرنمك اوزره تبديل قيافتله

اونك اولكسنه ويا اردوسنه صوقلش، ياخود كندى وطنى عليهنده بويله بر خدمت خائنانه ودناشكارانه ده بولنمق اوزره دشمن طرفندن قزانلمش آدم، چاشيت.

جاسوسلق { س. جاسوس صفت وخدمتى: دشمنه جاسوسلق ايتمك = جاسوس اولمق.

جاعِل { ص. عر. ژ: جاعله. [«جعل» دن سف.] يابان، ايدن. ژ

جاغ { ياخود جاو. س. تكرلكك چنبرلندن پويرايه واصل اولان پارمقلرينك بهرى، تكرلك ميلى.

جاغِل { د. غلبه لكلى اوغلدى يى تصوير ايدر: جاغل جوغل. [خفيفنه جيغل ديرلر.]

جاغلدامَق { فل. غلبه لكلى او. بر چوق خلق بريكمش جاغلدايوب طوريورلردى. [خفيفنه جيغلدامق وجيغلدى، جيولدى ديرلر.]

جاف جاف { س. و:

جاف جوف { س. آغز غلبه الغى، شتا فاتلى سوز.

جاف جوفلى { يا جاف جافلى. ص. شتا فاتلى، مشعشع، مطنطن.

جاق { جسق، جبك، جاغ. با: چاق.

جالِب { ص. عر. ژ: جالبه. [«جلب» دن سف.] جلب ايدن، كنديسنه طوغرى چكن، جذب ايدن: جالب مرحمت، جالب نظر دقت.

جالِس { ص. عر. ژ: جالسه. [«جلوس» دن سف.] اوتوران: جالس تخت سلطنت اولدى.

جالوت { سخ. [عبرانيجه: Go-liath] بنى اسرائيله مسلط اولوب حضرت داود (عم) ايله محاربه ايتمش جبار. بره دن برى كه پك زياده ايرى واوزون بويلى اولديغندن، اسمى جسامت بدنده ضرب مثل حكمنه گچمشدر.

جام { س. فا. ١. بارداق، قدح. مشربه، كأس: جام مى = شراب قدحى. || جام جم = ايران اساطيرنده شرابك موجدى و مربيسى عد اولنان جمك ونام ديگرله جمشيدك سحر آميز قدحى كه آينهٔ اسكندر كبى موهومات شاعرانه دندر.

جام { س. ١. چاقيل طاشلرينى اريدوب دوكمك يايدقلرى معروف جسم شفاف، صرچه، زجاج، شيشه: جام پارچه سى. ٢. پنجره چرچوه لرينه طاقيلان صرچه طبقه سى: پنجره نك جاملرينى طاقمق: پنجره لرده جام قالمدى. = ص. شيشه دن، صرچه دن، جامدن: جام طباق، جام كوزلك. || جام كوبكى = پشيله ماثل ماوى. || جام كوز = ١. طمعكار، حريص. ٢. كوپك بالغنك بر جنسى.

جامجى { س. ١. پنجره جاملرينى طاقمق صنعتنى اجرا ايدن آدم. ٢. جام صاتان، جام تجارتنى اجرا ايدن آدم. || جامجى آرشينى = جامجيلرك قوللاندقلرى آرشين كه ٢٤ پارمقدر، ذراع معمارى. || جامجى معجونى = پنجره جاملرينك كنارلرينه سورديلان معجون كه استوپج وسولوكنله ياپيلير.

جامِد { ص. عر. ژ: جامده. جمع: جوامد، جامدات. [«جود» دن سف.] ١. طوكمش، طوكوق. [اصلسز و غلط اولان «منجمد» يرينه بونى قوللانملى.] ٢. نشو ونما بولميان، طاش كبى: اجسام جامده: جامداتدن بر جسم. ٣. د. غير منصرف واشتقاقى اولميان (اسم ويا فعل).

جامدان { س. فا. با: جامه دان.

جامدان { س. چاپراز دوكمه لى و خرجلى بر جنس قيصه يلك كه بوطور وفرمله كبى اسكى قيافتله كيييلير.

جامِع { ص. عر. ژ: جامعه. جمع: جوامع. [«جمع» دن سف.] ١. طوپلايان، جمع وتأليف ايدن: بو مجموعه نك جامعى كيمدر؟ ٢. ايچنه آلان، شامل، حاوى: بتون قواعد صرفيه و نحويه يى جامع بر كتابدر. || جامع الكلم = ١. الفاظى آز معنالى چوق سوز. ٢. قرآن كريم. || كلام جامع = حكمت وموعظه يى شامل سوز. || مسجد جامع = جمعه نمازى قيلنان بيوك جامع شريف.

جامِع { سند. عر. جمع: جوامع. [«جمع» دن سف.] ١. [«مسجد جامع» دن مختصر]

معبد مسلمین، منارەلی ومنبرلی بیوك مسجد شریف كه ایچنده خطبه اوقونور: فلان شهرك شو قدر جامع شریفی وشو قدر مسجدی واردر: جوامع شریفه منارەلری تنویر اولنمشدر: سلاطین جامعی = لااقل ایكی منارەلی ولان وعلی الاكثر سلاطین عظام بنا كردەسی بولنان جامع شریف. ٢. احادیث شریفهٔ نبویەیی براصول مخصوصەده وعنعنەلریله برابر حاوی كتاب: جامع كبیر، جامع صغیر.

جامِعِیَّت { سث. بر شیئك حاوی ومحیط اولمسی.

جامَكان { س. فا. ١. جامله احاطه اولنمش ویا اورتلمش یر. ٢. تحفجیلرك دكانك اوكنده نمونەلك اشیایی معرض تماشایه وضع ایتدكلری جاملی دولاب: جامكاندەكی اورنكلری صاتمازلر. ٣. حمامك مدخلنده ممتازجه مشتریلرك صوینوب كیینمه سنه مخصوص اولەرق جاملی چرچیوەلرله بولنمش حجرەلر: جامكانده صویندم. ٤. سبزه وسائره تخملرینك صوؤقدن محافظه آلتنده اكلمریچون آلتی طوپراق واوستی جاملی چرچیوه ایله اورتیلی اوزون وآلچق صندیق: جامكان ایچنده اكیلیر. ٥. جاملی بولمه: جامكانله آیرلمشدر.

جاملق { س. ١. جاملی چرچیوەلرله بولنمش یر، جاملی بولمه، یالكز بر قسمی آچیلوب قپانیر جاملی بیوك قپو ویا پنجره: صوبه جاملغی. ٢. چیچك قیشلاغی، كوچك لیمونلق.

جاملی { ص. جامی اولان، جام طاقلمش: جاملی قپو.

جاموس { سد. عر. | فا. «كاومیش» دن معرب | مانده، صو صیغیری. ز.

جاموقه { س. مج. یلكنلرده صره صره قاصندی كه روزكارك شدتنه كوره یلكنك بر مقداری اونلرله طوپلانوب قاصیلیر.

جامه { س. فا. روبه، اثواب، لباس، چماشیر، ملبوسات.

جامه خواب { س. فا. یتاق. ز.

جامەدان { س. فا. ١. اثواب و چماشیر وضعنه مخصوص صندیق ویا بیوك چانطه، صحاری. ٢. یتاق وضعنه مخصوص بیوك خرج.

جامەشوی { س. فا. چماشیر ییقایان، چماشیرجی. ز. [«چماشیر» لغت تركیەسی بوندن غلطدر اعتقادیله بو لغتی شو صورت غریبەده یازانلرده واردر.]

جامه گاه { س. فا. اثواب وچماشیر یری ویا اوطەسی، صوینوب كیینەجك محل. ز.

جان { س. فا. ١. انسان وحیوانك مابه الحیاتی اولان وجسم ایله برابر شخصیتی تشكیل ایدن امر معنوی كه اولومله جسمدن آیریلیر، روح: تنده جان وار ایكن. ٢. یاشایش، حیات: جاننی فدا ایدر. ٣. كوكل، یورك، قلب، دل: جانم ایستیور؛ جانی ایستمیور؛ جانندن سویور. ٤. قوت، قدرت، زور: سنده هیچ جان یوقیدر؟ ٥. مج. روح كبی سوكیلی وعزیز، دوست، محب: جانم = دوستم، عزیزم: جانم برادر. جانم افندم = رجا ایدرم مقامنده. || جان آتمق = ١. پك زیاده آرزو ایتمك، كمال تهالكله ایستمك. ٢. زور قورتلمق، كوجله كندینی قورتارمق. || جان آجیتمق = وجعنی موجب اولمق. | جان آجیسی، یوركلر آجیسی = پك آجیەجق شیء. || جان آزار = جان ایتجیدن. || جان آلمق = اولدیرمك، قتل ویاامانه ایتمك. || جان آلەجق یر = برایشك اك مهم ونافع جهتی: مسئلەنك جان آلەجق یری اوراسیدر. || جان آور. با: جاناور. || جان اوی = معدەنك اوستی كه مركز حیاتدر. || جان باز. با: جانباز. || جان بخش = جان باغشلایان، جان باغشلارجەسنه انسانی ممنون ودلشاد ایدن، فراحلق ویرن. || جان جكر = سویشیر احبا: بوراده هب جان جكرز. || جان چكیشمك = احتضارده اولمق. || جان چیقمق = اولمك، تسلیم روح ایتمك: جان چیقمازدن تركه یازیلیرمی؟ || جان خراش = صانكه جانی طیرمالارجەسنه تهییج ایدن، طیانلیەجق صورتده كدر ویرن. || جاندن، جان و یوركدن = كمال خواهش وآرزو ایله، جدی بر محبتله. || جانربا = كوكل قپان، دلربا || جانسپار = جاننی فدا ایدن، فداكار؛ جانسپارانه = فداكارانه. || جانستان = كوكل آلان، دلبر، دلربا. || جانسوز = جان یاقان، چوق كدر

واسف ویرن. || جان صیقمی = صیقلنه‌جی بی موجب اولمق. اضطراب ویرمك: جان صیقلق = مضطرب اولمق. || جانسه صوصامق = کندینی تراکیه آتمق. || جانسیماك طیاله‌یه‌جق. || جانفزا، جان باغشلایان، فرحفزا. || جان قالامق = چوق کولمکدن یاقلمق: کولمه‌دن کیمسه ده جان قالمدی، کیمده جان قالدی؟ || جان قور، تارمق = هرکس کندی جانی تخلیص غائله‌سنه دوشمك: جان قورتاران یوقمی؟ || جان قور، تارانلر = تخلیصیه هیئتی. || جان کداز = جانی اویدیرجه‌سنه بیزار ایدن. || ایکی جانلی = کبه قادین. || جانلی جنازه = غایتسله لاغر وضعیف. || جان ویرمك = ۱. دیریلمك، احیا اتمك: جناب حق پرآوج طوپراغه جان ویرمدی. ۲. اولمك، وفات اتمك. تسلیم روح ایتمك. ۳. مج. بك زیاده آرزو ایتمك: زنکینلك ایچون جان ویریور. || جان هولیله = آچ اویناییه‌رق، کچل خطالمه. || جانه یاقین = سوملی، قانی صیچاق. || جان جانه باش باشه = اطرافه باقمه میدان اولمامق صورتده کثرت ازدحام، غلبه‌لك. || جان یولداشی = رفیق.

جانّ | سف. عر. جن طائفه‌سی: انس وجان.

جان آریکی | سـ. یئیل ایکن یئیر کوزل بر جنس اریك. | وجه تسمیه‌سی آکلاشیلمدی. |

جانان | سـ. فا. ۱. معشوقه، محبوبه، دلبر. ۲. صو. دلبرلرده اهل دل اولان وجود مطلق، محبوب العارفین: جانی جانانه تسلیم ایتمك.

جاناور | سـ. ا. ق. «جان آور» یاخود «جانور» دن | ۱. بیرتحی وحشی حیوان: طوغدن ولکی غریب جاناورلر. ۲. طرمیرق، خنزیر: جاناور اسمی. ۳. مج. بك غدار وفیچی آدم: انسان دکل عادتا بر جاناوردر.

جاناورلق | سـ. بیرتحی حیوان صفت وحصلتی.

جانور | صـ. فا. | جان = روح آور دن = کتیرمك | جانلی، روحلی، ذی روح. — سـ. حیوان. — یا: جاناور.

جانب | سف. عر. ج: جوانب. | د: جهتلر. | «جنب» دن | یان، طرف، جهت. سو: اوجانبدن: اوتك جهتندن: ج. تایندن = هر ایکی طرفدن: جوانب اربعه = درت طرف: فلانك جانب عالیلریله = سوی والا لرینه. — «جانب سنی اجوانب» کبی ترکیبات معنا سزدر: اولسه اولسه اسم تفضیل ایله «جانب اعلا الجوانب» دینله بیلیر. | این = الجانب = کچینمسی قولای. حلیم.

جانباز | سـ. فا. | جان = روح باختن = اویناماق | ۱. تهلکه‌لی اویونلرده بولنمله صاتکه جانیله اویناراق آدم: ایپ جانبازی = ایپده اویناییوب مخاطره‌لی مهملر تلر کوستردن اویونجی: آت جانبازی = آتله اویونلرك انواعنی اجرا ایدن مهارتلی آدم. ۲. آت اویناتدوب تعلیم وتربیه ایتمه ده ماهر بیتیجی وآت آلوب صاتمغله مشغول آدم: جانبازلرك اینسه دوشن آت آلتمار. ۳. مج. قور، تاز، حیله‌کار.

جانبازلق | سـ. ۱. ایپسده ویا آت اوزرنده او یونلرك انواعنی اجرا ایدن آدمك مهارت و مشغولیتی. ۲. آت آلوب صاتمه تجارتی. آت مطره، بازلغی. ۳. مج. حیله کارلق، قورتازلق.

جانبدار | سـ. ذ. ع. اردوبك یرباشنده اولان فرقه ویا مفرزه. | پشدار ودعده‌ره مقابل. |

جانبی | صـ. عر. ا: جنبیه. تك. یرباشه منسوب ومتعلق. | فر. latéral |

جانخراش | جانیاب، جانسپار، جانسیتان وسائره. با: جان.

جاندار | صـ. فا. | جان = روح. داشتن = طوتمق | جانلی، ذی روح. دیری، حی. — سـ. وقتیله ضبط ورابطه و محافظه اصابده مأمور آده. ضبطیه نظری. | عساکر ضبطیه‌نك تشکیلنده بولنمزه ویرلرینه «جاندار» اسمی بولندن اولوب، فرانسزجه «ژاندارمه» دن غلط دکلدر. الیوم مستعمل اولان بو لغت اجنبیه‌یه مستحق ترجیحدر. |

جانسز | صـ. ۱. جانی اولیان، بیروح، بیجان. جانی جیقمش، اولو: جانسز پریلان؛ جانسز بدن. ۲. جانلی اولیان، غیر ذی روح: جانلی و جانسز نه‌قدر اشمار وار ایسه. ۳. مج. قورقاق، جانسز آدم.

ضعیف وکوشك، قوتسز: جانسز بر آدم.

جانسزلق { س. ١. روح فقدانی. ٢. ضعف، کوشکلك. قوتسزلك: بو جانسزلقله حالم نه اوله‌جق؟

جانشین { ص. فا. [جا = یر. نشستن = اوتورمق] برینك یرینه اوتوران، وکیل، قائممقام: او فلانك جانشینیدر.

جانغل { مه. جانغل جونغول = چاتره پاتره. طانغل طونغول.

جانغی { س. تق. مشاوره، کبنکاش. ص.

جانفرسا { جانفزا. با: جان.

جانفس { س. اینجه پارلاق و اکثریا ایکی رنك ابراز ایدر ایپك قماش. = ص. بو قماشدن یاپلمش: جانفس فیستان.

جانلاندیرمق { فت. ١. جان ویرمك، دیریلتمك: حضرت عیسانك بر اولی یی جانلاندیرمش اولدیغی مروبدر. ٢. آیلتمق، کندینه کتیرمك: لقمان روحنی قوقلاتمغله درحال کندیسنی جانلاندیردی. ٣. تازه حیات ویرمك، شنلندیرمك، رواج ومعاملاتنی آرتدیرمق: دمیر یول خطلری آناطولی‌یی، آناطولینك تجارتنی جانلاندیردی.

جانلانمق { فل. ١. دیرلمك، اعادهٔ حیات ایتمك: ایکی ساعت اولو حالنده قالدقدن صکره جانلاندی. ٢. آیلمق، کندینه کلمك: بر قدح روم ایچمکله جانلاندی. ٣. تازه حیات بولمق، شنلنمك، رواج بولمق: ایشلین واپورلرك کثرتی سایه سنده اورانك تجارتی جانلاندی: اصول تدریسه آشنا معلملرك تکثری سایه سنده مکتبلرمز جانلاندی.

جانلی { ص. ١. جانی اولان، ذی روح، زنده: جانلی حیوانه اذیت ویرمك کناهدر. ٢. قوتلی، زورلی: جانلی چوجق. ٣. معنالی، تأثیرلی: جانلی سوز.

جانوار { س. با: جاناوار.

جانور { ص. فا. جانلی، ذی روح، بر حیات. = س. فا. حیوان.

جانی { ص. سذ. عر. ا: جانیه. [« جنایت » دن سف.] قانوناً معین اولان افعال جنائیه‌نك فاعلی، جنایت مرتکبی: جانیلر کبی برانقه‌یه اورلمق: بونك یاپدیغنی بر جانی‌ده یاپماز.

جاو { س. با: جاغ.

جاوجاو { س. تلوه ایله یاپلمش ساخته قهوه.

جاوِد { یاخود جاوید. و:

جاوِدان { یاخود جاویدان. و:

جاوِدانه { یاخود جاویدانه. و:

جاوِدانی { یاخود جاویدانی. ص. فا. دائمی، باقی، سرمدی، ابدی: حیات جاود، جاودانه. جاودانی = حیات سرمدیه.

جاورس { س. بغدای آراسنده بیتن بر جنس داری، قره‌جه داری.

جاوشیر { س. اوپوپوناقس ضمغی.

جاولاق { ص. ١. چپلاق، آچیق: جاس جاولاق = چرچپلاق. ٢. توکسز، طاسلاق: باشی جاولاق = طاس قفالی، اصلع.

جاولاقلق { س. ١. چپلاقلق. ٢. توکسزلك، طاسلاقلق.

جاومق { فل. (اوق) نشاندن شاشمق.

جاوید { جاویدان، جاویدانه و جاویدنی. با: جاود و سائره.

جاه { سذ. عر. [فا. « گاه » دن] ١. منصب، مقام، اعتبار: جم جاه = جمشید قدر عالی مقام. ٢. حرمت: بجاه سید المرسلین = فخر کائنات (صلعم) افندمزك حرمتنه. || حب جاه = منصب و مسند حبی.

جاهِد { ص. عر. [« جهد » دن سف.] جهد وسعی ایدن. ق.

جاهِل { ص. عر. ا: جاهله. جم: جهلاء. جهال، جهله. [« جهل » دن سف.] ١. بیلمین، بیلمز، نادان، بیخبر: جاهل آدم. ٢. اوقومامش، علمدن محروم، امی: شو چوجغی اوقودوب جاهل براقمایك. ٣. تر. عو. کنج، تجربه‌سز، عجمی: او جاهل بر چوجقدر.

جاهِلانه { ص. فا. جاهله یاقیشیر، جهالتله واقع اولان: غیرت جاهلانه. = ح. جاهللکله، جاهلجه‌سنه: پك جاهلانه حرکت ایتدی.

جاهِللك { س. ١. بیلمزلك، نادانلق: جاهللك عفو

اولنماز بر قصور در. ۲. عليدن محرومیت، او قومامش آدمك حالی. ٤. عو. كنجلك، تجميلك، تجربه‌سزلك: جاهلك اثری.

جاهِلی (صـ. عر. ا: جاهليه. ۱. جاهله منسوب و متعلق: غيرت جاهليه. ۲. ظهور اسلامدن اولكی كفر وضلالت دوريه متعلق: شعراء جاهليه.

جاهِلِيَّت (سـ. ۱. جاهلك، جهل، نادانی: جاهليت علامتيدر. ۲. ظهور اسلامدن اولكی حال، خلقك كفر و ضلالتده بولندقلری زمان: زمان جاهليتده: جاهليت شعراسی. (باشليجه عربلر حقنده مستعملدر.)

جای (سـ. فا. با: جا.

جايدِيرمَق (فـ. واز گچيرمك. دوندیرمك: كندی يسنی او فكر دن، او نيتدن جايدیردم.

جايِر (مه. مكرر قوللانيله رق بر شيئك سرعت و شدتله ياندیغنی و يا پيرتلديغنی تصوير ايدر: جاير جاير ياندی: جاير جاير پرتلدی.

جائِر (صـ. عر. ا « جور » دن سف. اجور واذيت ايدن. ۲. ظالم ايدن، جور و ستم ايدن: جائر حكومت.

جائِز (صـ. عر. ا « جواز » دن سف. ۱. ايشلنه سزده

بأس اولميان، اجراسی امر ويا نهی اولنميوب مجاز اولان، مساعده‌لی، رخصتلی: عذر حالنده نيتله نماز قيلق جائزدر. ۲. ممكن، قابل: جائزدر كه بوكون كلسين.

جائِزه (سـ. ج: جوائز. « جواز » دن سف. ا.) تقديم او لسان بر شعره و يا ديكر بر تقدمه‌يه مقابل ويريلن عطيه: برمكيلر شعرايه پك آغر جائزه‌لر ويررلردی.

جايِع (صـ. عر. ا: جايعه. « جوع » دن سف. آچيقان، آج. ز.

جايگاه (سـ. فا. (جای = يـر. گاه = مقام) مقام، محل، محل مخصوص.

جايگير (صـ. فا. (جای = يـر. گرفتن = طوتمق) يـر طوتان، يرلشن، مقرر، پايدار: پنمز ده جايگير اولان ود و مصاقات اقتضاسنجه.

جايَق (فل. واز گچمك، دونمك، صرف نظر ايتمك: بن او نيتدن جايدم: بازارلقدن جايدی.

جَب (سـ. با: جيب.

جَب (ا سف. عر. ۱. قويو، دهليز. ز. ۲. وقتيله زندان كبی قوللانيلان چقور، صوسز قويو.

جَبّار (صـ. عر. ج: جبابره. (« جبر » دن سمب.) ۱. قوت وقدرت وعظمت وجبروت صاحبی. (صفات الاهدندر.) ۲. قوهٔ جبريه استعمال ايدن، جبر وغصب و ظلم ايدن: چنگيز خان جبار بر آدم ايدی: تيمورلنك

جبابره دن ايدی. ۳. ك. برج نورك قريبنده بيوك بر كوكب ثابت. (فر. Orion)

جَبّارانه (صـ. ح. فا. جبار ره يا قيشه‌جق صورتده.

جِبال (سف. ج. عر. فد: جبل.

جَبان (با: جبل.

جَبانَت (صـ. عر. « جبانت » دن صـف.) قورقاق، پورکسز، اودلك.

جِبايَت (سـ. عر. قور فاقلق، جسارتسزلك.

جِبايَه (سـ. عر. اوقاف وار. داتمك (وعربيدن نقلاً لسانمزده دخی هرنوع وارداتك تحصيلی، جبيلك.

جَبخانه (سـ. (اصلی « جبه خانه » = زره وسائره حفظنه مخصوص محل) ۱. باروت و سائر اسلحهٔ ناريه لوازمنك وضع وحفظ اولنديغی يـر: جبخانه‌يك محافظه‌سنه مأمور. ۲. اسلحهٔ ناريه لوازماتی: جبخانه آرابه‌سی، جبخانه صندیغی.

جَبر (سف. عر. ۱. زور، قهر، زورلامه: استعمال جبر ايتدی: جبر ايله مالنی آلدی: جبر نفس ايتمك = كندينی زورله ضبط ايتمك. ۲. قيريق ويا جيقيق كيكی باغلا يوب پرينه كتيرمه، پاپيشديرمه. ۳. علی الاطلاق تعمير، مرمت، اصلاح. ٤. حساب دقيق قواعدندن وعلی الخصوص معادله وتفريقندن بحث ايدن علم كه علوم رياضيه دن اولوب هندسه وهيئت و سائر فنونده الزمدر: جبر عادی = بو علمك مبادیسی: جبر اعلا =

بونك اك دقيق مسائلندن بحث ايدن متخصص. || جبر خاطر = خاطری تعريلان بر آدمك كوكلنی آلمه || جبر مافات = فوت اولان بر شيئه بدل بشقه بر شيئ قبول ايتمسی اولمه.

جَبرا | ع. ع. زورله، قوة جبريه | استعمالیله، رضاسنی استحصال ايتمكسزين: مالنی جبرا النمدن آلدی: يازديغی سندی كندیسنه جبراً امضا ايتديردی.

جَبرائيل | ياخود جبريل. مخ. | عبرانجه دن اكرو. بيون ديانن ملائكهٔ مقربينك برئی اولوب، رسل كرامه من طرف الله وحی تنزيل وتبليغ ايتمكله موظفدر.

جَبَروت | سف. ع. كبر. عظمت. جلال. | الله مخصوص اولوب، انسانه ياقيشمديغجون. عباد حقنده آنجق ذم يتيسله قوللانيلير. || عالم جبروت = لاهوت. ملكوت السماء.

جِبره | ياجبره. س. صوبی آلتلی | اوزوم وسائر ميوه يو. صه‌سی: جبره راقيسی = اوزوم يوصه سنك تقطيرلندن چيقان دوز راقی.

جَبری | ص. ع. ا: جبريه. | «جبر» دن سمع. ا. زورله اجرا اولنان، جبراً ياپديريلان: جبری بر معامله: معامله جبريه. ۲. علم جبره منسوب ومتعلق: اشارات جبريه. ۳. ارادهٔ جزئيه‌يی منكر اولان جبريه مذهبنه منسوب وتابع. بو معنا ايله جبريون.

جِبريل | مخ. با: جبرائيل.

جَبريّه | سف. ع. ارادهٔ جزئيه‌يی انكار ايدن بر مذهب.

جِبس | سف. ع. ا. يو. تيرباز[1] آجی طاشی.

جَبَل | سف. ع. ج: جبال. طاغ. || ه. جبل طارق = سبته بوغازی وبو بوغازك اسپانيه جهتنده‌كی شهر مستحكمك اسمی. لك النده‌در. | مشهور طارق بن زياد‌ك اسمیله مستعمل جبل لبنان = سوريه‌ده مستقل وممتاز بر سنجاق كه بيروت شهری اطرافنده‌در. | جبال متسلسله. سلسلهٔ جبال = زنجير كبی اوزانان طاغلر صره‌سی: قافقاس سلسلهٔ جبالی.

جِبِلّت | سف. ع. يارادلیش. خلقت، طبيعت. خوی: بر آدمك جبلتی كوتی اولورسه تربيه ايله اصلاح اولنه‌ماز. | جبلت ديه‌ملی.

جبل لوقوم | س. مور بر جنس يقوت.

جَبَلی | ص. ع. ا: جبليه. | «جبل» دن سمع. | طاغه منسوب ومتعلق.

جِبِلّی | ص. ع. ا: جبليه. | «جبلت» دن سمع. | خلقی. طبعی. يارادلیشده اولان: بو حال او آدمده جبلیدر.

جُبّه | سف. ع. عليسه قيافتنده بيانش آلتنه كيیلن اوستلك لباس كه طار جبه اولوب بونك قيصه‌سنه آبدستلك ديرلر.

جَبه | س. فا. زره، جوشن، | يوصات.

جَبه پوش | ص. فا. زره كيين. | زرهلی (عسكر).

جَبه‌جی | س. اسكی عثمانلی ار. دوسنك زرهلی صفنه منسوب عسكر: جبه‌جی باشی = بو صنفك رئيسی.

جَبه خانه | س. فا. با: جبخانه.

جَبه‌لی | جبه لو. س. ۱. تيمار | اصحابنك يدك كوتور. دكلری مسلح و زرهلی عسكر. ۲. قافله‌يی محافظه يه مأمور سواری.

جَبهه | سف. ع. ۱. آلن، ناصيه. | جبه‌سی = آلنی سورن. ۲. بر بنا وسائرهنك اوڭ طرفی، آلنی: قيشلهنك جبهه‌سی شرقه متوجهدر. ۳. ف. اردونك اوڭ طرفی، اوكده‌كی قسمی: جبهه حركاتی، مدافعه‌سی، هجومی.

جَبهی | ص. ع. ا: جبهه. | «جبهه» دن سمع. | آلنه منسوب ومتعلق.

جَبيره | سف. ع. ج: جبائر. | جرا. قيرق چتلمه‌سی.

جَبين | سف. ع. آلن، ناصيه. | جبهه: جبين جبين = آلن بروشقلری.

جَبين | ص. ع. ا. « جبانت »دن | سف. | قورقاق، يوركسز، اودلك.

جِبين | س. سيوری سينك و | ناتارجق كبی صوقوب يا قهرق راهتسز ايدن اوڤاق سيكلكلرك اسم عموميسيدر.

جِبينلك | س. ۱. سيوری سيكك | و اهتمالی موذيانه محافظه ايچون پتاغك اوستنه آچيلان تولدن اورتی. ناموسيه. ۲. سيوری سيكك وسائر موذيات مجمی اولان سوبرونديك وتاقلق محل.

جثّه | سف. گوگده، بدن، جسم، قالب: عظیم الجثه = ایری گوگده لی.

جثّه لی | ص. گوگده سی بیوك، جسیم، ایری.

جَحد | سف. عر. انکار، بر شیئی یلدیکنی بیان و دعوی ایدیش. || د. (صرف عربیده) جحد مطلق، جحد مستغرق = لم ولما حرفلریله منفی اولان فعل مضارع که ماضیٔ منفی معنا. سنی افاده ایدر. | «جحد» مادهسندن عربیده مصدر او. اولان «جحود» کلهسنی صفت مشبهه عد ایدوب ده، یهودا بن یعقوب (ع م) ه منسوب «یهو. دی» تك عجمجه سی اولدیغی معلوم اولان «جهود» وبونك ترکجه غلطی اولان «چیفیت» تعبیرلرینی بوندن غلط صانیق بیوك بر اثر جهالتدر.

جَحیم | سف. عر. جهنم، طامو: | نار جحیم.

جَدّ | سف. عر. ج: اجداد. پدر ویا والده نك پدری، بیوك پدر، بیوك آتا، ده. || جداعلاء = سلالهنك باشی اولان ذات: سلاطین عثمانیه نك جداعلاسی سلطان عثمان خان غازی حضرتلری پدر. || جد بجد = سلاله جه، اسکیدن سلالهٔ انتقال ایدهرك. || اباً عن جدٍ = بابادن بابایه، ارثاً.

جِدّ | سف. عر. ۱. چالیشوب | چبا لامه، جهد، سعی، غیرت. ۲. جدیلك، هزلك ضدی.

جِدّاً | ظ. عر. کرچکدن، حقیقةً، | هزل ولطیفه طریقیله اولیه رق، جدی اولهرق: او آدم جداً عالمدر.

جُدا | ص. فا. آیری، آیرلمش، فرقه دو چار، آیریلغه دو. شکون: احبا واقر باسندن، وطنندن جدا دوشدی.

جِدار | سف. عر. ۱. دیوار. حائط. ۲. ث. ایکی یری آیران زار، حجاب.

جِدال | سف. عر. | «جدل» دن مصد. مفاعله | ۱. غاوغا، جنك، محاربه: عمریخی جنك وجدال ایله کچیردی. ۲. شدتلی مباحثه، منازعه، نزاع: آرالرنده بر جدال آچلدی.

جِداو | س. آتك ایکی اوموزی | آره سی. ایکی اوموزینك باشی: جداو یارهسی = یاغر.

جَداوِل | سف. ج. عر. ف. جدول. با: جدول.

جَدری | سف. عر. ط. چیچك | علتی: جدری، کاذب صو چیچکی: تلقیح جدری = چیچك علتنه مبتلا بر آدمك چیبانندن آلنمش جراحتله اولیان آشی. | اسکدن اولورسه تلقیح بقری دینلیر.

جَدَع | سف. عر. جرا. بورن و | قولاق کبی بر عضوك قطعی.

جَدَل | سف. عر. بحثده غاوغا | ایتمه، نزاع، منازعه: علم جدل = منطقه تطبیقاً مباحثه و معارضه علمی، علم آداب البحث.

جَدوَل | سف. عر. ج: جداول. ۱. طبیعی و یا صنعی صو آرقی، قنال: سویش جدولی. ۲. چیزکی وصره لری اولان و خانهلره منقسم دفتر ویا کاغد: بر جدول چیزمك. || جدول تختهسی = طوغری چیزکیلر چیزمکه مخصوص دوز تخته.

جَدّه | سف. عر. بیوك آنا، بیوك | والده، پدر ویا والدهنك والدهسی.

جَدی | سف. عر. ۱. کچی یاوه | ریسی، اوغلاق. ۲. ك. بروج اثنا عشر دن بر برج که شمس بوکا کانون اولك طقوزنده کیرر. || مدار جدی = بو برجه موازی اولهرق سمامده وارضك اوزرنده بر خط مفروض که اقالیم معتدلهنی آیروب = کونشك جنوبه طوغری اك آشاغی یه واردیغی درجهنی کوسترر. مقابلی: مدار سرطان.

جِدّی | ص. عر. ا: جدیه. ج: | جدیات. حقیقی. صحیح. هزل ولطیفه قیبلندن اولیان: جدی آدم. جدی سوز. ج: جدی ومهم اعمال واقوال: جدیاتله اوغراشیور.

جَدید | ص. عر. ا: جدیده. ۱. یکی، قوللانلمامش. نو، مجدد: لباس جدید. ۲. ظهور وحدوثندن چوق وقت کچمهمش، نو ظهور: کشف جدید.

جَدیر | ص. عر. | «جدور» دن | صف. لایق، شایان، شایسته، سزاوار.

جُذام | سف. عر. مسکین علتی.

جَذب | سف. عر. کندینه چکمه، جلب، نفسله چکمه: او طرفه طوغری بر قوهٔ معنویه جذب ایدیور: طلومیه صوبی جذب ایدر.

جَذبه { سث. عر. اهل حال او- لانلرك من طرف الله جذب اولنه رق استغراق وولهه وحيرته طالمه لرى، مجذوبيت : جذبه حا- لنده سويلديكنى بيلمز .

جَذر { سذ. عر. ج : جذور. ١. كوك، اصل، بيخ. ٢. ر. كندى مثلنه ضرب اولنمغله بر عدد حاصل ايدن رقم، مثلا ٣ عددى ٩ عدد دينك جذ- ريدر: جذر مربع = بو وجهله بركره ضرب اولنان رقم: جذر مكعب = ايكى دفعه ضرب اولنمغله بر عددى حاصل ايدن رقم، مثلا ٣ رقمى ٢٧ عدد دينك جذر مكعبيدر: جذر تام = بو وجهله كندى كندينه ضرب او- لنمغله بر عددى حاصل ايدن رقم: جذر اصم = كسرسز اولە- رق عدد مطلوبى حاصل ايده- مين رقم، مثلا ١٣ عددينك جذر ثانى اولميوب بونك جذ- رينه جذر اصم ديرلر .

جَذع { سذ. عر. بدا. اشجارك ساقى .

جُذور { سذ. ج. عر. فد. جذر. بدا : جذر .

جَذوه { ياخود جزوه. سـ. قهوه پيشيرمكه مخصوص قولپى اوزون معروف كوچك قاب: جذوه‌يى سورمك = قهوه پيشير- مك اوزره بونى آتشه قومق. (« ذ » ايله يازلمسى عربيده آتش قورى وپارى ياغمش او- دون دينمك اولان « جذوه » دن مأخوذ اولمسى احتمالنه مبنى اولـه كركدر .)

جُذَير { سذ. عر. (« جذر » مصغرى) بدا. اينجه كوك، كوك دالى .

جَر { سـ. ١. اوچوروم، چوقور، يار، جار. ٢. قلعه اطرافنده قازلمش خندق .

جِر { مه. خفيف كورلدى‌يى تصوير ايدوب مكرر قوللانيلير: جرجر ايتمك = چوق سويلمك .

جَرّ { سذ. عر. ١. چكمه، سو- روكله : آرابه‌يى بيكير، صيا- نى اوكوز جر ايدر. ٢. كندينه طوغرى چكمه، جذب، جلب: جر منفعت. ٣. طلبهٔ علومك شهور ثلثه ده امامت و وعظ وسائر بو كبى وظائفى ايفا ايده‌رك نفقه‌لرينى طويلامه‌لرى. (بو معنى عربيده اوليوب ايكنجى معادن آلتمشدر.) ٤. ر. (نحو عربيده) اسمك احوال اربعه- سندن برى كه علامتى حركه‌لى اعرابه كسره وحرفلى اعرابده (ى) در. (كوفيون عندنده « خفض » ديرلر.) ٢. جرى ايجاب ايدن عامله « جار » وقبول ايدن معموله « مجرور » ديرلر.) || حروف جر = (نحو عربيده) داخل اولدقلرى اسمى مجرور ايدن حرفلر كه با، من، الى، على، ل، ك، عن وسائره‌در. (حروف الصاق دخى دينلير.) || جر انتقال = تقاتلرك جر ورفعندن وسائر احوالندن بحث ايدن فن كه علوم رياضيه دن معدوددر. (لفظ يونانى ايله « فن ميخانيكى » دخى دينلير.)

جَراب { سذ. عر. طغارجق. بدا. وتـ. طورپه كبى محفظه‌لره اطلاق اولنور .

جُرأَت { سث. عر. يكيتلك، جسا- رت. قورقمه‌يرق ايلرى‌يه آتله : قارشى طور مغه جرأت ايتمدى؛ قارشيسنده لقردى سويلمكه جرأت ايده ميور. || جرأت ياب = جسارت ايدن، طاو- رانه‌بيلن : بنى مدافعه‌يه جرأتياب اولدى .

جُرأَتلى { ص. جسور، يكيت، طاورانه‌بيلن : جرأتلى آدم .

جَرّاح { سذ. عر. (« جرح » دن سمب.) ياره‌لره واصراض خارجيه‌يه باقان وعمليات اجرا ايدن طبيب. (فر. Chirurgien)

جِراحَت { سث. عر. ١. ياره. (طب عربى اصطلا- حنده تازه بيچاق ياره سى كبى جراحتدر اولان ياره‌يه مخصوص اولوب، جراحتليسنه « قرحه » ديرلر.) ٢. جراحلق علمى، فن جراحى. (هر ايكى معنى ايله لسانمزده چوق مستعمل دكلسه- ده شايان استعمالدر.)

جَراحَت { سـ. ايريلك معناسيله لسانمزده كثير الا- ستعمال ايسه‌ده، عربى اوليوب، لغت آنفه‌دن غلطدر. || جراحت باغلامق = ايريلك طوتمق، اريكلمك، ايشلمكه باشلامق .

جَراحَتلامَق { فل. (ياره) جراحت باغلا- مق، ايريلك طوتمق، ايشلمكه باشلامق .

جَراحَتلى { ص. ايريكلى، ايشلر (ياره) .

جَرّاحلق { سـ. جراح فن و صنعتی، فن جراحی، جراحت : جراحلق بو صوك سنه‌لرده چوق ترقی ایتدی؛ کویلرده جراحلق ایدیور.

جِراحی { ص. عر. أ: جراحیه. جراحته یعنی فن جراحی‌یه وجراحلغه منسوب ومتعلق: عملیات جراحیه، فن جراحی. [جیمك فتحی وراء مشدده ایله قرائتی غلطدر.]

جَراد { سذ. عر. [اسم جنسدر.] ۱. چکرکه. ن. ۲. مج. یغماکران کروهی : جراد منتشر. || جراد البحر = تکه دینلن دکیز حیوانجغی. بوکا قنادلی برنوع بالق دیینلرده واردر.

جَرّار { سذ. عر. [« جر » دن سمب.] ۱. مطلقا پاره‌طوپلامق ایچون کندینه برقیافت ویرمش دیلنجی. ۲. مج. عارسز وقوغلمقله کیتمز دیلنجی. = ص. سورو کلدیکی ارزاق و مهماتی چوق اولان، کثرتلی، غلبه لکلی: جیش جرار، لشکر جرار.

جَرّارلق { سـ. جرار ایشی، دیلنجیلك : جرارلغی صنعت ایدنمشدر.

جِرانته { سـ. [یتا. Girante] مج. پولیچه‌یی دور و حواله ایدن شخص.

جَرائِد { سث. جم. عر. فد : جریده. با : جریده.

جَرائِم { سث. جم. عر فد: جریمه. با : جریمه. [زعم اولندیغی کبی « جرم » ك جمعی دکلدر.]

جَرَب { سذ. عر. اویوز علتی. || ط. جرب الاجفان، جرب العین = کوز قپاقلرینك ایچ طرفنده چیقان سیویلجه‌لر؛ جرب الامعاء، جرب الکلیه = باغرصاقلرده و بوکرکلرده چیقانلری.

جَربَزه { سث. عر. بو لغت عربیده حیله‌کارلق، عیارلق وقور نازلق کبی مذموم بر معنی ایله مستعمل اولدیغی حالده، لسانمزده بجریکلیلك وناطقه پردازلق کبی ممدوح بر صورتله استعمال اولنیور : او آدمك چوق علمی یوغیسه‌ده جربزه‌سی قوتیله هر ایشده موفق اولور.

جَربَزه‌لی { ص. ناطقه‌لی، بجریکلی: جربزه‌لی آدمدر.

جِربوغه { سـ. ۱. بر جنس چول صیچانی، عر. یربوع. ۲. مج. جیلیز چوجق.

جَرَبی { ص. عر. أ: جربیه. ط. اویوزه منسوب ومتعلق.

جِرتاوی { ص. بوش شیئلرله تفخر ایدن.

جِرتلاتَمق { یاخود جرلاتمق. فت. بر بوجك وسائره‌یی جرت ایتدیروب اوتدیرمك.

جِرتلاق { ص. بوش شیئلرله تفخر ایدن، خود پسند.

جِرتلامَق { یا جرلامق. فل. ۱. بوجك کبی جرجر ایتمك، زرلامق، اوتمك. ۲. مج. کوزه‌لك ایتمك.

جِرجِر { مه. با : جر. = سـ. اوراق بوجکی. = ص. مج. کوزه، چوق سویلر.

جَرح { سذ. عر. ۱. پاره‌لامه: بیچاقله جرح ایتدی؛ جرح وقتل ایله متهم. ۲. چوریتمه، رد ایتمه، قبول ایتمه مه: دعواسنی، شاهدلرینی جرح ایتدی.

جَرحی { ص. عر. أ: جرحیه. پاره‌لامغه متعلق : علائم جرحیه.

جِردوال { سـ. اوزون واوجی دمیرلی جرید.

جِردواللی { ص. جردوال دینلن اوزون جریدله مسلح (عسکر).

جَرده‌جی { سـ. حجاج قافله‌سنی محافظه‌یه مخصوص مزراقلی عربان عسکری.

جَرَس { سذ. عر. حیوانك بوینه آصیلان چنغراق.

جُرعه { سث. عر. بریوتوم ایچیله‌جك شیء وعلی الخصوص باده.

جِرلاق { ص. باتار وآجی سسلی کوزه. = سـ. ۱. اوجاق چکرکه‌سی. ۲. بر نوع قارغه.

جِرلامَق { جرلاتمق. با : جرتلامق، جرتلاتمق.

جِرلانمَق { فل. زرلانمق، باتار وآجی بر سسله کوزه‌لك ایتمك، طاتسز درلانمق.

جِرلایق { سـ. قیرده اولور کوچك بر آو قوشی.

جِرلدامَق { فل. کوزه‌لك ایتمك.

جِرم { سذ. عر. جم : اجرام. [جیمك ضمیله قرائتی غلطدر.] ۱. غیر ذی روح جسم : اجرام فلکیه، اجرام سمائیه = کوکده ثوابت وسیارات وپیکلر وسائر اجسام. ۲. بیوکلك، حجم : جرمی نه قدردر ؟

جُرم { سذ. عر. [بونك جمعی مقامنده « جریمه » نك جمعی اولان « جرائم » قوللانیلیور.] قباحت، کناه، سوچ: بنم جرمم نه ایدی که بو قدر چکیورم؟ || حق. قانون جزانك

امر ایتدیکنی یاپمامق ونهی ایتدیکنی یاپمق صورتیله ایدیلن حرکت که جنایت، جنحه، قباحته منقسمدر.

جَرَم { سذ. عر. آیرلمه، انفکاك. | یالکز قوللانلیوب «لا» ایله برابر استعمال اولنور: | لاجرم = شبهه‌سز، البته، مطلقاً.

جَروف { سذ. عر. مص. معدن پوصه‌سی.

جَرِیء { ص. عر. | «جرأت» دن صش. | جرأتلی، کوزی قورقماز، جسارتلی. یکیت: بر مرد جری. || جریء اللسان: سربست سوز سویلین. || جریء القلم = سربست یازان.

جَرَی { یاخود جرا. فل. | «جریان» دن ماضینك مفرد مذکر غائبی اولوب «آقدی» معناسیله یالکز شو تعبیرده قوللانیلیر. | ماجری = کچن، وقوع بولان شیء، وقعه، کچمش: بینلرنده بر ماجری اولمش: اونلرك بر ماجرالری واردر.

جَرَیان { سذ. عر. ۱. آقمه، آقندی، صویك جریانی: آناطولیده جریان ایدن قزیل ایرماق؛ جریان هوا. | بو دخی ترکجه دکلسه‌ده «قوراندر» دن اهوندر. | ۲. کچمه، مرور، کذر: زمانك جریانی: جریان ایتمکده اولان تموز آینده. ۳. وقوع، واقع اولمه. حدوث: آرالرنده برمنازعه جریان ایتمش: وقوعاتك صورت جریانی.

جَریب { سذ. عر. ۱. عربستانده مستعمل برنوع اولچك. ۲. طول وعرضی ۶۰ آرشین اراضی اولچیسی.

جَریحه { س. یاره معناسیله لسانمزده قوللانیلوب، مجروح معناسیله جریحه‌دار دخی دینلیور. سه‌ده عربیده یاره‌یه جیمك ضمیله «جرح» و «قرحه» دینلوب، «جریحه» لغتی اصلا مسموع دکلدر.

جِرید { س. کوی وچوکان اویونی، وقتیله آتله واوجی دلمز مزراقلرله اوینانیلان اویون: جرید اوینامق. || مج. فارهلر جرید اوینایور = بو حیوان مضرك کثرتندن کنایه‌در. | اصل عربیده یاپراقسز خرما آغاجی دیمك اولوب. آکلاشلدیغنه کوره بو اویون ابتدا اویله داللرله اوینانیلیرمش. |

جَریده { سذ. عر. ج: جرائد. | ۱. وقتیله خراج تحصیلدارلرینك اراضینك مساحه‌سنی یازدقلری کاغد ویادفتره دینلیردی. که بوکونکی احتیاجه کوره آوروپاده مرعی اولان «قاداستره» یه تطبیق وتخصیصی پك مناسبدر. ۲. مؤخراً وقایع مهمه‌یی قید ایتدکلری ورقه‌یه اطلاق اولنوب، بو مناسبتله مملکتمزده ایلك ظهورنده غزته‌یه بو نام ویرلمش ایسه‌ده، بوکون همان متروك اولوب، یالکز بعض غزته‌لر اسملرینك ترکیبنه کیرر: جریدهٔ عسکریه، جریدهٔ بحریه، جریدهٔ طبیه کبی. ۳. دوائر رسمیه‌نك بعض بیوك دفترلرینه اطلاق اولنور.

جِریق { س. اوفاق باقر سکه، فلس احمر. | آوستریانك وقتیله بورالرده متداول بولنمش بویله برسکه‌سی اسمندن مأخوذدر.

جَریمه { سذ. عر. ج: جرایم. | «جرم» دن صش. ت. — تر. زبانزدی: جرمه. | ۱. صوج، قباحت، کناه. ۲. | لغت مولده | جزای نقدی، تضمین: جریمه‌سنی چکمك.

جِز { یاخود جیز. د. ات واوکا مشابه شیئلرك یانارکن چیقاردیغی سسی تصویر وتقلید ایدر: یورکم جز ایتدی. || جزبز کبابی = اسقره‌ده آزپیشن بریان.

جُزء { سذ. عر. ج: اجزاء. | «جزؤ» یازلمق اقتضا ایتمز. | ۱. برکلك مرکب اولدیغی اقسامدن بهری، کل مقابلی. ۲. قسم، پارچه، بولوك. ۳. قرآن کریمك منقسم اولدیغی اوتوز اجزاء شریفه‌نك بهری: عم جزئی، تبارك جزئی. ۴. ال یازیسیله محرر کتابلرك بهری، اون یاپراق یعنی ۲۰ صحیفه‌دن عبارت بلوکلری. ۵. کتب مطبوعه‌نك بر دفعه‌ده طبع اولنان سکز یا اون آلتی ویاخود اوتوز ایکی صحیفه‌سی ویاخود پارچه پارچه نشر اولنانلرینك بهر پارچه‌سی: جزء جزء نشر اولنیور: قاچنجی جزئی چیقدی؟ || کیم. جزء فرد = برجسمی ترکیب ایدن وهربری آیری اولوب مجرد قوهٔ جاذبه ودافعه یاردیمیله بربرینی طوته‌رق بیتشیك کبی کورینن ذراتك بهری. || جزء لایتجزی = فلسفهٔ قدیمه‌ده هر جسمك آرتق تقسیم قبول ایده‌میه‌جك درجه‌یه واران ذرهٔ صغیره‌سی. = ج. با:

اجزاء. || اجزاء شریفه = قرآن کریمك اوتوز جزئی.

جَزاء | سذ. عر. | عربیده کرك ایی وکرك کونی قارشیلق معناسنه کلوب مکافاة یرینه دخی استعمال اولنورسه‌ده. لسانمزده یالکز کوتیلکله قارشیلغه حصر اولنمشدر. | ١. جرم وقباحت وجنایت صاحبنه کرك دنیاده وکرك آخرتده ایدیلن مقابله. عقوبت، عذاب: جزا ویرمك = مستحق اولانك جزاسنی ترتیب واجرا ایتمك: الله جزاسنی ویرسین = بد دعا. جزاسنی بولمق. جزایه اوغرامق، جزا چکمك. جزا کورمك = جزایه دوچار اولمق: جزای سزا = استحقاق اولنان جزا: قانون جزا = مجازات درجاتنی تعیین ایدن قانون: محکمهٔ جزا = محکمهٔ جنایت، جنحه وقباحت افعالنه باقان محکمه. جزاء نقدی = برقباحته قارشی صاحبنك ویرمکه قانوناً مجبور اولدیغی آقچه، جریمه؛ روز جزا = قیامت کونی، محشر کونی. ٢. د. بری دیکرینه معلق اولان ایکی جمله‌دن مرکب کلامك ایکنجیسی که «جواب» دخی دینلوب دیکری «شرط» تسمیه اولنور: «خبر ویررسه‌کز کلیرم» کلامنده «کلیرم» جمله‌سی جزا و «خبر ویررسه‌کز» جمله‌سی شرطدر.

جَزاءاً | ح. عر. جزا اوله‌رق، مجازاة اولمق اوزره.

جَزّار | سذ. عر. | «جزر»دن سمبه. | قصاب. = ص. مج. غدار، خونخوار.

جَزالاندیرمَق | فت. جزا ویرمك، مجازاته اوغراتمق، محکمه‌جه جزاسنی تعیین ایتمك.

جَزالانمَق | فل. جزا کورمك، جزایه اوغرامق.

جَزائِر | سذ. جم. عر. فد: جزیره. | با: جزیره = فد. ص. آفریقای شمالیده وقتیله مغرب اوسط دینلن ومغرب اقصی ایله تونس آراسنده واقع اولان مملکت و بونك مرکزی اولان شهر. جزایر بحر سفید = آطه‌لر دکیزنده‌کی عثمانلی آطه‌لری که ینه بو نامله بر ولایت تشکیل ایدیورلر.

جُزدان | سـ. فا. | اصلی: جزء دان: عر. جزء = م. فا. دان = ادات ظرفیت. | اوراق وضعنه مخصوص کتاب قابی شکلنده ویا چانطه‌یه مشابه اشکال مختلفه‌ده محفظه، که حجمنه کوره جیبده ویا الده طاشینیر.

جَزر | سذ. عر. بحر محیط ایله طوغریدن طوغری‌یه اونکله اختلاطده بولنان دکیزلرده کرهٔ قمرك تأثیریله دکیز صوینك هر کون ارتفاع کسبیله قره‌یه طوغری اوزاندقدن صکره اینوب کری‌یه چکلمسی. | مقابلی اولان اوزانمق فعلنه «مد» دینیر: | دکیزك مد و جزری.

جِزِر | مه. ات واوکا مماثل شیئلرك شدتله یانارکن چیقاردقلری سسی تصویر وتقلید ایدر: جزر جزر یاندی.

جِزِردامَق | فل. یانارکن ویا قیزاریرکن جزر جزر ایتمك، جزر جزر یانمق ویا قیزارمق.

جَزَل | سذ. عر. د. عروضده «متفاعلن» جزئنك دردنجی حرفی اسقاط و ایکنجیسی اسکان اولنه‌رق «مفتعلن» قالمسی و بویله جزئلردن مرکب وزن: بحر جزل.

جِزلاتمَق | فت. جز ایتدیره‌رك یاقمق.

جِزلامَق | فل. جزایده‌رك یانمق.

جَزم | سذ. عر. ١. کسمه، قطع. | ن. ٢. قطعیاً قرارلاشدیرمه، قرار قطعی ویرمه، قویاً عزم ونیت ایتمه: بو سنه حجه کیتمکی جزم ایتدم. ٣. د. نحو عربیده فعل مضارعك آخری ساکن اولمه، مجزوم اولمه، حالت جزم. | بونی ایجاب ایدن عامله «جازم». وقبول ایدن معموله یعنی مضارعه «مجزوم» دیرلر. | ٤. سکون وحرکه‌سزلك علامتی اولان (ْ) اشارتی.

جُزؤ | سذ. عر. با: جزء.

جَزوه | سـ. با: جذوه. | «جزوه» املاسی مرجحدر. |

جَزیره | سذ. عر. جم: جزایر. | هر طرفی صو ایله احاطه اولنمش قره. آطه: ردوس، ساقز جزیره‌سی: جزایر بحر سفید، جزایر بحر محیط: جزایر خالدات = نساریه آطه‌لری. = سخ. ص. دجله ایله فرات مجرالری آرالرندکی خطهٔ واسعه که دنیانك اك منبت یری ایکن همان خالی وخراب برحالده بولنیور. || شبه جزیره، نیم جزیره = یاری آطه، یالکز بر جهتدن

قره‌یه متصل آطه : بالقان شبه جزیره‌سی، موره شبه جزیره‌سی. || جزیرة العرب = عرب شبه جزیره‌سی. [عربیده شبه جزیره. یه‌ده اکثریا جزیره دیرلر.]

جزیق { س. قویروق یاغنك قیقر. داغی. — ص. جیزلایان، حس ایدن، حساس.

جَزیل { ص. عر. ڤ: جزیله. [«جزل» دن صنش.] چوق، بول، کثیر.

جِزیه { سش. عر. ویرکی، خراج.

جِزیه گُذار { ص. فا. [عر. جزیه = ویرکی - فا. گذاشتن = ادا ایتمك] ویرکی ویرن، خراجه باغلی، تابع.

جُزئی { ص. عر. ڤ: جزئیه. جمع: جزئیات. [«جزء» دن سمن.] ۱. بر شیئك بتونله عائد اولیوب خصوصی اولان: کلی وجزئی. ۲. آز مقدارده، پك آز: جزئی مصرفله، جزئی همتله وجوده کلیر. ۳. مج. معنای تصور اولنده. یغنده مشارکت قبول ایتمین: زید وعمرو کبی. = جمع. اوفاق تفك واهمیتسز شیئلر: جزئیاتله اوغراشیور؛ جزئیات قیبلندن.

جُزئیجه { ح. آز مقدار، پك آز، اهمیتسز صورتده: قولی جزئیجه زده لنمش.

جَسارَت { سش. عر. یکیتلك، جسوراق، جرأت: بو ایشه جسارت ایده‌م: اونك شجاعت وجسارتی معلومدر.

جَسارَتلَنمَك { فل. جسارت آلمق، جرأت پیدا ایتمك، قورقو واحتراز زائل اولوب سربستلك کلمك.

جَسارَتلی { ص. جرأت وجسارتی اولان، یکیت، کو. زی قورقماز.

جَسامَت { سش. عر. [«جسم» دن] بیوکلك، ایریلك: بو بنانك جسامتی. [ایشلك و مسئله‌نك جسامتی کبی اهمیت معناسیله معنویاینده استعمالی تا ۱۳۱۰ لردر.]

جَسامَتلی { ص. بیوك، ایری، جسیم: خیلی جسامتلی بر بنادر.

جَسبان { یاخود جسبان. ص. فا. یاقیشیر، لایق، شایسته، سزاوار: حالمه جسبان بر ایش بولنه‌مدی.

جُست { س. فا. آرامه، آراشدیرمه. ڤ. || جست وجو، جستجو = آراشدیروب صورمه، تفتیش وتحقیق: هر طرفده جست‌وجو (جستجو) ایتدیلر: جست‌وجوی حقیقتله مشغول.

جُست { ص. فا. الی وآیاغی چابق. سریع الحرکه. تنیك: [مترادفی اولان «چالاك» ایله برابر قوللانیلیر:] جست وچالاك بر گنج ایدی.

جَسته { ص. فا. صیچرامش، آتلامش. ڤ. = س. فا. صیچرامه. آتلامه. بردفعه‌ده‌کی آتلامه. ڤ. || تر. جسته جسته = آزر آزر، درجه‌درجه، تدریجاً.

جَسَد { سش. عر. ج: اجساد. انسان ویا حیوان بدنی، گوگده، تن. [عربیده اولدیغی کبی علی الاطلاق جسم یعنی ابعاد ثلثه‌سی اولان شیئ معناسیله لسانمزده قوللانلماز.]

جِسر { سش. عر. کوپری، پل، قنطره: جسر طائر = متحرك کوپری. [فر. Pont-volant] || جسر معلق = آصمه کوپری. [فر. Pont-levis]

«قنطره» دن فرقی واردر: «جسر» هر نوع کوپری یه و «قنطره» ایسه یالکز دمیرلر اوزرینه اولان کاریرینه دینیر.

جِسم { سش. عر. ج: اجسام. ۱. انسان وحیوان بدنی، گوگده، جسد، تن: جسم ناتوانم. ۲. ابعاد ثلثه‌سی اولان هر بر شیئ، جرم: جسم صلب، جسم مایع، اجسام سماویه. || جسم لطیف = حواس خمسه ایله طوتلماز جن وملك کبی غیر مرئی شیئ.

جِسماً { ح. عر. جسم اعتباریله، جسم اوله رق، بدنجه: جسماً بو اوندن کوچك ایسه‌ده عقلاً دها بیوکدر.

جِسمانی { ص. عر. ڤ: جسمانیه. [«جسم» دن سمن.] ۱. بدنه منسوب و متعلق، معنوی وروحانی مقابلی: آلام جسمانیه وروحانیه. ۲. ملل غیر مسلمه‌نك روحانی دینلن هیئت مذهبیه ورهبانیه‌سنه تعلق اولیان: امور جسمانیهٔ وروحانیه: پطریقخانه‌نك مجلس روحانی و جسمانیسی: پاپادن حکومت جسمانیه نزع اولنوب یالکز حکومت روحانیه‌سی قالدی.

جَسور { ص. عر. ڤ: جسوره. [«جسارت» دن صنش.] جسارتلی، یکیتلی، یورکلی. دلیر: پك جسور آدمدر.

جَسورلِق { س. جسارت، یکیتلك، یورکلیلك: بو محنا-

ربه‌ده جسورلغنی کوستردی .

جَسیم { ص. عر. ا: جسیمه . [« جسامت » دن صفت.] ١. وجودلی، کوگده‌لی، ایری: جسیم بر دوه. ٢. بیوك، عظیم، کبیر: جسیم بر طاغ. ٣. بیوك، اهمیتلی: جسیم بر ایش: جسیم بر تجارت ایتدیلر .

جَصّ { سذ. عر. کیرج، آلچی. ا.

جَعبه { سذ. عر. اوق قبوری، ترکش .

جَعد { سذ. عر. قیویرجق صاچ.

جَعفَری { ص. عر. ا: جعفریه. [« جعفر » دن سمت.] امام جعفر صادق بن زین العابدین بن امام حسین بن علی بن ابی طالب (رضهم) مذهبنه انتساب دعواسنده بولنان اهل تشیع و مذهبلری: مذهب جعفری .

جَعلی { ص. عر. [« جعل » دن سمت. — یاپمه تعبیرندن لفظاً مترجم اولوب عربیده مستعمل دکلدر.] یاپمه، ساخته، اویدیرمه، صحیح وصمیمی اولمیان: جعلی بر محبتله، جعلی بر ظرافت کوسترمك ایستیور .

جغا { س. سرغوج، چلنك، کلین چلنکی. مر.

جُغتای { یاخود چغتای. س. ترکستان وماوراء النهر یعنی بخارا و خیوه خانلقلریله تاشکند و سمرقند جهتلرنده ساکن قومه واورالرده سویلنیلوب یازیلان شرقی ترك لساننه ویریلن اسم اولوب، اورالرده پدری طرفندن منصوب حاکم بولنمش اولان چغتای بن چنکیزك نامنه منسوبدر. چغتای لسانی اسکی اویغور لساننك خلفی اولوب، ٦٠٠ دن ٩٠٠ تاریخلرینه‌دك ادبیاتی مکمل بولنمش و او وقتدن املاسی وقواعدی تقرر ایتمشدر .

جُغتایجه { یاخود چغتایجه. ص. چغتای لسان وطرزنده اولان: چغتایجه لسان، کتاب، شعر. = س. چغتای لسانی، ترکیٔ شرقی، یکی اویغور لسانی. = ح. چغتای لساننده ویا طرزنده: چغتایجه سویلمك.

جُغرافی { ص. عر. ا: جغرافیه. [یونانیدن] جغرافیه فننه منسوب ومتعلق: انجمن جغرافی: تحقیقات جغرافیه. = سذ. عر. جم: جغرافیون. جغرافیه فنیله اشتغال ایدن، بو فنك متخصصی، جغرافیه علما و مؤلفیندن اولان: جغرافیٔ شهیر ادریسی: مشاهیر جغرافیوندن اصطخری .

جُغرافیا { یاخود جغرافیه. سذ. سذ. عر. [یو. -ε'ι ωγραφία = تحریر الارض] کرهٔ ارضك احوال سطحیه و طبیعیه وریاضیه ومدنیه‌سندن بحث ایدن علم که بروجه آتی اقسام وانواعه منقسمدر: جغرافیای ریاضی، جغرافیای مدنی، جغرافیای تاریخی، جغرافیای قرون قدیمه، جغرافیای قرون متوسطه، جغرافیای قرون اخیره (حاضره). بزده الیوم بو فن نافع پك کری اولوب، اقسام مختلفه‌سنده صدره شفا ویره‌جك آثار تألیف وترجمه اولنه‌مامشدر.

جغز { د. با: جق.

جغلدی { جاغلدی، جیولدی. با: جیولدی .

جَفّ { فل. عر. [فعل ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، لسانمزده یالکز شو تعبیرده مستعملدر:] جف القلم = بلا تأنی بر شیئی یازییویرمك ویا سویلیویرمك، بلا ملاحظه حکم ایتمك.

جَفاء { سذ. عر. ١. فراق و هجرانده براقمه، وفاسزلق: عشاقه وفا یرینه جفا ایدیور. ٢. جور، اذا، رنجش: بوقدر جفایه تحمل اولنماز. || جفا پیشه = جفا ایتمکی صانکه صنعت ایدنمش، جفاکار. || جفا دیده = جفا کورمش، فراق وجور واذیت چکمش اولان .

جَفاکار { ص. فا. [عر. جفا = م. فا. کار = ایش] ایشی جور وجفا ایتمکدن عبارت اولان، جور وجفا ایدن: ای یار جفاکار .

جَفاکَش { ص. فا. [عر. جفا = م. فا. کشیدن = چکمك] جور وجفا چکن، اذا و جفایه دوچار اولان: عاشق جفاکش.

جُفت { و جفته. ص. س. فا. با: چفت، چفته .

جِفر { سذ. عر. [صحیحی جیمك فتحیله‌در] ارقام وحروف ورموزله افاده اولنور بر علم موهوم که حضرت علی یه اسناد اولنور. [تلغراف رموزاتیچون

فرانسزجه‌دن آلدیغمز «شفره» کلمه‌سی بو لفظ عربیدن مستعاردر.]

جِفره { جفره‌لی. با: شفره، شفره‌لی.

جِفری { ص. عر. ث: جفریه. علم جفره منسوب ومتعلق.

جَفن { سذ. عر. جم: اجفان. ت. کوز قپاغی.

جِق { جغز. د. ثقیل هجالردن مرکب اسملره لاحق اوله‌رق مصغرلرینی تشکیل ایدر: اوغلانجق، اوغلانجغز. [خفیف هجالردن مرکب اولان اسملرده «جك، جکز» قوللانیلیر.]

جَق { جك. د. ادات انتها اولوب، «یه‌دك، یه قدر» معناسنی افاده ایدر: صباحه‌جق = صباحه قدر، صباحه‌دك؛ شهره‌جك = شهره قدر، شهره‌دك. — یالکز دخی قوللانیلیردی: جق بوقدر = تا بو قدر، بو قدره وارنجه. [الیوم متروکدر.]

جَك { د: مادهٔ آنفه‌یه با.

جِك { جکز. د. با: جق، جغز.

جِگَر { س. فا. [اصلی: جگر] اصل فارسیده بزم قره جکر دیدیکمز عضو داخلی‌یه مخصوص اولوب، لسانمزده آق جکره دخی تشمیل اولنه‌رق، بو ایکی عضو «قره» و «آق» صفتلریله بربرندن آیرلمشدر: آق جکر = رئه؛ قره جکر = کبد. || جکر آغزه کلمك = قورقوب اورکمك. || جکر اوتی = دکیز قطایفی. || جکری برآقچه ایتمز = دکرسز آدم. || جکر پاره، جکر کوشه = پك سوکیلی شخص. || جان جکر = سویشن احبا: بوراده هپ جان جکرز. || جکر یانمق = چوق کدر ایتمك.

جِگَرجی { س. قیون و صیغیر جکرلرینی ویورك و بومبار کزدیروب صاتان آدم.

جِگَرسوز { ص. فا. [جکر = م. سوختن = یاقمق] جکری یاقان، پك آجیقلی. دلسوز.

جَلَّ { فل. [«جلال» دن فعل ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، جلیل وعزیز اولسون معناسیله آتیده‌کی دعا تعبیراتنده قوللانیلیر: [جل جلاله، جل شانه، جل وعلا. [حق سبحانه وتعالی حقنده.]

جَلاء { سذ. عر. مملکتندن آیرلمه. غربت.

جِلاء { سذ. عر. پارلاقلق، پارلاتمه. پرداخت، لوستره: مواد معدنیه‌یه، تخته‌یه، مرمره، سختیانه وسائر شیئلره جلا ویریلیر. || جلا بخش = جلاویرن، پارلادان.

جُلاب { سذ. عر. [فا. «کلاب» دن معرب. کل = م. آب = صو] ١. کل صویی. ٢. ط. مسهل کبی قوللانیلان برشروب. [فر. Julep بوندن مستعاردر.]

جِلاجی { س. مواد مختلفه‌یه جلا ویرن، اوغه‌رق و یا ورنیك وسائره سوره‌رك پارلادان ایشجی.

جَلّاد { سذ. عر. [اصل معناسی: قیرباجیجی در] اعدام ایله محکوم مجرمینك وزمان قدیمده عرفاً قتلی اقتضا ایدنلرك قتلنه مأمور آدم، سیاف. || مج. پك مرحمتسز آدم.

جِلادار { ص. فا. [عر. جلا = پارلاقلق. فا. داشتن = طوتمق] جلالی، پارلاق.

جَلادَت { سذ. عر. یکیتلك، بهادرلك، متانت.

جَلاسین { ص. جست وچالاك و یکیت. الی چابق و بجریکلی.

جَلاسینلك { س. جست وچالاکلك وکیتلك، بجریکلیلك.

جَلال { سذ. عر. بیوکلك، اولولق، عظمت، رفعت شان. [باشلیجه عظمت الهیه حقنده مستعملدر: ذوالجلال والاکرام: جل جلاله.

جَلالَت { سذ. عر. بیوکلك، عظمت، رفعت شان. [«جلال» کبی. ا ن.

جَلالی { ص. عر. ث: جلالیه. [سمذ. ملوك سلجوقیهٔ ایراندن سلطان جلال الدین ملکشاهك زماننده نظام الملکك همتیله تصحیح واصلاح اولنان و ٤٧١ تاریخ هجریسندن بدأ ایدن تقویم شمسی، که موقع فعله قونمش تقویملرك اك طوغریسی یعنی اك زیاده هیئته موافق اولانی بولنمغله، احیاسی آرزو اولنور: تاریخ جلالی، آذار جلالی، شهور جلالیه.

جَلالی { ص. ١. چابق پارلار، سرت طبیعتلی: جلالی آدم. ٢. عاصی، سرکش. [علی الخصوص اون برنجی قرن هجری اوائلنده آناطولیده ظهور ایتمش

اولان برزمره‌یه اطلاق اولنور. ا

جِلالی (ص. پارلادلمش، پارلاق، پرداختلی.

جِلاو (سـ. ۱. تق. اوك، ایلری. مر. ۲. آتك باشلغی، یولاری.

جِلاودار (سـ. ا تر. جلاو = یولار. فا. داشتن طوتمق. — تعبیر سقیم. ا یدك آنی یولارندن سوق ایدن سایس، یدکجی.

جِلاین (جلین. د. تشبیه وتمثیل بیان ایدن حاللر تشکیلنه یارار: اونجلاین = اویله‌جه، او مثللی: بونجلاین = بویله‌جه، بو مثللی. با: جه.

جَلب (سـذ. عر. ۱. چکمه، کندینه طوغری کوتورمه، جذب: هر کسك محبتنی جلب ایتدی: جلب قلوب. ۲. کتیرتمه، یازوب کوندرتمه: بغداددن بر طای جلب ایتدم: ایستدیککز کتابلری در سعادتدن پوسته ایله جلب ایده بیلیرسکز. ۳. دعوت، احضار: کندیسنی محکمه‌دن جلب ایتدیلر؛ متعهدلرك مجلسه جلبی اقتضا ایدر. ٤. حق. مظنونك ویاشاهدك محکمه‌یه دعوت و احضاریچون یازیلان مذکره و پوصله. دعوتنامه: کندیسنه جلب یازلدی؛ بر جلب کلدی.

جَلَب (سـ. ا لغت آنفهٔ عربیه‌دن مأخوذ ا کسیله‌جك حیوانات وعلی الخصوص قویون سوریسی جلب ایله قصابلره صاتان تاجر. ا لسان عوامده جلبجی دینلوب، جلب وسوق ایدیجی معناسی دوشونیلورسه بلکه بودها طوغریدر. — وقتیله سوری ایله اسیر سوق واسیرجیلره فروخت ایدن اشرف مخلوقات تجارینه‌ده بو نام ویریلیردی. ا || جلب دوه‌سی = کسیلوب اتی ینمکه صالح کنج دوه.

جِلباب (سـذ. عر. ۱. کوملك. ۲. عربستانده قادینلرك کییدکلری بر نوع فراجه. ن.

جَلبنامه (سـ. فا. ا عر. جلب = دعوت. فا. نامه = ورقه ا برینی محکمه‌یه دعوت ایچون یازیلان مذکره: جلبنامه یازلدی: بر جلبنامه آلدم.

جِلبَند (سـ. ا بلکه اصلی: جلد بند یعنی دری یاخود مشینله باغلی ا بیوك جزءدان. اوراق وضعنه مخصوص متعدد کوزلره منقسم جزءدان شکلنده چانطه که قولتوق آلتنه آلنیر.

جِلبه (سـ. کم قایشی، قایش یولار.

جِلد (سـذ. عر. ۱. دری. ۲. مشین. ۳. کتاب قابی: بو کتابك جلدی اسکی. ٤. ا مصدریت معناسیله ا کتابك دیکیلوب قاب کچیرلمسی: بو کتابی جلد ایتملی. ٥. بر بیوك کتابك منقسم اولدیغی اقسامك بهری. مجلد: بش جلددن مرکب بر کتاب، تفسیر کبیرك دردنجی جلدی. ا صوك اوچ معناسی عربیده اولمیوب، ترکجه‌یه مخصوصدر. دردنجیسی یرینه عربیده «تجلید» وبشنجیسی یرینه ینه تفعیل بابندن سمف. اوله‌رق «مجلد» قوللانیلیر. ا || ط. جلد خسته‌لغی = طوزلی بالغم کبی درینك اوزرنده ظهور ایدن مرض.

جِلدسِز (ص. تجلید اولنمامش. غیر مجلد: جلدسز کتاب.

جِلدلَنمَك (فت. (کتابه) قاب کچیرمك، تجلید ایتدیرمك: بو کتابلری مجلده ویروب جلدلتملی.

جِلدلَمَك (یا جلدله‌مك. فت. (کتابه) قاب کچیرمك، تجلید ایتمك: او مجلد کتابلری بك فنا جلدلدی.

جِلدلَنمَك (فج. (کتابه) قاب کچیرلمك، تجلید اولنمق: بو قدر کتابلر بر کونده جلدلنمز.

جِلدلی (ص. تجلید اولنمش، مجلد: جلدلی کتاب.

جِلغار (یاخود جیوغار. سـ. آرابه‌یه یوقیشده علاوه اولنان اوکوز چفتی.

جِلق (ص. ۱. بوزوق، قوقمش، چالقانمش، ایکدین (یمورطه). ۲. اورغون، چوروك: جلق اریك. ۳. چوق ایشلر، چوق صولانمش و ایریکلنمش: جلق یاره. ٤. مج. بوش، بیهوده، غیر مثمر، فائده‌سز: او ایش جلق چیقدی.

جِلقاوه (سـ. ا عر. «جلد قفا» دن ا ۱. قوردك اکسه‌سندن یاپیلان کورك. ۲. قفاسنك توکی پارلاق بر جنس قورت.

جُلوس (سـذ. عر. ۱. اوتورمه، قعود. ۲. بر حکمدارك تخته کچمسی. تخت نشین اولمسی: جلوس همایون حضرت پادشاهم.

٣. پادشاهك يوم جلوسنه مصادف اولان كون : جلوس همايون دونتماسى، شنلكى .

جِلوه { سث. عر. ١. دلبرانه وضع وحركت، ناز: جلوه طبيعى اولديغى وقت نه قدر شيرين ايسه جعلى اولديغى وقت ده او قدر صوئوق و طاتسز اولور. ٢. بر صورت حسنه ولطيفه ده ظهور: شويله بر حال جلوه نما اولدى. ٣. تجلى : جلوهٔ ربانيه. [عر. بيده كلينك داماده ايلك كورينمه سى وداماد كلينه يوز كوريمى ويرمسى معنالريله قوللانيلوب، هر نه قدر مناسبت ظاهر ايسه ده، لسانمزده كى محال استعمالى بسبتون باشقه در.]

جِلوه ساز { ص. فا. [عر. جلوه = م. فا. ساختن = ياپمق] جلوه ايدن، جلوه كر، نازنين .

جِلوه كار { ص. فا. [عر. جلوه = م. فا. كار = ايش] جلوه ايدن، جلوه لى، نازنين.

جِلوه گاه { ياخود جلوه گه. س. فا. [عر. جلوه = م. فا. گاه، گه = محل.] تجلى و وظهور محلى : الطاف سبحانيه نك جلوه كاهى .

جِلوه گَر { ص. فا. جلوه ايدن، جلوه سى ياقيشان، جلوه لى، نازنين .

جِلوه نُما { ص. فا. [عر. جلوه = م. فا. نمودن = كوسترمك] جلوه كوسترن؛ جلوه نما اولمق = ظهور وتجلى ايتمك.

جَلى { ص. عر. ث : جليه. [« جلاء » دن صث.] ١. آچيق، ظاهر، آشكار، عيان، ميدانده اولان : خفى و جلى صورتده تحقيقات اجرا ايتملى. ٢. اوزاقدن اوقونه جق صورتده قالين (يازى) : خط جلى ايله يازلمش. [بو ايكنجى معنا عربيده اولميوب، برنجيسندن آلنمشدر. پارلاق وروشن معناسيله ده لسانمزده قوللانلماز.]

جَليس { ص. عر. جم : جلساء. [« جلوس » دن صث.] برلكده اوتوران، رفيق، همدم، همنشين : جليس انيس = انسيتلى همدم .

جَليل { ص. عر. ث : جليله. جم : اَجله. [« جلال » دن صث.] بيوك، عظيم، رفيع، عالى، قدرى بيوك ومرتبه سى يوكسك : رب جليل؛ داخليه نظارت جليله سى، آيدين ولايت جليله سى. [انشاده وزير ومشير رتبه سنده بولنانلره مخصوص اولوب، مثلا ناظرى ويا واليسى بو رتبه دن دون رتبه ده بولنان نظارت وولايته نظارت جليله وولايت جليله دينلميوب، بهيه ويا عليه دينلير.] = جم. رتبهٔ اولى صنف اولى واونك فوقنده رتبه يى حائز ذوات : اجلهٔ رجال دولت عليه .

جِلَين { با : جلاين، جه.

جَمّ { سذ. عر. طوب، مجموع : جم غفير = پك غلبه لكلى جماعت. [يالكز بو تعبيرده مستعملدر.]

جَم { س. فا. حكمدار، ملك، شاه. [اصل « جمشيد » كبى ايران قديمك اساطير وخرافاتنده موهوم بر حكمدار اسميدر، كه يونانيلرك (باقخوس) ى كبى شراب وعشرتك دخى موجدى عد اولنور.] آيين جم = اسكى ايرانيلرك عشرت وجنبشله اجرا ايتدكلرى بر آيين مذهبى كه كويا جمشيد طرفندن وضع اولنمشدى.

جَماد { سذ. عر. جم : جمادات. حيات ونشو ونماسى اولميان جسم، نبات وحيوانك غيرى.

جَمادى { سث. عر. [صحيحى جيمك ضمى ودالك فتحيله در.] شهور قمريهٔ عربيه نك بشنجيسيله آلتنجيسنك اسمى اولوب، برنجيسنه « جمادى الاولى » وايكنجيسنه « جمادى الاخره » ديرلر. [ذال معجمه ايله و مذكر اعتباريله « جماذى الاول » و « جماذى الآخر » استعمالى غلطدر.] || عو. مج. جماذى الاول = سوابق احوال : بن اونك جماذى الاولنى بيليرم .

جِماع { سذ. عر. [« جمع » دن، مص. مفاعله] چفتلشمه، مقارنت، مجامعه .

جَماعَت { سث. عر. جم : جماعات. [« جمع » دن] ١. بر يره طوپلانمش انسانلر، كروه، طاقم، بولوك : اوراده بر جماعت وار ايدى. ٢. بر امامه اويوب نماز قيلان مسلمانلر هيئتى : جماعته كوره امام. ٣. بر مذهبه تابع وبر هيئت تشكيل ايدن اهالى: ادرنه نك روم، ارمنى، بلغار جماعتى؛ جماعت اسلاميه؛ جماعات غير مسلمه. || صوك جماعت = جامع شريفك ايچنه صيغه ميوب ايكى قپوسى آره سنده نماز قيلانلر؛

صوك جماعت يرى = جامع شريفك ايچ وطيش قپوسى آره‌سنده‌كى اورتيلى محل.

جَمال { سذ. عر. كوزللك، حسن، يوز كوزللكى.

جَماهير { سذ. جم. عر. فد: جمهور. با جمهور.

جُمجُمه { سث. عر. تث. باش كاسه‌سى.

جِمجِمه { ياخود جيمجيمه. س. كوچك ونفيس برجنس قارپوز.

جَمره { سث. عر. جم: جمرات. ١. يانمش كمور پارچه‌سى، قور. ن. ٢. شباطده تدريجاً حاصل اولان حرارت. ا اوچ دورى اولديغى زعم اولنه‌رق، كويا برنجيسنده جمره هوايه. ايكنجيسنده صويه، اوچنجيسنده طوپراغه دوشر. ا ٣. مناسك حجدن وادئ مناده طاش انداختى. ٤. ط. پك النهايلى بر چيبان.

جِمرى { ص. پك خسيس، پنتى، مسكين.

جَمع { سذ. عر. جم: جموع، اجمع. ١. طوپلامه، بريكديرمه. دوشيرمه، پيغمه: بر چوق كتابلر جمع ايتمش: صرف ايتميه‌رك بر خيلى نقود جمع ايتدى. ٢. بردن حاوى وجامع ياخود مالك ومتصرف اولمه: سيف ايله قلمى جمع ايتمش؛ او آدم فضائل دنيويه واخرويه‌يى جمع ايتمشدر. ٣. د. عربيده ايكيدن وتركجه وفارسى ايله تثنيه‌سى اولميان السنهٔ سائره‌ده بردن زياده اشخاصه دلالت ايدن كلمه (اسم، صفت، كنايه، فعل): آدملر، كلديلر، بز، مردان، رجال كلمه‌لرى جمعدر: ا بو معنى ايله جم: جموع دخى قوللانيلير. ا جمع مذكر: جمع مؤنث: جمع سالم = قاعدةً «ون» و «ين» علاوه‌سيله تشكيل اولنان جمع عربى‌كه باشليجه صفتلره مخصوصدر: مسلمون، مؤمنين، عالمين كبى؛ جمع مكسر = مفرد صيغه‌سنك كسر وتبديليله تشكل ايدن جمع عربى: كتب، رجال كبى: جمع الجمع = ذاتاً جمع اولان بر صيغه‌نك جمعى: مصارفات كبى‌كه «مصرف»ك جمعى اولان «مصارف»ك جمعيدر: اسم جمع = عربيده مفرد اولديغى حالده جمع معناسنى افاده ايدن اسم‌كه «ة» علاوه‌سيله مفردى تشكيل اولنماز، زيرا او وقت اسم جنس دينلير: جمع مقلت = طقوزدن آشاغى‌يه مخصوص اولان جمع عربى: جمع كثرت = طقوزدن زياده‌يه مخصوص اولان جمع عربى: منتهى الجموع = بر عربى اسمك مختلف جمعلردن اك زياده اشخاصه دلالت ايدنى. ٤. م. حسابده اعمال اربعه‌نك برنجيسى كه بر قاچ عددك طوپلانوب بر عدد تشكيل ايتمه‌سندن عبارتدر. قره جمله. = جم. «اجمع» يالكز «باجمعهم» تعبير عربيسنده قوللانيلير كه طوپى و جمله‌سى ديمكدر.

جَمعاً { ح. عر. ١. اعمال اربعه‌دن جمع قاعده‌سيله، جمع ايتمك طريقيله: ٣ و ٥ و ٨ كه جمعاً ١٦. ٢. طوپدن، جمله‌دن، هب.

جَمعلَنديرمَك { فت. (بر كلمه‌يى) جمع ياپمق، جمع صيغه‌سنى تشكيل ايتمك: تركجه‌ده اسملرى جمعلنديرمك ايچون آخرلرينه «لر» علاوه ايتمك اقتضا ايدر.

جَمعلَنمَك { فل. (كلمه) جمع اولمق، جمع صيغه‌سنه نقل ايدلمك: تركجه‌ده اسملر «لر» علاوه‌سيله جمعلنير.

جُمعه { سث. عر. هفته‌نك آلتنجى كونى كه جماعتله قيلنير بر نماز مخصوصى اولوب جماعت مسلمينك طوپلانديغى كون اولمغله بويله تسميه اولنمشدر: جمعه كونى، جمعه نمازى. ا قبل الاسلام «عروبه» دينليردى. ا

جُمعه ايرتَسى { س. هفته‌نك يدنجى وصوك كونى، يوم السبت.

جُمعه‌لق { ص. جمعه كوننه ويا جمعه سلاملغى آلاينه مخصوص: جمعه‌لق اونيفورمه.

جَمعيَّت { سث. عر. جم: جمعيات. ١. طوپليلق، بر يره جمع اولنمه ويا مجموع بولنمه، پريشانلق مقابلى. ٢. هيئت، جماعت: جمعيت بشريه، جمعيت بشر. ٣. علوم و فنونه متعلق مباحث و تدقيقاتده بولنمق مقصديله تشكل ايتمش هيئت و مجلس، انجمن: جمعيت علميه، جمعيت طبيه، جمعيت جغرافيه. ٤. اكلنجه ايچون بر يره طوپلانان خلق، دوكون: نكاح، وليمه، ختان جمعيتى: بو اوده اقشام جمعيت وار ايدى. ٥. د. سوزك بر قاچ جهتدن مشابهت ومناسبتى جامع اولمسى،

جمعیت کلام. ٦. صو. ذهن و خاطرك یالکز اللهله مشغول اولمسی. ماسوادن کچوب وحدانیته حصری: اهل سلوکك جمله سنه جمعیت میسر اوله‌ماز. || جمعیت خاطر = ذهن وفکرك پریشان اولمیوب طوپلی اولمسی: جمعیت خاطر اولمدقجه انسان ذهناً چالیشه‌ماز.

جَمعیَّتگاه { سـ. فا. [عر. جمعیت = طوپلانمه. فا. گاه = مکان] طوپلانمه یری، طوپلانیلان یر، جمعیت محلی.

جَمعیَّتلی { ص. ١. طوپلی، طا. غنیق وپریشان اولمیان: جمعیتلی بر حالده یاشایور. ٢. د. وجوه عدیده ایله مناسبت و مشابهتی جامع (سوز).

جُمَل { سث. جم. عر. فد: جمله. با: جمله.

جُمله { سث. عر. جم: جمل. ١. مجموع، طوب، بریکمش مقدار، مقدار ویا مبلغ مجموع. ٢. بتون، هب، جمیع: جمله احیا کلدی: جمله‌مز اوراده ایدك. ٣. د. معنا افاده ایده‌جك قدر کلمه دن مرکب سوز، کلام جزئی که لسانمزده بر فعل ایله بر، ایکی ویا اوچ اسمدن مرکب اولور؛ عربیده «جملهٔ اسمیه» و «جملهٔ فعلیه» اوله‌رق ایکی یه منقسم اولوب، برنجیسی مبتدا وخبر ناملریله ایکی اسمدن مرکبدر؛ جملهٔ ابتدائیه، جملهٔ شرطیه، جملهٔ معترضه وسائره. ٤. هـ. بر شمس ایله اطرافنده‌کی سیاراتدن واونلرك پیکلرندن مرکب طاقم و هیئت: جملهٔ شمس. || جملهٔ کوکبیه = بروج اثناعشر کبی بر شکل وصورت ابراز ایدن کواکب ثابته مجموعی که هر بری بر حیوان ویا ماده‌یه تشبیه ایله اونك اسمیله تسمیه اولنور. || بالجمله = هب، بتون، تکمیل. || فی الجمله = الحاصل، خلاصهٔ کلام. || از جمله، از آن جمله = جمله دن بری. || جمل حکمیه = وعظ ونصیحت وحقیقته متعلق حکیمانه سوزلر، امثال.

جُملةً { حـ. عر. هب. بتون، کافةً، جمیعاً.

جِمناستیق { سـ. [یو Γυμνα-στική] اعضای بدنی آلیشدیروب قوتلندیرمك ایچون اجرا اولنان زورلی اویونلر، ادمان بدن.

جُموع { سذ. جم. عر. فد: جمع. با: جمع.

جُمهور { سذ. عر. جم: جماهیر. ١. خلق، ناس، عموم، انام: مدبر امور جمهور. ٢. طاقم، کروه، هیئت: جمهور فقها، جمهور حکماء. ٣. جمهوریت صورتیله اداره اولنان هیئت: آمریقا جماهیر مجتمعه‌سی.

جُمهوری { ص. عر. ث: جمهوریه. ١. جمهوره منسوب و متعلق اولان.

جُمهوریَّت { سث. عر. [لغت مولده] بر رئیس منتخبك تحت ریاستنده بولنان هیئت: اسویچره جمهوریتی.

جَمیع { ص. عر. [«جمع» دن صث.] بتون، هب، کافه، جمله: جمیع عالم، جمیع خلق، جمیع زمانده، جمیع علما. [اکثریا بو صورتله فارسی قاعده‌سنجه مضاف قوللانیلوب، مفرده و جمعه اضافتی جائز اولمغله، عین معنا ایله «جمیع فنده» و «جمیع فنونده» دینلیر، وبرنجی مثالده «هر بر» معناسنی افاده ایدر.]

جَمیعاً { حـ. عر. جملةً، بالجمله، بتون، تکمیل، هب.

جَمیل { ص. عر. ث: جمیله. [«جمال» دن صث.] جمال صاحبی، کوزل: اوصاف جمیله. || ذکر جمیل = ١. ایلکله یاد ایتمه، مدح: ذکر جمیلکز کچدی. ٢. مکتب امتحانلرنده مکافاته مستحق اولمیانلرك اك ایلریده بولنانلرینه مکافات مادوننده اوله‌رق ویریلن ورقهٔ مطبوعه.

جَمیله { سث. عر. [«جمال» دن صث. ث.] محضا برینك خاطرینی خوش ایتمك ایچون ایدیلن حرکت: فلانه جمیله اولمق اوزره بو ایشی یاپیور.

جِنّ { سذ. عر. ١. انس یعنی طائفهٔ بشرك غیری اوله‌رق کورینمز اجسام لطیفه‌دن عبارت بر جنس مخلوقات، اجنی: انس وجن. ٢. پك ذکی وفطین شخص: جن کبی بر چوجق؛ جن فکرلی. || جن طوتمق = چیلدیرمق، مجنون اولمق: فلانی جن طوتمشدر = تجنن ایتمشدر. || ایچنده جن اوینامق = بوم بوش اولمق.

جَناب { سذ. عر. اصل معناسی جانب وجهت ایسه‌ده، لسانمزده یالکز تعظیم تعبیری اوله‌رق حضرت کبی فارسی ویا ترکی قاعده‌سی اوزره مضاف قوللانیلیر: جناب حق، جناب

رسالت مآب، جناب خلافتپناهی، سفیر جنابلری. [ذاتکز یرینه جنابکز استعمالی فصاحته منافیدر.] || علو جناب = محافظهٔ شرف و حیثیت. عدم تنزل، مجد وکرم. || عالی جناب = شرف وحیثیتنی محافظه ایدن، خسایسه تنزل ایتمین، مجد وکرم صاحبی.

جَنابَت { سث. عر. غسل اقتضا ایتدیرن حال. = ص. تر. بو حالده اولوب ده هنوز غسل ایتمه‌مش اولان که شرعا ناپاك عد اولوب نمازه یناشه‌ماز وقرآن کریمی مس ایده‌مز. [شتم وتعزیر تعبیری اوله‌رق دخی قوللانیلیر.]

جَنّات { سث. جم. عر. فد: جنت. با: جنت.

جَناح { سذ. عر. جم. اجنحه. ۱. قوش قنادی، پر، بال. ۲. قول، بازو. ۳. اردو قولی؛ صاغ جناح، صول جناح. = تر. جناحین = ایکی قول: ذو الجناحین = ایکی قوللی یعنی ظاهر وباطنی ویا دنیا وآخرتی معمور اولان. [ایکی قنادلی معناسیله ده مؤته غزاسنده مبارك قوللری کسیلوب شهید اولدقدن صکره جنتده اوچدیغی جانب نبویدن تبشیر بیوریلان عم زادهٔ رسالتپناهی حضرت جعفر طیاره لقب ارلمشدر.] || باجناح = اصلی « باجیناق » اولان « باجناق » ك جهلای کتاب طرفندن ایجاد اولنمش املای سقیمیدر.

جَنازه { سث. عر. تکفین و تجهیز اولنوب تابوته یاتیرلمش اولی: بر جنازه کچیور؛ جنازه نمازی: جنازه آلایی.

جِناس { سذ. عر. [« جنس » دن مص. مفاعله] د. لفظاً ویا معناً بربرینه مشابه ایکی کلمه‌نك هر ایکی طرفه احتمالی اوله‌جق صورتده قوللانلمسی.

جَنان { سذ. عر. یورك، قلب.

جِنان { سث. جم. عر. فد: جنت. با: جنت.

جِنایَت { سث. عر. فد. ۱. انسانك نفسنه یاخود اعضاسنه ویا مال ویا عرضنه تعلق ایدر فعل ممنوع. ۲. حق. مجازات ترهیبیه‌یی استلزام ایدن فعل: جنایتله اتهام اولندی؛ جنایت محکمه‌سی.

جِنایتکار { ص. فا. جنایت دینلن آغر جرمی ایلشین، جانی.

جِنایتکارانه { ص. فا. ح. برجانی یه یاقیشیر حال وصورتده.

جَنب { سذ. عر. تث. یان، یان طرف، قولتوق آلتنك آشاغیسی، پهلو. || ط. ذات الجنب = یان زارنده صو طوپلانمقدن عبارت مرض. [فر. Pleurésie.]

جُنبان { ص. فا. قیملدانان. متحرك. = ح. قیملدانه‌رق.

جِنبِز { س. و:

جِنبِس { س. و:

جِنبِستره { س. قیل بولمغه وباتان دیکن وسائره‌یی طوتوب چیقارمغه مخصوص ماشه شکلنده واوجی پك دوز آلت.

جُنبُش { س. فا. [اصلی بانك کسریله‌در.] ۱. قیملدانمه، حرکت. ۲. ذوق، اکلنجه: بو اقشام جنبش ایده‌جکلر؛ جنبش ایچون قیره چیقلدی.

جَنبِیّه { سث. عر. یان طرفه آصیلان بر نوع اکری قما ویا خنجر.

جَنَّت { سث. عر. جم: جنات، جنان. ۱. باغچه. [بومعنی ایله لسانمزده پك قوللانلماز.] ۲. آخرتده مؤمنین وصلحا واصحاب خیره من طرف الله موعود اولان مکان معنوی که فرح فزا باغچه وکوشکلر صورتنده تعریفله تفهیم بیوریلیور، اوچماق، فردوس، بهشت: جنته کیتمك = ارتحال ایتمك. ۳. مج. پك مزین ومفرح مکان: اوراسی جنتدر. || جنت قوشی = ۱. آوستراليا جهتلرنده بولنور پك کوزل توکلی بر قوش. ۲. پك کوچك یاشده ومعصوم اوله‌رق وفات ایدن چوجق.

جِنَّت { سث. عر. [« جن » دن مص.] جن طوتمه، دلیلك.

جَنَّتلِك { ص. جنته مستحق، شایستهٔ فردوس، صلحادن: جنتلك بر آدمدر.

جَنَّتلی { ص. جنته نائل اولان، مرحوم.

جَنَّتمکان { ص. فا. [ترکیب سقیمله متشکل صتر.] مکانی جنت اولان، جنته نائل، فردوس آشیان، مرحوم ومغفورله. [اسلاف سلاطین عظام حقنده مستعملدر:] جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان.

جُنحه { سث. عر. [فارسی « گناه » دن معرب اولان « جناح »

دن مشتق لغت عامیه اولوب، عربلرجه جیمك کسریله مستعملدر.] حق. مجازات تأدیبیه‌یی مستلزم اولان فعل.

جُند { سذ. عر. جم: جنود، اجناد. عسکر، سپاه، لشکر. [جمعی دها مستعملدر:] جنود ظفر نمود حضرت پادشاهی.

جَندَره { س. [یو. Κυλίνδρος = استوانه] ۱. چماشیر اوتولمکه مخصوص ایکی آغاج استوانه‌دن عبارت آلت: جندره‌یه قومق؛ جندره‌دن کچیرمك. ۲. مجلدلکده و سائر صنایعده مستعمل باصقی و پرداخت ماکینه‌سی. ۳. قالین اوقلاوه: جندره باقلواسی = یوفقه‌لری بو جندره ایله آچیلیر باقلوا نوعی. ٤. طار دره، بوغاز. ٥. مج. صیقی وطار محل: جندره‌یه قومق = تضییق آلتنه آلمق. || صو جندره‌سی = فر. Presse hyro-lique دینلن فوق العاده قوتلی تضییق آلتی.

جُندی { سذ. عر. ۱. عسکری، افراد عسکریه‌دن آدم. ۲. وقتیله مصرده سواریلره اطلاق اولنوردی، سپاهی. ۳. بینیجیلکده ماهر آدم، فن فروسیتی ایی بیلیر عسکر. [بو معنی ایله لسانمزده جیمك کسریله زبانزددر.]

جُندیلِك { س. سواریلرك قوشو اویونی.

جَنَرال { س. [فر. Général] ۱. اجنبی عسکرلرینك مشیر وفریق ومیرلوا رتبه‌سنده بولنان ارکانه ویریلن عنواندر. ۲. عمومی، باش، سر: جنرال قونسلوس = باش شهبندر.

جِنس { سذ. عر. جم: اجناس. [یو. Γένος] ۱. حیوانات ونباتات وسائره‌نك منقسم بولندیغی اقسامك بهری که انواعه منقسم بولنور: مثلا آت اجناسی حیواناتدن بر جنس و عرب آتی جنس فرسك انواعندن بر نوعدر: آنجق چوق دفعه جنس نوع و نوع جنس یرینه قوللانیلیر: عرب جنسندن بر آت. ۲. صوی. نسل. عرق: بو طای فلان قیصراغك جنسندندر. ۳. قوم، قبیله: آرناؤد، چرکس جنسی. ٤. درلو، نوع: بو جنسدن اشیا قالمدی. ٥. [صرفده] اسم وفعلك تذکیر و تأنیثی. = ص. تر. ایی صویدن: جنس آت؛ جنس کوپك.

جَنَس { س. نق. سیوری سیکك، جبین.

جِنسی { ص. عر. ث: جنسیه. جنسه منسوب ومتعلق.

جِنسِیَّت { سث. عر. بر قوم و قبیله‌یه منسوبیت، منسوب بولنیلان قوم وقبیله: عرب جنسیتی؛ بینلرنده جنسیت اشتراکی واردر.

جَنگ { س. فا. حرب، محاربه: جنك وجدال اثناسنده؛ جنك آچلدی؛ جنك ایتدیلر.

جنگاوَر { ص. فا. [جنك = حرب. آوردن = کتیرمك] جنکجی، جنك ایتمه‌ده ماهر، جنکه آلیشیق، طبعاً جسور و حرب و ضرب ایله مألوف: قافقاس اقوامی جنکاور آدملردر؛ چرکسلر جنکاور بر قومدر.

جَنگاوَرلِك { س. حرب وضربه آلیشیق وماهر آدمك حالی: آرناؤدلرك جنکاورلکی غیر منکردر.

جَنگجو { ص. فا. [جنك = حرب. جستن = آرامق] حرب آرایان، حرب ایچون وسیله‌یه منتظر.

جَنگجی { ص. جنك ایدن، جنکه آلیشیق و مائل، جنکاور، محارب: جنکجی آدمدر.

جِنکِل { س. آصمه‌نك صوکره‌دن سوردیکی اوفاق صالقیملر.

جَنگلَشمَك { فش. جنك ایتمکه، محاربه‌یه کیریشمك.

جَنگه { س. قیغیلیم کبی اوفاق آتش قوری.

جَنوب { سذ. عر. جهات اربعهٔ اصلیه‌نك بری که شرقه متوجه اولانك صاغ طرفنه دوشر، شمال مقابلی؛ جنوب روزکاری = لودوس.

جُنوب { سذ. عر. جنابت اولمه، شرعاً غسله محتاج اولوب‌ده غسل ایتمه‌مش اولمه: جنوب حالنده قرآن کریمی مس ایتمك جائز دکلدر. = [«جانب»ك دخی جمعی ایسه‌ده لسانمزده پك مستعمل دکلدر.]

جَنوباً { ح. عر. جهات اربعهٔ اصلیه‌دن جنوب جهتندن اوله‌رق، جنوب طرفندن: خداوندکار ولایتی جنوباً قونیه ولایتیله محدوددر.

جَنوبی { ص. عر. ث: جنوبیه. جنوب جهتنده بولنان:

آمریقای جنوبی، ممالك جنوبیه. [مقابلی: شمالی.] شرق جنوبی = شرق ایله جنوب آره‌سنده‌کی سمته طوغری اولان؛ غرب جنوبی = غرب ایله جنوب آره‌سنده‌کی سمته طوغری.

جُنود { سذ. جم. عر. فد: جند. با: جند.

جُنون { سذ. عر. مجنون اولمه، جنت.

جَنَویز { س. اسکی جنوه حکومتی واهالیسی: جنویزلردن قالمه؛ جنویز دونماسی.

جِنّی { ص. عر. ث: جنیه. جن طائفه‌سنه منسوب ومتعلق. = سذ. عر. جن طائفه‌سی افرادندن. اجنی.

جَنین { سذ. عر. رحمده‌کی چوجق، دول. || اسقاط جنین = چوجق دوشورمه. || جنین ساقط = رحمدن دوشوریلان چوجق.

جَوّ { سذ. عر. سهواً کوك دینلن وهوایی حاوی اولان بوشلق، فضا؛ جو هوا = هوا بوشلغی: جوهواده اوچان قوشلر.

جَو { س. فا. آرپه، شعیر. ث.

جو { س. فا. [«جستن» دن سمص.] آرامه، آراشدیرمه: جست وجو. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.] = ص. فا. آرایجی، آرایان: جنکجو = حرب ایستین، حربه وسیله آرایان. [صتر. تشکیلاتنه کیرر.]

جَواب { سذ. عر. جم: اجوبه. ١. سؤاله قارشی سویلنیلن سوز، صورمه مقابلی: جواب آلمق؛ جواب ویرمك: بو سوز سؤاله جواب دکلدر. ٢. عدم قبول، رد: استدعا ایتدمسه ده جواب ویرلدی. ٣. جوابی حاوی مکتوب، جواب یولنده یازیلان مکتوب، جوابنامه: یازدمسه‌ده دها جواب آلمدم، بو مکتوب اشعارمك جوابیدر. || جواب رد = قبول ایتمه‌مك یولنده ویریلن جواب. || جواب یازمق = بر سؤال تحریری یه قارشی تحریراً جواب ویرمك. || حاضرجواب = بلاتردد جواب ویرن: بداهةً جوابه مقتدر. || سؤال جواب = استجواب، استنطاق: سؤال جواب طرزنده = مکالمه صورتنده، بر طرفده سؤاللری وقارشیسنده جوابلری یازمق صورتیله. || جواب ناصواب = طوغری اولمیان، یاکلیش جواب.

جَواباً { ح. عر. جواب اوله‌رق، جواب مقامنده: سؤاله جواباً شو تحریراتی آلدم: جواباً شویله یازدم.

جَوابسز { ص. جوابی ویرلمین: بنم اشعارم جوابسز قالدی.

جَوابلی { ص. جوابی اولان، جوابی ویریلن: سؤاللی جوابلی = سؤال وجوابی اولان؛ جوابلی تلغرافنامه = جوابنك ده اجرتی ویرلمش تلغرافنامه.

جَوابنامه { س. فا. [عر. جواب = م. فا. نامه مکتوب] جوابی حاوی مکتوب، جواب یولنده یازیلان مکتوب: مکتوبمك جوابنامه‌سی کلدی: جوابنامهٔ عالیکزی آلدم.

جَواد { ص. عر. [«جود» دن صش.] جومرد، سخی، کریم.

جِوار { سذ. عر. یاقین یر، قرب، اطراف: شهرك جوارلری پك کوزلدر؛ اوم چارشینك جوارنده‌در. = ص. تر. قریب، یاقین، قومشی: اونك اوی بزه جواردر.

جَواری { سث. جم. عر. فد: جاریه. با: جاریه.

جَواز { سذ. عر. جائز اولمه، ممنوع اولمامه، امر ویا نهی اولنمیوب ایشلنمه‌سی وترکی مساوی اولمه. مساعده: تخمر ایتمه‌مش اوزوم صوینی ایچمه‌ده جواز واردر؛ شریعت غرای اسلامیه مسکرات شربنه جواز ویرمز؛ جواز شرعی = شرعاً جائز اولمه.

جَوامِع { سذ. جم. عر. فد: جامع. با: جامع.

جُوان { ـ. فا. [تر. زبانزدی جیمك کسریله‌در.] کنج، تازه آدم، دلیقانلی، شاب، برنا: نو جوان = پك کنج دلیقانلی.

جَوانِب { سذ. جم. عر. فد. جانب. با: جانب.

جُوانبَخت { ص. فا. [جوان = کنج. بخت = طالع.] طالعی کنج، بختی بیدار، بختیار.

جِوانلِق { س. کنجلك، شباب.

جُوانمَرد { ص. فا. [جوان = کنج. مرد = ار] جومرد، سخی، کریم.

جُوانمَردلِك { س. و:

جُوانمَردی { س. فا. جوامردلك، سخاوت، كرم.

جَواهِر { سف. ج. ع. فد: جوهر. يا: جوهر. = فد. تر. قيمتلى طاش، الماس: جواهر طاقى، جواهرله طولو. ناتمق. = ص. تر. الماسدن معمول ويا الماسله مزين = جواهر يوزوك. || جواهر يمورطلامق = مناسبتسز سوزلر سويلمك.

جَواهِرجی { س. الماس وسائر ذى قيمت طاشلر و يونلرى حاوى تزينات يابان و صاتان آدم: جواهر جيلرده آراملى.

جَواهِرجيلِك { س. جواهرجى صنعت وتجارتى.

جَوائِز { سف. ج. ع. فد: جائزه. يا: جائزه.

جوجوتمك { فد. طاتيلانديرمق، شكر لتمك. مر.

جوجوك { ص. ١. طاتلى، لذيذ. ٢. كورپه، يك تازه ولذيذ. مر. = س. ١. صفالك يام تلى. مر. ٢. صوغانك اورته سى.

جوجومَك { فل. طاتيلانمق، لذتلنمك. مر.

جوجه { ص. يك قيصه بويلى (انسان وسائره)، بودور: جوجه آدم، جوجه آغاج، جوجه قالمق.

جود { سف. ع. جومردلك، سخاوت، ال آچيقلغى: جود وكرم صاحبى.

جودام { س. سفلى آدام.

جَودَت { سف. ع. ايلك، جيد اولمه، جيادت، خالص وصافى و قصورسز اولمه: جودت قريحه، جودت فكر.

جَور { سف. ع. حقسزلق ايدوب ايتجيتمه، اذى، جفا، ستم: جور ايتمك: جور وجفا.

جورا { س. بر نوع كوبك و باغرغان آتمابه.

جورپ { مه. و:

جورپه داق { مه. بردن بره چامسوره باتمغى تصوير ايدر: جورپه، جورپه. داق باتاقلغه صايلاندى.

جورجونه { س. ١. سرخوش اويونى، يايغره لى وكولنج خوره: جورجونه چمك: جورجونه هواسى. ٢. غاوغا. گورلدى باتردى، رذالت: جور. جونه يه قالقمق، جيقمق، جوير. مك.

جورنال { ياخود ژورنال. س. [فر. Journal] ١. بر مأمورك مشهوداتى مبين او. لەرق ويرديكى مذكره، كوچك لايحه. راپورط: پوليس جور. نالى. ٢. تحقيقات خفيه يى مبين ورقه: جورنال ويرمك.

جورناجى { س. ص. قيلرده مأمور. ريتك موجود ويا ناموجود اولديغى دفترينه قيد ايدن مأمور.

جورروم { س. طوپلانوب كلمه: بااليق جورومى.

جَوز { سف. ع. [تر. زبانزدى: جوز] قوز دينلن معروف ميوه. || جوز آغاجى = قوز آغاجى. || ط. جوز بوا = كوچك هندستان جوزى. || جوز مائل = طاطوله. || جوز مقيى = قارغه بوكن. || جوز هندى = بيوك هندستان جوزى.

جَوزاء { سف. ع. ه. بروج اثنيا عشرك برىدركه ايكيز ايكى آدم صورتنده تصوير اولنوب، شمس بوكا مايلك طقوزنده داخل اولور.

جوش { س. فا. قاينامه، جوشمه، غليان، خروش: جوشه كلمك = جوشمق: جوش وخروش = جوشمه، غليان.

جوشِش { س. فا. قاينامه، غليان، جوشمه.

جوشقون { ص. ١. جوشمش، طاشقين، فيضان ايتمش (نهر وسائره). ٢. جوشمش، غليانه كلمش، متهور: جوشقون آدم.

جوشقونلق { س. ١. جوشوب طاشمش اولان نهر وسائره نك حالى، طاشقينلق. ٢. جوشمش آدمك حالى، جوشش، تهور.

جوشمَق { فل. [فا. « جوش » دن] ١. طاشمق، فيضان ايتمك: طاغلرده قارلرك اريمسندن درەلر جوشميدى. ٢. هيجان وتهوره كلمك: جزئى بر سببله او درجەده جوشان آدم امور تجاريەده بولنەمز.

جَوشَن { س. فا. زره.

جَوشَنپوش { ص. فا. [جوشن = زره. پوشيدن = كيمك] زره كيين، زرەلى.

جوع { سف. ع. آجلق، كرسينكى. || جوع الكلب = طويمق بيلز آجلقدن عبارت بر مرض.

جَوعان { ص. عر. [« جوع » دن صش.] آج، کرسینه، جایع. ف.

جَوف { سذ. عر. ١. ایچ، داخل، درون، اورته. ٢. قوف، اویوق.

جَوَلان { سذ. عر. طولاشمه، کیدوب کلمه، دوران: قانك بدن ایچنده جولانی؛ جولان دم.

جَوَلانگاه { سـ. فا. [عر. جولان = طولاشمه. فا. گاه = محل] طولاشیلان یر، کیدوب کلنن محل: اورالری آوجیلرك جولانگاهیدر.

جومبه { سـ. ١. طیشاری‌یه فیرلامش یر، تومسك. ٢. دیوارك حذاسندن طیشاری‌یه چیقمش پنجره‌که ایچنه اوتوریلوب اوچ طرفدن سوقاغه باقیلیر.

جوّمَرد { ص. [فا. « جوانمرد » دن غلط.] الی آچیق، سخی، سخاوتلی: ناکس ایله جومردك حسابی بر یره چیقار.

جوّمَردلِك { سـ. ال آچیقلغی، سخاوت، جود.

جوّنبور { مه. بر شیئك صویك ایچنه دوشدیکنده چیقاردیغی سسی تقلید وتصویر ایدر. || جانبور جونبور = کورلدی وپاتیردی ایله، قارمه قاریشیق.

جوّنبوردامَق { فل. ١. واریل وطولوم ایچنده صو اوینایوب جانبور جونبور ایتمك. ٢. چوق کورلدی و پاتردی ایتمك.

جوّنبوردی { سـ. ١. صویك ایچنه دوشن بر شیئك ویا چالقانان صویك چیقاردیغی سس. ٢. کورلدی، پاتیردی.

جونبول { وجونبولدامق. با: جونبور وجونبوردامق.

جونبه‌داق { مه. بردن بره صویه ویا درین بر یره دوشن شیئك سسنی تقلید و تصویر ایدر: جونبه‌داق دوشدی.

جونبه‌لاق { سـ. بیوك طاقلاق. || جونبه لاغی آتمق = وفات ایتمك.

جَوهَر { سذ. عر. جم: جواهر. [فا. « کوهر » دن معرب] ١. کندی نفسیله قائم اولان شیء. ذات، عرض مقابلی. ٢. طینت، جبلت، مایهٔ اصلیه: جوهرنده قابلیت اولورسه تربیه‌سی قولای اولور. ٣. خاصه، استعداد طبیعی، جبلی ذکر: بو آتده جوهر واردر. ٤. الماس وسائره‌دن ذی قیمت طاش. ٥. قلیجك نامیلیسنده‌کی منویش و خاره‌لی طالغه‌لر. ٦. ابجد حسابنده نقطه‌لی حرف. || جوهر فرد = بر جسمی ترکیب ایدن غیرقابل انقسام اجزاء صغیره‌نك بهری.

جَوهَردار { صـ. فا. [عر. جوهر = م. فا. داشتن = طوتمق] ١. خاصیتی اولان، ذات ومایه‌سی مقبول اولان. ٢. استعداد وقابلیت طبیعیه‌سی اولنان. ٣. الماس وسائر ذی قیمت طاشلرله مزین = تیغ جوهردار. ٤. د. (ابجد حسابنده) یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب اولنان: تاریخ جوهردار.

جَوهَرفُروش { سـ. فا. [عر. جوهر = م - فا. فروختن = [illegible]] جواهر صاتان، جواهرجی.

جَوهَری { ص. عر. ا: جوهریه. ١. اصل ومایه و طینته منسوب ومتعلق. ٢. الماس وسائر ذی قیمت طاشلره متعلق. ٣. یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب اولنان (تاریخ)، کوهرین. = سذ. عر. جواهرجی.

جوی { یاخود جو. سـ. فا. آقار صو، نهر، دره، چای.

جوی { یاخود جو. ص. فا. با: جو.

جَوّی { ص. عر. ا: جویه. جو هوایه منسوب ومتعلق: علائم جویه؛ جوینات جویه.

جویا { ص. فا. و:

جویان { ص. فا. آرایجی، طالب.

جویبار { سـ. فا. نهر، دره، آقار صو.

جَویز { سـ. با: جوز.

جَوین { ص. فا. آرپه‌دن یاپلمش: نان جوین = آرپه اتمکی. ف.

جه { د. [الحاق اولندیغی کلمه خفیف هجالردن مرکب اولورسه، بو اداتك « ه » سی ده خفیف، وثقیل هجالردن مرکب اولورسه، بو دخی ثقیل اوقونور] ١. جهت واعتبار بیان ایدر: یاشجه بن اوندن بیوکم = یاش جهتندن، یاش اعتباریله؛ اهلیتجه او جمله‌دن ایلریدر. ٢. کوره، نظراً، قالیرسه: بنجه = بکا قالیر.

سه. فکرمجه: اونلرجه = اونلره کوره. ٣. طرز و اصول و یا لسانه دلالت ایدر: اویله‌جه = او طرزده: ترکجه = ترك طرزنده ویا لساننده؛ عسکرجه = عسکر اصولنده. ٤. صفتلره ویا حاللره الحاق اولنه‌رق آزلق وتصغیر بیان ایدر: کوزلجه = آز کوزل. کوزلجك: اوزونجه. یاواشجه. ٥. تشبیه وتمثیل بیان ایدر: آدمجه حرکت ایدیور؛ حیوانجه معامله. ٦. اسملره واسماء اشاراته الحاق اولنه‌رق مقدار بیان ایدر: ذره‌جه = ذره قدر: بونجه آدملر: شونجه زمان. ٧. اصل فعله ایکی صورتله التحاق ایدوب زمانه دلالت ایدر ایکی صیغه تشکیل ایدرکه محل و صورت استعماللریله معنالری صرف کتابلرنده مصرحدر: کلنجه = کلدیکی آنده؛ کلدکجه = هر کلدیکی وقت. — بو اداته بعضاً «سنه» یاخود «لین، لاین» ویا «جك» اداتی دخی علاوه اولنور: آدمجه‌سنه حرکت ایدیور: بویله‌جه‌سنه سویلر. سکز: آدمجه‌لین. آدمجلاین. بونجلاین. اونجلاین: یاواشجه‌جق.

جِهات { سث. جم. عر. فد: جهت. با: جهت.

جِهاد { سذ. عر. ا «جهد»دن مص. مفاعله ا ١. دین اوغورنده محاربه. ٢. نشر دین واعلای کلمة الله ایچون سعی. ا مصرده الیوم حرب وامور حربیه وعسکریه معناسیله قوللانیلوب، حربیه دائره‌سنه جهادیه دیرلر. ا

جِهار { سذ. عر. ا «جهر»دن مص. مفاعله ا سله و علناً سویله ویا اوقومه، جهر.

جِهار { یاخود چار. عد. فا. درت، اربعه: جهار یار = صحابهٔ رسول الله (صلعم) دن وعشرهٔ مبشره‌دن درت ذات که اك کزیده‌لری اولوب بر برینی متعاقب مقام خلافت اسلامیه‌یه کچمش وخلفاء راشدین نامیله شهرت بولمشلردر: ابابکر صدیق، عمر الفاروق، عثمان ذی النورین، علی المرتضی (رضهم).

جِهاراً { ح. عر. یوکسك سسله، آچیقدن، علناً. جهراً: جهاراً سویلمك. اوقومق.

جِهارشَنبه { سـ. فا. با: چارشنبه.

جِهاز { سذ. عر. جم: اجهزه. ١. برایشده لازم اولان آلات وادوات طاقمی. آلات جراحیه وسائره طاقمی. ٢. کلینك پدری اوندن قوجه‌سی اوینه و برابرنده کتوردیکی البسه واشیا وطاقملر. ا لسانمزده اك مستعملی بو اولوب زبانزدی: جهیز. ا ٣. جنازه‌نك قالدیرلمسیچون اقتضا ایدن کفن وسائر مالزمه. || جهاز آلایی = کلینه ویریلن جهازی آچیق اوله‌رق پدری اوندن قوجه‌سی اوینه کوتورن قطار. || جهاز خلایغی = کلینك جهاز میاننده وجهازدن معدود اولمق اوزره کوتوردیکی جاریه.

جِهازلامَق { فت. ا زبانزدی: جهیزله‌مك ا ١. کلینه جهاز ویرمك. کلینك جهازینی تدارك واحضار ایتمك. ٢. (بر فقیره) محتاج اولدیغی مهمات ولوازمی ویرمك.

جَهالَت { سث. عر. بیلمزلك، نادانلق، علم ووقوفدن محروم وهر معلوماتدن بیخبر اولمه: نوع بشرك قسم اعظمی الآن ظلمت جهالتده بولنیور.

جِهان { سـ. فا. ١. ارض وسما وما فیهادن عبارت اولان عالم، کائنات، دنیا. ٢. کرهٔ ارض، یر یوزی، زمین. || ایکی جهان = دنیا وآخرت.

جِهان آرا { صـ. فا. [جهان = م. آراستن = طوناتمق] عالمی تزیین ایدن، عالمه زینت ویرن.

جِهان آفرین { صـ. فا. [جهان = م. آفریدن = یاراتمق] عالمی یارادان (حق تعالی حضرتلری).

جِهان اَفروز { صـ. فا. [جهان = م. افروختن = پارلاتمق] عالمی پارلادان، عالمه نور وضیا ویرن.

جِهانبان { صـ. سـ. فا. عالمی حفظ وحراست ایدن، حکمدار، پادشاه.

جِهانبانی { صـ. فا. حکمداره منسوب ومتعلق، شاهانه: فرمان جهانبانی.

جِهانپَناه { صـ. فا. عالمك طیاندیغی، عالمیانك ملجئی.

جِهانتاب { صـ. فا. [جهان = م. تافتن = پارلاتمق] عالمی پارلادان: آفتاب جهانتاب.

جِهاندار { صـ. سـ. فا. عالمك صاحب و متصرفی، حکمدار.

جهانداری (ص. فا. حکمدار ه منسوب و متعلق، شاهانه.

جهاندیده (ص. فا. (جهان = م. دیدن = کورمك) چوق دنیا کورمش، چوق پاشا مش وکزمش اولان.

جهانگیر (ص. فا. (جهان = م. گرفتن = طوتمق) دنیایی ضبط ایدن، بیوك فاتح، اسکندر، چنگیز خان و تیمور. لنك کبی آزمدت ظرفنده برچوق ممالك ضبط ایله دائرهٔ حکومتی توسیع ایدن حکمدار.

جهانگیرانه (ص. ح. فا. دنیا. یی ضبط ایدن بیوك فاتحلره یاقیشیر بر طور وصورتله.

جهانگیرلك (س. دنیایی ضبط ایدن بیوك فا. تحلرك حال وصفتی.

جهانما (س. فا. (جهان = م. نمودن = کوسترمك) ۱. دنیایی کوسترن خریطه ویا جغرافیه. ۲. چاپنك اوزرنده هر طرفه نظارتی اولان آچیق تراجه.

جهانیان (س. فا. ج. دنیا اهالیسی اولان انسانلر.

جهت (س. ع. ج: جهات. («وجه» دن) ۱. طرف، یان: اوجهتدن کلدی: فلان جهته طوغری کیتدی. ۲. یر، محل، خطه، سمت: آناطولینك او جهتلرنده بوزوق بر ترکجه سویلنیور: یاغمور جهت جهت یاغدی = سمت سمت. ۳. صورت، باقیم، نظر: بر جهتدن حق واردر = بر صورتله، بر باقیمه کوره: هر جهتجه = هر صورتله. ٤. سبب، موجب: بو جهتدن ناشی = بو سببدن طولایی: مبتدیاکی جهتیله = سببیله. ٥. وسیله، بهانه: جهت رجحان. ٦. اوقاف فجه اولان وظیفه. معاش: امامت جهتی: خطابت جهتی. || جهات قلبی = اوقاف همایون نظارتنده جهتلره ووظیفه لره باقان قلم. || جهات اربعه = درت طرف: صاغ، صول، اوك، آرقه. | شش جهات = آلتی طرف: جهات اربعه ایله آلت واوست. || من جهة = بر جهتجه، بر باقیمه کوره.

جهد (سذ. ع. چالیشمه، چبا. لامه، سعی، اقدام: جوق جهد ایتدیسه ده موفق اوله مدی: جهد واقدام: جهد و غیرت.

جهر (سذ. ع. آچیقدن ویو. کمك سله (سویله ویا اوقومه).

جهراً (ح. ع. آچیقدن، علناً، یوکسك سسله: جهراً سویلك، اوقومق.

جهره (س. ۱. پنبوق وایپك صاردقلری صابلی یئی. ۲. بر جهره یه صاریلان بورو. نجك مقماری.

جهری (س. صاری بویا کوکی. || آلاجهری. اوغلط: الی جری = جهرینك بر نوعی. | فر. جهرینك اسمی اولان Alizari بوندن مأخوذ اولسه کرکدر. |

جهری (ص. ع. ن: جهریه. علنی ویوکسك سسله واقع اولان.

جه سنه (د. کی. صورتیله: آدمجه سنه = آدم کبی، انسانیتله: کوزلجه سنه = کوز. للکه.

جهل (سذ. ع. بیلمزلك، غلبز. لك، نادانلق: هر شیئك علمی جهاندن ایسه در. | جهل مرکب = بیلمه مکله برابر بیلمدیکنی ده بیلیوب کندینی عالم ظن ایتمه.

جهلاً (ح. ع. بیلمه رك. بیلمکسزین. | ن. بیلمه مکله، جهل ونادانلقله.

جهلا (سذ. ج. ع. و: جاهل.

جهله (سذ. ج. ع. فد: جاهل. یا: جاهل.

جهنّم (سذ. ع. | عبرانیجه دن. اصل قدس قربنده حیوانات لاشه لرینی واعدام اولنان محرملری آندقلری بر دره نك اسمی ایدی.) آخرتده کنهکارلرك عذاب کوردکاری محل، طامو، دوزخ.

جهنّمالك (ص. جهنمه مستحق، عذاب جهنمه لایق.

جهنّمالك (س. حمامك آتش یاناں یری.

جهنّمی (ص. ع. جهنمه مستحق، جهنم عذابنه لایق.

جهود (س. فا. | «یهود» دن. غلطی: جفوت.) یهود طائفه سندن آدم، یهودی. || مج. عنادجی وغرضکار آدم.

جهول (ص. ع. | «جهل» دن. سهو.) پك جاهل ونادان.

جهیز (س. | ع. جهازدن غلط) یا: جهاز.

جی { د. [التحاق ایتدیکی کلمه‌نك خفیف ویا ثقیل هجالی اولدیغنه کوره « ی » سی اینجه ویا قالین اوقونور.] اسملره و اصل فعله لاحق اولوب یاپان وصاتان معناسنی افاده ایدر : آوجی = آو ایدن: بالیقجی = بالیق طوتان؛ اتمکجی = اتمك یاپان وصاتان؛ صاتیجی = سوقاقده اوته‌بری کزدیروب صاتان آدم؛ بیله‌یجی = بیچاق وسائره بیله‌ین آدم. [هر اصل فعله « جی » اداتی علاوه اولنه‌میه‌جغندن مثلا کائن ترجمه‌سنده « اولمق » دن « اولیجی » دیمك وهر اسم فاعل عربی‌یی بو اداتله ترجمه ایتمك عبثدر.]

جِیادَت { س. [عربی لغتلرده بولنمیوب بونك یرینه « جودة » قوللانلدیغندن اویدیرمه اولسه کرکدر.] ایلك، کوزللك، تمیزلك : جیادت هوا = هوانك ایلکی.

جِیاق { مه. بیوك قوشلرك باغرمه‌سنی تصویر وتقلید ایدر: قوشلر جیاق جیاق باغریشیورلردی؛ ضرب کبی بر معامله‌ٔ شدیده‌یه اوغرایان چوجقلر حقنده دخی سویلنیر: چوجغی جیاق جیاق باغرتدی = . س. چایلاق.

جَیب { سذ. عر. ١. یاقه، یاقه آچیقلغی : باشنی جیب مراقبه‌یه چکدی = استغراقه واردی. ز. ٢. [تر. زبانزدی : جب] اثوابك اوته بریسنده آقچه، مندیل، اوراق وسائره وضعنه مخصوص اوله‌رق یاپیلان کیسه. [اساساً عربلر یاقه آچیغنك کوکسه کلن قسمنی بوایشه قوللاندقلریچون بو اسمله تسمیه اولنمشدر.]

جیبندن = کیسه‌سندن، کندی مالندن؛ جیبی دلیك = زوکورت، الی بوش. ٣. ر. بر قوسك بر اوجندن بدأ ایله دیکر اوجندن مرکزه ممتد نصف قطره ایندیریلن خط عمودی، فر. Sinus؛ تمام جیب = نصف قطرك جیبك ملاقی اولدیغی نقطه‌دن مرکزه قدر اولان قسمی. ٤. تـ. بدنك ات ویا کمیکده واقع بعض جوفلرینه اطلاق اولنور. || جیب همایون = مابین همایونجه تأدیه‌سی خزینهٔ خاصه‌یه حواله اولنمیان مصارفه مخصوص وسرقرنالق مقامنه مربوط دائره؛ جیب همایون کاتبی = بو دائره‌نك رئیسی.

جیجوز { مه. عو. فقدان بیان ایدر : پاره‌لر جیجوز.

جیجی { ص. [چوجق لساننده] ایی، کوزل، مقبول، قاقا مقابلی : جیجی بیك، قاقا بیك. = س. چوجق آلداته‌جق قیمتسز وشتافاتلی سوس : جیجی بیجی.

جیجیلی { ص. چوجق آلداته‌جق صورتده قیمتسز وشتافاتلی سوسلرله مزین : جیجیلی بیجیلی شیئلری سور.

جَیِّد { ص. عر. ث : جیده. [« جودة » دن صش.] ایی، خوش، نیك، لطیف : آثار جیده.

جیران { سذ. جم. عر. فد. جار. با : جار.

جَیران { س. [زبانزدی : جیلان] کییك انواعندن کوچك اینجه بجاقلی وپك خفیف وچوق سکردیجی برحیوان بری، غزال.

جیرو { س. [یتا.] بر سند ویا حواله‌نك آله‌جقلی طرفندن دیکری نامنه چویرلمسیله ظهرینه بوکادائر شرح ویرلمسی : سندیمی فلانه جیرو ایتمش.

جیز { جیزلامق، جیزردی وسائره. با : جز وسائره.

جَیش { سذ. عر. عسکر، جند، لشکر، سپاه، اردو. || ع. سوق الجیش = حرکات عسکریه دن بحث ایدن = فن. [فر. Stratégie]

جیفه { سث. عر. لاشه، لش.

جیفه خوار { ص. فا. [عر. جیفه = لاشه - خوردن = یمك] لاشه یین، لاشه ایله بسلنن (حیوان وقوش).

جَیل { سذ. عر. جم : اجیال. ١. انسان کروهی، طائفه، قوم. ٢. نسل، بطن : جیلاً بعد جیل.

جیل { د. ١. اسمایه لاحق اولوب عداوت وییجیلك بیان ایدر : آدمجیل، طاوشانجیل. ٢. نسبت وقربیت وسببیت بیان ایدر : اولومجیل = اولومی موجب؛ آقجیل = بیاضه قریب.

جَیلان { س. با : جیران.

جیلیز { ص. ضعیف، نارین، چیلمز، قوتسز : پك جیلیز بر چوجق.

جیم { س. [عر. سث.] ج حرفنك اسم عربی وترکیسیدر. با : ج.

جیمبا قوقه { ص. عو. بیچیمسز وچلیمسز اکری بوکری قامتلی (آدم).

جیمجیمه { س. با : جمجمه.

جیمناستیق { س. با : جمناستیق.

جین { د. [یاسی ایجابنه کوره خفیف ویا ثقیل اوقونور.]

اسملره الحاق اولنه‌رق نسبت بیان ایدر: بالیقجین، سیککجین، طقورجین، کوکرجین.

جیناق { س. ییرتیجی حیوانات پنجه وطیرناغی.

جیوادره { س. بح. کمینك باش طرفنده یاتان دیرك.

جیواطه { س. [یتا.] آرقه‌سی ایری باشلی واوجی صومون کچمك اوزره ویده‌لی آز چوق قالین اکسز که باشلیجه پوترلاری ودمیر تخته‌لری بربرینه ربط ایتمکه یارار.

جیوجیو { س. ۱. یومرطه‌دن یکی چیقمش قوش ویا طاؤق یاوریسی، کوچك پلیج و پالاز: جیو جیو چیقارتمش. ۲. اوفاق قوشلرك وپلیجلرك اوتشمه‌لری. ۳. چوق سسلر، ویزلدی، کورلدی، غلبه‌لك.

جیوجیولی { ص. ۱. ویزلدیلی، کورلدیلی، سسلی: پك جیوجیولی بر یر. ۲. جانلی، روحلی، غلبه‌لکلی، کرماکرم: بازارك اك جیوجیولی وقتی. ۳. صیجاق، حرارتلی، قایایان: صیجاغك اك جیوجیولی وقتنده.

جیوش { سذ. جم. عر. فد: جیش. با: جیش.

جیولدامق { یاخود جیولده‌مك. فل. (اوفاق قوشلر ویاپلیجلر) اوتشمك. جیوجیو ایتمك.

جیولدی { س. اوفاق قوشلرك ویاپلیجلرك اوتشمه‌سی، جیو جیو ایتمه‌لری.

جیوه { س. [فا. «ژیوه» دن] معروف معدن که چوق آشاغی صوئوق درکه‌لرنده صلب حالنه کچوب سائر وقتلرده مایع اولور وبر یرده طورمیوب چوق حرکت ایدر، زیبق، سیماق.

جیوه‌لك { س. ۱. جانلی واویناق یاوری: دوه جیوه‌لکی. ۲. یکیچریلرده خدمت وملازمت ایدن دلیقانلی.

جیویق { ص. زیاده صولی و بولاشقان: جیویق قار، چامور. = ح. اکثریا مکرر اوله‌رق لزوجتلی وبولاشقان بر شیئی تصویر ایدر: اللری یاغ ایچنده جیویق جیویق.

جیویقلامق { فت. لزوجتلی بر شیئی آوج ایچنده صیقه‌رق قاریشدیرمق: فوچینك ایچنده یاغی جیویقلایوب طوریوردی.

جیویقلانمق { فج. (لزوجتلی شیء) آوجلانه‌رق ویا باصیله‌رق قاریشمق: چامور باصیله باصیله جیویقلانمش.

جییر { جییردامق، جیبردی. با: جایر، جایردامق، جایردی.

چ

چ { چیم، جیم فارسی ـ. الفبای ترکینك یدنجی حرفی اولوب، عربیده وسائر السنهٔ سامیه‌ده مخرجی مفقود اولدیغندن، ابتدا ایرانیلر کندی لسانلریچون ایجاد، وبعده ترکلر دخی قبول ایتمشلردر. بومناسبتله «ژ» و«گ» کبی «فارسی» صفتیله تفریق اولنمشدر. ابجد حسابنده ج کبی اعتبار اولنور.

چابالامَق { یا چبالمق. فل. ۱. ال آیاق اوینادوب دپرنمك: چامورك ایچنه دوشمش چابالایوب طوریوردی. ۲. چوق چالیشمق. اوغراشمق، سعی وجهد ایتمك: درسه چابالایور.

چابالامه { ـ. چابالامق فعلی. با: چابالامق.

چابالانمَق { فل. ال آیاق اوینادەرق دپرنمك.

چابالایش { ـ. چابالامق فعلی و طرزی.

چابُق { ص. ح. با: چابوق.

چابُك { ص. فا. سریع، خفیف، چابوق: چابك دست= الی خفیف، الینه چابوق: چابك پا= آیاغی خفیف، سریع الحرکه.

چابوجاجق { ح. و:

چابوجاق { ح. پك سرعتله، سرعتله وکورلدیسزجه، علی العجله: چابوجاق حیوانلری حاضرلایوب بیندیلر؛ چابوجاجق برآز ییه جك تدارك ایدوب قهوه آلتی ایتدك.

چابوق { یاخود چابق. [فا. «چابك» دن ودها طوغریسی فارسیسی بوندن مأخوذدر.] سریع، عاجل، عجله‌لی. خفیف: الی، الینه چابوق: آیاغنه چابوق: چابوق اولك= سرعتلی طاورانك، کچ قالمایك. = ح. سرعتله، عجلة، سریعاً: چابوق کچدی: چابوق کل: چابوق چابوق= عجله ایله. || چار چابوق= پك سرعتله، درحال.

چابوقلق { ـ. سرعت، عجله. || ال چابوقلغی= حقه بازلق.

چاپ { ـ. ۱. مجسم بر شیئك قالینلغی واستوانی وایچی بوش شیئلرك داخلاً قطری اولچیسی: یکرمی بش سانتیمتره چاپنده بر طوب: کراسته چاپی= دیرك وسائره قالینلغی. ۲. مج. جرم، حجم، جثه: ایری چاپده برآدم. || بنا چاپی= وقتیله ابنیه نظارتی طرفندن ویریلن تذکره که یاپینك نه بیوکلکده اوله‌جغنی مبین ایدی.

چاپاچول { ص. پاساقلی، بول پاچه، چولپه. بیچیمسز، قیافتسز.

چاپار { ـ. تاتار، اولاق.

چاپارز { ـ. [فا. «چپ راست» دن که صاغ صول دیمکدر] انکل، مانع، حائل، عائق: سزك کچیکمه‌کز ایشمزه چاپارز ویردی.

چاپارزلق { ـ. ممانعت، مشکلات، موانع.

چاپارزلی { ص. انکللی، موانع و مشکلاتی اولان. پك چاپارزلی بر ایشدر.

چاپاری { ـ. [ر. ا چوق ایکنه‌لی اولطه.

چاپاق { یاخود چپاق. ـ. ۱. کوزدن آقوب کنارلرنده و کیرپیکلرده بریکه‌رك قورویان شیء: کوز چاپاغی. ۲. دوکمه دمیر و سائره‌نك اطرافنده قالان پوروز. || چاپق بالیغی= ایری پوللی یاصی بر جنس کول

بالیغی. [اصل صفت اولوب، سریع وآقیجی دیمك ایسه ده، بو کون او معنی ایله استعمال اولنماز.]

چاپاقلانمق { فل. (کوز) چاپاق طوتمق، کوزدن آقان صو آقوب کنارلرنده وکیرپیکلرده قوریمق: صباحلری کوزلرم چاپاقلانیور.

چاپاقلی { ص. چاپاغی اولان (کوز).

چاپان { س. تاتار، اولاق. [چاپار کبی.]

چاپاناق { یاخود چپاناق. س. قاچیرلمش مال، قاچاق مال.

چاپاول { س. چاپقی عسکری، آقینجی، ایلغارجی.

چاپراز { س. [فا. «چپ راست» دن که صول صاغ دیمکدر] ۱. آرقوری ایلیکلنن ویا بو وضعیتده دوکمه‌لری بولنان قاوشدیرمه یلك، ایکی یانی پافته‌لی صالته: آشجی چاپرازی. ۲. آرقوزی طاقیلان فشنکلك، سلاحلق وپلاسقه. ۳. چیزکیلری ایکی طرفدن آرقوری تقاطع ایدن اکه: مرانغوز چاپرازی. ٤. دستره‌نك دیشلرینی اکمکه مخصوص آلت: بیچقی چاپرازی.

چاپرازلامه { ص. آرقوری صورتنده اولان، چاپراز شکلنده اولان: چاپرازلامه فشنکلك.

چاپراشمق { فش. آرقوری وحمایلی کچن ایکی شیء قاوشوب کچمك وتقاطع ایتمك: پالاسقه ایله پاله قایشی کوکسنده چاپراشیوردی.

چاپراشیق { یاچاپراشق. ص. آرقوری وضعیتده اولوب بربرینه قاوشان: چاپراشیق قایشلر.

چاپراق { یاخود شاپراق. س. عسکر اگرینك اورتیسی. مر.

چاپقی { س. یغما قصدیله دشمن طوپراغنه آتله کیروب هر طرفنه هجوم ایتمه، آقین. مر.

چاپقیجی { ص. آقینجی، چاپولجی. مر.

چاپقیلامق { فل. آقینجیلق ایتمك، یغما نیتیله هر طرفه آت اویناتمق.

چاپقین { ص. ۱. چوق یوریین، چوق قوشان. مر. ۲. آجیق شکین کیدن (آت). ۳. هرطرفه قوشوب بربرده دیکیش طوتماز، سرسری، دربدر. ٤. خووارده، سفیه، زندوست، عشرت وقمار کبی منهیاته منهمك: اوجاری چاپقین = سفاهتده حد واعتدالی اولمیان. || محله چاپقینی = محله‌سنی آلت اوست ایدن یاراماز چوجق، کلخان بکی.

چاپقینلق { س. چاپقین آدمك حالی، سفاهت، یولسزلق، خووارده‌لق.

چاپلی { ص. ۱. بر درلو چاپی و قطری اولان: بیوك، چاپلی تفنك. ۲. چاپی بیوك، قالین: چاپلی کراسته.

چاپمق { فت. (آت) قوشدیرمق، سرعتله یوریتمك. = فل. ۱. قوشمق، سرعتله اوته‌یه بری‌یه صالمق. ۲. آقین وایلغار ایتمك. مر.

چاپوت { س. [«ت» سی حرکه‌لنجه «د» اولور] ۱. لباس پارچه‌سی، طونك آغنه وکوملك وانتارینك پشنه اکلنن مثلث الشکل پارچه: طون چاپودی. ۲. پاچاوره، یامه، پلاسپاره.

چاپول { س. [«چاپمق» دن] دشمن طوپراغنی باصان آقینجیلرك ایتدکلری یغما وغارت. دشمن طوپراغندن آلنان مال، غنیمت: چاپول ایتمك = نهب وغارت ایتمك.

چاپولجی { س. ص. دشمن طوپراغنه آتله هجوم یعنی ایلغار ایدوب یغما وغارت ایدن، آقینجی، یغماکر.

چاپوللامق { فت. ایلغار وآقین ایتمك، دشمن طوپراغنده یغماکرلك ایتمك.

چاپوللانمق { فل. یغما مال قازانمق، غنیمت ایدنمك.

چاپه { س. [آرناؤدجه‌دن] ۱. بر طرفی دوز وبرطرفی چتال باغچوان قازمه‌سی: چاپه اورمق = چاپه ایله اوستندن قازوب مضر اوتلری آییقلامق، چاپه‌لامق. ۲. خرج قاریشدیرمغه مخصوص بیوك کلبری. ۳. بحر قولاقلی دمیر، لنکر: کمی چاپه‌سی. ٤. بحریه‌لیلرك اونیفورمه‌لرنده وسائر بحریه‌یه متعلق ایشلرده‌کی لنکر رسمی.

چاپه‌جی { س. ۱. چاپه ایله چالیشان رنجبر. ۲. یکیچری عسکرینك برصنفی.

چاپه‌لاتمق { فت. چاپه اوردیرمق، چاپه ایله قازدیرمق: باغی کیمه چاپه‌لاتیورسکز؟

چاپه‌لامق { فت. چاپه ایله قازمق: باغی وقتیله چاپه‌لایه مدق. [سبق ایدن «چاپالامق» دن تفریق اقتضا ایدر.]

چاپه‌لانمق { فج. چاپه ایله قازلمق: بوموسمده باغ چاپه‌لانماز.

چاپیجی { س. آقینجی، سوریجی.

چات { مه. ١. اورمه وضربه سسی. چات دیه باشنه بر توقات اوردی. «چات چوت» دخی دینلیر. ٢. قپو چالینمه سی کبی بر سسی تصویر ونقلید ایدر: چات قپو چالندی. ٣. پاتلامه، چاتلامه: چات ایتمك = چاتلامق، پاتلامق. ٤. زمان ومکانجه سکرکلکه دلالت ایدوب «پات» مهمله سیله برابر قوللانیلیر: چات پات بولنور: چات پات وقوع بولورنك توك کبی.

چاتاق { ص. بربرینه چاتمش، چاتشمش، کرفت. = س. ایکی طاغك بربرینه چاتوب دره پیدا ایتدکاری یر.

چاتال. یاخود چتال. س. ١. ایکی یه آیرلمش دال وسائره. ٢. ایکی دیشلی یابه وسائر آلتلر. ٣. آلافرانغه یمك یمه ده قوللانیلان یادرت ویااوچ دیشلی معدن آلتکه قاشیق وبیچاقله برابر بر طاقم تشکیل ایدر: چاتال بیچاقله یمك یمك. = ص. ١. اوجی ایکی یه آیرلمش: چاتال دال، چاتال یول، چاتال ایرماق. ٢. مج. ایکی شقلی، شبهه لی، مشوش: چاتال ایش. ٣. چاتلاق بربوریدن چیقار کبی بوغوق (سس). ٤. ایکی معنالی ایکی صورتله تفسیر اولنه بیلیر (سوز). || چاتال طیرناق = حیوانات مجتره نك ایکی یه آیرلمش طیرناغی، باقاناق؛ چاتال طیرناقلی (حیوان) = حیوانات مجتره دن، باقاناقلی. = ح. چاتال کورمك = اویقودن قالقان آدمك کورمه سی کبی مشوش وهرشیئی ایکی کورمك.

چاتاللاشدیرمق { یاچتاللاشدیرمق. با: چاتاللاندیرمق.

چاتاللاشمق { یا چتاللاشمق. با: چاتاللانمق.

چاتاللاندیرمق { یا چتاللاندیرمق. فت. ١. ایکی یه آیروب چاتال ایتمك: دمیر یولی فلان یرده چاتاللاندیردیلر. ٢. مج. مشکوك ومشوش ایتمك: بو حال ایشی چاتاللاندیردی.

چاتاللانمق { یا چتاللانمق. فط. ١. ایکی یه آیریلوب چاتال اولمق، تشعب ایتمك: آناطولی دمیر یولی اسکیشهرده چاتاللانیور. ٢. مج. مشکوك ومشوش اولمق: شمدی ایش چاتاللاندی.

چاتاللق { س. ١. برشیئك ایکی یه آیریلوب چاتال اولمسی، چاتال اولان شیئك حالی، تشعب: یولك چاتاللغی. ٢. مج. مشکوکیت، تشوش: مسئله نك چاتاللغی.

چاتالمق { س. بغدای تارله سنده بیتن برنوع مضر دانه.

چاتدیرمق { فت. ١. اورشدیرمق، مصادمه ایتدیرمك: آرابه یی دیواره چاتدیرمق. ٢. (کمی یی) دیکر بر کمی یه مصادمه ایتدیروب باتیرمق: قپودان کمیسنی چاتدیرمش. ٣. کراسته یی ویابرشیئك اجزاسنی بربرینه باغلایوب قورمق: اوست قاتك دیرکلرینی چاتدیردیلر.

چاتر { وچتر. مه. کراسته ودیش وکمیك کبی کورك شیئلرك کورلدیسنی تقلید ایدوب مکرر قوللانیلیر: بنا چاتر چاتر ییقلدی؛ ثعبان حیوانی صیقوب کمیکلرینی چاتر چاتر قیردی.

چاتر داتمق { فت. چاتر چاتر ایتدیرمك، کورك بر شیئی سس چیقاره جق صورتده صیقمق، ییقمق ویا یاقمق: دیشلرینی چاترداتدی؛ یانغین تخته لری چاترداتیوردی.

چاتردامق { فل. کورك برشیء چاتر چاتر ایتمك: حدتندن دیشلری چاتردایوردی؛ تخته لر چاتردایه رق ییقیلیور ویا یانیوردی.

چاتردی { س. کورك برشیئك دوشرکن، قیریلیرکن، یانارکن ویا صیقیشدیرلدیغی وقت چیقاردیغی سس وایتدیکی کورلدی: دیشلرك، تخته لرك، کمیکلرك چاتردیسی.

چاتره پاتره { مه. برلسانی شیوه سز ویالان یاکلیش سویلمکی تصویر ایدر متتابعاتدندر: چاتره پاتره ترکجه سویلیور.

چاتشدیرمق { یا چاتیشدیرمق. فت. ١. اوج اوجه قاوشدیرمق، ایلیشدیرمك، بربرینه ربط ایتمك. ٢. طوقشدیرمق، مصادمه ایتدیرمك.

چاتشمق فش. ١. قاوشمق، ایلیشمك، اوج اوجه ربط اولنمق. ٢. طوقشمق، بربرینه چاتمق، مصادمه ایتمك. ٣. (کوپك واوکا مماثل حیوانلر وبوجکلر) چفتلشمك.

چاتقی { س. ١. چاتیلان وقوریلان شیئلر ٢. آزقوری باغلانان شیء: آلن چاتقیسی = قاش باصدی.

چاتقیلق { س. چفت اوکوزلرینی بربرینه باغلایان آغاج که بویندروق اوکا کچمشدر.

چاتقین { ص. بر زنکین ویا بیوکجه آدمه انتساب ایتمش اولان: فلانه چاتقیندر.

چاتلاتمق { فت. ١. بر شیئی پارچه‌لری بیتون آیرلمیه‌جق درجه‌ده شق ایتمك، چاتلاق حالنه کتیرمك: بو بارداغی کیم چاتلاتدی؟ دکنکمی چاتلاتدم. ٢. صیقندیدن ویا چوق یمکدن پالایه‌جق درجه‌یه کتیرمك: آدمی چاتلاتمایك. ٣. چوق حسدینی موجب اولمق، حسددن پك مضطرب ایتمك: خصمنك موفقیتنی سویلیه سویلیه حریفی چاتلاتدم. ٤. (آتی) چوق قوشدیروب تلف ایتمك: آتنی چاتلاتدی. || طوپوق چاتلاتمق = چوق قوشمق.

چاتلاق { ص. پارچه‌لری آیرلمیه‌جق درجه‌ده قیریق، منشق، یاریق: چاتلاق بارداق، دکنك. = س. بر شیئك چاتلادیغی یر، یاریق: شو بارداغك بوراسنده بر چاتلاغی واردر؛ چاتلاغی بللیسز در.

چاتلامق { فل. ١. چات ایده‌رك بیوك سسله یارلمق، آیرلمق: طلوم چاتلادی. ٢. پارچه‌لری آیرلمیه‌جق صورتده قیرلمق، یارلمق: بو بارداق چاتلامش. ٣. (طالغه وسائره) قیرلمق، پاره‌لانمق. ٤. (حیوان) چوق یوریمکدن تلف اولمق: یاری یولده آتی چاتلادی. ٥. مج. حسددن حدتدن، صیجاقدن وسائر اضطرابدن تلف اولمق درجه‌سنه کلمك: حسدجیلر چاتلاسین؛ صیجاقدن چاتلایه‌جغز. ٦. چوق آغلامقدن تلف اولمق درجه‌سنه کلمك: شو چوجق چاتلایه‌جق ممه ویرك. ٧. چوق آغریمق واضطرابده بولنمق: باشم چاتلایور: قارنم چاتلایه‌جق. || آلن طاماری چاتلامق = حیا وحجاب قالمامق. عارسز اولمق. || طاش چاتلامق = ١. چوق صوئوق اولمق. ٢. اولمیه‌جق شیء اولمق، امر محال وقوع بولمق: طاش چاتلاسه بو باغچه اوقدر محصول ویرمز. || چاتلاسه پالاسه = هر نه یاپسه.

چاتلامه { و:

چاتلایش { س. چاتلامق فعلی. وطرزی.

چاتلمق { فج. ١. قورلمق: چارداق چاتلدی. ٢. آپشوب قاله قالمق. ٣. حیوانك باجاقلری آیریلوب هلاك اولمق.

چاتمق { فت. ١. قورمق، کراسته وسائره‌یی بربرینه ربط ایدوب طوردیرمق: چارداغی چابوجاجق چاتدیلر. ٢. اوج اوجه قاوشدیرمق، ایلیشدیرمك: ذیکیش چاتمق. ٣. (عسکر) تفنکلری اوج اوجه ایلیشدیروب طوردیرمق. ٤. حیوانه یوك یوکلتمك، حمل ایتمك. = فل. ١. اورمق، چارپمق. مصادمه ایتمك: دیواره چاتدی. ٢. اوغرامق، دوچار وکرفتار اولمق: بلایه چاتدق. ٣. دوش اولمق، راست کلمك، تصادف ایتمك: برمیراث یدی یه چاتدم. ٤. (کمی) مصادمه ایدوب باتمق. ٥. (موسم ومیعاد) یاقلاشمق، تقرب ایتمك: بهار چاتدی. ٦. انتساب ایتمك، طالقاوقلقله یارانوب برینك توجهنی قزانمق: او فلانه چاتمشدر. || باش باشه چاتمق = مشاوره ایتمك. || قاش چاتمق = قاشلری ایندیروب یوز اکشیتمك. || کیف چاتمق = کیف یتیشدیرمك.

چاتمه { س. ١. چاتمق فعلی. ا. چاتمق. ٢. موقت صورتده ایلیشدیریلوب طوردیرلمش کراسته. ٣. موقت وقبا صورتده دیکلمش پارچه‌لر. ٤. دوشمه‌لك برنوع ایپکلی قماش: اسکدار چاتمه‌سی. = ص. موقت صورتده ایلیشدیرلمش. || دیرمه چاتمه = اوته‌دن بریدن طوپلانمش غیر منتظم شیء: عسکری هب دیرمه چاتمه ایدی.

چاتی { س. ١. چاتلمش یعنی بربرینه ربط اولنمش کراسته وسائره‌دن قورلمش شیء، طاسلاق. ٢. بنایی اورتن کرمیتلری طوتان مائل اورتی که چاتلمش کراسته‌دن یاپلمشدر: اوك چاتیسی؛ تملدن چاتی یه قدر؛ چاتی آلتی = چاتی ایله طاوان آره‌سی. مج. مسکن. ٣. بدن انسانك قفس حکمنده اولان کمیکلری هیئتی. قدید، اسکلت.

چاتیق { ص. ١. اوجلرندن ملاصق، قاوشوق. ٢. بربرینه ملاصق، فاصله‌سز: چاتیق قاشلر. ٣. بورشدیریلوب اکشیدلمش، عبوس: چاتیق چهره.

چاچه { س. ا اسکی ترکجه‌ده «چاچمق» یاپلمق وقوشمق دیمکدر.] کیجی. || آجی چاچه = غیر مأکول برجنس کوچك بالیق.

چادر { یاخود چادیر. س. کوجبه‌لرك خانه‌سی مقامنده اولوب اردوکاهلرده عسکرلرك وبکجی وقوریجی کبی آدملرك دخی موقت اقامتکاهی که قالین بزدن یاخود کچه ویا دریدن اولوب اکثریا مخروطی الشکل و بعضاً مستطیل اولور، وبر دیرکله قوریلوب اتکلری ایپ پارچه‌لریله قازیقلره باغلانیر، اوبه، خیمه، خرکاه، چتر: چادر قورمق؛ چادرده یاتمق. انواعی اولوب، اك بیوکنه اوتاق وکوچکنه چرکه دیرلر. تاتار چادرینه آلاجیق. ترکمان چادرینه دریم. قالیچه وکلیمدن یاپیلانه‌ده اوبه دینلیر. [فا. چتر چادردن مأخوذدر.] || چادر آلتی = سفر، اردوکاه. || چادر چیچکی = شکلی چادره بکزر برچیچك. || چادر اوشاغی = معالجه ایچون استعمال اولنور بر نوع ضمغ.

چادرجی { س. چادر یاپوب صاتان آدم: چادرجیلر = چادرجی اصنافنك چارشیسی.

چار { عد. فا. درت: چارسو، چار جهت: درت طرف، جهات اربعه: چار چشمله = درت کوزله: چار ابرو = درت قاش، بیبغی یکی ترلمش دلیقانلی. با: جهار.

چار { س. [روسجه: Czar که بوده «قیصر» دن مأخوذ] روسیه ایمپراطوری.

چار { س. فا. چاره‌دن مخفف اولوب یالکز «چار ناچار» تعبیرنده مستعملدرکه ایستر ایستمز دیمکدر.

چار { مه. چابوق صفتیله قوللانیلیر ادات تأکیددر: چار چابوق = چابوجاجق.

چارپا { س. فا. ا چار = درت. پا = آیاق ا درت آیاقلی حیوان.

چارپاره { س. فا. ا چار = درت. پاره = پارچه. تر. زبانزدی: چالپاره ا رقص ایدرکن پارماقلره طاقوب چالدقلری زیل.

چارپدیرمق { فت. ۱. اوردیرمق، صدمه ایتدیرمك: روزکار پنجره‌نك قنادینی خیزله دیواره چارپدیردی. ۲. چالدیرمق، غضب ایتدیرمك: اشیانی آچیقده براقوب چارپدیردیکز. ۳. اکریلتمك، چارپق یاپمق: نزول آغزینی چارپدیرمش. ٤. اویناتمق. خلجانه کتیرمك: آکزین ایشیتدیکم بر سس یورکمی چارپدیردی.

چارپشدیرمق { فت. ۱. اورشدیرمق. طوقوشدیرمق: قپونك قنادلرینی چارپشدیرمق. ۲. طوتشدیرمق. مضاربه ومقاتله ایتدیرمك، مصادمه ایتدیرمك: ایکی عشیرتی چارپشدیروب کندیسی سیرجی قالدی.

چارپشمق { فت. ۱. اورشمق. طوقوشمق. مصادمه ایتمك: پنجره قنادلری روزکاردن چارپشیوردی. ۲. طوتشمق، مضاربه ومقاتله ایتمك: ایکی مفرزه بربرینه راست کلوب چارپشدیلر.

چارپشمه { س. ۱. اورشمه. طوقوشمه. مصادمه. ۲. طوتشمه، مضاربه مقاتله.

چارپشیق { ص. ۱. بری برینه چارپمش، قاریشیق، چاپراشیق. ۲. چارپیق، اکری. ۳. بری برینه بینمش (دیش). ٤. دوزکون ومنتظم اولمیان، چتره‌فیل (لسان).

چارپلمق { فل. ۱. اکریلوب بوکلمك: بو دیرك چارپلدی. ۲. یوزینی پروشدیروب منفعل اولمق. متغیر اولمق: بو سوزی ایشیتدیکجه چارپلدی. ۳. جن طوتمق، جن شرینه اوغرامق: کیجه آغاجلرك آلتنده طولاشمه چارپلیرسك. ٤. نزولدن اولدیغی کبی اعضای بدندن بری اکریلمك، یرندن اویناتمق، طوتماز اولمق: آغزی، الی، آیاغی چارپلمش.

چارپلمه { س. چارپلمق فعلی. با: چارپلمق.

چارپلیش { س. چارپلمق فعلی و طرزی: بر چارپلیش چارپلدی که.

چارپمق { فت. فل. ۱. شدتله اورمق، تصادم ایتمك: آت خیزله کیدرکن دیواره چارپدی: روزکار یوزمه چارپیوردی. ۲. اوروب یره دوشورمك، ییقمق: چارپوب کچدی. ۳. زورله آلمق، چالوب چرپمق، قاپوب کیتمك: عشیرت کویك قویونلرینی چارپدی. ٤. باشه اورمق، باش آغریسی ویرمك، صداع

کتیرمك : بو سرکه بکا چاربدی. ٥. اورمق، دیتره‌مك، خلجانه کلمك : یورکم چاربیور. ٦. خیزله تحریك اولنه‌رق بریره اورمق : قپو، پنجره قنادی روزکاردن چاربیوردی. || کوزه چارپمق = نظر دقتی جلب ایتمك : روماده اك اول کوزه‌چارپان سنت پیر کلیسا سیدر. || کون، کونش چارپمق = کونش آلتنده چوق طورمقدن ویا کزمکدن سرسملنوب خسته‌لانمق.

چارپمه { س. ١. چارپمق فعلی. با : چارپمق. ٢. ضربه، صدمه، مصیبت. = ص. اوره‌رق قاقمغله یاپلمش، قبارتمه‌لی : چارپمه کومش معمولات.

چارپندی { س. ١. شدتله اوینامه، شدتلی حرکت، خلجان : یورك چارپندیسی. ٢. دکیز صولرینك اوفاق لکن زیاده اوینار طالغه‌جقلر حالنده حرکتی : بویرازك طالغه‌لری بیوك دکلسه‌ده چارپندیسی پك زیاده‌در.

چارپنمق { فل. اورنمق، شدتله اوینامق، خلجانه کلمك : توزلرك ایچنده چارپنوب طوریوردی.

چارپیق { ص. ١. اکریلوب بوکلمش، برطرفه مائل، طوغری اولمیان، اکری بوکری : چارپیق دیرك، اودون. ٢. برطرفه مائل، غیر منتظم : چارپیق دیوار : چارپیق عرصه. ٣. چارپلمش، نزوله اوغرامش ویا جن طوتمش : چارپیق آدم. ٤. ترس، اوغورسز : چارپیق آیاق.

چارداق { س. با : چارطاق.

چارسو { س. با : چارشی.

چارشَب { ودها طوغریسی :

چارشف { یاخود چارشاف. س. | فا. «چادرشب» دن اولدیغی مظنوندر | ١. یتاغه سریلن و یورغانه قاپلانان بزدن اورتی : یتاق چارشفی، یورغان چارشفی. ٢. قادینلرك تستر ایتدکاری جار : ایپك چارشف.

چارشنبه { یاخود چهارشنبه. س. | فارسیدن | هفته‌نك دردنجی کونی، یوم الاربعاء : چارشنبه کونی. چارشنبه بازاری. || چارشنبه قاریسی = جادو، موهوم بر جن : وج. صاچی طرانمامش، مخوف قیافتلی قادین. || آیك صوك چارشنبه‌سی = نحوستله مظنون کون : طقوز آیك صوك چارشنبه‌سی = نحوست محضه. عو. طقوز آیك صوك چارشنبه‌سی بر آرایه کلمك = هر ایش بر آرایه کلوب طوپلانمق. عو.

چارشی { یاخود چارشو. س. | فا. چارسو (= درت طرف) دن اولدیغی مظنوندر | ایکی طرفی دکان و اوستی اورتیلی یاخود آچیق اخذ واعطا محلی، بازار، سوق. || چارشی آغاسی = چارشی محافظی. || چارشی خلقی = اهل سوق. || چام چارشی = درت طرفدن، تربیعاً. || ایچی چیفیت چارشیسی = نیت خالصه‌سی اولمایان، حیله کار.

چارطاق { یا چارداق. س. | فا. چار = درت ـ عر. طاق = کمر | ١. درت کمر تشکیل ایدن اوفق کوشك و رواق اوستی. ٢. اوستنه صارماشیقلی آغاج ونباتلر صارلمق اوزره بر قاچ دیرك و قفسدن یاپلمش سایه‌بان. ٣. درت دیرك اوزرینه چالی چرپیدن یاپلمش باغچوان ویکجی قلبه‌سی. ٤. آصمه وآصمه قباغی و سائره صارلمق ایچون قورلمش قفس : آصمه‌یی چارطاغه آلمق.

چارق { و چارقه. با : چرخ و چرخه.

چارم { عب. دردنجی، رابع.

چارمیخ { س. فا. | چار = درت. میخ = چیوی. — تر. زبانزدی : چارمیق | مجرمی خاچه کرمك ایچون قورلمش صلیب شکلنده‌دار آغاجی، صلیب : چارمیخه کرمك. مج. سفینه‌نك دیرکاری باشندن اشاغی‌یه اینن قالین ایپلر : جوادیرا چارمیخی.

چارناچار { با : چار.

چاروب { س. فا. سوپورکه. لـ.

چاره { س. فا. ١. طریق تسویه، سبب اصلاح، واسطهٔ تخلیص : چاره بوله‌مدی : اجله چاره یوقدر. ٢. تدبیر : برچاره دوشونملی. ٣. مدد، یاردیم : بکا بر چاره بولك. ٤. علاج، دوا : بوخسته‌لغه چاره یوقدر. || نه چاره ! = نه یاپملی، ایستر ایستمز راضی اولملی.

چاره‌جوی { ص. فا. | چاره = م. جستن = آرامق | چاره آرایان، تدبیر تحریسنده بولنان.

چاره‌ساز ‹ ص. فا. [چاره = م. ساختن = یاپمق] چاره یابان، چاره وتدبیر دوشونن، بولان: قادینجغزك خسته‌لغنه کیمسه چاره‌ساز اولمدی.

چاره‌سز ‹ ص. ۱. چاره وتدبیری اولمیان، چاره‌سی بو. لنه‌میان: بوچاره‌سز بر خسته. لقدر. ۲. لابد، ضروری، الزم: قبشین آتش یاقق چاره‌سزدر. ۳. بیچاره، محتاج، ضرورتده بولنان: پك چاره‌سز قالدی. = ح. ضروری ولابد اولهرق، مطلقا، بهمه حال: بوکون چاره‌سز کیدیله‌جکدر.

چاره‌سزلك ‹ س. ۱. تدبیر و علاج فقدانی و امکانسزلغی، عجز، اضطرار. ۲. بر شیئك ضروری ولابد اولمسی. ۳. بیچاره‌لك، ضرورت، احتیاج.

چاریچه ‹ س. [روسجه‌دن] رو سیه ایمپراطوریچه‌سی.

چاریق ‹ س. ۱. کوبلیلرك کیه‌کاری آیاقی قابی که سپیلغه‌ش صیغیر دریسندن اولوب کنار. لرنده‌کی دلیکلرینه کچیریلن دری شریتلرله ویا قینابله آیاغه باغلا. نیر. ۲. چاریق تقلیدی اوله. رق باغلامه‌لی خفیف اسقاربین. ۳. طوپ آرابه‌سنك تکرلسکنه اینیشده قونیلان پاپوش. || آرناؤد چاریغی = تلاتیدن اوجی سیوری وقیوریق پوسکوللی وسوسلی خفیف آیاق قابی. || چاریغی چیقارمق = نازکشمك، کوبلیلك حالنه‌دن قورتلمق. || دمیر چاریق = چوق طیانیقلی آیاق قابی.

چاریقچی ‹ س. چاریق یاپان وصاتان اصناف.

چاریك ‹ س. فا. [چار = درت. پك = بر. — تر. زبانزدی: چیرك] ۱. درتده‌بر، ربع: برالمانك چاریکی. ۲. ساعتك درتده‌بری، اون بش دقیقه: هرچاریکده بر حب آلمق: برساعت برچاریکده کیدیلیر. ۳. مجیدیه دینلن کومش سکه‌نك درتده بری که بش غروشلق برکومش سکه‌در: بونی برچاریکه آلدم.

چاریکلك ‹ ص. برمجیدیه چاریکی قیمتنده‌اولان. بش غروشلق: چاریکلك چیغاره پاکتی.

چاسار ‹ س. [قیصردن غلط] وقتیله المانیه ایمپراطورینه ویرلن عنوانلر.

چاشی ‹ س. فا. [تر. زبانزدی: چشنه] ۱. لذت، طات. ۲. یمك طادینه بقق ایچون آعزه آلنان مقدار، لذت‌نمونه‌سی: چاشنیسنه باقق.

چاشنیگیر ‹ س. فا. [چاشنی = لذت. کرفتن = طوتمق] وقتیله بیوك داثره‌لرده یمكلرك لذتنه باقان آدم. = مج. فا. چاشنیکیران = سابقده ضبابطلرده سفره خدمتنی ایفا ایدن برصنف عسکر.

چاشیت ‹ یاخود چاشوت. س. جاسوس.

چاشیتلامق ‹ فل. جاسوسلق، تجسس ایتمك.

چاشیتلق ‹ س. جاسوسلق. تجسس.

چاغ ‹ س. ۱. زمان، وقت، اثنا، هنکام، موسم: کل چاغی، صباح چاغی. ۲. یاش: یکرمی چاغنده بردلیقانلی؛ اورته‌چاغده بر آدم. ۳. بوی، قد، قامت، تناسب، لزومی درجه سیمزلك: دمیر تاونده انسان چاغنده یاراشیر.

چاغ ‹ یاخود چاق. د. تا، حتی، جه، دکین: چاغ اورته‌ده، چاغ بوقدر، چاغ اقشامه‌دك. مر.

چاغ ‹ س. [فا. چاه = قویو] دن غلط] بولاشیق چوقوری، لاغم، صو یولی.

چاغان ‹ س. قالین و قوی دوه کوستکی.

چاغرتغان ‹ س. با: چیغرتغان.

چاغرتمق ‹ فت. چاغرمغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك، باغرتمق.

چاغرشمق ‹ فت. ۱. بر برینه چاغرمق. ۲. هپ بردن چاغرمق، هایقروب یایغاره ایتمك: بری وفات ایتدیکندن قادینلر چاغرشیورلردی.

چاغرغان ‹ ص. چوق چاغران، یایغاره‌جی. = س. چوق باغرپر صاقصاغان جنسندن بر قوش.

چاغرلمق ‹ فع. باغرلمق، ندا ایدلمك: اوبله چاغرلمازلر.

چاغرمق ‹ فت. ۱. باغرمق، هایقرمق، بلند آوازله ندا ایتمك: اوقدر چاغرمایك؛ باغروب چاغرمق ۲. بوکسك سسله اوقومق، تغنی ایتمك: ترکی چاغرمق. [دعوت ایتمك معناسنی افاده ایدن «چیغرمق» فعلیله قاریشدیرلمامالیدر.]

چاغرمه { س. ١. باغرمه، ها-
يقرمه، ندا. ٢. ترکی
سویله، تغنی.

چاغریش { س. باغرمه، هایقرمه،
ندا. صیحه، بلند آواز.

چاغل { مه. صویك قاینایوب
فیشقرمه‌سنی تقلید ایده‌رك
مکرر قوللانیلیر: صولر چاغل
چاغل آقیور. چاغلایوردی.

چاغلا { س. یشیل قبوغیله برابر
اولان خام بادم وسائر
بوکبی میوه: چاغلا بادمی.

چاغلار { س. قباله وسدلره چار-
پوب طبقه طبقه یرلردن
کوپوره‌رك دوشن صو، شلاله،
چاغلایان.

چاغلامق { و چاغلدامق. فل.
(صو) قاینایه‌رق
وکوپوره‌رك وطاشلره قیالره
چارپه‌رق دوشمك ویا کوپوره‌رك
طاشمق: طاغلرده صولر چاغلار.

چاغلامه { س. چاغلامق فعلی.
با: چاغلامق.

چاغلایان { س. صنعی اوله‌رق
کوپوره‌رك وسس
ایده‌رك آقان صو، صنعی شلاله.
[فر. Cascade]

چاغلایش { س. چاغلامق فعلی
وطرزی.

چاغلایق { یاچغلایق. س. یردن
سسله قاینایه‌رق نبعان
ایدن صو، قاینارجه.

چاغلدامق {فل. با: چاغلامق.

چاغلدی { س. طاشلره قیالره ویا
سدلره چارپوب قاینا-
یه‌رق دوشن صویك چیقاردیغی
سس: صولرك چاغلدیسی بلبللرك
شاقردیسنه منضم اولیوردی.

چاغلی { ص. ١. بر درلو قامتی
وتناسبی اولان: پهلوان
چاغلی بر آدم. ٢. تندرست،
سمیز، تاولی.

چاغنوس { س. [ر.] دکیزینکجی.

چاق { د. تا. حتی، دك، جه: چاق
بوقدر: چاق صباحه‌دك.
با: چاغ. [اسکیمشدر.]

چاق { مه. قمه و چکیجله اورمه
کبی فعللرك سسنی تقلید
وتصویر ایدر: چاق چوق، چاقر
چوقور.

چاقال { س. با: چقال.

چاقالوز { س. چاقل طاشلرندن
عبارت مرمیات آتان
برنوع طوپ.

چاقدیرمق { فت. ١. قاقدیرمق،
میخلاتق، صوقمق:
بورایه برجیوی چاقدیرملی؛
قازیق چاقدیرمق. ٢. مج.
ایچیرمك، عشرت ایتدیرمك:
کندیسنه چوق چاقدیرمشلر.

چاقر { یاخود چاقیر. ص. ماوی
چیزیکلی الا رنکنده،
ماوی تحریللی چیل: چاقر کوز=
عین زرقاء. == س. پنجه‌سی ایری
وبك کسکین بر جنس طوغان.
|| چاقر پنجه = طوتدیغنی براقماز،
هرشیئدن استفاده ایدر، شدید
البطش، حریص. || چاقر دیکنی=
برجنس نبات، عرفج بری. || چا-
قر قنات = قنادلری تحریللی بر
نوع اوردك.

چاقر { س. شراب، خمر، می، باده.
مر. || چاقر کیف [وطو-
غریسی: چاقرکیفی] = دوشمیه جانه
درجه‌ده سرخوش، نیم مست.

چاقرجی { س. قوش آونده چا-
قری طوتان آدم؛ چا-
قرجی باشی = بونلرك رئیسی.

چاقشدیرمق { فل. مسکرات
ایچمك، عشرت
ایتمك، ایچوب کیف یتشدیرمك:
اوتورمش چاقشدیریوردی.

چاقشمق { فش. بربرینه کچوب
کینتلنمك، طاقلمق.

چاقشیر { س. ١. اینجه قماشلی
اوزون برنوع شلوار.
٢. طیورك آیاغنده‌کی توکك.

چاقشیرلی { ص. ١. چاقشیر
دینلن شلواری کیین.
٢. آیاغی توکلی (کوکرجین
وسائره).

چاقل { یاخود چاقیل. س. ایرماق
ودکیز کنارلرنده صویك
چالقایوب یووارلاندیغی اوفاق
طاشلرکه مختلف رنکلرده اولوب
او اوکلرینك وباغچه یوللرینك
تفریشنه یارار: چاقل دوشه-
مك؛ چاقل طاشی. || چاقل پیده-
سی = قیزغین چاقل اوزرنده
پیشمش پیده.

چاقلداق { س. ١. صو دکرمنی
اوست طاشنك اوزر-
ینه طوقنه‌رق غیرمنقطع بر چا-
غلدی چیقاران تخته پارچه‌سی.
٣. دکرمن شکلنده ودوندکجه
کورلدی ایدر بر چوجق اویو-
نجاغی. ٣. کچی وسائر بعض
حیواناتك وراسی اطرافنده‌کی
قیللره آصیلوب قورویان قیغ.

چاقلدامق { فل. چاقل طاشلر-
ینك کورلدیسی کبی
برکورلدی ایتمك: جوزلر چوال
ایچنده چاقلدایوردی.

چاقلدی { س. چاقل طاشلریله اونلره مماثل شیئلرك تحریك اولندقده ایتدکاری کورلدی : جوزلرك چاقلدیسی .

چاقللق { س. چاقل دوشنمش ویا بریکمش محل .

چاقلمق { فج. فل. ١. قازیغه باغلانمق. ٢. میخلانوب یرلشمك : چنکانه خروزی کبی آیاغندن چاقیلیر .

چاقماق { یاخود چاقمق ویاچقماق. س. ١. چاقه‌جق آلت. چاقماق طاشنه اوروب قیغلیم چیقاره‌رق قاوی یاقان چلیك آلت، زند. ٢. چاقماقلی تفنکك زنبرکی. || چاقماق طاشی = چاقماقله اورلدقده قیغلیم چیقاران وجام اعمالنه یارایان پارلاقجه طاش، قدح. || چاقماق قاو کیسه‌سی = بونلرك وضعنه مخصوص بر شکل مخصوصده کیسه. == ص. مج. چاقماق کبی مقوس شکلنده اولان : چاقماق یاپوش؛ چاقماق باشلی قایق .

چاقماقجی { س. چاقماق یاپان صنعتجی؛ چاقماقجیلر = بو اصنافك چارشیسی .

چاقماقسز { ص. بر ایشه یاراماز (طبانجه و تفنك) == س. شمدی قوللانیلان کیمیوی کبریته وقتیله بو اسم ویرلمشدی.

چاقماقلی { ص. چاقماق طاشی و زنبرکله آتش آلیر (اسکی تفنك) : چاقماقلی تفنك که فتیلیدن صکره و قاپسوللیدن اول ایجاد اولنمشدر .

چاقمق { فت. ١. قاقمق، قاقه‌رق صوقمق : اکسر، قازیق چاقمق. ٢. قازیق قاقوب حیوانی اوکا باغلامق : آتی چایره چاقدی. ٣. زنبرکی چکوب چاقماغی چاقمق طاشنه اورمق : تفنك، زنبرك، چاقماق چاقمق. ٤. قبول ایتدیرمك. کچیرمك، ویرمك : قلب آقچه‌یی چاقدی. ٥. ایصیرمق، (دیش) کچیرمك : دیش چاقمق. == فل. ١. پارلامق، بردن بره لمعان ایتمك : شیمشك چاقیور. ٢. بربرینه کچمك. چتشمك : دیشلر چاقمق . ٣. ایچوب کیف یتیشدیرمك : اقشاملری چاقیور.

چاقمه { س. ١. چاقمق فعلی. یا : چاقمق. ٢. اوروب چاقمقله یاپلمش قیومجی ایشی : ارکك چاقمه = بونك قبارتمه‌لیسی : دیشی چاقمه = بو ایشك چقورلیسی یعنی قبارتمه‌نك ترسی. ٣. بو ایشده قوللانیلان قیومجی قالبی.

چاقمه‌جی { س. قالب چاقمقله کیرامشك اوزرینه قبارتمه اشکال یاپان قیومجی .

چاقی { س. آچیلوب قپانان و طیرناق. قلم وسائره کسمکه مخصوص اولان کوچك جیب بیچاغی . | فارسیده « چاکی » دیلیرسه‌ده ترکجه‌دن مأخوذ اولسه کرکدر. |

چاقیش { س. ١. چاقمق فعلی و طرزی. ٢. شیمشك.

چاقیم { س. و :

چاقین { س. شیمشك. برق.

چاك { ص. فا. یاریق، ییرتیق، چاتلاق: چاك ایتمك = ییرتمق، پاره‌لامق : پردهٔ ناموسنی چاك ایتدی؛ کریبان چاك = یاقه‌سی ییرتیق. کدر و مأیوسیتندن یاقه‌سنی پاره‌لامش: چاك چاك = پارچه پارچه. == س. ییرتیق یر : چاك کریبانندن = یاقه‌مك ییرتیغندن .

چاك { س. تونج وسائره‌دن معمول مخروطی الشکل بر آلت که ایچنده معلق اولان طوقاغك صاللانوب کنارینه اورمسیله سس چیقاریر. چینغراغك بیوکی، جرس. ناقوس : دوه چاکی، کلیسا چاکی: چاك چالمق. || چاکنه اوت طیقامق = محو ایدوب سسنی کسمك. | چاك قله‌سی = کلیسا چاکنك تعلیقنه مخصوص یوکسك قله. || قولاغه چاك چالمق = چوق باغرمق. تکرار تکرار سویلمك .

چاك { مه. بیهوده یره چوق و بلا فصله سویلمکی وچکه یاریشدیروب کوزه‌لك ایتمکی تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر : بتون کون چاك چاك ایتمکدن ایشنه باقمغه وقتی یوق که.

چاکر { س. فا. قول. کوله. عبد. | انشا لساننده ظرافت تعبیری اوله‌رق متکلمدن کنایه قوللانیلیر: اچاکرلری = بنده‌لری. بنده‌کز: معروض چاکر کمینه‌لریدرکه = بنده‌کزك معروضم دیمکدرکه انشاده مسند صدارتده بولنان وزرایه خطاباً یازیلور تعبیرات رسمیه‌دندر .

چاکرانه { ص. فا. قوله وکوله‌یه منسوب ومتعلق ویا شایسته. | ظرافت تعبیری اوله‌رق متکلمدن کنایه اولور : | معروض

چاكرانه‌مدر: عريضهٔ چاكرا-
نه‌م.

چاكَرپَرَوَر { ص. فا. [چاكر = قول. پروردن = بسلمك] قوللرينى بسليوب قايران، بده‌برور. [ظرافت تعبيرى او-
له‌رق مخاطبدن كنايه اولور.]

چاكَرپرورانه { ص. فا. و:

چاكَرپَرَوَرى { ص. فا. قوللرينى بسليوب قايران كريم ومنعم ذاته منسوب ومتعلق ويا شايسته: نعم چاكرپرورانه-
لرى، چاكرپروريلرى.

چاكَرخانه { س. فا. قول و بنده‌نك يعنى متكلمك اوى، بنده‌خانه، فقيرخانه: چاكرخانه‌يه تشريف بيورور-
سه‌كز.

چاكَرزاده { س. فا. [چاكر = قول. زاده = طو-
غمش] قول وبنده‌نك يعنى متكلمك اولادى: چاكرزاده-
كزى تقديم ايديورم.

چاكَرلِك { س. قوللق، كوله-
لك.

چاكَرنواز { ص. فا. [چاكر = قول. نواختن = اوخشامق] قوللرينى اوخشايوب تلطيف ايدن. [ظرافت تعبيرى اوله‌رق مخاطبدن كنايه اولور.
— نسبت بيان ايدن «چاكر-
نوازانه» و «چاكرنوازى» صفتلرى دخى انشا لساننده بعضاً قوللانيلير.]

چاكَرى { ص. فا. قول و بنده‌يه منسوب و متعلق. [متكلمدن كنايه اولور:]
معروض چاكريدر؛ سوى چاكرى‌يه ارسال بيورلمسى.

چاكْلِق { س. كليسا چاكنك آصلديغى محل، چاك قله‌سى.

چال { ح. ١. بر اسمدن اول قوللانيله‌رق اونك طور-
ميوب حركت ايتديكنه ومتصل اوينامقده بولنديغنه دلالت ايدر: چال چكه = متصل چكه اوينا-
دان، طورمقسزين سويلين، چوق سويلر، كوزه. ٢. كدلك بر اسمدن اول اوله‌رق شدتله قاپمغه دلالت ايدر: چال ياقه ايتمك = بطش وشدتله ياقه‌لامق، ياقه‌سندن قاپمق.

چالا { ياخود چال. ح. بر اسمدن اول قوللانيله‌رق اونك متصل وشدتله وپرواسز اوله‌رق استعمالنه دلالت ايدر: چالا قليج = متصل قليج چاله‌رق، بلا پروا قليج اوينادەرق: چالا قيرباج = شدتله و متصل قيرباج اوره‌رق.

چالاپ { س. با: چلپ.

چالاغان { ص. ١. ايصيران. ٢. آزغين (كوپك).
= س. جيان. || چالاغان اوتى = ايصيرغان اوتى. مر.

چالاك { ص. سريع الحركه، جست وچالاك. مر. [فا. «چا-
لاك» بوندن مأخوذ اولسه كركدر.]

چالاك { ص. فا. سريع الحركه، الينه وآياغنه چابوق، خفيف. [اكثريا مترادفى اولان «جست» ايله برابر قوللانيلير:]
جست وچالاك بركنج.

چالپاره { س. [فا. «چارپاره»دن] خوره تپركن زيل كبى چالنمق اوزره پارمقلره طاقيلان تخته‌جقلر، شقشاق.

چالپاره { س. برنوع دكيز بوجكى. || يهودى چالپاره‌سى = بونك لكالى ورنكلى نوعى.

چال چكه { ص. با: چال.

چالديرمَق { فت. ١. اورديرمق، ضرب ايتديرمك، چارپديرمق: يره چالديرمق. ٢. برموسيقه آلتى اويناتمق: طاول، چاك، پيانو چالديرمق. ٣. اور-
ديرمق، دق ايتديرمك: خد-
متجى‌يه قپويى چالديرمق. ٤. سرقت ايتديرمك، قاپديرمق، ايى محافظه ايده‌ميوب چالينمسنه سببيت ويرمك: آخورك قپوسنى آچيق براقه‌رق آتى چالديردى.

چالشديرمَق { يا چاليشديرمق. فت. ١. سعى ايتد-
يرمك، چابالاتمق: بو ايشه نه كنديسى چاليشيور ونه‌ده بزى چاليشديريور. ٢. ايشلتمك، ايش ويرمك، ايشده قوللانمق، استخدام ايتمك: هركون اون اون بش عمله چاليشديريور. ٣. اوقوتمق، تحصيل ايتديرمك، تحصيل ايله اوغراشديرمق: يازك صيجاق آيلرنده چوجقلرى چاليشديرمق صحتلرينه مضردر: اوغلنى آلمانجه‌يه چاليشديريور.

چالشقان { يا چاليشقان. ص. [اصلى: چالشغان] ١. چوق چالشان، سعى وغيرت ايدن، مقدم: چالشقان آدمدر.

۲. چوق ایشلین، چوق ایش کورن: چالشقان رنجبر. ۳. درسنه وتحصیله مداومت ایدن: چالشقان طلبه.

چالشمق (یاخود چالیشلق. فع. ۱. سعی وغیرت واقدام اولنمق: نه قدر چالشلسه بوایش اولماز. ۲. ایش ایشلمك: صیجا قده چوق چالشماز. ۳. درس وتحصیله مداومت اولنمق: کنجلکده چالیشلیرسه صکره ندامت چکمز.

چالشمك (یاخود چالیشمق. فل. ۱. چابالامق، سعی وغیرت ایتمك: فلان ایشی کورمکه چوق چالشدیسه ده موفق اولهمدم. ۲. ایشلمك، ایش کورمك، اوغراشمق: انسان کوندہ سکز ساعت چالشلیدر. ۳. درسه اهتمام وتحصیله دوام ایتمك. اوقوبوب یازمق: شاکردان چالیشیرسه معلملرینه ده هوس کلیر.

چالشمه (س. چالشمق فعلی. بك: چالشمق.

چالغی (س. «چالمق» دن. اسکی (ترکچه‌سی: چلاو). ۱. موسیقی آلتی، ساز: پیانو کوزل چالغیدر. ۲. موسیقی، آهنك، نوا: چالغی چالمق: چالغی یی سورمیسکز؟ ۳. موسیقی طاقمی، سازطاقمی، خواننده وسازنده‌لر: فلان اوده چالغی واردر.

چالغیجی (س. چالغی چالان، بر ساز چالمق صنعتی اتخاذ ایدن آدم، سازنده، مطرب.

چالغیجیلق (س. برساز چالان آدمك صنعتی، سازندهلك، مطربلك.

چالقاتمق (فع. ۱. (چوچمق) سوتدن خسته ایتمك. ۲. (کمی) ذخیره‌یی اصلادوب بوزمق. ۳. (قلوچنه طاوق) یومورطه‌یی براغوب صوتوتمق.

چالقار (س. ۱. معده بوزار شیئ. ۲. مسهل. ۳. پنبوق قوزه‌سنی تطهیره مخصوص سیت طولاب چرچر. قوشکپنارا.

چالقامق (فع. ۱. صاللایوب قاریشدیرمق، صاورمق: بوغدایی قالبورك ایچنده چالقامق. ۲. (برقنی) تمیزلمك ایچون ایچنده صو اولدیغی حالده خیزله صاللایوب قاریشدیرمق: باردانی چالقا: علاج شیشه‌سنی چالقاملی. ۳. آغزك ایچنده صوریی تحریك ایتمك، غرغره ایتمك: آغزی چالقامق. ٤. (معده‌ده) دوندیرمك. ٥. (بالیه) کمی یی صارصمق. ٦. (کمی) صارصمق: داپور بزی بتون کون چالقادی طوردی. ۷. (قلوچنه طاوق) یومورطه یی اویتادوب اوستلرینه وطورمق. ۸. قیغه‌لق یومورطه یی دوکمك: یومورطه‌یی ایچه چالقاملی. ۹. یاغده سودی دوکمك. ۱۰ (بوزوق سوت) چوجغه طوقنوب ضعیفلاتمق: شو چوجغی سوت چالقامش.

= فل. (اویونجی) رقصیده دیه‌لنمك، کوبك آتمق.

چالقامه (س. چالقامق فعلی. بك: چالقامق.

چالقاندی (س. ۱. چارپندی، بلاطم: دکیز چالقاندیسی. ۲. معده بوزوقلغی، سورمه. ۳. یومورطه کبی بر شیئك بر قابك ایچنده دوکلمه‌سی و بویله دوکیلن شیئ. || قالبور چالقاندیسی: قالبورك اوستنده قالان چورچوب.

چالقانمق (فل. ۱. صاللانمق، یشمق: غلبه‌لك چالقاندی. ۲. طالغه‌لانمق، تموج ایتمك، موج اورمق، طلازلانمق: دکیز چلقنیوردی. ۳. آلت اوست اولمق: کمی چالقنیور: معدهم چالقاندی. ٤. یورورکن ایکی بایه صاللانمق: چالقانه‌رق یورودی. ٥. (یومورطه) بوزلمق، جلق اولمق: چالقانمش یومورطه.

چالمق (فع. ۱. اورمق، چارپمق: یره دوشورمك، آتمق: یره چالدی. ۳. برشیئك بر پارچه‌سنی کسمك، جلمك. ٤. طاؤل وتوپلك کبی بر شیئه اوروب سس چیقارمق: طاؤل، ترانپته چالمق. ٥. علی الاطلاق چالغی اویتامق: پیانو، قانون، فلوت، بر هوا چالمق. ٦. برپرینه اورمق، چیرپمق: ال چالمق. ۷. اورمق، دق ایتمك: تپه‌یی چالمق. ۸. اوغرپلامق، چیرپمق، سرقت ایتمك: آتمی چالدیلر. ۹. آلمق، قاپمق: عقل چالمق. ۱۰. بر مایعه مفتون ایتمك. ۱۱. طاندیرمق، لذتی طویورمق: آغزینه بال چالمق.

١٢. سوپورمك، تميزلمك: توزی چالمق. ١٣. اويناتمق، صاللامق، تحريك ايتمك، قوللانمق: كورك، صوبه چالمق. ١٤. بورشديرمق: ديلی چالمق. = فل. ١. آز بكزه‌مك، تقرب ايتمك، مائل اولمق: يشيله چاليور. ٢. برشيئك لذتنی ويرمك: ايس چالمق، باقر چالمق. ٣. طوغری سويليوب چتره‌فيل سويلمك ويا ديكر برلسان آكديرمق: ديلی چاليور: ديلی رومجه‌يه چاليور. ٤ (ساعت وساز وسائره) اورمق: بوساعت طوغری چالميور: بو پيانو پك ايی چاليور. || مج. آغزينه بريارمق بال چالمق = مواعد كاذبه ايله آوتمق. || دودوكی چالمق = موفق اولمق، نائل مرام اولمق. || طوپوق چالمق = يورورکن طوپوقلری بربرينه طوقنديرمق، چامور آتمق. || هر تلدن چالمق = هزار فن اولمق. || هوا چالمق = سام اورمق. || چال چكه. با: چال. || چال ياقه ايتمك = ياقه‌سندن قاپمق، قاورامق. || چاله قامچی، چاله قليچ، چاله كورك وسائره = متصل قامچی، قليچ، كورك وسائره صاللايه‌رق. با: چالا.

چالمه { س. ١. چالمق فعلی. با: چالمق. ٢. صاريق، عمامه. = ص. ١. صيوامه اولميوب اوته‌سنده بريسنده برطاقم ايشلمه چيچكلری اولان (صاريق وسائره). ٢. قاقمه صورتيله اولميه‌رق ايشلنمش (معدن اشيا).

چالنمق { فج. فط. ١. اورلمق، ضرب اولنمق، چاريلمق، ٢. يره اورلمق. ٣. تحريك ويا ضرب اولنه‌رق سس چيقارمق: چاك، طاول چالنمق. ٤. (موسيقی آلتی) اويناتمق، اجرا اولنمق: پيانو، دودك، عود چالنمق. ٥. سس ويرمك، سس چيقارمق، (سس) واصل اولمق: قولاغمه چالندی. ٦. دق اولنمق، اورلمق: قپو چالندی. ٧. قايلمق، سرقت اولنمق: كيجه بتون اشياسی چالنمش: چالينان آت بولندی. ٨. برشيئك لذتنی ويا قوقوسنی ويرمك: ايس، باقير چالنمق.

چالی { س. (اصلی: چاليق) آغاج ايله اوت آره‌سنده واكثريا ديكنلی نبات. || چالی چرپی = چالی قبيلندن شيئلر، خاروخس، خاشاك: چالی چرپيدن برقلبه. || قره چالی = چالينك برنوعی. || چالی فاصوليه‌سی = چالی‌يه صاريلان فاصوليه نوعی. || چالی قاواق = سيدجی قاواغی: شجرالحور. || چالی قوشی = آری قوشنك برنوعی، شقراق.

چاليشمق { چاليشديرمق وسائره. با: چالشمق وسائره.

چاليق { ص. («چالمق»دن) ١. برطرفه مائل، چاريق: آغزی، بورنی چاليق. ٢. دونمش، اويناميش، بوزلمش: رنكی چاليق = صولمش: عقلی چاليق شيفته، بودالا. ٣. طوغری يوريميوب يان‌يان كيدن: چاليق آت. ٤. اسمی چيزلمش، مطرود: دفتردن چاليق سپاهی. || چاليق قوشی = چالی قوشی. با: چالی. = س. قويون اويوزی.

چاليلق { ص. چالی ايله مملو ومستور، فونده‌لق: چاليلق بر ير. = س. چالی ايله مستور ير، چالی اورمانی: اوراده بر چاليلق واردر.

چاليم { س. («چالمق»دن) ١. قليچك كسكين طرفی، آغزی. ٢. طور، مشوار، رفتار. ٣. ساخته طور، قورلمه: چاليمندن كچلمز: چاليم صاتمق. || چاليمنه كتيرمك = بيچيمنه اويديرمق.

چالين { س. چاقاق. مر.

چام { مه. چام چارشی = فرطولايی، تربيعاً.

چام { س. ديكندن عبارت اولان باپراغنی قيشين‌ده دوكمز آغاج جنسی كه اكثريا پوكسك وصوئوق يرلرده اولوب انواع كثيره‌سی واردر وهوايی تصفيه ايتمكله باغچه‌لرده دخی يتيشديريلير: آق، صاری، قره، آلا، چرالی چام، قطران چامی، قومسال چامی. || چام اوزی = صاری چام تخته‌سی، صاری اوت. || مج. چام دويرمك = بيوك برقبالق ايتمك. || چاملر بارداق اولمق = اسكی حال دكيشمك. || چام ساقزی = چام آغاجلرندن چيقان رچينه، راتنج. || چام فستقی = چام آغاجنك ميوه‌سی، تخملرينی حاوی قوزالاغی.

چاماريوا { حد. (تيا) مج. آرمه‌يه چيقمق قومانده‌سی.

چاماشير { ياخود چماشير. (فا. «جامه‌شوی»دن ظن اولنيور) اثواب آلتنده كييلن كوملك، طون وسائره: چاماشير

ییقامق: تمیز. کیرلی چاماشیر: چاماشیر تکنه‌سی، لکنی، قازانی، سپدی. || چاماشیر آغاسی، اوسته‌سی = وقتیله بیوك دائره‌لرده چماشیره نظارت ایدن خدمتجی.

چاماشیرجی { یاخود چماشیرجی. س. مخصوص دکانده چاماشیر ییقایان آدم: چاماشیرجی قاری = دکانده واولرده اجرتله چاماشیر ییقایان قاری ویا بیوك برقوناقده یالکز چاماشیر ییقامغه مخصوص خدمتجی قاری.

چاماشیرجیلق { یا چماشیرجیلق. س. چاماشیر ییقامه صنعت ومشغولیتی: چاماشیرجیلق ایدیور.

چاماشیرخانه { س. چاماشیر ییقامغه مخصوص محل: بو اوك چاماشیرخانه‌سی یوقدر.

چامچاق { یاخود چمچاق. س. آغاجدن قولیلی صو قابی.

چاملق { س. چام آغاجلرینی حاوی اورمان. || ه. آرناؤدلغك جنوب غربی قسمی که چام دینلن آرناؤد قومیله مسکوندر.

چامور { س. ۱. صوایله قاریشوب بولاشیر وایچنه باتیلیر طوپراق: صولی چامور: صیویشیق، یاپیشقان چامور: سوقاقلر چامور اولمش: چاموره باتمق. بولاشمق؛ لوله‌جی، چوملکجی چاموری = لوله ویا چوملك یاپمغه یارایان چامور. ۲. کرك چاموردن عبارت وکرك کیرچ ایله قوم ویا خراساندن مرکب اولسون دیوار خرجی: اورك چاموری = خرج: چامور تکنه‌سی. || مج. چاموره دوشمك = خاك مذلتده قالمق. || چامور صیوامق = اتهام ایده‌رك لکه‌دار ایتمك. || چاموره بولاشمق = ناموسسز وحیاسز آدملرله اوغراشمق. || چاموره طاش آتمق = ادبسزه صاتاشوب آغزینی آچدیرمق. || چاموردن چیقارمق = مشکل برحالدن قورتارمق.

چامورلامق { فت. ۱. چامور سورمك، چامورله صیوامق. ۲. (صولر) چامور کتیروب لیمن ومنفذ وسائره‌یی طولدیرمق. ۳. مج. اتهام ایتمك، لکه‌لمك: ایکی ال ایله چامورلادی.

چامورلق { س. ۱. چامورله مملو ویا مستوریر: اوك اوکنده بر چامورلق واردر؛ اوکولك کنارلری چامورلقدر. ۲. پاچه‌لری چاموردن محافظه ایچون کییلیر قوپچه‌لی ویا طوقه‌لی مشین ویا مشمع توزلق: چیزمه‌م اولمدیغندن پوطینك اوزرینه چامورلق کییورم.

چامورلی { ص. چاموری اولان. چاموره بولاشمش: سوقاقلر پك چامورلیدر.

چاموقه { س. آترینه بالیغنك کوچکی.

چامیچ { ص. ۱. اوفق تنك. ۲. خرجین. — س. ۱. قوری اوزومك اوفق دانه‌لیسی. ۲. اوفق کوز بیکی. ۳. سیاهی آز وبیاضی چوق کوز. مر.

چان { س. با: چاك.

چاناق { یاخود چناق. س. یایوان طوپراق قاب، طوپراقدن یمك قابی، قصعه: چاناق چوملك = اوانی، سفال. || چاناق اوزنکی = اسکی بیچیم ککیش اوزنکی. || مج. چاناق طوتمق = دیلنمك. || باش چاناغی = قفا کمیکی. || دیلنجی چاناغی = کشکول. || قان چاناغی = قانله طولی، قیب قرمزی کوز.

چاناقلق { س. مج. سفائن دیرکلرینك باشلرینه طوغری یاپیلان تراچه‌مسی یرکه بعض خدماته مخصوصدر.

چانطه { س. اتق. جونتای امشین ویا قماش قابلی وآچیلوب قاپانان یوقاری طرفی دمیرپارواز. ندن معمول طوربه ایله چکمجه آراسنده محفظه که مختلف بیوکلکده انواعی اولوب، اثواب و چماشیر. اوراق، ییه‌جك. آقچه وسائره طاشیمغه یارار: یول چانطه‌سی، اوراق چانطه‌سی، پاره چانطه‌سی. || مج. چانطه‌ده ککلیك = مهیا ویا تدارکی قولای شیء.

چانغال { س. ۱. طاقلمش فضله شیء. ۲. اولمش قویونك دیکر قویونه امدیریلن یاوریسی.

چانغر { مه. بربرلرینه طوقنان دمیرپارچه‌لرینك کورلدیسی کبی ناموزون بیوك بر کورلدی‌یی تصویر وتقلید ایدر: چانغر چونغور.

چانغردامق { فل. بربرلرینه طوقنان دمیرپارچه‌لرینك کورلدیسی کبی بر کورلدی ایتمك.

چانغردی { س. بربرلرینه چارپان دمیرپارچه‌لرینك

کورلدیسی کبی نا موزون وبیوك کورلدی.

چانغل | مه. نا موزون وقبا سسی تقلید ایدر: چانغل چو. نغول سویلیور.

چاودار | س. حبوباتك اوزون واسمر دانه‌لی برجنسی که اتمکی ایی پیشیرلمك شرطیله لذیذ اولورسه‌ده اکثریا خمور کبی قالیر.

چاوش | س. ا باشی سرغوحلی دیمك (؟) اولان «سیاوش» ویا «کیاوش» دن اشتقاق ادعا اولنور ا ١. وقتیله دیوان وسائر دوائر دولت معیتنده ویا حکمداران خدمتنده بولنان یاور ومحضر کبی ضابطلره دینلیر. دی. تاریخ عثمانیده چاوشان وچاوش باشی منصبلری خیلی اهمیتلی اولوب، چاوش باشی دعاوی ناظری وظیفه‌سنی کورور دی. ٢. الیوم سلك عسکریده اونباشیدن یوقاری وملازم ثانیدن آشاغی بر درجه‌در: چاوشلر وباش چاوشلر ضابطاندن عد اولنمیوب افراددن معدود ایسه‌لرده، نفراتك کرك تعلیم وتربیه‌سنده وکرك حربه‌سوقنده اهمیت وخدمتلری چوقدر: پیاده، سواری چاوشی. || امر چاوشی = اوامر واوراق تبلیغ وایصالی خدمتیله قوماندانك معیتنده بولنان چاوش. ٣. عمله و سائره‌نك باشلری. || چاوش اوزومی = وقتیله بر چاوش طرفندن چبوغی طائفدن استانبوله کتیرلمش ایری دانه‌لی کوزل بر نوع اوزوم. || چاوش قوشی = قیرلی قوشی، ایبیك قوشی هدهد.

چاوشلق | س. چاوش رتبه و وظیفه‌سی: پیاده. سواری چاوشلغی: باش چاوشلق.

چاولی | س. تربیه اولنمامش شاهین وطوغان یاوریسی. ا تربیه اولنمشنه باولی دیرلر. ا

چاون | س. حیوان دریسندن ویا آلت تناسلندن یاپلمش قرباج.

چاه | س. فا. ١. قوبو، بئر. ٢. چوقور، تحت الارض زندان. || چاه نسیانه آتمق = اونوتمق.

چای | س. طوغریدن دکیزه واصل اولمیوب دیکر برنهره یعنی بر ایرماغه دوکیلن نهر: دکیزی کچوب چایده بوغلمق = بیوك مشکلاته غلبه چالوب کوچکی اوکنده عاجز قالمق: چایه وارمازدن باچه‌لری صیوامق = وقت ولزومندن اول حاضرلانمق.

چای | س. ا چینجه‌دن ا خاشلانه‌رق صویی ایچیلان معروف یاپراق: چای ایچمك، پیشیرمك: چای طاقمی، ابریغی، باردغی، فنجانی، قاشیغی. || آطه چایی = دیش اوتی دینلن برنبات. || آلب چایی = آلب طاغلرنده چیقوب مسهل کبی قوللانیلان برنبات.

چایر | س. ١. کرك طبیعی وکرك صنعی یعنی تخمنی اکمکله اوت بیتمکه مخصوص یرکه اکثریا صو آلتنده بولنور. ومحصولی اولان اوت یا بهارده ایچنده باغلانان حیوانلره یشیل یدیریلیر ویاخود بیچیلوب قیش ایچون قوریدیلیر، مرج، مرغ: طبیعی چایر؛ صنعی چایر: حیوانلری چایره چیقارمق، باغلامق. ٢. چایرده حاصل اولان اوتك تازه‌سی. یشیلی: حیوانه چایر یدیرمك. || چایر اوتی = چایردن وقتسز کسیلوب آتلره یشیل یدیریلن اوت. || چایر پینیری = بر جنس تازه پینیر. || چایر صوئوغی = چایر موسمنده یعنی مایس ابتدالرنده اولان برودت. || چایر قوشی = طویغار انواعندن بر قوش.

چایر | مه. با: جایر.

چایرلامق | فت. (حیوانی) چایره چیقارمق، چایر یدیرمك.

چایرلق | ص. یشیل اوتله مستور، اوت بیتن (محل): چایرلق بر یردر: اوراسی هب باغلق چایرلقدر.

چایلاق | یاخود چیلاق. س. معروف برجنس آوجی قوش. || مج. قپاروزجی. طمعکار، کدا چشم. || چایلاق فرطونه‌سی = اکثری قیش ابتدالرنده وقوع بولان فرطونه.

چبالمق | فل. با: چابالمق.

چبان | س. با: جیبان.

چبوق | س. با: چوبوق.

چپ | ص. فا. صول: چپ وراست = صاغه صوله.

چپار | چپارز، چپاری وسائره. با: چاپار وسائره.

چپاق | چپاقلانمق وسائره. با: چاپاق وسائره.

چَپ انداز { ص. فا. [معنای لغویسی : صول آتان] حیله کار، مکار، دساس.

چَپَرشمك { یاخود چاپراشمق. فش. ۱. بربرینه چکمك، چیقشمك، چاپراز اولمق. ۲. صیقشمق، کیفنلنمك، شدتلنمك.

چَپَرشیك { یاخود چاپراشیق. ص. بربرینه چکمش، طولاشیق، کرفت، پیچاپیچ.

چَپکَن { س. [اصلی : چاپقان] فولاری یاریق اولوب اکثریا صارقیه بلان خرجلی صالته : صیرمه لی چپکن.

چَپَل { ص. قوپیو، کثیف، بولا. ثیق : چپل هوا = قارلی. = س. ۱. قاریشیق فرطونه. ۲. چامور موسمی. مر.

چپلاق { ص. ۱. کیپغه مش، صو. یمش، عاری، عریان، برهنه : چپلاق آدم : انسان چپلاق طوغار. ۲. توگی دوکلمش، توگسز : چپلاق قویون. ۳. طوناداماش، سوسز، ساده. ٤. طاقسز، طاقی اورلامش : چپلاق آت. ٥. برشیئی اولیان، پك زوکورت، الی بوش. || بالد. یری چپلاق = فرو مایکان و اراذل طاقمی، آیاق طاقمی. || چپلاق اینك = صوینمق : چپلاق اولق = صوینمق. || چیر چپلاق، چیرپل چپلاق، چیرلاق چپلاق = بسبتون عاری و برهنه.

چپلاقلق { س. ۱. چپلاق اولانك حالی، کیپغه مش و یا صوینمش اولمه، عریانلق، برهنه لك. ۲. زینت ویا طاقمدن یری اولانك حالی، ساده لك.

چپلك { ص. ۱. فرطونه لی، شدتلی (هوا). ۲. قارلی، قار یاغه جغنی کوستریر (هوا). ۳. چامورلی، باتاق، چیوبق (موسم).

چپور { ص. با : چوپور.

چپه { ح. ا « چوره » لغتیله برابر قوللانیلیر :] چپه چوره = اطرافنده، داثراً مادار.

چپیچ { س. بر پاشنده کپی. [فا رسیده « چیش » دینلوب، ایکیسی آره سنده کی مناسبت ظاهر ایسه ده، خالغیسی اصل اولدیغی بلایسزدر.]

چپیل { ص. کوزلری چاپاقلی : چپیل آدم.

چت { مه. پك خفیف بر سسی تقلید وتصویر ایدر : چت چت یوریمك. [« چتره دخی دینلیر : چتر چتر یوریور.] = س. پك خفیف سس : اوقدر خلق طو. یلاندیغی حالده چت یوغیدی؛ کیمسه چت اینمدی.

چتاری { س. بر ایکیله اوچ پلیوقدن مرکب برنوع برلی قماش.

چتاق { س. لسانی چترفیجه اولان [روم ایلی ترکلرینه ویریلن اسمدر.

چتال { س. با : چاتال.

چتر { مه. با : چت.

چتر { چتردامق، چتردی. با : چاتر وساثره.

چتر { س. فا. [تر. « چادر » دن مأخوذ اولمه کرك] چادر، خیمه.

چترفیل { س. ص. حـ. روم ایلی خلقنك و چرکسلرك سویله لری کبی ترکجه یی یاکلیش وبوزوق برشیوه ایله سویله : دیلی چتره فیلدر؛ چتره فیل سو. یلیور.

چتلاتمق { فش. یارمقلری و یا آتشده طوز وسیند کبی برشیئی چترداتمق، پاتلاتمق : قیغلیم چتلاتمق.

چتلامق { فل. چکیلن یارمق یاخود آتشه آتیلان طوز وسیند ویا صچرایان قیغلیم کبی شی پاتلایوب سس چیقارمق.

چتلامق { چاتلاتمق وساثره. با : چاتلامق وساثره.

چتلق { س. ساقز آغاجنك ویردیکی قرمزی میوه، برنوع مرلنگیچ.

چتلنبك { س. کوچك دانه لی ونك چکردکلی سیاه ولذیذ بر میوه. || چتلنبك آغاجی = بو میوه یی ویرن آغاج که مرلنگیچ اتواغندندر.

چتله { س. ا « چاتال » دن ویا « چتمك » دن] یازی تیلین آتمکجی وساثر اصنافك طوتدقلری حساب آلتیدرکه طولاً ایکی یه آیرلمش برچیوقدن عبارت اولوب، ایکیسی برلشدیریله رك اوزرینه بیچاقله اسکی لاتین رقملرینه مشابه رقملر ویاساده جه کرتیکلر چنتیلیر، ویری کندیسنده دیکری ده آلیش ویریش ایدن آدمده قالیر؛ چتله طوتمق.

چتمه { س. [آرناؤدجه دن] ۱. بولوك، کروه، طاقم، بر رئیسك اداره سی تحتنده بولنان

هیئت: خیدود چته‌سی. ۲. عسکر بولوکی، مفرزه. ۳. چابولجی وآقینجی طاقم: برطاقم چته‌لر حدودی تجاوز ایتدی.

چته (یاخود چته. ـ. ایکی اوچ پارمق اکنده طار و او. زون تخته، شیشه. پارواز.

چته‌جی (ـ. بر چته ایله ایلری کچن عسکر، طلیعه عسکری.

چتیق (با: چاتیق، چیتیق.

چتین (چتینلمك. با: چیتین وسائره.

چج (ـ. حبوبات یغینی، ذخیره کومه‌سی: کیسان یاغار صاپ اولور، مایس یاغار چج اولور.

چجارون (یاخود چاچارون. ـ. لزومسز و مناسبتسز یره چوق سویلین، کوزه، شارلتان، لافزن، چاك چاك ایدن.

چچن (ـ. بلاد قفقاسده جنسیتجه چرکسلره قریب بر قوم.

چدیك (ـ. وتیله قادینلرك و طاریق علی رجلك یته او رنکده قوندره ایچنده کیدیکاری صاری مسکه آلتی دخی صاری مشیندن اولور.

چدیکی (ـ. چدیك دیکن صاری مست وقو. ندمنی یاپوب صاتان خفاف.

چر (یاخود چیر وچریل. مه. « چیلاق » صفتندن اول کلوب مبالغه بیان ایدر: چرچیلاق، چریل چیلاق = بسبتون عاری وبرهنه: هیچ برشیئی اولمقسزین.

چرا (ـ. فا. اوتلاق، مرعا. ن.

چرا (یاخود چیرا. ـ. (بلکه « چراغ » دن) چام آغاجنك ساقرلی ویاغلی یری که پارچه‌لری آتش یاقمه وکوپلرده تنویر ایچون موم وقندیل یرینه قوللانیلیر. || چرا آغاجی = چام آغاجنك چرلی جنسی که چرالی دینلن قالین وچیکدنه دینلن ایچه تخته‌لر یوندن چقار. || چرا قومق = طوتیشه‌یرمق، چرالامق.

چراغ (ـ. فا. قندیل و موم و مشعله کبی واسطهٔ تنویر: چراغی یاقق.

چراغ (ـ. ا‌صـ. ا‌لغت آنفهٔ فارسیه‌دن. ـ‌تر. زیاژدی: چراق (۱. اوچاق وقندیله یعنی او یارقه مالك اولمش، نعمت و احسانه ویا وظیفه ومعاشه یاخود بر مأموریته نائل اولان: فلان مأموریته چراغ بیورلدی: بشیوز غروش معاشله چراغ بیورلمش. ۲. خدمتندن عفو اولنه‌رق اوندن اوتورمق اوزره تقاعد معاشنه نائل اولان: یوز غروش معاشله چراغ بیورلمش حله‌جیلردندر: آرتق اختیارلادی چراغ اولمسنی ایستیور. ۳. مج. بیوك نعمت و احسانه نائل اولان: یعنی چراغ می ایتدیکز طن ایدیورسکز؟

چراغ (یاخود چراغی. ـ. صنعت اوکرتمك مقصدیله بر اوستهٔ‌یك معیت و خدمتنده بولنان کنجه، شاکرد، تلمیذ: مارانغوز، اجزاجی چراغی.

چراغلق (ـ. ا. نعمت واحسان و وظیفه و مأموریته نائلیت. ۲. تقاعد، اوه چکیلوپ استراحت ایتمه. ۳. تقاعد معاشی. ٤. شاکردلك، تلمیذلك: بر مارانغوزك یانسده چراغلق ایدیور.

چراق (و چراغلق. با: چراغ، چراغلق.

چراقان (ـ. (اصلی: چراغمان) ۱. اوزرنده مشعله یاقیلان قله ویا دمیر دیرك. ۲. بالیقچیلرك صوکنارنده قور. دقلری یله. || سوسلم چراقانی = یغین اورتهسنده مرکوز دیرك. || مج. چراقسانه چیقمق = زیاده فیزمق، برغضب اولوب فیرلامق.

چراقه (ـ. اوزرینه قندیل وموم قوردقلری دمیرپایه.

چراگاه (یاخود چراگه. ـ. فـ. اوتلاق یری، مرعالق محل. ن.

چرالامق (فـ. ۱. چرا قومق، طوتیشدیرمق. یاقق، آلواندیرمك. ۲. مج. افساد واغوا ایتمك.

چراموز (ـ. بالیقچیلرك آتش بالیغی ایچون اوزرنده چرا وقوندره یاقدقلری اسقاره.

چرب (صـ. فا. سمیز، یاغلی. ن. || مج. چرب زبان = فصیح اللسان.

چرپدیرمق (فـ. (« چاربدیرمق » فعلنك لفظاً ومعناً مخفف) ۱. یاواش اوردیرمق. ۲. کنارندن آز کسدیرمك. ۳. تمیز صو ایله یقاتمق، برصودن کچیرتمك، قصارلاتمق. ٤. بویایه باتیرلمش ایپله چیز. دیرمك، نشان یاپدیرمق، چرپی اوردیرمق.

چرپشدیرمق { فت. ١. اینجه دکنکله خفیفجه اورمق. ٢. کاغده اورورکبی چابق چابق ودقتسز یازمق.

چرپشدیرمه { س. عجله ایله و دقتسز یازلمش یازی.

چرپشمق { فل. (قوش) قناتلرینی اوروب اویناتمق، قناتلرینی اوینادەرق حرکت و خلجانده اولمق.

چرپلمق { فج ١. برمقدار کسلمك، کوشه و کنارلری آلنمق. ٢. تنقیح اولنمق. ٣. (قوشك قنادی) کسلمك.

چرپمق { فت. ا «چارپمق» فعلنك لفظاً ومعناً مخففیدر ا ١. یاواش وآز اورمق. ٢. اوجلرندن آزکسوب یونمق. ٣ (بزی) صویه اورمق، تمیز وصوئوق صو ایله وصابونسز ییقامق: یمنی چرپمق. ٤. بویایه باتیرلمش ایپله تخته یه طولانی خط چیزمك. نشان، چرپی اورمق. ٥. (قوش قناتلرینك) اوجلرینی کسمك. اوجلرینی قیرپمق.

چرپندی { س. ١. اوینامه، خلجان، طپش: یورك چرپندیسی. ٢. ساحلده دکیزك یالادیغی قومسال ویا چاقلق.

چرپنمق { فل. ١. اوینامق، دیترەمك. خلجانه کلمك. تلاشه دوشمك: یورك چرپنمق. ٢. (قوش قناتلرینی اوینادەرق تلاش ایتمك: بر قوش چرپنوب طوریوردی.

چرپی { س. ١. آغاجلردن کسیلان دال وبوداقلر مجموعی، آغاج قیرپندیسی: چالی چرپیدن برقلبه. ٢. تخته بیچنلرك بیچقی یرلرینی اشارت ایتدکاری ایپکه بویایه باتیروب ایکی اوجلرینی ایلیشدیردکدن صکره اورته سندن قالدیروب قویویرمکله چیزکی یاپارلر. ٣. چرپی ایله اشارت اولنان یرلرك بیچقی ایله یارلمسی: بوطومروغی بش چرپی یه آیرملی؛ برغلاصدن درت چرپی چیقار. ٤. مج. تخمین، حساب، ترتیب: چرپی یه کلمك، اویمق. || چرپیدن چیقمق = حدی تجاوز ایتمك. || چرپی طوتمق = موازنه ایتمك، حذا بولمق.

چرپیجی { س. یازمه یمنیلری باصلدقدن صکره تمیز صویه اوروب چرپمق صنعتیله مشغول آدم. قصار: چرپیجی چایری.

چرت { س. صنعی برسطح مائله چیقوب ایین حیوانه چکدیریلن طاوملی صو طولابی.

چرتلاق { س. قارغه، غراب، ازاغ.

چرچر { یاخود چیرچیر. س. ١. دائمی صورتده وکسلمز بر اینجه سس چیقاران شیء. ٢. اینجه بر سسله چاغلایەرق آقان صو. ٣. اوت چکرکه سی. ٤. آغزی طورماز، کوزه، جوق سویلر. ٥. خمورجیلرك قیصه وقالین اوقلاغوسی. مردانه: چرچر کوزلمه سی = برنوع کوزلمه. ٦. ایچنده پنبوق قوزه سی آیرتدقلری سپت.

چرچی { س. ١. اوفاق تفك صاتیلق اشیا. ٢. بویله اشیا صاتان تحفجی، چرچیجی.

چرچیجی { س. اوفاق تفك شیئلر صاتان تحفجی، پیله ور.

چرچیوه { یاخود چرچوه. س. ا فا. «چارچوبه» دن اولدیغی ظن اولنیور ا ١. جام یاخود آینه ویا طبله دینلن اویمه لی تخته طاقلمه مخصوص طوغرامه قفسی: پنجره، قپو، آینه، لوحه، رسم چرچیوه سی = قورنج. ٢. باصمه جی دستکاهی. || چرچیوه کاغدی = جام یرینه چرچیوه یه طاقیلان یاغلی کاغد.

چرچیوه لی { ص. ١. چرچیوه سی اولان: چرچیوه لی رسم، لوحه. ٢. کناری جدوللی، حاشیه لی، کنارلی.

چرخ { س. ف. ا تر. زبانزدی: چارق ا ١. دونن پروانه لی تکرلك: واپور. دکرمن. طولاب چرخی. ٢. بر ماکینه نك دونر تکرلکی که اکثریا ماکینه یی دوندیرن آلتدر: طباعت ماکینه سنك چرخی. ٣. هرنوع تکرلکلی ماکینه، دونه رك ایشلین آلت: بیلکی چرخی: چرخه (چارقه) طوتمق؛ چرخدن (چارقدن) چکمك. ٤. هیئت قدیمه ظن باطلنجه بربری ایچنده دور ایدر افلاکدن مرکب کائنات، فلك. افلاك: چرخ کردان، چرخ کردون. ٥. عر. بخت، طالع، فلك: ای چرخ دون. || چرخ فلك = ١. بر ماکینه وطولابه تشبیه اولنان سما. ٢. مج. طالع، بخت: آه! ای چرخ فلك! ٣. یاقلدقده دونه رك آتشلر

پوسکوردور دائروی بر نوع طوتانه فشنگی. ٤. برنوع صار- مشیقلی نبانك چیچکی. | چرخی بوزلمق = ایشنه خلل کلمك.

چرخجی | س. | زبانزدی: چار- واپورك چرخجیسی: چرخجی باشی = برماکینه یه باقنلرك برحیسی. ۲. برماکینه نك تکرلکنی دوندیرن ایشجی: طباعت ماکینه سیچون برماکینیست ایله برچرخجی لازم. ۳. تکرلکلی بیاکی ایله بچاق وسائره بیلین آدم.

چرخجیلق | س. | زبانزدی چار- واپور وسائره ماکینه سنی اداره ایدن آدمك وظیفه سی: چرخجیلق قیو- دانلقدن دون عداولنور. ۲. بر ماکینه نك تکرلکنی ویا بربیاکی چرخنی چویرن ایشجینك ایشی وعمل وصنعتی.

چرخلی | ص. دونر بر تکرلکی | ویا پروانه لی چرخی اولان: چرخلی ماکینه.

چرخه | س. ف. | تر. زبانزدی: | چارته | ع. عساکر خفیفه نك صف ایلریسنده حرکت دوریه ایله ایتدکلری تعلیم: چرخه جنکی = بو صورتله اولنان یعنی ایلریده کی قراولارك ایتدکاری حرب: چرخه طوپی = بو تعلیم وجنکه مخصوص خفیف طوپ.

چرخه جی | س. وقتیله اردونك ایلر- | یسنده حرکت دوریه ایله جنك ایدن خفیف عسکر، قراول.

چرخه لاشمق | فش. ۱. ایکی | اردونك ایلری قراولاری حربه طوتشمق.

چرك | س. تمکدن ممدوداولنیه رق | ایتك آره سنده وبا قهوه آلتنده یتن رجل، پیتیر، خاویار، صارديه، یمش کبی شیلر، مزه، چرك | فل. وقتسز آز شی = ییوب اشتهای کسدیرمك.

چرك | س. ف. کیر، پس، پسلك، | مردارلق.

چركاب | س. ف. | چرك = پس، | آب = صو. — تر. زبا- نزدی: چركف | بریکمش پس صولر، مردار صو، بولاشیق صولری. با: چركف.

چركس | س. بلاد قافقاس اقوام | اسلامیه سندن اولوب الیوم اکثر افرادی ممالك عثمانیه ده مقیم بولنان جسارت وذکاوتله ممتاز بر قوم وبو قومه منسوب آدم.

چركسجه | ح. ۱. چركسلرك | طرز واصولنده ویا لسانلرنده: چركسجه خوره تمك: چركسجه آته بینمك: چركسجه سویلمك. — ص. چركسلرك طرز واصولنه مطابق. = س. چركس لسانی: چركسجه نك خالقی السنه زمره سنه منسوب اولدیغی هنوز تحقق ایتمدی.

چركف | س. | ف. «چركاب» دن | محرف | بریکمش پس صو، تعفن ایتمش بولاشیق صولری. | مج. ادبسز وتربیه سز آدم: چركفه طاش آتمق = تربیه سز آدملره بولاشمق.

چركه | س. چنکانه لرك کی کبی ایکی | دیرکلی خفیف اوبه: چركه چریسی = چنکانه لر: چركه قبا طاپیسی = جسارت صاتان چنکانه.

چركين | ص. | اصلی ف. «چرك» دن | یعنی کیرلی | ۱. کوزل | ضدی، قبیح، زشت: چركین آدم: چركین قیز: چركین یوزلی. ۲. کوتی، بکنیلیه جك، مذموم، ردی، بد: چركین ایش؛ چركین خوی. = ح. کوتی فنا: چركین ایتش: چركین سویلدی.

چركينجه | ص. آز چركین شیرینجه | چركین: چركینجه بر قیز.

چركينسمك | فف. چركین بولاق، | چركین عدا ایتمك، چركین کوروب بکنمه مك.

چركينلتمك | فف. چركین ایتمك، | چركین کوستر- مك، چركینلك ویرمك: تربیه نقصانی کوزل برقیزی چركینلتمك قوتی حائزدر.

چركينلشديرمك | فف. چركین | ایتمك، چر- کین کوستر مك، چركینلك ویرمك: پك چركین دکلدر لکن اوقیافت کندیسنی چركینلشدیریور.

چركينلشمك | فل. چركین | اولمق، چر- کینلك پیدا ایتمك: کوچك ایکن اولدقجه کوزل ایدی لکن بیودکجه چركینلشیور.

چركينلك | س. ۱. چركین اولا- | نك حالی، کوزللك مقابلی. قبح، زشتی. ۲. کوتیلك، فنالق، ردائت.

چركينلمك | یاچركینله مك. فل. | چركین اولمق، چیر- کینلشمك. = فف. چركین عدا ایتمك، ذم وتقبیح ایتمك

چِرکینلَنمَك { فط. چرکین اولمق، چرکینلك پیدا ایتمك : کویلی قیافتنه کیرنجه چیرکینلندی .

چِرنیق { س. [بلغارجه‌دن] ایکی باشی چالیق طالیان ویا ذخیره قایغی .

چَروَته { س. [یتا.] سیاه‌صاریق .

چَروقه { س. قرمزی قناتلی کول خمسیسی (بالیق) .

چَرویش { س. اریدلمش صیغیر یاغ واتی: چرویش یاغی = بوماده ایله ساده یاغدن مرکب مخلوط وعادی یاغ .

چَری { س. [اصلی : چیریك = دیری. جانلی] عسکر، جند، جیش، لشکر، سپاه . || چری باشی = وقتیله سرکرده ، باشبوغ، سالار، سرچشمه معنا. سنده قوللانیلیر ایدیسه‌ده الیوم یالکز قبطیلرك مختاری حکمنده اولان رئیسلرینه دینیر. | یکی چری (یکیچری) = وقتیله تشکیل ایدلمش معلوم اولان عسکر اوجاغی که اوائلده دولتك تأسس وتوسعنه چوق خدمت ایتمش ایکن، بعده چیغرندن چیقوب لغوینی ایجاب ایتدیر. مشدر. با : یکیچری.

چِریش { س. صاری زنباق کوکی اوننـدن یاپیلان بر معجون که مجلدلر وپاپوچیلر طرفندن مقوی ومشین یاپیشدیر. مقده وسائر ایشلرده قوللانیلیر. قوله استعمالی مرجحدر . || چریش چاتاغی = یاپیشان و طاتسز شیء.

چِریشلَمَك { فت. چریش سورمك، چریشله یاپیشدیرمق .

چِریشلَنمَك { فج. چریشله یاپیشدیرلمق : کتاب قابی بویله‌می چریشلنیر؟

چِریشلی { ص. چریش سورلمش، چیریشله یاپیشدیرلمش.

چِزمه { با : چیزمه .

چِس { چسمك. چسندی. با : چیس وسائره .

چَسبان { یاخود حسبان. ص. فا. مناسب. لایق. شایسته.

چُست { یاخود جست. ص. فا. سریع الحرکه. چویك. | اکثریا مترادفی اولان «چالاك» ایله برلکده قوللانیلیر: | چست وچالاك بر دلیقانلی.

چَشم { س. فا. کوز، عین، دیده : چشم حسرتله باقمق = حسرت کوزیله : نور چشم = کوزك نوری: چار چشمله = درت کوزله، یعنی صبرسزلغله انتظار.

چَشمه { س. فا. ایچیله‌جك ماء جاری آقان یر، که یا دائمی آقار ویاخود خزینه و موصلی اولور . و اکثریا مرمردن معمول ومصنع اوله‌رق خیراتدن معدود بولنور: چشمه‌دن صوایچمك، طولدیرمق: قوری چشمه = صویی کسلمش: چشمهٔ حیوان = آب حیات چشمه‌سی .

چَشنی { یاخود چشنه. س. | فا. «چاشنی» دن | ١. طات، لذت. ٢. یمکك طات وطوزینه باقه. دکه‌مه : چشنیسنه باقمق. ٣. ضربخانه‌ده تعیین عیار : چشنی مأموری. ٤. برقاچ قیون انتخاب اولنه‌رق جلبلرجه حد وسطی تعیینی : یکی طوتیلان چشنی‌یه کوره. ٥. برقاچ جنس دقیقك قارشدیرلمسیله | تمکجیلره کوستریلان اتمك عیاری : شمدی چشنیده اناطولی اونی دخی واردر .

چَشنیلَنمَك { فل. یمك وسائره. نك لذتی یرینه کلمك، طادی طوزی قوامنده اولوب لذتلی اولمق .

چَشنیلی { ص. اجزالی، قاپسوللی (تفنك): چشنیلی تفنك.

چَشیت { س. نوع، جنس. اور. نك. درلو. مایه‌سی بر اولوب رنکی ویا چیچکلری مختلف اولان : بوباصمه‌نك برقاچ چشیتی واردر: باشقه چشیتی یوقیدر؟ چشیت چشیت = کونا کون.

چَطنه { یاخود چتانه. س. | طونه ساحلنده برقصبه اسمندن مأخوذدر. | صندال شکل و جسامتنده واپور. استمبوطك کوچکی.

چغاله { یاخود چاغله. س. یشیل قیوغیله برابر اولان خام بادم: ویا بوکا بکزر دیکر میوه .

چغانه { س. چنکی دفکی، برنوع چالپاره .

چغت { س. با : چیغیت.

چغتای { س. چنکیز خانك تورونی چغتای خانك اسمنه نسبتله ماوراء النهر جهتلرنده

ساکن ترك قومنه وسویله کاری شرق ترکجه‌سنه ویریلن اسم اولوب، « اویغور » اسمی یرینه کچمشدر : چغتای قومی، چغتای لسانی.

چغتایجه (ص. چغتای قومنه منسوب ویا شایان اولان : چغتایجه لسان، عادت. = ح. چغتای قومی طرز و اصولنده ویا لسانده : چغتایجه معامله ایدیور؛ چغتایجه قو- نیشیورلر. = س. چغتای لسانی، شرق ترکجه‌سی : چغتایجه اویغور- جه‌نك خلفیدر.

چغر (چغرمق وسائره. بك : چیغیر وسائره.

چفت (ص. (فا. جیم عربینك ضمیله اولان «جفت»دن) تك اولیان، ایکی مساوی عدده تقسیمی ممکن اولان : چفت عدد، رقم. = س. ۱. برطاقم تشکیل ایدن ایکی شیء، زوج، جفت : بر چفت کوکرجین؛ بش چفت قوندره. ۲. بر چفت یعنی طاقم تشکیل ایدن ایکی تکك بهری، اش : بو آتك چفتی کبردی؛ چفتی بوله‌مدم. ۳. صیان چکن ایکی اوکوز طاقمی، قوشی : چفت سورمك. ٤. بر ارکك ایله بردیشینك تشکیل ایتدکاری طاقم، زوجین. || چفت اولمق = اشتی بولوب بر چفت تشکیل ایتمك. || چفت ایتمك = اشتی تدارك ایدوب چفت یاپمق. || چفت چیوق = تارله و باغ ایشلری، زراعت، امور زرعیه : چفت چبوقله اوغراشمق. || چفت سورمك = حراثت ایتمك، صیان استعمالیله اراضیی ایشلمك.

چفت (س. ماشه وچیبیس کبی ایکی صاپلی آلت : قو- یوبجی، ساعتجی چفتی.

چفتجی (س. ۱. اوکوز چفتیله صیان سوره‌رك طوبرا- غی ایشلین آدم، زراع، حراث : کویلیلرك قسم اعظمی چفتجیدر. ۲. کندی مالی اولیان بر چفتلکده معین اجرت آلمق مقابلهسیله ایشلین آدم: چفتلکدن هم‌ملك صاحبی هم‌ده چفتجی بحق استفاده ایدیور.

چفتجیلك (س. اوکوز چفتیله اراضیی ایشلمك صنعتی، زراعت، حراثت : چفتجیلکله چوبانلق تعیش بشریتك الك باشلی رکنلریدر.

چفتلشدیرمك (فد. ۱. چفت ایتمك، برتکك اشتی بولوب چفت یاپمق : آرابه آتلرینی چفتلشدیره‌مدم. ۲. حیوانانی ازدواج ایتدیرمك، سفاد ایتدیرمك : بو کوپکی چفتلشدیروب یاورلرینی آلمق: قویونلری خانمی آیده چفتلشد- یریلر؟

چفتلشمك (فش. ۱. (برتك) اشتی بولوب چفت اولمق : کوکرجینك اشی اولور- سه بر دها زور چفتلشیر. ۲. (حیوانات) ازدواج ایتمك، سفاده کیرمك : اکثر حیوانات سنه‌ده برکره چفتلشیرلر؛ انی بر قیصراق جنس برآتله چفتلشمجه البته کوزل برطای وجوده کلیر.

چفتلشمه (س. حیوانانك ازدوا- جی، سفاد : قویونلرك چفتلشمه وقتی.

چفتلك (س. چفت سوروب محصولات یتیشدیرمکه مخصوص محل. بر صاحبك تحت تصرفنده بولنان متعدد تارله- لره باغ و اورمان و مرعا و سائره بحموعی‌که عمله ایله ویاخود اورتاقلاشه ایشلین و چفتلکك مخصوص خانه ویا قلبه‌لرنده اقامت ایدن چفتجیلر معرفتیله ایشلنیر : کینك قچمنده چفتلکك ایچنده.

چفته (ص. ایکی قات، ایکیلی، ایکی یاتلی. قاتمرلی، مثنی : چفته مرد یون: چفته قناتلی قیو؛ چفته جام. = س. ۱. قایمك برآدم طرفندن چکیلن ایکی کورکی: بر چفته. ایکی چفته. درت چفته. ۲. ایکی تاملیسلی آو تفنکی : آو چفته‌سی. ۳. آتمك آلتنده غیر مقبول واوغور صاپلاز چفت نشان. ٤. حیوانك ایکی آرت آیاغیله یردن دپمه‌سی : قاطیر چفته آتمق. ٥. مج. قاطیرك چفته آتمه‌سی کبی ضرر ویرمه.

چفته‌لی (ص. ۱. آلتنده چفت نشانی اولان (آت)، اوغور سز، مشئوم. ۲. ایکی آرت آیاغیله یردن اوران : چفته‌لی استر. ۳. مج. حیله‌کار، دسیسه- کار، علاق : چفته‌لی آدم.

چفوت (یاخود چفیت. س. (فا. « جهود » دن، اوده عر. «یهودی» دن که یهودا بن یعقوب (عم) ه نسبتله در) بنی اسرائیل سلاله‌سنه ودین مو-

سوی یه منسوب آدم، یهودی. اسرائیلی.

چفوتلق | یا چفیتلق. س. ١. یهودیلك، یهودی جنسیت ومذهبی. عو.

چفوطه | س. بح. کمی قیزاغی آلتنه قونیلان چار. چوه.

چقال | یاخود چقال. س. ا ف. شغال | کوپکه مشابه یبانی بر حیوان که اکثری سوری ایله کزر و چوق یایغره ایدرلر، ابن آوی. || چقال اریکی = اریکك الك عادی واکشی جنسی، یبانی اریك.

چقریق | س. با: چیقریق.

چقماق | س. با: چاقماق.

چقمق | چقارمق وسائره. با: چیقمق وسائره.

چقور | ص. س. با: چوقور.

چقین | س. با: چیقین.

چك | س. ا نکا. Chèque قطعی المفاد، آچیق واودنمسی ضروری بانقه حواله‌سی، پولیچه.

چکچك | س. درت تمکرلکلی ال آرابه‌سی.

چکدری | س. کورکله چکیلن قایغك انواعندن بری که وقتیله محاربه‌لرده وتجارتده دخی قوللانیلیردی.

چکدیرمك | فت. ١. نقل ایتدیرمك، طاشیتمق: بو طاشلری اوته‌یه چکدیرملی. ٢. سوروکلتمك، چکه‌رك یوریتمك. آرابه‌یی ایکی آته چکدیرملی. ٣. چیقارتمق، چکه‌رك سوکدیرمك: بر چوروك دیش چکدیره‌جکم. ٤. کورك اویناتمق. کورکله یوریتمك: کورك چکدیرمك. ٥. تحمل ایتدیرمك. تحمیل ایتمك. اذیت ایتمك: بو خسته‌لق بکا چوق چکدیردی.

چکدیرمه | س. ١. چکدیرمك فعلی. با: چکدیرمك. ٢. کورکله یوریدیلیر بردیرکلی بیوك اوطون وسائره قایغی.

چکدیری | س. با: چکدری.

چکردك | س. ١. میوه‌نك ایچنده‌کی نك ویا متعدد تخم. نواة: شفتالی، اریك. قاربوز. اوزوم. آیوا. اینجیر چکردکی. ٢. دانه، قیراط (وزن): ایکی درهم. بر چکردك آغرلغنده. || چکردکدن یتیشمه = برایش ویاصنعتده تاکوچکلکندن وابتدا چراغلق ایده‌رك آلیشمش اولان: چکردکدن یتیشمه مطعمه‌جی. || ایکی درهم. بر چکردك = غایت سوسلی وشیق کزن.

چکردکسز | ص. چکردکی اولمیان: چکردکسز اوزوم. نار وسائره.

چکردکلنمك | فط. چکردك پیدا ایتمك، قارتلاشمق: پاطلیجان، خیار چکردکلندی.

چکردکلی | ص. چکردکی اولان: بر، چوق چکردکلی میوه.

چکردمك | یاخود چکرده‌مك. فل. ایچنده چکردك اوینار کبی سس چیقارمق، طیقیردامق، چتردامق.

چکردی | س. ایچنده چکردك اوینار کبی سس چیقارمه، طیقیردی، چتردی.

چکرگه | س. ا اصلی «چوکمك» دن «چوکارتغه»، چوغورتغه | بولوت کبی چوکوب مزروعاتی وبتون نباتاتی خراب ایدر اوچیجی برحیوانجق، جراد. ملخ: چکرگه دوشمك = ظهور ایتمك. || اوت چکرگه‌سی = حسبان. || اوجاق چکرگه‌سی = صرصر. || اوراق چکرگه‌سی = آغستوس بوجکی. || چایر چکرگه‌سی = چرچر. چرلاق. || کیجه چکرگه‌سی = آغستوس بوجکی. || چکرگه تخمی = بوحیوان مضرك یره کومدیکی یومورطه‌سی. || چکرگه قوشی = صیغیرجق قوشی.

چکشدیرمك | فت. فنالغنی سویلمك، فصل وغیبت ومذمت ایتمك: آدم چکشدیرمك پك کوتی برخویدر.

چکشدیرمه | س. فصل، غیبت، مذمت.

چکشدیریش | س. فصل وغیبت ومذمت طرزی: اونی بر چکشدیریش چکشدیردی که . . .

چکشمك | فش. طوتیشمق، غاوغا ایتمك، معارضه و مجادله ایتمك: چکیشه چکیشه بازارلق ایتدیلر. = فل. جان چکشمك = حالت نزعده، احتضارده اولمق.

چکشمه | س. طوتیشمه، غاوغا، منازعه، مجادله. || جان چکشمه = حالت نزع، احتضار.

چِكِلمَز { ص. تحمل اولنماز، پك آغر ويا معجز : چكلمز برحالى، بر طبيعتى واردر. — معانىء سائره سيچون با : چكلمك.

چِكِلمَك { فج. ١. سوروكلنمك، طاشينمق، جر اولنمق: بو آرابه بر آتله چكيله بيلير. ٢. تحمل اولنمق، باشه كلمك : چوق زحمت چكلدى ؛ بونك ده طورى چكلمز. = فل. ١. بر كناره كيتمك، انزوا، اختيار عزلت ايتمك، بر شيئه قاريشمامق : كنديسى چكلمش، برطرفه چكلمش؛ چفتلكه، اوينه چكلدى. ٢. طوپلانمق، بوزلمك، تقبض ايتمك : بو قماش ايصلاننجه چكيلير. ٣. كرلمك، توتر ايتمك: اسپازموسدن طامارلرى چكلدى. ٤. كريلمك، كرى يه طوغرى رجعت ايتمك، دونوب كلنن طرفه طوغرى كيتمك : دشمن عسكرى چكلدى؛ دكيز چكلدى؛ صولر چكلدى. ٥. دفع اولمق، مندفع اولمق، زائل اولمق: چكركه چكلدى؛ خسته لق چكلدى. ٦. طاغلمق، هر برى بر طرفه كيتمك، انصراف ايتمك: غلبه لك چكلدى؛ مدعوين چكلديلر؛ هر كس چكلدكدن صوكره.

چَكِلمه { س. چكلمك فعلى. با : چكلمك.

چَكِلير { ص. تحمل اولنور، قابل تحمل : چكلير خسته لق دكل.

چَكمَجه { س. [«چكمك» دن] ١. ماصه ويازيخانه نك چكلمكله آچيلير كوزى : اوراق يازيخانه سنك چكمجه سنده حفظ ايديور. ٢. چكلير كوزلرى اولان كوچك صنديق ويا طولاب. ٣. بر كوزلى ودرت آياقلى كوچك يازيخانه. ٤. چكمه سز واوفاق تفك واكثريا قيمتلى شيئلر وضعنه مخصوص كوچك صنديق : اوراق. پاره، مجوهرات چكمجه سى. ٥. چكيلوب تكرار قونور ويا آچيلير قپانير كوپرى. ٦. فرطونه ظهورنده كميلرك چكلديكى كوچك ليمان، محفوظ قوى.

چَكمَك { فت. ١. بر اوجندن طوتوب اوزاتمق : شو ايپى چك؛ هربرى بر اوجندن چكيوردى. ٢. كنديسنه طوغرى جذب وجلب ايتمك : صرافلر اوفاقلغى چكرلر. ٣. سوروكليوب كوتورمك، جرايتمك : آرابه چكمك. ٤. نفسله جذب ايدوب يوتمق، بلع ايتمك : صويى، توتونى چكدى. ٥. برشيئى صوقلمش اولديغى بردن چيقارمق : قليجى قينندن چكمك؛ بيچاق چكمك: ديش چكمك. ٦. قيودن (صو) چيقارمق : صو چكيور. ٧. آياقدن كييان بر شيئى كيمك : چيزمه يى، پوتينى، يانطالونى چكدى. ٨. اوكنه چيقارمق، تقديم ايتمك : كنديسنه كوزل بر آت چكديلر؛ بر چوق هديه لر چكدى. ٩. كوكل آلمق، جذب ايتمك : بو يرلر آدمى چكر. ١٠. منع وزجر ايتمك، قورتارمق : شو چوجغى قماردن، عشرتدن چكملى. ١١. تحمل ايتمك، اوغرامق، مصاب اولمق : زحمت چكمك؛ خسته لق چكمك؛ زيانى بن چكيورم. ١٢. بوينه ويا دائراً مادار ياپيلان بر شيئى ياپمق، قورمق، بنا ايتمك، تمديد ايلمك : ديوار، سد چكمك؛ اطرافنه خندق چكمك. ١٣. كرمك، ياپمق، آصمق : پرده چكمك. ١٤. چيزمك، چيزه رك اوزاتمق، تمديد ايتمك : چيزكى، خط چكمك. ١٥. يازمق، رسم ايتمك : صح چكمك. ١٦. سورمك، قومق، ياپيشديرمق : بويا، آستار، دوزكون، راستيق چكمك. ١٧. (حيوانى) ديشى يه آشيرمق : عرب آيغيرينى مجار قيصراقلرينه چكملى. ١٨. ترازو وقنطار ايله طارتمق : شو چوالى چك باقه لم قاچ اوقه در. ١٩. سوق ايتمك، يوروتمك : عسكر چكدى. ٢٠. (ضيافت) ويرمك، كشيده ايتمك، ضيافته دعوت ايتمك : فلانه برضيافت چكدى. ٢١. (تلغراف) اوردیرمق، كوندرمك، كشيده ايتمك : برتلغراف چكمش. = فل. ١. طارالمق، بوزلمك، چكلمك: فانله ييقانجه چكر. ٢. زحمت و مشقته ودرد وكدره دوچار اولمق : چوق چكدم؛ بنم چكديكمى دنياده كيمسه چكمه مشدر. ٣. بكزه مك، آكديرمق : صوينه چكمش؛ باباسنه چكيور. || اوموز چكمك = بيلزلكه كلمك، تجاهل ايتمك. || ايچ چكمك = آه ايتمك، تأوه ايتمك. || ايچ چكمك = كوكل ايستمك، آرزو [illegible] : لان [illegible] ايچم چكيور. || ال چكمك = واز

چكمك، صرف نظر ايتمك، آرتق قاريشمامق : بن او ايشدن ال چكدم، المى چكدم. || قولاق چكمك = تربيه ايتمك. || چكه‌مه‌مك = حسد ايتمك، برينك فضائل ومحسناتنه تحمل ايده‌مه‌مك. || كورك چكمك = قايق يوروتمك اوزره كورك قوللانمق: آقندى. يه كورك چكمك = بيهوده يورلمق، نتيجه‌سز برايشله اوغراشمق.

چَكَمَن { س. ١. چيكن. ٢. ياغمورلق. ٣. بول شلوار.

چَكمه { س. ١. چكمك فعلى. با: چكمك. ٢. چكيلن ويا چكلمش شئ. ٣. ماصه ويازيخانه وطولاب كبى شيئلرك طيشارى يه چكلمكله آچيلير كوزى: يازيخانه‌مك چكمه‌سنده در. ٤. ايش ايشلركن اوستدن كييلن ككيش پانتالون ويا شلوار وسائره. = ص. موزون ومنتظم: چكمه بورن.

چَكِنمَك { فل. اجتناب واحتراز ايتمك: كنديسى كيتمك ايستيورسه‌ده سوز اولمسون ديه چكنيور: فلاندن چكنيور.

چَكه { س. ١. آغزك آلتنده اكك كميكارينك برلشدكارى ير، ذقن، زنخدان. ٢. مج. باش بودوسلامه‌نك آلتنده‌كى نهايتندن ايلرى يه طوغرى جيقان ديرسك. || ٣. مج. كوزه‌لك، چوق سويلمه، بيهوده لاف: بو آدمده نه چكه وار! || چكه آلتى = غبغب. || چكه آتمق = حالت نزعده اولمق. || چكه اوينا تمق = اوبورلق ايتمك، چوق يمك. || چكه چالمق = چوق سويلمك. || چال چكه = يورلمقسزين متصل سويلر آدم. || چكه‌سى دوشوك = آغزى طورميوب متصل سويلر فرتوت آدم. || چكه ياريشديرمق = لقردى ياريشنه چيقمش كبى چوق سويليوب طورمامق. || چكه يورمق = نافله يره چوق سويلمك.

چكه‌مَزلِك { وغا: چكه‌مه‌مزلك. س. برينك فضائل ومحسناتنى تحمل ايده‌ميش، حسد، محاسده.

چَكى { س. ١. طارتى، وزن. ٢. درت قنطاردن عبارت وزن كه اودون وطاش وسائره طارتيسنده قوللانيلير: چكى طاشى = بو وزنه مخصوص درت قنطار ثقلتنده يونتلمش طاش. ٣. مج. نظام، ترتيب، موازنه: او چكى يه كلمز. || چكى دوزن = سوس، زينت، تزين: كنديسنه چكى دوزن ويرمش = سوسلنمش. ومج. كنديني طوپلامش.

چَكيج { س. بر طرفى قاقمغه مخصوص طوقماق وديكر طرفى چيوى چكمكه مخصوص اوله‌رق چتال آلت: دولكر چكيجى، يورغانجى چكيجى، طاشجى چكيجى. || جنك چكيجى = اسكى بر آلت حرب، مطرقه.

چَكيجخانه { س. برقاچ يوز قنطار ثقلتنده چكيجلرى حاوى فابريقه.

چَكيش { س. چكمك فعلى وطرزى. با: چكمك.

چَكيك { س. چكيك قوشى = نارله قوشى.

چَكين { س. اوموز باشيله بوين آره‌سى، عاتق: چكينه آلمق = اوموز لامق، اوموزه اورمق؛ چكين اويناتمق = اوموز چكمك، بيلمزلكه (بيلمه‌مزلكه) كلمك؛ چكين شالى = اوموز شالى، آرقه‌يه آلنان شال.

چِل { ياخود چيل. ص. ١. بياض ويا قير رنكده بكلكارى اولان، آق بكلكلى: چل طاوق، چل آت. ٢. يكى، پارلاق: چل آقچه، چل ليرا، مجيديه. = س. ١. بياض لكه، يوزده حاصل اولان بياض لكه‌لر: يوزنده چل واردر. ٢. آق بكلكلى رنك: آينه چلى. ٣. برص، آبراشلق. ٤. بكلكلى برجنس ككليك: چل ياوريسى كبى طاغلمق = پك پريشان بر حالده طاغيلانلر حقنده ايراد اولنور.

چَلاچه { س. دباغتده قوللانيلان بويالى اجزا.

چَلَب { ياخود چالاب. س. معبود، مولى، خدا. [بو كلمه‌نك اصلى «چليپا» اولوب وقتيله برطاقم سريانيلر تركستان ومغولستانه دخول ايله، اورانك اقوامنه خط سريانى يى تعليم ايتدكارى صره‌ده، بو اسمده اوراجه معلوم اولوب، معبود معناسيله قوللانلمشدر. اوندن اول «تكرى» ديرلردى كه بوده چينجه‌دن مأخوذ اولوب، اصل تركجه‌سى «اوغان» در.]

چلبر { ياخود چربر. س. يوغورت ويومورطه ايله ياپيلير بر نوع يمك.

چَلَبى { س. [«چلب»دن] ١. افندى، آغا، بك، مولى. ٢. اوقومه بيلن افندى. ٣. وقتيله شهزادكان حضراتنه ويريلير عنوان اولوب، سلطان محمد خان اول حضرتلرينه

بعدالجلوس دخی لقب کبی قالمشدر. ٤. الیوم قونیه‌ده مولانا حضرتلرینك پوست نشیننه ویریلن عنواندر: چلبی افندی. = ص. تربیه‌لی ونازك: چلبی آدمدر.

چَلَبیلك { س. ١. افندیلك. ٢. تربیه، نازکلك. ظرافت.

چَلتیك { س. ١. قبوغی ایچنده اولوب دوکلمه‌مش پرنج. ٢. پرنج تارله‌سی.

چلدیر { یاخود چلدر. مه. مکرر قوللانیله‌رق پارلاق کوزلرله باقمغی تصویر ایدر: چلدیر چلدیر یوزمه باقیوردی.

چِللك { یاخود چیللك. س. یوزده حاصل اولان آق لکه‌لر: یوزینه چللك دوشمش.

چِللنمك { یا چیللنمك. فط. آق لکه‌لر پیدا ایتمك، چل اولمق.

چَلمَك { فت. ا «چالمق» فعلنك خفیف ا ١. اورمق چارپمق: ال، قنات، فلج چلمك. ٢. دوشورمك، یره اورمق. ٣. کسمك، ذبح ایتمك. ٤. قاپمق، چارپمق. ٥. سلب ایتمك: عقل چلمك.

چَلَنك { س. جواهرله طونادلمش سرغوج: باشه چلنك طاقمق.

چِله { س. ١. ابریشیم وصیرمه وسائره دمتی. ٢. یای کیریشی، وتر، زه.

چِلّه { س. [فا قرق دیمك اولان «چهل» دن] اهل طریقك چکدکلری قرق کونلك ریاضت. || مج. مشقت، اذیت، زحمت.

چَلیپا { س. فا. خاچ، صلیب.

چَلیك { س. ١. قیصه کسلمش دال، سرت دکنك. ٢. کوك صالمق اوزره یره کومیلن آغاج بوداغی، پارچه‌سی: چلیکدن یتیشمه. ٣. چوجقلرك اوینادقلری معروف براویونده چوماغه اورمغه یارایان دکنك: چلیك چوماق اویونی. ٤. مج. خلاط باغلامق ایچون آغاج ومعدندن معمول بر آلت.

چَلیك { س. قوت ومتانتی عملیات مخصوصه ایله آرتدیرلمش دمیر، پولاد. = ص. چلیکدن معمول، پولادی: چلیك بیچاق.

چَلیم { س. ١. طور، ادا، چالیم. ٢. اندام، جثه، وجود.

چَلیمسِز { ص. اندامسز، ضعیف، آریق، اوفاق تفك یاپیلی.

چَلیملی { ص. اندامل، جثه‌لی.

چِلینگیر { س. کلید وآناختار وبونلره مماثل دمیر. جیلکك اینجه ایشلریی یاپان صنعتکر.

چِلینگیرلك { س. کلید وآناختار وبونلره مماثل اینجه دمیر آلتلر یاپمق صنعتی.

چماشیر { چماشیرجی، چماشیر خانه. با. چاماشیر وسائره.

چِمبالی { یاچمبالو. س. ا یو. Cymbale, Κύμβαλον] زیللی دف. ا یکی ظهورنده بیانویه دخی بواسم ویرلمشیدی. ا

چمچاق { س. صاپلی آغاج قاب، آغاجدن برنوع بیوك کفچه.

چَمچه { س. چمچه بالیغی = یاصی برنوع بیوك بالیق.

چَمدیك { س. ١. پارمق اوجلریله صیقمه. ٢. پاموقلی اوزرینه برنوع دیکیش.

چِمدیکلَمك { یا چمدیکله‌مك. فت. پارمق اوجلریله برینك اتنی صیقمق.

چِمدیکلَمه { یا چمدیکله‌مه. س. پارمق اوجلریله برینك اتنی صیقمه.

چَمرنَمك { فل. صویه کیرمك اوزره پاچه‌لری صیغایوب حاضرلانمق: صویی کورمزدن چمرنمه‌ملی. || مج. برایشه جدی صورتده تشبثه حاضرلانمق، تصدی ایتمك.

چَمرنَمه { س. چمرنمك فعلی. با: چمرنمك.

چِمشیر { س. طراق وقاشیق کبی شیئلر اعمالنه وحکه یارایان ویاز قیش یاپراغنی دوکمز قیصه بر آغاج. = ص. چمشیر آغاجندن معمول: چمشیر قاشیق. || کل باشه چمشیر طراق = مستحق اولمیان شخص اوزرنده‌کی سوس حقنده ضرب اولنور مثلدر.

چِمشیرلِك { س. ١. چمشیر آغاجلریله مستور یر، چمشیر اورمانلغی. ٢. چمشیر آغاجلریله تزیین اولنمش باغچه.

چِمقیرمَق { فل. بعض حیوانلر وعلی الخصوص قوشلر دفع طبیعی ایتمك، پیسلمك: دائما مارتیلر چمقردقلریچون اوراسنك تمیز طورمه‌سی ممکن دکلدر.

چِمَك { فل. ١. صویه طالوب چیقمق، صویه کیروب ییقانمق. ٢. طولانوب باتمق، کوملمك: پارمقلر اته چمك.

چَمَن { س. فا. ١. آغاج وچیچکلری حاوی چایر، باغچه‌نك او. توریله‌جق کولکه‌لك چایری. ٢. یشیل وقیصه اوتله یعنی چیمله مستور یر، یشیللك: چمنك اوزرینه اوتورمق. ٣. باغچه‌ده ویول کنارلرنده چمنلك یاپمق اوزره قیصه اوتله مستور بر یردن اوت وکوکلریله برابر کسیلوب نقل اولنان تزکلر.

چَمَنتو { س. [یتا. Cimento] قومله قاریشیق اوله‌رق خرج وصیوه کبی قوللانیلوب پك چابوق طونار و رطوبته قارشی چوق طیانیر برطوپراق که انواعی اولوب فوجی ایچنده صانیلیر: فرانسز، انکلیز چمنتوسی: چمنتو دوشتمك.

چَمَنزار { س. فا. چمنله اورتلمش یر، چمنلك، یشیللك.

چَمَنلِك { س. چمنله اورتیلی، چمنلرله مزین محل: باغچه‌نك بو طرفنی چمنلك یاپه‌جغم.

چِن { یاخود چین. مه. معدن کبی سرت بر شیئك سسنی تقلید وتصویر ایدر؛ چن چن اوتمك = ایچی بوش اولوب طنین انداز اولمقدن کنایه‌در.

چِنار { س. افارسی ایله مشترك ایسه‌ده فارسیسی چیمك فتحیله‌در] غایتله بیوك واوزون داللی غیر مثمر وعمری چوق بر آغاجدر، عربیده دلب دینلیر.

چِنارلق { س. چنار آغاجلرینی حاوی محل، چنار اورمانی.

چِناق { چناقلق. با: چاناق و سائره.

چَنبَر { س. [اصلی فارسیدر] ١. دائره، دف وقالبور کبی شیئلرك تخته‌دن اولان محیطی، دائره‌سی. ٢. فوچی وتکرلك کبی شیئلری تقویه ایدوب طاغلملرینی منع ایچون احاطه ایده‌جك صورتده کچیریلن دمیر ویا تخته حلقه و دائره: فوچی، تکرلك چنبری. ٣. بوین ویا آلنه باغلانان یمنی: چنبر باغلامق. ٤. مجمع. بر دیرك و ستونه کچیریلن دمیر حلقه ویا حلقه شکلنده یاپیلان قبارتمه دائره: چنبرلی طاش. ٥. اسکی هیئت شناسان اعتقاد باطلنجه فلك دائره‌سی: فلکك چنبرندن کچمك = تجربه دیده اولمق، فلکك کرم و سردینی کورمش اولمق. || بوین چنبری = ترقوه کمیکلری، فا. چنبر کردن. = ص. قبچی مدور (اودون قایغی:) چنبر قایق.

چَنبَرلَمَك { یا چنبرله‌مك. فت. چنبر کچیرمك، دائره وحلقه ایله احاطه وتقویه ایتمك.

چَنبَرلی { ص. چنبری اولان، چنبر دینلن دائره وحلقه‌لری بولنان: دمیر چنبرلی فوچی: چنبرلی دیرك.

چِنتِلَمَك { فج. فل. ١. دیش دیش اولمق، کدلمك: چاقی چنتلدی. ٢. اینجه اینجه طوغرامق: صوغان چنتلوب بعده قاوریلیر.

چِنتَمَك { فت. ١. دیش دیش ایتمك، کدمك، کدیك حالنه قومق، کرتمك: قلیجی چنتدی. ٢. اینجه طوغرامق: صوغانی چنتوب قاوردی.

چِنتیان { س. طشره‌لرك بعض جهتلرنده کویلی قادینلرك کییدکاری اوزون وپك ککیش شلوار.

چِنتیك { س. ١. اوفاق کدیك چتله دیشی. ٢. عیب، قصور.

چِنتیکلَمَك { یاخود چنتیکله‌مك. فت. کرتمك، دیش دیش یاپمق، چنتمك.

چَند { ک. فا. برقاچ، بعض: چند روز مقدم = بر قاچ کون اول؛ چند قطعه = بر قاچ پارچه. || هرچند = هرنه قدر. لـ.

چَندان { ک. فا. اوقدر، اودرجه‌ده، اومرتبه‌ده: چندان مقبول دکلدر. لـ.

چَندَر { س. صاچ اوزادان (نبات).

چِنغراق { س. چانك کوچکی، حیواناتك بوینه طاقیلانی، خدمتجیلری جلب ایچون تحریك اولنه‌رق چالینانی وسائر بو کبی ایشلرده قوللانیلانی و برده کوچك قوزیلره وکدی یاوریلرینه طاقیلانلر کبی پك کوچکی: چنغراق چالمق، چنغراق صاللامق، چنغراق طاقمق. — قالین سسلیسنه چونقورداق دیرلر.

چِنغرداق { س. چنغراق.

چِنغردامَق { فل. چنغراق کبی کسکین سسله اوتمك، چنغر چنغر ایتمك.

چِنغردی { س. چنغراق کبی کسکین سس، چنغر چنغر ایتمه.

چَنگ { س. فا. ١. پنجه، انسان وییرتیجی حیوان پنجه‌سی. ٢. معروف بر موسیقی آلتی که فر. Harpe دیرلر.

چَنگال { س. فا. ١. ییرتیجی حیوان ویا قوش پنجه‌سی. ٢. چنکل.

چِنگانه { س. قدیماً هنددن طرد اولنه‌رق بر طاقمی ترکستان وروسیه طریقیله وبر طاقمی‌ده مصردن بحراً اوروپایه انتقال ایله هرطرفه یایلمش اولان کوجبه بر قومك بزجه مستعمل اسمیدر، قبطی. الك و قالبور یاپمغله، آیی ومایمون اویناتمغله، دمیرجیلك وچالغیجیلقله وعلی العموم عارسزلق وحیاسزلقله مشهوردرلر. == ص. مج. ١. عارسز، حیاسز. ٢. پك خسیس، آلچاق. || چنکانه آختاپودی = لحم نابت. || چنکانه بورجی = بقاله قصابه وبوکبی اصنافه اولان اوفاق تفك بورجلر. || چنکانه پالامودی = پالامود بالیغنك عادی واوفاق برجنسی.

چِنگانه‌جه { ح. ١. چنکانه‌لره یاقیشیر صورتده. ٢. پك عارسزجه، حیاسزلقله. ٣. پك زیاده خستله، وقار و حیثیت کوزتمکسزین. ٤. چنکانه لساننده: چنکانه‌جه سویلمك. == س. چنکانه‌لرك سویلدکلری لسان: چنکانه‌جه السنهٔ آریانیه جمله‌سندندر.

چِنگانه‌لِك { س. ١. چنکانه جنسیتی: اونك چنکانه‌لکی سیماسندن بللیدر. ٢. مج. عارسزلق، حیاسزلق. ٣. پك زیاده بخل وخست.

چَنگَل { س. [فا. «چنکال» دن] ١. دمیردن آصیلی و برشیء آصمغه مخصوص بیوك قانجه: قصاب چنکلی، کلوب. ٢. قانجه، اوجی اکری دمیر. ٣. قدیمده بعض ممالکده اشکنجه‌لی اعداملردن چنکله آصمق جزاسی: چنکله کلمك: بوصورتله صلب اولنمق. || چنکل ساقزی = یبانی ساقز. کنکر. || چنکلی طاقمق = آصلمق. بر ایشه یاپیشوب آرتق آیرلمامق. || قویو چنکلی = قویویه دوشن قوغه وسائر موادی طوتوب چیقارمغه مخصوص آلتکه ایپه طاقیلی بر بیوك یاخود دمیردن برحلقه‌یه مربوط متعدد کوچك چنکلدن عبارتدر. == ص. چنکل شکل وصورتنده اولان: چنکل بورن.

چَنگَللَمَك { یا چنکلله‌مك. فت. ١. چنکلی طاقمق. چنکله آصمق. ٢. چنکل جزای قدیمیله اعدام ایتمك.

چَنگَللی { ص. اوجنده چنکل بولنان، اوجی چنکل شکلنده اولان، قانجه‌لی.

چَنگه { س. کویلرده کلینی قارشیلارکن دف چاله‌رق سویلدکلری بر مقام مخصوص که «یار یار» نقراتیله سویلنیر.

چِنگی { س. دف چاله‌رق وشرقی سویلیه‌رك کوبك آتمق کبی اویونلرك انواعنی اجرا ایدن رقاصه‌که باشلیجه چنکانه قیزلرندن اولور: چنکی قولی، طاقمی.

چِنلامَق { یاخود چینلامق و:

چِنلَمَك { یاخود چینله‌مك. فل. چن چن ایتمك، اوتمك: قولاغم چنلیور. || قولاغی چنلسین = بر غائبدن بحث اولندیغی صره‌ده ایرادی معتاد دعا تعبیریدر.

چِنلَمه { یاخود چینلامه. س. چن چن ایتمه، اوتمه، اوغلدامه: قولاق چنلمه‌سی = اصلی اولمدیغی حالده قولاغه کلن طنین، اوغلدی.

چَنه { س. با: بکه.

چُوال { س. حبوبات واون وکومور وبوکا مماثل شیئلر وضعنه مخصوص اوله‌رق قبا یوك وقیناب ویا ینبوق منسوجاتندن معمول بیوك کیسه: اون. شکر، صابون چوالی.

چُوالدوز { س. [تر. چوال. فا. دوختن = دیکمك] وزبانزدی:

چُوالدیز { س. [ذاتاً غلط اولان لغت آنفه‌دن غلط] چوال واوکا مماثل چول وسائره دیکمکه مخصوص بیوك ایکنه که اکثریا اوجی یاصی واکریجه اولور.

چوب { س. فا. دکنك وتخته پارچه‌سی.

چوبان { س. [فا. شبان وچوبان] حیوانات اهلیه‌یی کزدیروب اوتلادان آدم. راعی: قویون، کچی، صیغیر چوبانی. || چوبان آرمغانی چام ساقزی = هدیهٔ ناچیز. || چوبان آلدادان = قیرلانغیجدن بیوجك بر قوش، آلاجه طائوق. || چوبان ایکنه-

سی، بوسکولی، دکنکی، دودوکی، سوزکجی، طراغی، طغارجغی، طوزلغی، منارەسی = نباتات اجناس مختلفەسی. || چوبان کوپکی = سوری‌یی بکلمکه مخصوص کوپك. || چوبان مرهمی = ترمنتی وموم یاغی وسائره ایله یاپیلان بر نوع مرهم. || چوبان یلدیزی = زهره.

چوبانجه { صـ. چوبانلره مخصوص ویا لایق صورتده.

چوبانلق { سـ. چوبان صنعت و وظیفەسی: کویده چوبانلق ایدیور؛ قویون، صیغیر، خرکله چوبانلغی.

چوبوق { یاخود چبوق سـ. ١. اوزون دکنك، دوزدال: باغ چبوغی = کوکلشوب کوتوك اولمق اوزره یره دیکیلن دال. ٢. توتون ایچمکه مخصوص ایچی دلیك دکنك که بر اوجنده امامه دینلن آغزلق و دیکر اوجنده توتونك وضع اولندیغی لوله بولنور: چبوق ایچمك، چکمك = چوبوقله توتون ایچمك. ٣. کمینك آنا دیرکاری اوستنده اولان دیرکار. ٤. معدندن استوانی اوزون پارچه، معدن دکنکی: بر چبوق چلیك، دمیر چبوغی. ٥. قماش اوزرنده صویه‌دن طار یول: ماوی زمین اوزرنده سیاه چبوقلری واردر. || چفت چوبوق با: چفت.

چوبوقجی { سـ. ١. وقتیله چوبوق طاقملرینه وتوتونه متعلق ایشلره باقان خدمتجی، توتونجی؛ چوبوقجی باشی. ٢. چوبوق یاپان صنعتکار، زیوانه‌جی.

چوبوقلامق { فـ. دکنکله اورەرق دوزلتمك ویا توزینی سیلکمك.

چوبوقلق { سـ. توتون چوبوقلرینی قومغه مخصوص اوزون طولاب.

چوپ { سـ. ١. صمان واوت و سائره پارچه جکی: کوزمه برچوپ کیردی. ٢. دکنك وتخته وسائره پارچه‌سی: برچوپله قاریشدیرملی. ٣. سوپروندی: دوکیله‌جك چوپ وارمیدر؟ || چوب آتلاماز = تکلفجی، مراقلی. || اوزوم چوپی = اوزوم صالقیمنك دانه‌لری یندکدن صکره قالان صاپی. || چوپ چاتان = مقدر، قسمت ویرن. || چورچوب = اوته‌بری سوپرندیلك شیئلر، خس وخاشاك. || سوکندیرمه چوپی = برنوع چوجق اویونی. و مجـ. = برایشی باشدن آتمق، اهمیت ویرمامك. || نانه چوپی = پك ضعیف آدم.

چوپجی { سـ. قپو قپو کزوب اولردن سوپرونتیلری آله‌رق شهرك خارجه طاشیان بلدیه خدمتجیسی.

چوپره { سـ. ١. تق. بالیق قیلجغی. ٢. صیق چالیلق وسائر صارمشیق شیئلر. || چوپره بالیغی = طاش بالیغنه مشابه قیلجغی چوق بر یووارلاق بالیق.

چوپلك { سـ. ١. سوپروندی، سوپروندی‌یه متعلق شیئلر. ٢. سوپرندی آتیلان محل، مذبله.

چوپلمه { سـ. بوینوز اوتی، طانه قیران: آق، قره چوپلمه = بونبانك جنسلری.

چوپلنمك { فط. قوش کبی جزئی قیرندی یمك، جزئی بر شیئله قناعت ایتمك.

چوپور { سـ. ١. یوزده‌کی چیچك بوزوغی. ٢. یوزده قیرمزی لکه‌لر. = صـ. ١. یوزی چیچکدن دلیك دشیك اولمش، چیچك بوزوغی. ٢. یوزنده قیرمزی لکه‌لری اولان.

چوپورلی { صـ. یوزی چیچکدن دلیك دشیك اولمش، چیچك بوزوغی.

چوپورینه { سـ. ازماریده بکزر اللی درهملك برجنس بالیق.

چوتره { یاخود چوتوره. سـ. ١. آغاجدن یاصی بارداق. ٢. روم کبی قیزدیریجی برمایع قونان واثنای سیاحتده طاشینان آغاجدن یاصی وآغزی طارقاب. || چوتره بالیغی = یاصی بورنلی اوفاق مرجان.

چوتور { صـ. ١. یاصی. ٢. یاصی بورنلی.

چوتوره { سـ. با: چوتره.

چوتوق { سـ. بر اوستنده‌کی آغاج کوکی، طیشاری قالمش کوك.

چوجق { یاخود چوجوق. سـ. اصلی چوجوك = کوربه، یاوری ١. طفل، صبی: ارکك چوجق، قیز چوجق. ٢. کنج، دلیقانلی، فتی: ایی چوجقدر. ٣. مجـ. هوپا مزاجلی؛ عقلی بر شیئه ایرمین. || چولق چوجق = عائله، اهل بیت. || چوجق اویونجغی = چوجقلرك اوینامه‌سنه مخصوص تحف شیء، ملعبهٔ صبیان؛ ومجـ. پك اهمیتسز وقولای ایش.

چوجقجغز | ـسـ بـ: ـ

چوجقجق | ـسـ كوچك چوجق. | اكثر يا تحبيب ايچون قوللانيلير.

چوجقجه | صـ حـ. چوجقلره | ياقيشير حال و صو. رنده: چوجقجه حركت ايدبور.

چوجقلق | ـسـ ۱. چوجق حالى | و زمانى، طفوليت، صباوت: چوجقلغنده پك يارامازايدى. ۲. هو يا مزاج، تأملسز حركت.

چوچوز | ياخود چورچور. ـسـ. | قبارده بولنوردبكلى و چركين بر ياليق: چوچور آزمانى = لاينه.

چوخه | ياخود چوقه. ـسـ. خاص | بوكدن منسوج معروف قماش: قرمزى، سياه چوخه. || چوخه چيچكى = بر نوع چيچك. = صـ. چوخه دن معمول: چوخه ثواب.

چوخه‌جى | ـسـ. چوخه يابان و | صاتان آدم.

چوخه‌دار | ـسـ. بـا: چوقدار.

چوڕ | ـسـ. اينجه چوب: چور | چوب = چالى چرپى: چور چوبدن بر او = يك چورووك و خفيف كراسته دن.

چوراب | ـسـ. آياغه كيبلن يوك | ويا پنبوقدن اورمه شى: فانله، تيره چوراب؛ قونجلى، قونجسز چوراب. || چوراب اورمك = چوراب ياپمق؛ و مج. حيله ودسيسه قورمق. || چوراب سوكوكى = متسلسلاً وقوع بولان، توالى ايدن شى.

چوراباجى | ـسـ. ۱. چوراب | يان. ۲. چوراب صاتان، چوراب تجارى.

چوراق | صـ. محصولات وبرمز، | شوره، قيراج: چوراق بر.

چوراقلق | ـسـ. چوراق بر، | قيراج بر شوره‌زار.

چورانيقو | مـه. عمو. چورا. | يقوچوبانيقو = هپ برابر، قبو قپامه‌جه.

چوربه | ياخود چوربا. ـسـ. يمك | ابتداسنده قاشيقله ايچيلن صولى صيجاق يمك كه انواع كثيره‌سى اولور: پرنج، شوربه، ترخانه، اشكنبه، مرجمك، قولاق، دوكون چوربه‌سى: تربيه‌لى چوربه = ايونلى وچورطه‌لى: ساده صويه چوربه = خسته‌لره بديريلن ياوان پرنج چوربه‌سى. || چوربه طاسى، كاسه‌سى = چوربه وضعنه مخصوص قاب. || چوربه كبى قاريشمق = يك آلت اوست اولمق، قارغاشه‌لق زيا. ده‌لشمك.

چوربه‌جى | يا چورباجى. ـسـ. | ۱. پركويده مسافر طوبوران متعهد، مختار، قوجه باشى، آق صقال. ۲. طشره ده خرستيانلرك ايلرى كلنى، مغازه و دكان صاحبى. ۳. يكيچريلرده چور به‌سى بر قزانده پيشن بر طائفك ضابطى، يوز باشيه معادل ضابط.

چوربه‌لق | صـ. چوربه ياپمغه | مخصوص، چوربه‌يه يارار: چوربه‌لق ايرمك.

چورپه | ـسـ. طماع طوموزى | ياورپسى.

چورتو | ـسـ. دكرمن طاشنه دانه | دوكن ديرمك خونى.

چورتون | ـسـ. ۱. اوسى قبالى | آغاج اولوق. ۲. قا. اين طلومبه آغاجى.

چورجال | ـسـ. چاقسافلى طوپك | زنبرك ايسى.

چورچار | صـ. بيهوده صرف | اولنان، ضايع، تلف، هدر، يازيق: اوقدر كاغدى چوجقلر چورچار ايتديلر.

چوردك | ـسـ. مج. غايه سز نلر. | نى بوقارى قالديران دونانمالر.

چوردوك | ـسـ. منبه ومقوى | عد اولنان كوزل قوقولى بر اوت: پوردوك اوتى.

چوڕك | ـسـ. ۱. اوڤاق قاعده ل | شكلنده دكرمى وبو. مشاق اتمك: ياغلى چورك؛ قنديل چوركى. ۲. چورك شكلنده مواد مختلفه قانفالى: بر چورك قورشون، باقير وساڑه. || چورك اوتى = چورك و اتمك اوزرينه اكيلن سياه بر كوچك حبه، حبة السوداء.

چوڕكلنمك | فل. چورك كبى | قيوريلوب قانفال اولمق: چوركلنمش بر بيلان.

چورندى | ـسـ. ۱. صوزك دو. | نوب دور ايتمى، كرداب، كريوند. ۲. مختلف حيوانى چيروب قاريشديرمغله حاصل اولان ذخيره مخلوطى.

چوروتمك | ياخود چورتمك. | فـ. ۱. ياش بريرده

براقمغله برجسمك اليافنى طوتميه‌جق حاله كتيرمك، افساد ايتمك: بوميوه‌لرى چوروتمشسكز. ٢. ذم وقدح ايتمك. اعتبارينى بوزمق: زواللى آدمى بسبتون چوروتديكز. ٣. بر دعوى ويا بحثى دلائل ايراديله جرح و ابطال ايتمك: بوكبى دلائل ايله دعوامى چوروته‌مزسكز. ٤. بر مبلغى اعتبارى بوزوق بر يره ويره‌رك تهلكه‌يه قومق: او پاره‌يى سز بوشنه چوروتديكز.

چۆرۆدلمك { ياخود چۆريدلمك. فج. ١. ياش يرده براغيلوب اليافى طوتماز حاله كتيرلمك، افساد اولنمق: بو قاؤنلر بيله بيله چورودلمش. ٢. ذم وقدح ايديله‌رك اعتبارى بوزلمق: بويله سوزلرله معتبر بر آدم چورودلمز. ٣. دلائل ايراديله بردعوى ويا بحث جرح و ابطال اولنمق: بنم دليلم اويله قولاى قولاى چورودلمز. ٤. بر مبلغ اعتبارى شبهه‌لى بر يره براغيله‌رق تهلكه‌يه قونمق: او پاره بيله بيله چورودلدى.

چۆرۆك { ص. ١. رطوبتلى بر يرده طورمقدن اليافى طوتماز اولوب صولانمش وتعفن ايتمش: چوروك ميوه؛ چوروك تخته. ٢. اعتباره غير صالح، مجروح، مردود: چوروك سوز، چوروك دليل، چوروك دعوى. ٣. كوكنلميه‌جك، صاغلام و امين اولميان. ٤. تحصيل و استردادى غير مأمول، باطاق: آله‌جقلرينك چوغى چوروكدر. || مج. چوروك تخته = تهلكه، مخاطره: بن چوروك تخته‌يه باصمام. || چوروك چاريق = لاشىء. قيمتسز ايشه يارامه‌يه‌جق حالده. = س. بره، بره‌لنمش ير: قولنده بر چوروكى واردر؛ قاؤنك چوروكنى آييقلامق.

چۆرۆكلك { س. ١. ياش يرده طورمقدن اليافى طوتماز اولوب تعفن ايتمش اولان شيئك حالى: ميوه‌نك، تخته‌نك، قماشك چوروكلكى. ٢. بر دعوى ويا بحثك التزامه غير صالح اولمسى، مجروحيت، مردوديت: بو سوزك، بو دعوانك چوروكلكى ميدانده‌در. ٣. بر مطلوبك تحصيل و استردادى غير مأمول اولمسى، باناقلق: ويره‌سينك چوروكلكى مثبتدر. ٤. سوپروندى و لاشه‌كبى شيئلرك چورومك اوزره آتلدقلرى چوقور، مزبله: چوروكلكه آتمق. ٥. جنازه‌لرك بربرى اوستنه آتلدقلرى فقرا مقبره‌سى، عمومى ومشترك قبر.

چۆرۆمك { ياخود چۆريمك. فل. ١. ياش يرده طورمقدن اليافى بوزيلوب طوتماز اولمق وبومشايوب تعفن ايتمك، تفسخ ايتمك: بو ميوه‌لر چورودى: بو ديركلر چورومش. ٢. بره‌لنمك، مورارمق، زده‌لنمك: بدنى بر ير چورومش. ٣. التزامه غير صالح، مجروح و مردود اولمق: بزم دعوامز چورودى. ٤. صيقنديلى بر يرده چوق طورمقدن محو وخراب اولمق: محبسده چورودى. ٥. اعتباردن دوشمك. ٦. تحصيل واستردادى غير مأمول اولمق، باتمق: او آدمه ويرديكمز پاره چورودى.

چَوره { س. ١. اطراف، جوار، كنارلر. ٢. اطرافى قيويريلوب اويا ويا نقش ايله تزيين اولنمش تولبنددن يمنى: صيرمه‌لى چوره. || چپه چوره = فيرطولايى، دائراً مادار.

چۆريمك { چورتمك وسائره. با: چۆرۆمك وسائره.

چوز { س. بومبار ياغى. مر.

چۆزديرمك { فت. ١. باغلانمش بر شيئك باغنى بوزديروب آچديرمق، حل وفصل ايتديرمك: دوكومى، پاكتى، يوكى چوزدير. ٢. ايليكلنمش اثوابى آچديرمق. دوكمه‌سنى ايليكندن ويا قوپچه‌سنك اركككنى ديشيسندن چيقارتمق: شو چوجغك يلكنى، پوتينى چوزديرك.

چۆزگن { ص. و:

چۆزگون { ص. چوزلمكه، اريمكه باشلامش، بومشاق (قار).

چۆزگى { يا چۆزكو. س. چوزمه پنبوقدن چارشافلق بز، مطلقاً صوپه‌لى چارشافلق طوقومه.

چۆزلمك { فج. ١. دوكوم و باغ آچلمق: بو دوكوم چوزيله‌ميور؛ يوكلر چوزلدى مى؟ ٢. ايليكلنمش ويا قوپچه‌لانمش بر اثواب آچلمق: نه قدر صيجاق اولسه كوكس

جوزلك عادت دكلدر؛ بوتوزلق جوزلدكه جيقماز. ۳. اريكه باشلايوب كوشه‌مك. يومشامق: بوزلر جوزلدى. ٤. مج. مشكل بر مسئله حل وفصل اولنمق.

چوزله {ا - و: س. جوزلمك فعلى و طرزى. با: جوز. لك.

چوزليش {

چوزمك {فة. ۱. دوكوم وباغ وسائره‌يى آچمق، حل ايتمك: شو دوكومى چوزه‌مدم: دها دنكارى جوزمدك. ۲. اثوابك دوكه وقوپجه‌سنى چيقارمق. روب آچمق: كوكسكزى چوزمك: صيحاقده سترەيى چوزملى. ۳. اورلمش بر شيئى تل تل ايدوب آچمق، سوكمك: چورابى، صاچى چوزمك. ٤. بز ايپلك وتلارينى يوماق وقلملردن چيقاروب چنكلره طاقه‌رق اولامنه حاضرلامق: بز چوزمك. ۵. (حيوان جنينى) دوشورمك. اسقاط ايتمك. || پاپلامه‌يى چوزمك = طوره‌مامق، قالقوب كيتمك.

چوزمه {س. چوزمك فعلى. با: چوزمك.

چوزمه {س. ايكك بر نوعى: چوزمه چارشف.

چوزوك {ص. ۱. دوكوم وباغى آچلمش، حل اولنمش: چوزوك ايپلر، دنكار، بوچقلر. ۲. دوكه وقوپجه‌سى آچلمش، ايپلكلنمش: سترەيى چوزوك ايدى. ۳. اريكه باشلامش، كوشه‌مش، يومشامش: چوزوك بوزلر.

چوش {حد. مركبى طوردير مرمق ايچون قوللانيلوب، حر- كت ايتمامه‌ده بولنان آدم حقنده دخى مستعملدر.

چوغالتمق {فة. چوق ايتمك. آز- تدير مق، تكثير ايتمك: سركتابلرى چوغالتمش سكز.

چوغالمق {فل. چوق اولمق. آرتمق، تكثر وتزايد ايتمك: ايشلرم چوغالدى: انسان اولادى چوغالدقجه غائله‌سى آرتار.

چوغالمه {س. چوق اولمه. آرتمه، تكثر، تزايد.

چوغان {ياخود چوگن. س. آغده‌يى وانوابى آغار- تمق ايچون قوللانيلان ورچل و حلوايه قونان بر نوع كوك.

چوغور {س. بنجار. مر. اسهوا ماوجه‌ده ديرلر. ا

چوغورجق {س. غلط اولەرق صيغيرجق ديد. بكمز قوشك اسم صحيحيدر. كه اصل معناسى چكركه قوشيدر.

چوق {ص. ۱. مقدارى زياده اولان. آزمقابلى. بول، كثير، وافر، بسيار: چوق كتابى واردر: بوسنه چوق محصولات اولدى. ۲. فضله، زياده، لزوم- مندن آرتق: بو يمك بزه چوقدر. = ح. ۱. پك. زياده: بو يمكى چوق سورم؛ چوق اى؛ چوق اوشودم: پك چوق. ۲. هروقت، دفعاتله، پك صيقى: بزه چوق كليردى؛ بوحال بزده چوق اولور. = ا. ۱. بيوك مقدار، چوقلق، كثرت: چوقدن ممنون اولميان آزى‌ده بولماز. ۲، برشيئك قسم اعظمى، اكثرى، اكثريت: انسانلرك چوغى آلايشه مفتوندر: وقتمزك چوغنى بيهوده ايشلرله كچيريرز. ۳. چوق وقت، طول مدت، خيلى زمان: او وقتدن چوق كچدى: چوق اولدى. || آز چوق = نه‌قدر ممكن اولورسه، چوق اولمازسه آزاولسون، ممكن مرتبه. || آزه چوغه باقامق = اولوريله راضى اولمق. || چوق چوق = نهاية النهايه، اولسه اولسه: چوق چوق بش كون كچه‌جك. || چوقدن = خيلى زماندن، اسكيدن. || چوق شئ = غريب شئ، تحف ايش. || چوق كره، چوق دفعه = دفعاتله، مراراً. || چوق كورمك = چوقسامق، چوق عد ايدوب ياقيشدرمامق، چكمه‌مك. || «نه‌وار نه‌چوق» تعبيرنده «چوق» تفأل مقصديله «يوق» يرينه قوللانيلير.

چوقا {ياخود چوقه. س. مرسينه بكزر سياه بربيوك بالچق.

چوقال {س. ۱. زره، جبه، درع: آت چوقالى. ۲. صرلانمش جوملك، صو وشراب وسائره وضمنه مخصوص طو- پراقدن قوليلى قاب.

چوقجه {ص. حد. آز زياده، زياده‌جه، اولدجه: چوقجه ياغمور ياغدى؛ صوبى چو- جغه ايچدم.

چوقدار {س. (اصلى: چوقه- دار) ياخود خدمتنده بولنان آياق چوخه‌سنى البسه‌لى ياخود چوخه‌دن اولان پرده‌لك خارجنده. امره منتظر بولنان خدمه‌كه وقتيله برصنف مخصوص تشكيل ايدرلردى. || قپو چوقدارى = اليوم باب

عالیده ولایات قپو کتخدالرینك معیتنده بولنوب والیلرك بعض سپارشلرینی اجرا ایدن مأمورلر.

چوقدارلق { س. چوقدار خدمت ووظیفه‌سی. || قپوچوقدارلغی = قپوچوقداری خدمت ووظیفه‌سی. مادهٔ آنفه‌یه با.

چوقرامق { فل. قاینایان قزان کبی چوقر چوقر ایتمك، طاقردامق.

چوقسامق { و چوقسیمق. فت. چوق کورمك، چوق عد ایدوب تنسیب ایتمه‌مك، استکثار ایتمك، قییه‌مامق.

چوقسانمق { و چوقسینمق. فط. چوق کوروب کندی نفسندن اسیرکه‌مك.

چوقسیمق { و چوقسینمق. با: چوقسامق و چوقسانمق.

چوقلق { س. ۱. برشیئك چوق اولمسی، کثرت، وفرت، زیاده‌لك، بوللق: ذخیره‌نك چوقلغی فیآتنك تنزلنی موجب اولیور. ۲. غلبه‌لك ازدحام: نرده چوقلق اوراده... = ح. چوق کره، چوق دفعه، صیق: او بزه چوقلق کلیور: اومال بومملکتده چوقلق بولنمیور. [بو معنا ایله باشلیجه جملهٔ منفیه‌ده قوللانیلیر.]

چوقمار { س. ۱. ایری وطوپارلاق باشلی طوپوز: قالین جنك چوماغی. ۲. [زبانزدی: چومار] ایری باشلی چوبان کوپکی. ۳. بوینوزسز قویون نوعی، چومار، چومان.

چوقماق { س. و:

چوقمان { س. با: چوماق و چومان.

چوقمق { فت تق. دریك قازمق. [چوقوربوندندر.]

چوقور { ص. اویلمش، مقعر، دریك عمیق: چوقور بوستان، چوقور اووه، چوقور کوز. = س. ۱. اویلمش یر، دلیك، حفره: چوقور قازمق، چوقور طولدیرمق، آغاج دیکمك ایچون چوقور آچمق. ۲. دریك قازلمش بئر، قویو، چاه: چوقور قازییور. ۳. مزار، قبر: بر آیاغی چوقورده. ٤. بدنك بعض یرلرنده بولنان اوفاق چوکوك یر: چکه چوقوری = چاه زنخدان: کوز چوقوری = چشمخانه: یاناق چوقوری = بعض آدملرده کولرکن یاناقده حاصل اولان چوقور؛ اکسه چوقوری وسائره. || بر آیاغی چوقورده = مزاره کیرمسی زمانی تقرب ایتمش پك اختیار آدم.

چوقورلاتمق { فت. درینکلشدیریرمك، دهادریك قازمق: حوضی بر آز دها چوقورلاتملی.

چوقورلاشمق { فط. و:

چوقورلانمق { فط. چوقوره باتمق، دریکلشمك، چوکمك: کوزلری چوقورلاشمش، چوقورلانمش.

چوقورلق { س. ۱. اویوقلق، چوکوکلك: کوزلرینك چوقورلغی. ۲. دریکلك، عمق: بو عرصه‌نك چوقورلغی قیمتنی آزالتیور. ۳. چوقورلری و حفره‌لری چوق یر: اوراده بر چوقورلق واردر. = ص. چوقور و حفره‌لری چوق: چوقورلق بر یر.

چوقوشمق { فش. (قوشلر) غاغالاشمق، غاغا ایله اوریشوب اویناشمق، غاغا غاغایه طوتیشمق، دیدشمك.

چوقولاته { س. ایتا. Ciocolata آمریقاده حاصل اولان قاقاؤ دانه‌لری اوننده معمول مغذی بر نوع شکرلمه.

چوقومق { فت. (قوش) غاغا ایله اورمق، غاغالامق.

چوقه { س. با: چوخه.

چوکاری { س. صورغو داریسی.

چوکان { س. فا. جرید اویوننده حیوان اوستندن طوپی طوتوب آلمغه مخصوص اوجی اکری دکنك.

چوکدیرمك { فت. و:

چوکرتمك { فت. با: چوکرمك.

چوکرتمه { ص. دکیزك دیبنه ایندیریلوب اوستنه بالیقلر کلدکدن صوکره کوشه‌لرندن طوتیلوب بردن قالدیریلان آغه وصف اولور: چوکرتمه آغ.

چوکرمك { فت. ۱. (دوه‌یی) دیز اوستنه دوشورمك، ایخلامق. ۲. اوروب اوتورتمق، قاقوب یرلشدیرمك. ۳. ایندیرمك: باشنه یومروق چوکرتمك.

چوکشمك { فل. هر طرفدن بردن کاوب چو-

كمك، طوپلانوب اينمك : قوشلر تارله‌يه چوكشديلر.

چوكُل { س. نهرلرك طاشدقلرنده اووه‌لرده براقدقلرى تورتى، چوكندى.

چوكِلمَك { فل. با : چوكنمك.

چوكمَك { فل. ١. اينمك، قونمق، هواده ويا صوده بولنان توز و سائره دييه طورمق. ٢. چوقورلاشمق، دوشمك، باتمق، اينمك : طولديريلان طوپراق ريختيم چوكدى. ٣. باصمق، قاپلامق : سيس، دومان، پوص چوكدى. ٤. اختيارلايوب ضعيفلامق، قوتدن دوشمك. || اوستنه چوكمك = آلتنه آلمق. || بل چوكمك = بل ايكى قات اولمق، فتور كتيرمك. || ديز چوكمك = ديز اوستنه اوتورمق، ديزلرى يره قويوب اويله طورمق.

چاوكَن { س. جريد اويوننده طوپى طوتمغه مخصوص اوجى اكرى دكنك، چوكان، صولجان. [فا « چوكان » ك بوندن اولمسى محتملدر.]

چوگَن { س. با : چوغان.

چوگَندَر { ياخود چوغندر. س. پنجار، يركوكى؛ وسهواً هاوچ. مر.

چوكِندى { س. ديبه چوكن شىء، تورتى، رسوب.

چوكِنمَك { فل. ١. آشاغى اينمك، طورشمق، ترسب اينمك. ٢. (دوه) ديز چوكمك.

چوگو { س. چارشافلق صوپه‌لى پنبق بزى.

چوكوج { س. چكيچ ديديكمز آلتك اسم اصليسيدر.

چوگور { س. ١. اكين ايچنده بيتن بيوك بر جنس ديكن. ٢. غايت ايرى كمان.

چوگورجى { س. ١. باسو يرينى طوتان ايرى كمانى چالان چالغيجى. ٢. طنبوره شاعرى، عاشق.

چوكوش { يا چوكيش. ١. چوكمك فعلى وطرزى. با : چوكمك. ٢. اختيارلايوب قوتدن دوشمه، هرم.

چوكوك { ص. چوكمش، باتمش، چوقورلاشمش، اگلمش، بانيق : چوكوك كوز، بل، اوموز. || چوكوك قوشى = برجنس قوش.

چوكه‌رَك { س. ودها طوغريسى.

چوكه‌لِك { س. سوزيلوب صوپك ديبنه طوران چامور، لوله‌جى و چوملكجى چامورى، سوزلمش بالچيق.

چول { س. قوملق وصوسز اووه، بيابان، بريه، بريبان: سبير چوللرى، عربستان چولى. = ص. صوسز و نباتسز، قيراج : چول ير.

چول { س. ١. قيلدن معمول قبا منسوجات نواعى: چولدن حراز. ٢. قيلدن ويا يوكدن حيوان اورتيسى : آته چول اورتمك. || مج. چول طوتماز = ١. دوامسز، ثباتسز. ٢. هرشيئى چابق ضايع ويا خراب ايدن، قدر بيلمز.

چولاق { ص. ١. بر قولى سقط ويا اكسيك اولان، اشل، اجذم : چولاق آدم. ٢. سقط، بوزلمش، چارپلمش : چولاق قول، ال. [يالكز قول واله وصف اولور.] = س. قول ويا الى سقط ياخود اكسيك اولان آدم.

چولاقلق { س. قول ويا ال سقطلغى ياخود اكسيكلكى، شلل، جذم.

چولپا { ص. [فا. « چولاهه‌پا ». دن] ١. بر آياغى سقط اولان: چولپا آدم. ٢. يورورکن ابتدا صول آياغنى آتان، آياق اعتباريله صولاق : چولپا آدم، آت. ٣. مج. بجريكسز، الى ياقشيقسز و آياغى طولاشير: پك چولپا بر آدم.

چولتارى { س. پالان اورتيسى.

چولُق { ياخود چولوق. مه. دائما « چوجق » لغتيله برابر قوللانيلير متتابعاتدندر: چولق چوجق = اولاد وعيال، اهل بيت؛ چولق چوجق صاحبى = او بارق صاحبى، عائله باباسى.

چولَك { س. كرداب. مر.

چوللامَق { فل. مج. غايت بيوك طالغه‌لر كمينك اوزرنده چاتلامق.

چوللامه { ص. اوستى خمورله اورتيله‌رك پيشن يمكره اطلاق اولنور.

چوللانمَق { فط. ١. چول اورتنمك، چول ايله اورتلمك. ٢. بر شيئك اوستنه چول كبى قپانمق، آبانمق: چانطه‌سنك اوزرينه چوللاندى. ٣.

جبر ایتمك، مسلط اولمق.

چوللق { س. معروف قوش که صوك بهارده آولانیر، بقاچه، یلوه‌نك بیوکی. || صو چوللغی = بوکا بکزر بر جنس صو قوشی.

چوللك { ص. چول وبیابانی چوق اولان. بیابانلق: چوللك بر یردر.

چولمك { س. چوملك دیدیکمز شیئك اصلی وصحیحیدر.

چولوق { مه. با: چولق.

چولها { س. [فا. « جولاه‌دن] دستکاهده ایشلین. بز وسائر منسوجات طوقویان، طوقوییجی. نساج. || صو چولهاسی = بر جنس بالیق.

چومار { س. [اصلی: چوقمار] ایری باشلی چوبان کوپکی.

چوماق { س. [اصلی: چوقماق] ١. باشی ایری وطوپارلاق دکنك. ٢. ایری و آغر باشلی صوپادن عبارت حرب آلتی. طوپوز.

چومز { س. مدرسه‌ده طلبه‌یه ومدرسه خدمت ایده‌رك علم اوکرنن شاکرد. طلبه یاماغی.

چوملك { س. [اصلی: چولمك] چوکلدن یعنی سوزلمش چاموردن معمول طوپراق قاب وعلی الخصوص آتشه قونمغه مخصوص اولانی، طوپراق تنجره. || چناق چوملك = طوپراقدن اوانی. || چوملك حسابی = جاهل ایشی، جاهلانه ایش. || چوملك کبابی = چوملکده پیشن بر نوع قپامه.

چوملکجی { س. طوپراقدن چناق چوملك کبی اوانی یاپان وصاتان آدم.

چوملمك { فل. چمك، دیزلری طوپلایوب قالچه‌لر بالدیرلره طوقنه‌جق صورتده معلق طورمق: اتکلرینی طوپلایوب چوملدی.

چومور { س. تق. شالغم.

چون { حج. فا. ١. کبی، مثللی. ز. ٢. ناصل، نیجه. ز. ٣. عر. چونکه، مادام که: چون دکلسك واقف صنع ازل. || چون وچرا = نصل ونیچون، اسباب وعلل. || بی چون = امثالسز، بی مانند، بینظیر.

چونگول { س. اوفق باتاقلق. چامورلی کوچك کول.

چونکه { حر. فا. ١. سبب وعلت بیان ایدر، اولدیغیچون. اولدیغندن: کیده‌مم چونکه خسته‌یم. ٢. مادام که: چونکه بیلمیورسك سویلمه. [ادات توقیت اوله‌رق استعمالی شیوهٔ لسانمزه منافیدر.]

چویان { یاخود چویگان ویا چویکن. س. تق. دوگلمه‌مش دوکمه دمیر.

چویت { یاخود چوید. با: چیویت.

چویرتمك { فت. ١. دوندیرتمك. بری واسطه سیله چویرمك ودوندیرمك: شیش کبابنی متصل چویرتمك اقتضا ایدر. ٢. او بر یوزی کورینه‌جك صورتده آلت اوست ایتدیرمك: اوصحیفه‌یی چویرت. ٣. اطرافنی احاطه ایتدیرمك، دائراً مادار قوشاتدیرمق: باغه دیوار چویرتملی. ٤. بالواسطه کری دوندیرمك، اعاده ایتدیرمك: او شاغنی کوندروب کندیسنی یاری یولدن چویرتدی.

چویرلمك { فج. ١. دوندیرلمك، دور ایتدیرلمك: کباب آتشك قارشیسنده چویرلمکله پیشر. ٢. آلت اوست اولمق، او بر یوزی نظر اوکنه کتیرلمك: او یاپراق چویریلنجه اوبر بحثه کچیلیر. ٣. احاطه اولنمق، دائراً مادار صارلمق: بو باغه دیوار چویرلمیدر. ٤. کری دوندیرلمك، اعاده ایدلمك: یاری یولدن چویرلدی. ٥. بوزلمق، نقض ایدلمك، کری آلنمق: ویریلن سوز چویرلمز.

چویرمك { فت. ١. دوندیرمك: کبابی چویرملی، صو دکرمنی، بخار واپور چرخنی چویرر. ٢. آلت اوست ایتمك، اوبر یوزینی اوسته کتیرمك: یاپراغی چویر. ٣. اطرافنی آلمق، احاطه ایتمك، دائرا مادار طولاشدیرمق: باغه دیوار چویرملی. ٤. کری دوندیرمك، اعاده ایتمك: کندیسنی یاری یولدن چویردیلر. ٥. بوزمق، باشقه حاله قومق، دکیشدیرمك: لقردیسنی چویردی. ٦. کری آلمق، نقض ایتمك: بوزمق: مقاوله‌یی چویردی. | آیاق قابنی چویرمك = کیتمکه دعوت ایتمك، نزاکتله قوغمق. | چهره‌یی چویرمك = یوز اکشیتمك. | کری چویرمك = اعاده ایتمك. || یوز

چویرمك = التفات ایتمك، واز كچمك، صرف نظر ایتمك .

چَویرمه { س. ۱. چویرمك فعلی. با: چویرمك. ۲. شیشده دوندیریلهرك كباب او- لمش قوزی وسائره. = ص. چویر- یلهرك یابلمش (كباب) وسائره.

چَویرندی { س. ۱. حبوبات مختلطه قاریشدیریلوب چویر- لمكله وجوده كلمش مخلوط ذخیره. ۲. صولرك دونمهسی ودوندیكی یر، گرداب، گریوند .

چَویرنمك { فل. اوتهٔ بری قو- شوب طولانمق، تك وپو ایتمك .

چَویره { س. با : چوره.

چَویریلش { س. چویرمك فعلی و طرزی. با: چویرمك.

چَویك { یاخود چیویك. ص. ۱. متین، صاغلام. ۲. چا- بوق حركتلی، سریع الحركه، جست وچالاك .

چه { ك. فا. [تلفظی : چی] نه: نهچه فائده = نه فائده: چه حاجت = نه حاجت؛ چه گونهگی = نه درلولك، كیفیت: چه كونهٔ احوالی = احوالنمك صورت و كیفیتی. — بعض مركب ادوات فارسیه ده دخی بولنور : كرچه = هر نه قدر .

چه { د. فا. ادات تصغیر اولوب، بو معنا ایله فارسی اسملره ملحق اولور : باغ - باغچه كبی .

چَهْ { س. فا. قویو، چوقور. با: چاه .

چَهْ { یاخود چهلی: س. ص. جهستان اهالیسندن اولان، بوسمكتده ساكن اولان قوم كه شمال اسلاولرندندر : چه قومی، چه لسانی .

چَهار { عد. فا. درت، اربعه. غلطدر.) چهاریار = صحابهٔ كرامدن خلفاء راشدین (رضوان الله علیهم) .

چهارشنبه { س. با : چارشنبه.

چَهَجه { ص. چه قومنه مخصوص طرز واصولده ویا چه لسانده اولان : چهجه شرقی، چهجه بركتاب. = ح. چه طرز واصول ویا لساننده: چهجه خوره تمك: چهجه سویلمك، یازمق. = س. چه لسانی: چهجه شمالی اسلاو لسانلرندندر .

چَهره { س. فا. ۱. یوز، وجه، صورت : كوزل چهره: چهرهسنی كوسترمك. ۲. مج. عبوسلق، اكشی یوز. طارغینلق: چهره ایتمك = یوز اكشیتمك. || چهره زوكوردی = چركین .

چِهِل { عد. فا. قرق، اربعین. ز.

چَهَلی { س. ص. جهستان اهالیسندن اولان، بو همیالی .

چَهیز { س. با : جهاز.

چیان { س. [اصلی : «چاغنامق» دن « چاغان »] بیوك و دریسی سرت قیصه آیاقلی وقویو رنكلی بر جنس قرق آیاق. چیان اوتی = برنوع اوت، اضراس الكلب. || بیلان چیان = زهرلی حشرات اجناسی .

چیانجق { س. بر جنس نبات، شجرة التنین .

چیبان { س. با: چیان.

چیت { س. ۱. بر جنس بز. ۲. چالی ودكنك وقامش كبی شیلردن اورلمش موقت بوله : چیت چویرمك: چیتله بولمك. || آرابه چیتی = صمان آرابه سنك یانلرنده كی سپت قماد .

چیتاری { س. مرجان بالیغنه مشابه یوز درهملك آلاجه بر بالیق .

چیتشمك { فش. بر برینه كچوب یكشمك، كلید لمك، چیت كبی صارمانمق.

چیتلنبك { س. با : چتلنبك.

چیتمك { یاخود چیتیلك. فع. الده صیقیشدیروب او- غالایه رق پیقامق. .

چیتمیك { س. اوزوم صالقمنك كوچك طالی، فرمی.

چیتی { س. چنتیك، اوفاق كدیك.

چیته { س. منتظم یونلمش آغاج ترپز .

چیتیق { ص. چاتیق، صیقی، بور- شوق : چیتیق آلن- قاش، چهره. || چیتیق اوتی = ایه یسیكی.

چیتیلك { ص. با : چیتین.

چیتیلمك { یا چیتیلهمك. فع. با : چیتمك.

چیتیلی { ص. اوفاق چنتیكی او- لان: چیتیلی قاون.

چیتین { یاخود چیتین. ص. ۱. سرت، قاتی، صعب، سخت : چیتین طاغ؛ چیتین یول؛ چیتین جوز. ۲. عنادجی، معند،

سرت : چیتین مزاج؛ چیتین آدم. ٣. زور، کوچ، مشکل : چیتین ایش.

چیتینلشمك { فل. زور اولمق. مشکلشمك.

چیتینلك { س. ١. سرتلك. قانیلق، صعوبت. ٢. عناد. جیلق. سرتلك. معندلك.

چیچك { س. ١. اشجار ونباتاتك میوه وتخمدن اول ویردکاری رنکارنك واکثری کوزل قوقولی یاپراقلر مجموعی که نباتاتك آلات تناسلنی حاویدر، زهر، لاله : آی چیچکی، آیوا چیچکی، قاسم چیچکی وسائره. ٢. قماش وسائره اوزرینه رنك وبویا ایله یاخود نقشله یعنی خرج وصیرمه ایله ویاخود اویمقله ایدیلن سوس: باصمه، خالی چیچکی؛ چوره چیچکی: مرمره اویلمش چیچکلر. ٣. انسانك بدنی اوزرنده پوتراق چیچك کبی چیبانلر آچان معروف مرض مستولی که آشی ایله چاره‌سی بولنمشدر، جدری : چیچك علتی: چیچکه طوتلمق؛ چیچك بوزوغی. ٤. مج. علاق، حیله‌باز : نه چیچك اولدیغنی بیلیرز. ٥. بعض شیئلرك زبده‌سی: کوکرت چیچکی. || چیچك آچمق = طمورجقلری آچیلوب (آغاج) چیچکلرله اورتلمك : بادملر چیچك آچدی. [یالکز آچدی دخی دینیر.] || چیچکی بورننده = پك تازه، پکی قوپارلمش. (خیار وقباق کبی اوچنده چیچکی بولنان شیئلردن مأخوذدر.] || چیچك بوزوغی = چیچك علتندن یوزی دلیك دشیك اولمش، چوپور. || چیچك صویی = لیمون وپورتقال کبی میوه‌لرك چیچکلریله سائر چیچك انواعندن تقطیرله استحصال اولنان ماء معطر. || صو چیچکی = چیچك علتنك بر نوع خفیفی که صو ایله طولی سکرك برطاقم قبارجقلر چیقارمغله ظهور ایدر، جدری کاذب.

چیچکجی { س. ص. چیچك کزدیروب صاتان آدم : چیچکجی قیز.

چیچکلك { س. ١. چیچك تارله‌سی، باغچه‌نك چیچك یتیشدیرمکه مخصوص یری. ٢. چیچك وضعنه مخصوص سوسلی صاقسی که ماصه‌نك اوزرینه و بیوکاری صالونك بر طرفنه قونور. ٣. قیشین چیچك صاقسیلرینی بارینديرمغه مخصوص جاکان. ٤. اسکی طرزده اوطه‌لرده قپونك یانلرنده متعدد اوفاق حجره‌لر ویا محراب کبی بر محل که اساساً چیچك وضعنه مخصوص ایدی.

چیچکلنمك { فل. چیچك پیدا ایتمك، چیچك آچمق، تزهر ایتمك : آغاجلر چیچکلندی.

چیچکلی { ص. ١. چیچکلری اولان : چیچکلی آغاج. ٢. بویا یاخود نقش ویا اویمه چیچك رسمنده اشکالی وسوسی اولان: چیچکلی باصمه. طاوان، چوره، ستون.

چیچه { یاخود چیچه. س. تق. پدر همشیره‌سی، خاله. [خاطرده طوتلمسی الزم متروکاتدندر، زیرا «خاله» لفظی هم ترکجه دکلدر. هم ده عربیده بزم قوللاندیغمز معنایه کلیوب. تیزه دیمکدر.]

چیدام { س. تق. ١. صبر، تحمل. ٢. ثبات، قرار.

چیدامق { فل. تق. صبر وتحمل ایتمك، آجی‌یه طیانمق، قاتلانمق.

چیداملی { ص. تق. صبرلی، طیانیقلی، متحمل.

چیر { وچیریل. مه. با : چر.

چیر { س. سیاه. برجنس کوچك قوش.

چیرپمق { چیرپنمق، چیرپندی. با : چرپمق وسائره.

چیرچیر { س. مج. زنجیر دونانمه‌لی دمیر پلانغه.

چیرچیل { س. مج. بیوك فوچیلری قالدیرمغه مخصوص قانجه‌لی زنجیر ویاخلاط.

چیرك { س. با : چاریك.

چیرکله‌مك { فت. یکی طوغان چوجقلرك قوللرینی، باجاقلرینی قارشولقلی چکمك.

چیرگی { س. فا. بجریك، مهارت، حذاقت. ز.

چیروز { س. ا ر. Τσήρος. تق. قورومق دیمك اولان چیریمك (؟) دن اولمسی بعیددر، زیرا کلمه‌نك شکلی ده رومجه‌در.] اسقومری بالیغنك قوریدلمشی. || مج. پك قوری وضعیف شخص.

چیره { ص. فا. مهارتلی : چیره دست = الی یاقیشیر، الندن ایش کلیر.

چیز { س. فا. شیء. یالکز «ناچیز» و «ناچیزانه» تعبیرلرنده

مستعملدر. با : ناچیز، ناچیزانه

چیزدیرمَك { فت. ١. قلم ویا دیکر بر شیئله بر چیزکی چکدیرمك : شو تخته‌نك اوزرینه بر شکل چیزدیرملی. ٢. حذف ایتدیرمك، اوزرینه بر چیزکی چکدیروب قیدینی ترقین ایتدیرمك : اسمنی دفتردن چیزدیردیلر.

چیزگی { س. کرك قلمله ترسیم اولنمش وکرك اویوق ویاقباریق صره، خط : بودفترك سیاه وقرمزی چیزکیلری واردر: آلن چیزکیسی. || چیزکی چاقیسی = آغاجه اشارت ایتمکه مخصوص مرانغوز چاقیسی.

چیزِلَمك { فج. فل. ١. چیزکیلر وخطلر پیدا ایتمك. سیوری برشیء سورلمکله بوینه طیرمالانمق : بوکاغد قولای چیزلیور: بو آینه چیزلمش. ٢. چیزکی چکیله‌رك حذف وترقین اولنمق : اونك اسمی دفترده چیزلدی.

چیزِلمه { س. و :

چیزِلیش { س. چیزلمك فعلی. با: چیزلمك.

چیزمَك { فت. ١. چیزکی چکمك، خط ترسیم ایتمك : شو دفتری چیزملی. ٢. سیوری برشیء سورلمکله بوینه طیرمالامق : ایکنه یوزمی چیزدی. ٣. حذف وترقین ایتمك : اونك اسمنی دفتردن چیزدیلر. || یازوب چیزمك = یازی ایله اوغراشمق. || یان چیزمك = صاوشمق.

چیزمه { س. ١. چیزمك فعلی، چیزیش. ٢. چیزکی، یول، خط. ٣. تارله چیزیکی، صاپان یولی، آرق.

چیزمه { س. قونجی دیزه قدر ویا دیزدن یوقاری چیقه‌جق قدر اوزون آیاق قابی که باشلیجه یولجیلقده وحیوانه بینلدکده کییلیر، چکمه، موزه: چیزمه کییمك، چیزمه‌یی چکمك.

چیزمه‌لی { ص. چیزمه کییمش، آیاغنده چیزمه‌سی اولان. || صاری چیزمه‌لی محمد آغا = مجهول اولوب علامت فارقه‌سی اولمیان وبحق تعریف اولنمیان شخصدن کنایه‌در.

چیزی { س. و:

چیزیك { س. چیزمك ایزی، چیزمکدن حاصل اولان اثر، خط، یول : بوآینه‌نك بر چیزیکی واردر: سودانیلرك یاناقلرنده‌کی چیزیکلر: چیزیك چیزیك = یول یول.

چیزیك { ص. چیزلمش، چیزکیسی اولان : چیزیك بر آینه.

چیزیکلی { ص. و:

چیزیلی { ص. چیزلمش، چیزکیلری اولان: چیزیکلی، چیزیلی بر آینه.

چیس { س. قدرت حلواسی.

چیسکین { س. و:

چیسندی { س. و:

چیسیمَك { فل. با : چیگسکین، چیگسندی وچیگسیمك.

چیش { س. ایشه‌مه، تبول؛ چیش ایتمك = ایشه‌مك؛ چیشی اولمق، کلمك = ایشه‌یه جکی کلمك. [اصل ترکیء قدیمده چیش = دفع حاجت، وچیشمك = دفع حاجت ایتمك دیمکدر.]

چیشیك { س. طاوشان یاوریسی.

چیغ { س. ١. طاغدن یووارلانان قارکومه‌سی. ٢. قامش وسائره‌دن یوکسك چیت. ٣. چادیر بولمه‌سی. ٤. یوکسك سس، کورلدی، یایغره.

چیغا { س. یوزرکن خشردی ایدن برنوع ایرماق بالیغی، قره مرسین.

چیغاره { یاخود سیغاره. س. اسپانیولجه‌دن افشنك کبی کاغده صارلمش توتون که بر اوجی یاقیله‌رق دیکر اوجندن چکیلوب ایچیلیر. || فرنك چیغاره‌سی = قییلمامش توتون یاپراقلرینك صارلمسیله وجوده کلمش بیوك چیغاره. | بوکا چیغاره و کاغدلیسنه چیغارت دیمك، لسانمزده عادت اولمدیغندن صرف مقلدلکدر. || چیغاره اسکمله‌سی = چیغاره طبله‌سیله کبریت وسائر مالزمه‌یه مخصوص کوچك سپا. || چیغاره طبله‌سی = چیغاره‌نك کولی دوکمکه مخصوص کوچك طبق. || چیغاره قوطیسی = چیغاره وضعنه مخصوص جیبده طاشنیر قوطی.

چیغاره‌لق { س. چیغاره ایچمکه مخصوص آغزلق.

چیغرتمَق { فت. ١. بری واسطه‌سیله دعوت ایتمك : بنی مجلسه چیغرتمدیلر. ٢. با-

غرتمق، تضییق ایدوب باغرمغه مجبور ایتمك.

چیغرتمه { س. دیلسز برنوع او. فاق دودوك.

چیغرشمق { فش. ا «چاغرشمق» یرینه قوللانیلیور ا ١. بربرینه چاغرمق. ٢. هپ برلکده وبرآغزدن باغروب چاغرمق: قادینلر چیغرشدیلر.

چیغرغان { یاخود چیغرتغان. س. دیکر قوشلری جلب ایتمك اوزره اوتدیریلان آوجی قوشی، پرلاق.

چیغرلمق { فج. دعوت ایدلمك.

چیغرمق { فت. ١. دعوت ایتمك، جلب واحضار ایتمك: کندیسنی ضیافته، محکمه‌یه چیغردیلر: دینه چیغرمق = دعوت ایتمك. ٢. سسلنمك، چاغرمق. ابوایکنجی معنا ایله استعمالنی وفیق پاشا مرحوم غلط عد ایدیورسه‌ده، «چیغ» سس و صدا دیمك اولدیغنه و دیکر مشتقاتنك‌ده معنالرینه باقیلیرسه. اصل معناسی بو اولمق اقتضا ایدر.ا

چیغرمه { س. دعوت، جلب، احضار.

چیغریق { س. برنوع آلا قارغه.

چیغلدی { س. قاریشیق حیوان سسلری، حیوانات کورلدیسی.

چیغلق { س. فریاد، فغان، غریو، شیون.

چیغیت { یاخود چیگیت. س. ١. قابوقلی چکردك، پتبوق و سائره تخمی. ٢. یوزده‌کی چیل لکه‌سی.

چیغیر { یا چیگیر. س. ١. چیغ دینلن قار کومه‌سنك قارك اوزرنده یووارلانیرکن یرده‌کی قارلری برابر آله‌رق آچدیغی یول، چیغ ایزی. ٢. یول، طریق. ٣. مج. طرز، اسلوب، دأب، تعقیبی معتاد اولان طریق. || چیغیر آچمق = یکی برطرز واسلوب ایجاد ایتمك: ادبیاتمزده یکی برچیغیر آچلدی. || چیغیرندن چیقمق = معتاد و معروف اولان دأب و طریقی ترك ایتمك، صاپمق. انحراف ایتمك.

چیقار { س. ١. منفعت شخصیه: اونك بو ایشده مطلقا بر چیقاری واردر: او یالکز کندی چیقارینه باقار؛ بو بنم چیقارمه کلمز، اویماز. ٢. باشه چیقار، حسن نتیجه ویرر: سزك طوتدیغکز یول چیقار یول دکلدر.

چیقارتمق { فت. ١. اخراج ایتدیرمك: کیزلدیکی مال مال مسروقی کندیسنه چیقارتمق ممکن اوله‌مدی. ٢. یوکسلتدیرمك. یوقاری‌یه نقل ایتدیرمك: شوکرمیتلری رنجبرلره طامك اوستنه چیقارتملی. ٣. تأثیر ایدوب عمل ایتدیرمك: بومسهل برقاچ دفعه چیقارتیر. ٤. آلدیرمق. استحصال ایتدیرمك: بو چیچکلرك صوینی، بو سودك یاغنی چیقارتملی.

چیقارتمه { س. ١. چیقارتمق فعلی. با: چیقارتمق. ٢. ایصلادیله‌رق برسطحه یا پیشدیرلدقده اوستنده‌کی ضمغلی رسم اورایه نقل اولنان کاغد.

چیقارلمق { فج. ١. طیشاری‌یه آتلمق، اخراج اولنمق: ارکندن اودن چیقارلدی؛ طولابدن برکتاب چیقارلمش. ٢. دفع وطرد اولنمق، قوغلمق: مکتبدن چیقارلدی. ٣. آلنمق، استحصال اولنمق، صویی ویا زبده‌سی آلنمق: بو چیچکلردن کوزل صو، بو سوتدن یاغ چیقاریلیر.

چیقارمق { فت. ١. طیشاری آتمق، اخراج ایتمك: اونی اودن چیقاردیلر؛ آتی آخوردن، اثوابی طولابدن، آقچه‌یی چکمجه‌دن چیقارمق. ٢. چکمك، سوکمك، یولمق: دیش، آغاج، قیل چیقارمق. ٣. کوسترمك، عرض ایتمك، میدانه ویا برینك اوکنه قومق: قیزی کوریجیلره چیقارمق؛ بکا چوجقلرینی چیقاردی. ٤. یوکسلتمك، یوقاری‌یه ایلتمك، قالدیرمق: کندیسنی اوست قاته چیقاردیلر: شونی یوقاری‌یه چیقار. ٥. خلاصه‌سنی ویا صوینی آلمق، استحصال ایتمك: منکشه‌نك صوینی، سودك یاغنی چیقارمق. ٦. ایجاد واختراع ایتمك: زراعت ایچون برچوق ماکینه‌لر چیقارمشلر. ٧. نشر ایتمك، میدان انتشاره قومق: فلان پك نافع برکتاب چیقاردی. ٨. پیدا ایتمك، اتخاذ ایلمك: او بر عادت چیقاردی. ٩. نتیجه آلمق، استنتاج، استنباط ایتمك: بوندن نه چیقاریورسکز؟ ١٠.

حاصل ایتمك، یتیشدیرمك، ویرمك: آناطولی چوق ذخیره چیقاره بیلیر: عربستان دنیانك اك کوزل آتلرینی چیقاریر: عشاق کوزل خالیلر چیقاریر. ١١. وجوده کتیرمك. یتیشدیرمك: بو مکتب چوق مشهور عالملر چیقارمشدر. ١٢. اوقومق، سوکمك، حل ایتمك: بو یازی‌یی چیقاره مدم. ١٣. صویمق، سلب، نزع ایتمك: فسنی، اثوابنی، چیزمه‌سنی چیقاردی. ١٤. اوغرامق، طوتلمق: چیچك، قزاموق چیقارمق. || آجی چیقارمق = ١. انتقام آلمق، اخذثار ایتمك. ٢. تلافیٔ مافات ایتمك. || اتمکنی چیقارمق = یه‌جکنی قزانمق، کچینه‌جك ایش بولمق. || اتمکنی طاشدن چیقارمق = چوق سعی واقدام ایتمك. || الدن چیقارمق = ١. صاتمق. ٢. فوت وضایع ایتمك. || اویون چیقارمق = اویون بولمق، ایجاد ایتمك. || ایش چیقارمق = مسئله ومشکلات احداث ایتمك. || باشدن چیقارمق = آزدیرمق، اغوا ایتمك. || یلیچ چیقارمق = (طاوق) یمورطه‌دن جیوجیو استحصال ایتمك. || دیش چیقارمق = ١. چوجق دیش پیدا ایتمك. ٢. چوروك ویا آغران دیشی چکمك. || دیل چیقارمق = استهزا ایتمك. || ذوقنی چیقارمق = صفاسنی سورمك، لذتنی طاتمق. || سس چیقارمق = سویلمك: اعتراض ایتمك؛ سس چیقارمامق = راضی اولمق. || صو چیقارمق = قویو ویا دره‌دن صو طولدیرمق. || طاش چیقارمق = غالب کلمك. اوست چیقمق. || قوقوسنی چیقارمق = بجره‌میوب مشکلاته صارمق. || کوز چیقارمق = کور ایتمك: ومجه بوزمق. برباد ایتمك. || معنا چیقارمق = معنا ویرمك، برسوز ویا ایشدن بر مقصد استدلال واستخراج ایتمك. || یاکلیش چیقارمق = یاکلیش بولوب تصحیح ایتمك. || بوجك چیقارمق = ایپك بوجکی یسله‌مك.

چیقره { س. آولاقلرده‌کی کرفت چالی.

چیقره‌لق { س. کرفت چالیلری چوق یر.

چیقریق { س. ١. قیودن صو چیقارمق ایچون ال ایله‌دوندیرلان دولاب که بر محور اوزرینه طولانیر. ٢. ایپلیك صارمغه مخصوص دونر کوچك چرخ که بوده بر محور اوزرینه دونر. ٣. بعض اصنافك ینه بوکا قریب شکلده چرخلری.

چیقریقجی { س. چیقریق واوکا مماثل آغاجدن مختلف شیئلر یاپان طوغرامه‌جی.

چیقریقجیلق { س. چیقریق و سائره یاپان طوغرامه‌جینك صنعتی وایشی.

چیقشدیرمق { فت. ١. یتیشدیرمك، ایصال، ابلاغ ایتمك: پاره چیقشدیره‌مدم. ٢. چاره‌سنی بولمق، تدارك ایتمك، استحصال ایلمك: لوازم سفریه‌یی چیقشدیره‌مدی. ٣. ختامه ایردیرمك، انجامه ایصال ایتمك.

چیقشمق { فل. ١. کیریشمك، قوت واقتداری فوقنده بر ایشه بولاشمق، تصدی ایتمك: بن بو ایشه چیقشه‌مام. ٢. بالغ، واصل اولمق، وارمق: بریکدیکمز آقچه بر قاچ یوز لیرایه چیقشدی. ٣. یتیشمك، کافی اولمق، کفایت ایتمك: پاره‌مز چیقشمدی. ٤. حدت ایدوب آزارلامق، پایلامق، تعزیر ایتمك: بکا چیقشمغه حقکز یوقدر؛ سز کندیسنه بر آز چیقشك.

چیقلمق { فج. ١. طیشاری‌یه نقل ایدلمك، خروج ایدلمك: بو هواده اودن چیقلماز. ٢. یوله کیریشلمك، عزیمت ایدلمك، حرکت اولنمق: یارین قاچده چیقله‌جقدر. ٣. یوقاری کیدلمك، صعود ایدلمك: بو مردیوندن اوست قاته چیقلیر؛ بو طاغك تپه‌سنه چیقیله‌ماز.

چیقمق { فل. ١. ایچریدن طیشاری‌یه وارمق، خروج ایتمك: اودن چیقدی: آت آخوردن چیقه‌جقدر. ٢. یوکسلمك، یوقاری قالقمق، صعود ایتمك: اوك اوست قاتنه چیقدی؛ مردیوندن چیقیوردی. ٣. میدانه کلمك، بروز وظهور ایتمك، کورنمك: بزه چیقمدی. ٤. طلوع ایتمك، طوغمق: کونش، آی چیقدی. ٥. ویرلمك، اعطا اولنمق: معاش، احسان، عطیه چیقدی. ٦. ختام بولمق، کچمك، مرور ایتمك: مارت چیقوب نیسان کیردی: چیقان آی. ٧. شایع اولمق، طویلمق، انتشار

ایتمك : بر لقردی، بر حوادث چیقدی. ۸. نشر اولنمق، موقع انتشاره قونمق : بر کتاب، بر غزته چیقدی؛ فلان غزته صبا. حلری چیقار. ۹. ایجاد واختراع اولنمق : یکی بر اصول چیقدی: پك سهولتلی برماکینه چیقدی. ۱۰. برینك ویاپرهیئتك حضور. ینه وارمق : ناظر پاشایه چیقدم؛ محکمه‌یه چیقدی ۱۱. رفع و نزع اولنمق، سلب اولنمق : فس باشدن، چیزمه آیاقدن چیقار؛ بوثواب قولای چیقماز: بو یوزوك پارمغمدن چیقار. ۱۲. استحصال اولنمق، زبده‌سی آلنمق : چیچکدن صو، سوتدن یاغ چیقار. ۱۳. نتیجه آلنمق، استنتاج ، استنباط اولنمق : بوندن نه چیقار ؟ بویله سوز. لردن برشیء چیقماز. ۱۴. آرتمق، یوکسلمك، ترقی ایتمك : ذخیره. نك فیاتی چیقدی. ۱۵. بهالا. نمق، بهاسی آرتمق : محاربه سببیله انکلیز امتعه‌سی چیقدی؛ پنبوق چوق چیقدی. ۱۶. مال اولمق، شو قدر آچه ایله وجوده کلمك : بو او قاچه چیقدی: شو قماشدن برقات ثواب قاچه چیقار. ۱۷. تحقق ایتمك، طوغری او. لدیغی تبین ایتمك : بم سوزم چیقدی؛ او آدمك دیدیکی چیقه. جقدر. ۱۸. ظهور ایتمك، کورینمك، نه اولدیغی آکلاشلمق: آلدقلری کاغن نصل چیقدی؛ کاغن آتلر ابی چیقمادی؛ اوایش مأمول ایتدیکمز کبی چیقمدی. ۱۹. باشه چیقمق، موفقیتی منتج اولمق : سندیقه‌لرك طو. تدقلری یول چیقماز: او چیقار ایش دکلدر. ۲۰. کفایت ایتمك، یتیشمك، کافی اولمق : بر ثواب بش آرشین قماشدن چیقارمی؟ بوقازمیردن بر پانتالون چیقماز. ۲۱. منتهی اولمق، وارمق نهایت بولمق : بو یول نره‌یه چیقار ؟ ۲۲. کورا اولمق، پاتلامق، آقمق، سقطلانمق : کوزی چیقدی: کوزلرم چیقسون ! [یمین] . ۲۳ (عضو) یرندن اوینامق، (کمیك) مفصلدن آیرلمق: قولی چیقمش. ۲۴. صادر اولمق : امر چیقدی. ۲۵. یتمك، نابت اولمق : اکینلر یکی چیقمغه باشلادی: بیینی یکی چیقیور. ۲۶. (رنك، بویا) زائل اولمق، صولمق : بو بویا چیقارمی ؟ بو قماشك رنکی چیقار. || آد چیقمق = فنالقده شهرت بولمق؛ بد نام اولمق. || آرادن چیقمق = مندفع و زائل اولمق. || اصلی چیقمق = صحتی تبین ایتمك : او حوادثك اصلی چیقمادی. || الدن چیقمق = فوت و ضایع اولمق. || اوسته چیقمق = ابراز مهارت ایتمك. || باشدن چیقمق = آزمق. || باشه چیقمق = موفق و میسر اولمق. || باشه باش چیقمق = یکا یك کلمك، تمام تمامنه یتیشمك. || پاره‌دن چیقمق = پاره صرفنه مجبور اولمق. || جان چیقمق = وفات ایتمك؛ و مج. چوق زحمت و مشقت چکمك. || خاطردن چیقمق = او نودلمق . || قارشی چیقمق = قارشیلامق. || کوزدن چیقمق = کوزدن دوشمك. صو. ثومق. || یولدن چیقمق = قطار ویا ترامـوای یولندن طیشاری فیرلامق. || یوله چیقمق = یولجی اولمق عزم راه ایتمك. || قوقوسی چیقمق = طویلمق .

چیقمه (س. ۱. چیقمق فعلی. ۲: (چیقمق. ۲. چیقندی، طیشاری یه چیقمش شیء؛ دیرسك. ۳. جومبه، شهنشین. ٤. حما. مدن چیقارکن اقتضا ایدن خالی وسیله‌جك طاقمی. = ص. ظهور ایتمش، ایجاد اولنمش : یکی چیقمه= یکی ایجاد.

چیقندی (س. ۱. حذاندن طیشا. (ری یه چیقمش شیء، بورن، دیرسك : دیوار اورادہ بر چیقندی یاپیور. ۲. یازی سطرندن طیشاری یه چیقمش تصحیح ویا علاوه عبارہ‌سی : مسو. ده‌نك هیچ چیقندیسی یوغیدی؛ تبییضده چیقندیلری اوتوتمایك.

چیقندیسز (ص. ۱. حذاندن (طیشاری چیقمش یرلری اولیان، دوز : چیقندیسز بر دیوار. ۲. سطردن طیشاری چیقمارلمش علاوه وتصحیح عبا. رہ‌لری اولیان : چیقندیسز بر مسوده.

چیقندیلی (ص. ۱. حذاندن (طیشاری یه چیقمش بورن و دیرسکاری اولان : چیقندیلی دیوار. ۲. سطردن طیشاری چیقمش تصحیح ویاعلاوه عبارہ‌لری بولنان : چیقندیلی یازی، مسوده. || چیقندیلی کیر. ندیلی = ۱. حذاندن طیشاری چیقمش وایچری کیرمش یرلری اولان : چیقندیلی بر

دیوار. ۲. چیقیلوب کیریله‌جك یرلری، قپو وکچیدلری چوق اولان: چوق چیقندیلی کیرندیلی بر او.

چیقیش { س. ۱. چیقمق فعلی و طرزی. با: چیقمق. ۲. تکدیر، تعزیر، چیقشمه: بکا بر چیقیش چقشدی که. ۳. آتك صولتی، پرتاو.

چیقیق { ص. ۱. طیشاری چیقمش، فیرلامش، یرندن اوینامش. ۲. مفصلندن اوینامش (کمیك، عضو). || دیلی چیقیق = احمق، آلیق. = س. کمیك و عضوك مفصلندن اوینایوب چیقمه‌سی: قولنده چیقیق واردر؛ چیقیق صارمق = تجبیر ایتمك: چیقیق تخته‌سی = جبیره.

چیقیقجی { س. مفصلدن اوینامش چیقیق عضولری یرینه اعاده ایدوب اصلاح و تعمیر ایدن عملی جراح، اوتوکجی.

چیقیم { س. ۱. کوستریش. ۲. پرتاو، صولت. ۳. شدتلی تعزیر، تکدیر، توبیخ.

چیقین { س. ۱. باغ، بوغچه، پاکت. ۲. بر کیسه‌یه موضوع ویا بر پارچه بزه صاریلی آقچه، صره، بدره.

چیگ { ص. ۱. پیشمه‌مش، آتش ویا قاپنار صوایله استحضار اولنمامش، نی. ناپخته: چیك ات، چیك سبزه. ۲. ایی پیشمه‌مش، آز پیشمش: چیك اتمك. ۳. اولمامش، کماله ایرمه‌مش، خام: چیك آرمود. ٤. مج. تجربه کورمه‌مش، آلیشمامش، خام، ناپخته، عجمی: بو آدم پك چیگدر. ٥. بد، ثقیل، لطافتسز، صوئوق: چیك رنك. ٦. ایشلنمه‌مش، حال طبیعیسنده، خام: چیك طوپراق. || چیك چیك یمك = بیوك بر حرص وکین کوسترمك: عسکرمز دشمنی چیك چیك یمك ایستیوردی.

چیگ { س. صیجاقدن تبخرله هوایه قالقان نمك کیجه سرینلکنده غایتله اینجه بر صورتده یره یاغمه‌سندن حاصل اولان رطوبت که چایر ویاپراقلرك اوزرنده اوفاق اینجی طامله‌لری کبی کورینور، نداء، ژاله، شبنم: چك یاغمش: چیکدن اوستمز ایصلاندی.

چیگتای { س. جزیره و شام جهتلرنده بولنور کوزل بر جنس یبان اشکی، کور.

چیگدام { س. با: چیگده.

چیگدم { س. بیاض وصاری و پنبه چیچکلی انواعی بولنان بر نبات وکوکی، اوکسز اوغلان صوغانی، عتر، لحلاح. || آجی چیگدم = وحواح. — ماویسنه ایت بوغان دیرلر.

چیگدنه { س. اساساً قره دکیزك بو اسمله مسمی اسکه‌سندن کلن چیرالی تخته که باشلیجه اخشاب ابنیه‌نك طیشاریسنی قاپلامه‌ده استعمال اولنور.

چیگده { س. عناب [وغلطی: خناب] اسم عربیسیله معروف قیزلجغه مشابه وقبوغی سرت بر جنس میوه. بیوك وپك قرمزی اولان بوستانی نوعنه‌ده «چیلان» دیرلر.

چیگره‌مك { یاخود چیگریمك. فل. تق. اویقو قاچمق، اویویه‌مامق، سهره ویا ارقه اوغرامق. [احیاسی آرزو اولنور یری بوش قالمش متروکاندندر.]

چیگسکین { یاخود چیسکین. س. ۱. پك اینجه چیك، آز وخفیف شبنم. ۲. اینجه و کونش کورنجه اریوب نابدید اولان قراغی.

چیگسنمك { فل. اویویه‌مامق، اویقوسز قالمق، سهر ویا ارق عنتنه اوغرامق.

چیگسندی { س. چیك کبی پك اینجه یاغمور.

چیگسه‌مك { یاخود چیگسیمك وچیسیمك. فل. ۱. چیك یاغمق. ۲. چیك کبی پك اینجه یاغمور یاغمق، توزارمق.

چیگلك { س. ۱. پیشمه‌مش اولان شیئك حالی: بو اتك چیکلکی میدانده‌در. ۲. اولمامش وکماله ایرمه‌مش میوه‌نك حالی، خاملق. ۳. مج. تجربه سزلك، عجمیلك.

چیگلك { یاخود چیلك. س. یرله برابر اوفاق بر نباتك ویردیکی پك لذیذ وکوزل قوقولی معروف میوه، که انواعی اولور: طاغ چیلکی = بونك یبانیسی که لذت ورایحه‌جه جمله‌سنه فائقدر: فرنك چیلکی = ایری دانه‌لی مایخوشجه‌سی: چیکلك فدانی، کوکی: چیکلك تارله‌سی؛ چیکلك رجلی، شروبی، طوکدیرمه‌سی. | آغاج چیکلکی = شکلاً چیکلکه وطوده مشابه اولوب کوچك بر آغاج اوزرنده حاصل اولان

قرمزی وکوزل رایحه‌لی بر میوه، آهو طودی .

چیگنَسمَك { فت. ١. آیاق آلتنده ازدیرمك، آیاقله باصدیرمق : ایشلمش تارله‌یی کیمسه‌یه چیگنتمه‌ملی. ٢. یشرمش اکینی قاردن اول یاتیرمق، باصدیرمق : اکینلری چیگنتملی. ٣. مج. از دیرمك. ٤. دیشله ازدیرمك : چوجقلره یه‌جکلرینی چوق چیگنتمکه سعی ایتملی .

چیگنَمك { یاخود چیگنه‌مك. فت. (تق. چیغتامق) ١. آیاقله باصمق، آیاق آلتنده ازمك، پایمال ایتمك : چایری چیگنمه‌ملی : آت آیاغمی چیگنمدی. ٢. قهر و تضییق آلتنه آلمق، ازمك : تیمورلنکك عسکری کچدیکی یرلرك اهالیسنی چیگنیوب مضمحل ایتدی. ٣. یمك اوزره آغزه آلنان شیئی دیشله قیروب ازمك : پلاوی چوق چیگمدن یوتاملی. || چیگنیوب کچمك = برینك یانندن کچوب ده اوغرامامق، زیارت ایتمکسزین کچوب کیتمك. || لقردی‌یی چیگنمك = واضح وعیان سویلیوب آکلامیه‌جق بر صورتده تلفظ ایتمك : لقردی‌یی چیگنمیك که سویلدیککزی آکلایه‌یم .

چیگنَمیك { س. بعض والده و دادیلرك کندی آغزلرنده چیگنه‌دکدن صکره چیقاروب کوچك چوجقلرینه ویردکلری یمك : چوجغه چیگنمیك ویرمك هم نظافت هم صحت نقطهٔ نظرندن پك مضر بر عادتدر.

چیگنَیلمَك { یاخود چیگنه‌نمك. فج. و :

چیگنَسمَك { فج. ١. آیاقله یا. صلمق، آیاق آلتنده ازلمك : قازیلان یرلر بویله چیگنتدکدن، چیگنتلدکدن صکره نه ایشه یارار؟ ٢. قهر وتضییق آلتنه آلتمق : حرب زمانندده دشمن اردوسنك ممری اوزرنده بولنان یرلرك اهالیسی البته چیگنتیلیر. ٣. آغزده دیشله قیریلوب ازلمك : یمك نه قدر چوق چیگنیر، چیگنتیلیرسه اوقدر قولای هضم اولور .

چیگیت { س. با : چیغیت .

چیگیر { س. با : چیغیر .

چیل { چیللك، چیلمك . با : چل وسائره .

چیلاق { س. با : چایلاق .

چیلان { س. عناب واصل ترکجه چیکده دیکان میوه‌نك باغچه‌لرده یتیشدیریلان تربیه‌سی‌که ایری ویك قرمزی اولور.

چیلَك { س. با : چیگلك .

چیم { س. ١. چن اوتی. باغچه‌لر ده یول کنارلرینی وبعض اوتوریله‌جق یرلری اورتمکه مخصوص قیصه وصیق چایر اوتی. ٢. بعض طاش وآغاجلرك او زرینه پیدا اولان یشیللك، یوصون .

چیم { س. الفبامزك یدنجی حرفی اولان « چ » که جیم عربی‌یه ایکی نقطه دها علاوه‌سیله ابتدا ایرانیلر طرفندن ایجاد وبعده ترکلر طرفندنده قبول اولنمغله، « جیم فارسی » دخی دینیر .

چیما { س. (یتا .) مج. ١. علی الاطلاق خلاط اوجی. ٢. کمی‌یی یتا شدیروب باغلامق اوزره باشدن قیچدن وبوردادن ویریلان پالامارلر : چیما آتمق؛ چیمایی طوتدیره‌مامق .

چیماجی { س. واپورده واسکه‌ده چیمایی آتوب طوتمق وظیفه‌سیله موظف طائفه : واپورك چیما چیلری .

چیمبار { یاخود چمبار. س. (فا. چنبر = بروشقلری کیدیرن) چواله‌لرك طوقودقلری بزی کروب دوزلتمك ایچون قوللاندقلری آلت که ایکی اوجی طرناقلی یاصی بر دمیر صوپه‌دن عبارتدر .

چیمچَك { س. برنوع سرچه.

چیمدیك { چیمدیکلمك وسائره. با : چمدیك وسائره.

چیملَندیرمَك { فت. اکیله‌جك تخم و چکرد. کاری ویا دیکیله‌جك باغ چیو. قلرینی فایز قویوبرنجه‌یه قدر موفتاً طوپراق ویا قوم یاخود صویك ایچنده بولندیرمق : آغاج چکردکارینی، بوستان تخمینی، باغ چیوقلرینی چیملندیرمك.

چیملَنمَك { فل. (تخم، چکردك، باغ چیوسی و سائره) اکیلوب دیکمزدن اول موقتاً طوپراق یا قوم و یا صویك ایچنده طوردیریلوب فایزلنمك : باغ چیوقلری، قارپوز

تخمی، آغاج چکردکلری ابتدا چیملنوب بعده دیکملی.

چین { ص. صحیح، صادق: چین صباح = صبح صادق. ایالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

چین { س. فا. ١. قیوریم، بوکلوم، جعد: چین زلف. ٢. بورشوق، بورشمه: چین جبین = آلن بورشوغی؛ چین ابرو = قاش چاتیقلغی. = ص. طوپلایان، دوشیرن، جمع ایدن: خوشه‌چین = باشاق طوپلایان؛ خرده‌چین = قیرندی طوپلایان.

چین { سخ. ص. آسیا قطعه‌سنك قسم شرقیسنی تشکیل ایدن بیوك بر مملکت، که برقاچ یوز ملیون اهالی‌یی جامعدر. نفس چیندن بشقه سیاسةً بوکا ملحق اولان مغولستان، تیبت، مانچوریه، ترکستان شرقی دخی بو اسمك مدلولنه داخل اولور. عربیسی (صین) در. || چین ماچین تعبیر عامیانه‌سنده‌کی ماچین (مانچوریا) دن غلط اولسه کرکدر.

چیناقوپ { س. لوفرك کوچکی اولان برجنس بالیق.

چینجه { ص. چینلیلرك طرز و اصولنه موافق ویا اونلره منسوب و متعلق: چینجه لسان، یازی، کتاب. = ح. چینلیلرك طرز و اصول ویا لساننده: چینجه سویلمك، رقص ایتمك، یازمق. — س. چین لسانی: چینجه‌یی اوکرنمك پك زوردر.

چینَراریا { س. وغلطی.

چینَرالیا { س. [ایتا] یان قرانفیلنه بکزر برنوع چیچك.

چینقو { س. [ایتا. Zinco] اجسام بسیطه‌دن توتیا دینلن معدن وبونك لوحه‌سی که تنکه کبی مختلف قابلر اعمالنه یارار. ص. چینقودن معمول: چینقو لکن.

چینلی { س. ص. چین اهالیسندن اولان: چینلیلرك عادتی: چینلی بر صنعتکر.

چینی { س. ١. چینده اعمال اولنان اعلا جنس اوانیء ترابیه. ٢. دیوار یوزینی قاپلامغه مخصوص صیرلی منقش لوحه‌جقلرکه اعلا جنسی وقتیله کوتاهیه‌ده یاپیلیردی. ٣. اوزری مینالی طوغله: چیتی صوبا، چینیلی کوشك = چینیلرله قاپلانمش معروف کوشك که الیوم موزه‌در.

چیودِرمَك { فت. (اوق) هدفدن شاشیرتمق، اصابت ایتدیرمه‌مك.

چیورمَك { چیورتمك، چیورندی. با: چویرمك وسائره.

چیوغار { س. زراعت چفتی، طوپراغی ایشلمکه مخصوص اوکوز چفتی.

چیوغه { س. صیغیر بوینوزی.

چیومَك { فل. (اوق) هدفدن شاشمق.

چیوی { س. تخته وسائره میخلامغه وقاقلمغه مخصوص اوجی سیوری وآرقه‌سی باشلی دمیر، میخ: تل چیویسی = قالبه دوکلمشی، قارفیچه؛ دمیر چیوی = اکسر، مسمار؛ نعلینجی چیویسی = دمیردن اوفاق چیوی. || چیوی دیش = طقوز یاش دیشی.

چیویت { یاخود چیغیت وغلطی: چوید. س. هندده و یمنده حاصل اولان برنباتدن چیقاریلان قویوماوی بویا، که صاریلغی غائب ایتدیرمك ایچون آزمقدارده چماشیره‌ده قونور.

چیویلتمَك { فت. چیوی قاقدیرمق، میخلاتمق.

چیویلمَك { یا چیویله‌مك. فت. چیوی ایله میخلامق.

چیویلنمَك { فج. چیوی ایله میخلانمق. = فل. مج. بریرده ایلیشوب قالمق، کچیکمك.

چییر { مه. یانمغی تصویر ایچون «جایر» دن مخففدر: چییر چییر یانمق.

ح

ح { حا. سـ. [عر. سڭ] الفبامزك سكزنجى حرفى اولوب، عر. بيدن مأخوذ كلمه‌لرده مخصوصدر. غ ايله ه آره‌سنده‌اولان مخرجى السنهٔ ساميه‌يه مخصوص اولمغله تركجه ويااجنبى بركلمه‌نك بوحرفله يازلمسى اصلا جائز اولهماز. شكل عبرانيسى ח وشكل سريانيسى ܚ در، كه بو شكللرك عربى (ح) ايله، يونانى Η ايله‌ولاتينجه H ايله اولان مشابهتلرى ظاهردر. لسان يونانيده حروف صوتيه صره‌سنه كچمشدر، حروف ساميه‌نك ترتيب قديمنده يئه سكزنجى حرف او. لوب، ابجد حسابنده‌دخى ٨ رقمنه معادلدر. نقطه‌سز اولمسى حسبيله « حاء مهمله » دخى دينلير.

حاء { سڭ. عر. ح حرفنك اسم عربيسيدر. حاء مهمله دخى دينلير.

حاجّ { سڭ. عر. [« حج » دن سف.] موسم معينده مراسم مخصوصه‌سيله كعبهٔ شريفه‌يى زيارت ايتمش آدم. اكثرياحرف تعريفله قوللانيلير: الحاج. سائر احواله « حاجى » صورتنده قوللانيلير. با: حاجى. || حاج الحرمين = ايفاى حج شريف ايتدكدن صكره روضهٔ مطهرهٔ جناب رسالتپناهى يى‌ده زيارت ايتمش اولان.

حاجات { سڭ. جم. عر. فد: حاجت. با: حاجت.

حاجِب { سڭ. عر. [« حجاب » دن سف.] ١. قپوجى. پرده‌دار. ٢. اسكى ملوك اسلاميه‌ده باش مابينجى ويادركيل مطلق ووزير اعظم وظيفه‌سنى ايفا ايدر بيوك مأمور. ٣. قاش. بو معنا ايله جم: حواجب، آ: حاجبين. ٤. ط. آره زارى.

حاجَت { سڭ. عر. جم: حاجات، حوائج. ١. احتياج، لزوم، اقتضا: بوقدر تفصيلاته نه حاجت؟ بويله تكلفاته حاجت يوق. ٢. محتاجلق، ضرورت. ٣. لازم وضرورى اولان شى: انسانك برچوق حاجتلرى واردر. || دفع حاجت = انسانك محتاج او. لديغى شيئى الده ايتمك. || قضاء حاجت = دفع طبيعى. || قاضى الحاجات = هرحاجتى دفع ايتديرن جناب حق حضرتلرى. || حوائج ضروريه = انسانك ضرورى او. لهرق محتاج اولديغى مأكولات ومشروبات وملبوسات كبى شيئلر.

(عربى تركيباتده « حاجه » صورتنده قوللانيلير:) دند الحاجه، لدى الحاجه = لزومى حالنده.

حاجَتمند { صـ. فا. احتياج و ضرورتى اولان، محتاج.

حاجِز { صـ. عر. [« حجز » دن سف.] ١. آيران، بوان، تفريق ايدن. ٢. تس. بدنك ايچنده بعض اوبوقلرى آيران بوله زارلرينه اطلاق اولنور؛ حجاب حاجز = كوكسى قارنـدن داخلاً آيران بيوك زار.

حاجه { سڭ. عر. با: حاجت.

حاجّه { سڭ. عر. [« حج »دن سف.] ١. حجه كيتمش قادين، ايفاى حج ايتمش خاتون: حاجه خانم.

حاجى { سڭ. عر. جم: حجاج. [« حاج » دن غلط] موسم مخصوصنده كعبهٔ شريفه‌يى زيارت ايدوب ايفاى حج ايتمش آدم: حاجيلرى كوتورن واپور كادى؛ حجاج مسلمينك ركوبنه مخصوص سفينه. || حاجى اوتى = برنوع نبات، قان قورودان. || حاجى بابا = ايفاى حج ايتمش اختيار و محترم آدم. [اكثرى حاجى

اولمق ملابسه‌سیله علی‌الاطلاق عربلره و بالخاصه یاشلیلرینه دینیر.) || حاجیلر بایرامی = قربان بایرامی، عید اضحی. || حاجی خواجه = ایفای حج ایتمش متدین و متقی آدم. || حاجی یاتماز = نه درلو آتلسه ثقلتنك اولدیغی طرفه دونوب آیاق اوسته طوران اویونجق. || حاجیلر یولی = صمان اوغریسی، مجره، کهکشان.

حادّ { صه. عر. ث: حاده. (« حدت » دن سف.) ۱. سیوری، اینجه اوجلی. ۲. کسکین، قاطع، صارم. ۳. سرت، پك مؤثر. ٤. ط. شدتلی والتهابلی (مرض، یاره، جیهان.) فر. Aigu || ـه. زاویهٔ حاده = قائمه‌دن دها طار اولان زاویه. مقابلی: منفرجه.

حادث { صه. عر. ث: حادثه. (« حدوث » دن سف.) ۱. یکی ظهور ایدن ویا وقوع بولان، میدانه جیقان: برمسئله حادث اولدی. ۲. قدیم اولیان، صکره‌دن وجوده کلمش، مخلوق: عالم حادثدر. ۳. یکی، نوظهور.

حادثه { سث. عر. نج: حوادث، حادثات. (لغت آنفه‌نك مؤنثیدر) ۱. وقعه، واقعه، وقوع بولان حال وکیفیت، ماجرا: حادثات دهر. ۲. ط. بر مرضك ابتدادی اثناسنده ظهور ایدن حال، مرضك تصادفاً بشقه بر رنك آلمسی، عارضه. = ج. حوادث = اخبار، وقوعات، یکی وقوع بولمش ایشلر: بوکونکی غزته‌لرده هیچ حوادث یوقدر؛ حوادث داخلیه، حوادث خارجیه.

حادّه { سث. عر. (« حده » یازلمسی غلطدر) اریمش معدنی دوکوب تل یاپمغه مخصوص دلیکلی صفحه صورتنده آلت. || مج. حادهٔ تدقیقدن کچیرمك = اینجه‌دن اینجه‌یه تحقیق اینمك.

حادّه‌خانه { سه. (« حده‌خانه » صو. ارتنده یازلمسی غلطدر) ترسانه‌نك عملیات مکتبی حکمنده اولان بر فابریقه‌سی که ایچنده مخصوص تعلیم ایچون آلتلر صیبان بلوکلری افرادی چالیشدیریلیر.

حادی عَشَر { عه. عر. اون برنجی.

حاذِق { صه. عر. ث: حاذقه. ج: حذاق. (« حذاقت » دن سف.) ماهر، مهارتلی، علم ویا صنعتنده وقوف ومعلومات تامه‌سی اولان: طبیب حاذق؛ حذاق اطبادن = طبیبلرك الك ماهرلرندن.

حاذِقانه { صه. ح. فا. (تعبیر ستیم) حذاقتله، ماهرانه: پك حاذقانه اجرای عملیات ایتدی.

حارّ { صه. عر. ث. حاره. (« حرا. رنه »دن سف.) ۱. صیجاق، حرارتلی، تیزغین، ایصی: منطقهٔ حاره = خط استوانك ایکی جهتنده بولنان منطقه‌لرکه هوالری دائما صیجاق اولوب یاز و قیشلری یوقدر؛ ممالك حاره = صیجاق یرلر. ۲. یاقیجی، حرارت ویرن: بهارات حاره.

حارِق { صه. عر. ث: حارقه. (« حرق » دن سف.) یاقان، یاقیجی. ث.

حارِقه { سث. عر. آتش، نار.

حازِم { صه. عر. ث: حازمه. (« حزم »دن سف.) حزم و احتیاط صاحبی، بصیرتلی.

حاسّ { صه. عر. ث: حاسه. (« حس » دن سف.) حس ایدن، طویان، طویجی، طویغولی.

حاسِد { صه. عر. ث: حاسده. (« حسد » دن سف. حسد. جی، قیصقانان، حسود.

حاسِر { صه. عر. ث: حاسره. (« حسرة »دن سف.) حسرت چکن، محروم و خائب قالان، مرامنه نائل اولهمیان.

حاسّه { سث. عر. ج: حواس. (« حس » دن سف. ث.) انسان وسائر حیواناتده‌کی طویغو خاصه‌سی؛ حواس خمسه = کور، مك، ایشیتمك، قوقو، لذت و طوقنمله طویمقدن عبارت او. لان بش حس.

حاسّیّت { سث. عر. طویمق خاصه‌سی، طویجی اولانك حالی، طویغولیلق.

حاشا { د. عر. نفی و استثنا و تبعیده دلالت ایدر؛ اولیه، الله کوسترمسین، بزدن اوزاق: حاشا، بن سزك حقکزده اویله لقردی سویلدم؛ حاشا حضوردن: حاشا عن المجلس. (منفور ومکروه برشیء سویلنه. جکی وقت قوللانیلیر.)

حاشیه { سث. عر. ج: حواشی. (« حشی »دن سف. ث.) ۱. برکتاب ویا ورقه‌نك کناریسه یازیلان وایچنده‌کی برکلمه ویا فقره‌یی ایضاح و تفصیل ایدن عباره، هامش، درکنار. ۲.

یسنه یونك طرز جدید اوزره صحیفه‌نك صوکنه دها ایلجه یازی ایله یازیلانی. ٣. بر متن ویا شرحك معانی برلرینی شرح وایضاح ایدن وهر بحثه «قوله» تعبیریله کیریشن کتاب: عربی صرف ونحو کتابلری اوزرینه یرجوق شرحلر وحاشیه‌لر یازلمشدر. [دها سیرك اولانلرینه «تعلیقات» دیرلر.]

حاشیه‌لی { ص. صحیفه‌لرك کنارلرنده ویا آلتلرنده ایضاحاتی حاوی عباره‌لری اولان: حاشیه‌لی بر کتاب.

حاصل { ص. عر. اُ: حاصله. ج: حاصلات. [«حصول»دن سف.] ١. حصول بولان، وقوعه ویا وجوده کلن، پیدا وظاهر اولان: بوندن نه حاصل اولور؟ بوقدر مشقتدن بر فائده حاصل اولمدی. ٢. بیتن، یردن چیقن، نمو ایدن: چکردکدن حاصل اولان آغاجلر. ٣. نتیجه مقامنده اولان، استنتاج و استنباط اولنان: حاصل کلام = نتیجهٔ کلام، خلاصهٔ کلام. ٤. ثمره، اقتطاف اولنان شی: عمرمك حاصلی = اولادم. ٥. ر. حسابك اعمال اربعه‌سندن آلنان نتیجه: حاصل جمع، حاصل طرح، حاصل ضرب، حاصل تقسیم. || حاصلی، الحاصل، حاصل کلام = نهایت، فی الجمله، خلاصهٔ کلام. || حاصلی تحصیل ایتمك = بیهوده یورولمق. — سف. ج: حاصلات = زراعت وسائر مساعینك ویردیکی ثمره، ایراد: تارلهنك بو سنه‌کی حاصلاتی؛ چفتلکك، فابریقه‌نك، قویونلرك حاصلاتی؛ پوسته، تلغراف، واپور حاصلاتی. || حاصلات صافیه = مصارف واقعه‌یی چیقدقدن صکره حاصلاتك صرف تمتع قالان قسمی: حاصلات غیر صافیه = مصارف تنزیل اولنمقسزین عموم حاصلات.

حاصلاتی { ص. حاصلات وایراد. دی اولان، ایی واردات ویرن: اوچفتلك چوق حاصلاتلیدر: حاصلاتلی برایشدر.

حاصلسز { ص. فائده‌سز، ثمره. سز، غیرمثمر، بوش: حاصلسز ایش.

حاصلانمق { فل. (اکین ویا چوجق) بوی آ. توب اوزانمق.

حاضر { ص. عر. اُ: حاضره. ج: حضار، حاضرون. [«حضور»دن سف.] ١. موضوع بحث اولان محلده موجود او. لان، بالذات بولنان، قائم، غائب ضدی: بولقردی اولور. کن اوده حاضر ایدی؛ حاضر بولنانلره خطاباً سویلدی: حضاره خطاب ایتدی؛ حاضر بالمجلس = مجلسده موجود بولنان. ٢. تدارك ایدیلوب کوز اوکنده بولنان، مهیا، آماده: کافهٔ لوازم سفریه حاضردر. ٣. هرجهتی اکمال وهر لوازمی تدارك او. لنوب بر ایش ایچون مهیا او. لان: بن حاضرم؛ آرابه دها حاضر اولدی؛ یمك حاضردر. ٤. یابلش و دیکمش حالنده صاتیلان، ایشمارلامه اولهرق یاپدیرلمیان: حاضر انواب، البسه؛ حاضر پوتین. ٥. شمدیکی، حال: حال حاضر = شمدیکی حال. — فر. Statu quo یعنی ابقاء ماکان علی ماکان دیمك اولان ولسان سیاسیده قوللانیلان تعبیرك ترجمه‌سنده‌دده «حال حاضر» ترکیبی استعمال ایدلمکده‌در. || ر. امر حاضر = صرفده امر صیغه‌سنك مخاطبی: یاپ، یاپك کبی. [عربیده غائبلرینی بشقه صیغه صورتنده آیروب، «امر غائب» تسمیه ایدرلر.] || حاضر ایتمك = حاضرلامق، تهیئه ایتمك. || ع. حاضر اول، حاضرطور! [وغلط: خاص طور] دیکر بر قوماندهٔ تلقیسنه حاضر بولنمق قوماندهسی. || حاضرجواب = ذوحال مناسب جواب بولوب سویلر سریع الانتقال آدم: حاضرجوابلق = حاضرجوابك حالی. || حاضره قوانمق = میراث صورتیله امکنز ثروته مالك اولمق. — ه. ذاتاً، تام صره‌سیدر: حاضر کلش ایکن شو ایشی‌ده کورملم؛ حاضر قلم المرده ایکن فلانه‌ده یرمکتوب یازملم. — سف. ج. حضار = مجلسده حاضر بولنان آدملر، جماعت.

حاضرجی { ـ. دیکمش مهیا انواب صاتان آدم، قیامه‌جی.

حاضرجیلق { ـ. دیکمش مهیا انواب صاتمك صنعت وتجارتی.

حاضرلانمق { فن. حاضر ایتدیرمك، تهیئه ایتدیرمك.

مك : حیوانلری ارکندن حاضر. لاتملی .

حاضر لامق { فد. حاضر ایتمك. تهیئه ایتمك: آشجی یه سویلیك یمکی حاضر لاسون .

حاضر لانمق { فط. لوازمی تدارك ایدوب مهیا اولمق: بن یولجیلیق ایچون حاضر لانیورم. مج. تهیئه ایدلمك، حاضر بولنمق. یرلق : یمك حاضر لاندی می ؟

حاضرلق { س. برایشه مهیا اولق ایچون اقتضا ایدن لوازم، تدارکات : یولجیلق ایچون حاضرلق کورمیور .

حاضر اوب { س. قیوغی ایچنده صوده یشوب قاپلاشمش یومورطه. = صفت کبی دخی قوللانیلوب : حاضر اوب یومورطه دینلیر .

حافر { سند. عر. آت کبی حیوانلرك طیرناق قابلی آیاغی، سم.

حافظ { ص. عر. ا : حافظه. ج : حافظین، حفاظ. (« حفظ » دن سف.) ۱. صاقلایان. قوروییان، محافظه وصیانت ایدن : حافظ مطلق، جناب خیرالحافظین = حق تعالی حضرتلری. ۲. قرآن کریمی حفظ ایدوب ازبردن اوقویه بیلن: حافظ قرآن، حافظ کلام. || حافظ کتب = برکتبخانه ده کتابلری حفظ وحسن اداره ایدوب مطالعه ایتمك ایستیلره ویرن آدم. || قوهٔ حافظه = انساندهکی خاطرلامق خاصه سی.

حافظه { سف. عر. (« حفظ » دن سف. ا : انساندهکی خاطر. لامه خاصه سی، قوهٔ حافظه : او آدمك حافظه سی پك زیاده در.

حاکم { ص. عر. ا : حاکمه. ج : حکام. (« حکم » دن سف.)

۱. حکم ایدن. آمر. غالب: قوم حاکم، ملت حاکمه. ۲. اوستده بولنان. حوالهسی اولان: قلعه شهر حاکم ایدی: نقطهٔ حاکمه. سند. عر. ۱. احکام شرعیه یی اجرا و تطبیقنه مأمور فقیه. قاضی : حاکم الشرع: حاکم افندی: مفتش حکام = مقدما حاکملرك تفتیشنه مأمور مثلا . ۲. والی، آمر، عامل. برمملکتك اداره سنه مأمور ووکیل اولان ذات: مملکتك حاکمی. ۳. حکمدار امیر، خان : بخارا، خیوه، افغان حاکمی. || حاکم حقیقی، حاکم مطلق = حق جل وعلا حضرتلری .

حاکمانه { ص. ع. فا. حکم ایده رك، حاکمیت و آمریت طور وطرزیله: حاکمانه برطورله: حاکمانه امر ایدیوردی .

حاکملك { س. ۱. آمرلك حاکمیت، حکم وامر ایتمه . ۲. قاضیلق، نائبلك.

حاکمیت { سند. عر. ا : حاکمك. آمریت. — حقوق دولده ولسان سیاسیده بردولتك ممالکی واهالیسی اوزرنده کی اقتداری ، فر. Souveraineté

حاکی { ص. عر. ا : حاکیه. (« حکایة » دن سف.) نقل و حکایه ایدن : لیلا ایله مجنون افسانهٔ مشهوریی حاکی بر رساله ایدی .

حال { سند. عر. ج : احوال . ۱. اولیش، بولنیش، صورت، هیئت، کیفیت : نه حالده سکز؟ کندیسنی فنا بر حالده کوردم؛ اونك حالنی کوزکزك اوکنه کتیرك؛ او بنانك او وقتکی حالیله شمدیکی حالی آره سنده چوق فرق واردر. ۲. شمدیکی زمان، وقت حاضر، ماضی ایله استقبال آره سی: استقبالی حاله فدا ایتمه ملی. ۳. مجال، قوت، طاقت : حالم قالمدی: بیچاره نك آیاقده طوره جق حالی یوقدر. ٤. مشکلات، صیقنتی، غائله : بوایشی کورنجه یه قدر باشمه حال کلدی. ٥. صوفیونك موقتاً مظهر اولدقلری جذبه : وجد وحال صاحبی. ٦. درد، کدر، الم : هرکسك حالنی بر الله بیلیر . ۷. ر. (صرف ترکیده) احوال اسمك جمعی : مجرد، مفعول به حالی. ۸. (کذا صرف ترکیده) زمان حاضر ده جریان ایتمکده اولان حدثه دلالت ایدن فعل صیغه سی : کلیور، کیدیور کبی . ۹. (نحو عربیده) ایده رك معنا. سنی بیان ایدن صفت که منصوب اوقونور: جائنی زیدراجلا (= زید بکا یورویه رك کلدی) کبی. || اهل حال = وجد وحال صاحبی، اهل دل. || حال آشنا، حالدن آکلار = ارباب حاجتك حالنه آجیر وکنار. یلرینه معاونت ایدر آدم. || او. حالده = اوتقدیرده، اویله اولورسه. || بهمه حال = هرنصل اولسه، مطلقا. || حال بوکه = شو قدر وارکه، اویله ایکن : جانم طیشاری جیقمغی ایستیور حالبوکه طبیب دها مساعده ایتیور. || حال بویله ایکن = بویله اولدیغی حالده. || بیان حال = انسانك بولندیغی حال وکیفیتی افاده ایتمی، افادهٔ مرام، عرض حاجت. || در حال = او آنده، آنیده. || سعهٔ حال = رفاه، ترفه. || شمدیکی

حالده = بوكونكى كونده، اليوم. || حال صورمق = برينك نصل اولديغنى استفسار ايتمك، خاطر صورمق. || عرض حال = ١. حالنى عرض وافاده ايتمه. ٢. برايش ايچون بر مقام رسمى يه تقديم اولنان استدعا ويا بر ذاته ويريلن استرحامنامه. [بو ايكنجى معنا ايله بتيشيك اوله رق «عرضحال» يازيلير. با: عرضحال.] || على حاله = كندى حالنده، بولنديغى حالده. || على كل حال = هر حالده، هر نصل اولسه. || فى الحال = آنيده. || كندى حالنده = خارج از وظيفه ايشلره قاريشماز، ساكن واوصلى آدم. || لسان حال ايله = ديل ايله سويلديكى حالده حالى سويلركبى اولمه. || نه حال ايسه، هر نه حال ايسه = هرنه صورتله اولديسه. || هر حالده = هر نصل اولسه. — «حالده» تعبيرى برفرع فعل اضافى يه ملحق اولوب، ١. شرط وتقدير بيان ايدر: اوكلديكى حالده بزده كيدرز. ٢. مباينت وضديت بيان ايدر: اونلر بزى دعوت ايتدكلرى حالده بز مقابله ايتمدك.

حالْ { ص. عر. ث: حاليه. [اصلى: «حالى». — ناجى مرحوم بونى «حلول» دن سف. ومشدد عد ايتمش ايسه ده، هم مخفف استعمالى هم مؤنثنك «حاليه» اولمسى هم ده عربى لغت كتابلرنده «حلول» ماده سنده اويله بر كلمه بولنميوب، «حول» ماده سنده ايسه «حالى» كلمه سنك ينه بو معنى ايله بولنمسى او ذهابك بطلاننى اثبات ايديور.] شمديكى، حاضر: سال حال = بوسنه: ماه حال = بوآى: سنهٔ حاليه = بوسنه.

حالاً { ح. عر. شمديكى حالده، حال حاضرده: حالاً و استقبالاً = شمديكى وكله جك زمانده.

حالا { ظز. [لغت آنفهٔ عربيه دن] ١. شمدى، الآن، اليوم: حالا درسعادتده بولنان. ٢. دها، هنوز، الى الآن: حالا صباح اولمدى؛ كوندرديكمز آدم حالا كلمدى. ٣. شمدى، سابقاً نك ضدى: حالا فلان بر محاسبه جيسى بولنان.

حالات { سث. جم. عر. فد. حالت. با: حالت.

حالَت { سث. عر. جم. حالات. ١. حال، صورت، كيفيت، هيئت: باشمه برحالت كلدى. ٢. تقدير: اوحالتده، بعض حالاتده. ٣. د. (نحو عربيده) اعرابك اوچ صورتنك بهرى: حالت رفع، حالت نصب، حالت جر. || الحالة هذه = شمديكى حالده، بوكونكى كونده، فى يومنا هذا. || حالت نزع = جان چكيشمه، احتضار. || ط. حالات نادره = نادر الوقوع احوال مرضيه.

حالداش { ص. حال آرقداشى، همحال: اونكله حالداشز.

حاللاشمَق { فش. [حاللشمك يازمق عبثدر] بربرينه حالنى ودرد وكدرلرينى سويليوب شكايت ايتمك، درد لشمك، حسبحال ايتمك: كلك حاللاشه لم.

حاللانمَق { ياخود حاللنمك. فط. ١. بريكى حال پيدا ايتمك، دكيشمك، باشقه بر حاله كچمك: بو حال ايله حاللانديغمز وقت. ٢. سعهٔ حال پيدا ايتمك، حالى ايلشمك. ٣. اثناى ذكرده كندندن كچمك.

حالى { ص. عر. ث: حاليه. [مذكرى لسانمزده تحريف و تخفيفله «حال» صورتنده قوللانيليور. با: حال.] شمديكى، حاضر: سنهٔ حاليه.

حاليا { ح. عر. شمديكى زمانده، شمديكى حالده، الحالة هذه.

حامِد { ص. عر. ث: حامده. [«حمد» دن سف.] حمد وشكر ايدن.

حامِض { ص. عر. ث: حامضه. جم: حامضات. [«حمض» دن سف.] ١. اكشى، اكشيمترك، ككره. ٢. كيم. مولد الحموضه ايله مواد مختلفه نك تركبندن چيقان برماده كه اساس دينلن برجسمله بالتركب «حمض» تعبير اولنان تركيبات مختلفهٔ كيميويه يى وجوده كتيرر: حامض آزوت، حامض بور، حامض تفاح، حامض حديد، حامض حل، حامض فحم، حامض قلور، حامض كبريت، حامض نحاس وسائره. [كيميا اصطلاحنده مثلا «حامض فحم» ايله «حامض فحمى» آره سنده فرق اولوب، برنجيسنه فر. Acide carbonique. وايكنجيسنه Acide carboneux ديرلر.]

حامِضِيَّت { سث. عر. ١. اكشيلك، ككره لك. ٢. كيم. برجسمك حامض اولمسى.

حامِل { ص. عر. ث: حامله. [«حمل» دن سف.] ١. يوكلى، يو-

كلنمش، اوستنده بريوك بولنان. ٢. حائز، اوزرنده بولنان: اوچنجی رتبه‌دن برقطعه عثمانی نشاننی حامل بولنان. ٣. كوتورن، طاشيان، نقل ايدن: حامل عريضه، حامل ورقپاره. ٤. صاحب، متصرف: تحويلاتك حامللری. ٥. كبه: بوقادين حاملدر؛ حامل قيصراق. حق. ٦. عهده‌سنده بر پوليچه بولنان. [عربی قاعده‌سنجه بو معنا ايله مؤنث اولديغی حالده ينه مذكر كبی «ه» سز قوللانيليورسه‌ده، لسانمزده «حامله قادين» دينلير.] — كيميا وتاريخ طبيعی اصطلاحنده يو. phore ولا. fère اداتلرينی ترجمه ايده‌رك مركبات تشكيل ايدر: حامل اشعار = Pilifère و حامل اناء Técophore كبی.

حاملاً { ح. عر. اوستنده اولديغی حالده، طاشيه‌رق، كوتوره‌رك، نقل ايده‌رك: ايجاب ايدن امرنامه‌يی حاملاً عزيمت ايتدی.

حامِله { صث. عر. كبه (قادين). [عرب فصاحتنجه حامل ديمك اقتضا ايدرسه‌د، لسانمزده بوصورت مستعملدر.]

حامی { ص. عر. ث: حاميه. [«حمايه» دن سف.] صاحب چيقان، حمايه و وقايه ايدن: اونك حاميسی يوقدر.

حاوی { ص. عر. [«حوايه» دن سف.] شامل، محيط، ايچنه آلان، قاپلايان: بو لغت كتابی لسانمزده مستعمل كلمات اجنبيه‌يی دخی حاويدر؛ يكرمی ليرايی حاوی يركيسه.

«حاوی» ايله «جامع» و «شامل» آراسنده فرق واردر: «حاوی» ايچنده بر ويا برقاچ شیء بولنان، «جامع» بر چوق شيئلر بر يره جمع ايدن، «شامل» ده اصل حاوی اولديغی شيئدن باشقه ديكر بر ويا برقاچ شيئلر دها احاطه ايدن حقنده مستعملدر؛ مثلا: بو چفتلك يكرمی بش تارله‌يی حاويدر؛ يكرمی بش تارله ايله برقاچ باغ وچاير ومرعالری جامعدر؛ يانندەكی اورمانی دخی شاملدر دينير. حاوی يرينه «محتوی» دخی قوللانيلير؛ چونكه افتعال بندن ده ينه متعديدر.

حاويه { س. قلايجيلرك اهيملك ايچون آتشه ايصيدوب اوجيله قلای آلدقلری چكيج رسمنده آلت. [عربيده بويله بر لغته تصادف ايتمدك. تركجه ايسه (ح) ايله يازلمامسی اقتضا ايدر.]

حائِر { ص. عر. [«حيرة» دن سف.] شاشيرمش، شاشه قالمش، حيرتده بولنان، متحير.

حائِز { ص. عر. [«حوز» دن سف.] مالك، صاحب، طاشيان، حامل: حائز اهميت؛ فلان رتبه ونشانی حائزدر.

حائِط { سذ. عر. جم: حيطان. [«حوط» دن سف.] ديوار، جدار.

حائِل { ص. عر. [«حول» دن سف.] ايكی شیء آراسنده واقع اولوب برندن ديكرينك كورنمسنه ويا اختلاطلرينه مانع اولان: آغاجلر حائل اولديغندن كوشكدن دكيز كورينميور: قپالی هواده بلوطلر كونشه حائل اولور.

حَبّ { سذ. عر. [عربيده اسم جنس اولوب فد. حبه اولور. با: حبه.] يووارلاق بر دانه صورتنده تهيئه اولنوب يوتيلان علاج: حب آلمق، حب يوتمق. || مج. حبی يوتمق = آلدانوب متضرر اولمق، بيتمك، محو اولمق. || نبا. حب السلاطين، حب الملوك = كنه اوتی؛ حب سوداء = چورك اوتی وسائره.

حُبّ { سذ. عر. سوكی، محبت؛ حب اهل بيت = آل نبی محبتی؛ حب جاه = منصب سوداسی.

حَباب { سذ. عر. صويك اوزرينه ياغمور طاملادقجه حاصل اولان قبارجق كه هوا ايله طولی اولوب صويك اوزرنده يوزر. [شاعرلرمزه سرمايه اولان كلمات معدوده‌دندر.]

حَبَّذا { ح. عر. نه كوزل، ته قدر لطيف، زهی! حبذا باغچهٔ پادشه روی زمين! [نفعی].

حَبَر { سذ. عر. جم: احبار. بنی اسرائيل عالمی وعلی الاطلاق بر قومك عالم وفقيهی.

حَبس { سذ. عر. ١. بر مجرمی مجازاة نيتيله ويا دعواسی كورينجه‌يه قدر قاچمامق ايچون بر يره قپامه، محبسه آتمه، تسجين: فلانی حبس ايتديلر، حبس اولندی؛ بش آی مدتله حبسنه قرار ويرلدی. ٢. طوتمه، ضبط ايتمه، قويويرمه‌مه: ادراری چوق حبس ايتمك ايی دكلدر. ٣. استفاده اولنميه‌جق بر حال و موقعده بولنديرمه، بيهوده يره آليقومه: بو قدر پاره‌يی بوشنه حبس ايتمكدن ايسه ايشلتمك دها فائده‌ليدر. ٤. قپالی بر يرده طوتمه، بويله بر يرده بكلتمه: كله‌جكنه سوز ويرمش اولديغندن بنی بتون

کون اوده حبس ایتدی. = تر. س. حبسخانه، محبس، زندان: حبسه آتدیلر، حبسده‌در. = تر. ص. حبس اولنمش، محبوس: اوچ آیدن بری حبسدر. || کوز حبسی = نظارت آلتنده بولنمه.

حَبسخانه { س. متهملرك حبس و توقیفنه مخصوص محفوظ محل، سجن، محبس: حبسخانه مدیری: حبسخانهٔ عمومی.

حَبَش { سخذ. ص. ١. نوبه‌نك جنوبنده و یمنك قارشیسنده اوله‌رق آفریقاده بر کوچك مملکتدر، که اهالیسی زنجی اولمدقلری حالده زیاده اسمر وبتون آفریقاده مستثنا اوله‌رق اکثریت اوزره خرستیاندرلر. [حبشستان دیمه‌ملی.] ٢. حبش اهالیسندن اولان و یا اونلر کبی سیاه ایله بیاض آره‌شنده قویو اسمر رنکنده بولنان آدم: حبش بر کوله، بر جاریه. [طوغریسی حبشی‌در.]

حَبَشی { ص. عر. ث: حبشیه. حبش مملکتی اهالیسندن و یا بونلره منسوب و متعلق یاخود بونلرك رنکنده اولان: حبشیلر زنجی دکلدر: لسان حبشی.

حَبط { سذ. عر. مباحثه‌ده اسکات ایتمك معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده معانیٔ عربیه‌سی باشقه‌در.

حَبل { سذ. عر. کبه‌لك، حمل.

حَبل { سذ. عر. ١. ایپ، اور. غان، رسن. ٢. تش. ونبا. ایپ کبی بعض رابطه‌لره اطلاق اولنور. || حبل متین = عروهٔ وثقی، واسطهٔ سلامت. || حبل موهوم = دائما حاصل اوله‌جق کبی کورینوب‌ده کیتدکجه اوزاقلاشان مقصد. || حبل الورید = اکسه‌ده‌کی قالین سیکیرلر. — تحت البحر دوشدیلان تلغراف خطنه فر. اوله‌رق ویردیکمز (قابلو) اسمی «حبل» اسم عربیسندن محرف اولدیغندن، بز قابلو یرینه حبل دیه‌بیلیرز.

حُبوب { وحبوبات. سذ. جه. عر. فد: حبه. با: حبه.

حُبور { سذ. عر. سوینج، سرور، مسروریت.

حَبّه { سذ. عر. جه: حبوب و بونك جه: حبوبات. دانه: حبه‌یی قبه یاپمق = مبالغه ایتمك: بر حبه، حبهٔ واحده = هیچ. [منفی جمله‌لرده.] || حبة السوداء = چورك اوتی. = جه. ذخیره، بغدای، آرپه، چاودار کبی محصولات.

حَبیب { ص. عر. ث: حبیبه. جه: احباب، احباء. [«حب» دن صش.] سویلن، سوکیلی، محبوب، دوست. || حبیب الله = حق تعالانك سوکیلیسی اولان فخر کائنات (صلعم) افندمز.

حَتّی { د. عر. بیله، او درجه‌ده، بردرجه‌ده که: بن کیسه‌یی دیکلمم حتی سزی ده. بعض دفعه تأکید ایچون «بیله» اداتی دخی علاوه اولنور: حتی کوزمله کورسه‌م بیله ایناتمام.

حَثّ { سذ. عر. تشویق، ترغیب. قیشقیرتمه. ن.

حَجّ { سذ. عر. ذی الحجه آینده مکهٔ مکرمه‌ده مناسك و مراسم معتاده ایله کعبهٔ شریفه‌یی زیارت وطواف ایتمك رسمی که شرائط خمسهٔ اسلامدندر: ایفای حج شریف ایتمك. || امیر الحج = صرهٔ همایونی وبراکیدن حجاجی شام طریقیله مکهٔ مکرمه‌یه سوق و قافله‌یه ریاست ایدن مأمور مخصوص.

حِجاب { سذ. عر. ١. پرده، حائل. ٢. اوتانمه، محجوبیت. || تش. حجاب حاجز = کوکس ایله قارن آره‌سنده‌کی زار: حجاب مشیمی = جنینی احاطه ایدن زار.

حِجابلی { ص. ١. پرده‌لی، مستور. ٢. عصمتلی، عفیف.

حُجّاج { سذ. جه. عر. فد: حاج، حاجی. با: حاجی.

حِجاز { سخ. ص. جزیرة العربك غرب شمالی قسمی که حرمین شریفینك بولندیغی خطهٔ مبارکه‌در. || مو. بر مقام مخصوص.

حِجازی { ص. عر. ث: حجازیه. حجاز خطهٔ مبارکه‌سنه منسوب ومتعلق ویا اورانك اهالیسندن اولان.

حَجّام { سذ. عر. حجامت یاپمغی صنعت اتخاذ ایدن جراح، حجامتجی.

حَجامَت { سذ. عر. بدنك بر طرفنی یاروب اوزرینه بوینوز قویه‌رق قان چکمك عملیاتی که وقتیله معمول به اولوب. الیوم متروکدر: حجامت ایتمك. حجامت اولمق.

حَجامَتجی { س. حجامت یاپان یعنی بوینوز یا

پیشدیره‌رق قان آلان جراح ویا بربر، حجام.

حُجَّت { سث. عر. ج: حجج. ١. دلیل، برهان: ایراد حجت ایتمك. ٢. ف. بر حکمی حاوی ویا بر تصرفی مؤکد اوله‌رق محکمهٔ شرعیه جانبندن ویریلن ورقهٔ رسمیه: یدنده حجت شرعیه واردر: با حجت متصرف اولدیغی ملك.

حُجَج { سث. ج. عر. فد: حجت. با: حجت.

حَجر { س. عر. ف. بر سبب قانونیدن طولایی برینك کندی مالنی تصرفدن منع اولنمسی.

حَجَر { سذ. عر. ج: احجار. طاش، سنك: حجر شجر = طاش اودون، دکرسز واقتدارسز آدم. || حجر اسود = کعبهٔ مکرمه‌نك قپوسی یاننده دیوارده بولنان سیاه حجر سمائی که مناسك حجده تقبیلی شرطدر. || مع. حجر توتیا = اصطلاح کیمیویده فحمیت توتیا دینلان بر معدن. || حجر الجو = هوادن دوشن طاش. || حجر سمائی = فضاده منفرد ویا مجتمع صورتده دور ایدر مختلف جسامتده طاشلر. || حجر فتیله = طاغ کتنی. = ج. احجار قیمه، ذی قیمت احجار = جواهر انواعی.

حُجر { سذ. عر. قوجاق، آغوش: والده‌سنك حجر تربیه‌سندن چیقدیغنده. ف.

حُجرَوی { ص. عر. ا: حجرویه. [« حجره » دن سمنه.] تش. ط. اوفاق حجره‌لری و اویوقجقلری اولان. [فر. Cellulaire].

حُجره { سث. عر. ج: حجرات. ١. کوچك اوطه، اوطه‌جق. ٢. خانقاهده ددکانه مخصوص اوطه‌لرك بهری. ٣. تیاترو وحمام وبانیه وسائر عمومی محللرده آیریجه اوتورمق ایستینلره مخصوص کوچك اوطه، لوجه. ٤. اسکی طرزده اوطه‌لرك قپو طرفنده قنادسز کوچك طولاب که بارداق و سائره وضعنه مخصوص ایدی. || تش. تا. مواد عضویه‌نك ایچنده آری کومجی شکلنده اولان اوفاق دلیکلر.

حَجز { سذ. عر. هقه. برندن اولان مطلوبك استیفاسنی تأمین ایچون بر مال ویا ملکنی محکمه معرفتیله رهن حکمنه قویوب ضبط ویا فروختنی طلب ایتمك معامله‌سی.

حَجله { سث. عر. کلین اوطه‌سی، کردك. [ذاتاً محل بیان ایتدیکندن، « حجله گاه » دیمك عبثدر.]

حَجم { سذ. عر. بر جسمك بیوکلکی، جرم، جثه، جسامت: حجمی بیوك؛ ثقلتجه بوندن خفیف ایسه‌ده حجمجه دها بیوکدر.

حَجماً { ح. عر. جرمجه، جثه جهتنجه، جسامتجه: آغر ایسه‌ده حجماً کوچکدر.

حِجّه { سث. عر. [مص. بناء مره] بر کره حج ایتمه، بر دفعه حجه کیتمه. || حجة الوداع = فخر کائنات (صلعم) افندمزك صوك یعنی ارتحاللرندن بر قاچ ماه ماه مقدم ایفا بیوردقلری حج شریف. || ذی الحجه = حج مراسمنك ایفا اولندیغی آی که عربی سنهٔ قمریه‌نك صوك آییدر.

حَجیف { سذ. عر. ط. قارن غورلدیسی.

حُجَیره { سث. عر. ج: حجیرات. [« حجره » دن ستص.] تش. تا. کوچوجك دلیك و اویوق.

حَدّ { سذ. عر. ج: حدود. ١. سینور، ثغر، ایکی دولت الکالرینك ویا ایکی خطه وایالتك تماس ایتدکلری محل. [بو معنا ایله اکثریا جمعی قوللانیلیر.] ٢. درجه، مرتبه: حد اعجاز = فصاحتك معجزه‌یه تقرب ایدن درجه‌سی. ٣. انسانك قدر و منزلتی، حقیقی پایه‌سی، دکری: حدینی بیلیر آدمدر: انسان حدینی تجاوز ایتمه‌ملی: بنم حدم دکلدر: حدم اولمیه‌رق. ٤. بر قباحت ارتکاب ایدنك کندیسنه مانع تکریر و باشقه‌لرینه باعث عبرت اولمق اوزره شرعاً ویریلن تأدیب، شرعاً معین اولان مجازاة ترهیبیه: حد شرعیسنی ویرمك: یالان شاهدك حد شرعیسی نه در؟ ٥. تعریف منطقی. ٦. ض. قضیه‌یی ترکیب ایدن ایکی قسمك هر بری: حد اکبر، حد اصغر. ٦. ب. جبرده بر تناسب ویا معادله‌یی ترکیب ایدن اقسامك بهری. [فر. Terme]. || برینه حدینی بیلدیرمك = جزای سزاسنی ویرمك. || حددن زیاده، بی حد = پك.

چوق. || حد ذاتنده = ذاتاً، طبعاً، فطرةً.

حَداثَت { سث. عر. یکیلك، تازه‌لك، کنجلك : حداثت سن = یاش کوچکلکی.

حَدّاد { سذ. عر. [«حدید»دن سمب.] دمیرجی. ف.

حَدائِق { سث. جم. عر. فد: حدیقه. با : حدیقه.

حَدَب { سذ. عر. و :

حَدَبه { سث. عر. تش. نبا. قانبور، یومرو.

حَدَبِیَّت { سث. عر. تش. نبا. قانبورلق، یومرولق.

حِدَّت { سث. عر. ۱. کسکینلك، شدت، سرتلك : حدت مزاج. ۲. اوککه، غضب، تهور: حدتی غالب؛ حدتله جواب ویردی || پرحدت=اوککه‌لی، غضبناك. || ط. حدت باصره، حدت سامعه، حدت شامه وسائره= بو حسلرك زیاده‌لکی وکسکینلکی.

حِدَّتَلَندیرمَك { فت. اوککه‌لندیرمك، غضبه کتیرمك.

حِدَّتَلَنمَك { فل. اوککه‌لنمك، غضبه کلمك.

حِدَّتلی { ص. اوککه‌لی، غضبناك، پر حدت.

حَدَث { سذ. عر. ۱. یکی ظهور، یکی وقوع. ۲. د. اقسام کلمه‌دن فعلك بیان ایتدیکی حال که اولمه ویا یاپمه کبی بر معنادن عبارتدر: فعل زمانه مقارن حدث بیان ایدر بر کلمه‌در. ۳. ف. آبدست وغسلك تجدیدینی ایجاب ایتدیرن حال ووقعه.

حَدّسِز { ص. غیر معین، حد و حسابی اولمیان، چوق.

حَدَقه { سث. عر. تش. کوز ببکی، کوزك قره‌سی، انسان العین، مردمك چشم.

حَدَقی { ص. عر. أ: حدقیه. کوز ببکنه ویاقره‌سنه منسوب ومتعلق.

حُدوث { سذ. عر. وقوع بولمه، واقع اولمه، ظهور، جریان : بر وقعه حدوث ایتدی.

حُدود { سذ. جم. عر. فد : حد. با : حد.

حَدیث { ص. عر. أ: حدیثه. [«حدث» دن صش.] ۱. یکی، جدید، نوظهور: حدیث السن = کنج. ۲. صوکره‌دن ظهور وحدوث ایدن، قدیم اولمیان. [بو معنا ایله «حادث» دها مستعملدر.] = سذ. عر. جم : احادیث. فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك کلامی ویا بر فعل وحرکتی : حدیث شریف؛ علم حدیث؛ طلب حدیث ایچون بر چوق وقت سیاحت ایتدی؛ نقل احادیث شریفه.

حَدید { ص. عر. أ: حدیده. [«حدت» دن صش.] ۱. اوککه‌لی، حدتلی، تتیز، غضوب: حدیدالمزاج = حدتی غالب، چابق قیزار. ۲. شدتلی، شدید، کسکین. = سذ. عر. دمیر (تیمور)، آهن.

حَدیدی { ص. عر. أ: حدیدیه. دمیره منسوب و متعلق ویا دمیردن معمول.

حَدیقه { سث. عر. جم : حدائق. آغاجلی باغچه، اشجار مثمره‌یی حاوی باغچه، آغاجلق؛ حدایق خاصه = سرای همایون باغچه‌لری.

حِذاء { سذ. عر. ۱. قارشیلق، قارشی قارشی اولمه، مقابله: دیدیکم بنا مکنبك حذاسنده‌در. ۲. سطحك مستوی ومستقیم اولمسی، استقامت، دوزلك: حذاسنی بولمق؛ بر حذایه کتیرمك. ۳. تسویه آلتی، چرپی پره‌سی.

حَذاقَت { سث. عر. مهارت، فن و صنعتنده معلومات وتجربهٔ کامله : فلان طبیبك حذاقتی مسلمدر. [باشلیجه اطبا حقنده مستعملدر.]

حَذَر { سذ. عر. صاقینمه. احتراز: حیله‌کار آدمله اورتاقلق ایتمکدن حذر ایتملی. || الحذر = صاقین، زنهار.

حَذف { سذ. عر. آرادن قالدیرمه، کیدیرمه، طی، سیله: کلمه‌نك بر حرفنی، حرکه‌سنی، نقطه‌سنی حذف ایتمك.

حَرّ { سذ. عر. صیجاق، صیجاقلق، اصیلق. [«حرارت» دها مستعملدر.]

حُرّ { ص. عر. أ: حره. جم. احرار. کوله واسیر اولمیان، کندی نفسنه مالك و ایستدیکی حرکتی اجراده مخیر اولان، آزاد. = سذ. عر. آزاد آدم. = جم. حر وکریم آدملر.

حَرّاث { سذ. عر. [«حراثت»دن سمب.] طوپراغی ایشلیوب اکین اکمکله مشغول آدم، اکینجی، چفتجی.

حَرأَت { سـ. عر. اكينجيلك، چفتجيلك.

حَرارَت { سـ. عر. ١. صيجاق، صيجاقلق، كرم: كونشك، هوانك حرارتى. ٢. صوسزلق، عطش: طوزلى يمكلر آدمه حرارت ويرر؛ حرارتمى سوگنديره‌ميورم. ٣. صيتمه‌نك ويرديكى صيجاقلق، يانمه، آتش: اقشام چوق حرارتى وار ايدى؛ حرارتى قرق درجه‌يه چيقدى. || حرارت بين = فر. Pyroscope و Thermoscope دينلن حرارتى تعيينه مخصوص آلت. || حرارت غريزيه = بدن انسانده‌كى طبيعى و داخلى صيجاقلق. || كيم. حرارت مجرده = فر. Chaleur libre: حرارت مفرده = فر. Diacausis. || حرارت نويس = حرارتك درجه‌سنى قيد ايدن آلت، فر. Thermometrographe. — عربى تركيباتده «حراره» صورتنى آلير: ميزان الحراره = ترمومتره.

حِراسَت { سـ. عر. صاقلامه، بكلمه، قوريمه، حفظ، محافظه: يوللرك حراستى دربندات مأمورلرينه عائد ايدى.

حَرّاقه { سـ. عر. وقتيله دشمن سفائن وبلادينه آتش ويرمكه ويانغين القا ايتمكه مخصوص كمى.

حَرام { صـ. عر. ١. استعمالى شرعاً ممنوع، حلال اولميان: كافهٔ مسكرات حرامدر؛ شريعت اسلاميه قان ايچمكى حرام ايتمشدر. ٢. طوقنلمسى و تجاوزى ممنوع، معزز، مقدس، مبارك: بيت‌الله الحرام، مسجد حرام، بلد حرام، محرم الحرام. || حرام اولسون = ايچه سينماسون؛ بكا بوندن صكره اكلنجه حرام اولسون. = سـ. عر. شرعاً استعمالى ممنوع اولان شىء، حلال ضدى: حرام يمك؛ حرامدن اجتناب ايتمك.

حَرام زاده { سـ. فا. [عر. حرام = م. فا. زاده = طوغمش] نامشروع اختلاطدن تولد ايتمش.

حرامى { سـ. حرام ماله ال اوزادان آدم، خرسز، اوغرى، خيدود، قطاع طريق.

حَرامِيلك { سـ. خرسزلق، خيدودلق، اوغريلق.

حَرب { سـ. عر. جـ: حروب. غاوغا. جنك. محاربه: حرب ايتمك، حربه كيتمك، حرب زمانى. || اركان حرب، اركان حربيه = فن حربى ايى بيلوب محاربه‌نك ترتيبنى ياپان وموقعلرى تعيين ايدن متفنن ضابطان و امرا؛ اركان حرب ضابطى، اركان حرب رئيسى. || اعلان حرب = بر دولتك ديكر بردولته مخاصمانه كيريشمكه مهيا اولديغنى رسماً تبليغ ايتمسى. || بلاحرب = محاربه ايتمكسزين: فلان يره بلا حرب داخل اولديلر. || دار الحرب = محاربه‌نك وقوع بولديغى ير. || ديوان حرب = عسكريلرك امور عسكريه‌دن طولايى محاكمه‌لرينى كورن محكمهٔ عسكريه؛ ديوان حرب عرفى = ادارهٔ عرفيه زماننده عسكرك غيرينه دخى حكمى جارى اولان فوق‌العاده محكمهٔ عسكريه. || صف حرب = محاربه اثناسنده عسكرك تشكيل ايتديكى صره. || فن حرب = عسكرلك و محاربه اصوللرندن بحث ايدن علم. || ميدان حرب = جنك اولنان محل، جنكك وقوع بولديغى ير: بر ضابطك جسارتى ميدان حربده آكلاشيلير. || ياور حرب = محاربه زماننده وكرك وقت حضرده قوماندانك معيتنده اوامرينى اجرايه مهيا بولنان ضابط كه علامت فارقه اولمق اوزره قوردون طاقار.

حَرباً { حـ. عر. جنك ايله، محاربه ايده‌رك، سلاح قوتيله: بروسيه‌ليلر حرباً پارسه داخل اولمشلردر.

حِرباء { سـ. عر. ١. بوقلمون دينلن كلر جنسى. ٢. كونشك بلوطلره عكس ايتمسندن حاصل اولان رنكلر. [فر. Parhélie].

حَربگاه { سـ. فا. جنك ميدانى، محاربه محلى.

حَربه { سـ. عر. قيصه مزراق، سونكى.

حَربه‌جى { سـ. قيصه مزراقله مسلح اسكى بر صنف عسكر.

حَربى { صـ. عر. ت: حربيه. محاربه وجنكه ياخود عسكرلكه منسوب ومتعلق: امور حربيه، مهمات حربيه، فنون حربيه؛ مكتب حربيه = اصلى: مكتب فنون حربيه؛ اركان حربيه = اركان حرب. بلا: حرب. || حربى ير = حرباً ضبط اولنوب عسكرله اداره وتأمين اولنه بيلير مملكت.

حَربی { سـ. چاقماقلی و قاپسوللی تفنك وطبانجه‌یی آغزدن طولدیروب فشنکی باصدیرمغه مخصوص دمیر چبوق.

حَربیّه { سث. عر. [«امور حربیه» دن مختصر] ١. حرب و عسکر ایشلرینه باقان دائرهٔ دولت: حربیه دائره‌سی = سرعسکرلك: حربیه ناظری = سرعسکر. ٢. [«فنون حربیه» دن مختصر] فنون عسکریه‌نك تدریس اولندیغی و ضابط یتیشدیرمکه مخصوص مکتب عالی: حربیه مکتبی: حربیه اعدادیه‌سی.

حَرث { سذ. عر. چفت سورمه، تارله ایشلمه.

حِرز { سذ. عر. ١. امین یر، مأمن، ملجأ. ٢. آفاتدن محافظه وتأمینه واسطه اولان نسخه وطلسم کبی شیء. || حرز جان = جانی تأمین ایدن طلسم.

حَرشَفیّه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ حرشفیه = انکینار فدانی قبیلندن دیکنلی نباتات.

حِرص { سذ. عر. طمع، آج کوزلیلك، شدتلی آرزو، شدت وانهماکله بر شیئك اوزرینه دوشمه: حرصنی یکه‌مدی: حرصله پاره‌لادی.

حِرصلاندیرمق { فت. ١. برینك حرص وطمعنی اویاندیرمق. انهماکله آرزو ایتدیرمك. ٢. قیزدیرمق.

حِرصلانمق { فل. ١. چوق آرزو ایتمك. انهماکله طمع ایتمك. ٢. قیزمق.

حِرصلی { ص. ١. چوق آرزو ایدن، طمعکار، حریص. ٢. قیزغین.

حَرف { سذ. عر. ج: حروف، حروفات. ١. بر الفبایی ترکیب ایدن و اوقویوب یازمغه آلت اولان اشارتلرك بهری: حروف عربیه؛ لاتین حرفلری؛ حروف صوتیه = حرکه‌لی همزه صوتنی چیقاروب کندی کندینه اوقونه‌بیلن حرفلر: حروف صامته = حرکه یرینی طوتان بر حرف صوتی‌یه ملاقی اولمدقجه اوقونه‌میان حرفلر؛ حروف معجمه = نقطه‌لی حرفلر؛ حروف مهمله = نقطه‌سز حرفلر. ٢. یازی دیزوب کتاب باصمغه مخصوص قورشوندن دوکمه حروف اشکالی. [بو معنا ایله اکثریا جمع الجمع اولان «حروفات» قوللانیلیر:] حروفات باصمه‌سی = بویله حرفلرله اجرا اولنان طبع، طاش باصمه‌سی مقابلی. ٣. د. کلمه‌نك تصریف اولنماز وکندی کندینه قوللانلماز اقسامی که اکثری برر حرفدن عبارت اولدقلری مناسبتله بویله تسمیه اولنمشدر: حرف جر، حرف الصاق، حرف ربط، حرف شرط و سائره. ٤. مج. سوز، کلام، یازیلی شیء: جامع حروف = محرر، مؤلف. ٥. رمز. اشارت. تسمنا طوقنان سوز: حرف آتمق. || حرف بحرف. حرفی حرفنه = کلمه بکلمه، حرفیاً، عیناً. اصلندن آیرلمقسزین: فلان کتابی حرف بحرف، حرفی حرفنه ترجمه ایتدی: سویلدیککزی حرف بحرف، حرفی حرفنه کندیسنه تبلیغ ایتدم. || حرف واحد = [جملهٔ منفیه‌ده] هیچ بر حرف، هیچ بر سوز: کندیلکمدن حرف واحد سویلمدم.

حِرَف { سث. ج. عر. فد: حرفت. با: حرفت.

حَرف اَنداز { ص. فا. [عر. حرف = م. فا. انداختن = آتمق] سوز آتان، رموزاتله طوقناقلی سوز سویلین، طاقیلان.

حَرف اَندازلق { سـ. حرف آتمه، رموزاتله سویلنیلان طوقناقلی سوز، طاقلمه.

حِرفت { سث. عر. ج: حرف. صنعت، کسب و کار: ارباب حرفت = صنعتکاران، اصناف.

حَرفگیر { صث. فا. [عر. حرف = م. فا. گرفتن = طوتمق] هر ایشده عیب آرایان، عیب‌جو، معارض. اعتراضجی.

حَرق { سذ. عر. یاقمه. ز. [«احراق» دها مستعملدر.]

حَرقَت { یاخود حرقه. سث. عر. ط. یاقمه، یانمه، یانیقلق، ایصیلق: حرقة البول = بل صوتوقلغی.

حَرقفه { سث. عر. تش. قالچه کمیکی.

حَرقفی { ص. عر. ز: حرقفیه. ط. قالچه کمیکنه متعلق.

حَرَکات { سث. ج. عر. فد: حرکت، حرکه. با: حرکت، حرکه.

حَرَکَت { سث. عر. ج: حرکات. ١. قیلدانمه، دپرنمه، اوینامه، سکونك ضدی: هوا اوقدر راکددر که یاپراقلر هیچ

حركت ايتميور. ٢. ايش ايشلمه، بر ايشده بولنمه، عمل، اجرا: نصل حركت ايده‌جكمى بيلميورم؛ خط حركتنى تعيين ايتملى. ٣. طرز، طور، معامله، كيديش، روش: پك فنا حركت ايتدى؛ حركتنى بكنمدم؛ پك كستاخانه حركتده بولندى. ٤. يوله چيقمه، عزيمت، عزم راه: صباحلين استانبولدن حركت ايدوب اقشام ادرنه‌يه واصل اولدق؛ يوم حركتندن اعتباراً معاشى ايشلر. ٥. ايشلمك ويورمك كبى ادمان جسمانى، عطالت ضدى: حركت صحت ايچون لزمدر؛ اطبا حركتى توصيه ايديورلر. ٦. جوشقونلق، تلاش: ميدان حربده بر حركت وارايدى. ٧. طريق علمينك بر پايه‌سى: حركت داخل، حركت خارج. || حركت ارض = زلزله. || حركت اختياريه، اراديه = ايستيه‌رك حركت: حركت غير اختياريه = ايستيه‌رك حركت. جر. حركت جانبيه، حركت دائمه، حركت دوريه، حركت زاحفه، حركت مائله، حركت متناوبه، حركت مركزيه، حركت مستديره، حركت مستقيمه، حركت منعكسه = برجسم حركتى انواعى. || هـ. حركت اضافيه = كرهٔ ارضك دونمه‌سندن دونركبى كورينن سمانك حركت صوريه‌سى. || حركت مقرنس سما = يكرمى درت ساعتده اجرا ولنان حركت مرئيه. || ع. عسكرك اثناى حربده‌كى حركت ومعامله‌سى: حركت تدافعيه؛ حركت تعرضيه؛ حركت پلانى؛ ايلرى حركت؛ رجعت حركتى. || بلا حركت = قيملدانمقسزين، يرندن اوينامقسزين. — عربى تركيباتده «حركه» صورتنده قوللانيلير: سريع الحركه = حركتى سرعتلى: بطئ الحركه = حركتى تأنيلى.

حَرَكه { سذ. عر. ج: حركات. حروف صوتيه‌سى اولميان خط عربيده حروفك نه درلو اوقونه‌جغنى كوسترمكه مخصوص اشارت كه خطك اوستنده ويا آلتنده يازيلوب، اصل عربيده فتحه، كسره، ضمه اوله‌رق اوچدر: (َ)، (ِ)، (ُ). حركه‌سز اوقونمه‌سى اقتضا ايدن حرفك اوزرينه‌ده سكون و جزم ديناين (ْ) اشارتى قونور، كه حركه‌نك ضديدر.

حَرَكه‌سز { ص. ١. حركه‌سى اولميان، حركه ايله اوقونميان، ساكن (حرف). ٢. حركه‌سى يازيلى اولميان: حركه‌سز يازى اوقومغه دها آليشمدى.

حَرَكه‌لنديرمك { فت. بر حرفه حركه يازمق ويا حركه ايله اوقومق، تحريك ايتمك: ايلك حرفنى اسره ايله حركه‌لنديرملى.

حَرَكه‌لنمك { فط. حركه آلمق، حركه ايله اوقونمق: تحريك اولنمق: تركجه كلمه‌لرك آخرنده‌كى (ت) حرفى حركه‌لنجه اكثر داله تحويل ولنور.

حَرَكه‌لى { ص. ١. حركه ايله اوقونان (حرف)، متحرك: كلمه‌نك ايلك حرفى حركه‌لى اولمق اقتضا ايدر. ٢. حركه‌لرى يازيلى بولنان (يازى): چوجقلره اوقوتديريله‌جق ايلك قرائت كتابى حركه‌لى اولمليدر.

حَرَم { سذ. عر. ١. دخولى هر كسه مساغ اولميان معزز ومحترم يرٍ؛ حرم شريف = كعبهٔ شريفه وجوارلرى. ٢. اسلام اولرينك قادينلره مخصوص دائره‌سى: حرمده‌در: حرمه كيردى. مقابلى: سلاملق. ٣. زوجه، حليله: حرمى كنديسندن ياشليدر؛ ايكى حرمى واردر. || حرم آغاسى = حرمه كيرر چيقار خادم آغا. || حرم همايون = سراى همايونك حرم دائره‌سى. = ت. حرمين، حرمين شريفين = كعبهٔ شريفه ايله روضهٔ مطهرهٔ جناب نبوى وبونلرى حاوى اولان مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره: خادم الحرمين الشريفين = خليفهٔ اسلامه ويرلن عنوان مفخرت اولوب، اك اول يازز سلطان سليم خان حضرتلرى جانبندن احراز بيورلمشدر. || حرمين پايه‌سى = رتب علميه‌دن برى.

حِرمان { سذ. عر. محروم اولمه، محروملق، محروميت، خائب وخاسر اولمه.

حُرمَت { سذ. عر. ١. شرف، حيثيت: بو مبارك كونك حرمتنه. ٢. رعايت، اعتبار، اكرام، اعزاز: مسافره حرمت ايتمك شرطدر. ٣. بر شيئك شرعاً حرام اولمسى، حراملغى: شرابك حرمتى.

حُرمَةً { ح. عر. رعايت واكرام مقصديله: كنديسنه حرمةً قيام ايتديلر.

حُرمَتسِزلك { س. رعايتسزلك، حرمت واعتبار ايتميش: بزم عادتمزجه بيوكلرك يانندهباش آچيق بولنمق حرمتسزلك صاييلير.

حُرمَتلى { حرمتلو. ص. ١. شرف وحيثيت واعتبار صاحبى، شايان حرمت وتوقير. ٢. مج. بيوك، اوقه‌لى. ٣. اذ. پسقپوس و متره‌پوليدلره ويريلان عنوان رسميدر: سلانيك روم متره‌پوليدى حرمتلو افندى.

حُرمَتليجه { ص. استخفاف اولنميه‌جق جسامتده، اولدقجه بيوك، اوقه‌ليجه.

حَرَمسرا { حرمسراى. س. حرم دائره‌سى.

حَرَمَين { سذ. ت. عر. فد: حرم. با: حرم.

حُروب { سذ. جم. عر. فد: حرب. با: حرب.

حَرور { سذ. عر. [«ح» نك ضميله‌ده لغتدر] ص. صيجاقلغك مايهٔ اصليه‌سى، فر. Calorique.

حُروف { سذ. جم. عر. جمع الجمعى: حروفات. فد. حرف. با: حرف.

حُروفات { سذ. جم. عر. [«حرف» ك جمع الجمعيدر] قورشوندن دوكلمش طباعت حرفلرى: كوچك، بيوك، تعليق، رقعه حروفات: حروفات باصمه‌سى = طيپوغرافيا. مقابلى: طاش باصمه‌سى، ليطوغرافيا.

حرون { ص. عر. ١. طوغرى كيتمز، كمدن آكلاماز، خويسز (آت). ٢. مج. معند، عنادجى.

حَرونلق { س. ١. آتك خويسزلغى، كمدن آكلاميوب طوغرى كيتمه‌مسى. ٢. مج. معندلك، عنادجيلق، سركشلك.

حَرِىّ { ص. عر. لايق، سزا، مستحق. [ستف. اولان احرى دها مستعملدر.]

حُرِّيَّت { سث. عر. اسير وكوله اولميوب كندينه مالك ومستقل اولمه، آزادلق: حريت شخصيه: حريت مذهبيه.

حَرير { سذ. عر. ايپك.

حَريرى { ص. عر. ت: حريريه. ١. ايپكدن معمول: اقمشهٔ حريريه. ٢. تا. ايپك كبى يومشاق.

حَريص { ص. عر. طمعكار. پك زياده آرزو ايله طالب: حريص مال.

حَريف { ص. سذ. عر. [«حرفت»دن صشا] ١. صنعت آرقداشى. همسلك. ٢. عشرت وجنبش آرقداشى. ٣. [تر. زبانزدى: هريف] عادى وبياغى آدم. حقير ونادان شخص: آ حريف! ... آدم، شخص ثالث، اوته‌كى: حريف سزه آچيقدن سويليور سز آكلاميورسكز: حريف سزه خبرويردى نه قباحتى وار؟

حَريفانه { ح. اصنافجه، جنبشه كيدن اصناف كبى هر برى مصرفك حصه‌سنى ويره‌رك. [«عارفانه» صورتنده يازلمسى تصحيح نيتيله تغليطدر.]

حَريق { سذ. عر. ابنيه‌نك طوتيشوب يانمه‌سى، يانغين: حريق وقوع بولدى؛ حريقى اطفا ايتمك.

حَريقزَده { ص. فا. جم: حريقزدكان. [عر. حريق = يانغين. فا. زدن = اورمق] يانغينه اوغرامش، يانغين ويرمش، يانغيندن مصاب: حريقزدكانه اعانه طوپلامق.

حَريم { سذ. عر. ١. هر كسه دخولى ممنوع مصون و محترم ير: حريم خاص = بر بيوك ذاتك خاص دائره‌سى. ٢. حرم، حرم دائره‌سى.

حَزار { وحزارن. با: خزار و خيزران.

حِزب { سذ. عر. جم: احزاب. ١. طائفه، طاقم، فرقه، كروه. ٢. بولوك، قسم: حزب قرآن = قرآن كريمك منقسم اولديغى آلتمش قسمك بهرى. ٣. ورد كبى مداومت اوزره قرائت اولنان شئ.

حَزم { سذ. عر. متين وطوغرى رأى ونيت. عزم قوى. ن.

حَزَن { سذ. عر. جم: احزان. و:

حُزن { سذ. عر. جم: احزان. كدر، غم مغموميت: بو هوا، بو سس انسانه حزن ويرر.

حُزن آميز { ص. فا. [عر. حزن = غم. فا. آميختن = قاريشديرمق] و:

حُزن آوَر { ص. فا. [عر. حزن = غم. فا. آوردن = كتيرمك] و:

حُزن اَفزا { ص. فا. [عر. حزن = كدر. فا افزاييدن = آرتديرمق] و:

حُزن اَنگیز { ص. فا. ا عر. حزن = غم. فا. انگیختن = قوپارمق ا حزنی موجب، حزن کتیرن، حزن ویرن: حزن آمیز برمنظره، حزن آور برحال، حزن انگیز برآهنك، حزن افزا برحکایه.

حَزیران { س. اسریانیجه‌دن ا سنهٔ شمسیهٔ رومیه‌نك دردنجی آیی که موسم صیفك ایلك آییدر. اسم رومیسی (یونیوس) در.

حَزین { ص. عر. ث: حزینه. ا «حزن» دن صش. ا ۱. حزن وکدره دوچار، حزنلی، مغموم، مکدر، متأسف: کندیسنی پك حزین کوردم. ۲. حزن وکدره دلالت ایدن، حزنلی: حزین بر چهره‌سی، بر باقیشی واردر. ۳. حزن وکدری موجب ومؤدی اولان: حزین بر منظره، حزین برمقام، برموقع. = ح. حزن وکدرله، محزون ومغموم اوله‌رق: حزین حزین باقیوردی: چوبان حزین حزین قوال چالیوردی.

حِسّ { سذ. عر. ۱. حواس خمسه‌نك بریله اولنان درك، طویغو: تنم اوزرینه بر شیء یوریدیکنی حس ایتدم. ۲. مج. طولاییسیله آکلامه، ضمناً ادراك: بن اونلرك کله‌جکلرینی حس ایتمشیدم. || ابطال حس = طویغونك بطال ایدلمسی، طویورمامه: قلورو فورم ایله خسته‌نك حسنی ابطال ایتمك. || حس درونی، حس قلبی = یورکه طوغان طویغو: پیانغو اکرامیه‌سنی قزانه‌جغمی برحس درونی ایله آکلامشیدم. || حس مقدم = برشیئك وقوعندن اول اوندن خبرویرن برتأثر قلبی. حس قبل الوقوع. فر. Pressentiment

حِساب { سذ. عر. ج: حسابات. ۱. صایی، صایمه، صایی‌یه متعلق معامله: پاره‌مزی، آلوب ویردیکمزی حساب ایده‌لم. ۲. مج. تخمین، ملاحظه: بنم حسابمه کوره: حسابم طوغری چیقارسه. ۳. دفتر طوتمه، آله‌جق ویره‌جکك وآلنوب صرف اولنانك قیدی: حساب طوتار. ٤. آله‌جق ویره‌جك آقچه‌یه متعلق مناسبت: کندیسیله بر حسابمز وار ایدی: بنم اونکله هیچ برحسابم یوقدر. ٥. ر. صایی‌یه متعلق قواعد ومعاملاتدن بحث ایدن علم که علوم ریاضیه‌نك الفباسی حکمنده‌در: علم حساب: حساب اوقرمق، حساب اوکرنمك. || ابجد حسابی، حساب جمل = معروف ابجد هوز الخ جمله‌لری صره‌سنجه یعنی حروفك سریانی وعبرانی لسانلرنده‌کی اسکی ترتیبنجه رقم اعتبار اولنملریله برعباره‌دن برعدد استخراجی. || بالحساب = حساب ایده‌رك، حساب اولنه‌رق. || بی حساب، حسابسز، چوق، لایعدولایحصی. || پارمق حسابی = پارمقله اولنان قبا و جاهلانه حساب. || حساب طوتمق = آله‌جق ویره‌جکی ویا مقبوضات وصرفیاتی دفتره قید ایتمك. || حسابه چکمك = برندن حساب ایستیوب مسئول طوتمق. || حساب ذهنی = چوجقلره ازبردن اوکردیلن حساب. || حسابه کلمك = ۱. اویمق، توافق ایتمك: بنم حسابمه کلیر، کلمز. ۲. صاییله بیلمك، صاییله بیله‌جك مقدارده اولمق: اونك مال وثروتی حسابه کلمز. || علی الحساب = حسابدن اول، حساب کورلدکده محسوب اولنمق اوزره جسته‌جسته ویریلان آقچه: ایشلین آیلقدن علی الحساب ایکی یوز غروش آلمشدر. || عندالحساب، لدی الحساب = حساب اولندقده، حساب کوریلنجه. || یوم الحساب، روز حساب = قیامت کونی، محشر کونی.

حسابجی { ص. حسابنی ایی بیلن، حسابله صرف ایدن، اداره‌لی، ممسك.

حِسابسز { ص. بیحساب، صاییسز، لایعدولایحصی، پك چوق: حسابسز مالی وار ایدی. = ح. حساب ایتمکسزین، یتیشوب یتیشمیه‌جکنی اولدن حساب وتخمین ایتمکسزین: حسابسز صرف ایدیور.

حِسابلاشمق { فش. آله‌جق ویره‌جك حسابنی کوروب ایلیشیکی کسمك.

حِسابلامق { فت. تقدیر وتخمین ایتمك: ملاحظه ایتمك.

حِسابلی { ص. حساب وتقدیر اولنمش: دوشونلمش.

حِسابی { ص. عر. ث: حسابیه. ۱. حسابه منسوب ومتعلق: معاملات حسابیه؛ قواعد حسابیه. ۲. تر. حسابنی بیلیر، اداره‌لی، ممسك.

حَسّاس { ص. عر. ا «حس» دن سمب. } چوق طویان،

زیاده حس ایدن، حسی غالب: عصبی آدملر حساس اولور: قلبی حساسدر.

حَسَب { سذ. عر. ذکر، قدر، قیمت ذاتیه. انسانك کندی قدر ودکری، نسب مقابلی: بو آدمك حسب ونسبی واردر. [بویله برابر استعماللری مترادف اولملری ذهاب باطلنه سببیت ویرمشدر.]

حَسَب { ح. عر. اقتضاسنجه، کوره، جهتیله، بناءً: حسب اللزوم = لزومه بناءً: حسب الموسم = موسم اقتضاسنجه؛ حسب القرابه = قرابت جهتیله؛ حسب المسلك = مسلکه بناءً: حسب الایجاب = ایجابه کوره. || حسب حال = برینه بیان حال ایله کندیسندن عقل ورأی صورمه، طانیشمه: سزکله حسب حال ایدهلم. || عر. ضمائر متصله‌یه مضاف اوله‌رق: حسبی، حسبنا، حسبك کبی تعبیرلر بکا، بزه سکا کافیدر معناسیله قوللانیلیر: حسبی الله، حسبنا الله، حسبك الله.

حَسَب { سذ. عر. اعتبار. «ب» حرف جریله برابر «بحسب» قوللانیلیر که اعتباریله، کوره، جه دیمکدر: بحسب الاعراب = اعراب اعتباریله. اعرابجه. — تر. «ایله» ویا «جه» اداتیله دخی قوللانیلیر: اقربالق حسبیله، حسبنجه = مناسبتیله، جهتیله.

حَسبَةً { ح. عر. لفظهٔ جلال ایله برابر قوللانیلیر: حسبةً لله = مجرد الله رضاسیچون، غرض وعوض تحتنده اولمیه‌رق.

حَسبی { ص. ح. عر. قارشیلقسز، عوضسز، رضاءً لله اولان. مجاناً: حسبی ایش؛ حسبی چالیشیور: حسبی محاربه‌یه کیدنلر (= کوکللی اوله‌رق).

حَسَد { سذ. عر. باشقه‌سنك نعمت وفضیلتنی چکه‌میوب زوالنی آرزو ایتمه، قیصقانمه. کزنی: حسد ایتمك.

حَسَدجی { ص. حسد ایدن. قیصقانان، حسود.

حَسَده { صذ. جم. عر. فد: حاسد. با: حاسد.

حَسرَت { سذ. عر. ۱. اله کچه‌مین ویا فوت ایدیلان برنعمته تأسف ایدوب یانمه‌وایچ چکمه: حسرت چکمك = محروم اولوب تأسف وتأوه ایتمك. ۲. اشتیاق، کوره‌جکی کلمك: اهل وعیالنك حسرتنی چکیور؛ حسرت یار ایله دلخون اولدی. — تر. صفت کبی دخی قوللانیلوب، حسرت اولمق وحسرت قالمق دینلیر: بو سنه اوزومه حسرت قالدق.

حَسرَتزَده { ص. فا. جم: حسرتزدکان. [عر. حسرت = م ـ فا. زدن = اورمق] محرومیت ویا اشتیاق دوشکونی، حسرته دوچار.

حَسرَتکَش { ص. [عر. حسرت = م ـ فا. کشیدن = چکمك] حسرت چکن، نائل اوله‌مدیغی ویا فوت ایتدیکی بر نعمته تأسف وتأوه ایدن، مشتاق.

حَسم { سذ. عر. ۱. کسمه، قطع. ۲. فصل، حل: حسم دعوی. ل.

حُسن { سذ. عر. جم: محاسن. ۱. کوزللك، جمال: حسن وجمال، حسن وبها. ۲. ایلك، مقبولیت. || حسن اخلاق = اخلاق ایلکی، اخلاق فاضله. ضدی سوء اخلاق. حسن اداره = کوزل اداره ایتمه. || حسن تدبیر = کوزل تدبیر. || حسن تعبیر = مستهجن ویا صوئوق بر شیئك کوزل وادبه موافق بر تعبیرله افاده ایدلمسی: مزار بورنی یرینه مسار بورنی دینلمسی کبی. || حسن توجه = محبتله قاریشیق تحسین وتقدیر: حقمده‌کی حسن توجهکزك منتداری‌یم. || حسن حال = ایی حال، صلاح؛ حسن حال صاحبی = صالح. || حسن حرکت = ایی حرکت، ایی معامله‌ده بولنمه، مقبول طرز وطور. || حسن ختام = خیرلیسیله پایانه ایرمه؛ حسن ختام ویرمك = خیرلیسیله بیترمك. || حسن خط = ایی یازی، قاعده‌یه مطابق یازی یازمه: حسن خط صاحبی = خطاط: حسن خط معلمی، درسی. || حسن صورت = کوزل صورت، صورت حسنه. || حسن ظن = بری حقنده ایی فکرده بولنمه، کندیسنی ایی ظن ایتمه: اونك حقنده هرکسك حسن ظنی واردر. || حسن قبول = ایی قبول ایتمه، اکرام وتعظیمله قبول ایدیش: حسن قبوله مظهر اولدی. || حسن معامله = کوزل معامله، ایلکله معامله ایتمه. || حسن نظر = توجه، محبتله تحسین. || حسن ویرمك =

كوزللشدير مك. || حسن يوسف= پسنديدهليسى دينلن جيجك .

حَسَن { صـ. عر. ث: حسنه. كوزل. زل. جيل، خوب: وجه حسن = كوزل يوز؛ اعمال حسنه= كوزل ايشلر .

حَسَناء { صـ. عر. (مذكرى يوقدر.) كوزل (قادين). حسن وجمال صاحبه‌سى .

حَسَنات { سـ. ج. عر. فد: حسنه. با : حسنه.

حسنه { سـ. عر. ج: حسنات. (كوزل ايش، ايى ايش، عمل صالح. خير. ضدى: سيئه، سيئات: حسناتى سيئاتنه غالبدر.

حُسنى { صـ. عر. ث: حسنيه، ج: حسنيات. كوزللكه منسوب ومتعلق. = ج: كوزل ايشلر، خيرلر، امور خيريه .

حُسنى { صـ. عر. ذ: احسن. دها كوزل، كوزل، رعنا: حسنى بر قيز؛ اسماء حسنى= حق تعالانك اسملرى كه ورد كبى اوقونور. با : اسم .

حَسَنَين { سخذ. تـ. سبطين مكرم. مين امام حسن وامام حسين (رضهما) افندىلرمز .

حَسود { صـ. عر. حسدجى، قيصقانج. (« حسده » دن اولنديغى كبى بونك جمعى اولديغى حالده « حاسد »ك جمعيدر.)

حَسودانه { صـ. حـ. فا. حسد. جيلكله، حسدجى يه ياقيشير صورتده، قيصقانه‌رق .

حِسّى { صـ. عر. ث: حسيه. طوغرو. يغوه متعلق، طوغرو ايله درك اولنان : حسى بر تأثرله : تأثرات حسيه .

حِسّيات { سـ. ج. عر. طوغرويه متعلق خاصه‌لر، طوغرو يغو تأثراتى : حسيات قلبيه؛ حسياتى غالب .

حَسيب { صـ. عر. (« حسب » دن صـ.) ذاتى ذكر وقدرى اولان، مزيت شخصيه صاحبى : حسيب ونسيب بر آدم.

حَشارى { صـ. آشاغى خلق دينمك اولان عر. « حشاره » دن اولمه كركدر) ياراماز، راحت طورماز، سرت، خرچين، ضبطى مشكل : حشارى آدم، آت .

حَشاريلق { سـ. سرتلك، خرچينلق، راحت طورماز و ضبطى مشكل اولان آت ويا آدمك حالى .

حَشاش { سـ. [عر. « حشيش » دن] يابان بتكى .

حَشّاش { صـ. عر. اسرار ايچن، اسرار كبى مخدر شيئلر قوللانان .

حَشر { سـ. عر. ١. طوپلامه، پر يره پريكديرمه. ٢. قيامت كونده اموانك بالاحيا عملريله باقيلق ايچون پر يره جملرى : شهدا ايله حشر اولنق. ٣. اموانك حشر اولنمه‌جنى زمان، قيامت : حشره‌دك= قيامته قدر؛ روز حشر = قيامت كونى. || حشر ونشر = محشر كونى اموانك طوپلانوب طاغيلمرى. || مج. اونلرله حشر ونشر اولنمون= اونلرله اوغراشمون، نه پاپارسه پاپسون. || حشر اندر حشر= محشر كبى غلبه‌لكدن كنايه اسكيش بر تعبيردر .

حَشَرات { سـ. ج. عر. (« حشره » لسانمزده مستعمل دكلدر.) بوجك وبيلان جينان قبيلندن اولان كوچك ويرده‌سورينور حيوانجقلر، هوام. || مج. دكرسز ومضر آدملر .

حَشَرى { ودها طوغريسى حشا. ري. با : حشارى.

حَشَفه { سـ. عر. آلت تناسل ذكورك باشى .

حَشَم { سـ. عر. معيت خلق، اتباع. متعلقات : خدم و حشمى چوق .

حَشمَت { سـ. عر. خدم واتباع كثرتندن متحصل اولان عظمت، هيبت. — اجنبى حكمدار. راته عنوان اولور : ذات حشمت مآبلرى .

حَشمَتلى { حشمتلو. صـ. عظمت و هيبت صاحبى، حشمت مآب. اجنبى حكمدارلره عنوان اولور : حشمتلو آلمانيا امپراطورى حضرتلرى .

حَشو { سـ. عر. ١. طولمه، طولد يرمه. طولد يرلان شى. ٢. قيريله‌جق شيئلرك آره‌لرينه قونيلان صمان وپنبوق كبى شيئلر. ٣. مج. سوز آرەسنده سويلنيلن فضله ومعناسز لقردىلر. ٤. تش. جكر يورك وباغرصاق وبين كبى اعضاء داخليه‌نك صورت انتاجى .

حَشوى { صـ. عر. ث: حشويه. ١. بر شيئك ايچنه طولد يريله‌جق ويا قيريله‌جق مواد آره‌سنه قونيله‌جق شيئلره منسوب ومتعلق. ٢. مج. لزومسز، معنا.

سز، فضله (سوز و سائره). ٣. تش. اعضاء داخلیه‌یه متعلق.

حَشْوِیّات { سث. جم. عر. صانکه سوزك بوش یرلرینی طولدیرمغه مخصوص «شی» و «شو» کبی فضله ولزومسز لقردیلر.

حَشیش { سذ. عر. ١. قوری اوت. ز. ٢. اسرار دینلن وتوتون وتنباکو ایله ایچیلن مکیفاتدن مضر برمادهٔ نباتیه.

حَشیشه { سث. عر. اوت، نبا. اسماء مختلفه‌یه مضاف اوله‌رق برچوق نباتاتك اسملرینی تشکیل ایدر: حشیشة الجرب. حشیشة الخنازیر وسائره.

حَصاة { سث. عر. ١. طاش. چاقیل. ز. ٢. ط. مثانه وقره جکر وبوککرك وسائر اعضاء داخلیه‌ده حاصل اولان طاش: حصاة المثانه، حصاة الکلیه. حصاة الرحم وسائره.

حَصاد { سذ. عر. ١. اکین بیچمه: کویلیلر شمدی حصادله مشغولدرلر. ٢. اکین بیچمی وقتی، اوراق موسمی: حصادده اوده‌مك اوزره بورج آلدی.

حَصّاد { سذ. عر. [«حصاد» دن سمب.] اکین بیچیجی، اوراقجی.

حِصار { سذ. عر. [«حصر» دن مص. مفاعله] ١. قوشاتمه، اطرافنی آلمه. ز. ٢. اطرافی استحکاملی محل، مستحکم یر، قلعه. || بالا حصار = ایچ قلعه.

حَصافَت { سث. عر. متین رأی، طوغری مطالعه.

حَصانَت { سث. عر. بر موقعك طبیعی ویا صنعی متین ومستحکم اولمسی.

حَصبه { سث. عر. ط. قیزاموق.

حَصر { سذ. عر. ١. صیقیشدیرمه، محدود بر یرك ایچنه آلمه، تضییق: دشمن عسکرینی فلان یره حصر ایتدیلر. ٢. محدود ومعین ایتمه، عمومیتدن چیقاروب برقسم ویا مقداره تخصیص ایلمه: اوآدم معاونتنی کندی اقرباسنه حصر ایدیور. ٣. یالکز برشیئه صرف واستعمال ایتمه: بو ایشه حصر افکار، حصر مساعی، حصر اوقات ایتمشدر.

حُصر { سذ. عر. ط. ١. پکاك، انقباض. ٢. ادرار طوتلمسی، احتباس.

حِصن { سذ. عر. جم: حصون. قلعه، مستحکم یر، حصار.

حُصول { سذ. عر. وجوده کلمه، پیدا اولمه، حاصل اولمه: حصول بولمق، حصوله کلمك.

حُصولپذیر { ص. فا. [عر. حصول = پیدا اولمه. فا. پذیرفتن = قبول ایتمه] ١. قابل حصول، حصولی ممکن، حاصل اوله‌بیلیر. ٢. حصول بولمش، حاصل اولمش: حصول پذیر اولدی = حاصل اولدی.

حُصون { سذ. جم. عر. فد: حصن. با: حصن.

حِصّه { سث. عر. جم: حصص. بولنن بر مالدن هرکسه دوشن پای، نصیب، بهره. || قصه‌دن حصه = برحکایه ومثلدن آلنان عبرت ونصح وپند.

حِصّه‌دار { ص. فا. جم: حصه‌داران. حصه صاحبی، حصه‌سی اولان، بهره‌دار. = س. فا. بر شرکته آقچه ویروب مشترك اولانلرك بهری: حصه‌داران مجلسی.

حِصّه‌لَشمك { فش. پایلاشمق، بر مال مشترکی بولوب هرکس حصه‌سنی آلمق.

حِصّه‌لی { ص. حصه‌لری اولان، حصه‌لره منقسم، حصه‌داران بیننده مشترك: حصه‌لی مال، چفتلك.

حِصّه‌مَند { ص. فا. حصه‌سی اولان، بهره‌مند.

حِصّه‌یاب { ص. فا. حصه بولان، نصیب و بهره‌سی اولان.

حَصیر { سذ. عر. اینجه سازدن اورلمش یره سرمکه مخصوص دوشمه: طرابلس حصیری، قبا حصیر، حصیر دوشه‌لی. || حصیر اوتی، سازی = حصیر اورمکه یارایان ساز. || حصیر سوپورکه‌سی = اوك ایچنده اورته‌لغی سوپورمکه مخصوص سورغودن سوپورکه.

حَصیرجی { س. حصیر یاپان و صاتان یاخود اوطه‌لره دوشه‌ین آدم.

حَصیرلامَق { فت. حصیر دوشتمك.

حَصیرلی { ص. ١. حصیر دوشه‌لی (اوطه وسائره). ٢. حصیرله قاپلانمش، حصیر قاپلی شیشه وسائره. = س. حصیرله ودها طوغریسی سپتله اورلمش بیوك دامجانه.

حَصِيل (س. ا عر. «حاصل» دن. — زیاده‌دی فضیل) حیوانلره یشیل یدیریلن آربه اکینی.

حَصِين (ص. عر. ا «حصن» دن مشد. ا متین، محکم، مستحکم: حصن حصین.

حُضّار (سف. ج. عر. فد: حا. ضر. با: حاضر.

حَضَر (سف. عر. ۱. کوی و قصبه‌ده اوده ساکن اولان ترك حالی، کوچه‌لیکلك عکسی. ۲. سفر و حربك عکسی، صلح، آسایش، استراحت زمانی: وقت حضرده یوز بیك عسکر بسلنوب وقت سفرده اوچیوز بیکه ابلاغ اولنور: حال حضر = صلح واسایش حالی.

حَضَر (ف. عر. ا «حضور» دن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب یالکز شو تعبیرده مستعملدر. ا ماحضر = حاضر بو. لنان شیء. حاضر والده نه وار ایسه، نه بولندیسه.

حَضَرات (سف. عر. ج: حضرات. (ا «حضوره‌دن تحم. ا اولك، حضور، پشکاه: حضرت امیره عرض حال ایتدی. — بو تعبیر بوصورتله مفعول الیه مقامنده قوللانلمقدن تدریجاً بالتعمیم حضور معناسندن تجریدله صرف تعظیم تعبیری اولهرق وفارسی ویا ترکجه قاعده‌سنجه مضاف حالنده قوللانلمه باشلامشدر؛ «جناب» کبی ومحلنه کوره اوندن دها قو. تلیدر: حضرت الهمه یالواردم: حضرت الله آجیدی. ا بو ایکی مثالك برنجیسی طوغری وطبیعی وایکنجیسی ایسه اوکا قیاساً در. — اضافت فارسیه ایله دهازیاده تعظیمه دلالت ایدوب، اکثریا ذوات مقدسه حقنده، واضافت ترکیه ایله پاشاجه رجال سیاسیه حقنده قوللانیلیر. «جناب» دخی بویله‌در: ا حضرت الله، حضرت رسول الله، حضرت عمر، حضرت امام اعظم؛ پاشاحضرتلری، فلان افندی حضرتلری: ا جمی ایسه دائما اضافت ترکیه ایله ولسانمزده سهواً تنبیه مقامنده دخی قوللانیلیر: ا ائمهٔ اثنا عشر حضراتی، وزراء عظام حضراتی، سبطین اکرمین حضراتی. — حضرتکز وچنابکز کبی مخاطبه استعمالی مقبول دکلدر.

حَضَرِی (ص. عر. ا ۱. حضریه. کن و مقیم اولهرق یاشایانلرك اصول معیشتنه منسوب ومتعلق. بدوی عکسی، مدنی: عمر حضری، تعیش حضری، معیشت حضریه. ۲. سفر وحربك غیری اولان صلح واسایشه منسوب و متعلق، سفری مقابلی: ترتیب حضری: عسکرك مقدار حضریسی.

حُضُور (سف. عر. ۱. حاضر اولمه. موجود بولنمه، غیاب ضدی: سزك مجلسده حضورکز الزمدر. ۲. اولك، پشکاه: فلانك حضورینه چیقدی: حضورینه کیمسه‌یی قبول ایتمیور: حضور کرده ترك ادب ایتدی. ۳. راحت، اسایش، آسودکی، آرام: کمال راحت وحضورله: حضور قلبله. ٤. پادشاه معرضی، مثول: حضوره در؛ حضوره چیقدی: حضور درسی = رمضانده محضر پادشاهیده ویریلن درس واولنان سؤال وجواب ومعارضهٔ علیه. ‖ حاشا حضور. دن = حضور کردن اوزاق او. لسون. ا مکروه ومعیوب بر سوز لفظنه مجبوریت اویر. دیکنده حسب الظرافه قوللانیلیر. ا

حَضِيض (سف. عر. ۱. اك آ. شاغی وآلچاق موقع، اوج مقابلی ۲. ك. بر سیاره‌نك شمسدن اك اوزاق بولندیغی محل؛ وهیئت قدیمه‌ده شمس وقمر وسیاره‌نك کرهٔ ارضه اك قریب بولندقلری نقطه. فر. Perigée. مقابلی: اوج.

حَطّاب (سف. عر. اودونجی. ك.

حَطَب (سف. عر. اودون. د.

حَطَره (س. بح. نهرلرده علی. الخصوص شط البحرده قلاغوزلرك اسقاندیل کوندرلری که اوزری قدمه تقسیم اولنمشدر. بو کلمهٔ اسلامی دکیرغری اولوب اولدیغی لغة فی ایدمدك.

حَظّ (سف. عر. ج: حظوظ. حظوظات. ۱. حصه، پیره، نصیب: حظ وافر. ك. ۲. خو. شلانمه، خوشه کیتمه. اقتباس اولنه: بویله سوزلردن حظ ایتمم؛ کنديسی دیدی قودیدن حظ ایدر. ۳. سویمه، سرور، شادی، ممنونیت: خیر صحتکزی آلوب چوق حظ ایتدم. ا حظوظ نفسانیه = نفس وشهوته متعلق لذایذ.

حُظُوظ (سف. ج. عر. و بونك جمعی: حظوظات. فد: حظ. با: حظ.

حَظیره { سث. عر. جم: حظایر. [نقطه محلنك تبدیلیله سهواً «خطیره» دخی قوللانیلیر.] اطرافی دیوار ویا چیتله احاطه اولنمش مزارستان وسائره.

حُفّاظ { سذ. جم. عر. فد: حافظ. با: حافظ.

حَفر { سذ. عر. طویراغی قازمه، قازمه ایله یری آچمه. اشه ه: قوبو حفر ایتمك؛ تمللرك حفری.

حَفره { سث. عر. قازلمش چقور.

حَفریّات { سث. جم. عر. قازمغه متعلق ایشلر. عملیات ترابیه، یاشلیجه آثار عتیقه و معادن وسائره تحریسیچون یری قازمق عملیاتی: بابل خرابه‌لرنده هنوز لایقیله حفریات اجرا اولنمامشدر.

حَفض { سذ. عر. د. نحو عربیده جر مقامنده قوللانیلیر. با: جر.

حِفظ { سذ. عر. ١. صاقلامه، قورومه: بو کتابی ایی حفظ ایدیکز؛ بو کاغدك اوراقده حفظی اقتضا ایدر. ٢. حمایه، صیانت، محافظه: الله حفظ ایلیه. ٣. خاطرده طوتمه، اونوتمامه: بو سوزی حفظ ایدیکز. ٤. قرآن کریمك ازبر اوکرنلمسی: حفظه چالیشیور. || تحت الحفظ = محافظه آلتنده، قاچماسون دیه ضبطیه وسائر مسلح آدملره ترفیق طریقیله: تحت الحفظ فلان یره کوندرلدی. || حفظ صحت = طبابتك محافظهٔ صحت قواعدندن وقبل الوقوع امراضك اوکنی آلمق اصولندن بحث ایدن علمی.

حَفَظ { ف. عر. [«حفظ» دن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، بعض دعا تعبیرلرنده ضمائر متصله ایله و لفظهٔ جلال ایله برابر قوللانیلیر:] حفظنا الله = الله بزی صاقلاسون؛ حفظك الله = الله سنی صاقلاسون.

حَفَظه { سذ. جم. عر. فد: حافظ. با: حافظ. — انسانك اعمالنی یازمغه موکل ملائکه: حفظهٔ کرام.

حَفید { سذ. عر. جم: احفاد. اولاد اوغلی. تورون. — جم اخلاف، ذریت: بز دخی او اجداد کرامك احفادی یز.

حفیره { سث. عر. جم: حفایر. قازلمش یر. چوقور.

حَفیظ { صذ. عر. صاقلایان. محافظه ایدن. حافظ: حفیظ الله! = الله صاقلاسون (صاقلاییجیدر). [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

حَقّ { سذ. عر. جم: حقوق. ١. طوغریلق. طوغری وکرچك اولان شیء. باطل مقابلی: حق بودر: حقی سویلملی. ٢. عدل، عدالت، حقانیت، انصاف: حقدن آیرلاملی: احقاق حق ایتمك. ٣. بر آدمه عائد اولان شیء، آله‌جق: بو آقچه بنم حقمدر: حقمی ویرمدیلر: حقنی ایستیور: حق صرنج. ٤. بر فعل وعمل و زحمتك اجری: امك حقی، آیاق حقی. ٥. بر آدمك سبق ایتمش امکنه مقابل مستحق اولدیغی اجر مادی ویا معنوی: والدینك، معلمك حقی پك بیوکدر. ٦. پای، حصه: مقاص حقی = مقاص پایی: آتش حقی. ٧. عدالت وحقانیت محضه اولان ویا طوغری اولوب باطل اولمیان جناب خالق: حق تعالی: حق جل وعلا؛ جناب حقدن دیلرم. || بر اسمه مضاف اوله‌رق «ده» ادات الصاقیله برابر دائر ومتعلق معناسنی افاده ایدر: اونك حقنده برطاقم سوزلر اولدی: بو خصوص حقنده بعض تفصیلات ویردی؛ بو سزك حقکزده خیرلی اولدی. || حقی اولمق = طوغری سویلمك، سوزی طوغری وحقلی اولمق: حقکز واردر = طوغری سوسویلیورسکز؛ بونی یاپمغه، ایستمکه حقم یوقمیدر؟ || حق ایتمك = استحقاق قزانمق، نائل اولدیغی بر اجر و مکافاته تقابل ایدر بر خدمتده بولنمق: سز بو رتبه‌یی، بو نشانی حق ایتدیکز. || حقی ایچون = قسم تعبیری: الله، پیغمبر حقیچون. || حقندن کلمك = غلبه چالوب انتقام آلمق ویا جزای سزاسنی ویرمك. || حق قزانمق = حقلی چیقمق. || حق قوشی = اسحاق قوشی. || حق اوران = پنبه قومری. || حق ویرمك = تصدیق ایتمك. || حقنی یمك = آله‌جغنی انکار ایدوب ویرمه‌مك ویا فضلنی تسلیم ایتمه‌مك: او آدمك حقنی یمز = فضل ودکری ناقابل انکاردر. || حق یولی = طریق حق، راه خدا. || الحق = طوغریسی، حقا. || بحق = حقیله، مستحق اوله‌رق. || بغیر حق = حقسز یره، حقانیته مغایر اوله‌رق. || ناحق = حقسز، بغیر حق.

|| صو حق = قادینلر حمامنده صرف اولنان صو ایچون ویریلن پاره. = ج. ۱. هرکسك حقندن وآله‌جغندن و عدالتدن بحث ایدن علم، شریعت، فقه، قانون: علم حقوق، مکتب حقوق. ۲. قانونك جنایانه متعلق اقسامندن ویا فقهك اعتقادات ومعاملات مذهبیه قسمندن صرف نظرله صرف آله‌جق ویره‌جکه متعلق قسمی: محکمهٔ حقوق. ۳. احبابلق، دوستلق، هربرندن دیکرینه کچمش ایپلك وخدمت حقلری: بینمزده اسکی حقوق واردر؛ اونکله حقوقم پك اسکیدر.

حَقّ { ص. عر. أ: حقه. ۱. طوغری، کرچك: بو سوز حقدر؛ دین حق. ۲. عدالت وحقانیته موافق، حقلی، مستحق.

حَقّا { ح. عر. طوغریسی، الحق؛ حقاکه = طوغریسی بوکه.

حَقارَت { سث. عر. حرمتسزلك، اعتبارسزلق، عدم تعظیم، خوار و حقیر کورمه، ذلتله معامله ایتمه: فقری سببیله برآدمه حقارت ایتمك انسانیت شانندن دکلدر. || حقارت کورمك، چکمك = تحقیر ایدلمك، حرمتسز معامله‌یه دوچار اولمق.

حقّانیّت { سث. عر. [لغت مولده‌در] حقه مقارن معامله، حقه رعایت ایتمه. عدالت، انصاف.

حَقّانیّتسزلك { س. عدالتسزلك، انصافسزلق.

حَقّانیّتلی { ص. عدالت و انصافه مقارن، عادل، عادلانه: حقانیتلی آدم؛ حقانیتلی قرار.

حَقائِق { سث. ج. عر. فد: حقیقت. با: حقیقت.

حَقّپَرَست { ص. فا. ا عر. حق = م ـ فا. پرستن طاپنمق ا ۱. حق تعالی حضرتلرینه عبادت ایدن، یالکز اللهه طاپینان. ۲. حق وعدالتی وطوغری‌یی پرستش درجه‌سنده سون، طوغریدن آیرلمیان.

حِقد { سذ. عر. کیزلی عداوت، کین، غرض.

حَقّسز { ص. ۱. طوغری اولمیان، باطل، چوروك: بو سوزکز، بوفکر حقسزدر. ۲. بر دعوی ویا مسئله‌ده طوغری‌یی التزام ایتمین، اکری وچوروك طرفی التزام ایدن: سز حقسزسکز؛ او حقسز چیقدی. = ح. طوغری‌یه وعدل و انصافه مطابق اولمیه‌رق، بغیر حق: حقسز سویلیورسکز. || حقسز یره = بغیر حق، ناحق یره.

حَقّسزلق { س. ۱. اکریلك، بطلان، طوغری اولمایش. ۲. عدالتسزلك، انصافسزلق.

حَقّ شِناس { ص. فا. [عر. حق = م ـ فا. شناختن = طانیمق] طوغری‌یی وعدل وانصافی طانیان وتسلیم ایدن، محق، حقه رعایت ایدن.

حَقّ شِناسانه { ص. ح. فا. محقانه، عادلانه، حقه رعایت ایده‌رك.

حَقّ شِناسلق { س. طوغری‌یی وعدل وانصافی فرق ایتمه، بونلره رعایت.

حَقّ گُذار { ص. فا. ا عر. حق = م ـ فا. گذاشتن = ادا ایتمك ا حقی ادا ایدن، حقدن آیرلمیان.

حَقّ گو { حق کوی. ص. فا. ا عر. حق = م ـ فا. کفتن = سویلمك ا طوغری سویلین، حقی تسلیم ایدن.

حَقّلاشمَق { فث. بربرینه حقنی ویره‌رك آله‌جق ویره‌جك قالمامق.

حَقّلامَق { فت. حقندن کلمك، غلبه چالمق.

حَقّلی { ص. ۱. حقه مقارن، طوغری، کرچك، صحیح. ۲. عدل وانصافه مقارن، عادلانه، منصفانه. ۳. آله‌جغی اولان، مستحق. ٤. قولی ویا فعلی طوغری وعدالته موافق اولان: سز حقلیسکز؛ بودعواده کیم حقلی چیقدی؟ حقلی‌یی حقسزدن فرق ایتملی.

حُقنه { سث. عر. ط. ۱. احتقان آلتی، شرینغه. ۲. احتقان ایدیلن علاج.

حُقوق { سذ. ج. عر. فد: حق. با: حق.

حُقّه { سث. عر. ۱. کوچك یووارلاق و اکثریا یکپاره قوطی. ۲. یازی یازمق ایچون مرکب ویا لعل قونان ظرف: یازی حقه‌سی؛ حقه طاقمی. ۳. حقه بازك ال چابقلغیله اویروب چویردیکی قوطی. || توکروك حقه‌سی = خسته‌لرك توکورمك اوزره یانلرنده بولندیردقلری قاب.

حُقّه‌باز (س. فا. (عر. حقه = م ـ فا. باختن = اویناماق) ال چابقلغیله برطاقم حقه‌لر وسائر شیئلر اوبروب چویردرك اوبونلر ومعرفتلر کوسترن آدم. || مج. حیله. کار. طولاندیریجی.

حُقّه‌بازلق (س. ال چابقلغیله او. یونلر یاپان آدمك حال وصنعتی. || مج. حیله‌کارلق، طولاندیریجیلق.

حَقیر (ص. عر. ا: حقیره. («حقا. رت » دن صف.) قدر ودکری اولمیان، خوار، دنی، محقر، ناچیز، حرمت واعتبار او. لمیان. — تواضع و محویت مقا. مننده دنی قوللانیلیر: بو عبد حقیر: بو فقیر حقیر.

حَقیرانه (ص. ح. فا. قدرودکری اولمیان برآدمه متعلق ویا شایسته اولان یاخود اوله رق. — بو دنی تواضع ومحویت مقامنده مستعملدر: عریضهٔ حقیرانه‌م: حقیرانه افادهٔ حاله جرأت ایلدم.

حَقیق (ص. عر. ا: حقیقه. ج: احقاء. («حق» دن صف.) حقلی، مستحق، بر شیئه حقی اولان. لایق، حری، سزا.

حَقیقَت (سف. عر. ج: حقایق. ۱. برشیئك طوغریسی، اصل، کنه، ماهیت: بو ایشك حقیقتی آکلاشیلهمدی: حقیقت حال. ۲. مجاز وتشبیهك غیری، اصل، معنای اصلی: امجاز حقیقتك کوپریسیدر. ۳. کائنات وطبیعت والوهیت حقنده کافهٔ تشبیهات ومجازاتدن عاری وظاهر اولان طوغریلق: شریعت، طریقت، معرفت، حقیقت. ٤. تر. صدا. قت، وفادارلق، حقوق شناسلق: اوآدمك حقیقتی چوقدر. = ح. صحیح، صحیحاً، طوغریسی: حقیقةً بو بنا پك کوزل اولدی. — تعبیرات عربیه‌ده «حقیقه» صورتنده قوللانیلیر: فی الحقیقه = کرچکدن، صحیح.

حَقیقةً (ح. عر. صحیحاً، کرچکدن، بحق: اوحقیقةً بیوك آدمدر: اوآدم حقیقةً اوستهدر.

حَقیقَتسز (ص. وفاسز، محبت و حقوقده ثابت قدم اولمیان.

حَقیقَتسزلك (س. وفاسزلق، محبت و حقوقده ثباتسزلق.

حَقیقَتلی (ص. صداقتلی، صادق، طوغری. وفادار: چوق حقیقتلی آدمدر.

حَقیقی (ص. عر. ا: حقیقیه. («حقیقت» دن سمع.) صحیح. طوغری، اصلی، ساخته ویا مجازی اولمیان: حقیقی یاقوت. معنای حقیقی.

حَكّ (سف. عر. ۱. قازمه. اومه، معدن وطاش ونخته وسائره اوزرینه دمیر قلمله چکور ویا قبارتمه اشکال وسائره اویمه: مهر، حروفات قالبی حك ایتمك. ۲. بریازی وسائره‌یی چاقی و قلمتراش وسائره ایله قازیه‌رق حذف ایتمه: شو نقطه‌یی حك ایتملی.

حَكّاك (سف. عر. («حك» دن سمع.) معدن وچشمیر وسائره اوزرینه چلیك قلمله یازی ورسم و اشکال مختلفه اوزق صنعتی بیلوب اجرا ایدن آدم. فر. Graveur.

حَكّاكلق (ویاحکاکلك س. معدن وسائره اوزرینه چلیك قلمله اویمق صنعتی: حکاکلق طباعته لازم بر صنعتدر.

حُكّام (سف. عر. مف: حاکم. ك: با: حاکم.

حِكایَت (سف. عر. و: حکایه. ۱. نقل ایتمه، بر وقعه و سرگذشتی صره سیله آکلاتمه، روایت: باشنه کلنلری بزه بر بر حکایه‌ایتدی. ۲. حقیقی ویا اویدیرمه واکثریا حصه قایمه مخصوص سرگذشت و وقوعات، قصه. مثل (مصال): برطاقم حکایاتی حاوی کتاب: کوزل حکایه‌لر چو. جقلرك اخلاقی تصحیح ایدر. ۳. فر. رومان دیللن اوزون سرگذشت که اساساً اخلاقه خدمت ایتمك شرطیله انواعی واردر: حکایهٔ تاریخیه، حکایهٔ فلسفیه، حکایهٔ مضحکه: حکایه کتابی. || علی طریق الحکایه، حکایه طریقیله = برکونه مطالعات علاوه ایتمکسزین، مجرد نقل و روایت صورتیله. || مبنی علی الحکایه = بروقعه و حکایه‌یه مستند واوندن مأخوذ تعبیرکه مأخوذ عنهی اولان حکایه بیلمدکجه آکلاشیلماز.

حِكایه‌جی (س. ص. حکایه‌لر آکلاتمی و سرکذشتلرنقل ایدن کمسه‌یه دن آدم، مصاحبی، راوی. || فل.

حِكایه‌نُویس (س. ص. فا. ج: حکایه نویسان.

| عر. حكايه = م. فا. نويشتن = يازمق | حكايه كتابلرى يازان محرر، رومان محررى، فر. Romancier.

حُكم | سذ. عر. جم: احكام. ١. حاكملك. حكومت، آمريت: فلانك حكمى جاريدر: فلانك حكمى آلنده‌در. ٢. امر، اراده، قوماندە: حكم ايتمك: حكمى كچمك: حكمى نافذ اولمق: فلانك حكميله حركت ايديور. ٣. قرار، بردعوى ويا مسئله‌يى ديكليوب ايجه تحقيق ومحاكمه ايتدكدن صكره حل وفصليچون ويريلن قرارقطعى ونتيجه، ايجاب قانونك تقريرى: حكم ويرمك: محكمه‌نك حكمى؛ بش سنه مدتله حبسنه حكم اولندى. ٤. قوت، اهميت، نفوذ: اولك حكمى يوقدر. ٥. تأثير: حرارت حكمنى اجرا ايديور: قيشك حكمى كچدى. ٦. منزله، مثابه، مقام: قائل پدر دخى پدر حكمنده‌در. ٧. اقتضا، ايجاب: قانون حكمنجه: قاعدهٔ ظرافت حكمنجه. || حكمى اولمق = قوتلى ونافذ اولمق. || حكمنده اولمق = مثابه‌سنده بولنمق. || حكم سورمك = ١. حاكم اولمق. حكومت ايتمك. ٢. جارى اولمق || حكمى كچمك = ١. امرى نافذ وجارى اولمق. ٢. قوت وتأثيرى زائل اولمق. = جم. ١. اوامر، ارادات: احكام الهيه. ٢. نظامات، قوانين: احكام عدليه، احكام دينيه. ٣. نجومدن وسائر علائم طبيعيه وسمائيه‌دن چيقارلمق ايستنيلان معنالر، استخراجات، غائبدن خبر ويرمه‌لر: احكام چيقارمق: منجملرك احكامى. || مج. غريب وكوانج حكملر: احكام قورمق.

حَكَم | سذ. عر. طرفينك فصل دعوا ايچون رضالريله حاكم اتخاذ ايتدكلرى كيمسه: حكم نصب ايتمك: حكم قومسيونى.

حِكَم | سذ. جم. عر. فد: حكمت. ا: حكمت.

حُكماً | ح. عر. حكم جهتيله. حكمنده ومثابه‌سنده اولەرق: تيزه حكماً والده‌در = والده حكمنده‌در. ا.

حُكَماء | سذ. جم. عر. فد: حكيم. بلا: حكيم.

حِكمَت | سذ. عر. جم. حكم ١. حكيملك. حكيم آدمك حالى، عقل كامل ايله علم عالى: لقمانك حكمتى. ٢. فلسفه علمى وشعبانى: حكمت الهيه، حكمت طبيعيه، حكمت رياضيه. حكمت عمليه. ٣. سر خفى، نه اولديغى آكلاشلماز سبب وحقيقت: بونده بر حكمت واردر؛ حكمت الهيه. ٤. حقيقت واخلاقه متعلق قيصه سوز، مثل: حكم سليمان. = حد. غريب شئ! عجائب! بونده بر سر وار: حكمت! || حكمت حكومت = حكومتك اجرا آتى تحتنده‌كى سبب حقيقى. || حكمت طبيعيه = اجسامك احوال طبيعيه‌سندن بحث ايدن علم كه كيميا ايله توأم عد اولنور. فر. Physique.

حِكمَت آميز | ص. فا. | عر. حكمت = م. فا. آميختن = قاريشمق | حكمتله قاريشيق. حكيمانه: حكمت آميز سوزلر = اقوال حكيمانه.

حِكمَت شِناس | ص. فا. حكمت وفلسفه بيلن، واقف حكمت.

حُكمدار | س. فا. جم: حكمدارلق. | عر. حكم = امر. حكومت. فا. داشتن = مالك اولمق | حكم وامر صاحبى اولان ملك، شاه، پادشاه: حكمدار اعظم: آوروپا حكمدارانى.

حُكمدارانه | ص. ح. فا. حكمدارە مخصوص ويا لايق وسزاوار برحال وصورتده: حكمدارانه دارات وشكوهله: حكمدارانه حركت ايديور.

حُكمدارلق | س. ملكلك، شاهلق، پادشاهلق، سلطنت: قرق سنه حكمدارلق ايتدى.

حُكمدارى | ص. حكمداره منسوب ومتعلق: بامر حكمدارى. = س. حكمدارلق: اجراى حكمدارى.

حُكمران | س. فا. | عر. حكم = حكومت. فا. راندن = سورمك | حكم وسلطنت سورن، حاكم، حكمدار.

حُكمرانى | ص. حكم سورن ذاته منسوب ومتعلق. = س. حكم سورمه، حكمدارلق. || حقوق حكمرانى = فر. Suzeraineté دينلن اصطلاح سياسينك ترجمه‌سيدر.

حُكمسِز | ص. حكم وقوت وتأثيرى اولميان، كأن

لم يكن اولان : قوانين مفسوخه حكمسزدر.

حُكملى { ص. بر حكم وامرى حاوى اولان : حكملى بر تحريرات.

حُكمنامه { س. فا. بر محكمه و هيئتك حكم وقرارينى حاوى ورقه، حكمى حاوى كاغد.

حِكميّات { سث. جم. عر. فلسفه‌يه متعلق حكيمانه سوزلر.

حُكومَت { سث. عر. ١. بر مملكتى اداره ايتمه: بش سنه حكومت سوردى. اجراى حكومت ايتدى. ٢. بر مملكتده حكم سورن واونى اداره ايدن هيئت، دولت : فرانسه، بخارا، هندستان حكومتى. ٣. اصول اداره : حكومت مستقله. ٤. هيئت اداره : حكومته مراجعت ايتمك؛ حكومت قوناغى. || حكومت مركزيه = پايتختده‌كى حكومت. || حكومت محليه = طشره‌ده‌كى حكومت هيئتى، ولايت، سنجاق ويا قضا هيئت اداره‌سى. || حكومت قوناغى : دوائر حكومته مخصوص بنا.

حَكير { س. ١. قماشك پارلاق ايپك يوللرى. ٢. يول يول ايپكلى قماش.

حَكيم { ص. سذ. عر. جم : حكماء. [« حكمت » دن صش.] ١. فوق العاده عقليله واخلاق حسنه‌سيله ممتاز آدم، فيلسوف : لقمان حكيم، حكماء يونان. ٢. حكمت وفلسفه متخصصى. ٣. كافهٔ علوم وفنونه واقف آدم، عالم، علامه : حكيم ذو فنون. ٤. فن طب منتسبى، طبيب، دوقتور. [بونك « هكيم » يازلمسى عبثدر.] || حكيم مطلق = جناب حق حضرتلرى.

حَكيمانه { ص. ح. فا. حكيمه لايق وسزاوار حال وصورتده : حكيمانه طور وحال: حكيمانه سوزلر؛ حكيمانه حركت ايتمك.

حَلّ { سذ. عر. ١. چوزمه، عقد مقابلى : عقده‌يى. دوكمه‌يى حل ايتمك. ٢. قاريشيق بر ماده‌يى ويا مشكل بر مسئله‌يى فصل ايتمه، قرار ونتيجه ويرمه : بر مسئلهٔ جبريه‌يى حل ايتدى؛ دعوامزى كيم حل ايده‌جكدر؟ ٣. شبهه وتردده محل براقميه‌جق صورتده ايضاح وتفصيل ايتمه : بر معمانك حلى: مقامات حريرينك اك مغلق يرلرينى حل ايديور. ٤. اريتمه، اذابه. [بو معنا ايله « تحليل » لغتنى قوللانمق دها طوغريدر.] ٥. كيم. بر جسمى كيميا قاعده‌سنجه مركب اولديغى اجزايه تحويل ايله تركيبنى بوزمه. [كذلك طوغريسى « تحليل » در.] || حل و عقد = اداره، رتق وفتق : حل وعقد امور || حل و فصل = عطف تفسيردر : دعوايى حل وفصل ايتدى.

حَلّاج { سذ. عر. [« حلج » دن سمب.] پنبوق آتان صنعتجى: حلاج دكانى.

حَلّاجلاتمَق { فت. (پنبوغى) حلاجه آتديرمق: شو شلته‌يى حلاجلاتملى.

حَلّاجلامَق { فت. (پنبوغى) آتمق. آيروب قبارتمق : حلاجلر پنبوغى اوقه ايله حلاجلارلر.

حَلّاجلق { س. پنبوغى آتمق صنعتى، حلاج صنعتى.

حَلال { سذ. عر. ١. شرعاً استعمالى مأذون وغير ممنوع شئ. حرام ضدى : تجارتدن اولنان استفاده حلالدر؛ انسان اهل وعيالنى حلال ايله بسلمليدر. ٢. نكاحلى ومشروع زوجه وزوج : انسان حلالنك غيرينه نظر شهوتله باقماملیدر. || حلال ايتمك = حلال اولسون ديه‌رك بر شيئى ترك ايدوب حقندن وازكچمك. = ح. حلال اوله‌رق، حرام اولميه‌رق : حلال قزانلمش مال.

حَلّال { ص. عر. [« حل » دن سمب.] پك زياده حل وفصل ايدن، مشكلاتى حل وفصل ايتمه‌ده پك ماهر : حلال مشكلات = مشكل كشا.

حَلالزاده { ص. فا. [عر. حلال = م. فا. زادن = طوغمق] حلال طوغمش، مشروع ونكاحلى ابويندن دنيايه كلمش، ولد زنا اولميان.

حَلاللاشمَق { فش. بربرينه حقنى حلال ايتمك. ابديا مفارقت ايتمك اوزره بربرينه كچمش حق وار ايسه حلال ايلمك.

حَلاللق { ص. تزوجى حلال اولان، شرعاً تزوج ايديله‌بيلن؛ حلاللغه آلمق = تزوج ايتمك.

حلالی { سـ. ص. زوجه.

حَلالی { سـ. ص. ١. آریشی بو. رونجك وآرغاجی پنبوق بورشیق یرلی بز: حـلالی بز. ٢. یالدیزلی باقیردن ویا مشـین قابلی تختهدن محافظهسی اولان بیوك ساعت، اسکیزمان ساعتی: حلالی ساعت. ٣. حلالی بزدن معمول: حلالی کوملك.

حَلاوَت { سـ. عر. ١. طاتلیلق، شـیرینلك: بو یمکده، بو شربتـده حلاوت یوق. ٢. طات، لذت، ذوق: بوسـوزده هیچ برحلاوت یوقدر.

حَلاوَتبَخش { ص. فا. ا عر. فا. بخشیدن = باغشلامق] طاتلیلق ویرن، طاتایـلاندیران، لذتی آرتدیران.

حَلاوَتلی { ص. ١. طاتلی. شیرین، حلو. ٢. لذتلی، لذیذ.

حَلزون { سـ. عر. ١. قابوتلی سـوموکلی بوجك و سـوموکلی بوجك قابوغی. ٢. سـوموکلی بوجك قابوغی شکلی، سـاعت زنبرکی کبی کیتدکجه طارلاشان دائره شکلی. ٣. ث. انسان قولاغنك خارجی بوریسی. ٤. جر. وابورك قیمجدکی چرخی، اسقرو.

حَلزونی { ص. عر. ا: حلزونیـه. سـ. سـوموکلی بوجـك قابوغی شکلنده اولان، کیتدکجه طارلاشیر دائره شکلنده بولنان.

حَلف { سـ. عر. آند، یمین، قسم.

حَلفا { یاخود حلفـه. سـ. عر. مغرب طاغلرنده و سـائر بعض یرلرده خدایی نابت اولهـ. رق حاصل اولان اوزون وقا. لین بر جنس اوت که الیافـندن ایپك تقلیدی شیئلر نسج اولنور.

حَلق { سـ. عر. بوغاز: حروف اولان ا، ح، خ، ع، غ، ق، ه حرفلری.

حُلقوم { سـ. عر. ث. بوغازك معده یولی اولان دلیکی. || راحت حلقوم = راحت لوقوم دینان معروف شکرلهـ.

حَلقَوی { ص. عر. ا: حلقویه. تا. ث. نبا. حلقه ویا حلقهلی شکل وصورتنده اولان: فصیلهٔ حلقویه = نباتاتك برفصیلهٔ مخصوصهسی.

حَلقه { سـ. اورتهسی بوش دائره، ایپدن، تلدن ویا معدندن اوفاق قانمال ویا دائره: قولاق، بارمق، قپـو حلقهلـی: حلقـه حاقـه = دائره دائره، قانمال قانمـال. بر قاچ حلقـه تشکیل ایدهجك صورتنده صـارلمش. || حلقه بگوش، قولاغی حلقهلی = آزاد قبـول ایتمز کوله: بنـدهٔ حلقه بگوش.

حَلقهلی { ص. دائره وقانمالاری اولان، برچوق دائره لر تشـکیل ایدهجك شـکل و صورتده بولنان.

حَلقی { و حلقـومی. ص. عر. ا: حلقـویه، حلقومیـه. ث. بوغازه منسوب ومتعلق.

حِلم { سـ. عر. طبیعت یاواشلغی، وتحمل. حدت وغضبك عکسی: حلمك افراطی مسکنتدر.

حُلم { سـ. عر. ج: احلام. ١. رؤیا، دوش، عالم معنی. ٢. رؤیادهٔ غسله محتاج اولمه، دوش آزمه، احتلام.

حَلمه { سـ. عر. ث. مه باشی.

حُلو { ص. عر. ا: حلوه. [حاتك فنجیلهده جائزدر.] ١. طاتلی، شیرین. ٢. لذیذ، خوش.

حَلوا { یاخـود حلوی. سـ. [عر. سـ.] اون یاخود نشاسته وشکر ویاغدن وسـائر صورتده پاپیلوب انواع کثیرهسی اولان طـاتلی: ایرمیك، طحین، قوز، کتان حلواسی. || قدرت حلواسی = من. || حـلوا جعیتی، صحبتی = حلوا پیشیروب یمك ایچون مقدما ویریان ضیافت و جمعیت.

حَلواجی { سـ. حلوا پیشـیروب دکانـده ویا سوقاقده کزدیرهرك صـاتان آدم. || حلواجی قبـاغی = ایری بر جنس قیش قباغی.

حَلواخانه { سـ. حلوا و سـائره پیشیرمکه مخصـوص گـکیش وآز درین تنجره ویا قزان، قوشخانهلك بیوك.

حُلول { سـ. عر. ا اصل معنای عربیسی قونمه وبر منزله اینمهدر.] ١. کیرمه، دخول، بر شیئك ایچنـه گچمه. ٢. کلوب جاتمه. وصـول: حلول شـتا، رمضـان شریفك حـلولی. ٣. تباسع اعتقاد باطنیجه بر روحك ویا بر جسم لطیفـك بر بدنه کیرمسی، تجسم. || م. حلول داخلی، حلول خارجی = مایعـات وغازلرك حیوانی ونبـاتی زاد.

لرك آراسندن اوته‌يه كچملرى كه يونانيدن مأخوذ اوله‌رق فر. Entosmose و Exo mose دينلير.

حُلولى { سذ. عر. جم: حلوليون. الوهيتك تجسمى اعتقاد باطلنده بولنان آدم.

حَلوىٰ { سث. عر. با: حلوا.

حُلوِيّات { سث. جم. عر. طاتلى يمكلر وشكرلمه‌لر، طاتلى شيئلر.

حُلّه { سث. عر. جم: حلل. ١. بر نوع روبه‌كه جنتده كييله‌جكدر. ٢. اوچ طلاقله ترك اولنان زوجه‌نك تكرار نكاحى قصد اولندقده ايرتسى كون تطليق ايتمك شرطيله بر ديكرينه نكاح اولنمسى.

حَلّى { ص. عر. ث: حليه. مسائل فنيه‌نك حل وفصلنه متعلق: هندسهٔ حليه = بو فنك فر. Géométrie analytique دينلن شعبه‌سى.

حُلى { سث. جم. عر. فد: حليه. با: حليه.

حَليل { سذ. عر. [«حلال» دن صث.] قوجه، زوج.

حَليله { سث. عر. [«حلال» دن صث.] قارى، زوجه.

حَليم { ص. عر. ث: حليمه. [«حلم» دن صث.] طبيعتى ياواش، يومشاق. سرت وحدتلى اولميان.

حِليه { سث. عر. جم: حلى. ١. سوس، زينت، زيب. ٢. صفات حسنه، صورت حسنه. ٣. فخر كائنات (صلعم) افندمزك اوصاف مباركه‌سى وبوندن بحث ايدن كتاب: حليهٔ خاقانى.

حُمّا { ياخود حمى. سث. عر. جم: حميات. ١. صيتمه، نوبت. ٢. عر. تيفوس، حماى تيفوئيديه. || حماى صفراء = صارى صيتمه: حماى مترددە، حماى محرقه، حماى مرزغيه، حماى نفاسيه وسائره = صيتمه‌نك انواعى.

حِمار { سذ. عر. اشك. مركب.

حَمارات { ص. [اصلى مجهول] بجركلى، الندن ايش كلير. جربذه‌لى: حمارات قادين.

حَماسَت { سث. عر. جبلى شجاعت، جسارت فطريه.

حَماقَت { سث. عر. احمقلق، بدلالق: حماقت ايتدى.

حُماقى { صذ. جم. عر. فد: احمق. با: احمق.

حَمّال { سذ. عر. [«حمل» دن سمب.] اجرت مقابلنده آرقه‌سنه يوك طاشيان آدم: كمرك حمالى. حمال باشى، حماللر كتخداسى || مج. قبا وتربيه‌سز آدم: حمال كبى بر آدم. || صيريق حمالى = آغر يوكلرى درت ويا آلتى وزياده كشى صيريقله قالديران حماللرك بهرى. || حمال قطارى. كميسى = يوك طاشيمغه مخصوص دمير يول قطارى وكمى.

حَمّاللق { سث. حمال صنعت وصفتى. مج. قبا ايش وفكر وحال.

حَمّاليّه { سث. عر. حمال اجرتى. بر يوك واشيانك طاشينه‌سى اجرتى.

حَمام { سذ. عر. گوگرجين. ث.

حَمّام { سذ. عر. ييقانه‌جق يز: صيجاق حمام: دكيز حمامى: حمامه كيرمك. || حمام بوجكى = حماملرده ياشار بر نوع بوجك. || قدرت حمامى = صيجاق معدن صويى، ايليجه، قاپليجه.

حَمّامجى { سث. بر حمام اداره ايدن آدم.

حَمّامى { سذ. عر. حمامجى.

حَمامه { سث. عر. گوگرجين، قومرى.

حَمائل { سث. عر. جم. [فد: «حميله» غير مستعملدر.] ١. اوموزدن آرقورى آصيلان باغ: قليچ، نشان حمائلى. ٢. نسخه، طلسم.

حَمائلى { سث. مج. ١. مربع يلكنلرك ويا سرنلرينك وسط قسمى. ٢. يلكنك آلت ياقه‌سنك صارلمسنى تسهيل ايدن سلويه.

حِمايه { سث. عر. قورومه، صيانت، صحابت: بو مكتب فلانك حمايه‌سى تحتنده‌در.

حَمد { سذ. عر. ١. مدح. ثنا، ستايش. ٢. شكر، شكران، تشكر. [يالكز جناب حق حقنده مستعملدر:] حمد اولسون = اللهه شكرلر اولسون. || الحمدلله = ثنا وشكر جناب حقه مخصوصدر، شكر اللهه. [بو تعبيرك زياده بر ايشك ويمكك ختامنده وكتابلرك اولنده دعا مقامنده قوللانيلير.] || بحمده‌الله، بحمده تعالى = اللهك عنايتيله. || له‌الحمد = اللهه شكرلر اولسون. || حمداً ثم حمد = بيك كره شكر.

حَمدَله { سث. عر. [«الحمدلله» جملهٔ شريفه‌سندن مختصر]

کتابك باشنده « الحمدلله رب العالمین » جملهٔ شریفه‌سنی ایراد ایتمه. [« بسمله » یه ده با .]

حَمراء { صث. عر. ذ : احمر. قرمزی، قزیل، سرخ. || الحمراء = قزیل سرای، اندلسك غرناطه شهرنده عربلردن قالمه مشهور ابنیهٔ مصنعه .

حُمره { یاحمرت. سث. عر. قزیللق، قرمزیلق . ذ. || ط. ییلانجق علتی .

حَمض { سذ. عر. اکشیلك، ککره‌لك. ذ. || کیم. بر حامضك بر اساسله ترکبندن حاصل اولان مادهٔ کیمیویه که اصطلاح کیمیویده « حمض » لفظنك اساسك اسمنه اضافتیله تعبیر اولنور : حمض آنتیمون، حمض باریوم، حمض توتیا و سائره . || حمض اول = وجه مذکور اوزره بر حامضك بر معدنله ترکبندن حاصل اولانی. || حمض ثانی = بر حامضله بر حمض اول ترکبندن حاصل اولانی. || حمض ثالث = بو صورتله اوچنجی درجه ده مرکبی .

حُمق { سذ. عر. احمقلق، بدلالق، بوکلك، عقلسزلق .

حَمقاء { صث. عر. [« احمق » مؤنثیدر] عقلسز و بوك (قادین) . ذ.

حُمقاء { « احمق » ك جمعی اولمق اوزره لسانمزده قوللانیلیورسه‌ده، « احمق » ك جمعلری میاننده « حماقی » اولوب « حمقاء » یوقدر. بناء علیه اویله یازلمق اقتضا ایدر. بعضلری ده « حمیق » ك جمعی اولمق اوزره قبول ایتمشلر. سه‌ده، عربیده « حمیق » صفتی هیچ یوقدر .

حَمل { سذ. عر. ج : احمال. ١. یوك، بار، آغرلق : اثقال واحمالی اوزاره براقدیلر. ٢. کبه‌لك، حبل : قادین حملی اثناسنده کندینه دقت ایتملیدر. ٣. عزو، اسناد، قوندیرمه : بن اقشامکی باش آغریسنی دونکی یورغونلغه حمل ایتدم. ٤. یوکلتمه، احاله ایتمه، بر ایشی برینه ترك و تکلیف ایتمه : بو ایشی‌ده سزه حمل ایده‌جکز. || وضع حمل = طوغورمه، تولید. || ط. حمل کاذب = قادینك حامل ایتمش کبی شیشمه‌سنی موجب خسته‌لق .

حَمَل { سذ. عر. قوزی . ذ. || ه. برج حمل = بروج اثنا عشرك بری که کونش اوکا مارت آینده کیرر .

حَمله { سث. عر. صالدیرمه، آتلمه، هجوم، صولت : دشمنك اوزرینه بر حملهٔ حیدرانه ایتدی: حملهٔ اولاده .

حَمَله { صذ. ج. عر. فد: حامل. با : حامل. — حملهٔ قرآن = قرآن کریمی آکلایه‌رق حفظ ایتمش اولانلر .

حَمله‌جی { س. فلکه‌لرك قیچدن برنجی اوتوراغنده کورك چکن آدم؛ حمله‌جیلر = سرای همایونه مخصوص قایقلرك قایقجیلری .

حُموضه { سث. عر. اکشیلك، ککره‌لك. || کیم. مولد الحموضه = اکثر اجسامی ترکیب ایدن عناصر بسیطه‌نك باشلیلر. ندن بریدر، فر. Oxygène .

حَمول { صـ. عر. [« حمل » دن سمی.] تحملی زیاده اولان، چوق تحمل ایدن .

حَموله { سث. عر. کمی یوکی، بر کمینك طاشیدیغی اشیا. [عربیده علی الاطلاق یوك دیمکدر.] حموله سندی = بر سفینه‌یه تحمیل اولنان اشیا ایله مرسلك ومرسل الیهك وسائره‌نك اسملرینی مبین ورقهٔ رسمیه. || حموله طونه‌سی = بر کمینك طاشیه‌بیله‌جکی یوکك مقداری.

حُمَوی { صـ. عر. ذ : حمویه. ط. صیتمه‌یه منسوب ومتعلق : علائم حمویه .

حُمی { سث. عر. با : حما .

حَمِیَّت { سث. عر. انسانك مملکتنی وعائله وتعلقاتنی تجاوز وحقارتدن حمایه ومحافظه ایتمسی غیرتی. || حمیت جاهلیه = حق وحقیقته وشرع شریفه قارشی اعتقادات باطله‌یی محافظه ایتمك غیرت جاهلانه‌سی. [قوللاندیغمز « تعصب » یرینه اصل Fanatisme ترجمه‌سی اشبو حمیت جاهلیه‌در.]

حَمِیَّتلی { حمیتلو. صـ. حمیت صاحبی، ارباب حمیتدن اولان. || از. عسکریلرده ملازم رتبه‌سنده واوندن دون وملکیه‌ده اوکا معادل رتبه‌ده بولنانلره ویریلن عنواندر .

حَمِیَّتمند { صـ. فا. ج: حمیتمندان. حمیت صاحبی، ارباب حمیتدن اولان، حمیتلی: حمیتمندان اهالی طرفندن ویریلن اعانه‌لر.

حَمِيَّةَمندانه (ص. ح. فا. حميتلى آدمه ياقيشير صو. رتده، كال حميتله .

حَميد (ص. عر. ا: حميده. [«حمد» دن صش.] ١. مدحه شايان، ممدوح : اخلاق حميده، اوصاف حميده: حميد الخصال = هر خوبى ممدوح اولان. ٢. حمد وثنايه سزاوار اولان حق جل وعلا حضرتلرى : رب حميد .

حِمير (سخن. وقت جاهليتده يمن جهتنده ساكن بولنان و تبابعه دينلن دولتى تشكيل ايدن عرب متعربه‌دن بر قوم كه لسانلرى عربينك بر شعبه‌سى اولوب، (مسند) دينلن حروف مقطعه‌دن مركب خط مخصوصله آثارى باقيدر. .

حِمْيَرى (سف. ص. عر. ا: حميريه. منسوب ومتعلق ويا بو قومك افرادندن اولان : حميريلرك لسانى حقنده هنوز تحريات مكمله اجرا اولنمامشدر .

حِمْيَوى (ص. عر. ا: حميويه. ط. پرهيزه متعلق : تدابير حميويه. = سف. ج. عر: حميون = پرهيز طرفدارى اولان اطبا. فر. Diététistes.

حَمِيَّه (سش. عر. «حميت» كلمه‌سنك تركيبات عربيه‌ده آلديغى صورتدر : حسب الحميه = حميت اقتضاسنجه .

حِمِيه (سش. عر. ط. خسته‌نك طبيب طرفندن تحديد اولنان اغذيه ايله قناعت ايدوب هواو حدودك خارجنه چيقمامسى، پرهيز .

حَنَفى (ص. عر. ا: حنفيه. ١. اهل سنت ائمه اربعه‌سنك سر افرازى ابو حنيفه امام اعظم حضرتلرينه منسوب ومتعلق: مذهب حنفى. ٢. مشار اليهك مذهبنه تابع ويا منسوب اولان: فقه حنفى. — بو معنا ايله اسم دخى اولور : حنفيلر ممالك اسلاميه‌نك اكثر جهاتنده منتشردرلر.

حَنَك (سف. عر. تش. آغز طام. وانى، طاماغ .

حَنَكى (ص. عر. ا: حنكيه. تش. ط. طاماغه منسوب ومتعلق .

حَنُوط (سف. عر. ١. اسكى مصريلرك يابدقلرى كبى ميتك جسمنى بر طاقم اجزالره چورومه‌يه‌جك حاله كتيرمه. [« تحنيط » دها مستعملدر.] ٢. بر اولوك طول مدت طام. يانوب چورومه‌سيجون قوللانيلان اجزالر .

حَنيف (ص. عر. ا: حنيفه. حنفاء. ١. دين‌حقه تابع اولان، شرك وضلالتى تركله وحدته اينانان. ٢. بعثت‌نبويه‌دن اولجه عرب ايچنده وحدت الهيه اعتقادنده معتقد اولانلره واوثن پرستلكك بطلانه حكم ايدنلره دينلير. قس بن ساعده كبى.

حَنين (سف. عر. ايكلمه، زارى، آه، انين .

حَوّاء (سخن. حضرت آدمك زوجهٔ طاهره‌لرى.

حَواجِب (سف. ج. عر. فد: حاجب. با : حاجب.

حَوادِث (سش. ج. عر. فد: حادثه. با : حادثه .

حَوارى (ص. عر. ج: حوارىون. با : حوارىون.

حَوارِيّون { سذ. جم. عر. ا فد: حواری پك مستعمل دكلدر.] حضرت عیسی (عم)ك ١٢ عددنده اولان اصحاب و انصار وعونه و تلامذه‌سی، كه انجیل شریفك نسخ مختلفه‌سنی ضبط، ودین مسیحی‌یی نشر ایتمشلردر. || ط. حواریون مرهمی = بر نوع مرهم، فر. Do. décafarmacum.

حَواسّ { سذ. جم. عر. فد: حاسه. با: حاسه.

حَواشی { سذ. جم. عر. فد: حاشیه. با: حاشیه.

حَوافِر { سذ. جم. عر. فد: حافر. با: حافر.

حَواله { سذ. عر. جم: حوالات. ١. برینك عهده‌سنه براقمه، ترك، تفویض، احاله: اوراجه اولان ایشلرمك رؤیتنی فلانه حواله ایتدم. ٢. صالدیرمه، صوكمه، اورمه: كندیسنه بر قلیج بر مزراق حواله ایتدی. ٣. بر مبلغك تأدیه‌سنی بر شخص ثالثه چویرمه: فلانده اولان آلاجغمی سزه حواله ایتدم. ٤. بر مبلغ تأدیه‌سنك بر شخص ثالثه چویرلمه‌سی امر رسمیسی، حواله‌نامه: سلانیك ولایتنه بر حواله آلدم. ٥. استدعانامه‌لرك وسائر مصالحه متعلق اوراق رسمیه‌نك تقدیم اولندقلری مقامدن عائد اولدقلری دائره‌یه كوندرلمسی وبونی مشعر اوراق مذكوره‌نك بر كوشه‌سنه ایدیلن قید واشارت: عرضحالی، اوراقی محاسبه‌یه حواله ایتدیلر؛ بو عرضحالك حواله‌سی یوقدر، حواله ایتدیرده كتیر. ٦. [مصدریت معناسی متضمن اولمقسزین] نظارته مانع اولان شیء، حائل: او دیوار دكیز طرفندن حواله اولیور. ٧. دیكر بر بنا ویا استحكامك اوستنده بولنوب حاكم اولان ویا ایچنه باقان بنا ویا استحكام: تپه‌ده‌كی قلعه شهره حواله اولیور؛ سلاملق حرمه حواله اولمامليدر. ٨. بر بنا ویا استحكامك بر محله حاكم اولمسی ویا ایچنه باقمه‌سی: او تپه‌نك استحكاماته حواله‌سی واردر؛ سلاملغك حرمه حواله‌سنی كسمك ایچون بر تخته پرده چكدیرملی. ٩. بر عرصه اطرافنه ویا دیوار اوزرینه یاپیلان مانعه: بورایه بر تخته حواله یاپملیدر. ١٠. مسلط، دادانوب راحتسز ایدن شیء: بر طاقم قارینجه‌لر كیلاره حواله اولوب بر شی قودیرمیورلر. [بو معنا ایله صفت كبی ده قوللانیلیر.] ١١. چوجقلره عارض اولان صرعه نوعی: چوجغه حواله كلدی؛ چوجق حواله‌یه طوتلدی.

حَوالَةً { ح. عر. حواله طریقیله. بر تأدیه‌نك بر شخص ثالثه چویرلمه‌سی صورتیله: مطلوبات متداخله‌سنی حوالةً سلانیكدن آلدی: مطلوبنك نصفی نقداً ونصف دیكری حوالةً ویرلدی.

حَوالَه‌لی { ص. ١. بر محله حاكمیت ویا نظارتی اولان ویا دیكر بر محلك حاكمیت ونظارتی تحتنده بولنان: بو استحكام، بو او حواله‌لیدر. ٢. بو كسك: آرابه‌یی حواله‌لی بوكلشلر. ٣. تأدیه‌سی بر شخص ثالثه احاله اولندیغنی مشعر شرحی اولان: حواله‌لی بر سند. ٤. صرعه علتنه مبتلا: حواله‌لی چوجق.

حَواله‌نامه { سذ. فا. بر مبلغك تأدیه‌سی بر شخص ثالثه ویا مناسبتی اولمیان بر دائره‌یه احاله اولندیغنی مبین امرنامه: آیدین ولایتی ایچون بر حواله‌نامه آلدی: باقمه حواله‌نامه‌یی قبول ایتدی.

حَوالی { سذ. جم. عر. ا فد «حول» لسانمزده استعمال اولنماز] اطراف، جوار، نواحی، چپه چوره اولان یرلر: بو حوالیده هیچ یاغمور یاغمادی: او حوالینك اهالیسی پك چالیشقان اولور؛ حوالیء شهرده.

حَوایج { سذ. جم. عر. فد: حاجت. با: حاجت.

حوت { سذ. عر. بیوك بالیق. || ه. برج حوت = بروج اثنا عشردن بری شمس شباط آینده داخل اولور.

حور { سذ. عر. ا اصل عربیده «احور» صفت مشبهه‌سنك مؤنثی اولان «حوراء»ك جمعی اولوب، كوزلری ایری و سیاهی پك سیاه بیاضی پك بیاض قیزلر دیمكدر. لسانمزده مفرد كبی واكثریا تفریده دلالت ایدن یاء نسبتله «حوری» قوللانیلیر.] اهل جنته موعود اولان حسنی قیزلرك بهری، حوری. || حورالعین = ایری كوزلرینك سیاهی پك سیاه

و بیاضی پك بیاض قیزلر ویا پریلر.

حوری { سث. عر. مادهٔ آنفه‌یه با.

حَوزه { سث. عر. بر شیئك داخل دائره‌سی، دائره‌سنك ایچی، حدودینك داخلی: فلان مملکتی حوزهٔ تصرفنه، حوزهٔ اداره‌سنه آلدی.

حَوصَله { سث. عر. [« حصول » دن] ١. قوش قورصاغی، طاشلق. ٢. معده. ٣. مج. درجهٔ استیعاب واستعداد، قابلیت ذهنیه: بوشیٔ حوصله‌مه صیغمیور، بونی حوصله‌مه صیغدیره‌میورم = آکلایه‌میورم: حوصله‌سی طار = استعدادی ناقص. ٤. تـ. قارنك آلتنده صاغری کمیکلرینك تشکیل ایتدکاری محفظه‌که رحم دخی ایچنده بولنمغله اناثده دها گنکیش اولور.

حَوصَلی { ص. عر. ث: حوصلیه. تـ. آنفاً بیان اولنان حوصله‌یه منسوب ومتعلق.

حَوض { سذ. عر. سوس ایچون وصو بریکدیرمك ایچون باغچه ویا حولیده یاپلمش مختلف وسعتده صو چوقوری که کرچ خراسانله صیوانمش واکثریا اطرافی مرمرله وصنعی شلاله‌لر و فسقیه‌لرله مزین وکوزل بالیقلرله اوردك وسائره‌یی وصو چیچکلرینی حاوی اولور.

حَوضلانمق { فل. (صو) بریکوب حوض تشکیل ایتمك.

حَول { سذ. عر. ١. قوت، قدرت: لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم = قوت وقدرت آنجق جناب حقه مخصوصدر. ٢. سنه، سال. ث. ٣. اطراف، چوره. [جـ. حوالی دها مستعملدر. — « آولی » دیدیکمز دخی، یونانیدن ویا ترکجه « آغیل » دن مأخوذ دکلسه. بوندن اوله بیلیر.]

حَولی { سـ. با: آولی وخاولی.

حُوَیصَل { سذ. عر. جـ: حویصلات. [« وصله » دن ستص.] ط. جلد آلتنده اولان بر طاقم قبارجقلر: حویصلات عرقیه، حویصلات هوائیه.

حُوَین { سذ. عر. جـ: حوینات. [« حیوان » دن ستص.] کوزله کورینمز کوچك حیوان، میقروب: حوینات بسیطه = Protozoaires حوینات قیحیه = ایریکك ایچنده‌کی حیوانجقلر: حوینات مثویه = نطفه ده‌کی حیوانجقلر، بزیرات نطفه.

حَیّ { ص. عر. ث: حیه. جـ: احیاء، دیری، زنده، جانلی، حیانده اولان. — صفات اللهدن دخی اولوب: جناب حی. لایموت دینلیر.

حَیّاً { ح. عر. دیری اوله‌رق، جانلی، اولدیرمکسزین: مقابلی میتاً: خیدودلرك بری حیاً ودیکرلری میتاً طوتلدی.

حَیاء { سذ. عر. ١. اوتانمه، خجالت، شرم، محجوبیت: حیاء ایماندندر: حضرت عثمان بن عفان (رضه) صحابه بیننده حلم وحیا ایله متصف ایدیلر. ٢. عار، ناموس، ادب.

حَیّا { ف. عر. [بعض عر. دعا تعبیراننده مستعمل ماضی مفرد مذکر غائبدر] یاشاتسون: حیاك الله = الله سنی یاشاتسون! الله عمرلر ویرسین!

حَیات { سث. عر. دیریلك، جانلیلق، صاغلق، یاشایش، زندکی، عمر: حال حیاتنده، مدت حیاتنده: حیات و مماتی بر. || آب حیات. با: آب. || حیات جاودانی = عمر سرمدی.

حَیاتبَخش { ص. فا. [عر. حیات = دیریلك. فا. بخشیدن = باغشلامق] عمری آرتیران، پك مفرح ودلکشا.

حَیاتی { ص. عر. ث: حیاتیه. یاشایش و عمره منسوب ومتعلق. = سذ. جـ. حیاتیون = فلسفه‌ده روحیون ایله عضویون مسلکاری آره‌سنده بر مسلك مخصوصه تابع فلاسفه‌که بونلر حیاته بر موجودیت مخصوصه ویررلر، فر. Vitalistes.

حَیادید { خیدودك جمعی اولمق اوزره قوللانلمش ایسه‌ده، اولا خیدود کلمه‌سی عربی اولمدیغندن بویله برجمعی اوله‌ماز، وثانیاً بولغت عربی اولمدیغیچون او لسانه مخصوص اولان (ح) ایله یازیله‌میوب، (خ) ایله یازلمق اقتضا ایدر. آرتق لسانمزك بویله آثار جهالتدن تطهیری زمانیدر.

حَیاسز { ص. اوتانماز، عارسز.

حَیاسزلق { سـ. اوتانمازلق، عارسزلق.

حَیاط { سـ. [عر. دیوار دیمك اولان « حایط » ك جـ. مکسور الحاء « حیاط » دن مأخوذ اولسه کرکدر.] اوستی قپالی آولی، سوقاق قپوسیله نردبان

آره‌سنده‌کی آره‌لق، طاشلق.

حَیث { سذ. عر. اعتبار. ایالکز «من» حرف جریله برابر عربی ترکیبانده بولنور: ا من حیث المجموع = مجموعی اعتباریله. جمعاً.

حَیثیّت { سث. عر. دکر، اعتبار. قدر، شرف: حیثیت ذاتیه؛ اصحاب حیثیت؛ رتبه‌سنك. صفت عسکریه‌سنك حیثیتنی محافظه ایتمك.

حَیثیّتسز { ص. دکر و قدر و اعتباری اولمیان، اعتبارسز: پك حیثیتسز آدمدر.

حَیثیّتلی { ص. دکرلی، قدر و اعتبار صاحبی، محترم.

حیدر { سذ. عر. اصل معناسی آرسلان اولوب، حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه لقب اولمشدر؛ وکنایةً پك جسور وشجیع معناسیله قوللانیلیر.

حَیدَرانه { ص. فا. جناب حیدر کراره شایسته بر جسارتله واقع اولان: برصولت حیدرانه ایله هجوم ایتدی.

حَیدَریّه { سث. عر. درویشانك کییدکاری قولسز و اوموز باشلرنده مثلث الشکل برر پارچه‌سی اولان برنوع قیصه لباس‌که خرقه‌نك آلتنه کییله‌رك آبدستلك یرینی طوتار.

حَیدود { حیدودلق. با: خیدود، خیدودلق.

حَیران { ص. عر. شاشه قالمش، شاشقین، حیرتده قالان، متحیر؛ حیران اولمق = شاشه قالمق، متحیر اولمق؛ حیران حیران باقه قالمق = شاشقین شاشقین باقوب طورمق.

حَیرانلق { س. شاشقینلق، حیرت.

حَیرَت { سث. عر. شاشقینلق، شاشه قالمه: حیرتده قالمق، حیرته طالمق = شاشه قالمق، متحیر اولمق: حیرتده براقمق = هرکسك حیرتده قالمسنی موجب اولمق، باعث حیرت اولمق.

حَیرَت اَفزا { ص. فا. اعر. حیرت = شاشقینلق. فا. افزاییدن = آرتدیرمق ا حیرتی آرتدیران، باعث حیرت.

حَیرَت اَنگیز { ص. فا. اعر. حیرت = شاشقینلق. فا. انکیختن = قوپارمق ا حیرت ویرن، شاشیرتان، باعث حیرت.

حَیرَتبَخش { ص. فا. اعر. حیرت = م. فا. بخشیدن = باغشلامق ا حیرت ویرن، شاشیرتان، موجب حیرت.

حَیرَتزده { ص. فا. جم: حیرتزدکان. اعر. حیرت = م. فا. زدن = اورمق ا حیرته دوچار اولمش، شاشه قالمش، متحیر.

حَیِّز { سذ. عر. موقع، طرف، میدان: حیز حصوله کلمك = حاصل اولمق. || تث. حیز مثلث = کوکسی داخلاً ایکی غیرمساوی قسمه آیران زار.

حَیزَران { یاخود هزارن. س. اقالیم حاره‌ده حاصل اولان اوزون یاپراقلی بر جنس قامش‌که اورالرده قلبه و چیت یاپمغه و قلبه‌لری اورتمکه و صندالیه و سائره اعمالنه دخی یارار.

حَیض { سذ. عر. قادینلره بهر آی عارض اولان حال که رحمدن قان آقمه‌سنی موجب اولور، عادت، آی باشی.

حیطان { سذ. جم. فد: حائط. با: حائط.

حَیف { سذ. عر. حقسزلق، جور، غدر، یازیق. ز. = حد. یازیق! هیهات! ایواه: حیف صد حیف!

حَیفا { حد. فا. یازیق! واه! ایواه! — «که» اداتیله‌ده قوللانیلیر: حیفا که اوقدر امکی بوشه کیدوب هیچ بر استفاده ایده‌مدی.

حِیَل { سث. جم. عر. فد: حیله. با: حیله.

حَیلولَت { سث. عر. آره‌یه کیرمه: بعض موانع حیلولت ایتدی.

حیله { سث. عر. جم: حیل. ۱. آلداده‌جق طرز وترتیب، اویون، مکر، خدعه: بکا حیله یاپدی؛ اویونده حیله ایدیور. ۲. ساخته‌کارلق، برمالك خالصیت وصافیتنی بوزه‌جق شیء، قیمتسز برشیء قاریشدیرمه: اورالرده چیقان ساده یاغه حیله یاپمه‌لر، حیله قاریشدیرمه‌لر امثالسز اولور: بو سرکه‌ده حیله واردر. [عربیده اکثریا چاره وتدبیر معناسیله قوللانیلیرسه ده، لسانمزده او معنا ایله اصلا قوللانلماز.]

حیله باز { ص. فا. [عر. حیله = م. فا. باختن = اوینامق] حیله یاپان، حیله‌کار، مکار، دوباره‌جی.

حیله‌جی (ص. حیله بازان، حیله قوللانان، مکار.

حیله‌ساز (ص. فا. (عر. حیله = م. فا. ساختن = یاپمق) حیله بازان.

حیله‌سز (ص. ۱. مکر وحیله ایتمز. طوغری : حیله سز آدم. ۲. حیله قاریشدیرلمامش، صاف، خالص : حیله‌سز زیتون یاغی.

حیله‌کار (ص. فا. حیله‌باز، حیله‌جی، حیله بازان، مکار، دو. باره‌جی : بك حیله کار آدم : حیله کارله ایشه کیریشن البته آلدانیر.

حیله‌لی (ص. حیله قاریشدیرلمش، ساخته، قاریشیق، صاف وخالص اولمیان : حیله‌لی یاغ، زیتون یاغی.

حین (سند. عر. ج : احیان. زمان، وقت، هنگام : حین حاجتده = لزومی وقتنده : حین استراحتده = استراحت زمانده. || حیناً من الاحیان = (جله‌ٔ منفیه ده) هیچ بر زمانده. = با : احیاناً.

حیوان (سند. عر. ج : حیوانات. (« ی » لك فتحیله دخی جائز اولوب، شعرده وزن اقتضا ایتدیکنده اوبله‌قوللانیلیر) ۱. جانلی شیٔ. انسانله برابر هر ذی روح : حیوان بری، حیوان بحری، حیوان ناطق = انسان؛ حیوانات اهلیه = صاحیلی وایشه یارار حیوانلر. ۲. انسانك غیری اولان ادراکسز جانلی شیٔ. تنبیه : او انسان دکل حیواندر : انسانك حیواندن فرقی مجرد عقل وادراکیدر. ۳. یوك قالدیران وآرابه چکن وبینلن حیوان، بیکیر، استر. مرکب وسائره : حیوانلره یم ویرمك : حیوانلری چایره چیقارمق. ٤. مج. عقلسز واد. راکسز انسان، احمق : حیوان میسك؟ (بو معنا ایله صفت کبی دخی قوللانیلیر :) حیوان حریف. || حیوان نباتی = سونکر کبی یاری نبات ویاری حیوان اولان بر صنف مخلوقات.

حیوان (سند. عر. دیریلك. صاحب غلق، حیات، زندکی : آب حیوان = آب حیات.

حیوانجه (ص. د. حیوان کبی. حیوان طرزوحالنده، عقلسز اقله. ۱. راکسز : حیوانجه اوتورش؛ حیوانجه معامله ایدیور : حیوانجه‌سنه = حیوان کبی.

حیوانلق (سم. حیوان حال و صفتی، ادراکسزلك. عقلسزلق : حیوانلق لازم دکل.

حیوانی (ص. عر. ج : حیوانیه. حیوانه منسوب ومتعلق، عمومیت اوزره ذی روحلره ویا عقل وادراکدن محروم اولان بهائمه منسوب : حس حیوانی : مواد حیوانیه.

حیوانیت (سند. عر. ۱. حیوانلق، ذی روح حال وصفتی : حیوانیت خصایصی. ۲. عقل وادراکه وانسانیته تعلق ایتیوب انسانك حیواناتدن اولمسی صفتیله اولان حالی : بو آدمك حیوانیتی غالب : شهوت حیوانیت مقتضیاتندندر.

حیه (سند. عر. ج : حیات. ییلان، مار.

خ

خ (خی. س. | عر. خاء. سك. | ۱. الفباء ترکیننك طقوزنجی حرفی اولوب، استانبول شیوه‌سنده «ه» کبی تلفظ اولنورسه‌ده، اصل مخرجو بوغازدن اولوب، «ق»لك مخرجنه قریبدر؛ وتر. بکه‌ده چوق دفعه «خ» «ق» و «ق» «خ» یه قلب اولنور: اویقو - اویخو، یوقسه - یوخسه، قانمی - خانمی کبی. عربیدن ماعدا السنهٔ سامیه‌ده بولنمامغله، اساساً حروف سامیه‌ده مفقود اولدیغی حالده، «نخذ ضظغ» حروفی میانتده عربلرطرفندن «ح»لك اوستنه برنقطه وضعیله علاوه اولنمشدر. ابجد حسابنده ۶۰۰ رقمه معادلدر.

خاء (سك. عر. «خ» حرفنك اسم عربیسیدر. اوستدن نقطه‌سی اولمق حسیله «خاء معجمه»، «خاء منقوطه» و «خاء فوقانیه» دخی دینلیر.

خا (ص. فا. | جیکمك دیمك اولان «خایدن» فعلندن سمط. اولوب صنعتکر. تشکیلنه کیرر | جیکنین: شکرخا = شکر جیکنین، شکرین ویا شکر کبی طاتلی سوزلر سویلین: طوملی شکر خا؛ ژاژ خا = صاچه صاپان سوزلر تفوه ایدن.

خاتَم (سك. عر. ج: خواتم. ۱. مهر، امضایرینه مکتوبك صوکنه یاصلیق اوزره صاحبنك اسمی محکوك تمغا. که اکثریا بر حلقه‌یه مربوط اولوب یوزوك کبی بارمغه کچیریلیر: وضع خاتم = وضع مهر. ۲. یوزوك: الماس خاتم. ۳. مهر کبی برشیئك الك صوکنده بولنان، الك صکره کی: خاتم الانبیاء = پیغمبرلرك اخیری اولان فخر کائنات (صلعم) افندمز.

خاتِم (ص. عر. ا: خاتمه. | «ختم» دن سف. | ۱. مهرلین، مهر یاصان. ۲. بیتیرن، ختم ایدن: خاتم قرآن.

خاتِمه (سك. عر. ۱. صوك، انجام، عاقبت، پایان: خاتمه چکمك = بیتیرمك. ۲. برکتابك ابواب وفصولندن صکره صوکنه علاوه اولنان مقاله که اکثریا مندرجاتنك خلاصه ونتیجه‌سی حکمنده‌در، فاتحه وتقدمه مقابلی: خاتمهٔ کتاب، خاتمة الکتاب.

خاتِمه کَش (ص. فا. | عر. خاتمه = م. فا. کشیدن = چکمك | خاتمه چکن، بیتیرن، اکمال ایدن: خاتمه کش اولمق = بیتیرمك.

خاتون (خادون، فادون، قادین. س. | فارسیده‌ده مستعمل اولوب، تعریبله «خواتین» صورتنده جمعی ده قوللانیلر. | اعتبارلی قاری، قادین، خانم، بانو، سیده. | بوکون «قادین» صورتنده دخی مستعمل ایسه‌ده، «خاتون» دخی دهازیاده حرمت و برنوع التزام قصد اولندقده استعمال اولنور: | خاتون کیمسه‌یه دردینی آکلاده‌میور. || کوزل خاتون اوتی، کوزل عورت اوتی = یتا. بلادونه دیدکاری چیچك که نباتات طبیه‌دندر.

خاتونجق (س. کوچك ویا آز اعتبارلی قادین، قاد. ینجغز.

خاچ (س. | ارمنیجه‌دن] حضرت عیسانك کویا صلب اولندیغی چارمیخه تقلیداً خرستیانلرك مقدس عد ایتدکاری بربرینی عموداً قطع ایدر ایکی خطدن عبارت شکل، صلیب، چلیپا، استاوروز: خاچ چیقارمق = خرستیانلرجه کنیدی آلتن وکوکسلرنده ال ایله خاچ رسمی

یاپمق؛ خاچی صویه آتمق = یوم مخصوصنده بر آیین مخصوصله بو فعلی اجرا ایتمك: قزیل خاچ = صلیب احمر. با: صلیب.

خاچلامَق { فت. چارمیخه کرمك، خاچ شکلنده بر تخته‌یه میخلایه‌رق صلب ایتمك: خرستیانلر یهودیلرك حضرت عیسایی خاچلادقلرینه معتقددرلر.

خاچواری { ص. صلیب شکلنده اولان، عموداً بربرینی اورته‌سندن قطع ایدر ایکی خط مستقیم صورتنده اولان، صلیبی الشکل: خاچواری یول. = ح. صلیب شکلنده اوله‌رق: ایکی یول اوراده خاچواری تقاطع ایدیور.

خاخام { س. اسرائیلیلرك دینجه عالمی وباشی. کاهن: باش خاخام، خاخام باشی = اسرائیلیلرك مذهبجه اك بیوك رئیسلری. رئیس الکهنه.

خاخاملق { س. اسرائیلیلرده امور مذهبیه ریاستی. کاهنلك.

خادِم { ص. س. عر. ث. خادمه. جم: خدام، خدمه. [«خدمة»دن سف.] خدمت ایدن. خدمتجی، خدمتکار: اونك منافعنه خادم اولمق ایستمم. || خادم الحرمین الشریفین = مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره‌یه نسبتله خلیفهٔ اسلامك آلدیغی عنوان تواضعکارانه‌در.

خادِم { س. [لغت آنفهٔ عربیه‌دن] آلت تناسلی قطع اولنمش ارکك، طواشی: خادم آغا. || خادم ایتمك = آلت تناسلنی کسمك، (انسانی) انه‌مك.

خار { وخاریل. مه. بول وسربست آقان برشیئی تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر. با: خاریل. || خارگور = کوپکلرك خارلدیسی کبی کسلمز مجادله ومنازعه: او اوده خار گور اکسیك دکلدر.

خار { س. فا. دیکن: خاروخس = چالی چرپی.

خارا { س. فا. مرمر، رخام. = لسانمزده مرمر کبی طالغه‌لی قماش وکاغدلره ویردیکمز «خاره» اسمی ده بوندندر.

خارِج { ص. عر. ث: خارجه. [«خروج»دن سف.] طیش، طیشاری، بر شیئك طیشاریسنده بولنان، بیرون، داخل مقابلی: حسابدن خارج: خارج ازامکان. = سف. ۱. بر شیئك طیش طرفی، طیشاریسی، جهت خارجیه، بیرون: بو اوك خارجی داخلندن کوزلدر. ۲. اجنبی مملکت، بردولتك قلمروی خارجنده اولان یرلر: استانبوله شکر خارجدن کلیر. || ص. خارج قسمت = حساب اعمال اربعه‌سندن تقسیمده مقسومدن مقسوم علیهك بهر عددینه دوشن مقداری مبین عدد: مثلا ۲۰ عددینی ۵ عددینه تقسیم ایتدیکمزده بولدیغمز ٤ رقمی خارج قسمتدر. || خارج از مملکت = حقوق دولجه حقیقةً بر مملکتده ایکن حکماً بشقه مملکتده عد اولنمق: سفرا خارج از مملکت امتیازینی حائزدرلر. || جر. خارج عن المرکز = مرکزدن طیشاری‌یه مائل قوت، فر. Excentrique. = حروف الصا.

قله برابر ظرف مکان معناسنی افاده ایدر: خارجده، خارجه، خارجدن = طیشاریده، طیشاری‌یه، طیشاریدن.

خارجاً { ح. عر. طیشاریدن، طیش طرفنده، طیشدن: اوی خارجاً وداخلاً بویاتمق.

خارِجی { ص. عر. ث: خارجیه. ۱. طیشاری‌یه ویا طیش طرفنه منسوب ومتعلق، طیش، داخلی مقابلی: قسم خارجیسی: جهت خارجیه‌سی: تزیینات خارجیه. ۲. ممالك اجنبیه‌یه ودول اجنبیه ایله اولان مناسباته متعلق: امور خارجیه؛ تحریرات خارجیه. ۳. برمکتبده یاتوب قالقمیه‌رق ویبوب ایچمیه‌رك یالکز درس آلمق ایچون کوندوزین دوام ایدن (شاکرد)، نهاری: مکتبك ایکیوز داخلی ویوز خارجی شاکردی واردر. ٤. حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه قارشی عصیان ایدنلر مذهبنه تابع آدم. [بو معنی ایله اسم کبی دخی قوللانیلوب جمعی: خوارج کلیر.]

خارِجیّه { سث. عر. [«امور خارجیه»دن مختصر] دول اجنبیه ایله اولان مناسبات سیاسیه‌یه وکرك اجنبیلرك داخل مملکتده کرك تبعه‌نك ممالك اجنبیه‌ده‌کی امور تجاریه وحقوقنه باقان نظارت: خارجیه نظارتی، خارجیه ناظری.

خارزار { س. فا. دیکنلك، دیکنی چوق یر.

خارِق { ص. عر. ث: خارقه. یرتان، یاران، شق ایدن.

یالکز شو تعبیرده مستعملدر: خارق عاده، خارق العاده = عادة اللهك خارجنده اولان، خلاف عادت وطبیعت، معجزه وکرامت قبیلندن اولان.

خارِقه { سث. عر. ج: خوارق. ١. خارق العاده شیء، عادة اللهك خارجنده وطبیعتك فوقنده اولان غریب شیء: بر خارقه ظهور ایتدی: خوارقه اینانمغه چوق مائلدر. ٢. خارقه عد اولنه‌جق درجه‌ده فوق العاده شخص، دها: ابن سینا بر خارقه ایدی.

خارل { یاخود خاریل. مه. بول بول وسربست آقان صو وسائره‌یی وبوکا تقلیداً بر شیئك بوللقه جریانی تصویر وتقلید ایدر، واکثریا مکرر قوللانیلیر: باغچه‌ده صولر خاریل خاریل آقیور: طامارلرده قانك خارل خارل جولان ایتدیکی طوییلیر: خاریل خاریل سویلمك = بیوك بر سربستلکله وفاصله‌سز لقردی ایتمك.

خارلامق { خارلاشمق، خارلدی. با: خیرلامق وسائره.

خاره { س. ا فا. مرمر دیمك اولان «خارا» دن). ١. قماش، کاغد ودمیر وسائره اوزرنده‌کی متموج چیزکیلر ٢. مرمر کبی طالغه‌لی ومتموج قماش ویا کاغد. = ص. بویله برقماشدن معمول: خاره فیستان، خاره اثواب.

خاره لَنمَك { فط. خاره کبی طالغه‌لی ومتموج اولمق: صودن کتابك صحیفه‌لری خاره‌لنمش: دکز خاره‌لنیور.

خازِن { سذ. عر. ا «خزانه» دن سف. ١. خزینه‌دار، خزینه امینی، خزینه محافظی. ٢. علی الاطلاق محافظ، بکلیجی.

خاسِر { ص. عر. ث: خاسره. ا «خسار» دن سف. ا ضرر وزیانه دوچار اولان، متضرر، خسار دیده.

خاشاك { س. فا. سوپرندی، چوب: خار وخاشاك، خس وخاشاك = چور چوب.

خاشِر دامق { فل. با: خیشیردامق.

خاشِع { ص. عر. ث: خاشعه. ا «خشوع» دن سف. ا آلچاق کوکلی، متواضع.

خاشِعاً { ح. عر. خشوع وتواضعله، تواضعکارانه.

خاشلاتمَق { فت. قاینار صویه طالدیرتمق ویا اوستنه قاینار صو دوکدیرمك: چاماشیری، چایی خاشلاتمق.

خاشلامَق { فت. ١. قاینار صویه طالدیرمق ویا اوستنه قاینار صو دوکمك: چای، یومورطه، مقارنه خاشلامق. ٢. ایستمیه‌رك قاینار صودوکوب یاقمق: قولمی فنا حالده خاشلادم. ٣. قارینجه وبوجك کبی حشرات ایصیروب یاقمق: قارینجه‌لر اکسه‌می خاشلادیلر. ٤. زیاده تکدیر وتعزیر ایتمك، شدیداً پایلامق: کندیسنی فنا حالده خاشلادی. ٥. کلی ضرر وزیانه اوغراتمق، باتیرمق: اورتاغم اوله‌جق آدم بنی خاشلادی.

خاشلامه { س. ١. خاشلامق فعلی. با: خاشلامق. ٢. ساده صوده خاشلانمش ات: کندیسنه خاشلامه‌دن باشقه بر شیء یدیرمیورلر.

خاشلانمَق { فل. ١. قاینار صویه طالدیرلمق ویا اوستنه قاینار صو دوکیله‌رك پیشمك: چای خاشلاندی. ٢. اوستنه قاینار صو دوکیله‌رك یانمق: آتشده‌کی ابریق دوبرلمکله بالدیرلری خاشلانمش. ٣. بیوك ضرر وزیانه اوغرامق: قمارده خاشلاندی.

خاشه { س. ا عر. «غاشیه» دن محرف ا اگر اورتیسی‌که اکثریا صیرمه پافته‌لرله مزین اولور.

خاصّ { ص. عر. ث: خاصه. ا «خصوص» دن سف. ا ١. بر آدمه ویا برشیئه مخصوص ومعین اولوب عمومه شمولی اولمیان، خصوصی، مخصوص: بو طبیعت او آدمه خاصدر. ٢. عوامه عائد اولمیوب ممتاز بر صنفه عائد اولان: مجلس خاص = وکلاء دولتدن متشکل مجلس مخصوص. ٣. بر حکمدارك ذاتنه مخصوص اولان: خاص اردو، عساکر خاصه: خاص آخور = حکمداره مخصوص آتلرك بولندیغی محل، اصطبل عامره: خزینهٔ خاصه = حکمدارك املاك واموال مخصوصه‌سی اداره‌سی: حدائق خاصه = سرای باغچه‌لری، خاص باغچه: خاص اوطه = وقتیله سرای همایونده برنجی صنفدن اولان اغالره مخصوص محل. ٤. خالص، بیاض، صافی، حیله‌سز: خاص اتمك، خاص کومش. = سذ. عر. ج:

خواص. ممتاز و مستثنا صنف و بو صنفه مخصوص خلق، عام وعوام مقابلی: خاص و عام. خواص وعوام = عموم خلق.

خاصکی { س. وقتیله سرای همایون خدمت خاصه‌سنه مأمور اولان بوستانجی صنفی وضابطانی.

خاصّه { سش. عر. ج: خصایص. بر آدمه ویاشیئه مخصوص اولان حال، قوت، تأثیر: او آدمك بر خاصه‌سی (= برخصلت مخصوصه‌سی) واردر: کهربانك جذب خاصه‌سی. || بالخاصه: صورت مخصوصه‌ده، مخصوصاً، آیریجه.

خاصّه { سش. عر. || «عساکر خاصه» دن مختصر} حکمدارك ذاتنه مخصوص اردو: خاصه اردوی همایونی، خاصه مشیری.

خاصه { س. ۱. خاص بر جنس پاتیسته. ۲. بر جنس ابریشمی قماش.

خاصّةً { ح. عر. آیریجه، مخصوصاً، صورت مخصوصه‌ده، بالخاصه: خاصةً سنك ایچون همم.

خاصّیّت { سش. عر. بر شیئه خاص ومخصوص اولان حال وقوت وتأثیر، بویله بر قوت وتأثیری اولمق فضیلتی: بو نباتده تلیین خاصیتی واردر: بو میوه‌نك بر خاصیتی وارمیدر؟ بو آدمك هیچ برخاصیتی یوقدر.

خاضع { ص. عر. ث: خاضعه. تواضع ایدن، متواضع، خاشع کبی. لـه.

خاطر { سش. عر. ج: خواطر. || «خطور» دن سف.} ۱. انسانك دوشونمه وحفظ ایتمه قوتی، فکر، ذهن، عقل، قوهٔ حافظه: او وقعه خاطر. مده‌در: سن خاطرمه کتیر؛ خاطرمدن چیقمش = اونودلمش. ۲. کوکل، قلب، دل، حس وطویغو قوتی: خاطرم قالدی = کوجندم؛ خاطر یاپمق = کوکل یاپمق؛ خاطر قیرمق. ۳. صایمی، رعایت: سنك خاطرکز ایچون: اونك خاطری بیوکدر: اوآدم خاطره باقماز؛ بن خاطر ایچون اقردی سویلدم. خاطر صایمق. ٤. کیف، حال: خاطر صورمق: خاطرکز ایمی؟ || خاطری صایلیر = اهمیتلیجه، خیلی بیوك. || خاطر قالمق = کوجمك، منفعل اولمق: خاطرکز قالمسون سنك اوغلکز ده پك چالیشقان دکلدر. || جمعیت خاطر = انسانك عقل وفکری یرنده و طوپلی اولمه. مقابلی: خاطر پریشانلغی = فکر وعقلك طاغنیق وقاریشیق برحالده اولمسی. || در خاطر ایتمك = خاطره کتیرمك، خاطرلامق. || صفای خاطر = حضور قلب، کوکل راحتلغی. || مرعی الخاطر = خاطری صایلیر، سوزی کچر. || خاطر صورمق = برخسته ولخوسه‌یه حالنه مناسب مأکولات ومشروبات تدارك برشی کتورمك ویاکوندرمك.

خاطرشناس { ص. فا. [عر. خاطر = م ـ فا. شناختن = طانیمق} خاطره رعایت ایدن، کیمسه‌نك خاطرینی قیرمیان.

خاطرشناسانه { ح. فا. خاطره رعایت ایده‌رك، کیمسه‌نك خاطرینی قیرمقسزین.

خاطرشناسلق { س. و:

خاطرشناسی { س. فا. خاطره رعایت ایتمه، کیمسه‌نك کوکلنی قیرمامه.

خاطرلاتمق { فع. برشیئك خاطرینه کتیرمك، درخاطر ایتدیرمك: سز خاطرلاتمیه ایدیکز بسبتون اونو ده جقدم.

خاطرلامق { فع. خاطرده طوتمق، اونوتمامق: او وقعه‌یی پك کوزل خاطرلایورم: اویله برشیء سویلدیککزی هیچ خاطرلامیورم.

خاطرلی { ص. خاطری صایلیر، مرعی الخاطر، سوزی کچر: کندیسی خاطرلی آدمدر.

خاطرمانده { ص. فا. [عر. خاطر = م ـ فا. ماندن = قالمق} خاطری قالمش، کوجمش، منفعل.

خاطرنشان { ص. فا. [عر. خاطر = م ـ فا. نشاندن = طورمق} خاطرده قالاز، خاطرده طوران: او حال الآن خاطرنشاندر.

خاطرنواز { ص. فا. [عر. خاطر = م ـ فا. نواختن = اوخشامق} خاطر اوخشایان، کوکلی خوش ایدن.

خاطِره { سش. عر. ج: خاطرات. || «خطور» دن سف. ت.} ۱. خاطره خطور ایدن شیء، فکره کلن شیء، سانحه: برخاطره اولمق اوزره سویلیورم.

٢. خاطرده قالمش شیء، یاد داشت، یادکار: خاطرهٔ عهد شباب.

خاطِف { ص. عر. أ: خاطفه. ١. سرعتله کچرکن بردن بره قاپوب کوتورن. ٢. کوز قاشدیران: برق خاطف.

خافِق { سذ. عر. [«خفقان» دن سف] مفردی لسانمزده قوللانلماز. = آ: خافقان، خافقین = شرق وغرب. = ج: خوافق: جهات اربعه: شرق، غرب، شمال، جنوب؛ آفاق.

خاقان { س. اصل چین حکمدارلرینك عنوانی اولوب. بعده مغول وتاتار وترك بیوك خانلرینه دخی اطلاق اولنمشدر. «قاآن» بونك محرفیدر. «خان» ایله دخی مناسبتی درکاردر. هر حالده خاقان خانلر خاننه و حکمدارلر حکمدارینه دینلوب شهنشاه مقامنده‌در. [تعریبله «خواقین» صورتنده جمعی‌ده قوللانیلیر.]

خاقانی { ص. عر. أ: خاقانیه. خاقانه منسوب و متعلق: سلطانی، شاهانه: دفتر خاقانی = املاك عمومیه‌نك مقید اولدقلری دفاتر وبونلره نظارت ایدن امانت؛ [illegible] خاقانی = ممالك شاهانه حدودی

خاك { س. فا. ١. طوپراق، توز، تراب. خاك پای = آیاغك ترابی، توزی. ٢. مزار، مرقد، طوپراق: فلانك خاکنه حرمةً. || خاك ایله یکسان = طوپراقله برابر، ییقلمش، اثری قالمامش: تیمورلنك برچوق بلاد معموره‌یی خاك ایله یکسان ایلدی.

خاکپا { وخاکپای. س. فا. [خاك = طوپراق. پای = آیاق] آیاغك طوپراغی، توزی، یاخود آیاغك باصدیغی طوپراق، یر. [مفعول الیه صورتنده جناب وحضرت کبی تعظیم تعبیری اولەرق قوللانیلیر:] خاکپایکزه کلدم، خاکپایکزه تقدیم ایتدم. [بوندن یاکیلەرق ومعنای حقیقیسنه واقف اولمیەرق جهلا: «خاکپایکز کلدیکز» صورتنده دخی قوللانوب، تعظیم یرینه تحقیر ایتمش اولورلر.]

خاکدان { س. طوپراق یری، دنیا. کرهٔ ارض.

خاکسار { ص. فا. طوپراقله برابر. ذلیل، حقیر. [تواضع تعبیریدر:] بندهٔ خاکسارلری.

خاکِستَر { س. فا. کول، رماد. لـ.

خاکی { ص. فا. ج: خاکیان. طوپراغه منسوب ومتعلق ویا طوپراقدن عبارت اولان، دنیا آدمی.

خال { س. عر. ج: اخوال. ١. والده قاریداسی، طایی. ٢. بدنده وعلی الخصوص یوزده سیاه بکك، بك.

خالِد { ص. عر. أ: خالده. جمذ: خالدین. جمة. خالدات. [«خلود» دن سف.] دائم، دائمی، سرمدی. || ص. جزایر خالدات = عربلرك قناریه آطه‌لرینه ویردکلری اسم اولوب، اووقت بو جزایر ربع مسکونك اك غربی نقطه‌سی ظن اولنمغله، مبدأ طول اتخاذ اولنمشلردی. شمدیکی مختلف طوللردن ایسه بویله بر نقطه‌نك عموماً قبولی البته مرجحدر.

خالِص { ص. عر. أ: خالصه. [«خلوص» دن سف.] قاریشیق وساخته اولمیان، صافی، تمیز، غل وغشدن عاری، طوغری، حیله‌سز: خالص یاغ، خالص کومش، قلب خالص، محبت خالصه.

خالِصاً { ح. عر. خلوصله، طوغریلقله، برکونه سؤ نیتله اولمیەرق، خالصانه: بن سزه خالصاً سویلیورم.

خالِصانه { ح. فا. خلوصله، طوغریلقله، برکونه غرض وعوض تحتنده اولمیەرق: خالصانه رأیمی بیان ایتدم.

خالِصیَّت { سث. عر. خالصلك. صافیلك. خلوص. طوغریلق، حیله‌سزلك: بنم سوزمك، قلبمك خالصیتی ظاهردر.

خالطه { س. کوپکلره طاقیلان بوین حلقه‌سی، طاسمه، طوق.

خالِق { ص. سذ. عر. ج: خالقین. [«خلق» دن سف.] یارادان، یارادیجی، آفریننده: خالق عالم، خالق زمین وآسمان. [اسماء اللهدندر.] || خیرالخالقین، احسن الخالقین = مفروض یارادیجیلرك اك ایسی، اك کوزلی اولان خلاق مطلق.

خالِقیَّت { سث. عر. یارادیجیلق، یاراتمق حال وصفتی: خالقیت مجرد حضرت اللهه عائد ومخصوصدر.

خاله { سث. عر. [طایی دیمك اولان «خال»ك مؤنثیدر.] والده‌نك همشیره‌سی، تیزه. = تر. [«ه»نك فتحهٔ ثقیله صورتنده یعنی «حالا» تلفظیله] پدرك همشیره‌سی، عمه. [غریبدرکه تیزه دیمك اولان بو لغت عربیه‌نك معناسنی بووجهله دکیشدیروب متروك حالنده براقدیغمز «چیچه» لغت ترکیه‌سی یرینه قوللانیورز.]

خالی { ص. عر. ژ: خالیه. [«خلاء» دن سف.] ١. بوش، تهی. ایچنده بر شیء اولمیان: خالی بر او، خالی صندیق. ٢. صاحبسز. ایصسز. کیمسه‌سز، تنها: خالی بر، خالی صحرالرده. ٣. بر شیئدن عاری، مستثنا، بری: بوحرکتی بر سببدن خالی دکلدر: ایکی شقك برندن خالی اوله‌ماز. ٤. مشغولیتسز، اشتغال اولنمیان، بوش کچیریلن: خالی بروقتکزده: بنم هیچ خالی وقتم یوقدر: ایام خالیه‌ده. ٥. آچیق. منحل: خالی یر، مأموریت. || ... دن خالی اولمق، طورمق = یاپمامق، ایتمه‌مك: چالشمقدن بر کون خالی اولماز، طورماز. خالی یرلر، اراضیء خالیه = صاحبسز وایشلنمه‌مش یرلر، اراضیء موات.

خالی { یاخود قلی. س. اولکرلی اوطه کلیمی: خالی دوشمك؛ عشاق. کوردوش خالیسی. ص. خاولی، اولکرلی: خالی سجاده.

خالیاً { ج. عر. بوش اوله‌رق: اوی خالیا براقمشلر.

خالیجی { س. خالی یاپان وصاتان ویاخود دوشدن؛ خالیجیلر = خالیجی اصنافی.

خالیچه { یاخود خلیچه ویا قالیچه. س. کوچك خالی، اولکرلی کلیم، سجاده.

خام { ص. فا. ١. پیشمه‌مش، چیك: خام ات. ژ. ٢. اولمامش، کماله ایرمه‌مش: خام میوه. ٣. آچلمامش، تجربه‌سز، عجمی: خام آدم. ٤. ایشلنمه‌مش، آچلمامش، خالی: خام طوپراق، خام اراضی. ٥. راحته آلیشمقدن زحمته غیر متحمل: اوتورمقدن پك خام اولدم، وجودم خام آلیشدی. ٦. ایشلنمه‌مش، حال طبیعیسنده بولنان: خام اشیا، خام دمیر، خام شکر. ٧. بوش، بیهوده، مناسبتسز. عبث: خام تکلیف؛ خیال خام، طمع خام.

خام { مه. خام خوم = دیرلانمه: خام خوم ایتمك؛ خام خلاط = بیچیمسز، شابشال.

خامِس { عب. عر. ژ: خامسه. بشنجی. پنجم: باب خامس. دفعهٔ خامسه. رتبهٔ خامسه.

خامِساً { ح. عر. بشنجی اوله‌رق، بشنجی درجه‌ده.

خامسه { سث. عر. [«رتبهٔ خامسه» دن مخفف] بشنجی رتبه که رتب قلمیه‌نك اك دونیدر.

خاملامَق { فل. طول مدت راحته آلیشمقدن زحمته طیانماز اولمق: آت آخورده طورمغله خاملار.

خاملق { س. ١. چیکلك. ٢. میوه‌نك اولمامش حالنده بولنمسی. ٣. تجربه سزلك، عجمیلك. ٤. راحته آلیشمقدن زحمته طیانماز اولمه.

خاموش { ص. فا. صوصان، ابکم، ساکت: خاموش اولمق = سکوت ایتمك، لقردی سویلمه‌مك.

خامه { س. فا. قلم، کلك.

خامه‌ران { ص. فا. [خامه = قلم. راندن = سورمك] قلم سورن، قلم اویناداں: خامه‌ران اولمق = یازمق.

خامه‌گذار { ص. فا. قلمله یازلمش، محرر، مکتوب: خامه‌گذار وصف و تعریف اولدی.

خان { س. امیر، حاکم، حکمدار: بخارا، خیوه، هرات خانی. — سلاطین عثمانیه اسامیسنه الحاق اولنور: سلطان عثمان خان غازی. خان خانان = خانلر خانی، ملوك تیموریه زماننده هندستانده بر رتبهٔ مخصوصه عنوانی ایدی.

خان { سد. عر. ج: خانات. کرك طریق اوزرنده و کرك شهرك ایچنده یولجی و مسافر ویبانجیلرك قونمه‌لرینه و قامتلرینه مخصوص و یاخود تجار وارباب کسب وکارك ایش کوردکاری و اشیای تجاریه‌یی وضع و حفظ ایتدکاری اوطه‌لری حاوی بیوك ابنیه: یولجی خانی، تجارت خانی، بکار خانی؛ خان کبی = بیوك وانتظام ونظافتدن داری او.

خانجی { س. برخان اداره ایدوب قونان مسافرلری قبول وخدمتلرینی ایفا ایدن آدم.

خانجیلق { س. خانجی صنعت و مسلك و وظیفه‌سی: خانجیلق ایدیور.

خاندان { س. فا. ١. بیوك سلاله، اصیل وبیوك عائله: خاندان نبوت = اهل بیت رسول الله (صلعم): خاندان آل عثمان = سلالهٔ عثمانیان. ٢. بر یرده خانه‌سی معروف و مسافرلره آچیق مکرم و اصیل آدم. [بو معنی ایله س. وص. کبی و مفرد وآخرنده‌کی «ان» ه باقیله‌رق، سهواً جمع کبی قوللانیلیر:] او خاندان آدمدر: بو مملکتك خاندانندندر.

خاندانلق { س. ١. اصالت، بیوك برسلاله‌یه منسوبیت. ٢. قپوسی کلنه کچنه آچیق اولمقلق، مسافرپرورلك، مکرملك: او آدمك خاندانلغی انکار اولنماز.

خانق { ص. عر. [«خنق» دن سف.] بوغان. ذ || نبا. خانق الذئب = قورت بوغان: خانق الکلب = چیدم: خانق النمر = بر نبات طبی.

خانقاه { سذ. عر. ج: خوانق. [فا. «خانگاه» دن معرب] تکیه، درکاه. برشیخك تحت ریاستنده اوله‌رق درویشان محل اقامت وذکر وعبادتی.

خانگی { ص. فا. اوه منسوب ومتعلق. اوده یاشار، بیتی، اهلی.

خانلق { س. ١. حاکملك. امارت، حکمدارلق: بخاراده بر خیلی سنه خانلق ایتدی. ٢. بر خانك تحت اداره‌سنده اولان حکومت ومملکت: بخارا خانلغی، خیوه خانلغی.

خانم { س. [«خان» اسم ترکیسنك مؤنثیدر. بویله «م» علاوه‌سیله مؤنث تشکیلی قاعده‌سی ترکجه‌ده بعض کلماته مخصوص اولوب، بیك (بك) ك مؤنثی اولمق اوزره «بیکم» لغتی دخی آسیای وسطیده مستعملدر.] ١. قادینلره ویریلن شرف وحرمت و تعظیم تعبیریدر، سیده، ستی، بانو: فاطمه خانم، زینب خانم، والده خانم، همشیره خانم، خانم افندی. خانم قیز، کوچك خانم، بیوك خانم. — جمعی حرمةً قادینلر مقامنده دخی قوللانیلیر: خانملره مخصوص قماره. ٢. زوجه، حلیله: فلانك خانمی، پاشانك بیوك خانمی. || خانم الی = کوزل رایحه‌لی بیاضمسی برچیچك واونی ویرن کوچك آغاج. || خانم بوجکی = کل غنچه‌لرینی کسن سیاه بکلکلی قرمزی برکوچك بوجك. || کیرلی خانم = برنوع یومشاق وبیاض تازه پینیر.

خانمان { س. ١. خاندان، سلاله، اهل بیت. ٢. خانه خلقی واشیاسی: خانمانم خراب اولدی.

خانه { س. فا. ١. او، بیت، دار، مسکن: بوشهرك قاچ خانه‌سی واردر؟ خانه‌سی مسافردن خالی اولماز. ٢. کوچك اقسامه منقسم برشیئك اقسامنك بهری: دامه، طاوله، قاصه خانه‌سی. ٣. رقملرك صاغدن صوله معتبر اولان صره ودرجه‌لرینك بهری: آحاد، عشرات، مآت، الوف خانه‌سی. ٤. دیکر براسمه الحاق اولنه‌رق اونك مدلولنك محل وقوع و حصولنی ویا مکانی کوسترر اسماء مرکبه تشکیل ایدر، که التحاق ایتدیکی اسمك قاعدةً فارسی ویا عربی اولمسی لازم کلیرکن، مستثنا اوله‌رق ترکجه دخی اولور: کتبخانه دار الکتب، خسته خانه = بیمارستان، طوبخانه = طوب دوکیلن محل، باروتخانه = باروت فابریقه‌سی، یازیخانه = یازی یازمغه مخصوص ماصه، دولتخانه = خانهٔ عالیکز، بنده‌خانه = خانهٔ عاجزی وسائره. || خانه بردوش = اوی اوموزنده، اوموزنده‌کی کلیمدن عبارت، سرسری. || خانه خراب = اوی بیقلمش، اوسز، پریشان حال.

خاو { س. اینجه توك، اولکر، پوروز: آیوا، قطیفه. سجاده خاوی: خاوی دوکلمك.

خاور { س. فا. مشرق. [سهواً «باختر» یرینه مغرب معناسیله‌ده قوللانیلیر.]

خاوره { س. با: هاوره.

خاولی { ص. اینجه توکی واولکری اولان: صیق خاولی قطیفه: خاولی قماش. = س. اکثریا توکلی یاپیلان سیله‌جك: ال خاولیسی، آبدست خاولیسی، حمام خاولیسی، یمك خاولیسی، آیاق خاولیسی.

خاویار { س. مرسین بالیغی یومورطه‌سندن یاپیلان سیاه ولذیذ برمادهٔ مغذیه که روسیه‌دن چیقار. || قرمزی خاویار = مورینه بالیغی یومورطه سندن

پاپیلان عادی جنسی که قرمز. یمتراق اولور.

خای { ص. فا. چیکنین. با: خا.

خائِب { ص. عر. [« خیبة » دن سف.] نائل مرام وموفق اوله‌میان، محروم، بیبهره.

خائِباً { ح. عر. محروم و بیبهره اوله‌رق، مرامنه نائل اولمیه‌رق: خائباً عودت ایتدی.

خائِف { ص. عر. [« خوف » دن سف.] قورقاق.

خایلاز { خایلازلق، خایلازلانمق. با: خیلاز وسائره.

خائِن { ص. عر. ج: خونه. [« خیانة » دن سف.] خیانت ایدن. طوغریلقله حرکت ایتمیوب غدر وحیله ایله ایشلین، امنیتی سؤ استعمال ایدن. کوردیکی ایپلکه قارشی کفران نعمت ایدن: خائن آدم هیچ بر وقت خیر کورمز: خائن مملکت. خائن دولت = مملکتنه ودولتنه قارشی اهانت ایدن.

خائِنانه { ح. فا. خائنجه‌سنه. خیانتله.

خائِنلِك { س. خیانت. انسانك کوردیکی ایپلکه ویا دولتی منافعنه قارشی حرکت واضراره سعی ایتمسی.

خایه { س. فا. ١. یومورطه. ز. ٢ [زبانزدی: خایا] خصیه.

خاییده { ص. فا. ١. چیکنمش. ٢. کوچك چوجقلره ویریلن چیکنمش یمکه تشبیهاً باشقه‌لری طرفندن سویلنوب کپازه اولمش (سوز وتعبیر): برطاقم تشبیهات خاییده قوللانیور.

خَباثَت { سث. عر. کوتیلك، یاراماز لق، فنالق، خایلازلق: اجرای خباثت ایتدی: طینتنده مرکوز اولان خباثتی اظهار ایتدی.

خَبّاز { سذ. عر. [« خبز » دن سم.] اتمکجی: خبازان = اتمکجی اصنافی.

خَبائِث { سذ. ج. عر. [فد: « خبیثه » غیر مستعمل] کوتیلکلر، یارامازلقلر، ناسزا ایشلر. || ام الخبائث = سکری حسبیله هر فنالغك مصدری اولان شراب.

خُبث { سذ. عر. خباثت. با: خباثت.

خَبخاب { یاخود قبقاب. س. جانباز آیاقلغی، فر. Echasses.

خَبخابی { ص. ایشسز، کوجسز، قایغوسز. بر ایشله مشغول اولمیان احمق وخایلاز.

خَبَر { سذ. عر. ج: اخبار. ١. بر وقعه‌نك تبلیغی، بر حادثه‌دن حاضر بولنمیانلره ویریلن معلومات، نبأ، پیغام، حوادث. اصل ترکجه‌سی: صالیق: میدان حربدن خبر کلمدی: اوایشدن بزه خبر ویرن اولمدی: برشیء اولورسه بن سزه خبر ایدرم. [ناجی مرحوم حقسز اوله‌رق « ایتمك » فعلیله استعمالنك اسکیوب متروك اولدیغنی بیان ایدیور.] ٢. علم، وقوف، معلومات، بیلگی: فندن، صنعتدن خبری یوقدر: بو ایشدن خبرم اولمدی. ٣. حدیث شریف. فخر کائنات (صلعم) افندمزله صحابهٔ کرامی وقوعات وماجرالرندن ومبارك کلاملرندن خبر ویرن علم شریف: خبرده وارد اولمشدر. ٤. ر. نحوده مبتدا ومسند الیه دینلن بر اسمه اسناد اولنان صفت، مسند: «الله اکبر» و« الله بیوکدر » دینلدیکنده الله مبتدا واکبر، بیوك خبردر. ٥. ر. حدثك وقوعنی بیان ایدن فعل ویا جمله. مقابلی: انشا. || بی خبر = بر ایشدن خبر و معلوماتی اولمیان، وقوفسز، معلوماتسز، غافل. [« باخبر » تعبیری قوللانلمیه‌جق قدر صوئوقدر.] || علم وخبر = ١. بر شیئك اخذ وقبض اولندیغنی مبین سند رسمی. ٢. محله امامی ویا بر هیئت رسمیه طرفندن بر شیئی مبین اوله‌رق ویریلن ورقهٔ رسمیه. || قره خبر = بریسنه وفاتی حقنده اقرباسنه ویریلن خبر.

خِبرَت { سث. عر. برایش حقنده معلومات مکمله. بر ایشك کنه وحقیقتنه وآرمه، وقوف وتجربه: اهل خبرت = بر ایش حقنده مکمل وقوف ومعلومات وتجربه‌سی اولانلر.

خَبَرجی { س. خبر ویرن، خبر کتیرن آدم.

خَبَردار { ص. فا. [عر. خبر = م - فا. داشتن = طوتمق، مالك اولمق] بر ایشدن خبر ومعلوماتی اولان. خبیر، معلوماتلی، واقف. آکاه: وقتیله خبردار اوله‌مدم: بنی ایشدن خبردار ایدیکز.

خَبَرلَشمَك { فش. بربرینه خبر کوندرمك، بربرینه معلومات ویرمك.

خِبره { سـ. عر. ا: خبرت. — اهل خبره یرینه سهواً «اهل قبله»، «قبله‌نما» یرینه‌ده «خبره نامه» دینلر وبونی لغت کتابنه‌ده قید ایدنلر واردر.

خَبَری { ص. عر. ا: خبریه. د. بر حدثك وقوعندن خبر ویرن (فعل وجمله): فعل خبری. جملهٔ خبریه. مقابلی: انشائی.

خُبز { سذ. عر. اتمك، نان. ذ. ولسـ.

خَبط { سذ. عر. یا کلمه، خطا. ذ. [اصل معناسی کورجه سنه اوکنی کورمیه‌رك باصوب یوریمه‌در.]

خَبیث { ص. عر. ا: خبیثه. [«خبث» دن صـ.] ۱. کوتی، فنا، فاسد، ردیء: ارواح خبیثه = مضر اولان جنلر. ۲. خباثت ایدن، مفسد، یارا. ماز، نابکار.

خَبیر { ص. عر. [«خبر» دن صـ.] خبر و معلوماتی اولان، معلوماتلی، آگاه، واقف، خبردار.

خِتام { سذ. عر. ۱. بیتمه، تو. کنمه، پایانه ایرمه، تمام. ۲. صوك، نهایت، پایان: ختام بولمق: ختامه ایرمك = بیتمك: ختام ویرمك = بیتیرمك. || حسن ختام = کوزللکله بیتیرمه. صا. غلقله اتمام واکمال. — بومقامده «ختامه مسك» جملهٔ عربیه‌سی دخی قوللانیلیر.

خِتامپَذیر { ص. فا. [عر. ختام = بیتمه ـ فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] بیتن، ختام بولان: اوایشده بوکون ختامپذیر اولدی. [نا بمحل برتعبیردر، زیرا اصل معناسی بیته بیلیر وقابل ختام اولوب، اومحلده قوللانلمق ایجاب ایدردی.]

خِتان { سذ. عر. عامیانه سنت دیدیکمز عملیات کهلوغدن اول ارکك چوجقلرك عضو رجلیتلرینك تپه‌سنی اورتن درینك کسلمه‌سندن عبارتدر: ختان جمعیتی. ختان دوکونی؛ چوجغی ختان ایتمك.

خِتانَت { سذ. عر. سنتجیلك، چوجقلری سنت ایدن جراحك صنعتی. [استعمالنه احتیاج واردر.]

خَتم { سذ. عر. ۱. مهرلمه، مهر باصمه. [چوق قوللانلمیور. سه‌ده، یرینه مستعمل اولان «تمهیر» یاکلیش اولدیغندن، ختم وتختیم دیمك ضروریدر.] ۲. بیتیرمه، توکتمه، پایانه ایر. دیرمه: ختم کلام ایتمك = سوزی بیتیرمك، سوزه نهایت ویرمك. ۳. قرآن کریمك تلاوتی اتمام واکمال ایتمه، ابتداسندن نهایتنه. دك اوقومه: رمضان شریفده قرآن کریمی ختم ایده‌جکم: بر ختم ایندیره‌جکم. ٤. قرائت درسی مقامنده قرآن کریمی اوقویوب بیتیرمه: برسنه‌ده ختم ایتدی؛ ختم قرآن، ختم کلام.

خَثَله { سـ. عر. تـ. قارنك کوبك ایله قاصیق آره‌سنده‌کی قسم اسفلی.

خَثَلی { ص. عر. ا: خثلیه. ط. قارنك کوبك ایله قاصیق آره‌سنده‌کی قسم اسفلنه منسوب ومتعلق.

خَجالَت { سـ. عر. اوتانمه، محجوبیت، شرم.

خُجَسته { ص. فا. اوغورلی، مبارك. مسعود؛ خجسته فال، خجسته طالع = فال وبختی مسعود ومبارك.

خَجِل { ص. عر. [«خجالت» دن صـ. اوتانمش، محجوب، شرمنده. [«خجیل» دیمه‌ملی]

خَجَلَت { سـ. عر. اوتانمه، خجالت. ذ.

خَدّ { سذ. عر. ج: خدود. یاکاق، رخ.

خُدا { ـ. فا. ۱. الله. تـ. ر. رب: خدای لم یزل حقیچون! بحق خدا! ۲. افندی، صاحب [بو معنا ایله یالکز بعض ترکیبده بولنور:] کد خدا (کتخدا) = او صاحبی.

خُداپَرَست { ص. فا. [خدا = الله ـ پرستن = طاپنمق] اللهه طاپینان، اللهه عبادت ایدن، موحد.

خُداداد { ص. فا. [خدا = الله ـ دادن = ویرمك] الله ویردی، الله ویرکیسی، عطاءالله، احسان الهی قبلندن اولان: بر استعداد خدا داد ایله.

خُدّام { سذ. ج. عر. ـ. خادم. [«خدمه» کبی.] با: خادم. — جنجی خواجه‌لرك طوپلایوب کویا کندیلرینه خدمت ایتدیردکلری جنلره دخی اطلاق اولنور: خداملی خواجه.

خُداوَند { ـ. فا. صاحب، مالك، افندی. ذ.

خُداوَندگار { ـ. فا. آمر، حاکم، حکمدار. — سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوچنجیسی اولان جنتمکان سلطان مراد خان اول حضرتلرینه لقب

اولوب، مشار الیهك شهزاده‌لكارنده والیلك ایتدكلری بروسه ملحقات ومضافاتنه یعنی اسكی بیتنیه خطه‌سنه‌ده علم اولمشدر: جناب خداوندكار غازی: خداوندكار ولایتی. [«ختكار» تعبیری دخی بوندن مختصر ومحرف اولسه كركدر.]

خُدایگان [وخدایگانه. ـ. فا. ١. پادشاه عظیم الشان، سلطان السلاطین، شاهنشاه. ٢. حق تعالی حضرتلری: ز.

خُدایی [ص. فا. ١. حق تعالی حضرتلرینه منسوب ومتعلق اولان، عبادة اللهه حصر همت ایدن. ٢. كندیلكندن اولان، طبیعی، صنعی وانسان یاپیسی اولمیان: خدایی نابت = اكلمكسزین كندیلكندن بیتن: خدایی نابت اوتلر: وكذا هیچ بر تربیه كورمیوب حال طبیعیسنده قالان ویا كندیلكندن یتیشن: خدایی نابت بر آدم: خدایی نابت بر فیلسوف.

خَدَر [سذ. عر. ط. بر عضوك اویوشمه‌سی؟ خدر البنان = پارمق اوجلرینك اویوشمه‌سی: خدر عمومی = بتون بدنه عارض اولان اویوشمه حالی.

خَدشه [سث. عر. ذهن طرمالانمه، وسوسه، قوجنمه.

خُدعه [سث. عر. آلداتمه، اویون، دولاب، حیله.

خُدعه‌كار [ص. فا. و:

خُدعه‌گر [ص. فا. آلدادیجی، طولاب چویرن، حیله‌كار، حیله‌باز.

خَدَم [سذ. جم. عر. فد: خادم. با: خادم.

خِدَمات [سث. جم. عر. فد: خدمت. با: خدمت.

خِدمَت [سث. عر. جم: خدمات. [زبانزدی: خذمت] ١. برینك ایشنی كورمه، كبار و اغنیا و اختیارلرله چوجقلرك بالذات كوره‌میه‌جكلری ایشلرینی كورمه: افندیسنه، ابوینه خدمت ایتمك: چوجغك خدمتنی كورمك. ٢. بر انسان ویا حیوان ونباتك نشو ونما بولمسیچون اقتضا ایدن ایشلر: بو آتك خدمتی كورلمیور: بو باغچه خدمت ایستر. ٣. بر او ویا دائره‌ده كورلمسی اقتضا ایدن ایشلر: بو اوك خدمتی بر آدمله كوریله‌مز: بو قیز ایی خدمت ایدیور. ٤. ایش، وظیفه، مأموریت: بر خدمته قوللانلمق: خدمته كیتدی: خدمتده‌در. ٥. وظیفهٔ عسكریه، عسكرلك: خدمت عسكریه، خدمت موظفه، خدمت ردیفه، خدمت احتیاطیه: بالفعل خدمتده بولنان افراد. ٦ وقتیله حضرت وجناب كبی تعظیم تعبیری اوله‌رق اك زیاده طریق علمی اصطلاحنده قوللانیلیردی: خدمت ابی السعوده چیقدی: طاشكوپری‌زاده خدمتنك درسنه دوام ایتدی. [بو صورتله استعمالی الیوم بسبتون متروكدر.] || خدمت ایتمك، خدمت كورمك، خدمتده بولنمق، خدمتده قوللانلمق.

خِدمَتجی [ـ. خدمت ایتمكه مخصوص ذكور ویا اناثدن آدم: بو مملكتده خدمتجی بولمق پك مشكلدر: قاچ خدمتجیكز واردر.؟ = ص. خدمت ایدن، خدمت ایتمك وظیفه‌سیله موظف: خدمتجی قیز.

خِدمَتجیلك [ـ. خدمتجی ایشی ومسلك وصفتی: اولادینی بسلمك ایچون خدمتجیلك ایتمكه مجبور اولدی: قوناقلرده خدمتجیلك ایدیور.

خِدمَتكار [ـ. فا. خدمتجی، برینك خدمتنده بولنان آدم.

خِدمَتكارلق [ـ. خدمتجیلك، برینك خدمتنده بولنان آدمك حال وصفت و مسلكی.

خَدَمه [سذ. جم. عر. فد: خادم. [خدم وخدام كبی.] — آیریجه بر دائرهٔ رسمیه‌نك خدماتنی كورن آدملركه اوطه‌جی وچاوش قبیلندن اولوب كندیلرینه مخصوص قیافتلری‌ده واردر: باب عالی خدمه‌سی. || خدمهٔ خاصه، خدمهٔ شاهانه = بعض خدمات شاهانه‌ده بولنوب صفت عسكریه‌یی حائز بولنان بر صنف مخصوص كه موسیقه افرادیله برابر بر اداره‌ده بولنورلر.

خَدَنك [ـ. فا. اوق. عر.

خَدیعه [سث. عر. اویون، حیله، مكر، خدعه.

خِدیو [ـ. فا. ١. وزیر، آصف: خدیو اعظم. ٢. مصر والیسنه ویریلن عنواندر: خدیو مصر.

خِدیوانه [ص. ح. فا. بر وزیره ویا مصر والیسنه

منسوب ومتعلق ویا شایسته او. لان: حضور عالی‌لرینه خدیوانه‌لریله: عطایای خدیوانه: خدیوانه یا. شایور.

خِدیوی (ص. عر. اَ: خدیویه. «خدیو» لغتی بالتعریب عربیده دخی قوللانلدیغندن یاکلیش عد اولنمامالیدر.) مصر والیسی وخدیویه منسوب و متعلق: جانب عالی‌لرینه: ادارهٔ خدیویه.

خِدیویّت (سف. عر.: کندلك خدیو معرب اولدیغندن یاکلیش عد اولنمامالیدر.) مصر والیلکی، مصر والیسنك صفت ومسندی وتحت اداره‌سنده اولان یرلر: مسند خدیویته کچمشدر: خدیویت مصریه‌نك مقدار اهالیسی.

خِذلان (سف. عر. معاونتسز قالوب ضعف وفتوره دوچار اولمه. ن.

خَذَله (صف. ج. عر. [فد: خاذل = لسانمزده قوللانمامز] آر. قداشلرینی تهلکه‌ده براقوب قاچان نامرد آچقلر، اراذل، ادانی یوش آدملر.

خَر (سـ. فا. اشك، حمار، مرکب.

خَر (مه. کویکن کندیسنه یناشان دیکر بر کوپکه ویا آدمه مقام تهدیده دیشلرینی کوسترمه. دك ایتدیکی خرلدیسی تقلید و تصویر ایدر. ‖ خرکور = منازعه، مجادله، کوپکلرك خرلدیسی کبی غاوغا.

خر (یاخود خیر. مه. کوکسدن چیقان قیصیق وبوغوق سسی تقلید و تصویر ایده‌رك اکثریا مکرر قوللانیلیر: نزله. دن کوکسی خرخر ایدیور. ‖ خر چیقارمق = منازعه چیقارمق.

خَراب (سف. عر. ویران اتمه، ویرانلق. بیتمه. بوزمه. معموریتك ازاله‌سی: کراجیلر اوی خراب ایتدیلر: محاربه جریان ایتدیکی یرلری خراب ایدر. ‖ تخریب کبی. ‖ = ص. تر. ۱. بوزلمش. یقلمش. ویران، معمورك ضدی: خراب بر او، خراب بر مملکت. ۲. مرخو. شلاقدن حالی دیکر کون اولوب پژمرده وبیتکین اولان: مست خراب اولمش. خانه خراب = اوی یقلمش، هر طرفی ویران، اینی برباد، پریشان.

خَرابات (سف. ج. عر. [خرابه] بك جمی ایسه‌ده. او معنا ایله قوللانلیوب، مفرد کبی استعمال اولنور) میخانه، میکده. مداوملرینی خراب ایدن عشرت وسفاهت یری. عر.

خَراباتی (ص. فا. ج: خراباتیان. ۱. میخانه مداومی، بکری، سرخوش وپژمرده حال. ۲. الینه کچن آقچه‌یی عشرت و سفاهت یولنه اسراف ایدوب کندینه واونه بارقه باقیسان سفیه.

خَراباتیانه (ص. ح. فا. خرابا. تبعه، خراباتیلکله. اسراف وسفاهت وسرخوشلقله.

خَراباتیلك (سـ. سرخوشلق. پژمرده‌لك، سفیلانه اسراف وسفاهت.

خَرابه (سف. عر. ۱. ویرانه، اسکی ابنیه یقلمه‌یسی، بوزلمش معموره آثار باقیه‌سی: تدمر، بعلبك خرابه‌لری. ۲. مج. پك خراب ویاری یقیق او: برخرابه‌ده اوتوریوردی.

خَرابه‌زار (سـ. فا. ویرانه‌لری چوق یر، ویرانه‌لك: بغداد ادارهٔ عثمانیه‌یه کچدیکنده برخرابه‌زار ایدی.

خَرابه‌نشین (ص. فا. [عر. خرابه = ویرانه. فا. نشین = اوتورمق] ویرانه‌ده اوتوران، بر ویرانه‌نك برکوشه‌سنه صیغینوب اورادە یاشایان فقیر.

خَرابیّت (سف. عر. [اوبدیر. مه بر لغت اولوب، عربیده خراب مصدر اولمغله، ادات مصدریت الحاق عبندر] ویرانلق، خرابلق، بر بنا ویا معموره‌نك یقیق دوشوك حالی. لندره‌یه لغمی، اندراس: یومیه‌یی شهرینك خرابیتی.

خَراج (سف. عر. [خروج‌دن] ۱. ویرکی، جزیه. ۲. وقتیله تبعهٔ غیر مسلمه‌نك بدل عسکری. ‹قامنده ویردکاری شخصی ویرکی. ‖ خراجه کسمك = خراجه باغلامق، خراج تأدیه. سنه، مطلقا برشی ویرمکه برینی مجبور ایتمك.

خُراج (سف. عر. [خروج‌دن] ط. بدنك مختلف برلرنده چیقان چیبان.

خَراج (سـ. بر مالك مزایده‌یه چیقارلمسی، مزایده صاتمه.

تلمسی. — دلاللرك : خراج مزاد! باغرمه‌لری بومعنا ایله‌در. [کلمه عربی ایسه‌ده، عربیده بویله بر معناسی یوقدر، مکرکه چیقدی دیمك اولان فعل ماضی «خرج» دن غلط اوله.]

خَراججی { س. وقتیله تبعهٔ غیر مسلمه‌دن خراج نامیله آلنان شخصی ویرکی‌یی تحصیله مأمور آدم، خراج تحصیلداری.

خَراجگُذار { ص. فا. [عر. خراج = م. فا. گذاریدن = ادا ایتمك] خراج ویرن، خراجه کسلمش، جزیه‌کذار.

خَراخِر { سث. جم. عر. فد: خرخره. با: خرخره.

خَرار { س. [عر. «غراره» دن] بیوك چووال.

خَراز { س. با: خزار.

خَرازه { س. صیغیر اودنده حاصل اولان بونجق کبی قاتی شیء که صاریلغه علاج زعم اولنور.

خُراسان { س. توغله توزیله کیرچدن مرکب صاغلام بر خرج که چمنتونك ایجادندن اول اونك یرینه قوللانیلیردی. [اساساً ایرانك خراسان خطه‌سنده استعمال اولندیغندن، بو اسمله شهرت بولمشدر.] || قره خراسان = عن اصل خراسانده یاپیلان مقبول طبان قلیج.

خُراسانی { س. اسکی قیافتده صاریقدن طاشقین خواجکان قاؤغی که اسکی مزار طاشلرنده امثالی چوق کوریلور.

خِراش { ص. فا. [«خراشیدن» دن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] طیرمالایان، قاشیان : دل خراش = یورك طیرمالایان، قلبی اینجیه‌ن: خاطر خراش = خاطر طیرمالایان، وسوسه‌یی موجب.

خَرّاط { سذ. عر. [«خرط» دن سمب.] چیقریقجی.

خُرافات { سث. جم. عر. [فد: خرافه اندر استعمال اولنور] ادیان کاذبهٔ قدیمه اعتقادات باطله‌سندن قالمه خارق العاده حکایات غریبه، اساطیر : اسکی مورخلر اخبار صحیحه‌یی بر چوق خرافاتله قاریشدیره‌رق بویله شیئلره طبعاً مائل اولان عوامه قبول ایتدیرمشلردر.

خِرام { س. فا. [«خرامیدن» فعلندن سمص.] صاللانمه، صالینه‌رق ناز وادا ایله یوریمه : خرام ایتمك. || خوش خرام = ناز وادا ایله صاللانه‌رق یوریمسی لطیف اولان.

خِرامان { ص. فا. صاللانه‌رق ناز وادا ایله یوریین : خرامان اولمق = بو صورتله یوریمك. || خرامان خرامان = صالینه صالینه.

خَربَق { سذ. عر. نبا. چوپله : خربق ابیض = آق چوپله: خربق اسود = قره چوپله.

خَربَنده { س. فا. [خر = اشك. بنده = قول — تر. زبانزدی : خرمانده] اشکجی، قاطیرجی، مکاره‌جی. [وقتیله اردو معیتنده‌کی مکاره‌جیلره دینیردی.]

خَرپوشته { س. [فا. اشك صیرتی دیمك اولان «خرپشت» دن] بالیق صیرتی شکلنده چاتی.

خَرپه { س. با: آرباغ.

خَرتاوی { س. سپاهیلرك یکیچری کچه‌سنه معادل اوله‌رق کییدکلری طوپارلاق کچه کلاه.

خَرتلاب { س. [عر. «قطلب» دن غلط] قوجه‌یمشی.

خَرتوج { س. [فر. Cartouche دن] طوپ فشنکی: خرتوج چانطه‌سی = خرتوج وضعنه مخصوص اوله‌رق طوپ آرابه‌سنك آرقه‌سنده‌کی صندیق.

خِرتی { مه. دائما «پرتی» لغتیله برابر قوللانیلیر : خرتی پرتی = اسکی پوسکی اشیا.

خَرج { سذ. عر. ١. صرف، بوزمه: ویردیککز آقچه‌یی تکمیل خرج ایتدم: او آقچه‌نك تکمیلی خرج اولدی‌می؟ ٢. [مصدریت معناسندن عاری اوله‌رق] صرف اولنه‌جق آقچه، مصرف، خرجلق : چوق خرج کیدیور. ٣. بر معاملهٔ رسمیه ایچون ویریلن رسم : محکمه خرجی، انتقال خرجی، اعلام خرجی. ٤. تر. برشیئك اعمالنه یارایان مواد، کراسته : اوسته‌لرك خرجی قالمدیغندن بوش طوریورلر؛ یمك خرجی. ٥. دیوار اورمکه وصیوه وسائره‌یه یارایان کیر ایله قوم ویاخراسان یاخود چامورله صمان وسائره مخلوطی:

دیوار خرجی، صیوه خرجی: خرج یاپمق. ٦. اثوابه سوس ایچون انواع اشکالده دیکیلن غیطان و سائره: قادین لباسلرینه خرج قومق بوسنه موده اولدی: آوروپادن حاضر خرج کلیر. || خرجی اولمق = ایشی اولمق، النـدن کله بیلمك: بو ایش اونك خرجی دکلدر: بو یوکی قالدیرمق بنم خرجم دکلدر: او آته بینمك سنك خرجك می؟ || خرج راه. با: خرجراه. || خرج عالم، خرج عام = هرکسه کوره الویریشلی، هرکسك قوللانه بیله جکی: ایپکلی اثواب خرج عالم دکلدر. || وکیل خرج، وکیلخرج = بر بیوك قوناقده مصرف ایتمکه مأمور آدم. || خرجی ایچندن چیقمق = آیریجه مصرف ایتمکه حاجت اولمامق.

خُرج { سذ. عر. شیندن بیوك هکبه.

خَرجامَق { فت. ا عر. «خرج» دن ا ١. صرف ایتمك، بوزمق: اوقدر آقچه یی برکونده خرجادی؛ چوق پاره خرجایور. ٢. برینی بالالتزام تهلکه یه صوقمق.

خَرجانمَق { فل. مصرف ایتمك. مصرفه کیرمك: بزی کوزل اکلندیردی اما کندیسی چوق خرجاندی.

خَرجراه { سـ. فا. اعر. خرج = مصرف ـ فا. راه = یول ا یول مصرفی. برمأمور ویا ضابطك مأموراً بر یردن بریره کیتمسیچون رتبه ومعاشیله وقطع ایده جکی مسافه یه کوره رسماً ویریلن آقچه: حرکت ایتمك ایچون خرجراهنی آلدی: خرجراه نظامنامه سی.

خَرجلق { سـ. مصارف عادیه یه مخصوص آقچه: خرجلغم یوق: خرجلغی قالمدی. || جیب خرجلغی = اوفاق تفك شخصی مصارفه مخصوص آقچه: چوجقلره بش اون غروش جیب خرجلغی ویرملی.

خَرجلی { ص. ١. کیرج و قوم خلیطه سیله یاپلمش: خرجلی دیوار. مقابلی: قوری دیوار. ٢. غیطان وسائره دن چیچکلرله مزین: خرجلی فیستان، فرمنه. ٣. مصرفلی، چوق مصرفله وجوده کلن: خرجلی یمك.

خَرجی { ص. خرج عام اوله بیلن، عادی، اوجوز: خرجی اتمك = اتمکك عادی و اوجوز نوعی.

خَرچَنك { سـ. فا. ینکچ. ن.

خِرچین { ص. پك عنادجی وتتیز، سرت، ترس. بدخوی: پك خرچین برچوجغی واردر.

خِرچینلق { سـ. عنادجیلق. تتیزلك. سرتلك. ترسلك: بوقادینك خرچینلغی نحس اولنور شیء دکلدر.

خَرخَره { سذ. عر. ج: خراخر. ط. خرلدی.

خِرد { سـ. فا. عقل، فکر، ذهن. || بی خرد، بیخرد = عقلسز.

خُرد { ص. فا. کوچك. اوفاق. صغیر. || خردخاش، خرد مرد = پارچه پارچه: آینه یی بر یومروقله خرد خاش ایتدی. || خرد سال = کوچك یاشده. صغیر السن.

خَردال { سـ. ا عر. «خردل» دن ا ١. معروف یاقیجی حبه، قیجی: خردال دانه سی = پك کوچك شیئدن کنایه در. ٢. دوکلمش خردال معجونی که یمکده انه سوریلور: فرانسز، انکلیز خردالی. || خردال لاپه سی، یاقیسی = صانجیان یره یاپیشدیریلان لاپه ویا یاقی یعنی دوکلمش خردال ایله صیوانمش کاغد: خردال یاقیسی قومق. کزدیرمك.

خَردَل { سذ. عر. خردال. با: خردال.

خَردَلیّه { سـ. ا زبانزدی: خردالیه ا خردال ایله تربیه اولنمش شیره که خردال قوتیله تخمر ایتمکسزین طیانه بیلیر.

خِرَدمَند { ص. فا. ج: خردمندان. عقلی، عاقل.

خِرَدمَندانه { ص. ح. فا. عاقلانه. عقللیجه.

خُردَوات { سـ. ج. فا ا فد: خرده ا ١. اوفاق تفك شیئلر، اهمیتسز شیئلر. اوته بری. ٢. دمیردن کهنه آلات وادوات: سوقاق کوشه لرنده خردوات صاتانلر: خردوات دکانی.

خُردواتجی { سـ. خردوات صاتان آدم. با: خرده جی.

خُرده { سـ. فا. ١. اوفاق شیء، اوفاق پارچه، ریزه: باقیر خرده لری. ٢. اینجه و دقیق معنی، نکته، کیزلی معنی، مضمون. = ص. فا. ١. اوفاق وقرندیدن عبارت اولان: خرده اینجی. ٢. پك اینجه وکوچك: خرده یازی.

خُرده بین { سـ. فا. ا خرده = اوفاق. دیدن = کور-

مك ا كوزك كوره‌میه‌جكی درجه‌ده كوچك شیئلری و بوحالده اولان حویناتی كورمكه مخصوص آینه : خرده بینله باقمق؛ خرده بینله آنجق كوریله‌بیلیر. فر. Microscope. = ص. فا. اك كوچك ودقیق شیئلری كوره‌بیلن، مدقق، فهم وادراكی پك كسكین : مدقق خرده بین.

خُرده بینانه { ص. ح. فا. مدققانه، تدقیقات عمیقه ایله : تحقیقات خرده‌بینانه؛ خرده بینانه تدقیق ایتدی.

خُرده بینی { ص. فا. خرده بینله كوریله‌بیله‌جك قدر كوچك : حیوان خرده‌بینی، حوینات خرده‌بینی. [عربی اوله‌میه‌جغندن، مؤنثنده «خرده‌بینیه» دیمه‌ملی.]

خُرده‌جی { س. اوفاق تفك شیئلر ویا كهنه دمیر آلات وادواتی صاتان آدم. خردواتجی، چرچی.

خُرده‌جیلك { س. خردوات صاتان آدمك ایشی وحال وصفتی.

خُرده چین { ص. فا. [خرده = قیرندی. چیدن = طوپلامق] ریزه وقیرندی طوپلایان، دوكیلن قیرندیلری طوپلایان فقیر.

خُرده دان { ص. فا. [خرده = نكته. دانستن = بیلمك] نكته ودقایق آكلایان، دقایق آشنا.

خُرده فروش { ص. فا. [خرده = اوفاق تفك شیئلر. فروختن = صاتمق] اوفاق تفك شیئلر صاتان، چرچی، طبله‌كار.

خُرده گیر { ص. فا. [خرده = مضمون. گرفتن = طوتمق] سوزك ایچنده كیزلی معانی آرایه‌رق اعتراض ایدن.

خُرده لَتمك { فط. اوفالمق، پارچه پارچه اولمق.

خَرَس { سذ. عر. ط. دیلسزلك.

خِرستیان { س. ص. [ر. Χρησ-τιανος] دین عیسی (عم) ه تابع اولان، عیسوی، نصرانی : خرستیانلر، خرستیان قوملر.

خِرستیانلق { س. عیسویت، نصرانیت، دین عیسی : خرستیانلق عالمی.

خِرستیانی { ص. أ: خرستیانیه. دین عیسیه منسوب و متعلق، نصرانی، عیسوی. [غلط تعبیر اولوب، یرینه نصرانی ویا عیسوی ستعمالی مرجحدر.]

خِرسز { س. [بلكه «خیرسز»دن محرف] باشقه‌لرینك مالنی چالان آدم، اوغری، سارق، دزد. آشیق اویوننده بر صایی. || خرسز مالی = مال مسروق. || خرسز بتاغی = خرسزلری قبول ومال مسروقلرینی حفظ ایدن آدم ومنزل. || دكیز خرسزی = قورصان. || آت خرسزی = اوستی باشی خفیف، دیم دیزلاق : هایطه.

خِرسزلامه { ح. خرسزجه. سنه، كیزلیجه، اوغریین.

خِرسزلق { س. خرسز حال و صفتی، اوغریلق، سرقت : خرسزلق ایتمك.

خُرسَند { وخرسنده. ص. فا. قناعتكار، قانع.

خُرطوم { سذ. عر. ١. فیل بورنی. ٢. طولومبه‌یه طاقیلان مشین یا لاستیق ویا صیق بز بوری.

خَرق { سذ. عر. یارمه، ییرتمه. ز.

خِرقه { سذ. عر. ١. بز وقماش پارچه‌سی. ز. ٢. درویشلرك كییدكلری اوست لباسی. ٣. جبه‌نك آلتنه ویا كیجه‌لك انتاریسی اوستنه كییلن دیزه قدر ویا دها قیصه پنبوقلی لباس. || خرقهٔ سعادت، خرقهٔ شریف [طوغریسی شریفه] = امانات مباركه‌دن اولان بردهٔ شریفهٔ جناب نبوی.

خِرقه‌پوش { س. ص. فا. [عر. خرقه = م - فا. پوشیدن = كییمك] خرقه كیین، درویش.

خَرگاه { س. فا. كبرا چادیری، اوتاق.

خَرگَله { س. فا. [تر. زبانزدی: هرگله] ١. بیتمكه‌ویوك طاشیمغه آلیشمامش آت وقیصراق واستر ومركب سوریسی : چفتلكنده خركله‌سی واردر. ٢. بوحالده بولنان یعنی آلیشمامش حیوان، سوری حیوانی : خركله در بیتمكه كلمز. ٣. مج. تربیه‌دن بسبتون محروم آدم. ٤. برایش كورمز خدمه غلبه‌لكی: اونده برسوری خركله واردر.

خَرگَه { س. فا. با : خرگاه.

خِرل { خریل. مه. با: خاریل.

خرلاشمق { فش. بربرینه «خر» ایدن کوپکلر کبی غاوغا ایتمك، چکه‌مه‌مزلکدن بربریله اوغراشمق.

خرلامق { فل. ١. «خر» ایتمك، کوکسدن سسله نفس آلمق ویا اویقوده خورلدامق. ٢. سببسز یره غاوغا ایتمك، راحت ویرمیوب منازعه چیقارمق ایسته‌مك.

خرلداشمق { وخرلدامق. با: خرلاشمق، خرلامق.

خرلدی { س. ١. اویورکن ویا اویانیقلقده کوکسدن ویا کنزدن سسله نفس آلمه، خورلدامه. ٢. سببسز غاوغا، نزاع.

خرلدیجی { ص. سببسز غاوغا ایدن، منازعه‌جی.

خرم { ص. فا. ١. سوینجلی، مسرور. ٢. مفرح، دلکشا.

خرما { س. فا. ١. معروف اقالیم حاره میوه‌سی، تمر. ٢. خرما شکلنده خمور طالیسی. || خرما آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج، نخل. || خرما طوریسی = خرمانك رنکنی آکدیرر آت طونی. || طرابزون خرماسی = چوق چکردکلی خامی آغز بوروشدیرر برمیوه وبونی ویرن آغاج.

خرمان { س. [فا. «خرمن»دن] ١. حبوباتك صماندن آیرلمسیچون ایدیلن عملیات: بو یاغمور خرمانه مانع اولیور؛ خرمان وقتی کچیور. ٢. بو عملیات ایچون یعنی دوکلمکه حاضرلانمش اکین دمتلری مجموعی. ٣. اکینلرك دوکلمسیچون حاضرلنمش دائروی میدان: خرمان جفتلکك اورته‌سنده اولملیدر؛ خرمانده اوتوریوردی. ٤. اکینلرك خرمانده دوکلمه‌سی موسمی: خرمانده اوده‌مك اوزره بورج آلدی. ٥. هر برندن برر دانه آلنوب برطاقم یاپلمق اوزره آیری آیری صره‌لانمش کتاب جزئلری ویا توتون یاپراقلری وسائره: کتابی خرمان ایتمك. || خرمان آرابه‌سی = یکی ایجاد اولنمش خرمان ماکینه‌سی. || خرمان دوکمك = دانه‌لرینی آیرمق اوزره اکینی خرمانده دوکمك. || خرمان صاورمق = دانه‌لره قاریشیق اولان اینجه صمانی آیرمق ایچون کورکله هوایه آتوب روزکارلاندیرمق. || خرمان صوکی = توز طوپراقله قاریشیق حبوبات. || خرمان کیله‌سی = بیوك اولچك. || خرمان یری = خرمان دوکمکه مخصوص دائروی میدان. || طوغله خرمانی = طوغله یاپیلان یر.

خرمانجی { س. ١. حبوباتی خرمانده دوکوب صاورمغله مشغول آدم. ٢. توتون یاپراقلرینی خرمان ایدن عمله.

خرمانلامق { فت. هر برندن برر دانه آلنوب طاقم یاپمق اوزره بر شیئك اجزاسنی طاقم طاقم ایلمك، خرمان ایتمك: کتابك جزئلرینی، توتون یاپراقلرینی خرمانلامق. = فل. (حیوان) بر دائره اوزرنده دونوب قوشمق.

خرمن { س. فا. خرمان. با: خرمان.

خرمهره { س. فا. [خر = مرکب - مهره = بونجوق] قاطیر بونجوغی.

خروات { س. اصل آوستریانك خرواتستان خطه‌سی اهالیسنك اسمی اولوب، دالماچیه، اسلاوونیه و قره‌طاغ اسلاولرینه دخی اطلاق اولنور.

خرواتجه { ص. ح. خروات طرز ویا لساننده: خرواتجه سویلمك؛ خرواتجه شرقی، لسان. = س. خروات لسانی: خرواتجه اسلاو السنه‌سندندر.

خروب { وخرنوب. سذ. عر. فاصولیه وباقلا شکلنده اولان معروف سیاه میوه، کچی بوینوزی. || خروب آغاجی = بو میوه‌یی ویرن آغاج که اقالیم معتدله‌نك اك صیجاقلرنده یتیشیر. || خروب شربتی = بو میوه‌نك قوروسی قایناتدلمغله یاپیلان شربت.

خروج { سذ. عر. چیقمه، طیشری چیقمه: خروج ایتدی = چیقدی.

خروس { یاخود خوروز. س. [فا. «خروس»دن] ١. طاؤق جنسنك ارککی: خروس اوتمك. ٢. چاقمقلی سلاحك چاقمغی تپه‌سی: طبانچه‌نك خروسنی قالدیرمق. ٣. قپو زنبرکنك مندالی. || خروس آیاغی = فشنك سوکه‌جك بورغو. || خروس اوتمك = صباح اولمق. || خروس اوغلی = چیلغین. || خروس ایسکی. با: ایبك. || خروس یومورطه‌سی = اوفاق یومورطه. || خروس عقللی = نه یاپدیغنی ایی دوشونمین.

خروسپینه { س. کلینجك بالیغنه بکزر ینمز برجنس بالیق.

خُروسجق { س. بیان تره‌سی نوعی.

خُروسلانمق { فل. خروس کبی قباروب قورلمق.

خُروش { س. فا. شماته، کورلتی، باغرمه، تلاش: جوش وخروش.

خُروشان { ص. ح. باغروب شماته ایدن ویا ایده‌رك، تلاشلی.

خِرید { س. فا. صاتین آلمه، مبایعه. ؛

خِریدار { ص. آلیجی، مشتری، طالب.

خَریده { سف. عر. ج: خرائد. ۱. بکر قیز. ۲. دلینمه. مش اینجی، درنا-فته.

خَرپزمه { س. آزغین حیوانلرك داغنك اوستنه، کچیریلن دمیرحلقه.

خَریطه { سف. عر. [یونانیدن] ۱. برمملکتك احوال جغرافیه‌سنی مصور رسمی: خریطهٔ بریه؛ خریطهٔ بحریه: خریطة السماء = نجومك مواقع وصورینی کوسترر خریطه. ۲. مشیندن کیسه و طوربه. طغارجق. || مج. بو خریطه‌ده یوغیدی = مأمول و متصور دکلدی.

خَریف { سف. عر. کوز موسمی، خزان.

خز { یاخود خیز. س. ۱. سرعت، چابقلق: خزله یورتمك. ۲. شدت، قوت: خزله اورمق. ۳. پرتاو، هجوم قصدی: خز آلمق. || خزینی آلمق = حرص و شدتی تسکین ایتمك؛ خزینی آله‌مامق = حرصی شدتی تسکین ایده‌مه‌مك، نفسی یته‌مه‌مك.

خَزار { س. [ترکچه ایسه «خزار» یازلمسی غلطدر. — اصلی مرکبله دونو دکرمن دیمك او. لان فا. «خراس» دن محرف «خراز» اولسه کرکدر؛ ذاتاً بوصورتده‌ده قوللانیلیر.] تخته وکراسته یچمکه مخصوص صو ایله تحریك اولنور بیوك یچمق.

خَزان { س. فا. کوز موسمی، صوك بهار، خریف. || مج. صارارو ب صوله وقتی، اختیارلق سنی.

خَزاندیده { ص. فا. کوز موسمی کورمش، صارارو ب صولمش.

خِزانه { سف. عر. [خانك فتحیله غلطدر] خزینه. || خزانة الکتب = کتبخانه.

خَزائِن { سف. ج. عر. فد: خزینه. با: خزینه.

خَزع { سف. عر. جرا. کسمه، یارمه، عملیات. کسیلن محلك اسمنه اضافه‌ایله بر چوق اصطلاحات مرکبه تشکیل ایدیور.

خَزَف { سف. عر. طوپراقدن معمول چناق چوملك کبی شیلر.

خَزَفیّه { سف. عر. چناق چوملك کبی طوپراقدن معمول شیلر و بونلری یاپمق صنعتی، فر. Céramique.

خَزنه { خزنه‌دار. با: خزینه، خزینه‌دار.

خَزینه { سف. عر. ج: خزائن. [تر. زبانزدی: خزنه.] ۱. آنچه وضع وحفظ اولنان یر، وزنه، صندیق: خزینهٔ دولت، خزینهٔ مالیه. [مالیه نظارتنه یالکز یه «خزینه» دخی دینیر.] ۲. ذی قیمت شیئلر حفظانه مخصوص محفوظ یر، دیو. ۳. آقار صویك ویا یاغمور صوینك بر. یکوب حفظ اولندیغی یر. صهریج، دیو؛ صو خزینه‌سی دخی دینیر. ٤. طوب وتفنك باروتنك قوندیغی یر. ٥. مدفون مال، دفینه. ٦. ایریك بریکن یر. ۷. نقود وسائر ذی قیمت شیئلر. دن عبارت یوك. ۸. وقتیله اون آلتی بیك غروش مقداری. || خزینهٔ خاصه = ذات حضرت پادشاهیه عائد املاك واراضی وسائرهنك واردات ومصارف دائره‌سی. || خزینه کتخدایی = اندرون همایونده‌کی ذی قیمت اموال واشیانك حسن محافظه واداره‌سنه مأمور ذات.

خزینه‌دار { س. فا. [تر. زبانزدی: خزنادار] بر خزینه‌نك اداره ومحافظه‌سنه مأمور آدم.

خزینه‌دارلق { س. [زبانزدی: خزنادارلق] خزینه‌دار وظیفه ومأموریتی.

خَس { س. فا. چوب: خس و خاشاك = چورچوب: خار وخس = چالی چرپی.

خَسار { سف. عر. و:

خَسارَت { سف. عر. ج: خسارات. زیان، ضرر: چوق خساره اوغرادی؛ چوق خسارت اولدی.

خَساردیده { ص. فا. [عر. خسار = زیان - فا.

دیدن = کورمك] زیان کورمش، ضرره اوغرامش، متضرر.

خِسَّت { سث. عر. خسیسلك، بخل، ناکسلك، جمریلك: خست طبع = طبیعتده‌کی ناکسلك.

خَسته { ص. فا. جم: خستکان. صحتی پرنده اولمیان، بر علت و مرضه دوچار اولان، مریض. اصل ترکجه‌سی: صایری: خسته اولمق، دوشمك، یاتمق = خسته‌لانمق.

خَسته‌خانه { س. فا. خسته‌لرك قبول وتداوی اولندیغی عمومی محل، بیمارستان: سیار خسته‌خانه = محاربه‌ده نقل اولنمغه الویریشلی خفیف ومتحرك خسته‌خانه.

خَسته‌دِل { ص. فا. قلبی مریض، مجروح الفؤاد، دردمند.

خَسته‌لاندیرمَق { فت. خسته ایتمك، خسته‌لغی موجب اولمق: دونکی روزکار بنی خسته‌لاندیردی.

خَسته‌لانمق { فل. خسته اولمق خسته دوشمك: صوئوق آلوب خسته‌لاندم.

خَسته‌لق { س. مرض، علت؛ جلد خسته‌لغی، سیکیر خسته‌لغی، قلب خسته‌لغی: صالغین خسته‌لق = عمومی وساری مرض. | «خسته‌لك» یازماملی. |

خَسته‌لقلی { ص. اوستندن خسته‌لق اکسیك اولمیان، خسته‌مزاج.

خَسته‌مِزاج { ص. فا. مزاج و طبیعتی خسته‌لغه مائل. پك صیق خسته‌لانان. خسته‌لقلی.

خُسر { سذ. عر. و:

خُسران { سذ. عر. خسار، خسارت، زیان. ضرر.

خُسرَو { س. فا. حکمدار، شاه.

خُسرَوانه { ص. ح. فا. شاهانه.

خُسوف { سذ. عر. آیك طوتلمسی: خسوف کلی. خسوف جزئی: خسوف واقع اولمق = آی طوتلمق. — کونشك کینه کسوف دیرلر.

خَسیس { ص. عر. أ: خسیسه. | «خسة»دن صث. | ١. بخیل، ناکس، جمری. ٢. آلچاق، دنی دون، عادی. قیمتسز: مواد خسیسه.

خِش { مه. جانفس کبی شیئلرك تحریك اولندقجه چیقاردقلری سسی تقلید و تصویر ایدەرك مکرر قوللانیلیر: خش خش ایتمك.

خَشَب { سذ. عر. | جم. ضمه ایله خشب وخشبان کلیرکن بزغلط اوله‌رق «خشاب» قوللانیورز | آغاجك اودون قسمی، کراسته‌سی، اصلی: جوز آغاجنك خشبی پك ایی جلا آلیر.

خِشت { س. قالین وقیصه حربه. ال مزراغی.

خِشت { س. فا. کیرپیچ، طوغله.

خَشخاش { سذ. عر. معروف نبات که باشنده اولان تخملری طبده منوم کبی قوللانیلیر. وبونلرك قبوغنی چیزمکله آفیون دینلن قیمتدار مادهٔ طبیه استخراج اولنور آق خشخاش = بونك برنوعی. || خشخاش بری = کلینجك چیچکی.

خَشخاشِیّه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ خشخاشیه = خشخاش قبیلندن نباتات.

خِشر { س. قاؤن وقارپوزك سرت قالان بیاض قسمی.

خِشر { مه. سرت بعض قماشلرله سائر شیئلرك اویناد قجه چیقاردقلری سسی تصویر و تقلید ایدر: خشر خشر ایتمك.

خِشرداتمَق { فت. سرت برقماش ویا کاغد وسائره‌یی اویناده‌رق خشرخشر ایتدیرمك.

خِشردامَق { فل. سرت برقماش و کاغد و سائره اویناد قجه خشر خشر ایتمك.

خِشردی { س. سرت برقماش و کاغد وسائره‌نك ویا خصوص زواحفك اویناد قجه چیقاردیغی سس، خشرخشر ایتمه.

خِشعه { سث. عر. ولادتندن اول والده‌سی وفات ایتمکله قارنی یاریله‌رق چیقاریلان چوجق که مشهور قیصر دخی بوطریقله دنیایه کلمشیدی.

خُشك { ص. فا. قوری، یابس.

خُشکسال { س. فا. قوراقلق و قحط وغلا سنه‌سی.

خِشل { مه. سرت وقیصیق سسی تقلید وتصویر ایدەرك مکرر قوللانیلیر: کوکسی خشل خشل ایتمك.

خَشلامَق { خشلامه وسائره. | ا: خاشلامق وسائره.

خِشلامَق { فل. و:

خشلدامق { فل. سرت وقیصیق برسس چیقارمق : کوکسی خشلدایور.

خِشم { س. فا. غضب، حدت.

خِشمناك { ص. فا. حدتلی، غضبناك.

خُشنود { ص. فا. راضی وممنون : خشنود ایتمك، اولمق = راضی وممنون ایلمك، اولمق.

خُشنودلق { س. و :

خُشنودی { س. فا. رضا وممنونیت. [«خشنودیت» دیمه‌ملی.]

خُشوع { سذ. عر. تواضع، کوکل آلچاقلغی.

خُشونَت { سث. عر. سرتلك، قاتیلق، درشتلك: خشونت طبع = طبیعت سرتلکی.

خَشین { ص. عر. [«خشونة» دن صث.] سرت، قاتی، درشت، ناملایم.

خَشیه { وخشیت. سث. عر. قورقو، خوف.

خِصال { سث. جم. عر. فد : خصلت. با : خصلت.

خَصائِص { سث. جم. عر. فد : خاصیت. با: خاصیت.

خَصائِل { سث. جم. عر. فد : خصلت. با : خصلت.

خَصلَت { سث. عر. جم : خصال، خصائل. طبیعت، خوی، خلق : خصلت مخصوصه؛ خصائل ممدوحه؛ خصال ذمیمه.

خَصم { سذ. عر. جم : خصوم. [دها مستعمل اولان «خصماء» ایسه مرادفی اولان ولسانمزده قوللانلمیان «خصیم»ك جمعیدر.] ١. دشمن، عدو؛ خصم جان = اك بیوك وشدتلی دشمن. ٢. دعواده یا ود و یون وکورش ویاریش وسائره‌ده قار لرف، مخالف.

خصم { س. اصلی آکلاشیله‌مدی] اقربا ومتعلقاتدن اولان : خصم اقرباسی چوق؛ او بنم خصممدر :

خُصَماء { سذ. جم. عر. [فد. «خصیم» لسانمزده غیر مستعمل اولوب، «خصوم» یرینه «خصم»ك جمعی کبی قوللانیلیر.] با : خصم.

خَصملق { س. دشمنلك. خصومت، عداوت.

خصملق { س. اقربالق، قرابت.

خُصوص { سذ. عر. جم : خصوصات. ١. خاص و مخصوص اولمه، عموم مقابلی، مخصوصیت، برشخص ویا شیئه حصر : عمومدن خصوصه نقل کلام ایده‌لم. ٢. ایش، ماده، کیفیت : بو خصوصده؛ وقوع حالك تحقیق و اشعاری خصوصنه همت بیورلمسی. [جمعی بو معنا ایله قوللانیلیر.] ٣. محکمه‌یه کیتمکه عذری اولان آدمك اقرار وتقریر ویاشهادتنی دیکلمك اوزره کندی طلب واستدعاسی اوزرینه جانب محکمه‌دن مأموراً خانه سنه کوندریلن هیئت : خصوص کوندرلدی؛ خصوص کتیردی. || باخصوص، علی‌الخصوص، خصوصیله = هله هپسندن زیاده، خصوصاً.

خُصوصاً { ح. عر. ١. خصوصی اوله‌رق، بالخاصه، خاصةً، آیریجه. ٢. هله. علی الخصوص.

خُصوصی { ص. عر. ث : خصوصیه. ١. عمومه عائد اولمیوب برشخص و شیئه ویا بر هیئته عائد اولان : بو رقص جمعیتی عمومی اولمیوب خصوصی اولمغله یالکز مدعوین کیره‌بیلیر. ٢. ذاتی، شخصی، وظیفهٔ رسمیه‌یه عائد اولمیوب شخصه و ذاته عائد اولان : خصوصی بر مکتوب یازیورم؛ تنفس وقتنده امور خصوصیه‌سیله اوغراشیر؛ بعض امور خصوصیه‌سنی تسویه ایچون رخصت آلدی.

خُصوصِیَّت { سث. عر. ١. خصوصیلك، عمومی اولمیوب خصوصی اولان شیئك حال وصفتی : بوتحریراتك خصوصیتی شیوه‌سندن بلیدر. ٢. برآدمك شخص و ذاتنه منسوب ومربوط اولمه، منسوبیت، اختصاص : اوذاته اسکیدن خصوصیتم واردر. ٣. برینه مخصوص اولمه، آیریجه برحالده بولنمه : اوآدمك خصوصیت احوالی واردر = کندینه مخصوص حال وطوری.

خُصوم { سذ. جم. عر. فد : خصم. با : خصم.

خُصومَت { سث. عر. خصملق، دشمنلك، عداوت : خصومتنی صقلایوب یالاندن دوستلق کوستریور. || اعلان خصومت = ایکی دولت آره‌سنده اعلان حرب.

خَصِی { سف. عر. رجلیتی نزع اولنمش آدم، خادم.

خُصیه { سف. عر. ج: خصیتین. خایه.

خِضاب { سف. عر. برشیئی بویامق ایچون حاضرلانمش ترکیب، بویا. ف.

خضر { سخ. حیات سرمدی یه نائل اولان الیاس نبی (عم) ك لقبیدر: خضر الیاس. || خضر الیاس کونی = خرستیانلرجه جرجس نبی (عم) ه مخصوص کون که نیسانك ۲۳ نجی کونی اولوب تشرین اولك ۲۶ سنده کی «روز قاسم» ایله برابر سنه بی همان مساوی ایکی قسمه بولور. اصلی یشیللك کونی معناسیله «روز خضر» اولسه کرکدر، زیرا تمام آغاجلرك یاپراقلاندیغی واورتهلغك یشیللندیکی موسمدر.

خَضراء { سف. عر. ذ: اخضر. با: اخضر.

خُضرَت { سف. عر. کیم. یشیللك: حضرت اوراق = یاپراقلرده کی یشیل رنك.

خُضوع { سف. عر. تواضع، خشوع.

خَطّ { سف. عر. ج: خطوط. ۱. چیزکی، چیزیلك: بر خط چکمك، چیزمك. ۲. یازی: خط تعلیق، خط ثلث؛ حسن خط = کوزل یازی: حسن خط خواجه سی. ۳. بر صره وچیزکی صورتنده شیء: دمیر یول، تلغراف خطی؛ خط کبیر = آنا دمیر یول: آناطولی خط کبیری. ٤. بر چوق نقطه لرك بر برینه ملاصق صره لانمه سندن حاصل اولان چیزکی: خط مستقیم، خط منحنی، خط عمودی، خط افقی. ٥. ج. کرهٔ ارض خریطه سنده چیزیلی بولنان طول وعرض مفروض چیزکیلری: خط استواء، خط نصف النهار. ٦. عر. کنجلرده یکی چیقمغه باشلایان پیچی وصقال. || ف. آتش خطی = میدان حربده مرمیاتك دشمنه واصل اولدیغی آکلاشیلان مسافه باشلنده کی صره که عسکر اورادہ طوروب قورشون آتمغه باشلار. || اجتماع میاه خطی = صولری پر یره طوپلانان براراضی حوضه سنی احاطه ایدن ارتفاع نقطه لرینك تشکیل ایتدکاری دائره. || تقسیم میاه خطی = اراضینك الك مرتفع نقاطی صره سی، که صولری مخالف ایکی جهته طوغری آقار ایکی مائله یی بر برندن تفریق ایدر. || خط حدود = ایکی دولت آره سنده کی حدودك تشکیل ایتدیکی چیزکی. || خط حرکت = برمأموره تعلیم و تعیین اولنان خارجنه چیقمامسی تنبیه اولنان وظیفه. || خط دست = بربیوك ذاتك کندی الیله یازدیغی شیء: روسیه ایمپراطوری المانیا ایمپراطورینه خط دستیله برنامه یازدی: مؤلفك خط دستیله محرر کتابك قیمتی پك بیوکدر. || عر. خط سبز = کنجلرك صقالدن اول یاکز. قلرنده بیتن اینجه توك. || خط شریف، خط همایون = اساساً سلاطینك خط دستیله محرر وبر خصوصك اجراسنه دائر صادر اولوب آلای ایله رسماً وعلناً باب عالیده اوتونان فرمان: کلخانه خط شریفی؛ اصلاحات خط همایونی.

خَطاء { سف. عر. ۱. یاکلیش، یاکلیشلق، غلط: بوغنده برخطا واردر؛ بوکتابك خطالری صوابندن زیاده. ۲. یاکلمه، سهو، ایستمیه رك اولنان قصور: خطا ایتدم. ۳. قباحت، کناه، جرم: اخطارده بولندمسه خطامی ایتدم؛ کندی اختیارمزله ایتدیکمز فنالقلری قدره اسناد ایتمك خطادر. ٤. ف. قصده مقرون اولیه رق ایشلنیلن فعل. || خطا صواب جدولی = برکتابك ایچنده واقع اولان یاکلیشلری وتصحیحلرینی حاوی جدول که کتابك صوکنه علاوه اولنور.

خَطاءً { ح. عر. یاکلیش اولهرق، یاکلیشلقله، سهواً.

خَط آوَر { ص. فا. { عر. خط = یازی. فا. آوردن = کتیرمك } صقال وبیغی یکی بیتمکه باشلامش (کنج).

خِطاب { سف. عر. ۱. برینه سوزسویله، سوزی بر آدمه سویله، توجه کلام: کا خطاب ایده رك سویلدی؛ سزه خطاب ایدلین سوزی نیچون او. ستکزه آلیورسکز؟ ۲. برجماعته توجیه کلامله سویلنیلن نطق. ۳. (صرفده) فعل وضمیرده غائب ومتکلمك غیری اولان ایکنجی شخص استعمالی که سوزی دیکلینندن عبارتدر. || خطاب عزت = من طرف الله بر آدمه سوز سویلنه. || فصل الخطاب = برکتاب ویا خطابه نك باشنده بسمله وحمدله وصلوله ایله دعادن

صکره « اما بعد » تعبیریله مبنی علیهه کیریشمه .

خِطاباً { ح. عر. برینك یوزینه سویلیه‌رك، توجیه کلام ایده‌رك : بو سوزی بکا خطاباً سویلدی.

خِطابَت { سث. عر. ۱. خطیبلك، جامعده خطبه ایراد ایدن خطیبك وظیفه ومسلکی : یکی تأسیس اولنان جامع شریفك خطابتی کیمه توجیه اولندی؟ ۲. فصاحت وسلاستله نطق ایراد ایتمه .

خَطا بَخش { ص. فا. [عر. خطا = سهو وقباحت . فا. بخشیدن = باغشلامق] واقع سهو وقباحتلری عفو ایدن : جناب حق خطا بخش وجرم پوشدر.

خَطا پوش { ص. فا. [عر. خطا = سهو وقباحت . فا. پوشیدن = اورتمك] واقع اولان سهو وقباحتلری اورتن.

خَطّاط { سذ. عر. جم : خطاطین. [« خط » دن سمب.] ۱. کوزل یازی وعلی الخصوص ثلث ونسخ کبی یازیلر یازان آدم، حسن خط صاحبی : بو لوحه‌یی خانغی خطاطه یازدیردیکز؟ ۲. حسن خط معلمی .

خَطّاطلق { س. ۱. کوزل یازی وعلی الخصوص ثلث و نسخ کبی یازیلر یازمق مهارتی، حسن خطه مالك اولمه. ۲. حسن خط معلملکی.

خَطایا { سث. جم. عر. فد : خطیئه. با : خطیئه. [ظن اولندیغی کبی « خطا » نك جمعی دکلسه‌ده او مقامده قوللانیلیور.]

خُطَباء { سذ. جم. عر. فد : خطیب. با : خطیب.

خُطبه { سث. عر. ۱. جمعه وبایرام نمازلرنده خطبانك قرائت ایلدکلری بعض آیات کریمه واحادیث نبویه ایله مزین وبعض نصایح دینیه‌یی محتوی جمل جلیله‌درکه خلیفه حضرتلرینك اسمنی ودعاسنی‌ده حاویدر : کندی نامنه خطبه اوقوتمق = سکه ضرب ایتمك کبی سلطنت وحکومت علائمندندر. ۲. کتابك ویا برنطق ومقاله‌نك باشنده‌کی مسجع ومنثور عباره : کتابنه کوزل برخطبه یازمشدر : کتابنك خطبه‌سنی باشقه‌سنه یازدیردی.

خَطَر { سذ. عر. تهلکه، مخاطره، امنیتسزلك ؛ پر خطر = تهلکه‌سی چوق، تهلکه‌لی.

خَطَرناك { ص. فا. قورقولی، مخاطره‌لی، تهلکه‌لی، امنیتسز : بر راه خطرناك .

خَطف { سذ. عر. قاپمه، جن وشیطانك قاپوب کوتورمسی .

خَطمی { سذ. عر. ابه کومجنه مشابه واوندن بیوك معروف بر چیچك که قوروسی خاشلانه‌رق کوکسی یومشاتمق ایچون ایچیلیر.

خُطور { سذ. عر. خاطره کلمه، درخاطر اولنمه : خاطرمه، ذهنمه خطور ایتدی .

خُطوط { سذ. جم. عر. فد : خط. با : خط .

خَطوه { سث. عر. جم : خطوات. ۱. آدیم. ۲. اولچی عد اولنان اعتباری آدیم .

خِطّه { سث. عر. مملکت، یر، بقعه، قطعه : خطهٔ یمانیه = یمن قطعه‌سی .

خَطیب { سذ. عر. ۱. جامعده خطبه اوقویان وبو وظیفه ایله موظف بولنان آدم. ۲. فصاحت وسلاستله ایراد نطق ایدن.

خَطیر { ص. عر. ث : خطیره. [« خطر » دن صش.] ۱. مخاطره‌لی، وخیم : طریق خطیر. ۲. بیوك، عالی، شانلی، مهم : امر خطیر .

خَطیره { سهواً « حظیره » یرینه قوللانیلیر. با : حظیره.

خَطیل { س. طاش دیواری تقویه ایچون هر برایکی آرشین ارتفاعنده چکیلن کراسته ویا طوغله طبقه‌سی .

خَطیئه { سث. عر. جم : خطایا. ۱. یاکلیش، سهو . ۲. صوج، قباحت. [جمعی دها مستعمل اولوب، « خطا » نك جمعی مقامنده قوللانیلیر.]

خَفاء { سذ. عر. ۱. کیزلیلك، برشیئك کیزلی وسر ومحرم اولمسی. ۲. کیزلی شیء، سر.

خُفّاش { سذ. عر. یاراسه، کیجه قوشی، شبپره .

خَفّاف { سذ. عر. اتر. زبانزدی: [قواف] آیاق قابی انواعی صاتان آدم. [الیوم اسکی طرزده وقبا آیاق قابلری ویاخود ترلك وامثالی کبی شیئلرك حاضرلرینی صاتانلره تخصیص اولنمغله قوندره‌جیدن فرق اولنور.] || خفاف ایشی = اوجوز صاتلق اوزره پك آشاغی کراسته ایله یاپلمش عادی آیاق قابی؛ عادی ایش.

خَفاياء { سث. جم. عر. فد : خفيه. با : خفيه.

خِفَّت { سث. عر. ١. خفيف شيئك حالى، يينيلك، آغرلق مقابلى. ٢. وقارسزلق، تمكينسزلك. || خفت مزاج = هوپالق. || خفت مشرب = عفتسزلك، آچيقلق. || عقلنه، شعورينه خفت كتيرمك = چيلديرمق.

خَفتان { سذ. عر. ١. عن اصل زرهك آلتنده كييلن پنبوقلى لباس. ٢. اوستدن كييلير اوزون وككيش لباس كه اكثريا مقام تلطيف والتفاتده كبرا طرفندن اصحاب استحقاقه كييديريلير ويا اوستلرينه آتيلير، قفتان.

خُفته { ص. فا. اويومش. ن.

خَفض { سذ. عر. د. نحو عربيده اعرابك حالت جرى. [« جر » دها مستعملدر.]

خَفَقان { سذ. عر. ط. يورك اوينامه‌سى، چارپندى.

خَفى { ص. عر. ث : خفيه. [« خفاء » دن صث.] كيزلى، صاقلى، جلى مقابلى : خفى وجلى.

خَفِيّاً { ح. عر. كيزلى، اوله‌رق، كيزليدن : خفياً سويلدى، خفياً كلدى.

خَفِيّات { سث. جم. عر. كيزلى ايشلر. اسرار : خفيات امور.

خَفيف { ص. عر. ث : خفيفه. [« خفت » دن صث.] ١. آغر اولميان، يينى، سبك : پنبوق اك خفيف اجسامدندر. ٢. جدى ومهم اولميان، آغرلغى اولميان : خفيف آدم : خفيف مزاجلى، خفيف مشربلى. || سم. استحكامات خفيفه = حرب زماننده على العجله ياپيلان موقت استحكاملر.

خَفِيّه { سث. عر. [امور خفيه » دن مختصر] تحقيقات خفيه ايشلرنده متنكراً استخدام اولنان پوليس مأمورى.

خَلّ { سذ. عر. سركه.

خَلاء { سذ. عر. ١. بوشلق. ٢. بوش ير، تهى مكان، برشيء حاوى اولميان فضاء، تنهالق، بوشلق. ٣. ص. هواسى آلنمش ير. ٤. انسانك تنها قالمغه محتاج اولديغى آبدستخانه، آياق يولى.

خَلاخِل { سذ. جم. عر. فد : خلخال. با : خلخال.

خَلاص { سذ. عر. قورتلمه، رها : خلاص اولمق، بولمق = قورتلمق : خلاص ايتمك = قورتارمق : بنى بو اذيتدن كيم خلاص ايده‌جكدر ؟

خُلاصه { سث. عر. ١. بر شيئك اك روحلى وقوتلى قسمى، پوصه‌سى وفضله شيئلرى چيقارلدقدن صكره قالان كزيده‌سى، زبده : سوت خلاصه‌سى، ات خلاصه‌سى. ٢. اوزون بر بحث ومقاله‌نك آز سوزله افاده اولنان مفهومى، نتيجه : مضبطه‌نك خلاصه‌سنى چيقارملى؛ بو عرضحالى خلاصه ايتملى. || خلاصهٔ كلام = نتيجهٔ كلام، الحاصل.

خُلاصَةً { ح. عر. مختصراً، خلاصه طريقيله، آز سوزله : مقصدى خلاصةً يازملى، افاده ايتملى.

خُلاصَه‌جى { سـ. بعض دوائرده ويريلن استدعا نامه‌لرك خلاصه‌سنى چيقارمغه مأمور كاتب.

خَلاط { سـ. قالين ايپ، كمى ايپى، بج. ثابت آرمه خلاطى = درت قول ايله بر فتيلدن تشكيل اولنان بومه بوكومى قطرانلى خلاط.

خِلاف { سذ. عر. ١. قارشى، ضد، عكس : خلاف طبيعت، خلاف حقيقت؛ خلافنى التزام ايتمك. ٢. مغايرت، مخالفت، اختلاف، ضديت : بو ايكى شيء آره‌سنده خلاف واردر؛ بو سوزده خلاف يوقدر؛ آره‌لرينه خلاف دوشدى. ٣. يالان، كذب، دروغ : خلاف سويلمم: خلافم يوقدر. || خلافنه = ترسنه، عكسنه، قارشى اوله‌رق. || خلاف العاده = اصول وقاعده‌يه قارشى، عادت خارجنده اوله‌رق. || خلافگير = عكسنى ضدينى التزام ايدن، مخالف. مقابلى طرفگير.

خِلافاً { ح. عر. عكسنه، ترسنه.

خِلافَت { سث. عر. ١. خاتم الانبياء (صلعم) افندمزه وكالةً عموم اهل اسلامه امامت وآمريت وشريعت اسلاميه‌يى حمايه ايتمك وظيفهٔ مقدسه‌سى : خلافت اسلاميه؛ خلافت كبرى. ٢. خليفهٔ اسلامك دائره ومدت حكومتى : حضرت ابا بكرك خلافتى؛ خلافت عباسيه‌نك حدودى پك واسع ايدى. — عربى تركيباتده « خلافه » صورتنده قوللانيلير: دارالخلافه = مركز خلافت، خليفهٔ اسلامك پايتختى.

خِلافَتپَناه { ص. فا. [عر. خلافت = م ـ فا. پناه =

طیانه جق یر] خلافت اسلامیه‌نك اعتمادکاهی اولان (خلیفهٔ اسلام) : خلافتپناه افندمز .

خِلافَتپَناهی { ص. فا. خلافت اسلامیه‌نك اعتمادکاهی اولان ذات اقدسه منسوب ومتعلق : ذات حضرت خلافتپناهی : عتبهٔ سنیهٔ جناب خلافتپناهیلرینه .

خَلّاق { ص. عر. [« خلق » دن سمب.] مبالغه ایله خلق ایدیجی، چوق یارادان : خلاق عالم. [صفات اللهدندر.] || خلاق المعانی = معانی ونکاتی یارادیر. جه‌سنه بولوب قوللانان شاعر بلیغ .

خِلال { سذ. عر. ۱. آره‌لق، آره [زمان حقنده :] او خلالده = او آره‌لقده : خلال رمضانده = رمضان ایچنده. ۲. دیش وقولاق قاریشدیره‌جق شیء که کمیك یا بوینوز و یأخود باغه وسائره‌دن اولور .

خُلّان { سذ. جم. عر. فد : خلیل. با : خلیل .

خَلائِق { سذ. جم. عر. [فد. « خلیقه » پك مستعمل دکلدر] یارادلمش ذی روحلر وعلی الخصوص انسانلر، مخلوقات. = تر. فد. جاریه، حربده طوتلمش ویا صاتین آلنمش قیز ویا قادین : چرکس خلایق، عراب خلایق، خلایقلر .

خَلَجان { سذ. عر. دیترمه، اوینامه، چارپنمه. [باشلیجه یورك اوینامه‌سی حقنده قوللانیلیر :] خلجانه اوغرادم، خلجان قاب .

خَلخال { سذ. عر. جم : خلاخل. عرب نساسنك آیاقلرینه طاقدقلری بیلزیك .

خُلد { سذ. عر. ۱. بقا، سرمدیلك. ۲. جنت : خلد برین .

خَلَّدَ { ف. عر. [تفعیل بابندن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، دعا مقامنده بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور] دائم وباقی ایتسین : خلده الله؛ خلد الله ملکه .

خَلط { سذ. عر. ۱. قاریشدیریرمه، مزج : اجزایی خلط ایتمك. ۲. مناسبتسز سوز سویلمه، هذیان ایتمه : آرتق خلط ایدیور.

خِلط { سذ. عر. جم : اخلاط. طب قدیمده بدن انسانده فرض اولنان درت عنصرك بهری که : دم، بلغم، سودا وصفرادن عبارت ایدی. [جمعی دها مستعملدر.]

خِلطی { ص. عر. ۱ : خلطیه. ط. اخلاط اربعه‌یه ویا برینه منسوب ومتعلق .

خِلعَت { سذ. عر. حکمداران ووزرا طرفندن برینه حرمت ومکافات یرینه کیدیریلن قافتان : خلعت فاخره : خلعت کیدیرمك .

خَلَف { سذ. عر. جم : اخلاف. ۱. صکره‌دن کلن، برینك یرینه قائم اولان، سلف مقابلی : سلف ایله خلف = بر مأموریتده اول بولنمش اولان آدمله بعده اونك یرینه نصب اولنان : فلان مأموریتده بکا خلف اولدی؛ عزل اولدیسه ده، خلفنی بکلیه‌جکدر. ۲. ذریت، نسل، اولاد واحفاد : بز او شانلی اجدادك اخلافی دکلمیز؟ || خیر الخلف = خیرلی اولاد، پدرینی خیرله یاد ایتدیرمکه سبب اولان اوغل. " ناخلف = خیرسز اولاد. || خلفاً عن سلف = سلفدن خلفه، نسلاً بنقال صورتیله .

خُلف { سذ. عر. سوزده طورمامه، نقض : خلف وعد.

خُلَفاء { سذ. جم. عر. فد : خلیفه. با : خلیفه .

خَلفی { ص. عر. ۱ : خلفیه. تش. آرته‌یه وکری‌یه منسوب ومتعلق .

خَلق { سذ. عر. ۱. یاراتمه، یارادیش : جناب حق کائناتی خلق بیوردی. ۲. ایجاد، اختراع، افترا، قورمه : بویله سوزلر خلق ایتمکه مقتدردر. ۳. انسانلر، جمعیت بشریه، عموم : خلق راحتسز دکلدر، خلقه ایلك ایتمك : خلق ایشیتدی. ٤. جماعت، کروه، غلبه‌لك : برچوق خلق طوپلانمشیدی. || خلق عالم = بتون انسانلر. || بین الخلق = عموم آره‌سنده .

خُلق { سذ. عر. جم : اخلاق. خلقی اولان خوی، طبیعت، سرشت : خلق حسن = کوزل خوی. = جم. ۱. هر انسانك متصف اولدیغی ایی ویا کوتی خویلر = اخلاق حمیده = ممدوح خویلر : اخلاق ذمیمه = مذموم خویلر. ۲. فلسفه‌نك اخلاقدن بحث ایدن قسمی و خوی و طبیعته متعلق اولان احوال بشریه : اخلاق درسی : اخلاق کتابلری. ۳. ایی خویلر، انسانی

معناً وحقیقةً تزیین ایدن فضائل : طلبده هر شیئدن اول اخلاق آرانملیدر؛ وحشیلرده اخلاق آرامالی. || اخلاق عمومیه = بر جماعتده عادت حکمنه کچمش طبیعتلر : اخلاق عمومیه یی فساددن محافظه ایتمك لازمدر.

خَلقاً { ح. عر. یارادیلیشجه، یارادیلیش جهتیله، صورتاً، بدناً : فلان پدرینه یالکز خلقاً بکزیور.

خُلقاً { ح. عر. طبیعتجه، اخلاق جهتیله : امام حسین (رضه) افندمز خلقاً و خلقاً جداقدسلرینه مشابه ایدیلر.

خِلقَت { سث. عر. ۱. یاراتمه، یارادیش، آفرینش: خلقت عالم؛ خلقت بشر. ۲. یارادیلشده اولان حال، خلقی طبیعت: اوآدمك خلقتی اویله‌در؛ سماحت اوآدمده بر خلقتدر.

خِلقی { ص. عر. ۱: خلقیه. خلقته یعنی یارادیلیشه منسوب ومتعلق، یارادیلیشده اولان، جبلی : تواضع زورله اولماز انسانده خلقی اولملیدر.

خِلقِیَّت { سث. عر. بر حال و خویك خلقی و جبلی اولسی : فضائلك خلقیتی مختلف فیهدر. [«خلقت» یرینه استعمالی غلطدر.]

خَلَل { سذ. عر. ۱. آچیقلق، بوشلق، رخنه. ن. ۲. بوزوقلق، فساد، اکسیکلك، نقصان: عقله خلل کلیر، خلل کتیرر: سزك حاضر بولنمامکز ایشمزه خلل ویردی، خلل ایراث ایتدی.

خَلَلپذیر { ص. فا. [عر. خلل = م. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] نقصان وفساد قبول ایدن، ناقص، بوزوق : بونجه سنه‌لك حقوق خللپذیر اولدی.

خَلوَت { سث. عر. ۱. تنهایه چکلمه، یالکز قالمه: خلوت ایتمك = بسبتون یالکز طورمق ویا بریله تنها قونیشمق اوزره یالکز قالوب کیمسه‌یی ایچری‌یه آلمامق. ۲. تنها یر، بوش محل : خلوته چکلمك. ۳. عبادت وذکر وریاضت ومراقبه ایله مشغول اولمق اوزره تنها برحجره‌یه قپانمه : خلوته کیرمك: خلوت ایتمك. ۴. حمامك بر قورنه‌لی و یالکز برآدمك ییقانمه‌سنه مخصوص بولمه‌سی: حمام خلوتی. ۵. مج. زیاده صیجاقدن کنایه : بو اوطه خلوت اولمش: بوراسی حمام خلوتی.

خَلوَتخانه { س. فا. خلوت محلی، خلوته مخصوص حجره.

خَلوَتسَرای { س. فا. تنهاچکیلوب اوتورمغه مخصوص کوشك.

خَلوَتگاه { س. فا. [عر. خلوت = تنهالق. فا. گاه = محل] تنهالق محلی، خلوته مخصوص یر.

خَلوَتگُزین { ص. فا. [عر. خلوت = تنهالق. فا. گزیدن = سچمك] اختیار خلوت ایدن، تنهاچکیلوب عبادت وذکر ومراقبه ایتمکی اختیار ایدن.

خَلوَتنِشین { ص. فا. [عر. خلوت = م. فا. نشستن = اوتورمق] خلوتده یعنی تنهالقده اوتوران : زاهد خلوتنشین.

خَلوَتی { ص. س. [یاء نسبتك تاء تأنیثه الحاقی جائز اوله‌میه‌جغندن غلط بر تعبیردر.] خلوته زیاده اهمیت ویرن طریق مخصوصه منسوب : طریق خلوتی درویش خلوتی؛ خلوتیلرك کسوتی.

خُلود { سذ. عر. دائمیلك، بقا، دوام، سرمدیلك.

خُلوص { سذ عر. ۱. خالصلك، صافلق، طوغریلق، یالان وحیله‌دن خالی اولمه : خلوص محبت، خلوص نیت، خلوص قلب. ۲. صمیمیت، محبت صمیمه: خلوصله نماز قیلمق؛ اوآدمده خلوص یوقدر. ۳. چاتمه، یارانمه، مداهنه : محضا خلوص ایچون اویله سویلیور؛ خلوص چاقمق. || عرض خلوص ایتمك = محبت صمیمه‌سنی ابراز ایلمك. — اقران بیننده تحیه وسلام تعبیریدر.

خُلوصکار { ص. فا. ۱. برآدمه محبت صمیمه‌سی اولان، محب خالص. ۲. خلوص چاقان، مداهن.

خُلوصکارانه { ص. ح. فا. ۱. محبت صمیمه ایله. ۲. مداهنه ایله، خلوص چاقه‌رق.

خُلوصکارلق { س. ۱. محبت صمیمه ابرازی. ۲. مداهنه جیلك، طالقاؤقلق.

خَلوق { ص. عر. حسن اخلاق صاحبی، ایی خولی و هرکسله کچینیر اولان : پك خلوق آدمدر.

خَلیج { سذ. عر. ۱. قوی، کورفز. ۲. بوغاز، قنال : خلیج قسطنطینیه = استانبول، پیشکاهندن کاغدخانه‌یه طوغری کیدن

کورفز : خلیج فارس = بصره کورفزی .

خَلیچه { یاخود تلیچه. س. کوچك خالی. کابم، سجاده .

خَلیطه { سف. عر. ایکی شیئدن و علی الخصوص ایکی معدندن مرکب ماده : آشیمین ایله قوزشون خلیطه‌سی .

خَلیعُ العِذار { ص. عر. چاپقین، ادابسز، آزیق مشرب .

خَلیفه { سف. عر. ج : خلفاء. ۱. وکیل. خلف، یرینك یرینه کچن آدم. ۲. فخر کائنات (صلعم) افندمزك وکیلی اولهرق امام المسلمین و حامیٔ شریعت محمدیه اولان ذات : خلیفهٔ رسول الله؛ خلیفهٔ اسلام. ۳. باب عالی اقلامنده یرنده کاتب بولنان ذات : حاجی خلیفه = کاتب چلبینك لقبی. | بو معنا ایله الیوم یالکز جمعی مستعملدر : | مکتوبی صدارت خلفاسندن. ٤. اتر. زبانزدی : قلفه | بلا : تلفه. || خلفاء راشدین = الك اول اجرای خلافت ایدن صحابهٔ کرامدن درت ذات که ابوبکر صدیق، عمر فاروق، عثمان ذی النورین و علی المرتضی حضراتیدر. | سرخلیفه = باب عالی اقلامنده یرنده‌کی کاتبلرك باشی و الك قدیملیلری : فلان افندی سرخلیفه اولدی .

خَلیل { ص. عر. ؤ : خلیله. ج : خلان. اخلاء. دوست، محب. یار: خلیل‌الله، خلیل الرحمن = حضرت ابراهیم (عم) نك لقبیدر.

خَم { ص. فا. بوکلمش، کمرلی : ابروی خم. = س. ۱. بوکلوم قیویرم: خم زلف. ۲. کمر، قبه .

خُم { س. فا. کوپ : خمی = شراب حم | کوپی .

خُمار { سف. عر. عشرتدن صکره کلان باش آغریسی و سره سمك .

خُماسی { ص. عر. ؤ : خماسیه. ۱. ر. (صرف عربیده) بش حرفدن مرکب (کلمه) : فعل خماسی؛ افعال خماسیه. ۲. با. بش پارانکی یادانه‌سی ویا کوشه و ساژه‌سی اولان (نبات) : خماسی الاوراق. خماسی البزور، خماسی الوریقات وسائره .

خُمبره { س. ازبانزدی: قومبارهٔ | ۱. دمیردن ایکی بوش وملو پیوجك مرمی‌که محاربانده هاون طوپیله آتارلر. ۲. طوپراقدن یووارلاق ظرف که ایچنه آچقه آتمق ایچون بر طرفنده یاریمی اولوب چوجقلر پاره بریکدیرمك یچون قوللانیرلر ونهایتنده اونی قیرمرق آچقه‌یی آلیرلر .

خُمبره‌جی { س. محاربه‌ده دشمن اوزرینه خمبره آتان هاون طوپچی قوللانان عسکر .

خُمبره‌خانه { س. ۱. خمبره‌پاپیلان بکلك فابریقه. ۲. خمبره‌جیلر قیشله‌سی .

خُمخانه { س. فا. ۱. شراب کوملریلك ویا فوجیلرینك قوندیغی کیلار. ۲. میخانه .

خَمخَم { ص. س. بورندن سویلین، بورنی سقط اولغله سسی خم خم ایدرکبی جیقان .

خَمخَملاَمَق { فل. خم خم ایدهرك سویلمك، بورندن سویلمك .

خَمخَماق { س. بورندن وخم خم ایدهرك سویلینك حالی.

خَمر { سف. عر. اعربیده مؤنثدده اولور | شراب، باده، می. || ط. خمر طبی = ادویه ایله مزج واستحضار اولنمش و علاج کبی ایچیلن شراب .

خَمری { ص. عر. ؤ : خمریه. ط. شرابه متعلق : ادویهٔ خمریه.

خُمس { سف. عر. بشده بر، بر شیئك بش جزءده بر جزئی .

خَمسه { عد. عر. | مؤنثی «ه» سز ایسهده اسانزده او صورتده قوللانماز. | بلادخمسه، اوقات خمسه، حواسی خمسه. = س. بش قسمدن مرکب اثر منظوم : خمسهٔ نظامی؛ نوعی زادهٔ‌لك خمسه‌سی. || خمسهٔ آل عبا = اهل بیت جناب نبوی. || خمسهٔ مبارکه = بش پارمق. | آل ایله یمك یمکدن کنایه اولهرق استهزا طریقیله قوللانیلیر.|

خُمسی { س. قره دکیزده کثرتله یاقیلان بر جنس کوچك بالیق .

خُمسین { عد. عر. اللی. ؤ. = س. قیشین اربعین دینلن قرق کونندن صکره کلان اللی کونلك موسمی .

خُمور { س. | عر. «خمیر» دن | ۱. اون واوکا مشابه بر شیئك صو ویا دیکر بر مایعله قاریشدیرلمه‌سندن حاصل اولان یومشاق ماده، عجین، معجون : خمور طوتمق: خمور یوغورمق. ۲. اتمك خمورینه قونیلان مایه:

خمورسز اتمك. ٣. مج. اصل، مايه، جوهر، طينت: اونك خموری كوتی. || خمور آچمق = يوفقه ياپمق. || خمور ايشی = خمور ايله ياپيلان بورك كبی يمكلر. || خمور ايشنه قاريشمق = انسان بجردميه جكی و وظيفه‌سی خارجنده ايشلره كيريشمك. || بر خمور ايتمك = مختلف شيئلری برلكده قاريشديرمق. || خمور تخته‌سی = خمور آچمغه مخصوص تخته. = ص. پيشمه‌مش، يومشاق: خمور اتمك.

خَمورجی { س. ١. بيوك دائره‌لرده آشجيلرك ياالكز خمور ايشلرينی ياپانی. ٢. فرونده اتمكك خمورينی يوغوروب حاضرلايان آدم.

خَمورسز { س. مايه‌سز (اتمك). || خمورسز بايرامی = اسرائيليلرك خمورسز اتمك يدكلری بر عيد مخصوصلری.

خَمورلامَق { فت. خمورله قاپلامق. معجونلامق: تنجره‌نك آغزينی خمورلامق.

خَميازه { س. فا. ١. اسنه‌مه: خميازه چكمك = اسنه‌مك. ٢. طور ومعامله‌ء استثقال.

خَميده { ص. فا. اكرلمش، بوكلمش. قنبور، كمرلی: قد خميده.

خَمير { سذ. عر. ١. خمور. ٢. مايه.

خَميس { سذ. عر. پنجشنبه كونی: يوم الخميس. ز.

خَنادِق { سذ. جم. عر. فد: خندق. با: خندق.

خَنازير { سذ. جم. عر. ف: خنزير. با: خنزير.

خَنّاس { سذ. عر. شيطان.

خُناق { سذ. عر. [نونك تشديديله غلطدر] ط بوغاز خسته‌لغی.

خُناقی { ص. عر. ث: خناقيه. ط. بوغاز خسته‌لغنه منسوب ومتعلق.

خُنثائِيَّت { سث عر. برفردك هم اركك هم ديشی اولمسی. نباتاتده‌ده واقع اولور.

خُنثی { ص. عر. ١. هم اركك هم ديشی اولان. ٢. نبا. اركككك وديشيلك علائمنی جامع (نبات).

خِنج { ص. طولی، مملو. دائما مكرر وفارسی ايمش كبی آراده بر الفله قوللانيلير: خنجا. خنج = طوب طولی.

خَنجر { س. [فا. « خنجر » دن. معربی: خنجر] اوجی سيوری ايكی طرفی كسكين قمابه بكزر بيچاق.

خَندان { ص. فا. كولن، شن، مسرور: خندان خندان = كوله‌رك، كوله كوله.

خَندَق { سذ. عر. جم: خنادق. [تر. زبانزدی هندك] شهر وقلعه‌نك ويا تارله وسائره‌نك اطرافنه كچمكه مانع اولمق اوزره قازيلان چقور: خندق قازمق. چكمك، خندقله احاطه ايتمك.

خَنده { س. فا. ١. كولمه، ضحك. ٢. استهزا، اكلنمه.

خِنزير { سذ. عر. جم: خنازير. طوموز. || مج. پيس وقتی يوركلی، غدار، خائن.

خِنزيرلق { س. طوموز طبيعتی، غدارلق، خائنلك.

خِنزيره { سث. عر. ديشی طوموز. || مج. پيس وكوتی طبيعتلی قاری، خائنه وغداره.

خِنصِر { سذ. عر. كوچك پارمق، سرچه پارمغی.

خُنُك { ح. فا. نه‌موتلی، طوبی، زهی. ز.

خِنك { س. فا. قيرآت. ز.

خُنكار { س. [« خداوندكار » دن محرف] ١. حكمدار، پادشاه، سلطان. ٢. اولياء كرامدن بعض ذواته دخی اطلاق اولنور: پير خنكار، ملاخنكار.

خو { س. فا. با: خوی.

خواب { س. فا. اويقو، نوم: خواب وراحتنی ترك ايتمك.

خواب آلود { وخواب آلوده. ص. اويقوسی كلمش، اويوقلايان ويا اويقودن يكی قالقوب دها لايقيله كوزلرينی آچمامش.

خوابگاه { س. فا. اويقو محلی، يتاق ويتاق اوطه‌سی.

خَواتين { سث. جم. عر. فد: تركجه دن معرب خاتون. با: خاتون.

خواجگان { س. جم. فا. فد: خواجه. با: خواجه. = تر. فد. وقتيله باب عالی اقلام افنديلرندن بر رتبهٔ مخصوصه‌يی حائز آدم: خواجكان ديوان همايون، خواجگان رتبه‌سی.

خواجگانلق { س. وقتيله باب عالی اقلامی افند-

یلرینه ویریلن بیوجك بر رتبه اولوب، الیوم رتبهٔ خامسه‌یه معادل کبیدر.

خواجگی { س. تاجر: بدستانده خواجکی.

خواجه { س. فا. ۱. افندی، آغا، چلبی، سید، صاحب: خواجهٔ هر دوسرا = دنیا وآخرت سیدی اولان فخر کائنات (صلعم) افندمز. ۲. [تر. زبانزدی = خوجه] معلم، مدرس، استاد: مکتب خواجه‌سی، جغرافیه، حساب، حسن خط خواجه‌سی. ۳. صاریقلی افندی، ملا: خواجه افندی، خواجه قیافتی.

خواجه‌لك { س. [زبانزدی: خوجه‌لق] ۱. افندیلك، صاحبلك. ۲. معلملك، تدریس وظیفه‌سی: دارالفنونده بر خواجه‌لك آلدی. ۳. علما قیافتی، طلبه ومنلا صفتی.

خوار { ص. فا. [تر. زبانزدی: خوّر] حقیر، ذلیل، اعتبارسز.

خوار { ص. فا. [«خوردن» فعلندن سمص.] یین، ییجی، آکل: مردم خوار = آدم بین، آکل البشر.

خوارج { سذ. جم. عر. فد: خارجی. با: خارجی.

خوارده { یاخود خوّوارده. ص. سفیه، چابقین، مالنی ذوق وصفا وسفاهتده صرف ایدن.

خوارده‌لق { س. چابقینلق، سفاهت، ذوق وصفا وسفاهت یولنده مسرفلك.

خوارزم { سخ. ص. بحر خزرك شرق جهتنده واقع خطهٔ مشهوره‌که الیوم خیوه خانلغنی تشکیل ایدیور.

خوارزمی { ص. عر. خوارزم خطه‌سی اهالیسندن ویا بو خطه‌یه منسوب ومتعلق اولان.

خوارق { سذ. جم. عر. فد: خارقه. با: خارقه.

خواستگار { ص. فا. ایستکلی، طالب.

خواص { سذ. ث. جم. عر. فد: خاص. خاصه. با: خاص، خاصه = فد. کویا حروفدن وسائر شیئلردن احکام چیقارمق معرفتی: اهل خواص = بو معرفته وقوف ادعاسنده بولنانلر.

خواطر { سذ. ث. جم. عر. فد: خاطر، خاطره. با: خاطر، خاطره.

خواقین { سذ. جم. عر. فد: ترکجه‌دن معرب خاقان. با: خاقان.

خوال { یاخود قوال. س. چیزمه بورننك قالبی.

خوان { س. فا. ۱. سفره. ماصه، یك ترابزه‌سی. ۲. یمك، طعام، نعمت.

خوان { ص. فا. [«خواندن» فعلندن سمص.] اوقویان: قرآن خوان = قرآن اوقویان؛ دعا خوان = دعا اوقویان.

خواننده { ص. س. فا. جم: خوانندگان. ۱. خوش الحان ایله شرقی وترکی سویلین. ۲. اجرتله شرقی سویلین.

خواه { ص. فا. [«خواستن» فعلندن سمص.] ایستین. آرزو ایدن: خیرخواه = هرکسك ایلکنی آرزو ایدن؛ بدخواه = هرکسك کوتیلکنی آرزو ایدن. = س. ایستك. آرزو: دلخواه = کوکلك ایستکی. = د. کرك، ایستر: خواه کافر خواه مؤمن. || خواه ناخواه = ایستر ایستمز؛ طوعاً وکرهاً.

خواهر { س. فا. قیز قارداش، همشیره. لـ.

خواهرزاده { س. فا. همشیره‌زاده، یکن. لـ.

خواهش { س. فا. ایستك، ایستیش، آرزو.

خواهشگر { ص. فا. ایستکلی، آرزوکش، طالب.

خوب { ص. فا. جم: خوبان. کوزل، حسن، جمیل: روی خوب = کوزل یوز. — وصف ترکیبلره‌ده کیرر: خوبرو = کوزل یوزلی؛ خوب صورت = صورتی کوزل؛ خوب سیرت = سیرتی کوزل. = س. جم. محبوبلر، دلبرلر.

خوپ { خوپیا، خوپیاله. با: هوپ وسائره.

خود { س. فا. کندی: خودبخود = کندی کندینه.

خود { س. فا. باش زرهی. مغفر. لـ.

خودان { س. لسان ثور نوعندن برنبات که کوکی سبزه کبی یومورطه ایله ینیر.

خودبین { ص. فا. یالکز کندینی کورن. مغرور، متکبر، انانیتلی.

خودبینلك { س. غرور. انانیت.

خودپسند { ص. فا. کندینی بکنمش، مغرور.

خودرأی { ص. فا. کندی رأی وفکریله ایش کورن.

خور { ص. [فا. «خوار» دن] حقیر، ذلیل، مبتذل: خور طوتمق، قوللانمق = کوزتمه‌مك، دقت ایتمه‌مك؛ خور باقمق = استحقار ایتمك: خوره کلمك = طیانقلی اولمق.

خور { ص. فا. [«خوردن» فعلندن سمص.] یین، آکل: کوفته خور = کوفته یین. [خوار کبی.]

خور { مه. اویورکن چیقاریلان سسی وبول بول آقان شیئك صداسنی تقلید وتصویر ایدر: خور خور اویومق: خور خور آقمق.

خور { س. کونش، شمس: خور وماه.

خورا { س. [ر. Χωρός] رقص: خورا تپمك.

خوراطه { س. [ر. Χωρατᾶς] شاقه، اکلنجه، لطیفه، مزاح.

خوراطه‌جی { ص. شاقه‌جی، لطیفه ومزاجی سون.

خورتلامق { فل. ۱. (یابان حیوانی) خورت خورت ایدوب سسلنمك. ۲. عوام زعمنجه کناهکار آدم مزارده جادی اولوب خورت خورت ایتمك، مزار عذابی چکمك.

خورج { س. با: خرج.

خورد { س. فا. یمه، یینتی. ن.

خورشید { س. فا. کونش، شمس.

خورلامق { فت. خوار وحقیر طوتمق ویاقوللانمق.

خورلامق { فل. اویورکن بو. غازدن قالین سسله خورخور ایتمك.

خورلدامق { خورلدی. با: خرلدامق، خرلدی.

خورلق { س. حقارت، ذلت.

خوروز { س. با: خروس.

خوره { س. با: خورا.

خوریات { وغلطی: خویرات. ص. [ر. Χωριάτης] کویلی، قبا: الی برشیئه یاقشمایان، برشیئی کوزل محافظه ایتمکی بیلمین.

خوریاتلق { خویراتلق. س. کویلیلك، قبالق، تر. بیه‌سزلك.

خوش { ص. ح. فا. ۱. ایی، طیب: دون هوا پك خوش ایدی. ۲. تر. غریب، تحف: اونك خوش براسمی واردر. || خوش کلدیکز = صفا کلدیکز، یکی کلن آدمه تحیه تعبیری اولوب، جوابی: خوش بولدق. || خوش کورمك = باقمامق، طارلمامق. || بر خوش [طوغریسی «بیهوش» ولسه کرك] = برنوع بایغینلق حس ایدن: برخوش اولدم. عو. || کوکلنی، خاطرینی خوش ایتمك = تطییب خاطرله ارضا واقناع ایتمك.

خوشا { ح. فا. نه ایی! نه کوزل! زهی!

خوش آمد { س. فا. [خوش = ایی. آمد = کلدی] خوش کلدیکز تحیه‌سی.

خوش آمدی { س. فا. برینه خوش کلدیکز دیمك رسمی: ایفای رسم خوش آمدی.

خوشاب { س. فا. [خوش = ایی. آب = صو. — تر. زبانزدی: خوشاف] بول صو وشکرله پیشمش قوری یمش که صوتوق اوله‌رق یمك آخرنده بوکا مخصوص ککیش قاشیقله ایچیلیر: اریك، ویشنه خوشابی؛ خوشاب قاشیغی، کاسه‌سی. || خوشابك یاغی کسلمك = بوزلمق، بر جواب بوله‌مامق، محجوب اولمق.

خوشاف { س. با: خوشاب.

خوشبو { ص. فا. [خوش = ایی. بو = قوقو] ایی قوقان، کوزل قوقولی.

خوشبجه { ص. ح. ایبجه، کوزلجه، ضررسز.

خوشحال { ص. فا. [فا. خوش = ایی. عر. حال = م] حال ووقتی ایی، مسعود، بختیار.

خوشگوار { ص. فا. لذیذ و هضمی قولای.

خوشلاشمق { فل. ایلك حس ایتمك، حظ وتلذذ ایتمك.

خوشلاندیرمق { فت. ۱. ممنون و خشنود ایتمك. ۲. حظ ایتدیرمك.

خوشلانمق { فل. ۱. ممنون و خشنود اولمق. ۲. حظ ایتمك: بوقوقودن هیچ خوشلانمام.

خوشلق { س. ۱. ایلك، کوزللك. ۲. تر. غریبلك، تحفلق. ۳. نشئه‌سزلك: بوکون

بر خوشلغکز واردر. [بو معناده دائما «بر» کلمه‌سیله برابر قو. للانلدیغندن، «بیهوشلق» دن غلط اولمسی‌ده ملحوظدر.]

خوشمَریَم { س. طوزسز تازه پینیرله یاپیلان بر نوع یمك.

خوشنَوا { ص. فا. [خوش = ایی. نوا = مقام] کوزل صدالی، کوزل الحانلی.

خوشنود { ص. فا. با: خشنود.

خوشه { س. فا. باشاق؛ خوشه چین = باشاق طوپلایان.

خوطوز { س. [اصلی: تق. قو. تاز] ١. قادینلرك کندی صاچلرندن ویا یمنی وسائره ایله یاپدقلری باش سوسی وکسوه‌سی: خوطوز کیمش؛ خوطوزی یاقیشدیرمش. ٢. یایوان قوش تپه‌سی. ٣. ابنیه‌ده یاپیلان بر نوع تزیینات.

خوطوزلی { ص. ١. خوطوز کیین (قادین). ٢. باشنده ککیش تپه‌سی اولان (قوش).

خَوف { سذ. عر. قورقو: کمال خوف ودهشتله. [لسا. نمزده مصدریت معناسیله «خوف ایتمك» صورتنده استعمالی غریبدر.] || بین الخوف والرجا = قورقو ایله امید آراسنده. || ط. دیکر اسملره اضافتله Phobie تعبیر یونانیسیله افاده اولنان اصطلاحاتی ترجمه ایدر: خوف الرطوبه = Hygrophobie؛ خوف الضیاء = Photophobie؛ خوف الماء = Hydrophobie کبی

خَوفاً { ح. عر. قورقودن، قورقه‌رق: خوفاً من الله = اللهدن قورقه‌رق.

خَولان { س. ١. طوپالان آغاجی. ٢. جهری عصاره‌سی.

خولیا { س. [یو. Μελαγχολία. معربی: مالخلیا و اختصاراً خلیا.] قورندی، خیالات. [اصل معناسی اخلاط اربعه‌دن سوداء در.]

خون { س. فا. قان، دم: خون شهدا.

خون آشام { ص. فا. [خون = قان. آشامیدن = ایچمك] سفاك.

خون آلود { ص. فا. [خون = قان. آلودن = بولاشمق] قانه بولاشمش، قانلی.

خوناب س. فا. و:

خونابه { س. فا. [خون = قان. آب = صو] ١. صولی قان، قانلی صو، صو ایله قان قاریشیق. ٢. قانلی کوز یاشی.

خون اَفشان { ص. فا. [خون = قان. افشاندن = صاچمق] قان صاچان، قان سرپن.

خونبار { ص. فا [خون = قان. باریدن = یاغمق] قان یاغدیران.

خونبَها { س. فا. [خون = قان. بها = قیمت] قان بهاسی، دیت.

خونخوار { ص. فا. [خون = قان. خوردن = یمك] قان ایچن، قانله طویمیان، سفاك، ظالم.

خونخوارلق { س. قان دوکمکه طویمایش، سفاکلك.

خونریز { ص. فا. [خون = قان. ریختن = دوکمك] قان دوکن، سفاك.

خونریزلك { س. قان دوکیجیلك، سفاکلك، غدارلق.

خَونه { صذ. جم. عر. فد: خائن. با: خائن.

خونی { س. [یو. Χωνίον] آغزی طار قابلره مایعات دوکمه‌ده مستعمل آلت که یوقاریسی ککیش وآشاغیسی طار اولور.

خونی { ص. فا. قانلی، قان دوکمکه مائل، قاتل.

خونین { ص. فا. قانله ملمع، قانلی.

خوی { س. فا. [و نادراً: خو] ١ خلق، طبیعت، جبلت، سرشت: خوی چیقماز. ٢. عادت، معتاد: فلان شیئی خوی ایتمشدر. ٣. کوتی آلیشمه، سوء: خویلی.

خَویار س. با: خاویار.

خویرات س. با: خوریات.

خویسز { ص. ایی خویی اولمیان، کوتی خویلی، خرچین.

خویسزلق { س. کوتی خوی، خرچینلق.

خویش { س. فا. جم: خویشان. و:

خویشاوَند { س. فا. اقربا، تعلقات. ن.

خویلانمَق { فط. ١. کوتی خوی پیدا ایتمك، خرچین اولمق. ٢. طارلمق، کوجنمك، منفعل اولوب حدت ایتمك: بو وزدن خویلانیر.

خویلی { ص. کوتی خوی وعادتی اولان، خرچین: خویلی آدم، آت.

خیار { سذ. عر. جم: خیارات. بر ایشی یاپوب یاپمامه‌ده سربست ومستقل اولمه، مخیرلك.

خیار { س. [اصلی فارسی اولوب ترکجه وعربیده‌ده مستعملدر] سبزه ایله میوه آره‌سنده معروف بر یشیلك که قباقدن اوزونجه اولوب صالاته وترشیسی اولور: لانغه، روس، جاپون خیاری. [ظرافتله صالاته‌لق‌ده دینیر]

خیارجق { س. خیار رسمنده اوله‌رق عارض اولان بر شیش.

خیارشنبر { سذ. عر. وغلطی:

خیارشنبه { س. میوه‌سی طبده مستعمل بر جنس نبات.

خیاط { سذ. عر. [«خیط» دن سمب.] دیکیشجی، ترزی.

خیاطه { سذ. عر. ١. دیکیشجیلك، ترزیلك. ٢. جر. کسیلوب یاریلان بر عضوك یاپیشمق اوزره دیکلمسی: خیاطة الامعاء، خیاطة الاوتار وسائره.

خیال { سذ. عر. جم: خیالات. ١. بر شخص ویا شیئك انسانك فکر وذهننده تجسم ایدن صورتی: خیالی بر دم خاطرمدن چیقمیور. ٢. اصل وحقیقتی اولمقسزین تجسم ایدن صورت موهومه: خیال کورمك: خیال کبی کوزك اوکندن کچمك. ٣. کولکه کبی آز و مشوش صورتده کورینن ویا خاطره کلن شیء: خیال کبی کورینیور: خیال میال کوریورم: خیال کبی خاطرمه کلیور. ٤. بر شیء ویا شخصك صویه وآینه وسائره‌یه انعکاس ایدن صورتی: صوده کندی خیالنی کورمش. ٥. قورندی. [بونك صحیحی (خ) نك کسریله‌در. هله مصدریت معناسیله خیال ایتمك کبی استعمالی الیوم غریب و متروکدر. تخیل دیمك دها مأنوسدر.]

خیال { س. [آنف البیان اسم عربیدن مأخوذ] پرده آرقه‌سنده وشمعه اوکنده دری ویا مقوادن رسملر اوینادەرق کولکه‌لرینی سیر ایتدیرمکدن عبارت اویون که اك مهم شخصی اولان «قره کوز» اسمیله‌ده معروفدر: خیال اویناتمق. || خیالی فنار = فر. Lanterne magique دینیلن عجائب رسملر کوسترن فنار.

خیالت { سذ. عر. اصلی اولمدیغی حالده کوزك اوکنده تجسم ایدن موهوم صورت: خیالت کوردی.

خیالجی { س. خیال دینلن کولکه اویوننی اوینایان آدم.

خیالی { ص. عر. ت: خیالیه. وهم وخیاله منسوب ومتعلق. = س. تر. خیال دینلن کولکه اویوننی اوینادان آدم، خیالجی.

خیام { سذ. جم. عر. فد: خیمه. با: خیمه.

خیانت { سذ. عر. ١. کندیسنه اولنان امنیت واعتمادی سوء استعمال ویا وعد وتعهدینی نقض ایله حیله کارلقده بولنمه. ٢. کندی دولت ومملکتی علیهنده دشمنه خدمت ایتمه، خائنلك: اسکی رومالیلراك آغر مجاراتی خیانته تخصیص ایتمشلردی. — عوام لساننده خائن و وفاسز معناسیله صفت کبی دخی قوللانیلیر: پك خیانت آدمدر.

خیانتکار { ص. فا. خیانت ایدن، خائن.

خیانتکارانه { ص. ح. فا. خیانتله، خائنانه.

خیانتلك { س. عو. ١. خائنلك، خیانت. ٢. وفاسزلق، سوزنده طورمایش. ٣. حیله‌کارلق، غدارلق.

خیر { سذ. عر. ١. ایلك، ایی ایش، شر مقابلی: خیر ایشلمك. خیری طوقنمق. ٢. فائده، منفعت: خیر ایتمك: خیری کورلمك: خیری اولمق. ٣. باشه چیقمه. مثمر ومنتج اولمه، بر حسن نتیجه‌یه وارمه، موفقیت: اکدیکمز تخم خیر ایتمدی: بو چوجق خیر ایتمیه‌جکدر. || خیر سویلمك = خیرلی سوز سویلمك. || خیری قالمامق = آرتق ایشه یارامامق، قوللانلماز حاله کلمك. || خیرینی کورمك = استفاده ایتمك، مستفید اولمق: خیرینی کور = یکی صاتین آلنان شیء حقنده دعادر: استهزا طریقیله‌ده قوللانیلیر: آرابه بو حاله کلدکدن صکره خیرینی کور. || خیری یوق، اونده خیر یوقدر = آرتق ایشه یاراماز. = ص. ١. ایی، خیرلی:

خیر الامور = ایشلرك اك ایسی؛ فعل خیر = ایی ایش. ۲. فائده‌لی. نافع، مفید. ۳. مبارك، مسعود، اوغورلی : صباح شریفکز خیر اولسون. || خیر خبر = ایی خبر، خبر خیر. || خیر دعا = ایلك ایچون اولنان دعا. دعای خیر، بد دعا مقابلی. = ح. ایلك معناسیله تفألاً «یوق» مقامنده قوللانیلیر : درسکزی حاضرلادیکزمی؟ — خیر، دها حاضرلایه‌مدم: خیر افندم. [بونك «خایر» یازلمسی پك عبثدر.]

خَیرات { سث. جم. عر. [فد. «خیرة» لسانمزده مستعمل دکلدر.] ثواب ایچون یاپیلان شیئلر، وقف ایشلری، مؤسسات خیریه، جامع ومدرسه وکوپری وچشمه کبی عمومك ایشنه یارایه‌جق تأسسات : فلانك خیراتی چوقدر؛ چوق خیرات براقشدر. — لسان عوامده مفرد کبی‌ده قوللانیلیر : برخیرات یاپدی.

خَیراَندیش { ص. فا. [عر. خیر = ایلك. فا. اندیشیدن = دوشونمك] ایلك دوشونن، بد اندیش مقابلی.

خَیرخواه { ص. فا. جم : خیر خواهان. [عر. خیر = ایلك. فا. خواستن = ایستمك] برینك ویا هر کسك ایلکنی ایستین وهر کسی ایی کورمکی سون : خیر خواه آدمدر؛ سزك خیر خواهکزدر؛ خیر خواهان دولتدن.

خَیرخواهانه { ص. فا. برینك ویا هر کسك ایلکنی آرزو ایدنه مخصوص ویا شایان: افکار خیرخواهانه ؛ نصایح خیر خواهانه. = ح. فا. خیرخواهلقله، برینك ویاهر کسك ایلکنی ایستیه‌رك : بن سزه خیرخواهانه سویلیورم.

خَیرخواهلق { س. و :

خَیرخواهی { س. فا. خیرخواهلق، هر کسك ایلکنی ایستمه.

خَیرسز { ص. ۱. کیمسه‌یه خیری وایلکی طوقنمیان. ۲. خیر کورمین، هیچ بر ایشده موفق اوله‌میوب استفاده ایتمین: خیرسز آدم. ۳. خیری کورلمین، باباسنه آناسنه فائده‌سی اولمیان: خیرسز اولاد.

خَیرلاشمَق { فش. بربرینه خیرینی کور دیه‌رك برصاتیشه قرار ویرمك، بیتیرمك.

خَیرلی { ص. ۱. ایی، منفعتلی، نافع: خیرلی ایش. ۲. مبارك، مسعود، اوغورلی : خیرلی اولسون! ۳. کندینه وسائرلرینه منفعتی طوقنان : خیرلی اولاد.

خیره { ص. فا. ۱. بولانیق، طونق، قاریشیق، مشوش: خیره‌چشم. ۲. شاشقین، حیران، مبهوت : خیره سر، خیره رأی. ۳ بیهوده، عبث : خیره کو.

خیره لَنمَك { فل. بولانمق، قرارمق : کوزلری خیره‌لندی.

خَیری { ص. عر. ث : خیریه. ایلکه واوغور وسعادته منسوب ومتعلق : تنظیمات خیریه، شرکت خیریه.

خیز { س. ۱. سرعت : خیزله یوریمك. ۲. شدت حدت : خیزینی آلمق، خیزینی آله‌مامق؛ خیزله اورمق. ۳. یوکسك سس، باغرمه : خیزله سویلمك. ٤. پرتاو : او خیزله کلوب دیواره چارپدی: خیزینی آله‌مدی.

خیز { ص. فا. [«خاستن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] قالقان : سحرخیز = صباح ارکن قالقان.

خیز آب { س. فا. طالغه، موج. ث.

خیزان { ص. فا. قالقان، قالقه‌رق: افتان وخیزان = دوشه قالقه.

خَیزَران { س. تحریفله هزارن دینلن بر جنس اقالیم حاره قامشی که صندالیه وسائره یاپیلیر.

خیزلی { ص. ۱. سرعتلی، سریع : خیزلی یورویش. ۲. شدتلی، شدید : خیزلی اوریش. ۳. یوکسك سسلی : خیزلی سویلیش. ٤. پرتاولی : خیزلی هجوم. = ح. ۱. سرعتله: خیزلی یوریمك. ۲. شدتله، شدیداً : خیزلی اورمق. ۳. یوکسك سسله : خیزلی سویلمك.

خَیشوم { سذ. عر. تث. بورن دلیکنك یوقاریسی، دریك یری، ککز.

خَیط { سذ. عر. ایپلیك، تیره. || تث. نبا. تل شکلنده مواد عضویه، لیف.

خَیطی { ص. عر. ث : خیطیه. تث. نبا. تل صورتنده اولان : خیطی الشکل.

خَیل { سذ. عر. جم : خیول. ۱. آت. ۲. سواری

طاقی. ۳. مج. کروه، طاقم. || سرخیل = رئیس، سرکرده.

خَیلاز { خیلازلق، خیلازلاق. با : خایلاز وسائره.

خَیلی { ص. « خیل » لفظ عر. یاء نسبتدن مرکب اولمسی مظنون. ندر } چوق، کثیر، بر چوق : خیلی زمان کچدی؛ خیلی قعه‌لر ضبط ایتدی؛ خیلی کتابلر یازدی. || خیلیدن خیلی = چوقدن چوق، بلغ مابلغ.

خَیلیجه { ص. مد. چوقجه، اپیجه.

خِیَم { سف. ج. عر. فد : خیمه. با : خیمه.

خیم { وخیم خیم، با : خم.

خَیمه { سف. عر. ج : خیم، خیام. چادیر.

خَیمه گاه { س. فا. چادیرلر قونلش محل.

خَیمه‌نشین { ص. فا. [عر. خیمه = چادیر ـ فا. نشستن = اوتورمق] چادیرده اوتوران، کوچبه.

خَیمه‌نشینلك { س. چادیرده‌اوتو. ریش، کوچه‌لك.

خُیول { سف. ج. عر. فد : خیل. با : خیل.

د

د { دال. س. | عر. سث. | الفبای ترکینك اونجی حرفی اولوب، ترتیب اصلی اولان ابجد صره‌سنده دردنجی حرفدر. شکل عبرانیسی ד وشکل یونانیسی Δ اولوب، لاتینجه‌ده ‖ صورتی آلمشدر، که جمله‌سنك بر اولدیغی ظاهردر. ترکی الاصل بعض کلمه‌لرده ت کبی اوقونور: آقندی، کورلدی، ایتدی، کیتدی کبی. ینه ترکی الاصل کلمه‌لرده قالین حرکه‌لی (د) لر بزم عثمانلی یعنی غرب ترکجه‌سی املاسنده ناحق یره (ط) یازیلیور: طاغ، طورمق، آطه، اوطون کبی. شرق ترکجه‌سنده بو مناسبتسزلك یوقدر. ابجد حسابنده ٤ رقمنه معادلدر.

داء { سذ. عر. خسته‌لق، مرض. — امراض مختلفه‌یه مناسبتی اولان بر طاقم اسمایه اضافتله برچوق اصطلاحات طبیه تشکیل ایدر: داء الاسد، داء الثعلب، داء الفیل وسائره.

دَأْب { سذ. عر. عادت، اصول. قاعده. آیین: دأب دیرین اوزره.

دابّه { سث. عر. جم: دواب. حیوان، یوك وبینك حیوانی، چاریا. ‖ دابة الارض = قیامتده دجال ایله برابر ظهور ایده‌جك بر حیوان مخصوص.

داخِل { ص. عر. ث: داخله. | «دخول» دن سف. | ١. کیرن، دخول ایدن: شهره داخل اولدی. ٢. بر شیئك ایچنده بولنان: داخل حساب = محسوب: داخل بالمجلس = مجلسده حاضر. = سذ. عر. ١. بر شیئك ایچریسی. ایچ طرف، ایچ: داخل شهر: بو اوك داخلی خارجندن کوزلدر. ٢. بر دولتك اولکه‌سی، خارج مقابلی: حاصل اولان ذخیره داخلده صرف **اولندقدن** صکره خیلی مقداری‌ده خارجه چیقار. ٣. رتب علمیه‌دن بر رتبهٔ مخصوصه: ابتدای داخل.

داخِلاً { ح. عر. ١. ایچریدن، ایچدن: اوی داخلاً بو یاتمامشدر. ٢. اولکه ایچنده اوله‌رق: دولت مشار الیها داخلاً اصلاحات وترقیاتله اوغراشمق ایچون بر مدت صلح واسایشی محافظه ایتمك ایستیور.

داخِلی { ص. عر. ث: داخلیه. ١. ایچه ویا ایچری‌یه منسوب ومتعلق: کوکسمده داخلی بر وجع حس ایدیورم. ٢. عائله‌یه عائد، محرم، خصوصی: اونك داخلی بر راحتسزلغی واردر؛ مصارف داخلیه‌سی چوقدر. ٣. بر دولتك کندی اولکه‌سنه منسوب و متعلق: امور داخلیه: حوادث داخلیه: نظام داخلی. ‖ نظامنامهٔ داخلی = برادارهٔ رسمیه ویا تجاریه‌نك صورت تشکیلیه وظائفی حقنده تنظیم اولنان نظامنامه.

داخِلیّه { سث. عر. | «امور داخلیه» دن مختصر | دولتك کندی اولکه‌سنه متعلق ایشلرك یعنی مرکز وملحقات امور اداره‌سنك تمشیتنه مأمور نظارت ودائره: داخلیه نظارتی، داخلیه ناظری، مکتوبجیسی.

داد { س. فا. ١. عدل، عدالت: اجرای عدل وداد ایتمك. ٢. اشتکاء، تظلم. ٣. فغان، فریاد: داد وفریاد. = حد. فریاد! ایواه: داد الندن کوکلمك فریاد الندن کوکلمك!

داد { س. فا. ١. ویرکی، عطا، احسان: داد خدا = الله ویرکیسی. ٢. ویریش، صاتیش، اعطا: دادوستاد = آلیش ویریش. اخذ واعطا.

دادار { س. فا. عادل مطلق اولان جناب حق .

دادانمق { داداندیرمق. با: طادانمق وسائره .

دادخواه { ص. فا. [داد=عدالت خواستن = ایستمك] عدالت طلب ایدن .

دادر { س. فا. قارنداش. برادر.

دادرانه { ص. ح. فا. برادرانه، قارنداشجه .

دادگر { ص. فا. و :

دادگستر { ص. فا. [داد=عدالت گستردن = دوشتمك] عادل .

داده { ص. فا. ویرلمش. ن. || قرار داده = قراری ویرلمش ، مقرر. [بو ترکیب اسم کبی قوللانیلوب، برمزایده وسائره حقنده « قرارداده‌سی ویرلدی» دینلیور. که غلط فاحشدر .]

دادی { س. چوجغه باقمغله موظف قادین خدمتجی. لالا مؤنثی، دایه : چوجق دادیسی: شو چوجغی دادیسنه ویرك: دها دادیسنك قوجاغندن چیقمامش.

دادیلق { س. چوجغه باقان دادی صفت ووظیفه‌سی : او قادین دادیلق ایدیور: دادیلق زور بر وظیفه‌در .

دار { سذ. عر. [عربیده مؤنثدر. متعدد جمعلری وارایسه‌ده. لسانمزده هیچ بری بو معنالرله قوللانلمز.] ١. بیتك بیوکی، برقاچ دائره‌یی حاوی مسکن. قوناق. ٢. محل، مکان. مقام : داردنیا، دار آخرت. || دارالاستحضارات = کیمیا اجراآتیله عملیات جراحیه وسائره‌یه مخصوص دائره ویاقوغوش فر. Labouratoire || دارالامان = امنیت محلی. || دار بقاء = آخرت . || دار الحرب = محاربه موقعی واهل اسلام حکمنده اولمیان یرلر. || دار الخلافه = مرکز خلافت عظماء اسلامیه. || دارالسعادة الشریفه اغاسی = معلوم اولان مأموریت جلیله . || دار السلام = ١. جنت. ٢. وقتیله بغداد شهری. || دارالسلطنه = پایتخت. || دار الشفقه = یتیم چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص محل. || دار شورای عسکری = مجلس عسکری. || دار فنا = دنیا. || دار الفنون = بعض تدریسات عالیه‌یه مخصوص مکتب: || دار المعلمین، دار المعلمات = معلم ومعلمه یتشدیرمکه مخصوص مکتب. || دار الملك = پایتخت. || دار الولاده = حامل فقرا قادینلری طوغورتمغه مخصوص خسته‌خانه. = ت. || دارین = دنیا وآخرت.

دار { س. فا. اعدامه محکوم اولانلری آصمق ایچون دیکیلن دیرك : دار آغاجی : بردار = دار آغاجنه چکلمش. مصلوب: بردار ایتمك = آصمق.

دار { ص. فا. [« داشتن » فعلندن سمص. اولوب، بوصف ترکیبی تشکیلنه کیرر] طوتان، صاحب. مالك : دفتردار = دفتری طوتان؛ خزینه‌دار = خزینه‌جی: مالدار = مال صاحبی. زنکین .

دار { س. فا. حرب، غاوغا. « کیر» مرادفیله برابر عطف تفسیر صورتده قوللانیلیر: اثنای دار وکیرده = غاوغا صره‌سنده .

دار { ص. با : طار.

دارا { س. فا. [ایران قدیم ملوکندن اسکندرك مغلوبی اولان دارانك اسم خاصندن مأخوذدر] حکمدار، ملك .

دارات { س. فا. دبدبه، شکوه.

داربیز { س. رطوبتلی تارله، صولاق یر :

داربیزلی { ص. طوپراغی صولاق (تارله) .

دارچین { س. فا. [زبانزدی : تارچین] بهاراتدن معروف قابوق که یاقیجی ولذیذ اولوب. توز حالنده قوللانیلیر.

دارفلفل { س. فا. قره‌بوبره مشابه لکن اوزون دانه‌لی معروف بهار .

دارلمق { دارلتمق. با : طارلمق وسائره .

دارمه‌طغان { با: طارمه‌طغان.

دارنده { ص. فا. طوتان، طاشیان، صاحب، مالك. ن .

دارو { س. فا. علاج، دوا. ن.

داری { س. [اصل تق. تاریق که تارله کبی «تارمق» فعلندن اولوب اوده طرمیقلامق وزرع ایتمك دیمکدر] حبوباتك ترکلرجه اسکیدن اك معروفی اولان اوفاق دانه‌لی ذخیره . ارزن : آرناؤد داریسی، بوز داری . || دیبنه داری اکمك = چوق تدقیق ایتمك، اوزون اوزادی‌یه صورمق. || داریسی باشکزه =

باشقه‌سنك نائل اولديغى برنعمته نائليتى دعا مقامنده قوللانيلير. كه بوده كلينك باشنه دارى دوكمك عادتندن ايلرى كلير.

دارَين { سند. ت. عر. دنيا ايله آخرت: دارينده باعث سعادت اولور.

داستان { سـ. فا. [تر. زبانزدى: دستان] ١. حكايه. مصال، سرگذشت. ٢. بروقعه ويا حالى حكايه ايدن عاميانه منظومه. || ديللرده داستان اولمق = بين الانام شهرت بولمق، اشتهار ايتمك.

داش { د. اسملرك صوكنه الحاق اولنه‌رق رفاقت ومشاركت بيان ايدر: يولداش = يول شريكى؛ آرقداش (آرقه‌داش) = رفيق؛ وطنداش = بر مملكت اولادى؛ آداش (آدداش) = همنام، سمى. [فارسيده « طاش » صورتنده مستعملدر.]

داعى { ص. عر. [«دعاء» دن سف.] ١. دعا ايدن، دعاجى: داعيكز، داعيلرى، الداعى. [علما صنفنك بنده‌كز و بنده‌لرى مقامنده قوللاندقلرى تعبيردر.] ٢. جلب ودعوت ايدن، سبب اولان: بوايش داعىء مسئوليت اولور.

داعِيّه { سث. عر. سبب، موجب، باعث.

داغ { سـ. فا. ١. قيزغين دميرله اوريلان تمغا، نشان: داغ اورمق. ٢. مداوات ايچون قيزغين دميرله اوريلان ياقى، كى. ٣. اثر براقان ياره، جريحه: داغ درون = يورك ياره‌سى، اونودلميه‌جق آجى.

داغ { داغلى. با: طاغ وسائره.

داغدار { ص. فا. ١. قيزغين دميرله تمغالانمش. ٢. ياره‌لى، جريحه‌دار.

داغِستان { سخ. ص. قافقاسيه‌نك معروف مملكتى كه قديماً آلبانيا دينلردى. [طاغستان يازماملى.]

داغلاتمَق { فت. ١. قيزغين دميرله تمغا اوردير مق، تمغالاتمق. ٢. قيزغين دميرله مداوات يرينه ياقديرمق، كى ايتديرمك.

داغلامَق { فت. ١. قيزغين دميرله تمغا اورمق. ٢. قيزغين دميرله ياقمق، كى ايتمك.

داغلمَق { داغنيق. با: طاغلمق، طاغنيق.

داغلى { ص. قيزغين دميرله تمغا اورلمش، تمغالى. — با: طاغلى.

دافِع { ص. عر. ث: دافعه. [« دفع » دن سف.] ١. دفع ايدن، ايتوب اوته‌يه سورن، صاوان، جالب وجاذب ضدى. ٢. ط. كچيرن، صاوشديران: دافع الحمى = صيتمه‌يى صاوشديران؛ دافع العفونه = عفونته قارشى. [Anti, Ἀντί ادات يونانيه‌سنى ترجمه ايدر.] ٣. ص. اوته‌يه ايتن، جاذب ضدى: قوهٔ دافعه: اجرام سمائيه‌يى محركلرنده طورديران قوهٔ جاذبه ايله قوهٔ دافعه‌در.

داقوق { سـ. طاوق اسمنك صورت اصليه‌سى اولوب، تقويم قديم تركيده دائرهٔ سنينك سكزنجى سنه‌سى.

دال { سث. عر. د حرفنك اسم مشتركى اولوب، نقطه‌سز اولديغنه بناءً « دال مهمله » دخى دينلير. || مج. د حرفى كبى قنبور وايكى قات اولان: قامتى دال اولمش.

دالّ { ص. عر. ث: داله. [« دلالت » دن سف.] دلالت ايدن: هرسوزى علم وعرفانته دالدر.

دال { سـ. بوداغك بيوكى، آغاجك ايلك ويرديكى شعبه‌لركه بونلرك ايكنجى درجه‌ده اولان شعبه‌لرينه بوداق دينور، شاخ، غصن: دال صالمق: دال بوداق پيدا ايتمك. || دال باصدى = آغاجك داللرينى اكريلته‌جك قدر بول (كراز وسائر ميوه). || دال بوداق صالمق = مج. تشعب وتفرع ايدوب چوغالمق. || بردالده طورمامق = ثبات ايتمه‌مك، مايمون اشتهالى اولمق. || دالدن داله = ثباتسزلق، تلون.

دال { ص. دالقاوق، دالقليج. با: طال وسائره.

دال { ياخود دالى. سـ. ١. آرقه، صرت، ظهر: دالنه بينمك = اجبار ايتمك، مسلط اولمق، يوكلنمك. ٢. كرى، آرقه: داليدن كلمك = تعاقب ايتمك.

دالامَق { فت. با: طالامق.

داللانديرمَق { فت. ١. دال بوداق پيدا ايتديرمك، داللى بوداقلى ايتمك. ٢. شعوب وفروعه تقسيم ايتمك، تشعب وتفرع ايتديرمك. ٣. مج. بيودوب مشكللنديرمك، اعظام وتصعيب ايتمك.

داللانمَق { فط. ١. دال بوداق پيدا ايتمك، داللى بوداقلى اولمق: بوفدانلر نه كوزل داللاندى. ٢. شعوب وفروعه

انقسام ایتمك : سبریا دمیریول خطی ایلریده چوق داللانه‌جقدر. ٣. مشکل اولمق، تصعب ایتمك : بو مسئله پك داللاندی.

داللی { ص. داللری اولان : داللی آغاج. || داللی بوداقلی = داللری بوداقلری چوق، متشعب؛ و مج. مشکل

دالی { س. آرقه، کری. با : دال.

دالیا { س. فر. Dahlia دینیلن چیچکك انواعی.

دالیا { س. برشی صاتیلیر ایکن واحدقیاسی اعتبار اولنان عدده وصولنده سویلنیر : دالیا اون؛ دالیا یوز؛ دالیا بیك.

دالیان { س. با : طالیان.

دالیه { ست. عر. [لغت مولده] ١. ت. د ودها طوغریسی ل حرف یونانیسی شکلنده اولان، فر : Deltoide. ٢. ص. نیل نهریله سائر انهار عظیمه‌نك منصبلرنده دکیزك ایچنه اوزاتدقلری مثلث الشکل قطعهٔ ارضیه، فر. Delta.

دام { س. فا. ١. طوزاق : دام قورمق. ٢. آغ. ٣. مج. برینی اغفال ایچون قورلمش حیله وخدعه : دام تزویر.

دام { س. با : طام.

دامَ { فل. عر. [« دوام » دن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، بعض تعبیرات عربیه ده بولنور. مؤنثنده «دامت» دخی قوللانیلیر] دائم وباقی اولسون: دام ملکه = ملکی دائم اولسون: دامت سعادته = سعادتی بر دوام اولسون: مادام = دائم وباقی اولدقجه، بولندقجه. با : مادام.

داما { س. با : دامه.

داماد { س. فا. ١. کریمه‌نك ویا کریمه مقامنده اولان برادرزاده وهمشیره زاده کبی بر قیزك قوجه‌سی، گریگو (گوگی)، صهر : دامادله قائن پدر: فلان دامادمدر. ٢. صهریت حضرت پادشاهی شرفنه نائل اولان: داماد پاشالر حضرانی.

داماسقو { س. [یتا. Damasco = دمشق شام] اساساً دمشق یعنی شام شهرنده یاپیلوب الیوم آوروپادن کلن ایکی یوزلی ایپك ویا یوك وکتن قاریشیق دوشمه‌لك قماش. = ص. بو قماشدن یاپلمش : داماسقو پرده‌لر.

دامان { س. فا. با : دامن.

دامغه { دامغه‌لامق. با : تمغا وسائره.

دامَن { س. فا. اتك، ذیل.

دامَن بوس { ص. فا. اتك اوپن.

دامَن بوسی { س. فا. اتك اوپمه، اتك اوپمك رسمی.

دامَن درمیان { ص. فا. ١. اتك بلده، اتکنی قالدیروب بلنه باغلامش، حاضر، مهیا. ٢. بر ایشه جداً تشبث ایدن : دامن درمیان غیرت اولدی.

دامَنکَش { ص. فا. [دامن = اتك. کشیدن = چکمك] اتکنی چکن، اتکلرینی طوپلایان، بر ایشه قاریشمیان.

دامَنگیر { ص. فا. [دامن = اتك. گرفتن = طوتمق] برینك اتکنه صاریلان، استمداد ایدن.

دامه { س. [فر. Dames] آلتمش درت خانه‌یه منقسم بر تخته‌ده اون آلتیشردن اوتوز ایکی طاش ایله اوینانیلان معروف بر اویون : دامه اوینامق. || دامه چیقمق = بو اویونده بر طاشی خصمك طرفنده‌کی منتها صره‌یه ایصال ایده‌رك ممتاز برحاله کچیرمك. || دامه تخته‌سی = بو اویونك اوینامه‌سنه مخصوص ٦٤ خانه‌لی تخته؛ و مج. سطرنج شکلی. || دامه طاشی، پولی = دامه اوینامه‌ده مستعمل طاش ویا تخته وکمیك و بوینوز و سائره‌دن پول که ایکی رنکده اوله‌رق اون آلتیشردن اوتوز ایکی عددنده اولور. || دامه دیمك = ١. بیتیرمك، ختامه ایردیرمك. ٢. آرتق دها ایلری‌یه کچه‌مه‌مك. قالمق : یوقوشی چیقدی، دامه دیدی. = حد. دامه! آرتق بیتدی!

دان { د. فا. اسماء فارسیه ویا عربیه‌یه ملحق اولوب ظرفیت بیان ایدر : نمکدان = طوز قوطیسی، طوزلق؛ جزءدان = جزء وکاغد وضعنه مخصوص جلدبند. — غلط فاحش اوله‌رق ترکی الاصل کلمه‌لره‌ده الحاق اولنوب، چوق دفعه مرادفی اولان « لق » ادات ترکیه‌سی‌ده علاوه اولنور : «ایکنه‌دانلق » کبی.

دان { ص. فا. [« دانستن » فعلندن سمص. اولوب، صتر. تشکیلنه کیرر] بیلن، بیلیر : سخندان = سوز بیلیر: نکته‌دان = نکته بیلیر؛ نادان = بیلمز، جاهل.

دانا { ص. فا. بیلن، بیلیجی، عالم، معلوماتلی.

داندینی { مه. کوچك چوجقلری، صیحرانتقده و بعضاً تمسخرده قوللانیلیر: داندینی بیك هوپالا! = ص هوپا: داندینی بیك = هوپا آدم.

دانش { س. فا. بیلگی، علم، معلو. مات، عرفان. || انجمن دانش = علوم وفنون مجلس و جمعیتی. آقادمیا معناسیله قبول اولنه‌رق وقتیله بو اسم ومقصدله ارباب علم وعرفاندن مرکب بر هیئت تشکیل اولنمشیدی.

دانشمَق { فل. با: طانیشمق.

دانشمند { ص. فا. ج: دانشمندان. ۱. علم وعرفان صاحبی، بیلکیج، عالم. ۲. تر. وقتیله ناثبك معیتنده معاونلك وظیفه‌سنی ایفا ایدر فقیه که نائب ملازم ونامزدی ایدی.

دانشور { ص. فا. بیلگیج، عالم. ز.

دانق { سند. عر. [فا. «دانك» دن] و:

دانك { س. فا. درهمك آلتیده بری اولمق اوزره اسکی بر وزندر.

دانَنده { ص. فا. بیلن، معلو. ماتلی، واقف: دانندهٔ سر وآشکار اولان جناب حق.

دانه { س. فا. [تر. زبانزدی: نانه] ۱. حبه: بغدای دانه‌سی. ۲. تخم، اکیلن حبه: دانه اکمك، سَرپمك. ۳. اسلحهٔ ناریه‌یه طولدیریلان مرمی، قورشون، کله. ٤. تر. عدد، مقدار: بر دانه جوز؛ بش دانه قارپوز. [بونك بالکز دانه حالنده اولان غیر ذی روح شیئلرده قوللا-نله‌سی اقتضا ایدرکن، غلط فاحش اولەرق هرشیٔ حقنده استعمال ایله، مثلا: اوچ دانه اولاد، بوز دانه قویون، بر دانه حوض دینلیور. بویله‌سوء استعمالاتدن توقی اصلاح لسان ایچون لزمدر.] || دانه‌دانه = دانه‌لری آیری آیری اولان، طوپ وقاریشیق او-لمیوب، اجزاسی فرق وتمیز او-لنان: دانه دانه بر پلاو پشیریر؛ سوزلرینی دانه دانه سویلر. || دانه‌یه کلمك = اکین باشاق باغلا-ق، تخمه کلمك.

دانه‌چین { ص. فا. [دانه+م-چیدن = طوپلامق] دانه طوپلا-یان، دوکندی حالنده طاغنیق اوفاق تفك شیئلردن استفاده ایدن.

دانه‌لَتمك { یادانه‌لندیرمك. فت. دانه [دانه ایتدیرمك: شو نارلری کیمه دانه‌لتملی!

دانه‌لَمك { یادانه‌له‌مك. فت. دانه‌دانه ایتمك: ناری دانه‌لمك.

دانه‌لَندیرمَك { فت. با: دانه‌لتمك.

دانه‌لی { ص. ۱. دانه‌لری اولان، دانه‌لردن مرکب: غرانیت طاشی دانه‌لی اولور. ۲. دانه‌لری بربرندن آیری وطاغینق اولان: دانه‌لی پلاو.

دانیمارقه { سخ. م. اوروپا ممالك شمالیه‌سنده بالطیق دکیزیله بحر شمالی آره‌سنده بر کوچك شبه جزیره ایله متعدد آطه‌لرکه مستقل بر کوچك دولت تشکیل ایدیور؛ دانیمارقه لسانی.

دانیمارقه‌لی { ص. س. دانیمارقه اهالیسندن اولان.

داو { س. آفریقاده بولنور استره مشابه وطونی بیاضله تکیر اولەرق چیوقلی کوزل وسریع. الحرکه بر جنس یبسان حیوانی، حمار وحشی، فر. Zèbre

داو { س. فا. سطرنج ودامه‌ایله کاغد اویونلرنده نوبت: داو حقی بم ایدی.

داوُدی { ص. عر. حضرت داود (عم)ك مبارك صدا سنه مشابه قالینجه وبك خوش ومؤثر (سس): مؤذن داودی برسسله اذان ویردی.

داوَر { س. ۱. حکمدار، ملك. ۲. حاکم. والی، وزیر. ۳. حاکم مطلق اولان حق تعالی حضرتلری.

داورانمَق { فل. با: طاورانمق.

داوَرانه { ص. فا. و:

داوَری { ص. فا. از. حکمدار ویا حاکم ووزیره منسوب ومتعلق: جانب عالی داورانه‌لرینه، داورلرینه. [محررات رسمیه‌ده وزرایه خطاباً «داوری» و «داورانه» قوللانیلیر.]

داوُل { س. با: طاول.

داولومباز { س. یانندن چرخلی واپورلرك پروانه‌لری اوزرینی ستر ایدن نصف دائره شکلنده‌کی محفظه‌لر.

داه { حد. آنی سوروب یوروتمه‌ده قوللانیلیر، دی! هایدی! || داه ایتمك = حقارتله قوغمق. عر. || داه داه. با: داهداه.

داهداه { یاخود داه‌داه. س. [چو-بکیر، مدللی. ۲. آت تقلیدی اویونجق: داهداهه بینمش بیك.

داهی { ص. عر. ث: داهیه. [«دهاء» دن سف.] و:

داهیه { صف. عر. ج: دهات. [آخرنده‌کی «ه» مبالغه ایچوندر] خارق العاده ذهن وذکا وفطانت صاحبی، فرید عصر، نادرهٔ زمان: ابن سینا بر داهی، برداهیه ایدی؛ معاویه دهاة عربدن ایدی. [فرانسزلرك Génie لغتیله افاده ایتدکلری معنایی افهام ایچون ضروری الاستعمال وتعمیمی الزم بر لغتدر. — مصدر اولان «دهاء» لغتنك صفت اوله‌رق بومعنا ایله استعمالی خطادر. غنی وزننده «دهی» ایسه عربیده بومعنا ایله مستعمل ایسه‌ده، لسانمزده استعمالی لزومسز وغیر مأنوسدر.]

داهیه { سث. عر. ج: دواهی. [«دها» دن سف. ث.] مصیبت، آفت.

دایاق { دایانمق وسائره. با: طایاق وسائره.

دائر { ص عر. ث: دائره. [«دور» دن سف.] ١. دور ایدن، دونن، طولاشان. ز. ٢. تر. بر شیء حقنده اولان، متعلق، باحث: ادبیاته دائر برطاقم مباحث یازدی؛ بوکتاب نه‌یه دائردر؟ یوللرك تعمیرینه دائر قونیشیورز.

دائراً { ح. عر. دونه‌رك، طولاشه‌رق، احاطه ایده‌رك. || دائراً مادار = چپه‌چوره، اطرافنی کاملاً طولاشه‌رق؛ شهره دائراً مادار خندق چویردی.

دائروی { ص. عر. ث: دائرویه. چوره‌ودائره‌شکلنده: دائروی بریر؛ دائروی الشکل.

دائره { سث. عر. ج: دوائر. [«دور» دن سف. ث.] ١. ر. بر نقطهٔ مرکزیه‌یی آز چوق اوزاقدن احاطه ایدوب هریری مرکزدن متحد برمسافه‌ده بولنان خط منحنی، که لسان فنده «محیط دائره» دخی دینلیر. ٢. مذکور خطك داخلنده قالان یووارلاق محل که کره‌نك رسم مسطحی حکمنده در. ٣. بیوك بر قوناق وسائر بنانك منقسم اولدیغی اقسامك بهری که برقاچ اوطه وسائره‌دن مرکبدر: مسافرخانه‌ده بردائره کرالادی. ٤. امور دولتی اداره ایدن شعباتك بهری وبهرینك اقلام ومجالس وسائره‌سنی حاوی ابنیه‌سی: صدارت، داخلیه، خارجیه دائره‌سی؛ دوائر حکومت. ٥. بلدیه شعباتنك بهری، بربیوك شهرك هرقسمنك بلدیه‌سی: دائرهٔ بلدیه؛ برنجی، ایکنجی دائره؛ دائره چاوشلری. ٦. برادارهٔ رسمیه‌نك تحتنده بولنان یر: قونیه ولایتنك دائره‌سی پك واسعدر؛ اوراسی بزم قضامزك دائره‌سندن خارجدر. ٧. بیوك او، قوناق: فلانك دائره‌سی بیوکدر؛ بودائره‌ده بش آلتی سفره چیقار؛ دائره خلقی. ٨. مج. بر امر معنوینك حکمی جاری اولدیغی محل: فلانی جدی دائره‌سنه ارجاع ایتمك؛ دائرهٔ ادب وتربیه ایچنده سوز سویلمك. || ه دائرة الشمس، دائرة البروج = شمسك مداری، فر. Ecliptique. || ط. دائرهٔ التهابیه = برچیان وسائره التهابنك ممتد اولدیغی یرکه بردائره تشکیل ایدر. || سم. دائرهٔ تأثیر = مرمیاتك واصل اوله بیلدیکی مسافه. || ر. ربع دائره = دائره‌نك درتده بری که بر زاویهٔ قائمه تشکیل ایدوب دائره‌نك قوسی بر ضلعی یرینی طوتار. || محیط دائره = دائره‌یی احاطه ایدن خط منحنی. || نصف دائره = دائره‌نك یاریسی. || دائرهٔ ارتفاع، دائرة السموت = برجرم سماوی ایله راصدك سمت رأسی نقطه‌سندن مرور ایدن دائره‌لر. || دائرهٔ طول = دائرة الشمسك قطبلرندن مرور ایدن دوائر عظیمه. = ج. ادارهٔ امور دولت شعباتی: دوائر عالیه.

دائره { س. [آنف البیان لغت عربیه‌دن] خواننده‌لر طرفندن ال ایله چالینان معروف چالغی، دف.

دائم { ص. عر. ث: دائمه. [«دوام» دن سف.] دوام ایدن، دوام اوزره اولان، اکسیك ومنقطع اولمیان، سورکلی: دور دائم: سعادت دائمه. = ح. هروقت، متمادیاً، بلا فاصله، دائما: دائم ایلر ظاهر وباطنده تقلیب امور.

دائما { ح. عر. دوام اوزره، علی الدوام، هروقت، بردوزی‌یه: صباحلری دائما ارکن قالقارم.

دائمی { ص. [«دائم» دن سمنه اولمق اوزره اویدورمه بر لغت اولوب عربی دکلدر.] ١. دائم، دوام اوزره بولنان، باقی، سورکلی: بوصیجاق دائمی دکلدر موقتدر: بنم ضعفم دائمیدر. ٢. دوام و ملازمت ایدن، اکسیك اولمیان: اودائمی

مسافرلردندر؛ بوروزکار بورا-
ده دائمیدر.

دائن { صـ. عر. [«دین» دن سف.] بورج ویرن، اقراض ایدن، مقرض، آله‌جقلی، مدیون مقابلی: دائنلر کندیسنی صیقیشدیریورلر.

دایه { سـ. فا. دادی، بر ویا برقاچ چوجغه باقمغه مخصوص خدمتجی قاری. [«طایه» بوندن ایسه‌ده محل استعمالی باشقه‌در.]

دایی { سـ. با: طایی.

دُبّ { سذ. عر. آیی. خرس. || ه. دب اکبر، دب اصغر = سمانك شمال جهتنده مجموعلری بوحیوانك صورتنی ابراز ایدر ایکی واسع جملهٔ کوکبیه.

دَبّاغ { سذ. عر. [«دباغة» دن سمب. تر. زبانزدی: طباق] دریلری سپیلیوب مشین وسختیان وکاوساله وسائره یاپان صنعتکر: دباغ اوسته‌سی، چراغی، عمله‌سی.

دِباغَت { سث. عر. حیوان دریلرینی سپیلیوب مشین وسختیان وکاوساله وسائره اعمالی صنعتی: دباغت اك نافع ولازم صنعتلردندر.

دَبّاغخانه { سـ. ودها طوغریسی:

دِباغخانه { سـ. فا. [تر. زبانزدی: طباقخانه.] دریلر سپیلنوب مشین وسائره اعمالنه مخصوص کارخانه وفابریقه: دباغخانه‌لرك شهرك داخلنده بولنمسی حفظ صحت و نظافت قاعده‌سنه منافیدر.

دَبَدَبه { سث. عر. ١. پاتردی، کوتوردی. ن. ٢. طنطنه، دارات، حشمت: کمال دبدبه و داراتله شهره داخل اولدی.

دَبَدَبه‌لی { صـ. طنطنه‌لی، حشمت ودارا‌تله اولان.

دَبدیرمَك { فت. دپرتمك.

دُبُر { سذ. عر. قیچ، مقعد، سفره.

دَبِستان { سـ. فا. مکتب، مدرسه: دبستان عرفان.

دَبّوس { سذ. عر. طوپوز. ن.

دَبوی { سـ. [فر. Dépôt] اسلحه والبسهٔ عسکریه انباری: دبوی مأموری.

دَبّه { سث. عر. دینی یووارلاق باقیر قاب، برنوع باقراج: یاغ، بال دبه‌سی.

دَبه { سـ. صـ. برنوع فتقه مبتلا.

دَبه‌لِك { سـ. فتق نوعی. ادر.

دَبه‌لَنمَك { فل. آرقه اوستی یاتوب ایکی یانه چبالامق.

دَبیر { سـ. فا. کاتب، منشی.

دَپرَتمَك { فت. یرندن اوینانمق، صیچراتمق، تحریك ایتمك.

دَپرَشدیرمَك { فت. قیملداتمق، جد وجهد ایله تحریك ایتمك، حرکته کتیرمك.

دَپرَشمَك { فل. قیملدانمق، اوینامق، حرکته کلمك، چبالامق.

دَپرَنمَك { فل. قیملدانمق، حرکته کلمك، اهتزاز ایتمك، چبالامق.

دَپره‌مَك { یا دپرمك. فل. قیملدانمق، حرکت و اهتزاز ایتمك، چبالامق. [دپرنمك دها مستعملدر.]

دَپَمَك { دپشمك، دپنمك و سائره. با: تپمك وسائره.

دَپوزیتو { سـ. [یتا. Deposito] ١. رهن، ودیعه: ایتدیکی استقراضه قارشی چفتلکنی دپوزیتو براقدی. ٢. تأمینات، ضمان: متعهدك بشبیوز لیرا دپوزیتو براقه‌سی شرطدر.

دَپه { دپه‌لك، دپه‌لمك وسائره. با: تپه وسائره.

دِترَمَك { دترتمك، دترك و سائره. با: دیترمك و سائره.

دِثار { سذ. عر. عربیده اوست لباسی دیمك اولدیغی حالده، لسانمزده یالکز فارسی قاعده‌سی اوزره وصف ترکیبیلرده بولنه‌رق کثرت وبوللق معناسیله قوللانیلیور. قوللانلمامسی البته خیرلیدر: آثار مرحمت دثار = مرحمتله طولی اثرلر.

دُجا { سذ. عر. قراکلق، ظلمت. ن.

دَجاج { سذ. عر. طاوق جنسی.

دَجّال { سخ. قیامتده ظهور ایده‌جك برشخص کذاب ومضرکه حضرت عیسی (عم) جانبندن قتل اولنه‌جقدر. خرستیانلرجه «مخالف عیسی» معناسیله (آنتیخریست Antechriste, Ἀντίχρηστος) اسم یونانیسیله معروفدر.

دُخان { سذ. عر. جم: ادخنه. ١. دومان. ٢. توتون: انحصار دخان = توتون انحصاری، رژیسی.

دُختَر { سـ. فا. قیز، کریمه. || دختر رز = آصمه‌نك قیزی یعنی شراب. عر.

دَخل { سذ. عر. ١. کیرمه، قا. ریشمه، مداخله: بوایشده بنم هیچ دخلم یوقدر. ٢. نفوذ، تأثیر: مدنیت جدیده‌نك تولدنده عربلرك چوق دخللری واردر. ٣. واردات، ایرد، خرج مقابلی. ٤. تعریض، اعتراض: اعتادمه دخل ایدیور.

دَخمه { سـ. فا. مزار، مرقد، تربه. ن.

دُخول { سذ. عر. کیرمه، داخل اولمه: ساعت بشده شهره دخول ایتدی.

دُخولیّه { سث. عر. ١. تیاترو وبالو کبی عمومی برسیر محلنه کیرمك ایچون ویریلان اجرت. لوجه اجرتندن باشقه تیاترونك بش غروش دخولیه‌سی واردر. ٢. بعض اشیای تجاریه‌دن برمملکته حین دخوللرنده آلنان رسم: اولجه توتوندن دخولیه آلنیر ایدی.

دَخی { حر. [اسکی و چغتایجه املاسی: داغی] هم. کذلك: بونی بن دخی بیلمیورم؛ بوندن دخی آکلاشیلیور. مختصر اوله‌رق «ده» صورتنده ده قوللانیلیر: بونی بن ده بیلمیورم. — وقتیله عادتا حرف عطف اوله‌رق «و» معناسیله وجمله‌نك باشنده‌ده قوللانیلیردی: دخی بیروح ایکن قالب آدم. — «دها» یرینه‌ده وقتیله «دخی» قوللانیلیردی: بر دخی بونی یاپمه‌یك. || ودخی = هم‌ده. برده.

دَخیل { صـ. عر. [«دخول» دن صشـ.] برینه النجا ایدن: فلانه دخیل اولدی. ن. || دخیلك = سکا النجا ایتدم.

دَده { سـ. ١. بیوك پدر، جد: باباسی ودده‌سی. ٢. طریق باباسی، قدملی درویش وعلی الخصوص طریقت مولویه شیخ ودرویشی. [بو معنا ایله فارسی ظن اولنه‌رق سهواً جمعی «ددکان» دخی اولور.]

دَر { سـ. فا. قپو، باب؛ درسعادت = سعادت قپوسی، پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبول. سهواً «درعلیه» دخی دینلیر.

دَر { حج. فا. ظرفیت بیان ایدر، ده، ایچنده: درانبار = انبارك ایچنده: درانبار ایتمك = انباره قومق؛ درکنار = کنارده، هامشده: درکنار ایتمك = هامشده یازمق؛ درپیش = اوکده؛ در آغوش = قوجاقده: درخاطر = خاطرده: درخاطر ایتمك = خاطره کتیرمك. [یالکز بویله ترکیبات فارسیه‌ده بولنور.]

دَرّ { صـ. فا. [«دریدن» فعلندن سمصـ. اولوب، صتر، تشکیلنه کیرر.] ییرتیجی، ییرتان، یاران: پرده‌در = پرده‌یی ییرتان: صفدر = دشمن صفلرینی یاران.

دِر { فل. [ایمك مصدر غیر مستعملنك یعنی فعل اسنادینك مضارع مفرد غائبی اولوب، جمعی: درلر. — دالك کسره‌سی ملحق اولدیغی کلمه‌نك صوك هجاسنك حرکه‌سنه کوره قالین ویا اینجه اوقونور: نره‌ده‌در؟ وبوراده در کبی. — منفیسی: دکلدر، دکلدرلر یاخود دکللردر.] الله بیوکدر؛ اجرام سمائیه حسابسزدر. — «وار» کلمه‌سیله برابر موجودیت بیان ایدر: بوراده شکر واردر. بونك منفیسی: «یوقدر»: بوراده شکر یوقدر.

دُرّ { سذ. عر. جم: درر. اینجی، لؤلؤ؛ در ناسفته = دلنمه‌مش اینجی؛ ومج. کیمسه طرفندن سویلنمه‌مش سوز؛ در یتیم = بر صدفده تك بولنان وبنابرین بیوك ومقبول اولان اینجی دانه‌سی.

دَرآغوش { سـ. فا. [در = ادات ظرف. آغوش = قوجاق. — مصدریت معناسیله قوللانیلیر] قوجاقلامه، صارمه: درآغوش ایتمك = قوجاقلامق، صارمق.

دِراز { صـ. فا. اوزون، طویل: عمر دراز. ن. = حـ. دور ودراز = اوزون اوزادی‌یه، اکی قوکی، بر تفصیل. [طول ودراز دیمك عبثدر.]

دُرّاعه { سث. عر. جم: دراریع. اوکی آچیق بر نوع اوست لباسی. فراجه، بینش. ن.

دِراغومان { سـ. [عر. «ترجمان» دن مأخوذ. فر. Drogman دن] ترجمان، دیل اوشاغی.

دراغون { س. [فر. Dragon] بر صنف سواری عسکری : دراغون آلایی. || مج. پاره‌سز.

دُرافشان { (یاخود درفشان. ص. فا. [در = اینجی. افشاندن، فشاندن = سرپمك] اینجی سرپن، اینجی کبی مقبول سوزلر سویلین.

دُراق { یاخود دراکی. س. [عر. بیده قابضی دیمك اولان « دراقن » دن غلط اولسه کرکدر.] اواکرسز شفتالی جنسی.

دَرّاك { ص. عر. [« درك » دن سمپ.] چوق درك وفهم ایدن، آکلایشلی. ن.

دَرانبار { ص. فا. [در = ادات ظرفیت . انبار = م] انباره قونمش، مخزنه وضع اولنمش : دنکاری درانبار ایتمك.

دَراهِم { سند. ج. عر. فد : درهم. با : درهم .

دِرایَت { سند. عر. ذکا، معلومات، علم وتجربه. بحریکلیك، اقتدار : ارباب درایتدن؛ درایتنه بناءً کندیسنه فلان منصب توجیه اولندی: یالکز قدمه باقلیوب اك زیاده درایته اعتبار اولنمیدر .

دِرایَتسِز { ص. ذکا و معلومات وتجربه‌سی اولمیان، اقتدارسز، بحریکسز .

دِرایَتسِزلِك { س. ذکا ومعلومات وتجربه فقدانی، اقتدارسزلق، بحریکسزلك .

دِرایَتلی { ص. ذکا و معلومات وتجربه‌سی اولان.

مقتدر، بحریکلی .

دَربار { س. فا. [در = قپو . بار = محل] قپو محلی، درکاه، بر پیوك ذاتك قپوسی اوکی که مرجع ارباب حاجتدر : دربار سعادت قراره (استانبوله) مراجعت ایتدی .

دَربان { س. فا. قپوجی. بواب.

دَربَدَر { ص. فا. قپو قپو کزن، سرسری .

دَربَدَرلِك { س. قپو قپو کزمك حالی، سرسریلك.

دَربَند { س. فا. [در = قپو بند = باغلامق] قپامق. — عربی زعمیله « دربندات » صورتنده غلط جمع ده قوللانیلیر.] طار کچید، بوغاز. = جم. حدود. ده‌کی بوغازلر = دربندات محافظی.

دَربَندجی { س. بر بوغاز و کچیدك محافظی .

دَرپیش { ص. فا. اوکده اولان، حاضر، کوز اوکنده بولنان : درپیش ایتمك = کوز اوکنده طوتمق، نظر مطالعه‌یه آلمق .

دُرت { عدد. اوچ ایله بش آره‌سنده‌کی ٤ عددی، ایکی دفعه ایکی. اربعه. چهار؛ درت یوز، درت بیك؛ اون درت، یکرمی درت؛ درتده بر = ربع || درت آیاق = اللری دخی آیاق قوللانه‌رق (یورتمك). || درت آیاقلی = چاربا (حیوان). || درت ال = ایکی کشی طرفندن چالینان پیانو اصولی. || درت الله یاپیشمق = کمال غیرت و اهمیتله تشبث ایتمك. || درت باش = جهات اربعه، هر طرف، هر یان. || درت قاش = بیضی بکی تراشکله درت قاشلی کبی کورپن کنج، چار ابرو. || درت کوزله بکلمك = صبر سزلقله انتظار ایتمك، شدت انتظارده بولنمق. || درت کوشه = مربع الشکل. || درت نعل = طولی دیرکین، حیوانی قوشدیره‌رق. || درت یانه یافمق = شاشیرمق. || درت یول آغزی = ایکی یول ویا سوقاغك خاچواری تقاطع ایتدیکی یر .

دُرتلِك { ص. ١. درت قیه و سائره وزننده اولان: درتلك بر مالیق. ٢. درت غروش و سائره قیمتنده اولان: درتلك پاصمه. ٣. درت قاریش وآرشین وسائره بوی ویا اکنده اولان : درتلك دیرك، تختمه. ٤. مج. عو. اهمیتسز، اعتبارسز، پاره‌سز پولسز : هایدی شوردن درتلك ! = س. درت غروش وسائره قیمتنده سکهٔ صحیحه ویا اعتباریه : بوکا بر درتلك ویره‌یمی ؟

دُرتلی { ص. درت بکلك و سائره‌سی اولان. = س. درت بکلکلی اویون کاغدی: قوپه‌نك درتلیسی بنده‌در .

دَرج { سند. عر. ١. صوقمه. ادخال ایتمه. آرایه صیقیشدیرمه: یازه‌جمکز مکتوبه شونی ده درج ایدك: او قاعده‌یی کتابنه درج ایتمه‌مشدر. ٢. برمقاله ویا فقره‌ی غزته‌یه قویوب نشر ایتمه: بوحوادثی غزته‌یه درج ایتدیلر، فلان غزته درج ایتمشیدی.

دُرج { سذ. عر. جواهر قوطیسی، حقه شکلنده کوچك قوطی.

دَرَجه { ۱. یوقاری‌یه چیقه‌جق باصامق: بر درجه یوقاری چیقدی. [ضدینه یعنی آشاغی اینه «درکه» دینیر.] ۲. دائره‌نك منقسم اولدیغی ۳۶۰ قسمك بهری که زوایا وسائره‌یی اولچمکه یارار: ۳۵ درجه‌لی برزاویه. ۳. میزان الحراره‌نك منقسم اولدیغی اقسامك بهری که صفردن یوقاری وصفردن آشاغی اولمق اوزره ایکی طاقم ایسه‌ده، صفردن آشاغی اولانلره «درکه» دینلیرسه، صفردن یوقاری ویا آشاغی قیدینه حاجت قالماز: مصرده حرارت ۵۰ درجه‌یه قدر چیقار: پترسبورغده برودتك ۲۵ درکه‌دن آشاغی دوشدیکی اولور. ٤. مرتبه، پایه: مجد وشرفك درجات عالیه‌سنه واصل اولدی. ٥. مقدار، رتبه: بو درجه فضل وعرفانی واردر: بر درجه‌ده خسته درکه النی اویناتمغه اقتداری یوقدر. || درجه درجه = یواش یواش، تدریجاً، برر درجه: درجه درجه یوکسله‌رك بو مرتبه‌یه واصل اولدی.

دَرحال { ظز. فا. [فا. در = ادات ظرفیت. عر. حال = زمان] آنیده، همان، وقت غائب ایتمکسزین: بونی ایشیدنجه درحال قالقوب کیتدی.

دِرَخت { سـ. فا. آغاج. شجر. ن.

دِرَخش { سـ. فا. پارلامه، ضیا، نور.

دِرَخشان { ص. فا. پارلاق، ضیادار، منور: در درخشان = پارلاق اینجی.

دَرخور { ص. فا. لایق، مناسب. لـ.

دَرد { سـ. فا. ۱. کدر، آجی، غصه، ناسه: بنم دردلرم چوقدر: درد درون. ۲. زحمت، اذیت، مشقت، رنج. ۳. یورکی ازن بچ صیقندیسی: بوایش بکا درد اولدی.

دُرّدانه { سـ. فا. اینجی دانه‌سی. || مج. پك کوزل وسوکیلی چوجق.

دُردَر { عد. بهرینه ویا بهر دفعه‌سنده درت: آقچه‌یی تقسیم ایتدکلرنده جمله‌سنه دردر لیرا دوشدی: دردر دردر آرابه‌لره بیندیروب کوتوردیلر.

دُردُزلی { ص. دردی بر یرده: دردزلی شمعدان.

دَردَست { سـ. فا. [«در = ادات ظرفیت ـ دست = ال] الده ایتمه. طوتمه، اخذ وتوقیف: جنایتی ارتکاب ایدنلری دردست ایتدیلر. = ص. الده بولنان، یاپلمقده ویا رؤیت ایدلمکده اولان: او ایش در دستدر؛ دردست تحریر اولان اوراق.

دَردلَشمَك { فش. بربرینه درد وکدرلری سویلیوب حسبحال ایتمك.

دَردلی { ص. ۱. درد وکدری اولان، مغموم، محزون، مکدر. ۲. مزمن بر علت و مرضی اولان، علیل، مریض.

دَردمَند { ص. فا. ج: دردمندان. درد وکدری اولان، زواللی، بیچاره.

دَردمَندانه { ص. ج. فا. محزون ومکدر آدمه مخصوص طرز وحالده.

دَردناك { ص. فا. دردلی، کدرلی، محزون، مکدر.

دُردِنجی { عد. درت مرتبه‌سنده بولنان، اوچنجی ایله بشنجی آره‌سنده اولان، رابع: دردنجی کون، دردنجی باب.

دُرَر { سذ. ج. عر. فد: در. با: در.

دُرَرباز { ص. فا. [عر. درر = اینجیلر ـ فا. باریدن = یاغمق] اینجیلر یاغدیران، اینجی کبی سوز سویلین.

دَرز { سـ. قوری دیوارك طاشلری آره‌لرنده‌کی یاریقلری خرجله طولدیروب ماله‌نك اوجیله چیزکیلر چکمك عملیاتی: باغك دیوارلرینی درز ایتمك؛ درز ایدلمش دیوار.

دَرزنجیر { ص. فا. [در = ادات ظرفیت ـ زنجیر = م] زنجیرده، زنجیرله باغلی: درزنجیر ایتمك = زنجیرله باغلامق. زنجیره اورمق.

دُرزی { سذ. ص. عر. ج: دروز. شامده جبل دروزده ومتفرق اوله‌رق بعض محللرده ساکن بر قوم که عرب مستعربه‌دندر.

دَرزی { سذ. عر. ترزی. با: ترزی.

دَرس { سذ. عر. ج: دروس. [صحیحی رانك دخی فتحیله در.] برعلم وفنك تحصیلیچون هر کون آلنان تعلیم: درس آلمق: درس ویرمك: درس

کورمك: درسه چالیشمق. || مج. اوکرتمه، القا، تلقین: بو درسی سکا کیم ویردی: کندیسنه درس ویرمشلر در. || ایی بردرس ویرمك = تنبیهات و اخطارات شدیده ده بولنمق. || درس عام = مدرسلرك جوامع شریفه ده علی العموم مراجعت ایدن طلبه یه ویردکاری درس: درس عام خواجه لری = بویله درس ویرن مدرسلر.

دُرُست { ص. فا. ۱. صحتی یرنده، صاغ، صحیح، سالم: تندرست = بدنی صاغ وسالم. ۲. طوغری، خطاسز، صحیح: درست برکلمه سویلیه مز: املاسی درست دکلدر. == ح. طوغری و خطاسز اوله رق: درست سویلك، یازمق.

دُرُستی { س. فا. اودها درستی: درستلك ا ۱. صحت، سلامت، صاغلق. ۲. طوغریلق، خطاسزلق.

دَرسخانه { س. فا. ا عر. درس = م. فا. خانه = او، محل ا درس یری، درس ویرمکه مخصوص قفوش: بو مکتبك درسخانه لری طاردر.

دَرسخوان { ص. فا. ا عر. درس = م. فا. خواندن = او. قومق ا درس اوقویان، شاکرد: فلان ذاتك دار التربیه سنده درسخوان اولمشدر. ا مترادفی اولان «سبقخوان» دها مستعملدر. ا

دُرُشت { ص. فا. ۱. سرت، قاتی، قبا: درشت طاش، کاغد. ۲. طوقناقلی، سرت، ترس: درشت سوز، جواب. ز. ولـ.

دِرع { سذ. عر. ج: دروع. ا عربیده مؤنث اولوب، مذکری قادین کوملکی دیمکدر. ا دری ویا تلدن زره، جبه.

دَرعَقب { ظز. فا. ا فا. در = ادات ظرفیت - عر. عقب = آلت طرف، آرقه ا آرقه سی صره، عقیبنده: درعقب کندیسی کلدی.

دَرعُهده { س. فا. ا فا. در = ادات ظرفیت. عر. عهده = م. ا عهده سنه آلمه، تعهد ایتمه، اوستنه آلمه: بوایشی کندیسی درعهده ایتدی.

دِرَفش { س. فا. بایراق، سنجاق، علم. || درفش کاویانی = مشهور کاوه نك دریدن اولان اوکلکندن عبارت ومجوهراتله مرصع بایراق که اسکی ایرانیلرجه رسمی ومقدس برعلامت ایدی.

دَرك { سذ. عر. آ کلامه، تفهم: اویله دقیق مضمونلری درك ایده بیله جك آدم دکلدر.

دَرکار { ص. فا. ا در = ادات ظرفیت. کار = ایش ا ایشده بولنان، ایشك ایچنده اولان، ظاهر، عیان، آشکار: بو ایشك بویله اوله جغی درکار ایدی: بنم سزه اولان مخالصتم درکاردر.

دَرگاه { یاخود درگه. س. فا. ا در = قپو. گاه = محل، مقام ا ۱. قپو محلی، قپو اوکی، دربار، بیوکلرك مرجع عمومی اولان قپولری: درکاه عالی قپو چوقدارلری. ۲. تکیه، خانقاه: نقشی درگاهی.

دَرکَنار { س. فا. ا در = ادات ظرفیت. کنار = م ا کنارده بولنان، بر یازینك کنارینه یازلمش مطالعه وافاده، هامش، حاشیه: درکنار ایتمك: بر درکنار یازمق: بادرکنار بیان ایتمك.

دَرَکه { سذ. عر. ج: درکات. ۱. آشاغی یه اینن باصامق، درجه نك ضدی: جنتك درجه لری وجهنمك درکه لری واردر. ۲. میزان الحراره نك تحت الصفر اولان درجه لری که عددلری بیودکجه حرارتك او نسبتده آزالدیغنه دلالت ایدرلر: بو مملکتده میزان الحراره یازین ٤٠ درجه یه قدر چیقار، و قیشین ۲۰ درکه یه قدر اینر. ا لسان عربینك یو وسعتی سایه سنده اصطلاحمزده فوق الصفر وتحت الصفر تعبیرلرینه حاجت اولمیوب، بونلرك معنالری «درجه» و «درکه» لغتلریله آیری آیری افاده اولنور. ا || درکه امواج = ایکی طالغه بیننده حاصل اولان حفره.

دَرگَه { س. فا. با: درگاه.

دُرلو { یاخود دؤرلو. س. ا زبا. نزدی: تؤرلو، اصلی: تؤرلوك. ا ۱. نوع، جنس، چشیت: بر درلو حیوان: بو قماشك بر باشقه درلوسی ده واردر. ۲. برقاچ نوع وچشیدی اولان شیء: کندیسنده باصمه نك درلوسی واردر. ۳. یمك قابی:

بش درلودن عبارت ساده بر ضیافت ویردی. ٤. لکده پیشمش مختلف سبزه‌لره اتدن عبارت یمك: پلاج درلوسی: درلو یخنیسی. = ص. بر نوع و صورتده اولان، کونه: بودرلو آدم: او درلو ایش: نه درلو یازی؟ || درلو درلو = نوع‌نوع، چشیت چشیت. || بر درلو = [جلهٔ منیفه‌ده] هیچ بر وجهله، وجهاً من الوجوه: بر درلو قاندیره‌مدم. [« درلو بدرلو » تعبیر ستیمی قوللانغاملی.]

دِرَم { س. فا. [کرك یونك و کرك معربی «درهم»ك یو. Δραχμή دن اولدیغنی بعض لغویون التزام ایتمشلرسه‌ده، مذکور لفظ یونانیندن فا. «درم» دن مأخوذ اولدیغنده یونانیلر متفق اولوب، ذاتاً یونان قدیمده اك زیاده ایران مسکوکاتی قوللاندیغندن، یونك اصل واساسی فارسیدر. اوزاندن اولان معروف «درهم» دخی بو اساسدندر.] ١. شمدیکی آغچه‌یه کوره درت بش غروش قیمتنده وفرانغه معادل اسکی برکومش سکه ایدی. ٢. آغچه، نقود. ز. || درم خریده = آغچه ایله آلنمش، صاتین آلنمش: بندهٔ درم خریده‌لری.

دَرمان { س. فا. ١. چاره، تدبیر، واسطهٔ تسویه: بوکا بر درمان بولملی: درمانی یوقدر. ٢. علاج، دوا: دردی ویرن درمانی‌ده ویرر: اطبا بوخسته‌لغمه درمان بوله‌مدیلر. ٣. قوت، قدرت، طاقت: بنده هیچ درمان قالمدی؛ یوریمکه درمانم یوغیدی؛ آیاقلرمده درمان قالمدی.

دَرماندَگی { س. فا. عاجزلك، عجز. ز.

دَرمانده { ص. فا. ج: درماندگان. چاره‌سز قالمش، عاجز، عجز وفتور کتیرمش، بیچاره: مددرس درماندگان = عجزه‌نك امدادینه یتیشن.

دَرمانسز { ص. ١. قوت و طاقتی یتکین. ٢. چاره‌سز، ضروری: بودرمانسز بردردر. ٣. علاج ودوای اولمیان: درمانسز بر درده اوغرادی.

دَرمانسزلق { س. ق. تسزلك، ضعف، یتکینلك: وجودمده، قوللرمده بردرمانسزلق طویورم.

دَرمَك { درمه و سائره. با: دیرمك وسائره.

دَرمیان { ص. فا. [در = ادات ظرفیت - میان = اورته، بل] اورته‌ده، آرالده بولنان. ز. || درمیان ایتمك = آرایه سورمك، ایراد وبیان ایتمك: بر طاقم واهی عذرلر درمیان ایدیور.

دَرن { س. عر. ١. تش. نبا. اور. ٢. ط. ورم. بسل الرئه.

دَرنده { ص. فا. [راء مشدده ایله‌ده قوللانیلیر] یرتیجی، یرتان، مفترس: شیردرنده.

دَرنَك { س. فا. با: دیرنك.

دِرَنگ { س. فا. ١. تأنی، تأخر، یاواشلق. ٢. مکث، آرام، قرار، استراحت. ز.

دَرنی { ص. عر. ژ: درنیه. ط. ورم چیبانه منسوب و متعلق، سل الرئه‌یه متعلق.

دِرو { س. فا. اکین بیچمه، حصاد. ز.

دَروازه { س. فا. شهر و قلعه قپوسی. ز. [بعض لغویونمزك زعمی کبی سوقاق قپوسی دکلدر.]

دُرود { س. فا. دعا، تحیه، سلام. له.

دُروس { سند. ج. عر. فد: درس. با: درس.

دُروغ { س. فا. یالان: ارتکاب کذب و دروغ ایتمك.

دَرون { س. فا. ١. ایچ، ایچ طرف، داخل: درون وبیرونی معمور؛ درون خانه‌ده = اوك ایچنده. ٢. قلب، یورك، ایچ: آتش درون.

دَرون بین { س. فا. [درون = ایچری - دیدن = کورمك] ط. بدن انسانك بوغاز و بورن ودیرکی بعض منفذلرندن ایچری یه باقمغه مخصوص دوربین و خرده‌بینه مشابه بر آلت، فر. Endoscope.

دَروَند { س. [غلط] با: دربند.

دَرونی { ص. فا. ١. ایچ طرفه منسوب ومتعلق، ایچلك. ز. ٢. یورکه منسوب و متعلق، قلبی: درونی برمحبتله سویور.

دَرویش { س. فا. ج: درویشان. ١. فقیر ومحتاج آدم. ز. ٢. طرق علیه‌دن برینك شیخنه انتسابله زی مخصوص و کیره‌رك خانقاهده خدمت وچله

و ریاضتله اشتغال ایدن آدم: طریقت مولویه درویشانی. = ص. ایشنی حقه توکل ایدن صاف قناعتکار و متواضع: درویش آدمدر. — عنوان کبی اسامیٔ خاصه‌نك باشنه‌ده قونور: درویش احمد، درویش علی.

دَرویشانه (ص. فا. درویشلره مخصوص ویا لایق اولان، درویشلره یاقیشیر صورتده اولان: قیافت درویشانه: درویشانه سوز. = ح. فا. ۱. درویشلره یاقیشیر حال وصورتده: درویشانه یاشایور. ۲. کمال توکل وتواضع وصافدرونلکله.

دَرویشلِك (س. ۱. درویش حال وصفت وزی وقیافتی: درویشلك هرکسك خرجی دکلدر. ۲. توکل و تواضع وصافدرونلق: بنم درویشلکم اویله شیئلره مانعدر.

دَره (س. ۱. ایکی طاغ آره‌سنده‌کی اوزون چوقور، وادی: او اوزون دره‌لرده بیکلرجه قویونلر اوتلار. ۲. یالکز قیشین آقار کوچك چای: دره‌ده صو ایچمك. || دره اوتی = بر نوع رازیانه که صلاطه‌یه قونور. || دره‌یکی = وقتیله بر قاچ کویه حکمی کچن متنفذ آدم. || دره تپه = دوز اولمیان یر، انکبه. || دره‌دن تپه‌دن = اوته‌دن بریدن. || بیك دره‌دن صو کتیرمك = بهانه‌لر ایراد ایتمك، تعلل ایتمك. || سوقاق. طام دره‌سی = یاغمور صولرینك آقمه‌سنه مخصوص چقورجه یر.

دُرّه (ست. عر. اینجی دانه‌سی، دردانه.

دِرهَم (سذ. عر. ج: دراهم (فا. « درم » دن) ۱. اوقه‌نك درتیوزده برقسمی؛ یکی درهم یاخود درهم اعشاری = یکی اوقه دینلن کیلونك بیکده برقسمی که اسکی درهمك تقریباً برثلثیدر: درهمله = مج. آز: مقابلی اوقه ایله. ۲. عربلرك اسکی بر کومش سکه‌سی که تقریباً بر فرانق قیمتنده ایدی. با: درم.

دَری (س. (اصلی: تیریك) ۱. انسان و حیوانك اتنی ستر وبتون بدننی احاطه ایدن قبوق، جلد، پوست: دری صییرلمق، صویلمق: دریسنی یوزمك. ۲. حیوانك یوزلمش وقورودلمش وهنوز سپیلنمه‌مش جلدی، کون: مملکتمزدن آورو. پایه خیلی مقدار دری چیقار: دری تجاری. ۳. میوه‌نك قبوغی. قشر: کرازك دریسی پك قولای صویلماز: اریکك دریسی چیقاریلیرسه دیشلری قماشدیرماز. || بردری برکیك = اتسز، ضعیف، لاغر.

دَری (ص. فا. اقپو دیمك اولان « در » اسم فارسیسندن اولدیغی حالده عربی اعتباریله مؤنثی « دریه » دخی اولور) اسکی فارسینك دربار حکمدارانده سویلنیلن فصیحنه اطلاق اولنور: فارسیٔ دری: لغت فارسیهٔ دریه.

دُرّی (ص. عر. ا: دریه. اینجی کبی پارلدایان، پارلاق. شعشعه‌دار: کوکب دری.

دَریا (س. فا. دکیز، بحر: دریادل = قلبی دکیز کبی واسع اولان: قپودان دریا = وقتیله بحریه ناظرینه ویریلن عنواندر.

دَریچه (س. فا. کوچك قپو، قپوجق.

دَریده (ص. فا. ییرتلمش، ییرتیق. ف.

دِریغ (س. فا. اسیرکمه، قپیه‌مامه: همتکزی دریغ بیورمامکزی رجا ایدرم. = حد. یازیق، حیف: دریغ! بنی اولدورور بودرد. || بی‌دریغ = اسیرکنمین، بذل اولنان: همتکزی بی‌دریغ بیورك.

دِریغا (حد. فا. یازیق، حیفا، وا اسفا!

دَریك (یاخود درین. ص. (اصلی تیریك) ۱. عمق زیاده اولان، عمیق: دریك قویو: اوراده صولر چوق دریکدر. ۲. چوقور، قویتو: دریك اووه. ۳. مج. زیاده طالینان: دریك اویقو: دریك دوشونمه. ٤. کنهنه وارەجق صورتده اطرافلی وتفصیلاتلی، اینجه: دریك مطالعات. دریك تحقیقات. = س. دریکلك. عمق: دریکدن بر سس کلیوردی: پك دریکه کیتدی. ح. دریك اوله‌رق، عمیقا: دریك طالمق، دریك دوشونمك.

دَریکلتمك (فا. دریکلکنی آرتدیرمق، تعمیق ایتمك: شو قویویی بر ایکی قولاج دها دریکلتملی.

دَرِیکْلَشمَك { فط. دریك و عمیق اولمق، دریکلکی آرتمق، تعمق ایتمك: یاره ایشلدکجه دریکلشیر.

دَرِیکْلِك { س. عمق: بو قیونك دریکلکی چوقدر.

دَرِیلَنمَك { فط. دری باغلامق، دری ایله اورتمك: یاره دریلندی.

دُزد { س. فا. خرسز، اوغری، حرامی، سارق. ز.

دزدار { س. فا. [دز = قلعه ـ دا. شتن = طوتمق، محافظه ایتمك] قلعه محافظی. [اسکی تعبیر در]

دزدز { یاخود دیز دیر. س. ویزردی. اوصاندیریجی کورلدی.

دزلاتمق { یاخود طزلاتمق. فت. ١. آجی واوصاندیریجی بر سس چیقارتمق، ویزردانمق. ٢. فیرلاتمق، قا. چیرمق. ٣. اورکوتمك.

دزلاق { یاخود طزلاق. ص. طاسلاق، چبلاق.

دزمان { یاخود دیزمان. ص. قوجامان، ایری وقباء زیبر.

دَساتیر { سذ. ج. عر. فد: دستور. با: دستور.

دَسّاس { ص. عر. دسیسه کار، کیزلی حیله لرله آلداتمغه چالیشان.

دَسایِس { سذ. ج. عر. فد: دسیسه. با: دسیسه.

دَسپوت { س. ایو. Δεσπότης [روم پسقپوسی، متره. بولیدی.

دَسپوتخانه { س. روم پسقپوسنك دائره ومقری.

دَسپوتلق { س. روم پسقپوسلغی.

دَست { س. فا. ال، ید. || در. دست با: دردست.

دَستار { س. فا. صاریق، عمامه.

دَستاربَند { ص. فا. صاریق باغلایان، طریق علمی یه منسوب.

دَستان { س. با: داستان.

دَستاویز { س. فا. [دست = ال ـ آویختن = آصلمق] اوفاق هدیه.

دَستبوسی { س. فا. [دست = ال. بوسیدن = اوپمك] ال اوپمه رسم وآیینی: ایفای رسم دستبوسی.

دَسترَس { ص. فا. [دست = ال. رسیدن = یتیشمك] الی یتیشن. نائل، موفق: مرامنه دسترس اولهمدی.

دَستَره { س. [اصلی: فا. دست اره = ال بیچقیسی. تر. زبانزدی: تستره] ال بیچقیسی. ال ایله قوللانیلان کوچك بیچقی. || زمین دستره سی = یو. وارلاق کسمکه مخصوص دستره. || قیل دستره سی = اینجه تخته دن اوپمه چیقارمق ایچون اوفاق بیچقی. || دستره بالیغی = اوزون بورنلی بر جنس بالیق.

دَستَك { س. بر دیوار و بنایی یاخود بر آغاجی قائم طوردیروب تقویه ایتمك ایچون اوریلان طیاق: دستك اورمق: دستکله طوتمق.

دَستگاه { س. فا. [دست = ال. گاه = محل. ـ تر. زبانزدی: تزگاه] ١. چولهالرك بز وسائره طوقودقلری آلت. ٢. ارباب حرف وصنعتك دکانلرنده اوکلرنده بولنان تخته وماصه که اونك اوزرنده ایش کورورلر. ٣. قهوه جی ومیخانه جی کبی اصنافك بیوك ماصه لری که مشروبات وسائره اوراده تهیئه اولنور وآقچه اورایه ویریلیر، بوفه. ٤: قره ده انشا اولنان کمیلرك اوتوردلمسنه مخصوص کراسته دن ترتیبات: آلمان دستکاهلرینه سپارش اولنان سفائن. ٥. ارباب حرف وصنعتك قوللاندقلری بیوك آلت طاقمی: طورنه دستکاهی: حاده دستکاهی.

دَستگاهجی { س. [زبانزدی: تزکاهجی] ١. بر دستکاهده ایشلین چولها و سائره. ٢. آغاجدن دستکاه، قیو چیقریغی، دولاب وسائره کبی شیئلر اعمال ایدن.

دَستگاهدار { س. [زبانزدی: تزکاهدار] بر غازینو ومیخانه وسائره ده دستکاهی اداره ایدن اوسته ویاباش چراغ.

دَستگاهلامَق { فت. [زبانزدی: تزکاهلامق] طوقنه جق بز وسائره یی دستکاهه قومق. || مج. حاضرلامق، تهیئه ایتمك.

دَستگیر { ص. فا. [دست = ال. گرفتن = طوتمق] دوشنك الی طوتان، یاردیمجی، معین.

دَستمال { س. فا. [دست = ال. مالیدن = سیلمك] ال سیله مك. یاغلق، مقرمه.

دَستمایه { س. فا. [دست = ال ـ مایه = بضاعه، سرمایه] سرمایه.

دَستور { س. فا. [ال دیمك اولان « دست » ایله « ور » اداتندن مرکبدر. تعریب دخی اولنه رق عربیده دالی

مضموم اوقونور، وجمعی «دسا-
تیر» کلیر.] ١. حکم ونفوذی
جاری اولان وزیر: دستور
مکرم، دستور اعظم. ٢. دین
زردشتك رئیس روحانیسی و
پیشواسی. ٣. بیوك دفتر، مرجع
اولان دفتر کبیر. ٤. قاعدهٔ
اساسیه، بر علم وفنده قواعدك
تطبیق اولندیغی قاعدهٔ کلیه ویا
مثال عمومی: حساب، جبر
دستوری. ٥. قوانین دولت
عثمانیه‌یی جامع کتاب، قوانین
مجموعه‌سی. ٦. رخصت، اذن،
مأذونیت. = حد. دستور! =
اذن ویرك کچه‌لم، مساعده ایدك،
آچیلك. بو معنا ایله جن وپریلره
خطاباً دخی قوللانیلوب، قرا-
کلقده بر یره کیریله جکی وقت
دستور! دینلیر. || دستورالعمل =
هر فعل و حرکت اوکا تطبیق
اولنمق اوزره نمونه اتخاذ اولنان
قاعده ونظام ویا تعلیمات.

دَسته { س. فا. ١. ال، طوتام،
باغ، دمت: بر دسته
چیچك؛ بر دسته قاشیق. ٢.
صاب، قبضه: خنجر، بیچاق
دسته‌سی. ٣. هاون الی. ٤. بح.
کمی دمیر آتدقده صالوب زنجیرك
اوزرینه بینمه‌سی که زنجیرك
زیاده کرلمسنی موجب اولور:
دسته ایتمك. || دسته موره =
بح. قالین واطرافی دمیر چنبر
ایله محاط ایکی دلیکلی برکوتوك.

دَسته‌سَنگ { س. فا. بویا و
سائره ازمکه
مخصوص یووارلاق وسرت طاش.

دَستی { س. فا. [تر. زبانزدی:
تستی] طوپراقدن صو
وسائر مایعات وضعنه مخصوص
قولپلی قاب: صو، پکمز، یاغ
دستیسی.

دَستیار { ص. فا. یار دیمجی،
معین. ز.

دَستیاری { س. فا. یار دیم،
معاونت.

دَسکَره { س. فا. [تر. زبانزدی:
تسکره] خسته ویا
قیریله‌جق اشیا یاخود طاش و
طوپراق وسائره ـ مخصوص
ایکی کشی طرفندن قالدیریلیر تخته.

دَسَم { سذ. عر. یاغ. ز.

دَسَمی { ص. عر. ت: دسمیه. یاغه
متعلق ویا یاغ قبیلندن
اولان: مادهٔ دسمیه.

دَسیسه { سث. عر. ج: دسائس.
حیله، خدعه، کیزلی
اویون، دولاب: دسیسه یاپمق:
انواع دسائسله آلداتمق.

دَسیسه‌کار { ص. فا. دسیسه‌جی،
حیله کار، دساس.

دَسیسه‌کارلق { س. دسیسه-
جیلك، حیله-
کارلق، دساسلق.

دَسیسه‌لی { ص. حیله‌لی، دسیسه
ایله یاپیلان.

دَشت { س. فا. ١. اووه، صحرا،
قیر. ٢. بیابان، چول.

دُشمَن { س. ص. فا. [تر. زبانزدی
دوشمان] عدو، خصم.
اصل ترکجه‌سی: یاغی، یاو.

دُشنام { س. فا. سوکمه، طعن.
ز.

دُشوار { ص. فا. کوچ، زور،
صعب. ز.

دُعاء { سذ. عر. ج: ادعیه. ١.
جناب حقه یالوارمه، نیاز:
اللرینی قالدیروب دعا ایدیوردی.
٢. برینك ایپلکی ایچون جناب
حقه یالوارمه: دعا کزله مشغولم.
|| خیر دعا. دعای خیر = برینك
لهنده اولنان دعا. || بد دعا =
برینك علیهنده اولنان دعا:
پدرینك بد دعاسنه اوغرادی.

دُعاجی { ص. برینك خیر دعا-
سنده بولنان، ثنا کار:
دعاجیکزم.

دُعاگوی { س. ص. فا. ج:
دعاکویان. [عر.
دعا = م. فا. کفتن = سویلمك]
دعاجی، دعا ایدن، وقفدن
مخصص وظیفه‌یه مقابل دعا
ایتمکله مکلف فقرادن آدم: دعا-
کویان وظیفه‌سی.

دَعاوی { سث. ج. عر. فد:
دعوی. با: دعوی.

دَعوا { با: دعوی.

دَعواجی { س. بر محکمه‌یه مرا-
جعتله دیکر برندن
دعوی ایدن آدم، مدعی؛ مشتکی.

دَعواجیلق { س. بر محکمه‌یه
مراجعتله برندن
دعوی ایتمه، مدعیلك.

دَعوالی { ص. ١. حقنده دعوی
اولنان، منازع فیه:
او دعوالی بر چفتلکدر. ٢.
ادعاسی بیوك، مدعی: دعوالی
آدم.

دَعوَت { سث. عر. ج: دعوات.
[عربی تعبیراتده «دعوه»
صورتنده قوللانیلیر] ١. جذب،
جلب، بر شیئك حصول ووقو-
عنه سببیت ویرمه: پرهیز ایتمه-
مکله خسته‌لغی دعوت ایتدیکز.

۲. چاغرمه. جاب، بریده بولنمی تکلیف ایتمه: کندیسنی محکمه‌یه دعوت ایتدیلر: دین اسلامه دعوت ایتدی: کندیسنی دووللویه دعوت ایتدیلر. ۳. ضیافته چاغرمه: اکرام و حرمت مقامنده یمکه کیتمه‌سنی تکلیف ایتمه: فلان ذات بزی دعوت ایتدی: فلان ضیافته بزی ده دعوت ایتدیلرمی؟ ٤. حرمت واکرام قصدیله ویریلن یمك. ضیافت: کمال بردعوت ویردی: فلانك دعوتنده بولنیکرمی؟ بو اقشام دعوت واردر. ٥. دن. نیاز: دعوت خیریه‌لریله مشغول: مستجاب الدعوه = دعاسی نزد الهیده اجابت بیورولان. || بو معناده یالکز جمعی وآنجق بویله تعبیرات عربیه ده مفردی مستعملدر ||

دَعْوَتجی | ا. سف. بر ضیافته کیتمکی تبلیغ وتکلیف ایتمکله مأمور اولمه، مدعویسنه دعوتی اولدقلرینی خبر ویرن آده: فلان ذاتدن دعوتجی کلدی.

دَعْوَتلی | ص. سف. بر ضیافته چاغرلمش. مدعو: فلان ضیافته دعوتلی میسکز؟ قاچ دعوتلی وار ایدی.

دَعْوَتیه | اسف. عر. | واحدهٔ عر. ایله‌یه معاصر تشکیل اولنمش غلط بر اعتقاد. || ۱. دعوت یدن خدمتجی‌یه ویریلن بخشش. ۲. صف. برینی محکمه‌یه جلب ایچون یازیلان ورقه.

دَعْوی | اسف. عر. ج: دعاوی. ۱. مدافعهٔ حقوق ایچون محکمه‌یه مراجعت: فلان یردن دعوی ایتمش: بنم علیهمده دعوایه قالقیشمش. ۲. بر محکمه حضورنده اولنان محاصمه و مرافعه: حقوق محکمه سنده بر دعواسی وار در. ۳. علوم ریاضیه وسائره‌ده حلی تکلیف اولنان مسئله: بو دعوانی کیم حل ایده‌بیلیر؟ ٤. انسانك حائز اولدیغی صفت و فضیلتی حائز اولدیغی درمیان ایتمسی، ادعا: هیئتنده پك طولاسی اولدیغی دعوی ایدیور: حریف علامه‌لك دعواسنده بولنیور. || دعوی وکیلی = محرکك دعواسنی حضور محکمه‌سنده تمثیله ایتمکی اجرت مقابلنده درعهده ایدن قانون شناس آدم، آووقات.

دَغدَغه | اسف. عر. کورلدی یا تردی. بیهوده تلاش واضطراب. باش آغریسی: ترك دغدغهٔ حیات ایلدی.

دَف | اتف | اکثریا خواننده‌لرك الده طوتوب پارمقلریله چالدقلری آلت موسیقی که برطرفی دری ایله قاپلانمش وآرالرینه برچوق چاریار پرنجه‌دن یولار طاقلمش تخته‌دن بر چنبردن عبارتدر، دائره: دف چالق.

دَفاتِر | اسف. ج. عر. فد: دفتر. || با: دفتر.

دَفائِن | اسف. ج. عر. فد: دفینه. || با: دفینه.

دَفتَر | اسف. عر. ج: دفاتر. افار. دفتر (= سیدن اوده یو. ٦٦٦٦٦ دفتر (= ایکی قناديل) دن | ۱. معاملات تجاریه وایراد ومصرف وخاطرده قلمی مرام اولنان حسابات وسائره‌نك قیدوتحریرینه مخصوص جدوللی بیاض کتاب: دفتره یازمق، دفتره قید ایتمك، دفتره چیرمك. ۲. حسابات ویا اسامی ورقه‌لری حاوی کاغذ، پوصله، لیسته: یمك دفتری، حساب دفتری. ۳. یازی یازمق اوزره براکده دیکیلوب کتاب شکلنه قونمش بیاض اوراق: شاکردانه مخصوص یازی، مشق دفتری. آنا دفتری = یومیه. دفترنده قید اولنمش حسابانك قلمیریلوب جلسنه کوره محل مخصوصلرینه قید اولندقلری بیوك دفتر. || دفتر اعمال = انسانلرك حسنات وسیئاتدن کافهٔ عمللرینك قید اولندیغی دفتر معنوی. || دفتر امینی = دفترخانه ناظری. || دفتر خاقانی = هرکسك املاك واراضیسنك مقید بولندقلری دفتر وبونلری حفظ واداره ایدن و فراغ و انتقال ایشلرینه باقان دائرهٔ دولت. دفترخانه. ویرکو امانتی: دفتر خاقانی امانتی امینی.

دَفتَرخانه | اسف. فا. املاك و عقار واراضیٔ عمومیه‌نك مقید بولندیغی وفراغ وانتقال وویرکی ایشلرینه قاریشان دائرهٔ دولت، دفتر خاقانی، ویرکو امانتی: دفتر خانه ناظری = دفتر خاقانی امینی، ویرکو ناظری.

دَفتَردار | اسف. فا. ۱. دولتك واردات ومصارفی دفترینی طوتان. بو معنا ایله وقتیله مالیه ناظرینه دینیردی: دفتردار شق اول، دفتردار شق

ثانی. ٢. الیوم بر ولایتك امور مالیه‌سنه مأمور ذات. [سنجاقلر. ده‌کیلره محاسبه‌جی، وقضالرده. کیلره مال مدیری دینیر.]

دَفتَردارلق { سـ. ١. وقتیله مالیه نظارتی. ٢. الیوم بر ولایتك امور مالیه‌سنی اداره ایدن ذاتك صفت ووظیفه‌سی: بغداد دفتردارلغی فلانه توجیه اولندی.

دَفع { سذ. عر. ١. اوته‌یه ایتمه. قاقمه، جذب وجلب ضدی: اجرام سماویه‌یی یرلی یرنده طوتان جذب ودفع قاعده‌سیدر. ٢. صاومه، منع صاوشدیرمه: بو علاج صیتمه‌یی دفع ایدر: اویله مضر بر آدمی هر یردن دفع ایدرلر. لازم بناسیله «اولمق» فعلیله‌ده قوللانیلیر: هله بورادن دفع اولوب کیتدی: حمد اولسون باش آغریسی دفع اولدی: دفع اول = یقیل، اکسیك اول! ٣. ویرمه، اعطا. صرف، خرج. [بو معنا ایله لسانمزده مصدری پك مستعمل اولمیوب، اسم مفعولی «مدفوعات» قوللانیلیر.] ٤. اورته‌دن قالدیرمه، امحا ایتمه، برطرف ایتمه: احتیاجاتی دفع ایتمك: غائله‌یی دفع ایتدی. ٥. مق مدعی‌علیه طرفندن مدعینك دعواسنی دفع ایده‌جك بر دعوی اقامه‌سی. || دفع حاجت = آبدست بوزمه.

دَفعه { سـ. عر. ج: دفعات. کره، مره، کز، نوبت: بر دفعه = بر کره: بعض دفعه = بعض کره: بو دفعه = بو کره: دفعهٔ اولاده = برنجی کره‌ده، ابتدا. || دفعاتله، بالدفعات = مکرراً. مرةً بعد اخری. = ح. ینه. کذا. ایضاً.

دَفعَةً { ح. عر. ١. بر دفعه‌ده، بردن، تدریجاً مقابلی: بورجنی دفعةً ویردی: دفعةً ویره‌مزسه تدریجاً ویرسین. || دفعةً بعد اخری = مکرراً. دفعاتله.

دَفن { سذ. عر. طوپراغك ایچنه صوقمه، کوممه، مزاره قومه: جنازه نره‌یه دفن اولنه‌جقدر.

دَفنه { سـ. [یو. Δάφνη] باپرا. قلری کوزل قوقار وشنلکلرده تزییناته یارار طفلان جنسندن معروف کوچك آغاج، شجرالغار.

دَفه { سـ. [زبانزدی: تفه] ١. اکرك ایکی طرفنده‌کی یووارلاق اتکی. ٢. دف کبی یووارلاق ودائروی شیء. ٣. چولها دستکاهنك طراغك قورلدیغی یایی. ٤. ایکنجی طولابی، چرخی. ٥. چرخه صیغارلمش بیوك ایپك طوره‌سی که بر اوقه‌دن زیاده کلیر: اوچ دفه ایپك. ٦. ورق وباقر وسائره یاپراقلری دسته‌سی.

دَفه‌جی { سـ. [زبانزدی تفه‌جی] فاحش فائضله اوته‌کینه بریکینه کیزلیجه پاره اقراض ایدن مرابحه‌جی: دفه‌جی‌یه بورجی واردر.

دَفه‌لی { صـ. [زبانزدی: تفه‌لی] دستکاهك دفه‌سنه چوق قوت ویریله‌رك طراق زیاده باصلمغله صیق طوقنمش (بز وسائره).

دَفین { صـ. عر. [«دفن» دن صـ.] کوملمش، کومیلی، دفن اولنمش، مدفون: قونیه‌ده دفین خاك عطرناك بولنان حضرت مولانا.

دَفینه { سـ. عر. ج: دفائن. یره کوملمش مال وآقچه: دفینه آرامق، بولمق. || مج. پك قیمتدار ویا معلوماتلی اولوب آنجق خارجدن کوسترشی اولمیان، کیزلی قدر ودکری اولان آدم ویا مال: اوبر دفینه‌در.

دَق { سذ. عر. چالمه، اورمه: دق باب ایتمك = قپو چالمق. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

دَقائق { سـ. ج. عر. فد: دقیقه. با: دقیقه.

دِقَّت { سـ. عر. ١. اینجه‌لك، اوفاقلق. ز. ٢. اینجه‌دن اینجه‌یه دوشونمه ویا باقمه، کمال اهتمامله ملاحظه ویا نظر ایتمه: دقتله باقمق، اوقومق، یاپمق. ٣. اهمیت ویرمه، اهمیتله چالیشمه: یازی‌یه دقت ایت: سز بو ایشه دقت ایتمه‌مشکز.

دِقَّتسِز { صـ. ١. ایشنه اهتمامله باقمیان، ایی وخطاسز ایش کورمك قیدنده اولمیان: دقتسز آدم. ٢. دقت واهتمامله یاپلمامش، کلیشی کوزل یاپلمش: دقتسز یازی، یمك.

دِقَّتسِزلِك { سـ. ایشه دقت و اهتمام ایتمه‌یش، طالغینلقله وکلیشی کوزل ایش کورمه: دقتسزلکدن ایلری کلمش خطالر: بو دقتسزلکله طوغری ایش کورمك ممکن دکلدر.

دِقَّتلی { صـ. ١. هر ایشنده اهتمام ایدن، سهو وخطا وقوع بولمامسنه غیرت ایلین: چوق دقتلی آدمدر. ٢. دقت و اهتمامله یاپلمش: دقتلی ایش، دقتلی یازی.

دقّتلیجه { ح. اولدقجه دقت و اهتمامله : شونی دقتلیجه بازك .

دَقیق { ص . عر . ة : دقیقه . (« دقت » دن صف .) اینجه، اوفاق، نازك، ظریف. کورلمسی وپا طوتلمسی و ایشلمسی مشکل، اینجه‌دن اینجه : بك دقیق ایش: فکر دقیق: ملاحظات دقیقه. = سف. اون : برچوال دقیق.

دَقیقه { سف. عر. ج : دقائق. ۱. اینجه فکر وملاحظه، نکته. (بومعنا ایله باشلیجه جمی مستعملدر :) ریاضیانه متعلق بر طاقم دقائق بیان ایتدی: دقائق امورله مشغولدر: دقائق اکتناه = دقائق امسوره واقف. ۲. زمان مقیاسی اولهرق برساعتك منقسم اولدیغی آلتمش جزئدن بری : بش دقیقه سوردی: بر دقیقه‌ده اولور. ۳. دائره درجاتیله سائر مقیاسلرده بیر درجه‌نك منقسم بولندیغی جزءلرك بیری‌که بونلرده ثانیه. لره منقسمدر.

دَقیقه‌سَنج { ص فا. (عر. دقیقه = نکته. فا. سنجیدن طارتمق) و :

دَقیقه‌شِناس { ص. ظ. (عر. دقیقه = نکته. فا. شناختن = طانیمق) اینجه ایشلری و نکته‌لری آکلایان، دقائق امورله اشتغاله مقتدر .

دَقیقی { ص. عر. ة : دقیقه. اون قیملندن ویا اونی حاوی اولان : فاصولیه وپاتاته کبی مواد دقیقیه.

دَك { جمع. ادات انتها اولوب زمان و مکانده قوللانیلیر، حتی، الی، تا : اقشامه دك چالیشدم: شهره دك یاعزده ایدی: اوانجه‌یه دك بونی اونوتمیه‌جم. (« دگین » دخی قوللانیلیر.)

دَك { سف. ۱. درلو، نوع. طرز. ۲. مقدار، درجه. مرتبه. ۳. اعتنا، اعتبار، صایمق. ٤. تجربه . (متروك اولوب یالکز قوللانیلیور. مع هذا الزم بر کلهٔ اساسیه اولوب، مشتقاتی مستعملدر.)

دَكاكین { سف. ج. عر. فد : دکان. با : دکان.

دُكّان { سف. عر. ج : دکاکین. (ترکجه‌ده تخفیفله قوللانیلیر.) ۱. اوفاق تاجرلرك صاتمه‌جقلری اشیایی انجنه قویدقلری محل مخصوص که اوکی آچیق بر حجره‌دن عبارتدر : تحفه‌جی، باصمه‌جی، فسحی دکانی. ۲. بعض صنعتکارلرك ایشلدکاری و یاپدقلری شیئلری صاتدقلری محل مخصوص که یینه او صورتده در : دمیرجی، باقیرجی، مرانغوز دکانی.

دُكانجی { سف. بر دکانده اوتور. روب اشیا صاتان کوچك تاجر.

دَكتمك { فع. تجربه ایتدیرمك : درس کتابلرینی معلمره دکتمدیکی تدریسلرینه قرار ویرمه‌ملی.

دَگدیرمَك { فع. ۱. طوقندیرمك : صوتوق دمیری تنه دگدیرمه‌ملی. ۲. اولاشدیرمق، واردیرمق، ایصال ایتدیرمك : شومکتوبی محلنه دگدیرکز. ۳. قیمتنی بولدیرمق، تقدیر ایتمك : بوآنی اللی لیرا دگدیرن آنجق طونمك کوزللکیدر. ٤. سوزی طوقندیرمق، ایما و تعریض ایتمك : او سوزی بکا دگدیرمك ایستدی.

دَگَر { سف. (« دگمك » دن) ۱. قیمت، بها، ثمن : بوالمجك دگری نه در؟ بونك دگرینی تقدیر ایتملی. ۲. قدر، اعتبار، حیثیت، شرف : اوآدمك دگری چوقدر، هیچ دگری یوقدر. ۳. اهلیت، لیاقت، اقتدار : هرکسه دگرینه کوره حرمت اولنور: مأموریت هرکسك دگریله متناسب اولملیدر. = صف. ۱. فلان قیمتده اولان، شوبهاده بولنان : جهان دگر، دنیالر دگر براطلدر: یوز لیرا دگر برآتدر. ۲. مقابل، معادل، شایان، شایسته : زحمتی دگر بر ایشدر.

دَگَرسِز { صف. ۱. دون قیمتلی، بهاسی آشاغی، روا. جنس : دگرسز مال. ۲. قدر واعتباری اولمیان، حیثیتسز : دگرسز آدم. ۳. اهلیت ولیاقتی اولمیان، نااهل : دگرسز صنعتکار. رك ایشی‌ده دکرسز اولور.

دَگَرسِزلِك { سف. ۱. دون قیمت، بهاسزلق : ذخیره‌نك بوسنه‌کی دکرسزلکی چنتمك اصحابنی پك متضرر ایتدی. ۲. اعتبارسزلق، شرف وحیثیت‌فقدانی : اوآدمك بضاعه. جه دکرسزلکی آکلاشلدی. ۳. لیاقت و اهلیت فقدانی،

لياقتسزلك. نا اهللك: معلمكه تعيينندن صكره دكر سزلكي تعين ايتدي.

دكرلي | ص. ١. قيمتلي، بهالي: ذخيره يو سنه خيلي دكرليدر. ٢. قدر و قيمتي اولان، معتبر. شرفلي: دكرلي آدم. ٣. اهليت و لياقت صاحبي، درايتلي: دكرلي بر مأمور در.

دكرمك | فع. با: دكديرمك.

دكرن | س. ادونروجرخ ديمك | اولان «تكرن» دن.

«دكرمان» يازمه ده معنا يوقدر | ١. بغداي و سائر دني وكوتمكه مخصوص آلت وماكينه كه انواعي اولوب، اك معروفي صو ويل وقول ايله دونن و ايجاد اخير اولهرق بخارله تحريك اولنانيدر، كه بوكا تعبير سفيله «فابريقه» ديئلك عادت اولمشدر، آسياب. طاحون. رحي: ال. بخار. حيوان. صو. يل دكرمني: دكرمن دره سي = صويلك يولي: دكرمن طاشي = تكرليكي. ٢. انده دولديريلارك قاورلمش قهوه و قره بوبر و سائر دني توزه تحويل ايتمكه مخصوص آلت: قهوه. بوبر دكرمني. ٣. زيتون و سائره ازوب صويني آلمغه مخصوص ماكينه، معصره: زيتون دكرمني.

دكرمنجي | س. بر اون دكرمنى اداره ايدن آدم. طحان.

دكرمنجيلك | س. دكرمنجينك صنعت و وظيفه سي.

دكرمنلك | ص. س. صو ويا يل دكرمنلري حوق محل. | ص. جزاير بحر سفيده ده ايكي آطه اسميدر. كوچك دكرمنلك، بيوك دكرمنلك.

دكرمي | ص. | «تكر» دن | ١. دوواراقلق. مدور، دائروي: دكرمي چهره. ٢. اكمي يوني بر، مربع، تربيعي: بر دكرمي توليند.

دكرميلك | س. ١. يووارلاقلق. مدوريك. دائروي شكل و صورت: چهره دكرميلكي. ٢. اك ايله يوي بر اولمه، مربع شكل: بوكتيك دكرميلكي تام دكلدر.

دكرميلنمك | فل. يووارلاق ويا اكي يوني بر اوسلق: سميروب يوزي دكرميلندي.

دكز | يخسود دكيز. س. ١. كره ارضك صو ايله مستور بولري، بحر، يم. دريا: اولو دكز = بحر محيط. آق دكز. قره دكز وسائره. ٢. طالغه، تلاطم امواج، فرطونه: بوكون دكز واردر: بحر عمامده ايلك سفارك صوكارنده چوق دكز ياپار. ٣. بيوك كول ويا نهر. دريا: خزر، آرال دكزي. تيل دكزي. | آبيض دكز = اكگه. | آطه لر دكزي = آطه لري چوق دكز، آرال. || دكز آشيري = دكزك اوته سنده واقع. || دكز اوتي = ١. قعر دريده بتن اوتلر. ٢. قبما طورمغله شاله وقنابه دوشمه سي ضولديرمغه مخصوص طوره حالنده صاتيلير بر جنس اوت. | دكز آكينتاري، پرچمي. ديكني = دكز اوتي انواعندن. || اولق دكز = ١. روزكار طوردقدن صكره بر وقت دوام ايدن تلاطم. ٢. انكيزده اسن روزكارك تأثيريله ساحله كلوب چتلامبان طالغه. || دكز طوتمق = كمينك ياليه سندن ايج بولانوب مضطرب اولمق: بحرا سياحت ايتمكه آلمشانلري دكز طوتمز. || دكز قطيغي = اوكسوروكه فرشي وكوكسي يومشاتمق ايچون حشلانوب ايچيلير برجنس دكز اوتي كه قورويسي تل قطاغنه بكزر. جكر اوتي. || دكز قويونى = آبي بليمي. | دكز قيسي = ساحل. يالي. || دكز كوپوكي = خفيف وبياض برطاش كه مرانغوز لقده وسائر ده قوللانيلير. | درت پان دكز كسلك = حيرتده قلوب نه يابه جغني شاشيرمق. | دكزه قاتمق = دكزه جيقمق، برايمدن حركت ايتمك.

دكزالك | س. صويك كيرمه سنه مانع وطيشاري آقه سنه يول ويرر شيو شكنه كه قايغك كتارنده اولور. — يانمه يه بحرده لك آلت سوكمه سنك طيشاريسنده كي شيو شكنه يه ده دينير.

دكسز | ص. | «دك» دن | ١. اهميتسز، عادي، اعتبارسز. ٢. طارغينلك كوستره، طبيعتسز.

دكسزلك | س. ١. اهميتسزلك، عاديلك. اعتبارسزلق. ٢. طبيعتسزلك. طارغينلق كوستره.

دَكْسِزلَنمَك { فل. مناسبتسزلك ایتمك، ناسزا ویاقیشیقسز حرکتده بولنمق.

دَگِش { یادگیش. س. ١. برشیء ویروب یرینه دیکر بر شیء آلمه، تبدیل، تحویل. ٢. بر مالك دیکر بر مال ایله دکیشدیرلمسی، مبادله، ترامپه.

دَگِشدیرمَك { فت. ١. بر شیء ویروب یرینه دیکر برشیء آلمق، تبدیل ایتمك: آتلری، آرابه‌یی دکشدیردم. ٢. بر شیء براقوب یکیسنی قوللانمق، یکیلتمك: اوطه‌نك بتون مفروشاتنی دکشدیره‌جکم: بوکون چماشیر دکشدیرملی. ٣. باشقه‌لاتمق، تغییر ایتمك: طبیعتنی بسبتون دکشدیرمش.

دَگِشمَك { فل. ١. تبدل ایتمك: بو آتك اکری دکشمش. ٢. باشقه‌لاشمق، باشقه درلو اولمق، تغیر ایتمك: اسپرتویه صوقاتنجه رنکی دگشیر: بو آدمك طبیعتی بسبتون دگشدی: هوا دگشیور. ٣. چماشیر دکشدیرمك، تمیز چماشیر کیمك: سز دکشدیکزمی؟ = فت. دکشدیرمك، تبدیل ویا مبادله ایتمك: بو آتی نه دکشیرم نه صاتارم: بونی دنیاده برشیئله دکشمم.

دَگِشمه { س. ١. تبدیل، تغییر، تغیر: هوانك دکشمه‌سی. ٢. چماشیر تبدیل ایتمه، تمیز چماشیر کیمه: چماشیر ییقانه‌جغندن بوکون دکشمه‌کز اقتضا ایدر.

دَگِشیجی { ص. دکشن، تبدل و تغیر ایدن: دکشیجی رنك.

دَگِشیر { یا دگشور. ص. باشقه‌لاشان، تبدل وتغیر ایدن، غیر ثابت: چابق دکشیر بر رنکدر.

دَگِشیك { ص. ١. دکشمش، تبدل ایتمش، متغیر. ٢. مبادله ایدلمش.

دَگِشیکلِك { س. ١. باشقه‌لاشمه، تبدل، تغیر. ٢. مبادله، ترامپه.

دَگِل { د. نفی اداتی اولوب ١. فعل اسنادی‌یه داخل اولور: دکل، دکلسك، دکلدر، دکلز، دکلسکز، دکللردر: دکل ایدم (دکلدم)، دکل ایدك الخ. — غائب صیغه‌لرنده بعضاً فعل اسنادی حذف اولنوب یالکز بو ادات قالیر: او آدم دکل (= دکلدر)، اونلر اوراده دکل (= دکللردر). ٢. ایکی شیئدن برینی نفی ودیکرینی اثباته یارایوب حرف ربط کبی وعربلرك «لا . . . بل» اداتلریله افاده ایتدکاری معنا ایله قوللانیلیر: اونی سویلین بن دکل سزسکز: دکل یازمغه اوقومغه بیله اقتداری یوقدر.

دَگْلَه‌مَك { فت. [«دگ» دن. غلطی: دهله‌مك] ١. اعتنا ودقت ایتمك. ٢. صایمق، اعتبار ایتمك. [متروك ایسه‌ده، الزم بر لغتدر.]

دَگْلی { یا دگلو. ص. ١. بردرلو، برنوع: نه دگلی = نه درلو، ناصل. ٢. بر مقدار ودرجه‌ده اولان: نه دگلی = نه مقدارده نه درجه‌ده، نه قدر. ٣. اعتنالی، دقتلی، معتنا. ٤. صاییلیر، اعتبارلی، معتبر. مر.

دَگمَك { فل. ١. طوقنمق، تماس ایتمك: ایصلاق کوملك تنمه دکدی. ٢. چارپمق، راست کلمك، اصابت ایتمك: قراکلقده الم سرت برشیئه دکدی. ٣. اولاشمق، وارمق، واصل اولمق: کوندردیککز مکتوب یرینه دکدی. ٤. منتهی اولمق: نهایته واروب طورمق: قوغه قیونك دیبنه دکدی. ٥. یتیشمك: باشم طاوانه دکدی: کمینك دمیری قومه دکدی. ٦. تأثیر ایتمك، تاق ایتمك: آجیسی جانمه دکدی: صوئوق یورکمه دکدی. ٧. طوقنمق، ایلیشمك، راجع و عائد اولمق: او آدمك بکا ایلکی دکمدی. ٨. اصابت ایتمك: کوز، نظر دکمك = اصابت عین. ٩. بر بها وقیمتده اولمق: بوکتاب اون غروش دکر. ١٠. مساوی ومقابل اولمق، قارشیلق اوله‌بیلمك، تقابل ایتمك: ایتدیکمز استفاده چکدیکمز زحمته دکمدی. || ال دکمك = اختلاس وقت ایتمك، بوش وقت بولوب یاپه‌بیلمك: ایستدیککز مسوده‌یی یازمغه الم دکمدی. || باشی طاوانه دکمك = تفاخر ایتمك.

دَگمه { س. دگمك فعلی. لا: دگمك. = ص. اولور اولماز، عادی، راست کله. تصادفی، هرکیم، هرنه اولورسه: بو ایش دکمه آدمك خرجی دکلدر: بویله یازی دکمه کاغد اوزرینه یازیله‌ماز. || دکمه‌ده = مشکوك، غیر محتمل، بعید الاحتمال.

دَگنَك { س. [«دگمك» دن] ١. یورورکن طیانه‌جق

اینجه صوپه، عصا، باستون : ال دکنکی: دگنگه طیانمق: دگنکله یوریمك. ۲. دگنکله دوگمه، ضرب، صوپه، طیاق، کوتك : او سوزله متنبه اولماز دکنك ایستر.

دگنکجی { س. قالتجیلرك، حماللرك اون باشیسی.

دَگنَکلی { ص. النده دکنك طوتان، دکنکله یوروین : دکنکلی قواس. || مج. الی دکنکلی = ادبسز، یاراماز.

دَگنَمَك { فج. با : دگه نلمك.

دَگه مَك { فت. [« دك » دن] صنامق. تجربه ایتمك: شو علاجی برکره دگه ملی: کوجنی دگه مك ایستیور.

دَگه نِلمَك { فج. صنانمق، تجربه و آزمایش ایدلمك: بودگنمش، دگه نلمش برعلاجدر.

دَگین { د. ادات انتها اولوب « دك » دن دها قوتلیدر، الی، حتی، تا : صباحه دگین کوز قپایه مدم: سزکلنجه یه دکین بن بکلیه جکم: استانبولدن ادرنه یه دکین هب دوز یرلردر.

دِل { س. فا. یورك. کوکل. قلب : جان ودلدن = خلوص قلبله. خالصانه: صفای دل = کوکل صفاسی.

دِل { س. با : دیل.

دِل آرا { ص. فا. [دل = کوکل - آراستن = طوناتمق] کوکلی تزیین ایدن یعنی خوشلاندیران، دلبر.

دِل آرام { یادلارم. ص. فا. [دل = کوکل - آرام = راحت] کوکل راحتی، کوکلی راحتلاندیران، دلبر.

دِل آزار { یادلازار. ص. فا. [دل = کوکل - آزردن = اینجیتمك] کوکل اینجیدیجی، خاطر بوزان.

دِل آشوب { س. فا. [دل = کوکل - آشفتن = فساده دوشورمك] کوکلی فساده دوشورن.

دِل آگاه { ص. فا. [دل = قلب - آگاه = عارف] قلبی عارف، صاحب بصیرت.

دِل آویز { ص. فا. [دل = کوکل - آویختن = آصلمق] کوکلك آصلدیغی. کوکلی آصیلی طوتان، دلبر.

دَلّاك { سذ. عر. [« دلك » دن سمب. تر. زبانزدی: تلاق] حمامده مشتریلری اوغشدیروب کیسه سورن وییقایان خدمتجی.

دَلّاکلِك { س. [زبانزدی : تلاقلق] حمامده مشتریلری اوغشدیروب کیسه سورن وییقایان خدمتجینك حال وصفت و وظیفه سی : حمامده دلاکلك ایدیور.

دَلال { سذ. عر. ناز، عشوه.

دَلّال { سذ. عر. [« دلالت » دن سمب. تر. زبانزدی : تلال] ۱. بر شیئك صانیله جغنی ویا بر اعلان و تنبیهی چارشی و پازار محللرنده بلند آوازله هرکسه طویوران آدم. منادی : دلال چاغرتمق: دلال قومق. ۲. املاك وعقار وحیوانات و سائره بیع وشراسنده بایع ایله مشتری آره سنده واسطه اولوب پازارلغی کسدیرن آدم : عقار دلالی: دلاله مراجعت ایتمك.

دَلالَت { سث. عر. ۱. یول کوسترمه، قولاغوزلق، رهبرلك : بکا فلان ذاتك یاننه دلالت ایتمکزی رجا ایدرم. ۲. دلیل وعلامت اولمه، ایما : بو سوزی تام الشعور اولمدیغنه دلالت ایدیور.

دَلّاللق { س. [زبانزدی: تلاللق] دلال حال وصفت ووظیفه سی : دلاللق ایدیور. با: دلال.

دَلّالِیّه { سث. عر. دلال واسطه سیله صاتیلان بر شیء ایچون بایع ومشتری طرفندن دلاله یوزده ایکیشر نسبتنده ویریلن اجرت، دلال حق.

دِلاوَر { ص. س. فا. جم : دلاوران. [دل = یورك - آوردن = کتیرمك، طاشیمق] یورك طاشیان، یورکلی، جسور، دلیر، قهرمان : عثمانلی دلاورانی.

دلاوَرلِك { س. یکیتلك، جسارت، دلیرلك، قهرمانلق.

دَلائِل { سذ. جم. عر. فد: دلیل. با : دلیل.

دِلباز { ص. فا. [دل = کوکل - باختن = اویناتمق] کوکل اکلندیرن. قول وفعلی لطیف وخوش اولان.

دِلبَر { ص. فا. [دل = کوکل - بردن = کوتورمك] کوکل آلان، جذب قلوب ایدن، محبوبه، معشوقه.

دِلبَرانه { ص. ح. فا. محبوبه ومعشوقه یه یاقیشیر صورتده: دلبرانه بر یورویشی واردر.

دِلبَسته { ص. فا. [دل = كوكل - بسته = باغلى] كوكلى برينه باغلى و مربوط، عاشق، مبتلا.

دُلبَند { س. [زبانزدى: تولبند] پك اينجه قماش، تول.

دِلپَذير { ص. فا. [دل = كوكل - پذيرفتن = قبول ايتمك] كوكلك قبول ايده‌جكى، مقبول.

دِلپَسَند { ص. فا. [دل = كوكل - پسنديدن = بكنمك] كوكلك بكنديكى، بكنيله‌جك.

دِلتَنك { ص. فا. [دل = كوكل - تنك = طار] كوكلى طارالمش، مضطرب، مغموم.

دِلجو { ص. فا. [دل = كوكل - جستن = ايستمك] كوكلك ايستديكى، آرزو اولنان، مرغوب.

دِلخراش { ص. فا. [دل = يورك - خراشيدن = طيرمالامق] يوركى طيرمالايان، زياده فجيع.

دِلخواه { س. فا. [دل = كوكل - خواستن = ايستمك] كوكل ايستكى، آرزوى قلب: بر وجه دلخواه.

دِلخون { ص. فا. [دل = يورك - خون = قان] يوركى قانلى، پك مكدر ومغموم.

دِلداده { ص. فا. [دل = كوكل - دادن = ويرمك] كوكل ويرمش، عاشق، مبتلا. = س. تر. طولومبه‌جى مقوله‌سى آدملرك عاشقلق دعواسيله بر صورت مخصوصه‌ده باشلرينه باغلادقلرى بويالى منديل.

دِلدار { ص. فا. [دل = كوكل - داشتن = طوتمق] برينك كوكلنى ضبط آلتنده طوتان، محبوبه، معشوقه.

دُلدُل { سذ. عر. فخر كائنات (صلعم) افندمزه مخصوص بر استركه بعده حضرت على (رضه) افندمزه بخش بيورلمشيدى.

دَلديرمَك { فت. دلمكه سوق و اجبار ويا مساعده ايتمك، ثقب ايتديرمك: بر مارا نغوز چاغروب شوتخته‌يى بر قاچ يرندن دلديرملى: بوقيزك قولاغنى دلديرمديكزمى؟

دِلرُبا { ص. فا. [دل = كوكل - ربودن = قاپمق] كوكل قاپان، كوكل آلان، هركسى كندينه عاشق و مفتون ايدن، دلبر.

دِلريش { ص. فا. [دل = يورك - ريش = ياره] كوكلى ياره‌لى، مجروح الفؤاد.

دِلساز { ص. فا. [دل = كوكل - ساختن = ياپمق] كوكل ياپان، لطف ايله معامله ايدن.

دِلسِتان { ص. فا. [دل = كوكل - ستادن = آلمق] كوكل آلان، كندينه مفتون ايدن.

دِلسوخته { ص. فا. [دل = يورك - سوخته = يانمش] يوركى يانيق.

دِلسوز { ص. فا. [دل = يورك - سوختن = ياقمق] يورك ياقان، پك آجيقلى ومؤثر: وقعهٔ دلسوز كربلا.

دِلشاد { ص. فا. [دل = كوكل - شاد = مسرور] كوكلى سوينجلى، مسرور القلب.

دِلشِكار { ص. فا. [دل = يورك - شكار = آد] يوركلر آولايان، جذب قلوب ايدن.

دِلشِكاف { ص. فا. [دل = يورك - شكافتن = دلمك] يوركلرى دلن.

دِلشِكَسته { ص. فا. [دل = يورك - شكسته = قيريق] يوركى قيريق، مكسور الفؤاد.

دِلفِروز { ص. فا. [دل = كوكل - فروزانيدن = پارلاتمق] كوكلى پارلادان، سويندرن.

دِلفِريب { ص. فا. [دل = كوكل - فريفتن = آلداتمق] كوكلى آلدادان، اكلندرن.

دِلفِكار { ص. فا. كوكلى دليك ومجروح اولان.

دَلفين { سذ. عر. [يو. Δελφίν] معروف برحيوان بحرى. || ه. سماده بر جملهٔ كوكبيه.

دَلق { سذ. عر. درويشانه مخصوص اسكى ويامه‌لى خرقه.

دَلقپوش { ص. فا. [عر. دلق = م. فا. پوشيدن = كييمك] اسكى ويامه‌لى خرقه كيين (درويش).

دَلك { سذ. عر. اوغمه، اوغشديرمه.

دِلگُداز { ص. فا. [دل = يورك - كداختن = ارتمك] يوركى اريدن، يوركك طيانه‌ميه‌جغى.

دِلكَش { ص. فا. [دل = كوكل - كشيدن = چكمك] كوكل چكن، جذب وجلب ايدن.

دِلكُشا { ص. فا. [دل = كوكل - كشادن = آچمق] كوكل آچان، قلبه فراحلق ويرن، مفرح.

دِلگیر (ص. فا. ا دل = کوکل. کرفتن = طوتمق) ١. قلبده یرلشوب چابق اونودلماز، مؤثر. ٢. خاطری قالمش، کوجنمش: بکا دلکیردر.

دِلمُرده (ص. فا. ج: دلمردگان. ا دل = قلب. مرده = اولی) قلبی اولی، تأثیرات معنویه‌دن بیخبر. طویغوسز.

دَلمَك (فت. بر شیئك ایچنه دلیك آچمق، بریاندن بریانه و یاخود یالکز بریانده رخنه و چقور آچمق، ثقب ایتمك: تخته‌یی، طوپراغی، کاغدی، قیزك قولاغنی دلمك: قورشون آغاجی دلوب کچدی: طوپراغی دلوب صو آرامق. || ایشی دلمك = ایچ یوزینه واقف اولمق. || قولاق دلمك = ایقاظ ایتمك.

دَلمه (س. دلمك فعلی، ثقب. = ص. دلنمش، دلمکله یاپلمش.

دِلنِشین (ص. فا. ا دل = یورك. نشستن = اوتورمق) یورکده طوران، یرلشن، پك خوشه کیدن، لطیف = بر طرز دلنشینده.

دَلِنمَك (فل. دلیك پیدا ایتمك، دلیکلی اولمق: قوغه دلندی: چیبان دها دلنمدی.

دِلنواز (ص. فا. ا دل = کوکل. نواختن = اوخشامق) کوکل اوخشایان، خوشه کیدن، لطیف، مرغوب.

دَلو (سذ. عر. ١. قوغه، قویودن صو چکدکلری قاب. ن. ٢. ه. بروج اثنا عشردن بری که حوت ایله‌جدی برجلری آراسنده اولوب شمس شباطده بو برجه کیرر.

دَلو (دلورمك، دلولك. با: دلی وسائره.

دَلی (ص. ا تق. : تیلبه) ١. عقل و شعوری یرنده اولمیان چیلغین، مجنون، دیوانه مجذوب، مختل الشعور. ٢. آزغین، قول وفعلنده پرواسز. ٣. دوشکون، مبتلا. برشیئه‌لزومندن زیاده محبت وابتلا حاصل ایدن: کتاب، آی، اوپون دلیسی. ٤. هرشیئك یبانیسی. تربیه‌سزی. سرت ومضری: دلی بال. ٥. با: دلیل. || دلی آلاجه‌سی = بر برینی طوتماز پارلاق رنکلردن مرکب. || دلی اورمان = پك صیق و آزمش اورمان. || دلی ایرماق = زیاده شدتله آقان وطغیانی قوتلی نهر. || دلی دومان = پك سرت و صایغیسز معامله‌لی آدم. || دلی صاچمه‌سی = معناسز ومناسبتسز سوز. || دلی طولی = رابطه‌سز. || دلی قانلی. با: دلیقانلی. || زیردلی، قزیل دلی بسبتون مجنون و آزغین آدم. || نه اولدم دلیسی = نائل اولدیغی جاه ایله پك زیاده غرور پیدا ایدن. || دلی یه پوستکی صایدیرمق = عبثله اشغال ایتمك.

دَلیجه (ص. ١. دلیمسی، دلی کبی حرکت ایدن. ٢. هر شیئك یبانیسی، تربیه‌سزی، مضری، آزغینی: دلیجه منطار، طوغان، بال، ایرماق. = س. بغدای وعلی الخصوص چاودار اکینی ایچنده بیتن خسته‌لقلی سیاه بر دانه که اتمکك ایچنده ینجه بر نوع سکر وسرسمك ویرر، ارقان، آرغو، کولچر. = ح. دلی کبی، مجنونانه: دلیجه اوینایور.

دِلیر (س. ص. فا. جسور، شجیع، یکیت.

دِلیرانه (ص. فا. جسارت وشجاعتله ایدیلن، یکیتجه: برطور دلیرانه ایله: دلیرانه سوز. = ح. جسارت وشجاعتله، یکیت آدمه یاقیشیر صورتده: دلیرانه سویلیور.

دَلیرتمَك (فت. ١. چیلدیرتمق، مجنون ودیوانه ایتمك. ٢. مج. چوق قیزدیرمق. ٣. عشق وسودایه مبتلا ایتمك.

دَلیرمَك (فل. ١ چیلدیرمق، دلی اولمق، تجنن ایتمك. ٢. مج. چوق قیزمق، زیاده حدت ایتمك. ٣. عشق وسودایه مبتلا اولمق.

دَلیشمَن (ص. دلیجه طورلی، طور وحرکتنده لا ابالی وسربست اولان: دلیشمن بر آدم.

دَلیقانلی (س. ١. بلوغه ایرمش شاب، کنج: بردلیقانلی کوردم: کوپك دلیقانلیلری اوینایورلردی. ٢. یکیت، جسور، بابایکیت.

دَلیقانلیلق (س. ١. کنجلك، شباب. ٢. جسارت، یکیتلك، بابا یکیتلك.

دَلیك (س. دریك چقور ویا بریاندن بریانه آچلمش رخنه، سوراخ. ثقب: طوپراقده بردلیك آچمق: بو کاغدده، باصمه‌ده دلیك واردر؛ ایکنه دلیکی؛ صیچان دلیکی: قولاق، بورن دلیکی. =

ص. دلنمش، دلیکلی، مثقوب: دلیك بر قوغه؛ دلیك دیشیك = هر طرفی دلنمش. || قولاغی دلیك = آکلایشلی، ایش بیلیر. آکاه.

دَلیکلی { ص. دلیکی ویا دلیکلری اولان. دلنمش. مثقوب: دلیکلی تخته، کاغد، طاش.

دَلیل { سذ. عر. ج: دلائل. ادله. ادلاء. | «دلالت» دن صش. | ۱. قولاغوز، رهبر، یول کوستریجی: چولده یول بولمق ایچون دلیله احتیاج واردر. | بو معنا ایله اوچنجی جمعی کلیر. سه‌ده، لسانمزده نادر الاستعمالدر. | ۲. بر دعوایی اثباته یارایان شیء، سند، برهان: بو دعوایه بر دلیل کتیرملی: بونی اثبات ایچون دلیلکز وارمیدر؛ دعواسنی دلائل قویه ایله، ادله مقنعه ایله اثبات ایتدی؛ ایراد ادله = دلیللر کتیرمه. ۳. نشان، علامت: بو سوز عقل وذکاوتنه دلیلدر.

دَلیل { ـ | لغت عربیهٔ آتفه‌نك عینی اولوب، ز بانزدی: دلی | اسکی عساکر عثمانیه‌ده بر صنف خفیف سواری عسکری، که باشلیجه وظیفه‌لری اردویه قولاغوزلق ایتمك ایدی.

دَلیلك { ـ. ۱. دلی آدمك حال وصفتی، جنون، جنت. ۲. غیر معقول فعل وحرکت ویا سوز: بن دلیلك ایتدمده اوغلمی مکتبه کوندرمدم.

دِلیم ـ. با: دیلیم.

دَم { ـ. فا. ۱. صولق، نفس. | ۲. آن، زمان، لحظه: یاد ایت او دملری: هردم = هر آن: دم بدم = آن بآن، آناً فآناً. ۳. برشیئه منسوبیت ادعاسی: دم اورمق = ادعاسنده بولنمق: موسیقیدن‌ده دم اوریور. || دم بسته = ساکت. || هردم تازه = برجنس چیچك. || دم چکمك = عشرت ایتمك. || دم چیقارمق = دودوك اوفله‌مك. || دمنده = تاونده.

دَم { سذ. عر. ج: دماء. قان، خون.

دِماء { سذ. جم. عر. فد: دم. با: دم.

دَمادَم { ظر. فا. آن بآن، هر دائم.

دِمار { سذ. عر. هلاك، محو. ن.

دِماغ { سذ. عر. قفانك ایچنده‌کی بین. مغز. || مج. عقل، شعور: مختل الدماغ = مختل الشعور.

دُماغ ـ. با: طماق.

دِماغچه { ـ. فا. تث. بینك آرقه طرفنده‌کی قسمی که آیریجه بر کیسه داخلنده‌در.

دِماغی { ص. عر. ا: دماغیه. تث. ط. بینه منسوب ومتعلق.

دَمبَدم { ودمبسته. با: دم.

دُمبَلَك ـ. با: تونبلك.

دَمَت { ـ. [ر. Δεμάτιον] ۱. اکین باغی. بر یرده باغلانمش بیچلمش اکین. ۲. بر لکده باغلانمش چیچك وسائره. دسته: بر دمت چیچك، بر دمت چالی. || دمت باغلامق = دمت دمت باپمق.

دَمَتلَمَك { یا دمتله‌مك. فت. دمتلره تقسیم ایتمك. دمت دمت باغلامق.

دُمدار { ـ. ف. [دم = قویروق. داشتن = طاشیمق] ع. اردونك آرقه‌سندن کیدوب آرقه طرفنی محافظه ایدن صنف. پیشدار مقابلی.

دَمدَمه { سذ. عر. ۱. حدتلی سوز سویلمه. ۲. استیصال.

دَمساز { ـ. فا. آرقداش. رفیق، همدم. ن.

دِمِشق { سخ. ص. الیوم غلط اوله‌رق شام دیدیکمز واصل شام خطه‌سنك مرکزی اولان شهرك اسمیدر. دمشق شام دخی دینلیر.

دِمِشقی { ص. عر. دمشق شام شهرنده یاپیلان اعلا قلیچ وبیچاق وسائره پاملیلرینه اطلاق اولنور.

دَمع { سذ. عر. ج: دموع. کوز یاشی، اشك. ن.

دَمعی { ص. عر. ا: دمعیه. تث. ط. کوزیاشنه منسوب ومتعلق.

دَمگذار { ص. فا. [دم = نفس. گذاریدن = کچیرمك] وقت کچیرن. یاشایان، امرار اوقات ایدن: نی چاله‌رق دمگذار اولیور.

دُمَل { سذ. عر. ط. قان جیبانی.

دَمور { وتیمور. با: دمیر.

دُموع { سذ. جم. عر. فد: دمع. با: دمع.

دَمَوی { ص. عر. ا: دمویه. ط. اخلاط اربعه‌دن قانه

منسوب ومتعلق : مزاج دموی؛ دموی آدم = قانی غالب ومزاجی دموی.

دَمیده { ص. فا. بیتمش، سورمش؛ نو دمیده = یکی بیتمش، یکی سورمش، نو رسته.

دَمیر { یاخود دمور ویا تیمور. ا. ١. معروف سرت معدن، که کرهٔ ارض اوزرنده بك میدول اولوب، کافهٔ معادندن زیاده قوللانیلیر، وهرنوع آلات وادوات اعمالنه یارار، حدید، آهن. ٢. کمی یی بر برده طور. دیرمق ایچون زنجیرله قعر دربایه براغیلان چنکل شکلنده آغر دمیر آلت، لنگر، مرسی: دمیر آتمق = لنگر انداز اولمق. || دمیر آلمق = دمیر قالدیرمق. || دمیر اوزرنده = دمیرلی. || دمیر طرامق = روز کارك شدتیله دمیرك قعر دریاده سورنمسی. || دمیر پری = مرسی. || اوچاقلی دمیری = کیسلرده احتیاطاً بو. لندیریلان اك بیوك دمیر. || کوز دمیری = سفائنك دائما قوللاندقلری دمیرلر. || طونوز دمیری = کمینك قیچ طرفندن باشنی چویرمك ایچون آتیلان کوچك دمیر. || دمیر رسمی = بر لیمانه دمیرلك ایچون اعطاسی مجبوری اولان مبلغ. ٣. بر آلتك دمیردن اولان قسمی، ناملی : قلیچ، بیچاق، صپان دمیری. ٤. پرانغه، زنجیر : آیاغنه دمیر اوردیلر؛ دمیره اور. مق. ٥. دمیردن معمول آلات وادوات مختلفه : قپو دمیری، اوجاق دمیری. || آق دمیر = چکیجله دوکلش دمیر: قره دمیر = قالبه دوکلش دمیر: ارکك دمیر = سرتی: دیشی دمیر = یومشاغی. || دمیر قپان = مقناطیس. || دمیر قپو = انهارده سفائنك کمسنه مانع قیاقی سد وشلاله. || دمیر قیری = دمیرك رنکینی آکدیرر آت طونی، دمیری قیر. = ص. ١. دمیردن معمول: دمیر قاریوله: دمیر قپو: دمیر یول. ٢. مج. دمیر کبی سرت وقاتی یاخود طیانیلی : دمیر باش: دمیر چاریق.

دَمیرباش { ا. کرایه ویریان چفتلك و قاریقه و سائره کراجی طرفندن قوللانیلوب مقاوله ختامنده عینیله صاحبنه رد اولنمسی شرط اولان آلات وادوات وحیوانات وسائره. || مج. دکیشمز ودائمی شیء. = ص. کندی دیدیکندن دونمز، معند.

دمیرجی { یا دمورجی ویاخود تیمورجی. ا. دمیری ایشلیوب مختلف آلات وادوات یاپان صنعتکر، حداد، آهنگر؛ دمیرجی دکانی؛ دمیرجی کوروکی.

دَمیرجیلك { ا. دمیر ایشلیوب اوندن مختلف آلات وادوات یاپمق صنعتی، دمیرجی صفت وایشی : دمیرجیلك هر مملکتك اك زیاده محتاج اولدیغی بر صنعتدر.

دَمیری { ص. (دمیر لغت ترکیه سنه عربی یاء نسبت الحاقیله متشکل غلط برکله در) دمیر رنکنه چالار قیر (آت) : دمیری بر چفت آت؛ دمیری قیر.

دَمیر یول { یاخود تیمور یول. ا. (دمیردن یول معناسیله صفت موصوف اولدیغندن، اضافتله « دمیر یولی » دینمك خطادر) الك بیوك والك نافع کشفیات جدیده دن اولهرق یره سرلش دمیرلرك اوزرینه بخارله تحریك اولنور بر ماکینه ایله بونك جر ایتدیکی متعدد آرابه لردن عبارت سریع الحرکه واسطهٔ نقلیه : دمیر یول ایله کیتمك: آناطولی دمیر یولی: دمیر یول موقفی.

دَمین { ظن. بر آز اول، مقدما: دمین بریسی کلوب سزی ایستدی؛ دمین بوراده ایدی.

دَمینجك { ظن. بك آز اول: دمینجك بوراده ایدی.

دَن { حج. (التحاق ایتدیکی کلمه نك هجالرینه کوره (د) نك فتحه سی خفیف ویا ثقیل تلفظ اولنور) ١. ابتدا بیان ایدر: استانبولدن ادرنه یه قدر: اودن چیقمق: کوکدن دوشمك: یردن فالقمق. ٢. مرور وعبور بیان ایدر : بورادن کچدی: قره دن کلدم: دکیزدن کیده جکم؛ اوکدن، آرقه دن، یاندن کیدیوردم. ٣. فاعلیت وصدور وحدوث بیان ایدر : بو ایشلکی سزدن بیلیرم؛ بونکتوب کیمدن کلدی؟ بو خبر نره دن چیقدی؟ ٤. سببیت وعلت بیان ایدر : صیقه دن مضطربدر: حمادن وفات ایتدی؛ جهالتدن اوله سویلیور: یاغمور یاغمدیغندن اکینلر یاندی؛ بو ایش نه دن بویله اولدی؟ ٥. بر شیئك نه دن معمول اولدیغنی کوستریر : طا

شدن بر کوپری؛ تخته دن قاشیق. ٦. کلیت وجزئیت یعنی بر کلدن جزء اولدیغنه دلالت ایدر: علمادن بر ذات؛ تجاردن ایکی کشی. ٧. افضلیت بیان ایدر یعنی مفضل منهه کیرر: صالون یتاق اوطه سندن بیوکدر؛ بوندن ایی شیء اولماز. ٨. زمانجه سبق وابتدا بیان ایدر: بن اولدن بیلیردم؛ بو ایش اسکیدن بویله‌در؛ اونلر دوندن کلدی؛ یاریندن بز حاضر. لانه‌لم؛ مسوده چوقدن حاضردر. ٩. طرز واسلوب بیان ایدر: طوبدن = مجموعاً؛ آچیقدن = ظاهراً؛ بردن = دفعةً، بردفعه‌ده: اك آزدن = اقلی؛ کیزلیدن = خفیاً؛ تملدن = اساساً؛ باشدن = رأساً: یکیدن = مجدداً. ازسرنو؛ ازبردن = ازبر اوله‌رق. || بردن بره = آکزین، بغتةً. || دن بشقه = دن ماعدا، غیر از. || دن طولایی، دن ناشی، دن اوتوری = سببیله. || دن یانه = دائر متعلق. || بوندن بویله = ایلریده، فیمابعد، بعدازین.

دَنانیر { سذ. جم. عر. فد: دینار. با: دینار.

دَنائَت { سث. عر. آلچاقلق، عادیلك، ذلت، آشاغیلق: دنائت طبع.

دَنائَتکار { ص. فا. دنی وآلچاق طبیعتلی.

دَنائَتکارانه { ص. ح. فا. آلچاقجه، آلچاقلقله ایدیلن: بو پك دنائتکارانه بر حرکتدر: حقمده پك دنائتکارانه معامله‌ده بولندی.

دُنبال { س. فا. قویروق. ز.

دُنباله { س. فا. ١. قویروق. ٢. آرقه، عقب. ز.

دُنبَك { و دنبلك. با: تومبك، تومبلك.

دِنج { ص. با: دینج.

دَندان { س. فا. ١. دیش، سن. ٢. ب، ت، ن، س کبی حرفلرك دیشه مشابه اولان چیقندیسی: ی دن اول ایکی دندانلی سین قوللانیلیر.

دَندانه { س. فا. ١. دیش دانه‌سی. ٢. چرخ وسائره دیشی.

دَنَس { سذ. عر. کیر، پاس، مردارلق. ز.

دَنك { س. [فارسیدن] ١. حیوانه یوکلنن یوکك نصفی، بر طرفنه قونیلان مقداری: یوکك بر دنکی. ٢. صیقی باغلانوب مربع الشکل بر حجم تشکیل ایدن تجار اشیاسی، بالیه: دنکاری کمرکه چیقارمق. ٣. درهمك درتده بری، دانق. ٤. مج. موازنه: قایغك دنکی. = ص. ١. موازنه‌لی، متوازن: بو ایکی چوال دنك کلیور. ٢. مساوی، مماثل، اش، کفو: او سزه دنك اوله‌ماز: قاری قوجه دنك اولملیدر.

دِنگِل { س. با: دینکیل.

دَنکَلشمَك { فل. دنك اولمق، موازنه حاصل ایتمك، توازن ایتمك.

دَنه‌مَك { فت. با: دکه‌مك.

دَنی { ص. عر. ث: دنیه. [«دنائت» دن صش.] آلچاق، دون، ذلیل: دنی الطبع = آلچاق طبیعتلی.

دُنیا { سث. عر. [اصل «ادنی» اسم تفضیلنك مؤنثیدر] ١. عالم، آخرته نسبتله شمدی یاشادیغمز عالم، کائنات: دنیا فانی آخرت باقیدر. ٢. سماواته و سائر اجرام سماویه‌یه نسبتله کرهٔ ارض: کائناتك وسعت وعظمتنه نسبتله دنیا برذره دکلدر. ٣. دنیاده یاشامق ایچون اقتضا ایدن شیئلر، ثروت، سامان، مامالك: او آدم دنیاجه ایدر، دنیاسی اویغوندر. || اهل دنیا = بو دنیا ایچون چالیشان، آخرته حصر مساعی ایتمین. || تارك دنیا = دنیا ایشلرندن ال چکمش آخرت آدمی. || دنیا آدمی = دنیا ایشلرینی ودنیاده یاشامغی ایی بیلن ودنیا ایشلریله مشغول اولان آدم: دنیا آدمیدر. مقابلی: آخرت آدمی. || دنیایه کتیرمك = طوغورمق: او قاری ایله اوچ چوجق دنیایه کتیردی. [حیوانات حقنده قوللانلماز.] || یکی دنیا = آمریقاویا آوسترالیه.

دُنیاپَرَست { ص. فا. [عر. دنیا = م. فا. پرستن = طاپنمق] دنیایه طاپینه‌جق درجه‌ده اهمیت ویروب آخرتنی اصلا دوشونمین.

دُنیادار { ص. فا. دنیا ایشلریله مشغول اولوب ثروت وسامان صاحبی اولان. ز.

دُنیالق { ص. دنیایه مخصوص ویا شایان: دنیالق آدم = دنیا آدمی. = س. مال، ثروت: دنیالغی نصلدر؟

دَنیلك { س. آلچاتلق، دنائت.

دُنیَوی { ص. عر. ث: دنیویه. [« دنیا » دن سمنه.] بو عالمه منسوب ومتعلق: بونك دنیوی واخروی مکافاتی واردر.

دو { عد. ف. ایکی: دو جهان = ایکی عالم، دنیا وآخرت: دو نیم = ایکی یاریم. اورته‌دن بولنمش.

دَو { س. با: دیو.

دَواء { سذ. عر. جم: ادویه. ۱. علاج، دارو، معالجه: بو مرضك دواسی پرهیزدر؛ ادویهٔ نباتیه: ادویهٔ کیمیویه. ۲. مج. چاره، تدبیر، درمان: دردمه کیمسه دوا بوله‌مدی.

دَواب { سذ. جم. عر. فد: دابه. با: دابه.

دَوات { سذ. عر. اتر. زبانزدی: دیویت. یازی یازمق اوزره مرکب و قلم قونه‌جق یری اولان معدندن بر شکل مخصوصده آلت که بلده طاشینیر. ایلکز مرکب وضعنه مخصوص اولانه حقه دینیر.

دَواتجی { با: دیویتجی.

دَوار { سذ. عر. ط. باش دونمه‌سی.

دَوّار { ص. عر. [« دور » دن سمنه.] چوق ویادائما دونن. دور ایدن. گردان: جسم دوار.

دُواق { یاخود دوواق ویا طواق. س. کلینك ویا یکی طوغمش چوجغك باشنه طاقیلوب یوزینی اورتن تولدن وتلی سوسلی اورتی: کلین، چوجق دواغی.

دُواقلی { ص. باشی ویوزی دواقله اورتلمش: دواقلی کلین.

دُوال { س. آری قوغاننده حاصل اولان جروف.

دِوال { س. آلتی مقوا ایله بسلی اوزری صرمه‌لی ایشلمه.

دَوام { سذ. عر. ۱. دائم اولمه، سورمه، کسلمه‌مه: دوام عمر واقبال: ایکی کوندن بری یاغمور دوام ایدیور: حرکت ارض بش ثانیه دوام ایتدی. بوراده بوصیجاق چوق دوام ایتمز. ۲. ثبات، متمادیاً اشتغال: انسان مسلکنده دوام ایتملیدر: هر ایش الندن کلیر لکن دوامی یوقدر. ۳. ملازمت. برمأموریته ویا بر ایشه انتسابله کیدوب کلمه: اوغلکز نره‌یه دوام ایدیور؟ فلان قلمه. فلان دائره‌یه دوام ایدیور: قماره، آوه، تیاترویه دوام ایتدیکنی ایشیتدم. || بر دوام = دائم. سورن. غیر منقطع: عاقبتی بردوام اولسون. || علی الدوام = متمادیاً، بلا فاصله، دائما، بر دوزی‌یه: علی الدوام مطالعه ایله مشغولدر.

دَوامسز { ص. ۱. سورمین، چوق سورمز، سورکسز، بقاسز، موقت: بوموسمده صوئوق دوامسزدر: دنیا نعمتی دوامسزدر. ۲. ایشنه مداومت ایتمین، متمادیاً چالیشمیان، ثباتسز: الندن ایش کلیرسه‌ده دوامسزدر. ۳. محل مأموریتنه هرکون کیتمین، دائما ایشی و وظیفه‌سی باشنده بولنمیان: دوامسز اولمیه ایدی تفیض ایده‌جکدی.

دَوامسزلق { س. ۱. سورمه‌مه، سورکسزلك، بقاسزلق: دنیا نعمتلرینك دوامسزلغی انکار اولنه‌ماز. ۲. ثباتسزلق، علی التوالی چالیشمامه: دوامسزلقله انسان هیچ برایشه موفق اوله‌ماز. ۳. محل مأموریته هرکون کیتمه‌مه، دائما ایش ووظیفه‌نك باشنده بولنمامه: اوچوجغك دوامسزلغی مانع تفیضی اولدی.

دَواملی { ص. ۱. سورر، سورکلی: بر قاچ کون دواملی یاغمور یاغدی: دواملی بر باش آغریسی. ۲. ثباتلی، ایشنده متمادیا چالیشان: ایشنده دواملیدر. ۳. مأموریتنه هرکون کیدن، دائما ایش و وظیفه‌سی باشنده بولنان: مأمورینك، طلبه‌نك اك دواملیسی اودر.

دَوان { ص ح. فا. ۱. قوشان سرعتله یوروین. ۲. قوشه‌رق، سرعتله، ن.

دَواوین { سذ. جم. عر. فد: دیوان. با: دیوان.

دَواهی { سذ. جم. عر. فد: داهیه. با: داهیه.

دَوائِر { سذ. جم. عر. فد: دائره. با: دائره.

دَوائی { ص. عر. ث: دوائیه. ط. علاجه منسوب ومتعلق.

دوب { د. دال مضمومه ایله باشلار ترکی لاصق بعض صفتلرك باشنه کیروب مبالغه وتأکید بیان ایدر: دوب دوز = دوم دوز.

دوبار { س. کفاله بکزر سیوری بورنلی وقارنی بیوك بر جنس بالیق.

دوباره { س. فا. [دو = ایکی. باره = کره] طاوله اویونده ایکی زارك ده ایکی بکلکی کلمسی. || مج. حیله خدعه، اویون: نکا دوباره ایتدی.

دوباره‌جی { ص. حیله‌کار، دساس، دسیسه کار.

دوبه { س. ۱. بیوك، عریض والتی دوز اوله‌رق اعمال اولنان ویدکده چکیلوب آغر حموله نقلیاتنده قوللانیلان مراکب. ۲. شماندره کبی هر طرفی قپالی وایچی بوش حجم سباح که بر صره اوله‌رق دکیزه القا اولنه‌رق لنکر انداز اولدقدن صکره اوستلرینه کوپری قوریلور: کوپری دوبه‌سی: دوبه‌لر اوزرینه کوپری.

دوبلین { س. باش طرفنه کلن ایپلیکلرینك اوجلری کسلمش وبر جانفس ایله باغلانمش ایی پوسکول. مج. بر خلاطك ایکی اوجی بیننده‌کی قسمی.

دوت { س. با: توت، طوت.

دوتا { ص. فا. ایکی قات، بوکلمش، قنبور. قنبوری چیقمش.

دوتدری { ص. عو. طورمیوب دائما اوتن، چوق سویلر، کوزه: دوتدری لیلا = کوزه قاری.

دوجه { س. [یتا. Doge] اسکی وندیك وجنویز حکومتی رئیسی.

دوچار { ص. فا. [فارسیده واو مقبوضهٔ ثقیله ایله اوقونور] اولاشمش، چاتمش، دوشکون، مبتلا، کرفتار: بربلایه دوچار اولدی: مهلك بر مرضه دوچار اولمش.

دَوحه { سث. عر. اولو آغاج.

دود { سذ. عر. قورت. || دود قز. دود حریر = ایپك بوجکی. || دود وحید، دود شریطی = قارنده حاصل اولان اوزون صولیجان، فر. Taenia.

دود { س. فا. دومان، دخان.

دوداق { س. با: طوداق.

دَوداه { س. [فا. «تاب ده» دن] ایپك تللرینی تمیزلین ایشجی.

دودمان { س. فا. خاندان. عائله، سلاله.

دودو { یاخود طوبلی. س. خانم، قادین. [اسکی تعبیر اولوب الیوم باشلیجه ارمنی اناثنه وعلی الخصوص بونلرك طرز قدیمده بولنان یاشلیلرینه اطلاق اولنور.]

دودوك { س. [اصلی: «توتمك» دن «توتك»] ۱. نفسله چالینه‌رق اینجه برسس چیقاران معروف ساز: دودوك چالمق. اوفله‌مك: انواعی اولور: چوجق. چوبان، کمیجی دودوکی. ۲. واپور ودمیریول لوقوموتیفی کبی ماکینه‌لرك بخارله سس چیقاردقلری بوری: واپور دودوك چالدی. ۳. اوزون وایچی بوش شیء: دودوك کمیکی. دودوك مقرنه‌سی. || مج. دودوکی چالمق = مستفید اولمق، قزانمق. = ص. زیوانه کبی ایچی بوش: و مج. عقلسز، اجوف، بوش (آدم). || دودوکم. || بوش حریف [استهزا ایچون قوللانیلیر].

دودوکجی { س. دودوك چالان ویا یاپان وصاتان آدم.

دَور { سذ. عر. جم: ادوار. [جمعی یالکز ۸ نجی و ۹ نجی معنا ایله مستعملدر.] ۱. دونمه، برشیئك کندی محوری اوزرینه حرکتی: دور ارض: واپور چرخنك دوری. ۲. برشیئك اطرافنه طولاشمه: حجاج کعبهٔ شریفه‌نك اطرافنی دور وطواف ایدرلر. ۳. بر مملکتك هرطرفنی کزوب طولاشمه، سیاحت: والیء ولایت دوره چیقدی: قائمقام قضاسنی دور ایتمکده‌در. ٤. بعض طرقه منسوب درویشانك دونه‌رك ایتدکلری ذکر وسماع. ٥. آقتارمه، بر شیئك بر قابدن ویا بر محلدن دیکرینه نقلی: ذخیره‌یی کمیدن مخزنه دور ایتدیلر: بو اشیایی صندیقدن دولابه دور ایدك. ٦. بر شیئك دیکرینه تسلیمی: سلف کافهٔ دفاتر واوراقی خلفنه دور ایتمکه مجبوردر: صندیغك موجودینی کیمه دور وتسلیم ایتدیکز؟ ۷. بر بلوك ویا طاقیم عسکرك تفتیش ومحافظهٔ امنیت ایچون طولاشمه‌سی: دور قولی: دوره چیقمق. ۸. [مصدریت معناسنی محافظه ایتمیه‌رك] زمان، عهد، عصر: جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك دوری: فتوحات دوری. ۹. بر زمانك منقسم اولدیغی اقسامك بهری: بعض اقوام قدیمه‌ده برقاچ سنه بر دور تشکیل ایدردی: ذات-

الرئه‌نك اوج دوری واردر؛ بو خسته‌لغك برنجی دوری تهلكه‌لیدر. || دور ابواب = قپو قپو كزوب طولاشمه. || دور زمان، دور فلك = طالع، قدر. || دور محاسبه = معزول مأمورك خلفنه حساب ویروب تبریهٔ ذمت ایتمه‌سی. || دور وتسلسل = دعوانك دلیله ودلیلك دعوایه تعلق ایتمسیله قضیه‌نك دونوب طولاشوب ینه اسكی حالنه كلهرك حل اولنه‌مامسی. || دور دائره‌سی = هـ. سفینه نك مختلف سرعت و مختلف دومن زاویه‌سیله رسم ایده‌بیلدیكی دائره.

دور { ص. ح. فا. اوزاق، بعید. || دورادور، دور ودراز = اوزون اوزادیه.

دَوَران { سم. ع. ۱. دونوب طولاشمه، جولان: فلك دوانی. ۲. آغزدن آغزه كزمه، تداول: دوران ایدن بر حوادثه كوره؛ اویله بر سوز دوران ایدیور. ۳. [غلط او. له‌رقی واو ساكنه ایله] دور، فلك، طالع.

دوراندیش { ص. فا. [دور = او. زاق. اندیشیدن = دوشونمك] هر شیئی اوزاقدن یعنی چوق اولدن دوشونن، هر ایشك نتیجه وعواقبنی اوكدن ملاحظه ایدن مدبر.

دوراندیشلك { سم. هر شیئی اوكدن دوشونوب نتایج وعواقبنی ملاحظه ایتمه.

دوربین { سم. فا. [دور = او. زاق. دیدن. كورمك] اوزاقدن كورمكه مخصوص یعنی مواد مرئیه‌یی بیودور جاملری حاوی اولمغله اوزاقده‌كی شیئلری یاقین كوسترمك خاصه‌سنی حائز آلات معروفه‌كه فرانسزجه لسان یونانیدن استعارةً Te-lescope دینلیر. = ص. اوزاقدن كورن، هر ایشك نتیجه سنی اوكدن آكلایان.

دورپی { سم. با تورپو.

دورت { عد. با: درت.

دورتش { سم. ۱. دورتمك فعلی. با: دورتمك. ۲. تشویق، ترغیب، تهیج، اغوا.

دورتشدرمك { فع. ۱. برینی متعاقب دورتمك: حیوانی دورتشدرمك. ۲. زورله برایش یاپدیرمق، متصل اجبار وتشویق ایتمك: شمدیكی خدمتجیلر آنجق دورتشدیرمكه ایش كورورلر.

دورتشمك { فع. برینی دورتمك، بر شیئه نظر دقتی جلب ایچون بربرینی دورتمك: مستهزی آدملردر جزئی بر قصور كور دیلرمی هان دورتشمكه باشلارلر.

دورتلنگیچ { سم. حیوانلری دورتمكه مخصوص قیصه اوكنده‌ره.

دورتمك { فع. [تق. تورتمك] ۱. (حیوانی) سیوری بر دكنكله صانجه‌رق یورتمكه مجبور ایتمك: اشكی دورتملی كه یوروسین. ۲. ایتمك، ایلریه سورمك. ۳. تشویق وترغیب واغوا ایتمك. زورله برایش یاپدیرمق.

دورتمك { فع. یقدیرمق، یورلاتمق. باش آشاغی چویرتمك: شو دستی‌یی چوجقلره دورتمه‌مكه باقك.

دورتیجی { ص. دورتن، تشویق وترغیب و یا اغوا ایدن.

دوردر { دوردنجی. با: دردر، دردنجی.

دورشمك { فل. بر ایشه مدار. ومت وسعی واقدام ایتمك.

دورك { سم. آغزی یایوان قاب.

دورلمك { فع. یقلمق، دوشورلمك، باش آشاغی یه چویرلمك، یووارلانمق: نجره دورلدی.

دورلمك { فع. قاتلانمق، صارلمق، الف وطی اولنمق: قاش دورلدی.

دورلو { سم. با: درلو.

دورمك { فع. [عر. «دور» دن] بیقمق، دوشورمك، بر یانه یاتیرمق، باش آشاغی چویرمك: فوچی‌یی، آغاجی دورمك. || چام دورمك = پوت قیرمق، خلط وخطا ایتمك، قبالقله مناسبتسز بر شیء سویلمك.

دورمك { فع. قاتلامق، صارمق، الف وطی ایتمك: قاشی دورمك.

دورنویس { سم. فع. [دور = اوزاق. نویشتن = یازمق] تلغرافه ویریله‌بیلیر اسمدر.

دورو { ص. فا. [دو = ایکی . رو = یوز] ایکی یوزلی، مرائی.

دوروم { س. ١. قاتلامه قاتلانمه، دیوشیرمه، بوکلوم. ٢. قماش وسائره‌نك قاتلامه‌یری، قاتلاندیغی یرده‌کی چیزکی : دورومی بوزلمامش = قاتلامه یرلری بللی، دها یکی، چوق قوللانلمامش. ٣. برکره قاتلانمه مقداری، لوله : بردوروم قایماق. || دوروم دوروم = بوکلوم بوکلوم.

دوّری { ص. با : طوّری.

دَوری { ص. عر. ث : دوریه. دونوب طولاشمغه منسوب ومتعلق : حرکت دوریه.

دَوریك { ص. چویریلوب قاتلانمش یاتیرلمش، یاتیق : دوریك طوداق، یاقه، قول.

دَوریم { س. چویرلمه، قاتلانمه، بوکلمه. انحنا.

دَوریّه { سث. عر. طریق علمی‌یه مخصوص بر پایه: دوریه موالیسی.

دوز { ص. [تق. توز] ١. اینیشی یوقیشی و چقوری تپه‌سی اولمیان، مستوی، مسطح : دوز یر، دوز یول. ٢. دوزلمش، تسویه اولنمش، پوروزی اولمیان: دوز تخته، دوز کاغد، دوز دیوار. ٣. طوغری، مستقیم، خط مستقیم تشکیل ایدن : کاغدك برکناری دوزدر. ٤. ساده، زینتسز : دوز ایش، دوز قماش. ٥. دوریك وقیوریق اولمیان، دیك : دوز یاقه. || دوز آیاق = یوقیشی و نردبانی اولمیان، سطحده بولنان. || دوز طبان = طبانی اویوق و مقعر اولمیان. || دوز صو = دکزك مساوی عمقده اولان یرلری || دوب دوز، دوم دوز = بسبتون مستوی وطوغری. = س. ١. دوز ومستقیم یر، اینیش ویوقیشك غیری اولان یر یاخود یول : برکره دوزه چیقه‌لم. ٢. آنیسون وساقزودیکر بر مخلوطی اولمیوب ساده اوزوم جبره سندن چیقاریلان راقی : دوز ایچمك : اردك دوزی. || آیاق دوزه باصمق = مشکلات بر طرف اولوب ایش قولایلاشمق. = ح. سطح مستوی اوزره وطوغری اوله‌رق : دوز باصمق، دوز کیتمك.

دوز { ص. فا. [« دوختن » فعلندن سمص. اولوب، صتر. تشکیلنه کیرر] ١. دیکیجی، دیکن : پالاندوز = پالان دیکن، پالانجی. ٢. دیکمکه آلت اولان: چوالدوز = چوال دیکمکه یارایان بیوك ایکنه، چووالدیز. ٣. دیکلمش : زر دوز = آلتینله دیکلمش، آلتین تل ایله نقش اولنمش.

دوزاق { با : طوزاق.

دوزَتمَك { فت. ١. دوز ومستوی ایتمك، پروزینی قالدیروب طوغریلتمق، دوزله‌مك : باغچه‌یی، یولی، تخته‌یی دوزتمك. ٢. یولنه قومق، تنظیم وترتیب ایتمك، دوزلتمك : شو اوطه‌یی دوزتملی.

دوزجه { ص. ساده، عادی، پروزسز ومشکلاتسز یاخود زینتسز : دوزجه ایش، آدم، یازی. = ح. ساده‌جه، ساده‌لکله، بلاتکلف، طوغریدن: دوزجه سویلیه‌یم: دوزجه حرکت ایدیور. = س. ایشك ساده وتکلفسز اولان طوغری جهتی: دوزجه‌سنی ایسترسه‌کز بونی یکیدن باپملی.

دوزَخ { س. فا. طامو، جهنم: دوزخ قرار = جهنمده قرار ومکان بوله‌جق، جهنملك.

دوزَخی { ص. فا. جهنمه منسوب ویا شایسته اولان، جهنملك.

دوزَدِلمَك { فج. دوز ومستوی ایدلمك، تسویه ایدلمك.

دوزَدیجی { ص. ١. دوز و مستوی ایدن، تسویه ایدن، طوغریلتان. ٢. تنظیم وترتیب ایدن، یولنه قویان.

دوزگون { ص. ١. دوزدلمش، تسویه ایدلمش، مستوی : دوزکون یول، دوزکون تخته. ٢. یولنه قونمش، مرتب. منتظم : دوزکون ایش، دوزکون باغچه. = س. قادینلرك یوزلرینه سوردکلری آق وقزیل: دوزکون سورمك.

دوزگونجی { س. ١. قادینلرك سوردکاری بویالری یاپان و صاتان آدم. ٢. کلینه دوزکون سورن قادین.

دوزگونلی { ص. آق و قزیل سورمش، یوزینی بویامش : دوزکونلی بر قادین.

دوزَلتمَك { فت. ١. دوز ومستوی ایتمك. تسویه ایتمك: شو یولی دوزلتملی. ٢. یولنه

قومق، ترتیب وتنظیم ایتمك: شو اوطه‌یی کیم دوزلته‌جکدر؟ ۳. پوروزینی واکریلکنی کیدیروب دوز وطوغری ایتمك: بو تخته‌لری دوزلتملی. ٤. تصحیح واصلاح وتعمیر ایتمك: بو طاقملری دوزلتمك اقتضا ایدر: بو اثوابی دوزلتمه‌دن کییه‌مزسکز.

دوزلك | ـ. ۱. دوز ومسطح اولان شیئك حالی. استوا: زمینك دوزلکنی آکلامق ایچون آلت تسویه قوللانملی. ۲. طوغریلق. عدم اعوجاج. استقامت: بو تخته‌نك دوزلکی بلیدر. ۳. ساده‌لك، تکلفسزلك: عباره‌نك دوزلکی مقبولدر. ٤. اینیشسز یوقیشسز یر، مستوی ومسطح یر: او یوقشدن صکره بر درزلکه چیقیلیر.

دوزلمك | فج. ۱. دوز ومستوی ایدلمك، تسویه اولنمق: آلنسز زمین دوزله‌مز. ۲. ترتیب وتنظیم اولنمق، بولنه قونمق: تجارتمز دوزله‌جکدر؟ ۳. اصلاح وتصحیح وتعمیر اولنمق: اثواب، مسوده دوزلدی.

دوزلمك | یاخود دوزله‌مك. فت. دوز ومستوی یاپمق، تسویه ایتمك: زمینی دوزلملی.

دوزلنمك | فج. دوز ایدلمك. تسویه اولنمق: یول دوزلندی‌می؟

دوزمك | فت. ۱. یاپمق، ایشلمك. قیلمق: بر کتاب دوزدی. [بو معنا ایله استانبولجه استعمالی متروکدر.] ۲. ترتیب و تنظیم ایتمك: طاقم دوزمك: او دوزمك. ۳. وجوده کتیرمك، ایجاد واختراع ایتمك، یالاندن قورمق: بو حوادثی کندیسی دوزمشدر.

دوزمه | ص. یالاندن ایجاد و اختراع اولنمش، صحیح اولمیان، ساخته: دوزمه سوز.

دوزن | ـ. ۱. نظام، ترتیب: بو اوطه‌یه دوزن ویرملی: بوراده دوزن یوقدر. ۲. آهنك، آلات موسیقیه‌نك قوریلوب کوزل چاله‌جق حالده اولمسی. آقورده: بو سازه دوزن ویرملی: بو پیانونك دوزنی بوزوق. ۳. اویدیرمه سوز. صنیعه: بو صرف کندی دوزنیدر.

دوزنسز | ص. ۱. نظام وترتیبی اولمیان: دوزنسز او. ۲. آهنکسز، آقورده‌سز: دوزنسز ساز.

دوزنسزلك | ـ. ۱. نظامسزلق، ترتیبسزلك: بو اوك دوزنسزلکی. ۲. آهنکسزلك، آقورده‌سزلق: پیانونك دوزنسزلکی چالمغه مانع اولیور.

دوزنلی | ص. ۱. ترتیبلی، منتظم: دوزنلی او. ۲. آهنك وآقورده‌سی یرنده، قورلمش: دوزنلی ساز.

دوزینه | ـ. [یتا. Dozzina] اون ایکی پارچه‌دن عبارت طاقم، دسته: بر دوزینه قاشیق، خاولی: بونك دوزینه‌سی قاچه؟ دوزینه ایله آلمق، صاتمق.

دوست | ـ. فا. جم: دوستان. ۱. سویلان آدم، محب، یار، صدیق: دوست نصیحتی. ۲. عر. معشوق، معشوقه، محبوب، محبوبه. ۳. صو. محبوب حقیقی ومعشوق العارفین اولان وجود مطلق. ٤. تر. غیرمشروع زوج ویا زوجه، فر. مترس: بر دوست طوتمش.

دوستانه | ص. فا. دوستلقله واقع اولان، صدق و محبته مبنی ویا شایسته: بعض اخطارات دوستانه‌ده بولندی. = ح. فا. دوستلغه یاقیشیر صورتده، دوستجه‌سنه: سزه دوستانه سویلیورم.

دوستجه | ص. ح. دوست کبی، دوسته یاقیشیر صورتده: دوستجه معامله، سوز: سزه دوستجه‌سنه سویلیه‌یم.

دوستدار | ص. فا. برینی دوست طوتان، محب. ف.

دوستلق | ـ. دوست حالی، محبت: بکا دوستلق کوستریور: اونك دوستلغنه کوکنلمز.

دوستی | ـ. فا. دوستلق. ف.

دوسه | ـ. بح. اسکله‌یه یناشان وسائر بر محله آبورده اولان کمیلره کیروب چیقمق ایچون وضع اولنان اسکله.

دوش | ـ. رؤیا، واقعه، عالم معنی: دوش کورمك = رؤیا کورمك. || دوش آزمق = رؤیاده صو اقتضا ایتمك، احتلام اولمق.

دوش | ـ. ۱. اوغرامه. دوچار اولمه، ابتلا: یوقسه نره‌دن

د.ش اولوردم بوخيال خامه بن . ٢. تصادف. راستلامه : دوش كلك = راستلامق، راست كلمك.

دوش | س. قابورغه آلتی. بوش | بوكور : دوش آلی.

دوش | س. فا. اوموز، كتف. | || خانه بردوش = اوی او. موزنده يعنی اوموزنده‌کی کليم ويا پوستکی ايله راسته‌کان يره ياتان قلندر وسرسری.

دوش | س. [تر. duche] | تداوی باشماء انواعندن ارلهرق بوقاريدن سرپندی صو. رننده صوتوق صو دوكمه و بوكا مخصوص اولان سوزكلی آلت : دوش ايتمك: بر دوش صاتين آلمق.

دوشديرمك | فة. ١. تفريش ايتديرمك، زمينی قابلاتمق. يره سردير مك : حولی به مالطه دوشديره‌جكم: طاشلرك اوزرينه تخته دوشديرير. مك ايسدر. ٢. مفروشاتله تجهيز ايتديرمك. مفروشاتنی ترتيب ايتديرمك : قوناغی كيمه دوشديردی؟ يتون اوطه‌لری يرلی قاشارله دوشديردم.

دوشمك | فة. ١. زمينی قابلا. | مق، يره سرمك، تفريش ايتمك : بك اوطه‌سنه چينی دوشتمك تميزلك ايچون الزمدر. ٢. مفروشاتنی ترتيب ايتمك. مفروشاتله تجهيز، تفريش ايتمك : بكی يايديريه‌جكز قوناغی دوشتديكزمی؟ صالونی آلافرا. نقه‌می دوشتمه‌جكسكز؟ ٣. (ياتاق وسائره) سرمك. ياتمق : نم ياتاغمی دوشتديلرمی؟ بكا يالكز بر شلته دوشتمينلر.

دوشورتمك | ياخود دوشوردمك. | فة. آشاغی يه يرا. قديرمق، آنديرمق. اسقاط ايتديرمك : كنديسنی اوركودوب الندهکی كاسه‌يی دوشورتدی: چوجق دوشورتمك = بر كيسه خاتونك جنينی زمانندن اول توليد ايتديرمك، اسقاط ايتديرمك.

دوشرتمك | ياخود ديوشرتمك. | فة. ١. طوپلاتمق، جمع ايتديرمك : اتكاری، سر. لش چماشيری دوشرتملی. ٢. قاتلاتمق. صاردير مق : قاشلری. بزی دوشرتديكزمی ؟ ٣. ميوه ومحصول طوپلاتمق، اقتطاف ايتديرمك : آرتق اوزومی دو. شرتملی.

دوشرمك | ياخود دوشورمك. | فة. ١. آشاغی يه براقمق، ايندير مك. اسقاط ايتمك: كاسه‌يی الندن دوشروب قيردی: آغاجدن ميوه دوشرمك. ٢. دوشمه‌يی موجب اولمق، سبب سقوطی اولمق : بو چوجغی كيم دوشردی ؟ او بنی دوشردی. ٣. تصادف ايتديرمك، راست كتيرتمك. ايقاع ايتمك : طالع بيوك اكرامیه‌يی بكا دوشردی. || اعتبارندن دوشرمك = اعتباريني قيرمق . || چوجق دوشرمك = اسقاط جنين ايتمك. || صره. سنی دوشرمك = مناسبت كتير. مك. || كوچك دوشرمك = محبوب ايتمك، مقابله‌دن عاجز براقمق .

دوشرمك | ياخود ديوشرمك. | فة. ١. طوپلامق، جمع ايتمك : اتكاری دوشرملی. ٢. قاتلامق. صاردير مق : شوخالی بی دوشرمك: انوانی دوشروب صندیه قوردی. ٣. يمش ومحصول طوپلامق. اقتطاف ايتمك : اوزومی دوشرملی: دوشرمه‌جك ميوه وارميدر؟

دوشرمه | س. دوشرمك فعلی. | نا : دوشرمك.

دوشرمه | س. ١. طوپلامه، | جمع. ٢. قاتلامه، صارمه. ٣. اقتطاف. ٤. اونه. دن بريدن طوپلانمش غيرمنتظم عسكر : دوشرمه عسكری. | بو دردنجی معنا ايله صفت كيده قوالانيلوب : دوشرمه عسكر دينلير. |

دوشريم | يا ديوشريم. س. ١. | دوشرمك فعلی، طو. پلامه، جمع. ٢. بركرده جمع اولنان مقدار : بردوشريم اوزوم.

دوشش | س. ف. | دوشمك ايكی. | شش = آلتی | ١. طاوله اويونده ايكی زارك ده آلتی بكلی طرفلری اوسته كلمه‌سی. ٢. مج. راست كلمه، ايی تصادف.

دوشش | ياخود دوشيش. س. | || « دوشمك » دن | ١. دوشمه، سقوط. ٢. تصادف، راست كلمه .

دوشك | س. ١. ياتاق : كنده. | يسنه مكمل پر دوشك | يابديلر. ٢. يتبوقلی يومشاق شلته‌لك آلتنه سريلن بوكلمه طولی قباشلته. ٣. مج. استقاموز. لرك نهايت سفلاسنی تشكيل ايدن

یاریم دوشکلری اومورغه‌یه ربط ایچون اومورغه‌نك اوزرینه آرقوری وضع اولنان آغاچلر.

دوشَکلی { س. ١. اوتوراقلی، ثابت. ٢. بح. زیاده عریض وبو سببله یالپه‌سی آز (کمی) مقابلی: نارین یاپیلی.

دوشکون { ص. ١. دوشمش، ساقط، آشاغی‌یه صارقمش، دوشوك. ٢. سعادت حالنی، رفاهیتنی غائب ایتمش: اصالتی وار ایسه‌ده دوشکوندر. ٣. مبتلا، دوچار، افتاده: توتونه، عشرته چوق دوشکوندر.

دوشکونلك { س. ١. دوشمش اولانك حالی، دوشوکلك. ٢. سعادت حال و رفاهیتدن صکره محرومیت. ٣. ابتلاء، دوچار اولمه: عشرت دوشکونلکی پك فنادر.

دوشمك { فل. ١. یوقاریدن آشاغی‌یه بردن بره وبلا اختیار ایتمك، سقوط ایتمك: طامدن بر کرمیت دوشدی: پنجره دن بر شیء دوشدی. ٢. یوقاریدن ایتمك. هبوط، نزول ایتمك: پنجره‌دن یره دوشدی. ٣. یورورکن یاخود طورورکن ییقلوب یره یاتمق: دوشوب قولنی اینجیتدی: حیواندن دوشدی: آز قالدی دوشیوردم: چوجغه باقك دوشمسین. ٤. ییقلمق، دورلمك، منهدم اولمق: باغچه دیوارینك بر طرفی دوشدی: بو آغاج بر کون دوشه‌جکدر. ٥. یاغمق: بوکیجه ایپی یاغمور دوشدی: طاغلره قار دوشمش اولملیدر. ٦. قیمتجه آشاغیلامق، تدنی ایتمك، اوجوزلامق، قیمتی اولمامق: ذخیره چوق دوشدی: پیاچه کیتدکجه دوشیور. ٧. درجه ومقداری یاخود شدتی آزالمق، خفیفلنمك، تنزل ایتمك: صیجاق، صوئوق، روزکار دوشدی: صیتمه‌سی دها دوشمدی: حدتی دوشنجه حقسزلغنی آکلادی. ٨. قوتی زائل اولوب ضعیفلامق. قوتدن دوشمك: زواللی قادین اوقدر اختیاردکلسه‌ده چکدیکی آجیلردن چوق دوشدی: آرتق بوصوك زمانده چوق خسته دوشدی. ٩. ثروت واعتبارینی غائب ایدوب فقیر اولمق: دوشمش بر عائله‌یه منسوبدر: مقدماپك معتبر بر تاجر ایکن زیانه اوغرایوب دوشدی. ١٠. اوغرامق، مصاب اولمق، طوتلمق: بلایه دوشدم: ایل آغزینه دوشمك. ١١. تصادف ایتمك، واقع اولمق، وقوع بولمق. ظهور ایتمك: کون دوشرکه چوق آلیش ویریش اولور: بعضاً اویله دوشر: ایشم دوشرسه کلیرم: اورادن یولکز دوشرسه بزه اوغرایك: کوی یولك صاغنه دوشر. ١٢. اویمق، یاقیشمق، عائد ومناسب اولمق: سویلمك بکا دوشمز آما سویلیه‌جکم: بنم علیهمده بولنمق سزه دوشرمی؟ اویله دیمك دوشر. ١٣. قاتلمق: کروانك اوکنه، آرقه‌سنه، پشنه دوشدی: اوکمز ه دوشدی: یوله دوشدك. ١٤. صیغنمق، التجا ودخالت ایتمك: اوجاغنه، اتکنه، آیاغنه دوشدی. || آردینه آرقه‌سنه دوشمك = تعقیب ایتمك. آرقه‌سنی براقمامق. || آشاغی دوشمك [فت.] = تنزیل ایتمك. || اتدن دوشمك = آریق ولاغر اولمق، ضعیفلامق. || الدن، آیاقدن دوشمك = طاقتسز قالمق، کوتوروم اولمق. || اوستنه دوشمك = مسلط اولمق، چوق اوغراشمق. || حسابدن دوشمك = تنزیل ایتمك. || طامدن دوشمك = مناسبتسز وقتده وصره‌سی دکل ایکن برشیء سویلمك. || کوچك دوشمك = محجوب اولمق، مقابله ایده‌مه‌مك. || کوزدن دوشمك = نظر وتوجهی غائب ایتمك. || دوشوب قالقمق = برابر یاشامق رفاقت ایتمك. || دوشه قالقه = دوشوب قالقه‌رق، زحمتله.

دوشَمَك { یاخود دوشه‌مك. فت. [بوکور دیمك اولان «دوش» دن] ١. یایمق، آچمق، یره سرمك: کلیم، حصیر دوشمك. ٢. زمینی بر شیئله قاپلامق: قالدیرم، مرمر، چینی دوشمك. ٣. براوطه ویادائره‌نك دوشمه‌سنی دوزمك، تفریش ایتمك: یکی یاپدیردیغم اوی دها دوشه‌یه‌مدم، یرلی قماشلرله دوشه‌یه‌جکم.

دوشمه { س. دوشمك فعلی. [ا: دوشمك. = ص. تصادفی، راست کله، الدن صاتین آلنان: دوشمه بر آرابه بولوب اوجوز آلدم: الدن دوشمه = کذا.

دوشَمه { یا دوشه‌مه. س. ١. اوطه وسائره‌نك زمیننی قاپلایان تخته وسائره: طاواندن دوشمه‌یه قدر: تخته، مرمر

دوشمه. ۲. بر اوطه ویا دائره یه تفریش اولنان اشیا، مندر، یاصدیق، قنابه وسائره، مفرو. شات: بو قوناغك دوشمه سی پك منتظم: دوشمه دوزمك حسن طبیعته متوقفدر. ۳. برکیمسنك طریق سیرندن روزکار ویاآفتینك تأثیریله بر طرفه دوشمسی.

دوشمه‌لی { ص. مفروشاتی او. لان، مفروش: دوشمه‌لی او: آلاتورقه، آلافرانغه دوشمه‌لی.

دوشمك { فل. ۱. یایلمق، او. زاتمق، انبساط ایتمك. ۲. خسته‌لانوب یاتاغه یاتمق، اسیر فراش اولمق: بر قاچ آی آیاقده کزدکدن صکره عاقبت دوشندی. ۳. سوزی تفصیل ایتمك، اطرافیله اکلاتمق، بسط وتمهید ایلمك: بر طاقم اوزون حکایاته دوشندی. ٤. کیرمك، قویلمق: یوله دوشندی. = فع. ۱. مفرو. شاتی دوزدمك، تفریش اولنمق: یکی یایلان قوناق‌دها دوشمدی. ۲. زمینی قابلاتمق: یایا یوللری چمنلو ایله دوشمه‌جکدر: حولینك مرمرلری دوشندی.

دوشنمك { دوشندرمك. دوشمه وسائره. با: دوشو. تمك وسائره.

دوشوت { ص. سقط. علیل، ال وآیاق کبی برعضوی قصورلی.

دوشورمك { دوشورتمك. با: دوشرمك وسائره.

دوشولك { ص. ۱. دوشمش، بر. ندن جیقوب اکسیك اولمش: دوشوك دیش؛ دوشوك کرمیت. ۲. آشاغیه صارقمش: دوشوك اتك. ۳. وقتسز طو. غمش، قضاءً رحمدن چیقمش: دوشوك چوجق = جنین ساقط. ٤. قصورلی، ناقص، اوسته وآلتنه طوتماز واویماز: عباره‌نك شوراسی دوشوکدر: دوشوك یرلرینی تصحیح ایتملی.

دوشوکلك { س. ۱. صارقه، صارقان شیئك حالی: بو اتکك دوشوکلکی شو اثوابی چرکینلشدیریور. ۲. قصور، نقصان، رابطه سزلق: بوعباره‌نك دوشوکلکی ظاهردر.

دوشوم { س. اعشار جیلرك اکین یغینلرینی تمغالادقلری تخته تمغا.

دوشونجه { یاخود دوشنجه. س. ۱. دوشونمه، افکار، اندیشه: سزك بر دوشونجه‌کز واردر.

دوشوندیرمك { فع. ۱. دو. شونمکی مو. جب اولمق، باعث تفکری اولمق: بو چوجقك تربیه‌سی بنی چوق دوشوندیریور. ۲. باعث غائله والدیشه اولمق، غائله یه صوقمق: سزی بوقدر دوشوندیرن نه‌در؟

دوشونلمك { فع. تفکر وملا. حظه ایدلمك، نظر تدقیق ومطالعه‌دن کچیرلمك: دوشونیله‌جك ایشدر.

دوشونمك { فل. فع. ۱. طا. شینمق، تفکر ایتمك، فکر وملاحظه ایلمك: نه دوشو. نیور سکز؟ ۲. اوزون اوزا. دیه مطالعه وتدقیق ایتمك، اعمال ذهن ایلمك: دوشونمه‌دن سویله: سز بو ایشی ایی دوشو. ندیکزمی؟ ۳. خاطره کتیرمك، درخاطر ایتمك، فکراً بولمق: بن برشیء دوشوندم. ٤. افکار ایتمك، غائله چکمك، کدر ایلمك: خسته چوق دوشونیور.

دوشونمه { س. و:

دوشونیش { س. ۱. دوشونمك فعلی، تفکر، ملاحظه، مطالعه، اندیشه. ۲. غائله، وسوسه، طالغینلق.

دوشه‌مك { دوشه‌مه. با: دوشمك، دوشمه.

دوشیرمك { دوشیرتمك، دو. شیرمه یاخود دیوشیرمك وسائره. با: دوشرمك وسائره.

دوشیزه { س. فا. قیز اوغلان قیز، باکر، بکر.

دوشیش { س. با: دوشش.

دوغ { س. قره دوغ = چاودار دلیجه‌سی.

دوق { س. یلکن بزینك جنس اعلاسی.

دوقتور { س. [فر. Docteur] آوروپاده بر فنده مأذون اولانلره ویریلن عنوان اولوب، مثلا طبده حقوقده، عقائده دوقتور دینلدیکی حالده، بزجه یالکز اطبایه تخصیص اولنمشدر: دوقتور بك، دوقتور فلان افندی. (مأ. ذونیت امتحانی معناسیله لسانمزده «دوقتورا» تعبیرینك استعمالی عبثدر.)

دوقه { ـ. [ایتا. Duca. — فرانسز جه‌یه تقلیداً لسانمزده «ق» ایله ناقابل توفیق اولان واو خفیفه ایله «دوق» ومؤنثنه «دوشس» وبیوك دوقه یرینه «غراندوق» و«آرشیدوق» دیمك عبثدر. ا آوروپاجه بر اصالت عنوانی اولوب. بو عنوانی حائز اولانلر وقتیله بیوجك یرلرده حکم سوردکارندن، حاکم معناسنی دخی متضمندر: بالمه دوقه‌سی: روسیه وآوستریا خاندانلری بیوك دوقه‌لری.

دوقه‌لق { ـ. ١. دوقه عنوانی واصالتی: کندیسنه دوقه‌لق توجیه اولندی، دوقه‌لغی حائزدر. ٢. بر دوقه‌نك تحت اداره‌سنده اولان یر: اوراسی بر دوقه‌لقدر: آلمانیاده بر قاچ دوقه‌لق واردر.

دوکتمك { دوکنمك. ب: توکتمك. توکنمك.

دوکج { یاخود دوکوج. ـ. صوئوق صو ایله و صابونسز ییقادقلری چماشیری دوکدکاری طوقماق، چماشیر طاقطاق.

دوکدی { ـ. ١. اورمغه و دوکمکه مخصوص طوقماق ویا چکیج. ٢. کسر و بالطه کبی آلات جارحه‌نك آرقه‌لرنده‌کی طوقماق: نجاق دوکدیسی.

دوکدیرمك { فت. ١. بر مایعی بر قابدن طیشاری‌یه ویا دیکر بر قابه چویرتمك، صب ایتدیرمك: خدمتجی‌یه صو دوکدیروب کندیم ییقارم: بونك صوینی دوکدیرمك لازم اوله‌جق. ٢. اریتمش بر معدنی قالبه بوشالتدیرمق، سبك ایتدیرمك: بوزوق بوریلری یکیدن دوکدیرملی؛ حروفات دوکدیرمك. ٣. صولی بر خموری قاشیقله قیزارمش یاغك ایچنه قودیروب پیشیرتمك: لقمه دوکدیرمك. ٤. صاچدیرمق، سریدیرمك. یره طاغیتدیرمق: شو طاوقلره بر آز آرپه. باغه کوکورت دوکدیرملی. ٥. یبانه آتدیرمق، طوپلادوب ویا سوپوردوب طیشاری‌یه آتدیرمق: شو کوللری، سوپروندی‌یی کوپره‌یی دوکدیرك. | صو دوکدیرمك: بول ایتدیرمك: چوجغه صو دوکدیردیکزمی؟

دوکدیرمك { فت. [«ك» «ی» «و» کبی اوقونور.] ١. ضرب ایتدیرمك. برینی دوکمکه امر ویا مساعده ایتمك: بن چوجقلری کیمسه‌یه دوکدیرمم. ٢. بر شیئه طوقماق ویا دیکر بر شیئله اوردیروب قیردیرمق یا ازدیرمك ویا دانه‌لرینی آیرتمق: بغدای، مصر، شکر دوکدیرمك. ٣. قورشون ویا کله آتدیرمق: او قلعه‌لری کمیلره دوکدیرملی. ٤. بحر: فورطنه‌ده کمی سیر ایتمك و بوجه‌لیوب روزکارك اوکنه دوشمك ممکن اولمدیغی زمانلرده روزکاره باش ویرمك.

دوکش { یاخود دوکوش. ـ. دوکمك فعلی. با: دوکمك.

دوکش { یاخود دوکوش. ـ. ١. دوکمه. ضرب. ٢. دوکشمه. مضاربه. ٣. اوروب ازمه. سحق. ٤. طوپه طوتمه.

دوکشدیرمك { فت. غاوغا ویا کورش ایتدیرمك: قوچ. خروس دوکشدیرمك.

دوکشمك { فت. بربریله غاوغا ویا کورش ایتمك، مضاربه ایتمك: قوچلر، خروسلر دوکشیور.

دوکلمك { فل. ١. مایع ویا حبوبات قبیلندن بر شیء بولندیغی قاب ویا محلدن طیشاری چیقوب آقمق: دستیدن صو، فوچیدن یاغ. چوالدن بغدای. صمان دوکلدی؛ یره دوکلنی طوپلامق. ٢. دوشمك، سقوط ایتمك: دیشلری، صاچی دوکلدی: قوراقلقدن آغاجلردن بتون میوه‌لر، یاپراقلر دوکلدی. ٣. نهر منتهی ومنصب اولمق: طونه قره دکیزه دوکلیر: میخالیچ کولنك فضله میاهی مرمره‌یه دوکلیر. ٤. چیقارلمق، سوق وتحشید ایدلمك: حدوده. قره‌یه بر چوق عسکر دوکلدی. ٥. تهالکه هجوم، مهاجمه ایتمك، اوستنه دوشمك: بتون خلق سوقاغه دوکلمش؛ شمدی هرکس فوطوغرافیه‌یه دوکلدی. ٦. منقلب اولمق. منجر اولمق: مودا چارشفه دوکلدی. ٧. اریدلمش معدن وسائره قالبه افراغ اولنمق: قورشون ایله آنتیمون خلیطه‌سندن حروفات دوکیلیر. ٨. زیاده اسکیمك،

خراب وویران اولمق : اویالی دوکلیور .

دوگلمك { فج. | کافی «و» کبی اوقونور | ١. اورلمق، ضرب اولنمق : او قدر کوچك چوجق دوکلیرمی؟ ٢. هاوانده و یا دیکر بر آلتله قیرلمق، ازلمك، سحق ایدلمك: بو هاوانده کتن تخمی، اوته کنده ایسه شکر دوکلیر. ٣. طوپه ویا قورشونه طوتلمق: بو قلعه دکیزدن دوکلمز، قره دن دوکله بیلیر .

دوگلمك { فج. | کافی «ی» کبی اوقونور | باغلانمق. دوکمه لنمك، عقد اولنمق. مر.

دوگلمه { ـ. دوکلمك فعلی. با: دوکلمك .

دوگلمه { ـ. دوکلمك فعلی. با: دوکنمك .

دوگلی { یاخود توگلی. ص. هب، بتون. مر.

دوگمك { فت. ١. بر مایعی یاخود حبوبات کبی بر شیئی بولندیغی قاب ویا محلدن طیشاری یه ویادیکر برقابه بوشالتمق، صب ایتمك : صو دوکمك: شرابی فرجی یه دوکمك. ٢. دوشورمك، اسقاط ایتمك : آغاجلرك بر طاقمی کوزده یاپراقلرینی دوکر، بر طاقملری دوکر: خسته لق بتون صاچمی دوکدی. ٣. صاچمق، سریمك، اکمك: طاوقلره یم دوکدم. ٤. آقیتمق. اساله واراقه ایتمك : کوز یاشی دوکمك. ٥. بدنده سیویلجه کبی شیئلر چیقارمق : وجودینك هر طرفنده بر طاقم چیبانلر دوکمش. ٦. کمی ویا دمیر یول وسائره ایله چیقارمق، سوق وتحشید ایتمك: انکلیزلر هندستانه بر چوق مهندس دوکدیلر؛ فلان دولت حدودینه عسکر دوکیور. ٧. اریتمش معدن و سائره یی قالبه افراغ ایتمك : حروفات دوکمك: طوب دوکمك. ٨. صولی خموری قاینار یاغك ایچنه ویا صیجاق صاچك اوزرینه آقیدوب بعض ینه جك شیئلر استحضار ایتمك : لقمه، قطائف دوکمك. ٩. توك وخاو کبی شیئی غائب ایتمك : بو قطیفه چابق خاوینی دوکر: حیوانلر بو موسمده توکلرینی دوکرلر. ١٠. طیشاری آتمق : شو صویی، شوسوپرندی یی دوکك. || مج. آیاغنه صیجاق صو دوکمك = حسن قبول ایتمك. || تر دوکمك = ترلمك . || صو دوکمك = ایشه مك، تبول ایتمك. || قان دوکمك = محاربه یه کیتمك: فدای جان ایتمك. || کوز یاشی دوکمك = آغلامق. || یوز صویی، آبرو دوکمك = کندی حیثیتنی پایمال ایدوب ذلتله یالوارمق .

دوگمك { فت. | کافی «و» کبی اوقونور | ١. اورمق، ضرب ایتمك : تحصیل ویا تربیه ایچون چوجقلری دوکمك فائده یرینه ضرری موجبدر. ٢. هاوانده ویا دیکر بر آلتله اورەرق قیرمق ویا ازمك، سحق ایتمك : کتن تخمی، شکر، برنج، مصر دوکمك. ٣. بر معدنی قیزدیروب اورەرق ایشلمك : دوکلمش دمیر. ٤. قاقمق، اورمق، چالمق : قپویی دوکدی. ٥. طوپه ویا قورشونه طوتمق : اوتپه دن قلعه یی دوکمك ممکندر .

دوگمك { فت. | کافی «ی» کبی اوقونور. | باغلامق، ایلیکلمك، دوکمه لمك. مر.

دوگمه { ـ. ١. دوکمك فعلی. با: دوکمك. ٢. قالبه دوکلمش عادی دمیر. = ص. اریدیلوب قالبه افراغ اولنمغله یاپلمش: دوکمه دمیر. دوکمه قاویوله .

دوگمه { ـ. دوگمك. فعلی. با: دوگمك. = ص. قیزغین حالنده چکیجله اوریله رق یاپلمش : دوگمه دمیر.

دوگمه { ـ. | بزجه متروك اولان «دوگمك» دن | ١. اثوابی قاوشدیرمق ایچون قارشیسنده کی ایلیکه چکیکه مخصوص معدندن. کمیکدن. صدفدن وسائر ذی قیمت شیئلردن ویا خرج و قماشدن یووارلاق یاخود یاصی ویامستطیل دانه : کوملك. ستره. قول، یاقه دوکمه سی. ٢. باش، طوب، اوفاق یووارلاق شیء : ممه دوکمه سی. ٣. اوفاق اور، یومری، چیبان .

دوگمه جی { ـ. معدنلری اریدوب قالبه افراغله مختلف شیئلر یاپان صنعتکر. دوکومجی: برنج دوکمه جیسی؛ حروفات دوکمه جیسی.

دوگمه جی { ـ. دوکمه یاپان ویا صاتان آدم.

دوگمه جیلك { معدنلری اریدوب قالبه افراغ ایتمکله مختلف شیئلر یاپمق صنعتی.

دوكمه‌لمك { يا دوكمه‌له‌مك. فت. دوكمه‌يى ايليكه كچيره‌رك (اثواب وياچماشيرى) قاوشديرمق: كوملكى، ستره‌يى دوكمه‌لدى.

دوكمه‌لى { ص. دوكمه‌سى اولان، دوكمه ايله ايليكلنن (اثواب وسائره).

دوكن { س. خرمانده اكينى دوكدكارى چاقماق طاشلى آلت.

دوكندى { س. ١. دوكلمش پراكنده شئ: بغداى. طاش دوكنديسى: ذخيره‌بيتوب يالكز برآز دوكندى قالمشدر. ٢. دكيزك طالغه‌لرينى كسمك ايچون ساحلك برآز ايلريسنده مخصوص دوكلمش وياطبيعى حالده پراكنده طاشلر: ليمانك اوكنده بر دوكندى واردر.

دوكنمك { فط. كندى اوستنه دوكمك: صباحلرى صوئوق صو دوكنمكى عادت ايدنمشدر. || صوينوب دوكنمك = استراحت ايچون صوينوب لاابالیانه برحال وقيافتده اوتورمق.

دوكنمك { فل. با: توكنمك.

دوكنمك { فط. كندى كندينه اورمق، كمال يأس وندامتندن كندى باشنه وكوكسنه ويا ديزلرينه اورمق: دوكنوب طوريوردى.

دوكو { س. با: دوكى.

دوكور { س. ١. بربرينه نسبتله زوجينك پدرلرى: او بنم دوكورمدر؛ دوكورينه مسافركيتمش. ٢. دوكونده كوكيه پدرلك ايدن آدم. [استانبولجه متروك اولوب، آناطوليده اليوم مستعمل ومقابلى اولمامغله، واجب الاستعمال برلغتدر.]

دوكوز { ياتوكوز. ص. ١. بتون، تام. ٢. قوتلى، توانا. مر.

دوكوش { ودوكوش. س. با: دوكش ودوكش.

دوكوم { س. اريتمه، اريدوب قالبه دوكمه، سبك، اذابه.

دوكوم { س. [متروك اولان «دوكمك» دن] ايكى ايپ وسائره‌نك برلكده باغلانمه‌سندن حاصل اولان باغ، عقده: دوكوم ياپمق؛ دوكوم چوزمك. || مج. پاراكته‌نك سجيمى اوزرنده مسافه‌يى كوسترن تقسيمات نسبيه. || كور دوكوم = چوزلمسى زور باغ.

دوكومخانه { س. معدندن مختلف آلات واوانى سبك ايتمكه مخصوص فابريقه. فر. Fonderie: حروفات دوكومخانه‌سى.

دوكوملمك { يا دوكومله‌مك. فت. دوكوم ياپه‌رق باغلامق: شو ايكى ايپى برلكده دوكوململى.

دوكوملى { ص. دوكومى اولان. دوكومله باغلانمش.

دوكون { س. ١ اصلى: «توك كونى» زيرا اسكى تركار اوكون خانه وخيمه‌لرينى بايراق يرينه توكارله طونادير‌لردى. حالا چغتايجه ده توك ياپمق وتوى كونى دينير. ا بر آدمك اولنديكى ويا بر چوجغك طوغديغى ويا سنت اولديغى كون اجرا اولنان شنلك، وليمه، سور، جمعيت: فلانك دوكوننده؛ دوكون ياپمق؛ سنت دوكونى = ختان جمعيتى. || مج. دوكون اوى = كورلديلى وغلبه‌لك محل.

دوكه { س. كنج اينك، دها طوغورمامش اينك.

دوكه‌سيمك { فل. (بوغا) دوكه واينك آرايوب آزمق.

دوكى { يا دوكو. س. ديبكده دوكمش پرنج. [دوكله‌مشنه چلتيك دينير. پرنج ايسه فارسيدر.]

دول { س. ١. رحمك ايچنده‌كى ياورو، جنين. ٢. صوى، نسل، اوروق، عرق. || دول آلمق = جنس آيغيره قيصراق چكوب طاينى آلمق. || دول اشى = صوك، مشيمه. || دول دوش = تناسل. || دول ياتاغى = رحم.

دول { ص. با: طول.

دول { سث. جم. عر. فد: دولت. با: دولت.

دولاب { سذ. عر. جم: دواليب. طولاب. با: طولاب.

دولبند { ياخود تولبند. س. پك اينجه وسكركجه بياض بز. صاريقلق بز. || مج. پك بياض شئ: دولبند لاله.

دولت { سث. عر. جم: دول. ١. بخت، طالع، سعادت: دولت واقبال ايله. ٢. جاه ونعمت، ثروت وسامان: دولته نائل اولمق. ٣. مستقلاً اداره اولنان حكومت واولكه‌سى: دولت عثمانيه: آوستريا، فرانسه

دولتی: وکلای دولت: امور دولت. ٤. حکومت سورن سلاله. خاندان حکمداری: دولت سلجوقیه. دولت عباسیه. || نه دولت! = نه سعادت، نه بختیار. رلق! (عربی تعبیراتده «دوله» صورتنده قوللانیلیر: صاحب الدوله.)

دَولَتخانه (س. فا. (عر. دولت = م. فا. خانه = او) بر بیوك ذاتك ویا تعظیماً مخاطبك مسکنی، قوناغی: دون دولتخانه. نه لرینه کیتمسه ده کندیلرینی بوله مدم: یارین دولتخانه ده میسکز؟

دَولَتلی (یادولتلو. س. ١. دنیوی ویا اخروی بخت وسعادت ویا جاه ونعمت صاحبی: نه دولتلی آدم ایدی. ٢. ا. وزرا ومشیرانه ویریلن عنوان: دولتلو پاشا حضرتلری. صدراعظملره: فخامتلو دولتلو: معزوالرینه: ابهتلو دولتلو: شیخ الاسلاملره: دولتلو سماحتلو: سرعسکرلره: دولتلو عطوفتلو: دار السعادة الشریفه آغالرینه: دولتلو عنایتلو؛ شریف حضرتلرینه: دولتلو سیادتلو؛ شهزادکان حضراتنه: دولتلو نجابتلو عنوانلری ویریلیر.

دوَلك (س. ١. قاؤن و قارپوز کاکی، یوستان بوزومی اوفاق یمش. ٢. تکرلیکلی مرکزندکی آغرشاق. ٣. علی الاطلاق یومری شئ. || آجی دولك = ابوجهل قارپوزی.

دولگر (س. [فا. درو گر» دن] ابنیه لك قیو وبنجره دن ماعدا اخشاب قسملرینی یاپان صنعتکر، نجار. || دولگر بالیغی = بر جنس بالیق. || مج. دولگر باغی. خلاطك برنوع باغی.

دولگرلك (س. ابنیه ایشلر. یله مشغول اولان آدمك صنعتی.

دولنگاج (یا دیولنگاج. س. طوغار و قویروق صالی لان جنسی.

دُولو (س. با: دوللو.

دَوله (س. عر. با: دولت.

دُولی (ص. عر. ا: دولیه. دولته منسوب ومتعلق: مناسبات دولیه.

دوم (د. «دو» هجاسیله باشلار بعض ترکجه صفتلرك باشنه قونوب مبالغه و تأکید بیان ایدر: دوم دوز.

دوم (عر. فا. ایکنجی: باب دوم. || ز.

دومان (س. ١. آتشدن قالقان سیاه هوا. توتون، دخان، دود: آتشك دومانی کوزلرمزی کور ایتدی: دومانده قورو تمق. ٢. هواده کی سیس، پوس: اورتالغی بردومان قاپلادی. ٣. اینجه توزك هوایه قالقمه سندن حاصل اولان بولانیقلق: توز دومانلرن کوز کوزی کورمزدی. ٤. میوه وچیچکلرك وصیجاق هواده صوئوق برمایعی حاوی قابلرك اوزرینه قونان اینجه بوغو: دومانی اوستنده = تازه کسلمش. || توزی دومانه قاتمق = چوق قوشمق، زیاده عجله ایتمك.

دومانلامَق (فع. ١. دومان ویرمك، دومانه طوتمق یا آصمق. ٢. بولاندیرمق، قرارتمق. || قفایی دومانلاق = سرخوش اولمق.

دومانلانمَق (فط. ١. دومانده طورمق، دومانلانمق. ٢. بولانمق: قرارمق: کوز دومانلانمق = قرارو کورمه مك.

دومانلق (ص. دومان قاپلامش، دومان ایچنده اولان، سیسلی: هوا دومانلق ایدی.

دومانلی (ص. دومان وسیس یا پوصی یاخود بوغوسی اولان: دومانلی هوا، طاغ، چیچك، میوه.

دومَن (س. کمینك استقامتینی دوزلتن وایستنیلن طرفه چویرن آلت که قیملرنده صویك ایچنده حرکت ایدر برقاچ پارچه آغاجدن عبارت اولوب کمینك اوستندن یا طولاب ویاماکینه ایله چویردیلیر: دومن طوتمق، قوللانمق. || مج. دومنده = اك کریده. || دومن نفری = بر صنمك اك کریسنده بولنانی. || دومنی اکری = چارپوق قوبروقلی آت. || طایسی دومنده = قوة الظهری اولان.

دومَنجی (س. کمینك دومنی قوللانان آدم.

دومَنجیلك (س. دومنجی ایشی و وظیفه سی: کیده دومنجیلك ایتمك قولای شئ دکلدر.

دون (ظر. (فا. تون = کیجه، تو ناکون = کیجه دن اولکی یعنی دونکی کون) ایچنده بو-

لنیلان کوندن اول کی کون، امس، دیروز: دون کوردم: دون نره‌ده ایدیکز؟ || دون کیجه = بوندن اول کی کیجه. || دون دکل اولکی کون. = س. دونکی کون: دوندن خبرم وار ایدی؛ دوندن بری کورمدم: دونه کلنجه‌یه‌قدر بیلمزدم.

دون { ص. عر. ١. آلچاق. دنی، ذلیل: دهر دون. ٢. آشاغی: دون رتبه، دون فیآت. ٣. آلتده، آشاغیده اولان؛ مادون = آلتده بولنان. ما فوق مقابلی.

دونان { یا دونن. س. ص. اوچ یاشنی کچن آت ودوه کبی بیوك. وایکی یاشنی کچن قویون وکچی کبی کوچك حیوانلره اطلاق اولنور.

دوندیرمك { فت. ١. دور ایتدیرمك، تحریك ایتمك. چویرمك: چرخی فیرلداغی. طولابی دوندیرمك. ٢. کری یه چویرمك، ارجاع ایتمك: کندیسنی یاری یولدن دوندیردیلر. ٣. ایچنی طیشنه ویا اوکنی آرقه‌سنه چویرمك. تقلیب ایتمك: بو مندری دوندیرملی.

دونش { یاخود دونوش. س. کری کلمه، عودت، رجوع: حجدن دونشمده قدسدن کچمك املدر: سیردن بو قدر ارکن دونشکزه بر معنا ویره‌مدم.

دونشدیرمك { فت. کزینوب آرامق، تحری ایتمك.

دونشین { ظز. دونرکن، عودتده: قلمدن دونشین سزه اوغرارم.

دونك { ص. سوزندن دونر، عهدنده طورماز، ثباتسز، متلون: پك دونك آدمدر.

دونگل { س. موشموله دینلن میوه، که ازکیلدن بیوك وبش بییقدن کوچکدر.

دونکلك { س. سوزندن دونن آدمك حالی، عهدنده طورمامه. ثباتسزلق، تلون: اونك دونکلکی معلوم.

دونکی { ص. بر کون اول واقع اولان: دونکی یمك: دونکی حوادث. || مج. پك یکی، قدمی اولمیان: او دونکی آدمدر. || دونکی کون = بو کوندن اول اولان کون.

دونکی { س. مج. ماکنه‌لر درونده قزغانه صو ویرمك وسنتینه صوینی آتمق ایچون قوللانیلان طلومبه.

دونلمك { نجر. ١. دور وجولان اولنمق: سماعده بر قاعده ایله دونلیر. ٢. عودت ورجعت اولنمق: اورایه کیدیلیرسه اقشامه دونله‌بیلیرمی؟ ٣. نکول ایدلمك، سوزدن ویا بر طرفکیرلکدن جایلمق: بر طریقته کیرلدکدن صکره دونلمك اولماز.

دونم { س. ا «دونمك» دن ا طول وعرضی قرق آدیم ویا معماری آرشیندن عبارت اراضی اولچیسی که درت اولکه منقسمدر: بو تارله اللی دونمدر. || یکی دونم، اعشاری دونم: طول وعرضی یوز متره‌دن عبارت اراضی اولچیسی، هکتار.

دونمش { ص. قوقش، اکشیمش، بوزوق: دونمش یمك. || کوزلری دونمش = حدت ویا دیکر بر تأثردن کوزلری طیشاری یه فیرلایوب چیلغینه دونمش. || سودی دونمش = بر تأثردن سودی چالقانمش (قادین).

دونمك { فل. ١. کندی محوری اوزرینه ویا بر مرکز اطرافنه حرکت دوریه ایتمك، دور ایلمك: کرهٔ ارض یکرمی درت ساعتده بر کره کندی محوری اوزرینه وسنه‌ده بر کره کونشك اطرافنده دونر: مولوی درویشلری بر حرکت منتظمه ایله دونرلر: بو تکرلك دونمیور. ٢. آرقه‌یه طوغری کری کلمك، عودت ایتمك: فلان یره کیدوب اقشام دونه‌جکم: بو وابور مدانیه‌یه قدر کیدوب اورادن ینه بورایه دونر. ٣. دکیشمك، دیکر کون اولمق، تحول وتغیر ایتمك: اونك ایشی دوندی: عقلی، سودی دوندی. ٤. اسکی دیننی براقوب دیکر بر دینله تدین ایتمك: چینك دونغان دینلن اهالیسی یاقینده دونوب دین اسلامی قبول ایتمشلردر: آرناؤدلرك بر قسمی اثنای فتحده وبر طاقملری چوق صکره دونمشلردر. ٥. جایمق، نکول ایتمك، سوزینی وعهدینی طوتمامق: سوزندن دونمك. ٦. برینی ترك

ایدوب طرفکیرلکندن چیقمق: صوکره‌لری نلئوپاتره‌دن دو- غمشلردی. ۷. بر حال کسب ایتمك، یکزه‌مك، برحرکتده بولنمق: ارسلانه دوندی = غایت شجاعتلی حرکتده بولندی؛ صویه دوشمش صیچانه دوندی. || باش دونمك = دواره اوغرامق. || سوزندن دونمك = عهدندن نکول ایتمك. || صوی دونمك = نسل یوزلمق، قاریشمق، اصالت وجنس فوت ایدلمك. || کوز دونمك = زیاده حدت ویا تلاشدن کوزلر قرارمق.

دونمه { س. ۱. دونمك فعلی، دور. ۲. عودت، رجعت. ۳. تحول، تغیر. ٤. دین دکیشدیرمه، اهتداء، ارتداد. ٥. نکول. || باش دونمه‌سی = دوار. = ص. دیندن دونمش، مهتدی: چینك دونمه‌لرینه شرق ترکجه‌سیله دو- نمان دیرلر.

دونما س. با: طونما.

دونوش { دونوشین. با: دو- نش، دونشین.

دونوم { س. ۱. دور، دوران، جولان. ۲. رجعت، عودت. ۳. کره، دفعه. نوبت. ٤. با: دونم. || کون دونومی = کونشك یاز ابتداسنده شمالدن وقیش ابتداسنده جنوبدن خط استوایه طوغری رجعتی وکیجه یا کوندوزك بیومکه باشلامه‌سی: کون دونومی فرطونه‌سی.

دوئللو { س. (یونا. Duello) برمعامله‌ء تحقیریه‌یه دو- چار اولان آدمك خصمنه تکلیفیله آره‌لرنده واقع اولان مبارزه: دوئللویه دعوت ایتمك؛ دوئللویه چیقمق.

دوه { س. (اصلی: تیوه) یوك طاشیان وبینلن وات وسو- دی یئن معروف بیوك حیوان که عربستان وآفریقای شمالی ایله ترکستان وایران صحرالرنده کثرتله بولنوب بحق چول سفینه‌سی دینلمشدر، جمل، ابل، شتر: بر اور کوجلی، ایکی اور کوجلی دوه؛ دوه آیغری = بخور: دوه یاوریسی = بزدوق. || اولیا دوه- سی، تکری دوه‌جکی = صاف آدم. || دوه باغرداق = طاشلق یوقیش. || دوه یونی = بوحیوا- نك یونی کبی مباین وضعیتده متصل ایکی کمر شکلنده. بح. طلومبه‌لرك ایکی طرفه اوسقرولی مقوس باقر بورلری و یونك امثالی بورلر. || دوه توکی = ۱. بوحیوانك قیلندن معمول. ۲. آچیق بوز ویاقهوه‌رنکنده. || دوه تیماری = دقنسز، اوستون کوی ایش. || دوه دوشلی = قارینسز (آت). || دوه دیشی = برجنس نار. || دوه دیکنی = بیان انکینیاری. || دوه طبانی = بخور مریم دینلن نباتك برنوعی. || دوه- ده قولاق = دیکر برشیئه نسبةً جزئی ولا شیء حکمنده اولان. || دوه یورویشی = یاواش لکن غیرمنقطع ودواملی یورویش ویا ایش. = حد. یوق دوه! مثل. سمبتنز سوزه فارشی استهزا تعبیریدر.

دوه‌جی { س. ۱. دوه سوریسنی کزدیروب اوتلاتان آدم، دوه چوبانی، شتربان. ۲. دوه سوریجیسی، کرایه ایشلدیر- دوه‌لری اولان آدم، ساربان.

دوه‌قوشی { س. آفریقاده یاشار وبدننك آغرلغیله توکارینك آزلغندن اوچه‌میان جسیم بر قوش، که قنادلرینك توکاری تربیه اولنه‌رق شاخه تزیینده قوللانلمقله پك قیمتلیدر، نعامه: دوه قوشی توکی، یومور- طه‌سی.

دویت { یاخود دیویت. س. اعر- «دوات» دن! یازی یاز- مغه وبلده طاشیغه مخصوص اسکی طرزده برحقه که معدندن او- لوب مرکب وقلم وضعیچون بیتشیك بربوریسی‌ده واردر. با: دوات.

دویتجی { یا دیویتجی. س. دویت یاپان ویا صاتان آدم.

دویتدار { س. با: دواندار.

ده { حج. (خفیف هجالی کلهلر عقبنده فتحهٔ خفیفه، وثقیل هجالی کلهلرده فتحهٔ ثقیله ایله اوقونور) ۱. ظرفیت مکانیه بیان ایدوب سکون معناسنه مخصوصدر. اوده اوتوریور؛ اوده‌در. (حرکت وانتها معناسی مفعول الیه ایله افاده اولنور: اوه کیتدی، کیردی کی). ۲. ظرفیت زمانیه بیان ایدر: بیلده برکلیر؛ کونده ایکی کره یمك بر؛ دونشده = عودت زمانده، دونرکن؛ خرمانده = خرمان زما-

ننده. ٣. عدد نسبی افاده ایدوب کل بیان ایدن رقمه الحاق اولنور: ایکیده‌بر = نصف؛ اوچده ایکی = ثلثان. ٤. فائض ونما افاده ایدوب رأس المال بیان ایدن رقمه الحاق اولنور: یوزده‌بش، یوزده طقوز. ٥. عند، یان، خانه، مملکت، قوم، ملت معناسنی تضمن ایدر: اونك آقچه‌سی، اوراقی بنده‌در = یانمده: بنم چاقیم سزده‌میدر؟ = عندکزده: بش کوندن بری بزده مسافردر = خانه‌مزده: عسکرلك بزده ارثیدر = مملکتمزده، قوممزده، ملتمزده. ٦. «اولمق» و «وار» فعلیله مالکیت وتصرف، و «اولمامق» و «یوق» تعبیریله عدم مالکیت وعدم تصرف بیان ایدر: بنده ایکی آت واردر = بنم ایکی آتم واردر، ایکی آته مالکم؛ هر کسده پاره اولسه؛ اونده پاره یوقدر: انسانده پاره اولمامق نه کوجدر. ٧. ترکجه مصدره الحاق اولنه‌رق فعل اسنادی ایله برابر استمرار وسورکلك بیان ایدر: اونلر شمدی کلمکده‌در = کلیورلر: بر مکتوب یازمقده ایدم. [اسم مصدرله اولدیغی وقت بو معنایی افاده ایتمیوب «خصوصنده» معناسنی تضمن ایدر: کیتمه‌ده بأس یوقدر: یازمه‌ده مهارتی واردر کبی.] ٨. صله صیغه‌سنه الحاق اولندقده زمان بیان ایده‌رك صیغهٔ مذکوره ایله برابر آیریجه برصیغه اعتبار اولنه‌بیلیر: بورایه کلدکده قونیشورز: کلدیکنده، کلدیککزده باقارز: بن کلدیکمده سز یوق ایدیکز. [ترکمان شیوه‌سنده بو معنا ایله اسم فاعله الحاق اولنور: کلنده، کیدنده کبی. که کلدکده وکیتدکده دیمکدر.] || آیاقده = قائم. || الده = با: ال. || بیکده بر = پك سکرك، پك آز.

ده { حر. [«دخی» و «دها» دن مخفف. — الحاق اولندیغی کلمه‌یه کوره فتحه‌سی خفیف ویا ثقیل اوقونور.] ١. عطف ایچوندر، و، هم، دخی: کیتدم ده کلدم: کیده‌یم ده کوره‌یم: کلك ده کورورسکز. ٢. ضم و علاوه بیان ایدر، دها، کذلك: برکره‌ده کیدك: بن کیده‌جکم سزده کلك: اوقور هم یازارده. || برده = ١. شوراسیده وارکه: برده علم یالکز دنیاده یکنمك ایچون اولمیوب تزیین ذات ایچون لازمدر. ٢. ولوکه، اولسه‌بیله: برده اویله دیمشم بوندن نه چیقار؟ || سن‌ده، آدم سن‌ده، آمان سزده! براقك، اهمیت ویرمیك.

ده { یاخود دی. حد. ١. ها. یدی! ها! یا: ده ایمدی = هایدی ایمدی! ده ده! = یا یا!

دَه { عد. فا. اون، عشر: ده ساله = اون سنه‌لك، اون یاشنده.

دُها { د. [اساساً «دخی» ایله بر اولوب، اصلی: «تاقی» در] ١. مقدار ویا زمان علاوه‌سنه دلالت ایدر: برآز دها ویرك: برساعت دها بکله‌یك: بیتیرمکه دها بر ایکی سطر قالدی: ایکی کون دها کچرسه برآی اوله‌جق. ٢. باشقه، زیاده، آرتق: دها وارمیدر؟ آرتق دها یوقدر؛ دها نه وار؟ دها نه‌لر! ٣. صفتلرك باشنه کیروب تفضیل بیان ایدر: بو اوندن دها بیوك، او بوندن دها کوچکدر؛ دها عالم = اعلم. ٤. تکرار، کذلك، ایضاً: بر دها کیتسین = برکره دخی: بر دها یاپمه. = ظز. حالا، هنوز، الآن، الی الآن، بو آنه‌دك: دها کلمدی: دها بو راده‌میسکز؟

دَهاء { سذ. عر. خارق العاده ذکا وفطنت، فر. Génie.

دُهات { سذ. جم. عر. فد: داهی. با: داهی.

دَهان { س. فا. آغز، فم. ن. || انکشت بر دهان = پارمغی آغزنده، متحیر.

دَهر { سذ. عر. جم: دهور. ١. زمان، اوزون مدت. دور، هنکام، ابد: الی آخر الدهر. ٢. جهان، عالم، طبیعت، حیات دنیا: دهردون.

دَهره { س. فا. [تر. زبانزدی: طهره] دستره کبی دیشلی واکری بودامه بیچاغی.

دَهری { ص. عر. ث: دهریه. دور زمان و طبیعته متعلق، طبیعی. ن. = سذ. عر. جم: دهریون. حوادث دنیویه‌یی طبیعته حمل واسناد ایدن ملحد، آخرته اینانمیان آدم، فر. Matérialiste.

دِهِش { سـ. فا. ویرمه، اعطا، احسان. ز.

دَهشَت { سـ. عر. قورقونج بر شیء ویا بیوك برسهلکه اوکنده شاشوب قالمه، دوچار خوف وتلاش اولمه، اورکمه: انسانه دهشت کلیر: ذهنلره دهشت ویرر.

دَهشَت اَنگیز { ص. فا. [عر. دهشت = م. فا. انکیختن = قوپارمق] قورقوب اورکمکی موجب، اورکودن، قورقونج: دهشت انکیز بر اوچوروم.

دَهشَتلی { ص. قورقونج، اورکودیر، پك مخوف: دهشتلی بر منظره، برفرطونه.

دِهقان { سـ. فا. ۱. کویلی، چفتجی. ۲. کوی مختاری. [عربی یه دخی کچمکله «دهاقین» صورتنده جمع عربیسی ده واردر.]

دِهلیز { سـ. فا. و:

دَهلیز { سـذ. عر. جم: دهالیز. [فارسیدن معرب] سوقاق قپوسیله نردبان آره سنده کی آره لق خیاط. || تـ. قولاغك ایچنده بولنان جوف، فر. Vestibule.

دَهُم { عب. فا. اونجی، عاشر. ز.

دُهن { سـذ. عر. جم: ادهان. سوریله جك یاغ.

دَهَن { سـ. فا. با: دهان.

دَهناء { سذ. عر. واسع وصوسز اووه، صحرا، چول.

دُهور { سذ. جم. عر. فد: دهر. با: دهر.

دی { یاخود ده. حد. هایدی! ها! || دی دی، ده ده = یایا، اویله یا. — دیمك فعلنك ده امریدر.

دِیار { سـذ. جم. عر. فد: دار. با: دار. = فد. کبی. مملکت، خطه: بودیارده عادت بویله در: دار ودیارندن اوزاق دوشمش: دیار آخره کیتمك. || ص. دیار بکر = جزیره خطه. سنك قسم شمالیسی که مرکزی آمد (قره آمد) شهریدر. بزجه غلط اوله رق شهره ده بو اسم ویریلیر، دمشقه شام دینلدیکی کبی.

دَیّار { سذ. عر. کیمسه، شخص. ز.

دیاقوز { سـ. [ر. διάκος] بر متره پولیدك معیتنده بولنان کنج راهب که متره پولیدلك ملازمی عد اولنور، شماس.

دَیّان { ص. عر. [«دین» دن سمب.] مکافاة ومجازاتی بحق ویرن. [اسماء حسنادندر.]

دِیانَت { سـ. عر. دینداراق، احکام دینیه یه تمامیله رعایت: اصحاب دیانتدن بر ذاتدر.

دِیانَتکار { ص. فا. و:

دِیانَتلی { ص. احکام دینیه یه رعایت ایدن، دیندار، متقی.

دیب { سـ. ۱. برشیئك الك دریك و آشاغی یری، آلتی: دکیزك دیبی = قعر دریا: قویونك دیبی: دیبه دوشدی: دیبه چوکدی. ۲. برقاب وسائره نك خارجدن آشاغی یه کلن یوزی: تنجره نك، جزوه نك، بارداغك دیبی. ۳. آغاج و دیوار کبی شیئلرك آشاغیسی، کوتوك، بن، کوك، تمل: آغاجی دیبندن کسمك: دیوارك دیبنه اوتورمق: موم کندی دیبنه ایشیق ویرمز: دیب قارپوزی = کوکنه یاقین چیقانی که تخمی اکلمکه الویریشلیدر. ٤. برشیئك الك کریسی، الك آرقه طرفی: صحنه نك دیبنده بر قپو کورینور. ٥. مقعد، دبر، اوتوراق یری. ٦. مج. اصل، اساس. || دیبنه داری اکمك = تعمیق وتحقیق ایتمك، کنهنی آرامق. || طیرناغی دیبنده = پشین (آقچه). || قزان دیبی = محالبی وسائر بعض یمکلرك قزانك دیبنه یاپیشوب خوش ومقبول بر قوقو آلان قسمی؛ ومج. اولادك الك کوچکی. = ص. بر شیئك آلتنده واك آشاغیسنده بولنان: دیب باغرصاق = بومبار: دیب دیش = الك کریده آزی دیشلری.

دیبا { سـ. فا. و:

دیباج { سـذ. عر. [فارسیدن معرب] داللی چیچکلی بر جنس ایپك قماش.

دیباجه { سـ. عر. ۱. کتابك نقشلرله مزین ومذهب اولان ایلك صحیفه لری.

دیدیرمَك { فـ. دیمکه سوق و اجبار ایتمك، دیمکه براقمق، سویلتمك: کندینه

٢. کتابك مبنی علیهی اولان بحثه کیرشمزدن اول کی مقاله ابتدائیه‌سی. مقدمه: دیباجة. اسکتاب.

دیبجك | ـ. توفنکك چرخدن آشاغی اولان دیبی تشکیل ایدن آغاج که اك قالین قسمیدر: توفنکك دیبجك طرفی.

دیبسز | ص. ١. اصلسز. اساسسز. بی اصل. بی اساس. یالان. ٢. ثباتسز. دوامسز.

دیبك | ـ. طاش و یا آغاجدن بیوك هاون، قهوه، برنج دیبکی.

دیپلومات | ـ. ص. ایو. διπλωματης = چفته کوزلی | امور سیاسیه ومناسبات دولیه ایله مشغول آدم ویو فنده پك ماهر اولان: بیسمارق کبی بر دیپلومات نادر یتشیر: رشید پاشا بحق دیپلومات ایدی.

دیپلوماتلق | ـ. امور سیاسیه ایله اشتغال ایدنلرك مسلکی ویو فنده‌کی مهارت. | مج. حیل ودسایس. قورنازلق.

دیپلومه | ـ. ایو. διπλωμα | بر علم وفن وصنعتده وعلی الخصوص طبده بالامتحان اثبات لیاقت ایدنلره اونی اجرا ایچون ویریلن مأذونیت کاغدی. شهادتنامه: دیپلومه‌سنی آلوب اجرای طبابت ایده‌جکدر: دیپلومه‌سز کیمسه اجرای طبابت ایده‌مز.

دیپلومه‌لی | ص. شهادتنامه‌لی، مأذون: دیپلومه‌لی طبیب.

دیپوزیتو | ـ. با: دپوزیتو.

دیت | ـ. عر. جمع دیات. جنایت فی النفسه مقتولك نفسنه وجنایت فی مادون النفسه مجروحك عضو مجروحنه بدل جنایتنك اعطاسنه شرعاً مجبور اولدیغی مال. قان بهاسی. خونبها.

دیترتمك | یاخود دترتمك. فد. دیترمه‌سنی موجب اولمق. چوق قورقوتمق. رعشه‌یه دوچار ایتمك: سرتلکیله هرکسی دیترتمشدر.

دیترشمك | فد. هب برلکده ویردن قورقوب دیترمك: معنك سرتلکندن بچاره شاکردان دیترشیورلردی.

دیترك | ص. ١. الی و یا بتون اعضای بدنی دیترر اولان. صارصاق. مرتعش. ٢. حلزونی تل ارزرینه بیندیرلمکه دائما دیترر (الماس). || دیترك اوتی: بر جنس طاغ اوتی.

دیترمك | یاخود تترمك. فل. ١. صیق صیق ویا فاصله اویندمق، ارتعاش ایتمك، لرزه‌ناك اولمق: صیتمه‌دن دیترر. یوردی: اللری دیترر. ٢. مج. چوق قورقمق. رعشه‌دار اولمق: شاکردان معلمدن دیتریورلر. ٣. چوق اوشومك: قیشك اورته‌سنده یالطوسز دیتریور. | اوزرینه دیترمك = برینه چوق رقت ومحبتی اولوب زیاده دقت ایتمك: باشقه اولادلری اولمدیغندن قاری قوجه او چوجغك اوزرینه دیتریورلر. || بر کوك دیترمك = بیوك بر دهشت واقع اولمق.

دیترمه | ـ. دیترمك فعلی. وعشه، لرزه.

دیتمك | فد. ١. ایف ایف آیرمق: بزی، قماشی دیتمك. ٢. (پنبوق وسائره‌یی) آتمق، طرامق. ٣. (قوش) غاغاسیله پارچه پارچه قوپارمق: قارغه اشی دیتمك.

دیجور | ص. ف. قاراکلق. مظلم: شب دیجور.

دیدار | ـ. ف. ١. یوز. چهره. وجه: عرض دیدار ایتمك: دیدارینی کورمکه مشتاقم. ٢. کرمه. رؤیت. ملاقات: دیدار یاره نائل اولمق.

دیدشمك | فد. بربرینی دیتمك، بربرینك اتنی قوپارمق. غاوغا ایتمك. یکدیکرینی راحتسز ایتمك: قوشلر دیدشیورلردی: نه دیدشیورسکز.

دیدنمك | فل. پاره‌لانیرجه‌سنه جد وجهد ایتمك.

دیده | ـ. فا. جمع: دیدکان. کوز، عین، چشم: نور دیده = کوزك نوری: دیدهٔ اشکبار = کوز یاشی دوکن کوز.

دیده | ص. فا. کورمش. | صتر. تشکیله کیرر: | جهان دیده = عالمی کورمش. چوق کزمش ویا یاشامش. مج. جهاندیدکان.

دیده‌بان | ـ. فا. ١. بکجی، محافظ، قولجی. ٢. نوبت بکلین، قره‌قول.

دیده‌بانلق | ـ. بکجیلك، محافظلق، قولجیلق.

دیدیرکین | ص. یرینی بکنمز، کندی یرینی غائب ایدوب دیکر محللری یادرغایان: دیدیرکین اولمق = سرسری اولمق.

خسیس دیدیرمه‌مك ایچون ایی فدا کارلق ایتدی: او کیمسه‌یه آمان دیدیرمز.

دیدی قودی { ـ. اصل «دیمك» و «قومق» فعللرینك ماضیلریدر. ا ۱. قیل و وقال، کفت وکو. ۲. نماملق، سخنچینلك.

دیدی قودیجی { ص. دیدی قودی‌یی سوز. نمام، سخنچین.

دیدیك { ص. سویلنمش. مقول: او آدمك دیدیکی دیدیکدر = سویلدیکی سوز بحق سویلنمش بر سوز اولوب دوتمه‌سی محالدر، سوزی سوزدر.

دیر { ـ. عر. ۱. مناستر، صومعه، کلیسا. ۲. عر. میخانه، میکده.

دیرسك { ـ. ۱. قول ایله بیلك کمیکارینك محل التصاقنده‌کی بوکوم، مرفق: اللری دیرسکه قدر ییقامق. ۲. اورته‌سندن بوکوملی ویا بر یره طیاتمغه مخصوص کراسته: بر دیرسك طیامق. ۳. کوشه. زاویه: یول اوراده بر دیرسك تشکیل ایدیور. ٤. ماکینه و سائره چویرمکه مخصوص اورته‌سندن بوکوملی قول. ٥. دیرسك باشی = کمی آلتنك بردن بره یوقاری‌یه طوغری انحنا پیدا ایتدیکی محل.

دیرك { ـ. ۱. دوز واوزون آغاج که اخشاب ابنیه‌ده کوشه‌لره قونور: آلتیلق. سکزلك دیرك، میشه دیرکی: چادیر دیرکی. ۲. کیده یلکن سرنلرینی طوتمق اوزره عموداً دیکیلن آغاج که آلتده‌کی قالین پارچه‌سنه انادیرك دینیر: بر، ایکی، اوچ دیرکلی کمی. ۳. ابنیه‌نك بر طرفنی طوتمق اوزره آغاج ویا طاشدن ستون، عمود: مرمر دیرکلرك اوزرینه قورلمش کمرلر: دیرکلر آره‌سی. ٤. مج. پك اوزون بویلی آدم. کوکك دیرکلری آلنمق = قیامت خرابی اولمق. چوق یاغمور یاغمق.

دیرکلك { ـ. دیرکلری چوق ویا هر طرفی دیرکله محاط یر.

دیرکلی { ص. دیرك ویا ستونلری اولان: اوچ دیرکلی کمی: دیرکلی بنا. = ـ. بر یوزنده دیرکلر رسمی اولان بش فرانقلق بر کومش سکه که وقتیله سیجلیتین دولتی مسکوکاتندن اولوب، شرقده پك منتشر ایدی، ریال.

دیرلانمق { فل. مناسبتسز و لزومسز چوق سوزلر سویلیوب معجزلك ایتمك: آرتق دیرلانوب طورما.

دیرلتمك { یاخود دیرلتمك. فت. ۱. حیات ویرمك، حیاته اعاده ایتمك. احیا ایلمك: اولولری دیرلتمك. ۲. سرتلشدیرمك. قاتیلاشدیرمق، سولپوکلکنی کیدیرمك: بو چیچکلری صویه قومغله دیرلتسه‌بیلیرسکز. ۳. مج. اعمار ایتمك، شنلندیرمك: جزیره‌یی دیرلتمك ایچون فرات ودجله‌دن بر چوق جدوللر آچمق اقتضا ایدر.

دیرلك { ـ. ۱. حیات، یاشایش، عمر: دیرلکنه ختام ویرمك. ۲. یاشامق ایچون لازم اولان شیء، نفقه، معاش، معیشت: دیرلك دوزمك. ۳. برلکده یاشایش، کچنمه، معاشرت: برلکده دیرلك ایتمك.

دیرلکسز { ص. معاشرتی مشکل، امتزاجسز: دیرلکسز آدم.

دیرلمك { یاخود دیریلمك. فل. ۱. جانلانمق، حیاته کلمك: محشرده اولولر دیریله‌جکدر. ۲. (سولپوك شیء) سرتلشمك، قاتیلاشمق: بو چیچکلر آرتق دیرلمز. ۳. مج. قوت و طراوت کلمك، جسارت آلمق، جانلانمق. تازه حیات بولمق: بو خبری آلنجه دیرلدی.

دیرلمك { فج. [ده‌رلمك] طوپلانمق، دیوشیرلمك، جمع وتحشید ایدلمك: اقتطاف اولنمق: بر خیلی آدملر دیرلمش: اوزوملر دها دیرلمدی.

دیرلمك { یاخود دیرله‌مك [درله‌مك] و:

دیرمك { فت. [درمك] طوپلامق، جمع ایتمك، دیوشیرمك.

دیرمك { یاخود دیره‌مك فت. کروب سرتلندیرمك، قوتلی یاصوب طیامق: آیاق دیره‌مك.

دیرمه { ـ. [درمه] طوپلامه، دیوشیرمه: جمع، تحشید، اقتطاف. = ص. اوته‌دن بریدن طوپلانوب بر یره کتیرلمش. || دیرمه چاتمه = ۱. اوته‌دن بریدن

دیوشیریلوب چاتشدیرلمش چالی چرپیدن عبارت : دیرمه چاتمه او. ۲. اوته‌دن بریدن طوپلانمش غیر منتظم هیئت؛ دیرندی. دیوشیرمه : اونك عسکری هب دیرمه چاتمه ایدی.

دیرَن { یاخود دگرن. س. خرمان صاورمغه مخصوص قالین یابه.

دیرندی { س. [درندی] ۱. اوته‌دن بریدن دیریلوب دیوشیرلمش عادی شیئلر. دیرمه چاتمه شیء. ۲. اوته‌دن بریدن دیوشیرلمش غیر منتظم وایشه یاراماز عسکر.

دیرنَك { یا درنك. س. ۱. اکلنجه ایچون واقع اولان طوپلانمه، جمعیت، جنبش انجمنی. ۲. دوکون، ولیمه، جمعیت. ۳. طاول وزورنا ایله اوینانیلان عادی رقص و بالو : بر طاقم کمیجیلر وکومورجیلر کیجه یاریسنه قدر دیرنکده اوینامشلر. || قارغه دیرنکی = مجمع اسافل.

دیرَنمَك { فل. طیانمق، قوتلی طاورانمق، دیك و قارشی طورمق، مخالفت ایتمك.

دیری { ص. [اصلی : تیریك] ۱. جانلی، بر حیات، حی، زنده : بو هندی‌یی دیری‌می یوقسه کسلمش‌می آلدیکز؟ ۲. مج. ایی پیشمه‌مش، چیك : بو اتپك دیریدر؛ پلاوك دانه‌لری دیری قالمش. ۳. سرت، درشت = دیری سوز. ٤. قوتلی، جانلی، اویانیق : دیری بر دلیقانلیدر.

دیریسه { س. مج. [یتا.] عمومیتله بر شیئك بر اوجنی بر طرفنه چکمه : طوپلری دیریسه ایتمك = قویروقلرینی چکوب آغزلرینی هدفه توجیه ایتمك. || روزکار دیریسه‌سی = بر کرته‌دن دیکرینه تدریجاً کچمسی.

دیریلَتمَك { دیریلمك. با: دیرلتمك دیرلمك.

دیریلِك { س. ۱. جانلیلق، حیات، یاشایش. ۲. سرتلك، درشتلك. — با: دیرلك.

دیریم { س. حیات، یاشایش : اولوم دیریم دنیاسی.

دیرین { ص. فا. و:

دیرینه { ص. فا. اسکی، قدیم، قدیمی : دأب دیرین = عادت قدیمه؟ بندهٔ دیرینه = اسکی قول، عبد قدیم.

دیز { س. باجاق ایله بالدیر کمیکلرینك محل التصاقی، رکبه، زانو : دیزه قدر چامور وار ایدی؛ چایك صویی حیوانلرك دیزینه قدر کلیردی. || دیز اوزره، دیز اوستنده = دیزلری یره قویه‌رق. || دیز باغی = دیزك آلتنده ویا اوستنده چوراب وسائره‌یی طوتدیرمغه مخصوص باغ. [انکلتره ده پك معتبر بر نشاندر.] || دیز چوروتمك = تحصیله سعی ودوام ایتمك. || دیز چوکمك = دیزلری یره قویه‌رق اوتورمق ویا مقام تعظیمده بر دیزی یره قویه‌رق اکلمك : دیز چوکوب درس دیکلیوردی؛ حضورنده دیز چوکدیلر. || دیز دیزه = دیزلر تماس ایده‌جك صورنده یان‌یانه. || دیز قپاغی، آغر شاغی = دیزك اوك طرفده‌کی طاسی، رضغه. || اتمکی دیزنده اولمق = حقوقه رعایت ایتمه‌مك، وفاسزلق ایتمك، طوز اتمك حقی بیلمه‌مك. || دیزلرینه قپانمق = آیاقلرینه صاریلوب یالوارمق. || دیزلرینك باغی چوزلمك = قورقمق عاجز و درمانده قالمق، هیچ بر شیء دیه‌مه‌مك. || دیزی دیبنده = دائما برلکده، برابر : چوجغنی دیزی دیبنده بیوتدی.

دیزدیرمَك { فت. ۱. صره‌یه قودیرمق، صره‌لاتمق : فنارلری حوضك اطرافنه دیزدیرمشیدی. ۲. مرتبه دوکمه حروفاتی صره‌لاده‌رق یازی ترتیب ایتدیرمك : بوکتابی آکلار بر مرتبه دیزدیرملی.

دیزگه { س. دیز باغی، دیزك اوست ویا آلت طرفنده باغلانان چوراب باغی. مر.

دیزگین { س. حیوانك آغزینه کچیریلن کمه باغلی قایش که اونکله بینیجی حیوانی اداره ایدر، عنان : دیزکیننی چکمك، قویویرمك. || تك دیزگین = آغزی بوزوق (آت). || طولو دیزگین = ارخای عنان ایده‌رك حیوانی آله‌بیلدیکنه قوشدیرمق. || دیزکیننی چکمك = پك ایلری‌یه کیدنلره مانع اولمق: دیزکیننی چکدیلر.

دیزلِك { س. دیزه قدر اولان قیصه بر نوع طون که اوستدن وآلتدن کییلیر : دیزلك کییور.

دیزلِمَك { فل. فج. ۱. صره‌لانمق، صره‌یه قونمق،

برصره تشکیل ایتمك : بولك اوزرنده دیزلدیلر. ۲. دوکمه حروفات صره‌لانوب طبع اولنمق اوزره یازی ترتیب اولنمق: بو کتابدن قاچ فورمه دیزلدی؟

دیزلمه { س. و :

دیزلیش { س. ۱. صره‌لانمه، بر صره تشکیل ایتمه. ۲. دوکمه حروفاتك صره‌لانوب طبع اولنمق اوزره یازی ترتیب اولنمسی : تعلیق حروفاتك دیزلمه‌سی، دیزلیشی پك زوردر.

دیزمان { ص. ایری، قوجامان. زبر.

دیزمك { فت. ۱. صره‌لامق، صره‌یه قومق، سلکه چکمك : صاقسیلری حوضك اطرافنه دیزملی. ۲. دوکمه حروفاتی صره‌لایوب یازی ترتیب ایتمك : بر مرتب کونده قاچ صحیفه دیزه‌بیلیر؟ || قورشونه دیزمك = بر عسکری‌یی بر بلوك عسکرك مرمیاتی اوکنه قویوب قانوناً اعدام ایتمك.

دیزمه { س. ۱. صره‌لامه، صره‌یه قومه، تصنیف : اینجی دیزمه. ۲. دوکمه حروفاتی صره‌لامه، ترتیب : بو مرتبك دیزمه‌سی فرقلیدر.

دیزی { س. ۱. صره‌لامه، نظم، سلك : تسبیح، اینجی دیزیسی. ۲. صره لانمش، بر صره تشکیل ایدن شیء : بر دیزی اینجی.

دیزیش { س. دیزمه. با : دیزمه.

دیزیلی { ص. ۱. صره‌لانمش، صره‌لی، سلکه چکلمش: دیزیلی عسکر: دیزیلی صاقسیلر، اینجی. ۲. ترتیب اولنمش : دیزیلی صحیفه‌لر.

دیزیلیش { س. با : دیزلیش.

دیش { س. ۱. انسان وحیوانلرك آغزنده‌کی کمیك دانه‌لرکه کسوب قوپارمغه وایصیروب یمکه یارار واکثر حیواناتده مدافعه وتعرض سلاحی یرینی‌ده طوتار، سن، دندان : دیش چیقمق = بیتمك: دیش چیقارمق، چکمك: دیش دوشمك، دوکلمك: اوك دیشلر = ثنایا: آزی دیشلری = اضراس: کوپك دیشلری = انیاب: دیب دیشی = کناردەکی آزی دیشلری: سوت دیشی = چوجقلرك موقت دیشلری: عقل دیشلری = یکرمی یاشلرنده چیقان کنار دیشلری: دیش اتلری = لثه. ۲. چرخ و دستره کبی جنتیکلی شیئلرك هر جنتیکی، دندانه : طراغك بر قاچ دیشی قیریق: چرخك دیشلری اکریلمش. ۳. بعض لبلرك اینجه واوزون دیلیملری، بو شکلده اولان دانه : صارمساق دیشی؟ دیش دیش قار. ٤. قاب کنارنده وآلت جارحه‌نك آغزنده حاصل اولان جنتیك : صحنك کناری دیش دیش اولمش: بو چاقینك بر دیشی واردر. || دیش اوتی = آطه چایی. || دیش بادمی = دیشله قیریلیر اینجه قبوقلی ساقز بادمی. || دیش بوداق = معروف بر جنس غیر مثمر اورمان آغاجی. || دیش بیله‌مك = حرصلانمق، یمکه حاضرلانمق. || دیش بوغدایی = ۱. چوجق دیش چیقارمق اعتقادیله قایناديلوب طاغیلان بوغدای. ۲. عاشورا یاپیلان ایری بوغدای. || دیش طبیبی، حکیمی = دیشلره باقان طبیب متخصص، دیشجی. || دیش کوسترمك = مقاومته حاضرلنوب تهدید ایتمك. || دیش کچیرمك = تعرض ایتمك. برشیء یاپمق : او دیش کچیره‌میور. || طاقمه، یاپمه دیش = صنعی اسنان؛ دیش طاقمق. || فیل دیشی = عاج. || پینر دیشی = اختیارلرك سکسان طقسان یاشنده چیقاردقلری دیش.

دیش { دیشاری. با : طیش، طیشاری.

دیشجی { س. دیش خسته‌لقلرینه باقان وچوروکلرینی طولدیروب یاخود چیقاران ویاپمه دیشلر طاقان طبیب متخصص ویا متطبب وبربر، دیش طبیبی.

دیشجیلك { س. دیش چکمك صنعتی ودیش طبابتی : دیشجیلکده مهارتی واردر.

دیشسز { ص. دیشی اولمیان، دیشلری دوکلمش.

دیشسزلك { س. دیش فقدانی.

دیشلك { ص. کدیك، جنتیك.

دیشلمك { یا دیشله‌مك. فت. دیش کچیرمك. ایصیرمق : کوپك بالدیرینی دیشلدی.

دیشلمك { یاخود دشلمك. فل. دلنمك، پارلمق، دلیك دشیك اولمق.

دیشلمك { فـ. دیش چیرلمك. ایصیرلمق.

دیشلی { ص. ١. دیشی اولان: دیشلی چرخ. ٢. مج. ضرری طوقنور، ضرر ایرانه مقتدر.

دیشمك { یاخود دشمك. بتر. یارمق، دلمك: چیبانی دیشمك.

دیشی { سـ. ض. ١. انسانده و حیواناتده ارکك مقابلی، انثا، ماده: دیشی کدی: دیشی هندی. ٢. بری برینه کیرر بر چفتدن عبارت آلات و ادواتك دیکرینی اخذ وقبول ایدن تکی: دیشی قوپچه؛ دیشی آناختار = دلیکلی. ٣. یومشاق، ملایم = دیشی دمیر: دیشی سوز.

دیشیاك { یادشیك. ص. دلیکلی، دلنمش: دلیك دشیك = هرطرفی دلنمش.

دیشیلی { ص. دیشیسی اولان: ارکلکلی دیشیلی = ارکك دیشی ایله برابر.

دیغدیغی { ص. «ر» حرفنی «غ» کبی تلفظ ایدن بیکی.

دیك { ص. ١. آشاغیدن یوقاری یه طوغری عمودی وضعیتده بولنان: دیك آغاج، دیوار؛ دیم دیك. ٢. پك صارب: دیك یوقیش، دیك قیا. ٣. تیز، سرت، یوکسك، پك: دیك سس. ٤. طوغریدن طوغری یه ودقتلی وحدید: دیك باقیش. ٥. خشین، خرچین: دیك مزاج. ٦. آشاغیدن یوقاری یه، قیلمرك دیکنه: دیك تراش. || دیك روزکار = سفینه‌نك یولنه مقابل جهتدن اسن مخالف روزکار = ح. ١. آشاغیدن یوقاری یه: دیك جیقمق: دیك تراش ایتمك. ٢. صیق، طوغری. یدن طوغری ودقت وحیدتله: دیك دیك باقمق. ٣. سرت، عناد ومخالفتله: دیك سویلمك. || دیك کلمك = قارشی کلمك، مخالفت ایتمك. || دیکنه، دیکی دیکنه = ١. ضد. ینه، عکسنه. ٢. ترسنه: دیکنه تراش ایتمك.

دیك { سـ. ١. سکون، راحت. ٢. دوز لك، موازنه، دنك. [متروك ایسه‌ده، دیکمك، دیکلمك، دکیز وسائر مشتقاتی مستعملدر.]

دیکدیرمك { فـ. ١. آیاقده طور یرلمق، اقامه ورکز ایدلمك: دیرك، طاش، سنجاق، موم دیکلمك. ٢. غرس ایدلمك: چام آغاجی یو موسمده دیکلر. ٣. ایکنه وایپلیکله خیاطت ایدلمك: بزم اثواب دهادیکلمدی می؟ = فل. آیاق اوزره طورمق ویا قالقمق، قائم اولمق، دیم دیك طورمق، طوروب کیتمك: قارشیمه دیکلدی: اوکنده دیکلوب طوردی.

دیکلمك { یاخود دیکه‌مك. فـ. ١. ایشیتمك او. زره قولاق ویرمك، استماع ایتمك: چالغی، شرقی دیکه‌مك؛ قیودن دیکله‌دی. ٢. قولاق آصمق، قبول ایتمك، اصغا ایتمك: سوز، نصیحت دیکمك؛ وقتیله اخطار ایتدمسه ده دیکلمدی.

دیکلمك { فل. طورمق. حر. کت ایتمك.

دیکلمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکلمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

حالم دیکر کون اولدی.

دیکسینمك { یاخود تیکسینمك و غائلی تیتسینمك.

فل. بر یمکدن اکراه کلمك، استکراه ایتمك، معده یادرغا. مق: بو یمکدن دیکسینیدم.

دیکسینمه { یاخود تیکسینمه و تیتسینمه. سـ. یمکدن اکراه کلمه. معده یادرغامه: بو یمکدن بکا دیکسینمه کلدی.

دیکك { سـ. باغ هرکی.

دیکلمك { فـ. ١. آیاقده طور یرلمق، اقامه ورکز ایدلمك: دیرك، طاش، سنجاق، موم دیکلمك. ٢. غرس ایدلمك: چام آغاجی یو موسمده دیکلر. ٣. ایکنه وایپلیکله خیاطت ایدلمك: بزم اثواب دهادیکلمدی می؟ = فل. آیاق اوزره طورمق ویا قالقمق، قائم اولمق، دیم دیك طورمق، طوروب کیتمك: قارشیمه دیکلدی: اوکنده دیکلوب طوردی.

دیکلمك { یاخود دیکه‌مك. فـ. ١. ایشیتمك او. زره قولاق ویرمك، استماع ایتمك: چالغی، شرقی دیکه‌مك؛ قیودن دیکله‌دی. ٢. قولاق آصمق، قبول ایتمك، اصغا ایتمك: سوز، نصیحت دیکمك؛ وقتیله اخطار ایتدمسه ده دیکلمدی.

دیکلمك { فل. طورمق. حر. کت ایتمك.

دیکلمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکلمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمك { فـ. ١. دیکلمك. ٢. دیکلمك. ٣. دیکلمك. ٤. دیکلمك. ٥. دیکلمك. ٦. دیکلمك. ٧. دیکلمك. ٨. دیکلمك. ٩. دیکلمك. ١٠. دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکمه { سـ. دیکلمك فعلی. با: دیکلمك.

دیکلدیرمك { فع. ١. سكون ایتدیرمك. ٢. راحت ایتدیرمك، یورغونلق آلدیرمق: وجودی دیکلدیرمك. ٣. سوگیدیرمك: مومی دیکلدیرمك. || فاعلی دیکلدیرمك = اولمك، وفات ایتمك.

دیکلنمك { فل. ١. سكونت بولمق. طورمق. ٢. راحتلانمق، استراحت ایتمك: بر فاج گون دیکلنه جكم.

دیکلنمك { فل. قالیفوب دیك طورمق. اورپرمك: تویلری دیکلندی.

دیکله مك { با: دیکمك.

دیکلی { ص. دیکمش، ركز او. لنمش: دیکلی طاش. دیرك، موم. || بر دیکلی آغاجی یوقدر = هیچ برملكمالك دكلدر. || دیکلی طاش = بعض قوام قدیمه دن قالمه عمودی آثار. (فر. Pierre druidique).

دیکلیجی { ص. دیکین، سا. مع، مستقیم.

دیکمك { فع. ١. آیاقده طور. دیرمق، ركز واقامه ایتمك: برطاش، بردیرك، سنجاق دیکمك: شمعدانه موم دیکمك. ٢. كوكلشمك اوزره یره قومق، غرس ایتمك: آغاج، فیدان دیکمك. ٣. قالی باش آشاغی جویروب ایچمك: بردستی صویی دیکمك. ٤. ایكنه و اپلیكه درز وخیاطت ایتمك: انواب، چامشیر، سوكوك، یاره دیکمك. || سوزی دیکمك = دیكجه سویله. مك، طیاتمق. || كوز دیکمك = طمع ایتمك: مطمع نظر دقتی اولمق.

دیکمك { فل. ١. طورمق، اقطاع بولمق: یاغمور، روزگار دیکمدی. ٢. راحتلانمق، استراحت ایتمك.

دیکمه { س. ١. دیکمك فعلی. با: دیکمك. ٢. بیوك آلوب ویرمك وسائر جرانقیل خدمتلرنده قوللانلمق اوزره اغاجدن قوریلان ماچونه.

دیکمه { س. دیکمك فعلی. با: دیکمك.

دیکن { س. ١. بعض نباتاتده بولنان سیوری وبیاز ایكنه، شوك، خار: كل دیکنی، چالی دیکنی. ٢. دیکنلری چوق اوت ویا چالی. ٣. آری وعقرب كبی حیوانات ایكنه سی. ٤. مج. مانع، انكل، حائل. || اشك دیکنی = پیان انكیناری. || اولمز دیکن = پیمان مرسیني. || بوغا دیکنی = چوبان قالقیدانی. || پیغمبر دیکنی = دوه المامی. || چاقر دیکنی = بش بارمق. || دوه دیکنی = مغیلان. || سنجاق دیکنی = عوسج.

دیکنلی { ص. دیکنی چوق اولان: دیکنلی چالی.

دیکیجی { ص. س. اسكی وبالخاصه اسكی قوندیره دیكمكله كچینن، یامه جی.

دیکیجیلك { س. اسكی شیئلر دیكمك صنعتی، یامه جیلق.

دیکیش { س. ١. دیكمك فعلی وصنعتی، خیاطت: دیكیشله كچینیور. ٢. دیكیلمك شیء: دیكیشم واردر: دیكیش دیكمك. ٣. مج. رابطه، علاقه، ایلیشیك. || دیكیش پایی = بیچیلن انواب وسائره ده دیكیشه كیرمك اوزره براغیلان فضله. || دیكیش طوتدیرمق = ١. ایلیشمك. ٢. نبات بولمق، دوام ایتمك: او بر یرده دیكیش طوتدیرماز. || دیكیش قالمق = آز قالمق، همان همان.

دیکیشجی { س. دیكیش دیكن قادین، ترزی قادین.

دیکیم { س. دیكمه، دیكیش، خیاطت.

دیکیمخانه { س. بكك انواب وسائرهٔ دیكلدیكی محل.

دیل { س. ١. انسان وحیواناتك آغز. ـ تمغه وباغرمغه وبالخاصه انسانده تكلمه یارار، لسان، زبان: انسان دیلی، قوپون دیلی. ٢. انسانلرك تكلم ایتمكلری لهجه لرك بهری، لغت، لسان، زبان: دنیاده بیكلرجه دیللر سویلنیر: تركجه اسكی وگكیش بر دیلدر. ٣. مختلف آلات وادواتك او. زونجه ویاصی واكثریا اوینار قسملری: ترازی، دودوك كلید دیلی. ٤. دكزك ایچنه اوزانمش اوزون، قوملق واوستی دوز وآلچاق قاره پارچه سی. (طاغلق وطاشلق اولانله بورن دینیر.) ٥. مج. غیبت. مذمت، فصل: الله دیلندن قورتارسون. || آغزی وار دیلی یوق، آغز. نده دیلی یوق = سس چیقارماز، متحمل، معصوم، محجوب. || ادرنه دیلی = باشلیجه بوشهرده بایپلان صیغیر دلی باصدیرمه سی. || دیل آلتی = طاؤقلره عارض اولان بر

خسته‌لق، قورباغه‌جق. || دیل اوجنده اولمق = حاضر سویلمه‌مك قدر خاطره كلوب بتمه‌مك: اوك آدی دیلك اوجنده‌در. || دیل اوزاتمق = حدك خارجنده اولدرق برینك قبلهنده سویلمك. اطالهٔ لسان. زبانك رازاق ایتمك. || دیلی اوزون = ادبسز. || دیل اوغلانی = وقیله ترجمان یماغی. || دیل باغلامق = سكوته مجبور ایتمك، اسكات ایتمك. || دیل بالیغی = یاغی بر جنس بالیق. || دیل بورمق، دیل جیقارمق = اكلمك. استهزا ایتمك. || دیل پنیری = اوزون پارچه‌لی بر جنس تازه پنیر. || دیل طوتمق = دشمنك احوالی سویلمه‌جك اسیر طوتمق. || دیلی طوتمق = حفظ لسان ایتمك، هر شیئ سویلمكدن احتراز ایتمك. || دیلاره دوشمك = سؤ شهرت بولمق. كوتیلكله اشتهار ایتمك. || صیغیر دیلی = اوزون یاپراقلی بر نبات، لسان الثور. || قایش دیلی = حذاءلرك تعمیرات محصوصه‌لری. || قوش دیلی = ١. كلهٔ لرك هر هجاسی آره‌سنه دیكر بر هجا ادخال وتكرار ایده‌رك ویا دیكر بر صورتله سویلمك و بیلمیلر طرفندن آكلاشیلامق اوزره بر قاچ كیمی آره‌سنده متفق علیه اویدیرمه لسان. ٢. دیش یوداق ثخمی. || دلاوده كرمك = فسالقله شهرت بولمق. || دیلی كسمك = صوصمق. اختیار سكوت ایتمك. دیله كلمك = ١. سوء شهرت قازانمق. ٢. سویلمك. || كویك دیلی = قویلق اوتی

|| كوچك دیلی = یوغار ده یوقاریدن آشاغی یه صارقان كوچك آت پارچه‌سی. لبهات.

دیلاق | اسم | ایچده‌كی دیغك. بطر.

دیلباز | صف | تر. دیل = لسان | فا. بازیدن = اویناممق. دلباز تقلیداً تعبیر سنیم | سوز یولوب طاتلی طاتلی سویلیان مقابلی = پیسیرق.

دیلچاك | اسم | ١. كوچك دیل. | دیل شكلنده كوچك آلت. ٢. دیلاق. بطر.

دیلسز | صف | ١. ابردی سویلیه‌مه‌ین، ابكم، لال: دیلسز بر دیلنجی: صاغر و دیلسز بر مكتبی. ٢. سكوتی، ساكت. سس چیقارمایان، حلیم: دیلسز بر جوجق.

دیلسزلك | اسم | لاقردی سوء | اده‌یه‌نك حالی، ابكمه دیلسزلك نه زور شی.

دیلمك | اسم | ١. آرزو. تمنی. رجا. ٢. ایستمك. مطالبه، حواهش: دیلكی یریه كتیرمك.

دیلمكمك | فع | ١. سویلتمك. | مكالمه. مصاحبت ایتمك: همری وار ایسه كاسون دیلمكمه‌لر. ٢. اجنبی دیلیله قونشمق.

دیلمنمك | فل | ١. دیله كلمك. | دیل پیدا ایدوب سویلمك: برچوق یاشنده او قدر دیلمنمك! ٢. دیلی آجیلوب سوق سویلمك. ٣. ادابسزلك ایتمك. ٤. دلاوده دوشمك. مذموم و مدخول اولمق.

دیلی | صف | سوق و لبی سویلر: بك دیلی بر جوجق.

دیلاج | اسم | تر. ترجمان.

دیلمك | فع | اوزون اوزون پارمق. دلیم دلیم كسمك: قوریوزی دیلمك.

دیلمك | فع | یاخود دیلمه‌مك. فع. | ١. ایسمك، آرزو ایتمك. ٢. آرامق. ایستمك طلب ایتمك: دیله نه دیلرسه‌لی.

دیلنجی | اسم | صف | ١. آچوج آچوب راست كلدیكی آدمه وسائره ایستین فقیر و محتاج آدم. سائل كدا: قپویه بر دیلنجی كلدی. ٢. مج. هرشیی ایستكدن اوتانمیان عارسز و طمعكار: اویك دیلنجی بر آدمدر.

دیلنجیلك | اسم | ١. دیلنجی حال | و صنعتی. سؤال، سائلك: عاقبت دیلنجیلك ایتمكه مجبور اولدی. ٢. مج. عارسزلق، طمعكارلق.

دیلندیرمك | فع | دیلمكه مجبور | ایتمك. دیله‌جك حاله كتیرمك: بو اسرافات بر كون كیسه‌یی دیلندیره‌جكدر.

دیلنمك | فل | دیلنجیلك ایتمك: | آكسیر جوجق سوء دیلنجیلكه مجبور اولدی. | فع. دیلنیرجه‌سنه ایستمك. یوقه ایستیه‌رك الیه‌كیرمك: بن اونی دیلندم سره نصل ویرمیه.

دیله‌مك | فع | با: دیلمك.

دیلیم | اسم | ١. اوزونلمه‌سنه كسیلش | پارچه. طبیعی بویله پارچه‌لره منقسم بر شیئك هر پارچه‌سی. علی الاطلاق پارچه، قطعه: بر دیلم قاوروز، بر دیلم تفاله

دیلیمی، بر دیلیم اتمك؟ دیلیم دیلیم کسمك.

دیمك { فت. ١. سویلمك. آغزدن بر سوز چیقارمق: نه دیدی؟ یارین کل دیدی؛ بن برشی دیمدم؛ سزك دیدیککزی آکلادق. ٢. اسم ویرمك. نام طاقمق، تسمیه ایتمك: بوکا نه دیرلر؟ سز بوکا نه دیرسکز؟ عربیده آنه نه دیرلر؟ همالایه دیدکلری سلسلهٔ جبال. ٣. نقل و روایت ایتمك: اویله دیرلر: اقشام کلدی دیورلر. = فل. معنا ویرمك. بر معنایه کلمك: بو سوز نه دیمك؟ فارسیده اسب آت دیمکدر. || دیمك اولیورکه = یعنی، بوندن شو آکلاشیلیورکه: دیمك اولیورکه سز درسه دوام ایتمیه جکسکز. || نه دیمك؟ نه دیمك اولسون؟ = او نصل اقردی؟ اویله شی می اولور؟ || یوق دیمك = رد ایتمك، قبول ایتمه مك.

دیمومت { سذ. عر. دائمك، دوام. سورمه: دیمومت عمر و اقبالکز ایچون دعا ایدرم.

دیمه { س. دیمك فعلی. با: دیمك.

دیمی { س. ار. ا ورویلکنه طوقونمش پنبوق و یا یوك قماش و یا بز و شیاق و سائره.

دین { سذ. عر. جم: ادیان. اللهه عبادت و معنویاته اعتقاد خصوصنده هر ملتك طوتدیغی یول: دین اسلام، دین مبین، دین حق، دین باطل: دنیاده پك چوق ادیان واردر. || یوم الدین = قیامت کونی.

دَین { سذ. عر. جم: دیون. بورج، بر مدت معینه ختامنده اودنمك اوزره فائضله و یا فائضسز آلنمش آقچه: دینی چوقدر: دیونه مستغرقدر. || دیون عمومیه = دولتك عموم دیونه قارشی تخصیص ایلدیکی وارداتی قبض و اداره ایدن دائرهٔ مخصوصه.

دیناً { ح. عر. دینجه، دین اعتبار ریله، دین نقطهٔ نظرندن: قمار دیناً و عقلاً مذمومدر.

دینار { سذ. عر. جم: دنانیر. اسکی بر آلتین سکه که تقریباً بر چاریك لیرا قیمتنده ایدی: دینار و درم = آقچه.

دینپرور { ص. فا. اعر. دین = م. فا. پروردن = اسلمك ا دینه خدمت و مظاهرت ایدن.

دینپناه { ص. فا. اعر. دین = م. فا. پناه = ملجأ ا دینك طیاندیغی، دینه رکن و استناد کاه حکمنده اولان: پادشاه دینپناه.

دینج { ص. وجودی صاغلام قوتدن دوشمه مش، توانا. تندرست: خیلی یاشلی ایسه ده دینجدر: دینج بر آت آرایورم.

دینجلك { س. صاغلاملق، توانالق، تندرستلك.

دینجلمك { فل. صاغلاملاشمق، توانا و تندرست اولمق.

دیندار { ص. فا. احکام دینیه یه حقیله رعایت ایدن، دیننك اوامر و نواهیسنه تابع بولنان، متدین: دیندار آدمدر.

دیندارانه { ص. ح. فا. دیننه رعایت ایدن آدمه مخصوص و یا یاقیشیر صورتده: بر معاملهٔ دیندارانه ده بولندی: دیندارانه حرکت ایدیور.

دیندارلق { س. احکام دینیه یه تمامیله رعایت، تدین: او آدمك دیندارلغی معلومدر.

دینداری { س. فا. دیندارلق. ن.

دینسز { ص. هیچ بر دینله متدین اولمیان و یا دیننك احکامنه رعایت ایتمین، ملحد: دینسز آدم. || مج. مرحمتسز، اللهدن قورقماز.

دینسزلك { س. هیچ بر دینله تدین ایتمیش، دینسز آدمك حالی، الحاد: دینسزلك بتون عالمده مذمومدر: دینسزلکله اتهام اولنمشدی. || مج. مرحمتسزلك، غدارلق.

دینشکن { ص. فا. اعر. دین = م. فا. شکشتن = قیرمق ا دینی قیران، دینك علیهنده بولنان.

دینشکنانه { ص. ح. فا. دینی قیره جق و اضرار ایده جك صورتده: بر طاقم اقوال دینشکنانه ایله: دینشکنانه حرکت ایتمك.

دینلمك { فج. ١. سویلنمك: اویله بر سوز دینلدی: بو ایش حقنده نه دینلدی، نه دینله جکدر؟ ٢. اسم قونمق، تسمیه اولنمق: تلغراف دینلن یکی ایجاد. ٣. نقل و روایت اولنمق: هندستانده یه و یا ظهور ایتدی دینلیور.

دینمك { فج. ١. سوز سویلنمك: بوکا بر شی دینه مز: اوکا نه دینیر؟ ٢. اسم ویرلمك:

آمریقاده بولنان برجنس حیوانه آلپاغه دینیر.

« دینلمك » ایله « دینمك » آراسنده‌کی فرق ظاهردر : « دینلمك » عادتا مجهول اولوب نائب فاعل آلیر؛ « دینمك » ایسه کیدلك وکلمك کبی نائب فاعلی دائما محذوف مجهوللردن اولوب برابر ذکر اولنان اسم مفعول الیه حالنده ایراد اولنور : بو شویله دینلیر؛ بوکا شویله دینیر.

دینی { ص. عر. ث : دینیه. دین و مذهبه منسوب ومتعلق : امور دینیه.

دَیو { یاخود دیه. د. ١. کویا، سوزده، دیه‌رك، صانکه: بوکون درس یوقدر دیو بنی مکتبه کیتمکدن آلیقودی. ٢. ظنیله، ادعاسیله، بهانه‌سیله : بن امکدارم دیو کوشه‌ده اوتوروب هیچ بر ایش کورمك ایستمیور.

دیو { س. فا. [تر. زبانزدی: دو] شیطان، جن، عفریت. || دیو آینه‌سی = اشیایی بیودن آینه؛ کندینی دیو آینه‌سنده کورمش = کندینی بیوك ظن ایتمه، مغرور، خود بین اولمه.

دیوار { س. فا. [تر. زبانزدی : دووار] کرك بنانك بر طرفنی تشکیل ایتمك وکرك بر محل احاطه ایلمك ویا بولمك ایچون طاشدن ویا طوغله وکیرپیچدن سد، جدار، حائط : اوك درت دیواری؛ باغچه دیواری؛ آره دیواری؛ قوری دیوار = خرجزی؛ دیوار چکمك = دیوارله احاطه ویا تفریق ایتمك.

دیوارجی { س. دیوار وکارکیر ابنیه یاپان صنعتکر: دیوارجی اوسته‌سی.

دیوارجیلق { س. دیوار وکارکیر ابنیه یاپان آدمك صنعتی ومسلکی.

دیوان { سذ. عر. ج : دواوین. [فارسیدن معرب] ١. بیوك مجلس، مجلس عالی : دیوان قورلمق. ٢. اوللری مرافعات ایچون قوریلان مجلس عالی: دیوان همایون؛ آمدیء دیوان همایون = وقتیله بو مجلس عالینك باش کاتبی؛ الیوم باب عالیدن خاکپای شاهانه‌یه عرض اولنان خصوصاتی تقدیم وارساله وارادات سنیه‌یی تلقی‌یه مأمور اولان قلمك رئیسی. ترجمان دیوان همایون = حضور همایونده ترجمانلق وظیفه‌سنی ایفا ایدن ذات. ٣. بر شاعرك اشعارینی قافیه‌لرینه کوره حروف هجا ترتیبیله جامع اولان مجموعه : دیوان باقی، دیوان نابی، دواوین شعرا. || دیوان افندیسی = وقتیله وزرانك رسمی وخصوصی باش کاتبلری که امور تحریریه‌لرینی اداره ایدرحادی. || دیوان تمییز = مقدما هر ولایت مرکزنده بولنان محکمهٔ تمییزه ویریلن اسمدر: دیوان تمییز رئیسی. || دیوان حرب = عسکریلری محاکمه ایتمك اوزره قورلمش عسکری محکمهٔ فوق العاده‌سی؛ دیوان حرب عرفی = قانون عرفی تحتنده بولنان مملکتده امور سیاسیه‌دن واسایش وانضباطه متعلق ایشلردن طولایی مظنون اولانلری محاکمه ایتمك اوزره قورلمش محکمهٔ عسکریه. || دیوان طورمق = ویریله‌جك اوامری اخذ وتلقی ایچون آیاق اوزره اللرینی قاووشدیروب طورمق. || آیاق دیوانی = فوق العاده احوالده عجالةً قوریلان مجلس.

دیوانچه { س. فا. قافیه اعتباریله حروف هجا ترتیبنجه مرتب کوچك مجموعهٔ اشعار.

دیوانخانه { س. فا. اوطه‌لر آره‌سنده‌کی واسع صوفه، صاله.

دیوانه { ص. فا. ١. دلی، مجذوب. ٢. آبدال، آلیق.

دیوانه‌لك { س. ١. دلیلك. ٢. آبداللق، آلیقلق.

دیوانی { ص. عر. ث : دیوانیه. دیوانه منسوب ومتعلق: مناصب دیوانیه. || خط دیوانی = دیوان همایونده فرمان وبراتلرك تحریرینه مخصوص کوزل و کرفتلی بر نوع یازی. = سذ. خط دیوانی.

دَیّوث { س. ص. عر. قاریسنك ناموسسز لغنی چکن غیرتسز وآلچاق آدم.

دَیّوثلق { س. قاریسنك ناموسسز لغنی چکمك آلچاقلغی.

دیوِرمَك { با : دویرمك.

دیوشِرمَك { با : دوشیرمك.

دُیون { سذ. ج. عر. فد : دین. با : دین.

دیویت { س. با : دویت، دوات.

دَیه { با : دیو.

دیهیم { س. فا. تاج، اکلیل.

ذ

ذ { ذل. س. [عر. ذال. سث.] الفبای ترکینك اون برنجی حرفی اولوب، عربیدن مأخوذ کلماته و بر قاچ فارسی کلمه‌یه مخصوصدر. عربیده یونانیلرك ل حرفی کبی پلتك بر تلفظله اوقونور سه‌ده، ترکجه‌ده بو سس مفقود اولدیغندن، لسانمزده « ز » کبی اوقونور : ذهن، لذت، ختامپذیر کبی. اسکی اقوام سامیه دخی بو مخرجی غائب ایتمش اولدقلرندن، عبرانی وسریانی الفباسنده موجود اولمیوب، « ثخذ ضظغ » حروفی میاننده عربلر طرفندن ضم اولنمشدر. اصل ابجد صره‌سنده یکرمی بشنجی حرف اولوب، (د) حرفنه مشابهت شکلیه‌سندن طولایی، اونك صره‌سنه کچیرلمشدر. ابجد حسابنده ۷۰۰ رقمنه معادلدر. اسکی اصول اوزره مختصر تاریخلرده ذی الحجه‌یه و « ا » ایله برابر ذی القعده‌یه علامتدر.

ا { ش. عر. بو، شو. [یالکز بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور :] بعد ذا = بوندن صکره؛ کذا. هکذا = بویله، بونك کبی.

ذا { ص. عر. دائما مضاف اوله‌رق قوللانیلان « ذو » صفتنك حالت نصبی اولوب نادراً لسانمزده بو حالده قوللانیلیر : یا ذالجلال والاکرام.

ذات { سث. عر. جم : ذوات. [لسانمزده اکثریا غلط اوله‌رق مذکر اعتبار اولنور.] ۱. کندی، نفس : بالذات کلدی = کندیسی؛ ذات مسئله = مسئله‌نك کندیسی. ۲. اصل، جوهر، عین، صفت مقابلی: اسم ذات = بر ذاته دلالت ایدن اسم، صفتك غیری. ۳. معتبر ومعزز شخص : ذات کبریا = جناب حق؛ ذات رسالتپناهی؛ ذات شاهانه، ذات عالیٔ حضرت پادشاهی؛ ذات صدارتپناهی و سائره؛ ذاتکز، ذات علیاکز، ذات عالیلری؛ فلان پك خلوق بر ذاتدر؛ اویله ذواتله کوریشمکی هر کس آرزو ایدر. || بالذات = کندیسی، وکیل وساطتیله اولمیه‌رق : بالذات کیدوب زیارت ایتدی. || ذات البین = ایکی ویا زیاده شخص بیننده‌کی مناسبات: اصلاح ذات البین ایتمك = آره‌لرینی بولمق. || حد ذاتنده = عارضی اولمیه‌رق : اوحد ذاتنده متیندر.

ذات { صث. عر. [« ذو » صفتنك مؤنثی] صاحبه، متصرفه، مالکه، حائزه، اهل: ذات الزوج = قوجه‌لی (قادین). || ط. مختلف اعضای بدنه مضاف اوله‌رق اونلرك التهابندن عبارت انواع امراضك اصطلاحات فنیه‌سنی تشکیل ایدر : ذات الجنب = یان زارینك التهابی؛ ذات الرئه = آق جکر التهابی؛ ذات الکبد = قره جکر التهابی؛ ذات الکلیه = بوکرك التهابی؛ ذات المثانه = مثانه التهابی و سائره. || تا. حیوانات ونباتات اصطلاحاتنده دخی کثرتله بولنور : ذات الثدایا = ممه‌لی حیوان، ذات البطون وسائره || ه. ذات الکرسی = صور کواکبدن بری. [فر. Cassiopée].

ذاتاً { ح. عر. ۱. حد ذاتنده اوله‌رق، طبیعی وجبلی اوله‌رق : ذاتاً ضعیف ایدی بو خسته‌لق کندیسنی بسبتون دوشوردی. ۲. کندیلکندن، مخصوص اولمیه‌رق : او ذاتاً چارشی‌یه کیده جکدی بن ده

بعض شيئلر ايصمارلادم.

ذاتى { ص. عر. ا: ذاتيه. ١. ذات واصل و جوهره منسوب ومتعلق، عارضى اولميان: فضل وكرم اونده ذاتى بر خصلتدر؛ مكارم ذاتيه‌سى اقتضا سنجه. ٢. ذات وشخصه مخصوص، خصوصى، شخصى: بعض مصالح ذاتيه‌سنك تسويه‌سيچون مأذوناً مملكتنه كيتدى. || ط. خسته‌نك ذات وشخصنه مخصوص حال، فر. Idiotique = حـ. تر. ذاتاً، كنديلندن، طبيعى اولەرق: ذاتى موسيقى‌يه استعدادى وار ايدى.

ذاتيّات { سث. جم. عر. ذات و شخصه عائد خصوصات، شخصيات: ذاتياتله اوغراشمق ايى شئ دكلدر.

ذاكِر { ص. سذ. عر. ا «ذكر» دن سف. ا ١. ذكر ايدن، ذكر و ورد وتسبيحله مشغول. ٢. تكيه‌ده الهى اوقويان آدم.

ذال { سث. عر. «ذ» حرفنك اسم عربيسيدر. نقطه‌لى اولمسى مناسبتيله ذال معجمه دخى دينلير.

ذالِك { ش. عر. با: ذلك.

ذاهِب { ص. عر. ا «ذهاب» دن سف. ا ١. كيديجى، كيدن. ن. ٢. بر فكر وظنه اويان، صاپان، قائل اولان: او بويله بر فكره ذاهب اولدى: بن سزك كلميه‌جككزه ذاهب اولدم.

ذاهِل { ص. عر. ا «ذهول» دن سف. ا اهمال ايدن، اهمالجى، مسيب.

ذائِق { ص. عر. ا: ذائقه. ا «ذوق» دن سف. ا طادان، لذت طويان: قوهٔ ذائقه = لذت طويمق حاسه‌سى.

ذائِقه { سث. عر. حواس خمسه‌دن لذت طويمق حاسه‌سى، قوهٔ ذائقه.

ذُباب { سذ. عر. سيكك، مكس.

ذَبح { سذ. عر. ١. بوغازلامه، كسمه: بر قويون ذبح ايتمك. ٢. قربان كسمك: ذبح قرابين.

ذِبحه { سث. عر. ط. قوش بالازى: ذبحهٔ خانقه؛ ذبحهٔ كاذبه.

ذَبحيّه { سث. عر. قصابلرك كسدكلرى حيواناتدن آلنان رسم.

ذَبيح { ص. عر. ا «ذبح» دن صث. ا قربان كسمش ويا كسيله‌جك: بزجه ذبيح حضرت اسماعيل (عم) در.

ذَخائِر { سث. جم. عر. فد: ذخيره. با: ذخيره.

ذَخيره { سث. عر. جم: ذخائر. وقتنده صرف اولنمق اوزره تدارك وانباره وضع اولنان مأكولات: ذخيره تدارك ايتمك: ذخيره انبارى.

ذِراع { سذ. عر. ١. انسانك ديرسكندن اورته پارمغى اوجنه‌دك اولان طول، آرشين. ٢. يكرمى درت پارمغه منقسم اولان آرشين: ذراع معمارى: ذراع اعشارى = متره.

ذِروه { سث. عر. تپه، طاغك اك يوقارى نقطه‌سى: ذروهٔ جبل.

ذَرّه { سث. عر. جم: ذرات، پك كوچك پارچه، بر آريه‌نك يوزده بر جزئى. || ذره قدر، ذرةً ما = هيچ، اصلا.

ذُرِّيّت { سث. عر. جم: ذريات، ذرارى. ا نشر ديمك اولان «ذر» دن ا نسل، صوى، اولاد واحفاد، بر آدمك صلبندن كلن ابناى جنسى: اونك ذريتى قالمدى: هر كس ذريت براقمق وظيفه‌سيله اولنمكه مجبوردر.

ذَريعه { سث. عر. جم: ذرايع. وسيله، بهانه، واسطه، مناسبت، سبب: ذريعهٔ خسته.

ذَقَن { سذ. عر. جم. اذقان، چكه، آغزك آلتنده ايكى اكك كميكنك برلشديكى ير، زنخدان.

ذَكاء { سذ. عر. ا «ذكاوت» غلطدر ا ذهن كسكينلكى، سرعت انتقال، زيركلك، فطانت: اصحاب ذكادن بر آدم.

ذَكاوَت { سذ. ذكا يرينه قوللانيورسه‌ق ده، عربى اولميوب، غلطدر. «ذكاء» ديملى.

ذِكر { سذ. عر. جم: اذكار. ١. آكمه، خاطره كتيرمه، ياد، تذكار. ن. ٢. آغزه آلمه، اسمنى بيان ايتمه. شفاهاً ويا تحريراً تصريح اسم: بر شاعرك اسمنى ذكر ايتمكزين شعرينى نقل ايتمه‌ملى: اونى مورخين صره‌سنده ذكر ايتمش: زبورده حضرت موسى (عم) ك اسمنى ذكر اولنميور. ٣. بيان، افاده: اونى يوقاريده ذكر ايتدك: بونك ذكرى كچمدى. ٤. تسبيحله و مختلف صورتده اسماء حسنايى سويله، ورد چكمه: هر نمازدن صكره بر ساعت ذكر ايدر: در-

ویشلر شمدی ذکر ده درلر. | یالکز آخرلره اولیوب قلب و ذهنك ده اللهه مشغولیتی شرط اولدیغنه بوانتك معنای اصلیسی ده شاهددر. — جمی باشلیجه بو معنالره مستعملدر. | ه. مدح، ثنا. ستایش، ایلکه یاد: سزك محاربهٔ اخیره ده یارارلقلر کزی ذکر ایدیورلردی. || ذکر جمیل = ۱. مدح، ثنا. ستایش، مدح وثنا ایله انمی یاد اولنمه: کیم کون فلان برده ذکر جمیلکز کلدی. ۲. مکتب شاکردانه توزیع مکافاتده صره سنده مکافاته مستحق اولیوب ده یالنیز محزون براغلمرده تحسیز او. اقیالره ویریلن مطبوع برکاغدکه مکافات استحقاقه تقرن کوستریر.

ذِكْر | سف. عر. ج: ذکور. ۱. ارکك، انسان وحیوان نك ارککی: اوغلمناده مفردی زیاده ذکلدر | بو وقفك تولیتی اولاد ذکوره انتقال ایدر. ۲. عضو رجلیت، آلت تناسل ذکور.

ذُكُور | سف. ج. عر. فد: ذکر. | ا: ذکر.

ذَكِيّ | ص. عر. ث: ذکیه. | « ذکاء » دن صف. | ذهنی کسکین، سریع الانتقال، فطین، زیرك: بك ذکی جوجقدر. | تمیز وظاهر دیمك اولان « زکی » ایله التباس واقع اولمامایدر. |

ذَلّ | سف. عر. و:

ذِلّت | سف. عر. آچاقلق، مذ. | ات، دنائت، فرومایه لك: انسان کندینی ذله، ذائه القا ایتمه ملی: ذل ودنائتله، ذائله یاشیله جق ایش اکسیك اولسون.

ذُلِّيلْ | ص. عر. | عر بیده کافی مفتوح ایسه ده، لسانزده ساکن اوقونوب، یالکز بعض تعبیرات عربیه ده مستعملدر. | بو، شو: مه ذلك = بونکله، شونکله برابر: کذلك = بویله، بویله. ایضاً: بناءً علی ذلك = بوکا بناء، بونك اوزرینه.

ذَلُول | ص. عر. | « ذله » دن سمع. | مطیع، یاواش، رام، ا.

ذَلِيل | ص. عر. ا: ذلیله. | « ذلت » دن صف. | آچاق، دنی، فرومایه، خوار، حقیر.

دَمّ | سف. عر. پریشك کوتیلکی سیولیه، عیلامه، یرمه، چکشدیرمه، قدح: هجو: فلان آدمی ذم ایتدی: لسان یارینی اغیارینه ذم ایتمه ملی: آخری ذمه آیاشدیرمامالی.

دِمام | سف. عر. کندی طرفی حمایه ووقایه وظیفه ومحبو. رتی: اونك ذمام اداره سی تحته ده بولنیورلر.

ذَمّام | ص. عر. | « ذم » دن سمع. | حقوق ذمه و قدح ایدن، فصال، چکیشدیریجی.

ذَمائِم | سف. ج. عر. فد: ذمیمه. | ا: ذمیمه.

ذِمّت | ۱. حمایه، تصاحب وقایه مجبوریتی، پریشك امنیتی تعهد: اهل ذمت = بر دولت اسلامیه نك تحت تابعیت وحمایه سنده بولنان اهل کتاب یعنی خرستیان ویهودیلر. ۲. عهده: فلانك ذمتنده شو قدر آله جغر واردر: صندق آچمه سندن ذمتنه یاره کیرمش: بوایش بنم ذمتمده در، بنم واجبهٔ ذمتمدر. ۳. بر آدمك کندی عهده سنه کیروب تأدیه سنه مجبور اولدیغی آچه، دین، بورج: سابق وزنه دارك بر حیلی ذمتی چیقدی: خزینه یه ذمتی وار در. || تبریهٔ ذمت = عهده سنده بر شیٔ اولدیغنی، بری الذمه اولدیغنی بالمحاسبه و یا بالمحاکمه اثبات ایتمه: او تبریهٔ ذمت ایتدی: تبریهٔ ذمت مضبطه. سی = بر مأمورك حین انفصالنده برکونه ایلیشیکی اولدیغنی مبین یدینه ویریلن مضبطه. — عربی تعبیراتده « ذمه » صورتنده قوللانیلیر: بری الذمه = تبریهٔ ذمت ایتمش، ایلیشیکسز.

ذِمَم | سف. ج. عر. فد: ذمت. | با: ذمت.

ذِمّی | سف. ص. عر. ا: ذمیه. | « ذمت » دن سمع. | دولت اسلامیه نك تحت تابعیت وحمایه سنده بولنان غیر مسلم، رعیه، رعایا. | عربلر زمانده قوللانیلیوب، الیوم بك مستعمل دکلدر. |

ذَمِيم | ص. عر. ث: ذمیمه. | « ذم » دن صف. | ذم وقدحه مستحق، نکلیه جك، مذموم، معیوب: اخلاق ذمیمه.

ذَمِيمَه | سف. عر. ج: ذمائم. مذ. | وم شیٔ: کوتی خلق وخصلت ویا فعل وعمل، سؤ.

ذَنْب | سف. عر. ج: ذنوب. (کناه، اثم، صوح: ذنبم چوقدر؛ جناب حقدن ذنوبك عفوینی دیلرم.

ذَنَب | سند. عر. ج: اذناب. قویروق، دم؛ دنباله: نجم ذو الذنب. || ذنب الاسد = اسد برجنك ۵ کوکبی. || ذنب الدجاجه = دجاجه صورتنك ۲۰ کوکبی. || ذنب قیطس = قیطس صورتنك ۱۹ کوکبی.

ذُنُوب | سند. ج. عر. فد: ذنب. | با ذنب.

ذو | صف. عر. ۱: ذات. ج. ۱: ذوی. ج. ۱: ذوات. (مضاف قوللانیلوب، بعضاً حالت جری اولان «ذی» و نادراً حالت نصبی اولان «ذا» صورتنده بولنور.) صاحب، مالك، متصرف، حائز: ذوالوجهین = ایکی یوزلی: ذا الجلال = جلال صاحبی: ذی شان = شانلی: ذوی العقول = عقللیلر، انسانلر: تجار ذوی الاعتبار = معتبر تاجرلر. || علوم ریاضیه وتاریخ طبیعی وسائره اصطلاحاتنده چوق قوللانیلیر: ذوستة الوجوه = اون ایکی یوزلی؛ ذو اربعة الاضلاع = درت ضلعلی؛ ذو وجوه کثیره = چوق یوزلی؛ ذو الازهار الظاهره = آشکار چیچکلی؛ ذو الایادی الاربعه = درت اللی وسائره. — بو اصطلاحاتك اکثری ذاتاً سنیم التراکیب وپك اوزون اولوب، برلرینه مثلا: سداسی الوجوه، رباعی الاضلاع، کثیر الوجوه، ظاهر الازهار، رباعی الایدی یاخود چار دست کبی مختصر وطوغری اصطلاحات ترتیب وقبولی اقتضا ایدر.

ذُؤابه | سند. عر. ج: ذوائب. پرچم، زلف، کیسو: کوکب ذو الذؤابه = نجم کیسودار.

ذَوات | سند. ج. عر. فد: ذات. | با: ذات.

ذُوالفِقار | سخ. عر. (اصل معناسی قبورغه لی در) فخر کائنات (صلعم) افندمزك مشهور برقلیجی که بدر غزاسنده اول حضرته چکوب، ارتحال نبوی یلرندن اول حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه اعطا بیورمشیدی.

ذُوالقَرنَین | سخ. عر. مشهور اسکندره ویرلمش اولان لقبدر.

ذُوالمَعاشَین | صف. عر. (ایکی یاشایشلی = تا. همفره ده همم دکیزده یاشایه بیان حیوانلره دینیر، فر. Amphibie.

ذُوالوَجهَین | صف. عر. ۱: ذات الوجهین. ایکی طرفلی، ایکی یوزلی، ایکی صورتله استعمال اولنه بیلیر.

ذَوائِب | سند. ج. عر. فد: ذؤابه. | با: ذؤابه.

ذَوبان | سند. عر. اریمه: ذوبان ایتمك = اریمك.

ذَوق | سند. عر. ۱. طاتمه، طات، لذت: او میوه نك ذوقی ناصلدر؟ ۲. حواس خمسه دن بری که آغزله طویلیر، قوهٔ ذائقه. ۳. لذت طویمه، متلذذ اولمه، حظ، محظوظیت، خوشلانمه: شو بنا، شو سوز، شو بیت، شو یازی ذوقمه کیتدی؛ بونده نه ذوق واردر؟ بونك بر ذوقی وار. میدر؟ ٤. ابی یی کوتیدن فرق وتمییز ایتمك خاصهٔ طبیعیه سی واقتداری، حسن طبیعت: او آدمده الله ایچون ذوق واردر. ٥. اکلنجه، جذبش، طرب، کیف، صفا: سن ذوقکه باق؛ او حریف ذوقمزی بوزدی؛ ذوق وصفاسیله مشغول آدم؛ ذوق ایتمك. ٦. اکلنمه، استهزا: برینی ذوقه آلمق. || ذوقنه باقمق = ذوق وصفاسیله مشغول اولوب ایشه قاریشمامق. || ذوقی چیقار مق = بحق صفاسنی سورمك: اورانك ذوقنی او چیقاردی. || ذوق چیقمق = بحق صفاسی سورلمك، لذتی طویلمق کزمه نك بویله ذوق چیقماز. || ذوقه کیتمك = خوشه کیتمك، موجب حظ وممنونیت اولمق، بکنمك: بو سوز ذوقه کیتدی. || ذوقنه مجبور = ذوق وصفایه دوشکون.

ذَوقلَندیرمَك | فت. استهزا ایتدیرمك، باعث استهزا اولمق: هر کسی کندیسیله ذوقلندیریور.

ذَوقلَنمَك | فل. اکلنمك، استهزا ایتمك: سز بنمله ذوقلنیور میسکز؟

ذَوقیاب | صف. فا. (عر. ذوق = لذت ـ فا. یافتن = بولمق) لذت بولان، متلذذ اولان: او آدم بویله شیئلردن ذوقیاب اولور.

ذَوقِیّات | سند. ج. عر. ذوق واکلنجه یه متعلق شیئلر.

ذَوی | صف. ج. عر. فد: ذو. | با: ذو. (اصلی «ذوین» اولوب، «ذوون» جمع سالمنك

مجروریدر. لسانمزده دائما حالت جرده ومضاف اولەرق قوللانلمغله «ن» سز استعمال اولنور.]

ذَهاب { سذ. عر. [ذلك كسریله غلطدر] ١. كلمه دیمك اولان ایاب مقابلی، شد، رفت: ایاب وذهاب = كیدوب كلمه، آمد شد، آمد رفت. ٢. بر فكر وظنه تابع اولمه، صایمه، بر فكر وظنده بولنمه، ظن، اعتقاد: بنم ذهابم یا كلیش جیقدی.

ذَهَب { سذ. عر. [عربیده مؤنث دخی اولور] آلتین، زر.

ذَهَبی { ص. عر. ۲: ذهبیه. آلتینه منسوب و متعلق ویا آلتیندن معمول، زرین.

ذِهن { سذ. عر. جم: اذهان. ١. قوهٔ مفكره. دوشونمه وآكلامه قوت واستعدادی: ذهنی آچیق، ذهنی مشغول. ٢. خاطر، قوهٔ حافظه: ذهنمده قالمدی؛ بوكون اوقودیغنی یكرمی سنه ذهننده طوتار.

« ذهن » ایله « عقل » آره‌سنده فرق واردر؛ بو آدمده عقل واردر و بو آدم عقللیدر دینلدیكی حالده، ذهن واردر وذهنلیدر دینلمز؛ و اونك ذهنی آچیقدر ویا قپالیدر دینلدیكی حالده، عقلی آچیقدر ویا قپالیدر دینلمز. دیمك اولیورکه عقل حد ذاتنده ذكا وفطانت معناسی افاده ایدوب صفت قبول ایتمز. حالبوكه ذهن آچیق كبی بر صفتله موصوف اولدیغیه بر شیء افاده ایتمیوب، صفته كوره فطانت وغباوتده اطلاق اولنه‌بیلیر. « فكر » ایسه ایكیسنكده یرینه قوللانیله‌بیلیر.

ذِهناً { ح. عر. ذهنجه، ذهنله، قوهٔ مفكره ایله، آغزله وقلمله اولمیه‌رق: ذهناً حساب ایتمك؛ ذهناً اوقومق؛ ذهناً چالیشمق = اوقویوب یازمق كبی مشغولیت ذهنیه.

ذِهنی { ص. عر. ۲: ذهنیه. ذهنه وقوهٔ مفكره‌یه منسوب ومتعلق اولان، ذهنله واقع اولان: حساب ذهنی = كوچك چوجقلره ازبردن اوكردیلن اعمال اربعه‌نك اك باشلی قاعده‌لری: مشغولیت ذهنیه = عقل وفكرجه اشتغال، اوقویوب یازمغه متعلق ایشلر.

ذُهول { سذ. عر. ١. قصداً اونودور كبی اولمه، مسامحه: اونك ذكرندن ذهول ایتمشدر. ٢. كثرت مشغولیت سببیله یاكلوب اونوتمه: ذهول اثریدر.

ذی { ص. عر. « ذو » كلمه‌سنك حالت جری اولوب، لسانمزده بعضاً بوصورتده ده قوللانیلیر: ذی شان = شانلی؛ ذی قیمت = قیمتلی؛ ذی الید = متصرف، واضع ید. با: ذو.

ذِی الحِجّه { سث. عر. تقویم عربیده شهور قمریه‌نك اون ایكنجی وصوك آیی اولوب، حج شریفك بو آیده ایفا اولنمسی مناسبتیله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. اسكی اصولده والیوم طارمحللرده كی تاریخلرده « ذا » ایله افاده اولنور.

ذِی القَعده { سث. عر. تقویم عربیده شهور قمریه‌نك اون برنجی آییدر. اسكی اصولده تاریخده « ذ » حرفیله افاده اولنور.

ذِئاب { سذ. جم. عر. فد: ذئب. با: ذئب.

ذِئب { سذ. عر. جم: ذئاب. قورت دینلن یرتیجی حیوانكه قویونلره وسائر حیوانات اهلیه‌یه مسلط اولور، گرك. اك. صور كواكبدن بری، فر. Canis lupus.

ذَیل { سذ. عر. جم: اذیال، ذیول. ١. اتك، دامن. ٢. طاغ اتكی، پیرامن كوه. ٣. تاریخ وتراجم احوال كبی مواده متعلق كتابلرك مابعدی اولمق اوزره بعده بشقه‌لری طرفندن یازیلان كتاب: «فوات الوفیات» عنوانلی كتاب ابن خلكانك « وفیات الاعیان » عنوانلی اثرینك ذیلیدر؛ «شقائق نعمانیه » یه بربرینی متعاقب بر قاچ ذیل یازلمشدر. ٤. مكتوب وتحریرات وموادقانونیه‌نك آلتنه یازیلان شیء. هامش، علاوه، ضمیمه.

ذَیلاً { ح. عر. ذیل وعلاوه اولەرق، هامشده: ذیلاً جواب یازمق.

ر

ر { ری. س. [عر. راء. سث.] الفبای ترکینك اون ایکنجی حرفی اولوب، اصل السنهٔ سامیه الفباسنك صره‌سی اولان ابجد ترتیبنده یکرمنجی حرف اولمغله، رقم کبی استعمالنده ۲۰۰ عددینه دلالت ایدر. شکل عبرانیسی ٦ اولوب، شکل عربیسیله اولان مشابهتی درکاردر. اصل ترکجه کلمه‌لرك باشنده بولنمیوب، ترکجه‌ده بو حرفله باشلار لغت بولنمدیغندن، ترکلر السنهٔ سائره‌دن مأخوذ بویله کلمه‌لرك باشنه برهمزه ادخال ایله، مثلا: «روم» یرینه «اوروم»، «روس» یرینه «اوروس»، «رجب» یرینه «ارجب» دیرلر. تاریخلرده ربیع الآخره و «را» صورتنده ربیع الاوله اشارتدر.

را { اسکی طرز اوزره تاریخلرده ربیع الاول شهر عربیسنه اشارتدر.

راء { سث. عر. «ر» حرفنك اسم عربیسیدر. نقطه‌لی «ز» دن تفریق ایچون، نقطه‌سز معناسیله راء مهمله دخی دینلیر.

رابِطه { سث. عر. ج: روابط. [«ربط» دن سف. ؟. — تر. بین العوام زبانزدی: را. بوطه.] ۱. ایکی شیئی بر برینه باغلایان ایپ وسائره. باغ. بند: بونی صوتدیره‌جق بر رابطه لازم. ۲. مناسبت. علاقه: رابطهٔ محبت: تأکید روابط مخالصت. ۳. منسوبیت. انتساب: درویشك شیخه اولان رابطه‌سی. ٤. نظام، ترتیب، اصول، مناسبت: بو ایشده، بو آدمده رابطه یوقدر. [جمعی لسانمزه مخصوص اولان بو صوك معنا ایله قوللانلماز.] ٥. عباره‌ده‌کی جمله‌لری بر برینه باغلایان ادات: بو ایکی جمله آراسنده بر رابطه ایستر.

رابِطه‌سز { ص. [زبانزدی: را. بوطه‌سز] مناسبتسز، نظامسز، ترتیبسز: پك رابطه‌سز آدم: رابطه‌سز بر دائره.

رابِطه‌سزلق { س. مناسبتسزلك، نظامسزلق، ترتیبسزلك: او آدمك رابطه‌سزلغی معلوم.

رابِطه‌لی { ص. [زبانزدی: را. بوطه‌لی] ۱. ترتیبلی، منتظم، یولنده: رابطه‌لی سوز. ۲. مناسبتلی، قول وفعلی یولنده، سوزینی وایشنی بیلیر: رابطه‌لی آدم.

رابِع { عب. عر. ؟: رابعه. دردنجی، چهارم: باب رابع: سلطان مصطفی خان رابع: رتبهٔ رابعه. || رابع عشر = اون دردنجی.

رابِعاً { ح. عر. دردنجی درجه‌ده، دردنجی اوله‌رق.

رابِعه { سث. عر. [«رتبهٔ رابعه» دن مختصر] رتب قلمیه‌نك اولادن اعتباراً دردنجیسی که ایکنجی رتبه عد اولنوب، خامسه‌دن صکره آلنیر.

رابّه { سث. عر. اوکی آنا. ؟.

راپورت { یاخود راپورط و مقلدانه راپور. س. [فر. Rapport] ۱. تحقیق ویا معاینه اولنان برشیء حقنده تحقیقات ومشهوداتی حاوی ویریلان تقریر، لایحه، مذکره: پولیس قومیسری راپورتنی تنظیم ایتدی: راپورتله بیان ایتدی. «با راپورط» دیمه‌ملی. ۲. تداوی ویا تبدیل هوایه محتاج برمأمورك دائرهٔ عائده‌سنه تقدیم ایتمك اوزره طبیبدن آلدیغی مذکره. [لسانمزده بو معنالری افاده ایدر متعدد لغاتمز اولدیغی حالده، بو لغت اجنبیه‌نك استعمالنه افتقارمز غریبدر.]

راتِنج { سذ. عر. رچنه، چام ساقزی.

راتِنجیّه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ راتنجیه = ساقزلی آغاجلر نوعی.

راجِح { ص. عر. ا: راجحه. [« رجحان » دن سف.] دیکرندن اولی واقدم، ترجیح اولنور، مرجح: راحت خصوصنده واپور دمیریوله راجحدر.

راجِع { ص. عر. [« رجوع » دن سف.] ۱. رجعت ایدن، کری دونن. ا. ۲. طوقنان، تعلق و نسبتی اولان، متعلق، دائر: بو ایش بکا راجع دکلدر: او آدمی بن توصیه ایتدیکم ایچون ایلکی ده کوتیلکی ده بکا راجعدر. ۳. ر. نحوده بر شخصدن کنایه اولان ضمیره اطلاق اولنور: بو ضمیر کیمه راجعدر: ترکجه‌ده ضمیر مابعده دخی راجع اولور.

راجِل { ص. عر. [« رجل » دن سف.] یایا، پیاده: راجل وفارس. || مج. معلوماتسز، بضاعه‌سز: فن کیمیاده راجلدر.

راجِلاً { ح. عر. یایا اوله‌رق، یورویه‌رك: راجلاً کلدی.

راجی { ص. عر. [« رجا » دن سف.] رجا ایدن، نیازمند.

راحَت { سث. عر. ۱. دیکلنمه، ایشسزلك، آسوده‌لك، استراحت: سز راحت ایدك؛ بر ساعت راحت ایده‌مدم؛ آرتق راحتنی بولدی. ۲. اضطرابسزلق، غائله‌سزلك، اسایش، رفاه: راحت ویرمدی؛ راحتکز پرنده‌می؟ = ص. تر. ۱. اضطرابسز، غائله‌سز، آسوده، مستریح: راحت میسکز؟ ۲. اویغون، قوللانیشلی، راحتی موجب، قولایلقله قوللانیلیر: پالان اکردن دها راحتدر. = ح. تر. ۱. آسوده و مستریح اوله‌رق، استراحتله: راحت اوتورك: یایلی آرابه ایله راحت کیدیلیر. ۲. سهولت وقولایلقله: بو آناختار چوق راحت ایشلر: بو طلومبه ایله صو پك راحت چیقاریلیر. || راحت راحت = بول بول، فراح فراح: اقشامه قدر اورایه راحت راحت کیدیلیر.

راحتِ حَلقوم { س. ایعنی « بوغاز راحتی ». زبانزدی وبلکه طوغریسی: راحت لوقوم [نشاسته وشکرله وبعضا بادم وفستیق ویا قیماق وسائره ایله یاپیلان بر نوع لزوجتلی شکرلمه.

راحَتسِز { ص. ۱. آسوده ومستریح اولمیان، طارلق واضطرابده بولنان: سز اوراده راحتسز سکز: سزی راحتسز ایتدك: کیجه وقتی کیمسه‌یی راحتسز ایتمه‌مك ایچون خسته‌لغمی صاقلادم. ۲. راحت قوللانلمیان، استعمالی اضطراب وصیقنتدی‌یی موجب اولان، اویغونسز: چرکس اکری راحتسز در: چادیر راحتسز بر مسکندر. ۳. کیفسز، نامزاج، مضطرب: راحتسز اولدیغیچون اودن چیقه‌مدی: کندیسنی خیلی راحتسز کوردم.

راحَتسِزلِق { س. ۱. آسوده ومستریح اولمامه، اضطراب: مسافرلرك کثرتی او صاحبنك راحتسزلغنی موجب اولور: طار اثواب دائما راحتسزلق ویرر. ۲. کیفسزلك، نامزاجلق، خفیف خسته‌لق: سزی نشئه‌سز کوریورم بر راحتسزلغکزمی واردر؟ راحتسزلغی نه ایدی؟

راحَتلانمَق { فل. ۱. راحت ایتمك، مستریح اولمق، آسوده حال و غائله‌سز اولمق: او غائله‌سندن قورتلوب راحتلاندی. ۲. دیکلنمك، یورغونلق آلمق، استراحت ایتمك: چوق یورلدم بر ایکی ساعت راحتلانه‌جغم. ۳. کسب سکونت ایتمك: اورته‌لق راحتلاندی.

راحَتلِق { س. ۱. استراحت، آسوده‌لك: اورته‌لقده راحتلق واردر: او راحتلغی سور بر آدمدر. ۲. اویغونلق، موافقت: بو قیافتك راحتلغی انکار اولنماز.

راحِله { سث. عر. یوك حیوانی: راحله بند عزیمت. راحله ران عزیمت اولمق = یوك حیواننه یوکی باغلایه‌رق ویوك حیوانی سوره‌رك عزیمت ایتمك.

راحِم { ص. عر. ا: راحمه. جم: راحمین. [« رحم » دن سف.] رحم ایدن، مرحمتلی: ارحم الراحمین = مرحمتلیلرك اك مرحمتلیسی اولان حق تعالی حضرتلری.

راحه { سث. عر. ال آیه‌سی. آوج ایچی، کف.

رادّه { سث. عر. ۱. درجه، رتبه، مرتبه، کرته: بر راده‌ده

یورلدم که لقردی سویلمکه مجالم یوقدر: لقردی سویلیه‌میه‌جك راده‌ده یورغونم: یورغونلغه‌ده بر راده‌یه قدر تحمل اولنور. ٢. تقریب، تقریبی مقدار و یا زمان: سنی قرق راده‌لرنده‌در = قرق صولرنده؛ ساعت بش راده‌لرنده: سنوی وارداتی بش آلتی یوز ایرا راده سنده‌در. [عربیده فائده ومنفعت معنا. سندن بشقه برده آرابه اوق معناسنه کلیر. لسانمزده‌کی استعمالنك وجهی آکلاشیله‌مدی.]

راز { س. فا. سر، کیزلی شیء: راز درون، راز دل = قلبده محفوظ سر: کشف راز = افشای سر: راز آشنا = واقف اسرار: راز نهان = کیزل سر.

رازَق { س. ص. رزاق دخی دینلان معروف اوزوم جنسنه اطلاق اولنور: رازق اوزوم، اوزومی.

رازی { ص. عر. ن: رازیه. [«ری» دن سمنه.] ایرانك (ری) شهرینه منسوب ومتعلق ویا بوشهرك اهالیسندن اولان، ریلی: فخر رازی.

رازی { ص. فا. سره (اسراره) منسوب ومتعلق، سری. [شاعر مخلصی اولور.]

رازیانه { س. فا. [تر. زیانزدی: رزنه] دره اوتی نو. عندن بر نبات که خیار ترشیسنه قونور.

رَأس { سذ. عر. جم: رؤس. ١. باش، قفا، سر: علی الرأس والعین = باش اوستنه. ٢. تپه، اوج: رأس جبل. ٣. برنجی، باش، رئیس: شهرمزده‌کی قلفه‌لرك رأسی اودر. ٤. دکیزه کیرن طاغلق وصارب قره پارچه‌سی، بورن: رأس اخضر = یشیل بورن. ٥. باشلانغیج، ابتدا، باش: رأس سنه = پیل باشی. ٦. جانلی شیء عددی: یوز رأس قویون: برقاچ بیك رأس خرکله. ٧. اك یوقاری مقام، صدر، باش: رأس کارده بولنان = آمر: رأس اموره کچنلر. || ص. رأس زاویه = زاویه‌نك یوقاریده‌کی کوشه‌سی: رأس مخروط = مخروطك تپه‌سی: رأس منشور = منشورك باشی. || ما. رأس المال = سرمایه، اقراض وادانه اولنان آقچه‌نك کندیسی، فائضندن باشقه اولانی. || مسقط رأس = برآدمك طوغدیغی یر، وطن: شیراز سعدینك مسقط رأسیدر. || برأسه = کندی باشنه، آیریجه، مستقلاً.

رَأساً { ح. عر. ١. کندی باشنه، کندیلکندن، خودبخود: بو ایشی رأساً کوردی. ٢. کیمسه‌یه تابع اولمقزین، مستقل اوله‌رق، کندی باشنه: او رأساً مأموردر. ٣. جواب ویا شرح وسائره اولمیه‌رق: بن استعلامه حاجت براقمیوب رأساً یازدم: اسکی متنلری شرح ایتمکدن ایسه بوفنده رأساً برکتاب یازملی. ٤. برمأمور ویا هیئت ومحکمه‌نك وظیفه‌سی ایجاباتندن اوله‌رق بر معامله‌یی بالذات ایفا ایتمسی که فر. D'office تعبیرینك ترجمه‌سیدر.

رَأسُ المال { سذ. عر. [مالك باشی] فائضی محسوب اولمیان اصل مال، اقراض و استقراض ایدلمش آقچه‌نك کندیسی، سرمایه.

راسپه { س. دمیر وتخته‌یی قازیمق ایچون مثلث الشکل وصاپلی بر چلیك آلت: راسپه ایتمك = قازیمق. || راسپه طاشی = کمی کوکرته‌لرینی تمیزلدکلری یومشاق سونکر طاشی.

راسْت { ص. فا. جم: راستان. ١. طوغری، مستقیم: ره راست = طوغری یول. طریق مستقیم. ٢. صاغ، یمین، صول مقابلی: چپ وراست = صول صاغ، صاغ صول. ٣. حقانیتلی، حق، محق، طوغری: سخن راست = طوغری سوز. = س. ١. طوغریلق، استقامت حقانیت. ٢. طوغری و مستقیم آدم: ره راستان = طوغریلرك یولی. ٣. مو. برمقام مخصوصك اسمی.

راسْت { س. [لغت آنفهٔ فارسیه‌دن] ١. تصادف، اصابت. ٢. موفقیت، توفیق. || راست کتیرمك = موفق ایتمك: الله ایشکزی راست کتیرسین. || راست کلمك = تصادف ایتمك، تصادفاً بولمق، ملاقی اولمق: بوکون فلانه راست کلدم؛ کندیسنه راست کلیرسه‌م سویلرم. || راست کله = تصادفی، علی التصادف، اتفاقاً.

راستق { س. [فا. «راسخت» دن] قاشه سوردکاری معدنی قره بویا، وسمه: راستق چکمك = قاشلره راستق قومق. || راستق

طاشی = آنتیمون دینلن معدن. || راستق مرکب. ثابت مرکب.

راستکو { ص. فا. | راست = طوغری. کفتی = سویلك | طوغری سویلین. یالان سویلمز. صادق.

راستلامق { فت. تصادف ایتمك. تصادفاً ملاقی اولمق. راست کلمك: بو کون فلانی راستلادم.

راستی { س. فا. طوغریلق. لس.

راسخ { ص. عر. جم: راسخین. [«رسوخ» دن سف.] ۱. ثابت، متین، صاغلام. ز. ۲. بر علم وفنده وعلی الخصوص علوم دینیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب بونك کنه وحقایقنه واقف اولان: علماء راسخیندن بر ذات.

راسم { ص. عر. [«رسم» دن سف.] رسم یاپان، ترسیم ایدن. ز.

راسمه { سث. عر. رسم، عادت، دأب: راسمهٔ تبریکی ایفا ایتمك. [عربیده بو معنا «مرسوم» لغتیله افاده اولنور که مفردی بزجه اشبو «راسمه» لغتیله تبدیل اولندیغی حالده، جمعنده بزجه دخی «راسمات» قوللانلمیوب، «مراسم»، یعنی «مرسوم»ك جمعی قوللانیلیور.]

راشد { ص. عر. جم: راشدین. [«رشد» دن سف.] رشد صاحبی، طوغری یولدن کیدن، هادی: خلفاء راشدین = انفاس مقدسهٔ نبویه‌دن استفاضهٔ انوار هدایت ایتمش اولان چهاریار کزین یعنی ابابکر، عمر، عثمان، علی (رضهم) افندیلرمزکه بربرینی متعاقب اجرای خلافت ایتمشلردر. [مفردنده «رشید» دها مستعملدر.]

راشی { ص. عر. [«رشوة» دن سف.] رشوت ویرن. بر مرتشی‌یه حقسز وغیر مشروع ایشنی کوردیرمك ایچون آچمه وهدیه ویرن.

راصد { ص. عر. [«رصد» دن سف.] ۱. دقتله باقوب بکلین، کوزه‌دن. ز. ۲. اجرام سمائیه وعلائم جویه‌یی مشاهده ومعاینه ایچون رصد قوللانان.

راضی { ص. عر. ث: راضیه. [«رضا» دن سف.] ۱. رضا ویرن، موافقت ایدن، مانع اولمیان، خشنود: صاحبی راضی اولدی. ۲. رضا وممنونیتی موجب: عیشهٔ راضیه. ز.

راضّه { صث. عر. [«رض» دن سف.] ازیجی: آلت راضه = طوقماق کبی ازیجی آلت که طب قانونی اصطلاحاتندن اولوب سهواً (راضیه) قوللانیلیور.

راطب { یاش ونملی معناسیله جمعیت طبیهٔ عثمانیه قوللانمش ایسه‌ده، طوغریسی «رطیب» در.

راعد { ص. عر. ث: راعده. [«رعد» دن سف.] کورلین، کوك کورلمه‌سی سسنی چیقاران. ز.

راعی { ص. سف. عر. [«رعی» دن سف.] بر حیوان سوریسی کودوب اوتلادان، چوبان، صیغیر تماج. || مج. بر قومك رئیسی ویا بر مملکتك مدیر ومحافظی. ز.

راغ { س. فا. اصل معناسی طاغ اتکی اولوب، باغ وباغچه‌لرك اك کوزللری طاغ اتکنده بولنانلری اولدیغندن، کوزل باغچه مقامنده «باغ وراغ» صورتنده قوللانیلیر.

راغب { ص. عر. ث: راغبه. [«رغبة» دن سف.] رغبت کوسترن، ایستکلی، طالب، آرزومند.

راف { س. [فا. «رف» دن] ۱. دیواره قائماً میخلانمش تخته که اوزرینه اوته‌بری وضعنه یارار: رافه قومق: رافك اوزرنده استیف ایتمك. ۲. طولابك قاتلرینی تشکیل ایدن تخته‌لرك بهری، صره: بو طولابك رافلری اگرتیدر. ۳. اوته بری قونمق ایچون بر ایکی ویا اوچ درت صره‌لی اکرتی وآچیق طولاب که ایکی حلقه ایله دیواره آصیلیر. فر. Étagère.

رأفت { سث. عر. آجیمه، اسیرگه‌مه، لطف ومرحمت.

رأفتلو { ص. از. مرحمتلی معناسیله سردارلره ویریلیر عنواندر: دولتلو رأفتلو.

رافدان { س. [عر. «رفدان» دن] قبوغیله برابر صوده آز پیشمش یومورطه.

رافضه { سث. عر. [ترك دیمك اولان «رفض» دن سف. ث.] شیعیلردن بر فرقه‌در.

رافضی { ص. عر. ث: رافضیه. [«رافضه» دن سمنه.] فرق شیعیه‌دن رافضه فرقه‌سنه منسوب.

رافضیلك { س. رافضی مذهبی، رافضیلرك اعتقادی.

رافِع { ص. عر. أ: رافعه. [«رفع» دن سف.] قالديران، يوكسلتن. [اسماء حسنادن ده معدود در:] يا رافع. || تشكوز قپاغی كبی بعض عضولری يوقاری قالديرمغه پارايان (عضله وسيكير).

راقِم { ص. عر. أ: راقمه. [«رقم» دن سف.] يازان، چيزن. رسم وتحرير ايدن: راقم حروف = بو حرفلری يازان. [اكثريا محررلر وخطاطلر بو تعبيرله كتدی شخصلر. يی مرام ايدرلر.] = سف. عر. ص. بر نقطه‌نك بر سطح معروفك حداسندن درجهٔ ارتفاعی. فر. [illegible].

راقی { س. [عر. «عرق» دن غلط] كئول انواعندن قوتلی بر مسكر: جبره، اوزوم راقيسی، دوز راقی = اوزوم جبره‌سندن چيقاريلان جنسی: صمان راقيسی = پك عادی وقبا جنسی؛ ساقز راقيسی = مصطكی قاريشديرلمش نوعی: راقی سيسقه‌سی = راقيدن مستسقی اولمش.

راقيچی { س. ١. راقی ياپان و صاتان آدم. ٢. راقی ايچمكی عادت ايدنمش آدم. راقی تريا كيسی.

راقيچيلق { س. ١. راقی ياپمق و صاتمق ايشی. ٢. راقی تريا كيلكی.

راكِب { ص. عر. أ: راكبه. [«ركوب» دن سف.] ١. بينجی، بينن، بينمش، سوار: بر اسب صبارفتاره راكب اولديغی حالده. ٢. حركت ايدوب كيتمدن بر شيئه بر واسطهٔ نقله كيرن ويا كيرمش اولان: سفينه‌يه، آرابه‌يه. دمير يول قطارينه راكب اولمق.

راكِباً { ح. عر. بينديكی بينمش اولديغی حالده، سوار اوله‌رق: بر عرب آتنه، كمی‌يه، آرابه‌يه راكباً عزيمت ايتدی.

راكِد { ص. عر. أ: راكده. [«ركود» دن سف.] حركتسز، طورغون، ساكن: ماء راكد = طورغون صو: بك راكد بر هوا ايدی.

راكِع { ص. عر. [«ركوع» دن سف.] نمازده ركوع ايدن، ركوع حالنده بولنان: راكع وساجد.

راكِعاً { ح. عر. ركوع ايتديكی حالده، ركوع حالنده: راكعاً سلام ويرمك.

رام { ص. فا. مطيع، تابع، منقاد: سرفرو ايدن: او مملكتی ضبط واهاليسنی رام ايلدی: بتون خلق فرمانه رام اولديلر.

رامپه { س. [ايتا.] بح. ايكی كمينك ياخود بر كمی ايله ديكر بر شيئك تماس ايده‌جك صورتده يان يانه يناشمسی وضعيتی. قارن قارنه كلمه‌لری: رامپه ايتمك = ياناشوب تماس ايتمك: واپور ريختمه رامپه ايتدی.

رامپه‌جی { س. وقتيله محاربه‌ده رامپه ايدلدكده دشمن سفينه‌سنه كيرن جنكاوران.

رامشكر { س. فا. چالغيجی، ساز زنده، مطرب. لس.

رامی { ص. عر. [«رمی» دن سف.] مرميات آتان، انداخت ايدن.

ران { ص. فا. [«راندن» فعلندن سمص. — صتر. تشكيلنه كيرر.] ١. سورن، سوريجی، سوق ايدن. يوريدن، اويناداين: اسبران = آت سورن: خامه‌ران = قلم اويناداين. ٢. اجرا وانفاذ ايدن، سورن: حكمران = حكم سورن، حكم ايدن.

ران { س. فا. اويلق، فخذ. ز.

رانده { س. بح. كميلرك ميزانه ديركنك كريسنده‌كی يان يلكنی.

رانزه { س. بح. كميلرده عسكرك ياتمسی ايچون الاباندهلرده بری بری اوزرينه ياپيلان يتاقلقلر.

راوَند { سف. عر. كوكی طبده مستعمل معروف بر نبات كه اك ايی جنسی چينده چيقار: راوند چينی: راوند كوكی.

راوی { ص. عر. أ: راويه. جم: روات. جم. فا: راويان. [«رواية» دن سف.] نقل وروايت وحكايه ايدن، حديث وشعر واخبار تاريخيه وسائره نقل ايدن، ناقل: بو حديث شريفك راويسی، روات ثقاتدندر: راوی ديوركه: راويان اخبار.

راه { ياخود ره. س. فا. ١. يول، طريق = ره راست = طوغری يول؛ مصارف راه = يول مصارفی. [مصارف راهيه» ديمكدن اجتناب ايتملی.] ٢. مسلك، اصول، آيين: راه محبت. || خرج راه = رسماً بر مأموريته كوندريلان مأمور ويا ضابط

ویریلن پول مصرفی. || شاه راه = جاده، طریق سلطانی. || همراه = بولداش.

راهِب { سذ. عر. ج. رهبان. مناسترده وصومعه‌ده اوتوران خرستیان اخروی آدم، کشیش، تارك دنیا.

راهِبَر { و راهزن و راهنما. با: رهبر، رهزن، رهنما.

راهِبه { سذ. عر. (لغت مولده) مناسترده اوتوران خرستیان اخروی قیز، تارکهٔ دنیا.

راهوان { س. (فا. «راهوار» دن غلط) ۱. یینجیجی بی صارصمقسزین سرعتله یو. روین آت واستر یورویشی: بو آتك کوزل راهوانی واردر. ۲. بو نوع یورویشله یوروین آت: بر راهوان آلمق ایستهرم. = بو نوع یورویشله یوروین: راهوان آت. = حـ بر نوع یو. رویشله، راهوان اولهرق: بو استر راهوان یورییور.

رأی { سذ. عر. ج: آراء. ۱. کورمه، کوریش، نظر. مشاهده: رأی العین = کندی کوزیله کوره‌رك. | بو معنا ایله یالکز بو تعبیر ده مستعملدر. | ۲. فکر. مطالعه، بر ایش حقنده دوشونه‌ه نتیجه. سی اولهرق سویلنیان سوز ودرمیان اولنان چاره وتدبیر: رأی ویرمك = بیان مطالعه ایتمك: هرکس رأیني بیان ایتسین: بوبابده سزك رأیکز نه در؟ بو ایش رأیکزه محولدر. || رأی طوپلامق = بر مجلس اعضاسنك بر ایش حقنده آیری آیری فکر. لرینی صوروب قیداتمك. || اتفاق آرا، اتحاد آرا = بر مجلس ویا محکمه اعضاسنك کاملاً برفکرده بولنمسی؛ اکثریت آرا = اعضادن قسم اعظمنك برفکرده بولنمسی: اختلاف آرا = بر مجلس اعضاسنك باشقه باشقه افکارده بولنوب اتحاد ایده‌مه‌ملری؛ ثلثان اکثر. یت آرا = اقلی ایکی ثلث تشکیل ایدن آرا. اولان اکثریت آرا.

رایَت { سذ. عر. ج: رایات. سنجاق، لوا: رایات اسلام اوکده تموج ایدیوردی.

رایِج { ص. عر. ذ: رائجه. | («رواج» دن سذ. دها طوغریسی رائج.) ۱. رواجی اولان، کچن، سورولن، سورو. ملی: رایج مال. ۲. خلق پیننده قوللانیلان، متداول، رغبت عمومیه‌یه مظهر: رایج آلچه. = سذ. عر. رواج، کچن فیات، اعتبار، دکر: بونك رایجی وارمیدر؟ رایجی نه‌در؟ ذخیره. نك رایجی.

رایحه { سذ. عر. ج: روایح. | («روح» دن سذ. ذ.) قوقو، بوی. | لسانمزده یالکز ایی قوقولر حقنده مستعملدر) کلك. یمکك رایحه‌سی: کوزل بر رایحه، بر رایحهٔ طیبه نشر ایدیور.

رائِش { ص. عر. ذ: رائشه. | («ریش» دن سذ.) رشوت آلان ایله ویرن آره‌سنده واسطه اولان.

رائِق { ص. عر. ذ: رائقه. | («روق» دن سذ.) ساده، صاف، خالص، سلیس: بو بیت فردوسیدك اشعار رائقه‌سندندر.

رایگان { ص. فا. ۱. بداسز، قارشیلقسز، بادهوا. ۲. مج. مبذول: هم علیه‌لرینك رایگان بیوراسی.

رائی { ص. عر. ذ: رائیه. (ر) حرفنه منسوب ومتعلق: قصیدهٔ رائیه = (ر) قافیه‌لی قصیده.

رَبّ { سذ. عر. ج: ارباب. | زبا. نزدی: راب | ۱. افندی، مالك، صاحب، متصرف، اهل: رب الدار = او صاحبی؛ رب المال = مال صاحبی؛ ارباب عقول = اهل خرد؛ ارباب ناموس = ناموسلی آدملر. ۲. کائناتك صاحب ومالکی اولان جناب حق: ربم! سن مرحمت ایله. — بومعنا ایله بین العوام عربی یاء متکلمه مضاف حالنده دخی قوللانیلیر: ربی به امانت اولك! امان یا ربی! یا ربی! نه یاپه‌یم؟.

ربا { سذ. عر. فائض، نما، کذشته.

رُبا { ص. فا. | («ربودن» فعلندن مصد. صتر. تشکیلنه کیرر.) قاپان، قاپیجی: دلربا = کوکل قاپان، پك کوزل ودلبر: کهربا = صمان قاپان = قیل و چوپلری جذب ایدن معروف ذی قیمت صاری طاش: آهنربا = دمیری جذب ایدن متناطیس طاشی.

رَباب { سذ. عر. کمانه ایله چالینیر بر ساز.

رِباط { سذ. عر. ۱. باغ، رابطه. ذ. ۲. متین بنا. ذ. ۳. تکیه وکاروانسرای کبی کلوب کبنلرك قونه‌سنه مخصوص موقوف بنا. || تس. اعضایی ربط ایدن بعض سیکیرلر.

رُباعی { ص. عر. اُ: رباعیه. ۱. د. اصرف عربیده } حروف اصلیه‌سی درت عدد، اولان ویا اوچدن عبارت اولان حروف اصلیه‌سنه بر حرف ضم ایدلش اولان (فعل) «دحرج» و«اکرم» کبی: رباعی مجرد = درتدن عبارت اولان حروف اصلیه‌سندن مرکب فعل. دحرج کبی: رباعی مزید فیه = حروف اصلیه‌سی اولان درت حرفه بر ویا اکی حرف دخی آرتغله بنس ویا آلتی حرفلی اولمش فعل: «تدحرج» و «احرنجم» کبی. ۲. ر. تا. نبا. درتلی: رباعی الوجوه = درت یوزلی: رباعی الاضلاع = درت ضاعلی: رباعی الاجزاء = درت جزئلی: رباعی الازهار = درت چیچکلی: رباعی الاسنان = درت دیشلی. { «ذو اربعة الوجوه = وسائره تعبیرندن اصح واوکا مرجعدر. } = سد. عر. ج: رباعیات. د. درت مصراعلی یعنی ایکی بیتدن مرکب قطعه: بر رباعی سویلدی: عمر خیامك رباعیاتی.

رَبّانی { ص. عر. اُ: ربانیه. {«رب» دن سمد. } حق تعالی حضرتلرینه منسوب ومتعلق، الهی: قدر ربانی: مقدرات ربانیه. = سد. عر. ج: ربانیون. قلب وفکرینی الله ربط وحضر ایتش آدم، عارف بالله، واصل بالله.

رِبح { سد. عر. ج: ارباح ۱. کار، فائده، تمتع. ۲. فا. نفس، تماء کدشته. ن.

رَبط { سد. عر. ۱. باغلامه، ایلیشدیرمه: حیوانك یو. لارنی قازیغه ربط ایتدی؛ او مادیه متعلق کاغذ اوراق مضبطه. یه ربط ایتلی. ۲. د. جمله‌لری حروف وادوات لازمه ایله بر برلرینه باغلایه‌رق یوایله صره. لامه. نظام. ارتباط: بو عباره‌نك ربطی پوانسده دکلدر؛ بو فقره‌نی ربط ایتملی؛ بازدیغی شیئك ربطی بوزوقدر، ربطنه باقملی. ۳. حصر وتخصیص و تعلیق: قلبنی الله ربط ایتش. || ضبط وربط = مملکتك نظام واسایشی: ژاندارمه قوماندانی مملکتك ضبط وربطنه نظارت ایدر.

رُبع { سد. عر. درتده بر، بر شیئك درت قسمندن بر قسمی. چاریك: ربع معاش = معاشك درتده بری. || ربع دائره = بر دائره‌نك درتده بری اولان مثلث قائم الزاویه که ۹۰ درجه‌دن عبارت اولوب هیئتده مقیاس پرنجی طوتار، ربع تخته‌سی، فر. Quadran. || ربع مسکون = کرهٔ ارضك بتون نصف جنوبیسیله نصف شمالیسنك دخی آمریقا طرفنده‌کی بازیسی کشف اولنمازدن اول بتون قسم مسکونی زعم اولنان وعند المتقدمین معلوم اولان چاریکی. بو اعتقادله او وقت ارض، عالم، دنیا معنا. سیله دخی قوللانیلیردیسه‌ده، بوکون استعمالنه محل قالامشدر: بونك ربع مسکونده امثالی یوقدر. = تر. { زبازدی: اوروب. } ۱. غروشك درتده بری، اون پاره‌لق سکه: اوچ غروشله بر ربعه آلدم. ۲. یاریم آرشینك درتده بری یعنی آرشینك سکزده بری که اوچ پارمقدن عبارتدر: بش آرشین اوچ ربع.

رُبعیّه { سد. عر. { تر. زبازدی: روبیه } اسکی آلتونلك چارپکی که تقریباً اون غروش قیمتنده بر سکه ایدی. — الیوم هندستانده متداول یاریم مجیدیه‌دن بیوجك کومش سکه: || ربعیه چیچکی = اوکوز کوزی. || ربعیه صوغانی = کرید لاله‌سی نوعی.

رِبقه { سد. عر. کندباغی، بوینه آتیلان حلقه، اطیلك.

رَبّنا { سد. { عر. «رب» ایله ضمیر متصلك جمع متکلمی اولان «نا» دن مرکب اولوب «ربمز» دیمك اولدیغی حالده، لسانمزده یالکز «رب» معناسیله قوللانیلیور. } بزم وجمله کائناتك ربی اولان حق تعالی حضرتلری: ربنا حقیجون.

رُبوبیّت { سد. عر. ۱. افندیلك، مالکیت. ن. ۲. تکبر. یان، الوهیت.

رَبّی { سد. عر. { «رب» ایله یاء متکلمدن مرکب اولوب، «ربم» دیمك اولدیغی حالده، لسانمزده «رب» مقامنده ده قوللانیلیور. } تکبری، الله: آمان یاربی! سزی ربیه امانت ایدرم.

رَبیب { سد. عر. اوکی اوغل، امکز. ن.

رَبیبه { سد. عر. اوکی قیز. ن.

رَبیع { سد. عر. ایلك یاز، بهار. || ربیع الاول = شهور

قریهٔ عربیه‌نك اوچنجیسی، که وقتیله سنهٔ قمریه‌نك ۱ کسیکی تضمین اولنورکن بهارك ابتداسنه تصادف ایدرمش. || ربیع الآخر شهور قمریهٔ عربیه‌نك دردنجیسی که بوده اساساً بهارك اواخرینه تصادف ایدرمش. || نقطهٔ ربیع = ایلك بهارك مبدئی.

رَبیعی { ص. عر. أ: ربیعیه. ایلك بهاره منسوب و متعلق.

رُتَب { سث. جم. عر. فد: رتبه. با: رتبه.

رُتبَتلو { ص. پایه‌لی، رفیع الدرجه. [انشا لساننده بطریقلره ویریلن عنواندر.]

رُتبه { سث. عر. جم: رتب. ۱. صره، باصامق. درجه، پایه. منزلت: علم وعرفانده بر رتبهٔ عالیه‌یه نائل اولدی. ۲. مقدار، قدر، درجه: بو رتبه چالشمق. [جو معنا ایله الیوم بك استعمال اولنمیور.] ۳. ارکان ومأمورین دولته ویریلن شرف واعتبار درجه‌سی، پایه: رتب ملکیه. رتب عسکریه، رتب علیه: رتبهٔ اولی، رتبهٔ بالا: رتبه آلمق، ویرمك.

رُتبه‌سِز { ص. رتبه‌سی اولمیان.

رُتبه‌لی { ص. رتبه‌سی اولان، اصحاب رتبه‌دن.

رَتْرَت { س. [فر. Retraite] حق. بر پولیچه‌نك اعاده حسابنی ده حاوی حامل طرفندن کشیده اولنمش یکی پولیچه.

رَتق { سذ. عر. یپرتیق ویاریق یاپیشدیروب تعمیر ایتمه. || رتق وفتق = اداره: رتق وفتق اموره مقتدر.

رَتقاء { صث. عر. آلت تناسلی ناقص اولمغله تولیده غیر صالح (قادین)، آصلیق.

رُتَیلا { س. عر. زهرلی وایری برجنس قیر اورومجکی.

رَتیه { سث. عر. ط. مفاصلده و سائر جهات بدنده حاصل اولان وجع والتهاب روماتیزمه.

رَجاء { سذ. عر. ۱. امل، امید، اومه: خوف ورجا بیننده. ۲. [زبانزدی رانك کسریله] یالوارمه، نیاز: بو ایشی کورمه کری رجا ایدرم: بو رجامی قبول ایده‌جکسکز.

رَجاجی { ص. ۱. یالواران، رجا ونیاز ایدن. ۲. بر بچون توسط ایدوب رجا ایدن، شفیع.

رِجال { سذ. جم. عر. فد: رجل. با: رجل.

رَجَب { سذ. عر. شهور قمریهٔ عربیه‌نك یدنجیسی.

رُجحان { سذ. عر. اوستون اولمه، افضلیت، مرجحلق: صوبه‌نك منغاله رجحانی غیر منکردر؛ ادعای رجحان = افضلیت دعواسنده بولنمه؛ اسباب رجحان = ترجیحه سبب اولان جهات. [« رجحانیت » دیمه‌ملی.]

رَجَز { سذ. عر. د. عروضده مفاعیلی بر مصراعده اوچ کره « مستفعلن » دن عبارت وزن: بحر رجز.

رِجعَت { سث. عر. ۱. کری دونمه، کری یه یعنی کلنن طرفه طوغری حرکت: یاری یولدن رجعت ایتدی. ۲. ف. زوجك تطلیق ایتدیکی زوجه‌سنی کری آلمه‌سی. || ع. خط رجعت = اردونك ایجابی حالنده کری یه طوغری چکیله‌جکی محل وطریق؛ خط رجعتی تأمین ایتمك؛ دشمنك خط رجعتنی کسمك. || رجعت قهقری = آرقه‌سنی دونمیه‌رك کریسن کری کیتمه.

رَجَفان { سذ. عر. ط. صارصلمه، خلجان، تزلزل.

رَجُل { سذ. عر. جم: رجال. بلوغه ایرمش ارکك آدم، ار. ف. ۲. مج. اهل، مقتدر: بو ایشك رجلی دکلدر. = جم. ایلری کلنلر، اعیان = رجال دولت: اجلهٔ رجال دولتدن.

رِجل { سذ. عر. جم: ارجل. آیاق، قدم، پای. ف.

رَجم { سذ. عر. ۱. طاشلامه، طاشله اورمه: رجم شیاطین. ۲. ف. متهمی بلنه قدر طوپراغه کوموب طاشلانمغله اعدام جزاسی.

رُجوع { سذ. عر. ۱. کری دونمه، عودت، رجعت: یاری یولدن رجوع ایتدی: ما نحن فیهمزه رجوع ایدهلم. ۲. جایمه، سوزندن دونمه، سوزینی کری آلمه: اوآدم سوزندن، وعدندن رجوع ایتمز.

رَجولِیَّت { سث. عر. رککك، ارلك.

رَجیم { ص. عر. [« رجم » دن صث.] طاشلانمش، طاشله قوغلمش، رجم اولنمش: شیطان رجیم.

رَچَته { س. [یتا. Ricetta] طبیبك خسته‌یه تنسیب ایتدیکی علاجلرك ترکیباتنی و

صورت استعمالنی مبین اوله‌رق ویردیکی پوصله : رچته یازمق، رچته ویرمك.

رَچَل { س. شکرله قاینادلمش میوه طاتلیسی : چیلك، کل، ویشنه رچلی.

رَچینه { س. [یتا. Resina] چام کبی بعض آغاجلرك ویردکلری ساقز.

رَچینه‌لی { ص. ساقز قونمش (شراب وسائره).

رِحال { سذ. جم. عر. فد : رحل. با : رحل.

رَحَل { سذ. عر. جم : رحال. سمر. یالان : شد رحال ایتمك = عزیمته حاضرلانمق.

رِحلَت { سث. عر. ۱. کوچ نقل مکان، انتقال. ۲. عزیمت، حرکت، سفر. ۳. اولمه، وفات : رحلت ایتدی: رحلتی تاریخنه‌دك.

رَحله { سث. عر. اوزرنده اوقونان ویا استنساخ اولنان کتاب وحقه وسائره قونمق اوزره اوکه آلنان تخته‌دن طار وآلچاق ماصه : دیرسکلری رحلهٔ مطالعه وتدریسدن آیرلمدی.

رَحم { سذ. عر. آجیمه، اسیرکمه. مُرحمت : حالمه رحم ایتمدی: رحمی چوق بر آدمدر.

رَحِم { سذ. عر. جم : ارحام. ۱. دول یاتاغی : رحم مادرده ایکن. ۲. قرابت، خصملق. || صلهٔ رحم = اقربا و تعلقاتی زیارت وتفقد. || ذوی الارحام = آنا طرفندن اقربا.

رَحِم { فت. عر. [بعض دعا تعبیرات عربیه‌سنده بولنور فعل ماضی مفرد مذکر غائبدر.] رحمت ایلسین. ایلیه : رحمه الله = الله اوکا رحمت ایلسین.

رَحمان { ورحمن. ص. سذ. عر. [«رحمة»دن صث.] عبادینه رحم وشفقتی زیاده اولان حق جل وعلا حضرتلری : جانب رحماندن.

رَحمانی { ص. عر. ۱: رحمانیه. جناب حقه منسوب و متعلق، جناب حقدن کلن وبناءً علیه خیره مستند، شره مستند اولان شیطانی مقابلی : فکر رحمانی دائما فکر شیطانی‌یه غلبه ایدر.

رَحمَت { سث. عر. ۱. اسیرکمه، مرحمت. ۲. حق تعالانك موتایه رحم ایدوب کناهلرینی عفو بیورمسی : الله رحمت ایلیه! [عربی ترکیبانده «رحمة» صورتنده یازیلیر :] رحمة الله علیه! رحمه الله رحمةً واسعة = الله غنی غنی رحمت ایلیه. [رحمة الله علیه رحمة واسعة دیمه‌ملی.] ۳. تر. مج. حق تعالانك عبادینه مرحمتنك بر علامت ظاهره‌سی اولان نافع یاغمور : رحمت دوشدی: رحمته طوتلدق.

رَحمَتلِك { ص. و :

رَحمَتلی { ص. رحمت الهیه‌یه مظهریتی دعا اولنان. رحمته محتاج ومستحق مرحوم : رحمتلی پدرم. — اسمکی‌ده قوللانیلیر : رحمتلی بویله شیئلردن خوشلانمازدی.

رَحمی { ص. عر. رحمته منسوب ومتعلق.

رَحِمی { ص. عر. ۱: رحمیه. ط. دول یاتاغنه منسوب و متعلق.

رَحیق { سذ. عر. صاف ومعطر شراب.

رَحیل { سذ. عر. کیتمه. کوچمه. عزیمت، رحلت. ز.

رَحیم { ص. عر. ۱: رحیمه. [«رحمة»دن صث.] اسیرکین، آجیان، مرحمتلی. [هم جناب حقه هم عبادینه، رحمان ایسه یالکز جناب حقه اطلاق اولنور.]

رَحیمانه { ص. فا. مرحمتلی ذاته منسوب ومتعلق [انشا لساننده مقام تعظیمده مخاطبدن کنایه اولور :] جانب عالیٔ رحیمانه‌لرینه.

رُخ { س. فا. یاکاق، خد، عذار.

رُخ { سذ. عر. ۱. عرب مصاللرنده مذکور پك جسیم بر طیر موهوم، سیمرغ. ۲. شطرنج اویوننده بر طاش.

رَخاء { سذ. عر. ۱. بوللق، کککیشلك. ۲. کوشکلك، سولپوکلك، رخاوت. ز.

رُخام { سذ. عر. مرمر طاشی، سنك خارا.

رَخاوَت { سث. عر. ۱. کوشکلك، سولپوکلك. ۲. تنبللك، تکاسل، عدم تقید، اهتمامسزلق، اهمال، تساهل.

رَخت { س. فا. ۱. آت طاقمی. ۲. یول لوازمی. ۳. مفروشات وسائر خانه طاقملری. ۴. پنجره وقپو قنادلرینی چرچیوه‌یه ربط ایدن منقشه طاقمی.

رَختلامَق { فت. (آته) رخت و طاقم طاقمق.

رَختلی { ص. رخت وطاقمله تزیین وتجهیز اولنمش (آت).

رَختوان { س. آت غاشیه‌سنك صیرمه‌لی غیطانی: رختوان آغاسی = آتك رختلرینه باقان سایس.

رُخسار { س. فا. و:

رُخساره { س. فا. عر. یاکاق، خد، عذار. رخ: رخسار یار.

رُخسوده { ص. فا. [رخ = یاکاق. سودن = سورمك] یاکاغنی ویوزینی سورن. سورمش: رخسودهٔ آستان نیاز اولمق = یوزینی ایشیکنه سوره‌رك رجا ایتمك.

رَخش { س. فا. عر. پك یوروك وکوزل آت: بر رخش صبا رفتاره سوار اولمشیدی.

رَخشان { ص. فا. و:

رَخشَنده { ص. فا. پارلاق. تابان، لامع: نجم رخشان.

رُخصَت { سث. عر. اذن. مأذونیت، اجازت، مساعده: رخصت آلمق، ایستمك، ویرمك؛ رخصت رسمیه.

رُخصَتسِز { ص. ح. اقتضا ایدن رخصت رسمیه‌یی حائز اولمیان ویا حائز اولمقسزین: اومکتب رخصتسزدر: رخصتسز مملکته کیتدی.

رُخصَتلی { ص. رخصت رسمیه‌یی حائز، اذنلی، مأذون.

رُخصَتنامه { س. فا. رخصت رسمیه‌یی حاوی ورقه، اذننامه، اجازتنامه.

رَخنه { س. فا. ۱. کدیك، ییقیق وبوزوق یر، فرجه. ۲. مج. خلل، زیان.

رَخنه‌دار { ص. فا. ۱. کدیك وییقیغی اولان. ۲. مج. خلل‌پذیر، نقصانی اولان. ۳. متضرر، زیانه دوچار: بو ایشدن اك زیاده رخنه‌دار اولان بنم.

رَخیص { ص. عر. أ: رخیصه. [«رخص» دن صش.] اوجوز، اهون. ن.

رَدّ { سذ. عر. ۱. کری چویرمه، ایتوب اوته‌یه آتمه، دفع: یاغلی شیئلر صویی رد ایدر. ۲. قبول ایتمه‌مه، عدم قبول، ابا: هدیه‌می، رجامی رد ایتدی؛ رد ایله جواب ویردی. ۳. طانیمامه، انکار ایتمه: اوغلنی رد ایتدی. ۴. چوروتمه، جرح ایتمه: دلیلنی. شاهدینی رد ایتدی.

رِداء { سذ. عر. بعض درویشلرك شال کبی اوموزلرینه آندقلری واحتیاجه کوره سجاده ویورغان کبی‌ده قوللاندقلری یوك قماش.

رَدانه { س. مج. یلکن وتنته‌لره آچیلان اوفاق دلیکاره کچیریلن دمیر وپرنچ حلقه.

رَدائت { سث. عر. ۱. کوتیلك، فنالق، فساد، خباثت. ۲. ط. خسته‌لق ویاره آزغینلغی.

رِدف { سذ. عر. ۱. کری، آرقه. ن. ۲. د. [عروضده] قافیه‌نك روی دینلن صوك حرفندن اول کلن «ا، و، ی» حرف مدی.

رَدیء { ص. عر. أ: ردیئه. [«ردائت» دن صش.] ۱. کوتی، فنا، فاسدی یاراماز. ۲. ط. آزغین.

رَدیف { ص. عر. أ: ردیفه. [«ردف» دن صش.] ۱. صکره‌دن، آرقه‌دن کلن. ن. ۲. ع. نظامیه صنفندن صکره کچیلن صنفه منسوب که بو صنف حین حاجتده سلاح آلتنه آلنیر: صنف ردیف؛ عساکر ردیفه. = سذ. ۱. بو صنفه منسوب عسکر ویا ضابط ونفر: ردیف آلایی: ردیف بیکباشیسی؛ ردیفلری طوپلایورلر. ۲. د. قافیه‌دن صکره اوله‌رق هر بیتك آخرنده تکرر ایدن کلمه.

رَذالَت { سث. عر. ۱. آلچاقلق، دنائت، ناسزا فعل وحرکت: بن او رذالتی قبول ایتمم. ۲. اوتانه‌جق وکولنه‌جك ایش، عار، عیب، مسخره‌لق: پك رذالت اولدی.

رَذائِل { سث. جم. عر. [فد: «رذیله» لسانمزده غیر مستعملدر. زعم اولندیغی کبی «رذالة»ك جمعی دکلدر.] آلچاقجه واوتانه‌جق ایشلر، ناسزا ومعیوب افعال وحرکات.

رَذیل { ص. عر. أ: رذیله. جم: ارذال. [«رذالة» دن صش. — «اراذل» جمعی زعم اولندیغی کبی بونك اولمیوب «ارذل» کدر.] ۱. آلچاق، دنی. ۲. کولنه‌جك وعیبلانه‌جق، رسوای. مسخره: رذیل آدم. ۳. آشاغی، بایاغی، ناسزا: افعال رذیله.

رَز { س. فا. اوزوم آغاجی، آصمه، باغ کوتوکی. کرم. ن. || مج. عر. دختر رز = (اوزوم آغاجنك قیزی) شراب، خمر، باده، می.

رَزّاق { ص. عر. ا «رزق» دن سمب. ا کافهٔ مخلوقاتك رزقنی ویرن جناب خلاق: جناب حق رزاقدر.

رَزاقی { ص. س. ا عر. «رازق» دن غلط ا قوروسی مشهور بر جنس اوزوم: رزاقی اوزوم. رزاقی اوزومی.

رَزانَت { سث. عر. آغرلق، متانت، جدیت، اهمیت: رزانت رأی: رزانت فکر.

رِزق { سذ. عر. جم: ارزاق. ۱. قوت. آزیق، نفقه، معیشت: قارنجه بیله رزقنی تدارك ایدر. ۲. من طرف الله هر کسه مقسوم ومقدر اولان نعمت: رزق مقدر، رزق مقسوم. ۳. یه‌جك ایچه‌جکه متعلق مواد، ذخیره، مأکولات. ا بو معنا ایله اك زیاده جمعی قوللانیلیر: ا ارزاق عسکریه: ارزاق تدارکی؛ ارزاق انباری.

رَزم { س. فا. غاوغا، جنك، حرب. لس.

رَزمگاه { س. فا. ا رزم = حرب ـ گاه = مکان ا حرب میدانی.

رَزنه { س. ا عر. «رازیانه» دن ا دره اوتی نوعندن معروف نبات که یبانیسی و بوستانیسی اولور. || صو رزنه‌سی = صو بالدیرانی.

رَزه { س. ۱. قپو قناتلرینی سوکه‌یه تعلیق ایدن دمیر چنکل که منتشه یرینی طوتار. ۲. قپویی قپالی طوتمغه مخصوص خارجدن وداخلدن قوللانیلیر دمیردن ساده زنبرك.

رَزه‌لَمَك { یا رزه‌له‌مك. فت. (قپویی) رزه ایله قپامق.

رَزین { ص. عر. ا: رزینه. ا «رزانت» دن صش. ا آغر. متین: رأی رزین صاحبی.

رَژی { س. ا فر. Régie ا توتون ومسکرات کبی محصولات و سائره انحصاری و بونلری انحصار و تعهد آلتنه آلان شرکت واداره: توتون رژیسی = انحصار دخان اداره‌سی.

رَس { ص. فا. ا «رسیدن» فعلندن سمب. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر. ا ۱. یتیشن ایریشن: مدد رس = امداده یتیشن. معین: دسترس الی یتیشن. نائل: فریاد رس = فریاد واستمداده یتیشن.

رَسا { ص. فا. یتیشن یاخود یتیشدیرن: مژده رسا = مژده یتیشدیرن، مژده‌جی، مبشر. ن.

رِسالت { سث. عر. ا «رساله» ایله بر لغت اولدیغی حالده، لسانمزده محل استعماللری بسبتون آیرلمشدر. با: رساله. ا ۱. ایلچیلك، سفارت، ایلچی وسفیر صفت ومأموریتی. ا بو معنا ایله الیوم سفارت مستعملدر. ا ۲. پیغمبرلك، من طرف الله عبادینی دین حقه دعوته مأمور نبی مرسلك حال و شانی: اول بلبل باغ رسالت. ۳. مف. تصرفده دخلی اولمقسزین برینك سوزینی دیکره تبلیغ ایتمه.

رِسالَتپَناه { س. ص. فا. ا عر. رسالت = پیغمبرلك ـ فا. پناه = ملجأ ا پیغمبرلکك ملجئی اولان فخر کائنات (صلعم): رسالتپناه افندمز.

رِسالَتپَناهی { ص. فا. ملجأ نبوت ورسالت اولان پیغمبرمز افندمزه منسوب ومتعلق: هجرت رسالتپناهی: جانب عالیٔ رسالتپناهیدن.

رِساله { سث. عر. جم: رسائل. ۱. مکتوب. نامه: رسالهٔ تبریکیه: رسائل بلیغه. ا بو معنا ایله لسانمزده پك استعمال اولنمیور. ا ۲. اساساً مکتوب صورتنده یازیلان کوچك کتاب، بر مسئله ویا علم وفنه دائر مختصر تألیف: منطقده بر رساله یازمشدر: مسائل فقهیه‌یه دائر رسائل عدیده‌سی واردر. || رسالهٔ مخصوصه = منحصراً بر مسئلهٔ فنیه حقنده یازیلان رساله ا فر. Monographie ا.

رَسّام { سذ. عر. ا «رسم» دن سمب. ا رسم یاپان. رسم و تصویر یاپمق صنعتنی بیان واجرا ایدن آدم. مصور.

رَسّاملق { س. رسم و تصویر یاپمق صنعتی: رساملقده مهارتی واردر.

رَسان { ص. فا. یتیشدیرن، کوتورن. ایصال ایدن. ا صتر. تشکیلنه کیرر: ا مژده رسان = مژده کوتورن، مبشر: شرف رسان = شرف. کتیرن.

رَسائِل { سث. جم. عر. فد: رساله. با: رساله.

رُستاق { سذ. عر. جم: رساتیق. ا فا. «روستا» دن معرب ا کوی. چفتلك.

رُستخیز { س. فا. قیامت، محشر. ا.

رَسته { ص. فا. قورتلمش. رها بولمش. ز:

رُسغ { سذ. عر. تث. ال و آیاق آیاسنك آرقه‌سی: رسغ الید، رسغ القدم.

رُسُل { سذ. جم. عر. فد: رسول. با: رسول.

رَسم { سذ. عر. جم: رسوم. [بزجه غیر مستعمل اولان = «مرسوم» ك جمعی بولنان «مراسم» دخی بعض معانیده بونك جمعی یرینه قوللانیلیر.] ١. یازمه، چیزمه: رسم خط. ٢. اثر، نشان، علامت: رسمی قالمش. ٣. شکل، صورت، هیئت: خاج رسمی، مهر سلیمان رسمی. ٤. ترتیب، پلان، طاسلاق: یاپیله‌جق مکتبك رسمنی چیزمك. ٥. بر انسان و یا حیوان یاخود موقع وسائرەنك کاغد اوزرینه ال ایله یاپیلان شبیهی، تصویر، تمثال: رفائلك یاپدیغی رسملر مشهوردر. ٦. تصویر یاپمق فن وصنعتی: رسم اوکرنیور: رسم معلمی. ٧. فوطوغرافله آلنان تصویر، فوطوغراف: رسمی آلدیره‌جغم: فلان فوطوغراف کوزل رسم آلیور. ٨. طرز، ترتیب، اصول نسق: بو رسمده یاپیلیر. ٩. عادت، طور: رسم دوران فلك. ١٠. آلای، دأب، آیین: مکتبك رسم کشادی؛ عسکرك کچید رسمی. [بو معنی ایله جمعی یرینه «مراسم» قوللانیلیر:] معایده مراسمی. ١١. دولتجه ودولت نامنه ایدیلن حرکت وسویلنیلن سوز: رسمك خارجنده قونیشیورز: من غیر رسم یازدی. ١٢. ویرکی. بر مالدن میرینك آلدیغی حصه، تکلیف، باج: کمرك رسمی، طوز رسمی: بحراً نقل اولنان امتعه‌دن کمرك رسمی آلنیر. [بو معنی ایله جمعی «رسوم» ك جمعی اوله‌رق «رسومات» دخی قوللانیلیر.] || رسم سلام = ١. عسکرك مافوقنه اجرا ایتدیکی مراسم تعظیمیه. ٢. بر کمینك دیکرینه قارشی ایفا ایتدیکی مراسم تعظیمیه.

رَسماً { ح. عر. ١. دولت نامنه، دولت طرفندن، دولتجه مقبول اوله‌جق صورتده ومراسم معتاده ایله: خارجیه ناظری ایشی قابنتولره رسماً یازدی: یکی کلن سفیر یارین رسماً قبول اولنه‌جقدر (= صورت رسمیه‌ده): بن رسماً سویلیورم. ٢. مج. مجرد عادت یرینی بولسون دیه، جدی اولمیه‌رق، صورت ظاهره ده: رسماً حسن قبول کوستردیسه ده ممنون اولمدیغنی آکلادم.

رَسمجی { س. رسم یاپان، ال ایله ویا فوطوغرافله رسم چیقاران، رسام، فوطوغراف.

رَسمسِز { ص. ١. اشکال و تصویراتی اولمان: رسمسز کتاب؛ رسمسز سیاحتنامه‌دن بر شیء آکلاشلماز. ٢. رسمی معاملاتله اولمیان، مراسم وتکلیفاتدن عاری: رسمسز معامله.

رَسملی { ص. اشکال وتصویراتی اولان: رسملی کتاب، غزته.

رَسمی { ص. عر. ث: رسمیه. ١. دولت طرفندن ویادولت نامنه اولان: اعلان رسمی، توجیهات رسمیه. ٢. آلایله و دأب و آیین مخصوصله اجرا اولنان: معایدهٔ رسمیه، استقبال رسمی. ٣. مجرد عادت یرینی بولسون مقصدیله اجرا اولنوب جدی وصمیمی اولمیان: رسمی بر سوز سویلدی. ٤. د. (صرف عربیده) املا ایچون یازیلوب اوقونمیان (حرف). || غیر رسمی = دولت نامنه و رسماً اولمیان: غیر رسمی بر تحریرات یازلدی. || نیم رسمی = بسبتون دولت نامنه اولمیوب بر درجه‌یه قدر رسمیتی اولان: برلینك نیم رسمی غزته‌لری. || هاء رسمیه = کلمه‌نك صوکنده اولوب فتحه‌یی تقویه ایدن «ه» حرفی: بنده کلمه‌سنده‌کی «ه» کبی. «هاء سکته» دخی دینلیر. || هندسهٔ رسمیه = سطحی رسملردن بحث ایدن هندسه، هندسهٔ مجسمه‌نك غیری.

رَسمِیّات { سث. جم. عر. رسمی ایشلر، معاملات رسمیه: رسمیاتله اوغراشمیه‌لم.

رَسمِیَّت { سث. عر. رسمیلك، صفت رسمیه: سویلدیکی سوزلرك رسمیتنی بیان ایدیور؛ سوزینه رسمیت ویرمك ایستیور.

رَسَن { س. فا. ١. ایپ، اورغان. ٢. مج. خلاط.

رَسَنبَند { ص. فا. | رسن = خلاط. بند = باغ | ی. خلاطله ساحله باغلی: کمی رسنبند ایکن.

رُسوای { ص. فا. رذیل مسخره. معایبی اشتهار ایتمش: رسوای عالم اولدی.

رُسوب { سذ. عر. مایعاتك دیبنده طوران مواد کثیفه، تورتی، تلوه، چوکندی.

رُسوخ { سذ. عر. ۱. صاغلاملق، متانت. ۲. بر علم وفنك کنهنه وصول ووقوف: فقهده اصحاب رسوخدندر.

رَسول { سذ. عر. ج: رسل. ۱. ایلچی، سفیر. | بو معنا ایله قوللانلمامغه باشلامشدر. | ۲. پیغمبر، مرسل، نبی: تر. یو. لاواج: رسول الله = نبی الله، من طرف الله عبادینی دین حقه دعوت ایچون بعث بیورلمش اولان انبیاء عظامك بهری و بالخاصه پیغمبرمز محمد مصطفی (صلعم) افندمز. ۳. ف. تصرفده دخلی اولمقسزین برینك سوزینی دیکره تبلیغ ایدن.

رُسوم { سذ. ج. عر. فد: رسم. با: رسم. بونك ده جمعی: رسومات. با: رسومات. || ی. رسوم طونه‌سی = کمینك حموله وضعنه ویولجی اقامتنه مخصوص انبار وقمارهلرینك: رجهٔ استیعابی که لیمانلرده وقناللرده بوکا کوره رسم اعطا اولنور.

رُسومات { سذ. ج. عر. | « رسم » ك جمع الجمعیدر. | ۱. اموال مختلفه‌نك میری‌یه عائد ویرکیلری. ۲. | مفرد کبی | کمرك اداره‌سی، که مقدما طوز وصیدماهی و سائر رسومی دخی شامل اولدیغندن بو اسمله تسمیه اولنمشدر: رسومات امانتی، امینی، دائره‌سی، مأمورینی.

رُسومی { ص. عر. أ: رسومیه. | عربیده یاء نسبت جمع صیغه‌سنه الحاق اولنمدیغندن یاکلیشدر. | کمرکه واوکا متفرع رسوم وتکالیفه منسوب ومتعلق: جمعیت رسومیه = رسومات مجلسی: قوانین رسومیه.

رَسید { س. فا. | اصل فارسیده « یتیشدی، ایریشدی » معناسیله فعل ماضی اولوب، وقتیله دفتره بوکلمه ایله قید اولندیغندن، « رفت » مقابلی اوله‌رق علم اولمشدر. | اقراض اولنان بر مبلغك اعاده‌سیله قیدینك ترقینی، حذف، امحا: دفتردن رسید ایتدی: نامی رسید اولندی.

رَسیده { ص. فا. یتیشمش، ایریشمش، واصل، کمال بولمش: رسیدهٔ دست تعظیم اولدی = مشحون تعظیم اولان یدمه واصل اولدی: رسیدهٔ ختام = ختامه واصل اولمش. || نورسیده = یکی یتیشمش. || نارسیده = یتیشمه‌مش، ایرمه‌مش.

رَش { سذ. عر. سرپمه، پوسکورتمه. ف.

رَشادَتلو { ص. أ. خلقی طوغری یوله سوق وارشاد وظیفه‌سیله موظف اولان مشایخه ویریلن عنواندر.

رِشاش { سذ. عر. یا رشاشه. سذ. عر. سرپندی. ف.

رِشته { س. فا. ۱. ایپلك، خیطه، تیره. ۲. مج. رابطه، علاقه، واسطه: رشتهٔ محبت: رشتهٔ حیاتنی قطع ایتمك. ۳. تر. | زبانزدی ارشته | اوده یاپیلان تل شعریه: رشته چوربه‌سی. || سر رشته = ایپ اوجی، وسیله. || رشتهٔ آستانه = بجی سجیم، اسپاولو.

رَشح { سذ. عر. صیزمه، ترلمه. | ترشح دها مستعملدر. |

رَشحه { سذ. عر. ج: رشحات. | دستی کبی برقابدن چیقان صیزندی، ترلمه.

رُشد { سذ. عر. ۱. طوغری یولده کیتمه، طوغری یولی بولمه. ۲. طوغری دوشونمه، عقل و تمییز صاحبی اولمه: اصحاب رشددندر. ۳. بالغ اولمه، بلوغ: اثبات رشد ایتمك: سن رشد.

رُشدی { ص. عر. أ: رشدیه. بالغ و سن رشده واصل اولان چوجقلره مخصوص: مکتب رشدی: مکاتب رشدیه = ابتدائیدن صکره و اعدادیدن اول اولان مکتب که مبادی علومك تدریسنه مخصوصدر.

رُشدیّه { سذ. عر. مکتب ابتدائیدن صکره ومکتب اعدادیدن اول اولان مکتب رشدی: رشدیه مکتبنه کچدی: رشدیه درسلرندن امتحان ویره‌بیلیر. | « مکتب رشدیه » تعبیری اضافت قاعده‌سنه مبنی اوله‌بیلیر. |

رَشك { س. فا. ۱. قیصقانمه، حسد، غبطه. ۲. حسد وغبطه‌یی موجب، محسود.

رَشك آور { ص. فا. حسد و غبطه‌یی موجب، محسود: رشك آور امثال واقران. [حسدجی دیه ترجمه ایدنلر یا کلشلردر.]

رِشمه { س. زنجیردن کم.

رِشوَت { سث. عر. بر مأموره حقلی ویا حقسز بر ایش کوردیرمك ایچون ویریلن اجرت وهدیه: رشوت ویرمك. آلمق، یمك، رشوتله ایش کوردیرمك.

رُشوَت { س. [اصلی مجهول] بی. ۱. آرمه‌نك اقسام وتفرعاتنك کیده احتیاطاً بولندیریلان یدکلکی: رشوت یلکن. مقابلی: اثواب. ۲. کیده احتیاطاً بولنان سرن و چیوق وکوندرلرك استیف اولندقری محل.

رِشوَتجی { ص. رشوت قبول ایدن، رشوتله ایش کورن.

رَشید { ص. عر. [«رشد» دن صش.] ۱. طوغری یولده کیدن، استقامت اوزره حرکت ایدن. ۲. عقل ودرایت وحسن حرکت صاحبی، مالنی حسن اداره‌یه مقتدر، اسرافدن متوقی. ۳. سن رشده واصل، بالغ، عاقل.

رَشیدیّه { سث. عر. نشاسته و شکرله یاپیلان برجنس طاتلی.

رُشَیم { سذ. عر. [«رشم» دن ستص.] نبا. تخمك اصل مایهٔ انباتیه‌سی اولان واکثریا ایکی مصراعك اورته‌سنده بولنان دانه‌جك، فر. Embryon.

رَصّاد { سذ. عر. [«رصد» دن سمب.] رصد دینلن آلتله اجرام سمائیه‌یه باقان اهل هیئتدن آدم، فلکی.

رَصاص { سذ. عر. ۱. قورشون. [اسرب، رصاص اسود.] ۲. قالای. [قصدیر، رصاص ابیض.]

رَصانَت { سث. عر. صاغلاملق، متانت، محکملك.

رَصانَتلی { ص. صاغلام، متانتلی، محکم، رصین.

رَصَد { سذ. عر. ۱. کوزتمه، بکامه، پوصی طوتمه. ۲. اجرام سمائیه‌یی دوربینله معاینه ایتمه. ۳. اجرام سمائیه‌یی سیر ومعاینه‌یه مخصوص دوربین ویا دیکر آلت: رصدله آیه باقمق.

رَصَدخانه { س. فا. اجرام سمائیه‌یی آلات مخصوصه ایله و بیوك یرلی دوربینله سیر ومعاینه ایتمکه مخصوص بنا: پارس رصدخانه‌سی: نصیر الدین طوسینك هلاکویه یاپدیردیغی رصدخانه.

رَصَدگاه { س. فا. ۱. کوزدوب بکامکه مخصوص محل. ۲. رصدخانه.

رَصَدی { ص. عر. ۱: رصدیه. کواکبی سیر ومعاینه ایتمکه مخصوص ویا بوکا منسوب ومتعلق: آلات رصدیه؛ تدقیقات رصدیه.

رَصیف { ص. عر. ۱: رصیفه. [«رصف» دن صش.] صاغلام، محکم، متین، صاغلام صورتده بنا ایدلمش.

رَصین { ص. عر. ۱: رصینه. [«رصانت» دن صش.] صاغلام، متین، محکم.

رِضا { سذ. عر. ۱. خشنودلق، ممنونیت: الله رضاسیچون! ۲. قائل اولمه، موافقت، عدم مخالفت: بو ایشه رضاکز وارمیدر؟ رضاء طرفین = هر ایکی طرفك موافقتی. ۳. ایستك، اراده، اختیار، طوع: کندی رضاسیله کیتدی. ٤. قدر الهی‌یه سرفرو ایتمه، توکل: انسان ایچون دنیاده رضا وتوکلدن باشقه چاره یوقدر. || رضاء لله = الله رضاسیچون. عوض مقابلنده اولمیه‌رق مجرد الله راضی اولسون دیه. ثواب ایچون. || رضا ویرمك = راضی اولمق، موافقت ایتمك.

رِضاجو { ص. فا. [عر. رضا = م. فا. جستن = آرامق] برینك رضاسنی طلب وآرزو ایدن، راضی ایتمکه چالیشان.

رِضاداده { ص فا. [عر. رضا = م. فا. دادن = ویرمك] رضا ویرمش، راضی اولمش، قائل.

رِضاع { سذ. عر. سوت اممه. [ارضاع یرینه امزرمه معناسیله قوللانماملی.]

رِضاعی { ص. عر. سوت اممکه متعلق، سوتدن اولان (قرابت): ولد رضاعی = سوت اوغل.

رِضوان { سذ. عر. خشنودلق، رضا: رضوان الله علیه = الله راضی اولسون! رضی الله عنه!

رِضوان { سخذ. جنتك محافظی و قپوجیسی اولان ملکك اسمیدر: روضهٔ رضوان = جنت، بهشت.

رَضِیَ { فل. عر. [بعض دعا تعبیرا. تنده مستعمل فعل ماضیدر] راضی اولسون : رضی الله عنه = الله اوندن راضی اولسون.

رَضیع { سذ. عر. [«رضاع»دن صش.] سوت قارنداش، سوت برادر.

رَطب { ص. عر. ث : رطبه. تازه، یشیل، یاش (یمش). || رطب و یابس. = یاش قوری؛ ومج. مناسبتلی مناسبتسز. || رطب اللسان = لسانی تازه‌لندیرن، کوزل بر شی سویلین.

رِطل { سذ. عر. ۱. تقریباً اوقه‌نك ثلثنه معادل اسکی مایعات اولچیسی، لیتره. ۲. عر. شراب قدحی، پیاله.

رُطوبَت { سث. عر. ۱. یاشلق، تملیلك، اصلاقلق : بو چماشیرده بر آز رطوبت حس ایدیورم. ۲. هواده ویا ابنیه‌نك ایچنده‌کی نم : هواده رطوبت واردر؛ بو اوك هیچ رطوبتی یوقدر. || میزان الرطوبه = هواده‌کی صو بخارینك مقدارینی اولچمکه مخصوص آلت، تفاضلی ترمو متره، ایغرو متره.

رُطوبَتلی { ص. ۱. یاش، ایصلاق : رطوبتلی چماشیر کیمك صحته پك مضردر. ۲. رطوبتی اولان، یابس اولمیان، نمناك : رطوبتلی هوا؛ رطوبتلی او.

رَطیب { ص. عر. ث : رطیبه. ۱. یاش، ایصلاق. ۲. تازه، یشیل.

رُعاف { سذ. عر. ط. بورن قانامه.

رَعایا { سث. جم. عر. فد : رعیه. با : رعیه.

رِعایَت { سث. عر. ۱. کوزتمه، حفظ : رعایت حقوق، رعایت منافع، ۲. صایمه، صایغی، اعتبار : او عادته شمدی رعایت ایدن یوقدر؛ حقوق قدیمه‌مزه رعایت ایتمیور. ۳. حرمت، اکرام، تعظیم، آغرلامه : بو مملکتده مسافره چوق رعایت ایدرلر.

رِعایَتسِزلِك { سـ. حرمتسزلك، اعتبارسزلق، حرمت وتعظیم ایتمه‌یش، صایغیسزلق : اونك حقنده رعایتسزلکده بولندیلر؛ ارباب فضل وهنره رعایتسزلك جائز دکلدر.

رِعایَتکار { ص. فا. حرمت و اعتبار ایدن. مکرم.

رِعایَتکارانه { ص. ح. فا. حرمت و اعتبارله : رعایتکارانه معامله؛ رعایتکارانه قبول ایتدیلر.

رِعایَةً { ح. عر. صایه‌رق، حرمت واعتبار ایده‌رك : حقوق قدیمه‌مزه رعایةً هر معامله‌سنه تحمل ایتدم؛ سننه رعایةً سسمی چیقارمدم.

رُعب { سذ. عر. قورقو، خوف، دهشت.

رَعد { سذ. عر. کوك کورلمه‌سی : برق ورعد.

رَعد اَنداز { ص. فا. [عر. رعد = کوك کورلمه‌سی. فا. انداختن = آتمق] کوك کورلمه‌سی کبی شدتلی سس چیقاران، کورلین.

رَعشه { سث. عر. دیترمه، قورقو ویا صوئوقدن دیتره‌یش، اورکمه : بر رعشه‌یه دوچار اولدم؛ بتون وجودمه بر رعشه یایلدی.

رَعشه‌دار { ص. دیتره‌ین، اورکن، رعشه‌یه کرفتار.

رَعنا { ص. [اصل عربیده «ارعن» صفت مشبهه‌سنك مؤنثی اولوب، احمق و دوشونمه‌دن آغزینه کلنی سویلر قادین معناسنه مخصوص اولدیغی حالده، لسانمزده شبهه‌سز «رعن» فعلنك سوسلنوب کوزللشمك معناسنه دخی کلمسی مناسبتیله، محل استعمالی بسبتون دکیشدیرلمشدر.] کوزل، لطیف، پارلاق، رونقلی : دلبر رعنا، سرو رعنا. || کل رعنا = یاری قرمزی یاری صاری کل، که شعرا عندنده پك مقبولدر. = ح. پك ایی، پك اعلا : رعنا بیلیرسکز : رعنا معلومکزدر.

رَعی { سذ. عر. ۱. اوتلامه، حیواناتك مرعاده اوت یمه‌سی : او بایرلرده برچوق قویونلر رعی ایدیورلردی. ف. ۲. اوتلاتمه، کوتمه، حیواناتی مرعاده حفظ ایدوب بسلمه : چوبانلر قویونلرینی رعی ایتمکله مشغول ایدیلر. ۳. تر. عرض اطاعت ایتمه، تسلیم اولمه، رعایا حکمنه کچمه : قلعه ضبط اولنجه بتون او جوار اهالیسی کلوب رعی ویردیلر. [تعبیر قدیمدر.]

رَعِیَّه { یاخود رعیت. سث. عر. جم : رعایا. ۱. سوری، اوتلادیلان حیوانات سوریسی، بر چوبانك کوتدیکی حیوانات. ۲. بر حکمدارك حکم واداره‌سنه تابع اولوب تکالیف امیریه ویرن خلق، زیردستان، برایا دینلن

ارباب سفدن اولیوب محافظه‌لری دیانه عائد بولنان تبعه : رعیه‌لك. رعایانك حقوقنی محافظه ایتمك. || رعیت پرور = رعایاسنه‌ایی باقان.

رَغائب { سند. ج. عر. فد : رغبه . با : رغیبه . || ایله‌ء رغائب = فخر کائنات (صلعم) افندمز حضرتلرینك رحم مادره دوشمه‌کاری ایله‌ء مبارکه‌یه مصادف کیجه‌که رجبك ایلك جمعه کیجه‌سیدر.

رَغبَت { سند. عر. ۱. ایستمك، آرزو، خواهش، میل : رغبت ایتمك، رغبت کوسترمك: رغبت وارمیدر ؟ = آرزو پیو. ریلیورمی، ایستك وارمیدر؟ ۲. قبول، حسن قبول، حسن تلقی، اعتبار : یازدیغی کتابلر رغبت عمومیه‌یه مظهر اولدی: او بحیم مجموعه‌لر رغبتدن دوشمشدر.

رَغبَتسِز { ص. ۱. خواهشی اولمیان، ایستکسز. ۲. رغبت عامه‌یه مظهر اولمیان، غیرمقبول، رواجسز.

رَغبَتسِزلِك { سـ. ۱. ایستکسزلك، میل و آرزو فقدانی. ۲. عدم مقبولیت، اعتبارسزلق : بو قبیلدن مالار حقنده بو رغبتسزلك دوام ایتدکجه . .

رَغبَتلی { رغبتلو. ص. ۱. ایستکلی، خواهش و میل و آرزو سی اولان : بن بومالك رغبتلیسی دکلم. ۲. حسن قبوله مظهر، مقبول. ۳. ا. وقتیله رتبه‌سز غیرمسلمله ویریلیر عنوان ایدی.

رَغد { سند. عر. رفاه، وسعت، سهولت . ن.

رَغم { سند. عر. ضدینه وعنادینه حرکت. نسبت : حسودلرك رغمنه: علی رغم العدو = دشمنك عنادینه .

رَغماً { ح. عر. عنادینه، ضدینه : خیسدر صدمه ویرمك دیمکله رغماً هرکسدن زیاده ویردی .

رَغیبه { سند. عر. ج : رغائب. ۱. رغبت وآرزو اولنه‌جق شیء. ۲. پیسوك وبك مقبول عطیه واحسان. ن. || ایله‌ء رغائب. با : رغائب.

رِفاده { سند. عر. جرا. یاره‌لرك اوزرینه قونیلان قالا. نمش بز، باصتی.

رَفاقَت { سند. عر. ۱. آرقداشلق، شریکلك ، معیت : رفاقتنده برآدم وارایدی؛ رفاقتنده ایکی کاتب بولنیور. ۲. یول آرقداشلغی، یولداشلق : فلان یره کیده‌جکم بکا کیم رفاقت ایتمك ایستر ؟ اونك رفاقتی پك ایدر. [ترکیبات عربیه‌ده «رفاقه» صورتنده دخی قوللانیلیر :] حسب الرفاقه.

رَفاه { سند. عر. و :

رَفاهَت { سند. عر. و :

رَفاهِیَت { سند. عر. یاشایشده بوللق و قولایلق ، وسعت حال، اتساع معیشت : کمال رفاهله یاشامق : خلقمزك اسایش ورفاهیتی برکالدر.

بو اوج لغتدن برنجیسی اولان «رفاه» فیروز آبادینك «قاموس»نده بولنامغله ، بعض لغویونمز عربی اولمدیغنه حکم ایتمشلرسه‌ده ، «محیط المحیط»ده یاشایش یابدن . رفه، فعلنك مصدری اولق اوزره «مفعله» اولدیغنه یاقیاپرسه، اوده عربیدر. «رفاهیت» ه قط دیمیلر دخی اصابت ایدرسه‌ده شاذدر؛ چونکه بو کلمه دخی تاسوسه‌ده واردر.

رَفت { سـ. فا. ۱. کیتمه کیدیش. عزیمت، حرکت : آمد ورفت = کیدوب کلمه. ۲. ترقین قید. [اصل فعل ماضی اولوب، دفترلرده «شد» کبی «آمد» مقابلنده قوللانلمله لسان رسمیه کیرمشدر.]

رَفتار { سـ. فا. کیدیش. یوروییش، حرکت : رفتار نازکانه .

رَفته رَفته { ح. فا. کیت کیده، کیده کیده. کیده. رك. تدریجاً .

رَفیع { سـ. ا. «رفت» لغت فارسیه. سندن عربی قاعده‌سی اوزرینه تشکیل اولنمش لغت سقیمه‌در. شایان استعمال دکلدر. کمرك اصطلاحنده اخراج اولنان امواللدن آلنان رسم. «آمدیه» لغت سقیمه‌سنك مقابلی.

رُفدان { سند. عر. رافدان یومورطه.

رَفض { سند. عر. ۱. ترك. ن. ۲. رافضیلك.

رَفع { سند. عر. ۱. قالدیرمه، یوکسلتمه. یوقاری یه چیقارمه. اعلا : رفع لوا، رفع صدا ایتمك. ۲. قالدیرمه، لغو وفسخ ایتمه : او اصولی رفع ایتدیلر. ۳. نزع : رتبه‌سنی رفع ایتدیلر. ٤. د. (نحو عربیده) اعراب دینلن اسمك احوال اربعه‌سنك برنجیسی که اکثریا ضمه ویا (و) و(ا) ایله اولور. وبو حالده بولنان اسمه مرفوع دینلیر. || جرا.

رفع زوائد = یاره‌نك چوروك اتلرینك قطع وازاله‌سی. ‖ ـ بر عددك قوتنی تزیید ایتمه.

رَفعَت { سش. عر. یوکسکلك، علو، یوکسك وبیوك رتبه: علم و هنرله انسان رفعت قزانیر.

رَفعَتلو { ص. ۱. علو ورفعت صا. [حی ۲. از. رتبهٔ ثالثه اصحابنه ویکباشیلره ویریلن عنواندر.

رِفق { سذ. عر. یاوشلق، طا. تلیلق، ملایمت: رفق ایله معامله ایتمك.

رُفَقاء { سذ. ج. عر. فد: رفیق. یا: رفیق.

رَفیع { ص. عر. از: رفیعه. [«رفعة» دن صش.] یوکسك، یو. جه، عالی، بلند: قصر رفیع: رتبهٔ رفیعه؛ رفیع الدرجات = قدر واعتباری عالی اولان.

رَفیق { سذ. عر. ج. رفقاء. [«رفق» دن صش.] ۱. آرقداش، یولداش، همپا: ایتدا رفیق دوشونملی صکره طریق. ۲. اورتاق، شریك: رفقاسنه طالشمه دن بر شیء دیه‌مدی. ۳. یارداق، یاماق، معاون: مجلسك امور تحریریه‌سنی اداره ایچون بر رفیقه محتاجدر. ٤. قوجه، زوج، آرقداش: قادینه رفیقسك نره‌ده اولدیغنی صورملی.

رَفیقه { سش. عر. ۱. آرقداشلق یا اورتاقلق ویا یارداقلق ایدن قادین. از. ۲. قاری، زوجه: رفیقه‌م همشیره‌کز.

رَقبه { سش. عر. ج: رقاب. ۱. بوین، عنق، کردن. ۲. مج. مالکیت، حق تصرف: مالك رقاب الامم. ۳. کوله، خلایق، اسیر: اعتاق رقبه = قول وجاریه آزادی.

رِقّت { سش. عر. ۱. اینجه‌لك، یوفقه‌لق. از. ۲. مج. آجیمه، شفقت، تأثر، متأثر اولمه، رحم: رقت قلب: کندیسنه رقت کلدی، کندیسی رقته کلدی = رحم ایتدی، متأثر اولدی.

رِقّت آمیز { ص. فا. [عر. رقت = رحم .. فا. آمیختن = قاریشدیرمق] و:

رِقّت اَنگیز { ص. فا. [عر. رقت = رحم ـ فا. انگیختن = قوپارمق] رحم وشفقتی موجب، مؤثر، آجیقلی: رقت آمیز بر حکایه، رقت انگیز بر وقعه.

رِقّتلی { ص. ۱. رحم و شفقتی اولان، مرحمتلی: پك رقتلی آدمدر، رقتلی یورکی وار. ۲. ترحم وتأثری موجب، مؤثر: رقتلی بر حکایه.

رَقص { سذ. عر. خوره تپه، اوینامه، صیچرامه، خوره: سویمجیدن رقص ایتمك باشلادی.

رُقعه { سش. عر. ج: رقاع. ۱. بز وقماش پارچه‌سی، یامه. ۲. پوصله ومذکره یازمغه مخصوص اوفاق کاغد، ورقپاره. ۳. مذکره، استدعانامه، عر. ضحال: بر رقعه تقدیم ایتدی. ٤. تر. [اوچنجی معنادن مأخوذ] محاکم شرعیه اوراقندن

رَقَبه { سش. عر. ج: رقاب. ۱. بوین، عنق، کردن. ۲. مج. مالکیت، حق تصرف: مالك رقاب الامم. ۳. کوله، خلایق، اسیر: اعتاق رقبه = قول وجاریه آزادی.

رِقّت { سش. عر. ۱. اینجه‌لك، یوفقه‌لق. از. ۲. مج. آجیمه، شفقت، تأثر، متأثر اولمه، رحم: رقت قلب: کندیسنه رقت کلدی، کندیسی رقته کلدی = رحم ایتدی، متأثر اولدی.

رِقّت آمیز { ص. فا. [عر. رقت = رحم .. فا. آمیختن = قاریشدیرمق] و:

رِقّت اَنگیز { ص. فا. [عر. رقت = رحم ـ فا. انگیختن = قوپارمق] رحم وشفقتی موجب، مؤثر، آجیقلی: رقت آمیز بر حکایه، رقت انگیز بر وقعه.

رِقتلی { ص. ۱. رحم و شفقتی اولان، مرحمتلی: پك رقتلی آدمدر، رقتلی یورکی وار. ۲. ترحم وتأثری موجب، مؤثر: رقتلی بر حکایه.

رَقص { سذ. عر. خوره تپه، اوینامه، صیچرامه، خوره: سویمجیدن رقص ایتمك باشلادی.

رُقعه { سش. عر. ج: رقاع. ۱. بز وقماش پارچه‌سی، یامه. ۲. پوصله ومذکره یازمغه مخصوص اوفاق کاغد، ورقپاره. ۳. مذکره، استدعانامه، عر. ضحال: بر رقعه تقدیم ایتدی. ٤. تر. [اوچنجی معنادن مأخوذ] محاکم شرعیه اوراقندن

رَقیه { ص. عر. [«رقاهة» دن صش.] بولاق وراحتله کچینن، یاشایشی وکچنمه‌سی فراح اولان.

رَق { د. با: رك.

رِقّ { سذ. عر. قوللق، مملوکیت. = ص. عر. قول، مملوك، عبد.

رِقاب { سش. ج. عر. فد: رقبه. یا: رقبه.

رَقابَت { سش. عر. ۱. ایش و صنعتده ویا علم وهنرده امثالنه تفوق ایتمك واونلره رغماً قزانمق غیرتی: فابریقه‌لر بینلرنده کی رقابتدن مشتریلر استفاده ایدر. ۲. رقیبلك، دیکرینك طالب وهوسکاری اولدیغی شیئه طالب وهوسکار اولوب مسابقته چالیشمه: بن اونلره قارشی رقابته کیریشه‌م؛ عشاق بینلرنده کی رقابت. ۳. قیصقانمه. — تعبیرات عربیه‌ده «رقابه» صورتنده قوللانیلیر: حسب‌الرقابه.

رَقّاص { ص. عر. از: رقاصه. [«رقص» دن سمع] خوره تپن، اوینایان، رقص ایدن. = سذ. عر. چالار ساعتك ماکینه سنك حرکتنی تعدیله مخصوص اولهرق معادن مختلفه‌دن مرکب کنچه شکلنده آلت که ساعت ایشلدکجه افق حرکتده بولنور.

رَقامبیو { [ایتا. Ricambio] ما. سـ. قبول ایدلیه‌رك پرو. تستو ایدلش پولیچه‌نك عکسنه کشیده ایدلی.

رُقباء { سذ. ج. عر. فد: رقیب. یا: رقیب.

ماعدا هرنوع اوراق رسمیه تحریرنده مستعمل معروف بر جنس یازی که چابق یازیلیر. [بو صوك معنا ایله زبانزدی رانك کسریله‌در.]

رَقَم { سذ. عر. جم: رقوم. ارقام. ١. یازمه. یازی. تحریر. یازی ایله قید واشارت: رقم ایتمك = یازمق، قید وتحریر ایتمك. ز. ٢. عددلری قید و تحریره مخصوص اشاراتك بهری: ٧ رقمی، ٨ رقمی: ارقام هندیه = آوروپالیلرك ارقام عربیه دیدکلری و اونلرك عربلردن عربلرك ده هندلیلردن اخذ ایتمش اولدقلری ١، ٢، ٣ الخ. اشاراتی. ٣. حساب علم وقواعدی: رقم بیلمك. اوکرنمك. || رقم دوکمك = حساب ایتمك. || رقم قویمق = نومرو وضع ایتمك.

رقمزده { ص. فا. [عر. رقم = م فا. زدن = اورمق] ١. یازلمش. محرر. مقید. ٢. مذکور. ذکر وبیان اولنان.

رَقمزن { ص. فا. [عر. رقم = م. فا. زدن = اورمق] یازان. چیزن. قید واشارت ایدن.

رَقمکش { ص. فا. [عر. رقم = م. فا. کشیدن = چکمك] رقم چکن، یازان. چیزن.

رَقَمی { ص. عر. ث: رقمیه. [«رقم» دن سنه.] اعداد اشاراتنه وحسابه منسوب ومتعلق.

رُقوم { سذ. جم. عر. فد: رقم. با: رقم.

رَقیب { سذ. ص. عر. جم: رقبا. جم. فا. رقیبان. [«رقابة» دن صش.] ١. دیکریله عین شیئه طالب وخواهشکر اولان. برمحبوبه‌یه دلداده اولان عاشقلرك یکدیکرینه نسبةً بهری. ٢. بر ایش وصنعت ویا علم وهنرده امثالنه مسابقتله اونلری چوریده‌رك ایلریلمك ایستین: اطبا اکثریا بربرلرینه رقیب اولورلر.

رِقیّت { سث. عر. [«رق» دن مصدریت اسمیدر] قوللق، کوله‌لك، جاریه‌لك، عبودیت: تأکید روابط رقیت ایتمك.

رَقیق { ص. عر. ث: رقیقه. [«رقت» دن صش.] ١. اینجه، یوفقه، نارین. ٢. آزادسز کوله وجاریه. ٣. مج. مرحمتلی، چابوق متأثر اولور: قلب رقیق.

رُقیه { سث. عر. سحرباز واوفوروکجیلرك اوقودقلری شیء. افسون: رقیه اوقومق.

رُقیه خوان { ص. فا. [عر. رقیه = افسون. فا. خواندن = اوقومق] رقیه وافسون اوقویان، افسونکر، اوفوروکجی.

رَك { د. [اینجه هجالی الفاظده، و «رق» قالین هجالیلرنده] ١. اسکی شیوه‌ده صفتلره ملحق اولوب تفضیل بیان ایدر: کوزلرك = دها کوزل: آقرق = دها بیاض. ٢. ینه صفتلره ملحق اولوب تصغیر بیان ایدر: کوچورك = کوچوجك. [صوکنده‌کی کافك حذفیله.]

رَگ { سذ. فا. طامار: رك جان = جان طاماری. ز.

رِکاب { سذ. عر. ١. اوزنکی: تحریك رکاب عزیمت ایتدی. ٢. خاکپای اعلی الخصوص تشریف شاهانه اثناسنده تقدیم اولنان معروضات حقنده مستعملدر:] رکاب همایونه عرضحال تقدیم ایتمك.

رِکابدار { سذ. فا. [عر. رکاب = اوزنکی ـ فا. داشتن = طوتمق] وقتیله کبرا آته بینرکن اوزنکیلرینی طوتان آغا.

رَکاکت { سث. عر. ١. کوشکلك. ضعف، قوتسزلك. ز. ٢. سویلیشده نقصان، طوغری سویلیه‌میش، طوتقونلق: دیلنده رکاکت واردر: رکاکت لسان. ٣. ربط کلامده نقصان، ربطسزلق، سلاست ضدی: یازدیغی شیئلرده رکاکت اکسیك دکلدر.

رُکبه { سث. عر. دیز، زانو. ز.

رَکز { سذ. عر. دیکمه، صاپلامه، یره صاپلایوب قائماً طوردیرمه، قورمه: رکز لوا: بر ستون رکز ایتمك: رکز خیام = چادیر قورمه.

رَکعت { سث. عر. جم: رکعات. [رانك کسریله غلطدر.] نمازده بر قیامله بر رکوع و بر سجودی متضمن حرکت: ایکی رکعت نماز قیلدم: اوکله نمازی قاچ رکعتدر؟

رُکن { سذ. عر. جم: ارکان. ١. بر شیئك اك صاغلام ومحکم طرفی، تمل دیرکی، کوشه، استنادکاه: رکن کعبهٔ مبارکه، بر بنانك رکنی. ٢. ستون، عمود. ٣. مج. بر هیئتك اك اهمیتلی واك قوتلی افرادینك بهری: او آدم بو مملکتك

رکنیدر؛ ارکان دولت = وکلا وبیوك مناصبده بولنان رجال. = ج. ع. ضابطان وامرادن یوقاری اولان رجال عسکریه، مشیرانله فریقان ومیرلوالر. (امرا میرالایلرله قائممقام ویکباشیلر، ضابطان دخی. قول آغالریله مادونده‌کی فرمانسز ضابطلردر.) || ارکان حرب، ارکان حربیه = حرب زماننده اردونك سوق الجیش وتعبیة الجیش فنلرنجه ترتیب وتنظیمنه وطوپوغرافیا فننه توفیقاً تعیین مواقعه وصلح زماننده دخی سوقیات وترتیبات عسکریه‌یه نظارت ایدن هیئت مخصوصه‌یه منسوب ارکان وامرا وضابطان که بونلر مکاتب حربیه‌ده سائر ضابطاندن بر قاچ سنه زیاده اوقورلر: ارکان حرب دائره‌سی، هیئتی، ضابطانی.

رُکوب { سند. عر. ۱. بینمه، راکب وسوار اولمه: آته رکوب ایتمك؛ رکوب ونزوله مقتدر = کندی کندینه آته بینوب اینه بیلیر، یعنی پك یاشلی ویا معلول اولمیان. ۲. آرابه وکمی کبی متحرك بر واسطهٔ نقله کیرمك: آرابه‌یه، کمی‌یه، دمیر یول قطارینه رکوب ایتمك.

رُکود { سند. عر. طورمه. طورغون وراکد اولمه.

رُکوع { سند. عر. نمازده الری دیزلره طیایوب اکیلمك. حرکتی: رکوعه وارمق؛ رکوعده اوقونه‌جق دعا.

رَکیك { ص. عر. ۵: رَکیکه. (« رکاکت » دن صفت.) ۱. ضعیف، کوشك، سست. ۲. لسانده رکاکتی اولان، درست سویلیه‌مین: رکیك اللسان.

رِم { سند. عر. ط. کیمیك چوبی؛ ریمه سی: رم الاسنان، رم المناخر.

رَم { س. فا. اورکمه، رعشه: رم کرده = اورکوب دیتره‌ین، رعشه‌دار.

رِماح { سند. ج. عر. فد: رمح. با: رمح.

رَماد { سند. عر. کول، آتش کولی، خاکستر.

رَمادی { ص. عر. ۵: رمادیه. کول قیپلدن ویا کول رنکنده اولان: لون رمادی، مواد رمادیه.

رِمال { سند. ج. عر. فد: رمل. با: رمل.

رَمّال { سند. عر. (« رمل » دن سمپ.) قومك اوزرینه بر طاقم اشارتلر ایده‌رك ویا دیکر صورله غیبدن خبر ویرمك ادعاسنده بولنان طولاندیریجی، کذاب.

رَمّاللق { س. رمل یعنی قومك اوزرنده برطاقم اشارتلر ایتمکله ویا دیکر صور مختلفه‌ایله غائبدن خبر ویرمك ادعاسی وبو ادعاده بولنان آدمك حال وشانی، یالانجیلق، طولاندیریجیلق.

رُمّان { سند. عر. نار میوه‌سی.

رُمّانی { ص. عر. ۵: رمانیه. نار چیچکی رنکنده. || با. فصیلهٔ رمانیه = نار آغاجی جنسندن اشجار.

رِمایَت { سند. عر. اوق وقورشون وکله کبی مرمیات آتمه، مرمیات آتمق فنی انداخت. (فن حربده « انداخت » یرینه بو لفظك استعمالی شایان توصیه‌در.)

رُمح { سند. عر. ج: رماح. مزراق، قارغی، سونکی، نیزه.

رُمحی { ص. عر. ۵: رمحیه. با. مزراق کبی سیوری وکسکین.

رَمَد { سند. عر. ط. کوز خسته‌لغی، فر. Ophthalmie.

رَمز { سند. عر. ج: رموز، رموزات. ۱. اشارت، اشـرنله مرام آکلاتمه، ایما. ۲. بر مرام افاده ایدن رسم وشکل وسائره، معما. || رموز کیمیویه = فن کیمیاده حروف مقطعه و ارقامله افهام مرام اصولی.

رَمَضان { سند. عر. شهور عربیه‌نك طقوزنجیسی که شریعت اسلامیه ده اوروج آییدر.

رَمَق { سند. عر. ۱. حیات بقیه‌سی، آنجق نفس آله‌جق درجه‌ده حیات: بن کیتدیکمده بدننده بر رمق قالمشیدی. ۲. مج. جزئی مقدار: ایشك بوزلمسنه رمق قالدی. || سد رمق = حیاتدن جزئی مقدار محافظه ایده‌جك و آجلدن او-لیه‌جك قدر یه‌جك.

رَمل { سند. عر. ج: رمال. قوم، ریك. لـ.

رَمَل { سند. عر. ۱. لـ. (عروض ضده) هر مصراعی درت « فاعلاتن » دن مرکب شعر

وزنی : بحر رمل . ٢. قومده بر طاقم اشارتلر ایتمکله غیبدن خبر ویرمك ادعاسی، رماللق.

رُموز { سذ. جم. عر. فد : رمز. با : رمز. [جمع الجمعی « رموزات » دخی قوللانیلیر.]

رَمه { سـ. فا. سوری، ز.

رَمی { سذ. عر. آتمه، انداخت، تفنك بوشتمه .

رَمیده { ص. فا. اورکمش، مرتعش. ز.

رَمیم { ص. عر. ا : رمیمه. [«رم» دن صش.] ط. چوریش، بوزوق (کمیك) .

رَنّان { ص. عر. [«رن» دن سمب.] م. چوق سس چیقاران، ایکلدین، چینلایان، طنین انداز.

رَنانَت { طوغریسی « رنین » . با : رنین .

رَنج { سـ. فا. زحمت، اذیت، اضطراب.

رَنجبَر { سـ. فا. [رنج = زحمت . بردن = چکمك] تارله و باغچه‌ده ویاخود یاپی وسائر ایشلرده قازمق وطاش طوپراق طاشیمق کبی ایشلرده استخدام اولنان کونده‌لکجی، عمله : رنجبر قوللانمق، رنجبر یومیه‌سی؛ رنجبر باشی = برایشده چالیشان رنجبرلرك رئیسی .

رَنجبَرلِك { سـ. تارله و باغچه و یاپی وسائره‌ده قازمق وطاش طوپراق طاشیمق کبی ایشلرده مستخدم کونده‌لکجینك ایشی وحال وصنعتی، عمله‌لك : یاپیلرده رنجبرلك ایدیور.

رَنجِش { سـ. فا. اینجیتمه، اینجیدیش، زحمت واذیت ویرمه.

رَنجور { ص. فا. خسته، مریض، نامزاج. ز.

رَنجه { سـ. فا. زحمت، اذیت، مشقت.

رَنجیده { ص. فا. اینجینمش، آزرده، معذب. || رنجیده خاطر = کوجنمش، منفعل.

رِند { سـ. ص. فا. جم : رندان. ١. عشرت وسائر شیلردن احتراز ایتمز لا ابالی آدم، خراباتی. ٢. ظاهراً لا ابالی وغیر محترز کورینن واهل دل آدم : رندان صفا .

رِندانه { ص. ح. فا. لاابالی واهل دل آدملره یاقیشیر حال وصورتده اوله‌رق : رندانه یاشایش: رندانه حرکت ایدیور.

رِندلِك { سـ. لا ابالیلك، خراباتیلك.

رَنده { سـ. [فارسیدن] ١. تخته‌لری یونتوب دوزلتمکه مخصوص معروف مارانغوز آلتی که تخته ایچنه کچیریلوب یالکز آغزی جزئی طیشاریده قالمش کسکین بر لامه‌دن عبارت اولوب انواع مختلفه‌سی واردر. ٢. پینیر، صوغان وسائر شیئلری اوفاق اوفاق طوغرامغه مخصوص تنکه‌دن اوجلری چیقندیلی دلیکلری حاوی معروف مطبخ آلتی . || رنده انفیه‌سی = بسبتون توز حالنده اولمیوب رنده‌دن کچمش کبی اوفق ریزه‌لردن عبارت انفیه. || رنده رچلی = آغاج قاوننك رنده‌لنمشندن یاپیلان طاتلی.

رَنده‌لَمَك { فت. رنده‌دن کچیرمك. رنده ایله دوزلتمك ویا طوغرامق : تخته‌یی، صوغانی رنده‌لمك.

رَنده‌لَنمَك { فج. رنده دینلان آلتله دوزلدلمك ویا طوغرانمق : بو تخته، بو توتون بویله رنده‌لنمز .

رَنگ { سـ. فا. ١. اشیا واجسامك کونشك بعض شعاعلرینی بلع وبعضلرینی رد ایتملریله نظرده کوستردکاری صورك بهری، لون : قیرمزی، صاری، ماوی رنك. ٢. مج. صورت، طرز: خسته‌لغك رنکی دکیشدی، ٣. مج. حیله، مکر. || رنك آتمق = صولمق. || رنکدن رنکه کیرمك = صیق صیق رنکی دکیشمك؛ ومج. پك زیاده صیقلمق . || رنك ویرمك = ١. بر رنکه صوقمق: ٢. مج. آکلاتمق، بللی ایتمك: رنك ویرمه‌مك = کیزله‌مك، بللی ایتمه‌مك. || رنکی یوق = برحالده طورماز، آکلاشلماز. [اصل ترکجه‌سی «بت» میدر، یوقسه بونك چهره‌یه مخصوص اولمسیله، باشقه بر لغت وارمیدر؟ آکلاشیله مدی.]

رَنگارَنگ { ص. فا. بر قاچ رنکده اولان، آلاجه.

رَنگسِز { ص. ١. رنکی اولمیان، صولمش. ٢. مج. حالی آکلاشلمیان .

رَنگلَمَك { یاخود رنکله‌مك. فت. رنك ویرمك.

رَنگلَنمَك { فط. رنك آلمق، بر رنکه کیرمك.

رَنگلی { ص. بر رنکی اولان، بیاضك غیری .

رَنگین { ص. فا. ١. رنکی اولان، پارلاق رنکلی. ٢. مج. کوزل، لطیف، مزین. ٣. مصنع ومزین (عباره، سوز): برمصراع رنکین.

رو { ص. فا. [« رفتن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنده بولنور.] ١. کیدن، یوروین: تیز رو = چابق کیدن؛ راهرو = یولده کیدن، یول آلان. ٢. کیتدیکی، یوریدیکی: قلمرو = قلمك یورودیکی، حکم سوردیکی یر، اولکه.

رو { یاخود روی. س. فا. ١. یوز، وجه، چهره: روی زیبا = کوزل چهره. ٢. سطح، یوز: روی زمین = سطح ارض، یر یوزی؛ روی دریا = سطح بحر. || آبرو = یوز صویی. || رو براه = متهیء عزیمت. || رو برو = یوز یوزه. || خوبرو = کوزل یوزلی. || دو رو = ایکی یوزلی، مرائی. || رو کردان = یوز چویرن. || رو مال = یوز سورن؛ یوز سورمه.

رو { ص. فا. [« روییدن » فعلندن سمص. اولوب ترکیباتده بولنور] بیتن، نابت: خود رو = کندی کندینه بیتن، خدایی نابت.

رَوا { ص. فا. لایق، مناسب، جائز: روا کورمك: تجویز وتنسیب ایتمك. || ناروا = غیرجائز، نا مناسب.

رَوابِط { سث. جم. عر. فد: رابطه. با: رابطه.

رُواة { سذ. جم. عر. فد: راوی. با: راوی.

رَواتِب { سث. جم. عر. فد: راتبه. با: راتبه.

رَواج { سذ. عر. ١. سوروم. ایی سوریلن شیئك حالی، اعتبار: بوسنه ذخیره‌نك رواجی واردر. ٢. تداولده بولنان قیمت وبها: آقچه رواجی: بومالك چارشیده رواجی نه‌در؟ [بوایکنجی معناده « رایج » دخی قوللانیلیر.]

رَواجسِز { ص. سورومسز، سورلمین.

رَواجسِزلِق { س. سورومسزلك، سورلمیش.

رَواجلی { ص. سوروملی، ایی سوریلن، اعتبارلی (مال).

روافِض { سذ. جم. عر. فد: رافضی. با: رافضی.

رِواق { سذ. عر. اوستی اورتیلی واوکی آچیق یر، کمر آلتی، سوندیرمه، صاچاق آلتی، چارطاق. || نه رواق = طقوز چارطاق یعنی قبهٔ سما.

رِواقی { ص. سذ. عر. جم. رواقیون. حکماء یوناندن اساساً مدرسه‌نك اوکنده‌کی صاچاق آلتنده تدریس وتدرس ایدن برصنف حکمایه اطلاق اولنورکه رئیسلری (زنون)در، فر. Stoïciens.

رَوان { ص. فا. کیدن. یوروین، آقان، جاری: آب روان = آقار صو، ماء جاری. || تخت روان = ایکی استره تحمیل اولنان بر نوع محفل. = س. روح انسانی. || روح روان، روح وروان = برنجی تقدیرده کیدیجی اولان روح معناسیله صفت موصوف، وایکنجی تقدیرده عطف تفسیردر.

رَوانبَخش ص. فا. و:

رَوانبَخشا { ص. فا. [روان = جان. بخشیدن = باغشلامق] جان باغشلایان، تازه حیات ویرن، پك مفرح ودلکش.

رَوانه { ص. فا. کیدن. یوروین: روانه اولمق = کیتمك، یورومك.

رَوانی { س. [اصلی فا. « روغنی » یعنی ساده یاغله یاپیلان] تبسیده پیشر ایرمیك یاخود اوندن بر طاتلی که انواع کثیره‌سی اولور.

رِوایَت { سث. عر. جم: روایات. ١. برخبر وکلام وسائره نقلی، حکایه: صحابه‌نك اکثری احادیث شریفه روایت ایتمشلردر؛ فلان بزه بر طاقم خبرلر روایت ایتدی. ٢. نقل وروایت اولنان حکایه وخبر، افواه ناسه دوشن سوز: اویله بر روایت دوران ایتمش: بر روایت ایشیتدم. ٣. برماده حقنده برآدم ویا برطاقم آدملر طرفندن نقل اولنان صورت وقوع: بوبابده شویله بر روایت دخی واردر؛ دیکر بر روایته کوره‌ده شویله اولمش.

رَوایِح { ودها. طوغریسی « روائح ». سث. جم. عر. فد: رایحه. با: رایحه.

روباه { یاخود روبه. س. فا. تیلکی، ثعلب. ر.

روبَراه { ص. فا. و:

روبَرو { ص. ح. فا. با: رو.

روبه { س. [يتا. Roba . زبا- نزدی : او روبه] ١. كييله‌جك شیء، اثواب، البسه : برقات روبه يا پديردم. ٢. اثواب وچماشير وياتاق وسائره‌يه متعلق اشيا : روبه‌لرينی آيريجه بر آرابه‌يه يوكلتمش. ٣. قادينلرك اوده كيبدكلری بتون اثواب، انتاری، كيجه‌لك : بوقاشدن كوزل روبه ياپيلير.

روبه‌لق { ص. قادين ايچون اوده كييلمك اوزره بتون اثواب وانتاری اعمالنه مخصوص ويا لايق : روبه‌لق قماش.

روبيه { س. [اصلی : ربعيه. زبانزدی : اوروبيه] ١. وقتيله آلتون چاريكی. ٢. هندستانك تقريباً ١٤ غروش قيمتنده بركومش سكه‌سی. [Roupie].

روح { سذ. عر. جم : ارواح. ١. انسانده و حيواناتده‌كی مادهٔ حياتيه، جان : بدنده روح وار ايكن: روحنه رحمت اولسون! ٢. حركت. فعاليت، قوت : بو آدمده هيچ روح يوقدر. ٣. تأثير، مؤثرلك : بو عباره پك سونوكدر بر آز روح ويره‌جك تعبيرات بولملی. ٤. بر مادهٔ نباتيه وسائره‌دن چيقاريلان خلاصه‌كه اكثريا پك خفيف و طيار بر مايع حالنده اولور : نانه روحی، آفيون روحی، لقمان روحی، نيشادر روحی، طوز روحی. || روح الله = حضرت عيسی (عم). || روح الامين، روح القدس = حضرت جبرائيل.

روحانی { ص. عر. ث : روحانيه. [«روح» دن سمنه.] ١. جانه منسوب ومتعلق : انسانك احوال جسمانيه وروحانيه‌سی. ٢. صرف روحدن عبارت اولوب جسمی اولميان، مادی اولميان، معنوی، روح قبيلندن اولان : او روحانی بر حالدر، شخص روحانی. ٣. امور مذهبيه‌يه وآخرته متعلق : خرستيانلرك رياست روحانيه‌سی. = سذ. عر. جم : روحانيون. صرف روحدن عبارت اولان عالم لاهوت سكانی، جسم لطيف، ملك : روحانيلره قاريشمق : زمرهٔ روحانيون.

رَوحانی { ص. عر. ث : روحانيه. [«روحه» دن سمنه. — رانك ضميله قرائتی غلطدر.] لطيف ودلكش، كوزل منظره‌لی وهوادار : روحانی بر محلدر.

روحانِيَّت { سث. عر. ١. روحانيلك، روحدن عبارت اولانك حالی. ٢. ارتحال ايتمش بر ذاتك موجوديت روحانيه‌سی، عالم ارواحده موجوديتی : اولياء عظامك روحانيتندن استمداد ايتمك. ٣. اديان سائره‌ده رؤساء مذهبك حالی.

روحپَرَوَر { ص. فا. روحه قوت و انشراح ويرن، حيات‌بخش : روحپرور بر مقامله ترنمساز اولدی.

روحسز { ص. جانسز، قوتسز، تأثيرسز.

روحلانديرمَق { فت. جانلانديرمق، قوت و تأثيرينی آرتديرمق.

روحلانمَق { فل. جانلانمق. قوت وتأثيری آرتمق.

روحلی { ص. ١. جانلی، ذی‌روح، برحيات. ٢. مج. قوتلی، تأثيرلی.

روحی { ص. عر. ث : روحيه. جانه منسوب ومتعلق : احوال روحيه.

استعمالده «روحانی»دن فرقی واردر: «روحانی» معنوياتده، «روحی» ايسه ماديات وطب وفلسفه‌يه متعلق خصوصاتده قوللانيلير.

رودبار { س. فا. چای، آقار صو، نهر. لس.

رَوده { س. بج. خلاطك دولاب اوزرينه صاريلوب تشكيل ايتديكی يوماق.

روز { س. فا. كون، كوندوز، يوم، نهار : روز وشب = كيجه كوندوز: روز افزون = عمری اوزادان، حياتبخش: روز جزا = قيامت كونی، محشر. || روزمره = هر كونكی : مصارف روزمره.

روزگار { س. فا. زمان، وقت، عهد، هنكام.

روزگار { س. [لغت آنفهٔ فارسيه‌دن مأخوذ اولوب، تركجه اولمديغی ظاهر ايسه‌ده، فارسيده اصلا متضمن اولمديغی ومعنای اصليسيله هيچ مناسبتی اولميان بر معنايه نقلی غريبدر.] يل، ريح، باد : پويراز، لودوس روزكاری : شدتلی، خفيف روزكار. || بج. پوصله كرته‌لری: روزكار آلتی = روزكارك اسديكی جهتك مقابلی: روزكار اوستی = روزكارك اسديكی طرف. || روزكار پايی = ع. مرميانك حين طيراننده روزكارك تأثيريله واقع اولان انحرافی.

روزگارلی { ص. چوق یل آلان، روزگاره معروض: روزگارلی بر یردر.

روزمرّه { ص. با: روز.

روزَن { س. فا. پنجره. ز.

روزنامچه { س. [« روزنامه » مصغری] هرگونکی وقوعات ویا مصارف یازمغه مخصوص ال دفتری، کوچك یومیه.

روزنامچه جی { س. بعض دولتلرده روزنامچه دینلن یومیه دفتریني طوتان محاسبه کاتبی، محاسبه جی.

روزنامه { س. فا. [روز = کون - نامه = یازلمش شی] ١. هرگونکی واردات ومصارف ویا وقوعاتك قیدینه مخصوص دفتر، یومیه. ٢. هرگونکی وقایعی ضبط ونشر ایدن ورقه، غزته، کوندهلك غزته. ٣. تقویم.

روزنامه جی { س. تقویم ترتیب ایدن.

روزه { س. فا. اوروج، صیام. ز.

روزه { س. [فر. Rose] یاصی الماس طاشی، عادی الماس، فلیك.

روزه خوار { ص. فا. [روزه = اوروج - خوردن = یمك] اوروجی یین، اوروج طوتمیان.

روزه دار { ص. فا. [روزه = اوروج - داشتن = طوتمق] اوروج طوتان. صائم.

روزی { س. فا. رزق، قوت. آزیق.

روزی رَسان { ص. فا. رزق یتیشدیرن، رزاق.

روزینه { ص. فا. کوندهلك، یومی. ز.

روس { س. [زبانزدی: اوروس] روسیه اهالیسندن، روسیه لی: روسلر، روس قومی. || روس خیاری = چوق صویه محتاج اولمیان بر جنس خیار.

رُؤس { سند. ج. عر. فد: رأس. با: رأس. = فد. تر. ١. کوچك رتبه توجیهی مبین اولان فرمان وبراته بدل مقام صدارت عظمادن ویریلن محررات رسمیه. ٢. علیه رتبه سی، پایه: رئوس آلمق.

رُؤَساء { سند. ج. عر. فد: رئیس. با: رئیس.

روسپی { س. فا. [تر. زبانزدی: اوروسپی] زانیه، قحبه، فاحشه. آلفته.

روستا { س. فا. کوی، قریه، چفتلك. ز.

روستایی { ص. فا. کویه منسوب ویا مخصوص وشایان، کویلی. ز.

روستوپوللی { ص. [« روسپی اوغلی » دن غلط. — زبانزدی: اوروستوپوللی.] حیله کار، مکار، عیار.

روستوپوللیق { س. حیله کار. لق. مکارلق، عیارلق.

روسجه { ص. روسلرك طرز و حالیه موافق ویا لسانلرندهاولان: روسجه خوره، شرقی، کتاب. ح. روسلرك طرز و حال ویا لسانیده: روسجه یاشامق، سویلمك. = س. روسیه ایلرك سویلدکاری لسان: روسجه اسلاو السنه سی زمره سندندر.

روسلاشدیرمَق { فع. روس جنسیتنه صوقمق، روس ایتمك.

روسلاشمَق { فل. روس جنسیتنه کیرمك، روس اولمق: لاپونیه لیلر کوندن کونه روسلاشمقده در.

روسیاه { س. فا. و: روسیَه

روسیَه { ص. فا. [روه = یوز - سیاه، سیه = قره] قره یوزلی، معیوب، رذیل.

روسیه { س. ص. آوروپانك شرق شمالی قسمنده واقع مملکت واسعه که بر ایمپراطورلق صورتنده اداره اولنور: روسیه دولتی، روسیه مملکتی، اقوامی.

روسیه لی { ص. س. روسیه ده ساکن ومتمکن بولنان، روسیه اهالیسندن اولان، روس.

رَوش { س. فا. ١. کیدیش، یورویش. ٢. طرز، اسلوب: یو روشله. ٣. حرکت، جریان: روش احوال = احوالك صورت جریانی.

روشَن { ص. فا. ١. آیدین، ضیالی، دار، منور: قدومکزله کلبهٔ احزانمزی روشن ایتدیکز. ٢. ظاهر، عیان، آشکار: یو حقیقت کون کبی روشندر. || روشن دل، روشن ضمیر = قلبی منور، نور حقیقتله لمعه دار. || دیده لر روشن = کوزلر آیدین.

روشَنا { ص. فا. آیدین، منور، ضیادار.

روشَنایی { س. فا. آیدینلق. لس.

رَوضه { سث. عر. جم: ریاض. باغچه، صوبی وچمنی بول باغچه. || روضهٔ رضوان = جنت، فردوس. || روضهٔ مطهره = فخر کائنات (صلعم) افندمزك مدینهٔ منوره‌ده مرقد مقدسلری.

روّطه { س. بج. کمینك طریق سیری؛ روطه ویرمك = کمی‌یه مطلوب اولان جهته کیتمسی ایچون یول ویرمك.

رَوغَن { س. فا. [رانك ضمیله غلطدر.] یاغ، دهن، سمن: روغن ساده = ساده یاغ: روغن زیت = زیتون یاغی.

روغَن { س. [فا. «روغنی» دن] آیاق قابی اعمالنده قوللانیلان معروف پارلاق سختیان.

روغَنلامَق { فت. (سختیانی) پارلاتمق، جلا ویروب پارلاق حالنه قومق.

روغَنلی { ص. جلالی، پارلاق (سختیان).

رَوغَنی { س. فا. [تر. زبانزدی رانك ضمیله روغنی یاخود روغن] آیاق قابی اعمالنده مستعمل پارلاق دری. [روانی دیدیکمز طاتلینك‌ده فارسیده اسمی «روغنی» و «روغنینه» اولوب، روانی بوندن مأخوذدر.]

رَؤف { ص. عر. [«رأفة» دن سمب.] زیاده‌سیله مرحمتلی واسیرکیجی. [اسماء حسنادندر.]

روّقه { [روجه دن] اوزون قیویرجق یاپراقلی برنوع صلاطه.

روّکَت { [فر. Roquette] تخلیصیه هیئتلرنده ایپ سوق ایتمك ایچون قوللانیلان برنوع فشنك، بیوك هوائی فشنکی: محاربه روکتی = محاربه‌لرده قوللانیلان برنوع مرمی؛ اشارت روکتی = عادی هوائی فشنك.

روگَردان { ص. فا. [رو = یوز - کردانیدن = چویرمك] یوزینی چویرن، میل ورغبت ایتمین: بر شیئدن روکردان اولمق = اجتناب ایتمك.

روم { س. بواسم عن اصل روما - لیلره ویریلوب، بعده رومانك ایکی‌یه انقسامنده (بیزانس) جهتنه منحصر قالمشدر. آسیای وسطی خلق الیوم آناطولی‌یه بونامی اطلاق ایدیورلر: «منلای روم» و «جلال‌الدین رومی» کبی تعبیرلر بواعتبارله‌در. بزجه ایسه بو اسم یالکز یکی روم جنسیتنه مخصوصدر: روم قومی، روم قاریسی، روم لسانی: روم مذهبی = شرق کلیساسی. اورتودوقس مذهبی. || روم ایلی = ممالك عثمانیه‌نك آوروپاده‌کی قسمی.

روم { س. [فر. Rhum] چاو - داردن و شکر قامشیله سائر بعض مواددن تقطیر واستحصال اولنان سرت برمسکر.

رومال { یاخود رویمال. ص. فا. [رو، روی = یوز - مالیدن = سورمك] یوز سورن: سدهٔ روضهٔ مطهره‌یه رومال اولمق.

رومالی { س. فا. یوز سورمه. ا.

روّمالی { س. عن اصل روما شهرینك وبالتعمیم بتون ایتالیانك اهالیٔ قدیمه‌سی.

رومان { س. رومانیه دینلان افلاق وبغدان اهالیسندن آدم.

روّمان { س. [فر. Roman] قورلمش اوزون حکایه و بویله برحکایه‌یی حاوی کتاب: آلکساندر دومانك رومانلری.

رومانجه { رومانیه دینلان افلاق وبغدانه وبوممالکتلرك اهالیسنه منسوب ومتعلق: رومانجه قیافت، شرقی، چالغی. = ح. رومانلرك طرز واصول ویا لساننده: رومانجه خوره تپمك، سویلمك، یازمق. = س. رومانلرك سویلدکاری لسان: رومانجه لاتین السنه‌سندندر.

روّمانجی { س. رومان دینلان حکایه کتابلرندن یازان محرر.

رومانیه { سخ. ص. مقدما مملکتین دینلان افلاق ایله بغدانك هیئت مجموعه‌سی: رومانیه قرالغی.

رومانیه‌لی { س. رومانیه اهالیسندن، رومان.

رومجه { ص. روم قوم وجنسیتنه منسوب ومتعلق: رومجه یازی، لسان. = ح. روم طرز واصول ویا لساننده: رومجه قونیشمق، یازمق. = س. روم لسانی: رومجه اسکی یونان لسانك غلطیدر؛ رومجه‌یی اوکرنه مدم.

روملاشدیرمَق { فت. روم جنسیتنه ادخال ایتمك.

روملاشمق { فط. روم جنسیتنه کیرمك، روم اولمق.

روملق { ص. اهالیسی روم اولان: اوراسی روملقدر. = س. روم جنسیتی: اونك روملغی لساننده بلیدر.

روموركور { س. [فر. Remorqueur] کمی چکن واپور.

رومی { ص. عر. ۱: رومیه. ۱. وقتیله روم دینلن آناطولی و روم ایلی‌یه منسوب ومتعلق ویا بو یرلرك اهالیسندن اولان: جلال الدین رومی، اسکندر رومی. ۲. روم جنسیتنه منسوب و متعلق، روم: لسان رومی، قواعد رومیه.

رَوَنده { ص. فا. کیدن، یوروین.

رَونَق { سذ. عر. پارلاقلق، کوزللك، لطافت، طراوت، زینت: رونق بهار، رونق جمال.

رَونَق اَفزا { ص. فا. [عر. رونق = پارلاقلق. فا. افزاییدن = آرتدیرمق] برشیئك پارلاقلغنی و زینت ولطافتنی آرتدیران، کوزللشدیرن.

رَونَقلی { ص. پارلاق، کوزل، لطیف، مزین.

رونُما { ص. فا. و:

رونُمون { ص. فا. [رو = یوز - نمودن = کوسترمك] یوز کوسترن، ظهور ایدن، میدانه چیقان: بعض احوال غریبه رونما، رونمون اولدی.

روی { س. فا. با: رو. ||روی نکار = ۱. بر نوع زنبق چیچکی. ۲. پنبه رنکده کوچك دانه‌لی بر جنس اوزوم.

رَوِیّ { سذ. عر. ر. قافیه‌نك حرف اخیری.

رُؤیا { سذ. عر. اویقوده کوریلن شیء، دوش. واقعه، عالم معنی: رؤیا کورمك: رؤیا سنده کورمك؛ رؤیا تعبیر ایتمك: رؤیایه کیرمك = رؤیاده کورینمك: فلان ایش بو کیجه رؤیامه کیردی.

رُؤیَت { سث. عر. ۱. کورمه، کوریش: رؤیت هلال = یکی آیی کورمه. ۲. نظارت، اداره: امور بیتیه‌می رؤیت ایده‌جك کیمسه‌م یوقدر. ۳. باقمه: دعواسی فلان محکمه‌ده رؤیت اولنیور: دعواسنی هنوز رؤیت ایتمدیلر.

رَوِیَّت { سث. عر. بر ایشك هر جهتنی لایقیله تفکر و مطالعه ایتمه، بصیرت، رأی سدید وصائب: اصحاب رویتدن.

رَه { س. فا. با: راه.

رَها { س. قورتلمه، قورتلش، خلاص: رها بولمق = قورتلمق، خلاص بولمق.

رَهابین { سذ. جم. عر. فد: رهبان. با: رهبان.

رَهاوی { س. فا. [«رها» یعنی اورفه شهرینه منسوب] ۱. صندقلی، کوچك چالغی. ۲. مقامات موسقیه‌دن بری.

رَهایاب { ص. فا. [رها = خلاص - یافتن = بولمق] خلاص بولان، قورتولان: رهایاب اولمق = قورتلمق، خلاص بولمق.

رَهب { سذ. عر. [هانك فتحیله‌ده لغتدر] قورقو، خوف.

رَهبان { سذ. عر. جم: رهابین. کشیش، قره‌باش، خرستیانلقده تارك دنیا.

رُهبان { سذ. جم. عر. فد: راهب. با: راهب.

رُهبانِیَّت { سث. عر. راهبلك، کشیشلك، ترك دنیا ومجرد اوله‌رق یاشایش: اسلامده رهبانیت یوقدر.

رَهبَر { ص. فا. [ره = یول - بردن = کوتورمك] یول کوسترن، قولاغوز، دلیل.

رَهبَرلِك { س. قولاغوزلق، یول کوسترمه، دلالت: رهبرلك ایتمك.

رَهرَو { ص. فا. [ره = یول - رفتن = کیتمك] یوله کیدن، یول آلان، یولجی، سالك.

رَهزَن { ص. فا. با: راهزن.

رَهگُذار { یا رهگذر. س. فا. [ره = یول - گذشتن = کچمك] یولك کچدیکی یر، کچید، ممر، آیاق آلتی.

رَهن { سذ. عر. بر مالك اوندن استیفاسی ممکن اولان بر حق مقابلنده موقوف طوتلمسی، طوتو، اوگدل. گرو: رهن براقمق.

رَهنُما { ص. فا. [ره = یول. نمودن = کوسترمك] یول کوسترن، قولاغوز، دلیل.

رَهیاب { ص. فا. [ره = یول - یافتن = بولمق] یول بولان، کیره بیلن، فرصت بوله بیلن: رهیاب دخول اولدی = کیرمکه فرصت بولدی.

رَهین { ص. عر. ۱. رهن برا. غلش، ترهین اولنمش. ۲. قرین، مقارن : رهین تصو. یب بیوریلورسه = قرین تصویب اولورسه: بو ایش رهین ثبوت، رهین ایقان اولدی .

رِیاء { سند. عر. ایکی یوزلیلك، یالاندن کوسترش، مرا. ئیلك : ریا ایچون اولان عبادتك خیری یوقدر .

رِیاح { سند. ج. عر. فد : ریح. با : ریح . [عربیده مؤ. ننثدر .]

رَیاحین { سند. ج. عر. فد: ریحان با : ریحان .

رِیاسَت { سم. عر. ۱. باش اولمه، رئیسلك بر مجلس ویا هیئتك رئیسلکی : او مجلسه کیم ریاست ایدیور؟ ریاست کیمده در؟

رِیاسَتپَناه { ص. فا. [عر. ریا. ست = باشلق . فا. پناه = ملجأ] ریاستك ملجئی، رئیسلکك رکنی، ریاست مقامنده بولنان .

رِیاسَتپَناهی { ص. فا. اث. رئیسه منسوب و متعلق: ذات عالیء ریاستپناهیه، جانب سامیء ریاستپناهیلرینه .

رِیاض { سم. ج. عر. فد : روضه. با : روضه .

رِیاضَت { سم. عر. نفسی قیرمه، زهد وتقوی مقصدیله راحت ولذایذدن اجتناب وبر. هیزله قناعتکارانه یاشایش: ریاضت ایتمك: اصحاب ریاضتدن. || ریاضت بدنیه = تعلیم، حرکت، جمناستیق .

رِیاضی { ص. عر. ا : ریاضیه. حساب وهندسه وهیئت کبی علوم حسابیه وحقیقیه یه متعلق : علوم ریاضیه = سند. عر. ج : ریاضیون = علوم ریاضیه ایله توغل ایدن آدم، علوم ریاضیه منتسب و متخصص : مشاهیر ریاضیوندن .

رِیاضِیّات { سم. ج. عر. علوم وحقایق ریاضیه: ریاضیاتله اوغراشمق .

رِیاکار { ص. فا. ایکی یوزلی، مرائی، کوسترش ایچون یالاندن تقوی ویاخلوص کوسترن.

رِیاکارانه { ص. ح. فا. ریاکار. لقله، مرائیلکله، ایکی یوزلیلکله : ریاکارانه حرکت .

رِیاکارلِق { سم. ایکی یوزلیلك، مرائیلك، یالاندن کوسترش .

رِیال { سم. [اسپانیولجه دن] یکرمی پش غروشلق بر اسپانیه وآوستریا کومش سکه سی.

رِیالَه { سم. مقدما بحریه میرلواسنه ویریلن اسمدر .

رَیّان { ص. عر. صویه قانمش، سیراب .

رَیب { سند. عر. شبهه، شك، گمان .

رِیح { سند. عر. ج : رياح. [عر. بیده مؤنثدر] ۱. یل، روزگار، باد. ۲. ط. بدنك بعض طرفلرنده عضلاتده و مفصللرده حاصل اولوب بین العوام یل تعبیر اولنان صیزی: ریح طیار، ریح صدر، ریح مفصلی.

رَیحان { سند. عر. ج : ریاحین. فسلکین دینلن کوزل قوقولی نبات .

رَیحانی { ص. عر. خط ریحانی = فسلکین کبی سطری طولدیران برنوع مزین دیوانی خط.

ریخته { ص. فا. دوکلش، آتلمش. ز.

ریختیم { سم. فا. شهر ساحلنده ولیعهد کنارنده دکیز طولدیریلوب اوستی تسویه اولنان برکه سفاثنك قارن قارنه یاتاغی سمه سنه مساعد اولور، رصیف.

ریز { ص. فا. [« ریختن » فعلندن مصدر.] دوکن، آقیدان، صاچان، سرین : خونریز = قان دوکن؛ اشکریز کوز یاشی دوکن؛ شرفریز = شرف صاچان یتیشدیرن.

ریزان { ص. فا. دوکیلن، آقان، جاری : ریزان اولمق.

ریزه { سم. فا. اوفاق پارچه، قیرندی، صاچندی : ریزه ریزه اولمش. = سخ. تر. م. لازستان متصرفلغنك مرکزی .

ریزه چین { ص. فا. [ریزه = اوفاق پارچه . چیدن = طوپلامق] اوفاق پارچه لر و دوکیلن قیرندیلری طوپلایان: خوان نعمتندن ریزه چین اولدی.

ریسمان { سم. فا. ایپ، خلاط، رسن. لـ.

ریش { سم. فا. یاره، جریحه، قرحه. = ص. یاره لی، جریحه دار، مجروح : دلریش = یورکی یاره لی، مجروح الفوأد .

ریش { سم. فا. صقال، لحیه.

ریش { سند. عر. [عربیده مؤ. نث دخی اولور] قوش توکی .

ریشخند { سم. فا. پیچی آلتنده کوله، استهزا .

ریشه { س. ١. صچاق، پوسکول. ٢. اینجه کوکلر، صچاقلی کوك.

ریق { سذ. عر. محبوبه‌نك آغز صویی.

ریك { س. فا. ١. قوم رمل. ٢. [تر. زبانزدی: ریخ] قوروتمق ایچون یازی‌یه آتیلان توز.

ریکدان { س. فا. یازی‌یی قوروتمق ایچون قوللانیلان توزك قوندیغی اوستی دلیکلی قاب. [ریکدانلق دیمه‌ملی.]

ریم { س. وقتیله لسان عوامده روما شهرینه ویریلن اسم اولوب پاپایه‌ده ریم پاپا دیرلردی.

رینغه { س. بر جنس یاصی بالیق که قوریسی مشهوردر.

رِئَوی { ص. عر. ة: رئویه. تث. ط. آق جکره منسوب ومتعلق.

رِئه { سث. عر. ة: رئتین. تث. آق جکر. || ط. الم الرئه، ذات الرئه، سل الرئه و سائره = آق جکره عارض اولان امراض مختلفه.

رَئیس { سذ. عر. جم: رؤسا. [« رأس » دن صث.] ١. باش، آمر، بر طائفه‌یه حکم وریاست وارنی اداره ایدن آدم: رئیس قبیله، رئیس جماعت: رئیس العلماء = دائرهٔ مشیخت اسلامیه‌ده بر منصب مخصوصك صاحبی. || رئیس الکتاب، رئیس افندی = مقدما خارجیه ناظری وظیفه‌سنی ایفا ایدن صاحب منصب. ٢. بر هیئت و مجلسی ترکیب ایدن اعضانك باشی، برنجیسی: رئیس مجلس، رئیس حکومت، محکمه رئیسی. ٣. کمی قپودانی: احمد رئیس: قوجه رئیس = تجار کمیلرنده قپوداندن صوکره اك قدملی ضابط، قپودان معاونی. || رئیس روحانی، رؤساء روحانیه = جماعت غیر مسلمه‌یه مذهبجه ریاست ایدن باش راهب ورهبان. || لیمان رئیسی = لیمان دائره‌سنك ولیمانه متعلق ایشلرك مدیری که بحریه امرا وضابطانندن اولور.

ز

ز { زه. سـ. [عر. زاء. سث.] ترکجه الفبانك اون اوچنجی حرفی اولوب، اصل الفبای سریانی و عبرانی صره‌سنده یعنی ابجد ترتیبنده یدنجی حرف اولمغله، رقم کبی استعمالنده ۷ عددینه اشارتدر. شکل عبرانیسی ز و شکل سریانیسی ا اولوب بونلرك شکل عربیسیله اولان مشابهتلری ظاهردر. یالکز عربیده «ر» حرفیله التباسنه محل براغلمامق ایچون اوستنه برنقطه قونمشدر.

زا { یاخود زای. صـ. فا. [«زا-یدن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنده بولنور] طوغوران. ن.

زاء { سث. عر. (ز) حرفنك اسم عربیسیدر. نقطه‌لی اولدیغنه بناءً «ر» حرفندن تفریقاً «زاء معجمه» و «ذ» حرفندن تفریقاً «زاء هوز» دخی دینلیر.

زاج { سـذ. عر. حامض کبریت ایله دمیردن حاصل اولان و اصطلاح کیمیویده کبریتیت حدید دینلن ماده‌نك تجارتده‌کی اسمیدر. || زاج قبریس = حامض کبریتله باقردن مرکب کبریتیت نحاس، کوز طاشی.

زاجِر { صـ. عر. [«زجر» دن سفـ.] منع ونهی ایدن. ن.

زاحِف { صـ. عر. ث : زاحفه. [«زحف» دن سفـ.] تا. ییلان کبی قارنی اوزرینه سورینه‌رك یوروین : حیوان زاحف؛ حیوانات زاحفه.

زاحِفه { سث. عر. جـ : زواحف. تا. ییلان کبی قارنی اوزرینه سورینه‌رك یوروین حیوان.

زاد { صـ. فا. [«زادن» فعلندن سمص. اولوب، صتر. تشکیلاتنده بولنور] طوغمه. طوغمش، متولد : پریزاد = پریدن طوغمش: نوزاد = یکی طوغمش. || مادرزاد = آنادن طوغمه یعنی آنادن طوغدقده اوکرنیان : لسان مادرزاد = بر آدمك بو صورتله اوکرنوب بیلدیکی لسان، لسان اصلی.

زاد { سـ. فا. آزیق، قوت. توشه، ییه‌جك، رزق.

زادَ { فل. عر. ث : زادت. [«زیادة» دن فعل ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، دعا مقامنده قوللانیلان بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور] زیاده اولسون، آرتسون : زاد عمره = عمری آرتسون: زادت فضائله = فضیلتلری آرتسون.

زادَگان { سـ. جـ. فا. فد : زاده. با : زاده. = تر. فد. اصیل، اصیل زاده، نجیب : او آدم زادگاندر. [زادکاندندر دیمك اولادر.]

زادَگانلق { سـ. اصالت، نجابت، صوی

زاده { صـ. فا. جـ : زادگان. [«زادن» فعلندن سمف.] ۱. طوغمش، مولود. [اکثریا صتر. ده بولنور :] مردم‌زاده = آدمدن طوغمش؛ پری زاده = پریدن طوغمش: حلال زاده = حلال براجتماعدن طوغمش؛ حرام زاده = ولدزنا. ۲. مجـ. حصوله کلمش، حاصل، متکون : زادهٔ طبع = طبیعتمدن طوغمش، حاصل اولمش. || کشی‌زاده [تعبیر سقیم] = اصیل. || بك‌زاده = مجـ. چاپقین، کلخان بکی. = سـ. فا. اوغل، ابن، ولد: شیخ زاده = شیخك اوغلی. = جـ. با : زادگان.

زاده‌لِك { سـ. ۱. اصالت، نجابت، کبارزاده حالی. ۲. مجـ. هوپیالق.

زار { س. ١. اینجه پرده ویا اورتی: دیواره زار چکمك. ٢. بر عضو داخلی بی قاپلایان ویا آیران اینجه دری: بورن زاری، قولاق زاری. ٣. بعض میوه وسائر محصولات نباتیه‌نك پك اینجه اولان اچ قبوغی: بورتقال، نار، صوغان زاری. || پنبه زار = پنبوقدن پك اینجه بر نوع بز، تول.

زار { س. طاوله وسائر اویونلرده قوللانیلان كیك وسائره دن مكعب الشكل كوچك شیء كه آلتی وجهنك هر برینه بردن آلتی یه قدر نقطه‌لر یازیلوب آتلدقده اوسته كان نقطه‌لرك عددینه كوره اویناییلر واكثریا جفت قوللانیلیر، كعبتین: طاوله زاری. || مج. زار آمق = اوستون كلمك، غلبه چالمق. || زار طوتمق = حیله ایتمك.

زار { ه. زور لغتیله برابكده قوللانیلیر: زار زور بو ایشی كوره‌جكز = ایستر ایستمز، طوعاً وكرهاً.

زار { ص. فا. ١. سسله آغلایان، ایكلین، نالان: بلبل زار، عاشق زار. ٢. ضعیف، در. مانسز: جسم زارم. = س. سسله آغلامه، ایكلمه، فغان، ناله: زار ایتمك. = ح. زار زار = سسله آغلایه آغلایه، ایكلیه ایكلیه، فغان و ناله ایله: زار زار آغلادی. (بین العوام زاری زاری دینلیر.)

زار { د. فا. بعض اسمله النحاق ایدوب مكان بیان ایدر: كازار = كل یری: لاله زار = لاله یری؛ كار زار = جنك یری، میدان حرب؛ خرابه زار = ویرانه‌لك.

زارِع { ص. سند. عر. ج: زراع. (« زرع » دن سف.) اكین اكن، زراعتله مشغول آدم، چفتجی، رنجبر. (جمعی دها مستعملدر.)

زارغَنه { س. اوزون بورنلی وماوی كیكلی پیلان بالیغنه بكزر برجنس بالیق.

زاری { س. فا. سسله آغلامه، ایكلمه، ناله، فغان: فغان وزاری ایتمك. = تر. ح. زاری زاری = زار زار یرینه تعبیر عامیانه در: زاری زاری آغلامق.

زاغ { س. فا. قارغه، غراب.

زاغ { س. قلیچ وبیچاغه بیله مكله ویریان جلا، قیلاغی.

زاغلامَق { فع. قلیچ و بیچاغه بیله مكله جلاویرمك، قیلاغیلامق.

زاغَنوس { س. طیور صائده‌دن شاهین نوعندن بر قوش. بآ: چاغنوز.

زال { س. فا. یاشلی وآق صقاللی آدم. = سخ. ایرانیلرك قهرمان شهیری رستمك پدری.

زانغر { زانغردامق. بآ: زنغر، زنغردامق.

زانو { س. فا. دیز، ركبه: زانو بزانو = دیز دیزه: زانو بزین. زانو زن، زانو زده = دیز چوكن، دیز چوكش.

زانی { س. ص. عر. ة: زانیه. (« زنا » دن سف.) زنا ایدن اركك ویا قادین، فعل زنایی ارتكاب ایدن.

زاوِیه { س. عر. ج: زوایا. ة: زاویتین. ١. كوشه، بوجاق. ٢. بر زاهدك عبادتله مشغول اولمق اوزره چكلدیكی تنها خانه ویاكلبه. كوچك تكیه و خانقاه: بر زاویه‌سی واردر؛ زاویه‌سنده عبادتله مشغولدر؛ زاویه‌نشین = زاویه‌ده اوتوران، منزوی. ٣. ه. ایكی خطك تلاقیسندن حاصل اولان شكل: زاویهٔ قائمه = ایكی خطدن بری دیكرینه عموداً ایمكله تشكل ایدن زاویه كه نام ٩٠ درجه وسعتنده‌در؛ زاویهٔ حاده = زاویهٔ قائمه دن طار اولان؛ زاویهٔ منفرجه = زاویهٔ قائمه‌دن كنیش اولان زاویه: زاویهٔ مجسمه = ایكی خط یرینه ایكی سطحك تلاقیسندن متشكل اولان كوشه؛ زاویتین متبادلتین = ایكی خطك تقاطعندن حاصل اولان قارشیلقلی ایكی زاویه. || پوصله زاویه‌سی = انحراف عارضیدن تجرید و تصحیح اولنان زاویه.

زاهِد { ص. س. عر. ة: زاهده. ج: زهاد. (« زهد » دن سف.) زهد وتقوی ایله مشغول، عابد، متقی.

زاهِدانه { ص. ح. فا. زاهده یاقیشیر حال وصورتده، زاهدجه‌سنه زهد وتقوا ایله: زاهدانه طور وحركت: زاهدانه سویلیور.

زاهِدلِك { س. زاهدك حال وشانی، زهد.

زاهِر { ص. عر. (« زهور » دن سف.) پارلاق، لامع،

درخشان: نجم زاهر. لـ.

زاهق { ص. عر. «زهوق»دن سف. ا محو و مضمحل اولان. ن.

زایچه { سـ. فا. [عر. «زیج»دن] نجومك بر وقت معینده‌کی مواقع وهیئتنی کوسترر جدول.

زائد { ص. عر. ث: زائده. جـ: زوائد. ا «زیادة»دن. ف. ا ۱. آرتان، آرتدیریلان، الحاق و علاوه اولنمش، منضم: حرف زائد، حروف زائده. ۲. فضله، لزومدن زیاده، لزومسز: بو مصرف زائددر: مصارف زائده. ||ر. قطع زائد= فر. Hyperbole دینلن شکل هندسی. || ط. لحم زائد= منافع الاعضا فننجه بر وظیفه‌سی اولمیان فضله ات. = حـ. ر. ضم وعلاوه‌یه دلالت ایدن ÷ اشارتنی تفسیر ایدر: ۳÷۲=۵ اوج زائد ایکی مساوی بش. = جـ. ۱. صکره‌دن ضم وعلاوه اولنمش شیئلر. ویا حرفلر: بو کلمه‌نك زوائدی یوقدر. ۲. فضله ولزومسز شیئلر: بو عباره‌ده طی اولنه‌جق برچوق زوائد واردر.

زائر { ص. عر. جـ: زوار. [«زیارة»دن سف. ا زیارت ایدن، تبرك مقصدیله کوڕمکه کیدن: زائر کعبه. = سذ. جـ. زیارت ایچون برمقام مقدسه کیدن آدملر: مقامات مبارکه‌یه بهر سنه برچوق زوار طوپلانیر.

زائل { ص. عر. ث: زائله. [«زوال»دن سف. ا ۱. زوال بولان، باقی ودائم اولمیان، موقت، فانی: نعمت دنیا زائلدر. ۲. کچن، مرور ایدن. سابق: مسئله‌ٔ زائله‌ده: محاربهٔ زائله‌ده ابراز شجاعت ایدنلر.

زب { یاخود زیب. مه. ۱. بردن بره وآکسزین یاخود مجهول وغیر مأمول بر طرفدن چیقیویرمکی تصویر ایدر: زب بر آدم چیقیویردی. ۲. مکرر قوللانیله‌رق صیچرامغی تصویر ایدر: زب زب صیچرامغه باشلادی. || زب زب طاشی= چوجقلرك اوینادقلری اوفاق یووارلاق طاشلر.

زبارمق { یا زیبارمق. فل. کوتی حالده صیزمق، یاتمق، کیرمك، اویومق: هایدی یه‌ده زبار. ا تحقیر وبد دعا مقامنده قوللانیلیر. ا

زبان { سـ. فا. ۱. دیل، لسان. ۲. لغت، لهجه: زبان فارسی.

زباندراز { ص. [زبان= دیل - دراز= اوزون] اطالهٔ لسان ایدن، حدی تجاوزله ذم وفصل ایلین.

زباندرازلق { سـ. و:

زباندرازی { سـ. فا. اطالهٔ لسان، حدی تجاوزله ذم وفصله جرأت.

زبانزد { ص. فا. [زبان= دیل - زدن= اورمق] لقردی آره‌سنده قوللانیلان، دیلك آلیشدیغی، مألوف و متداول (سوز): آیینه لغتی بزجه آینه صورتنده زبانزددر.

زبانه { سـ. فا. ۱. ترازی دیلی کبی آلات مختلفه‌نك دیل شکلنده جزئی. ۲. آلو، یالین: زبانه کش= آلولنن، آلوی چیقان.

زبانی { سذ. عر. اهل جهنمی جهنمه دفع ایتمکه مأمور اولان ملائکه.

زبد { سذ. عر. ۱. تره یاغی، قایماق. ۲. ص. مرهملرده قوللانیلان پوماده کبی شیٔ.

زبده { سذ. عر. ۱. برشیئك اك کزیده ومنتخب قسمی. ۲. خلاصه، نتیجه: اومقاله‌نك زبده‌سنی آلملی.

زبر { حـ. فا. اوست، اوسته، اوستده: زیر وزبر= آلت اوست: زبر دست= ال اوستنده بولنان، آمر، حاکم، زیر دست مقابلی.

زبرجد { سذ. عر. زمرده مشابه یشیل رنکلی اسکی بر برنوع ذی قیمت طاش که الیوم اعتباردن دوشمشدر.

زبقین { سـ. بعض بیوك بالیقلری اورمغه مخصوص سیوری واکثریا چتاللی بر نوع حربه: زبقینله بالیق اورمق.

زبل { سذ. عر. سوپروندی. ن.

زبلاتمق { یا زیپلاتمق. فت. صیچراتمق، هوپلاتمق: چوجغی زبلاتمق.

زبلامق { یا زیپلامق. فل. صیچرامق، یوقاری‌یه طوغری زب دیه آتلمق، هوپلامق.

زبللایی { ص. پك ایری وقورقونج، پك اوزون بویلی، ازباندیت. عو.

زبور { سذ. عر. [اصل معناسی یازلمش شیٔ نامه. مکتوب در] حضرت داود (عم)ه وحی

اولنان کتاب سماوی که نبی مشار الیهك الهیلریله مناجاتلرینی حاوی اولوب، «مزامیر داود» اسمیله ده معروفدر. لسان عبرانیده منظوم اولوب، همان هرلسانه‌ده ترجمه اولنمشدر.

زَبون { ص. فا. ضعیف. قوتسز، ناتوان: زبوندر، چوق زبون دوشدی.

زِبون { س. [زبانزدی: زیبین] ١. وقتیله قفتان آلتنه کییلن قیصه پنبوقلی. ٢. الیوم قونداقده‌کی چوجقلره کوملکك اوستنه نیمتن یرینه کیدیریلن پازن وسائره‌دن قیصه وقوللی جاکت.

زَبونکُش { ص. فا. [زبون = قوتسز. کشتن = اولدیرمك] قوتسز ومدافعه‌دن عاجز بولدیغی آدمه مرحمت ایتمین.

زَبونکُشلِك { س. ضعیف ومدافعه‌دن عاجز آدملره مسلط اولمق خصلتی.

زَبونکُشی { س. فا. زبونکشلك. ز.

زَبونلامَق { فل. ضعیف وقوتسز دوشمك، ضعیفلامق.

زَبونلِق { س. قوتسزلك، ضعف، درمانسزلق.

زَبیب { سذ. عر. قوری اوزوم. ز.

زِپر { یا زیپیر. ص. ١. زبلایه‌رق چیلغینجه حرکت ایدن، پرواسز حریف. ٢. کوجلی قوتلی، ایری یاری.

زُجاج { سذ. عر. صیرچه، جام، شیشه. ز.

زَجّاج { سذ. عر. [«زجاج» دن سمبه] جامجی، شیشه وجام یاپان آدم.

زُجاجه { سث. عر. جام، شیشه، صیرچه.

زُجاجی { ص. عر. ث: زجاجیه. کیم. جام و صیرچه قبیلندن اولان: مواد زجاجیه.

زَجر { سذ. عر. جم: زجور. ١. منع، نهی. [اصل عربیده حیواناتی سسله ویا ال واشارتله قوغوب اوزاقلاشدیرمه معناسنه کلیر.] ٢. زورلامه. اجبار، کرهاً برایشه سوق. ٣. آنغاریه کبی مشقتلی ایشده قوللانمه، بعض ارباب جرمك خدمات شاقه‌ده استخدامی کبی معامله. ٤. جور، اذیت. [صوك اوچ معناسی لسانمزه مخصوصدر.]

زَجراً { ح. عر. ١. منع ونهی ایده رك. ٢. زورله، قوهٔ جبریه ایله، جبراً. ٣. ترفیع ایتمه‌مك وخدمات شاقه‌ده استخدام اولنمق اوزره مجازاة قصدیله: قرعه‌سی اصابت ایتدیکنده اجابت ایتمیوب بقایا قالان افراد بعده زجراً عسکره آلنیر.

زَجرِیّه { سث. عر. [لغت مولده] مسکراتدن آلنان رسم که مقصد وضعی استعماللرینك بر درجه‌یه قدر منعیدر: زجریه کومروکی.

زُحاف { با: زعاف.

زِحاف { سذ. عر. د. عروضده برحرفك اسقاطیله وزنك تبدیلی.

زَحف { سذ. عر. تا. ییلان کبی حشراتك قارن اوزرینه سورینه‌رك یوریمسی.

زُحَل { سذ. عر. سیارات کبیره‌نك آلتنجیسی و رصدسز کورینلرینك اك اوزاغی اولوب مشتریدن صکره کلیر. فارسیده کیوان دیرلر.

زَحمَت { سث. عر. ١. صیقندی، اذیت، محنت، راحتسزلق: یولده چوق زحمت چکدك. ٢. زور، قولایلق ضدی: بو ایش چوق زحمتله وجوده کلمشدر. ٣. یورغونلق، تعب: سزه زحمت اولدی. || زحمت اولمق = یورغونلق ومشقتی موجب اولمق: سزه زحمت اوله‌جق، زحمت اولمسون. || زحمت ایتمك = یورلمق، راحتسز اولمق: سززحمت ایتمیك؛ بوشنه زحمت ایتدیکز. || زحمت چکمك = اذیته کیرمك، محنته دوچار اولمق. || زحمت چکدیرمك = صیقندی چکدیرمك. محنت ویا ضرورتده براقمق، تسهیلات کوسترمه‌مك. || زحمته صوقمق، زحمت ویرمك = یورمق.

زَحمَتسِز { ص. ١. صیقندی واذیتی اولمیان: پك زحمتسز بر ایشدر. ٢. زور اولمیان، قولای، سهل: بویول اوته‌کندن دها زحمتسزدر. ٣. یورمیان: زحمتسز بازارلق. = ح. زحمت چکمکسزین، یورلمقسزین: زحمتسز قازانیلان آقچه‌نك قدری بیلنمز.

زَحمَتسِزجه { ح. زحمت ومشقت چکمکسزین، قولایجاجق: بو ایشه‌ده زحمتسزجه موفق اولدق.

زَحمَتلی { ص. ١. اذیت و مشقت وصیقندی ایله واقع ویا حاصل اولان : بم ایشم پك زحمتلیدر. ٢. یوران، یورغونلق ویرن، اتعاب ایدن : زحمتلی یول، زحمتلی صنعت. ٣. قولای حاصل اولمیان، زور : زحمتلی بر ایشه کیریشدك.

زَخّار { ص. عر. [« زخر » دن سمب.] پك طالغه‌لی ومتحرك، جوشقون وطاشقین : بحر زخار.

زَخارِف { سذ. جم. عر. فد : زخرف. با : زخرف.

زُخرُف { سذ. عر. جم : زخارف. یالدیز، پك پارلاق لکن قیمتسز سوس، زینت کاذبه. ن. [«مزخرفات» دها مستعملدر.]

زَخم { س. فا. با : زخمه.

زَخمخورده { ص. فا. [زخم = ضربه، یاره. خوردن = یمك] ١. برضربه‌یه اوغرامش، مصاب، دوچار. ٢. یاره‌لی، مجروح.

زخمدار { ص. فا. [زخم = یاره. داشتن = طوتمق] و :

زَخمناك { ص. فا. یاره‌لی، مجروح.

زَخمه { س. فا. ١. اورمه، ضرب، ضربه. ٢. یاره، جریحه : زخمهٔ خنجر. ٣. تللی چالغیلرك تلارینه طوقنمغه مخصوص بوینوز وتوك وسائره‌دن چوبجك، تازیانه، مضراب. ٤. اوزنکیلرك آصلدیغی قایش.

زَد { ص. فا. [اورمق دیمك اولان «زدن» فعلندن سمص. اولوب، « زبانزد » کبی نادر بعض ترکیباتده بولنور.] با : زبانزد.

زَده { ص. فا. جم : زدگان. [«زدن» فعلندن سمف. ترکیباتده بولنور.] اورلمش، اوغرامش، مصاب، دوچار، کرفتار : مصیبت‌زده = مصیبته اوغرامش؛ حریقزدگان = یانغین ویرمش اولانلر. || سرزده = باش کوسترمش : سرزدهٔ ظهور اولدی.

زَده‌لَمَك { یا زده‌له‌مك. فت. ١. اورمق، بره‌له‌مك، چوروتمك : سپدی صاللایه‌رق ایچنده‌کی میوه‌لری زده‌لمشلر. ٢. ضرر وخساره دوچار ایتمك، رخنه‌دار ایلمك : محاربه دائما تجارتی زده‌لر.

زَده‌لَنَمَك { فج. فل. ١. اورلمق، بره‌لنمك، چورومك : بو میوه‌لر زده‌لنمش. ٢. ضرر وخساره دوچار اولمق : تجارتی چوق زده‌لندی.

زَر { س. فا. ١. آلتین، ذهب. ٢. آلتین مسکوکات. نقد : سیم وزر.

زِر { یاخود زیر. مه. ١. سورکلی و اوصاندیریجی بد بر سسی تقلید وتصویر ایدر : بتون کون زر زر ایدوب طوردی. ٢. مبالغه و تأکید اداتی اولوب بعض صفتلرك باشنه کیرر : زر زوب = عقلسز ومناسبتسز آدم.

زُرّاع { سذ. جم. عر. فد : زارع. با : زارع.

زِراعَت { سث. عر. اکینجیلك، چفتجیلك، محصولات متنوعه یتیشدیرمك اوزره طوپراغك ایشلنمه‌سی واوکا متفرع ایشلر : زراعتله مشغول اولمق؛ فن زراعت؛ زراعت مکتبی؛ اهل زراعت.

زِراعی { ص. عر. ث : زراعیه. فن زراعته منسوب ومتعلق : فن زراعی؛ قواعد زراعیه.

زَرافه { سث. عر. بوینی اوزون واوك آیاقلری یوکسك معروف بر جنس حیوان که باشلیجه آفریقاده یاشار. بین العوام تحریفله (زورناپا) دینیر.

زَراَندود { ص. فا. [زر = آلتین. اندودن = سورمك] آلتین سورلمش، یالدیزلانمش، آلتینله مجلا.

زَراوَند { س. فا. بر جنس نبات طبی. فر. Aristoloche.

زَرباف { ص. فا. [زر = آلتین. بافتن = طوقومق] آلتینله یعنی صیرمه ایله طوقونمش.

زِرپ { مه. و :

زِرپاداق { مه. بردن بره، آکسزین، مناسبتسز وغیر مأمول بر وقتده : زرپ چیقدی؛ زرپاداق کیریویردی. عو.

زَرتار { س. فا. ١. آلتین تل، صیرمه. ٢. مج. کونش شعاعی.

زَرتاری { ص. فا. آلتین تلله و صیرمه ایله ایشلنمش ویا طوقونمش.

زَرد { ص. فا. صاری. ن.

زَردالو { یاخود زردالی. س. [فا. زرد = صاری. آلو = اریك. — تر. زبانزدی : زرده‌لی] شکلاً اریکه ولذتجه

قایصی‌یه مشابه معروف میوه‌که مایسده یتیشیر؛ زردالو آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج.

زَردُشتی { ص. س. فا. زردشتك ایجادی اولان اسکی ایران دیننه تابع آدم، آتشپرست، مجوسی.

زَردوا { یاخود زرداوه. س. دریسندن کورك یا پیلان معروف بر جنس کوچك چارپا.

زَردوز { ص. فا. [زر = آلتین. دوختن = دیکمك] ۱. آلتین وصیرمه ایله ایشلین و نقش ایدن، سیم‌کش. ۲. آلتین تل وصیرمه ایله ایشلنمش. صیرمه‌لی: زردوز پالان.

زَرده { س. فا. زغفرانله پیشیریلن طاتلی برنوع پرنج یمکی‌که دوکونلرده پلاوله برابر اکلی عادتدر.

زَرده‌چاو { س. [فا. «زرده‌چوب» دن محرف. غلطی: زرده چال] بویا کبی قوللانیلان وزغفرانه بدل زرده‌یه دخی قونیلان بر جنس صاری کوك.

زَرده‌چوب { س. فا. زرده‌چاو. با: زرده‌چاو.

زرزوات { س. [فا. «سبزوات» دن غلط] یمکده قوللانیلان یعنی ات ویاخود زیتون یاغیله پیشیریلن نباتات انواعی. باطلیجان، بامیه، طوماتس، قباق، لاخنه، صوغان کبی سیئلر.

زرزواتجی { س. [«سبزواتجی» دن غلط] سوقاقلرده کزدیره‌رك ویا دکاننده زرزوات صاتان اصناف؛ زرزواتجی دکانی.

زرزواتجیلق { س. زرزوات صاتان آدمك صنعت وتجارتی: زرزواتجیلق ایدیور.

زرزوب { ص. دلیشمن، منا. سبتسز، زرلاق.

زرزوبلق { س. دلیشمنلك، منا. سبتسزلك، زرلاقلق.

زِرَشك { س. فا. انبرباریس دینلن نبات معروف.

زَرع { سذ. عر. ۱. تخم صاچمه، اکمه: بغدای زرع ایتمك. ۲. اکیلوب بیتمش حبوبات، اکین.

زَرفِشان { یاخود زرافشان. ص. فا. [زر = آلتین. فشاندن، افشاندن = صاچمق] آلتین صاچان، سرپن.

زَرق { سذ. عر. ۱. وقتیله صوفیلرك کییدکلری ماوی اثواب؛ زرق پوش = بویله اثواب کیین. ۲. مج. ریا، مرائیلك.

زرکار { ص. فا. [زر = آلتین. کار = ایش] آلتین ویا صیرمه ایله ایشلنمش، آلتین ایشی.

زَرکاری { ص. [فا. «زرکار» دن] آلتین ویا صیرمه ایله ایشلنمش، صیرمه‌لی: زرکاری البسه.

زَرگَر { س. فا. آلتینی ایشلین، آلتیندن شیئلر یاپان آدم، قیومجی.

زَرگون { ص. فا. [زر = آلتین. کون = رنك] آلتین رنکنده، آلتین رنکلی.

زِرل { یا زریل. مه. بول آقمغی تصویر ایدر: زرل زرل ترآقمق.

زِرلاق { ص. نافله یره زرلدی ایدن، نا معقول سویلین. زرزوب. = س. چوق اوتن برجنس بوجك، جرّلاق.

زِرلامَق { فل. و:

زِرلدامَق { فل. زیاده سسله وزردامق، طورمیوب زرلدی وکورلدی ایتمك، دیرلانمق: اشك کبی زرلایوب طوریور.

زِرلدی { س. ۱. زیاده سسله اولنان ویزلدی، کورلدی، دیرلدی. ۲. نزاع، غاوغا: او اوده زرلدی اکسیك دکلدر. || قاین آنا زرلدیسی = صاللاندقجه چوق سس چیقاریر بر نوع چوجق اویونجغی.

زَرنِشان { س. فا. [زر = آلتین. نشان = م] قلیج وسائره اوزرینه قاقمه آلتینله ایشلنمش یازی وسائره.

زِرنیخ { س. فا. صیچان اوتیله کوکورتدن مرکب بر مخلوط که قیللری دوشورمك ایچون قوللانیلیر، زرنیق. بوکا زرنیخ اصفر دخی دیرلر. || زرنیخ احمر = سرور دینلن زهرلی مخلوط.

زِرنیق { س. [فا. «زرنیخ» دن] صیچان اوتیله کوکورتدن معروف بر مخلوط که قیللری دوشورمه‌ده قوللانیلیر.

زِروا { س. زرده‌لی وصارمساقلی پاچه. || مج. صاچمه‌صپان. سوز؛ زروایه چویرمك = پك قاریشدیروب کولیج حاله قومق.

زروالامَق { فل. پك مناسبتسز وكولنج برصورتده سويلمك : آرتق اوده زروالامغه باشلادی. عو.

زِرِه { س. فا. [تر. زبانزدی رانك سكونيله‌در] ١. اسلحهٔ جارحه واوقدن محافظه ايچون وقتيله تلدن ويا كاوسا. له‌دن معمول كييدكلری ثوب، درع، جوشن. ٢. حرب كميلرينه كله تأثير ايتمه‌مك ايچون قاپلانان چليك لوحه.

زِرِهپوش { ص فا. [زره = جوشن. پوشيدن كييمك] جوشن كيين، زرهله كنديني محافظه ايدن.

زِرهلی { ص. ١. زره كيين، زرهله كنديني محافظه ايدن : زرهلی عسكر. ٢. كله تأثير ايتميه‌جك صورتده قالين چليك لوحه ايله قاپلانمش (كمی) : زرهلی سفينه. = س. چليك قاپلامه ايله قاپلانمش حرب سفينه‌سی : فيلو بش زرهلی ايله اون اخشاب سفينه‌دن مركب ايدی. || زره قوشاق = سفن حربيهٔ جديده‌نك صو خطی حذاسنه قاپلانان چليك لوحه‌لر.

زَرين { ص. فا. [رانك تشديديله. ده جائزدر] ١. آلتيندن معمول، آلتين؛ زرين كلاه = آلتين كلاهلی، آلتيندن تاجی اولان. ٢. آلتين كبی، آلتين رنكنده : زلف زرين. || زرين قدح ياخود ساده‌جه زرين = كوزل قوقولی بر جنس صاری چيچك.

زِشت { ص. فا. چركين، قبيح، كريه. ز.

زُعاف { ص عر. [زبانزدی زحاف] ١. درحال اولديرن، آنيده هلاك ايدن. ز. ٢. جزايرده يرليدن متشكل برصنف عسكر : زعاف عسكری. ٣. جزايرده‌كی زعاف عسكرينك كييدكلری بيچيمده يعنی آلتی اوستی بر ككيشلكده فس : زعاف بيچمی فس.

زَعامَت { سث عر. بيوك تيمار : اصحاب زعامت.

زَعفَران { سذ. عر. صفران دينلن نبات معروف كه صاری‌يه بويامغه يارار.

زَعفَرانی { ص. عر. صفران رنكنده، آچيق صاری.

زُعم { سذ. عر. ناحق يره ظن، ظن باطل : اونلرك زعمنجه ... [عربيده علی الاطلاق ظن معناسنی افاده ايدر.]

زُعَماء { سذ. عر. فد : زعيم. با زعيم.

زَعيم { س. عر. ج : زعماء. | « زعامت » دن صش. | بيوك تيمار صاحبی. تيمارجی. | اسكيدن بعض قونسلوسلره دخی بو نام ويريليردی. |

زُغار { ياخود زاغر. س. آو كوپكی. آوی بولوب چيقارمغه مخصوص كوپك.

زُغارجی { س. ١. آو كوپكلرينك حفظ و اداره‌سنه مأمور آدم. ٢. يكيچری اوجاغنده بر صنف مخصوص : زغارجی باشی = بونلرك ضابطی.

زُغاره { س. | عر. « ظهاره » دن غلط | طيشدن قاپلی ياقه كوركی، اگيندرك.

زِفاف { سذ. عر. كوگی وكلينك كردگه كيرمسی : زفاف كيجه‌سی.

زِفت { سذ. عر. چام آغاجندن ومعدن كمورندن چيقان معروف سياه ماده كه قاتی اولوب آتشده اريز. || مج. سياه وقرا كلق وآجيلقدن كنايه اولور : زفت قراكلق؛ بو يمك، دكل زفتك پكی !

زِفتلَمَك { فت. زفت سورمك، زفتله قاپلامق ويا طيقامق : يره صوقيله‌جق قازيقلری، قازانك ديبنی زفتلملی.

زِفتلَنمَك { فج. زفتله طلا ايدلمك، زفت سورلمك : قايق طيشاريدن زفتلنير. = فل. [تحقير وبد دعا مقامنده] حرام يمك.

زِفتلی { ص. زفت سورلمش، زفتله طلا ايدلمش.

زَفير { سذ. عر. ط. نفس ويرمه. مقابلی : شهيق = نفس آلمه.

زِفير { س. توتون آغزلق وچبوغی داخلنده حاصل اولان سياه وپك آجی ماده. || مج. قرا كلق وآجيلقدن‌ده كنايه اولور.

زِفيری { ص. پك سياه ويا قرا كلق : زفيری قرا كلق.

زُقاق { سذ. عر. ج : ازقه. | تر. زبانزدی : سوقاق شهر وقصبه ايچنده ايكی طرفی اولرله محاط يول. با : سوقاق.

زقّوم { سذ. عر. ١. ميوه‌سی آجی بر جنس آغاج. آغو آغاجی. ٢. جهنمده حاصل اولوب آجی ميوه‌سی اهل جهنمه يديريله‌جك آغاج : شجرهٔ زقو

زَكاء { سذ. عر. صافلق، صفوت، خالصلك، صلاح حال. [«ذكاء» ايله التباس ايتديرمه. ملى.]

زَكاة { سث. عر. مال ونقدك شرعاً پاكلكى وحلاللغى تأمين اولنمق ايچون سنه‌ده قرقده برينك تصدق ايدلمسى : مالنك زكاتنى ويرمك.

زُكام { سذ. عر. نزله : زكامه طوتلمق؛ زكامى اولمق.

زُكاملى { ص. نزله‌يه طوتلمش، نزله‌لى.

زَكى { ص. عر. ث : زكيه. [«زكاء» دن صث.] صاف، خالص، صلاح حال صاحبى.

زِل { س. [فارسيدن] پارمغه ويا دائره‌نك چنبرينه طاقيلان چفت پوللر وصاللانه‌رق چالينان كوچك چاك : زل چالمق، زل ايله اوينامق. || زل زورنا = پك سرخوش. || زلسز اوينامق = سوينجدن اهتزازه كلمك. || زل طاقنمق = سوينمك، اظهار شادمانى ايتمك. || زل كبى، زل چالمق = پك بوش وآج : قارنم زل كبيدر. زل چاليور.

زَلّ { سذ. عر. ١. قايمه، آياق قايمه. ز. ٢. مج. خطا، سهو.

زَلازِل { سث. جم. عر. فد : زلزله. با : زلزله.

زُلال { سذ. عر. ١. صاف و خالص وخوشكوار صو. ٢. كيم. يومورطه آقى كبى مادهٔ كيميويه. فر. Albumine.

زُلالى { ص. عر. ث : زلاليه. كيم. يومورطه آقى قبيلندن اولان.

زُلام { ص. زوكورت، پاره‌سز.

زِلزال { سذ. عر. اوينامه، ديترمه، حركت.

زَلزَله { سث. عر. علائم ارضيهٔ معلومه‌دن طولايى طوپراغك ديترمه‌سى، حركت ارض : زلزله اولمق، وقوع بولمق.

زِلغيد { س. قورقوتمه. تخويف، تهديد، تعزير : زلغيد ويرمك = تهديد ايتمك.

زُلف { س. فا. محبوبه صاچى و على الخصوص يوزك ايكى طرفنده صارقان صاچ بولوكلرى. || زلف عروس = فاصوليه جنسندن كوزل چيچكلى برنبات.

زُلفلى { ص. يوزينك ايكى طرفنده صاچ بولوكلرى اولان. || زلفلى بالطه‌جى = سراى همايون خدمه‌سندن برصنف مخصوص.

زُلفه { س. بعض شيئلرك تپه‌سنده كى پوسكولجك : بايراق زلفه‌سى، الف زلفه‌سى.

زُلوبيه { س. برنوع طاتلى خمور.

زِلوه { ياخود زيوله. س. چفت اوكوزينك بويندروقدن چيقمامسيچون طاقيلان چوماق.

زِمام { سذ. عر. جم : ازمه. ١. يولار، ديزكين. ٢. مج. اداره : زمام امورى يدينه آلدى.

زِمامدار { ص. س. فا. [عر. زمام = يولار - فا. داشتن = طوتمق] يولارى طوتان. اداره ايدن : زمامدار امور.

زَمان { سذ. عر. جم : ازمنه. ١. وقت، هنكام، چاغ : او وقتدن چوق زمان كچدى. ٢. دور، عهد : سلطان سليمان خان حضرتلرينك زماننده. ٣. مهلت، مهل، امهال : امان زمان ويرمدى. ٤. موسم : كل زمانى. ٥. د. صرفده ماضى وحال واستقبال كبى زمانه مقارن حدث بيان ايدن صيغه‌لر. || او زمان = او وقت. || برزمان = ١. بر وقت، بر مدت. ٢. وقتيله، اسكيدن. || جميع زمانده، هر زمان = هر وقت، دائما. || زمان زمان = وقت وقت، كاه كاه. || كل زمان كيت زمان = مرور زمانله، كيت كيده. || هيچ بر زمان = هيچ بر وقت، اصلا. || زمان وزمين = مناسبت، مناسبت دوشورمه.

زَماناً { ح. عر. وقت اعتباريله، وقتجه : او ايش فلان ايشدن زماناً مقدمدر.

زَمانه { سث. عر. ١. دور، دوران. ٢. زمان حاضر، شمديكى زمان، دهر : زمانه چوجغى. ٣. بخت، طالع، فلك : زمانه اقتضاسى.

زَمانى { ص. عر. ث : زمانيه. زمانه منسوب ومتعلق : احوال زمانيه.

زُمُرُّد { سذ. عر. و :

زُمُرُد { سذ. عر. [تر. زبانزدى ميم ساكنه وراء مخففه ايله‌در.] معروف يشيل ذى قيمت طاش. — مج. پك يشيل شيئدن كنايه اولور : چايرلر زمرد اولمش : زمرد كبى.

زُمُرُدى ص. فا. و :

زُمُرُدين { ص فا. زمرد رنكنده، زمرد كبى يم يشيل.

زُمره { سث. عر. ١. جماعت: زمرهٔ اهل اسلام. ٢. صنف: اطبا زمره سندندر. ٣. جنس، نوع: زمرهٔ حیوانات.

زَمزَم { سخ. کعبهٔ شریفه‌نك یاننده مشهور بر قیوکه صویی مبارك اولوب ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه نقل اولنور.

زَمزَمه { سث. عر. تغنی، ترنم، ترانه، مزامیر داود (عم)ی ویا مقامات زندی اوقویان خطیبلرك ترانه‌سی.

زَمِستان { س. فا. قیش. شتا. ز.

زَمَن { سذ. عر. زمان. ز.

زَمهَریر { سذ. عر. قیشك اك صوئوق وقتی که کانونلرده اولور: زمهریر فرطونه‌سی. || زمهریر ظرفاسی = قیش موسمنده اینجه اثواب کیین.

زَمین { س. فا. ١. یر، ارض: روی زمین = یر یوزی. سطح ارض. ٢. قماش وسائره‌نك چیچکلرندن صرف نظرله بتونی قاپلایان رنك وبویاکه چیچکلر اونك اوزرینه یاپیلیر: اوقماشك زمینی صاری اولوب چیچکلری قرمزی ویشیل ایدی: مور زمین اوزرینه ماوی یوللری واردر. ٣. طرز، ادا: نوزمین بر شعر. ٤. مآل، مفهوم: بو زمینده بر شیء یازملی. || زمین دستره‌سی = دائره صورتنده کسمکه مخصوص دستره. || زیر زمین = یر آلتی، تحت الارض. || زمین وزمان ایله = مناسبت دوشوره‌رك.

زَمیندار { س. فا. [زمین = یر. داشتن = طوتمق] هندستانده بر مملکت حاکم و والیسی.

زَن { س. فا. جم: زنان. قاری، قادین، مرئه: پیره‌زن = قوجه قاری.

زَن { ص. فا. جم: زنان. [«زدن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] ١. اوران: شمشیرزن = قلیج اوران، قلیج چکن. ٢. کسن، قطع ایدن: رهزن = یول کسن. قطاع طریق. ٣. باصان. ضرب ویا طبع ایدن: سکه‌زن = سکه ضرب ایدن. ٤. چکن، آتان: لافزن = لاف آتان: نعره‌زن = نعره چکن.

زِناء { سذ. عر. غیر مشروع مجامعت. [ارکك وقادین حقنده قوللانیلیر:] زنا ایدن ارکك وقادینك حد شرعیسی. || ولد زنا = غیرمشروع مجامعتدن متولد، حرامزاده. پیچ.

زَنادِقه { وزنادیق. سذ. جم. عر. فد: زندیق. با: زندیق.

زُنّار { سذ. عر. جم: زنانیر. ار. ζωνάριον = قوشاق [وقتیله خرستیان کشیشلرینك اسباب ریاضتدن اولمق اوزره چیلاق تنك اوزرینه قوشاندقلری قیلدن قبا وسرت قوشاق.

زِناکار { ص. فا. زنا ایدن. زانی.

زِناکارلق { س. زانیلك، نا.

زَنان { ص. فا. [ترکیباتده بولنور.] اوره‌رق: طعنه زنان ایلری‌یه طوغری کیتدی = سوگه‌رك. س. جم. با: زن.

زَنانه { ص. فا. [تر. زبانزدی: زننه] قادین طائفه‌سنه منسوب ومتعلق ویا مخصوص.

زَنانیر { سذ. جم. عر. فد: زنار. با: زنار.

زَنبَرَك { س. [فا. «زنبورك» دن] تحریکه ویا صیقیشدیرمغه یارایان دمیر یای: ساعت زنبرکی، قپو زنبرکی. مه. تأکید ایچون «زهر» کلمه‌سنه اتباعاً قوللانیلیر: زهرزنبرك بر جواب یازدی = پك آجی، پك سرت.

زَنبَرکلی { ص. ایشلتمك ویا صیقیشدیرمق ایچون دمیر یایی اولان: زنبرکلی ساعت، قپو.

زَنبَق { سذ. عر. سوغانلی واوزون صاپلی بیوك وکوزل رایحه‌لی بر چیچك که اك معروف جنسی بیاضدر.

زَنبور { سذ. عر. اشك آریسی. ز.

زَنبورَك { س. فا. [«زنبور» مصغری] با: زنبرك.

زِنبه { س. قایش وقماش ومعدن کبی شیئلرده پارچه‌سنی قوپاره‌رق دلیك آچمغه مخصوص آلتکه مقاص کبی صیقیشدیرلمغله ویا اورلمغله ایشلر: زنبه اورمق، زنبه ایله دلمك.

زِنبه‌جی { س. زنبه اوران. چوخه کنارلرینی وسائر شیئلر زنبه ایله دلوب طونادان آدم.

زِنبه‌لاتمق { فت. زنبه اوردیرمق، زنبه ایله دلدیرمك: شو اورتی‌یی زنبه‌جی‌یه کوندروب زنبه‌لاتملی.

زِنبه‌لامق { فت. زنبه اورمق، زنبه ایله دلمك:

نفس آلمق ایچون فسك تپه‌سنی زنبه‌لارلر.

زَنبیل { سذ. عر. جم: زنابیل. حوایج یومیه وسائر اشیا طاشیمق ایچون حصیرکبی اورلمش یوقاریسی ککیش وآشاغیسی طار قاب.

زَنبیلجی { س. زنبیل یاپان و صاتان آدم.

زَنبیللی { ص. النده ویا آرقه‌سنده زنبیل طاشیان: زنبیللی علی افندی.

زَنپاره { ص. س. [زن = قاری. پاره = پارچه. — تر. زبانزدی: زانپارا.] ١. نامشروع صورتده مناسبت زوجیه‌ده بولنان آدم. ٢. قادینلرك آرقه‌سنه دوشن، وبوکا منهمك آدم.

زَنج { سذ. عر. آفریقاده ساکن اولان و قیویرجق قیصه صاچلریله، وسائر اشکال معلومه ایله فرق اولنان سیاهیلرك اسم جنسی اولوب، مفردینه «زنجی» دیرلر: طائفهٔ زنج، بلاد زنج.

زَنجار { سذ. عر. [فا. «زنگار» دن معرب] با: زنکار.

زَنجَبه { سث. عر. قادینلرك صاغریلرینی قبارتمق ایچون فیستانك آلتنده باغلادقلری شیء که فر. تورنور (Tournure) اسمیله معروفدر. [مستعمل دکل ایسه‌ده لسانمزده اسمی اولمدیغندن شایان استعمالدر.]

زَنجَبیل { سذ. عر. هندستاندن کلن بهاراتدن بر بهاردر که بین‌العوام زنجفیل دینلمکله معروفدر.

زِنجِف { س. البسه‌یه کنار اوله‌رق دیکیلن کورك، کورکدن صیوان.

زُنجُفره { سث. عر. [زانزدی «ز» و «ج» ك کسریله‌در.] جیوه ایله قورشوندن مرکب قرمزی بویا، سولکن، سورور. فر. Minium.

زَنجَفیل { س. [عر. «زنجبیل» دن] هندستاندن کلن بهاراتدن معروف بر بهارکه قیزدیریجی ومعدویدر.

زَنجی { ص. عر. ث: زنجیه. آفریقا سیاهلرینه و مملکتلری اولان سودانه منسوب ومتعلق: لسان زنجی، طوائف زنجیه. = س. عر. زنج طائفه‌سندن آدم، سیاهی، غلط فاحش اوله‌رق «عرب» یاخود «عراب» دیدیکمز قره آدم: بر زنجی، بر زنجیه کوردم.

زَنجیر { س. فا. [تر. زبانزدی زانك کسریله‌در.] ١. بر برینه کچمش حلقه‌لردن متشکل دمیر ایپ وباغ، سلسله: زنجیرله باغلامق، کمی زنجیری. ٢. مجرملرك آیاغنه ویا بوینه باغلادقلری دمیر باغ، پرانغه: زنجیره اورمق = زنجیرله باغلامق؛ زنجیره مستحق. ٣. آلتین وکومش وسائر قیمتلی برمعدندن مختلف اشکالده حلقه‌لردن مرکب ساعت وسائره باغی، قوردون: ساعت زنجیری. ٤. زنجیر کبی بربری آرقه‌سنده صره‌لانمش مسلسل شیء، سلسله: حساب زنجیری. بومعنا ایله صفت کبی‌ده قوللانیلوب: زنجیر حساب دینلیر.

زِنجیر { س. [فا. مفتوح الزاء زنجیردن مأخوذ.] مادهٔ آنفه‌یه. با.

زَنجیربَند { ص. فا. [زنجیر = م - بستن = باغلامق] زنجیرله باغلی، زنجیره، پرانغه‌یه اورلمش.

زِنجیرلَمَك { یا زنجیرله‌مك. فت. ١. زنجیره اورمق، زنجیرله باغلامق. ٢. زنجیر کبی یوقاریدن آشاغی‌یه صره‌لامق: حسابی زنجیرلمك.

زِنجیرلَنمَك { فل. زنجیر کبی یوقاریدن آشاغی‌یه صره‌لانمق، تسلسل ایتمك: بو حساب کوزل زنجیرلنمشدر.

زِنجیرلی { ص. ١. زنجیری اولان. ٢. زنجیره باغلی، زنجیره، پرانغه‌یه اورلمش. ٣. زنجیر کبی یوقاریدن آشاغی‌یه صره‌لانمش، مسلسل، متسلسل: زنجیرلی حساب.

زَنخدان { س. فا. چکه: سیب زنخدان = المایه مشابه اولان محبوبه چکه‌سی؛ چاه زنخدان = چکه‌نك اورته‌سنده‌کی چقور. عر.

زَند { سذ. عر. ١. چاقماق. ٢. تث. الك قوله بیتشدیکی یر، بیلك، بیلك کمیکی.

زَند { س. فا. دین مجوسك واضعی اولان زردشتك براقدیغی کتاب که مجوسیلرك کتاب مقدسی ودستورلری حکمنده اولوب، اسکی ایران لساننده محررمتننك ناتمام بر نسخه‌سی بولنمغله آوروپالیلر طرفندن طبع ولسانلرینه

ترجمه اولنمشدر. (زنداوستا) اسمیله دخی معروف اولان بو کتابك پهلوی لساننده‌کی ترجمه‌سی‌ده (پازند) اسمیله معروفدر. — کتاب مذکورك محرر بولندیغی اسکی ایران لساننه ده (زند) نامی ویرلمشدر، که بو لسان فارسیدن زیاده هندك (سانسکری) دینلن لسان قدیمنه مشابهدر.

زِندان { س. فا. اسکی زمان کی قراکلق ومدهش محبس، سجن. — پك قراکلق و جان صیقیجی محلدن کنایه دخی اولور: بوراسی زندان؛ زندان کبی بر اوطه.

زِندانجی { س. زندان محافظی، حبسخانه مأموری.

زَنداوَستا { س. فا. زردشتك کتابی که مجوسیلرك مذهبده دستورالعمللریدر. زند دخی دینلیر. با: زند.

زِندَگان { س. جم. فا. فد: زنده. با: زنده.

زِندَگانی { س. فا. ۱. دیریلك، حیات. ۲. یاشایش، معیشت، تعیش. لس.

زِندَگی { س. فا. دیریلك، جانلیلق، حیات.

زَندوَست { ص. فا. [زن = قاری — دوست = محب] قادینلردن خوشلانان، زنپاره.

زِنده { ص. فا. جم: زندگان. ۱. دیری، جانلی، برحیات، یاشایان. ۲. مج. روحلی، جانلی، چویك. ۳. صحتی یرنده، تندرست، دینج. || زنده دل = قلبی دیری، حیات معنویه ایله برحیات اولان، اهل دل.

زِندیق { ص. عر. جم: زنادیق، زنادقه. الوهیت وآخرته اینانمیان، منکر، ملحد، دینسز.

زِنغِر { مه. شدتله دیتریوب سس چیقارمغی تقلید و تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر: زنغر زنغر دیتریوردی؛ طوپك سسندن جاملر زنغر زنغر اوینادی.

زِنغِر داتمَق { فت. سله و شدتله دیترتمك: آرابه‌نك سرعتله مروری جاملری زنغر داتدی.

زِنغِر دامَق { فل. شدت وسسله دیتره‌یوب اوینامق: صیتمه‌دن ایکی ساعت زنغردا یوب طوردم؛ دیشلرم زنغردا یوردی.

زِنغِردی { س. شدتله و سسله دیتریوب اوینامه: صوئوقدن دیشلرینك زنغردیسی ایشیدیلیوردی.

زِنغِل { زنغلدامق وسائره. با: زنغر، زنغردامق وسائره.

زَنگ { س. فا. ۱. باس، دمیر و باقیر و سائره پاسی. ۲. با: زنج.

زَنگار { س. فا. باقیر پاسی قبیلندن اولان کوز طاشی، کبریتیت نحاس. [معربی: زنجار.]

زَنگِبار { سخ. ج. قره‌لر مملکتنك ساحل شرقیسندن عبارت اولان زنجبار مملکتی.

زَنگی { س. فا. سیاه آدم، سیاهی، زنجی.

زَنگین { ص. بای، مالدار، متمول، غنی، توانگر: زنگین آدم: زنگین بر عائله.

زَنگینجه { ص. آز و یا اولدقجه مالدار.

زَنگینلِك { س. مالدارلق، تمول، غنا، ثروت: زنگینلك چوق قزانمغله اولمیوب حسن اداره ایتمکله اولور.

زَنگینلَمَك { یا زنگینله‌مك. فل. بایرمق، مالدار اولمق، استحصال مال و ثروت ایتمك.

زَنّه { س. [فا. «زنان» دن] ۱. قادین جنسی، طائفهٔ نسا، اناث: زنه ایچون ترلك صاتیور؛ زنه درزیسی. ۲. اورته اویوننده قادین قیافتنه کیرن ارکك اویونجی: زنه‌یه چیقمق. ۳. قادینلره مخصوص اثواب و سائره.

زِنهار { یاخود زینهار. حد. صاقین! آمان!

زَنه‌جی { س. قادینلره مخصوص اثواب صاتان آدم.

زَنه‌لِك { س. ۱. قادینلق. ۲. اورته اویوننده قادین تقلیدی.

زُوّار { سذ. جم. عر. فد: زائر. با: رائر.

زَوال { سذ. عر. ۱. زائل اولمه، فنا بولمه: دنیا زوال بولور، آخرت باقیدر. ۲. آشاغیلامه، تنزل، تدنی: رومالیلرك فتوحاتی اسکی یونان مدنیتنك زوالنه سبب اولدی. ۳. قباحت، صوج، مسئولیت: ایلچی‌یه زوال یوق. ٤. کونشك نصف النهار خط مفروضندن غربه طوغری اینمه‌سی، میلی: زوال وقتی = نصف النهار؛ قبل

الزوال = نصف النهاردن اول؛ بعد الزوال = نصف النهاردن صكره. || سريع الزوال = چوق طايانه ميان، چابق محو وخراب اولان (اشيا).

زَوالپَذير { ص. فا. [عر. زوال = محو. فا. پذيرفتن = قبول ايتمك] محو وخراب قبول ايدن، فناسى ممكن ويا قولاى، بقاسز: علم وكمال زوالپذير دكلدر.

زَوالسِز { ص. زائل اولماز، محو اولماز و تدنى ايتمز، طيانيقلى، باقى: علم زوالسز بر ثروتدر.

زُواللى { زواللو. ص. ١. بيچاره. ٢. مسكين، عاجز، اقتدارسز.

زوانه { س. [فا. « زبانه » دن] ١. توتون چبوغى اما. مه‌سنك كچيرلديكى ايچى دليك ميل. ٢. مقره‌نك مركزندن كچيريلن واوكا مشابه ميل. ٣. دكرمن طاشنك اورته‌سنده قطب يرينى طوتان قازيق. ٤. بربرينه كچن ادواته آچيلان دليك.

زَواهِر { سث. جم. عر. فد: زهره. با: زهره. [ازهار كبى.]

زَوايا { سث. جم. عر. فد: زاويه. با: زاويه.

زَوائِد { سث. جم. عر. [فد: زائده قوللانلماز.] ١. فضله ولزومسز شيئلر: زوائدى طى ايدوب اختصار ايتملى. ٢. د. حروف اصليه اوزرينه آرتديرلمش حرفلر: افعال سداسيه‌نك زوائدى اوچ حرفدن عبارتدر. ٣. حق. مبيع ويا مرهونده ميوه كبى صوكره‌دن حاصل اولان شيئلر.

زَوج { سذ. عر. جم: ازواج. ت: زوجين. ١. چفت، اش، ايكى شيئدن مركب طاقم. ٢. بر چفت تشكيل ايدن ايكى شيئك بهرى، اش. ٣. قوجه وقارينك بهرى، حليل، حليله، چفت: زوج بتول؛ ازواج مطهرهٔ جناب نبوى؛ زوجين آره‌سنده حسن امتزاج. [حليله‌يه علامت تأنيثله « زوجه » دخى دينلديكندن، لسانمزده زوج اكثريا قوجه معناسيله قوللانيلير.]

زَوجه { سث. عر. جم: زوجات. قارى، حليله: زوج ايله زوجه بيننده حسن امتزاج شرطدر.

زَوجى { ص. عر. ت: زوجيه. قارى قوجه‌يه متعلق: محبت زوجيه.

زَوجِيَّت { سث. عر. قوجه‌لق، قاريلق، قارى قوجه حال وكيفيتى: يكرمى ياشندن آشاغى بر كنج زوجيت وظائفنى تقدير ايده‌مز.

زَوجَين { س. عر. ت. قارى قوجه: زوجين آره‌سنه برودت كيرمش.

زود { ص. فا. چابوق، سريع. = ح. چابوق، تيز، سريعاً. ز.

زوّر { س. [فارسيدن مأخوذ] ١. زحمت، راحتسزلق: معده‌سندن زورى واردر. ٢. كوجلك، عسرت، اضطراب، مشكلات: سيديك زورى = عسرت بول. ٣. مجبوريت، اضطرار، جبر: نه زورى واردر، زورم نه؟ ٤. قوت: بتون زورينى ويردى. || زور ايله = جبراً.

زوّر { ص. [بوده فارسيدن مأخوذ اولسه كرك] ١. كوج، مشكل، صعوبتلى: زور ايش، زور درس. ٢. زحمتلى، مشقتلى: رنجبرلك پك زوردر؛ زوروظيفه. = ح. ١. كوج، صعوبتله: بن بو درسى زور اوكرنيرم: بو ايشى زور ياپار. ٢. غير مأمول صورتده، آنجق، طار طارينه: اقشامه قدر يورودیكمز حالده منزله زور يتيشدك؛ بو يازى‌يى بو كون زور بيتيريرم. || زار زور = طوعاً وكرهاً، ايستر ايستمز. || زور زورينه = آنجق، كوچ حال ايله.

زوّر { س. فا. ١. قوت، كوج، مكنت: زور بازو. ٢. جبر، عنف.

زور { سذ. يالان، كذب، اصلسز وساخته ايش: شاهد زور = يالان شاهد.

زوّراكى { ح. [روم شيوه‌سنه تطبيقاً تشكيل اولنمش عاميانه بر لغتدر.] ايستميه‌رك، زورله، جبراً، كرهاً: زوراكى ياپيلان ايش البته ايى اولماز؛ زوراكى كيده‌جكسك ديدى.

زوّربا { با: زوربه.

زوّرباز { س. فا. بدن وقوللرينك قوتيله آغر شيئلر قالديرمق كبى اويونلر ياپان جانباز.

زوّربه { ص. ١. زورله معامله ايدن، قوهٔ جبريه ايله قاپوب اوره‌رق حقه رعايت ايتمين، غاصب، جبار. ٢. ياراماز، راحت طورماز، حشارى.

زۆربه‌لق { س. زورله معامله، قوهٔ جبریه ایله قاپوب اوره‌رق حقه رعایت ایتمینك حالی.

زَورَق { سذ. عر. قایق، صندال: زورق سوار = قایغه بینمش. || تش. نبا. قایغك تکنه‌سنه بکزر بعض اویوقلره اطلاق اولنور.

زۆرلامَق { فت. زورله ایشلتمك، اجبار ایتمك، چوق ابرام ایتمك: بو ابنیه‌نك انشاسنی در. عهده ایتمکه بنی چوق زورلادیلر.

زۆرلی { ص. قوتلی، قوی، کوجلی.

زۆرمَند { ص. فا. قوتلی، زورلی، کوجلی.

زورنا { س. [فا. «سرنا» دن] کسکین وآجی بر سس جیقاران واکثریا طاول ایله برابر اوله‌رق اوفلیه‌رك چالینان معروف چالغی. || مج. مناسبتسز وصوئرق سوزلرله چوق کوه زه‌لك ایدن آدمدن کنایه اولور. || زیل زورنا = مست لایعقل، کندینی بیلمز سرخوش. || طاؤل زورنا ایله = کورلدیلی شعشعه ایله.

زورناجی { س. زورنا دینلن معهود چالغی یی چالان چالغیجی، سرنازن.

زَوزَك { ص. تمکینسز ومناسبتسز، خفیف المزاج وکوزه، هر شیئی قاریشدیروب آغزی والی طورمیان: زوزك آدم. زوزك چوجق.

زَوزَکلِك { س. خفت مزاجله کوزه‌لك، مناسبتسز صورتده چوق سویلیش، آغزی والی طورماز آدمك حالی.

زَوزَکلَنمَك { فل. زوزکلك ایتمك، الی آغزی طورمیوب مناسبتسز قول و حرکتده بولنمق، خفت مزاجله کوزه‌لك ایتمك: آرتق زوزکلنوب طورما.

زۆقه { س. یالامود کبی بیوجك بالیقلری طوتمغه مخصوص کوچك بالیق شکلنده اوجی ایکنه‌لی قورشون: زوقه ایله بالیق طوتمق. || مج. زوقه‌یی یوتمق = آلدانمق، قاپلمق.

زۆگورت { ص. [آخرنده‌کی «ت» حرکه لنجه «د» اولور.] پاره‌سز، مفلس: زوکورت قالمق. || چهره زوکوردی = چرکین، قبیح الوجه.

زۆگورتلِك { س. پاره‌سزلق، مفلسلك: زوکورتلك چکمك. || چهره زوکورتلکی = چرکینلك.

زۆگورتلَمَك { یا زۆگورتله‌مك. فل. پاره‌یی غائب ایدوب پاره‌سز قالمق. مفلس اولمق: بتون وارینی قماره ویروب آز زمانده زوکورتلدی.

زۆلوطه { س. [لهجه‌دن] اوتوز پاره‌لق اسکی بر کومش سکه.

زولوف { س. با: زلف.

زوله { س. با: زلوه.

زِه { س. فا. ۱. یای کیریشی. ۲. اثواب وسائره کنارینه دیکیلن شیریت وغیطان وسائره: کنارینه بر زه چکملی. ۳. مارانغوزلغه متعلق ایشلرده بر طبله وسائره کنارینه یاپیشدیریلان اینجه پرواز. ٤. صحیفه اطرافنه چویریلن چیزکی.

زُهّاد { سذ. جم. عر. فد: زاهد. با: زاهد.

زَهادَت { سث. عر. پرهیزکارلق. زهد، تقوی.

زَهادَتلو { ص. پرهیزکار، متقی. انشا لساننده مشایخ وزهاده ویریلن عنواندر.

زُهد { سذ. عر. پرهیزکارلق، منهیاتدن توقی ایله عبادته حصر اوقات ایتمه، تقوی: اهل زهد وتقوادن بر ذات.

زَهر { س. فا. [تر. زبانزدی: زهیر. — خالص ترکجه‌سی اولان «آغو» متروك حکمنه کچمکله یرینی بو لغت طوتوب لسانمزك تصرفاتندن اولمشدر.] اکلی ویا تماس وقوقوسی موجب موت اولان شیء، آغو، سم. || مج. پك آجی شیء: بو یمك زهردر. || زهرزمبرك = پك آجی ویا شدتلی.

زَهر { سذ. عر. جم: ازهار. چیچك، شکوفه. [عربیده اسم جنس اولمغله مفردی «ه» علاوه‌سیله زهره اولور، که بوده بعضاً لسانزده قوللانیلیر.]

زَهراء { صث. عر. [ستف. «ازهر» ك مؤنثیدر.] یوزی پك بیاض وپارلاق. [نور دیدهٔ حبیب الله جناب فاطمه‌یه لقب اولمشدر:] فاطمة الزهراء.

زَهرآب { س. فا. [زهر = سم - آب = صو] و :

زَهرآبه { س. فا. حد ذاتنده پك آجی وسملی صو. || مج. آجیلق، آجی، درد وکدر.

زَهرآلود { ص. فا. [زهر = سم - آلودن = قاریشمق] زهرلی. || مج. پك آجی ومؤلم : زهرآلود برسوز.

زَهرآمیز { ص. فا. [زهر = سم - آمیختن = قاریشمق] زهرلی، آجی : برعتاب زهرآمیز.

زَهربار { ص. فا. [زهر = سم - باریدن = یاغدیرمق] زهر یاغدیران، پك آجی، زهرلی.

زَهرخَند { س. فا. [زهر = سم - خند = کولمه] آجی کولمه، استهزا ایله کولیش.

زَهرلی { ص. زهری حاوی، آ - غولی، سملی : زهرلی منطار.

زَهرناك { ص. فا. زهرلی، آ - غولی، سملی.

زَهره { سث. عر. چیچك، شکو - فه. [زهر کبی.]

زَهره { س. فا. اود، مراره، صفرا. || مج. جسارت، جرأت، یکیتلك. || زهره چاك = اودی قوپمش، چوق قورقان.

زُهره { سث. عر. منظومهٔ شمسك ایکنجی سیاره‌سی که تقریباً کرهٔ ارض جسامتنده اولوب بونکله کونشك آراسنده بولنمغله کاه اقشام قبهٔ سمانك جهت غربیه‌سنده وکاه صباحلین شرق جهتنده پك پارلاق برصورتده کورینور. فارسیده ناهید ولسان عوامده چوبان « کوکبی » وکاروان « کوکبی » دینلیر. اسکی زمانده حسن وعشق الهه‌سی زعم اولنوردی. || امراض زهرویه = ط. فرنکی و حرقة البول کبی خسته‌لقلر.

زَهری { ص. عر. ث : زهریه. نبا. چیچکه منسوب و متعلق.

زِهلَمَك { یا زهله‌مك. فت. کنارلرینه زه چکمك. شیریت وغیطانله ویا چیزکی وپروازله اطرافنی چویرمك.

زِهلی { ص. کنارلرنده زه بولنان، اطرافنه شیریت و غیطان یاخود چیزکی وپرواز چویرلمش اولان : زهلی اثواب، چوره، بوغچه.

زَهی { حد. نه کوزل! نه موطلی! طوبی : زهی جسارت! زهی حمیت. — استهزا طریقیله دخی قوللانیلیر.

زُهَیر { سذ. عر. [« زهر » دن ستص] نبا. کوچك چیچك.

زِیّ { سذ. عر. هیئت خارجه، قیافت، قیلیق، شکل، هر صنف وجماعتك قیافت مخصوصه‌سی : زی علماده، زی تجارده بر آدم.

زِیاده { سث. عر. ١. آرتمه، چوغالمه. ٢. آرتان مقدار، فضله، باقی، قصور : بونك زیاده‌سنی نه یاپه‌لم؟ زیاده‌سی قالسون. = ص. ١. چوق، کثیر مقدارده اولان : زیاده یاغمور یاغدی: الله زیاده ایتسین! ٢. دیکر برشیئدن چوق، دها چوق، آرتق : تحصیللری بر ایسه‌ده بریکنك تجربه‌سی زیاده‌در: او مالك قیمتی بوندن زیاده‌در. ٣. لزومندن چوق، فضله، آرتان : بو قماش زیاده کلدی؛ زیاده‌سنی بکا ویرك. ٤. لزومسز، فضله، بوش، نافله : بو سوزلر زیاده‌در : میوه طورورکن طاتلی زیاده‌در. = ح. ١. چوق : ثروت تحصیلنه زیاده حریصدر: زیاده چالیشمق صحته ضرردر. ٢. پك، آشیری درجه‌ده : زیاده چالیشقان، زیاده طمعکار. ٣. دها، ادات تفضیل کبی : او بندن زیاده عالمدر : کیم زیاده قوتلی ایسه او غالب کلیر. ٤. آرتق، غیری، دها : سن زیاده سویلمه. || زیاده ایتمك = چوق اولمق، حدی تجاوز ایتمك : آرتق سز زیاده ایتدیکز. || زیاده‌سیله = ١. پك چوق : زیاده‌سیله چالیشقان بر چوجق. ٢. ایجابندن فضله اوله‌رق : بن حقنی زیاده‌سیله ویردم. || اکسیك زیاده = هر درلو معامله : اکسیك زیاده حلال اولسون.

زِیاده‌جه { ص. ح. آز زیاده، آز فضله، چوقجه، خیلی : کندیسنی زیاده‌جه خسته کوردم.

زِیاده‌لَشدیرمَك { فت. آرتدیرمق، چوغالتمق : قلمه دوامی برآز زیاده‌لشدیرملیسکز : آرتق اوده معجزلکی زیاده‌لشدیردی.

زِیاده‌لَشمَك { فل. چوغالمق، آرتمق، تزاید ایتمك: روزکار زیاده‌لشدی؛ اورمانلر محافظه اولنورسه آغاجلر پك چابق زیاده‌لشیر.

زِیارَت { سث. عر. ۱. برینی کورمکه، بریله کورشمکه کیتمه: احبابی زیارت ایتمك شرطدر: خسته زیارتنه کیتمك سنت سنیه‌در؛ زیارتده قصور ایتدم. ۲. تبرك وتیمن ودعا مقصدیله مبارك بر یره کیتمك: روضهٔ مطهره‌یی زیارت ایتمك اخص آمالمدر: ابوینمك مرقدلرینی زیارت ایتدم. اعادهٔ زیارت = زیارته کلمش بر آدمك مقابلةً زیارتنه کیتمه. || زیارت رسمیه = صورت رسمیه‌ده اولنان زیارت.

زِیارَتجی { س. زیارت ایدن آدم، زائر: بیت مقدس زیارتجیلری = زواری.

زِیارَتگاه { س. فا. [عر. زیارت = م. فا. گاه = مقام] زیارت محلی، تبرك ایچون واریلان تربه ومعبد وسائره: شام وفلسطینده پك چوق زیارتکاهلر واردر.

زِیان { س. فا. ضرر، خسار، کار ضدی: زیان چکدم. زیانه اوغرادم؛ ضرر وزیانی کندیسنه عائد اولمق اوزره.

زِیانجی { ص. س. ضرر وزیانی موجب اولان. زیانکار.

زِیانسز { ص. ۱. ضرر وزیانی موجب اولمیان: زیانسز برتجارتدر. ۲. ضررسز، اولدقجه ایی. کوتی ومضر اولمیان: زیانسز آدمدر. = ح. فنا دکل، اولدقجه، ضررسز: زیانسز یازیور.

زِیانکار { ص. فا. ضرر وزیانی موجب، مضر: فاره حیوانلرك اك زیانکاریدر؛ زیانکار برچوجقدر.

زِیانکارلق { س. ضرر وزیانی موجب اولمه. بلا موجب ضرر وزیان ویرمك خصلتی: چوجقلرك زیانکارلغی چکلمز.

زیب { س. فا. بزك، سوس، زینت.

زیبا { ص. فا. ۱. بزکلی، سوسلی، مزین. ۲. یاقیشیقلی، کوزل: روی زیبا، دلبر زیبا.

زیب آوَر { ص. فا. [زیب = زینت - آوردن = کتیرمك] سوسلندیرن، زینت ویرن، کوزللشدیرن.

زیب اَفزا { ص. فا. [زیب = زینت - افزاییدن = آرتدیرمق] بر شیئك زینت وحسن ولطافتنی آرتدیران، کوزللشدیرن.

زیبَق { سذ. عر. [فا. «ژیوه». دن معرب] جیوه، سیماب. || کیم. زیبق حلو = طاتلی سلمن. فر. Calomel.

زیبقه { س. قره دکز سواحلی اهالیسنك کیدکلری لاز پوطوری.

زیبَقی { ص. عر. ث: زیبقیه. کیم. جیوه‌یه متعلق، جیوه‌دن معمول: ادویهٔ زیبقیه.

زَیبَك { س. خفیف سلاحلی ومحافظهٔ اسایشه مأمور اسکی برصنف عسکر. — سلجوقیلر زماننده بویله بر صنف عسکری ترکیب ایتمش اولان آیدین وخداوندکار اهالیسی که «افه» دینمکله دخی معروف اولوب غریب قیافتلری واردر: زیبك اویونی.

زَیبَکجه { ص. ح. زیبکلرك طور وطرزنده اولان ویا بوطرزده اوله‌رق: زیبکجه اوینامق، زیبکجه اویون.

زیبَنده { ص. یاقیشیقلی، یاراشیقلی، کوزل: روی زیبنده.

زیبیدی { ص. ۱. پژمرده، یرتیق پرتیق: زیبیدی قیافتلی. ۲. مسکین، میمندی: زیبیدی حریف.

زَیت { سذ. عر. جم: زیوت. ۱. زیتون یاغی. ۲. ط. مواد مختلفه‌دن چیقاریلان علی‌الاطلاق یاغ: زیت خروع = هندیاغی؛ زیت حب السلاطین = مسهل بریاغ؛ زیت طیار = قوقولی واوچیجی یاغ.

زَیتون { سذ. عر. [تر. زبانزدی: زیتین] زیتون یاغی چیقاریلان وینن معروف میوه. || زیتون آغاجی = بو میوه‌یی ویرن آغاج که یاز قیش یاپراغنی محافظه ایدر. || زیتون یاغی = بو میوه‌دن چیقاریلان معروف یاغ که یمکده، محروقاتده وسائر ایشلرده قوللانیلیر.

زَیتونجی { س. زیتون صاتان آدم.

زَیتونلق { س. زیتون آغاجلرینی حاوی اورمان.

زَیتونی { صه. عر. زیتون رنگنده، آزقهوه رنگنه وفستقی یه مائل قویو یشیل رنگنده اولان.

زَیج { سذ. عر. ج: ازیاج. کواکبك حرکات ومواقعنی مبین اوله رق ارباب هیئتك ترتیب ایتدکاری جدول: اولغ بکك مشهور زیجی، اسلام ارباب هیئتنك ازیاجی.

زید { ف. عر. ا: زیدت. (« زیاده » دن مجهول بنا سی اوزره ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، دائما مقامنده بعض تعبیرات عربیه ده بولنور:) آرتسون، زیاده اولسون: زید قدره = قدری زیاده اولسون: زیدت فضائله = فضیلتلری زیاده اولسون!

زیر { حج. فا. آلتده، آلته: زیر زمین = یر آلتنده؛ زیر خاکه کیردی = طوپراق آلتنه: زیر اداره سنده = اداره سی آلتنده. = سه. آلت: زیر وبالایه باقوب. = صه. آشاغیکی، آلت، بالا مقابلی: محلهٔ زیر. || زیر وزبر = آلت اوست.

زیر { مه. زیرلامق. با: زر، زرلامق.

زیر { سذ. عر. سازك اك اینجه تلی، « بم » مقابلی: خاممه ایدنجه زیر وبم (نغمی).

زیرا { حر. سببیت وتعلیل بیان ایدوب، داخل اولدیغی جمله مربوط بولندیغی جملهٔ اصلیه دن صکره کلیر: هیئت پك لازم بر علمدر زیرا طبع الهی اولان کائناتك عظمت و انتظامنی کو. ستریر. — شعرده وطرز قدیمده بعضاً « زیراکه » صورتنده قوللانیلیر: تعریف ایدمم چکد. یکم آلامی فلکدن ه زیرا که آنك ذکری ده بر بشقه المدر. (نفعی).

زیردست { سه. فا. ج: زیردستان. (زیر = آلت. دست = ال) ال آلتنده بولنان، مادون، تابع (تبعه): تبعه وزیردستان.

زیرك { صه. فا. ذکی، فطین، آکلایشلی، اویانیق.

زیرکلك { سه. و:

زیرکی { سه. فا. ذکا، فطانت، آکلایش، اویانیقلق.

زیرین { صه. فا. آلتده کی، آشاغی، آلت، تحتانی.

زیفوس { سه. (ر.) اثواب وسائره اوسته صیچرایوب قونان چامور لکه سی: زیفوسدن اوستی باشی برباد اولمش. = صه. حد. فائده سز، بوش، نافله: او ایش زیفوس چیقدی.

زیل { سه. با: زل.

زیمپاره { سه. (اصلی: فا. سمپاره) اینجه و سرت قوملی طاش معدنی؛ زیمپاره کاغدی = دمیر وتختنه جلالندیرمق وآشیندیرمق ایچون اوستنه بوقومدن یاپشدیرلمش کاغد ویا یز. با: سمپاره.

زین { سه. فا. اگر، سرج. لس.

زَین { سذ. عر. و:

زینَت { سه. عر. بزك، سوس، زیب: علم وکمال صاحبنه زیب وزین، زیب وزینت ویرو؛ قادین کبی زینته مائل اولمق ارککه یاقیشمماز؛ زینت ویرمك = تزیین ایتمك، کوزللشدیرمك.

زینتلمك { فه. بزه مك، سوسلنه یرمك، تزیین ایتمك، زینت ویرمك.

زینتلنمك { فط. بزنمك، سوسلنمك، تزین ایتمك.

زینتلی { صه. سوسلی، مزین، بزنمش.

زینهار { حه. با: زنهار.

زیوانه { سه. با: زوانه.

زیوت { سذ. ج. عر. فد: زیت. با: زیت.

زیور { سه. فا. سوس، زینت، زیب: زیب و زیور ویرمك = سوسلندیرمك، تزیین ایتمك. || زیور افزا = زینتنی تزیید ایدن: زیور افزای ظهور اولمق.

زیوف { سذ. ج. عر. (فد. « زیف » لسانمزده قو. للانماز.) قلب وسیاه آقچه.

زَئیر { سذ. عر. آرسلانك کو. کسدن جیة ردیمی سس، کورله. ز. || ط. چکرده وسائر اعضای داخلیه ده حاصل اولان سس که مرضه کوره مختلف اولوب اطبا قولاق یاپیشدیره رق دیکمکله فرق ایدرلر: زئیر ادیمی، زئیر منشاری وسائره.

ژ

ژه. س. (ژاء، زاء فارسیه) بوحرف، هر نقدر الفبای ترکی به ادخال اولنه‌رق، اون دردنجی حرف عد اولنیورسه‌ده، ترکجه‌ده مخرجی بسبتون مفقود ومجهولدر. عربیده دخی بولنمیوب، یالکز فارسیده بولنمله، ایرانیلر طرفندن (ز) یه ایکی نقطه دها علاوه‌سیله تشکیل اولنمشدر. (ز) ایله (ش) آره‌سنده صفیری برمخرجی وار. در، که فرانسزجه j حرفیله تصویر اولنور. لسانمزده یالکز فارسیدن ویا فرانسزجه‌دن مأخوذ بش اون کلمه‌ده بولنور. ایجاد حسابنده (ز) کبی ۷ اعتبار اولنور.

ژاژ { س. فا. ۱. دوه دیکنی. ۲. لزومسز ومناسبتسز لقردی، بوش ومعناسز سوز، هرزه. هذیان.

ژاژخا { ژاژخای. ص. فا. (ژاژ = دوه دیکنی. خاییدن = چیکمك) بوش سوزلر سویلین، هرزه کو، هذیان ایدن.

ژاله { س. فا. کچه یاغان ویاپراقلره قونان اینجه نم، چیك، شبنم، ندا.

ژاندارمه { س. (فر. Gendarme) بخود جاندارمه. محافظهٔ اسایشه مخصوص معاشلی برصنف عسکر، جاندار، ضبطیه: ژاندارمه عسکری، اداره‌سی، قوماندانی.

ژرف { ص. فا. دریلك، عمیق: دریای ژرف. ز.

ژنده { ص. فا. یرتیق، یامه‌لی، پژمرده. = س. یرتیق اثواب، پژمرده قیافت. || ژنده پوش = یرتیق اثواب کیین، پژمرده قیافتلی.

ژنگ { س. پاس، کیر.

ژنگار { س. فا. باقر پاسی، کوز طاشی، زنجار.

ژورنال { س. (فر. Journal) یا: جورنال. || مج. یومیه دفترمی. || مج. ایمان ژورنالی = کینك ایمانده بولندیغی مدتجه وقوعاتنك قید اولندیغی دفتر؛ سیر ژورنالی = اثنای حرکتده کی وقوعاتك دفتری.

ژوری { س. (فر. Jury) حقـ. جنایتله متهم اولانلرك اوجرمی صحیحاً ایشلیوب ایشلمدیکارینه واسباب مخففه بولنوب بولنمدیغنه وجداناً قرار ویرمك اوزره موثوق ومعتمد افراددن تشکیل اولنان هیئت مخصوصه، هیئت عدول.

ژوژ قومیسر { س. (فر. Juge commissaire) حقـ. افلاس ایشلرینه باقمق اوزره محکمه طرفندن تعیین اولنان مأمور.

ژولیده { ص. فا. قاریشیق، پرپریشه کچمش، طراغامش. مش: ژولیده موی = صاچلری قارمه‌قاریشیق وطراغامش.

ژیان { ص. فا. قیزغین، کوکره. مش، جوشمش: شیرژیان.

ژیمناستیق { س. (فر. Gymnastique) یا: جمناستیق.

ژیوه { س. فا. جیوه، زیبق، سیماب.

لسانمزده بوحرفك تلفظی ذاتاً مألوف اولمدیغندن، هیچ اولمازسه فرانسزجه‌دن مأخوذ اولان کلمه‌لرده، وهله اساسا یونانجه اولوب ده (ج) مقامنده اولان ζ ایله یازیلانلرده بو حرفك (ج) ه تبدیلی مرجحدر. مثلا اسکیدن بری کتب عربیه‌واسلامیه‌ده (دیوجانیس) اسمیله طانینمش حکیم یونانینك نامی فرانسزلره تقلیداً (دیوژن) یازیلق عبثدر.

س

س { سین. سـ. [عر. سث.] ترکجه الفبانك اون بشنجی حرفی اولوب، حروفك ترتیب اصلیٔ قدیمی اولان ابجد صره‌سنده دخی اون بشنجی حرف اولمغله، رقم کبی استعمالنده ٦٠ اعتبار اولنور. شکل عبرانیسی ס وشکل سریانیسی ܣ در. مکالمه‌لرده «سؤال» کلمه‌سنه بدل یازیلوب، (ج) دخی «جواب» ه اشارت اولنور.

سا { یاخود سای. صـ. فا. [«سایدن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] سورن: جبهه سای = آلننی سورن.

سا { د. فا. [«آسا» دن مخفف] مانند، مماثل، نظیر: عنبرسا = عنبر کبی.

سابِح { صـ. عر. ث: سابحه. [«سباحة» دن سف.] یوزن، یوزیجی. || بحـ. حوض سابح = یوزر یعنی سیار وقابل نقل حوض که ایچنده کمی یاپیلیر. || سابح بطاریه = ساحل محافظه‌سنه مخصوص طوپلی زرهلیلر.

سابِع { عـ. عر. ث: سابعه. یدنجی، هفتم: باب سابع = یدنجی باب: سنهٔ سابعه = یدنجی بیل. || سابع عشر = اون یدنجی.

سابِعاً { حـ. عر. یدنجی اوله‌رق، یدنجی درجه‌ده.

سابِق { صـ. عر. ث: سابقه. [«سبق» دن سف.] ١. کچن، کچمش، سبق ایدن، اولکی: عصر سابق = کچن، بوندن اول کی عصر؛ سنهٔ سابقه = کچن سنه. ٢. شمدیکندن اول برمأموریت ویا مسندده بولنمش اولان، لاحق مقابلی: ناظر سابق = بوندن اول کی ناظر؛ سابق سلانیك والیسی. ٣. ایلریده بولنان، زمانجه ویا پایه و رتبه‌جه اوکده بولنان، مقدم. ز. [بو معنی ایله اسم کبی دخی قوللانیلوب، جمع. عربیسی «سابقون» دخی مستعملدر.] || سابق الذکر، سابق البیان = ذکری کچمش، یوقاریده بیان اولنان. = سـ. کچمش زمان: سابقده = کچمش زمانده، وقتیله، مقدما.

سابِقاً { حـ. عر. بوندن اول، مقدما: سابقاً ادرنه والیسی بولنان ذات: سابقاً قوللانیلان القاب.

سابِقه { سث. عر. جـ: سوابق. ١. کچمش شیٔ، کچمش حال و وقعه، برآدمك عمرنده وقوع بولمش احوال و وقوعاتك بهری: سوابق احوالی معلومدر. ٢. برآدمك اولجه بر محکمه‌یه دوشوب محکوم اولمسنی منتج اولمش جرم وقباحت، کچمش جرم: سابقه‌سی واردر؛ سابقهٔ مکرره اصحابندن = دفعاتله محکوم اولمش.

بولغت لسانمزده یالکز ذکر اولنان ایکی معنی ایله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده دیکر ایکی معناسی‌ده واردر که حال حاضر ایچون پك لزوملی اولمغله، لسانمزه نقل وتعمیملری الزمدر. — برنجیسی: بر ایشی ایشلمکده ویا دوشونوب درمیان ایتمکده برنجی اولمق خصوصیدرکه فرانسزلرك Initiative لغتیله افاده ایتدکاری معنادر. عربیده افعال بابندن «ابداء» مصدری‌ده بومعنا ایله قوللانیله‌بیلیر. — ایکنجیسی‌ده بر آدمك بر خسته‌لغه طوتلمغه اولان استعداد طبیعیسیدر، که فرانسزلرك Prédisposition دیدکاری حال اولوب، فن طبده الزم بر اصطلاحدر.

سابِقه‌لی { صـ. مق. بردها محکمه‌یه دوشوب محکوم اولمش، دیکر برجرم وقباحتی‌ده سبق ایتمش، جرم مکرر فاعلی: سابقه‌لی طاقمندن برآدم توقیف اولندی.

ساتِر { صـ. عر. [«ستر» دن سف.] اورتن، ستر ایدن: ساتر

العيوب. [«ستار»دها مستعملدر.]

ساج { س. ١. دميردن لوحه، دميرتخته: ساجدن منقال، ساج دوشمك. ٢. ساجدن قبه ومخروط شكلنده برمطبخ آلتى كه تبسيك اوزرينه قونيلوب اوستنه آتش قونمغله تبسيده‌كى يمك پيشر. = ص. ساجدن يعنى تخته حالنده دميردن معمول = صاج صوبه، صاج منقال.

ساج { سند. عر. هندستانده چيقان پك سرت ومقبول بر آغاج، فر. Teck.

ساج آياق { س. [اصلى: ساج آياغى] اوستنه ساج اورتيلان تبسيك وتجره وسائره. يك آلتنه قونيله‌رق آلتنده آتش يولنان دميردن سهپا. || مج. برى ايلريده وايكيسى كريده اولمق اوزره اوچ كشى صورتنده: ساج آياق يورومك.

ساجد { ص. عر. ج: ساجدين. [«سجده»دن سف.] سجده ايدن، سجده‌يه واران، مقام تعظيمده يوز سوروب يره قاپانان.

ساحِر { ص. عر. ة: ساحره. ج. [«سحر»دن سف.] ١. بوگو ايدن، بوگوجى، سحر باز. ٢. مج. سحركارانه برصورتله جلب قلوب ايدن، فتان: چشم ساحر.

ساحِل { سند. عر. ج: سواحل. صو ودكزكناري، قيي، يالى: ساحل سلامته وارمق؛ قره دكيز سواحلى. || مج. ساحل اشاردى = كمبجيلرك ساحلى طانيمق ايچون نشان اتخاذ ايتدكلرى بعض اشكال و علامات طبيعيه وصنعيه. || ساحل محافظى = ساحلك دشمن تعرضندن وقايه‌سى و چاغلايلفك منعى ايچون معين مواقعه مأمور افرادك بحرى.

ساحِلخانه { س. فا. [عر. ساحل = يالى. فا. خانه = او.] دكيز كنارنده يازلق مسكن، يالى: بوغاز ايچى ساحلخانه‌لرى.

ساحِلسراى { س. فا. [عر. ساحل = يالى. فا. سراى = قوناق] دكيز كنارنده يازلق بيوك قوناق، بيوك يالى: يازين بوغاز ايچنده‌كى ساحلسرايده اقامت ايدردى.

ساحه { سث. عر. ج: ساحات. ١. آچيق ير، ميدان، اورتهلق، فضا: اوكزده بر ساحهٔ واسعه وار ايدى؛ ساحهٔ سما. ٢. اوك اوكنده ويا اطرافنده‌كى آچيق ير، حولى.

ساختگى { س. فا. يايمه ودوزمه شيئك حالى، ساختەلك، يالان.

ساخته { ص. فا. [يايمق ديمك اولان «ساختن» فعلندن سمف.] يايمه، اويدرمه، دوزمه، يالاندن، تقليد: ساخته بر اسمله سياحت چيقمش؛ ساخته كومش؛ ساخته آچقه.

ساخته‌كار { ص. س. فا. برشيئك تقليدينى يايان، يالاندن ودوزمه شيئلر ميدانه چيقاران، قلب آچقه يايان ويا امضا ومهر تقليديله سند وسائره اويدران، قلبزن: ساخته كارك قانوناً بيوك جزاسى واردر.

ساخته‌كارلق { س. تقليدجيلك، قلبزنلك. يالاندن شيئلر چيقارمه ويا امضا ومهر تقليدى: ساخته كارلغك بيوك جزاسى واردر.

ساخته‌لِك { س. يايمه ودوزمه ياخود تقليد اولان شيئك حالى: بومالك ساخته‌لكى بللىدر؛ بوآدمك هرطورنده بر ساخته‌لك كورينور.

ساخته وَقار { ص. فا. [فا. ساخته = آغراق] يالاندن وجعلى صوررتده بر وقار طاقينان، يالاندن وقار وتمكين كوسترن: صكره‌دن كورمه آدملر اكثريا ساخته‌وقار اولور.

ساخته وَقارلق { س. يالاندن وجعلى وقار وتمكين صاتان آدمك حالى: بو آدمك ساخته‌وقارلغى ده چكلمز.

سادّ { ص. عر. [«سد» دن سف.] سد ايدن، قپايان، مانع اولان. = سند. عر. ط. آق صو دينلن كوز پرده‌سى.

سادات { سند. ج. عر. فد: سيد. با: سيد.

سادِس { عد. عر. ة: سادسه. آلتنجى، ششم: باب سادس = آلتنجى باب: دفعهٔ سادسه = آلتنجى كره.

سادِساً { ح. عر. آلتنجى اولەرق، آلتنجى درجەده.

سادگى { س. فا. ساده‌لك، دوز. لك. زينتسزلك.

ساده { ص. فا. ١. برشيئله مركب اولميان، بسيط، دوز. ٢. تزيينات‌دن عارى، زينتسز، عادى، دوز: پك ساده اثواب

کیمك عادتیدر. ۳. ایچنه برشئ قاریشمامش، خالص، صافی، تمیز: بو سوت، بو یاغ ساده در. ٤. تکلفسز، طنطنه‌سز، دوز: ساده قیافت، ساده لسان. ٥. شکرسز (قهوه)، پنیر وقیمه‌کبی خرجی اولیان (بورك) وسائره. ٦. غل وغشدن عاری، طوغری، خالص: ساده آدم، ساده بورکلی. ۷. چوق دریك دوشونمز، بوك، صافدرون: زواللی پك ساده در. ۸. تك، یالکز، مجرد: ساده صویه پیشمش چوربه. ۹. قات قات وقاتمرلی اولیان، بر قاتلی: قرا. نفیلك قاتمرلیسی‌ده اولور ساده‌سی‌ده. ۱۰. تر. یالکز، آنجق: ساده بن کلدم؛ او آدم ساده بنم ایشم اولسون دیور. ||روغن ساده، ساده یاغ = سوتدن چیقا. ریلوب یمکده قوللانیلان یاغ که زیتون یاغندن فرق ایچون بویله دینلیر. اختصاراً یالکز «ساده» قوللانیلمزده واردر.

ساده دل { ص. فا. ج: ساده دلان. [ساده = م. دل = یورك] یورکی تمیز وحیله بیلمز بوك (آدم)، صافدرون: پك ساده دل برآدمدر؛ برطاقم ساده دلانی اغفال ایتدی.

ساده دلانه { ص. ح. فا. برکونه حیله وتدبیر دوشونمکسزین، ساده دلجه‌سنه، بوکلکله، صافدرونانه: ساده دلانه بر امنیتله؛ بو ایشده پك ساده دلانه حرکت ایتدی.

ساده دِلِك { س. بوکلك، صافدرونلق.

ساده دِلی { س. فا. ساده دللك، بوکلك، صافدرونلق.

ساده رو { وساده روی ص. فا. ج: ساده رویان. [ساده = م. رو، روی = یوز] یوزی توگسز، نازه (دلیقانلی).

ساده کار { س. فا. قیومجی طا. سلاتجیسی.

ساده لَوح { ص. فا. [فا. ساده = خاطر] ساده دل، صافدرون، بوك.

سارّ { ص. عر. ؤ: ساره. [« سرور » دن سف.] سوبندیرن، مسرور وشادان ایدن، باعث مسروریت اولان: خبر سار، حوادث ساره.

سار { د. فا. بعض اسملره لاحق اولوب، ترکجه‌ده‌کی « لق » و « لك » کبی محل ومکان بیان ایدر: کوهسار = طاغلق یر؛ چشمه سار = چشمه‌لری چوق یر.

سارا { ص. فا. خالص، صافی: عنبر سارا. ژ.

ساربان { س. فا. دوه‌جی، دوه سوریجیسی.

سارت { س. بج. حصیر خلاطی.

سارت { س. ترکستانده ایرانی الاصل ولسان فارسی ایله متکلم بر صنف اهالی یه ویریلن اسمدر.

سارَدَلا { یاخود ساردلیه. س. [یونا. Sardina] فوچی ویا قوطی ایچنده استیف ایدیله‌رك حفظ اولنمش کوچك بالیقلر. ||مج. پك صیق طولدیرلمش ویا بریکمش غلبه‌لکدن کنایه‌در.

ساردون { بج. بالیقجیلرك قوللاندیغی اخلامور قبوغی لیفندن معمول خلاط.

ساردونیه { س. معروف برجنس چیچك که کوکی قیشین صوئوقدن محافظه اولنورسه بر قاچ سنه طیانیر. [ایتالیانك ساردنیه جزیره‌سنده چوق بولندیغندن یاخود بزه اورادن کلدیکندن، جزیرهٔ مذکوره‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر.]

سارِق { ص. عر. ؤ: سارقه. [« سرقة » دن سف.] چالان، خرسزلق ایدن. = سذ. عر. خرسز، اوغری، حرامی، دزد.

ساری { د. جهت وبر طرفه طوغری قصد ونیت بیان ایدر: شهر ساری کیتمك؟ جنت ساری پرواز ایتمك. [اسکیوب بزجه قوللانلماز اولمشدر.]

ساری { ص. عر. ؤ: ساریه. [« سراية » دن سف.] تماس وقربیت وسائر صورتله یکن، سرایت ایدن، بولاشان (خسته‌لق وسائره): نزله ساری بر خسته‌لقدر؛ امراض ساریه.

« ساری » ایله « مستولی » آره‌سنده فرق واردر: ساری یالکز افراد بینندہ برتدن دیکرینه یکن، مستولی ایسه بر مملکتده مسلط اولنجه جایق یابیلان خسته‌لقدر؛ مثلا ورم ساری، قولرا ایسه مستولی بر مرضدر.

ساز { س. [اصلی فارسیدر.] حصیر وسپت وسائره یاپدقلری اینجه قامش: سازدن سپت.

ساز { س. فا. [اساساً سازدن یعنی قامشدن یابیلان نی

کبی چالغی آلتلرینه مخصوص اولوب، بعده بالتعمم علی الاطلاق قوللانلمغه باشلامشدر.] هرنوع چالغی : ساز چالمق؛ اینجه ساز= کمان وقانون ودف کبی آلاتورقه چالغی طاقمی که فرنك چالغیسنه نسبة اینجه سس چیقاریر.

ساز { ص. فا. [« ساختن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] یاپان، اویدیران : چاره ساز = چاره یاپان، چاره‌سنی بولان. || ناساز = اویه‌میان، غیر موافق، مخالف : طالع ناسازم.

سازان { س. اکثریا سازلی طورغون صولرده بولنان بر جنس بالیق.

سازجی { س. ساز چالان، چالغیجی.

سازکار { ص. فا. اویغون، موافق.

سازلق { ص. ساز و قامش ایله مملو ویا مستور، ساز بیتن (یر) : او کولك بتون کنارلری سازلقدر؛ اوراسی سازلق بر یردر. = س. ساز بیتن یر، سازلق محل، نیستان.

سازَنده { س. فا. ۱. برساز چالان آدم. ۲. چالغیجی. مطرب: سازنده وخواننده‌لرله اکلنمك.

ساطِع { ص. عر. ث : ساطعه. [« سطوع » دن سف.] یوکسلوب میدانه چیقان، مرتفع وظاهر، تعالی و تظاهر ایدن : برق ساطع؛ رایات ساطعه.

ساطور { سذ. عر. ج : سواطیر. [تر. زبانزدی : ساطیر] ۱. ات وسائره کسمکه وقیمغه مخصوص اکلی وآغر بیچاق که بالطه کبی اورمغله کسر. ۲. توتون قیمغه مخصوص آلت.

ساطورجی { س. [زبانزدی: ساطیرجی] ساطور قوللانان. ات کسن قصاب چراغی.

ساعَت { سث. عر. ج : ساعات. ۱. کوندوز ایله کیجه‌دن عبارت برکونك یعنی کرهٔ ارضك کندی محوری اوزرینه برکره دونمه‌سی زماننك منقسم اولدیغی ۲٤ جزئدن بهری که ٦۰ دقیقه‌دن و هر دقیقه ٦۰ ثانیه‌دن مرکبدر : اوچ ساعت یورودم: ساعت بشده کلدم. ۲. وقت، زمان، آن: بوساعتده، او ساعت. ۳. وقت معین، وقت مقدر، اجل : ساعتی کلنجه؛ هر ایشك وقتی ساعتی واردر. ٤. قیامت، یوم حشر. ٥. بر ساعتده قطع اولنان یول مقداری که اوچ میل یعنی بش کیلومتره‌در : بورادن فلان یره قاچ ساعتدر؟ ٦. وقتی کوسترن آلت که انواعی اولور : قوین ساعتی، چالار ساعت، دیوار، قلعه ساعتی، قوم ساعتی، کونش ساعتی (= بسیطه). || او ساعت = آنیده، درحال. || بر ساعت اول= ممکن مرتبه‌ده اول، چابق، ارکن. || ساعت بساعت = ساعتدن ساعته. آن بآن. || مج. ساعت باشی = مجلسده هرکسك طالوب سکوت ایتمسیله بر مدت سورن سکوت. || ساعت طوتمق = ساعت الده اوله‌رق وقتی حساب ایتمك. -- ترکیبات عربیه‌ده « ساعه » صورتنده قوللانیلیر. || اشراط ساعت = قیامت علامتلری. || اشرف ساعت = زمان سعد.

ساعَتجی { س. ساعت یاپان و صاتان یاخود تعمیر ایدن آدم.

ساعَتجیلِق { س. ساعتجی صنعت ومشغولیتی، ساعت یاپمق ویا تعمیر ایتمك صنعتی. [ثقیل هجالی اولوب ذاتاً لسانمزك تصرفاتی حکمنه‌ده کچدیکندن، تلفظ عمومی‌یه مغایر اوله‌رق، ساعتجیلك و ساعتلك یازمق عبثدر.]

ساعتلق { ص. شو قدر ساعت سورن : بر ساعتلق ایشمز واردر.

ساعِد { سذ. عر. قولك دیرسك ایله ال آره‌سنده‌کی قسمی، بیلك : ساعد سیمین.

ساعی { ص. عر. ث : ساعیه. [« سعی » دن سف.] چالیشان، سعی ایدن. = سذ. عر. [تر. زبانزدی : سایی.] بر خبر ویا مکتوب کوتورمك ایچون بر یره کوندریلن پیاده، اولاق، نابار، برید : بر ساعی کوندرمك ایجاب ایتدی.

ساغَر { س. فا. عشرت بارداغی، قدح، کأس، پیاله : ساغر زرین = آلتین قدح.

سافِل { ص. عر. ث سافله. [« سفل » دن سف.] آشاغی بولنان، آلچاق [« اسفل » دها مستعملدر. بونك یرینه بزجه کثیر الاستعمال اولان « سفیل » ایسه غلط اولوب عربی دکلدر.]

ساق { سذ. عر. ۱. دبز ایله طوپوق آره‌سنده‌کی قسم، بالدیر، اینجیك. ۲. نبا. آغاجك

وسائر نباتاتك يردن داللرك تشعبه باشلادقلری محله قدر اولان دوز یری، صاب. ۳. ر. رأس مثلثه متصل اولان ضلع که قاعده دینلن ضلعك غیریدر.

ساقز { یا ساقیز. س. ۱. بعض آغاجلردن صیزلایه‌رق چیقان ضمغ کبی یاغلی بر ماده: چام ساقزی = چام آغاجندن چیقانی، رجنه، راتنج؛ چنکل ساقزی = کنگر دیکنتك ضمغی؛ یر ساقزی = نطرون، نفت معدنی: لبان ساقزی = کونك: قره ساقز = قره گونلك. ۲. بو سببله ساقز آغاجی دینلن بر شجر مخصوصدن چیقان بیاض بر ضمغ که چکلدکجه اوزامق خاصه سنی حائز اولوب دیشلری تمیزلمك و آغزه رایحه ویرمك ایچون چیکننیلیر ونرق و سائره‌یه‌ده قونور: ساقز چیکنمك؛ مج. چکه ساقزی = ورد زبان. — بیاضلقدن و چکیلوب قوپمامقدن‌ده کنایه اولور: ساقز کبی چاماشیر، آغده. || ساقز آغاجی = مذکور مصطکی‌یی ویرن آغاج که ترمنتی انواعندندر. || ساقز آطه‌سی = بو آغاجك کثرتله بولندیغی (خیوس) جزیره‌سی که جزایر بحر سفیدك باشلیجه‌لرندندر. || ساقز بادمی = باشلیجه ساقز آطه‌سنده حاصل اولان اینجه قابوقلی دیش بادمی: ساقز لبلبیسی = طوزله قاورلمش قبوقلی نخود.

ساقسونیا { س. اك اعلا جنسی آلمانیانك بو نامله معروف خطه سنده یاپیلان پورسلندن اوانی وعلی الخصوص سوس ایچون دیواره طاقیلان و اسکی معدن دخی دینلن نفیسلری: ساقسونیا طاقیمی.

ساقسی { یاخود صاقسی. س. [آلمانیانك Saxe خطه‌سی اسمندن مأخوذ. — عر. «ساق» دن مشتق عد ایدنلرك محاکمه‌سنه شاشیلیر.] ۱. قیشین صوبه ولیمونلق ایچنه آلنان چیچك وآغاج وسائر نباتاتك دیکیلوب یتیشدیرلدیکی طوپراق قاب: صاقسیده قرانفیل، پورتقال یتیشدیرمك. ۲. اوطه ایچنده صحیح ویا ساخته چیچك قومغه مخصوص پورسلندن انواع اشکالده قاب که اك آغرلری چین وجاپون معمولاتندندر. || ساقسی کوزلی = قیا قوروغنه بکزر بر نبات.

ساقسیلق { س. ۱. چیچك ویا پورتقال لیمون و سائره ساقسیلرینی صره‌لامغه مخصوص راف. ۲. قیشین چیچك وسائره ساقسیلرینی حفظه مخصوص محل.

ساقِط { ص. عر. ث: ساقطه. [«سقوط» دن سف.] ۱. دوشن، دوشمش: احجار ساقطه. ۲. حکم واعتباردن دوشن، آرتق حکم واعتباری اولمیان، مفسوخ، ملغا: چوجغه کله‌جك برقضا وار ایمش بونکله ساقط اولدی. ۳. وقتسز رحمدن دوشن: جنین ساقط.

ساقه { سث. عر. [«سوق» دن سف. ث.] اردونك کریسنده‌کی عسکر، آرقه طاقیمی، دمدار. [الیوم متروکدر.]

ساقه { س. با: سقاء.

ساقی { سذ. عر. [«سقی» دن سف.] ۱. صو ویرن، صو طاغیدان ویا صانان: ۲. بزم عشرتده ایچیلن شراب وسائره‌یی قدحلره دوکوب طاغیدان آدم، قدح صونان.

ساقی { ص. عر. ث: ساقیه. [«ساق» دن سمن.] تث. بالدیره ویا بالدیر کمیکنه منسوب ومتعلق.

ساقیلك { س. صو ویا شراب و سائره طاغیتمق وظیفه‌سی، ساقی ایشی: بزم عشرتده ساقیلك ایتمك.

ساقینامه { س. فا. اسکی شعرانك عادتی اوزره ساقی‌یه خطاباً سویلنیلن قصیده ومنظومه: حافظ شیرازینك بر ساقینامه‌سی واردر.

ساقِیه { سث. عر. ۱. ساقیلق ایدن قیز. ۲. باغچه وبوستان صولامغه مخصوص طولاب ویا جدول. ۳. کمیلره صو ویرن دوبه‌لر.

ساکِت { ص. عر. ث: ساکته. [«سکوت» دن سف.] صوسان، سکوت ایدن، سس چیقارمیان، خاموش، ابکم: ساکت اولمق = صوصمق.

ساکِن { ص. س. عر. ث: ساکنه. جم: سکان، سکنه. [«سکون» دن سف.] ۱. اوینامیان، بر وضعیتده طوران، حرکتسز، غیر متحرك: دکرمنك آلت طاشی ساکندر.

۲. اوتورن، اقامت ایدن، بر یرك اهالیسندن اولان: ازمیرده ساکن تجاردن؛ مسقط رأسی ترکیه استانبولده ساکن اولدی: سکان جنت: سکنهٔ شهر. ۳. حر. کثیر، طورغون، راکد: ساکن بر صو؛ ساکن هوا. ٤. کندی حالنده، اوصلی، حلیم، سسسز: پك ساکن آدمدر. ٥. د. حرکه ایله اوقونمیان حرف که اوزرینه سکون وجزم دینلن (°) اشارتی یازیلیر، مجزوم: حرف ساکن؛ حروف ساکنه.

سال { س. فا. پیل، سنه، عام: سال حال = بوسنه: چند سال مقدم = بر قاچ سنه اول.

سالار { س. فا. باش، رئیس، سرکرده، قوماندان: سپه سالار = عسکر قوماندانی، سردار، سرعسکر: قافله سالار = کروان باشی: سالار طائفه = طائفه نك رئیسی.

سالاموره { س. [یتا.] ۱. پتیر وبالیق کبی شیئلرك بوزلمامق ایچون یاتیرلدقلری طوزلی صو: سالاموره یه یاتیرمق: سالاموره پنیری، بالیغی. ۲. سالاموره یه یاتیرلمش، طوزلی شیء: بامیه، باطلیجان، پاپراق، بالیق سالاموره سی. || مج. سالاموره صوینی = طاتسز وباوان شیء.

سالِب { ص. عر. ة: سالبیه. [« سلب » دن سف.] ۱. قابوب کوتورن، آلان، نزع ایدن: راحتمی سالب اولدی. ا مصدری « سلب ایتمك » دها مستعملدر. ۲. د. نفی وانکار ایدن. منق: قضیهٔ سالبه.

سالَب { یاخود ثعلب. س. [عر. « حصا الثعلب » دن] طاغلرده بیتن بر نباتك کوکندن چیقان اون حالنده برماده که قیسادیلوب صیجاق ایچیلن ینه بو اسمله معروف مشروب حاصل اولور: سالب پیشیرمك، ایچمك.

سالَبجی { یا ثعلبجی س. آنف. البیان سالبی پیشیروب کزدیرهرك صاتان آدم.

سالَبجیلك { س. معروف سالبی پیشیروب صاتمق ایشی: سالبجیلك ایدیور.

سالت { وسالته. با: صالت و صالته.

سالته باربه { س. [یتا.] مج. سفائنده سیغاره ایچیلن محل، تنفسخانه.

سالته مارقه { یا سالطه مارقه. س. [یتا.] وقتیله کمیجیلرك اوموزلرینه آتدقلری بر جنس نیمتن.

ساخورده { ص. فا. [سال = پیل. خورده = یمش] یاشلی، مسن، چکین: بر پیر ساخورده.

سالدیده { ص. فا. [سال = پیل. دیده = کورمش] یاشلی، مجرب.

سالِف { ص. عر. ة: سالفه. [« سلف » دن سف.] کچن، کچمش، سبق وتقدم ایدن: زمان سالف، ازمنهٔ سالفه: سالف الذکر. سالف البیان = ذکر وبیانی کچمش.

سالِك { ص. عر. ة: سالکه. جم: سالکین. [« سلوك » دن سف.] ۱. بر یوله سلوك ایدن، بر یولده کیدن، بر یول تعقیب ایدن: طریق سفاهته سالك اولدی. ۲. صر. بر طریقه داخل اولوب هدایت یولنی تعقیب ایدن، مرید: سالك مرشدینه محبتی اولمق شرطدر؛ سالکین ایچون الزم برکتدر.

سالِم { ص. عر. ة: سالمه. [« سلم » دن سف.] ۱. خسته و علیل اولمیان، صاغ. صاغلام: صاغ وسالم واصل اولدی. ۲. عیب وقصور ونقصانی اولمیان، بری: هر نوع عیوب وخطادن سالمدر. ۳. خوف واندیشه سی اولمیان، امین، سلامتده بولنان: سالم یاشامق. ٤. د. [صرف عربیده] مفردی حروفندن صرهسی بوزلمقسزین وبالکز ادات جمع علاوه سیله تشکل ایدن (جمع): جمع مذکر سالم، مسلمون کبی؛ جمع مؤنث سالم، مسلمات کبی.

سالماً { حـ. عر. ۱. صاغ وصاغلام. ۲. غلام اولهرق: بوکون سالماً واصل اولدق. ۳. امنیتله، امین اولهرق: سالماً یاشامق.

سالنامه { س. فا. [سال = پیل. نامه = کتاب] برسنهلك تقویمی ووقایع واحوالی کوسترن وهرسنه جیقان کتاب موقوت: سالنامهٔ دولت علیه = رسمی سالنامه که تقویمله برابر ارکان و مأمورین دولتی والقاب رسمیه وسائر معلوماتی حاویدر؛ سالنامهٔ عسکری، سالنامهٔ معارف، سالنامهٔ خارجیه وسائره = دوائر دولتك آیری آیری سالنامه لری.

سالوس { ص. فا. ریاکار: صوفیء سالوس.

سالوسی {س. فا. ریا، ریاکارلق.

ساله {ص. فا. یللق، سنه‌لك، یاشنده (فارسی ترکیباتده بولنور:) صد ساله = یوز سنه‌لك: پنجاه ساله = اللی یاشنده.

ساله {وسالون. با: صاله، صا. لون.

سالیانه {س. فا. تبعه‌دن جانب میریدن سنه‌ده برآلنان ویرکی، تکالیف رسمیه.

سالینومتره {س. (فر. Salino-mètre) بح. بخار قزانلرنده‌کی صویك طوزینی اولچمکه مخصوص آلت.

سالیه {س. (ر. Σάλια) آغز. دن آقان صو، توکوروك: سالیه‌لری آقیور.

سام {ص. عر. ث: سامه. (« سم »دن سغ.) زهرلی، زهرناك: نباتات سامه. = سغ. عر. چولدن اسن غایتله صیجاق وقوری بر روزکارکه انسان وحیوانلری سرسم و بعضاً تلف ایدر، سام یلی: سام اورمق، چالمق = سام یلته طوتیلوب متأثر اولمق.

سامان {س. فا. ۱. ثروت، مالمك: ثروت و سامان صاحبی. ۲. راحت، آرام، آسایش: بی سر و سامان = پریشان حال و آرامسز. ۳. اسباب نظام وانتظام. = سخ. اوائل دور عباسیده خراسان جهتنده حکم سورمش بر دولتك بانیسی: آل سامان.

سامانسوز {ص. فا. (سامان = م. سوختن = یاقمق) مالمکی واسباب راحت وآرامی یاقوب محو ایدن: بر حریق سامانسوز.

سامانی {س. ص. عر. ث: سامانیه. ج. فا: سامانیان. آل سامان دولتنه منسوب ومتعلق: دولت سامانیه: سامانیلر زمانده: تاریخ سامانیان.

سامح {ص. عر. ث: سامحه. («سمح» حة» دن سغ.) سماحتلی، جومرد، الی آچیق.

سامع {ص. س. عر. ث: سامعه. ج: سامعین. («سمع»دن سغ.) ۱. ایشیدن؛ قوهٔ سامعه= ایشیتمك حاسه‌سی. ۲. دیکلین، مستمع: واعظ سامعینه خطاباً سویلر. ۳. بر مکتبده امتحانه مجبور و اصل شاکردلك تابع ونائل اولدقلری وظائف وحقوقه حصه دار اولمقسزین یالکز دیکملك اوزره دوام ایدن: دارالفنونده سامعینلدن، سامعین میانده ایدی.

سامعه {س. عر. («قوهٔ سامعه» یاخود «حاسهٔ سامعه» دن مخفف.) ایشیتمك حسی، قوهٔ سامعه، سمع: سامعه‌سی قوتلی.

سامی {ص. عر. ث: سامیه. («سمو» دن سغ.) یوکسك، عالی، قدری برتر: امر نامهٔ سامی، تذکرهٔ سامیه= مقام صدارتدن صادر اولان امرنامه وتذکره. (باشلیجه مقام مشار الیه متعلق شیئلره مخصوصدر.)

سان {د. فا. بکزر، شبیه، مماثل. (نادر الاستعمال بعض ترکیباتده بولنور:) یکسان = بر کبی، بر دوزیده.

سانتیم {س. (فر. Centime) یوزده بر، فرانقك یوزده بری اولان فرانسز آقچه‌سی که ایکی پاره دن اکسیکجه در. — حسابده قولایلق اولق ایچون عثمانلی غروشنی ده یوز سانتیم اعتبار ایدرلرکه بومفروض سانتیمك ایکی بجغی بر پاره دیمکدر.

سانتیمَترق {س. ودهاطوغریسی:

سانتیمتره {(س. فر. Centimètre) حساب اعشاریده فر. متره دینلن یکی آرشینك یوزده بر قسمی، یکی پارمق.

سانجاق {ودها طوغریسی صا. نجاق. با: سنجاق.

سانجمق {سانجدیرمق، سانجی وساثره. با: صانجمق وساثره.

سانح {ص. عر. ث: سانحه. («سنوح»دن سغ.) ذهن وفکرده حصول بولوب ظهور ایدن: ارادهٔ سنیه شرف سانح اولدی = شرفله سنوح ایتدی: فکر سانح؛ ارادات سانحه.

سانحه {س. عر. ج: سانحات. ذهنه کلن فکر ومطالعه، چوق دوشونمیه‌رك طوغان فکر و ملاحظه: بر سانحه اولق اوزره بیان ایتدی: سانحات العرب = قوم نجیب عربك زادهٔ فکرلری اولان ضروب امثالدر. || سانحه آرا = سنوح ایدن: سانحه آرای عاطفت اولیان ارادهٔ سنیه. (هرنه قدر «سنوح» ماده‌سنك ایلك معناسی بو ایسه‌ده، عربیده

سانحه وسانحات واقعه ووقایع معناسیله قوللانیلیور.]

ساندَلوس { یا سندروس. س. بر جنس مازینك ضمغی.

سانطراج { س. با: سطرنج.

سانطور { س. قانونه بکزر برنوع تللی چالغی.

سانطورلی { ص. شعشعه لی، دبدبه‌لی. عو.

سانغی { سانغیلامق. با: صانغی وسائره.

ساوه { یاخود صاوه. س. مژده، بشارت. مر.

ساوه‌جی { یا صاوه‌جی. س. مژده‌جی، مژده رسان، بشیر. مر.

ساهِر { ص. عر. ث: ساهره. [«سهر» دن سف.] اویقوسز، کیجه اویویه میان، سهره مبتلا.

ساهِره { سذ. عر. روی زمین، یر یوزی. ذ.

ساهور { سذ. عر. اویقوسزلق، کیجه اویویه مامه. [«سحور» یرینه قوللانماملی.]

سای { ص. فا. با: سا.

سایَبان { س. فا. [اصلی: سایه‌بان] ۱. کولکه‌لك، اوستی یاپراق وسائره ایله اورتیلی چارطاق، صالاش، تنته. ۲. مج. حامی، حافظ، ملجأ.

سائِر { ص. عر. ث: سائره. [«سیر» دن سف.] ۱. سیر وحرکت ایدن، یوروین. متحرك. [بو معنا ایله «سیار» دها مستعملدر.] ۲. کچن، شایع، منتشر، متداول؛ مثل سائر = افواه ناسده متداول ومستعمل مثل، ضرب مثل، مثل مشهور. ۳. دیکر، باشقه، غیر: سز کیتمزسه‌کز سائرلری کیدر؛ سائر ایشلره قاریشمام. || ط. سائر فی‌المنام، فی‌النوم = کیجه اویقوده ایکن فرقنده اولمقسزین قالقوب یوروین و ایش کورن، فر. =Hypnobate, somnambule ث: سائره برقاچ شیء صایلدقدن صکره حرف عطفله و غیرها، وقس علیه البواقی، الخ مقامنده قوللانیلیر: یمك طاقمی قاشیق، چتال وسائره‌دن عبارتدر.

سایِس { سذ. عر. [«سیاسة» دن سف. — تر. زبانزدی: سه‌یس.] آته باقوب تیمار ایدن خدمتجی.

سایِسخانه { س. [زبانزدی: سیسانه] لوازم سفریه‌دن عبارت خفیف بر یوك قونوب اوستنه‌ده سایسك بیند. یکی بیکیرکه اکثریا ایری وتوانا اولور.

سائِق { ص. عر. ث: سائقه. [«سوق» دن سف.] کوتورن، سوق ایدن. — اسم کبی وموصوفنه مضاف اوله‌رق دخی قوللانیلیر: سائق قدر.

سائِقه { سث. عر. [«سوق» دن سف. ث.] سوق ایدن حالت وکیفیت، سبب، موجب: سائقهٔ جهالتله یاپدیغی؛ سائقهٔ حمیتله برچوق اعانه ویردی.

سائِل { ص. عر. ث: سائله. [«سؤال» دن سف.] ۱. صوران، سؤال ایدن، صوریجی: بر سائل ظهورنده نه جواب ویررسکز؟ ۲. دیلنن، دیلنجی: برسائله بش پاره ویرمز.

سائِل { ص. عر. ث: سائله. [«سیلان» دن سف.] آقان، جریان ایدن، جاری، مایع: مواد سائله.

سائِلِك { س. دیلنجیلك، سؤال.

سائِلِیَّت { سث. عر. آقان شیئلرك حالی، مایعلك، مایعیت.

سایه { س. فا. ۱. کولکه، ظل: دیوارك، آغاجك سایه‌سی. ۲. مج. حمایه، صیانت، تصاحب: سایهٔ رسول اللهده؛ کندی سعی وجهدی سایه‌سنده خیلی ترقی ایتدی. || سایهٔ خدا = ظل الله، خلیفهٔ اسلام.

سایه‌دار { ص. فا. [سایه = کولکه. داشتن = طوتمق، مالك اولمق] ۱. کولکه‌سی اولان، کولکه ویرن. ۲. مج. حامی، صاحب.

سایه‌گاه { س. فا. [سایه = کولکه. گاه = محل] کولکه‌لك یر.

سایه‌کُستَر { ص. فا. [سایه = کولکه. کستردن = دوشتمك] ۱. کولکه صالان، کولکه ایدن. ۲. مج. حامی، صاحب.

سایه‌نِشین { ص. فا. [سایه = کولکه. نشستن = اوتورمق] ۱. کولکه‌ده اوتوران. برشیئك کولکه‌سی آلتنه صیغنان. ۲. مج. حمایه آلتنده بولنان: سایه نشین استراحت اولدی.

سایی { س. با: ساعی.

سَبّ { سف. عر. سوگمه، طعن، دشنام.

سَبا { سخ. ج. یمنك مشهور بر شهر قدیمی اولوب بلقیسك پایتختی بولنمش اولمغله آثار شعراده ذکری چوق کچر.

سُباب { س. فر. [Soupape] جر. طلومبه وسائره ده آچیلوب قپانیر منفذ: امنیت سبابی = بعض ماکینه لرده استیم چوق طولنجه چیقمق وقزان پاتلامامق ایچون پایلش دلیك که استیك تضییقیله کندیلکندن آچیلیر.

سَبّابه { سف. عر. نف. شهادت پارمغی.

سُبات { سف. عر. ط. طالغینلق؛ سبات عمیق = خسته نك بیهوش کندیندن کچمسی، طالغین بر حالده بولنمسی، فر. Coma.

سَبّاح { ص. عر. [«سباحت» دن سمبر.] صوده یوزن، یوزیجی، یوزکچ.

سَباحَت { سف. عر. صوده یوزمه: سباحت ایتمك = یوزمك.

سِباع { سف. ج. عر. فد: سبع.

سُباعی { ص. عر. ف: سباعیه. [«سبع» دن] یدیلك، یدی حرفلی وسائره.

سِباق { سف. عر. [«سبق» دن] ۱. بر شیئك کچمشی، ماقبلی، اوست طرفی. ۲. قید، ربط، رابطه. ‖ ف. سباق وسیاق = عباره نك کلیشی، سوزك ماقبل ومابعدیله اویغونلغی. [مفاعله بابندن مصدر اولهرق مسابقه معناسیله لسانمزده قوللانلماز.]

سَبایا { سف. ف. ج. عر. [فد. «سبی» بزجه بك مستعمل دکلدر.] دشمن مغلوبدن اسیر طوتیلوب صاتلمق اوزره کوتورلن افراد وعلی الخصوص قسا: محا. ربه دن عودتلرنده بر چوق سبایا کتیردیلر.

سَبائك { سف. ج. عر. فد: سبیکه. با: سیکه.

سَبَب { سف. عر. ج: اسباب. [اصل معنای لغویسی «اپ» در.] ۱. بر شیئك حصول و وقوعنی ایجاب ایدن شیء، باعث، موجب: مکتبه کلهمکزك سبی نه در؟ نه سببدن طارلدی؟ بو ایش اونك محوینه سبب اولدی؛ بو حرکتنك اسبابی واردر. ۲. وسیله، بهانه، مناسبت: غاوغا چیقارمق ایچون سبب آرایور: برمکتب کشاد اولنوب بو سببله دخی ادعیهٔ حضرت پادشاهی یاد وتذکار قیلندی. ۳. واسطه، آلت: او آدمك سبب فیضی مجرد حسن خطیدر. ٤. بر شیئك حصولیچون اقتضا ایدن مواد، لوازم، مالزمه. [بو معنی ایله باشلیجه جمعی مستعملدر:] اسباب سفر، اسباب استراحت، اسباب تحصیل. ٥. ر. عروضده مقطعات شعرك ایکی حرفدن عبارت جزئی: سبب خفیف = بر حرف متحرکله بر ساکندن عبارت جزء: سبب ثقیل = ایکی حرف متحرکدن مرکب جزء. ‖ سبب اولمق = ایجاب ایتمك، بر ایشك وقوع وحصولنه آلت وواسطه اولمق یاخود چالیشمق: او آدم بزی بوزیشدیرمغه سبب اولدی: بر سوز محوینه سبب اولدی. ‖ بلا سبب = بلاموجب، میداندہ ایجاب ایتدیره جك بر حال اولمقسزین، سببسز. ‖ سبب تحتنده = بر مقصد مخصوصله، توکلی اولمیه رق. ‖ سبب حیات = پدر، والد. ‖ اسباب موجبه = بر ایشی ایجاب ایتدیروب حصوله کتیرمکه سبب اولان شیئلر: بوجنایتك اسباب موجبه سی بولنمدی. ‖ لسبب = برسبیدن، بر ایشدن طولایی.

سَبَبسِز { ص. سبب وموجبی اولیان، برحق وبهانه یه مستند اولمیان، بلاموجب: سببسز بر طارغینلق. = ح. اورته ده بر سبب وموجب اولمقسزین: بکا سببسز طارلدی.

سَبَبلَنمَك { فل. کچمك، تعیش ایتمك، کفاف ایدنمك.

سَبَبلی { ص. بر سبب وموجبی اولان، بر وسیله وبهانه یه مبنی ومستند اولان. = ح. سببله، ایجاب ایتدیره جك برحال بولندیغی حالده: سببلی سببسز تکدیر ایتمك عادتیدر.

سَبَبی { ص. عر. ف: سببیه. سبب وموجبه منسوب ومتعلق: ادوات سببیه.

سَبَبِیَّت { س. [مصدره ادات مصدریت علاوه سیله وجوده کلمش اویدیرمه برلغتدر.] سبب اولمه، ایجاب ایتدیرمه، برشیئك وقوع وحصولنی ایجاب وانتاج ایده جك حال: بو طارغینلغه کیم سببیت ویردی؟ سزك کلهمکز ایشك کری قالمسنه سببیت ویردی.

سَبت { سذ. عر. جمعه ایرتسی؛ یوم السبت جمعه ایرتسی کونی.

سُبحان { سذ. عر. [«سبح» دن صش.] هرنوع عوارضدن واوصاف بشریه‌دن بری ومنزه اولان حق جل وعلی حضرتلری. [بومعنا ایله یالکز چوق قوللانلمیوب، یاء نسبتله استعمال اولنور: لطف سبحانی کبی.] = ح. عر. حق جل وعلا حضرتلرینی هرنوع عوارضدن و اوصاف بشریه‌دن تبریه وتنزیه ایدرم: سبحان الله! — لفظهٔ جلال ایله برابر حیرت وتعجب مقامنده وذکر وتسبیحده قوللانیلیر. — «سبحانه وتعالی» تعبیری دخی کرك سبحان الله مقامنده وکرك جناب خلاقه صفت اوله‌رق استعمال اولنور: حق سبحانه وتعالی حضرتلری.

سُبحانی { ص. عر. ا: سبحانیه. هرنوع عوارضدن منزه اولان جناب خلاقه منسوب و متعلق، الهی، ربانی: لطف سبحانی، الطاف سبحانیه.

سُبحه { سذ. عر. ١. جناب حق تنزیه و تقدیس ایچون سبحان الله جملهٔ شریفه‌سنی و سائر وردلری چکوب صایمغه مخصوص طقسان طفوز دانه‌دن مرکب معروف دیزی، که بزجه تسبیح اسمیله متعارفدر. ٢. تسبیح دانه‌سی: سبحهٔ مرجان.

سَبز { ص. فا. یشیل، اخضر؛ برك سبز = یشیل یاپراق؛ سبز پوش = یشیل کیین؛ سبز فام = یشیل رنکلی، یشیل بویالی. || خط سبز = کنج دلیقانلیلرده صقال وبییقدن اول کلان اینجه توك. عر.

سَبزَوات { س. فا. [سبزه جمعی. — تر. زبانزدی: زارزاوات.] اته و یاخود یاغ وزیتون یاغیله پیشیریله‌رك یمکده ینن وصلاطه وترشیسی یاپیلان: بامیه، باطلیجان، دوماتس، فاصولیه، لاخنه وسائره کبی یشیللکلر، بقول.

سَبزَواتجی { س. [زبانزدی: زارزاواتجی] یمکه قونان یشیللکلری دکاننده ویا سوقاقلرده صاتان اصناف.

سَبزَواتلی { ص. [زبانزدی: زارزاواتلی] سبزوات دینلن یشیللکلرله پیشمش: سبزواتلی یمك. ات.

سَبزه { س. فا. ١. یشیللك، چمن، چایر. ٢. یمك پیشیرمکه مخصوص یشیللك، زارزاوات: فاصولیه سبزه‌لرك اك مغذیسیدر.

سَبزه‌زار { س. فا. یشیللك بیتن، یشیللکله مستور یر. چایرلق، چمنلك.

سِبط { سذ. عر. جم: اسباط. ت: سبطین. اولاد اولادی، تورون. حفید: سبط مکرم جناب نبوی = سید الشهدا امام حسین (رضه) افندمز. = جم. حضرت یعقوب (عم) ك اون ایکی اولادندن متولد اولان قبائل بنی اسرائیل: اسباط اثنا عشر. = ت. فخر کائنات (صلعم) افندمزك حفید اکرملری اولان امام حسن وامام حسین (رضهما) افندیلرمز: سبطین مکرمین.

سَبع { عد. عر. با: سبعه.

سَبُع { سذ. عر. جم: سباع. یرتیجی حیوان، آرسلان وقپلان کبی وحشی حیوان.

سُبع { عد. عر. یدیده‌بر، یدی جزئده بر جزء: برکون هفته‌نك سبعیدر.

سَبعه { عد. عر. [عربیده مؤنثی «سبع» ایسه‌ده لسانمزده مستعمل دکلدر.] یدی. هفت: سبعهٔ سیاره = اسکی هیئتده یدی زعم اولنان سیارات.

سَبعی { ص. عر. ا: سبعیه. ط. یدی کونده برکره کلن (صیتمه وسائره).

سَبعین { عد. عر. یتمش. = سذ. جم. بطالسه زماننده کتب مقدسهٔ بنی اسرائیلی لسان یونانی یه ترجمه ایتمك اوزره اسکندریه‌ده یتمش کشیدن مرکب اوله‌رق تشکیل ایدلمش اولان هیئت: ترجمهٔ سبعین = فر. Version des Septante.

سَبق { سذ. عر. [«سبقت» ك عربیده معناسی باشقه اولدیغندن. سبق یرینه قوللانلمامایدر.] کچمه، تقدم ایتمه، ایلریده بولنمه. اولجه کچمش و وقوع بولمش اولمه: سبق ایدن خدماتمه مکافاةً: ذکری سبق ایدن.

سَبَق { سذ. عر. جم: اسباق. [اصل معناسی بربرینی کچمك سعی وادعاسی واوکدلدر.] درس، شاکردك بر دفعه‌ده معلمندن آلوب اوکرندیکی شیء.

سَبَق { فل. عر. [اصلی قافك دخی فتحیله ماضی مفرد

مذکر غائبی اولوب بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور. | کچدی: ما. سبق = کچن، تقدم ایدن شیء.

سَبقَت | سث. عر. کچمه معناسیله سبق یرینه استعمال اولنیورسه‌ده، عربیده معانیسی بسبتون باشقه اولوب، او معانینك هیچ بریله لسانمزده استعمالی ده مأنوس اولمدیغندن، هیچ قوللانلمامیلدر.

سَبقخوان | ص. فا. | عر. سبق = درس - فا. خواندن = اوقومق | درس اوقویان. درسه دوام ایدن، شاکرد. طالب.

سَبك | سذ. عر. ١. بر معدنی اریدوب قالبه دوکه: کولجه‌یی سبك ایتمك. ٢. د. عباره‌نك صورت ترتیب وتنظیمی: ویریلان حجتك صك وسکی یرنده ایدی. | با: صك. |

سَبك | ص. فا. ١. یکی، خفیف. ٢. چابوق. سریع. ٣. آغرلغی ووقار وتمکینی اولمیان. | باشلیجه ترکیباتده بولنور: |

سَبکبار | ص. فا. | سبك = خفیف. بار = یوك | خفیف یوکلی، یاننده چوق اشیا ومهمات بولنمیان.

سَبکپای | ص. فا. | سبك = چابوق. پای = آیاق | آیاغی چابوق، آیاغنه چابوق. سریع المشی.

سَبکپرواز | ص. فا. | سبك = چابوق. پرواز = اوچمه | چابوق اوچان، سریع الطیران.

سَبکرو | ص. فا. | سبك = چابوق. رفتن = کیتمك. یورومك | چابوق کیدن، سرعتله یوروین.

سَبکروح | ص. فا. | فا. سبك = خفیف. عر. روح = جان | خفیف الروح. آغرجانلی اولمیان، کوریشمه‌سی خوش ولطیف.

سَبکمزاج | ص. فا. | فا. سبك = خفیف. عر. مزاج = م | خفیف مزاجلی، اوستنده آغرلق ووقار اولمیان، خفیف مشربلی.

سَبکمغز | ص. فا. جم: سبکمغزان. | فا. سبك = خفیف. عر. مغز = بین | خفیف بینلی، عقلسز.

سَبَل | سذ. عر. ط. کوزه عارض اولان خفیف بر پرده که دومانلی کورمکی موجب اولور، فر. Paunus.

سُبُل | سذ. جم. عر. فد: سبیل. | با: سبیل.

سَبلاء | صث. عر. | ذ: «اسل» غیر مستعملدر | اوزون کیرپیکلی (کوز): عین سبلاء. | چشم سبلاء دخی دیرلرسه‌ده، چشم اسم فارسیسنك مؤنث صفت عربیه ایله توصیفی مناسبتسزدر. |

سَبو | سذ. فا. دستی. شراب قابی. | عر.

سُبّوح | سذ. عر. | «سبح»دن سمب. | تسبیح وتنزیه وتقدیس اولنان حق سبحانه وتعالی حضرتلری.

سَبی | سذ. عر. دشمن مملکتنده‌کی ارکك وقادین اهالی‌یی اسیر ایدوب کوتورمه: اکثر اهالیسنی سبی ایتدیلر.

سَبیکه | سث. عر. جم: سبائك. کولچه، اریدیلوب پارچه صورتنده دوکلمش معدن.

سَبیل | سذ. عر. جم: سبل. ١. یول. طریق، جاده: ابنای سبیل = یولجیلر: فی سبیل الله = حق یولنده، ثواب ایچون، خیرات اوله‌رق. ٢. جاده اوزرنده وفی سبیل الله اوله‌رق ابنای سبیله مهیا صو بولندیرمق اوزره یاپیلان بنای مخصوص که پنجره‌لرنده دائمی صورتده صو ایله طولی مشربه‌لر بولندیریلوب کلن کچن ایچر. ٣. سوقاقلرده قیربه ایله صو کزدیروب مجاناً ایچرمك اوزره بر وقف وخیرات طرفندن اودنمش آدمك طاغیتدیغی صو. || مج. سبیل ایتمك = مجاناً وخیرات اوله‌رق طاغیتمق.

سَبیلجی | سـ. خیرات اوله‌رق سوقاقده قیربه ایله صو کزدیروب مجاناً ایچیرن وبو وسیله ایله اکثریا دیلنن آدم.

سَبیلخانه | سـ. فا. خیرات اوله‌رق کلوب کچنك صو ایچمه‌سنه مخصوص بناکه پنجره‌لرله محاط واکثریا مصنع بر قبه صورتنده اولور.

سَپا | سـ. فا | ودها طوغریسی سه‌پا = اوچ آیاقلی |. ١. صاتیجیلرك اوستنه طبله‌یی طوردیرمق اوزره قوللاندقلری اوچ آیاقلی بردائره شکلنده آلت ٢. اوچ آیاقلی کوچك اسکمله ویا ماصه.

سِپار | ص. فا. | «سپردن» فعلندن سمص. اولوب صتر تشکیلنه

کیرر) ویرن، تسلیم و یا فدا ایدن : جانسپار = جانی فدا ایدن.

سِپارِش { ـ. فا. [جمعنده «سپارشات» دیمه‌ملی] ۱. اصمارلامه، بر شیئك یاپلمسی ویا کوندرلمسی ایچون امر ویرلمه: سراجه بر آت طاقمی سپارش ایتدم؛ هندستانه کتاب سپارش ایتمك؛ فلان تاجر هر یر ایچون سپارش قبول ایدر. ۲. بر مبلغك تأدیه‌سنی بر یره حواله ایتمه: معاشمك ربعی دینه مقابل ویرلمك اوزره فلان ولایته سپارش ایتدیردم؛ سپارش امری، حواله‌نامه‌سی. ۳. بر مأمور ویا ضابطك معاشندن دیکر بر محلده بولنان اقرباسندن برینه تفریق وتخصیص ایتدیکی مقدار: اوقادین اوغلندن بشیوز غروش سپارش آلیور.

سپارنه { ـ. [اسپانیولجه‌دن] معروف بر نباتك کوکی، فر. Salsepareille .

سُپاره { ـ. فا. [اصلی : سی‌پاره = اوتوز جزء] قرآن کریمك اجزاء شریفه‌سندن بهری.

سِپاس { ـ. فا. شکر، حمد، ثنا: جناب حقه حمد وسپاس اولسون.

سِپاسگُذار { ص. فا. [سپاس = شکر. کداریدن = ادا ایتمك] حمد وشکر ایدن، منشکر، منتدار.

سِپاه { یاخود سپه. ـ. فا. عسکر، جیش، جند، لشکر، اردو.

سِپاهی { ـ. فا. ۱. عسکره منسوب آدم، عسکری. ۲. مقدما دولت عثمانیه‌ده بر صنف سواری عسکری که تیمار نامیله عشرینی آلدقلری اراضی‌یه مقابل حرب زماننده کندی حیوانلریله وجانب میریدن ویریلن جبخانه ومعیناتله محاربه‌یه کیدرلردی؛ سپاهی اوجاغی.

سِپاهیلِك { ـ. مادهٔ آنفه‌ده بیان اولنان سواری عسکرلکی : سپاهیلك ایدنلر.

سَپَت { ـ. ا فا. سپد. — آخرنده‌کی «ت» تحریك اولنجه «د» اولور.] ۱. قامشدن یا اینجه سوکوت دالندن ویا صمان وسائره‌دن معمول مختلف اشکالده اورمه که اکثریا یمش، اتمك، چاماشیر وسائره وضعنه مخصوص اولور : اوزوم سپدی، چاماشیر سپدی، چیچك سپدی. ۲. بر سپدك استیعاب ایتدیکی مقدار : بر سپت اینجیر، ایکی سپت چیچك. = ص. سپت کبی اورلمش: سپت صندیق = کسپت کبی اورلمش واوستی مشین قابلی اولور: سپت آرابه = اینجه بیاض داللردن اورلمش خفیف فایتون وسائره. || بالیق سپدی = بالیق طوتمغه مخصوص سپت شکلنده آغ. || دکرمن سپدی = دکرمن الکی. || سپتده پنبوق = معلومات مدخره. || مش. سپت قولپی = یایوان کمر.

سَپَتجی { ـ. سپت اورن صنعتجی.

سَپَتلِك { ـ. فا. قارن سپتلکی = قارنك کوبك جهتی.

سَپَتلَمه { ص. سپت شکلنده اورلمش، آرقوری کسدیرمه.

سَپَد { ـ. فا. سپت. با : سپت.

سِپَر { ـ. فا. ۱. قالقان، ترس. ۲. آرقه‌سنه صاقلانه‌جق شیء، واسطهٔ محافظه : دیواری سپر اتخاذ ایتدی. ۳. یاغمور وروزکار وکونشه مانع اوله‌جق صاچاق وپرده وسائره : پویرازه قارشی بر سپر ایستر. ٤. کونشك تأثیرینه مانع اولان شایقه کناری : شایقه‌سنك ککیش سپری وار ایدی. ٥. مم. استحکامده‌کی عسکری دشمنك مرمیاتندن محافظه ایدن سد، پارایت. || سپر آلمق = ۱. سپر اتخاذ ایتمك، بر شیء آرقه‌سنه چکوب کندینی محافظه ایده‌رك مدافعه ایتمك. ۲. قلیجله خصمك قلیجنی دفع ایتمك. || ال سپری = خطاط آلتلغی. || سپر صاعقه = پاراتونر دینیلن آلت، دافع صاعقه.

سُپُرده { ص. فا. تسلیم وترك و اعطا اولنمش ن.

سَپَك { ـ. دکرمن طاشنك دیلی.

سَپَکَن { ـ. ا اصلی سرپمك » دن «سرپکن»] سرپیلن شیء: صولی سپکن = قار ایله قاریشیق یاغمور، یاری اریمش حالنده یاغان قار.

سَپَلَمَك { سپلی. با : سپیلمك، سپیلی.

سَپَمَك { فت. یالایوب آلمق، نفسله چکه‌رك ایچمك، سومورمك.

سِپَنج { ـ. فا. ۱. مسافرخانه. ۲. مج. دار دنیا : سرای سپنج.

سَپَنْد { ـ. فا. اوزرلك تخمی.

سپورمك { سپورکه وسائره. با: سوپورمك وسائره.

سپه { س. فا. با: سپاه.

سپهبد { س. فا. و:

سپهدار { س. فا. عسکر باشی، سر عسکر، سردار، قائد. باش قوماندان.

سپهداری { ص. فا. سردار و سرعسکره منسوب ومتعلق: جانب عالیٔ سپهداریلرینه.

سپهر { س. فا. ۱. کوك. سما. آسمان، فلك. ۲. مج. طالع، بخت، قدر. فلك: سپهر. کینه‌ور.

سپهسالار { س. فا. ا سپه = عسکر. سالار = رئیس ا سرعسکر. رئیس الجیش.

سپهسالاری { ص. فا. سر عسکره منسوب ومتعلق: امرنامهٔ سپهسالاری: ذات عالیٔ سپهسالاریلری.

سپی { س. ۱. دریلرك سختیان حالنه کتیرلمسیچون اجرا اولنان عملیات، دباغت: یوجیوا. نك دریسی سپی قبول ایتمز. ۲. کورکك بویانوب تربیه ایدلمسی: کورکه سپی ویرمك: سپی چبوغی = کورکك توکلرینی دوزلتمك ایچون اوردقلری دکنك.

سپیجی { س. ۱. دری ویا کورکه سپی ویرن، دباغ. ۲. کورك بویاجیسی.

سپید { ص. فا. بیاض. آق. ا «سفید» دها مستعملدر. ا

سپیده دم { س. فا. صباح آید. ینلغی. = ظز. علی. الصباح. ذ.

ست { س. ا عر. «سد» دن غلط ا با: سد.

ست { سذ. عر. ا «سیدة» دن مخفف ا خانم، خاتون. ذ.

ست { عد. عر. آلتی. ا عربیده مؤنثی بوصورتده اولوب، مذکری «سته» صورتنده‌در. که لسانمزده دخی او صورت دها مأنوسدر. ا

ستاد { س. فا. آلمه. آلیش. آلیم، اخذ: دادوستاد = آلیش ویریش. آلیم صاتیم، اخذ واعطا.

ستادیه { یاخود استادیه. س. ا فر. Stadie ا م. تخمین مسافه آلتی.

ستار { ص. عر. ا «ستر» دن سمب. ا مبالغه ایله ستر ایدن، اورتن. — قبایح عبادی ستر و عفو ایدن جناب حقه وصف اولور.

ستاره { س. فا. نجم، کوکب. اختر. ا ستاره شمر. ستاره شمار. ستاره شناس = منجم. اختر شناس.

ستاره { یاخود سه‌تاره. س. فا. ا سه = اوچ. تار = تل ا ۱. اوچ تللی بر نوع طنبوره. ۲. آهنك، نظام.

ستان { ص. فا. ا «ستادن» فعلندن سمص. اولوب صتر. ده بولنور ا آلان، اخذ وقبض ایدن: جان ستان = جان آلیجی.

ستان { د. فا. ادات ظرفیت اولوب، التحاق ایتدیکی اسمك صوك حرفی ساکن ایسه مکسور اولور: کلستان = کل یری، کللك؛ هندوستان = هندولرك یری: سنگستان = طاشلق یر.

ستایش { س. فا. مدح. ثنا، ذکر جمیل: علم وهنر نه‌قدر ستایش اولنسه سزادر.

ستد { س. فا. با: ستاد.

ستر { سذ. عر. اورتمه، قیامه، کیزلمه: ستر عورت = عیب یرلری اورتمه: ستر حقیقت = طوغری‌یی کیزلمه.

ستر { سذ. عر. ج: استار، ستور. اورته جك شیٔ. اورتی، پرده. ا جمعی دها مستعملدر: ا استار کعبه.

ستره { س. یاخود:

ستری { س. ا عر. «ستر» دن. — وفیق پاشا مرحومك فر. Surtout دن ظنی نه لفظاً نه معناً اویار. ا دوز یاقه‌لی واوکی ایلیکلی چوقه لباس که بزجه مقام رسمیده کیلیر.

ستم { س. فا. ۱. ظلم، حقسز. ا لق. ۲. جور. جفا. ۳. تر. چیقیشمه، تعزیر: زیارتمه کلمدك دیه بکا ستم ایتدی.

ستمدیده { ص. فا. ج: ستمدید. گان. ا ستم = ظلم. دیدن = کورمك ا حقسزلق کورمش، مظلوم، مغدور.

ستمکار { ص. فا. و:

ستمگر { ص. فا. ظلم وحقسزلق ایدن.

ستمکش { ص. فا. ا ستم = ظلم. کشیدن = چکمك ا حقسزلق چکن، مظلوم، مغدور.

ستمه { یاخود سیتمه. با : صیقه .

ستوده { ص. فا. ۱. اوگنمش، مدح و ثنا اولنمش، ممدوح. ۲. شایان مدح و ثنا : اوصاف ستوده‌لری = اوصاف ممدوحه‌لری. — وصف ترکیبی. یه ده کیر : ستوده شیم = ممدوح الاخلاق .

ستور { س. فا. آت ودوه کبی بینك ویوك حیوانی. ز.

ستور { س. ج. عر. فد : ستر. با : ستر .

ستون { س. فا. [یو. پوتون] ایله مناسبتی واردر . معربی سطون] ۱. یکپاره مرمر وسائر طاشدن عبارت ویا خر. جله کارگیر یابلش دیرك، عمود: آیاصوفیه‌نك ستونلری. ۲. غزته وکتاب وسائره صحیفه‌سنك یوقاریدن آشاغیه منقسم او. لدیمی اقسامك بهری که عموده مشابهدر : قاموس ترکی صحیفه. لری اوچ ستون اوزره ترتیب اولنمشدر .

ستون { وستین. عد. عر. آلتمش.

ستوه { ص. فا. یورغون وملول، فتور کتیرمش، عاجز. ز

ستّه { عد. عر. آلتی : رسوم ستّه = تکالیف امیریه دن آلتی رسمکه دیون عمومیه‌یه احاله او. لنمشدر. = س. ۱. آلتی کون، آلتی کونلك مدت : ستهٔ نوروز = شمسك برج توردہ بولندیغی نیسان آیینك فرطونه‌لریله مشهور اولان آلتی کونی. ۲. [« منا. حب سته » دن مختصر] علایه مخصوص بر پایه .

ستی { س. عر. [« ستیدتی » دن مختصر] خانم، خاتون. ز

ستیز { س. فا. و :

ستیزه { س. فا. غاوغا، نزاع، جدال.

ستیزه‌جو { ص. فا. [ستیزه = غاوغا . جو = آرا. مق] نزاع و جدال آرایان. غاوغاجی .

ستیزه‌کار { یاخود ستیزکار. ص. فا. غاوغاجی، دائما نزاع چیقاران.

ستیل { س. ا‌ع. مفتوح السین « سطل » دن که طاس حمامی دیمکدر.] ۱. آلتره آخورده صو ویرمکه مخصوص بیسوك باقراج . ۲. زنجیرله آصیلور کومشدن بخور وقهوه منقالی : آتش ستیلی . ۳. پرولرك دیواره مربوط بر دکمه آصوب آلتندکی موصلقدن دوکیلن صیچاق صو ایله مشتریلرك باشنی یقادقلری مخصوص باقیر قاب. ۴. قلناچیلرك زفت قاینادقلری قزان .

ستین { یاخود ستون. عد. عر. آلتمش.

ستین { س. عر. [« سنه » دن مبالغه و کثرتدن کنایه‌در : ستین سنه کلسین .

سجّاده { س. عر. [« سجده » دن] اکثریا اوستنده سجده یه وارمقده یعنی نماز قیلقده مستعمل اولان کوچك خالی، قالیچه : سجاده‌یی سرمك؛ عجم، عشاق سجاده‌سی .

سجّاده‌جی { س. بر بیوك ذاتك نماز سجا. ده‌سنی دوشدوب قالدیرمغه مکلف مأمور؛ سجاده‌جی باشی = ذات حضرت خلافتپناهینك سجاده‌جی باشیلری که سرای همایون جناب ملوکانه مأموریت علیه‌لرندندر .

سجّاده‌نشین { ص. فا. [سجاده = م . نشستن = او. تورمق] سجاده‌ده اوتوران، علما ومشایخه مخصوص بر پوست ومقامده بولنان : سجاده‌نشین مشیخت، امامت .

سجّان { سند. عر. [« سجن » دن سجن] زندانجی، حبسخانه مأموری. غاردیانی. طومروقچی.

سجاوند { س. فا. [اصل واشتقاق مجهول] قرآن کریمك وقف ووصل‌کی قواعد قرائتی بعض علامات واشارات مخصوصه ایله قید واشارت ایتمك اصولی. [آوروپا لسانلرندن مأخوذ اولهرق خطمزه ادخال اولنان اشارات مخصوصه اصولیه طرف عاجزانه‌مدن وضع اولنان و تمامیله Ponctuation ك ترجمه‌سی اولان « تنقیط » اصطلاحی « نابجا » عد ایدوبده قرآن کریمه مخصوص وما وضع ایی ایسه‌بتون باشقه اولان بولغی اوزنه پرینه اقامه ایتمکی توصیه ایدنلرك فکر و محاکمه سنه شاشیلیر.]

سجایا { س. ج. عر. فد : سجیه. با : سجیه.

سجده { س. عر. نمازده و مقام تعظیم وعرض عبودیتده اکیلوب یوزینی یره سورمه، یره قیانمه : سجده ایتمك، سجده یه واریق؛ سجدهٔ سهو = نمازده ویا

قرائت قرآن کریمده وقوع بولان بر سهوه مقابل اولنان سجده: سجدهٔ شکر = مقام شکران و محمدتده اولنان سجده.

سَجده گاه { س. فا. اعر. سجده = م. فا. گاه = محل ا سجده محلی، سجده‌یه واریله‌جق یر.

سَجع { سذ. عر. ۱. نثرك قافیه‌لی اولمسی، نثرده بهر طوراق یرنده ویاخود صفت ایله موصوف آره‌سنده قافیه‌یه رعایت اولنمق اصولی که لازم اولمامغله برابر بوکونکی کونده لطیف دخی کورینمدیکندن نافله بر کلفتدر: عباره‌ده سجعه رعایت ایتمك: سجع ایله یازمق. ۲. عباره‌نك قافیه‌لی اولان اواخر جملنك بهری.

سِجِّل { سذ. عر. جم: سجلات. ف. محکمه‌ده عهود ومواثیق ومقاولات کبی حکملی موادك قید اولندیغی اساسلی دفتر. || ار. سجل احوال = مأمورین دولتك تراجم احوالنی قید ایدن دائره.

سِجِللی { ص. محکمه دفترینه قید اولنمش. || مج. سابقه‌لی.

سِجن { سذ. عر. جم: سجون. زندان. محبس، حبسخانه، طومروق.

سُجود { سذ. عر. نمازده ویا تواضع وعرض عبودیت مقامنده یوزی یره سورمه، یره قپانمه: سجود ایتمك: سجود ورکوعده اوقونان دعالر.

سُجون { سذ. جم. عر. فد: سجن. با: سجن.

سِجیم { س. قنابدن قالیجه واورلمش غیتان کبی ایپ: سجیمله باغلامق. || مج. سجیم کبی = طامله‌لری بربرندن آیرلمیوب‌ده سجیم کبی آقان صیق یاغمور.

سَجِیّه { سذ. عر. جم: سجایا. خلق، طبیعت. حیات. سرشت: سجیهٔ کریمه‌لری: کریم السجایا.

سَچدیرمَك { فت. ۱. انتخاب و اختیار ایتمکه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك. اورنده‌لتمك، اوگورتلتمك: بو تاجر مالنی سچدیرمز. ۲. فرق ایتدیرمك، ایی کوروب فرق ایتمکه مساعد اولمق: بودوربین اوقدر اوزاقدن سچدیرمز.

سَچکین { ص. سچلمش. منتخب، کزیده.

سَچلمَك { فل. فج. ۱. انتخاب واختیار اولنمق، بر شیئك اك ایلری آیرتلانمق: سورینك ایچندن بر قاچ قویون سچلدی. ۲. فرق وتمییز اولنمق: بو قدر اوزاقدن یازی سچیله‌مز.

سِچَلیا { سخ. ص. ایتالیانك منتهای جنوبنده واقع بیوك بر جزیره که آق دکیز جزایرینك اك بیوکیدر. عربلر (صقلیه) دیرلردی.

سِچَلیالی { س. ص. سچلیا جزیره‌سی اهالیسندن اولان آدم.

سِچِلیَتَین { سخ. ت. عر. سچلیا جزیره‌سیله ایتالیانك قسم جنوبیسی اولان ناپولیتانه خطه‌سندن مرکز ملغی بر دولت.

سَچمَك { فت. ۱. بر شیئك اك ایی‌سنی بولوب آیرتلامق، انتخاب واختیار ایتمك، اورنده‌لك، اوگورتلمك: سورینك ایچندن بش قویون سچدم. ۲. فرق وتمییز ایتمك ایی کوروب فرق ایده‌بیلمك: بر قراردی کوردم آما نه اولدیغنی سچه‌مدم؛ اوآدم خیر وشری سچمکه مقتدر دکلدر.

سَچمه { س. ۱. انتخاب، اختیار، ایی‌سنی بولوب آیرمه: قاربوزلری سچمه ایله صاتیور. ۲. فرق، تمییز، کوروب فرق ایتمه: بو یاشده اوقدر اوزاقدن آدم سچمه‌سی غریبدر. = ص. انتخاب واختیار اولنان ویا اولنمش: اونك عسکری هپ سچمه آدملردن عبارت ایدی: سچمه مال صاتمام.

سَچمه جه { ص. سچمکله آلنوب صاتیلان: سچمه‌جه قاربوز. = ح. سچمك شرطیله: سچمه‌جه صاتیورز.

سَچیجی { ص. ۱. انتخاب و اختیار ایدن، بر طوبدن اك ایی سیئلری آیرتلایان. ۲. فرق وتمییز ایدن، کوروب فرق ایدن.

سَچیش { س. و:

سَچیم { س. ۱. انتخاب، اختیار. ۲. فرق، تمییز، ایی کوروب فرق ایتمه: کوز سچیمی.

سَحاء { سذ. عر. جم: اسحیه. [جمعی جمعیت طبیهٔ عثمانیه‌نك وضعی کبی «سحایا» دکلدر.] تث. بین زاری: التهاب اسحیه = بین زارلرینك التهابندن عبارت مرض.

سَحاب { سذ. عر. جم: سحائب. بولوت، ابر، میغ. || مج.

۱. قرا گلق، ظلمت. ۲. کثرتله اوچوشان چکرکه کبی شیئلر.

سَحابه { سث. عر. [آخرنده‌کی «ه» وحدت ایچوندر] تك بولوت، منفرد بولوت.

سَحّار { ص. عر. ث: سحاره. [«سحر» دن سمب.] ۱. مبالغه ایله سحر ایدن، ساحر، بوگوجی، سحرباز. ۲. مج. سحره بکزر بر قوت فوق العاده ایله جذب ایدن، فتان: چشم سحار.

سَحایا { «سحاء» لغتنك جمعی اولمق اوزره، جمعیت طبیهٔ عثمانیه طرفندن قبول اولنمش ایسه‌ده، یاکلیش اولوب، طوغریسی «اسحیه» در. با: سحاء.

سَحائی { ص. عر. ث: سحائیه. تث. ط. بین زرلرینه منسوب ومتعلق.

سَحَر { سذ. عر. ج: اسحار. صباح آچلمغه باشلادیغی وقت. چین صباح وقتی: سحر وقتی بلبللرله برابر تسبیحه باشلار؛ علی السحر = علی الصباح، ارکندن.

سِحر { سذ. عر. ۱. بوگو، بوکوجیلك، کوز باغیجیلق. ۲. سحر قوتنی حائز اولان جاذبهٔ شدیده، فتانلق. ۳. شعر و فصاحت کبی انسانی مفتون ایدن هنر، که بوکا سحر حلال دخی دیرلر، یعنی حرام اولمیان بوکوجیلك.

سِحرآمیز { ص. فا. [عر. سحر = بوگو. فا. آمیختن = قاریشمق] بوگو ایله قاریشیق وبوگو قبیلندن یعنی فوق العاده مؤثر وفتان اولان.

سِحرباز { ص. س. فا. [عر. سحر = بوگو. فا. با. ختن = اوینامق] بوگو یاپان، بوگوجی، کوز باغیجی، ساحر، سحار.

سِحربازانه { ص. ح. فا. بوگوجیلکله، بوگوجی کبی، جادیلقله ویا فتانلقله: بر طاقم تزویرات سحر بازانه ایله: سحر بازانه حرکت ایدیور.

سِحربازلق { س. بوگوجیلك. سحارلق.

سَحَرخیز { ص. فا. [عر. سحر = صباح. فا. خاستن = قالقمق] صباحلری ارکن قالقان.

سَحَرگاه { و سحرگه. س. فا. [عر. سحر = صباح. فا. گاه، گه = وقت] صباح وقتی. = ظز. صباح وقتنده، علی الصباح.

سِحرلَمَك { فت. بوگو ایتمك.

سِحرلی { ص. بوگولی. بوگویه دوچار.

سَحَری { ص. عر. ث: سحریه. صباح وشفقه منسوب ومتعلق: مرغ سحری = صباح قوشی، بلبل.

سِحری { ص. عر. ث: سحریه. بوگویه منسوب ومتعلق.

سَحق { سذ. عر. دوگمه، ازمه، قیرمه.

سَحلَب { ا اصلی خصاء الثعلب (یعنی تیلکی خایه‌لری) اولمسی محتمل اولان معروف ثعلبك (و یا سالبك) اصلی اولمق اوزره لغت عربیه صفتیله بعض لغویونمز طرفندن قید اولنمش ایسه‌ده، هیچ بر عربی لغت کتابنده بویله بر کلمه‌یه دسترس اوله‌مدق.

سَحور { سذ. عر. شهر رمضان شریفده شفقدن اول شرعاً معین وقتده ینن یمك. که بو یمکی متعاقب نیت ایدیلوب اوروج طوتیلور: سحور یمك؛ سحوره قالقمق. [«ساهور» و «سهور» یازلمسی غلطدر.]

سَخاء { سذ. عر. جومردلك، ال آچیقلغی، سماحت، سخاوت: ارباب سخا وکرمدندر.

سَخافَت { سث. عر. عقل کوشکلکی و فقدانی، عقلسزلق، خفت عقل.

سَخاکار { ص. فا. جومرد، الی آچیق، سماحتلی، سخی، کریم.

سَخانَت { سث. عر. صیجاقلق، ایصیاق، قیزغینلق.

سَخاوَت { سث. عر. جومردلك، ال آچیقلغی، سماحت.

سَخاوَتلی { ص. سخا وکرمله متصف، الی آچیق، سماحتلی.

سَخت { ص. فا. ۱. قاتی، سرت، چتین، تند، درشت، حشین: دل سخت. ۲. کوچ، دشوار، عسرتلی: کار سخت. ۳. قوتلی، متین، محکم: بازوی سخت، قلعهٔ سخت. = ح. پك، چوق، زیاده، آشیری: سخت مرحمتسز ایدی. ز.

سَختدِل { ص. فا. [سخت = قاتی. دل = یورك] قاتی یورکلی.

سَختگیر (ص. فا.) سخت = پك. گرفتن = طوتمق) بر شیئی صیقیجه طوتان.

سَختلك (س. ۱. قانیلق، سرتلك. ۲. كوچلك، صعوبت. عسرت. ۳. صیقندی. اضطراب. سفالت.

سَختی (س. فا. سختلك. با: سختلك.

سَختیان (س. دباغت اولنمش جلالی دری وعلی الخصوص كچی دریسی. = ص. سختیاندن معمول: سختیان خرج. آیاق قابی.

سَختیانجی (س. سختیان یاپان وصاتان آدم.

سَختیانجیلق (س. سختیان یاپمق وصاتمق صنعتی.

سُخَن (س. فا. و: سَخْن

سَخْن (س. فا. سوز، لفردی، كلام، نطق.

سَخَن (سند. عر. صیجاقلق، ایصیلق، حرارت.

سُخَن آرا (ص. فا. [سخن=سوز. آراستن=طوناغمق او: دوزمك] بر یول وبجرا وسا. ترتیبی قیاپوب اختلالی كسن حائل: او یوله بر سد چكدی. ۳. سطح عمومیدن یوكسك او. لان سطح: تارله، باغچه سدی؛ سد سد بر باغچه. ٤. مرور و تجاوزی منع ایله استحكام بر یئی طوتمق اوزره بوینه چكیلن محكم دیوار: سد اسكندر؛ سد چین. ٥. یاغمور صولرینی زرا. عتده قوللانمق مقصدیله بریكدیرمك اوزره ایكی طاغ آره‌سنه چكیلن دیوار: قوم عاد سدلر وبندلرله یاغمور صولرینی بریكدیرلردی. ٦. دربند وریختیم دیواری: سد البحر. ۷. مج. حائل، مانع، انكل: مساوی، اخلاقه بر سد چكملی: علم فقره قارشی بر سد آهنینسدر (دمیردن بر سددر). || سد رمقی = آجلقدن اولیجه‌جك قدر اكل و شرب. || سد نطقی = سكوت.

سَداب (سند. عر. سدب و غلط اولهرق صدف اوتی دینلن بر جنس نبات.

سَداجَت (سن. عر. «ساده» دن [معرب اولان «ساذج» دن] سادەلك: سداجت معنا.

سَداد (سند. عر. طوغریلق، حق، انصاف، طوغری و حقلی شی: طریق سدادەدن آیرلمدی.

سِداد (سند. عر. [سین مفتوحه ودال مشددەایله سمر. صورتنده قوللانمامالی] جرا. قانی طوردیرمق ایچون ویا سر. همله یارەیه طیقیلان یزدن طیقاج، فر. Tampon.

سَداسی (ص. عر. ۱: سداسیه. د. آلتی حرفدن مركب (كلمه)، آلتی جزءدن مركب كل: فعل سداسی؛ افعال سداسیه. || نبا. سداسی البزور = آلتی تخملی؛ سداسی الوریقات = آلتی یاپراقلی (چیچك). || سداسی الوجوه = آلتی وجهلی؛

سَحلسیج (ص. فا. [سخن=سوز. سنجیدن = طارتمق] سویلدیكی ایچمه طارتوب دوشونن، طارتمش كی حشویاتسز ومناسبتلی سوز سویلین.

سَحور (ص. فا. حقیقله سوز سویلر. فصیح، نطوق، ناطقه‌لی.

سَخونَت (سن. عر. صیجاقلق، ایصیلق، قیزغینلق، حرارت.

سَخی (ص. عر. ۱: سخیه. [«سخاء» دن صش.] جومرد، سخاوتلی، سماحتلی. الی آچیق، ویركیلی.

سَخیف (ص. عر. ۱: سخیفه. [«سخافت» دن صش] كوتك. ضعیف. خفیف، بوش: عقل سخیف: افكار سخیفه.

سَخیین (ص. عر. ۱: سخینه. [«سخونت» دن صش.] صیجاق، ایصی، قیزغین.

سَدّ (سند. عر. ۱. قیامه. باغلامه. طیقامه. بر طریق ویا مجرا ایچنده بر حائل چكوب اختلالی منع ایتمه: یولی، صو یولی، غاز بوریسی سد ایتدی؛ باغچه قپوسنی سد ایدەمك. ۲. [مصدریت معناسنی متضمن او. لمقسزین] بر یول ومجرا وسا. ترەیی قیاپوب اختلالی كسن حائل: او یوله بر سد چكدی. ۳. سطح عمومیدن یوكسك او. لان سطح: تارله، باغچه سدی؛ سد سد بر باغچه. ٤. مرور و تجاوزی منع ایله استحكام بر یئی طوتمق اوزره بوینه چكیلن محكم دیوار: سد اسكندر؛

سَدا

سَحلسیج (ص. فا. [سخن=سوز. سنجیدن = طارتمق] سویلدیكی ایچمه طارتوب دوشونن، طارتمش كی حشویاتسز ومناسبتلی سوز سویلین.

سُحور (ص. فا. حقیقله سوز سویلر. فصیح، نطوق، ناطقه‌لی.

سُخونَت (سن. عر. صیجاقلق، ایصیلق، قیزغینلق، حرارت.

سَخی (ص. عر. ۱: سخیه. [«سخاء» دن صش.] جومرد، سخاوتلی، سماحتلی. الی آچیق، ویركیلی.

سَخیف (ص. عر. ۱: سخیفه. [«سخافت» دن صش] كوتك. ضعیف. خفیف، بوش: عقل سخیف: افكار سخیفه.

سَخیین (ص. عر. ۱: سخینه. [«سخونت» دن صش.] صیجاق، ایصی، قیزغین.

سَدّ (سند. عر. ۱. قیامه. باغلامه. طیقامه. بر طریق ویا مجرا ایچنده بر حائل چكوب اختلالی منع ایتمه: یولی، صو یولی، غاز بوریسی سد ایتدی؛ باغچه قپوسنی سد ایدەمك. ۲. [مصدریت معناسنی متضمن او. لمقسزین] بر یول ومجرا وسا. ترەیی قیاپوب اختلالی كسن حائل: او یوله بر سد چكدی. ۳. سطح عمومیدن یوكسك او. لان سطح: تارله، باغچه سدی؛ سد سد بر باغچه. ٤. مرور و تجاوزی منع ایله استحكام بر یئی طوتمق اوزره بوینه چكیلن محكم دیوار: سد اسكندر؛ سد چین. ٥. یاغمور صولرینی زرا. عتده قوللانمق مقصدیله بریكدیرمك اوزره ایكی طاغ آره‌سنه چكیلن دیوار: قوم عاد سدلر وبندلرله یاغمور صولرینی بریكدیرلردی. ٦. دربند وریختیم دیواری: سد البحر. ۷. مج. حائل، مانع، انكل: مساوی، اخلاقه بر سد چكملی: علم فقره قارشی بر سد آهنینسدر (دمیردن بر سددر). || سد رمقی = آجلقدن اولیجه‌جك قدر اكل و شرب. || سد نطقی = سكوت.

سَداب (سند. عر. سدب و غلط اولهرق صدف اوتی دینلن بر جنس نبات.

سَداجَت (سن. عر. «ساده» دن [معرب اولان «ساذج» دن] سادەلك: سداجت معنا.

سَداد (سند. عر. طوغریلق، حق، انصاف، طوغری و حقلی شی: طریق سدادەدن آیرلمدی.

سِداد (سند. عر. [سین مفتوحه ودال مشددەایله سمر. صورتنده قوللانمامالی] جرا. قانی طوردیرمق ایچون ویا سر. همله یارەیه طیقیلان یزدن طیقاج، فر. Tampon.

سَداسی (ص. عر. ۱: سداسیه. د. آلتی حرفدن مركب (كلمه)، آلتی جزءدن مركب كل: فعل سداسی؛ افعال سداسیه. || نبا. سداسی البزور = آلتی تخملی؛ سداسی الوریقات = آلتی یاپراقلی (چیچك). || سداسی الوجوه = آلتی وجهلی؛

سداسی الاضلاع = آلتی ضلعلی. [ذو ستة الوجوه و ذو ستة الاضلاع تعبیرات سقیمه‌سنه بدل قوللانلیدر.]

سَدَب { س. [عر. « سداب » دن] صدف اوتی.

سِدره { سث. عر. نبق دینلن میوه‌یی ویرن بر آغاج، عربستان کرازی. || سدرة المنتهی = یدنجی قات کوکده بر مقام: سدره نشینان = اوراده کی ملائکه.

سُدُس { سذ. عر. آلتیده بر، بر کلك آلتی جزئده بر جزئی: مالنك سدسنی وقف ایتدی.

سُدّه { سث. عر. جم: سدد. ۱. قپو، ایشیك، عتبه، آستان: سدهٔ سنیه‌یه مراجعت ایتمك. ۲. ط. بدنك بعض اعضا و مسامانه عارض اولان طوتقونلق.

سَدید { ص. عر. ا: سدیده. [« سداد » دن صش.] طوغری، حق، صائب: رأی سدید.

سَدیر { س. [عر. « صدر » دن غلط] ۱. اوطه‌نك اك یوقاری طرفنده اوستنه مندر ویاصدیق قونمغه مخصوص کره‌وت. ۲. اوستی مندرلی وشلته‌لی کره‌وت.

سَدیه { س. [یتا. Sedia] خسته‌لرك وکبار ناسك نقلنه مخصوص اطراقی قپالی بر قولتوقلی صندالیه که ایکی صیریقله ایکی کشی طرفندن قالدیریلیر.

سَر { س. فا. ۱. باش، قفا، کله، رأس. ۲. باش، رئیس، بر طائفه‌نك بیوکی: سر صلحا، سر علما. ۳. تپه، ذروه: سر کوه = ذروهٔ جبل، طاغ تپه‌سی. ٤. اوج، کنار: سر رشته = ایپ اوجی: سرمو = قیل اوجی؛ جزئی شیء. ٥. صوك، نهایت، پایان: سرکار ایشك صوکی. || از سرنو = یکی باشدن، یکیدن. || سر بزمین = باشنی یره قویه‌رق. || سردن کچدی = اسکی بر صنف عسکر. || مج. سر دومن = دومن اداره‌سنه مأمور افراددن آدم که چاوش پایه‌سنده‌در.

سَر { ص. فا. باش دیمك اولان « سر » اسمنك عینی اولدیغی حالده، بعض اسملرك باشنه کیروب « باش » و « برنجی » معناسیله صفت یرینی طوتار: سر طبیب = باش حکیم: سر کاتب = باش کاتب: سر محرر = باش محرر: سر خلیفه = بعض قلملرده مدیرك مادوننده وممیزك فوقنده بولنان مأمور. [لغت فارسی ایسه‌ده بو ترکیبات ترکجه قاعده‌سنه مطابقدر.]

سِرّ { سذ. عر. جم: اسرار. ۱. کیزلی ایش ویا سوز، راز: سر صاقلامق، سر طوتمق = کیزلی طوتمق: کتم سر، کتم اسرار = سرینی کیزلمك: افشای سر = سرینی میدانه چیقارمق. ۲. عقل بشرك ایره مدیکی حکمت ربانیه: سر خلقت، اسرار طبیعت. || سر کاتبی = محرمیتی شرط اولان امور سیاسیه‌یی یازان سفارت کاتبی.

سِر { س. با: صر.

سِرّاً { ح. عر. کیزلیجه، خفیاً، محرمانه: سراً یازدی.

سَرا { ص. فا. [« سراییدن » فعلندن سمص. اولوب صتر، تشکیلنه کیرر] تغنی ایدن، ترنم ایدن: نغمه سرا = نغمه پرداز.

سَرّاء { سث. عر. رفاه وممنونیتله یاشایش، خوشحاللق. مقابلی: ضراء: نه سراده نه ضراده.

سَرآغاز { س. فا. [سر = باش. آغاز = بدأ] باشدن بدأ، یکیدن باشلامه.

سَرآمَد { ص. فا. جم: سرآمدان. [سر = باش. آمد = کلدی] باشه کلن، اك باشده بولنان، رئیس، ممتاز، سرور، سرفراز: سرآمد اهل هنر؛ سرآمدان ادبادن.

سَرآهَنك { س. فا. [سر = باش. آهنك = چالغی] چالغی طاقمی باشی، اورکستره رئیسی.

سَراب { س. فا. [عربیده ده مستعملدر.] چولده اوزاقدن صو کبی کورینن و انعکاس ضیادن ایلری کلن حال، پوصاریق، ایلغیم صالغیم.

سَراپا { ص. ح. فا. باشدن آیاغه، بتون، هب، من اوله الی آخره.

سَراپَرده { س. فا. ۱. سرای پرده‌سی، بر بیوك قوناغك قپوسنده ویا حرم ایله سلاملغی آره‌سنده‌کی بیوك پرده. ۲. پادشاهلر حضراتنه خاص اولان اوتاق.

سِراج { سذ. عر. [فا. « چراغ » دن معرب] چراغ، ایشیق، قندیل، مشعله، آلت تنویر: سراج راه هدایت.

سَرّاج { سند. عر. [« سرج » دن سمه. — تر. زبا. نزدی : ساراج] ١. اکر وسائر آت طاقمی یاپان وصاعان آدم؛ سراج دکانی؛ سراجلر چارشیسی. ٢. مشین وسختیان اوزرینه صیرمه وایکله ایشلیه‌رك مواد مختلفه یاپان اصناف.

سَرّاجخانه { سه. اکر وسائر آت طاقملریله مشین وسختیاندن مواد مختلفه یاپان و ایشلین اصنافك چارشیسی.

سَرّاجلق { سه. اکر وسائر آت طاقملری یاپمق و مشیندن مواد مختلفه ایشلمك صنعتی : سراجلق اوکرنیور.

سُراجه { سه. با : صراجه.

سَراچه { سه. فا. کوچك سرای، سرایجك.

سَرادِق { سند. عر. ج : سرا. دقات. سراپرده.

سَرادی { سند. ج. عر. فد : سریه. با : سریه.

سَراسَر { صه. ح. فا. باشدن باشه، بتون، تکمیل، بر دوزی یه. = سه. بوینه تللی بر نوع قماش.

سَراسیمه { صه. فا. و : سَراسیمه { صه. فا. سریم، واله، حیران.

سَراَفراز { صه. فا. [سر = باش. افراختن = یوکسلتمك] باشنی یوکسلتن، سائرلرندن تمیز ایدن، ممتاز : اقران وامثالی بینده سر افراز اولدی.

سَراَفکَنده { صه. فا. [سر = باش. افکندن = آتمق، اکمك] باشنی اکن : سر افکندهٔ خجالت اولدی.

سَرانجام { سه. فا. [سر = اوج. انجام = صوك] عاقبت، نهایة الامر، عاقبت کار، باشه کلن وقعه نتیجه‌سی.

سَراَنداز { صه. فا. [سر = باش. انداختن = آتمق] باشنی آتان، قویان، فدا ایدن. بی‌باك وبی پروا.

سَراَنگشت { سه. فا. [سر=اوج. انکشت = پارمق] پارمق اوجی.

سَراویل { سند. عر. ایچ طونی، شلوار.

سَرای { سه. فا. ١. حکمداران حضراتنك مسکنی ودائره‌سی : سرای همایون. ٢. بیوك و مصنع قوناق. ٣. [بعض محللرده] حکومت قوناغی.

سَرایا { سند. ج. عر. فد : سریه. با : سریه.

سِرایت { سند. عر. ١. کچمه، بولاشمه : نزله چابق سرایت ایدر بر خسته لقدر. ٢. کچمه، انتقال، تعمم، انتشار: او آدملرله اوتوره اوتوره او. نلرك عادتی بزه ده سرایت ایتدی.

سَرایدار { سه. فا. آیواز، بر قوناغك خدمات سفلیه‌سنی وعلی الخصوص یمك وسفره‌یه متعلق ایشلری کورن خدمتجی.

سَرائِر { سند. عر. ج. فد : سریره. با : سریره.

سَرایَنده { صه. فا. تغنی و ترنم ایدن، خواننده.

سَرباز { صه. فا. ١. قورقوسز، جسور، پرواسز. ٢. ایرانده بر صنف عسکر.

سَربَست { صه. فا. ١. آزاده، غیرمقید، حر، مختار. ٢. محجوب اولمیان، اوتامیه‌رق حرکت ایدن، صیقلمیان. || سربست لیمان = هردولتك سفائنی کیرن وادخالات واخراجاتندن کمرك رسمی ویرلمین لیمان.

سَربَستلِك { سه. ١. آزادلق، عدم تقید، حریت. ٢. عدم محجوبیت، اوتانمیه‌رق وصقلیه‌رق حرکت ایتمه. = صه. سربست یاشانیلان : سر بستلك بردر.

سَربَسته { صه. فا. باشی باغلی ویا اورتیلی، کیزلی.

سَربَستی { سه. فا. سر بستلك. [سربستیت دیمه‌ملی.]

سَربُلند { صه. فا. ج : سربلندان. [سر = باش. بلند = یوکسك] باشی یوکسك، عالی، ممتاز : امثالی بینده سر بلند اولدی؛ سر بلندان ارباب هنر.

سَربَند { سه. فا. [سر = باش. بستن = باغلامق] باشه باغلانان ویا صاریلان شئ.

سَرپَدیرمَك { فه. ١. آزر آزر صاچدیرمق، طاله طامله و یا ریزه ریزه دوکدیرمك : توتونه صو، پازیه توز، یمکه طوز وبوبر سرپدیرمك. ٢. آزر آزر ویردیرمك : بورجلیلره برمقدار آچقه سرپدیردی.

سَرپِشدیرمَك { فه. ١. آزر آزر تقسیم و توزیع ایتمك : او آچقه‌یی آله‌جقلیلره سرپشدیردم. ٢. آزر مقدار صو صاچمق : بر بولوت

براز یاغمور سرپشدیره‌رك كچدی.

سَرپكَن { یاخود سپكن. سـ. سر پیله‌رك آزر آزر یاغان یاغمور و قار؛ صولی سرپكن = یاری اریمش قار و یا یاری طوكمش یاغمور.

سَرپلمَك { فج. ١. آزر آزر صاچلمق، طاغلمق: توتونه براز صو سرپلیرسه یومشاق طورور. ٢. اوته‌یه بری طاغیدلمق، اسراف اولنمق: او پاره اویله سرپلدی. = فل. ١. (یورغون آدم) كندینی آتوب یایلمق، صاچیلوب اوزانمق: كندینی اوه آتنجه بركره سرپلدی. ٢. (چوجق) نشو ونما بولمق، بردن بوی آتوب بیومك: او چوجق برقاچ آی ظرفنده سرپلدی. || یوركه صو سرپلمك = فراح وانشراح بولمق.

سَرپتَمَك { یاخود سپمك. فت. آزر آزر صاچمق، رش ونثار ایتمك: یوزینه صو سرپدی: قوشلره یم سرپدم: فقرایه آقچه سرپدی. = فل. آزر آزر صاچلمق، طاغلمق: صقاله قیر سرپمك: برآز یاغمور سرپمكه باشلادی.

سَرپتَه { سـ. ١. سرپمك فعلی، سرپیش، رش، نثار. ٢. بكك بكك، طاغینق بكك و چیچك. = صـ. سرپلمش. طاغنیق: سرپمه چیبان.

سَرپَن { صـ. صاچان، رش و نثار ایدن. || اتك سرپن = صالقیم صاچاق، چولپه.

سَرپَنچه { سـ. فا. پنچه اوجی.

سَرپِندی { سـ. ١. آزر آزر سرپه‌رك یاغان یاغمور: او یاغمور دكل بر سرپندی ایدی. ٢. دوكیلن بر مایعدن صیچرایان طامله‌لر: سرپندیدن یاچه‌لری ایصلاندی. ٣. برشیئك قالان جزئی مقداری، بقیهٔ جزئیه: بز یاغمورك آنجق سرپندیسنه راست كلدك. || سرپندیسنه اوغرامق = سیئه‌سنی چكمك، ضررینه دوچار اولمق.

سَرپَنك { سـ. دمیر طاقیه.

سَرپوش { سـ. فا. [سر = باش - پوشیدن = كیمك] باشه كییه‌جك شیء. باش كسوه‌سی.

سَرت { صـ. [بلكه فا. «سرد». دن] ١. قاتی، صلب، چتین، درشت: سرت طاش، طوپراق، آغاج. ٢. كسكین، تیز، شدید: سرت سركه، راقی. توتون. ٣. خرچین، خشین، تند، حدید: سرت آدم، سرت آت. سرت خوی. ٤. لمسده یومشاق اولمیان: سرت قماش، ات. ٥. شدتلی، زورلی: سرت روزكار، دكیز.

سَرتاج { سـ. فا. [سر = باش - تاج = م] ١. باش تاجی، باشه كییلن تاج. ٢. مج. باشه كییلن تاج مقامنده عزیز ومحترم ذات: سرتاج افتخارمز.

سَرتَسَر { صـ. حـ. فا. باشدن باشه، بتون، كاملاً.

سَرتَلشدیرمَك { فت. ١. سرت حالنه قومق، سرت ایتمك، قاتیلاشدیرمق: كونش خموری سرتلشدیردی. ٢. قوتلی وزورلی ایتمك: كونشك غروبی روزكاری سرتلشدیردی. ٣. دها كسكین وسرت یاپمق: صیجاقلق سركه‌یی سرتلشدیرر.

سَرتَلشمَك { فل. ١. سرت اولمق، قاتیلاشمق: بوطاش هوا آلدقجه سرتلشیور. ٢. زور وقوتی آرتمق: روزكار كیتدكجه سرتلشیور. ٣. دها كسكین وسرت اولمق: بو سركه طوردقجه سرتلشیور.

سَرتِلك { سـ. ١. قاتیلق صلبیت، درشتی. ٢. كسكینلك، تیزلك، شدت. ٣. خرچینلق، خشونت، تندلك، حدت. ٤. لمسده یومشاق اولمیان شیئك حالی. ٥. شدت، زور.

سَرتَلندیرمَك { فت. سرتلشدیرمك. با: سرتلشدیرمك.

سَرتَلنمَك { فل. سرتلشمك. با: سرتلشمك.

سَرج { سذ. عر. جـ: سروج. اگر، زین.

سَرچشمَه { سـ. فا. [سر = باش - چشمه = م] ١. چشمه باشی، چشمه صوینك منبعی. ٢. مقدما عساكر معاونه سركرده‌لرینك حكومتجه اولان معینات ومعاش وسائره ایشلرینی تسویی ایدن مأمور مخصوصكه مذكور سركرده‌لرك وكیلی ومروج اموری حكمنده ایدی.

سَرچه { سـ. برقاچ جنسه منقسم اولان كوچك قوشلرك اسم عمومیسیدر، عصفور. اصل

ترکجه‌سی چوغور و چوغورجق اولوب، صیغیرجق یونك غلطیدر.

سرچه { س. آدسز پارمق، یو. زوك پارمغی، بنصر: سرچه پارمق.

سرچه { س. با: صرچه.

سَرچین { س. ۱. مکیك دیلی. ۲. سچمه باش بوی: مقابلی: پرچین: سرچین پرچین= کوچك و بیوکلکدن بری اوستنه آلنان رسم، جانوار رسمنه اطلاق اولنور.

سَرحَدّ { س. فا. {فا. سر= باش. عر. حد= سینور} حدود باشی، ایکی دولت آره‌سنده‌کی حدود یونی. خط حدود، ثغور، دربندات.

سَرحَدّدار { س. فا. حدود محافظی، دربندات ناظری.

سُرخ { ص. فا. قرمزی، قزیل، احمر: لاله‌ٔ سرخ. = س. تر. قرمزی مرکب، لعل: سرخ ایله یازلمش. || سرخسر= قزلباش.

سُرخاب { ص. فا. ۱. قرمزی صو. {قان وشرابدن کنایه اولور.} ۲. برنوع اوردك.

سَرخوش { ص. س. فا. {سر= باش. خوش= ایی. — تر. زبانزدی: سارخوش.} ۱. مست، سکران. تر. بسرپك: سرخوش اولمق= ایجوب مست اولمق. ۲. دائما ایجوب مست ولمغی عادت ایدنمش اولان. عشرته مبتلا، بکری: سرخوش برآدمدر.

سَرخوشلق { س. {زبانزدی: سارخوشلق} ۱. مستلك، سکر: دها سرخوشلغی کچمه‌دی. ۲. عشرت ابتلاسی، بکریلك: سرخوشلق انسانی مادی ومعنوی متضرر ایدر.

سُرخی { س. فا. قرمزیلق، حمرت

سَرخَیل { س. فا. {فا. سر= باش. عر. خیل= آتلی بولوکی} ۱. پرآتلی بولوکنك ویا برکاروانك باشی، ایلری کچنی، رئیسی. ۲. مج. باش، رئیس، الك ایلریده بولنان، کریده: سر خیل ادبا.

سَرد { سف. عر. (سوزی) ربط ایدوب دوزلتمك، ترتیب وحسن صورتله سوق وایراد ایتمك: سرد کلام ایتمك.

سَرد { ص. فا. ۱. صوئوق. بارد: آب سرد= صوئوق صو. ۲. لطافتسز. سرت، بارد، خشین، چرکین: سرد معامله: سرد آدم. = س. صوئوق، برودت: کرم وسرده باقلماز.

سَرداب { س. فا. تعریب دخی {اولنمغله ج: سراديب. اصل صوبی صوئوق طوتمغه مخصوص پرآلتی، ممالك حاره‌ده سرینلکده اوتورمغه مخصوص پرآلتی اوطه‌سی.

سَردابه { س. فا. با: سرداب.

سَردار { س. فا. عسکر باشی، قائد، قوماندان. || سردار اکرم= عساکر عثمانیه‌ده عموم مشیرلك فوقنده و نفر عسکردن صکره بر موقع عالیده بولنان مشیر و قوماندان که پاشلیجه حرب زماننده محاربه‌یه سوق اولنان عموم عسکرك باش قوماندانلغنه نصب اولنور، و« دولتلو رأفتلو » عنوانی حائز اولور. || قیر سرداری= تعقیب اشقیا و تأمین طرق وظیفه‌سیله موظف بر بولوك سلاحشورانك باشی.

سَردارلق { س. سردار صفت و عنوان و وظیفه‌سی، باش قوماندانلغی. || قیر سردارلغی= قیر سردارینك صفت و وظیفه‌سی.

سَرداری { س. فا. سردارلق. {ا. = ص. سرداره منسوب ومتعلق ویا شایسته: جانب عالی‌ٔ سرداریلرینه: اشعار سرداری.

سِرّداش { ص. بر سره واقف اولان ایکی کشینك بری، محرم سر.

سَردَفتَر { ص. فا. {سر= باش. دفتر= م} دفترك باشنده مقید اولان، الك باشده بولنان، الك ایلری کچن، جلهدن مقدم اولان: سردفتر ارباب هنر.

سَردیرمَك { فع. پایدیرمق، یره یاتیروب آچدیرمق، بسط ایتدیرمك: یاغی یره سردیردم: چماشیری، شو خالیی نره‌یه سردیره‌جکسکز؟

سَرزِشته { س. فا. {سر= اوج. رشته= ایپلك} ایپ اوجی، بهانه، وسیله، مناسبت.

سَرزَده { ص. فا. {سر= باش. زدن= اورمق} باش اورمش، باش کوسترمش: سرزدهٔ ظهور اولمق= چیقیویرمك.

سَرزَنِش { س. فا. [سر = باش. زنش = اورش] باشه قاقمه، تعزیر، تکدیر، چیقیشمه: بو ایشدن طولایی سرزنش ایشیتمکه وقتم یوقدر.

سَرسام { ص. فا. سرسم. = س. انسانه سرسملك ویرن برعلت: علت سرسام.

سَرسَری { ص. فا. اوته‌ده بربده کزن، باشی بوش، ایشی کوجی ومکان ومأموریت یا صنعتی اولمیوب نافله طولاشان، دربدر، خیلاز، آواره: سرسری اولدی. سرسری کزیور.

سَرسَرِیانه { ص. ح. فا. سرسریجه، سرسری واری، خیلازجه، آواره‌لکله، دربدرجه: سرسریانه بر عمر سوریور؛ سرسریانه یاشایور.

سَرسَریجه { ص. ح. سرسری طرزنده، خیلازجه، دربدرجه: سرسریجه بر عمر سوریور: سرسریجه طولاشوب طوریور.

سَرسَریلِك { س. دربدرلك، خیلازلق، بوش کزنك حالی: سرسریلکله اتهام اولنه‌رق توقیف اولندی.

سَرسله { س. سرنا اویونی.

سَرسَم { ص. [فا. « سراسمه » دن] ١. باشی و بینی دونوب عقلنی طوپلایه‌میان، مدهوش، حیران: دوماندن سرسم اولدم. ٢. بدلا. عقلسز، آلیق: او ذاتاً سرسمدر: سرسم سرسم کزیور. ٣. اونوتغان، برشیء خاطرنده قالماز، ذهنی مشغول: سرسم اولدم.

سَرسَمِلك { س. ١. باشه طوقونان برضربه ویادیکر عارضه‌دن کلن باش دونمه‌سی وبین قاریشیقلغی، مدهوشلق: دوشوب باشنه بر سرسملك کلدی. ٢. بدلالق. آلیقلق ٣. اونوتغانلق، حیرانلق. ذهن مشغولیتی. بو سرسملکله سن ایش کوره‌مزسك.

سَرسَمَلمَك { یا سرسمله‌مك. فل. ١. سرسم اولمق، باش دونوب، بین بولانمق. ٢. آلیقلاشمق، بدلا اولمق. ٣. مدهوش وحیران واونوتغان اولمق: ذکی بر چوجق ایدی لکن عشرتدن سرسملدی.

سَرشار { ص. فا. طوب طولی، مالامال، طاشقین. ز

سِرِشت { س. فا. طبیعت، خلقت، طینت. جبلت: ملك سرشت = ملك طبیعتلی. [معنای اصلیسی یوغورمه‌در.]

سِرِشته { ص. فا. یوغورلمش، تخمیر اولنمش، مخمر.

سِرِشك { س. فا. کوز یاشی، دمع. اشك.

سَرَطان { سذ. عر. ١. ینکج، چاغنوز. ٢. ه. بروج اثنا عشرك بری که برج جوزا ایله برج اسد آره‌سنده واقع اولوب شمس بو برجه حزیرانك ابتداسنده یعنی اول صیفده کیرر: مدار سرطان = برج سرطانك بولندیغی نقطه حذاسنده اولهرق کرهٔ ارضك نصف شمالیسنده منطقهٔ حاره‌یی منطقهٔ معتدله‌دن آیران وشمسك شماله طوغری میل اعظمنك منتهاسنی کوسترن خط موهوم. جنوب جهتنده‌کی مقابلی: مدار جدی. ٣. ط. معروف برتهلکه‌لی چیبان که ینکج شکلنده برلحم زائد صوتنده اولوب معده ورحمده و سائر عملیاتی مشکل یرلرده دخی چیقار، یکرجه که شیر پنجه‌دن کوچکدر.

سُرعَت { سث. عر. چابوقلق، چابوق اولمه، عجله، شتاب: سرعت انتقال = سویلنیلن سوزی چابوق آکلامه؛ سرعت حرکت = چابوق کیتمه: سرعت مشی = چابوق یورومه. || سرعتله = چابوق، سریعاً، عجالةً. || سرعت ابتدائیه = ع. مرمینك طوپ آغزندن حین خروجنده حائز اولدیغی سرعت.

سُرعَتلی { ص. چابوق، سریع، عجله‌لی: سرعتلی ایش، یورویش. || ع. سرعتلی آدیم = عسکر یورویشنك برنوعی.

سَرعَسکَر { س. فا. [فا. سر = باش. عر. عسکر = م] ١. عسکر واردو قوماندانی. قائد. [مقدما بومعنا ایله قوللانیلوب مثلا آناطولی سرعسکری، ایرانه سوق اولنان اردونك سرعسکری دینلیردی.] ٢. [الیوم] عموم عساکر عثمانیه‌نك اداره‌سنه نظارت ایدن ذات که هیئت وکلایه داخلدر: سرعسکر پاشا. || سرعسکر قپوسی = دائرهٔ عسکریه.

سَرعَسکَرلِك { س. سرعسکر مقامی و عنوان وصفتی: فلان پاشا ایکی کره سرعسکرلك ایتمش، فلان تاریخده سرعسکرلکه نصب اولنمشدر.

سَرعَسكَرى { ص. فا. سرعسكرك ذاتنه و يا مقامنه منسوب ومتعلق : جانب عالئ سر عسكرى يه ؛ دائرهٔ سرعسكرى: مقام سر عسكرى : باب سر عسكرى = سر عسكر قپوسى.

سَرغوج { س. با : صوّرغوج.

سَرَف { سذ. عر. لزومسز يره اولنان فضله صرفيات و اتلافات. [« اسراف » دها مستعملدر.]

سَرفِراز { ص. فا. با : سرافراز.

سرفُرو { س. فا. [سر = باش - فرو = آشاغى] باش اكمه، اطاعت، انقياد : اوكيمسه يه سرفرو ايتمز.

سِرقَت { سذ. عر. [لسانمزده سين مكسوره و راء ساكنه ايله مستعمل ايسه ده، اصل عربيده سين مفتوحه وراء ساكنه ياخود مكسوره ايله در] چالمه، آشيرمه، خرسزلق : سرقت ايتمك: سرقتى تبين ايتمك.

سِرّ كاتبى { س. بر سفارت وسائره معيتنده مواد محرمانهٔ سياسيه يى يازان كاتب.

سَرِكار { س. فا. ايش باشى، ادارهٔ امور دولت رياستى : سر كارده بولنانلر = ايش باشنده يعنى مقامات و مناصب عاليه ده بولنانلر.

سَرگُذَشت { س. فا. [سر = باش. گذشتن = كچمك] بر آدمك باشنه كلوب كچن احوال ووقوعات، حكايه، ترجمهٔ حال، ماجرا : بزه كندى سر كذشتنى نقل ايتدى؛ فنلون تلماقك سر كذشتنى قلمه آلمشدر.

سَرگِران { ص. فا. [سر = باش - كران = آغر] باشى آغر، سرسم، مخمور، سرخوش.

سَرگَردان { ص. فا. [سر = باش - كردان = دونن] باشى دونن، سرسم، متحير، آواره.

سَركَرده { س. فا. ۱. باش، رئيس، بر طائفه نك اوكنده بولنان : سر كردهٔ اشقيا. ۲. عساكر معاونه باشى، قوماندانى.

سَرگَرم { ص. فا. [سر = باش - گرم = صيجاق] باشى قيزمش، سرخوش، قيزغين. جوشه كلمش : سر كرم باده، سر كرم عشق.

سَركَش { ص. فا. [سر = باش - كشيدن = چكمك] باش قالديران، اطاعتسز، معند، مخالف : سركش آدم، آت.

سَركَشانه { ص. ح. فا. سركشلكله، اطاعتسزلقله، تعند و مخالفتله : سركشانه بر طورله: سركشانه كيديور.

سَرگَشته { ص. فا. [سر = باش - گشتن = دونمك] باشى دونمش، سرسم، حيران، شاشقين.

سَركَشلِك { س. اطاعتسزلق، معندلك، مخالفت.

سَركَشى { س. فا. سركشلك، اطاعتسزلق.

سَركَله { س. بر نوع شاهتره، سيطرج كوكى، بوجترك هندى.

سِركَنجَبين { س. بال ايله سركه شربتى.

سَركوب { س. فا. [سر = باش - كوفتن = اورمق] ۱. باشه اورمه. ۲. باشه اوره جق شئ.

سَرِكوى { س. فا. عر. محله و سوقاق باشى، محبوبه نك سمتى.

سِركه { س. اكشيمش اوزوم صويى كه يمكه و صالاته و ترشى يه اكشيلك ويرمك ايچون قونور، خل. — اكشيلكدن ده كنايه اولور : بو چوربه سركه اولمش. || قورشون سركه سى، كل سركه سى و سائره = مواد مختلفه حامضلرندن عبارت تركيبات كيميويه.

سَرگى { س. [« سرمك » دن] ۱. سريلن ويايلان شئ، بساط، سماط. ۲. صاتلق اوزره يره سرلمش اشيا وميوه وسائره وبونلرك سرلديكى ير : قاربوز سركيسى. ۳. دكان اوكنده جامكانده انظار عامه يه وضع اولنان اشيا. ٤. ممالك مختلفه دن اك ناديده وتحف معمولات ومحصولاتك جمعيله هم سير وتماشا و هم ده فروخت اولنمق اوزره طاقم طاقم انظار عموميه يه عرض اولندقلرى ير، مشهر، فر. Exposition : پارسك ۱۹۰۰ سركيسى: عمومى سركى، خصوصى سركى: زراعت، حيوانات وسائره سركيسى. ٥. خزينهٔ دولتدن مقابلنده آقچه ويرلمك اوزره موازنه موجبنجه تنظيم اولنمش سند: مطلوباتمك سركيسى ياپلدى؛ سركى محاسبه جيسى، قلمى. ٦. مج.

یورغونلقدن سریلوب یایلمش، اوزانمش: سرگی اولدم.

سَرگین { ص. ١. سرلمش، یایلمش، دوشنمش. ٢. خسته، دوشکون. || سرکین ویرمك = خسته دوشمك، اسیر فراش اولمق، دوشنمك.

سَرگین { س. فا. فشقی، کوبره. || سرکین اوتی = بر نوع صارماشیق، اوکسوز اوتی، سرمق، اشتر.

سَرلَمك { فل. ١. یایلمق، دوشنمك، انبساط ایتمك: نشاسته قورومق ایچون کونشه سریلیر. ٢. یاتمق، خسته‌لنوب یتاغه دوشمك: انفلوئنزه‌دن بتون او خلقی سرلدی. ٣. دوشمك، دوکلمك: روزکاردن بتون میوه‌لر سرلدی: قوراقلقدن آغاجلرك یاپراقلری سرلدی. = فج. آچلمق، دوشنمك: یتاقلر سرلدی.

سَرلَوحه { س. فا. [سر = باش. لوحه = م] بر لوحه‌نك ویا کاغد وصحیفه وکتاب و سائره‌نك باشنه یازیلان یازی وعنوان ویاخود ترسیم اولنان رسم وشکل و سائره، دیباجه، سرنوشت: بو کتابك سرلوحه‌سی یالدیز وسرخله طونانلمشدر: سرلوحه‌سی اکسیك بر کتاب.

سَرلی { یاخود سریلی. ص. سرلمش، یایلمش، دوشنمش: یتاقلر سرلیدر.

سُرم { سذ. عر. ث. قالین باغرصاغك آشاغی قسمی. || ط. التهاب سرم، فتق سرم، نزف سرم = مذکور باغرصاغه متعلق امراض که بین العوام باصور اسم عمومیسیله معروفدر.

سَرما { س. فا. صوئوق، قیش، شتا.

سَرمایه { س. فا. ١. تجار و سائر اصحاب کسب وکارك اساس تجارت اتخاذ ایتدکاری اصل مال که اونك ایشلتدیریلوب دور ایدلمسیله تمتع ایدیلیر، بضاعه، رأس المال: سرمایه‌سی یوقدر که تجارت ایتسین: بیك لیرالق سرمایه ایله تجارته کیریشیله‌بیلیر: بو بانقه‌نك سرمایه‌سی نه‌در. ٢. بر شیئك تاجره مال اولدیغی مبلغ، تجارت وکارپایی منضم اولمقسزین اولان ذکری: یوز غروشه نصل ویره‌یم که سرمایه‌سی زیاده‌در. ٣. مج. قزانلمش علم ومعلومات، یازی یازان آدمك اساس معلوماتی حکمنده تحصیلی: زواللی آدم چوق یازیورسه‌ده سرمایه‌سی نقصان.

سَرمایه‌دار { ص. فا. سرمایه‌لی، سرمایه‌یه مالك.

سَرمایه‌سز { ص. سرمایه‌سی اولمیان، کمبضاعه.

سَرمایه‌سزلك { س. سرمایه و بضاعه فقدانی.

سَرمایه‌لی { سرمایه‌سی اولان، سرمایه وبضاعه‌یه مالك.

سَرمَد { سذ. عر. ابدیت، دیمومت، بقای دائمی.

سَرمَدی { ص. عر. ث: سرمدیه. ابدی، دائمی، باقی، زوالسز.

سَرمَست { س. فا. سرخوش، سکران، بسریك، سرخوشلقدن باشی آغرلاشوب لایعقل اولمش.

سَرمَستی { س. سرخوشلق، ایچمکدن ایلری کلن باش آغرلغی.

سَرمَق { سذ. عر. قره پازی، قویون صارمشیغی.

سَرمَك { فت. ١. یایمق، آچمق، بسط ایتمك: کلیمی سرمك: نشاسته‌یی کونشه سرمك. ٢. دوشتمك، یایمق: یاتاغی سرمك. ٣. یاتیرمق، دوشورمك. بره اورمق: میدان حربده دشمنلرینی سردی؛ بو نزله بتون او خلقنی سردی. || ایپه اون سرمك = واهی عذرلر درمیان ایتمك. || لشنی سرمك = چوق دوکوب اولوم درجه‌سنه کتیرمك.

سَرمو { س. فا. [سر = اوج. مو = قیل] قیل اوجی، قیل قدر، جزئی: [جملهٔ منفیه‌ده] هیچ، اصلا: امرکزدن سرمو انحراف ایتمدم.

سَرمَه { س. سرمك فعلی. با: سرمك. = ص. سرلمش، یایلمش، منبسط، مبسوط.

سُرمه { س. فا. [تر. «سورمه»دن] قاشه وکوزه سوریلن سیاه بویا کحل.

سُرمه‌دان { س. فا. سرمه حقه‌سی.

سَرَن { س. مج. ١. عمومیتله اسطوانی الشکل اوزون وقالین چام کراسته‌سی. ٢. اوزرینه مربع یلکنلر کشاد اولنمق اوزره دیرکلره و بطندن تعلیق وآرقوری وضع اولنان آغاجلر. ٣. سرن اعمالنه یارایان کوکنار کراسته‌

سی. || سرن بیچمه‌سی = سرنلك آغاجدن بیچلمش تخته .

سُرنا { س. فا. زورنا دینلن و نفسله چالینان قیساوتیز سسلی چالغی‌که کویلرده طاوله ایله چالینیر. با : زورنا .

سُرنازَن { س. فا. زورنا چالان چالغیجی، زورناجی.

سَرنامه { س. فا. ا سر = باش . نامه = مکتوب ا ۱. مکتوب ورساله وکتاب وساژه باشنده یازیلان یازی که اکثریا عنوانی حاویدر. ۲. مج. بر طا. ثه‌نك باشی، سرآمدی : سرنامهٔ ارباب فضل وکمال .

سَرَند { س. بر نوع بورصوق آغاجی .

سَرنِگون { س. فا. ا سر = باش. نگون = آشاغی ا ۱. باش آشاغی، معکوس. ۲. مج. طالعسز، بد بخت، منکوب .

سَرنُوشت { س. فا. ا سر = باش. نوشتن = یازمق ا ۱. باشه یازیلان، آلن یازیسی، قدر، تقدیر. ۲. سرنامه، عنوان .

سَرو { س. فا. ترکچه سروی و یا سلوی دینلن معروف آغاج که یاز قیش یشیل طوروب کوزل رایحه‌سی اولمغله اکثریا مزارستانلرده یتیشدیریلیر: سرو آزاد = اوزایوب گیدن عمودی سروی: سرو روان، سرو خرامان = قامت موزون محبوبه‌دن کنایه‌در .

سُروج { سند. ج. عر. فد : سرج. با : سرج .

سُرود { س. فا. شرقی، ترکی، سند. عر. سوینج، شادی، مسرت. ا مصد. ربت معناسیله قوللانلیوب اسم کبی قوللانیلیر. ا

سُرود { یاخود سوزوزر. س. جیوه مرکبانندن قزیل زرنیخ.

سَروَر { ص. فا. باش، رئیس، بر طائفه‌نك اك ایلری بو. لغاتی: سرور کائنات = مفخر موجودات اولان خاتم الانبیاء (صلم) افندمز .

سَروَرلِك { س. و :

سَروَری { س. فا. باشلق، ریاست .

سَروِستان { س. فا. سرویلك، سروی اورمانلغی.

سُروش { س. فا. جانب رحمانندن خبر کتیرن ملك، جبرائیل (عم) .

سَروم { س. ا لا. S'rum ا اسا ساً قانك قسم مایعی اولان ماده، مصل .

سَروی { و غلطی : سلوی. س. ا فا. « سرو » دن ا معروف آغاج که یاز قیش یشیل قالوب کوزل رایحه‌سی اولمغله اکثریا مزارلرده یتیشدیریلیر. انواعی واردر : طاغ سرویسی، لبنان سرویسی. || مج. آتك آلنده سرویه مشابه اوزون بیاض نشان. || کومش سروی = دکیزه انعکاس ایدن مهتاب ضیاسی.

سَرویلك { س. سروی اور. مانلغی، سروی آغاجلرینی حاوی محل.

سَره { س. بیوك یارمغك اوجندن شهادت بارمغی اوجنه‌دك اولان مسافه واولچی‌که قاریشدن کوچکدر : بر آرشین درت سره در .

سُره { سند. عر. ج : سرات . ۱. تث. کوبك، ناف . ۲. با. بزورك وسطنده کوبك مشابه بر که اصل تخم مایه‌سنی حاویدر .

سَرهَنگ { س. فا. ج : سر هنگان . چاوش، قواس، یاساقچی .

سِرّی { ص. عر. ة : سریه. تث. سُرّی { کوبکه متعلق .

سُریانی { س. ص. عر. ة : سریانیه. قدیما (سوریه) دینلن شام خطه‌سی اهالیسندن وبو خطه‌ده ساکن اولان قوم افرادندن یاخود بوقومه منسوب ومتعلق: لسان سریانی: حروف سریانیه: سریانیلرك تاریخی .

سُریانیجه { ص. سریانیلرك طرز واصولنده ویالسانده اولان : سریانیجه لسان، یازی، کتاب. = ح. سریانیلرك طرز ویا لسانده : سریانیجه سویلك، یازمق. = س. سریانیلرك سویلدیکی اولدقلری لسان : سریانیجه السنهٔ سامیه‌دن بریدر .

سَریر { سند عر. تخت، اورنك : سریر سلطنت. ا عربیده برنجی معناسی یاتمه‌جق کرهوت یعنی قاربوله ایسه‌ده، لسانمزده یالکز اصطلاحات طبیه‌ده او معنایی محافظه ایدیور ا .

سَریرآرا { ص. فا. ا عر. سریر = تخت . فا. آراستن = طوشانمق ا تختنه زینت ویرن، سلطنت سورن. تختنشین.

سریره { سند. عر. ج : سرائر. کیزلی شی، سر، راز،

کیزلی فکر وحال : سرائر طبیعت؛ سرائر خلقت . [اك زیاده جمعی مستعملدر .]

سَریری { ص. عر. ث : سریریه. ط. فن طبك تجارب و عملیات خسته خانه‌سنده وخسته‌لره بالتطبیق اجرا اولنان عملی قسمنه منسوب ومتعلق. فر. Clinique .

سَریریّات { سث. جم. عر. ط. تحصیل فن طب ایدنلرك عملیات کورمه‌لرینه و معلملرینك تحت نظارتنده اوله‌رق اجرای تطبیقاتله کسب ممارسه ایلمرینه مخصوص اولمق اوزره طب مکتبنه مربوط وعملی درسخانه یرینه قائم خسته خانه : سریریات داخلیه = امراض داخلیه تطبیقاتنه مخصوص خسته خانه؛ سریریات خارجیه = امراض خارجیه تطبیقاتنه مخصوص اولانی؛ سریریات درسی = ذکر اولنان خسته خانه‌ده ویریلن عملی درس؛ سریریات داخلیه معلمی؛ سریریات خارجیه معاونی. فر. Clinique .

سَریع { ص. عر. ث : سریعه. [« سرعت »دن صش.] چابوق، تیز، سرعتلی : سیر سریع: حرکت سریعه: سریع الحرکه = چابوق حرکت ایدن : سریع الزوال = چابوق زائل اولان، دوامسز.

سَریعاً { ح. عر. چابوق، سرعتله، عجالةً : سریعاً عزیمت، عودت ایتمك.

سَرین { ص. [نق. سایرون، ساؤق (صوؤق)، ساومق (صاومق، کچمك)] آز صوؤق، صیجاق اولمیان، لطیف وخوشه کیده‌جك صورت ودرجه‌ده صوؤق : بوکون هوا سرین. = س. خفیف ولطیف صوؤقلق، برودت لطیفه وخفیفه، آز صوؤق ولطیف هوا : صباح سریننده .

سَرینلَتمَك { فت. آز ولطیف صورتده صوئوتمق، تازه‌لتمك، طراوت ویرمك.

سَرینلَشمَك { فل. با : سرینلمك.

سَرینلِك { س. آز ولطیف صوؤق، صوؤقجه ولطیف هوا : بوکون بر سرینلك حس ایدیورم؛ هوانك سرینلکی؛ اقشام سرینلکنده .

سَرینلَمَك { فل. و :

سَرینلَنمَك { فل. آز ولطیف صورتده صوئوق اولمق، خفیف صورتده صوؤمق: هوا اولدقجه سرینلدی، سرینلندی.

سَریوم { س. [لا Cerium] کیم. نادراً بعض معادنك ترکیباتنده بولنان بر جسم بسیط معدنی.

سَریّه { سث. عر. جم : سرایا. ١. دشمن اوزرینه سوق اولنان وبشیوز نفری تجاوز ایتمین سواری بولوکی : مئوته غزاسنده روملره قارشی سوق اولنان سریهٔ مسلمین. ٢. جاریه، اوطه‌لق.

سِز { ض. ضمیر شخصینك جمع مخاطبی اولوب، « سن » ضمیرینك جمعیدر : سز، سزك، سزه، سزی؛ سزجه، سزکلسه، سزك ایچون، سزك کبی، سزسز = سز اولمدیغکز حالده.

سِز { د. [سینك کسره‌سی ماقبلنك حرکه‌سنه کوره اینجه ویا قالین اوقونور.] فقدان وسلب وتعری بیان ایدوب التحاق ایتدیکی اسمله برابر بر صفت تشکیل ایدر، بی. نا : طاتسز = طادی اولمیان؛ باشسز = باشی اولمیان؛ تربیه‌سز = تربیه‌سی اولمیان، تربیه‌دن محروم؛ دیلسز = دیلی یعنی نطقی اولمیان، ابکم. مقابلی : لی : تربیه‌لی. = حج. ینه فقدان وانسلاب بیان ایدوب آنجق التحاق ایتدیکی اسمله بر صفت مرکبه تشکیل ایتمیه‌رك ایکی کلمه‌نك بهری استقلالنی محافظه ایدر : بنسز کیتمیك : قاتیقسز اتمك ینمز. مقابلی : ایله : قاتیقله. [بو لغتك شو ایکی صورتی آره‌سنده‌کی فرق نظر اهمیتدن دور طوتماملی. برنجیسنك ادات مصدریت آلوب ایکنجیسنك آله‌مامسی‌ده آره‌لرنده‌کی اسباب فرق جمله‌سندندر. مثلا : دیلسزلك، تربیه‌سزلك دینلوب، بنسزلك، قاتیقسزلق دینلمز.]

سَزا ص. فا. و :

سَزاوار { ص. فا. لایق، مناسب، شایسته. شایان، یاراشیر، چسبان : کندیسنه علامه دینسه سزادر: او آدم سزاوار لطف وعاطفتدر .

سَزاواری { س. فا. لیاقت، لایق ومناسب و

جسبان اولمه : سزاواری، لطف وعاطفتلری.

سزدیرمك { فت. طولاییسیله آکلاتمق، حس ایتدیرمك : خرسزلر سزدیرمه‌دن قاصه‌دن پاره‌یی چالمشلر.

سزك { ض. ضمیر شخصینك جمع مخاطبنك مضاف الیهیدر. سزك پدرکز، سزك پدر: بو کتاب سزك میدر؟ — اوت سزکدر: سزکله برابر: سزك کبی.

سزککی { ضم. مالکیت بیان ایدن ضمیر منفصلك جمع مخاطبیدر. مالکك جمع و مملوکك مفرد اولدیغنی کوستروب مملوکك‌ده جمع اولمسی قصد اولنورسه «لر» ادات جمعی علاوه اولنور: سنککی، سنککیلر: سزککی، سزککیلر.

سزگی { س. طولاییسیله آکلامه، سزمه. درك، سزیش.

سزلق { د. و:

سزلك { د. سلب وفقدانله برابر مصدریت بیان ایدر ادات اولوب. برنجیسی ثقیل و ایکنجیسی خفیف هجالی کلمه‌لرده و «سز» اداتنك یالکز برنجی معناسنده اولور: اویقوسزلق، ادبسزلك.

سزلمك { فج. طولاییسیله آکلاشلمق، حس اولنمق : او قدر قالین باغك اوستندن سس سزیله‌مز.

سزمك { فت. طولاییسیله وضمناً آکلامق. خفیف صورتده حس ایتمك : صاغ بوکرمده برصانجی سزیورم: کندیسی برشیء سویلدیسه‌ده درسه دوام ایتمیه‌جکنی سزدم.

سزمه { س. طولاییسیله آکلامه. حس. درك، سزیش.

سزنمك { فل. آکلایوب سس چیقارمامق.

سزو { س. منطار آغاجی، طپیه‌لق منطاری ویرن میشه نوعی.

سزیش { س. سزمه. درك، حس.

سس { س. ١. قولاغه کلن صدا، آواز، بانك : طبانجه سسی، طاول سسی. ٢. انسان و یا حیوان آغزندن چیقان صدا، صوت : کوزل سسی واردر؛ قوش سسی. ٣. کورلدی، پاتیردی، شماته: سس صدایوقدر. || سس چیقارمق = سویلمك، لقردی ایتمك : سس چیقارمدی = برشی سویلمدی، سکوت ایتدی. || سس چیقمق = خبر ظهور ایتمك. || سسی چیقمق = سویلمك: اونك هیچ سسی چیقمیور. || سس قوپمق = کورلدی اولمق. || سس کسلمك = کورلدی منقطع اولمق. || سسی کسمك = سوزی قطع ایتمك. صوصمق. || سس ویرمك = ١. چاغرانه جواب ویرمك : ایشیدیورده سس ویرمیور. ٢. چاغرمق : شورادن سس ویرك بری کلسین. || سسله = باغره‌رق، جهراً : سسله اوقومق.

سست { ص فا. کوشك، سولپوك: سست پیمان = عهد وپیمانی کوشك.

سستره { س. [ر. Ξύστρα] ١. اتمکجیلرك خمور تکنه‌سنه یاپیشان خمورلری تمیزلمکه مخصوص آلتلری. ٢. مرانغوزلقده تخته‌یی قازیمغه مخصوص آلت.

سسسز { ص. ١. صداسی اولمیان، صوت وصدا چیقارمیان : ٢. کورلدی ایتمین، ساکن، ساکت : سسز آدمدر، = ح. کورلدی ایتمکسزین، سسی ایشیدلمیه‌رك: سسز صداسز ایش کوریور.

سسلمك { یا سسله‌مك. فل. دیکله‌مك، قولاق ویرمك.

سسلنمك { فل. ١. چاغرمق : شورادن سسلن بری کلسین. ٢. چاغرانه جواب ویرمك، افندم، بوراده‌یم، کبی بر سوزله ایشیتدیکنی آکلاتمق : ایشیدیورده سسلنمیور.

سسلی { ص. ١. سس وصداسی اولان، سسی چیقان. ٢. کورلدیلی، کورلدیسی چوق: سسلی بر یردر.

سطح { سذ. عر. ج : سطوح. ١. برشیئك طیش طرفی، یوز : سطح ارض = یر یوزی، روی زمین: سطح دریا = دکز یوزی. دکیزك اوستی. ٢. برشیئك پك اوستدن و خارجاً کورینن جهتی، عمقی اولمیان یوزی، صورت ظاهره. ٣. ص. [هندسه‌ده] طول وعرضی اولوب عمقی اولمیان شکل که، خط بر چوق نقطه‌لرك تماسندن وجسم ایسه بر چوق سطحلرك تماسندن وجوده کلدیکی کبی بو دخی بر چوق خطلرك عرضاً تماسندن متشکلدر: سطح افقی، سطح عمودی،

سطح مستوی، سطح منحنی، سطح مستدیر وسائره.

سَطحاً ح. عر. یالکز طپش یوزندن، آنجق طپش یوزی اعتباریله، اوستدن، ایچدن ودریکدن اولیه‌رق: بر جسمی سطحاً اولچمك.

سَطحی ص. عر. ج: سطحیه. ۱. طپش یوزه منسوب و متعلق: کرهٔ ارضك شکل سطحیسی، صورت سطحیه‌سی: مساحهٔ سطحیه. ۲. یك اوستدن و تعمیقسز اولان، جزئی، اوستون کور: او فنده‌کی معلوماتی یك سطحیدر، برطاقم معلومات سطحیه ایله اکتفا ایتمشدر.

سطحیّاً ح. عر. ۱. طپش یوزدن، خارجاً، اوستدن: سطحیاً مساحه ایتمك. ۲. تعمیق ایتمکسزین، اوستدن، جزئی: هرشیئدن برآز اوقومش ایسه ده جمله‌سنی سطحیا اوکرنمشدر.

سَطحیجه ص. ح. طپش یوزدن وتعمیقسز، جزئیجه: طبدن سطحیجه بر معلوماتی واردر.

سَطر سند. عر. ج: سطور. یازی صره‌سی: بر سطر یازمق: اون بش سطری حاوی صحیفه. || سطر باشی = فقره باشی که اوندن اول کی فقره‌نك یاریم قالان صوك سطری برا. غلیوب باشدن سطر باشلانیر وفقره‌نك بو ایلك سطری برآز ایچریدن باشلار.

سَطرَنج وغلطی: شطرنج. سند. عر. [فا. « صدرنج » دن] ۱. معروف اوبونکه طامه تخته‌سی کبی خانه‌لره منقسم بر تخته‌ده اویناتیلیر: سطرنج اوینامق، تخته‌سی. ۲. سطرنج تخته‌سی کبی خانه‌لره منقسم شکل. = ص. بو شکلده اولان: سطرنج باصمه.

سَطرَنجلی ص. سطرنج شکلنده رنکاری اولان: سطرنجلی باصمه.

سَطوَت سند. عر. بری اوزرینه شدت وقوتله صیچرامه، بطش، صولت: عسکرك سطوتی قارشیسنده ثبات ایده‌مدی. — عربی ترکیباتده « سطوه » صورتنده قوللانیلیر.

سُطوح سند. ج. عر. فد: سطح. با: سطح.

سُطور سند. ج. عر. فد: سطر. با: سطر.

سَعادَت سند. عر. [عربی تر. کیباتده: سعاده] بختیارلق، مسعودیت، مبارکلك، موتلیلق: نه سعادت! سعادت دنیویه، سعادت اخرویه. || باب سعادت، باب السعاده = مابین همایون قپوسی، باب همایون. || وقت سعادت، زمان سعادت = فخر کائنات (صلعم) افندمزك پرحیات بولندقلری مبارك زمان. || سعادتله = مفارقت ایدنلره وللهه انصمارلادق دیلره ایراد اولنور دعا و تحیه تعبیر یدر. || دار السعادة الشریفه آغاسی = سرای همایون ملوکانه‌ده پرمأمور ربت جلیله ومخصوصه صاحبی اولان ذات. || در سعادت = پایتخت دولت علیهٔ عثمانیه.

سَعادَتخانه سند. فا. تعظیمی قصد اولنسان و یا ذاتاً معزز بولنان بر ذاتك خانه‌سنه اطلاق اولنور، دولتخانه.

سَعادَتلی سعادتلو. ص. ۱. بختیار، مسعود. ۲. اڭ رتبهٔ اولی ایله روم ایلی بکلربکی ومیر میران وفریق ومیرلوا رتبه‌لرنده بولنانلره ویریلن عنوانلر.

سَعادَتمَند ص. فا. سعادتلی، بختیار، مسعود.

سُعال سند. عر. طب. اوکسورمك: سعال دیکی = یوتماجه اوکسورمك.

سَعتَر سند. عر. لسان عوامده زاتر دینلن نبات. || سعتر بری = ککیك اوتی.

سَعد سند. عر. ۱. بختیارلق، موتلیلق، مبارکلك اوغور. ۲. اوغور کتیرن شیء. منجملرك زعمنجه یمن واوغور عد اولنان شیء: سعد اکبر = مشتری سیاره‌سی: سعد اصغر = زهره سیاره‌سی. — طالع سعد وسال سعد کبی تعبیرلرده « سعد » لغتی قوتلو و مبارك معناسیله صفت عد ایدنلر وار ایسه ده، بوکله صفت اولهمیه جغندن، هر نه‌قدر وصف بالمصدر قاعده‌سی ده وارایسه ده. بوکبی تعبیرلرده اضافتله مثلا اوغور طالعی و اوغور سنه‌سی معناسنی ویرمك دها مناسبدر.

سُعَداء سند. ج. عر. فد: سعید. با: سعید.

سَعدَین سند. آ. عر. منجملر عندنده اوغور عد اولنان مشتری ایله زهره سیاره‌لری.

سِعر سند. عر. ج: اسعار. مأ. کولات وسائر احتیاجات

ضرو به‌یه طرف حکومتدن تعیین ووضع اولنان قیمت، نرخ.

سِعه { سث. عر. [« وسعة » دن بر قاعده واوك حذفیله. — سینك فتحیله‌ده لغتدر.] ١. ککیشلك، بوللق: سعهٔ حال. || ه. سعهٔ مشرق = کونشك افق اوزرنده طوغدیغی نقطه ایله افقك شرق نقطه‌سی بیننده‌کی بعدی: سعهٔ مغرب = کونشك افق اوزرنده باتدیغی نقطه ایله افقك غرب نقطه‌سی بیننده‌کی بعد.

سَعی { سذ. عر. ١. چالیشمه، چاپالامه، امك، جهد: بو ایشك حصولنه سعی ایتدی. ٢. کچنمك ایچون ایش ایشلمه، ایش: محصول سعییله کچینیور. ٣. قوشمه. یورومه. بو معنا ایله یالکز مناسك حجدن اوله‌رق صفا ایله مروه آره‌سنده‌کی قوشمه حقنده مستعملدر. — « سعی خزینه » تعبیرینك اصلی «سعی برای نفع خزینه» اولسه کرکدر. هر حالده «نفع خزینه» دیمك اولادر.

سَعید { ص. عر. ث: سعیده. ج: سعداء. [« سعد » دن صش.] ١. بختیار، اوغورلی، مبارك، مسعود، فرخنده: سال سعید؛ عیدکز سعید اولسون. ٢. عند الله مقبول وآخرتی معمور اولان: جناب حق سعدا زمره‌سنه الحاق ایلیه.

سَعیر { سذ. عر. آتش، نار، جهنم.

سِفاد { سذ. عر. حیواناتك چفتلشمه‌سی: سفاد موسمی.

سَفارَت { سث. عر. ١. ایلچیلك، ایلچی وظیفه‌سی: سفارتله آوروپایه کیتمش ایدی. ٢. بردولت اجنبیه نزدنده بولنان سفیرك عنوان وصفتی ومحلی: پارس سفارت سنیه‌سی: فرانسه‌نك درسعادت سفارتی: سفارت هیئتی. کاتبی.

سَفارَتخانه { س. فا. بر سفیر ایله معیتی هیئتنك مقامی ودائرهٔ رسمیه‌سی: لوندره‌ده عثمانلی سفارتخانه‌سی.

سَفّاك { ص. عر. [« سفك » دن سمب.] قان دوکیجی، خونریز.

سِفال { وسفاله. س. فا. چناق چوملك وچینی کبی طوپراقدن یاپلمش شیء: سفالپاره = چناق چوملك پارچه‌سی.

سَفالَت { سث. عر. ١. آلچاقلق، آشاغیلق. حقارت. ٢. فوق العاده ضرورتده یاشامه، فقر واحتیاجدن چکیلن صیقندی: سفالت چکمك: سفالته دوشمك. [بو ایکنجی معنا لسانمزه مخصوصدر.]

سَفاهَت { سث. عر. ١. صوکی دوشونمیه‌رك لزومسز یره مالنی اسراف واتلاف ایتمه. ٢. منهیات و ذوق و اکلنجه‌یه انهماك، سوس وذوق واکلنجه بولنده اسراف: سفاهت مدنیت کلنك دیکنیدر.

سَفائِن { سث. ج. عر. فد: سفینه. با: سفینه.

سِفتاح { س. [عر. «استفتاح» دن غلط.] ایلك آلیش ویریش، اخذ واعطایه بدأ: دها سفتاح ایتمدك.

سِفتاحلامَق { فل. آلیش ویریشده ویا بر ایشده بدأ ایتمك، سفتاح ایتمك، مباشرت ایتمك: دها سفتاحلامدق.

سَفتَجه { سث. عر. و:

سُفتَجه { سث. عر. ج: سفاتج. دیکر بر مملکتده اودنمك اوزره بریرده آقچه ویرمه وبونی مبین کاغد، پولیچه. [پك مستعمل دکل ایسه‌ده، بولیچه لغت اجنبیه‌سنه ترجیحاً استعماله شایاندر.]

سِفتِمَك { فل. مسکین مسکین قاشینمق، قیپردانوب طورمق.

سُفته { ص. فا. دلنمش، ثقب اولنمش، مثقوب. || ناسفته = دلنمه‌مش: در ناسفته = دلنمه‌مش اینجی.

سَفَر { سذ. عر. ج: اسفار. ١. یولجیلق، سیاحت: انقره‌یه برسفر ایتدی: سفرحج، سفر حجاز. ٢. حرب وغزایه عزیمت، محاربه‌یه کیدیش: سلطان سلیمان خان حضرتلری مجارستانه وایرانه بالذات اون بر سفر ایتمشدر؛ تبریز سفری، بلغراد سفری؛ اسفار بحریه. ٣. محاربه، حرب، بردولتك دیکر بردولتله محاربه ومخاصمه حالنده بولنمسی: روسیه سفرنده، ١٢٩٣ سفری. ٤. ع. عسکرك حرب حالنده ومحاربه‌یه مهیا بولنمسی، مقابلی حضر: حضر وسفرده: فلان دولتك حضرده یوز بیك وسفرده اوچ یوز بیك عسکری واردر. ٥.

تر. دفعه، کره، نوبت: بو سفر عفو ایتدم بردها یاپمیه‌سك؛ کراسته طاشیان آرابه‌لر کونده قاچ سفر ایدرلر؟ || سفرطاسی = یولجیلقده یمك طاشیمغه وصحن یرینه قوللانیلان قابلر طاقمی که بربرلری اوزرینه قونه‌رق یاغلا. ثمغه بر قوایله بردن قالدیریلیر. || سفر طاقمی = یولجیلقده لازم یتاق وسائره طاقملری. || ج. سفره قابلیت = بر سفینه‌نك حموله قو. نظراتوسنی عقد ایتمدن اول اهل خبره طرفندن مضبطه ایله تصدیق اولنان قابلیت.

سِفر (سند. عر. ج: اسفار. ۱. کتاب، یازلمش شیء، نامه. ۲. کتاب جلدی ویا فصلی وعلی الخصوص تورانی ترکیب ایدن کتب خمسه‌نك بیری: اسفار تورات.

سُفَراء (سند. ج. عر. فد: سفیر. با: سفیر.

سَفَر بَر (ص. فا. (عر. سفر = م. + فا. بردن = آلمق) حربه سوق اولنمش ویا اولنمق اوزره حاضرلانمش (عسکر): دیکر بر دولتله محاربه ایتمکده بولنان ویا محاربه ایتمك اوزره حاضرلانمش اولان (دولت): فلان دولت اردوسنی سفر بر حالنه قودی: سفر بر بولنان عسکر، اردو.

سَفَر بَرلِك (سـ. و:

سَفَر بَرلی (سـ. فا. حرب ایتمکده بولنمان ویا حرب ایتمك اوزره حاضرلانمش اولان دولت وعسکرك حالی: فلان دولتك سفر برلك حالنده، حال سفر برید، قوهٔ بریه‌سی شوقدر بیکه بالغدر: سفر برلك حالنده، حال سفر بریده بولنان عسکر: سفر برلك نظامنامه‌سی: ترتیب سفر بری.

سَفَرجَل (سند. عر. ج: سفارج. آیوه.

سَفَرلِك (ص. ۱. سیاحته ویو. لجیلقه مخصوص. ۲. حربه متعلق. ۳. دفعه‌لق: بو سفرلك بوقدر کافی = بودفعه‌لق. = سـ. جنك وقتی، محاربه‌حالی.

سَفَرلَمَك (فل. حربه کیتمك، سفر ایتمك.

سَفَرلی (ص. محاربه‌یه کیدن، حربده بولنمق اوزره یولجیلق ایدن: فلان اوجاق طاقمی سفرلی اولدیلر: سفرلی قوغوشی.

سُفره (سند. عر. (تر. زباتردی: سوفرا.) ۱. باشلیجه یولجیلقده قوللانیلان مشین و سائره‌دن ذاتروی بر یاپنی که کنارلرنده بولنان حلقه ویا دلیکاره کچیرلمش بر غیطانله طو. یلانیلوب بره آچلدقده اوستنه اتمك ویمك قونور: سفره‌یی آچمق، یایمق. ۲. اوزرنده یمك یمن سبتی ویا ماصه، تراپزه: سفره قورلدی: یمکار سفره‌یه قوندی: آلافرانغه سفره‌طاقمی. ۳. مج. طعام، یمك، خوان: اوآدمك سفره‌سی دائما آچیقدر. ٤. دیر، معمد، اوتوراق یری. || سفره باشنه کچمك = یمك یمك اوزره سفره‌یه اوتورمق. || سفره یری = یمك تراپزه‌سنه اورتدکلری واوستنده یمك یمن یاپمق. || سفره طاقمی = چتال، قاشیق، بیچاق، طباق وسائر سفره‌یه ویمك یمکه لازم اولان شیئلر. || سفره آرقداشی = بر سفره‌ده یمك یمن افرادك بیری.

سُفره‌جی (سـ. بر قوناق وبیوك دائره‌ده وجمعیتلرده سفره ویمك خدمتلرینی کورن خدمتجی: دوکون سفره‌جیلری.

سُفره‌جیلق (سـ. سفره خدمتنی کورن خدمتجینك وظیفه‌سی وصفتی: سفره‌جیلق ایدیور؛ اونك اللدن سفره‌جیلق ده کلیر.

سَفَری (ص. عر. ا: سفریه. ۱. یولجیلقه متعلق ویا مخصوص: سفری قیافت: تدارکات سفریه. ۲. ع. محاربه‌حالنه منسوب ومتعلق، عسکرك سفر بر اولمسنه مخصوص، حضری مقابلی: حال سفر یده بولنان دولت، عسکر؛ ترتیب سفری = سفر برلك وحرب زمانی ترتیبی؛ نظامنامهٔ سفری؛ خدمت سفریه = سفر بر بولنان عسکرك خدمتی. ۳. ف. اوروج ونماز کبی بعض تکالیف شرعیه‌نك تخفیفی اقتضا ایتدرن یولجیلق حالنه متعلق.

سفسطه (سند. عر. (یو. σοφιστεία) ظاهراً قواعد منطقه و قیاس وبرهانه مطابق اولوب‌ده حقیقتده باطل دعوی، محضاً خصمی الزام ایچون حقیقت سوسی وبرلمش قیاسات کاذبه: بر طاقم سفسطه‌لرله بنی قاندیرمغه چالیشیوردی.

سفسطه‌جی { س. ص. سفسطه قبیلندن صورتا منطقه مطابق وحقیقتده کاذب قیاسلرله خصمنی الزام ایدوب حق قزانمق ایستین آدم: براقك شونی سفسطه‌جینك بریدر.

سفسطه‌لامق { فل. خصمی الزام مقصدیله یالاندن بر طاقم قیاسات وبراهین منطقیه‌یه توسل ایتمك: آرتق سفسطه‌لامغه باشلادیغنی آکلاینجه مباحثه سندن ال چکدم.

سفسطه‌لی { ص. سفسطه ایله یعنی ظاهراً قاعده‌یه مطابق کورینن قیاسات وبراهین کاذبه ایله ممزوج: سفسطه‌لی سوزلر، مباحثه!.

سَفَط { سذ. عر. جم: اسفاط. ١. سپت. ز. ٢. تا. بالیق وآغاج پولی، خرشف.

سَفك { سذ. عر. دوکمه. آقیتمه: سفك دماء = قان دوکمه، خونریزلك. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

سَفَله { صذ. جم. عر. فد: سافل. با: سافل. [« سفلاء » غلطدر.]

سِفله { صذ. عر. [اصلی جمع اولوب، مفرد کبی ده قوللانیلیر. — سینك ضمیله غلطدر.] آلچاق، دون، فرومایه وتربیه‌سز آدم.

سُفلی { ص. عر. ث: سفلیه. ١. آشاغیده بولنان، تحتانی، زیرین، آشاغیکی. علوی مقابلی: طرف سفلی، جهت سفلیه. ٢. آلچاق، دون، فرومایه، بایاغی. قیمتسز وعتبارسز: پك سفلی بر آدمدر. ٣. قیافتی پك پژمرده، وحالی پریشان: کندیسنی پك سفلی بر حالده کوردم: اوستی باشی پك سفلی. ٤. ه. کرهٔ ارض ایله شمس آره‌سنده بولنان عطارد وزهره سیاره‌لرینه اطلاق اولنور: کوکب سفلی. مقابلی: علوی.

سُفلی { صث. عر. ذ: اسفل. با: اسفل.

سُفلیّات { سث. جم. عر. آلچاق ودون شیئلر.

سُفلیّت { سث. عر. ١. آشاغیلق، شاغیده بولنان شیئك حال وموقعی. ٢. آلچاقلق، دونلق، فرومایه‌لك، عادیلك. ٣. پژمرده قیافت، پریشان حال.

سُفُن { سث. جم. عر. فد: سفینه. با: سفینه. [سفائن دخی کلیر.]

سَفوف { سذ. عر. ط. توز حالنده علاج، توز اوله‌رق یوتیلان علاج.

سُفهاء { صذ. جم. عر. فد: سفیه. با: سفیه.

سَفید { ص. فا. آق، بیاض، ابیض: بحر سفید = آق دکیز [سپید کبی.]

سَفیداج { س. فا. اوستوبچ.

سَفیر { سذ. عر. جم: سفراء. [« سفارت » دن صث.] ایلچی: سفیر کبیر = بیوك ایلچی.

سَفیل { ص. [« سفالت » دن صث. کتیریله‌رك لسانمزده چوق مستعمل ایسه‌ده، عربیده مسموع اولمیوب، بو ماده‌دن سافل، سفل، اسفل وسفلی صفتلری قوللانیلیر.] سفالت چکن، ضرورت وفقر واحتیاج ایچنده یاشایان: سفیل وسرکردان اولمش.

سَفینه { سث. عر. جم: سفائن، سفن. کمی. کشتی: سفینهٔ تجاریه، سفینهٔ حربیه، سفائن تجاریه. سفن حربیه. || سفینه امینی = کمینك امور انضباطیه‌سنه مأمور آدم. || مج. مباحث مختلفه‌یی جامع کتاب: سفینهٔ راغب: سفینة الشعراء.

سَفیه { ص. عر. ث: سفیهه. مالنی حسن اداره‌یه مقتدر اولمیوب ذوق واکلنجه وخوارده‌لقده بین وبیهوده یره اسراف واتلاف ایدن: سفیه بر اوغلی قالوب مال موروثنی آز مدت ظرفنده اتلاف ایتدی.

سَقّاء { سذ. عر. [« سقی » دن سمب.] قربه ایله آرقه‌ده ویا حیوانله صو طاشیان آرم؛ سقا صویی = سقانك قربه ایله چشمه‌دن طاشیدیغی صو: سقا بیکیری. [« صوجی » دن فرقی واردر. با: صوجی.] || سقا قوشی = بر جنس سرچه.

سَقام { سذ. عر. جم: اسقام. مرض، خسته‌ق، علت.

سَقامَت { س. [مصدره تاء مصدریت الحاق اولنه میه‌جغندن عربی اولمیوب لسانمزك تصرفات عندیه‌سندندر.] بوزوقلق، نقصانلق، سقطلق، یاکلیشلق: بو لغتك سقامتی

ظاهردر: ربط كلامده، تركيبده سقامت واردر.

سَقَر | سذ. عر. جهنم. طامو. دوزخ.

سَقَط | سذ. عر. جم: اسقاط. ١. بر شيئك دوشوك و ايشه يارامازقسمى. ٢. كوتى وفائده‌سز شئ. ٣. ياكليش، خطا، نقصان، سهو: بوعباره‌ده، بوحسابده سقط واردر. — ص. تر. ١. اعضاى بدنندن برى ناقص ومعلول اولان، عليل: سقط بر آدم: الندن، آياغندن، كوزندن سقطدر. ٢. ناقص و عليل (عضو): بوآدمك الى، آياغى كوزى سقطدر: قليجله اوروب الينى سقط ايتديلر. ٣. خطالى، ناقص، طوغرى اولميان، ياكليش: بوسوز سقطدر: سقط ايش ايشلمه.

سِقط | سذ. عر. ط. ناتمام ويا تمام اوله‌رق والده‌سنك رحمندن اولى دوشن چوجق. | سقط الزند = چاقماغك چيقار. دبغى قيغيجيم. مشهور ابو المعلا المعرينك ديوانى شرحنك عنوانيدر.

سَقَطات | سذ. جم. عر. | فد: سقطه لسانمزده غير مستعملدر. | دوشوك يرلر، قصورلر، نقصانلر.

سُقطره | سخ. ص. يمن ساحليله آفريقا ساحلى آره‌سنده اهاليسى مسلم وعرب بيوجك بر جزيره اولوب صارى صبرينك نفاستيله مشهوردر.

سُقطلامَق | فد. ١. برينك بر عضوينى ويا عضوك كنديسنى عليل وايشلمز ايتمك: بيچاره‌يى آياغندن سقطلادى: زوللينك آياغنى سقطلادى. ٢. بوزمق، ياكليش ايتمك، در. ستلكنه خلل كتيرمك: مجلد كنارلرينى چوق كسوب كتابى سقطلادى: اوكلمه‌يى چيقارمغله عباره‌يى سقطلاديكز.

سُقطلانمَق | فل. ١. برينك بر عضوى ويا عضوك كنديسى عليل وايشلمز اولمق: او آدم كوزندن سقطلاندى، كوزى سقطلاندى. ٢. قصورلى وياكليش اولمق: اوستنه ياغمور طاملامغله اثواب، كتاب سقطلاندى: آلتى اوسته كتيرلمكله عباره سقطلانمشدر.

سُقطلق | س. ١. بر آدمك بر عضوى ويا عضوك كنديسى عليل وايشلمز اولمسى: بوآدمك، بوكوزك سقطلغى بللى اولميور. ٢. نقصان، قصور، ياكليشلق، خطا: بوعباره‌نك، بوايشك، بوقماشك سقطلغى.

سَقف | سذ. عر. جم: سقوف. چاتى. طام. | تراجه كبى دوز اولانه سطح ديرلر. |

سَقَم | سذ. عر. جم: اسقام. سقام ايله مترادفدر. با: سقام.

سَقمونيا | سذ. عر. ايو. -ϒκαμμωνία | ط. مسهل كبى قوللانيلان بر نبات، بيك كوز اوتى، اينجه محموده.

سَقنقور | سذ. عر. | يونانيدن | ١. مصرده ياشار بر جنس كرتنكله، قوم كرتنكله‌سى. ٢. بوحيوانك دريسنه مشابه اوله‌رق كوزل برجنس تولبندكه صارغى اولور.

سُقوط | سذ. عر. ١. دوشمه، آشاغى اينمه، هبوط، نزول: برحجر سمائينك سقوطى. ٢. صارقمه، اعضاء داخليهٔ بدندن برينك بولنديغى محل طبيعيسندن آشاغى يه قايمه‌سى: سقوط اخشاء، سقوط مهبل. ٣. بر آدمك موقع اقتداردن دوشمه‌سى، مقامنى فوت ايتمه‌سى: بيسمارقك آلمانيه باش وكالتندن سقوطى. ٤. چوجغك ناتمام ويا اولى اوله‌رق رحمدن دوشمه‌سى: سقوط جنين. ٥. ياپراقلرك دوكلمسى: سقوط اوراق.

سُقوف | سذ. جم. عر. فد: سقف. با: سقف.

سَقى | سذ. عر. ١. انسانه ويا حيواناته صو وسائر ايچه‌جك شئ ويرمه، صووارمه: تشنه لباتى، حيواناتى سقى ايتمك. ٢. صولامه، صو قويويرمه ويا دوكمه. اروا: تارلايى، باغچه‌يى سقى ايتمك. || سقى معادن = معدنلره صو ويرمه.

سَقيم | ص. عر. ث: سقيمه. | «سقامت» دن صش. | ١. خسته، مريض، عليل. ا. ٢. طوغرى اولميان، ياكليش، خطالى: تعبير سقيم، عبارهٔ سقيمه، فكر سقيم. ٣. روايتى صحيح و صاغلام اولميان، (حديث).

سَگ | س. فا. كوپك. ايت، كلب.

سِك | فل. | سينك كسره‌سى ماقبلنه كوره خفيف ويا ثقيل اوقونور. — خطاب علامتى

صاغر كاف اولديغى حالده، بو كلمه‌نك «سين» صورتنده يازلمسى مناسبتسزدر.] ايتمك مصدر غير مستعملنك يعنى فعل اسناديننك مضارع صيغه‌سنك مفرد مخاطبيدر: ام، سك، در، از، سكز، درلر. — استفهاميه‌سى «ميسك» ومنفيسى «دكلسك»، در.

سُكا { ض. سن ضمير مخاطبنك مفعول اليهيدر.

سُكارى { ياخود سكارا. صذ. جم. عر. فد: سكران. با: سكران.

سِگال { س. فا. دوشونمه، فكر، انديشه: بد سگال = كوتى فكرلى، بد انديش.

سُكّان { سذ. جم. عر. فد: ساكن. با: ساكن.

سگاه { فا. [اصلى: سه‌گاه] مو. كردى ايله بوسلك آره‌سنده بر پرده.

سَكب { سذ. عر. صو دوكمه. ز.

سَگبان { س. فا. ١. بر بيوك دائره‌ده آو كوپكلرينه نظارت و بونلرى اداره ايدن خدمتجى؛ سكبان باشى = بو صنف خدمه‌نك رئيسى. ٢. [زبانزدى سگمن] وقتيله يكيچرى اوجاغنه ملحق بر صنف عسكر: سكبان باشى = بو عسكرك باشى.

سَكته { سث. عر. ١. طورغونلق، كسلمه. انقطاع: سكته‌يه اوغرامق = طورمق، كسلمك. منقطع اولمق. ٢. خلل، رخنه، ضرر: ايشمزه سكته كلدى. ٣. ط. قانك بردن بره طورمه‌سى و يا دوكلمه‌سى كبى عارضه، طامله، فجئه: سكته‌يه دوچار اولمق: سكتهٔ قلب، سكتهٔ دماغيه، سكتهٔ رئويه.

سَكته دار { ص. فا. [عر. سكته = رخنه. فا. داشتن = طاشيمق] خلليذير، رخنه دار. ضرره دوچار: ايشمز سكته‌دار اولدى.

سَكديرمَك { فت. ١. بر آياق اوزره قوشديرمق. صيچراتمق. ٢. (بر طاش وكله وسائره‌يى) دفعاتله يره طوقنوب صيچرايه‌جق صورتده آتمق، بو صورتله يووارلاتمق: قاپديراغى سكديرمك.

سَكديرمه { س. كله وسائره‌نك يره دفعاتله طوقونه‌جق صورتده آتلمسى.

سَكر { سذ. عر. سرخوشلق، مستلك: سكر ويرن شيئلرك جمله‌سى حرامدر.

سُكَّر { سذ. عر. شكر.

سَكَرات { سث. جم. عر. [فد. «سكره» لسانمزده غير مستعملدر.] سرخوشلق، مستلك. [سكرات الموت = جان چكيشيركن كان طالغينلق حالت نزع احتضار.

سَكران { ص. عر. ث: سكرى. جم: سكارى. [«سكر» دن صث.] سرخوش. مست، بسريك.

سَگِرتمَك { فل. آديمى تسريع ايدوب صيچرايه‌رق قوشمق، تك وتاز ايتمك.

سَگِردِشمَك { فث. قوششمق، يرلكده قوشمق. = فل. سعى وجهد ايتمك، چبالامق.

سَگِرديم { س. ١. ياياقوشيسى. ٢. طوپك انداختندن قونداغك كرى كلمسى؛ سكرديم منكنه‌سى = طوپك انداختنده قونداغك كرى يه كلمسنى منعه مخصوص منكنه. [سگرديم يولى = ١. قلعه بدنلرنده محفوظ يول. ٢. خان اوطه‌لرى اوكنده طاركزندى.

سَگرَك { ص. ١. اجزاسى آره‌سنده آرالق بولنان، آره‌لقلى، صيق مقابلى: سگرك طراق. سگرك ديش، سگرك آغاجلر. ٢. زمانجه آره‌لغى اولان. صيق وقوع بولميان، نادر: او مملكتده ياغمور سگركدر. = ح. ١. صيق اولميه‌رق، آره‌لقله: صوغانلرى سگرك ديكملى. ٢. آره‌سى اوزايه‌رق، نادراً: او مملكتده يازين پك سگرك ياغمور ياغار.

سَگرَكجه { ص. ١. پك صيق اولميان، آز آره‌لقلى: سگركجه ديش. ٢. پك بربرى آرقه‌سنده واقع اولميان، زمانجه آز آره‌لقلى، نادرجه: سگركجه زيارت. = ح. ١. آز آره‌لقله، آچيقجه: سگركجه ديكلمش آغاجلر. ٢. نادرجه، پك صيق اولميه‌رق: او بزه سگركجه كلير.

سَگرَكلَشديرمَك { فت. آره‌سنى آچمق، مكان ويا زمانجه آره‌لق ايتمك، آچمق: شو پارمقلرى بر آز دها سگركلشديرملى؛ سز بزه كلمكى پك سگركلشديرديكز.

سَكَرَكاشمك | فل. آره‌ی آجاق. آ. جیق ویا نادر اولق. مکان ویا زمانجه آره‌لقلی اولق: شو آغاجلر چوق سكركاشدی: مسافرلر بر پك سكركاشدی.

سَكَرَكالك | ـ. ۱. آره لقلی وآجیق اولمه: دیشلرك، آغاجلرك سكركاكی. ۲. برشیئك آره‌ده چوق وقت كچه‌رك وقوعی، ندرت: یاغموركه سكركاكی.

سَكَرلمك | فل. سكركاشمك. | ا: سكركاشمك.

سَكَرماك | فل. آز اویانمق، قیمیلدانمق، سیكیر غیر اختیاری وخفیف صورتده اویانمق: كوزم سكریور.

سَكَرمه | ـ. آز وغیر اختیاری اویشامه. خجلان: كوز سكرمه‌سی.

سَكز | عد. یدی ایله طقوز آره. سنده‌كی عدد كه ایكی كره درتله مساویدر. ثمانی. ۸: سكز كون. اون سكز ۱۸: سكرده بر ـ ثمن.

سِكز | فل. اكسرداری ماقیلنه اكوره خفیف ویا ثقیل اوقونور | ایتمك مصدر غیر مستعملدن فعل استدی مضارعنك جمع مخاطبیدر: سز سكز. استقبالی: میسكز. ومجهولی: دكاسكز اولور.

سَكزر | عد. هر برینه ویا هر دفعه‌سنده سكز اوله. رق: آلتمه‌ی تقسیم ایتدیلر سكزر ایرا دوشدی: دیركاری سكزر، سكزردن آرایه‌رك یوكلندك.

سَكِزلِك | ص. ۱. سكرجزئدن مركب ویا سكز قسمی حاوی، مثمن. ۲. سكز غروش، پاره وساثره قیمتنده اولان: سكزلك قماش. ۳. سكز آرشین. قاریش وساثره بویندە یاخود سكز اوقه وساثره آغرلغنده: سكزلك دیرك. سكزلك قوزی. ٤. سكز یاشنده: سكزلك بر چوجق. = ـ. سكز غروش وساثره قیمتنده سكهٔ حقیقیه ویا اعتباریه، سكز غروشلق مبلغ: بوكا بر سكزلك ویره‌یم.

سَكزلی | ص. سكز بكلك وساثره‌یی حاوی، سكز حرف یاكوشه یاخود ضلع و ساثره‌سی اولان، ثمانی. = ـ. اسقامیل كاغدینك سكز بكلكلیسی: ماچه‌نك سكزلیسی.

سَكزنجی | عد. سكزدرجه‌سنده اولان. یدنجیدن صكره كلن. ثامن. هشتم: سكزنجی كون. سكزنجی باب: اون سكزنجی.

سَكسان | عد. | تلفظی: سكسن | سكز دفعه اون، ثمانین، ۸۰: سكسان كونده دور عالم: یوز سكسان ۱۸۰.

سَكسانَت | ـ. [فر. Sextant] افقی وعمودی زاویه‌لری مساحه‌یه مخصوص و ۱۲۰ درجه‌لك قوس درجاتی محتوی آلت.

سَكسانَر | عد. [سكسن] هر برینه ویا هر دفعه‌سنده سكسان: آلتمه‌ی تقسیم ایتدیلر. كلرنده سكسانر غروش دوشدی: بكا اولان پورجی هفته‌ده سكسانر غروشدن اودیه‌جكدر.

سَكسانلِك | ص. [سكسنلك] ۱. سكسان قسمدن مركب. ۲. سكسان غروش و ساثره قیمتنده اولان: سكسانلك قماش. ۳. سكسان یاشنده: سكسانلك بر اختیار.

سَكسانجی | عد. سكسان درجه‌سنده اولان: سكسانجی كون.

سَكسَك | ـ. بر نوع طوغان.

سَكمك | فل. ۱. بر آیاق اوزره صیچرایوب آتلامق. ۲. مج. خفت مزاجله قوشه‌رق كیتمك.

سَكمَن | ـ. اصلی: سكبان. با: سكبان.

سَكمه | ـ. ۱. بر آیاق اوزره صیچرایوب آتلامه. ۲. خفت مزاجله قوشمه.

سَكنات | سك. ج. عر. | فد: «سكنه»لرله تمیز ده غیر مستعملدر. | طورمه، طوریش، قیملدانمه، حركات مقابلی: حركات و سكناتنده قاعدهٔ ادبه رعایت ایدر.

سَكنه | سك. ج. عر. فد: ساكن. با: ساكن.

سُكنی | سك. عر. اوتوریلان، اقامت اولنان یر، مقام، محل، مكان، منزل، مسكن، قوناق: سكناسی یوقدر: برسكنی تدارك‌نه مجبور در. — غلط اولەرق مصدر كبی دخی اعتبار اولنوب: قابل سكنی دینلیر، كه قابل اسكان ویا سكنی اتخاذ

اولنمغه مستعد دیمکدر : بو او قابل سکنی دکلدر = ایچنده اوتوریله‌جق حالده دکلدر .

سَکو { سـ. با : سکی .

سُکوت { سذ. عر. صوصمه، لقردی سویلمه‌مه : سکوت ایتمك؛ سکوت دیردیردن ایدر؛ التزام سکوت ایتمك = بالالتزام سویلمه‌مك؛ سکوتله کچیرمك = جواب ویرمه‌مك .

سُکوتی { صـ. عر. صوصمغی سور، چوق لقردی سویلمز، آز سویلمك طبیعتنده مرکوز اولان : سکوتی آدمدر .

سُکود { سـ. با : سوگوت .

سُکون { سذ. عر. ١. طورمه، حرکت ایتمه‌مه، قیملدا. نمامه : ماکینه حرکت ایتمیوب سکون حالنده ایدی. ٢. آرام، راحت، اسایش، اضطرابسزلق: تلاشدن صکره برآز سکون بولدی. ٣. طورغونلق، راکدلك : هواده بر سکون وار ایدی: دکیز سکون اوزره ایدی. ٤. دینمه، طورمه، منقطع اوله : یاغمور سکون بولدی؛ ناله و فریادی آنجق کیجه یاریسی سکون بولدی . ٥. د. بر حرفك متحرك اولمامسی، حرکه‌مقابلی، جزم، ساکن حالی : سکون زا ایله جزم اوقونور .

سُکونَت { سـ. [مصدره تاء مصدریت الحاقنه حاجت اولمدیغندن، عربی اولمیوب، اویدیرمه بر لغتدر.] ١. طورغونلق، رکود : دکیز، هوا سکونت بولدی. ٢. آرام، اسایش، راحت : حدتی، صیتمه‌سی کچوب براز سکونت پیدا ایتدی. ٣. دینمه، طورمه، آزالمه : یاغمور، روزکار سکونت بولدی؛ آغریلری کسب سکونت ایتدی. || بحـ. منطقهٔ سکونت = خط استوا جوارنده‌کی بحر محیطده روزکار اسمین موقع، لیمانلق منطقه.

سُکونَتلی { صـ. ١. ساکن، راحت : کندیسنی اولدقجه سکونتلی کوردم . ٢. طورغون، راکد، حرکتسز : دکیز پك سکونتلی ایدی .

سِکوئَسترو { سـ. با : سقوئسترو .

سِکّه { سث. عر. ١. مسکوکاته و درهملره اوریلان تمغا . ٢. ضرب اولنمش آقچه : ضرب سکه؛ سکهٔ خالصه = خالص آلتین ویا کومش آقچه؛ سکهٔ مغشوشه = قاریشیق آقچه، متالیك. ٣. دوز سوقاق ویا یول. || سکة الحدید = عرب ممالکنده دمیر یوله ویریلان اسمدر .

سِکّه { سـ. مولوی کلاهی .

سِکّه‌زَن { سـ. فا. [عر. سکه = آقچه . فا. زدن = اورمق] مسکوکاتی ضرب ایدن اوسته.

سِکّه‌کَن { سـ. فا. [عر. سکه = آقچه . فا. کندن = حك ایتمك] مسکوکاتك قالبنی حك ایدن: سرسکه‌کن .

سَکی { سـ. ١. دیرك آیاقلغی، کرسی طاشی. ٢. آتك آیاغنده‌کی بیاض : صاغ آرت آیاغنده سکیسی واردر.

سِکّیر { سـ. با : سیکیر .

سِکین { سذ. عر. بیچاق. ز .

سَکینَت { سث. عر. و :

سَکینه { سث. عر. ١. قرار، راحت، سکونت، آرام . ٢. اطمئنان قلب، جمعیت خاطر، وثوق، اعتماد. ٣. بنی اسرائیله احسان اولنان بر معجزه‌که تابوتله کزدیریلوب کندیلرینك اطمئنانی و دشملرینك دهشتنی موجب اولورمش .

سَل { سـ. [عر. « سیل » دن . — سیل دخی یازیلیر .] یاغموردن بریکوب دره‌لرده واویوق یرلرده موقتاً شدتله آقان صو : سللر آقدی؛ سل کوتوردی .

سَلّ { سذ. عر. یاواشجه چکمك، صییرمق : سل سیف ایتمك: [همان یالکز بو تعبیره مخصوصدر.]

سِلّ { سذ. عر. ط. بین العوام ورم دینلان علت مهلکه‌نك اسم مخصوصیدر. بو علت بدنك مختلف اعضاسنده ظهور ایتدیکندن، آق جکرده ظهور ایدن اك عمومیسنه « سل الرئه غیرتلاقده ظهور ایدننه « سل القصبه » وسائره دینلیر .

سَلاجِقه { سخ. ج : سلجوقیلر؛ سلاجقهٔ ایران، سلاجقهٔ روم .

سِلاح { سذ. عر. ج : اسلحه. حرب آلتی، یاراق :

سلاح آتمق = تفنك و طبانجه بوشاتمق؛ ترك سلاح ايتمك = بر حربه نهايت ويرمك ياخود حرب ايتمه‌مك ايچون سلاحى الدن برا قمق: سلاحه صارلمق، طاورانمق = استعمال سلاح ايتمك؛ سلاح بدست = سلاح الده اوله‌رق؛ اسلحهٔ جارحه = كسن سلاحلر؛ اسلحهٔ ناريه = آتشلى سلاحلر. [سلحدار كبى تركيبانده تخفيفاً الفى حذف اولنور.]

سِلاح اَنداز { س. فا. [عر. سلاح = م. فا. انداختن = آتمق] ١. تفنك ايله مسلح عسكر، افراددن عسكر. ٢. سفائن حربيه ده طائفه‌لك ايتميوب، تفنكله مسلح اولدقلرى حالده عسكرلك ايدن افراد بحريه.

سِلاح اَندازلق { س. تفنكجيلك، سلاح انداز وظيفه‌سنى ايفا ايدن افراد بريه ويابحريه‌نك حال وصفت وخدمتى.

سِلاحخانه { س. اسلحهٔ عسكريه وضعنه مخصوص بنا ودپوى.

سِلاحدار { ياخود سلحدار. س. اسكى وزرا وكبرانك سلاحلرينى حفظ واداره ايتمكه مأمور آغا.

سِلاحدارلق { ياخود سلحدارلق. س. وزرا وكبرادن برينك سلاحلرينى حفظ واداره ايتمكه مأمور آغانك صفت ومأموريتى.

سِلاحشور { ياخود سلحشور. س. ١. سلاحله مسلح آدم، سلاح طاشيان آدم. ٢. جنكاور وحرب آزما آدم. ٣. طشره زادكانندن اوله‌رق خدمت شاهانه‌ده بولنان تفنكيان.

سِلاحشورلق { ياخود سلحشورلق. س. جنكاورلك، حرب آزمايى.

سِلاحلاندیرمق { فت. سلاح ويرمك، تسليح ايتمك.

سِلاحلانمق { فل. سلاح ايدنمك، ياراقلانمق. سلاح طاقمق، سلاحه صارلمق.

سِلاحلق { س. طبانجه ويتاغان كبى سلاحلرى قومغه مخصوص مشيندن قات قات قوشاق.

سِلاحلى { ص. سلاح طاشيان، مسلح.

سَلاسَت { سث. عر. افاده‌ده سهولت، سهل و روان افاده، طلاقت: سلاست كلام: سلاستله يازمق، افاده ايتمك.

سَلاسَتلى { س. سهل و روان: سلاستلى عباره. افاده.

سَلاسِل { سث. جم. عر. فد: سلسله. با: سلسله.

سَلاطين { سذ. جم. عر. فد: سلطان. با: سلطان.

سُلاله { سث. عر. صوى، ذريت، اولاد واحفاد: سلالهٔ طاهره = ذريت پاك جناب نبوى: سلالهٔ عثمانيان.

سَلام { سذ. عر. ١. صلح، سلم، اسايش. [بو معنا ايله « سلم » دها مستعملدر.] ٢. آفت ومخاطره‌دن برى وسالم اولمه، برائت، سلامت، صوك ايى وخيرلى چيقمه. [بو معنا ايله « سلامت » دها مستعملدر] ٣. فنا وزوالدن سالم اولان حق تعالانك اسماء حسناسندندر: يا سلام! ٤. آشنالق، تحيه، « سلامت اوستكزده اولسون! » معناسيله السلام عليك، عليكم ديه‌رك دعا وآشنالق ايتمه: سلام ويرمك: سلام آلمق = « وعليكم السلام » ديه‌رك قارشيلق ايتمك. جواب ويرمك: سلام كوندرمك = اوزاقده بولنان برينه بالواسطه آشنالق وتحيه ايتمك: سلام ايتمك = كذا: فلان سره سلام ايديور: فلانه بندن سلام ايدك. || سلامه طورمق = كچن بربيوك ذاته حرمةً آياغه قالقوب سلامنى آلمغه مهيا بولنمق. || سلام طورمق = عسكر تفنك ويا قليجنى بر وضعيت مخصوصه ايله اوكده طوتوب مافوقنى سلاملامق؛ سلام طور! بونك قوماندەسى. || السلام عليكم، سلام عليكم = كلنك ايفا ايتديكى رسم تحيه. || وعليكم السلام = بو تحيه‌نك جوابى. || عليه السلام = انبياء عظام وبعضاً صحابهٔ كرام اسامىٔ مباركه‌سى ياد اولندقده ايراد اولنان دعا تعبيريدر: حضرت نوح عليه السلام. || والسلام = ايشته او قدر! معناسيله بحث نهايتنده سويلنير تعبيردر. | دار السلام = ١. جنت اعلا. ٢. وقتيله بغداد شهرى. | مدينة السلام = كذا بغداد شهرى.

سَلامَت { سث. عر. ١. قصور ونقائص وعيوبدن ويا امراض و عللدن سالم و برى

اولمه، سالملك. ٢. امنيت، خوف واندیشه‌دن بری اولمه، امن، امان: سلامته چیقمق. ٣. ایی صوك، ایی نتیجه. حسن انتها، عاقبت خیر: الله سلامت ویرسین: عاقبت سلامتی بولدی. ٤. قورتمه، خلاص، رها، نجات: سلامت بولدی: آرتق اوته‌سی سلامت. ٥. عباره‌نك دوشوك وسقط اولمامسی. سقطلقدن سالم و طوغری اولمسی: سلامت عباره. | ج. سلامت قانجه‌سی = طاقیلان یردن استنلدیکی زمان قولایلقله قورتاریلان قانجه.

سَلاملاشمَق | فش. بربرینه سلام ویرمك. سلام آلوب ویرمك: یولده راست کلنجه سلاملاشیورز.

سَلاملامَق | فت. سلام ویرمك. واصول عسکریه‌جه سلاحله ویا طوپ انداختیله رسم سلامی ایفا ایتمك: نوبت بکلین عسکری سلاملادی، کلن سفائنی سلاملادیلر.

سَلاملق | س. ١. بیوك دائره و قوناقلرك ارککلره وارکك مسافر قبول ایتمکه مخصوص قسملری. حرم مقابلی: سلاملغه چیقمق، سلاملقده یاتمق: حرم سلاملق یکرمی اوطه‌لی بر قوناق. ٢. ذات حضرت پادشاهینك جمعه نمازینی ادا ایچون جامع شریفه عزیمت بیورملری: سلاملق رسم عالیسی: بوهفته سلاملق، رسم عالیسی پك مشعشع صورتده اجرا اولندی: سلاملق اونیفورمه‌سی.

سَلب | سذ. عر. ١. قاپمه، زورله آلمه: مالنی الندن سلب ایتدی. ٢. رفع ایتمه: وقتیله تجار کمیلرینك راحتی سلب ایدلمش ایدی. ٣. نفی، انکار، برحدثك عدم وقوعی، اثبات مقابلی: ادات سلب.

سَلبی | ص. عر. أ: سلبیه. نفی و انکاره منسوب و متعلق: قضیهٔ سلبیه.

سَلجوقی | ص. عر. أ: سلجوقیه. طول مدت ایرانده و آناطولیده حکومت سورمش اولان آل سلجوقه منسوب و متعلق: تاریخ سلجوقی: ملوك سلجوقیه.

سِلحدار | س. فا. ا: سلاحشور وسلاحدار.

سِلحشور | س. فا. و:

سَلخ | سذ. عر. ١. یوزمه. صویمه، دریسنی چیقارمه: قویونلری سلخ ایتمك. ٢. | مصدریت معناسنی متضمن اولمقزین | عربی آیك صوك کونی، غره مقابلی: سلخ محرم، سلخ ذی القعده.

سَلخخانه | س. فا. | عر. سلخ = یوزمه. فا. خانه = او. تر. زبانزدی: صالخانه. | قصابلر ایچون کسیلن قویون وسائر حیواناتك بوغازلنوب یوزلمرینه مخصوص محل که تمیزلك ایچون شهرك خارجنده اولور: سلخخانه کوپکی.

سَلسال | سذ. عر. صوئوق و طاتلی وخفیف صو.

سَلسَبیل | سذ. عر. خفیف و لذیذ صو. اصل جنتده برچشمه‌نك اسمیدر.

سَلسره | س. ج. کمیلرده عسکری خدمت باشنه دعوت ایچون چالینان کمیك دودوك.

سِلسِله | سث. عر. ج: سلاسل. ١. زنجیر: سلسلة الذهب = آلتین زنجیر. ٢. بربرینه مربوط بر صره تشکیل ایدن شیء: سلسلهٔ جبال. ٣. مافوقدن مافوقه تعاقب ایدن صره و ترتیب: سلسلهٔ مراتب قاعده‌سنه رعایةً = مافوقدن مافوقه مراجعت ایدرك. ٤. بدردن اولاده صره ایله یازیله‌رق تشکیل اولنان ذریت دفتری. شجره: سلسلهٔ نسبی فلان ذاته متصل اولور.

سِلسِله‌نامه | س. فا. مشاهیرك و حکمداران خاندانلرینك ابا عن جد نسل و نسبلرینك صورت تعاقبنی زنجیر کبی بربرینه مربوط اوله‌رق کوسترن کتاب ویا جدول.

سُلطان | سذ. عر. | «سلاطة» دن صش. | ١. حکمدار. ملك. پادشاه: سلطان البرین والبحرین. سلاطین عظام عثمانیه‌نك اسامیسی باشنه قونور: شوکت افزای تخت عثمانی سلطان الغازی عبد الحمید خان ثانی حضرتلری. ٢. سلاطین عظام حضراتنك والده وهمشیره وکریمه‌لرینه اطلاق اولنور: والده سلطان: مهر ماه سلطان: سلطان سرایی: خانم سلطان = سلطان کریمه‌سی.

سُلطانلق | س. پادشاهلق، حکمدارلق.

سُلطانی | ص. عر. أ: سلطانیه پادشاهه منسوب و

متعلق: طریق سلطانی = شاهراه، بیوك جاده: مکتب سلطانی: قلعهٔ سلطانیه.

سَلطَنَت { سث. عر. ۱. پادشاهلق، حکمدارلق: قانونی سلیمان خان قرق سنه سلطنت سوردی. ۲. دولت. حکومت: سلطنت سنیه، سلطنت عثمانیه. ۳. مج. دبدبه. طنطنه، دارات. || سلطنت قایغی = پادشاهان عظام حضراتنك رکوب همایونلرینه مخصوص کوشکلی قایق.

سَلطَنَتلی { ص. داراتلی، مطنطن، مدبدب.

سَلَف { سذ. عر. ج: اسلاف. ۱. بر حال و موقعده دیکرندن اول بولنمش اولان آدم، کچمش، اسکی، خلف مقابلی: فلان ایشی شمدیکی والی یاپمدی سلفی حاضرلامشیدی؛ خلف سلف یولده بولشدیلر: اونکله فلان مأموریتده خلف سلف اولدق. ۲. اسکی آدم، جد. [باشلیجه جمعی:] اجداد، کچمشلر، اسکی آدملر: اسلافك اثرینه تبعیت ایتمك: اسلاف کراممزك ثمرهٔ سعی و غیرتنی اقتطاف ایدیورز.

سِلك { سذ. عر. ۱. اینجی و تسبیح کبی دانه‌لرك کچیرلدیکی ایپلیك وغیطان وسائره: اینجیلری سلکه چکمك. ۲. دیزی، صره: سلك لآل = اینجی دیزیسی. ۳. مج. صره، ترتیب، طاقم: سلك نظمه چکمك. ٤. بر آدمك طوتدیغی یول، طریق، مسلك: سلك جلیل عسکری: بن او سلکه داخل دکلم: هر کس کندی سلکنه رعایت ایدر.

سِلله { یاخود سیلله. س. آچیق ال ایله وال آیاسیله اوریلان طوقات: سلله آتمق. اورمق.

سِلَم { سذ. عر. [سینك فتحی و کسری جائز اولوب لامك فتحی ایسه غلطدر.] باریش، صلح، اسایش: محافظهٔ صلح وسلم ایچون.

سَلَم { سذ. عر. مؤجلی معجله صاتمه یعنی پشین پاره ایله ویره‌سی‌یه مال آلمه.

سَلَّم { فت. عر. [تفعیل بابندن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب بعض دعا تعبیرلرنده بولنور:] سلام ایتسین، سلامت ویرسین: صلی الله علیه وسلم.

سُلَّم { سذ. عر. نردبان، باصامق، بر یره صعود ایتمك ایچون واسطه اولان شیء: سلم ترقی.

سُلمَن { س. با: سولومن.

سَلِندی { س. ۱. بول آقان یاغمور صویی، سوقاقلرده دره کبی آقان یاغمور سلی. ۲. اوفاق سل یولی، یاغمور سلنك آقارکن چیزدیکی دره.

سِلِندیر { س. [فر. Cylindre] صن. درونی مجوف و ایکی طرفی مسدود استوانه که استیم داخلنده‌کی بیستونه اجرای تضییق ایله تحریك ایدر.

سَلوا { سث. عر. با: سلوی.

سُلوك { سذ. عر. ۱. بر یوله کیرمه، بر صره‌یه دیزلمه. بر صنف مخصوصه داخل اولمه: سلك عسکری‌یه سلوك ایتدی. ۲. طریق تصوفه انتساب، اهل طریقدن اولمه، ریاضتله اشتغال: اهل سلوکدن بر آدم: سلوك قولای ایش دکلدر.

سَلوی { سث. عر. بیلدیرجینك بیوکی، یلوه. — صحرای تیهده من دینلان قدرت حلواسیله برابر من طرف الله بنی اسرائیله ویریلان قوشلر بو اسمله یاد اولنور.

سَلوی { س. با: سروی.

سَلویسه { س. [یتا. Servizio] مج. آرمه‌ده بولنان متحرك خلاطلر.

سَلّه { سث. عر. [تر. زبانزدی شده‌سزدر] سپت. اشپورطه‌نك بر نوعی.

سَلّه‌باف { س. فا. [عر. سله = سپت. فا. بافتن طوقومق] سپت وزنبیل کبی شیئلر طوقویان. سپتجی، کوفه‌جی، زنبیلجی.

سِلّه { س. با: سلله.

سِلّی { ص. عر. ت: سلیه. ط. ورم علتنه منسوب ومتعلق.

سَلیس { ص. عر. ت: سلیسه. [«سلاسة»دن صث.] سلاستلی؛ رکاکتسز، سهل وروان: سلیس عباره، عبارهٔ سلیسه.

سِلیسیوم { س. [لا. Silicium] کیم. اجسام بسیطه‌دن بر جنس طاش که قوم وچاقماق طاشی باشلیجه بوندن مرکبدر.

سَلیقه { سث. عر. کوزل سویله‌ده و یازمه‌ده‌کی استعداد

طبیعی، خدا داد اولان فصاحت و طلاقت : فلانك سلیقه‌سی واردر، سلیقه‌سی پك كوزلدر.

سَلیم { ص. عر. ث : سلیمه. [«سلامة» دن صش.] عیب وقصوردن بری، صاغلام، طوغری، درست، صحیح : عقل سلیم.

سَلیمی { س. سلطان سلیم خانك ایجادی اولان تاج بیچملی بر نوع قاؤق.

سَلیمیّه { س. صیرمه داللی اسكی بر نوع كزی.

سَمّ { سذ. عر. جم : سموم. زهر، آغو : سم قاتل = مؤثر زهر. سم الفار = صیچان اوتی.

سُم { س. فا. آت كبی حیوانات آیاغنك طیرناغی.

سَماء { سث. عر. جم : سماوات. كوك، آسمان، فلك، سپهر؛ بین الارض والسماء = یر ایله كوك آره‌سنده. || علائم سما = الكم صاغمه اسم تركیسنك یاكلیش املاسیدر.

سِمات { سث. جم. عر. [فد : وسمه مرادفی اوله‌رق «سمه» لسانمزده چوق قوللانلماز.] تمغالر، علامتلر، نشانلر : ذات ملك سمات.

سَماحَت { سث. عر. جومردلك، ال آچیقلغی، سخاوت: ابراز سماحت ایتمك.

سَماحَتلو { سماحتلی. ص. ١. جومرد، الی آچیق، سخی، كریم. ٢. ا. طریق علمیده قاضیعسكرلك پایه‌سنی احراز ایدن ذواته، ودولتلو عنوانیله برابر شیخ الاسلامه ویریلن عنوان رسمیدر.

سِماط { سذ. عر. ١. سفره، یمك ماصه‌سی ویا اورتیسی، ترابزه. ٢. یمك، طعام، ضیافت.

سَماع { سذ. عر. ایشیتمه، مسموعی اولمه : عربیده ثلاثیء مجرد مصدرلری بر قاعده‌یه مبنی اولمیوب سماعه تابعدر.

سِماع { سذ. عر. ١. موسیقی دیكلمه، چالغی جمعیتنه دوام : سماعه میل طبیعیسی واردر. ٢. مولوی درویشلرینك نای وقدم وبر اصول مخصوصه ایله دونه‌رك اجرا ایتدكلری ذكر وآیین : تكیه‌ده بو كون سماع واردر.

سَماعاً { ح. عر. ایشیده‌رك، ایشیتمكله : بونی سماعاً بیلیرم.

سِماعخانه { س. فا. [عر. سماع = م. فا. خانه = او] ١. مولوی تكیه‌سنك سماع اجراسنه مخصوص واسع دیوانخانه. ٢. علی الاطلاق تكیه‌لرده ذكر ومقابله‌یه مخصوص محل.

سَماعی { ص. عر. ث : سماعیه. د. ایشیتمك اساسنه مبنی، برقیاس وقاعده‌یه تابع اولمیان، اهل لساندن نصل ایشیدلمش ایسه اویله واقع اولان : افعال سماعیه، مصدر سماعی. مقابلی قیاسی. = س. مو. اصول مخصوصه‌سیله بسته‌لنن وبرقطعه‌دن عبارت اولان شرقیلر.

سُمّاق { س. عر. اكثریا كبابه قونیر قرمزیجه دانه.

سُماقی { س. با : صوماكی.

سَماوی { یاخود سمائی. ص. عر. ث : سماویه، سمائیه. ١. كوكه ویا جو هوایه منسوب و متعلق، كوكدن دوشمش : حجر سماوی: علائم سماویه. ٢. من طرف الله اولان : احكام سماویه، كتب سمائیه.

سَمائی { ص. عر. با : سماوی.

سُمپاره { س. فا. [تر. زیانزدی: زیمپارا.] حیوان طیرناغی و اوكا مشابه شیئلری آشیندیران سرت شیء؛ سمپاره كاغدی = معادنی وتخته وسائره‌یی اكه‌لمكه مخصوص اوستنه سرت بر توز یاپیشدیرلمش كاغد ویا بز.

سَمت { سذ. عر. جم : سموت. ١. جهت، طرف. جانب : او سمتده = اوطرفده: بزم سمتده بزم جهتده: سمت سمت = جهت جهت. طرف طرف. ٢. ه. اجرام سماویه‌دن برینك مركزندن مرور ایدن ارتفاع دائره‌سنك افقدن قطع ایلدیكی نقطه ایله افقك شمال ویا جنوب نقطه‌سی بیننده واقع دائرهٔ عظیمه قوسی وتعبیر دیكرله دائرهٔ ارتفاع ایله نصف النهار راصد بیننده سمت رأسده حادث اولان زاویه: فرانسزجه عر. «السمت» دن مأخوذ اوله‌رق Azimut دینلیر. || سمت الرأس = سطح ارضده قائماً طوران راصدك قامتی استقامتنده برخطك اخراجی تصور اولنور ایسه سماده رأسی جهتنده بولنان نقطه كه بونك مقابلنده قدمی جهتنده بولنان نقطه‌یه‌ده سمت قدم دینیر. فر. بو اسم عربیدن مأخوذ اوله‌رق Zénith دینلیر. سمت

قدم : سمت نظیر، که فر. ینه عر. نظیردن مأخوذ اوله‌رق Nadir دینلیر. || دائرهٔ سمت. دائرهٔ ارتفاع = سمت الرأس و سمت قدم نقطه‌لرندن مروری تصور اولنان دوائر عظیمه که تماماً افقك شرق وغرب نقطه‌لرندن مرور ایدنلره دائرهٔ سموت اول تسمیه اولنور. || سمت بوصله‌سی = اجرام سماویه‌نك سمت وسعه‌سنی رصد ایتمکه مخصوص بوصله.

سُمتِراش { سـ. فا. [سم = حیوان طیرناغی. تراشیدن = یونمق. — تر. زبانزدی : صونتراش] نعللارکن حیوانلرك طیرناغنی کسمکه مخصوص نعلبند آلتی.

سِمحاق { سـذ. عر. ثـ. باش کمیکنی وعلی العموم کمیکلری اورتن اینجه دری ویا زار.

سَمَر { سـ. ١. یوك حیوانلرینه یوکی باغلامق ایچون صرتلرینه قونیلان شیء، پالان : سمر اورمق = حیوانه سمر قومق : سمری دویرمك = حیوان سمری دوشورمك، آتمق. ٢. حمال آرقه‌لیجی.

سَمِرتمك { فتـ. با : سمیرتمك.

سَمَرجی { سـ. حیوان سمرلرینی یاپان آدم.

سَمَرجیلِك { سـ. حیوان سمری یاپمق صنعتی.

سَمَرلی { صـ. ١. سمر طاشیان (حیوان). ٢. آرقه‌لیجلی (حمال). ٣. اورکوجلی، کمرلی.

٤. قبا، غلیظ.

سَمِرمَك { فل. با : سمیرمك.

سُمره { یا سمرت. سـث. عر. اسمرلك، قویو رنك. ز.

سِمسار { سـذ. عر. ١. بیوجك بر آلیش ویریشده صاتان ایله طالب آره‌سنده وساطت ایدن آدم، دلال، ساعی. ٢. بر فابریقه‌یه وکالت ایدوب اونکله اشیا آله‌جق تجار بیننده وساطت ایدن آدم، قومیسیونجی.

سِمسارلق { سـ. آلیش ویریشده میانجیلق، دلاللق، قومیسیونجیلق.

سِمسارِیّه { سـث. عر. سمسارك یعنی دلال ویا قومسیونجینك صاتان وآلاندن اخذ ایلدیکی حق واجرت که اکثریا یوزده ایکیشردن عبارتدر.

سِمسِم { سـذ. عر. صوصام. ز.

سَمع { سـذ. عر. ١. ایشیتمه، ایشیدیش : سمع وبصراك بیوك نعم سبحانیه‌دندر. ٢. دیکلمه، قولاق آصمه. امتثال : سمع وطاعت. ٣. [مصدریت معناسنی تضمن ایتمکزین] قولاق، کوش : واصل سمع ممنونیتم اولمشدر.

سَمعاً { حـ. عر. ١. ایشیده‌رك، ایشیتمکله. [بو معنا ایله «سماعاً» دها مستعملدر.] ٢. دیکلیه‌رك، دیکلمکله، اطاعتله : سمعاً وطاعةً = باش اوستنه! کمال انقیادله.

سَمعی { صـ. عر. ثـ : سمعیه. ایشیتمك حاسه‌سنه منسوب ومتعلق : حس سمعی، قوهٔ سمعیه.

سَمَك { سـذ. عر. جـ : اسماك. بالیق، ماهی.

سَمَلجه مك { یا سملجیمك. فل. ١. بیرامق، قپرمق، ٢. سینوب صیزلانمق.

سَمَنی { سـذ. عر. تره یاغی.

سَمَن { سـذ. عر. [اصل میم ساکنه ایله در.] سمیزلك، یاغلیلق : سمن کلمك، سمن پیدا ایتمك = سمیرمك.

سَمَن { سـ. فا. یاسمین دینلن کوزل قوقولی بیاض چیچك.

سَمَنبَر { صـ. فا. [سمن = یاسمین. بر = کوکس] کوکسی یاسمین کبی بیاض، یاسمین کوکسلی.

سَمَنبو { صـ. فا. [سمن = یاسمین. بو = قوقو] یاسمین قوقولی.

سَمَند { سـ. فا. قوله آت. ٢. سریع الحرکه وکوزل آت، رخش : سمند باد رفتار. عر.

سَمَندَر { سـ. فا. [عربیده ده مستعملدر.] ١. کویا آتشده یاشار برحیوان موهوم که خرافات ایرانیه ده مذکوردر. ٢. صوئوقلغیله مشهور برجنس صوکرتنکله‌سی.

سُمُوّ { سـذ. عر. یوکسکلك، علو، رفعت.

سَمٰوات { یاخود سماوات. سـث. جـ. عر. فد : سماء. با : سماء.

سَموح { صـ. عر. [«سماحة» دن سمب.] زیاده‌سیله جومرد وسخاوتلی.

سَمّور { سـ. فا. [تر. زبانزدی : سامور] ١. زرداوه وساکصار جنسندن سبیریه

جهتلرنده بولنور برحیواندر، که کورکی پك مقبولدر. ۲. بو حیوانك دریسندن معمول کورك: کوزل بر سمور کیمیش. — بو معنا ایله صفت کبی دخی قوللانیلوب: سمور کورك دینلیر. ۳. زلف سیاهدن کنایه اولور. || سمور قاش = پك کیمیش وسیاه قاش: سمور قاشلی آدم.

سَموم { سند. عر. | عربیده مؤنثدر. | چولدن کلکله پك صیحاق وزهرلی اسوب نباتات وحیواناتی هلاك ایدر برروزکار. سام دخی دینلیر.

سُموم { سند. ج. عر. فد: سم. | با: سم.

سَمه { ص. سرسم، سراسیمه.

سَمِیّ { ص. عر. آداش، همنام. ز.

سَمّی { ص. عر. ۲: سمیه. زهره منسوب ومتعلق، آغولی، زهرناك: مواد سمیه.

سِمید { یاخود سمیت. س. کوچك حلقه شکلنده خاص اتمك: یاغلی سمید: سمید اونی = سمید اعمالنده قوللانیلان خاص اون. || ج. تخلیصیه سمیدی = دکزه دوشنلرك طوتمسی ایچون کیلرده بولنان سمید شکلنده منتار.

سِمیدجی { س. ۱. سمید یاپان اتمکجی. ۲. سمیدکز. دیروب صاتان آدم. || سمیدجی اتمکی = سمید ایچون خاصی آلت. قدن صکره قالان قباجه اوندن یاپیلان اتمك که ایکنجی نوع اولوب دها اوجوز در.

سَمیر { سند. ص. عر. | « سمر » دن صشه.) رفیق، آرقداش، همدم، مصاحب. | اصل عربیده کیجه وقتی برلکده صحبت ایدن همدم دیمك اولوب، لسانمزده یالکز بعض وصف ترکیبلرده بولنه‌رق « متصف » معناسنی افاده ایدر.) وزیر معالی سمیره معالی ایله متصف وزیر.

سَمیرتمك { فد. ۱. برینك سمیر. معنی موجب اولمق، سمیرمسنه سبب اولمق، سمیزلك وسمن ویرمك. تسمین اتمك: بالیق یاغی انسانی سمیرتیر. ۲. قبارتمق، آلتنی بسلمك: یاتاغی سمیرتملی. ۳. طوبراغه کوبره آتوب بسلمك: بو باغچه‌نك طوبراغنی سمیرتمك ایچون چوق کوبریه احتیاج واردر.

سَمیرگین { ص. سمیزلکدن آغیر. لاشوب او یوقلایان تنبل، تنبللکدن سمیروب شیشمن.

سَمیرمك { فل. سمیز اولمق، سمن پیدا اتمك: سمیرمك ایستین بالیق یاغی ایچملیدر: بو موسمده قویونلر سمیرر.

سَمیز { ص. یاغلی، سمین، بسلی، اتنه طولغون: سمیز آدم: سمیز قویون: سمیز ات.

سَمیزاوت { س. باپراغی قالینجه معروف بر یشیل سبزه، بقلة الحمقاء.

سَمیزجه { ص. آز ویا اولدقجه سمیز ویاغلی: سمیزجه چوجق؛ سمیزجه ات.

سَمیزلك { س. یاغلیلق، سمن. انسان ایچون چوق سمیزلك‌ده ایی دکلدر: اتك بو قدر سمیزلکندن حظ ایتمم.

سَمیع { ص. عر. ۲: سمیعه. | « سمع » دن صشه. | ایشیدن، قوة سامعه یه مالك: جناب حق سمیع وبصیردر.

سَمین { ص. عر. ۲: سمینه. | « سمن » دن صشه. | سمیر. یاغلی.

سَن { ض. ضمیر شخصیدك مخاطبی اولوب. مضاف الیهی: سنك، مفعول الیهی: سکا، مفعولبهی: سنی، جمعی: سزدر. سن کل: سکا سویلیورم: سنی کوردم: سنك ایشك: سنجه = سکا کوره: سنسز = سن اولمقسزین.

سِن { سند. عر. ج: اسنان. ۱. دیش، دندان: اسنان مصنوعه = یاپمه دیشلر. ۲. یاش، عمر درجه‌سی: سن طفولیت، سن رشد، سن کمال، سن شیخوخت. || اسنان عسکریه = عسکرلك ایچون قرعه چکمه‌جك یاشده بولنان افراد.

سِنّا { ج. عر. یاشجه، سن اعتبا. سِنّا { ریله: بن سنّا اوندن بیوکم.

سِناء { سند. عر. اجنابی اولان بر نبات: سناء مکی = یاپراغی قوتلی مسهل اولان معروف بر نبات که بین العوام « سنامکی » دینلیر: سناء کاذب = شکلاً سناء مکی یه مشابه اولوب آنجق مسهل اولمیان بر جنس نبات.

سَنابِك { سند. ج. عر. فد: سنبك. با: سنابك.

سِنار { س. قلفات اتمك اوزره آچمه مخصوص قلفاتجی دمیری.

سِنامَکی { س. سناء مکی. با: سناء.

سِنان { سند. عر. ج: اسنه. مزراق وسونکی وسائره دمیری. کسکین وجی.

سُنبُك { سذ. عر. جم : سنابك. آت طیرناغی . [جمعی لسانمزده دها مستعملدر.]

سُنبُکی { س. [زبانزدی: زانبوقه] بر جنس کوچك کمی ویا بیوك قایق، سنبوق = سخ. ه. جزایر بحرسفیددن ردوسه ملحق بر آطه. [بو آطه اهالیسی علی العموم طالغیجلقله متعیش اولدقلرندن، طالغیجلره‌ده بعضاً سنبکی دینلیر.]

سُنبُل { س. فا. صوغاندن حاصل اولان معروف چیچك که انواعی اولور. — زلف خوباندن‌ده کنایه اولور. || نبا. سنبل رومی = فر. Nard وسنبل هندی = فر. Nard Indien دینلان فصیلهٔ نجیلیه‌یه منسوب ایکی جنس نبات که بزم بیلدیکمز سنبله بکزه‌مز.

سُنبُله { سث. عر. ۱. باشاق. ۲. ه. بروج اثنا عشرك بری که شمس آغستوسده بوکا داخل اولور.

سُنبُلی { ص. ۱. سنبل چیچکلرینك حظ ایتدکلری بلوطلی و قپالی هوایه وصف اولور : سنبلی هوا = یاغمور یاغمدیغی حالده بلوطلی هوا. ۲. مظنه‌دن حضرت شیخ سنبل سنانك طریقنده بولنان (درویشان).

سُنَّت { سث. عر. جم : سنن. ۱. فخر کائنات (صلعم) افندمزك اقوال وافعال مبارکه‌لری که اهل اسلام ایچون لازم الامتثالدر : سنت شریفه، سنن سنیه. ۲. ختان : چوجغی سنت ایتمك؛ سنت جمعیتی. = جم. احادیث شریفهٔ نبویه و بونلری حاوی کتب اساسیه‌دن کتاب : سنن ابی داود، سنن ابن ماجه. || اهل سنت، اهل سنت والجماعه = نص کریم وسنت نبویه‌یه تطبیق عمل ایتمك اوزره ائمهٔ دینك اجماع و قراریله تعین ایتمش اولان مذهب مشروعه تابع اهل اسلام : اهل سنتدنم: اهل سنت مذهبنده‌یم؛ اهل سنت اعتقادی. || سنتله‌مك = بیتیرمك: بو یمکی سنتلیه‌لم.

سُنَّتجی { س. چوجقلرك ختان عملیاتنی اجرا ایدن جراح.

سُنَّتسِز { ص. ختان اولمامش، غیر مختون.

سُنَّتلی { ص. ختان اولمش، مختون.

سِنتینه { یا سینتینه. س. [یتا.] کمینك داخلاً اك آشاغی قسمی؛ سنتینه طلومبه‌سی = کمینك باش و قیچ طرفلرندن کلوب غراندی دیرکی دیبنده طوپلانان صویی طیشاری‌یه آتمغه مخصوص طلومبه: سنتینه قوقوسی = سنتینه‌ده متراکم صویك حاصل ایتدیکی کربه رطوبت قوقوسی.

سَنج { ص. فا. جم : سنجان. [« سنجیدن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] طارتان، وزن ایدن : سخنسنج = سویلدیکی سوزی ایی طارتان: نکته سنج = قوللاندیغی نکته‌لری کوزلجه وزن ایدوب محللرنده استعمال ایدن.

سِنجاب { س. فا. [اصل فارسیسی سینك فتحیله در.] ۱. تیون دینلن و آغاجلرده یاشایان کمیریجی کوچك حیوانك قورشونی توکلیسی. ۲. بو حیوانك پوستندن معمول کورك : سنجاب قاپلامق.

سِنجابی { ص. سنجاب رنکنده قویوجه قورشونی.

سنجاق { س. [اصلی : «صانجمق» دن « صانجاق »] ۱. اوجی سیوری دمیردن اولوب صاپلانان بیوك بایراق، رایت، لواء : سنجاق آچمق، چکمك. ۲. هر ولایتك منقسم اولدیغی اوچ بش دائره‌نك بهری که برقاچ قضادن مرکبدر، لوا : خداوندکار ولاینی بش سنجاقدن مرکبدر: قره‌سی سنجاغی. [وقتیله بر سنجاق سپاهی دائره‌سی او اولمسی وجه تسمیه‌در.] ۳. ی. کمینك ایچریسنده بولنلدیغی حالده باش طرفه توجه اولنور ایسه صاغ طرفی. صوله اصابت ایدن طرفه‌ده اسکله دینیر. سنجاق پوسته‌سی = کمیده نوبت خصوصنده ایکی‌یه تفریق اولنان ضابطان وعسکرك صاغده بولنانلری: سنجاق بوغمق = استمداد ایچون یاپیلان قدیم براشارتدرکه سنجاق اورته‌سندن بوغیله‌رق قالدیریلیر ایدی: سنجاق باغی = برنوع باغ؛ سنجاغه کل = کمینك باشنی صاغ طرفه دوندیرمك ایچون ویریلان قوماندا: سنجاق براتی = بر کمینك تابعیتنی مبین اولان رسمی برات؛ اشارت سنجاغی = اشارت ایچون کشیده اولنان درت کوشه‌لی سنجاق.

|| سنجاق شریف، لواء شریف= امانات شریفه دن اولان لوای مقدس جناب نبوی .

سنجاقدار { س . ا تعبیر سقم . طوغریسی : علمدار } سنجاغی طوتان عسکر .

سنجان { یاخود زنجان . س . سا . قزلی بر جنس دیکنلی چالی، موسی آغاجی .

سَنجَر { س . استحکام، طابیه ، متریس . مر .

سِنجَرف { سذ عر . سرلوکن . ز .

سَنجیده { ص . فا . ۱ . طارتلمش، موزون . ۲ . مج . ایی دوشونلمش، تام یرنده وحشو . یاتدن عاری (سوز) .

سِنخ { سذ . عر . ج : اسناخ . تش . دیش کوکنك کومیلی بو . لندیغی یر، دیش یووه‌سی .

سَنَد { سذ . عر . ج : سندات . ۱ . اوزرینه طیانیلان شیء، طیانیله جق یر، اعتماد گاه، مدار توسل، ملجأ، پناه : اهل ایمانك سندی . ۲ . باشقه‌سی عهده‌سنده اولان بر حقك، آلنه‌جق بر مالك، اقراض اولنمش بر مبلغك عائدیتی ناطق و مصدق کاغد، ایکی ویا زیاده اشخاص آره‌سنده منعقد برعقدی اثبات ایچون تنظیم اولنان ورقه که مدیون طرفندن داینه ویریلیر، وحین حاجته حقی طلبه مدار اولور: سند ویرمك: سند آلمق ؛ سند رسمی = بردائرهٔ رسمیه‌دن ویا مأمور مخصوصی طرفندن تصدیق اولنمش سند: سند عادی= یوصورتله تصدیق اولنمیان سند؛ ۳ . اراضی واملاك اصحابنه تصرفلرینی مصدق اولهرق جانب حکومتدن ویریلن ورقهٔ رسمیه : سندات قلمی، سندات مدیری. سند بحری = برکیمك کیمه عائد اولدیغنی مبین اولان سند . ٤ . د . بر قاعدیه مثال اولمغله برابر طوغریلغنی اثبات ایله دخی مدار اولان قول قوی ومعتبر، دلیل، برهان، قواعد صرفیه ونحویهٔ عربیه‌ده آیت کریمه‌نك مثال ایراد ای کبی .

سَندان { سذ . عر . اورس دیمانی معروف دمیرجی آلتی، یاخود سندلوس .

سِندَروس { سذ . عر . ص . قوپال آغاجنك ضمغی ویاغی : سندروس توزی، یاغی، فر . Sandaraque .

سُندُس { سذ . عر . اسکی بر نوع ابیك قماش .

سَند لَشمَك { فش . سند آلوب ویرمك، آلوب ویرمه‌جك وسائر معاملات وحقوقه متعلق سند مبادله ایتمك : ایشی صاغلاملاشدیرمق ایچون سند لشملیسکر .

سَندَلی { ص . سندله تصدیق او لنمش، بر سنده مستند: سندلی بورج .

سَنده‌لَمَك { یاخود سنده‌له‌مك . فل . آیاقده طوره‌میوب صارصلمق : بو سوزی ایشیدنجه آیاق اوزره سنده‌لدی.

سِندیق { س . (فر . Syndic) مق . افلاس ایشلرینك تسویه‌سی ایچون محکمهٔ تجارت طرفندن تعیین اولنان وکیللر .

سِندیقه { س . (فر . Syndicat) معاملات تجاریه وصرا . فیه‌دن برینك محافظهٔ منفعت ضمنده متحداً ایفاسی ایچون تشکیل اولنان هیئت : فس سندیقه‌سی: شکر سندیقه‌سی .

سِنسی { س . با : سیکسی .

سُنقور { س . شاهین .

سَنك { ض . « سن » ضمیر مخا . طبنك مضاف الیهیدر : سنك ایشك .

سَنگ { س . فا . طاش، حجر : سنك خارا = مرمرطاشی؛ سنك طعن آتمق = طعن ایتمك.

سَنگدِل { ص . فا . [سنگ=طاش. دل = یورك] طاش یورکلی، مرحمتسز .

سَنگسار { س . فا . رجم : سنگسار اولسون = رجم‌جزای مدهشنه اوغرامسون .

سَنگِستان { س . فا . طاشلق یر.

سَنگَکی { ض . مالکیت بیان‌ایدن ضمیر شخصیتك مخاطبه تعلق بیان ایدنیدر : بنم ایشم دها بیتمدی لکن سنگکی حاضردر. — مالکه کوره جمعی « سزکی »، و مملوکه کوره جمعی « سنگکیلر » در .

سَنگین { ص . فا . طاشدن اولان: دل سنگین = طاشدن یورك .

سِنّمار { س . مشهور قصر خورنق انشا ایدن معمار.

سِنمك { یاخود سینمك . با : سیکمك .

سَن { سث . ج . عر . فد : سنت . سنّ { با : سنت .

سُنوح { سذ . عر . ج : سنوحات. عقله و خاطره کله ،

خطور : خاطرمه بویله بر فکر سنوح ایتدی؛ بو ترتیب صرف کندی سنوحاتندندر. [بونك یرینه وقایع دیمك اولان « سانحات » استعمالی و مثلا « سنوحات العرب » یرینه « سانحات العرب » دینلمسی غلط محضدر.]

سُنُوح { سذ. عر. صاغلام و مطمئن اولمه، معلومات قویه‌یه دسترس اولمه. ز.

سِنْوَر { یاخود سینوَر. س. [یو. Σύνορον] حدود، سرحد، ثغور : سنورده تحشد ایدن عسکر: سنورلرك محافظه‌سی. || سنور قومق = تحدید ایتمك.

سِنْوَرداش { ص. مشترك حدودی اولان. همحدود.

سَنَوی { ص. عر. ۲: سنویه. سنه‌یه منسوب و متعلق، بر ییلده و یا ییلده بر واقع اولان، ییللق : ایراد سنوی: واردات سنویه. = ح. تر. ییلده، هر ییل : بوچفتلك سنوی یوز ایرا ایراد ویرر.

سَنَه { سث. عر. جم : سنین. ۲: سنتین. ییل، سال : بش سنه، قرق سنه، هرسنه؛ سنین وفیره‌دن بری؛ سنتین اخیرتینده.

سُنَّه { سث. عر. با : سنت.

سَنی { ض « سن » ضمیر مخاطبنك مفعول بهی.

سِنی { س. فا. [اصلی : چین ایشی معناسیله «صینی»] اوزرنده یمك یمکده وسائر احتیاجاتده قوللانیلان باقیر ویا پرنجدن بیوك تپسی.

سَنِیّ { ص. عر. ۲: سنیه. [«سنو» دن صش.] یوکسك، یوجه، عالی، سامی، رفیع، بلند، بالا : سنی الجوانب: ارادهٔ سنیه.

سُنّی { ص. س. عر. ۲: سنیه. [« سنة » دن سمن.] اهل سنت مذهبنه تابع : سنیلرك اعتقادی : اورانك اهالیسی سنیدر: سنی المذهب = مذهبی سنی.

سِنین { سث. جم. عر. فد : سنه. با : سنه.

سِنیوَر { س. [یتا. Signore] افندی، آغا، موسیو. اجنبیلرك آشاغی صنف افرادی حقنده قوللانیلیر.

سو { س. فا یان، طرف، جانب، صوب : فلانك سوی والالرینه. || سو بسو = طرف طرف، هر طرفده، هر یانه.

سوء { سذ. عر. [جم. اسواء ایسه‌ده. لسانمزده مستعمل اولمیوب، اونك یرینه « مسائه » جمعی اولان « مساوی » لغتی قوللانیلیور.] کوتیلك، فنالق، ناسزالق : سوء حرکت = حرکتك کوتیلکی، کوتی حرکت: سوء اخلاق = اخلاق فنالغی، فنا اخلاق: سوء نیت = نیت کوتیلکی، کوتی نیت: سوء ظن = ظن کوتیلکی، کوتی کمان. || [همان دائما بو صورتله صفت معناسنی افاده ایدر.] سوء استعمال = وظیفه‌یی مشروطلهنه صرف ایتمه‌مه، نابمحل قوللانمه.

سِواء { ص. عر. بر، مساوی، یکسان. ز.

سَوابِق { سث. جم. عر. فد : سابقه. با : سابقه.

سَواحِل { سذ. جم. عر. فد : ساحل. با : ساحل.

سَواد { سذ. عر. ۱. سیاهلق، قراردی : سواد زلف. ۲. یازی قره‌لامه، مسوده : تکثیر سواد ایتمك = بیهوده یره یازی قره‌لامق. ۳. اوزاقدن قراردی حالنده کورینن غلبه‌لك یاخود سوری. ٤. شهرك خارجنده باغ وبوستان واشجار کثرتندن قراردی حالنده کورینن یرلر، بر بیوك شهرك اطرافنده‌کی قرا وقصبات : سواد بغداد، سواد کوفه. || سواد اعظم = شهر عظیم. || سواد العین = کوز بیکی. || سواد القلب = یورکك اورته‌سنده تصور اولنان سیاه لکه، ضمیر.

سُواد { س. [اصلی عربی سواد یعنی قراردی‌در] با : صاوات.

سُوار { س. ص. فا. آتلی، آته بینمش، بینیجی، راکب. [صتر. تشکیلنه‌ده کیرر :] اسب سوار = آته بینمش.

سِوار { سذ. عر. جم : اسوره، اساور. بیلزیك. ز.

سُواری { س. [فا. «سوار»دن] ۱. آتلی عسکر. پیاده مقابلی : سواری آلایی، بولوکی؛ سواری دائره‌سی، رئیسی. ۲. بکلك کمی قپودانی : سفینهٔ حربیه‌نك سواریسی؛ کمینك سواریسی کیمدر؟

سُواریلِك { س. آتلی عسکرك حال وصفتی : سواریلك پیاده‌لکدن زوردر.

سؤال { سـذ. عر. جـ: اسـئله. ١. صورمه، استفهام: سؤال ایتمك = صورمق. ٢. صو. ریلان شیء، استفهام اولنان ماده: اونك هر برسؤالنه جوابم حاضر. در: اسئله واجوبه‌یی قارشی قارشی یازملی؛ سـؤال جواب طرزنده. ٣. دیلنمه. دیلنجیلك: ذل سؤالی قبول ایتمك.

سَوانِح { سـ. جـ عر. فد: سانحه. با: سانحه.

سوبَسو { حـ. فا. با: سو.

سوبَك { سـ. چوجغـك ادراری آقمق ایچـون بشـیكك دلیكنه آلتدن باغلانان شیشه‌كه بر شكل مخصوصده اولور.

سوبو { صـ. اسـطوانی، بوری شكلنده مستطیل، یاصی ومدور ضدی: سوبو قاون.

سوبیه { سـ. بادم ایچی وقاون چكردكی كبی شـیئلردن یاپیلان بیاض شربت: بادم سو. بیه‌سی. مج. كیز دینلن سرندن باشقه سرن طونانماسی اولمیان كمی دیركی. مقابلی: قباصورته.

سوبیه { سـ. مركب بالیغی، قلمارك كوچكی.

سوبیه { سـ. [طوغریسی: سوپیه. فر. Sous - pied] پا. نطالونك پاچه‌سنی دوز طوتمق ایچون ایكی طرفنه مربوط اوله‌رق طبانك آلتندن كچیریلن مشـین ویا قماشدن پارچه.

سوپورتمك { فتـ. ١. سوپورمكه سـوق واجبار ویا مسـاعده ایتمك، بالواسطه سو. پورمك: اوی یوقاریدن آشاغی سوپورتدم؛ اوطه‌یی كیمه سوپور. تیرسك؛ جمعـه كونی سوپورتمم. ٢. اثوابك توز وقیللرینی سیلكد. یروب تمیزلتمـك: شـو پالطویی خدمتجی‌یه سوپورتملی.

سوپورگه { سـ. اورته‌لق سوپو. ره‌جك آلت، مكنسه، چاروب؛ حصیر سـوپورگه‌سی = اوطه‌لری سوپورمكه مخصـوص سورغو سازندن معمولی؛ چالی سـوپورگه‌سی = آولی و سـائره سـوپورمكه مخصـوص چالیدن معمول قباسی؛ طاوان سوپورگه. سی = حصیر سوپورگه‌سنك صا. پلیسی؛ میـدان سـوپورگه‌سی = چالی سوپورگه‌سنك صـاپلیسی؛ سوپورگه صـاپی = سوپورگه‌یه طاقیلان صوپه؛ اثواب سـوپور. گه‌سی = اثوابدن چامور وتوزی سیلكمكه مخصوص كوچك حصیر سـوپورگه‌سی، فورچـه. || مج. بلندن باغلی سـوقاق سوپورگه. سی = سورتوك قاری.

سوپورگه‌جی { سـ. سـوپورگه یاپان وكردیروب صاتان آدم.

سوپورلمك { فج. سوپورگه ایله توزی آلنـوب تمیزلتمك: بو اوطه بوكون سو. پورلمدی؛ بنم اثوابم سـوپور. لدی‌می؟

سوپورمك { فتـ. ١. سوپورگه ایله توزی وچور. چوبی آلوب تمیزله‌مـك: شـو اوطه‌یی سوپورملی. ٢. فورچه ایله سـیلكوب توز وقیللری آله‌رق تمیزله‌مك: اثوابمی سو. پوردیلرمی؟ ٣. مج. سـوپورور كبی برشیئك بتوننی آلوب كو. تورمك، یالایوب یوتوب بر شیء براقمامق: برسفره طولیسی یمكی كندی باشـنه سوپوریویردی؛ حریق بر كیجـه‌ده بر محـله‌یی سوپوردی.

سوپورندی { یاخود سـوپرو. ندی. سـ. بریری سوپورمكدن چیقان چورچوب: سوپورندیلری نره‌یه آتیورسكز؟

سـوپورندیجی { سـ. اولردن سـوپورند. یلری آلوب دوكن بلدیه خد. مه‌سی، چوپجی.

سوپورندیلك { یاخود سوپرو. ندیلك. سـ. سو. پورمكدن چیقان چور چوپك آتلدیغی یر، مزبله، چوپلك.

سوپوریجی { سـ. سوپورن آدم، سوپورمك وظیفه سیله موظف خـدمتجی؛ اوجاق سوپوریجی = اوجاقلری سـوپو. روب تمیزلین آدم.

سوت { سـ. [حرف اخیری حركه‌لننجـه داله تحویل اولنور] ١. یاوری‌یی بسلمك حكمت ازلیه‌سنه مبنی انسان وحیوانات دیشیلرینك ممه‌سندن كلن بیاض ومغذی مادهٔ مایعه، لبن، حلب، شیر: چوجغك امدیكی سـوت؛ قویون، اینك سودی. ٢. بعض نباتاتدن آقان بیاض مایع: اینجیر سودی؛ هند اینجیری سودی. = صـ. مج. ١. بیاضلقدن كنایه اولور، قار كبی: صقالی سـوت بیاض اولمش. ٢. پك سـاكن وراكد: سـوت لیمان، دكیز

سوت لیمانلق. || آناسنك آق سودی = حلال شیء. || سوت آنا، سوت نینه = بر چوجغی اجرتله امزیرن والده‌سنك غیری قادین، مرضعه. || سوت اوتی = چوبان مایه‌سی دینلن بر اوت که پینیر یاپمه‌ده قوللانیلیر. || سوت اورغونی = سوتدن بوزلمش. سوت طوقنمش (چوجق). || سوت اوغل = بر قادیندن و یا بر ارککك زوجه‌سندن سوت اممش آدم. رضیع: او فلان قادینك، فلان آدمك سوت اوغلیدر. || سوت بابا = سوت آنانك قوجه‌سی: او بنم سوت بابامدر. || سوت باشی = زبده، قایماق. || سوت برادر = سوت قارنداش. || سوت دیشی = چوجقلرده ایلك چیقان ویدی یاشنده دکیشن دیش. || سوت قارنداش = سوت برادر، اخ رضاعی. || سوت قوزیسی = سوت اممش، سوتدن کسلمه‌مش قوزی. || قوش سودی = دنیاده بولنماز شیء، محال. || سوت قیری = سوت کبی بیاض آت. || سوتدن کسمك = چوجغه ممه ویرمکدن واز کچمك، فطام. || سوت کسلمك = صویی پینیرندن آیریلوب سوت بوزلمق. || سوت ویرمك = امزیرمك. ارضاع ایتمك.

سوتجی { س. سوت صاتان آدم: سوتجیدن سوت آلیورز.

سوتجیلك { س. سوت صاتمق صنعتی: بر قاچ اینك ایدینوب سوتجیلك ایدیور.

سوتخانه { س. سوتلك. با: سوتلك.

سوتلاج { س. [«سوتلی آش» دن غلط] سوتله وشکرله پیشمش برنج یمکی.

سوتلك { س. سودك پینیر، یوغورت، یاغ وسائره چیقارمق اوزره اعمال واستحضار اولندیغی محل مخصوص، سوتخانه.

سوتلکن { س. ١. ایچنده سوت کبی بیاض بر مایع جولان ایدن نبات انواعی: آغاج سوتلکنی: بالیق سوتلکنی: صاری سوتلکن. ٢. قوزیلرك احشاء داخلیه‌سنه بتیشك وسوت کبی بیاض عقده‌لر.

سوتلی { ص. ١. سوتله یاپلمش، سوتله قاریشیق: سوتلی بورك. سوتلی قهوه، چای. ٢. ممه‌سنده سوت بولنان. امزیکلی، صاغمال: سوتلی اینك. || سوتلی آش = سوتلاج، سوتله پیشمش طاتلی برنج یمکی.

سوتلیجه { س. بر جنس سوتلکن.

سوجی { س. شراب، خمر، باده، می. مر. [اصل معناسی سوچوك کبی لذیذ شیء دیمکدر.]

سوخته { ص. فا. یانمش. طوتیشمش. یانیق، محروق: دل سوخته = یانمش یورك. سوخته‌دل، دلسوخته = یورکی یانیق. [«صوفی» دن غلط اولان «صوفته» یی «سوخته» یازمق عبثدر.]

سود { س. «سوت» لغتنی بویله یازانلر وار ایسه‌ده، «ت» یالکز تحریك اولندقده «د» ه تحویل اولندیغندن، طوغریسی «سوت» در.

سود { س. فا. قازانج، کار، فائده، نفع، منفعت. سود وزیان: چه سود = نه فائده.

سوداء { صث. عر. ذ.: اسود. با: اسود. = سث. عر. ١. متقدمین ذهابنجه اخلاط اربعه‌دن بری که دم وبلغم وصفرانك غیریدر. ٢. کویا بو خلطك غلبه‌سندن حاصل اولان حزن انکیز مزاج مراق. ٣. عشق. شیدالق، ابتلا: سودایه دوچار. ٤. عشق، ومفتونیتدن ایلری کلن بر نوع مرض، قره‌سودا. ٥. هوس، آرزو، شدت میل: سیاحت سوداسنه دوشدی. || قره سودا = مالخولیا، مرق، دائما حزین وساکت طورمغی موجب بر نوع مرض که سوداوی المزاج اولمقدن ویا عشقدن ایلری کلیر.

سودازده { ص. فا. جم: سودا زدگان. [عر. سودا = م. فا. زدن = اورمق] عشق وعلاقه اورغونی. عشقه دوچار، عاشق، مبتلای عشق.

سوداگر { ص. فا. جم: سوداگران. و:

سودالی { ص. ١. عاشق. عشق وعلاقه‌یه دوچار. ٢. پك زیاده مائل، مفتون: اوآته سودالی اولدم.

سودان { سخ. عر. ص. اهالیسی زنجی اولان آفریقای وسطی: سودان شرقی، سودان غربی، سودان وسطی، سودان جنوبی. [اصل عربیده اسم جنس اولوب، قره‌لر وزنجیلر دیمکدر. ومملکته «قره‌لر

ممالکی معناسیله «بلاد السودان دینلیر.]

سودانلی { ص. سودان اهالیسندن اولان: بر سودانلی کلدی.

سودانی { ص. س. عر. ث: سودانیه. سودان ممالکنه منسوب ومتعلق ویا اورا اهالیسندن اولان: سودانیلرك عاداتی: فیل سودانی: اقوام سودانیه.

سَوداوی { ص. عر. ث سوداویه. اخلاط اربعه‌دن سودایه منسوب ومتعلق: مزاج سوداوی.

سودزه‌مَك { فل. شرخوش اولمق. مر.

سودره‌مه { س. [غلطی: سدره بکی] سرخوش کبی لقردی ایتمه، سرخوشجه شیوهٔ تکلم.

سودمَند { ص. فا. قازانجلی، کارلی، مفید، نافع، استفاده‌لی: سودمند تجارت: ایتدیکم معالجه سودمند اولمدی.

سوده { ص. فا. سورمش، سورلمش: رخسوده = یوزینی سورمش.

سوده { س. [فر. Soude] طوز کبی بر مادهٔ کیمیویه که چاماشیر ییقامه‌ده قوللانیلیر.

سَودیرمَك { فت. ١. سومکه سوق واجبار ایتمك، برینك سومسنی ایجاب ایده‌جك حرکتده بولنمق: کندینی معیتنه سودیردی؛ کندینی افندیسنه سودیرن آدم البته تفیض ایدر. ٢. اوخشاتمق، اوخشامه‌سنه مساعده ایتمك ویا مجال ویرمك: پك خرچین چوجقدر کندینی کیمسه‌یه سودیرمیور.

سور { سد. عر. ج: اسوار. شهر وقصبه اطرافنی احاطه ایدن یوکسك دیوارکه تحفظ ایچون چکیلیر.

سور { س. فا. دوکون، جمعیت، ولیمه. نکاح، ولادت و ختان کبی بر آیین مناسبتیله اجرا اولنان شنلك: سور همایون = خاندان سلطنت سنیه‌یه عائد جمعیت رسمیه.

سُوَر { سث. ج. عر. فد: سوره. با: سوره.

سوراخ { س. فا. دلیك، کدیك: سوراخ اختفایه صوقلمق.

سورتِلمَك { فج. فل. ١. تماس ایتدیرلمك، تماس ایده‌جك صورتده سورلمك: نردبان طربزاننه سورتیله‌رك ایندی. ٢. صاتاشوب غاوغا آرامق، باشقه‌سنی زورله غاوغایه مجبور ایده‌جك حرکتده بولنمق: بن چکلدکجه اوکلوب سورتلور.

سورتمَك { فت. ١. تماس ایتدیره‌رك سورمك. یوروتمك: سونکری تخته‌یه سورتمك: الی کاغده سورتمك. ٢. سرت بر شیئی صیقی صیقی اوغه‌رق آشیندیرمق. || بورن سورتمك = کبری قیرمق. || طبان سورتمك = چوق کزمك.

سورتِنمَك { فل. ١. بر شیئه تماس ایدوب سوریله‌رك کچمك: دیواره سورتنمك. ٢. غاوغایه وسیله آرامق، محضا غاوغا چیقارمق ایچون صاتاشمق، بولاشمق.

سورتوك { ص. بتون کون طبان سورتن سرسری و ناموسسز قاری، سوقاق سوپورکه‌سی.

سورج { س. ١. یورورکن آیاغك بر مانعه چارپمسیله دوشه‌جك اوله. ٢. مج. یا کلمه، خطا، سهو. [عربی ظنیله «سورج لسان» دیمك خطادر.]

سورجدیرمَك { فت. ١. آیاغنی بر مانعه چارپدیروب دوشه‌جك حاله کتیرمك: آتی هر آدیمده سورجدیرن یولك فنالغیدر. ٢. سهو وخطا ایتدیرمك، یا کلتمق.

سورجمَك { فل. ١. آیاق بر مانعه چارپمغله دوشه‌جك کبی اولمق: بو آت هر آدیمده سورجیور. ٢. یا کلمق، سهو وخطا ایتمك.

سوردیرمَك { فت. ١. بر شیئی دیکر بر شیئه تماس ایتدیره‌رك کزدیرتمك، لمس، مسح ایتدیرمك: حمامده کندینه کیسه سوردیردی. ٢. اوزرینه قودیرمق، یاپیشدیرتمق، القا وتطبیق ایتدیرمك، طلا و تدهین ایتدیرمك: دیواره بویا، تخته‌یه‌یه یالدیز، باشه صابون، یاره‌یه مرهم سوردیرمك. || ال سوردیرمك = طوقندیرمق، بولاشدیرمق: بو ایشه کیمسه‌یه ال سوردیرمیور.

سوردیرمَك { فت. ١. قوغدیرمق، نفی

ایتدیرمك، یرندن چیقاردوب طرد و دفع ایتدیرمك. ٢. دوام ایتدیرمك، اوزاتمق: دوکونی بر هفته سوردیردیلر. ٣. ایلری کتیرتمك، یوروتدیرمك، قوشدیرمق: بوزوق یوللرده کیمسه‌یه آت سوردیرمه‌ملی: آرابه‌یی آرابه‌جی‌یه سوردیرملی. ٤. صپان یوروتدیرمك، طوپراغی ایشلتدیرمك = چفت سوردیرمك: تارله‌یی سوردیرمك. ٥. کچیرمك، امرار ایتدیرمك: راحت سوردیرمك: کوزل بر عمر سوردیرمك. ٦. انفاذ و اجرا ایتدیرمك: حکم سوردیرمك. ٧. رواج قزاندیرمق، صاتدیرمق: استانبولده صاته‌مدیغی ماللری آناطولیده سوردیریور. ٨. عمل ایتدیرمك، اسهال ویرمك: سور دیره‌جك بر علاج ایچملی.

سورشدیرمك { فت. ١. ایکی شیئی بربرینه تماس ایتدیرمك: اللرینی، آیاقلرینی سورشدیریوردی. ٢. یاواش یاواش اوغمق، دلك ایتمك: اویوشان عضوی سورشدیرمك اقتضا ایدر.

سورشمك { فش. بربرینه تماس ایتمك، بربرینه سورنمك: پنجره قناتلری سورشه سورشه آشینمشلر.

سورك { س. ١. دوام، بقا: کوزل بر چیچکدر لکن سورکی یوقدر. ٢. کثرتلی حیوان سوریسی، بیوك سوری، جلب مالی. ٣. چوق سورن، سرعتله کیدن تاتار.

سورکسز { ص. چوق سورمز، دوامسز، پك قیصه: کل موسمی سورکسزدر.

سورکلی { ص. چوق سورر، دواملی، اوزون: بو سنه قیش شدتلی اولمدیسه‌ده پك سورکلی اولدی.

سورگو { یاخود سورگی. س. ١. صپان سورلدکدن صکره طوپراغی دوزلدوب کیربیچلرینی قیرمق ایچون سوریلان اسطوانی کوتوك و یا طاش وسائره. فر. Herse. ٢. قپویی داخلاً محکم قپامق ایچون آرقه‌سنه سوریلن دمیر و یا آغاج، طرقاز: قپویه سورکی‌یی سورمك. ٣. شوسه‌یی و یا چمنتو و خراسان دوشه‌لی یرلری باصدیرمق ایچون کزدیریلن طاش ویا دمیر آغر اسطوانه، لوغ: سورکویی کزدیرمك. ٤. صیوایی باصدیروب تسویه ایتمکه مخصوص ماله‌نك بیوکی.

سورگولمك { یا سورکیله‌مك. فت. ١. (قپونك آرقه‌سنه) سورکو وطرقازی سورمك، سورکی ایله صاغلام قپامق: قپویی سورگولدیکزمی؟ ٢. (تارله‌یه) سورکو دینلن اسطوانه‌یی سورمك: تارله‌یی سورکولمك الزمدر. ٣. (شوسه‌یی و یا چمنتو و سائره‌یی) اسطوانه ایله باصدیروب دوزلتمك: شوسه‌یی، تراچه‌یی سورکولمك. ٤. (صیوایی) بیوك ماله ایله تسویه ایدوب دوزلتمك.

سورگون { س. ١. قوغالامه، تعقیب، آرقه‌سی صره کیتمه: سورکون آوی = غلبه‌لکله و اکثریا آتلی اوله‌رق هرطرفدن صیقیشدیروب تعقیب ایتمکله اولنان آو. ٢. نفی، اجلا، قوغمه، طرد، دفع: سورکون جزاسی: سورکون ایتمك: سورکون اولمق. ٣. نفی محلی، منفا: سورکونه کیتمك. = ص. سورلمش، قوغلمش، مطرود، منفی.

سورگونلك { س. ١. سورکون آدمك حالی، نفی، منفیلك. ٢. طرد و نفی محلی، منفا. ٣. عمل، اسهال: بوشروب سورکونلك ویرر. ٤. عمل علاجی، مسهل.

سورلمك { فج. ١. لمس ومسح اولنمق، تماس ایتمك: الم دیواره سورلدی. ٢. قونمق، یاپیشدیرلمق، طلاوتدهین ایدلمك: بو تخته‌لره بویا سوریله‌جکدر: یاره‌یه مرهم سورلملی. ٣. اوغلمق، دلك ایدلمك: ترلندکدن صکره کیسه سوریلور. || ال سورلمك = طوقنلمق، تشبث ایدلمك، بدأ ومباشرت اولنمق: بو ایشه، بو یمکه دها هیچ ال سورلمدی.

سورلمك { فج. ١. قوغلمق، طرد ونفی ایدلمك. ٢. یوریدلمك، سوق اولنمق، قوشدیرلمق: بویوللرده حیوان سورلمز. ٣. صپان قوللانلمق، (تارله) ایشلنمك: بوقوراقلقده صپان سوریله‌مز: بر یاغمور یاغنجه اراضی سوریلور. ٤. کچیرلمك، امرار ایدلمك: بوراده کوزل عمر سوریلور. ٥. انفاذ

واجرا ایدلمك : حكم سورلمك. ٦. رواجی اولمق، مقبول و متداول اولمق : بو قماشلر شمدی سورلیور.

سورِلمه { س. سورلمك فعلی. با : سورلمك.

سورمَك { فت. ١. طوقندیره‌رق كزدیرمك. لس. مسخ ایتمك : النی یوزینه، یوزینی یره سوردی. ٢. قومق، یا. پیشدیرمق. طلا. تدهین ایتمك: نخته‌لره بویا، تپسی‌یه یاغ، یاره‌یه مرهم سورمك. || ال سورمك = ١. طوقنمق : بوكا كیمسه ال سورمسین. ٢. باشلامق. بدأ ومباشرت ایتمك : دها ایشه ال سورمدك؛ اقشام اولیورده سز یازی‌یه ال سورمدیكز.

سورمَك { فت. ١. اوكنه قویوب كوتورمك، سوق، تسریب ایتمك : حیواناتی، قویونلری سورمك. ٢. قوغالامق، تعقیب ایتمك : آوی سورمك. ٣. قوغمق، طرد، تبعید. نفی ایتمك : شریر آدملری مملكتدن سوررلر. ٤. یوریتمك، ایلری كوتورمك، قوللانمق : آرابه سورمك: صپان سورمك: چفت سورمك. ٥. (طوپراغی) ایشلمك، چفت و صپان قوللانمق : تارله‌یی سورمك. ٦. كچیرمك، امرار ایتمك : حكم، ذوق، عمر، صفا سورمك. ٧. رواج قزاندیروب صاتمق، كچیرمك، صرف ایتمك : ویانه فابریقه‌لرینك چوغی اكثر معمولاتلرینی شرقده سوریورلر؛ قلب بشلكی سورمش. ٨. ایتمك، یووارلاتمق، اوته‌یه ایلتمك : شو منغالی بری‌یه سور.

سورمَك { فل. ١. دوام ایتمك، اوزانمق : فرطونه اوچ كون سوردی: بو كوزل هولر. بویله سوره‌جكمیدر؟ ٢. وقت كچمك، زمان مرور ایتمك : مكتوب یازدقدن صكره چوق سورمدی كندیسی ده كلدی. ٣. (قارن) اسهاله دوچار اولمق : قارنی سوریور. ٤. بیتمك. طوپراقدن چیقمق ویا دل بوداق پیدا ایتمك، نشو ونما بولمق : اكینلر سوردی؛ دیكدیكمز فدانلر كوزل سورمش.

سورمه { س. ١. سورمك فعلی. با : سورمك. ٢. سوریله‌جك شیء. ٣. كوز كنارلرینه وكیرپیكلره سوریلن سیاه بویا كه اك زیاده عربلرجه مرعی اولوب اركككار طرفندن دخی قوللانیلیر، كحل : سورمه چكمك. [فارسی‌یه دخی كچوب «سرمه» یازیلیر.] ٤. قپو كلیدینك ایچریدن ال ایله سوریلن دمیری: قپو سورمه‌سی. ٥. ماصه وطولاب ویازیخانه‌نك چكیله‌رك آچیلیر كوزی، چكمجه. ٦. لینت. اسهال : قارن سورمه‌سی. = ص. چكیله‌رك وسوریله‌رك آچیلوب قپانان : سورمه چكمجه، سورمه قپو. || سورمه طاشی = آنتیمون. || بوغدای سورمه‌سی = كوللەمه توزی. || ج. سورمه اومورغه = انا اومورغه‌نك ایچریسنده حركت ایتمك اوزره مرتب متحرك اومورغه كه كمینك یالپه ایتمسنی منع ایدر.

سورمه‌دان { ودها طوغریسی سرمه‌دان. س. فا. كوز سورمه‌سنك یعنی كحلك قوندیغی كوچك قوطی ویا حقه.

سورمه‌لَمك { یا سورمه‌له‌مك. فت. ١. سورمه یعنی كحل سورمك : كوزلرینی سورمه‌لمك. ٢. قپونك سورمه‌سنی قومق. كلیدك ایچریدن سوریلن دیلنی سورمك : قپویی سورمه‌لمك.

سورمه‌لی { ص. ١. سورمه سورلمش، مكحل (كوز): كوزی سورمه‌لی = ریاكار. ٢. سورمه‌لنمش (قپو). ٣. سوریلور بر آلتی محتوی اولان. || ع. سورمه‌لی نشانكاه = استقامت طوپنه كوره دیكر طوپلری هدفه بالتسویه بطاریه‌یه آتش ایتمك ایچون مستعمل آغاچ نشانكاه.

سورنا { س. فا. زورنا.

سورنازَن { س. فا. [سورنا = زورنا. زدن = اورمق، چالمق] زورنا چالان، زورناجی.

سورِنمَك { فط. كندی اوستنه ویا كندی كندینه سورمك : لوانطه سورنمك: یوزینه صابون سورنمك: حمامده كیسه سورنمك.

سورو { س. با : سوری.

سوروتمَك { فت. قالدیرمیوب یرده چكارك كوتورتمك، سوروكلتمك، جر ایتدیرمك : قیزاغی سوروتوب كتوردیلر.

سوروتمه { س. ١. دمیردن بر چرچیوه‌یه کچیرلمش بر نوع آغ که قعر بحرده سوروکلنه‌رك بالق واستریدیه صید ودوشمش اشیا اخذ اولنور. ٢. دکز اوستنده سوروتیلوب بالق طوتیلور بر نوع اولطه.

سوروجی { س. با: سوریجی.

سوروکلتمك { فت. قالدیرمقسزین یرده چکه‌رك کوتورتمك، جر ایتدیرمك: شو حیوانك لشنی بر آدمه سوروکلتملی.

سوروکلمك { یاخود سوروکله‌مك. فت. ١. قالدیرمقسزین یرده چکه‌رك کوتورمك، جر ایتمك: آیاغندن طوتوب سوروکلدی: آیاغی اوزنکیده قالمغله آت کندیسنی خیلی مسافه‌ده سوروکلدی. ٢. زورله وروحسز برقالب چکرجه‌سنه چکوب کوتورمك. طاشیمق: سز ایشکزه کیدیورسکز بو آدمجغزی نه‌یه سوروکلیوب طوریورسکز.

سوروکلنمك { فل. قالقمقسزین یره سورینه‌رك حرکت ایتمك: بیچاره کوتوروم قپویه قدر سوروکلندی.

سوروم { س. برمالك سورلمسی، رواج، اعتبار: بوسنه ذخیره‌نك سورومی واردر.

سوروم { مه. تأکید ایچون مکرر اوله‌رق سوروکلنمك فعلندن اول قوللانیلیر: سوروم سوروم سورینیور.

سوروملك { فت. ١. قالدیرمقسزین یرده چکه‌رك کوتورمك، سوروکلمك، جر ایتمك: ترلکلرینی سورویوردی. ٢. برابر کوتورمك، طاشیمق. || آیاغنی سورومك = اسهال ایتمك. || ایپنی سورومك = شقاوت ایتمك.

سورونجمه { س. چوق سوروب اوزاتمه، تأخیر، تعویق: ایشی سورونجمه‌یه دوشورمه‌ملی.

سوروندیرمك { فت. زحمت و مشقتله یرلره سوروکلنیرجه‌سنه سفالت و ضرورت چکدیرمك. سرسری و دربدر حالنه قویوب فقر و واضطرابه دوچار ایتمك: بوسفاهت برکون کندیسنی سوروندیره‌جکدر.

سورونمك { فل. ١. قالقمقسزین یرده چبالایه‌رق حرکت ایتمك، سوروکلنمك، امکله‌مك: چوجق دها یورویه‌میوب سورونیور. ٢. زحمت ومشقتله سوروکلنیرجه‌سنه سفالت وضرورتله کچنمك. کمال فقر وضرورتندن پریشان و دربدر اولمق: الینه کچن ثروتك قیمتنی بیلمیوب اسراف ایتدی شمدی سورونیور.

سوره { سث. عر. جم: سور. قرآن کریمك منقسم اولدیغی ١١٤ فصلك بهری: سورهٔ فاتحه، سورهٔ بقره.

سوری { یاخود سورو. س. ١. حیوانات اهلیه وعلی الخصوص قویون و کچی طاقمی، برلکده کزدیریلوب بر ویا بر قاچ چوبان طرفندن اداره اولنور سوت حیواناتی، رمه، کله. ٢. جماعت کثیره، چوق غلبه‌لك، فوج. [مقام استخفافده قوللانیلیر: ا بر سوری آدم طوپلانمش. ٣. بر چوق، بر خیلی، نیجه: بر سوری کتاب کتیرمش. || سوری سپت = اتباع واثقال، غلبه‌لك.

سوریجی { س. بیکیر ودوه کبی یوك حیوانلرینی سورن آدم، بو حیوانلرك کراجیسی و یاخود کراجینك اوشاغی: بیکیر سوریجیسی.

سوریجیلك { س. سوریجی خدمت و وظیفه‌سی: سوریجیلك ایدیور.

سوریمك { سوریندیرمك. سوریتمك وسائره. با: سورومك وسائره.

سوریه { سخ. ص وقتیله سریانیلرله مسکون بولنمش اولان خطهٔ واسعه که بعد الاسلام عربلرجه (شام) اسمیله شهرت بولوب، الیوم آوروپالیلرجه ینه سوریه (Syrie) نامیله معروفدر. سوریه حلب وبیروت ولایتلرینی حاویدر. فلسطین یعنی قدس متصرفلغی ده ملحقاتندن معدوددر.

سوز { س. ١. حروف و حرکاتدن مرکب اوله‌رق بر شیئه دلالت ایدن لفظ، کلمه: بلبل فارسیدن آلنمه برسوزدر. ٢. کلمه‌لردن مرکب اوله‌رق افادهٔ مرامه یارایان اقردی، کلام، قول: آنالرمزدن قالمه بر سوزدر. ٣. خبر، حوادث، شایعه: بر سوز ایشیتدم: بر سوز دوران ایدیور. ٤. وعد، تعهد: کندیسی سوز ویردی؛

اوسوزنده طورماز آدم دکلدر. ٥. اویشمه، مقاوله، موافقت، قرار: آره‌مزده سوز ایتدك؛ اونلر سوز باغلامشلر؛ سوز آلوب ویرمشلر. ٦. بحث: اونك سوزی کچدی؛ اوندن سوز آچلدی، سوز ایتدك. ٧. دیدی قودی، کفت وکو، قیل وقال: سوز اولمسون دیه چکنیورم. ٨. حکم، نفوذ. || آتالر سوزی = ضرب مثل. || سوز آتمق = ضمناً طوقنمق، حرف اندازلق ایتمك. آجی سوز = خوشه کیتمیه‌جك سوز. || سوز آچلمق = بحثی کچمك. || سوز آکلامق = فراست کوسترمك. || سوز آکلاتمق = قاندیرمق. || سوز آلمق = وعد ایتدیرمك. || سوز آیاغه دوشمك = کوچك بیوکی دیکله‌مه‌مك، هر قفادن بر سس چیقمق. || سوز ابه‌سی = لقردی اویدیرمغه مقتدر آدم. || سوز اری = باش، رئیس. || سوز ینك اری = سوزنده طورور، صادق الوعد. || سوز اهلی = کوزل سوز سویلمکه مقتدر، میرکلام. || سوز ایتمك = ١. بر بهانه بولمق. ٢. سوزلشمك = لقردی ایتمك. مذاکره ایدوب قرار ویرمك. || سوز باشی = فصل و باب ابتداسی. || سوز بر الله بر = سویلدیکم سویلدیك، قرارمدن نکول ایتمم. || سوز بر ایتمك = اتفاق ایتمك. || سوز بیتمك = قرار ویرلمك، موافقت حاصل اولمق. || سوز برلکی = اتفاق. || بیوك سوز = کبر وتفاخرله سویلنیلن سوز. || سوز بینمزده = محرم قالسون، کیمسه ایشیتمسین. || سوز چیقارمق = اشاعه ایتمك. || دشمن سوزی = افترا، افك. || سوز دوشمك = بحث کچمك. || سوزده = صانکه، کویا. || سوزدن دونمك = وعددن نکول ایتمك. || سوز دیکلمك = قانمق، اطاعت ایتمك. || سوز طوتمق = انقیاد ایتمك. || سوز قالدیرمق = واقع اولان تعریض وسرزنشی استماع وتحمل ایتمك. || سوز کسمك = قرار ویرمك. || سوزی کسمك = سوزی ناتمام براقوب سکوت ایتمك. || سوز کچیرمك = انفاذ کلام ایتمك، دیکلتمك. || سوز کلیشی = مثلا، فرضا. || سوز کوتورمك = قابل تعریض اولمق؛ سوز کوتورمز = دیه‌جك یوق. || سوز کیرمك، قاریشمق = بر بحثه باشقه لاقردی قاریشمق. || سوزم اوکا سوزم یابانه = بری حقنده آغر ویا ادبه مغایر برشیء سویلندیکی وقت تأدباً مخاطبه ایراد اولنور مدار کلامدر. || سوزم سوزدر، سوزم سوز اولسون = وعدمدن دونمم. || سوز ویرمك = وعد و تعهد ایتمك. || سوزی یابانه آتمق = اعتبار ایتمه‌مك: یابانه آتیله‌جق سوز دکلدر = شایان استماعدر، طوغریدر. || سوز یوق = دیه‌جك یوق تعریض اولنه‌ماز. || ساز وسوز = اکلنجه‌لی جمعیت. || سوز آلوب ویرمك = بر ایشی قرارلشدیرمق.

سوز { س. فا. یانمه، طوتیشمه، آتش، حرارت: سوز دل = یورك یانمه‌سی: پرسوز = آتشلی، سوزناك. = ص. فا. [« سوختن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] یاقان، یاقیجی، محرق: دلسوز = یورك یاقان: جکر سوز = جکر یاقان: خانمان سوز = خانمانی یاقان.

سوزان { ص. فا. یاقان، محرق: آتش سوزان.

سوزجی { س. ص. معترض، اعتراضجی.

سوزدیرمك { فت. (برمایعی سوز کچدن یعنی منفذلری طار اولوب طورتی و سائره‌نك کچمسنه مساعد اولمیان بر شیئدن کچیره‌رك تصفیه ایتدیرمك: صویی. سودی سوزدیرملی.

سوزش { س. فا. ١. یانمه، یاقمه، محرقلق. ٢. تأثیر، حزن: بو مقامده سوزش واردر. ٣. یورك یانمه‌سی، بیوك تأثر: سوزشله آکلانیوردی.

سوزشلی { ص. ١. آتشلی، محرق. ٢. تأثیرلی، مؤثر، حزن انکیز: سوزشلی مقام. ٣. بیوك بر تأثر ویورك یانمه‌سیله واقع اولان: سوزشلی افاده.

سوزکج { س. ١. مایعاتی کچیروب تورتیلرینی وپوصه‌سنی طوتمغه مخصوص دلیکلی قاب که انواعی اولور: سوت، چای سوزکجی. ٢. ایچنه مواد اجنبیه کیرمامك ایچون طلومبه وسائره

بوربلرینك اوجلرینه طاقیلان بوربنك قطرینك ایکی مثلنده‌کی آلت . || چوبان سوزکجی = بر جنس چیچك .

سوزگی { یا سوزگو . س . اینجه سوزکج ، مایعاتی وصویه آتلمش سزوانك صوینی سوزمکه مخصوص اوفاق دلیکلی قاب .

سوزلَشمَك { فش . ١ . سوز ایتمك ، اتفاق ایدوب قرار ویرمك : او ایش حقنده اونکله سوزلشدم . ٢ . سوز ایتمك ، معارضه ایلمك ، بربرینه سرت وناسزا سوز سویلمك : کندیسیله کچن کون بر آز سوزلشدك .

سوزلَشمَه { س . ١ . اتفاق ، بالاتفاق قرار ویرمه . ٢ . معارضه ، مجادله .

سوزلَمَك { فل . فج . ١ . سوزکچدن ویا سوزکچ یرینی طوتان بر شیئدن کچیریلوب تصفیه اولنمق : صو ، کیرچ سوزلدی . ٢ . خفیف وکیزلی بر صورتله قایه‌رق کیتمك ویا اوچمق . ٣ . چوق ضعیفلامق ، آریقلانمق : بو خسته‌لقدن بسبتون سوزلدی . ٤ . (کوزلر) مخمور اولمق ، اویقودن یاری قپانمق .

سوزلی { ص . سوز ایتمش ، اولدن اتفاق ایتمش ویا تعلیمات آلمش .

سوزمَك { فت . ١ . (برمایعی) سوزکج دینلن دلیکلی بر قابدن ویا بر بز و قماشدن کچیروب تورتیلرك کچمسنه یول ویرمه‌مکله تصفیه ایتمك : صویی ، سودی سوزمك . ٢ . یاری قپالی کوزلرله باقوب نظر امعاندن کچیرمك : کندیسنی باشدن آیاغه سوزدی .

سوزمه { س . سوزمك فعلی . بلا : سوزمك . = ص سوزلمش ، سوزکچدن کچیرلمش : سوزمه عشورا ، سوزمه یوغورت .

سوزَن { س . فا . ایکنه ، ابره . لس .

سوزناك { ص . فا . ١ . یاقان ، محرق . ٢ . مؤثر ، حزن انکیز . = س . مو . بر مقامك اسمیدر .

سوزَنده { ص . فا . یاقان ، یاقیجی ، محرق ، پك مؤثر .

سوزَنی { س . فا . اینجه بر نوع نقش .

سوس { س . ١ . زینت ، زیب ، بزك ، آرایش : سوسه چوق مراقی واردر : سوسی چوق سور . ٢ . اوستنی باشنی دقتله دوزلتمه ، چکی دوزن ، توآلت : صباح سوسنی ایتمزدن ایشه باشلاماز . || سوس ویرمك = تزیین ایتمك . || بر شیء سوسنی ویرمك = بر شیئه بکزتمك ، اصلی یوق ایکن بر شیئه دیکر برشکل ویرمك : کندینه زنکین سوسی ویرییور .

سوسام { س . بلا : صوسام .

سوسلَندیرمَك { فت . سوس ویرمك ، بزه‌مك ، تزیین ایتمك : اوینی چوق سوسلندیرمش .

سوسلَنمَك { فل . کندینه سوس ایتمك ، کندینه سوس ویرمك ، بزنمك ، تزین ایتمك .

سوسلی { ص . سوس ایتمش ، کندینی سوسلندیرمش ، بزنمش ، مزین : سوسلی او ، سوسلی کلین .

سوسمار { س . فا . کلر ، کرتنکله . ز .

سوسمَك { فت . طوس اورمق ایتوب یره دوشورمك .

سوسَن { س . فا . و :

سَوسَن { س . فا . بین العوام غلط اوله‌رق صوسام چیچکی دینلن نبات که چیچکنك رنکنه کوره انواعی اولور .

سَوِش { یا سویش . س . سومه ، سومك طرزی ، محبت : کندیسنی بر سوش سویورکه . . .

سَوِشمَك { فش . بر برینی سومك : اونلر چوق سوشیورلر .

سوغه { س . [اصلی مجهول] بح . بر خلاطی صوك درجه‌یه قدر چکوب بندایتمه ، براوسقرویی صوك دیشنه قدر ویره ایدوب صیقشدیرمه .

سَوق { سذ . عر . ١ . اوکه قاتوب سورمه ، ایلری کوتورمه : قویونلری مرعایه سوق ایتدی . ٢ . سبب اولوب بر نتیجه‌یه کوتورمه : تنبللك انسانی سفالته سوق ایدر . ٣ . کوندرمه ، ارسال . [بو معنا ایله اك زیاده عسکر وضابطان وارزاق ومهمات عسکریه حقنده مستعملدر .] || سوق عسکر = بر جهته عسکر کوتورمه ،

عسكرله هجوم ايتمه : دشمن اوزرينه سوق عسكر ايتدى. || ع. سوق الجيش = عسكرك سوق وتحريكى اصول و قواعدندن بحث ايدن فن. فر. Stratégie. || سوق الطبيعه = حيواناتده دوشونميه‌رك و مجرد طبيعتك سوق واجباريله واقع اولان حركت معقوله. فر. Instinct. || سوق مأمورى = ارزاق و مهمات عسكريه‌نك مواقع عسكريه‌يه سوقنه مأمور ضابط.

سوق | سذ. عر. ج : اسواق. چارشى. بازار : سوق سلطانى = مزاد محلى.

سوقاق | ياخود صوقاق. س. | عر. « زقاق » دن | شهر وقصبه ايچنده اولر آره. سنده‌كى يول : منتظم شهرلرك سوقاقلرى ككيش و تميز اولور. || سوقاق لقرديسى. حوادثى = اهميتسز واعتبارسز سوز.

سوقره | س. بج. ايكى آغاجك بش باشه بتشمه‌سندن حاصل اولان اك يرى. ايان يانه بتشمه‌سندن حاصل اولان فصل مشتركه آرموز دينلير | : كمينك طول مدت دكزده دوكونمه‌سى سوقره وآرموزلرينك آچيلوب صو ايتمسنى موجب اولور.

سوقى | ص. عر. ا : سوقيه. عسكر سوقنه و يا سوق الجيش فننه منسوب و متعلق. | « سوق الجيشيه » ديمه‌لى |

سوقيات | سذ. ج. عر. عسكر وارزاق و مهمات عسكريه سوق وارسالى ايشلرى : سوقيات عسكريه.

سوكديرمك | فت. ١. برشيئى كوكندن و يا صوقلمش اولديغى يردن چيقارنمق : آغاج، ديش، قازيق سوكديرمك. ٢. ديكلمش ويا ياپيشمش بر شيئى چكديروب آيرنمق : كتابك قپاغنى سوكديردم؛ ديكديكى شيئى كنديسنه سوكديردم. ٣. (صيق برشيئى آقندى وغلبه‌لكى وسائره‌يى) ياردير مق، ايچندن كچيرمك : آقندى‌يى قايقجى‌يه كوچ سوكديره‌بيلدم. ٤. (خام طوپراغى) ايشلتمك : او يرى سوكديره جكم. ٥. (عباره‌يى) حل ايتديرمك. اوقوتمق : او كتابى چوجقلره سوكديره‌مدم. ٦. انقباضى دفع ايتديرمك. عمل كتيرمك. ايچديكم علاج سوكديردى.

سوكديرمك | فت. | « ك » ى « و » كبى اوقونور | سب وشتم ايتديرمك = چوجقلره كيمسه‌يه سوكديرمه‌ملى.

سوكش | س. سوكمك فعلى با : سوكمك.

سوكش | س. | « ك » ى « و » كبى اوقونوز | شتم، سب، دشنام.

سوكشديرمك | فت. بربرينه سب وشتم ايتديرمك، سب وشتم ايدشمه‌لرينه مساعده ايتمك : چوجقلرى سوكشديرمه‌ملى.

سوكشمك | فش. بربرينه سب وشتم ايتمك : چوجقلر بيلرنده سوكشمه‌مليدر.

سوكلمك | فج. فل. ١. كوكندن ويا صوقلمش اولديغى يردن چيقارلمق، قوپارلمق، قلع وقمع اولنمق : بو آغاج قولاى سوكلمز. ٢. ديكيش ويا ياپيشمه بوزيلوب آيرلمق، حل وفصل اولنمق : بو ديكيش، بو اثواب، بو كتاب سوكلدى. ٣. يارلمق، ايچندن كچلمك : بو غلبه‌لك، بو آقندى سوكيله‌مز. ٤. (خام طوپراق) ايشلنمك : بو طوپراق زور سوكيله جكدر. ٥. اوقونمق. حل اولنمق : بو يازى سوكلميور.

سوكلمك | فج. سب وشتم اولنمق : او آدمه سوكلمز.

سوكلون | س. فارسيده تذرو دينلن كوزل بر آو قوشى كه يبان خروسى، طاووغى‌ده دينير.

سوكمك | فت. ١. بر شيئى كوكندن ويا صوقلمش اولديغى يردن چكوب چيقارمق : آغاجى، فدانى سوكدى. ٢. ديكلمش ويا ميخلانمش ياخود ياپيشمش بر شيئى آيرمق : اثوابى، كتابك قاپى، چكمجه‌نك قپاغنى سوكمك. ٣. صيق ويا سرت ومروره مانع بر شيئى ياروب كچمك : واپور آقندى‌يى آت چامورى، آدم غلبه‌لكى سوكدى : دمير يول قطارى قارى سوكه‌مه‌مش. ٤. خام طوپراغى ايشلمك، آچمق : بو قيرى سوكوب تارله ياپملى. ٥. زور بر عباره‌يى اوقويه بيلمك : بو يازى‌يى سوكه‌مدم. ٦. انقباضى دفع ايدوب عمل ايتديرمك، سورديرمك : بو علاج سوكدى.

= فل. ١. انقباض دفع اولوب عمل ایتمك، سورمك: عاقبت او علاجدن سوكدی. ٢. بر خیلی وقت انتظار اولندقدن صكره ظهور ایدیویرمك، چوق كلمك، بوشانمق: بكلدیكمز آدملر آقشامه طوغری سوكدیلر: عاقبت یاغمور سوكدی. ٣. (طاك) آتمق، (شفق) آچلمق: شفق سوكدی.

سوگمك { فت. سب وشتم ایتمك: سوگوب صایمق؛ آدمه سوكمك بك فنا ایشدر.

سوكمه { س. سوكمك فعلی. با: سوكمك.

سوگمه { س. سب، شتم، طعن، تشنیع، دشنام.

سوكند { س. فا. آند، یمین، قسم، خلف.

سوكندی { س. ١. سوكلمش شیء، دیكیشی چوزلمش شیء، سوكوك: بو اثوابك شوراسنده بر سوكندیسی واردر. ٢. كثرتله ظهور، بردن بره چیقیویرمه: خلق سوكندی ایتدی.

سوگندیرمك { فت. یانان بر شیئك یاتمسنه ختام ویرمك، اطفا ایتمك: آتشی، مومی سوگندیردی.

سوگنمك { فل. ١. یاتمقده اولان شیء آرتق یاتمامق، اطفا اولنمق: آتش، موم، یاتغین سوگندی. ٢. مج. طورمق، كسب سكون ایتمك، باصلمق.

سوكو { س. سوكو اوتی = طاوشانجیل اوتی.

سوگوت { س. [«ت»ی تحریك اولندقده «د»ه تحویل اولنمق قاعدهدن اولدیغندن، سائر احوالده «سوكود» یازماملی.] اكثری صولاق یرلرده حاصل اولوب یاپراغی اوزون وآجی اولان وقبوغی قولای صوییلور برآغاج كه انواع كثیرهسی اولور: آقچه، قزیل، قره، كوكجه سوكوت؛ ساز سوكوت، صالقیم سوكوت وسائره.

سوگوش { س. اتك كمیكلردن سوكلنجهیه قدر قاینامشی، ساده صوده قاینامش ات.

سوكنوك { س. دیكیشی چوزلمش، ویااورمهسی بوزلمش سوكلمش یر: سوكوك تعمیری: چوراب سوكوكی = كیتدكجه توسع ایدن بوزوقلق.

سوكون { س. بردن بره ظهور: سوكون ایتدی.

سوگه { س. [«ك»ی «و» كبی اوقونور.] قپو و پنجرهنك قنادینی طوتمق اوزره دیواره ربط اولنان چرچیوهنك درت طرفنك بهری: اوست سوكه، آلت سوكه، یان سوكهلر: سوگه طاشی = بو چرچیوهنك اوست طرفنی طوتمق اوزره بوینه قونیلان یكپاره اوزون طاش.

سوگهلك { ص. سوگه كبی قوللانیله بیلیر: سوگهلك طاش، دیرك.

سوگی { س. محبت، عشق، شفقت.

سوگیلی { سوگیلو. ص. سویلن، محبوب، حبیب، دوست، عزیز: سوكیلی اولادم؛ سوكیلی دوستی.

سولپوك { ص. [نق. «سولپیمك» دن] كوشك، صارقیق، مسترخی: سولپوك ات، یاكق.

سولپیمك { فل. كوشهمك، صارقمق، كسب استرخاء ایتمك. مر.

سولگی { ص. كوشك، صارقیق، صولوق، پژمرده، بوروشوق: سولكی بز، سولكی آدم.

سولمك { فج. جلب محبت ایتمك، جالب محبت اولمق، محبوب اولمق: اولاد سولیر؛ او سولدیكنی بیلیور.

سولوك { س. حین حاجتده قان اممك ایچون بدنك بر طرفنه طوتیلان معروف حیوان زاحف كه طاتلی صوده یاشار: سولوك یاپیشدیرمق. || اشك سولوكی = بو خدمته یاراماز قبا جنسی.

سولوگن { س. حمض رصاص. قرمزی بویا و بویا آستاری كبی قوللانیلان زیر قونیوم یعنی قرمزی مینیوم معدنی: سولوكن سورمك، سولوكنله بویامق.

سولومن { یاخود سلمن. س. معروف برمادهٔ سمیه، سلیمانی، آق سولومن. || طاتلی سولومن = قالومل.

سولیر { یاخود سویلیر. ص. جالب عشق ومحبت، محبوب، مرغوب: سولیر آدمدر؛ سولیر یمك.

سولینه { س. ا. ر. قامش بوجکی دینلن، آکرل صدفی و بحری بر بوجك.

سومتر { س. بر نوع خفیف بو. غدای.

سومرمك { فت. ۱. اوکوز کبی بورنیله ایتمك. ۲. مج. تکمیل سیلوب سوپوروب یمك ویا ایچمك = بر طباق یمکی بر اوتورشده سومردی.

سومسوك { ص. سومه سومه صوقیلان مسکین، سونیه.

سومك { فت. ۱. محبتی اولمق، قلباً مربوط اولمق، دوستلق و حب ر. د. ئوسومك: هر والده اولادینی سور. ۲. عاشق اولمق، عشق و علاقه‌سی اولمق: مجنون لیلایی سومکله شهرت بولمشدر. ۳. مائل اولمق، بکنمك: ترجیح ایتمك، آرزو کوسترمك، ظن ایتمك: انی چوق سورم، بالیغی هیچ سومم. ٤. اوخشامق، تلطیف ایتمك: چوجغی سویوردی. ٥. خوشلانمق، موافق و اویغون بولمق، حظ ایتمك: سوکوت آغاجی صولاق یرلری سور؛ بو آغاج یرینی سومش چابق بیودی. || اللهی سورسه‌ك = الله عشقنه!

سومکرمك { یا سومکورمك. فل. بورنده بر یکن سومو کی شدتلی برنفس ویرمکله دفع ایتمك: کوچك چوجقلر سومکرمکی بیلرلر.

سومماك { فت. ۱. (یاوری) آتاسنك معه‌سنی بور. نیله قاقوب ایتمه‌رك ایتمك. ۲. دورتوب قاقق، خورلایوب ایتمك.

سومنات { نخ. هندستانك کجرات خطه‌سنده مشهور بر بتخانه ایدی که سلطان محمود غزنوی طرفندن تخریب او. لنمشدر.

سومونك { س. انسانده وبعض حیوانلرده بورندن آقان پیسلك که نزله وقوعنده زیاده‌لشیر، رعام، مخاط: سو. موکی بورو ورمق = سو. وانی تسه مقدار اولهمامق، حال عجز وافتقارده بولنمق.

سومو کلی { ص. بورنده سو. موك بولنان، سو. موکی آقان: سومو کلی چوجق. || سومو کلی بوجك = صالیانفوز، خلزون.

سومه { س. محبت، حب، وداد: اونك سومه‌سی آکلا. شلماز.

سونبك { سونبکی. بك: سنبك.

سونپه { ص. مسکین، مهندی، اوستی باشی پیس، مردار.

سونج { یاخود سونجه، س. سو. مه، سرور، مسروریت، فرح، طرب، شادی: سونجندن چیلدیره‌جقدی؛ نه‌سونج. وندی!

سونجلی { سونجلی. ص. مسرو. ریتی موجب، باعث شادی، طرب انگیز: سونجلی اویون.

سوندہ { س. ا. (فر. Sonde) بر شیئك درجهٔ عمقنی ویا ایچنده نه‌بولندیغنی معاینه ایتمك مخصوص طالدیریله‌جق آلت، اسقاندیل: سوندہ ایله کولك عمقنی اولچدیلر؛ مثانه سوندہ‌سی؛ جراح سوندہ‌سی؛ سوندہ قوللانمق = ادراری سوندہ ایله آلمق.

سوندیرمك { فت. بر یمك سو. مه‌سنی موجب او. لمق، تسریر ایتمك، ممنون وشادان ایلمك؛ اوکسز سوندیرن = آزقیمتلی چوق سولی وبارلاقی ثی‌ء.

سوندیرمك { ا: سوگندیرمك.

سونگر { س. (ر. Σφουγγάρι) ۱. دکزدن چیقاریلان واصل بر حیوان نباتی اولان بیوك مساماتلی خفیف برجسم که سیلکه، اوغمغه وصو وسائر مایعاتی طوپلامغه یارار، اسفنج؛ چوخه سونگری = اینجه وبومشاق اولانی؛ قره‌سونگر = اسمرجه اولان قباسی. ۲. سونگره مشابه قباجه وبومشاقجه ثی‌ء: پاره سونگری = سونگر کبی لحم زائد؛ معه سونگری = معه‌نك قباسی. || سونگر طاشی = سونگره بکزر خفیف برطاش که مرمرلری وتخته‌لری اوغمغه یارار.

سونگو { س. یاخود:

سونگی { س. دورتوب دلهجك دمیر سلاح که تفنکه ویا مزراغه طاقیلیر: سونگی طاوران = سونکی استعمالی قومانده‌سی. || وجودك سونکیسی = عمود فقاری. || سونکیسی آغر =

کیکاری قالین و قولای حرکت ایده‌من (آدم).

سونگیلمك { یاسونگوله‌مك. فت. سونکی ایله اورمق، سونکی استعمال ایده‌رك اوستنه هجوم ایتمك.

سونمك { فل. مسرور وشاد اولمق، کسب انبساط ایتمك: بوخبردن چوق سوندی.

سوتمك { فل. با: سوگمك.

سونمه { س. ممنونیت. مسروریت.

سوتوك { ص. ۱. سوگمش، منطفی: بوآتش سوتوکدر. ۲. پارلاق اولمیان، پارلامیان ویاپك آز پارلایان: سونوك قندیل. ۳. مج. شانلی وشهرتلی اولمیان، شانسز: سونوك آدم.

سوتوكلك { س. ۱. سوگمش اولان شیئك حالی. ۲. پارلامیان، پارلاق اولمیان شیئك حالی: بو قندیلك سونوکلکی. ۳. مج. شانسزلق، شهرتسزلك.

سونه { س. یشیل باشلی قیل قوبروق بیسان اوردکی. (اصل ترکجه‌ده علی الاطلاق اوردکك ارککنه دینیر.)

سونیش { س. سونمه، ممنونیت، مسروریت، محظوظیت.

سوه { یاخود سهوه. س. با: سوگه.

سوی { ص. عر. ث: سویه. ۱. دوز، طوغری. ۲. بر، یکسان، برابر. || علی السوی = جمله‌یه بر اوله‌رق، بر دوزیه.

سویاً { ح. عر. بر دوزیه، مساوات اوزره، علی السویه.

سویجی { ص. ۱. سون، محب. ۲. عاشق. علاقه کرده. ۳. همجنسی سومك میل شنیعنه تابع (قاری).

سویجیلك { س. قادینلرك همجنسلرینی سومك میل شنیعی.

سویداء { سف. عر. ۱. قلبك اورته‌سنده بولندیغی زعم اولنان سیاه نقطه: سویداء القلب. ۲. مج. قلبده مرکوز اساسات. ۳. با. تخملرك کوبکی مثابه‌سنده اولان نقطه و دانه. جك که اصل مایهٔ انباتیه‌در.

سویلش { سویلمك وسائره. با: سوش وسائره.

سویش { سخ. ص. آفریقا ایله آسیا آره‌سنده‌وآنی دکیزله بحر احمر یننده کی مشهور جدول صنعی و بوتك بحر احمر جهتنده کی مدخلنده واقع قصبه واسکله.

سویگنمك { فل. یان اوزره طیانمق، یاصدانمق.

سویلتمك { فت. ۱. سویلمکه مساعده ایتمك، انطاق ایتمك: سویلیه‌جکدم آما سویلتمدی: او کیمسه‌یه لقردی سویلتمز. ۲. اقرار واعتراف ایتدیرمك: ماهر مستنطق مجرمه هر شیئی سویلتیر. (سویلتدیرمك دیمکه حاجت یوقدر.) || مج. سازی سویلتمك = کوزل چالمق.

سویلشمك { فت. مذاکره ایتمك، بر ایش حقنده قونیشمق. مکالمه ومحاوره ایتمك: بز اونکله سویلشدك.

سویلمك { یاسویله‌مك. فت. ۱. سوز، لقردی ایتمك، دیل بیلمك: بو چوجق دها سویلیور: ترکجه سویلمك: سله، یاواش سویلمك. ۲. دیمك: نه سویلدیکز؟ بن برشی سویلدم. ۳. آکلاتمق، خبر ویرمك، افاده وبیان ایتمك: وقوع حالی سویلدی: کزدیکی یرلره دائر چوق شیئلر سویلیوردی: بونی سزه کیم سویلدی؟ ٤. اخطار وتنبیه ایتمك: چوجقلره سویلیك درسلرینی حاضر ایتسینلر؛ بن اوکا سویلرم سز مراق ایتمیك. = فل. خبر ویرمك، غمازلق ایتمك = چوجقلره تنبیه ایتملی سویلسینلر. || آچیق سویلك = طولاپسیله ورموزاتله‌سویلیوب طوغریدن طوغری یه سویلمك. || آز سویلمك = سکوتی اونق. || الله ایچون سویلمك = رضاء لله طوغریسنی سویلمك. || ایی سویلمك = ۱. سوزنده مصیب وحقلی اولق: ایی سویلیور. ۲. مدح وثنا ایتمك: حقکزده چوق ایی سویلیوردی. || بیوك سویلمك = تفاخر ایتمك. || ترکی، شرقی سویلمك = تغنی وترنم ایتمك. || چوق سویلمك = کوزه‌لك ایتمك، سوزی اوزاتمق، اطناب ایتمك. || طوغری سویلمك = سوزنده

اصابت ایتمك. || یابانه سویلمك = خلط ایتمك، نا روا سویلمك. || یالان سویلمك = کاذب چیقمق.

سویلمه { س. سویلمك فعلی، سویلیش.

سویلنلمك { فج. دینلمك، تکلم و تلفظ اولنمق: اویله سوز سویلنلمز.

سویلنمك { فل. ١. کندی کندینه سویلمك: بر شیئلر سویلنیوردی. ٢. میرلدانمق، خموردانمق، کندی کندینه سویلنه‌رك شکایت ایتمك: سویلنه‌رك کیتدی. = فج. ١. دینلمك، ایراد و افاده اولنمق: اویله بر سوز سویلندی. ٢. نقل و روایت اولنمق: یارین کله‌جکی سویلنیور.

سویلیجی { یاخود سویله‌ییجی. ص. سویلین، قائل، متکلم.

سویلیش { یاخود سویله‌یش. س. ١. سویلمه، تکلم افاده: اونك سویلیشنه کوره. ٢. سویلمك طرز و اسلوبی: سویلیشدن سویلیشه فرق واردر.

سویم { س. ١. سومه، محبت. ٢. جاذبه.

سویملی { ص. انسانك محبتنی جلب ایدن، کندینی زورله سودیرن، جاذبه‌لی: سویملی بر چهره‌سی واردر.

سوینج { سوینمك. با: سونج، سونمك.

سویه { سث. عر. برابرلك، دوزلك: علی السویه = بر دوزوی‌یه، جمله‌سی برابر، بربری اوستنه. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

سه { فل. «ایمك» مصدر غیر مستعملندن اولان فعل اسنادینك صیغهٔ شرطیه‌سی بولنان «ایسه» نك مخففیدر. با: ایسه.

سه { عد. فا. اوچ. همان یالکز طاوله اوبوننده قوللانیلیر: سه یك = اوچله بر: سه بادو = اوچله ایکی: دو سه = چفته اوچ: چهار وسه = درتله اوچ: پنج وسه = بشله اوچ: شش وسه = آلتی ایله اوچ.

سهاء { سذ. عر. سمانك جهت شمالیه‌سنده دب اکبرك بنات النعش تعبیر اولنان صورتنده بر کوچك نجم که کوزلرك درجهٔ رؤیتی اونکله تجربه اولنور.

سهام { سذ. جم. عر. فد: سهم. با: سهم.

سه‌پا { یاخود سهپا. س. فا. با: سپا.

سه‌تا { س. فا. با: ستا.

سهر { سذ. عر. ط. کیجه اویویه. مامق علتی، اویقوسزلق.

سهل { ص. عر. قولای، آسان. || ر. سهل ممتنع = قولای وساده کورندیکی حالده بولنوب سویلنمسی وتقلیدی زور اولان سوز.

سهلاً { ح. عر. قولایلقله: اهلاً و سهلاً = خوش کلدیکز صفا کلدیکز.

سهم { سذ. عر. جم: سهام، اسهام. ١. اوق، یایله آتیلان اوجی سیوری دمیرلی قامش. [بو معنا ایله برنجی جمعی قوللانیلیر.] ٢. حصه، پای، نصیب، بهره. ٣. نماسی آیدن آیه آلنمق اوزره خزینهٔ دولته اقراض اولنان آقچه‌یه مقابل آلنان سند رسمی. [بو معنا ایله ایکنجی جمعی قوللانیلیر.] ٤. ر. بر قوسك ایکی اوجنی ربط ایدن وترك اورته‌سندن قوسه قدر تمدید اولنان خط عمودی. || ه. سهم الرامی = لسان یونانیده ینه سهم دیمك اولان Sagitta اسمیله معروف صورت کوکبیه.

سهم { س. فا. قورقو، دهشت، رعب. ن.

سهمگین { ص. فا. و:

سهمناك { ص. فا. قورقونج، دهشتلی، مدهش.

سهو { سذ. عر. یاکلیش، خطا، غلط: سهو ایتمك = یاکلمق: سهو قلم = غفلتله یاکلیش یازمه.

سهواً { ح. عر. یاکلیشلقله، یاکیله‌رق، خطاءً، غلط اوله‌رق.

سهویات { سث. جم. عر. خطایا، یاکلیشلر: بو کتاب سهویاتله طولیدر، سهویاتنی تصحیح ایتملی.

سهولت { سث. عر. ١. قولایلق، آسانلق: سهولتله اوکرنیلیر، یاپیلیر بر ایشدر. ٢. قولایلغی موجب اولان وسائط: واقعا شهردن اوزاقجه ایسه‌ده کیدوب کلمك ایچون سهولت واردر. ٣. یاواشلق، اصول، ملایمت، نازکانه طرز ومعامله: سهولتله قالدیرملی. [سهواً اصولتله دینلیر.] ٤. ال ویریش،

اله طوغری وقولای کلمه، قو-
للانیش : بو طار یرده قیملدا-
نمغه، یازی یازمغه سهولت یوقدر.
ه. آقچه جه قولایلق، وقت
وحالك مساعده‌سی : بکا اولان
بورجکزی نه وقت سهولتکز
اولورسه ویررسکز .

سُهولَتبَخش { ص. فا. [عر. سهو-
لت = قولایلق . فا.
بخشیدن = باغشلامق] قولایلق
ویرن، قولای قوللانیلیر : پك
سهولتبخش بر اصول تدریس
بولمشدر .

سُهولَتلی { ص. قولای قوللانیلیر،
قولایلغی اولان، قو-
للانیشلی : چوق سهولتلی بر
یازیخانه: سهولتلی یر .

سَهی { ص. فا. طوغری. دوز،
فدان کبی (بوی) : قد
سهی .

سُهَیل { سذ. عر. پك پارلاق بر
نجم ثابت که جنوب جهتنه
دوشوب یمندن دها ایی کور-
ندیکیچون سهیل یمانی دخی
دیرلر. فر. Canopus: سهیل شام
یاخود سهیل فرد = شجاع صور-
تنك α کوکبی. فر. α de
l'Hydre .

سی { ض. [ماقبلنده‌کی هجایه کوره
« ی » سی خفیف یاخود
ثقیل اوقونور .] ضمیر متصلك
یعنی مالکیت بیان ایدن ضمیرك
مفرد غائبی اولوب، آخری
حرف املا اولان اسملره الحاق
اولنور؛ آخری حرف صحیح
اولان اسملرده بونك یرینه
« ی » قوللانیلیر : باباسی، آنا-
سی، تیزه‌سی، همشیره‌سی؛ برادری،
اوغلی کبی. جمعی « لری » در :
بابالری، برادرلری کبی. مضاف.
الیهی : سنك، مفعول الیهی :
سنه، مفعول بهی : سنی در :
باباسی، باباسنك، باباسنه، باباسنی.
ده، دن وسائر حروف الصاقدن
اول دخی « ی » سی « ن » ه
تحویل اولنور : اوطه سنده،
اوطه‌سندن کبی. شرق ترکجه‌سنده
بو تحویل اولمیوب مثلا : اوطه-
سیده، اوطه‌سیدین دینلیر.

سی { د. بعض اسملره التحاق
ایدوب مشابهت بیان ایدر:
ارککسی = ارککه بکزر. «مك»
ادات مصدریتنك دخی التحاقیله
تقلید و تشبیه بیان ایدر فعللر
تشکیل ایدر : بنمسیمك = بنمدر
نظریله باقمق: کولومسیمك = کولر
کبی اولمق . بو مقامده «سه»ده
قوللانیلیر: بنمسه‌مك، مهمسه‌مك.

سِیا { س. حه. [یتا.] بح. کورکی
ترسنه قوللانه‌رق قایغی
کری‌یه وقیچه طوغری یوروتمه:
سیا ایتمك؛ سیا ! سیا کورك !

سَیِّآت { سث. جم. عر. فد: سیئه.
با : سیئه .

سَیّاح { سذ. عر. جم: سیاحین.
[« سیاحة » دن سمب.]
اوزاق یرلره سیر و سفر ایدن
آدم، کزوب کورمك و یاخود
جغرافیا ونباتات و حیوانات کبی
فنونه خدمت ایتمك مقصدیله
اوزاق یرلره یولجیلق ایدن آدم:
سیاح شهیر استانلی؛ مشاهیر
سیاحیندن لیوینغستون .

سِیاحَت { سث. عر. اوزاق یرلره
سیر و سفر، اوزون
یولجیلق، علی الخصوص جغرافیایه
وسائر فنونه خدمت مقصدیله
واقع اولان سیر وسفر. عربلر
بو مقامده « رحلة » کلمه‌سنی
قوللانیرلردی : ابن بطوطه‌نك
سیاحتی = رحلة ابن بطوطه .

سِیاحَتنامه { س. فا. بر سیاحك
کزدیکی یرلرك
احوالنه و اثنای سیاحتده کو-
روب کچیردیکی شیئلره دائر
یازدیغی کتاب : قطب شمالی
سیاحتنامه‌سی، آفریقای وسطی
سیاحتنامه‌سی .

سِیادَت { سث. عر. ۱. افندیلك،
بکلك. ۲. سیدلك،
نسب پاك جناب نبوی‌یه انتساب،
امیرلك : سیادت شجره‌سی .

سِیادَتلو { ص. سیادتی یعنی نسب
پاك جناب نبوی‌یه
انتساب شرفنی حائز اولان. || اذ.
سادات کرامه ویریلن عنواندر؛
دولتلو سیادتلو = امیر مکهٔ مکرمه
حضرتلرینه ویریلن عنوان
رسمیدر .

سَیّار { ص. عر. ذ : سیاره.
[« سیر » دن سمب.] ۱.
کزن، طولاشان، سیر وحرکت
ایدن، بریرده مقیم وثابت اولمیان:
سیار طوپجی آلایی. ۲. یرلی
اولمیوب ایستنلدیکی طرفه طا-
شینان، قابل نقل وتحریك، متحرك:
سیار خسته‌خانه = ایستنلدیکی
طرفه سهولتله نقل اولنانی؛ سیار
طورپیدو = تدافعه مخصوص وثابت
اولمیوب تجاوز ایچون ایستنیلن
یره سوق اولنه‌بیلیر طورپیدو:
سیار فیلو = بر یرده طورمیوب
دائم سیروسفر ایدن دونتماقسمی.
۳. ه. دائما بر یرده طورمیوب

طولاشان و یرینی دکیشدیرن نجم که هر بری بزم کرهٔ ارض کبی شمسه تابعدر واونك اطرافنه دونر: نجم سیار، نجوم سیاره. مقابلی: ثابت

سَیّاره (سث. عر. ج: سیارات. ك. شمسك اطرافنده بر مدت معینه ظرفنده دور ایله منظومهٔ شمسیه‌یی تشکیل ایدن کواکبك بهری که بزه قریبتلری جهتیله دیکرلرندن دها پارلاق کورینورلر، ومدارلری اوزرنده طولاشدقلری جهتله هر کون یرلرینی دکیشدیررلر.

سیاست (سث. عر. ۱. حکومت، ادارهٔ مملکت. ۲. مستحق مجازاة اولانلرك جزا. سنی وبرمه‌ده ابراز شدت: ارباب حکومتده سیاست الزمدر. ۳. جزا، مجازاة، جانیلر حقنده اجراآت وازآن جمله اعدام جزاسی: سیاسته اوغرامق. ٤. امور رعیه‌نك تنظیمی ایچون حکمت حکومت اقتضاسندن اولان اجراآت: سیاستجه بویله یاپمق اقتضا ایتمشدر. ٥. دولتلر بینندهکی مناسبات علمی، دیپلوماتاق. (بو معنیا ایله استعمالی یکی وزمانك کوستردیکی احتیاجه مبنیدر.) || ارباب سیاست = ادارهٔ مملکت و دیپلوماتاق رجالی. || میدان سیاست = قانوناً و حکمت حکومت اقتضاسنجه اعدام و سائر مجازاتك محل اجراسی.

سیاست کلمه‌سنك اصلی (سه ـ یا) یعنی (وج ـ ترتیب) معناسنه بر ترکیب ترکی اولدیغنی ابن کمال « تحقیق تعریب الکلمة الاعجمیه » اسمندهکی رسالهسنده بیان ایتمکده‌در.

سیاسة (ج. عر. ۱. اداره و حکمت حکومت اقتضاسنجه، پولیتیقه‌جه. ۲. دیپلوماتیقه‌جه، مناسبات دولیه قاعده‌سنجه. (بو ایکنجی معناسی یکیدر.)

سیاستگاه (سم. فا. (عر. سیاست = م. فا. گاه = محل) سیاسة واقع اولان اجراآت حکومتك محل اقامتی.

سیاسی (صف. عر. ۱: سیاسیه. ۱. حکمت حکومت اقتضاسندن اولان، عرفی، پولیتیقه‌یه مبنی. ۲. مناسبات دولیه فن وقاعده‌سنه تابع، دیپلوماتیقه اولان: امور سیاسیه، رجال سیاسیه، مخابرات سیاسیه.

سیاسیّات (سث. ج. عر. امور سیاسیه، دولتلر بینندهکی مناسبات وعلاقه متعلق ایشلر، دیپلوماسی ایشلری.

سیاسیّون (سف. ج. عر. رجال سیاسیه، دولتلر بینندهکی مناسباته وهر دولتك بو مناسباتدن استفاده ایتمکه چالیشمسی علم وقاعده‌سنه واقف اولوب بو فنله اشتغال ایدنلر، دیپلوماتلر: بسمارق اك مشهور سیاسیوندن ایدی.

سیّاف (سف. عر. (« سیف » دن سمر.) ۱. قلیچلی. ۲. قلیچجی. (بو ایکی معنا ایله لسانمزده پك مستعمل دکلدر.) ۳. جلاد.

سیاق (سف. عر. (« سوق » دن) ۱. سوزك کلیشی، طرز افاده‌سی: سیاق کلام: سیاق و سباق = سوزك کلیشی وماقبلی طوتمه‌سی. ۲. طرز، اسلوب: بو سیاقده بر شیٔ یازملی.

سیاقت (سم. وقتیله دفتر خانه‌جه مستعمل و رقملرك صره‌سنده یازلمقه‌مساعد اولهجق صورتده سطرلری طار وحروفی نقطه‌سز وکرفت برخط مخصوص که آنجق سیاق و سباق دلالتیله اوقونه بیلمسی « سیاق » دن تشکیل ایدلمش اولان بو لغت سنهٔ ایله تسمیه‌سنه سبب اولمسی محتملدر.

سیّال (صف. عر. ۱: سیاله. (« سیلان » دن سمر.) آقان، آقیجی، مایع: جسم سیال.

سیّاله (سث. عر. ج: سیالات. مادهٔ سیاله، آقان شیٔ، جسم مایع. || ج. سیالهٔ برقیه = الکتریق آقندیسی، فر. Courant électrique.

سیّان (صف. ت. عر. (فد: « سی » صیغه فد. و ج. برینه دخی مستعملدر. — سینك قیمتیله غلطدر.) مساوی وبرابر ایکی شیٔ: ایکیسی سیان‌دی طوتیور. سکز؟ بن اونی دیکرلریله سیان طوتمام: جمله‌سنی سیان طوتملی.

سیاه (یاخود سیه صف. فا. قره، اسود: زلف سیاه = قره صاچ؛ بحر سیاه = قره دکیز؛ سیم سیاه = قب قره. = سم. زنجی، (بو معنا ایله « سیاهی » ده دینیر.)

سیاهپوش (سیاهپوش سیاهدل، وسائره. را: سیه‌بخت، سیه‌پوش، سیه‌دل وسائره.

سیاهلاتمق { فد. قرارتمق، تسوید ایتمك: صوبه‌جی دیواری سیاهلاندی.

سیاهلانمق { فل. قرارمق، سیاه اولمق: نیکل سیاهلانماز.

سیاهاق { سـ. قرالدی، قره رنك: سیاهلغك ضرری یوقدر.

سیاهی { سـ. صـ. زنجی.

سیب { سـ. فا. الما، تفاح: سیب زنخدان = الماپه تشبیه او. لنان محبوبه‌نك چکه‌سی.

سیپسی { سـ. ۱. کمیجی دوذوکی. ۲. تعلیم اصلغی.

سیتمه { سـ. با: صیتمه.

سَیحان { سخ. ص. آناطولیده آطانه اووه‌سنی یارمه‌رق اسکندرون کورفزینه دوکیلن ایرماق که موازیسی اولان (جیحان) ایله برابر ترکلر طرفندن وطن اصلیلری اولان ماوراء النهرك سیحون و جیحونـه تشبیهاً بو اسملرله تسمیه اولنمشلردر.

سَیحون { سخ. ص. ماوراء النهرده جیحون ایله متوازیاً آقوب آرال کولنـه (یعنی بحر خوارزمـه) دوکیلن بیوك بر ایرماق که الیوم (سیردریا) اسمیله معروفدر.

سیخ { سـ. فا. دمیر شیش. لسـ.

سَیّد { سند. عر. ا: سیده. ج: سادات. ۱. افندی، آغا، بك، مـولی، ایلری کلن، باش، رئیس، سرور: سـید القـوم؛ سید الثقلین = ایکی عالم افندیسی اولان حضرت فخر کائنات افندمز. سید الانام = بتون خلقك بیوکی. سـید الانبیـا = پیغمبران عظـام حضرانك سروری: فخر کائنات (صلعم) افندمز. ۲. نسب جلیل جناب نبوی یه منسوب اولان: کندیسی صحیح النسب سـیددر، حرمی سیده‌در. ساداتدندر: سـادات کرامـه حرمت مخصوصه‌سی واردر.

سَیّدلِك { سـ. نسب پاك جنـاب نبـوی‌یه منسـوبیت، سیادت.

سیدلِك { سـ. دوه‌نك کوپکیـله مه‌لری آره‌سی. بطن اسفلی.

سیدیك { سـ. [اصلی: «سیگمك» دن «سیگمدیك»] مشابه‌دن دوکیلن صو، چیش. ادرار. || سیدیك قوئمی = مثانه. || سیدیك زوری = ادرارك طو تلمسی. || سیدیك شکری = شکر عاتی، دیابتیس. || سیدیك یولی = احلیل.

سیدیکلی { صـ. چیشلی، اوستنه چیش ایدن بیس.

سَیر { سند. عر. ۱. یورمه، یو. رویش، کیتمـه، حرکت: سیر سریع، سـیر بطیء. ۲. یو. لجیلـق. عزیمت، سـفر: بلاد بعیده‌یه سیر و سفر، سیر وسیاحت ایتدی. ۳. کزمه، کزنمه، تفرج: سیره کیتمك. سیر ایتمك، سیر پری. ٤. اکلنمك ایچون باقمه، تماشا: باغچه‌یی، چارشی‌یی، حیواناتی، یکی کلن اشیـایی سیر ایتمك. ٥. اوزاقـدن باقـوب قاریشمامه: بن سیر ایدیوردم.

٦. [مصدریت معناسنی متضمن اولمقسزین] کوریلمه‌جك وکزیلمه‌جك شیء، کورلمکه شایان الای ویا اکلنجـه، فلان پرده سیر وزر ایتمش. || سیر ایتدیرمك = شـایان تماشـا بر شیئی انظـار عمومیـه‌یه عرض ایتمك: فلان پرده آرسلان سیر ایتدیریورل. || سـیر دریا = ذکیر سیـاحتی، سفر بحری. || سیر سفائن = کمی‌یی برموقعدن موقع آخره وسـواحل بعیده‌یه سوق وایصال ایتمك فنی فن. Navigation. || سـیر فی المناء = تمامیـله اوپانمقسزین کیجه قالقوب کزمك حالی که برمرض‌در.

سِیَر { سش. ج. عر. فد: سیرت. || با: سـیرت. = فد. کبی. فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك ترجمهٔ حالی وبوندن بحث ایدن کتاب وعلم: سـیر حلبی = حلبینك یازدیغی سیر نبی کتابی: کتب سـیر: تاریخ وسـیرده بد طولی اصحابندندر.

سیر { صـ. ف. طوق. طـوغمش، شبعان. || دلسیر = یورکی طوق، قانمش.

سیراب { صـ. ف. ا سیر = طوق. آب = صو] ۱. صو ایله طـوغمش، صـویه قانمش، تسکین حرارت ایتمش اولان. ۲. صـولی، آبدار، طراوتلی: کل سیراب.

سَیران { سـ. فا. [عر. «سیر» دن] ۱. کزمه، کزنمه، تفرج. ۲. باقوب سیر ایتمـه، تماشـا: سیران ایتمك: سیرانه کیتمك.

سَیرنگاه { سـ. فا. سیر یری، سیرکاه، تماشاکاه.

سیرَت { سث. عر. جم: سیر. ١. بر آدمك احوال معنویه‌سی، اخلاق واطواری، طبیعت، صورت مقابلی: صورت وسیرتی کوزل. ٢. ترجمهٔ حال، سر کذشت، بر ذاتك احوال خصوصیه‌سی تاریخی: سیرة النبی (صلعم). [بو ایکنجی معنا ایله جمعی دها مستعملدر. با: سیر.]

سیرتو { س. [ر.] بر نوع رقص، آیاق آتمه‌سی.

سَیرجی { س. ص. ١. معرض تماشایه قونیلان بر شیئی ویا کورلمکه شایان بر رسم وآلای وسائره‌یی سیر ایتمکه کیدنلرك بهری: پك چوق سیرجی وار ایدی؛ بن ده سیرجیلر میاننده ایدم. ٢. مج. اوزاقدن باقوب قاریشمیان: بن سیرجی‌یم.

سَیرَك { سیرکاشمك وسائره. با: سکرك وسائره.

سیرکَك { س. تق. اویقوسزلق، سهر.

سیرکمَك { فن. سیلکمك فعلنك اصلی وطوغریسیدر. با: سیلکمك.

سیرکِنمَك { یاخود سیسکنمك. فل. اویقودن خلجانله اویانمق.

سیرکه { س. با: سرکه.

سیرگه { س. بیت وسائر بوجکلرك دوکدیکی تخم، بوجك یومورطه‌سی.

سِیرمَك { یا سییرمك، سیرلمك وسائره. با: صیرمق وسائره.

سیروقو { س. [ینا.] غایت صبجاق اسن بر روزکار.

سیس { س. یره اینمش بولوطدن عبارت اولان رطوبتلی طومان، پوس: هواده سیس واردر. || مج. سیس اشارتی = سیسلی هوالرده کمینك موقعنی اعلان ایچون بوری، قامپانه وسائر آلت ایله ویریلن صدا.

سیسام { سخ. ص. جزایر بحر سفیددن (ساموس) آطه‌سی.

سیسکِنمَك { یاخود سیرکنمك. فل. اویقودن خلجانله اویانمق.

سیسلی { ص. رطوبتلی طومانله قاپلانمش، بولوط یره اینمکله رطوبتلی طومان وپوس ایچنده قالمش: سیسلی هوا، سیسلی دکیز.

سیغاره { سیغاره‌لق. با: چیغاره وسائره.

سیغورطه { یاخود سیغوریطه. س. [ینا. Sicurta] ١. اموال منقوله وغیرمنقوله‌نك حریق وغرق وسائر قضالره قارشی سنوی بر اجرت معینه مقابلنده تأمینی یعنی قضا وقوعنده شرکتی طرفندن تضمینی: اوی، کمی یی، اشیایی سیغورطه ایتمك، سیغورطه‌یه قومق. ٢. بووجهله اموالك تضمینی درعهده ایدن وبو مقصدله تشکل ایتمش شرکت و اداره: عثمانلی سیغورطه‌سی.

سیغورطه‌جی { س. ابنیه وسائره‌یی سیغورطه ایدن، سیغورطه شرکتنك وکیلی ویا مأموری.

سیغورطه‌لی { ص. بر سیغورطه شرکتنه قونمش، قضا وقوعنده تضمینی بر سیغورطه شرکتنه تعهد وتأمین ایتدیرلمش: اوم سیغورطه‌لیدر.

سَیف { سذ. عر. جم: سیوف، اسیاف. قلیج، تیغ، شمشیر: سیف صارم = کسکین قلیج؛ جامع سیف وقلم = عسکرلکده وتحریر وانشاده ماهر ذات.

سیفری { سیفریلك وسائره. با: سیوری وسائره.

سیفون { س. [یو. Σίφων] بر قابی چویرمکسزین ایچنده‌کی مایعی دیکر بر قابه نقل ایتمکده مستعمل مقوس بوری‌که بر اوجی دیکرندن اوزون اولمغله ایچنده‌کی هواسی تخلیه اولنجه قابك ایچنده‌کی مایعی یوقاری چیقاروب اوندن آلچاق اولان دیکر قابه دوکر.

سَیفی { ص. عر. ث: سیفیه. ١. قلیجه یعنی حرب وعسکرلکه منسوب ومتعلق: مناصب سیفیه وقلمیه. ٢. قلیج شکلنده اولان: سیفی الشکل.

سیڭ { س. چوقور، دلیك، قبر. مر.

سیڭجه { ح. ١. ایچری‌یه کچه‌رك، باته‌رق: سیڭجه سیڭجه یاغمور یاغمق = یاغدقجه طوپراغك ایچنه کچه‌جك صورتده. ٢. کیزلیجه، بللی ایتدیرمکسزین، منافقلقله.

سیڭدیرمَك { فت و:

سیڭِرمَك { فت. ١. چقوره قومق، کیزلمك، کوممك، باتیرمق. ٢. هضم ایتمك.

سیڭِرمَك { فل. و:

سیگریمك { فل. خفیف صیچرامق، سیلکنمك.

سیگسی { ص. کیزلی، صاقلی، کیزلیدن صوقان ییلان کبی خبرسز ومنافقلقله اضرار ایدن: پك سیگسی آدمدر.

سیگسیلك { س. کیزلیدن اضرار ایدن آدمك حالی، منافقلق.

سیگك { یاخود سینك. س. آغاج ویر دلیکلرینه سیگن یعنی صوقیلان اوچاربوجك که انواعی واردر: قره سیگك = مکس، ذباب: یشیل سیگك، آت سیگکی، اشك سیگکی: سیوری سیگك = بعوضه.

سیگکلك { س. سیگکلری قوغمغه مخصوص یلپازه کبی پوسکللی شیء.

سیگگین { ص. هضمی قولای. هضم اولنور.

سیگلمك { یا سیگلهمك. فل. (وحشی حیوان) دریکدن ایکلمك.

سیگمز { ص. هضم اولنماز، نا قابل هضم.

سیگمك { فل. ۱. چوقوره، دلیکه صوقلمق، باتمق، کیزلنمك. ۲. هضم اولنمق: سزسز یدیکم ایچمه سیگمدی. ۳. کچمك، نفوذ وحلول ایتمك: بوقماشه برآغاج قوقو سیگمش. ٤. طوپراغك ایچنه کیرمك. جذب اولنمق: سیگه سیگه یاغمور یاغدی. ٥. قورقوب بوزلمك: برکوشه یه سیگدی. ٦. (شیش) ایتمك، طاغلمق.

سیگمك { فل. (حیوان) ۱. برك غیری شیئه دیواره ایشهمك. ۲. قیزمق، آزمق.

سیگیر { یا سگیر. س. انسان و حیوانلرك بدنلرنده عضلاتك ایچنده منتشر سرت و قویجه وترلرکه انواعی اولوب، برطاقمی عضلات واعصابی اوینانمغه وبرطاقملری حسی بینه کوتورمکه یارارلر، عصبه، اعصاب. || سیگیر خستهلغی = سیگیرلری راحتسز ایدن امراض مختلفه، امراض عصبیه. || سیگیره طوقنمق = جان صیقمق، راحتسز ایتمك.

سیگیرلمك { یا سگیرلهمك. فت. ۱. اتك سیگیرلرینی چیقاروب تمیزلمك. ۲. محاربه ده مجروح و خسته آتك باجاغی سیگیرلرینی کسوب اتلاف ایتمك.

سیگیرلی { ص. ۱. عصبی المزاج، عصبی. ۲. سیگیرلری قوتلی، قوربجه لکن پك قوتلی (آدم). ۳. سیگیرلری چوق وبناءً علیه سرت (ات). || سیگیرلی یاپراق = بوغا یاپراغی: لسان الثور.

سیگیرلیلك { س. سیگیرلی و عصبی المزاج آدمك حالی، عصبیت.

سیگیرمك { فل. با: سیگرمك.

سیگیل { س. ایزجه «ك» ی «و» کبی اوقونور.] ۱. قورباغه و اوکا مشابه حیوانلرك بیسلکندن صویك اوزرنده حاصل اولان یشیل قبارجق. ۲. الده وآیاقده وممهده چیقان اوفاق قبارمه، تؤلول.

سیگیلجه { سیویلجه. س. اوفاق چیبان.

سیل { سذ. عر. جم: سیول. [تر. زبانزدی: سل] ۱. یاغمور. دن حاصل اولوب کثرت وشدتله آقان صو، سل. ۲. مج. شدتله کلن شیء.

سیلاب { س. فا. و:

سیلابه { س. فا. سل صویی، سل حالنده شدتله آقان صو: سیلاب اشك، سیلابهٔ اشك = زیاده آقان کوز یاشی.

سیلان { سذ. عر. آقمه، جریان: سیلان دم، سیلان دموع. || ط. مختلف اعضاء بدنك ویا آقان شیئلرك اسامیسنه مضاف اولهرق برچوق اصطلاحات طبیه تشکیل ایدیور: سیلان اذن، سیلان انف، سیلان لبن، سیلان مخاط کبی.

سیلانی { یا سیلان طاشی ص. سیلان اطهسنده، چیقان برنوع قیمتلیجه طاش.

سیلدیرمك { فت. ۱. یاش بر شیئی قوروتدیرمق، بز و سائره ایله صوینی آلدیرمق: شو طباغی سیلدیرك: بو چوجق بورننی سیلدیرمیور. ۲. تمیزلتمك، صو ایله ویا ایصلاق بز ایله تمیزلتمك: شو چوجغك یوزینی سیلدیرك: یارین تخته سیلدیره جکم. ۳. حك وحذف ایتدیرمك، قالدیرتمق، بوزدیرمق: دوام ایتمدیکی ایچون آدینی دفتردن سیلدیردیلر؛ ایچندن برقاچ سطر سیلدیردم.

سیلکدیرمك { فت. [اصلی: سیرکدیرمك] بر شیئی صاللامغله اوستنده کی

شیئلری ویا توزینی دوشورتمك: آغاجی، کچه‌یی سیلکدیرمك.

سیلکِشمَك { فل. کندی او. ستنده‌کی توز طوپراغی دوشورمك ایچون وجودینی شدتله تحریك ایتمك: قوش، بیکیر سیلکشدی.

سیلکمَك { فت. [اصلی: سیرکمك] صاللایه‌رق او. ستنده‌کی شیئلری ویا توز طوپراغی دوشورمك، صاللامغله ویا اورمغله تمیزلمك: آغاجی سیلکوب یمشلری دوشورمك: کچه‌یی سیلکمك. || ترشی سیلکمك = صاورمق. || یازی، رسم سیلکمك = ایکنه ایله یازی ویا رسمی بر کاغددن دیکرینه قالدیرمق. || یاقه سیلکمك = عبرت آلوب استعاذه ایتمك.

سیلکمه { س. ١. سیلکمك فعلی. ٢. اوفاق طوغرانمش باطلیجان ایله یاپیلان ات یمکی: باطلیجان سیلکمه‌سی.

سیلکِندی { س. اورکمه، ارتعاش.

سیلکِنمَك { فل. شدتله صارصیلوب اوستنده‌کی توز طوپراق وسائره‌یی دوشورمك: قومك اوزرینه یاتمشیدی قالقوب سیلکندی. = فج. شدتله تحریك ایدیله‌رك تمیزلنمك: بوکچه سیلکندی‌می؟

سیلکی { س. [اصلی: سیرکی] اویقوده صیچرامه، رعشه ایله اویانمه.

سیلکی { ص. چارپنور، مرتعش، دیترك: سیلکی آدم.

سیلگی { س. سیله‌جك شیء، بز، یمنی وسائره.

سیلمَك { فت. ١. یاش بر شیئی لمس ومسح ایله قورو. تمق: کوزلری، بورنی، تری سیلمك. ٢. ایصلاق بز وسائره ایله اووه‌رق تطهیر ایتمك: چوجغك یوزینی سیلمك: جاملری. تخته‌لری سیلمك. ٣. رنده‌لمك. بر شیئك پروزینی آلوب تمیزلمك: تخته‌یی سیلمك. ٤. اولچك وسائره‌نك طوروقلامه‌سنی آلوب دوز یاپمق: اولچکی سیلمك. ٥. حك وحذف ایتمك، قالدیرمق، بوزمق: آدینی دفتردن سیلدیلر. || آتك دیشلرینی سیلمك = آشندیرمق. || سیلوب سوپورمك = تکمیل ییوب بیتیرمك.

سیلمه { س. سیلمك فعلی. با: سیلمك. = ص. ١. رنده‌لنمش، تراش ایدلمش. تمیزلنمش: سیلمه تخته، چوبوق. ٢. طوروقلامه‌سی آلنمش: سیلمه اولچك. || سیلمه تخته‌سی = اولچکك طوروقلامه‌سنی آلمغه مخصوص دوز تخته.

سیلَندِر { س. [یو. Κυλινδρος] اسطوانه، مردانه.

سیلندی { س. سیلمه وحك اثری: بو کتابك بر چوق سیلندیلری واردر. با: سلندی.

سیلِنمَك { فل. فج. ١. صویی لمس ومسح ایله آلنوب قورومق: اللر، یوز، ترسیلندی. ٢. ایصلاق بزله وسونکر وسائره ایله اوویله‌رق تمیزلنمك: بو چوجغك یوزی، بورنی سیلنمدی: تخته‌لر سیلنه‌جکدر. ٣. حذف اولنمق. حك وفسخ اولنمق. آشینمق: بو سکه‌نك یازیسی سیلنمش: بو کتابك بر چوق برلری سیلنمش.

سَئَله { سذ. جم. عر. فد: سائل. با: سائل.

سیله‌جَك { س. بیوك حمام خاولیسی.

سیلی { س. فا. سیله. شامار، طوقات. سیلیخور = شامار یین.

سیلیجی { س. ١. سیلمك ایشیله کچینن ایشجی: تخته سیلیجی = دوشمه تخته‌لرینی اووان قاری. ٢. یاپیلرده قوللانیلان دوشمه وطاوان وسائره تخته‌لرینی رنده‌لمك وبونلره لزومنه کوره آلات متنوعه ایله کوزلجه شکل ویرمك صنعتیله مشغول آدم.

سِیلیك { س. سیلنمش، بوزلمش: سیلیك یاره.

سیم { س. فا. ١. کومش، فضه. ٢. کومش آقچه. ٣. تر. کومش نقلیدی صرمه ویامعدن. = ص. ١. کومشدن معمول: سیم مجیدیه. ٢. کومش نقلیدی صرمه ویا معدندن معمول: سیم شریت، ظرف، پول.

سیم { مه. سین مکسوره ایله باشلار بعض صفتلرك باشنه کیروب تأکید ومبالغه بیان ایدر: سیم سیاه.

سیما { سذ. عر. یوز علامتلری چهره، بکز: سیماسندن بللیدر؛ هرکسك سیماسی طبیعتنه دلالت ایدر. || ملك سیما = ملك چهره‌لی، کوزل.

سِیَّما { ولا سیما. حـ. عر. (برابر ومساوی دیمك اولان

« سی » ایله « ما » اسم موصولندن مرکب] علی الخصوص، هله، جمله‌دن اول .

سیماب { ـ. فا. [سیم = کومش . آب = صو] جیوه، زیبق .

سیمبر { ص. فا. [سیم = کومش . بر = کوکس] کوکسی کومش کبی بیاض .

سیمپیزومتره { ـ. [یونانیدن مأخوذ اوله‌رق فر. Sympiézomètre] غاز ایله مملو بر خزینه اوزرینه هوانك اجرا ایتدیکی مختلف تضییقلر ایله هوانك حالنی تعیینه مخصوص میزان الهوا که بحریه‌ده مستعملدر .

سیمتن { ص. فا. [سیم = کومش . تن = بدن] کومش بدنلی .

سیمرغ { ـ. فا. ایران قدیم اساطیرنده کویا البرز طاغنده طورور جسیم بر طیر موهوم، قاف طاغنده طوران عنقا .

سیمسار { ـ. با سمسار .

سیمك { فل. با : سیکمك .

سیمکش { ـ. فا. [سیم = صرمه . کشیدن = چکمك] حاده‌دن کومش تل چکن صنعتکر: سیمکش ایشی. [بین العوام غلط اوله‌رق « صرمه‌کش » دینیر] .

سیمکشخانه { ـ. صرمه تلی ایشلنیلن محل مخصوص که حکومتك تحت نظارت وتصدیقنده در .

سیمیاء { سذ. عر. [یو. Χημεία یعنی کیمیاء ایله براصلدن] اساسسز وموهوم برعلم باطل که نیجه زمانلر ساده دلانی اشغال ایتمشدر. فر. Magie blanche.

سیمین { ص. فا. کومشدن معمول ویا کومش کبی بیاض وصاف .

سین { ـ. [عربیده سث.] « س » حرفنك اسم مشترکی، نقطه‌سز اولدیغنه بناءً « ش » دن تفریق ایچون سین مهمله دخی دینلیر .

سین { ـ. با : سیك .

سین { فل. [کسره‌سی ماقبلنه کوره اینجه ویا قالین اوقونور.] با : سك .

سینا { سخ. ص. جزیرة العرب ایله خطهٔ مصریه آره سنده مثلث الشکل بر شبه جزیره اولوب، بنی اسرائیلك حضرت موسی ایله قرق سنه طولاشوب یول بوله مدقلری (تیه) صحراسنی ومنتهای جنوبنده نبی مشارالیهك خطاب عزته نائل اولدیغی مشهور طور سینا طاغنی حاویدر . — ابن سینا = حکمای اسلامك آبرویی اولان مشهور ابوعلی ابن سینادر، که طب وفلسفه‌ده عصرلرجه شرق و غربك خواجه‌سی بولنمشدر. بو علی سینا وسهواً ابوسینا دینلرده واردر.

سیناره { ـ. [ر.] بیوك زوقه.

سیناریت { ـ. اورکینوزبالیغنك کوچکی.

سینسی { سینمك. با : سیکسی، سیکمك .

سینه { ـ. فا. کوکس. صدر: افتخار مدالیه‌سیله تزیین سینهٔ صداقت ایتمك. || سینه چاك = مجروح القلب. || سینه زن = کوکسنی دوکه‌رك اجرای ماتم واظهار تلهف ایدن. || سینه سوز = محرق، مؤلم.

سینی { ـ. [اساساً چیندن کلدیکنه بناء اصلی « صینی » اولسه کرکدر] بر سهپا ویا اسکمله اوزرینه قونیله‌رق اوستنه یمکلر ویمك طاقملری قونان ویمك ینن بیوك دائروی تپسی که باقر ویا پرنجدن اولور: سینی‌یی قورمق. || میدان سینیسی = پك بیوکی .

سیواسه { ـ. آغزی اکلی وایلری حرکتده کسر دستره .

سیورتمك { یا سیورتمك. فت. سیوری ایتمك، اوجی اینجلدوب کسکین ایتمك، شو چیوی‌یی، شو دکنکی سیورتملی.

سیورمك { فل. ۱. سیوری وکسکین اولمق، اوجی اینجلوب حاد اولمق : کلك دیکنی سیورمش. ۲. بوی آتمق، اوزامق، اینجه واوزون اولمق : شو چوجق پك سیوردی.

سیوری { یاخود سیفری. ص. ۱. اوجی اینجه و کسکین حاد : سیوری دکنك، دیکن، تپه. ۲. اینجه واوزون، بوی آتمش، بویلی : سیوری بویلی بر چوجق. || سیوری سیکك = معروف اینجه و معجز سیککجك، بعوضه. || سیوری عقللی = هوپیا، زرزوپ .

|| سیوری کوشه. بوجاق = زاویهٔ حاده. || سیوری بورن = پالامود بالیغنك بر جنسی.

سیوریلتمك { فت. سیوری یاپمق، اوجنی اینجلدوب کسکین ایتمك: ایکنه‌یی. چاقینك اوجنی سیوریلتمك.

سیوریلجه { اصلی سیگیلجه اولان «سیویلجه» نك طوغریسی سیوریلجه اولدیغنه ذاهب اولمق خطادر.

سیوریلشمك { فل. ١. اوجی اینجه وکسکین اولمق. ٢. بوی آنمق. اینجلوب اوزامق.

سیوریلك { س. ١. اوجی اینجه وکسکین اولان شیئك حالی: دیکنك سیوریلکی. ٢. اینجه واوزون بویلیلق: بو اوغلانك سیوریلکی.

سیوریلمك { فل. با: سیورمك. || مج. میدانه چیقمق. ترقی ایتمك.

سیوش { س. حذف. لغو. فسخ. || سیوش ییلی = پردور قمرینك صوك سنه‌سی. یعنی بهر ٣٣ سنهٔ قمریه و ٤ آیده شمسیه ایله قمریه آره‌سنده غائب اولان بر سنه‌یه دینیرکه اصطلاحات مالیه‌مزدندر.

سیوشمك { فل. ١. قایمق، کسب لزوجت ایتمك. ٢. قایوب نابدید اولمق، محو وزائل اولمق: کیمسه کورمه‌دن اصوللهجق سیوشدی.

سیوشیك { ص. ١. قایار، لزوجتلی. مجیق مجیق: سیوشیك چامور. ٢. یاپیشیر آیرلماز. معجز: پك سیوشیك بر آدمدر.

سیوشیکلك { س. ١. لزوجت، قایار و یاپیشیر اولان شیئك حالی: بو چامورك سیوشیکلکی. ٢. یاپیشوب آیرلماز معجز آدمك حالی: بو آدمك سیوشیکلکی چکلمز.

سُیوف { سذ. جم. عر. فد: سیف. با: سیف.

سیویش { سیویشك وسائره. س. با: سیوش وسائره.

سیویل { س. ص. [فر. Civil] ١. عسکرینك غیری، ملکی. ٢. عسکرینك غیری قیافت، باشیبوزوق قیافتی، تبدیل: سیویل کیمك. سیویل کزمك. ٣. تبدیل قیافت ایتمش پولیس مأموری.

سیویل { سیویلجه. با: سیگیل، سیگیلجه.

سِیَه { ص. فا. با: سیاه.

سِیَهبَخت { ص. فا. [سیه = قره. بخت = طالع] طالعی مساعد اولمیان.

سِیَهپوش { ص. فا. [سیه = قره. پوشیدن = کیمك] قره‌لر کیینمش، سیاه اثواب کیین.

سِیَهدِل { ص. فا. [سیه = قره. دل = یورك] کوتی یورکلی. بد اندیش. بد خواه.

سِیَهفام { ص. فا. [سیه = قره. فام = بویا] قره بویالی، سیاهه بویانمش.

سِیَهکار { ص. فا. [سیه = قره. کار = ایش] کوتی عمللی، کنهکار.

سَیِّء { ص. عر. ث: سیئه. [«سوء» دن صش.] کوتی، فنا. بد، ردیء: عمل سیء. اعمال سیئه.

سَیِّئه { سث. عر. جم: سیئات. ١. کوتی ایش، کوتیلك، فنالق، عمل فاسد. ٢. صوج، قباحت، کناه. ٣. بر کوتی عملك نتیجه‌سی ومجازاتی حکمنده اوله‌رق چکیلن زحمت. — مقابلی: حسنه، حسنات.

ش

ش { شین. س. [عر. سث.] الفبای ترکینك اون آلتنجی حرفیدر. اصل السنهٔ سامیه الفباسی صره‌سنده یعنی ابجد حسابنده یکرمی برنجی حرف اولوب، عربیده سینه اولان مشابهت شکلیه‌سندن طولایی اونك یاننه نقل اولنمشدر. شکل عبرانیسی ♨ و شکل سریانیسی ♣ اولوب، یونانیده ⅄ ولاتین الفباسنده S (س) یرینه کچمشدر. رقم کبی استعمالنده ۳۰ اعتبار اولنور. مختصر تاریخده شعبان شهر عربیسنه اشارتدر.

شاءَ { فت. عر. [ایستمك دیمك اولان «مشیئة» دن ماضی صیغه‌سنك مفرد مذکر غائبیدر.] یالکز «ان شاء الله» تعبیرنده مستعمل اولوب، الله ایسترسه دیمکدر.

شآمَت { سث. عر. جم: شآمات. اوغورسزلق، یمنسزلك: وقت جاهلیتده بعض کونلرده شآمت اعتقاد اولنور ایکن حدیث شریف ایله بو اعتقاد ابطال ایدلمشدر.

شآمَتلی { ص. اوغورسز.

شابّ { سذ. عر. معروف بورشدیریجی ماده‌که نشادره مشابهدر. — آجی واکشیدن دخی کنایه اولوب شکره مقابل قوللانیلیر: نه شاب اولدی نه شکر. || شابه اوتورمق = مضطر ومضطرب اولمق. || شاب دکیزی = بحر احمر. || شاب طاشی = بحر احمردن کلن مرجان انواعندن بیاضمتراق ودالی بوداقلی بر طاش که صویك آلتنده نشو ونما بولمغله کیلر حقنده پك مخاطره‌لیدر. || شاب علتی = صیغیرك طیر ناغنی دوشورن بر خسته‌لق. || قزیل شاب = پارلاق لعل رنك. || مج. شاب کسلمك، شاب کبی طوکمق = شاشیروب قاله قالمق.

شابّ { ص. ب عر. ا: شابه. جم: شبان. [«شباب» دن سف.] کنج، دلیقانلی، جوان، یکیت: شاب امرد = دها صقالی بییغی کلمه‌مش دلیقانلی. || سید شبان جنت = سبط اکرم امام حسین (رضه) افندمز.

شاباش { س. فا. آفرین، تحسین.

شابان { ص. شاشمش، مفتون، واله، حیران.

شابخانه { س. ۱. شاب چیقاریلان یر، شاب اوجاغی. ۲. شابك تصفیه واستحضار اولندیغی محل، شاب فابریقه‌سی.

شابشال { ص. دوکوك صاچیق وتنبل.

شابقه { یاخود شابقه. س. ۱. فرنکلرك کییدکلری مختلف اشکالده باش کسوه‌سی که اکثریسی کونشه قارشی سپرلیدر: حصیر شابقه، سیلندر شابقه. اساساً اقالیم حاره‌ده یاشایان خلقك ایجادی اولوب، «شبکه» یاخود «شباك» اسمی ویریلن بر سرپوشدن دن مأخوذدر. ۲. کمی دیرکنك تپه‌سنده‌کی تکرلکجك. ۳. صوبه بوریسنك تپه‌سنده‌کی دونر فیرلداق. || شابقه‌یی ترس کییمك، یره اورمق = حدت ایتمك. || شابقه‌یی چیقارمق = حرمت وتبصبص ایتمك.

شابقه‌جی { س. شابقه یاپان وصاتان آدم.

شابقه‌لی { ص. شابقه کیین، باشنده شابقه بولنان: شابقه‌لی، باشی شابقه‌لی برفرنك.

شاپ { مه. اوپرکن طوداقلرك ایتدیکی سسی تقلید وتصویر ایدر: شاپ دیه اوپدی: بتون کون چوجغی شاپ شاپ اوپمك ایی دکلدر.

شاپر { مه. حرصله اوپرکن ویا یرکن طوداقلرك ایتدیکی کورلدی‌یی تقلید وتصویر ایدوب مکرر قوللانیلیر: شاپر شاپر اوپمك، یمك. — شاپر شوپر دخی دینلیر.

شاپراق { یاخود چاپراق. س. عسکر اکرینك اورتیسی.

شاپرداتمق { فت. اوپرکن ویا یرکن طوداقلردن سس چیقارمق: طوداقلرینی شاپرداته‌رق اوپیور، ییورایدی.

شاپردامق { فل. اوپرکن ویا یرکن طوداقلر سس چیقارمق: چوجغی اوپرکن، یمك یرکن طوداقلری شاپردا. یوردی.

شاپردی { س. عجله ایله یرکن ویا حرصله اوپرکن طوداقلرك ایتدیکی کورلدی: طوداقلرینك شاپردیسی اوزاقدن ایشیدیلیوردی.

شاپلاتمق { فت. اوپرکن طوداغك ویا سله اورورکن آوجك سسنی ایشیتدیرمك: بر سله شاپلاتدی: طوداقلرینی شا. پلاده‌رق اوپدی.

شاپلاق { س. سله. طوقات: اکسه‌سنه بر شاپلاق یاپیشدیردی

شاپلامق { فل. شاپ ایتمك، اوپرکن طوداق ویا سله اورورکن آوج سس چیقار. مق.

شاتو { س. تق. دوز طام، تاراچه.

شاخ { س. فا. دال، بوداق، غصن: شاخ کل = کل آغاجی دالی. ٢. کییك واوکا مماثل حیواناتك داللی بوینوزی.

شاخ { س. آنك ایکی آرت آیاغی اوزرینه قالقمه‌سی: شاخ قالقمق، شاخه قالقمق.

شاخدار { ص. ١. داللی، بو. داقلی (آغاج). ٢. داللی بوینوزی اولان (کییك وسائره).

شاخسار { س. فا. داللی بوداقلی آغاجلر وآغاجلق محل.

شاخِص { سذ. عر. [«شخص» دن سفـ] مساحه ایچون دیکیلن واتخاذ اولنان نشان.

شاخلانمق { فل. ١. (آت) آرت آیاقلری اوزرینه قالقمق. ٢. مج. بردن بره حدت ایدوب میدانه آتلمق.

شاد { ص. فا. مسرور، ممنون، محظوظ، سوینجلی: شاد اولمق: کوکلی شاد اولمق.

شاداب { ص. فا. صویه قانمش، صولی، آبدار، تر. وتازه.

شادان { ص. فا. سوینجلی، مسرر، محظوظ: شادان اولمق.

شادردامق { فل. (صو) فیشقیروب چاغلا. مق.

شادردی { س. صویك فیشقیروب چاغلامه‌سی.

شادِروان { س. [فارسیدن. — لسان مذکورده معانیسی فرقلیدر.] یوکسك بر حوضك ایچنه فسقیه حالنده آقوب اورادن متعدد یرلردن دوکیلن صوکه اکثریا جوامع شریفه حولیلرنده اولور.

شادکام { ص. فا. [شاد = مسرور. کام = مرام] مسرور ونائل مرام، طالعی یاور اولمغله حالندن ممنون اولان.

شادمان { ص. فا. سوینجلی، مسرور. محظوظ، ممنون.

شادمانی { س. فا. سوینج، مسرو. ریت، محظوظیت: اظهار شادمانی ایتمك.

شادمَرك { س. فا. مرك شا. دی‌یه کرفتار اولان.

شادی { س. فا. سوینج. مسرو. ریت، محظوظیت.

شادی { س. ١. سابقده حاکم الشرعك منادیسی مقا. منده اولان محکمه خدمه‌سی. ٢. وقتیله سلطان سرایلرینه اودون کتوروب تسلیم ایدن یکیچریلرده بونام ویریلیر ایمش.

شاذّ { ص. عر. ث: شاذه. [«شذوذ» دن سفـ] قاعدهٔ عمومیه‌یه اویمیان. خارج از قاعده، مستثنی، قاعده‌سز: فعل شاذ؛ افعال شاذه.

شار { وشاریل. مه. صو ویادیکر بر مایعك بول وسله آقمه. سنی تقلید وتصویر ایدوب اکثریا مکرر قوللانیلیر: شار آقدی؛ شارشار، شاریل شاریل آقیور.

دی. — « شور » دخی ومخففده یعنی اینجه آقمق معناسیله « شر » قوللانیلیر.

شار { س. [فا. « شهر » دن غلط.] شهر، قصبه، بلده، مدینه.

شارِب { ص. عر. [« شرب » دن سف.] ایچن : شارب اللبن = سوت ایچن؛ شارب اللیل والنهار = کیجه کوندوز ایچن، عشرته مبتلا.

شارِب { سذ. عر. جم : شوارب. بییق.

شارِح { سذ. عر. [« شرح » دن سف.] بر کتابی شرح ایدن، شرحنی یازان آدم : شارح مثنوی.

شارِع { سذ. ص. عر. [« شرع » دن سف.] ١. قانون و نظام وضع ایدن، واضع قانون. ٢. شریعت صاحبی اولان ذات اقدس جناب نبوی : حضرت شارع، اذن شارع. [شریعت اسلامیه‌نك صاحب حقیقیسی اولمق ملاحظه‌سیله جناب حقه‌ده اسنادی جائزدر.]

شارق { یاخود شراق. مه. یاصی بر شیئله اورمقدن چیقان سسی تقلید وتصویر ایدر : شارق شارق، شراق شراق یاکاقلرینه اوریوردی.

شارِق { ص. عر. أ : شارقه. [« شرق » دن سف] طلوع ایدوب پارلایان : نجم شارق، نجوم شارقه.

شارِل { یاخود شاریل. مه. با : شار.

شارلاتان { صـ. [فر. Charlatan] ١. حائز اولمدیغی فضل وهنره مالك اولمق ادعاسیله خلقی اغفال ایدن. لافزن، شقلبان. شعبده باز. ٢. علمسز و یالاندن طبابت اجرا ایدن. متطبب.

شارلاتانلق { س. ١. آغز غلبه‌لکیله هر کسی اغفال ایدرك کندینی حائز اولمدیغی فضل وهنره مالك کوسترن یالانجینك حالی. لافزنلك. شقلبانلق. ٢. علمسز و یالاندن طبابت.

شارلامَق { فل. و :

شارلدامَق { فل. (صو) سسله وبول بول آقمق : صولر شارلایوردی، شارلدایوردی.

شارلدی { س. صویك بول بول وکورلدی ایله آقمه‌سی : صولرك شارلدیسی اوزاقدن ایشیدیلیوردی.

شاشالامَق { فل. شاشیرمق، حیرتده قالوب نه یاپه‌جغنی کسدیره‌مه‌مك : بیچاره او قدر غلبه‌لکك اورته‌سنده قالنجه شاشالادی.

شاشرتمَق { فت. ١. شاشیرمه‌سنی موجب اولمق، بردن چوق شیئلر کوستره‌رك و نظر دقتنی مختلف طرفلره چکه‌رك حیرتده براقمق، یاکلتمق، اونوتدیرمق، تغلیط ایتمك : بنی شاشرتمایك : حسابمی شاشرتدیکز. ٢. فدانك یرینی دکیشدیرمك، چیقاروب باشقه یره دیکمك.

شاشرتمه { س. ١. شاشرتمق فعلی، یاکلتمه، آلداتمه، تغلیط. ٢. فدانلرك یرینی دکیشدیروب یکیدن دیکمه. ٣. بردن سویلنمه‌سی زور متنافر کلمه‌لردن مرکب جمله. یاکلتماج. ٤. دکیشه‌رك کیدن صره‌یی شطرنج واری ترتیب.

شاشرمَق { فل. دوشونمه‌نك صره‌سنی غائب ایدوب یاکلمق، نه یاپه‌جغنی بیله‌مه‌مك، حیرتده قالمق : بن شاشردم نه یاپه‌جغمی بیلیورم. = فت. صره‌سنی غائب ایتمك. بوله‌مامق، طوغریلته‌مامق : یولی، یوصله‌یی، حسابی شاشردم : آباغنی شاشردی؛ نه یاپه‌جغنی شاشردی.

شاشقین { ص. ١. شاشه قالمش، متحیر، نه یاپه‌جغنی غائب ایتمش : شاشقین شاشقین کزیوردی. ٢. طبعاً متحیر، سرسم، آلیق : شاشقین آدم.

شاشقینلامَق { فل. شاشقین اولمق، شاشه قالمق.

شاشقینلق { س. ١. شاشمش آدمك حالی : بکا بر شاشقینلق کلدی. ٢. سرسملك، آلیقلق : شاشقینلغی بویله آلیش ویرشده آلدانمسنی موجب اولیور.

شاشمَق { فل. [مض : شاشار.] ١. یولدن چیقمق. آیرلمق، اوینامق : یولدن شاشدی : آیاق شاشمق. ٢. اصابت ایتمه‌مك، یاکلمق، خطا، تخلف ایتمك : شمدی دیکیلان فدانلر هیچ شاشماز : قورشون نشاندن شاشدی. ٣. طاکمق، حیرت وتعجبده قالمق، تعجب واستغراب ایتمك : بوایشه شاشدم؛ شاشه‌جق شیء. ٤. واله وحیران اولمق : شاشه قالدم.

شاشمه { س. شاشمق فعلی. با : شاشمق .

شاشی { ص. طوغری باقیوب بر ویا ایکی کوزی اکری باقان، بر شیئه باقارکن باشقه طرفه باقار کبی کورینن (آدم ویا کوز). احول : شاشی آدم، شاشی کوز، شاشی باقیشلی . = ح. شاشیلقله، یان : شاشی باقق .

شاشیلامق { فل. شاشی باقق.

شاشیلق { س. شاشی آدمك ویا کوزك حالی : شاشیلق بعض چهره‌لره یاقیشیر .

شاطر { ص. عر. [«شطارة»دن سف.] شن، شطارتلی : چویك، خدمته قوشوب هرایشه مهیا بولنان : غلام شاطر. = س. وقتیله بیوك ذواتك آتی یاننده کیتمك وظیفه‌سیله موظف آغا.

شاعر { سف. ص. عر. ج : شعراء. [« شعر » دن سف.] شعر سویلین. طبیعتنده شعر سویلمك خاصه و قوتی بولنان وموزون سوز اویدیرمغه ماهر اولان : شاعر آتش زبان: شعراء جاهلیه = قبل الاسلام اولان شعراء عرب. = س. تر. شو. برمحل عمومیده برطاقم بیتلر اوقویه‌رق ساز چالان آدم، که بونلرك اساسا سویلدکاری بیتلری کندیلری اویدیروب اکثریا بیتلرنده مسابقه ایتمه‌لری وجه تسمیه‌لری اولمشدر : طاووق بازاری شاعرلری .

شاعرانه { ص. ح. فا. شاعره یاقیشیر صورتده، شاعرلرك طرز افاده‌سنه موافق، خیالانه تبعیتله کوزل تصویر ایده‌رك : شاعرانه افاده‌سی واردر؛ پك شاعرانه یازیور.

شاعرلك { س. ١. شاعر صفت و صنعتی : شاعرلك انسانك یارادیلیشنده اولمازسه تحصیل ایله اله کچمز. ٢. بیتلر سویلیه‌رك سازچالان چالغیجینك حال وصنعتی : قهوه‌لرده شاعرلك ایدنلر .

شاعره { سث. عر. ج : شواعر. شعر سویلین قادین : فطنت ایله لیلی عثمانلی شاعره‌لرینك اك معروفه‌لریدر: شواعر عرب چوقدر.

شافت { س. مج. ١. ماکنه‌نك حرکتیله محوری اطرافنده دور ایدوب پروانه‌یی تدویر ایدن دمیر میل. ٢. بر ماکنه‌نك دوریله تحصیل ایدن قوتی نقله واسطه اولان واوزرینه دیشلی چرخلر وتکرلکلر باغلانان دمیر میل .

شافع { ص. عر. شفاعت ایدن، برینك عفویچون آرایه کیروب توسط ایدن [« شفیع » دها مستعملدر.]

شافعی { ص. عر. ت : شافعیه . اهل سنت مذاهب اربعه‌سندن امام شافعی (رضه) حضرتلرینك اجتهادیله مستقر اولان مذهبه تابع ویا منسوب ومتعلق : مذهب شافعی؛ فقهاء شافعیه: شافعی المذهب = مذهبی شافعی. = سخذ. اهل سنت ائمهٔ اربعه‌سندن امام شافعی (رضه) .

شافل { یاخود شافول . س. بال تکنه‌سی، بال قومغه مخصوص اوفاق آغاج تکنه .

شافی { ص. عر. ت : شافیه . [« شفاء » دن سف.] ١. شفا ویرن. ایی ایدن : دواء شافی؛ شافیٔ حقیقی اولان جناب حق . ٢. مج. قناعت بخش، مقنع، کافی، صدره شفا ویرن: جواب شافی .

شاق { مه. تخته و سائره ایله اورمقدن چیقان سسی تقلید و تصویر ایدر : شاق اوردی؛ شاق اکسه‌سنه بر طوقات یرلشدیردی .

شاقّ { ص. عر. ت : شاقه . [« مشقة » دن سف.] زحمتلی، مشقتلی : خدمات شاقه = طوپراق قازمق وطاش طاشیمق کبی زحمتلی وقبا ایشلر .

شاقت { یاخود شاقط. س. ایو مرینا دیتان بر جنس ییلان بالیغی .

شاقر { مه. یاغمورك، بلبل کبی اوتن بر قوش وسائره‌نك وییقانان بعض شیئلرك سسنی تقلید و تصویر ایده‌رك اکثریا مکرر قوللانیلیر : شاقر شاقر یاغمور یاغیوردی؛ بلبللر شاقر شاقر اوتیوردی؛ شاقر شاقر ییقادی .

شاقراق { ص. چوق اکن لطیف بر صورتده سویلین، بلبل کبی اوتن، کیف ونشئه ایله سویلین : پك شاقراق چوجق.

شاقر داتمق { فت. شاق ویا شاقر شاقر ایتدیرمك، بویله بر سسله سسلندیرمك : قامچی‌یی حیوانلرك باشی اوستنده شاقرداندی .

شاقر دامق { فل. شاقر شاقر ایتمك، بویله برسس چیقارمق : یاغمور شاقردایوردی: بلبللر هر طرفدن شاقردامغه باشلادی .

شاقردی { سـ. شاقرشاقرایدوب سس چیقارمه، بو صورتله چیقان سس ولحن: یاغمور شاقردیسی ایشیتمکه مانع اولیوردی؛ بلبللرك بو صباحکی شاقردیسی: قامچینك شاقردیسی.

شاقشاق { سـ. حقه بازك آرقداشنه اوردیغی چالاق تخته پارچه‌سی که آز اورمغله چوق سس ویرر. شقشقه.

شاقلابان { صـ. سـ. صویتاریلق و مقلدلك ایده‌رك هر قالبه کیرن خفیف مزاجلی هویا آدم.

شاقلابانلق { سـ. صویتاریلق، مقلدلك، خفت مزاجله ایدیلن تحفلق.

شاقلاتمق { فـ. شاق ایتدیرمك، قیرباجك سسی کبی بر سس چیقارتمق، شاقرداتمق: قامچی‌یی شاقلاته‌رق حیوانلری یوروتدی.

شاقلامق { فل. شاق ایتمك، سس چیقارمق، شاقردامق: آرابه‌جینك قامچیسی متصل شاقلایوردی.

شاقمق { فل. با: چاقمق.

شاقول { سذ. عر. دیوارجیلرك عموداً دیوارك طوغریلغنی تأمین ایچون قوللاندقلری آلت که اوجنه قورشون و یا تونجدن آغرجه بر پارچه باغلی بولنان بر ایپدن عبارت اولوب برچیوی ایله دیوارك یوقاریسنه ویاقونیله‌جق طاشه ایلشدیریلوب آشاغی‌یه صارقیدیلیر، شاوول.

شاقوللامق { یا شاووللامق. فـ. ١. شاقول قوللانمق، شاقول طوتوب طوغریلغنه باقمق: هرکوشه طاشنی قورکن ایچه شاقوللاملی. ٢. تاصارلامق، اولچمك.

شاقولی { صـ. عر. شاقول کبی یوقاریدن آشاغی‌یه اینن، تعلیق اولنمش شاقول وضعیتنده، عمودی.

شاقه { یاخود شقا. سـ. لطیفه، مزاح، هزل: شاقه سویلیورم: شاقه ایتمك: شاقه‌یه بوزمق = لطیفه‌یه چویرمك: ال شاقه‌سی = شاقه طریقیله قباجه بوغشمق و ال ایله دیکرینك اوراسنه بوراسنه طوقنمق.

شاقه‌جی { یا شقاجی. صـ. لطیفه‌جی، لطیفه‌کو، طبیعتی مزاحه مائل.

شاقه لاشمق { فش. بربریله شاقه ایتمك، ملاطفه: آرقداشجه شاقه‌لاشیورلردی.

شاکر { صـ. عر. ث: شاکره. [« شکر » دن سف.] شکر وحمد وثنا ایدن، کوردیکی ایپلکی اونوتمیوب شکرینی ادا ایدن، متشکر: بن اونك شاکر احسانی‌یم.

شاگرد { سـ. فا. ج: شاگردان. ١. علم اوکرنن، بر مدرس و معلمك درسنه و یا بر مکتب و مدرسه‌یه دوام ایدن، تحصیلده بولنان، طالب: مکاتب عسکریه شاکردانی: خصوصی معلملك ایدیور برخیلی شاکردی واردر. ٢. بر حکیمك درس و تعلیمنه ملازمت ایدن، تلمیذ: سقراطك شاکردانی. ٣. بر صنعت اوکرنمك اوزره براستاده مربوط بولنان کنج، چراغ، یاماق: مرانغوز، چلنکیر شاکردی. || اصطبل عامره شاکردی = سابقده مسلح آت اوغلانی.

شاگردلك { سـ. ١. شاکرد وطلبه حال وصفتی: معلملك شاگردلکدن زوردر. ٢. چراغلق، یاماقلق. ٣. عجمیلك، تجربه‌سزلك. ٤. چراغ حقی واجرتی.

شاکی { صـ. عر. ث: شاکیه. [« شکایة » دن سف.] شکایت ایدن، مشتکی.

شال { سـ. ١. اوموزه آتلمغه ویا بوینه صارلمغه مخصوص یوکدن قماش: شاله بورنمك. ٢. کشمیر کچیسی قیلندن و یا ایپکدن ککیش قوشاق: شال قوشاتمش؛ بلنده بر طرابلس شالی وار ایدی. ٣. کشمیرکچیسی قیلندن معمول قیمتدار قماش: شال خرقه. || جنازه شالی = جنازه‌لرك اوستنه آچیلوب تابوتی صارمغه مخصوص یوکدن عجم شالی. || طرابلس شالی = طرابلس شامده یاپیلان ایپك قوشاق که صاریلی بیاضلی اولوب اوجلرنده اوزون پوسکوللری واردر.

شالاکی { سـ. [« شال » دن رومجه قاعده‌سنجه متشکل بر لغت اولوب شالجق دیمکدر] یوکدن اینجه بر جنس قماش که قادین اثوابی و خرقه و یورغان یوزی وسائره اولور. لاهوراکی اسماً ومادةً بوکا بکزر.

شالوار { یاخود شلوار. سـ. [فا. « شلوار » دن] اکثری یوکلی قماشدن وقادینلرده بعضا

ایکدن کنکیش اوست طونی: شالوار کیمك .

شالوارلی { ص. شالوار کیین، شالوار ایله جبه دن مرکب اسکی قیافتده بولنان : شالوارلی بر آدم .

شالی { س. کشمیر کچیسی قیلندن یاخود تقتیکدن معمول اینجه قماش : آنقره شالیسی ؛ سنجاق شالیسی = سنجاق پاپیلان قبا شالی .

شالوپه { س. بح. (فر. Chaloupe) اعصار سالفه‌ده عثمانلیلر طرفندن قوللانیلان ایکی دیرکلی سفائن صغیرهٔ خفیفه .

شام { سخ. ص. (اصل عربیده «صول» ویمن «صاغ» دیمك اولوب حجازه نسبتله اولان موقعلری وجه تسمیه‌در.) قدیما سوریه دینلن خطهٔ واسعه و معموره‌نك اسمیدر، که الیوم حلب، سوریه، بیروت ولایتلرینی وقدس متصرفلغنی یعنی فلسطینی حاویدر. مرکزی اولان (دمشق) شهر شهیرینه بو کون شام دینلمسی اضافتله (دمشق شام) تعبیرندن اختصارله حاصل اولمش بر غلطدر. || بر الشام = خطهٔ مذکوره‌نك شرق جنوبی جهتنده فرات مجراسنه وجزیرة العرب چوللرینه طوغری ممتد اولان بادیه‌نك اسمی اولوب، بزجه غلطی اولان (پاراشام) سهواً بتون شام خطه‌سنه و حتی اك زیاده سواحلنه اطلاق اولنیور. || شام ایشی = دمشق شامده پاپیلان طاتلی ورچل انواعی. || شام فستیغی = معروف فستیق. || شام قیصیسی = قیصینك شامده یتیشن بیوك و پك ایی برجنسی. || شام شکری = اوزونجه وقامش پارچه‌سی کبی اینجه ایچی دلیك، دلیك ورنکلی بر شکر.

شامّ { ص. عر. ؤ: شامه. (« شم » دن سف.) قوقولایان، قوقو آلان؛ قوهٔ شامه = قوقو آلمق قوت وحاسه‌سی .

شام { س. فا. اقشام، مسا : شام وسحر = اقشام صباح .

شامامهٔ { یاخود شمامه. س. کو. چك قاوون شکلنده یمز لکن رایحه‌لی بر میوه. || مج. جلیز وبچیمسز یامری یو. مری آدم .

شامپانیه { س. فرانسه‌نك بو اسمله مسمی ایالتندن جیقان غازلی وطاتلی بر نوع قیمتلی شراب که فرنکلر یمکك نهایتنده میوه ایله ایچرلر .

شامخ { ص. عر. ؤ: شامخه. یو. (کسك، عالی، رفیع، مرتفع : جبال شامخه. ؤ.

شامدان س. با : شمعدان .

شامگاه { یا شامگه. س. فا. (شام = اقشام. گاه، گه = وقت) اقشام وقتی .

شامل { ص. عر. ؤ: شامله. (« شمول » دن سف.) ۱. شمولی اولان، احاطه ایدن، حاوی، متضمن : چفتلك برواسع اورمان ایله بر خیلی مرعالری ده شاملدر. ۲. عمومه عائد، عمومی : اشفاق ومراحمی بتون عاله شاملدر. || شامل الآفاق = بتون افقلری، عالمی قاپلامش اولان، عام، عمومی : اشفاق شاملهٔ الآفاق حضرت پادشاهی. (با : حاوی.)

شاملی { س. ص. شام خطه‌سی ویا دمشق شهری اهالیسندن اولان .

شامّه { سخ. عر. (« قوهٔ شامه » دن مخفف) قوقو آلمق حاسه‌سی، قوهٔ شامه : کوپکلرك شامه‌سی پك قوتلیدر .

شامی { ص. عر. ؤ: شامیه (« شام » دن سمع.) شام خطه‌سنه منسوب و متعلق، شاملی، شاملك کی : شامیلر؛ اقشهٔ شامیه .

شأن { سخ. عر. ج: شئون. (جمع الجمعی : شئونات دخی قوللانیلیر.) ۱. ایش، کار، فعل. ۲. یکی ایش، یکی ظهور ایدن حال، وقعه، حادثه، وقوعات، حوادث .

شان { سخ. عر. (لغت آنفه‌نك عینی اولدیغی حالده بو صورتله تلفظنده لسانزده معنا نیسی ده آریلیور.) ۱. حال، صورت، کیفیت : حال وشانی، حال وشانی آکلامق. ۲. عظمت قدر، مرتبه : سزك شانکزه دوشمز: شان حکومته لایق: عالی شان = عالی مرتبه. ۳. حق : اونك شانینده = حقنده. ٤. وظیفه، بر آدمه عائد و لایق اولان شئ : بونی یاپمق شانندن دکلدر. ٥. شهرت، حسن صیت، اعتبار : شان قازانمق: شان ویرمك: شهرت وشان صاحبی. ٦. کوستریش، جالیم، نمایش : شانلی برچوجق.

شانسز { ص. ۱. شهرتسز، نامسز، مجهول. ۲. جالیمسز، کوستریشسز : پك شانسز آدم.

شانسزلق { س. جالیمسزلق. کوستریشسزلك .

شانلی { ص. ۱. شهرتلی، صیت و شهرت صاحبی: آدلی شانلی. ۲. کوستریشلی، چالیمی یرنده: شانلی آدم.

شانه { س. فا. طراق. لـ.

شاه { یاخود شه. س. فا. ج: شاهان. [اصل خداوند وصاحب دیمکدر.] ۱. حکمدار، ملك: شاه جهان؛ شاه جم جاه. ۲. باخاصه ایران شاهی: شهامتلو شاه حضرتلری. ۳. ترکیباتده باش، رئیس، برنجی معناسنی افاده ایدوب جنسلرینك ممتازی اولان شیئلره اطلاق اولنور: شاهراه = بیوك جاده؛ شاهباز = ایری طوغان؛ شاهسوار = پك ماهر بینیجی: شاه طامار = بیوك طامار، شریان و ساثره. ٤. شطرنج مهره لرندن بری. || شاه مردان. شاه ولایت = حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك القاب شریفه لرندندر.

شاهانه { ص. فا. ۱. حکمداره منسوب و متعلق و یاشایان ولایق اولان: سرای شاهانه، فرمان شاهانه، تشریف شاهانه، عساکر شاهانه. ۲. برحکمداره یاقیشه جق صورتده نفیس ومکمل. شاهانه بر قصر. = ح. بر حکمداره یاقیشه جق صورتده، پك مکمل اوله رق.

شاهباز { یاشهباز. س. فا. [«شاه» ملك - باز = شاهین] ایری بر جنس بیاض طوغان. || مج. یکیت و شجاعتلی آدم، قهرمان.

شاهبال { یاشهبال. س. فا. قوش قنادینك اك اوزون توکاری.

شاهبندر { س. فا. با: شهبندر.

شاهبیت { س. فا. بر غزلك اك منتخب ویاخود شاعرك اسمنی حاوی اولان صوك بیتی.

شاهپره { یاخود شهپره. س. فا. لسانمزده دخی بواسمله معروف اولوب عربیده شهترج وبقلة الملك دینلن بر نبات طبی.

شاهد { س. عر. ج: شهود. [« شهادة » دن سف.] ۱. کوردیکی ویا بیلدیکی ماده یی حضور محکمه ده مع القسم افاده وتقریر ایتمکله اثبات دعوایه یاردیم ایدن آدم: شاهدلری دیکلمك، تزکیه ایتمك؛ بو ایشك بویله اولدیغنه بر ده شاهدم. ۲. وحدانیته واوامر ونواهیء الهیه یه شهادت ایدن خاتم الانبیا (صلعم) افندمزه وصف اولور. ۳. د. سند برینه کچه جك درجه ده مقبول ومعتبر بر اثردن ایراد اولنان مثال: قواعد صرفیه ونحویهٔ عربیه یه آیات کریمه دن مثال ایرادی کبی. سند دخی دینلیر. || شاهد عادل = شهادتنده اصلا شبهه اولنمیان شاهد. || یالان شاهد، شاهد زور = یالان یره شهادت ایدن آدم.

شاهد { س. فا. دلبر. کوزل.

شاهدانه { س. فا. ایری اینجی دانه سی.

شاهدلك { س. شهادت: شاهدلك ایتمك = شاهدلق ویالان شاهدلك = شهادت زور.

شاهراه { یاشهراه. س. فا. بیوك جاده، طریق سلطانی. || مج. شاشیرلمسی ممکن اولمیان طوغری و آچیق یول، طریق سلامت: شاهراه ترقی؛ شاهراه عدالت.

شاهزاده { س. فا. با: شهزاده.

شاهسوار { س. فا. با: شهسوار.

شاهق { ص. عر. ث: شاهقه. [« شهیق » دن سف.] یوکسك، مرتفع: جبال شاهقه.

شاهقه { س. عر. ج: شواهق. طاغ تپه سی، ذروه: شواهق جبال.

شاهلق { س. ۱. حکمدارلق، ملکلك. ۲. ایران حکمدارلغی. ۳. مستقل واورته حالده حکومت وبویله برحکومتله اداره اولنور مملکت: زنکبار بر شاهلقدر.

شاهمردان { س. [طوغریسی: « شاه مردانه » اولسه کرکدر] بیوك وآغر چکیج وطوقاق.

شاهنامه { س. فا. حکمدارانك تراجم واحوالنی حاکی منظوم کتاب. — اصل فردوسینك اسکی ایران حکمدارانی تاریخنه دائر یازدیغی مشهور منظومه نك اسمی اولوب بالتعمیم بو قبیلدن اولان کتابلرك جمله سنه اطلاق اولنمشدر.

شاهنامه جی { س. وقتیله عصرینك احوال و وقایعنی سلك نظمه چکمکه مأمور شاعر وقعه نویس.

شاهنشاه { یاخود شهنشاه ویا شاهنشه. س. فا.

حكمدارلر حكمداری، تحت تابعیتنده ایکنجی درجه ده بر طاقم ملکلر بولنان بیوك حكمدار، پادشاه، سلطان السلاطین: شاهنشاه معظم.

شاهنشین { یاخود شهنشین. س. فا. اوطه‌لك سوفاق طرفنه چیقنتیسی که اوچ جهتدن پنجره‌لی ومفروشدر.

شاهوار { یاخود شهوار. ص. فا. حكمداره لایق ویاراشیر. = س. فا. ایری دال نه‌لی واعلا جنس اینجی.

شاهی { ص. ١. حكمداره منسوب و متعلق ویا شایسته. [شاهانه دها مستعملدر.] ٢. ایران شاهنه منسوب ومتعلق: سرای شاهی؛ با امر شاهی. = س. فا. ١. شاهلق، حكمدارلق: اجرای شاهی ایتدی. ٢. نشاسته ویومورطه‌ایله یاپیلیر بر نوع حلوا. ٣. مرمر دینلن اینجه پاتیسه‌نك مقبول برنوعی، مرمر شاهی. ٤. ایرانك بر کوچك سکه‌سی. ٥. اسکی طوپلرك بر نوعی.

شاهین { س. طوغان انواعندن و طیورصائده‌دن برقوش که آوآولامق ایچون تأنیس وتربیه دخی اولنور. || شاهین باقشلی = نظر عظمتکارانه. || ترازی شاهینی = ترازینك دیلی.

شاهینجی { س. بر بیوك دائره‌ده آو شاهینلرینی تربیه وحفظ واداره ایدن آدم؛ شاهینجی باشی.

شایاق { س. طوقونمه‌سی ورو ودیمی صورتنده اینجه وقباجه چوقه: یرلی شایاق، انکیز شایاغی. = ص. شایاقدن معمول: شایاق اثواب.

شایان { ص. فا. مناسب، لایق، چسپان، یاقیشیر، یاراشیر، مستحق: بو مرتبه شایان دکلدر: شایان طبع وتمثیل بر کتاب.

شائبه { سث. عر. ج: شوائب. [« شوب » دن سف. ث.] لکه، نقصان، نقیصه، قصور: شائبهٔ جهالتدن مبرا. = ج. مصائب. آفات.

شاید { د. فا. [اصل فارسیده اکرکمك ولایق اولمق دیمك اولان « شایستن » مصدر رندن مضارع مفرد غائبدر] ١. شرط بیان ایدر، اکر، بالفرض: شاید بو اقسام کله‌جك اولورسه کز. ٢. احتمال بیان ایدر، بلکه، بالفرض، اولورکه: شایدسزی اوده بوله‌مام مطالعه‌سیله.

شایسته { ص. فا. لایق، سزاوار، شایان، یاراشیر: کندیسی او مقامه شایسته‌در: شایستهٔ تلطیف برآدمدر.

شایع { ص. عر. ث: شایعه. [« شیوع » دن سف.] ١. طویلش، هرکسك معلومی اولمش، منتشر: بو خبر شایع اولدی. ٢. حصه‌دارلرن بیننده مشترك، تقسیم اولنمامش: حصهٔ شایعه.

شایعه { سث. عر. ج: شایعات. شیوع بولمش خبر، حوادث منتشره، اراجیف: شایعهٔ کاذبه.

شایقه { یاخود چایقه. س. برنوع قزاق قاپنی.

شایگان { ص. فا. ١. لایق، مناسب، شایان، سزاوار. ٢. بول، واسع، فراوان، مبذول: الطاف عالیه‌لرینك شایگان بیورملسی.

شب { س. فا. کیجه. لیل: شب هجران = هجرانله کیجه‌یلدن کیجه: شب وروز = کیجه کوندوز؛ شب یلدا = سنه‌نك اك اوزون کیجه‌سی که کانون اولك طقوزنده‌در.

شباب { سث. عر. کنجلك، عنفوان جوانی: عهد شباب = کنجلك زمانی. [شبابت «دیمه‌لی.]

شبابی { ص. عر. ث: شبابیه. کنجلکه منسوب ومتعلق.

شباط { س. [سریانجه‌دن] تقویم رومینك اون ایکنجی وصوك شهر شمسیسی که آوروپا لیلرك اتخاذ ایتدکاری ترتیب سقیده ایکنجی آی عد اولنور. یکرمی سکز ودرت بیلده بر کلن سنهٔ کبیسه‌ده یکرمی طقوز کوندن مرکبدر.

شب افروز { ص. فا. [شب = کیجه. افروختن = پارلامق] کیجه پارلایان.

شبان { س. فا. چوبان. لـ.

شبّان { سث. ج. عر. فد: شاب. با: شاب.

شبانروز { س. فا. برکیجه وکوندوزك بجوعی که ٢٤ ساعته تقسیم اولنمشدر.

شبانگاه { ظز. کیجه وقتی.

شبانه { ص. فا. کیجه‌یه منسوب ومتعلق، کیجه‌لك: صحبت شبانه = کیجه لك صحبت، کیجه صحبتی.

شبیوی { س. فا. [شب = کیجه. بوی = قوقو. — تر.

زبانزدی واو ثقیله‌ء مبسوطه ایله‌در. | انواع الوانده جنسلری بولنان معروف ومبذول بر چیچك.

شَبَپَره { س. ف. | شب = کیجه. پریدن = اوچق | کیجه قوشی، یاراسه. لس.

شَبتاب { س. ف. | شب = کیجه. تافتن = پارلامق | آتش بوجکی.

شَبچراغ { س. ف. | شب = کیجه. چراغ = ایشیق | بر جنس ذی قیمت طاش، | عمو. شبشراق طاشی.

شَبخون { یاخود شبخون. س. ف. | شب = کیجه. خون = قان | کیجه باصقینی، دشمنی کیجه وقتی آکسزین باصمه.

شَبخیز { ص. ف. | شب = کیجه. خاستن = قالقمق | کیجه قالقان، کیجه قالقوب عبادت ایدن ویا چالیشان.

شِبر { سذ. عر. قاریش. ك.

شَبرَنك { ص. ف. کیجه رنکنده، سیاه.

شَبرَو { ص. ف. | شب = کیجه. رفتن = کیتمك | کیجه کیدن، یوروین.

شَب زنده دار { ص. ف. | شب = کیجه. زنده = دیری. داشتن = طوتمق | کیجه‌یی دیری طوتان، لیالی بی خواب غفلتله کچیرمیوب ذکر وعبادتله احیا ایدن: بر زاهد شب زنده دار. ك.

شَبِستان { س. ف. اسکی ایرانیلرده حرم دائره‌سی.

شَبَش { س. یولاً حیوانله طاقیلان اکم.

شِبع { سذ. عر. ۱. طوقلق. طویمه. ۲. ص. صویلك بر مادهٔ کیمیویه دن اریده بیله‌جکی مقداری حاوی اولمسی. | «اشباع» کبی. |

شَبعان { ص. عر. | «شبع» دن طوق، سیر.

شَبَك { س. قیچی قرمزی، تویسز بر نوع پیمون.

شَبَك { س. آق دکیزده قوللا. نیلیر قیچ طرقی طار و اوزون بر نوع قراوله.

شَبَکه { سذ. عر. ۱. آغ، بالیق آغی. ۲. قفس، دمیر قفس ویا پارمقلق وعلی الخصوص بر مزاراك صندوقه‌سنی احاطه ایدن. ۳. بر مملکتده کی دمیر یوللرك هیئت مجموعه‌سی: شبکهٔ حدیدیه. ٤. اسقره. ٥. تك. آغ وقفس شکلنده زار وسائره.

شَبَکی { ص. عر. ژ: شبکیه، تك. آغ وقفس شکلنده اولان.

شَبَنم { س. ف. چیك، ندی، ژاله.

شِبه { سذ. عر. ج: اشباه. ۱: بکزه‌یش، بکزه‌مه. ۲. بکزه‌ین شیء، مثل، مانند، نظیر: بونك عالمده شبهی یوقدر: جناب حق شبهدن منزهدر. || ص. شبه جزیره = یالکز برجهتدن قره‌یه مربوط وسائر جهتلری دکیزله محاط بر: آناطولی بیوك برشبه جزیره‌در. || د. [صرف عربیده] شبه جمع = مفرد اولدیغی حالده جمع معناسنی افاده ایدن اسم: شبه فعل = لفظاً فعل اولدیغی حالده فعل معناسنی افاده ایدن کلمه ویا ترکیب. | ر. شبه‌معین، شبه منحرف = معین ومنحرفه بکزر شکلر. | تا. کیم. تك. نبا. ط. فرانسزجه forme و ide اداتلریله ختام بولان اصطلاحات ترجمه‌لرینی ترکیب ایدر: شبه اسطوانی = Cylindroïde: شبه اسفنجی = Spongoïde: شبه بشره = Epidermoïde: شبه جبن = Caséiforme: شبه‌جلد = Dermoïde وسائره.

شُبهه { سذ. عر. ج: شبهات، شبه. ۱. ایکی ویا زیاده شیء آره‌سنده خالقیسی اولدیغی کسدیره‌مه‌مه. شك. التباس، کمان: بن بوبابده شبهه ایدیورم، شبهم واردر. ۲. برشیئك او. لوب اولدیغی حقنده حاصل اولان تردد. عدم اطمئنان: شبهه حاصل اولدی. || شبهه کوتورمك = قابل شبهه اولق، شبهه‌یه محل اولمق: بو ایش، بوسوز شبهه کوتورمز: بوایشك شبهه کوتورور یری یوقدر. || شبهه یوق، نه شبهه؟ شبهه می وار؟ = تصدیق تعبیرلری.

شُبهه‌ناك { ص. حقنده شبهه او. لنمیان، شك وکمان کوتورمز، صاغلام، صحیح، شکسز: جناب خالقك وحدانیتی شبهه‌سزدر. = ح. شك وکمان اولنمقسزین، صحیح وصاغلام صورتده، بلاشبهه: شبهه‌سز یارین درس اوقویه جغکز: بوکون شبهه‌سز کله‌جکدر.

شُبهه‌سِزلِك { س. شك وكمان ايتمه‌مه، صاغلاملق، عدم تردد.

شُبهه‌لَندیرمَك { فت. شك وكمانه دوشورمك، تردد ايتديرمك: طبيبك تلاشى بنى شبهه‌لنديردى.

شُبهه‌لَنمَك { فل. شك وكمانه دوشمك، تردد و وسوسه ايتمك: كيجه وقتى بر سس ايشتديكمدن شبهه‌لندم: حسابنى قاريشيقجه كورديكمدن حقنده بر آز شبهه‌لندم.

شُبهه‌لى { ص. شك وكمان تحتنده بولنان، صاغلام اولميان، مشكوك: يارين كله‌جكى شبهه‌لى. ۲. حالى امنيت بخش اولميان: شبهه‌لى آدم.

شَبيه { ص. عر. أ: شبيهه. [«شبه» دن صش.] بكرر، مماثل، مانند، نظير: جناب حقك شبيهى يوقدر.

شِپشِپ { ياخود شيپ شيپ. س. آرقه‌سز واوكچه‌سز خفيف ترلك كه يورورکن سورينه‌رك شيپ شيپ كبى برسس چيقارمه‌سى وجه تسميه‌سى اولمشدر. — صفت كبى دخى قوللانيلوب شپشپ ترلك دينلير.

شِتاء { سذ. عر. قيش، زمستان: فصل شتا = قيش موسمى: صيف وشتا = ياز قيش.

شِتاب { س. فا. عجله، سرعت، مسارعت، چابوقلق: خبر آلير آلماز موقع حربه شتاب ايتدى: جواب يازمغه شتاب ايلدم.

شِتابان { ص. فا. عجله و سرعت ايدن، قوشان، چابوق اولان: موقع حربه شتابان اولديلر.

شِتائى { ص. عر. أ: شتائيه. قيشه منسوب و متعلق ويا مخصوص اولان، قيشلق: زهر شتائى = قيش چيچكى: تداركات شتائيه = قيش تداركلرى.

شُتُر { س. فا. دوه، جمل، ناقه. || شتر كربه = دوه ايله كدى، ايى كوتى، قاريشيق، ناموافق، غير متناسب: اشعارى شتر كربه‌در.

شُتُربان { س. فا. دوه‌جى، دوه چوبانى.

شَتم { سذ. عر. ج: شتوم. سوگمه، سب، دشنام: شتم ايتمك = سوگمك: شتوم غليظه = قبا سوگمه‌لر.

شُتوم { سذ. ج. عر. فد: شتم. با: شتم.

شَتّى { ص. عر. [«شت» دن صش. فد. وجم.] ۱. متنوع، مختلف، متفرق، آيرى آيرى اجناسدن متشكل: مواد شتى. ۲. غزته‌لرك حوادث سياسيه‌دن باحث اولميان بر قسم مخصوصى.

شجاع { ص. عر. ج: شجعان. [«شجاعة» دن صش. — مفردنده شينك حركات ثلثه ايله وجمعنده ضمه وكسره ايله تحريكى جائزدر.] ۱. يكيت، يوركلى، بهادر، دلير، جسور. ۲. ك. برج اسدله برج سرطان آره‌سنده وجهت جنوبيه‌لرنده بر صورت كوكبيه، فر. Hydre.

شَجاعَت { سذ. عر. يكيتلك، يوركليلك، ربهادلق، جسارت: انسانك شجاعتى حرب ميداننده آكلاشيلير.

شَجاعَتلى { ص. جسارتلى، يوركلى، جسور، بهادر.

شَجَر { سذ. عر. ج: اشجار. آغاج، درخت.

شَجَره { سذ. عر. ۱. بر تك آغاج. ۲. برسلاله و خاندانك جد اعلاسندن بدأ ايله صورت تشعبنى كوستريرجدول كه هيئت عموميه‌سى داللى بوداقلى بر آغاج صورتنه مشابهدر، سلسله، سلسله‌نامه: شجرهٔ آل عثمان.

شَجَره‌لى { ص. نسل ونسى بر شجره ايله مثبت و مصدق اولان.

شُجَعاء { سذ. ج. عر. ودها مستعملى:

شُجعان { سذ. ج. عر. فد: شجيع. با: شجيع.

شَجَن { سذ. عر. ج: شجون. دال، بوداق، فرع، شعبه. || ذو شجون = داللى بوداقلى، متفرع.

شُجون { سذ. ج. عر. فد: شجن. با: شجن.

شَجيع { ص. عر. أ: شجيعه. ج: شجعان، شجعاء. [«شجاعة» دن صش.] يكيت، جسور، يوركلى، دلير: مرد شجيع: شجعان عرب.

شَحم { سذ. عر. ج: شحوم. ايچ ياغى، اتلر آره‌سنده بولنان ياغ: لحم وشحمى.

شِحنه { سذ. عر. [زبانزدى شين مفتوحه ايله‌در.] سلفده شهرك ضبط وربطنه و

خصوصیله کیجه انضباطك محا-
فظه‌سنه نظارت ایدن مأمور،
سوء باشی، ضابطه مدیری،
احتساب آغاسی.

شَخرَم { س. ا بلکه عر. «شخر»
دن ا آغزی آچیق
یاریق، شرحه : شخرم شخرم
چاتلامش، یارلمش، آچلمش.
ا اکثریا بو وجهله مکرر وحال
مقامنده قوللانیلیر. ا

شَخص { سذ. عر. ج : اشخاص.
١. انسانك هیئت جسما-
نیه‌سی، کورینن شکل وصورتی
شخصی کوزل: شخصنی طانیورم
ا یعنی سمنی وکیم اولدیغنی بیلدیکم
حالده هیئت جسمانیه‌سنی طا-
نیورم ا. ٢. انسانك موجودیتی.
نفس. ذات : بنم شخصمه عائد
بر ماده. ٣. کیمسه، فرد،
کشی : بر قاچ شخص موجود
ایدی: اشخاص مجهوله: ایلك
کوردیکم بر شخص. ا حرمت
وتعظیم مرام اولندقده «ذات»
دینلیر. ا ٤. ر. ا صرفده ا
فعل وضمیرك متکلم ومخاطب
وغائب صورندن بهری : بو فعل
بحسب الشخص غائب، مخاطبدر.
ا شخص ثالث = دعواده طرفیندن
اولمیان. ا شخص معنوی = شرکت
وقومپانیا کبی شخص مادی اولمدیغی
حالده شخص کبی حقوق و وظائف
اولان.

شَخصاً { ح. عر. هیئت جسمانیه
و صورت ظاهره‌سی
اعتباریله، اسمنی و اوصاف
واحوالنی نظر اعتبار آلمیه‌رق:
بو آدمی شخصاً طانیرم = کیم
اولدیغنی بیلمدیکم حالده کوز
آشنالغم واردر.

شَخصی { ص. عر. ث : شخصیه.
شخص و ذاته عائد
ومتعلق. بر آدمك وظیفه‌سنه
وحائز اولدیغی صفت رسمیه‌یه تعلق
ایتمیوب نفسنه عائد اولان :
شخصی بر ایش. احوال شخصیه،
امور شخصیه = ذاتیه: شخصی
سوزلر = شخصه واحوال ذاتیه‌یه
عائد. ا تکالیف شخصیه = انسان
باشنه آلنان رسوم.

شَخصِیّات { سث. ج. عر. ذاته
ونفسه عائد سوزلر
ویا ایشلر. بر آدمك خصوصیت
احوالنه متعلق اقوال وافعال
ذمیمه : مباحث ادبیه‌ده شخصیاتدن
بحث ایتمك مغایر ادبدر؛ شخصیاتدن
توقی ایتملی.

شَخصِیَّت { سث. عر. بر آدمك
شخص ونفس وذات
اعتباریله موجودیتی، کیم اولدیغی
خصوصی : توقیف اولنان آدمك
شخصیتی آکلاشیلمدی.

شَد { یاخود شت. س. ا بلکه
عر. صیقی باغلامه دیمك
اولان «شد» دن ا وقتیله
اصناف طاقمنك بللرینه صار-
دقلری قوشاق.

شَدّ { سذ. عر. صیقی باغلامه.
صیقمه : شد رحال = سمر-
لری باغلامه، عزیمت، حرکت.
ا همان یالکز بو تعبیرده
مستعملدر. امر. بر پرده‌نك دیکر
پرده اوزرنده ویاخود بر مقامك
دیکر مقام اوزرنده اجرای
آهنك ایدلمسی.

شُد { س. فا. کیتمه. کیدیش. ذهاب:
آمد شد = کلوب کیتمه،
ایاب وذهاب.

شَدّاد { سخذ. یمنده عاد قوم
قدیمی یعنی حمیریلر
حکمدارانندن عنف و شدتیله
وپك متین وجسیم ابنیه و سد
و بندلر وجوده کتیرمه‌سیله
مشهور بر شخص.

شَدّادانه { ص. فا. شداده لایق،
شدادك آثارینه مماثل،
پك متین و جسیم : شدادانه
بنالر وجوده کتیرمشدر.

شَدائِد { سث. ج. عر. ا فد.
«شدیده» لسانمزده
غیر مستعملدر. ا ١. زحمتلی
ومشقتلی حاللر، شدتلر : صوئو-
غك، حربك، یولك شدائدی.
٢. آفات، مصائب.

شِدَّت { سث. عر. ١. یکلك،
زیاده‌لك، مبالغه : شدت
شتا، شدت حرارت، شدت ذکا،
شدت احتیاج. ٢. سرتلك،
سخت ودرشت معامله، تعزیر و
جزاده مبالغه : شدت کوستر-
مك: معلمك شدتی طلبه‌یی شا-
شیرتیر. ٣. مساعده‌سزلك،
صیقی : ابتدای ایجادنده عسکر-
لکده چوق شدت وار ایدی.

شِدَّتلَندیرمَك { فت. شدتی
آرتدیرمق،
صیقیلاشدیرمق، دها سرت
وکوچ ایتمك : روزکار صوئوغی
شدتلندیردی.

شِدَّتلَنمَك { فل. شدت کسب
ایتمك، دها سرت
وزیاده اولمق: صوئوق شدتلندی.

شِدَّتلی { ص. ١. شدید، سرت،
پك، زیاده : شدتلی
صوئوق، شدتلی صیتمه. ٢. صیقی،
مساعده‌سز : شدتلی معامله.

شَدّه { سث. عر. تشدید دخی
دینلن (ّ) علامتی که
عربیده مکرر اوقونمه‌سی اقتضا

ایدن حرفلرك اوزرینه وضع اولنور : جرّ. شدّه کبی. فارسیده دخی مستعمل اولوب، ترکجه ده ایسه حرف مکرر یازیلیر وشده قوللانلماز: قوللانمق، یللهمك کبی .

شَدّه‌لی { ص. شده علامتنی حامل. تشدیدلی. مشدد : شده‌لی دال ایله .

شَدید { ص. عر. ا : شدیده . | «شدة» دن صش. | ۱. سرت، قاتی، سخت، شدتلی : عذاب شدید: ضرورت شدیده؛ شدید صوئوق. صیجاق. ۲. مساعده‌سز. صیقی : معامله‌ٔ شدیده: تنبیهات شدیده.

شَذره { سث. عر. ج : شذور . شذرات. ۱. قال اولنمقسزین معدنك ایچندن طوپلانیلان آلتین پارچه‌لری. ۲. زینت ایچون آصیلان اینجی و آلتین دانه‌لری. [بو معنا ایله باشلیجه ایکنجی جمعی مستعملدر .]

شُذوذ { سذ. عر. د. شاذ اولمه. برکلمه‌نك قاعدهٔ عمومیه‌یه اویمیوب مستثنی اولمسی .

شُذور { سث. ج. عر. فد : شذره. با : شذره .

شَر { د. | فتحه‌سی ماقبلنه کوره خفیف ویا ثقیل اوقونور | حرف املا ایله ختام بولان اسماء اعداده الحاق اولنه‌رق توزیع و تقسیم افاده ایدر : ایکیشر، آلتیشر، یدیشر .

شَرّ { سذ. عر. ج : شرور . ۱. کوتیلك، فنالق، کوتی ایش، خیر مقابلی : خیروشرهپ اللهدندر. ۲. غاوغا، نزاع، نفاق.

شَرّ { سذ. ص. عر. ج : اشرار . ۱. کوتی آدم، فنالق ایدن، فاسد، فاسق . | شریر کبی | ۲. دها کوتی. اك کوتی. | استف. «اشر» یرینه | : شر الناس = انسانلرك اك کوتیسی . خیر مقابلی .

شِر { شرل. شرلامق. با : شار وسائره .

شِراء { سذ. عر. صاتین آلمه، مبایعه : بیع وشراء = آلیم صاتیم .

شَراب { سذ. عر. ج : اشربه . ۱. ایچیله‌جك شیء، ایچکی، مشروب. | عربیده اصل موضوع لهی اولان بو معنا ایله لسانمزده پك قوللانلماز. | ۲. اوزومدن یاپیلان معروف مسکر مشروب، خمر، باده، می، صهبا، اصل ترکجه‌سی : سوجی .

شَرابجی { س. شراب یاپان وصاتان آدم، شراب فابریقاتوری ویا تجاری .

شَرابجیلق { س. شراب یاپان وصاتان آدمك صنعت وتجارتی: کندیسی شرابجیلق ایدیور .

شَرابخانه { س. فا. ۱. اوزومی صیقوب شراب یاپمغه مخصوص محل، شراب کارخانه‌سی. ۲. شراب فیچیلرینك حفظ اولندیر، شراب مخزنی، خمخانه. ۳. بیوك شراب فیچیسی .

شَرابی { س. ص. شرابجی .

شَراپنَل { س. [فر. Schrapnel] ع. محاربه‌ده استعمال اولنور بر نوع مرمی .

شَرارَت { سث. عر. شریرلك، شر ایشلمه، فنالق.

شَراره { سث. عر. ج : شرارات. قیغلجیم : شراره پاش = قیغلجیم صاچان .

شَراسَت { سث. عر. تتیزلك، کچینه‌مه‌مه، بدخویلق، عدم امتزاج .

شِراع { سذ. عر. ج : اشراع. یلکن، بادبان. ز.

شَرافَت { سث. عر. ۱. قدر و شرف صاحبی اولمه، اعتبار، حیثیت : علمك شرافتی انکار اولنورمی؟ ۲. صوی، اصالت، نجابت، کشی زاده‌لك: انسان شرافتیله دکل بلکه فضیلتیله افتخار ایتملیدر. ۳. شریف اولمه، سبط جناب نبوی امام حسن (رضه) افندمز واسطه‌سیله سلالهٔ طاهرهٔ نبویه‌یه انتساب. [امام حسین (رضه) افندمز واسطه‌سیله سلالهٔ طاهره‌یه اولان انتسابه ایسه « سیادت » دینلیر. | || شرافت مکهٔ مکرمه = مکهٔ مکرمه شریفی منصب ومقام عالیسی .

شراق { مه. با : شارق .

شرانپول { س. و :

شرانپوی { س. [مجارجه‌دن] ع. پالنقه وقلعه واروشنك قازیق آغاج قاقیله‌رق یاپیلان باروسی .

شَرائِط { سث. ج. عر. [فد. « شریطه » لسانمزده مستعمل اولمیوب، اکثریا « شرط » ك جمعی مقامنده قوللانیلیر.] ۱. بر ایشك حصولی

منوط ومتوقف بولندیغی اسباب ووسائل : شرائط مصالحه. ۲. بر مقاوله‌نك طرفینجه مرعی طوتلمسی اقتضا ایدن بندلری، مواد متفق علیها : شرائط مقاوله.

شَرایِع { سث. جم. عر. فد: شریعه. با : شریعت.

شَرایین { سذ. جم. عر. فد: شریان. با : شریان.

شُرب { سذ. عر. ایچمه : شرب ایتمك = ایچمك: شرب خمر = شراب ایچمه؛ شرب مدام = لاینقطع ایچمه، سرخوشلق.

شِرب { سذ. عر. صف. اکین وحیوان صولامق ایچون صورت انتفاع نوبتی.

شَربَت { سث. عر. ۱. اکثریا میوه عصاره‌لرندن و صو وشکردن یاپیلان طاتلی ایچیله‌جك شیء : شربت ایچمك: ویشنه شربتی، حروب شربتی. ۲. مایع حالنده اولوب بارداقله ایچیله‌جك علاج، مسهل وسائره: بر شربت آلدم؛ طبیب بر شربت ویردی.

شَربَتجی { سـ. عمومی محللرده شربت ولیمو ناطه کبی شیئلر یاپوب صاتان آدم. || شربتجی اوتی = وقتیله شربتجیلرك قوللاندقلری والیوم بیرا دینلن آرپه صوینك استحضارینه یارادیغیچون آوروپاجه پك مقبول اولان بر نبات که صورت مخصوصه‌ده یتیشدیریلیر، فر. Houblon.

شَربَتجیلك { سـ. شربت وشروب کبی شیئلر یاپوب صاتان آدمك حال وصفتی: کندیسی شربتجیلك ایدیور.

شَربَتخانه { سـ. شربت یاپیلوب صاتیلان محل، شربتجی دکانی.

شَربَتلِك { صـ. شربت یاپمغه یارار، شربت اعمالنه الویریشلی : شربتلك پورتقال، فرنك اوزومی.

شِرپ { مه. و :

شِرپاداق { یا شربه‌داق. مه. بر شیئك سرعتله کسلدیکنی تصویر وتقلید ایدر: مقاصی اوروب شرپ، شرپاداق کسدی.

شَرَّت { صـ. [عر. « شر، شرة » دن] شرجی، شریر، یاراماز، خرچین : پك شرت چوجق.

شَرَّتلِك { سـ. شریرلك. یارامازلق، خرچینلق : او چوجغك شرتلکی چکیلیر شیء دکلدر.

شَرح { سذ. عر. جم : شروح. ۱. آچمه، یارمه. ن. ۲. بر کتابك عباره‌سنی ینه او لسانده ویا بر لسان آخرده تفصیل وایضاح ایده‌رك مشکلاتنی آچمه : سودی سعدینك کلستاننی ودیوان حافظی شرح ایتمشدر؛ معلقات سبعه‌یی ادبای عربدن بر چوق ذوات شرح ایتمشلردر. ۳. بر کتابك عباره‌سنی کلمه بکلمه آچوب ایضاح ایده‌رك یازیلان کتاب : شرح کلستان؛ شرح مقامات حریری؛ دیوان متنبینك متعدد شروحی واردر. ٤. مج. ایضاح، تفصیل، آچیق آکلاتمه : بونی بکا شرح ایدکز آکلایه‌مدم.

شَرحه { سث. عر. ۱. کسمه و یارمه اثری، بیچاق یاره‌سی : قلیجله باشنده بر شرحه آچمشیدی. ۲. پاره، پارچه، دیلیم، شخرم : شرحه شرحه = شخرم شخرم.

شِرذِمه { سث. عر. جم : شراذم. کوچك واهمیتسز جماعت.

شَرَر { سث. جم. عر. فد : شراره، شرره. با : شراره.

شَرسوف { سذ. عر. جم : شراسیف. نث. قبورغه کمیکلرینك اوك طرفده‌کی اوجلرنده بولنان قیغرداق.

شَرط { سذ. عر. جم : شروط. [« شرائط » ایسه « شریطه » نك جمعی اولوب، آنجق معناجه چوق فرقی اولمدیغندن، بزجه « شرط »ك جمعی کبی قوللانیلیور.] ۱. بر شیئك متوقف علیهی، دیکر بر شیئك وجودی اونك وجودینه باغلی اولان شیء : نمازك شرطلری که اونلرسز نماز قیلنه‌ماز. ۲. بر مقاوله‌یی ترکیب ایدن بند و فقره‌لرك بهری که طرفین معاقدینه عائد اولوب بر طرفه عائد اولانلرك اجراسی دیکر طرفه عائد اولانلرك اجراسنه منوطدر، قید، قیود : مقاوله‌نك شرطلرینی ایی دوشونملی. ۳. بر ایش ایچون بهمه حال لازم وواجب اولان شیء : ذهناً مشغول اولمق ایچون جمعیت خاطر شرطدر. ٤. طلاقله اولنان یمین : اونلر بو ایشی یاپه‌جقلرینه شرط

ایتدیلر: شرط اولسون. ٥. د. نحوده بری دیکرینه متوقف اولان ایکی جمله دن متوقف علیه دلالت ایدنی: دیکرینه «جزا» دینیر: «خبر ویررسه‌ك بن ده کلیرم» کلامنده «خبر ویررسه‌ك» جمله‌سی شرط، و «بن ده کلیرم» جمله‌سی جزادر. جمله شرطیه و جمله جزائیه دخی دینلیر. || شرط واقف: بر صاحب وقفك مال موقوفی تعلیق ایتدیکی ماده که اونك فقدانیله وقف مفسوخ اولور.

شَرط { سند. عر. ج: اشراط. ١. علامت، نشان: اشراط ساعت: قیامت علامتلری. ٢. برشیئك اك عادی وآشاغی قسمی: اشراط مال. [باشلیجه جمعی مستعملدر.]

شَرطلاشمَق { فش. طرفیندن شرطلری در. میان ایده‌رك مقاوله ایتمك.

شَرطلامَق { فش. غیر ظاهر بر قابی ایکی اوج کره بیقامق.

شَرطلی { ص. ١. شرطی اولان، برشرطه باغلی: مشروط. ٢. طلاقله بمین ایتمش، طلاق اوزرینه یمینلی.

شَرطنامه { سـ. فا. شروطی حا. وی مقاوله نامه: [فر. Cahier des charges]: دمیر یول امتیازینك شرطنامه‌سی امضا اولندی.

شُرطه { سند. عر. ١. چرقه‌جی عسکری. ٢. کمی یه مساعد روزگار.

شَرطی { ص. عر. أ: شرطیه. شرطه منسوب ومتعلق، شرط قبیلندن اولان: جمله شرطیه.

شَرطَین { سند. أ. عر. حل برجنك بر برج کوکلری.

شَرع { سند. عر. اوامر ونواهی الهیه وآیات وحدیث و اجماع امت اساسلری اوزرینه مؤسس قانون الهی. شریعت اسلامیه: شرع شریف: حاکم الشرع. [«شریعت» سائر قوانینه دخی اطلاق اولنوب. مثلا «شریعت موسی»، «شریعت زردشت» دینلدیکی حالده. «شرع» لفی شریعت اسلامیه یه مخصوصدر. و بوسببه مبنی جمعی قوللانلماز.]

شَرعاً { ح. عر. شریعت اسلامیه یه توفیقاً، احکام شرعیه اقتضاسنجه، نظاماً اولیه‌رق، محکمهٔ شرعیه معرفتیله: مسکرات استعمالی شرعاً وعقلاً مذمومدر. صدر: بو دعوی شرعاً رؤیت اولنه‌جقدر.

شَرعی { ص. عر. أ: شرعیه. شرع یعت غرایه منسوب و متعلق ویا موافق اولان: حکم شرعی: یونك اقتضاء شرعیسی: محکمهٔ شرعیه.

شَرعیّات { سند. ج. عر. شریعت اسلامیه‌یه مطابق و تابع ایشلر: شرعیاتله اوغراشمق.

شَرعیّاتجی { سـ. [زیادتی: شرعیاتچی] باب مشیخت اسلامیه‌ده احکام شرع شریفك اجراآتنه مأمور منصب مخصوص صاحبی.

شَرَف { سند. عر. ١. علو مرتبه، رفعت، مجد، اولولق، یوکسکلك: عز وشرف: زیارتی شرفنه نائل اولمق. ٢. فخر، افتخار، مفخرت، اوکنمه: بو بنم ایچون بر شرفدر: بن بونی کندیمه شرف عد ایدرم. ٣. برشخص ویا شیئك امتیازلندن مجلمه‌سی، ممتازیت، امتیاز، تمیز: خطهٔ حجازیه‌نك شرفی. || شرف ذاتی = اوصاف وفضائل ذاتیه‌دن منبعث شرف: شرف عارضی = رتبه وجاه ومنصبله استحصال اولنان شرف. [شرف ظهور، شرف صدور، شرف وصول ایتمك ویا شرف صادر، شرف سانح اولمق کبی قاعدهٔ نحویه‌یه مغایر تعبیراتده شرفله ظهور، صدور، وصول ایتمك معناسی مقصوددر.

شُرَفاء { سند. ج. عر. فد: شریف. بك: شریف.

شَرَف اَفزا { ص. ا. عر. شرف = م. فا. افزایندن = آرتدیرمق] شرفی آرتدیران، شرف ویرن: شرف افزای صدور اولان ارادهٔ سنیه: ... متصرفلرینه شرف افزا = او متصرفلرك شرفی آرتدیران یعنی متصرفی بولنان.

شَرَف بَخش { ص. فا. و:

شَرَف بَخشا { ص. فا. [عر. شرف = م. فا. بخشیدن = باغشلامق] شرف ویرن: یغدادده شرف بخش اقامت بولنان: ... محاسبه. حیلکانه شرف بخشا.

شَرَف رَسان { ص. فا. [عر. شرف = م. فا.

رسانیدن = یتیشدیرمك | شرف یتیشدیرن.

شَرَف ریز { ص. فا. | عر. شرف = م. فا. ریختن = دوکمك | شرف دوکن. یعنی ویرن.

شَرَف سانح { ص. فا. | عر. شرف = م. سانح = سنوح ایدن | شرفله سانح اولان، شرف سنوح ایدن، شرف صادر اولان (ارادهٔ سنیه).

شَرَف سُنوح { ص. فا. | عر. شرف = م. سنوح = قریحه‌یه کلمك | شرفله قریحه‌دن صدور ایدن (ارادهٔ سنیه).

شَرَف صادِر { ص. فا. | عر. شرف = م. صادر = صدور ایدن | شرفله صدور ایدن (ارادهٔ سنیه).

شَرَف صُدور { ص. فا. | عر. شرف = م. صدور = صادر اولمه | شرفله صادر اولان. | وصف ترکیبی اولوب مصدریتدن خروجله صفت معناسنی آلدیغندن، «شرف صدور ایتمك» تعبیری طوغری اولمیوب، شرف صدور اولمق دینمك اقتضا ایدرکن، برنجی صورت شایع اولمشدر.)

شَرَفلَندیرمَك { فت. شرف و اعتبار قزاندیرمق: دمیر یول خطی کچدیکی یرلری شرفلندیرر.

شَرَفلَنمَك { فل. شرف واعتبار قزانمق، قیمت و اعتباری آرتمق: ریختیم یاپیلنجه ساحله یقین اولان یرلر شرفلنیر.

شَرَفه { سث. عر. ج: شرفات. مناره‌نك اذان اوقونان یری: اوچ شرفه‌لی مناره.

شَرَفیاب { ص. فا. | عر. شرف = م. فا. یافتن = بولمق | شرف واعتبار بولان وقزانان: او ذاتك صحبتیله شرفیاب اولمق.

شَرَفیّه { سث. عر. بریرك اعمارندن طولایی بر ملکه قزاندیریلان شرف واعتباره مقابل صاحبندن اخذ اولنان آقچه: آچیلان جاده اوزرنده بولنان ابنیه‌دن شرفیه آلنه‌جقدر.

شَرق { سذ. عر. ۱. کونشك طوغدیغی جهت، مشرق، کون طوغشی، غرب مقابلی: شرق شمالی = شرق ایله شمال آره‌سنده‌کی جهت؛ شرق جنوبی = شرق ایله جنوب آره‌سنده‌کی جهت. ۲. مشرق جهتنده‌کی یرلر، آوروپایه نسبةً ممالك عثمانیه وایران و هند جهتلری: شرق اهالیسی، شرق السنه‌سی، عادات واخلاق؛ اقصای شرق ودها طوغریسی مشرق اقصی = آوروپایه نسبةً منتهای شرق عد اولنان چین وجابونیه جهتلری.

شَرقاً { ح. عر. کون طوغشی طرفندن: روم ایلی شرقاً قره دکیزله محاطدر.

شَرقاده { س. ص. آواناق و صاوروق آدم. عو.

شَرقی { ص. عر. ت: شرقیه. ۱. کونش طوغشی جهتنه منسوب ومتعلق، طرف شرقی، جهت شرقیه: آسیای شرقی، آفریقای شرقی: شمال شرقی، جنوب شرقی. ۲. آوروپایه نسبةً شرق طرفنده اولان ممالکه منسوب ومتعلق: السنهٔ شرقیه. = سذ. ج: شرقیون. ممالك شرقیه، اهالیسی، شرق خلقی: شرقیونك اخلاق وعاداتی.

شَرقی { س. اصول مخصوصه ایله بسته‌لنن شطارتلی وخفیف طرزلی واکثریا نقراتلی قطعه‌لر: شرقی سویلمك = تغنی وترنم ایتمك؛ فلان ذاتك کوزل شرقیلری واردر؛ شرقی مجموعه‌سی.

شَرقیجی { س. شرقی سویلین، شرقی نظم و ترتیب ایدن.

شِرك { سذ. عر. جناب حقه شریك فرض وقبول ایتمه، اللهدن باشقه خالق وجودینه اینانمه، تعدد آلهه‌یه قائل اولمه، مشرکلك، کفر: اهل شرك = مشرکلر. [اورتاقلق وسائر معانی عربیه‌سیله لسانمزده استعمال اولنماز.]

شُرَکاء { سذ. ج. عر. فد: شریك، با: شریك.

شِرکَت { سث. عر. ۱. اورتاقلق: اونکله شرکتمز واردر؛ عقد شرکت، فسخ شرکت ایتمك. ۲. تجارت واخراج معادن و امور نافعه‌یه متعلق بیوك و عمومی بر ایش ایچون متعدد آدملرك اورتاق اولوب تشکیل ایتدکلری هیئت، قومپانیه: شرکت تجاریه: وایور، دمیریول، اخراج معادن شرکتی؛ شرکت طباعت = طابعلر شرکتی. || تسمیه‌سز شرکت = کار وضرری علی العموم حصه‌دارانه یعنی اسهامنی صاتین آلانلره عائد اولوب کیمسه‌یه ویا بر هیئته مخصوص اولمیان وعنوانی اولمامق وحصه‌داراندن

برینك اسمیله تسمیه ایدلمامك اوزره تأسیس اولنان شرکت عمومیه که فر. (آنونیم) اسمیله ده معروفدر.

شَرگیل { ص. ا فا. « شرگیر » دن غلط ا یاراماز، سرت، شریر، حشاری.

شَرگیلك { س. ا « شرگیرلك » دن غلط ا یراماز. لق، سرتلك، حشاریلق.

شرل { مه. با : شار، شارل.

شرلاغان { س. آقمه، آقندی، سیلان، جریان.

شرلاغان { س. سیسام یاغی.

شرلاغانلی { ص. آقان، آقندیلی : شرلاغانلی کوز.

شرلامق { فل. شارل شارل آقمق.

شرلدامق { شرلدی. ی : شارلدامق و سائره.

شرلوب { س. یوغورتلی یومورطه.

شَرلی { ص. شر اوزرینه مبنی، شرلی حاوی، کوتی، فاسد : شرلی ایش.

شَرم { س. فا. اوتانمه، محجوبیت، خجالت. || بی‌شرم = اوتانماز، نماز، عارسز.

شَرمَت { ص. ۱. یاراماز، کو. تیلکده جست وچالاك و جربزه‌لی، ادبسز ؛ شرمت بر دلیقانلی. ۲. راهوان : شرمت آت.

شَرمسار { ص. فا. و :

شَرمناك { ص. فا. و :

شَرمَنده { ص. فا. ۱. اوتانان، اوتانفاج، محجوب. ۲. اوتانه‌جق بر ایشده بولنان، خجل.

شِروان { سخ. ج. بلاد قافقاسك شرق جهتنده‌وبحرخزر ساحلنده اوله‌رق داغستانك جنوبنده بر خطه‌در.

شِروانلی { ص. س. شروان خطه‌سی اهالیسندن آدم.

شِروانی { ص. فا شروان خطه‌سنه منسوب و یا اورالك اهالیسندن اولان، شروانلی.

شِروانی { یاشروان. س. ۱. چاتی آره‌سنده اولان اوطه و یاصوفه، چاتی آلتی، طاوان آره‌سی. ۲. دکانلرك اوستنده بولنان آچاق اوطه. دکان اوستی.

شُروب { سند. عر. ۱. میوه و سائره عصاره‌سیله شکر دن یاپیلمش قویو و طاتلی مایع که بر ایکی قاشیغی بربارداق صویه قاریشدیریله‌رق ایچیلیر : وپشنه، کل، منکشه شروبی؛ شروب طاقمی. ۲. طاتلی بر مایعله قاریشیق علاج : طبیب بکا کندی ترتیب کرده‌سی اولان بر شروبدن ویردی.

شُروح { سند. ج. عر. فد : شرح. با : شرح.

شُرور { سند. ج. عر. فد : شر. با : شر.

شُروط { سند. ج. عر. فد : شرط. با : شرط.

شُروع { سند. عر. باشلامه، بدأ و مباشرت ایتمه : ایشه شروع ایتمزدن اول؛ یارین درسه شروع ایده‌جکز.

شَرّه { سند. عر. پك شدتلی حرص وطمع، طمعکارلق، آچ کوزلیلك. ن.

شَرهان { ص. عر. ا « شره » دن وطمعکار. آچ کوزلی. ن.

شَرّی { ص. عر. ۵ : شریه. شره، کوتیلك و فنالغه منسوب و متعلق : نیات خیریه وشریه.

شِریان { سند. عر. ج : شرایین قرمزی قان طاماری، نبض اوران طامار، بیوك طامار.

شَریانی { ص. عر. ۵ : شریانیه. ط. بیوك قان طامارینه منسوب، نبض اوران قرمزی قان طامارینه متعلق.

شَریت { س. ا بلکه عر. « شر. یط » دن } اورمه یاصی غیطان : صرمه، یوك، ایپك شریت: کنارلرینه شریت چویر. مك؛ پانطالون شریتی، قول شریتی. || شریت آرشین، مساحه شریتی = مقرره‌یه صاریلیر وعرصه اولچمکه یارار شریتدن اولچی. || شریت صوغلجان = دود وحید.

شَریتلَمَك { یا شریتله‌مك. فع. شریتله تزیین ایتمك، شریت چویرمك.

شَریتلی { ص. شریتله مزین، شریت چویرلمش : شریتلی پانطالون.

شَریحه { سند. عر. ۱. ات دیلیمی. ن. ۲. جرا. بنتون قوپمقسزین بدندن آیرلمش ات پارچه‌سی.

شَریر { ص. عر. ۵ : شریره. ج : اشرار، اشراء.

[« شر » دن صش.] شرایشلین، خیرسز، کوتی آدم، مفسد، یاراماز.

شَریط { سذ. عر. ۱. خرما قبوغندن ایپ ویاشریت. ۲. جمرا. طار واوزون صارغی.

شَریطه { سث. عر. جم : شرائط. ۱. بر مقاوله‌یی ترکیب ایدن ماده‌لرك بهری، مقاوله شرطی. [همان یالکز جمعی مستعملدر.]

شَریعَت { سث. عر. جم : شرایع. [تعبیرات عربیه ده « شریعه » صورتنده کوریلور.] ۱. طوغری یول، طریق مستقیم. ۲. قانون الهی، بر قوم وامتك اداره‌سیچون اوامر و نواهیٔ الهیه‌یه مستند قانون جلیل: شریعت موسی، شریعت محمدیه. ۳. بالخاصه آیات کریمه واحادیث نبویه ایله قیاس واجماع امت واجتهاد ائمهٔ عظام ارکانی اوزرینه مؤسس اولان قانون الهی، شرع شریف، شریعت غرا، شریعت اسلامیه. با : شرع.

شَریف { ص. عر. ث : شریفه. جم : اشراف، شرفاء. [« شرف » دن صش.] ۱. عزو شرف صاحبی، مبارك، مقدس: خط شریف، جامع شریف، تفسیر شریف. ۲. صوینده شرافت بولنان، اصیل، نجیب. [بو معنا ایله باشلیجه جمعی « اشراف » مستعملدر.] ۳. سلالهٔ طاهرهٔ جناب نبوی‌یه منسوب : شریف مکه. [بو معنا ایله جمعی « شرفاء » کلیر. — بو صوك ایکی معناده علی الخصوص جمعلری اکثریا اسم کبی قوللانیلیر :] اشراف مملکت، شرفاء حجاز.

شَریك { ص. سـ عر. ث: شریکه. جم: شرکاء. [« شرکة » دن صش.] ۱. اورتاق، مشترك، بر شرکت ترکیب ایدنلرك بهری: تجارتده بر شریکی واردر، بش شریکدرلر. ۲. آرقداش، رفیق: اوبنم مکتب شریکمدر: اونك درس شریکی ایدی.

شَریکلك { سـ. ۱. اورتاقلق، تجارت وکاروکسبده اشتراك. ۲. آرقداشلق، رفاقت.

شِرینغه { یاخود شیرینغه. سـ. [یتا. Siringa] ۱. احتقان ایتمکه مخصوص آلت که انواعی واردر، حقنه. ۲. جلد ایله ات آره‌سنه مورفین وسائر اویوشدیریجی علاج وبوغازعلتنه قارشی سروم و سائره ادخال ایتمکه مخصوص آلت که مایعی دفع ایده‌جك پیستونلی برزیوانه ایله اوجنه طاقیلیر ایچی دلیك بر ایکنه‌دن عبارتدر. ۳. حقنه ویا شرینغه‌یی قوللانمه، بو آلتله بدنه بر مایع ادخالی : شرینغه ایتدیلر؛ بر شرینغه ایده‌جکم.

شَست { سـ. با : شصت.

شَش { عد. فا. آلتی، سته : شش جهت = جهات سته. || طاوله اویوننده : شش ویك = آلتی ایله بر؛ شش ودو = آلتی ایله ایکی؛ شش وسه = آلتی ایله اوچ؛ چهار وشش = آلتی ایله درت؛ شش بش = آلتی ایله بش؛ دو شش = ایکیسی ده آلتی. || مج. دو. شش = ایی تصادف، راست کله.

شَشپَر { سـ. فا. [شش = آلتی. پر = قنات] دیللی طوپوز وصوغانجق دینلن آلت حرب.

شَشخانه { سـ. فا. [شش = آلتی. خانه = م] ایچی آلتی کوشه‌لی، ناملیسی ییولی : ششخانه تفنك، طوب. = سـ. ناملیسی داخلاً آلتی کوشه تشکیل ایده‌جك صورتده ییولی تفنك، طوپ : ششخانه تفنکی، طوپی. || مج. آلتی قاوال اوستی ششخانه = آلتی اوستنه اویماز قیافت، قاریشیق قیافتلی.

شَشخانه‌جی { سـ. ششخانه دینلن ییولی تفنکدن یاپان تفنکجی.

شَشخانه‌لی { ص. ۱. ناملیسی آلتی ییولی : ششخانه‌لی تفنك، طوب. ۲. ششخانه دینلن تفنکله مسلح (افراد).

شَشُم { عب. فا. آلتنجی، سادس: باب ششم. ز.

شَصت { عد. فا. ۱. آلتمش، ستین. ز. = سـ. ۱. کمانکش زهکیری : شصته آلمق = نشان آلمق. ۲. بالیق اولطه‌سنك طوبی.

شَطّ { سذ. عر. بیوك نهر، ایرماق. ز. = سخ. ص. شط یاخود شط العرب = فرات ایله دجله‌نك اجتماعندن تشکل ایدن ککیش ایرماق که قرنه‌ده بالتشکل بصره قربندن مرورله بحر فارسه دوکیلور.

شَطارَت { سث. عر. شنلك، شوخلق، جست و چالاك وشن اولان آدمك حالی.

(لسانمزده اوصاف ممدوحه صورتنده اولوب. حالبوكه اصل عربيده حيله‌كار لقله شاقلابانلق ديمكدر.)

شَطّارَتلى { ص. جست وچالاك وشن، شوخ.

شَطْحِيّات { سند. عر. ج. هزليات.

شَطرَنج { ياخود سطرنج. سند. عر. (فا. «صدرنج» دن ويا هندجه «سطرنك» دن معربدر. غلطى: سانطراج.) دامه كبى خانه‌لره منقسم بر تختەنك اوزرنده مخصوص پوللرله اوينانيلان معروف اوين: شطرنج اوينامق.

شَطَف { ياخود شاطف. س. و:

شَطَفات { س. (عربى بر كلمه‌دن غلط كبى كورونيور. سه‌ده اصلى آكلاشيلەمدى.) برينى يوزينه قارشى مدح ايتمه، مداهنه، طالقاوقلق، قولتوق ويرمه: شطف، شطفات ويرمك.

شِعار { سند. عر. (جمعى «شعره» اولوب لسانمزده قوللانلماز. «شعائر» ايسه زعم اوانديغى كبى يونك جمعى اولميوب، «شعيره»نك جمعيدر.) ۱. علامت، نشان، اثر: شعار انسانيت. ۲. علامت فارقه، نشانهٔ تميز، بر طائفه‌يه منسوب افرادك بللى اولق ايچون اختيار ايتدكلرى نشان ويا پارولە. ۳. وصف تركيبيلرده بر شيئى حائز ويا بر صفتله متصف معنا. سنى افاده ايدر: مرحمت شعارە مرحمتله ممتاز و متصف: شهرت شعارە شهرت صاحبى، مشهور.

شُعاع { سند. عر. ج: اشعه. كونشدن ويا ديكر بر ضيادن ناظرك كوزينه طوغرى اوزانير كبى كورينن نورتلى، پرتو: شعاع شمس: اشعه پاشەشعاعلر طاغيدان.

شُعاعى { ص. عر. ة: شعاعيه. كونشدن وسائر اجسام منيرەدن اطرافه صاچيلان نور. تللرى صورتنده و بو قبيلدن اولان.

شَعائِر { سند. ج. عر. (فد. «شعيره» لسانمزده مستعمل دكلدر.) عادات، آداب، آيين: شعائر حج = مناسك حج؛ شعائر اسلام.

شَعب { سند. عر. ج: شعوب. جماعت، طائفه، قبيله. ف.

شِعب { سند. عر. ج: شعاب. طاريول، طاغ يولى. ف.

شَعبان { سند. عر. سنهٔ قمريهٔ عربيه‌نك سكزنجى آيى. مختصر تاريخلرده «ش» حرفيله اشارت اولنور.

شَعبَذه { سند. عر. (دال مهمله‌ايله شعبده غلطدر. دحرج يابندن مصدر اولديغيچون شينك ضميله قيد ايدنلر پرقات دها تغليط ايتمشلردر. فارسى عد ايتمك ايسه آريچه بر خطادر، زيرا فارسيده «ع» يوقدر.) ال چابقلغيله اجرا اولنان مهارت، حقه‌بازلق.

شَعبَذه‌باز { ص. س. فا. (عر. شعبذه = حقه‌بازلق. فا. باختن = اوينامق) ال چابوقلغيله هنرلر كوسترن، حقه‌باز.

شُعبه { سند. عر. ج: شعبات. (عربيده‌كى «شعاب» جمعى لسانمزده قوللانلماز.) ۱. دال، بوداق. ۲. بولوك، طاقم، قسم، فرع. ۳. بر دائره‌نك منقسم اولديغى بولوكلرك هيرى: دائرهٔ عسكريه شعباتى، لوازم، محاسبات، پياده شعبه‌سى: هر دائره بر قاچ شعبه‌يه منقسمدر: دار الفنون شعباتى.

شَعر { سند. عر. ج: اشعار. قيل، موى.

شِعر { سند. عر. ج: اشعار. ۱. آكلامه، فهم، ادراك: ليت شعرى = كاشكى آكلايه ايدم، آكلايەميورم. ف. ۲. موزون ومقفى ومعناً كوزل تخيلات و تصوراتى جامع كلام: قرآن كريم شعر دكلدر لكن اك بيوك شعرايى تقليد وتمثيلدن عاجز براقشدر: شعر سويمك جهد وتحصيل ايله اولماز استعداد طبيعى ايله اولور.

شِعراً { ح. عر. شعر ايله، منظوم اولەرق: دو. شوندبكنى شعراً افاده‌يه مقتدردر. (نظماً ديمك دها فصيحدر.)

شُعَراء { سند. ج. فد: شاعر. با: شاعر.

شِعرا { ياخود شعرى. سند. عر. ايكى مشهور كوكبدر كه كلب اصغر وكلب اكبر جمله‌سوكيه‌لرنده بولنوب شمالده يعنى كلب اصغرده‌كينه «شعرا الشاميه» وجنوبده يعنى كلب اكبرده‌كينه «شعرا اليمانيه» دينير. فر. برنجيسنه Procyon و ايكنجيسنه Sirius ديرلر. ايكيسنه بردن تثنيه صيغه‌سيله «شعريان» دينير.

شَعری { ص. عر. ۲ : شعریه. تـ. بـا. قیل کبی اینجه اولان طامارلره اطلاق اولنور. فر. Capilaire.

شِعری { ص. عر. ۲ : شعریه. شعر ونظمه منسوب و متعلق، شاعرانه : طبیعت شعریه = شعر سویلمکه مستعد طبیعت.

شَعرِیَّت { سـ. عر. [لغت مولده] ص. اینجه بوریلرك ایچلرنده‌کی مایعی اینجه‌لکلری نسبت متضاده‌سنده یوقاری‌یه چیقارمق خاصه وقوتی، فر. Capilarité.

شَعرِیّه { سـ. عر. [غلطی :شهریه] ۱. قیل کبی اینجه جوربه ماقرنه‌سی، رشته. ۲. علی الاطلاق جوربه‌لق ماقرنه : تل شعریه، آرپه شعریه‌سی.

شَعشَعه { سـ. عر. ۱. پارلاقلق، پارلامه : کونشك شعشعه‌سی. ۲. کوستریش، ظاهری زینت : ادباء قدیمه سوزلرنده شعشعه‌یی سورلردی.

شَعشَعه‌لَندیرمَق { فـ. پارلاقلق و ظاهری زینت قزاندیرمق، مطنطن ومدبدب یاپمق : عباره‌یی شعشعه‌لندیرمغله مخاطبك مدرکه‌سنی قماشدیرمق ایسترلردی.

شَعشَعه‌لی { ص. پارلاق، مطنطن، مدبدب : اقوام بدویه شعشعه‌لی اثوابدن خوشلاندقلری کبی اسکی ادبا و شعرامز دخی شعشعه‌لی سوزلردن حظ ایدرلردی.

شُعله { سـ. عر. آلو، آتش آلوی.

شُعله‌دار { ص. فا. [عر. شعله = آلو. فا. داشتن = طوتمق] آلولی، آلولنمش.

شُعله‌گیر { ص. فا. [عر. شعله : آلو. فا. گرفتن = طوتمق] آلولنن، طوتیشان.

شُعله‌لَندیرمَك { فـ. آلولندیرمك، طوتیشدیرمق.

شُعله‌لَنمَك { فل. آلولنمك، طوتیشمق.

شُله‌لی { ص. آلولی، طوتیشمش.

شُعوب { سـذ. جـ. عر. فـد : شعب. با : شعب.

شُعور { سذ. عر. آکلامه، آکلایش، فهم، ادراك : سنك شعورك یوقیدر؟

شَعیر { سذ، عر. آرپه، جو.

شَغاف { سـذ. عر. تـ. یورکی احاطه ایدن زار. « تامور » دخی دینلیر. || ط. التهاب شغاف = یورك زارینك التهابندن عبارت مرض.

شَغافی { ص. عر. ۲ : شغافیه. ط. یورك زارینه منسوب ومتعلق. تاموری کبی.

شُغل { سذ. عر. جـ : اشغال. ۱. ایش، اوغراشه‌جق شیء، مشغولیت : خانه اشغالی چوقدر. ۲. غائله، اوغراشمه. [جمعی دها مستعملدر.] || اشغال عمومیه = مصرده امور نافعه‌یه ویریلن اسمدر.

شِفاء { سـذ. عر. خسته‌لقدن قورتلمه، ایی اولمه، آریلمه، اعادهٔ عافیت : شفا بولمق = خسته‌لقدن ایی اولمق، آریلمق. || الله شفالر ویرسین! = خسته‌لره اولنان دعا. || شفا اولسون = بر شیء وعلی الخصوص بر علاج ایچن و یا یینلره اولنان دعا. || دارالشفاء = ۱. [اساساً] خسته خانه، بیمارستان. ۲. [بالتخصیص] تیمارخانه. بیمارخانه.

شِفابَخش { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. بخشیدن = باغشلامق] ایلك ویرن. ایلشدیرن : بو صو خسته‌لر ایچون شفابخشدر.

شِفاپَذیر { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] ایلك قبول ایدر، ایلشه‌بیلیر، کچه‌بیلیر، قابل تداوی : بو مرض شفا پذیر دکلدر.

شِفاخانه { سـ. فا. ۱ خسته‌خانه، دارالشفا، بیمارستان. ۲. تیمارخانه، بیمارخانه.

شِفارَسان { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. رسانندن = یییشدیرمك] ایی ایدن، شفا ویرن، شافی.

شِفاساز { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. ساختن = یاپمق] ایی ایدن، شافی : هیچ بر علاج بکا شفا ساز اوله‌مدی.

شَفاعَت { سـ. عر. بر صوجلی ویا محتاجك نائل عفو واحسان اولمسیچون دیکری طرفندن ایدیلن توسط والتماس : پیغمبرمز (صلعم) افندمزك روز محشرده جمله‌مزه شفاعتلری موعوددر.

شَفاعَتجی { ص. شفاعت ایدن، شفیع.

شَفّاف { ص. عر. ۲ : شفافه. [« شفوف » دن سمبـ.] ایچندن نظر وآیدینلغك کچمسنه

مانع اولمیان : جسم شفاف: جام شفافدر .

شَفافَت | س. شفافلق معناسیله حکمت طبیعیه اصطلاحی اولمق اوزره قبول اولنمش ایسه‌ده، عربیده بویله برکلمه بولنمدیغندن، یرینه « شفوف » دینمك اقتضا ایدر.

شَفّافلق | س. جسمك نظر وضیا نك کچمسنه مانع اولما مسی. شفاف اولمسی : جامك شفافلغی رنکسزلکیله متناسبدر.

شِفاه | سث. جم. عر. فد : شفه . با : شفه .

شِفاهاً | ح. عر. آغزدن، یازی ایله اولمیه‌رق، سویلمکله: کندیسنه امرکزی شفاهاً سویلدم؛ شفاهاً و تحریراً آلدیغم اوامر: شفاهاً امتحان ویرمك . مقابلی: تحریراً .

شِفاهی | ص. عر. ۃ : شفاهیه . آغزدن اولان، تحریراً واقع اولمیان : امر شفاهی؛ افادت شفاهیه: امتحان شفاهی می یوقسه تحریری می اوله‌جقدر؟

شَفتالو | س. فا. [شفت = سمیز . آلو = اریك . — تر . زبانزدی : شفتلی] معروف میوه که الما بیوکلکنده اولوب کوزل رایحه‌سی و خارجاً اینجه بر توکی واردر، خوخ: یارمه شفتالو = اورته‌سندن یاریلوب چکردکندن قولای آیریلان جنسی: ات شفتالوسی = یارلمیان آبدار جنسی: دراق شفتالو = توکسز جنسی. || مج. بوسه : بر شفتالو آلمق، ویرمك = بوسه آلمق و ویرمك، اوپمك، اوپدیرمك. || شفتالو آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج که اورته بویده اوزون وآجی یاپراقلی اولور .

شِفره | س. [فر. Chiffre دن، اوده عر. « جفر »دن] کیمسه آکلامیه‌جق صورتده محرمانه تلغراف چکمکده مستعمل رقمدن عبارت رموز اصولی : شفره ایله تلغراف چکمك؛ شفره‌یی آچمق = حل ایتمك: شفره مفتاحی = رموز اتخاذ اولنان رقملرك خانغی حروفه مقابل قوللانلدیغنی مبین جدول که اونکله شفره حل اولنور: شفره قلمی = خارجیه نظارتنده وسائر بعض دوائر رسمیه‌ده سفارتلردن ودیکر یرلردن کلن شفره‌لی تلغرافنامه‌لرك حلنه و چکیله‌جك تلغرافلری شفره‌یه چویرمکه مخصوص قلم .

شِفره‌لی | ص. شفره ایله یعنی رموز اتخاذ اولنان رقملرله چکلمش (تلغرافنامه).

شُفَعاء | صذ. جم. عر. فد: شفیع. با : شفیع .

شَفعه | سث. عر. ۃ : صاتیلق بر مال وملکه مشترك وحصه‌دار وقومشی اولانلرك عین ثمنله صاتین آلمق اوزره اغیاره ترجیح اولنملری حقی : بنم حق شفعه‌م واردر باشقه‌سنه صاتدیرمام .

شَفَق | سذ. عر. اصل عربیده غروبدن صکره‌کی آلاجه قراکلق وافقده کوریلان قزللق معناسنه مخصوص ایکن، لسانمزده طلوعدن اول کی آلاجه قراکلغه نقل اولنه‌رق غلط اوله‌رق فجر معناسیله قوللانیلیور : شفق سوکمك = صباح آچلمق، طاك آتمق: شفق وقتی = ارکندن .

شَفَق | سذ. عر. جم : اشفاق . آجیمه، سومه اسیرکه‌مه، آجیه‌رق واسیرکیه‌رك سومه . [بومعنا ایله بونك جمعی لسانمزده مستعمل اولوب، مفردی یرینه ایسه شفقت قوللانیلیور . با : شفقت .]

شَفقَت | سث. عر. [عربی تعبیراتده « شفقه » صورتنده بولنور.] آجیه‌رق واسیرکیه‌رك سومه، ابوینك اولادینه محبتی کبی قلبی وعوضسز محبت: شفقت مادرانه . || دار الشفقه = یتیم وبیکس چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص معروف مکتب. || شفقت نشانی = دولت عثمانیه‌ده پادشاه زمان شوکتلو سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلری طرفندن احداث بیورلمش اثاثه مخصوص نشان .

شَفقَتسِز | ص. محبت و مرحمتی اولمیان : شفقتسز . والده .

شَفقَتسِزلك | س. محبت ومرحمت فقدانی : بر والده‌نك اولادی حقنده شفقتسزلکی نوادر دندر .

شَفقَتلی | ص. محبت و مرحمتی اولان : اولادی حقنده پك شفقتلی بر پدر، بر والده . || اف. ابوینه ویریله‌جك اك موافق عنواندر : شفقتلی پدرم، والده‌م .

شَفَوی (ص. عر. ؤ : شفویه.) ت. طوداغه منسوب ومتعلق. || ن. فصیلهٔ شفویه = فر. Labiées دیللن چیچکلری طوداق کبی ایکی یه آیرلمش نباتات صنفی.

شِفه (سذ. عر. ژ : شفتان. جـ : شفاه.) تشدیدله غلطدر. اصلی : شفهه در.) طوداق، ب: شق شفه ایتمك = آغز آچمق، لقردی سویلمك. || حروف شفه = مخرجلری طوداقدن اولان ب، م، ف، و حرفلری. || شفهٔ ارنب = طبیعی اولهرق یاریق طوداق، طاوشان طوداغی.

شَفیع (ص. عر. ژ : شفیعه.) ۱. برینك نائل عفو واحسان اولمسیچون دیکری نزدینه توسط والتماس ایدن : شفیع مذنبین، شفیع روزجزا اولان خاتم الانبیاء (صلعم) افندمز. ۲. صاحبلق بر ملکه حصه دار یا قومشی وسائره اولمغله عین ثمنله سائر مشتریلره ترجیح اولنمق حقی حائز بولنان.

شَفیق (ص. عر. ژ شفیقه.) (« شفقة » دن صفت.) مرحمت ومحبتی اولان، شفقتلی. (« مشفق » دها مستعملدر.)

شَق (سذ. عر. جـ : شقوق.) ۱. یارمه، چاتلامه : طاشی، تخته یی شق ایتمك. ۲. پیرنمه، پاره لامه : سندی، اثوابی شق ایتدی. ۳. قیرمه، شکست ایتمه. ٤. یاریق، یارمه، چاتلاق. (جمعی بومعنا ایله مستعملدر : کرهٔ قرك شقوق. || شق شفه ایتمك = طوداقلری بربرندن آیرمق، آغز آچمق، لقردی سویلمك.

شِق (سذ. عر. ژ : شقین.) ۱. برکاك منقسم اولدیغی ایکی قسمدن بهری. ۲. ملحوظ اولان ایکی احتمالك بهری : شقیندن بریی انتخاب ایتملی: ایکی شقدن هر خانغیسی اولورسه.

شَقا (سذ. عر. ۱. بد بختلق، محنت. ۲. رذالت، ذلت، دنائت. ژ.

شِقاق (سذ. عر. اتفاقسزلق، عدم موافقت، اختلاف، منافرت : آره لرینه شقاق دوشدی، کیردی.

شَقاق (س. کوز ایله قولاغك آره سنده کی چقورچه ویومشاقچه یر، نقر. طولون عر. صدغ. || اوکوز شقاق = بوینندن صارقان دری. (بونك صحیحی صقاق اولسه کرکدر.)

شَقاوَت (سذ. عر. ۱. بدبختلق، سعادتك ضدی. ژ. ۲. فعل شر، شقیلك، یارامازلق. ۳. خبیث ودلق، اشقیالق.

شَقایِق (س. عر. (اصل «شقیقه». نك جمعیدر.) بیوك وپارلاق بر چیچکدر که شقایق نعمانیه دخی دینلیر؛ آغاج شقایق = کل آغاجی کبی بر کوچك آغاجك ویردیکی شقایق؛ بر شقایق = صوغاندن چیقان نوعی.

شَقراق (ص. چوق سویلر شن (آدم) .

شُقوق (سذ. جـ. عر. فد : شق. با : شق.

شُقّه (سذ. عر. ۱. پارچه، قماش ویا کاغد پارچه سی. ۲. کوچك تذکره، ورقپاره : شقهٔ تحریر قلندی: شقهٔ محی.

شَقی (ص. عر. ژ : شقیه. جـ : اشقیاء. (« شقاوة » دن صفت.) ۱. بد بخت، مقابلی: سعید. ژ. ۲. بد فعال، بد کردار، خیلاز، خبیث. ۳. خیدود، قطاع طریق، سرکشلك وادیسنه صاپان آدم.

شَقیق (سذ. عر. ۱. ایکی یه بولنمش برشیئك یاریسی. ژ. ۲. آنا بابا بر قارنداش، اوز برادر.

شَقیقه (سذ. عر. جـ : شقایق. ۱. آنا بابا بر همشیره، اوز قیز قارنداش. ۲. ط. یاریم باش آغریسی، فر. Migraine. = جـ. با : شقایق.

شَك (سذ. عر. جـ : شکوك. شبهه، ظن، کمان، تردد : شك یوقدر: بلا شك. || یوم الشك = رمضان اولسی مظنون اولوب آنجق هلال کورلهمکله اوروج طوتلیان کون.

شِکار (س. فا. ۱. آولامه، صید، قنص : شکار ایتمك = آو لامق: شکار اولمق = آولانمق. ۲. آولانان حیوان، آو. ۳. طعمه، غنیمت. = ص. فا. (صتر. ترکیبنده) آولایان : دلشکار = بورکلری آولایان.

شِکارگاه (س. فا. آو یری، آو آولانان محل.

شِکاری (س. فا. (تر. زبانزدی: شکره) شاهین و طوغان کبی آو قوشی.

شِكاف { ص. فا. | صتر. تركيبنده بولنور | ياران، يرتان، شق ايدن: دلشكاف = يوركى ياران: موشكاف = قيلى ياران، مدقق.

شِكايَت { سث. عر. ج: شكايات. ١. كندى حالندن ويا باشنه كلن بردرد وآجيدن اظهار تلهف ايتمه: حالندن، صحتندن، خسته‌لغندن شكايت ايديور. ٢. برندن خشنودسزلق كوستروب عليهنده ادارهٔ لسان ايتمك: احبابندن شكايت ايديور. ٣. برينك واقع اولان حقسزلق وتجاوزاتنى درميان ايده‌رك عليهنده دعوى ايتمه. شكوى، اشتكا: خسار ديده اولان تجار دمير يول شركتندن شكايته كلمشلر؛ شكايتلرى، شكايات واقعه‌لرى ديكلنلدى.

شِكايَتجى { س. برندن شكايت و دعوى ايدن، شاكى، مشتكى.

شِكايَتنامه { س. فا. شكايتى حاوى اوله‌رق تقديم اولنان ورقه.

شَكَر { س. فا. | عر. «سكر» دن. شعرده وزن ايچون كاف مشدد دخى اوقونور. | بلاد حاره‌ده مخصوص يتيشديريلن قامش ويا پنجار وسائره عصاره‌سندن استحصال اولنان طاتلى ماده‌كه اكثريا بياض توز ويا پارچه وكله حالنده اولور، ويمك وسائره‌يه طات ويرمك ايچون قوللانيلير: مصر، ونديك، نبات شكرى: خام شكر. — طاتليدن ولذتدن كنايه اولور: نه شكردر! شكر كبى! || شكر علتى = ادرارك طاتلى كلمه‌سنى موجب برخسته‌لق، بول معسل. || شير و شكر = سوتله شكر، اويغون، موافق. || كل بشكر = كل ياپراقلرى رچلندن عبارت طاتلى.

شُكر { سذ. عر. ١. كوريلن ايپلكه مقابل اظهار خشنودى وابراز منتدارى، حمد، سپاس: اللهه شكر ايتمك! جناب حقه شكرلر اولسون: انسان مافوقنه باقيوب مادوننه باقه‌رق صباح اقشام شكر ايتمليدر. = حه. شكر! = شكر اولسون! الحمد لله!

شَكَرآب { ص. فا. شكرله صو كبى، امتزاج ايتمز، مخالف، بوزوق: كنديسيله مناسباتمز شكرآبدر.

شُكران { سذ. عر. ايپلك بيلمه، منتدارلق، بر نعمته قارشى تشكر: عرض شكران ومحمدت ضمننده بر عريضه تقديم ايتدى. [«شكرانيت» ديمه‌ملى.]

شُكرانه { س. فا. علامت شكران، نشانهٔ منتدارى.

شَكَربار { ص. فا. | شكر = م. باريدن = ياغديرمق | شكر ياغديران، اطرافه شكر صاچارجه‌سنه طاتلى ولذيذ: بر خندهٔ شكربار ايله كوله‌رك.

شَكَرجى { س. ١. شكر ياپان و صاتان آدم، شكر فابريقه‌جيسى ويا تاجرى. ٢. شكردن شكرلمه و رچل وشروبلرك انواعنى ياپوب صاتان آدم: شكرجى دكانى.

شَكَرجيلك { س. شكرجى صنعت وتجارتى.

شَكَرخَند { س. فا. شكر كبى طاتلى كولمه.

شَكَرخواب { س. فا. اوتورور. كن كلن طاتلى اويقو.

شَكَررَنك { ص. فا. ١. شكر رنكنده، بولا. نيقجه، صاف وبراق اولميان، صارى‌يه چالار بياض. ٢. مج. بوزشوق: قومشيمزله مناسباتمز شكر رنكدر.

شَكَرريز { ص. فا. | شكر = م. ريختن = دوكمك | شكر دوكن صاچان، پك طاتلى ولذيذ.

شُكرگذار { ص. فا. | عر. شكر = م. فا. گذاريدن = ادا ايتمك | اداى تشكر ايدن، متشكر، ايپلك بيلير، نعمت شناس.

شُكرگذارى { س. فا. ايپلك بيلمه، نعمت شناسلق، اداى شكران.

شَكَرگفتار { ص. فا. | شكر = م. گفتار = سوز | سوزى شكر كبى طاتلى.

شَكَرلَب { ص. فا. | شكر = م. لب = طوداق | طوداغى شكر كبى طاتلى.

شَكَرلَمك { فت. شكر قومق، شكر شربتيله تربيه ايتمك.

شَكَرلَمه { س. شكر شربتى ايچنده تربيه اولنمش ميوه وسائره: كستانه، الما، قايصى شكرلمه‌سى.

شَكَرلَنمَك { فج. شكر شربتی ایچنده تربیه اولنمق: کستانه پك ایی شکرلنیر: بعض میوه‌لر شکرلنمز.

شَكَرلی { ص. شکری اولان، شکر قونوب طاتلیلا. ندیرلمش: شکرلی قهوه، سوت.

شَكَره { س. [فا. « شکاری »دن غلط] آو آرلامق اوزره تأنیس اولنمش بیرتیجی قوش، شاهین وطوغان کبی آو قوشی.

شِكَست { س. فا. ١. قیرمه، کسر، انکسار: شکست ایتمك = قیرمق: شکست اولمق = قیرلمق. ٢. مغلوبیت، انهزام، قیرلمه. = ص. فا. [« شکن » یرینه صتر. تشکیلنه کیرر.] قیران: پیمانه شکست، بت شکست = قدح، بت قیران.

شِكَسته { ص. فا. ١. قیرلمش. قیریق: سبوی شکسته = قیریق دستی. ٢. مغلوب، منهزم. بوزلمش: لشکر شکسته = بوزلمش عسکر. ٣. قیرلمش، منفعل، مکدر: خاطری شکسته = خاطری قالمش. — صتر تشکیلنه‌ده کیرر: شکسته دل = یورکی قیرلمش: شکسته خاطر = خاطری قالمش. = س. فا. تعلیق یازیسنك برنوعی: شکسته‌یی چوق ایی یازاردی.

شُكُفته { ص. فا. آچلمش: کل شکفته = آچلمش کل: نو شکفته = یکی آچلمش: نا شکفته = آچلمامش.

شَكل { سذ. عر. جم: اشکال. ١. صورت، بیچیم، هیئت: هرحرفك کندینه مخصوص برشکلی واردر: غریب الشکل بر حیوان. ٢. بکزر، تمثال، تصویر: فیلك شکلنی یاپمق؛ شکلی حالا کوزمك اوکنده در. ٣. طاسلاق، رسم، یلان: یاپدیرمق ایستدیکك شیئك شکلنی چیزوب ویررسه‌کز اوآدم طبقیسنی یاپار. ٤. بکز، چهره: تعریفله برآدمك شکلنی تمامیله آکلامق ممکن دکلدر. ٥. درلو، نوع، جنس، چشیت: بو نه شکل آدمدر! ٦. ر. هندسه‌ده خطلردن مرکب اوله‌رق هربری باشقه برصورتده اولان رسملرك بهری: شکل مثلث، شکل منتظم، شکل کثیر الاضلاع: اشکال هندسیه. ٧. فن کتابلرنده آکلاتدیریلان شیئلری کوسترمك اوزره درج ایدیلن رسم وخطوط وسائره: او کتابك اشکالی متنك ایچنده‌می یوقسه آیری می باصلمشدر؟ ١٤٥ نجی شکلده کوسترلدیکی اوزره ٨. مذ. قیاسك صورت ترتیبی. = جم. مرور تذکره‌لرنده وسائر اوراق رسمیه‌ده برآدمك قید اولنان چهره علامتلری، کوز، بییق، صاچ وسائره کیفیتی: تذکره‌سنده اشکالی یازیلی دکلدر: اشکالی غزته‌لرله اعلان اولندی.

شَكلاً { ح. عر. صورت ظاهره‌جه، قیلیق و بیچیمجه: قورت شکلاً کوپکه بکزر.

شَكلی { ص. عر. ت: شکلیه. صورت ظاهره‌یه وبیچیم وقیلیغه منسوب ومتعلق.

شِكَم { س. فا. قارن، بطن.

شِكَمبه { س. فا. اشکمبه. با: اشکمبه.

شِكَمپَرست { ص. فا. [شکم = قارن ـ پرستن = طاپنمق] قارننه طاپنیرجه‌سنه اهمیت ویرن، بوغازینه چوق اهمیت ویرن، بوغاز دوشکونی.

شِكَمپَرور { ص. فا. [شکم = قارن ـ پروردن = بسلمك] ییوب ایچمکی چوق دوشونن، بوغازینه اسیر اولان.

شِكَن { ص. فا. [« شکستن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] قیران، کسر وشکست ایدن: بت شکن = صنملری قیران؛ پیمان شکن = عهدینی قیران، نقض عهد ایدن.

شِكَنج { س. فا. بوکلوم، قیوریم، جعد: شکنج زلف. ز.

شِكَنجه { س. فا. با: اشکنجه.

شَكوا { سث. عر. با: شکوی، شکوه.

شَكور { ص. عر. [« شکر »دن سمب.] چوق شکر وحمد ایدن، کوردیکی نعمتك قدر و قیمتنی بیلدکدن ماعدا دوچار اولدیغی بلایاده دخی حق تعالی حضرتلرینه شکر و سپاس ایتمکدن فارغ اولمیان.

شُكوفه { س. فا. چیچك، زهره.

شُكوك { سذ. جم. عر. فد: شك. با: شك.

شُكوه { س. فا. اولولق، عظمت، جلال، شوکت، مهابت: کمال دارات وشکوهله.

شَكوه { سث. عر. و:

شَكْوى { سـ. عر. شكايت، حقنى طلب ايچون محكمه‌يه مراجعت: سزدن شكوى ايتمشلر.

شِكيب { سـ. فا. صبر. ز. || نا شكيب = صبرسزلقله.

شِكيبا { صـ. صبر ايدن، صابر. صبور. ز.

شَكيمه { سـ. عر. ١. كم، لجام. ٢. مج. ثبات، قولاى رام اولمايش، مقاومت: شديد الشكيمه، قوى الشكيمه = مقاومته مقتدر، طيانير، ثباتلى.

شَلّ { ياخود شلل. سـذ. عر. چولاقلق. ال وقولك قورى و طوتماز اولمسى. — وصفى «اشل» ومؤنثى «شلاء» در.

شَلاله { سـ. عر. بيوك چاغلايان: بر نهرك يوكسكدن دوشمه‌سيله حاصل اولان چاغلايان، نياغاره شلاله‌سى.

شِلته { ياخود شيلته. سـ. يوك دوشك ويا اوت مندر اوزرينه ياپيلان پنبوقله طولمش خفيف ويومشاق دوشمه: ياتاق شلته‌سى، مندر شلته‌سى: اركان شلته‌سى = اوستنه اوتورمق اوزره درت كوشه‌لى شلته كه اوتوريله‌جق يره نقل اولنور.

شُلطاق { صـ. غاوغاجى، چاپرس. عو.

شُلغَم { سـ. فا. معروف سبزه كه شكلاً صوغانه بكزر بر كوكدر. عربيسى بوندن معرب اوله‌رق «سلجم» واصل تركجه‌سى: كلم و چومور در.

شُللاق { صـ. چپلاق، عارى، برهنه: شللاق مللاق = حياسزجه‌سنه چپلاق اوله‌رق.

شَلوار { سـ. فا. شلوار. با: شالوار.

شَمّ { سـذ. عر. قوقلامه، قوقو آلمه، قوهٔ شامه، حاسهٔ شامه: شم عطريات.

شَماتَت { سـ. عر. يرينك باشنه كلن بلا و كدردن دشمنلرينك سوينوب اظهار مسرت ايلملرى: شماتت اعدا.

شُماتَه { سـ. [لغت آنفهٔ عربيه‌دن مأخوذ] كورلدى، پاتيردى، يايغاره، ولوله: شماته ايتمك. || شماته‌تلى = ازاجق تحريك ايله سس چيقارر غايت اينجه تنكه.

شُماتَه‌جى { صـ. كورلديجى. چوق كورلدى پاتيردى ايدن: پك شماته‌جى برچوجقدر.

شُماتَه‌لى { صـ. كورلدى وپاتير. ديسى چوق: شماته‌لى بر.

شُمار { سـ. فا. صايى، تعداد، حساب؛ حد و شماردن افزون = صاييله‌ماز. || بى شمار = صاييسز، لايعد، پك چوق.

شُمار { ياشامار. سـ. آچيق آوجله يعنى ال آياسيله اوريلان طوقات، سلله: شمار آتمق، شمار يمك.

شمارتمق { فـ. يوز ويروب آز. ديرمق: بو چوجغى والده‌سى شمارتمش.

شمارمق { فل. آزمق. يوز بولوب حدى تجاوز ايتمك: بو چوجق شمارمش.

شماريق { صـ. يوزبولوب آزمش، شمارمش: شماريق چوجق.

شِمال { سـذ. عر. ١. صول طرف. صول ال. يسار: يمين و شمال. ز. ٢. شرقه متوجه آدمك صولنده قالان جهت، پويراز جهتى: قره دكيز آنا. طولينك شمالنده در: شمال شرقى = شمال ايله كون طوغشى آره‌سنده‌كى جهت: شمال غربى = شمال ايله باطى آره‌سندكى جهت: شمال روزكارى = پويراز.

شِمالاً { حـ. عر. شمال جهتندن: آناطولى شمالاً قره دكيزله محدود در.

شِمالى { صـ. عر. ث: شماليه. شمال جهتنه منسوب و متعلق: قطب شمالى = كرهٔ ارضك ايكى قطبندن شمال طرفنده بولنانى: اقطار شماليه: آمريقاى شمالى: نجم شمالى = قطب شمالينك حذاسنده بولنان وكميجيلرك تعيين سمت ايتملرينه چوق يارايان بر كوكب: شرق شمالى = شرق ايله شمال آره‌سنده‌كى جهت: غرب شمالى = غرب ايله شمال بيننده‌كى طرف.

شَمامه { سـ. عر. شامامه‌دينلن ميوهٔ غيرمأكوله. با: شامامه.

شُماندره { سـ. ياخود:

شُماندوره { سـ. ١. حلقه‌لرينه كمى باغلانمق اوزره ليمانده دمير آته‌رق طوران ايچى بوش و هر طرفى قپالى بيوك فوچى: كمى‌يى شماندره‌يه باغلامق؛ واپور شماندوره‌ده‌در. ٢. كيجه قنديلنده فتيلى طوتمق اوزره ياغده يوزن تللى مانطار پارچه‌سى: قنديل شماندره‌سى.

شَمائل { سـ. جـ. عر. [فد. «شميله» لسانمزده مستعمل دكلدر.] خويلر، اخلاق، طبيعتلر: شمائل

شریفه = فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك اخلاق وعاداتی وبوندن بحث ایدن کتاب .

شِمدَن { ظز. [« شمدیدن » تعبیرندن مخففدر.] شمدن صکره. شمدن کیرو. با: شمدی .

شِمدی { ظز. زمان حاله دلالت ایدر، الآن، اکنون: شمدی کلدم: شمدی کیده‌جکم: شمدی نره‌ده‌در؟ شمدی‌یه قدر، شمدی‌یه دکین = الی الآن: شمدیدن = بو قدر ارکن: شمدیدن کیده‌جکمی‌یز؟ شمدن (شمدیدن) صکره = بعد ذا، بعد ازین؛ شمدیلرده = بو زمانلرده .

شِمدیجك { ظز. تام بو زمانده. [ادات تصغیری حالی دها زیاده تعیین وتحدید وآز وقته حصر ایچوندر :] شمدیجك بوراده ایدی؛ شمدیجك کله‌جکدر .

شِمدیکی { ص. بو زمانده‌کی، شمدی واقع وموجود اولان : شمدیکی زمان؛ شمدیکی آدملر؛ شمدیکی حالده .

شِمدیلِك { ظز. شمدیکی حالده، زمان حاضره کوره، شمدیکی زمان ایچون : شمدیلك بو قدر کافیدر؛ شمدیلك برشیء یوقدر؛ خسته‌لقده شمدیلك بر تهلکه یوقدر .

شُمُرده { ص. فا. صایلمش، معدود. ز.

شَمس { سذ. عر. ج: شموس. [عربیده مؤنث سماعیدر.] کونش، کون، آفتاب، خورشید : شمس وقمر = آیله کونش؛ طلوع شمس = کون طوغوسی؛ غروب شمس = کون باطیسی. || کالشمس = کون کبی، آشکار، عیان .

شَمس آباد { ص. فا. [عر. شمس = کونش. فا. آباد = بر شیئك چوق بولندیغی یر] کونشی چوق، کونشه پك معروض: شمس آباد بر خانه: او صره‌ده‌کی یالیلر شمس آباددر .

شَمس سِپَر { س. فا. [عر. شمس = کونش. فا. سپر = قالقان] ۱. یوزی کونشدن محافظه‌یه مخصوص بیاض بزدن معمول برنوع باشلق. ۲. شابقه سپری.

شَمسه { ستـ.عر. ۱. خرجله ایشلمه‌لی ویا اویمه‌لی و سائر درلو اوله‌رق کونش رسمنده یافته . ۲. بو رسمده یازمه کتابلرك باشنه نقش اولنمش تزیینات .

شَمسی { ص. عر. ث: شمسیه. کونشه منسوب ومتعلق. || ه. منظومهٔ شمسیه = کونشه تابع اولان سیارات وپیکرینك مرکزلری اولان کرهٔ شمسله برابر تشکیل ایتدکلری دائره که کواکب ثابته‌نك هر بری ده آشاغی یوقاری بویله بر دائره تشکیل ایدر. || سنهٔ شمسیه = کونشك اون ایکی برجی دور صوری ایله دور ایده‌رك ینه باشلادیغی بره عودت ایتمسیله حساب اولنان سنه که برجلرك عددینه موافق اوله‌رق ۱۲ آیه منقسمدر. مقابلی : سنهٔ قمریه که آیله حساب اولنور. || د. حروف شمسیه = عربیده الشمس کبی حرف تعریفه مقارن اولدقلرنده بو اداتك لامی اوقونمیوب کندیلری مشدد اوقونان حرفلر: ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن. حرفلری. مقابلی : حروف قمریه.

شَمسِیّه { ستـ. عر. ممالك حاره‌ده اساساً کونشدن محافظه ایچون اولوب یاغمور ایچون دخی قوللانیلان ال چادیری: شمسیه آچمق. طوتمق. — شمسیه شکلنده یوقاریسی ککیش و کولکه ایدر مختلف آغاجلره‌ده اطلاق اولنور .

شَمسِیّه‌جی { س. شمسیه یاپان وصاتان آدم .

شَمسِیّه‌جیلِك { س. شمسیه یاپمق صنعتی وشمسیه تجارتی .

شَمسِیّه‌لِك { ص. شمسیه اعمالنه یارار (قماش و سائره) .

شَمسِیّه‌لی { ص. شمسیه‌سی اولان، النده شمسیه طوتان.

شِمشاد { س. فا. چمشیر آغاجی.

شِمشَك { یاخود شیمشك. س. بلوطلرك حامل اولدقلری مثبت ومنفی الکتریکلرك اختلاطندن حاصل اولان پارلامه که قین ویا اوزاقده واقع یلدیرمله مترافق اولور : شمشك چاقمق: شمشك کبی = بردن بره کلوب کچن .

شِمشیر { س. فا. قلیج، سیف، تیغ : شمشیر بران = کسکین قلیج؛ شمشیر زن = قلیجله اوران، قلیج چکن .

شِمشیر { ـ غلط اوله‌رق چمشیر آغاجنه دیرلر. با: چمشیر.

شَمع { سذ. عر. ١. بال مومی. ٢. موم، چراغ؛ شمع کافور = کافوردن موم.

شَمعدان { س. فا. [عر. شمع = موم. فا. دان = ادات ظرفیت. — تر. زبانزدی: شامدان.] یانمق اوزره موم دیکدکلری آلت که معدندن مختلف اشکال وصورده اولور: کومش شمعدان، چفته شمعدان، ال شمعدانی.

شَمعدانجی { س. ١. شمعدان یاپان وصاتان آدم. ٢. بر بیوك دائره‌ده شمعدان وموملره وعلی العموم اسباب تنویره نظارت ایدن: شمعدانجی باشی.

شَمعه { سث. عر. [تر. زبانزدی: شاما] مومله فتیل، مومه باتیرلمش فتیل.

شَمعه‌لی { ص. [زبانزدی: شامالی] مومه باتیرلمش فتیلدن معمول: شمعه‌لی کبریت.

شُموس { سث. ج. عر. فد: شمس. با: شمس.

شُمول { سذ. عر. ١. شامل و حاوی اولمه، ایچنه آلمه، قاپلامه: شمولی اولمق = شامل اولمق، جمع واحاطه ایتمك. ٢. دلالت ایتمه، معانیٔ سائره‌سی میاننده بر معنا دها افاده ایتمه: بولغتك فلان شیئه شمولی یوقدر؛ بو سوزك سزه شمولی وارمیدر؟ — شامل معناسیله فارسی قاعده‌سی اوزره وصف ترکیبی تشکیلنه کیرمسی قاعدهٔ فصاحته موافق دکلدر: عالم شمول = عالمی قاپلامش، شامل عالم.

شُموللَندیرمَك { فث. شمولی اوله‌جق حاله کتیرمك، عمومی ایتمك: بو سوزی شموللندیرملی.

شَمّه { سث. عر. ١. بر کره قوقلامه. ز. ٢. پك جزئی مقدار: عشق الهیدن قلبنده بر شمه بولنان کندینی ضبط ایده‌مز.

شَمّی { ص. عر. ا: شمیه قوقلامه حاسه‌سنه متعلق و عائد.

شَمیم { ص. عر. ا: شمیمه. [«شم» دن صث.] ایی قوقان، کوزل رایحه‌لی: باد عنبر شمیم = عنبر کبی قوقان، عنبر قوقولی روزکار.

شَن { ص. ١. سوینمش، سوینجلی، مسرور، ممنون، کولر یوزلی: شن آدم. ٢. مسکون، معمور، عمرانی یرنده، ایشلنمش: شن مملکت. ٣. فراح، مفرح، روشن: شن محل.

شِناس { ص. فا. [«شناختن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلده بولنور] ١. بیلن، آکلایان، طانیان، خبر ومعلوماتی اولان: اختر شناس = نجومدن معلوماتی اولان، منجم؛ تاریخ شناس = تاریخ بیلن. ٢. رعایت ایدن، باقان: خاطرشناس = خاطره باقوب رعایت ایدن؛ حقوق شناس = حقوقه رعایت ایدن.

شَناعَت { سث. عر. کوتیلك، فنالق، خباثت، مذمومیت، عیبلك، رذالت، مسخره‌لق: کذب وسرقتك شناعتنی تسلیم ایتمیه‌جك هیچ بر کیمسه یوقدر.

شِناوَر { ص. فا. یوزیجی، سباح. ز.

شَنایِع { سث. ج. عر. فد: شنیعه. با: شنیعه.

شَنبِه { س. فا. اصل معناسی کون اولوب، یالکز قوللانلدیغنده جمعه ایرتسی دیمکدر، و بردن بشه‌قدر اعداد فارسیه ایله برلشه‌رك جمعه‌دن باشقه کونلرك اسامیسنی تشکیل ایدیور: یکشنبه، دوشنبه، سه شنبه، چهارشنبه، پنجشنبه. بونلرك ایکی اخیری لسانمزده کچمشدر.

شَندَره { س. ١. فیجی قبورغه‌سی. ٢. تکیر نوعندن بیوجك بالیق. ٣. قاپلامه‌لق اینجه وطار تخته.

شِنغِر { شنغردامق. با: شانغر، شانغردامق.

شَنلِك { س. ١. مسروریت، ممنونیت، کولر یوزلیلك: بو آدمك شنلکی دائمیدر. ٢. معموریت، آبادانلق، بر یرك مسکون ومعمور اولمسی، عمران: بحر محیطك بعض آطه‌لرنده شنلکدن اثر یوقدر. ٣. طونانمه، شهر آیین، ایقاد قنادیل ایله درلو او یونلرله وطوب تفنك آتمغله اعلان مسرت.

شَنلِکسِز { ص. معموریتسز، غیر معمور، خراب و خالی، اصسز: شنلکسز بر آطه.

شَنلِکلی { ص. معمور، مسکون، آبادان.

شَنلَندیرمَك { فث. ١. شن و مسرور ایتمك،

یوزینی کولدیرمك : محزون آدملری شنلندیرملی. ٢. معمور وآبادان ایتمك، اعمار ایلمك : بو دمیر یول خطنك تمدیدی او مملکتی شنلندیردی.

شَنلَنمَك { فل. ١. سوینمك، مسرور و محظوظ اولمق : کلدیکنده پك حزین ایدی صکره شنلندی. ٢. مسکون ومعمور اولمق، کسب عمران ایتمك : آوسترالیه قطعه‌سی بو صوك زمانلرده چوق شنلندی.

شِنَو { ص. فا. [« شنیدن » فعلندن سمص. اولوب، صتر. تشکیلنه کیرر] ایشیدن، ایشیدیجی : دور شنو = اوزاقدن ایشیتمك اوزره ایجاد اولنان بدیعه. تلفون.

شَنیع { ص. عر. ؛ : شنیعه. [« شناعة » دن صش.] کونی، فنا، خباثتلی. خبیث، عیب، اوتانه‌جق؛ فعل شنیع = زنا کبی معیوب وممنوع ایش. [حقوق اصطلاحنده علی الاطلاق آداب عصمته واخلاق عمومیه‌یه طوقنان افعاله دینیر. مطلقا جماع معناسنه مخصوص دکلدر.]

شَنیعه { سث. عر. جم : شنایع. کونی وعایب ایش، ناسزا حرکت : اونك یاپدیغی بر شنیعه. در: ارتکاب شنایع ایتمك.

شو { ض. « بو » ایله « او » آره‌سنده متوسط بعدده بولنان ویا زیرده مذکور شیئلره اشارت ایچوندر : شو آدم، شو ایش: شو آدملر، شو شیئلر. مجرددن باشقه احوالده وجمعده و « ده »، « دن » حروف الصاقیله استعمالنده بر « ن » آلیر : شونك، شونی، شونلر، شونده، شوندن. مفعول الیهده غلط اوله‌رق بو « ن » « ك » صورتنده یازیلیور : شوکا [بوکا، اوکا کبی]؛ شوقدر = شو مقدارده؛ شو دکلو = شو درلو: شونده = شو ایشده ویا شو یرده. || شونده بونده = اوته‌ده بریده: شوندن بوندن = اوته بری، مختلف شیئلر. || شوقدرکه = آنجق، مع هذا. — « او » اسم اشارتنه تأکید ایچون بر « ل » علاوه اولنه‌رق « اول » دینلدیکی کبی « شو » اسم اشارتنه‌ده بعضاً بو حرف علاوه اولنه‌رق « شول » اولورسه‌ده، الیوم پك مستعمل دکلدر: وبو حالده واو مقبوضه‌سی مبسوطه‌یه تحویل اولنه‌رق: « شول » تلفظ اولور.

شو { یاخود شوی. س. فا. ییقامه : شست وشو = ییقامه، غسل، تطهیر. [یالکز نادر الاستعمال اولان بو تعبیرده مستعملدر.] = ص. ییقایان، غسل وتطهیر ایدن [صتر. تشکیلنه کیرر :] مرده‌شوی = اولو ییقایان، غسال.

شَو { — با : شیو.

شَوارِب { سذ. جم. عر. فد : شارب. با : شارب.

شَوارِع { سث. جم. عر. فد : شارعه. با : شارعه.

شَوّال { سذ. عر. شهور قمریهٔ عربیه‌نك اونجیسی اولوب برنجی کونی رمضان بایرامیدر.

شَوالیه { س. بول و بویسز ایکی قولبلی سپت ویا کوفه.

شَوامِخ { سث. جم. عر. فد : شامخه. با : شامخه.

شَواهِد { سث. جم. عر. [فد. « شاهده » مستعمل دکلدر.] بر قاعده ویا لغته مثال اولمغله برابر اثبات ایچون دخی آثار معتبره‌دن ایراد اولنان مثال : شواهد لغت کتابنك استناد کاهیدر.

شَواهِق { سث. جم. عر. فد : شاهقه. با : شاهقه.

شَوائِب { سث. جم. عر. فد : شائبه. با : شائبه.

شوباره { س. [اسلاوجه‌دن] چوخه‌دن یووارلاق تپه‌لی ودیلیملی بر نوع باش کسوه‌سی.

شوخ { ص. فا. شن وحرکاتنده سربست، نازلی، شیوه‌لی واویناق : دلبر شوخ، شوخ مشربلی، شوخ مشرب = طور وحالی نازلی: شوخ چشم = یاقیشی سربست وجاذبه‌لی.

شوخلق { — و :

شوخی { — فا. ناز، شیوه، سربست ونازلی حرکت.

شور { — فا. ١. طوزلی و چوراق یر. ٢. غاوغا، کورلدی، پاتیردی : شر وشور.

شورا { — شو محل، شو یر : شورانك میوه‌سی پك لذیذ اولور؛ شورابی‌ده کوره‌لم. — اکثریا ضمیره مضاف اوله‌رق قوللانیلیر : شورام آغرییور: شوراسنی دوزلتملی. || شوراسی، شورالری = شو حال، شو ایش، شو کیفیت : اصل دوشونیله‌جك ایش شورا.

سیدر؛ شورالرینی نظر اهمیتدن دور طوتماملی. = ظم. حروف الصاقله برابر متوسط اوزاقلقده محله اشارت ایچون ظرفیت معناسنی بیان ایدر: شوراده، شورادن، شوراجه. || شوراده بوراده = اوته‌ده بریده، مختلف محللرده.

شورا { یاخود شوری. سث. عر. مذاکره محلی، مجلس: عقد شورا ایتمك. || شورای دولت = باب عالیده متعدد دوائره منقسم مجلس کبیر. || دار شورای عسکری = مقدما دائرهٔ عسکریه‌ده امور عسکریه‌نك مذاکره‌سنه مخصوص مجلس عمومیٔ عسکری. || شورای بحریه = ترسانه ایشلرینك مذاکره‌سنه مخصوص مجلس.

شوراجق { س. حروف الصاقله برابر قریبجه ومحدود ومعین بر محله اشارت ایچون ظرف مکان اولور: شوراجقده براقدم؛ شوراجقدن کچدی.

شوراق { ص. با: چوراق.

شورالی { ص. شو یر اهالیسندن اولان، شو مملکت خلقندن بولنان: فلان آدم شورالیدر.

شورانگیز { ص. فا. [شور = کورلدی. انگیختن = قوپارمق] غاوغا وکورلدی قوپاران، کورلدی‌یه سبب اولان.

شوربا { یاخود شوربه. با: چوربا.

شورش { س. فا. قاریشیقلق، قارغاشقلق.

شورلدامق { شورلدی. با: شارلدامق، شارلدی.

شورولوب { مه. بردن بره و حرصله یوتمغی تقلید وتصویر ایدر. عو.

شوره { س. ص. فا. چوراق، چوراق وغیر منبت طوپراق.

شوره‌زار { س. فا. چوراقلق یر.

شوری { سث. عر. با: شورا.

شوریدگی { س. فا. ۱. قاریشیقلق. ۲. مج. مفتونیت، ابتلا.

شوریده { ص. فا. ۱. قاریشق، پریشان. ۲. مج. مفتون، مبتلا، عاشق، شیدا.

شوریده بخت { ص. فا. [شوریده = پریشان. بخت = طالع] طالعسز.

شوریده حال { ص. فا. [فا. شوریده = پریشان. عر. حال = م] حالی پریشان.

شوریده خاطر { ص. فا. [فا. شوریده = قاریشیق. عر. خاطر = م] خاطری قاریشیق وپریشان، جمعیت خاطری اولمیان.

شوسه { س. [فر. Chaussée] بالیق صیرتی بیچیمنده اوله‌رق قیرمه طاشلرله قومدن یاپلمش ایکی طرفی خندقلی جاده: شوسه یاپمق، شوسه‌یی صولامق. = ص. بوطرزده یاپلمش = شوسه قالدیرم، شوسه یول.

شوق { سذ. عر. ج: اشواق. [مصدریت معناسیله قوللانلماز.] ۱. شدتلی آرزو، زیاده میل وهوس = شوق ایله درسه ابتدار ایتدی. ۲. نشئه، کیف، ایستك. ۳. تر. ایشیق، ضیا.

شوق دل { مو. جنتمکان سلطان سلیم خان ثالث حضرتلرینك اثر طبع سلیملری اولان بر مقام.

شوقلی { ص. ۱. هوسکار، آرزومند. ۲. نشئه‌لی، کیفلی.

شوقی { ص. عر. ث: شوقیه. شدتلی آرزو وهوسه ویا کیف ونشئه‌یه منسوب ومتعلق.

شوك { سذ. عر. دیکن، خار. ذ. || تث. شوك الظهر = عمود فقاری، اکین.

شوکت { سث. عر. [تعبیرات عربیه‌ده « شوکه » صورتنده قوللانیلیر] عظمت، جلال، حشمت، هیبت. — ذات همایون حضرت پادشاهی‌یه مخصوص عنوان جلیل‌الشاندر: ذات شوکت سمات حضرت پادشاهی؛ شوکت مآب افندمز حضرتلری.

شوکتپناه { ص. فا. [عر. شوکت = عظمت. فا. پناه = ملجأ] عظمت وهیبتك مرکز استنادی. ذات اقدس حضرت پادشاهی‌یه مخصوص القاب جلیله‌دندر: شوکتپناه افندمز.

شوکتپناهی { ص. فا. عظمت وهیبتك ملجأ و

ملاذی اولان ذات حضرت پادشاهی یه منسوب ومتعلق : عتبهٔ سنیهٔ شوکتپناهیلرینه.

شَوکَتلی (یا شوکتلو. ص عظمت وهیبت صاحبی. ذات حضرت پادشاهی یه مخصوص عنوان جلیلدر: شوکتلو پادشاهمز افندمز حضرتلری.

شَوکَتمآب (ص. فا. شوکت = عظمت . مآب = مرجع) شوکتك راجع وعائد اولدیغی : شوکت مآب افندمز.

شَوکران (س. فا. بالدیران دیللر نباتات ؛ شوکران مائی = کوچك بالدیران، صو رازیانه‌سی .

شَوکه (سند. عر. نبا. دوددیکنی .

شَوکی (ص. عر. ؛ : شوکیه . ۱. نبا. دیکنه مشابه و یا دیکن قبیلندن اولان : شوکی الشکل. ۲. ط. قبورغه. لك مربوط اولدقلری اکین دیکنه متعلق .

شَوَل (س. (شو اسم اشارتنه تأکید ایچون « ل » حرفی علاوه اولنمش، و شاذ اولهرق « اول » اسم اشارتنه تطبیقاً واوی مبسوط اولمشدر) شو، اول : شول خدای لم یزل حقیچون: شول قدر یوقاریده چیقدی که . . .

شوم (ص. عر. اوغورسز. مشئوم. شآمتلی. نحس : بخت شوم .

شونده (شوندن. شرلر شونك. با : شو .

شُؤون (سند. ج. عر. فد : شأن . با : شأن . (جمع الجمعی « شؤونات » دخی مستعملدر.)

شَوهر (س. فا. قوجه، زوج. ؛

شوی (ص. فا. با : شو .

شَوَیله (ح. طرز وحال تمثیلنه دلالت ایدوب قریبه مخصوص اولان « بویله » ایله بعیده مخصوص اولان « اویله » آره‌سنده متوسط بعیده بولنانه اشارت و تمثیله مخصوصدر : اویله یاپمه شویله یاپ. || شویله بویله = ایکیسی اورته‌سی، نه پك ایی نه پك فنا : شویله بویله چکدی دیه‌رك . || شویله طورسون = صرف نظر : یازمق شویله طورسون اوقومغه‌ده اقتداری یوقدر. || شویله که : بروجه آتی .

شَوَیله‌جه (ح. بووجهله، اصول ایله .

شَوَیله‌لِك (س. بو طرز، بو اصول : شویله‌لکله ایش کورلمز .

شَه (ـ فا. با : شاه .

شِهاب (سند. عر. آلو، شعله، آتش پاره . || شهاب ثاقب = جوهواده حاصل اولوب سرعتله آقه‌رق کیدن شعله که عوام طوقندن نجم ظن اولنور.

شَهادَت (سئ. عر. ۱. انسانك کور دیکی ویلدیکی بر ایشی حضور محکمه ده مع القسم افاده واقرار ایتمسی. شاهدلك. کواهی: شهادت ایچون محکمه‌یه دعوت اولندم. ۲. مج. اقرار، اعتراف، بر ایشك صحت و حقیقتنه قائل اوله : اونك علم وفضلنه بتون عالم شهادت ایدر؛ محبتکزك صدق و خلوصنه قلبم، وجدانم شهادت ایدر . ۳. دلالت، علامت باهره اوله : آثاری وسعت معلوماتنه شهادت ایدر. ٤. ارکان اسلامدن اولان « اشهد ان لااله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله » کلام شریفی: شهادت کتیرمك: کلمهٔ شهادت . بوایکی جملهٔ شریفه‌یه تلفیه صیغه‌سیله « شهادتین » دخی دینلیر. ٥. دین‌حق اوغورنده واعلای کلمةالله یولنده فدای جان ایدوب شهید اوله : شهادت حضرت حمزه (رضه) : رتبهٔ شهادتی احراز ایتمك. ٦. کوزله کوریلن شیلر. مرئیات. مادیات، معنویات مقابلی : عالم شهادت. || شهادت پارمغی = شهادت کتیرکن قالدیرلمسی معتاد اولان سبابه پارمغی .

شَهادَتنامه (س. فا. ۱. برمکتبی اکمال ایدوب چیقان شاکردلك یدینه مکتبده تدریس اولنان فنونی تحصیل ایتمش اولدقلرینه شاهد وبرهان اولمق اوزره ویریلن ورقهٔ رسمیه : مکتب حقوقدن شهادتنامه‌سی واردر؛ مکتب طبیهٔ ملکیه‌نك شهادتنامه‌سنی حائزدر. ۲. برفن و صنعتی اجرایه اقتدارینی بالا. متحان کوسترنلره او صنعتی اجرایه مأذون اولمق اوزره ویریلن رسمی رخصتنامه : شهادتنامه‌سی

اولمیان آدمك دعوی وکالتی وعرضحالیلك ایتمكه مأذونلری یوقدر. ۳. بر آدمك حسن حالنه وبا بر خصوصنه شهادت ایتمك اوزره منسوب بولندیغی دائره وبالمحله ومملکت طرفندن مضبطه وعلم وخبر صورتنده اولهرق ویریلن ورقه: محله سندن، قلمدن بر شهادتنامه کتیرملی. ٤. بر معاملهنك ایفا اولندیغنی مشعر مأموری طرفندن ویریلن تصدیقنامه.

شَهامَت { سف. عر. ذکا وفطنتله برابر جسارت و شجاعت، دلیرلك. — « شاه » ایله مشابهت لفظیه سندن طولایی ایران شاهی حضرتلرینه عنوان رسمی اتخاذ اولنمشدر: شهامتپناه: ذات عالی، شهامتپناهیلری.

شَهامَتلو { ص. ذکا و شجاعتی اولان، ذکی وشجیع. — انشا لسانده ایران شاهی حضرتلرینه ویریلن عنواندر: شهامتلو مظفر الدین شاه حضرتلری.

شَهاب { صف عر. ذ: اشهب. با: اشهب.

شَهباز { سم. فا. با: شاهباز.

شَهبال { سم. فا. با: شاهبال.

شَهبَندَر { سم. فا. بر دولت طرفندن دیکر بر دولتك تجارتکاه بر شهر ویا اسکله سنده تبعه سنك حقوقی مدافعه وامور ومناسبات تجاریه لرینه نظارت ایتمك اوزره تعیین واقامه ایتدیریکی مأمور، قونسلوس: باش شهبندر = شهبندرك بیوکی، جنرال قونسلوس: شهبندر وکیلی = شهبندرك کوچکی، ویس قونسلوس.

شَهبَندَرخانه { سم. فا. دائرهٔ رسمیه سی، بر شهبندر ویا باش شهبندر ایله معینی هیئتنك اقامتنه مخصوص خانه که تابع اولدیغی دولت تبعه سنك مرجعیدر. و او دولتك سنجاغنی چکر.

شَهبَندَرلِك { سم. بر دولتك بر شهر ویا اسکله سنده دیکر بر دولتك تبعه سی حقوقنی مدافعه یه مأمور اولان شهبندرك وظیفه سی و صفت ومأموریتی: قنصلیس عثمانلی شهبندر لکی: باش شهبندرلك = باش شهبندر وظیفه وصفت ومأموریتی.

شَهبَیت { سم. فا. با: شاهبیت.

شَهپَر { سم. فا. با: شاهپر.

شَهتانه { سم. اشهدانه دن غلط } با: شهدانه.

شَهد { سف. عر. ۱. کوچ بالی. ۲. بال، عسل.

شُهَداء { سف. ج. عر. فد: شهید. با: شهید.

شَهداب { سم. فا. ا عر. شهد = بال. فا. آب = صو او:

شَهدابه { سم. فا. بال شربتی.

شَهدانه { سم. ازبانردی: شهتانه } ۱. کنویر تخمی: پیان شهدانه سی. ۲. ایری دانه لی و مقبول ایچمی.

شَهدکام { ص. فا. ا عر. شهد = بال. فا. کام = طاماغ } طاماغنده لذت قالمش. شیرینکام.

شَهدیه { سم. برایق رسمنده کرا. سنه قایغی: آلمانه کی بیوك قایق.

شَهر { سف. عر. ج: شهور. اصل معناسی یکی آی و هلال در } قمری آی، سنهٔ قمریه نك بیرآیی: شهر محرم. شهر رمضان: شهور ثلثه = اوچ آیلر } رجب، شعبان، رمضان. ا — سنهٔ شمسیه آیلرینه دخی اطلاق اولور: مارت شهری، حزیران شهری.

شَهر { سم. فا. بیوك بلده. بیوك شهر } قصبه، مدینهٔ کبیره: استانبول شهری: شهر بغداد. — پرچه علم صورتنده استعمالنده پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبوله دلالت ایدر. | شهر امانتی = استانبول وجوارلرینك بر ولایت اعتبارایله اداره سی: شهر امینی = شهر امانتنه تعیین بیوریلان ذات. || شهر اوغلانی = استانبولی، طشره دن کله او. اولیوب استانبولده طوغمش بیومش اولان. شهری. ایوکله فارسی اولدیغندن عربچه آی معناسنه کلن شهرك جمعی اولان شهوری یو معنی ایله قوللانمقدن احتراز ایتملی. |

شَهرآرا { صف. فا. ا شهر = م. آ. راستن = طوناتمق } شهره زینت ویرن.

شَهرآیین { سم. فا. ا شهر = م. آیین = رسم } شهرك طوناملسیله اجرا اولنان عمومی جنبش، شنلك، طوناتمه.

شَهراه { سم. فا. با: شاهراه

شُهرَت (سث. عر. ۱. آد ویرمه، آد، صان، اوڭ، نامدار. لق، صیت، معروفیت: فلان برده اونك شهرتی واردر: چوق شهرت قزاندی، بولدی: او فاریقه‌نك شهرتی دنیایی طو. تمشدر. ۲. برآدمك عموجه معروف اولدیغی اسم ومخلص ویالقب: مصطفی بن شمس الدینك بزجه شهرتی کاتب چلبی وآورو. پاجه شهرتی حاجی خلیفه در. || شهرت کاذبه=یالاندن قزانیلان شهرت: فلان شاعرك قزاندیغی شهرت برشهرت کاذبه‌در. || شهرت ویرمك = باعث اشتهاری اولمق: السنهٔ شرقیه‌جه اولان نشریات (ایدن) شهریه‌شهرت ویرمشدر.

شُهرَتشِعار (صـ. فا. [عر. شهرت=م. شعار = نشانه] شهرتله متصف، شهرتلی، مشهور، مشتهر.

شُهرَتگیر (صـ. فا. [عر. شهرت= م. فا. گرفتن = طو. تمق] شهرتی عالمی طوتان، شهرت قزانان، اشتهار ایدن.

شُهرَتلی (صـ. شهرتی اولان، مشهور، مشتهر، نامدار.

شَهرِستان (سـ. فا. بیوك شهر. ز.

شَهرلی (صـ. سـ. شهر اهالیسندن اولان. شهری، طشره‌لی مقابلی.

شُهره (سث. عر. با: شهرت. صـ. عر. شهیر. مشهور، شهرت قزانوب آغزلرده گزن: شهرهٔ شهر، شهرهٔ آفاق.

شَهری (صـ. سـ. فا. ۱. شهر اهالیسندن، بر شهرده طوغوب بیومش، کویلی و طشره‌لی اولمیان. ۲. پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبول شهری اهالیسندن بولنان، استانبوللی. ۳. مج. نازك، ظریف، اطوار ومعاملاتنده قباالق اثری اولمیان. || هم شهری. با: همشهری.

شَهری (صـ. عر. ا: شهریه. آیه منسوب وعائد اولان، آیده برا ولان. آیلق: حساب شهری وحساب سنوی؛ مجموعهٔ شهریه = آیده بر نشر اولنان. = حـ. آیده. پهرآی: شهری نه آلیور؟ شهری بشیوز غروش معاشی واردر.

شَهریار (سـ. فا. حکمدار، ملك، شاه.

شَهریاری (صـ. فا. حکمداره منسوب ومتعلق، شاهانه: عتبهٔ سنیهٔ جناب شهریاریه: یاوران حضرت شهریاریدن.

شَهریه (سـ. [عر. «شهریه» دن غلطدر.] با: شهریه.

شَهزادگان (یاخود شاهزادگان. سـ. فا. جـ. فد: شهزاده. با: شهزاده.

شَهزاده (یاخود شاهزاده. سـ. فا. جـ: شهزادگان. شاهزادگان. | شه حکمدار. زادن = طوغمق | ۱. حکمدار زاده. ۲. سلاطین عظام عثمانیه حضراتنك محادیم نجابت شعارلری.

شَهسوار (یاخود شاهسوار. سـ. فا. آتلیلر سروری، پك ماهر وشاتلی بینیجی.

شَهلاء (سث. عر. [ذ. «اشهل» لسانمزده مستعمل دکلدر] قویو مائی، الا: عین شهلا وبوکا تطبیقا چشم شهلا. = تر. [حسن تعبیر ایتیله] شاشی، یان باقان، احول: شهلا کوزلی بر آدم.

شَهنشاه (شهنشاهی و شهنشه، شهنشهی. با: شاهنشاه وسائره.

شَهنِشین (سـ. فا. با: شاهنشین.

شَهَوات (سث. جـ. عر. فد: شهوت. با: شهوت.

شَهوار (صـ. فا. با: شاهوار.

شَهوانی (صـ. عر. ا: شهوانیه. شهوته منسوب ومتعلق: میل شهوانی، تمایلات شهوانیه.

شَهوَت (سث. عر. جـ: شهوات. ارکاك و دیشی ذوی. الارواحك بربرینه اولان میل و آرزوی طبیعیلری، نفس: طبیعت ادامهٔ ذریت ایچون سائقهٔ شهوتی واسطه اتخاذ ایتمشدر: شهوت حیوانیه: شهوته مغلوب بر آدم.

شَهوَت‌انگیز (صـ. فا. [عر. شهوت = نفس. فا. = انگیختن = تو پارمق] شهوت حسیانی تحریك ایدن، میل شهوانی موجب.

شَهوَت‌پَرَست (صـ. فا. [عر. شهوت = نفس. فا. پرستن=طاپنمق] نفس وشهوته دو شکون. میلیات نفسانیه یه مغلوب.

شُهود { سذ. عر. ۱. حاضر اولوب کورمه، کوزله کوریش، مشاهده. ۲. کوزله کورینه‌جك صورتده موجود و مجسم اولمه، وجود، مرئیت: مهد شهود: عالم شهود = مادی وجسمانی اولان بو عالم، عالم معنی وعالم ارواح مقابلی.

شُهود { سذ. جم. عر. فد: شاهد. با شاهد.

شُهور { سذ. جم. عر. فد: شهر. با: شهر. [آیلر دیمك اولوب، شهر و قصبه‌لر معناسیله قوللانماملی.]

شَهِیّ { ص. عر. ۱: شهیه. [« شهوة » دن صث.] آرزو اولنه‌جق، اشتهایی موجب، لذیذ.

شَهید { صذ. عر. جم: شهداء. [« شهادة » دن صث.] دین و اعلای کلمةالله اوغورنده جانی فدا ایدوب، رحمت حقه نائل اولان، محاربه‌ده اوریلان (اهل اسلام): محاربه‌ده شهید اولانلر؛ شهدا روحیچون: سیدالشهدا، شهید کربلا = سبط مکرم امام حسین (رضه) افندمز.

شَهیر { ص. عر. ۱: شهیره. [« شهرة » دن صث.] شهرت قزانمش، مشهور، مشتهر: شاعر شهیر.

شَهیق { سذ. عر. ۱. نفسی ایچری‌یه آله‌رق سسلنمه، هیجقریق. ۲. ط. نفس آلمه. مقابلی: زفیر.

شَیء { سذ. عر. جم: اشیاء. [ترکجه‌ده اکثریا « ء »ی حذف اولنور.] نسنه، چیز، ماده: بر شیء کوردم؛ بو نصل شیئدر؟ || بر شیء = جمله‌ء مثبته‌ده ۱. نکره‌یه دلالت ایدوب هر نه اولورسه غیر معین بر ماده کوستریر: بر شی ویردی: بر شی آلدیکزمی؟ ۲. اهمیتلی بر ماده‌یه دلالت ایدر اویله دیمه‌یك اوده بر شیئدر: بو ده بر شیء می؟ — جمله‌ء منفیه‌ده ایسه انکار بیان ایدوب، هیچ واصلا دیمکدر یاخود اهمیته شایان اولمیوب هیچ مثابه‌سنده اولدیغنی کوستریر: بر شیء کورمدم: بر شی سویلمدی: بر شیء یمدم: بر شیئی (بر شیسی) یوقدر. — تأکید ایچون « هیچ » کلمه‌سی‌ده کیرر: هیچ بر شیء سویلمدی: هیچ بر شیء یمدم. || چوق شیء = عجایب! هر شیء = هر نه اولورسه، تعمیم بیان ایدر: هر شیء بویله‌در: هر شیئه قاریشماملی. = جم: با: اشیاء.

شَیاطین { سذ. جم. عر. فد: شیطان. با: شیطان.

شَیب { سذ. عر. صاچ صقال آغرمه‌سی، اختیاراق.

شیب { س. فا. اینیش، آشاغی‌یه طوغری میل. [نشیب کبی.]

شیب { س. تللی بر نوع بورونجك.

شیپشیپ { س. با: شپشپ.

شَیخ { سذ. عر. جم: شیوخ، اشیاخ، مشایخ. [« شیخوخه » دن صث.] ۱. یاشلی آدم، قوجه، اختیار: آق صقاللی بر شیخ نورانی: شیخ الوزراء وزرانك اك اختیاری. [بو معنا ایله لسانمزده آز قوللانیلوب جم. شیوخ کلیر.] ۲. ارشاد و تعلیم تصوف ایله مشغول وطرق علیه‌دن برینه منسوب اوله‌رق بر تکیه و زاویه‌ده سجاده نشین بولنان و اوراده عبادت وریاضتله مشغول درویشانه ریاست ایدن ذات: تکیه شیخی، مولوی شیخی. ۳. عربستانده قبیله وعشیرت رئیسی وجماعت مختاری: عربان شیخی: قبیله‌نك شیخیله کوریشدك. [بو ایکی معنا ایله جم. مشایخ کلیر.] ٤. محدثیندن بر ذاتك کندیسندن اخذ احادیث شریفه ایتدیکی استادی. [بو معنا ایله جم. اشیاخ کلیر:] صلاح الدین بن ایبك صفدی اشیاخی میاننده مشاهیر محدثاتدن بر چوق مخدرات اسلامیه تعداد ایدیور. || شیخ الحرم = حرم شریف نبوی هیئتنك رئیسی. || کرسی شیخی = جوامع شریفه‌ده وعظه مأمور اولان علمادن ذات. || مجلس مشایخ = باب مشیخت اسلامیه‌ده طرق علیه وتکایا وزوایا ایشلرینه باقمق اوزره اعاظم مشایخدن مرکب بر مجلس مخصوص.

شَیخُ الاِسلام { سذ. عر. دولت علیهٔ عثمانیه‌ده امور ومحاکم شرعیه ایله مدارس وطلبهٔ علوم ایشلرینه نظارت وبو خصوصاتده ذات حضرت پادشاهی‌یه وکالت ایدن ذات که وکلای دولتدن و طریق علمی رجالندن اولوب اصول تشریفاتده صدر اعظمدن صکره اك عالی

مقامده بولنور. || شیخ الاسلام قپوسی: دائره‌سی = باب مشیختپناهی.

شَیخوخَت { ـ ت. عر. قوجه‌لق، اختیارلق.

شَیخَین { ـ ذ. ت. عر. ایکی اختیار معناسیله کبار صحابه‌دن عشرهٔ مبشره‌دن و چهاریار کزیندن حضرت ابابکر صدیق ایله حضرت عمر فاروق (رضهما)یه ویریلن عنوان مشترکدر.

شَیدا { ص. فا. عشق وعلاقه‌دن عقلنی غائب ایتمش، مفتون، دیوانه: عاشق شیدا.

شَیدالق { ـ. و:

شَیدایی { ـ. فا. عشق وعلاقه‌دن ایلری کلمش دیوانه‌لك.

شیر { ـ. فا. سوت: شیر مادر = آنا سودی.

شیر { ـ. فا. آرسلان، اسد: شیر خدا = اللهك آرسلانی، اسد الله، حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك لقب مکرملریدر: شیر نر = ارکك آرسلان: شیر وخورشید = آرسلان ایله کونش، ایران دولتنك بر نشانی.

شیرازه { ـ. فا. [بلکه شیراز شهرنده ایجاد اولنمش‌ده بویله تسمیه ایدلمشدر.] شرقیون اصولنده جلدلتن کتابلرك یاپراقلرینك جلده ربط اولندقلری محلك ایکی اوجنده ابریشمدن اوریلن اینجه شیریت که آوروپالیلر بوکون تقلیدینی یاپیشدیریورلر. || مج. نظام، انتظام، رابطه: شیرازه بند = نظام وانتظام ویرن.

شیرانه { ص. ح. فا. آرسلانه لایق ومناسب، آرسلانجه، دلیرانه: بر صولت شیرانه ایله هجوم ایتدی: شیرانه مقاومت ایتدی.

شیر پَنجه { ـ. فا. [آرسلان پنجه‌سی] بدن انسانك مختلف محللرنده و اکثریا آرقه‌ده واکسه‌ده ظهور ایدن بیوجك وسیاه بر لحم زائد صورتنده مهلك بر چیبان: شیر پنجه چیقارمق.

شیر خوار { ص. فا. [شیر = سوت. خوردن = یمك] سوت ایچن، هنوز سوتدن کسلمه‌مش.

شیردان { ـ. فا. [شیر = سوت. دان = ادات ظرفیت. ـ تر. زبانزدی: شیردن] حیوانات مجتره‌نك ایکنجی معده‌سی.

شیردِل { ص. فا. [شیر = آرسلان. دل = یورك] آرسلان یورکلی، جسور.

شیر روغَن { ـ. فا. [شیر = سوت. روغن = یاغ] شیرلاغان، صوصام یاغی.

شیر گیر { ص. فا. [شیر = آرسلان. گرفتن = طوتمق] آرسلانی طوته‌جق درجه‌ده قوتلی وجسور، یاری سرخوش وآز کیفدن کنایه.

شیرمَرد { ص. فا. [شیر = آرسلان. مرد = ار] آرسلان کبی جسور رجل.

شیره { ـ. فا. [تر. زبانزدی: شیرا] اوزوم صویی، هنوز تخمز ایتمه‌مش اوزوم عصاره‌سی = طاتلی، اکشی شیره.

شیرین { ص. فا. ۱. طاتلی، حلو. ۲. چوق کوزل اولدیغی حالده پك سویملی و جاذبه‌لی اولان. [بو ایکنجی معنا باشلیجه ترکجه‌ده مستعملدر.] || شیرین ادا = لطیف ادالی. || شیرین زبان = طاتلی دیللی. || شیرین کار = لطیف معامله‌لی. || شیرین کام = طاتلیلغی طاماغنده قالمش.

شیرینلِك { ـ. سویملیلك، جاذبه: کوزللکی اورته حالده ایسه‌ده شیرینلکی زیاده‌در.

شیش { ـ. ۱. پیشیریله‌جك کبابی کچیردکاری آغاج ویا دمیر قازیق، سیخ: شیشه کچیرمك، شیشده پیشیرمك: بر شیش کباب. ۲. علی الاطلاق دونن بر شیئك مرکزندن کچوب ایکی اوجندن چیقان قازیق، محور. ۳. ایته‌رك دلمکه مخصوص اوجی سیوری سلاح، مج: تعلیم شیشی. ٤. چوراب وسائره اورمکه مخصوص بر اوجی دوز ودیکری سیوری آز کرتکلی دمیر ویا کمیکدن بیوك ایکنه: چوراب شیشی. || نه شیش یانسون نه کباب = هیچ بر طرف متضرر اولمسون.

شیش { ـ. بدنك بر طرفنده حاصل اولان قبارمه، قباریق. اور، ورم. نفخه: شورامده بر شیش پیدا اولدی؛ یوزنده بر شیش وار ایدی. = ص. قبارمش، شیشمش، تورم ایتمش: یوزی شیش؛ صاغ

آیاغم شیشدر: دون دها شیش ایدی .

شیشِرتمك { فت. بالواسطه قبارتمق . شیشکین و قباریق ایتدیرمك : کسیلان قوزی‌یی کیمه شیشرتملی؟ بوکدی یکیدن قارنی شیشرتمش .

شیشِرلمك { فج. قباردلمق . شیشکین حالنه قوتمق : حوض شیشرلدکدن صکره صویی دکرمنه قوبویریلیر.

شیشِرمك { فت. ١. شیش ایتمك شیشمه‌سنی موجب اولمق : ییلان ایصیردیغی یری شیشریر. ٢. صویك یولنی قپایه‌رق یاخود چوق صو کله‌رك دره وحوض وسائره‌نك قبارمه‌سنی موجب اولمق، طاشیرمق: مجرا سنی سدایدوب حوضی شیشرملی: بو یاغمور دوام ایدرسه چایلری شیشره‌جکدر. ٣. بوغازلانمش حیوانی یوزمك ایچون اوفله‌مك: قوزی‌یی شیشرمه‌دن یوزه‌مز. سکز. || آورت شیشرمك = تکبر ونفاخر ایتمك. | قارنی شیشرمك = کبه براقمق. || یلکنلری شیشرمك = بول روزکار آلدیرمق.

شیشقو { ص. س. | «شیشمك»دن روم شیوه‌سنجه متشکل عامیانه لغتدر. | شیشمان، ملحم آدم .

شیشك { س. ایکی یاشنده قوزی.

شیشکین { ص. شیشمش، قبارمش. منتفخ : قارنم، آیاغم شیشکیندر .

شیشکینلك { س. شیشکین و قباریق اولان شیئك حالی : معده‌مك شیشکینلکی حالا کچمدی .

شیشلمك { یا شیشله‌مك . فت. ١. شیش ایله دلمك. شیش صاپلامق : کوکسنده ایکی یردن شیشلمشلر: کمرکده چوال کبی شیئلری آچمازدن شیشلمکله معاینه ایدرلر. ٢. شیشه کچیرمك، شیشه کچیروب دیزمك: شو کوفته‌لری شیشلیلی .

شیشلنمك { فج. ١. شیشله‌دلنمك، شیش صاپلانمق : قارنی مج ایله شیشلنمشیدی . ٢. شیشه کچیرلمك : بوتلر دها شیشلنمدی .

شیشلی { ص. شیش ومجی اولان: شیشلی باستون .

شیشمان { ص. اتی و یاغی چوق وقارنی شیش و سائر اعضاسی قالین (آدم). سمین، ملحم .

شیشمانلق { س. انسانده ات و یاغ کثرتیله قارنك شیش و اعضای بدنك قالین اولمسی حالی، سمن .

شیشمك { فل. ١. قبارمق، عفونت پیدا ایدوب انتفاخ ایتمك : آیاغم شیشدی . ٢. اوفورلمك، عفونتسز قبارمق: چوق یمکدن قارنم شیشدی. ٣. شیشمان اولمق، سمیروب قالینلاشمق : کیتدکجه شیشیورم. ٤. (صو وسائره) یوکسلمك، قبارمق، طاشمق : بو کول یازین چکیلوب قیشین شیشیور.

شیشه { س. صیرچه دن قاب، بللور و دوکمه اولمیوب اوفلمکله و شیشرمکله یاپلمش جامدن آز چوق طار بوغازلی قاب : علاج، شراب، حجامت شیشه‌سی: پول شیشه = پك اینجه وعادی شیشه که قارنی شیش وغیر منتظم اولور؛ قره شیشه = سیاه وقالین شراب شیشه‌سی که باشلیجه یاریم اوقه‌لق وایکی‌یچق اوقه‌لق اولور .

شیشه { س. حصیر کنارلرینه میخلانان وسائر ایشلرده قوللانیلان اینجه چیته. [قولای قیرلمه‌سی ویا شیشه مشابهتی وجه تسمیه اوله‌بیلیر.]

شیشه‌جی { س. شیشه صاتان آدم، شیشه بازرکانی.

شیشه‌خانه { س. شیشه کارخانه‌سی، شیشه یاپیلان یر.

شَیطان { سذ. عر. جم: شیاطین. | عبرانیجه‌دن | ملائکه‌دن ایکن حضرت آدمه سجده ایتمك خصوصنده امر الهی‌یه امتثال ایتمدیکندن سمادن طرد بیوریلان و او وقتدن بنی آدمی افساددن کری طورمیان شخص لعین، عزازیل ابلیس. || مج. پك ذکی وقورناز آدم. [بو معنا ایله صفت کبی ده قوللانیلیر :] پك شیطان آدمدر. || شیطان آرابه‌سی = ١. بعض نباتاتك هواده اوچیشان پك اینجه توکلی تخم قوزالاغی. ٢. دمیر یول رایلری اوزرنده یووارلادیله‌رق یوریدیلن آچیق آرابه که عمله‌یی نقل ایدر. || شیطان بزی = جنکاری پرنوع قبابز. || شیطان بوق = حلتیت. || شیطان توکی = بر کیمسه‌یی بشقه‌لرینه سودیرن حال : اونده شیطان توکی واردر.

|| شیطان طیرناغی = طیرناغك یاننده دری اوزرنده چیقان طیرناق بیچی. || شیطانك قیچ باجاغی = جن فکرلی یاراماز چوجق. ج. جن طائفه‌سی، ارواح خبیثه.

شیطانلق | ـ. حیله، خدعه، تدبیر خدعه‌کارانه: کیم بیلیر نه شیطانلق دوشونیورسك.

شیطانی | ص. عر. ت: شیطانیه. شیطانه منسوب ومتعلق وشایسته اولان. شیطانلقله واقع اولان، رحمانی مقابلی: فکر شیطانی: ملاحظات شیطانیه.

شیطنت | ـ. عر. شیطانلق. ایلیسلك، حیله، خدعه، فساد، فتنه.

شیطنتکارانه | ص. ح. فا. شیطانلقله. حیله وخدعه ایله، مفسدانه و ملعنتکارانه.

شیعه | ـ. عر. | فد. وجم. ذ. و ت. بردر. | ۱. طرفداران واتباع وعونه جماعتی، طرف، فرقه. ۲. حضرت علی (رضه) افندمزله اولاد وعیالنه طرفدارلق درمیان ایدرك آیریجه برمذهب تشکیل ایدنلر.

شیعی | ص. عر. ت: شیعیه شیعه طائفه‌سنه منسوب: مذهب شیعی: شیعی المذهب.

شیفتگی | ـ. فا. قاچیقلق، ابتلا ایله مفتونیت.

شیفته | ص. فا. مبتلا، مفتون، قاچیق.

شیق | ص. [فر. Chique] کوزل، ظریف، خوش‌ادالی، موده‌یه موافق، سوسلی: شیق قیافت، شیق اثواب، شیق بك.

شیقر | مه. با: شاقر.

شیقلق | ـ. کوزللك، ظرافت، موده‌یه تابعیت، سوس: اوقدر شیقلق بو یاشده بولنان بر آدمه یاقیشماز.

شیگیر | یاخود:

شیگیل | ـ. | فا. «زهگیر» دن غلط. | ۱. قاشسز حلقه، فصسز یوزوك. ۲. آتلرك کوستکی بوقاغیسی.

شیل | ص. | غلطی: چیل | قاتلی وعلیل (کوز).

شیللق | ص. پك بایاغی صورتده سوسلنوب سورتوك کزن (قاری).

شیله | ـ. کوزل رایحه‌لی برجنس نبات.

شیلین | یاخود شلین ـ. | انکا. Sterling | انکلتره مسکوکاتنك واحد قیاسیسی حکمنده بر کومش سکه که انکلیز لیراسنك یکرمیده بری اولوب تقریباً ٦ غروش قیمتنده‌در.

شیم | ـ. جم. عر. فد: شیمه. با: شیمه.

شیمال | ـ. قوتلی ودوز سورکون.

شیمشك | ـ. با: شمشك.

شیمه | ـ. عر. جم: شیم. خلق، طبیعت، خوی: شیمهٔ کرمکاری: جمیل الشیم.

شین | ـ. عر. عیب، لکه، قصور، نقصان: بو طبیعت سزك ایچون بر شیندر.

شین | ـ. عر. «ش» حرفنك اسم مشترکیدر. اوستدن اوچ نقطه‌لی اولدیغنه بناءً، شین معجمه، شین فوقانیه وشین مثلثه دخی دینلیر.

شین | د. | کسره‌سی ماقبلنه کوره خفیف ویا ثقیل اوقونور. | بعض صفتلره لاحق اولوب مدلولیله اتصافی بیان ایدر: صاریشین = صاچی ویوزینك رنکی صاری. هر جهتجه صاری.

شینشیله | ـ. | اجنبی لغت | آمریقانك قیویرجق وکومشی رنکده برجنس تیونی وبونك پوستندن یاپیلان کورك.

شینل | ـ. قولسز ویاقه‌سی کورکلی برنوع آلافرانغه قاپوت.

شینیك | ـ. مملکته کوره استیعابی دکیشیر بر حبوبات اولچکی که کیله‌نك تقسیماتندن اولوب برقاچ قوطیدن مرکبدر: یکی شینیك دقالیتره دینلن اعشاری اولچك.

شیو | ـ. | فا. «شیب، نشیب» دن. — زبانزدی شینك فتحیله شو. | اینیش، اینیشلی یر، بایر، سطح مائل. || سم. استحکامك ایچ وطیش طرفلرنده‌کی صنعی سطح مائللر: داخلی، خارجی، فوقانی شیو، صحرا شیوی. | بو هیئتله لغت ترکجه اولدیغندن، «شیو داخلی»، «شیو خارجی» و «شیو صحرا» دیمك عبثدر. = ص. سطح مائل شکلنده. شیولی، منحنی: شیو دیوار.

شُیوخ { سذ. جم. عر. فد : شیخ. با : شیخ.

شُیوع { سذ. عر. طویله، هر کسك مسموع ومعلومی اولمه، یایلمه، طاغلمه، انتشار، تعمم : بو خبر شیوع بولدی؛ بر حوادثك شیوعی.

شیوغار { یاخود چلغار. س. طوب آرابه‌سی اوقنك اوکنه قونان آغاج.

شیولَنمَك { فل. سطح مائل هیئتنی آلمق. آشاغیسی ککیشلیوب یوقاریسی طارلانمغله شیو صورتنه کیرمك.

شیولی { ص. سطح مائل صورتنده. منحنی : شیولی دیوار.

شیوَن { س. فا. ناله، فغان. آه وانین، ماتم، یاس.

شُئون { سذ. جم. عر. و بونك جمعی : شئونات. فد : شأن. با : شأن.

شیوه { س. فا. ١. طرز، تطور، اسلوب : شیوهٔ لسان. ٢. ناز، عشوه، ادا : شیوهٔ دلبر.

شیوه‌کار { ص. فا. و :

شیوه‌کَر { ص. فا. و :

شیوه‌لی { ص. نازلی، ادالی، عشوه‌کار، جلوه‌لی.

کتابك نصفی اولان برنجی جلدك صوکی
